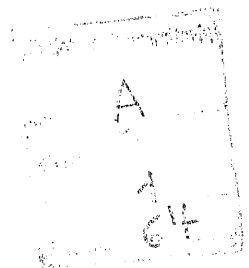

17. vto. J. h.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35

R. 1063

A N N A L E S
E C C L E S I A S T I C I
A U C T O R E
C Æ S A R E B A R O N I O
S O R A N O
E C O N G R E G A T I O N E O R A T O R I I
S. R. E. P R E S B Y T E R O
C A R D I N A L I
T I T. S S. N E R E I E T A C H I L L E I
E T S E D I S A P O S T O L I C Æ B I B L I O T H E C A R I O
U N A C U M C R I T I C A H I S T O R I C O - C H R O N O L O G I C A
P. A N T O N I I P A G I I
D O C T O R I S T H E O L O G I

Ordinis Minorum Convent. S. Francisci.

In qua rerum narratio defenditur, illustratur, suppletur, ordo temporum corrigitur, & Periodo Græco-Romana munitur.
 Additur præterea Dissertatio Hypatica ejusdem PAGII; & Epistola consularis Henrici CARD. NORISII.
 In hac vero editione Fasti Consulares ab A.U.C. 799. ad annum Christi 567. illustrantur, suppletur, & castigantur.
 Accedunt animadversiones in Pagium, & præcipue circa Chronologiam inferioris ævi ab eo digestam.

Tomus Secundus.

L U C Æ

Typis LEONARDI VENTURINI MDCCXXXVIII.

De Superiorum Licentia.

ANNALES ECCLESIASTICI.

ROSEQUENTIBUS nobis Annalium Ecclesiasticorum difficillimam scripturionem, plurima occurrunt, e quibus plane, quam sit hoc opus arduum, & nostris viribus,

quæ sunt imbecillæ, longe impar, intelligamus. Vere namque difficillima cognitum Sapiens (a) definiuit, viam navis in medio maris, gressusque colubri super terram. At vero instar navis in vastissimo pelago fluctuantis Ecclesia est: cujus varios, duros, & asperos casus, atque horrenda pericula quis oratione se assecuturum esse confidat? illa præsertim, quæ hoc Annalium secundo tomo complexuri sumus, nimirum ingruentes undique Gentilium, furore procellas, atque fluctus ad eam obruendam motu pravorum spirituum excitatos: quos sicut dinumerare est impossibile, ita vel saltem dicendo adumbrare, nemo puto satis sufficiet. Rursum vero alia ex parte, quis sinuosos ac multiplices quasi colubri latenter humi repentis hæresum gressus, diversosque & obliquos fraudum ac doli in Ecclesiæ damnnum anfractus, se vel mente completi, nedum scriptis prosequi posse præsumat? Quis denique ad rectam veritatis lineam tot tortuosas diverforum sententias ingenii sui norma deducere, atque

multiplicium difficultatum insolubiles pene nexus solvere posse, in animum inducat? Horum omnium oratio optime conscia, cunctans hæret in salebris, nec gressum solvere in incertum audet, nisi prius divinum favorem sibi adspirasse senserit. Etenim in re tanta Deum Patrem luminum ducem quærit, Deique Filium, qui est veritas, comitem cupit, atque Spiritum veritatis sibi inhærentem, seduloque assistentem, atque claro suæ lucis radio collucentem exoptat: quorum tanto sulca præsidio, læta procedat, jamque iura & alacris cursum capestat.

Ut autem nos immeriti tot tantaque consequi valeamus; Dei genitrix sanctissima Virgo Maria, per quam Veritas æterna e cælo delapsa latissime se in terras effudit, summa gratia atque potentia a Deo precibus nobis impetret, largiterque condonet. Sed nihil est quod amplius diffidamus, aut ulterius differamus: ex innumeris enim donis per eam acceptis ingens concepta fiducia roboratur, securaque redditur, quod susceptum semel, eadem auspice, illustrandæ veritatis officium, optatum exitum consequatur. Quocirca ipsa jam dante signum, atque faustis vocibus acclamante, velut e carceribus oratio læta prosiliens, hilaris ad cursum habenas laxat.

JESU CHRISTI
ANNUS
100.

CLEM. PAP.
ANNUS
8.

TRAIANI IMP.
ANNUS
1.

I. Centesimus Jesu Christi Redemptoris nostri annus, Nerva August. quartum & Traiano Cæs. iterum Coss. incipit (b): quo anno Nerva Imper. sexto Kalendas Februarii morte sublato, Nerva
Ann. Eccl. Tom. II.

Traianus ab eodem adoptatus, & Cæsar dictus, successit in Imperium, tenuitque annos decem & novem, menses sex, & dies quindecim. Fuit natione Hispanus (c), patria Italicensis, non Tudertinus
(c) Eutrop. lib. 8. Euf. in Chron.

A

ex

(a) Pan. vin. de Rom. Princip. lib. 1. (b) Aurel. Vitt. in epitom. lib. 3. (c) Strab. lib. 3.

ex Umbria, ut aliquis (a) existimavit, deceptus nimirum auctoritate Aurelii Victoris (b) dicentis Traianum fuisse ex Urbe Tudertina: qui & ipse errore lapsus est. Nam, cum apud majores in confesso esset Ulpium Traianum natum esse Italicae, quae civitas est Turditanae provinciae in Hispania, cujus meminit Strabo (c); similitudine nominum irrepserit error, ut Tuderti, quae est in Italia urbs, genitus putaretur. Sed admiratione res digna, hominem nulla avita nobilitate praclarum, ut olim Vespasianum & Titum, ad culmen Imperii esse proVectum: natum tamen patre Tribuno, nam illius Traiani creditur esse filius qui in bello Judaico sub iisdem Imperatoribus militavit. At sicut illi ob debellatos ac

penitus profligatos Judaeos, una cum eorum primaria civitate, templo, atque provincia perditis, quasi pro munere, Deo id agente, sunt regimen Imperii consecuti; ita pariter Traianus, qui sub iisdem in eadem expeditione contra Judaeos egregiam navavit operam, quippe qui decimae legionis, (ut Josephus (d) est auctor) ductor erat; & ipse, quod perinde ac illi, rem gratissimam numini divino praestiterit, totius Orbis Imperium Filio suo, Traiano huic, est adeptus: ut plane appareat, adeo fuisse grave Judaeorum scelus atque delictum, ut tantis habitis sint digni muneribus, qui in eos tam immaniter saevierunt.

Sed antequam res gestas Ecclesiasticas per singulos Traiani Imperatoris annos recen-

Ingenti donati a Deo promio qui Judaeos perdiderrunt. (d) Joseph. de bel. Jud. lib. 3. c. 11. 16. 17.

II. Status Ecclesiae.

ANNO PERIODI GRAECO - ROMANAE 5591.

☉ 23. G. ☽ 4. P. 8. April. Indiſt. II.

JESU CHRISTI 98. secundum Baronium 100.

EVARISTI PAPE 4.

TRAIANI IMP. I.

SÆC. II. Anno Urbis 811. Olymp. 219. an. 2. An. C. 98. I. Consules. II. Obitus Nerva Aug.

[I] AD num. I. Coss. Nerva Aug. IV. & M. Ulpius Traianus Caesar II. Sumtus hic a Traiano Consulatus juxta priorem Consulatum. Caesareorum regulam; a Nerva juxta tertiam. Obit Nerva Aug. sexto Kalend. Februarias, seu die vicesima septima Januarii, ut ex Histo-

riae Augustae Scriptoribus colligitur: Regnavit annum unum, menses quatuor, dies novem, inquit Dio, ubi diem emortualem includit. Eutropius vero qui ait, Nervam regnasse annum unum, menses quatuor, dies octo, diem natalem & mortualem excludit. Clemens denique Alexandrinus, & Theophilus Aniochenus tradunt, eum imperasse annum unum, menses quatuor, diesque decem; hique extremum diem incompletum pro completo numerant. Quos diversos numerandi modos recentiores Chronologi non satis animadvertentes, istos Scriptores inter se dissidere arbitrati sunt, licet inter eos praclare conveniat.

Traianus Consulatum secundum hoc anno gestum jam Imperator quidem, sub Imperatore tamen inivit, ideoque receperat, quia Princeps & pater sequenti anno Traiano obtulit.

III. Consulatus III. hoc & sequenti anno Traiano obtulit.

[I] Off. Nerva August. IV. & M. Ulpius Traianus Caesar. II. Fragmentum Gruteriani lapidis pag. CXXVIII. 3. & in Donianis inscriptionibus cl. I. n. 137. pag. 48. alicubi restitutum;

LARIBUS. AUGUSTIS.

TRAIANI. AUG. GERM. COS. II.

In iisdem Donianis lapidibus cl. II. n. 89. pag. 92.

IMP. CAESAR. NERVA TRAIANUS. AUG. GERM. PONT. MAX. TRIB. POT. P. P. COS. I. ITER F. AB. AUGUSTOBRIG M. P. VIII.

Mendum in consulatus numero subest: legendum enim est COS. II. quam anno primo imperii Traianus consulatum secundum gereret. Jacobus Sponius in Historia Genuensi tom. II. pag. 329. novae editionis:

IMP. CAES. NERV. ULP. TRAIAN. AUG. GERM. PONT. MAX. TRIBUN. POT. COS. II.

Cuperus in epistola praefixa Fastis Almelenii. De secundo Traiani consulatu, vivo adhuc Nerva Imp. Plinius in Panegyrico. Traianus, Caesar factus est a Nerva circiter die XXVIII. Octobris A. D. 97. Fasti Idatiani: Nerva IV. & Traiano II. Prosperi Chronicon: Sabino & Antonino: Nerva III. & Traiano II. Suffecti apud Onufrum, ex Kal. Jul. C. Sosius Senecio, & L. Licinius Sura. Ex Kal. Octob. Afranius Dexter, qui in magistratu occisus est. De Afranio Dextro Consule designato Plinius lib. V. epist. XIV. Item in iisdem epistolis de Soso Senecio ne.

cenfere aggrediamur: ipsum Ecclesiae hujus temporis statum in primis ob oculos ponere, & velut in tabula quadam coloribus expressam imaginem representare, operae pretium existimamus: quo totum id Dei opus esse, & non humanae industriae artem, perfacile intelligatur, si tot Judaeorum atque Gentilium vexata procellis, atque haereticorum insidiis exagitata, sique philosophorum ventilata ludibrio, atque magorum delusa praestigis, Dei Ecclesiae novella germina non fuerint in suo caespite penitus arefacta, vel una cum radice omnino convulsa, sed magis magisque fecundiori propagine latissime propagata, & uberrimo foetu aucta, & copiosissima prole tam brevi temporis spatio creverit foecundata; e contra vero Gentilium superstitio, ipso verioribus aspectu, velut quodam fulmine caelitus demisso, sic concussa fuerit & quassata, ut magna ex parte collapsa, in perpetuum jam penitus extinguendam se fore monstraret. Cujus rei gravissimi, iidemque probatissimi testes sunt ipsi scriptores Gentiles, qui inter eos praecipui fuisse videntur, & his ipsis temporibus claruere. Plinius (a) enim, cum in Asia Proconsulem ageret, jussuque Traiani (ut paulo inferius suo loco fufius dicturi sumus) saevissima persecutione Christianos exagitaret, plane testatur, Christianam religionem, longe lateque esse diffusam, nec tantum civitates repletas esse Christi cultoribus, sed (ut ait) vicos, & agros: e contrario vero jam propemodum desolata remansisse templa deorum, eoque rem hoc exordio Traiani Imperii jacturae devenisse, ut rarissimus victimarum emptor inveniretur: haec, inquam, ipse ad eundem Traianum Imperatorem scribens, egregie proficitur. Sed eas litteras suo loco integras describemus.

(a) Plin. lib. 10. epist. 97. in 58.

III. Graeciae oracula reddita muta.

At ipsa etiam deorum oracula, quae in Graecia maxime vocalia erant, his temporibus mutata.

poribus jam prope omnino exolevisse, & magna ex parte nedum rauca, sed muta penitus reddita esse, Plutarchus locuples testis est, qui eo argumento commentarium edidit, ea inscriptione notatum: Cur oracula edi deserunt; ubi haec inter alia: Quin tu, inquam, Cleombrote, de oraculo nobis enarra, Ammonis scilicet: antiqua enim fama multum ei divinitatis tribuit, nunc quidem videtur emarcescere. Tacente Cleombrote, & oculis in terram conjiciente: Demetrius, Nihil, inquit, attinet de isto percunctari oraculo, & causam querere; cum videamus, oracula, quae in his sunt locis, obsolevisse, atque adeo, duobus vel tribus exceptis, omnia defecisse. Id potius indagandum est, quibusnam causis extincta sint. Nam (ut alia taceam) Boetiam, quae superioribus temporibus ob oraculorum multitudinem vocalis admodum fuit, nunc prorsus destituerunt oracula, tanquam amnes siccati, ingenisque divinationis quasi aestu quodam abolita penuria regionem occupavit. Neque enim alibi hodie, quam apud Lebadiam Boetia haustum vaticinationis responsa desiderantibus praebet: reliqua partim silent oracula, partim vastata prorsus desertaque jacent. Hucusque Plutarchus.

Quod autem spectat ad Jovis Ammonis oracula; ea cessasse iis ipsis diebus, apparet: nam Juvenalis (b), quando sub Domitiano scribit, Jovis Ammonis idolum fuisse vocale demonstrat, dum ait: quicquid

Dixerit Astrologus, credent a fonte relatum

Ammonis: quoniam Delphis oracula cessant:

Et genus humanum damnat caligo futuri.

Cur autem tam clamorosa oracula penitus obmutuerint, Plutarchus, ut verae causae inscius, alias hinc inde venari conatus, vel ridendas prorsus, ac contemnendas,

IV. (b) Juven. satyr. 6.

Jovis Ammonis oracula extincta.

A 2. ve.

der detulisset. Cessit autem non in hoc Urbis otio & intimo sinu pacis, (considerat enim statim post adoptionem omnis Urbanus tumultus) sed juxta barbaras gentes; ita ut exercitibus & Provinciarum munus suum probaverit; Roma non oculis, sed fama ac rumoribus de ejus justitia, humanitate & patientia crediderit. Ita Plinius in variis locis sui Panegyrici ostendit, eum anno praecedenti Proconsulare Imperium accepisse; cum eum Imperatorem vocet; & praesenti in Germania, ubi erat, quando Caesar diſtus est, moratum esse. Plinius ibidem de Traiano inquit: Tertium Consulatum recusavit, ex ea praecipue ratione, quod cum absens gereere non poterat; & adhuc initio Principatus, ut jam expletus honoribus ab ea dignitate abstinuit, quam novi Imperatores destinatum aliis in se transferebant. Fabrettus qui pag. 272. Syntagmatis de Columna Traiani cap. 9. haec loca coarcevit, ait, Traianum secundo anno Imperii tertium illum Consulatum recusaf-

se, proximoque post illum rejectum anno, eum tandem Consulatum, qui Principi primus fuit, recepisse. At cum Imperatores proximis post susceptum Imperium Kalendis Januariis Consulatum inire soliti essent; juxta primam Consulatum Caesareorum regulam, facile est, Plinium etiam a Baronio aliiſque non satis intellectum explicare. Plinius itaque num. LVI. & LVII. loquens de tertio Consulatu a Traiano recutato, rem narrat praesenti anno peractam: Gestum Consulatum, inquit, mirer, an non receptum? Gestus non in hoc Urbis otio, & intimo sinu pacis, sed juxta barbaras gentes, &c. Hac laus aſti Consulatus; illa dilati, quod adhuc initio Principatus, ut jam exsatiatus honoribus & expletus Consulatum recusasti: quem novi Imperatores destinatum aliis in se transferebant, &c. Tandem numero insequentibus his verbis concludit: Contigit ergo privatis aperire annum, Fastisque referate, &c. quia scilicet Traianus Consulatum hoc

Baron. ano. 101. 8. 10.

verisimiles alias, alias vero aliqua saltem ex parte veras attulit. Siquidem, cum in primis eam statuat firmetque conclusionem, non fuisse deos, qui oracula ede- rent e simulacris, sed qui minores diis haberentur, Genios; eos vel omnino esse desisse (posse enim Genios mori etiam exemplo confirmat) vel inde aufugisse, & alio commigrasse, & nisi reversi iterum essent, simulacra seu Pythiadas, veluti sine flatu organa, siluisse tradit.

V. Ex malo Dæmone oracula.

(a) Act. 16.

(b) Plutar. de oracul. defect. in fine.

Sed quoniam Geniorum alios bonos, malos alios, ex sententia majorum affirmat: cuiusnam generis ii essent, qui Pythiadas afflare tolerent, non tantum Paulus Apostolus (a) Philippis in Macedonia declaravit, cum spiritum Pythonis a Pythiade muliere exire coegit; sed idem ipse Plutarchus egregio plane exemplo demonstrat, sic dicens (b): *Cum enim quidam sciscitatum oraculum peregre venissent, fertur ad primas libationes victima immobilis mansisse, neque passa quicquam; tandem instantibus certatim libando sacerdotibus, velut imbre rigata & madefacta, contremuisse aliquantum. Quid ergo Pythiadi usu venit? Descendit in opertum oraculi invita, ut ajunt, & animo minime alacri. Statim autem in primis responsionibus apparuit ex asperitate vocis, eam instar navis vento impulsæ non sustinere vim spiritus, adeoque repletam esse spiritu maligno, & multo. Tandem prorsus exagitata cum terribili clamore ad exitum contendit, ibique sese projecit: ita ut non tantum consultores fugerint, sed & Nicander vates, & quotquot aderant Ostorum, id est, Sanctorum (sic enim vatum sodales appellantur), Paulo post tamen ingressi, sustulerunt eam mente captam, ac supervixit paucos dies. Hæc ipse de Geniis cum simulacra tum Pythiadas afflare solitis. Cum ergo sua etiam ipsius sententia, hos constet pravo fuisse dæmones, quos malos Genios, & malignos spiritus nominat; quisnam eos silere*

coegerit, vel inde exire compulerit, in confesso est. Christus enim, qui in hunc venit mundum (ut ait Joannes Apostolus c) ut dissolveret opera diaboli, non tantum vivens perpetuum adversus eum certamen iniens, pene innumeros cacodæmones ab obsessis corporibus expulit, sed & suis divinam quamdam vim atque virtutem id ipsum præstandi tribuit, qua & loquacissima illa oracula sunt penitus silere compulsa.

VI.

Cum igitur eo tempore ejusmodi esset rerum nostrarum status, nempe florentissimus, in diesque magis nova credentium propagine illustrior atque præclarior redderetur: Gentilium omnium provocatur invidia, atque odium concitatur, præsertim ipsius Imperatoris, qui, cum Gentilium superstitioni addictissimus esset, eo magis sævit in Christianos, quo deorum magis cultui in omnibus cupiebat esse consultum atque prospectum. Quamobrem sævam nimis in Christianos persecutionem commovit: sed quo potissimum anno ejus Imperii, est accuratius explorandum. Non enim assentimur Eusebio, qui anno decimo Traiani Imperatoris excitatam esse in Christianos persecutionem affirmat: Plinii enim Secundi, qui his ipsis temporibus claruit, auctoritas refragatur: qui cum de persecutione adversus Christianos ad ipsum Traianum (d) scribit epistolam anno ejus Imperii quinto (ut suo loco dicemus) plane significat, longe ante ab Eusebio præscriptum tempus eam inchoatam. Immo cum ibidem dicat, Christianorum, qui a fide deciverant, alios ante triennium, alios vero ante plures annos, plures etiam ante viginti ad facinus perpetrandum adductos fuisse; signasse visus est tres in eam diem persecutiones in Christianos indidas; mirum primam sub Nerone, ante annos viginti & amplius, excitatam: sub Domitiano autem eam, quam ante annos plures permotam dicit: ante triennium vero

Traiani persecutio quantum docepta.

(d) Plin. lib. 10. ep. 97.

hoc anno sibi oblatum admittere noluit, ut paulo ante Plinius dixit. Cum vero num. LX. Orator ait: *Atque ego video proximo anno Consulatus recusandi hanc præcipuam fuisse rationem, quod cum absens gerere non poterat, sed jam Urbi votisque publicis redditus, quod est in quo magis sit approbaturus, qua quantaque fuerint que desiderabamus, indicat anno sequenti, Christi nempe XCIX. Traianum tertium illum Consulatum rursus recusasse, tandemque admisisse. Et ratio est, quia Plinius eam Orationem anno Christi centesimo recitavit. Quare quando ait, proximo anno Traianum Consulatum recusasse, loquitur de anno nonagesimo nono, non vero de currenti, ut perperam Plinium interpretatur Fabrettus. Primæ repudiationis hanc rationem affert Plinius num. LVII. quod adhuc initio Principatus honoribus expletus Traianus esset: secundæ vero, quod absens gerere non poterat Consulatum illum tertium. Duæ*

itaque rationes illæ duobus diversis annis, non vero uno eodemque a Traiano allatæ, recteque a Plinio diversis locis suæ Orationis recitatis.

Idem Fabrettus pag. 282. refert ex Goltzio hos duos Traiani Nummos: NERVA. TRAJAN. CAES. GER. NER. AUG. F. P. TR. P. COS. II. IMP.

IV.

NERVA. CAES. NERVAE. AUG. F. TRAJAN GERM. PONT. TR. P. COS. II. IMP.

Addit Fabrettus, ad hunc annum ante susceptum a Traiano Imperium, vivente adhuc Ner-va, eisdem pertinere. Ex quo, inquit, IMP. titulo huic Casari statim ab initio uti concessio, ut ex Panegyrico etiam Plinii num. LXXV. & LXXXXVI. habetur regula illa, ex tot multis, quibus argumentum suum involvit Auctor Dissertationis Hypatica de Consulibus Casaribus pag. 54. Imperatoris scilicet nomen Casaribus ante M. Aurelium denegatum funditus subvertitur: immo ante Traianum non semel, sed ter & decies falsa observatio ejusmodi

vero tertiam sub Traiano, quæ ipso propemodum Traiani Imperii exordio cœperit. Sed antequam de ipsa agere aggrediamur pauca quædam de ejusdem Imperii primordiis præfari, operæ pretium ducimus.

VII.

(a) Aurel. Vict. in Traian. & Eutrop. l. 8. (b) Dio in Traian.

(c) Plin. in Panegyric.

(d) Plin. in Panegyric. (e) Dio in Traian.

Traiani Imp. exordium quale.

Traianus igitur in expeditione Germanica, apud Coloniæ Agrippinam (a) delatum a Nerva suscepit Imperium, agens annum ætatis (ut Dio (b) auctor est) quadragesimum secundum. Verum et si non nisi post mortem Nervæ liberæ Imperii rexit habenas; tamen Plinii (c) testimonio exploratum habetur, quod ipso die, quo a Nerva Augusto est adoptatus, simul etiam creatus est Cæsar, ac mox Imperator, cum Tribunitia potestate; idemque ob præclaras victorias in Germania partas Germanicus est pariter appellatus. At licet Nerva pater defunctus esset, tamen hoc ipso anno, cum secundum gereret Consulatum, foris egit in expeditione inter barbaros constitutus (d), egregium in omnibus optimi Principis specimen edens: *Quippe qui (inquit Dio e) ubi primum Imperium assumpsit, edicta quadam ad Senatam misit, atque illud in primis: Nunquam suo jussu bonum virum occisum iri, aut ignominia notandum: id quod non solum in præsens sacramento confirmavit, sed per totum Imperii tempus involutum servavit.* Hæc Dio. Atque utinam sicut lex bona ac æquissima visa est, ita pariter qui boni & optimi viri essent, majori delectu habito, prudentius exquisisset: non eo erroris certe prolapsus esset, ut Christianos vita innocentissimos, ac moribus æque sanctissimos, quod deos non colerent, ut impios atque sacrilegos condemnasset: eo namque nomine, quo magis ipse erat superstitionis Gentilium affectator ac numinum cultor, eo acrius in Christianos eorum contemptores sævire, sibi æquissimi videbatur. Quamobrem inter cetera edicta, quæ hoc suo primo Imperii anno Traianus Romam abiens ad Sena-

tum misit, illud de religione patria conservanda visus est primum omnium ingessisse: nam cum (ut auctor est Plinius) ipsi Jovi adeptum insperato Imperium acceptum ferret; nihil antiquius habuit, quam avitæ superstitioni prospicere, in omnibusque consulere; summam pietatem existimans, de eadem bene mereri, sicque deorum gratiam promereri.

VIII.

At licet nullum a Principe promulgatum inveniamus edictum, quo Christiani necari juberentur expresse; tamen alio quodam prætextu, ut reos, a Præsidibus provinciarum jure esse plestendos, edita lege consuluit. Cavet enim in primis edicto, ne collegia seu sodalitia essent: qua ratione & Christianos simul coire, conventus facere, aliisque quam Imperatoris legibus gubernari, vetitum pariter videbatur. Cujus vigore legis, satis amplam Præsidibus suppetisse facultatem ad infligendas pœnas Christianam religionem profitentibus, Plinius (f) cum Proconsulem ageret in Bithynia, ad Traianum scribens, aperte significat; dum testatur, se, eo promulgato edicto, Christianorum conventus vetuisse, eoque nomine supplicia irrogasse: nam ait in fine: *Ipsos conventus facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetærias esse vetueram.* At quid per hetærias Plinius significare voluerit: ignorantia ejus vocis, textum esse depravatam complures existimarunt. Verum a Græca voce *ἑταῖρῆς*, qua (ut auctor est Suidas g) Plato & ceteri Philosophi germanos ejusdem eruditionis amatores, sodales vocabant, hetærias Plinius vocat sodalitia: quo sensu etiam ipse Traianus (h) eandem vocem usurpat, cum alias rescriptis ad Plinium. Sic igitur non nova edicta proponendo, sed illo de hetæriis ab Imperatore olim lato, in provincia promulgando, acerbam satis persecutionem in Christianos Plinium excitasse, suæ ipsius litteræ ad Traianum scriptæ significant. Ita etiam ceteros

Vetita sodalitia.

(f) Plin. lib. 10. ep. 97.

(g) Suid. in histor.

(h) Apud Plin. lib. 10. ep. 43.

modi deprehenditur, tot vicibus in Tito adhuc Casare & Augusti filio, multiplicato Imperatoris titulo, prout cap. 3. pag. 90. allata Aquilaviensis Inscriptione Gruteri probavimus. Hæc ea Inscriptio: IMP. CAES. VESP. AUG. PONT. MAX. TRIB. POT. X. IMP. XX. COS. IX. PP. IMP. TITUS. CAES. AUG. F. PONT. TRIB. POT. VIII. IMP. XIII. COS. VI. &c. Sed valde hallucinatur Vir eruditissimus, dum nomen Imperatoris, qui in prænomine Augustorum transit, cum Imperatoris nomine ob victorias Augustis dato confundit. Imperatoris itaque titulus, quando prænomen est, summamque potentiam ostendit, præponitur; quando vero victorias denotat, daturque Augustis, vel quia rem feliciter gessere, vel alii ipsorum auspiciis, postponitur, & multiplicari solet, ut videre est in laudata Titi Inscriptio. Ego de eo prænomine, non vero de titulo de more multiplicando locutus sum, certamque regulam statui. Hæc

mea loco citato verba: *Post M. Aurelium pluresque Augustos simul imperantes, Imperatoris nomen tam Casaribus, quam Augustis datum, licet antea Collegis quidem Imperii, Casaribus vero minime tribueretur.* Pagina vero 4. ejusdem Dissertationis diserte scripti, Tiberium cum Augusto, Titum cum Vespasiano patre, Traianum cum Nerva, Antoninum Pium cum Hadriano, ac M. Aurelium cum Antonino Pio correxerat, & Imperii Collegas fuisse. Fallitur secundo Fabrettus, quando putat Imperatoris nomen, cum præponitur, omnibus indiscriminatum Casaribus concessum fuisse: sic enim Domitianus Cæsar & Aelius Cæsar eo cohonestati fuissent; nec verius loquitur, si intelligit, Imperatoris titulum ad victorias relatum attributum etiam puris putis Casaribus fuisse; cum certum sit, illud eisdem denegatum, & Collegis Imperii, aut saltem Imperio Proconsulari donatis tantum collatum.

IX.
Persecu-
tio in
Christia-
nos Ro-
ma.

teros provinciarum Præfides facitasse, nullus jure poterit dubitare: cum illorum omnium comparatione Plinius visus sit optimus: quippe qui exhorrescens tot hominum Christum profitentium carnificinam, ut in re maximi momenti, non sponte agere, immaniterque sævire, sed consulendum sibi putavit Imperatorem: qui ejus permotus litteris, etsi omnino non abstulit, persecutionem tamen magna ex parte, dato rescripto, cohibuit. Sed de his suo loco agemus Inferius.

Cum igitur ejusmodi Imperatoris editum ab eo una cum ceteris dignis optimo Principe datis legibus promulgatum pariter & pervulgatum fuisset: qui magistratus Romæ gerebant, nihil sollicitius curantes, quam ut ipsa prima novi Augusti statuta a cunctis in honore haberentur & ferventer edicta: oculis lustrantes Urbem, illos potissimum Traiani legibus comprehendendi ac perurgeri fenserunt, qui maximum omnium contraxisse sodalium visum, Christiani nomine dicti essent, quippe qui non tantum in Urbe sub uno colligi solerent Antistite, sed longe lateque ubique terrarum, qui ejusdem religionis reperirentur homines, quorum (ut nuper dictum est) erat innumera multitudo, eisdem regerentur Pontificia potestate. Sed (quod deterius videbatur) dum non colerent numina, & in deos iidem jurasse viderentur; sicut impii, ita & omnium scelestissimi habebantur; quamobrem summa pietas, summaque visa est esse religio, hos urgere, vexare, ac penitus profligare. His omnibus Gentiles omnes facile persuasi, quamlibet alioqui in eos occasionem captantes, sponte illam edito Imperatoris oblatam, dignissimam & æquissimam sibi visam arripientes, Christianos Romæ agentes in primis exagitare cœperunt; & inter eos illum potissimum, qui adeo copiosi sodalium princeps esse videretur & caput. Erat is Clemens, totius Christianæ religionis summus Antistes, in Pontificatu jam agens annum octavum: qui a Petro Apostolorum principe olim electus, post Linum & Clerum, libens volensque illis cedens, maximam omnium subierat præfecturam; qua sub Domitiano Imperatore Ecclesiam persequente, & sub Nerva Augusto pacem reddente naviter functus, ad graviora subeunda certamina sub Traiano videbatur esse servatus.

X. At licet Romanorum plurimi in Clementem Christianæ religionis Pontificem paribus studiis furerent, atque ad necem eum peterent: eorundem numerosa etiam multitudo eidem, ut viro innocentissimo atque sanctissimo, deque omnibus optime merito, omni plane favebant officio. Sed adversariis se instantius ingerentibus, ut Clemens coram urbis Præfecto Mamer-

tino sisteretur causam dicturus, obtinuerunt. Compulsus ille de Clemente cognoscere (invitus enim ad ejusmodi traheretur officium) quid de eo esset agendum, per litteras Traianum absentem, consuluit. Qui cum audisset Clementem religionis patriæ defertorem, & numinum contemptorem: licet in eum more majorum animadvertendum esse censeret; tamen quod etiam in fontes ac criminosos plectendos se humanum atque benignum exhibere studeret, neve primordia sui Imperii Romano sanguine macularet, in hunc modum de Clemente rescripsit: Oportere vel consentire sacrificantem, aut ultra mare Pontum in desertam civitatem Chersonam relegari, locum (ut in Notationibus ad Romanum Martyrologium (a) additis explicavimus) trans mare Euxinum, apud Cimmericum Bosphorum, in Taurica Chersoneso. Ea ab Imperatore oblata Clementi optione, atque ulla mora durissimum exilium impietati præposuit.

Sic igitur ab invito licet Urbis præfecto, ex Traiani sententia, Clemens continuo ad locum exilii amandatur: ubi cum plures Christianorum eadem poena multatos, eosdemque ærumnis afflictatos natus esset, illud solatii illis præstitit, ut divina ope implorata, uberrimum aquæ fontem ad potum necessarium (nam illa insuper molestia urgebantur, ut humeris aquam sex millibus passuum, procul positam, jugiter ferrent) e terra in loco divinitus agni signo monstrato fecerit erumpere: quo miraculo edito, Christi fidem loci accolis, annuntiantem Clemente, mirifice Christiana fuit religio propagata; adeo ut idololatria, quæ in ea regione ante vigeat, extincta propemodum fuerit. Tum Iberos quoque, populos in eadem Orbis plagas postos, Evangelium suscepisse, ut credamus, Irenæus (b) persuadet, qui his temporibus proximus, inter alias remotiores Christi Ecclesias, eas recenset quæ in Iberis essent. Mansit eo in loco S. Clemens ad biennium; ubi tandem glorioso martyrio, de quo suo loco dicemus, diem clausit extremum. Hæc de Clemente accepta sunt ex Actis ejus tam Latine quam Græce (c) conscriptis, licet haud illa ipsa esse existimemus, quæ per Notarios Romanæ Ecclesiæ conscripta putantur: nam magistratus ille Comitum officiorum, cujus illic habetur mentio, nondum fuisse videtur illis temporibus institutus: sed potius quæ ex antiquioribus illis in hominum memoria conservata remanserant (nam illa ipsa una cum ceteris a Diocletiano Imperatore iusta sunt comburi) scriptis fuerunt postea consignata.

XII. His Romæ adversus Clementem Christianæ religionis summum Pontificem gestis, magna proculdubio facta est reliquo-

Traiani rescriptum de Clemente.

(a) Die 23. Novemb.

XI. Clementis in exilio res gestæ.

(b) Irenæus lib. 1. c. 3.

(c) Metaph. 23. Novemb. ex quo Lipsius & Surius item scripti codices.

Flavia Domitilla & aliorum martyria.

(*) Archilæus.

(a) Rom. Martyr. 26. Jul.

(b) Euseb. lib. 3. c. 26.

XIII.

Traianus qualis.

rum Christianorum confusio: conventibus enim semel Imperatoris edito sublatis, nulla dabatur facultas, ut mutui congressus solatio mærorem ex pastoris absentia susceptum lenirent. Tunc accidit, ut qui a Domitiano proscripsi, & in insulam relegati fuerant, Flavia Domitilla virgo, de qua suo loco pluribus actum est, & ejus eunuchi Nereus & Achilleus (*) una cum pluribus ejusdem familiæ fuerint coronati martyrio, facti omnes impietatis rei. Traditi tunc sunt Nereus & Achilleus Memmio Rufo Consulari, a quo sunt affecti supplicio Tarracinae, quo fuerant amandati: pari poena affecti alii ejus domesticici Eutyches, Victorinus, & Maro, diversis apud Urbem locis, licet Victorinus in agro Reatino ad Aquas Cutillas necari sit iussus. Demum ipsa Flavia Domitilla una cum Euphrosyna & Theodora, cum a Christi religione divelli nullatenus possent, incenso cubiculo, feliciter martyrium consummarunt: cum paulo ante, eandem ob causam, Sulpitius & Servilianus capite truncati fuerint. Hæc omnia habent Acta sanctorum Nerei & Achillei, quibus ad stipulantur antiqua Martyrologia: in illis enim horum omnium dies natalis anniversaria commemoratione consignatus habetur. Passus item Romæ est eodem ferme tempore eadem ex causa Hyacinthus (b), id agente Luxurio, cujus opera & hi quos recensuimus martyres male affecti sunt. Ceterum hos paucos ex multis recensuisse sufficiat; cum haud dubium sit, quamplurimos alios non Romæ tantum, sed ubique locorum, Christianæ fidei causa, hoc eodem anno glorioso occubuisse martyrio. Nam (ut testatur Eusebius a) per singulas Romani Imperii civitates in Christianos concitatae sunt turbæ: ait enim: *Post Neronem & Domitianum sigillatim in unaquaque civitate sub Traiani Imperio ex seditione populi excitata, gravem contra Christianos persecutionis tempestatem commotam, fama & sermone percrebrescit.* Hæc Eusebius. Porro de reliquis, qui sub eodem Imperatore sunt passi, agemus singulis annis, quibus ejusmodi certamen iniisse reperiuntur.

Sic igitur tum ex his quæ dicta sunt, tum etiam quæ dicturi sumus, videas hominem omnium antiquorum calculo optimum Principem existimatum, ac immensis laudibus prædicatum, tantum in Christianos, veluti insensibilissimos hostes, iniquissime, non secus ac Neronem & Domitianum, sævisse. Quod fortasse mirabitur, qui rei causas minus solcite perquisierit. At indignabitur fortasse aliquis, si quem communi suffragio majores non tantum bonum virum, sed optimum, sollemnibus acclamationibus, ac publicis votis, iteratissime præconiis celebrarunt; an hoc ipsum verum fuerit, post tot sæcula

videamur in controversiam non minus invidiose quam calumniose velle deducere: cum præsertim in mortuum obloqui, licet Nero sit ille, nec Epicurus (c) Philosophus patiat, nec soleant (quod ait Plinius d) cum mortuis nisi larvæ luctari. Verum omni nos culpa vacabimus, si nulum recens a nobis excogitatum commentum, nec aliud aliquod ex Aristarchi schola deductum argumentum adducemus in medium, sed quæ iidem ipsius laudatores suis commentariis egregie testata reliquerunt. Dio Cassius (e), suorum temporum scriptorum facile princeps, cum multa de viro laude dignissimo prædicet, hæc tandem: *Nihilque omnino erat, quod optime non exerceret. Vini dumtaxat appetens, & in adolescentulos pronus citra calumniam habitus est: utpote qui nunquam ex eo turpe aut mali quicquam effecit. Nam qui vinum usque ad satiætatem biberet, sobrius tamen erat, neque in crimen, prægravante vino propulsus est. Et in masculorum amoribus ita sibi temperavit, ut nihil per vim, dum voluptati obsequitur, moliretur.*

Egregiam plane laudem, si volentes tantum (pro pudor) pueros habuit in deliciis: quasi reperiiri posset qui non in omnibus assentiretur Imperatori. Quis non absque culpa vel poena præstare putaret, quod tam bonus peteret Imperator? Sed provoco ipsos, qui eum laudant, ad suas ipsorum leges. Quid ipsorum poeta (f), qui his temporibus vixit.

Quod si vexantur leges, ac jura: citari
Aute omnes debet Scantinia.

Qualis ergo habendus sit Imperator, cuius comparatione hac saltem ex parte Domitianus omnium scelestissimus, sanctissimus habeatur; quippe qui eos cujusvis conditionis essent, statutis a lege poenis multabat, qui ejusmodi gravissimi sceleris rei dicti fuissent; quisque consideret: nam Suetonius (g) hæc de ipso testatur: *Quosdam ex utroque ordine lege Scantinia condemnavit.* Sed quam eidem poenæ præcæteris Traianus fuisset obnoxius, qui nec in sua explenda libidine nepoti pepercit? scribit enim Ælius Spartianus hæc de Hadriano filio confobrini Traiani: *Fuitque in amore Traiani; nec tamen ei per pedagogos puerorum, quos Traianus impensius diligebat, Gallo favente, defuit.* Inter optimos ne, vel saltem bonos censendus ille videri potest, qui scriptorum Ethnorum testimonio omnium turpissimus est habendus, quem & Julianus (h) ex persona Sileni iugillat, quod a turpi & foedissima voluptate victus esset, licet inter deos videretur esse receptus?

XV. At si hæc clarioribus Solis radiis, si inquam, fulgore Evangelicæ veritatis inspi-

(c) Lucianus in Nerone. (d) Plinius pref. ad Vesp. Imp.

(e) Dio in Traiano.

XIV.

(f) Juven. satyr. 2.

(g) Suetonius in Domit. c. 8.

(h) Julianus Cas. Traianus turpissimus.

(a) Rom. I. spiciantur: constat sententia Pauli (a) ad Romanos ipsos ea de re scribentis, plane omnium scelestissimos Dei sententia iudicatos, atque a Deo penitus derelictos, qui aliorum pondere scelerum in eiusmodi inum turpitudinis cœnum finantur præcipites ferri; ait enim: Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominie. Nam femina eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam. Similiter & masculi, relicto naturali usu femine, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, &c. Ecce Dei sententia, & Pauli testimonio, quam omnium scelestissimi habendi sint, patet, qui ita effecti essent omnium impurissimi: sic in eos numine ulciscente peccatum impietatis, ex qua omnium sordium, velut e fonte, uberrimi fluant rivi.

XVI. Traianus novum inducit Deum. At quam ceteris excellentius istæc Traianus præstiterit, cum multa alia, tum quæ hoc ipso anno gessit, manifeste declarant: Nam ejus opera augetur Romanum Imperium novo deo: siquidem Nervam Augustum, cui acceptum ferebat Imperium, hoc ipso sui Imperii exordio retulit inter deos. Plinius (b) enim, dum ejus celebrat laudes, hæc habet: Tu fideribus patrem intulisti, non ad metum civium, non ad contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia deum credis. Minus est hoc, cum sit ab iis qui se deos putant: sed licet illum aris, pulvinaribus, & Flamme colas, non alio magis ramentum deum facis & probas, quam quod ipse talis es. Hæc Plinius homini adulatus, qui seipsum esse itidem deum existimaret: gloriæ enim eum fuisse cupidissimum, etiam Dio (c) testatur. Ex quibus omnibus videas, qua morum integritate, qua vitæ innocentia Traianus præditus fuerit, qui in Christianos persecutionem commovit.

XVII. Refellemus, & pluribus, suo loco inane illam opinionem, quæ apud aliquos rem haud diligentius perquirentes, fidem sibi conciliat, de Traiani anima S. Gregorii Papæ precibus ab inferis liberata: nec patiemur hac levitate Christianæ religionis majestatem amplius traduci, hominemque impurissimum dici inter sanctos in cœlo una cum Deo in æternam beatitudinem cooptatum, quem Julianus (d) Apostata nec tub ipsa Lunæ concavitate in deorum convivium admitti voluit, nisi ab intemperanti ejus animo prius custodi-

tus fuisset, cui admodum timebatur, Ganymedes. Cum Traianum, inquit, conspiciatus Silenus, quamvis submissa voce loqueretur, intelligi tamen volens, hæc verba protulit: Hoc tempore maxime summa cura & diligentia est adhibenda domino Jovi, quo illi custodiatur Ganymedes. Patietur ne quis, in summum cælum Traianum esse receptum, quem nec quidem in infimum, nisi salvo Ganymede, placuit in convivium suorum deorum admitti? Sed de his alias.

Sed & alie insuper suppetunt causæ, ut quantumlibet optimi viderentur Imperatores, tamen (ut sibi videbatur) iustis de causis in Christianos commoverentur. Nam cum ex Judæis, qui omnium hominum contemptissimi ac nequissimi haberentur, ejusmodi secta videretur prodixisse, plane erat eo nomine infamata. Rursus vero, quod iidem essent Romanorum ac aliarum omnium gentium numinum contemptores, ab omnibus pariter impij censebantur. Accedebat his etiam, quod vano in vulgus rumore sparso, Christianos omnes magos esse, atque magicis artibus, admiranda quæ ederent, operari: licet in cæteris vita ipsorum ab omnibus innocentissima probaretur, tamen ex eo tantummodo quod Christiani essent, infamabantur. Unde Tertullianus (e) ex ipsorum verbis: Bonus vir Caius Setus, sed malus tantum quod Christianus. Item alius: Ego Lucium sapientem virum repente factum Christianum defero. Nomen igitur tantum condemnationi fuisse subjectum, idem auctor pluribus monstrat. Sed hæc modo satis sit leviter attigisse. Quomodo autem hæreticorum scelera redundarent in Christianos fide moribusque sinceris, & aliorum facinoribus iidem innocentes periclitarentur, alias dicturi sumus, cum de aliis calumniis, quibus ab iisdem asiduo exagitabantur, diffusius differemus.

Eodem anno Abilius, tertius Episcopus Alexandrinus, cum sedisset annos tredecim, laudabiliter digneque pastorali cura perfunctus, ex hac vita migravit: in cuius locum successit Cerdus, qui sedit annos undecim. Hæc Eusebius (f). Porro ne quis nominis ejusdem occasione errore labatur: quod ad Cerdonem pertinet Episcopum Alexandrinum, longe hic est diversus ab illo Cerdone sordidarum hæresum inventore, qui vixit sub Antonino Pio, nec Episcopus fuit, neque in Ægypto versatus aliquando, sed e Syria (g) progressus, Romam se contulit, ubi & sub Hygino conatus est ad sua perversa dogmata pellicere homines: sed de eo agemus suo loco.

Traianum in Cœlum receptum nec Ethnici volunt

XVIII. Christiani cur a iustis asserti Principibus vexati.

(e) Tert. in Apolog. c. 3.

XIX. Abilius Episcopus Alexandrinus.

(f) Euseb. hist. lib. 3. c. 16. & in Chronic.

(g) Euseb. hist. lib. 4.

I. ANnus Christi centesimus primus consignatur in Consularibus Fastis C. Sosio Senecione, & A. Cornelio Palma Coss. Hic ille Sosius Senecio, ad quem Plutarchus sua inscripsit Symposiaca: Cornelius vero Palma, bello Arabico feliciter confecto, clarissimus redditus est. Laudatur a Plinio (a) Traianus, quod oblatum præsentis anni Consulatum accipere recusavit, sic dicente, cum aggreditur recensere res ab eo gestas anno secundo ejus Imperii: Secundum Consulatum recepisti, quia Princeps & pater deferebat. At postquam ad te Imperii summa, & cum omnium rerum, tum etiam tui potestatem dii tradiderint, tertium Consulatum recusasti, cum agere tam bonum Consulem posses: & post alia: Contigit ergo privatis aperire annum, Fastisque referare: & hoc quoque reddita libertatis indicium fuit, quod Consul alius quam Cæsar esset. Quo ipso anno idem Traianus in Urbem se contulit. Ann. Eccl. Tom. II.

S.Æ.C. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5592. Anno Urbis 852. Olymp. 219. an. 3. Anno Ch. 99. JESU CHRISTI 99. secundum Baronium 101. EVARISTI PAPÆ 5. TRAIANI IMP. 2.

I. Consules. [1] AD num. I. Coss. C. Sosius Senecio II. & Cornelius Palma, ex Idacio, Auctore Chronici Alexandrini, Prospero & Cassiodoro. Baronius in Senecione notam numeralem præmittit, quæ tamen, quando sciri potest, accurate describenda. Animadverti enim, iteratos Consules, vel insignioribus annis, vel in consortio Imperatorum, Fastis nomen dedisse, præsertim in Decennalibus & id genus festis, si Imperatores, aut ejus propinquum annum non aperirent. Quare, cum Traianus hoc anno Consulatum non acceperit, illum in Senecionem jam Consularem transtulit. Traianus anno præcedenti Consulatum tertium Imperii sui Augustei initio debitum recusavit, hac ratione, quod jam expletus honoribus esset. Præsentis vero anno iterum Consulatum illum recusavit, postquam in Urbem advenit, licet tandem cesserit, ut anno superiori explicavi-

[2] Coss. C. Sosius Senecio II. & Cornelius Palma. Fragmentum veteris lapidis ex Panvino apud Gruterum pag. CCCIV. 3. DEDICAVIT. A CORNELIO. PALMA. ET..... deest collega nomen. Fasti Idatiani & Vindebonenses: Palma & Senecione. Prosperi Chronicon: Senecione & Palma. Traianus, ut moris erat, initio imperii initurus erat consulatum, licet alii designati consules fuissent, sed noluit, quod cum abstinere non poterat, ait Plinius in Panegyrico cap. LX. Et ibidem passim de tertio a Traiano consulatu, hoc anno recusato. Onufrius Senecionem II. consulem hoc anno statuit. Verum secundus huic consulatus hoc anno abnegat Tillemontius in notis ad vitam Traiani tom. II. pag. 493. & 510. censetque A. D. 99. Senecionem primum consulatum gessisse. De Senecione & Palma hæc habet Dio Xiphilini lib. LXVIII. pag. 778. Sosio quoque, & Palma, & Celso (Traianus) statuas posuit, quos viros habuit in honore præ cæteris. Hujus ergo anni consules erunt: A Cornelius Palma, & C. Sosius Senecio.

tulit: ejus ingressum idem (b) auctor (b) Plinius pluribus narrat; additque ipsum candidatum interfuisset comitiis tertii Consulatus, quem auspiciatus est anno sequenti. Romanus igitur regressus (inquit Dio c) multa in emendationem negotiorum publicorum, & beneficium honorum, quos vehementer complexabatur, constituit. In puerorum alimenta in Italia dumtaxat multa largitus est. Sed hæc pluribus Plinius (d). Hoc ipso anno, qui numeratur a passio- ne Domini sexagesimus octavus, sanctus Joannes Apostolus & Evangelista (ut auctor est Hieronymus e) Ephesi moritur, & juxta eandem urbem sepultus est. Ad hunc ipsum annum secundum Traiani Joannem pervenisse, pariter testatur Eusebius (f) ex Irenæo. Polycrates (g) quoque, Theologorum antiquissimus, scribens ad Victorem Romanum Pontificem, hæc habet de ejusdem Joannis obitu: His accessit Joannes, qui supra pectus Domini re-

mus. Traianum porro anno præcedenti Consulatum tertium recusasse, præter ibidem dicta, certum reddit Plinius in Panegyrico cap. 59. ubi de tertio Traiani Consulatu a Traiano recusato loquens ait: Quousque absentes de absente gaudebimus? (erat itaque absens Traianus, quando Consulatum recusavit) Licet experiri, an aliquid superbia tibi illo ipse secundus Consulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum medius annus valet, in Principibus plus. Medius itaque tantum annus a secundo ejus Consulatu jam elapsus erat, quando ei tertius oblatus. Secundum autem Consulatum usque ad Kalendaras Martias anni Christi XCVIII. Traianus gessit. Quare eo anno mense circiter Septembris tertius ei Consulatus in annum sequentem oblatus. Quod si Plinius eo in loco loqueretur de rebus hoc anno gestis, ac de secunda Traiani recusatione, non diceret, in commutandis moribus medium annum multum valere, sed annum & aliquot menses multum valere assereret; cum Traianus præsentis anno ante vernum tempus Romam non advenerit, ubi Comitiis, in quibus tertium Consulatus designatus est, interfuit, unde & præfens, non vero absens Consulatum illum recusavit, quamquam multum reluctata reverentia Principis nostri, tamen tandem cessit, inquit Plinius citatus cap. 60. Perperam itaque Baronius duas tertii Consulatus denegationes, quæ diversis annis contingere eidem anno assignat.

cubuit: quique cum esset sacerdos, ^{περιελασ} gestavit: qui denique martyr & doctor fuit, & Ephesi etiam obdormivit. Hæc ipse, quæ Eusebius recitat: magnum sane testimonium ejusdem loci Episcopi sanctitate & doctrina celebris, quem haud potuerunt latuisse quæ de Joannis exitu vera essent: cui merito omnes de Joannis obitu debeant auscultare, cum præsertim id ipsum Tertullianus (a) testatus expressè reliquerit, cum ait: *Translatus est Enoch, & Elias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet; cæterum morituri reservantur, ut Antichristum sanguine suo exstinguant. Obiit & Joannes, quem in adventu Domini remansurum frustra fuerat spes.* Hæc idcirco Tertullianus quod vivente adhuc Joanne, multi sententiam Domini de eo dicentis ad Petrum: *Sic cum volo manere donec veniam, quid ad te? quando & exiit sermo ille inter fratres, quod discipulus ille non moritur in eum sensum acceperunt, ut putarent Joannem usque ad Domini adventum fore superventum: nec satis fuit, Joannem eos illa suspitione liberasse, cum scripsit dicens: *Et non dixit Jesus, non moritur; significans nimirum, noluisse illis verbis: Sic cum volo manere donec veniam; Ut non esset usque ad illud tempus moriturus, intelligere.**

(a) Tertul.
lib. de
anim. c. 50.

III.
Error de
Joannis
immortalitate.

Semel igitur illapsus in discipulos Domini de immortalitate Joannis error, licet ab ipso Joanne videri potuisset esse omnino sublatus, sic tamen in nonnullos fuit postea propagatus, ut constanter etiam affirmarint, Joannem adhuc vivere, eumdemque venturum cum Enoch & Elia, secundi adventus Domini præcursoribus. Porro qui primus opinionis hujus reperitur assertor, habetur Hippolytus Portuensis, qui in brevi illa tractatione de mundi consummatione sic ait: *Prior ipseus adventus præcursores habuit Joannem Baptistam: posterior vero, quo venturus est in gloria, Enoch & Eliam, & Joannem Theologum exhibebit.* An non hæc refelluntur satis ab ipso Joanne, dum in Apocalypsi (b) non nisi duos fore Christi adventus præcursores & testes aperte demonstrat? Quid ergo tertium addunt, eumdemque volent esse Joannem, cum ipse duos tantum futuros affirmet? At vero Joannem (sicut est fors omnium hominum) certo certius esse defunctum, non tantum quæ nuper sunt a nobis adducta significant, sed & aliorum antiquorum testimonia. Siquidem Eusebius (c) dum agit de Papia & Joanne presbytero: *Dixerunt, inquit, duos eodem nomine nuncupatos in Asia fuisse Joannes; duoque illorum, nempe Joannis Apostoli, & Joannis discipuli, dixerunt Ephesi esse sepulcra, & utrumque ad hanc usque ætatem Joannis nomine appellari.* Si ergo Eusebii tempore, qui

(c) Euseb.
lib. 3. c. 33.
& Hier. de
Script. Eccl.
in Joann.

claruit sub Constantino Magno, duo illa Ephesi ostendebantur sepulcra, quis de morte poterit dubitare? Certe non nisi mortuorum solent esse sepulcra. Meminit ejusdem quoque sepulcri Joannis Evangelistæ Chryostomus (d), dicitque illud, sicut aliorum Apostolorum, esse manifestum: qui & alibi (e) de eodem ait, post mortem tanquam vivum, Ephesum curare. At non potuit hæc ipse ignorasse, qui Ephesi versatus est: quippe qui illic præfuit Synodo septuaginta Episcoporum, in qua amotus est gradu Episcopus Ephesinus: idque hi qui res ab eo gestas sunt persecuti, testantur, Socrates (f), Sozomenus (g), Palladius (h), & alii (i). Ad illud ipsum quidem Ephesi manens sepulcrum Joannis Evangelistæ alluisse visus est Cælestinus Romanus Pontifex illis litteris, quas dedit ad Concilium Ephesinum, dum ait, reliquias ejusdem Joannis Ephesi in honore haberi: idem habet Synodica Orientalium Epheso missa ad Senatum Constantinopolitanum: quæ omnes intextæ habentur in Actis (k) SS. Synodi Ephesinæ. Sed prætermittimus hic de eadem veritate innumera pene recentiorum scriptorum testimonia, ac eorum præcipue, qui in ipsum Joannem Evangelistam commentarios edidere, cum satis superque ex his historicæ veritati videatur esse consultum.

(d) Chr.
hom. 26. in
epist. ad
Hebr.
(e) Chryst.
hom. in
laud. 22.
Apostol.

(f) Socrat.
lib. 6. c. 10.
(g) Soz. lib.
8. c. 6.
(h) Pallad.
in Dialog.
(i) Metaph.
in vita
ejus.

(k) Act.
Ephes.
Concil.
edit. Felt. c.
2. c. 14. &
tom. 3. c. 6.

Cæterum qui eum adhuc vivere testati sunt, nec (quod patens esset) quæ dicta sunt de ejus sepulcro negare possent, eo (dicam ne?) dementiae provenerunt; ut dicerent eundem intra sepulcrum illud adhuc vivere. Augustinus (l) enim de his agens, hæc ait: *Sed cui placet, adhuc resistat, & dicat & asserat Apostolum Joannem vivere; atque in illo sepulcro ejus, quod est apud Ephesum, dormire eum potius, quam mortuum jacere contendat. Assumat in argumentum, quod illic terra sensum scateret, & quasi ebullire perhibetur: atque hoc ejus anhelitu fieri, sive constanter, sive pertinaciter asseveret. Non enim possunt deesse qui credant, si non desunt qui etiam Moysen asserant vivere: quia scriptum est, ejus sepulcrum non inveniri, & apparuit cum Domino in monte, ubi & Elias fuit, quem legimus non esse mortuum, sed raptum: & post aliqua: Tradunt etiam, quod in quibusdam scripturis, quamvis apocryphis, reperitur, quando sibi fieri iussit sepulcrum, incolumem fuisse presentem, eoque effosso & diligentissime preparato, ibi se tanquam in lectulo collocasse statimque cum esse defunctum: ut autem isti putant, qui hæc verba Domini sic intelligunt, non defunctum, sed defuncto similem cubuisse; & cum mortuus putaretur, sepulcrum fuisse dormientem: & donec Christus veniat, sic manere, suamque vitam scaturigine pulveris indicat.*

IV.
De Joanne
sepulcro fabu-
la.

(l) Aug. in
Joan. tract.
114.

dicare: qui pulvis creditur, ut ab imo ad superficiem tumuli ascendat, statu quiescentis impelli.

V.
Quid cre-
ditum de
Joannis
corpore.

Hæc de quorundam opinione recitans Augustinus, quidnam ipse de ea re senserit ex ejus verbis intelligamus: sic enim ait: *Huic opinioni supervacaneum existimo reluctari: Viderint enim, qui hunc locum sciunt, utrum hoc ibi faciat, vel patiatur terra quod dicitur: quia & revera non a levibus hominibus id audivimus: ac demum: Si autem (quod magis creditur) ideo S. Joannes ait, non dixisse Dominum: Non moritur; ne illis verbis, quæ dixit, hoc voluisse intelligi putaretur; corpusque ejus in sepulcro ejus exanime sicut aliorum mortuorum jacet: restat, ut, si vere ibi sit quod sparsum fama de terra, quæ subinde ablata succrescit; aut ideo fiat, ut eo modo commendetur pretiosa mors ejus; quoniam non eam commendat martyrium. (non enim eum pro fide Christi persecutor occidit) aut propter aliquid aliud, quod nos latet. Hæc de his Augustinus. Ex iis autem, qui eum re vera vita functum dixerunt, nonnulli adjecerunt, ejusdem corpus, refoffo sepulcro, cum non fuisset inventum, illud oplandi dedisse occasionem, quod e mortuis resurrexerit, ac pariter sicut Dei genitrix in cœlum Joannes assumptus fuerit. Porro rem gestam Nicephorus (a) in hæc verba describit:*

Opinio de
assumpto
Joanne in
Cœlum.

(a) Niceph.
lib. 2. cap.
42.

VI.

Cum enim dudum transitionem suam ad Deum, diemque & horam ejus prævidisset, presbyteris ministrisque Ecclesiæ, & præterea quicumque essent flagranti fide fratribus assumptis, extra Ephesorum urbem progreditur; & cum eis in vicinum quemdam tumulum, quo frequenter ire precationi operam daturus solebat, conscendit. Ubi vehementius orans, Ecclesiis Deo commendat: mox sarculis quibusdam & tigonibus celeriter sepulcrum sibi fodi præcipit: deinde eos qui tum adierant, arcans de Deo verbis, & præceptis optimis de fide, spe, & potissimum dilectione (quippe dilectus erat) erudit. At quænam esse solerent ejus argumenti verba Joannis, Hieronymus (b) docet his verbis: *Beatus Joannes Evangelista, cum Ephesi moraretur usque ad ultimam senectutem, & vix inter discipulorum manus ad ecclesiam deferretur, nec posset in plura vocem verba contexere, nihil aliud per singulas solebat proferre collectas, nisi hoc: Filioli, alterutrum diligite. Tandem discipuli & fratres qui adierant, radio affecti, quod eadem semper audirent, dixerunt: Magister, quare semper hoc loqueris? Qui respondit dignam Joanne sententiam: Quia præceptum Domini est; & si solum fiat, sufficit. Hæc Hieronymus. Sed ad Nicephorum redeamus.*

(b) Hier. in
epist. ad
Gal. lib. 3.
cap. 6.

VII.

Post hæc, corda eorum confirmans, Saluatori verbo commendat: postremoque illis in Domino salvare & valere iussis, ubi se

crucis signo communiisset, in monumentum descendit: operculumque ei imponere, & id firmis commutare, denique reverte eos postea sepulcrum aperire, diligenterque prospicere mandat. Hoc modo cum ille, ut vestibus sepulcralibus amictus erat, in fossam descendisset, seque ad obitum composuisset, statim eo, qui iustis debetur, capitur somno; cum quidem ad ultimam senectutem, post passionem Salvatoris Christi sexagesimo-octavo anno, pervenisset. Et Joannes quidem ita diem suum obiit. Dei autem ineffabilis & investigabilis gloria, ea quam ipse solus novit hora illucescens, corpus ejus terrenum & corruptibile in immortale & incorruptibile (o miraculum ingens!) transmutavit, & in dionum paradysum itidem, ut omnibus laudibus celebrandam Dei Genitricem, quæ per gratiam mater ejus fuit, recipit. Decubat quippe, & ipsum qui matris loco incorruptam semperque Virginem habuisset, & dilectus in primis maritice Christo fuisset, fraterque adeo immortalitatis promptuaris exiisset, paulatim quodam modo immortalitatis participem fieri. Porro die sequenti, quibus id commissum fuerat, ita ut præceptum acceperant, ad monumentum venerunt operculoque avulso, nihil ibi aliud, quam sepulcralia linteæ, repererunt: Hucusque Nicephorus.

VIII.
Ætas Jo-
annis.

Cum vero illud de Joanne testatum habeatur, hoc ipso tempore, anno nimirum sexagesimo-octavo a passione Christi, ex hac vita migrasse: quotnam annos tunc hatus esset, antiquorum neminem invenimus affirmare. Beda (c) autem (quod unde acceperit, minime tradit) obiisse diem ait annum agentem nonagesimumoctavum: post ipsum Uuardus (d) ponit nonagesimum nonum. Sed hæc quidem majores latuisse, certum est; ac proinde, qui hæc scribere, conjectura aliqua sibi probata dixisse potius, quam certa aliqua antiquorum assertione firmasse: quod nimirum (ut nuper dictum est) Hieronymi testimonio constaret, ad ultimam pervenisse senectutem: Ceterum quomodo præscriptum annorum numerum ex Hieronymi verbis existimant colligendum, si idem ipse Hieronymus (e) agens contra Jovinianum, affirmat Joannem puerum esse electum a Domino? cum alioqui, si dixerimus eum pervenisse ad dictum ætatis suæ annum nonagesimumoctavum, oportuerit eum tempore, quo vocatus est, fuisse natum annos vigintiseptem, tempore vero Christi passionis tricenarium fuisse: quibus si addas sexaginta octo annos, quibus vixisse constat post Dominicam passionem, impletur dictus a Beda notatus Joannis ætatis numerus annorum nonagesimo octo. Quamobrem ipsum a Hieronymo dissentire certum est, cujus hæc sunt verba: *Sed cur, inquit, non Joannes electus est virgo, primus & Apostolorum?* Æ.

(c) Beda de
sex atat.

(d) Uuardus
Martyrol.
die. 27. Dec.
cemb.

(e) Hier. in
Jovinian.
lib. 1.

CHRISTI
101.

CLEM. PAP.
9.

TRAIANI IMP.
2.

rati delatum est: quia Petrus senior erat: ne adhuc adolescens, & pene puer, progressæ ætatis hominibus præferretur: & paulo inferius: Ut autem sciamus Joannem tunc fuisse puerum, manifestissime docent Ecclesiasticæ historiæ, quod usque ad Traiani vixerit Imperium, id est, post passionem Domini sexagesimo octavo anno dormierit. Hæc ipse, a Beda (ut apparet) opinione dissentiens. Certe quidem antiquorum omnium assertionem, & Ecclesiæ traditionem, eum a Domino adolescentem fuisse electum, certissimum est: quod & expriment antiquiores musivo opere expressæ ejusdem Joannis imagines, ex quibus non leve Joannis ætatis deducitur argumentum: nam antiquiores Christianos, qui præsertim ex Gentibus credidissent, Christi, & Apostolorum, vel aliorum a quibus ingens aliquid beneficium consecuti essent, consuevisse honoris causa imagines coloribus expressas apud se retinere, testatur Eusebius (a).

(a) Euseb. histor. lib. 7. c. 14.

IX. Joannis Sacerdotium.

(b) Num. 8.

(c) Hier. in Ezechiel. lib. 3. c. 11.

(d) Epiph. har. 51.

Ceterum eum non adolescentulum putamus a Domino electum fuisse, ut pueritæ consuetudo esset: sed (quod assequimur conjectura) a Domino vocatum esse annum agentem vicimum secundum, ac tribus ferme mansisse cum Domino, sicque tempore passionis ejus natum annos viginti quinque initiatum fuisse sacerdotio: nam ab ea ætate, divina lege (b) Levitis concessum erat, ministrare in tabernaculo fœderis, secundum editionem Septuaginta, quæ (ut sæpe diximus) hoc tempore penes Hebræos erat frequentiori usu recepta: secundum vero Hebraicam, triginta annorum numerum fuisse præscriptum, Hieronymus (c) tradit. Verum secundum Septuaginta interpretes, Hebræos iis temporibus admittere solitos ex præscripto legis ætatem annorum vigintiquinque ad functionem Leviticam, tradit Philo in eo libro, cujus est titulus: De eo quod deterius potiori insidiari soleat. Certe quidem ex legali instituto tum Dominum, tum etiam Apostolos multa esse mutatos, sæpe superius dictum est. Non ergo ætate minorem fuisse Joannem, cum tempore novissimæ cœnæ sacerdotio initiatus est, nec majorem, adductæ a nobis rationes facile persuadent. Ex his igitur omnibus, secundum initiam a nobis de ætate Joannis rationem, dicendum esset, eum annos natum nonagintatres ex hac vita migrasse. Huic nostræ sententiæ Epiphanius (d) favisse videtur, dum ait, Joannem scripsisse Evangelium post annos nonaginta vitæ suæ, cum Ephesum reversus est: quod contigit triennio ante obitum. Sic itaque cum sit apud omnes pariter in confesso, Joannem hoc anno secundo Traiani Imperii esse mortuum, impossibile esse patet ut ad annum nonagesimum octavum pervenerit, neque, quod Cedre-

nus (e) ait, diem obierit annos natus sex supra centesimum.

(e) Cedren. in Compend.

At vero sic vita functus est, sed non quidem martyrio, ut aliqui existimarunt, quod dixisset Dominus: Calicem meum bibetis: non enim voluit dicere (ut interpretatus est S. Joannes Chrysostomus f) Martyrii corona potestini, & violenta morte, sicut & ego, a vita decedetis. 66. Nam & calicem bibisse dicitur, quod Romæ in dolum ferventis olei (ut suo loco dictum est) ut moreretur, immisus est: consummassetque semel coeptum martyrium, nisi aliud de eo statuisset divinum consilium: quamobrem a majoribus martyr est etiam appellatus: sic enim eum nominat Polycrates (g) Ephesiorum Episcopus, cujus sententiæ superius recitatæ hæc sunt verba: Joannes, qui supra pectus Domini in cœna recubuit: qui, cum esset sacerdos prætoris gestavit: qui denique martyr & doctor fuit, Ephesii etiam obdormivit. Ultimus omnium Apostolorum ad annum hunc usque Joannes mansit in vita, ceteris jam ante diversis in locis martyrio vita functis. Hinc est quod Epiphanius (h) ait: Præterit generatio Apostolorum, a Petro inquam, usque ad Paulum, & Joannem, qui etiam diu fuit in mundo, usque ad Traiani tempora. Discipulorum autem Domini aliqui visi sunt remansisse superstites, ut inter alios Simeon Hierosolymorum Episcopus, de quo suo loco dicturi sumus.

X. Joannes quo modo martyr.

(f) Chryst. in Mat. ho.

(g) Apud Euseb. hist. lib. 3. c. 25.

(h) Epiph. har. 66.

XI. Onesimus Episcopus Ephesinus.

(i) Ignat. epist. 14.

Joanne igitur in hunc modum morte sublato, Onesimus Pauli discipulus ejusdem loci factus Episcopus, his Traiani temporibus eandem curavit Ecclesiam: prout Ignatius (i), qui sub eodem Imperatore glorioso martyrio vita functus est, ad ipsos Ephesios scribens affirmat, cum ait: Excepi numerosam vestram multitudinem in Onesimo, viro nunquam satis ob charitatem prædicando, vestro autem Episcopo: & inferius: Onesimus supra modum laudat vestrum decentem compositumque ordinem, quodque omnes secundum veritatem vivitis, & quod inter vos nullus sit hæresis locus, sed nec audiatur nomen illius. Hæc & alia hujusmodi Ignatius de laudibus Ecclesiæ Ephesinæ, de qua superius pluribus actum est: florentissimæ sane; quam Paulus, Joannes, atque olim Timotheus vitæ sanctitate atque doctrina pariter illustrassent: quod non prætermisit ad laudem eorum idem Ignatius, eadem ad eos scripta epistola, his potissimum verbis: Faxit Deus ut assequar ut inveniar in sortem Ephesiorum Christianorum, qui & cum Apostolis in virtute Jesu Christi semper conversati sunt cum Paulo, & Joanne, & fidelissimo Timotheo. Hæc ipse, qui & eadem epistola complures memorat Ephesios nobiliores inter ceteros Christianos, haud dubium Joannis, Timothei, atque

CHRISTI
101.

CLEM. PAP.
9.

TRAIANI IMP.
2.

atque Pauli discipulos: meminit & de Polycarpo ejusdem Joannis alumno. At de Joanne satis, qui novissimus omnium Apo-

stolorum (ut dictum est) diem obiisse creditur.

JESU CHRISTI
ANNUS
102.

CLEM. PAP.
ANNUS
10.

TRAIANI IMP.
ANNUS
3.

I.

ANNO Redemptoris nostri centesimo secundo, adscribitur Fastis tertius Traiani Consulatus, in quo habuit collegam Frontonem & ipsum tertio Consulatum: meminitque ejusdem Consulatus Martialis (a) in epigrammate, quo pro ipso precatur numina: sed pluribus Plinius (b), ut cum de Traiano ait: Recepit tertium Consulatum, ut daret; noverat moderatorem hominum, noverat pudorem, qui non sustinerent tertio Consulatum esse nisi cum ter Consulæ. Quo anno, nono, Kalend. Decembris, sanctus Clemens Romanus Pontifex in Chersoneso, quo fuerat relegatus, martyrio coronatur, cum sedisset annis novem, mensibus sex, & diebus totidem, numerando ab ultima die vacationis sedis Cleti. Quod autem ad tempus spectat: non tantum citatus sapius liber de Romanis Pontificibus, sed & Eusebius (c), atque Hieronymus (d) æque affirmant obiisse diem tertio anno Traiani. Ait enim Hieronymus de ipso agens: Obiit tertio Traiani anno, & nominis ejus memoriam usque hodie Romæ exstructa custodit ecclesia.

(a) Mart. lib. 11.

(b) Plin. in Panegyri.

Clementis Papæ martyrium.

(c) Euseb. hist. lib. 3. c. 28.

(d) Hier. de Scrip. Eccles. in Clem.

II.

De actis Martyrii S. Clementis.

(e) Metaph. die 23. Novemb.

(f) Greg. Turon. de glor. marty. c. 35. & 36.

Quod vero pertinet ad ejus martyrium, & admiranda quedam ab eo gesta in Chersoneso trans Pontum; tam apud Latinos quam Græcos vetus extat historia, quam fusius descriptam Græce habes in Epitome Recognitionum ejusdem Clementis, ibique ab antiquo scriptore positam appendicem, a Perionio Latinitate donatam. Eandem quoque Metaphrastes (e) ex antiquioribus monumentis una cum ceteris ab se descriptis Vitis Sanctorum edidit: & ne quis existimet eam esse recens inventam, habes ejus historiæ assertorem Gregorium Turonensem (f), qui ante mille propemodum annos ex ea scribebat. Quod vero Traianus hominem, quem in adeo remotas Orbis partes relegasset, iterum vexaret, non nisi illa cautâ præcessit, quod Clemens (ut citata nuper de ejus martyrio Acta testantur) cum virtute præclarissimi miraculi ibi editi, tum etiam Evangelicæ prædicatione, omnem fere illam provinciam ad Christi religionem perduxit, quorum opera & Gentilium deorum sunt simulacra confracta, & septuaginta diversis in locis ecclesiæ excitatæ. Non enim potuerunt hæc latere Traianum: quid autem egerit, cum

illa accepisset, eadem Acta his verbis significanc.

Cum ergo odiosa narratio pervenit ad Traianum Imperatorem quod illic ad innumerabilem multitudinem auctus esset populus Christianorum: missus ab eo fuit Præses Aufidianus, qui plurimos Christianos diversis tormentis substatulit. Vidensque omnes ad martyrium cum gaudio accedentes, cessit multitudini, solum autem sanctum Clementem cogens sacrificare. Sed videns eum tam esse firmum ac stabilem in Domino, & nolle omnino a sua dimoveri sententia, dicit lictoribus: Accipite eum, & ducite in medium maris, & projicite in profundum, ne possint Christiani tollere ejus corpus, & pro deo eum colere. Cum ergo factum esset, universa multitudo Christianorum astans stebat in littore. Post hæc autem dixerunt Cornelius & Phœbus ejus discipuli: Omnes oremus unanimes, ut ostendat nobis Dominus martyris sui reliquias. Quante autem populo, retrocessit mare in sinum suum ad tria fere milliaria: per siccum autem egressi populi, invenerunt in figura templi marmorei paratum a Deo habitaculum, & illic situm corpus S. Clementis, & Anchoram, cum qua fuit projectus, prope ipsum jacentem. Revelatum vero fuit ejus discipulis, ne reliquias e loco tollerent: quibus etiam hoc fuit responsum, quod singulis annis in die decertationis cessurum sit mare venientibus, septem dies siccum eis iter præbens. Hæc & alia multa de miraculis illic edi solitis: sed habetur illud celebrius, quod oratione ejusdem loci Episcopi S. Ephræm martyris est memoriæ perpetuæ commendatum.

III.

Sepulchrum Clementis.

IV. Miraculum ingens.

Narrant eadem quoque ex Græcis Nicephorus, ac Latini pariter: quæ quidem omnia in Passione Clementis antiquitus in Ecclesia legi solita, æque fuisse descripta, idem qui supra Gregorius Turonensis testatur; sic dicens: Clemens martyr (ut in Passione ejus legitur) anchora collo suspensa, in mare præcipitatus est. Nunc autem in die solemnitatibus ejus recedit mare per tria milliaria, siccumque gradientibus iter præbet, quo ad sepulcrum martyris pervenitur; ibique vota redentes, orantes populi regrediuntur ad littus. Pergit narrare illud insigne miraculum de puero illic incuria parentum relicto,

CHRISTY 102.

CLEM. PAP. 10.

TRAIANI IMP. 3.

lito, ac post annum vivo ibidem invento, cui veritati (ut apparet) cum tam Latini quam Graeci pariter adfipulentur, eademque ex scriptione antiquissima no-

quod ab aliis in Cherfonefo Lyciae, vel (ut habet liber de Romanis Pontificibus) in Graecia habetur esse sepultus; consule a nobis notata in Romano (a) Martyrologio.

Quod vero ad ceteras a Clemente res gestas pertinet, haec in eodem libro de Romanis Pontificibus scripta leguntur: Hic fecit ordinationes per mensem Decembrem; creavitque presbyteros decem, diaconos duos, & Episcopos per diversa loca undecim. At quod spectat ad ea quae ab eodem esse scripta feruntur: Scripsit

S. A. C. II. Anno Urbis 853. Olymp. 219. an. 4. An. Ch. 100.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5593.

© 25. E. D. 6. P. 12. April. Indi. 13.

JESU CHRISTI 100. secund. Baronium 102.

EVARISTI PAPÆ 6.

TRAIANI IMP. 3.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coff. Traianus Aug. III. & M. Julius Fronto. Traiani Consulatus juxta priorem regulam Consulatum Casareorum. Non solum enim Traianus, sed & alii quidam Imperatores Consulatum in secundum Imperii annum distulere.

Card. Norisius in Epistola Consulari existimat, Traiani Collegam esse Sex. Julium Frontinum, qui de Aqueductibus scripsit, & cujus liber adhuc extat. Is tamen nuper ad me scripsit, M. Julium Frontonem probabilis Collegam Traiani poni; cum Dio in Nerva Frontonem tunc Consulem nominet. Erat Consul II. vir togatus, non vero militaris, qualis Frontinus fuit. In lib. 48. Digest. L. 5. De penis, recitatur rescriptum Traiani ad Julium Frontonem. Ejus filius fuit Praefectus classis sub Hadriano, Gruteri pag. 573. Haec docte Card. Norisius. Recte porro

[1] Coff. Traianus Aug. III. & M. Julius Fronto. Lapis in aedibus Capitolinis: DICT. IMP. NERVA. TRAIANO. AUG. GERMANICO. III. COS. PRAEF. EIUS. T. VOLTEPIO MAMILIANO. &c. Columna Milliariti via Appia, ex collectione Ligoriana, in veteri Latio tom. 4. pag. 63. IMP. CAESAR. DIVI NERVAE. F. NERVA. TRAIANUS AUG. GERM. PONT. MAX. TRIBUNICAE. POTESTATIS. III. COS. III. Traianus gessit hunc consulatum usque ad Kal. Maias. De collega eius magna quaestio est, an fuerit M. Cornelius Fronto; an Sex. Julius Frontinus III. uter horum consul ordinarius Kal. Januarii cum Traiano processerit, dubius haeret Norisius in epistola consulari ad hunc A. D. 100. pag. 62. In Sex. Julium Frontinum magis propendit, quod consul suffectus fuerit sub Vespasiano, item sub Nerua, ac demum tertius consulatus a Traiano hoc anno ei delatus. In Fastis Idatianis legitur: Traiano III. & Pontino (corrupte), forte Frontino, seu Frontone. Properi Chronicon: Traiano IV. & Frontone. Fasti Vindebonenses: Traiano III. & Frontino. Illud ex Plinii Panegyrico cap. LXI. certum est, Traianum in tertio suo consulatu collegam habuisse eum, qui tum consul tertium dicebatur. Apud Onufrium consules ordinarii, & suffecti huius anni sunt: Imp. Traianus III. & M. Cornelius Fronto III. suffecti ex Kal. Martii Sex. Pompeius Collega III. Ex Kal. Sept. C. Plinius Caecilius Secundus, & Sp. Cornelius Tertullus. Ex Kal. Novemb. Julius Ferox & Acutius Nerua. Consules suffecti hoc anno, sed eorum praeteritis nominibus memorantur a Plinio in Panegyrico cap. LX. LXI. Julius Ferox consul designatus vocatur ab eodem Plinio lib. II. epist. XI. ut & Cornutus Tertullus, ibidem. Vide eius epistolam XX. lib. VI. Ceterum praeter hos duo alii consules suffecti hoc anno produntur, ex veteri lapide, dedicato III. KA. JAN. & edito a Fabretto in Syntagmate de columna Traiani cap. IX. pag. 273. qui nunc in aedibus Capitolinis asservatur, ubi habetur: IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. FILIO. NERVAE TRAIANO. AUG. GERM. PONTIFICI. MAXIMO. TRIB. POT. III. COS. III. DESI..... in fine vero legitur..... L. ROSCIO. AELIANO..... TI. CLAUDIO SACERDOTAE, sic, COS. Hinc Norisius in epistola consulari pag. 134. haberi hic scribit consules suffectos postrema anni parte epochae christiana 100. post bimcistem consulatum C. Plinii, ac Tertulli Cornuti. Illorum primus L. Roscius Aelianus, postea Martii Maximi collega, & consulari Rosiorum genere.

Onufrius ex Plinio in Panegyri probat, Traianum ejusque Collegam Consules III. scribendos; Plinius enim Imperatorem commendat, quod Consul tertium duos iidem Collegas Consules III. designavit.

In Chronico Damasi de Clemente Papa, qui hoc anno martyrium fecit, legitur: Clemens annis novem, mensibus undecim, diebus duodecim. Clementi fuit temporibus Galba, Vespasiani, a Consulatu Trachali & Italici, usque Vespasiano VII. & Tito. Clemens itaque juxta eum Catalogum, quem hic sequendum duco, anno Christi sexagesimo septimo S. Lino successit, & Ecclesiam gubernavit usque ad annum Christi septuagesimum septimum, quo abdicavit Pontificatum, ut colligitur ex Epiphano haeresi 27. Clementi successit Cleus, qui anno octogesimo tertio ad superos transit. Cletum excepere Anacletus, ac dein Evaristus, qui hoc tempore sedebat. Baronius aliam viam tenuit, & sequenti anno Anacletum Pontificatum suscepisse vult, sed nullo teste. De Pontificatu Clementis primi pluribus agit Schelstratus part. 2. Antiquit. Illustr. Dissert. III. cap. 2. ubi & post Cletum fuisse credit. Sed in re incerta nobis a Catalogo Damasi non distendum. Aliqua etiam non contemnenda de Clemente Cotelerius in Notis ad Constitutiones Apostol. pag. 300. habet.

A num.

(a) Hier. de (inquit S. Hieronymus a) ex persona Romana Ecclesia ad Ecclesiam Corinthiorum valde utilem epistolam, quae & in nonnullis locis etiam publice legitur: sed de ea satis tomo primo actum est. Deinde subdit: Fertur & secunda ejus nomine epistola, quae a veteribus reprobat; & disputatio Petri & Apionis, longo sermone conscripta, quam Eusebius in tertio historiae Ecclesiasticae volumine coarguit. Haec Hieronymus; qui agens contra Jovinianum (b), alias plures ab eodem Clemente affirmat scriptas esse epistolas, easdemque de virginitate sermonibus textas. Testatur & S. Epiphanius (c), Clementem Romanum Pontificem suis litteris Encyclicis (sic enim eas appellat, quod omnibus Ecclesiis communes essent, & per manus traditae singulis, univertum Christianum orbem circumirent) virginitatem egregie praedicasse: quae cum suo tempore extarent integrae, in sanctis (ut ait) Ecclesiis legebantur. At de his iterum superius, cum de oborto schismate Corinthiorum, Domitiani tempore actum est, opportune meminimus.

(b) Hier. contra Jovinian. lib. 1. (c) Epiph. haeresi. 30.

VI. De Clementis Papae Epistolis.

III. Decretales S. Clementis a Germana?

Baron. II. v.

IV. Epistola Decretales ut genuina, ubique per Ecclesiam sparsa.

Baron. VII. & VIII.

A num. V. ad IX. Praeter duas Clementis Papae ad Corinthios Epistolas, de quibus supra actum, circumferuntur quinque ejusdem Pontificis, quarum prior est ad Jacobum fratrem Domini; II. ad eundem; III. ad omnes Episcopos, Presbyteros, & Fideles; IV. ad Julium & Julianum; V. ad Hierosolymitanos: quas vobiscum multis nominibus suspectas notat Labbeus in margine, apud quem haec de re plura.

Quoad Epistolas Decretales primorum Pontificum summam hic referemus, quae de iis habent Schelstratus in parte 2. Antiquit. Illustr. Dissert. III. cap. 5. Petrus de Marca, & alii. Eorum antiquitatem videtur ostendere vetustas Collectoris, qui non sua sponte, sed rogatus ab octoginta Episcopis Opus illud aggressus est, & summo Hispaniae plausu in lucem edidit: quos intra solos Hispaniae terminos non mansisse testatur Opusculo contra nepotem cap. 54. Hincmarus Metropolitae Remensis: de libro collectarum Epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculphus Episcopus Moguntinus in hujusmodi, sic & in Capitulis Regis studiosus obtinuit, & illas regiones ex illo replere fecit. Circa finem saeculi Ecclesiae octavi, & initium noni floruit Riculphus Moguntinus Episcopus, & a tempore, quo Isidori Mercatoris Collectionem per Gallias divulgavit, Fidelium non minus quam Episcoporum veneratio erga Decretales Romanorum Pontificum Epistolas nata. Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis doctissimus lib. 3. de Concordia cap. 5. paragrapho 3. de tribus ultimis Capitularium libris loquens ait: Hos ex seriniis Ecclesiae Moguntiacensis in unum corpus compegit Benedictus Levita, iussu Avgarii ejus Ecclesiae Episcopi; cosque Lothario, Ludovico, & Carolo nobilissimis Regibus, filiis Ludovici Pii, inscripsit circa annum DCCC. In iis libris passim & Cle-

perque exploratum habeatur: diversi plane generis esse eas quae Clementis nomine editae habentur, nemo non videt, cum in illis nulla sit de virginitate instituta narratio: quamobrem illas ab Epiphano atque Hieronymo citatas, magno Ecclesiae damno perisse, dolendum est. Sed & mirandum, quomodo accidisse potuerit, ut Encyclicae illae per totius Orbis Ecclesias circumlatae ac circumlectae epistolae, quarum complura exscripta essent exemplaria, omnino perierint; & quae ad certas personas missae essent, manserint integrae & illibatae: duae nimirum illae, quae ad Jacobum datae habentur, & quae ad Julianum & Julianum est scripta, ac demum quarta ad Hierosolymitanos missa: quae autem reliqua est ad omnes Episcopos inscripta, & quae Encyclicae dici potest, non tamen ex illis, in quibus de virginitate intexta tractatio erat. Sed quod duae ex iis a Ruffino Aquileiensi translatae dicantur, valde dubito; nam Gennadius (d) de co editis versionibus praefationem praepone- nere consuevisse testatur: adeo ut quae sine prologo reperiuntur esse translata, non Ruffini, sed alterius esse opus, assermet. Cujus autem fidei sint ac firmitatis quinque illae, quae ejusdem Clementis titulo no-

mentis, Anacleti, Pii, Evaristi, Fabiani, & ceterorum Pontificum... Epistolae, quavis sup- presso Auctorum nomine, auctoritas peritur: quod usurpatum etiam ab Auctoribus Additionum, quae libris Capitularium adjuncta sunt, &c. Tum Mar- ca lib. 3. cap. 6. paragrapho 2. inquit: Eo de- ventum est, ut tantis nominibus veterum Pontificum cesserint una cum reliquis Episcopis etiam Gallicanae Ecclesiae Rectores, qui in Concilio Remensi ab Hugone & Roberto Regibus Francorum coacto, anno DCCCXII. Anacleti, Julii, Damasi, & aliorum Pontificum Epistolas expendunt in causa Arnulphi, ac si in Canonum censum recepta essent. Quare Burcardus Vormatiensis Episcopus, cum novam Collectionem Canonum institueret circa annum M X. eam ex saeculi sui sensu primorum Pontificum Epistolae auxit: quibus & selectos ex Augustino, Hieronymo, Gregorio & Isidoro locos adjunxit. Eandem rationem secutus est Ivo Carnotensis in ea Collectione Canonum, quam ad Ecclesiae Gallicanae usum circa annum M G. publica- vit, &c. Successit Gratianus, qui Decretorum Corpus nova quidem methodo, adornavit, sed Colle- ctionem tam Dionysii Exiguus, quam Isidori & Ivo- nis in partes dissectam in unum corpus industria sua temperatum compegit, & aliquot legibus, constitutionibus novis Pontificum, & Conciliorum & Patrum locis amplificavit, circa annum MCL. In Scholiis publice recitatur, & quoties perlegitur Gratiani Decretum, &c. Ex quibus patet, quanta Gallicanorum Praefulum consensione. Decretales Epistolae receptae fuerint, donec anno MCL. publice in Scholis coeperint recitari; a quo tempore non sola Romanorum Pontificum Epistola testimoniis illarum Decretalium abundarunt; sed etiam omnium Doctorum scripta, ubique personarunt.

Hac in opinione Fideles fuere usque ad Con-

CHRISTY 102.

CLEM. PAP. 10.

TRAIANI IMP. 3.

V.

notatae habentur, in his non laboro: tu confule quae tum ab allis, tum vero a Francisco Turriano (a) locupletius sunt disputata: satis nobis visum, rem his paucis egisse.

(a) Turrianus adverb. sur Magdeburg. lib. 2.

VII. Non innitendum Apocryphis.

Sed mirati sumus, Ecclesiae hostes omnem admovisse arietem, atque adeo laborasse, ut primas illas decretales epistolae Romanorum Pontificum fide minuerent, atque irritas prorsus redderent, perinde ac si his fundamentis tota Ecclesiae aedificatio inniteretur, quibus convulsis, esset protinus collapsura. Absit ut Dei Ecclesia, columna & firmamentum veritatis, tanta veritatis testandae labore inopia, ut, si ex illis petita probationes deessent, causa caderet; cum tam in his quae spectant ad sincera dogmata statuenda, quam in iis quae pertinent ad rectam disciplinam Ecclesiasticam declarandam, referta habeat locupletissima promptuarum probationum veritatis, cujus nulla prorsus possit umquam de impostura esse suspicio. Quamobrem consulto quidem, cum agendum est nobis cum iis de Ecclesiasticis controversiis, ab earumdem epistolarum citatione interdum abstinemus, ne unis his armis indigere credamur, quorum acies ipsorum objectionibus retusa videri possit: cum ad faciendam vindictam in na-

Ab Hareticis prius imputatur.

stantiensis Concilii tempora; tunc enim eorum auctoritatem infringere conatus est Joannes Wiclefius, qui palam professus est, Decretales Epistolas esse apocryphas; quod adeo graviter tulit Concilium Constantiense, ut sessione 8. inter alias propositiones Wiclefi damnarit hanc XXXVIII. Decretales Epistola sunt apocrypha, & seducunt a Christi fide; & Clerici sunt stulti, qui student eis. Post Wiclefum alii Haretici haec Decretalia impugnarunt, sed inventus Franciscus Turrianus, qui Magdeburgenses confutavit, & post Turrianum Severinus Binus; unde & jamdiu tomis Conciliorum inserta. Aliud porro est inquirere, an erroneis disciplinae & fidei dogmatibus repletae sint Decretales Epistolae, an tantum ex aliorum testimoniis interpolatae. Postremum dumtaxat amplexi sunt eruditiores Catholici, qui, cum de iis gravissima nostro seculo orta esset difficultas, num genuinae sint, num supposititiae, eas suppositionis arguendas ingenue judicarent. Marca lib. 7. cap. 20. paragrapho 2. Certum quidem est & omnino indubitatum ex sententia omnium Virorum eruditissimorum, ac Baronii quidem & Bellarmini Cardinalium, eas Epistolas veterum Pontificum, Clementis nimirum, Averi, Evaristi, Telesphori, Callisti, Julii, Damasi, & in universum omnes illas, quae tempora Siricii & Innocentii antecedunt, fabricatas fuisse ab hoc Isidoro, &c. Quae sententia hoc nostro seculo vulgaris.

VI. Tum ab Orthodoxis, & quibus fundamentis.

Rationes arguendi has Epistolas suppositionis attigit Petrus de Marca lib. 3. cap. 5. paragrapho 1. Primo ob verborum fordes a secundi seculi, quo datae dicuntur, elegantia & nitore alienas. Secundo ob styli similitudinem, & eundem scribendi characterem, qui in omnibus Epistolis occurrit; ita ut ab uno Auctore, non a diversis Pontificibus conscriptae esse videantur. Tertio ex usu frequentissimo vulgatae Scriptura-

tionibus & increpationes in populis (quod habet psalmus b) ex sanctae Ecclesiae armamentario validiora arma suppetant ac fortiora. Ipsa namque est turris (c) David, quae aedificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium; ubi inter alia armagladus ille (eiusdem David sententia d) aestimatur validior, quo aliquando usus esset etiam hostis. Sed ad scripta Clementis redeamus: quae si nos diutius detinebunt, lector ignoscat.

(b) Ps. 149. (c) Cant. 4.

(d) 1. R. 21.

Multi quidem nomine Clementis scripta fuisse supposita, nemo jure poterit dubitare. Nam ejus titulo insignita ferebatur disputatio, longo (ut ait S. Hieronymus e) sermone conscripta, quam Eusebius in tertio historiae Ecclesiasticae volumine coarquivit; sunt enim haec ejus (f) verba: Jam vero quidam alia item opera, verbosa illa quidem & proluxa, veri prope & nudius tertius perinde quasi illius essent, introduxerunt; quae quidem disputationes Petri & Apionis continent, quorum apud veteres nulla omnino fit mentio: nam puram illam & sinceram Apostolicam Orthodoxaeque doctrinae nos am minime retinent. Haec Eusebius. Porro ejus fingendi operis inde suppeditatum videri poterat argumentum, quod Apio Alexandrinus eodem plane tempore

VIII.

(e) Hier. Script. Eccl. in Cle. (f) Euseb. hist. lib. 2. 32. Nomi Clementis scripta.

rum versionis; unde fit, ut post Hieronymi aetatem effectas esse necesse sit. Quarto, quod & Hieronymo, qui Scriptorum Ecclesiasticorum Catalogum texuit, & Innocentio, Leoni, ceterisque Pontificibus, quorum germanae Epistolae ad nos pervenerunt, omnino fuerunt incognitae, uti Dionysio Exiguo, qui dum Romae magno studio & diligentia praeteritorum Apostolicarum Sedis Praefulum Constituta colligebat tempore Justiniani Imp. a Siricio initium sumit. Quinto, ex observatione Antonii Augustini Tarraconensis Archiepiscopi, qui in Notis ad Capitula Hadriani Papae omnium primus annotavit: Ipsa legum Imperatoriarum verba, & quae sub Aniani nomine extant ad Codicem Theodosianum scholia, in illis Epistolis usurpata fuisse: quomodo Pontifices, quibus Epistola tribuuntur, duobus & tribus seculis Codicis Theodosiani editionem praecesserint. Videri potest Antonius Augustinus in laudatis Notis cap. 7. & 8. & 16. & seqq. Sexto, quia Blondelli industria ab aliquot annis eo processerit, ut sententiae & verba ipsa, ex quibus Epistolae contextae sunt, a quibus Auditoribus petita sunt, accuratissime demonstraverit in libro, qui inscribitur Pseudo-Isidorus & Turrianus vulpantes: quo in Opere sicut ejus criterium, quo Epistolae illas praefatis Pontificibus abjudicat, laudandum; ita ei in eo suffragari non possum, inquit Marca, quod atrocioribus verbis Epistolas dilacerat: quae e sententiis & verbis legum, Canonum antiquorum & Sanctorum Patrum, qui quarto seculo floruerunt, si pauca demas, concinnatas esse constat. Septimo, quod usque ad Hadriani primi tempora nullus Catholicorum Scriptorum, nullus Romanorum Pontificum, synodorum nulla testimonium aliquod ex hisce litteris adduxerint, quin immo Photius tempore Nicolai I. eas se in Oriente nusquam vidisse testatus sit, cui, licet earum auctoritatem admiserit, favere videtur.

apocrypha ab omnibus adnumeratae. In illorum sane classem adleguntur ab Athanasio (c) & aliis: sed non sic quidem (c) Athanasio (quod de multis accidit) ut penitus improbenatur: nam quae de iis esset Patrum sententia, Epiphanius (d) declarat his verbis, cum adversus Audianos agit: Ceterum ad hoc afferunt falso idem Audiani Apostolorum Constitutionem (eo enim nomine commentarium ipsum appellat) quae apud multos in ambiguo est, sed non reprobata. Omnis enim regularis ordo in ipsa habetur, & nihil a fide adulteratum, neque a confessione, neque ab Ecclesiastica gubernatione & regula. At vero dictum a quo accipiunt de Paschate, praedicti male interpretantur, & per ignorantiam aliter intelligunt, &c. Haec ipse. Verum sicut aliqua, quae in eis sunt, haeretici sunt perperam interpretati; ita etiam ab iisdem multa fuisse corrupta, canon (e) nomine Sextae Synodi testari videtur. Aliqua insuper in eas ex Graecorum fontibus effluxisse, mihi facile persuadeo; ut quod de jejuniis sabbati penitus interdicto in ipsis (f) habetur expressum. Sane quidem haud alia scripta esse a Clemente Romano Pontifice, quam quae Romanae Ecclesiae Petrus & Paulus Apostolorum principes tradidissent; aut eandem Ecclesiam aliam accepisse traditionem ab ea, quam ex Apostolica institutio-

apocrypha ab omnibus adnumeratae. In illorum sane classem adleguntur ab Athanasio (c) & aliis: sed non sic quidem (c) Athanasio (quod de multis accidit) ut penitus improbenatur: nam quae de iis esset Patrum sententia, Epiphanius (d) declarat his verbis, cum adversus Audianos agit: Ceterum ad hoc afferunt falso idem Audiani Apostolorum Constitutionem (eo enim nomine commentarium ipsum appellat) quae apud multos in ambiguo est, sed non reprobata. Omnis enim regularis ordo in ipsa habetur, & nihil a fide adulteratum, neque a confessione, neque ab Ecclesiastica gubernatione & regula. At vero dictum a quo accipiunt de Paschate, praedicti male interpretantur, & per ignorantiam aliter intelligunt, &c. Haec ipse. Verum sicut aliqua, quae in eis sunt, haeretici sunt perperam interpretati; ita etiam ab iisdem multa fuisse corrupta, canon (e) nomine Sextae Synodi testari videtur. Aliqua insuper in eas ex Graecorum fontibus effluxisse, mihi facile persuadeo; ut quod de jejuniis sabbati penitus interdicto in ipsis (f) habetur expressum. Sane quidem haud alia scripta esse a Clemente Romano Pontifice, quam quae Romanae Ecclesiae Petrus & Paulus Apostolorum principes tradidissent; aut eandem Ecclesiam aliam accepisse traditionem ab ea, quam ex Apostolica institutio-

(c) Athanasio in Synopsi. (d) Epiph. bar. 70.

(e) Sextae Synod. c. 2. apud Theod. Bals. (f) Constit. lib. 5. c. 11. & lib. 7. c. 24.

IX.

De Constitutionibus Clementis. (a) Athanasio in Synopsi. & ex nona epist. (b) Epiph. bar. f. 45. & 70.

Ab eodem Clemente scriptae traduntur Constitutiones Apostolorum, quas non ignoravit antiquitas: nam S. Athanasius (a) eas Doctrinam Apostolorum Clementinam appellat, ea nimirum ex causa, quod sit operis ejus exordium: Audite doctrinam sacram, &c. Agnovit eas S. Epiphanius (b): usi sunt iisdem, qui his antiquiores atque recentiores in Ecclesia claruerunt celebres scriptores Ecclesiastici; quorum seriem, qui pro eodem commentario scripserunt apologias, texerunt; sed ita tamen, ut a nemine inter libros canonicos sint receptae, sed inter Ann. Eccl. Tom. II.

detur Hincmarus Metropolitae Remensis, qui & ideo frequentius a literis Siricii Papae initium duxit, & in testimoniis subsequentiis Siricio Pontificum haesit. Octavo, ex Leone Papa IV. qui ante Nicolaum I. in Epistola ad Episcopos Angliae, de his Decretalibus consultus reposuit, Sedem Apostolicam Decretalium regulas admittere: id est (inquit) qui habentur apud nos simul cum illis in Canone: quibus autem in omnibus Ecclesiasticis utimur judiciis, sunt Canonae, qui dicuntur Apostolorum, Nicanorum, Ancyranorum, Neocaesariensium, Gangrensiis, Antiochenisium, Laodicensium, Constantinopolitanorum, Ephesinorum, Chalcedonensium, Sardicensium, Africanensium, Carthagenensium, & cum illis regula Praefulum Romanorum Silvestri, Siricii, Innocentii, Zozimi, Callestini, Leonis, Gelasii, Hilari, Symmachi, Hormisdai, Simplicii, & Gregorii junioris, isti omnino sunt, & per quos judicant Episcopi, & per quos Episcopi simul judicantur. Haec circa annum DCCL. Leo IV. ubi non Epistolas Decretales a Clemente, sed post statuta Silvestri Papae, a Siricio inchoat: Etenim, inquit Petrus de Marca lib. 3. cap. 4. paragrapho 5. supposititias antiquorum Pontificum Epistolis, quae jam a sexaginta annis sub Isidori nomine consurcinatae, per Europam sparse vulgabantur, locum inter Canones dare noluit. Nono, ex Codice Vigilano, quem a Vigila Monacho anno DCCLXXVI. compilatum tradit Garzias Loasis in Praefatione Conciliorum Hispaniae, atque, Epistolas Decretales continere centum & unam, sed incipere a Damaso, & finire ad Gregorium I. Decimo, ex veteri Codice Canonum Ecclesiae Romanae iterum edito Moguntiae anno MDXXV. ut

adversus Lutherum Ecclesia eo se tueretur. Habebat titulus, hunc Codicem ex tribus vetustissimis exemplaribus transcriptum, & tamen solas Epistolas Decretales exhibet a Siricio usque ad Gregorium Magnum.

Quae a Turriano, aliisque, qui eas Epistolas, ut genuinas, agnoscent, in medium afferuntur, levia sunt, & a Viris eruditissimis soluta. Quoad Auctorem, qui praefatas Epistolas fabricavit, ac praefatis Pontificibus suppositit, Blondellus existimavit, harum mercium auctorem fuisse aliquem Episcopum Germano Francum, Caroli Magni Imperio subditum, non vero Hispanum, sive Monachum, sive Antistitem. Sed rationes quibus nititur, rem non evincunt. Morinus arbitratur, illarum Auctorem fuisse Isidorum quemdam magni nominis Monachum, qui se peccatorem dicere solet, & nomini suo hoc semper elogium adderet, quem Episcopi ad has Epistolas cuedendas impulerunt. Ex peccatore porro Mercatorem Scribas oscitantes fecisse conjicit Morinus. Alii hoc peccatoris elogium servantes Isidoro, ipsum fuisse Episcopum suspicantur; quod solemnis effectus Sanctorum Episcoporum, ut se peccatores subscriberent. Ita conjicit Marca. Quare quisnam fuerit, & cujus Isidorus harum Epistolarum artifex, incertum.

Ad num. IX. & seqq. Constitutiones Apostolorum nomine inscriptas, & octo libris comprehensas Carolus Bovius Ostunensis Episcopus anno MDLXIII. in lucem emisit e Graeco in Latinum sermonem a se translatae, quas postea Turrianus Latine interpretatus est, & commentariis illustravit. Eas Labbeus in novissima Conciliorum editione, Francisco Turriano interprete, ac libris 8. adjun-

VII. Quis auctor Epistolarum Decretalium.

VIII. Constitutiones Apostolorum.

tutione eorum Pontifex confirmasset, par est existimare. At de jejuniis sabbati, primo Annalium tomo est fufius disputatum.

X.

Rursum vero post octavum librum Apostolicarum Constitutionum, ab eodem Clemente appendicem esse additam titulo, sicut quod in codice Constitutionum Apostolicarum, quæ a Clemente dicerentur conscriptæ, iidem Apostolici canones essent apposti, ab eodem auctore illos esse editos nonnulli existimarunt, cum aliqui complures codices absque Clementis titulo illos habeant. Inde fortasse accidit, ut absque Clementis nomine, Gelasii censura (b) liber canonum Apostolorum adnumeretur inter apocrypha. At licet in Græcis codicibus, eo modo quo diximus, titulus Clementis esset inscriptus: tamen, quod certa ratio ac perspicua demonstratio afferri non possit, eos ab ipsis Apostolis esse statutos, Dionysius Exiguus, summæ suorum temporum æstimationis vir, ut qui a doctissimo viro Cassiodoro (c) mirifice prædicetur, cum e Græco eos in Latinum verteret, rogatus non a Stephano Papa (ut opinatus est Sixtus d) sed (ut habet Cassiodorus e)

(a) Phot. in Clem. Concil. Rom. de lib. apocr. De canonibus Apostolorum.

(c) Cassiod. de divinis lib. c. 23.

(d) Sixtus. Biblioth. lib. 2. (e) Cassiod. ubi sup. c. 23.

adiuncto textu Græco, exhibuit. Verum harum Constitutionum auctor non est Clemens Romanus, quia Eusebius, & Hieronymus libro de Scripturis Ecclesiasticis, cum de scriptis S. Clementis agunt, unam dumtaxat illius ad Corinthios Epistolam recensent. Legatur Eusebius lib. 3. cap. 15. Præterea Humbertus Cardinalis Episcopus Sylvæcandidæ, Leonis IX. apud Constantinopolim Legatus, Nicetæ Pætorato Constitutionum Apostolicarum loca quædam contra Sabbati jejuniis obijcienti his verbis respondet: Hoc asserere conaris ex apocryphis libris & canonibus pari sententia Ss. Patrum repudialis. Et paulo post: Unde nos quoque omne apocryphum abijcimus, dedignamur audire eorum fabulosas traditiones, quia non sunt ut lex Domini. Citaverat autem Nicetas quintum & septimum librum Ordinationum seu Constitutionum Apostolicarum. Ex qua Humberti responsione Lupus Vir doctissimus in parte 2. ad Canonem 2. Trullanum colligit, Constitutiones illas apocryphas esse, Sedis Apostolicæ, cujus Legationem Humbertus gerebat, fuisse sententiam. Addit Lupus: Pariter Marco Epheso apud Xistum Senensem respondet Bessarion Metropolitæ Nicæni. Earum in Clemente Romano non meminit scriptus a S. Hieronymo Catalogus veterum illustrium, quinimo ut apocryphas abijcit in Romana sua Synodo S. Gelasius, ejusque judicium omnis semper Latina Ecclesia est secuta, nostris nominatim temporibus, D. Cardinalis Barromus, D. Cardinalis Bellarminus, D. Cardinalis Perronius, & Gabriel Albaspinus doctissimus Episcopus Ecclesiæ Avelianensis. Quare bonas horum, quam illis vindicandis melius locare poterant Carolus Bovius, & Franciscus Turrianus, &c. Videndi etiam Schelstratus in parte 2. Antiquit. Illustr. Dissert. II. cap. 2. & Natalis Alexander, alique qui plura de his Constitutionibus habent.

IX.

Circumfertur etiam Collectio sub nomine Cle-

a Stephano Episcopo Salonitano, ejusmodi operi præposuit inscriptionem: Incipiunt Ecclesiastica regule sanctorum Apostolorum, prolata per Clementem Ecclesiæ Romanæ Pontificem: quæ ex Græcis exemplaribus in ordine primo ponuntur: quibus quamplurimi quidem consensum non præbuerunt facilem; & tamen postea quædam constituta Pontificum ex ipsis canonibus assumpta videntur. Hæc Dionysius apud Cresconianam Collectionem: habet eadem verba idem auctor in ipsa epistola ad eundem Stephanum Episcopum Salonitanum scripta, quam editioni ipsorum canonum Apostolicorum præfixit: quæ hic descripsisse volumus, ne quis adeo mireretur, si Gelasius, qui eadem ferme vixit ætate, eundem commentarium notet apocryphum; siquidem si in omnibus certum exploratumque esset, ea ipsa omnia ab Apostolis fuisse statuta, plane inter hagiographa, interque ipsos canonicos divinæ Scripturæ libros recensenda fuissent: quod inconsulte nimis fecisse reprehenditur Damascenus (f), dum recensendo libros canonicos, post librum Apocalypsis mox subdit: Canones denique sanctorum Apostolorum per Clementem concinnati.

Quod ergo inter canonicos libros non sunt

mentis, qui Apostolorum Canones numero LXV. in unum corpus collectos Fidelibus proponisse perhibetur. Hæc Collectio inquit Marca lib. 3. cap. 2. num. v. anterior Synodo Nicæna, sed posterior videtur anno CCLVIII. Firmilianus Cæsariæ Episcopus iis usus non est ad probandam consuetudinem, quæ vigeat in Oriente, repudiandi Hæreticorum baptismi. Enim vero Firmilianus in Epistola ad Cyprianum contra Hæreticorum baptismum militans, consuetudinem a Stephano laudatam stylo acriori, quam oportebat Catholicum Episcopum, excepit: Infamans Petrum & Paulum beatos Apostolos, quasi hoc ipsi tradiderint, qui in Epistolis suis Hæreticos execrati sunt, & ut eos evitemus, monuerunt. Unde & postmodum: Consuetudini Romanorum consuetudinem, sed veritatis opponimus; ab initio hoc tenentes quod a Christo & Apostolo traditum est. Ubi solummodo respicit, quæ jam retulimus, ab Apostolo nimirum Paulo execratos fuisse Hæreticos, tanquam ab omnibus Catholicis evitandos; quæ sane multo fortius urgere non dubitasset Firmilianus, si Canones Apostolorum tunc extitissent, inter quos XLVI. Episcopus vel Presbyter eum, qui vere habet baptismum, si de integro baptizaverit, vel si eum, qui ab impijs pollutus est, non baptizaverit, deponatur, ut qui irrideat mortem & Crucem Domini, & non discernat Sacerdotes a falsis Sacerdotibus. Et Canon XLV. præcedens: Episcopum vel Presbyterum, qui Hæreticorum baptismum vel sacrificium admisit, deponi jubemus. Quæ est enim conventio Christi cum Belial? Vel quæ pars est Fidelis cum Infideli? Hos canones Apostolorum aperte Firmiliano faventes, si extitissent, cum anno CCLVI. aut CCLVII. Epistolam ad Cyprianum misit; locus erat allegandi supra: quod cum factum non sit, e silentio Firmilianus, inquit Marca, licet colligere, incognitos ea ætate Orientalibus fuisse Canones Apostolicos. Sed divinat Parisiensis Archiepiscopus, inquit

Canonum Apostolorum antiquitas.

Baron. n. x.

XI.

(f) Damasc. de fid. orthodox. lib. 4. c. 21.

sunt adnumerati, ea ex parte, quod auctoritate careant ab Apostolis esse omnino sancitos, apocryphi dici meruerunt: quæ etiam ratione S. Athanasius (a) ejusdem Clementis scripta inter apocrypha illa connumerat, quæ ab antiquo Scripturæ canone essent aliena, postea vero recepta, ut Esther, Judith, Tobia, & aliorum. Sic igitur ea ratione, quod cum Apostolorum nomine conferentur, non essent in canone librorum novi testamenti, merito sunt Apocryphorum censura signati: quod vero a sanctis Patribus privatim, & a sacris Synodis publice sunt recepti, merito authentici dici debent. Quæ habitæ consideratione, Isidorus (non ille sanctus Episcopus Hispanensis, ut multi, nomine decepti, sunt opinati, sed ille dictus cognomento Mercator, ut suo loco dicemus) in præfatione suæ Collectionis hæc habet: Denique propter auctoritatem cæteris Conciliis præposuimus canones qui dicuntur Apostolorum (licet a quibusdam apocryphi dicantur) quoniam plures eos recipiunt, & sancti Patres eorum sententias Synodali auctoritate roboraverunt, & inter canonicas posuere constitutiones. Hæc Isidorus, quæ descripsimus ex vetustissimo codice, nulli quidem (audacter dico) antiquitate secundo, quem penes nos habemus in nostra bibliotheca: quam esse veram germanamque lectionem, atque illi præstare, quæ in Hispano codice habetur scripta, & a Gratiano (b) descripta quisque poterit facile judicare. Nam, quid est quod habetur? Nec sancti Patres illis assensum præbuerunt, pro eo quod ab hæreticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur? Unde ista manifesta probatio, quod ab hæreticis traditi fuerint? Quis unquam talia reperit dixisse? Et Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Athan. ex nona epist. & sup. in Synopsi. Canones Apostolorum quomodo apocryphi.

(b) Dist. 16. c. 1.

XI. Quo sensu Canones Apostolorum Apocryphi dicuntur.

Baron. n. xi. & xii.

quæ conventio lucis ad tenebras, cum nihil in illis quinquaginta, nisi quod Catholicam Apostolicamque doctrinam, & sanctissimam morum disciplinam redoleat, sit invenire? Et quomodo rursus non mendacissime dictum est, sanctos Patres non esse illis assensos, cum vix sit reperiri Catholicum scriptorem Ecclesiasticum, vel sacrum conventum Episcoporum, penes quem aliquis ex canonibus illis non inveniatur pari consensione probatus? Exposita igitur falsa Isidori lectione, illa prorsus verior atque probatior esse cognoscitur, quam idem Gratianus (c) paulo inferius ex legitimo atque germano textu reddidit.

(c) Dist. 16. c. 4.

At licet ea ex parte, qua diximus, iidem canones censeantur apocryphi, quod sit incertum ab ipsis Apostolis esse conscriptos (neque enim qui pro illis fortissimam scripsit defensionem Franciscus Turrianus d) hoc contendit, quod ab Apostolis scripti fuerint, sed sine scripto traditos, a Clemente scriptorum memoria consignatos) tamen quod nonnisi ex traditione Apostolica eos manasse sanctissimi Patres exploratum haberent; ea de causa in primis factum est, ut, qui omnium discretissimi habentur Romani Pontifices, Innocentius, Leo, Gelasius, atque Gregorius, sic ex illis videantur petiisse auctoritatem, ut tamen Apostolorum nomine, speciatim citare canones temperaverint; ut ex locis ab eodem auctore (e) collectis, quos brevitate causa prætermittimus recensere, facile potest intelligi; quod & nos in Gregorio demonstramus, qui, scribens (f) ad Romanum Defensorem, dum admonet ne permittatur Episcopus cum mulieribus habitare, hæc habet in fine: Hoc tantummodo adjecto, ut (sicut canonica

XII.

(d) Turrian. adversus Mag. deburg. lib. 1. c. 2. Canones Apostolici quomodo recepti.

(e) Idem eod. lib. 1. c. 23.

(f) Gregor. lib. 7. epist. 39.

posuit: Liber Canonum Apostolorum apocryphus, commodo sensu venit intelligendum. Præterquam enim quod hæc verba non habeantur in Codice Justelli, dici potest, id a Papa Gelasio dictum, quia hi Canones non sunt ab Apostolis, sed ab aliis collecti. Recte Marca lib. 3. cap. 2. par. 7. Varia sunt classes apocryphorum in Notitia Gelasii, ut observarunt Viri eruditi: cum non tantum fragmenta Hæreticorum veniant in hunc sensum, sed etiam Opuscula Tractatorum, in quibus sunt nævi quidam. Nec alio exemplo indigemus, quam Eusebii Historia, quam apocryphis accenset Gelasius, cum tamen parum antea illam recipendam statuisse, quod nimirum velit hos Historicorum libros nævis quibusdam permixtos, licet, inquit, propter rerum notitiam singularem, quæ ad instructionem pertinent, usquequaque non dicimus veniendos. Idem dicendum de Canonibus Apostolorum singulari quadam Ecclesiæ primitivæ doctrina refertis, licet aliunde ob certos nævos inter apocrypha a Gelasio recensitis. Hæc Schelstratus loco laudato, ex quo & sequentia describenda duximus.

Neque ab antiquis, tam Græcis, quam Latinis

XI.

nica decrevit auctoritas) uxores, quas caste debent regere, non relinquunt. Quæ quidem ex Apostolico canone citata esse, nulli potest esse dubium, dum & summam illius canonis a Dionysio, qui eos in Latinum vertit, eidem præfixam, Gregorius recitavit. Est autem huiusmodi in Collectione Cresconiana, ubi singula a Dionysio posita verba descripta habentur; Ut Episcopus aut presbyter uxorem suam, quam debet caste regere, non relinquat; sequitur ibi canon sextus: Episcopus aut presbyter, &c. Eadem quoque ratione, vetera sacra Concilia, sive œcumenica, sive provincialia, quorum catalogum idem qui supra auctor (a) suo intexuit commentatio; cum eisdem Apostolicis canonibus citare, recensere, vel restituere, vel quoquo modo commemorare oportuit; potius ipsorum sententiam, quam verba, & generatim antiquitatis nomine, quam speciali attestazione canonum Apostolorum, describerent. At quid hoc, nisi (quod dictum est) nomen incertum, & ob id apocryphum, veritas autem & firmitas rei esset in omnibus explorata? Sane quidem, quicquid ex veneranda antiquitate in S. Dei Ecclesia ad posterum dimanavit, id non aliunde fluxisse, quam ex fontibus Apostolicis, Patres omnes, quorum summa fuit in Ecclesia cum sanctitate conjuncta eruditio, sæpius testati sunt; quorum sententias, cum de traditionibus

(a) Turri aduersus Magdeburg. lib. 1. cap. 12 & 13. 14.

nis Scriptoribus fuere rejecti, ut patet ex L. Canonibus ubique olim receptis, ut confirmat post Gelasium Collectio Dionysii Exigui a Baronio citata. Post Dionysium Cresconius, nescio cuius civitatis in Africa Episcopus, qui in sua Collectione usque ad L. Canones Apostolorum enumerat, & ad titulos suos comprobandos adducit. Meminit & Anastasius Bibliothecarius Stephani Papæ IV, qui in Synodo Lateranensi anno DCCLXIX, statuit Actione xv.: Non amplius suscipiantur Apostolorum Canonum prolata per S. Clementem, nisi quinquaginta capita, que suscipit sancto Dei Catholica Romana Ecclesia. Post Baronii mortem publicavit hoc Concilium Holstenius, & laudatam ex eo decisionem confirmat Humbertus Leonis IX. Legatus in responsione ad libellum Nicetæ Presbyteri & Monachi contra Latinos editum, Clementis librum, id est, Petri Apostoli itinerarium, & Apostolorum Canonum numerant Patres inter apocrypha, exceptis L. capitulis, que decreverunt orthodoxa fidei adjungenda. Et hæc quidem de Ecclesia Occidentali, quinquaginta Apostolorum Canones non improbane, sed demum per Pontifices & Synodos approbante, & ubique fere recipiente.

XII. LXXXV. Canonum Apostolorum ab Orientalibus admittitur.

At latius se se extendit Orientis Ecclesia in recipiendis Apostolorum Canonibus, quos LXXXV, omnium primus suæ L. titularum Collectioni inseruit Joannes Scholasticus, ut notat Justellus in Præfatione ad tomum 2. Bibliothecæ Juris Canonici, & idem Joannes Antiochenæ Ecclesiæ Presbyter ex ordine Scholasticorum, qui in Præfatione ait: Sancti Domini Discipuli & Apostoli octoginta quinque Canones Clementis opera eide-

Apostolicis egimus, superius recitavimus; ut non sit opus, in re tam solida firmaque, & certissime probata, diutius immorari.

Sed cum qui a Gelasio inter apocrypha recensiti sint canones Apostolici, a quibusdam vero qui post aliqua sæcula vixere, Romanis, Pontificibus probati videantur, & Concilii œcumenici testimonio rati firmique habeantur; quo modo id accipiendum sit, operæpretium est intelligere. Est igitur Leonis papæ Quarti epistola (b) ad Episcopos Britannicæ, in qua hæc inter alia leguntur: Quibus autem in omnibus Ecclesiasticis utimur iudiciis, sunt canones Apostolorum, aliter, qui dicuntur Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, &c. Testatur & Rhemenis (c) Episcopus, sanctam Romanam Ecclesiam Apostolicos canones custodire; eosdemque custodiendos esse, per Hadrianum Papam mandasse. Verum quod ad Hadrianum spectat, nihil huiusmodi ab eo statutum reperitur; sed auctor respectum habuisse videtur, quasi idem Pontifex receperit Sextam Synodum, ac ejus canones; in cuius canone secundo de octoginta-quinque Apostolorum canonibus recipiendis est constitutio promulgata; extat enim epistola Hadriani ad Tharasium, ex qua fragmentum male citatur a Gratiano (d): non enim, ut ponit, dixerat Hadrianus: Sextam Synodum (e) Jan-

XIII. Num aliter quam Gelasius senserint posteriores Romani Pontifices.

(b) Dist. 20. c. 1.

(c) Hincmar. de var. eccl. c. 18.

(d) Dist. 16. c. 5.

(e) Ex Act. 2. Septima Synodi.

runt. Eos, post hanc Joannis Collectionem, recepit & probavit Synodus Trullana Canone II. & post eam Synodus generalis VII, quæ Actione 1. censuit ex Bibliotheca Patriarchii Cypoleos tam Canonum SS. Apostolorum, quam SS. Synodorum libros in medium afferri; & Notarius venerabilis Patriarchii legit: Canon SS. Apostolorum quinquagesimus tertius: (anunc LII.) Si quis Presbyter eum, qui convertitur a peccato, non suscipiat, sed abiecerit, deponatur, &c. Usque ad LXXVII. recenset Alexius Aristipus Ecclesiæ Constantinopolitanæ Diaconus, quæ nunc primo publicata est in tomo 2. Bibliothecæ Juris Canonici, ubi post Aristinum subnectitur Epitome Canonum Symeonis Magistri & Logothetæ, in qua exhibentur Canones Apostolorum octoginta duo. Subnectitur & Synopsis Canonum Arsenii Monachi, qui ad cap. 4. subdit: SS. Apostolorum canonum LXXXV. & alios Apostolorum Canones passim exhibet, ut octoginta quinque Canones admisisse constet, quos & diu ante illos Collectores admittit Photius in Nomocanone, ad quem edita Præfatione scribit: Canones, qui SS. Apostolorum dicuntur, Clementis opera collecti LXXXV. Ex quibus videre licet, Orientales passim omnes LXXXV. canones admisisse, qui de facto post Decretum Gratiani jussu Gregorii XIII. editum, inveniuntur, uti & passim in omnibus Conciliorum editionibus. Plura Schelstratius laudatus, & Natalis Alexander, Dissert. XVII. Seculi primi Ecclesiæ. Videndus etiam Cotelerius in Notis ad Canones Apostolicos, quæ habentur in parte secunda Operum SS. Patrum, qui temporibus Apostolicis floruerunt, pag. 327.

sanctam recipio cum omnibus canonibus suis; sed ut habet germana versio Anastasii, in hunc modum, secundum ea quæ proposita fuerant a Tharasio: Quare easdem sanctas sex Synodos suscipio cum omnibus regulis, quæ jure ac divinitus ab ipsis sunt promulgata. Sed de canonibus Sextæ Synodi suo loco fusius agendum est: longiorem namque ea res exposcit indaginem. Sane hæc & alia, quæ de auctoritate canonum Apostolorum a recentioribus nonnullis scripta habentur, non sunt huiusmodi, ut his quæ a Gelasio vel aliis dicta superius recitavimus, contraria videantur. Nam ne sic quidem ab aliquo Romanorum Pontificum, vel Concilio œcumenico probantur iidem canones, ut vere sint Apostolorum, ac proinde in divina Scripturæ canonem inferendi: sed quod quæ in eis decreta, esse noscuntur, ab omnibus æque recepta esse videantur. A qua quidem sententia minime Gelasius discrepat; quippe qui ex eis, quæ in illis habentur, sæpe videatur mutuatus testimonium & auctoritatem, ut ex compluribus locis a Turriano (a) collectis facile est pervidere. Quis enim non recipiat ut authenticos, quos a patribus, & sanctis Synodis noverit, esse in firmam auctoritatem acceptos, atque una cum aliis sacris canonibus simul in-textos?

(a) Turri aduersus Magdeburg. lib. 1. c. 15.

XIV.

(b) Zephyr. epist. 2.

De numero Canonum Apostolorum.

XV. (c) Theod. Bal. in Nomoc. Canones adulterini apponiti.

Sed jam de numero ipsorum agendum: nam Apostolicorum canonum nomine tam præclaro, ut honestissimo velamento, error irrepsisse cognoscitur: quod perspicue demonstrabimus. Scimus in primis Zephyrini (b) Papæ citari solitam epistolam de sexaginta vel septuaginta (duplex enim est lectio) sententiis, ab Apostolis & aliis quamplurimis Episcopis præfixis ac traditis, observandis. Certe quidem qui primus e Græco sermone canones Apostolicos in Latinum vertit, accuratissimus atque fidissimus interpret Dionysius, Græcus auctor, & inter Latinos magna cum laude diu versatus, quinquaginta tantum reperit: quamobrem opinati sunt nonnulli, sexaginta illas sententias, quinquaginta iis canonibus a Dionysio translatis contineri. Sed quicquid sit, quinquaginta tantum canones, eisdemque a Dionysio in Latinum translatis, novit antiquitas, qui in nova editione, quadragintanovem numero continentur, ita ut ultimus habeatur ille quo agitur de trina in baptisate mersione. Equidem, qui his supersunt usque ad numerum octogessimumquintum, quos habet canon ille qui dicitur Sextæ Synodi, postea emanarunt.

nim cum excommunicatione plestendus statuatur laicus, & depositione clericus, qui sabbato jejunaverint; quomodo, quæso tot tamque disertos antiquos patres, qui de jejunio sabbati instituerunt disputationem, canon ille præterit, ut a nomine, citatus reperiat? Vel quonam pacto, obsecro (quod & superius diximus) Romana Ecclesia contra omnium Apostolorum canonem sabbati jejunium suscepisset, vel eorum Episcopus Clemens id fieri permisisset, qui quod statuisset Apostoli & ipse scripsisset, perquam optime sciret? Vel quomodo ex traditione Petri & Pauli, Apostolorum principum, ejusmodi diei sabbati jejunii sibi vindicare est solita eadem Ecclesia observantiam, quam Apostolorum canonis penitus adversari nosset? Sed de jejunio sabbati satis superque superius primo tomo. Rursum vero quod ad novissimum illum canonem spectat, quo libri canonici recensentur: ecquis unquam antiquorum Latinorum atque Græcorum adnumerare inter canonicos libros præsumisset Apocalypsim, quam scisset in Apostolorum canone prætermissam, qui vel saltem causam aliquam ejusmodi silentii non adduxisset? certe quidem, sancto Hieronymo auctore, superius demonstratum est, a Latinis omnibus & antiquioribus Græcis æque fuisse receptam. Vel quid est, quod cum de his frequens inter patres oborta sit controversia, nemo penitus reperiat qui ejusmodi Apostolorum canonis vel saltem obiter meminerit?

XVI. Canon de libris canonicis suppositus.

At omnino inutilis & inanis est tergiversatio illa, quod cum Joannes novissime omnium scripserit, nimirum Domitiani tempore, quo ceteros Apostolos jam ex hac vita migrasse ferunt, illos latuerit liber Apocalypsis, sicque nulla ab illis de eo facta sit mentio. Certe hac ratione, nec ejusdem Joannis Evangelii, quod post Apocalypsim, vel eodem ferme tempore scriptum fuit, eisdem oportuit meminisse; sicut nec aliquarum canonicarum epistolarum, quas novissime ab earum auctoribus fuisse scriptas ostendimus. Sed quoniam ea a Clemente oportuit esse addita, nulla subest ratio ut Clementem Romanum, Pontificem latuerit Apocalypsis. At quis non videat hæc esse facta ex sententia posteriorum Græcorum, a quibus Apocalypsim non esse receptam, tum Hieronymi auctoritate, tum etiam exemplis compluribus demonstravimus? verum de his plura superius. Quod item ad eundem spurium canonem spectat, taceo in præsentiarum dicere de sacris libris veteris Testamenti, ut Esdræ, Judith, Tobie, Sapientiæ, & Ecclesiastici, qui omnes in eo canone omittuntur. Cæterum quis æquo animo ferat, ut eodem canone inter canonicos libros, octo libri

CHRISTII
102.

CLEM. PAP.
10.

TRAIANI IMP.
3.

libri Constitutionum Clementis, & duæ ejus epistolæ recentitæ habeantur? Quis unquam tam Græcorum quam Latinorum scriptorum, aut quænam ex sacris Synodis, tam in Oriente quam in Occidente antiquitus celebratis, quæ texuerunt catalogum canonicorum librorum, inter eos adnumeravit Constitutiones Clementis? Noverunt eas quidem, & complures easdem sunt venerati, sed nequaquam ejus æstimationis esse quisquam illorum putavit, ut inter canonicas eas scripturas adnumeraret. Præterissent ne, si Apostolorum hoc monuisset auctoritas, & Clementis universalis Ecclesiæ Episcopi chirographum consignasset? At qui nomine

(a) Sext. Synod. c. 22

XVII. Canon. Apost. qui authentic.

Sextæ Synodi fertur canon (a) quod nosceretur magni esse periculi, omnes canones illos octogintaquinque æque probari sic se illos probare dicit, ut tamen inter libros canonicos non recipiendas tradat Constitutiones Clementis, quod ab hæreticis fuerint adulteratæ. His igitur de auctoritate & numero canonum Apostolicorum discussis, illi tantum nobis ex Apostolicis fontibus canones fluxisse jure videri possunt, qui vel a Patribus inter alios sacros Conciliorum canones sint recepti, vel Romanorum Pontificum auctoritate firmati, aut in communem usum Ecclesiasticæ disciplinæ transiisse noscuntur. Quæ enim ab Apostolis tradita essent, & ad posteros temporum successione dilapsa, ea summorum Pontificum auctoritate, Conciliorum decretis, & universalis Ecclesiæ consuetudine roborata ac penitus stabilita esse, ut nefas sit his adversari, quis poterit dubitare? His includi quinquaginta illa capitula a Dionysio e Græco translata, certissimum est. Alia superaddita, duobus illis exceptis, sic aliis in locis posita esse noscuntur, ut in dubium æque revocari possit, an inde accepta fuerint, vel in ea translata. Sed utcumque acciderit: quod sancta Ecclesia ea probasse noscatur, sive quod ab Apostolis fuerint instituta, sive quod Conciliorum decretis fuerint confirmata, merito jureque authentica habeantur.

XVIII. Quomodo ab Apostolis dicantur Canones instituti.

(b) Ath. 15.

Cæterum quod pertinet ad Apostolos (ne & hoc dicere prætermittamus) consuevissent ipsos ob ortas controversias communi consensu atque consensu statutis quibusdam regulis definire: quæ facta sunt Hierosolymis (b), cum de legalium usu agitata est controversia, satis aperte significavit; sed de his superius actum est fufius. Sane quidem non tantum de legalibus actum esse in eo Hierosolymorum conventu, sed & de aliis rebus ad Ecclesiæ regimen pertinentibus Apostolos per dies quindecim pertractasse, appendix ad epistolam Apostolorum apud Clementem (c) his verbis declarat: *Atque epistolam quidam misimus: nos vero per aliquot dies*

(c) Clem. Constit. lib. 6. c. 12.

mansimus Hierosolymis, simul deliberantes, quæ ad communem utilitatem & ad corrigendas res pertinebant. At Sophronius (d) tunc eos canones putavit fuisse statutos, cum Paulus Hierosolymam veniens (ut ipse scribit ad Galatas e) mansit apud Petrum diebus quindecim: quod nobis haudquaquam probatur: nondum enim primo illo Ecclesiæ ortu eas obortas esse causas apparet, ut necesse fuerit tot sanctis legibus opportunitati Ecclesiæ consulere, cum liqueat, Apostolos, non nisi novis emergentibus causis, novas regulas instituisse.

(d) Sophron. hom. de agon. Petri & Pauli. (e) Galat. 1.

Tradunt alii, Antiochiæ ab Apostolis, ad sedandas controversias illic exortas, habitam esse Synodum; idque auctoritate Pamphili martiris, cujus fragmenta recitat Turrianus (f), sibi vendicant; qui & canones illos in compendium redactos recenset. Certe quidem Innocentius Romanus Pontifex, in epistola (g) ad Alexandrum Episcopum Antiochenum, ejusmodi Synodi Apostolicæ meminisse videtur, his verbis agens de Ecclesia Antiochena: *Ubi (inquit) & nomen accepit religio Christiana, & quæ conventum Apostolorum apud se celeberrimum meruit: quæque Urbis Romæ sedi non cederet, nisi quod illa per transitum meruit, ista apud se susceptum consummatumque gaudet.* Hæc ipse. Sed quinam hi canones fuerint, ab eodem auctore summatim descriptos hic intexere, haud erit otiosum. Est enim canon primus ordine; ut credentes in Dominum Jesum, quos illius temporis homines (ut habent Acta h) appellabant Discipulos, dicerentur Christiani. Secundus, ne baptizatus, Judaico more circumcideretur. Tertius, ut omni nationi ad Ecclesiam aditus pateret, nec quisquam Christiana religione excluderetur. Quartus, de evitanda avaritia, & quæstibus iniquis. Huic junctus est canon quintus ordine, de vitio gulæ coercendo, curiositateque vitanda ludorum, qui in theatris exhiberi soliti essent, deque abstinendo a juramento. Sextus ordine, de vitanda scurrilitate & moribus Gentium.

XIX. Synodus Antiochena Apostolorum. (f) Turrianus advers. Magdeburg. lib. 2. c. 25. (g) Innocentius epistol. 18.

(h) Act. 11.

Quæ omnia quod desiderari videantur in canonibus Apostolicis, ea videtur esse causa, ob quam recensita habeantur in Constitutionibus (i) ejusdem Clementis, illo excepto, qui septimus ponitur ordine, ex Græco in hæc verba redditus: *Ne decipiantur salvati ob idola: sed pigrant ex opposito divinam humanamque mansuetam, impermixtam effigiem Dei veri ac Salvatoris nostri Jesu Christi, ipsiusque servorum, contra idola & Judæos. Neque errent in idolis, neque similes fiant Judæis.* Hucusque verba canonis. At ne imposturam suspiceris, habes hunc ipsum canonem citatum in Concilio Niceno secundo (k) a Gregorio Pessimus Episcopo-

XX. (i) Clem. Constit. lib. 7. c. 25. Canon de Sacris Imaginibus. (k) Concil. Nicen. Act. 1.

CHRISTII
102.

CLEM. PAP.
10.

TRAIANI IMP.
3.

scopo in hæc verba in epitomen redactum: *In Antiochena Synodo sanctorum Apostolorum dictum est, Salvatos non debere amplius ob idola aberrare, sed certandum esse ante iconem Dei hominisque Jesu Christi Domini nostri.* Hæc ibi concise & perperam translata, ut ex Græca editione, quam idem qui supra describit auctor, persacile colligi potest. Fuisse quidem in ipsa primitiva Ecclesia, tempore Apostolorum, cultum venerabilium, imaginum, superius tomo primo demonstravimus. Ultimus vero ille recensetur canon, de non admittendo Judaicorum delectu ciborum. Sed hæc hæc hactenus de Synodo Antiochena, & canonibus Apostolorum.

XXI. Clementis itinerarium.

Inter alia scriptorum ejusdem Clementis monumenta recensentur Circuitus Petri; qui ab aliis interdum, Itinerarium Clementis; ac rursum, Recognitionum. Clementis nomine libri decem sunt appellati. Re vera a Clemente ejus argumenti libros esse conscriptos, nulla fuit apud antiquos dubitatio; sed eos, adhuc ipso Clemente vivente, ab Ebionæis hæreticis fuisse depravatos, S. Epiphanius (a) testatur sic dicens: *Uruntur (Ebionæi scilicet) & aliis libris, nimirum Circuituum Petri appellatis, per Clementem scriptis, multa corrumpentes in ipsis, & pauca vera relinquentes, veluti ipse Clementis per omnia redarguit in epistolis, quas scripsit, Encyclicis: & paulo post: Itaque in Circuituum in totum se ipsos transferunt, mentientes contra Petrum multis modis, quasi ipse quotidie se in aquam miserit purificationis gratia, ut ipsi faciunt; ab animatis item & a carnibus ipsum abstulisse, & ab omni edulio, ex carnibus factis dicunt, veluti etiam ipsi faciunt &c.* Ab Eunomianis quoque eosdem esse corruptos, Ruffinus (b) affirmat.

(a) Epiph. hæres. 30.

(b) Ruffin. in præfat. ad Gaud.

XXII. Recognitionum libri improbat.

(c) Beda de vat. temp. c. 3. & in Ath. c. 5.

Merito igitur jureque. Gelasius in Romano Concilio recensuit eundem commentarium inter apocrypha: *Itinerarium, inquit, nomine Petri Apostoli, quod appellatur, S. Clementis libri decem, apocryphum: citantur iidem libri, ut a Beda (c) nomine historiarum Clementis, quod fortasse exhorrent lectores nomen apocryphum, prout fecisse visus est qui Recognitionum nomen indidit; translatis enim, eodem titulo, habentur a Ruffino Aquileiensi, ut ipse in præfatione illis præfixa, a se scripta ad Gaudentium, profertur: de quo non est qui dubitare debeat, cum Gennadius (d) hoc ipsum de Ruffino testetur. Feruntur eorumdem librorum Epitomæ, sed quæ interdum aliquid habeant amplius ab his quæ in ipsis Recognitionum libris narrantur. Verum eodem, utique nomine iidem censeri debent: nam Recognitionum duo fuisse vo-*

(d) Gennad. de Script. Eccl. & de vir. illust. c. 17.

lumina, in aliquibus inter se diversa, idem Ruffinus in sua ad Gaudentium præfatione testatur. Sed quam habet appendicem de ipsius Clementis martyrio, esse alterius qui ea ex Actis passionis ejus mutuatus est, manifeste satis apparet. Temperasse quidem Patres ab eorumdem librorum usu, nemo est qui antiquorum libris assuetus non intelligat. Clemens Alexandrinus aliquando & Origenes interdum eos citasse reperiuntur: de aliis vero neminem facile puto testimonium reperire, vel raro admodum. Quamobrem consultius nobis visum, ab iisdem in nostris Annalibus abstinere; insulsis enim fabulis eosdem esse refertos, prudentes omnes, qui eos accurate perlegerint, puto cognoscent.

Tradio est insuper, Clementem Romanum Pontificem, quem acceperat a S. Petro ritum offerendi sacrificium, Missam nempe ipsam, Romanæ Ecclesiæ scriptis consignatum reliquisse; cui quidem traditioni Proclus (e) ad stipulatur his verbis: *Mulri quidem, & alii divini pastores, qui Apostolis successerunt, ac Ecclesiæ rectorum rationem explicantes, scriptis mandata Ecclesiæ tradiderunt. In quibus primi & clarissimi sunt beatus Clemens, summi illius Apostolorum principis discipulus & successor: qui sacrosancta illa mysteria, a sanctis Apostolis sibi revelata, in lucem edidit.* Hæc de Clemente Proclus Episcopus Constantinopolitanus; cui & alii Græcorum, qui de sacris ritibus commentarios scribere, pariter assenserunt: licet nonnulli putarint, per Liturgiam Clementis, intelligi quæ de eodem sacratissimo sacrificio ab eodem scripta habentur in Constitutionum (f) libris septimo & octavo. Cæterum quæ Latinis, universæque Occidentali Ecclesiæ præscripta est sacra Missæ forma, quibusdam exceptis quæ sunt addita vel mutata, non tantum ab ipso Clemente, sed ab ipso Apostolorum principe Petro sibi vendicat antiqua traditio; cum ejus institutionis nullum aliud sit principium, & originem demonstrare. At de scriptis Clementis jam satis. Fuisse quidem Clementem omni scientia egregie imbutum, cum alii, tum sanctus Eucherius (g) ejusmodi de eo scripto elogio declaravit, sic dicens: *Clemens, verè iusta profapia Senatorum, atque ex stirpe Cæsarium, omni scientia refertus, omniumque liberalium artium peritissimus ad hanc justorum viam transit, itaque etiam in ea excellenter effloruit, ut principi quoque Apostolorum successor extiterit.*

XXIII. Missa Clementis.

(e) Habetus editus 10. Biblioth. sanct.

(f) Clem. constit. lib. 7. c. 25. 27. & lib. 8. cap. 15. cum seq.

(g) Eucher. epistol. ad Valer.

Clemente igitur martyrio vita functo, cessasse Episcopatum ejus diebus viginti uno amplius, habet liber qui dicitur Damasi de Romanis Pontificibus. Verum si successoris electio Romæ (ut creditur

XXIV. Tempus vacationis sedis.

CHRISTI
102.

CLEM. PAP.
10.

TRAIANI IMP.
3.

facta est, longiori tempore sedem vacante, dicendum est: ante enim quam Chersoneso trans Pontum posita de Clementis martyrio certum nuncium Romam deferri posset, ut de successore eligendo possent haberi comitia; complures alios dies, immo & menses, ante electionem ejus qui in locum ipsius subrogandus esset, interlapsos, quisque sibi facile persuadet: revera autem cessasse sedem Pontificiam usque ad mensem Aprilis anni sequentis, quæ discussi sumus in Anacleto facile declarabunt.

XXV.
Persecutio
perseverat.

Ceterum nequaquam morte Clementis persecutio in Christianos excitata quievit; nam cum alii martyres, tum successor Clementis Anacletus sub ejusdem Traiani Imperio (ut suo loco dicemus) martyrio coronati sunt. Licet enim Traianus bellis, quæ adversus barbaros parabat, evocaretur ab Urbe; qui tamen præfecturam urbanam gerebant (quod moris sit, magistratus gerentes obsecundare animis Principum) haud segniter rem gesserunt. In reliquis autem, quod ad politicum regimen spectat, hoc præsertim anno, quo

idem Imperator consulatum tertium gessit, adeo se æquum præbuit, ut (quod scribit Plinius a) abiturus e Consulatu, jurarit, nihil se contra legem fecisse: quippe qui licet Christianos sit iniquissime persecutus, tamen quod legibus Romanorum peregrina religio vetaretur, in Christianos lege agere, qui non tantum peregrinam, sed & novam superinducerent, qui & ipsos Romanorum deos detestarentur, sanctum piisque censeret. Hoc item ipso anno, cum Traianus tertium gereret Consulatum, & quartum Consul jam designatus esset, mense Octobri allecos sequentis anni designat Consules C. Plinium Junioem, & Cornutum Tertullum ejus collegam: hæc ex ejusdem Plinii Panegyrico, de quo pluribus anno sequenti. Delegit hos Traianus prudentissimos viros, quos Consularibus honoribus exornaret. Qualisnam Plinius esset, manifestum omnibus erat; & de Cornuto Tertullo ipsius Plinii consule testimonium in epistola, quam de eo ad Pontium scripsit (b).

(b) Plin.
lib. 5. ep.
15.

JESU CHRISTI
ANNUS
103.

ANACLETI PAP.
ANNUS
1.

TRAIANI IMP.
ANNUS
4.

I.
Plinii
consulatus
qualis.

Sequitur annus Domini centesimus tertius, quo Traianus Imper. quartum gessit Consulatum una cum Sex. Articuleio.

Ieio, aliter Aurunculeio: sic eum nominat Spartianus in Hadriano. Meminit Plinius (c) de quarto Consulatu Traiani mox post

(c) Plin.
in Paneg.
diff. in suo
Consul.

SÆC. II.
Anno Urbis
854.
Olymp.
220. an.
A. C. 101.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5594.
© 26. C.) 7. P. 4. April. Indict. 14.
JESU CHRISTI 101. secund. Baronium 103.
EVARISTI PAPÆ 7.

TRAIANI IMP. 4.
[I] AD num. I. Coss. Traianus Aug. IV. & Sex. Articuleius Patris.
Sumtus hic a Traiano consulatus juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, ob quin-

I.
Consules.
II.
Quinquennialia Imperii Proconsularis.

[I] Coss. Traianus Aug. IV. & Sex. Articuleius Patris. Lapidis apud Gruterum pag. XXXV. 2. DED. KAL. MART. M. ULPIO. TRAIANO. IIII. SEX. ARTICULEIO. PAETO COS.

ibidem pag. CCXLVI. 6.

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. F. NERVA. TRAIANUS. GERMANICUS DACICUS. PONT. MAX. TRIB. POT. IIII. COS. IV. VICTO. DECEBALO.

At Norisius in Epistola consulari hanc inscriptionem falsi coarguit; quod victoriam Dacicam ad IV. Traiani Tribuniciam Potestatem referat; quare eum vide, & de Epochis Syro-Maced. Dissert. III. cap. VII. §. II. Item Gruter. pag. CXC. VIII. 3. 4. jungit cum TR. POT. V. COS. IV. item nummi cum eadem TR. POT. V. COS. IV.

Saxum vetus inter Donianas inscriptiones cl. II. n. 167. pag. 104. CAES. TRAIANO. N. IIII. COS. Figlina apud Frabretum pag. 501. n. 69. EXPGOGMCAEN PÆT COS. Hujus siglas interpretatur Fabrettus de Traiani & Articuleii Patris consulatu. Eadem siglina cum iisdem siglis extat nunc in ædibus Capitolinis. Spartianus in Hadriano cap. III. Quæsturam gessit (Hadrianus) Traiano quator & Arunculeio (sed reponere Articuleio) coss. Facti Idatiani, & Vindebonenses: Traiano IV. & Pato. Prosperi Chronicon: Traiano IV. & Frontone.

Suffecti consules hoc anno a Panvinio & Almeloventio putantur, ex Kal. Martis, Cornelius Scipio Orfitus; ex Kal. Maiis, Babius Macer, & M. Valerius Paulinus: ex Kal. Julii, Rubius Gallus, & Q. Calvus Hispanus. De Gallo & ejus collega Plinius lib. IV. epist. IX. & Ulpianus Digestorum lib. XL. tit. XXVI.

CHRISTI
103.

ANACLETI PAP.
1.

TRAIANI IMP.
4.

post tertium subsecuto: quem cum gerere recusaret, Senatus rogavit, immo & iussit; sunt enim hæc Plinii verba: Quo iussus Senatus, ut susciperes quartum Consulatum, & rogavit, & iussit: Quo item anno (ut nuper in fine anni superioris est dictum) C. Plinius Junior & Cornutus Tertullus honorarium Consulatum gesserunt, designati anno superiori atque electi. Certe quidem eundem C. Plinium & collegam Cornutum Tertullum, non ordinarium, sed electum Consulatum hoc anno gessisse, argumento sunt quæ idem Plinius ait in Panegyrico pro gratiarum actione Traiano dicto, superiori anno, cum tertium Consul esset: ut inter alia dum ait: Ergo non alia nos pagina, quam te Consulem accipiet; & nostra quoque nomina addentur Fastis, quibus ipse perscriberis: significans nimirum, ipso Traiano hoc anno quartum Consule, addendum quoque Fastis tam suum quam collegæ nomen: eodem sane modo, quo de Frontone oratore ab Augusto suscepto Consule creato Aufonius scribit, querendum fuisse quibus Consulibus gesserit Consulatum: ea nempe ratione, quod Consules ordinarii nomen darent anno; suscepti vero sic adderetur Fastis honoris causâ, ut Ann. Eccl. Tom. II.

sub ordinariis Consulibus honorarium dicerentur gerere Consulatum. Sed de his alias: hæc autem pro certa ratione temporum consignanda breviter attigisse volumus, quod magni interest ex Consulatu Plinii pariter intelligere, quando idem Proconsulem egerit in provincia.

Hoc eodem anno, tertia die mensis Aprilis, Anacletus natione Græcus, patre Antiocho, creatur Christianæ religionis summus Pontifex, seditque (ut habet liber de Romanis Pontificibus, ac pariter indices Vaticanæ) annos novem, menses tres, & dies decem: ex die nempe obitus ejus, qui ponitur decimustertius Julii, dies pariter ordinationis ejus facile colligi posse videtur, habita simul ratione annorum sedis ipsius. Ceterum quod eodem textu ab his diversa penitus chronologia designetur per Consules ab alio aliquo superadditos: ut hæc confutata cognoscas, consule quæ superius primo tomo Annalium in ipso limine successione Romanorum Pontificum, nempe in Lino Petri successore, sunt dicta.

Quod vero ad res externas seu profanas pertinet: in hunc usque annum Traianum Romæ commoratum esse, ex his quæ habet idem Plinius in Panegyrico, fa-

II.
Anacletus
Papa creatus.

III.

D

fa.

Quinquennialia nempe Imperii Proconsularis. Card. Norisius in Epist. Consul. pag. 61. ex eo quod Traianus quartum istum Consulatum sibi delatum recusavit, ac vix tandem Senatus precibus exoratus admisit, ut testatur Plinius in Panegyrico, insert: Traianus ergo regulas de Quinquennialibus in Consulari prætexta celebrandis ignoravit. At cum anno præcedenti Consulatus iste Traiano a Senatu oblatum fuerit, in annum scilicet, quo Imperatores eam dignitatem suscipere soliti erant, manifestissimum est Plinium regulis meis non refragari, sed suffragari; quæ post Orationem Themistii de Consulatu Saturnini in lucem editam, non videntur in dubium revocari debere. Occasione horum solennium renovata memoria beneficii in Ægyptios a Traiano collati, dum præcedentibus annis Nilus Ægyptum non fecundaret. Plinius enim in Panegyrico anno præcedenti Traiano dicto cap. 31. ait: Refudimus Nilo suam copiam, recepit frumentum qua miserat, deportataque messis revexit. Hinc cibus hoc anno Traiani Nummus, qui extat apud Mediobarbum pag. 150. in cuius postica habetur: P. M. TR. P. IIII. IMP. II. COS. IIII. NILUS. Repræsentatur in ea Nilii simulacrum. Consulatum quartum Traianus hoc anno iniiit. Quare annis præcedentibus Traianus frumentum in Ægyptum misit, illaque providentia in Quinquennialibus, ut moris erat, rursus laudata, prædicataque. Cujus moris passim exempla occurrunt.

III.
Quo anno
Plinius
Panegyri-
cum recitavit.
Baron. n.
2.

Plinius Panegyricum suum non hoc anno, ut putavit Baronius, sed præcedenti recitavit, idque incunte Septembri, cum Consulatum suum susceptum auspiciatus est, ex lib. 3. epist. XIII. & XVIII. Quod eo magis dicendum, quod certum est, tunc Traianum quartum Consulatum non gessisse, Quare perperam Baronius Plinii

Consulatum præsentis anno consignavit, ex quo & male deduxit, Plinium anno sequenti Proconsulem in Bithyniam missum.

Ad num. II. In Chronico Damasi legitur: Anacletus annis duodecim, mensibus decem, diebus tribus. Fuit temporibus Domitiani a Consuli usque Domitiano X. & Sabino, usque Domitiano XVII. & Clemente. Successerat itaque Cleto anno Christi octogesimo tertio, quo Domitianus IX. & Rufus II. Consules fuere. In Chronico enim Damasi Pontificatus successoris inchoatur a Consulibus, qui post mortem decessoris annum aperuere. Ejus autem obitus contigit anno Christi nonagesimo quinto, quo Domitianus XVII. & Clemens Consulatum gessere. Collitur Anacletus decimo tertio die Julii. Sed is dies ad aliquam ejus Translationem referendus, ut de aliis veteribus Pontificibus existimandum esse jam diximus. Non desunt viri doctissimi, qui Cleto & Anacletum non distinguunt, & unum eundemque esse affirmant. Verum in re incerta a communi opinione non discedam. Anacleto successit Evaristus juxta idem Damasi Chronicon.

Circumferuntur Anacleti Epistolæ Decretales tres; quas Eruditi supposititias judicant. Prima est ad omnes Episcopos & Fideles, sed consultata est tam ex locis Scripturæ, quam ex Clementis ad Jacobum epistolis, uti ex Rufini, Damasi, aliorumque auctoritatibus. Secunda est ad Episcopos Italiae, in qua sunt testimonia ex Augustino, Idacio, Gregorio Magno de promulgatione Romanæ sedis. Tertia ad omnes Episcopos, agitque de Patriarchis, quorum nomen hoc & sequenti seculo ignotum; denique habet testimonium ex Concilio Romano sub Gelasio, & ex aliis posterioribus Patribus.

Ad num. III. Traianus duas adversus Dacos expeditiones suscepit, quæ in Columna Traiana repræsentantur.

IV.
Anacletus
Papa obitus.

V.
Anacleti
Decretales.

VI.
Duar ad-
versus
Dacos ex-
peditiones
Traianus
præ-
suscepit.

CHRISTI 103.

ANACLETI PAP. I.

TRAIANI IMP. 4.

facile potest intelligi: hujus quoque anni exordio Urbe profectum esse adversus Decebalum Regem Dacorum, tum ex his quæ scribit Dio (a), tum aliis antiquis monumentis, satis perspicue demonstratur. Antehac Urbe non recessisse, sæpe citatus Plinii Panegyricus fidem facit. Prima igitur hæc profectio fuit adversus Decebalum Regem; nam (ut vidimus supra, anno secundo sui imperii Romam se contulit: ubi tantisper (inquit Dio) commoratus est, dum expeditionem in Dacos paravit, nempe toto tertio suo Consulatu; quarto vero nempe hoc anno, cum exercitu profectus, cum hoste conflixit, quem obtinuit ingenti edita cæde. Tunc, cum IMP. CÆSAR. DIVI. NERVÆ. F. NERVA. TRAIANUS AUGUSTUS. GERMANICUS. DACICUS. PONTIF. MAXIMUS. TRIB. POT. III. COS. IV.

IV. Difficillimi belli res præclarissime gestæ vix apud unum Dionem brevi compendio perstrictæ inveniuntur: quamobrem multa esse silentio involuta; omnes existimant; sed quæ apud nostros antiquitus de quodam nobilissimo exercitu duce sub Traiano scriptis mandata, & aliis monumentis consignata reperimus, prætermisisse nolumus. In rebus gestis sanctorum Eustathii & sociorum, in earum narrationis exordio,

præsentantur, & ab Antiquis sine temporis nota numerantur, nisi quod Dio tradit, hoc bellum secure magis, quam celeriter gestum, & Dacos vix tandem subactos, & Julianus Imperator lib. de Cæsaribus, Traianum hoc modo loquentem inducit: & hoc quidem tantum opus annis fere quinque confecti. Baronius priorem expeditionem præsentis anno consignat, quod Onuphrius lib. 2. Faforum recitet e veteri Lapide elogium Traiani, in quo legitur: DACICUS TRIB. POT. III. COS. IV. VICTO DECEBALO. Ex hac Inscriptione Baronius, ac alii passim crediderunt a Traiano quantum Consule bello Dacico priori victum Decebalum, cum tamen spuria sit illa Inscriptio, (inquit Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 64.) utpote ab eodem Panvino conficta. Lælius lib. 12. cap. 7. idem epigramma laceratum ac detritum recitavit, testatus extare in oppido Gumpendorff, primo a Vienna milliario, ex fragmentis male compactis, ubi legebatur: NERVA ACICU. VS. AUG. ITEM VICT. D. D. V. ADIA. T. R. P. III. COS. V. Gruterus pag. 190. 1. idem elogium e Lazio repetit: ut non fideliter, cum ibi scribat: VICTO DECE... uti & DACICUS, & alia verba minus detonsa. Panvinius tamen integre illud concinnavit, & COS. IIII. reposuit, cum optime intelligeret, Consulatum quintum Traiani non posse cum quarta ejusdem Tribunitia Potestate componi. Rejcta itaque ea Inscriptione, quam Baronius Annalibus inseruit, quaerenda alia argumenta ad prioris belli Dacici epocham suo anno reddendam. Card. Norisius in eadem Epistola mihi dicata, ait: Meam de tempore utriusque belli Dacici, ac de profectioe Traiani in Orientem, simulque de quinto ac sexto ejusdem Consulatu Romæ into sententiam tibi proponam, quam ipse postea ad limam revocet, vel ad incudem. Postea prius bellum Dacicum anno Christianæ epochæ CII. a Traiano susceptum scribit. Verum videtur illud præsen-

vulneribus ligamenta suis deessent, propria vesti non pepercit, quam in laciniis confectissam sauciatis paritus est. Militibus, qui in ea pugna conciderant, aras constituit, & annua parentalia peragi voluit. Hæc & alia Dio de parta ab eo de superbissimo Rege victoria; etenim quem Domitiani ignavia reddiderat ferocissimum, eundem humi procumbentem & se adorantem excepit, & perdifficiles pacis conditiones subire coegit; rebuque compositis in Italiam rediens cum triumpho, Dacici est cognomentum adeptus; quæ omnia Dio. Hæc autem facta sunt Consulatu ipsius quarto, hoc videlicet anno: quod & vetus inscriptio docet his verbis (b), (b) Panvin. lib. 2. Fast. hoc anno.

Traiani exercitus dux magnopere commendatur, Placidus nomine, idemque ipse postea Christianus, Eustathius nominatus, qui sub armis egregiam Romano Imperio adversus hostes navarit operam, domi militiæque spectatus. Cum vero mente recolimus Placidum illum virum clarissimum, ejusdem Traiani parentis ut puto olim in bello Judaico commilitonem, qui agebat Magistrum equitum, cum

ti anno inchoatum, cum Eusebius in Chronica anno Abrahami 2117. dicat: Traianus de Dacis & Scythis triumphat. Exorditur hic Abrahami annus a Kalendis Octobris præcedentis Christi anni. Sed cum Plinius in Panegyrico iisdem anno & mense recitato nullam belli Dacici mentionem faciat, certum est, illud tunc nondum inchoatum fuisse, ideoque Eusebium de præsentis Christi anno, seu de potiori Abrahamitici anni parte intelligendum. Nec ab Eusebio hac in re discedendum, cum in utraque editione tam Pontici, quam Scaligeri eodem anno ea verba legantur, & Hermannus Contractus, ac Marianus Scotus in suis Chronicis eadem verba anno quarto Traiani recitaverint. Eusebium vero rerum gestarum initium ac finem uno tempore plerumque recitare, & eidem anno illigare certum.

Hanc opinionem confirmant Nummi, in quibus Traianus Imperatoris titulum non auget, nisi postquam Tribunitiam Potestatem sextam & Consulatum quartum inicit. Antea enim Imperator II. tantum, postea Imperator III. appellatur, ut in Nummis apud Mediobarbum videre est, apud quem hic exhibetur, IMP. CÆS. NERVA TRAIANUS AUG. in postica: P. M. TR. P. IIII. IMP. II. COS. IIII. Tribunitia Potestas quarta in cursu fuit usque ad V. Kalend. Novemb. currentis anni, quo Traianus quintam capeffit. Quare cum Traianus præsentis anno Consul IV. processerit, is Nummus ante bellum Dacicum videtur percussus, cum titulum Imperatoris nondum Traianus multiplicaret. In omnibus vero Nummis præcedentibus annis cufis Traianus Imperator sine numerali nota appellatur. Gruterus pag. CXC. 3. hanc Inscriptionem refert. IMP. CÆSAR. D. NERVA. E. F. NERVA TRAIANUS. GERMANICUS. PONT. MAX. TRIB. POT. VI. IMP. II. COS. IIII. P. P. INCHOATAM. A. D. NERVA PA-

VII. Initium prioris belli Dacici

CHRISTI 103.

ANACLETI PAP. I.

TRAIANI IMP. 4.

cum Traianus ille ductor esset (ut superius dictum est) legionis decimæ; cumque egregia virtus ejus in rebus bellicis a Josepho (a) magnopere commendetur: in eam facile adducimur opinionem, ut ejusmodi ex tempore, nomine, & rerum studiis comparata conjectura, eundem ipsum esse putemus, qui in his a Traiano adversus barbaros paratis bellis primum mi-

(a) Joseph. de bel. jud. lib. 3. c. 3. 4. & lib. 4. c. 2. lib. 5. c. 3. & in vita sua.

JESU CHRISTI ANNUS 104.

ANACLETI PAP. ANNUS 2.

TRAIANI IMP. ANNUS 5.

I. Anno sequenti, qui numeratur Domini centesimus quartus, Sura II. & Serviano Coss. (b) C. Plinius Secundus, post functionem superioris anni Consulatus, more majorum, provinciam suscepit administrandam: tributa autem est illi Bithynia, ut ipse suis ad Traianum de adventu suo in provinciam litteris datis affirmat. Quod vero Romanæ consuetudinis esset (ut docet Varro c) de rebus divinis primum, ac subinde agere de humanis: Proconsulis quoque munus erat, cum provinciam ingrederetur, ædes sacras (d) & opera publica circumire; sicque, ne quid detrimenti religio pateretur, attendere; cum aliqui apud Plinium nihil religione esset antiquius, quippe qui inter alios magistratus ab eodem Imperatore Augusto Ann. Eccl. Tom. II.

(b) Spart. in Hadr. Plin. lib. 10. epist. 28.

(c) Varro de ling. Lat.

(d) Plin. de offic. proconsul.

PATRE. SUO. PERFICIENDAM CURAVIT.

Extat apud eundem pag. CLXXVII. 2. alia Inscriptio, in qua Traianus dicitur etiam, TR. POT. VI. IMP. II. COS. IIII. Præterea Occo pag. 200. hunc Traiani Nummum producit: IMP. CÆS. NERVA. TRAIAN. AUG. GERM. P. M. TR. P. VI. in postica, IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. P. P. S. C. Fabrettus in Syntagmate de Columna Traiani cap. 9. duos alios Traiani Nummos exhibet, in quibus eadem verba leguntur. Ex quibus apparet, anno sequenti, post V. Kal. Novemb. quo sextam Tribunitiam Potestatem Traianus ingressus est, titulum Imperatoris multiplicasse, ideoque tunc bellum maxime arsisse. Tertie acclamationis Imperatorie mentio non occurrit neque in Nummis, neque in Inscriptionibus. Sed Traianum sequenti anno IMP. IIII. dictum, quartus Consulatus junctus cum TR. POT. VI. IMP. II. indubitatum reddit. Fabrettus laudatus initium prioris expeditionis Dacicæ recte hoc anno collocavit, quemadmodum & clarissimus Loydus in Specimine Imperii Traiani quod mecum communicavit.

[I] Coss. C. Sosius Senecio III. & L. Licinius Sura II. Spartianus in Hadriano Cap. III. Prator factus est (Hadrianus) Sura bis, Serviano iterum Coss. Isaac Casaubonus ad hunc locum notat, Sura, Surani nomen fuisse, ut ex veteri lapide apud Onuphrium in Fastis, ubi legitur: C. IULIO. SERVILIO URSO. SERVIANO. ET SURANO. II. COSS. Adeo ut ex Casauboni sententia Licinius Sura hoc anno consul ordinarius fuerit, cujus collega Senecio; successi vero Servianus, & Suranus. Fasti Idatiani: Severiano (forte pro Serviano) & Sura. Vindebonenses: Servilio II. & Sura II.

Successi autem apud Panvini, & Almeloventium sunt: Manius Acilius Rufus, C. Cæcilius Clæticus; nam memorantur a Plinio lib. III. epist. ad Macrinum, lib. IV. epist. ad Gallum, & lib. V. epist. XX. ad Ursam.

De profectioe Traiani ad primum bellum Dacicum, vide Norisium in epistola consulari pag. 63.

litæ ordinem duxit, ac deinde ad religionem Christianam capeffendam divinitus (ut ejus habent Acta) vocatus, tandem una cum suis sub Hadriano (ut suo loco dicturi sumus) martyrium gloriosissime consummavit. Verum quod conjectura res agitur, quæ quantumlibet probabilibus admodum nitatur indicis; quid de his prudens lector opinari velit, liberum esto.

ratum acceperat (e). Id ipsum egregie præstitisse, litteræ ab eo ad Traianum scriptæ declarant; ut cum de transferenda vetustissima æde Matris deorum in locum decentiorem, ipsum consuluit (f). Sed quod magis magisque illi displicuit in provincia invenisse, illud fuit: religionem Christianam adeo coalitam & propagatam, ut jam templa viderentur esse deserta, perrarique invenirentur qui diis sacrificia immolarent. Huic enim provincie olim Petrus Apostolus (ut dictum est superius) Evangelium prædicaverat, & in ea credentes scriptis litteris stabilierat. Neque tantum vero Bithyniam, sed & illi consulo Pontum repletam fuisse hoc sæculo Christianis, qui Gentilium deorum superstitionem execrarentur, apud Lucianum, in

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5595.

27. B. D 8. P. 24. April. Indi. 15.

JESU CHRISTI 102. secundum Baronium 104. EVARISTI PAPÆ 8. TRAIANI IMP. 5.

[I] AD num. I. & seqq. C. Sosius Senecio III. & L. Licinius Sura II. ut ex dicendis anno CVII. constabit. I. Consul. II. Baronius, qui existimabat Plinium Junioem anno præcedenti Consulatum successum gessisse, Legationem ejus Bithynicam in hunc annum confert. Sed præterquam quod is Plinii Consulatus cum anno Christi centesimo copulandus, Plinius non nisi diu post abdicatum Consulatum in Bithyniam missus. Card. Norisius in Epistola Con-

(e) Plin. lib. 10. ep. 8.

(f) Plin. lib. 10. ep. 58. 59.

Plinius proconsul in Bithynia.

SÆC. II. Anno Urbis 855. Olymp. 220. an. 1. An. Ch. 102.

in Pseudomante testatum habes; Immenſa igitur Chriſtianorum multitudine, quos in provincia invenerat, permotus Plinius, quod in omnes animadvertere durum admodum videret, quid agendum foret, ſcripta epiſtola (a) in hæc verba Traianum conſuluit:

(a) Plin. lib. 10. epiſt. 97.

II. Plinii epiſtola ad Traianum.

Solemne mihi eſt domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim poteſt melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam inſtruere? Cognitionibus de Chriſtianiſ interſui nunquam: ideo neſcio quid & quatenus aut puniri ſoleat, aut quaeri. Nec mediocriter hæſitavi, ſi ne aliquod diſcrimen ætatum, an quamlibet teneri, nihil a robuſtioribus diſſerant: derur ne penitentia venia, an ei qui omnino Chriſtianus fuit, deſiſſe non proſit: nomen ipſum etiam ſi flagitiis careat, an flagitia coherentia nomini puniantur. Interim in iis, qui ad me tanquam Chriſtiani deſerebantur, hunc ſum ſequutus modum. Interrogavi ipſos, an eſſent Chriſtiani: conſtantes, iterum ac tertio interrogavi, ſupplicium minatus: perſeuerantes duci juſſi. Neque enim dubitabam, qualecumque eſſet quod faterentur, pertinaciam certe & inflexibilem obſtinationem debere puniri. Fuerunt alii ſimilis amentia; quos, quia civis Romani erant, annotavi in Ur-

bem emittendos. Mox in ipſo tractatu (ut fieri ſolet) diſſundente ſe crimine, plures ſpecies inciderunt. Propoſitus eſt libellus ſine auctore, multorum nomina continens: qui negant ſe eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe; cum, præſente me, deos appellarent, & imaginem tuam, quam propter hoc juſſeram cum ſimulacris numinum afferri, thure ac vino ſupplicarent: præterea maledicerent Chriſto: quorum nihil cogi poſſe dicuntur, qui ſunt re vera Chriſtiani; ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, eſſe ſe Chriſtianos dixerunt, & mox negaverunt: fuiſſe quidem, ſed deſiſſe, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque; omnes & imaginem tuam & deorum ſimulacra venerati ſunt: ii & Chriſto maledixerunt.

Aſſirmabant autem hanc fuiſſe ſummam vel culpæ ſuæ vel erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die ante lucem convenire, carmenque Chriſto quaſi Deo dicere ſecum invicem: ſequæ ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent; quibus peractis, morem ſibi diſcedendi fuiſſe, ruruſumque cocundi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen & in-

III. Conven-tus Chriſtiano-rum matutini.

IV. Locorum epiſtole Plinii eluc-idatio.

ſulari pag. 68. in tempus, quo is ad Traianum de Chriſtianorum cauſa e Bithynia ſcripſit, ſedulo inquiriſit. Plures enim Traiani Reſcriptum poſt acceptam Plinii Epiſtolam datum, eamque Epiſtolam interpretati ſunt, ut videre eſt in calce Operum Plinii Junioris in Hollandia editorum, ſed pauciſſimi, quo anno data fuerit Epiſtola, ex profeſſo examinarunt. Card. Noriſus in Epiſtola Conſulari pag. 69. ait: Cum Plinius Junior Bithynia Propator Chriſtianos edidiſſet ac ſupplicis perſecutus fuerit, Traiano etiam tum Roma degente libeat hujuſce perſecutionis tempus deſignare, quod ſibi incompertum fatetur Scaliger in Notis Eufebianis num. 2124. Baronius ſcribit de Plinii Prefectura Bithynica: Poſt functionem ſuperioris anni Conſulatus, more majorum, Provinciam ſuſcepit adminiſtrandam. Is quidem mos ſanctæ Republicæ, ſed ſub Ceſaribus Africam & Aſiam decimo anno a geſto Conſulatu ſortiebantur, quæ tamen decennii intermedii deſcriptio in alijs Provinciis non ſervabatur. Et ſano mihi compertum eſt, Plinium non perrexiſſe ſtatim a geſto Conſulatu in Bithyniam. Rem alius, paucis licet, repetam. Tullius Juſtus anno Chriſti XCVII. Bithyniam regebat, ad quem extat Imperatoris Nerva Epiſtola ante Epiſt. 67. Plinii lib. 10. Juſtus Proconſul ſucceſſorem habuit Julium Baſſum, qui in exilium a Domitiano miſſus, inquit Plinius lib. 4. Epiſt. 9. revocatus a Nerva, fortituſque Bithyniam, rediit reus. Idem lib. 6. Epiſt. 29. narrans Quadrato ordinatim cauſas ab ſe agitatas ait: Accuſavi Marium Priſcum; deinde tuituſum Julium Baſſum. Accuſavit Marium Priſcum coram Traiano tertium Conſule anno centeſimo ex lib. 2. Epiſt. 11. menſe Januario, cum eſſet Conſul deſignatus in Kal. Septembriſ, ex lib. 10. Epiſt. 20. Idem lib. 4. Epiſt. 8. narrat ſe poſt Conſulatum accepiſſe a Traiano Annuntium; epiſtola vero ſequenti aſſa in cauſa Baſſi deſcribit. Itaque anno Cl. Julii Baſſi cauſa cognita

fuit, At lib. 10. Epiſt. 64. ex Bithynia ſcribit Traiano quemdam in perpetuum relegatum a Julio Baſſo Proconſule. Quod vero ſciſcit aſſa Baſſi a Senatu reſiſſa, anto jure damnatis ab eodem ex integro, inquit, agendi dumtaxat per biennium, interrogavi hunc, quem relegaverat, an adieſſet, docuiſſetque Proconſulem, negavit, cum idem captus coram Plinio ſetiſſet. Cui Traianus reſpondit, eum, qui exiſtimans ſe injuria relegatum, cum per biennium agendi facultatem habuerit, nec adierit Proconſulem, vinctum dimittendum ad Prefeſtos Prætorio. Itaque anno CIII. hoc eſt, biennio poſt reſiſſa aſſa Julii Baſſi, alius ante Plinium Proconſul Bithynia præerat. Idem lib. 5. Epiſt. 20. Urſo ſcribit: Iterum Bithyni poſt breve tempus a Julio Baſſo, etiam Rufum Varenum Proconſulem detulerunt. Hæc autem Varenii cauſa in aliquot annos protracſa eſt, teſtibus ex Bithynia advocatis a Varena, Bithyniſ Legatos modo contra eundem, modo mutata ſententia, pro eodem ad Traianum, tum in Daciã, tum Romam deſtinantibus, Plinio Varenum deſendente, quæ quidem conſtant ex varijs ejuſdem Epiſtolis lib. 6. Epiſt. 5. 13. & 29. & lib. 7. Epiſt. 6. & 10.

Idem lib. 10. Epiſt. 113. ſcribit Traiano, Anicium Maximum Proconſulem Bithyniã largitionem pecunie, quam ſuper numerum in Decuriones Traiani indulgentia alleſſi faciebant, in quibuſdam civitatibus ad eos quoque extendiſſe, qui a Conſoribus legebantur. Itaque Anicium Maximum alius fuit ante Plinium ſub Traiano Proconſul Bithynia. Denique lib. 10. Epiſt. 64. ſignificat Traiano quemdam ſibi denunciaviſſe adverſarios ſuos a Servilio Calvo clariffimo viro in triennium relegatos, in Provincia morari, illi e contra aſſirmantibus, a Calvo Proconſule ſemel reſtitutos. Reſpondit Traianus Epiſt. 65. ſe proximo reſcripturum de iſi, qui a P. Servilio Calvo Proconſule in triennium relegati dicebantur, ubi primum rem ab ipſo Calvo didiciſſet.

III. Plinius poſt aliquot annos Conſulatu in Bithyniam miſſus.

noxium: quod ipſum facere deſiſſe poſt edictum meum, quo ſecundum mandata tua heterias eſſe veteram. Quo magis neceſſarium credidi, ex duabus ancillis, quæ miniſtræ dicebantur, quid eſſet veri, & per tormenta quaerere. Sed nihil aliud inveni, quam ſuperſtitionem pravam & immodicam. Ideoque dilata cognitione ad conſulendum te decucurri. Viſa eſt mihi res digna conſultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriuſque ſexus etiam vocantur in periculum, & vocantur. Neque enim civitates tantum, ſed vicos etiam atque agros ſuperſtitionis iſtius contagio pervagata eſt, quæ videtur ſiſti & corrigi poſſe. Certe ſatis conſtat, prope jam deſolata templa ceppiſſe celebrari, & ſacra ſolemnia diu intermiſſa repeti, paſſim venire vidimas, quarum adhuc rariffimus emptor inveniebatur. Ex quo facile eſt opinari, quæ turba hominum emendari poſſit, ſi ſit penitentia locus.

Quod igitur ait, quodam Chriſtiano ante triennium, quodam vero ante plures annos, ac ruſum nonnullos etiam ante viginti annos a Chriſtiana religione deſciviſſe; ad tria hæc tempora (quod ſuperius dictum eſt, hic quoque repetere

non erit inutile) alluſiſſe videtur, nimirum cum ante triennium per Traianum, excitata eſt perſecutio, vel cum ante plures annos Domitianus eos perſecutus eſt, ac denique cum longe ante Nero eſt aggreſſus perſequi Chriſtianos. Quod vero ſe ſacramento dicit obſtringere Chriſtianos non ad ſcelus, ſed ne quicquam perperam facerent; non puto de ſacramento juramentum eſſe intelligendum; cum nulla vetus conſuetudo fuiſſe in Eccleſia oſtendi poſſit; quæ, ne peccarent, juramento promittere Chriſtiani adigerentur. Unde in eam potius adducimur ſententiam, ut exiſtimemus idem eſſe apud Plinium ſacramento, quod ſacrum ritum, verbiſque Chriſtianorum locutum, ipſam facræ Euchariſtiæ ſumptionem ſacramento appellaviſſe, quod eam quidem non alijs impartirentur, quam iis qui mundi eſſent, & vitæ pravæ abdicationem ſponderent in futurum. Gentiles quidem mutam illam inter Chriſtianos fieri ſolitam facræ Euchariſtiæ communicationem, in deteriorem partem accipere conſueviſſe, perinde ac ſymbolum eſſet aliquod inter ſe initæ conjurationis (ſicut Catilina poculo ſanguinis ſibi devinxiſſe (a) traditur ſcæleris focios) docet Minutius Felix in

(a) Salluſt. in Catil.

ciſſet. At certum eſt nondum elapſum triennium, ex quo illi relegati fuerant, cum ea Plinius Principi ſcripſit, alias nullus fuiſſet accuſationi locus. Igitur & Servilius Calvo ſuit proximus accuſor Plinii in Prefectura ſeu Proconſulatu Bithynia. Unde apparet poſt aliquot annos a geſto Conſulatu eundem in Bithyniam miſſum; cum plures ſuos deceſſores, Traiano imperante laudet, & aliquot etiam præter eidem memoratos, Bithyniam fortaiſſis adminiſtraverint. Et quidem nullus dubito, quin Plinius novem libros Epiſtolarum ad privatos ſcripſerit, antequam in Provinciam Legatus proſciſſeretur. Nuſquam enim in aliqua earundem quidpiam legitur, quod Bithyniam ejuſdem Legationem at-tineat. At lib. 6. Epiſt. 10. ſcribit Albino vidiffe ſe ſepulcrum Verginii Ruſi imperſectum, ac poſt decimum mortis annum reliquias neglectumque cinerem. Cum vero obierit Verginius anno XCVII. Chriſtiana epocba, ea Plinius ſcribebat anno CVII. aut etiam ſequenti CVIII. Item lib. 8. Epiſt. 4. laudat Conium, qui deſtinaviſſet bellum utrumque Dacicum ſcribere, ac ſarminæ narrare pulſum Regia, pulſum etiam vita Regem nihil deſperantem. Super hæc actos bis triumphos, quorum alter ex inviſta gente primus, alter noviffimus fuit. Porro ex huiusque narratiſ Legatio Bithynica Plinii videtur mihi ſtatunda circa Septembrem anni CIX. aut ſequenti. Ille vero non Proconſul, ut alii, ſed Legatus Auguſti, ac Propator Conſulari Potestate in Provinciam miſſus fuit, ex vetuſto elogio ejuſdem Gruteri pag. CCCCLIV. 3. (eam Inſcriptionem retuli anno LXIX. num. IX.) & quidem Traiano adhuc Roma degente, quod ex lib. 10. Epiſt. 13. 14. 15. 49. & 82. aperte colligitur. Ita ſulares in Card. Noriſus, quæ ex literis ejus ad me ſcriptis magis declarantur.

IV. Viri Conſulares in Card. Noriſus, quæ ex literis ejus ad me ſcriptis magis declarantur.

Cum vero plures uno anno Conſules ſuffeſſi & ordinarii eſſent, neque annua eſſet illarum Provinciarum gubernatio, debebant Exconſules expectare modo minus, modo plus, quouſque ordinatum eiſdem illæ Provinciæ deſtinarentur. Sergius Cornelius Maluginenſis fuerat Conſul ſuffeſſus EX KAL. JUL. anno Urbis DCCLXIII. ex Faſtis apud Gruterum in Fine pag. 295. Is anno Urbis DCCLXXV. ex lib. 3. Annal. Taciti, ut Aſiam forte haberet, poſtulavit. Reuſam tulit, ut inferius ait Tacitus, quod erat Flamen Dialis, qui non poterat pluſquam binotium Urbe abeſſe: Ita forſ. Aſia in eum qui Conſularium Maluginenſi proximus erat, conlata. Tacitus de vita Agricola ait, Conſul egregia tum ſpei filiam juveni mihi deſpondit, ac poſt Conſulatum colloca-vit, & STATIM Britannia præpoſitus eſt. Cum vero fuſius narraſſet geſta per oſtennium ab Agricola in Britannia, ait eundem a Domitiano revocatum, in Urbe degiſſe, & poſtea: Aderat jam annus, quo Proconſulatum Aſia & Africa ſortiretur. Hinc vides juxta ordinem geſti Conſulatus, viros Conſulares Aſiam & Africam ſortitos, quod tempus medium modo minus, modo plus erat, quam decennium; ſed erat circiter decennium. In alias Provincias, quæ erant præter Aſiam & Africam, ſtatim etiam poſt Conſulatum viri Conſulares mittebantur. Sic Agricola ſtatim poſt Conſulatum legatus Propator in Britanniam miſſus fuit, ex laudato genero Tacito, qui lib. 6. ſcribit L. Vitellium fuiſſe Conſulem ordinarium anno Urbis DCCLXXXVII. & anno ſequenti C. Ceſtio M. Servilio Coſſ. de Tiberio ait: Et cunctis quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præſecit. Quare etiam in Bithyniam Conſulares ſtatim poſt geſtum Conſulatum mitti poterant: illa enim regula de Aſia & Africa tantum intelligitur. Porro ſcriptis a me in Epiſtola Conſulari obſtat Inſcriptio dicata Plinio, in qua dicitur in Provinciam.

Octavio, & alii qui olim pro Christianis scripserunt adversus Gentiles apologias. Sed hac ex parte Plinius Christianos excusat, quod non ad scelus patrandum eo se obstringerent sacramento, sed ad peccatum omne vitandum. Quod vero his peractis potestas fieret recedendi, ita tamen ut rursus convenirent ad capiendum cibum promiscuum; Christianorum. Agapen significare voluisse, secundum ea quæ a nobis superius dicta sunt, mihi facile persuadeo. Cæterum quod spectat ad conventus antelucanos: non Traiani tantum edicto, quo (ut ait) heretici, hoc est, ipsa sodalitia, vetita erant; sed quod lege duodecim tabularum nocturnæ coitiones essent prohibita; ipsi videbantur Christiani jure plectendi: & ob illud maxime, quod novam ac peregrinam, Romanæ superstitioni contrariam, religionem inducerent. Quid vero ad Plinii consultationem Traianus redditis litteris responderit, videamus: sunt autem hujusmodi (b).

(b) Apud Plin. lib. 10. epist. 98.

V. Traianus ad Plin. nium.

Attum, quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerunt, secutus es. Neque enim in unum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguan-

AB IMP. CAESARE. NERVA TRAIANO. AUG. GERMANICO. MISSUS, &c. Cum Traianus DACICUS non dicatur, jam vides quid inde inferatur. At certum est, Plinio morante in Bithynia, Traianum fuisse Romæ, quod produnt epistola a me citata in Epistola Consulari. Hic mihi, amicorum carissime, hæret aqua. Vadum ipse tentabis; nolo enim hic corrigere scalptorem; neque lapides sunt membrana. Ita Card. Norisius, qui in Epistola Consulari pag. 70. ait, Legationem Bithynicam Plinii videri sibi statuendam circa Septembrem anni CIX. aut sequentis: illum vero non Proconsulem, ut alios, sed Legatum Augusti, ac Proprætorem Consulari potestate in Provinciam missum fuisse, ex vetusto Elogio ejusdem Gruteri pag. 454.

V. Plinius in Bithynia fuit quando Traianus Natalem Imperii celebravit.

Card. Norisii & Loydii infra laudandi doctissimarum observationum, & secundæ Consultationum Cæsareorum regulæ subsidio, annum quo Plinius Bithyniæ Legatus de causa Christianorum ad Traianum scripsit, me detexisse arbitror. Cum enim persecutiones adversus Christianos annis Decennalibus & id genus festis destinatis de more excitarentur, aut si jam motæ essent, ingravescerent, & Plinius testetur se bis in Bithynia ejusmodi solennia celebrasse, apparet ipsum intelligendum de Quindecennialibus Imperii Proconsularis Traiani, ejusque Imperii Augustei, quæ in annos Christi CXI. & CXII. incidunt; præsertim cum Idacius in Fastis Traiano VI. & Africano COS. anno nempe Christi CXII. scribat: *Hic Cons. persecutio Christianorum*. Plinius lib. 10. Epist. 60. ad Traianum scribit: *Dicm, Domine, quo servasti Imperium dum suscipis, quanta mereris lætitia celebravimus*, &c. Plinio Traianus respondet Epist. 61. *Quanta religione ac lætitia commilitones cum Provincialibus, te præcunte, dicm Imperii mei celebraverint, libenter, mi secunde ca-*

tur, puniendi sunt. Ita tamen, ut qui negaverit se Christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamvis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex penitentia impetret. Sine auctore vero propofiti libelli, nullo crimine locum habere debent: nam & pessimi exempli, nec nostri sæculi est. Hæc Traianus.

At quod ad libellos accusatorios sine auctore propofitos attinet: jure quidem eos notatos esse oportere Consule, & die, atque judicis nomine, insuper & nomine accusatoris inscriptos, Jurisconsultus (c) admonuit. Ceterum quod Christianos inquiri vetuit; Tertullianus (d), cum meminit de hujusmodi Imperatoris rescripto, hæc ait: *Atqui invenimus inquisitionem quoque in nos prohibitam*. Plinius enim Secundus cum provinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsatis; ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cetero ageret, consuluit Traianum Imperatorem: *allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quam cæus antelucanos ad canendum & Christo & Deo, & ad conferendum disciplinam; homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam,*

VI.

(c) l. libellorum ff. de accusat. & inscrip. (d) Tertul. in Apolog. c. 27.

rissime, cognovi literis tuis, ubi sermonem esse de die, quo Traianus Imperii Collega didus est, certum. Traianus enim suscipiendo Imperium, quando adoptatus est a Nerva, repressit seditionem quam Prætoriani moverant, quo pacto dicitur servasse Imperium, ut etiam Plinius in Panegyrico Traiani habet. Cum autem dies natalis Imperii non celebraretur singulis annis, ut Natalis genuinus, sed tantum singulis quinquenniis, decenniis, & sic deinceps, non dubium, quin Plinius de Quindecennialibus Traiani, aut saltem de aliqua hujusmodi festivitate loquatur. Præterea Plinius lib. 10. Epist. 103. ad Traianum scribit: *Diem, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebravimus*, quod sibi gratum fuisse scribit Traianus Epist. 104. ubi Plinium de Augusteo Imperio Traiani, dieque, quo Nervæ successit, verba facere manifestum est. Quare non tantum Imperii Proconsularis, sed etiam Imperii Augustei Quindecennialia, aut saltem aliqua id genus solennia Plinium in Bithynia celebrasse, ideoque & per tres annos utrinque incompletos in ea Provincia fuisse liquet. Alias existimavi, uti passim etiam alii, Epist. 101. lib. 10. Plinii ad Traianum, in qua ait, *Vota, Domine, priorum annorum nuncupata, atque, lætisque perfolvimus*, de hujusmodi solenniis interpretandam esse, sed monuit me Cardin. Norisius, eam explicandam esse de Votis, quæ pro incolumitate ac salute Cæsarium fiebant III. Nonas Januariæ, quemadmodum & Epistolam 44. & 45. Paulus enim J. C. lib. 50. Digest. L. 233. De verborum significatione, ait, *Post Kal. Jan. die III. pro salute Principis Vota suscipiuntur*, quod & indicavi anno Christi XXIV. num. 1. Ea itaque Vota, quemadmodum & pro Quindecennialibus, bis Plinius in Bithynia peregrit.

Plin.

Traiani rescriptum vacillat.

& cætera scelera prohibentes. Tunc Traianus rescripsit: hoc genus inquirendum quidem non esse, oblatos vero puniri oportere. O sententiam necessitate confusum! negat inquirendos ut innocentes, mandat puniri, ut nocentes: parcat, & sævit: dissimulat, & animadvertit. Quid temetipsum censura circumvenis? Si damnas, cur non & inquiris? Si non & inquiris, cur non & absolvis?

VII. (a) Euseb. hist. lib. 3. c. 27.

Aliis diversis viis Christiani exagitati.

Eusebius (a) quoque pluribus meminit de ejusmodi Traiani rescripto, ac denum subdit: *Hoc ubi factum esset, est fervor persecutionis acerba in nos intentata quodam modo extinctus fuit: tamen his qui nobis mali aliquid ingerere cupiebant, non minor relicta videbatur occasio; dum hic quidem populus, illic autem cujusque generis magistratus parabat insidias. Sic ut quamvis palam & aperte non persequerentur, sigillatim tamen in quacumque provincia suam in nos redintegrarent crudelitatem, & complures Fideles pro Christo decerantes variis martyrii generibus obtruncarentur*. Hæc Eusebius. Sed quod apud eum ejusmodi Plinii & Traiani lit-

VI. Quo anno Plinius de causa Christianorum ad Traianum scripsit.

Plinius igitur anno Christi centesimo decimo Bithyniam intravit, idque XV. Kal. Octob. ut ipsemet lib. 10. Epist. 104. ad Traianum scribit, dieque insequenti Natalem genuinum in Traiani celebravit, ut ibidem scribit. Tum anno centesimo undecimo Traianus Imperii Proconsularis Quindecennialia dedit. Horum autem solennium occasione rursus persecutio in Christianos excitata, quemadmodum & anno insequenti, ut jam ex Idacio in Fastis docuimus. Plinius, cum in omnes Bithyniæ Christianos, quorum immensa multitudo erat, animadvertere durum admodum existimaret, celebrem illam epistolam, quæ 97. est libri decimi ad Traianum, scripsit. Tradit autem in ea, ex Christianis unum ante viginti annos fidem Christianam egerasse, ubi ad persecutionem Domitianeam anno nonagesimo tertio motam respicit. Quamobrem cum ab eo Christi anno ad centesimum duodecesimum viginti anni fluxerint, patet eum numero rotundo loqui. Marianus Scotus in Chronico sub Traiani & Africani Consulatu anno CXII. gesto eam epistolam exaratam tradit, & eum Consulatam cum anno Christi CX. perperam conjungit. Hermannus Contraclus in Chronico sub anno Christi CXI. de eadem epistola loquitur, & ex utroque intelligimus, Eusebium in Chronico, quem illi exscribere solent, quique de ea epistola sermonem habet anno Christi CVII. aut CVIII. non sensisse eam epistolam anno CVII. datam, sed Tertia, ut vocat, persecutionis occasione, uno tenore, ut assolet, narrasse quæ ad illam persecutionem spectabant. Hinc anno Hadriani decimo ejus Decennialibus insignito loquitur de libro ab Aristide in Christianorum defensionem composito, & de Apologia in eundem finem a Quadrato edita, quamvis hæc in Quindecennialibus Hadriani oblata fuerit, ut infra ostendam. Nec huic sententia contraria est Inscriptio, de qua supra, in honorem Plinii Bithyniæ Legati posita, ut arbitratur Card. Norisius, quod in ea Traianus DACICUS non dicatur; quem titulum longe ante annum CXII. obtinuit. Cum enim idem ti-

tere ponuntur anno undecimo ejusdem Imperatoris; ex his quæ superius dicta sunt de professione Plinii in provinciam, cuius magistratus exordio eadem datæ videntur, erroris redargui jure posse videtur. Quod vero ad persecutionem pertinet; haudquaquam, quod veterentur inquiri, eam sævire desuisse, vel tepuisse dixerimus; nam quod accusationi atque delationi locus esset, satis amplus aditus ad eos persequendos cunctis patefactus videbatur: etenim quosnam temperasse putandum ab accusatione illorum, si, secundum quod prædixerat Dominus (b), tradendi essent a parentibus, fratribus, cognatis, atque amicis? Si insuper (quod suis locis uberius dicturi sumus) cessantibus etiam Imperatorum edictis, Gentilis populus sua sponte ubique locorum in Christianos, ut in deorum hostes, solerent insurgere, acerbissimamque ea de causa in eos persecutionem excitare; quomodo eos ab accusatione Christianorum temperasse dixerimus? Sed hæc ex iis quæ sequentibus singulis fere annis dicturi sumus; manifestiora reddentur.

(b) Luc. 21.

Vc-

tulus in quibusdam Nummis Traiani sexto ejus Consulatu notatis, ideoque & post annum CXI. percussis non legatur, quid mirum si in inscriptionibus prætermissa fuerit? Mediobarbus in Numismatis Imp. pag. 159. hunc Nummum exhibet: IMP. CÆS. NER. TRAIANO. OPTIMO. AUG. GERM. in postica: P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. Representatur columna Cochlydis Traiani. Tum pag. sequenti: IMP. CÆS. NER. TRAIAN. OPTIM. AUG. P. M. COS. VI. in postica: S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI S. C. Visitur portus ferrea catena præclusus. Sic in Nummis Marci Aurelii TR. P. XX. XXI. XXII. & XXIII. signatis aliquando dicitur tantum ARMENIACUS, aliquando ARM. PART. MAX. & aliquando sine neutro titulo solum ejus nomen legitur, ut videre est apud Mediobarbum citatum. Quare ex omissione tituli DACICI in laudata Inscriptione nihil inferri potest contra nostram sententiam.

Ex his liquet; Baronii sententiam, qui putavit Plinium statim a Consulatu in Bithyniam missum esse, sustineri non posse, non quod aliqui Proconsules in eam, postquam ea dignitate functi sunt, proximo anno delegati non fuerint, uti Cælius Clemens, qui, ut observat Clarissimus Loydus in Epistola de Pliniana Legatione ad me data post Consulatam statim eidem Provinciæ præfectus est, qua de re Traiano gratias agit Plinius lib. 10. epist. 12. quod ad finem Consulatus Calium Clementem in hanc provinciam transtulerit, sed quia, ut notavit Card. Norisius laudatus, Plinius in lib. 4. epist. 9. narrat se defendisse in Senatu Julium Bassum Proconsulem Bithyniæ, seque tunc Consularem fuisse tradit illis verbis, *post dyos, & Consulares & disertos*, &c. nempe post semet. & Luceium Albinum. Hæc causa acta est anno Christi CI. At Senatus decreto acta Bassi in Bithynia rescissa sunt. Et lib. 10. epist. 64. & 65. cum Plinius esset in Bithynia, jam elapsum erat biennium, ex quo acta Bassi adrogata fuerant.

Liquet secundo admittendam non esse Loydii sententiam, qui existimat Plinium mense Septem-

VII. Plinius statim post Consulatum in Bithyniam missus.

VIII. bri

CHRISTI
104.ANACLETI PAP.
2.TRAIANI IMP.
5.VIII.
Cives Ro-
mani om-
nes Romæ
passi.

Verum & illud ex eisdem Plinii litteris observandum est, Proconsoles sic animadvertere solitos in Christianos quoslibet, ut tamen quos novissent Romana civitate donatos, Romam more majorum transmitterent judicandos. Ex quibus postumus intelligere, immensum plane fuisse numerum martyrum, qui Romæ sunt passi: quippe quoniam non ex iis tantum qui Romæ agerent Christiani, quorum innumera erat propemodum multitudo, ob confessionem nominis Christi ultimo supplicio adigebantur; sed nobiliores qui essent toto orbe Romano Christiani, ad subeundum Romæ iudicium capitis ejusdem, Traiani temporibus de sancto Ignatio E-

bri anni Christi centesimi tertii Bithyniam ingressum, ibique mansisse usque ad initium anni centesimi quinti per menses octodecim. Arbitratur enim Vir doctissimus, Plinium post Consulatum causas centumvirales non amplius egisse, & omnibus advocacionibus renuntiasse, exceptis iis quas in Senatu agendas voluntate amplissimi Ordinis adactus susceperit, & de rebus post suam Legationem a se gestis, ante decimum Epistolarum suarum librum, variis in locis loqui. Verum utrumque fundamentum Card. Norisius in literis ad me datis evertit, Pliniumque post Consulatum causas Centumvirales agitasse ostendit. Ex XXXV. Tribubus Urbanis CV. Judices eligebantur, terni ex singulis Tribubus, qui rotundo numero Centumvirii dicebantur. Hi erant tum plebei, tum ex ordine Equestri; ac Ovidius qui fuit Eques, non Senator, lib. 2. Tristium ad Augustum de se ipso ait:

*Nec male commissis est nobis fortuna reorum
Usque decem decies inspicienda viris.*

Fuerat enim Eques; & in causis Centumviralibus Judex. At Advocati, ac præsertim ætate Plinii, quo tempore causæ Centumvirales omnium erant celeberrimæ. Auctor Dialogi de Oratoribus, qui, ut ibidem ait, librum scripsit anno VI. Vespasiani, paulo ante finem de se habet: *Quod majus argumentum est, quam quod cause Centumvirales, qua nunc PRIMUM obtinent locum, adeo splendore aliorum judiciorum obruebantur, &c. nempe florente Cicerone. Et aliquanto superius versus initium Dialogi Aprum ita loquentem inducit: Ego quidem, ut de me ipso fatear, non eum diem latiorems egi, quo mihi latus clavus oblatus est, vel quo homo novus, &c. Quæsturam, aut Tribunatum, aut Præturam accipi, quam, &c. aut reum prospere defendere, aut apud CENTUMVIROS causam aliquam feliciter orare, &c. Tum mihi supra Tribunatum, & Præturam, & Consulatum ascendere videor, tum abire. Hinc Plinius lib. 6. epist. 12. advocacionem suam promittit Vestio Prisco, præsertim, inquit, in arena mea, hoc est apud Centumviros. Infima enim, media, summa ingenia ea ætate ex causis Centumviralibus laudem gloriamque captabant. Epist. 24. lib. 4. ait: Proxime cum apud Centumviros in quadruplici iudicio dixissem, subit recordatio egisse me juvenem, &c. Legenda tota epistola, ex qua patet eundem jam Prætorium, ac Con-*

piscopo Antiocheno, Onesimo Episcopo Ephesino, & aliis.

Cæterum tantum abfuit, ut Plinius fuerit assecutus, quod spe vana conceperat fieri posse, ut si Christianis poenitentia (quod ait) locus daretur, quod profitebantur, esse desinerent, ac proinde Christiana religio extingueretur: quin potius adeo in immensum creverit multitudo Christianorum in Asia, in qua & Bithynia erat, ut unius tantummodo civitatis populus frequens, quod conferto agmine, ut pro Christo mortem oppeteret, liberaliter se offerret; Arium Antoninum tunc in Asia Proconsulem (quod scribit Tertullianus *b*) in stuporem magnum ad-

IX.
Asiani
Christiani
martyrii
cupidiissi-
mi.*b*) Tert
ad Scapul.
65.

sulem egisse causas Centumvirales, cum grandior esset ætate. Ibi ait: *Studios processimus, (fuit enim Prætor sub Domitiano ex epist. 16. lib. 7.) studiis periclitati sumus, (postremo anno Domitiani lib. 3. epist. 11.) rursus quo processimus, nempe sub Nerva ac Traiano Præfectus Erario, dein Consul. Ex quo constat cum Senatorem, ac Prætorium virum, (quod negari nequit) & Consularem causas Centumvirales egisse. Ego quidem, subdit Card. Norisius, puto omnes epistolas librorum novem scriptas ante Legationem Bithynicam, cum homo sui laudator nec semel in tot epistolis quicquam quod eam Legationem attineat, scripsisset.*

Ceterum recte Loydio observatum, totum illud tempus Traianum Romæ egisse, quo Plinius in Bithynia fuit. Quando intravit Provinciam, XV. Kalend. Octob. tunc Traianus fuit Romæ, unde Plinius petiit Menforem mittendum, lib. 10. epist. 28. & 29. Traianus autem respondit: *Menforem vix etiam iis operibus, qua aut Roma aut in proximo sunt, suscipientes habeo. Postea cum Architedum mittendum petisset, Traianus respondit lib. 10. epist. 48. & 49. No existimes brevius esse ab Urbe mitti, quam ex Græcia etiam ad nos venire soliti sunt. Denuo cum Liberatore egeret, Traianus ait: Ego hinc aliquem tibi mittam. lib. 10. epist. 50. & 51. Quando Plinius excusat, quod exemplaria edictorum non miserat, quia in scripitis tuis esse credebam, lib. 10. epist. 71. Traianus epist. 27. respondet se ea non habere; nec quicquam inveniri in commentariis eorum Principum, qui ante se fuissent. Lib. 10. epist. 13. & 14. Plinius loquens de Legatione a Rege Sauromata Urbem petitura, protinus ait, nondum Legationem, sed ad Traianum Tabelarium missum esse. Lib. 10. epist. 82. Traianus de Iulianopolitani Romam venientibus vult a Plinio præmoneri, si in Urbem versus venturi erunt, mihi scribas. Quibus Baronii sententia convellitur, nostraque confirmatur. Certum enim videtur, currenti anno Traianum in Dacia fuisse, annisque CX. CXI. & initio sequentis, quo Consulatum sextum inivit, ab Urbe non abfuisse. Quod si quis contendat, relationem seu consultationem Plinii, & ad hanc Rescriptum Traiani Imp. de Christianis, ante annum CXI. missam fuisse, negare ille non poterit, eam saltem in Decennalibus Traiani scriptam esse, cum Plinius locis supra laudatis disertè tradat, se bis hujusmodi solennia in Bithynia celebrasse.*

CHRISTI
104.ANACLETI PAP.
2.TRAIANI IMP.
5.

duxerit. Nisi fortasse ante Plinii Proconsulatum id quis accidisse contendat; velitque Arrium Antoninum, de quo ibi loquitur Tertullianus maternum Pii Augustum fuisse, quem item Plinius alio loco, Proconsulatum Asiæ ante hæc tempora, in quibus versamur, gessisse docet *(a)*; sed de his suo loco uberius est dicendum. Quinam autem fuerint martyres, quos for-

(a) Plin.
1.4. ep. 3.JESU CHRISTI
ANNUS
105.ANACLETI PAPÆ
ANNUS
3.TRAIANI IMP.
ANNUS
6.I.
Decebalus
iterum vi-
sus.

Christi Redemptoris nostri qui sequitur annus centesimus quintus adscribitur Fastis consularibus Traiano quintum & Appio Maximo Coss. quo rebellante Deceballo, Traianus iterum compa-

Ann. Eccl. Tom. II.

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 856.
Olymp.
220. an. 3.
A. C. 105.ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5596.
28. A. 9. P. 9. April. Indict. 1.
JESU CHRISTI 105. secund. Baronium 105.

tes in confessione persistentes Plinius (ut ipse scribit) duci iussit; nullam apud Græcos vel Latinos mentionem inveni: ut vel hoc uno exemplo plane intelligas, innumeros esse propemodum martyres, quorum non tantum Asia oblivioni data sint, sed & omnis memoria ab Ecclesiasticis tabulis penitus exciderit.

rato exercitu, facto ponte in Istro, eum debellavit, Daciamque redegit in provinciam; hæc pluribus Dio *(b)*; alia quæ his addit Eusebius *(c)*, non hoc anno, sed sequentibus esse gesta, quæ ibidem

(b) Dio in
Traiano.
(c) Euseb.
in Chron.
anno 105.
scri-
196.EVARISTI PAPÆ 9.
TRAIANI IMP. 6.

[1] AD num. I. Coss. Traianus Aug. V. & L. Appius Maximus II. Hic cum numerali nota in Fastis Cæsareis & Ano-

I.
Consules.

[1] Coss. Traianus Aug. V. & L. Appius Maximus II. Hi consules ante Norisium huic anno æræ vulgaris ab omnibus ferme alligabantur; at eos loco movit Norisius in epistola consulari pag. 64. & sequentibus, propterea quod quintus Traiani consulatus, non nisi post bellum Dacicum statuendus sit. Belli Dacici chronologiam ita ibidem Norisius disponit, ut a Traiano susceptum sit A. D. 102. In vetustis lapidibus Gruterianis pag. CLXXVII. 2. Traianus dicitur GERMANICUS. TRIB. POT. VI. IMP. II. COS. III. pagina vero CX. 3. TR. POT. VII. IMP. IV. COS. IV. DESIG. V. Tribuniciam potestatem Sextam Traianus inchoavit sub initium Novembris anni Christi 102. Nummum Norisius profert ex Museo Mediceo, in cuius antica: IMP. CAES. NERVA TRAIAN. AUG. GERM. P. M. TR. P. VI. In postica vero: IMP. III. COS. III. DES. V. Alii ejusmodi nummi apud Oeconem. Mediobarbi leguntur, in quibus ob victoriam de Dacia Traianus Imperatoris titulum multiplicavit, quum sextam Tribuniciam potestatem A. D. 103. gereret; sed in his Germanicus tantum, non Dacicus nuncupatur, quod cognomen Romæ, triumphaturus de Dacia, a Senatu tulit. Nummus argenteus gazæ Mediceæ habet: IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AUG. GERM. In averfa parte DACICUS. COS. III. sed & in eadem gaza æreus nummus Maximi Moduli, in quo additur DES. V. ut in duobus aliis Bononiæ tunc exstantibus, in quibus IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AUG. GERM. DACICUS. & in postica: TR. POT. VII. IMP. III. COS. III. DES. V. P. P. S. C. Ibi visitur Victoria cum laurea & trophæo, dextro pede globum tenens. His monumentis permoti Norisius, & Fabrettus, vulgares Fastos emendandos esse dixerunt, & quum victoria Dacia contingerit A. D. 103. quo anno, mensè Novembri Traianus Tribuniciam potestatem septimam inivit, tunc in nummis dicitur COS. III. DES. V. Hinc in nummo rarissimo Mediceo Traianus cum TR. POT. VII. IMP. III. COS. V. ubi Imperator in quadriga triumphator, dextra laurum, sinistra scæptrum tenens. Demum nummi aurei Traiani tres in Museo Theupolo, cujus præclara numismata a Jo. Dominico Theupolo, Patricio ac Senatore Veneto dudum collecta, nuper Laurentius Theupolus Eques ac ædis Divi Marci Procurator amplissimus, unaque Federicus Theupolus ejus frater, idemque Senator Venetus, Reip. litterariæ bono in lucem edenda curarunt, eadem confirmant. Nam pag. 160. in altero ex his legitur in antica: IMP. TRAIANO. AUG. GER. DAC. P. M. TR. P. & in postica: DAC. CAP. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO PRINC. Visitur Dacia lugens, sedens super arma. Alii duo vero nummi, ibidem pag. 158. 159. Dacici cognomen in averfa exhibent, & in postica: COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. Exitat lapis apud Sponium pag. 185. ex schedis Guichenonii:

IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. P.
NERVAE. TRAIANO. AUG. GERM. DACICO.
PONTIFICI MAXIMO
TRIBUNICI. POTEST. XII.
IMP. VI. COS. V.
PP. DEVICTIS. DACIS
FOROCLAUD. PUBL.

Hi populi A. D. 109. hanc inscriptionem Traiano ob victoriam Daciam dedicarunt, ut ex ejus Tribunicia potestate XII. patet. Item apud eundem Sponium Epiphilium in hortis Barberinis cum iisdem Traiani titulis. De titulo Dacici Traiano tributo, rursus eadem repetit atque confirmat Norisius in Epochis Syro-Maced. Dissert. III. Cap. VIII. pag. 240. & sequentibus.

His nos igitur præmoniti, Pagium deserimus, & hoc anno consules facimus ... Suram II. & P. Nervasum Marcellum. Ceterum Fasti Idariani hæc exhibent: Traiano V. & Maximo. Prosperi Chronicon: Traiano V. & Orphito. Vindebonenses: Traiano V. & Maximo II.

CHRISTI
105.ANACLETI PAP.
3.TRAIANI IMP.
6.

scribit Dio, demonstrant. Porro hæc de victo Decebalo, & ponte super Danubium collocato, antiqua numismata docent, quæ una cum ejusdem Traiani Con-

(a) Ex Museo Lallii Pasquali. Canonici S. Mariae Majoris.

(a)

II.

(b) Epiph. hæres. 19. lib. 1. hæres. 30.

His temporibus persecutione (ut vidimus) in Christianos instante, scelestissimus pseudo-Propheta, Elxai nomine, ex Judæis, qui & se Offensis conjunxit, E-bionæis, & Nazaræis, prodiit: de quo hæc S. Epiphanius (b): *Conjunctus est*

II.

Quinquennialia Imperii Augusti Traiani.

Anonymo, quo usus Cuspinianus, editur, & in inscriptione Onuphriana dicitur, *Appius Maximus, bis Consul, confector belli Germani*, scilicet Dacici. Et itaque hic Consulatus in præmium virtutis datus, ut aliquo modo in triumpho Dacici partem veniret. Ex quo & illum præsentis anno actum datur intelligi. Sic Promotus & Timasius anno CCCLXXXIX. quo Theodosius M. de Maximo Tyranno triumphavit Fastis nomen dedere; quia in expeditione contra Maximum Promotus equestribus copiis, Timasius pedestribus præfuerat, Mediobarbus cum Traiano V. Q. Messium Maximum proficetur, sed sine teste.

Traiani Consulatus juxta secundam Consulatum Cesareorum regulam, ob Quinquennialia nempe Augustei Imperii, quæ cum priori ejus triumpho Dacico fuere conjuncta. Sed gravis nostris diebus controversia exorta, an Traianus præsentis anno, ut hæctenus creditum, vel insequenti, hunc Consulatum gesserit. Mediobarbus in Numismatis Imperatorum Romanorum pag. 152. Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 64. & Fabrettus in Syntagmate de Columna Traiani cap. 9. quintum Traiani Consulatum anno tantum sequenti gestum contendunt sulti auctoritate trium Nummorum, in quibus Traianus dicitur; TR. P. VII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. Summis Tribunitiam Potestatem septimam Traianus V. Kal. Novembris anni centesimi tertii, currentis nempe. Si itaque exeunte Octobri Traianus adhuc Consul V. designatus erat, is Consulatus non nisi anno sequenti susceptus. Hoc Virorum eruditissimum fundamentum.

III.

Quintus Traiani Consulatus hoc anno gestus.

Anno CI. num. VII. diximus, tria Traiani Numismata ab Antiquariis referri, in quibus is dicitur; TR. POT. VI. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. quæ cusa sunt exeunte anno præcedenti & post diem V. Kalend. Novemb. quo Traianus Tribunitiam Potestatem VI. ingressus. Quare si Fasti vulgares, quos hæctenus omnes secuti, depravati non sunt, Nummi hoc anno percussis hanc Inscriptionem præferre debere; TR. POT. VI. IMP. IIII. COS. V. sed nullus Antiquarius aliquem cum hujusmodi epigraphæ huc

fulatu quinto notata leguntur: quorum unum, ad certam fidem conciliandam, hic tibi expressimus.

his postea Elxai appellatus, temporibus Traiani Regis; qui fuit pseudo-Propheta. Conscripsit autem hic librum, secundum Prophetam videlicet, aut velut secundum divinitus inspiratam sapientiam. Tradunt etiam de alio quodam Jexeo, hujus fratre,

Pseudo-Propheta infestat Ecclesiam.

usque produxit. Indeque factum, ut Mediobarbus & Fabrettus existiment, tres illos citatos, in quibus dicitur Traianus; TR. POT. VI. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. ad præsentem annum, non vero ad præcedentis finem referendos. Verumenimvero cum Onufrius, Scaliger, Baronius, Petavius, Cojntius, aliique summi nominis Scriptores Labyrinthis se alioque flexibus implicarint, quoties Fastos sollicitarunt, ab unanimi consensu veterum Auctorum, qui Chronica Factorum condidere, non videtur discedendum; cum nunquam contigerit, ut in uno eodemque Consulatu consignando omnes errarint, licet inter se non raro dissideant & discordent. In omnibus autem veteribus Fastis quintus Traiani Consulatus cum præsentis Christi anno connectitur, etiam in Anonymo MS. quo usus est Cuspinianus, quique in Bibliotheca Cæsarea asservatur. Hic Auctor, cujus luculentum fragmentum Bucherius publicavit, bissextilis annos, & ferias, quibus singuli incipiunt, annotat, ceterisque Factorum conditoribus longe accuratissimus est. Quare cum præsentis anno Consulatum quintum Traiani exhibeat, non potest ipse sine Chronologiæ damno in sequentem annum differri. Præterea Mediobarbus, qui in Præfatione suæ Collectionis ait; *Sciatis, me Fastos ad fidem Nummorum accommodare, non Nummos ad fidem Factorum debuisse.* Tamen pag. 360. postquam retulit Galli Augusti, qui secundum Imperii annum tantum delibavit, Numismata, inquit; *Est in Nummis Galli & Volusiani TR. P. IIII. reperiatur, eosque ex hac Inscriptione occisos anno sequenti (Christi nempe CCLIV.) dicendum esset; tamen cum & nullus Historicorum ultra biennium eorumdem Imperium extendant, & anni non suppetant, quibus possit augeri epocha eorumdem, hæc in parte potius Historicis & Chronologia standum duxi quam Nummis.* At si in Imperio Galli ex Chronologiæ regulis describendo Nummi deferendi; cur in Imperio Traiani ad temporis rationem exigendo, iisdem adhaerendum? Quamobrem quemadmodum iis omnibus, qui in Imperio Galli juxta accuratam Chronologiæ declarando, Nummos Tribunitiam Potestatem IV. notatos contemnere nolere, res infelicissime fuerunt.

CHRISTI
105.ANACLETI PAP.
3.TRAIANI IMP.
6.

ve. Fuit autem hic homo erroneus moribus, fraudulentæ mentis, a Judæis oriundus, & cum Judæis sentiens, non secundum legem conversus: verum alia pro aliis obiter introduxit, Salem, & aquam, & terram, & panem, & cælum, & æthera, & ventum, jusjurandum ipsi in divinum cultum præstavit, ac tradidit. Aliquando vero rursus alios septem testes præscripsit: cælum, inquam, & aquam, & spiritus, & sanctos (velut ait) angelos orationis, & oleum, & sal, & terram. Cujus stultitiam ut eluderet S. Jo. Ann. Eccle. Tom. II.

annes Evangelista, ejusmodi hæresim fortasse odoratus (nam, ut vidimus, sub eodem Imp. diem obiit) illud præmonuerat, dicens (a): *Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt: & tres sunt qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua & sanguis, & hi tres unum sunt.* Pergit Epiphanius.

Adversatur autem virginitati, & odio habet continentiam, & cogit ad nuptias. Imaginaria vero quadam velut ex revelatione introducit: hypocrisis autem docet, E 2 di.

III.

cessit; contra vero, qui antequam tot difficultates in serie Consulatum occurrentes, quæ insuperabiles videbantur, complanatae essent, easdem dissimularunt, & tritam viam secuti sunt, cautius sese gessere. Sic qui in Traiani Imperio Chronologicè exponendo tribus præfatis Nummis Tribunitiam Potestatem VII. & Consulatum V. designato insignitis adhaerescere voluerit, Fastos sine dubio perturbabit. Neque negari potest, quin artifices, si Gallo imperante, in Nummis cudendis errarunt, Traiano imperante, in similem errorem induci potuerint. Profecto plura Traiani Numismata & Marmora extant, quam aliorum Imperatorum, quæ aut dubia, aut confusa, vel quæ ex parte corrigenda veniunt, ut liquet ex illis, quæ Fabrettus in Syntagmate de Columna Traiani cap. 8. & 9. habet. Denique si Traianus legitimo tempore Imperii Augustei Quinquennialia celebravit, non alio anno, quam currenti Consulatum capessit. Unde donec major lux affulgeat, a vulgari Factorum dispositione per Traiani tempora non recedendum.

IV.
Nummus Traiani suspectus.

Ex tribus Nummis, in quibus Traianus dicitur: TR. POT. VII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. Prior asservatur in Museo Cospiano, alter in Museo Magnavacæ, tertius in Gaza Regia. Priores duo certæ indubitatae fidei sunt. Sed ultimus difficultatem facere non debet. Hæc varia ejus fortuna. Cum anno MDCLXXXVI. Parisiis agerem, & manuscripta Bibliothecæ S. Genovefæ percurrerem, in manus meas incidit Catalogus præcipuorum Numismatum, qui in Museo ejusdem Monasterii extant; quo in Catalogo ipsa Numismata delineata, & in uno Traiani hæc verba dicuntur descripta: TR. P. VIII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. P. P. Hinc statim intuli, mirum non esse, si Monetarii Tribunitiam Potestatem VII. Traiani cum ejus Consulatu quinto designato, per errorem injungerent, qui Tribunitiam Potestatem VIII. eidem illigarint; adique Virum clarissimum Carolum du Molinet, Bibliothecarium, ac rogavi, ut mihi hujusmodi Numisma ostendere vellet. Respondit se possideri illud a V. C. Quenello, a quo Bibliotheca Genovefana aliqua in manuscripta habuisset. Cum vero paucos post dies eum Nummum ad Gazam Regiam e Museo Quenelli transisse accepissem, Verfaliam, ubi ea nunc asservatur, me contuli, ut illum videre & in examen vocare possem. Ibi tam a Rainfancio eidem Gazæ Præfecto, quam ab Andrea Morrellio, singulari urbanitate exceptus sum; propter tamen aliqua, quæ occurrere impedimenta, Nummum videre non potui; sed post aliquot hebdomadas Morellius Parisios veniens illum secum detulit, significavitque, se & Rainfantium non dubitare, quin hæc Inscriptio, quæ in eo

legitur; TR. P. VII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. P. P. ab aliquo imperito insculpta Nummo fuerit; cum antea in eo legeretur, SPQR. OPTIMO PRINCIPI, idque adeo verum esse, ut artifex oblitus fuerit delere duas ultimas litteras PI, quæ adhuc distinctæ in Nummo apparent. Est autem æreis magnæ molis. Illum Vaillantius in tomo I. Selectorum Numismatum pag. 51. delineavit cum TR. P. VII. qui tamen perperam paulo post scribit, extare in Museo Genovefano Traiani Nummum inscriptum: TR. P. VIII. IMP. IIII. &c. quia scilicet Catalogum Numismatum in eo Museo extantium legens, eam epigraphen reperit, neque ei in mentem venit videre, an reapse Nummo insculpta esset, vel scriba in eo delineando peccasset.

Restant igitur tantum duo Numismata, quorum unum, nempe Cospiantum, Norisius, alter aministravit, & utrumque indubitatae fidei esse concluderunt, quæ Toinardus sic explicanda censet: Tribuni plebis IV. Idus Decembris creati sunt. Dio autem lib. 53. de Imperatoribus scribit; *Tribunitiam Potestatem, quanta unquam maxima fuit, accipiunt, & quia quotannis eam cum Tribuni plebis ejus anni renovant, annorum Imperii ipsorum hinc summa concipi solet.* Ex his infert Toinardus, Traianum anno Christi XCVII. V. Kalend. Novemb. Tribunitiam Potestatem ornatum esse, ac IV. Idus Decemb. ejusdem anni cum Tribuni plebis Tribunitiam Potestatem renovasse, id est, Tribunitiam II. numerasse. Quo pacto anno Christi CII. IV. Id. Decembris, cum adhuc Consul V. designatus esset, Tribunitiam Potestatem VII. inchoare potuit. Variis Nummis suam opinionem Vir doctissimus mihiq; amicissimus confirmat. v. g. in Nummo Græco Galbæ Imperatoris legitur: TR. POT. II. quem tamen certum est secundum Imperii annum non inchoasse. Is itaque juxta Toinardi conjecturam, Tribunitiam Potestatem ineunte mense Aprilis anni LXVIIII. suscepit, eodemque anno IV. Idus Decemb. secundam Tribunitiam Potestatem ingressus est, occisus mense Januario insequentis anni. Eo modo de multis aliis Numismatis, quæ germana esse constat, Toinardus discurret. Sed quidquid de hac conjectura sit, quæ supra dixi, a vulgaribus Fastis recedendum non esse demonstrant.

V.

Duo Traiani Nummi explicati sunt.

Jamdiu Chronologos torquent varia Numismata; Imperatoribus Tribunitiam Potestatem, quam ex certis Historiæ monumentis eos regnasse constat. Superfuit Nummi Græci Nerva, in quibus tertius annus notatur; cum tamen secundum Imperii tantum delibaret. Sic perii in Nummo Græco Heliogabali a Vaillantio Tom. 2. choabant. Nu.

CHRISTI
105.ANACLETI PAP.
3.TRAIANI IMP.
6.

dicens non esse peccatum, et si simulacra ipsos adorare contingat persecutionis tempore instante, si solum conscientia non adorent; & si quid etiam constentur ore, non autem corde. Atque huius rei testem adducere fraudulenter ille impostor non erubescit Phinees sacerdotem quemdam de genere Levi & Aaron, & prisci Phinees, quod in Babylone tempore captivitatis adoraverit Dianam, & in Susis effugerit perniciem mortis coram Dario Rege. Quare omnia ipsius falsa sunt & vana: & post multa: Sed & rursum Christum constituitur nomine, dum dicit: Christus magnus ille Rex; non autem ex dolosa & adulterata tractatione nugacissimi libri ejus compre-

Numismatum Coloniae recitato, legitur an- nus quintus, quem is praetermisit, quod Helio- gabalus ad illum non pervenerit. Toinardus, qui me monuit de illa Nummi Helio- gabali mutilatione, existimabat difficultatem cessare, si advertamus, Imperatores annos Imperii, ac Tribunitiam potestatem a die IV. Idus Decembris cum Tribunis iniisse, & menses, qui a die suscepti imperii ad IV. Idus Decembris fluxerant, pro anno computasse, eodemque die annum secundum, seu Tribunitiam potestatem II. inchoasse, & sic deinceps. Verum eam sententiam Nummi refellunt. Mediobarbus duos Neronis exhibet, in quibus is dicitur TR. P. III. COS. II. qui tamen anno Christi LVII. quo secundum Consulatam gessit, TRIB. POT. IV. COS. II. diceretur, si mense Decembri anni LIV. secundam Tribunitiam potestatem, ut vult Vir doctissimus, auspiciatus esset; mente enim Octobri illius anni Claudio successerat. Sic Domitianus in Nummo apud Mediobarbum dicitur TR. P. II. COS. VIII. imperare cepit Domitianus die XIII. Septembris anni LXXXI. quare anno LXXXIII. quo Consulatam IX. sumit non TRIB. P. II. Sed TR. P. III. diceretur si ea sententia vera esset. Marcus Aurelius Tribunitiam potestatem anno Christi CXLVII. ornatus est, qui ideo initio anni CLXI. quo tertium Consul processit, dicitur fuisse TRIB. POT. XVI. & tamen Mediobarbus varios huius Imperatoris nummos profert, in quibus legitur, TRIB. POT. XV. COS. III. denique Severus Alexander in variis nummis apud Mediobarbum dicitur, TRIB. P. III. COS. II. qui, cum anno Christi CCXXII. mense Martio regnare coepit, annoque CCXXVI. secundum Consulatam capefferit, prius Tribunitiam potestatem V. quam Consulatam II. suscepisset, si IV. Idus Decembris eam exorsus esset.

VII.
Nummi in
contra-
rium ex-
plicatur.

Hac mea de huiusmodi nummis conjectura. Omnes nummi Latini, in quibus anni Tribunitiae potestatis, annos Imperii excedunt, aut mendose descripti, aut a Monetariis in eis edendis erratum, aut anni unius Imperatoris, alteri attributi, ut de Gallo & Volusiano loquens ostendi. Quoad Nummos Graecos, in quibus plures Imperii anni leguntur, quam ipsa Augusti regnarint, vel idem dicendum ac de Latinis, in quibus anni Tribunitiae potestatis annos Imperii superant, vel existimandum annos illos, non ad Imperium, sed ad aliquod aliud nobis incognitum referri. Extant in Gaza Regia Basilisci Tyranni, qui menses tantum viginti imperavit, Numismata in quibus signatur annus III. in aliis annus IV. in aliis annus V. quos nullus dicit de eius imperii annis intelligendos esse,

hendi, an de Domino nostro Jesu Christo narratum: neque enim hoc determinat; verum Christum simpliciter dicit. Prohibet etiam orare ad Orientem, asserens non oportere sic intendere, verum faciem ad Hierosolymam convertere ex omnibus partibus: ita ut hi qui in Oriente sunt, in Occasum Hierosolymis intendant: & post alia de eodem: Describit Christum esse quamdam virtutem, cujus etiam mensuras significat, viginti quatuor sebanorum in longitudinem, hoc est, milliariorum nonaginta sex: latitudinem vero sebanorum sex, id est, milliariorum viginti quatuor; & crassitudinem similiter emetitur, & pedes, & reliqua fabulamenta. Esse autem

Portenta
Haereticorum.

sed quos nullus negabit sine aliquo consilio illis Nummis Graecis insculptos. Anno CCXXXVIII. num. VII. varios nummos exhibui Tarfi percussos, in quibus annus secundus ad annos Imperatorum in isdem expressorum ordinem non habent. Denique annus tertius qui in quibusdam Nerva Nummis habetur, ad ejus Imperium referri non potest; cum tam apud Mediobarbum, quam in Cimeliis Principum, complures Nummi Latini extant in quibus Nerva (qui anno Christi XCVI. mense Septembri Imperium iniiit, annoque XCVIII. exeunte Januario mortuus est, cum Kalendis ejusdem mensis Consulatus IV. cepisset) dicitur TR. P. III. COS. III. Quare in Nummis illis annus tertius ad ejus Imperii durationem pertinere non potest.

Traianus hoc anno a Dacia Romanam redux de Decebalis Dacorum Rege triumphavit, ut certum facit Nummus a Card. Norisio in Epistola Consulari pag. 67. ex Thesaurio Mediceo productus: IMP. CAES. NERVA TRAIAN. AUG. GERMANICO DACICO S. P. M. in postica: TR. P. VII. IMP. III. COS. V. P. P. S. C. Visitur Imperator in curru; seu in quadrigis triumphans, qui dextra laurum, sinistra sceptrum tenet; quo Nummo prior Traiani triumphus sine dubio signatus; & hoc anno, quo Tribunitiam potestatem VII. iniiit, & Augusti Imperii Quinquennalia dedit, ductus. Animadverti enim, Imperatores post Vespasianum annis, quibus triumpharunt, Consulatum cepisse, vel saltem triumphum cum Decennialibus & id genus festis conjunxisse. Quia vero Maximus belli Dacici confector fuit, ut num. I. dixi, anno quo Traianus triumphavit, ejus in Consulatu Collega fuit, ut in partem aliquam triumphi veniret. Traianum vero post debellatos Dacos plures colonias, non vero unam deduxisse in Daciam recte ostendit Fabretus in Syn- tagmate de Columna Traiani pag. 243. tam ex Inscriptionibus, quam ex Ulpiano J. C. in L. 1. D. de censibus; quae coloniae vel in Quinquennialibus, vel in Decennialibus Traiani, ut moris erat, instituta; quod Virum eruditissimum fugit, qui nusquam huiusmodi festorum a Traiano celebratorum meminit. Hac porro Inscriptio, quam ipsemet pag. 288. ex Grutero refert, Quinquennialium Augusti Imperii Traiani indicium: IMP. CAESARI DIVI NERVAE F. NERVAE TRAIANO. AUG. GERMANICO DACICO. PONTIFICI. MAXIMO. TRIBUNICO. POT. VII. IMP. III. COS. V. P. P. TRIBUS. XXXV. QUOD LIBERALITATE OPTIMI PRINCIPIS. COMMUNDA. EARUM. ETIAM. LOCO. FUM

VIII.
Traiani
prior svi-
umphus.
Baron.
an. 103.
n. 11.

CHRISTI
105.ANACLETI PAP.
3.TRAIANI IMP.
6.

& sanctum Spiritum, & ipsum femine se- xus similem Christo, instar statuae super nu- bes, & in medio duorum montium stantem: & reliqua silentio praeteribo, ut ne legentium aures ad fabulas concitem. Hac Epiphanius; qui addit veritatem hominem prohibuisse interpretationem suorum scriptorum. Tradit idem auctor (a) Helcesæos, qui se ab Elxai descendere gloriarentur, tanti existimasse duos mulieres, quae ex femine ejus dicerentur descendisse, ut eas adorarent veluti deas, videlicet Marthus alteram, alteram vero Marthanam nuncupatam, quae vixerunt ipsius S. Epiphani tempore; has igitur propter Elxai sic colebant, ut (quod idem tradit auctor)

IV.
(a) Epiph.
haer. 53.
Helcesæi
Haeretici.

IX.
Traianus
Dacicus
appella-
tur.

RUM ADIECTIONE CUMULATA SINT. Xiphilinus ex Dione lib. 68. narrat priori bello Dacico ait: Traianus de Dacis triumphavit, & Dacicus cognominatus est. Et tamen Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 65. ait, extare in Gaza Medicea Nummum argenteum cum epigraphe: IMP. CAES. NERVA TRAIAN. AUG. GERMANICO DACICO COS. III. Visitur Hercules ibidem dextra clavam, sinistra spoliis leonis tenens. Mediobarbus pag. 51. duos alios Traiani Nummos habet in quibus is dicitur: GERM. DAC. P. M. TR. P. COS. III. P. P. qui, sicut praecedens, anno elapso percussus. Traianus itaque Dacicus antequam triumpharet, appellatus. Sic Spartianus in Severo cap. 9. ait, hunc Imperatorem in priori bello Parthico recusasse Parthici nomen: Recusasse & Parthici nomen, ne Parthos lacefferet: quod tamen in Nummis Severi tunc cusus legitur. Immo idem Xiphilinus ex Dione lib. 68. postquam de victoriis de Parthis a Traiano reportatis locutus est, ait: Tum vero multa decreta sunt a Senatu, sed in primis Optimum cognominatum est: quod etiam Zonaras habet. Et tamen Plinius in Panegyrico anno Christi centesimo dicto, cap. 88. inquit: Justissime de causis Senatus Populusque Romanus Optimi tibi cognomen adiecit? Extat apud Mediobarbum pag. 158. Traiani Numisma inscriptum: IMP. CAES. NERVA TRAIANO OPTIMO AUG. GERMANICO DACICO S. P. M. TR. P. XIII. IMP. VI. COS. V. P. P. OPTIMO PRINCIPI. Videt Traianum, dum ante Armeniam captam Optimum nominari; licet tradat Dio illum post eam victoriam Optimum cognominatum. Quare sicut cognomen Optimi, quod primis Imperii annis Traiano concessum, Senatus, post captam Armeniam, eidem rursus confirmavit; sic & Dacici cognomen, quod ardente bello Dacico, Traiano attributum, eidem post priorem triumphum a Senatu confirmatum.

X.
Posterioris
expeditio-
nis Dacicae
epocha.
Baron. n.
3.

Cum Decebalus Dacorum Rex, praeter conditiones foederis isti multa ageret, bellum Traianus adversus illum iterum suscepit, tuncque lapideum pontem super Istrum fecit, cui cetera illius opera vix aequari possunt. Pons, ut observavit Cuspinianus in Austria Descriptione, in inferiori Pannonia, non procul a Canizza oppido situs erat. Dio pluribus eum describit. Sed ejus constructio, & secunda in Daciam expeditio perperam hoc anno in Annalibus consignatur. Existimavi alias secundam expeditionem Dacicam ante annum CVI. susceptam non fuisse, quod sub illius anni Consulibus Auctor Chronici Alexandrini scribat: His Coss. gravi bello Romanis incumbente a Persis, Gothis, & aliis gentibus Traianus expeditione in hostes suscepta, suis gratiam tributorum, quoad reverteretur,

eadem Elxai gregales ipsarum sputa & reliquas sordes corporis auferrent, eademque ut res sacras adherent in auxilium morborum, cum nullam tamen ex eis salutem consequerentur. At de his satis: quae non oportuit praetermisse; ut quibus telis studuerit diabolus puritatem Catholicae fidei omni tempore labefactare, omnibus innotescat: ut merito de S. Ecclesia dictum esse appareat (b): Sicut lili- um inter spinas: sic amica mea inter filias: eo quippe visu pulchrior facies Ecclesiae redditur, quo magis inter tot mendaciorum portenta, velut lux in tenebris nitenti veritatis fulgore coruscet.

An-

fecit. Praeterea Spartianus in Hadriano cap. 30. scribit de eodem: Tribunus plebis factus est Candido & Quadrato iterum Coss. Et statim: Secunda expeditione Dacia Traianus eum prima legioni Minervae proposuit, secumque duxit. Illud collegium Consulatum signatur in Fastis anno Christi CV. Quo anno cum Hadrianus Romae Tribunus plebis fuerit, altero anno CVI. Legatus legionis ad bellum secundum Dacicum a Traiano ductus fuit. Tribunatus enim Magistratus annuus erat. Ex quo cum Card. Norisio in Epistola Consulari pag. 67. inferebam, Hadrianum toto anno, quo illud munus gessit, Romae mansisse. Verum postquam vidi Specimen Imperii Traiani a doctissimo Gulielmo Loydio ex Anglia ad me transmissum, non dubitavi, quin ea expeditio anno CV. inchoata fuerit. Tribunatus enim plebis, ut ad me idem Vir clarissimus scripsit, stante veteri Republica munus annuum fuit; sed Traiani temporibus etiam semestrem fuisse Plinius lib. 4. epist. IV. testatur. Immo forsitan & bimestre fuit, sicut Consulatam. In veteri autem Republica quando Tribunus plebis ne una quidem nocte extra Urbem morari liceret, tamen ex Senatusconsulto aut Plebiscito tunc licebat quovis proficisci Republicae causa. Quanto magis nunc quando Tribuni omni munere vacarent, quando tantum locum in Senatu supplerent, & sibi ad majora gradum praestruerent: praesertim a Principe iusti, qui pro more horum temporum omnem populi Romani potestatem in se transulisset. Sane de Tribunis plebis in huius aevi Scriptoribus tam pauca habentur, ut unius exemplum, qui Tribunatus anno militavit, vix edere possimus. Sed Quaestoris exemplum habemus in ipso Hadriano Traianum ad primum Dacicum bellum familiarius profecuto. Edilem vero videmus Clodium Albinum non ultra decem dies munere defunctum, ut ait Capitolinus in Albino cap. 6. Quod ad exercitum festinanter mitteretur. Quidni igitur Hadrianum etiam ab initio Tribunatus quarto Idus Decembris quarto aut quinto mense Traianus in Daciam festinans secum ducere potuerit, inquit Loydus? Auctoritas Chronici Alexandrini hac in re parvipendenda; exscriptis enim Tafsebi in Chronico, ubi eodem Christi anno mo- tore varia bella recitat, quorum aliqua, uti bellum Parthicum, ultimis Imperii Traiani annis gesta esse constat. Julianus in Caesaribus scribit Traianum intra annos quinque Getas subjungisse. Quare Romam rediit anno CVII. aut CVIII. & secundum triumphum Dacicum Decennialiaque exhibuit, ut infra dicitur. Loydus quidem ejus reditum in annum CIX. differt; sed cum triumphum cum Decennialibus & id genus festis, si Imperatores Consulatum non sumerent, coniungi soliti essent, ei hac in re non adhaereo.

JESU CHRISTI
ANNUS
106.

ANACLETI PAP.
ANNUS
4.

TRAIANI IMP.
ANNUS
7.

I. **A**Nno Domini centesimosexto, Coss. Surano atque Marcello, Traianus Dacico bello confecto, Romam rediit: *Quem* (inquit Dio *a*) Romam repetentem plurimæ barbararum gentium legationes, atque etiam Indorum legati adiere: addit bibliothecas extruxisse, & columnam ingentem statuisse in foro, quod dictum est Traianum, cæterorum omnium celeberrimum: ipsum enim præ cæteris Urbis nobilissimis structuris in admiratione habuisse Constantium Imper. cum Romam venit, tradit Ammianus his verbis: *(a)* Verum cum ad Traiani forum venisset, singularem, sub omni celo structuram (ut opinamur) etiam numinum ascensione

mirabilem, hærebat attonitus, per gigantes contextus circumferens mentem, nec relatu effabiles, nec rursus mortalibus appetendos, &c. Hæc ipse, significans nimirum columnam cochlidem in medio foro sitam; quam hoc anno cœptam, nonnisi post septennium absolutam esse, demonstrant antiqua numismata, in quibus una cum Consulatu sexto ejusdem Imperatoris, quem gessit anno decimoquinto sui Imperii, ipsa columna una cum Traiani simulacro desuper collocato habetur expressa, ante vero illud tempus numquam ipsa columna effigiata alicubi reperitur; cujus rei indicem hic tibi antiquum nummum effigiandum curavimus.

Columna
Traiana,

Opus

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5597.
Anno Urbis 857.
Olymp. 220. an. 4.
A. C. 104.

☉ I. GP. ☽ 10. P. 31. Mart. Indict. 2.

JESU CHRISTI 104. secundum Baronium 106.

EVARISTI PAPÆ 10.

TRAIANI IMP. 7.

I. Consules.
II. Secundus Traiani triumphus & Columna Traiana erecta.

[1] **A**D num. I. & seq. Coss. *Sura II.*, & *Marcellus*. Cum utrumque bellum Dacicum per annos ferme quinque durarit, ut jam diximus, Traianus, secundo bello Dacico confecto Romam non rediit, nisi exeunte anno Christi CVII. aut verosimilius, anno Christi CVIII. quo Decennalia celebravit, & secundum triumphum Dacicum duxit. Patinus in Nummis Theauri Mauroceni pag. 106. unum Græcum Traiani producit, in quo legitur; L. L. A. id est, anno undecimo. Visitur in eo Quadriga triumphalis. Superfunt quidem multa hujus Imperatoris Latina Numismata, quæ ad istum triumphum spectant; sed cum in eis annus Tribunitiæ Potestatis non exprimat, incertum quo anno illi cuss. Gruterus pag. CXC. 4. exhibet Inscriptionem Traiani, in qua is dicitur; GERMANICUS. DACICUS. PONT. MAXIM. TRIB. POTES. XII. IMP. VI. COS. V. P. P. OPERIBUS. AMPLIATIS. RESTITUIT. Sumta Tribunitia Potestas XII. a Traiano quinto Kalend. Novem. anni Christi CVII. Quare anno CVIII. dictus is Imperator VI. occasione secundi triumphus Dacici ac Imperii Augustei Decennialium, in quibus præcedentes victoriae de more renovatæ, & opera publica, ut etiam moris erat, ampliata. Quoad Columnam Tra-

lia celebravit, & secundum triumphum Dacicum duxit. Patinus in Nummis Theauri Mauroceni pag. 106. unum Græcum Traiani producit, in quo legitur; L. L. A. id est, anno undecimo. Visitur in eo Quadriga triumphalis. Superfunt quidem multa hujus Imperatoris Latina Numismata, quæ ad istum triumphum spectant; sed cum in eis annus Tribunitiæ Potestatis non exprimat, incertum quo anno illi cuss. Gruterus pag. CXC. 4. exhibet Inscriptionem Traiani, in qua is dicitur; GERMANICUS. DACICUS. PONT. MAXIM. TRIB. POTES. XII. IMP. VI. COS. V. P. P. OPERIBUS. AMPLIATIS. RESTITUIT. Sumta Tribunitia Potestas XII. a Traiano quinto Kalend. Novem. anni Christi CVII. Quare anno CVIII. dictus is Imperator VI. occasione secundi triumphus Dacici ac Imperii Augustei Decennialium, in quibus præcedentes victoriae de more renovatæ, & opera publica, ut etiam moris erat, ampliata. Quoad Columnam Tra-

[1] **C**oss. *Sura II.* & *Marcellus*. Ex Norisii sententia, ut vidimus, hoc anno consules habentur: Traianus Aug. V. & ..... Maximus. Nummi Traiani, & lapis apud Panvinium, de quo Norisius in epistola consulari pag. 67. Lapis item apud Gruterum pag. CCXLVI. 8. cum Traiani TR. POT. VII. IMP. IV. COS. V. & pag. CCXLVII. 1. cum TR. POT. VIII. IMP. III. (mendose) COS. V. Alius lapis olim in hortis Colotianis, editus post vitam Angeli Colotii pag. 97. ex schedis Barberinis.

IMP. CAES. DIVI. NERVAE. F.
TRAIANO &c.
GERMANICO. DACICO. PARTHICO
PONT. MAX. TRIBUNIC. POT. VII.
IMP. IIII. COS. V.

fabrettus pag. 413. num. 360.

IMP. CAESAR. NERVAE. F.
TRAIANUS. AUGUSTUS
GERMANICUS. DACICUS
PONT. MAX. TRIBUNICIA. POTESTATE
IMP. IIII. COS. V.

Fassi Idatiani: *Suburano II.* mendo librarii, & *Marcello*, qui ad A. D. 103. referendi sunt; ut habent Fassi Vindebonenses.

CHRISTI
106.

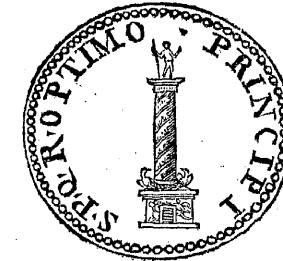
ANACLETI PAP.
4.

TRAIANI IMP.
7.

(a)

(a) Ex Museo Lelii Pasqual. Canonici S. Mariae Major. in Vrbe.

opus plane admirabile, nec antea visum; qua, in hanc usque diem divina providentia, ceteris fere omnibus nobilibus Urbis antiquis monumentis barbarica manu vel terræmotu dirutis atque prostratis, vel saltem quasatis, integra permanente: hoc ipso anno, quo hæc nostra prælo mox subicienda describimus, Sixtus V. Pontifex Maximus, super ejus verticem, præclarissimum Christianæ religionis monumentum, Principis Apostolorum Petri ingentem æneam magna impensa studioque conflam statuam, inauratamque, sacris ritibus solemniter collocavit.

II.

(b) Lib. Pont. in Anacleto. Petri trophæa & Pauli.

At antequam Traiani columna confurgeret, erant Petri trophæa Romæ conspicua: ejusdem namque memoria nobilis in Vaticano fulgebat. Anacletus enim (ut antiquæ Ecclesiasticæ tabulæ (b) habent) cum adhuc presbyter esset, construxit atque composuit desuper ejus corpus; velut trophæa victoriæ, insignem claræque memoriam: quam quidem (quod admirationem omnem superat) non valuit turbo persecutionis aliquo modo prosternere; sed & perseverasse in posterum, majoribusque in dies accessionibus gloriæ auctam affirmare videtur Caius antiquus Theologus

(c), qui eodem sæculo claruit, nempe Zephyrini Papæ temporibus: immo non Petro tantum erectam memoriam fuisse celebrem, sed & Paulo, tradit, easque trophæa Apostolorum appellat, sic dicens: *Ego Apostolorum trophæa perspicue possum ostendere. Nam si lubet in Vaticanum proficisci, aut in viam, quæ Ostiensis dicitur, te conferre; trophæa eorum, qui istam Ecclesiam suo sermone & virtute stabilierunt, invenies. Hæc Caius.*

(c) Apud Euseb. hist. lib. 3. c. 24.

Quod igitur habet liber de Romanis Pontificibus in Anacleto: *Hic B. Petri memoriam construxit atque composuit; per memoriam nonnisi ædificii structuram designari constat, quam olim antiquitas usitatus dicere Ecclesiam consuevit; nam & Augustinus (d); Nos, inquit, martyribus nostris non templa sicut diis, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus; quas merito Caius trophæa appellat, quippe quæ victorias sanctorum de subactis hostibus representent. Ceterum columnam, hoc anno construi cœptam, nonnisi ad sextum ejus Consulatum fuisse absolutam, inscriptio in ea incisa declarat.*

III. De memoriis Sanctorum.

(d) Aug. de Civit. Dei lib. 22. c. 10.

Con-

NUS IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F. NERVAE TRAIANO. AVG. GERM. DACICO. PONTIF. MAXIMO. TRIB. POT. XVII. IMP. VI. COS. VI. P. P. AD DECLARANDUM. QUANTAE ALTITUDINIS MONS. ET. LOCUS. TANTIS RUDERIBUS. SIT. EGESTUS

Traianam, quæ etiamnum Romæ visitur; & cujus hoc anno Nummum exhibet Baronius, in quo Consulatus tantum sextus exprimitur, præfenti anno non erecta; cum Traianus anno tantum CXII. Consulatum sextum inierit. Ea itaque anno tantum CXIII. Traiano posita, ut legitur in basi ejusdem Columnæ in medio Foro Traiani: SENATUS. POPULUSQUE ROMA-

Centesimus septimus Christi annus Candido & Quadrato II. Cofs. adscribitur Fastis; quo Traianus ab Urbe recedens, Armenis ac Parthis, aliisque finitimis populis bellum intulit: quorum alios in deditionem recepit, alios vero bello subegit: hæc Dio (a) pluribus. Tunc

SÆC. I T. Anno Urbis 858. Olymp. 221, an. 1. A.C. 107.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5598.

Q. 1. E. D. 11. P. 10. April. Indict. 3.

JESU CHRISTI 105. secundum Baronium 107. EVARISTI PAPÆ 11. TRAIANI IMP. 8.

[1] AD num. I. Coss. Ti. Julius Candidus II. & A. Julius Quadratus II. ex Inscriptione O-mniphiana. Mediobarbus pag. 153. C. Julium Candidum II. & C. Numid. Quadratum proficitur. Sed nescio unde id acceperit. In veteri enim Inscriptione apud Sponium in Itinerario Atheniensis legitur: Γάϊον Κωνσταντίνου, Δούλοσ τῶν Κεραιῶν, δις ὕπατον, Ἀντιστάτον Ἀσίας, &c. id est, C. Antium Julium, Auli filium Quadratum, Consul-em iterum Proconsulem Asia, &c. Additur, ex auctoritate Imp. Nerva Traiani Coss. Aug. Germanici, Dacici, Provincia Syria, &c. adeo ut indubitatum sit, sermonem hic esse de Quadrato hoc anno Consule, alii postea dignitatibus exornato.

Bellum Parthicum anno tantum Christi CXII. inchoatum; cum Traianus in Nummis Parthicus non dicatur, nisi post Consulatum sextum, quem eo Christi anno suscepit. Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 72. profert ex Gaza Medicea inigne Numisma Traiani cum epigraphæ: IMP. CAES. NERVAE TRAIANO AUG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. & in postica: PROECTIO AUG. S. C. Ibidem visitur Imperator eques milite scutato præcunte, tribus aliis hastatis subsequentiibus. Hinc, inquit Card. Norisius, ante sextum Consulatum, qui in Nummis obsignatur, in Orientem non transmisit. Sed cum ultimis Imperii Traiani annis is Nummus percipi potuerit, & de facto a Mediobarbo cum anno Christi CXVI. copuletur, certus inde annus deduci non potest. Nec est quod quis dicat, male cum eo anno a Mediobarbo conjungi; cum Traianus non Parthicus, sed Dacicus tantum in eo nuncupetur. Nam in Nummis sæpe antiqui tituli Imperatorum servati, novi vero neglecti. Sic in Portu Anconæ a Traiano ædificato extat Inscriptio ab Omniphrio anno Urbis DCCCLIX. recitata, cujus initium; IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F. NERVAE. TRAIANO. OPTIMO. AUG. GERMANICO. DACICO. PONT. MAX. TR. POT. XVIII. IMP. IX. COS. VI. P. P. &c. Et tamen jam tum Parthicus in Nummis & Inscriptionibus de more Traianus dicitur. Standum itaque alteri argumento a Card. Norisio ibidem

[1] Coss. Ti. Julius Candidus II. & A. Antius Quadratus II. Gruterus pag. CXXXIV. 5. ex Panv. ni Fastis TI. JULIO CANDIDO. II. A. JULIO QUADRATO II. COS. Perperam ergo apud Pagium Antius: pro Julio ponitur. Spartianus in Hadriano cap. III. Tribunus plebis (Hadrianus) factus est, Candido & Quadrato iterum Coss. Fasti Idatiani & Vindebonenses; Candido II. & Quadrato,

quoque accidit (quod Suidas (b) meminit) ut Abagarus Rex Edesse (puto hunc ab illo seniore Abagaro, qui Christi temporibus vixit, de quo suo loco superius facta est mentio, esse progenitum) Traiano munera miserit.

Ceterum constat Ecclesiam Edesse-nam. Tra-

(b) Sui in bis.

II. Eccles. Edesse-na vexata.

allato. Observat Cardinalis doctissimus Traianum bello Parthis illato, cum Athenas appulisset, Legatos Parthorum Regis illic cum muneribus convenisse, teste Dione lib. 68. rogantes ut delatum Parthamifiri Armeniae regnum ratum haberet. Traianus repudiatis muneribus, respondit se cum primum in Syriam advenisset, facturum omnia, quæ fieri par esset. Athenienses, quo præsentis Imperatoris gratiam magis emererentur, Hadrianum ejusdem confobrinum Archontem creaverunt, ex Phlegonte cap. 25. de Mirabilibus, scribente mulierem Romæ edidisse masculum bicipitem, qui monitu postea Aruspicum in Tiberim projectus fuit: Athenis, inquit, Archonte Hadriano, qui Imperator factus est: Consulibus Roma Imperatore Traiano VI. & Tito Sextio Africano. Cujus Magistratus anno Christi CXII. Hadriano delati nulla ratio assignari potest, nisi ejusdem cum Traiano adventus Athenas.

Sed Dio loco laudato aliam rationem suggerit, quæ mihi rem evincere videtur. Postquam is de ultimo bello Dacico locutus est, ait: Bibliothecas extraxit, ac in foro (suo) Columnam maximam collocavit, partim sepelioni sui causa, partim ut opus quod circa forum fecerat, posteris ostenderet. Nam cum locum monituum, quanta est altitudo columna, perfecit, forumque eo pacto complavavit. Post hæc bellum intulit Armenis Parthisque, propterea quod (ut ipse dicebat) Rex Armeniorum non ab se, sed a Rege Parthorum diadema accepisset: sed revera id bellum suscepit adductus gloria cupiditate. Victor de Cæsaribus de Traiano ait: Adhuc Roma a Domitiano capta fora, atque alia multa magnifice coluit, ornavitque. Alter vero Victor de Traiano scribit: Hujus excubi corporis cineres relati Romam, hujusque Traiani Foro sub ejus columna: quod & Eutropius habet. Cum itaque Traiani Columna in eo Foro anno Christi CXIII. exeunte erecta fuerit, illud anno antecedente, nempe CXII. Traiani Quindecennalibus nobilitate dicatum fuit. Mediobarbus pag. 100. Traiani Nummum refert, in quo legitur: IMP. TRAIANUS. AUG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. in postica: FORUM TRAIANI. Repræsentantur ædificium pulcherrimum & Quadrigæ triumphales. Quod forum in alio ibidem Nummo sexto etiam Consulatu notato memoratur. Mediobarbus utrumque Nummum cum anno Christi CXIV. conjungit. Sed cum Traiani Columna in eo anno Christi CXIII. collocata fuerit, nullus dubito, quin ea dedicatio anno CXII. peracta fuerit; quod & præfata Quadrigæ indicant. Annis enim Decennalibus & id genus festis addictis annorum præcedentium victoria, tri-

III. Bellum Parthi-cum post annum CXII. scriptum.

IV. Gesta in Oriente a Traiano.

Traiani persecutione diu vexatam: præerat tunc illi Barsimæus Episcopus, qui cum Gentiles plurimos convertisset ad fidem, eisdemque ad subeundum martyrium cohortatus, ipse demum eandem quoque martyrii coronam promeruit; agitur ejus Ann. Eccl. Tom. II.

triumphi, aliaque id genus rursus Nummis insculpta, & dedicationes de more factæ. Ammianus lib. 16. cap. 10. de Constantio Augusto Romanum invadente loquens ait: Perum cum ad Traiani forum venisset, singularem sub omni calo structuram, ut epinamur, nunquam assensione mirabilem habebat antonitus, per gigantes contextus circumferens mentem, nec relatu effabiles, &c. Unde non mirum, si Nummis inscriptum fuerit. Columnam vero Traianam Imperatore Tribunitiam Potestatem XVII. gerente postam in eo foro fuisse, liquet ex epigraphæ anno proximo a nobis relata. Quare, cum teste Dione Traianus in Parthis non moverit, nisi post Forum a se conditum ac dedicatum, & prædictam Columnam erectam, bellum illud post annum CXII. quo Traianus Consulatum VI. & Tribunitiam Potestatem XVI. inivit, certissime susceptum.

Traianus, relicta Athenis, Asiam, Ciliciamque finitimis cum Provinciis peragravit; ac Seleuciam appulit. Antiochia cum esset, Augarus Osaroenus ei munera & Legatorum cum mandatis ab amicitia non alienis misit. Quæ ad annum CXII. referenda. Anno insequenti Traianus in fines hostium pervenit, ac cepit cuncta, nullo facto prælio: dein Sarata & Elegiam, quæ sunt urbes Armenia, profectus, Henochorum Regem honore affectis, & Parthamifrem Regem Armeniorum punivit: captique Armenia tota, Reges, qui deditionem fecerant, habuit in numero amicorum. Quæ ad annum CXIII. & CXIV. pertinent. Traianus ad oppidum Armenia Elegiam Parthamifridi copiam adveniendi sui fecit. Hic diadema capiti detraxit, & ad Traiani pedes posuit. Quo facto milites clamorem una sustulerunt, ac Traianum tanquam in victoria quadam Imperatorem appellarunt, ut testatur Dio, qui addit, Traianum Parthamifrim quidem dimisisse, sed Armeniam retinisse. Traianus dum gerit Tribunitiam Potestatem XVII. Imperator VI. dicitur, ut videre est in Inscriptione superiori anno relata, nec Imperator VII. dicitur, nisi quando gerit Tribunitiam Potestatem XVIII. ut liquet ex duabus Inscriptionibus apud Fabretum in Syntagmate de Columna Traiani pag. 293. ex quibus unam refero:

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. F. NERVA. TRAIANUS. OPTIMUS. AUG. GERMANICUS. DACICUS. PONTIF. MAX. TRIBUNIC. POTEST. XVIII. IMP. VII. COS. VI. P. P. SACRARIA. NUMNUM. VETUSTATE. DILAPSA. RESTITUIT. Tribunitiam Potestatem XVIII. die V. Kalend. Novemb. anni CXIV. Traianus suscepit; ideoque eo Christi anno exeunte vel insequenti incipiente, Traianus Imperator VII. dicitur. Eo autem Tribunitiam Potestatem XVIII. gerente, bellum maxime exaruisse colligo ex Inscriptione ibidem a Fabretto descripta, in qua Traianus dicitur: TRIB. POT. XVIII. IMP. VIII. COS. VI. vel, TRIB. POT. XVIII. IMP. VIII. COS. VI. P. P. Tunc itaque Traianus Edessem venit, cui adventanti cum Augarus Rex obviam profectus esset, seque purgasset, veniam consecutus est. Inde in Mesopotamiam & Adiabem venit, & Singara

natalis anniversaria celebritas trigesima Januarii (a). Illustre item inter alia fuit (a) Romæ tunc martyrium Sarbelli, & Barbæ sororis ejus, qui ambo a Barsimæo Episcopo fuerant baptizati. Ceterum Sarbellius, quod sacerdos idolorum fuisset, graviora

ac alia quædam oppida citra pugnam ullam opera Lusii ducis cepit. Tum vero multa Traiana decreta sunt a Senatu, sed imprimis Optimus cognominatus est. Ad hæc Nisibi, Batisque captis, Parthicus cognominatus est. dum moraretur Antiochia, terra motus factus est, &c. inquit Dio lib. 68. Quare cum terra motus ille, ut suo loco ostendam, exeunte anno Christi CXV. contigerit, nullus dubito, quin eo anno Nisibi & Batis expugnatae fuerint, Traianus Imperator VIII. & VIII. ac præterea Optimus & Parthicus dictus fuerit. Fabretus citatus pag. 292. ait, in nullo vel Marimoro vel Nummo non inspecto titulum PARTHICI ante XIX. Trib. Pot. reperiri, & omnia certiora monumenta hæc Parthici nuncupatione destitui, quod & observavit doctissimus Asaphensis Episcopus in specimine Imperii Traiani a se in lucem edendo, quod ad me ex Anglia transmisit; licet, cum illud composuit, Fabretti Opus non vidisset. A neutro itaque discendum, existimandumque titulum Imperatoris IX. Traiano attributum anno Christi CXV. post diem V. Kalend. Novembris, quo Tribunitiam Potestatem XIX. cepisset. Quoad cognomen Optimi, Fabretus pag. 293. Inscriptionem exhibet dicatam, IDIBUS. JANUARIIS. L. VIPSANO MESSALLA M. PEDONE. COSS. anno sc. CXV. in qua OPTIMI Vox pro cognomine, non vero laudationis loco accipienda videtur: & pag. insequenti observat, appellationem Parthici cum alia Optimi, seu APETOY in Græcis semper copulatam procedere. Hæc ad varia Annalium loca restituenda explicare necesse fuit.

Dio lib. 68. narrato utroque bello Dacico, ait: Per id tempus Palma Praefectus Syria cepit eam Arabia partem, qua Petram attingit, redigique in ditionem populi Romani. In Collectaneis Græcis apud Scaligerum pag. 341. prius bellum Dacicum illigatur anno primo Olympiadis CCXX. qui mensis Julio anni Christi CI. inchoatur: victoria Palmæ de Arabibus Petreis, anno secundo ejusdem Olympiadis. Quare Palma anno Christi CIII. quo annus secundus Olympiadis CCXX. adhuc in cursu erat, adversus Arabes Legatus, iique non multo post debellati. Auctor enim Chronici Alexandrii sub Candidi & Quadrati Consulatu hoc anno gesto, hæc habet: Petrei, & Bostreni ab hoc anno suam Evam inchoant. Quare eo anno vel antecedenti in Romanorum potestatem redacti. Quæ cum apud me certa essent, non parum turbatus sum, lecta Nummi Græci Traiani inscriptione, a Patino V. C. in Thesuro Numismatum Maurocentiano relata, in qua legitur: ARABIA L. id est, anno XIII. Ait Patinus in Nummo cerni figuram stantem. Quo pacto, Arabia anno CX. acquisita fuisset. Unde Fabretus, (qui tamen Nummum illum non viderat) pag. 290. putat Palmam anno CIX. Consulatum consecutum ob Arabicam expeditionem tunc tandem per eundem consecutam, & Traiano novum Imperatorum titulum, nempe VI. quæsitum fuisse. Quæ cum mihi minime probarentur, & tamen præfata Inscriptio a Patino relata negotium faceret, dubium meum ad Toiardum V. C. scripsi, qui

(a) Romæ Martyrolog. die 29. Januar.

CHRISTI
107.ANACLETI PAP.
5.TRAIANI IMP.
8.

viora tormenta coactus est experiri: quibus omnibus Dei gratia superior factus, tandem inter duo ligna ligatus, secus est: foror autem ejus, truncato capite, mar-

tyrium consummavit. Agitur de omnibus quoque (a) commemoratio, celebritate anniversaria in Ecclesia repeti solita.

(a) Rom. Martyrol. die 30. Januar.

JESU CHRISTI
ANNUS
108.ANACLETI PAP.
ANNUS
6.TRAIANI IMP.
ANNUS
9.

I. (b) Cuspin. de Consul. Milites Christiani martyres.

Sequenti Christi anno centesimo octavo, Coss. Commodus Vero ac Cereale, Traianus Imp. in Orientali expeditione perseverans (b), Iberos, Sauromatas, Hædroenos, Arabas, Bosphoranos, Cholcos in foedus accepit; Seleuciam, Ctesiphontem, Babylonem occupavit & tenuit. Tunc more majorum lustrans exercitum, inventos in eo undecim mille Christianos, qui sacra diis facere recusassent, a ceteris segregatos in Armeniam relegavit: ea nimis spe, ut ea ignominia notati, Christiani esse desinerent. Cum vero Romulus V. C. Imperatoris domus præpositus eum admoneret ut de re haud prudenter gesta; professus se quoque esse Christianum, verberibus primum jussu ejus affectus, demum capite truncatus est: cujus tam gloriose sumptum martyrium Orientalis & Occidentalis Ecclesia certa die, nempe quinta Septembris, annua celebritate recolere consuevit; (c) de eo autem non tantum Græcorum Menologium, sed & Metaphrastes (d) ex antiquioribus monumentis accepta Acta brevi compendio narrant.

(c) Rom. Martyrol. die 5. Septemb. (d) Metaphr. die 5. Septembr.

qui respondit, se illud ad Vaillantium in Numismatographia verfatissimum retulisse, eumque sibi dixisse, Patinum Hadriani Nummum Traiano per errorem attribuisse: penes se enim, alias fuisse Hadriani Nummum, in quo eadem Inscriptio insculpta. Impliciti nodi enucleata explicatio, cum Hadrianus XIII. Imperii sui anno Arabiam peragravit, ut suo loco dicam. Hinc intelligere est, quantum obsint eruditioni Antiquarii, dum quæ in Nummis & Inscriptiombus habentur, non satis accurate describunt, & quod pejus aliquando corrumpunt, correctionis prætextu, ne quidem Lectores monendo quid in eis immutarint. Cum itaque in Nummo Marcoceniense, Traianus Hadrianus legatur, ut in infinitis aliis, Patinus illum Traiano assignavit. Quod tacendum non fuit, ne alii in errorem inducantur.

VI. Secundum bellum Dacicum hoc anno coeptum, & duobus sequentibus continuatum, ut ostendi anno CIII.

De militibus vero relegatis quid factum sit, licet auctor ibi non narret; Menologium tamen, agens de Romulo, mox addit: Christianos plurimos in exilium misit, & in fidei confessione perstantes supplicio mortis subiecit. Quamobrem conjectura ducimur, ut existimemus hos illos ipsos esse decem mille præstantissimos martyres, qui in silvis montis Ararat in Armenia sunt crucifixi: & licet sub Hadriano habeant ipsorum Acta eos esse passos, tamen (nisi velimus usque ad Hadriani Imperium esse reservatos) cum certum sit ipsum Traiani nepotem, cui & successit in Imperium, in militaribus expeditionibus secutum esse Traianum, & apud eum locum principem obtinuisse, nihil est quod veritati historiarum; cujus diversa extant exemplaria, deroget; sicut & alia quadam minima, quæ scriptorum incuria irrepserunt. Tu velle consulas quæ de his notavimus in Romanæ Martyrologio vigesima secunda Junii, qua tam apud Græcos, quam Latinos, eorundem annua celebritas agitur; cum eam a quorundam

II. Milites crucifixi in Armenia.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5599.

☉ 3. D. ♃ 12. P. 5. April. Indict. 4.

JESU CHRISTI 106. secundæ Baronium 108.

EVARISTI PAP.Æ 12.

TRAIANI IMP. 9.

[I] AD Num. I. Coss. L. Ceionius Commodus Verus, & L. Tullius Cerealis, ex Onuphrio.

Eusebius in Chronico, ad annum V. Traiani hæc habet: Traianus, viro Rege Decebal, Daciam fecit Provinciam; Iberos, Sauromatas, Olivæ Traianæ, Arabas, Bosphoranos, Cholcos in fidem accepit: Seleuciam, Ctesiphontem, Babylonem occupavit & tenuit. In mari Rubro, classem instituit.

I. Consules.

II. Varii populi a Traiano.

[1] Coss. L. Ceionius Commodus Verus, & L. Tullius Cerealis. De his Spartianus, & Capitolinus in Alio Vero, & Plinius lib. II. epist. XI. Facti Idatiani & Vindebonenses; Commodus & Cerealis, extremis tantum nominibus.

CHRISTI
108.ANACLETI PAP.
6.TRAIANI IMP.
9.

calumniis vindicavimus. Eodem quoque tempore passum putamus Hyacinthum, qui eidem Traiano erat a cubiculo: qui cum Christum adorare deprehensus esset, &

Cæsareæ in Cappadocia variis tormentis affectus, superari non posset: inclusus in carcere, fame confectus est; agitur de eo dies anniversaria quinto Nonas Julii.

JESU CHRISTI
ANNUS
109.ANACLETI PAP.
ANNUS
7.TRAIANI IMP.
ANNUS
10.

I. Christi Domini anno centesimo nono, Senecione & Sura Coss. cum Traianus ageret in Imperio annum decimum, Simeon frater Domini dictus, filius Cleophae, Hierosolymitanus Episcopus, gloriosa pro Christi nomine confessione, crucis supplicio martyrium subiit. Hæc autem cum consignata habeat Eusebius (a) in Chronico, in historia (b) ex Hegeffippo rem gestam fusus narrat, sed primum præfatur hæc verba: Hegeffippus, cum de quibusdam qui erant ex septem Judæorum sectis, verba facit, perspicue adjungit, Simeonem, quem diximus, propterea quod Christianus erat, ab illis eodem tempore callide, & malitiose in crimen vocatum. Qui cum dies complures graviter esset verberibus cæsus, judicemque ipsum, & eos qui in consilio aderant, sua tolerantia in primis obstupescisset, tandem non dissimulata vitæ exitum a Domini passione subit. Verum multo commodius est, mea quidem sententia, ipsum scriptorem, hæc eadem modo ad verbum explanantem, ad verbum audire: Ab eodem scilicet sectarum numero quidam Simeonem Cleophae filium non modo ex Davidis stirpe editum, verum

(a) Euseb. in Chron. an. 10. Traiani. (b) Euseb. lib. 3. c. 26. Simeonis martyrium.

III. Martyres sub Traiano in Oriente a gente.

rum etiam ut Christianum, in judicium adduxerunt: atque ita, cum annos centum & viginti complevisset, coram Traiano Cæsare, & Attico Consulari, fidem Christi constanter professus est. Est porro apud eundem auctorem; accusatores Simeonis, cum Judæi ex regia tribu Davidis prognati diligenter conquirerentur, forte fortuna ex eadem stirpe manifesto deprehensus fuisse. Quod si quis Simeonem cum oculis Dominum conspexisset, tum auribus ejus sermonem accepisse dixerit; ratione certe id quidem potest, non solum longinquitate temporis quo vixerit, sed Evangeliorum testimonio, quod Maria Cleopha meminerit, ubi citatur Maria Cleophae, pro argumento utens, cujus filius (ut supra posuimus) fuit Simeon.

Rursus idem scriptor alios etiam ex genere Judæ orros (Judas autem fuit unus ex illis, qui Salvatoris fratres dicebantur) post testimonium illud jam antea demonstratum, quod coram Domitiano pro fide Christi dixisset, ad hujus Traiani Imperium vitam protraxisse narrat. Scribit enim in hunc modum: Veniunt, & præsumunt universæ Ecclesie, ut martyres, & ut genere.

II. Residui ex familia Salvatoris.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5600.

☉ 4. C. ♃ 13. P. 28. Mart. Indict. 5.

JESU CHRISTI 107. secundæ Baronium 109.

EVARISTI PAP.Æ 13.

TRAIANI IMP. 10.

[1] A Num. I. ad XVIII. Coss. G. Soso Senecio III. & L. Licinio Sura III. Ita Onuphrius, ex Figlina & Cassiodoro. Suram etiam tertium Consulem. Auctor Chronici Alexandrini profertur,

I. Consules.

ruit, ut per eam India fines vastaret. Baronius non animadvertens, Eusebium belli Dacici occasione de aliis a Traiano sequentibus annis gestis agere, & quæ ad varios annos pertinent uno tenore, ut plurimum, recitare, hæc hoc anno consignavit. Et tamen Dacia anno Christi CVIII. in Decennialibus Traiani Provincia facta, aliæque victoriae a Traiano, sextum Consule reportatae, ut anno præcedenti insinuavimus, magis quæ infra explicabitur.

Ad num. II. Martyrium S. Romuli & militum Christianorum a Traiano, dum in Oriente esset, morti addictorum, ante annum centesimum duodecimum, quo is Imperator in Orientem transiit, ut anno præcedenti probavimus, contingere non potuit.

[1] Coss. G. Sossus Senecio IV. & L. Licinius Sura III. Figlina apud Onuphrium, quam & Pagius citat: L. LICINIO. SUR. III. C. SOSTIO. IIII. COS. Vetus inscriptio apud Boldettum in Observationibus ad Cœmeteria sacra pag. 79. SURRA. ET. SENEC. COSS. sine nota multiplicati consulatus. Ambo autem suffecti consules fuerunt A. D. 98. quare ad eum annum hic lapis pertinere potest. Facti Idatiani: Sura III. & Senecione II. Prosperi Chronicon: Senecione II. & Sura. Facti Vindebonenses: Sura & Senecione.

Suffecti dicuntur Panvinio ex Kal. Julii. . . . Sura II. & C. Servilius Ursus Servianus, de quibus vide quæ A. D. 102. attulimus, & quæ dicemus A. D. 134.

CHRISTI
109.ANACLETI PAP.
7.TRAIANI IMP.
10.

nere Salvatoris & Domini nostri sati: & pace tranquilla in tota Ecclesia vigente, ad Traiani quoque Caesaris tempora permanent; ad quæ quidem Simeon filius Cleophae, quem supra monstravimus, vitam producens, a sectis Judæorum, quod ex divina Domini progeme genus ducebat, per calumniam similiter vocatur in iudicium, & ejus nomen ea de re ad Atticum virum Consularem defertur. Qui, cum multis diebus acerbas plagas pateretur, testimonium fidei Christi fortiter perhibuit: adeo ut cum omnes, tum ipse Consularis supra modum miraretur, quo pacto, cum esset centum & viginti annos natus, talem & tam acerbum plagarum cruciatum sustinuerit. Quibus rebus confectis, ad extremum mandatum erat, ut in crucem ageretur: hucusque de Simeonis martyrio Hegeſippus: in cujus locum, rejecto Thebule quodam, de quo paulo inferius dicemus, suffectus est Justus, qui tenuit eum annos tres. Sed (a) pergit Eusebius.

(a) Euseb. in Chron. 60.

III.

Deinceps idem auctor a nobis citatus, ea qua temporibus nostro sermone modo percurſis gesta sunt, addit: Nempe, quod ad illa usque tempora (quandoquidem si qui erant qui salubrem & sinceram salutaris prædicationis regulam depravare & corrumpere studebant, in obscuris tenebrarum latebris delinuerunt) Ecclesia integra & incorrupta permanserat. Ceterum postquam sacer Apostolorum chorus variis vitæ exitum & diversa mortis genera pertulerat, præterieratque illorum ætas, quibus a Christo donatum erat ut auribus divinam ipsius sapientiam coram acciperent: tunc certe falsa & veteratiora impii erroris conspiratio exordium cepit; idque illorum fraude, & astutia; qui doctrinam a veritate penitus alienam disseminare laborarent: quique cum nemini Apostolorum amplius vita suppeteret, de cetero jam nudo capite (ut ajunt) sincero veritatis sermone falsam & commentitiam doctrinam ex adverso opponere pro viribus nitentur. Hegeſippus quidem de his rebus hæc

Hæreses invalescunt.

II.

Decennalia Imperii Proconsularis Traiani.

III.

Martyrium Ignatii Episcopi Antiocheni.

tur, indeque liquet hunc anno CIV. cum nota numerali II. proponi debuisse.

Decennalia Imperii Proconsularis uno anno dilata Traianum exhibuisse indicant uterque. Consul ea dignitate alias exornati, & persecutio Christianorum, quæ ita aucta est, ut ab hoc anno Eusebius in Chronico tertiam Ecclesiæ ortus fuerit.

Eusebius in Chronico sub anno decimo Traiani, tertiam persecutionem significans ait, in ea & Symeonem Cleophae Hierosolymorum Episcopum, & Ignatium Antiochenum Antistitem passos esse; hincque factum, ut omnes S. Ignatii Martyrium, vel cum hoc vel cum sequenti anno conjunxerint. Verum Eusebius Epitomatorum more variis annis gesta uno tenore recitavit. Nam infra demonstrabimus, Traianum ante annum centesimum duodecesimum in Orientem profectum non esse; ideoque & ante cum annum.

oratione complexus, sic fere memorat. Hucusque de his Eusebius plane significans, hæreticos, etſi etiam Apostolorum temporibus prava dogmata disseminare, numquam cessarint, tamen quod tam certis testibus aperte redargui possent, haud adeo procaciter & perfreſta fronte adversus Catholicæ Ecclesiæ sincera dogmata, aperto Marte configere præsumpſſe, ut postea, illis ex hac vita sublatis, facere aggressi sunt.

Quinam autem hi fuerint, idem Hegeſippus (b) narrat his verbis, dum de eodem Simeone hæc repetit, dicens: Postquam Jacobus cognomento Justus, pro veritatis defensione, sicut & Dominus ipse, crucidatus fuit, Simeon filius Cleophae qui avunculus Christi fuit, Episcopus creatus est: quem omnes discipuli, quoniam Domini consobrinus erat, secundo loco suffragiis illi administrationi præfecerunt. Et quoniam Ecclesia nondum erat falsa, perverſæ hæreticorum doctrinæ immunitate corrupta, idcirco virgo appellata fuit. At Thebulis, propterea quod in petitione Episcopatus repulſam tulerat, eam erroris labe ex occulto insidare exorsus est: qui quidem unus erat ex eorum numero, qui ex septem sectis in populo Judaico profeminatis oriebantur. Ex quibus sectis originem erroris duxit Simon, unde Simoniani; Cleobius (*), unde Cleobiani; & Dositheus, unde Dositheani; & Gorbheus, unde Gorbheani; & Masbotheus, unde Masbotheani. Atque ex istorum fontibus proflexerunt Menandrianistæ, &c. Prosequitur recensere sectas ad sua usque tempora obortas; sed de eis nos alibi.

IV. (b) Apud Euseb. lib. 4. c. 21.

Hæretici Thebulis.

(*) al. Cleobolus.

V.

Ignatius Romam mittitur.

Eodem quoque decimo Traiani anno, ob Christi nominis confessionem S. Ignatius Episcopus Antiochenus vincus adducitur Antiochia Romam, tradendus bestis. Quod autem ad tempus spectat: cum epistola ab eo data ad Romanos Smyrnæ scripta appareat ante nonum Kalen. Septembris; dicere opus est, eum ætatis tempore vincum Antiochia eductum, iter in-

hoc martyrium contingere non potuit; cum, Traiano Antiochiæ existente, Ignatium ad eum adductum Acta ejus referant. Quæſtio igitur esse potest, an Ignatius Traiano & Africano Cons. ut vult Marianus Scotus in Chronico, scilicet anno Christi CXII. Romam perductus fuerit, ibique bestis traditus, an vero anno tantum centesimo decimo quinto morte affectus fuerit, ut Joannes Malela Antiochenus ab Ufferio in Notis ad Acta S. Ignatii citatus insinuat. Ait enim. Malela in Chronico; Agebat in ea Urbe Traianus Imperator, quando divina illa erupit ira. Martyrium vero passus tunc sanctus est Ignatius civitatis Antiochena Episcopus: indignatione enim in illum commotus est, quod ipsum convicio affectus. Loquitur is Auctor de teræ motu Antiocheno, quem mensè Decembris anni Christi centesimi decimi quinti accidisse narrat, eo tempore, quo Traianus Antiochiæ hiemabat. Cum vero

CHRISTI
109.ANACLETI PAP.
7.TRAIANI IMP.
10.

ingressum. Sed cum passus ipse sit Kalendis Februarii (ut Romanum habet Martyrologium) idque factum scribant Eusebius (a) & Hieronymus (b) anno undecimo Traiani Imperatoris: merito hoc anno ejus abductio & iter, sequenti vero martyrium ponitur. Quod autem Ignatius Romam ad dicendam causam & ad supplicium mittitur; inde accidisse putamus, quod non eos tantum (sicut ex litteris Plinii vidimus) qui inter Christianos nobiliores essent, ut qui fuissent Romana civitate donati, provinciarum Præsides Romanam mittere consueverant, sed eos etiam qui inter delinquentes præ ceteris infamati, factioforum viderentur auctores, ut Josephus pluribus declarat exemplis, & alii rerum Romanarum scriptores; cujus certe æstimationis apud Gentiles erat Ignatius; quippe qui inter ceteros Orientales Episcopos primus merito haberetur, qui non tantum sedis prærogativa, sed & vitæ meritis, & Evangelica prædicatione omnes facile antecelleret. Qualis enim, quantum fuerit in Ecclesia S. Ignatii, qui non uni Ecclesiæ Antiochenæ, vel uni provinciæ Syriæ præfectus Episcopus videretur, sed toti penitus Orienti; epistolæ illæ, quas, cum Romam vincus a militibus duceretur, obiter in transitu ad diversas Ecclesias scripsit, manifeste declarant; ipsæ enim, velut excellens quædam pictura, vivam ipsius imaginem repræsentant. Sed relegamus ejus itinera, ut, ubinam loci quæque earum sit scripta, videamus.

(a) Euseb. in Chron. (b) Hier. de Scrip. Eccl. in Ignat.

VI. Status Ecclesiæ Antiochenæ.

Sed in primis, quod pertinet ad ecclesiam Antiochenam: priusquam Ignatius Romam mittendus, inde abduceretur, gravissima est persecutione vexata, sed ejus abduktione visa est conquiescere: existimantibus nimirum persecutoribus, ne in singulos Christianos, quorum in tota civitate atque provincia immensus pene erat numerus ac propemodum infinitus, cogerentur animadvertere, quod impossibile videbatur; fati esse, si, qui erat o-

mnium princeps ac ductor, in quem omnes intueri, & cui auscultare omnes in omnibus consueverant, inde abductus, ad sumendas, ut impostor quidam, pœnas, Romanam amandaretur. Quamobrem factum est, ipso in itinere constituto, ut Antiochena Ecclesia ex insperato pacem sit consecuta. Quod sane idem ipse testatur Ignatius, scribens, dum esset in via, ad ipsos Antiochenos (d) his verbis: *Levia minus, que gravia vincula mea Dominus fecit, ubi didicissem vos pacem habere, & in omni concordia & corporali & spirituali, degere: & ad Philadelphios (e): Per orationem vestram, & viscera que habetis in Domino Jesu, nuntiatum est mihi, pacem habere Ecclesiam Antiochenam, quæ est in Syria: & ad Smyrntes: Precationes vestrae (inquit) appropinquarunt ad Ecclesiam Antiochenam, & pacem habet. Unde vincus omnes saluto: qui non sum dignus, cum extremis eorum sim qui ibi sunt.* Hæc ipse, & alia hujusmodi. Ex quibus sane, quam florens esset tunc Ecclesia Antiochena; adeo ut sub tali admittore, qui in ea erant Christianæ fidei professores, præstantissimi essent; aperte fati demonstrat: ac etiam ex iis quæ scribit ad Ephesios, inquit: *Orate pro Ecclesia Antiochena, quæ est in Syria, unde vincus Romam abductor, novissimum Fidelium eorum qui ibi sunt.* Sed de ea rursus inferius, & de pace ejusdem Ecclesiæ scribit ad Polycarpum.

(d) Ignat. epist. 12.

(e) Ignat. epist. 9.

VII.

Vincus porro catenis Ignatius decem militibus traditur custodiendus, qui eum Romam perducerent: delectos autem ad opus non humanitate aliqua viros præditos, qualis fuit Julius ille Centurio, qui Paulum Apostolum Romam vincum perduxit, de quo Lucas (f) ait, quod humaniter tractabat Paulum; sed inhumanos proflus ac feros fuisse, idem scribens ad Romanos (g) docet his verbis: *A Syria Romam usque terra marique cum bestis depugno, nocte diuque alligatus decem leopardis; quæ est militaris custodia, qui*

(f) Act. 27.

(g) Ignat. epist. 15. Milites custodes Ignatii quales.

vero anno insequenti, verno tempore, Traianus in Parthos moverit, Actaque S. Ignatii referant, Traiano in Parthos movente, illum Romam perductum esse, Ignatii Martyrium quod die vigesima mensis Decembris, ut mox ostendetur, contigit, ad annum CXVI. potius referendum. Verum est in eodem Malela Chronico legi: *Ex Daphne processit Imperator, & per viam Christianam sive Daphniticam intravit Antiochiam Syria coronam capite gestans ex olivarum ramusculis contextam mensè Aulinæ sive Januario, die septimo, feria quinta, hora quarta matutina.* Qui Character, inquit Ufferius in Notis ad Epistolam S. Ignatii, ubi locum illum refert, indicat annum. CVII. quo dies VII. Januarii in feriam quintam incidit. Sed cum post annum centesimum duodecesimum, quo Ignatium passum, certum videtur, dies VII. Januarii & feria quinta in toto Traiani Imperio non concurrant, non dubito quin

error in numeros irrepserit. Joannes Fellus Episcopus Oxoniensis nuper defunctus, Joannis Malela Chronicon ex Typographia Sheldoniana edendum susceperat; sed postquam comperit, Auctorem fuisse nullius judicii, & librum fabulis scaterere, noluit eum edendo, tum prælo tum opera sua abuti: Liber tamen non est nihili. Habet quædam præclara, præcipue in ea parte Historiæ, quæ ad sua tempora pertingebat. Vixit autem sub Magno Justiniano, & videtur anno ejus XXXV. aut circiter, scribere desisse. Ita clarissimus Guilielmus Loydus Episcopus Asaphensis, e Secta Protestantium, vir solidissimi criterii. Chronicon illud adhuc ineditum cum videre non potuerit, ad Loydium scripsit, qui non tantum quæ de eo Martyrio in eo habentur, mihi describenda curavit; sed & mihi suam de illo sententiam indicavit.

Suppono, inquit, illud esse verum, quod tum

IV.

CHRISTI IO9.

ANACLETI PAP. 7.

TRAIANI IMP. IO.

& beneficia affectu peiores sunt. At ego eorum injuriis magis erudior: & ad Tarsenses (a) in eandem sententiam: A Syria Romam usque cum bestiis pugno: non quod a bestiis feris devorer; ha namque (ut nostis) Deo volente, pepercerunt Danieli: sed a feris humanam gerentibus formam, in quibus immittis illa fera cubat, quae me quotidie pungit & vulnerat. Verum nibili pendo supplicia haec dummodo Christum videam, Salvatorem meum & Deum, qui pro me mortuus est. Hicce igitur militibus traditus, aeterno tempore abducitur Antiochia, & mense Augusto pervenit Smyrnam, maritimam Joniae civitatem: terra marique illud confestim iter, citatus nuper locus epistolae ad Romanos indicat.

VIII.

(a) Ignat. epist. 7.

(b) Ignat. epist. 9.

Ignatius venit Smyrnam.

Cesta a Traiano ante martyrium S. Ignatii.

tum omnes Veteres docent, tum praesertim Acta martyrii, Ignatium passum sub Traiano Imp. post Dacicum bellum confectum; & eo potissimum tempore quando ipse Traianus Antiochiae fuit in expeditione adversus Parthos, sive Persas: tunc a Traiano Antiochiae damnatum; & post aliquandiu Romae passum fuisse. Dacicum bellum a Traiano confectum anno Christi CVIII. existimo. Anno autem Christi CXII. ad bellum adversus Parthos gerendum Traianum Roma profectum probavi iis argumentis, quibus non video quid possit opponi. Cum ea aetate fuerit Athenis, & inde in Asiam profectus sit, teste Dione pag. 778. D. cum Phlegonte & Nummis collato, puto ex Asia movisse mense Octobri, idque Antiochiae audium Joanni Malelae Auctori occasionem dedisse tradendi, Roma profectum Traianum mense Octobri anni xv. Imperii sui, (repono IE pro IB, ut Malela cum seipso conveniat) dein mense Decembri (XVI. Imperii) venisse Seleuciam; & (CXIII. Christi) Januarii die VII. die Veneris Antiochiam venisse (hic itidem repono pro E, die Veneris pro die Jovis.) Haec vera esse possunt, aut saltem verosimilia: ad meam autem de morte S. Ignatii sententiam nihil faciunt, nec officiant. Hoc

cutus est. S. Joannes (c) Chrysofomus, de ejusmodi Ignatii itinere agens, haec ait: Civitates quae erant in via, undique concurrentes, pugilem excipiebant, & cum magno commeatu dimittebant, precibus & legationibus ipsum adjuvantes. Et ipse non vulgarem consolationem ex ipso percipiebant, cernentes martyrem tanta cum alacritate ad mortem currere, utpote qui ad regna caelorum proficisceretur.

(c) Chrysof. orat. de translatione S. Ignatii.

IX. Episcoporum legationem ad Ignatium.

Cum igitur sanctissimi viri fama in toto Oriente omnium celeberrimi vincula Asiae Ecclesiae innouissent; & quae propinquiores erant, de ejus adventu Smyrnam fuissent redditae certiores; continuo unaquaeque ex illis legatos, qui debitae salutationis officia impenderent, ad eum misit; immo & ipsi illarum Ecclesiarum Episcopi una cum aliis eodem functi munere, ad eundem Smyrnae agentem quantocumque accurrerunt. Ephesii enim ad eum miserunt Onesimum suum ipsorum Episcopum, una cum aliis: testatur id ipse Ignatius (d), ad eos cum scribit, his verbis: Postquam itaque numerosam vestram multitudinem in Onesimo, viro nunquam satis ob charitatem predicando, vestro autem Episcopo, exceperim: & paulo post: Crocus autem & vobis dignus, quem voluti exemplar vestrae charitatis accepimus, per omnia me recreavit, & illum catenae meae non puduit: quo modo & ipsum refrigeret Pater Jesu Christi una cum Onesimo, Byrrho, Euploe, & Frontone, per quos omnes vos quo ad charitatem vidi: & in fine: Utinam meam pro vestra liceat commutare animam, & pro his quos ad honorem Dei misistis Smyrnam. Meminit ejusdem quoque Croci in epistola ad Romanos, dicens: Est una mecum

(d) Ignat. epist. 14.

cum cum aliis multis, exoptatissimum mihi nomen, Crocus. Tralliani quoque id ipsum praesliterunt per Episcopum suum Polybium, de quo idem Ignatius (a) ad eundem scribens, ait: Inculpatam sine omni simulatione mentem in patientia cognovi habere vos, non perfunctorie ea utentes, sed solide possidentes, quemadmodum significavit nobis Episcopus vester Polybius, qui Smyrnae adfuit per voluntatem Dei Patris, & Domini Jesu Christi Filii ejus, & cooperante Spiritu, ut universam multitudinem vestram in eo contemplatus sim. E Magnesia quoque civitate Joniae ad Maandrum fluvium Demas Episcopus una cum presbyteris & diaconis adfuit; de quibus idem ad ipsos scribens (b): Dignus, inquit, sui videre vos per Demam Episcopum vestrum Deo dignum, & Deo dignos presbyteros Bassum & Apollonium & contubernalem meum Sotionem diaconum.

(a) Ignat. epist. 5.

(b) Ignat. epist. 6.

X. Ignatius scribit ad diversas Ecclesias.

Dum igitur Smyrnae ageret S. Ignatius, ea bene usus est mora; ad eandem Ecclesiam, a quibus honestissimas legationes acceperat, literas scribens; eandemque ad pietatem retinendam, Ecclesiasticamque disciplinam conservandam, vehementer impulit. Smyrna enim insignem illam epistolam, ad Ephesios dedit, & ad Trallianos huic non imparem, necnon ad Magnesianos aliam, ut ex iisdem apparet. Nam ad Ephesios: Utinam, inquit, meam pro vestra liceat commutare animam, & pro his quos ad honorem Dei misistis Smyrnam unde haec & scribo: & ad Trallianos: Saluto vos e Smyrna, una cum Ecclesiis Dei, quae mecum sunt: quarum praesecti prorsus refocillaverunt me & carne, & spiritu: & prope finem: Salutari vos cha-

tia, famesque & incendia facta sunt, quibus omnibus Traianus per exquisita remedia opitulatus est. Proculdubio ea sedulo procuravit, quibus ira Deum maxime avertenda fuit. In quibus nihil antiquius habuerunt Daemoniacam quam Christianorum excidium, quibus omnes publicas calamitates deberi persuaserant cultoribus suis. Hoc de omnibus ejusmodi casibus ostendit S. Cyprianus in libro ad Demetrianum. Hoc praecipue de terra motu Dodwellus meus Dissert. Cyprianae XI §. XXXIV. Eo magis verosimilia existimo, quae habet Joannes Malela de S. Ignatii martyrio quod evenit hoc tempore, & hac occasione. Vix fieri potuit, quin ob hanc causam Episcopus Christianorum, quisquis ille fuisset, ab Ethnicis Traiano sisteretur. Unde ab eo interrogatum & passum oportuit puniri, secundum sua scripta (Plinius lib. 10. epist. 98.) Hero autem S. Ignatii successor viginti annis Cathedralam tenuit, & diu Traiano superstes fuit. Non igitur tunc temporis (ausim dicere) Hero Episcopus fuit, sed ipse S. Ignatius. Hoc ratio est maxime consentaneum, & hoc idem ferte asserit Joannes Malela; cui certe idem Auctor, qui annum terrae motus recte tradidit, aequè recte Ignatii martyrium tradere potuit. Neque tamen confectum S. Ignatius

ritas Smyrnaeorum & Ephesiorum: & ad Magnesianos: Salutari vos Ephesii & Smyrna, unde haec scribo. Sed cum Ephesiorum meminit, haud dubium illos intelligere, quos Epheso legatos venientes Smyrnae susceperat. Sed & cum comperisset Christianos quosdam Ephesios Romam redituros, eisdem ad Romanos celebratissimam omnium dedit epistolam, ut ipse ad finem ejusdem testatur, sic dicens: Scribo autem vobis haec a Smyrna per Ephesios merito beatissimos: ac demum quotta die scripserit, docet his verbis: Scripsi vobis haec ante nonum Kalendas Septembris.

XI.

Ignatii magnanimitas & humilitas.

Dignum equidem esset, ut omnes sanctissimi viri catena martyrii nobilitate epistolae hic pariter velut nobilissima quaedam intexerentur emblemata: sed cum illae in omnium manibus versentur, haud placuit eis legendis remorari lectorem. Sed ex ipsis saltem perpauca quaedam, quae tum sublimis illius animi submissio nem, qua, licet omnium Praeses, se cunctis subjicit; tum e contra ejusdem submissi animi sublimitatem, qua, licet victus, super omnes desiderio martyrii subeundi se fortissime erigit; adeo ut mira quadam connexionione summis ima coniungat: nequaquam praetermississe volumus, quae lectoris animum admiratione ac delectatione simul afficiant. Quam enim humiliter de se sentiret, ostendit haec ad Trallianos scribens: Vincit sum, inquit, propter Christum; sed necdum Christo sum dignus: si vero haec consummatus fuero, fortasse dignus ero: & ad Magnesianos: Tamei vincit sum, comparandus tamen uni vestrum solutorum non sum. Rursum ad Romanos, cum de pastoribus agit: Me in-

martyrium perpeffus est, sed postquam Traiano illi pravam superstitionem objicienti, ille vicissim idololatram increpavisset, (quod indicat Malela) tunc ab eo damnatus, & postea perseverans, ductus est, primum Seleuciam una cum Rufo & Zosimo; dein mari aperto Smyrnam navigavit. Ibi aliquando detentus (& forsitan justu Traiani) ad ejus constantiam frangendam, quod ait diserte Chrysofomus Orat. ad Antiochen. tom. 5. pag. 502. edit. Savil. Ibi certe die XXIV. Augusti ad Romanos Epistolam dedit. Inde Troadem, illinc Neapolim, &c. Demum, ut nos Acta docent, Romam delatus, ibi martyrium complevit, in Sigillaribus, videlicet XIII. Kalend. Januarii anni Christi CXVI.

VI.

Hoc eodem anno etiam S. Symeonem Cleopae, Hierosolymorum Episcopum, passum ostendit Dodwellus meus Dissert. Cypri. XI. S. Symeonem §. XXI. Rationes, quas profert, meis sunt consentaneae. Ille ait, S. Symeonem ob motum Judaicum accusatum, idque potius quod ex stirpe Davidica; quam quod esset Christianus. Mihi videtur verosimile motum illum Judaicum hinc originem traxisse, quod terra motus, &c. procurarentur eorum sanguine aequè ac Christianorum. Nostram quippe Religionem iis temporibus pro Judaismo a Gen.

Baron. n. 1.

CHRISTE
109.ANACLETI PAP.
7.TRAIANI IMP.
10.

inquit, pudet de illorum numero dici: non enim dignus sum, cum novissimus eorum, & abortivum quidpiam. Et ad Ephesios: Non precipio vobis, quasi sim aliquid: quamvis vincitus sum propter nomen ejus: necdum tamen perfectus sum in Christo Jesu: nunc incipio discipulus esse, & alloquor vos ut conseruus: & in fine: Romanam vincitus abducor, novissimus Fidelium eorum qui ibi sunt, qui ad honorem Dei has gestare catenas dignus habitus sum: Ibidem hæc de suorum gloria vinculorum: Hic enim spes mea, hic mea gloriatio, hic mea indeficientes divitiæ, in quo a Syria Romanæ usque hæc vincula circumfero, spiritaliter margaritas, in quibus contingat mihi consummari precibus vestris: sed & superius ad eosdem: Audistis me vincitum a Syria abduci, idque pro Christo communi spe nostra, consilium vestris precibus me consecuturum, ut Romæ adversus bestias pugnem, quo per martyrium discipulus esse possim illius, qui pro nobis se ipsum obtulit Deo Patri.

XII.
Flagrans
martyrii
desiderium.

At in ea quæ ad Romanos, hæc de martyrii, quo totus flagrabat, ardentissimo desiderio: Ego omnibus Ecclesiis scribo quod voluntarius morior, si modo vos non prohibueritis. Obsecro vos, ne intempestivam benevolentiam me complectamini. Si nite me ferarum escam fieri, per quas licebit Deum adipisci. Frumentum sum Dei: dentibus ferarum molar, ut mundus Dei panis inveniar: recitantur hæc ultima verba Ignatii ab Irenæo libro quinto adversus hæreses, dicente: Quidam de nostris dixit propter martyrium Dei ad iudicium ab bestias. Quoniam frumentum sum Christi, & per dentes bestiarum molar, ut panis mundus Dei inveniar. Sed & post multa hæc Ignatius subdit: Fruar bestias mihi paratis, quas opto truculentiores mihi inveniri; quas & blanditiis demulcebo, ut crudeliter me devorent; non ut quosdam metuentes non attigerunt. Et illa se sponte nolunt, ego illas vi adigam. Ignoscite mihi: quia mihi utile sit, ego no-

„ a Gentibus habitam fuisse, tum ex Dione in
„ Domitiano & in Nerva, tum aliunde con-
„ stat. De tempore satis patere videtur, quod S.
„ Symeon, aiente Hegesippo apud Euseb. lib. 3.
„ cap. 32. eorum Traiano Casare & Attico Con-
„ sulari fidem Christi constantor professus sit.
„ Hunc Atticum Syriæ Legatum, Consularem
„ fuisse non dubito. Græca autem S. Ignatii Acta
„ ejusdem Attici meminerunt (quidni Consula-
„ ris?) & Urbani & Marcelli (forte Consulium
„ suffectorum. Non absolum est Consulatum
„ suffectum Roma absentes gessisse. Hi sane An-
„ tiochenis notiores fuisse videntur, quam anni
„ Christi CXVI. novi Consules ordinarii.) An-
„ no CXVI. hæc gesta fuisse ostendit, quod co-
„ ram Traiano, qui antea semel tantum fuit An-
„ tiochiæ, & nunc primum hoc ex terræ mo-
„ tu irritamentum habuit adversus Christianos.
„ S. Symeonem autem senem CXX. annorum,

vi. Nunc incipio discipulus Christi esse, cum nihil expetam aut visibilibus aut invisibilibus, ut Jesum Christum assequar. Ignes, cruces, ferarum concursus, sectiones, laniena, ossium descriptiones, membrorum concisiones, totius corporis solutio, diaboli tormenta in me veniant: tantummodo ut Christum nanciscar. Nihil me juvabunt fines mundi, nec regna hujus sæculi. Melius est mihi emori propter Jesum Christum, quam imperare finibus terræ. Habet alia plura id genus Ignatius in epistola ad Tarsenses: sed de ea suo loco inferius. At de his hæcenus.

Quibus autem titulis atque præconiis, ad Romanos scribens, ipsam Romanam Ecclesiam exornet, dicere non prætermittam. Ipso enim ejus exordio hæc habet: Ignatius, qui & Theophorus, misericordiam consecuta in magnificencia altissimi Dei Patris, & Jesu Christi unigeniti ejus Filii, Ecclesiæ sanctificata & illuminata, per voluntatem Dei operantis omnia, quæ pertinent ad fidem & charitatem Jesu Christi, Dei & Salvatoris nostri, quæ præfident in loco Romanae regionis, Deo digna, decentissima, beatificanda, laudanda, digna qua quis potiat, castissima, & eximie charitatis Christi & Patris nomen ferens, Spirituque plena, quam & saluto in nomine Patris omnipotentis, &c. Hæc igitur non oportuit prætermisisse, ut cum scriptorum inopia res Romanæ Ecclesiæ hujus temporis subobscuræ remanserint, eam florentissimam fuisse, ex ea Ignatii ad ipsam data epistola facile intelligi possit.

Smyrna tandem abductus S. Ignatius, Troadem delatus est: ubi & aliquantisper permissus agere, alias ad diversos scripsit epistolas; tunc enim Ecclesiæ Philadelphie Episcopus (ut alii fecerant Smyrnæ) Ignatium Troade convenit: quod ad eos scribens testatur, sic dicens (a): Conspecto Episcopo vestro, cognovi quod non a se ipso neque per homines ad dignitatem evehctus est, &c. Quod autem Troade

XIII.
Ignatii de
Romana
Ecclesia
præconiis.(a) Ignat.
epist. 5.XV.
Scribit
ad Smyr-
nenfes.
(b) Ignat.
epist. 10.(c) Ignat.
epist. 11.XVI.
Ignatius
Philippus
perducitur.(d) Ignat.
epist. 12.VII.
Epistola S.
Ignatii.

de ad eos scripserit, ipse in fine epistolæ declarat his verbis: Salutatur vos charitas fratrum, qui sunt in Troade, unde hæc scribo vobis per Burgum, qui missus est ab Ephesio & Smyrnenfis honoris causa. Admiratione equidem digna res est, hominem vincitum, ferali militum custodia septum, ad bestias damnatum, vel Romæ damnandum, perinde ac si non ad pœnas, sed ad triumphum duceretur, omnium Ecclesiarum per quas transiret, & quæ de illo audissent, omnibus omnium acceptum officii & honoribus cumulatum. Quæ quidem, ut sibi liceret in sanctissimum virum conferre, quemque ipsorum a truculentis militibus ejus custodibus ingenti redemisse pecunia (ut ab aliis fieri solitum esse, alibi diximus) certissimum existimamus: hæcque moras in diversis locis vario prætextu dilatas, avarorum custodium fuisse nudinas, in quibus tali occasione corradere quantas vellent pecunias: cum tamen (ut idem ait S. Ignatius a) beneficiis affecti, redderentur crudeliores; nimirum ut eo carius id venderent, quo nulli parentes impense Christianos auctore ejusmodi pietatis officia libenter redimere intelligerent. Sed redeamus ad Ignatium.

Troade cum adhuc esset, eidem nuncio, Burgo scilicet, dedit litteras ad Smyrnenfes: nam in fine ipsarum (b): Salutatur vos, inquit, charitas fratrum vestrorum, quæ est Troade, unde & scribo vobis per Burgum, quem misistis mecum una cum Ephesio confratribus vestris. Scripsit tunc & ad Polycarpum ipsorum Episcopum; scripsisset quoque ad reliquas Antæ Ecclesias; sed iustus ex improviso navem conscendere, quod conceperat animo, perficere minus potuit; nam in ea ad Polycarpum data epistola hæc (c) ait: Quoniam vero omnibus Ecclesiis scribere nequivi, quod repente iustus sum a Troade navigare Neapolim, scribens Ecclesiis anteriori loco positis, &c. Hæc ad Polycarpum scribit, cum commendavit ei Ecclesiam Antiochenam.

Sic igitur navi impositus vincit Ignatius Neapolim, primam quæ ad mare sita occurrit in Macedonia civitatem, tum Philippus inde perducitur: ubi cum esset, nihil antiquius habuit, quam ut ad suos Antiochenos scriberet: nam in fine ejus epistolæ hæc ait (d): Salutatur vos Philo & Agathopus diaconi, qui una me comitati sunt. Salutate invicem in osculo sancto. Hæc a Philippis scribo vobis. Inde etiam tunc scripsit ad Heronem ejus-

Ann. Eccl. Tom. II.

A num. XVIII. ad XXXV. Epistolæ S. Ignatii Martyris nostro seculo in magnam controversiam vocatæ. Et quidem ex Protestantibus Salmassius, Blondellus & Dallæus eas omnes adul-

CHRISTE
109.ANACLETI PAP.
7.TRAIANI IMP.
10.

dem Ecclesiæ Antiochenæ diaconum virtute clarissimum, ad quem in fine (e): Salutatur te Episcopi, Onesimus, Bitus, Demas, Polybius, & omnes qui sunt Philippis in Christo, unde & hæc vobis scripsi. Et post pauca, futura vaticinatur, fore nimirum, ut sibi in Ecclesia Antiochena succederet: nam ait: Credo enim in Patrem Domini Jesu Christi, & in unigenitum ejus Filium, quod ostendit mihi Deus, Heronem super thronum meum. Et post nonnulla: Saluta populum Domini nominatum a parvo usque ad magnum; quos commendo tibi, ut Moyses ipsi Josue duci exercitus. Nec grave tibi videatur aut insolens, quod a nobis dictum est: et si enim non sumus tales, quales illi, verum optamus tales fieri, quandoquidem & Abrahamæ filii sumus. Esto itaque robustus, o Hero: virili & heroico animo esto: Tu enim introduces, & educes posthac populum Domini, qui est Antiochia: & non erit grex Domini velut oves quibus non est pastor. Hæc de Herone futuro succedere se divino spiritu prænovisse, scribens ad ipsos Antiochenos, testatus est, tacito tamen ipsius nomine, cum ait: Saluta sanctos diaconos, & optabile illud nomen ejus, quem video in spiritu locum meum tenere, ubi Christum nactus fuero, pro cuius anima meam libenter commutavero.

Philippis etiam scripsit ad Tarsensem Ecclesiam: quod ipse in fine datæ ad ipsam epistolæ his verbis significat (f): Salutatur vos Ecclesiæ Philippensium, unde & scribo hæc. At in ejus exordio, quam ardenti esset animo ad subeundum mortis supplicium, demonstrat, cum ait: Verum nibili pendo supplicia hæc, neque tanti facio vitam meam, ut eam plus amem quam Dominum: quare paratum me offero igni, ferris, gladiis, cruce, dummodo Christum videam Salvatorem meum, qui propter me mortuus est. Obsecro vos ego vincitus Jesu Christi, qui terra marique exagitator, stete in fide. Post hæc autem Philippis recedens, per Macedoniam terrestri itinere Dalmatiam versus a custodia militari perducitur: cum ad Philippenses, quos reliquerat, dedit epistolam; nam in ejus exordio ait (g): Memor charitatis vestrae, & propensi in Christo erga nos animi, quæ declarastis, decere existimabam, ut scriberem ad charitatem vestram, &c. Sic igitur novissima hæc omnium Ignatii epistolarum fuisse videtur.

Porro ut omnes tunc in via scriptæ ab Ignatio epistolæ ad diversas Ecclesias at-

que

terinas esse contendunt; Usserius vero, Pearsonus hoc anno MDCLXXXVI. demortuus, ac Isaacus Vossius pro iisdem pugnant, & plerisque ex iis sinceræ esse docent. Ait enim Pearsonus in

(e) Idem
epist. 13.XVII.
Ignatius
scribit ad
Tarsensem.
(f) Ignat.
epist. 7.Et ad Phi-
lippenfes.
(g) Ignat.
epist. 8.

XVIII.

CHRISTI
109.ANACLETI PAP.
7.TRAIANI IMP.
10.

Polycarpus colligit epistolas Ignatii.

que personas in unum colligerentur, atque integræ servarentur, opus fuit sanctissimi Polycarpi Smyrnenſium Episcopi: nam ex his quæ ipse scripsit hoc eodem tempore post discessionem S. Ignatii e Macedonia, ad Philippenſes, id facile potest intelligi; ait enim: *Epistolas sane Ignatii, quæ transmissæ sunt vobis, habeo; & alias quantascumque apud nos habuimus, transmissimus vobis, secundum quod mandastis, quæ sunt huic subiectæ epistolæ: ex omnibus enim vobis magnus erit profectus: continent enim fidem, patientiam, & omnem adificationem ad Dominum nostrum pertinentem.* Hucusque Polycarpus descripsit ab Ignatio epistolis. Sed pergit: *Et de ipſo S. Ignatio, & de ipſis qui cum eo sunt, quod certius agnoveritis, significate.* His enim satis perspicue declarat, haud multos post dies a discessione Ignatii Philippenſes, a se scriptam esse epistolam ad Philippenſes, cujus meminit Eusebius (a) & ne de ea, quænam fuerit, dubitare quis possit, recitans duo fragmenta, eam ipsam esse quam nos citavimus, perspicue demonstrat. Eandem in Asiæ Ecclesia legi solitam, S. Hieronymus tradit (b).

(a) Euseb. histor. lib. 5. c. 30.
(b) Hier. de Script. Eccl. in Polycarpo.

XIX. Numerus & Fides Epistolarum Ignatii.

Ceterum, quod ad Ignatii epistolas pertinet, de illis agens Eusebius, illarum tantum meminit, quæ datæ sunt Smyrnenſium, ac deinde Troade: sic & Hieronymus eandem recenset, omnes numero septem, videlicet ad Ephesios, ad Magnesianos, ad Trallenses, ad Romanos, postea quæ datæ sunt Troade ad Philadelphios, ad Smyrnenſes, & Polycarpum; omnes scilicet, quas priusquam ex Asia proficisceretur, conscripsit. Quæ autem ab eo sunt scriptæ Philippis in Macedonia, ad Antiochenos, & ad Heronem ejus Ecclesiæ diaconum, quæve ad Tarſenses, eos præterisse videntur, sicut & quæ novissime scripta ab eo sunt ad Philippenſes; quas Ignatii esse germanas, eandemque sincerissimas, nemo jure poterit dubitare: sicut & quæ data est ad Mariam Cassobolitem, de qua superius actum est; de quarum fide parum est ut citem vetustissimos Græcos codices, qui non in Urbe tantum in diversis bibliothecis habentur, sed & aliis ubique locorum; vel Photium in testem adducam: quandoquidem judicio omnium eruditorum, sty-

in Vindictis Epistolarum S. Ignatii, ingens discrimen versari inter tres Latinas, & duodecim Græcas; ac illas, quarum una ad B. Mariam, duæ aliæ ad S. Joannem Apostolum, supposititias esse, tum quod Græcis omnibus fuerint incognitæ, neque Græcismum omnino redolent; tum quod in vetustissimis vulgariæ versionis MSS. Codicibus non inveniuntur. Addit Pearsonius, ne ipsas quidem Græcas duodecim, quas Baronius amplectitur, & incorruptas existimat, parem

lo, caractere, aliisque compluribus notis verborum, sententiarum, ac rerum, ex septem illis omnium auctoritate probatis epistolis certam sibi vendicant fidem; adeo ut nulla manifestior vel vehementior de earum integritate possit afferri probatio, quam ex reliquis epistolis ejusdem Ignatii, confessione & connectione quadam sibi invicem omnibus coherentibus: ut nulla profusus de impostura possit oriri suspicio. Quod igitur septem illæ seorsum positæ haberentur; fuit illa prima collectio facta a Polycarpo: qui (secundum Eusebii lectionem, eandemque legitimam, & antiquioribus Græcis codicibus magis consentientem) non tantum ad se missas, sed & alias in unum collegit, quæ ad Asiæ nominatas Ecclesias scriptæ fuissent, quas (ut testatur) misit ad Philippenſes. Hi vero, iis a Polycarpo acceptis, quatuor alias volumini addiderunt, tres nimirum Philippis ad se datas, ad Antiochenos, ad Tarſenses, & ad Heronem diaconum, quarum exempla apud se remansissent; quartam vero ad seipsos post recessum Philippis ab eodem Ignatio scriptam: hancque ipsam posteriore collectionem Philippenſium non Græcis tantum, sed & Latinis postea innotuisse constat.

Magna quidem in primis Dei providentia factum est, ut numeratæ omnes epistolæ ab Ignatio scriberentur: sed & admirando plane divino consilio procuratum; ut inter tot tantaque naufragia scripturarum, eadem ad nostram ætatem incorruptæ atque integræ servarentur. In illis quippe ejus temporis Orientalis Ecclesiæ facies propemodum viva redditur: atque adeo, ut non tantum res tunc gestæ, sed & Ecclesiastica disciplina, & mores, & Apostolicæ ipsæ traditiones Apostolicarum Ecclesiarum, velut in tabula quadam eruditæ manus penicillo habeantur expressæ. Quæ enim Petrus & Paulus docuerant Antiochenos, quæ iidem atque Joannes tradiderant Asiæ Ecclesiis, quas ad pietatem instituerant; quæ eadem Ecclesiæ tradita susceperant atque servarant; hæc eadem suis epistolis Ignatius memorans & inculcans, illis custodienda præscribit.

Certum quidem esse, & per omnia exploratum haberi debet, ea sua predicatione Apostolos alumnos Ecclesias docuisse,

sibi auctoritatem vindicare, ac recte positam distinctionem inter septem Epistolas ab Eusebio in sua Historia memoratas, & antiquissimis Patribus frequenter laudatas, ac quinque alias, quæ non nisi post aliquot secula in lucem prodierunt, atque ideo jure vel in dubium vocantur, vel etiam plane rejiciuntur: idque non tantum, quia verisimile non est, Eusebium, si ejus ævo extitissent, latere potuisse; sed etiam quia vel ob modum loquendi ab Eusebianis multum discre-

XX.
Magni ponderis Ignatii Epistolæ.

XXI.

CHRISTI
109.ANACLETI PAP.
7.TRAIANI IMP.
10.

(a) Euseb. histor. lib. 3. c. 30.

Apostolicæ traditiones literis Ignatii consignatæ.

(b) Tert. de præscr. 1. 36.

uisse, quæ his temporibus ipsæ servasse repeririuntur; quæ & Ignatius ne præterirent admonuit; nam & Eusebius (a) ait, nihil aliud conatum esse Ignatium suis epistolis, nisi ut Apostolicas traditiones illis consignatas relinqueret; ait enim: *Deinde hortatus est, ut Apostolorum traditioni mordicus inhaerescerent: quam quidem asseveranter testificatus, quo tutius posteritati servaretur, necessario scriptis mandandam existimavit.* Hæc Eusebius. Quæ igitur ipsi Apostoli, vel Apostolorum discipuli docuerunt Ecclesias; illa esse germana atque legitima, ab omnibusque servanda, nemo jure poterit dubitare. Quamobrem ejusmodi fortissimo argumentandi genere adversus hæreticos usus est Tertullianus (b), dum eos provocans ad Ecclesias Apostolicas, id ratum firmumque esse habendum ostendit quod Ecclesiæ ab Apostolis institutæ servarent: sed eo fortius atque validius redditur argumentum quo a propinquiorebus Apostolorum temporibus petuntur exempla. Cum igitur usque ad Traiani tempora omnium testimonio vixisse noscantur Apostoli; cujus anno tertio (ut vidimus) Joannes Evangelista eas, ad quas Ignatius scribit, curavit Ecclesias: necesse est, ut pariter dicamus, quæ ab illis servari laudat Ignatius, & quæ ut retineant atque custodiant idem admonuit, eadem esse Apostolicam traditionem, ac proinde Catholicam disciplinam. Sed age jam, quod pertinet ad res gestas: qui esset status Ecclesiæ Orientalis hujus temporis, videamus: ac deinde quæ in ea vigerent instituta, omnia compendio perstringentes addamus.

XXII.
Quinam Hæretici tempore Ignatii.

Præter illam, de qua diximus, quæ foris erat Ecclesiæ persecutio, Imperatoris arbitrio in orbe Romano (ut vidimus) grassans, qua & Ignatius Antiochia Romanam vinculis abducebatur, vexabat quoque haud mediocriter eandem Dei Ecclesiam perfidia hæreticorum: quos cavendos, in singulis ad diversos datis epistolis idem Ignatius vehementer admonuit. At de his eo ordine, quo scriptæ & a nobis sunt recensitæ, ex ejus agamus epistolis. Ad Ephesios scribens: *Nonnulli, inquit, improbiſſimi solent dolo malo nomen quidem circumferre, sed patrunt quadam indigna Deo, & sentiunt ea quæ pugnant cum Dei doctrina, in exitium proprium, & eorum qui illis credunt: quos oportet vos, ut feras, evitare: & post multa: Ann. Eccl. Tom. II.*

pantes apparent; vel ob materiam doctrinæ, institutis & moribus posterioris Ecclesiæ magis consona, & Ignatianis Eusebio memoratis sola imitatione, eaque nimis affectata, similes. Ait denique Pearsonius, etiam illas septem antiquissimas & maxime genuinas Epistolas, in editione Græca tunc temporis vulgata interpolatas & cor-

Novi nonnullos per vos transeuntes habere perverſam doctrinam peregrini & maligni spiritus: quibus negastis transitum ad spargendum zizaniam, obturatis auribus, ne reciperetis errorem quem docent. Hæc de hæreticis vagantibus Ignatius: quos eo quod vitassent Ephesii Christiani, ea de causa appellat Ephesiorum Ecclesiam purissimam & celeberrimam, omnibus laudandam sæculis. At licet quinam hi fuerint hæretici, non nominet; in ea tamen, quam tunc item ad Trallianos dedit, epistola, nominatim recenset, quos admonet fugiendos; ut Simonis hæresim habentes, Menandum, & Basilidem, & eorundem sectatores Nicolaitas, Theodotum, & Cleobolum, de quibus superius: *Sunt enim, inquit, nonnulli vaniloqui & seductores, non Christiani, sed Crystempori, Christi lucriones, quique ex nomine Christi quæstum faciunt, fraude circumferentes illius nomen, & adulterantes verbum Evangelii, &c.*

Quænam autem fuerint horum hæreses, superius, cum de eorum origine tomo primo Annalium egimus, dictum est. Ad Magnesianos vero scribens: *Non patiamini, inquit, vos seducti aliis opinionibus nec fabulis, nec genealogiis nunquam finiendis: nec fastui Judæorum attendatis, &c.* pluribus enim monet cavere eos, qui una cum Evangelio Legem quoque dicerent esse servandam: hæc Cerinthum, & alios docuisse, suo loco diximus. In ea item quam scripsit Troade ad Philadelphios (sic eos vocat Plinius) non tantum monianos & Nicolaitas ut vitent, admonet, sed & Ebionem hæresiarcham cavendum inculcat.

Insuper & quorundam taxat improbam assertionem, dicentium, nihil penitus esse credendum, nisi quæ descripta haberentur in Evangelio posito in archivis: in quos hæc ipse: *Audi vi quosdam dicentes: Nisi Evangelium invenero in archivis, non credo. Talibus ego dico, quod Jesus mihi pro archivis est: & paulo post: Nec enim Spiritui debent archiva præferri. Durum est contra stimulum calcitrare: durum est Christo nolle credere: durum est prædicationem Apostolorum rejicere.* Hæc Ignatius; quibus plane insinuat, fidem Catholicam ea etiam quæ sine scripto traderentur, debere complecti, ac proinde traditionibus contineri. Ad Smyrnenſes inde scribens, eos in primis cavendos monet hæreticos, qui Christi incarnationis

G 2 æco-

ruptas fuisse; quod planum faciunt, cum loca a veteribus Patribus adducta, quæ in ea editione aut non comparent, aut non recte representantur, tum etiam alia non pauca, quæ neque antiquitati, neque sententiæ S. Ignatii congruunt, neque tenori Epistolarum satis convenienter inferuntur. Diligentia incredibili quæcumque ad Græ-

XXIII.
Cerinthum vig. tandum admonet.

XXIV.
Traditio sine scripto.

conomiam subverterent. Ac demum in ea quam scripsit ad Philippenses, in his fere totus est, ut eos vitent hæreticos, qui Christi crucem negabant: qui, inquam, dicerent Christum nequaquam fuisse crucifixum, nisi per imaginem quamdam. Qui hæc sentirent post Simonem magum, alias diximus. Has igitur his temporibus vagantes hæreses cum in nuper citatis epistolis cavendas admoneret: simul & adversus venena antidotum parans, quid pure atque sincere in Catholica Ecclesia credendum esset, edocuit; testatamque locupletissime in omnibus Apostolicam fidem, eandemque Catholicam, posteris tradidit.

XXV. Ignatii Epistolæ promptuarium traditionum.

Sed & de iis quæ spectant ad Ecclesiæ ritus, mores, traditiones, & disciplinam, quæ illi ab Apostolis, qui eos ad pietatem instituerant, acceperunt; dum ut ea omnia servent atque custodiant, ad eosdem scribens, vehementer inculcat; quænam illa fuerint, certo certius, eadem sæpius repetendo, significat, ut in primis de conventu Ecclesiastico, ipsa sacra synaxi, atque usu divinatorum sacramentorum. Ecce tibi ad Ephesios scribens, de conventu Ecclesiastico, & Eucharistia in eo exhiberi solita: *Omnes, inquit, nominatim congregamini: & infra: Obedientes Episcopo & presbyterio, mente indivulsa frangentes panem unum, quod immortalitatis pharvacum est, mortis antidotum, vitam in Deo concilians per Jesum Christum, medicamentum purgans vitia, & omnia pellens mala. Sed & superius: Nemo erret: Nisi quis intra altaris septa sit, privatur pane Dei. Et ad Magnesianos: Omnes adorandum in idem loci convenite, sit una communis precatio, una mens, una spes in charitate, & fide inculcata in Christum Jesum, quo nihil est præstantius. Omnes velut unus quisquam ad templum Dei concurrite, velut ad unum altare, ad unum Jesum Christum summum sacerdotem Dei ingeniti. Et ad Romanos de Eucharistia sic: Non gaudeo corruptibili nutrimento, nec voluptatibus hujus vitæ: panem Dei volo, panem caelestem, quæ est caro Christi Filii Dei, qui factus est posterioribus temporibus ex semine David & Abraham: & potum volo sanguinem illius, quæ est charitas incorruptibilis, & vita æterna. Hæc ex epistolis Smyrnæ datis. Ex illis autem quas scripsit Troade, ac primum ad Philadelphios: Obsecro vos, ut una fide, una prædica-*

De S. Eucharistia traditio.

tas & Græco-Latinas Polycarpi & Ignatii Epistolarum editiones, earumque versiones antiquas, novas, novantiquas, pertinent, investigavit Vir doctissimus, & libros duos Latinos Mss. nactus est, qui Ignatii Epistolarum interpretationem a Latina vulgata diversissimam continebant. Et statim collatione facta, testimonia Pa-

trone, una Eucharistia utamini. Una enim est caro Domini nostri Jesu Christi, & unus illius sanguis, qui pro nobis effusus est: & unus calix, qui pro omnibus nobis distributus est: unus panis, qui omnibus fractus est: unum altare omni Ecclesiæ. Et ad Smyrnenfes, secundum Theodoretum (a) lectionem: Eucharistias & oblationes non admittunt, quod non consistantur Eucharistiam esse carnem Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ pro nostris peccatis passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit. Hæc ille, cum hæreticos his adversantes redarguit.

(a) Theod. in Impalationes non admittunt, quod non consistantur Eucharistiam esse carnem Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ pro nostris peccatis passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit.

Rursum vero de his quæ spectant ad ordines Ecclesiasticos, hæc ad Ephesios: *Enitmini, carissimi, subjecti esse Episcopo & presbyteris & diaconis. Qui enim his obedit, obedit Christo, qui vos constituit. Qui his reluctatur, reluctatur Christo Jesu. Ad Trallianos in hunc modum: Episcopo subjecti estis, velut Domino: Et paulo post: Sed & presbyteris subjecti estis, ut Christi Apostolis: Et post multa: Quid enim aliud est Episcopus, quam is qui omni principatu & potestate superior est, & quoad hominem licet, pro viribus imitator Christi Dei factus? Quid vero sacerdotium aliud est, quam sacerdotus, consiliarii, & assessores Episcopo? Quid diaconi, quam imitatores Angelicarum virtutum, qui purum & inculpatum ministerium exhibent, ut S. Stephanus B. Jacobo, Timotheus, & Linus Paulo, Anacletus & Clemens Petro? Qui igitur his non obedit, atheos & impuros est, & Christum contemnit, & constitutionem ejus imminuit.*

XXVI. Quid Ignatius de ordinibus Ecclesiasticis.

De obedientia item præstanda Episcopo, plura inculcat, scribens ad Magnesianos, necnon ad Philadelphios; hæcque gradatione hierarchiam in Ecclesia docet, sic dicens: *Principes obediunt Cæsari, milites Principibus, diaconi presbyteris sacrorum præfectis: presbyteri, diaconi, & reliquus clerus una cum populo universo, militibus, Principibus, & Cæsare, ipsi Episcopo parent, Episcopus Christo ut Christus Patri. Et post multa: Exclamavi voce magna inter eos quibus locutus sum: Non est meus sermo, sed Dei: Episcopo attendite, presbyteris, & diaconis, &c. Spiritus enim sancti dei ejusmodi in Ecclesia ordine testimonium certum adducit. Et ad Smyrnenfes: Omnes Episcopum sequimini, ut Christus Patrem, & presbyterorum collegium, ut Apostolos: Dia-*

XXVII. Episcopus obediendum.

trum omnium, qui intra quinque post Christum secula florere, a Græcis Latinisque Codicibus dissidentia, cum hac versione optime convenire, & multa a Græculis posterioribus inserta & intertextata, ab eadem pariter abesse deprehendit, ac ex veteris Versionis fide Græcas Ignatii Epistolas recognovit, & assumenta stellionum ope a ge-

Diaconos revereamini, ut ex præcepto Dei ministrantes. Sine Episcopo nemo quicquam faciat eorum quæ ad Ecclesiam spectant. Rata Eucharistia habeatur, quæ sub Episcopo fuerit, vel cui ipse concesserit. Et paulo post: Non licet sine Episcopo baptizare, vel offerre, neque sacrificium immolare. Ac demum: Laici diaconis subjiciantur, diaconi presbyteris, presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, ut ipse Patri.

De reliquis item Ecclesiæ ministris sic ad Antiochenos: *Saluto hypodiaconos, lectores, cantores, janitores, laborantes, exorcistas, confessores. Saluto custodes sacrorum vestibulorum diaconissas. Et ad Heronem quoque de munere sacerdotum & diaconorum: Nihil sine Episcopo facito: sacerdotes enim sunt, tu vero sacerdotum minister. Baptizant, ministrant, eligunt, manus imponunt; tu vero illis ministras, ut sanctus ille Stephanus Jacobo. Et ad Trallenses: Presbyteri subjecti estote Episcopo; diaconi presbyteris, populus presbyteris & diaconis. Qui hunc ordinem servaverint, pro eorum animabus ego libens animam meam commutavero, & Dominus sit cum ipsis perpetuo. Et ad Polycarpum: Meam animam libenter commutavero cum animabus eorum, qui Episcopo parent, presbyteris & diaconis: faxit Deus, ut mihi portio eum illis contingat a Deo. Idem quoque ad Philippenses, dicens: Subjecti estote Episcopo, presbyteris, & diaconis.*

XXIX. Ecclesiæ unitas.

Sicque in omnibus unam semper prædicat esse Christi Ecclesiam; in eaque pacem & unitatem esse sitam, si uni omnes Episcopo parent; a quo ordine aberrare, idem esse, quod cum schismaticis & hæreticis in castris hostium profiteri: ut non mirandum sit, si in his crebro versetur, at totus in his esse penitus videatur. Quæ singula recitasse, non otiosum existimamus, quod debitores simus etiam insipientibus, illis inquam, qui in tam apertissima luce cæcuerunt. Ignoscat in cæca Catholicus lector, si in adeo notis videamur diutius immorari: magni quippe interesse putamus, si Apostolica constituta per Ignatium, veluti canalem, quemdam, in Ecclesiam Catholicam semel derivata monstremus: quod & nostro instituto est maxime consentaneum. Sed ad rem.

XXXI. Idem de virginibus & viduis.

Florentissimam præterea, his ipsis temporibus, Dei Ecclesiam fuisse germine sanctarum virginum, & continentia vi-

a genuinis facile & aperte secrevit. Ad cumulum accessit, quod post eam editionem publicatam, Isaacus Vossius Græcum exemplar e Medicea Bibliotheca descripsit, & cum Latina versione ab Usserio publicata imprimendum ac notis illustrandum anno MDCXLVI. curavit. Quo factum, ut eandem Epistolas Ignatii

duarum, itidem iisdem litteris sæpe citatis insinuat. Qui ad Philadelphios in primis, præstare virgines nuptis docens, sic ait: *Uxores maritis subditæ sint in timore Dei, virgines Christo in puritate, non abominantes nuptias, sed id quod præstantius est amplectentes; non in calumniam matrimonii, sed ut liberioribus animis divinæ legis meditationi vacent.* Plura inferius habet de institutione virginum & viduarum. Et ad Smyrnenfes scribens, salutaris mandat virgines, quæ in perpetua degunt virginitate, & viduas. Scribens item ad Polycarpum, de virginibus, & continentibus ait: *Si quis potest in castitate permanere, ad honorem carnis Dominicæ, vitet jactantiam. Si gloriatus fuerit, perit: & si id ipsum statuatur sine Episcopo, corruptum est. Non enim sponte ejusmodi, sed per Episcopum Deo dicantur, de quibus idem ad Antiochenos: Virgines agnoscant cui se ipsas consecrarunt. Et de iisdem ad Heronem ejusdem Ecclesiæ Antiochenæ diaconum: Virgines serva, ut pretiosa Christi monilia: & ad Tarsenses: Eas quæ in virginitate degunt, in pretio habete, veluti Christi sacerdotes; viduas in pudicitia permanentes, ut altare Dei. Sed & ad Philippenses: Saluto, inquit, collegium virginum, & cœterum viduarum: post continentiam vero virginum & viduarum ut primo loco nuptiæ habeantur, admonet: illæ tamen, quæ (ut scribit ad Polycarpum) secundum Domini præceptum, arbitrio Episcopi contrahuntur, nimirum ut in facie Ecclesiæ celebrarentur, & sacerdotis benedictione pariter sanctificarentur.*

XXXI.

Hæc & alia complura de Ecclesiæ ejus temporis ritibus ac moribus; ut de jejuniis Quadragesimæ, necnon quartæ & sextæ feriæ, de observatione diei Dominicæ, Pascharis die, & aliis festivitatum non tamen Judæorum more celebrandis, idem scribit ad Magnesianos, & ad Philippenses. Ex his igitur, quantum licuit, paucis nec admodum longis epistolis, quales essent Ecclesiæ ab Apostolis institutæ, quibusve moribus, ritibus, & institutionibus composita, Ignatius, dum in iisdem eas confirmare atque stabilire studet, egregie magna ex parte representat archetypum: ad cujus antiquitatis exemplar Catholicam Ecclesiam, eandemque Apostolicam, quænam sit, & penes quos habeatur, perfacile est demonstrare: ac proin-

Ecclesiæ Archetypus.

nunc habeamus, quas habuit Eusebius, quas edidit Polycarpus, quas scripsit Ignatius; quo subsidio Baronius destitutus, qui ideo loca ex Epistolis Ignatii interpolatis, in Annalibus aliquando in medium adducit. Joannes Baptistæ Cotelerius mense Augusto currentis Christi anni MDCLXXVI. Parisiis denatus, idem de Ignati-

CHRISTI
109.ANACLETI PAP.
7.TRAIANI IMP.
10.

proinde nullo negotio liceat judicare, non Ecclesiam, sed Synagogam satanæ esse dicendam, quæ prototypi lineamenti ab Ignatio sic deductis reperitur in omnibus esse difformis; nam (quod sæpe diximus) non aliter Ignatium quam Apostolos, nec aliud Apostolos eandem Asiæ Ecclesiam, quam quod Ignatius, docuisse, certum & exploratum omnibus esse debet.

XXXII. Et ne ulla umquam de his dubitatio vel levis oriri possit (quod in ore (a) duorum vel trium stet omne verbum) eadem de presbyteris & diaconis, virginibus atque viduis (quantum brevi epistola licuit) confirmata habes a Polycarpo Smyrneni Episcopo, epistola hoc anno (ut diximus) scripta ad Philippenfes: quam majores omnes, ut authenticam, contradicente nemine, venerati sunt. Ad istiusmodi igitur vivum exemplar Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ ab Ignatio in vinculis constituto affabre exculptum, ac demum glorioso martyrio consignatum, omnes provocho Novatores hæreticos; cujus vel uno dumtaxat aspectu facile valeant intelligere, quam longe dispar Ecclesiæ pulchra sit facies a turpissimo simulacro, quod ipsimet sibi effinxerunt, portentosissimi monstri, dum pro captu ingenii sui novam quotidie Ecclesiam formant.

XXXIII. Sed quod rursum ad eandem Ignatii epistolas spectat: præteritisse nolumus, quod alibi alia diximus occasione, consuevisse S. Ignatium in singulis suis epistolis ad calcem illa apponere, tamquam speciale quoddam signum epistolarum, Apostolico more: AMEN. GRATIA. quo etiam, caractere ejus successores usi fuere, ut Gregorius Papa (b) scribens ad Anastasium Episcopum Antiochenum testatur his verbis: AMEN. GRATIA. *Quæ videlicet verba de scriptis vestris accepta, idcirco in meis epistolis pono, ut de S. Ignatio vestra beatitudo cognoscat, quia non solum vester, sed etiam noster. Sicut enim magistrum ejus Apostolorum principem habemus communem, ita quoque ejusdem principis discipulum nullus nostrum habeat privatum.* Hæc Gregorius. Ceterum nescio qua incuria aut officiantia librariorum factum sit, ut nonnisi in epistola ad Ephesios, & in ea quæ est ad Polycarpum scripta, eadem verba ultimo loco post salutationem posita habeantur.

XXXIV. Quamvis autem superius duodecim numeraverimus Ignatii germanas epistolas ad diversos: plures tamen ab eo fuisse con-

nis Epistolis judicium, ac Pearsonius, tulit in libro cui titulus, *Sanctorum Patrum, qui temporibus Apostolicis floruerunt, Opera*; ubi tamen queritur Usserium Epistolam ad Polycarpum contra expressum testimonium Eusebii & Hieronymi, & contra Epistolam Polycarpi sub finem a reliquis sex disjunctis, & Ignatio abjudicasse.

scriptas, ex ejus verbis ad Romanos facile conjici potest, quibus ait: *Ego omnibus Ecclesiis scribo, quod voluntarius morior, si modo, vos non prohibueritis.* Plures Epistolæ ab Ignatio scriptæ. Sane quidem nisi ad hyperbolem ejusmodi verba referantur, multo plures oportuit eum scripsisse epistolas; & alioqui plurimas ab eo ante vincula diversis occasionibus datas fuisse, neminem puto dubitare, cum id præsertim postulare munus Episcopale. Hæc idcirco dixerimus, quod leguntur ejusdem Ignatii titulo tres epistolæ, quarum priores duæ ad S. Joannem Apostolum & Evangelistam, tertia vero ad sanctissimam Myrnam datæ habentur; cui novissimo loco postea junctæ est epistola sanctissimæ Mariæ Virginis ad ipsum reddita: quæ cum jus fidei sint, judicium esto penes prudentem pliumque lectorem. Scimus eas S. Bernardum (c) citasse aliquando, eorumque meminisse alios recentiores.

Ceterum quod ad genus scribendi attinet, eodem usus est dum ad omnes paræneticas epistolas scriberet, quod personarum ad quas scriberet, & temporis ratio postulare, verum seipsum cohibens, cum alioqui hoc itinere abundantiori Spiritus gratia perfunderetur: unde scribens ad Trallianos: *An (inquit) nolebam abstrusiora vobis scribere? At ne parvulis vobis obsem, metuo (id mihi ignoscite) ne vim mysteriorum minime capientes strangulemini. Etenim & ego, non quatenus vincit sum, etiam caelestia intelligere, postum, angelicos ordines Archangelorum, Militiarum caelestium discrimina, Virtutum Dominationumque differentias, Thronorum Potestatumque diversitates, Principatum magnificientias, Cherubim Seraphimque excellentias, & Spiritus sublimitatem, & Domini regnum, & incomparabilem Dei Patris omnipotentis divinitatem. Hæc cum noverim, non continuo perfectus prorsus sum, aut discipulus, qualis Paulus & Petrus, multa enim desunt, ne a Deo derelinquar.* Hucusque ipse, atque primus in Ecclesia, qui nomina novem ordinum Angelorum una conjunxerit, cum alioqui eadem in diversis Scripturæ locis (ut S. Gregorius (d) docet) inveniantur. Nam Dionysium, qui de caelesti hierarchia plura conscripsit, cum in suis commentariis Ignatium citet (e), post ipsum scripsisse æquum est existimare, de quo plura inferius. At de S. Ignatii epistolis hæcenus; quarum (ut

Certum itaque nunc apud Catholicos, & doctiores ex Protestantibus, Epistolas Ignatii ab Eusebio laudatas, sinceræ & legitimæ esse. Quæ vero adversus eandem a Salmasio, aliique afferuntur, solide confutata ab illis, qui opinio nem a nobis explicatam tuiti sunt.

CHRISTI
109.ANACLETI PAP.
7.TRAIANI IMP.
10.

(a) Polycarpus ad Philippenfes. (b) Irenæus lib. 5. (c) Athanasius lib. de Synod. (d) Eusebius lib. 3. (e) Hieronymus de Script. Eccl. in Ignatio, & in Mattheo. (f) Theodoretus in lib. dialog.

(ut vidimus) meminit Polycarpus (a), citant Dionysius, Irenæus (b), Athanasius (c), Eusebius (d), sæpe Hieronymus (e), crebrius Theodoretus (f), & alii Latinorum atque Græcorum complures. Ignatius itaque transiens per Epirum, Adriaticum mare primum, inde Mediterraneum navigans, Puteolos tandem appulit, ubi una cum militibus custodibus a Christianis ibi agentibus hospitio susceptus est; ac demum Romam perducitur. Hæc de itinere Ignatii recitat Metaphrastes, dum ex antiquis monumentis Acta ejus recenset. Reliqua autem de eo, cum Romæ consummavit martyrium, quoniam Eusebium & S. Hieronymum sequimur, qui id accidisse tradunt anno undecimo Traiani Imperatoris, dicemus anno sequenti.

XXXVII. Certaverunt hoc eodem anno confessione nominis Christiani Philippis in Macedonia Zozimus & Rufus, quorum meminit Polycarpus in epistola ad Philippenfes, sic dicens: *Rogo igitur omnes vos insistere verbo justitiæ & patientiæ, quam oculata fide vidistis non solum in beatissimis illis, Ignatio scilicet, Zozimo, & Rufo, sed & in aliis, qui ex vobis sunt: nam in ipso Paulo & in cæteris Apostolis considerantes, quod hi omnes non in vacuum cucurrerunt, &c.* Recitat eundem locum Eusebius (g). Porro scriptam fuisse eam epistolam a Polycarpo ante Ignatii martyrium, quod diximus, ipse in ejus sine demonstrat. Agitur anniversaria dies horum martyrum decima octava Decembris. Sub eodem Traiano Imp. (sed quo anno, incertum est) passus habetur item Philippis in Macedonia Parmenas, unus ex septem primis diaconis, cujus natalis dies consignatus habetur in tabulis Ecclesiasticis vigesimatertia Januarii. Zozimus miles quoque martyrium subiit sub eodem Traiano Imp. damnatus a Domitiano Præside in Pisidia, de quo Græci pariter, ac Latini memoriam celebrant decimanona mensis Junii; extant ejus Acta fusiis scripta (h).

XXXVIII. At quoniam nuper mentio facta est de Dionysio, qui ex epistola ad Romanos locum & nomen Ignatii citavit in libro quem scripsit de Divinis nominibus, dicentis: *Amor meus crucifixus est*: hic necessario de perdidicilis historię veritate agendum est: num scilicet ille ipse habendus sit Dionysius Areopagita, ut præsertim titulus commentarii. De his acturi, ante omnia meminisse debemus, quæ in tomo primo Annalium præfati sumus in fine anni Domini nonagesimo octavi, quo diximus Dionysium Areopagitam a Clemente Rom. Pont. esse missum in Gallias, cum interim Ecclesiæ Atheniensis loco ipsius succederetur Publius, & post eum Quadratus us-

que ad tempora Hadriani successoris Traiani; sub quo & ipse Dionysius martyrio est coronatus. Sed hæc tunc paucis perstricta, hic sunt fusius explicanda: & illud primo investigandum, quonam tempore Dionysium Areopagitam mortuum esse, verius asseratur.

Qui dixerunt eum sub Domitiano Imperatore consummasse martyrium, sibi ipsis contraria scribere certum est: fuerunt qui hæc opinati sunt ex Græcis Metaphrastes (i), ex Latinis Hilduinus (k), & Hincmarus (l) Rhemensis Episcopus. Si enim germana est epistola Dionysii Areopagitæ ad Joannem Evangelistam scripta cum adhuc esset exul in Parmo (probant iidem omnes eam ut legitimam, & ipse præcipue Metaphrastes m) cum in ea dicat Dionysius sibi divinitus revelatum, brevi illum fore ab ea relegatione solvendum, ac mutuo fruituros esse congressu: si dixerimus Dionysium sub Domitiano suscepisse martyrium, ipsum ea de mutuo congressu esse mentitum, & vana illusione deceptum (quod nefas est dicere) necesse esset affirmare: nam omnium testificatione (quod dictum est) Joannem Evangelistam nonnisi post obitum Domitiani, sub Nerva esse solum exilio, exploratissimum est. Sed reddamus eadem hic verba Dionysii: *Post paululum vero (dicam, etsi audax dictu videatur) tibi carissima societate jungemur. Ero autem prorsus dignior cui fides habeatur, si quæ tibi præcognita sunt, quæ ex Deo didici, hæc loquar: quod scilicet ex Patmi custodia dimittendus es liber, & in Asiaticam terram reversurus.* Hæc ipse. Cum igitur nonnisi post necem Domitiani sub Nerva Joannes sit liberatus, & reversus in Asiam, quando Dionysium illum adisse oportuit: certe manifestum redditur, ipsum post Domitianum fuisse superstitem. Rursum vero cum idem ejus recipiant scripta, idemque Dionysius in superius citato loco de Divinis nominibus Ignatii epistolæ ad Romanos scriptæ verba illa adduxerit in testimonium: plane certum redditur, eum post obitum Domitiani, & Nervæ successoris, complures sub Traiano vixisse annos. Nulla itaque prorsus veritate nituntur, qui eum sub Domitiano ex humanis decessisse contendunt. Denique quomodo sub Domitiano passus Dionysius dici potest, si idem qui supra Hincmarus, eodem tempore quo Clemens Romanus, eum paucis interpositis diebus, martyrio vita fundum affirmat; cum conflet ex his quæ a nobis superius dicta sunt, Clementem tertio Traiani Imp. anno martyrem obiisse?

His igitur confutatis, quid alii de tempore martyrii Dionysii scripserint, investigemus. Michael Syngellus (n), presbyter Hierosolymorum, qui (ut profiteatur

XXXIX. (i) Metaph. in Dionys. die 9. Octob. (k) Hilduin. in Areopagit. (l) Apud Sur. tom. 5. die 9. Octob. (m) Metaph. in vita Joann. Evang. apud Lipom. tom. 1. De tempore martyrii Dionysii Areop.

XL. (n) Mich. Syng. in encom. de Dionys. apud Lipom. tom. 1. &

XL. (n) Mich. Syng. in encom. de Dionys. apud Lipom. tom. 1. &

XL. (n) Mich. Syng. in encom. de Dionys. apud Lipom. tom. 1. &

CHRISTI
109.ANACLETI PAP.
7.TRAIANI IMP.
10.(a) Suid. in
hif. in
Dionysio
Areopag.

& de eo testatur Suidas a) tum ex iis, quæ a majoribus scripta essent, tum ex traditione accepisset, res gestas Dionysii est prosecutus, ejus obitum ad extremum Traiani Imperium contigisse scribit: licet in eo hallucinatus videatur (nisi, ut accidit sæpe, in notam numeri irrepsit error) dum numerat annos tantum septuaginta ætatis ejus: longe enim hac ætate majorem, obiisse martyrem, suo loco inferius dicturi sumus. Rursum vero antiqua Martyrologia, quorum major est fides, Bedæ (b), Adonis, & alia antiquitus scripta, sub Hadriano Imp. Dionysium Areopagitam martyrium subiisse, testantur his verbis: *Natale S. Dionysii Areopagite, qui ab Apostolo Paulo instructus, credidit Christo, & primus Athenis ab eodem Apostolo Episcopus est ordinatus, & sub Hadriano Principe post clarissimam confessionem fidei, post gravissima tormentorum genera glorioso martyrio coronatur: addita vero hæc habentur apud Adonem: Ut Aristides Atheniensis vir fide sapientiaque mirabilis testis est in eo opere, quod de Christiana religione composuit.* Meminit non solum ejusdem Aristidis, sed & commentarii ab eo scripti S. Hieronymus (c), eumque suo tempore extitisse significat, qui tamen penitus excidisse videtur; claruit ipse Hadriani temporibus, quo & Dionysius dicitur ab eodem Imperatore necatus esse. Quamobrem sicut non credimus Adonem falsa citasse, ita nec Aristidem de Dionysii martyrii tempore mentitum esse putandum.

Aristides
prosecu-
tus res
Dionysii.
(c) Hieron.
de Script.
Eccles. in
Aristid.XLI.
Dionysius
Areop.
idem Pa-
risiorum
Episco-
pus.(d) Beda in
Martyrol.

His itaque de tempore martyrii Dionysii stabilitis, nimirum nullo modo contingere potuisse ut sub Domitiano martyrium consummarit, sed ex sententia clarissimorum virorum, Traiani Imp. postremo tempore, vel sub Hadriano: apud nonnullos in dubium revocatum est, an idem Areopagita sit ille Dionysius Parisiorum Episcopus. Beda (d) diversis diebus duos ponit Dionysios, videlicet Areopagitam quinto Nonas Octobris, Parisiensem vero Episcopum septimo Idus ejusdem: quem secutus Ado, id ipsum asseruit. Ceterum antiquissimum Bedæ Martyrologium, quod extat apud nos scriptum, itidem & Romanum dictum, acceptum olim (quod alibi diximus) ex reliquiis monasterii S. Cyriaci, unum tantum habet Dionysium, Parisiensem scilicet, septimo Idus Octobris: unde non a Beda posita, sed ad Bedam ea de Dionysio Areopagita addita esse oportuit, ex Græcorum videlicet Menologio: nam eo die tertia Octobris, vir tum Græcis tum Latinis litteris insigniter eruditus, æque testatur S. Methodium Constantino-

XLII.

Verum Bedæ tempore ea de Dionysio Areopagita, quod unus idemque esset cum Dionysio Parisiorum Episcopo, adeo visa

sunt explorata, ut postea temporibus Ludovici Pii Imperatoris (ad quem Hilduinus commentarium ab eo rogatus conscripsit, qui extat e) absque aliqua dubitatione accepta fuerint; eademque visa atque recognita, inventa fuerint in omnibus illis consentientia, quæ ex antiquis Græcorum Archivis, fide publica obfignata, sunt missa Parisios. His igitur omnibus visis atque exacte recognitis, omnium eruditorum calculo est firmata sententia, unum eundemque esse Dionysium Areopagitam cum Dionysio Parisiorum Episcopo. Quamobrem Hincmarus illorum temporum vir eruditione & pietate, clarissimus, scribens ad Carolum Calvum Imperatorem, ut in re comperta atque omnium fide testata hæc ait: *Patrem vestrum Dionysium esse Areopagitam, a beato Paulo Apostolo baptizatum, & Atheniensem ordinatum Episcopum, & in Gallias a beato Clemente directum: ex his quæ Græca testificatio, & S. Romana Ecclesie attestatio, & Gallicana intima contestatio, ratum in hac causa (quod longe antea nos dictum est) recognoscant.* Hucusque Hincmarus.

XLIII.

Sed ne hæc esse obiter vel inaniter dicta quis existimet: operæpretium ducimus, ad ea singula attestanda, hic paululum immorari. Ignoscat lector: nec scabra petentem orationem urgeat importune calcantibus, quæso. Licet autem hæc in Notis ad Martyrologium Romanum, meminimus nos scripsisse: tamen quia hinc ea desumpta esse testati sumus, haud æquum putavimus, propter exemplum, prototypi faciendam esse iacturam; cum præsertim proprius hic locus esse noscatur, quo secundum historiarum ordinem uberius pertractentur. Quod igitur auctor ad ea de Dionysio testanda, Græcam adducat (ut ait) attestatorem: sapienter quidem. Quid enim aliud professus est Michael Imperator, qui ad hoc subtilius perferendum, omne impendit studium, atque egregiam navavit operam, cum ad Ludovicum Pium Imp. publica legatione misit commentarios Dionysii Areopagite? Qui cum Parisios perlati tunc essent, cum natalis ipsius Dionysii vigilia agerentur: cujusnam illi fuerint (ut ad tantam rem testandam divinum quoque suffragium accederet) divinitus miracula edita certo certius declararunt; narratur rei gestæ historia in eadem epistola, quam ad eundem Ludovicum Imp. Hilduinus tunc scripsit, quæ in superius citato commentario continetur. Quod insuper ad Græcorum attestatorem pertinet: Anastasius S. R. Ecclesie Bibliothecarius, vir tum Græcis tum Latinis litteris insigniter eruditus, æque testatur S. Methodium Constantino-

Quid Græci de Dionysio.

ejus

(e) Habet
Surius to.
5. die 9.
Octob.
Rei veritas probata & recepta.(a) Apud
Surtium
ead. die 9.
Octob.XLIV.
(b) Matth.
18.
Fides sincera cum doctrina Michaelis Syngelli.(c) Georg.
Cedr. in
Theophilo.(d) Apud
Lipomato.XLV.
Antiqua
monu-
menta de
Dionysio.

ejus adventu in Gallias fidem confirmasse, eamque egregie testatam, cum olim presbyter legatum ageret apud Romanam Ecclesiam, eidem tradidisse. Transtulit eam ex Græco ipse Anastasius, misitque ad Carolum Calvum Imp. prout data ad eum (quæ extat) epistola docet (a): ipsa tamen Vita non habetur.

Sed & de Dionysio (quod divinis literis est traditum (b): *in ore duorum vel trium stat omne verbum*) præstitit hoc ipsum etiam Michael Syngellus Methodio æqualis: claruerunt ambo eodem tempore Ludovici Imp. sub Michaelis Balbo, & ejus successore Theophilo Imp. hæretico Iconoclasta, a quo pietatis causa martyrium suscepere; ut de ambobus testatur Cedrenus (c): adeo ut nulla de impostura in sanctissimis viris possit vel levis suboriri suspicio: sed & quod ejus ætatis omnium discretissimi essent, nec de imperitia possint aliquam pati calumniam: Hic, inquam, beatus Michael (hoc enim titulo eum Græci nominant) scripsit oratione panegyrica res gestas Dionysii Areopagite, qua eum avocatum ab Ecclesia Atheniensi, & missum in Gallias, curasse Ecclesiam Parisiensem, ac tandem ibidem ad ultima Traiani tempora martyrium consummasse, pluribus profertur (d). Scripsit ea Syngellus videtur, cum sub eodem Theophilo Orientalis Ecclesia dura persecutione vexaretur; ut ipse in fine orationis testari videtur, dum Dionysium enixius rogat, ut tyrannidem, quæ grassabatur in Ecclesias, pellat, & pacem perditam restituat.

Quod item ad Græcorum attestatorem pertinet, Metaphrastes ex antiquioribus memoriis ejusdem Dionysii vitam describens, iisdem ad stipulatus est, & alii commentarii ex recentioribus. At ne quis putet ea tum primum Acta Dionysii Areopagite a citatis auctoribus fuisse inventa atque conscripta; accipiat, quid, scribens ad eundem Imperatorem Ludovicum, Hilduinus de antiquorum Græcorum monumentis his verbis testatus sit: *Usque hodie Græcorum majores, & Athenarum incolæ perhibent, historiarum scriptis, & successorum traditionibus docti, in eadem civitate Dionysium tunc temporis primum fuisse Episcopum, quando Timotheus Pauli aque discipulus Ephesorum rexerat Ecclesiam; ipsumque subrogato sibi Episcopo Romam adisse, & (ut compererunt) apud Gallorum gentem glorioso martyrio consummatum fuisse. Quod & Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus per legatos suos sollicite inquisivit; & ita se eam rem habere certus, eandem Atheniensium civitatem pallio Archiepiscopali, quod jam ex ea diuturno tempore, orta quadam contentione, subtrahit fuerat, redonavit, &c.*

Ann. Eccl. Tom. II.

CHRISTI
109.ANACLETI PAP.
7.TRAIANI IMP.
10.

Certe quidem est nulla unquam de Græcorum mutua consensione, & ex suis scriptis attestatone suppeterent testimonia; suum ipsorum silentium loco mille testium foret. Etenim mente recolentes, quam ipsi fuerint semper suarum tenacissimi custodes ac vindices, hocque illis esse insum a natura; quippe qui de Homeri patria inter se adeo concertarint: haud putamus fuisse adeo liberales, ut tantum virum, sapientium sapientissimum, Athenarum reliquias, Pauli insignem discipulum, primum ipsorum Episcopum, tam facile donarint Gallis, ut ipsis sibi cum vendicantibus, penitus tacuerint, ac veluti jurato silentio, nullus unquam ausus fuerit vel leviter contradicere. Nam si levissima aliqua probatione, vel ex Athenarum Ecclesie monumentis, vel in certa aliqua & dubia traditione, aut relatione undecumque accepta, his de Dionysio æmuli Latinorum gloriæ adversari potuissent; haud sibi eos temperasse, putandum est, ut non sibi vendicarent sua. Sed quod in re probe testata ac plane perspecta nimis calumniose agere visi essent; tantum abest ut reclamantes contradixerint; ut potius omnes qui de ea re egerunt, calculum suæ sententiæ mutua consensione sponte contulerint. Sed de Græcorum attestatone jam satis.

Quod vero de eadem veritate idem qui supra auctor Hincmarus in testimonium adducit S. R. Ecclesiam: aliqua fortasse ea de re extabant Pontificum Romanorum diplomata: vel, si ea defuissent, dum ille citat ad eandem rem probandam antiqua Missalia Gallicana, quæ ait probata fuisse auctoritate Romanorum Pontificum, Innocentii, Gelasii, atque Gregorii, quorum extare dicit ad Parisiensem Ecclesiam eo argumento scriptas epistolas; satis superque eadem veritas S. Romane Ecclesie auctoritate testata atque probata dici potuisse videtur. Nam moris erat, ut in sanctorum natalibus in sacræ Missæ præfatione res ab eis gestæ, brevi perstrictæ compendio, in ecclesia publice recitarentur: cujus veteris consuetudinis fidem faciunt Missale Ambrosianum, atque Sacramentarium S. Gregorii.

Sed alia insuper ratione accessisse visum est Romane Ecclesie testimonium: quod Stephanus Papa, cum esset in Galliis, & ejusdem Dionysii ope e morbo convalescisset, translatis Romam ejus reliquiis, in ejusdem honorem monasterium Romæ erigendum curavit, quod Græcis monachis suis gentilibus tradidit habitandum. Dicit namque posse videbatur, his publicis monumentis in Ecclesia Romana ratum haberi, Dionysium Areopagitam eundem prorsus esse cum Dionysio Parisiorum Episcopo. Hæc ipsa de Papa Stephano, Dionysii auxilio reddito sanitati, & ejus

XLVI.
Consensus
Græcorum
magni pon-
deris.XLVII.
De Dionysio
Areopagita
quid Roma-
na Ec-
clesia.XLVIII.
Facto rem
testatus est
Stephanus
Papa.

H

gra-

grati animi studio, Ludovicus Imp. ab eodem Hilduino voluit scriptis memorie commendari ex litteris ejusdem Stephani Papae hanc testantis. Quod insuper Romana Ecclesia scriptam a S. Methodio Dionysii vitam, atque ab eodem Romam perlatam, suscepisset, eandemque ejusdem S. R. Ecclesie Bibliothecarius Anastasius Latinitate donasset, atque ad Carolum Imp. in Gallias, datis ad eum.

(a) Apud Hild. ubi supra.

XLIIX. Obiectio de Gregorio diluatur.

(b) Greg. Turon. Hist. Franc. lib. I. c. 30.

L. Aetas Dionysii ex scriptis eius.

VIII. Opera Dionysii Areopagite.

At de fide Ecclesie Gallicane, quam idem Hincmarus adducit de ea re probanda, satis videri possunt quae ex antiquioribus monumentis Acta Dionysii Hilduinus collegit; quae si aliqua in re, ut de tempore ejus martyrii (quod diximus) minus vera habeantur; non ob eam causam cetera omnia, quibus tam Graeci, quam Latini adstipulantur, falsa esse dicenda sunt; cum in divinis tantum Scripturis nullum sit reperire errorem atque mendacium. Re igitur in hunc modum firmiter constituta, his obviare videbatur Gregorius Turonensis (b), dum ait missum Parisios Dionysium tempore Decii Imp. quod quidem tam verum est, quam quod ibi asserit ejusdem Decii tempore Trophimum Arelate, Paulum Narbonam, & Martialem item in Gallias amandatos; quos constat fuisse Apostolorum discipulos, & Apostolorum temporibus ad praedicandum Evangelium in Gallias esse missos. Sed haec, sicut alia plura, auctoris simplicitati multa tam facile admittenti donanda sunt, prout etiam Hilduinus excusat, sic dicens: *Ceterum parcendum est simplicitati viri religiosi Gregorii Turonensis Episcopi, qui multa aliter quam veritas se habet, asserens, non calliditatis astu sed benignitatis & simplicitatis voto, litteris commendavit.*

Quoniam vero in colligendis annis aetatis ejus, alios vidimus esse deceptos; operaepretium existimamus, rei veritatem (quantum licet) ex suis ipsius scriptis hic consignatam relinquere. Cum ipse ad Apollophanem scribens testetur, tempore obitus Salvatoris, quo contigit admirandum illud Solis deliquium, se annum aetatis vigesimum-quintum agentem fuisse: si ad Hadriani Imperium dixerimus pervenisse (quod, ut vidimus, testantur antiqua Martyrologia) necesse est affirmare, ipsum suae aetatis anno decimo supra centesimum obiisse: nam secundum chronographiam a nobis assertam, anno

Ad num. LI. & seqq. An D. Dionysius Areopagita, Opera, quae ejus nomen praefereunt, scripserit, in magna disceptatione positum. Plures enim tam ex Orthodoxis, quam Protestantibus

Christi centesimo decimonono ponitur ingressus Hadriani Imperatoris. Quod haud adeo mirandum videri debet, si quis consideret, divina providentia factum ut complures Apostolorum discipuli longiorem aetatem vixerint, ut Apostolicarum institutionum essent viva quaedam monumenta; velut Ignatius, de quo egimus, qui Dominum in carne viderat, & Quadratus, qui temporibus ejusdem Traiani rexit Ecclesiam Atheniensem, complures se vidisse tradit, qui tempore Christi in Judaea variis oppressi languoribus sanati essent, ac eos qui a mortuis resurrexissent: quod ex suis ipsius scriptis narrat S. Hieronymus (c). Adde his Hermam Pauli discipulum, cujus & fuisse dicitur liber ille, *Pastor* (d), inscriptus: hunc usque ad Antonini Pii tempora, qui successit Hadriano, constat pervenisse, quippe qui sub Pio Romano Pontifice librum illum conscripsit (e). Sed ante omnes in exemplum adducendus fuisset Simeon Hierosolymorum Episcopus, quem annum agentem centesimum atque viceesimum, hoc anno martyrio vitam functum esse diximus. At nec (quod ad hanc rem spectat) praeteriisse oportuit Polycarpum Joannis Evangelistae discipulum, praefectum hoc tempore Ecclesie Smyrnaeorum; quem tamen constat sub Marco Antonino & Lucio Vero, qui successerunt Antonino Pio, martyrium consummasse, Sed de his quae ad longevam aetatem hominum spectant, lectorem provocho ad ea quae tomo primo Annalium ex tabulis Romani census sunt superius recitata.

(c) Hieron. de Scrip. Eccl. in Quadrato. (d) Hieron. eod. lib. in Herm. (e) Lib. de Rom. Pontif. in Pio.

Jam vero difficilior remanet de Dionysio enodanda quaestio: num illa ipsa quae Dionysii Areopagite nomine feruntur scripta, vere ipsius sint. Sane quidem in re ante annos septingentos communis Graecorum omnium ac Latinorum consensione firmata, haud putamus aequum dignumque sic agere, perinde ac si re integra, nunc primum hi commentarii prodissent in lucem, & quid de his censendum foret, rogarentur eruditorum sententiae. Sed cum ante tot saecula eadem Scripta fuerint ut Dionysii Areopagite cognita, examinata, probata, ac totius Catholicae Ecclesiae usu atque auctoritate recepta, & jam (ut ita dicamus) praescripta penitus videantur: in re adeo probata atque confessa erubescit oratio sic versari, ut in quaestione recens oborta, ad utrumlibet, quid ipsa sentiret, liberas laxare habenas eloquii debeat. Ceterum quod jura veritatis sint ampliora omni

LI. De Scriptis Dionysii Disputatio.

contendunt, Opera illa non ab eo, sed ab aliquo Dionysio juniore conscripta fuisse; de quo etiam certatur, vixerint ante Concilium Chalcedonense, an post illud. Legendi inter ceteros

ni antiquitate, quippe quae nulla plurimorum saeculorum valeant praescriptione laedi, nec innumera testium multitudine obrui atque labefactari: sic de his agendum nobis proponimus, ut rei dignitati ac veritati sit omni pariter ex parte consultum; cum alioqui nullus sit reliquus fidei locus, nisi ipsi in omnibus veritas suffragetur. Quamobrem nostrae narrationis argumentum illud exit, accuratius pervestigare, num quae ab iis obijciuntur qui contrarium nituntur adstruere, ejusmodi sint, quae a majorum sententia discedere prolixius cogant; quandoquidem haud aequanimiter pati possumus, quae sunt tot tantisque testibus obignata, levibus quibusdam conjecturis convelli, & non nisi certis firmisque atque adeo verissimis rationibus irrita reddi. At quoniam probe scimus, pro defensione nominis auctoris a compluribus exudit viris conscriptas esse apologias, quas numerat Sixtus (a), & a recentioribus alias additas esse: haud nostri ratio patitur instituti, omnia hic adversantium haereticorum (b), vel curiosorum argumenta retexere: sed infusa quaedam ac levissima praetermittere, fortiora tantum, quae ipsis videantur penitus insolubilia, pro virili dissolvere.

(a) Sixt. Senens. Biblioth. lib. 2. in Dionys. (b) Matth. Gal. in Areop. & alii spars.

LII. Diluuntur obiectioes.

LIII. Clemens Philosophus quis.

Quod igitur in primis obijciuntur, ritus, caeremonias Ecclesiasticas, ac monasticas, institutiones ab auctore assertas ac saepius inculcatas, non fuisse in Ecclesia Dionysii Areopagite temporibus: quam falsum sit, consulat prudens lector quae primo Annalium tomo dicta sunt, ubi de diversis Ecclesiasticis ritibus egimus, & cum de Essenis susus pertractata est controversia: inveniet enim satis perspicue demonstratum, Ecclesiasticas caeremonias ex Apostolorum fontibus in Ecclesiam dimanasse, vitamque monasticam in Essenis (quos fuisse Christianos, aperte docuimus) produsse, sed primitus in Joanne exordium sumpsisse: adeo ut non sit opus in his diutius immorari.

Rursum vero quod Dionysius de Divinis nominibus citet Clementem philosophum; calumniatur ipsum intellexisse Clementem Alexandrinum, qui ea testatus sit de exemplaribus libro octavo Stromatum: in quo cum nihil hujusmodi profusus inveniat, manifestae calumniae arguuntur, dum Christiano homini de Ideis Platonis opinionem impingunt. Ceterum cum auctor citans Clementem, non sicut in aliis solet, cum Christianos allegat auctores, aliquo digno ac excellenti honesto titulo, sed tantum dicat, *Philosophus Ann. Eccl. Tom. II.*

Isaacus Habertus in Archieratico, Joannes Launojus in Opusculis de duobus Dionysii, Atheniensis, & Parisiensis, Joannes Morinus in Opere de Sacris Ordinationibus, Schellratius in

phus Clemens, &c. plane demonstrat, se haud quempiam Christianae religionis hominem intelligere, sed Ethnicum philosophum aliquem. Cum enim citat Ignatium: *Divinus* (ait) *Ignatius*; de Hierotheo: *Eximius Hierotheus*; *Divinus Bartholomaeus*; & alia id genus: cum vero quempiam Gentilium nominat, absque aliquo honoris titulo, cujus sit professionis tantum indicat; sicut cum nominat Apollophanem, sophistam appellat. At quisnam fuerit Clemens ille Platonius Philosophus, quem citat Dionysius, est paulo accuratius pervestigandum. Claret his ipsis temporibus Dionysii Platonius philosophus, nomine Actus Clemens, ad quem extat Plinii (c) Junioris epistola, qua eum hortatur ut inhaereat Euphrati, itidem Platonico philosopho omnium celeberrimo, Romae tunc agenti, ut suorum studiorum ab illo extremam manum accipiat; fuerit ne hic ille a Dionysio citatus, certo affirmare non audeam. Sed quis negabit, ejus nominis antiquiorem reperiri philosophum; nisi qui se legisse jactet ex Graecis Antigonum, Carystium, Satyrum, & Aristoxenum, ex Latinis vero Varronem, Sentram, Nepotem, Hyginum, atque Tranquillum? qui omnes (ut tradit S. Hieronymus d) Scriptorum Gentilium texere catalogos; quorum vix nomina, eaque paucis notata, tantummodo remanserunt: quique si nullum ejus nominis inter philosophos numeratos Clementem reperisset, etsi non penitus convincere, in suspensionem tamen de impostura auctorem adducere potuisset.

(c) Plinio lib. X. epist. 10.

(d) Hieron. de Scrip. Eccl. in praefat.

Inanis quoque prolixus redditur & illa ipsorum argumentatio, qua dicunt: Cum auctor citet Ignatium, & Dionysius sit sub Domitiano defunctus, longe antequam Ignatius eam ad Romanos citatam epistolam scriberet: certum reddi, alium a Dionysio esse operis illius auctorem. Sed haec omnia evanescent ex his quae a nobis superius dicta sunt, nempe Dionysium ad ultima saltem Traiani tempora pervenisse, immo & sub Hadriano martyrium consummasse.

Verum major inde suboritur difficultas: Quomodo auctor libros illos inscripserit ad Timotheum, quem sententia Ignatii constat, jam antequam ipse scriberet eam epistolam ad Romanos, fuisse defunctum? testatur enim id ipse in epistola ad Philadelphios; sed & cum ad Ephesios scribens tradat, ei tunc Ecclesiae praefectum esse Onesimum; satis aperte significat, Timotheum, qui eis praerat Episcopus, jam vitam functum esse. Primus enim illi

LIV.

LV. De Timotheo obiectio.

secunda parte Antiquit. illustr. Petrus Franciscus Chiffetius in Dissertatione singulari de hac re, alique. Hoc enim examinare in tam brevi Opere non vacat.

Ecclesiæ a Paulo Apostolo præfatus est Timotheus, cui subrogatus est Onesimus: Joannes autem Evangelista, non Ephesinæ, ut privatim ejus Episcopus præfisset Ecclesiæ; sed ut Paulus ibi olim & Petrus, Asiæ omnes curabat Ecclesias, ut superius fusius demonstravimus. Quando autem Timotheus martyrio vivendi finem fecerit, ut ei Onesimus fuerit substitutus, ex Ignatii epistola ad Ephesios colligi posse videtur: nam cum de ipso agens hæc addat: *Benedictus Deus, qui donavit vobis, qui tales estis, talem habere Episcopum:* haud pridem eum creatum Episcopum Ephesinum significat. Porro ea epistola hoc ipso anno scripta est, ut superius demonstravimus. Neque enim asserimus Metaphrasti (a) vel cuivis alii, qui eum secutus affirmet Timotheum sub Domitiano consummasse martyrium: nam ipse sibi pugnantiæ scribit, nimirum dum ibidem tradit Timotheum vita functum, postquam Joannes Evangelium scripsit: alibi vero cum agit de Joanne (b), ipsum ait non sub Domitiano, sed postquam ex Patmo Ephesum rediit (quod sub Nerva factum est) Evangelium conscripsisse. Si igitur post Evangelium a Joanne scriptum Timotheus necatus est; certe non sub Domitiano, neque sub Nerva, sub quo permixta erat Christiana religio, sed Traiani temporibus id contigisse oportuit, eumque perseverasse in eadem Ecclesia Episcopum ad hunc propemodum annum; verumtamen certum esse, Timotheum ante Ignatium martyrio coronatum esse. Quod vero Dionysius, scribens ad Timotheum de Divinis nominibus commentarium illum, citet Ignatii epistolam post Timothei obitum scriptam: haud insulsa videtur illa responsio, qua dicitur, ab auctore ea verba Ignatii postea esse addita. Quis enim dubitet, quemlibet tractatorem ad extremum usque suæ vitæ diem suas lucubrationes, aliquid addendo, minuendo, vel immutando, solitum expolire? immo & sæpe accidere, quæ prius sunt scripta, penitus abolere, & nova meliori judicio cudere? ut de se ipso S. Hieronymus in præfatione in Abdiam Prophetam testatur, & S. Augustinus sæpius proficitur.

(a) Metaphr. 22. Januar.

(b) Metaphr. die 27. Decemb.

LVI. Timothei plures hoc eodem tempore.

Ceterum quis nos compellit, ut affirmemus, auctorem ea scripsisse ad Timotheum Pauli discipulum, Episcopum Ephesiorum? nam germana, & ab auctore illa operi de Ecclesiastica hierarchia præposita est inscriptio: *Compresbytero Timotheo Dionysius presbyter:* sicut & in titulo commentarii de Mystica Theologia; quæ autem præfixa est libro de Divinis nominibus, in hæc verba: *Sancti Dionysii Areopagite Atheniensis Episcopi ad Timotheum Episcopum Ephesinum liber de Divinis nominibus,* a librariis esse appositam, omnes jure consentiunt. Verum quod au-

stor ipso in exordio commentarii de Ecclesiastica hierarchia dicit: *Sacerdotii quidem nostri functionem, sanctissime filii Timothee,* alium quempiam juniorem Timotheum signare visus est; cum alioqui ætate majorem Dionysium Areopagitam fuisse Timotheo, ex his quæ dicta sunt, facile colligi possit. Nam Episcopus coepiscopum nominare consuevit fratrem, non filium, mille exemplis esset facile demonstrare: quamobrem cum Dionysius appellet Timotheum filium, evidens est, alium aliquem, quam Timotheum Ephesinum Episcopum intellexisse. Et quid absurdum, plures ejus nominis eo tempore fuisse Christianos? consuevit autem Fideles, Apostolorum nominibus, ipsorum amore, filios suos nominare, auctor est Dionysius (c) Alexandrinus Episcopus; ac proinde plures inter Fideles eodem, quo illi fuisse nomine insignitos, par est credere. Constat tunc quoque vixisse filium Pudentis Romani nobilissimi Senatoris Timotheum, eundemque Petri & Pauli discipulum, atque presbyterum, de quo mentio habetur in Actis sanctarum Pudencianæ & Praxedis, necnon in Romano Martyrologio (d), cum agitur de Novato, ejusdem Pudentis filio.

(c) Apud Euseb. lib. 7. c. 20.

(d) Mart. Rom. 29. Jun.

Verum si velimus ea (quomodocumque id acciderit) ad Timotheum Ephesiorum Episcopum esse conscripta: non eo quidem consilio (ut alii cavillantur) ad ipsum scripsit, ut, quem jam Paulus instituerat, theologis imbueret facultatibus: nam ipse aliquando hæc ad eum (e): *Mihi igitur ipse quoque, o amice, perfectioris intelligentiæ consortium trade, hierar. in meisque ostende luminibus quascumque viderere potueris decentiores, uniusque illius sacratissima effigie præferentes venustates:* sed potius, quod ait Paulus (f), *Sapientiam loquimur inter perfectos:* nam idem quoque Apostolus inferius conqueritur, dicens: *Ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed tamquam carnalibus: tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nec potestis:* ac rursus in eundem sensum ad eisdem (g): *Sive mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis.* Sicque magna Dei providentia factum videtur, ut, quæ esset sapientia illa perfectioribus communicanda, solidusque ille cibus ætate grandioribus impartendus, abdita sanctioribus revelanda, quid item altissimas illas sedes Angelis tantum pervias dono Spiritus penetrare, ac denique quid esset hominum loqui linguis & Angelorum, Dionysius egregiis tradiderit exemplaribus, ac formis expresserit.

LVII.

(e) Dionys. de Eccles. hierar. in fine.

(f) 1. Cor. 2.3.

(g) 2. Cor. 12.1.

Ceterum indignum plane ac nefas est existimare, tam sublimem ac excellentem & mente divinitus illustratum Theologum,

LVIII. Auctoris majestas hunc non admittit

gum, cæli cardines perambulantes, choros angelicos pervestigantes, Divinitatis thronum adeuntes, & secreta rimantes; ipsum, inquam, tamquam ludionem in scena, superinducta larva, ludere, aliumque ab eo qui esset, voluisse mendaciter fingere, alias mentiri personas, multaque falsa componere ac simulare, quæ ut vera certa que vellet ab omnibus accipi: idque magno suæ gloriæ detrimento, cum impostura fugillandus esset; & immortalam illam, quam sibi ex suis ipsius divinis plane descriptionibus gloriam comparasset, proprio occultato nomine, & alieno superinducto, inaniter prodigere visus esset: quam si (quod decet sapientem) dixerimus contempnissimam; certe multa mentiri, sapientis non fuit, ejus præsertim, qui cælestia ac divina pertractans, a levissima quaque opinione mendacii procul debeat abhorre. Cessat igitur plane omnis de nominum impostura suspicio: pariterque ex his, quæ dicta sunt, exploratum habetur (quod præstare polliciti sumus) nihil ob stare quæ objecta sunt, quo minus illum ipsum (ut præsertim titulus) germanum illorum operum, legitimumque auctorem fuisse dicamus Dionysium Areopagitam.

LIX. De silentio Eusebii atque Hieronymi.

Sed quod reliquum est, videamus: cur illi qui de scriptoribus Ecclesiasticis catalogum antiquitus conscripserunt, ut Eusebius sparsum, & S. Hieronymus una simulo ordine temporum deducta serie scripto de ea re commentario, de Dionysio Areopagita ne verbum quidem fecisse noscantur? Quod ad Eusebium spectat, suspensum quidem nec testimonio dignum, ejus videtur esse silentium; quippe qui Arianorum patronus, ac sectæ illius vexillarius (sic enim appellat eum S. Hieronymus) haud edere sibi suisque opportunum putavit, quæ ipso solo aspectu Arianorum dogmata potuissent infringere: nam ex nobilissima illa Cæsariensi libri omnibus referatissima bibliotheca Pamphili martyris, quæ fuerat Origenis, haud ea omnino prodidit majorum monumenta, quæ Arianam hæresim labefactare ac confutare penitus potuissent: ac proinde agens in historia quam scripsit de Scriptoribus Ecclesiasticis, nequaquam fecit omnium mentionem. Et, ut omittamus de aliis dicere, nonne dolo malo Theognosti Theologorum celeberrimi nomen atque scripta silentio obvoluta reliquit, quod Confubstantialis nominis esset assertor? At is non præterit S. Athanasium, qui eum sæpius citat, ut cum ait (a): *Discite nunc Christi rebelles Ariani, Theognostum, virum disertum, non abhorruisse a vocabulo substantiæ: scribens enim de Filio Dei in secundo Hypotyposon ita locutus est, &c.* recitat ibidem gravissimam disertissimi viri sententiam de una eademque Filii Dei

(a) Athan. de Synod. Nican. decret. contr. Ariam hæresim.

cum Patre substantia. Itemque alibi (b): *Prisci igitur homines, inter quos & Origenes, vir omnium disciplinarum & multum industrius, & Theognostus ille admirandus & perquam studiosus (horum enim opera legebam, cum tuam epistolam acciperem) tradunt nobis, &c.* Haud sane putandum Theologorum celeberrimum, Athanasio probe notum, Eusebium præterisse; quin potius dolo malo eum prætermisisset, ac penitus suppressisset.

(b) Athan. de peccat. in Spiritum sanctum ad Serapionem.

At non ego primus, sed jam olim S. Maximus monachus, strenuus pro veritate Catholica adversus Monothelitas propugnator, Eusebii silentium de Dionysio implicitatis nota fugillavit. Ceterum ipsius Dionysii opera potentissima arma continuasse ad expugnandam Arianam impietatem, citatus jam ante a nobis Michael Syngellus in illis apprimè veratus plenissimam fidem facit: quamobrem si quid in iis subtilis inspector offenderit; quod aliter se habere interdum sibi videatur; boni consulat, & aliunde illud irrepisse non dubitet. Quod vero ad S. Hieronymum spectat; cum ejus fides sincerissima nulla prorsus suspitionis labe conspersa habeatur, & nullus omnino in eo dolus subesse possit; aliunde ejus silentii ratio petenda est, nimirum ab ejus scribendi operis instituto: quo videlicet in præfatione ad Dexterum, eos se colligere proficitur antiquos scriptores Ecclesiasticos, quos invenisset ab Eusebio recensitos: quod & præstitisse, certum est, illis tantum superadditis, qui post Eusebii obitum usque ad sua tempora in Ecclesia florere; reliquos vero Sophronium addidisse, omnes intelligunt: nec fuit ejus ratio instituti, si quæ ab Eusebio fuissent prætermisisset, perquirere, ipsumque propterea vel oscitantia vel doli mali arguere.

LX. Diluitur obsecro de silentio S. Hieronymi.

Quando autem eadem Dionysii opera in lucem prodierint, & an omnia simul, incertum est, sed sicut alia complura ejusdem auctoris desiderantur, quorum ipse meminit: necdum ab aliis hæcenus visa; ita neque omnia simul reperta putamus; si quidem Athanasio notus tantum videtur fuisse liber, qui tractationem continet de Cælesti hierarchia, quem tantummodo citasse (c) reperitur: quod est mirum, si verum est quod scribit idem qui supra Maximus, Dionysium Alexandrinum novisse opera Dionysii Areopagite, nota Dionysii scholiis illustrasse; adducens in ejus rei testimonium Anastasium Episcopum Antiochenum in eo commentario, cujus est titulus *Evangelii ad Romanos*. Innotuisse eadem Joanni Chrysofotomo, qui eum ob sublimem Theologiam appellavit *magis*, hoc est, volucrum cæli, auctor ad Carolum Calvum Imperatorem. His necessario addenda putavi quæ Romæ ac-

LXI.

(c) Athan. lib. quæst. 9.3. Quibus nota Dionysii scrip.

cepi a nostro Henrico. Spondano Gallo Valcone Typographiæ Vaticanæ in correptione edendorum librorum inserviente, viro sane integra fide & doctrina conspicuo, qui testatus est se accepisse a Jacobo Dauy de Perronio Episcopo Ebroicensi, quem hoc nostro sæculo in omni genere litterarum quisque iure vocabit antistitem, ipsum vidisse, Venetiis cum esset, orationem illam Chrysostomi Græce scriptam, in qua elogium illud de Dionysio recitatur, ejusque homiliæ titulum esse, Cygnæa vox Chrysostomi; quam scilicet habuerit Constantinopoli, antequam in exilium proficisceretur. Insuper oblatum ibidem fuisse librum illum Dionysii in Areopagitam, quem in modum catenæ compositum esse dicebat. Adhuc Deo favente, superest ipse magno Catholicæ Ecclesiæ beneficio. Cyrillum quoque Alexandrinum Episcopum novisse scripta Dionysii Areopagitæ, eaque citasse in libris quos scripsit adversus Dioscorum & Theodorum, & in libro de Incarnatione Verbi, fidem facit Liberatus diaconus in brevuario (a), quod de causa Nestoriana & Eutychniana conscripsit; sed nescio qua injuria vel fraude ea exciderint. Est & apud Origenem (b) sermo (& licet Origenis non sit, antiqui tamen auctoris est tractatio pugnantis adversus Arianos) in quo idem Dionysius Areopagita citatur.

(a) Liberatus in Breviario c. 10.
(b) Orig. hom. de diversis.

LXII. Opera Dionysii majoribus cognita.

Ex his itaque haud recte sensisse noscuntur, qui putarunt Dionysii Areopagitæ lucubrationes, antiquiores Patres, quos recensuimus, omnino præterisse: ut Constantinus cognomento Philosophus, qui solebat deplorare majorum infelicia tempora, quod Patres his Dionysii caruerint commentariis, quibus potuissent Arii, Eunonii, Nestorii, Eutychetis, & aliorum errores facile confutare. Cæteri autem Græcorum, qui postea claruere, ut Anastasius Sinaita, Anastasius Nicænus, Maximus monachus, Photius, Damascenus, Andreas Cretensis, Suidas, & alii denique omnes, nemine adversante, non solum noverunt Dionysii Areopagitæ scripta, eisque sunt usi; sed & eadem ejus esse auctoris, pugnaciter defenderunt.

LXIII.

Eadem Dionysii scripta a Romanis Pontificibus, quorum in his summa est auctoritas, citantur. In primis enim citatur a S. Gregorio (c) Magno liber de Cælesti Hierarchia, & a Martino Papa & martyre, atque in Romana Synodo ab Agathone Papa in epistola ad Heraclium & Tiberium Imperatores, quæ recitata est in Sexta Synodo, actione quarta. Hadrianus (d) Papa in epistola ad Carolum Magnum Imp. citat ejusdem Dionysii epistolam ad Joannem Evangelistam conscripam: Nicolaus Papa item allegat, scribens ad Michaëlem Imp. epistolam Dio-

(c) Greg. in Evang. homil. 34.
Roni. Pontificibus nota Dionysii scripta.
(d) Hadr. epist. ad Carol. c. 36.

nyssii Areopagitæ ad Demophilum. Sed utinam extaret commentarius ille Theodori presbyteri, cujus Photius meminit, quo solvit objectiones negantium ea opera esse Dionysii Areopagitæ: sane quidem haud nobis vel aliis fuisset adeo laborandum. Quæ enim hodie a Novatoribus objectiones refricantur, olim a Græcis curiosis fuerunt vehementius inculcæ. Non enim majores nostri, simulac Dionysii lucubrationes prodierunt in lucem, oscitanter, nulla de illis habita exactissima peruestigatione, eas receperunt; sed iisdem propemodum, quibus modo, controversiis ab illis accurate discussis atque examinatis, easdem germanas inventas, & ab omnibus objectionibus vindicatas, tam Orientalis quam Occidentalis Ecclesia usu probavit atque recepit.

De commentario itaque Theodori presbyteri fidem facit Photius, dum in sua Bibliotheca sic ait: *Legimus Theodori presbyteri librum, quo demonstrat, eaque S. Dionysii habemus opera, germana esse, nec pseudepigrapha. Quatuor enim objectiones solvit; quarum prima, qua arguitur illa non esse legitima, talis existit: Si enim, inquit, pseudepigrapha minus essent, quomodo Patres posteriores de illorum verbis & sententiis nullam fecerunt mentionem? Secunda. Quod Eusebius Pamphilus opera a sanctis Patribus conscripta recensens, de S. Dionysii operibus nec verbum quidem. Tertia: Si traditiones in Ecclesia longo tempore sensu & pedetentim ortæ & progressæ sunt; quomodo apud S. Dionysium ita specialis illarum quedam habetur descriptio? Et paulo post sic meminit de quarta objectione; Quod loquitur de B. Ignatii epistola, cum sanctus quidem Dionysius Apostolorum temporibus floruerit, Ignatius vero sub Traiano martyrii certamen perfecit, qui paulo ante obitum epistolam illam conscripsit, de qua apud S. Dionysium est sermo. Has igitur quatuor objectiones solvere contendens Theodorus, pro viribus nititur demonstrare, germana esse sancti Dionysii opera: Hactenus Photius.*

LXIV. Theodorus defensor scriptorum Dionysii.

Addendus iis esset Georgius Pachimerius, qui in Dionysium Areopagitam commentarium elaboravit: sed nequam inter antiquos adnumerandus, qui claruit temporibus Michaelis Palæologi, a cujus Imperii tempore cœpit historiam scribere. Quamobrem rejiciendus est commenticius ille titulus, qui affixus est ejusdem paraphrasi in ejudem Dionysii epistolam, quo dicitur auctorem opus illud aggressum esse hortatu S. Athanasii Patriarchæ Alexandrini tunc agentis Constantinopoli. Miratus sum equidem, virum eruditum Godefridum Tilmandum, qui eandem paraphrasin Latinis edidit, & longam disputationem pro iisdem scriptis e-

LXV.

laboravit, hæc adeo manifesta non cognovisse, nec etiam correxisse. Quoniam pacto, rogo, potuit ea scripsisse Georgius tempore S. Athanasii, si in illis commentariis meminit auctor hæresum Nestorii & Eutychetis, quæ post multos annos ab Athanasii obitu emerferunt? Nec est quod de secundo Athanasio, itidem Episcopo Alexandrino, ea potuissent intelligi, qui

federe cœpit anno Domini quadringentesimo octogesimo nono, longe ante etiam quam viveret Pachimerius: fuitque ille non sanctus, sed hæreticus, & Acephalorum patronus. His addendi essent & alii complures recentiores: sed de Dionysio hactenus. Quod autem ad martyrium ejus spectat, consule quæ a nobis sunt in Martyrologio Romano adnotata.

I. ANnus sequens, qui numeratur Domini centesimus decimus, adscribitur Fastis Gallo, & Bradua Consulibus, cum Traianus undecimum annum ageret in imperio: quo (ut auctor est Eusebius (a), & Hieronymus (b) S. Ignatius Episcopus Antiochenus, qui (ut vidimus) anno superioris vincus Antiochia Syriæ ductus est Romam, martyrium feliciter consummavit. Quoniam autem genere mortis? Plane accidit, quod optarat, ut leonum dentibus dilaniatus, gloriosam martyrii coronam fuerit consecutus; rem gestam paucis Eusebius (c) absolvit, his scilicet verbis: *Ignatius item qui ad nostram usque memoriam multorum ore & sermone predicatur, post Petrum successione secundus Episcopatum Antiochiæ nactus est. Fertur porro, hunc ex Syria ad Urbem Romam amandatum, bestiis prædam, & laniatum, ob testimonium quod Christo perhibuisset, esse projectum. Hæc tantum ipse.*

(a) Euseb. hist. lib. 3. c. 30.

SÆC. II. Anno Urbis 861. Olymp. 221. an. 4. A. C. 108.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5601.

☉ 9. BA. ☽ 14. P. 16. April. Indiæ. 6.

JESU CHRISTI 108. Secunda. Baronii 110.

ALEXANDRI PAPÆ I.

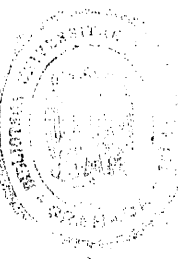
TRAIANI IMP. 2.

I. [1] ANnum. I. ad VIII. Coss. Ap. Annus Trebonianus Gallus, & M. Atilius Metellus Bradua, ex Inscriptionibus ab Onufrio in Fastis relatis.
II. Traianus Imperii Augustei Decennalia dedit, & secundum triumphum Dacicum exhibuit, ut anno 103. ostendimus. Ad hæc Decennalia, referenda quæ habet Dio lib. 68. postquam secundum bellum Dacicum narravit: *Ad Traianum reversum in Urbem quamplurima legationes a barbaris gentibus, & inprimis ab Indis venerunt. Is spectacula edidit dierum centum viginti trium, in quibus interdum cæsa sunt fera mansuetaque bestia mille, interdum etiam ad decem millia: itemque gladiatorum decem millia (inter se) certaverunt. Iisdem temporibus stravit paludes Pontinus lapidibus, extruxitque juxta vias aedificia, pontesque magnificentissimos fecit, ac nummum omnem adulterinum conflagavit. Hæc enim omnia Decennalium indicia. Cum vero in hujusmodi solemnibus novi sæpe tituli Imperatoribus darentur, hæc Inscriptio in Traiani honorem tunc dicata. Refert eam Sponius in Miscellaneis E-rudita: Antiq. pag. 268.*

[1] Coss. Ap. Annus Trebonianus Gallus, M. Atilius Metellus Bradua. Gruterus pag. XXIII. 7. DD. XII. KAL. JULI. APPIO. ANNIO. TREBONIO. GALLO. M. ATILIO. METELLO. BRADUA. COS. Ibidem num. 8. DEDICAVIT. X. KAL. MAIAS. APPIO. ANNIO. M. ATI. . . . COS. Pag. LXV. 7. DEDICAVERTQUE XI. KAL. MAIAS. APPIO. ANNIO. TREBONIANO. GALLO. M. ATILIO METELLO. BRADUA. COS. Pag. MLXXXI. 15. AP. ANNIO GALLO. M. ATILIO. BRADUA COS. Male ergo apud Pagium Metellus est, quam ex lapidibus Metellus dicendus sit. Fasti Idatiani: Gallo & Bradua; ita & Vindebonenses, postremis de more nominibus. Panvinus & Almelovenius suffectos credunt ex Kal. Martiis C. Julium Africanum, & Clodium Crispinum.

Ceterum Metaphrastes (d) ex veterioribus tabulis, post alia multa, hæc de ejus adventu Romam, atque martyrio: *Venit Romam, & sistitur ante Præfectum Urbis. Is cum Theopborum vidisset Ignatium, & litteras accepisset Imperatoris; dies autem advenisset opportunus, quando erat dies festus & celebris Romanorum; ducit eum in medium theatrum, sicut jubebat improbum edictum Imperatoris. Cum ergo universa civitas sederet in theatro, cum ardenti spiritu & oculis jam spectaculum amantibus; utpote quod jam fama ubique annuntiaisset, Syriæ Episcopus cum feris esse pugnaturus: conversus ille ad populum quodam generoso & inflexibili animo, ut qui gloriaretur, & sibi placeret, propter eam, quæ pro Christo suscipi cernebatur, ignominiam: Viri (inquit) Romani, & presentes hujus certaminis spectatores; non hæc mihi sunt, ut luam pœnas alicujus maleficii (maleficorum enim*

II. apud Sur. 1. Februar. Acta de sancti Ignatii martyrio.

IMP.

enim, quod sepe diximus, Gentiles dicebant esse Christianos, atque ut maleficos esse damnandos: aut scelerata alicujus actionis auctores) sed ut Deum assequar, cujus quidem teneor desiderio, & quem cupio insatiabiliter. Sum enim ejus frumentum, & molor per dentes bestiarum, ut fiam ejus purus panis. Hæc dixit; & dimissi leones, cum statim laceraverunt & devoraverunt, a solis asperioribus illis ossibus abstinentes: & re vera impletis votis, ut bestie essent ejus sepulchrum: Hæc ille de Ignatii martyrio.

III.
(a) Mart.
Adon. die
1. Februar.
Quanta
passus
Ignatius.

Eadem de Ignatii contestatione ad populum facta apud Adonem (a) leguntur, licet ab eo multa alia Ignatius Romæ passus tradatur, nimirum quod ait: Pili plumbeis scapulas ejus primum contusas, deinde unguis latera ejus dilaniata, & lapidibus asperis confricata; manus ejus igne fuisse repletas, & papyro oleo infuso latera ejus adusta, jussumque super carbones ardentes insistere, rursumque inflammatum lateribus, & unguis laceratum, ac testis crustis perfricatum. Hæc & alia unde acceperit, non invenimus, & certæ ne sint fidei dubitamus. Dissentit quoque Ado a citato numero auctore, dum carnes ejus intactas a leonibus remansisse tradit. Verum cum hæc scribat acta coram Traiano Imperatore, haud probantur, cum constet eum in Oriente egisse his temporibus cum exercitu. Sed nec veritati consentientia sunt, quæ ait accidisse hoc anno undecimo Traiani Attico & Marcello Consulibus: Marcelli enim Consulatus, sed cum Surano, tunc accidit, cum Traianus ageret in Imperio annum septimum. Scimus alioqui, martyrium Ignatii ab aliis poni aliis ac diversis Traiani Imperii annis: sed præstat antiquioribus, nempe Eusebio & S. Hieronymo, fidem præstare.

IV.
(b) Joan.
Chrysof.
serm. de S.
Ignat. 5.
in fine.
Cur Ro-
mæ pas-
sus.

Quid vero S. Joannes Chrysostomus (b) de Ignatio Romæ passus? At illi (inquit) qui Romæ habitabant, cum illic magna vigeret impietas, majore auxilio indigebant. Ideo Petrus, & Paulus, & Ignatius post illos ibi fuerunt immolati, ut civitatem illam, idolorum cruoribus pollutam, proprio sanguine abluerent, & operibus ipsis resurrectionis Jesu Christi crucifixi testimonium afferrent, demonstratis iis qui Romæ degebant, se præsentem vitam tanta cum voluptate nunquam fuisse despecturos, nisi sibi omnino persuasissent quod ad crucifixum Jesum essent ascensuri: & post nonnulla: Ut autem illi

IMP. CAESAR DIVI NERVAE F. TRAIANO
AUG. GERM. DACICO PONTIF. MAX. TRIB.
POT. XII. IMP. VI. COS. V. PROPAGATORI
ORBIS TERRARUM LOCUPLETATORI
CIVIVM CULTORES LARUM ET
IMAGINUM DOMUS AUGUSTI SOLO
TRIVATO SUA PECUNIA FECERUNT.

qui Romam incolebant, hæc esse vera, re ipsa cognoscerent, permisit Deus cum sanctum virum illic morte affici. Quod autem hæc sit causa, ex genere ipsius mortis conabor ostendere. Neque ut extra muros in barathro, aut in carcere, aut in angulo aliquo occideretur, damnatus est; sed in medio theatro, universa civitate seorsum considente & spectante, bestis in ipsum immixtis & concitatis, martyrium pertulit: ut sub omnium oculis adversus diabolum tropæum erigeret, cunctosque suorum certaminum imitatiores efficeret; cum non modo fortiter, sed etiam cum lætitia mortem oppeteret, ferasque cum omni voluptate spectaret, non quasi raperetur e vita, sed tamquam ad vitam meliorem ac præstantiorem vocaretur. Unde hoc fit perspicuum? ex verbis quæ moriturus loquebatur. Cum enim id genus supplicii sibi esse subeundum intellexisset: Ego, inquit, feras illas adjuvarem. Hæc Chrysostomus, alludens, puto, ad ea quæ ipse scripserat ad Romanos.

V.
Ignatii
Reliquiæ
Antiochiam
al-
lata.

Post vero necem sanctissimi viri, Syros, qui eum comitati sunt Romam, susceptas ejus sacras reliquias, Antiochiam ovantes magno gaudio retulisse, idem auctor testatur, sic suos alloquens Antiochenos: Exiguam ad tempus eum vobis ademit Deus, sed majore cum gratia restituit. Et quemadmodum pecuniam mutuantes, cum fenore ea reddunt quæ acceperunt: sic etiam Deus pretiosum hunc thesaurum paulisper suscipiens ut ostenderet Romæ, majore cum gloria illum vobis retulit. Emisit enim Episcopum, & martyrem receptis: emisistis cum precibus, & cum coronis suscepistis: nec vero vos soli, sed cunctæ quæ interjectæ sunt civitates. Quomodo enim eas affectas existimatis, cum reportatas reliquias cernerent? quem voluptatis fructum percipere? quanta lætitia gessere? quam faustis undique acclamationibus coronatum amplecti? Quemadmodum pugilem generosum, qui omnes devicerit adversarios, spectatores e cavea cum plausu consurgentes sublimem statim excipiunt, nec terram attingere patiuntur; sed humeris sublatum, innumerabilibus laudibus exornantes, domum reportant: sic quoque sanctum illum omnes ex ordine civitates ab Urbe relatum suscipientes, humerisque gestantes, Antiochiam usque sunt comitata, martyrem coronatum celebrantes, diabolum deridentes, quod e contrario illi versutia successisset. Et tunc quidem cunctis illis civitatibus profuit, do-

Egregii certe tituli, quibus postea Hadrianus Traiani filius adoptivus cohonestatus est, & ut ex usu, qui invaluerat, conicere licet, in Decennalibus, vel aliis id genus festis.

Martyrium S. Ignatii longe post præsentem annum contigit, ut ex dictis anno superiori certum redditur.

III.
S. Ignatius

cumentoque fuit, & patriam hanc usque in præsentem diem locupletavit. Hucusque Chrysostomus de ipsius reliquiarum tunc facta translatione. Positas eas fuisse in suburbis Antiochiæ, ad portam Daphniticam, auctor est S. Hieronymus (a): quando autem intra civitatem perlata fuerint, suo loco dicemus: agitur hujus translationis anniversaria celebritas decimaseptima mensis Decembris.

(a) Hier. de
Scrip. Ec-
cles. in
Ignat.

VI.

(b) Plin.
lib. 10.
epist. 73.

Ignatii
digna
translatio.

VII.
Miracula
multa ex
Reliquiis
S. Ignatii.

Sed quod ait Chrysostomus, eam sic solemniter omnium plausu, concursu, & accursu esse factam: cum constet antiquo jure Romanorum, reliquias defunctorum, prohibitas esse transferri; scribatque Plinius (b) his temporibus ad Traianum, pro ea re impetranda, collegium Pontificum adiri solitum: dicendum est, Christianos ejusmodi licentiam, nulli parentes impensæ, ingenti pecunia redemisse. Distrahere pecunia consuevisse Gentiles reliquias martyrum, notavimus in Romano Martyrologio. At sicut qui nuper, licet vinculis alligatus, cum duceretur ad bestias, magno honore (ut vidimus) a civitatibus per quas transiret, fuit affectus: ita, Deo sic disponente, eum ab iisdem, qui eum Romam ad martyrium fuerant comitati, Antiochiam reduceretur, factum est, ut eadem loca, & civitates eodem occurrentes, quem vincum magno fuerant honore profecuta, eundem corona martyrii redimitum exultantes ubique susciperent. Suspensos enim omnes fuisse animo, anxie expectantes quid Ignatio Romæ accidisset: sed hæc avidius S. Polycarpum scire optasse, ipse in fine epistolæ, quam scripsit ad Philippenses, declarat.

Perlata autem S. Ignatii Antiochiam reliquias, ac in suburbio (ut dictum est) in cœmeterio collocatas, permultis magnisque coruscasse miraculis; idem Joannes Chrysostomus testatur his verbis: Non aliter quam thesaurus quidam perpetuus, qui quotidie exhauritur, & nunquam deficit; sic etiam beatus hic Ignatius cunctis ad se accedentibus bene dicens, fiduciam, & strenua alacritate, magnaue fortitudine plenos remittit domum. Itaque non hodie tantum, sed quotidie consumimus, spirituales ex eo fructus percipientes. Quis enim cum fide ad illum accedit, magnis afficitur beneficiis. Sanctorum enim non modo corpora, sed ipsi loculi & monumenta spiritali gratia conferta sunt. Hæc & alia multa Chrysostomus de cultu reliquiarum sanctissimi viri. Videas itaque ex his, quanti fecerint Christiani hujus temporis (omnes haud dubium Apostolorum discipuli) reliquias sanctorum martyrum; dum scæviente licet persecutio, nihil veriti invidiam sævitiamque Gen-
Ann. Eccl. Tom. II.

IV.
S. Onesimus

Ad nam. X. Onesimus Pauli discipulus, alii- que de quibus Baronius, eodem circiter tem-

porum, nec viarum pertæsi difficultates & longitudinem, Roma Antiochiam usque, eas magna veneratione & lætitia retulerunt, & loco honestissimo collocarunt.

Subrogatus fuit ab Antiochenis in locum Ignatii (quod ipse prædixerat) Hero ejusdem Ecclesiæ diaconus, ad quem extat ipsius Ignatii hæc præmonentis epistola; feditque annos viginti (c). Legimus in codice Vaticano, post S. Ignatii epistolam, hujus Heronis ad ipsum jam martyrio coronatum precatorem, his verbis Latine redditam:

VIII.
Heronis
Episcopi
Antiochenus.
(c) Euseb.
in Chroni-
co.

Sacerdos, & assertor sapientissimi Dei, Ignati, immaculata stola indute, perenni fonte saturate, cum Angelis laudem canens, primogeniti certe amice, a peccatis liberate, a diabolo separate: agonista constitutus in stadio veritatis, acquisisti preciosam salutem, confudisti Traianum, & Senatum Romæ, prudentiam nunc non habentem: domesticus nunc factus es Christi in dilectione, fide, & vita. Memor esto mei, filii tui Heronis: ut & ego ex hac vita exiens, sanctis connumerer; ut dignum nomen merear adipisci, & de iniusta statione atque a Deo aliena extraneus inveniar. Ter quaterque beate, qui ad talia pervenisti, pater Ignatii, curvus Israel, & auriga ejus. Evastisti mortem, fugiendo, & de terrenis ad caelestia evolasti: coronam deificam & magnam meruisti, & in amabili Dei agone vicisti. Memento ejus quem nutrituisti, beate martyr, & præsta mihi colloquium, sicut prius facebas. Hucusque Heronis precatio ad Ignatium.

IX.
Heronis
Episcopi
Antioche-
ni precatio.

At non solum Ignatius, sed & alii Episcopi ex suis ipsorum sedibus abstracti, æque petebantur ad necem; quod S. Joannes Chrysostomus (d) testatur his verbis: Neque vero id solum diabolus, sed & aliud non minus grave machinabatur. Nam cum urbium Præfectos ad irucidandos Episcopos impellebat; tum etiam operam dabat, ut in externas civitates abstracti, de medio tollerentur. Id autem agebat, simul ut necessariis rebus spoliarentur simul ut itineris labore confecti redderentur imbecilliores. Hæc Chrysostomus; quod quidem non tantum in Ignatio factum vidimus, sed & id ipsum postea contigisse Onesimo Pauli discipulo, Ephefiorum Episcopo; qui dudum Ignatium, in itinere constitutum, Smyrnæ convenit. Hic, inquam, ab Asiæ Proconsule teneri ac vinciri iussus, Ephefo abductus Romam, ibi lapidibus obrutus, martyrium egregie consummavit; hæc quidem de eo antiquæ Ecclesiasticæ tabulæ (e), in quibus ejus martyrii memoria annis singulis repetenda, notata olim fuerat, his ver-

X.
(d) Chrysof.
de S. Ignat.
serm. 100.

Onesimi
martyrii.

(e) Rom.
Martyrol.
16. Febr. &
alii.

pore, quo Ignatius, martyrii palmam consecutus videntur.

CHRISTI
IIO.

ANACLETI PAP.
8.

TRAIANI IMP.
II.

bis scripta habent: *Hic vinctus Romam perductus, pro fide Christi lapidatus, primo ibidem sepultus fuit; inde ad locum ubi fuerat Episcopus ordinatus (nempe Ephesum) corpus ejus delatum est.* Sed de eo errasse constat Nicephorum (a), dum ipsum sub Domitiano tradit occubuisse martyrio; nam quem certum est supervixisse Ignatio, qui sub Traiano martyr factus est, quomodo ante Ignatium sub Domitiano martyr potuit ex hac vita migrasse?

In Macedonia etiam Dyrachii S. Astius (aliter Antistius) ejus civitatis Episcopus supplicio crucis martyrium magna cum gloria consummavit; quem cum sic pendentem in cruce vidissent septem Christiani, qui eadem urgente persecutione ex Italia illuc confugerant; tanto permoti exemplo, magno animi ardore Christianos esse profitentes, se obulere martyrio, qui omnes jussu Præsidis in mare demersi sunt; agitur horum anniversaria

XI. Martyrium Antistii Episcopi Dyrachii.

(e) Evagrius lib. 2. cap. 21. Evagrii error.

V. Obitus Cerdonis Episcopi Alexand. VI. Alexand. fit Papa.

SÆC. II. Anno Urbis 862. Olymp. 222. an. 1. A.C. 109.

[1] *Coff. A. Cornelius Palma II. & C. Calvisius Tullus II.* De his Capitolinus in vita M. Aurelii. Farii Idatiani & Vindebonenses: Palma II. & Tullus. Hoc anno Hadrianus consul successit fuit. Spartianus in vita cap. III. Sarmatas (Hadrianus) compressit, disciplinam militarem tenuit, procuratores latius evagantes coercuit: ob hoc consul factus est. Fuit autem Hadrianus consul successit cum L. Publilio Celso, ut Spartiani interpretes tradunt. Panninius quoque, Almelovenius & alii, successores faciunt P. Ælium Hadrianum, & L. Publilium, seu Publilium Celsum. Vide Dionem lib. LXIX. pag. 788.

commemoratio tum a Græcis, tum etiam a Latinis (b).

Hoc eodem anno undecimo Traiani Imperatoris, Cerdo Episcopus Alexandrinus, cum ageret in sede annum undecimum, ex hac vita decessit, subrogatusque est in locum ejus Primus, qui tenuit eandem sedem annos duodecim. Hæc omnia Eusebius in Chronico. Quod vero spectat ad electionem Episcoporum Alexandrinorum; S. Hieronymus scribens ad Evagrium, hæc ait: *Alexandria a Marco Evangelista usque ad Heracleam & Dionysium Episcopos, presbyteri semper unum ex se electum, in excellentiori gradu collocatum, Episcopum nominabant; quo modo si exercitus Imperatorem faciat; aut diaconi eligant de se quem induratum noverint, & Archidiaconum vocent.* Hæc Hieronymus. Quam vero ingentem calamitatem, in ultionem sceleris in Ignatium perpetrati, passa sit civitas Antiochena, dicemus anno sequenti, quo contigit, ulciscente numine viri sanctissimi necem.

(b) Martyr. rolog. Rom. 7. Julii. XII. Cerdo Episcopus Alexandrinus.

JESU CHRISTI
ANNUS
III.

ANACLETI PAP.
ANNUS
9.

TRAIANI IMP.
ANNUS
12.

Sequens annus ab Ignatii martyrio, numeratur Domini centesimus undecimus, Traiani vero duodecimus. Contigit nos in prima editione Annalium ponere Consules Messalam atque Pedonem, fidem secutos (a) Evagrii numerantis annos prioris terræmotus Antiocheni sub Traiano usque ad posteriorem terræmotum sub Leone Imp. Sed quod vetus inscriptio reperta non sinat suo loco in Fastis positum Consulatum Pedonis moveri, consignatum ipsum certo anno ab Urbe condita, calculus ipse potius Evagrii mendacii arguendus, quo nos ductos,

cum ipso pariter errasse contigit, ut hic ejus auctoritate Consulatum Pedonis, & recensitum sub ejus Consulatu terræmotum Antiochenum posuerimus, restituendum ipsum sub ipso Consulatu Pedonis post sex annos suo loco. Venia tamen dignus error, cum Casiodori Fastis per hæc Traiani & Hadriani tempora nihil sit perturbatius, ut in his de Consulatu Pedonis illapsus error ex Evagrione potuerit existimari. Sed re comperta, ponatur hic Consulatus Palmæ iterum & Calvisii Tulli, inter suspectos autem T. Ælius Hadrianus is, qui

JESU CHRISTI 109. secund. Baronium 112.

ALEXANDRI PAPÆ 2.

TRAIANI IMP. 12.

[1] *Ad num. I. Coff. A. Cornelius Palma II. & C. Calvisius Tullus II.* Hunc bis Consulatum fuisse docet Capitolinus in Marco cap. 1. Palmam vero, Aulum Cornelium vocatum, patet ex Inscriptione Onuphrina anno XCIX. quo priorem Consulatum gessit, relata.

I. Consules.

CHRISTI
III.

ANACLETI PAP.
9.

TRAIANI IMP.
12.

qui Imperium postea, Traiani adoptione, cujus spem certam in hoc ei magistratu factam ferunt (a), consecutus est. Tertius enim hic annus erat ab ejus Prætura, quam Serviano II. Consule ab eo gestam, notat Spartianus. Caterum ab hoc anno ad annum secundum Leonis Augusti, quo terræmotus ille contigit, qui civitatem Antiochenam gravissime afflixit, numerantur anni cententum quadraginta septem, quot scilicet Evagrius Scholasticus inter lapsos tradit ab altero ejusdem civitatis terræmotu, qui Traiani temporibus acciderat. Unde si calculum

(a) Sparta in Hadriano.

JESU CHRISTI
ANNUS
112.

EVARISTI PAP.
ANNUS
1.

TRAIANI IMP.
ANNUS
13.

Annus præsens, qui ponitur Christi centesimus duodecimus, Traiani vero decimus tertius, a diversis chronographis diversis Consulibus consignatur; nam Casiodorus habet Pisonem, & Hastam, alii quod certius est, Crispinum, & Orsitum; sed in his modo non laborandum, quod Imperatoris annis vera certaque temporis ratio constituatur, nec de Consulibus aliquid certi valeat definiri: siquidem ut superius dictum est his Traiani, sive Hadriani temporibus, Casiodori Fasti mendosissimi inveniuntur. Hoc igitur anno Anacletus Papa, cum sedisset annos novem, menses tres, & dies decem, martyrio coronatur decimatercia die mensis Julii, qua tabula Ecclesiastica (c) anniversariam ejus memorie celebritatem antiquitus notatam habent. Res ab eo gestæ, quas plane fuisse mirificas, multis argumentis assequi licet, communi Ann. Eccl. Tom. II.

Obitus Anacleti. (c) Rom. Martyrol. 23. Jul.

SÆC. II. Anno Urbis 865. Olymp. 222. an. 2. A.C. 110.

I. Consules.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5603.
7. F. 16. P. 24. Mart. Indict. 8.
JESU CHRISTI 110. secund. Baronium 112.
ALEXANDRI PAPÆ 3.
TRAIANI IMP. 13.

[1] *Ad num. I. & seqq. Coff. Crispinus Priscianus, & Solenus Orsitus.* Anacletus Papa anno Christi nonagesimo quin-

ejus sequamur (ut fecimus) priorem hanc cladem Antiochenam, hoc ipso anno, & his quos dixi, Consulibus adscribi oportebit. Sed cum ex Dione constet, illam Pedone Consule, quem in ipso terræmotu Antiochiæ oppressum affirmat, contigisse, Consulatusque Pedonis, ut certissima nota demonstrabitur, non ante sextum ab hinc annum collocari queat; ad id tempus necessario rejiciendus erit hic terræmotus; ac docendum, fidem dandam Dionis narrationi, ipsum vero Evagrium potius in numeri sui computatione lapsum esse.

naufragio scripturarum remanserunt plane obscuræ: nam hæc tantum in libro de Romanis Pontificibus de eo scripta habentur: *Hic memoriam beati Petri construxit, & composuit dum presbyter factus fuisset a beato Petro, seu alia loca ubi Episcopi reconderentur sepultura; ubi autem & ipse sepultus est in pace juxta corpus beati Petri, tertio Idus Julii.* Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, creavitque presbyteros quinque, diaconos tres, Episcopos per diversa loca numero sex; & cessavit Episcopatus ejus dies tredecim. Hæc ibi.

Leguntur ejus titulo epistolæ tres; in quarum ultima quod trium sedium Patriarchalium series ponatur, tum nomen Patriarcharum, tum res ipsa displicet Novatoribus. Nomen quidem antiquissimum est, tum a Judæis, tum etiam a Gentilibus usurpatum, quod, sicut alia multa, in Ecclesiam fe-

II. Patriarchæ nomen.

to demortuus. In Chronico enim Damasci legitur: *Anacletus annis duodecim, mensibus decem, diebus tribus. Fuit temporibus Domitiani a Consulibus Domitiano X. & Sabino (qui anno Christi LXXXIV. Fastis nomen dedere) usque Domitiano XVII. & Clemente, anno Christi XCV. Consulibus.* Sed loco mensibus decem, legendum mensibus duobus, cum Catalogo Palatino. Colitur Anacletus die XIII. Julii. Verum is dies ad aliquam ejus Translationem referendus, ut jam de aliis Natalibus attributis antiquis Pontificibus diximus.

Anacleti Papa obitus.

[1] *Coff. Crispinus Priscianus, & Solenus Orsitus.* Mendose exhibentur a Pagio; sunt autem: *Ser. Salvadianus Orsitus, & M. Peducaus Priscianus.* Vetus lapis apud portam Capenam effusus, & editus a Blanchino in notis ad tomum II. Anastasi pag. 122. SER. SALVIDIENO. OREITO. M. PEDUCACEO (pro PEDUCAEO) PRISCINO. COS. Figlinæ apud Fabretum pag. 508.

BRUT.....
MAR. LUPI.....
ORFITO. ET
PRISCINO. COS.

Fasti Idatiani; Orfito & Prisciano, Vindebonenses; Priscino & Orfito.

CHRISTI
112.

EVARISTI PAP.
I.

TRAIANI IMP.
13.

liciter transit; non tantum enim Judæi, sed & Ægyptii utebantur eo nomine atque primaria dignitate: nam & Herodotus, cum agit de sacris Ægyptiorum, Patriarchas illos nominat, qui principem locum in sacris tenent. Insuper usus est eo nomine Hadrianus (a) Imperator, Traiani successor, in epistola ad Servianum Consullem de Ægyptiorum inconstantiâ, ubi hæc verba: *Ille ipse Patriarcha cum Ægyptum venerit, ab aliis Serapidem adorare, ab aliis cogitur Christum*: sed de ea re suo loco inferius, ubi, quod de Serapide loquitur, calumniam esse aperte monstrabimus. Ceterum de sedium prerogativa a Petro primum instituta, deque ipsarum ordinis ratione diximus primo Annalium tomo.

III.

Hæc eadem habentur in Romanis Conciliis sæpe repetita; nimirum primum, sub Damaso, quæ continet Cresconiana Collectio; deinde sub Gelasio (b); censentur enim hæc tres sedes una, unius nimirum Petri nomine & auctoritate firmata; nam ea ratione Gregorius (c) ad Eulogium scribens, hæc ait: *Cum multi sint Apostoli, pro ipso tamen principatu sola Apostolorum principis sedes in auctoritate convaluit, quæ in tribus locis unius est. Ipse enim sublimavit sedem, in qua etiam quiescere, & præsentem vitam finire dignatus est. Ipse decoravit sedem, in quam Evangelistam discipulum misit. Ipse firmavit sedem, in qua septem annis, quamvis discessurus, sedit. Cum ergo unius atque una sit sedes, cui ex auctoritate divina tres nunc Episcopi præsentent; quicquid ego de vobis boni audio, mihi imputo.* Hæc Gregorius, consentientia omnibus quæ in dictis Conciliis sub Damaso atque Gelasio acta sunt. At de his sedibus sæpe inferius. Sed nunc ad res Romæ gestas redeamus.

IV.
Evaristus
Papa.

Cum (ut dictum est) post Anacleti martyrium sedes vacasset diebus tredecim, in locum ejus est successus Evaristus, & ipse natione Græcus, ex patre Judæo, nomine Juda Bethlehemitico: qui sedit annos novem, & mentes tres. Hæc ex libro de Romanis Pontificibus; in quo (ut alias sæpe diximus) Consules sunt perperam superadditi. Meminerunt Evaristi Irenæus (d), Optatus (e), Epiphanius (f), & Augustinus (g). Cum autem in superius citato libro mox subditur: *Hic titulos in urbe Roma divisit presbyteris; quid per titulos intelligi debeat, est ac-*

III.
Anacleti
Decretales.

Circumferuntur Anacleti Epistolæ Decretales tres, quas Eruditi supposititias judicant. Prima est ad omnes sub Episcopos & Fideles, quæ confusa est tam ex Scripturæ locis, quam ex Clementis ad Jacobum Epistolis, uti ex Rufini, Damasi, aliorumque auctoritatibus. Secunda est ad Episcopos Italiae, in qua sunt testimonia ex Augustino, Idacio, Gregorio Magno de prompta. Tertia ad omnes Episcopos, agitque de Patriarchis,

(a) Flav. Vopisc. in Saturnino.

(b) Habetur tom. 1. Concil.

(c) Gregor. lib. 6. epist. 37. Tres sedes Patriarchales una Petri.

(d) Irenæus lib. 2. c. 3. (e) Optat. contra Parmen. lib. 2. (f) Epiph. hæres. 26. (g) Aug. epist. 165.

curatius perve stigandum. Haud tamen, dubium per titulos accipi domos divino cultui mancipatas, in quibus Christiani synaxes agere consueverant. Est de his exemplum in brevioribus illis, sed plane aureis Pii Papæ (b) epistolis ad Justum Episcopum Viennensem, in quarum priori hæc de nuper erecto titulo: *An-tequam Roma exiisses, soror nostra Euprapia (sicut bene recordaris) titulum domus suæ pauperibus assignavit; ubi nunc cum pauperibus nostris commorantes, Mis-sas agimus: & posteriori: Presbyter Pastor titulum condidit.* Sic igitur quod dicitur Evaristus titulos divisisse presbyteris, de illis plane intelligendum est qui recens essent instituti; sicut enim Christiana religio in dies majoribus augebatur incrementis, ita pariter novos adjicere titulos opus erat, prout & posterioribus temporibus esse factum apparet.

Sed unde acciderit ut domus Fidelium in sacrum usum conversæ, quas nos Ecclesias dicimus, a majoribus Titulis dicerentur, paucis aperiendum. A rebus Fiscalibus videtur accepta esse nomenclatura: tituli namque impositione, rem aliquam sibi Fiscus solitus erat vindicare, atque Principi consecrare; ut cum ait Imperator (i): *Tituli vero, quorum adiectione prædia nostris sunt consecranda substantiis, non nisi publica testificatione proponantur.* Fuisse hujusmodi titulos vela dicendam, quæ regiam repræsentarent potestatem, vel imaginibus Imperatorum vel nominis ipsorum inscriptione insignita, nulla sunt quæ poterunt demonstrare; sed nos breviter tantum rem attingemus. Eiusmodi vela cortinas regias S. Ambrosius nominat, dum scribens ad Marcellinam, de Valentiniano Imperatore agit, qui cortinarum illatione intra basilicam, illam sibi eo modo studuit vindicare, sed eidem a pueris scissis, omnia irrita sunt reddita. Porro titulos & litteris notari solitos, S. Augustinus (k) his verbis demonstrat: *Ne domum ipsius invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces; ipse vult esse possessor, & frontem domus suæ de titulo alieno muniri; ut, cum titulus fuerit lectus, conterritus quis potentia nominis, abstineat ab invasione.* Vetuit (l) Gregorius hujusmodi titulos imponi Ecclesiasticis rebus; quippe qui sciret titulos Ecclesiasticos longe a Fiscalibus diversos esse debere.

(b) Habetur tom. 1. Biblioth. sancti. De titulis Romæ institutis.

(i) I. si quando C. de bon. vac. cant. lib. 11. Tituli qualis.

(k) Aug. in Epist. 2. exp. 2.

(l) Gregor. lib. 5. epist. 44.

CHRISTI
112.

EVARISTI PAP.
I.

TRAIANI IMP.
13.

VI.

Fuisse autem apud Christianos titulum, quo domus aliqua cultui divino manciparetur, vexillum crucis, ex his possumus intelligere, quæ Theodosius Imp. edicto præcepit (a), ut delubra Gentilium Christianæ religionis cultui manciparentur, collocato in eis (ut ait) venerandæ Christianæ religionis signo. Eaque ratione quod titulo crucis censerentur res dicatæ esse religio, Leo Imperator (b), ne signum crucis inferretur in loca publica, quæ gratia popularis voluptatis essent erecta, lege vetuit, cum sic ait: *Decernimus, ut posthac neque monachi, aut quicumque alii cujusque status atque fortunæ, in aedes publicas, vel in quacumque loca populi voluptatibus fabricata venerabilem crucem, & sanctorum martyrum reliquias illicitè inferre conentur, vel occupare audeant ea quæ ad publicas causas vel ad populi oblectamenta extracta sunt.* Ad hæc insuper, alia sunt complura exempla, & auctoritates, quibus crucis vexillo illato, velut præfixo titulo, res censeretur Deo dicata, quæ collegimus in nostris Notis in Romanum Martyrologium (c) editis, ut non sit opus eadem hic denuo repetere. Cum igitur domus aliqua publico religioso Christianorum usui manciparetur, crucis titulo insignita, ex eo & nomen accipiens, Titulus dicebatur; ex his & allusio facta est apud Ambrosium (d) cum dicitur: *Domum salutis; tam enim devota fuisse videtur, ut omnis domus ejus signo infulata esset crucis.* Sed & alia quoque ratione dici potest, Ecclesiam dictam esse Titulum; nimirum, quod, qui illi presbyter adscriberetur, ab ea nomen titulumque acciperet, ut ejus loci presbyter diceretur.

(a) Sult. de Theod.

(b) l. decernimus. C. de Episc. & cleric. Titulus crucis.

(c) Dic. 26. Jul.

(d) Apud Ambros. in epist. ad Coloss. c. 4. in fine.

VII.
Diaconorum
munus &
ministerium.

Post hæc de Titulis divisus presbyteris, hæc mox de diaconorum munere ibidem adduntur: *Et septem Diaconos ordinavit, qui custodirent Episcopum prædicantem, propter stylum veritatis*: quæ non sic accipias, ut ab Evaristo primum in Romana Ecclesia fuerint diaconi ordinati; nam S. Ignatii testimonio superius vidimus, Linum Paulo, Clementem & Cletum Petro ministrasse diaconos; sed Evaristi opus fuisse videtur, ut diaconis munus in-jungeret assistendi Episcopo prædicanti. Instar enim cælestis illius præstantissimæ hierarchiæ Ecclesiasticam pariter esse compositam, certissimum est. In illa namque septem spiritus in circuitu throni Deo assistere visi sunt (e), ostensumque est divinitus Zachariæ (f) in lapide illo sen-tem infixos esse oculos, alia quoque de iisdem septem Angelis ante thronum Dei assistentibus sunt symbolice demonstrata. Qua ratione, sicut Angeli, qui administratorum spiritus ab Apostolo dicti sunt, & olim a Propheta (g): *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem*

(e) Apoc. 1. 3. (f) Zachar. 3.

(g) Psal. 103.

urentem, Deo adstant; ita pariter & diaconi, qui ministri Ecclesiæ sunt, non tantum ut Episcopo assistant (quod ab ipsa primitus ipsorum institutione factum est) sacrificium offerenti, sed etiam eidem Evangelium annuncianti præsto sint, institutum fuit.

De ejusmodi conformatione Ecclesiasticæ cum cælesti hierarchia, in his quæ ad diaconos spectant, hæc S. Ignatius (b) scribens ad Trallianos: *Quid vero diaconi, quam imitatores Angelicarum virtutum? qui purum & inculpatum ministerium illis exhibent, ut S. Stephanus beato Jacobo, Timotheus & Linus Paulo, Anacletus & Clemens Petro*: ejusdem, quoque Ignatii testimonio exploratum habetur, in verbo etiam diaconos ministrare consuevisse Episcopo; nam hæc habet ad Philadelphios: *De Philone Diacono, viro a Cilicia testimonium habente, qui mihi in sermone ministrat una cum Gavia & Agathopode viro electo.* Erat pariter & Agathopus diaconus, ut in aliis epistolis (i) idem ipse testatur: putatur ejusdem quoque fuisse ordinis Gavia, eo nomine vir dictus, Ignatii studiosissimus. Sic igitur Episcopum Evangelium prædicantem septem vallabant diaconi, ob muneris majestatem, & functionis amplitudinem; hocque significare constat quod subdit: *Propter stylum veritatis*: Gaudet quippe multorum testimonio veritas. Non enim puto, quod ait auctor, diaconos justos esse Episcopum prædicantem custodire (ut aliqui sunt interpretati) ut ab irruentibus Christianæ fidei hostibus eum tuerentur; nullum certe extat exemplum, ut diaconi, more Prætorianorum militum pro defensione Imperatoris, pro tuendo suo ipsorum Episcopo adversus persecutores vel leviter obnisi fuerint; aut fuisse aliquando consuetudinis, Ecclesiam Dei castrorum more tueri.

VIII.
(b) Ignat. ad Trall. epist. 5. Excellentia muneris Diaconorum.

(i) Ignat. epist. 7. c. 12.

IX.

Perseveravit per multa sæcula, ut, more illius primitus factæ ab Apostolis diaconorum ordinationis, septem tantum in Ecclesia Romana diaconi ministrarent; quam autem ratione fuerit diaconorum auctus numerus, suo loco dicemus. Cæterum sicut Evaristus id illis injunxit muneris, ut etiam Episcopo Evangelium prædicanti assisterent; ita & Fabianus (k) addidit, ut iidem quatuordecim Urbis regionibus præessent, singulis binas assignans, ut pauperum in eis degentium curam gererent; unde est nomen ex munere inditum, nempe ut iidem diaconi Regionarii dicerentur, qui etiam in Concilio Romano sub Silvestro (l) nominati reperuntur diaconi Cardinales, quod, licet diversis in locis agerent, unius tamen Ecclesiæ, ejusdemque primariæ, cardine continerentur; cum alioqui non decissent alia.

(k) Rom. Pontif. in Fabiano. Diaconi Cardinales.

(l) Concil. Rom. 2. c. 7.

CHRISTI II.2.
 HARUM Ecclesiarum in Urbe existentium diaconi, in singulis saltem duo, ut ejusdem Silvestri Papæ in Romano Concilio (a) institutio edita ostendit. Cæterum quantæ æstimationis & reverentiæ diaconi in Ecclesia esse apud omnes deberent, ex eo potest facile perspici, quod sicut Apostolica institutione, & auctoritate monet Timotheum Paulus (b) r. Tim. 5. Non accusandi Diaconi.

EVARISTI PAP. I.
 non mirum videatur, si de Episcopis, ne quis eos accuset, tum in epistolis Romanorum Pontificum, tum etiam in sacris Conciliis sæpius statutum legatur. At de his hæcenus.
 Hoc eodem anno decimotertio Traiani Imperatoris, Pantheon Romæ templum celeberrimum idum fulmine conflagrasset, auctor est Eusebius in Chronico. Quod erat Jovis Ultoris (c) delubrum, juste numine ulciscente, de caelo tactum incenditur, cum vera religio Romanorum persecutione vexatur. Non enim Anacleti sanguine exatiata est persequentium rabies; sed aliis ad poenam quaeritis, majori aucta furore, in quolibet, quos reperiret Christiani nominis, sæviebat.

XI. Pantheon idum fulmine. (c) Plin. lib. 36. c. 5.

JESU CHRISTI ANNUS 113.
 ANNO Domini centesimo decimotertio, Coss. Calpurnio Pisone & Rustico Bolano, Justus Hierosolymitanus Episcopus ex hac vita substractus est, qui successorem habuit Zachæum, post quem Tobias, in cujus locum successit Benjamin, qui successorem accepit Joannem, cui est subrogatus Matthias, cui successit Benjamin. Omnes hi sex intra annos tredecim, nimirum usque ad octavum Hadriani annum (ut Eusebius ponit in Chronico) consumpti sunt; adeo ut hac con-

Episcopi Hierosolymitani.

TRAIANI IMP. 13.
 jectura facile sit colligere, Hierosolymitanam Ecclesiam dira fuisse persecutione vexatam. Certe quidem cum Traianum non in Christianos tantum, sed & in Judæos infensissimo fuisse animo, Dio, qui res ab eo gestas memorie commendavit, affirmet; ardentiori furore in eos sævisse visus est, qui & genere Judæi essent, & religione Christiani. Sed valde dolemus excidisse nobilissimæ Ecclesiæ & præclarissimorum virosum egregia monumenta.

SÆC. II. Anno Urbis 864. Olymp. 222. an. 4. A.C. 112.
 ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5604.
 © 8. E. D 17. P. 13. April. Indict. 9.
 JESU CHRISTI III. secundum Baronium 113.
 ALEXANDRI PAPÆ 4.
 TRAIANI IMP. 14.
 [1] AD num. I. Coss. C. Calpurnius Piso, & M. Vettius Bolanus, ex Inscriptionibus Gruterianis pag. 163. 7. & pag. 118.

I. Consules.

EVARISTI PAP. ANNUS 2.
 Imperii Proconsularis Quindecennalia, quorum causa Daciarum victoriarum memoria renovata, Traianus exhibuit, ut deducitur ex duobus apud Mediobarbum Nummis, in quorum uno legitur: IMP. CÆS. TRAIANO AUG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. DES. VI. in postica: S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI DACIA. Cernitur Victoria inscribens clypeo. Præterea Traianus Optimi cognomen admisit, ut apparet ex Nummo anno CIII. a nobis recitato, cujusque dum Traianus Trib. Pot. XIV. gerebat, quæ hoc anno usque ad diem V. Kalend. Julii in curfu fuit.

II. Quindecennalia Imperii Proconsularis Traiani.

AN-

[1] Coss. C. Calpurnius Piso, & M. Vettius Bolanus. Lapis Gruterianus pag. CXXVIII. 5. C. CALPURNIO. PISONE. M. VETTIO. BOLANO. COS. Fabrettus pag. 696. num. 173. K. JUNH. C. CAL. .... ONE. .... NO. COS. Boldettus ad cœmeteria sacra pag. 78. num. 1. PIS. ET. BOL. COSS. Blanchinus in Chronologia ad hunc annum Cuperum emendat, qui in Fastis Almeloventii consules hujus anni statuit, M. Calpurnium Pisonem, & L. Junium Rusticum Junianum Bolanum. Fasti Idatiani: Pifone, & Juliano, pro Bolano. Vindebonenses: Pifone, & Bolano. Suffecti apud Panvinium & Almeloventium, ex Kal. Jul. C. Julius Ursus Servilius Servianus II. & L. Esbius Justus.

JESU CHRISTI ANNUS 114.
 EVARISTI PAP. ANNUS 3.
 TRAIANI IMP. ANNUS 15.

I. Traiani prosperæ res gestæ.
 SEQUENTI anno Domini centesimo decimo-quarto, Traiano Augusto sextum & Julio Africano Coss. cum idem Traianus ante biennium, transmissis Euphrate, Assyrios atque Persas debellasset, aliasque finitimas nationes, ac munitissimas civitates, ut Babylonem inter alias; Arabiam quoque postea absque certamine in potestatem redegit; hæc pluribus Dio, qui & addit: Jactabat, se ultra quam Alexander penetrasset, progressurum; id quod Senatus per epistolam significavit, subjungens ægre se posse eas gentes, quas devicisset, in fide & officio continere, aut a vi & injuria defendere; quamquam non cessaret quotidie Orientis populos armis agitare & debellare. Nomina præterea victarum a. se gentium Senatus recitavit; quarum numerus tantus erat, ut vix recenseri aut numerari possent. His Romam allatis litteris, & in Senatu lectis, Triumphalis tunc arcus (idem inquit auctor) præter alia multa, quæ in honorem ejus decreta

& facta sunt, in illius foro substructus est. Jamque cives se ornabant, ut illi in patriam revertenti, læti & plaudentes occurrerent; sed languescente corpore, deficientibus viribus, neque Romam redire, neque quicquam superiore vita, & rebus ante gestis dignum efficere valuit. Immo vero præ radio bellorum, & magnitudine curarum, coactus aliqua ex parte gentes, quas subegisset, liberare facere. Hucusque Dio. Cujus etiam auctoritate, & aliis vetustioribus monumentis satis exploratum habetur, hoc anno, cum sextum gereret Consulatum, appellatum esse Parthicum, & Arabicum. Extant quidem numismata Traiani, in quibus una cum sexto ipsius Consulatu, ARABIA ADQUISITA ponitur; alia, in quibus expressa habetur columna in foro ipsius erecta, de qua superius dictum est; alia rursus, in quibus itidem cum sexto ejus Consulatu, significantur alimenta Italiæ distributa. Magna

SÆC. II. Anno Urbis 865. Olymp. 222. an. 4. A.C. 112.
 ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5605.
 © 9. D. C. D 18. P. 4. April. Indict. 10.
 JESU CHRISTI III. secundum Baronium 114.
 ALEXANDRI PAPÆ 5.
 TRAIANI IMP. 15.

I. Consules.

II. Quindecennalia Traiani Aug.

chlidis erigenda erat, hoc anno dedicatum, ut dixi anno CIII: sed Columna, quæ hæc solennia, quemadmodum & Forum exornavit, anno tantum sequenti, propter causas nobis ignotas, posita. Mediobarbus pag. 161. hunc Traiani Nummum producit: IMP. TRAIANO AUG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. in postica: DACIA PROVINCIA S. C. Cernitur figura sedens cum puerulis. In alia postica ejusdem anticæ: DACIA AUGUST. PROVINCIA S. C. Vides in Dedennalibus & id genus festis præteritarum victoriarum memoriam renovatam.
 Traianus currenti anno in Orientem profectus, ut adversus Armenos Parthosque bellum gereret, juxta dicta anno CIII. quæ huc retrahenda. Idacius in Fastis sub hujus anni Consulibus habet: His Coss. persecutio Christianorum. Ea enim annis hujusmodi solenniis destinatis de more decreta; unde & ad Traianum celebrem Epistolam de cognitione causæ Christianorum Plinius Junior scripsit, ut anno CII. diximus; idque anno præcedenti, quo etiam in Oriente Christianos vexatos fuisse dicendum.

III. Bellum Parthicum.
 IV. Persecutio Christianorum.

[1] Coss. Imp. Traianus Aug. VI. & T. Sextus Africanus. Inscriptio Gruteriana pag. MXXIX. 6. T. SEXTIUS. T. F. VOL. .... & C. AFRIGANI. CON. .... FILIUS SALI. .... Vide Norisium in epistola consulari pag. 71. Gruterus pag. CCXLVII. 2. lapidem exhibet cum Traiani Trib. Pot. XIII. Imp. VI. COS. VI. Num. 3. cum Trib. Pot. XV. COS. VI. Num. 4. cum Trib. Pot. XVII. COS. VI. Num. 6. cum Trib. Pot. XVIII. COS. VI. Vetas inscriptio apud Fabrettum pag. 398. n. 289. cum Traiani TR. POT. XIX. IMP. XI. COS. VI. Columna milliaria apud Reinerium cum TR. POT. VIII. (at mendose, pro XIX.) COS. VI. Nummi apud Oconem Mediobarbi, ubi Traianus COS. VI. Mendum est apud Gruterum pag. CCXLVII. 5. ubi legitur COS. VI. nunquam enim Traianus COS. VI. fuit. Fasti Idatiani: Traiano VI. & Africano. Ita Vindebonenses.

CHRISTI
114.

EVARISTI PAP.
3.

TRAIANI IMP.
15.

(a) Ex Museo La-
zii Pasq.
Canonici S.
Mariae Ma-
joris

(a)

II.
Tentatio
Christia-
norum.

Magna profecto tentatio Christianis, qui fide nutarent, ejusmodi Traiani imensa felicitas fuit; cujus quidem rei exemplum perspicuum satis apud Lucianum extat in dialogo illo, qui inscriptus est, *Philopater*; in quo cum multa insumpsisset verba Triephon quidam, ut Critiam redderet Christianum; ad extremum perlatum est nuntium ejusmodi a Cleolao de rebus bene gestis a Romano Imp. adversus hostes, quod ab auctore hiis describitur versibus:

*Cecidit supercilium illud olim Perfidis
Fama celebratum, atque Susa urbs in-
clyta,
Cadet autem & omnis terra nobilis Ara-
bum
Valida imperantis dextera, & vi roboris.*

Quod cum accepisset Triephon ille, de Christiana fide nihil loqui ausus est amplius, sed factus plane defertor, ad Ignorantem Deum Athenis (quod nec deos colere vellet Romanorum) quem Critiae cordi fuisse, auctor superius demonstraverat, quasi ad tutum religionis portum se contulit: Nos, inquit, illum Athenis Ignorantem inventum adorantes, & manus in caelum tendentes, gratias illi agamus, ut qui digni facti fuerimus hujusmodi potestati atque virtuti subiecti esse. Reliquos autem istos (nempe Christianos) nugari finamus: contenti pro ipsis dicere notum illud, quod proverbio dici solet: *Non est cura Hippoclydi*. Quod ab illis usurpatur, qui nec perperam facta curant; sed plane negligunt; hac quidem Triephon, indigne ferens quod a Critia relatum acceperat de Christianis quibusdam assidue

psallentibus & jejuniis, qui rerum mutationem in malum, & Romani exercitus cladem venturam praenuntiabant: sed cum omnino contraria iis quae ab ipsis fuerant praedicta, tunc Romae sibi per Cleolao familiarem essent nuntiata; Christianos ipse una cum Critia sic derisit atque despexit.

Ceterum haud falsa fuisse illa Christianorum vaticinia, probavit eventus; nam teste Dione, non tantum Traianus nihil posthac rebus gestis & superiori vita dignum efficere potuit; sed rebellantibus provinciis, quas subegerat, eadem Romanos milites, qui fines tuebantur, partim eiecere, partim interfecere. Itemque rebellantibus in Arabia Agarensis, tantum abfuit ut ad eos accedens Traianus domare potuerit, ut pene periclitatus, prohibente numine, recedere coactus fuerit. Quenam vero prodigia tunc acciderint memoria plane digna, idem auctor sic subdit: *Prodigia inibi multa sunt facta, tonitrua atque fulgetra; arcus ingens in caelo visus est, tempestas, & grandines immensa; praeterea (quod monstro simile existimatum est) quoties Romanus cum hoste manus conferebat, ictu fulminis avertebatur. Orta subito muscarum vis, edulis & poculis insidens, sedo contactu cuncta Romano gravia & molesta faciebat. Digrediens inde Traianus, morbo primum tentatur, &c.* Sed levia sunt haec comparatione eorum quae a Judaeis Romani sunt passi; quae nos inferius eo anno, quo ab Eusebio gesta ponuntur, ordine temporum recensebimus. Sic igitur, secundum vaticinia Christianorum, omnia ab eo tempore tetra ac infelicia Romano Imperio acciderunt.

Quod

CHRISTI
114.

EVARISTI PAP.
3.

TRAIANI IMP.
15.

IV.
Marty-
rium Pho-
cae Episco-
pi.

(a) Med.
Martyrol.
14. Julii.
& alii.

Quod autem ad Julium Africanum spectat qui hoc anno (ut diximus) Consulatum gessit; illum existimamus fuisse Africanum, qui Ponti provinciam administrans, ut de superstitione Gentilium bene mereretur, inter alios illustrissimum fama virum sanctum Phocam Synopidis Episcopum, multis antea affectum supplicis, martyrio coronavit (a). Res gestae ipsius in antiquis tabulis Ecclesiasticis cum apud Graecos, tum Latinos, anni-

versaria die commemorationis ejus summatim collectae habentur; sed & Asterius Episcopus Amaeae in Ponto eadem encomiastica oratione recensuit; tu consule quae de eo a nobis in Martyrologio Romano notata sunt. Sed cum in multis, tum in his non assentimur dicenti (b), eum triduo ante Traiani obitum (nam multa sunt quae repugnant) esse passum.

(b) Petr. in
catalog.
lib. 6. c. 98.

JESU CHRISTI
ANNUS
115.

EVARISTI PAP.
ANNUS
4.

TRAIANI IMP.
ANNUS
16.

Annus Domini centesimus decimusquintus Consulatu Publii Celsi & Clodii Crispini adscribitur in Fastis, licet ab aliis ponantur alii Consules. Quod autem hoc anno decimosexto Traiani Imp. recenseatur ab Eusebio terrae motus ille, *Ann. Eccl. Tom. II.*

admirandus Antiochenus; errore temporis lapsus esse, tum Dionis, tum Evargrii certa auctoritate monstravimus. Ceterum rebellionem gentium domitarum fuit annus hic Romano Imperio plane funestus.

K Se.

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 866.
Olymp.
225.
an. 14.
An. Ch.
313.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5606.

10. B. 19. P. 24. April. Indiæ. 12.

JESU CHRISTI 113. secund. Baronium 115.

ALEXANDRI PAPÆ 6.

TRAIANI IMP. 16.

I
Consules.

[1] Ad num. I. Cos. L. Publius Celsus II. & C. Clodius Crispinus, ex Inscriptione ab Onuphrio in Fastis recitata. Priorem Baronius Publilium Celsum sine numerali nota perperam edit. Ad hunc annum referenda Columnæ Traiani erectio, ut liquet ex inscriptione, quam anno CIV. recitavi. Præterea Traianus a Lyttiis novo titulo exornatus, & Orbis Conditor appellatus, ut videre est in Inscriptione Græcâ apud Gruterum pagina MXXXIV. 2.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ ΚΑΙΣΑΡΙ.
ΘΕΟΥ ΝΕΠΡ. ΥΙΟΥ ΝΕΡΟΥΑ.
ΤΡΑΙΑΝΟΥ ΚΕΒΑΚΤΟΥ.
ΑΡΧΙΕΡΕΙ ΜΕΓΙΣΤΟΥ.
ΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ. ΤΟΥ ΙΖ.

ΥΗΑΤΩ. ΤΟ. Γ. ΗΑΤΡΙ. ΗΑΤΡΙΑΟΟ.
ΤΩ. ΤΗΟ. ΟΙΚΟΜΕΝΗΟ. ΚΤΙΟΤΗ.
ΑΥΤΤΙΩΝ Η. ΠΟΔΙΟ.
ΔΙΑ ΠΡΟΤΟΟΜΟΥ Μ. ΠΟΜΗΙΟΥ.
ΚΑΕΙΜΕΝΙΑΑ.

Id est, Imp. Casarei Divi Nervæ F. Nervæ Traiano, Augusto, Pontifici Max. Trib. Pot. XVII. Consuli III. Patri Patvia, Orbis Conditori, Lyttiorum civitas, per Protocolum M. Pompeium Climenida F. Est Cosmus apud Cretense Magistratus idem, qui apud Lacedæmonios Ephorus. Porro loco ΥΗΑΤΩ ΤΟ. Γ. id est, Consuli III. legendum ΥΗΑΤΩ ΤΟ. 5. id est, Consuli VI. Erravit enim Gruterus, qui purum gamma posuit loco gamma longiori tractu inferius sinuato, quæ nota numeralis æquivalens minori 5 & designat sextum numerum. Similem Gruteri errorem anno sexto Antonini Pii infra emendabimus. De Lyttio urbe legendus Strabo lib. 10. pag. 476. & Harduinus V. C. in Nummis antiquis illustratis pag. 300.

Rebelliones adversus Traianum a gentibus domitis excitatæ pertinent ad ultimum ejus Imperii annum, ubi de iis mentio erit. Hoc enim anno bellum in Oriente inchoatum, & sequentibus continuatum, ut diximus anno CIII. quæ huc ex parte referenda.

II.
Bellum in
Oriente
inchoatum.

[1] Cos. L. Publius Celsus II. & C. Clodius Crispinus. Gruterus pag. CCXIV. L. PUBLILIO. CELSO II. C. CLODIO CRISPINO. COS. IDIBUS. APRILIBUS. Ergo male Pagius Publilium pro Publilio posuit. Duplicandus quoque videtur Crispini consulatus. Donianæ inscriptiones Clit. num. 163. pag. 203. ex Schedis Vaticanis Manutii: CELSO. II. ET CRISPINO COS.

Gorius in notis, hos consules fuisse putat A.D. 164. & Crispinum in Macrini locum successum; quum hi clare adhuc annum 113. pertineant. Fasti Idatiani: Celfo II. & Prisciano, pro Crispino II. Vindebonenses: Celfo & Crispino, sine nota geminati consulatus.

JESU CHRISTI
ANNUS
116.

EVARISTI PAP.
ANNUS
5.

TRAIANI IMP.
ANNUS
17.

I. Judæi rebellant.
Sequenti vero anno Domini centesimo decimo sexto Coss. Ninnio Hasta & Manilio Vopisco, agente Traiano in Imperio annum decimum septimum, Judæos ab Imperio Romano rebellasse, tradit Eusebius in Chronico; qua vero audacia & feritate, ex Dione accepimus, qui ait: Per idem sane tempus Judæi, qui circa Cyrenem incolebant, Andrea duce constituto, Romanos & Græcos sine discrimine statim obruncant; nec cæde contenti, humanis carnibus vesci cœpere; horum intestinis, stillante adhuc sanguine, cincti, tum pellibus obvoluti, multos per medium usque ad verticem secure, plures bestiis dilaniandos objecere, alios inter se digladiari coegere; ut ducenta, & amplius hominum millia eo furore, & armis Judæorum interierint.

II. Cyprii quæ passi & Judæis.
Nec minore clade Cyprii affecti fuere; siquidem in ea insula, duce Artemione, conspirantes Judæi circiter ducenta & qua-

draginta capitum millia trucidarunt. Quæ facti atrocitate Judæus de cætero legibus & penis Cyprum attingere prohibetur. Si vel vi tempestatis, vel per errorem illuc delatus fuerit, ceu capite damnatus, statim morte multatur. Sed inulta clades non mansit; nam Traianus misso cum exercitu L. Quietio cum antecedentibus aliis ducibus, Judæos, qui per universum terrarum orbem tantum cædis ediderant, profugavit, Hucusque Dio. De rebellionem autem a Judæis facta in Mesopotamia Eusebius in Chronico agit anno sequenti, decimo octavo Traiani, quo hæc omnia accidisse in historia (a) affirmare videtur. Cæterum quod ad Judæorum effusam rabiem spectat; quod non Romanis tantum, sed & Christianis essent infestissimi, ab horum nece haud se temperasse, putandum est. Quomodo autem idem a Romanis compressi sint, auctore Eusebio, anno sequenti dicemus.

AN-

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5607.

© II. A. D. I. P.9. April. Indiç. 12.

JESU CHRISTI 114. secundum Baronium 116.

ALEXANDRI PAPÆ 7.

TRAIANI IMP. 17.

SÆC. II.
Anno Urbis 867.
Olymp.
223.
an. 2.
An. Ch.
114.

I. Consules.

II. Judæorum rebellio.

[1] AD num. I. Coss. Q. Ninius Hasta, & P. Manilius Vopiscus, ex Inscriptionibus Onuphriani.
Narrat Baronius ex Dione, rebellionem Judæorum, qui circum Cyrenem habitabant, Andrea

duce constituto, & cladem Judæis in Insula Cypro Ægyptoque commorantibus illatam. At cum hæc recitentur a Xiphilino ex Dione longe post terræ motum Antiochenum, qui sub ipsum finem anni sequentis contigit, ea rebellio ad annum CXVI, quo in Chronico Eusebii narratur, retrahenda. De hac totius Ægypti & Libyæ vastatione a Judæis facta, Orosius in lib. 7. hæc habet: Incredibili deinde motu sub uno tempore Judæi quasi rabie efferati, per diversas terrarum partes exarserunt. Nam & per totam Libyam aduersus incolas atrocissima bella gesserunt; qua adeo tunc interfectis cultoribus desolata est, ut nisi postea Hadrianus Imp. collectas illuc aliunde colonias deduxisset, vacua penitus terra abrasa habitatore mansisset. Quæ ex Dione Orosius accepit.

[1] Coss. Q. Ninius Hasta, & P. Manilius Vopiscus. Inscriptio Gruteriana pag. CCXIV.

ACT. IDIB. JUNIS. Q. NINNIO HASTA
P. MANILIO. VOPISCO COS.
DEDICATUM. K. AUG. ISDEM. COS.

Ibid. pag. CCXV. I.

DEDIC. II. ID. JUN. Q. NINNIO HASTA
P. MANILIO. VOPISCO. COS.

Ninnii nomen ex lapidibus scribendum est duplici n. Fasti Idatiani: Hasta & Voluso, pro Vopisco. Vindebonenses; Vopisco & Hasta.

JESU CHRISTI
ANNUS
117.

EVARISTI PAP.
ANNUS
6.

TRAIANI IMP.
ANNUS
18.

I. De Consulatu Pedonis.

Annus Christi centesimus decimus septimus, qui est Traiani decimus octavus, non ut in prima editione posuimus ex Cassiodoro, Hadrianum & Salinatorem Consules habuit, sed magis L. Vipstanum Messalam, & M. Vergilianum Pedonem. Sic enim in antiquis lapidibus eorum nomina describuntur, adiecta etiam in uno eorum nota numeri annorum ab Urbe condita, quæ illos hoc anno Christi fuisse Consules dubitari non sinat totamque Chronologiæ nostræ rationem mirifice confirmet; sic igitur habet ejus inscriptionis pars, quæ ad annum hunc facit. D. JUNIUS CARUS COOPT. L. VIPSTANO MESSALA. M. PEDONE VERGILIANO COSS. P. R. C. ANN. DCCCLXVIII. id est: Post Romam conditam anno octingentesimo sexagesimo septimo. Sane si ad annum Urbis septingentesimum quinquagesimum primum, in quem Christi Domini ortum secundum carnem incidisse docuimus, annos centum & septemdecim, qui ad hos usque Consules numerati sunt, adicias: eandem ipsam annorum Urbis summam conficies, octingentos scilicet atque sexaginta septem sive octo, quod utrumque verum est; quia cum anni Urbis a Palilibus, Aprilis mense inciperent, quemlibet annum ordinarium in duos Urbis annos, sive in duas illorum partes incurrisse certum est. Quare Ann. Eccl. Tom. II.

hujusce Christi anni centesimi decimiseptimi prior pars a Januario incunte, usque ad xi. Kalend. Maias, quo die Urbs condita fuit, octingentesimo sexagesimo septimo illius anno, reliqua deinceps sexagesimo octavo respondeat.

Ex his ergo certa atque fixa Consulatus Pedonis Sede constituta, sequitur, ut dirum illum terræ motum, quo civitas Antiochena concussa atque prostrata est, cum in ea esset Imperator in hibernis, & Pedro Ipse Consul, Dione teste, interit; non alio, quam hoc ipso anno, contigisse intelligamus. Res autem atrox & luctuosa, prout se habuit, pluribus enarranda, quam (b) Dio idem his verbis præclare admodum describit. Dum vero Antiochia Traianus ageret, atrox & funestus motus terræ accidit, vicinis urbibus atque populis cladem etiam afferens; quamquam ipsa Antiochia insigni & publica clade vastata fuit. Hiemabat in ea forte Traianus, atque illuc milites frequenter, & privati complures convenerant, alii præterea ut jura acciperent; quosdam legationis officium, merces, & privata compendia traxerant; quamplurimi videndi Imperatoris, & spectandorum ludorum gratia, confluerant. Ita vix ulla natio aut civitas a detrimento & clade immunis exitit; ut plane universus terrarum orbis, & populi qui Romano parebant Imperio, calamitatem ingentem acceperint. Motum terræ K 2 ful-

SÆC. II.
Anno Urbis 868.
Olymp.
223.
an. 3.
A.C. 115.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5608.

© II. G. D. 2. P.1. April. Indiç. 13.

JESU CHRISTI 115. secundum Baronium 117.

ALEXANDRI PAPÆ 8.

TRAIANI IMP. 18.

I. Consules.

[1] AD num. I. & seqq. Coss. L. Vipstanus Messala, & M. Vergilianus Pedito.
Baronius falsa Evagrii supputatione deceptus terræ motum Antiochenum ac utrumque Con-

sules cum anno Christi .CXI. illigaverat, sed postea in Appendice tomi 9. ex Romana Inscriptione, quæ integra Gruteri pag. CCC. recitatur, veros Consules atque annum terræ motus Antiocheni optime exposuit.

Terræ motus, quo Antiochia afflicta, hoc anno recte consignatur, ut jam diximus. Xiphilino enim suffragantur Collectanea Græca, quæ apud Scaligerum leguntur. Ibi pag. 241. is terræ motus collocatur sub anno tertio Olympiadis CCXXIII. qui mense Julio currentis Christi anni inchoatur. Ex quo vulgaris Baronii, Calvisii in Opere Chronologico, Card. Norisii in Epistola Consul. pag. 73. & aliorum error detegitur. Existimant enim terræ motum ante verum tem-

[1] Coss. L. Vipstanus Messalla, & M. Vergilianus Pedito. Gruterus pag. LXX. IV. I. DEDICAT. V. K. FEB. L. VIPSTANO: Iege VIPSTANO: MESSALLA. M. VERGILIANO. PEDONE. COS. Item pag. MLXVI. 5. DEDICAT. V. K. FEB. L. VIPSTANO. MESSALLA. M. VERGILIANO. PEDONE. COS. Alia hujusmodi pag. MLXX. I. legitur. Denique pag. CCC. I. ... VIPSTANO. MESSALLA. M. PEDONE VERGILIANO COS. P. R. C. ANN. DCCCLXVII.

De qua Baronius in Appendice Annalium tomi X. & Norisius in epistola consulari pag. 75. Lapis vetus apud Reinesium pag. 142. DEDICAVITQUE (C. Julius Nymphius) IDIBUS. JANUARIS. L. VIPSTANO. MESSALLA. Q. PEDONE COSS. Vides aliquando Vipstanum, quandoque Vipstanum, Messalam vocari. Pedoni in Reinesiano Quinti prænomen datur, at suspicor mendose prænomen exscriptum. Fasti Idatiani: Messalla, & Pedone. Ita Vindebonenses, & Prosperi Chronicon.

Hoc anno Traianus, capta Ctesiphonte, Parthici cognomen ab exercitu sibi iterum delatum, tum primum admisit. Norisius in Epochis Syro-Maced. Dissert. III. cap. VII. §. II. pag. 248.

CHRISTI
117.

EVARISTI PAP.
6.

TRAIANI IMP.
18.

fulmina primum antecesserunt, tum venti insoliti & peregrini vehementius spirare: quibus monstria atque prodigiis, quæ gravia, & horrenda videbantur, nemo tamen quæ mala secuta sunt exitumuit. Tum magno & repentino oborto fragore, maria fervescere, fluctus intumescere, adhuc estus vehementius, & violentius insurgere, terra omnis succuti, domus, ædificia contrario ictu quassari, dissilire alia, & superne assultantia tecta concidere; crepitus audiebatur ingens & horribilis. Mœnia, contrario pulsu, modo huc, modo illuc narrantia, confringi & ruere; mare ipsum turbine contorquebatur; terra autem, ubi ædificia non erant maxima, compulsâ motu assultabat.

III.
Dira clade afflicti Antiocheni.

Totâ omnia erant, simul contrita ligna, collisa vasa scilicet, & saxa acervatim magno cum stridore proruerant. Pulvis densus atque concretus excitari; tantaque obductâ caligo cunctos oppræserat, ut alterum videre, alloqui, & audire minime cuiquam, immo ne spirare quidem, ingruente vento ac pulvere, liceret. Multi mortales, extra domum vitæ periculum adiere, præcipites tectis erumpebant, & velut agmine fugientes in acervos cogebantur; qui omnes ceu e præcipiti loco dejecti, collisi sunt; non pauci adhuc mutilato corpore abiere. Arborea radicitus convulsa procubuerunt. Ingentem turbam prostrata tecta, & subversis muri obruere; primo impetu densi alius super alium incidentes, extinguebantur. Si qui vero lacero corpore, vel lapide, vel ligno conerberati cessissent: hi profecto omnium miserissimi erant, utpote quibus aut vivere, aut subito mori negaretur. Non simplex fuit clades; siquidem de tantorum mortalium numero vix sine noxa unus vel alter evasit. Videre erat hunc confractâ humero, illum amissis brachiis fugere; complures capite adempto jacebant; quidam eliso pectore sanguinem evomebant, inter quos Pedito Consul, qui tamen haud multo post animam emisit. Atque ut semel omnia complectar, nullum non calamitatis, & miseriae genus mortales illi sustinere. Sed diutius noctu & interdum, id agente fato, terra contremuit. Tunc vitæ dubii, & pavore consternati miseri, tanto malo remedium & effugium invenire non poterant; oblecti tectorum casu passim moriebantur; & quamquam fornices, & concamerata, atque vacua loca, prout casus adegerat,

tempus currentis anni accidisse, cum tamen post mensem Novembrem, initio hiemis contigerit, anno nempe tertio Olympiadis CCXXIII. ab aliquot mensibus jam inchoato. Certe Pedito Consul per priorem bimestrem, quo Consulatum ordinarium gessit, neque ad Traianum venire, neque sese rebus militaribus immiscere debuit; Consulatus enim inermis erat. Anni tempestatem nos

tum peristylia, pensileque borti intercedente ligno a morte quosdam servassent; hi tamen omnes durante motu, fame & inedia, priusquam opem quis ferre posset, confecti fuere.

Desinente tremore, quidam ruinas asperderunt. Tunc mulieris vox, & infantis vagitus auditus est; matrem & filium ruinae oppræserant; mirandumque fuit quo patre alendo puero lac sufficere potuerit. Sed & mater, & filius e terra incolumes educti sunt. Dum vero accuratius per trita cadavera, & collapsas domos rimarentur; alter infans inventus est, qui matris mortuae ubera adhuc sugeret. Omnibus autem, qui ab excidio & a clade superfuerant, salus ingrata & vita molesta exiit, cum luctuosum ubique casum, totque obrutos mortales cernerent. Hac communi ac miseranda populorum strage miserrima, & infelicissima tunc Antiochia afflicta fuit. Traianus vero a tam fædo diroque periculo per fenestram domus, quam habitabat, vix ablatus est; accedens enim forte quidam humana major effigie, illum inter exiguos tectorum lapsus incolumem subtraxit. Sed tanta deinceps Casarem formido tenuit, ut cum jam aliquot dies tremor quiescisset, in hippodromo sub divo, & in publicis tabernaculis vitam ageret. Mons Casus ita concussus est, ut nutante cacumine, quasi convulsus in subiectas urbes labi existimaretur; subsedere & alii montes, quin etiam aquarum fontes non ante visum micuere, fluvii quoque defecerunt. Hucusque Dio, licet causam immanissimæ cladis, nempe necem Ignatii, non intellexerit, vel fortasse dissimulaverit.

IV.
Spectaculum Lugubre.

Avulsa enim ab ea semel ingenti illa, & animata columna, cujus virtuti, invisibili quodam modo, innitebatur urbs illa, ipsam in terram prosterni, omnique ex parte corruere necesse fuit; hisce namque cladibus Deum ulcisci solitum necesse sanctorum, complura exempla declarant, de quibus agitur suis locis. Quod vero ad Christianos Ecclesiæ Antiochenæ spectat, nequaquam putamus iisdem cum Gentilibus affectos malis esse. Etenim si ex his quæ post multa sæcula sub Leone Imp. eidem civitati terræmotu iterum prostrate horribilia contigerunt, argumentum sumendum est; hæc obventura mala Christianos minime latuisse putandum. Sed sicut ea tunc fuerunt antea divinitus revelata; ita etiam, ne cum impiis perirent,

V.
Causa Cladis Antiochenæ.

etiam docuit Joannes Malela Antiochenus in suo Chronico hæcenus inedito: Divino Traiano imperante tertiam suam calamitatem passa est magna Antiochia ad Daphnen posita, mense Apellæ sive Decembris die XIII. feriis prima post gallicinium anno Era Antiochena CXLIV. id est, præsentium Christi anno. Sed loco die XIII. legendum, die XXIII. quia hoc anno cum die XXIII. Decem-

CHRISTI
117.

EVARISTI PAP.
6.

TRAIANI IMP.
18.

(a) Genes.
18.

(b) Psal.
50.

(c) Evang.
lib. 2. cap. 11.

VI.
(d) Euseb.
in Chron.
an. 18.
Traiani.
Judæorum
clades im-
mensæ.
(e) Euseb.
hist. lib.
4. cap. 20.

pariter justis (quod non esse Dei voluntatis, contestatus est Abraham (a) jam ante, ut alias fecit Deus, suos præmonuisse Fideles credendum est. Nam si Traiano, ne periret, occulto Dei iudicio, quomodocumque acciderit, consultum fuit; sane quidem metuentibus se (quod est (b) in Psalmis) dedisse significationem, ut fugerent a facie arcus, & liberarentur dilecti sui, æquum est existimare. Certe magnum illum Heronem, ejus civitatis Episcopum, his malis supervixisse, & multis annis eam Ecclesiam administrasse, certissimum est; licet quæ tum ab eo, vel aliis Christianis gesta sint, scriptorum inopia, vel potius scripturarum naufragio, remanserint silentio conscripta. Ceterum cum ex Pedonis Consulatu, tamquam certissimo indicio, demonstratum sit, præsentem anno, id est Traiani decimo octavo contigisse terræmotum Antiochenum: ab hoc autem anno usque ad secundum Leonis Augusti, quo alteram ingentem ac plane mirandam ex terræmotu cladem Antiochiæ itidem accidisse, commemorat Evagrius (c), non plures quam trecenti quadraginta & unus anni reperiantur, quod male calculos idem subduxerit, necesse est affirmare, cujus & nos error fecit errare, dum inter utrumque terræmotum trecentos quadragintasetem annos enumeravit. Propius ad verum accessit Eusebius in Chronico, dum eandem cladem decimo sexto Traiani anno collocat, & fortasse (nisi quod innumeris ejus locis evenisse constat, ut rerum ordo a librariis perturbaretur, id huic etiam accidisset) suo profusus anno, hoc est, octavo decimo Traiani legeretur. Sub finem plane Imperii Traiani rem gestam id confirmat, quod Traianum post hæc statim Antiochia profectum, trans Euphratem copias duxisse, Dio testatur, in eaque expeditione, quod suo loco dicitur, diem clausisse. Atque hæc de his satis.

Judæis in Mesopotamia rebellantibus, præcepit (inquit Eusebius d) Imperator Traianus Lucio Quietio, ut eos provincia exterminaret: adversus quos Quietus aciem instruens, infinita millia eorum interfecit, & ob hoc Procurator Judææ ab Imperatore decernitur. Hæc ibi: idemque ea de Judæis fufius profecutus, hæc alibi (e): Quemadmodum Salvatoris nostris

bris Dominica concurrat. Ita Usserius in Notis ad martyrium S. Ignatii Antiocheni Episcopi. Porro Traianus in Orientem profensione & terræ motu Antiocheno accurate consignatis, liquet Evagrius turpiter lapsus, quando hunc terræ motum cum anno Christi CXI. copulat, & Traianum præsentem anno & Optimum, & Particum cognominatum, Armenia subacta, ut inquit Zonaras. In Colledaneis Græcis apud Eusebium

doctrina, & Ecclesiæ status magnopere, jam tum stonabat, & in dies majores amplioresque faciebat progressus; sic Judæorum calamitates, malis alio posse aliud importatis, magis magisque accrescebant. Nam cum Imperator ad annum decimum octavum regni sui pervenisset, ingens Judæorum multitudo, novo tumultu de integro concitato, e medio sublata est. Siquidem non Alexandria solum, & in reliquis Ægypti partibus, verum apud Cyrenen, etiam complures, veluti crudeli aliquo & seditioso spiritu exagitati, contra Gentes quæ una cum illis habitabant, seditionem consflare ceperunt. Atque seditione mirum in modum exardescente, sequenti anno (Lupo id temporis univere Ægypti præfecturam gerente) bellum non exiguum illud quidem & leve moverunt. At in prima dimicatione illi a Gentibus victoriam forte consecuti sunt. Ac propterea Gentes Alexandriam prope confugientes, Judæos, qui in ea civitate commorabantur, subito captos oppræsoque interfecerunt. Judæi ergo, qui tum incolabant Cyrenen, sociorum auxilio, qui habitabant Alexandria, penitus jam destituti, duce Lucua, Ægyptum depopulari, prædas agere, agros illius vastare aggressi sunt.

Adversus quos Imperator Marcium Turbonem cum pedestribus, equestribus, & navalibus copiis misit. Hic multis præliis commissis, belloque contra eos non exiguo tempore continuato, infinitas copias Judæorum, non solum qui a Cyrene, sed etiam qui ab Ægypto ad auxilium ipsorum duci Lucua ferendum se contulerant, trucidavit. Imperator igitur admodum virtus, ne Judæi qui erant in Mesopotamia, in Gentes eam regionem incolentes, per insidias impetum facerent; L. Quietio in mandatis dedit, ut illos e provincia funditus tolleret, deleteretque. Qui quidem facta illuc expeditione, immensam Judæorum multitudinem, qui ibi domicilia rerum suarum collocaverant, occidit. Cujus rei causa tam prospere gesta, Præfectus Judææ ab Imperatore declaratus est. Ista etiam Gentiles scriptores, qui illorum temporum res gestas litteris mandaverunt, isidem fere verbis posteris prodiderunt. Hucusque Eusebius. Quomodo autem Hadrianus Traiani successor eisdem acerbissima clade affecerit, dicemus suo loco inferius.

VII.
Judæi ubique male habitati.

pag. 341. Olympiade CCXXIII. anno secundo habetur: Traianus omnem Armenorum regionem cepit. Anus secundus præfata Olympiadis mense Julio superioris anni incipitur, & usque ad mensem Julium currentis anni in cursu est, ideoque Armeniæ expugnatio recte a nobis superius collocata.

JESU CHRISTI ANNUS 118.

EVARISTI PAP. ANNUS 7.

TRAIANI IMP. ANNUS 19.

I. Centesimo decimo octavo Christi anno, Aeliano & Vetere, vel secundum Casiodorum, Hadriano secundum & Rustico Coss. cum Traianus Imp. nullum unquam persequendi Christianos finem faceret; quid demum addiderit cum rediit Antiochiam, Nicephorus (a) rem prodigiosam narrat his verbis: Multos Christianorum interim, in quibus & quinque virgines fidem palam profitentes comburit; & ofusibus earum ad summum combustis, cineribusque aeri commixtis, aenea quaedam, & alia vasa fieri curat; eaque publico lavacro, quod ipse magnificentissime construxerat, dicat. Verum enimvero quicumque eo lavatum ingrediebantur, quamprimum calidas attigissent aquas, caligine simul & vertigine correpti, cum impetu inde procurrerent & concidebant. Causa autem ejus mali cognita, Traianus, ut alia ex ore puro vasa balneo pararentur, mandata; priora autem illa in fornacibus constata, in quinque transformat statuas, easque virginum combustarum forma, & habitu pro balneo collocat. Hucusque Nicephorus; qui cum dicat hanc accidisse, cum post debellatos Persas Traianus rediit Antiochiam; & ex his quae scribit Dio, ipsum non nisi ultimo Imperii tempore in diversas Orientis provincias ad Oceanum peragrasset, & in Syriam rediisse, constat; haec his temporibus facta esse, dicere opus est, nam, etsi (ut

vidimus) jam antea Antiochiam venerat; tamen tunc temporis nondum attigisse populum trans Euphratem positum, aperte Dio testatur. Quamobrem, quod tradit Suidas a Traiano promulgatum esse edictum de persecutionis cessatione; ultimo ejus Imperii tempore contigisse oportuit: sed quibus tandem per motus Traianus sero sapiens haec pro Christianis decreverit, idem Suidas (b) docet his verbis: Tiberianus, qui prima Palaestinarum genti praerant, ad Traianum retulit, se non parem esse Christianis occidendis, qui ultro supplicia appetere. Unde Traianus omnibus Praefectis suis mandavit, ne supplicis eos afficerent. Haec ipse.

(b) Suid. in hist. verb. Traian. Imp.

II. Error de millenario. Idem temporibus ultimis Traiani Imperatoris error ille irrepit in nonnullos Fideles, auctore Papia Episcopo Hierapolitano, de millenario; qui tamen non eo usque progressus est, ut transfret in haeresim, nisi postquam in Apollinare, qui eum pertinacius propugnabat, a Damaso Papa (ut suo loco dicemus) damnatus est. Papias quidem magnae in Ecclesia auctoritatis Episcopus, Joannis auditor, quod esset in (c) Apocalypsi, regnatos Fideles cum Christo mille annis, ex perperam facta verborum illorum interpretatione, de regno terreno putavit intelligendum: quem ob magnam hominis aestimationem complures magni nominis viri sunt secuti, ut inter alios Irenaeus, Ju-

(c) Apoc. 20.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5609.

13. FE. 3. P. 20. April. Indict. 14.

JESU CHRISTI 118. secund. Baronium 118.

SIXTI PAPÆ 1.

TRAIANI IMP. 19.

SÆC. II. Anno Urbis 869. Olymp. 223. an. 4. An. Ch. 116.

T. Consules.

II. Tiberiani Epistola parum sin. cera.

[1] Ad num. I. Coss. L. Aelius Lamia, & Aelianus Veter, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari. Imperii Proconsularis Vicenalia.

Quod ait Suidas a Baronio citatus, a Traiano promulgatum esse edictum de persecutionis cessatione; ea videlicet occasione, quod Tiberianus, qui prima Palaestinarum genti praerant, ad ipsum retulisset, se non parem esse Christianis occidendis, fabulosum videtur: quia, ut notat Dodvcellus in Dissert. XI. Cyprionica de Paucitate Martyrum, divisio Palaestinae in primam & secundam, neque hoc, neque insequenti seculo cognita. Refert Tiberiani Epistolam Ufferius in

Appendice Ignatiana, sed ea ad exemplum Plinianae videtur efficta. Plura de hujus Epistolae suppositione apud Dodvcellum laudatum.

III. An S. Papias magni ingenio prae-ditus fuerit. Baron. num. 111. & seqq. Ad num. II. & seqq. Quae ab Isaaco Casaubono contra S. Papiam Episcopum Hierapolitanum, exercitat. 16. ad Annales Baronii num. XVI. congeruntur, tanquam exaggeratae calumniae & mendacia rejiciuntur & perstringuntur a Petro Halloix in Notis ad Vitam S. Papiæ. Fatendum tamen illud non male a Casaubono scriptum, Papiam scilicet mediocri admodum ingenio praeditum fuisse; cum Eusebius lib. 3. cap. ultimo diserte tradat, id ex illius scriptis conicere licere. Nec est quod respondeat Halloixius, ea Eusebii verba benigna interpretatione mollienda esse, cum ipsemet Eusebius antea cap. 36. ejusdem libri dixerit: Papias quoque Hierapolitanus Episcopus eadem aetate celebris fuit, vir in primis disertus & eruditus, ac Scripturarum peritissimus. Nam, ut observavit Valeus in Notis Eusebianis, totum hoc elogium Papiæ, τῆς αὐτῆς τῆς πάλαιας ἐπιτομῆς ἐστὶν ἀληθὴς ἀπομνημονεύσεως, deest in tribus codicibus Mss. Mazavino nempe, Mediceo, & Fuketiano. Sed nec Rufinus haec verba in suis exemplaribus legerat, cum tan-

III. An S. Papias magni ingenio prae-ditus fuerit. Baron. num. 111. & seqq.

CHRISTI 118.

EVARISTI PAP. 7.

TRAIANI IMP. 19.

Justinus martyr, & alii, de quibus singulis suo loco dicturi sumus. Sed quid de Papias Eusebius (a) habeat, referamus: lib. 3. cap. Polycarpi, inquit, aetate, Papias Ecclesiae quae est Hierapoli, Episcopus magna fama & celebritate fuit, vir plane cum omnium aliarum artium scientia disertissimus, tum cognitionis sacrarum litterarum non ignarus; & inferius (b): Papias item libros quinque esse aiunt, qui Expositio sermonum Domini inscribuntur: quorum, tanquam ab eo solo scriptorum, Irenaeus sic mentioem facit: Ista Papias Joannis auditor, Polycarpi familiaris, vir antiquus, in quarto libro operis sui testata reliquit. Sunt enim quinque ab eo libri confecti. Haec Irenaeus.

III. Idem ipse Papias in exordio sui operis declarat, se minime quidem sanctorum Apostolorum vel audito rem fuisse, vel eisdem oculis suis conspexisse; sed ea quae ad fidem pertinent, ab illis qui iisdem, noti, & familiares erant, se accepisse, docet his verbis: Non gravabor tua causa, illa, quae a presbyteris commode perdiscebant, & accurate mandabam memoria, cum explicationibus eorumdem contexere, quo veritatem ab illis traditam pro viribus corroborare queam. Non enim (ut vulgus hominum solet) iis qui multa dicunt, sed qui vera docent, oblector: neque enim ex illis qui aliena & nova mandata commemorant, sed ex his qui recordatione renovant ea quae sunt a Domino per fidem tradita, & ab ipsa veritate profecta, voluptatem capio. Si quis presbyter mihi forte occurreret, qui cum Apostolis versatus fuisset, dicta Apostolorum ab eo

tantum in sua versione dicat: Florebat & Papias similiter apud Hierapolim Sacerdotium gerebat. Quare non dubitat Valeus, quin ea verba ab imperito quodam Scholiaste adjecta sint, praeter Eusebii mentem atque sententiam. Quomodo enim fieri potest, ut Eusebius Papiam appelleret virum doctissimum, & Scripturarum peritissimum; cum ipsemet in fine libri tertii affirmet. Papiam fuisse mediocri ingenio praeditum, planeque rudem ac simplicem. Quae Eusebii emendatio eo magis facienda, quod ibidem Casauboni non meminit.

IV. S. Papias nomen an Martyrologiis inscriptum. Querit Halloixius laudatus, cur nec in veteri Romano Martyrologio, nec in Graecorum Menaeo, aut Menologio, ulla fiat S. Papias mentio, respondetque, existimare se nomen ejus primis temporibus inscriptum fuisse sacris Tabulis, sed postmodum ab unam aut alteram ejus opinionem, olim quidem satis communem, sed minus postea probatam ab Ecclesia & receptam, erasum esse. Nec potest, inquit, esse dubium, quin Martyrologia saepe variata fuerint; cum illud quod recenter a Gregorio XIII. fuerat approbatum, & literis ejus Apostolicis communitum, postea per occasionem Notationum Baronii (qui suggererat nonnullos se in eo errores reperisset) fuerit aliqua ex parte commutatum, non variatis modo quibusdam, sed nonnullis etiam adjectis atque detractis, ut patebit utram-

diligenter sciscitabar; nempe quid Andreas dixisset, quidve Petrus, quid Philippus, quid Thomas, quid Jacobus, quid Joannes, quid Mattheus, aut quis alius discipulus Domini, quae denique Aristion, & Joannes presbyter, qui in numero discipulorum Domini habebantur, locuti fuissent. Neque enim ea quae ex libris petebantur, tantum mihi subsidii allatura existimavi, quantum ea quae acceperam ex hominum voce & sermone, qui adhuc in vita manebant. Haec Eusebius ex Papias, quibus sacrarum traditionum excellentia mirifice commendatur; dum illum pluris fecisse constat, quae ex aliorum Apostolicorum virorum traditione, quam quae ex scriptis ipsorum accepisset: sed subdit:

Quinetiam Papias, quem modo posuimus, Apostolorum dicta ab his qui cum illis versati essent, fatetur se excepisse: A. Rursum ex Scriptis Papiæ. Quinetiam Papias, quem modo posuimus, Apostolorum dicta ab his qui cum illis versati essent, fatetur se excepisse: A. Rursum ex Scriptis Papiæ. Quinetiam Papias, quem modo posuimus, Apostolorum dicta ab his qui cum illis versati essent, fatetur se excepisse: A. Rursum ex Scriptis Papiæ. Quinetiam Papias, quem modo posuimus, Apostolorum dicta ab his qui cum illis versati essent, fatetur se excepisse: A. Rursum ex Scriptis Papiæ.

que editionem, antiquam ac novam, conferenti, Gregorianam scilicet & Sixtinam; quamquam haec posterior non appelleretur Sixtina, quamvis sub Sixto V. facta. Visum est enim, quod haud adeo magna esset facta mutatio, relinqui bullam & nomen Gregorii XIII. Jam autem usus fere obtinuit, ut postrema illa editio sub Sixto V. facta & Notationibus Baronii illustrata, vocetur Martyrologium Baronii. Et sane egregie in eo & fructuose ad gloriam Dei, & Ecclesiae utilitatem laboravit. Verum non est unius hominis videre omnia, nedum examinare. Unus in uno clarius videt, alter in altero, alius in alio. Sic in dies lux crevit & eruditio, & multorum splendoribus redditur Ecclesia illustrior: sic & bona melioribus, dum multi intendunt oculos, permutantur. Ita docet Halloixius.

V. Porro S. Papias in variis Martyrologiis ab Henfchenio die XXII. Februarii, quo ejus Vita illustrat, citatis, dicitur auditor S. Joannis Apostoli, quod etiam scribunt Hieronymus Joannis A. lib. de Script. Ecclesiast. & in Epistola XIX. ad Theodoram, Irenaeus lib. 5. adversus haereses cap. 33. Andreas Carthagenis, Anastasius Sinaita, Oeconomus, & S. Maximus Martyr. Baronius tamen contendit, Papiam non Joannis Apostoli, sed Joannis Senioris discipulum fuisse. Eusebius enim lib. 3. cap. 39. dicit fuisse, qui duos

[1] Coss. L. Aelius Lamia, & Aelianus Veter. Phlegon apud Norisium in epistola consulari pag. 76. Fasti Idatiani: Aeliano & Vetere. Ex uno consule duos faciunt, & Lamia silentio praetermittitur. Properi Chronicon; Emiliano, & Vetere. Et hic corrupte, ut vides, Ceterum Aelianum praenomen adhuc latet.

CHRISTI
118.

EVARISTI PAP.
7.

TRAIANI IMP.
19.

tiam, quod non minus habet admirationis, Iusto cognomento Barfabæ contigisse: nimirum ubi venenum mortiferum ebiberat, eum, propter gratiam ipsi a Domino tributam, molestie nihil aut incommodi pertulisse. Et paulo inferius:

V. Delectus in traditionibus habendus.

Alia præterea idem auctor quasi traditione non scripta ad se pervenisse commemorat, quæ peregrinas quasdam Salvatoris parabolas, & novas ejus doctrinas, aliæque nonnulla commentitiis fabulis referta continent, in quibus asserit, regnum Christi, post universæ carnis a mortuis resurrectionem, mille annos humano & corporeo more in terra hac continuatum & stabilitum fore: quæ quidem dogmata credo cum propterea excepisse: quod Apostolicas interpretationes, quæ ab illis essent arcanis figuris & parabolis suboscure expressæ, male intellexisset: nam homo erat (sicut ex ejus scriptis facile licet conjecturam capere) ingenii pertenuis. Ceterum plerisque Ecclesiasticis viris, qui hominis antiquitatem pro suarum partium defensione citabant, per similes erroris auctor exiit, ut Ireneo, & si quisquam alius eadem cum illo sentire videbatur. Hæc de eo Eusebius: ex quibus facile intelligas, in traditionibus habendum esse delectum; ut non mox, ut quis se aliquid ex majorum traditione accepisse, tradit (ut de Papiâ accidit) fidem illi omnes adhibeant, sed illam esse traditionem tenendam & amplectendam, quæ ab Ecclesia Catholica sibi auctoritatem vendicat.

VI. Quod vero dicat Eusebius, eam de

duos eodem nomine appellatos, in Asia vixisse scripserint, & utrumque hæcenus Joannem nominari. Sed posito utroque Joanne, Apostolo scilicet, & presbytero, Baronius ex verbis Papiæ apud Eusebium citatum, non recte infert, Papiam non vidisse Apostolos, aut non fuisse S. Joannis Apostoli discipulum. Esto enim, inquit Henschenius, S. Papias alicubi scripserit, se Joannis Presbyteri aut Senioris auditorem fuisse, in verbis non demonstrat se nequam S. Joannis Apostoli auditorem aut adspectorem non fuisse, quod tamen ex Proömio librorum Papiæ ab Eusebio recitato male infertur. Quæ de re plura Halloixius & Henschenius citati.

VI. Gesta hæc anno a Traiano in Orientibus.

Xiphilinus ex Dione, narrato terræ motu Antiocheno, ait: Incunte vere, Traianus in hosiilem terram ingreditur. Cumque ea regio, qua ad Tigridis fluvium spectabat, materiam ad edificandas naves non ferret, ea navigia, que in sylvis apud Nisibim fecerat, plausuris in flumen convecti jussit. Addit, barbaris fugientibus, Romanos flumen transivisse, Adiabenenque omnem in suam potestatem redegit: postea Babylonem usque venisse, Tigricque trajecto, Ctesiphontem ingressum. Quæ urbe capta, Imperator appellatus est, confirmato Parthici cognomine, inquit Xiphilinus. Traianus huc usque Imperator VIII. appellatus fuerat, ut liquet ex Nummis. Ctesiphonte itaque capta Imperator X.

mille annis opinionem Papiam ex traditione non scripta accepisse: sic (quod etiam Eusebius ipse innuit) accipiendam, quod ex perperam facta ab aliis Joannis Apocalypsis interpretatione, in eam ipse inductus fuerit opinionem. Alia præterea de eodem auctore narrat Eusebius, nempe de Marci in Evangelio conscribendo consilio, deque Matthæi item Evangelio, de prima Joannis, ac Petri similiter priori epistola, necnon de Evangelio secundum Hebræos, quorum omnium a nobis superius mentio facta est. Quod igitur Papiæ opera penitus deperierint, haud otiosum fuisse putavimus, pauca illa, quæ ab Eusebio sunt recitata, fragmenta hic intexuisse. Ceterum ipsum sanctitate spectatum vitæ finem, clausisse, certissimum est: nam Dei Ecclesia ejus natalis diem anniversaria celebrare jugiter consuevit: irrepit tamen error (a), ut qui dicendus est Joannis senioris auditor, dicatur Joannis Apostoli: quod, quæ nuper sunt dicta, facile manifestant.

Papias in-ter sanctos relatus.

(a) Martyrol. Rom. 22. Febr.

VII.

(b) Martyrol. Rom. 27. Junii.

(c) Martyrol. Rom. 26. Maii.

(d) Idem 27. Julii.

Sub eisdem Traiani imperio passus est in Galliis Crescens, de quo plura superius; ejus quoque natalis dies anniversaria memoria (b) celebratur. Immo & qui ei successit in sede Viennensi Zacharias, sub eodem Traiano martyrium consummasse traditur (c): Sed in Apulia, Maurus Episcopus cum sociis sub eodem Traiano martyrio defunctus (d) est, quorum omnium & aliorum memoria in Ecclesia viget.

Annus

nuncupatus est. Onuphrius in Fastis producit Traiani Nummum, in quo legitur: IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO, OPT. AUG. GERM. DAC. PARTH. P. M. TR. P. XX. COS. VI. IMP. X. P. P. Tribunitiam Potestatem XX. quinto Kal. Novembris currentis anni Traianus suscepit, sed jam antea Imperator X. appellatus fuerat, dum Tribunitiam Potestatem XIX. adhuc gerebat; licet nulli Nummi supersint, quibus id probare possimus. Nam cum Xiphilinus insinuet Ctesiphontem ante initium hiemis expugnatam, illud asserendi locum præbet. Ait enim, Traianum postea Messanam insulam Tigridis cepisse, atque iis in locis propter dim hiemis, & rapidum Tigridis, assumpque maris in magnam periculum venisse. Ubi de præsentis anni hieme sine dubio sermo est. Sed dum navigat versus Oceanum, atque inde revehitur, ea qua ceperat, omni maximo tumultu defecerunt, &c. inquit Xiphilinus. Quare Traianus Ctesiphontem redire coactus est. Baronius eam rebellionem anno CXIII. quem ipse CXV. vocat, refert. Sed ex dictis constat, eam sub currentis anni finem, aut insequentis initium contigisse. Et etiam tempore Judæi rebellaverunt. Quæ de re legenda, quæ anno CXIV. diximus.

Alexandri Papæ martyrium hoc anno contigit, ut infra explicabimus. Alexandrum Sixtus excepit.

VII. Alexandri Papa obitus.

JESU CHRISTI
ANNUS
119.

EVARISTI PAP.
ANNUS
8.

TRAIANI IMP.
ANNUS
20.

I.

Annus Domini centesimusdecimusnonus Consules habuit Nigrum & Apronianum: alios Cassiodorus ponit, nempe Catillum & Fulvum. Hadrianus vero non Consul factus hoc anno, sed in sequentem est designatus secundo Consul. Sic enim intelligendum quod de hoc anno loquens Spartianus ait in Hadriano, ipsum favore Plotinæ secundo Consulē esse. Ann. Eccl. Tom. II.

SÆC. II. Anno Urbis 870. Olymp. 224. an. r. An. Ch. 117.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5610.

14. D. 4. P. 4. April. Indict. 15.

JESU CHRISTI 117. secundum Baronium 119.

SIXTI PAPÆ 2.

HADRIANI IMP. 1.

I. Consules.

II. Vicennalia Traiani.

III. Gesta a Traiano ante mortem.

Baron. II. x.

AD num. I. & seq. Cos. Quintilius Niger, & C. Vipsianus Apronianus, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari.

Imperii Augusti Traiani Vicennalia in hunc annum incidunt. Ad ea referendus Nummus, qui apud Stradam pag. 57. extat: IMP. CAES. NERVA TRAIAN. AUG. GERM. DAC. PARTH. PONT. MAX. TR. POT. COS. VI. P. P. In postica: S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. Præterquam quod censuratur Forum Traiani cum Bibliotheca, Basilica Ulpia, & Circus in medio Columna Cochlidis. Nam cum eo in Nummo Traianus Parthicus appellatur, horum operum publicorum memoria post annum Christi CXV. & quidem in Vicennialibus, ut mos ferebat, renovata.

Traianus, ut Ctesiphontem venit, Parthis Regem Parthamaspatem designat, eique diademam imponit. Inde profectus in Arabiam, ad artem agavenos, qui & ipsi defecerant, inquit Xiphilinus, qui subdit, Traianum eam urbem expugnare non potuisse, dumque inde proficiscitur, nec multo tempore post in morbum incidisse, quo ingravescere in Syriam venisse, ibique Hadriano cum exercitu relicto, iter in Italiam cepisse: tandem perlatum Selinuntem urbem Cilicia mortem illico obiisse. Antequam extingueretur, Armeniam, Assyriam, & Mesopotamiam Provincias fecit, inquit Cassiodorus sub hujus anni Consulibus, quod hoc anno gestum Traiani Vicennialia etiam indicant. Eum Selinuntis, non vero apud Seleuciam Isauria, ut habent Eu-

Off. Quintilius Niger, & C. Vipsianus Apronianus. Gru terus pag. DLXXVIII. r. ABCESSIT. SELINUNTE. PRI. IDUS. AUGS. NIGRO. ET. APRONIANO. COS. Pag. MVIII. 7. VI. ID. FEBR. APRONIANO. ET. NIGRO. COS. Pag. MIX. 2. VI. ID. FEB. APRONIANO. ET. NIGRO. COS. Figlina apud Boldettum pag. 529. NIGRO. ET. APRONIANO. COS. Vide Norisium in epistola consulari pag. 77.

Nigri & Aproniani prænominia, ac item Vipsiani nomen adhuc erui ex vetustis monumentis non potuerunt; quare ex arbitrio ab Onuphrio, & a Pagio posita fuisse iudico. Hoc anno Hadrianus in annum insequentem consul ordinarius designatus est, ut produnt notæ apud Spartianum in vita cap. IV. ad ea verba: Secundo consul favore Plotinæ factus est; nam hoc anno, Traiano mortuo ad III. Idus Augusti, Hadrianus imperium inijt Antiochiæ die XI. Augusti, qua de re Norisius in Epochis Dissert. cap. II. & Philippus a Turre in Dissert. Apologetica de nummo Annæ Faustinae cap. III. pag. 34. Hinc nummi Hadriani apud Mediobarbum pag. 167. cum TR. POT. COS. DES. II. ex quibus patet Hadrianum hoc anno in annum proximum COS. II. fuisse designatum.

se factum. De anno quidem sequenti loqui Spartianum, ex eo patet, quod Hadrianus, quo tempore mortuo Traiano successit, id est Augusto mense hujus anni, Consul secundo designatus tantum erat. Id enim docet antiqua veterum nummorum inscriptio, quæ sic habet (a).

IMP. CAES. DIVI TRA. F. DIVI NERVAE N. TRAIANO HADRIANO L. AUG.

(a) Hab. Golt. in Thezauro Traiani ætas & obitus.

tropius & Cassiodorus, mortuum ostendit Nummus a Mediobarbo pag. 163. recitatus. IMP. CAES. NERVAE TRAIANO OPTIMO AUG. GER. DAC. PARTH. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI SELINUNTEM. In peristyllo portæ late ædificii sphericæ, Qui Nummus ante Traiani apothecum, ad indicandum locum, in quo mortalitatem explevit, casus. Præterquam quod Onuphrius in Fastis pag. 221. refert Inscriptionem, in qua dicitur M. Ulpium Libertum Traiani abcessisse, SELINUNTE. PRID. IDUS. AUGUS. NIGRO. ET. APRONIANO. COS. Duos itaque ante dies Traianus in eadem urbe e vivis excefferat.

Defuncto Traiano sine liberis, Hadrianus quod non procul abesset, quodque magnas copias haberet, favore Plotinæ Augustæ Imperator designatus est. Nam mors Traiani per aliquot dies in occulto fuit, ut adoptio procederet, quemadmodum scribit Dio lib. 69. qui addit, Hadrianum, quo die Imperator designatus est, Antiochiæ Syriæ, cui præerat, fuisse. Quinto Idus Augusti die Legatus Syria literas adoptionis accepit, inquit Spartianus in Hadriano. Quo pacto, adoptio die nona Augusti facta. Paulo ante scripserat Spartianus: In adoptionis sponsonem venit Palmas & Celso inimicis semper suis &c. Secundo Cos. favore Plotinæ factus, totam præsumptionem adoptionis emeruit. Quæ verba egregie in Notis a Casaubono. explicata: Pro incerta, inquit, spe, quam dudum conceptam hæcenus fovierat, πλεροποιαν est consecutus ac spem certam. Præsumptio, πρόσπασις tota præsumptio, plena & perfecta cognitio futuri. Primo Hadrianus de Imperio cogitavit ex suggestione patris magni, & Mesi cuiusdam Mathematici; sed id votum erat potius, quam spes. Deinde autem donatus a Traiano adamante gemma ad spem successionis est evehctus. In ea spe postea confirmavit eum Sura, a quo comperit adoptandum se a Traiano, Ita, que ausus est aliquanto post in adoptionis sponsonem venire cum Palma & Celso. Tandem vero secundum Consul designatus, totam præsumptionem

IV. Adoptio & Consulatus Hadriani. Baron. II. 17.

CHRISTI
119.

EVARISTI PAP.
8.

TRAIANI IMP.
20.

AUG. P. M. TR. P. COS. DES. II. His ergo dictis anni hujus Consulibus, Hadrianus Consul designatus, & statim adoptatus Imperium post Traiani obitum hereditate suscepit. cum Traianus Augustus Romam reversurus, apud Selinuntem Ciliciæ civitatem, quæ postea cognominata est Traianopolis, sive morbo, sive veneno (quod etiam ferebatur) extinctus est, cum imperasset annos undevi-

ptionem adoptionis emeruit. *Hæc ita Spartianus, sive quam hæc in re diligentissimus, inquit Casaubonus, cui Salmastius suffragatur, Consulatus itaque, ex illorum temporum usu, omen Imperii erat. Unde Imperatores antequam Cæsares aut alios Augustos renuntiarent, prius eos Consules, ac postea Cæsares aut Imperatores designabant. Hadrianus Ælium Verum licet jam Consulem, non prius Cæsarem creavit, quam eum iterum Consulem designasset, ut docet Spartianus in Ælio cap. 3. Mox Consul creatus; & quia erat deputatus Imperio, iterum Consul designatus est. Capitolinus in Marco cap. 6. de Marco Aurelio jam ab Antonino Pio adoptato loquens ait: Adhuc Questorem & consulem secum Pius Marcum designavit, & Cæsaris appellatione donavit. Themistius in Orat. 16. de pace & Consulatu Saturnini anno Christi CCCLXXXIII. recitata, Theodosium Magnum laudat, quod Saturninum in eum annum suis Quinquennialibus destinatum Consulem designasset, aitque: Cum in potestate esset tua, si nondum tibi temporarium illum honorem (nempe Consulatum) judicares, unicuique tuum designare filium, hunc, inquam, cum pro te renuntiare liceret, (quod & antiquis & recentioribus Imperatoribus solenne fuit, ut illud tantum futuri Principatus initium liberis suis ante purpuram traderent) cum hac facere tibi omnia liceret, noluisse tamen, &c. Ubi vides Consulatum tanquam futuri Principatus initium reputatum, & ante purpuram Imperatorum filiis destinatum. Obiter etiam observabis, quod in Dissertatione Hypatica, antequam nova Themistii Operum editio, cui ea Oratio addita, publicata fuisset, jam insinuaveram, si Imperatores annis Quinquennialibus & id genus festis addictis Consulatum non capefferent, illum in parentes aut illustriores personas de more transfuisse; hisque Themistii verbis responsiones omnes præcludi quibusdam censoribus, qui Consulatum Cæsareorum regulas fictitias esse, persuadere conati sunt. Sed ad Hadrianum redeo, qui jure merito certam spem de Imperio consequendo habuit, ubi se iterum Consulem designatum accepit.*

V. Deputatus Imperio de more Consulatus designabatur.

Dodwellus in Appendice ad Dissert. Cypriacas num. XLV. de Ælii adoptione ejusque secundo Consulatu loquens, dicit, in secundo Consulatu præcipuum fuisse, pro receptis Imperii moribus, omen Imperii, præsertim in nova Nervæ familia, quod Traiani, Hadriani, Ælii & Antonini exemplo ostendi existimat. At, ut ex Themistii Oratione mox laudata quam V. C. non viderat, discimus omen & initium Imperii in Consulatu, ad quem inaugurandus designabatur; non vero in iterato Consulatu situm erat: nec aliquid ad eam rem prior Consulatus conferebat, ut videre est in Marco Aurelio, qui nunquam Consulatum gesserat, quando Consul & Cæsar designatus est.

ginti, menses sex, & dies quindecim: Hæc Dio (a); anno vero suæ ætatis sexagesimo primo, & mensibus & diebus modo enumeratis: nam (ut idem testatur auctor) annum erat agens quadragesimum secundum, cum imperare cœpit. Sed Aurelius Victor annos tribuit ejus ætati sexagintaquatuor: exusti autem corporis cineres Romam esse perlatos, & sub ejus columna positos, & imaginem ejus super-

(a) Dio in Traiano.

(a) Eutrop. lib. 8.

Hæc observatione, prima Consulatum Cæsareorum regula mirum in modum illustrata. Ad dit Dodwellus, hanc Hadriani adoptionem anno præcedenti factam, ac tunc illum Tribunitia Potestate donatum; quod tamen silentio involutum, & nonnisi post Traiani mortem publicatum. At Traianum non prius Hadrianum adoptasse, si tamen adoptavit, quam in morbum incidere, & hoc tantum anno morbo tentatum ex Historiæ Augustæ Scriptoribus certo deducitur. Vide quæ anno CCXIX. de secundo Hadriani Consulatu ordinario scribo.

Obit Traianus die decima Augusti, postquam imperasset annos XIX. menses VI. & dies XV. ut habet Xiphilinus ex Dione, qui diem emortualem numerat. Major de Natali Traiani genuino, & annis, quibus vixit, difficultas. Illum tamen Plinius in Panegyrico cap. 52. indicat, significatque, die decima octava Septembris Domitianum occisum, Nervam electum, ac Traianum in lucem editum: *Diem illum, inquit triplici gaudio latum, qui Principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit.* In Calendario a Petro Lambecio edito, ad XIV. Kal. Augusti legitur; N. TRIAINT. id est, *Natalis Traiani.* ubi mendose littera T. loco I. in ultimam syllabam irrepit. Quæque Xiphilinus tradat, Traianum vixisse annos sexaginta, menses decem, dies viginti quatuor, ultimum terminum, diem nempe emortualem includit, demonstratque, eum die XVIII. mensis Septembris anni Christi quinquagesimi sexti in lucem proditisse, errasseque Eutropium ac Victorem in Epitome a Baronio laudatos, ipsi sumque etiam Baronium, quos fugiebat, Traiani Natale in diem XVIII. Septembris incidisse, sine quo definiti non potest, quot annos, menses, ac dies in vivis fuerit.

Hadrianus Traiano currenti anno successit. *Vettius Valens* Astrologus Antiochenus in τολογιῶν μετεωρικῶν libris comparat annum primum Hadriani cum anno centesimo quadragesimo octavo Augustorum. Quare Augustorum annos incipit ab anno Periodi Græco-Romanæ 5463. licet Ægyptii eandem Eram, seu annos Imperii Augusti, ut Ptolomeus loquitur, ab anno ejusdem Periodi 5464. exordiantur. Unde annus centesimus quadragesimus octavus Adiacus seu Augustorum, ab anno ejusdem Periodi 5610. hoc anno incepto inchoatur, liquetque, initium Imperii Hadriani ad præsentem annum certo pertinere, ac Scaligerum in Animadversionibus Eusebii, Calvinum in Opere Chronologico, & Usserium in Annalibus Veteris & Novi Testamenti hallucinatos, quando scripserunt Vettium adhibere Eram Adiacam Ægyptiorum. In eadem remora hæsit Scaliger lib. 5. de Emendat. Temp. dum de Encænii urbis Constantinopoleos loquitur. Afferit enim locum Suidæ, verbo *Constantinopolis*, ubi dicitur a Monarchia Augusti Cæsaris, id est, a pugna Adiacæ ad de.

VI. Obitus Traiani. Baron. n. 1.

VII. Initium Imperii Hadriani. Baron. n. 11.

CHRISTI
119.

EVARISTI PAP.
8.

TRAIANI IMP.
20.

perpositam tradit. Sed ossa translata fuisse, Dio testatur. Dissentit ab his, quod ad annos ætatis ejus pertinet, Eutropius (a), illi tribuens vitæ annos sexaginta duos, menses novem, & dies quatuor: qui hæc addit: *Inter dios relatus est: solus omnium intra Urbem sepultus: ossa collata in urnam auream, in foro quod ædificavit, sub columna sita sunt, cujus altitudo centum quadraginta pedes habet. Hujus tantum memorie delatum est, ut Ann. Eccl. Tom. II.*

VIII. Sententia Loydii de titulo Imp. absque victoriis.

dedicationem Constantinopolis intercedere annos CCCLX. Quod verum est, si eos ab anno Periodi Græco-Romanæ 5463. incipias: falsam vero, si cum Scaligero & Petavio lib. II. de Doct. Temp. cap. 42. a sequenti auspicias. Quæ obiter dicta sunt.

Hadrianus in Nummis hoc anno, sequenti-que, quo Consul II. processit, (suffectum enim Consulatum, antequam imperaret, gesserat) percussis, Imperatoris titulo ob victorias dari solito non insignitur, ut videre est apud Mediodarbum in Numismatis Imperatorum, ubi ei hoc nomen tantum tribuitur, cum Consulatum tertium gerit; in hoc scilicet Nummo ab illo pag. 173. recitato: IMP. P. M. TR. POT. COS. III. Verum ipso Imperii initio eum nomine illo cohonestatum fuisse, existimandum. Gulielmus enim Loydii Vir eruditissimus in literis ad me ex Anglia scriptis arcanum me docuit, quod hic prætermittere non debeo, quia illud nemini observatum vidi: *Titulum IMP.* inquit, *victorias denotantem Nervæ una cum Imperio primum accepit. Hoc fecisse omnes Imperatores Romanos non dubito. Nervæ autem nullam victoriam legitimè obtigisse ante illam Traiani Germanicam. Hujus victoria causa IMP. II. Nervam appellatum fuisse ostendit ei conjuncta TR. P. II. in Inscriptione Gruteriana CLXXXIX. 13. ubi Nervæ Cæsaris TR. P. II. IMP. II. dicitur. Nam ingressus est annum secundum Tribunitia Potestatis die XVIII. Septembris anni Christi XCVII. Intra proximum mensem Traiano obtigit illa victoria, ob quam Nervæ lauream Jovi Capitolino dicitur. Hinc Nervam constat IMP. II. audivisse. Hanc lauream cum a Traiano acceperat, huic vicissim Imperii consortium reddidit; & omnia que Titus a patre acceperat, voluit a Traiano usurpari, ideoque & titulum IMP. victorias denotantem, quem Titus patre vivo quatuordecies multiplicaverat. Ex qua egregia observatione liquet, Hadrianum ipso Imperii initio titulum illum obtinuisse, licet in Nummis tunc cuius non legatur, quia nempe in Nummis omnes Imperatorum tituli aliquando leguntur, aliquando vero ex iis aliqui prætermittuntur, ita ut usus hac in re diversus fuerit.*

IX. Sententia Card. Norisii de titulo Imp.

De nova hac Loydii observatione latus dubia alia proposui Cardinali Norisio qui respondit, se in Notis ad Fastos suos alias publicandos de Imperatoris titulo ista inferuisse, quæ cum Loydii observationi magnam lucem afferant, hæc describenda duxi, eoque magis, quod Card. Norisii aliqua in medium adducat, quæ fundamentis a me jactis adversantur, ideoque & a me examinari debeant: *Julius Cæsar, inquit Card. Norisius, omnium primus prænomen Imperatoris ab adulante Senatu tulit, ex Suetonio cap. 49. ac Dione lib. 43. qui eum titulum post*

usque ad nostram ætatem non aliud in Senatu Principibus acclametur, nisi, *Felicio Augustus, Melior Traiano.* Hæc Eutropius: sed de moribus satis superius. Porro quod de Traiani probitate a nonnullis recentioribus illud recitetur exemplum, quod proficiens ad bellum, e quo desilierit, ut viduæ causam de occiso filio conquerentis cognosceret: addantque alii, eidem filium suum oppignerasse, & usque ad reditum reliquisse obsidem:

II. Hadrianus Imperator.

victos Pompeii liberos eidem delatum scribit. Hinc, cum antea diceretur C. Julius Cæsar IMP. postea vocatus est IMP. C. Julius Cæsar. Sub Augustis postea, cum ab his nomen Cæsaris ac Imperium Proconsulare alteri dabatur, is ab Imperio Proconsulari non dicebatur IMP. sed Proconsul. Domitianus, qui, uti putas, habuit Imperium Proconsulare, nusquam in Nummis ante Imperium dicitur IMP. Marcus Aurelius a Pio habuit Imperium Proconsulare, ex Capitolino cap. 6. nec usquam in Nummis ante Imperium Augusteum, IMP. vocatur. Cum Augusti ceteros inter titulos in Saxis vocentur PROCOS: undenam tales dicebantur, nisi ab Imperio Proconsulari? Itaque ex Imperio illo non IMPERATORES, sed PROCONSULES, nuncupabantur. Num Vespasiani Titus filio prænomen IMP. contulerit, disputari forsitan possit: etenim in Nummis fere semper sine illo prænomine legitur, uti & in Inscriptione Romana una cum patre ac fratre, Gruteri pag. CCXLIV. At alii quidem Nummi, & altera Inscriptio pag. CCXLII. 8. dant illi prænomen IMP. Titus, cum solus bellum Judaicum gessit, erat cum Imperio Proconsulari, sine quo bellum geri non poterat; postea vero a patre etiam prænomen IMP. accepisse dicitur. Hinc transeo ad Traianum, qui ea omnia a Nervæ accepit, quæ proxime Titus a patre. Nervæ in templo Jovi Capitolini Traianum filium adoptans, eundem Cæsarem creavit, ac paulo post eidem prænomen Imperatoris ac Tribunitiam potestatem contulit, quæ ex Dione & Plinio colliguntur. Cum vero dicit Plinius: Jam Cæsar, jam IMPERATOR, jam Germanicus absens & ignarus, &c. nomine illo IMP. non designat Imperium Proconsulare, sed prænomen IMP. Cum vero mortuo Nervæ, Augusti titulum accepit, tunc IMP. II. dicitur fuit. Hoc mihi pluribus probandum. Cum Traianus Hadrianum adoptavit, equidem puto eodem modo adoptasse, quo & ipse a Nervæ fuerat adoptatus. Hadrianus tantum IMP. II. dicitur fuit, ac titulum IMP. multiplicavit mortuo tantum Traiano, cum Augustus dictus fuit, quæ die Natalis Imperii celebravit, cum Traiani defuncti nuntium accepit. Hadrianus Antonino Pio Tribunitiam potestatem, ac Imperium Proconsulare in adoptione donavit, & insuper prænomen IMP. Hoc prodit insignis Inscriptio Gruteri pag. CCLVI. 4. ubi dicitur: IMP. Aelio Cæsari Antonino, &c. Ibi Hadrianus non vocatur Divus, Antoninus vero dicitur TR. P. COS. nec additur DES. II. nec vocatur PONT. MAX. Itaque Inscriptio postea veniente adhuc Hadriano, & quidem IDIB. MAI. ut ibidem legitur. Quare ex illa infero, Antoninum Pium prænomen IMPERATORIS ab adoptante accepisse. Idem postea cum mortuo Hadriano dictus fuit AUG. usque simul acclamatus fuit IMP. ac proinde in Nummis IMP. II. semper dictus apparet. Et quomodo victorias obtinuit per Legatos, titulum IMP. II. RA-

dem; quo etiam exemplo tradunt comotum fuisse S. Gregorium, ut pro ejus anima Deum deprecaretur; hæc cum nulla antiquorum scriptorum fulciantur testimoniis, apertissima quoque ratione mendacii arguuntur; quod constat majorem omnium auctoritate, nullum fuisse

X.
De prænomine Imp. M. Aurelio & Commodi collato juxta Norisium Card.

RATORIS de more ab exercitu datum, ex Tacito in fine lib. 3. Annal. admittere noluit. Hinc ad mortem usque fuit tantum IMP. II. Cum vero Pius. Marcum Aurelium adoptavit, nontiquam illi contulit prænomen IMPERATORIS, quod mortuo Pio cum titulo Augusti primum recepit. Hoc centeni Nummi produnt, qui eo prænomine carent. At Marcus Aurelius aliter se gefit cum filio Commodus. Nam anno Christi CLXXV. eidem dedit Tribunitiam potestatem cum Imperio Proconsulari, at prænomen IMPERATORIS eidem concessit anno CLXXXVI. antequam triumpharet. Lampridius in Commodus cap. 12. Appellatus, inquit, IMPERATOR V. Kal. Exuperatorias Pollione II. & Apro Cos. Vulgo credunt nomine IMP. designari ibidem Augusteam dignitatem, sed errant: siquidem prænomen tantum IMPERATORIS indicatur. Extant Nummi apud Mediobarbum pag. 241.

L. AURELIO CAES. AUG. F. SAR. IMP. PROVIDENTIAE AUG. IMP.

Hic Nummus scilicet est, cum Commodus solum titulum IMPERATORIS obtineret; ac solus Marcus pater vocaretur Augustus.

L. AUREL. COMMODOUS CAESAR. AUG. L. AUREL. COMMODOUS AUG.

Hic scilicet est, cum AUGUSTI titulum accepit; unde AUG. in utraque parte Nummi inscribitur.

IMP. CAES. L. AUREL. COMMODOUS GERM. SARM. TR. P. COS.

Vides anno Christi 176. quo Consul processit, nondum in Nummis AUG. dici, quamvis cum prænomine IMPERATORIS.

Hinc ad institutum probandum redeo. M. Aurelius anno Christi CLXXV. occiso Cassio, ab exercitibus dicitur fuit IMP. VIII. Hoc probant duo Nummi apud Mediobarbum pag. 225. Rursum vidi hos Nummos inter Medicos.

M. AUREL. ANTONINUS GERM. SARM. TR. P. XXII. Est Nummus maximi moduli. IMP. VIII. COS. III. P. P. S. C. Hercules cum trophæo sub quo captivæ figuræ.

M. ANTONINUS AUG. GERM. SARM. TR. P. XXII. Est primæ magnitudinis.

P. M. IMP. VIII. COS. III. CLEMENTIA. S. C. Figura Muliebris cum patera & hasta pura.

M. AUREL. ANTONINUS AUG. TR. P. XXII. Primæ magnitudinis.

IMP. VIII. P. P. FELICITAS AUG. S. C. Figura muliebris cum caduceo & hasta.

Alius: IMP. VIII. COS. III. P. P. S. C. Novem figuræ ad templum sacrificantes.

Ex his Nummis mihi contractis ac legitimis colligimus, Marcum Imperatorem anno Christi CLXXV. dictum IMP. VIII. & postea anno Christi CLXXVIII. appellatum IMP. VIII.

XI.
Jan vero apud Mediobarbum pag. 242. Nummi Commodi laudantur cum epigrapha in postica: TR. P. II. IMP. II. COS. PP. Commodus accepit Tribunitiam Potestatem circa Augustum anni CLXXV. didi iniquitate anno TR. P. II. exiit eidem anno Christi CLXXVII. Quæso te, Vir eruditissime, undenam Commodus titulus IMPERATORIS multiplicatus fuerit ab anno CLXXV. ad annum CLXXVII. cum Norisium Marcus pater, nec anno CLXXVI. nec anno

illi filium, nec adoptivum quidem. Hadrianus autem antiquum genus ex Hadria Picentum civitate, ac recentius ex Italica Hispaniæ urbe ducebat, natus Romæ Ælio Hadriano, Traiani confobrino, parente, Cos. Vespasiano septies & Tito quinquies: qui hoc anno Legatum agens in

CLXXVII. titulum IMPERATORIS multiplicaverit, sed fuerit tantum nuncupatus IMP. VIII. Si Nummi isti duo Commodi sunt legitimi, & recte exscripti, evidenter patet, Caesares qui antea nomen IMPERATORIS ferebant, cum postea Augusti titulum accipiebant, IMP. II. distos fuisse. Adde his duos priores Nummos anno CLXXVIII. apud Mediobarbum pag. 243. in quibus Commodus dicitur TR. P. III. IMP. III. COS. DES. II. Itaque cum anno Christi CLXXVIII. M. Aurelius dicitur fuerit IMP. VIII. Commodus vocatus fuit IMP. III. cum anno CLXXIX. M. Aurelius, quod Dio ac Nummi testantur, dicitur fuisse IMP. X. filius appellatus est IMP. III. ut in Nummis apud Mediobarbum pag. 243. Mortuo vero M. Aurelio, anno Christi CLXXXII. Commodus titulum IMP. multiplicavit, antea semper appellatus IMP. III. ut liquet ex Nummis. In Medicis hæc vidi.

L. AUREL. COMMODOUS AUG. TR. P. III. IMP. III. COS. II. P. P. S. C.

L. AUREL. COMMODOUS AUG. TR. P. V. VIRTUS AUG. IMP. III. COS. II. P. P. S. C.

Anno Christi CLXXIX. mense Augusto Commodus inhat TR. P. V. qua (labente patri TR. POT. XXXIII. dicebatur IMP. III. pater vero Marcus Aurelius IMP. X. Commodus statim post obitum patris, Lucii prænomine relicto, Marci prænomen sibi imposuit, quod Nummi produnt. Quare cum in Medicis & aliis Nummis dicitur L. AUREL. IMP. III., illi Nummi patre vivente cusi sunt. Itaque tibi inquirendum est, cur Marcus pater ab anno Christi CLXXV. ad CLXXX. TER titulum IMP. multiplicaverit, filius vero QUATER eo temporis spatio IMPERATOR dicitur fuerit. Ex hisce Nummis Commodi descendi in illam opinionem de titulo IMP. II. Traiano, Hadriano & Pio initio Imperii Augusti delato. Jam vero disce aliud hadienus non observatum. Sequiori ætate Caesarum tituli IMP. multiplicabantur juxta numerum victoriarum, ita ut titulus IMPERATORIS AUG. initio Imperii acceptus in numerum non veniret. Lege titulum Epistola Galerii Maximiani apud Eusebium lib. 8. cap. 17. Ibi dicitur IMP. XIX. nempe Germanicus Max. &c. numerum victorias ibidem recitatas, e quibus cum titulum iteravit, sunt numero XIX. de proinde titulus seu prænomen IMP. & AUG. initio accepti in numerum non venit. Hæc diligentius inquisivi, investigans rationem, cur Hadrianus & Antoninus Pius initio statim Imperii IMP. II. titulum tulerint, ac collatis Nummis Marci ac filii Commodi, in eam sententiam descendi; & ex illo titulo IMP. II. Commodus collato, intuli, non eodem anno prænomen IMP. ac titulum AUG. accepisse, sed priorem anno Christi CLXXVI. alterum paulo post initium anni CLXXVII. Ita Card. Norisius

Verum varia in medium adducit Cardinalis XII. in Numismatum intelligentia exercitatus. Titulus IMP. quæ mihi probari non possunt; ideoque IMP. tria apud me certissima hic supponenda. Primum, aliud esse prænomen, aliud esse titulum Collegii IMPERATORIS victoriæ causa datum; prænomen Imperii IMP. de more præponebatur, neque unquam multiplicabatur; cum tamen titulus IMP. victoriis respondere, ideoque & multiplicaretur, quod utrumque certum faciunt Nummi Imperatorum & Imperii Collegiarum, de quibus hic tantum loquor. Duos tantum Titi afferam, in quibus tam prænomen quam titulus IMP. diserte leguntur: T. CAESAR. IMP. VESPASIANUS. In altera parte, IMP. XIII. COS. VI. In altero: IMP. T. CAES. VESPASIANUS. In postica: IMP. XIII. Uterque Nummus anno Christi LXXVII. quo Titus nondum Augustus erat, percussus. Mitto infinitos alios passim obvios. Secundum, Collegas Imperii a me appellari, qui Tribunitia Potestate & Imperio Proconsulari donati fuere. Qui enim Tribunitia Potestate tantum, uti Ælius Cæsar, aut solo Imperio Proconsulari, uti Nero antequam imperaret, decorati erant, nobiliori quidem modo, quam puri puti Caesares, Imperii consortes erant, sed Collegæ Imperii non erant. Collegæ itaque Imperii extitere Tiberius, Titus, Traianus, Antoninus Pius, Marcus Aurelius, & Commodus, qui omnes non minus quam Augusti, prænomen IMP. tulere, ac præterea IMP. titulum, si ipsi aut patres eorum. Augusti insignem aliquam victoriam reportarent. Sed tam prænomen quam titulus IMP. puris putis Caesaribus negatus, ut videre est in Nummis ante Quinquennalia Getæ Caesaris cusi. Verum quidem est, nec in Numismatis Tiberii, nec in Numismatis Marci Aurelii, antequam Augusteam dignitatem adipiscerentur, prænomen IMP. legi; sed hoc vel eorum voluntati, vel Monetariis, vel aliis causis nobis ignotis attribuendum. Certe Vespasianus Aug. in Nummis apud Mediobarbum nunquam dicitur IMP. propter victorias, nisi in unico anno ejus emortuali cuso, in quo Vespasianus dicitur: TR. P. X. IMP. XX. COS. VIII. ut habetur apud Mediobarbum pag. 117. Si quis tamen inde inferre vellet, eum annis præcedentibus titulo IMP. ob victorias dari solito cohonectatum non fuisse, is profecto audiendus non esset; cum contrarias haberet varias Inscriptiones, præsertimque unam apud Gruterum pag. 573. in qua Vespasianus dicitur: TR. POT. II. IMP. VI. COS. III. Quare mirum videri non debet, si idem titulus in Nummis Marci Aurelii Caesaris & Imperii Collegæ non habeatur, quemadmodum nec in quibusdam Titi Caesaris & Collegæ Imperii prænomen IMP. Ufus enim in cuedendis Nummis non unus idemque semper fuit.

in Syria, quinto Idus Augusti adoptio- nis tabulas a Traiano in extremis posito accipiens, eò defuncto tertio Idus ejusdem, nunciato sibi ejus obitu, cape- sit Imperium: hæc omnia pluribus Spar-

tianus (a). Certe quidem argenteum cu- sum numisma vidimus, quod hic tibi for- mis expressum reddendum curavimus, ubi adoptio una cum Consulatu & Tribunitia potestate habetur expressa. (a) Spar- tian. in Hadrian.

(b) Ex Museo Lallii Pasqualini Canon. S. Mariae Majoris in Urbe.

(b)

Se.

Tertium, duplicem esse Proconsulatum, alium qui privatis ad certum tempus deferbatur, aliumque, qui pars erat supremæ Potestatis, ideoque & perpetuum. Hic Proconsulatus uni Neroni ex Caesaribus, omnibus vero Imperii Collegis ac Augustis attributus. Scaliger, alique summi Viri omnem diligentiam adhibere, ut rationem detegere possent, cur Augusti in Nummis vix Proconsules appellentur, nihilque quod fatisceret, protulere. Verum opus non erat, ut Augusti ac Imperii Collegæ in Nummis Proconsules dicerentur; cum IMP. prænomen facultas bellorum gerendorum satis exprimeretur. Stante enim Republica Proconsules, qui cum Imperio militari in Provincias mittebantur, post relatam aliquam victoriam IMPERATORES vocabantur, IMP. titulo post Proconsulis nomen apposito. Qui usus a Julio Cæsare immutatus, & IMP. prænomen nomini præpositum, ut docte Card. Norisio citato animadvertimus. Traianus quidem in uno aut altero Nummo apud Mediobarbum pag. 149. & pauci alii Augusti in quibusdam Nummis cum prænomine IMP. vocantur Proconsules, sed retentum in illis Nummis IMP. prænomen propter usum, qui jam invaluerat. Julius Cæsar prænomen IMP. primus assumpsit, ut majori se potestate ad bella gerenda præditum esse demonstraret, quam Proconsules, quibus ob victorias dumtaxat IMP. titulus delatus fuerat. At Cæsar Augustus præter illud prænomen, titulum IMP. victoriis respondentem usurpare voluit, quem deinde successores imitati sunt. Profecto incredibile videtur, Cæsarem Augustum Patris Patriæ, & Pontificis Max. titulos, aliosque a Dione lib. 53. enuntiatos sibi dari voluisse; nullum vero, qui militare Imperium, quod in Republica summa rerum fuerat, exprimeret.

Verum opus non erat, ut Augusti ac Imperii Collegæ Proconsulis nomen in Nummis & Inscriptionibus usurparent; cum prænomen IMP. in tantum illud ac bellorum gerendorum facultatem; sed & omnem potentiam, quæ in populari Reipublicæ forma fuerat, designaret, ut tentia Accetatur Dio loco laudato, ubi de institutione Imperii Romani, ac Imperatoribus verba facit. Hæc ejus verba: Consules fiunt saepenumero, & quoties extra pomerium sunt, Proconsules dicuntur: nomenque IMPERATORIS, non modo si qui aliquam victoriam retulerint, sed & alii omnes, ad

XIII.

In prænomine Imp. tantum illud ac bellorum gerendorum facultatem; sed & omnem potentiam, quæ in populari Reipublicæ forma fuerat, designaret, ut tentia Accetatur Dio loco laudato, ubi de institutione Imperii Romani, ac Imperatoribus verba facit. Hæc ejus verba: Consules fiunt saepenumero, & quoties extra pomerium sunt, Proconsules dicuntur: nomenque IMPERATORIS, non modo si qui aliquam victoriam retulerint, sed & alii omnes, ad

ad significandam plenam suam & perfectam potentiam semper gerunt loco nominis Regii & Dictatoris: quae semel e Republica sublata, ut non imponunt sibi, ita eorum vim ac rem ipsam Imperatoris titulo confirmant. Horum nominum ratione exercitus scribendi, pecunia consciscenda, bella suscipiendi, pacem faciendi, peregrinis & civis legionibus semper & ubique similiter imperandi, atque etiam intra pomerium Equitas, Senatoresque necandi, aliaque omnia quae Consulibus, aliisque cum pleno imperio Magistratibus facere licet, agendi jus habent. Dicit postea Dio, ex Centoria appellatione Imperatores in vitam & mores inquirendi potestatem consecutos, summum Pontificatum gessisse, ut omnes Religiones in sua haberent manu; Tribunitiam Potestatem accepisse, ut intercedere iis possent quae contra ipsorum sententiam moverentur. Caesaris & Augusti vocabula nihil eis potentiae adjecisse peculiari; sed alterum successionem stirpis, alterum splendorem dignitatis significare, & Patris nomen tulisse, ut admonitioni esset ipsis, ut subditos liberorum loco charos haberent. Certum itaque videtur, Julium Caesarem titulum IMP. antea Proconsulibus ob victorias dari solitum, in praenomen mutasse ut majori se ad bella gerenda potestate praeditum esse ostenderet, & Caesarem Augustum praeter praenomen IMP. potentiam illam designans, etiam titulum IMP. ob victorias in Republica concessum sibi tribui voluisse; ac tandem Augustos & Imperii Collegas IMP. praenominis ad supremam potentiam ostendendam insignitos fuisse, licet aliqui praer modestia illud recusarint, uti Tiberius, in cujus Nummis tam initio quam in fine Imperii ejus percussis apud Mediobarbum nunquam legitur, licet IMP. titulum octies multiplicaverit. Quare verum est quod scribit Suetonius in Tiberio cap. 26. Praenomen, inquit, Imperatoris, cognomenque Patris Patria, & civem in vestibulo coronam recusavit, nam Patris Patria nomen in eisdem etiam non legitur. His positus, aliqua nunc difficultates circa IMP. praenomen & titulum solvenda.

XIV.
Augusti
initio Imperii Imperatores
absque victoria
di-
cti.

Et primo quidem Loydii opinionem de titulo IMP. Augusti initio Imperii absque victoria dari solito, postquam nempe Nerva consuetudinem illam induxit, optime fundatam esse existimo. Ei enim suffragantur duae egregiae Card. Norisii observationes num. VIII. & IX. hujus anni legendae. Ex iis enim, quae ibidem dicuntur, liquet, titulum IMP. ob victorias Commodum multiplicatum fuisse ab anno CLXXV. ad annum CLXXVII. cum Marcus pater nec anno CLXXVI. nec anno CLXXVII. illum auxerit, sed fuerit tantum, uti antea, nuncupatus IMP. VIII. Ideo enim IMP. titulum Commodus multiplicavit, quia anno CLXXVI. Augustus vocatus est. Fallitur vero Card. Norisius, quando ibidem ait, Lampridium in Commodum intelligendum esse de titulo IMP. non vero de Augusteo nomine, quando tradit; *Appellatus Imperator V. Kal. Exuperatorias*. Nam Historiae Augustae Scriptores saepe quidem diem, quo quis dictus est Caesar aut Augustus, exprimere solent, nunquam vero eum, quo ob victorias IMPERATORES vocati sunt. Probat & Loydii opinionem, titulus Epistolae Galerii Maximiani, in quo dicitur IMP. XIX. cum tamen victoriae ob quas illum adeptus est, sint tantum numero XVIII. ut videre est apud Eusebium a Card. Norisio citatum. Usus tamen ille non videtur semper servatus. Commodus enim, qui Marco patri anno CLXXX. successit, dum IMP. IV. vocaretur, IMP. V. appellatus non est ante annum Christi CLXXXII. Idem de Collegis Imperii dicendum. Traianus enim quando Tribunitia Potestate & Imperio Proconsulari donatus est, ideoque & Imperii Collega factus, ob victoriam Germanicam titulum IMP. consecutus est, ut patet ex duobus Nummis a Goltzio re-

latis: NERVA. TRAIAN. CAES. GER. NER. AUG. F. P. TR. P. COS. II. IMP. qui IMP. titulus in alio ibidem Nummo eidem datus. Et tamen in tribus Numismatis a Mediobarbo pag. 149. recitatis, titulum IMP. Traianus factus Augustus non geminat. In uno legitur: NERVA TRAIANUS CAESAR AUG. P. M. TR. P. IMP. P. P. In alio: IMP. CAES. TRAIANUS IMP. P. P. N. CONS. ubi Patris Patriae elogium cum jam Augustum fuisse designat. Dicit forsitan potest IMP. titulum hic simpliciter ac praetermissis numero poni, ut non raro alibi ac saepe etiam Tribunitia Potestas. Commodum tamen anno CLXXV. quando Imperii Collega datus, titulum IMP. obtinuisse, ostendit Numisma a Norisio supra recitatum, in cujus antica legitur: L. AURELIO CAES. AUG. F. SAR. IMP. ubi praenomen IMP. tacetur, quod tamen eidem attribuitur in alio Nummo a Norisio supra relato: IMP. CAES. AUREL. COMMODUS. GERM. SARM. In postica: TR. P. COS. ubi e contra titulus IMP. omittitur; quod observandum, ne hujusmodi omissiones nos in errorem inducant.

Hadrianum porro & Antoninum initio Imperii titulum IMP. non geminasse, quod tamen vult Norisius, liquet ex Nummis apud Mediobarbum pag. 173. Extat ibidem Numisma, inscriptum: HADRIANUS AUGUSTUS P. P. In postica: IMP. P. M. TR. POT. COS. III. Nec dici potest titulum IMP. hic absolute poni, aut Hadrianum illum titulum in adoptione, ac postea iterum quando Traiano successit, accepisse; quia vivente Traiano Hadrianus quidem adoptatus, sed nomen Caesaris & Augusti non nisi post Traiani mortem consecutus est, ideoque nec titulum IMP. quare ejus adoptio Traiani adoptioni in omnibus similis non fuit. Sic Antoninus, quando Augustus inauguratus, IMP. tantum appellatus est, non vero IMP. II. ut videre est apud Mediobarbum pag. 191. ANTONINUS AUG. PIUS P. P. TR. P. COS. In postica: IMPERATOR. In altera postica eidem anticae respondente legitur, IMPERATORI. Nec obstat inscriptio a Norisio Card. producta, in qua habetur: IMP. AELIO. CAESARI ANTONINO, &c. eidemque dicata ante Hadriani mortem. Nam, ut jam monui, praenomen IMP. cum titulo IMP. ob victorias confundendum non est: in ea vero inscriptione vox IMP. praenomen est, non vero titulus victoriae causa datus. Distinguendum etiam Proconsulatus privatis & putis puris Caesaribus dari solitus, a Proconsulatu Augustis & Collegis Imperii concessio. Priorem Proconsulatum tantum Domitianus Caesar affectus est, ideoque ante Augusteam dignitatem, nec praenominis IMP. nec titulo IMP. ob victorias insignitus fuit, sicut nec alii Caesares qui Tribunitia Potestate ac Imperio Proconsulari donati non sunt. Denique Plinius in Panegyrico Traiani nomine IMP. Imperium Proconsulare Traiano in adoptione datum designat, uti in hoc loco: *Jam Caesar, jam Imperator, &c. & in isto; Simul filius, simul Caesar, mox Imperator, & conjors Tribunitia Potestatis*. Ubi Plinius num. VIII. ordine explicat quae in adoptione Traiani facta. Primum enim filius Nervae ac Caesar dictus; mox Imperio Proconsulari & Tribunitia Potestate decoratus; quae explicatio certissima, quamvis aliquibus non probata. Si enim nomine Imperatoris Plinius Imperium Proconsulare non intelligeret, nullam in toto suo Panegyrico de insigni illo honore Traiano a Nerva collato mentionem fecisset. Jam autem diximus, omnes Imperii Collegas tam praenominis quam titulo IMP. fuisse ornatos. Dicebantur quidem Proconsules a Proconsulatu, sed hoc non impedit, quin ab Imperio militari, quod eam dignitatem sequitur, dicerentur Imperatores. Quae ad majorem Annalium Ecclesiast. illustrationem praetermittenda non fuerit.

XV.
Titulus
Imp. initio
Imperii
non solitus
geminari.

JESU CHRISTI
ANNUS
120.

EVARISTI PAP.
ANNUS
9.

HADRIANI IMP.
ANNUS
1.

I. S Equentis anni Consules fuerunt Hadrianus Augustus secundum, qui ut ex Spartiano & veteri nummo vidimus, vivente adhuc Traiano designatus fuerat, & Fuscus Salinator. Quo anno Hadrianus in Urbem ex Syria per Illyri-

cum reversus est, Sub secundo suo Consulatu ipsum hoc anno venisse Romam, antiqui nummi inscriptio docet; quae cum habeat ex altera parte secundum ejus Consulatum (a), ex altera primum ejus in Urbem adventum notat hoc modo,

(a) Apud
Sebast. E-
trianum.

II. Confirmat autem & altera vetus marmorea inscriptio, quam cum a S. P. Q. R. in gratiam beneficii, de quo mox dicendum, paulo post quam in Urbem adve-

nit, collata, Hadriano positam fuisse constet; necesse est dicamus, ipsum secundo, qui in ea notatur, Consulatu advenisse; ea est hujusmodi.

S. P. Q. R.

IMP. CAESARI DIVI TRAIANI PARTHICI F. DIVI NERVAE NEP. TRAIANO HADRIANO AUG. PONT. MAX. TR. POT. II. COS. II. QUOD UNUS OMNIUM PRINCIPUM ET SOLUS REMITTENDO HS. NOVIES MILLIES CENTENA MILLIA N. DEBITUM FISCIS NON PRAESENTES TANTUM CIVES SUOS SED ET POSTEROS EORUM PRAESTITIT HAC LIBERALITATE SECUROS.

S.ÆC.II.
Anno Ur-
bis 871.
Olymp.
224. an. 2.
A.C. 118.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5611.

○ 15. C. D 5. P. 28. Mart. Indiēt. 20.

JESU CHRISTI 118. secund. Baronius 120.

SIXTI PAPÆ 3.

HADRIANI IMP. 2.

I.
Consules.

[1] AD num. I. Coss. Hadrianus Aug. II. & Fuscus Salinator. Hadrianus aliquot ante Imperium annis Consulatum suffectum gesserat, annoque praecedenti ante Traiani obitum Consul iterum designatus fuerat. Quare is Consula-

tus, ei antequam imperaret, decretus, non proce- dit juxta primam regulam, sed is tantum quem anno sequenti gessit. Jam autem in Claudio & Nerone vidimus, Imperatores Consulatus susci- pere solitos, ad quos, dum privati erant, designati fuerant. In Chronico Alexandrino Hadria- nus sine numerali nota, quemadmodum & Vespasianus in primo suo Consulatu editur; quia illius Chronici Auctor Consulatus suffectus praeterire solet.

Traiano demortuo, Hadrianus Antiochia digressus per Illyricum Romam venit, inquit Spartianus in Hadriano cap. 6. qui addit, eum divinos honores Traiano tribuisse, & cum Senatibus ipsi eum qui Traiano debitus erat, detulisset, recusabat ipse atque Imaginem Traiani cur- aduatur.

II.
Primus
Hadriani
Romam
aduatur.

[1] Coss. Hadrianus Aug. II. & Fuscus Salinator. Fabrettus pag. 677. num. 33. IMP. HADRIANO. AUG. II. COS. Donianae inscriptiones Cl. II. num. 13. pag. 67. ex Reatino lapide. IMP. CAES. DIVI. TRAIANI. PARTHICI. .... DIVI. NERVAE NEPOTI. TRAIANO. HADRIANO. .... COS. II. IMP. II. PP. Ibidem num. 82. pag. 91. in columna miliaria prope Mundam in Hispaniis. IMP. CAESAR. D. NERVAE. TRAIANI. F. NERVAE. N. HADRIANUS. TRAIANUS. AUG. DACICUS. MAXIMUS. BRITANNICUS. MAXIMUS. PONTIF. MAXIMUS. TRIB. POT. II. COS. II. P. P.

Antiquae inscriptiones Etruriae P. I. pag. 386. IMP. HADRIANO. AUG. II. COS. In annum insequen- tem Hadrianus, consul tertium designatus erat. Nummus Hadriani in Museo Theopolo cum epigraphe in postica: ANNONA AUG. PONT. MAX. COS. DES. III. Ibid. eadem epigraphe: COS. II. Fa- sti Idatiani: Hadriano, & Salinatore. Ita & Prosper. Vindebonenses: Hadriano II. & Salinatore. Nonnulli Salinatori praenomen, ac aliud nomen addunt, ut fit Tib. Claudius Fuscus Salinator.

III. Quæ vero sequuntur impressæ pariter nummorum imagines non præsentis anni, sed magis sequentis indicant ejusdem Hadriani in Urbem reditum, cum jam tertio gereret Tribunitiam potestatem; quo

eadem Principis liberalitate (ut vides in una ex ipsis inscriptum) RELIQUA VETERA HS. NOVIES MILLIA ABOLITA fuerunt per eundem Imperatorem.

(a) Ex Sambuci Emblem.

(a) (b)

(b) Ex Sebastian. Eriz.

Romam igitur cum pervenisset, nihil antiquius habuit, quam exemplo Traiani de Republica bene mereri: nam quod ejus sævitia suspecta esset, juravit nunquam Senatorem aliquem, nisi ex Senatusconsulto, se puniturum: præstitit & illud, quod mox per edictum, donavit omnia debita, sive ea pertinent ad Imperatorem, sive ad Ararium: & decennium præscripsit, a quo tempore quisquam desineret. Hæc cum Dio scribat facta mox ut Romam advenit, vetus quoque inscriptio, qua & summa est expressa, demonstrat contigisse ipso Hadriano secundum Consule: ut plane intelligas, hoc anno (ut dictum est) ipsam secundum Consulatum gessisse cum secunda Tribunitia potestate, sed (ut dictum est

ex alia forma insculpti nummi) ejus liberalitas propagata est in annum sequentem, quo cum tertio Consulatu tertiam gessit Tribunitiam potestatem; siquidem ut Dio scribit in Hadriano, vigintiduas myriadas auri cum dimidia idem Hadrianus civibus Romanis dimisit, syngraphis in foro Romano combustis. Sic itaque multis officiis & beneficiis tum publice tum privatim sæpe collatis, animos sibi omnium conciliavit: sed eo magis, quod quæ a Traiano fuissent optime constituta, integra eadem & a se aucta custodivit atque servavit. Hæc quidem de eo, & alia multa, summa laude digna, tum a Dione, tum etiam a Spartiano narrantur, quæ ut parum ad res nostras facientia prætermittimus. Cum

vu triumphali vexit, ut optimus Imperator, ne post mortem quidem triumphi amitteret dignitatem. Hujus apothecoseos ac triumphi testis hic Nummus, qui extat apud Mediobarbum: DIVO TRAIANO PARTH. AUG. PATRI. In postica: TRIUMPHUS PARTHICUS. Cernuntur Quadrigæ triumphales insidente Imperatore. Subjungit Spartianus: Patris Patria nomen sibi delatum statim & postea distulit; quod hoc nomen Augustus sero movisset. Scaliger in Animadversionibus Eusebianis ad num. 2142. Spartianum hallucinatum existimat, refertque Inscriptiones duas, in quibus Hadrianus dicitur Cos. II. P. P. qui secundus Consulatus præsentis anno gestus.

Cum itaque Spartianus absolute non dicat, Hadrianum Patris Patriæ nomen recusasse, sed tantum asserat, illud statim & postea distulisse, verosimile est, titulum illum, dum in Syria esset, primum rejecisse, ac statim admisisse, & postea tempore sc. incerto, illud rursus recusasse, ac quemadmodum prima vice, paulo post gratum habuisse. Novi tituli annis Decennalibus & id genus festis addictis ab Imperatoribus usurpati. Sed Hadrianus ante Quinquennalia & post illa Pater Patriæ dictus. Quare vel Spartianus erravit, vel annus, quo secunda vice nomen illud recusavit, nobis ignotus.

Ut primum Romam venit, quidquid scisco arario que

III.

IV. Hadrianus persecuitur Christianos.

Cum igitur Hadrianus Traiani in politicis omnibus sectari vestigia, illumque, si posset gloria antecellere conaretur; tantum abest ut persecutionem in Christianos jam a Traiano excitatam Romæ compesceret, ut acrius atque acerbius instauraret: quippe qui cum nihil carius se habere monstraret, quam patriam superstitionem tueri, ut ei esset omni ex parte consultum, adversantem ei in omnibus Christianam religionem immenso est odio persecutus. Sed nova insuper additur causa; quæ enim nuper sub Traiano acciderat rebellio Judæorum, & immanis eorum in Romanos sævitia, (quod Christiana religio videretur Judæorum esse cognata, & ab illis scirent hos esse prognatos, quos etiam Judæorum interdum nomine nuncuparunt) summam in Christianos Gentilium omnium concitaverunt invidiam. Sic igitur Hadrianus sævit in Christianos. Severus (a) persecutionem quartam ordine ponit, quæ est ab eodem Imperatore constata: licet alii aliam in persecutionibus numerandis rationem inuisse noscantur.

(a) Sever. histor. lib. 2.

V. (b) Tertull. in Apolog. c. 3. Absque edicto sancta persecutio.

At licet nullum in Christianos edictum ab Hadriano promulgatum appareat, quod & testatur Tertullianus (b), tamen (quod alias dictum est) satis erant antiqua Romanorum jura, quibus nova & peregrina vetabatur religio, ut quilibet magistratus in eosdem posset lege agere: quod & faciendum esse, vetus Traiani exemplum non tantum admonerat, sed propemodum compellebat; siquidem quæ ab ipso facta essent, sancta utique & pia atque omni ex parte justissima censerentur. Sed & licet edictum ipse adversus Christianos non promulgavit: tamen illud satis esse poterat, quod (ut scribit Dio in fine) ad vindictam eorum quos haberet infensos, satis esse putaret, si ad eorum civitates scriberet, quod sibi non placerent: cognito enim semel animo Imperatoris. quales putas in nostros fuisse Gentiles? Certe quidem quæ a Christianis philosophis Aristide & Quadrato Apologiæ pro Christiana religione luculentissime scriptæ sunt, de quibus suo loco dicendum, magnæ ab eo in Christianos concitatæ persecutionis sunt indices.

VI. Eustachii & sociorum martyrium.

Hadrianus igitur ipso in Imperium ingressu, etsi erga omnes Romano subiectos Imperio optimum Principem, tamen

Ann. Eccl. Tom. II.

Hadriani liberalitas.

que debebatur, remisit; desinito tempore annorum sedecim, ex quo id beneficium collatum esse voluit, inquit Dio lib. 69. id est, a præsentis anno usque ad sua Quindecennalia, ut in Dissert. Hypat. cap. 5. num. VI. ostendi adversus Scaligerum, qui in Animadversionibus Eusebianis ad numerum 2134. ait, pulcherrimum hinc desumi Inditionis exemplum. Meminit hujus indulgentiæ Eusebius a Mediobarbo recitato: IMP. CÆ-

in Christianos exhibuit se Phalaridem: eo nimirum consilio, ut poenarum atrocitate atque sævitia a Pietatis cultu, & religione quam susceperant, abstinerent: quamobrem Romam reversus, Eustachium (*), qui Placidus olim dictus erat, diuturna militia spectatissimum, & præclaris victoriis celeberrimum (de quo superius locuti sumus) certo jam signo Christianum detectum, explorata tum ipsius, tum conjugis Theophistæ, Traianæ olim dictæ, & filiorum fide: cum ab instituto eos divelli non posse cognosceret, leonibus tradi jubet qui cum contra naturalem ferociam non modo illis parcerent, sed etiam ablandirentur; majori excandescens ira tunc Princeps, bove aneum parari jussit, intra quem igne candentem immitti martyres: gloriosum martyrium consummarunt; duodecimo Kalendas Octobris, quo die tam Græci, quam Latini pari consensione eorumdem anniversariam celebratam agunt. Porro tam nobilis martyrii memoria Romæ egregiis illustrata est monumentis: at de ipsis plura notavimus in Romano Martyrologio. Hunc autem ob miram quamdam in tolerandis quamplurimis adversis patientiam Nicephorus (c) alterum Job appellat; cuius Acta citantur a S. Joanne Damasceno (d), ex quibus adversus Iconoclastas mutuatur exemplum; putamus tamen eis multa superaddita esse.

(*) Eustachium.

(c) Niceph. lib. 3. cap. 29.

(d) Damas. de imag. lib. 3.

VII.

At non ejusmodi tantum acerbissima persecutione vexabatur Ecclesia: sed & (quod gravius videbatur) hæreticorum pravis dogmatibus impugnabatur: erant (e) hi, qui adhuc vivente S. Ignatio cooperant sinceræ fidei integritatem hæresum labe conspergere, Basilides nempe, Saturninus, atque omnium foetidissimus Carpocras: hi enim etsi jam ante sua monstra conceperant: tamen quoad vixerunt Apostoli, vel discipuli Domini, qui Traiani temporibus esse penitus desiit, haud tam procaciter, ut postea fecerunt, in Ecclesiam grassantes irrumpere conati sunt: quamobrem (ut superius dictum est, Hegeippo auctore) Ecclesia ejus temporis, virgo antonomastice dicta erat: quæ licet nunquam, quovis hæreticorum excrecente diluvio, quod semel fuit, in corrupta ac illibata esse desiit; tamen, quod hujusmodi hæreson fordibus forinsecus.

(e) Apud Euseb. lib. 4. c. 21.

Qui Hæretici sub Hadriano.

SAR TRAIANUS HADRIANUS AUG. P. M. TR. P. COS. II. In postica: RELIQUA VETERA HS. NOVIES MILIA ABOLITA S. C. Visitur ibi Imperator itans, dextra facem, qua syngraphas adurit, sinistra sceptrum tenens. Fuit illa, inquit Scaliger loco laudato, immanissima summa, quæ ad rationes Gallicani collybi 17. milliones aureorum solatorum, & amplius at-

cen-

secus adaspergeretur, facies ejus haud decora, ut prius, intuentibus videri poterat: perinde ac si Sol densis nubibus obtegatur; licet semper perseveret esse quod erat, tamen spectantibus haud apparet, qualis ante fulgebat. De his agens Clemens Alexandrinus (a), hac ait: Insuper circa tempora Hadriani fuerunt qui haereses excogitarunt, & pervenerunt usque ad aetatem Antonini majoris, ut Basilides, etiam si Glauciam sibi adscribat magistrum (ut ipse gloriantur) qui fuit interpres Petri. Addit & alios, qui postea emerferunt, sic dicens: Similiter quoque Valentinum dicunt audivisse Theodatum: is autem fuit Pauli familiaris. Marcion enim, cum natus esset eadem qua ipse aetate, versabatur ut cum senibus junior, postquam Simon Petrum audivisset paululum praedicantem. Quae cum ita sint, clarum est, ex antiquissima & verissima Ecclesia has recentiores, & quae his sunt adhuc inferiores tempore, fuisse innovatas ad ulterrima nota haereses. Ex his quae dicta sunt, manifestum esse existimo, unam esse veram Ecclesiam, eam quae vere est antiqua, in cuius catalogo referuntur hi qui sunt iusti secundum propositum, cum unus sit Deus, & unus Dominus: propterea id etiam, quod est summe venerabile, laudatur ex unione, & ex eo quod sit solum, ut quod sit imitatio principii, quod est unum. In unius ergo naturae sortem cooperatur Ecclesia, quae una est; quam conantur haereses in multas dividere. Hucusque Clemens de praesentis temporis Ecclesiae statu.

VIII. Eusebius (b) etiam his contententia haec scribit: Jam vero cum Ecclesia, tamquam clarissima quaedam lumina, summi splendorem per totum terrarum orbem distendissent, & fides in Salvatore & Dominum nostrum Jesum Christum in universo hominum genere magnopere vigeret: diabolus osor probitatis, veritatis inimicus, ac humanae salutis semper hostis infestissimus, omnes suas machinas & fallacias contra totam Ecclesiam versans, sicut jam pridem externis persecutionum procellis, & impetu adversus eam dimicaverat; sic tum quidem ab illis viis interclusus, viris perditis & plenis praestigiarum, tamquam quibusdam instrumentis ad perniciem animorum, atque adeo ministris ad interitum comparatis usus, alio insidiarum genere oppugnare, omnesque vias ex-

cenderet. Ea porro debitorum remissio praesenti anno facta, ut demonstrat secundus Traiani Consulatus in Nummo expressus, & confirmat Inscriptio in Annalibus a Baronio memorata, in quo Hadrianus dicitur COS. II. In Collectaneis Graecis apud Scaligerum pag. 341. laudata Dionis verba cum anno primo Olympiadis CCXXIV. connectuntur, ideoque haec indulgentia in annum sequentem non propagata, ut existimavit Ba-

cogitare studuit, quibus hi praestigiatores & homines fraudulentis, illam ipsam nostrae religionis appellationem callide praetextentes, non modo Fideles, quos forte laqueis suis irrevirent, in profundam interuentionis voraginem una secum precipitarent, sed etiam fidei ignaros rudesque perditis illis conatibus pariter ab auditu, qui ad salutem Dei verbum patebat, penitus averterent. Nam virus quoddam erroris subdolum & biceps instar serpentis cujusdam ex Menandro (quem jam dudum Simonis successorem fuisse monstravimus) quasi ex pestifero fonte erumpens, duos duarum sectarum inter se discrepantium auctores & duces edidit, Saturninum genere Antiochenum, & Basilidem Alexandrinum; quorum ille in Syria, hic vero in Aegypto scholas errorum Deo & pietati repugnantium instituit. Saturninum autem magna ex parte eadem cum Menandro falso confixisse declarat Irenaeus: Basilidem vero secretiorum quorundam mysteriorum simulatione, dum sibi ipse portentosas fabulas, easque plenissimas impij erroris comminisceretur, conatus suos in immensum intendisse. Hactenus Eusebius.

Sed quibus artibus Basilides primo Ecclesiam Dei impugnare aggressus sit, eundem auctorem scribentem audiamus: Exemplisque igitur Ecclesiasticis viris, qui id temporis veritatis patrocinium suscipiebant, & solertiori ratione ac prudentia Apostolicam Ecclesiasticamque fidem & opinionem propugnabant: nonnulli jam etiam libros, quos litteris prodiderunt, tanquam praesidia ad errorum impetum, quos supra posuimus, depellendos, posteris reliquerunt. Ex quorum numero Refutatio Castoris Agrippae, scriptoris eo tempore praestantissimi, valentissima illa quidem, quam contra Basilidem composuit, ad nos pervenit; quae quidem subtile praestigiarum & captivum viri illius acumen aperitissime detexit patefecitque. Ac dum occulta illius & nefanda manifesto prodit mysteria, asserit etiam illum quatuor & viginti libros in Evangelium scripsisse: & non modo novos Prophetas ad errorem suum nobilitandum excogitasse, eosque Barabam & Barchoph appellasse novis nominibus: verum etiam Angelos, qui numquam extitissent, sibi ipse confinxisse, barbaraque illis imposuisse nomina, quo hi qui hujusmodi res vehementer suspicerent, in-

IX. Basilides Haeresiar-cha.

multo majorem traducerentur admirationem. Docuisseque praeterea, quod hostias idolis immolatas comedere, & persecutionum tempore fidem audacter & libere ejurare, res essent indifferentes: ac denique Pythagoreorum more institutoque iis qui se in ipsius disciplinam tradebant, quinquenni silentium praecipisse. Ista aliaque ejus generis simulatque Agrippa, quem dixi, de Basilide enumeravit, veteratorias fraudes illius erroris, quem commemoravimus, suis quasi tegumentis pulchre evolvens, in oculis atque in conspectu omnium defegit. Hucusque Eusebius de Basilide.

X. Sed quae fuerint sceleratissimi nebulonis dogmata, recensemus: illa enim in primis peperisse monstra videtur, quae S. Ignatius primus omnium confutavit: aliaque insuper postea addidisse, quae ille non novit. Scribens ipse ad Trallianos, ut fugiant Simonis, Menandri, atque Basilidis impietates admonet: nimirum quod sic Christum loquantur, non ut Christum annuncient, sed damnent atque rejiciant, quem a Deo patre alienum praedicationem negent, nec resurrectionem credant, Deum ignotum introducant, & Christum ingenium censeant, Spiritum sanctum nec esse constentur: licet ex his aliqui unam esse personam Patris & Filii & Spiritus sancti commenti sint, omniaque a Deo creata, sed non per Christum, sed per alienam potestatem asserunt. Haec de Basilide, & iis e quibus Basilides ducebat originem, scribit atque egregie confutat S. Ignatius. Agens Irenaeus (a) de Basilide nominatim, haec ait: Basilides autem, ut altius ali- quod & verisimilius adinventisse videatur, in immensum extendit sententiam doctrinae suae: ostendens, Num primo ab innato natum Patre, ab hoc autem natum Logon, deinde a Logo Phronesia, Phronesi Sophiae & Dynamis, a Dynamis autem & Sophia Virtutes & Principes & Angelos, quos & primos vocat, & ab iis primum caelum factum. Dehinc ab horum derivatione alios item factos, aliud caelum simile priori fecisse, & simili modo ex eorum derivatione alii facti essent, antypti eis qui super eos essent, aliud tertium deformasse caelum, & a tertio deorsum descendentium. Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Iren. lib. 1. cap. 23. Basilidis vanae imaginatio- nes.

quartum, & deinceps, secundum eum modum alios & alios Principes & Angelos factos esse dicunt, & caelos trecenos sexagintaquinque, quapropter & tot dies habere annum secundum numerum caelorum. Eos qui posterius continent caelum Angelos, qui etiam a nobis videntur, constituisse ea quae sunt in mundo omnia, & partes sibi fecisse terrae, & eorum quae super eam sunt genium. Esse autem principem ipsorum eum, qui Judaeorum putatur esse Deus: & quoniam hic suis hominibus, id est, Judaeis voluit subigere reliquas gentes, reliquos omnes principes contraxerit ei, & contra egisse: quapropter & reliqua residerunt gentes, ejus genti. Innatum autem & innominatum Patrem, videntem perditionem ipsorum misisse primogenitum Num suum, & hunc esse qui dicitur Christus, in libertatem credentium ei, a potestate eorum qui mundum fabricaverunt. In gentibus ipsorum autem apparuisse eum in terra hominum, & virtutes perfecisse. Quapropter neque passum eum esse, sed Simonem quemdam Cyrenaeum angariatum portasse crucem ejus pro eo, & hunc secundum ignorantiam & errorem crucifixum, transfiguratum ab eo ut putaretur ipse esse Jesus; & ipsum autem Jesum Simonis accepisse formam, & stantem irrississe eos. Quoniam enim virtus incorporalis, erat aeterna imati Patris, transfiguratum quemadmodum vellet, & sic ascendisse ad eum qui misit eum, deridentem eos, cum teneri non posset, & invisibilis esset omnibus. Haec Irenaeus de haeresi totam Christi oeconomiam dissolvente.

Ad quas autem haec principia conclusiones ille deduceret, mox subdit, sic dicens: Liberatos igitur eos qui haec sciunt, a mundi fabricatoribus principibus, non oportere confiteri eum qui sit crucifixus, sed eum qui in hominis forma venerit, & putatus sit crucifixus, & vocatus sit Jesus missus a Patre, ut per dispositionem hanc opera mundi fabricatorum dissolveret. Si quis igitur, ait, confitetur crucifixum, adhuc hic servus est, & sub potestate eorum qui corpora fecerunt. Qui autem negaverit, liberatus est quidem ab iis: cognoscit autem dispositionem innati Patris, anime autem solus esse salutem, &c.

XI. Crucis negator Basilides.

M 2 &c.

CR: RELIQUA VETERA HS. NOVISS MIL. L. ABOLITA. S. C. Haec Baronius. Sed cum tertius ille Consulatus jungatur etiam cum aliis omnibus annis Tribunitiae Potestatis insequentibus; & Hadrianus nullum postea alium Consulatum suscepit, argumentum Baronii non procedit. Praeterquam quod verum non est, Hadrianum anno sequenti rursus Romam venisse, ideoque hoc anno inde discessisse; cum, ut videbimus, Hadrianus Romae usque ad annum sequentem versatus fuerit. Mediobarbus hunc Nummum cum Baronio in annum sequentem confert.

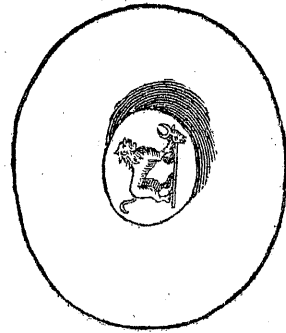
Sed ex regula mihi primum observata liquet, illum in Decennialibus, aut Quindecennialibus Hadriani percussum; cum annis hujusmodi festivitatis additis victoriarum ac rerum gloriosarum a Principe antea gestarum, tam in Nummis, quam in inscriptionibus, memoria renovari solet. Nec refert, quod in eo Hadrianus non dicatur Pater Patriae, quem titulum in Decennialibus sumit; nam praeterquam quod antequam appellationem illam admitteret, cuius potuit, hujusmodi tituli saepe in Nummis neglecti.

et. Verfutum plane diaboli commentum, ut, qui (quod scribit Ignatius) crucis potentia victus esset, eam negando, crucifixum etiam negandum esse contenderet; hæc enim addentes iidem Christi crucis inimici, ventri inferiendum, vesci idolothytis, & univërfa utendum esse libidine, facile suis persuadebant; illam eos sententiam docentes: Tu omnes cognosce: te autem nemo cognoscat. Quapropter parati sunt, ait, ad negandum, qui sunt tales, caventque ne quid ea causa patiantur; ac ne in aperto essent exercenda sua ipsorum mysteria, ea suos effari prohibuit. Addit ad hæc omnia, eos uti solitos imaginibus, & incantationibus, & invocationibus; idemque tradit Irenæus,

Non erant certe ejusmodi quibus Basilidis sectatores utebantur (quod Novatores stulte fingunt) imagines Christi Redemptoris; nam quomodo, quæso, cum ille credi volebat Christum esse corpus ac crucifixum? sed potius id genus illas fuisse, quibus ad suas perficiendas

XII.
Imagines
Basilidis
quales.

XIII. Ad quod manifeste probandum, evidens illud in primis suppetit argumentum ex nomine summi dei Basilidis, quem ipse ABPACAΞ nominabat, quod disertis (ut intueris litteris) incisum legitur ad

finem hæc. His namque elementis (ut testantur Irenæus (b), Tertullianus (c); Epiphanius (d), Augustinus (e), Theodoretus (f), & alii) Basilides concepit summæ Virtutis nomen, ex qua dii reliqui dimanarent omnes numero trecenti sexagintaquinque, secundum anni dierum numerum, totidemque cælorum (ut somniabat) quibus singulis eodem numero dii sive Angeli ab eo nominati præessent. Porro eorum (ut dictum est) numerus litteris illis exprimitur, quibus evidens summi omnium deorum ABPACAΞ nomen compositum est, nempe A, & B, unum & duo, P, & A, centum & unum, C, & A, ducenta & unum, Ξ, sexaginta sunt, quæ simul juncta summam efficiunt

(b) Iren. ibid.
(c) Tertul. de præser. c. 46.
(d) Epiph. hæres. 24.
(e) Aug. de hæres. ad Quodvult. c. 4.
(f) Theod. hæres. fahul. lib. 1.

artes incantatores uti solerent. Sed ad hæc certius comprobanda atque firmanda, dignum quidem fideque exploratum antiquitatis monumentum accedit, quo factis perspicue declaratur, quales esse solerent imagines, quibus ait S. Irenæus (a) uti consuevisse Basilidis sectatores. Siquidem haud pridem, nempe post primam editionem tomi hujus Romæ factam, e ruderibus (ut accidit) emerit in lucem gemma ex amethysto hisce imaginibus & notis incisa, cujus exemplum hic (ut vides) representandum curavimus, Extat ipsa apud virum insignem, sincera fide & egregia eruditione spectatum, Fulvium Ursinum, cujus in rebus antiquioribus explorandis ac dignoscendis solertia incomparabilis de gemma elucidavit, quæ cæteris rerum antiquarum studiosis penitus videbantur obscura; nimirum hæc unam ex illis imaginibus esse, quibus uti solerent Basilidiani hæretici, quas loco bulæ vel amuleti, aut alia causa superstitione gestarent.

(a) Iren. lib. 1. c. 23.

CCCLXV. Ita enim S. Irenæus, & citati superius auctores omnes interpretantur, & numerant ex mente Basilidis.

Sed & hic illud animadvertendum est, ex eodem nomine in gemma inciso magis probari lectionem S. Epiphanius scribentis Abraxas, quam S. Irenæi, Tertulliani, S. Augustini, necnon S. Hieronymi (g) pluribus in locis, & aliorum legentium Abraxas; quamvis cum eadem in utraque lectione reperiantur litteræ, licet diverso loco positæ, idem significant, atque necessarjio eandem summam efficiant. Cæterum tum ex eadem gemma, tum etiam ex dictis auctoribus prorsus exploditur lectio illa vulgata Tertulliani, cum loco Abraxas, legitur Abraxan, Sed nec ipsum, Abraxas, rectum est; cum Abraxas ex gemma & scriptis libris Tertulliani legendum sit.

XIV.
Germana
lectio.

(g) Hier. adversus Luciferian. prop. finem, & in Amos c. 3. in Ad. dium cap. 1. in Nabum c. 2.

Rursum vero quod totum ferme corpus imaginis hujus ad plantas pedum usque

XV.
Nomina
portentosa.

usque portentosis nominibus habetur inscriptum: inde quoque evidentius deducitur argumentum, eandem esse id genus imaginum, quas solerent iidem Basilidis sectatores effingere. Nam Epiphanius hæc de eodem Basilide & numero ex ejus sententia nominis Abraxas ait: Deinde hinc, inquit, & homo habet trecenta sexaginta quinque membra, & unicuique Virtutum attribuitur unum membrum &c. Hæc cum Basilides diceret: eadem ratione factum apparet, ut in ejusdem imaginis diversis corporis membris diversa nomina earumdem Virtutum habeantur inscripta; illa nimirum, quibus opus habere videretur qui gestabat imaginem; cum alioqui impossibile esset in tam arcto spatio omnia trecenta illa & sexagintaquinque nomina exarari. Cætera vero, ut quod altera manu clypeum, bidentem altera tenere videatur imago, quodque virga super caput extet apposita, remanent prorsus ob-

scura, quod non omnia secreta Basilidis Catholicis innoverint. Quod vero habeatur in postica leonis signum & tauri caput; ad genituram pertinet ejus qui eandem gemmam ex amethysto gestabat.

Post hæc autem cusa, ante annum. Gemmarius in Urbe emptam a se gemmam casu inventam, ad nos attulit, referentem ejusmodi figuram portentosam, spectrumque potius atque monstrum, & ex parte adversa inscriptionem habentem, ABPACAΞ, quæ cuncta cum nec ipse, nec aliquis ex illis quibus ostendisset, intelligere penitus potuisset, nos consuluit. Ipsam igitur grate acceptam in ampliorum testimonium eorum quæ dicta sunt de imaginibus, quas gestarent Basilidiani, hic tibi quam exactissime licuit, reddendam curavimus, ad majorem confutationem calumniantium recentiorum hæreticorum: sic se habet.

XVI.

Gemma.
Basilidia-
norum.

XVII. Quod autem hisce characteribus atque figuris diversimode concinnatis uti solerent ejusmodi hæretici impostores ad Amuleta conficienda: habes de his egregium exemplum apud Q. Serenum Samonicum antiquum medicum, & ejusdem (ut apparet) Basilidis sectatorem, qui præcepta medica carmine scripsit heroico, & ad curandum morbum Hemitritæum, his characteribus conficiendum curavit Amuletum ad collum ægotantis appendendum, continens ABPACA, junctis aliis elementis quidpiam portentosum ipso sonitu reboantibus:

(a) Extant inter epig. & poemat. Vat. pag. 158.

(a) Inscribis eburna, quod dicitur ABPACAΔABPA Sapius & subter repetis, sed detrahe summam, Et magis atque magis desint elementa figuris Singula, qua semper rapies, & cetera figes, Donec in angustum redigatur litera conum. His lino nexis collum redimire memento.

& in fine:
Talia languentis conducent vincula collo,
Lethalesque abigent (miranda potentia) morbos.

ABPACAΔABPA
ABPACAΔABP
ABPACAΔAB
ABPACAΔA
ABPACAΔ
ABPACA
ABPAC
ABRA
ABP
AB
A

Ex his igitur perspicue, lector vides, quam longe dispares sint Basilidis, quæ

ab Iræneo damnantur, imagines, ab illis quibus Christiani Catholici religiose pieque uti solerent, unde & recentiorum Iconoclastarum hæc in nos tum imperitia tum dolo malo objectantium habeas calumniam exploratam, atque pariter confutatam.

Rursum vero quod spectat ad ejusdem Basilidis hæreses recenset eadem Basilidis Alia hæreses Tertullianus (b), qui addit resurrectionem carnis a Basilide vehementer impugnatam, negante salutem corporibus esse promissam. Sed & Clemens Alexandrinus (c) insuper addit, dixisse Basilidem, non omnia a Deo dimitti peccata, sed tantum involuntaria, quæ per ignorantiam facta essent: qui multis disputat adversus Basilidem & Basilidianos; quos & redarguit (d), quod dicerent, animam prius peccasse in alia vita, hic autem pati supplicium. Tradit hæc de eo Clemens libro quarto Stromatum: ac rursum de ejusdem sectatoribus, qui affirmarent, fidem esse naturalem, in homine habitare exercitum spirituum, qui essent passionum per quas unusquisque movetur; dicerentque, non pugnandum adversus naturales insurgentes passiones, sed eis esse assentiendum, ac proinde libidinibus inquinari licitum atque concessum esse: quos nimirum talia perpetrantes, Christiano superinducto nomine, magnam infamiam notam ceteris Fidelibus irrogasse, penes quos nihil esset antiquius quam mentis & corporis castitatem excollere, eamque nuncupato interdum voto ut

XVI.
Alia hæ-
reses Ba-
silidis.

(b) Tertul. de præser. c. 46.

(c) Clem. Alexandr. Strom. lib. 4.

(d) Clem. Alexandr. Strom. lib. 2. c. 3.

(a) Clem. Strom. lib. 3. Vera continentia, ut selectissimum donum Deo pie offerre; de qua ait (a): *Est ergo continentia, corporis despicientia, convenienter partibus contentis cum Deo unitis: non solum enim in rebus veneris, sed etiam in aliis, quae anima perperam concupiscit non contenta. necessarii, versatur continentia. Est autem & in lingua, & in acquirendo, & in utendo, & in concupiscendo continentia. Non docet autem ea solummodo esse temperantes, siquidem praebet nobis Deus temperantiam, ut quae sit divina potestas & gratia. Dicendum est ergo quidnam nostris videatur de eo quod est propositum. Nos quidem castitatem, & eos, quibus hoc a Deo datum est, beatos dicimus.* Hæc Clemens de S. Ecclesiae moribus.

XIX. Sed ad Basilidem redeamus. Eo superbiae & factus hominem pervenisse, Epiphanius (b) tradit, ut se ac suos solos diceret esse homines, ceteros omnes fues & canes: ob idque non propalanda esse aliis (c) sua mysteria, quod præceptum sit: *Nolite projicere margaritas ante porcos.* Hæc & alia de Basilide idem recitat atque refellit. Ausum porro fuisse Basilidem scribere Evangelium, & suo ipsius inscribere nomine, auctor est ante Ambrosium Origenes, qui & alibi hæc de eodem (d): *Quid aliud sunt nisi pestilentia Basilidis quoque sermones, detrahentes quidem eis qui usque ad mortem certant pro veritate, ut confiteantur coram hominibus Jesum, indifferenter autem agere docentes ad negandum, & ad sacrificandum diis alienis? Non minus peste afficiunt, & corrumpunt audientes se, qui in iisdem sermonibus docent non esse alias peccatorum panas, nisi transcorporationem animarum post mortem (e).* Hæc Origenes. Quod insuper negaret ille carnis Christi veritatem, ea falsa assumptione sacratissimam quoque Eucharistiam damnasse, ex S. Ignatio ad Smyrntes recitat Theodoretus (f). *Mortuus est autem Basilides (inquit Hieronymus de Scripturis Ecclesiasticis in Agrippa) in Alexandria, temporibus Hadriani: qua tempestate Chochibus dux Judaicæ factionis Christianos variis suppliciis enecavit: Hæc ipse: sed Barchochobas, loco Chochibus, restitutum est.*

(b) Orig. in Luc. ho. mil. 1. (c) Orig. in Marc. tract. 28. (d) Theod. lib. 3. dialog. (e) Epiph. bar. 27. (f) Theod. lib. 3. dialog.

XX. Fuisse Basilidi filium Isidorum nomine, paternæ impietatis hæredem & propugnatores, auctor est Clemens Alexandrinus (g), qui ab eo Moralia esse scripta testatur, quæ tamen essent omnium impunitatum cloaca: aliud ejusdem citat opus de Adnata anima. Adversus hos pro Catholica veritate scripsisse constat Agrippam Castorem, Justinum martyrem, Irenæum, qui omnes hæreses, quæ ante se exuterunt deserto eloquio confutarunt. His addit Theodoretus Clementem Alexan-

drinum, & Origenem: quibus adnumerandus quoque est Epiphanius, & alii recentiores scriptores.

Sed quorsum (dicit aliquis) quæ profundo perpetuoque fuissent sepeliendæ silentio, hujuscemodi fordes, suo putore aërem ipsum corrumpentes, hinc inde ex industria veluti scopa collectæ, produntur in lucem? Ratione id quidem multipliciter suadente. Absolutissimi enim historici muneris in primis esse novimus, non tantum bella externa scriptis prosequi, sed & civilia, cum acciderent: ejusmodi quippe esse censemus, quæ ab his qui Christiano nomine in Catholicam Ecclesiam insurgunt, civilia bella constantur, longe periculosiora illis, quæ ab iis qui foris sunt inferuntur, sane quidem hæc præterisse, maximæ tribueretur oscitantia. Magnam rursus ex his quique utilitatem capessere potest. Sicut enim, Apostoli (h) sententia: *Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant:* (h) 1. Cor. 11. ita opus est hæreses propalari, ut quæ qualisve sit Ecclesia Catholica, pariter innotescat; & plane omnes intelligant, qui continentiam impugnant, Christi crucem negant, & martyrium ab Ecclesia auferunt, & alia id genus nefandissima perpetrant, hos in Basilidianorum classem esse rejectos, & a Catholicis separatos. At quis insuper negarit hæc spectanda proponere nihil aliud esse, quam pulcherrima trophæa Ecclesiae victoria ex hostium spoliis comparata, sursum erigere, & in singulis veluti quibusdam notis inculptis & signis præfixis Dei gloriam de Ecclesiae patrocinio prædicare? Sed proposita persequamur.

Saturninum, quem alii Saturnillum dicunt, post Basilidem ordine recensemus (licet nonnulli, qui de iis agunt, de Saturnino primum mentionem instituerint) ea nimirum ratione nos persuasi, quod cum hic (ut superius dictum est) fuerit patria Antiochenus, & in Syria scholam erroris aperuerit, & S. Ignatius, sicut multos hæresarchas, ita Basilidem nominatim expresserit. Saturnini vero Antiocheni, ipse Episcopus Antiochenus & totius Syriae Orientisque magister nullam prorsus habuerit mentionem, præsertim ea epistola, quam ad suos scripsit Antiochenos, vel ad Heronem dedit ejusdem Ecclesiae diaconum & curatorem: in eam facile adducimur sententiam, ut existimemus, post mortem Ignatii emeruisse impudentem hæreticum; quo vivente, tantæ lucis fulgore percussus, ut nota quædam in tenebris delituerit. Et quidni clamasset in Saturninum domesticum furem Ignatius, qui Basilidem in Ægypto agentem, Christi crucem negantem, tot jaculis ferit?

Sed quæ essent dogmata Saturnini, ab Irc. XXIII.

XXI. Cur hæreses recentiantur.

XXII. De Saturnino hæresiarcho.

(k) Iren. lib. 1. c. 22. Dogmata impietatis. Irenæo (a) veluti antiquiore petamus. Hic Menandro inhærens, sic Deum Patrem omnium dixit esse creatorem, ut tamen mundum a septem Angelis creatum hominemque voluerit Angelorum esse facturam: rursus Judæorum Deum unum ex Angelis esse dixerit; quodque adversus Patrem rebellasset, in ejus destructionem missum esse Christum, & in salutem credentium, eundemque ignotum, & incorporalem, & sine figura, putatque tamen visum esse hominem. Duo insuper hominum genera ab Angelis esse facta tradebat, alterum quidem nequam, alterum vero bonum: & quod hoc demones pessimos adjuvaret, missum esse Salvatorem ad perditionem malorum, in salutem vero bonorum. Addidit insuper illam blasphemiam, ut nubere & generare a satana esse diceret: complures vero ejus sectatores, sic colere abstinentiam, ut ab animatis abstinerent: qua quidem virtutis specie, veluti sanctitatis imposta larva, multos seducerent. Rursum quædam prophetias ab Angelis, quædam vero a satana tradebat esse revelatas. Hæc de Saturnino Irenæus. Addit his Tertullianus, Saturninum negasse resurrectionem futuram: eadem de Saturnino, qui de hæresibus tractatus edidere, nimirum Epiphanius, Theodoretus, & alii ex Græcis; ex Latinis S. Philastrius, S. Augustinus, & alii recentiores.

XXIV. Eodem plane tempore, quo Basilides & Saturninus, Carpocras fax omnium hæreticorum, & fax totius continentiae, vixit, ut ex Irenæo tradit Eusebius Hist. lib. 4. c. 7.

(b) Euseb. Hist. lib. 4. c. 7. De Carpocrate hæresiarcho. (b) Sed horret animus de eo narrationem aggredi, ut quæ Christianis auribus prorsus indigna ob turpitudinem portentosa nimum & horribilis videatur. Sed quæ de eo a Patribus scripta reperimus, audire, licet averso vultu, omnes æquanimiter ferant. Satis autem verecundiæ putamus esse consultum, si in coenoso gurgite eorum impolluta vestigia ascedantes, quæ de iis ab illis sunt memoriæ commendata ipsorum verbis adducamus in medium. Alexandrinum patria hunc fuisse, tradit Clemens Alexandrinus (c), gentilis ejus. In nonnullis consensisse Basilidi, sed illo longe deteriore esse constat effectum. Mundum quidem (ut ille) ab Angelis factum dixit: Jesum vero Redemptorem ex Joseph natum, ut ceteros homines, probitate tantum præstasse aliis, sed se suosque illi similes esse, & ex eis nonnullos illo fortiores. Constat insuper artes magicas operari solitos Carpocratianos, & demones alligatos habere.

IV. Ad num. XXIV. & seqq. Aliquot seculis disciplinae arcani seu occultationem quorundam mysteriorum Religionis Catholicae viguisse, & ex ea disciplina complures Patrum sententias, quas Protestantæ contra Catholicos adducunt, expo-

re gloriantes, se ea arte illos habere subiectos. Transmigrationem animarum Carpocratis schola docebat.

Omne delictum non solum apud eos vetitum, sed imperatum: usque adeo, ut poena dignus esse duceretur, qui suæ ipsius quæcumque cupienti adversaretur voluntati: usurpans illud Evangelicum (d): *Consentiens esto adversario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te adversarius judici, & judex tradat te ministro, & in carcerem mittaris: ac proinde, qui suæ adversaretur concupiscentiæ, transanimatione fore plestendum, ac rursus alia, nisi ea omnia quæ mundi & concupiscentiæ sunt opera prava expleverint: quibus jam consummatis, fore, ut tunc libere proficiscantur ad illum Deum, qui est supra Angelos mundi fabricatores. Scripturæ igitur ille superinducens velamen turpitudini, quasi ex legis præscripto hæc esse faciendâ docebat: hæc etiam de Carpocrate Irenæus (e), (e) Iren. lib. 1. cap. 24. non induci possit ad credendum talia. Addit Tertullianus (f), ipsum tum Christi, tum ceterorum mortalium carnis resurrectionem negasse. Eadem de Carpocrate, ac suis sectariis, eorumque turpitudine Epiphanius (g) narrat, & alii qui commentarios de hæresibus conscripserunt. Insuper hos in velamen obscenitatum multarum perpulchrum sibi ipsis nomen indidisse, ut Gnostici dicerentur, ita suos appellandos esse, Carpocratem docuisse tradunt: licet S. Hieronymus (h) velit a Basilide Gnosticos esse nominatos, sicut & Eusebius in Chronico. Sed sicut venena, ita nomina inter se istos communicasse, dici posse videtur: nam eadem ratione, qui ex Nicolaitis prodierunt, æque Gnosticos esse dictos, Epiphanius (i) affirmat.*

Quoniam vero Epiphanius, licet renitens admodum, stylum tandem immittit ad Gnosticorum turpitudines describendas, nos sua ipsius verba hic reddemus, quod sciamus ea conducere ad veritatem historicam dignoscendam: nam quæ hi agebant in occulto, palam facta, Gentiles in omnes æque convertebant Christianos. Sed audiamus ipsum loquentes (k), cum agit de eorum turpitudine: *Qualem, inquit, actionem? dicere rursus timeo, ut ne sterquilini occultati canalem revelem, & quibusdam videar pestilentis graveolentiæ inductionem operari. Attamen quandoquidem ex veritate dependemus, me ipsum*

ni posse docte demonstrat Schellstratus in Disser. singulari de Disciplina Arcani, quam nuper Romæ in lucem emisit. Hanc consuetudinem Albertinus lib. 2. dis. de Retentia mysteriorum, fusius probandam suscepit, & Casaubonus Ex-

XXV. Horrenda Carpocratis monstra. (d) Matth. 5. Luc. 12.

(e) Tert. de Præscrip. c. 48.

(g) Epiph. bar. 27. Gnostici unde.

(h) Hier. de Scrip. Eccl. in A. 3. rip.

(i) Epiph. bar. 26.

XXVI. Turpitudines Gnosticorum.

(k) Epiph. bar. 27.

sum cogam, ut impostorum illorum facta revelans, & castius loquar, & a veritate ipsa minime excedam. Quid vero aliud quam omnem nefandam ac scelestam actionem, quam nec fas ore referre, hi perpetrant? Et omnem speciem virilis coitus, ac libidinose ad mulieres consuetudinis in singulis corporis membris, incantationeque ac veneficia ac idololatrias perficentes: & hoc dicunt esse rationem redditionis debitorum in corpore, ut non amplius accusentur, nec aliud opus ab ipsis exigatur, &c. Superiori autem tractatu, quo de Gnosticis fufius agit, hæc habet (a). Ipsam enim suam synaxin ac communionem turpitudinis multiplicis coitus polluunt, comedentes ac contingentes tum humanas carnes, tum immunditias: ut ne audeam quidem totum loqui, nisi sane cogerer, propter excellentem animi mei dolorem, ab his quæ vane ab ipsis sunt, stupore percussus. Ad qualem magnitudinem ac profunditatem malorum, hostis hominum diabolus ducit sibi credentes, ut polluant & mentem & cor & manus & ora & corpora & animas eorum, qui ab ipsis in tanta cecitate eruditi sunt. Timeo autem ne forte magnum hoc venenum totum revelem, veluti cuiusdam basilisci serpentis faciem, ad perniciem magis legentium, quam ad correctionem. Polluit enim revera aures magnæ hujus audaciæ blasphematio ac enarratio, & hæc turpitudinis coaceratio ac enarratio, & fraudulentæ hujus turpis operationis cæciosa malevolentia. Et post multa.

(*) Epiph. bar. 1.6.

XXVII. Scelus infandum Gnostico-rum.

Primo quidem communes uxores habent: & si peregrinus acceperit de ipsorum dogmate; signum est apud ipsos virorum ad feminas, & feminarum ad viros in extendendo manum, ad salutationem videlicet, subter palmam contractionem quamdam titillationis, per hoc se indicare ostendentes, quod ejusdem religionis sit qui accessit. Hinc igitur mutua cognitione accepta, statim ad epulationem convertuntur: larga vero & opipara edulia, carnis esum & vini potum apponunt, etiam si pauperes fuerint. Ex hoc autem ubi compotarunt, & venas (ut ita dicam) su-

ercitatione XVI. in Baronium ait: Quis ita spes in Patrum lectione, cui sit ignota formula, in mentione Sacramentorum potissimum usu trita, & ceteris ut nequaquam, norunt initiati quod dicitur. Quæ formula in unius Chrysofomi aut alius scriptis minimum quinquaginta locis potest observari. Apud Augustinum in Epistolis, in enarrationibus in Psalmos, Tractatibus in Joannem, Homiliis, five Sermonibus, aut aliis Scriptis non multo rarius, &c. Notum est illud Augustini Tractatu 96, in Joannem: Catechumenis Sacramenta Fidelium non producantur; & illud magni ejusdem Ecclesiæ Doctoris: Nesciunt Catechumeni quid accipiant Christiani. Notum quoque est illud Chrysofomi homilia XXVII. in Matthæum: Eucharistia mysteriorum... initiati solum-

tietate impleverunt: vir quidem concedens uxorem alteri, ad ipsam dicit: Surge, fac dilectionem cum fratre. Miseri autem illi ubi inter se mixti fuerunt, & re vera erubescere dicere, quæ apud ipsos sunt, juxta Apostoli illius sancti dictum (b): Quæ apud ipsos fiunt, turpe est etiam dicere. Attamen non erubescam dicere, quæ ipsi facere non erubescunt; ut omnibus modis horrorem incutiant audientibus turpia, quæ ab ipsis perpetrantur facinora. Postquam enim inter se permixti fuerunt per scortationis affectum, insuper blasphemiam suam in calum extendunt. Et suscipit quidem muliercula, itemque vir fluxum a masculo in proprias suas manus; & stant in calum intuentes, & immunditiam in manibus habentes, & dicunt: Offerimus tibi hoc donum, corpus Christi, & sic ipsum edunt, assumentes suas ipsorum immunditias, & dicunt: hoc est corpus Christi, & hoc est Pascha. Ideo patiuntur corpora nostra, & coguntur confiteri passionem Christi. Eodem vero modo etiam de femina, ubi contigerit ipsam in sanguinis fluxu esse, menstruum collectum de ipsa immunditiam sanguinem acceptum in communi edunt: Et hic est (inquunt) sanguis Christi.

(b) Epiph.

Quapropter etiam cum in apocrypho (c) XXVIII. legerint: Vidi arborem ferentem duodecim fructus in anno, & dixit mihi: hoc est lignum vite; ipsi figurate interpretantur fluxum muliebrem singulis mensibus fluentem. Porro ubi invicem coeunt, liberorum generationem averfunt, & interdicitur. Et paulo post: Si præter sententiam acciderit, ut prægnans facta fuerit mulier, quid gravius & horribilius desigunt tales, audi: Detractum enim festum, quocumque tandem tempore id aggressi fuerint, accipiunt, & in mortario quodam pistillo tundunt: & admixto melle & pipere, & aliis quibusdam aromatibus ac unguentis ad avertendam nauseam, sic congregati omnes porcorum ac canum horum sodales participes sunt contusi pueri: atque sic humane carnis esu peracta, deinde præces fundunt ad Deum; & hoc perfectum Pascha dicunt. Sed & alia horrenda ipsi au-

Execrandum factum.

modo noverunt. Et illud Catechesis prioris Cyrilli Hierosol. ad baptizandos: Sciunt initiati vitiis hujus poculi; scietis vos quoque paulo post. Immo apud ipsas Philosophorum sectas, diu ante Christi adventum observatum fuit, ut prophani procul a sacris arcerentur, teste Jamblichus lib. 2. de vita Pythagoræ cap. 28. Cum externis, & ut ita dicam, prophanis, si quandoque usus ferret congregandum esse, nequaquam sua Sacramenta eum habebant, sed per symbola & arcanas tesseras obsecrare & latenter sibi mutuo sensu mentis velut anigmatisibus significabant. Ita Jamblichus, cuius Opera nuper in Anglia publici juris facta. Idem omnino testatur Clemens Alex. lib. 4. Stromatum: Non solum autem Epicurei, & Plato multa occultabant, sed etiam Epicurei dicunt, quadam esse

audent. Cum enim rursus insaniam in se ipsis conceperint, imbutis manibus turpitudinis suæ surgunt, & manus suas inquinatas habentes, nudi toto corpore precantur, tanquam per hujusmodi operationem inveniunt dicendi apud Deum libertatem. Corpora autem sua tum multibria, tum virilia, noctu ac diu curant unguentis, balneis, epulationibus, & ebrietatibus vacantes. Detestantur jejunantem, dicentes quod non oportet jejunare: principis enim qui fecit seculum, est jejunium: verum oportere nutriri, ut corpora sint robusta, quo possint fructum reddere in tempore suo. Hucusque de eorum turpitudine & execrandis mysteriis Epiphanius, qui hæc omnia exploratissima habuit, cum in Ægypto esset, ab iis qui ejusdem sectæ erant, ut ipse testatur, de iisdem agens in fine.

XXIX.

Hæc ergo cum hi omnium scelestissimi operarentur, quæ nec quævis gentes barbæræ, quæ ignorant Deum, ausæ fuerint meditari; tamen non tantum se Gnosticos, sed & Christianos nominabant: hæc omnia illis suggerente diabolo, ut horum nefandis sceleribus posset sancta ac pura Christiana religio infamari: unde idem auditor hæc habet inferius (a): Indiderunt enim sibi cognomen Christianorum, ad hoc ut Gentes per ipsos offendantur, & sanctæ Ecclesiæ Dei utilitatem & veram prædicationem propter illorum nefaria facta & incomparabilem improbitatem averfarentur: & ipsorum assiduo nefaria opera considerantes, putent etiam sanctas Dei Ecclesiæ tales esse, & avertant (velut dixi) aures a Dei & veritatis doctrina. Hæc ipse: sed & longe ante ipsum sic Irenæus: Ipsi ad detractionem divini nominis & Ecclesiæ, quemadmodum & Gentes, a satana præmissi sunt: uti secundum alium modum quæ sunt illorum audientes homines, & Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Epiph. hæres. 27. Consilium diaboli de Gnosticis.

esse apud se arcana, & non permittere omnibus, ut ea scripta legant.

V. Disciplina silentii fidelis non respiciunt.

Porro inter omnes convenit, eam disciplinam pro Catechumenis, Judæis & Gentilibus observatam fuisse, non vero pro Fidelibus seu baptizatis, quibus cuncta Religionis Catholice mysteria absque ulla verborum ambage exponi poterant. Putabant enim Patres sequendum sibi grave illud Christi mandatum apud Matthæum cap. 7. Non esse dandum sanctum canibus, nec margaritas projiciendas esse ante porcos. Cum vero SS. Patres unanimi voce ex verbis Christi relatis disciplinam arcani introductam fuisse asserant, liquet eam ex traditione Apostolica provenisse: neque enim communis ille Ecclesiarum consensus ex decreto alicujus particularis vel generalis Concilii ortum duxit, sed omnes per orbem Ecclesiæ eandem disciplinam observant, absque eo quod certo quodam tempore ea coepisse reperitur. Quare, juxta D. Augustini regulam, hæc una ex iis est, quæ ex traditione Apostolica ad nos pervenerunt.

putantes omnes nos tales esse, avertant aures suas a præconio veritatis: aut videntes quæ sunt illorum, omnes nos blasphemant, in nullo eis communicantes, neque in doctrina, neque in moribus, neque in quotidiana conversatione. Hæc Irenæus (b).

(b) Iren. lib. 1. cap. 24.

Porro Judæorum opera Christianis semper adversantium has esse calumnias adversus eos toto Orbe divulgatas, Origenes (c) agens contra Celsum testatur, sic dicens: Apparet sane nil secus egisse, ac Judæi in ipso Christiana religionis & vere disciplina primordiis factitabant, qui ad nostræ doctrinæ notam & insaniam illud disseminarent, quod Christianis puerum aliquem immolandi mos esset, cujus & carnem singuli degustarent. Insuper & id mendacio effungebant, quemadmodum qui ex Christiana essent hac disciplina, cum ea quæ in aperto fiunt, facere vellet, extinctis luminibus, ei quam quisque nactus esset, admiscerentur. Quæ infamia olim temere edita, plurimos occupabat, qui essent a fide hac alieni, persuasumque haberent istiusmodi jam esse Christianos: & ad id temporis sic fallit nonnullos præsumpta hæc & præva opinio, ut ea de causa Christianos averfentur, ne vel simplicia cum eis ineant verba, Hæc Origenes.

(c) Origen. contra Cels. lib. 6. Infamia gravis irrogata Christianis.

His igitur diabolus (inquit Eusebius d), qui ex maleficiis capit latitiam, tamquam suæ nequitiæ ministris forte usus est, quo qui fidem receperant, illorum fusu non solum in fraudem inducti, ad acerbum adeo & miserabilem interitum quasi constricci arriperentur, verum etiam Gentibus, quæ erant a fide alienæ, copiam & tamquam ansam præberent sacrosancto Dei verbo perulenter impieque obrectandi; eo plane consilio, ut fama de istorum flagitiosa vitæ ratione passim dissipata, tur-

XXXI. (d) Euseb. lib. 4. c. 7. Calumniæ in Christianos.

Non solum Sacramentorum ritus, sed etiam dogmata occultari olim solita. Casaubonus Exercitatione XVI. in Baronium ait: Cum in Sacramentis eria occurrant consideranda, symbola. Sacramentorum significata, res symboli significata, & ritus celebrandorum Sacramentorum; Veteres non adeo olim occupatos in Sacramentis significatas, & efficaciam illorum siluisse, quam symbola ipsa, & ritus ac rituum causas. Et quamvis propter Eucharistiæ Sacramentum Casaubonus dicere debuisset non solum res symboli significatas, sed etiam sub eis contentas, ac magnum ejus verba errorem contineant, in eo quod negant, res in Sacramentis significatas vel contentas olim occultari consuevisse; ejus tamen observationem verissimam esse clamat Albertinus, atque, arcani disciplinam apud Orthodoxos in mera rituum occultatione olim sitam fuisse. At complura sunt SS. Patrum testimonia, ex quibus luce clarius monstrari potest, antiquam Ecclesiæ disciplinam non solum in symbolis Sacramentorum, eorumque ritibus, sed etiam in rebus per ipsa significatis, seu

VI. Ritus & dogmata occultari olim solita.

Nostri vero per Celsum ex imperitia abjectiores quidam, & stolidi, & serviles jam vocitati, si vel parum per se Deo crediderint, suscepta Jesu jam disciplina, tantum absunt a flagitio & immunditia & quavis concubitus scditate, ut haud secus ac perfectiores sacerdotes nonnulli quemvis eorum aversentur, ita ut vel in calibatu ex his quidam omnino permaneant, ne dixerim, ut a quovis venereo congressu abstineant. Hæc & alia plura id genus Origenes de his qui non ex necessitate, sed volentes erant continentes, atque virgines, ut purius Deo vacarent, sed & Tertullianus (a) in ipso pene limine defensionis, quæ primo objici calumnia soleret, profert ac diluit: *Dicimus* (inquit) *sceleratissimi de sacramento infanticidii, & pabulo inde, & post convivium incesto: quod evertores luminum canes, lenones scilicet tenebrarum & libidinum impiarum inverecundia procurent.* Hæc itaque a Gentilibus in Christianos jactari solita, ipse quam accuratissime diluit.

(a) Tertul. in Apolog. c. 7.

XXXVI.

(b) Min. Felix in Octav. Summa obiectio Gentilium in Christianos.

Sed audiamus hæc ipsorum Ethnicorum verbis narrata, quæ in ipso disputationis ingressu Cæcilius objicit in Octavium apud Minutium (b) Felicem, in hunc scilicet modum: *Jam de initiandis tyrunculis fabula tum detestanda, quam nota est. Infans farre contactus, ut decipiat incautos, apponitur ei qui sacris imbuitur. Is infans a tyrunculo farris superficiei quasi ad innoxios ictus provocato cæcis oculisque vulneribus occiditur. Hujus (prob nefas) sitienter sanguinem lambunt, hujus certatim membra disperunt: hac fœderantur hostia: hac conscientia sceleris ad silentium mutuum pignorantur: hac sacra sacrilegiis omnibus terriora. Et de convivio notum est: passim omnes loquuntur, id etiam Cirtenfis nostri testatur oratio. Ad epulas solemnibus die coeunt cum omnibus liberis, sororibus, matribus, sexus omnis homines, & omnis ætatis. Illic post multas epulas, ubi convivium caluit, & incesta libidinis ebrietate fervor exarsit, canis qui candelabro nexus est, jactu offulæ ultra spatium lineæ qua vinculus est, ad impetum & saltum provocatur: sic everso & extincto conscio lumine, impudentibus tenebris nexus infandæ cupiditatis involvunt per incertum sortis: etsi non omnes opera, conscientia ta-*

IX.

Ex Disciplina Arcani se. Sacramenti commenta comprobata.

Catechumenos de mysteriis verba facimus, sed multa sepe loquimur occulto, ut Fideles, qui rem tenent, intelligant, & qui non tenent, non ledantur. Vide quæ anno Christi LV. num. V. de Canonæ XXXVII, Concilii Illiberitani dixi. Ex hac Arcani disciplina provenit, quod primis Ecclesiæ seculis nulli Tractatus de septem Sacramentis, quorum nostris temporibus tam frequens mentio, scripti sint. Dicunt quidem Proteritantes, antiquiores Patres a Commentariis de septem Sacramentis abstinisse, quod numerum

men pariter incesti, quoniam voto unipersonum appetitur, quicquid accidere potest in actu singulorum. Hæc Cæcilius. At dum hæc refellunt tum Tertullianus, tum etiam ibi Octavius, hocce omnes manifestæ calumniæ redarguunt; pariterque declarant multis, apud Christianos nihil esse antiquius, quam castitatem tueri: nempe eos vel unis nuptiis esse contentos, vel ex animo excolere virginitatem: adeoque esse casta eorum conjugia, ut interdum inter conjuges, mutuo conspirante consensu perpetua servetur continentia.

Hæc igitur occasione Gnosticorum in Christianos sæpissime objecta, quæstionibus examinata, tormentis pervestigata, nec inventa, certissimis rationibus confutata, tum verbis, tum scriptis a Christianis diluta penitus remanserunt: ut magno plane miraculo acciderit, quod religioni tam vehementer infamata, & tot calumniis non tantum vulgi ore traductæ, sed etiam eruditorum stylo notatæ, tam ingens toto terrarum orbe credentium accessio facta est, ut plane perspicuum omnibus redditum sit, eam non hominum sapientia, sed divino esse consilio gubernatam. Sed quæ reliqua sunt Carpocratis, audiamus. Tradit Irenæus (c), & alii post eum, consuevisse Carpocratis discipulos dextere auris posteriorem partem perforare, ut eo signo ab aliis fecerni atque dignosci possent: habere solitos insuper imagines quasdam vel depictas vel aliter compositas, ex eis aliam Christi, quam dicerent a Pilato factam, Pythagoræ aliam, itemque alias Platonis, & Aristotelis, & aliorum; eas venerantes, sicut Gentes idola colere consueverunt. Alexandrum Imperatorem eandem quoque habuisse in suo larario, suo loco dice-

XXXVII. Fides magis audita, cum magis depreffa est.

(c) Iren. lib. 1. c. 25. in fine.

XXXVIII. Imaginum cultus divertius.

illum Sacramentorum non admiserint. Sed id ex Orientalis Schismatice & Occidentalis Orthodoxæ Ecclesiæ consensione facile refellitur. Neque enim Orientales Schismatici cum Orthodoxis Latinis in unam eandemque sententiam ab octingentis annis conspirassent, nisi illam a majoribus accepissent. Alia itaque ratio querenda. Cum Tractatus de septem Sacramentis eduntur, necesse est eorum ritus exponere, materiam & formam, quibus conscribuntur, determinare, dogma ipsum de omnibus ad Sacramentorum con-

se.

immagine acceptum mente recolit beneficium, ac in illa eum qui contulit, legitime veneratur: a reliquo vero imaginum ac signorum usu, quod sapiat idololatricam, semper abhorruit. Sed de his alias pluribus. Quomodo autem Marcelina alumna Carpocratis ausa fuerit ejusmodi portenta sub Aniceto Papa Romam inferre, suo loco dicemus.

XXXIX. De Filio Carpocratis Epiphane. (a) Clem. Alexandr. Strom. lib. 3. & Epiph. hæres. 32.

Ut autem de omnibus quæ ad Carpocratem spectant, notitia plenior habeatur; de filio, quem reliquit impietatis hæredem, ex Clemente Alexandrino (a) pauca dicenda sunt: sic enim ait: *Qui vero a Carpocrate descendunt & Epiphane, consent uxores oportere esse communes; a quibus in nomen Christianum scilicet, maximum emanavit probrum. Hic autem Epiphane, cujus etiam scripta servantur, filius erat Carpocratis, & matris Alexandræ nomine, ex patre quidem Alexandrinus, ex matre vero Cephaleus. Vixit autem solum septemdecim annos, & Samæ, quæ est urbs Cephalenicæ, ut deus est honore affectus: qua in loco templum ex ingentibus lapidibus, altaria, delubra, museum edificatum est & consecratum: & cum est nova luna, convenientes Cephalei, natalem in deos relationem Epiphani sacrificant, libantque & convivunt, & hymnos cantant. A patre enim didicit & orbem disciplinarum, & Platonis philosophiam. Fuit autem auctor & princeps Monastica cognitionis: a quo etiam profuxit hæresis eorum, qui nunc sunt, Carpocratianorum. Hæc Clemens, qui tum ipsius, tum parentis hæresim confutat, & præsertim in libro quem inscripserat, de Justitia.*

XL. (b) Orig. in Josue ho. mil. 7. Ex Philosophis hæreses. (c) Tertul. advers. Herm.

Accidit enim iis quod de philosophis tradit Origenes (b): qui cum suani ipsorum, quam sectabantur, philosophiam introducere in Ecclesiam conati essent, polluerent ipsam non habentem maculam neque rugam: ut merito dixerit Tertullianus (c), philosophos extitisse patriarchas hæreticorum. Nam de Carpocrate & Epiphane idem tradit Clemens Alexandrinus, quod hi, cum legissent in Republ. Platonis, ejus instituto uxores debere esse communes, hæc ipsa suos docuerunt observare: sed, quod de his qui semel errore labuntur scriptum est (d):

(d) Apocal. 21.

separationem & administrationem spectantibus minime celare. Quæ tamen prisca Ecclesiæ disciplina oculis & auribus Gentilium, Judæorum & Catechumenorum religiose occultabat; quorum prophanationem metuentes Antiqui ab iis abstinebant in sermonibus, & sibi cavebant, neque in scriptis de iis agebant. Contra vero postquam, sexto Ecclesiæ seculo disciplina illa abolita fuit, ut ibidem visari sumus, frequens Sacramentorum memoria non tantum apud Græcos, sed etiam apud Latinos, saltem a Caroli Magni tem-

Et qui in sordibus est, sordescat adhuc; lineam veritatis semel transgressi, per abrupta præcipitia se dederunt. Quod igitur Gnostici abuterentur Platonis sententiis, ea de causa Plotinus (e), Platoniorum facile princeps, adversus Gnosticos edidit commentarium, quo cum destruat ipsorum insanias, eorumdem incantationes & magicos susurros, quibus se cælestia movere posse profiterentur, fugillat, moribusque longe deteriores Epicureis esse confirmat. Addit Porphyrius (f) Plotini discipulus, suo tempore Gnosticos Romæ vulgasse libros quosdam, quos Zoroastri revelationes appellabant.

(e) Plotinus contra Gnosticos.

(f) Porphyrius in vita Plotini.

XLI.

Prodicus auctor Adamitarum.

Ceterum pravum genus Carpocratis latius est propagatum: nam ejusdem stirpis fuit Prodicus nefandissimus, qui Adamitarum auctor extitit; qui nihilo secius eadem, quæ Carpocratiani ac Gnosticorum reliqui, turpissima perpetrabant: indiderunt sibi & ipsi nomen, ut Gnostici dicerentur, quod Theodoretus (g) testatur. De his plura Epiphanius (h), qui horum ecclesias lupanaria fuisse tradit, ubi non nisi nudos commorari liceret, quas Paradisum nominabant. Addidit his Prodicus alias insanias ac nova dogmata: nam quatuor elementa deos esse dicebat (i), deinde Solem & Lunam. Porro idem Epiphanius (k) tradit Gnosticos diversis nominibus appellatos, nimirum Borborianos, Coddianos, Stratioticos, Phibionitas, Barbelitas, & Zacchæos: Naasianos etiam esse dictos tradit Theodoretus. Addit de eo Clemens Alexandrinus (l), ipsum suosque affirmare, se esse liberos, nec ulla lege teneri, nec etiam esse orandum. Adversus hæc idem auctor pluribus disputat, atque egregie confutat. Fuisse illi communem cum cæteris Gnosticis sententiam illam, qua diceret, non esse palem contendendum Christum, nec pro eo subeundum martyrium tradit Tertullianus (m).

(g) Theod. lib. 1. hæretic. fab. (h) Epiph. hæres. 52.

(i) Epiph. in Comp. (k) Epiph. hæres. 26.

(l) Clem. Alexandr. Strom. lib. 3. & lib. 7.

(m) Tertul. in Scorpiaco.

Addit ubi supra Clemens aliam Gnosticorum sobolem, Antitactas dictos, qui enormiter dicerent peccatum non esse malum, sed præmio dignum. Verum hac ex parte, quod pertinet ad corporis voluptatem explendam, idem sensit Basilidianos, Carpocratianos, Valentianos, Secundianos, & Epiphanis sectatores, Epiphane.

XLII. Antitactæ Hæretici.

pore: apud Græcos vero post tempora Photii, qui in sua Bibliotheca ex Jobio Monacho septem sacrosanctæ Christi Ecclesiæ mysteria celebrat. Disciplina itaque Arcani in causa fuit, quod sex primis Ecclesiæ seculis Catholici Scriptores a Tractatibus de Sacramentis abstinerint, rarius & obscurius de iis scripserint, neque de eorum numero recensendo solliciti fuerint. Quæ omnia ex Schelstratio in egregia Dissertatione de Disciplina Arcani excerpta, quibus Annales in multis lucem accipere possunt.

CHRISTI 120.

EVARISTI PAP. 9.

HADRIANI IMP. 1.

phanus docet, cum ait: Necessario vero has apposuit voces ad hos redarguendos, cum non recte vivant nec Basilidiani, nec Carpocratiani, nec Valentini aut Epiphani sectatores: cui sane Epiphani conjunctus est predictus Secundus; inter se enim commixti, ita ut aut hic illi tradiderit, aut ille huic errorem impertierit, etiam si

aliqua parte inter se differant, tamen in una heresi seipfos collocarunt: quare etiam potestatem habere peccandi docuerunt, cum propter perfectionem omnium naturalia sint servanda; & si peccent, propter naturaliter instam electionem id faciant. At de Valentino & Secundo inferius. Hæc jam de Carpocrate & Gnosticis satis.

JESU CHRISTI ANNUS 121.

ALEXANDRI PAP. ANNUS 1.

HADRIANI IMP. ANNUS 2.

Christi Redemptoris anno centesimo vigesimo primo, qui est secundus Hadriani, in Fastis Græcis, aliisque recentioribus recte notantur Consules, Hadrianus ipse tertium, & Junius Rusticus, licet mendose Græci Hadrianum Consulem secundo, pro tertio scri-

ptum habeant. Revera enim, ut superius probatum est, secundum Consulatum superiore anno Collega Salinatore gesserat. Cassiodori autem, sive Mariani Scoti, qui ex illius Codice jam depravato, sumpsit, nulla per hos Hadriani annos habenda est ratio. Hoc igitur anno Evarist-

Evaristus martyr coronatur.

SÆC. II. Anno Urbis 872. Olymp. 224. an. 3. A.C. 119.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5612.

16. B. 6. P. 17. April. Indiæ. 2.

JESU CHRISTI 119. secundum Baronium 121.

SIXTI PAPÆ 4.

HADRIANI IMP. 3.

I. Consules.

[1] Ad num. I. & seq. Coss. Hadrianus Aug. III. & Rusticus. Sumtus is Consulatus ab Hadriano juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, quod in annum præcedentem Consulatus, ad quem adhuc privatus destinatus fuit, incidit. Atque hinc manifeste intelligimus Hadrianum, quando a Traiano iterum Consul designatus est, ac in filium adoptatus, in consorcium Imperii adjectum non fuisse, ut aliqui Eruditi volunt; cum si Cæsar tunc dictus fuisset, ac in partem Imperii venisset, duplicem Consulatum non gessisset, alterum ob adoptionem, alterum ob Imperium, sed unicum tantum, ob Imperium sc. suscepisset. Ex tertio itaque Consulatu hoc anno ab eo sumto apparet, secundum eidem ob adoptionem tantum concessum. Onuphrius in Fastis ait: Hadrianum Aug. II. mendose pro III. & Rusticum Consules dixerunt Cassiodorus, Fasti Græci, & Liber Cuspiniani. Idem scribit Baronius in Annalibus. At ab illis Aucto-ribus minime peccatum; sed tantum Consulatus suffectus, quem ante consecutum Imperium gesserat Hadrianus, neglectus ac prætermisus; quod tam in Fastis quam in Nummis & Inscriptionibus sæpe contigit.

II.

S. Evaristus Papa anno Christi centesimo octa-

vo Braduæ & Galli Consulatu notato martyrio cor natus est, juxta Chronicon Damasi, in quo legitur: Evaristus annis tredecim, mensibus septem, diebus duobus. Fuit temporibus novissimis Domitiani, & Nervæ & Traiani, a Consulatu Valentis & Veri (legendum Veteri) usque Gallo & Braduæ. Sed loco, annis tredecim, legendum, annis duodecim, ut Consulatus sub quo coepit, & sub quo desinit, ostendit. Pontificatum inierat anno XCV. Domitiani XVII. & Clementis Consulatu notato, obiitque anno CVIII. mense ac diebus incertis. Colitur quidem Evaristus die XXVI. Octobris, legiturque in auctori Chronico veterum Pontificum: Sepultus est juxta corpus B. Petri in Vaticano VI. Kalend. Novembris. Sed dies, quibus priores Pontifices Romani coluntur, potius ad aliquas eorum Translationes, quam ad eorum Natalia certinere, jam sæpe monuimus. Evaristo successit Alexander, non quidem Hadriano imperante, ut existimavit Baronius, sed Traiano Republicam Romanam administrante, ut testantur Eusebius tam in Historia, quam in Chronico, Marianus Scotus, Hermannus Contractus, aliique. Non itaque dubitandum videtur; quin Alexander anno Christi CVIII. Ecclesiæ Romanae gubernaculo admotus fuerit.

Obitus Evaristi P.P.

III.

Decretales Evaristi.

Decretales duæ Evaristo supponuntur. Prima ad omnes Episcopos Africa data IX. Kalend. Aprilis, Valente & Vetere Coss. quam falsam ostendit locus prolixus Idatii Clari ad Warimmarum Arianum huic Epistolæ insertus. Idatius enim exeunte quarto Ecclesiæ seculo floruit, Secunda scripta est omnibus per Ægyptum Dominis conjugulatis fratribus. Data Kal. Novembris, Gallo & Braduæ Coss. Sed refertur in ea tacito Auctoris nomine prolixus alius locus ex prima Epistola

CHRISTI 121.

ALEXANDRI PAP. 1.

HADRIANI IMP. 2.

(*) Rom. Martyrol. 26. Octob. (b) Euseb. in Chronico.

tus, Papa cum sedisset annos novem & menses tres, vigesima sexta Octobris martyrio coronatus est; ea enim die in tabulis Ecclesiasticis natalis (a) ejus designatus habetur. Tribuit Eusebius (b) Evaristi fedi annos novem tantum, quod non consueverit ipse menses & dies, quibus supervixissent Romani Pontifices, addere. Quod vero omnes annos ejus sub Traiano recenset, inde accidit, quod Cletum una cum Anacleto confans, unum prætermisit Romanum Pontificem: in quo ipsum, & qui eum secuti sunt, errasse certum est. Statuta enim semel chronographia Romanorum Pontificum superius ex sede Clementis, quem antiquorum omnium sententia pervenisse usque ad Traiani annum tertium constat, addendo annos novem & menses sedis Anacleti, ac totidem Evaristi: inspectisque ipsorum diebus natalibus, ut antiquitus in Martyrologio Romano descripti habentur; annos, menses, & dies, ut supra posuimus, esse ponendos, ratio persuadet. Cur autem interdum chronographiam annorum Romanorum Pontificum in libro de Romanis Pontificibus Consulibus adnotatam, ut mendacem, & ab eodem ipso auctore penitus discrepantem prætermittamus, su-

Chronographia Romanorum Pontific.

IV. Hadrianus in Palestinam & Ægyptum venit.

stola Clementis Papæ, juxta Latinam interpretationem a Rufino editam; cum tamen hic quinti Ecclesiæ seculi initio adhuc in vivis fuerit. Denique incipit cum verbis S. Leonis primi: Unum vos, fratres, sentire oportet & agere, &c. Ad num. III. Hadrianus, qui anno superiori Romam venerat, in eadem urbe Consulatum tertium inivit, quod ex Spartiano in Hadriano cap. 8. colligo: Ipsum autem tertium Consulatum, & quatuor mensibus tantum egit, & in eo sæpe jus dixit; ubi loquitur Spartianus de gestis ab Hadriano, dum adhuc Romæ esset. Abdicato tertio Consulatu Roma discessit, & in Palestinam venit. Auctor enim Chronici Alexandrini sub hujus anni Consulibus scribit: His Coss. tumultuantibus Judæis, Hadrianus venit Hierosolyma, captisque Hebræis, Terebintum urbem, ubi celebritatem publicam instituit, Judæosque singulos ad equi pretium venales exposuit, reliquos Gazam traxit, ibique proposito foro vendidit, festumque diem instituit, qui hodieque appellatur Hadriani. Everso porro Hierosolymorum templo, condidit duplex forum, theatrum item, & trislogum seu trizonium atque tetranymphum, & duodecapylum (adificium duodecim portarum) quod antea gradus appellabant, & denique Codram. Divisit hinc urbem in septem vicos, creavitque septem Vicomagistros, singulisque singulos assignavit vicos: a quibus hodieque nomina retinent. Urbem, quod ille Ælius Hadrianus dixeretur, Æliam nuncupavit. Sed falsum est, Hadrianum Judæorum templum demolitum esse, cum id Vespasiano imperante contigerit. Verosimile tamen est quod ait Petavius in Animadversionibus Epiphaniæ ad librum de Mensuris & Ponderibus, paulatim accidisse, ut partim Judæi, partim Christiani, sive in superstitie illa urbis parte, sive in propinquo aliquo loco, domicilia collocarent. Quæ omnia una cum veteribus Hieroso-

perius reddidimus rationem tomo primo Annalium in Lino. Index Romanorum. Pontificum ab Honorio Papa Tertio collectus, quem exscripsimus ex Vaticana bibliotheca, hoc anno centesimo vigesimo primo Alexandri Papæ ponit ingressum.

II.

Rursus vero in sæpius citato libro de Romanis Pontificibus hæc leguntur post alia superius recensita de Evaristo: Hic fecit ordinationes quatuor per mensem Decembrem, presbyteros decem & septem, diaconos duos, & Episcopos per diversa loca quindecim. In quibus describendis, quod numeri lectio varia habeatur, eam posuimus, quam antiquioribus codicibus invenimus comprobata. Sed post hæc: Sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano VI. aliter VII. Kalend. Novembris, & cessavit Episcopatus ejus dies decem & octo. Hæc ibi. Porro titulo Evaristi duæ leguntur epistolæ. Successit Evaristo Alexander Romanus, patre Alexandro natus, de regione Caputauri. Sed quod ait auctor: E regione Caputauri: Cum nulla apud antiquos e quatuordecim regionibus eo nomine dicta habeatur, facile inducor ut existimem locum illum circumscriptum esse juxta Palatium, quem Suetonius (c) in Octavio nominat Capita bu-

Alexander Papa.

(c) Sueton. in Octav. bu. c. 5.

lymorum reliquis Hadrianus demolitus est, ac novam a fundamentis urbem extruxit: non tamen istam in vestigiis, quibus prior consisterat, sed in urbiem inflauratione sæpius usu venit, hæc procul a veteri sede. Huc referendum quod ait Epiphanius in libro de ponderibus & Mensuris num. XIV. Itaque in Ægyptum profectus, cum Roma discedens, urbes illas, quæ in itinere posita sunt, obire ac perlustrare vellet, inter ceteras Antiochiam, ac Colem, Syriam, Phœnicem, & Palestinam, quæ Judæa dicitur, anno, quam eversa fuerat, septimo & quadragesimo peragrans, Hierosolymam celeberrimam urbem ac nobilissimam contendit, quam Titus Vespasiani filius secundo sui Imperii anno subverterat. Hanc ille solo aquarum, templum ipsum destructum ac proculcatum, reperit, paucis adibus exceptis, ac parva quadam Christianorum Ecclesia &c. Addit Epiphanius; Hadrianum de urbe instauranda cogitasse, quod ab eo factum infra suo loco ostendemus. Verum quidem est, Baronium hunc Epiphani locum anno CXXXV. seu, ut ipse numerat, anno CXXXVII. narrare, quod Æliam eo dumtaxat anno conditam existimet. Sed, ut anno CXXXII. dicemus, Ælia non alio anno quam præfenti edificata. Porro quadragesima illi septem anni ab anno Christi septuagesimo primo, quo triumphus Judaicus ductus, desumendi, & ultimus, quo Hadrianus Hierosolymam venit, ut sæpe ab Antiquis fit, excludendus; ac præterea annus secundus Vespasiani loco secundi Titi numerandus. Denique, Hadrianum currenti anno quo Consulatum tertium gessit, in Ægyptum venisse demonstrat Nummus a Mediobarbo productus pag. 175. HADRIANUS AUG. COS. III. P. P. In postica: ADVENTUI AUG. S. C. ALEXANDRIÆ. Cernitur Imperator habitu Consulari, dextram porrigit Jovi Serapidi, post quem Iis stans sinistra sistrum tenens,

Baron. an. 137. nu. VIII.

[1] Coss. Hadrianus Aug. III. & Rusticus. Sponius in Miscellaneis pag. 278. in ænea tabula: DAT. NON. OCTUBRIS, CALLAGORI. IMP. CAES. TRAIANO. HADRIANO. AUG. III. COS. Lapis Reinebianus pag. 252. IMP. CAES. TR. P. ALIO. HADRIANO. AUG. P. M. TRIB. POT. COS. III. P. P. Donianæ inscriptiones Cl. III. num. II. ubi Hadrianus cum TR. POT. V. COS. III. & num. 13. & 15. cum TR. POT. II. COS. III. Classe vero II. n. 83. ex columna milliaria in Hispania cum TRIB. POT. III. IMP. III. COS. III. ubi mendose quartus pro tertio consulatu ponitur; nam notum est, Hadrianum tres tantum Consulatus gessisse. Spartianus in Hadriano cap. VIII. Tertio consules, quem ipse ter fuisset plurimos fecit. Infinitos autem secundi consulatus honore cumulavit. Ipsum autem tertium consulatum & quatuor mensibus tantum egit, & in eo sæpe jus dixit. Fasti Idatiani, corrupte: Hadriano IV. & Rustico. Prosperi Chronicon: Hadriano II. & Rustico. Vindebonenses: Adriano III. & Rustico. Nonnulli Rustico prænomen Quinctii, & Junii nomen tribuunt.

III. bubula, ubi natum fuisse Octavium tradit. Hoc eodem anno secundo Hadriani Imp. cum Judæi captata occasione absentia Principis, qui superiori anno (ut vidimus) ex Syria Romam venit, iterum rebellassent, rursus domiti sunt: hæc enim Eusebius (a) hoc anno contigisse tradit. At quoniam non semel, sed iterum ab eodem Imp. Judæi in Palestina afflicti sunt; ne quis hæc confundendo, errore labatur, distinguenda est altera ab altera clade, & quid prius, quidve posterius factum sit, diligentius exquirendum. Priorem hanc factam esse sub Hadriano Judæorum debellationem sub Tinio Rufo, testatur S. Hieronymus (b): huncque in eisdem administratione provincie perfecisse usque ad annum decimum sextum ejusdem Imp. Eusebius (c) auctor est. Posterior Judæorum vexatio accidit sub Julio Severo, homine strenuissimo, quem (ut tradit Dio d) ea de causa ex Britannia Hadrianus in Syriam evocavit: hanc autem contigisse postquam idem Imp. in Orientem reversus est, tum Dio, tum Spartianus (e) testantur, qui prioris, nempe hujus quam hoc anno accidisse tra-

(a) Euseb. in Chronico. Quæ Hadrianus in Judæos.
(b) Hier. in Daniel. c. 9. in fin.
(c) Euseb. in Chronico. c. 11.
(d) Dio in Hadriano.
(e) Spartian. in Hadriano.

dit Eusebius, nullam penitus habuerunt mentionem, quod respectu posterioris, quam Eusebius in Chronico anno decimo sexto Hadriani Imperii factam fuisse tradit, levissima visa sit. Quamobrem haud satis videtur posse firmari, quod S. Hieronymus (f) de his agens, ait: *Tres autem anni & sex menses sub Hadriano 9. supplicantur, quando Jerusalem omnino subversa est, & Judæorum gens catervatim caesa, ita ut Judæi quoque finibus pellerentur*: Nam hæc tum Eusebii, tum etiam Dionis & Spartiani testimonio refelluntur. S. Epiphanius (g) cum hæc jure facta dicat post reditum Hadriani Antiochiam, quando Hierosolymam quoque petiit: tamen cum numeret a clade illata sub Tito usque ad ultimam, quæ facta est sub Hadriano, annos tantum quadragintaseptem, ad ipsum potius Imperium Hadriani, quod eo ipso anno ceptum est, quam ad certum annum ejus Imperii, quo ea accidit, respexisse videtur. His igitur de tempore utriusque cladis elucidatis, cætera quæ in posteriori atque novissima acciderunt clade suo loco pluribus dicturi sumus.

(f) Hier. in Daniel. c. 9.
(g) Epiph. lib. de mensura.

JESU CHRISTI ANNUS 122.

ALEXANDRI PAP. ANNUS 2.

HADRIANI IMP. ANNUS 3.

I. Anno Christi centesimovigesimosecundo, Consulatum inierunt Cæcilius Severus, & Aurelius Fulvus, qui postea dictus est Antoninus pius Imperator. Meminit hujus Consulatus Spartianus in Antonino Pio. Hoc igitur anno,

nens; post Imperatorem alia figura muliebris manum sistro intendens. Quare perperam negavit Scaliger in Animadversionibus Eusebianis, Hadrianum hoc tempore Alexandriam venisse, scribens errasse Eusebium, quando primo Hadriani anno ait: *Hadrianus Alexandriam a Romanis subversam publicis instauravit expensis*. Nam res quidem anno suo non consignata, & Alexandriæ subversio Veteribus non memorata; sed Hadriani ad eam urbem adventus indubium non revocandus, cum tertius Consulatus ultimus sit, quem Hadrianus suscepit.

qui numeratur tertius Hadriani, in Ecclesia Alexandrina defuncto Primo Episcopo, subrogatus est in locum ipse Justus Episcopus Alexandr. (a) Euseb. in Chronico.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5613.

☉ 17. AG. ☽ 7. P. I. April. Indiæ. 3.

JESU CHRISTI 120. secund. Baronium 122.

SIXTI PAPÆ 5.

HADRIANI IMP. 4.

[1] AD num. I. Coss. L. Catilius Severus, & T. Aurelius Fulvus, ex Inscriptione Onuphriana.

Justus Episcopus Alexandr. (a) Euseb. in Chronico.

I. Consul.

[1] Coss. L. Catilius Severus, & T. Aurelius Fulvus. Gruterus pag. DXCVIII. 9. EXCESSIT. III. IDUS. SEPTEMB. L. CATILIO. SEVERO. T. AURELIO. FULVO. COS. Capitolinus in Pio cap. I. hæc ejus nomina fuisse tradit, nempe *Titi Aurelii Fulvi Botoni Pio*. De eo Gruterianum lapidem, quem nunc dedimus, loqui putant. In Donianis inscriptionibus Cl. II. num. 162. pag. 103. lapis affertur ex schedis Manutii Vaticanis, ubi L. AELIO ANTONINO. ET. PETO COS. legitur; ex quo primus Antonini consulatus ordinarius hoc anno una cum Peto consule suscepto gestus denotari forte videtur. T. Aurelius Fulvus, de quo Gruteriana inscriptio, est certe Antoninus Pius Imperator ex sententia Norisii de Epochis Syro-Maced. cap. II. pag. II. ubi nonnulla habet de L. Catilio Severo ejus collega, qui post consulatum, Asia Proconsul fuit, ut patet ex Græca sepulchrali inscriptione apud Sponium in Itinerario P. I. pag. 398. Catilio Severo scribit Plinius lib. I. epist. XXII. & lib. III. epist. XII. Fuit autem Catilius Severus, maternus proavus Antonini Philosophi Augusti. Falsi Idariani: Severo II. & Fulvo. Prosperi Chronicon: Serviliano & Fulvo. Falsi Vindebonenses: Severo, & Fulvo.

que firmasset, peregrinationem per universas Romani orbis provincias instituit; & (ut habet Spartianus a) primo in Galliam atque Germaniam transit, inde in Britanniam transfusus. Ita circumiens provincias uniuscujusque prospiciebat securitati, atque utilitati. Quamobrem cufus est num-

(a) Spartian. in Hadriano.

(c)

Ventosi plane atque vani tituli ex adulatione assentantium comparati. In ea item peregrinatione (inquit Spartianus) Procuratores & Præsides earum pro factis supplicio affecti ita severe, ut accusatores per se crederetur immittere. Et inferius: *De iudiciis omnibus semper cuncta scrutando tandiu requisivit, quamdiu verum inveniret*. Sed & superius: *Cum judicaret, in Concilio habuit non amicos suos aut comites solum, sed Jurisconsultos, & præcipue Julium Celsum, Salvium Julianum, Neratium Priscum, aliosque, quos tamen Senatus omnis probasset*: Hæc Spartianus; qui cum de eodem scribat, quod sacra Romana diligentissime curavit, peregrina vero contempsit: quod sciret Christianam religionem peregrinam, & Romanorum superstitioni penitus adversantem; in eam quo cœperat animo insensibilis favere non desit.

II. Nam cum ituro in Gallias, Italicus Præf. Ann. Eccl. Tom. II.

Hadrianus anno tantum sequenti per universas Imperii Provincias peregrinationem instituit, ut tunc commodius ostendatur. Incertum autem, an currenti vel sequentis initio Romam redierit. Spartianus in Hadriano cap. 6. loquens de Hadriano, dum adhuc Romæ esset, ait: *Audito dei tumultu Sarmatarum & Roxolanorum, præmissis exercitibus, Mesiam petiit*. Ac paulo post: *Cum Rege Roxolanorum, qui de amminutis stipendiis querebatur, nullo cognito negotio pacem composuit*. In Collectaneis Græcis apud Scaligerum dicitur, Hadrianum urbem in Mœsia edificasse, eamque Hadriani venationes appellasse, idque anno tertio Olympiadis CCXXIV. qui mense Julio currentis Christi anni absolvitur. Quare Hadrianopolis hoc anno edificata videtur. Verum est, Eusebium in chronico tam secundum Pontacum, quam secundum Scaligerum, anno Abrahami 2135. qui cum mense Septembris præcedentis Christi anni terminatur scribere: *Bellum in Sarmomatas gestum*. Sed Chronologia, per transpositionem annorum Librarianorum errore factam, in eo Chronico non parum labefacta. Unde Marianus Scotus & Hermannus Contractus, qui sinceriora Chronici Eusebiani exemplaria vide-

mus hujusmodi inscriptione (b): LOCUPLETATORI ORBIS TERRARUM. & alius cum hujusmodi fastus pleno titulo: RESTITUTORI ORBIS TERRARUM, quem hic tibi excusum typis reddimus.

(b) Adolph. lib. numismat.

III. Martyres Brixiani. fes, qui Rhetias curabat provincias, ad Abdum fluvium illi occurrisset, inter alia de Christianis suggestit, quod obstinatissime deos aversarentur: impetratoque, ab eo rescripto, ut qui deos venerari nollent, diversis affectos suppliciis nec traderet, Faustinum presbyterum & Jovitam diaconum Brixie assumit in quætionem. Cumque eos Hadrianus audire voluisset, nec blanditiis illos, ut Solis simulacrum venerentur, adducere potuisset, condemnat ad bestias: quæ cum illis parcerent, eo miraculo Calocerus & alii complures ex familia Principis, necnon Afra Præsidis uxor, Christianam religionem prædicare, ac etiam profiteri cœperunt: quos primum tentatos, sed in sententia stables, inventos, Imperator capite truncari mandavit. Calocerus vero una cum Faustino atque Jovita Mediolanum perductus diris subjicitur quætionibus, ac tandem morte multatus est: reliqui

IV. vant, hæc verba cum anno quarto Hadriani colulant.

Ad num. II. Acta SS. Faustini & Jovite, qui martyrium Brixie subiere, refert ex Auctore anonymo Henschenius die XV. Februarii, centesetque eos præfenti anno ab Hadriano morte affectos; quæ etiam sententia Baronii fuit. Sed Henschenius in Vita S. Afra, quæ, Italicocomite marito crudeli pagano a leonibus, leopardis & uris cum idolorum Sacerdotibus devorato, conversa est, & cum Faustino & Jovita fratribus plurimum cruciata, ac tandem martyrio coronata fuit, observat, in secunda Vita Faustini & Jovite num. VIII. dici; Faustinum, Jovitam, Calimerium & Afram venisse ad locum, qui dicitur Catacumbas, & ibi invenisse B. Telephorum Episcopum, qui & ipse latitabat inter sepulchra Martyrum, propter paganorum metum. Unde recte deducit Henschenius, Jovitam & Faustinum circa annum 133. quo Telephorus sedebat, morte affectos; eo magis, quod in Vita S. Calimerii die XXXI. Junii idem legitur. Colitur S. Afra die XXIV. Maii, quo ejus Acta Henschenius illustrat.

CHRISTI 122.

ALEXANDRI PAP. 2.

HADRIANI IMP. 3.

liqui duo Romam missi sunt, ubi per Pontifices diu tentati, demum Brixiam remissi, mortis sententiam acceperunt: notatus fuit singulorum natalis dies in tabulis Ecclesiasticis, ut ex instituto Ecclesie, annis singulis eorumdem memoria ageretur, prout in Romano Martyrologio scriptum legitur. Nec preterimus, in eorumdem martyrum Actis (a) notatum haberi, Romanum Pontificem, qui his tempo-

(a) Apud Sur. 10. 1. die 16. Feb.

JESU CHRISTI ANNUS 123.

ALEXANDRI PAP. ANNUS 3.

HADRIANI IMP. ANNUS 4.

I.

Centesimus vigesimustertius Christi annus Glabrimonem & Torquatam (secundum Cassiodori Chronicon) habuit Consules, vel (ut alii) Annium Verum & Augurem: quod magis verum probatur, quam quod Cassiodori Chronicon depravatam habet, quo Hadrianus Britanniam petens (inquit Spartianus e) multa correxerit, murumque per octoginta millia passuum primus duxit, qui barbaros Romanosque divideret: Et inferius: Compositis in Britannia rebus, transgressus in Galliam, Alexandrina seditione turbatus, que nata est ob Apim: qui cum reperitus esset post multos annos, turbas inter populos creavit; apud quem deberet collocari, omnibus studiose certantibus. Hec Spartianus. Magna Dei providentia factum est, ut quo tempore Hadrianus Christianam religionem infectabatur, quales es-

(e) Spartian. in Hadriano. Rixæ Alexandrino- rum ob Apim inventum.

SÆC. II. Anno Urbis 874. Olymp. 229. an. r. A.C. 121.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5614.

18. F. 2. P. 2. r. April. Indiæ. 4.

JESU CHRISTI 121. secundum Baronium 123.

SIXTI PAPÆ 6.

HADRIANI IMP. 5.

I. Consules.

[1] Ad num. I. Coss. M. Annus Verus II. & L. Augur. Baronius priorem sine numerali nota profertur. Sed Capitolinus in Vita Marci Aurelii ait, hunc natum esse VI. Kal. Maias awo suo iterum & Augure Coss. Geminum itaque Consulatum gessit M. Annus Verus M. Aurelii postea Imperatoris avus, ut pluribus ostendit Card. Norisus in Epistola Consulari.

II. Hadriani Quinquennialia.

Atque hinc lucet, Hadrianum hoc anno Quinquennialia exhibuisse: annis enim id genus festis destinatis, si Consulatum Imperatores non sumerent, eum in viros Consulares, aut propinquos de more conferebant. Hujus festi superant alia

[1] Off. M. Annus Verus II. & L. Augur. Inscriptio Aricina apud Cuperum num. 2. in epistola præfixa Almelovenii Fastis. Collegam Veri nonnulli Aurelium Augurinum appellant. Capitolinus in vita M. Aurelii cap. 1. Natus est Marcus Roma sexto Kal. Maias in monte Calio in hortis, awo suo iterum, & Augure Coss. Fasti Idatiani, & Vindebonenses; Vero II. & Augure. Propert

ribus præerat Dei Ecclesie, una cum multis in Catacumbis, persecutionis causa, latuisse, atque Calimerum Episcopum ordinatum Mediolanum misisse. Passi etiam his Hadriani temporibus Romæ complures alii martyres reperiuntur, ut Seraphia (b) virgo Antiochena, & Sabina (c) nobilis femina Romana, Sophia (d) cum tribus filiabus ad pietatem egregie institutis, & alii, de quibus inferius,

(b) Rom. Martyrol. 3. Septemb. (c) Ibidem 29. Aug. (d) Ibidem 1. August.

sent dii Gentium, fierent manifesti. Apim enim non Ægyptios tantum coluisse, sed ejusdem cultum transisse ad Romanos, Minutius Felix eis exprobrat in Octavio, cum ait: Nonne & Apim bovem cum Ægyptiis adoratis & pascatis? Erat Apis (inquit Herodotus f) idemque Epaphus e vacca genitus, quæ nullum alium potest concipere foetum; quam Ægyptii ajunt fulgure ictam concipere ex eo Apim. Habet autem hic vitulus, qui appellatur Apis, hæc signa: Toto corpore est niger, in fronte habens candorem figuræ quadratæ, in tergo effigiem aquilæ, cantbarum in palato, duplices in cauda pilos. Hæc Herodotus, dum de Cambyses Rege recenset historiam, qui educto mucrone femur Apis percussit, cachinnanque sacerdotibus dixit: O capita nequam, hujusmodi dii existunt sanguine atque carne præditi, & ferrum sentientes?

(f) Herodot. in Thalia.

Indicia. Extat Hadriani Nummus inscriptus, IMP. CAESAR TRAIANUS HADRIANUS AUG. P. M. TR. P. COS. III. P. P. In postica: ANN. DCCCLXXIIII. NAT. URB. P. CIR. CON. S. C. Cernitur figura humi sedens, cum rota & tribus obeliscis. Præfata vero verba sic legenda. Anno Urbis DCCCLXXIV. Natale Urbis, Circus conditur, Senatusconsulto. Quid litera P. significet, mihi incompertum. Valensius in Notis ad Ammianum lib. 16. ubi cani Inscriptionem recitans, loco P. legit R. id est, Roma; sed Nummos corrumpere non licet. Hæc vero verba, Cir. Con. vertit, Circenses concessi. Sed perperam: cum enim de more Ludæ Circenses exhiberentur, in Nummis annis Quinquennialium additis non memorabantur. Hadrianus itaque ante præsentem annum Roma non discessit, ibique, ut ex ea epigraphe deducitur, Natale Urbis celebravit, quo nomine vocari eum diem iussit, qui ante Parilia dictus erat, & Urbis templum, de quo mentio apud Ammianum lib. 16. cap. 10. extruxit, ut indicat Athenæus lib. 8. cap. 16. Celebrantur, inquit, Parilia dicta quondam feriæ, nunc Romanas appellant, extructo de-

II. Cultores Apis Judæi apostataz.

dignus nimirum Ægyptiis hic deus, &c. Idem testatur, consuevisse ejusmodi animal raro videri; cum autem appareret, Ægyptios omnes præ læticia pulcherrima ferre vestimenta: quod cum accidisset in reditu Cambyses ex Æthiopia, multis de exercitu amissis, putans lætari Ægyptios suis ipsius infortunis, quamplurimos ex iis necari iussit, immo omnes qui a feriacione Apis non destitissent. Judæos qui olim in Ægypto assueverant, secundum suam ipsorum superstitionem in desertum confluxerunt Apim, juxta illud Psalmi (a): Mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum; prout & in Exodo (b) scriptum est: Fecerunt sibi vitulum constabilem; certa sententia est, plurium auctoritate firmata. Justo etiam Dei judicio factum est, ut Ægyptii illi, qui hæcenus in suo cæco errore mansissent, hujus apparitione ipsorum dei, mutuo con-

(a) Psal. 105. (b) Exod. 32.

dicatoque fortuna Urbis templo ab optimo & humanissimo Imperatore Hadriano. Eum scilicet diem cum solenni celebritate quotannis festum agunt, non solum Romani cives, sed etiam quotquot externi homines tum Romæ sunt. En quot indicia horum Quinquennialium. Hadrianus Urbis templum condidit, quod in Quinquennialibus dedicavit. Præterea eum diem, qui ante Parilia dicebatur, Natalem urbis Romæ vocari voluit, ut ex laudatis Athenæi verbis elicit Valensius citatus. Denique Circum cum tribus obeliscis condidit Hadrianus. Quæ omnia in Quinquennialibus & id genus festis de more fieri solita, templa nempe dedicari, urbibus nova nomina imponi, ac publica monumenta construi. Nec refert, Spartianum alioque nullam de aliquo peculiari Circo ab Hadriano condito mentionem facere; cum multa ex Nummis dicamus, quorum nullum apud Auctores vestigium. Hanc conjecturam confirmat alius Nummus apud Occonem pag. 232. inscriptus: IMP. CAES. HADRIANUS AUG. COS. III. cum Circo, ut in præcedenti, representato. Interim observandum, Hadrianum in Nummo, in quo Natale Urbis exprimitur, Senatus auctoritate percussio, Patrem Patriæ appellari, ideoque pro hæc tempora illud nomen tulisse, quemadmodum & sequentibus annis, ut infra videbitur. Postquam hæc scripseram in manus meas venit Commentarius Sertorii Ursæ de Notis Romanorum, ubi cum pag. 370. istas P. R. C. A. DCCCLXIV. hoc modo explicet, post Romam conditam annis octingentis quadraginta quatuor, minime dubitandum, quin istæ: ANN. DCCCLXXIIII. NAT. URB. P. CIR. CON. S. C. hoc modo legenda sint, anno DCCCLXXIIII. Natale Urbis. Post Circum conditum. Senatus Consulto.

III. Hadrianus post Quinquennialia profectio- nem suam instituit.

Xiphilinus in Hadriano ait: Præterea spectacula die suo natali (id est, in Quinquennialibus suis, quæ eo nomine ab Antiquis sæpe significata, quod die natali Imperii de more celebrantur) populo gratis dedit, ubi ita magnus numerus bestiarum cæsus est, ut simul leones centum, ac totidem leona confecta fuerint. Dona in Theatro & Circo viris atque mulieribus separatim in sphaeris missilibus dedit: & ne mulieres cum viris lavarentur, voluit. Quo anno hæc facta sunt, Euphrates Philosophus obiit mortem voluntariam; cum ei Hadrianus propter senectutem & morbum cuticam bibere concessisset. Fuit hæc Hadrianus in

CHRISTI 123.

ALEXANDRI PAP. 3.

HADRIANI IMP. 4.

certarint, seque confecerint. Sed de Api (c) Eusebio & aliis Ægyptiorum diis plura ex anti- quis collegit Eusebius (c). Hoc eodem anno Aurelius Antoninus, idemque (ut auctor est Spartianus in Hadriano) ab avo materno dictus Arrius Antoninus, qui & postea Augustus cognominatus est Pius, cum superiori anno (ut dictum est) Consulatum cum Catilio Severo gessisset, more majorum provinciam accipiens administrandam, Proconsul in Asiam missus est. Meminit ejus Proconsulatus in Asia, ubi omen futuri accepit Imperii, Spartianus (d), dum res ab eo gestas describit. Functus olim fuerat, Domitiani, ut opinor, temporibus, eodem magistratu maternus Pii avus Arrius alter Antoninus, ad quem post festum Asiæ proconsulatum scriptæ extant litteræ Plinii Junioris. Ad hunc ipsum Proconsulatum agentem in Asia

(c) Euseb. de prepar. Evang. lib. 2. c. 11. III. Arrius Antoninus pro- cont. in Asia. (d) Spartian. in Antonino Pio.

alias ex aliis Provinciis, regionesque & urbes profectus est, ut in Germania Quinquennialibus Romæ celebratis, indeque in Germaniam transit, ac postea Britanniam petiit, in qua multa correxerit, murumque per octoginta millia passuum primus duxit, qui barbaros Romanosque divideret. Hæc Spartianus in Hadriano peragratino capit. 12. Hujus valli ac muri etiamnum vitæ reliquias extare testatur Cambdenus in Descriptione Britannicæ. Compositis in Britannia rebus, transgressus in Galliam Alexandrina seditione turbatus, que nata est ob Apim, &c. ait ibidem Spartianus, qui subjungit: Per idem tempus in honorem Plotina Basilicam apud Nemausum opere mirabili extruxit, post hæc Hispanias petiit, & Tarracone hiemavit. Quas regiones hoc anno Hadrianus mira celeritate peragravit, cum Spartianus de hieme præsentis anni loquatur, ut, quæ anno sequenti dicemus, manifestum facient. Hadrianus itaque Tarracone mansit usque ad mensem circiter Aprilem anni Christi insequentis. Ex his deduco, eum, Quinquennialia anticipasse, & ea prioribus hujus anni mensibus exhibuisse; alioquin ad tot regiones invisas tempus non habuisset. Baronius, quem passim alii secuti sunt, profectioem Hadriani Gallicam & Germanicam, in annum præcedentem, Hispanicam vero in annum sequentem confert; quod ex dictis subsistere non potest. Apud Medobarbum extat Nummus Hadriani inscriptus: HADRIANUS AUG. COS. III. P. P. IN POSTICA: ADVENTUI AUG. GALLIÆ. In averfa parte alterius, BRITANNIA S. C. IN POSTICA ALTERIUS, ADVENTUI AUG. S. C. HISPANIÆ.

O 2 ex -

CHRISTI 123.

ALEXANDRI PAP. 3.

HADRIANI IMP. 4.

(a) Plin. lib. 4. epist. 5. (b) Idem l. 4. ep. 18. & l. 5. ep. 10.

extant litterae Plinii Junioris (a) quibus eundem cum in multis laudet, illud etiam in eo est admiratus, quod Romanus homo cum esset, adeo litteris Graecis esset excultus, ut eos qui nati essent Athenis superaret: quod & aliis (b) ad eum litteris datis inculcat: ut dubitari jam possit & quari uter horum fuerit ille Africae proconsul Arrius Antoninus. Sed quorsum haec? ob id scilicet, ut ostendatur hic ille esse Arrius Antoninus, quem, dum provinciam administraret, & de Christianis quaestiones haberet in una Africae provinciae civitate, quae Christianam religionem fuerat amplexata, omnes qui in ea erant Fideles pro tribunali sedentem adire, palam se Christianos esse profitentes, eaque de causa omnes se libenter mortem oppeturos: cum is rei magnitudine & novitate perterritus, paucis ex illis damnatis; in reliquos, ut praecipitia atque suspendia, si mori optarent, sibi sponte deligerent, exclamavit. Recitat haec Tertullianus ad Scapulam (c), sic dicens: Arrius Antoninus in Africa cum persequeretur instanter, omnes illius civitatis Christiani ante tribunalia...

IV. (c) Tert. ad Scapul. ult.

JESU CHRISTI ANNUS 124.

ALEXANDRI PAP. ANNUS 4.

HADRIANI IMP. ANNUS 5.

I. (d) Panvin. & alii cum seculi.

Qui ordine sequitur annus Domini centesimus vigesimus quartus, qui est Hadriani Imperii quintus, notatur a Cassiodoro Coss. Asiatico & Quinto, ab (d)

SÆC. II. Anno Urbis 875. Olymp. 225. an. 2. A. C. 122.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5615. 19. E. 9. P. 13. April. Indi. 5. JESU CHRISTI 122. secundum Baronium 124. SIXTI PAPÆ 7. HADRIANI IMP. 6.

I. Consules.

[1] Ad num. I. Coss. Acilius Aviola, & Corellius Pansa, ex Inscriptione Onuphriana.

II. Itinerarium Hadriani.

Hadriani profectio Hispanica, quam hoc anno Baronius recitat ad annum præcedentem pertinet, ut ibidem ostendimus. Addit Baronius in Annalibus Eusebium in Chronico testari, Hadrianum in Libyam colonias deduxisse. Verum in Dissertatione Hypatica jam ostendi, id anno præcedenti contigisse, & annis quinquennialibus & id genus festis addictis colonias fuisse institutas. Subjungit denique ibidem Baronius, Hadrianum in Achaia venisse, & Athenis commemoratum esse, quod ad annum Christi CXXV. spectat, ut infra videbitur. Ex Hispania Hadrianus Athenas profectus est.

[1] Coss. Acilius Aviola, & Corellius Pansa. Gruterus pag. CCCXXXV. ACILIO AVIOLA. ET CORELLIO, (pro CORNELIO) PANSÆ COS. Hinc nonnulli hos consules ita describunt: Manius Acilius Aviola, & C. Cornelius Pansa. Fasti Idatiani: Aviola & Pansa. Ita. Prosperi Chronicon, & Fasti Vindebonenses.

ejus se manu facta obtulerunt. Cum ille, patris duci iussis, reliquis ait: ὁ δαδαι, ἢ δειλετὸ ἀποδιδόναι, κρημνὸς δ' ἀποδίδωμι ἔχεται hoc est: O miser, si cupitis perire, praecipitia & vestes habetis: hæc Arrius Antoninus: qui (ut dictum est) postea succedens in Imperium, Pius est dictus; sed & tertius alius postea fuit, ad quem referri hæc posse videantur Arrius Antoninus, idemque Proconsul in Asia, qui claruit temporibus Commodi Imperatoris, sub quo & fuit occisus. Meminit de eo Lampridius in Commodio, sic dicens: In fidei Cleandri Arrius Antoninus fidei criminibus in Attali gratiam, quem in Proconsulatu Asiae damnaverat, fuit occisus. De quolibet autem trium horum Antonino Tertulliani verba interpretemur; ex his certe palam fit, magnas olim in Christianos persecutiones excitatas fuisse. Nam si qui omnium æquissimi habebantur Praefides provinciarum, ut Antoninus, instanter (ut ait Tertullianus) Christianos persequerentur, quid alios fecisse credendum? Videas ex his pariter flagrantem in Christianis amorem pro Christi nomine martyrii subeundi.

Christiani-norum ingens Martirii at-dor.

aliis Aviola & Pansa, quos magis sequimur, cum tam a Graecis, quam a recentioribus nostris approbentur. Quo anno (inquit Eusebius e) Hadrianus Impe-

(e) Euseb. in Chron. nic.

Eusebius enim in Chronico anno Abrahami 2138. qui cum mense Septemb. praesentis Christi anni absolvitur, ait: Hadrianus Atheniensibus leges petentibus ex Draconis & Solonis reliquorumque libris iura composuit. Tum anno Abrahami 2139. venit, qui Kalendis Octobris praesentis Christi anni auspiciatur, inquit: Cephissus fluvius Eleusinam inundavit, quem Hadrianus ponto conjungens, Athenis hyemem exegit, praesentis nempe Christi anni; ideoque Hadrianus Athenis fuit usque ad vernum tempus anni insequentis. Quae omnia confirmantur ex Chronico Alexandrino, ubi hoc anno legitur: His Coss. Hadrianus in Aegyptum profectus condidit Antinonum Thebaidis III. Kal. Novembris, quae urbs nunc in ruinis jacet, distatque a Nilo decem leucis in Ortum. Hadrianus igitur praesentis anno Athenis in Aegyptum profectus est; indeque Athenas rediit, ubi hiemem transiit. Hinc apud Mediobarbum Numerus Hadriani; HADRIANUS AUG. COS. III. P. P. In postica, AEGYPTOS, vel ALEXANDRIA, vel NILUS, vel S. C. RESTITUTORI AEGYPTI.

III. Hadrianus Athenas & in Aegyptum. Baron. an. 125. n. 1.

CHRISTI 124.

ALEXANDRI PAP. 4.

HADRIANI IMP. 5.

(a) Spartian. in Hadrian.

perator in Libyam, quae a Judæis vastata fuerat, colonias duxit. Accidit autem ejusmodi clades (ut supra meminimus) sub Traiano. Hoc item anno Hadrianum Hispanias peragrassè, secundum ea quae a Spartiano (a) scribuntur; & quod Eusebius tradit, anno sexto ejus Imperii, eundem in Achaia venisse, & Athenis commemoratum esse, habita exacta tempo-

JESU CHRISTI ANNUS 125.

ALEXANDRI PAP. ANNUS 5.

HADRIANI IMP. ANNUS 6.

I. Anno Domini centesimo vigesimo quinto Coss. Vero & Ambiguo (b), vel secundum alios. (c) Arrio Petino & Aproniano, Hadrianus Imperator ex Hispania recta navigans, in Achaia venit; Athenasque abiens exemplo Herculis, & Philippi, sacra Eleusina suscepit, multaque in Athenienses contulit. Hæc Spartianus (d). Recenset Dio (e) alia plura, quae eidem est impartitus, sed & addit.

SÆC. II. Anno Urbis 876. Olymp. 225. an. 3. An. Ch. 123.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5616. 20. D. 10. P. 29. Mart. Indi. 6. JESU CHRISTI 123. secundum Baronium 125. SIXTI PAPÆ 8. HADRIANI IMP. 7.

I. Consules.

[1] Ad num. I. Coss. Q. Arrius Patinus, & Ventilius Apronianus, ex Inscriptione Onuphriana.

II. Hadrianus Asiam peritrat.

Baronius ait, Hadrianum hoc anno Achaia, indeque Athenas petisse, & sacra Eleusina suscepisse, ex Chronico Eusebii, ubi tamen hæc tardius describuntur, ut infra videbitur. Ad hunc itaque annum referendum quod Auctor Chronici Alexandrini habet: Horum Consulatu Apollonius

ris ratione, dicere opus est. Quae autem ab eo in peregrinatione sint gesta, quod ad res Ecclesiasticas minime pertinere noscantur, prætermittimus: habent Dionem & Spartianum quos consulunt qui ista cupiunt: hæc autem quae dicta sunt ad rectam temporum constituendam chronographiam, prætermisisse minime oportuit.

Cassiodorus (f): Sub iisdem Consulibus, Atheniensibus leges petentibus. Hadrianus ex Asia Draconis & Solonis reliquis libris composuit. Eadem ante ipsum Eusebius in Chronico, hoc item anno. Cæterum quantumlibet Athenæ, Arcopagitarum collegio probatissimo, omnium civitatum optimis legibus excultarum præstantissimæ haberentur; quamvis & antiquis legibus rursum restitutis ab Hadriano, egregie excul-

Tæneus natura satisfecit. Hadrianus Nicomediae & Nicæa fora condidit, & quatuor regiones ac mania, quae Bythiniam spectant. Cyzici præterea farum excitavit, & pavimentum marmore stravit. Nec in paucis aliis illustribus oppidis delubra haud pauca a fundamentis extruxit. alia inauravit, statuasque multas ac diversas posuit. Hoc itaque anno Hadrianus in Asia fuit. Hinc apud Mediobarbum extant Hadriani Nummi tertio ejus Consulatu notati, in quibus legitur: ADVENTUI AUG. S. C. ASIAE, vel BITHYNIAE, vel CAPPADOCIAE, vel CILICIAE, vel PHRYGIAE, vel PAMPHYLIAE, vel LYCIAE, vel SYRIAE. In aliis: S. C. RESTITUTORI BITHYNIAE, vel ARMENIAE, vel ASIAE, vel CAPPADOCIAE, vel CILICIAE, vel LYBIAE, vel NICOMEDIAE, vel PHRYGIAE.

[1] Coss. Q. Arrius Patinus, & Ventilius Apronianus. Gruterus pag. MLXXIX. 10. ex figlinarum signis: PAETINO. ET APRONIANO. COS. Pag. MLXXXII. 16. Q. ARR. PAETIN. C. VENTID. APRON. COS. Figlinae alia apud Fabretum pag. 503. & 509. APRON. ET. PAET. COS. ET PAETIN. ET APRONIAN. COS. Ibidem n. 133. Q. AR. PAET. T. VEN. APRON. Hinc Fabretus monet, prænomen Aproniani, Titi, non Caji esse, quare emendandum Gruterianum laterem, & qui illius fidem sequuntur. At signum figlinae nunc in ædibus Capitolinis hæc omnia evertit; nam in eo legitur:

EX. FIGL. ANNI. VERI. SALAR. P. P. R. L. VENULEIO. APRON. Q. ARTIC. PAET. COS.

Hic vides, Aproniani prænomen Lucium esse, non Caium, aut Titum, nomen quoque Venuleium non Ventidium: Patino demum Arrii nomen non tribui, sed Articuleji. Ut autem figlinarum signa profequamur; in Donianis inscriptionibus cl. II. n. 115. pag. 0. C. CALPETANI. HERMET. D. EX. FIG. CAEM. PAETIN. ET APRONIANO. COS. Num. 130. PAET. ET APRONIANO. COS. Num. 145. PAET. ET APR. COS. Plura item signa figlinarum inter rudera villæ Tiburtinæ Hadriani Augusti detecta A. D. 1735. 1736. in quibus PAETINO ET APRONIANO COS. Interdum: APRON. ET PAETINO COS. In tegula reperta via Appia A. D. 1736. prope Cynthianum.

DOMITIAE DOMITIANI SULPIC. . . . . PETINO ET APRONIANO COS.

Fasti Idatiani: Aproniano & Paupino pro Patino. Vindebonenses: Patino & Aproniano. Prosperi Chronicon: Psterno pro Patino, & Torquato mendose; quia ad annum insequentem Torquatus pertinet.

cultæ essent: nihil est tamen quod ea Respublica comparari potuisset Christi Ecclesiæ, quæ Athenis erat his temporibus florentissima, illustrata nimirum Publii Episcopi, & post eum Quadrati & Aristidis Christianorum philosophorum, qui tunc vivebant, singulari doctrina pariter & eximia sanctitate. Hinc Origenes Athenis diu versatus & in aliis præcipuis Romani Imperii civitatibus comparans Christi Ecclesias cum Gentilium optimis moribus ac legibus institutis civitatibus, ac præstantissimis magistratibus, contra Celsum agens, hæc ait (a):

Ceterum Ecclesiæ Dei pereruditæ, collata ad vulgares cætus hominum, plane mundi sunt lumina. Quis enim non fateatur de anteriore Ecclesiæ nostræ partem collatam cum vulgaribus concionibus longe præstantiorem esse? nam Ecclesiæ Dei quæ Athenis est, verbi gratia, mansueta est & quæta, quippe quæ uni Deo se approbare cupiat: Atheniensis autem populi concio seditiosa, nec ullo modo conferenda cum ejus urbis Ecclesiæ Dei: idem dicendum de Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, & concione populi Corinthiorum, quam ipsi etiam sua lingua vocant Ecclesiam: similiter de Ecclesiæ Dei quæ est Alexandriæ exempli gratia, & concione Alexandrini populi. Quæ si quis candidus & veritatis studiosus audiens examinet, res mira videbitur, equatum hoc aliquem, atque etiam effecisse ut per civitates intra eadem moenia habitarent Ecclesiæ Dei cum profanis populis suas conciones celebrantibus. Sic etiam Senatum Ecclesiasticum si componas ad Senatus singularum civitatum, invenies quosdam Senatores Ecclesiasticos dignos ubivis gentium administrare divinitus constitutam Rempublicam: Senatores vero istos, qui passim reperiuntur, nihil in moribus habere eximum præ plebeis hominibus. Eodem modo magistratus Ecclesiastici cum urbanis magistratibus conferendi; ut intelligas, magistratus Ecclesiæ, etiam qui inter collegas paulo fri-

(a) Ori- gen. con- tra Cels. l. 3.
II. Collatio Reip. Athenien- sium cum Ecclesia Christianorum.

gidius versantur in officio, tamen in morum & virtutum ratione vulgaribus Senatoribus atque magistratibus præcellere. Hucusque Origenes: sed ad Hadrianum revertamur.

Existimavit Eusebius, Hadrianum non hoc primo Athenas adventu sacris Eleusiniis initiatum, sed post annos duos, cum (ut tradit Spartianus) iterum est reversus illuc. Verum qui utrumque ejus Athenas adventum Spartianus scribit, id in ejus primo adventu factum affirmat. Porro quidnam esset Eleusiniis initiari, & Eleusinia sacra quam turpia & obscœna, omnes fere non tantum ex scriptis Gentilium norunt, sed Christianorum, qui pro Christiana religione scribentes Apologias, Gentilium deorum sacra abominanda ex eorum penetralibus abducta, palam ludibrio exposuerunt: & inter alios Tertullianus (b) libro adversus Valentinianos, de ritibus, quibus sacris Eleusiniis quis initiabatur, pluribus agit; sed & Arnobius (c) quoque ea est fusi- us prosecutus. Quo igitur ardentius Hadrianus colere visus est superstitionis Gentilitæ deos, eo vehementius Christianam religionem insectatum esse, nemo poterit dubitare: ipsamque Athenarum Ecclesiam ab eodem vehementer exagitatam, quæ scribit Eusebius (d) atque S. Hieronymus (e) in Quadrato, facile monstrant: Hic enim (inquit Hieronymus) Apostolorum discipulus, Publio Athenarum Episcopo ob Christi fidem martyrio coronato, in locum ejus substituitur, & Ecclesiam grandi terrore dispersam, fide & industria sua congregat. De Apologia, quam pro Christianæ religionis defensione Hadriano dedit (quod in secundo ejus Athenas adventu factum esse tradit Eusebius) suo loco dicemus. Hoc enim primo Hadriani adventu contigisse Publii Episcopi martyrium, & post Hadriani discessionem anno sequenti creatum esse Quadratum, verius arbitramur.

III.

(b) Tert. advers. Valent. c. 11.
(c) Arnobius adv. Gent. lib. 3.
(d) Euseb. lib. 4. cap. 3.
(e) Hieron. de Scrip. Eccles.

JESU CHRISTI
ANNUS
126.

ALEXANDRI PAP.
ANNUS
6.

HADRIANI IMP.
ANNUS
7.

Sequenti anno Christi centesimo vigesimo sexto Gallicanus & Titianus a Cassiodoro ponuntur Consules: e Græcis autem Fastis promuntur Glabrio atque Torquatus, quos sic sequemur in chronologia Consulium, ut tamen nequaquam eis in omnibus deferamus; sed cum ratio postulat, illi vel aliis potius hæreamus: inverfos plane ef-

se consulares Fastos annorum Traiani atque Hadriani Imperatorum, cum superius egimus de Consulatu Pedonis, perspicue est demonstratum: sed id absque præjudicio sit rectæ chronographiæ, quæ ex annis Imperatorum exacte disponitur. Hoc ipso anno, Hadrianus transecta (inquit Eusebius f) Athenis hieme, in-

(f) Euseb. in Chronic. de

de recessit: rediisse tum Romam, & inde in Africam trajecisse, ut omnes Romano Imperio subjectas provincias visitaret, auctor est Spartianus (a), qui addit, Hadrianum multa beneficia in Africanas provincias contulisse: ut merito hæc inscriptio inveniantur signata numismata (b): RESTITUTORI AFRICÆ: in eis- que Africæ typus inest cum capite elephantis vel proboscide. Licet & alia ejus-

(a) Spar- tian. in Hadrian.
(b) Adolph. Orc. lib. numism.

dem Hadriani numismata de aliis provinciis eundem plane titulum reddant, ut de Gallia, Hispania, Italia, Achaia, Bithynia, & Phrygia, quæ vidimus, & aliis quæ extare dicuntur, sed non vidimus, De Africana Ecclesia, quid sub Hadriano sit passa, perire vetera monumenta rerum indices, quæ hoc potuissent demonstrare.

Annus

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5617.

S.Æ.C. II.
Anno Urbis 877.
Olymp. 225. AN. 4.
A. C. 124.

○ 21. CB. 711. P. 17. April. Indi. 7.

JESU CHRISTI 124. secunda Baronium 126.

SIXTI PAPÆ 9.

HADRIANI IMP. 8.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. M. Acilius Glabrio, & C. Bellicius Torquatus, ex Inscriptione Onuphriana.

II. Hadrianus per Asiam & insulas ad Acha-

Eusebius in Chronico anno Abrahami 2141. qui Kalendis Octobris præsentis Christi anni inchoatur, ait: Hadrianus sacris Eleusina initiatus multa Atheniensibus dona largitur. Baronius in Annalibus anno præcedenti, quo hæc refert, re- iam navi- gata.

[1] Coss. M. Acilius Glabrio, & C. Bellicius Torquatus, Gruterus pag. XVIII. 5. C. BELLICIO TORQ. .... M. ACIL. .... COS. Deleta sunt in inscriptione literæ, ubi puncta sunt. Item pag. CCCXXXVII. M. ACILIO. GLABRIONE. C. BELLICIO TORQUATO. COS. Fabretus pag. 506. n. 124. GLABRION. ET TORQUAT. COS. Signum figli- næ inter rudera Villæ Tiburtinæ Hadriani Cæsaris, erutum A. D. 1735.

EX PRAED. AR...
FAD. CAEP. CAS DOR.
GLAB. ET TORQ. COS.

Aliud in laterculo effosso A. D. 1736. in vinea Sorbina, via Appia prope villam Lanvinam Antonini Augusti:

GLABR. ET TORQUAT. COS.
PROCILIA EX PR MAMM.....

Itaque vera horum consulum prænomen, ac nomina sunt: Manius, non Marcus Acilius Glabrio, & C. Bellicius Torquatus. Fasti Idatiani & Vindebonenses: Glabrione & Torquato. Prosperi Chronicon: Glabrione, & Aproniano; librarii mendo, qui anno superiore, loco Aproniani, Torquatum posuit.

JESU CHRISTI
ANNUS
127.

ALEXANDRI PAP.
ANNUS
7.

HADRIANI IMP.
ANNUS
8.

I. **A**nnus Domini centesimus vigesimus septimus Scipionem & Aquilinum, consules habet: quo Hadrianus (ut tradit Spartianus) ex Africa Romam reversus est. Quo item anno (inquit Eusebius ^{(*) Euseb. in Chronic. Episcopi Hierosolymitani}) post Philippum Hierosolymorum Episcopum constituitur Seneca, post quem Justus, cui successit Levi, post quem Euphræm, inde Iosès, inde demum Judas: hi omnes usque ad everisionem quam ab Hadriano perpeffa est Hierusalem, ex circumfisione Episcopi præfuerunt; nempe usque ad annum decimumnonum ejus Imperii. Frequens hæc Hierosolymorum Episcoporum successio (quod alias dictum est) tam brevi tempore, ejus Ecclesiæ gravem persecutionem arguit; quantum autem, quisquis horum sederit, licet recentiores ediderint, cum id non scribat Eusebius, qui solet aliorum numerare sedis annos, hoc sibi fuisse obscurum significat: at quod

ipse ejus provinciæ Episcopus non novit, nos ignorare fateri malumus, quam divinare.

Ceterum quod spectat ad persecutionem in Christianos commotam, ea in dies magis magisque sæviebat, eoque jam pervenerat, ut non amplius de illis legitima exercerentur judicia, velut in causis etiam criminoforum fieri consuevit; sed clamore vulgi fideles delati, tamquam de crimine convicti neci darentur. Quæ quidem adeo inhumana atque ferocia unius ex Proconsulibus animum exterruere, indigne ferentem, innocentissimos homines rumore dumtaxat vulgi in mortem damnari: fuit hic Serenius Granianus, qui cum ageret Proconsulem Asiæ, de his e provincia discessurus, ad Hadrianum scripsit: quid autem ipse ad ejus successorem Minurium Fundanum rescripserit, anno sequenti suo loco dicemus.

II.

Serenius
Granianus
scribit pro
Christianis.

Gen.

Vettius Aquilinus, ex Inscriptione Onuphriniana.

Hadrianus hoc anno sacris Eleusinis initiatus est, & multa in Athenienses contulit, ut anno præcedenti ex Spartiano cap. 13. diximus, qui addit: Post in Siciliam navigavit, &c. Inde Romam venit, &c. Hinc Nummus Hadriani tertio ejus Consulatu notatus, ADVENTUI AUG. S. C. SICILIAE, vel S. C. RESTITUTORI SICILIAE. E Sicilia Romam profectus Hadrianus, ubi anno sequenti Decennalia celebravit, ut mox ostendo.

II.

Hadrianus
in Siciliam
venit.

Baron. an.

125. n. 1.

S.Æ.C. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5618.

Anno Urbis 878.
Olymp. 226. an. 1.
A. C. 125.

☉ 22. A. ☽ 12. P. 9. April. Indict. 8.

JESU CHRISTI 127. secundum Baronium 127.

SIXTI PAPÆ 10.

HADRIANI IMP. 9.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. Cornelius Asiaticus II. &

[1] Coss. Cornelius Asiaticus II. & Q. Vettius Aquilinus. Figlina apud Gruterum pag. MLXXXII. 17. P. CORN. ASIATIC. II. T. VETTIO. AQUIL. COS. Hic prænomen Aquilini, Titi, non Q. est; nisi mendose exscriptum sit. Aliæ figlinæ apud Fabretum pag. 504. n. 109. ASIATIC. II. ET AQUIL. COS. Fasti Idatiani, & Vindebonenses; Asiatico II. & Aquilino. Prosperi Chronicon: Asiatico, & Quintillo.

JESU CHRISTI
ANNUS
128.

ALEXANDRI PAP.
ANNUS
8.

HADRIANI IMP.
ANNUS
9.

I. **C**entesimo vigesimo octavo Christi anno, Coss. Vero & Bibulo (habent alii Celsum & Marcellinum) Hadrianus Imperator, cum præterito anno ex Africa Romam venisset, atque (ut tradit Spartianus a) in Orientem profectus esset, Athenas repetiit, ubi opera quæ apud Athenienses coeperat, dedicavit, ut Jovis Olympii ædem, & aram sibi. Tunc Quadratus discipulus Apostolorum (inquit Eusebius b) & Aristides Athenensis noster philosophus libros pro Christiana religione Hadriano dedere composuit. Hæc ipse hoc anno nono imperii Hadriani. At quod ad Quadratum pertinet: non tantum librum dedisse, sed coram ipso ea de re orationem habuisse, idem Eusebius (c) alibi his verbis testatur: Hunc, Hadrianum scilicet, Quadratus oratione coram habita compellat: & apologiam quam pro nostræ religionis defensione propterea contexerat, quod nonnulli nequam & perditii homines nostris molestiam, facessere conarentur, ei offert. Quod quidem opus cum apud multos fratres ad hoc usque tempus, tum apud nos habetur in manibus: ex quo præclaræ mentis intelligentiæ & Apostolicæ veritatis excutiendæ regulæ indicia, quæ in Ann. Eccl. Tom. II.

(*) Spartian. in Hadrian. Quadratus Episcopus agit pro Christianis.

(b) Euseb. in Chron.

(c) Euseb. hist. lib. 4. c. 3.

illo viro elucebant, facile licet pervidere. Idem porro auctor suam ipsius ostendit antiquitatem, scribens in hunc modum: Salvatoris nostri res gestæ semper hucusque ante hominum oculos versatæ sunt, & veræ etiam sunt. Nam nonnulli ab eo ad sanitatem restituti, alii a mortuis excitati, tum id quidem temporis cum essent morbis liberati, visi sunt; postea etiam semper hactenus una nobiscum commorati, propterea quod non solum cum Salvatore apud nos versabatur, sed etiam post ejus decessionem, ad longinquum tempus fuerunt superstites, adeo ut ad nostra usque tempora non pauci eorum vitam perducerent. Verum de Quadrato ista accepimus. Hucusque de eo Eusebius: qui & de Aristide hæc subdit:

Aristides etiam scriptor fidelis, & institutus nostræ religionis imbutus, apologiam pro fide nostrâ scriptis post se reliquit: quam quidem Hadriano dedicavit, ut Quadratus antea suam: qui ejus liber adhuc a plerisque custoditur. Eadem de iisdem scribit S. Hieronymus (d), cum de Script. agit de Scriptoribus Ecclesiasticis, & in Epist. ad Magnum oratorem (e) ubi quantum in primis Quadratus profecerit apud

II. Aristides patronus Christianorum.

(d) Hieron.

(e) Hier.

epist. 84.

epist. 84.

epist. 84.

epist. 84.

S.Æ.C. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5619.

Anno Urbis 879.
Olymp. 226. an. 2.
A. C. 126.

☉ 23. G. ☽ 13. P. 25. Mart. Indict. 9.

JESU CHRISTI 128. secundum Baronium 128.

TELESPHORI PAPÆ I.

HADRIANI IMP. 10.

I. Consules.

II. Hadriani Decennalia.

[1] AD num. I. & seq. Coss. M. Annii Verus III. & L. Varius Ambibulus, ut certis argumentis ostendit Card. Norisium in Epistola Consulari.

Annii Verus Marci Aurelii avus in Quinquennialibus Hadriani secundum Consulatum gefit: indeque confirmatur, quod sæpe insinuavimus, annis hujusmodi festivitatis dicatis, Imperatores, si Consulatum non susciperent illum in propinquos ac Consulares viros transferre solitos. Sunt & alia horum solemnium.

vestigia. Eusebius in Chronico anno Abrahami 2142. cui præfenti Christi anno cum mense Septembri definit, ait: Imp. Hadrianus Pater Patriæ appellatur, & uxor ejus Augusta. Auctor Chronici Alexandrini & Cassiodorus eadem ferre verba repetunt, licet hic anno non suo. Eisdem suffragatur Orosius lib. 7. cap. 8. ubi narrata persecutionis Christianorum cessatione, statim subdit: Idem quoque continuo Pater Patriæ ultra morem majorum appellatus, & uxor ejus Augusta. Ubi adverbium continuo non ad ejus Imperii initium, ut Scaliger in Animadversionibus Eusebianis ad numerum 2142. perperam explicat; sed ad persecutionis finem referendum, præsertim, cum dicat Orosius, id ultra morem majorum factum, ceterique Imperatores ipso Imperii initio Patres Patriæ de more appellarentur. Verum jam ante præsentem annum Hadrianum Patrem Patriæ appellatum, liquet ex Nummis a me annis præcedentibus laudatis, in quibus memoratur adventus hujus Imperatoris ad aliquam urbem, vel in quibus dicitur Resti-

tu-

[1] Coss. M. Annii Verus III. & L. Varius Ambibulus. Vide Norisium in epistola consulari pag. 79. Lapis in ædibus Capitolinis num. XXXII. ANNIO. VERO. III. ET EGGIO AMBIBULO. COS.

Ibidem plura figlinarum signa: VERO. III. ET AMBIBULO. COS. Fragmentum veteris lapidis apud Norisium, ubi supra, ex Fabretto: DEDICA... V. K. OCT. VERO. III. ET AMBIBULO. COS. Extat inter ejusdem Fabretti inscriptiones pag. 446. n. 53. Ibidem etiam lateres quinque, in quibus: VERO III. & AMBIBULO. COS. & contracte: AMBIBULO. Capitolinus in Pertinace cap. ultimo: Natus autem (Pertinax) Cal. Augustis, Vero & Bibulo. Ergo nomen Ambibuli, Eggus est; prænomen nondum satis certum. Fasti Idatiani: Vero III. & Ambigulo, pro Ambibulo. Vindebonenses: Vero III. & Ambibulo. Prosperi Chronicon: Vero & Ambigulo.

apud Imperatorem, ut concitatum ejus in Christianos animum cohibuerit, hæc ait: Quadratus Apostolorum discipulus, & Atheniensis Pontifex Ecclesie: nonne Hadriano Principi Eleusina sacra invisenti librum pro vestra religione tradidit? & tanta admirationis omnibus fuit, ut persecutionem gravissimam illius excellens sedaret ingenium? Aristides philosophus vir eloquentissimus, eidem Principi Apologeticum pro Christianis obtulit contextum philosophorum sententiis, hæc de his S. Hieronymus.

III. Sed Hadrianum mitiorem redditum, insuper ad concedendam pacem Ecclesiis impulerunt litteræ Serenii Graniani antea reditæ. Nam Eusebius eodem hoc anno nono Hadriani hæc scribit in Chronico: Et Serenius Granianus Legatus, vir apprime nobilis litteras ad Imperatorem mittit, iniquissimum esse dicens, clamoribus vulgi innocentissimum hominum sanguinem concedi, & sine ullo crimine, nominis tantum & sectæ reos fieri. Quibus commotus Hadrianus, Minutio Fundano Proconsuli Asiæ scripsit, sine objectu criminum Christianos non condemnandos; cujus epistola usque ad nostram memoriam durat exemplum. Hæc ibi. Porro etiam epistola Serenii Graniani non extet, epistolam tamen Hadriani ad Minutium Fun-

duor, v. g. Phrygiæ, Siciliæ, &c. in iisdem, enim Hadrianus Pater Patriæ appellatus, quemadmodum & in Inscriptione Gruteri pag. CCXLVIII. 10.

IMP. CAES. DIVI. TRAIANI. PART. P. DIVI. NERVAE. NEP. TRAIAN. HADRIANO. AUG. PONT. MAX. TR. P. VIII. COS. III. P. P.

Sabinam tamen Hadriani uxorem hoc anno Augustam nuncupatam non dubito, cum Imperatorum conjuges, vel Imperii initio; vel postquam filios pepererant, aut denique in Decennalibus & id genus festis de more dicerentur Augustæ.

III. Alterum horum solennium argumentum ex fine persecutionis desumitur: Quadratus, inquit Eusebius in Chronico, discipulus Apostolorum, & Aristides Atheniensis noster Philosophus libros pro Christiana Religione Hadriano dedere composuit. Et Serenus Granianus Legatus, vir apprime nobilis, litteras ad Imperatorem misit, iniquum esse dicens, clamoribus vulgi innocentium hominum sanguinem concedi, & sine ullo crimine nominis tantum & sectæ reos fieri. Quibus commotus Hadrianus Minutio Fundano Proconsuli Asiæ scripsit, non sine objectu criminum Christianos condemnandos. Ut autem in Dissertatione Hypatica ostendi, Christiani libros Apologeticos pro Religione Christiana Imperatoribus eam persecutionibus de more offerebant, ut indulgentiæ criminum, quæ in Decennalibus & id genus festis concedebatur, participes esse possent. Notanda porro hæc verba, quæ leguntur in Epistola Hadriani recitata ab Eusebio lib. 4. Hist. cap. 9. Igitur si Provinciales palam adesse possunt petitionibus suis adversus Christianos, ita ut pro tribunali respondeant, in id unum incumbant, nec

danum a S. Justino martyre in Apologia ad Antoninum Pium descriptam hac præfatione ab eo præmissa, Eusebius (a) recitat in hæc verba: Hujus epistolæ exemplar Latino sermone (ut erat) servatum Justinus in Apologia sua ponit: ante cujus initium ista ad ipsum præfatur: Eist ex epistola Hadriani patris tui Caesaris, maximi & illustrissimi Principis, possumus jure repetere, ut judicia de Christianis (sicut postulavimus) mandes ex æquitate fieri: illud tamen non tam postulavimus, quod ab Hadriano præceptum sit, quam quod pro certo intelligimus, illud ipsum, quod a nobis postulatum est, justum æquumque existere. At quo certius cognoscas hoc nos vere commemorare, epistola Hadriani exemplar subjunximus, quod quidem ita se habet.

IV. Minutio Fundano S. Epistolam a Serenio (*) Graniano viro præstantissimo, in cuius locum tu ipse subrogatus es, scriptam accepi. Atque mihi sane videtur res causaque non sine accurata inquisitione prætermittenda, ne tum homines Christiani magnopere conturbentur, tum calumniatoribus sceleris in eos admittendi facultas præbeatur. Quod si homines provinciales pro sua postulatione quidquam vere ac manifeste asserere, affirmareque contra Christianos poterunt, quo pro tribunali justo

petitionibus solisque clamoribus utantur. Intelligit Hadrianus, inquit Valefius in Notis ad illum locum, acclamationes illas, quæ fieri solebant in theatris: Christianos ad leonem, ut testatur Tertullianus. Interdumque eveniebat, ut Proconsules & Præsides tumultuosus ejusmodi acclamationibus, licet inviti, cedere cogentur. Quare merito Hadrianus monet Fundanum Proconsulem, ne hujusmodi postulationibus ad persecutiones & cædes Christianorum sese adduci patiatur. Porro vetus hæc consuetudo in Imperio Romano, ut plebs tum in Urbe, tum in Provinciis, quoties ad publica spectacula convenerat, quidquid libitum erat, vel a Præside, vel ab Imperatore junctis precibus postularet. Cujus rei sexcenta occurrunt exempla apud Augustæ Historiæ Scriptores. Ita docte Valefius.

IV. Persecutiones itaque adversus Christianos modo in Decennalibus excitatæ, modo in iisdem extinctæ. Annis enim, quibus Imperatores hujusmodi solennia exhibebant, Vota in quinquennium ac decennium suscipiebant, & falforum Deorum cultum promovere studebant. Quare cum Christiani Deorum hostes existimarentur, iis annis in eisdem edictis sævitum; & quia festivitates illæ variis ludis celebrabantur, hinc populus occasionem edicta ad Christianam Religionem abolendam petendi sumebat; ac præterea tumultuosus acclamationibus Imperatores aut Præsides adversus Christianos animabat. Contra vero, quia iisdem annis Imperatores minorum criminum reis indulgentiam largiri soliti erant, Christiani, cum Principem non male affectum videbant, ut se dignos gratia ostenderent, libros Apologeticos scribebant, sequæ a criminibus, quibus accusabantur, immunes esse ostendebant. Hinc Hadrianus libellis a Christianis in

(a) Euseb. 1. 4. c. 8. 9.

IV. * at Serenio Hadriani scriptum pro Christianis.

IV. Persecutiones in Decennalibus vel excitatæ vel extinctæ.

judicio convincantur: eo se solum convertant, eo spectent. Verum ut multitudinis solum petitionibus clamoribusque mori multentur, nullo modo permittit. Immo vero multo magis par est, si quis cuiquam crimen velit intendere, ut in de illo diligenter decernas: & si a quoquam Christiani homines in judicium vocentur, ostendanturque aliquid contra leges designasse; tu ita, prout criminis ratio & modus postulat, decidas, statuasque. At mehercule, si quisquam, quo eos calumnietur, id tentaverit: tu ejusmodi hominem pro nequitia & crudelitate severe coarguas: atque adeo sedulo prospicito, ut debitas penas luat. Hucusque Hadriani epistolæ ad Fundanum exemplar.

V. Hunc Fundanum esse putamus, ad quem duæ extant Plinii Junioris (a) scripte epistolæ, & qui in Plutarchi dialogo de Ira cohibenda interloquitur ut vir optimus; quem & in libro de Tranquillitate animi laudat. Porro non solum ad Asiæ proconsulem hæc rescriptit Hadrianus, sed ad alios etiam provinciarum Præsides, ut testatur Melito Sardensis Episcopus in libello quem obtulit Marco Aurelio Imperatori, sic dicens: In quorum numero est Hadrianus avus tuus, quem cum aliis multis, tum Fundano Proconsuli, Asiæque Præsidi, litteras in gratiam Christianorum scripsisse constat. Hæc apud Eusebium

(b) Euseb. Hist. lib. 4. c. 25.

Decennalibus sibi oblatis commotus persecutionem inhibuit. Ceterum præfata Vota a Domitiani tempore in Nummis implicite memorabantur, ut videre est apud Mediobarbum pag. 183. ubi is Nummus extat: HADRIANUS AUG. COS. III. P. P. In postica: VOTA PUBLICA S. C. Cernitur Imperator ad aram sacrificans, ante quem tibicen, popa, & alia figura, cum victima ad pedes; quæ in Nummis, in quibus postea Decennalia & id genus festa expressis verbis notata, de more sculpebantur. Perperam autem cum anno XV. Hadriani hunc Nummum copulat Mediobarbus: Quindeccennalia enim a tempore tantum Constantini Magni in Numismatis descripta. Ceterum si Decennaliorum methodus Petavio innotuisset, laudatas Apologias anno Christi CXXIV. non illigasset in lib. 13. de Doct. Temporum. Nam præterquam quod Eusebius in Chronico contrarium docet, Apologias de more in Decennalibus & id genus festis Imperatoribus porrectæ.

[1] S Extum non A. D. 126. sed aut anno 129. aut 128. exeunte decessisse putat Constantius in Epist. Rom. Pontificum pag. 55. Nam ex Eusebii Chronico habetur, anno tertio imperii Hadriani, Pontificatum suscepisse, atque adeo A. D. 119. creatum fuisse. Ex ejusdem porro Histor. Eccl. lib. IV. cap. IV. discimus, Sextum, decem annos Romanam Ecclesiam administrasse; ex quo fit, eum vita functum sub exitum anni 128. aut etiam anno Christi 129.

dederit Hadrianus, hæud tamen putamus persecutionem in Christianos omnino cessasse; etenim etiam nomen non esset in culpa, plurimas tamen calumnias a Gentilibus in eos strui solitas, easque libentissime audiri a iudicibus, exemplo sunt, quæ habentur scripta in epistola Ecclesiæ Lugdunensis ad Asianos, de qua suo loco agemus: & quæ ex Justino martyre in oratione ad Gentiles habita inferius dicturum, id ipsum perspicuo monstrantia. Sed nec prætermittimus dicere, apud Cassiodorum in Chronico, non nisi post annos tres persecutionem cessasse, tradi.

VI. Quod autem ad reliquam Hadriani Imperatoris Orientalem peregrinationem spectat, ut ex ea (quantum licet) temporum chronographia possit certior consignari: quæ Dio (c) dicit, inde Hadrianum per Judæam in Ægyptum venisse; non sic putamus accipiendum, ut continuo itinere eodem anno pervenerit in Ægyptum: nam testatur Spartianus ipsum totam Minorem Asiam, antea quam in Judæam veniret, peragrassæ, & postea in Arabiam concessisse, sicque demum venisse in Ægyptum: idque post annos tres ab hac, de qua agimus commemoratione Atheniensi contigisse, confirmare videtur Eusebii chronographia, dum anno decimotertio ejusdem Imperatoris, Antinoi ponit obitum, qui accidit eo anno, quo idem Augustus in Ægyptum venit.

V. Porro ex Hadriani Decennalibus suo anno consignatis liquet, eum vel sub præcedentis anni finem, vel currentis initio Romam ad ea celebranda venisse, iisque exhibitis in Africam præfenti anno transisse. Ait enim Spartianus in Hadriano cap. 13. Post in Siciliam navigavit, &c. Inde Romam venit, atque ex ea in Africam transit, ac multum beneficiorum Provinciis Africanis attribuit. Hinc apud Mediobarbum Numismata Hadriani tertio ejus Consulatu notata extant, in quorum postica legitur: ADVENTUI AUG. AFRICAE, vel ADVENTUI AUG. MAURETANIAE, vel, RESTITUTORI AFRICAE, vel RESTITUTORI MAURITANIAE. Ceterum tertius est hic Hadriani Romam adventus.

VI. [1] Sub hujus anni Consulibus S. Sixto Papæ demortuo Telephorus successit juxta Chronicon Damasi.

VI. Ratio peregrinationis Hadriani. (c) Dio in Hadriano.

V. Tertius Hadriani Romam adventus.

VI. Obitus Sixti P.

JESU CHRISTI ANNUS 129.

ALEXANDRI PAP. ANNUS 9.

HADRIANI IMP. ANNUS 10.

(a) Paganus, in Fastis.

Christi Domini nostri anno centesimo vigesimo nono, Coss. (a) Gallicano & Titiano, Hadrianus Imperator Asiam peragravit, multa componens, templa sibi ere-

cta consecrans; provinciarum Praefides, & Procuratores earum, qui in administratione deliquissent, severe pro factis supplicio affecti, Haec Spartianus (b). Se-

SÆC. II. Anno Urbis 880. Olymp. 226. an. 3. A. C. 127.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5620.

24. F. 14. P. 19. April. Indict. 10.

JESU CHRISTI 127. secundum Baronium 129.

TELESPHORI PAPÆ 1.

HADRIANI IMP. 11.

I. Consules.

AD num. I. Coss. Gallicanus & Titianus, ut inter omnes convenit. Onuphrius in Fastis hunc ultimum putavit esse Coelium Tatianum, qui Hadriani tutor fuerat, de quo Spartianus in Hadriano cap. 8. addit, eum ex Praefecto Praetorii ab Hadriano Senatorum renunciatum fuisse. Verum Salmasius in Notis ad Spartianum observavit, illum Hadriani curatorem, ac postea Praefectum Praetorii non Tatianum, sed Atianum dictum fuisse, & vulgaria Spartiani exemplaria ex veteri editione & manuscripto Palatino corrigenda; eo magis quo Xiphilinus ex Dione tutorem Hadriani Atianum etiam appellet. Quam emendationem ipsemet

Spartianus cap. 7. certam reddit: ibi enim Tatianum inter eos numerat, quos Hadrianus hostium loco habuit, & paulo post ait: Tatianum ut consilium tyrannidis. Et argui passus est & proscripti. Quare Tatianus qui proscriptus fuit, diversus est a Tatiano, seu, ut scribi debet, ab Attiano, quem Hadrianus hostis loco habuit; & Tatianus hoc anno Consul, non Attianus Hadriani tutor, sed Tatianus, qui ab hoc Imperatore relegatus fuit.

Spartianus in Hadriano cap. 13. postquam dixit, hunc Imperatorem Romam venisse, atque ex ea in Africam transisse subjungit. Denique cum post Africam Romam redisset, statim ad Orientem profectus per Athenas iter fecit; atque opera qua apud Athenienses exerat, adiecit: ut Jovis Olympii adem, & aram sibi eodemque modo per Asiam iter faciens templa sui nominis consecravit. Deinde a Cappadocibus servitia castris profutura suscepit. Quae partim ad currentem, partim ad sequentem annum pertinent. Est hic porro quartus Hadriani Romam adventus, quem, sicuti profectioem in Orientem, anno praecedenti perperam Baronius recitat; qui tamen profectioem Asiaticam cum hoc anno benecopulat.

II. Quartus Hadriani Romam adventus.

Coss. Gallicanus, & Titianus. Horum praenomina eruit Blanchinus ex figlina, in qua: T. ATIL. TITIAN. S. QUI. GA. COS. Hujus figlas is in Chronologia ad Anastasium interpretatur, ut legi debeat: Titus Atilius Titianus, & Q. Villius Gallicanus. Fabretti Figlina pag. 512. num. 168. TIT. ET GALL. COS. Item Octavius Falconerius in epistola ad Carolum Datum de signo in latere effosso Romae ad templum Aegyptiae A. D. 166. ubi TIT. ET GALL. COS. Vide ibi plura de his consulibus. Extat autem ea epistola in veteri Roma Famiani Nardini. Vide & aliam hujusmodi figlinam apud Ciampinum de sacris aedificiis Constantini Magni. Forte huc facit inscriptio apud Boldettum lib. 1. cap. XIX. pag. 78. n. 2.

QUAE DE SÆCULO, EXIBIT. IDIBUS AUG. GALLICANO. CONS.

Fasti Idatiani, & Vindebonenses; Titiano, & Gallicano. Prosperi Chronicon; Gallicano, & Titiano.

JESU CHRISTI ANNUS 130.

ALEXANDRI PAP. ANNUS 10.

HADRIANI IMP. ANNUS 11.

I. Hadrianus excitat Rebellantes Judaeos.

Sequenti anno Domini trigesimo supra centesimo, Coss. Torquato atque Libone, Hadrianus Imperator ex Asia in Syriam venit: Quamvis (inquit Spartianus) Antiochenfes ita odio habuit, ut Syriam a Phoenice separare voluerit, ne tot civitatum Antiochia Metropolis diceretur; moverunt ea tempestate & Judaei bellum, quod vetabantur mulitare genitalia. Haec Spartianus. Dio autem belli Judaici aliam affert causam, sic dicens (a): Interea Hierosolyma pridem eversa rursus habitari iussit, atque urbem Aeliam Capitolinam appellavit, Jovi item ex adversa templi adem exciavit. Bellum hinc & grave & diuinum natum est. Magno enim dolore afficiebantur Judaei atque indignabantur, peregrinos secum in civitate habitare: & illud quoque etiam gravius ferebant, externa sacra fieri, & exteriorum deorum imagines in ipsa constitui. Quodvera tamen ab armis & cadibus, Hadrianum veriti, qui eo tempore vicinis in locis confiterat. Nihil tamen secius inter se ea studiose fabricare non cessabant, quibus quoties belli necessitas posset, uti possent. Postquam vero longius Hadrianus abfuit, palam in arma veritunt, quamquam aperta acie, cum Romanis congressi non ausi sint: auxilia autem sumebant muro & cavernis sub-

(a) Dio in Hadriano.

terraneis, specus fodientes, atque cuniculis omnia munientes, ut quoties violarentur, liberos haberent ad fugam exitus, invicem quoque subter terram clanculum commeare; specus & subterraneas vias, superne quibusdam in locis biantes ad ventos & lucem excipiendam, perforaverunt.

Haec quae scribit Dio de Judaeorum subter terram viis fabricatis, illam ipsam plane speciem representant, quae etiam Romae fuerunt a Christianis in arenariis cryptis constructa caemeteria; quorum usus non modo inferviebat humanis defunctorum corporibus, ex quo & nomen est inditum, sed & persecutionis tempore ad latebras Christianorum. Mirabile dictu: vidimus, saepiusque lustravimus Priscillae caemeterium, haud pridem inventum atque refoffum via Salaria tertio ab Urbe lapide: quod nullo magis proprio vocabulo dixerimus praeter ejus amplitudine, multique atque diversis ejusdem viis, quam subterraneam civitatem: quippe quod ipsius ingressu primaria via caeteris amplior pateat, quae hinc inde vias diversas habeat, easdemque frequentes, quae rursus in diversos viculos dividantur, & angustius; rursus, ut in civitatibus, statis locis velut fora quaedam, ampliora sint spatia ad conventus sacros agendos, eademque sanctorum imaginibus exor-

II. Coemeteria Romae qualia.

SÆC. II. Anno Urbis 881. Olymp. 226. an. 4. A. C. 128.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5621.

25. ED. 15. P. 5. April. Indict. 11.

JESU CHRISTI 128. secundum Baronium 130.

TELESPHORI PAPÆ 3.

HADRIANI IMP. 11.

I. Consules.

AD num. I. Coss. Torquatus Asprenas, & Annus Libo, ex Inscriptione Onuphriana.

II. Hadrianus Syriam & Aegyptum lustrat.

Spartianus in Hadriano cap. 14. postquam narravit, Hadrianum per Athenas & per Asiam iter fecisse, ait: Antiochenfes inter hac ita odio habuit, ut Syriam a Phoenice separare voluerit, ne tot civitatum Metropolis Antiochia diceretur. Extat apud Patinum pag. 200. Hadriani Nummus tunc forte ab Antiochenfibus cufus: ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ; id est, Metropolis Antiochenfium. Hadrianum vero hoc anno in Syria,

ubi Antiochia sita, & in Aegypto fuisse, colligo ex variis Nummis Graecis, qui extant apud Harduinum Virum eruditissimum in Nummis antiquis populorum & Urbium, in Hadriani honorem percussis, in quibus omnibus legitur: I. I. A. id est, anno undecimo, ejus scilicet Imperii, qui usque ad decimum diem mensis Augusti praesentis anni in cursu fuit. Urbes, in quibus undecimus Hadriani annus notatur, haec sunt, Canatha in Decapolitana Syriae regione posita, Arsinoe, Diospolis, Hermopolitae, Coptos, Pelusium, Tanis, & Busris, quae oppida omnia in Aegypto sita. Anno itaque Imperii sui undecimo, currenti nempe, Hadrianus in Syria & in Aegypto fuit, ubi etiam anno sequenti verifatus est.

Porro Hadrianum Imp. hoc vel sequenti anno in Syria fuisse, hancque a Phoenice divisisse, ostendit Numisma Regium Hadriani, in quo habetur ΑΤ. ΚΑ. ΤΡ. ΑΔΡΙΑΝΟΣ. In postica: ΓΑΖΑ. Γ. ΕΠΙ Β. q. id est annus III. super CXII. Representatur Hercules stans, qui dextram clavæ imponit. Toinardus, qui ejus estypon

III. Phoenicia Syria divisae.

Coss. Torquatus Asprenas, & Annus Libo. Nonnulli Asprenas nomen Nonii imponunt, & Lucii praenomen; addepta certe nota secundi consulatus, quae patet ex lapidibus, quos afferimus; & primum consul fuit A. D. 94. Liboni etiam, Marci praenomen aliqui dant. Hinc apud eos hujus anni consules ita exarantur: L. Nonius Asprenas Torquatus II. & M. Annus Libo. Lapis Gruterianus pag. CCCXXVII. TORQUATO ASPRENATE II. ET ANNO LIBONE COS. Signum figlinae apud Fabrettum pag. 510. num. 152. TORQ. II. ET LIBON. COS. Fasti Idatiani: Torquato, & Libone. Vindebonenses; Asprenas & Libone. Prosperi Chronicon: Torquato & Libone.

CHRISTI
130.

ALEXANDRI PAP.
10.

HADRIANI IMP.
II.

exornata; nec desint, licet nunc obstru-
cta, ad lumen recipiendum desuper exci-
fa foramina. Obstupuit Urbs, cum in fu-
is suburbiis abditas se novit habere civi-
tates, Christianorum tempore persecutio-
nis olim colonias, modo autem sepulcris
tantum refertas; & quod legebat in char-
tis, vel videbat ex aliis cœmeteriis aliqua
solum ex parte reclusis, tunc plenius in-
tellexit: quæ enim de iisdem apud S. Hier-
onymum (a) vel Prudentium (b) legerat,
suis ipsius oculis intuens, vehementer ad-
mirabunda spectavit. Sed de cœmeteriis
dicturi fumus alias locupletius: satis hæc
modo occasione Judaicarum latebrarum,
quæ ad insultus & impetus Romanorum
vitandos ab illis institutæ fuerunt; quem-
admodum & a Christianis Romæ aliisve
in regionibus ubi loci natura concederet
ad furorem Gentilium evitandum ejusmo-
di sunt loca composita. Sed ad rebellan-
tes Judæos redeamus.

(a) Hier.
in Ezech.
40.
(b) Pru-
don Perist.
in Hippol.

III.
Rebellio
Judæorum
magni
momenti.

Prosequitur Dio institutam de his semel
orationem his verbis: Impetus eorum Ro-
mani primum contempserunt: verum post-
quam universa provincia tumultuata est,
& qui ubique gentium erant cum eis con-
spraverunt; tunc cognovere & intellex-
erunt quam grave & periculosum bellum
exortum foret: multa enim mala in Ro-
manos, partim clam, partim aperte ede-
bant. Adsciverunt multos etiam externo-
rum prædæ & lucri cupiditate; & fere
ut ita dixerim universus terrarum orbis
ex motu Judæorum concussus est. Porro
(c) Euseb.
hist. lib. 4.
c. 6.
(d) Num. 4.
inquit Eusebius (c) cum defectio Judæo-
rum longius in dies serperet, Rufus Præ-
fectus Judææ, auxiliariis copiis ab Im-
peratore sibi ad eam rem missis, illorum
amentiam tamquam ansam oblatam ad exci-
tium arripiens, acerbe & crudeliter eos
exagitavit: virorum ac mulierum una cum
liberis infinita prope millia confertim con-
cidit: belli jure illorum agros populo Ro-
mano adjudicavit. Quo quidem tempore Ju-
dæorum dux erat Barcochebas; quod no-
men, si lubet interpretari, Astrum signi-
ficat (nam quod scriptum esset in oracu-
lis (d): Orietur stella ex Jacob: se divi-
nitus missum pronuntiabat) vir quamquam
reliqua vitæ ratione cruentus ac prædo ne-
farius, ipsa tamen appellatione, tamquam
fidus aliquod de celo delapsus, se illis
qui velut homines ex mancipiorum numero

pon ad me transmisit, dicit simile extare Pari-
siis in Cimelio Clarissimi Abbatis Drontii, &
Vaillantium in Numismatis Coloniarum, nume-
rum illum tertium, ad Imperii Hadrianei an-
num referre. Verum novam illam epocham in
divisione Phœnicæ a Syria institutam nos edo-
cet, ante Toimardum, qui eam detexit, omni-
bus ignotam. Gaza clarissima Phœnicæ urbs an-
no Urbis conditæ DCXCIII. a Pompeio Magno
libera declarata fuerat; ideoque annus Eræ Ga-
zentiæ CXCIII. cœpit mensis Octobri anni U.
C. DCCCLXXXIV. seu Christi CXXXI. annus.

gravi servitutis iugo oppressi, atque mi-
seriis ærumnosis afflictis affectique erant,
lucem ac spem salutis allaturum, falso
commentus est: & alibi (e) de eodem hæc
ait:

(e) Euseb.
Chron.
ann. 17.
Hadri.

Barcochebas dux factionis Judæorum
nolentes sibi Christianos adversus Romanum
militem ferre subsidium, omnimodis crucia-
tibus enecat. Justinus (f) martyr ad An-
toninum Pium ejusdem itidem meminit
dicens: Sunt libri illi apud omnes ubique
Judæos, qui eos legentes non intelligunt,
sed pro inimicis & hostibus nos habentes
itidem cum possunt, occidunt & excru-
ciant: quemadmodum vel ex eo persuaderi
potestis; proximo namque bello Judaico Bar-
cochebas, defectionis Judæorum dux &
princeps, solos Christianos ad gravia sup-
plicia, nisi Christum abnegarent, & ma-
ledictis incesserent, prorabi jussit. Hæc
Justinus, qui genere Samarita hæc oculis
spectasse potuit, quippe qui ad hæc usque
tempora Samariæ egit, & ejusdem belli
Judaici occasione alio migrare compulsus
est. Hæc sub Rufo Judææ Præsede pri-
mitus facta, & ad multos annos pugnis
levioribus sunt protracta. Quomodo au-
tem ad bellum Judaicum conficiendum,
eo ingravescente opus fuerit Hadriano
strenuissimum ducem Julium Severum &
Britannia evocare, & quam ingentes ab
eo clades Judæis illatæ fuerint, suo loco
dicemus: ad ultimos enim usque Hadria-
ni Imperatoris annos cum Judæis dimica-
tum constat.

IV.
Quid in
Christia-
nos Bar-
choche-
bas.

(f) Justin.
martyr. in
oratione ad
Antoninum
Pium &
apud
Euseb. l. 4.
c. 8.

Interea vero de Justino agendum, qui
hoc tempore (ut ex ejus scriptis Eusebius
(g) colligit) non temere quidem & in-
consulto, sed considerate ac magno judi-
cio, ex Græcorum philosophiæ studio ad
veram pietatem se ipsum transtulit. Sed
quoniam pacto, id totum agente numine,
contigerit, ex his quæ ipsemet scribit in
dialogo quem habuit cum Tryphone Ju-
dæo, qui & ipse ex eodem Judaico bello
profugus, patrium solum viderat, per-
spicere intelligemus. Quomodo autem ar-
denti veræ philosophiæ desiderio omnibus
pene philosophorum sectis inhæserit, ac
primum Stoicis, his verbis enarrat: Cum
ipse quoque primum vitam cum his agere
cuperem, uni eorum me Stoico cuidam de-
di: atque cum hoc longo versatus tempore,
quia nihil amplius de Deo didiceram (nam
nec

V.
(g) Euseb.
l. 4. cap. 8.
Justinus
Philoso-
phus
quando
Christia-
nus esse
ctus.

que primus secunde epochæ Gazensium laudatis
Nummis insculptæ anno U. C. DCCCXC. seu
Christi CXXXI. aut precedenti; quia incer-
tum, an hæc posterior Gazensium Eræ, quæ
priori de more adjiciebatur, explicanda sit de
anno incipiente, vel de anno desinente. Qua-
re Hadrianum hoc vel sequenti anno in Syria
fuisse præfati Nummi indubitatum reddunt.

IV.
Bellum Ju-
dæicum.
Bar. n. 1.

Bellum Judaicum ante annum CXXXII. non
inchoatum. Quare eo anno commodius de illo
agemus.

CHRISTI
130.

ALEXANDRI PAP.
10.

HADRIANI IMP.
II.

nec ipse quidem sciebat, neque disciplinam
hanc adeo necessariam esse dicebat) ab eo
descivi, & ad alium me contuli Peripate-
ticum vocitatum, hominem (ut ipsemet ex-
istimabat) acutum. Hic me primis die-
bus secum esse passus, postea mercedem a
me sibi designari petiit, ne infructuosum
mibi cum eo esset consuetudo. Ego vero il-
lum hanc ipsam ob causam reliqui, ne phi-
losophum quidem omnino hunc esse opinat-
us. Porro cum impensus adhuc animus
meus audire, quod philosophiæ proprium
atque præcipuum est, expeteret; ad Pytha-
goricum quemdam magni nominis, mul-
tisque in sapientia supercilii virum accessi,
& cum eo auditor ejus & familiaris esse
volens, egi ibi. Quid (inquit ille) ver-
satus ne es in musica & astronomia &
geometria? an existimas quicquam te per-
spicere eorum posse quæ ad beatitudinem con-
ducunt, nisi hæc prius cognoveris, quæ a-
nimam a sensibilibus ad intelligibilia per-
cipienda aptum commodumque reddunt; ut
ipsum quoque pulchrum, & quod bonum est,
contemplari queas? Et cum studia ea ma-
gnopere laudasset, necessariamque esse dixisset,
me ita a se dimisit: nam me nescire
confessus sum. Egredere igitur hoc tui,
sicut par erat, quod spe excidisset: idque
eo magis, quod scire illum aliquid puta-
rem. Ac rursum tempus ipsam mecum con-
siderans quod in disciplinis iis conteren-
dum erat, rem longius differre non su-
stinui.

VI.

Mira
quædam
Justini ad
fidem vo-
catio.

In hujusmodi ergo consilii inopia, placitum
mibi est cum Platonis quoque con-
versari. Itaque in urbe nostra cum viro
prudente atque inter Platonicos excellen-
te, qui non ita pridem eo venerat, plu-
rimum fui, promovi, & maxime quidem
crevi. Valde me delectabat incorporeorum
notio, & idearum contemplatio mentem
meam quasi alis quibusdam altius evehe-
bat: atque intra breve tempus sapientem
me esse factum rebar; illicoque Deum per-
specturum esse, per stultam persuasionem
sperabam: nam hic Platonis philosophiæ
finis est. In hunc modum affecto mihi, vi-
sum aliquando est solitudine prolixius uti,
& vitare hominum vestigia. Proinde locum
quemdam mari proximum petii: a quo cum
non multum abessem, ut solus ipse me-
cum agerem: vetulus quidam senex, aspe-
ctu minime contemnendus, lenes simul &
graves præferens mores, modico me in-
tervallo affectabatur: atque ubi conversus
substiti, & hominem sum acris intuitus:
ille, Nosti me? ait. Negavi ego. Quid
ergo, inquit ille, me ita contemplaris?
Miror (inquam) te hic una mecum esse:
non enim in expectatione mihi fuit, ut hoc
loco virum quempiam conspicerem. Ibi ille,
cura me, ait, de quibusdam familiaribus
meis, qui peregre sunt profecti, exercet;
quapropter & ipse de eis investigaturus,

si alicunde forsitan appareant, huc venio.
Tu vero quid rerum hic? At ego: Deam-
bulationibus, inquam, ejusmodi gaudeo,
cum nihil intercedit solitariis meis collo-
cationibus impediendi, nihil videlicet di-
versi afferentibus: ad rationis & sermonis
excolendi studium perficiendum plurimum
loca talia conferunt. Sermonis ergo amator
quispiam, inquit, tu es; operis amator au-
tem haudquaquam, neque veri studiosus:
neque etiam potius operosus, quam sobrius
verbosus esse contendis?

VII.
In Chri-
stiana Re-
ligione
vera Sa-
pientia.

Sic igitur invicem de vera philosophia
disceptantibus, cum illi senex offendisset
impossibile esse, ut, quod tam anxie quæ-
reret, penes philosophos reperiret: ulti-
mis verbis non nisi in schola Christi id fas
esse reperiri, hæc affatus ait: At tu votis
& precibus tibi ante omnia lucis portas a-
periri opta: neque enim ab aliquibus per-
spiciuntur aut intelliguntur, præterquam
si Deus & Christus eis concesserit intelli-
gentiam. Hæc (subiecit ipse) atque is lon-
ge plura alia cum ille diseruisse, & per-
sequi ea jussisset, quæ nunc commemorare
tempus non est, abiit; eumque postea non
vidi. Confestim vero in animo meo ardor
excitatus est, & amor me invasit Prophe-
tarum & virorum illorum, qui Christo cari
sunt & amici: ac revolvens ipse mecum dis-
putationem illius, hanc ipsam solum com-
peri esse certam atque utilissimam philosophiam:
atque ad hunc modum & per hæc ipsa ego
philosophus prodii. Pervelim profecto, o-
mnes eandem mecum ineuntes animi ratio-
nem, non alienos esse a Salvatoris do-
ctrina, &c.

VIII.
Excellen-
tia Philo-
sophiæ
Christia-
næ.

Pergit Justinus enarrare, quo modo pe-
detentim mente divinitus illustratus, ve-
ram philosophiam quæ ex Christi doctrina
est, didicerit, ac proinde perfecte philo-
sophus esse coeperit: quo in genere præsta-
re externis Philosophis omnibus, qui ve-
ræ fidei sectatores apud Christianos es-
sent, manuarios artifices, idiotas, ac ru-
des, ipse in oratione ad Gentiles habita
docet: ubi & paulo inferius de his quæ
calumniose (ut superius dictum est) pa-
terentur Christiani, hæc de se subdit:
Nam & ego ipse Platonis disciplina secta-
tor, cum calumniose audirem Christianos
deserri; intrepide autem ad mortem & a-
lia, quæ terribilia censentur omnia, adire
conspicerem, statui ipse mecum, fieri haud-
quaquam posse, ut illi in vitiorum pravi-
tate & voluptatum amore viverent. Quis
enim voluptatum sectator, aut per animi
impotentiam intemperans in humanarum
carnium dapes, pro bono ducens, mortem
libenter amplecti queat, ut bonis suis se
ipsum prioret; ac non potius modis omni-
bus, ut hanc sibi perpetuo vitam agere,
& celare principes, & magistratus fallere
liceat, operam navet, nedum per denun-
tiationem & indicium se ipsum cædi offe-
rat?

CHRISTI 130.

ALEXANDRI PAP. IO.

HADRIANI IMP. II.

rat? Et inferius: Et ego obtentum adulteranum ad absterrendos alios homines a perversis demonibus Christianorum divinis doctrinis callide, ut earum veritatem in suspicionem falsi adducerent injectum esse intelligens, cum pretextum ipsum & multitudinis opinionem risi, tum ut Christianus inveniret, me & votis omnibus optasse, & omni contentione decernisse profiteor: non quidem quod aliena sint a Christo Platonis doctrinae, sed quod sibi ipsis non omnino consent, sicut neque aliorum, Stoicorum videlicet, et Poetarum, & Historicorum. Hæc de se ipso, sui que animi in capeffenda Christiana religione consilio Justinus; de quo plura suis locis disturi sumus.

IX. (a) Orig. Ex his plane videas, non simplices tantum & rudes (ut Celsus Epicureus & alii in Christianam religionem falso jactabant) Christo nomen dedisse, sed omnes prope modum, qui veræ philosophiæ studiosi essent, ac veritatis cupidi. Unde contra eundem Celsum hæc Origenes (a): Sic

igitur quandoquidem elegans & præcipuum aliquid mortalibus visa est Christiana esse religio: non modo ad Celsi opinionem serviles quidam & imperiti, sed Græcorum plerique eloquentiæ eruditi & peritissimi viri necessario hanc subiere, nec tamen per seditionem & contentiosas hæreses, sed quia philosophi omnes studebant, ut earum rerum cognitionem assequerentur, quibus Christiana religio niteretur. Unde & subsecutum est, ut cum omnes divinam hanc esse disciplinam admitterent, hæreses & sectæ oborirentur, quæ ab his & nomen sibi sumerent, qui ejus quidem doctrina principium admirati, utcumque postmodum ut ab invicem dissentirent, suasionibus quibusdam inducebantur. Hæc Origenes, ad illos alludens, qui sic persuasi sunt omnium nobilissimam Christianam esse religionem, ut tamen sua cum ea miscere dogmata studentes, hæreses novas statuerit: adversus quos in libro de præscriptionibus Tertullianus pluribus disserit.

JESU CHRISTI ANNUS 131.

ALEXANDRI PAP. ANNUS II.

HADRIANI IMP. ANNUS 12.

I. Hero Episcopus Antiochenus martyr. Christi Domini nostri anno centesimo trigésimo primo, Coss. Celfo & Balbo, Hero Episcopus Antiochenus pro grege sibi commisso Christi martyr occubuit

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5622. Anno Urbis 882. Olymp. 227. an. 1. A. C. 129. JESU CHRISTI 129. secundum Baronium 131. TELESPHORI PAPÆ 4. HADRIANI IMP. 13.

I. Consules. [1] AD num. I. Coss. P. Juventius Celsus II. & Q. Julius Balbus, ex Inscriptione Onuphriana. Hadrianus ex Syria in Arabiam profectus est, ut recte Baronius cum Spartiano cap. 14. qui ait:

[1] Coss. P. Juventius Celsus II. & Q. Julius Balbus. Tabella ænea apud Gruterum pag. DLXXXIII. 3. AD XII. KAL. MART. P. JUVENTIO. CELSO. II. Q. JULIO. BALBO. COS. Figlinæ apud Fabretum pag. 506. n. 126. MARCELL. ET CELS. II. COS. Et n. 127. JUVENTIO. II. ET MARCELLO. II. COS. Signa quoque figlinarum nunc in ædibus Capitolinis clare præferunt:

JUVENTIO. II. ET MARCELLO. II. COS.

Norifus in Epochis Syro-Maced. Differt. V. cap. III. pag. 422. nomina horum consulum recitat ex lib. V. Digestorum tit. III. leg. 20. de petit. hæredit. ubi: Pridie Idus Martias, Q. Julius Balbus, & P. Juventius Celsus, T. Aufidius Arrius Severianus consules verba fecerunt &c. Ex figlina porro Fabretti Norifus ibidem ita consules restituit, ut alter Q. Julius Balbus Marcellus, alter P. Juventius Celsus vocatus sit. Ergo hi consules ita exhibendi, nempe: P. Juventius Celsus II. & Q. Julius Balbus Marcellus II. Falsi Idatiani: Marcello & Celfo. Vindebonenses: Marcello II. & Marcello II. Prosperi Chronicon: Celfo & Marcellino: Corrupte in singulis.

Onuphrius suffectos hoc anno putat, T. Aufidum, & Arrium Severianum, deinde C. Nevatium Marcellum, & Cn. Lollium Gallum.

decimaseptima mensis Octobris, qua die in tabulis Ecclesiasticis ejus natalis annua celebritate repetendus, conscriptus habetur. Successit eodem anno (ut habet Euse-

Peragrata Arabia Pelusum venit, & Pompeii tumulum magnificentius extruxit. Antinuum suum, dum per Nilum navigat, perdidit. Quæ mors, cum anno præfenti contigerit, ut ex ibi dicendis patebit, nullus dubito, quin profectio Arabica ad præsentem annum pertineat. Præterea anno Christi CV. dixi, extare Græcum Hadriani Nummum, in quo legitur: ARABIA I. I. I. id est, anno XIII. Imperii scilicet Hadriani hoc anno inchoati. Quare cum Antinous non nisi peragrata ab Hadriano Arabia mortuus fuerit, & Hadrianus anno XIII. Imperii in ea regione fuerit, Baronius Antinoi interitum perperam in annum sequentem differt.

Baron. n. 1.

CHRISTI 131.

ALEXANDRI PAP. II.

HADRIANI IMP. 12.

(*) Euseb. in Chron.

sebius a) Cornelius Episcopus, qui eidem sedi præfuit annis tredecim. Porro infensum magnopere Antiochenis Hadrianum Imperatorem (ut vidimus anno superiori) Spartianus affirmat: & licet causam non afferat; cum multæ esse potuerint: commovisse tamen animum ejus civium erga Christianam religionem vehementis studium, par est credere. Floren-

JESU CHRISTI ANNUS 132.

SIXTI PAP. ANNUS I.

HADRIANI IMP. ANNUS 13.

I. Alexander Papa & martyr occubuit cum sociis.

Sequenti anno Domini centesimo trigésimo secundo, Catullino & Apro Coss. quinto Nonas Maii, Alexander Papa una cum sociis Eventio ac Theodulo presbyteris sub Aureliano iudice post dira tormenta martyrio coronatus est; qua die anniversaria memoria eorum celebrata in Ecclesia antiquitus reperitur. Sedit (ut habet Eusebius) annos decem: addit liber de Romanis Pontificibus menses sex. Ann. Eccl. Tom. II.

tissimam enim fuisse Antiochenam Ecclesiam, quippe quæ a sanctissimis Apostolicis viris exculta esset; quæ superius de ea dicta sunt, facile demonstrant. Quo item anno (quantum ex Spartiano colligere fas est) Hadrianus ex Syria in Arabiam, res Imperii Romani ubique compositurus, profectus est, ac sequenti (ut ex Eusebio constat) in Ægyptum descendit.

ptem & dies duos. Sed qui creatus reperitur post cessationem sedis Evaristi, qui obiit vigesima sexta Octobris, diebus decem & octo, ipsa die decimatertia Novembris; mortuus vero habetur tertia Maji, sedisse eum oportuit ultra decennium menses quinque, & dies viginti, Extant A- (b) Apud (b) Alexandri Papæ & sociorum, sed (quod in multis aliis accidit) nimia antiquitate mendosa.

Quantum

SÆC. II. Anno Urbis 883. Olymp. 227. an. 2. A. C. 130.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5623. 27. B. 17. P. 10. April. Indict. 13. JESU CHRISTI 130. secundum Baronium 132. TELESPHORI PAPÆ 5. HADRIANI IMP. 14.

I. Consules.

[1] AD num. I. ad VI. Coss. Q. Fabius Catullinus, & M. Flavius Aper, ex Inscriptione Onuphriana.

[1] Coss. Q. Fabius Catullinus, & M. Flavius Aper. Lapis Gruterianus pag. CVIII. 6. PRID. NON. JANUAR. Q. FABIO CATULLINO. M. FLAVIO. APRO. COS. Item pag. DLXXXVIII. PIACULO FACTO. CATULLINO. ET. APRO. COS. Signa figlinarum apud Fabretum pag. 503. n. 102. APRO ET CATUL. COS. Et n. 103.

Q. FAB. CAT. M. F. APR. COS. D. F. Q. SER. PUD. CUR ED

In Capitolinis autem lateribus legitur hoc modo:

Q. FAB. CAT. M. FLA. APR. COS. Q. SER. PUD. CUR ED

Adeo ut Apro nomen Flavii præponi debeat. Figlina in Donianis inscriptionibus cl. II. n. 140.

CATULLINO. ET. APRO. COS. OPUS DOLEAR. MELI. APOLLOPHANI. DILIC. CYNOSARG. AUG. N. F.

Ligorianus quoque lapis nuper vulgatus, veteris Latii tom. VII. pag. 106. DED. III. NON. JUN. Q. FABIO CATULLINO. ET. M. FABIO. APRO. COSS. A Ligorio oscitanter exscriptum est, Fabio, pro Flavio Apro. Falsi Idatiani: Catullino & Libone. Vindebonenses: Catullino, & Apro; & ita Prosperi Chronicon.

[1] Petrus Constantianus in epist. Romanorum Pontificum pag. 53. adnotat, vere dici posse, Alexandrum Traiano imperante, ecclesiam rexisse, quia eo adhuc imperii clavum tenente, Pontificatum inivit; ac vere etiam dici, Hadriano imperante, Romanæ Ecclesiæ præfuisse, quia usque ad annum tertium Hadriani in Pontificatu vixit: propterea rectius eum loqui, qui Alexandrum Traiani & Hadriani temporibus, Pontificatum gessisse scriberet. Creatus autem Alexander fuit Pontifex, ex Constantii sententia, anno Christi 109. Martyrium fecit anno 119. die III. mensis Maji, non. anno 116. ut putat Pagius.

II. Alexander

PP. mar.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

men. 11. 11. 11.

Quantum autem ad horum martyrium spectat; etsi Hadriani ad Fundanum scripto videri posset persecutio in Christianos aliqua ex parte sedata; tamen quoniam illud datum fuit ad Proconsulem Asiae tantum, nec veluti sanctio atque edictum Principis universo Romano Imperio fuerit intimatum; Romae ne id ipsum servandum esse statuerit, quis poterit iure dubitare. Sed utcumque acciderit; ferendum non esse, visum est summis superstitionis Gentilicæ Pontificibus, ac cæteris magistratibus, Alexandrum (quod habent Acta) complures Senatores & Præfectum Urbis Hermetem una cum omni familia, aliosque Romanos cives ad Christi religionem perduxisse: quare eam ob causam invidiam passus est, & in carcerem detrudi iussus. Sed cum per eum Deus multa miracula edidisset; & Quirinum Tribunum, apud quem Hermes Præfectus custodiebatur in carcere, ejusque filiam Balbinam virginem sanitati redidit, catenarum, quibus vinculus erat, contactu, ad Christi fidem adduxisset; multis divisque cruciatibus affectus, creberimis punctis confossus, est iussus occidi. Sed quod in libro de Romanis Pontificibus capite truncatus legatur, utrumque facile potuit accidisse: Insuper Eventius & Theodulus decollari sunt iussi, Hermefque Præfectus cum suis, Quirinique Tribunus cum iis qui detinebantur in carcere Christianis, diversis mortis generibus affici; quorum omnium natalitia diversis diebus, quibus sunt passi, per Notarios scriptores rerum a martyribus gestarum in Ecclesiastica monumenta relata sunt, annua celebritate solemnia.

seu die tertia mensis Maji contigerit, ut ejus Acta, auctus Chronicon veterum Pontificum, Martyrologium Hieronymi, aliæque Tabulæ Ecclesiasticæ testantur, Alexander Ecclesiam regere coepit die secunda Martii, in quam feria quinta incidebat. Porro eum Aeliano & Vetere Coss. anno scilicet centesimo decimo sexto, martyrio coronatum fuisse, ex eo certissimum redditur, quod illud par Consulatum reperitur in auctiori Chronico veterum Pontificum, apud Luitprandum, & Anastasium, & in Gestis manuscriptis Pontificum, ut observat Henschenius in Apparatu ad Chronologiam Pontificiam, Actis Sanctorum mensis Aprilis præfixo. Addit Henschenius, Alexandrum Traiano impetrante occisum, testari non solum ejus Acta, sed etiam antiqua Breviaria Romana manuscripta & excusa, genuinum Martyrologium Bedæ, & Martyrologia tam Rabani, quam Notkeri, immo in Breviario Romano jussu Pii V. edito dici, Traiano Imperatore rexisse Ecclesiam; cum tamen in Breviario Romano hodierno legatur, Alexandrum Hadriano imperante rexisse Ecclesiam, & sedisse annos decem, menses quinque, & dies viginti. Sed factum id, quia Clementis Papæ VIII. tempore Baronius Congregationis factorum Rituum cum Collegis Præfident, ejusque auctoritate Breviarium Romanum emendans, antiquas de

In libro item de Romanis Pontificibus de eodem Alexandro Papa hæc leguntur: *Hic passionem Domini miscuit in præfatione sacerdotum; & paulo post: Hic constituit aquam asperfusionis cum sale benedicti in habitaculis hominum.* Quod pertinet ad memoriam passionis; hæc sane jam pridem Apostolica institutione tradita, ab Alexandro potius scriptis mandata ac decreto roborata, quam recens statuta dici debet. Nam Domini verbis mandatum fuit Apostolis, ut quotiescumque facerent (a), hoc est, sacrificarent (id enim vocem illam importare, alibi diximus) in ejus memoriam agere deberent: nec aliud significasse Paulus voluit, cum ad Corinthios scribens dixit (b); *Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Et de aqua benedictione sanctificanda; præter id quod apud S. Clementem (c) est Matthæi nomine Apostolica institutio: nonne Paulus ad Timotheum (d) scribens tradit omnem creaturam per verbum Dei & orationem sanctificari? Sic igitur non aquæ tantum, sed & olei, aliarumque rerum hominum usui inservientium, benedictionem ex Apostolica traditione jure sibi Ecclesia vendicat, exemplo Christi, qui panem turbae daturus, antea (inquit Lucas e) *illis benedixit, ac postea fregit, & distribuit discipulis suis.*

Hujus quidem rei usus semper & ubique viguit in Ecclesia Catholica, tam apud Orientales, quam etiam Occidentales, divino utique in miraculorum virtute suffragio comprobatus: & tantum abest, ut (quod

antiquorum Pontificum vita Lectiones ad novam suam Chronologiam accommodavit. Ex martyrio itaque Alexandri, quod tã anno CXVI. removeri non potest, manifeste liquet, præcedentium Pontificum Romanorum Chronologiam in Annalibus valde depravatam esse, neque melius restitui potuisse, quam beneficio Chronici Damasi, ut recte vidit Henschenius, qui tamen maximo opere hallucinatus est, quando scripsit, in eo Chronico Consulatum ultimum illi Pontifici attribui, qui majorem partem eo durante vixit, & Acta S. Alexandri in omnibus pura & sincera esse, ac quando dixit, ex illis necessario inferri, hunc Sanctum anno CXVII. martyrio coronatum. Vide quæ de ejus Actis dixi anno 67. numero XV.

Illud hic valde notandum, ante Alexandrum sciri non posse quibus diebus aut mensibus Pontificis Romani sedere ceperint; cum si D. Petrum excipias, nullius alterius Pontificis emortualis dies nobis notus sit, eoque ignorato successoris initium ignorari necesse sit. Non loquor hic de S. Clemente, quem nono Kalendas Decembris passum constat, quia is, juxta ea quæ diximus, Pontificatum abdicavit, ideoque dies ejus emortualis Chronologicæ Pontificiæ nullam lucem affundit. Tempus itaque & oleum perdiderit quicumque præcedentium Pontificum initium

III.
Alexandri
Papæ in-
stituta.

(a) Luc.
22.

(b) 2. Cor.
11.

(c) Clem.
Constit. li.
8. c. 35.

(d) 1. Tim.
4.

(e) Luc. 9.
17.

IV.

III.

Quot mensibus & diebus Pontifices antiqui supra annos vixerint, incomper- tum.

Novatores oblatrant (species sit quædam incantationis atque magiæ, ut potius ad eas dissolvendas, aliasque diaboli artes avertendas ea solita sit adhiberi: ad hæc namque (quod S. Epiphanius (a) scribit) ea usus est Josephus Comes tempore Constantini; & quod optavit, feliciter est consecutus. Aquæ haud communis, sed quoque modo sanctificatæ itidem asperzione S. Hilarion, eodem ferme tempore, Gentilis aurigæ magias (ut de eo S. Hieronymus (b) scribit) penitus dissipavit. Sed & S. Marcellus Episcopus Apameæ omnem diaboli conatum, ne Jovis Apamæni famosum delubrum combureretur obnitentis, aquæ signo crucis benedictæ usi pernitius superavit. Scribit rem gestam fufius Theodoretus (c). Macarium itidem aquæ benedictæ virtute magicam imposturam & demonum præfignas effugasse, Palladius (d) fide certa memorie commendavit. S. Germanus (e) Episcopus Antifiodori, concitatos diaboli opera tumentes maris fluctus, aquæ in nomine sanctissimæ Trinitatis sanctificatæ asperzione compefcuit. Sed quid in his immoror? sexcenta propemodum de his adducenda essent exempla, petita ex diversis Sanctorum Actis fideliter scriptis, quibus magicas incantationes, aliasque pravorum demonum molitiones, aquæ benedictæ asperzione constat esse fugatas. Certe ex sententia Domini (f) eandem calumniam passi, quod in principe demoniorum ejiceret demonia, dicentis: *Si satanas in se ipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus?* Si aqua benedicta vires demonis infringuntur: divinam plane in ea operari virtutem, quis poterit dubitare? Prætermittimus alios innumeris referre casus, quibus sanitatum operationem, aliasque diversi generis miracula, ejusdem virtute sibi divinitus insita, per sancta sæcula in præsens usque peracta sunt: sed hæc satis ex instituto ad mores Ecclesiæ insinuandos: cum de his sæpe agendi, cunctis sæculis ex historia Ecclesiastica abunde suppetat argumentum: sed tum ex ea, tum etiam ex aliis diversorum auctorum scriptis Marcellini Columnæ Archiepiscopus Salernitanus, vir eruditus, exem-

(a) Epiph.
hæref. 30.
Aquæ benedictæ usus in Ecclesia contra Dæmones.
(b) Hieron.
in Hilarion.

(c) Theod.
hist. lib. 5.
c. 11.
(d) Pallad.
in Lausiac.
c. 6.
(e) Bed. de
gest. Angl.
lib. 1. cap.
17.

(f) Luca
11.

V.

Vetus usus aquam benedicti.

& finem certis diebus affigere voluere. Nec plurimum Pontificum Alexandri successorum dies ordinationis & mortis certiores, quia tempus Interpontificiorum nobis ignotum. Annotatur quidem illud tam in libro Pontificali, quam in Chronico auctiori veterum Pontificum, sed præterquam quod inter horum librorum Auctores non convenit, vacatio Sedis non ex certis monumentis, sed ex proprio calculo ab illis descripta. Liber Pontificalis post Alexandri martyrium ait, vacasse Episcopatum dies viginti quinque; Auctor vero auctioris Chronici veterum Pontificum dies duodecim addit, traditque, va-

pla collecta in sua, quam nuper scripsit, Hydragiologia contextuit. Aquam igitur benedicendi ad quemcumque usum, antiquam esse traditionem ex Apostolicis fontibus manantem, non modo quæ sunt dicta demonstrant, sed, ut in re comperita, ingenue professus est sanctus Basilius (g), cum agit de aqua baptismatis solita benedictione ante sanctificari: de quo Ecclesiastico ritu longe ante meminerunt S. Cyprianus (h), S. Cyrillus (i) Hierosolymitanus Episcopus, S. Ambrosius (k), S. Augustinus (l), & alii. Sed si quis dicat Gentiles etiam habuisse in usu aquam lustralem quid tum? Audiat is Cyrillum (m) dicentem: *Ut illa quæ in aris offeruntur, cum natura sint pura, invocatione demonum impura efficiuntur: sic contra aqua simplex, per sancti Spiritus, Christi, & Patris invocationem accepta virtute, sanctitatem consequitur.* Quomodo autem in Ecclesia usu venerit, ut aqua ad domesticum usum sanctificata, ipso ingressu ecclesiæ ad levium fordium expiationem sit exposita, consule quæ primo tomo Annalium eo argumento a nobis pluribus dicta sunt.

Habentur epistolæ tres ejusdem Alexandri titulo inscriptæ: in quarum primam injuria quidem calumniam inferunt earratione Novatores, quod in ea tam distincte Trinitatis unitas prædicetur: quasi novum hoc fuerit in Ecclesia; cum antiquitus in catechizandis Fidelibus mysterium sanctissimæ Trinitatis (quantum homini licet) Catechistas insinuare curasse, etiam Gentiles scriptores, ut impius Lucianus in Philopatre, testes sint. Adversus quoque hæreticos Christi divinitatem negantes, opus fuit sanctis Orthodoxis Episcopis, ac ipsi potissimum Romano Pontifici, Christi divinitatem, & eandem ipsum cum Patre substantiam exacte populum erudire. Unde S. Athanasius, scribens ad Episcopos Africanos, hæc ait: *Prisci Episcopi abhinc annis centum & triginta, qui tum Romæ, tum in nostracivitate Episcopatum gesserunt, accusaverunt eos qui Filium creaturam dicerent, aut qui negarent eum consubstantialem Patri.* Et licet de duobus intelligat Dio-

(g) Basil.
de Spirit.
sancti. cap.
27.

(h) Cypri.
ep. 70. e-
dit. Pa-
mel.

(i) Cyrill.
catech. 3.

(k) Ambro.
de Sacra-
ment. lib.
2. cap. 5.

(l) Augu-
stin. in Ju-
lian. lib. 6.
cap. 8.

(m) Cyrill.
catech. 3.

VI.
De SS.
Trinitate
antiquo-
rum doc-
trina.

Q 2 ny

caste Sedem dies viginta septem. Uter erraverit, prorsus incertum; immo utrumque Interpontificii tempus ignorasse, omnino verosimile. In tantis ergo tenebris per aliquot Pontificatus dies cessationis Sedis parum curabo. Alexandro Sixtus successit.

Ad num. VI. Decretales tres Alexandro Papæ attribuantur, quas Petrus de Marca, Christianus Lupus, alique Viri doctissimi rejiciunt. Prima scripta est ad omnes Orthodoxos; habetque plura ex aliis subsequentiæ seculorum Conciliis & Patribus, præsertimque insignem locum ex Idatio & Epistola supposititia Benedicti primi incipientem

IV.
Decretales
Alexandri.

nyfiis, Romano & Alexandrino Episcopis, qui hoc ipsum egregie præstiterunt: tamen non nisi majorum exemplo, traditione, atque doctrina eos hæc operatos, nemo jure poterit dubitare.

VII. Sed & illud insuper, ut vinum aqua mixtum in sacrificio offeratur, non fuit primum ab Alexandro statutum: sed quod traditione acceptum a Catholicis servabatur, ne quæ hæreticorum fraude consuetudo irreperet in contrarium, ab eo dicendum est fuisse scriptura firmatum.

Cyprianus (a) enim eodem argumento scribens epistolam ad Cæciliam, id non ex Apostolica tantum, sed & dominica traditione per Apostolos in Ecclesiam derivatum sibi legitime vendicat. Et S. Justinus martyr in Apologia ad Antoninum Pium, cum de incruento sacrificio agit, vinum simul & aquam una cum pane adhiberi solitum cum tradit, non ut de re instituta recens loquitur, sed quæ semper ab omnibus fuerit observata. Atque ut tandem rebus Alexandri ultimam manum imponamus, hæc de eo postremo loco in libro de Romanis Pontificibus scripta leguntur: *Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros sex, diaconos duos, Episcopos per diversa loca quinque. Qui sepultus est via Nomentana, ubi decollatus est, ab Urbe Roma non longe, milliaro septimo, quinto Nonas Marti. Cessavit Episcopatus ejus dies vigintiquinque: ac subrogatus est in locum ipse Sixtus natione Romanus, ex patre Pastore, de regione Vialata: Hæc ibi. Meminit cujusdam Junii Pastoris, cujus causam susceperat defendendam, Plinius (b) scribens ad Tranquillum. Quod vero pertinet ad annos sedis Sixti, inferiorius, cum de eo obitu erit sermo, futius agemus.*

VIII. Hoc eodem anno Hadriani Imperii decimotertio, cum idem Augustus ex Arabia in Ægyptum (c) venisset, Antinuum eximie pulchritudinis puerum quem habebat in deliciis, sepultum retulit inter deos; in cujus honorem, ejus nomine aram, templum, festa dicavit, ejusque nomine civitatem extruxit: quæ quidem hoc ipso anno facta esse Eusebius in

tem ab illis verbis num. VI. *Si Trinitas non est, quare tertio sanctus dixerunt, & finientem, ipsa est Patris & Filii.* Secunda scripta est ad omnes Episcopos, habetque locum Osee cap. 4. ex versione S. Hieronymi, qui trecentis annis post Alexandrum vixit. Tertia data est ad omnes Sacerdotes, habetque etiam locum Micheæ cap. 2. ex versione Hieronymi, & clausulam Sermonum S. Augustini.

V. Ad num. VIII. & seqq. *Antinuum*, quem Hadrianus dum in Ægypto esset, inter Deos retulit, in Nilo periit præcedenti Christi anno ut ibidem insinuavimus. In Collectaneis Græcis apud Scaligerum ea mors illigatur anno primo Olympiadis CCXXXVII, qui mense Julio præce-

Chronico, Spartiano consentiens, tradit: qui sic habet: *Peragrata Arabia, Pelusium venit (civitas est in Ægypto) & Pompeji tumulum magnificentius extruxit, Antinuum suum, dum per Nilum navigat, perdidit: quem muliebriter flevit. De quo varia fama est, aliis eum devotum pro Hadriano asserentibus; aliis, quod & forma ejus ostentat, & nimia voluptas Hadriani. Et Græci quidem, volente Hadriano, eum consecraverunt, oracula per eum dari asserentes, quæ Hadrianus ipse composuisse jactatur. Hæc Spartianus. Sed & Dio (d) secundum diversas diversorum de ea re sententias hæc scribit: *Protinus in Ægyptum veniens, urbem quam Antinoi nominavit, condidit de nomine Antinoi pueri eximia pulchritudinis: qui ex Bithyniæ urbe Cithynide, quam Claudiopolim vocant, ortus, & in deliciis habitus, in Ægypto moritur: sive in Nilum ceciderit (ut Hadrianus scribit) sive immolatus (ut veritas habet) fuerit, ob magiam scilicet. Alioquin enim curiosissimus harum rerum (ut supra diximus) Hadrianus fuit, quippe divinationibus atque magicis sacris crebro utens. Quare seu ob amorem, sive quod voluntariam mortem appetierit (indigebat enim ad ea quæ parabat, anima ejus hominis qui sponte occubisset) illum in primis coluit. Quo enim loco is appetit, urbem conditam ab eo denominavit: ejus statuas per universum orbem terrarum, atque etiam effigies erexit. Stellam denique a se visam aiebat, quæ Antinoi foret. Hucusque Dio.**

IX. In octavo itidem Sibyllinorum oraculorum libro, quo venturæ Urbis clades referuntur, hæc de eodem Hadriano & Antinoo prædicta leguntur.

*Mysteria cuncta tenebit
Arcana magiei, puerum monstrabit, &
ipsum
Esse deum. Tollet sancte quæcumque coluntur.*

Extant ejusdem impietatis indices antiqua numismata, tam Græcis, quam Latinis litteris, diversisque signis Antinoi divinitatem testantia; ex quibus hic tibi unum reddendum curavimus.

Hæc

dentis Christi anni auspiciatur. Parte alia in Chronico Eusebii tam secundum editionem Pontaci, quam Scaligeri, *Antinuum* dicitur mortuus anno Abrahami 2145, qui Kalendis Octobribus anni Christi CXXXVIII. exorditur. Quare mors ea accidit ante diem primum mensis Octobris anni elapsi, & post diem XXV. Julii, quo annus primus Olympiadis CCXXXVII. inchoatus est. Mediobarbus pag. 87. varia Numismata Græca in honorem Antinoi percussa refert, atque, se nulla Latinis vocibus cusa invenisse. Ex quo conjicere licet, illum in Oriente præcipue cultum fuisse. Porro omnia quæ extant illius Numismata, post mortem ejus tantum percussa.

(a) Ex Museo Lalii Pasquali. Canon. S. Mariae Majoris in Urbe.

X. Hæc igitur ex Gentilibus historicis adeo comprobata retulimus, ne, quæ de eadem re a nostris sunt scripta, in controversiam deduci queant. Etenim qui his temporibus vivebant scriptores Ecclesiastici, & postea floruerunt, cum adversus deos Gentilium scriberent invectivas; ut hac ex parte Christianæ religionis veritati magis consultum esset, Hadriani exemplum in deum referentis & colere jubentis Antinuum, quales cæteri ipsorum deorum fuissent, adducere solebant in medium: ut inter alios Hegeſippus, qui sub eodem Imperatore claruit nobilissimus scriptor Ecclesiasticus, de quo inferius dicturi sumus, hæc quæ Eusebius (a) recitat, scribit in ipso sui operis exordio, ubi de his qui ab initio idola erigere statuerunt: *Quo illis (inquit) plus haberetur honoris, sepulcra, monumentaque vacua, atque adeo templa exedificaverunt, sicut & adhuc faciunt: in quorum numerum refertur Antinuum, servus atriensis Hadriani Casaris, ad cuius honorem celebrantur certamina, quæ Antinoia dicuntur, quæ etiam hæc nostra etate sunt.*

Quales dii Gentium.

(a) Eusebii hist. lib. 4. cap. 10.

XI. Theophilus (b) Episcopus Antiochenus qui abhinc annos post duodequadraginta fedit, eadem de Antinoo exprobrans, ait: *Silentio transmitto Antinoi lucos, & reliquos qui cæteris diis dedicati sunt: etenim cum sint istæ litterarum monumentis prodita, & legantur; profecto fieri non potest, quin intelligenti lectori risum moveant.* Et Athenagoras Christianus philosophus hæc in Gentes: *Quid Antinuum? majorum vestrorum erga homines sibi subiectos humanitate & benevolentia deus habitus est: qui hos secuti sunt Principes, nulla de eo præcedente exploratione, &*

ipsum hominem in numero deorum habuerunt. Hæc Athenagoras. Eadem pluribus inculcat Origenes (c) agens contra Celsum, qui his vivebat temporibus, de quo & proxime dicturi sumus. Epiphanius (d) itidem. Sed & S. Hieronymus (e), cum de vitiiis Gentium, quæ Deum ignorabant, agit, & quomodo coruscans Christiana religio ea omnia excicaverit, dum locum Isaie (f): *Et pueris alienis adhaeserunt, explicat: hæc ait: In tantum Græci & Romani pederastie quondam laboraverunt, ut & clarissimi philosophorum Græciæ haberent publice concubinos: & Hadrianus, philosophiæ artificibus eruditus, Antinuum consecravit in Deum, templumque ei & victimas & sacerdotes instituit, & ex eo Ægypti civitas & regio nomen accepit. Inter scoria quoque in fornicibus spectaculorum pueri steterunt publica libidini expositi: donec sub Constantino Imperatore, Christi Evangelio coruscante, & infidelitas Gentium universarum & turpitudine deleta est. Hucusque Hieronymus.*

XII. Sed & Prudentius in Symmachum Consularem, superstitionis Gentilicæ acerrimum defensorum, hæc eadem de Antinoo novo deo exprobrat, dicens:

*Quid loquar Antinuum caelesti sede locatum?
Illum delicias tunc divi Principis, illum
Purpureo in gremio spoliatum sorte virili,
Hadrianique dei Ganymedem, &c.*

Chrysoſtomus (g) item hæc sæpe reficit. Quod autem Christiani qui in Ægypto erant, hæc de Antinoo in deum consecrato publice deriderent, & alii Ægyptii in Hadrianum, cum recessisset, parum grato visi essent animo, ipse postea scribens ad Servianum Ægypti præfecturam administrantem, multa in Ægyptios Gentiles, Christianos, atque Judæos, nulla pene illorum habita religionis differentia, turbato animo omnia miscens atque confundens, ejusmodi dedit epistolam, quam ex Phlegontis liberti Hadriani libris acceptam Flavius Vopiscus, & ipse flagrans odio in Christianos, recitat in Saturnino: est autem hujusmodi.

Hæc

XIII.
Hadriani
Epistola
ad Servia-
num.

Hadrianus Augustus Serviano Cos. S. *Ægyptum, quam mihi laudabas, Serviane carissime, totam didici levem, pendulam, & ad omnia fame momenta volitantem: illi qui Serapim colunt, Christiani sunt, & devoti sunt Serapi, qui se Christi Episcopus dicunt. Nemo illic archisynagogus Judæorum, nemo Samarites, nemo Christianorum presbyter, non mathematicus, non aruspex, non aliptes: ipse ille Patriarcha cum in Ægyptum venerit, ab aliis Serapidem adorare, ab aliis cogitur Christum. Genus hominum seditiosissimum, vanissimum, injuriosissimum. Civitas opulenta, dives, fecunda, in qua nemo vivat otiosus. Alii vitrum conflant, ab aliis charta conficitur: omnes certe Lymphones cujuscumque artis & videntur & habentur: podagrosi, quod agant, habent: cæci, quod agant, habent: ceteri (*) quod faciant: nec chiragrici quidem apud eos otiosi vivunt. Unus illis Deus est, hunc Christiani, hunc Judæi, hunc omnes venerantur & Gentes: & utinam melior esset morata civitas; digna profecto sui profunditate, qua pro sui magnitudine, totius Ægypti teneat principatum. Huic ergo cuncta concessi, vetera privilegia reddidi, nova sic addidi, ut presenti gratias agerent. Denique ut primum inde discessi, & in filium meum Verum multa dixerunt, & de Antino (*), qua dixerunt, comperisse te credo: nihil illis opto, nisi ut suis pullis alantur, quos quemadmodum fecundant, pudet dicere. Hucusque de his Hadriani epistola.*

(*). Antino.

XIV.

De quibus
fit locutus
Hadri-
anus.

Cum vero in ea de Christianis mira inconstantia, modo quod cum Ægyptiis colerent Serapim, modo Christum, modo Deum unum cum Judæis & Gentibus eos venerari dicat; sed & illis mathesim & aruspicinam & alia id genus tribuat: si velimus hæc ipsum haud calumniose locutum; certum est de illis Christianis intellexisse, qui erant ex schola Basilidis, atque Carpocratis, quos fuisse Alexandrinos, omniumque turpitudinum ibi aperuisse gymnasium, nec in confessione nominis Christi solidos constantesque perstitisse, sed absque culpa posse negare, & deos venerari, suos docuisse, superius diximus: quos certe suis coloribus Hadrianus graphice descripsisse videtur. Sed cum postremo de Christianis, quod unum Deum colerent, meminit; ad Orthodoxos, quibus (ut dictum est) Alexandria mirifice florebat Ecclesia, respectum habuisse vitus est.

XV.

Antinopolitani
martyres.

Ceterum in odium Christianorum novi atque turpissimi dei cultum adeo subsannantium, Antinopoli, ubi Idolum recens erectum erat, factam esse constat de Christianis carnificinam: nam cum aliunde, tum etiam Alexandria illuc ad supplicium Christiani mittebantur. Quocir-

ca in Romano Martyrologio, sicuti & in Græcorum Menologio, vigesima secunda Septembris hæc scripta habentur: *Antinopoli in Ægypto sancta Iradis virginis Alexandrina & sociorum martyrum: qua ad hauriendam ex proximo fonte aquam egressa, cum vidisset navim confessoribus Christi onustam, relicta hydria, se prope rivum illi adjunxit, ac simul cum eis in urbem ducta, prima omnium post multa supplicia capite casta est: deinde presbyteri, & diaconi, & virgines, alique omnes eodem mortis genere consumpti sunt. Hæc ibi.*

Cum autem temporibus Hadriani (ut dictum est) complures viri eruditione & vitæ moribus insignes, iidemque Christiana religione nobiles, adversus Gentiles pro Christiana religione defensiones, scripsissent, ut Quadratus, Aristides, & Hegesippus; non defuit, qui e contra adversus eam pugnans, vehementissimam ediderit invectivam, qua ipsam omni ex parte oppugnans, penitus (si posset) labefactaret atque destrueret. Fuit hic Celsus quidam, de quo, ne quis forte nominis errore labatur, eum quisnam fuerit, digito Origenes (a) demonstrans, ait: *Enimvero duos quosdam accepimus fuisse id Celsi nomen sortitos, alterum & priorem Neronis temporibus, alterum Hadriani, qui & posterior fuit, & in Christianam religionem invehitur est: Qui (a) libi ait) ex aliis scriptis suis deprehenditur esse Epicureus. Cæterum addendus hic esset tertius Celsus, qui & ipse itidem sub Hadriano vixit, atque clarissimus fuit, nimirum Julius Celsus Jureconsultissimus, quem Imperator in judicando præcipuum inter alios (ut de eo scribit Spartianus) habuit assessorem. Rursum vero ejusdem Hadriani tempore alius quoque Celsus Consularis obiisse potius quam vixisse dicendus est: quippe qui infestus olim Hadriano, Tralanti tempore, ab eodem cum creatus est Imperator (ut Dio & Spartianus testantur) est iussus occidi. Celsus igitur de quo est sermo, quem constat ex Origene secta fuisse Epicureum, ille ipse Celsus est philosophus Epicureus, cui Lucianus, ejusdem quoque sectæ professor, *Pseudomantem* librum dicavit; quem inter Epicureos excelluisse, Lucianus ipse in fine operis, ejus laudibus recensitis, ostendit.*

XVI.

Celsus Epicureus
in Christi-
anos scribit.

(a) Orig.
contra Cels.
lib. 1.

Hic itaque Celsus Epicureus scripsit adversus Christianam simulque Judaicam religionem commentarium, quem nobili titulo illustravit & inscripsit: *Veri sermo*: quo primum tam in Christianos, quam etiam in Judæos invehitur (b), quippe qui videns ex Judæis progenitos Christianos, ratus hos non posse subsistere, si illos destruat, in Moysem multa mendacia congerit: postea vero Judæum hominem

XVII.

(b) Orig.
contra Cels.
lib. 1.

Argumentum
scriptorum
Celsi
in Christi-
anos.

nem cum Christo acerrime disputantem introducit, qui complura ex his quæ in Evangelio sunt scripta fugillet, ac blasphemias impetat. Rursum vero Judæos, qui Christo credidissent, auctor ipse, eadem Judæi superinducta persona, vehementer exagitat (a), quod patriis relictis legibus per Jesum illecti, ridicule admodum fuissent illusi, in aliam nuncupationem & vitam transeuntes. Post hæc vero ipse, utpote Ethnicus, altercationem ejusmodi inter Judæos & Christianos, ut rem furilem ac nullius plane momenti deridens atque subsannans (b), tam Christianam, quam Judaicam religionem validissime urget: quippe qui testetur (c) se cum Christianis vixisse, & nostræ religionis commentarios perlegisse, nihilque se fugere, sed omnia nosse.

(a) Orig.
ibid. lib. 1.

(b) Orig.
ibid. lib. 3.
(c) Orig.
ibid. lib. 6.
& sup.
lib. 1.

XVIII.
Ecclesiæ
robur in-
fractum.

Incredibile pene dictu, quanta dicacitate ac petulantia calumnias dolose concinnatas, mendacia artificiose velata, omnium argumentorum genere Christianam religionem iste Celsus adortus fuerit; ut plane videri possit fidei Christianæ structura, omni ex parte validissimis concussa, machinis, penitus collapsura, nisi ipsam sapientissimus architectus, idemque structor & fundamentum ipsum, supra firmam petram fundasset, ac divinæ protectionis compagine immobiliter solidasset. Tot enim Christiana fides probata casibus semperque adversis omnibus visa superior, evidens plane specimen dedit non humanum esse inventum, vel arte excogitatum commentum, sed stabilitum divinitus firmam

mentum: quod Origenes adversus eundem Celsum, agens hac sententia egregie proficitur (f): *De Christianis (inquit) quid erit dicendum, quorum doctrinam, vel Romanorum Senatus, Imperatoresque ut quisque successerat, & milites ipsi, & populus, & credentium necessarii impugnando tam acriter interpellarent, ut proinde vitæ istorum forte succubisset insidiis, nisi divina virtute emergens superior adeo evasisset, ut terrarum orbem etiam insidias molentem pervicerit? Hactenus ipse.*

XIX.

Verum hæc adeo fortia atque formidanda, quæ a Celso in Christianam religionem objecta fuerunt, iis qui tunc temporis erant (ut ait Origenes) fide Christiana imbuti, plane levia, inania, atque adeo nullius plane visa sunt esse momenti, ut quantumlibet non deessent viri eruditi, qui ea protinus refellere ac confutare penitus valuissent, nihilominus ut sagittas infantium contempserint: adeo ut nullus omnino Celsi vel meminisse legatur ad Origenis usque tempora; quando ipse ne ex illis pusilli (ut in præfatione tradit) scandalum aliquod paterentur, eam suscepit provinciam; ut octo eruditissimis libris Celsi vesaniam strenue confutaret. At de Celso Epicureo hactenus: quem licet (ut vidimus) his Hadriani temporibus vixisse, idem Origenes testetur; tamen quod Marcionis, Valentini & quorundam aliorum hæreticorum meminit, qui prodire tempore Antonini successoris Hadriani, post illorum pervulgatas hæreses conscripsisse, certissimum est.

JESU CHRISTI
ANNUS
133.

SIXTI PAP.
ANNUS
2.

HADRIANI IMP.
ANNUS
14.

I. Christi Domini anno centesimo trigesimo tertio, Coss. Pontiano & Rufino, defuncto Justo Episcopo Alexandrino, in

locum ejus successus est Eumenes (a), ^{(a) Euseb. in Chron.} qui sedit annos tredecim.

An-

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5624.

Anno Urbis 884. Olymp. 227. an. 3. A. C. 131.

☉ 28. A. ☽ 18. P. 7. April. Indict. 14.

JESU CHRISTI 131. secund. Baronium 133.

TELESPHORI PAPÆ 6.

HADRIANI IMP. 15.

I. [1] AD Num. I. Coss. *Sever. Octavius Lanas Pontianus* & *M. Antonius Rufinus*, ex Inferiptione Onuphriana.

II. Quindecennalia Hadriani hoc anno celebrata. In Chronico Eusebii anno Abrahami 2147. qui Kalendis Octobris antecedentis Christi anni inchoatur, horum solennium extant aliqua vestigia, sed in Codicibus manuscriptis tantum, editione tam Pontacena, quam Scaligeriana valde hoc tempore depravata: *Salvius Julianus*, inquit

Baron. an. 134. n. 11. Eusebius, *perpetuum composuit editum*, quo omnes civitates Romanæ urbis leges sequi jubentur; quod editum ad nostra tempora pervenit. Novitates autem annis hujusmodi festivitibus abdidit de more inductæ. Addit Eusebius: *Hadrianus Athenis hiemem exigens, Eleusinam inivit, Hadrianus cum insignes & plurimas ades Athenis fecisset, agonem edidit, Bibliothecamque miri operis extinxit*; quæ tam Marianus Scotus, quam Hermannus Contractus cum anno XV. Hadriani recte copulant. Ex quibus & conjectura est, ea solennia Athenis fuisse exhibita. Paulo ante dixerat Eusebius: *Templum Romæ & Vergeris in Urbe factum*, quæ cum anno XV. Ha-

driani conjungenda existimo. Templum enim in Decennialibus & id genus festis de more dedicata. Templum Urbis seu Romæ extruxerat Hadrianus, seu ejus fundamenta jecerat in Quinquennialibus suis, ut ibidem diximus. Quare hoc anno ejus dedicatio facta. Exiat Hadriani Nummus tertio ejus Consulatu insignitus apud Mediobarbum, in cujus postica legitur: URBS. ROMA ÆTERNA S. C. Visitur templum, in quo septem figuræ taurum ad aram sacrificant. In Epitome editum Salviani anno sequenti recitatur, sed ad præsentem annum revocandum.

III. Andreas Morellius Vir eruditissimus, in Specimine universæ rei nummarie antiquæ, producit Nummum Alexandriæ percussum, in quo expressus est *Adventus* typus, & mulier cum galea elephantina, quam Alexandriam denotare probant Numismata Galbæ, Vespasiani, Titi, Domitiani, & aliorum, in quibus eadem figura cernitur cum adscripto nomine ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΑ. Quæ mulier in laudato Nummo representata Hadriani adventus manus osculatur, cum hac nota, L. IE. id est, anno XV. Memorat ibidem Morellius alium Nummum, in quo Alexandria. Hadrianum in quadriga adveniente salutatur, cum eadem nota, L. IE. sed in eo, quod cum Petravio & Calvisio Antinoi mortem in hunc Hadriani Alexandriam adventum Morellius differt, minime audiendus, ut ex dictis constat. An vero is Nummus præsentis anni, vel insequenti, quo decimus quintus Hadriani annus usque ad diem decimum Augusti in cursu fuit, percussus, ex his quæ anno sequenti dicemus, manifestum fiet.

[1] Coss. *Sever. Octavius Lanas Pontianus*, & *M. Antonius Rufinus*. Lapis Gruterianus pag. CLXXIX. 6. SER. OCTAVIO LAENATE. PONTIANO. M. ANTONIO. RUFINO. COS. DED. K. OCTOBR. Item pag. CCXXXVII. LAENATE. PONTIANO. ET ANTONIO. RUFINO. COS. Ubi corrupte ANNIO pro ANTONIO exaratum existimatur. Signum figuræ, apud Fabretum pag. 509. n. 140.

PONT. ET RUFIN. COS
EX FIG AVITIAERI
T F P R I

Aliud vero signum in laterculis erutis Romæ in hortis Mattheis c. A. D. 1725. Et exscriptus a Dominico Georgio, in cujus collectionis antiquarum inscriptionum asservatur, ita habet:

PONT. ET RUFIN COS
EX FIG AVITIAN
T F P

Hinc mendose figuli nomen, & siglas exarari apud Fabretum putamus. Laterculus in ædibus Capitolinis: PONTIAN. ET RUFINO COS.

Fasti Idatiani: *Pontiano*, & *Rufino*. Vindebonenses: *Pontiano*, & *Rufino*; & ita Prosperi Chronicon.

JESU CHRISTI
ANNUS
134.

SIXTI PAP.
ANNUS
3.

HADRIANI IMP.
ANNUS
15.

I. Anno Christi centesimo trigesimo quarto, a Cassiodoro ponuntur Consules Pompeianus secundum & Commodus, a Græcis Augurinus & Severianus. Quod vero ad Commodum spectat: hunc Hadrianus in filium adoptavit, & Imperatorem designavit; sed morbo correptus interit, ut de eo Dio tradit: quod accidisse ait Spartianus cum secundo Consul designatus esset, ipse Kalendis Januariis. *Ann. Ecc. Tom. II.*

Quod vero Eusebius hoc anno decimo quinto Imperii Hadriani recenset ejusdem Athenas reditum; nisi adhuc tertio illuc accesserit, ex his quæ ex Spartiano superius dicta sunt, manifesti erroris convincitur.

Eodem quoque anno (inquit Eusebius) **II.** *Salvius Julianus perpetuum composuit editum*: meminit Salviani editi Justinianus ea sanctione, qua agit de vetere jure enuncian-

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5625.

Anno Urbis 885. Olymp. 227. an. 4. A. C. 132.

☉ 1. GF. ☽ 19. P. 21. April. Indict. 15.

JESU CHRISTI 132. secundum Baronium 134.

TELESPHORI PAPÆ 7.

HADRIANI IMP. 16.

I. [1] AD Num. I. & seq. Coss. *Sentius Augurinus*, & *Severianus*, ex Onuphrio in Fastis.

Edictum Salviani, de quo Baronius hoc anno, ad superiorem pertinet, ut ibidem explicavimus.

II. Bellum Judaicum hoc anno inchoatum. Eusebius enim in Chronico anno Abrahami 2148. qui præcedenti Christi anno, Kalendis Octobris inchoatur, de eo agit, & tam Marianus Scotus, quam Hermannus Contractus ejus verba aliquid anno decimo sexto Hadriani. Verum, quidem est, Spartianum in Hadriano cap. 16. proxime antequam narret Arabicam hujus Imperatoris peregrinationem, scribere: *Moverunt ea tempestate & Judæi bellum quod vocabantur militare genitalia*. Sed hinc tantum inferendum, eisdem tumultum clere coepisse, non vero Hadrianum tunc exercitum adversus illos misisse. Testatur enim Dio lib. 69. Hadrianum Duces adversus eos non destinasse, nisi postquam iterum in Syriam adventavit, & Judæos ubique gentium tumultuari accepit. Sed præstat Dionis verba recitare, ut hujus belli causam ac tempus melius percipiamus: *Cum autem in urbem Hierosolymam, qua eversa fuerat, quamque Æliam Capitolinam appellavit, coloniam deduxisset, ac quo in loco templum Dei fuerat, alterum Jovi adificari curavisset, magnum bellum & diuturnum moveri cepit, Judæis graviter ferentibus, quod externa nationes in urbem suam habitatum venissent, quodque in ea fieri externa sacra viderentur. Tamen cum Hadrianus in Egyptum ac rursus in Syriam adventasset, quiescendum sibi esse putabant. Interim vero arma, qua ipsis erant a Romanis imperata, minus apta de industria fecerunt, ut si ea Romani reprobaissent, ipsi eis ute-*

*rentur. Post ubi Hadrianus longe abesse visus est, palam defecerunt: utque aperto prælio non audent cum Romanis periclitari, ita capta loca sua regionis opportuna cuniculis muniebant & manibus, ut ad ea, si urgeret necessitas, perfugerent: utque ad se mutuo sub terram transseantes laterent, vias subterraneas desuper perforaverunt, quo ventum lumenque reciperent. Hos Romani primo nihili faciebant; sed postquam totam Judæam commotam esse, Judæosque omnes ubique gentium tumultuari, & conventus facere intellexerunt, ac multa damna occulte aperteque Romanis inferre, cum iisque complures alias gentes lucri cupiditate conjungi, ac fere ob eam causam omnem Orbem terrarum commoveri: Hadrianus optimos quoque Duces adversus eos mittit, &c. Hadrianus novam urbem Hierosolymitanam anno centesimo decimo nono adificavit, ut suo loco dictum, & ubi Dei Opt. Max. templum fuerat, Jovis Capitolini templum excitavit. Recte Hieronymus in Epistola ad Dardanum ait, Hierosolyma quinquaginta annis post everisionem Titi ab Hadriano inaurata, quod verum est, ut annos illos L. a morte Titi numeranti patet. Parte alia Hadrianus bis in Syriam fuit. Primo, præfatus Christi anno, quo Hierosolyma condidit. Secundo, anno Christi centesimo vicesimo octavo, quo Syriam a Phœnicie separare voluit. Tunc itaque Judæi tumultuari coeperunt, ut diximus cum Spartiano. Sed quia ab eo tempore Hadrianus semper in Oriente vel in Ægypto fuit, Judæi quiescendum sibi esse putarunt. Post ubi Hadrianus longe abesse visus est, palam defecerunt; ideoque currenti anno, ut accurate Eusebius in Chronico tradit. Remque ita se habuisse colligo ex Dione, qui Judaico bello narrato, inquit: *Eodem tempore Hadrianus templum Jovis Olympii, in quo ipsis quoque statua posita fuit, Athenis adificavit, jussitque in eo draconem allatum ex India collocari: ac Dionysia defunctus maximo apud eos Magistratu, patriæque veste indutus, magnifice celebravit. Vides, quam belle Dionem inter & Spartianum conveniat. Ex hujus narratione superius allata colligitur, Hadrianum anno circiter CXXVIII. Athenis fuisse, & Jovis Olympii templum dedicasse, eaque tempestate Judæos bellum movisse. Non aliud autem Dio in literas mittit, nisi quod bellum Judaicum**

[1] Coss. *Sentius Augurinus*, & *Severianus*. Prænomena utriusque desiderantur, at geminati consulatus nota *Serviano*, seu *Severiano* apponenda est, si Onuphrium sequi velimus, qui *Severianum* consulem primum successum fecit A. D. 129. Quum vero veterum inopia monumentorum de eorum prænominibus ac veris nominibus incerti sumus, scribentur nobis ita: . . . . . *Sentius Augurinus*, & . . . . . *Arrius Severianus II.* Fasti Idatiani, & Vindebonenses: *Augurino*, & *Sergiano*. Ita & Prosperi Chronicon.

cleando, ubi ait, Salvii Juliani scripturam statuisse illud in primis, debere omnes civitates consuetudinem Romanæ urbis sequi ac leges, non ipsam quæ esset aliarum civitatum. Cum enim olim Prætores suo arbitratu edicta proponerent, ea annua erant, & (quod ait Cicero (a) in Verrem) a Kalendis Januarii incipiebant, eademque die verso anno finiebant; sed per Hadrianum Imperatorem factum est, ut idem Salvius Julianus universale edictum scriberet, quo omnes in posterum Prætores uterentur, eaque de causa perpetuum est appellatum; meminit ejusdem

(a) Cicero in Ver. lib. 1.

daicum, quod anno tantum Hadriani XVIII. extinctum, uno tenore recitat, & postea ad ea redit, quæ horum tumultuum initio ab Hadriano Athenis gesta sunt. Quare Baronius motum Judaicorum exordium cum anno Christi CXXVIII. recte collocavit.

IV. Belli Judaici origi-

Eusebius, qui tam in Chronico, quam in libris de Demonstratione, Aeliam ab Hadriano post bellum Judaicum conditam scribit, Baronium, alioque plures in errorem induxit. Tantum enim abest, inquit Scaliger in Animadversionibus Eusebianis, quem Valefius in Notis ad lib. 4. Eusebii sequitur, ut Aelia condita fuerit ab Hadriano post partam de Judæis victoriam, ut bellum Judaicum ex Aelie conditi originem cepit. Nam cum Judæi urbis suæ solum ab alienis occupatum viderent, & in eo ipso loco, in quo Dei templum olim fuisset, sacra fieri Jovi Capitolino animadverterent, eam injuriam minime ferendam rati, arma corripuerunt, & initium fecerunt hujus belli ab Eusebio in Historia descripti. Ibi tamen cap. 6. dupliciter fallitur, tum quod urbem Hierosolymanam sub Hadriano penitus everfam fuisse scribit, tum quod Aeliam Capitolinam ab eodem Hadriano conditam esse existimavit post expugnationem Beththaræ. Et tamen constat ex Josepho, Hierosolymanam prorsus a Tito fuisse everfam, ita ut aratum etiam ejus solo fuerit impressum. Certe Eusebius eo in loco aperte non dicit, Hierosolymanam ab Hadriano everfam fuisse, sed id tantum obscure innuit. In libris autem de demonstratione & in Chronico diserte affirmat, Hierosolymanam funditus ab Hadriano everfam esse. Quod vero ad Aeliam conditam spectat, jam ostendimus, illum Imperii Hadriani initio contigisse.

V. Hierosolymanam Aeliam appellatam.

Eusebii autem error inde processit, ni fallor, quod cum Hadrianus anno CXXXVI. Vicennalia edidit, & novæ urbi a se jam antea constructæ, Aelie nomen dedit, ex eorum temporum usu, qui ferebat, ut annis hujusmodi solemnibus destinatis novæ urbes aut ædificarentur, aut dedicarentur, aut novis nominibus appellarentur, ipse Eusebius putavit, Aeliam fuisse tunc conditam. Unde licet bellum Judaicum anno XVIII. Hadriani in Historia gestum dicat, in Chronico tamen nonnisi anno Hadriani XX. scri-

edicti Eutropius (b), & alii; cuius nos meminisse volumus, quod ex eo haud levis oborta est occasio Christianam religionem exagitandi, cum eo edicto cogerentur Christiani secundum Romanæ urbis consuetudinem vivere, atque leges, quæ ut plurimum adversarentur ipsorum institutis. Proposuit & Hadrianus edictum de vigesima parte hæreditatis Fisco applicanda; cujus occasione putamus accidisse, ut idem primus (quod ait Spartianus) Fisci advocatum instituerit: porro hujusmodi Hadriani edictum a Justiniano Imperatore (c) fuit abrogatum.

(b) Eutrop. l. 9.

(c) l. 3. C. de edicto divi Hadri. tollendo.

bit: Aelia ab Aelio Hadriano condita; in Historia vero: In hunc modum cum civitas Judæorum e gente nudata esset, post hæc Alienigenis eo confluentibus, urbs & colonia civium Romanorum efflata, in honorem Aelii Hadriani Imp. Aelia nuncupata est. Ubi vides Eusebium, urbis appellationem cum ejus conditi confundere; qua in re non semel ab Antiquis peccatum. Præterea Nicephorus, qui lib. 2. cap. 24. tradit, Hadrianum de suo nomine urbem excitasse, addit, post bellum Judaicum eam Aeliam esse appellatam. Hierosolymanam numquam dirutam usque ad solum nisi sub Hadriano, Hieronymo cap. 10. in Daniele persuasit Eusebius, quod a Scaligero loco laudato confutatum.

Non audiendus autem Valefius citatus, qui ait Hadrianum Hierosolymanam non instaurasse, neque ejus mentem fuisse, ut eam urbem suscitaret, quippe qui insensibilis esset Judæis, qui tunc hostes populi Romani erant, sed Aeliam urbem condidisse. Non audiendus, inquam, quia Zonaras in Hadriano scribit: Urbem in Palestina pro everfis Hierosolymanis conditam Aeliam Capitolinam nominavit. Et quo in loco Dei templum olim fuerat, eo in loco post Jovis lucum condidit. Neque aliter loquitur Hieronymus in Epitaphio Paula, cum dicit: Ingressa est Hierosolymanam, qua ab Aelio postea Hadriano de ruinis & cineribus civitatis in Aeliam suscitata est. Beda pariter, seu quis alius in Expositione locorum & urbium, quarum mentio fit in Actibus Apostolorum; Hierosolymanam Metropolim quondam Judææ, qua nunc ab Aelio Hadriano Casare, quod eam a Tito destructam latiore situ instauraverit, Aelia cognominata est, &c. Ad has auctoritates respondet Valefius, hos Auctores improprie locutos esse. At hæc responsio minime satisfacit. Idem enim Hieronymus in Epitola ad Dardanum de terra repromissionis ait: Cum ipsa Metropolis tua prius Jobus, postea Salem, tertio Hierosolymanam, & nunc Aelia. Vides ut sibi semper constet Hieronymus. Denique urbes, quæ vel ex aliarum ruinis creverunt, vel quæ procul a priori situ ædificatæ, & antiquarum nomen ferunt, loco earum ædificatæ dicuntur. De fine belli Judaici infra agetur.

VI. Pro everfis Hierosolymanis condita Aelia.

I. Bellum Judaicum instauratur.

Sequitur Christi annus centesimus trigessimus quintus, Coss. Hybero & Silano: cum bellum Judaicum multis annis a Rufo Judææ Præside (ut dictum est superius) administratum, non modo non confectum est, sed difficilius in dies instauratur: majores enim animos absentia Principis Judæi fumentes, provinciam Palæstinam depopulantur; de his enim Eusebius hoc anno decimo sexto Hadriani Imperatoris hæc ait in Chronico: Judæi in arma versi, Palæstinam depopulati sunt, renente provinciam Tiujo Rufo, cui ad opprimendos rebelles Hadrianus missi exercitum; immo & novos duces.

(a) Dio in Hadriano.

Julius Severus de bellat rebellantes Judæos.

Tunc enim Hadrianus (inquit Dio a), minime cunctatus, præcipuos Romanorum duces adversus eos misit: quorum primus Julius Severus in Judæam ex Britannia vocatus. Hic minime ausus est prælium committere: nam & multitudine longe impar erat ad decertandum, & hi de salute desperaverant. Igitur divisos adortus, carptim, ut quosque poterat, comprehendens, pro multitudine militum atque Tribunorum tum ab alimentis & comæatu interclusos, tardius quidem, sed minore cum periculo penitus oppressit: pauci admodum evaserunt, atque a cæde superferunt. Ann. Eccl. Tom. II.

ces eorum quinquaginta celeberrima diruta sunt: vici ad nonngentos & octoginta quinque, qui sane frequentes & nominatissimi erant, direpti, & mox igne consumpti sunt; viri in excursionibus & præliis ipsis ad quinquaginta millia cæsi fuerunt: fame & morbis & igne ingens multitudo absumpta est: sic fere omnis Judæa desolata est: quam cladem etiam ante bellum multa ipsis denunciaverant; nam Salomonis sepulcrum, quod illi in supremo cultu & reverentia habent, sponte & nullo impellente discussum corruit: lupi & hyena passim per urbes incedentes ululabant. Non fuit incruenta victoria Romanis: siquidem multi eorum occubuerunt. Quare Hadrianus ad Senatum scribens, eo minime usus est principio: Si vos & filii vestri vultis, bene est: ego & exercitus valemus. Severum deinde debellatis Judæis in Bithyniam misit. Hucusque Dio de Judaici belli exitu: quod finem accepit tradit Eusebius (b) anno decimo octavo Hadriani Imperii: qua ratione nec ad illud usque tempus eum Romam rediisse, ex litteris tunc ad Senatum scriptis colligi potest: quæ autem post hæc facta sint, suo loco dicenda erunt.

(b) Euseb. in Chron. & hist. lib. 4. c. 6.

R 2 Chri-

SÆC. II. Anno Urbis 886. Olymp. 228. an. 1. A. C. 133.

ANNO PERIGDI GRÆCO-ROMANÆ 5626.
© 2. E. 1. P. 6. April. Indi. 1.
JESU CHRISTI 133. secundum Baronium 135.

TELESPHORI PAPÆ 8.
HADRIANI IMP. 17.

[1] AD num. I. Coss. Hiberus, & Sisenna.

I. Consules.

[2] Coss. Hiberus, & Sisenna. Prænomen Sisennæ adhuc laet, Hiberi tamen habetur, cui & Antonius nomen quoque est. Itaque scribimus: M. Antonius Hiberus, &... Mummus Sisenna. Vetus lapis in ædibus Capitolinis:

L. BALBILIUS. NUMITORI
ANUS. NATUS. PR. IDUS. MAIAS
ANTONIO. HIBERO. ET
MUMMIO. SISENNA. COS.
DECESSIT. VII. K. JANUARIAS
ORFITO. ET PRISCO. COS

Vixisse dicitur ANN. XVI. MEN. VII. D. XII. tot enim elapsi sunt a Consulatu Hiberi & Sisenna ad Orfiti, & Prisci consulatum.

Alius lapis editus a Grutero pag. CVIII. 7. nunc in hortis Justinianis, & ad veram lectionem restitutus a Fabretto pag. 506. n. 121. ubi de quibusdam militibus honesta missione dimissis. HIBERO. COS. FIGLINA ibidem apud eundem Fabretum n. 125. HIB. ET SISEN. COS. Lapis vetus in Donianis inscriptionibus cl. II. n. 144. pag. 101. M. ANTONIO. ET SISENNA COS. EX. R. LUCANONI HEBET. .... Falti Idatiani & Vindebonenses; Hiberus, & Sisenna. Prospero Chronicon: Ticerio, & Silano, librorum ostantia.

JESU CHRISTI
ANNUS
136.

SIXTI PAP.
ANNUS
5.

HADRIANI IMP.
ANNUS
17.

I. Quadra-
gesimale
jejunium
quando
institu-
tum.

Christi annus centesimus trigessimus sex-
tus, Coss. Serviano & Vero, anno
decimosextimo Imperii Hadriani, ab Eu-
sebio in Chronico ponitur jejunium Qua-
dragesimale Romani Pontificis auctorita-
te institutum atque præceptum. Quod si
hoc anno de eo promulgatum est decre-

rum Pontificium; non Telephoro, ut po-
nit, sed Sixto adscribendum est: eo enim
errore semel lapsis Græcis, dum duos Ro-
manos Pontifices Cletum & Anacleum
in unum conflant, accidit ut confusis tem-
poribus, confusa sint pariter actiones.
Cæterum non inus inficias, ab omnibus

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 887.
Olymp.
228. an. 2.
A. C. 134.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5627.

○ 3. D. 2. P. 19. Mart. Indi. 2.

JESU CHRISTI 134. secund. Baronium 136.

TELESPHORI PAPÆ 9.

HADRIANI IMP. 18.

I. Consules.

[I] D num. I. Coss. C. Julius Servianus III.
& C. Vibius Varus, ut demonstrat Card.
Norisius in Epistola Consulari pag. 82.

II. Marty-
rium Fax-
sini & Jo-
vite.

Hoc anno vel sequentis initio sancti fratres
Faustianus Presbyter, ac Jovita Diaconus Brixiae
in Italia, quo Hadrianus ex Oriente redux age-
bat, morti traditi sunt, Hadriano ibidem præ-
sente; quod martyrium a Baronio loco non suo
Baron. an. recitatum.

122. n. 11.
III. Christiani
Hadriano
imperante
vexati.

Dodwellus in Dissert. Cypriana XI. de Pau-
citate Martyrum, num. XXXVIII. & XXXIX. exi-
stimat, sub Hadriano nullam persecutionem fuis-
se, quod rescriptorum in favorem Christianorum
editorum meminerint Scriptores Christiani ab
Hadriani ætate proximi, nemo tamen editorum
persecutionem decernentium mentionem fecerit;
quod hæc persecutio a Sulpitio Severo quarta
appellatur, cum Eusebius quartam Marco Anto-
nino assignet, idemque senserint Eusebio anti-
quiores, uti Lactantius, Tertullianus, & Meli-
to Sardinensis; quod S. Justinus Martyr, ut pacem
Christianis ab Antonino Pio impetraret, Hadria-
ni nomine usus sit, quod non fecisset, si ipse Ha-
drianus Ecclesiam persecutus esset; & quod cu-

parit Hadrianus templa in omnibus civitatibus si-
ne simulacris construenda, quæ fama erat Chri-
sto fore dicenda, ut testis est gentilis ipse Lam-
pridius, ideoque eum a Christianis vexandis alien-
num fuisse, concludit Dodwellus. At complures
Hadriano imperante martyrium passos, Hiero-
nymus in Epistola LXXXIV. ad Magnum Ora-
torem nos dubitare non sinit. De Quadrato e-
nim loquens ait; Quadratus Apostolorum disci-
pulus, & Atheniensis Pontifex Ecclesiæ, nonne
Hadriano Principi Eleusinae sacra invisenti librum
pro nostra Religione tradidit? Et tantæ admi-
rationi omnibus fuit, ut persecutionem gravis-
simam illius excellens sedaret ingenium? Neque
dicat Dodwellus, Hieronymum cogitum Aucto-
rem non esse. Nam, ut supra dixi, qui in re-
bus Romanis Auctores coætaneos aut suppare non
requirit, eosdem in rebus Ecclesiasticis immeri-
to flagitat; cum res Ecclesiasticæ peioris condi-
tionis non sint, quam profanae, neque Euse-
bius & Hieronymus qui de Hadriana persecu-
tione locuti sunt, minorem in hac narratione
fidem mereantur, quam dum de aliis ante sua
tempora a Romanis gestis sermonem habent. Nul-
lum quidem ab Hadriano adversus Christianos
promulgatum edictum, sed quæ tam a Nerone
quam a Domitiano ad abolendam hanc sectam la-
ta fuerant, tam sub Traiano, quam sub Hadria-
no executioni mandata. Quod vero hæc perse-
cutio quarta a Sulpitio Severo appellatur, id
mirum videri non debet. Ut enim observat Vel-
serus in Commentario ad conversionem S. Afræ,
D. Augustini tempore vulgaris erat opinio,
decem plagis Ægyptiacis significatas fuisse decem
Ecclesiæ persecutiones, quæ a Nerone ad Dio-
cle-

CHRISTI
136.

SIXTI PAP.
5.

HADRIANI IMP.
17.

ejusmodi Ecclesiasticam sanctionem non
Sixto, sed Telephoro adscribi: non quod
ipse Quadragesimæ jejunium servandum
recens instituerit, quod olim constat in
Ecclesia ex Apostolica traditione esse ser-
vatum: nam (ut modo de Clemente at-
que Dionysio taceamus) de servando Qua-

dragesimali jejunio est admonitio sancti
Ignatii scribentis ad Philippenses: quod
ergo usu quodam ac pia traditione in Ec-
clesia servabatur, placuit decreto edito
stabiliri. Sed de Quadragesimali jejunio
tomo primo Annalium fufius dictum est.
Se-

clavianum Ecclesiam vexarunt. Quam opinionem
Augustinus lib. 18. de Civitate Dei cap. 32. ita
convellit, ut ostendat, Ecclesiam ante Nerone
tum in capite Christo, tum in Stephano, Jaco-
bo, Petro & fratribus reliquis persecutionem pas-
sam, sed non omnes persecutiones æque in nu-
merum redactas esse, vel quod leviores viæ,
vel quod novis edictis non excitata, vel quod
a decessoribus cœpta; non intermissis curis con-
tinuata, vel denique alia quavis de causa, ut
recte ait Velferus, qui addit, prorsus iniquum
est, qui Auctores inter se hæc de re dissentien-
tes propterea reprehendendos putet. Cum enim
de rebus convenit, cur in verbis non suo quis-
que iudicio utatur? Similis est in constituendis
persecutionum principis ratio.

IV.

Falsum
est, Ha-
drianum
templa
Christo a-
dificare
voluisse.

Quod ad Lampridium spectat, is de Alexandro
Severo in ejus Vita cap. 43. loquens ait: Christo
templum facere voluit, cumque inter Deos recipe-
re, quod C. Hadrianus cogitasse fertur, qui tem-
pla in omnibus civitatibus sine simulacris jussit
ferri: qui hodie idcirco, quia non habent numina,
dicuntur Hadriani, quæ ille ad hoc parasse diceba-
tur: sed prohibitus est ab illis, qui consulentes sa-
era, repererant omnes Christianos futuros, si id
optato evenisset, & templa reliqua deserenda. Sed,
ut Casaubonus in Notis ad eum locum observat,
de Tiberio narrat hoc Tertullianus, & alii Pa-
tres Græci ac Latini: de Hadriano vero nemo
illorum simile quicquam. Et mirum profecto,
tam nobilem Historiam, tot Fidei Christianæ
propugnatores acerrimos, viros undecumque do-
ctissimos, & quorum intèrerat hoc scire, potuis-
se fugere. Sed videtur hæc de Hadriano suspic-
io multo post ejus seculum hominum mentes
infecisse. Nam neque Justinus Martyr, neque
Athenagoras, neque Tertullianus, neque Cyp-
rianus, aut omnino quisquam ex illa veterum

Patrum manu, vel tenuissimam ejus rei suspi-
cionem fando unquam accepissent. Unde autem
vulgo multi seculo Lampridii hæc de Hadriano
concepissent opinionem, declarat Auctor ipse,
cum subjicit: Qui templa in omnibus civitatibus
sine simulacris jussit fieri: quæ hodie idcirco, quia
non habent numina, dicuntur Hadriani, quæ ille
ad hoc parasse dicebatur. En fontem & originem
hujus opinionis. Jussit Hadrianus, templa fieri
in omnibus civitatibus suo nomini sine dubio con-
secranda: quod & Spartianus in illius Vita te-
statur. Sed mortuo Hadriano priusquam hæc tem-
pla absolventur, mansere pleraque illorum im-
perfecta, neque unquam dedicata sunt. Exem-
plo potest esse illud quod Tiberiade magnifice
inchoatum, mox relictum est, necdum absolutum,
tandemque in usum balnearum a civibus destina-
tum, ut testatur Epiphanius contra Ebionæos.
Talia ædificia in plerisque civitatibus adhuc Lam-
pridii ætate extabant, inchoata solum, non per-
fecta, non dedicata; ac proinde, ut ait ipse,
sine numina & simulacro ullo. Hinc factum, ut
in animum inducerent multi, quibus assentitur
Lampridius, non sibi Hadrianum illa templa ex-
truxisse, verum Christo. Ita recte Casaubonus.
Nec denique ex Justinii factis Hadrianum nullam
persecutionem movisse deduci potest; cum S.
Martyr, ut persecutionis cessationem ab Anto-
nino Hadriani filio adoptivo impetraret, Hadria-
ni exemplum proposuerit, qui agnita Christiano-
rum innocentia finem persecutionis suo tempo-
re excitatae imposuisset. Aliæ conjecturæ, quas
ut suam opinionem tueatur, Dodwellus in me-
dium adducit, non plus firmamenti ac roboris
habent.

V.
Ultimus
Hadriani
Romam
adventus.

Quintus & ultimus Hadriani Romam adven-
tus ad præsentem vel insequentem annum revo-
candus. Vide dicenda anno CXXXVI. num. III. adven-
tus.

[I] Coss. C. Julius Servianus III. & C. Vibius Varus, Gruterianus lapis pag. CVIII. 7. SERVIA-
NO. III. COS. pag. CCCCXXXI. 9. MISSUS. AB. IMP. HADRIANO. AUG. SER-
VIANO. III. VIBIO. VARO. COS. Figlinæ apud Fabretium pag. 106. n. 122. SERVIANO
III. COS. Item alia pag. 509. n. 144. & sequentibus, in quibus; SEPVIANO. III. ET. VA-
RO. COS. Norisius in epistola consulari Gruterianam inscriptionem profert ex pag. CXV. 1. in
qua legitur: DED. XIII. K. MART. SER. SERVIANO. III. ET C. JUVENTIO VERO
COS. Sponius in Miscellan. pag. 263. habet ex schedis Barberinis; DED. XIII. KAL. MART.
SER. SERVIANO. III. ET JUVENTIO VERO COS. At perperam VERI cognomen,
pro VARI exscriptum esse, animadvertit Norisius. Figlinæ in Donianis inscriptionibus cl. II. n.
141. L. AEL. SERVIANO. III. ET VARO COS. EX FIG. DOMITI PARATI ET VE-
RI. DELIC. THE. D. N. Item; SERVIANO. III. ET VARO. COS. EX FIGUL. DIO-
NYSI. ET FESTI. SER. D. N. Num. 145. SERVIANO III. ET VARO COS. EX FI-
GUL. P. DIONYSI. ET. PLANCI. DOM. AUG. SER.

Ergo in vetustis monumentis horum consulum prænomena ac nomina nondum tuto invenire li-
cuit. Serviano, si fides est figlinæ Donianæ prænomen Lucii erit, ac insuper nomen aliud Aelii.
Idcirco apud Panvinium in Fastis A. D. 107. & III. quibus Servianus consul suffectus fuit, men-
dole C. Servilius Ursus Servianus, & C. Julius Ursus Servianus appellatur. Nos ergo ex allatis
monumentis hos consules ita exhibemus; L. Servilius Aelius Servianus III. & C. Vibius Juventius
Varus. De Serviano Spartianus in Hadriano cap. VIII. Serviano tertium consulatum, nec secum tamen,
quum ille bis ante Hadrianum fuisset, ne esset secunda sententia, non petenti, ac sine preceatione con-
cessit. Fasti Idatiani: Severo III. & Varo. Vindebonenses; Serviano, & Varo. Prosperi Chronicon;
Serviano II. & Vero. In omnibus mendose, & oscitanter.

JESU CHRISTI ANNUS 137.

SIXTI PAP. ANNUS 6.

HADRIANI IMP. ANNUS 18.

Sequenti anno Domini centesimo trigesimo septimo, Cois. Pompeiano & Acilliano, decimo octavo Imperii Hadriani anno (inquit Eusebius in Chronico) bellum Judaicum, quod in Palestina gerebatur, finem accepit, rebus Judaeorum penitus oppressis. Ex quo tempore etiam introeundi eis Hierosolymam licentia ablata, primum Dei nutu (sicut Propheta vaticinati sunt) deinde Romanis interdictionibus. Idemque auctor in Chronico itidem post sequentem annum haec habet. Aelia ab Aelio Hadriano condita; & in fronte ejus portae, qua Bethlehem egredimur, susculptus in marmore, significans Romanam potestati subiucere Judaeos. Haec Eusebius: sed haec de Aelia aedificata, atque suae in superliminari posito, Cassiodorus sequenti anno recenset. Quae autem hoc ipso anno contigerint, idem Eusebius (a) in historia sic describit: Jam vero cum decimo octavo anno Imperii Hadriani bellum...

(a) Euseb. hist. lib. 4. c. 6.

juxta urbem Bethlehem nuncupatam (qua Judaei prohibiti ingressu & aspectu paterni soli, erat omnium rerum praesidiis munitissima, neque adeo longe a civitate Hierosolymorum sita) vehementius accenderetur: cumque extra urbis moenia longinquiore temporis spatio continuaretur obsidio, & rerum novandarum auctores fame & siti essent ad extremam prope perniciem detrusti, & caput illius temeritatis debitas poenas persolvisset; Aristo Pelleus narrat, universa genti ex illo tempore profusus interdictum, ne pedem in agrum Hierosolymitanum aliquando inferrent, & legis decreto institutumque Hadriani (ille plane sic in mandatis dederat) ne vel ex edito loco paternum solum oculis aliquando aspicerent. Hierusalem ergo cum ita esset Judaeorum gente orbata, & veteribus incolis profusus destituta, genereque frequentata externorum hominum; deinceps cum esset a Romanis occupata, nomen commutavit; & in honorem Aelii Hadriani Imperatoris, quae

Bellum Judaicum anno praecedenti profligatum. Eusebius enim in Chronico de ejus fine agit anno Abrahami 2150. qui Kalendis Octobris anni Christi CXXXIII. inchoat. In Historia vero lib. 4. cap. 6. hoc bellum anno Hadriani XVIII. finem accepisse tradit, quod Marianus Scotus & Hermannus Contractus ab illo didicerunt. Praeterea in Collectaneis Graecis a Scaligero publicatis, anno primo Olympiadis CXXXVIII. qui mense Julio anni Christi CXXXIII. incipitur, habetur: Ισθμία πᾶσα κενήθησι. ἐκλειψίς ἐλάτω: id est, tota Judaea commota est. Eclipsis Luna. Ptolemeus lib. 10. cap. 1. observat eclisim Lu-

II. Finis belli Judaici.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5628. SÆC. II. Anno Urbis 888. Olymp. 228. an. 3. A. C. 135. JESU CHRISTI 135. secundum Baronium 137. TELESPHORI PAPÆ 10. HADRIANI IMP. 19.

I. Consules. [1] AD num. I. Cois. Pontianus, & Atilianus, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 83.

[2] Off. Pontianus, & Atilianus. Prænomina ac alia nomina omittit Pagius, quæ re vera adhuc latent. Figlina apud Fabretum pag. 509. n. 139. PONTIANO ET ATILIANO COS. ex qua Norisius in epistola consulari pag. 83. ceterorum errores emendat. In ædibus Capitolinis extat vetusti lapidis fragmentum, imperio Adriani scriptum, in quo Atiliani consulis nomen compareret, ut & Aproniani; sed alia eorum nomina, quorum vestigia ibi supersunt, injuria temporis evanuerunt. Hoc fragmentum prius exstabat Tibure in Ecclesia Fratrum Carmelitarum S. Petri, in gradibus aræ majoris. Illud exscripsit A. D. 1727. Antonius Maria Lupus presbyter Societatis Jesu, inseruitque Dissertationi in Epitaphium sanctæ Severæ martyris pag. 23. Nos autem hic damus, prout in marmore legitur:

..... RALITATES PUB.....
..... RAIANI. HADR.....
..... X. COS. III. P. P. IM.....
..... ISPANIAM. BAETICAM.....
..... PEBILO. APRONIANO. COS. IN.....
..... NIO. ATILIANO. COS.

Vetus lapis in Donianis inscriptionibus cl. I. n. 9. pag. 3. PRI. ID. DECEMB. PONTIANO. ET ATELANO. (sic) COS. Figlina ibidem cl. II. num. 118. pag. 98. OP. DOL. EX. PR. LUCILL. FEL. CAR. FE. PONT. ET. ATILIA. COS. Figlina item inter rudera Villæ Tiburtinæ Hadriani Casaris, detecta mense Octobri A. D. 1736.

OP. DOL. EX. PR. LUCIL. FEL. CALVET. PONT. ET ATILIA. COS.

Vides, extremum nomen lineæ primæ Calpetani esse, ex quo emendanda figlina Doniana, ubi CAR. FE. mendose legitur. Fassi Idatiani: Pontiano, & Aquilino Rufo. Vindebonenses; Lupercio & Attico. Prosperi Chronicon: Pompeiano, & Atiliano; corruptissime in omnibus.

CHRISTI 137.

SIXTI PAP. 6.

HADRIANI IMP. 18.

qui eam devicisset, illustrandum, Aelia appellata est. Haec de bello Judaico (sub Hadriano Eusebius: quæ autem de Marco subdit, suo loco dicemus.

II. Cur porci imago super portam posita.

(a) Horus in hieroglyph. & Pier. hieroglyph. lib. 9.

(b) Euseb. in verbo Porcus.

(c) Pier. Hieroglyph. lib. 9.

(d) Plutarch. in Symp. 1. 4. 9. 5. III.

Sed nec illud dicere prætermittamus: Cur super portam (quod ait Eusebius) qua egrediebantur Bethlehem, porcum in marmore sculptum Hadrianus voluit collocari? Num ad designandum Judæos esse omnium hominum scelestissimos? quippe quod ejusmodi simulacrum esse soleret hieroglyphicum (a) hominum veritatem spernentium, profanorum, perniciosorumque, atque eorum denique qui a Deo penitus essent averfi. An potius quod porcus videretur ob infractum in bello robur esse Romanorum insigne? nam & tradit Festus (b), quintum signum militare fuisse porci imagine effigiatum, quod & bellis finis (ut tradit) symbolum esset: porcorum imagines in militaribus signis etiam Diocletiani temporibus, immo & Honorii Imperatoris, visas esse, satis liquet (c). An potius quod (ut dicemus) eadem via in Bethlehem fuerit ab Hadriano erectum templum Adonidi, quem aper occidit? cum alioqui sciamus Plutarchum (d) cultum Adonidis, iridemque Bacchi, Judæis impingere.

Verum licet hæc omnia recte dici possint: tamen quod Hadrianus novam illic condidit civitatem, quam Aeliam nominavit; cum sciret olim ejusmodi animal primum fuisse signum Aenæ condendæ civitatis Lavinii (ut inter alios Virgilius octavo Aeneidum cecinit) existimari potest, ejusdem quoque animalis signum super portam recens a se extractæ civitatis erigi voluisse, ut redderet in eodem opere idem antiquitatis egregium monumentum; quo & numisma ejusdem Hadriani expressum vidimus, nempe porcam cum porcellis fugentibus ubera, ut Aenæ diximus demonstretur: quod hic tibi effigandum curavimus.

(e) Ex Sebest. Eriz. 20.

(e)

Ejusmodi quoque formæ fuisse credi potest exemplar super portam Aeliæ collocatum, licet porci unius Eusebius meminisse videatur. Cæterum & illud in dubitationem revocari minime debet, Hadrianum eo signo Judæis inter cætera omnia infensissimo significare valuisse Judæos propria civitate patrioque solo esse penitus interdictos: ejusmodi enim animalium genus ex Josepho alibi diximus Judæis fuisse nefandum (f), atque visu etiam execrandum; quamobrem ne istæ signa militaria viserentur in regione Judæorum, principes ipsorum olim a Vitellio (g) in Arabes profecturo deprecati sunt transitum. Hæc autem licet ab hoste, tamen non nisi divino numine suaudente, atque in Judæos ulciscente facta esse quisque prudens intelliget. Qui olim esse divinæ legis præscripto (h) super portarum postes verba Dei scribere iussi sunt; spreto salutari Verbo in salutem ipsorum a Deo misso, ac proinde ab eo rejecti, ejusmodi tam insignem ignominiam notam pati coguntur, ut loco divini oraculi, deformis porci simulacrum in postibus positum cerneretur.

Porcus erectus in titulum.

(f) Joseph. de bel. Judaic. 1. 5. c. 11.

(g) Idem. antiq. 1. 8. c. 7.

(h) Deut. 19. 11.

Sic itaque ultus est Hadrianus (inquit Orofius i) Christianos, quos Barcochebas dux illorum quod sibi adversus Romanos non assentirentur, excruciat. De eadem clade Judæorum S. Hieronymus (k) hæc addit: Legamus veteres historias, & traditiones plangentium Judæorum, quod in tabernaculo Abrahamæ, ubi nunc per singulos annos mercatus celeberrimus exercetur, post ultimam everisionem quam sustinuerunt ab Hadriano, millia hominum venditata sunt: & quæ vendi non potuerint, translata in Aegyptum, & tam naufragio & fame, quam Gentium cæde truncata. Isti ergo virores, & Domini ultores, qui occidebant, & non dolebant, vendebant pecora, atque dicebant, Benedictus Dominus, divites facti sumus; hanc habebant sententiam: Propter peccata sua offendere Judæi, adeo eos oppressimus, & ex pretio eorum divites facti sumus. Hæc Hieronymus. Porro (l) Celsus Epicureus, cum Judæorum, tum etiam Christianorum hostis infensissimus, quod illi nec domum vel terræ vestigium amplius possiderent, & Christiani ubique terrarum peterentur ad necem, exprobrans hæc ait: Non enim dicturus es, quod Romani a te persuasi, relicti

IV. Orofius i) Christianos, quos Barcochebas dux illorum quod sibi adversus Romanos non assentirentur, excruciat. De eadem clade Judæorum S. Hieronymus (k) hæc addit: Legamus veteres historias, & traditiones plangentium Judæorum, quod in tabernaculo Abrahamæ, ubi nunc per singulos annos mercatus celeberrimus exercetur, post ultimam everisionem quam sustinuerunt ab Hadriano, millia hominum venditata sunt: & quæ vendi non potuerint, translata in Aegyptum, & tam naufragio & fame, quam Gentium cæde truncata. Isti ergo virores, & Domini ultores, qui occidebant, & non dolebant, vendebant pecora, atque dicebant, Benedictus Dominus, divites facti sumus; hanc habebant sententiam: Propter peccata sua offendere Judæi, adeo eos oppressimus, & ex pretio eorum divites facti sumus. Hæc Hieronymus. Porro (l) Celsus Epicureus, cum Judæorum, tum etiam Christianorum hostis infensissimus, quod illi nec domum vel terræ vestigium amplius possiderent, & Christiani ubique terrarum peterentur ad necem, exprobrans hæc ait: Non enim dicturus es, quod Romani a te persuasi, relicti

(l) Apud Orof. contra Cels. lib. 8. prope finem.

non est usus illo exordio, quo uti Imperatores consueverunt; si vos liberique vestri valent, bene est: ego quidem & exercitus valimus. Quare nondum Romam redierat Hadrianus, cum bellum illud finitum, quem tamen certum est currenti anno mensis Maji initio Romæ fuisse, ut anno sequenti videbimus: neque enim ad Senatum hujusmodi literas Hadrianus dedit, nisi cum Roma absens erat.

litis carimonis ritibusque patriis, tuum Altissimum (aut quomodocumque appellandus est) invocaturi sint, ut descendens pugnet pro eis, nec opus sit aliis viribus. Idem enim Deus jam antea tum hoc ipsum, tum alia majora suis pollicitus, ut vos ipsi fatemini; videtis quantum vel illis vel vobis profuerit: cum illis prosperato terrarum dominio ne gleba quidem, aut domicilium factum sit reliquum; vos ubicumque per latebras erratis, queramini ad supplicium. Hæc Celsus; quem erudite fortiterque, in iis quæ ad Christianos pertinent, Origenes redarguit. Sed revertamur ad Hadrianum, & ipsum quidem non tantum in Judæos, sed etiam in Christianos infensum.

V. Non solum enim (quod scribit Dio a) in contumeliam Judæorum ex adverso templi ædem Jovi excitavit; sed in odium Christianorum ibi degentium, quæ sanctissima habebantur loca, æque poluit simulacris: nam de his hæc tradit S. Paulinus (b) in epistola ad Severum: Hadrianus existimans se fidem Christianam loci injuria perempturum, in loco passionis simulacrum Jovis consecravit, & Bethlehem Adonis fano profanata est: ut quasi radix & fundamentum Ecclesiæ tolleretur, si in iis locis idola colerentur, in quibus Christus natus est, ut pateret; ut regnaret; judicatus est, ut judicaret. Me miserum: etiam ista pro me Dominus omnipotens perpeti non recusavit: ut ubi pro salute generis humani crucifixus penderat, ibi hominum sacrilegio sperneretur; & super cruce, ad quam Orbe concusso, & Sole refugio, & dissidentibus mortuorum excitatione monumentis, rerum natura nutaverat, stabat simulacrum demonis, & in ara simulacri pecudum busta fumabant, & Dei nomen deferebatur statuis mortuorum; cum ipse vivorum Deus qui & resurrectio mortuorum est, non solum mortui, sed crucifixi hominis blasphemaretur opprobrio.

VI. In Bethlehem quoque, ubi (c) agnovit rat bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, ibi principes hominum, infanti Salvatorem Deum, infames hominum amores, mortisque coluerunt: prodita novo sidere Regis æterni ubi cunabula supplices cum suis opibus adoraverunt Chaldæi, ibi barbaras libidines sacraverunt Romani. Ubi natum Salvatorem cum exercitu Angelorum concinentes cælesti gaudio salutaverunt illustrata nocte pastores, ibi Veneris amasium mixta semiviribus planxere meretrices. Proh dolor! quæ pietas hominum hanc impietatem compensare poterit? Ubi sacra nati Salvatoris infantia vagiebat, illic Veneris lamenta fingentium lascivis luctibus infamavit ululabat: & ubi Virgo peperit, adulteri colebantur. Mansit hoc sæculi prioris nefas in tempora nostris proxima Constantini. Hucusque Paulinus, ad quem hæc S. Hieronymus (d): Ab Hadriani temporibus usque ad Imperium Constantini, per annos circiter centum octoginta in loco resurrectionis, simulacrum Jovis; in crucis rupe, statua ex marmore Veneris a Gentibus posita colebatur; existimantibus persecutionis auctoribus, quod tollerent nobis fidem resurrectionis & crucis, si loca sancta per idola polluerent. Bethlehem nunc nostram, & angustissimum Orbis locum, de quo Psalmista canit: Veritas de terra orta est; lucus inumbrabat Thamuz, id est, Adonidis: & in specu; ubi quondam Christus parvulus vagit, amasius Veneris plangebatur.

VII. Severus (e) etiam meminit simulacri demonum in loco passionis Dominicæ constituti: & S. Ambrosius in Psalmum quadragesimum tertium plane significat, locum passionis, quem Calvaria dicimus, mutato nomine, fuisse Venerarium nominatum, a Veneris ibi posito simulacro. Sed quod ad Bethlehem pertinet, Origenes (f), qui longe ante quam a Constantino loca illa expurgarentur, claruit, cum agens contra Celsum, Bethlehem meminit, nihil tale de eo loco attingit; quem fama celebrem etiam Gentilibus fuisse tradit, cum ait: In Bethlehem speluncam ostendi, ubi ille sit natus: quod utique & in illis locis percelebre est, vel apud eos quidem, qui a fide sunt alieni, fama & nomine circumfertur, eadem & in spelunca Jesum quendam, quem Christiani adorant & demirantur, genitum esse. Hæc ipse: quibus apparet, nequaquam valuisse Hadrianum suis artibus Christi cunabulorum memoriam obliterare, quin apud Gentiles quoque eadem essent illustra.

Quod autem ad extructionem Æliæ pertinet, Epiphanius (g) id aggressus est Hadrianum testatur, postquam ex Ægypto in Palæstinam advenit: quod non nisi his temporibus post debellatos Judæos potuit accidisse, licet Dio (quod dictum est) id prius factum velit. Rem vero gestam, occasione Aquilæ Pontici sacrorum librorum interpretis, his verbis enarrat: Reperit Hadrianus civitatem totam solo æquatam, & templum Dei conculcatum, exceptis paucis domibus, & Ecclesia Dei, quæ parva erat eo loco, ubi reversi discipuli, quando Salvator assumptus est ab Oliveto, ascenderunt in cœnaculum: illic enim ædificatum fuerat, hoc est, in parte Sion, quæ a devastatione relicta erat, & partes domiciliorum circa ipsam Sion, & septem synagogæ, quæ solæ in Sion stabant velut ingruia: ex quibus una relicta fuit usque ad tempus Maximianæ Episcopi, & Constantini Regis, veluti tentorium, ut scriptum est. Itaque animo versat

(*) Dio in Hadriano.

(b) Paulinus epistola II. Hadrianus loca sancta profanata.

(c) Isaia 2. Bethlehem profanata.

(d) Hier. ep. 13.

(d) Hier. ep. 13.

(e) Sever. hist. lib. 2.

(f) Orig. contra Celsum lib. 1.

(g) Epiph. lib. de mensur.

Qualis reperta ab Hadriano Hierosolyma.

Æliam ædificat Hadrianus.

IX. De Aquila Pontico.

fat Hadrianus extruere urbem, non tamen templum. Et adeptus Aquilam hunc prædictum interpretem, qui Græcus erat, & socium ipsius a Sinope Ponti oriundum, constituit ipsum illic operarum extruendæ urbis præfectum. Imposuit autem urbi proprium suum nomen, & regii nominis appellationem: sicut enim ipse Ælius Hadrianus nominatus erat, sic etiam civitatem Æliam nominavit.

Itaque cum Aquila degeret in Hierusalem, & videret discipulos Apostolorum ipsorum Apostolorum florentes fide, & magna signa operantes sanationum & aliorum miraculorum (erant enim reversi ab urbe Pella in Hierusalem, isticque docebant: nam cum urbs Hierosolymorum capienda esset, præmoniti fuerunt omnes discipuli ab Angelo, ut migrarent ab urbe funditus perdenda: hi itaque transmigrarunt, & habitaverunt in dicta urbe Pella ultra Jordanem, quæ ex decem arbiur numero esse dicitur: at post devastationem Hierusalem reversi, velut dixi multa signa perficiebant) Aquila ingreditur mente compunctus, Christianismo credidit: & cum petisset progressu temporis signaculum in Christo, id ipsum assecutus est. Cum autem a pristino suo habitu non discederet, a credendo videlicet vana astrologia, quam exacte edoctus erat, sed quotidie positionem natiuitatis suæ spectaret, redargutusque a doctoribus & increpatus ea gratia, se non corrigeret, sed potius contentiose opponeret, & non consistentia confirmaret, fatum videlicet & narrationes de ipso: expulsus est rursus ab Ecclesia, veluti inutilis ad salutem. Ex quo facto amarulentiam, veluti ignominia affectus, mente

JESU CHRISTI ANNUS 138.

SIXTI PAP. ANNUS 7.

HADRIANI IMP. ANNUS 19.

ANNO Domini centesimo trigesimo octavo, Coss. Commodo Vero & Pompeiano: omni penitus Judæis occluso aditu Hierosolymam veniendi, deficientibus omnibus qui ex circumcissione usque in hunc annum eidem Ecclesiæ præfuerunt Episcopi, primus ex Gentibus ordinatus est Episcopus Marcus. Hæc Eusebius in Chronico, eademque alibi (c). Verum usque ad præsentem annum, quousque ex Judæis eam Ecclesiam rexerunt Episcopi, perseverasse in ea legalem cultum, Severus (d) testatur; dicens, etiam Judæis illis qui in Christianam religionem transissent, æque ac aliis, fuisse vetitum ejus ingressum urbis; nam ait: Et quia Christiani ex Judæis potissimum putabantur

(c) Euseb. hist. l. 4. c. 6.

(d) Sever. hist. l. 2. Legalia in hoc tempus apud Judæos viguiffe.

Ann. Eccl. Tom. II.

conceptit, & ad emulationem elatus est; & abnegato Christianismo, ipsiusque vita, profelytus fit, & circumcidatur Judæus: atque tunc laborioso studio tradidit seipsum ad discendum Hebræorum linguam, & ipsorum elementa. Ubi vero hanc summe didicisset, interpretatus est, non recta ratione usus, sed quæ aliqua ex receptis libris perverteret, irruens in Septuagintaduorum interpretationem, ut testimonia de Christo in Scripturis probata aliter ederet, &c. Hæc de Aquila Epiphanius.

Verum ab eo non nihil discrepat S. Hieronymus (a), dum ante Christi tempora eum claruisse tradit, quorundam opinione, qui eum fuisse discipulum Achibæ antiqui sectæ Phariseorum post Sammai & Hillel Principis existimarunt. Verior tamen sententia illa putatur, quod sub Hadriano Augusto vixerit; quam & reliqui scriptores recepisse videntur. Quod vero ad ejus interpretationem pertinet, sicut ab Epiphanio haud probatur, ita a S. Hieronymo interdum rejicitur, atque damnatur, vocante eum, Judaizantem hæreticum: licet ipse eam in aliquibus interdum probet. Sed quod queritur Epiphanius Aquilam depravasse studuisse translationem Septuagintaduorum interpretum, fortasse & eadem causa queritur Justinus martyr in dialogo cum Tryphone, cum Judæorum calumnias in eam translationem redarguit. Sed nec illud modo de Aquila prætermiserimus, affirmare S. Hieronymum (b), duas ab Aquila elaboratas esse divinae Scripturæ interpretationes, posterioremque priore

X. (a) Hier. in Isai. c. 8.

Quo tempore Aquila vixerit.

(b) Hier. in Zach. c. 3. de quass. Hebr.

(namque tum Hierosolyma non nisi ex circumcissione habebat Ecclesia sacerdotem) militum cohortem custodias in perpetuum agitare jussit, quæ Judæos omnes Hierosolyma aditu arceret. Quod quidem Christianæ religioni proficiebat: quia tum pene omnes Christum Deum sub legis observatione credebant: nimirum id Domino ordinante dispositum, ut legis servitus a libertate fidei atque Ecclesiæ tolleretur. Ita primum Marcus ex Gentibus apud Hierosolymam Episcopus fuit. Hucusque Severus.

Cæterum quod ait, Christianos ejus Ecclesiæ in hanc diem servasse legalia: haudquaquam putandum id eos fecisse more Cerinthi & quorundam aliorum hæreticorum, qui in omnibus legi consultum, esse

II. Legalia servata esse

CHRISTI
138.SIXTI PAP.
7.HADRIANI IMP.
19.

esse volebant, adeo ut etiam circumcisionem acciperent: nec enim eos recessisse ab Apostolorum Concilio ibidem habito, cui & Jacobus ejus Ecclesie Episcopus praesto fuit, dignum est existimare: sed potius leviam quaedam, ut scimus temporibus Apostolorum esse factum, pro occasione & tempore, arbitrio potius quam necessitate servasse. Omnes enim illos rediisse fuisse fidei, Eusebius (a), cum in historia singulos numerat, tradit. Cur vero non ponat singulorum sedis annos, rationem ipse reddit, sic dicens: *Episcoporum autem tempora, qui Ecclesiam Hierosolymitanam rexere, quoniam (ut fertur) vitam ad breve admodum tempus propagabant, nusquam scriptorum monumentis servata reperio: tantum tamen ex quorundam scriptis animadverto, Episcopos numero quindecim, ad obsidionem Hadriano regnante contra Judaeos factitatem, gradatim succedendo, illic fuisse, quos universos antiqua Judaeorum stirpe (totam namque Ecclesiam illam ex Hebraeis Fidelibus coaluisse constat) suos memorant, atque adeo Christi cognitionem ingenue verique amplexatos; ita ut ab illis, qui jam tum de rebus ejusmodi recte iudicium ferre poterant, re vera officio & ministerio Episcopali digni iudicarentur: qui qui-*

(a) Euseb.
lib. 4. cap.
3.

dem ab Apostolorum tempore ad eam usque obsidionem, in qua Judaei iterum a Romano Imperio descescentes, suere non exiguis proliis afflictati, serie sua successione continuata, eam Ecclesiam rexerunt. Haec Eusebius, qui singulos numerat, quos superius nos eodem auctore recensuimus. Numerat & Epiphanius (b) in Panario omnes Episcopos Hierosolymitanos ad usque tempora: verum menda aliqua quae ex Eusebio possunt corrigi, in eam ferriem irreperunt.

(b) Epiph.
in Panar.
haes. 66.

Eodem tempore Judaicis rebus compositis, totoque Oriente sedato, Hadrianus Imperator Romam (peragrato jam toto Romano orbe) se contulit; itemque (ut tradit Spartianus in Aelio Vero) Commodum Verum adoptavit futurum haeredem Imperii: qui cum, Consulatum aspiciaturus proximis Kalendis Januarii diem obiisset, adoptavit deinde Arrium Antoninum, qui postea Pius dictus est: sed ea demum lege, ut ille sibi duos adoptaret, L. Annium Verum, & M. Antoninum: hi sunt duo pariter Augusti, qui simul primum Republicam gubernarunt. (c) Spartianus in Hadriano. Erat Marcus Antoninus fratris uxoris sua filius, & Lucius Verus Aelii Veri, qui ab Hadriano fuerat adoptatus. Haec Spartianus (c). Porro haec de Antonini Pii ad-

III.
Hadria-
nus ad-
optat fi-
lios.

(c) Spar-
tian. in
Hadri-
ano. Pii.

transferre solitos. Occasione etiam istorum Vicennalium Ceionius Commodus Caesar nuncupatus, urbs Hierusalem Aelia appellata, & persecutio adversus Christianos continuata.

Ad num. III. Hadrianus initio mensis Maii anni praecedentis jam Romae erat. Extant enim Romae in adibus Farnesianis Inscriptiones duae Athleticae Graece exaratae, quas Gruterus pag. CCCXV. & CCCXVI. Latine recitat; Graece vero descripsit Octavius Falconerius in Dissert. de Inscriptionibus Athleticis. Prior his verbis concepta: *Imperator Caesar Divi Traiani Parthici filius, Divi Nervae nepos Traianus Adrianus, Pontifex Maximus, Tribunicia Potestatis XVIII. Cos. III. P. P. Congregationi Palaestrae, eorum, qui circa Herculeum Athleticorum sacrorum victorum coronatorum, Salutem. Etiam locum ubi vultis, iubebo dari vobis, & domum ad reconduendas tabulas publicas, & si duplicium (rectius Faber Argonisti lib. 3. cap. 27. libros seu regesta publica, hic vertit, inquit Falconerius) transmissionem necessariam putatis, hoc in vobis est. Legationem obiit Ulpius Domesticus. Valere. Pradie III. Non. Maiarum Roma. Hadrianus die decima mensis Augusti anni centesimi tricesimi quarti Tribunitiam Pot. XVIII. suscepit, quae initio mensis Maii anni CXXXV. adhuc in cursu erat. Quare initio men-*

III.
Quintus
& ultimus
Hadriani
Romam
adventus.

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 889.
Olymp.
228.
An. 4.
A.C. 136.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5629.

© 5. BA. 4. P. 9. April. Indi. 4.

JESU CHRISTI 136. secund. Baronium 138.

TELESPHORI PAPÆ 11.

HADRIANI IMP. 20.

I.
Consules.

[1] AD num. I. Coss. L. Ceionius Commodus, & Sex. Vetulenus Civica Pompejanus, ex duabus Inscriptionibus ab Onuphrio in Fastis recitatis.

II.
Hadriani
Vicenna-
lia.

Hadrianus Vicennalia Romae celebravit, quorum indicium Consulatus Ceionii Commodi, quem hoc anno Caesarem Hadrianus dixit, ut mox videbitur, Collega Civica patruo Veri Augusti, ut ait Capitolinus cap. 9. de vita M. Aurelii, ubi patruus pro avunculo accipitur, ut observat Card. Norisius in Epist. Consul. pag. 98. erat enim Vetulenus Civica frater uxoris Ceionii Commodi, postea Caesaris nuncupati. Jam autem saepius diximus, Imperatores annis huiusmodi solenniis destinatis, si Consulatum non sumerent, illum in propinquos aut illustriores viros

[2] Coss. L. Ceionius Commodus, & Sex. Vetulenus Civica Pompejanus. Recte quidem ex lapidibus Gruterus pag. XCIX. s. DED. K. JAN. L. CEIONIO. COMMODO. ET SEX. VETULENO. POMPEJANO. COS. Item pag. CCL. L. CEIONIO. COMMODO. SEX. VETULENO. CIVICA. POMPEJANO. COS. Et pag. DCCCLXXIV. s. DATA. XIII. K. IULIAS. IN HORTIS STATILIAE. MAXIMAE. CEIONIO. COMMODO ET CIVICA POMPEJANO. COS. Commodus addi potest nomen Veri, ut a nonnullis recentioribus factum est. Fasti Idatiani & Vindebonenses: Commodus, & Pompejano, Prosperi Chronicon; Pompiliano II. & Commodus.

CHRISTI
138.SIXTI PAP.
7.HADRIANI IMP.
19.

adoptione, cum qua (ut scribit Julius Capitolinus in Antonino) accepit & Tribunitiam potestatem, post obitum Aelii Veri contigerunt.

IV. Hadriano interim Romae agente, rursum Christiani deferuntur, ut deorum contemptores: inter alios enim Getulius Christianorum hospes & monitor, & frater ejus Amantius Tribunus, & Cerealis qui agebat Vicariam praefecturam, qui ab eis ad fidem Christianam conversus, a S. Sixto Papa in cryptis arenariis cum suis latitante est baptizatus, tenti sunt. Familia Cerealium Romae nobilissima erat, praefecturis frequentibus & Consulatus illustrata, quorum extant quamplurima monumenta: opportuniori loco inferius de illis agemus: porro de his omnibus descripsit Hadrianus, ut, nisi immolarent, ignibus traderentur; quod & factum est. Ann. Eccl. Tom. II.

IV.
Getulius
& focii
martyres.

mensis Maii anni elapsi Hadrianus Romae jam erat, ad eumque ea Legatio missa. Est hic quintus Hadriani Romam adventus, quem hujus anni initio contigisse arbitror; cum, ut superius dixi, bellum Judaicum exeunte anno CXXXIV. aut forsitan initio sequentis, confectum fuerit, cum Romam nondum Hadrianus pervenisset, ut indicant literae, quas post illud bellum ad Senatum scripsit.

Spartianus in Hadriano cap. 23. de Ceionio Commodus hoc anno Consule loquens ait: *Adoptavit Ceionium Commodum Verum, invitit omnibus: eumque Aelium Verum Caesarem appellavit. Ob cuius adoptionem Ludos Circenses dedit, & donativum populo ac militibus expendit, quem Praetura honoravit, ac statim Pannoniis impo-
IV. Aelius Verus Caesar dicitur. Baron. 3.*

C. JULIUS CAE
DUS. LIB. SAMIARIS
QUINTIANUS. SALUTEM
CUM PETIERITIS. A. M
UT. SI. CUI. QUID. VESTRUM, &c.
In fine legitur:
DATA. XIII. K. IULIAS. IN HORTIS
STATILIAE. MAXIMAE
CEIONIO. COMMODO. ET
CIVICA. POMPEJANO. COS
SAMYARIS. DORYPHORON.

Kirchmannus lib. 3. de Funeribus Romanorum cap. 14. refertur illud recitat, sed corruptum: loco enim priorum verborum legit: AELIUS CAESAR. DUOBUS. LIB. SANNAR. Ex

Sublatum viri sui Getulii corpus, quod flamma non combusserat, Symphorosa in arenario sui praedii sepelivit, ubi una cum Exuperantio presbytero & septem filiis, quos eodem Getulio patre genuerat, frequenter vigiliis celebrabat. Sed tandem ipsa tenta, simulque ejus filii, post acerbissimas quaestiones, diverso mortis genere, extincti sunt. Nomina filiorum sunt haec: Crescens, Julianus, Nemesius, Primitivus, Justinus, Staetæus, & Eugenius: de quibus jam martyrio consummatis haec apud Bedam: *Altera autem die Hadrianus praecipit corpora eorum in foveam altam projici: & Pontifices templorum posuerunt nomen loci illius, ad septem biothanasos.*

Vox Graeca in Latinitatem transit, a Graeco *Βιολοθάνασον*, id est violenta morte, qua voce utitur Lampridius in Heliogabalo, cum

V.

quibus in prima parte Dissert. Hypatica cap. 3. deduxi, Aelium ante XIII. Kal. Julias, seu diem XIX. Junii, jam Caesarem nuncupatum fuisse: id enim ex corrupta illa Inscriptione necessario sequatur. Sed Card. Norisius in Epist. Consulari pag. 49. recte animadvertit, Kirchmannum eam Inscriptionem corruptam accepisse, & in prioribus ejus verbis C. Julium Caesarem, non vero Aelium Verum haberi. Qua de re non dubitandum; cum Smetius Vir eruditissimus eam legerit, & ad Gruterum miserit, ut is scriberet. Initium itaque Imperii Caesari quoad mensum & diem L. Aelii, adhuc in obscuro latet.

Ex Inscriptione Gruteriana mox recitata in qua XIII. Kalendas Julias Aelium Verum non dicitur Caesar, sed tantum Ceionius Commodus, colligo, eo die, nempe decima nona mensis Junii, Aelium nondum Caesarem nuncupatum fuisse, aut saltem nuntium hujus nuncupationis tunc non pervenisse ad eum, cujus est illa Inscriptio seu rescriptum. Qui enim adhuc privati annum aperiabant, si postea Caesares aut Augusti crearentur, in Inscriptionibus Aedificisque publicis novae dignitatis nomine cohonestabantur, ut ostendit haec Inscriptio, quae pag. 63. apud Gruterum legitur:

POMPONIUS. FAUSTUS,
SILVANUM.
CUM BASE. D. D.
DEDICAVIT. IDIBUS APRILIBUS
IMP. M. AURELIO. ANTONINO III. IMP. VERO.
AUGUSTO. COS. II.

Anno Christi CLXI. Fastis nomen dedere M. Aelius Aurelius Verus Caesar III. & L. Aelius Aurelius Commodus II. Sed cum mense Martio ejusdem anni uterque Augusteam dignitatem consecutus esset, prior non jam Caesar, nec secundus vir privatus, sed uterque in monumentis publicis Imperator, aut Augustus appellatus. Imo tam in Fastis Idacii, quam Prosperi hic Consulatus his verbis exprimitur: *duobus Augustis.*

Quoad L. Aelii adoptionem, ea praepostero ordine a Spartiano locis num. IV. citatis narrata cum hoc anno peracta fuerit: Aelius vero anno centesimo tricesimo Praeturam gesserit. Capitolinus enim in Lucio Vero Aelii filio cap. 1. ait: *Natus est Lucius Roma in Praetura patris sui XVIII. Kalend. Januarias. Cap. vero secundo subdit: Post septimum annum in familia Avelianis*

V.
Post diem
XIX. Junii.

VI.
Quo anno
Aelius ad-
optatus.

(a) Tertul. de anim. c. 57. Biothana- ti dicti Christiani.

(b) 2. Cor. 4.

VI.

cum ait: Et predictum eidem erat a sacerdotibus Syris biothanatum se futurum; sed & Tertullianus (a) iterum, ut primo cum ait: Aut pessimum, secundum biothanatos, ut ipsis etiam vocabulis utar, quibus auctrix opinionum istarum magica sonant: & paulo inferius: Itaque invocantur quidem ahoi & biothanati. Hec de hac voce volumus elucidasse, quod in nonnullis sanctorum martyrum Actis appareat, Christianos ab Ethnicis ignominie causa, quod violente mortis sententiae obnoxii essent, Biothanatos nominari consuevisse; secundum illud Apostoli (b); Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos.

Extant autem horum omnium dictorum Martyrum Acta, aliaque vetera monumenta a nobis citata in Romano Martyrolo-

graductus, Marci moribus & auctoritate formatus est. Factum id anno Christi CXXXVIII. quo Marcus ab Antonino adoptatus. Quare si tunc septimum aetatis annum agebat Lucius, natus erat anno CXXX. & in eundem annum Aelii patris Praetura incidit. Nec dici potest, Aelium eo anno adoptatum esse; cum Spartianus tam in Aelio Vero cap. 2. quam in Hadriano cap. 23. diferte asserat, Hadrianum peragrato iam Orbe terrarum, ac postquam Romam venit, de successore cogitasse, ac Commodum seu Aelium Verum adoptasse. Aelii itaque Praetura non loco suo a Spartiano narrata, praesertim cum ante Consulatum geri solet. Res ita se habuit, Hadrianus ex Oriente redux Aelium, qui ab aliquot annis Praetura functus fuerat, in annum CXXXVI. Consulem designavit, cuius anni initio, quia eum Imperio destinabat, iterum Consulatum in annum CXXXVII. designavit, ac non multo post in filium adoptavit, tum Caesarem renuntiavit, Pannonia Provincia ei decreta: interimque ei Urbem permisit. Victor enim de Caesaribus in Hadriano inquit: Rus proprium Tibur secessit, permissa Urbe Lucio Aelio Casari. Neque enim Aelius ante huius anni finem vel sequentis initium in Pannoniam se contulit; cum omnes Pannonicae inscriptiones, in quibus Aelii Veri mentio, Tribunitiam Pot. XXI. anno sequenti inchoatam praeserant. Hinc liquet quantum Casaubonus & Salmasius in Notis hallucinati fuerint, quando scripsere, Vitam Aelii Veri, & Vitam Lucii Veri ejus filii ab una eodemque Auctore scriptam; licet prior Spartiano, posterior Capitolino attribuantur. Nam idem Auctor de eadem re alio alioque modo locutus non esset. Ceterum non existimo, Aelium Caesarem ante annum sequentem Tribunitia Potestate decoratum fuisse; cum ea nec in Nummis nec in Inscriptionibus geminata reperitur, & Aelius Kalendis Januariis anni CXXXVIII. extinctus fuerit; qui ideo jam Tribunitiam Potestatem non accepisset, si eam cum Caesare nomine accepisset. Ex his detegitur Scaligeri error in Animadversionibus Eusebianis ad num. 2145. ubi ait, Antinuum mortuum esse in Aegypto; in Aegypto autem venisse Hadrianum Consulatu Serviani anno CXXXIV. gesto, idque liquere ex epistola, quam ad eum scribit Hadrianus, quamque Vopiscus in Saturnino recitat. Nam cum in ea epistola Hadrianus de Aegyptiis loquens di-

gio, ubi omnium natalitia, celebritate anniversaria repetenda, certis habentur notata diebus, Tiburtini genere erant, & praclarissimae confessionis specimen ob oculos Hadriani in villa Tiburtina, quam omnium sumptuosissimam extruxerat, edidere. Aedificaverat enim mire (inquit Spartianus c) villam, ita ut in ea & provinciarum & locorum celeberrima nomina inscriberet, veluti Lycaum, Academiam, Prytanium, Canopum, Paecilum, Tempe vocaret; & ut nihil praetermitteret, etiam inferos finxit. Sed quae deliciarum causa extructa erat, doloris ac mæroris coepit esse exordium; nam in ea villa (idem ait) profluvio sanguinis pene ad exitum venit; non cessavit moribus, donec lenta tabe corpus paulatim deflueret: cum timens Imperio, in ejus affectatores saevire coepit, usque adeo ut nec Serviano feni-

(c) Spar- tian. in Hadrian.

Hadrianus dat poenas crudelitatis.

nona-

cat, in filium meum Verum multa dixerunt, manifestum est, eam ante annum CXXXVI. quo Aelius Verus ab Hadriano adoptatus, scriptam non esse, ideoque Servianum Consulatum, ad quem illam Hadrianus dedit, Consulatum suffectum, gessisse, ac diversum esse a Serviano anno CXXXIV. Consule ordinario, & denique eam epistolam ab Hadriano Romam ex Oriente reduce exaratam.

VII. Aelii adoptio magis explicatur.

His scriptis cum observassem Spartianum saepissime errasse, rursus in examen vocavi quae ex eo acceperam, detextique eum hallucinatam esse cum in Vita Aelii Veri cap. 3. de eo scribit: Adoptatus Aelius Verus ab Hadriano eo tempore, quo jam, ut superius diximus, parum vigeat, & de successore necessario cogitabat, statimque Praetor factus, & Pannoniae Dux ac rector impostus, mox Consul creatus. Falsum enim est Hadrianum Aelium adoptasse eo tempore quo parum vigeat, & de successore cogitabat. Ejus quippe adoptio ante annum CXXX. peracta, cum eo anno Aelius Praeturam gesserit, & dum eam dignitatem gereret, Lucius ei natus sit, ut jam a me demonstratum. Tum Hadrianus anno CXXXIII. aut sequentis initio Aegyptum reliquit & in Syriam venit, ubi cum esset, scripsit ad sororis suae virum Servianum tunc Consulatum ordinarium Epistolam quam inseruit Vopiscus Vitae Saturnini tyranni, ex qua liquet Aelium jam ab eo fuisse adoptatum: Ut primum, inquit, inde discessit, & in filium meum Verum multa dixerunt. Sed eum neque Caesarem dixit neque Imperio destinavit, imo neque de ipso sibi subrogando jam cogitaverat; Imperatores quippe sine spe successoris filios adoptabant, ut liquet de Lucio Vero Aelii filio, aliisque. Praeterea ipsemet Spartianus in Vita Hadriani cap. 23. de Hadriano scribit: Capite nudo, & in summis plerumque imbris ac frigidibus in morbum incidit lectualem (anno sc. CXXXIV. aut insequenti) factusque de successore sollicitus primum de Serviano cogitavit, &c. dein cap. 24. ait: Adoptavit ergo (Hadrianus) Ceionium Commodum Verum invitit omnibus, cumque Aelium Verum Caesarem appellavit, quam Praetura honoravit. Sed hic Spartianus Veri adoptionem cum ejusdem electione in successorem Imperii imperite confundit. Hoc itaque anno Aelius creatus Caesar & Servianus alique occisi. Praeterea Aelius Praetor renunciatus, ac dein in Pannoniam missus.

Ad

nonagenario parceret: sed sub ipsum mortis tempus id contigisse, Spartianus tradit. Sabinam quoque Augustam conjugem aequae ut voluntariam subiret mortem coegit: quae palam testata est, se studiose conatam, ne ex eo humani generis pernicietas gravidaretur. Haec Aurelius Victor in Hadriano. Tunc accidit, ut defuncto, quem diximus, Commodum adoptato (ut Dio tradit) Antoninum futurum haeredem Imperii adoptaret; quae autem post haec secuta sint, suo loco dicemus.

VII. Supputatio Phlegontis.

Ad hunc usque annum, quo incipit numerari Olympias ducentesima vigesima nona, Phlegon chronographus Olympiadas supputavit, atque res gestas in eis breviter attigit potius quam tractavit, ut Philostorgius tradit, quem citat Suidas, qui de Phlegonte haec habet: Phlegon Tral-lianus, libertus Augusti Caesaris (quidam Hadriani dicunt) historicus, scripsit Olympiadas libris sexdecim: sunt autem usque ad Olympiadem ducentesimam vigesimam nonam res ubique gesta. Eadem libris octo exposuit; descriptionem Siciliae, de longævis & mirabilibus rebus, de Romanis festis libris tres, de Roma lo-

JESU CHRISTI ANNUS 139.

SIXTI PAP. ANNUS 8.

HADRIANI IMP. ANNUS 20.

Christi anno centesimo trigesimo nono, Aelius Verus una cum Vibullio Pio adscribitur Consulibus factis, licet (ut dictum est) Consul designatus secundo,

VIII. Phlegon floret.

Ad num. VII. Phlegon neque hoc, neque insequenti anno, ut perperam Petavium lib. 13. de Doct. Temp. Opus suum de Olympiadibus publicavit, sed anno quarto Olympiadis CCXXIX. qui anno Christi CXL. exorditur. Unde in Collectaneis Graecis apud Scaligerum anno quarto praefatae Olympiadis legitur, Phlegontem Hadriani libertum Opus Olympiadam scripsisse. Legendus Meursius in Notis ad reliquias huius scriptoris, cujus est etiam liber de Mirabilibus, & libellus de Longævis; ac pro certo tenendum, Suidam, quando ait, Phlegontem scripsisse Olympiadas libris XVI. usque ad Olympiadem CCXXIX. ultimam seu XXIX. includere, non vero excludere, & denique eam Olympiadem CCXXIX. non hoc anno ut habet Baronius, sed sequenti inchoari, ut ibidem in margine annotatur.

[1] Off. Lucius Aelius Caesar II. & P. Calpurnius Balbinus Vibullius. Lapis Gruterianus pag. XXIII. 12. L. AELIO. CAESARE. IMP. P. COELIO. P. F. BALBINO VIBULLIO. PIO. COSS. PAG. CCCXLV. 10. POSITA. V. ID. JUL. L. AELIO. CAESARE. II. P. COELIO BALBINO. COS. Nummi L. Aelii Caesaris in Museo Theupolo pag. 482. cum TR. POT. COS. II. Figlina apud Fabretum pag. 513. n. 180. L. AELIO CAESARE II. Et LAB. pro BAL. prout emendat, & legit ibidem Fabretus. Aliud figlinae signum in Donianis inscriptionibus cl. II. num. 138.

L. AEL. CAES. ET BALBINO COS. OPUS. DOLEAR. AUG. N. Q. APPI. VERISSIMI. ET OPPI MIMITA. LOC.

Aelio a recentioribus nomen Veri additur. Facti Idatiani, & Vindebonenses; Casare II. & Balbino. Prosperi Chronicon; Latio Albino, pro L. Aelio & Balbino.

cis, & unde cognomenta habeant, Epitomen Olympiadarum libris duobus, & Aelia. Huius Phlegontis (ut Philostorgius ait) quantum ad res Judaicas attinet, historiae copiosius exponenda sunt, cum Phlegon & Dio breviter eas attigerint, & obiter commemorarint: nam religionem & reliquas virtutes ne tantillum quidem eos constat curasse, sicut nec illas: contra vero Josephus reformidanti similis est, & caventi ne offendant Graecos. Hucusque Suidas: quem miramur admittere dubitationem, num Augusti, seu Hadriani Phlegon libertus fuerit: nam quem numerat se ait Olympiadem ducentesimam & vigesimam nonam, quae hoc anno inchoatur, quomodo potuit sub Augusto vixisse? Porro Phlegontis licet scriptoris Ethnici meminisse volumus, quod ab Origene saepe (ut diximus) Eusebio & aliis Ecclesiasticis tractatoribus citatus esse reperitur, cum praesertim de admirando illo Solis deliquio, quod tempore passionis Domini accidit, agunt. Extabant nomine quoque Phlegontis de Hadriani vita libri; sed de iis suo loco agemus inferius: haec modo de eo satis.

antequam adierit, morte sublatus fuerit, quando Antoninus Pius adoptatur ab Hadriano quinto Kal. Martias. Eo tempore cum Hadrianus Imperator, qui nuntius

ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5630. SÆC. II. Anno Urbis 890. Olymp. 229. AN. I. A. C. 137. JESU CHRISTI 137. secund. Baronium 139. HYGINI PAPÆ I. HADRIANI IMP. II.

[1] AD num. I. Off. Lucius Aelius Caesar II. & P. Calpurnius Balbinus Vibullius, ex Inscriptione Gruteriana pag. XXIII. 12. Seldenus tamen lib. 3. de Synedriis cap. 14. saxum, in quo ea incisa est, quod Salonæ olim visebatur, sed mu-

CHRISTI
139.SIXTI PAP.
8.HADRIANI IMP.
20.

minis ultione ex nimio fluxu sanguinis phthisi graviter laborabat, ingravescente morbo in hydropin incidere, diu multumque medicorum arte magicisque incantationibus curatus, cum in dies magis magisque tabes gravior atque molestior redderetur, vivendi tædio affectus, mori vehementer expetiit ac procuravit: id quidem Dio (a) in primis tradit his verbis: Ceterum Hadrianus magicis artibus & incantamentis quibusdam aquam omnem intercutem eduxit, qua tamen rursus & celeriter repletus fuit. Postquam igitur morbus auctus est, & utcumque adhibitis remediis, in dies deficiebat, mori decrevit. Sæpe aut venenum, aut gladium postulabat, & frustra quidem, nullus enim porrigebat. Posteaquam autem promissa pecunia, & data venia, nemo ei obtemperabat; accersit quemdam barbarum, Mastorem nomine, genere Jazygem, quo homine propter robur & audaciam plerumque in venationibus usus fuerat, Hunc partim minis, partim magnis pollicitationibus impulit atque coegit, ut eadem sibi inferret; circumscriptaque locum sub mammilla, quem Hermogenes medicus demonstraverat, quo letaliter percussio, statim

(a) Dio in Hadriano. Hadrianus mortis cupidus.

mutillum, tradit ex conjecturis suppletum fuisse, & inde Joanni Baptistæ Rhamnaso dono datum, Patavii ad portam civitatis ab eodem collocatum. Hoc autem Inscriptionis initium: L. AELIO CAESARE IMP. ET P. COELIO P. F. BALBINO. VIBULLIO. COSS. VII. IDUS. OCTOBRIS CN. DOMITIUS. VALENS II. VIR I. D. PRÆBUNTE. &c. Aldus Manutius in Orthographiæ Ratione pag. 37. etiam ipsum faxum velut inde vere descriptum exhibet, & ut apud Gruterum habetur, ita suis Operibus multi infererunt. Apud Joannem Rosinum Antiquit. Rom. lib. 2. cap. 2. linea prima caret: in fronte autem, seu linea illa prima, discrepantia est non prætereunda. Aldus habet: BALBINO. VIBULLIO. PIO. COSS. atque, ut Gruterus, AELIO CAESARE IMP. Ita etiam alii, sed non sine crassissimo errore. Smetius pag. 18. num. XVIII. ante Gruterum recte habet: AELIO CAESARE II. P. COELIO, COSS. Sed pro IMP. legendum II. Ita Seldenus, & quidem recte, cum Aelius Cæsar hoc anno secundum Consulatum gesserit, & Imperatoris nomine coonestatus non fuerit: cum illud Imperio Proconsulari exornatis, non vero aliis Cæsaribus attribueretur. Baronius in Annalibus ait, Aelium Verum Consullem II. designatum, antequam dignitatem illam adierit, morte sublato esse, hujus anni initio. At si Aelius Cæsar Consulatum non iniisset, in Fastis locum non haberet; cum in iis Consules designati nunquam memorentur, ac parte alia Aelium Cæsarem kalendis Januarii anni sequentis diem obiisse, & Consulatum hunc juxta priorem Consulatum Cæsareorum regulam suscepisse in Dissert. Hypatica demonstraverim. Dodvvelius tamen Vir eruditissimus in Appen-dice ad Dissertationes Cypriacas, Baronii sententiam tucur, & quæ in Dissertatione Hypatica scripsi, improbat. Ait enim, Spartianum, cujus verba anno præcedenti recitavi, Aelii Veri Baronius, si res ordine alienissimo narrasse, Consula-

II. Aelius Verus anno sequenti mortuus.

sine dolore expiraret. Sed ubi hoc ei non successit (nam Mastor tanto facinore perterritus atque attonitus aufugit) multum in gravi morbo de se conquereretur, quod nullam potestatem haberet, nec sibi mortem conciscere posset, maxime quando etiam multa super alios posset. Hucusque Dio. Porro non solum medicamentis & incantationibus, sed & quibusdam fictionibus illi prorogare vitam, qui ejus curam agebant, callide studere; agentes nimirum, ut novis inventis cum spe vivendi alerent & ab inferendi sibi mortem desiderio penitus distraherent.

Quæ vero essent hæc commenta, & tanquam in scena actiones, Spartianus (b) his verbis describit: Post testamentum quidem iterum se est conatus occidere: sub tracto pugione, sævior factus est: petiit & venenum a medico; qui se ipse, ne daret, occidit. Ea tempestate supervenit quedam mulier, qua diceret somnio se monitam ut insinuatet Hadriano, ne se occideret, quod esset bene valiturus; quod cum non fecisset, esse cecatam. Jussam tamen iterum Hadriano eadem dicere, atque genua ejus osculari, recepturam visum, si id fecisset. Quod cum insomniatum

II.

(b) Spartian. in Hadrian. Affe. Jta falsa miracula.

Antoninus cur Pius dicitur. (a) Julius Capitolin. in Antonino Dio.

III.

III. Annus mortis Aelii Cæsaris magis confirmatur.

impleisset, oculos recepit, cum aqua quæ in fano erat, ex quo venerat, oculos abluisset. Venit & de Pannonia quidam natus cæcus ad febrilem Hadrianum eumque contigit: quo facto & ipse oculos recepit, & Hadrianum febris reliquit. Quamvis Marius Maximus hæc per simulationem facta commemoret. Hæcenus Spartianus. Sic igitur variis diversisque artibus Hadrianus distentus, in sequentem annum vitam cogit propagare. Cæterum cum multi disputent causam, cur Antoninus, quem adoptaverat, & Imperii hæredem reliquerat, Pius cognomento sit appellatus, alii que aliam afferant: mihi certe ea probatur (a), quod tamdiu Hadrianum vivere coegit, cum natura filii etiam soleant interdum parentum, quo summa rerum potiantur, optare mortem.

Hæc tam dira passum esse Hadrianum, numine ulciscente, quod Servianum virum optimum necarit, opinati sunt Dio & Spartianus Gentiles historici, quod nullam aliam potiore offensi ab eo numinis causam cognoscerent: quippe qui Christiani nominis inimici, nullam putarent rationem esse habendam de Christianorum

doptione, ut perperam scribit Spartianus, sed de iterato Consulatu, qui omen erat Imperii, ut alibi demonstravi.

Mors itaque Aelii Cæsaris Kalendis Januarii anni Christi infrequentis certo contigit. Gruterus pag. CCLII. 1. hanc Inscriptionem refert:

IMP. CAES.

TRAIANO

HADRIANO

AUG. P. P. TRIB. POT.

XXI. COS. III. IMP. II.

L. AELIO CAES. FIL.

TRIB. POTES. COS. II.

PRO COS. XV. TRIVIR.

SACRIS FACIUND.

Tribunitiam POT. XXI. die decima mensis Augusti præsentis anni Hadrianus suscepit. Quare si post eum diem Aelius Cæsar in ejus honorem hanc inscriptionem poni jussit, Kalendis Januarii ejusdem anni supremum diem non obierat; cum certum sit, mortem ejus in alium diem, quam in Kalend. Januariis, non incidisse. Respondet Dodvvelius citatus, Tribunitiam illam. POT. XXI. ab anno CXVI. deducendam, & Consulatum illum II. Aelii, designatum intelligendum. Existimat enim Vir doctissimus, Traianum anno integro ante mortem Hadrianum, adoptasse; sed adoptionem post Traiani mortem tantum publicatam. Quo pacto, Hadrianus anno Christi antecedenti Tribunitiam Potestatem. XXI. suscepisset, & Aelius Cæsar Consul II. designatus hanc Inscriptionem dicasset. At Hadrianum paucos dumtaxat dies ante Traiani mortem, quæ anno CXVII. accidit, adoptatum esse, certum indubitatumque, ut suo loco dixi. Denique in Cimelio Regio extat Aelii Nummi argenteus, ex quo hunc anno tantum sequenti demortuum constat: A. AIAOC. KAICAP. Caput Aelii sine Corona. In postica: AMICOT. EAETΘEPAC. ETOTC. PEΘ. Id est, Amisus liberæ, Anno CLXX. Cernitur Justitia stans amicta, quæ

occisione, cujus rei causa illum gratia dignum potius quam vindicta ducerent, quod pium diis obsequium impendisse videretur. Verum qui hæc æquiori lance expenderit, proculdubio intelliget, ob plurimorum innocentium Christianorum, eadem sæpius perpetrata hoc ipsum com-

Unde vixit dicta in Hadriano.

IV.

Ceterum quod ad illa miracula spectat, quæ ex Marii Maximi nobilissimi historici sententia fuisse consista, Spartianus affirmat; eademque omnia concinnata arte Antonini, qui, quod tantopere prorogare studuerit vitam parentis, Pii meruerit cognomentum: opportuna se offert occasio, ut de aliis quibusdam miraculis commentitiis agamus, quæ ejusdem Antonini temporibus esse edita, publica monumenta testantur; quæ vel ipsius Antonini commento, ut quemadmodum ea inventione erga parentem pius, ita erga deos pietissimus videretur; seu impostura sacerdotum, vel iisdem omnibus conniventibus, ut collabentem deorum cultum falorum miraculorum editione fulcirent, contigisse, certum est. Quod enim Christianam religionem diis adversariam, virtute miraculorum mirifice auctam stabilitamque con-

Falsa miracula Gentilium.

dextra bilances, sinistra cornu copiar tenet. Amiseni libertate donati ab Augusto post Acticam victoriam, ut auctor est Strabo lib. 22. pag. 547. ideoque anno Urbis DCCCXXIII, cui anno, si CLXIX. quo is Nummus percussus, addas, pervenies ad annum Urbis DCCCXXI. cui anno Christi CXXXVIII. inchoatur. Cum itaque eo anno justitia Aelii Cæsaris in Nummis adhuc celebraretur, is kalendis Januarii præsentis anni e vivis non excefferat. Nam Amiseni, qui Aelii Cæsaris mortem, quæ kalendis Januarii anni CXXXVIII. contigit, post aliquot menses ignorarunt, non potuissent eam nescire anno Christi CXXXVIII. si kalendis Januarii anni CXXXVII. accidisset; urbs enim Amisena in Paphlagonia posita, ideoque ab urbe Roma non multum distita. Nec est quod quis dicat cum Harduino V. C. in Nummis urbium & populorum, illum Aelii Nummi post ejus obitum cufum; inde enim tantum deduci potest Amisenos, quando illum percusserunt, ejus mortem ignorasse. Aelius igitur Cæsar kalendis Januarii anni CXXXVIII. vita functus est, sed antequam hujus mortis nuntium ad Amisenos perveniret, is Nummus percussus.

Amisus civitatis liberæ tres Eras fuisse docent Strabo mox citatus, & aliqui Nummi. Hæc Strabonis de Amiso loquentis verba: Liberatam a Diavo Casare, Antonius Regibus subjecit: deinde male eam traxit Strato Tyrannus: rursus deinde libertas ei reddita est a Casare Augusto post Acticam victoriam. Prior Era pertinet ad annum Urbis DCCVII. quo post Pharnacem Mithridatis filium superatum Julius Cæsar Amisenos libertate donavit, ut refert Dio lib. 42. pag. 207. Holstenius in Notis ad Stephanum de Urbibus in voce Amisus exhibet Caracallæ Nummum, in quo circa victoriam bigis vestam legitur AMICOT EAETΘEPAC. id est Amisus civitatis libera: subtus, E T. C N E. id est anno CCLV. Qui Nummus anno Urbis DCCCCLXI. Christi CCVII. percussus, & priori

conspicerent, ipsamque majorem accessionem ad eam in dies fieri intelligerent; ut eadem quoque ratione suos in religionis officio continerent, quaedam ab Aesculapio facta esse miracula confixerunt, ea-

demque publica memoria consignarunt. Extat de his antiqua tabula marmorea, licet non integra, Romae in aedibus Mafaeorum majusculis litteris exarata, quam hic diverso tamen caractere reddimus.

Eandem quoque tabulam ex archetypo exemplari, quod est Roma in Bibl. Farnesiana mira diligentia descriptam edidimus a viro insigni Julio Lipsio Antiqu. inscript. orb. 2. fol. 29. ex typogr. Plantiniana anno 1588.

Αὐταῖς ταῖς ἡμέραις Γαῖος τινὶ τυφλῷ ἐχηρμάτισεν, ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ἁγίον βῆμα, καὶ προσκυνῆσαι. εἶτ' ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν, καὶ δεῖναι τοὺς πέντε δακτύλους ἐπάνω τοῦ βήματος, καὶ ἄραι τὴν χεῖρα, καὶ ἐπιθεῖναι ἐπὶ τοῦ ἰδίου ὀφθαλμοῦ. καὶ ὄρθον ἀνέβλεψε, τὸ δῆμον παρυστότος, καὶ συγχαρομένον, ὅτι ἔβου ἀρετὰ ἐγένοντο ἐπὶ τῷ σεβαστῷ ἡμῶν Ἀντωνεῖνου.

Αουκίῳ πλευρετικῷ καὶ ἀσπλητισμένῳ ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου, ἐχηρμάτισεν ὁ θεός, ἐλθεῖν, καὶ ἐκ τοῦ τριβῶμου ἔραι τέτταρον, καὶ μετ' οὖνον ἀναφύρασαι, καὶ ἐπιθεῖναι ἐπὶ τὸ πλευρὸν, καὶ ἔσθην καὶ δῆμον ἢ συγχαριστήσεν τῷ θεῷ, καὶ ὁ δῆμος συνεχάρη αὐτῷ.

Ἄμμα ἀναφέροντι Γενναίῳ ἀσπλητισμένῳ ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου, ἐχηρμάτισεν ὁ θεός, ἐλθεῖν, καὶ ἐκ τοῦ τριβῶμου ἔραι κόκκους στρωβίλου, καὶ φάρον μετὰ μέλιτος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καὶ ἔσθην, καὶ ἐλθεῖν δῆμον ἢ συγχαριστήσεν ἡμῶν Ἀντωνεῖνου.

Οὐαδερῷ Ἀπρον στρατιῶτῃ τυφλῷ, ἐχηρμάτισεν ὁ θεός, ἐλθεῖν καὶ λαβεῖν ἄμμα ἐξ ἀλεκτροῦνος λευκοῦ μετὰ μέλιτος, καὶ πολλοῦς συντριβῆσαι, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπιχρεῖσαι ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ ἀνέβλεψεν, καὶ ἐλάλυθεν καὶ συγχαριστήσεν δῆμον ἢ τῷ θεῷ.

Hæc Benedictus Ægius Spoletinus verbum verbo reddens, sic Latine vertit;

Hiscæ diebus, Cajo cuidam cæco oraculum edidit: Veniret ad sacrum altare, & genua flecteret: a parte dextera veniret ad lævam, & poneret quinque digitos super altare; & elevarer manum, & poneret super proprios oculos. Et recte vidit, populo præsentē, & congratulante, quod grandia miracula fierent sub Imperatore nostro Antonino.

Lucio affecto lateris dolore, & desperato ab omnibus hominibus, oraculum reddidit Deus: Veniret, & ex tribomo tolleret cinerem, & una cum vino commisceret, & poneret supra latus. Et convalescit, & publice gratias egit Deo, & populus congratulatus est illi.

Sanguinem revomentis Juliano, desperato ab omnibus hominibus, ex oraculo respondit Deus: Veniret, & ex tribomo caperet nucleos pini, & comederet una cum melle per tres dies. Et convalescit, & veniens publice gratias egit, præsentē populo.

Valerio Apro militi cæco oraculum reddidit Deus: Veniret & acciperet sanguinem ex gallo albo, admiscens mel, & collyrium conficeret, & tribus diebus uteretur supra oculos. Et vidit, & venit, & gratias egit publice Deo.

Fida miracula Aesculapii.

V. Secunda.

priori Amifi Era insignitus. Scaliger in Isagogicis Canonibus pag. 301. producit Hadriani Imperatoris Nummum, in quo legitur annus Amisenorum PIII. id est CLXXXIII. quem ipse perperam deducit ab anno periodi Julianæ 4631. cum ab hæc prima eorum Era accessendus sit, ut numeranti liquebit.

cam victoriam præcedere, non vero subsequi, ut hætenus pluribus persuasum, certum facit tertia hujus civitatis Era, quam nos edocet Nummus Gazæ Regiæ, cujus edtypon ad me transfudit eruditissimus Toinardus. In eo habetur: Α. ΑΙΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ. caput nudum, in postica: AMICOT EAETΘEPAC. ETOTCPZE. Mercurius stans, dextra caduceum ubi Ζ pro Ξ, ut in aliis Nummis, legitur. Annus ille CLXV. a neutra præcedentium Erarum proficisci potest. Quare admittenda omnino tertia Amisenorum Era post Actiacam victoriam, ut testatur Strabo, instituta, non quidem ipso anno Urbis DCCXXXIII. quo initio Septembris ad Actium pugnatum est, sed anno Urbis insequenti, quo Augustus Cæsar, Ami-

VI. Tertia.

VI. Gentiles ad fingenda miracula proclives. Porro hanc tabulam e rudibus templi Aesculapii, quod Romæ celebre erat in insula Tiberina, ubi solita erant inscribi de remediis morborum tabellæ, esse erutam, omnes intelligunt: pariterque consentiunt, qui accurate hæc perveſtigant, eadem miracula ejusdem generis esse cum illis, quæ olim a Vespasiano, ac nuper ab Hadriano facta esse dicuntur, sed de illis superius fatiſ. Sane qui- Ann. Eccl. Tom. II.

dem Arnobius (a) disputans ad verſus Gentiles, cum de Aesculapio Romam sub specie serpentis adveſto, & in Tiberina insula collocato, longiorem texuit orationem, pluribus ac manifestis rationibus docet, nullam umquam ab Aesculapio Romanos utilitatem consecutos esse. Ceterum consueviſſe Gentiles in numinum suorum gratiam miracula atque oracula fingere, exemplum quoque de Theotecno Antiocheno, qui

(a) Arnobii lib. 7.

Amisenis libertatem, quam jam sibi armis comparaverant, confirmavit, quod, ut recte observavit Toinardus, adversus Antonianos pro Augusto pugnaſſent, ad exemplum Myſorum Aſanorum, de quibus Dio lib. 5. pag. 443. ubi loquitur de actis ab Augusto anno Urbis DCCXXIV. narratque Cydoniis, ac Lam pais libertatem dediffe, præſtiti ſibi auxilii cauſa. Amifo itaque eodem tempore ab Augusto libertas ob eandem rationem confirmata, indeque nova Era ab Amifenis inchoata: neque enim laudatus Aeli Nummi anno CLXV. notatus, ab aliquo anteriori anno procedere poteſt. Sic cuſus erit anno Urbis DCCCLXXXIX. ſeu Chriſti CXXXVI. quo Aelius Cæſarem dignitatem obtinuit. Prior Juliana; ſecunda ab excuſſa tyrannide, tertia Auguſtiana vocanda. Viſuntur Nummi Diadumeniani anno CCXLIX. & Maximini Veri anno CCLXVIII. conſignati, qui ideo ad ſecundam Eram revocandi. Sed redeo ad Aelium Verum.

VII. Aelius Cæſar Verus appellatus. Ceionium Commodum, qui poſtquam Cæſarea dignitate ornatus eſt, Aeli nomen tulit, diſcum etiam fuiſſe Verum, Spartianus & Capitolinus teſtantur. Hic in Vero Imperatore Aeli filio cap. 1. ait: Igitur L. Ceionius Aelius Commodus Verus Antoninus, qui ex Hadriani voluntate Aelius appellatus eſt, ex Antonini conjunctione Verus & Antoninus. Spartianus in Hadriano cap. 24. de Hadriano habet: Adoptavit ergo Ceionium Commodum Verum, inſiſtit omnibus, eumque Aelium Verum Cæſarem appellavit. Immo Hadrianus non alio quam Veri nomine Aelium appellare ſolitus erat. Exiit apud Vopifcum in Saturnino Epistoſta Hadriani ad Servianum Conſulem, in qua de Aegyptiſ loquens inquit: in filium meum Verum multa dixerunt; & Spartianus in Aelio Vero cap. 4. recitat quibuſdam verſibus ait: Hadrianus diſſiſſe fertur, Hoc verſus vita non capis Veri.

VIII. Aelius in Nummis & Inſcriptionibus nunquam Verus dicitur. His tamen refragatur Card. Norſius in Epistoſta Conſulari pag. 48. quod neque in Nummis aut Lapidibus cognomen Veri Aelio Cæſari attributum legitur; ſed in iis ante adoptionem L. Ceionius Commodus, poſt adoptionem L. Aelii Cæſar tantum inſcribitur: Certum eſt, inquit Card. Norſius, L. Ceionium Commodum, antequam ab Hadriano adoptaretur, cognomen Veri non tuſiſſe. Cum anno Urbis DCCCLXXXIX. Chriſti CXXXVI. Conſulatum iniiſſet, in tribus Inſcriptionibus Gruteri pag. XCIX. CCL. & DCCCLXXIV. dicitur, L. CEIONIUS COMMODUS, nuſquam altero Veri cognomine addito. Error Spartiani cap. 2. de vita Aeli Cæſaris, ubi eundem Aelium appellat, corrigendus eſt ex Capitolino, qui de ejuſdem Aeli Cæſaris filio ac Imperatore Lucio Vero cap. 1. ait: Igitur L. Ceionius Aelius Commodus Verus Antoninus, qui ex Hadriani voluntate Aelius appellatus eſt, & Antonini conjunctione Verus & Antoninus. Itaque cognomen Veri tum primum L. Ceionio datum eſt poſt mortem Aeli Cæſaris,

cui hætenus auctore Spartiano Veri cognomen paſſim dicitur. Ipſe etiam Capitolinus non ſiſt conſtat; nam & Aelium Cæſarem Verum nuncupat, & poſtea cap. 7. in Vita M. Aurelii ait. Et quaſi pater L. Commodi eſſet, Verum eum appellavit, addito Antonini nomine. Et in Vero cap. 3. de eodem M. Aurelio ſcribit, illum Imperium cum L. Commodo communicaffe, additque: Verum vocari præcepit, ſuum in eum transferens nomen, cum ante Commodus vocaretur. Hæc plane vera ſententia. Ita Em. Card. Norſius qui addit, nullum Ceioniorum ante Lucium Verum Auguſtum, Veri cognomen tuſiſſe, & hunc vulgarem errorem inde natum, quod Lucius Aurelius Marci Aurelii Collega, Veri cognomen habuerit; hincque idem cognomen Lucio Aelio Cæſari ejuſdem patri vulgo datum; quod tamen neque in Nummis aut Lapidibus eidem attributum legitur, in quibus, inquit, ante adoptionem L. Ceionius Commodus, poſt adoptionem L. Aelii Cæſar tantum inſcribitur. Verum diſtinguendus eſt uſus vulgaris loquendi, a modo loquendi in Nummis, Inſcriptionibus, Actiſque publicis uſurpari ſolito. Sic Tibertius Imperatoris prænomine non appellatur in Nummis, poſtquam Imperii Collega renunciatus eſt, imo & poſtquam Auguſto ſucceſſit, percuffis Marcus Aurelius nunquam etiam Imperatoris nomine in Nummis & Inſcriptionibus ante Auguſteum Imperium inſignitur; immo tam ipſe quam Lucius Verus poſt tertium Imperii Auguſtei annum, & Commodus poſtquam Marcus Aurelius mortuus eſt, in Nummis & Inſcriptionibus eo prænomine raro nuncupantur. Apud me tamen certum, eos a populo Romano vulgo, quemadmodum & ceteros Imperii Collegas & Auguſtos, ſemper Imperatores appellatos. Gallienus Junior Cæſar Gallieni Auguſti filius nunquam eo nomine in Nummis nuncupatur; ſed Valeriani Cæſaris, aut Valeriani Salonini; & tamen paſſim ab Historicis Gallieni Cæſaris nomine eum appellatum conſtat; immo & eum Valerianus Auguſtus avus ejus ita nominabat, ut ſuo loco viſuri ſumus. Denique Caius Auguſtus, qui vulgo Caligula appellabatur, in Nummis ſaltem Latinis, ſemper Caius, nunquam Caligula dicitur; Latinis, inquam; nam Toinardus mihi alias dixit, ſe unum Græcum vidiffi, in quo Caligula nomen legebatur. Quare vulgaris loquendi modus, a loquendi modo in Nummis & Inſcriptionibus uſitato non raro diſcrepavit.

IX. Aelius Ceionium Commodum vocatum fuiſſe, non video in dubium revocari poſſe. Nam non tantum Spartianus in ejus Vita, & Capitolinus in Vita Lucii Veri, Aeli Cæſaris filii, id diſerte docent; ſed & Hadrianus, quo locupletiore teſtem proferre

CHRISTI
139.SIXTI PAP.
8.HADRIANI IMP.
20.

(A) Euseb. lib. 9. c. 22 e
eadem Maximini Imperatoris temporibus præstitit (quod Eusebius (a) narrat) fidem facit. Sed quam solers esse soleret in posterum industria sagaxque calliditas ad ejusmodi de Æsculapio mira arte con-
cinnanda commenta; quæ scribit Lucia-

ferre non possumus, Verum eum vocavit, quod-
tiscumque de eo etiam mortuo loquutus est,
ut num. VII. insinavi, & nunc magis confir-
mare juvat. Spartianus in Ælio Vero cap. 6. ait:
Cum amici solliciti quærent, qui adoptari posset,
Hadrianus dixisse fertur his, etiam vivente ad-
huc Vero decreveram. Tum cap. 7. Denique illius
(nempe Ælii) merito filium ejus Verum, nepotem
utpote suum qui percuntes Ælio in familia ipsius
Hadriani remanserat, adoptandum Antonino Pio
cum Marco dedit: sæpe dicens, Habeat Republica
quodcumque de Vero. Præterea Capitolinus in
Vero Imperatore Ælii Cæsaris filio, de eodem
L. Vero, antequam imperaret, loquens, eum
Verum appellat, uti cap. 3. quæ die togam Viri-
lem Verus accepit. Inscriptiones tamen tam Græ-
cæ quam Latine, in quibus primus ejus Consu-
latus anno CLIV. vel secundus anno CLXI. ge-
stus, memoratur, aliud nomen non præferunt,
quam Lucii Ælii Aurelii Commodi, ut vide-
re est in Epistola Consulari pag. 94. & 95. Qua-
re his omnibus inter se collatis apparet, tam-
L. Ceionium Commodum Cæsarem ab Hadriano
renuntiatum, quam L. Ceionium Commodum e-
jusdem filium, qui cum Marco correxerat, an-
te eorum adoptionem vulgo Veri cognomen tu-
lisse, Commodique etiam cognomine appellatos
fuisse. At in Actis publicis & Inscriptionibus
L. Ceionii Commodi nomine tantum, utrumque
nuncupatum. Postquam autem Lucius pater Cæ-
sarem dignitatem affectus est, vulgo dictus
fuit Ælius Verus Cæsar, at in Nummis & In-
scriptionibus, non Verus, sed tantum Ælius vo-
catus invenitur.

Quoad Lucium Ælii Cæsaris filium, ubi a
Marco in Imperii consortium adscitus est, anno
nempe Christi CLXI. sicut tunc Marcus, Anto-

nus in Pseudomante de eodem Æsculapio
in colubri forma hoc eodem propemo-
dum tempore in Ponto iterum apparente,
fatis aperte declarant. Sed de ea re in
Marco Pii successore agemus.

Cen.

pini, a quo adoptatus fuerat, nomen accepit; Lucius
sic etiam nomen suum, Veri scilicet, in Lucium ante Im-
transiit, quod Galeus, qui tum vivebat, di-
serte testatur in libro contra eos, qui de typis Verus &
scripsere; Decefferat paulo ante de vita Anto-
Com-
pini, qui Hadriano in Imperio successerat. Re-
gnabat autem Severus (legendum Verus, nem-
pe M. Aurelius Verus) qui se ipsum nomine mu-
tato Antoninum appellavit, quem Imperii fecerat
participem; Severum (legendum Verum) nomi-
navit. Lucius itaque in Imperii consortium al-
lectus, Verus vocatus est, non de propria fa-
milie nomine, uti antea, sed de cognomine
Marci Aurelii; neque in Nummis ac Incri-
ptionibus alio unquam nomine vocatur; cum an-
tea in Inscriptionibus & Actis publicis non Ve-
rus, sed Commodus diceretur. Hinc facile est
intelligere Capitolinum, quem sibi non constare
Card. Norisius laudatus putavit: quando e-
nim cap. 3. in Vero de Marco Aurelio Imperi-
um cum Lucio Commodo communicante lo-
quens dicit, Verum vocari præcepit, suum in
eum transferens nomen, cum ante Commodus vo-
caretur, non significat Lucium ante Imperium,
Commodum duntaxat appellatum, sed eum in
Actis publicis, ita solum vocatum fuisse, quod
verum est, ut ex dictis constat. Nam non di-
cebatur Verus de cognomine familie paternæ
in Actis publicis, sed tantum in usu vulgari
loquendi. Ex quibus evertuntur quæ Card. Nori-
sius in contrarium adducit. Hæst & ad hoc Ve-
ri cognomen Casaubonus in Notis ad cap. 7. Vi-
tæ Marci Aurelii; neque etiam Salmasius diffi-
cultatem istam solvere potuit, quæ ideo a me
dissimulanda non fuit.

Telephoro Papæ hoc anno demortuo Hyginus
successit, ut infra explicabimus.

XI.
Telephori
PP. ob-
itus.JESU CHRISTI
ANNUS
140.SIXTI PAP.
ANNUS
9.ANTONINI PII IMP.
ANNUS
1.

I.

Centesimo itaque ac quadragesimo Chri-
sti anno, Camerino & Mag o Cof.
Hadrianus Imp. Antoninum Pium adopta-
tum augeat Tribunitia potestate: quam hoc
anno auspiciatum esse non superioribus, ma-
nifesta probatio est ex nummis antiquis,
in quibus Consulatus ejus secundus, qui
accidit sequenti anno, simul jungitur cum
Tribunitia potestate æque secundo acce-
pta. Singulis enim annis Imperatores Tri-
bunitiam potestatem accipere solitos, cer-
tum est; adeo ut in iis, quibus non
ante Imperium, sed cum Imperio collata
est Tribunitia potestas, pro numero col-
latæ Tribunitiæ potestatis, totidem annos
Ann. Eccl. Tom. II.

Imperii liceat numerare; secus si cui an-
te Tribunitia potestas obtigerit; nec al-
liter accipias, quod sæpe a nobis infer-
tur, & pro numero ejusdem Tribunitiæ
potestatis anni pariter numerantur Impe-
ratorum, hæcque ex Dione, ut suo loco
dicetur. Hoc autem anno ipsum con-
sulatu pariter auctum cum Tribunitia po-
testate, quem tibi hic exprimentum for-
mis curavimus nummus significat, in quo
anni sequentis Consul designatus incri-
bitur ordinarius, cum tamen anni hujus
Consulatus ipse fuerit honorarius, crea-
tis ante Camerino & Magno Consulibus.

T 2 Hoc

§ ÆC. II.
Anno Ur-
bis 891.
Olymp.
219. an. 2.
A. C. 138.
ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5631.
☉ 7. F. ☽ 6. P. 14. April. Indiæ. 6.
JESU CHRISTI 138. secund. Baronium 140.
HYGINI PAPÆ 2.
ANTONINI PII IMP. 1.

I. AD num. I. Cof. Camerinus & Magnus.
II. Kalendis Januariis præsentis anni Æ-
lius Cæsar supremum diem obiit, ut anno præ-
cedenti demonstravimus. Post hunc denique, in-
quit Spartianus in Ælio Vero cap. 6. Hadrianus
dixit a seps quid faceret, Antoninum adoptavit,
cui Aurelii Pium cognomine appellatum, cui conditionem ad-
didit, ut ipse sibi Marcum & Verum Antoninos
adoptaret, filiamque suam Vero, non Marco da-
ret. Rei gestæ diem nobis conservavit Capito-
linus in Antonino Pio cap. 4. De Antonino enim
loquens ait: Adoptatus est quinto Kalendas Mar-
tias die, factusque est patri & in Imperio Pro-
consulari, & in Tribunitia Potestate collega; i-
deoque non tantum Cæsar nuncupatus, sed etiam
Imperii Collega renunciatus: duabus enim illis
partibus, scilicet Imperio Proconsulari & Tri-
bunitia Potestate honos ille constabat. Hinc An-
toninus propter Imperium Proconsulare Impera-
tor in Nummis dictus, antequam Hadriano suc-
cederet. Tres refert Mediobarbus, in quibus le-
gitur: IMP. T. ABL. CÆSAR ANTONI-
NUS. In postica: TRIB. POT. COS. Con-
sul dicitur Antoninus, non quod hoc anno

Consulatum honorarium gesserit, ut existima-
vit Baronius, sed quod anno Christi CXX. cum
L. Catilio Severo Consul ordinarius fuerit,
dum ipse T. Aurelius Fulvius vocaretur, ut vi-
dere est apud Onuphrium in lib. 2. Fast. Fallit
etiam Baronius, qui anno præcedenti An-
tonini adoptionem factam existimat, & eum hoc
anno Consulatu decoratum ac Tribunitia Po-
testate auctum. Nam ut ostendit in Dissert. Hy-
pat. prima parte cap. 3. Hadrianus Augustum
hac in re imitatus est, qui uno eodemque tem-
pore Tiberium, Germanicum & Agrippam ad-
optavit, cum eo tamen discrimine tunc a me non-
dum detecto, quod uno eodemque die Tiberium
Germanicum & Agrippam Augustus adoptavit;
Marcus vero ab Antonino non adoptatus, nisi
post duos menses, quam ipse ab Hadriano ad-
optatus fuerat. Capitolinus enim in Marco cap. 5.
de Marco ait: Octavo decimo etatis anno ad-
optatus, in secundo Consulatu Antonini jam patris
sui, Hadriano ferente, gratia ætatis facta, questor
est designatus. Natus erat Marcus sexto Kalendas
Martias avo suo iterum & avo suo Cof. inquit
ibidem Capitolinus. Quare sexto Kalendas Marti-
currentis Christi anni decimum octavum ætatis
annum Marcus ingressus est, ac post illum diem
ab Antonino est adoptatus. Conveniunt secundo
adoptiones ab Augusto & ab Hadriano factæ,
quod Tiberius ab Augusto adoptatus fuerit, post-
quam ipsemet coactus est prius Germanicum,
fratris sui filium adoptare, ut ait Suetonius in
Tiberio cap. 15. & Hadrianus Antoninum, is ve-
ro Marcum Aurelium & Lucium Verum ad-
optavit. Si enim Marcus Aurelius sibi Lucium
Commodum adoptasset, ut vult Capitolinus in
Marco cap. 5. huic filiam suam Lucillam, post-
quam

1] Off. Camerinus & Magnus. Omnis utriusque prænominibus, quæ adhuc in tenebris jacent;
& perperam pro Nigro Magnum ponit Pagius. Fragmentum Gruterianum pag. CCLVI. 4.

DEDICATA ID. MAI.
..... NIGRO
..... CAMERINO. COS.

n° signo figlinæ apud Fabretum pag. 508. n. 132.

NIGRO ET CAMERINO. COS.

Et pag. 512. n. 176. NIGRO ET CAMERINO. COS. Item in alia figlina in ædibus Capitolinis
NIGRO ET CAMERINO COS. Adeo ut de Nigri nomine non sit dubitandum. Fasti Idatiani,
& Prosperi Chronicon; Camerino & Nigro. Vindebonenses: Nigro, & Camerino.

CHRISTI
140.SIXTI PAP.
9.ANT. PII IMP.
I.

(a) Ex Museo Lallii Pasquali Canonici S. Mariae Maior. in Urbe.

(a)

II. Hadriani mors.

Hoc ipso anno idem Hadrianus Imperator agens annos ætatis sexagintaduos, menses quinque, & dies sex, Imperii vero annos viginti, & menses undecim, cum mortem voluntariam diutius exoptatam sibi adsciscere non daretur; tandem consilio medicorum cibo & potu abstinens, sinem vivendi fecit: Hæc Dio (a). Mortuus est apud Bajas sexto Idus Julias, sepultusque ad tempus in villa Cicero-niana Puteolis (b); inde vero translatus est (ut dicemus) corpus ejus Romam, locatumque in mole, quam ab eo denominatam (c) trans pontem construxit postea Antoninus. Neque ab his discrepat Capitolinus in Antonino Pio, dum ait sepultum fuisse in hortis Domitiae: nam ibidem erant Domitiae hortus & Circus. Affirmat etiam idipsum Dio, dum sepultum refert ad ripam fluminis, juxta Pontem Ælium. Quod vero ante Antoninum in Hadriani sepulchrum illatum corpus Ælii Veri Cæsaris ab ipso Hadriano traditur: jam antea ab eodem Hadriano illud sepulchrum constructum fuisse liquet; quod etiam declarat ejusdem sepulchri cubitalis inscriptio istis verbis:
L. AELIO CAESARI DIVI HADRIANI. AVG. FI. CONS. II. quæ tamen contraria videntur iis, quæ

quam imperavit, in matrimonio non tradidisset, ne incestum committeret. Certe Dio lib. 60. hæc scribit: Quo tempore Claudius Neronem Agrippinam filium adoptavit, generum quoque eum sibi fecit, filia tamen prius adoptanda in aliam familiam tradita, ne sororem fratri conjungeretur. Unde cum Marcus Aurelius Lucium Verum generum sibi faciens, filiam suam in aliam familiam prius non adoptavit, manifestissimum est, eum non fuisse patrem Lucii Veri, sed tam ipsum quam Lucium Verum ab Antonino Pio adoptatos. Tertio utriusque adoptioni peragenda idem dies constitutus, nempe quintus Kalendas. Tiberius enim quinto Kalendas Julii, ut suo loco dictum, Antoninus quinto Kalendas Martii adoptatus. Is enim dies in quamdam religionem venerat ab eo tempore, quo Augustus victis Antonio & Cleopatra aram Victoriam dedicavit, quo Cæsar nimirum ostendebat, Imperium se ex victoria esse adeptum, inquit Dio lib. 51. annoque Urbis conditæ 725. nam ex veteri Calendario apud Gruterum pag. 133. ad V. Kalend. Septemb. legitur: A R A V I C T O R I Æ

dicta sunt, Hadriani molem ab Antonino constructam. Ut autem quæ adeo inter se discrepare videntur, una concilies: in primis attende quæ Dio habet in Hadriano, Augusti monumentum adeo repletum fuisse, ut nullus Imperatorum illic amplius sepeliretur: cujus rei gratia Hadrianus novum illud delegit sepulchrum, ubi quem adoptavit Ælium verum sepelivit. Antoninus vero quem diximus, postea illuc transtulit Hadriani corpus; sicque dum ibi novum Hadriani sepulchrum addidit, locum illum construxisse dicitur: hoc modo discrepantes auctores concilies. Rursum, quod ad Hadrianum pertinet, auctor est Spartianus, ipsum jam morientem hæc occinuisse carmina suorum malorum prænuntia.

Animula, vagula, blanda,
Hospes, comesque corporis,
Quæ nunc abibis in loca?
Pallidula, rigida, nudula,
Nec ut soles, dabis jocos.

In eum mortuum a multis multa sunt dicta. Acta ejus irrita fieri Senatus volebat: nec appellatus esset Divus, nisi Antoninus rogasset. Templum denique ei pro sepulchro apud Puteolos idem constituit, quinquennale certamen, & Flamines, & sodales, & multa alia, quæ ad honorem numinis

III.

IN CURIA DEDICATA EST. Imo Augustus v. Kal. Jul. Tribunitia Potestate exornatus fuerat, ut in Apparatu Chronologico diximus. Quarto quemadmodum Augustus Tiberium adoptando Tribunitiam Potestatem eidem contulit, ac post aliquot annos Imperium Consulare, sic & Antoninus non tantum ab Hadriano adoptatus, sed factus patri & in Imperio Proconsulari, & in Tribunitia Potestate collega, inquit Capitolinus citatus. Quinto, sicut Germanicus a Tiberio patruo adoptatus, Quæsturam quinquennio antequam per leges liceret, gessit, ut scribit Suetonius ipso Caligula Vitæ initio; sic Marcus, gratia ætatis facta, quæstor est designatus, inquit Capitolinus loco citato. Quibus lucem accipiunt, quæ in priori parte Dissert. Hypat. cap. 3. de adoptionibus Marci Aurelii & Lucii Veri diximus, ubi & ostendimus, Capitolinum loco citato, quando ait, Marcum adoptatum esse in secundo Consulatu Antonini jam patris sui, intelligendum esse de Consulatu Antonini ordinario, eoque tantum designato, non vero honorario, ut perperam explicat Baronius,

ac

CHRISTI
140.SIXTI PAP.
9.ANT. PII IMP.
I.

minis pertinerent. Quare (ut superius dictum est) multi putant Antoninum, Pium dictum. Hucusque Spartianus: in quem errorem irrepsisse putamus, dum eum imperasse tradit annos vigintiunum & menses undecim: cætera ab eo gesta, & vitæ mores, tum Dio, tum ipse sunt pluribus prosecuti; qui addit: Fama celebris Hadrianus tam cupidus fuit, ut libros vitæ suæ scriptos a se libertis suis litteratis dederit, jubens ut eos suis nominibus publicarent. Nam Phlegontis libri Hadriani esse dicuntur. Sed periire, sicut & alia ejusdem auctoris: inter omnes enim ejus lucubraciones ex Annalibus ab eo scriptis supersunt ea tantum, quæ ab Origene citantur, ut illud de Christo atque Petro memoria dignum, cum idem Origenes ait

Res Hadriani a Phlegonte editæ.

(a) Orig. contra Celsum lib. 2. (a): Phlegon in decimotertio vel decimo quarto (ut arbitror) Annalium libro, futurorum quorundam prænotionem detulit Christo, cum de Petro confusus pleraque & de Christo edisserit: & plane testificatur pro hujus prædictionibus res occurrisse: cum aliqui ex his quæ ex præsentia successere (& id quidem invidiosum) divina esse potentia definiunt. Hæc Origenes, qui & (ut dictum est) de tempore passionis Christi ex eodem Phlegonte (b) recitat testimonium, necnon de tempore Hierosolymitanæ cladis (c). Laudat eundem Eusebius (d) quoque: sed de eo superius fati.

(b) Orig. ibid. & in Math. tract. 35. (c) Orig. in Matt. tract. 29. (d) Euseb. in Chron. IV.

Sed quod pertinet ad Hadriani scripta, quorum occasione ad hæc de Phlegonte digressi sumus; auctor est Epiphanius (e), ipsum scripsisse in medicos epistolam exprobratricem, artem ipsorum culpantem: sed & eum morientem, illud vulgatum in populo dixisse (f): Turba medicorum interfecit Regem. Magiam præterea calluisse Hadrianum, Dio & Spartianus testantur: Fuisse namque matheos peri-

(e) Epiph. lib. de mensuris. (f) Dio in Hadriano. Hadrianus magus.

ac denique Cæsares & Augustos sæpe Consules absolute vocari, licet ad eam dignitatem tantum destinati essent, ut contigit in Antonino Pio, qui in annum sequentem, Consul II. designatus erat quando Marcum Aurelium Hadriani jussu adoptavit. Prætermiseram monere, Zonaram scribere: Antonino verum potito, quem Hadrianus adoptatum & Cæsarem, & Imperatorem designavit &c. Imperator itaque dictus Antoninus Pius ob Proconsulare scilicet Imperium, uti antea eum Titus & Traianus. Id etiam Dio in literas retulerat, sed Acta Antonini Pii apud eum non extant. Xiphilinus tamen ait: Tantum invenitur eum Lucio Commodo, quem Hadrianus adoptaverat, ante Hadrianum, extincto, ab eodem Hadriano adoptatum & Imperatorem factum esse. Ita Xiphilinus ex Dione. Denique extat Inscriptio apud Gruterum pag. 256. ubi dicitur: IM P. AELIO CAESARI ANTONINO, &c. In ea Hadrianus non vocatur DIVUS; Antoninus vero dicitur TR. P. COS. nec additur, DES. II. nec vocatur PONT. MAXIM. Quare posita Inscripção, vivente Hadriano, & quidem IDIB. MAI, ut ibidem dicitur.

tum, Marius Maximus usque adeo demonstrat, ut eum dicat cuncta de se scisse, sic ut omnium dierum usque ad horam mortis futuros actus ante præscripserit. Hæc apud Spartianum in Ælio Vero. His puto de causis Tertullianus (g) vocat Hadrianum omnium curiositatum exploratorem. Illud præterea de Hadriano non excidat, quod Aurelius Victor, dum de ipso agit, in fine sic subdit: Officia sane publica & palatina, necnon militaria, in eam formam statuit, quæ paucis per Constantinum mutatis hodie perseverant; nempe usque ad Theodosium Imperatorem. Hæc meminisse oportuit quod nonnullas solvendas ambages de magistratibus. At de Hadriano hætenus.

(g) Tertul. in Apolog. c. 5. Officia per Hadrianum mutata.

Reperiuntur complures alii martyres, præter illos quos recensimus, sub eadem Hadriani persecutione passi esse, quorum certi dies passionis sunt in Ecclesiasticis tabulis pro ipsorum anniversaria commemoratione conscripti, videlicet Teventianus Episcopus Tudertinus una cum Flacco; Eleutherius Episcopus Illyrici ab Anacleto Papa, non Aniceto (ut habet Nicephorus) educatus, atque una simul Anthia mater, Chorebus Præfectus, Euphychius in Cappadocia, Ariadna in Phrygia, Exuperius, Zoes, Cyriacus, & Theodolus, Maria ancilla, Theodorus, & Paulippus; Thamelus cum focis, Philetus, Lydia, Macedonius, Theoprepidus dux, & Chronidas Commentariensis, de quibus singulis in Romano Martyrologio habetur mentio; sed sunt & alii complures, quorum nomina exciderunt.

V. Martyres sub Hadriano.

Hadriano extincto, Antoninus Pius, quem ille adoptaverat, Romanum Imperium moderatur, qui paternum genus e Gallia Transalpina Nemauso civitate ducebat, ut tradit Julius Capitolinus (h); qui & ejus cognationem describit. Im-

VI.

(h) Jul. Capitolin. in Antonino Pio.

Hadrianus, postquam die vicesima quinta Februarii Antoninum adoptasset, apud Baias periit die sexto Iduum Juliarum, inquit Spartianus in Hadriano cap. 25. Si itaque Hadrianus die decima mensis Julii interit, vixit annos sexaginta duos, menses quinque, dies septemdecim. Natus enim erat IX. Kal. Febru. Vespasiano VII. & Tito V. Cass. ut habet Spartianus citatus cap. 1. id est, die vicesima quarta mensis Januarii anni Christi septuagesimi sexti: quem etiam diem Hadriani natalem, antiquum Kalendarium a Petro Lambecio editum exhibet. Xiphilinus quidem ex Dione scribit: Vixit annos sexaginta duos, menses V. dies XIX. Sed loco, XIX. legendum, XVII. Ubi enim in Græco scriptum erat, *εττα ς δεκα*, id est, septemdecim, Librarianus per errorem reposuit, *εττα ς δεκα*, id est, novemdecim. Ex quibus corrigendus Spartianus in Hadriano cap. 25, ubi ait: Vixit annis septuaginta duobus, (legendum, sexaginta duobus) mensibus quinque, diebus septemdecim. Imperavit annis viginti uno, mensibus undecim. Sed sicut locus in annis vitæ Hadriani

III. Obitus Hadriani.

Baron. n. 1.

Antoninus Imp. idem que Pius appellatus.

perare cepit annos natus quinquaginta- tres, quippe (ut idem affirmat) natus est Domitiano duodecies & Cornelio Dolabella Coff. Ipso primo regni initio cum novisset Senatam Hadriano fuisse infensum, conarique ejus acta rescindere ob nobilium cædes quas fecerat; his verbis usus: *Igitur nec ipse Princeps vester ero, si ille improbus, inimicusque vobis atque hostis fuit: nimirum enim omnia acta ejus, in quibus est adoptio mea, rescindetis.* Senatam placavit: & Hadriani corpore Romam translato, & ad hortos Domitiæ collocato, ingens illi sepulcrum struxit, quod postea moles est Hadriani nuncupata, divinos illi honores impendit, inter divos retulit, sacerdotes instituit, ac templum erexit: hæc omnia Spartianus (a), Julius (b) Capitolinus, & alii (c). Ferunt quoque ea de causa ipso Imperii initio Pium esse ab omnibus nominatum, quod multis tunc reis factis, postulatique nonnullis ad supplicium, neminem punivit: Non oportere, inquiens, ab his rebus principatus exordium ducere. Quade re cunctis laudabilis extitit, utpote animi tranquillitate Numæ Pompilio comparatus. De his agens idem Capitolinus: *Usque adeo, inquit, sub eo nullus percussus est Senator, ut etiam parricida confessus, in insula desertâ poneretur, quia vivere illi naturæ legibus non licebat.*

(a) Spartian. in Hadriano. (b) Jul. Capitol. in Anton. Pio. (c) Anrel. Vill.

VII. Felix ecclesiæ status.

(d) Justin. in dialog. cum Tryphon. ex version. Langi.

Qualisnam autem esset Christianæ religionis status his temporibus, ex iis quæ scribit Justinus Philosophus, qui eodem Antonino Imp. in Urbe claruit, postumus intelligere. Ac primum illud, quam longe lateque in toto terrarum orbe Christiana religio fuerit propagata, idem auctor in dialogo cum Tryphone (d) his verbis demonstrat: *Atqui ne unum quidem est genus mortalium sive Barbarorum, sive Græcorum, sive etiam aliorum omnium, quocumque appellentur nomine; vel Amæzobiorum, vel Nomadum domo carentium,*

driani exprimentis corruptus, ita & in annis Imperii, nisi utrobique ipsemet Spartianus erraverit. Quare sicut unitas ex annis Imperii, ita & decem ex annis vitæ, demenda. Victor de Cæsaribus in Epitome, quemadmodum & Eutropius, qui annos XXII. Hadrianum imperasse tradunt, errorem illum a Spartiano mutuati videntur. Nam eum annos tantum viginti ac menfes undecim imperasse, currentique anno, non vero insequenti, obiisse, ita solide demonstravi in priori parte Dissert. Hypaticæ cap. 4. ut non existimem fore in posterum, qui annum Hadriani emortualem in controversiam revocet. In medium adduxi ibidem num. II. Numisma Hadriani, in quo Providentia stans representatur cum his verbis ac literis Græcis, ΠΡΟΝΟΙΑ Κ.Β. quæ sic vertit Patinus V. C. in Numismatis Imperatorum, *Providentia XXII.* annumque Hadriani vicefimum secundum significari dicit. Quod quidem verum, licet duo illi numeri, interjecto puncto dividantur. In-

vel in tentoriis viventium (scenitarum) & cum pecoribus vitam tolerantium, inter quos per nomen crucifixi Jesu, supplicationes & gratiarum actiones Patri fabricatori rerum omnium non fiant. Hæc Justinus. His consentientia scribit Irenæus (e), qui hoc ipso etiam seculo claruit, cum ait: *Ei in mundo loquela dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis una & eadem est.* Et neque hæc quæ in Germania sunt fundata Ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt, neque hæc quæ in Hyberis sunt, neque hæc quæ in Celtis, neque hæc quæ in Oriente, neque hæc quæ in Ægypto, neque hæc quæ in Libya, neque hæc quæ in medio mundi sunt constituta: sed sicut Sol creatura Dei in universo mundo unus & idem est, sic & lumen & prædicatio veritatis ubique lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad veritatis cognitionem venire. Et neque qui valde prævalent in sermone, ex his qui præsent Ecclesiis, alia quam hæc sunt, dicent: nemo enim super magistrum est; neque infirmus in dicendo deminorabit traditionem. Hæc Irenæus, dum de una fide vigente in omnibus Ecclesiis, & una omnium traditione differit.

(e) Iren. lib. 1. c. 3.

Sed & Tertullianus (f), qui in fine sæculi hujus floruit, hæc in gentes: *Si enim & hostes exertos, non tantum vindices occultos agere vellemus, deesse nobis vis numerorum & copiarum? plures nimirum Mauri, & Marcomanni, ipsique Parthi, vel quantumcumque unius tamen loci, & suorum finium gentes, quam totius Orbis? Externi sumus, & vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, Palatium, Senatium, forum: sola vobis reliquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuisset, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur? si non apud istam disciplinam magis occidi liceret, quam occidere.* Potuimus & in-

VIII. (f) Tert. in Apolog. Christiana religio propagata.

Nummis enim Græcis sæpe hujusmodi interpunctiones occurrunt, quæ numeros non variant, uti in iis, quibus ultimur, numeris, contingeret, v. g. in numero 22. si interpunctum hoc modo 2. 2. Interjiceretur. Et tamen eo in loco perperam scripsi, etiam Græcos numeros punctis divisos, non idem significare, ac si illa abessent. Is itaque Nummus, simileve post Hadriani mortem percussus in urbis longe ab Italia distitis ad quas hujus mortis nuntium nondum perlatum erat. Hadrianus enim, qui die decima Julii e vivis excessit, intra mensem nempe die X. Augusti, vicefimum secundum Imperii annum auspiciatus erat, ideoque non mirum, si intra unum post obitum mensem, per universum Imperium, novi Imperatoris inauguratio divulgata non fuerit; eo magis, quod Antoninus propter Hadriani infirmitatem omnia administrabat, & in eo certa successio erat.

guermes, nec rebelles, sed tantummodo discordes solius divortii invidia adversus vos dimicasse. Si enim tanta vis hominum in aliquem orbis remoti suum abrupissemus a vobis, suffudisset utique dominationem vestram tot qualiumcumque amissiono civium: immo etiam & ipsa destitutione punisset: proculdubio expavisset ad solitudinem vestram, ad silentium rerum, & stuporem quemdam quasi mortuæ Urbis quæissetis, quibus in ea imperassetis. Hæc in Gentes.

IX. Idemque adversus Judæos (a): In quem enim, inquit, altum universæ Gentes crederunt, nisi in Christum qui jam venit? Cui enim alii Gentes crediderunt, Parthi, Medi, Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, & incolentes Pontum, & Asiam, & Pampbham, immorantes Ægyptum, & regionem Africa, quæ est trans Cyrenem, Romani, & incolæ: tunc & in Hierusalem Judæi, & Gentes ceteræ, ut jam Getulorum varietates, & Maurorum multi fines, Hispaniarum omnes termini, & Galliarum diversæ nationes, & Britannorum inaccessa loca Romanis, Christi vero subdita & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum, & abitarum multarum Gentium, & provinciarum & insularum multarum vobis ignotarum, & quæ enumerare minus possumus? In quibus omnibus locis Christi nomen, qui jam venit, regnat, utpote ante quem omnium civitatum portæ sunt apertæ, & cui nullæ sunt clausæ; ante quem seræ ferreæ sunt comminutæ, & valvæ æræ sunt apertæ: quamquam & ista spiritualiter sint intelligenda, quo præcordia singulorum, variis modis a diabolo obsessâ, fide Christi sint rejerata: attamen perspicue sunt adimpleta, utpote in quibus omnibus locis populus nominis Christi inhabitet. Hæc ipse.

X. Nullum regnum simile Christi regno.

fic dicens: *Quis enim omnibus regnare potuisset, nisi Christus Dei Filius, qui omnibus in æternum Gentibus regnaturus nuntiabatur? Nam si Salomon regnavit, sed in finibus Judææ tantum; a Bersee usque ad Dan, termini regni ejus signantur. Si vero Babylonis & Parthis regnavit Darius: non habuit potestatem ulterius ultra fines regni sui; non habuit in omnibus Gentibus potestatem. Si Ægyptiis Pharaon, vel quisque ei in hereditatem regni successit; illic tantum positus est regni sui dominus. Si Nabuchodonosor cum suis regibus ab India usque Æthiopiam habuit regni sui terminos: Si Alexander Macedo nunquam Asiam universam & ceteras regiones, posteaquam devicerat, tenuit: Si Germani adhuc usque limites transgredi non sinuntur: Britannia intra Oceanum ambitum conclusa sunt: Maurorum gens, & Getulorum barbaries, a Romanis obsidentur, ne regionum suarum fines excedant: Quid de Romanis dicam, qui de legionum suarum præsidis Imperium suum munit, nec trans ipsas Gentes porrigere regni sui vires possunt? Christi autem regnum & nomen ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus Gentibus supra numeratis colitur, ubique regnat, ubique adoratur. Hucusque de Ecclesiæ hujus sæculi fecundissima propagatione Tertullianus post alios Ecclesiasticos tractatores: qui cum vel adversus hæreticos, vel Gentiles, vel Judæos ejus temporis locuti sint, a quibus facile potuissent mendacii redargui; quæ essent omnibus explorata locutos esse, nullus poterit jure dubitare. Ceterum quò magis res Christianorum amplioribus spatiis dilatabantur, & numerosiore populo augebantur, eo major Gentilium in eos conceitabatur invidia & persecutio; & quantumlibet nullo alio speciali edicto (ut de Antonino certum est, id testante Tertulliano b) veteretur Christiana religio, nihilominus mille circumventi calumniis Christiani, frequenter a iudicibus extremo supplicio damnabantur. Non desunt de his sub eodem Antonino Pio certa exempla, de quibus suis locis inferius agemus.*

(b) Tert. in Apolog. c. 5.

JESU CHRISTI
ANNUS
141.

SIXTI PAP.
ANNUS
10.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
2.

Sequenti anno Domini centesimo quadragesimo primo, Antoninus Augusti secundum una cum Bruttio Præfente adiit Consulatum. Quo tempore jam sublato Hadriano, qui Judæos sæpe rebellantes compresserat, ac patrio solo multis claudibus affectos expulerat: eisdem iterum rebellantes, aliosque populos novarum rerum cupidos tumultuantes Antoninus per-

Judæi ab Antonino compres-

Legatos ac provinciarum Præsides bellum agens subiecit; alios vero repressit, ac continuit in officio. De rebus gestis adversus Judæos (quod perierint vetera monumenta) nulla est penitus mentio, nisi quæ apud Julium Capitolinum (c), qui gesta ab Antonino breviori summa perstrinxit, his verbis habentur scripta: *Per Legatos suos plurima bella gessit. Nam & Bri-*

(c) Jul. Capitol. in Anton. Pio.

CHRISTI 141.

SIXTI PAP. 10.

ANT. PII IMP. 2.

Britannos per Lollium Urbicum Legatum...

chaia etiam atque Aegypto rebelliones repressit...

Anno

SÆC. II. Anno Urbis 892. Olymp. 229. an. 139. A.C. 139.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5632.

8. E. 7. P. 6. April. Indi. 7.

JESU CHRISTI 139. secundum Baronium 141.

HYGINI PAPÆ 3.

ANTONINI PII IMP. 2.

I. Consul.

AD num. I. Coss. Antoninus Pius Aug. II. & Brutius Prasens...

II. M. Aurelius Casar dictus.

Post excessum Hadriani, inquit ibidem Capitolinus...

III. Faustina Junior sponsa M. Aurelii.

Baron. an. 142. n. 1.

Sed locus corruptus est, quem ex conjectura Salmastius restituere conatur...

Off. Antoninus Pius Aug. II. & Brutius Prasens. Omittit Prasentis prænomen...

IMP. CAESARI. DIVI. HADRIANI. FILII. DIVI. TRAIANI. PARTHICI. NEPOTI DIVI. NERVAE. PRONEPOTI T. AELIO. HADRIANO. ANTONINO AUG. PIO. PONT. MAX. TR. POTEST. VI.

(legendum II.) IMP. IV. (& hic mendum subest) COS. II. DESIGNAT. III. Alius lapis ibidem...

Ioseph Maria Stampa in Fastis hujus anni scribit, in locum Antonini consulum abdicantis...

JESU CHRISTI ANNUS 142.

TELESPHORI PAP. ANNUS 1.

ANTONINI PII IMP. ANNUS 3.

Anno Christi centesimo quadragesimo secundo, idem Antoninus Augustus...

anno Marco delato, meminit Julius Capitolinus (a), ac primum de obitu Faustinae Augustae...

cohibuisse; cum Justinus in sua Apologia de bello Judaico ab Hadriano gesto loquatur...

cessit, quod Hadrianus denegaverat: Nam moverunt ea tempestate Judaei bellum...

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5633.

9. DC. 8. P. 15. April. Indi. 8.

JESU CHRISTI 140. secundum Baronium 142.

HYGINI PAPÆ 4.

ANTONINI PII IMP. 3.

AD num. I. Coss. Antoninus Pius Aug. III. & M. Aurelius Casar. Consulatus Antonini juxta tertiam regulam...

Off. Antoninus Pius Aug. III. & M. Aurelius Casar. Tabula marmorea apud Gruterum pag. CXXVI. IMP. CAESAR. T. AELIO. HADRIANO. ANTONINO. AUG. PIO.

Vetus inscriptio apud Reinesium pag. 227. ex schedis Gudianis: KAL. OCTOBRIS. T. AELIO. ANTONINO. PIO. AUG. II. (lege III.) M. AURELIO. AELIO. CAESARE.

Eadem extat apud Fabrettum pag. 513. n. 177. Alia ejusmodi Romae apud Marchionem Gregorium Alexandrum Capponium...

Una hic numeralis nota in Antonini consulum deest; nam anno superiori 139. consul iterum fuit; & hoc anno 140. collegam habuit M. Aelium Avelium Verum...

CHRISTI
142.TELESPH. PAP.
I.ANT. PII IMP.
3.

sbus, atque templo & Flaminicis, & statuis aureis atque argenteis: cum etiam ipse hoc concesserit, ut imago ejus curulis Circensibus poneretur: statuum auream delatam a Senatu postquam suscepit. M. Antoninum Quæstorem, Consulem, petente Senatu, creavit. Hæc ipse. Sed qua impostura impietatem ornarent, ut mendacium veritas crederetur; audi quid ad eundem Antoninum Justinus Christiana sit libertate locutus: Porro cur mortientes apud vos Imperatores semper immortalitati consecrare dignamini, producentes quempiam qui jurejurando confirmat vidisse se e rogo ascendere in caelum ardentem Casarem?

II.
Incrementum
Christiana
reli-
gionis un-
de.

Quibus putandum est risibus Christianos homines his temporibus insectatos esse Gentiles, qui singulis fere annis nova templa, nova sacerdotia, novis quos illi fecissent diis erigere atque statuere viderent? immo potius tantam ipsorum insaniam commiseratos esse. Jam superiori anno Hadrianum Principem, hoc vero foeminam conjugem Imperatoris, quos novissent omnes, inter deos cernebant esse relatos, & perinde ac diis templa & sacrificia instituta. Porro hæc ipsorum deliria Christianæ religionis propagationi mirum in modum conducebant. Qui enim nobilioris essent ingenii, & cultus veri numinis amatores, istæ spectantes ac præ oculis semper habentes, abjectam nimis ac humili reptantem esse Gentium Theologiam cognoscebant; quippe quæ mortales, arbitrio Senatus & Principis,

II.
Obitus
Faustina
Augusta.

Capitolinus in Antonino Pio cap. 6. ait: Tertio anno Imperii sui Faustina uxorem perdidit. Tertius Antonini annus die decima mensis Julii currentis anni inchoatus; Faustina tamen anno tantum sequenti, quo adhuc tertius Antonini annus in cursu erat, demortua. Mabillonius enim V. C. in tomo IV. Analethorum pag. 500. antiquam Romanorum Inscriptionum Collectionem exhibet, inter quas hæc duæ leguntur: Imperatori Casari Tito Helio Hadriano Antonino Aug. Pio, Pontif. Max. Tribunit. Pot. XXIII. Imp. II. Cons. III. P. P. Tum; Divæ Faustinae Augustæ Imp. Cæsaris T. Helii Hadriani Antonini Aug. Pii Pontif. Maximo Trib. Pot. III. Cons. III. P. P. Utraque Inscriptio Antonini & Faustinae obitum respicit: ille enim, dum Tribunitiam Potestatem XXIV. gereret, extinctus. Quare cum Faustina, marito Tribunitiam Potestatem IV. obtinente, supremum diem obierit, mors ea anno sequenti, post diem XXV. mensis Februarii, quo Antoninus Tribunitiam Potestatem IV. suscepit, quove tertius ejus Imperii annus usque ad mensum Julium occurbat, contigit. Quot ex ea Antoninus Pius liberos suscepit, cum de Antonini morte sermo erit, explicabimus.

soleret habere deos. Hæc quidem, Christianis præsertim inculcantibus, Gentiles, qui animæquiores essent, perspicue intelligentes, Christianam religionem, quam signis atque virtutibus toto Orbe viderent effulgere, contemplati, admirati ac percurati cum essent; eidem dedisse nomina, & toto animo amplexatos esse; magnamque ex his rebus nostris effectam accessionem, nemo jure poterit dubitare. Cum e contra ipse Antoninus Augustus cum dilabentes ad externum ac plane contrarium religionis cultum sentiret homines, quo reliquos Principis exemplo in officio contineret, diis assidue sacrificabat; nec (quod tradit Capitolinus a) ullum sacrificium per vicarium fecit, nisi cum æger fuit.

(a) Jul.
Capit. in
Ant. Pio.

Hoc eodem anno Sixtus Papa, cum sedisset annos decem, uno minus mensē & vigintiduo diebus, octavo Idus Aprilis martyrio coronatus. Tam Græci, ut Eusebius & alii eum secuti, quam Latini, ut liber de Romanis Pontificibus, consentiunt de Sixto, quod sederit annos decem; quamobrem habita temporis ratione, quo desit qui eum præcessit Alexander, & dierum quibus sedes vacasse ponitur, insuper & natalis diei Sixti martyrii, ut in tabulis Ecclesiasticis legitur; hoc ipso anno, eaque die Sixtum desisse, opus est dicere. Cui de Sixto chronographiæ haud longe dissonant indices Vaticanæ atque Cresconii: nisi quod in quibusdam impletum decennium, tribus additis mensibus, Sixti sedi tribuitur. Qui

III.
Sixti Pa-
pæ mar-
tyrium;

se-

[1] Ad num. III. & seq. Sixtus Papa anno centesimo vicesimo sexto ad Deum migravit. In Chronico enim Damasi legitur: Sixtus annis decem, mensibus tribus, diebus viginti uno. Fuit temporibus Hadriani, a Consulatu Nigri & Aproiani, usque Vera III. & Ambibulo, qui anno CXXXVI. Consulatum gessere. Sed error irrepsit in numeros, legendumque, mensibus duobus, die uno, ut habetur in auctiori Chronico veterum Pontificum, in Catalogo Palatino, & in duobus Catalogis Corbeiensibus. Cum itaque S. Alexander die tertia Maii anni CXVI. passus fuerit, Sixtus ejus successor martyrium fecit circa diem tertium Julii anni CXXXVI. Verum est, Anastasium, aliosque scribere, Sixtum III. Nonas Aprilis, seu die tertia Aprilis sepultum, & in Martyrologio Ufuardi, Adonis & Romano ejus Natale consignari die septima mensis Aprilis. Sed uterque dies non ad primam Sixti sepulturam, sed ad aliquam ejus translationem referendus. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Romanorum Pontificum ait, Sixtum Alexandri decessoris per annum integrum Vicarium fuisse, quia arbitratu spatium regiminis in Chronico Damasi signati, nonnisi

III.
Obitus S.
Sixti Pp.

CHRISTI
142.TELESPH. PAP.
I.ANT. PII IMP.
3.

secuti sunt Eusebium, unum ex Romanis Pontificibus prætermittentem, nempe Cletum, sub Hadriano Sixti obitum ponunt: sed æque falli eos putamus, qui in annis Romanorum Pontificum additios nec sibi constantes in libro de Romanis Pontificibus postos secuti sunt Consules.

IV.
Rom.
Pontif.
antiquus
titulus.

Leguntur titulo Sixti Papæ epistolæ duæ: sed quod in altera ipsarum Sixtus Universalis Apostolicæ Ecclesiæ Episcopus inscriptus habeatur, miramur adeo offendisse Novatores; perinde ac si fuerit humanum inventum, ut Petrus, & qui ei in sede succedunt, & in Petro totius ovilis Dominici curam a Domino susceperunt, Universalis Ecclesiæ inscribantur Episcopi. Porro ejusmodi titulus, ut scilicet universalis Ecclesiæ dicatur Episcopus, idemque & Pontifex Maximus, qui in sede Petri succedit Romanæ Ecclesiæ Antistes, non recens est in Ecclesiâ introductus, sed antiquitus usitatus: quod parum est ut ex Sixti epistola, quæ ab eis ducitur in controversiam, demonstramus; quandoquidem & qui aliquando recta sentiens, sed a fide Catholica refuga, in ipsam Romanam Ecclesiam infansens, eam dente canino dilacerat Tertullianus (a), recitans & impugnat Victoris Romani Pontificis edicti verba, ait: Audio etiam edictum propositum, & quidem peremptorium: PONTIFEX scilicet MAXIMUS, EPISCOPUS EPISCOPORUM (erat hæc inscriptio decreti) dicit: Ego & mœchis & fornicationis delicta penitentia sanctis dimitto. Verum nonnisi secundum veterem nomenclaturam ea posita a Victore, vel (si velimus esse verba Tertulliani) secundum usitatam verborum consuetudinem ab ipso dicta & inculcata, nemo in dubium jure poterit revocare. Sed de his alias.

(a) Tertul.
lib. de pu-
dic. c. 20.

V.
Sixto Pa-
pæ liber
falso ad-
scriptus.

Quod item ad scripta Sixti Romani Pontificis spectat; non prætermittendum, a Rufino presbytero Aquilejensi tentatum, ut Sixti Philosophi Pythagorici commentarium, in Latinum a se translatum nomine Sixti Papæ & Martyris vulgaret; licet prioris ne vel posterioris Sixti itidem martyris nomine illum ediderit librum, non constet. Detexit S. Hieronymus. Ann. Eccl. Tom. II.

nonnisi per Vicarium servari posse, & servari commode, si Sixtus tertia die Aprilis dicatur mortuus. At commentitius Vicariatus ille, & spatium regiminis Sixto attributum facile invenitur, si initium ejus, ut fieri debet, cum anno Christi CXVI. copuletur, ejusque mors dici ejus cultus seu translationis non illigetur. Henschenius S. Sixti vitam illustrat die VI. Aprilis, docetque eum martyrio coronatum, non sub Antonino Pio, ut putavit Baronius, sed sub Hadriano Imperatore, ut habent Florus, Ufuardus Ado, Notherus, & in antiquissimis Martyrologiis manuscriptis legitur. Certe anno CXXXVI.

mus (b) imposturam, scribensque ad Ctesiphontem, ait: Illam autem temeritatem, immo insaniam quis digne poterit explicare sermone, quod librum Sixti Pythagorici, hominis absque Christo, atque Ethnicæ, immutato nomine, Sixti martyris, & Romanæ Ecclesiæ Episcopi, prænotavit? in quo, juxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, & de ejus dicunt esse substantia, multa de perfectione dicuntur: ut qui volumina Philosophi nesciunt, sub martyris nomine, bibant de aureo calice Babylonis. Denique in ipso volumine nulla Prophetarum, nulla Patriarcharum, nulla Apostolorum, nulla fit Christi mentio; ut Episcopum, & martyrem sine fide Christi fuisse contendat. Hæc Hieronymus, qui alias ea de causa in eundem exclamans ait (c): Miserabilis Grunnius, qui ad calumniandos sanctos viros aperuit os suum, linguamque suam docuit mendacium, Sixti Pythagorici hominis Gentilissimi unum librum interpretatus est in Latinum, divisitque in duo volumina, & sub nomine sancti Sixti urbis Romæ Episcopi ausus est edere, in quibus nulla Christi, nulla Spiritus sancti, nulla Dei Patris, nulla Patriarcharum, Prophetarum, & Apostolorum fit mentio; & hunc librum, solita temeritate & insania, Anulum nominavit: qui per multas Provincias legitur, & maxime ab his, qui dæmonia & impeccantiam prædicant. Invenitur rursus (d) in eundem eadem ex causa alibi.

(b) Hier.
advers.
Pelag.

Legitur ejusdem Sixti Papæ (e) decretum, ne sacra vasa ab aliis quam a sacris ministris tangerentur. Si enim in iis quæ futurorum erant umbra, tanta Dei monitu inerat observantia, ut sacra vasa filiis (f) Caath nonnisi recta portare liceret: quomodo non ea sanctissima haberentur, & religiosiori essent cultu servanda, quibus sacrificium omnium præstantissimum exhiberetur? sed de sacris vasibus alibi pluribus. Rursus de rebus a Sixto decretis: Hic insuper (habet liber de Romanis Pontificibus) constituit, ut quicumque Episcopus evocatus fuerit ad sedem Romanam Apostolicam, rediens ad parochiam suam, non suscipiatur nisi cum

(c) Hier.
in Ezech.
c. 18.

(d) Hier.
in Ezech.
c. 18.

VI.
(e) Lib.
de Rom.
Pont. in Si-
xto.

(f) Num.
4.

Sixti de-
cretum
de Forma-
tis.

V 2

For-

in Christianos sævitum fuisse ostendunt Apologia Hadriano, qui eo anno Decennalia sua celebravit, a Christianis oblata. Eusebius in Historia, & in Chronico, Hermannus Contractus, & Marianus Scotus in Chronicis consentiant Martyrologiis citatis.

Sixti duæ Epistolæ circumferuntur, quas Marca, Baluzius, alique Viri doctissimi suppositionis arguunt. Prima est ad omnes Christi Fideles, in qua habentur testimonia ex Idacio, Enchiridio Xysti Philosophi, aliisque desumpta, Secunda habet hanc inscriptionem a Primitivæ Ecclesiæ Præsulibus alienam: Sixtus universalis Apostolica Ec-

IV.
Decretales
Sixto at-
tributa.

[1] Vide quæ in notis ad A. D. 126. n. VI. scripsimus.

Formati salutationis ad plebem a sede Apostolica. Ejusmodi quidem commercio Formatarum unius Ecclesie Catholice servari, ac proinde probari solitam unitatem, tradit Optatus Milevitanus, (a), qui texens catalogum Romanorum Pontificum a Petro usque ad Siricium, de eo ait: *Cum quo nobis totus Orbis commercio Formatarum in una communione societate concordat.* Et Augustinus de his ad Eleusum & socios (b): *Hic primo asserere, inquit, conatus est, ubique terrarum esse communionem suam. Querebam utrum epistolas communicatorias, quas Formatas dicimus, possent, quo vellet, dare: & affirmabam, quod manifestum erat omnibus, hoc modo illam facillime terminari posse quaestionem.* Hec Augustinus. Antiquissimus itaque fuit ejus rei usus, ut per communicatorias litteras Romani Pontificis, unitas Ecclesie monstraretur; in Concilio enim Niceno (c) forma quadam ejusmodi litterarum, ne fraus irreperet, est instituta, non autem recens res ipsa est introducta.

(a) Optat. lib. 2. contra Parm.

(b) Aug. epist. 163.

(c) Nicen. Conc. cap. 18.

VII. Quae autem dicebantur Formatae, seu communicatoriae litterae, eadem (ut auctor est Atticus d) Canonicae epistolae appellabantur. Quinetiam Theophilus Episcopus Alexandrinus in epistola prima Paschali in fine, quas dicimus Communicatorias, easdem & Pacificas nominatas esse demonstrat; quas etiam idem auctor in tertia Paschali epistola in fine appellat Ecclesiasticas: in Concilio autem Chalcedonensi (e) nuncupatae reperuntur Pacificae: solitas quoque Pacificas a recens ordinato Episcopo ad collegas dari, tradit Theodorus in Photii Nomocanone. (f). Concedebantur etiam Pacificae, nempe Communicatoriae, pauperibus peregrinantibus, quibus eorum fides Catholica probaretur. Diversas autem ab iis fuisse litteras commendatitias ab Episcopis dari solitas, canon idem Chalcedonensis Concilii admonet; ait enim, commendatitias litteras dari solitas tantum iis qui essent in Ecclesia opere clariores: & ab Episcopis dari solitas suis clericis peregrinantibus, alias canon ejusdem quoque (g) Concilii docet, sed aliter legitur.

(g) Idem. c. 13.

Ecclesia Episcopus omnibus Episcopis in Domino salutem; continetque quaedam testimonia ex Historia tripartita, aliisque petita. Sixto successit Telesphorus.

V. Hoc anno Antoninus Imperator Britannos per Lollium Urbicum Legatum vicit; alio mureo cepit, submotis Barbaris, ducto inquit Capitolinus in Antonino cap. 5. Extat hujus Imperatoris Nummi apud Mediobarbum pag. 194. in cuius averfa parte legitur; P. M. TR. P. III. COS. III. visunturque quadrigae triumphales. In averfa parte alterius Nummi eadem Tribunitia Potestate III. notati habetur; MUNIFICENTIA S. C. Capitolinus in Pio cap. 20. ait: *Contum.*

Theodorus. Dabantur etiam litterae commendatitiae personis quae potuissent esse suspectae, ne quid de illis dubitaretur; de quibus & Paulus meminit ad Corinthios cum ait (b): *Numquid egemus, sicut quidam, commendatitias epistolas ad vos, aut ex vobis? Epistola nostra vos estis.* Qui enim commendatitias litteris peregrinabantur, quocumque pergerent, apud Christianos erant illae pro viatico, de quo Lucianus in Peregrino; *Suscepta secunda peregrinatione egreditur vagaturus, satis sibi viatici in Christianis repositum esse existimans.* His similia erant apud Gentiles Diplomata, quorum meminit Plinius (i) Junior scribens ad Traianum, quae postea Tractoriae sunt appellatae: est titulus de Tractoriis & (k) Stativis. Extat haec tenus earundem forma (l) litterarum, quae ab Imperatore dabantur: erant & aliae ejusdem nominis ab Episcopis dari solitae, de quibus dicemus inferius. Sed quod semel occasione Formatarum, de Ecclesiasticis litteris agere coepimus, de aliis quoque ejusdem generis dicere non praetermittamus.

(b) 2. Cor. 3.

(i) Plin. lib. 10. e. 121.

(k) Stativ. lib. 8. c. 6. Cod. Theod.

(l) In Lexic. Jur. verb. Tractor. & appud Cuiac. tit. de Tract.

Erant & Dimissoriae litterae, quas ibidem Theodorus illas esse tradit, cum clericus demonstratur voluntate sibi prelati Antistitis esse profectus: sine his enim non licebat extra diocesim peregrinari; his quoque indigebant Episcopi, qui profecturi essent ad Comitatum. Erant insuper litterae, quae dicebantur Memoriales, seu Commonitoriae, quibus legati, quid in suscepta legatione deberent agere per singula admonerentur; extant de his complura exempla, quae suis locis ponentur inferius. Erant etiam & litterae dictae Synodicae, quae ad diversos dabantur a Synodis. Si vero scriptae essent ad omnes Christi fideles, sive a Synodo, vel a summo Pontifice, vel aliis alia darentur occasione, dicebantur Encyclicae, hoc est, Circulares. Rursum vero eadem epistolae dicebantur Catholicae, non ea ratione quod fidem Catholicam continerent, sed quod ad universam Ecclesiam datae essent: hinc Apollonius apud Eusebium (m) haec de Themistote: *Audebat, Apostolum imitando, Catholicam ad omnes Ecclesias*

(m) Euseb. lib. 5. c. 17.

leones una missione edidit. Quare cum hoc anno Tribunitiam Potestatem tertiam Pius inierit, indicetque Capitolinus laudatus, primum ab eo devictos Britannos, haec quadrigae, eaque munificentia ad victoriam Britannicam referenda.

Idem Capitolinus cap. 9. ait: *Fuit & inundatio Tiberis, quam hoc anno contigisse colligo ex Antonini Nummi apud Mediobarbum, in cuius averfa parte habetur; TR. P. III. COS. III. S. C. TIBERIS.* Repraesentatur Tiberis sedentis simulacrum. Haec inundatio inter adversa, quae hujus Imperatoris temporibus evenerunt, a Capitolino recensita. Baronius eam recitat anno XV. Antonini Pii, ideoque loco non suo.

VI. Inundatio Tiberis. Baron. an. 154. n. 4.

epistolam contexere. Insuper de Dionysio Corinthiorum Episcopo tradit Eusebius, Catholicas ad Ecclesias scripsisse epistolas.

IX. De litteris decretalibus & aliis. (a) Gelasius. *Decretales epistolas, quas beatissimi Papae Rom. c. de diversis temporibus ab urbe Romana pro diversorum Patrum consultatione (sic legendum non consolatione) dederunt, venerabiliter recipiendas.* Pastorales vero, quae pro instructione darentur; quales sunt illae, quae ad diversas Ecclesias a S. Ignatio scriptae habentur. Erat quoque olim tempore persecutionis Ecclesiae generis litterarum, quae dicebantur Confessoriae, quae a Christianis, qui pro Christi nomine detinerentur in carcere, pro commendatione lapsorum ad Episcopos dari solebant: erat frequens harum usus tempore persecutionis, ut ex multis S. Cypriani litteris constat; est earundem mentio in Concilio (b) Eliberitano & Arelatensi primo (c). Quae autem pro redemptione captivorum ab Episcopis dari consueverant, litterae Captivorum appellantur in Concilio Lugdunensi (d).

(a) Gelas. in Concil. Rom. c. de diversis temporibus ab urbe Romana pro diversorum Patrum consultatione (sic legendum non consolatione) dederunt, venerabiliter recipiendas.

(b) Conc. Eliber. c. 25.

(c) Conc. Arelat. 1. c. 9.

(d) Conc. Lugdun. 2. c. 2.

X. Insuper quoque habentur litterae dictae Litterae Apostolicae, quae Apostolica auctoritate a Romanis Episcopis dari consueverunt, quarum diversa sunt genera: frequentiores illae quae Breves dicuntur: sed ea vox penes antiquos diversae reperitur esse significationis: nam apud Optatum (e) Milevitanum, Brevis dicitur charta illa, in qua conscripta essent bona Ecclesiastica, quam nos usitatus dicere solemus Inventarium, alio nomine idem Optatus vocat Commemoratorium: eandem vocem in eundem sensum usurpat S. Augustinus contra Cresconium (f), & Gregorius papa (g), sed & Cassiodorus pro regis justificationibus; nam Theodoricus (h) ad Gemellum scribens, ait: *Admonitio nostra non deerit, ut instructor reddaris: dum infra scriptis Brevis definita susceperis.*

(e) Optat. contr. Parmen. lib. 1.

(f) Aug. contr. Crescon. lib. 3. c. 29.

(g) Greg. lib. 6. epist. 201.

(h) Cassiodor. lib. 4. epist. 21.

(i) Lampridius in Alex. c. 1.

(k) Inter chartulas de concion. sibi debitor. c. 10.

(l) Cyprianus edit. Panol. c. 1.

XI. Numeranda quoque inter Ecclesiasticas litteras epistola quae Tractoria a S. Auctoritate guffino saepius nominatur. Scribens enim ad Victorinum (m), illam Tractoriam nominat epistolam, qua Episcopi vocarentur ad Synodum; & cum alibi (n) sic inquit: *A Primare suo per Tractoriam sunt vocati.* Sic dictae (ut puto) quod vocatis his litteris causa publica Episco-

(m) Aug. epist. 217.

(n) Aug. in lib. cont. Donatist. post. coll. c. 24.

pis, quocumque irent, viaticum praestaretur, exemplo earum quae ab Imperatoribus concedi solerent. Sed diversa plane erat epistola Tractoria a Tractoria, qua quid de aliqua re gestum esset, Episcopi alios redderent certiores. Meminit ejusdem generis litterarum idem Augustinus (o). Quae autem a Catholicis Episcopis ad haereticos, vel schismaticos, aut etiam Paganos litterae scriberentur, quod in eis nulla liceret communicationis symbola, ut pacis, salutis, & benedictionis apponere; privatas epistolas dici solitas, idem S. Augustinus, scribens ad Glorium (p) & alios Episcopos Donatistas, affirmat, cum haec ait: *Unde factum est, ut etiam ad nonnullos Donatistarum primarios scriberemus, non communicatorias litteras, quas jam olim propter suam perverstatem ab unitate Catholica, qua toto Orbe diffusa est, non accipiunt; sed privatas, quilibet nobis uti etiam ad Paganos licet.* Porro non sic dicebantur privatae, quasi publica illae non essent, quas ita scribebat Augustinus ad Donatistas, ut publica illis forent, & ab omnibus legerentur; sed quod carerent publica communicationis titulo aliisque publicis notis, quae communicatoriis litteris praefigi solerent. Sed & ne id de Ecclesiasticis litteris praetermittamus; solitas quoque Episcopos suas quas publice darent, litteras annulo signatorio communire, cum Augustinus in superius citata epistola ad Victorinum (q) in fine indicat, tum in Concilio Aurelianensi (r) habetur expressum. Admirans ad haec etiam consuevisse eos scribere litteras in tabellis eburneis, vel in chartis, raro vero, nec nisi chartae inopia, in membranis, argumento sunt quae idem Augustinus habet, scribens ad Romanianum (s). At de litteris Ecclesiasticis haec tenus; jam ad caeteras a Sixto res gestas redeamus.

(o) Idem in P. 36. conc. 2.

(p) Aug. ep. 162.

(q) Idem ep. 217.

(r) Conc. Aurelian. in pref. Clodovei.

(s) Aug. ep. 113.

XII. Reliqua de Sixto. Habet haec idem qui supra liber de Romanis Pontificibus: Constituit ut Missarum actionem sacerdote incipiente, populus hymnum decantaret: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, &c.* Quae enim fuisse in usu etiam temporibus Apostolorum, testimonio Constitutionum Clementis (t) demonstrantur, a Sixto, ut sanctius ab unoquoque custodirentur, litteris sunt Apostolica auctoritate firmata. Sed subdit: *Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros undecim, diaconos tres, Episcopos per diversa loca quatuor.* Ex his unus fuit S. Peregrinus, Episcopus creatus Antiodorensis: de eo enim haec in antiquis Ecclesiasticis tabulis scripta (u) habentur: *Antiodorensi passio S. Peregrini Episcopi: qui a B. Sixto Papa in Gallias cum aliis clericis missus, Evangelicae praedicationis mu-*

(t) Clem. Const. lib. 8. c. 16.

(u) Mart. Rom. die 16. Maii.

munere impleto, capitali sententia damnatus, coronam meruit sempiternam. Mortuus demum Sixtus (ut dictum est) octavo Idus Aprilis juxta corpus B. Petri sepultus est in Vaticano: cessavitque Episcopatus ejus dies duos. In cujus locum successit est Telephorus, natione Græcus, ex Anachoreta. Hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus scripta habentur.

Telephorus Papa.

XIII. Hoc eodem anno tertio Antonini Imperatoris (inquit Eusebius a) Justinus Philosophus librum pro nostra religione conscriptum Antonino tradidit. Casiodorus autem id sequenti anno factum esse, in Chronico profitetur. Verum de tempore, quo illum commentarium scripsit, nulli magis quam ipsi Justino credendum esse, omnes facile assentientur. Porro ipse in eadem Apologia hæc de annis Christi habet (b): Ante annos centum quinquaginta nos asseverare Christum sub Cyrenio natum esse: docuisse autem, qua docuit, posterius sub Pontio Pilato. Hæc cum scribat Justinus, non nisi post annos octo eum scripsisse librum oportuit. Certe quidem cum in ea Apologia doctrinam Marcionis hæresarchæ vulgatam dicat; constatque non nisi Antonini tempore eum docere coepisse (ut suo loco di-

(a) Eusebius in Chronico Corrigitur Eusebius & Casiodorus. (b) Justinus ad Ant. ex version. Lang.

JESU CHRISTI ANNUS 143.

TELESPHORI PAP. ANNUS 2.

ANTONINI PII IMP. ANNUS 4.

I. Hero secundus Antiochenus.

ANNO Domini centesimo quadragesimo tertio, Priscino & Severo Coss. cum Antoninus in Imperio ageret annum quartum, Cornelius Episcopus Antiochenus vita functus successorem habuit Heronem ejus nominis secundum, qui sedit annos vigintiseptem: hæc ex Eusebii Chronico. Inter hæc autem cum Pio Imperatori, qui ab

omnibus indulgentissimus ac clementissimus prædicatur, nequaquam (ut alii fecerant, & ipse olim Proconsul in Asia) in Christianos gladio agendum videretur, rato nimirum sua æstimatione indignum, in infantes sævire: tamen quo avitæ superstitioni paulatim deficienti prospectum foret, quod intelligeret occasione Sybilli-

ANTONINI PII IMP. 4.

SÆC. II. Anno Urbis 894. Olymp. 230. an. r. A. C. 141.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5634.

10. B. 9. P. 10. April. Indi. 9.

JESU CHRISTI 141. secund. Baronium 143.

PII PAPÆ I.

[1] AD Num. I. Coss. M. Peducaus Syloga Priscinus, & T. Hanius Severus, ex Inscriptione Onuphrina.

Hoc anno S. Hyginus Papa ad cœlestem patriam migravit, ut infra visuri sumus.

I. Consul. II. Hygini PP. obiit.

[1] COS. M. PEDUCAUS SYLOGA PRISCINUS, & T. HANIUS SEVERUS. Vetus lapis apud Gruterum pag. CLXXXII. 4. M. PEDUCAEO. SYLOGA. PRISCINO. T. HOENIO. SEVERO. COS. DONIANÆ INSCRIPTIONES CL. r. num. 113. pag. 40. DEDIC. VIII. K. JUN. T. HOENIO. SEVERO. M. PEDUCAEO SYLOGA. COS. At legendum SYLOGA; nam signum figuræ in atrio ædium vineæ, olim Cardinalis Antonii Maria Gallii, nunc Comitibus Perrucchi, extra portam Pincianam, via Salaria, quod excipimus A. D. 1736. habet.

EX..... SEVERO ET SYLOGA COS.

M. Peducaus Priscinus, alius a Syloga consul fuit una cum Orfito A. D. 110. Fasti Idatii: Severo & Silvano. Vindebonenses; Syloga & Severo. Prosperi Chronicon: Severo & Silvano.

Justinus quando scripsit apolog.

XIV. Jugis persecutio.

(a) Justinus in Apolog. ad Anton. vera autem & instinctu malorum dæmonum, mortis supplicium adversus librorum Hydaspi, aut Sibyllæ, aut Prophetarum lectores constitutum est: ut per timorem homines ab illis, quo minus scripta ea legentes rerum bonarum notitiam percipiant, sed in servitute eorum retineantur, absterrentur: quod certe quidem efficere, & ad finem suum perducere nequiverunt. Non enim absque timore tantum hujusmodi scripta legimus: verum vobis ad inspicendum quæ in eis traduntur (ut videtis) offerimus, grata acceptaque omnibus fore scientes. Atque hoc etiam si paucis persuaferimus, maximum tamen inde feremus lucrum: nam ut boni agricola amplam a Domino capiemus mercedem. Hæc Justinus constanti animo ab eo legenda conscripsit.

II. Justinus constantia pro religione suspecta.

norum carminum, & aliorum Gentilium vatum ac Prophetarum, qui multa de Christo prædixisse visi essent, complures a patria superstitione defecere, & ad religionem Christianam confluere; ejusmodi librorum lectionem penitus vetuit, apposita poena mortis. De quo quidem edicto, non nisi odio hostis humani generis promulgato, Justinus Christianus Philosophus

(a) Justinus in Apolog. ad Anton. vera autem & instinctu malorum dæmonum, mortis supplicium adversus librorum Hydaspi, aut Sibyllæ, aut Prophetarum lectores constitutum est: ut per timorem homines ab illis, quo minus scripta ea legentes rerum bonarum notitiam percipiant, sed in servitute eorum retineantur, absterrentur: quod certe quidem efficere, & ad finem suum perducere nequiverunt. Non enim absque timore tantum hujusmodi scripta legimus: verum vobis ad inspicendum quæ in eis traduntur (ut videtis) offerimus, grata acceptaque omnibus fore scientes. Atque hoc etiam si paucis persuaferimus, maximum tamen inde feremus lucrum: nam ut boni agricola amplam a Domino capiemus mercedem. Hæc Justinus constanti animo ab eo legenda conscripsit.

II. Justinus constantia pro religione suspecta.

Per Chaldaeos intelligens omnes, qui ex semine Abrahamæ Chaldaei hominis descenderunt, ac proinde non Judæos tantum, sed Christianos, quippe cum ille ab Apostolo dictus sit Pater credentium (b).

At quod ad ipsos Gentiles pertinet, non tantum (quod dictum est) suis ipsorum prophetis ad Christianam religionem sectandam iidem impellebantur; sed ut ab avita superstitione recederent; ac penitus abhorrerent, quæ de diis ac deorum oraculis ab eo, qui inter Latinos eruditionis principem locum tenere videretur, vehementer admonebantur. Erant hi Ciceronis commentarii de divinatione, atque de Natura deorum, de quibus hæc Arnobius (c): Ante omnes Tullius Romanus disertissimus generis, nullam veritatis impietatis invidiam, ingenue, constanter, & libere quid super tali opinione sentiret, pietate cum majore monstravit: a quo si res sumere iudicii veritate conscriptas, non verborum luculentias pergeretis; perorata esset hæc causa, nec secundas (ut dicitur) actiones nobis ab infantibus postularet. Sed quid aucupia verborum, splendoremque sermonis peti ab hoc dicam, cum sciam esse non paucos, qui avertentur & superant libros de hoc ejus, nec in aures velint admittere lectionem opinionum suarum præsumpta vincit. Cumque alios audiam mustitare indignanter, & dicere oportere statui per Senatam, ut aboleretur hæc scripta, quibus Christiana religio comprobetur, & vetustatis opprimatur auctoritas? Quinimo si fiditis exploratum vos dicere quicquam de diis vestris; erroris convincite Ciceronem temeraria & impia distare, refellitote, redarguite, reprobate. Nam intercipere scripta, & publicam velle submergere lectionem, non est deos defendere, sed veritatis resistationem timere. Hucusque Arnobius. Admiratione quidem digna res est, cur horum lectionem, sicut & aliorum, hi quibus curæ hæc erant, & auctoritate polerent, non omnino proscriperint; cum a nemine excellentius, quam ab eodem auctore, Gentilitia superstitione falsitatis posse redargui videretur. Sed ipsis invitis, voluit Deus, ut tam aperta testimonia, vanitatem deorum testantia, semper essent ubique loquentia; quo inolita superstitione, non modo nostrorum scriptis, verum etiam suorum olim editis commentariis, radicitus convelli posset.

(b) Rom. 4. III. Gentiles suis ipsorum scriptis admoniti.

(c) Arnobius lib. 3.

Felices oras animæ telluris habebunt, Laude Deum prorsus ingentem, quam corpora curent, Insigni quæ consilæ pietate beabunt: Cunctaque despicient templorum tecta, negantes Aras sandom nibili monumenta deorum, Cædibus & spurco pecudum polluta cruore: Uniusque Dei sacris pia turba litabit.

Hæc & pleraque alia ex eorum Sibyllarum Justinus: qui & ad convincendam deorum cultus superstitionem, hæc eadem oratione conscripsit de his quæ haud diu ante accidissent. Consulente enim quodam (sicut vos ipsi narratis) oraculum vestrum, quinam unquam extiterint vere pii & religiosi homines; tale responsum id edidisse dicitis:

Solus Chaldaeus sapit, & Judæus apella, Per seipsum gentium Regemque, Deumque colentes.

IV. Calumniam Christianos.

Sed qui Christianis infensi erant Gentiles homines, quo minus ratione valeant in Christum, eo vehementius adversus eos calumnias nisi sunt agere: nam quæcumque erant Gnosticorum portenta, vel aliorum hæreticorum turpitudines, omnia Christianis omnibus adscribebant, nimirum infames illos conventus, infanticidia, humanarum carnium esum, lucernarum everfiones, pro-

CHRISTI
143.TELESPH. PAP.
2.ANT. PII IMP.
4.

promiscuos concubitus, allaque abominanda atque nefanda: quarum quidem rerum rumor usque adeo increbuerat, totaque Urbe & Orbe fama dissipata erat, ut satis esse putarent iudices ipsum dumtaxat nomen ad supplicium, si quod Christianus quis esset, tantummodo accusaretur. Hæc omnia ita se his sub Antonino temporibus habuisse, Justinus Philosophus in ea, quam ad ipsum Imperatorem scripsit, Apologia, de his omnibus conquestus, firmiter asseverat, ubi præclara est hæc in iudices perperam iudicantes inventiva: *Non legitimo examine iudicia ex-*

ercetis, sed affectu præter rationem intransversum acti, & malignorum geniorum flagris quasi furis incitati, causis non iudicata, supplicia infertis nihil pensi habentes. Quinam his temporibus publicorum iudiciorum subcellis insidebant Jurisperiti, quorum opera Antoninus utebatur, recenset Julius Capitolinus (a), nimirum Vinidium Verum, Salvium Valentem, Volusium Merianum, Ulpium Marcellum, & Jabolenum. Quomodo vero tandem ob iniqua iudicia compulsus sit Justinus de his conqueri apud Imperatorem, & in Senatu declamare, suo loco dicemus.

(a) Jul. Capitol. in Antonin.

JESU CHRISTI
ANNUS
144.TELESPHORI PAP.
ANNUS
3.ANTONINI PII IMP.
ANNUS
5.

I. Marcus junior episcopus Alexandrinus.

QUI sequitur annus Christi quadragesimus quartus supra centesimum, Consules habuit Ruffinum & Quadratum: quo Eusebius in Chronico tradit, Marcum, ejus nominis secundum, esse suffectum in sedem Alexandrinam Eumeni, sedisseque

annos decem: sed cum usque ad successorem, quem ponit anno duodecimo Antonini nonnisi septem anni numerentur; mendum in notam numeri irrepsisse oportuit.

Christi

SÆC. II.
Anno Urbis 895.
Olymp.
230. an. 2.
A. C. 142.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5635.

C XI. A. D 10. P. 2. April. Indiæ. 10.

JESU CHRISTI 142. secund. Baronium 144.

PII PAPÆ 2.

ANTONINI PII IMP. 5.

[1] A D num. I. Coss. Cuspius Rufinus, & L. Statius Quadratus, ex Inscriptione Onuphriana. Imperii Proconsularis Antonini Pii Quinquennialia hoc anno exhibita.

I. Consules.
II. Quinquennialia Imperii Proconsularis Antonini.

[1] Coss. Cuspius Rufinus, & L. Statius Quadratus. Gruterus pag. MLXXXII. 18. DEDICATUM. K. OCTOBR. I. CUSPIO. RUFINO. L. STATIO. QUADRATO. COS. Addendum ergo Rufino prænomen Lucii. Figlina apud Boldettum pag. 573. LUCIO. QUADRATO. COS. Eadem apud Fabretum pag. 501. num. 52. Fasti Idatiani, & Vindebonenses; Rufino & Quadrato. Prosperi Chronicon; Rufino, & Torquato.

JESU CHRISTI
ANNUS
145.TELESPHORI PAP.
ANNUS
4.ANTONINI PII IMP.
ANNUS
6.

I. De Valentiniano hæresiaracha. (a) Tert. de præscript. c. 30.

Christi anno centesimo quadragesimo quinto, Torquato & Attico Herode Coss. novum monstrum apparuit, Valentinus hæresiaracha, ut Eusebius tradit in Chronico: eum namque sub Antonino Pio prodiisse, Tertullianus (a) & æque Ann. Eccl. Tom. II.

omnes affirmant, nimirum Iræneus (b), Theodoretus (c), & alii. Tradit idem (d) Tertullianus, hunc fuisse Philosophum secta Platonium. Quomodo autem sit lapsus in hæresim, idem auctor his verbis enarrat (e): *Speraverat (inquit) Episcopus*

(b) Iræneus lib. 2. c. 4. (c) Theod. lib. 1. hæresiar. (d) Tert. de præscript. c. 30. (e) Tert. con. Val. c. 4.

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5636.

Anno Urbis 896.
Olymp.
230. an. 3.
A. C. 143.

C XII. G. D 11. P. 22. April. Indiæ. 11.

JESU CHRISTI 143. secundum Baronium 145.

PII PAPÆ 3.

ANTONINI PII IMP. 6.

I. D Num. I. Coss. C. Bellicius Torquatus, & Ti. Claudius Atticus Herodes, ex Inscriptione Onuphriana. Quinquennialia Imperii Augustei Antonini Pii Quinquennialia hoc anno edita, & quidem Romæ, ubi hujus anni initio fuit, ut liquet ex Inscriptione Far-

nestana Latine a Grutero pag. CCCXVI. 1. & Græce a Falconerio in Inscriptionibus Athleticis recitata. *Bonum factum Imperator Caesar Divi Hadriani filius, Divi Traiani Parthici nepos, Divi Nervæ pronepos. T. Aelius Hadrianus Augustus, Pontifex Maximus, Tribunus Potestatis III. Imperator II. Consul III. Pater Patriæ Conventus Palæstrica, qui sunt circa Herulem Athleticis, sacris vittoribus coronatis, Salutem. Jusse vobis demonstrari locum, in quo & sacra depositis, & tabulas prope ipsas thermas, quæ a Divo avo meo extructæ sunt; ubi etiam maxime (in Ludis) Capitolinis convenitis. Feliciter valete. Supplicavit Ulpius Domesticus in Balneis meis. Scripta ante XVII. K. Junii Roma Torquato & Herode Coss. Eadem Legatio & ob eandem causam, ut suo loco dixi, imperante Hadriano missa*

[1] Coss. C. Bellicius Torquatus, & Ti. Claudius Atticus Herodes. Gruterus pag. CLXXII. 10. & DCCCCXLIII. 1. C. BELLICIO. TORQUATO. TI. CLAUDIO HERODE. COS. Inscriptio Græca apud eundem Gruterum pag. CCCXVI. 1. & apud Odavium Falconerium in notis ad inscriptiones Athleticas pag. 4. Scripta ante XVI. K. Jun. Roma, Torquato, & Herode Coss. Diarium Italicum Bernardi Montfauconis pag. 389. ex inscriptione Gruteriana pag. CCC. TORQUATO. ET ATTICO COS. Vetus lapis erutus ad Apianam viam C. A. D. 1729. prope sepulcrum libertorum Livie Augustæ; dum vetera monumenta ibidem effodi curaret Melchior Cardina. His de Polignac, editusque ab illustratoribus illius sepulcri, hæc præfert:

D. M.
PHOEBUS
QUI ET TORMOGUS
HISPANUS
NATUS SEGISAMO
NE III. K. MARTIAS
C. BELLICIO. TORQUA
TO. TI. CLAUDIO
ATTICO. HERODE. COS.
DEFUNCTUS IIII.
NONAS AUGUSTAS
Q. MUSTIO PRISCO
M. PONTIO LAELIANO COS

Alius lapis apud Fabretum pag. 456. num. 251. & inter Donianas inscriptiones Cl. XVI. num. 1. pag. 447.

LOCUS. ADSIGNATUS.
& c.ACCEPTUS. K. APRILIBUS
C. BELLICIO TORQUATO.
TI. CL. ATTICO. HERODE. COS.

Inscriptio Græca Megaris, Achaia urbe, edita a Sponio in Miscellan. pag. 321. num. XI. quam ita vertit: *Senatus & populus (Megarensis) Tiberium Claudium Atticum consulem ob beneficia & benevolentia officia, qua in urbem contulit, veneratur.* Ibidem num. X. alia inscriptio Græca Athenis: *Antiochis tribus commendat & consecrat Tiberium Claudium Atticum Herodem Marathonium, Pontificem Augustorum, ob benevolentiam & beneficentiam, quas in patriam suam testatus est.* Ita reddit Sponius, qui patria Marathonium fuisse Tiberium Claudium Atticum Herodem censet. Afferit & pag. 322. duas alias Græcas inscriptiones, quarum altera ad Herodem ipsum, altera ad Regillam Herodis uxorem pertinet, una cum Petri Arcudii interpretatione & notis. Has duas quoque inscriptiones A. D. 1619. commentario illustravit Claudius Salmasius, ut notum est. De his consulibus nonnulla animadvertit Ezechiel Spanhemius, Orbis Romani pag. 491. & sequentibus. Philostratus de vitis Sophistarum lib. II. pag. 545. Herodem inter his consules relatum fuisse narrat. Fasti Idatiani: Torquato, & Herode, pro Herode. Vindebonenses; Torquato, & Attico. Prosperi Chronicon: Torquato II. & Herode.

scopatum Valentinus, quia, & ingenio poterat & eloquio; sed alium ex martyrii prerogativa loci positum indignatus, de Ecclesia authentica regulam abruptit (ut solent animi, pro prioratu exciti, presumptione ultionis accendi) ad expugnandum conversus veritatem, & cuiusdam veteris opinionis semini actu colubroso viam delineavit. Hæc Tertullianus. Fuisse autem natione Aegyptium, patria Phœbonitem, quæ est civitas maritima; calluisse Græcas litteras, imitatumque esse Hesiodum de Theogonia triginta deorum, Epiphanius (a) tradit; additque hæc de prædicatione ipsius, in Aegypto prædicasse Catholicam fidem, itemque in Ecclesia Romana, sed eundem in Cyprum venientem, passum esse fidei naufragium. De eo autem quod primo Romæ Catholicam doctrinam secutus fuerit, etiam Tertullianus (b) affirmat.

(a) Epiph. hæref. 31.

(b) Tertull. de præscript. hæref. 30.

II. Monstra Valentini deformia.

(c) Tertull. ad ver. Valenti. cap. 12.

missa, sed nonnisi sub Antonio Pio Athleta voti compotes facti. Verum, ut observat Card. Noris pag. 86. qui hanc Inscriptionem Latinam reddidit, male eam descripsit. In Græco enim legitur, ΔΗΜΑΡΧΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΟ Σ. ΠΑΤΟΣ ΤΟ Γ. Videlicet, Tribunitia Potestatis VI. Consul III. qui vero eam descripsit, legit, ΔΗΜΑΡΧΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΟ Γ. id est, Tribunitia Potestatis III. non advertens eam litteram esse gamma longiori tractu inferius sinuatam. Similis erroris exemplum anno CXIII. proposuimus. Hunc errorem cum Falconerius non animadvertisset, Fastos pervertit, dum Consulatum Torquati & Herodis, qui in hunc annum sexta Tribunitia Potestate Antonini insignitum, certissime incidit, ut demonstrat

melio apud Tertullianum habes; quem, confulas, ut prodigiosa hæreticorum deliria cernens obstupescas; de quibus & Epiphanius (d): Si comparans (inquit) his quæ apud Hesiodum, & Stesichorum & alios Græcos poetas sunt, apponatur: inveniet sane ex comparatione, quod eadem sint, & nihil aliud: & ex eo cognoscet, quod nihil aliud admirandum, quam confictam Græcorum poeticam fabulosa Gentium erroris ac doctrinæ expressit, nulla mutatione facta, quam adulterata apud ipsos barbarica nominum effectionis. Unde & merito ait Tertullianus (e): Ovidius Metamorphoseis suas delevisset, si hodie majorem cognovisset.

(d) Epiph. hæref. 31.

(e) Tertull. ad ver. Valenti. cap. 12.

Quod autem ad Valentini cætera dogmata & mores pertinet: docuit impie, D. Jesum Christum sic natum de Virgine, ut ex ea nihil acceperit, sed per ipsam velut per canalē transferit, carnemque e cælo secum devexerit (f). Negavit & resurrectionem ejusdem carnis; sed aliud esse ex alio corpus componendum; immo nec omnium esse resurrectionem. Tria enim constituit genera hominum, Carnale, Animale & Spirituale, cujus generis se suosque esse dicebat. Spiritualibus ajebat non esse necessarias operationes, sed Psychicis, hoc est, Animalibus hominibus; horumque, ut Spirituales effici possent, debere esse abstinentiam atque martiria, & alia hujusmodi, quibus se jam esse solutos asserēbant, quod jam perfecti evasissent. Hæc pluribus Tertullianus (g), qui & in Scorpiaco adversus Valentinianos, martyrium subeundum esse negantes, plura quippe qui experimento novisset, horum sermonibus magnam credentibus inferri solitam esse iacturam, cum Christianos persecutio urgeret: nam ait inter alia: Hoc apud Christianos persecutio est. Cum igitur fides æstuat, & Ecclesia exurit de figurarubi, tunc Gnostici erumpunt, tunc Valentiniani prosperunt, tunc omnes martyriorum refragatores ebulliunt, callentes & ipsi offendere, figere, occidere. Et paulo post, quibus niterentur verbis, subdit, quod quererentur pati innocentes, male

(f) Tertull. ad ver. Valenti. c. 17. & lib. de carne Christi. Cetera Valentini impia dogmata.

(g) Tertull. ad ver. Valenti. c. 29. & 30.

Adversantes martyris Valentini.

Card. Norisius laudatus ad annum Christi CXL. tertia Tribunitia Potestate Pii notatum, retraxit. Eusebius lib. 4. cap. 11. hæc verba Irenæum scripsisse tradit: Valentinus Romam venit Pontificatu Hygini. Viguit autem temporibus Pii, & ad Anicetum usque permansit. Adventus vero Valentini Romam consignatur anno tertio Antonini Pii tam in Chronico Eusebii, quam in Chronicis Hermanni Contracti, & Mariani Scoti. Et quidem recte: eo enim anno Hygini adhuc sedebat. Ex quo liquet, Pontificiam Chronologiam in Annalibus per veterum Pontificum Romanorum tempora depravatam esse, & S. Telephorum ad Antonini Pii Imperium non pervenisse.

III. Romam Valentinus venit. Baron. p. 11.

male tractari sectam nemini molestam, perireque homines sine causa. Addunt insuper (inquit) vanitatem esse atque demeritiam, pro Deo mori: hæcque inculcare: Semel Christus nobis obiit, semel occisus est, ne occideremur. Si vicem repetit, num & ille salutem de mea nece expectat? An Deus hominum sanguinem flagitat? maxime si taurorum & hircorum recusat? certe peccatoris penitentiam mavit, quam mortem. Hæc & alia plura id genus ab iis jactari solita, tradit Tertullianus (a). Magna profecto hæc erat tentatio in Ecclesia: quamobrem idem auctor librum illum adversus Gnosticos, quo nomine etiam Valentiniani dici voluerunt, de bono martyrii, inscribi voluit.

(a) Tertull. in Scorpi. c. 12.

IV. Alia Valentini demeritiam.

(b) Iren. lib. 1. cap. 3. Valentinianorum mores.

Ad hæc insuper, tertium genus dicebant hominum quos Carnales appellabant: horumque esse deteriorem conditionem: nimirum, quod licet bonis niterentur operibus, nullatenus tamen consequi possent salutem. Rursum Valentiniani se ipsos salvandos anima & corpore, Animales vero per bona opera, sed tantum anima, porro animas Angelis nuptui tradendas esse fabulabantur. Quales autem fuerint horum mores, qui se nullis bonis operibus teneri obligatos dicerent, facile quisque poterit existimare. Cumque iidem collegio Gnosticorum fuerint associati; quales fuerint ipsorum turpitudines, jam semel dixisse sufficiat. Sed satis modo putamus hic breviter recitare, quæ S. Irenæus (b) de iis narrat in hæc verba: Idoloibya indifferenter manducant, nihil inquinari ab iis putantes: & in omnem diem festum Ethnicorum pro voluntate in honore eorum factum primi conveniunt, ut in nibilo quidem abstineant, quod est apud Deum, & apud homines otiosum muneris homicidiale spectaculum. Quidam autem & carnis voluptatibus insatiabiliter inservientes, carnalia carnalibus, spiritualia spiritualibus reddi dicunt. Et quidam quidem ex ipsis clam eas mulieres que discunt ab eis doctrinam, hanc, corrumpunt: quemadmodum multæ sæpe ab iis suasa, post conversas mulieres ad Ecclesiam Dei, cum reliquo errore & hoc confessæ sunt. Alii vero & manifeste, ne quidem erubescerent, quascumque ad amaverint mulieres, has a viris suis abstrahentes, suas nuptias fecerunt. Alii vero valde modeste initio, quasi cum sororibus fugentes habitare, procedente tempore manifestati sunt, gravida sorore a fratre facta, & alia multa odiosa & irreligiosa facientes. Nos quidem, qui per zimorem Dei timemus etiam usque in mentibus nostris & sermonibus peccare, arguunt quasi idiotas & nihil scientes: se ipsos extollunt, perfectos vocantes & semina electionis: nos enim in usu gratiam accipere dicunt: quapropter & a nobis Ann. Eccl. Tom. II.

ausferri: semetipsos autem proprie possidere. Hæc Irenæus.

Hinc quoque est, quod ait Tertullianus (c), consuevisse Valentinianos appellare Catholicos Simples: adversus quos ipse agens, satis commendat in Ecclesia simplicitatem, atque sine fuce, sinceram veritatem, & sine malitiæ tinctura candorem innocentiae; sed & in ipso ædificio, quo Fideles conveniunt, quam Ecclesiam dicimus, elucere simplicitatem; nam ait: Nostræ columbæ domus simplex, etiam in editis semper & apertiis & ad lucem amat figuram Spiritus sancti, Orientem, Christi figuram. Atque e contrario Valentinianos in suis ipsorum ritibus imitari ait (d) secreta Eleusinia: quippe qui nihil magis studeant (inquit) quam occultare quod prædicant: ac secreta agentes, multæ apud ipsos essent fores, multisque obductæ velis, & silentium perpetuo custoditum. Hinc quoque accidisse putamus, ut Romæ, ubi Valentinus diu versatus est, nequaquam ipsa sacra (ut mos est in Oriente) velis inter agendum obductis operirentur: sed patentibus omnibus non tantum clara diei luce, sed luminaribus incensis, fierent ubique clara atque perspicua: siquidem nihil veritas erubescat, nisi solummodo abscondi: ac proinde ne panis velis occultata sacrificia sacris illorum viderentur esse similia; omnia aperta omnibusque patentia consulto Romana Ecclesia sacra mysteria esse voluit.

V. Tertull. ad ver. Valenti. c. 23.

(d) Eod. lib. c. 1. Occulta mysteria hæreticorum.

Rursum vero quod ad Valentini nefanda dogmata pertinet: tradidit in homine inesse habitantes iniquos spiritus, qui eum ad omne malum impellant. De his enim agens, hæc recitat Clemens Alexandrinus (e): Valentinus scribens ad aliquos, his verbis scribit de appendicibus. Est autem unus bonus, cujus fiducia est ea quæ fit per filium manifestatio; & per eum solum potest cor fieri mundum, ex corde extruso omni maligno spiritu: multi enim in eo habitantes spiritus id mundum esse non sinunt: unusquisque autem eorum propria efficit opera, sæpe non convenientibus insultans cupiditatibus. Idem Clemens (f) de alia ejusdem Valentini hæresi sic: Valentinus in epistola ad Agathopodem: Cum omnia, inquit, sustinisset, erat continens, divinitatem operabatur Jesus: e-debat & bibebat proprie, non reddens cibos: tanta ei inerat vis continentiae, ut etiam nutrimentum in eo non interierit, quoniam ipse non habuit interitum. Hæc erat Valentini opinio de incorruptibili.

VI.

(e) Clem. Alex. Strom. lib. 2.

(f) Clem. Strom. lib. 3.

Præter epistolas, quas citant Clemens & Epiphanius, scripsisse Valentinum Evangelium tradit Tertullianus (g): Evangelium, inquit, habet suum præter hæc nostra: Continuisse illud infantiam Salvatoris, ex iis quæ Irenæus (h) scribit facile

VII. scripta.

(g) Tertull. de præscript. hæref. c. 49.

(h) Iren. lib. 1. c. 27.

facile intelligi potest: qui etiam ait inenarrabilem multitudinem apocryphorum ab eo fuisse collectam, quibus ad suas præstigias illustrandas uti solet. At non ejus tantum Evangelii meminit Tertullianus (a) sed etiam Psalmodum, & commentarii, cujus *Sophia*, titulus esset. Porro quod pertinet ad mysteria initiationum credentium; tot fuisse apud eos ritus, quot antistites, Irenæus (b) affirmat, qui sex modos ab eis servatos refert, quos brevitate causa recensere præmittimus.

(a) Tertull. de ex. christi. lib. 1. c. 18. & ad vers. Valent. c. 2.

(b) Iren. lib. 1. c. 18.

VIII. Sectatores Valentini.

(c) Tertull. ad vers. Valent. cap. 4.

(d) Tertull. ad vers. Valent. in fin.

IX. Idem lib. eod. cap. 5.

Qui impugnant Valentinum.

IV. Auctores qui contra Marcionitas & Valentinos scripserunt.

Quinam vero fuerint Valentini præcipui sectatores, qui ad ejus cloacam alias quamplurimas egresserunt sordes, narrat Tertullianus (c) his verbis: *Eam viam postmodum Ptolemaeus intravit, nominibus & numeris Æonum distinctis in personales substantias, sed extra Deum determinatas, ut sensus & affectus motus incluserat. Deduxit & Heracleon inde tranites quosdam, & Secundus, & magus Marcus; multum circa imagines legis Theotimus operatus. Ita nusquam jam Valentinus: & tamen Valentini, qui per Valentinum. Solus ad hodiernum Antiochia Axionicus memoriam Valentini integra custodia regularum ejus consolatur. Hucusque Tertullianus, qui rursus alibi (d): Talia, inquit, ingenia fructificant apud illos ex materni sermonis redundancia. Atque ita insolescentes doctrine Valentianorum, in silvas jam excoleverunt Gnosticorum. At de Valentini sectariis agemus inferius.*

Qui vero scripserint adversus Valentianos, idem auctor (e) docet his verbis: *Nec undique dicemur ipsi nobis finisse materiam, quas tot jam viri sanctitate & præstantia insignes, nec solum nostri antecessores, sed ipsorum hæresiarum contemporanei, instructissimis voluminibus prædiderunt, & retulerunt, ut Justinus Philosophus & martyr, & Miltiades Ecclesiarum Sophista, ut Irenæus omnium doctrinarum curiosissimus explorator, ut Proculus nostræ virginis senectæ & Christianæ eloquentiæ dignitas; quos*

Ad num. IX. Fallitur Baronius, quando ait, Theodoretum asserere, Theophilum Antiochenum & Philippum Gortynæ Episcopum, & Modestum, & Origenem, & Rhodonom, & Hippolytum, & Eusebium Emisenum contra Valentianos scripsisse. Theodoretus enim in lib. 1. Hæreticarum Fabularum, ubi agit de Potito, de Prepone, aliisque, ait, tantum citatos Auctores scripsisse contra Marcionitas, quorum hæreses diversæ erant a Valentini hæresibus. Hæc Theodoretus verba: *Potitus autem & Plafus, & Syneros, & Prepon, & Piton, diversis doctrinis præfuerunt; hi vero omnes occasionem acceperunt ex blasphemia Marcionis. Plurimi adversus hanc impietatem scripserunt. Justinus enim Philosophus*

in omni opere fidei, quemadmodum in isto, optamus assequi. In isto, dicit Tertullianus, quoniam & ipse adversus eosdem Valentianos edidit commentarium; sed (ut diximus) in eo quem *Scorpiacum* inscripsit, Valentini oppugnat hæresim; & in alio quem elaboravit de Carne Christi, ejusdem ea de re confutat errorem. His addit Theodoretus Theophilum Antiochenum, Philippum Gortynæ Episcopos, Modestum, Origenem, Rhodonom, Hippolytum, & Eusebium Emisenum: his jungendi quoque fuissent Clemens Alexandrinus & Epiphanius.

Sed mira fuit Valentianorum procacitas, de quibus ait Tertullianus: *Convincti possunt, sed suaderi non possunt; fuisseque veluti lubricos angues (piris inflexos, undique latebras captantes. Nam ait Irenæus (f): Cum enim ex Scripturis arguuntur, in accusationem convertuntur ipsarum, quasi non recte habeant, neque sint ex auctoritate, & quia varie sint dictæ, & quia non possit in his inveniri veritas ab his qui nesciant traditionem. Et paulo post: Cum autem ad eam iterum traditionem que est ab Apostolis, que per successiones presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos, adversantur traditioni; dicentes se non solum presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores, sinceram invenisse veritatem: Apostolos autem admisisse ea que sunt legalia Salvatoris verba; & non solum Apostolos, sed ipsum Dominum modo quidem a Demiurgo, modo autem a medietate, interdum autem a summitate fecisse sermones: se vero indubitate & incontaminata & sincere absconditum scire mysterium: quod quidem impudentissime est blasphemare suum factorem. Exerit itaque, neque Scripturis jam, neque traditioni consentire eos. Hucusque Irenæus.*

Qui tamen, quod sibi visum est post potentius telum, ex legitima Apostolorum traditione in Romana Ecclesia fideliter conservata, ad omnem illorum pertinaciam infringendam comparatum, validissime intor-

& Martyr, & Theophilus Antiochenus Episcopus, & Philippus Gortynæ Episcopus, & Irenæus Lugdunensis Episcopus, & Modestus & Origenes & Rhodon & Adamantius & Hippolytus & Eusebius Emisenus, hi omnes, optime & doctissime hanc blasphemia rabiem confutarunt. Loquitur itaque Theodoretus de his, qui contra Marcionem scripsere, qui paulo antea in eodem libro agens de Hermogene illos declaraverat, qui contra Valentinum tractatus edidere: *Contra illum (Hermogenem nempe) scripsit Theophilus Antiochia Episcopus, & Origenes similiter. Contra Valentinum & ejus sectatores Irenæus & Clemens, & Origenes.*

X. Valentianorum procacia.

(f) Iren. lib. 3. c. 2.

XI.

(a) Iren. lib. 3. c. 3. Arma potissima adversus Hæreticos.

intorquet sic dicens (a): *Sed quoniam valde longum est, in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum numerare successiones: maxima & antiquissima & omnibus cognita, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundata & constituta Ecclesia, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annuntiatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cecitatem & malam sententiam, præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam, propter sui potentioris principalitatem, necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique Fideles: in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea que est ab Apostolis traditio. Tantum abest igitur, ut Romana Ecclesia (quod impudentissime garrunt Novatores hæretici) prædicatione Valentini Marcionis, & aliorum qui Romæ hæresim publice professi sunt, fuerit violata; ut Irenæus & alii adversus eos nihil fortius nec vehementius objecerint, quam Ecclesie Romanæ ex Apostolica traditione, in ea illibata & incorrupta conservata, doctrinam. At de Valentino hæctenus.*

XII.

(b) Iren. lib. 1. c. 34. in fin.

(c) Orig. cont. Cels. lib. 2. Ophitarum Hæresis.

Quod vero ad ejus progeniem spectat: ex Valentini schola, quæ & Gnosticorum dicta fuit, progressa est hæresis Ophitarum: qui (inquit Irenæus b) Sapientiam serpentem factam dicunt, & agnitionem hominibus immisisse. Hujus hæresis auctorem fuisse Euphratem quemdam, tradit Origenes (c) contra Celsum. Detestabantur Ophitæ, qui serpentem (a quo & nomen acceperunt) ut Dei sapientiam colebant, Deum omnium creatorem, quem humano generi invidentem dicerent esse Deum Judæorum. Porro horum originem antiquam adeo fuisse, ut Valentino haud posteriores fuerint, ex eo cognoscitur facile potest, quod Celsus qui vixit temporibus Hadriani (ut idem Origenes testatur) haud dubium & Antonini, eorum dogmata callens, contumeliæ causa, quasi Christianis omnibus essent communia, eadem Catholicis objicere solitus erat; de quibus idem Origenes adversus eum: *Tantum (inquit) abest, ut hi Christi sint sectatores, ut non minus quam Celsus hic Jesum incuset; nec eorum quisquam in concilium prodeat, nisi execrationes & maledicta in Jesum prius congesserit. Adverte autem quam temere in his egerit Celsus, que adversus Christianos oblatrat: quandoquidem cum nostræ religionis hominibus Ophitas istos contulerit, qui ne Jesu quidem velint nomen audire. De his agens Tertullianus (d), Nicolaitis eos accessisse tradit: Qui, inquit, serpentem magnificant in tantum, ut illum*

(d) Tert. de præscript. c. 47.

etiam ipsi Christo præferant. Et paulo post: *Ipsum introducunt ad benedicendam Eucharistica sua.*

Quomodo autem hæc facerent, S. Augustinus (e) his verbis describit: *Habent unum colubrum, quem nutriunt & venerantur: qui & incantante sacerdote egreditur de caverna, & ascendit super altare inmixtum speluncæ, & oblationes eorum lambit, & involvens se circa eas regreditur ad speluncam, & ita confringunt oblationes in Eucharistiam, quasi a serpente Christo (ut illi putant) sanctificatas. Hæc Augustinus; ex Epiphanius (f) (ut apparet) qui de Ophitis agens, post eadem recensita hæc addit: *Non solum frangunt panes in quibus serpens involutus est, & accipientibus tradunt; sed unusquisque salutem serpentem, & osculatur ex ore, sive per præstigias quasdam serpente ad mansuetudinem incantato, sive ex alia diaboli operatione ad hos decipiendos ipso animalculo blandiente: adorant hunc & gratiarum actiones dicunt. Hæc & alia complura de Ophitis Epiphanius. Quod vero ait S. Augustinus, Ophitas dixisse Christum illum fuisse serpentem, qui decepit Evam; Theodoretus (g) addit, ex Ophitis quosdam affirmasse, Christum in serpentis speciem transmutatum. Nec repugnant hæc iis quæ recitavimus ex Origenes; hos scilicet cum serpentem adorant, Christum Jesum blasphemis impetere solitos: nam ingens & execranda blasphemia erat, serpentem illum Christum dicere. Cæterum licet antiquam, tamen obscurissimam hanc dicit fuisse hæresim Origenes (h), quippe quoniam suo tempore Ophitæ nusquam apparerent, & vel penitus desissent, vel pauci admodum reliqui essent. At de Ophitis plura Epiphanius, Philastrius, Augustinus, Theodoretus, Isidorus, Joannes Damascenus, & alii, qui hæreticorum catalogum texuerunt: & licet alii eorum a Valentino (ut diximus), alii a Nicolaitis, alii vero a Carpocrate originem eos duxisse dicant; tamen hos omnes æque Gnosticos fuisse, & licet alii eorum a Valentino demonstravimus.**

XIII. (e) Aug. de hæres. ad Quod. Ophitæ. Ophitarum Sacra nefanda.

(f) Epiph. hæres. 37.

(g) Theod. hæres. fab. lib. 1.

(h) Orig. cont. Cels. lib. 6.

Videas ex his plane diabolum Christi crucis virtute percussum, ex idolis fugatum, & penitus profligatum, inopia sane consilii, pristinam illam, quam olim decipiens primos parentes induerat formam, nova hæresi excogitata repetere, & divinum in ea sibi cultum, prout posset, arripere: quippe qui (quod utique observatione dignum est) istem plane temporibus non ab hæreticis tantum, sed ab Ethnicis per impostorem quemdam curavit sibi itidem in colubro honorem divinum impendi. His namque Antonini temporibus accidit quod Lucianus (i) in Alexandrum impostorem declamat, hominem

XIV. Diabolus rursus in forma serpentis vultu coli.

(i) Lucian. in Pseudomante.

ex

CHRISTY
145.

TELESPH. PAP.
4.

ANT. PII IMP.
6.

Alexan-
der impo-
stor pro-
dit.

ex eorum numero, qui magiam & incantationes profitentur: erat hic ex schola Apollonii Tyanæi; atque ex falsis confictisque Sibyllinis oraculis Æsculapium in Bithynia appariturum prænuntians, serpentem palam adorandum exposuit: illumque Æsculapium esse, falso commentus, magnam ob responsa, quæ a se conficta dare solebat, corrafit ex confluentium oblatione pecuniam. Aperuit enim hujus dementiæ officinam Aboni in Ponto, illucque Ponticis, Paphlagonibus, Bithynis, Jonibus, Galatis, Cilicibus, & aliis Asiæ populis confluentibus, magnum nomen consecutus est: usque adeo, ut ab ipsa urbe Roma atque tota pene Italia ad novum oraculum cunctis vocale, concurrerent, & inter alios, qui Romano præerat exercitui Rutilianus, qui eo usus est familiarissime: sed & qui cum exercitu erat in Armenia Severianus, ad idem consulendum oraculum misit, sed falso est responso ejus elusus. Quæ omnia pluribus Luciano, qui tam insignem hominis imposturam, tamquam in scena tragœdiam, egregie repræsentat; qui etiam ait, confixisse impostorem, numen, quod in serpente colebant, professum esse, se præ ceteris esse Christianis infensum: quippe qui perspicue intelligentes impij nebulonis commenta, conficto deo detrahare non desinerent: ob idque Christianos, quibus Pontus abundabat, lapidibus provincia pellendos esse, illud commentitium distabat oraculum. Simulabatque Epicureos quoque, quod deos negarent, a numine odio haberi.

XV.
Quid præfaretur in Sacris Impo-
stor.

Quæ autem, dum suos initiaret, impostor ille præfari solet sacerdos, idem quoque iis recitat verbis: *Primo quidem dic. Atheniensium ritu, denunciatio fiebat hujusmodi: Si quis impius, aut Christianus, aut Epicureus mysteriorum explorator accessit, discedat. Ceterum qui deo credunt & parent, sacris feliciter initiuntur. Sub hæc protinus exigebantur illo præeunte, dicenteque, Foras pellantur Christiani.* Perdurasse vero ait ejusmodi fabulam multis annis, elicente illò ex eo serpente singulis annis octoginta vel saltem septuaginta drachmarum millia: demum ipsum strophæ artificem Alexandrum pede scotentibus vermibus putrefacto, annos propemodum septuaginta natum, miserando consumptum interitu desisse, idem auctor affirmat. Quomodo autem Marcum Imperatorem, qui Pio successit, falso responso una cum exercitu hujusmodi oraculum in maximum discrimen adduxerit, suo loco dicemus. Sed nec illud prætermittendum de cultu serpentis, quod Dio scribit in Hadriano; nuper eundem Imperatorem in templo Jovis Olympii, quod Athenis sumptuosissime erexerat, po-

uisse pro numine draconem ex India deportatum. Quod igitur jam muta (ut dictum est superius) reddita essent oracula; quo Gentiles quoquo modo in officio contineret, curavit humani generis hostis per imposturam saltem in serpente esse, vel potius videri vocalis. Hæc fuerunt horum temporum commenta, quibus tum hæreticos tum Gentiles in serpente delusit diabolus. At de his satis: susceptam modo de Valentini sobole narrationem ordine prosequamur.

Valentini fœturam aliam fuisse Caianos hæreticos, Irenæus (a) in primis affirmat. Verum non ex Valentino tantum, sed etiam a Nicolao, Carpocrate, & Gnosticis omnibus hos mutatos esse venenum ac turpitudinem, Epiphanius (b) tradit. Totus plane horreo, tam istorum quam aliorum execrandas recensere blasphemias: sed compellit necessitas argumenti. Eo enim impietatis, atque dementiæ crevit horum hæreticorum nequitia, ut rerum ordinem & qualitatem penitus invertentes quod malum bonum, & qui ab eo denominati essent mali omnes, hos sanctos dicerent atque perfectos, nempe Cain, Core, Sodomitas, & alios id genus homines, & summum omnium Judam Ischariotem, hosque magna ex virtute esse progenitos. Nec salvari aiebant quempiam, nisi (quod dicebat Carpocrates) per omnes turpitudines ear, & omnia peccata consummet; addentes cuique perficiendo peccato Angelum esse præfectum: hæc de his pluribus Irenæus, qui eisdem ait usos esse Pseudo-Evangelio, quod Judæi dicebant.

Sed & Tertullianus (c) hæc de Caianis pluribus complexus est & explicat his ferme verbis: *Ipsi enim magnificant Cain, quasi ex quadam potenti virtute conceptum, quæ operata sit in ipso: Nam Abel ex inferiori virtute conceptum, procreatum, & ideo inferiorem repertum. Hi qui hoc asserunt, etiam Judam proditorum defendunt, admirabilem illum & magnum esse memorantes, propter utilitates quas humano generi intulisse jactantur. Quidam enim ipsorum gratiarum actionem Judæ propter hanc causam reddendam putant. Animadvertens enim (inquit) Judas quod Christus vellet vernitatem subvertere, tradidit illum, ne subverti veritas posset. Et alii sic contra disputant, & dicunt: Quia potestates hujus mundi volebant pati Christum, ne humano generi per mortem ipsius salus pararetur, salutem consulens generis humani, tradidit Christum: ut salus que impediabatur per virtutes, quæ obsessabant ne pateretur Christus, impediri omnino non posset, & ideo per passionem Christi non posset salus humani generis retardari.* Hæc Tertullianus. His omnibus consentientia Epi-

XVII.
(a) Iren.
lib. 1. cap.
35.

(b) Epiph.
hæres. 38.
De Cai-
anis Hære-
ticis.

XVII.
(c) Tertul.
de præsc.
c. 47.

Horrenda
monstra
Hæreticorum.

CHRISTY
145.

TELESPH. PAP.
4.

ANT. PII IMP.
6.

(a) Epiph.
hæres. 38.

XVIII.
Sethiani
Hæretici.

(b) Iren.
l. 1. c. 7. 14.
24.
(c) Tertul.
de præsc.
c. 47.

phanus (a) scribit, additque hos dixisse, Angelos esse oppressores bonorum, adjutores vero malorum, & unum ex his Moysen excæcasse. Confixisse insuper addit librum nomine Pauli, quem vocarent, Ascensum Pauli. Testantur eadem de his Philastrius, Augustinus, & alii his recentiores (quos præ multitudine piget enumerare) qui de hæresibus commentarios conscripserunt.

Sed iis adversi Sethiani, a Seth filio Abel nominati hæretici, ex eodem Valentino aliqua ex parte descenderunt, dum sicut ille, novam esse in Seth generationem hominum dicerent: horum meminit Irenæus (b); sed ii, aliis additis fictionibus a Valentino longius recesserunt; quorum dogma summam his verbis Tertullianus (c) complexus est: *Hujus perverstatis doctrina, hæc est: Duos homines ab Angelis constitutos Cain, & Abel: & propter hos magnas inter Angelos contentiones & discordias exstitisse; ob hanc causam illam virtutem, quæ super omnes virtutes esset, quam matrem pronunciant, dum Abel interfectum dicerent, voluisse concipi & nasci hunc Seth loca Abelis: ut evacuarentur Angeli illi, qui duos priores illos homines condidissent, dum hoc semen mundum oritur & nascitur. Permixtiones enim dicunt Angelorum & hominum iniquas fuisse: ob quam causam illam virtutem, quam (sicut dicimus) pronunciant matrem, ad vindictam etiam cataclypsum inducere, ut & illud permix-*

tionis semen tolleretur; & hoc solum semen, quod esset purum, integrum custodiretur. Sed enim illos qui seminis illos prioris instituisent, occulte & latenter, & ignorante illa matre virtute cum illis octo animabus in arcam misisse etiam semen Cain, quo semen malitia non periret, sed cum ceteris conservatum, & post cataclypsum terris redditum, exemplo cæterorum excresceret, & effunderetur, & totum Orbem impleret & occuparet. De Christo autem sic sentiunt, ut dicant illum tantummodo Seth, & pro ipso Seth ipsum fuisse. Hucusque de his Tertullianus.

Addit Epiphanius (d), hæc dilucidius explicans, hos conscripisse libros quosdam nomine magnorum virorum; nempe ex nomine quidem Seth septem libros, alios vero libros Alienigenas, sic enim vocant: alium autem ex nomine Abraham, quem & Revelationem esse dicunt, omni malitia refertum: alios item ex nomine Moysis, & alios aliorum. Meminerunt de Sethianis iidem qui supra scriptores Ecclesiastici. De reliquis autem discipulis Valentini, quoniam non nisi cum Valentino defecit, docere cœperunt, temporibus nimirum Irenæi (quod ipse tradit) opportunius suo loco inferius agemus. Hæc autem de Caianis & Sethianis, quod illorum ortus certum tempus inexploratum sit, sub Valentino, ex quo deducere principium, sunt collocata: licet a Tertulliano ante Valentinum, ponantur, ab Epiphanio autem & aliis postea.

XIX.
(d) Epiph.
hæres. 31.
Libri Sethiano-
rum.

JESU CHRISTI
ANNUS
146.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
5.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
7.

I.
De Marcione Hæresiarcho.

(e) Tertul.
adv.
Marcion.
l. 1. c. 19.

Centesimo ac quadragesimosexto Christi anno, Avito & Maximo Coss. Marcion Ponticus, novum portentum, ex improvise recens emerit hæresiarcho. Cum autem sub Antonino Pio eum docere cœpisset, omnium sit eadem sententia: quoto anno ejus Imperii nefarium aggressus sit opus, licet Tertullianus (e) se minus curasse investigare dicat; tamen ex his quæ mox subinfert, certus annus initii Marcionis hærelis consignari posse videtur; nam ait: *Quoto quidem anno Antonini majoris de Ponto suo exalaverit aura canicularis, non curavi investigare. De quo tamen constat, Antoninianus hæreticus est, & sub Pio impius. A Tiberio autem usque ad Antoninum anni fere centum quindecim, & dimidium anni cum dimidio mensis: tantundem temporis ponunt inter Christum & Marcionem.* Hæc cum scribat Tertullianus, numerans a Christi exitu usque ad Marcionem spatium centum & quindecim annorum.

cum dimidio mensisque dimidio; cumque ejusdem Tertulliani ea sententia de Christi annis fuerit (ut superius est fufius demonstratum) anno ætatis suæ trigesimo sub Consulatu Rufi atque Rubellii Gemidorum esse passum: si quis ab eo tempore deducat præscriptum annorum numerum, qui ab eo tempore usque ad Marcionis exordium excurrerunt, plane inveniet, hoc anno Domini centesimo quadragesimo sexto Marcionem cœpisse docere. Hæc quod ad tempus spectat.

At quoniam (ut idem auctor est Tertullianus f) Cerdonis Marcion discipuli fuit: quæ ipse primum de Cerdone scribit, in medium adducamus: ait enim: *Accedit his Cerdon quidam: hic introduxit initia duo, id est, duos deos, unum bonum, & alterum sævum: bonum superiorem; sævum hunc, mundi creatorem. Hic Prophetas & legem repudiavit, Deo creatori renunciat, superioris Dei filium Christi.*

II.
(f) Tertul.
de præsc.
c. 51.
De Cerdone Marcionis magistro.

Christum venisse tractat: hunc in substantia carnis negat, in phantasmate solo fuisse pronunciat: nec omnino passum, sed quasi passum: nec ex virgine natum, sed omnino nec natum. Resurrectionem animæ tantummodo probat, corporis negat. Solum Evangelium Lucae, nec tamen totum, recipit. Post hunc discipulus ipse emergit Marcion quidam nomine, &c. Hæc de Cerdone Tertullianus. De quo item meminit Irenæus (a), qui dum ait Cerdonem venisse Romam sub Hygino Papa, plane declarat, eundem, licet Marcionis magistrum, eodem tamen tempore docuisse; licet alibi (b) eum ante Marcionem fuisse dicat. Hyginum enim tempore Antonini Pii Romanam Ecclesiam curasse, certum est.

(a) Iren. lib. 1. c. 28.

(b) Iren. lib. 2. c. 4.

III. Cur Hyginus modo octavus, modo nonus Rom. pontificus Episcopus. (c) Iren. lib. 1. c. 28.

Quod vero idem Irenæus numeret eundem Hyginum modo octavum, modo nonum Romanæ sedis Episcopum, inde accidit, quod (ut alias dictum est) ipsum Cletum; ut alii plerique, cum Anacleto confaverit: & cum eum ponit octavo in ordine loco, manifestum est incipere numerare ab eo, qui Petro successit, Lino: cum vero eum superius (c) loco nono ponit, ab ipso Petro certum est numerasse. At de Cerdone inconstantia, qui veniens Romam sub Hygino palinodiam recantavit, & iterum lapsus est in erro-

SÆC. II. Anno Urbis 897. Olymp. 330. an. 4. A.C. 144.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5637.

○ 13. FE. 12. P. 6. April. Indict. 12.

JESU CHRISTI 144. secund. Baronium 146.

PII PAPÆ 4.

ANTONINI PII IMP. 7.

I. Consules.

[1] AD num. I. & seq. Coss. Lollianus Avitus, & Claudius Maximus, non vero C. Gavius Maximus, qui per annos viginti sub Antonino Pio fuit Præfectus Prætorio, teste Capitolino cap. 8. in Pio, ut putabat Onuphrius. Ex Apologia secunda Appulei discimus familiam Lolliani: acceptis, inquit, litteris Carthaginem pergit: ubi jam prope exatit Proconsulatus sui munere Lollianus Avitus te, Maximo, opprobriabatur: tunc vero sæpe ibidem appellat, Claudium Maximum. Ita Lollianus Avitus prior Consul anno ante Collegam Africam sortitus administravit. Consules juxta ordinem gesti Consulatus Asiæ & Africam for-

[1] Coss. Lollianus Avitus, & Claudius Maximus. Gruteriana inscriptio pag. CCCI. AVITO. ET MAXIMO. COS. Eadem ita apud Montfauconium in Diario Italico pag. 389. & 390. Neque Gruteriana, neque alia inscriptiones, quod quidem sciamus, aliud præferunt; itaque nos utriusque prænomina, & Gavi nomen omittimus, donec aliquid certi in lucem prodeat. Scribemus igitur... Lollianus Avitus, &... Maximus. Alii scribunt: P. Lollianus Avitus, & C. Gavius Maximus. De Lolliano Avito consulari viro Capitolinus in Pertinace cap. I. Fasti Idatiani, & Vindobonenses: Aviola, & Maximus.

rem, hæc idem Irenæus (d): Credo autem qui ante Marcionem, & hic sub Hygino, qui fuit octavus Episcopus, sæpe in Ecclesiam veniens, & exomologesin faciens, sic consummavit, modo quidem latenter docens, modo vero ab aliquibus traductus in his que docebat male, & absentius est a religiosorum hominum conventu. Hæc Irenæus de Cerdone. Eum autem non solum a Simone mago, sed & a Saturnino accepisse quam propalavit hæresim, auctor est Epiphanius (e), qui eum primo docuisse tradit in Syria, ac deum se contulisse Romam.

(d) Iren. lib. 2. cap. 4.

(e) Epiph. hæres. 47.

Quod vero pertinet ad Marcionem, Cerdonis discipulum, quem hoc anno hæreses docere cœpisse, Tertulliani testimonio diximus; prodiit hic primo ex Stoicorum schola Philosophus, sicut Valentinus (quod diximus) a Platone. Unde Tertullianus (f): Ubi tunc Marcion, Ponticus nauclerus, Stoica studiosus? ubi tunc Valentinus, Platonica sectator? Ex Philosophorum officina prodiisse hæreses horum temporum, idem Tertullianus docet, cum ait: (g) Ipsæ denique hæreses a Philosophia subornantur. Inde Æones & formæ, nescio quæ, & trinitas hominis apud Valentinum, Platonica fuerat. Inde Marcionis deus melior de tranquillitate, a Stoicis venerat. Et uti anima-

IV. Marcionis hæreses.

(f) Tertull. de præsc. c. 30.

(g) Idem ubi sup. c. 7.

tiebantur. Unde Tacitus lib. 3. Annal. scribit, Cornelium Maluginensem, quod esset Flamen. Dialis exclusum fuisse Sortitione Asia: Ita fors Asia, addit, in eum qui Consularium Maluginensium proximus erat, conlata. Idem Tacitus in vita Agricola: ait: Aderat jam annus, quo Proconsulatum Asia & Africa sortiretur. Nempe cum ceteri, qui ante Agricola fuerant Consules, Proconsulatum Asiæ vel Africæ jam sortiti fuissent. Spartianus cap. 1. de Didio Juliano inquit: Fuit Consul cum Pertinace, & in Proconsulatu Africa eidem successit. Ita Claudius Maximus hoc anno Consul fuit cum Lolliano Avito, eique in eodem Africa Proconsulatu successit. Quæ omnia Card. Norisio in litteris ad me datis observata. His adde, Claudium Maximum unum fuisse ex Marci Aurelii Imperatoris præceptoribus, teste Capitolino in Marco cap. 3. Ejus non semel ipse Marcus in libris de vita sua meminit. Cujus Consulatum cum anno CLXXII. quo alius Maximus Fastis nomen dedit, Onuphrius perpetram copulat.

Eusebius lib. 4. cap. 11. affert Irenæi verba, quibus is testatur, Cerdonem Marcionem antecessisse, eumque, quemadmodum & Valentinum, Ro-

II. Chronologia Pontificia illa, stratur.

intervire dicatur, ab Epicureis observatur. Et ut carnis restitutio negetur, de una omnium Philosophorum schola sumitur. Et ubi materia cum Deo æquatur, Zenonis disciplina est. Et ubi aliquid de igneo deo allegatur, Heraclitus intervenit. Eadem materia apud hæreticos & Philosophos volutantur, iidem retractatus implicantur. Hæc Tertullianus, sed de iis superius alias.

V. Marcionis mores. (a) Epiph. hæres. 42.

Quod vero ad genus & vitæ mores Marcionis spectat: Hic (inquit Epiphanius (a) genere Ponticus fuit, ex urbe Sinope. Qui prima vita sua virginitatem exercuit; solitarius enim vixit, & Episcopi sancta nostræ Ecclesiæ Catholicae filius fuit. Progressu vero temporis circa virginem quamdam corrumpitur; & decepta virgine, se ipsum atque illam a spe detraxit. Et cum illam corrumpisset, a proprio patre ex Ecclesia ejecit. Erat enim pater ipse propter excellentem pietatem illustris, & veritatis insigniter studiosus, in Episcopatus ministerio honeste vivens perseverabat. Marcionem autem multum supplicans, ac veniam precatus, eam a patre non impetravit: dolor enim vexabat venerandum senem ac Episcopum, quod non solum lapsus esset ille, sed quod etiam ipsi dedecus afferret. Cum autem affectus non esset ab ipso per blanditias quæ petebat; non ferens multorum ludibrium, ab urbe sua fugit, & venit Romam, cum mortuus esset Hyginus Episcopus Romanus (hic autem nonus erat a Petro & Paulo Apostolis) & cum senibus adhuc superstitionibus a discipulis. Apostolorum congressus, petebat ut in congregationem reciperetur, & nemo id ipsi permittebat. Emulatione igitur elatus, ubi non accepit præsentiam & Ecclesiæ ingressum, excogitat sibi ipsi consilium, & ad impostoris Cerdonis sectam confugit: Et post alia: Hoc igitur clare ipsis dicebat; Cur non voluistis me suscipere? Cum autem illi dicerent: Non possumus hoc sine permissu patris tui facere, una est enim fides, & una concordia, & non possumus adversari bono comministro nostro, patri autem tuo: Emulatione igitur commotus, & ad magnam indignationem ac superbiam elatus, fissuram effecit sibi ipsi, hæresim erigens, ac dicens: Ego fundam Ecclesiam vestram, & mittam fissuram in ipsam in æternum. Hæc & alia de Marcione Epiphanius. Ann. Eccl. Tom. II.

Verum non propter stupri illati crimen & excommunicationem fuisse ab Ecclesia Romana rejectum, sed propter hæresim, quam, antequam Romam venisset, fuerat consecutus, ex multis probatur. Sed prius de tempore ejus in Urbem adventus, & quid de ea re alii scripserint, pervestigandum. Cum enim (ut vidimus) Epiphanius tradat, post Hyginii mortem, nempe sub Pio, qui illi successit, Marcionem Romam se contulisse: idem ipse inferius (b), post tempora Aniceti, quem nonum dicit Urbis Episcopum, illuc venisse confirmat, ac proinde sub ejus successore Sotere, insinquare videtur. Ceterum Irenæus (c) eum ante Anicetum, vel sub eo, Romanam venisse demonstrat, cum ait, S. Polycarpum Romam venientem sub Aniceto, complures ex iis qui fuerant decepti a Marcione, ad Catholicam Ecclesiam, revocasse: hæcque de congressu Polycarpi cum Marcione addit: Ipse autem Polycarpus Marcioni aliquando occurrenti, ubi, ac dicenti: Cognoscis nos? respondit: Cognosco te primogenitum satanæ. Tantum Apostoli & horum discipuli habuerunt timorem, ut neque verbo tenuis communicationis alicui eorum, qui adulteraverant veritatem. Recitat eadem Eusebius (d). Porro Tertullianus (e) sub Eleuthero Romano Pontifice Marcionem lapsum, & ab Ecclesia ejectum, affirmare videtur, dum ait, agens de Valentino ac Marcione: Constat illos neque adeo olim fuisse, Antonini fere principatu, & in Catholicam primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem; donec sub Episcopatu Eleutheri benedicti, ob inquietam semper eorum curiositatem, qua fratres quoque vitabant, semel & iterum ejecti. Hæc Tertullianus.

VI. Marcionis in urbem adventus quando.

(b) Epiph. hæres. 42.

(c) Iren. lib. 3. c. 30.

(d) Euseb. lib. 4. cap. 13. (e) Tertull. de præsc. c. 30.

Verum hæc sunt intelligenda, cum postremo ab Eleuthero Marcion damnatus est: alias sibi ipsi auctor contrarius esset: quippe si (quod sæpius profitetur) Marcionis hæresis sub Antonino Pio exorta est, quomodo sub Eleuthero cœpisse potuit, cum omnium sententia constet, longe post Antonini obitum Eleutherum Romæ sedisse? cum alioqui idem ipse Tertullianus (f) in priori commentario, quem adversus Marcionem metro conscripsit, sub Aniceto Papa ipsum Romam venisse testetur. Hæc igitur adeo inter se diversa, sic in unam simul consentient veritatem, Y tem,

VII. Marcionis sæpe Romanæ palinodiam recantavit.

(f) Tertull. lib. 3. in fine.

Baron. lib. 1.

Romæ Pontificatu Hygini floruisse. Quare per hæc tempora Telesphorus Romæ non sedebat: cumque ex Eusebii Chronico pateat, Cerdonem eodem, quo Valentini, anno Romam venisset, anno CXL. quo Hyginus adhuc sedebat, Cerdonis Romam adventus referendus. Marcionem ante præsentem annum hæresim suam disseminasse apud me certum. Justinus enim

in priori sua Apologia anno CXXXIX. vel circiter scripta, Marcionis duobus in locis meminit. Insuper Epiphanius hæresi XLII. scribit Marcionem, cum ob incestum Ecclesia pulsus fuisset, popularium suorum probra & ludibria non sustinens, clam ab oppido recessisse, ac Romam post Hygini Papæ obitum sese contulisse. Eo statim atque perpernit Marcion, inquit Epiphanius, ad

Diversa initia hæreses Marcionis.

Baron. lib. 1. c. 11.

CHRISTI 146.

TELESPH. PAP. 5.

ANT. PII IMP. 7.

tem, si dixerimus, quod exploratum est, eundem Marcionem saepe Romae palinodiam recantasse, eundemque eadem ex causa saepius venisse Romam; neque Romae primum, sed in Oriente, sub Antonino Pio haereses docere coepisse hoc ipso anno, ut ejusdem Tertulliani auctoritate superius dictum est. Immo si Origeni credimus, qui tradit Celsum Epicureum sub Hadriano Imperatore scripsisse adversus Christianos commentarios suos, in quibus saepe mentionem habuit (a) haeresis Marcionis necesse est dicere, jam ante Antonini tempora sub Hadriano esse Marcionis haereses pervulgatas. Philastrius (b) eum primo in Asia errores docuisse, ibique a Joannis Apostoli discipulis potius, quam ab ipso Joanne convictum, Romam venisse tradit. Sicque quod dixit Tertullianus, Marcionem Catholicam se doctrinam sectari, Romae significasse: ex eo accidit, quod idem (c) auctor ait, ipsum, ut reciperetur, scriptis Catholicam fidem esse professum. Sed quomodo inconstans animo, nec perstans in sententia, semel ac iterum ab Ecclesia ejectus fuerit, suo loco, eodem auctore, dicemus.

(a) Orig. contra Cel. sum lib. 2. 5. & 6.
(b) Philast. de haeres. c. 46.

(c) Tert. contra Marcion. lib. 4. c. 4. Et de car. Christi cap. 2.

VIII.

Sed ut ad ejus recensendas haereses tandem deveniamus: illud in primis Marcion conatus est, ut Cerdonis dogma de duobus principiis stabiliret, adscita (ut sibi videbatur, accommodata ad eam rem, probandam Evangelii sententia: quanam haec fuerit, Tertullianus (d) declarat his verbis, a principio rem exordiens: *Marcion quidam nomine, Ponticus genere, Episcopi filius, propter stuprum cujusdam virginis ab Ecclesiae communicatione abjectus, hic ex occasione, qua dictum sit: (e) Omnis arbor bona bonos fructus facit, mala autem malos: haeresim Cerdonis approbare conatus est, eadem dicere, quae ille superior haereticus ante dixerat. A. gens de Marcionis haeresis principio Epiphanius (f), illam item Domini, de non inveniundo pannum (g) novum veteri, ipsum ait usurpasse parabolam, atque huic conjunctam alteram de non mittendo vinum (h) novum in utres veteres; perinde ac si Dominus his significare voluisset legem veterem se respuere, tamquam malam.*

(d) Tertull. advers. haeres. de praescript. c. 51.
(e) Marcionis haeresis fundamentum. (f) Luca 6.
(g) Epiph. haeres. 42. 9.
(h) Matth. 9.

(b) Matth. 9.

IX.

Hicce factis impietatis fundamentis, in primis, ut Cerdo, duos posuit Deos sibi contrarios, quorum alter bonus, malus

ad Seniores adiens, qui ab Apostolorum discipulis edocti supererant, ut in communionem admitteretur, frustra ab iis petiit. Quamobrem extimulatus invidia, quod principem illic locum, ac no Ecclesia quidem aditum impetrasset ad impostoria Cerdonis haeresim confugere in animum induxit. Hygini autem Papae obitus post annum. CXLI. differri non potest. Eo itaque anno Sede vacante, ac Presbyteris Ecclesiam, sed mos erat administrantibus, Marcion, qui jam ha-

vero esset alter; alter legis veteris auctor, alter autem novae: proque his stabilientibus, Antitheses scripsit, nimirum contrarietates, quibus lex nova veteri adversatur, ut non ab uno Deo vetus & novum Testamentum provenisse, sed plane contrariis, demonstraret; ab illoque malo mundum esse creatum, a bono autem restitutum atque redemptum; huncque fuisse Jesum, solventem legem atque Prophetas, a Deo Patre missum. Putarunt alii tres Deos a Marcione poni, quos Epiphanius (i) recensens, ait: *Addidisse rursus Cerdoni aliud quoddam principium, triaque esse: unum quidem supremum & innominatum & invisibile, quod etiam bonum dicere vult, quod nihil ex his quae in mundo sunt creavit: alterum visibilem Deum & opiforem, huncque esse Deum Judaeorum; diabolum vero tertium.* Origenes (k) autem in hunc modum numerat tres Deos Marcionis, nimirum Deum Judaeorum, Deum Christianorum, tertium vero Gentilium. Immo Tertullianus (l) qui eorum qui extant Marcionis haereses ceteris accuratius discussit, convincit ipsum novem posuisse Deos, nempe, ut ait in superioribus tres substantias divinitatis, Deum bonum, Deum malum, & Mundum superiorem; in inferioribus quatuor, Factorem, Locum, Materiam, & Malum, quae omnia innata vult atque infecta esse, & Deo coaeterna: insuper & duos Christos, quorum alter apparuerit Tiberii tempore, alter vero a Creatore promittatur; cum alioqui non nisi duos se Deos ponere profiteretur bonorum auctorem alterum, alterum vero malorum. Sed apud Eusebium (m) testatur Rhodon Asiaticus non Marcionem, sed quosdam ex Marcione descendentes, tres naturas atque principia rerum statuisse.

Duo dii a Marcione praedicati, vel tres.

(i) Epiph. ubi supra.

(k) Origen. dial. contra Marcion. lib. 1. (l) Tertull. contra Marcionem lib. 2. c. 51.
(m) Euseb. hist. lib. 5. c. 23.

Respuit Marcion vetus Testamentum, tamquam a malo Deo prolatum; novum vero ex animi sui sententia mutilavit; quippe qui cum Christi carnem negaret, quae Evangelistae de ea egregie testati essent, nempe Matthaei Evangelium & partem Lucae, rejecit: *Ac demum omnia (inquit Irenaeus n) quae sunt de generatione Domini conscripta auferens, & de doctrina sermonum Domini, in quibus manifestissime conditorem hujus universitatis suum Patrem constans, Dominus*

X. Vetustitamentum relict. Marcion.

(n) Iren. lib. 1. c. 29.

resum suam propalarat, Romam venit. Philastrius lib. de Haeres. cap. 46. scribit primo in Asia errores docuisse, ibique a Joannis Apostoli discipulis, potius quam ab ipso Joanne convictum, Romam venisse. Marcion itaque jam ante suum Romam adventum haeresim suam in Asia promulgavit, ideoque recte Petavius in Animadversionibus Eusebianis ad haeresim XLVI. affirmat, non Antonino demum imperante, sed sub Hadriano Marcionem coepisse, ita ut sub Ha-

CHRISTI 146.

TELESPH. PAP. 5.

ANT. PII IMP. 7.

conscriptus est. Semetipsum esse veraciorum, quam sunt hi qui Evangelium tradiderunt Apostoli, suasit discipulis suis; non Evangelium, sed particulam Evangelii tradens eis. Similiter autem & Pauli Apostoli epistolas absceidit, auferens quaecumque manifeste dicta sunt ab Apostolo de eo Deo qui mundum fecit, quoniam hic Pater Domini nostri Jesu Christi, & quaecumque ex Prophetis memorans Apostolus docuit praenuntiantibus adventum Dei. Haec Irenaeus: eadem & ceteri qui de ejus haeresi conscripserunt: sed & ceteris copiosius Tertullianus.

XI. Hostis carnis Marcion.

Idemque cum carnem a malo principio dixerit esse exortam, ejus omnino negavit resurrectionem, veniitque ejus propagationem: sicque ea ex causa virginitatem praedicans conjugia respuit atque damnavit. Quamobrem a salute conjugatos penitus excludebat: nam (quod tradit Tertullianus a) volebat baptizare conjugatos: *Non tingitur, inquit, apud illum caro, nisi virgo, nisi vidua, nisi caelebs, nisi divortio batifama mercata.* Animarum autem earum tantum esse salutem, quae ejus doctrinam didicissent, eandemque item non unam, sed varias atque diversam esse naturam, Marcionem docuisse, Origenes (b) affirmat. Adjecit his omnibus horrendam blasphemiam (inquit, idem qui supra Irenaeus c) ut diceret, Christo ad inferos descendente, esse salvatos Cain, Sodomitas, Aegyptios, & alios omnium nequissimos; Abel autem, & Enoch, & Noe, & reliquos justos, eo quod non occurrissent ei, nullam participasse salutem: quippe qui amici fuissent Dei Hebraeorum, quem Malum diceret.

(a) Tertull. advers. Marcion. lib. 1. c. 29.

(b) Orig. in ep. ad Rom. c. 2.
(c) Iren. lib. 1. c. 29.

XII. Delectus ciborum Marcionis.

Animatorum quoque esum damnasse tradunt: immo & omnes simul execrati solitos creaturas Marcionitas: Theodoretus (d) exemplo declarat, sic dicens: *Novi eorum senem quemdam nonagenarium, qui mane surgens, spuit sui excremento faciem suam lavabat: & causam rogatus, dixit, se opus nolle habere Creatore, nec aquam, quae ex illius operibus est, accipere. Cum autem praesentes dixissent: Quomodo ergo comedis, quomodo bibis, vestiris, & dormis, & quae constituta sunt mysteria peragis? dixit, se necessitate ductum hoc Ann. Eccl. Tom. II.*

(d) Theod. lib. 1. haeres. fabul.

Hadriano primum eruperit, postea vero sub Antonino longe lateque propagatis erroribus celebre nomen sibi peperit. Ac Tertullianus, etsi sub Antonino Marcionem errorem exhalasse scribat, negat tamen scire se quoto ejus anno coeperit: *Quoto quidem anno, inquit, Antonini majoris de Ponto suo exalaverit aura canicularis, non curavi investigare.* Neque in hac sola haeresi, sed & in aliis fere omnibus duo, vel etiam plura distinguenda sunt tempora. Quare Marcion primum in Syria nefarium suum dogma praedicavit, id-

facere, quod non posset aliter vivere, vel mysteria peragere: & confessus est insanus, vel invidus, nihil habere eum ab illo qui vocatur Bonus, sed omnibus bonis frui & operibus Creatoris, quem Malum Deum putant. Hucusque Theodoretus. In suis itidem sacrificiis & arcanis mysteriis aqua eos uti solitos, Epiphanius tradit (e); insuper & sabbato jejunare in odium Dei creatoris omnium: cum alioqui Occidentales longe ante Marcionis tempora (ut superius dictum est) alia atque ab ea longe diversa ratione diei sabbati jejunium suscepissent religiose servandum. Addit his idem auctor, per Marcionem non modo anabaptismum introductum fuisse, sed eum & tertium quoque ad peccata diluenda concessisse baptismum, faminasque apud eos solitas baptizare. Quintetiam auctor est Chrysostomus (f), con-

(e) Epiph. haeres. 42.

(f) Chrysost. in 1. ad Cor. ho. mil. 40.

(g) Clem. Alex. Strom. lib. 4.

Ad haec & alia id genus, quae ex falsis positionibus consequuntur, convalidanda, ipsum complures scripsisse libros tradit Tertullianus (b), nimirum Evangelium, Epistolam, Antitheses, & Apostolicum instrumentum. Haec nequissimus hominum commentus est: ut merito adversus eum agens Tertullianus dicat (i): *Nihil tam barbarum ac triste apud Pontum, quam quod illic Marcion natus est: Scythia terrior, Hamazobio instabilior, Massageta inhumantior, Amazone audacior, nubilo obsecrurior, hieme frigidior, gelu fragilior, Istro fallacior, Caucaso abruptior: quisquis penes quem verus Prometheus Deus omnipotens blasphemis luncinatur: jam & bestis illius Barbariae importunior Marcion.*

XIII. Marcionis scripta. (b) Tert. advers. Marcion. lib. 1. Pa-mel. ibid. Schol. 2. (i) Tert. advers. Marc. lib. 1. cap. 1.

que Hadriano imperante, vel saltem Antonini Pii initio; ac postea Romam venit post Hygini Papae mortem, ubi cum Presbyteri, qui Ecclesiam gubernabant, nihil innovare voluissent, ac ne Ecclesiae quidem aditum impetrasset Marcion, in Pontum rediit, & majores trahens spiritus, vehementius in eosdem illos errores coepit incubere, praefertimque anno currenti, a quo Tertullianus ejus haeresis initium, quod tamen se ignorasse indicat, repetendum duxit. Certe Cyprianus in epistola ad Pompeium, quae tam

XIV.

(a) Just. mart. in Apolog. ad Ant. Damna a Marcione illata Ecclesiae.

Hæc & alia plura Tertullianus in eum. Quantum autem intulerit hic detrimenti Ecclesiae, vix eloquens quispiam consequi verbis possit. Nam Justinus martyr (a), qui hæc spectavit oculis: Marcioni, inquit, permulti credentes, quasi soli vera scienti, nos derident, nullam illi habentes eorum, quæ asserunt, probationem: sed præter rationem, perinde atque a lupis agni rapti, esca impiorum & a Deo alienorum dogmatum, atque ipsorum demonum sunt. Hæc ipse. Atqui non uno in loco, sed in diversis Orbis partibus Marcion vexillum impietatis erexit: nec ut alia hæresis cito, ita ejus dogmata extincta sunt: quandoquidem Epiphanius (b), qui scripsit temporibus Theodosii, adversus eum agens, hæc habet: Ejus hæresis adhuc etiam nunc est Romæ, & in Italia, in Ægypto, & Palæstina, & in Arabia, ac Syria: in Cypro item, atque in Thebaide, quin & in Perside, & aliis locis reperitur. Sed & Theodoretus sua quoque ætate ingentem in Syria fuisse Marcionitarum numerum, quos se magna ex parte ad Catholicam perduxisse Ecclesiam, scribens (c) ad S. Leonem Romanum Pontificem, tradit. Ceterum non defuerunt, qui statim adversus Marcionis venena pararent antidotum; præstitit id quidem primum omnium Justinus martyr, qui iisdem cum Marcione temporibus claruit. Et in Apologia ad Antoninum Pium, ejusdem cum meminit, ait: Marcion vero Ponticus hodie etiam discipulos suos docet: & paulo post: Est nobis liber contra hæreses & sectas omnes composuit, quem si legere volueritis, dabimus. Sed privatim idem Justinus adversus Marcionem (ut auctor est Irenæus d) insignia volumina scripsit: meminit eorumdem Hieronymus (e). Paulo post vero Tertullianus ætate junior, adversus eundem scribens, ingenii sui primitias consecravit: sed quod præcox nimis sibi vitium esset opusculum, elaborata plenior compositione, rescidit; immo (ut ait f) & de secundo tertium emendatum edidit, quinque distinctum libris. Extat nuperque editum opusculum illud, quod se rescidisse testatur, quinque libellis adversus eundem Marcionem verfu scriptum. Irenæus etiam Marcionem scriptis suis exagavit. Rhodon quoque Tatiani auditor (ut Eusebius (g) docet) scriptis acriter impugnavit hæresim Marcionis. Itemque (ut testatur Theo-

(c) Habetur in sine se eundi tomii operum Theodoro-zi.

XV. Qui scripserint in Marcionem.

(d) Iren. l. 5. adv. hæreses. (e) Hier. de scrip. Eccl. in Justin.

(f) Tert. adv. Marc. l. 1. c. 1.

(g) Euseb. hist. l. 5. c. 23.

tam novo, quam veteri ordine est LXXIV. ait: Necdum quoque Marcion de Ponto emerisset, cujus magister Cerdon sub Hygino tunc Episcopo, qui in Urbe nonus fuit, Romam venit, quem Marcion secutus additis ad crimen augmentis, impudentius ceteris & abruptius in Deum Patrem creatorem blasphemare instituit. Ubi vides, Cyprianum de unico Pontifice Romano loqui, sub quo uterque Hæreticus Romanus venerit, & Mar-

doretus (b) Theophilus Antiochenus Episcopus, Philippus Gortynæ, Modestus, Hippolytus insuper, Clemens Alexandrinus, Origenes, Philastrius, Cyrillus Hierosolymitanus, Eusebius Emiffenus, Augustinus, Joannes Chrysofomus pluribus in locis, Theodoretus, & alii recentiores complures, qui de hæresibus conscripserunt. Cætera autem de Marcione inferius suo loco dicemus.

Numerantur complures Marcionis discipuli famosissimi, ut Potinus, & Basiliscus, & alii: de quibus hæc Rhodon (i): Verum alii (sicut Marcion ipse) duo inducunt principia, inter quos Potinus & Basiliscus numerantur. Isti Ponticum Lycum imitati, cum nullam rerum distinctionem (sicut nec ille) reperire possent, ad vulgarem quandam & facilem viam se converterunt: duoque principia exiliter & jejunè, nulla demonstratione addibita, esse affirmarunt. Alii rursus ab illis in deteriores erroris scopulos tamquam procella delati, non duas solum, sed tres naturas constituerunt: quorum quidem (sicut ejus disciplina propugnatores memorant) dux & princeps fuit Syneros. Hæc Rhodon. Porro quem ipse Lycum Ponticum dicit, eum fuisse existimamus, quem Tertullianus Lucanum appellat, cum ait (k): Exstitit post hunc Lucanus quidam nomine, Marcionis sectator atque discipulus: & hic per eadem vadens blasphemiam genera, eadem docet qua Marcion & Cerdon docuerant.

Post hoc (subdit) subsequitur Apelles discipulus Marcionis, qui posteaquam in carnem suam lapsus est, a Marcione segregatus est. Hic introducit unum Deum infinitis superioribus partibus: hunc potestates multas Angelosque fecisse: propterea & aliam Virtutem quam dicit, Dominum dicit, sed Angelum ponit. Hoc vult videri, mundum institutum ad imitationem mundi superioris, cui mundo permiscuisse penitentiam, quia non illum tam perfecte fecisset, quam ille superior mundus institutus fuisset. Legem & Prophetas repudiavit: Christum neque in phantasmate dicit fuisse, sicut Marcion; neque in substantia veri corporis, ut Evangelium docet; sed in eo quod e superioribus partibus descendit, ipso descensu fideream sibi carnem & æream contexuisse: hunc in resurrectione singulis quibusque elementis, que in descensu suo mutata fuissent, in ascensu redi-

cion hæresim Cerdonis interpolavit. Quod etiam in causa esse potuit, cur Marcionis hæresi diversa initia assignentur. Interim ex his intelligis, post Hygini Papæ obitum Interpositum unius aut alterius mensis fuisse, perperamque Baronium mortem Hygini cum anno XVIII. Antonini Pii copulasse; sic enim fieri non potest, ut obitus Hygini, & initium hæreseos Marcionis concurrerint.

(b) Theod. l. 1. hæret. fab.

XVI. Marcionis discipuli. (i) Apud Euseb. hist. l. 5. c. 23.

(k) Tert. de præscr. c. 51.

XVII. Apelles Hæreticus.

(a) Tert. ubi supra c. 6.

(b) Apud Euseb. l. 5. c. 13.

XVIII. De Philumene Hæretica Apellina. (c) Tert. de præscr. c. 30.

(d) Apud Euseb. hist. l. 5. c. 13.

XIX.

didisse, & sic dispersis quibusque corporis sui partibus, in celo spiritum tantum redidisse. Hic carnis resurrectionem negat: solo utitur & Apostolo, sed Marcionis, id est, non toto. Animarum solarum dicit salutem. Habet præterea privatas, sed extraordinarias lectiones: suas, quas appellant Phaneroeis, Philumenes cujusdam puellæ, quam quasi prophetissam sequitur: habet præterea suos libros, quos inscripsit Syllogismorum, in quibus probare vult, quod omnia quæcumque Moyses de Deo scripserit, vera non sint, sed falsa sint. Hucusque de Apelle Tertullianus (a), qui superius ejus erroris fuisse auctricem puellam quamdam, Philumene nomine, testatur, si dicens: Providerat jam tunc Spiritus Sanctus futurum in virgine quadam Philumene angelum seductionis, transfigurantem se in angelum lucis: cujus signis & præstigiis Apelles inductus, novam hæresim induxit. Testatur id ipsum, Rhodon (b), cum ait: Apelles unus ex eorum grege, vita instituto, & protracta ætatis, ratione valde severus & gravis, unum principium fatetur ille quidem, sed prophetias nostras ex spiritu contrario & sibi repugnantem editas constantiter asseverat: arguta & subtili sententia virginis, nomine Philumenes, demonio quodam agitata obsecutus.

Porro idem qui supra Tertullianus (c), fuisse Philumene Apelli in deliciis, sic scribens testatur: Si & Apellis stemma retrahendum est, tam non vetus & ipse, quam Marcion institutor & præformator ejus: sed lapsus in feminam, desertor continentie Marcionensis, ab oculis sanctissimi magistri Alexandriam secessit. Inde post annos regressus, non melior, nisi tantum quod jam non Marcionites, in alteram feminam impiegit, illam virginem Philumene (quam supra edidimus) postea vero immane prostibulum & ipsam, cujus esset energemate circumventus, quæ ab ea didicit, Phaneroeis scripsit. Adhuc in sæculo superstans, qui meminere eorum, etiam proprii discipulos & successores ipsorum, ne posteriores negare possint. Hæc Tertullianus. Immo & Rhodon (d) se cum Apelle locutum fuisse testatur, sic dicens: Senex Apelles, quoniam nobiscum congressus multa nequiter & improbe dixisset: convincebatur, coactus est fateri, non rationem fidei omnino querere oportere, sed quemque in ea fide persistere debere, quam professus fuisset. Eos enim, qui in Christum crucifixum spem coniecissent, salvos fore, dummodo in bonis operibus sedulo versari reperirentur. Hæc Rhodon, plane declarans fuisse in confesso in Ecclesia Catholica, ad salutem consequendam, una cum recta fide opera esse necessaria ad salutem.

Idemque Rhodon meminit de Philumene

a dæmone fæmina agitata, cui Apelles omnem fidem præstaret. Verum de ea fufius agens Augustinus (e), hæc addit: Hic præterea Philumene quamdam puellam dicebat inspiratam divinitus ad præ-nuntianda futura; ad quam somnia atque æstus sui animi referens, divinationibus seu præstigiis ejus secretim erat solitus præmoneri, eodem phantasmate eidem Philumene pueri habitu se demonstrante; qui puer apprensus, Christum se aliquando, aliquando esse assereret Paulum: a quo phantasmate sciscitans, ea soleret respondere, quæ se audientibus diceret. Nonnulla quoque illam miracula operari solitam: inter quæ illud præcipuum, quod in angustissimi oris ampullam vitream panem grandem mitteret, eumque extremis digitulis levare soleret illæsum, eoque solo, quasi divinitus sibi cibo dato, fuisset contenta. Hucusque de elusionibus Philumenes Augustinus.

Meminit ejusdem S. Hieronymus (f), dum adversus Pelagianos agens, qui præsidio nobilium quoque mulierum vallabantur; atque diligenti habita perveftigatione considerans, nullam prope fuisse hæresim, quæ non habuerit fæminam aduatricem (quod experimur hodie in Regina Angliæ, Calvinistarum patrona) ait: Simon magus hæresim condidit, Helena meretricis adiutus auxilio: Nicolaus Antiochenus, omnium immunditiarum repertor, choros duxit femineos; Marcion Roman præmisit mulierem, quæ decipiendos sibi animos prepararet: Apelles Philumene suarum comitem habuit doctrinarum: Montanus, immundi spiritus prædicator, multas Ecclesias per Priscam & Maximillam nobiles & opulentas fæminas, primum auro corrupit, deinde hæresi polluit. Dimittam vetera, ad viciniora transcendam. Arius, ut Orbem deciperet, sororem Principis ante decepit. Donatus per Africam ut infelices quosque fætentibus pollueret aquis, Lucilla opibus aditus est. In Hispania Agape Elpidium, mulier virum, cæcum cæca duxit in foveam, successoremque sui Priscillianum habuit, Zoroastis magi studiosissimum, & ex mago Episcopus: cui juncta Galla, non gente, sed nomine germanam huc illucque currentem alterius & vicina hæreseos reliquit hæredem. Hæc ex multis S. Hieronymus exempli causa pauca collegit, nosque Philumene occasione voluimus recitare. At tam de ipsa, quam de Apelle fati. Numerat, præter

Tot igitur tantique Ecclesia Catholica vexata pressuris, longèque molestius atque periculosius horum circumventa dogmatibus, quam Gentilium persequentium exagitata cladibus, plane diruta atque

Philumena arreptitia. (e) August. de hæ. c. 24.

XX. (f) Hieron. ad Cresc. phont. ad vers. Pelag. Nulla hæresis sine fæmina aduatrice.

(g) Theod. hæret. fab. l. 1.

XXI. Vera a falsis quomodo distinguantur dogmata.

funditus convulsa fuisset, nisi super firmam petram fundata, & in Petro Christi promissionibus (quod diximus) stabilita, omnibus hostium & adversantium potestatum ictibus fortior atque solidior semper inconcussa mansisset. Nihil umquam adversus veritatem sibi mendacium valuit usurpare, quin protinus ejus fulgore percussus, ceu tenebræ ortu Solis, sui mox fenserit detrimentum atque defectum. Qui igitur pro veritate tuenda, adversus tantam impostorum colluviem egregiam navarunt operam, etsi compluribus aliis ad eos convincendos usi sunt argumentis, nullum tamen eo visum est esse præstantius, quam ad Ecclesiam Catholicam provocare: nimirum ut cum quæ in ea ab Apostolorum temporibus tradita essent, perspicue demonstrarent, hoc uno omnes illosum infringerent impetus, atque cónatus eluderent. His (ut diximus) Irenæus (a) provocans ad omnium antiquarum Ecclesiarum, ac Romanæ potissimum, ab Apostolis manantem traditionem, ad omnes hæreses prosterndendas usus est armis. Hoc sicut nihil validius, ita nec fuit antiquius apud omnes: cum verus illa ubique in Ecclesia consuetudo ususque semper viguerit, ut ad dignoscendas hæreses a fide sincera, sicque admixta metalla discernirentur ab auro, ad lapidem Lydium, ad Catholicam ipsam Ecclesiam, utriusque perlatis, quid adulterinum, quid purum esset, facile appareret.

(a) Iren. lib. 3. cap. 5.

Vera a falsis quomodo dignoscantur dogmata.

XXII. (b) Tertull. de præf. cap. 6.

(c) Tertull. eod. l. c. 20. 21. Provocatio ad Ecclesias Apostolicas.

In quam sententiam hæc in primis Tertullianus (b): *Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt, sed acceptam a Christo doctrinam fideliter Nationibus assignaverunt.* Et post multa argumenta a principio, quo vim certæ repetitionis inculcet, ait: *Primo per Judæam contestata fide in Jesum Christum & Ecclesiis institutis; dehinc in Orbem profecti, eandem doctrinam ejusdem fidei Nationibus promulgaverunt, & proinde Ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt: a quibus traducem fidei & seminam doctrinæ ceteræ exinde Ecclesiæ mutuata sunt, & quotidie mutantur, ut Ecclesiæ fiant. Ac per hoc & ipsæ Apostolicæ deputantur, ut soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Omne genus ad originem suam censeatur, necesse est. Itaque tot & tantæ Ecclesiæ, una est illa ab Apostolis prima, ex qua omnes: sic omnes primæ, & omnes Apostolicæ, dum unam omnes probant unitatem. Communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & confesseratio hospitalitatis, que jura non alia ratio regit, quam ejusdem sacramenti una traditio. Ac paulo post: *Si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, que cum illis Ecclesiis Apostolicis matricibus, & originibus fidei conspiraret, veritati deputan-**

dam; id sine dubio tenentem, quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo suscepit: reliquam vero doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiæ, & Apostolorum, & Christi, & Dei.

Rursum in eisdem, post multa eodem argumento fortius inculcata, hæc ait (d) de iis qui se æque Apostolicam prædicare doctrinam dolose jactarent: *Ceterum si quæ audent interfere se atati Apostolicæ, ut ideo videantur ab Apostolis tradita, quia sub Apostolis fuerunt; possimus dicere: Edant ergo origines Ecclesiarum suarum: evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverint, habuerint auctorem, & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt: sicut Smyræorum Ecclesiæ habens Polycarpum, ab Joanne collocatum refert: sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum edit: proinde utique & cetera exhibeant, quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habent. Conspiciant tale quid hæretici. Hæc ipse, & alia plura id genus: ac demum in eisdem (e): *Age jam, qui voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuæ, nulli depercurrere Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsententur: apud quas ipsæ authenticæ litteræ eorum recitantur, sonantes vocem, & representantes faciem uniuscujusque. Proinde est tibi Achaja, habes Corinthum. Si non longe es a Macedonia, habes Philippas, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italia adiacet, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto est. Statu felix Ecclesiæ, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, &c. Sic igitur (idem (f) alibi inquit) soleo in præscriptione adversus hæreses omnes de testimonio temporum compendium figere; priorum vindicans regulam nostram omni hæretica posteritate. Hæc ipse.**

XXIII. (d) Tertull. eod. lib. cap. 33. Dogmata veritas quomodo exquirenda.

(e) Tertull. de præf. cap. 39.

(f) Tertull. lib. 3. cap. 19.

Consueverunt & ceteri eadem ratione (ut dictum est) disquirere fidei veritatem: nam & Irenæus (g): *Traditionem (inquit) Apostolorum toto mundo manifestam in Ecclesia adest perspicere omnibus qui vera velint audire: & habemus numerare eos qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis: & successores eorum usque ad nos; qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt, quale ab his deliratur. Hæc & alia plura eodem argumento, quæ superius recitavimus, idem inculcat. Eandem quoque firmam certamque rectæ fidei explorandæ regulam, quicumque fuerunt in Ecclesia Catholici, no-*

ve-

(a) Aug. contr. epif. Manich. c. 11.

verunt atque secuti sunt, de qua & Augustinus (a) adversus Manichæos agens hæc ait: *In Catholica enim Ecclesia, ut omittam sincerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac vita perveniunt, ut eam ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant: ceteram quippe turbam non intelligendi vivacitas, sed credendi simplicitas tussimam facit. Ut ergo hæc omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse Catholicam non creditis; multa sunt alia, que in ejus gremio me justissime teneant. Tenet consensus populorum atque gentium. Tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetestate firmata. Tenet ipsa in sede Petri Apostoli, cui ascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum. Tenet postremo ipsum Catholicæ nomen; quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, ut, cum omnes hæretici se Catholicos diceant, quarenti tamen peregrino ubi ad Catholicam conveniant, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta Christiani nominis carissima vincula recte hominem tenent credentem in Catholica Ecclesia; etiam si propter nostram intelligentiam tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum se aperit ostendat. Apud vos autem nihil horum est, quod me invitet & teneat; sola personat veritatis pollicitatio. Hucusque Augustinus: atque hæc de antidoto adversus omnium hæreticorum venena, una omnium Patrum sententia preparato, & ex Catholico nomine comparato.*

XXV. Catholici nomen cur inventum. (b) Patrician. ad Symphr. de Cathol. nom.

Hoc ad dignoscendos religiosos ab impiis, Orthodoxos ab hæreticis, esse in Ecclesia introductum, & ut testem quamdam ac symbolum positum, Pacianus (b) declarat his verbis: *Sub Apostolis, inquit, nemo Catholicus vocabatur. Esto, sic fuerit. Vel illud indulget: cum post Apostolos hæreses exiissent, diversisque nominibus columbam Dei atque reginam lacerare per partes & scindere niterentur; nomen cognomen suum Ecclesia postulabat, que incorrupti populi distingueret unitatem, ne intemperatam Dei virginem error liquorum per membra laceraret? nomen appellatione propria decuit caput principale signari? Ego forte ingressus populosam urbem hodie, cum Marcionitas, cum Apollinariacos, Cataphrygas, Novatianos, & ceteros ejusmodi comperissem, qui se Christianos vocarent; quo cognomine congregationem meam plebis agnoscerem, nisi Catholica diceretur? Et paulo post: *Catholicum istud nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit auctores, sed Apostolos, & qui ab eis sunt successores.**

Quod vero his potissimum Hadriani & Antonini temporibus, tot, quas recensuimus, hæreses obortæ fuerint, eandemque professores Christianorum nomine censerentur: data est ansa quærentibus Ethnicis in religionem Christianam invehendi ac declamandi, quod nulla ex parte sibi constaret, cujus cultores inter se adeo dissentirent, & pugnaciter altercarentur. Hinc ille Christianorum implacabilis hostis Celsus Epicureus, qui illdem vivebat temporibus, hæc in Christianos oblatrans ajebat (c): *Postquam late sparsi sunt, Christiani videlicet, iterum atque iterum scissos esse, singulis suas factiones sibi parantibus, & in multitudinem dissosa aliis alios arguentibus: nec jam quicquam præter nomen eis commune superesse, si tamen vel hoc præ pudore commune relinquitur; reliqua vero aliorum alia instituta esse. Hæc Celsus, quem Origenes redarguens (d) ait:*

XXVI. Gentilium obtractatio in Christianam religionem.

(c) Apud Orig. con. Cels. lib. 3.

(d) Orig. ibidem.

Etiã ad hoc respondebimus, nullam unquam exitisse rem magnæ existimationis, & communi vitæ utilem, que non in variis sectis discussa sit. Medicinamque, quod ea sit utilis ac necessaria humano generi, multasque questiones habeat de modo curandi corpora, apud Græcos ex professo plures sectæ inveniuntur, & (sicut opinor) etiam apud barbaros qui medicinam proficiunt. Rursum philosophia veritatis cognitionem, recteque vivendi rationem pollicetur, conaturque nos res utilissimas docere in multas questiones ductas: ideo sectas habet plurimas, quasdam magis, quasdam minus insignes. Nec non Judæismus sectarum materiam præbuit, aliis aliter Moysis atque Prophetarum sermones accipientibus. Eodem modo quia Christiana religio magnum quiddam ac venerabile visa est hominibus, non tantum servili ingenio præditis, sicut Celsus videtur, verum etiam multis Græcorum eruditissimis: necessario exortæ sunt sectæ, non contentionis, sed inquirendæ Christianæ veritatis studio, dum omnes admirantur ac venerantur divinas Scripturas; sed varii harum intellectus auctores suos habent, ut quisque aliqua probabili ratione ad interpretandum motus est. At neque medicinam sanæ mentis homo fugiat propter sectarum differentias: & parum bone se faciat si quis simili de causa abhorreat a philosophia: sicut neque propter Judæicas sectas damnanda sunt Moysis atque Prophetarum sacra volumina.

XXVII. Hæreses apud omnes facultates.

XXVIII. Excusatio de hæresibus quæ sunt inter Christianos. (e) 1. Cor. 11.

Quod si hæc non absurde a nobis dicta sunt, an non pari modo etiam Christianorum sectas excusare licet? de quibus mihi miranda videtur Pauli sententia dicitur (e): Oportet hæreses esse; ut qui probati sunt, manifesti fiant inter vos. Nam quemadmodum medicus is demum probatus est, qui variis medicorum sectis exami-

natis, probe sese in earum plerisque exercuit; & is in philosophia profecisse intelligitur, qui variarum opinionum disputationibus exercitatus, potiores ex eis rationes sequitur: sic ausim affirmare, illum esse inter Christianos sapientissimum, qui Judaeorum atque Christianorum sectas introspexit diligentissime. Qui vero nostram doctrinam propter sectarum ejus vituperat, damnabit etiam Socraticam, quod ex ejus philosophiae disputationibus ortae sunt diversae scholae aliquot: damnabit & Platonis decreta propter dissentientem ab eis Aristotelem, & novis indulgentem opinionibus: qua de re jam a nobis ante dictum est. Celsus autem videtur mihi novise quasdam haereses, quibus ne nomen quidem Jesu nobiscum est commune: fortassis enim audivit de Ophianis qui vocantur, & Cainanis, & si quae alia similes est sententia, modis omnibus a doctrina Jesu discrepans: verum ista nihil ad inculpatissimam religionis Christianae vituperationem attinent. Haec tenet Origenes.

XXXIX. (a) Isidor. lib. 2. ep. 50.

Cur plures haereses a

Ceterum & hujus quaestiois scopum visus est attingisse Isidorus (a) Pelusiota, dum Apollonio Episcopo haec roganti scribit his verbis:
Et apud Gentiles, quamvis etiam eos in potestate ac ditioe sua habens, ac pro libito suo agens ac ferens, & apud Judaeos, tamen etiam eos velut rabido quodam furore percitos ad idolorum cultum, atque homicidia impulisset, multas haereses diabolus procreavit: Quod si apud Christianos quoque multo plures peperit, nemini mirum istud videatur. Nam cum ante carnalem Christi adventum ac praesentiam omnes vitii temulentia laborare, nec ullum (ut ita dicam) pure atque integre sobrium esse conspiceret: idcirco pauca contentiois semina injiciebat. Postquam autem salutare Verbum caelitus venit, nobis quidem caelestis vitae generis documenta ferens; diabolo autem per eas minas, quas in peccatores intendebat, poenam quae ipsum manebat, praenuntians: dicebat enim, Ite in ignem, qui paratus est diabolo & angelis ejus: Tum vero communis ille omnium hostis, tum quod genus nostrum sensim ac paulatim vitium excutere, ac virtutem admittere, atque impietatem ablegare, ac pietatem amplecti perspiceret, tum quod condemnationis suae decretum audisset, acrius adversus nos flavit, atque haereses in lucem protulit. Nam cum pietati jam oblectari nequeat; in id omni animi contentione incumbit, ut per ipsius nomen plerisque ad impietatem ducat: atque pietatis speciem atque obtentu veritatem evertere conatur; eosque qui optima vitae laude per se excellerunt, per corrupta dogmata obterit. Etenim unicuique hoc illi opus, unicuique studium est, ut omnes ad unum sive per

viam sive per adulterina dogmata, in exitum pelagus secum praecipites agat. Haec igitur haeresum principes cogitantes, adversus veritatem semina jacere desinant: illud secum reputantes, quod ipsi praeter ceteris in summo periculo versantur. Desinant etiam illorum auditores anticipare dumtaxat opinioni servire, atque adversus veritatem impetum facere; ne alioqui magnum omnique sermone praestantius Salvatoris facinus, quantum quidem in ipsis est, inane atque infrugiferum reddant. Desinant item ii, qui rectis quidem dogmatibus gloriantur, verum per vitam segnitiam ea facere convincuntur, quae eos nobis ac spurios pietatis discipulos esse coarguunt; atque ad rectam fidem optimam vitam rationem adjuvant. Sic enim futurum est, ut omnes Dominicam vocem laudem nostram predicantem audiamus. Haec ad Apollonium Isidorus.

Quid sciendum, singulis.

XXX.

Porro non sine magno emolumento permittit Deus Catholicam fidem ab haeresibus saepe saepius agitari. Nam (inquit Augustinus b) si doctrina Ecclesiastica simplex esset, & nullis extrinsecus haereticorum dogmatum cingeretur, non poterat tam clara & tam examinata videri fides nostra. Sed idcirco doctrinam Catholicam contradicentium obsidet impugnatio, ut fides nostra non otio torpescat, sed multis exercitationibus elimetur. Propter hoc denique & Apostolus (c) dicebat. Oportet autem haereses esse, ut probati quique manifesti fiant inter vos. Hoc est dicere: Oportet haereticorum thuribus altare circumdari, ut certa & manifesta omnibus fiat Fidelium atque infidelium differentia. Cum enim fides Catholica velut aurum coeperit fulgere, & praedicatio ejus ut argenti igne probatum intuentibus resplenderit; tunc majori cum turpitudine & dedecore haereticorum voces obscuri aramentis vilitate sordebunt. Idem alibi (d) in eadem verba Apostoli (e): Oportet haereses esse, ut probati manifesti fiant in vobis. Addit: Unde etiam scriptum est: Fidelis eruditus sapiens erit, imprudente autem ministro utetur. Multa quippe ad fidem Catholicam pertinentia, dum haereticorum callida inquietudine agitantur, ut adversus eos defendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & instantius praedicantur: & ab adversario mota quaestio, discendi extitit occasio. Haec quam vera sint, nos certe in Ecclesiasticae historiae controversiis experti sumus. Quid in his amplius Lactantius (f) egregie philosophetur, audiamus:

(b) Aug. de Temp. ser. 98.

Quae utilitas ex haereticis.

(c) 1. Cor. 11.

(d) Aug. de Civit. Dei 1. 16. cap. 12.

(e) 1. Cor. 11.

(f) Lact. lib. 4. cap. 11.

Sed quoniam (inquit) multa haereses extiterunt, & instinctibus demonum populus Dei scissus est, determinanda nobis breviter veritas, ac in suo proprio domicilio collocanda: ut, si quis aquam vitae cupit haurire, non ad detritos lucus deferatur, qui non habent venam; sed

uber-

uberimum Dei fontem noverit, quo irrigatus perenni luce potietur. Ante omnia scire nos convenit, & ipsum, & legatos ejus praedixisse, quod plurimae sectae & haereses haberent existere, quae concordiam sancti corporis rumpere: ac novissime summa prudentia caveremus, ne quando in laqueos & fraudes illius adversarii nostri, cum quo luctari Deus nos voluit, incideremus: tum dedisse certa mandata quae in perpetuum custodire deberemus: quorum plerique imitatores, deserto itinere caelesti, vias sibi devias per fractus & praecipitia condiderunt, per quam partem plebem incautam & simplicem ad tenebras mortemque deducerent. Quod quatenus acciderit, exponam.

XXXII. Unde haereses.

(*) al. ferre

Fuerunt quidam nostrorum vel minus stabilita fide, vel minus docti, vel minus cauti, qui dissidium facerent unitatis, & Ecclesiam dissiparent. Sed ii, quorum fides lubrica fuit, cum Deum nosse se & colere simularent, augendis opibus & honori studentes, affectabant maximum sacerdotium: & a potioribus victi, cadere se cum suffragatoribus suis maluerunt, quam eos facere (a) praepositos, quibus concupierant ipsi ante praeponi. Quidam vero non satis caelestibus litteris eruditi, cum veritatis accusatoribus respondere non possent, obiectantibus, vel impossibile, vel incongruens esse, ut Deus in uterum se mulieris includeret, nec caelestem illam magestatem ad tantam infirmitatem potuissent deduci, ut hominibus contempni, derisui, contumeliae, & ludibrio esset, postremo etiam cruciamenta perferret, atque execrabili paribulo figeretur: quae omnia cum neque ingenio, nec doctrina defendere, ac refutare possent (nec enim vim rationemque penitus pervidebant) depravati sunt ab itinere recto, & caelestes litteras corru-

perunt, ut novam sibi doctrinam sine ulla radice ac stabilitate componerent. Nonnulli autem falsorum Prophetarum vaticinio illecti, de quibus & veri Prophetae & ipse praedixerat, exciderunt a doctrina Dei, & traditionem veram reliquerunt. Sed illi omnes daemoniacis fraudibus irrevetti, quas prospicere & cavere debebant, divinum nomen & cultum per imprudentiam perdidit. Cum enim Phryges, aut Novatiani, aut Valentiniani, aut Marcionitae, aut Antrophiani, aut Ariani, seu quilibet alii nominantur, Christiani esse desierunt ii, qui Christi nomine amisso, humana & externa vocabula induerunt.

Sola igitur Catholica Ecclesia est, quae XXXIII. verum cultum retinet. Hic est fons veritatis, hoc est domicilium fidei, hoc templum Dei; quo si quis non intraverit, vel a quo si quis exierit, a spe vitae ac salutis aeterna alienus est. Neminem sibi oportet pertinaci concertatione blandiri. Agitur enim de vita & salute: cui nisi caute & diligenter consulatur, amissa & extincta erit. Sed tamen quia singuli quique coetus haereticorum se potissimum Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant, sciendum est, illum esse veram, in qua est religio, confessio, & patientia, quae peccata & vulnera, quibus est subjecta imbecillitas carnis, salubriter curat. Haec interim paucis admonenda gratia retuli, ne quis errorem fugere cupiens, majori implicetur errore, dum centrale veritatis ignorat. Postea plenius & verius contra omnium mendaciorum sectas proprio separatoque opere pugnabimus. Sequitur, ut quoniam satis de religione vera & sapientia locuti sumus, in proximo libro de justitia differamus. Ad de his haec tenus.

Ubi vera ecclesia catholica.

JESU CHRISTI
ANNUS
147.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
6.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
8.

(a) Pan-
vin. in Fa-
bis.

Anno Christi centesimo quadragesimo-
septimo, Antoninus (a) Pius Augu-
stus quartum iniiit Consulatum, collegam-

que sibi ascivit M. Aurelium Cæsarem,
secundo Consulatum; a Cassiodoro autem
ponuntur Orfitus & Priscus.

Se-

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 898.
Olymp. 7
231. an. 2.
A. C. 145.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5638.

⊙ 14. D. ☽ 13. P. 29. Mart. Indi. 13.

JESU CHRISTI 145. secundum Baronium 147.

PII PAPÆ 5.

ANTONINI PII IMP. 8.

I.
Consules.

[1] AD num. I. Coss. Antoninus Pius Aug. IV.
& Marcus Aurelius Cæsar II. Consulatus
Marci juxta secundam Consulatum Cæsareorum
regulam, ob nempe ejus Quinquennalia anno
uno dilata. Antonini Consulatus juxta tertiam,
ut nempe filii Collega esset.

II.
Quæ Quinquennalia hoc anno exhibita fuisse
ex Capitolino in Lucio Vero cap. 3. & ex præ-
sentia Im- fato Consulatu simul collatis colligo. Ait Capi-
tolinus: Quæ die togam virilem Verus accepit,
suarai, Mar- Antoninus Pius ea occasione, qua patris templum
si Aurelii.

dedicabat, populo liberalis fuit, Mediusque inter
Pium & Marcum idem resedit, cum Quæstor po-
pulo munus daret. Dedications templorum a
domo Augusta ædificatorum, concessio virilis to-
gæ filiis Augustorum, aliæque id genus in annos
Quinquennalibus & id genus festis addictos de
more reservata. Toga virilis anno decimo quin-
to ætatis sumi solita; ut multis exemplis liquet.
Quare cum Lucius Verus anno Christi CXXX.
mense Decembri natus fuerit, ut docet Capito-
linus in ejus Vita, currenti anno agebat annum
ætatis XV. mense Decembri præcedentis Chri-
sti anni inchoatum. Neque dici potest, togam
anno superiori Lucio Vero datam, & ætatis
gratiam, ut sæpe contingebat, factam fuisse.
Idem enim Capitolinus cap. 3. de eo ait: *Dixit
autem & privatus fuit, & ea honorificentia ca-
vuit, qua Marcus ornabatur. Namque in Senatu
ante Quæsturam non sedit; neque in itinere
cum patre, sed cum Prefecto Prætorii vectus est;
nec aliud ei honorificentia ad nomen adjunctum
est, quam quod Augusti filius est appellatus.* Un-
de

[1] Coss. Imp. Antoninus Aug. Pius IV. & M. Aurelius Cæsar II. Nummi apud Oconem Medio-
barbi in Antonino cum TR. POT. COS. IIII. & in M. Aurelio Cæsare. COS. II. Item
nummus M. Aurelii in Museo Theupolo pag. 518. ubi AURELIUS CAESAR. AUG. PII. F. &
in averfa: TR. POT. COS. II. Alius ibidem cum eadem epigraphe, & TR. POT. II. COS. III.
aliique nummi, repetitis annis Trib. pot. sed COS. II. Figlina apud Fabretum pag. 513. num. 183.
ANT. IIII. ET. VER. II. COS. Vetus lapis inter Donianas inscriptiones Cl. IV. num. 43. pag. 146.

M. AURELIO. CAESARI. COS. II. IMP. CAESARIS
T. AELI. HADRIANI. ANTONINI. AUG. PII. PONTIF.
MAXIMI. TRIBUNIC. POTES. VIII. IMP. II. COS. IIII.
P. P. FILIO. DECURIALES. PULLARI. ET. H. V.

Alius item lapis ibidem Cl. III. num. 23. pag. 119.

.....URELIO CAESARI
COS II.
IMP. CAESARIS FILII
HADRIANI. ANTONINI
AUG. PII. PONTIFIC. MAXI
MI. TRIBUNIC. POTES
IMP. II. COS. IIII
P. P. FILIO
DECUR.
CASTRI MOINENSIIUM

Legendum COS. IIII. non enim fieri potest, ut M. Aurelius, consul secundum fuerit, & Antoni-
nus Pius, Consul tertium. Erratum est ab iis, qui hunc lapidem exscripserunt, a quo numeralem
notam unam detraxerunt, uti aperte liquet. Hanc autem inscriptionem prius ediderat ipse Donianus
in opere de Salubritate agri Romani restituenda, quod monet Gorius. Sponius in Miscellan. pag. 178.

IMP. CAES. 2.
T. AELIO. HADRIANO. AN
TONINO. AUG. PONT. MAX.
TRIB. POT. VIII. COS. IIII.
P. P. SCAPHARI QUI
ROMULAE NEGOTIAN
TUR. D. S. P. D. D.

Lapis apud Fabretum pag. 610. num. 85. Antonino dedicatus, ubi COS. IIII. Fasti Idatiani: Anto-
nino IV. & Aurelio II. Vindebonenses; Antonino IV. & Aureliano Cæsare II. Prosperi Chronicon:
Antonino III. & Aurelio.

JESU CHRISTI
ANNUS
148.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
7.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
9.

I.
(a) Extat
Roma apud
ecclesiam
S. Mariae in
Via lata,
sed litte-
ris obscu-
ris & inc-
ptis. Ha-
bet eam-
dem inscri-
ptionem.
Lipius fo-
lio 47. in-
script. 2.

Sequenti vero anno centesimo quadra-
gesimo octavo, Erucius Clarus & Clau-
dius Severus Consoles creati sunt. Ha-
bentur iidem Consoles in antiqua Græ-
ca inscriptione positi, quæ est hujusmo-
di (a):

IEPA TAEIE TON ΠΑΙΑΝΙΣΤΩΝ
ΤΩΝ ΕΝ ΡΟΜΗ ΔΙΟΣ ΗΑΙΟΥ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΕΡΑΠΙΔΟΣ ΚΑΙ ΘΕΩΝ
ΣΕΒΑΣΤΩΝ ΕΤΕΙΜΗΕΑΝ ΕΜΒΗΝ
ΠΡΟΦΗΤΗΝ. ΠΑΤΕΡΑ ΤΗΣ ΠΡΟ-
ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΠΡΟΤΟ-
ΜΗΜΑΡΜΑΡΙΝΗ. Η. ΑΝΑΤΕΘΙΕΑ
ΕΝ ΤΩ ΟΙΚΩ ΤΩΝ ΠΑΙ-
ΝΙΣΤΩΝ ΤΗ ΠΙ Α. ΝΟΝΩΝ

Ann. Eccl. Tom. II.

de toga Lucio Vero non maturata; ac præterea
liquet, Lucium Verum non anno CXXXI. ut
quibusdam recentibus creditum, sed anno CXXX.
in lucem proditisse. Obiter autem observandum
Lucium Verum anno CLIII. Quæsturam gessisse,
proxime nempe ante Consulatum suum, ideoque
loco Capitolini laudato, hæc verba mediusque
inter Pium & Marcum, &c. explicare gesta an-
no CLII. Erizzus pag. 283. exhibet Nummum.
Antonini, in cujus postica parte visitur pulcher-
rimum templum octo columnarum cum duabus
figuris in medio: circum, ΤΕ Μ Π Λ Μ Δ Ι V.
Α U G. R E S T. S. C. infra, C O S. IIII. Existi-
mavi alias, hoc templum aliud non esse, quam
quod hoc anno ab Antonino dedicatum, & duas
illas figuras Marcum & Lucium representare;
cum Capitolinus in Antonino Pio cap. 8. ubi hujus
Imperatoris opera publica recenset, alicujus tem-
pli in honorem Augusti vel ædificati vel restituti
mentionem non faciat. Hanc tamen conjecturam
peritorum judicio permitto: verosimile enim
Antoninum Pium aliquod Augusti templum res-
tituisse, licet Scriptores Historiæ Augustæ hujus
restitutionis mentionem non faciant.

[1] Coss. Sex. Erucius Clarus II. & Cneus Claudius Severus. Græca inscriptio apud Gruterum pag.
CCXIV. 2. Latine ita vertitur.

SEXTO ERUCIO. CLARO. II.
CNEO. CLAUDIO. SEVERO. COS.

Item pag. CLXXXIII. 1. 2.

L. JUN. CLARO. ET. AUR. SEVERO. COS.

Vides hic & nomina ac prænomena immutari. Ibidem: CLARO. ET SEVERO. COS.
Figlina apud Fabretum pag. 504. num. 113. CLA. ET. SEV. COS.
Vetus lapis effossus A. D. 1661. extra portam Capenam, apud V. C. Justum Fontaninum de an-
tiquitatibus Hortæ lib. II. cap. I. pag. 202. ex schedis Chiffianis.

DEDICATUS. XI. K. NOVEMBR
SEX. ERUCCIO. CLARO. II. ET
CN. CL. SEVERO. COSS.

Editus est etiam apud Fabretum pag. 694. num. 146. Fragmentum inter antiquas inscriptiones Etru-
ricæ pag. 418. num. 267. SEX. ERUCIO. C.... Gellius lib. XIII. cap. XVII. Erucius Clarus, qui præ-
fectus Urbi, & bis consul fuit, vir litterarum veterum studiosissimus. Spartianus in Severo cap. I. Ipse
(Severus) natus est, Erucio Claro bis, & Severo Coss. VI. Idus Aprilis.

Consul suffectus Clarus fuisse fertur A. D. 116. Fasti Idatii, & Vindebonenses: Claro & Severo 5
sine nota gemini consulatus in Claro. Ab his consulibus istos Fastos consulares incipit Petrus Re-
landus.

ΜΑΙΩΝ. Η. ΕΕΤΙΝ ΚΑΤΑ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΣ. ΠΑΧΩΝΙΑ
ΕΠΙ ΚΟΥΡΑΤΟΡΟΣ ΜΕΤΕΛΙΑΟΥ
ΑΜΠΙΑΙΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΣΕΕΤΩ ΕΡΟΥΚΙΩ ΚΑΑΡΩ
Β. ΓΝΕΩ ΚΑΑΤΑΙΩ.
ΣΕΒΗΡΑ ΚΩΣ

Latine ita ad verbum:

Sacer ordo Pæanistarum
Romæ dei Solis
Magni Serapidis & deorum
Augustorum honorarunt Emben
Prophetam, patrem præ-

Z 2

scri-

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5639.

⊙ 15. C. ☽ 14. P. 18. April. Indi. 14.

JESU CHRISTI 146. secundum Baronium 148.

PII PAPÆ 6.

ANTONINI PII IMP. 9.

SÆC. II.
Anno Ur-
bis 899.
Olymp.
231. an. 2.
A. C. 146.

(2) AD num. I. Coss. Sex. Erucius Clarus II.
& Cneus Claudius Severus, ex Inscrip-
tione a Baronio relata, quæ dicitur posita pridie No-
narum Maii, qua est secundum Alexandrinorum Pa-
chonia. Sed legendum Pachon die undecima,
quæ cum die sexta Maii concurrat & in Græ-
co loco ΠΑΧΩΝΙΑ, legendum ΠΑΧΩΝ. ΙΑ. ut me-
per literas Cardinalis Norisius monuit.

I.
Consules.

CHRISTI 148.

TELESPH. PAP. 7.

ANT. PII. IMP. 9.

Scripti ordinis stemmate marmoreo, quod postum est in domo Pæd-nistarum, pridie Nonarum Maji, quæ est secundum Alexandrinis Pachonia, Sub Curatore Metellio, Ampliato presbytero Sexto Erucio Claro II. Gneo Claudio Severo COS.

II. Hæc tum ad recte consignanda tempora, tum etiam ad statum Romanorum. Gentilium insinuandum posuimus. Constat quidem Romanos, qui post prædicationem Evangelii adhuc in avitæ superstitionis tenebris obstinato animo remanserunt, longe deteriores suis majoribus esse factos: cum nimirum spreta Christianæ religionis veritate, deorum omnium exterrorum, quos patres ipsorum fuerant averfati, cultum in Urbem cupide adscivere: & inter alia numina, Serapidem, cujus in hac inscriptione mentio habetur, aliosque Ægyptiorum deos, eorumque sacra summo studio excolere. Nutabant olim illata in Urbem sacra Ægyptiorum, Senatu & Imperatoribus eisdem adversantibus: nam auctor est Dio (a), anno septingentesimo ab Urbe condita, ex Senatusconsulto factum esse decretum, ut fana Serapidis atque Isis, quæ privatim nonnulli sibi construxerant, demolirentur: quod (ut ait) eos non magnopere inter numina numerabant. Postea autem, ubi ea in Senatu sententia obtinuit, ut publice colerentur; extra Pomœrium eos deos collocaverunt. Rursum vero anno ab Urbe septingentesimo septimo (ut idem affirmat b) jusserunt Aruspices omnia templa Isis atque Serapidis demoliri; sed post quinquennium Lepido & Planco Coss. Serapidi Isisque templum decretum est

(a) Dio hist. Rom. lib. 40.

(b) Dio hist. Rom. lib. 42.

(c). Anno autem ab Urbe septingentesimo sexto, Augusti consulatu sexto, idem Dio (d) affirmat vetuisse Imperatorem, ne intra Pomœrium diis Ægyptiis sacra fierent; quæ cum se in urbem iterum insinuarent, Agrippa tunc curans Urbem anno ab Urbe septingentesimo trigesimo tertio, repressit edicto; statuens ne quis ea in suburbano intra quingentos passus ageret (e). Sed & postea Silano & Norbano Coss. anno ab Urbe septingentesimo septuagesimo secundo, Tiberius anno sui Imperii vigesimo proscripsit Ægyptiorum sacra; immo actis in cruce Ægyptiis sacerdotibus, Isis templum demoliri iussit, ejusque statum in Tiberim mergi. Testantur hæc Tacitus (f), Suetonius (g) atque Josephus (h).

(c) Dio hist. Rom. lib. 47. (d) Dio hist. Rom. lib. 53.

(e) Dio hist. Rom. lib. 54.

(f) Tacit. Annal. lib. 2.

(g) Sueton. in Tiber. c. 36.

(h) Joseph. antiq. lib. 18. c. 4.

At quid postea? Spreta ab iisdem (ut dictum est) veritate, sacrum illud de eis est impletum oraculum (i): Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Non tantum enim ex Senatusconsulto recepta sunt intra Urbem Ægyptiorum deorum sacra; iisdemque templa erecta, sed ipsi Imperatores (quod de Commodio scribitur) & Consulares homines sacris Isis turpiter initiabantur: ut non mirum sit, Emben Prophetam (quod habet inscriptio superius recitata) insigni munere, nempe marmoreo simulacro honoratum fuisse: dicebantur autem apud veteres Gentiles (ut habet Festus) illi Prophetæ, qui essent sanorum antistites, oraculorumque interpretes. At de his pluribus inferius ad tempora Commodiana dicturi sumus. Sic igitur de Romanis Gentilibus in deterius lapsis illud jure tunc occini potuit, quod de Judæis olim a via aberrantibus dictum est (k): Novi recentisque venerunt, quos non coluerunt patres eorum: vel, si coluerunt, facti sæpe poenitentes eosdem sæpius abjecerunt. Sed has aliasque omnes sordes abluit Martyrum sanguis.

(i) Apoc. 22.

Recepti dii Ægyptiorum in Urbem.

(k) Dent. 32.

JESU CHRISTI ANNUS 149.

TELESPHORI PAP. ANNUS 8.

ANTONINI PII IMP. ANNUS 10.

Centesimo quadagesimonono Christi anno, a Cassiodoro Gordianus ac Maximus Consules ponuntur, ab alijs ex Græ-

cis Fastis duo Valerii, Largus & Messalinus, cum ageret Antoninus in Imperio annum decimum.

Anno

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 560.

16. B. 15. P. 3. April. Indiæ. 15.

JESU CHRISTI 147. secundum Baronium 149.

PII PAPÆ 7.

ANTONINI PII IMP. 10.

I. Consules. II. Proconsularis Imperii Decennalia Antonini Pii exhibuit, quorum indicium, Imperium Proconsulare Marco Aurelio Cæsari attributum. Capitolinus in Marco cap. 6. ait: Faustianam duxit uxorem, (nempe Marcus) & suscepta tonini Decennalia.

[1] AD num. I. Coss. Largus & Messalinus. Proconsularis Imperii Decennalia Antoninus Pius exhibuit, quorum indicium, Imperium Proconsulare Marco Aurelio Cæsari attributum. Capitolinus in Marco cap. 6. ait: Faustianam duxit uxorem, (nempe Marcus) & suscepta tonini Decennalia. Imperio Proconsulari extra Urbem, addito jure quintæ relationis. Quod hoc anno factum, certum reddunt Nummi Marci Aurelii, in quibus Tribunitia Potestatis ejus ultimus annus XXXIII. notatur. Cum vero die septima Martii anni CLXI. Antonino Pio Marcus Aurelius successerit, & apud Mediobarbum pag. 216. varia ejusdem Marci Numismata extent, in quibus dicitur: C A E S A R A U G. PII F. TR. POT. XV. COS. III. manifeste deducitur, illum anno CLXI. ante diem VII. mensis Martii Antonini Pii mortuale, Tribunitiam Potestatem XV. inchoasse; alioquin non Cæsar, sed Augustus, neque Pii, sed Divi Pii filius in iis Nummis diceretur. Quamvis, ut verum fatear, nomen Divi non raro in Inscriptionibus Nummis neglectum, ut liquet ex decreto Antonini Pii anno CXLII. a nobis recitato. Quod si Marcus Tribunitiam Potestatem XV. ante Antonini obitum suscepit, præfenti anno ante diem septimam mensis Martii Tribunitia Potestate decoratus est, ut numeranti patebit. Baronius Tribunitiam Potestatem Marco in secundo ejus Consulatu collatam putavit, anno nempe Christi CXL. At cum Tribunitia Potestas ejus XV. cum tertio ejus Consulatu anno CLXI. gesto copuletur, eum deceptum esse liquet. Alioquin tertius ille Consulatus anno CLIX. susceptus fuisset, quod nullus dixerit. Filia hoc anno Marco nata, Lucilla, ut testatur Herodianus lib. 7. cap. 8. ubi ait: Lucilla erat Commodus

maxima natu soror; ea prius L. Vero Imperatori nupsit, &c.

Porro Marcum Collegam Imperii fuisse demonstrat Melito in Apologia sua eidem Marco, postquam Antonino successit, præsentata, cujus fragmentum refert Eusebius lib. 4. cap. 26. Is de persecutoribus Christianæ Religionis loquens ait: Imperium illorum corruerunt pissimè parentes sui, &c. Pater quoque tuus, quo tempore cuncta simul cum ipso administrabas, scripsit ad civitates, ne contra nos tumultus concitarent. Fuit itaque Marcus Aurelius quintus Imperii Collega, ipso etiam Dione lib. 71. teste, qui ait, Marcum octo & quinquaginta annos, mensisque decem, ac dies viginti vixisse, in iisque cum Antonino patre diu fuisse cum Imperio.

Sed quia Principatus Imperatoris Marci Aurelii hæcenus parum cognitus fuit, & ad Principatum Tiberii, annumque ejus quintum decimum a Luca Evangelista expressum melius intelligendum plurimum confert, ideo magis explicandus. Tiberius itaque, Titus, Trajanus, Antoninus Pius & Marcus Aurelius æquali potestate donati fuere, Tribunitia nempe potestate & Imperio Proconsulari, quæ partes, duæ supremi Imperii erant, ratione quarum Imperii Collegæ nuncupati sunt. Eo enim nomine illos appellatos Historiæ Augustæ Scriptores manifeste insinuant. Tacitus initio lib. 1. Annal. de Tiberio ait: Illic cuncta vergere: filius, Collega Imperii, confors Tribunitia potestatis assumitur. De Tito & Traiano liquet ex Panegyrico Plinii, qui num. 8. de Traiano scribit: Simul filius, simul Cæsar, mox Imperator, & confors Tribunitia potestatis, & omnia pariter & statim factus es, quæ proxime parens verus tantum in alterutrum filium contulit. Ubi quod Tacitus Imperii Collegæ, Plinius Imperatoris nomine exprimit, ostenditque Imperii Proconsularis Collegas Imperatores dios fuisse. Augustus tria in Tiberii gratiam egit; eum enim filium declaravit, Collegam Imperii, Proconsularis videlicet, ut mox dixi, & confortem Tribunitia potestatis; Nerva vero quatuor in gratiam Traiani; hic enim factus est filius, Cæsar, Imperator, & confors Tribunitia potestatis. Cujus discriminis hæc ratio est, quod Tiberius adoptatus in Familiam Cæsaream, ejusdem adoptionis vi, & filius & Cæsar dictus est; Traianus vero

III. M. Aurg. lius fuit Collega Imperii.

IV. Collega Imperii fuere.

Baron. an. 163. n. XI.

[1] Coss. Largus & Messalinus. Locus utriusque prænominibus est relinquendus; qua de re Norrius in epistola consulari, his Coss. contra Ligorium. Fragmentum apud Fabretum pag. 401. .... T. LARGO. COS. Vide Reinesii epistolam XLVIII. Nomen aliud Largi innouit ex inscriptione Beneventana, licet ævo excessa, quam communicavit Illustrissimus Præsul Franciscus Raccæ, infra a nobis edenda ad A. D. 208. In ea CLASSETIUS. natus dicitur, IIII. IDUS.

... ANNIO. LARGO. .... SSALINO. COS.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Lugo, & Messalino.

vero vi adoptionis filius tantum Nervæ appellari potuit: cum filii naturales Imperatorum non nacerentur Cæsares, sed speciali decreto eam dignitatem assequerentur, quod de adoptivis potius iure dicendum; indeque liquet Collegam Imperii a Plinio *Imperatoris* nomine designari. Addit Plinius, Nervam patrem adoptivum Traiani ejus causa fecisse, quod ab aliquot annis Vespasianus verus parens Titi & Domitiani, unius tantum causa præstiterat, Titi scilicet Traianum autem Collegam Imperii fuisse, constat non tantum ex mox dictis, sed & ex alijs ejusdem Panegyrici locis V. G. num. 9. de Traiano Plinius habet: *Magnum hoc tua moderacionis indicium, quod non solum successor Imperii, sed particeps etiam, sociusque placuisti; nam successor, etiam si nolis, habendus est, non est habendus socius nisi velis.* Collega etiam Imperii Antoninus fuit: *Factusque est patri (nempe Hadriano, inquit Capitolinus in Antonino cap. 4.) & in Imperio Proconsulari, & in Tribunitia Potestate Collega.* Denique idem Capitolinus in Marco cap. 6. de eo ait: *Suscepta filia, Tribunitia Potestate donatus est, atque Imperio extra Urbem Proconsulari.*

V. Duplex Proconsularis dignitas.

Salmastius in Notis ad Capitolinum in Marco cap. 6. loquens de Imperatoribus qui Augusto succedere, ait: *Quibus semper honoris gratia, Proconsulare Imperium delatum est, & tam Cæsaris, quam Augusti solebat dari.* Alius Vir doctus arbitratus est, Augustos, cum Imperium Proconsulare extra urbem Cæsaribus tribuebant; illud Imperium contulisse, quod Agrippa in Asia & Syria, Vitellius a Tiberio in Oriente habuit, quamvis illud longe majus, quia esset in omnia loca, una Roma excepta: ideoque, inquit, si ita loqui licet, fuisse majores seu nobiliores Proconsules. Verum duplex Proconsulatus distinguendus. Alter, qui supremi Imperii pars erat, itque proprius erat Augustorum; ejusque, antequam Marcus Aurelius & Lucius Verus imperarent, Collegæ tantum Imperii & Nero Cæsar participes fuere. Alter Proconsulatus privatorum fuit, hicque non perpetuus, neque in omnia loca extra urbem Romanam, & puris putis Cæsaribus aliquando datus fuit, ut Domitiano Cæsari, quemadmodum suo loco dixi. Porro, Imperii Collegas ob Imperium Proconsulare vulgo dictos fuisse Imperatores, imo & in Nummis Imperatoris prænomine insignitos, ex eo apparet, quod in prima Imperii Romani dispositione, nulli Cæsares prænomine illud, quod summam potentiam denotabat tulerint, nullique a Scriptoribus Historiæ Augustæ Imperatores vocati, præter eos, qui Imperium Proconsulare perpetuum assecuti sunt. Hinc Nero Cæsar, qui Imperium Proconsulare sine Tribunitia Potestate obtinuit, Imperator in Nummis dictus est, ut anno Christi LI. num. II. ostendi. Nec refert quod in duobus Neronis Cæsaris Nummis ibidem recitatis, vox IMP. postponatur nomini Neronis; cum in Nummis Titi Cæsaris & Imperii Collegæ apud Mediobarbum prænomine Imp. aliquando postponatur. Propter quid itaque tam Nero Cæsar, quam Imperii Collegæ Imperatores appellati sunt, quam propter Imperium Proconsulare, cum nullus Imperator vocatus fuerit, qui illud non obtinuerit. Quare sicut stante Republica Proconsules, Imperatores vocabantur post victoriam ac triumphum; sic & ea eversa Augusti & Imperii Collegæ Imperatores appellati sunt ob Imperium Proconsulare; cum hoc discrimine, quod in his Imperatoris vox nomini præposita, in illis nomini subiuncta fuerit. Quamquam negandum non sit, quin aliqui Augusti, quorum primum Traianum fuisse ex ejus Nummo apud Mediobarbum pag. 149. invenio, prænomine Imp. & simul titulum PROCONS. in quibusdam Nummis tulerint, ad majorem scilicet ejusdem Potestatis expressionem. Quod si in

Nummis Collegarum Imperii, Imperium Proconsulare prænomine Imp. designatum non fuisset, ejusdem nulla in iis mentio facta esset; cum nec in Nummis, nec in Inscriptionibus Proconsules nuncupentur.

Hoc quibusdam Viris eruditissimis me persuadere non potuisse miror. Respondent enim, Traianum Imperatorem dictum a Plinio citato num. IV. ob victoriam Germanicam, quæ ejus adoptionis causa fuit. Sed ea explicatio verbis immediate sequentibus refellitur. Postquam enim Plinius dixit, *mox Imperator & consors Tribunitia Potestatis num. 9. subdit: Credentne posteri Patrio & Consulari & triumphali patre genitum, cum fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum reget, Imperatorem non ab exercitu factum? Eadem cum Germania præstiteret, Germanici nomen hinc missum? Nihil ipsum, ut Imperator feret agitasse, nihil fecisse, nisi quod meruit & paruit? Paruisti enim Cæsar, & ad Principatum obsequio pervenisti.* Nam Augusti & Cæsares, seu ut rectius loquar, Collegæ Imperii (cum patri puti Cæsares ob victorias Imperatores dicti non fuerint, ut liquet ex Nummis) non sebant Imperatores ob victorias, sed tantum Imperatores propter illas dicebantur. Propter victorias enim dicebantur Imp. II. Imp. III. &c. Certum itaque videtur, Plinium quando de Traiano ait, *mox Imperator*, intelligere, Imperium Proconsulare mox Traiano datum fuisse; & quidem non tanquam Agrippæ, Vitellio, aliisque privatis attributum fuerat, sed tanquam partem supremi Imperii, sicuti fuit Tribunitia Potestas eodem tempore eidem collata.

Nec quemquam movere debet, quod nec Tiberius, nec Marcus Aurelius ante Imperium Augusteum, nec in Nummis, nec in Inscriptionibus Imperatoris prænomine cohonestentur; modus enim loquendi in Numismatis, Actique publicis a vulgari aliquando discrepabat, ut anno CX. XXVII. num. VIII. demonstravi. Quapropter non dubitandum, quin ab utroque Cæsare moderationis causa admissum non fuerit. Certe Marcum Aurelium vivente adhuc Antonino Pio, nuncupatum fuisse Imperatorem, ut ante eum ceteri Imperii Collegæ docet Capitolinus in Marco cap. 6. *Erat autem in summis obsequiis patris Marcus, quamvis non deessent, qui aliqua adversus eum insurrarent, & præ cæteris Valerius Omulus: qui cum Lucillam matrem Marci in viridario venerantem simulacrum Apollinis vidisset, insurrexit; illa nunc rogat, ut diem tuum claudas, & filius imperet. Quod omnino apud Pium nihil valuit: tanta erat Marci probitas & tanta in IMPERATORIO PRINCIPATU modestia.* Nec hæc verba, & filius imperet, Marcum tunc non imperasse significant, sed referuntur ad Imperium Augusteum post Antonini mortem a Marco initum. Is enim loquendi modus Historiæ Augustæ Scriptoribus familiaris, quando de Collegis Imperii loquuntur. Sic Victor de Cæsaribus: *Titus, inquit, postquam Imperium adeptus est, incredibile quantum quem imitabatur, antequam, præsertim literis, clementiaque ac muneribus. Denique dum concessa per priores Principes firmari ab insipientibus mos esset, simul Imperium cepit, talia possidentibus edito sponte cavito, prospexitque; ubi de Imperio Augusteo Victor sermonem habet.*

Alter honos, qui Imperii Collegis conferebatur, Tribunitia nempe Potestas, Proconsulatu perpetuo longe major erat; cum ab ea Augustorum & Cæsarum, qui eam consecuti erant, anni dinumerari solerent, & ubicumque de utroque honore simul Historiæ Augustæ Scriptores loquuntur, Tribunitiam potestatem postremo loco, tanquam nobiliorem fere semper memorant, ut patet ex locis num. IV. laudatis; quæ sic intelligenda esse ostendit Plinius in Panegyrico Traiani locus nuper recitatus, ubi Tribunitiam

VI. Imperii Collegæ Imperatores appellati.

VII. Tiberius & M. Aurelius Cæsares Imperatores vulgo dicti.

VIII. Tribunitia Potestas præcipua pars Imperii.

nitæ Potestatis consortium ultimo loco propter ejus excellentiam ponitur. Hinc Vopiscus in Tacito cap. 1. *Video mihi posse objici, Curules Magistratus apud Majores nostros quadrivium in Republica non fuisse: sed erant Tribuni plebis cum Tribunitia Potestate, qua pars maxima regalis Imperii est.* Quare minime existimandum cum aliquibus Viris eruditis, Tribunitiam Potestatem nullam auctoritatem, nullumque Imperium designasse, sed tantum potestatem intercedendi, ac immunitatem ab omni injuria; cum pars maxima regalis Imperii fuerit, ac edita condendi, & Senatui convocandi potestatem secum invexerit, teste Tacito lib. 2. Hist. paulo post initium, ubi narrata Augusti morte, ait: *Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tanquam veteri Republica, & ambiguus imperandi, ne editum quidem, quo Patres in curiam vocabat, nisi Tribunitia Potestatis præscriptione posuit sub Augusto accepta. Verba editi fuere pauca, &c. Denique Eusebius, seu, si mavis, Hieronymus in Chronico Tribunitiam Potestatem Druso filio a Tiberio datam his verbis exprimit: Tiberius Drusum consortem regni facit, quibus pariter verbis utitur, cum Tribunitiam Potestatem Philippo Juniori concessam narrat. Tribunitia itaque Potestas etiam quando sine Imperio Proconsulari in aliquem conferebatur, non erat sine auctoritate & Imperio aliquo. Quæ non semel a me inculcata, quia non satis huc usque diffusæ.*

IX. Opinio Em. Card. Norisii.

Hæc cum communicassem cum Em. Card. Norisio in Romana Antiquitate peritissimo, quem a me dissentire sciebam, rescripti. Tacitus lib. 5. Annal. narrat Tiberium misisse ad Senatui, quis Potestatem Tribunitiam Druso petebat. Id, inquit Tacitus, summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne Regis aut Dictatoris nomen assumeret, ac tamen Imperia præmineret. Marcum deinde Agrippam socium ejus Potestatis, quo defuncto Tiberio Neronem dilegit, ne successorem in incerto foret. *Non potes non concedere, Tribunitiam Potestatem, stante Republica, fuisse tantum jus intercedendi cum immunitate, quæ Tribuni plebis sacrosancti habebantur; hoc enim omnis Romana docet Historiæ. Extat insigne exemplum apud Livium, ubi de abroganda pace ad furcas Caudinas facta oratione recitat. Hanc ipsam potestatem Imperatores postea habuerunt, eamque suis filiis adhuc tantum Cæsaribus communicaverunt. Dio lib. 53. eandem Potestatem, uti sua astate, nempe tertio seculo a Christo nato, Imperatores potiebantur, describit: Tribunitia Potestas quam præclarissimus quisque Imperator habuit efficit, ut intercedere iis, quæ ab alijs contra ipsorum placitum moventur possint, ac sacrosancti sint, ut si vel minimo sermone, se ab aliquo laesos existiment, indicta eum causa, tanquam qui se piaculo obstrinxerit, necare queant. Videsne Dionem in ipse Imperatoribus, iidem terminis, ac antea erat in Republica deservisse? Habes exercitum jus Tribunitia Potestatis a Tiberio apud Rhodum veluti in exilio degente in Suetonio cap. 11. de Vita ejusdem. Cur ergo eam Potestatem ultra eos terminos extendes? Numquam in Romanis Scriptoribus Imperium Tribunitium, sed Potestatem tantum Tribunitiam nominatam reperies, qua licet Imperia aliorum, ut ait Tacitus, præmineret, non tamen erat Imperium, quo nomine potestas militaris veniebat. Ita Cardinalis eruditissimus.*

X. Refellitur.

Verum Dio nequam Tribunitiam Potestatem ad jus illud intercedendi cum designata immunitate, stante Republica, coarctatum fuisse asserit; cum immediate post subdat: *Gerere quidem Tribunatum plebis, nefas ducunt Imperatores, cum utique ipsi Patrii sint: omnem vero Tribunitiam potestatem, quanta unquam maxima fuit, accipiunt. Docet vero Onuphrius lib. 1. Fa-*

storum ad annum Urbis CCLX. Tribunorum plebis auctoritatem progressu temporis magnam fuisse, si quis ad eos vel etiam absentes provocasset, cum statim liberatum ab eo, a quo comprehensus fuerat, vel in concionem adductum, vel absolutum fuisse, illud etiam sibi vendicasse, ut Senatui convocarent, edito non audientes punirent, Leges tulisset, & aliquando Consules in carcerem conjecisset. Sed Tribunitiam Potestatem, præter potestatem intercedendi & immunitatem, qua Tribuni plebis citra capitis periculum a quoquam lædi non poterant, aliquam auctoritatem, Augustis & instituto Imperio Tribunitia Potestate donatis, tribuisse, egregie probat locus Suetonii a Card. Norisio laudatus, ubi enim Suetonius scribit: *Fortè quodam in disponendo die, mane prædixerat, quid quid agrorum in civitate esset, visitare se velle; id a proximis aliter exceptum est, jussuque sunt omnes agri in publicum Porticum deferri, ac per valetudinum genera disponi. Percussus igitur inopinata re, diu quid ageret, incertus, tandem singulos circuit, excusans factum etiam tenuissimo cuique & ignoto. Unam hoc tantummodo, nec præter ea quidquam, notandum est in quo exercuisse jus Tribunitia Potestatis visisset. Vides Rhodienses minime dubitasse, quin Tiberius vi Tribunitia Potestatis, quam obtinebat, jubere posset ut omnes agri ad se deferrentur. Quare quicumque Tribunitia potestate exornati erant, præter jus intercedendi cum præfata immunitate, varia alia præstare poterant. Verum quidem est, Romanos nomine Imperii propriissime sumti intellexisse potestatem militarem, seu facultatem belli gerendi; sed hoc non impedit, quin vox illa in alia significatione potentiam, vel auctoritatem designaverit, uti V. G. in loco Taciti numero præcedenti laudato, ubi ait: *Id summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne Regis aut Dictatoris nomen assumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera Imperia præmineret.* Hic Imperium non significat Imperium militare, ut omnibus notum. Cumque Tribunitia Potestas cetera Imperia præmineret, nempe Regiam ac Dictatoriam, non poterat secum non inveliere aliquod Imperium, seu aliquam potestatem; alioquin cetera non præeminisset, sed iis inferior fuisset.*

Pergit doctissimus Cardinalis in sua Epistola: *Quod ait Tiberium Tribunitia potestatis præscriptione Patres ex Tacito in curiam vocasse, unde leges ferens eundem habuisse Imperium Legum, sive eorum potestatorum condendorum, videris mihi velle ludere vane. vocabulis: nam extant plurima Leges ac Edicta promulgata a Tribuni plebis, qua vulgo Plebiscita a Romanis dicebantur: At illa dicebantur facta Tribunitia Potestate, non Imperio Tribunitio: etenim Imperium rem tantum militarem extra Urbem spectabat. Ita Prætores, reos in carcerem detrudebant, nullo fulti Imperio, sed tantum jure Prætorio. Itaque jus ad Prætores, potestas ad Tribunos plebis, imperium denique ad Proconsules pertinebat. At hocce Imperium ita Proconsules Imperatores constituebat, ut tamen titulo Imperatoris semet inscribere non possent, nisi tanto hostium numero occiso, quod etiam cognomen, sive titulum statim post triumphum deponerent. Hæc Card. Norisius. Sed si Tribuni plebis ante institutum Imperium plebiscita edere poterant, quanto magis post ejus institutionem Imperatores, & quicumque Tribunitia Potestate donabantur aliqua Edicta condere, non quidem virtute alicujus imperii militaris, ut me velle arbitratur Card. eruditissimus, aut imperii Tribunitii, sed virtute auctoritatis, quam ea dignitas conferebat. Denique Tribunitia Potestas non erat Imperium militare, sed pars summi Imperii supremæque potentia; & hæc de Tribunitia Potestate.*

Quoad Imperium Proconsulare hæc de eo in ea Epistola habet: *In eo, inquit, dissentimus quod*

XI. Tribuni

XII. qu-

Cur ad- gaudi & Imperii Collega Imperato- res dicti,

putas Casaros a Proconsulari Imperio pronomen- Imperatoris habuisse, quod ipse inficior. Nam in- ter titulos Augustorum postremo loco in vetustis Saxis ac Nummis legitur PROCO. utique a Proconsulari extra Urbem Imperio, quod neutri- quam negare poteris. Itaque prænomen IMP. quod primo loco inter Augustorum, ac quorundam Ca- sarum titulos legitur, non designat Imperium Pro- consulare, quod postremo tantum titulo legitur. Porro titulus Imp. iis Proconsulibus tribuebatur, qui in acie tot nullia hostium interemissent, uti ex Dione, Casare & Appiano constat. Hic titulus post nomen Proconsulis ponebatur; ac decreto adu- lahatis Senatus post victos Pompeii filios, tanquam prænomen Casari datum fuisse, jam nesci ex Dione lib.43, ubi ait, illum titulum eidem delatum, non veteri consuetudine ex pluribus necatis in bello hostibus; neque ea ratione, quod ei merum imperium, absolutamque potestatem deferrent; sed eo modo quo nunc his, qui summum imperium obtinent, tum primum Casari imposuerunt tamquam ipsi proprium. Porro eo anno Urbis DCCIX. Casar erat Dictator IV. ac designatus in annum DCCX. quo perit, Dictator V. Ex Dicta- tura summum Imperium in urbe, ac toto Roma- no Imperio idem Casar obtinebat. Itaque eo præno- mine IMP. nullum eidem imperium conferri pote- rat, qui amplissimo omnium, nempe Dictatorio jam pollebat. Hinc recte Dio illud prænomen non ea ratione datum scripsit, sed ut ille titulus, qui prout puti honoris erat, uti etiam titulus Angu- stii, Casari proprius haberetur; cum ante eundem nunquam prænominis loco fuisset. Quare jam vi- des, titulum illum summi quidem honoris, uti & alter Augusti Octaviano datus, sed nullius imperii fuisse. Ita Card. Norisius.

XII. Titus & Traianus Imperium Proconsu- lare per- petuum habue- runt.

Ad quam rationem respondeo, prænomen il- lud Imp. nullam quidem potentiam nec Julio Casari Dictatori, nec Imperii Collegis attribuisse, sed eidem attributam fuisse, designasse; in Julio quidem Dictatore perfectam & plenam; in Collegis Imperii valde affinem. Nam Dio lib. 43. citato ait, prænomen illud concessum fuisse Julio Casari eo modo quo nunc his qui summum imperium obtinent. Lib. vero 53. de Imperatoribus tradit: Consules enim sunt sepe numero, & quoties extra pomerium sunt, Proconsules dicun- tur: nomenque Imperatoris, non modo si qui ali- quam victoriam retulerint, sed & alii omnes ad significandam plenam suam & perfectam potentiam, semper gerunt, loci nominis Regii & Dictatoris: qua semel e Republica sublata, ut non imponunt sibi; ita eorum vim ac rem ipsam Imperatoris ti- tulo confirmant. Quare vere scribit Card. Norisius, Imperatoris prænominem nullum Julio Casari Imperio conferri potuisse, qui amplissimo omnium, nempe Dictatorio, iam pollebat. At il- lud Julius imponi sibi voluit, non ut major sibi potentia conferretur, aut quod prænomen il- lud aliquid imperium secum inveheret, sed ut eo magis significaretur plena sua & perfecta po- tentia. Imperii vero Collegas in Nummis & In- scriptionibus Proconsules dictos non esse jam num. V. observavi. Porro eos ob Imperium Proconsu- lare dictos fuisse Imperatores, hoc modo dete- xi. Ex Imperii Collegis Antoninus ante Augu- steum Imperium nuncupatus est Imperator, & ex puris putis Casaribus unus Nero Casar: ut- rumque autem Imperio Proconsulari decoratum fuisse certo constat. Ex quibus intuli, non so- lum eos ob Proconsulatam perpetuum Impera- tores appellatos, sed etiam Tiberium & Mar- cum Aurelium; licet Imperatores in Nummis & Inscrptionibus non appellentur; quia uterque Proconsulatam perpetuum obtinuit; ac denique Titum & Traianum Imperio proconsulari per- petuo honestatos esse, quia uterque vocatus est Imperator, uti Nero & Antoninus, qui, ut di- xi, Imperium Proconsulare habere.

XIV.

Hæc insuper habet Card. Norisius: Jam vero

cum Augusti suos filios summis titulis insignire- vellent, non omnes eisdem una simul contulere, sed modo plures, modo minores pro libito eidem conferre. Agrippa ac Drusus TR. POT. in Nummis inscribuntur sine prænominem Imp. quod neutiquam illis donatum fuit. Unus Titus omnium primus illud a patre obtinuit. At ex illo nullum imperium idem accepit. Suetonius cap.6. in Tito ait, illum in Urbe plures neci tradendos iussisse, sed iure præfectura Pratorii. Itaque titulus IMP. in prænominem erat tantum honoris. At Domitia- no nihil præter nomen Casaris delatum fuit. Tra- ianus illud prænomen in adoptione, sive paulo post adoptionem accepit, ut, & Antoninus Pius, qui tamen M. Aurelium Casarem ita Tribunitia Po- restate donavit, ut neutiquam prænomen IMP. eidem concesserit. Quæ te, Vir doctissime, cur Titus eum eo prænominem in vetustis Inscrptionibus legi- tur, non vero M. Aurelius in tot Nummis, & Saxis ea ætate inscriptis? Et sane nec semel qui- dem legitur. Sed inquis, esse argumentum nega- tivum. At id genus debet esse, ut mea sententia probetur. Ne uni Scriptori, si quisquam esset ejus ætatis, testanti M. Aurelium illud prænomen ha- buisse, integram fidem adhiberes: nullam vero præ- standam putas tot Nummorum ac Lapidum monu- mentiis, eum Casarem Imperatoris prænominem caren- tem prædentibus? Veniam, amice dabis; videris mihi tua in opinione obstinatio. Utinam illam fe- licius alius, quam hæctenus mihi, persuadeas. Re- ponis neque Tiberium in Nummis cum prænominem IMP. legi. Rationem dicte ex Suetonio cap.26. de eodem scribente: Prænomen quoque Imperatoris cognomenque Patris Patriæ, & civicam in ve- stibulo coronam recusavit; quare cum id præno- minis ille noluerit, monetarii neutiquam cum eo- dem Tiberium scilicet potuerit, illud prænomen du- bio procul adjecturi, si illud Tiberius admisisset. Cum ergo in nullis Nummis M. Aurelius Imperator appelleretur, eo profecto titulo caruit. Et qui- dem etiam Dio lib.57. rationem profert, quâ Ti- beriali prænomen IMP. non admisit: Sæpius di- cens, inquit de Tiberio, Dominum se fervorum, IMPERATOREM militum, PRINCIPEM ceterorum esse. Næpse more vetusto Respublicæ, quo Imperator is tantum dicebatur, qui Proconsul sive Consul, aut quandoque Proprator militibus imperabat, nempe Dux exercitus, qui a Latinis Scriptoribus IMPERATOR passim, ut ab aliis vulgo appellabatur. Quare cum nusquam præno- men IMP. sculptum sit in Nummis M. Aurelii ante mortem Pii, optime colligimus, eodem caruisse. Hinc de Aurelio sub mortem Pii scribit cap. 7. Capitolinus: Post excessum Divi Pii a Senatu coactus regimen publicum capere, fratrem sibi participem in Imperio designavit. Itaque tum primum, iubente Senatu, IMP. dictus est; neque antea regimen publicum sub Pio administravit, cum Tribunitia tantum potestate potiretur, qua nullius imperii jus continebat. Ita idem Card. Norisius.

Opiniones vetustas & penitus insitas difficile esse ex animis evellere, quotidiana demonstrat experientia. Quare non mirum si Card. erudi- tissimus ita suæ adhareat. Non solum itaque Agrippa ac Drusus Casar, sed etiam Lucius Ae- lius Casar cum prænominem IMP. in Nummis non exprimuntur, quia videlicet Imperium Pro- consulare perpetuum non obtinuerit. Titus vero ceterique Imperii Collegæ præter Tiberium & M. Aurelium cum illo prænominem in Nummis leguntur; & cum eo etiam Tiberius & M. Au- relus in Nummis exhiberentur, nisi præ modestia uterque illud recusasset, ut de Tiberio doctè adverte Card. Norisius. Hujus autem exemplo M. Aurelium illud non admisisse omnino existi- mandum; cum uterque, non minus quam Titus Traianus, & Antoninus Pius Imperio Proconsu- lari & Tribunitia potestate, cohonestatus fuerit. Argumentum negativum omni alia probatione de-

XV.

Nomen Imperatoris a Tibe- rio & M. Aurelio Imperii Collegis recusa- tum.

de.

denudatum, fallax & errori obnoxium, quid- quid Card. eruditissimus dicat. Præterea usus vul- garis loquendi valde diversus fuit a modo lo- quendi, in Actis publicis, Nummisque adhibito, ut suo loco monstravi. Tiberius Collega Imperii factus, imo & postquam Augusteam dignitatem adeptus est, numquam dictus est in Nummis, aut in Actis publicis Imperator, ut recte eidem- Card. observatum. At a Scriptoribus & a vul- go eo nomine appellatum indicat Josephus, qui eo anno, quo Tiberius denatus, in lucem venit. Ille lib.18. Antiquit. cap.3. narrata Augusti morte ait: Et Tiberius Nero privignus successit, Julia filius; Romanorum Imperator tertius: Quod si Ti- beriali, dum Republicam Romanam administrabat, vulgo Imperator vocatus non fuisset, Jose- phus, qui cum illis, qui Tiberium viderant, imo & qui cum illo frequentes fuerant, vixit, successionem ejus in Imperium, alio quam Im- peratoris nomine designasset. Denique cum Pli- nius dedit Historiam suam naturalem Tito Im- peratori, idest, Casari, & eum alloquens dicat, jucundissime Imperator, & Traianus Casar sæ- pius dicatur Imperator a Plinio Juniori in Panegyrico, certo nobis constat, Collegas Imperii, quales Titus & Traianus Casares fuerit, Imperatores dictos fuisse. Quare cum Vespasianus, Nerva, Hadrianus, & Antoninus Augustum tan- quam exemplar sibi proposuerint, quando filios suos in Imperii societatem acingere, non dubium quin idem eos Imperatoris titulo exornarint, quia Augustus eandem appellationem Tiberio attri- buerat; qui eam tamen, ejusque exemplo M. Aurelius, recusavit, ille sçda, hic vera modestia de quo Capitolinus num. VII. citatus & Xiphilinus mox laudandus nos dubitare non fi- nunt. Nec est quod dicat doctissimus Cardinalis, unum Titum omnium primum Imperatoris præno- men a patre obtinuisse, sed ex illo nullum imperium accepisse. Cur enim in hac præroga- tiva Titus Tiberio ac M. Aurelio prælati fuisset; cum ad æqualem honoris gradum evecti fu- erint, ad Tribunitiam nempe Potestatem, & Imperium Proconsularem perpetuum. Si ex præno- mine IMP. nullum Imperium Titus accepit, neque prænomen illud aliquam potentiam in eo designavit, ut designasse diximus; quo sine, quæ- de causa potius Tito, quam ceteris omnibus Im- perii Collegis datum fuit? Nulla certe afferri potest ratio, quam ob rem illud potius uni, quam alteri tribueretur. Denique ex eo quod Capitolinus scribit, post excessum Divi Pii a Senatu M. Aurelium coactum fuisse regimen publicum ca- pere, male inferitur, Marcum antea Imperii Soc- ium non fuisse; cum diversum esset regimen, quod coactus est Marcus capere, ab eo quod antea habuerat. Antea enim Collega tantum Im- perii erat, postea Augusteum Imperium obtinuit, ut jam diximus.

XVI.

M. Aure- lium Im- perii Col- legam fu- isse Cap- itolinus & Xiphili- nus testan- tur.

Ad locum Capitolini, quem num.VII. retuli, ita respondet Card. Norisius: Verba autem illa Capitolini eodem Capite, Tanta erat Marci pot- estas, & tanta in Imperatorio principatu mode- stia, jam Casaubonus recte exposuit, notans in- aliis MSS. legi, Imperatoris participatu, quod nempe titulum Casaris ac Tr. pot. participaret, quæ duo Imperatorum propria erant, cetera inter- insignia. Et sane nomen Principis, id temporis, proprio loquendo, Augustus tantum designabat. Le- ge Tacium initio statim Annalium. Quare uti Aurelius ante Imperium Augusteum non fuit Prin- cepts, ita nec Imperatoris Principatus, nisi ex spe adoptionis parata, sive ex designata jam eidem successione competebat; ac proinde Capitolinus ido- nee expresserat est. Verum si reperiantur aliqua MSS. in quibus pro Principatu, legatur, parti- cipatu, non dubito, quin in illis Librarium errore ita scriptum sit. Imo licet ita scripsisset Capitolinus, ex illis verbis deduci posset, Mar- cum Imperatorem appellatum fuisse, cum digni-

Ann. Ecl. Tom.II.

tatis Imperatoris particeps fuerit, Tribunitiæ nempe Potestatis, & Imperii Proconsularis, quæ qui participarunt Imperatores dicti sunt. At Im- perii Collegas Principes vocatos fuisse, demon- strat locus Capitolini in Marco cap.x. a me reci- tatus anno Christi LXXXI. num.IV. alterque lo- cus Spartiani in Aelio Vero cap. ult. a me ex- plicatus, dum de Imperio Proconsulari Tiberio Casari collato verba feci. Legendum etiam quod scripsi ex eodem Capitolino anno CCXXXVI. num.VIII. denique Marcum Imperii Collegam fuisse demonstrat locus Xiphilini ex Dione ab ejus interpretibus non satis accurate in Latinum versus: Καὶ ἄρι οὐ προσπαύσας εἰμ' ἕ' ἀπερὶς πέντα ἔπαυσε, πρὸδιον. ἔρη γὰρ ἐπὶ αὐτῷ καὶ πεν- τήκοντα, καὶ πέντα δέκα, ἡμέρας τε ἑσσοὶ καὶ δύο ἑσσοὶ καὶ τέσσαρες καὶ τέσσαρες ἡμέρας καὶ ἑξήκοντα καὶ δύο ἡμέρας ἕστες, καὶ αὐτῷ ἔστες καὶ δέκα ἔρη, καὶ ἔδεικα ἡμέρας ἀναπαύσας; ἠσπῶτος δὲ πάσης ἔβησε, καὶ ἐν ἔθει ἤλλαδεν. Quæ verba a Guil- lielmo Blanco sic Latine reddita: Ac Marcum qui- dem nihil simulate, sed omnia cum virtute egisse, perspicuum esse potest ex eo quod cum octo & quinquaginta annos, mensisque decem, ac dies vi- ginti vixerit, in iisque cura Antonino patre diu fuerit cum Imperio, ipseque annos decem & novem, & dies undecim regnavit, tamen æqua- bilis in omni vita, ne ulla unquam in re immu- raturus fuit. Leucclavius loco horum verborum, in iisque cura Antonino patre diu fuerit, cum Im- perio, habet, sub Antonino Patre diu socius Im- perii fuerit. Verum locus sic ad verbum inter- pretandus: Et quod non fuit, sed virtute omnia agebat, certissimum. Annos enim octo & quinquaginta, & menses decem, dies vero viginti & duos cum vixerit, & in iis cura Antonino prius per longum tempus fuerit, (vel cum Antonino prius per longum tempus imperaverit) & ipse an- nos novem & decem & undecim dies per se ipsum (vel ex se) imperaverit, similis in omnibus fuit, & in nulla re immutatus. Prius itaque M. Au- relius cum Antonino, ipsoque demortuo, per se- ipsum imperavit. Xiphilinus ex Dione, ut anno Christi LXXXI. num.IV. ostendimus, Vespasiani morte narrata, ait, Titum Principatum Mo- narchicum adeptum esse, quia scilicet mortuo patre solus regnavit; sed quia Marcus Aurelius post Antonini obitum, Eucium Verum Augusti nomi- ne donavit, Monarchiæ quidem verbo Historicus non utitur, sed aliud usurpat, quod non minus indicat, M. Aurelium Collegam Imperii fuisse, quam verbum Monarchiæ Titum antea imperasse, sed non solum, ac sine alio.

Epocha ab excidio Hierosolymitano defumta ab Antiquis quandoque usurpata: sed ex ea Chronologia Baronii minime confirmata. Nam incipit ea Epochæ anno Christi LXX. non vero LXXII. ut numerat Baronius, a qua ad decimum An- tonini annum, qui currenti Christi inchoatus est, anni LXXVII. effluxere, ut recte Clemens Alex- andrinus a Baronio citatus. Vitium itaque aut firmitas Chronologiæ Baronianæ dignosci non potest ex mutua collatione annorum, qui initium Imperii Diocletiani præcessere, sed ex annorum ante Diocletianum transactorum, eorumque, qui ejus Imperium subsecuti sunt, comparatione, cui- jus rei passim afferemus exempla.

XVII. Epochæ ab excidio Hierosoly- mitano.

In Epitome Spon- dani an. 149. nu. III.

XVIII. Ludi Sæcu- lares hoc anno non celebrati.

Censores quidam in Epistola Consulari a Car- dinali Norisio in lucem edita pag.168. reprehendunt me, quod negarim, Ludos Sæculares ocla- vos ab Antonino Pio celebratos, & pag.189. anno non celebrati. Dissert. Hypatiæ scripserim, Censorini de his silentium illos tunc non fuisse editos offendere; præsertim cum dicat, octavos a Severo exhibi- tos. Sed Antoninum Pium currenti anno, qui Urbis nonagesimus fuit, nullos Ludos Sæcular- es edidisse, debet esse certissimum. Censorinus Scriptor accuratissimus aureum suum librum de Die Natali anno Christi CCXXXVIII. eleubra- vit, in eoque cap.17. Ludos Sæculares anno Chri-

A a Ri

hi CCIV, editos, quos octavos appellat, videre, & cum iis, qui Antonianos vidissent, conferre potuit. Nam a currenti Christi anno, quo Antoninus Ludos illos ordinasset, ad annum Christi CXXXVIII. anni tantum nonaginta effluxere; tantoque apparatu Ludi illi celebrari soliti, ut eorum memoriam oblivio vix delere posset, Praeterea Zosimus lib. 2. pag. 169. Ludos omnes Seculares, qui secundum primævam institutionem, post annos nempe CX. habiti fuerant, recenset; cum vero ad Claudium, qui Ludos Seculares cum Urbis centenariis coepit illigare, pervenit: Post Augustum, inquit, Claudius Ludos celebravit, numero praestituto annorum neglecto. Post eum Domitianus, Claudio valere iussit, traditam ab initio legem servare visus est. Secundum hoc Severus, cum anni CX. jam appropinquaret, &c. Quod si Antoninus Pius Ludos Seculares hoc anno celebrasset, Zosimus hæc vel similia verba scripsisset; Secundum hoc Severus, Antonino valere iussit, &c. Hic enim in Urbis centenario, quemadmodum Claudius, eosdem exhibuisset. Denique Ludi Seculares, tam qui ab Augusto, quam qui a Claudio, Domitiano, Severo ac Caracalla, & ab utroque Philippo celebrati, in horum Imperatorum Nummis, ut apud Antiquarios videre est, expressi, Antonini vero Seculares Ludos nullum Numisma exhibet, licet superfint varia hoc anno percussa, Ludi itaque Seculares Antoniani commentitii.

XIX. Seculum Urbis nonum magnifice celebratum.

Neque verum est quod censores afferunt, Capitolinum nempe cap. 10. de Vita Antonini tacito, Victor vero Schotti expresso nomine Seculares Antonini Ludos laudare; quæ enim ibidem scribit ad Antonini & M. Aurelii Cæsaris Decennalia pertinent; Ad indulgentias, inquit, promissimus fuit. Edita munera, in quibus elephantos & corocottas & strepsicerotas, crocodilos etiam atque hippopotamos, & omnia ex toto orbe terrarum cum tigridibus exhibuit. Centum etiam leones una missione edidit. Quæ tamen missio ad annum CXL. quo quadrigæ triumphales Antonino deceræ, contigit, ut ibidem offendimus. In Decennialibus & id genus festis Indica animalia, aliaque non antea visa Romam advehebantur, variaque spectacula edebantur, ut videre est apud Dionem lib. 76. ubi de Decennialibus Severi Imperatoris, & apud Pollionem de Gallienis duobus cap. 8. ubi de Gallieni Imp. Decennialibus sermonem habet. Quod si Ludos in horum trium Imperatorum Decennialibus celebratos inter se conferas, Gallienos & Severianos, quam Antonianos, sumtuosiores fuisse comperies. Sed non magis expresse Victor, quam tacite Capitolinus Ludos Seculares Antonini laudat. Hæc Victoris de Antonino verba; Annis quibus publica egit, viginti idem mansit, celebrato magnifice Urbis nonagesimo, non Ludis Secularibus, ut perperam censores, sed Circensibus, aliisque, qui currenti anno eo magnificentiores fuerent, quo Ludi Seculares octavi celebrari debuissent, Imperii Proconsularis Decennalia Antoninus edidit, Marcum filium adoptivum. Proconsulari Imperio exornavit, hicque ex Faustina Antonini improlis filiam natam suscepit. Et Victorem ita intelligendum ex ipsomet Victore patet. Is enim de Ludis Secularibus ab utroque Philippo Imp. anno Christi CCXLVII. editis, inquit; Annum Urbis millesimum Ludis omnium generum celebrant, ac postea queritur Ludos Seculares amplius exhibitos non fuisse. Vides Victorem de anno Urbis millesimo loquentem, eum Ludis omnium generum celebratum tradere; de anno vero Urbis nonagesimo duntaxat afferere, illum ab Antonino magnifice celebratum. Porro annis Ludis Secularibus dicatis omnia Ludorum genera edita fuisse docet testis oculatus, Herodianus sc. lib. 3. qui

de Ludis Secularibus Severi loquens ait: Vidimus item sub illo quosdam omnium generis Ludos, cum illis editis theatris, &c. quod Victor de Ludis Antonini Pii dicere non prætermisisset, si is Ludos Seculares celebrasset.

Sed omnem, inquit ibidem censores, dubitandi locum præcludit insigne Epitaphium, quod Gruteri pag. 928. recitatur. Est epitaphium cuiusdam Sexti Vigellii, in quo dicitur, hunc attingisse annum centesimum, quodque his verbis clauditur, NAT. LUD. SAECUL. VIII. OBIT. SEQUENTI. Certum est, subjungunt censores, eundem non esse natum Ludis Secularibus editis a Severo anno Christi CCIV. qui octavo Censorino dicuntur, sequidem post Ludos Seculares anno CCXLVII. a Philippo editos, nullos deinceps Ludos celebratos Ausitor Regularum optime eo capite num. 7. demonstrat. Itaque Vigellius natus est Ludis octavo Secularibus Antonini Pii anno Urbis DCCCC. obiit Ludis sequentibus Philippi anno Urbis millesimo. At vana hæc explicatio. Vigellius natus est anno Christi CCIV. quo Severus Octavos Ludos Seculares celebravit, obiitque anno CCIV. quo decimi celebrandi fuissent. Nam epitaphiorum conditores ac Poetæ ad ea, quæ fieri solitum erat, plerumque alludebant. Sic etiam Claudianus in Pangyrico de sexto Consulatu Honorii Imp. anno Christi CCCCIV. gesto, quo secundum præscam institutionem Ludi Seculares edendi fuissent, Romam loquentem inducens, querentemque, quod a centum annis Imperatores intra suum ambitum vix egissent, utitur periphrasi a Ludis Secularibus jam diu abrogatis ducta;

Spestandosque iterum nulli celebrantia Ludos Circumflexa rapit centena secula Consul.

Ex quibus verbis Viri doctissimi deducebant, Honorium Ludos Seculares restituisse, cum tamen Poeta nihil aliud indicet, quam centum annos jam præterierit, alludatque tantum ad eos Seculares Ludos, qui tam anno CCCCIV. quam anno CCCCIV. celebrandi de more fuissent. Sic etiam illa, quæ apud Martialem lib. X. 63. jacet in epitaphio, de vixisse annos centum, post quos Ludi seculares edi solebant, ait;

Bis mea Romano spectata est vita Terento.

Non utique quod binos Seculares Ludos vidisset. Nam intervalum inter Secularia Claudii & Domitiani perexiguum est, sed dicit, se tot annos vixisse, quot satis sunt ad bis spectandum Secularia, ut erudite explicat Scaliger in Animadversionibus Eusebianis ad num. 2108. Certe præfata epitaphii Vigelliani clausula ad verbum accipi non potest, ut eam censores interpretantur; cum inter Ludos Antonini & Philippi, Ludi a Severo celebrati, intermedii fuissent. Alioquin qui epitaphium posuit, scripsisset NAT. LUD. SAECUL. VIII. OBIT. X. & tamen dicit, OBIT. SEQUENT. id est, seculo, in quo Ludi Seculares sequentes incidebant, ad quod præsertim epitaphii conditor respexit. Si quis porro epitaphium illud integrum legere velit, ut certius de hac controversia iudicium ferre possit, hic illud exhibeo;

MEMORIAE SEX. VIGELLI. AQUINAT. QUI ANN. ATTIGIT CENTENS SET. ALTERUM. ET. NONAGEN PERPET. INNOFFENSA. VALETUD EXEGIT. RELIQUOS. SEPTEM. ET. D. XIX. DECUBUIT. ET OCCUBUIT NAT. LUD. SAECUL. VIII. OBIT. SEQUENT.

XX. Periphrasis a Ludis Secularibus deducta explicatur.

I. Tempus scriptæ apologiæ Justinii.

(a) Justinii in orat. ad Anton. ver. Lang.

(b) Supra anno 142. in fin.

SÆC. II. Anno Urbis 901. Olymp. 235. an. 4. An. Ch. 148.

I. Consul. II. Decennalia Imp. Augusti Antonini.

III. Vtraque S. Justinii Apologia ad huc extat.

JESU CHRISTI ANNUS 150.

TELESPHORI PAP. ANNUS 9.

ANTONINI PII IMP. ANNUS II.

Anno Christi centesimo quinquagesimo, secundum Græcos Fastos, Torquato & Juliano secundum, vel ex Chronico Cassiodori, Romulo & Glabrione Coss. Justinus martyr iterum pro Christianis scribens Apologeticam orationem, obtulit eam Imperatori. Cum enim ipse numeret (a) annos centum & quinquaginta a Christi nativitate usque ad illud tempus, quo eam scribebat orationem, nullus de his dubitandi scrupulus relictus esse videtur. Sed de his pluribus superius (b) actum est, dum Eusebii & Cassiodori refellimus sententiam, alio tempore eam fuisse scriptam affirmantium. Præfixit autem ipse suæ orationi Christiano philosopho dignam hujusmodi inscriptionem.

Ann. Eccl. Tom. II.

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 1641.

17. AG. 16. P. 25. Mart. Indict. 1.

JESU CHRISTI 148. secundum Baronium 150.

PII PAPÆ 8.

ANTONINI PII IMP. II.

[1] A Num. I. ad VI. Coss. C. Bellicius Torquatus II. & Julianus.

Antoninus Pius Augusti Imperii Decennalia celebravit, utque in Nummis exprimerentur, sanxit; antea enim implicitis tantum verbis in Nummis memorabantur, hoc modo, VOTA PUBLICA, vel VOTA SUSCEPTA. Mediobarbus pag. 199. inter alia Numismata hæc Decennalia exhibentia, istud producit: ANTONINUS AUG. PIUS P. P. TR. P. XI. In postica; PRIMI DECENNALES COS. IIII. Magna inter Eruditos controversia de anno, quo S. Justinus Apologias pro Christianis composuit. Nunc quidem inter omnes convenit de eorundem inter se ordine, Eusebiumque lib. 4. cap. 12. & 13. & lib. 2. cap. 12. recte priorem vocare, quæ nunc in vulgatis editionibus secunda dicitur, & Antonino Pio ejusque liberis nuncupatur; quæ vero in eisdem editionibus prima legitur, secundam dici debere, liquet ex Eusebio lib. 4. cap. 16. Sed an utraque Justinii Apologia hodie extet, vel tantum prior, (quo nomine eam, quæ Antonino Pio nuncupatur, semper exprimam) a Viris doctis in dubium revocatum. Scaliger in Animadversionibus Eusebianis pag. 101. & Papebrocius die XIII. Aprilis in Commentario ad Vitam S. Justinii Martyris, arbitratur, secundum Apologeticum librum, cum non eodem, quo primus, exceptus esset favore atque successu, vel suppressum a Gentilibus Principibus esse, neque permittum vulgari, vel certe hodie nusquam extare; Eusebium autem pro una eademque Apologia prima accipere Præfationem & Orationem Apologeticam; ita ut Apologia secunda nihil aliud sit, quam præfatio seu inductio quædam ad Imperatoris, Senatus, populique animos præparandos, expositione in justissimæ actionis contra Christianos exercitæ; cujus occasione librum Apologeticum Justinus scripserat. Sed hæc opinio non admittenda. Et enim Eusebius in lib. 4. cap. 16. postquam dixit,

[1] Coss. C. Bellicius Torquatus II. & Julianus; Figlina apud Fabretum pag. 510. num. 151. TORQ. ET JUL. COS. Vetus lapis repertus in Germania in suburbano Heilbronnensium rure, & editus ab Henrico Seuferto in Programmate vulgato A. D. 1714. deinde a Jo. Georgio Eckartha in Commentario de rebus Franciæ Orientalis tom. I. pag. 8.

FORTUNAE. RESPIICIENTI SACR. Dedicat. TORQUATO. ET JULIANO. COS.

Relandus in Fastis, ex corpore Gudianarum inscriptionum lapidem edidit, ubi legitur:

IIII. NON. FEBR. L. TORQUATO. III. ET C. JULIANO. VETERE. COS

Si nil falsi subolet in his prænominibus, ac nominibus, hinc ea erunt petenda, quæ video recentioribus Fastorum concinnatoribus placere. Ceterum Fasti Idariani, & Vindebonenses: Torquato & Juliano. Prosperi Chronicon, & Cassiodorus; Torquato III. & Juliano.

Imperatori Tito Aelio Hadriano Antonino Pio Augusto Cæsari, & Verissimo filio Philosopho, & Lucio Philosopho, Lucii quidem Cæsaris nativo, Pii autem adoptivo filio, eruditionis amatoribus; sacraque Senatui, & Populo Romano universo. Pro his, qui ex omni hominum genere injuste oditi iniquis, & violenta vexationi sunt obnoxii; Justinus Prisci Bacchii filius, Flavii Neapoli Syriae Palæstinae ortus, ex illis unus, hanc orationem atque deprecationem conscripsit.

Quam vero libere ac intrepide ipso ejus exordio eos compellet, hæc accipe; Qui vere pii & Philosophi sunt, eos solum veritatem in pretio habere, & colere debere, ratio dicat: & paulo post: At vos quidem pii & Philosophi, & justitiæ custos.

II. Apologiæ Justinii titulus.

III. Libera Justinii oratio.

stodes, & eruditionis amatores, quod sic vocemini, ubique auditis; an vero etiam sitis, res ipsa demonstrabit. Siquidem non adulatori vos hoc scripto, neque ad gratiam quidquam dicturi, sed ut juxta exactam & exquisitam rationem judicium feratis, postulaturi accessimus: ne videlicet sententia domo allatae praesumptione, neque superstitiosa hominibus placendi affectione, neque praeter rationem concepto impetu, & inveterata longo tempore fama mala praecipua contra vos ipsos calculum feratis. Nostra quidem ratio est a nemine nos quicquam mali pati posse, si non aut malefici coarguamur, aut pravi, causa cognita, judicemur esse. Vos autem occidere quidem potestis, nocere non potestis. Hae dicens, multa exprobrat de iniquissimis in Christianos iudiciis, quippe qui solo nomine, quod Christiani sint, nulla habita rene peruestigatione ut facinorosissimi omnium, morte damnentur. Quamobrem calumniis obiecta singula purgat, ipsorumque innocentiam multis demonstrat: quippe qui non sint illi, ut vulgo dicebantur, athei, quod deos non colant, qui verum Deum norint, & officii illi congruis profectuantur; nec eos expectare humanum regnum (quod ipsi suspicabantur, ac proinde defectionem atque rebellionem timebant) sed caeleste ac plane divinum; eaque ex causa libentissimo

Justinii apologiae summa.

animo hujus vitae dispendium eos pati; quod nequaquam accideret, si in mundo regnandi cupiditate aliqua tenerentur obstricti: diluit ac plane confutat de crucifixi hominis cultu in Christianos iactatas a quocumque blasphemias, qui crucis mysterium ignoraret: monstratque pluribus, deos colentium inanem ac turpem esse superstitionem: deque Christi divinitate, ejusque de carnis assumptione oeconomia, erudite copioseque differit, & de crucis mysterio multa referat, atque Christianorum fidei veritatem multis certisque argumentis testatam relinquit; eorumdemque vitae innocuae disciplinam, exactissimum castitatis cultum, patientiam, obedientiam, pacis custodiam, benignitatem, in hostes quoque dilectionem, & alia plura id genus insinuat.

IV. De estu carnis humanae calumnia diluitur.

Insuper & sacrorum mysteriorum ritus, nempe Baptismi & Eucharistiae, alioqui secretos, voluit illis esse perspicuos: ea nimirum ex causa, quod vehementer omnium dissipata esset in Christianos calumnia, eos in sacris necare solitos puerum, illiusque carnibus vesci, extinctisque luminibus promiscue turpiterque misceri: quae enim (ut dictum est superius) agerentur a Gnosticis, qui & Christiano nomine censebantur, ea omnia Catholicis atque innocentissimae vitae Christianis crimini vertebantur potius, quam illis, quos

xit, Justinum Philosophum pro Christianis Apologiam Marco & Lucio Imperatoribus obtulisse, statim ex eadem insignem locum affert, in quo Justinus adversus Crescentem Philosophum invehitur, ut videre est in eadem Apologia pag. 46. editionis Parisiensis Graeco-Latinae. Ad hanc rationem respondet Papebrocius, locum Eusebii non recte a Valefio verti. In Graeco enim legitur: ἐν τῇ δευτέρῃ, id est, ut vertit Valefius, in supra dicta Apologia; adeo ut intelligatur liber secundus Justinii, de quo immediate ante locutus erat Eusebius, & ex quo praefatum locum contra Crescentem attulerat. At, inquit Papebrocius, si penitus vox ipsa interpretatur, invenietur non aliud significare, quam publicata seu manifestata, ut sic fecernatur ab ea, quae ab Imperatoribus suppressa in publicum non prodit. Verum Eusebius ex ipsomet Eusebio explicandus. Is autem proxime ante dixerat: κατὰ δὲ καὶ ὁ μικρὸν προοίμιον ἡμῶν διλοδοθῆς ἱστορίας, δεύτερον ὑπὲρ τοῦ καὶ ἡμῶν δευτέρου βιβλίου ἀναδεδεῖται τῶν δευτέρων ἀρχαίων; id est: Iisdem temporibus & Justinus, cujus supra mentionem fecimus, cum alterum librum pro Fidei vestra defensione Imperatoribus superius memoratis obtulisset. Ita ex versione Valefii. Ubi vides voces, δευτέρου καὶ δευτέρων, utrobique eodem sensu in eodem capite ab Eusebio usurpari. Christophorus posterior locum Eusebii sic vertit: In Apologia sua, quam dudum commemoravimus; priorem vero, temporibus iisdem de quo paulo ante mentio facta est. Et tamen Papebrocius ait, Eusebium intelligere locum acceptum, non ex secunda, sed ex prima Apologia, de qua jam Eusebius cap. 8. egerat: quod longe ab hujus Historici mente, qui & capp. 11. ac 12.

de eadem prima Apologia postea locutus est. Auctor Chronici Alexandrini infra citandus locum affert ex secunda, ut eam vocat, Apologia, qui etiamnum in ea legitur. Major difficultas est, quibus annis ea Apologia scripta, & quibus Imperatoribus oblata fuerint. Hic de prima tantum loquemur, quam Baronius, Valefius in Notis Eusebianis in lib. 4. cap. 8. Papebrocius laudatus, alique hoc anno, vel anno XII. Antonini Pii praesentatam volunt. Sed longe probabilior opinio Scaligeri in Animadversionibus Eusebianis pag. 298. & Petavii in Animadversionibus Epiphianianis haeresi 46. qui arbitrantur, Apologiam primam sub Antonini Pii initium Justinum edidisse. Offendit illud Apologiae titulus: ἀντιγράφι τῆς Ἀπολογίας Ἀδριανῶν Ἀυτοκράτορος καὶ τοῦ Καίσαρος, καὶ Ὁρσίου, καὶ Φιλοσόφου, καὶ Ἀλεξίου Φιλοσόφου Καίσαρος υἱοῦ τοῦ καὶ εὐσεβῆς ἐπιστομῆς, ἡραστῆς παιδείας ἰσθῶς τε συγγενῆς, καὶ διῆμο πάντι Πομαίων, id est, ut vertit Langus, Imperatori Tito Elio Hadriano Antonino Pio Augusto Casari, & Verissimo filio Philosopho, Lucii quidem Casaris nativo, Pii autem adoptivo filio, eruditionis amatoribus, sacroque Senatui & populo Romano universo. Sed vox Lucii expungenda, & loco, amatoribus, vertendum, amatori, in singulari. Refert eundem titulum, Eusebius lib. 4. cap. 12. Verum loco, καὶ Ἀλεξίου Φιλοσόφου, habet, καὶ Ἀλεξίου Καίσαρος υἱοῦ τοῦ καὶ εὐσεβῆς, id est, & Lucio Philosophi Casaris naturali filio, quam lectionem Valefius in Notis retinendam censet, quia eam Rufinus & Nicephorus confirmant. Sed praeterquam quod in quatuor Codicibus manuscriptorum a Valefio citatis, & in vulgatis Justinii editionibus habetur, φιλοσόφου, id est, Philosopho, tam Marcus Aurelius, quam Lucius,

IV. In utraque S. Justinii Apologia Lucius postea Imperator dicitur Philosophus.

quos instat Protei ad libitum mutare formas, idola colere, ceteraque quae Gentilium essent ritus agere, ac sic latitare, sua ipsorum haeresis docuisset. Potuit & ea de humanarum carnis esu calumnia non tantum ex Gnosticorum facinoribus esse conflata, sed ex veritate mysterii male accepti perfacile comparata: nimirum quod in confesso apud Catholicos omnes esset, se in sacris carnis Christi Domini nostri esu, & sanguinem potu aequae participare. Quomodo cumque autem id acciderit, ad eluendam inolitam de sacramento calumniam, Justinus (licet vetitum lege (a) sit, sanctum dare canibus, & ante porcos projicere margaritas) sacra suis scriptis Christianorum mysteria peripicuo intuenda atque cognoscenda proponit. Essent hic ea singula, ad sacros Ecclesiasticos antiquos ritus & mores insinuandos, ejus verbis scribenda: sed quod alias superius, ubi ex instituto de Ecclesiasticis traditionibus actum est, eorum meminimus; iterum ea repetere, supervacaneum esse ducimus.

(a) Matth. 7.

Quali autem, quantave animi libertate istaec omnia ipse tractarit; praeter illa quae sunt superius recitata, invectiva illa potissimum declarat, qua ait: Sed enim metuere videmini, ne universi, quae iusta sunt faciant: & vos, quos puniatis,

non habeatis. Carnificum vero hoc fuerit, non Principum honorum opus. Persuasum autem vobis est, malignorum demonum opera haec fieri, prout diximus: qui etiam ab eis, qui praeter rationem vitam degunt, hostias & cultum flagitant. Caeterum vos qui pietatem & philosophiam consecramini, contra rationem quicquam agere, non arbitramur. Si vos etiam aequae ac demerentes homines veritatem post consuetudinem habetis, facite sane quod potestis. Tantum quippe Principes opinionem veritati praefereutes valent, quantum in solitariis locis praedones. Denique perorans haec addit: Haec si quidem vobis rationi & veritati consentanea esse videntur, in pretio ea habete: si pro nugis ducitis, tanquam deliramenta contemnite: atque ita contra eos, qui nihil per injuriam iniqui admiserunt, perinde ac adversus hostes supplicium capitis statuite. Illud autem vobis praedicimus, vos minime evasuros esse futurum iudicium Dei, si in hac iniquitate perduraveritis. Et nos clamabimus: Quod Deo gratum placitumque est, id ipsum obtineat & fiat. Haec locutus, subiunxit libello appendicem, Hadriani Imperatoris, quod superius est recitatum, ad Minutium Fundanum pro Christianis rescriptum editum, quo vetuit Christianos circumveniri calumniis, atque ex solo nomine, nullo probato

Summa Justinii Libertas in dicendo.

cius, postquam imperavit, vocantur Philosophi in titulo Legationis Athenagorae pro Christianis, ut suo loco videbitur. Ex quo certum redditur, Philosophi nomen, quod in utraque Justinii Apologia legitur, ad Lucium filium juxta mentem referendum esse: neque enim dubitandum, quin Justinus Lucio Vero postea Imperatori Philosophi nomen attribuerit; cum Athenagoras eundem, dum imperaret, eodem nomine cohonestavit. Sed valde fallitur Valefius in Notis ad Eusebium, ubi arbitratur, Philosophi nomen eo in loco ad studium literarum spectare. Ibi enim eos, qui vitam vivunt austeram, denotat, quemadmodum & in titulo Legationis Athenagorae. Idque ipsemet Justinus hujus Apologiae initio manifeste indicat, quando ait: De vos quidem Pii, & Philosophi, & Justinii custodes, & Eruditionis amatores, quod si vocemini, ubique auditis; an vero etiam sitis, res ipsa demonstrabit; ubi Philosophiam ab eruditione Justinus distinguit. Immo etiam prioribus Ecclesiae seculis apud Christianos Philosophi vocati, qui austeriorem vitam amulabantur, ut pluribus auctoritatibus offendit Suicerus in Thesaurio Ecclesiastico, verbo φιλοσοφίας Capitolinus in Marco cap. 2. de eo scribit: Philosophia operam vehementer dedit, & quidem adhuc puer. Nam duodecimum annum ingressus, habitum Philosophiae assumpsit; & deinceps tolerantiam, cum studeat in pallio, & humi cubaret, vix autem matre agente, in strato pellibus lectulo accubaret. Philosophia accepta eo sensu Lucius imbutus, licet tantum novennis esset, ejusque nullam in ejus Vita Capitolinus mentionem faciat. Nam Justinus & Athenagorae id testantibus fides non deneganda.

Sed, ut ad tempus, quo ea Apologia oblata, redeam, Eusebius in Chronico ad annum.

Abrahami 2157. qui Kalendis Octobris anni Christi CXL. inchoatur, ait: Justinus Philosophus librum pro nostra Religione compositum Antonino reddidit: quod & Hermannus Contraclaus, & Marius Scotus anno Antonini quarto habent; qui licet in anno errent, hujus tamen Imperatoris initio eam Apologiam editam demonstrant, & quidem, uti existimo, anno Christi CXXXIX. antequam Marcus Caesar a patre nuncuparetur. Incredible enim videtur, Justinum, qui tam Marco, quam Lucio titulos Caesaris dignitati & Imperio Proconsulari longe inferiores attribuit, Marcum Caesarem, inno & Imperatorem, si Apologia hoc anno praesentata fuisset, non appellasse. Collegae enim Imperii Imperatoris nomine cohonestati, ut saepe insinuavi.

Quo anno prior Justinii Apologia scripta.

Eusebius in Chronico anno Abrahami 2166. qui Kalendis Octobris anni Christi CXLIX. aspicatur, ait: Crescens Cynicus agnoscitur, qui Justinii nostri dogmatis Philosopho, quia se gulosum & pravavitorem Philosophiae coarguebat, persecutionem suscitavit, in qua ille gloriose pro Christo sanguinem fudit. Quibus verbis innixus Baronius, alique, priorem Apologiam Justinum, per haec tempora Antonino obtulisse arbitrantur. At Eusebius de Crescente Philosopho loqui intendit, & ut moris ejus est, uno tenore recitat mortem, quam ille S. Justinus infligendam curavit; sed de priori ejus Apologia, ibi loqui non potuit Eusebius, cum jam eam primis Imperii ejus annis discrete consignasset. Papebrocius citatus, qui hanc priorem Apologiam Antonino Pio anno ejus Imperii XIII. porrectam contendit, dicit, hunc & laudatum Eusebii locum commutatos inter se esse, idque non recenter, sed circa Hieronymi tempora, aut certe ipsiusmet Hieronymi exemplo, Eusebii Chronicon Latinum facientis. Verum hanc

VI. Fundamenta opinionis contraria confutata.

CHRISTI
150.

TELESPH. PAP.
9.

ANT. PII IMP.
11.

bato crimine, tumultuarie condemnari.

VI.

De tempore dati rescripti ab Antonino Pio.

Annuerit ne Justinus libello Imperatoris non constet; nam post hac Romae religionis causa patratas esse Christianorum caedes, ut Telesphori Romani Pontificis & aliorum, suo loco dicemus. Neque enim assentiri possumus affirmantibus Antoninum Pium Augustum Justinum oratione persuasum, mox illud quod extat in fine ejus pro Christianis Apologiae, dedisse rescriptum: nam illud, Asiae populis post triennium datum fuisse apparet, nimirum ejus Imperii anno decimoquinto. Cum enim ibi Tribunitiae potestatis inscriptio notata habeatur decies quinquies, totidem eum annos tunc egisse in Imperio, certum est; nam auctore (a) Dione constat, pro numero annorum Imperii, multiplicari vices Tribunitiae potestatis: adeo ut quoto quis Imperator auctus reperiat, numero Tribunitiae potestatis, totidem eum annos agere in Imperio, necesse sit pariter affirmare; quamobrem anno decimoquinto ejus Imperii ea oportuit Antoninum pro Christianis rescriptisse.

(a) Dio hist. Rom. lib. 53.

VII.

Persecutione crevit Ecclesia.

Meminis hujus a se scriptae Apologiae ipse Justinus in dialogo cum Tryphone, cum agit de Simone mago: ut appareat, commentarium illum post hac tempora ab eo scriptum; ubi & de Christianorum persecutione verba faciens, quanta illi essent animi alacritate ad subeunda supplicia, monstrat his verbis: Dum caedimur, letamur: persuasum habentes, quod

conjectura non probatur: sequeretur enim, Eusebium martyrium Justinus initio Imperii Antonini enarrasse: anno vero ejus XIII. scripsisse, Justinum Apologiam huic Imperatori reddidisse, a quo praepostero rerum narrandarum ordine, longe abest Eusebii in Chronico. Praeterea, tam varia eventa inter utrumque locum describuntur, ut incredibile sit, illam transpositionem fieri potuisse, Baronius ait, Justinum in prima Apologia scribere, Gentiles dicere, ante annos centum quinquaginta nos asseperare, Christum sub Cyrenio natum esse; ideoque eam Apologiam, currenti anno, quem ipse CL. post Christum, numerat scriptam fuisse. Sed praeterquam quod Christiani per hac tempora nullam peculiarem Eram habebant, Era Christiana, quam aliquando in libris usurpabant, ab anno Juliano XLIII. exordiebatur, ideoque centesimus quinquagesimus ille annus cum anno Erae Dionysianae CXLVII. concurreret. Verum Gentiles rerum posttrarum ignari numero rotundo locuti sunt, nihilque aliud significarunt, quam, Christianos asserere, Christum ante annos centum circiter quinquaginta natum. Ait secundo Baronius, in ea Apologia bis Marcionis Justinum meminisse; hunc autem ante annum CXLIV. haeresim suam non docuisse, Sed inde deducendum, Marcionem extremis Hadriani temporibus errores suos sparsisse, ut suo loco ostendimus, non vero Justinum post annum CXLIV. Defensionem suam Antonino Pio porrexisset.

excitaturus nos sit Deus per Christum, suum: & post multa, quomodo persecutione saviente, major ad Ecclesiam adjiceretur credentium numerus, testatur sic dicens: Non esse autem qui exterreant, & in servitutem redigant nos, qui Jesu nomina per fidem dedimus, per terram omnem manifestum est, Quod namque dum gladio percussimur, & in crucem agimur, & bestiis obijcimus, & vinculis & igne & tormentis aliis omnibus plectimur & excruciamur, a professione nostra non discedamus satis constat. Et quanto magis ejusmodi tormenta quaedam in nos expeditur, tanto alii plures Fideles & verae religionis per nomen Jesu sunt cultores. Quemadmodum enim, si quis vitis excidat fructificantes partes; ut palmites, qui alios floridi & frugiferi profundant ramos, illa proferat, facit: ita in nobis quoque accidit. Plantata namque est a Deo & Salvatore vitis & vinea, populus ejus, Haec ipse. Porro non hac Romae tantum parti Christianos consuevisse, sed ubique gentium, demonstrat, paulo post sic dicens; Non solum ex possessionibus suis Christianorum quisque exigitur, verum etiam in mundo toto nemini eorum vivere permittitur; ut ex his appareat, non levem, etiam sine edicto, his temporibus persecutionem in Christianos grassatam esse: nisi ad tempora Marci & Lucii, successorum Antonini, ea referenda esse velimus. At de his haec tenus, Chri.

Hac porro Apologia anno suo reddita liquet; ipso Antonini Pii initio Christianos vexatos cum Imperatores vel Imperii initio, vel in Decennalibus & id genus factis persecutiones decernere soliti fuerint. Paulo post primam Apologiam Justinus scripsit Dialogum cum Tryphone Judaeo de veritate Christianae Religionis; ipso enim ejus initio legitur; Τρύφων, ὁσὶ, καὶ λέγουσι, εἰ μὴ δὲ Ἐβραῖοι ἐκ Dialogum περιουσίς, οὐκ ἀντὶ τὸν γενόμενον πόλεμον, &c. id est, cum Tryphone, inquit, vocor. Sum autem ex circumcissione Hebraeus, ex bello proximo profugus, Cum enim bellum Judaicum nuperum vocet; non multo post bellum illud Dialogus scriptus, & quidem postquam jam Apologiam publicasset; ait enim Justinus pag. 349. ejusdem Dialogi: Atque ista, quod nihil omnino, praeterquam, ut vera loquar, curam, dico; neminem profusurum, quamvis e vestigio a vobis discepar; neque enim curam aut rationem aliquam populum etiam meorum (Samaritanorum dico) habui, scripto Casarem compellans, &c. De hoc Dialogo loquitur Baronius anno XI. Hadriani, & cum eo Spondanus, Scaliger in animadversionibus Euseb. scribit, Justinum Hadriano imperante Dialogum illum composuisse ob primum locum a nobis citatum; sed quomodo si intelligendus sit, secundus ostendit. VIII. Rescriptum in favorem Christianorum.

JESU CHRISTI
ANNUS
151.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
10.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
12.

I. Celadion Episcopus Alexandrinus.

Christi Domini anno centesimo quinquagesimo primo, Orfito & Prisco Coff. sed secundum Cassiodorum, Praesente & Rufo, Antonini Imperatoris anno duode-

cimo, post Marcum Junio rem subrogatum in Ecclesia Alexandrina Celadion Episcopus, qui sedit annos quatuordecim: haec Eusebius in Chronico & historia (a) lib. 4. c. 18.

JESU CHRISTI
ANNUS
152.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
11.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
13.

Sequenti anno Domini centesimo quinquagesimo secundo, Gallicanus & Vetus notati habentur Consules: apud Cas-

fiodorum vero Commodus & Lateranus habentur conscripti, Qui

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5642. Anno Urbis 902. Olymp. 232. an. 1. An. Ch. 149. JESU CHRISTI 149. secundum Baronium 151. PII PAPÆ 9. ANTONINI PII IMP. 12.

I. Consules. Imperii Caesaris M. Aurelii Decennalia.

AD num. I. Coff. Ser. Scipio Orfitus, & Q. Nonius Priscus, ex Inscriptionibus Onuphriani. Marci Aurelii Caesaris Decennalia ad hunc annum referenda. Medjobarbus pag. 200. Antonini Nummum XII. Tribunitia Potestate notatum. producit, in cujus postica visitur Saturni templum. Producit & alium ejusdem Imperatoris Nummum Trib. Pot. XII. insignitum, in cujus postica legitur: COS. III. S. C. MUNIFICEN-

RIA AUG. Exhibetur in ea elephas. In postica alterius, cujus antica Trib. Pot. XII. praesert COS. III. S. C. MUNIFICENTIA AUG. Cernitur figura, dextra pateram, sinistra hastam puram tenens, ad pedem dextrum Tigris. Quae omnia horum solennium indicia, ut anno CXLVII. diximus.

SÆC. II. Anno Urbis 903. Olymp. 232. an. 2. An. Ch. 150. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5643. JESU CHRISTI 150. secundum Baronium 152. PII PAPÆ 10. ANTONINI PII IMP. 13.

AD num. I. Coff. Gallicanus, & Vetus, ex Inscriptione Onuphriana.

Coff. Ser. Scipio Orfitus, & Q. Nonius Priscus. Gruterus pag. XXXII. 9. SER. SCIPIONE ORFITO. ET Q. NONIO. PRISCO. COS. Lapis apud Boissardum par. V. pag. 103. Sponium in Miscellan. pag. 85. Fabrettum pag. 473. nunc in aedibus Capitolinis: DEDICATA. XV. KAL. APRIL. SCIPIONE. ORPHITO. ET S. Q. SIO. PRISCO. COS. Soffo pro Nonio, mendose scriptum nonnulli censent, at Soffo in lapide legitur, atque adeo Fabrettus recte aliud. Prisci nomen esse putavit. Alia vero inscriptiones apud Gruterum pag. XLVIII. I. CCCXL. 4. habent: SER. SCIPIONE ORFITO. Q. NON. PRISCO. COS. Lapis Gudianus a Relando relatus: ET. ARAM. D. D. K. JUN. Q. NONIO. PRISCO. ET. SERGIO. SCIPIONE. ORFITO. COS. Alia inscriptio ibidem. III. KAL. APRIL. Q. NONIO. PRISCO. SERGIO. SCIPIONE COS. Item. III. KAL. MART. Q. NONIO. PRISCO. ET SERG. SCIPIONE. ORFITO. COS. Et alia: Q. NONIO. PRISCO. ET SERG. SCIPIONE. ORFITO. COS. Signum figlinae in aedibus Capitolinis: ORFITO. ET PRISCO. COS. Vide Fabrettum ubi supra & Norisium in Epistola consulari. Fasti Idatiani, & Vindebonenses: Orfito & Prisco. Prosperi Chronicon, & Cassiodorus: Orphito & Prisco.

Coff. Gallicanus, & Vetus. Horum praenomina, ne dicam aliquot etiam nomina in vetustis monumentis editis retentur. Lapis apud Fabrettum pag. 506. n. 121. ex Grutero: GALLICANO. ET VETERE. COS. VII. ID. JAN. Ibidem pag. 510. ex laterum sigillis: GALLICANO. ET VETERE. COS. Item apud Sponium in Miscellan. pag. 301. GALLICANO. ET VETERE. COS. Fasti Idatiani, Prosperi Chronicon, & Cassiodorus: Glabrione & Vetere. Vindebonenses: Gallicano & Vetere.

Blanchinus Gallicano praenomen Quinti, & Romuli nomen dat, sine veterum monumentorum auctoritate. Joseph Maria Stompa in Fastis hujus anni, Gallicani collegam C. Antistium Vetere nuncupat, Dionis auctoritate fretus, de qua re viderint eruditi.

JESU CHRISTI
ANNUS
153.

TELESPHORI PAP.
ANNUS
12.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
14.

Qui vero post sequitur annus Domini centesimus quinquagesimus tertius, Gordiani & Maximi Consulatus in Fastis adscribitur; sed a Cassiodoro, Ve-

ro & Sabino Consulibus consignatur. Verum ii omnes rerum Ecclesiasticarum notitia steriles.

Annus

§ EC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5644.

○ 10. D. 19. P. 79. April. Indiēt. 4.

JESU CHRISTI 151. secundum Baronium 153.

ANICETI PAPÆ 1.

ANTONINI PII IMP. 14.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. *Quintilius Condiannus*, & *Quintilius Maximus*, uti accurate Onuphrius ex Dione lib. 72. ubi tamen librarij errore loco *Condiani* legitur *Cardianus*, quemadmodum apud Lampridium in Commodocap. 4. Sextus Cocidiani filius dicitur, loco *Condiani* hoc anno Consulibus, quem tamen Dio, cui major fides adhibenda, Maximi filium facit, *Condianum* etiam hoc anno edunt Fasti Græci Theonis a Dodyvello Viri eruditissimo nuper publicati, & Fasti Cæsarei; quem annum aperuisse, non vero Gordianum, ut perperam Cassiodorus, & liber Cuspiniani habent, ex eo liquet, quod anno CLXXX. *Sextus Quintilius Condiannus* Maximi filius, non vero *Quintilius Gordianus* Fastis nomen dederit, ut testantur Fasti

citati Theonis, & suo loco videbitur. Chronicon Alexandrinum a Radero publicatum Gordianum profertur; & tamen Fasti ex eo Chronico a Sylburgio editi *Condianum* habent; quæ simileve errores librariis attribuendi. *Quintiliorum* domus omnis a Commodocap. extinguita, ut tradunt Dio & Lampridius laudati, Maximus scilicet *Condianus* & *Sextus Condiannus*, de quibus plura *Cassiodorus* in Notis ad laudatum Lampridii locum.

Quinquennialia Imperii Proconsularis *Marcii Mediobarbus Nummi* ejus producit, in cujus postica legitur: T. R. P. V. COS. II. S. C. cernuntur quadrigæ, aurigante Imperatore. Quæ representatio videtur etiam in postica *Nummi Antonini* Trib. Pot. XIII. insigniti: cum fluvij cujusdam simulacro pone decumbente. Extat & apud *Angellonium Antonini Nummi* in cujus postica habetur: T. R. P. T. XIII. COS. III. S. C. PIETAS. Representatur templum octo columnarum, in cujus medio figuræ duæ sedentes, quarum una hastam tenet; extra columnas duæ figuræ. Qui *Nummi* horum solennium testes.

Pius Papa hoc anno ad Deum migravit, & *Anicetus* in ejus locum successit.

II. Quinquennialia Imperii Proconsularis *M. Aurelii*.

III. *Anicetus* PP. successit Pio.

[1] Coss. *Quintilius Condiannus*, & *Quintilius Maximus*. Eorum prænomina nusquam occurrunt; cognomina quoque corrupte leguntur in vulgatis Fastis. Dio etiam *Condianum*, & *Lampridius Cocidianum* habet, pro *Condiano*. De *Quintiliis* eorumque fatibus plura apud *Dionem Xiphilini*. De *Maximo* & *Sexto Condiano* *Lampridius* in Commodocap. Fasti Theonis habent, *Condianum*. Fasti Idatiani, *Prosperi Chronicon*, & *Cassiodorus*; *Gordiano* & *Maximo*. *Vindebonenses*: *Maximo* & *Condiano*.

JESU CHRISTI
ANNUS
154.

HYGINII PAP.
ANNUS
1.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
15.

I. Telephori Martyrium.

(a) Euseb. lib. 4. c. 30.

ANNO Christi centesimo quinquagesimo quarto, *Glabrione* & *Veriano* Coss. die quinta Januarii, *Telephorus* Papa, cum sedisset annos undecim, menses novem minus diebus tribus, martyrio coronatur. Tribuit eidem *Eusebius* (a) annos undecim exactos, itidemque indices *Cresconiani*. Verum quod *Eusebius* ipse primo *Antonini* Imperii anno eum decepsisse dicat, errore lapsus ex eo intelligitur, quod in ferie Romanorum Pontificum Cletum numerare prætermiserit. Porro cum alii *Telephorum* sedisse velint, annos undecim, menses tres, & dies vigintiunum: haud rationem visi sunt habuisse temporis creationis ejus, quæ (ut vidimus) contigit octava Aprilis; & obitus, qui apud omnia Martyrologia posuitur, *Ann. Eccl. Tom. II.*

tus habetur quinta Januarii. Martyrio coronatum fuisse *Telephorum*, auctor est etiam *Irenæus* (b), qui ait: *Gloriosissime martyrium fecit*. *Tertullianus* (c) idetiam de eodem his versibus:

Post expleta sui qui lustris tempora, tradit tra-
Telephoro: excellens hic erat, martyriq. in
fidelis.

Hæc *Tertullianus* in poemate contra *Marcionem* a se, cum esset junior, scripto, quod imperfectum inemendatum, atque metricis numeris minus attemperatum reliquit: sed de eo inferius suo loco dicemus. Rursum vero de martyrio ejusdem mentio habetur in eodem nuper citato libro de Romanis Pontificibus:

B b. Ubi

emendat, ut me monuit *Card. Norisius*, qui in Epistola Consulari pag. 91. & 117. aliqua de utroque Consule notat. Quindecennialia Imperii Proconsularis *Antonini Pii*.

[2] S. *Telephorum* Papam *Hadriano* imperante sedisse probant Acta antiqua SS. *Fauſtinæ* & *Jovite*, ac præterea Acta S. *Calimeri* Episcopi *Mediolanensis*, quorum verba recitat *Henschenius* in Explicatione Catalogi veterum Pontificum. Ad hæc *Eusebius* in Hist. lib. 4. cap. 10. ac etiam in *Chronico*, & *Marianus Scotus* ac *Hermannus Contractus* in *Chronico* S. *Telephori* Martyrium anno primo *Antonini Pii* consignat adeo verum est, *Telephorum* ad hæc tempora non pervenisse. Standum itaque *Chronico Damasi*, in quo legitur: *Telephorus annis undecim mor-*

II. *Telephori* PP. obitus.

§ EC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5645.

○ 21. CB. 1. P. 10. April. Indiēt. 5.

JESU CHRISTI 152. secundum Baronium 154.

ANICETI PAPÆ 2.

ANTONINI PII IMP. 15.

I. Consules.

[1] AD num. I. & seq. Coss. *Acilius Glabrio*, & *C. Valerius Omullus Verianus*, ut habet *Onuphrius* in *Chronico*, ubi quæ in Fastis scripsit, sæpe ex verioribus documentis

[1] Coss. *Acilius Glabrio*, & *C. Valerius Omullus Verianus*. At vera horum consulum nomina ex *Relandi* Fastis sunt: *Manius Acilius Glabrio*, & *M. Valerius Homullus*. Aliter tamen suadere videntur nonnulli lapides. Plures affert *Relandus* in Fastis hujus anni. Nos aliquot subjiciemus antiquas epigraphes. Lateres apud *Fabretum* pag. 506. n. 123. GLAB. ET HOMULLO. COS. Donianæ inscriptiones cl. II. n. 161. pag. 203. ex *Manutii* schedis Vaticanis: GLABRIONE. ET HOMULLO COS. EX. RAT. L. . . Item cl. VII. n. 6. pag. 281. ex iisdem schedis: DEDIC. K. JUNIAS. SEX. GLABRIONE. ET. C. OMOLLO. VERIANO. COS. In notis ad hunc locum animadvertit *Gorius*, a *Fabretto* dicam inuri *Reinesio*, qui hunc lapidem vulgavit cl. IX. n. 61. ac uti spurium a *Fabretto* damnari, sed *Manutii* auctoritas, inquit *Gorius*, a suppositione hunc lapidem liberat. Vetus inscriptio, olim Romæ in ædibus *Colotianis*, edita post vitam *Angeli Colotii* Episcopi *Nucerini* pag. 87.

DEDIC. KAL. FEB.

JUNIO. GLABRIONE. ET. HOMOLLO. COS.

Lapis *Ligorianus* nuper vulgatus in veteri Latio tom. VII. pag. 116. JUNIO. GLABRIO. ET T. HOMOLLO. COS. Pugnare inter se litterati lapides videntur. Qui a *Relando* afferuntur, *Manium*, non *Sextum* *Acilium* habent; & *Marcum*, non *Caium*, aut *Titum* *Homulum*. Alii e contra *Sextum*, *Glabrionem* appellant, *Junii* etiam nomen addunt; & *Homulum*, *Caium*, & *Titum* vocant, adduntque *Veriani* cognomen. Hinc nos ancipites hæremus, atque adeo utrovis modo eos exhibemus, donec ex monumentis eruendis clarius res pateat. Itaque exhiberi hoc pacto possunt *Sex. Acilius Junius Glabrio*, & *C. seu T. Valerius Homulus*, aut *Omullus*, *Homollus*, *Homollus Verianus*. Vide *Norisii* epistolam consularem in his Coss. Fasti Idatiani: *Glabrione* II. & *Humilio*. *Prosperi Chronicon* & *Cassiodorus*: *Glabrione* II. & *Romulo*. Fasti *Vindebonenses*: *Glabrione* & *Homullo*.

[2] *P. Agius*, S. *Telephorum* c. A. D. 157. obiisse censet, *Chronici Damasi* auctoritate fretus; at *Constantius* in epist. Rom. Pontificum pag. 58. animadvertit, ab *Eusebio* lib. IV. cap. X. doceri *Telephorum* martyrio affectum, anno sui Pontificatus undecimo, & *Antonini Pii* primo, qui primus *Antonini Pii* annus in A. D. 138, & 139. incidit. Itaque *Telephori* mors in hunc annum conjicienda videtur.

II.

Ubi & hæc itidem de Telephoro: Hic constituit ut septem hebdomadas ante Pascha jejunium celebraretur. Eadem leguntur apud Eusebium (a). Verum quadragesimale jejunium ex Apostolica institutione manasse, superius primo Annalium tomone demonstravimus: Quamobrem non recens a Telephoro illud fuit in Ecclesia decretum: sed potius quod traditione Fideles fervarent, at de his diversa esset consuetudo Ecclesiarum, edita constitutione scripto illud fuerit perpetuo stabilitum. Sed & ibidem subditur: Hic fecit ut in Natali Domini nostri Jesu Christi noctu Missæ celebrarentur: cum omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare; quia ea hora Dominus noster Jesus Christus ascendit in crucem. Verum sunt hæc accipienda de his quæ frequentiori usu in Ecclesia fervarentur; cum alioqui multis constet exemplis, in sacris vigiliis noctu sacrificium offerri consuevisse. Sed post hæc additur, statuisse Telephorum, ut antè sacrificium diceretur Angelicus hymnus, Gloria in excelsis Deo. Demum hæc in fine: Hic fecit ordinationes quatuor per mensem Decembrem, presbyteros duodecim, diaconos octo, Episcopos per diversa loca tredecim. Recensentur in singulis Romanis Pontificibus non solum ordinationes clericorum, qui Ecclesie Romanæ usui essent, sed & Episcoporum, quæ in diversas Orbis provincias mitterentur: ut ex his etiam perspicuum reddatur, fuisse muneri Romanorum Pontificum non solum Urbis, sed & orbis totius Ecclesie consulere. His de Telephoro dictis, de sepultura ejus mox subditur: Sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano, Nonis Januarii; & cessavit Episcopatus ejus dies septem. Sicque decimatertia ejusdem mensis Januarii suffectus est in locum ejus Hyginus Græcus, Atheniensis, ex Philosopho.

(a) Apud Euseb. in Chronico. Telephori decretata.

Hyginus Papa.

III.

Telephoro jam nece sublato, cuius inferioris ordinis Christiano Gentiles percussisse putandum est? sævit acerbe nimis his temporibus eorum in Christianos furor: nam præter illos, quorum memoria excidit, ac eos quorum superius facta est mentio, reperiuntur itidem Romæ alii martyrio coronati. Passus est tunc e-

mensibus tribus, diebus tribus. Fuit temporibus Antonini Marini (legendum, Hadriani) a Consulatu Titiani & Gallicani, usque Casare & Balbino. Consulatus Casaris & Balbini incidit in annum Christi CXXXVII. Quare cum Telephorus anno CXXXVI. Pontificatum inierit, ut suo loco dictum, annos XI. m. 3. & d. 3. sedit, si error in numeros non irrepserit. Colitur in Martyrologiis die quinta mensis Januarii, quo & sepultus dicitur in auctiori Chronico veterum Pontificum, sed is dies ad aliquam ejus Translationem referendus videtur, ut ex dictis constat. Sedes dicitur vacasse diebus septem. Verum id

tiam Alexander Episcopus (b) via Claudia, vicefimo ab Urbe millario; cujus natalis dies in tabulis Ecclesiasticis descriptus habetur: sed cujus civitatis episcopus fuerit ignoratur. Martyr quoque effectus est Spoleti Pontianus, & alii plures in Italia. In Oriente etiam complures reperiuntur sub eodem Antonino nobilitati martyrio, nimirum Pergami in Asia Agathodorus & Carpus, alia vero die Agathonice, Pergæ in Pamphilia Theodorus, ejusque mater Philippa, & alii plures, Apameæ Alexander, Damasci Victor & Corona, Marcinopoli Melitina, Augustoduni in Gallia Flocellus & alii, in Sardinia Potitus: quorum omnium in Romano Martyrologio certa passionis die adscripta habetur. Porro longe majorem esse numerum eorum, quorum injuria temporum & naufragio scripturarum memoria periit, nemo est qui ex his, quæ sunt recitata, non possit facile opinari.

(b) Martyrolog. Rom. die 21. Octobr. Martyres passi sub Antonino Pio.

IV.

Porro sanctorum suorum vindex Deus, haud alia de causa his diebus totum plane Imperii Romani orbem diversis cladibus afflictauit, quam ut manifestis declararet signis atque prodigiis, esse Gentilibus divinum numen infensum. Quænam vero hæc fuerint, Julius Capitolinus (c) his verbis recenset: Adversa hujus temporis hæc proventerunt: famæ, de qua diximus; circi ruina, terræmotus, quo Rhodiorum & Asia oppida conciderunt, quæ mirifice omnia instauravit; & Roma incendiandum, quod trecentas quadraginta insulas vel domos absumsit: Narbonensis civitas, Antiochense oppidum, & Chartaginense forum arsit; fuit & Tiberis inundatio. Hæc ipse. Cæterum magnum hæc cunctis incussisse timorem, & ipsum Imperatorem pariter commovisse, ex eo facile opinari licet, quod ipse hoc anno, his prodigiis numine perterrente, Gentiles a Christianorum persecutione dato rescripto cohibuit: quod hoc ipso anno decimo quinto sul Imperii rescriptis, ex Tribunitia potestate, annis singulis repeti solita, ibi jam quindecies repetita (ut dictum est) facile intelligi potest. Erat autem rescriptum hujusmodi (d):

(c) Jul. Capit. in Antonin. Clades Rom. Imperii ob persecutionem Christianorum.

(d) Apud Justin. Martyr. in fine orat. ad Antonin. ex Hieron. Lang.

Imperator Caesar Titus Aelius Hadrianus

ex conjectura assertum. Telephoro successit Hyginus.

Telephoro unica attribuitur Decretalis, Viris eruditus supposita credita. Scripta est ad omnes Episcopos, incipitque cum verbis Damasi Papæ Epistola ad Illyricos: Credimus S. fidem vestram in Apostolorum eruditione laudatam. Habet plura alia ex Damasi Epistolis testimonia; item ex Psal. 25. 36. & 51. versionis S. Hieronymi.

III. Telephori Decretalis.

IV. Rescriptum pro cohibenda persecutione a M. Aurelio emissum.

Ad num.V. Edictum pro cohibenda persecutione Scriptores in duas partes distinxit. Baronius Haloixius in notationibus ad Vitam S. Justiniani cap. 5. & Papebrocius ad diem XIII. Aprilis, quo S. Ju-

Rescriptum Antonini pro Christianis.

(a) Euseb. lib. 4. c. 22.

us Antoninus, Augustus Pius, Pontifex maximus, Tribunitia potestatis decimum quintum, Consul tertium (aliter quartum) Pater patriæ populis Asia salutem. Titulus est ex Justinii commentariis desumptus; nam qui habetur apud Eusebium noscitur depravatus: quippe qui loco Antonini Pii habeat Marcum Aurelium. Cetera autem quæ sequuntur, ipsum nempe rescriptum, ex Eusebio (a) hic subl. cribimus:

Novi quidem diis curæ esse ne tales homines impuniti in obscuro lateant: nam illi ipsi (scio) de iis qui ipsi cultum tribuere recusant, sunt multo acerbius supplicium sumpturi, quam nos. Ac quibus hominibus jam ipsi gravem exhibetis molestiam, & tanquam impios atque a deorum cultu aversos insulamur, eorum plane quam habent, magnopere confirmatis religionem. Illis enim magis in optatis est, ut in crimen adducti mortem pro Deo suo appetant, quam ut vita fruantur. Unde sua ipsorum vita hoc pacto prodita, multo majorem clariorumque reportant victoriam, quam si imperata, quæ vos ab ipsis fieri postulatis obirent. Ceterum de terræmotibus, qui vel præterierunt, vel jam sunt, non alienum a ratione videtur, vos commonefacere: quandoquidem etiam cum adsint, animos dimittitis, & infelices vestri omnium casus in illorum religionem, tanquam eorumdem causam transfertis. At illi cum tale quid eveniat, constantius firmique Deo fidunt. Ann. Eccl. Tom. II.

S. Justinus colitur, illud ab Antonino Pio emissum fuisse contendunt, erroreque in eo M. Aurelii nomen legi, & loco Consul III. legendum, Consul IV. Contra Valesium in Notis ad lib. 4. Eusebii cap. 13. ubi ea Epistola refertur, existimant, errasse Eusebium, qui Antonino Pio illud Edictum seu Epistolam attribuit; cum sit M. Aurelii, ut ex Inscriptione ipsa apparet, scripta. primo anno Imperii ejus, cum ipse esset tertium Consul, inquit Valesius, cujus opinio præferenda, magisque explicanda. His verbis titulus Epistolæ concipitur, Αὐτοκρατορὸς Καίσαρ Μάρκος Αὐρήλιος Σεβαστός Σεβαστός, ἀρμένιος, ἀρχιερέως μέγιστος, δημοκρατικῆς ἐξουσίας το πέμπτον καὶ δευτὸν, ἕπατος τὸ τρίτον, τῶ κωνσταντίνου Σεβαστοῦ Καίσαρος, id est, Imperator Caesar M. Aurelius Antoninus Aug. Armenicus Pontifex Maximus, Tribunitia Potestatis XV. Consul III. Communi Asia S. Titulus Armenici conjecturam Valesii certam reddit: is non Antonino, sed M. Aurelio attributus, ac præterea Lucio Vero, ut ex Nummis certum redditur. At observandum Armeniaci nomen Marco & Lucio non tribui, nisi quando ille Tribunitia Pot. XVIII. hic Tribunitia Pot. III. donatur; quas Tribunitias Potestates uterque Imperator anno CLXIV. gessit. Infra autem videbimus, Armeniaci nomen anno CLXI. quo M. Aurelius Tribunitiam Pot. XV. inivit, eidem dari non potuisse. Et tamen is titulus in epistola ab Eusebio relata legitur. Error itaque in Tribunitiæ Pot. numero irrepit.

V. Hunc errorem Auctor Chronici Alexandrini

Vos autem toto illo tempore Deum penitus ignorare, resque sacras prorsus contempnere, & non solum cultus qui soli Deo debetur, inscii esse & expertes, verum etiam eos qui illum observant & venerantur, graviter exagitare, & ad mortem usque insectari videmini. Pro quibus omnibus, multi qui nostris præfuerunt provincis, jam ante divinissimo sanctissimoque nostro patri litteras scripserunt. Ad quos quidem ille rescripsit, nihil ejusmodi viris negotii facessendum, nisi forte aliquid maleficii contra Romanum Imperium designare moliantur. Ad me etiam eorum causa scripsere multi, quibus per litteras patris mei sententiæ, & voluntati assentiens responsum dedi. Quod si quisquam igitur cuiquam Christiano, quia Christianus sit, pergat molestiæ quicquam aut criminis inferre: ille cui crimen illatum fuerit, etiam si re ipsa Christianus deprehensus sit, absolvatur: qui autem illum accusaverit, justum debitumque supplicium subeat. Hactenus rescriptum.

Addit Eusebius (c): Hoc edictum Ephesensi in communi totius Asia concilio divulgatum fuit. Atque ita ista accidisse, Melito Sardenfis Ecclesie Episcopus, qui eodem tempore hominum fama celebris fuit, testatur perspicue suis ipsius verbis, quæ sunt posita in Apologia utilissima illa quidem, quam pro nostræ fidei & religionis defensione contexit, eamque Imperatoris Vero dicavit. Hæc ipse. Apparet autem B. b. 2. ex

VI. Euseb. ubi supra.

observasse videtur. Is Prisco & Apollinario Coff. anno scilicet Christi CLIX. scribit, Melitonem Asianum Sardensem Episcopum, & aliquot alios Episcopos Apologiam pro Christianis M. Aurelio tradidisse, & Marcum eorum supplicationibus permotum scripsisse epistolam ad Commune Asia, qua vetabat, ne quis in posterum Christianos Religionis suæ causa calumniaretur. Eam epistolam Auctor Chronici Alexandrini refert his verbis: Μάρκος Αὐρήλιος Σεβαστός Σεβαστός, δημοκρατικῆς ἐξουσίας τὸ πέμπτον καὶ δευτὸν, ἕπατος τὸ τρίτον, καὶ ἕπατος τὸ τρίτον, καὶ εὐσεβίου, id est, Tribunitia Potestatis XXIII. Dicit Valesius in Notis ad lib. 4. Eusebii cap. 26. Chronici Alex. Auctorem falli, qui existimat eam epistolam anno X. Marci scriptam. Scripta est, inquit Valesius, anno primo ejus Imperii, ut colligitur ex anno XV. Tribunitia Potestatis in eadem epistola prænotato. Sed si Vir eruditissimus animadvertisset, Armeniaci nomen Marco, dum Tribunitiam Potest. XV. gereret, datum non fuisse, intellexisset Auctorem Chronici Alexandrini eam Epistolam anno suo reddidisse, in eoque tantum peccasse, quod Numerum Tribunitiæ Potestatis XV. prorsus mendosum retinuerit.

Auctor Chronici Alex. errorem Eusebii deprehendit.

Si quis vero quærat, quæ errandi causa Euse-

VI. E.

CHRISTI
154.HYGINII PAP.
15.ANT. PII IMP.
15.

ex dictis ejusmodi Antonini rescripti verbis, non solum Proconsulem Asiae, sed & alios complures Praesides de Christiana religione eidem Imperatori dedisse litteras, rursusque eundem Augustum non ad Asiae populos tantum, sed & ad alias quoque provincias interpellatum ejus generis dedisse rescripta: quod aperte testatur Melito Sardenis in ea Apologia ad Verum: quem recitat Eusebius (a) sic dicentem: *Tuus item pater, quicum una tu summam rerum eo tempore administrabas, tum ad alias civitates generatim, tum ad Larissaeos, Thesalonicensis, ad Athenienses, & ad omnes denique Graecos nominatim per litteras mandata delegavit, ne quid novarum rerum contra nos Christianos aliquando edere molirentur.* Haec Melito.

VII. Illud etiam ejusdem Principis rescripti verbis manifesto declaratur exemplo, nimirum consuevisse Gentiles, Christiano-

sebio esse potuerit, hanc esse puto. Legerat is in Apologia Melitonis, cujus Fragmentum refert lib. 4. cap. 26. Antoninum Pium in favorem Christianorum scripsisse ad Civitates, ne contra Christianos tumultus concitarent. Quare M. Aurelii Epistolam ad Asiae Commune scriptam, & a Melitone impetratam, pro Antonini Pii Epistola per errorem usurpavit. Nec placet conjectura Papebrocii laudati arbitrantis, titulum eidem Epistola temeraria manu adjectum, qui forte defecisset in antiquo Codice, aut Imperite suppletas residuas nominum ac temporum notas. Nam cum ipse fateatur, eo in titulo *Parthici* nomen aut ejus residuum superfluisse, liquet, eum titulum

rum hostes quaecumque divinitus missae essent clades, & accidissent infortunia, Christianis crimini dare, ac culpae illorum adscribere secundum ea quae & alibi recitavimus ex Tertulliano (b) qui ait: *Adversus sanguinem innocentium conclamant; in Apolog. praetextantes sane ad odii defensionem illam quoque vanitatem; quod existiment, omnis publica cladis, omnis popularis incommoda Christianos esse causam; si Tiberis ascendit in moenia: si Nilus non ascendit in arva: si caelum stetit: si terra movit: si fames, si lues, statim Christianos ad Leonem.* Haec ipse. Quod autem ad statum Romanae Ecclesiae pertinet: etiam, ut aliae foris positae Ecclesiae, a Gentilium persecutione (id Antonini rescripto jubente) quieverit, haud tamen tranquilla frui pace permessa est; quippe quae haereticorum se in Urbem obrudentium fuerit vehementer exagitata molestiis: quinam vero hi fuerint, dicturi sumus anno sequenti. **Chri-**

de Antonino Pio minime explicari posse, cum is numquam in Nummis, nec *Armeniacus*, nec *Parthicus* dicatur; quod tamen utrumque nomen Marco in Nummis & Inscriptionibus attribuitur. Eusebii errorem vidit etiam Nicephorus, qui tamen eum non emendavit. Nam lib. 3. cap. 26. eam Epistolam inter Antonini Pii gesta refert; postea vero cap. 34. illam Marco assignat, atque: *Multos vero & alios Martyres in Asia fuisse constat, priusquam M. Aurelius Antoninus Justini aliorumque Christianorum per motus epistola, quam paulo ante retulimus, ad Asia populos missa, persecutionem cohibuit.*

JESU CHRISTI
ANNUS
155.HYGINII PAP.
ANNUS
2.ANTONINI PII IMP.
ANNUS
16.

I. **C**hristi Domini nostri annus centesimus quinquagesimus quintus Consulibus adnotatur Praesente & Rufino: quo Hyginio Romano Pontifice annum secundum suae sedis auspicante, Valentinus & Cerdo nefandissimi haereticorum cum venissent in Urbem, turbas in Ecclesia concitaverunt, non modicas: quoniam fuerint horum haereses, fatis dictum est suo loco superius. Docuerat (ut dictum est) Valentinus in Aegypto; cumque a pluribus suam concinationem ex Platone, aliisque philosophis, atque poetis, simulque divina Scriptura contextam accipi cognovisset; angusta sibi visa Aegypto, longe lateque in Christiano orbe haeresim propagare conatus, sub Hyginio Romano Pontifice (ut auctor est Irenaeus a) Romam se contulit, nec quidem cito discessurus; sed Hyginii tempora, & ejus in sede successoris Pii illic explevit, permansitque usque ad Anicetum, ut idem tradit his verbis: *Valentinus venit Romam sub Hyginio, crevit vero sub Pio, & prorogavit tem-*

(a) Iren. lib. 3. c. 4. & apud Euseb. lib. 4. c. 20.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5646.

© 21. A. D. 2. P. 26. Mart. Indi. 6.

JESU CHRISTI 155. secundum Baronium 155.

ANICETI PAPÆ 3.

ANTONINI PII IMP. 16.

I. [1] **A**d num. I. Coss. C. Bruttius Praesens, & A. Junius Rufinus, ut discimus ex In-

pus usque ad Anicetum. Haec ipse. Immo vero usque ad Eleutheri Papae tempora mansisse eum Romae, ac primo se Catholicum praetulisse, Tertullianus (b) testatur, tam de Valentino quam Marcione agens his verbis: *Ubi tunc Marcio Ponticus nauclerus, Stolica studiosus? Ubi tunc Valentinus Platonice sectator? Nam constat illos neque adeo olim fuisse, Antonini fere principatu, & in Catholicam primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem; donec sub Episcopatu Eleutheri benedicti, ob inquietam semper eorum curiositatem, qua fratres quoque vitabant, semel & iterum eiecerit.*

Admiratio quidem digna res est, pro-cacissimum haereticorum Romam advenientem, adeo majestate ejus Ecclesiae perculsum esse, ut non ausus fuerit palam suas blasphemias effundere, sed fidem Catholicam mentiendo, se aequae Catholicum profiteri, nec nisi clanculum, disputationis captata occasione haereses propinare. Quod vero ad Cerdonem per-

II. Cerdonis adventus Romam.

scriptione Romae in Horto Barberino inventa, & recitata a Sponio in *Miscellaneis Eruditae Antiquit.* pag. 53. quae dicitur dedicata C. BRUTTIO PRAESENTE, AULO JUNIO RUFINO COS. Hic in alia Epigraphe relata a Card. Norisio. in Epistola Consulari dicitur A. JUNIUS RUFINUS, & Praesens sine numerali nota; in ea etiam editur. Quare Rufinus in Annalibus perperam Antonini adscribitur, & hic Praesens alius est ab eo, qui cum Antonino Pio, ejus Imperii initio, Consul fuit.

[1] **C**oss. C. Bruttius Praesens, & A. Junius Rufinus. Gruterus pag. CCC. 1.

..... C. BRUTTIO. PRAESENTE
A. JUNIO. RUFINO. COS.

Fabrettus pag. 726.

..... BRUTTIO. PRAESENTE
ET. JUNIO. RUFINO. COS.

Sponius pag. 53.

V. IDUS. MARTIAS. BRUTTIO. PRAESENTE
ET. JUNIO. RUFINO. COSS. UTI XIII. K. OCTOB.
DIE FELICISSIMO. N. ANTONINI. PII. SPORTULAS
DIVIDERENT &c.

Ibidem in sine:

V. IDUS. MARTIAS. C. BRUTTIO.
PRAESENTE. A. JUNIO. RUFINO. COS.

Dies natalis Antonini in hac inscriptione designatus, convenit cum Capitolino in ejus vita cap. 7. Tabula marmorea satis longa, sed vetustate detrita, in qua nomina Praetorianorum militum ex Coloniae, & municipii Italici, Romae in aedibus Marchionis Gregorii Alexandri Capponii; PRAESENTE. ET. RUFINO. COS. extremis nominibus, idque ibidem semel ac iterum. Facti I-datiiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: *Praesente & Rufino* Coss. Vide de *Bruttii Praesentis* nominibus Reinesium epist. XXXV. & de *Bruttii* consulatu suffecto Relandum in *Fastis hujus anni*. Meminit & de his consulibus, a se in epistola consulari restitutis, Norisius in *Epochis Syro-Maced.* Dissert. IV. cap. III. pag. 333.

CHRISTI
155.HYGINII PAP.
2.ANTON. PII IMP.
16.

tinēt; ipsum quoque sub Hygino in Urbem se contulisse Irenæus (a) tradit; atque Tertullianus (b) his verbis, de Hygino, qui successit Telesphoro, intelligens:

*Post illum socius legis, certusque magister;
Cum vestri sceleris socius præcursor, & auctor
Advenit Romam Cerdo, nova vulnere gestans:
Detectus, quoniam voces & verba veneni
Spargebat furtim; quapropter ab agmine pulsus
Sacilegum genus hoc genuit, spirante dracone.
Constabat pietate vigen Ecclesia Romæ
Composita a Petro, cujus successor & ipse
Jamque loco nono cathedram suscepit Hyginus.*

III. At ipse Cerdon, quantumlibet in Oriente publice palamque hæreses profes-

II.
Quindecennalia Imperii Augusti Antonini Pii.

[r] Imperii Augusti Quindecennalia Antoninus Pius celebravit, ut ex ejus Vicennialibus anno CLIX. exhibitis certo constat. Nunquam enim

[1] Josephus Maria Stampa in Fastis hujus anni notat, hoc anno tertium quinquennium Augustalis imperii ab Antonino Pio expletum fuisse, & quindecennalia celebrasse; nec ut putavit Pagius, ea ultra præscriptum tempus dilata; sæpius enim deceptus est, ait, in anno hisce Fastis solemnibus assignando, ex eo quod eorum tempus præfixum non observabat compleri intra sequentem annum: quem certe errorem effugisset, si duos numeros assignasset, imperio, sive Casareo, sive Proconsulari, sive Augustali eorum Imperatorum, qui illud exordiebantur intra annum. Hæc ille. At jam pridem id monuerat Norisius in Dissertatione Chronologica de votis decennialibus cap. III. doceraturque Antoninum Pium A. V. 900. Christi 148. vota decennialia solvisse, exacto decennio die XXV. Februarii. Nummum ex gaza Medicea protulit cum epigraphe ANTONINUS AUG. PIUS. P. P. TR. P. XI. & in averfa PRIMI DECENNALES. COS. III. Eadem epigraphe videntur in Museo Theupolo pag. 494. Rurfus, inquit Norisius, anno vigesimo, vota decennialia secunda solvit, & in tertium decennium nuncupavit. Nummum apud Panvinium laudat, ut & deinde Pagius in fine ad A. D. 156. n. II. in quo ANTONINUS AUG. PIUS. P. P. TR. P. XXI. & in postica: VOT. SOL. DEC. II. COS. III. Demum Norisius ex numismatibus Antonini aliam epigraphen profert, in qua: ANTONINUS AUG. PIUS. P. P. TR. P. XXII. & in averfa VOTA SUSCEPTA DEC. III. Itaque Antoninus; sequitur Norisius, A. V. 910. Christi 158. V. Kal. Martii iniens Trib. Pot. XXI. Vota decennialia secunda solvit, & anno insequenti, eadem die, inchoata Trib. Pot. XXII. vota decennialia tertia suscepit. At hanc sententiam prorsus falsam existimat; nam paucis interjectis, nummum alium ex Ocone exhibet, in quo ANTONINUS AUG. PIUS. P. P. TR. P. XXII. & in postica. VOTA SOL. DECEN. II. COS. III. ut plane pateat, eodem anno Trib. Pot. XXII. & solvisse vota decennialia secunda, & decennialia tertia suscepisse. Hæc ibi Norisius. Hujusmodi nummorum inscriptiones cum Antonini Trib. pot. XXI. & cum iisdem lemmatibus in postica videntur in Museo Theupolo pag. 188. & 502. Immo pag. 495. habetur Antonini nummus cum epigraphe: ANTONINUS AUG. PIUS. P. P. TR. P. XXII. & in postica: SECUNDI DECENNALES (Sic) COS. III. Quo pacto vero hæc cum Trib. Pot. XXII. copulari possunt, si Antoninus, quum esset Trib. Pot. XI. prima decennialia solvisset, postquam affirmasset, Imperatores eodem tempore quo vota decennialia, seu vicennialia solvisset, alia decennialia suscepisse, subdit, Casares qui Tribunicia Potestate ornati erant, antequam ad Augustorum fastigium eveherentur, bis decennialia festa celebrasse, nempe elapso decennio Tribunicia potestatis, & evoluto decennio ab obitu Imperatoris, in cuius locum successerant. Hinc putavit, Antoninum, qui ab Hadriano adoptatus fuerat V. Kal. Martii A. D. 138. & eadem die Trib. potestatis insignitum, vota decennialia secunda solvisse, exacto viciesimo anno Trib. potestatis, in quo Trib. potestatem XXI. inibat. Anno vero Christi 159. decennialia secunda iterum solvisse, & tertia suscepisse, quod inchoaret imperium a die VI. Idus Julii, qua A. D. 139. Hadrianus obiit, quam ageret Trib. potestatem XXII. Hinc demonstrare conatur, Hadrianum, contra omnium pene scriptorum opinionem, non A. D. 138. uti hi volunt, sed anno 139. vita functum: idcirco in A. D. 159. vota decennialia secunda protrahit alias, inquit, nulla plane ratione cum anno XXII. Tribunicia ejus Potestatis componi possunt. At in epistola consulari ad A. V. 791. Sententiam, quod ad annum mortis Hadriani attinet, mutavit, cumque, ut hæcenus alii fecerunt, obiisse die X. Julii A. D. 138. fatetur.

sus esset, Romam tamen cum venisset, licet impudens ac petulans, reveritus tamen Ecclesiæ Apostolicæ Apostolico ore testatam fidem, ac eorum sanguine, consignatam, erubuit turpitudinem suam, simulavitque delicti poenitentiam, & exomologesis pallio se studuit operire, desperans nimirum se non nisi Catholici nominis tegmine inter Fideles Catholica fide coruscos versari posse: sicque audacissimus homo pertimuit, & loquacissimus obmutuit; effectusque militiæ, cujus dux erat, desertor, in castris Ecclesiæ videri voluit, facta sæpe exomologesi, profiteri. Quod quidem Irenæus (c) testatur his verbis: Cerdon autem, qui ante Marcionem, & hic sub Hygino, qui fuit orthodoxus (*), Episcopus, sæpe in Ecclesiam veniens & exomologesis faciens, sic summavit; modo quidem latenter docens, modo vero exomologesis faciens; modo vero ab aliquibus traductus in his quæ docebat male, & absentus est a religiosorum hominum conventu.

Ceterum tantum abest, ut vel minimum per

hujusmodi solennia plus anno uno dilata, ut in Dissert. Hypatica monui.

Cerdonis
Exomologesis
fides si-
mulata.

(c) Iren.
lib. 3. c. 41.
*al. nonus.

III.

CHRISTI
155.HYGINII PAP.
2.ANT. PII IMP.
16.

Rom. Ecclesia minime polluta contagio Hæresiarum.

(a) Epiphanius hæres. 47.

V.

per hos vel alios hujus temporis hæreticos labefactata fuerit puritas atque sinceritas Romanæ atque Apostolicæ fidei, ut (quod alias diximus) ad eos fortius convincendos, idem ipse Irenæus & Tertullianus ad Ecclesiæ Romanæ provocent integritatem, in qua nimirum Apostolicæ traditiones vigerent. Non alii quidem Cerdoni, nisi levissimi homines adhæserunt, qui palæarum instar in Ecclesia haberebantur, & circumferrentur omni vento doctrinæ; de quibus hæc Epiphanius (a): Cerdon a Syria digressus, & Romanam profectus, corruptor & sui ipsius & credentium ipsi, miserimus vijus est. Misera est enim hominum natura, cum relicta Dei via errat, & ubi seipsum a Dei vocatione separavit: contigit enim hic proverbium canis, qui umbrae intentus, non continuit quod habebat in ore. Hæc & alia de Cerdone & ejus sectatoribus Epiphanius.

Sed observatione illud magnopere dignum est cariosos atque putentes hæresiar-

chas non eo usque dementiæ pervenisse, ut Apostolicæ sedis culmen omnino contempserint; apud quam, submissa cervice ferrea sæpe facerent exomologesis: plane profitentes, non aliunde sibi licere nomen Catholicum vel specie tenus præferre, quam ex Romanæ Ecclesiæ communicatione quoquo modo surrepta. At non modo Valentinus & Cerdon, sed & Marcion, & alii complures hæresiarum, de quibus singulis suo loco dicendum, fide vel vere palinodiam recantaturi, non apud aliquam aliam sedem, quam Romanam, neque apud quempiam alium summæ æstimationis Episcopum, quam Romanum id sibi legitime faciendum putarunt, quod in confesso esset non solum apud Catholicos, sed etiam hæreticos Ecclesiæ Catholicæ perduelles, eam esse Ecclesiæ totius metropolim, & omnium Ecclesiarum gerere principatum, utpote cujus esset fidem probare, atque perfidiam condemnare.

Etiam
Hæresiarum
defecit
Romana
Ecclesia.

JESU CHRISTI
ANNUS
156.

HYGINII PAP.
ANNUS
3.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
17.

Sequens annus Christi centesimus quinquagesimus sextus. notatur in vulgarioribus Fastis Consulibus Lucio Ælio Commodo & Sextilio Laterano, sed a Ca-

siodoro Tertullo. ac Sacerdote: quem, ut memoria rerum Ecclesiasticarum jejunum, scriptorum penuria sic præterimus. Anno.

SÆC. II.
Anno Urbis 907.
Olymp. 333.
an. 2.
An. Ch. 154.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5647.

23. G. 3. P. 15. April. Indict. 7.

JESU CHRISTI 154. secundam Baronium 156.

ANICETI PAPÆ 4.

ANTONINI PII IMP. 17.

I.
Consules.

[1] AD num. I. Coss. L. Aurelius Commodus, & Titus Sextius Lateranus, ut ostendit

[1] Off. L. Aurelius Commodus, & Titus Sextus Lateranus. Gudianæ inscriptiones. apud Relandum.

KAL. MART.
L. AELIO. COMMODO. ET. SEX.
SEXTILIO. LATERANO. COS.

Inscriptio Græca apud Gruterum pag. MXXI.

LUCIO. AURELIO. COMMODO.
ET. TITO. SEXTIO. LATERANO

Hinc apud nos suspicio, Gudianam inscriptionem vitiose fuisse exaratum librarii culpa; de qua re Norisius in epistola consulari. Aliæ inscriptiones apud Fabretum pag. 505. & apud Sponium pag. 74. ut & alia apud Relandum, habent: COMMODO. ET LATERANO. COS. omisso prænomine, ac extremo tantum nomine retento. Item in tabula marmorea Romæ apud Marchionem Capponium, de qua nos antum superiori.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, Prosperi Chronicon & alii: Commodus & Lateranus. Commodum eundem esse ac Verum, qui cum Antonino sæpe in Pandectarum libris conjungitur, docet ad hunc annum in Fastis Relandus.

JESU CHRISTI
ANNUS
157.

HYGINII PAP.
ANNUS
4.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
18.

I. Anno sequenti centesimo quinquagesimo septimo, Severus atque Sabinus, aliter Sabinianus, Consules habentur: sed a Cassiodoro ponuntur Quintilius ac Priscus. In tanta enim Consulatum varietate haud propterea quis suspicari debet rectam chronologiam interverti: nam cum de annis constet Imperatorum, iis certa ratio temporis stabilitur. Hoc igitur anno decimo octavo Antonini Imperatoris, Eusebius (a), cum (ut profertur) sic sibi explorata esset Hierosolymitanæ Episcoporum sedis successio, ut tamen,

(a) Eusebius in Chronico.

SÆC. II. Anno Urbis 908. Olymp. 233. an. 3. An. Ch. 355.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5648.

⊙ 24. F. 24. P. 7. April. Indiæ. 8.

JESU CHRISTI 155. secundæ Baronium 157.

ANICETI PAPÆ 5.

[1] C. Off. C. Julius Severus, & M. Rufinus Sabinianus. Gruterus pag. DCVII. 1.

..... SUBSCRIPSI. III. NON.
NOEMB. ANTIO. POLLIONE
ET. OPIMIANO
COS. ORDINARIIS. SEVERO
ET SABINIANO. COS

Relandus labi monet Cuperum, censentem, Severum & Sabinianum in hac inscriptione consules successores designari; quum sint ordinarii consules, & successores sint Antius Pollio, & Opimianus. Gruteriana item inscriptio pag. CCCXCIV. 3. nomina integra, & prænomen horum Consulatum refert, ita:

C. JULIO. SEVERO. M. RUFINO
SABINIANO. COS.
III. NON. DECEMB.

Vides etiam mense Decembri hujus anni, ordinarios consules fuisse Severum, & Sabinianum. Tabula marmorea Romæ in ædibus Capponis, de qua supra: SEVERO. ET. SABINIANO. COS. Vulgati Fasti; Severo & Sabiniano, præter Vindebonenses, Cassiodorum, & Fastos Florentinos, qui habent: Sabino, pro Sabiniano.

quot quisque sedisset annos, haberet incompertum: hos in unum recenset post eos, qui superius numerati sunt, Hierosolymitanos Episcopos dicens: Cassianus decimus septimus Hierosolymæ Episcopatum post Marcum suscepit: post quem decimus octavus Publius: cui successit decimus nonus Maximus: vigesimus Julianus: vigesimus primus Gaius: vigesimus secundus Symmachus: vigesimus tertius Caius: vigesimus quartus Julianus: vigesimus quintus Capito. Hos ponit usque ad annum Commodi Imperatoris quintum.

Annus

ANTONINI PII IMP. 18.

[1] A. D. num. I. C. Julius Severus, & M. Rufinus Sabinianus, ex Inscriptione Onuphriana.

Episcopi Hierosolymitani.

JESU CHRISTI
ANNUS
158.

P. I. P. A. P.
ANNUS
1.

ANTONINI PII IMP.
ANNUS
19.

I. Christi anno centesimo quinquagesimo octavo, Silvano & Augurino Coss. undecima Januarii Hyginus Romanus Pontifex, cum sedisset annos quatuor duobus minus diebus (ut colligitur ex tempore ingressus ejus, usque ad diem qui natalitio ipsius adscriptus est in Romano Martyrologio) moritur martyr. Quod vero pertinet ad numerum annorum sedis ejusdem, æque consentiunt Latini atque Græci, eum sedisse annos quatuor: quod quidem liber de Romanis Pontificibus, Collectio Cresconiana, alique Vaticani indices testantur: affirmat id ipsum Eusebius (a). Ceterum in perquirendis annis Hyginii, si quis Consules perperam posuit, immo errore illapso in librum de Romanis Pontificibus subsequatur in Hyginio; duodecim saltem annos eum sedisse, dicere opus esset: quod tandem intelligens is (b) qui usque ad ipsum Hyginium per Consules in eis positos numeravit annos Romanorum Pontificum, licet sero errorem sentiens, jam in cæteris paulo cautius egit. Rursum vero, quod Irenæus, Tertullianus, Epiphanius in lo-

Hyginus moritur martyr.

(a) Eusebius lib. 4. cap. 10. & in Chronico.

(b) Panvinus in Fast.

SÆC. II. Anno Urbis 909. Olymp. 233. an. 4. A. C. 156.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5649.

⊙ 25. ED. 25. P. 24. Mart. Indiæ. 9.

JESU CHRISTI 156. secundæ Baronium 158.

ANICETI PAPÆ 6.

ANTONINI PII IMP. 19.

I. Consules. [1] A. D. num. I. & seq. M. Cæsonius Silvanus, & C. Serius Augurinus, ut habet Onuphris in Chronico. De hoc pari Consulatum legendus etiam Card. Norisius in Epistola Consulari, & Phlegon in libro de Mirabilibus, ubi

cis citatis superius numerant a Petro Hyginium nonum ordine Romanum Episcopum, quod & alii fecisse reperuntur, ut Cyprianus (c) in epistola ad Pompejum; id inde accidit, quod ipsorum alii Cletum, alii vero (quod sæpe superius dictum est) Anacleum prætermittunt, ex his duobus unum conflantes.

Quod ad res ab Hyginio gestas spectat, remanserunt, sicut & aliorum quorundam antiquorum Romanorum Pontificum prorsus obscuræ, cum hæc tantum in citato superius libro de Romanis Pontificibus habeantur memoriæ commendata, videlicet: Hic clerum composuit, & distribuit gradus. Porro quod ad gradus cuiusque ordinis in Ecclesia, quo Ecclesiastica habetur composita hierarchia; jam a temporibus Apostolorum hæc facta esse, Ignatio auctore & aliis, tomo primo Annalium demonstravimus: verum aliqua antiquæ formæ ab Hyginio fuisse addita, vel eadem illustrata, æquum est existimare. Leguntur Hyginii titulo epistolæ duæ: recitantur & a Gratiano plura (d) ejusdem decreta, quæ referre omittimus. De-

(c) Cyprianus epist. 74. edit. Palmel.

II. Hyginii res gestæ.

(d) Habentur collecta rom. 1. Concil. in Hyg.

C c

num

cap. 10. meminit Consulatum M. Plancii Silvani & Sentii Augurini.

Imperii Proconsularis Antonini Pii Vicennalia in hunc annum incidunt: sed ea Nummis sculpta non fuere; licet per inconsiderantiam in Dilecti Hypatica cap. 7. num. III. scripserim; referuntur Nummum ab Occone & ab Onuphrio in Fastis lib. 2. in quo legitur, Antoninus Aug. Pius P. P. Trib. P. XXI. & in postica: Vota Sol. Dec. II. Cos. III. Nam Onuphrius nullum simile Numisma habet, & apud Occonem hæc tamquam duorum Nummorum partes proponuntur. Quare Imperii Proconsularis Antonini Pii Vicennalia & id genus festa Nummis signata non fuere, primusque Commodus fuit, qui Proconsularis Imperii Decennalia & hujusmodi solennia Nummis insculpsi jussit.

II. Vicennalia Imperii Proconsularis Antonini Pii.

Cum

[1] C. Off. M. Cæsonius Silvanus, & C. Serius Augurinus. Gruterianus lapis pag. CXXVIII. 5.

M. CÆSONIO. SILVANO
C. SERIO. AUGURINO. COS.

Gudianæ inscriptiones apud Relandum, & apud Cuperum in epistola præfixa; Fastis Almovenii num. 7.

D. D. KAL. AUG.
JULIO. SILVANO. ET
M. VIBULLIO. AUGURINO

At hujusmodi inscriptiones ex Ligoriana face dimanant, quare non est in his immorandum. Vide Norisium in epistola consulari, qui C. Serium Augurinum, & M. Cæsonium Silvanum scribendum putat.

Tabula marmorea Romæ in ædibus Capponis, de qua supra: SILVANO. ET AUGURINO. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Silvano, & Augurino. Hoc anno Pagius Vicennalia Antonini statuit; at ea duobus annis anticipat, quod, ut docet Josephus Maria Stampa in Fastis hujus anni, Antoninus Tribuniciam potestatem XX. non iniret nisi V. Kal. Martias anni Christi 157. & Trib. Pot. XXI. an. 158. quare nummus apud Mediobarbum, in quo ANTONINUS. AUG. PIUS. P. P. TR. POT. XXI. Et in postica: VOTA. SOL. DEC. II. COS. III. ad annum Christi 158. est revocandus. Vide quæ ad A. D. 153. diximus.

num hæc de eo postremo loco ponuntur : Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros quindecim, diaconos quinque, Episcopos per diversa loca sex. Qui etiam sepultus est iuxta corpus beati Petri in Vaticano, tertio Idus Januarii. Cessavit Episcopatus ejus dies tres. Sicque decimaquinta Januarii die Pius Papa creatur, de quo hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus scripta leguntur, Pius natione Italus, ex patre Ruffino, fratre Pastoris, de civitate Aquileja, sedit annos novendecim, menses quatuor, dies tres. Hæc ibi: sed de tempore sedis ejus plura inferius.

Pius Papa

III. De Successione Aniceti.

(a) Optat. Milevit. contra Parm. lib. 2. (b) Aug. epist. 165.

III. Obitus Hyginii P.P.

Baron. n. 3.

Verum antequam ulterius progrediatur de Pio Papa, Hyginio succedente, narratio; sciendum est, de successore Hyginii diversam reperiri antiquorum sententiam: dum alii non Pium, sed Anicetum, Pium vero illi iussertum dixerunt: alii vero (ut positum est) primo loco Pium, ac post eum numerant Anicetum. Utriusque sententiæ haud vulgares assertores habentur: siquidem priorem locum tribuunt Aniceto, posteriorem vero Pio Optatus

[1] Cum S. Hygini Papæ obitus in quibusdam Martyrologiis die X. Januarii, in aliis die XI. consignetur, liquet, priorem diem ad mortem, posteriorem ad sepulturam referendum esse. Sed de anno major difficultas. Chronicon enim Damasi hæc in parte corruptum; ibi enim legitur: Hyginus annis duodecim, mensibus tribus, diebus sex. Fuit temporibus Veri, a Consulat. Gallieani & Veteris, usque Prasente & Rufino. Telephorus Hygini decessor obiit anno CXXXVII. Consularis Gallieani & Veteris in annum CLIII. incidit. Quare Chronicon illud depravatam, dicendumque, Hyginum annos duntaxat quatuor sedisse, ut habent auctus Chronicon Veterum Pontificum, Codex Palatino-Vaticanus, Eusebius in Chronico & in Historia, Nicephorus lib. 3. cap. 25. Luitprandus, Anastasius, alique tam Græci, quam Latini; & Onuphrius, qui antea solebat tempus Pontificum Romanorum juxta Consules in Chronico Damasi memoratos metiri, hic illud contemnit, & Consules in eo expressos non curat. Cum igitur Hyginus Aelii Cæsaris & Balbini Consulatu sedere coeperit, ut ex dictis liquet, obiit anno centesimo quadragesimo primo die X. mensis Januarii. Eusebius enim, Marianus Scotus, & Her-

[1] Hyginum Romanum Pontificem obiisse A. D. 141. contendit Pagius, e contra Constantius pag. 61. 62. mendosus veterum Chronicorum numeros aut rejiciens, aut concilians Hyginum sedere coepisse anno primo imperii Antonini Pii, & intra quartum Pontificatus annum in cælum migrasse existimat. Pontificatum ergo accepit A. D. 139. & vita sanctus est A. D. 142. die X. Januarii.

(a) Milevitanus, & Augustinus (b) dum Romanorum Pontificum catalogum texunt: eidem quoque sententiæ ad stipulari videtur Hieronymus (c) dum post Petrum decimo loco numerat Anicetum; (d) Apud non desunt præterea complures antiqui indices, in quibus itidem Pius postponitur Aniceto. Verior tamen ac magis recepta contraria huic videtur esse sententia, quæ prior locus Pio tribuitur: id enim profertur in primis Hegepsippus, qui sub eodem Aniceto Romam venit: hic enim dum post Anicetum, non Pium, sed Eleutherium ponit (d), plane declarat, primo Pium, ac post eum sedisse Anicetum. Id ipsum Irenæus (e) qui iisdem etiam vixit temporibus, tradit, & huic fere equalis Tertullianus (f), Eusebius itidem (g), Epiphanius (h), duo Nicephori (i), ac demum tam Latini, quam Græci recentiores omnes: ut jam plane stultitia habeatur, iis non acquiescere, qui eodem tempore, quo iisdem Pontifices, in Ecclesia claruere, ut Hegepsippus, & Irenæus, quique his proxime accedit Tertullianus.

(c) Hieronymus de Script. Eccl. in Hegepsip. (d) Apud Euseb. lib. 4. cap. 21. (e) Iren. lib. 3. c. 2. & 4. (f) Tertull. contra Marcion. lib. 3. c. 2. in fine. (g) Euseb. in Chronico. & histor. lib. 4. c. 10. (h) Epiph. hæres. 27. (i) Niceph. Episc. Constant. in Chron. Niceph. Cal. lib. 3. c. 25.

mannus Contractus in Chronicis mortem ejus conjungunt cum anno quarto Antonini Pii, ideoque eo circiter tempore martyrio coronatus est. Ipsemet Baronius, qui sine teste Hygini mortem ad hunc annum distulit, ejus tamen Pontificatus gesta cum prioribus Antonini Pii annis copulavit, quæ ideo rursus per hæc tempora repetere coactus fuit.

Decretales duæ Hygino attribuuntur suppositionis suspectæ. In priori refertur locus ex Iadaco contra Warimadum cap. 3. desumpto, aliudque ex Aniano ad Constit. 15. tit. 1. lib. 9. aliaque ex Ennodio, qui seculi sexti initio vivebat. Neque secunda ad Athenienses data, magi germana, Hygino successit Pius, sed post aliquot mensium Interpontificium, quod persecutioni, quæ tunc ferebat, attribendum. In Libro Pontificali legitur: Cessavit Episcopatus ejus dies tres. Quod verum esse non potest, cum doceat Epiphanius, Marcionem post Hygini mortem Romam venisse, dum Presbyteri Ecclesiam regerent, ut supra ostendimus. Quare Interpontificii duratio tam in Libro Pontificali, quam in auctiori Chronico veterum Pontificum notata, parvipendenda, cum toties falsa comprobetur. Hinc ea a nobis per hæc tempora neglecta.

IV. Decretales Hygini. Baron. n. 11.

X.

Christi anno centesimo quinquagesimo nono, Coss. Barbato & Regulo, Pius agens in Pontificatu annum secundum, decretum edidit de celebrando Paschate die Dominico; quod tradit Eusebius (a). Verum licet ipse Pius auctor dicatur Ecclesiasticæ sanctionis: tamen quod jam antea ab Apostolis esset traditum, ipse tantum ad corrigendas Judæizantes Ecclesias, quæ hæcenus Judæorum more quadragesima Luna Pascha agere solerent, voluit decreto firmasse. Sane quidem (inquit Socrates b) qui Romanæ & alias partes Occidentis incolunt, Petrum & Paulum Apostolos consuetudinem, quam illi tenent, ipsis reliquisse affirmant. Verum nemo istorum omnium de his rebus scriptis proferre potest. Hæc Socrates Novatianus. Porro complures Novatianorum cum Judæis ipsi quoque celebrabant Pascha decimaquarta Luna, cujus institutionis Joannem Evangelistam fuisse auctorem, Quartodecimani calumniabantur: quem potius id, sicut alia multa, in illa tunc nuper exorta & coalescente primitiva Ecclesia tolerasse, putandum est. Ceterum non nisi ex Apostolica traditione, qui de his egerunt sanctissimi Patres, Victoris tempore, ut die Dominico Pascha celebraretur, sibi vindicasse, docet Eusebius (c); sed alienum ab hac institutione fuisse Joannem, mox dicendum sumus.

(a) Eusebius in Chronico. Celebrandum Pascha die Dominica. (b) Socrat. hist. lib. 5. c. 21. (c) Euseb. hist. lib. 5. c. 22.

(c) Euseb. hist. lib. 5. cap. 22.

II.

Hæc Petrum Apostolum Romæ docuisse, & eadem ab eo accepta S. Marcum Ægyptiis tradidisse, testatur S. Protherius Ann. Eccl. Tom. II.

SÆC. II. Anno Urbis 910. Olymp. 234. an. 1. An. Ch. 157.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5650.

26. DC. 6. P. II. April. Indict. 10.

JESU CHRISTI 157. secund. Baronium 159.

ANICETI PAPÆ 7.

ANTONINI PII IMP. 20.

[1] AD num. I. Coss. Barbato, & Regulo, de quibus Card. Norisius in Epist. Consulari, ubi citat Galenum in lib. de Præcognit. cap. 2. ubi docet, Barbarum avunculum fuisse Lucii Imperatoris, qui cum Marco imperavit.

[1] Coss. Barbato & Regulo. Prænomen adhuc ignorantur. Ara in hortis Justinianis Romæ, inter Donianas inscriptiones cl. I. n. 67. pag. 20. DEDICATUS. X. K. AUG. BARBARO ET REGULO. COS. Edidere hunc lapidem quoque Sponius in Miscellan. pag. 20. & Fabrettus cap. III. n. 138. sed minus accurate. Eadem Donianæ inscriptiones cl. II. n. 10. pag. 65. DEDIC. ID. DEC. BARBARO. ET REGULO. COS. Edita & hæc fuit a Josepho Mania. Suaresio in Præneste antiqua lib. I. cap. XVI. quanquam alicubi inemendate. Fabrettus item pag. 504. & Sponius pag. 80.

BARBARO. ET REGULO. COS.

Signa figlinarum in ædibus Capitolinis:

BARBAR. ET REGULO. COS.

Norisius in epochis Syro-Miced. Dissert. v. cap. v. pag. 453. nomina horum consulum se restituisse ait ex veteri inscriptione, & Galeno, ex quo habetur, Barbaro, Vetuleni quoque nomen fuisse. Confer. si lubet, eandem epistolam consularem, Fasti Idatiani; Barbato, pro Barbaro & Regulo. Ceteri Fasti; Barbaro, & Regulo.

Episcopus Alexandrinus, scribens ad S. Leonem Romanum Pontificem. Quod si de his antiquius testimonium scriptis proditum quis requirat, habet Ignatium, qui vixit temporibus Apostolorum, & eadem Apostolicam Antiochenam, quam Petrus fundavit & Paulus docuerat, administravit: quem profecto alia docuisse atque scripsisse, quam ab ipsis Apostolis accepisset, nefas est dicere; hic, inquam scribens (e) ad Magnesianos, Asiæ populos, celebrandum ait diem Dominicum, ut dierum principem, resurrectioni Domini consecratum: & ad Philippenses (f) de non celebrando Paschate more Judaico, hæc contestatus, inculcat: Si quis cum Judæis celebrat Pascha, aut symbola festivitatis eorum recipit, particeps est eorum qui Dominum occiderunt & Apostolos ejus.

(d) Apud Eccl. de rat. temp. cap. 42. Traditio Apostolica de Paschate.

(e) Ign. epist. 6.

(f) Ign. epist. 3.

III.

Immo & ipsiusmet Joannis Apostoli testimonio rata haberi videtur celebratio paschæ die Dominico; nam cum in Apocalypsi (g) ejus diei meminerit tamquam celebris in Ecclesia ac nominati, quænam quæso, potuit esse ratio diei Domini in Ecclesia celebrandi, nisi quod esset resurrectioni Dominicæ consecratus, nempe quod ea die Christiani sacramentum resurrectionis Domini religiosius studiis votisque recolerent? Cæterum si more Judaico decimaquarta Luna ejus memoria in Ecclesia ageretur; quod incerta dies ejus esset, utpote quæ singulis annis mutaretur, omnis diei Dominicæ (quæ prima erat) celebrandi ratio cassa red-

(g) Apoc. Quid Joannes de Paschate.

C c 2 dita

CHRISTI 159.

PII PAP. 2.

ANT. PII IMP. 20.

data videri potuisset. Quod si quolibet octavo die, nempe Dominico, resurrectionis memoria solemnibus ritibus Apostolica traditione repeti consuevit; quorum alia die ipsam anniversariam Paschatis celebritatem oportuit celebrari? Hæc autem quantumlibet optimo jure dici posse videntur, Polycrates (a) tamen de Joanne secus affirmat, necnon Irenæus, testimonio (ut ait) Polycarpi; quibus si assenserimus, nutaret ipse liber Apocalypsis, & alterius potius auctoris esse, quam Joannis Apostoli, dicere oporteret; quod horret p'orum auditus.

(a) Apud Euseb. lib. 5, cap. 23, & 24.

IV. Pii Papæ decretum de Paschate.

Pius igitur, ne ob altercantium studia convelleretur quæ ab Apostolis de celebrando Paschate die Dominico traditio in Ecclesia statuta esset, eam decreto edito stabilendam curavit. Cui accessisse divinum quoque suffragium, Angelico ministerio collatum idem qui supra liber de Romanis Pontificibus in Pio his verbis testatur: Sub hujus Episcopatu frater ipseus Hermes librum scripsit, in quo mandatum continetur, quod ei præcepit Angelus Domini, cum veniret ad eum in habitu pastoris, ut sanctum Pascha die Dominica celebraretur. Hæc ibi. Hunc illum fuisse Hermen, quem Paulus ad Romanos scribens, salutari mandat, dicens: Salutate Alyscritum, Phlegontem, Herman, Patrobam, Hermen; testantur Origenes (b), Eusebius (c), Hieronymus (d), atque alii. Porro liber Hermæ seu Hermetis, qui inscriptus est Pastor, quibusdam antiquis optime notus atque probatus fuit; de eo enim Eusebius (e) testimonium affert Irenæi, cum ait: Librum item Pastoris non modo legendo cognovit, sed etiam approbatione confirmavit. Præclare (inquit) loquitur liber (cum (e) Euseb. librum Pastoris intelligit) qui sic loquitur: Primum omnium, unum Deum esse credit, &c. Novit eum atque frequenter citat Origenes (f), qui tamen eum a nonnullis contemni tradit: ut plane appareat, haud integram solidamque fidem apud omnes meruisse. Usus est eo commentario ante eum Clemens Alexandrinus (g) ac etiam Tertullianus (h) ex eo testimonium petit. De quo olim, cum primum scriberet contra Marcionem, hæc ait (i):

(b) Orig. in epist. ad Ro. c. 16. (c) Euseb. lib. 3, c. 3. De Libro Hermæ, qui est Pastor.

(d) Hieronym. de Scrip. Eccl. in Herm. (e) Euseb. lib. 5, c. 9. (f) Orig. Periar. lib. 4, c. 2. (g) Clem. Alex. Strom. lib. 1, c. 6. (h) Tertull. de orat. cap. 12. (i) Tertull. contra Marcion. lib. 3, c. 1. in fine.

(k) Athanas. de incarn. Verbi. (l) Hier. de Scrip. Eccl. (m) Euseb. lib. 3, cap. 3.

Post hunc deinde Pius, Hermas cui germine frater, Angelicus Pastor, quia tradita verba locutus, &c.

Athanasius (k) adversus Arianos agens, eum citans, utilissimum librum appellat. Sed quantæ æstimationis apud Græcos fuerit, Hieronymus (l) post Eusebium (m) declarat his verbis: Asserunt Auctorem hunc esse Libri qui appellatur Pastor, & apud quasdam Græciæ Ecclesiis etiam publice legi-

tur. Revera utilis liber; multique de eo scriptorum veterum usurpaverunt testimonia: sed apud Latinos pene ignotus est. Hæc ipse.

Quod autem ad Latinos pertinet, sic eis liber innotuit, ut tamen eum ipsi inter eorum apocryphorum genera adnumerarint, quæ legi in Ecclesia possint, non tamen citari debere ad fidem Catholicam adstruendam; hæc enim censura a majoribus fuisse notatam. Tertullianus (n) affirmat; ipse autem eum postea omnino respuit, quod reciperet mœchi poenitentiam contra pseudo-paracleti doctrinam, ait enim: Sed crederem tibi, si scriptura Pastoris, quæ sola mœchos amat, divino instrumento meruisset incidi: si non ab omni Concilio Ecclesiarum etiam verstrarum inter apocrypha & falsa judicaretur, adultera & ipsa, & inde patrona sociorum. Hæc Tertullianus, plane significans, Pastorem librum extra classem divinorum librorum esse rejectum, quod plus æquo quidam illi favissent: qui etiam eundem commentarium Petri auctoritate confirmare nitentur, dum insigni titulo nempe, Judicium Petri, opus inscripserant.

V. Quid Latini de libro Pastoris.

(n) Tertull. de pudic. cap. 10.

At (ne id prætereamus) ex iis quæ ex Tertulliano recitavimus, plane declaratur, non recens fuisse judicium in Ecclesia, de scriptis editis, quæ hagiographa, quæve apocrypha essent, accurate decernere, sed per antiquum quo (ut dictum est) Pastoris librum dixit censuræ majores subjecerant; a quorum sententia recentiores nequaquam recesserunt: nam de eodem Ruffinus (o) agens hæc ait: In novo vero Testamento libellus, qui dicitur Pastoris, sive Hermetis, qui appellatur, Duæ viæ, vel Judicium Petri (tot enim nominibus a diversis nominari consuevit) quæ omnia legi quidem in Ecclesiis voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam. Hæc Ruffinus. Eadem quoque ratione idem liber a S. Prospero adversus Collatorem agente, qui ejus auctoritate errorem suum tueri conatus fuit, nullius plane auctoritatis est judicatus: sed & a Gelasio æque inter apocrypha recensetur: usos eo quoque esse Arianos ad suam ipsorum hæresim confirmandam, testatur S. Athanasius (p). Certe quidem ante Gelasium atque Prosperum, ut apocryphum, non absque trepidatione citari solitum, ipse item S. Hieronymus (q) significat. Quod vero alii Hermam, Hermen, vel Hermetem eum appellent, quod utriusque nominis meminerit Paulus; haud magni momenti quæstio est; frequentiori autem usu Hermam invenimus nominatum, cognomento Pastorem.

VI. Antiquos judicandi libros in Ecclesia.

(o) Rufinus. Symb. Apost.

(p) Athanas. epistol. ad Afror. apud Theodor. bisp. lib. 1, c. 8. (q) Hieronym. in Amos cap. 7.

Sed quod me magnopere reddit ambiguum illud est: Cum in nuper citato libro

VII.

CHRISTI 159.

PII PAP. 2.

ANT. PII IMP. 20.

Diversa Pastoris scripta.

bro de Romanis Pontificibus dicatur, tempore Episcopatus Pii Papæ ab Hermete scriptum esse librum, quo Angeli pastoris habitu apparentis mandatum de celebrando Paschate die Dominico contineretur: tamen in commentario illo, qui Herma Pastoris inscribitur, & citatus a Patribus reperitur, nulla prorsus de celebrando Paschate habetur mentio; qui etiam longe ante hæc tempora scriptus appareat, nempe sub Clemente, cui duos illos libellos dandos & in exteras civitates mittendos (qui locus iisdem verbis ab Origene quoque citatur in Periarcho) Hermæ scriptor admonitus est: ut plane ex his dicere necesse sit (si velimus unum eundemque esse auctorem) diversos hos inter se fuisse commentarios, diversis temporibus scriptos; quorum prior usu celebrior Græcis in primis habitus sit; posterior autem tam Latinis quam Græcis obscurior, cujus nulla prorsus mentio ab aliquo antiquorum facta invenitur.

(a) Orig. lib. 4, cap. 2.

VIII.

Domus Pudentis & filiorum.

Porro Hermæ quoque Pastoris nomine censetur libellus ille, quo res gestæ sanctæ Præcedis virginis, & fratrum ipsius Novati atque Timothei descriptæ habentur; ejusdem enim auctoris titulo in antiquis codicibus ipsorum Acta descripta leguntur: erant hi quatuor fratres Pudente Senatore & Priscilla clarissima femina geniti; quos omnes Apostolorum prædicatione eruditos, se suaque Christianorum obsequio mancipasse constat: quorum in Viminali posita erat domus amplissima, conjunctæque illi thermæ, quæ interdum Novati, interdum vero Timotheinæ ab ejus-

dem Pudentis filiis superius nominatis dictæ reperiuntur. Primum enim ibi ac principium fuisse apud Pudentem & filios hospitium Christianorum, primo Annalium tomo diximus, simulque in nostris ad Romanum Martyrologium Notis: apud eodem quoque Pudentis filios diversatum esse Justinum Philosophum, suo loco dicemus, cum agemus de ejus pro fide Christiana suscepto martyrio. Certe quidem peregrinos, qui ex Oriente Romam veniebant, hospitari solitos in Viminali colle, vel in Exquiliis eidem proximis, Juvenalis (b) his versibus perspicue ostendit:

(b) Juvenalis Satyra 3.

Hic alta Sicyone, ast hic Amidone relicta, Hic Andro, ille Samo, hic Trallibus, aut Alabandis, Exquiliis, dictumque petunt a vimine collem, viscera magnarum domuum, dominique futuri.

Ex his namque una erat nobilissima Christianis patens Pudentis Senatoris domus, apud quam & Novati Thermæ, super quas erectus est titulus Pastoris dictus. Quando autem id contigerit, suo loco inferius dicemus. Cur autem Hermæ inditum sit cognomentum Pastoris, an quia ei Angelus (ut dictum est) in habitu pastoris apparuit, an vero quod cognomen esset Romæ familiæ Senatoriæ (anno enim tertio M. Aurelii Imperatoris Consulatum gefisse reperitur Junius Pastor una cum Papyrio Eliano) haud satis certum est: sed illud verius creditur.

JESU CHRISTI ANNUS 160.

PII PAP. ANNUS 3.

ANTONINI PII IMP. ANNUS 21.

Christi anno centesimo sexagesimo Tertullus & Sacerdos creati sunt Consul: numeratur idem annus vigesimus primus Antonini Pii Imperatoris, quo perperam ponitur a Cassiodoro Consulatus Antonini quintus, cum nonnisi quartus

notatus ejus Consulatus habeatur ultimo sui Imperii anno, quo vigesima quarta ejus potestas Tribunitia annuatim collata, posita reperitur in antiquis monumentis sive nummorum, sive aliarum inscriptionum; ut inter alias illa, quæ in ejus sepulcro

SÆC. II. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5651. Anno Urbis 911. Olymp. 124. an. 2. A.C. 158. ANICETI PAPÆ 8.

ANTONINI PII IMP. 21.

[1] AD num. I. Coss. Tertullus & Claudius Sacerdos, ut habet Card. Norisius in Epist. Consulari. Imperii Cæsarei Marci Aurelii Vicens. Consulatus nalia in hunc annum incidunt.

[1] Coss. Tertullus & Claudius Sacerdos. Horum quoque prænomena desunt. Fabrettus pag. 359. num. 83.

D. D. TERTULLO. ET SACERDOTI. COSS.

De Claudii nomine vide Norisium in epistola consulari. Fasti Idatiani Tullio pro Tertullo, & Sacerdote. Ceteri vero: Tertullo, & Sacerdote.

CHRISTI
160.PII PAP.
3.ANT. PII IMP.
21.

ero in mole Hadriani sic posita legitur: IMP. CÆSARI. T. ÆLIO. HADRIANO. ANTONINO. AVG. PIO. PONTIF. MAX. TRIB. POT. XXIII. IMP.

II. COS. III. P. P. qua etiam inscriptione arguuntur erroris, qui hoc anno ut (Cassiodorus) vel sequenti (ut alii) obitum ipsius Antonini Pii Imp. referunt.

JESU CHRISTI
ANNUS
161.PII PAP.
ANNUS
4.ANTONINI PII IMP.
ANNUS
22.

I. Antonino sponte decessit populi.

(a) Aurel. Vita. in Anton. Pio.

II. (b) Aug. de adulter. coniug. lib. 2. c. 8.

Christi Redemptoris anno centesimo sexagesimo primo, Quintillo & Prisco Coss. cum ageret Antoninus Imperii annum vigesimumsecundum, Eusebius notat in Chronico plures exteras Gentes, æquitate ejus permotas, depositis armis se ejus voluntati subdidisse. Hos autem fuisse Bactros, Hyrcanos, & Indos, Aurelius Victor (a) testatur, qui multis eum celebrat laudibus, sicut Julius Capitolinus, & alii, qui res ab eo gestas fusius sunt profecuti.

Laudat & S. Augustinus (b) æquissimam ab eo latam legem, ne maritus adulterii accusare possit uxorem, si ipse impudice vixerit. Reddam verba Augustini, simulque legis ex Gregoriano Codice acceptæ: Sed isti, quibus displicet, ut inter virum & uxorem par pudicitia forma servetur, & potius eligunt, maxime in hac causa, mundi legibus subditi esse

quam Christi; quoniam jura forensia non iisdem, quibus feminas, pudicitia nexibus viros videntur constringere: legant quid Imperator Antoninus, non utique Christianus de hac re constituerit, ubi maritus uxorem de adulterii crimine accusare non sinitur, cui moribus suis non præbuit castitatis exemplum: ita ut ambo damnentur, si ambo pariter impudicos confictus ipse convicerit. Nam supradicti Imperatoris hæc verba sunt, quæ in codice Gregoriano leguntur: Sane (inquit) mea littera nulla parte cause præjudicabunt: neque enim si penes te culpa fuit, ut matrimonium solveretur, & secundum legem Juliam Eupasia uxor tua nuberet, propter hoc rescriptum meum adulterii damnata erit, nisi constet esse commissum. Habebunt autem ante oculos hoc inquirere, an cum tu pudice viveres, illi quoque bonos mores colendi auctor fuisti. Per

Antonini lex æquissima.

SÆC. II. Anno Urbis 912. Olymp. 234. an. 3. An. Ch. 159.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5651.

⊙ 28. A. ☽ 8. P. 23. April. Indiæ. 11.

JESU CHRISTI 159. secundum Baronium 161.

ANICETI PAPÆ 9.

ANTONINI PII IMP. 22.

I. Consules. II. Vicennalia Imperii Augusti Antonini Pii.

[1] AD num. I. Coss. Plautius Quintillus, & M. Statius Priscus, ut videtur est in Ep. Consul.

Antoninus Pius Augustei Imperii Vicennalia in hunc annum distulit, ut varia Numismata a Medobarbo relata certum reddunt. In uno legitur: ANTONINUS AUG. PIUS P. P. TR. P. XXII. in postica: VOTA SUSCEPTA DECEN-

CEN. III. COS. IIII. Cernitur figura sacrificans. In alio eadem Tribunitia Potestate insignito habetur: VOTA SOL. DECEN. II. COS. IIII. ubi etiam figura sacrificans representata. Ex his duobus Nummis inter se collatis liquet, uno eodemque tempore & Vota v. g. Vicennalia soluta fuisse, & nova in sequens decennium suscepta. Hoc enim tempore nondum in usu positum erat, ut Vota, quæ vicefimo Imperii anno suscipiebantur, Vota Vicennalia nuncuparentur, sed Vota tantum Decennalia secunda de more dicebantur. Quare hoc anno Antoninus Pius secunda Decennalia solvit, & tertia Decennalia suscepit. Medobarbus citatus Nummum Antonini Pii refert inscriptionem: ANTONINUS AUG. PIUS P. P. in postica: VOTA SUSCEPTA DEC. IIII. COS. IIII. S. C. sed non dubito, quin legendum sit. DEC. IIII. cum Antoninus Vota Decennalia quarta suscepere

[1] Coss. Plautius Quintillus, & M. Statius Priscus. Gruterus pag. LXVIII. 3.

DEDICAT. IDIB.
JANUAR. PLAUTIO
QUINTILIO. ET STATIO. PRISCO
COS.

Apud Tomafinum de donariis veterum cap. XX.

SUB. M. STATIO. PRISCO. CONSULE
DESIGNATO

Fabrettus pag. 509. ex figlina:

QUINTILLO. ET PRISCO. COS.

Eadem in alia figlina apud Boldettum lib. II. pag. 520.

De horum consulum prænominibus, ac nominibus ad eundem Norisius in epistola consulari. Fasti Idatiani, & ceteri: Quintillo & Prisco.

CHRISTI
161.PII PAP.
4.ANT. PII IMP.
22.

Periniquum enim mihi videtur, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipse non exhibet; quæ res potest & virum damnare, non ob compensationem mutui criminis rem inter utrumque componere, vel causam facti tollere. Si hæc observanda sunt propter decus terrenæ civitatis; quanto castiores querit cælestis patria & societas Angelorum? Hæc Augustinus, Eiusdem plane legis sententiam Ulpianus (a) in secundo de adulteriis libro descripsit.

(a) l. miles. §. ju. de ff. ad leg. Jul. de adult.

JESU CHRISTI
ANNUS
162.PII PAP.
ANNUS
5.ANTONINI PII IMP.
ANNUS
23.

I. SEquenti anno Domini centesimo sexagesimo secundo, Vibius Barus & Annius Bradua creati sunt Consules, quibus a nonnullis obitus ponitur Antonini: sed nos anno sequenti, Hoc ipso anno, biennio nimirum ante persecutionem Marci Aurelii & L. Veri Imperatorum, in thermis Novati Romæ erectus est Titulus, qui Pastoris dictus est, de quo superius: quæ autem occasione id factum sit, litteræ ejusdem Pastoris ad Timotheum, Novati, Pudentianæ, atque Praxedis germanum, significant; quas facta collatio-

Titulus Pastoris.

ne exemplarium hic expressimus: sunt hujusmodi.

Pastor presbyter Timotheo compresbytero in Domino salutem.
Venerabilis virgo Praxedis afflictæ erat propter transfugam germanæ suæ Pudentianæ: multi nobiles Christiani ad eam veniebant, & consolabantur eam una cum Episcopo Pio, venitque ad eam germanus vester Novatus, qui est frater noster in Domino, & consolatus est eam, & multos Christianos pauperes donis suis refecit, & ministravit omnibus de facultatibus suis.

II. Pastoris litteræ.

cipere non potuerit, triennio post Vota Decennalia III. suscepta demortuus. Medobarbus ibidem pag. 205. hunc Antonini Nummum exhibet: ANTONINUS AUG. PIUS TR. P. XXII. in postica: A E D E D I V I A U G. R E S T. COS. IIII. S. C. Visitur templum octo columnis sustentum. Quare in his Vicennialibus hujus restitutionis memoria renovata. Quo Nummo, similibusve innixus hanc regulam statui, in Decennialibus sc. & id genus festis, præcedentium annorum victorias, aliaque præclare a Principe gesta, Nummis de more insculpta, ac eorum memoriam insauratam esse.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5653.

⊙ 1. FG. ☽ 9. P. 14. April. Indiæ. 13.

JESU CHRISTI 160. secundum Baronium 162.

ANICETI PAPÆ 10.

ANTONINI PII IMP. 23.

[1] AD num. I. Coss. T. Vibius Barus, & Annius Bradua, ex Inscriptione Onuphriana

SÆC. II. Anno Urbis 913. Olymp. 234. an. 4. A. C. 160.

[1] Coss. T. Vibius Barus, & Annius Bradua. Gruterus pag. CLXXX. 1.

APPIO. ANNIO. BRADUA
T. VIBIO. VARO. COS.

Fabrettus in libro de aquæductibus, & Inscript. pag. 690.

DEDICAVIT. VIII. KAL. SEPTEMBRE.
BRADUA. ET. VARO. COS.

Hinc Fabrettus Sponium emendat, qui in Miscellan. pag. 107. VERO pro VARO edidit. Idem Fabrettus pag. 128. n. 50.

V. ID. JANUARIAS
APPIO. ANNIO. ATILIO. BRADUA
T. VIBIO. VARO. COS.

Hæc autem inscriptio nunc posita est in ædibus Capitolinis, ac ita in ea legitur:

V. IDUS. JANUARIAS
..... ANNIO. ATILIO. BRADUA
..... T. VIBIO. VARO. COS.

Donianæ inscriptiones cl. II. n. 160. pag. 103. ex schedis Manutii Vaticanis:
GALLO. ET BRADUA. COS.

Le.

CHRISTI
162.P I I P A P.
5.ANT. PII IMP.
23.

suis, rogans ab ea, ut orationibus ejus indulgentiam a Domino mereatur: idemque vos frequenter cum beatissimo Pio Episcopo ad altare Domini commemorabat. Post mensem vero & dies vigintiocto aegritudine detentus est Novatus, postquam abscesserat a conspectu virginis Praxedis. Pio autem Episcopo cogitante de omnibus Christianis una cum virgine Praxede, requiritur Novatus vir Dei: & cum auditum fuisset, quod aegritudine detinebatur, contristati sunt omnes. Beata autem Praxedes dixit ad S. Pium Episcopum: Jubeat sanctimonium vestrum, ut eamus ad eum, & visitatione tua cum orationibus salvabit eum Dominus. Et facta constitutione, noctu una cum Pio Episcopo & virgine Domini Praxede perreximus ad virum Dei Novatum. At cum audisset idem vir Dei Novatus omnes nos congregatos ad se venisse, gratias cepit agere Deo, quia meruit a S. Episcopo Pio & virgine Domini una cum nostra visitatione confortari: & fuit in domo ejus diebus ac noctibus octo. His autem diebus cum ibi essemus, hoc placuit ei, ut vobis una cum beata Praxede omnem substantiam suam relinqueret. Inde vero tertiodecimo die transiit ad Dominum. De quo facto nos litteras hujus textus ad vos direximus una cum beato Pio Episcopo sedis Apostolicae, & virgine Praxede, ut, quid tibi placuerit de substantia germani tui Novati, facias nos certiores, ut tua ordinatio in omnibus custodiat. Missa per Eusebium subdiaconum sanctae Romanae Ecclesiae. Ibidem quid Timotheus rescripserit, his verbis ponitur:

III.
Responso
Timothei.
Timotheus confratri presbytero Pastori,
& sanctissimae sorori Praxedi in Domino
salutem. Nos famulatum in omnibus prae-
venientes, oramus sanctimonium vestrum,

na. Sed loco *Barus*, legendum, *Verus*, ut habet
inscriptio Romana in Miscellaneis Erudita Antiq.
quae dicitur dicata BRADUA & VERO

Legendum V A R O pro G A L L O. Demum vetus inscriptio prope Lugdunum in summo colle, vulgo *la Montaigne de Fourviere*, mense Decembri A. D. 1704. reperta, & a variis subinde evulgata; ac primum in Actis Trevoltiensibus mensis Aprilis an. 1705. art. LXIV. pag. 652. deinde commentariolo illustrata a V. C. Philippo a Turre Episcopo Adriensi, cujus commentariolos lucem vidit Amstelodami A. D. 1709. Bibliothecae selectae tom. XVII. pag. 167. & rursus opera Alberti Henrici Salengrui, antiquit. Roman. tom. III. pag. 854. Postremo Dissertationem de ea edidit Bozcius regius Academicus Parisiensis, quae prodit tom. III. Monumentorum regiae illius Academiae pag. 106. edit. Haez Comitum. Eadem porro inscriptio ab aliis subinde recusa. Dedicata est autem.

APP. ANNIO. ATILIO. BRADUA
T. CLOD. VIBIO. VARO. COS.

Igitur haec inscriptio horum consulum vera praenomina ac nomina protulit; ex qua & Pagius, & ceteri qui de horum nominibus disceptarunt, aut emendandi, aut supplendi sunt. Pagius quidem qui V E R O pro V A R O, fidem Sponii secutus, legendum esse censebat, & aliqua eorum nomina omisit. Fasti Idatiani: *Bradua & Vero*. Vindebonenses: *Bradua & Vero*. Prosper, & Cassiodorus: *Vero II. & Bradua*. Corrupte fere omnes.

ut nos commendare dignemini memoriae sanctorum Apostolorum, & sancto Pio Episcopo, & sanctae Sedis Apostolica Praesuli, & omnibus sanctis. Ego humilis servus vester plenus gaudio repletus sum, audiens quod mihi scribere dignati estis. Mea siquidem vobis semper votiva fuit & est conscientia. Unde agnoscat sanctitas vestra, quia quod germano suo Novato placuit, & nobis famulis vestris placet: ut in arbitrio sanctae virginis sit quod mihi dereliquit, & quod vobis & sanctae virgini placuerit, ex eo faciendi plenam per omnia habeatis potestatem. Sequitur Pastor: Accepta igitur hac epistola, gaudio repleti sumus, & tradidimus eam legendam sancto Pio Episcopo. Tunc beatus Pius Episcopus gratias egit Deo Patri omnipotenti. Eodem tempore virgo Domini Praxedes, accepta potestate, rogavit beatum Pium Episcopum, ut in thermis Novati, quae jam in usu non erant, Ecclesiam dedicaret, quia in eis aedificium magnum & spatiosum videbatur esse: quod & placuit Pio Episcopo, & dedicavit Ecclesiam in thermis Novati, in Urbe, in loco qui appellatur Vicus Lateritiorum, ubi & constituit Titulum Romanum, in quo & baptisterium consecravit quarto Idus Majas. Haec tenet de Tituli erectione. Quae autem contigerunt sub persecutione post annos duos excitata sub M. Aurelio & Lucio Vero, describentur suo loco. Porro natalis dies Novati in tabulis Ecclesiasticis notatus habetur (a). Ipsum vero Titulum Pastoris, jam vetustate collabentem, hoc ipso anno quo haec scribimus, decentissime restitutum vidimus ab ejusdem Tituli presbytero Cardinale Illustriss. ac Reverendiss. Henrico Caetano, S. R. E. Camerario: ubi coalescit recens reddita observantia Cisterciensium monachorum.

Annō

C O S S. Verum etiam profitentur Fasti Idacii, Prosperi, Chronici Alexandrini & Cassiodori.

(a) Mar-
tyrol. Ro-
man. die
20. Junii

JESU CHRISTI
ANNUS
163.P I I P A P.
ANNUS
6.ANTONINI PII IMP.
ANNUS
24.

I.
De tem-
pore quo
imperavit
Antoninus
Pius.

(a) Apud
Pavium. in
Fast. com-
men. & A.
dolph. Occ.
de Num.

ANNO CHRISTI centesimo sexagesimoter-
tio, Marco Aurelio tertium & Lu-
cio Vero secundum Cass. septima die Mar-
tii, Antoninus Pius, cum Imperasset an-
nis vigintiduos, mensibus septem, &
diebus vigintifex, moritur. At quoniam
veritas annorum, quibus imperavit, in-
explorata quam pluribus fuit, occasio da-
ta est nonnullis temporis ordinem perver-
tendi. Quamobrem haud otiosum putamus
ad veritatem rerum gestarum exquiren-
dam, eam certa firmaque temporis chro-
nologia stabilire. Meminisse ergo in pri-
mis debemus, ipsum Tribunitiam potesta-
tem primo anno Imperii accepisse, Had-
rianum adhuc viventem, anno (ut diximus)
centesimo quadragesimo: cumque in mo-
numentis antiquis (a) ejus nominis in-
Ann. Eccl. Tom. II.

scriptio notata habeatur Tribunitia po-
testate vigesimaquarta: necesse est, ip-
sum ad hunc usque annum pervenisse: quomobrem ea ratione se collegisse ex
Dione Xiphilinus tradit, imperasse An-
toninum annos vigintiquatuor: sic & Eu-
tropius, qui eundem Antonino tribuit
annorum numerum: tot enim annos eum
regnasse putaverunt, quot repetita in eo
Tribunitia potestas reperiretur. Verum,
ex iis vigintiduos tantum expleffe patet,
duos autem tantummodo inchoasse: nam
cum eo anno Domini centesimo quadra-
gesimo, die decima Junii, quo mortuus
est Hadrianus, solus coeperit imperare,
desieritque (ut dicemus) hoc anno,
septima die Martii: reliquum est, ut af-
firmemus ipsum imperasse vigintiduos
annis

SÆC. II
Anno Ur-
bis 914.
Olymp.
235.
an. 1.
A.C. 161.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5654.

2. E) 10. P. 30. Mart. Indict. 14.

JESU CHRISTI 161. secund. Baronium 163.

SOTERIS PAPÆ 1.

M. AURELII IMP. 1.

I.
Consules.

[1] A Num. I. ad VII. Cass. M. Aelius Aurelius
Verus Caesar III. & L. Aelius Commodus
II. ut ostendit Card. Norisius in Epistola Con-

sulari pag. 95. ex Inscriptione Gruteriana pag.
300. hujus anni initio dedicata, in qua cum L.
Aurelius Commodus Caesar non dicatur, quem-
admodum nec in aliis Inscriptionibus, in quibus
prior ejus Consulatus Laterano Collega gestus me-
moratur, Caesar non appelletur, constat, eam,
antequam cum Marco imperaret, Caesarem non
fuisse; Caesaribus enim & Augustis eum Magi-
stratum exercentibus, is sine Augusti, vel Caesa-
ris nomine in Inscriptionibus memorari non soli-
tus. Verum itaque est quod scribit Capitolinus
in Vero Imperatore cap. 3. Fuitque privatus in
domo Imperatoria viginti & tribus annis. Paulo
post: Diu autem & privatus fuit, & ea honori-
fican-

[1] C Off. M. Aelius Aurelius Verus Caesar III. & L. Aelius Commodus. Gruterus pag. CCC. 1:

M. AELIO. AURELIO. VERO. CAESARE III.
L. AELIO. AURELIO. COMMODO. II. COS COOPT.
L. PETRONIUS. SEVERUS. NO. I. ANUS
P. R. C. ANN. DCCCCXIII.

Vide & Gruterianum lapidem pag. LXIII. 3. de quo Norisius in Dissertatione Chronologica de
votis decemalibus cap. III.
Lapis erutus Puteolis A. D. 1703. apud Jo. Vignolium in selectis inscriptionibus pag. 323. & de
columna Antonini pag. 52.

X. KAL. APRIL.
IMP. CAESARE M. AURELIO ANTONINO AUG. III.
ET IMP. CAESARE. L. AURELIO. VERO. AUG. II. COS.

Hæc inscriptio incisa fuit paulo post Antonini obitum. Decessit enim hoc anno die VII. Martii.
Fabrettus pag. 684. ex scapo columnæ:

..... ONINO. III. ET VERO. II. COS.

Vide alias inscriptiones apud Relandum. Donianæ inscriptiones cl. III. n. 17. pag. 117.

IMP. CÆSARI. DIVI. ANTONINI. PII. FIL.
DIVI. HADRIANI NEPOTI. DIVI. TRAIANI
PARTHICI. PRONEPOTI. DIVI. NERVÆ
ABNEPOTI. L. AELIO. AURELIO. VERO
AUG. TRIBUNIC. POTEST. III. COS. II.
FRATRI ARUALI.

Ibidem n. 118. alia inscriptio cum iisdem titulis, dedicata.

M. AELIO

annis expletis, mensibus septem, & diebus vigintifex: quamobrem Theophilus Episcopus Antiochenus, qui hoc tempore claruit (nam sub Marco Aurelio & Lucio Vero Antonini Pii successoribus fedit) cum ait Antoninum regnasse annos vigintiduos, menses septem, & dies sex; in numerum dierum irrepsisse errorem, dicendum est, nempe ut loco dierum vigintifex, tantum sex positi habeantur: nam ea ratione colligeretur ipsum obiisse decimasexta die Februarii. Porro ex iis quæ idem Theophilus ait, dum designat tempus Imperii M. Aurelii, quem Verum appellat successorem Antonini, quem ex Tertulliano (a), & aliis, constat obiisse die decimasexta Martii; cum imperasse annos decem & novem, ac dies decem: necesse erit affirmare, Antoninum Pium, cui ille successit, clausisse diem extremum septima die Martii.

(a) Tert. in Apol. c. 25.

II.

Mortuus est apud Lorium villam,

scientia caruit, qua Marcus ornabatur. Namque in Senatu ante Quæsturam non sedit; neque in itinere cum patre, sed cum Præsæto Prætorii vultus est; nec aliud ei honorificentia adnomen adsumptum est, quam quod Augusti filius est appellatur. M. Aurelii Consulatus juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam sumptus, ob Quindecennalia nempe Proconsularis ejus Imperii. In Fastis Cæsareis ab Em. Card. Norisio publicatis Consules his verbis exhibentur: duobus Augustis, quia sc. post mortem Antonini Pii uterque Cæsar, Augustus appellatus fuit, indeque Con-

Imperii Proconsularis Martii Quindecennalia.

domesticis etiam rebus compositis, ac de familiaribus & aliis optime meritis: quem Senatus, retulit inter divos. Meruit & Flaminem, & Circenses, & templum, & sodales Antonianos: solusque omnium prope Principum prorsus sine civili sanguine & hostili (quantum ad se ipsum pertinuit) vixit, & qui rite comparetur Numæ, cujus felicitatem, pietatemque, & securitatem, cærimoniasque semper obrinuit. Hæc Capitolinus. Matura quoque senectute eum vita functum esse constat: quippe qui cum natus sit (ut idem tradit auctor) decimasnona Septembris, Consulibus Domitiano duodecimium & Dolabella, anno Domini (ut posuimus) octogesimo octavo, decesseritque (ut dictum est) hoc anno, septima die Martii; colligitur eum vixisse annos septuagintaquatuor, menses quinque, & dies sexdecim: tumulatus est in sepulcro, quod super Tiberim ipse exexerat (ut demonstratum est) Hadriano, hoc elogio: IMP.

Ætas & sepultura Antonini Pii.

sulatus iste, duorum Augustorum Consulatus dici solet.

Antoninus Pius die septima mensis Martii e vivis excessit, quod certo colligitur ex die mortuali M. Aurelii successoris, qui fuit dies XVII. mensis Martii anni CLXXX. ut infra videbimus. Quare post Hadriani mortem imperavit annos viginti duos, menses septem, dies viginti sex, a die vero, quo Imperii Collega nuncupatus est, annos viginti tres, dies undecim. Xiphilinus quidem, Zonaras, & Cedrenus annos ei viginti quatuor attribuunt; quia nempe utrumque extre-

II. Obitus Antonini Pii.

Baron. II.

M. ÆLIO. AURELIO ANTONINO AUG. P. P. TRIB. POT. XVII. COS. III. FRATRI ARUALI

Uterque lapis dedicatus est A. D. 163. Alius lapis ibidem cl. II. n. 55. pag. 80. quem mendose edidit Fabrettus, inscript. cap. X. n. 55.

IMP. CAES. M. AURELIUS. ANTONINUS AUG. PONT. MAX. TRIB. POTEST. XV. COS. III. IMP. CAES. L. AURELIUS VERUS. AUG. TRIB. POT. COS.

Supplendum II. Fabrettus ediderat: TRIB. POTEST. XI. mendose. Nummus M. Aurelii in Museo Theupolo pag. 520. cum Trib. Pot. XV. COS. III. Ibid. pag. 532. nummus L. Veri, cujus epigraphæ: Imp. Cæsar. Aurelius Verus Aug. In averfa: Concordia Augustor. Tr. Pot. Cos. II. Norisius in Dissertatione de votis Decennialibus cap. III. notat, M. Aurelium A. D. 161. Nonis Martii, mortuo Antonino fuisse Tribunicia potestatis XV. Fragmentum veteris lapidis inter Antii rudera effossi A. D. 1733. & ab Antonio Maria Lupo Societatis Jesu vulgatum in Dissertatione ad epitaphium S. Severæ martyris pag. 119.

PARTICI. PRONEPOT. DIVI. NERVÆ ABNEPOTI L. AURELIO. VERO. AUG. TRIBUNIC. POTEST. COS. II. ANTIATES. PUBL.

Uterque consul Kal. Jun. quum consulatum iniiit, Cæsar erat, mox Augustus uterque, hinc in lapidibus sculptis post Antonini Pii mortem, Augusti nuncupantur. Itaque horum nomina in Fastis sic sunt exprimenda: M. Ælius Aurelius Verus, Cæsar, mox Antoninus Aug. III. & L. Ælius Aurelius Verus, qui & Commodus, Cæsar, mox Aug. II. Fasti vulgati corrupte præferunt. Idatiani siquidem: Antonino V. & Aurelio Cæsare, duobus Augustis. Vindebonenses; Duobus Augustis. Ceteri omnes varie efferunt. Bucherianus catalogus, ubi de S. Pio Papa: Fuit (Pius) temporibus Antonini Pii a consulatione Clavi, & Severi usque duobus Augustis. In libris Pandectarum; Divi fratres appellantur.

IMP. CÆSARI. T. ÆLIO. HADRIANO. ANTONINO. AVG. PIO. PONT. MAX. TRIB. POT. XXIII. IMP. II. COS. III. P. P.

III. M. Aurelius Antoninus cognomento Philosophus, & L. & Lucius Ælius Verus Antoninus, quos vivente ac jubente Hadriano adoptaverat, succedunt in Imperium. Quoniam vero horum Imperatorum diversa reperitur apud antiquos nomenclatura, quod nonnullis erroris causam præbuit; de his dicere, necessarium ducimus: ac primum, quidem, quo nomine dicti essent, antequam ab Antonino adoptarentur. Marcus Aurelius Antoninus filius fuit fratris

(a) Jul. Capit. in Pio. (b) Dio in Hadr. Marcus Annus Verus, quem, inquit, prius Catilium nominaverant, nimirum (ut idem ait Capitolinus) a Catilio Severo materno præavo: qui addit: post excessum vero patris Hadriano Annus Verissimus vocatus est; post virilem togam, ut olim, Annus Verus. Hæc ipse: porro Justinus martyr (c) eum appellat Verissimum.

(c) Just. martyr in Apolog. ad Ant. exord. (d) Spartian. in Hadr. De nominibus Marci & Lucii.

His sic se habentibus, errore lapsus videtur Spartianus, dum ait (d) Antoninum Pium justu Hadriani sibi adoptasse, Annium Verum, & Marcum Antoninum: aperte significans, Annium Verum diversum ab Antonino, ipsumque esse, quem dicimus Lucium Verum: nam & Theophilus Antiochenus, qui (ut diximus) his diebus vivebat, Marcum Antoninum, Verum appellat, quem ait imperasse annos decem & novem, ac dies decem: quæ de Lucio Vero dici non possunt. Porro Veri nomen Lucio adhæsisse postquam Marcus eum in collegam Imperii adscivit, idem Capitolinus testatur: nam (ut ait) Marcus nomen Antonini sibi sumpsit, Lu-

Ann. Eccl. Tom. II.

III. Liberi Antonini Pii.

Annus incompletum pro integro numerant, qui putandi modus ab Antiquis sæpe usurpatus. Antoninus Pius liberis suis superstes fuit. Capitolinus in Antonino Pio cap. r. de ejus filiis loquens ait: Uxor Annia Faustina; filii maris duo: dua femina; gener per majorem filiam Lavinia Sylvanus; per minorem Marcus. Horum filiorum, filiaque natu majoris nomina hæcenus magnis tenebris sepulta discimus ex antiqua Romanarum Inscriptionum Collectione a Mabilonio tomo IV. Analæctorum publicata, ubi hæc Inscriptio legitur: Aurelia Fadilla, filia Imp. Cæsaris Titi Ælii Hadriani Antonini Augusti Pii P. P. Capitolinus loco laudato de Antonino Pio verba faciens, inquit: Soror uterina, Julia Fadilla. Antea dixerat: Mater Arria Fadilla. Matræ itaque & fororis cognomen filia Antoninus imposuit. Ejus filii masculis hæ Inscriptio dicat: M. Aurelius Fulvius Antoninus, filius Imperatoris Cæsaris T. Ælii Hadriani Antonini Aug. Pii P. P. Docet Capitolinus citatus, Antonini patrem Aurelium Fulvium, avum Titum Aurelium Fulvium dictos esse. Alterius filii nomen in hac epigraphæ ex-

cio autem, Veri, tribuit. Idem ait Galenus (e), qui hoc ipso tempore Romæ claruit; sed in ejus textum mendum irrepsisse, certum est, dum apud eum Severus, pro Vero legitur: sic enim ait: Decesserat paulo ante de vita Antoninus, qui Hadriano in Imperio successerat: regnabat autem Severus, qui se ipsum, mutato nomine, Antoninum appellavit: Lucium vero quem Imperii fecit participem, Severum nominavit: ut restituendus sit locus: Regnabat autem Verus, qui se ipsum, mutato nomine, Antoninum appellavit: Lucium vero, quem Imperii fecit participem, Verum nominavit. Sic igitur vides nomen Veri ante Imperium fuisse Marci, post Imperium autem communicatum Lucio. Hæc ex Capitolino.

V. Nomina cognomina M. Aurelii Imp.

Ex his itaque patet, Marcum Antoninum Philosophum, primo dictum esse Catilium Annium Verum, postea Marcum Annium Verum, inde Verissimum, postea ut olim, M. Annium Verum. Sed (quod prætermittit Capitolinus) adoptatus ab Hadriano, Ælii cognomen accepit, & ex Annio dictus est Aurelius; nam in Consulatu ipsius, quem gessit cum Pio tertium Consule, scriptus habetur in nummis & aliis antiquis monumentis, M. ÆLIUS AURELIUS: factus autem Imperator, omisso Ælio, M. Aurelius Verus Antoninus est dictus: licet in antiquis monumentis, Veri nomen, quod Lucio tribuerat, in Marco prætermisum appareat; & frequentius Marcus Aurelius Antoninus poni consueverit, & interdum Marcus Antoninus tantummodo scriptus habeatur. Porro Aurelii cognomen non a suis majoribus accepit, sed a parente qui eum adoptavit, Antonino Pio ex familia Aureliorum progenito, ut apparet ex Julio Capitolino in Pio: quo etiam cognomine appellatum fuisse Lucium Verum, cum post ex-

D. d. 2. ple-

pressum: M. Galerius Aurelius Antoninus filius Imperatoris Cæsaris Titi Ælii Hadriani Antonini Augusti Pii P. P. Hic etiam in duabus Inscriptio-nibus Græcis apud Mediobarbum in Numismatis Imperatorum pag. 105. appellatur Marcus Aurelius Antoninus. Porro hujus mater, quæ a Capitolino in Antonino Pio vocatur Annia Faustina, ab eodem in Marco Philosopho, dicitur Galeria Faustina; in Nummis vero Latinis Faustina tantum vocatur. Huic Marcus Galerius filius superstes fuit, ut constat ex Nummo Græco apud Spanhemium Virum eruditissimum pag. 658. Visitur in uno latere ipsius Faustinae caput velatum cum Inscriptio: ΘΕΑ ΦΑΥΣΤΕΙΝΑ, id est, Diva Faustina; in alio caput puerile cum litteris: Μ. ΓΑΛΕΡΙΟΥ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΥ. ΑΥΤΟΥ. ΚΡΑΤΟΡΟΣ. ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ, id est, Marcus Galerius Antoninus Imperatoris Antonini. Supple, filius. Neuter ex his filius Cæsar nuncupatus, nec patri superstes. Cum igitur Faustina Diva appellatur, jam obierat, cum Nummus ille percussus.

Ad

VI. Lucii Veri nomina.

(a) Jul. Capit. in Veris.

IV. L. Aelius in consortium Imperii assumptus.

V. Tres variae Imperii Romani administrandi forma.

pletum septennium ab eodem Pio adoptatus est, idem Capitolinus tradit in Veris. Sed quod ad Lucium spectat, natus est ipse Lucio Aurelio Cejonio Commodus, qui adoptatus ab Hadriano dicitur est Aelius Verus, ut auctor est Spartianus, qui fufius res ab eo gestas est profecutus; cujus filius Lucius, de quo est sermo, & ipse dicitur est Lucius Cejonius Aelius Commodus Verus Antoninus, ut idem Capitolinus auctor est (a); sicque Aelius ab Hadriano, ab Antonino Pio Aurelius Antoninus & Verus ex conjunctione Marci est appellatus, Quamobrem, cum uterque Aelius atque Aurelius, itidem ambo simul Verus & Antoninus sint dicti, proprio tantum nomine discriminantur ab invicem, ut alter Marcus, alter vero Lucius nominetur. Porro frequenter cum Verus tantum nominatus reperitur, Marcus intelligi solet: communi enim quo-

Ad num.VII. M. Aurelius cognomento Philofophus, qui jam Collega Imperaverat, Reipublicae administrationem suscepit, statimque L. Aelium Aurelium Commodum, non modo Caesarem, verum etiam Augustum novo exemplo renuntiavit, omnibusque Augustorum titulis, Pontificis tantum Maximi excepto, cum eo communicavit. Patinus in Numismatis Imperatorum pag. 241. Nummum Coloniae Beryti affert, in quo ab altera parte Marcus, Verus ab altera insculptus cum sua quisque aquila, Imperii pro indiviso communicati argumentum. Quam in rem Diocletianus & Maximianus Herculeus in eodem Nummo representati aquilam ferunt scipioni eburneo, quem quisque gerit, impositam, quae communicati utrique Imperii symbolum. Harduinus Vir Clarissimus in Nummis Populorum & Colonialium pag.412. Nummum Lucii Veri Imperatoris exhibet, in quo scriptum, ΠΟΤΡΚΙΕΩΝ ΠΡΟΚ ΤΡΙΑ, id est, Prorsum ad Hyrium moneta. Eo in Nummo Oriens radiato capite singularis manibus singulas gestat aquilas cum lauriframis, quod subactum utriusque Augusti auspiciis Orientem declarat, ut recte observat Harduinus adversus Trifanum tom.II. pag 305.

Hic observare juvabit, Imperium Romanum tribus modis administratum fuisse. Primo, vel ab unico Augusto, vel ab uno Augusto cum Collega Imperii sibi adjuncto, qui extra Urbem, idem jus in exercitus ac Provincias cum illo habebat, quique ob Imperium Proconsulare Imperatoris nomine, non tamen Augusti appellabatur. Duravit haec regiminis forma, sub quo etiam, variis Caesaris Imperiique successores designati, usque ad praesentem annum, quo novum administrationis genus a Marco Aurelio inductum. Nam tunc primum Romanum Imperium duos Augustos habere coepit, ut inquit Capitolinus in Marco cap.7. quod & alii Historiae Augustae Scriptores confirmant. Duravit haec secunda regiminis forma, in qua aliquando tres Augusti visi, usque ad Constantium Chlorum & Galerium Maximianum, ad annum nempe Christi trecentesimo quintum, quo Diocletianus & Herculius abdicarunt, quoque Imperium antea solidum atque indivisum gubernatum, inter Augustos tanquam haereditas quaedam divisum fuit. Quae tres regendae Reipublicae Romanae formae ad variarum difficultatum solutionem scdulo notandae.

dam usu tunc receptum erat, ut per Verum intelligeretur Marcus, ut ex Theophilo & Galeno illorum temporum & aetatis hominibus patet.

Cum igitur ex Senatusconsulto nonnisi Marcus Aurelius declaratus esset Imperator; idem, communicato Lucio nomine Veri, collegam sibi eum adsevit Imperii, sicque nunc primum duos simul regnare visi sunt Imperatores, qui & Divi fratres sunt appellati, eo quod ambo voluntate Hadriani ab Antonino Pio fuissent adoptati; quor autem annis eorum quisque imperaverit, in cuiusque ipsorum obitu dicemus. Eicet autem essent ambo fratres ab eodem parente Antonino Pio adoptati, tamen Marcus ut grandior natu & fama praestantior, quique solus a Senatu Imperator delectus esset, ut parentem erga Lucium se gerebat: qua de causa (ut dictum est) ipsum etiam Verum voluit

VII. Lucius cum Marco imperavit.

VI. Pluribus Augustis simul imperantibus unus Pontifex Maximus.

Secundi regiminis generis initio, licet supremi domini nomina, muneraque duobus aut tribus Augustis communia essent; unus tamen seniorque Pontifex Maximi appellationem gerebat; ut liquet ex Nummis, in quibus Commodus, Caracalla, & Geta, qui cum patribus co-regnarunt, non dicuntur Pontifices Maximi, sed tantum Pontifices, eo modo, quo in hoc Caracallae Nummo; ANTONINUS AUGUSTUS PONTIFEX. T. R. P. II. Idque etiam constat ex his Dionis verbis lib.53, quae non recte ab Interprete intellecta. Spanhemius V. C. in Dissert. 8. de Praestantia & Usu Numismatum sic vertit; Ex eo autem quod omnibus Sacerdotibus inaugurati sunt Imperatores, & quod alios in pleraque illa Collegia adseverunt, semperque unus eorum, ubi duo vel tres simul imperant, summum Pontificatum gerit, continuo fit, ut omnium Religionum & Sacrorum Dominus evadant. Quare quoad istum honorem non plus his Augustis in partem Imperii vocatis, quam Imperii Collegis, qui in prima regiminis forma supremi Principatus consortes erant, tributum. In Nummis enim Tiberii, Titi, aliorumque Imperii Collegarum, Pontificis nomen legitur. Imo haec inferior Pontificis dignitas, cum initium quoddam seu tyrocinium supremi fastigii esset, dabatur etiam puris patris Caesaribus, ut videre est in Nummis Caii, Lucii, Getae, &c. Quod Dio his verbis significat: Alios in pleraque illa Collegia adseverunt, Caesares nempe & in successione spem vocatos. At ubi Balbinus & Pupienus ad Imperium eveci sunt, Pontificis Maximi nomen utrique concessum; quemadmodum postea Gallo & Valufiano, tum Valeriano & Gallieno; ac denique Diocletiano & Herculio, ut videre est in eorum Nummis. An vero solum Pontificis Maximi nomen communicatum fuerit, & potestas penes unum remanserit; aut juniores Augusti tam in nominis, quam in potestatis consortium vocati fuerint, haecenus in obscuro est. Illud certum, in tertio regiminis genere, cum singuli Augusti Imperii partem possidebant, apud singulos Augustos Pontificatus Maximi appellationem & rem resedisse; cum alter in alterius dominio jus aliquod exercere non potuerit. In edicto a Galerio Maximiano in Christianorum favorem anno CCCXI. antequam periret, emissio, quod refertur ab Eusebio lib.8. cap.17. Galerii, Constantini, & Licinii nomi-

VIII. (a) Dio in Antonino.

(b) Lucianus in Pseudomant. Rom. Exercitus deceptus ex falsis responsis oraculi.

nominari; quem, & desponsata illi filia suum generum fecit. Hunc Marcus ad bellum Parthicum perdifficile destinavit, quod (ait Dio a) Vologesus Parthorum Rex prior intulerat; quo omnem exercitum Romanum collocatum a Severiano ad Elegiam, quae est in Armenia, atque inclusum undique una cum ipsis ducibus telis confecerat atque perdidit, ob eamque causam civitatibus Syriae formidolosus erat. Deceptus namque fuerat Severianus falso oraculo Aesculapii recens apparentis in Ponto, arte subdola impostoris Alexandri: de quo multa superioris dicta sunt. Haec enim Lucianus (b) ea de re scribit: Itaque quod Severiano redditum est, responsum scilicet super expeditione in Armeniam suscipienda, ex Autophonis erat: Abortatus enim illum ad incursum ejus regionis, sic ait:

Parthis, Armenisque citato Marte subactis, Romanam Urbem repetes, & claras Tiberidis undas, Vertice seris gerens radiis distincta serenis. Addit Lucianus: Denique posteaquam vecors ille Gallus persuasus, incursionem fecisset, evenissetque ut una cum exercitu caderetur ab Othryade: hoc oraculum a monumentis sustulit, atque aliud in ejus locum substituit hujusmodi: Agmen in Armenios ne duc: neque enim expedit istuc; Ne tibi famineis vir amictus vestibus, arcu. Exitium immittat, vitaeque ac lumine privet. Idem haec subdit Lucianus.

Si-

na seorsum cum titulis, cuilibet eorum peculiaribus leguntur, Pontificis tamen Maximi appellatione singulis attributa, ob idque ter repetita. Verum quidem est, Nicephorum lib.7. cap.23. idem edictum referre, in eoque soli Galerio Maximiano Pontificis Maximi titulum dari. Sed brevitatis causa illum omnissum existimo; quod eo magis suspicandum, quo Constantinus ibidem Augustus non appelletur, sicut nec Licinius. Extant Inscriptiones duae apud Goltzium, Gruterum, & alios, quarum altera Valentiano, qui in Occidente, altera Valenti ejus fratris, qui in Oriente imperabat, dicata, in qua uterque dicitur PONTIFEX MAXIMUS. TRIA. POT. VII. IMP. VI. CONS. II. Erratum tamen in utraque, vel in nota numerali Consulatus, vel Tribunitiae Potestatis. Uterque enim anno CCCLXIV. Imperium iniiit, annoque CCCLXX. Consulatus III. ac VII. Tribunitiam Potestatem gessit. Quare non Consul II. sed III. uterque dici debuit, vel saltem Tribunitiae Potestatis VIII. Sed quidquid sit, ex his manifestum fit, Pontificis Maximi nomen pluribus Augustis eodem tempore in diversis Romani Orbis partibus regnantibus attributum fuisse. Videndus Card. Norfius in Cenotaphiis Pisanis Dissert.2. cap.7.

VII. Caesares vocati Reges & Imperatores.

Quoad Imperatoris nomen, illud in priori Imperii Romani dispositione tam Augustis quam Caesaribus Imperio Proconsulari exornatis attributum, ut alibi demonstravi. Sed in secunda a Marco Aurelio inducta, tituli Caesarum aucti, ipsique non minus, quam in priori Imperii Collegae, Imperatores etiam vocati. Aristides lib.4. Sacrarum Oratorum ait: Ημεις δ' ἡμετέροις ὄνομα ἔχοντες ἐκ τῶν βασιλέων ἐπισημαίμενοι παρὰ τῶν βασιλέων τὸ τε ἀποκατάρατος αὐτῶν, καὶ τὸ παιδός, id est: Paucis diebus interfectis, venerunt ad me ex Italia Regum litterae, tum Imperatoris ipsius, tum ejus filii. Loquitur Aristides de Marco Aurelio & Commodo Caesare, & de iis, quae Severo Asiae Proconsule existente, gesta sunt, Regisque nomen, tam filio, quam patri tribuit, sed Imperatoris nomine patrem tantum appellat, Severus autem, antequam Commodus Tribunitia Potestate decoraretur, Asiam rexit, ut infra videbimus. Quare eo tempore Caesares nondum Imperatores, sed Reges tamen vocati. Ante Commodum non exi-

stimo, Caesares Regis nomine coonestatos fuisse. Spartianus enim in Aelio Vero cap.6. de hoc Caesare, qui Tribunitia Potestate ornatus fuerat, loquens ait: Sepultus est Imperatorio funere: neque quicquam de Regia, nisi mortem, habuit dignitate. Caesares anno Christi CXCVII. nondum Imperatores nuncupabantur. Nam in duabus Inscriptionibus infra referendis Caracalla Severi Ang. filius natu major, qui jam Caesar erat, dicitur Imperator destinatus, quod eo anno a patre Augustus designatus fuisset; sed nondum Senatus decretum accessisset. Caesares itaque Imperatoris titulum tunc non obtinebant. Sed anno insequenti, quo Severus Quinquennialia exhibuit, Caracalla & Geta Imperatores appellati, Caracalla nempe Augustus & Geta Caesar, ut ex Herodiano infra ostendo. Quare Geta, Diadumentianus, & Alexander Severus Caesares, in Nummis Graecis Imperatores vocantur, quod nomen iisdem Caesaribus in Epigrammatis Latinis aliquando concessum. Onuphrius lib.2. Fast. hanc Julii Gallieni Caesaris epigraphen refert: IMP. Q. JULIO. FILIO. GALLIENI. AUG. ET SALONINAE. Mediobarbus in Numeriano hoc Numisma producit: IMP. C. M. AUR. NUMERIANUS. NOB. C.

VIII. Caesares vocati Principes.

In hac secunda Imperii Romani forma Caesares etiam Principes vocati. Capitolinus in Maximo & Balbino cap.3. de Gordiano Caesare ait: Quare factum, ut Gordianum adolescentem Principem (id est Caesarem) peterent, qui statim factus est; nec prius permitti sunt ad palatium stipati armis ire, quam Nepotem Gordiani, Caesaris nomine nuncuparent. Neque aliter apud Graecos fieri potuit; cum apud eos vox ἀποκατάρατος, tam Imperatorem, quam Principem designet. Petavius lib.11. de Doct. Temp. cap.7. ait, Imperii Proconsularis consortes, uti erat Tiberius, Imperatores dictos non fuisse; & eodem lib. cap. 24. inquit Gordianum loco laudato majus aliquid, ampliusque quam Caesaris nomen consecutum; cum Capitolinus modo eum Imperatorem, modo eum Principem appellet. Sed si Vir doctissimus eam vulgarem opinionem magis expendisset, falsam esse intellexisset.

IX.

Ex his Caesarum appellationibus recte explicatis varios doctorum Virorum lapsus facile detegere est. Scalliger in Animadversionibus Eusebii ad num.2215. scribit, Getam in secundo tellecta suo

Siquidem & hoc interim callidissime fuerat commentus, ut posterioribus, substituit isque responsis, ea qua perperam maleque evenissent sarciret ac mederetur. Hac de Severiano, & Romano exercitu impostoris commento & malis artibus profligato Lucianus.

Ante igitur quam Lucius Verus mitteretur a Marco Aurelio cum expeditione in Orientem, filiam suam Lucillam (ut dictum est,) illi spondit, quem eo sibi vinculo arctius devinciret. Scribit enim hac Julius Capitolinus (a) his verbis: Antonini mox ipse nomen recepit: & quasi pater Lucii Commodi esset, & Verum cum appellavit, addito Antonini nomine; filiamque suam Lucillam fratri despondit. Ob quam conjunctionem pueros & puellas novorum hominum frumentaria perceptioni adscribi preceperunt. Hac ipse cum scribat Capitolinus de frumentaria Marci

IX. Lucilla coniuncta Lucio vero. (a) Jul. Capitol. in Marco.

suo Consulatu, anno nempe Christi CCV. Augustum dictum esse, quod in Inscriptione legitur:

IMP. CÆSAR. LUCIUS. SEPTIMIUS. SEVERUS. PIUS. PERTINAX. AUG. ARABIC. ADIABENICUS. PARTHICUS. MAXIMUS PONT. MAX. TRIB. POTEST. IX. IMP. XI. COS. II. P. P. PROCOS. ET IMP. CÆSAR. MARCUS. AURELIUS. ANTONINUS. PIUS. AUG. TRIB. POT. IV. PROCOS. ET IMP. P. SEPTIMIUS. GETA. ANTONIN. VIAS. ET. PONTES. REST. AB AUG. MIL. PAS. XXXI.

Sed perperam, non solum quia ea Inscriptio anno Christi CCI. dedicata; sed etiam quia Geta anno CXCVIII. Cæsaris & Imperatoris titulo exornatus fuerat: Augustus autem anno tantum CCVIII. nuncupatus est, ut suo loco dicitur. Sic Valefius in Notis ad Evagrium, Auctorem Chronici Alexandrini reprehendit, quod Marcum Basilisci Tyranni filium Imperatorem creatum dixerit, quod primum Cæsar postea Augustus dictus sit. Sed, ut anno CCCCLXXV. ostendimus, Auctor ille accurate locutus est; quod & ex dictis liquet. In Actis S. Eutychie Patriarchæ Constantinopolitani ab Eustathio Presbytero, imperante Mauricio scriptis, num. LXX. dicitur: Ως εν τας εκβασεις τα φιλοχριστου και ιδεσαντε οι βασιλεις ενστινος η τιβηριος, εδδης η παραχημα ουνωλλη το ταχυ, &c. id est: Postquam igitur Christianissimi populi clamores exaudissent, Justinus & Tiberius Imperatores, &c. vel Reges, de verbo ad verbum. Justinus junior tunc Augustus, Tiberius, Constantinus Cæsar erat; & tamen uterque ab Auctore illo coætaneo dicitur Rex vel Imperator. Henschenius die VI. Aprilis, ubi laudata Acta illustrat, ad eum locum ait: Immo Justinus Imperator, & Tiberius tunc solum Cæsar, postea Imperator, quia eum fugiebat, jam a Quinquennialibus Severi Imperatoris titulum Cæsaris attributum fuisse. Eusebius lib.8. cap.5. loquens de quodam Christiano qui Nicomediæ edictum adversus Christianos propositum, Diocletiano Augusto, & Galerio Maximiano Cæsare præsentibus, ait: διεψη

largitione erga pueros & puellas novorum hominum, id est novorum civium, qui in Urbem nuper adscripti, frumentationum jure hæcenus caruerant: mirum sane videri debeat, neque illum, neque alium quemquam horum temporum ethnicum Scriptorem memorandæ alterius Marci liberalitatis meminisse; qua ob præclaram ab Abertio Episcopo rem gestam, ter mille modios frumenti Hierapolitanis in Phrygia civibus, qui Christiani omnes erant, in perpetuum præstandos præscripsit.

Ad hæc autem elucidanda, illud præmonuisse oportuit; excidisse commentarios Marci Maximi nobilissimi Historici quibus horum potissimum temporum res gestæ fuerant scriptorum monumentis egregie consignatæ. Porro Julius Capitolinus, & huic æqualis Aelius Spartianus claruerunt ambo temporibus Diocletiani, & in

X. Invidia Gentilium Historicorum.

επιπαρόντων κατά τω δυνάμει πολιν βασιλειών, quæ verba sic Valefius cum Christophorono vertit: Cum duo ex Imperatoribus in civitate adessent. Et tamen uterque vertentes alia duo Eusebii loca lib.9. cap.ult. ubi Crispus Constantini M. filius dicitur βασιλεύς, hanc vocem, Cæsarem interpretantur, quamvis Regis nomen latius pateat, quam Imperatoris, & utrobique idem designare videatur. Quare in Auctoribus Græcis Latine vertendis purus ac simplex sermo, qui Græco respondeat, adhibendus, ne sensus corrumpatur.

Ad num. VIII. Lucius Verus Augustus hoc anno ad bellum Parthicum profectus, ut recte Baronius Card. Norficus in Epistola Consulari pag.167. aliique Viri eruditi professionem hanc in annum sequentem distulere, decepti, uti existimo, Nummo hujus Imperatoris, qui extat apud Mediobarbum, in quo dicitur Lucius, TR. P. II. COS. II. PROFECTIO AUG. Visitur Imperator eques jaculum per transversum tenens, qui Nummus anno sequenti, quo Tribunitiam Potestatem II. Lucius inivit, cufus. At animadvertere poterant, alia hujus Imperatoris Numismata apud Antiquos extare, in quibus legitur: TR. P. III. COS. II. PROFECTIO AUG. S.C. Sicut itaque ex his postremis Nummis deduci non potest, Lucium verum anno CLXIII. quo is Tribunitiam Potestatem III. suscepit, in Orientem profectum esse; ita ex Nummis Tribunitia potestate II. notatis male inferitur, sequenti anno Lucium Roma digressum, bellumque Parthicum coeptum esse. Illi itaque Nummi, non cum ex urbe Romana, sed cum ex Antiochena, ubi Lucium in deliciis vixisse prodit Capitolinus in Marco cap.8. aut ex aliis civitatibus discessit, percussit. Certe alii Nummi ejusdem Imperatoris supersunt, in quibus, nullam Tribunitiam Potestatis mentionem factam, habetur: PROFECTIO. AUG. vel, PROFECTIO AUG. COS. II. ut videre est apud Mediobarbum in Lucio Vero pag.234. ubi tamen perperam eos cum anno Christi CLXII. quo bellum Parthicum inchoatum existimat, conjungit. Quo ex errore alium enasci necesse, ut nempe triumphus Parthicus serius quam gestus sit consuetur.

X. Belli Parthici initium.

Ad

& in gratiam ipsius & ad ipsum scripserunt Vitas quorundam Imperatorum, ut ex suis ipsorum scriptis apparet; quamobrem cum scirent ipsum Diocletianum immenso odio in Christianos flagrare, & ipsi eadem in eos invidia, quæ de Christianis scripta memoria digna reperissent, ex composito prætermiserunt: adeo ut acerbissimæ in eos per Imperatores M. Antoninum & Lucium Verum excitatæ persecutionis, de qua proxime dicturi sumus nec verbum quidem fecerint: sicut & multa aliâ ab his obvoluta silentio relicta habentur, quæ toto Romano orbi perspicua, publicis etiam testata monumentis habentur; hæc autem certo certius explorata haberi, suis locis inferius demonstrabimus. Sed & Dio ipse, qui claruit sub Alexandro his haud liberiores se exhibuit, dum quæ de Christianis Imperatorum edictum publice testatum esset, ipse Christianorum invidens gloriæ, tribuit Ægyptiis Magis. Sed de his inferius.

XI.

Quod ergo ad rem propositam spectat; hæc quæ de frumento Hieropolitanis in Abercii Episcopi gratiam concessio significavimus, quomodo se habuerint; eo quo sunt gesta ordine recitabimus, ab ovo (ut ajunt) narrationem aucupantes. Nata est Marco Aurelio filia, Lucilla dicta, eo anno, quo (ut Capitolinus (a)

(a) Jul. Capitol. in Marco.

XI. Christiani ad frumentationem non vocati.

Baron. nu. xi. & seqq.

Ad num. XI. Capitolinus in Marco cap.7. de conjugio Lucillæ M. Aurelii filia cum Lucio Vero loquens ait: Ob hanc conjunctionem pueros & puellas novorum hominum frumentaria perceptioni adscribi iussit. Baronius hæc verba de Christianis palam ad frumentationem a Marco vocatis vult accipi. At nullus Veterum hoc dixit, quod neque Tertullianus, aliique prætermiserunt; cum ille diversis suorum scriptorum locis laboret, ut probet, optimum quemque priorum Principum cum Christianis mitius egisse. Sed ne quidem Abercii Episcopi Hieropolitani Acta, quæ Baronius profert, quicquam continent, unde huic conjecturæ fides possit adstrui. Ad hæc, Marcus non solum a Christianis alienus fuit, sed etiam sæpe in eos sævit, & quidem prioribus Imperi sui annis, quibus Lucilla Lucio Vero uxori data. Præterquam quod novos homines appellari novæ religionis homines, Latinis auribus infolens. Ita Casaubonus in Notis ad Capitolinum, qui existimat, Capitolinum de novis civibus intelligendum, qui recens ex Lege Pii cives quidem facti, sed erant deterioris conditionis quam veterani cives. Quæ conjectura parum verosimilis. Cur enim novos homines pro novis civibus diceret? Moris enim est, Latinos Scriptores novos homines appellare non alios, quam qui ex humili loco ad summa evediti merito suo vel principum favore natalibus suis nihil debent. Melius Salmafius in Notis ad eundem locum, legendum putat: Pueros & puellas novorum nominum frumentaria perceptioni adscribi preceperunt. Primus Traianus pueros & puellas alimentarias constituerat, quibus liberalitatis incrementum adiecit Hadrianus. Pius etiam in honorem Faustinae novas puellas adscribi fecit, quas Faustianas appellavit. Nunc Marcus & Verus ob conjunctionem & participationem Imperii novorum nominum pueros & puellas adscribi præcipiunt: cum enim darent nomina sua, qui adscribendi erant huic frumentariæ perceptioni, pueri puellæque ideo novorum nominum dicuntur quod præter illos & illas, quarum nomina jam habebantur adscripta, quasque jam instituerant priores Imperatores; novi isti, Marci, & Veri iussu adscribebantur. Quod si Christianis Hieropolitanis Abercii civibus aliqua alimenta attributa, ut etiam in Græcorum Martyrologiis legitur, non ut in Christianos ea liberalitas fuit collata; sed quomodo soliti sæpe boni Principes coloniarum, municipiorum, & aliarum urbium pauperibus alimenta instituerent; cujus liberalitatis testes extant hodieque Lapides. Nec soli Principes, sed & privati interdum genus hoc liberalitatis usurparunt, ut testatur de se Plinius epist.8. lib.1. & 18. lib.7. Quod Casaubono erudite observatum.

ait) auctus est ab Antonino Pio Tribunitia potestate: quam illi collatam esse, una cum secundo Consulatu, quem gefit cum Antonino quartum ab eo inito, nummorum declarant inscriptiones ab Adolpho (b) erudito viro simul congestæ. Ipsa igitur hoc primo Imperii exordio, cum impleffet ætatis annos sexdecim, Lucio despondetur, sed retardatæ sunt nuptiæ, quod cum Vologesus (c) Parthorum Rex adversus Romanos bellum movisset, & exercitum Romanum una cum ducibus in Armenia confecisset, missus est a Marco Aurelio adversus eum ipse, Lucius Verus hoc ipso Imperii anno primo, prout ex Julio Capitolino atque Eusebio colligitur. Ille enim cum dicat Lucium Parthici belli causa in Syria, quinquennium fuisse ab Urbe absentem; addatque Eusebius (d) anno sexto Imperii Romæ de Parthis triumphum egisse: affirmare opus est, primo Imperii exordio Lucium ad bellum Parthicum fuisse profectum, quod per legatos gerens, ipse constitit Antiochiæ. Porro conditum fuerat inter Marcum & Lucium ut Lucilla sponfa Ephesum mitteretur, quo ipse Lucius ad nuptias illiç agendas accurreret: hæc cum scribat Julius (e) Capitolinus, Acta etiam Abercii isdem adstipulantur his verbis: Inter eos autem convenerat, ut stato die Lucius quidem ab

(b) Adolph. Occ. lib. de numm.

(c) Dio & Jul. Capitol. in Marco.

(d) Euseb. in Chronico.

(e) Jul. Capitol. in Marco. Lucilla arreptitia.

XII. Obitus Aniceti PP.

[1] Anicetus non hoc anno, sed anno 167. ex hac vita migravit. Anni ejus Pontificatus in libro Pontificali, & in veteribus Romanorum Pontificum catalogis male digesti sunt, ut ostendit Constantius pag.71. Eusebio is inharet, apud quem Anicetus A.D.157. Romanus Pontifex creatus dicitur, & quum annis undecim Romanam Ecclesiam rexisset, anno octavo imperii M. Aurelii, nempe A. D. 168. vita functus creditur, die xxvii. Aprilis.

ab Oriente, Antoninus autem Roma venirent Ephesum, & in templo quod ibi erat Diana, Antoninus dea teste traderet puellam, Lucius vero acciperet. Sed novus incidens casus in annum sequentem coegit differri nuptias. Arripitur enim a pravo demone Lucilla: nec medicorum, vel aruspicum ex Etruria petitorum arte curari valuit, contestante demone, se non nisi ab Episcopo Hierapolitano, quem habebat infensissimum, fore pellendum: hæc cum innotuissent Marco parenti, his evocandum litteris ad Præsidentem provinciae datis Abercium curavit, quæ iisdem Actis habentur intextæ his verbis:

XII.

Antoninus Imp. Augustus Euxoniano Poptioni salutem.

Ego tui ingenii solertiam re ipsa expertus, & maxime iis quæ jussu nostra potentia nuper fecisti Smyrna, levata Smyrnenfibus calamitate, quæ eis ex tremotum evenerat; ut par erat, sum letatus, & tuam in rebus gerendis laudavi diligentiam: omnia enim accurate didici, perinde ac si adfuissim. Nam a te est missa relatio, & qui eam reddidit Cæcilius procurator noster omnia mihi aperte narravit. In presentia autem cum sit potentia nostræ significatum, Abercium quemdam Episcopum Hierapolitanum apud te versari, virum adeo piæ in Christiana religione, ut medeatur demoniacis, & alios morbos curet facillime: eo cum nos necessario opus habeamus, Valerium & Bastianum Magisterianos (*) divinorum nostrorum Officiorum misimus ut eum cum omni honore & reverentia ad nos adducant. Tuæ ergo jubemus præstantiæ, ut ei persuadeas ad nos venire cum summa animi alacritate, sciens non parvam tibi futuram esse apud nos laudem. Vale.

XIII.

(a) Tertul. in Apol. c. 37. Multi arreptitii inter gentiles.

Fuisse quidem penes Gentiles, ac Romæ præsertim, eorum qui a demone arriperentur, multitudinem, Tertullianus nimirum si recederemus) ab illis occultis & usquequaque vastantibus mentes & valerudines vestras hostibus raperet? a demouitorum incurfibus dico, quæ de vobis sine premio, sine mercede depellimus. Suffecisset hoc solum nostræ ultioni, quod vacua exinde possessio immundis spiritibus pateret. Hæc Tertullianus, plane significans, Gentiles magnopere opus habuisse Christianorum ministerio ad pravos spiritus propulandos, & e corporibus expellendos. De Smyrnenfi vero clade, quæ sub eodem M. Aurelio accidit, & munificencia Imperatoris in eadem urbe restituenda, cuius mentio in hac epistola habetur, meminit Dio (b) his verbis: Pecuniam multis civitatibus largitus est; in quarum numero fuit Smyrna, quæ ingenti tremotum conquassata fuerat; eamque Senatori & Prætorio ut-

(b) Dio in Marco.

ro, ut resceret, mandavit. Quod vero missos a se dicat Marcus Imp. Magisterianos; dicebantur illo nomine Agentes in rebus, quibus cum alia, tum etiam evectioes publici cursus commissæ erant: sane quidem non recens & a Constantino primum (ut aliquis existimavit) institutus est hic magistratus, sicut nec Magister Scrinii, cuius meminit Lamprius in Alexandro, & Eusebius (c) sub Diocletiano de Adauco Magistro Officiorum. Officia enim Palatina innovata esse ab Hadriano, dictum est suo loco superius.

(c) Euseb. lib. 3. c. 23.

Cæterum ut ad Abercium redeamus: Romam venit, moxque obfessam virginem a demone liberavit. Quod donum per Abercium Marcus Antoninus & Faustina consecuti, eum iis muneribus, regia munificencia dignis, donatum voluerunt, quæ ipse rogavit: nempe ut Hierapolitanæ Ecclesiæ mendicis (tota enim civitas acceperat Evangelium) donarentur ter mille modii frumenti; balneaque calidarum aquarum, quæ nuper eruperant ædificari juberet: quæ omnia Marcus Imp. liberalissime præstitit. Cujus largitionis annis singulis repetendæ accepto diplomate regio, reversus est in patriam Abercius, ac sancto sine, sibi successore delecto, quievit: quo etiam citius sublato, eruditissimus vir Apollinaris, de quo suo loco plura dicturi sumus, ejus Ecclesiæ administrationem capessivit, regnante adhuc eodem Marco Aurelio Antonino. Porro quamlibet increbrescentibus compluribus persecutionibus in Ecclesiam, numquam tamen cessasse constat ejusmodi frumenti annuum pensionem usque ad tempora Juliani Apostatæ, qui eam penitus sustulit, ut eadem quoque Acta testantur.

XIV. De frumento donato Hierapolitano.

At necessitate quidem adactus, præterque institutum, ejusmodi Marcus ab Abercio requisivit, cogente & extorquente numine, de pellendo pravo demone ab obfessa filia officium: nam expulso-ribus demonum nullam præstandam esse fidem, se a monitore didicisse testatur, cum ait (d): A Diogneto, studium in res inanes non conferre, fidem abrogare iis quæ de incantationibus, demonumque profigationibus, ac id genus aliis rebus, præfigiatis & impostores referunt. Hæc ipse. At de Abercio fusus agitur in nuper citatis Actis: quæ apud Metaphrastem (e) descripta habentur, nos summa brevitate contracta narravimus, cum multa in ea irrepisse noscantur, quæ haud nobis omnino probentur. Hæc autem quæ ex iisdem huc intulimus, quantum licuit etiam ex Christianæ religionis hostibus, aliqua saltem ex parte confirmata reddidimus: sic ut, quod ait Julius Capitolinus de nuptiis Lucillæ: Ob hanc conjunctionem pueros & puellas novorum ha-

XV. Cogitur M. Aurelius auxilium petere adversus demones.

(d) M. Anton. in Vita sua lib. 1.

(e) Metaph. die 22. Octobr.

minum frumentaria perceptioni adscribi præceperunt: de frumento pauperibus erogando ab Abercio, singulisque annis præstando, intelligendum esse, satis aperte (ut licuit in rebus adeo antiquis) demonstraverimus. Doluimus vehementer e manibus nostris elapsam (nescimus quomodo) epistolam illam, quam ab Abercio ad Marcum scriptam, piæ memoriæ Illustrissimus ac Reverendissimus Guille-

mus Syrtetus, Cardinalis Bibliothecarius, pro magno munere nobis concesserat: quod si rursus in manus nostras deveniret, & si qui forte describendam accepit, reddiderit; ponemus in appendice, vel editione secunda. At de his satis. Cætera autem, quæ ad Ecclesiæ hujus temporis statum pertinent, dicemus anno sequenti.

(a) Sever. hist. sacr. lib. 2.

I. (b) Tertul. in Apolog. c. 5. in fine.

(c) Pamel. ibid. num. 71.

Christi Domini anno centesimo sexagesimoquarto, Junio Rustico & Vettio Aquilino Coss. gravis in Christianos persecutio est excitata, quæ a Severo (a) quinta ordine ponitur: sed quoniam multa sunt quæ adversari videntur; hæc diligentius exquiramus.

Tertullianus (b) in primis nullam adversus Christianos a Vero datam esse legem, affirmat. Per Verum namque (quoniam Imperatores optimos quosque recentet) non Lucium, sed Marcum esse accipiendum; quæ ex Theophilo Antiocheno & Galeno & aliis dicta sunt, facite demonstrant. Sed quod tam antiquitus scripti codices, duobus exceptis, quam typis olim excusi, habent, Nullus Verus; cum Pamelius (c) in textu legendum posuerit, Nullus Severus; non probo: nam etsi aliquando privatum aliquod rescriptum a Marco ad Proconfulem ali-

PAGIUS. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5655.

© 3. D.) II. P. 19. April. Indict. 15.

JESU CHRISTI 162. secund. Baronium 164.

SOTERIS PAPÆ 2.

MARCI AURELI, & LUCHI VERI IMPP. 2.

[1] AD Num. I. Coss. L. Junius Rusticus & C. Vettius Aquilinus, ut ostendit Reinesius epistola 34.

NOTÆ

[1] Coss. L. Junius Rusticus, & C. Vettius Aquilinus. Relandus fragmentum dedicationis cujusdam lapidis ex Gruterio pag. CCLXXXVI. 7. refert cum exess consulum nominibus, quos ad hunc annum minime pertinere arbitror, quum in ara, Theodosii & Honorii Augustorum nomina appareant. Norrius in epistola consulari ad A. V. 916. ait, Panvinium, prænomen Quinti, Rustico imponere, de quo nihil desinit, nisi quod apud Gruterum pag. CXXXI. legitur nomen Q. JUN. RUSTICI. PR. URB. Aquilino autem Caji prænomen fuisse censet. Capitolinus in Marco cap. III. Junium Rusticum a M. Aurelio, consulem iterum designatum scribit. Ergo si coniecturis standum est, prænomen Rustici, Quintus erit. Fasti Idatiani. Ceteri omnes: Rustico & Aquilino.

Suffectus hoc anno ex Kal. Jul. apud Panvinium est: Q. Flavius Tertullus, de quo tamen vide Norrius in epistola consulari, A. V. 912.

quem datum adversus Christianos reperitur; nullum tamen publicum editum: nam ob eam causam quod illud non extaret, ideo cum proconsoles consulere, ipsumque ad eos de Christianis rescriptis oportuit. Præterea ut Verus, & non Severus legatur, manifeste docet Eusebius (d), qui Tertulliani verba reddens, Verum legit, non Severum.

Sic igitur cum nullam a Vero adversus Christianos promulgatam fuisse legem dicat Tertullianus; quomodo acciderit, ut sub iisdem Imperatoribus ingens persecutio Christianos vexaverit, declarat Eusebius (e): quippe qui dicat, vexationem illam non Principis edito, sed temerario populi impetu fuisse commotam. Sed reddamus ejus verba: In cujus locum, Soteris scilicet, Eleutherus duodecimus ab Apostolis successit: ad decimum septimum annum Imperii Antonini Veri gravis & acerba

Lesio Tertulliani de Vero substitit.

(d) Euseb. lib. 5. c. 5. II.

(e) Idem lib. 5. c. 2. Persecutio sub M. Aurelio illata a populo.

acerba in nonnullis terra partibus persecutionis procella: ex temerario populi impetu per singulas urbes excitata, contra nos ingravescere cepit. Verum de ea suo loco inferius. Sed ex his quæ ex Eusebio recitavimus, illud observandum est, quod plurimum locorum elucidationem (quod & nuper dictum est) cum ipse referat ingressum Eleutheri ad annum decimum septimum Antonini Veri; eo nomine Veri, intelligere Marcum Aurelium, liquido constare: nam Lucius Verus nequaquam ad eum numerum annorum pervenit: sicque appellatione Veri, intelligere Marcum; nomine autem Antonini, Lucium interdum significare solitum: sicut cum ait (a): Antonini fratrem Marcum Aurelium &c. Est frequens apud Vulcatium & alios, ut Veri nomine idem Marcum intellexerint, sicut (ut diximus) & Theophilus ad Autolicum, atque Galenus: sed de his quoque superius. Ad rem igitur.

(a) Idem l. 3. 45.

III.

(b) Vulcat. in Avidio Cass. Marci clementia.

Rursum vero nequaquam Marcum Aurelium de Christianis sumpsisse supplicia, illud satis persuadere posse videtur, quod Gentiles historici eum fuisse natura clementissimum, exemplis compluribus docent: siquidem Cassium Imperii perduellem sæpius exprobrasse nimiam Marci Aurelii clementiam, testatur (b) Vulcatius: additque ipsum non tantum ejusdem Cassii arripientis tyrannidem nuntiata necem luxisse, sed & obsecrasset Senatum, ne de his qui Cassium secuti essent, penas fumeret; vetuisseque ne quis Senatorum puniretur, nec ullius nobilis viri sanguis funderetur. Eadem plane Julius Capitolinus (c), qui & testatur ejus assertione, sine sanguine Senatorio Imperium transsegisse. Quod enim in philosophia Stoicos sectatus esset, sic se vultu animoque compositum esse monstravit, ut nec tristibus & adversis doleret, nec jucundis ac prosperis lætaretur. De eodem quoque hæc idem ait Capitolinus: Erat mos iste Antonino, ut omnia crimina minore supplicio, quam legibus plecti solent, puniret.

(c) Jul. Capit. in Mar. 60.

IV.

Asiana Ecclesia dire ex-agitata.

(d) Apud Euseb. l. 4. c. 25.

Ceterum etsi (quod ait Tertullianus) nulla a Vero, ab ipso (ut diximus) Marco Aurelio adversus Christianos lex est promulgata: tamen cum in aliis locis, tum in Asia constat Christianos diversis fuisse exagitatos edictis a proconsulibus provincias administrantibus latis; quorum alias diximus eandem fuisse auctoritatem in his quæ ad religionem spectarent, quæ erat Romæ Pontificum. Quod quidem Meliton Sardenis Episcopus in eo libro, quem pro Christianis ad Imp. Antoninum scripsit, testatur his verbis (d): Jam quod nunquam antea accidit, totum genus piorum hominum, qui se divino cultui penitus addixerunt, persecutione affligitur &

novis edictis per universam Asiam exagitantur. Nam impudentes & protervi calumniatores, atque adeo alienarum rerum appetentes, his edictis occasionem nacti, yalum noctu & interdiu furantur, eosque expilant, qui nihil cuiquam omnino intulerint injurie. Hæc Meliton; cetera suo loco.

Insuper testis est Julius (e.) Capitolinus, Marcum Aurelium curasse potius jus vetus restituere, quam novum sancire: sed cum antiquo jure Romanorum peregrina religio vetita esset, ac gravia supplicia statuta adversus novorum numinum cultores (quod alias dictum est) satis ex his suppetere videbatur justa causa contra Christianos agendi, licet nullum adversus eos novum promulgaretur edictum. Sed & alia excoGITata atque aperta est ad persecutionem via: nam in Actis sanctorum martyrum (f). Victoris atque Coronæ, quæ noscuntur esse fidelia, datum ab Imperatore edictum dicitur, quo jubebantur omnes diis sacrificare: qui recusarent, supplicio afficerentur. Hæc eadem in Actis Abercū superius citatis, etiam expressa habentur: fuisse nimirum promulgatum edictum ut omnes diis publice offerrent libamina & sacrificia: id etiam manifestum apparet ex Actis S. Justinī martyris & sociorum, de quibus inferius sermo erit. De eodem item edicto de immolando diis, ab ipso lato, mentio quoque habetur in (g) Actis S. Glyceriæ martyris: ut jam de eo nulla sit dubitatio.

V. (e) Jul. Capit. in Mar. 60.

Quomodo sub M. Aurelio irrepit persecutio.

(f) Apud Metaphr. & Sur. die 14. Martii.

(g) Apud Surium l. 3. die 10. Martii.

VI.

Insuper cum omnium Gentilium sententia Christiani impii haberentur, quod deos contempnerent: plane constat, apud Romanos omnium immanissimum scelus fuisse in deos delinquere, hocque longe excedere crimen majestatis. Ulpianus (h) enim ait: Proximum sacrilegio crimen est, quod majestatis dicitur. Quamobrem in Christianos apud eos impietatis reos invigilasse jura ac magistratus, quisque facile existimare poterit. Rursum vero ex Actis martyrum Ecclesiarum (i) Vienneſis ac Lugdunensis, quæ recensentur in epistola ab ipsis scripta ad Asianos, quam Eusebius recitat, plane apparet, ipsum Imperatorem consultum a Præside Galliarum quid de Attalo & aliis Christianis ageret quos detinebat in carcere, rescriptisse, ut qui Christum confiterentur, durissime torquerentur; qui vero negarent, liberi dimitterentur: adeo ut certo certius appareat, Marcum Aurelium Imperatorem adversus Christianos privata, saltem mandata dedisse. Constat quidem id præcipue illi curæ fuisse, ut antiquæ religioni Romanorum prospiceret, quam hebetatam ac prope derelictam videbat ob ingentem Christianorum multitudinem. Si enim jam Trajani temporibus eam adeo collapsam fuisse testatur Plinius (k), scri-

(k) Plin. l. 10. c. 97.

bens (ut dictum est) ad ipsum Imperatorem, ut vix reperiri posset qui sacrificiis diis offerret: quid putandum, majoribus in dies accessionibus aucta Christiana religione, accidisse? Ut igitur collabenti penitus deorum cultui suppetias ferret, de immolando diis ejusmodi per Orbem promulgasse videtur edictum.

VII. M. Aurelius sit perfitissimus.

(b) Vulcat. in Avid. Cass.

VIII. M. Aurelius cur in Christianis infensissimus.

(b) Jul. Capit. in Marco.

Quid ni id fecerit M. Aurelius? qui, cum constet fuisse eum avitæ superstitionis observantissimum, ac præ aliis ferme omnibus Imperatoribus tenacissimum, non potuit non odisse vehementius (ut dictum est) Christianos, qui eam spernebant, deridebant, atque penitus saltam esse non modo verbis, sed sanguine etiam, vitæque dispendio contestabantur. Jam ipse a teneris plane annis ipsam deorum superstitionem imberbat: Quippe qui (ait Capitolinus) octavo suæ ætatis anno ab Hadriano in Salariorum collegium relatus est, & in Salariorum sanctus est sacerdotio, & præsul, & vates, & magister, & nonnullos inauguravit, & exauguravit, nemine præeunte, quod ipse carmina didicisset. Hæc ille. Affectabat hoc ipse vehementer, similemque se præstare Numæ Pompilio satagebat: Cum præsertim eum ab eodem Numæ traxisset originem, Marium Maximum nobilissimum antiquum historicum testari, idem Julius Capitolinus affirmet. Tantam ergo ea de causa de deorum patrocinio fiduciam conceperat, ut, cum Faustina Augusta (quod scribit Vulcatius a) de vindicando in eos, qui cum Cassio tyranno conspirassent, ad eum scripsissent; Marcus inter alia hæc rescripserit: *Esto igitur secura: dii mentur: diis pietas nostra cordi est.*

Sic igitur cum in hunc modum erga deos affectus esset, haud potuit non odisse eos qui deos contempnerent, eosque prævios dæmones esse jactarent, ac quos possent ab eorum cultu homines avocarent. Sed quod Stoicorum philosophorum proprium est, ex virtutis specie comparatam aucupari jactantiam; satis suæ existimationi videbatur esse consultum, si extrinsecam quamdam ipse Stoicæ disciplinæ professor, clementiam ostentans, magistratus in Christianos sævientes dissimularet; immo id sibi esse gratissimum, etsi non jubendo interdum, tamen non coercedendo monstraret: licet adversus eos quoque rescripsisse, sit superius demonstratum. Sane quidem etsi se alias indulgentissimum præferret, tamen adversus manifestos & gravium criminum reos inexorabilem permansisse, Julius Capitolinus (b) testatur: quamobrem quod Christiani non impietatis modo quod deos non colerent, sed etiam nefandorum criminum rei deferrentur, & calumniis adversantium circumvenirentur, publica ipsi ac severa animadversione digni videri poterant.

Rursum vero quod Christiani rumore vulgi dicerentur perturbatores publicæ privatæque quietis, quod scilicet communi illorum superstitioni ac moribus adversarentur: operæpretium se facturum existimavit, si ejusmodi genus hominum penitus tolleret, si posset; vel saltem diris suppliciis coerceret. Ad hæc, opinor, idem qui supra Julius Capitolinus respectum habuit, dum inter cætera, quæ recenset ab eodem Imperatore emendata in Urbe atque correctæ, demum hæc ait: *Fama fuit sane, quod sub philosophorum specie quidam Rempublicam vexarent & privatos: quod ille purgavit.* Hæc sane si de Christianis in primis dicta velimus, quippe qui sanctitudine morum, veram Philosophiam præferebant, minime fuerit absurdum. Sed & de Ethnicis quoque, qui Romæ Principis ingenio abusi, magno numero inanem philosophiam ostentantes, Remp. variis modis vexabant, intelligi possunt, nam vere Philosophus Marcus Aurelius, & ipse gloriosus cognomento Philosophi, magno in pretio habuit: de quibus egregie Tatianus (b) contra Græcos his verbis: *Atqui tanquam ab hoc studio Philosophi vestri absunt, ut nonnulli sexcentos in annum aureos ab Imperatore Romano ad nullum utilem finem accipiant, ne scilicet vel barbaram frustra prolixam alant.* Porro Tatianus his verbis non tantum videtur fugillasse Crescentem Cynicum, in quem vehementer invehitur, & sed alios Romæ agentes philosophos. Tenebat inter eos omnes principem locum Apollonius Chalcedonius: quem Marcus Aurelius, factus etiam Imperator, discendi causa domi convenire soleret, ut Julius Capitolinus (c) testatur: qui commendans affectum & studium Principis erga philosophos, quos audierat hæc ait: *Tantum autem honoris magistris suis detulit, ut imagines eorum aureas in larario haberet, & sepulchra eorum aditu, hostiis, & floribus semper honoraret.*

IX.

M. Imper. Philosophus Philosphos Romæ nutrit. (b) Tat. adv. Græcos.

(c) Jul. Capit. in Mar. 60.

X. Marcus Imper. prodecurus est Justinum.

Ceterum etsi ad omnes æque Christianos (ut dictum est) quæ de philosophis coercedis sunt ab Imperatore decreta, imperata fuisse, non dubium est: non solum enim Principibus notus erat ob gravem fortemque Apologiam illam Pio ipsique Cæsaribus traditam; sed recens ejus factum, quod narraturi sumus eum fecerat notioem. Cum enim Christiana religio Romæ tum petulantium philosophorum calumniis atque disertiis profcindere-tur, tum iniquorum judicum, fideles ob Christi nomen passim injuste duci jubentium gravissime vexaretur: Justinus ex philosopho Christianus, ac proinde vexa-

fapientia amantissimus, cum Romae ageret, tum privatim, tum publice in primis Crescentem Philosophum Cynicum, Christianam fidem gravius infectantem, & in eam obscenius obloquentem, saepe convenit atque convicit. Parceret ne Christianis ejusmodi genus hominum, qui prociaci libertate dicendi, in magistratus quosque amplissimos, ac in ipsos denique Imperatores temere invehi consueverint? horum sordidos mores, effrenemque petulantiam, tum Dio Chrysostomus (a), tum Lucianus (b), & alii suis ipsorum scriptis, & ex nostratibus Gregorius Nazianzenus (c) pluribus reliquere testatam. Qui enim faeces erant Philosophorum, Cynici, & Epicurei, hos praeter ceteris infestos tenuit Christiana religio; cujus rei his temporibus specimen edidit Celsus Epicureus, cujus superius facta est mentio, & Crescentes Cynicus, de quo in praesentiarum est sermo. Sed quibus hic vitae moribus fuerit imbutus, primo dicendum est.

(a) Dio Chrysi. in Alexand. (b) Lucian. in Peregrino. (c) Greg. Nazianzen. orat. in Max.

XI.

Tatianus ejusdem Justinus discipulus, atque ex Philosopho isdem Christianus, in ea oratione quam habuit contra Graecos (d), haec de Crescente: Crescens denique ille Megalopolis nidularus, maxime omnium puerorum incesto amori deditus, & pecuniae studio addictissimus erat: mortem vero cum ceteris contemnendam suaderet, ipse tam male de ea sentiebat, ut Justinum, sicut & me tamquam extremo malo morti traderet, ea quod ille veritatem praedicans, voluptuosos & impostores philosophos argueret; & de eodem post multa: Vidi quemdam septennero, & visum admiratus, postea contempsi, utpote qui aliter in animo sentit, foris autem quod non est mentitur, perquam delicate gloriatur, & variis modis luxuriantem, dum partim oculis micat, partim manibus gesticulatur, luto vultu insumens, nunc Veneri nunc Apollini similis, unus omnium deorum accusator, superstitionis epitome, praclararum actionum calumniator, hypocrita, caedum adulterique promotor, infans avaritiae commendator, cinædorum doctor, condemnatorum auctor: talem inquam vidi, qui interim a nemine non laudabatur. Ego vero mendacissimum hominem, & impietatem ejus & studia abominatus sum. Hucusque de Crescente Tatianus. Ac denique in reliquos Cynicos: Quid (inquit) magnum & admirandum agunt philosophi vestri? incedunt enim altero ex humeris neglecto, capillitium demittunt copiosum, barbam alunt, ungues ferinos gerunt: & cum nihil se desiderare dicant, indigens tamen secundum Proteum coriario propter peram, textore propter tunicam, lignario propter baculum, divitibus denique & coquo propter gulam. Qui Deum ignorat, canem colit, & hominem

sane ratione tibi imitandum putas. Tu vero Cynice cum gravitate clamans publice, te ipsum ulciseris, & nisi aliquid acceperis, convitium dicitis. Ecce tibi quales erant philosophi, qui Christianis negotium facebant, quaque arte Gentilium sibi gratiam conciliabant.

Quod rursus ad Crescentem spectat, cujus gratia ejusmodi est instituta narratio: Justinus ejus petulantiam, licet collato saepe cum eo sermone convictam, cohibere tamen minime potuit: id ipse testatur (e) ea defensione, quam habuit oblato libello, quo de Christianorum praesulis conquestus est; asseverans se pariter expectare martyrium, sic dicens: Ego quidem insidias, & fustuarium, & crucifixe supplicium a quopiam expecto, qui aliquo sit numero & nomine, vel ab ipso etiam Crescente philosopho & philocampo, hoc est, strepitus popularis & insolentis arrogantis amator: indignus namque est, qui philosophus & sapientiae amator dicatur, propterea quod publice de rebus quas ignorat, videlicet quod Christiani sint athei, prorsusque sine Deo & impii sint asseverat: ad gratiam & libidinem eorum, qui ab eo sunt in errorem seducti, id faciens. Si enim doctrinam Christi non attigit, & eam reprehendendo proscindit, improbius est, idiotis & indoctis hominibus multo deterior, qui saepe de rebus, quas ignorant, loqui & falso testificari superseverent. Sin Christianam professionem legit, aut certe amplitudinem ejus non intellexit: aut intellexit ille quidem; ne vero in suspicionem Christianam eum esse perveniat, id facit, & nos criminatur: longe adhuc est importunior, nihil ingenii & liberalis ingenii habens, utpote inepta & absurda opinione vir, timorique sordido obnoxius.

XII. Justinus quid de Crescente. (e) Just. orat. ad Senat. Roman.

Sane scire volo, me qui quaestiones hujus generis quasdam illi proposuerim, cognovisse, atque argumentis etiam evicisse, nihil hominem certo vereque scire. Quod ipse autem haec ita veraciter loquar; si ad vos colloquia disputationum hujusmodi relata non sunt, paratus sum adhuc cum eo ad fidem faciendam, apud vos de eis de novo sermonem conferre: & esset profecto id quoque imperio dignum opus. Sin cognita vobis sunt interrogationes meae, atque illius responsiones; satis apud vos testatum perspicuumque fuerit, nihil eum scire: aut certe, si scit, propter auditores suos eloqui non audent, quo minus exemplum Socratici imitetur. Quae quidem res illum (sicut antea dixi) non philosophum & sapientiae amatorem, sed philodoxum & gloria aucupatorem esse declarat: qui nimirum Socraticum illud omni comprobatione dignum non observet; Nullum esse veritatis praesentem virum. Sed impassibile est homini Cynico, qui finem promiscuum, nul-

XIII. Crescentis imperitia.

to adhibito rerum vitaeque certo delectu est amplexus, bonum aliud nosse, quam adiphoriae & inordinatae hujusmodi confusionis & indifferentiae. Hucusque de Crescente Justinus: recitat eadem Eusebius (a).

(a) Euseb. l. 4. c. 25. XIV. Justinus scribit Apologiam ad Senat. & Imp.

(b) Euseb. l. 4. c. 25.

Cum igitur per Crescentem Cynicum & alios ejus similes impeteretur, ac in dies magis magisque calumniis urgeretur Christiana religio; ob eamque causam, Christiani cum redderentur omnibus infensissimi, apud eos qui jura reddebant, male audirent, caedorumque criminum rei ex nomine tantummodo crederentur, & gravia admodum paterentur: nova oborta occasione, idem Justinus pro isdem scriptis Apologiam, non ad Senat. Romanum tantum (ut habet inscriptio) sed vera & ad ipsos Imperatores Marcum Aurelium & Lucium Verum, prout clare demonstrat Eusebius (b), dum ait: Temporibus isdem Justinus, de quo paulo ante mentio facta est, ubi secundum librum, quem pro religionis nostrae defensione dedit, Imperatoribus supra citatis dedicaverat. Et paulo post, quemnam per secundum illum librum significare voluerit, declarat his verbis: Quod quidem ipse qui veritatis semper studiosissimus fuit, in Apologia sua, quam dudum commemoravimus, probe sicut erat de eo futurum, mente & cogitatione percipiens, his verbis satis perspicue declarat: Equidem expecto &c. Haec quidem cum eadem ipsa sint, quae ex ejus oratione ad Senat. inscripta, modo a nobis recitata sunt: luce clarius apparet, secundam illam a Ju-

II. Secunda S. Justinus Apologia Marco, non Antonino oblata.

Ad num. XIV. & seqq. Papebrocius ad diem XIII. mensis Aprilis, in Vita S. Justinus Martyris existimat, secundam hujus sancti Apologiam pro Christianis circa annum CLXX. scriptam, quo tamen anno jam corona martyrii Justinus ornatus fuerat. In Chronico enim Alexandrino Pudente & Orphito Cos. anno nempe Christi CLXV. legitur: Justinus Philosophus nostrarum partium, cum alterum pro nostra sententia decretis volumem Marco Aurelio & Antonino Vero Augustis porrexisset, non longo post tempore, celesti martyrii laurea, a Crescente delatus, exornatur. Praeterea Eusebius in Historia lib. 4. cap. 16. tradit eam Marco & vero oblatam esse. Lucius autem Verus ipso fine anni CLXIX. demortuus. Valefius in Notis ad lib. 4. Eusebii cap. 17. contendit, Eusebium deceptum, & Apologeticum illum, non M. Aurelio, sed Antonino Pio nuncupatum esse. Verum quae ad id probandum argumenta in medium adducit, rem minime evincunt. Haec prima ejus ratio. Initio Apologetici ait Justinus, mulierem illam Christianam, cum a Viro accusata esset, dedisse libellum Imperatori: Et illa quidem libello tibi oblato, inquit, sacratissimo Imperator, postulat. Sec. Si vero Marco & Lucio Apologeticus ille dicatur fuisse, ut vult Eusebius, Justinus in plurali numero locutus esset. Marcus enim & Verus ambo simul erant Augusti. Haec Valefius. Verum videre potuit Vir doctissimus in epistola Ecclesiae Smyr-

fino scriptam Apologiam ad dictos Imperatores Marcum Antoninum & Lucium Verum, illam ipsam esse, quae praepostero ordine ante Apologiam ad Antoninum datam, ad Senat. Romanum tantummodo habetur inscripta: cum (ut testatur Eusebius) ad dictos Imperatores, sed (ut puto) ad Senat. quoque scripta fuerit. Injusta igitur est eorum querela, qui dicunt Apologiam ad dictos Imperatores a Justino conscriptam, esse deperditam; cum, quanam illa fuerit ab Eusebio velut digito perspicue indicetur. Quae cum scripta fuisse dicatur ad eosdem Imperatores, Marcum Aurelium & Lucium Verum ne quis miretur, si apud S. Hieronymum (c) Lucio sit superadditum nomen Commodi: nec quis hunc Lucium Aurelium Commodum putet filium Marci, qui nec nisi decimo sexto ejus Imperii anno cepit regnare cum patre: longe enim ante S. Justinus subierat martyrium: nam Lucium Verum, Commodum quoque dictum fuisse, quod filius Lucii Commodi esset, quem Hadrianus in filium adoptaverat, superius dictum est.

(c) Hieron. de Scrip. Eccl. in Justino.

XV.

Quenam autem scribendae hujus secundae Apologiae causa praecesserit, idem fuae orationis exordio his ipsis verbis significat: Quae heri & proximis diebus in Urbe vestra, o Romani, sub Urbicio accideret, & quae ubique locorum similiter contra rationem omnem a Praesidibus sunt, necessitatem hanc mihi imposuere, ut pro nobis, qui isdem vobiscum affectionibus propensionibusque obnoxii, & fratres

Urbi-cius praesides quid in Christianos.

nenfis ad Ecclesias Ponti scripta post Polycarpi martyrium, (quod Marco Aurelio, & Lucio Vero imperantibus contigit) etiam dum plures Imperium administrant, in Actis publicis saepe unius tantum mentionem factam. Herodes enim Irenarcha, & pater ejus Nicetes dicebant Polycarpo: Quidnam mali est dicere haec verba, Domine Caesar, & sacrificare, atque ita incolumem evadere? Ibidem narratur, Proconsulem semel & iterum his verbis Polycarpum urfisse: Jura per genium Caesaris. Martyres Lugdunenses, Marco Aurelio & Commodio filio cum patre regnante, martyrium, passi; & tamen in epistola a Lugdunensibus & Viennensibus ad Christianos Asiae & Phrygiae scripta, quam refert Eusebius lib. 5. cap. 1. dicitur: Rescriptum fuerat a Caesare, (nempe Marco Aurelio) ut constantes quidem gladio cederentur: hi vero qui negarent, dimitterentur incolumes. Pari eademque ratione, licet plures Imperium Romanum gubernarent, pax tamen v. g. ab omnibus sancita, in Nummis uni attribuitur, anno scilicet CLXVI. quo Orbis Romanus in pace fuit, quove Marcus & Lucius Verus Imperatores erant, annoque CLXXVII. quo Marcus cum filio Commodio imperabat. In Nummo enim Lucii Veri apud Medio-barbum legitur: TR. P. VI. COS. II. PAX. AUG. in Nummo vero Marci Aurelii Tribunitia Potestate XXXI. notato habetur: PAX AETERNA AUG. cum in utroque Numismate dicendum fuisset: Pax. Augg. id est, Pax Augustorum,

(quamvis id ignoretis, & propter earum quae habentur dignitatum splendorem notitis) vestri sumus, orationem hanc componerem: ac paulo post: Maligni demones infensi nobis, atque huiusmodi iudices sub diuisione sua habentes, sibi sub religionis nomine seruietes, per eos ipsos tanquam demonis agitados Principes occidi nos procurant. Ut autem causa tota, quae sub Urbicio facta est, manifesta sit, rem ipsam exponam. Quae vero sequenti narratione ponentur, ex Eusebio (e), ejus verbis rem gestam narrante mutuati sumus: quod par sit credere, eum sicut in antiquiora, ita infideliora quoque exemplaria incidisse: ait enim.

(c) Euseb. l. 4. c. 6.

XVI.

De muliere Christiana sollicitata a viro suo ad turpitudinem.

Mulier quaedam cuidam viro magna lascivia defluenti in matrimonium data fuit: quae quumquam jam antea eodem intemperantiae vitio contaminata erat, tamen simul ac Christi doctrina ac praeceptis erat erudita, non solum ipsa cepit valde moderate & temperanter se gerere, sed viro etiam persuadere, ut similiter se temperantiae & vitae modestiae dederet: doctrinae praecepta, quae didicerat, ei referre, & monstrareque supplicium his qui neque temperate neque recta ratione vitam degunt, perpetuo & aeterno igne infligendum. At ille eisdem libidinis vestigiis insistens, suorum improbe factorum turpitudine uxoris animum ab se penitus abalienavit. Nam haec cum in eodem lecto cum viro, qui contra naturae

III

Marcus Aurelius dicitur Antoninus Pius.

horum, si Valesii argumenti ratio aliqua habenda esset. Praeterquam quod Roma forsitan aberat Lucius Verus, quando libellus ille porrectus. Quod si Eusebius, & Auctor Chronici Alexandrini tradant, hanc secundam Apologiam Marco & Lucio Vero oblatam esse, aliud non intelligere videntur, quam, iis imperantibus, eandem scriptam ac praesentatam. Imo Eusebius, qui lib. 4. cap. 16. prodit, eam Marco & Vero oblatam, cap. 18. nulla Veri mentione facta, ait eam Marco nuncupatam esse.

Secunda Valesii ratio. Scribit Justinus, Lucium quemdam, cum Ptolomeum Christianum, ad supplicium duci videret, his verbis Judicium, cem compellasse: & πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα, ἔδωκεν αὐτῷ τὸν αὐτοῦ πατέρα. Id est, Non haec decet Imperatorem Pium, non Philosophi Caesaris filium. Apud Eusebium in cap. 17. lib. 4. rectius legitur, ἔδωκεν αὐτῷ id est, neque Philosophum: quam lectionem manuscripti Codices confirmant. Quis est igitur qui non videat, Antoninum Pium hic designari? Nam & cognomen ipsum εὐσεβίου id satis indicat: & quod sequitur de Philosopho Imperatoris filio, sententiam nostram manifeste confirmat. Dicit forte aliquis, nomine Imperatoris Pii Marcum designari, quippe qui patris sui cognomen assumeret. Sed si hoc conceditur, quidnam erit ille Philosophus Caesaris filius? Cur Lucium Verum Augustum hic omisit Justinus; cum in priore Apologetico ejus mentionem faciat? An non luce clarius apparet, Antoninum Pium hic a Justino designari, cui Apologeticum suum inscripsit? Ita Valesius, qui non observaverat, Marcum Aurelium, passim

legem, atque adeo contra jus fasque omne, toto pectore (ut dicitur) omnes omnino voluptatis vias instare pergebat, de reliquo cubare nefas duceret; cupiebat, lege conjugii rupta, ab illo separari. At postquam ab amicis qui consilium dederunt, ut adhuc cum eo perseveraret, perinde ac vir jam spem quamdam suae vitae commutandae ostentaret, dissuasa, deque sententia depulsa est; & invita seipsam comprimens, ad tempus commorata.

Ceterum ubi vir ejus Alexandriam profectus, se majoribus sceleribus obstringere nuntiabatur; illa, ne scelus & flagitiorum ab eo impie admissorum, si in conjugio perstaret particeps & socia fieret; praesertim cum non victus solum esset, sed tori etiam consors, dato ei libello repudii (sic enim appellamus) penitus ab illo discessit. Honestus ille scilicet & bonus ejus maritus, quem plane magnam laetiam eo capere oportuerat, quod non modo ejus uxor sua praevenisset, quae olim ebrietate & quovis vitiorum genere effuse exultans, cum servis & mercenariis consuevisset alacri animo & prompto consciscere, omnino exuisset, sed etiam eum eadem molientem vehementer esset hortata ut prorsus desisteret; honestus ille inquam maritus, cum ejus repudiasset consilium, eam discedere cupientem graviter apud tuam majestatem accusavit, & Christianam esse asseruit. Unde illa quidem tibi, qui

XVII. Mulier Christiana accusatur a viro.

PAGIUS

cum Marco imperante omnino exponenda, locustque, non ut apud Justinum corrupte, sed ut apud Eusebium habetur, legendus hoc modo: & πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα, ἔδωκεν αὐτῷ τὸν αὐτοῦ πατέρα. Id est: Non hoc sicut Imperatorem Pium, non ut Philosophum Caesaris filium decet, non ita ut sacrosancto Senatui convenit, iudicari, Urbici. Articulus πρὸς Eusebii editione abest, & in editione Justinii perperam scribitur, αὐτοῦ πατέρα ut videre est loco a Valesio citato, ac supra descripto. Justinus igitur Marcum Aurelium, Lucium Verum, ac Senatuum Romanum alloquitur, & tam in hoc, quam in priori Apologetico, Philosophiae ac Pietatis nomina frequenter allegat, ut Imperatores Marcum Aurelium, Pium cognominatum, & Lucium ejus Collegam, quem in priori Apologia etiam Philosophum vocat, qui quae Aelii Caesaris filius erat, erga Pietatem & Philosophiam Christianorum aequiores reddat ac propensiores. Nec enim conveniebat, ut Marci & Senatus Romani, non vero Lucii mentionem faceret. Porro Lucium Caesaris filium, naturalem nempe, Caesarem sine addito vocatum fuisse patet ex Inscriptione Aelii Caesaris ejus patris, quam suo loco de hujus adoptione loquentes retulimus. Unde & in Vita Lucii a Capitolino scripta, modo legitur, mortuoque patre Caesare; modo, illatum ejus corpus est Hadriani sepulchro, in quo & Caesar pater ejus naturalis sepultus est. Ex hoc igitur loco, in quo Marci Aurelii, Lucii Veri, & Senatus Romani, quibus omnibus Apologia illa dedicata, sermo habetur, nostra sententia certa redditur, manifestumque sit, deceptum Valesium, qui Pii nomine Antoninum, Philosophi vero vocabulo M. Aurelium intelli-

qui nostri imperium geris, querela libellum obtulit: primum obtestata, ut sua sibi rei familiaris dispensanda potestas permitteretur; qua quidem ordine semel disposita, pollicita est se deinceps crimini obiecto responsuram. Quod quidem ei facile concessisti.

XVIII. Ptolemæus accusatur ut Christianus.

Ille autem qui ejus aliquando maritus fuisse, cum nihil posset amplius contra eam in praesentia dicere; in Ptolemæum quemdam Jesus in sacris litteris magistrum, quem Urbicium Praefectum gravi afflicebat supplicio, omnem suam malevolentiam transfudit; idque hac arte & fallacia Centurioni amico suo persuasit, ut Ptolemæum seorsum prehensum, vel hoc unum interrogaret, utrum esset Christianus, necne. Atque Ptolemæum, utpote veritatis fautorem, qui animum neque fraude neque mendaciis aliquando inquinavisset, cum se Christianum ingenue esset confessus, Centurio in carcerem denuo compegit, & longo temporis spatio in ea custodia illum graviter & acerbe afflixit. Tandem vero cum Ptolemæus ad Urbicium adduceretur, & similiter illum solum rogaretur ab eo, esset ne Christianus, an non: ipse recte factorum conscientia fretus ob amorem quo Christi doctrinam complectebatur, eximium divinae religionis, quam profitebatur, mysterium libere denuo confessus est. Qui enim ne-

gat se esse, quem se profiteatur esse; aut certe negat, quia professionem ipsam improbat; aut certe eam confiteri recusat, quia sibi conscius sit, se vitam indignam illa professione & ab ejus institutis longae alienam traduxisse: quorum neutrum in vere Christianum aliquando poterit incidere.

Urbicium autem, cum illum ad supplicium adduci praecipisset, Lucius quidam, qui etiam Christianus erat, cum iudicium adeo temere & inconsiderate factum intelligeret, sic compellat: Quid causa est, cur hominem qui neque adulterium neque stuprum cuiquam intulerit, neque homicida, neque fur, neque ex-pilator sit, neque quicquam denique (ce-leris concivisse deprehensus fuerit, sed solum Christiani nomen aperte confessus, tanta poena multare statueris? Crede mihi Urbici, neque Imperatori Pio decora & convenientia, neque Philosopho Caesaris filio digna, neque sacro Senatui congrua decernis. Tum ille, nullo alio dato responso, sic Lucium alloquitur: Tu etiam (ut mihi videris) ex eo numero es. Quod cum Lucius constanter asseverasset, illum itidem in cruciatum abripi mandavit. Iste permagnam se ei debere gratiam fatebatur: nam ita se non iniquis solum, & improbis ejusmodi dominis liberatum fore dixit, sed etiam ad bonum pa-

XIX.

Lucii constantia, confessio, atque martyrium.

gendos arbitratur. Neque enim M. Aurelius Caesaris filius ullibi appellatur, neque Justinus, qui in priori Apologia Antonini Pii, M. Aurelii, & Lucii meminit, hunc praetermississet, si secunda Apologia, uti prior, Antonino Pio dicata fuisset. Nec est quod Valesius in Philosophi voce vim faciat; cum Lucius, tam in priori Justinii Apologia, quam in Athenagorae Legatione pro Christianis, Lucium Philosophum appelleret, non eruditionis ejus ratione, sed propter austeriorem vivendi formam: ad quam duplicem Philosophiae notionem Valesius animum non advertit.

Tertia Valesii ratio. Urbicus ille Praefectus, cujus ibidem meminit Justinus, vixit sub Antonino Pio. Is enim est Lollius Urbicus, qui Legatus Imperatoris Britannos compefcuit, ut refert Capitolinus in Vita Antonini. Eum Praefectum Urbis fuisse imperante Pio, docet Apuleius in Apologia sub initium. Nam cum Apuleius eam orationem habuerit sub Pio, ut ipsemet in ea testatur; Lollium quoque Urbicum Praefectum Urbis, a quo Aemilianum damnatum fuisse dicit, sub eodem Pio fuisse dicendum est. De eodem Q. Lollio Urbico Praefecto Urbi vetus extat Inscriptio apud Gruterum pag. XXXVIII. Ceterum ex his, quae dixi, colligi potest, Justinum sub Antonino Pio, non autem sub Marco fecisse martyrium. Nullam enim aliam causam habuit Eusebius, cur Justinum martyrium in tempora M. Aurelii conferret, nisi quod, secundum Apologeticum Marco dedicavit. Atqui certissimis argumentis ostendi, Apologeticum illud Pio nuncupatum fuisse: ruit ergo funditus Eusebii ratio atque sententia. Quid quod Eusebius ipse in Chronico, eumque secutus

IV.

S. Justinus sub Marco occisus.

Geor-

patrem & clementem Regem Deum recta profecturum. Alius præterea tertius, his interveniens, ad idem supplicium subeundum adjudicatus est. Hucusque de re, tunc gesta Justinus. Facta sunt hæc Romæ decimonono mensis Octobris, quo eorumdem martyrum natalis dies, anniversaria memoria celebrandus, Ecclesiasticis tabulis consignatus est.

XX. Flagrans desiderium Martirii.

(a) Tertul. ad Scapul. in fin. (b) Just. orat. ad Senat. ex vers. Lang.

At quoniam ejusmodi Christianorum obtrudentium se neci flagrans subeundi martyrii desiderium speciem quamdam reddebat spectaculi illius, quod in Asia sub Antonino Pio tunc Proconsule contigit (de quo suo loco superius dictum est) quando sponte se multitudinem ad necem offerente, ipse Proconsul exclamans, dixit (a): O miseri, si capitis perire, præcipitia aut restes habetis. Justinus his (ut apparet) alludens, hæc subdit (b): Ne vero quispiam dicat: Omnes vos igitur vobis ipsis afferte manus, atque ad Deum jam nunc ite, neque nobis negotium facestite; causam cur hoc non faciamus, & quamobrem, cum inquirimur, intrepide

PAGIUS

Georgius Syncellus, Justinus martyrium a temporibus Antonini Pii videtur adscribere? Atque ita fertur ponit Michael Glycas in Annalibus. Hæc Valefius. At quid vetat, Urbicum, cujus sententia in Ptolomeum & Lucium Christianos lata, occasionem dedit huic Justinus Apologetico, Præfecturam Urbanam, Antonino Pio imperante, iterumque eandem dignitatem, Marco Imperium administrante, gessisse? Denique si Justinus, Antonino Rempublicam Romanam gerente, passus esset, non dubium quin sub eodem secundam Apologiam Justinus scripserit. Sed cum ex ejus martyrii Actis a Baronio laudatis constet, illum Junio Rustico Præfecto Urbi existente, morte affectum, eam Apologiam M. Aurelio, non vero Antonino Pio oblatam, certum indubitatumque esse debet. Ulpianus D. 49. L. 1. De Appellat. laudat rescriptum M. Aurelii & Lucii Veri ad Junium Rusticum Præfectum Urbi, qui in vetustis Lapidibus Prætor Urbanus etiam dicitur. Plures a Grutero Inscriptiones pag. 221. recitantur, in quibus legitur: Q. JUN. RUSTIC. PR. URB. & rursus pag. 222. Neque dici potest, Rusticum, de quo in Justinus Actis, sub Antonino Pio Præfectum Urbi fuisse; cum, præterquam quod id gratis assereretur, constet, per Marci Imperium, Rusticum quemdam Præfecturam Urbis exercuisse, & ut hujus anni initio ex Capitolino diximus, omnia apud ipsum potuisse. Hic porro Q. Junius Rusticus diversus est a Junio Rustico hoc anno Consule; cum Junius Rusticus non dicatur Præfectus Urbis a Capitolino loco laudato, ubi ejus dignitates enumerat. Neque verum est, Eusebium in Chronico, Justinus martyrium sub Antonino Pio consignare, ut ostendimus anno CXLVIII. num. VI. Imo cum Historia Ecclesiastica post libros Chronicorum ab Eusebio composita sit, si is in istis scripserit, Justinum sub Antonino Pio passum, cum contrarium doceat in Historia, id sequendum esset quod in ea scriptum, ut in simili observat Valefius in Notis ad lib. 4. cap. 1. Quoad Michael Glycam, is adversus Eusebium, Hieronymum lib. de Scrip. Ecclesiast. ac Auctorem Chronici Alexandrini, qui Justinum secundam Apologiam M. Aurelio porrexisse tradunt, nullo modo audiendus.

prostitamur, exponam. Prosequitur pluribus horum omnium reddere rationem, quæ nos causa brevitas omittimus: pluribus enim differit de Christianorum in martyrio subeundo constantia.

XXI. Judicium iniquitas & sævitia.

Exprobrat post hæc Justinus Judicium immanem sævitiam: qui ut de illatis de promiscuo concubitu atque esu carniū humanarum calumniis leve aliquid possent testimonium aucupari, vel confessionem extorquere, diris infirmam ætatem & sexum subjicerent quæstionibus: ait enim: Ad sycophanticam adversus nos calumniam nonnullos necantes, ad tormenta protraxerunt nostrorum servos, aut pueros, aut mulierculas; ut per cruciatum horrendos, & formidabiles eorum quæ sermonibus vanis atque fabulosis feruntur, flagitiorum extorquerent confessionem; quæ flagitia ipsi manifeste faciunt. Nos, autem, quoniam nihil ad nos pertinet, propterea non curamus, Deum ingenitum & ineffabilem testem cogitationum & factorum habentes. Ac paulo post: Utinam vero nunc etiam aliquis existeret, qui superiore quo-

V. De effectū Apologie S. Justinus.

Quem effectum hæc Apologia habuerit, incertum. Valde tamen verosimile, nullam Marcum tunc in Christianorum favorem epistolam dedisse. In Fragmento enim Apologia: Melitonis ab Eusebio lib. 4. cap. 26. relato ipsemet Melito ait, avum & patrem Marci, Hadrianum nempe & Antoninum Pium, scripserit, ne contra Christianos tumultus concitarentur; de Marco vero hæc tantum habet: Te vero, quippe qui idem quod illi de nobis sentias, imo etiam longe humanius atque sapientius, tanto magis confidimus omnia esse facturum, qua rogamus. Scripta Melitonis Apologia anno CLXIX. ut infra ostendam. Quod si Marcus literas, uti Hadrianus & Antoninus, ad cohibendam persecutionem dedidit, id dicere non prætermisisset Melito Sardiensis Episcopus. Ex cuius etiam verbis liquet, Epistolam ad Commune Asia scriptam, & a Marco, ut suo loco monstravi, emissam, fructum fuisse Apologiae Melitonis; recteque ab Auctore Chronici Alex. recitari præfatio anno. In ea epistola Marcus inquit: Sed & multi ad me de illis (scilicet Christianis) retulerunt: quibus ego patris mei (Antonini Pii) Constitutionem (quæ nunc non extat) secutus respondi. Illud responsum ad nos non pervenit. Sed non dubito, quin tam illud, quam hæc Epistola a Melitone impetrata fuerint. Verum est, Eusebium lib. 4. cap. 16. recitata ea epistola dicere: Hæc quidem ita gesta esse Melito Ecclesia Sardiensis Episcopus, qui istis temporibus floruit, perspicue testatur in Apologetico illo longe utilissimo, quem ad Imperatorem Verum pro Religione nostra conscripsit. Ex quo sequi videtur, hanc Epistolam, non a Marco, sed ab Antonino datam; sicque ante annum CLXIX. quo Melito Apologiam suam emisit. At cum ex hujus Apologiae Fragmento jam laudato deducatur, nullum in favorem Christianorum edictum Marcum concessisse, antequam Melito illam eidem offerret, existimandum, Epistolam ad Commune Asia subjunctam postea fuisse libro Apologetico Melitonis, a quo obtenta fuerat, eamque Eusebium in fine ejusdem Apologetici, in qua tamen nulla ejus mentio, legisse, & Antonino Pio per errorem attribuisse, ut supra diximus.

Cr.

quoquam e loco voce tragica exclamaret. Vereamini, vereamini, quæ manifeste ipsi perpetratis, ea in innoxios referre; & quæ vobis ipsis & vestris insunt diis, ea illis attribuere, in quos ne tantilla quidem cadit pars scelerum tantorum. Mutamini, convertimini, respicite. Hæc & alia plura in eos Justinus.

XXII.

Quid Justinus iuste petat.

Tandem vero quid contenderet ab illis in fine libelli declarat his verbis: Quapropter vos rogamus, ut Senatusconsulto (prout vobis visum fuerit) scripto, libellum hic præmittatur: unde ab aliis etiam res nostræ cognosci, atque illi ipsi Christiani suspitione falsa liberari queant, qui præter suam ipsorum culpam suppliciiis obnoxii sunt; atque ut ad notitiam hominum ista perveniant, propterea quod in hominum natura notio honestatis & turpitudinis inest: tum autem nostra etiam causa, quos illitiam ignorant, quales ipsi Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

VI. Concilia Gentilium seminaria persecutio.

Cæterum Valefius in Notis Eusebianis in Epistolam ad Commune Asia erudite observavit, Commune Asiae aliter sumi in inscriptione Epistolæ, aliter in ipsa Epistola, ubi dicitur: Proposita Ephesi in publico conventu Asia. Nam in inscriptione usurpatur pro Concilio, seu pro Legatis, qui ex tota Asia Ephesum convenerant ad Sacra, Ludosque, in honorem Imperatorum. In loco autem laudato sumitur pro loco ipso, in quem conveniebant. Potest etiam sumi pro templo, quod Commune Asiae construxerat in honorem Romæ, & Augusti. Extat sane Nummus Claudii Imperatoris apud Trifitanum, in quo templum expressum est hoc titulo: COM. ASI. ROM. ET AUG. Quod templum Ephesi fuisse autumat Valefius, quo conveniebant omnes Asiae civitates, ad sacra pro salute Imperatoris, & populū Romani celebranda: eratque publici juris totius Asiae, utpote communi sumtu extructum. Ludi quoque eodem nomine dicebantur, unde de sacra, vel in plerali, nova; quorum mentio in Inscriptione Farnesiana, & in Marmoribus Arundelianis. Cæterum habuisse Asianos commune Concilium totius gentis, quo singulae civitates Legatos, seu Synedros mittebant, testatur Aristides in 4. Orat. Sacr. ubi ait, hoc Concilium in superiori Phrygia convenisse, id est, Apamea vel Synadis, vel aliqua alia urbe. Neque enim, quod jam Viris doctis annotatum, eodem semper in loco Commune Asiae fuit. De Ludis a Communi Asiae Ancyra celebratis, legenda epistola a Spanhemio V. C. ad Andream Morellium scripta, quæ extat in Specimine universæ rei nummarie antiquæ ab eodem Morellio V. C. composito, in qua plura de his similibus Ludis & Conciliis diligenter explicantur. Erant & in aliis Provinciis Populi Romani hujusmodi Concilia, ut v. g. Concilium Provinciae Africae, Concilium Byzacenorum, Concilium Tripolitanorum. In his non solum Curiales, sed omnium Ordinum & Collegiorum homines conveniebant: & decreta condere ac Legatos eligere consueverant, qui desideria totius Provinciae Imperatori remitterent, ut patet ex titulo Cod. Theod. De Legatis & Decretis Legionum; & Imperatores ad hæc Concilia sepe, si opus erat, rescribebant. Sic Lex 2. Cod. Theod. Quomodo munera civilia inducantur; directæ est ad Concilium Provinciae Africae, & Lex 3. e. guld. Cod. De inefficis testamento; ad Concilium

dicunt, damnare fœditates; atque ob id etiam, quod valedixerimus diis, qui ejus generis flagitia admiserunt, atque etiam nunc similia ab hominibus exposcunt. Atque illi utique se ipsos ipsi calculis suis condemnant, dum nos, quasi talia designantes, ad mortem, aut vincula, aut aliam ejusmodi pœnam damnant; ita ut jam non aliis eis opus sit quæstionibus. Ego vero etiam impiam atque erroneam in gente mea Simonianam desepxi disciplinam.

XXIII.

Libellum publici petiti Justinus.

Quod si vos hanc, edicto proposito, petitionem publicaveritis; nostrum fuerit, rem omnem omnibus clarius exponere & declarare: ut illi, quoad ejus fieri possit, respiciant, & mutati meliores reddantur; cujus unius rei gratia tantum, libellum hunc composuimus. Non sunt autem doctrinæ & præcepta nostra (si situm accedat judicium) turpia, sed omni hu-

Byzacenorum, ut observat Valefius in Notis ad Ammianum lib. 8. cap. 6. Qua de re legendus etiam Gothofredus in Commentario Codicis Theod. Commune itaque Asiae ad M. Aurelium Imp. adversus Christianos scripserat, ad quod is responderet, adversus eos non esse tumultuandum, cum in eis vocati mortem oppetero videantur pro Deo suo. Nam fuerit hæc Concilia variarum persecutionum adversus Christianos seminarium; cum, ut alibi diximus, plebs quoties ad publica spectacula conveniebat, quidquid libitum esset, vel a Præfide, vel ab Imperatore, junctis vocibus postularet. Nec potuit persecutio adversus Christianos M. Aurelio imperante non esse gravissima, ac diuturna; cum Quinquennialia & id genus festa, ideoque & varia spectacula, sæpius fuerint exhibita.

Dodwellus in Dissert. Cyprianica XI. quæ est de Paucitate Martyrum, loquens de secunda Justinus Apologia ait, videri primum hoc temporis excogitatum calumniam Majestatis, quod scilicet pergenium Cæsaris jurare nolent Christiani, nec statuas ejus adorare, sed nec eum Dominum saltem agnoscere, iisque artibus legi Polycarpum primum tentatum in Epistola Smyrnesium ad Philomelium apud Eusebium lib. 4. Historie. At eum morem jam in prima persecutione a Nerone excitata inductum fuisse, efficit ex epistola Plinii 97. libro, quæ est de causa Christianorum; ibi enim Plinius ad Trajanum scribit: Quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque annos, & imaginem tuam & Deorum simulacra venerati sunt: ii & Christo maledixerunt. Trajanus enim nullum edictum ad persequendos Christianos emisit; sed quæ a Nerone, & Domitiano jam lata, vim obtinere voluit. Quare sicut sub Traiano servatum, ut in Quinquennialibus & id genus festis adversus Christianos quasi Deorum contentiores se fieret, quemadmodum sub Nerone & Domitiano factum fuerat; ita etiam ut pergenium Cæsaris juraretur, ejusque imagines adorarentur, præceptum. Certe in Nummis Neronis apud Mediobarbum, modo legitur, GENIO AUG. modo, GENIO AUGUSTI, quod in Nummis ejus decessorum ab eodem Auctore productis non habetur. De juramento per genium Cæsaris variis in locis Annalium agit, quod ante Antoninum a Christianis postulatam non dedito.

VII. Calumniæ Majestatis.

humana sapientia longe superiora: su minus, Sotadiis certe quidem, & Philani- diis, & Saltatoriis, & Epicureis, aliis- que id genus poeticis institutionibus non similia: quarum & qui antea scripti sunt & qui nunc eduntur, libellos legere om- nibus est permissum. Ac desinemus jam verba facere; conmissi, quantum in nobis fuit, votisque omnibus precati, ut omnes ubique homines, qui ad veritatis perve- niant agnitionem, reperiantur digni. Hæc ex ipsius secunda Apologia Justinus, cu- jus idem qui supra Eusebius (a) alibi me- minit, sic dicens: Alter est autem qui se- cundam pro fide nostra continet defensionem: quem ejus Imperatoris, quem diximus, suc- cessori & gentili Antonino Vero, cujus in presentia prosequimur tempora, obtulit. Hæc Eusebius. Verum hæc omnia pro Christianis a Justino tunc scripta, in de- teriorem partem accepta sunt, quippe qui visus esset Rempublicam perturbare: quo malo cum dicat Julius Capitolinus (b) eam Marcum ipsum purgasse; plane significat, ejus sententia Justinum in car- cerem trudi jussim esse, eumque demum martyrium consummasse: de quo sequenti anno dicturi sumus.

(a) Euseb. l. 4. cap. 17.

(b) Jul. Ca- pit. in Mar- co.

XXIV. Persecutio incal- scit.

Hoc etiam persecutionis exordio, ali- quos ex Romano clero nobilitates esse martyrio, Acta S. Praxedis, quæ a S. Pastore habentur conscripta, docent his verbis: Post annos duos, & dies decem

& octo, facta est persecutio magna Chri- stianorum, ut traherentur ad idolorum culturam, & multi martyrio coronati sunt. Virgo Domini Praxedis, fervens Spiritu sancto, multos Christianos occultabat in eodem Titulo, quos cibo pascebat, & verbis hortabatur Spiritus sancti. Tunc vulgatum est Antonino Imperatori, quod conventus fieret in domo Praxedis. Quæ misit & tenuit multos, inter quos Sym- trium presbyterum cum aliis vigintiduo: quos sine interrogatione gladio puniri præ- cepit in eodem Titulo. Quorum corpora noctu beata Praxedis collegit, & sepe- livit in cœmeterio Priscille septimo Idus Junias. Tunc afflictione contristata beata Praxedis ingemuit, & oravit ad Domi- num, ut transfret ex hac vita. Cujus orationes & lacrymæ ad Dominum Je- sum Christum pervenerunt. Itaque post dies triginta quatuor, post predicto- rum martyrium migravit ad Dominum virgo sacrata, duodecimo Kalendas Au- gusti. Cujus corpus ego Pastor presbyter sepelivi juxta patrem suum in cœmeterio Priscille, Via Salaria, ubi florent hodie orationes sanctorum. Hucusque Pastor: qui & ipse post varias ærumnas, multosque labores persecutionis tempore exantlatos, in Domino quievit vigesima sexta Julii: idemque natalis dies, commemoratione annua repetendus fuit in Ecclesiasticis tabulis descriptus.

Praxedis officia er- ga Chri- stianos, & obitus.

I.

Centesimo sexagesimo quinto Christi Redemptoris anno Papirius Ælianus & Junius Pastor Consulatum adierunt. Quo tempore, ingravescente nuper excitata (ut dictum est) in Christianos persecutione, furente populo, magistratibus conspiran- tibus; cum (ut supra memoravimus) id eam compescendam Justinus philosophus scripisset pro Christiana religione egre- giam orationem ad eosdem Imperatores, promeruit pro mercede martyrium: quod quidem non modo Latinorum, sed & Græcorum antiquis monumentis Ecclesia- sticis consignatum reperitur; in horum enim Menologio Kalendis Junii recense- tur ejus martyrium sub Rustico Præfecto una cum sociis Caritone, Caritina, Evel- pisto, Hierace, Peone, & Valeriano, seu Liberiano. Extant horum Acta, at- que illa ipsa (ut apparet) quæ a No- tariis exceptoribus publicæ sunt commen- data memoriæ: quæ Epiphanius (c) visus est cognovisse, dum (ut in eisdem Actis etiam legitur) sub Rustico Urbis Præ- fecto eum subisse martyrium tradit: licet apud eundem auctorem error irre-

Justini marty- rium & sociorum.

(c) Epiph. hares. 46.

perit, dum Justini martyrium sub Hadriano ponitur. Haud enim potuit in- iis errasse Epiphanius, quem non lauit, eundem Justinum ad Antoninum Pium, Hadriani successorem, scripsisse pro Chri- stianis defensionem. Cum igitur ma- gno Dei beneficio eadem celeberrimi vi- ri & sociorum Acta martyrii fuerint in hanc diem integre conservata; quod bre- via sint, ac proinde fideliora, hic ea intexere operæpretium duximus. Sunt autem hujusmodi, omnia apposita præfa- tione ab auctore qui ea descripsit.

Comprehensi (d) Justinus & qui cum illo erant, adducti sunt ad Urbis Præfec- tum Rusticum nomine. Quibus ante tri- bunal constitutis, Rusticus Præfex dixit Justinus: Age, esto diis obediens, & Im- peratoris edictis. Illi autem Justinus re- spondit: Nemo unquam reprehendi aut con- demnari poterit, qui Salvatoris nostri Jesu Christi præceptis obedierit. Tum Ru- sticus Præfex: In cujusnam (inquit) eruditionis ac disciplinarum genere versa- ris? Cui Justinus: Omnium disciplina- rum genus discere conatus sum, omnemque

II. (d) Apud Metaphr. die 1. Ju- nii Lipom. & Sur. eo- dem die. Acta Ju- stini Mar- tyris & so- ciorum.

eruditionem expertus: postremo vero Chri- stianorum disciplina ad hæc, quamvis illa non placeat iis qui false opinionis errore ducuntur: proficetur hæc ipsa idem Ju- stinus in exordio sui cum Tryphone dia- logi. Tum Rusticus dixit: Illane, mi- serrime, eruditione delectaris? Maxime, inquit Justinus: quoniam recto cum dog- mate Christianos ipsos sequor. At Præ- fectus: Qualem est istud dogma? Re- spondit Justinus: Rectum dogma, quod Christiani homines cum pietate servamus, hoc est, Ut unum Deum existimemus fa- ctorem atque creatorem omnium quæ vi- dentur, quæque corporeis oculis non cer- nuntur, & Dominum nostrum Jesum Chri- stum Dei filium confiteamur, olim a Pro- phetis prænuntiatum, qui & humani ge- neris iudex venturus est Salvator, præ- ceo & magister iis qui ab illo bene didi- cerint. Ego quidem, ut homo, imbecillis sum & longe minor, quam ut de infinita illius deitate aliquid magnum dicere pos- sim. Prophetarum hoc munus esse fateor: illi enim hujus ipsius, quem Filium Dei dixi, in orbem terrarum adventum multis antea sæculis divinitus prædixerunt.

III.

Quæsit Præfex, quem in locum Christiani convenirent. Cui respondit Ju- stinus, eo unumquemque convenire, quo vellet ac posset: An (inquit) existimas omnes nos in eundem locum convenire so- Ann. Eccl. Tom. II.

litos? Minime res ita se habet: quoniam Christianorum Deus loco non circumscribitur: sed cum indivisibilis sit, calum & ter- ram implet, atque ubique a Fidelibus adoratur, & ejus gloria collaudatur. Tunc Præfex: Age (inquit) dicas, quem in locum conveniatis, & discipulos tuos congreges. Respondit Justinus: Ego prope domum Martii cujusdam, ad Balne- um cognomento Timothinum, hætenus man- si. Veni autem in urbem Romam secundo; neque alium quempiam locum, nisi quem dixi, cognosco. Ac si quis ad me venire voluit, communicavi cum illo veritatis doctrinam: hæc ipse. Porro Timotheus Therma eadem & Novati dictæ reperire- untur, positæ a S. Rufo & P. Victore in Viminali: Timotheus enim & Nova- tus (ut dictum est) germani erant, Pu- dentis Senatoris filii: extantque usque hodie earundem Thermarum vestigia; su- perque Titulus Pastoris (de quo superius locuti sumus) erectus permanet. Pa- tebat Pudentis Senatoris domus (ut a- lias meminimus) ab initio Petri Romam adventus hospitio Christianorum. Cum igitur se in Urbem iterum venientem fem- per ad Balneum Timothinum divertisse Justinus tradit, plane significat, se excep- tum hospitio a Novato atque Timotheo fratribus, eorumque fororibus Pudentiana atque Praxede, nobili revera atque præ- F f 2 ci-

Therma Timothi- næ hospiti- um Chri- stianorum.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5656.

SÆC. II. 4. C. D. 12. P. 11. April. Indict. 1.

Anno Ur- bis 916. JESU CHRISTI 165. secund. Baronium 165.

Olymp. 235. an. 3. A.C. 165.

SOTERIS PAPÆ 3.

M. AURELI ET L. VERI IMPP. 3.

I. Consules. II. Quin- quennalia M. Aurelii Cesaris.

[I] Num. I. ad X. Coss. L. Papirius Ælianus, & Junius Pastor. Quinta Quinquennalia Imperii Cæsarei M. Aurelii, indeque persecutio adversus Christianos au- cta. Auctor enim Chronici Alexandrini sub hu- jus anni Consulibus ait: CXXXIII. anno post Christi in calum profectioem maximis in Asia in Chri- stianos motis tumultibus, multi pro Christo occu- buere Martyres. Tum Divi Polycarpi martyrio

longe post hunc annum facta, enarrato addit: Plurimi quoque Celtarum & Galatarum tunc ulti- mo supplicio pro Christo afflicti sunt. Hujus Chroni- ci Auctor mortem Christi anno Eræ Christianæ tricesimo consignat. Quare annus CXXXIII. post Christi mortem, anno currenti absolvitur. Pau- lus Orosius lib. 7. cap. 9. de M. Aurelio loquens ait: In diebus Partici belli persecutiones Christia- norum quarta jam post Nevonem vice, in Asia & in Gallia graves præcepto ejus extiterunt, multique Sanctorum martyrio coronati sunt. Ubi tamen uter- que variis annis gesta uno tenore recitat.

Auctor Chronici Alexandrini sancti Justinus martyrium Orfito & Pudente Coss. id est, anno CLXV. refert, cujus verba superiori anno num. II. retuli. Quare cum nullus alius Auctor alium martyrii ejus annum exhibeat, illud ad annum CLXV. revocandum. De ejus scriptis legendus Labbeus in Dissert. de Scriptoribus Ecclesiast. ubi tamen varia habet, quæ ex dictis corrigenda sunt.

III. Marty- rium S. Justinus.

Baron. n. 1. & seq.

NOTÆ [I] Coss. L. Papirius Ælianus, & Junius Pastor. Nomina Papirii, & Junii in vetustis monumentis non visuntur, quare ex ingenio ea Pagius addidit. Gruterus pag. CXXVI.

L. ÆLIANO ET PASTORE

Q. Q. COS

In epistola Cuperi ad Fastos Almovenii n. IV. legitur.

M. AURELIO. ET. L. AELIANO. COS

Habetur hæc & apud Reinesium pag. 218. & 234. sed longe aliter. Itaque incertum cui anno hujusmodi consulum par alligari debeat. Fasti Idatiani: L. Æliano & Pastore. Vindebonens: Lo- liano & Pastore. Properi Chronicon: Lolliano & Pastore.

cipua in Urbe Christiana familia: quippe qui omnes se suaque pietatis officis manciparant. Porro Timotheum his prope diebus ex humanis fuisse sublatum, litteræ Pii Papæ ad Justum Episcopum Vienneensem, de quibus dicemus anno sequenti, significant.

IV. Justinus & sociorum confesso.

Sed ad initam a Præfecto cum Justino quæstionem redeamus. Ergo Christianus es tu? inquit Rusticus. At Justinus: Maxime, Christianus ego sum. Tunc Præfectus dixit Charitoni: An & tu Christianus es? Cui Chariton: Christianus ego sum, Deo ipso iuvante. Quæsvit Rusticus a Charitina muliere, num & ipsa Christi fidem sequeretur. Cui respondit illa, se quoque, Deo dante, Christianam esse. Tunc Rusticus dixit Evelpisto: Tu vero quisnam es? Qui respondit: Servus quidem Casaris sum, sed Christianus, a Christo ipso libertate donatus, & illius beneficio atque gratia ejusdem spei, cujus & isti sunt quos vides, participo factus. Post hæc Præfectus quæsvit ab Hierace, num & ipse Christianus esset. Cui Hierax dixit: Certe Christianus & ego sum: eundem enim Deum colo & adoro. At (inquit Præfectus) Christianos vos fecit Justinus? Ego (inquit Hierax) fui, & ero Christianus. Stans autem & Peon dixit: Ego quoque sum Christianus. Et quisnam (inquit Præfectus) te docuit? Respondit ille: A parentibus bonam hanc confessionem ego accepi. Post hunc Evelpistus dixit: Et ego quidem Justinus sermones magna cum voluptate audiebam: sed a parentibus tamen & ipse Christianus esse didici. Tunc Præfectus: Ubinam parentes tui sunt? In Cappadocia, inquit Evelpistus. Quæsvit Præfectus & ab Hierace, ubinam gentium essent parentes ejus. Cui respondit Hierax: Verus pater noster Christus est, & mater fides, qua in ipsum credimus: terreni vero parentes mei mortui sunt. Caterum ego ab Iconio Phrygiæ* abstractus huc veni. Quæsvit Præfectus a Liberiano, quidnam & ipse diceret; num Christianus esset, atque in deos impius? Cui Liberianus: Et ego (inquit) Christianus sum: colo enim & adoro solum Deum verum.

* al. P. Iconio Phrygiæ* abstractus huc veni.

V.

Tunc Præfectus, conversus ad Justinum, dixit: Audi tu qui eloquens esse diceris, & putas te veram disciplinam tenere: Si a capite per totum corpus flagellis caesus fueris, persuasum ne habes fore ut in calum ascendas? Cui Justinus: Spero (inquit) me habiturum quod habent qui Christi dogmata servaverint, si hæc ipsa, que dicitis, perpeffus fuero. Scio enim, omnibus, qui sic vixerint, divinam gratiam conservari, quoad totus mundus consummeur. Ad hæc Præfectus Rusticus: Ergo futurum opinaris, ut in calos ascendas, mercedem aliquam recepturus? Non

Justiniconstans Fides.

opinor (inquit Justinus) sed scio & hoc tam certum habeo, ut nihil dubitem. Rusticus dixit: Veniamus deinceps ad id quod propositum est, & nos urget. Convenite simul, & uno eodemque animo diis sacrificare. Ad hæc Justinus: Nemo (inquit) qui recta sentiat, pietatem deserit, ut in errorem atque impietatem delabatur. Præfectus Rusticus dixit: Nisi jussis nostris parere volueritis, cruciatus sine ulla misericordia patiemini. Justinus autem: Maxime nos in veris habemus, propter Dominum nostrum Jesum Christum cruciatus perpeti, ac salvari: hoc enim nobis salutem & fiduciam conciliabit ante ejusdem Domini & Salvatoris nostri terribile illud tribunal, cui totus mundus divino jussu assistet. Idem & reliqui martyres dixerunt, hoc addentes: Fac cito quod vis: nos enim Christiani sumus, & idolis non sacrificamus.

Hæc audiens Præfectus, talem sententiam pronuntiavit: Qui diis sacrificare, & imperatoris edicto parere noluerunt, flagello caesi, ad capitalem penam abducantur, quemadmodum leges præcipiunt. Itaque sancti martyres, Deum collaudantes, ad consuetum locum perducti, post verbera securi percussi sunt, & in Salvatoris confessione martyrium consummarunt. Post hæc quidam Fideles clam illorum corpora sustulerunt, & in loco idoneo illa condiderunt. Hactenus Acta Justinus & sociorum quam emendatissime ex Græco codice redidit. At licet Justinus natalis diverso die a Græcis, quam a Latinis, adscriptus tabulis Ecclesiasticis habeatur (quod plurimis ex causis accidere in aliis multis, diximus in Notationibus nostris ad Romanum Martyrologium) tamen si non aliunde, ex nomine saltem Præfecti ab Epiphania æque prodito, unum eundemque esse, nullus jure poterit dubitare. Quod si is qui ambigam de locis tulit sententiam, citatum Epiphania locum exploratum habuisset, nulla mentem ejus dubitatio penitus incesisset. De ejus martyrio idem Epiphanius (a) agens, ait eum subuisse martyrium in consistente ac maturatione ætate, cum esset annorum triginta: sed suspicor in numerum mendum irrepisse: nam ex iis, que ipse Justinus scribit in dialogo cum Triphoné, hæc eum ætate majorem fuisse, conjici posse videtur.

VI. Sententia Judicis in Justinum ac socios.

(a) Epiph. hares. 46.

Quod vero pertinet ad nobilis ingenii lucubrationes, eas recenset Eusebius (b), sic dicens: Hic Justinus multa sane & præclara sui ingenii sacrarum litterarum cognitione accurate informati, & in iisdem valde diligenter exercitati, monumenta nobis reliquit, eaque certe plena utilitatis & commodi cujusque generis. Ad que mittemus studiosos quosque, simulatque ex illis ea tantummodo, que ad nostram notitiam pervenerunt, ad legentium utilitatem

VII. (b) Euseb. l. 4. cap. 17.

Libri a Justiniano scripti.

rem percensuerimus. Est unus quidem illius liber Antonino cognomento Pio, liberis ejus, & Senatui Romano dicatus, qui nostra religionis & institutorum propugnationem complectitur: alter autem, qui secundam pro fide nostra continet Apologiam, quem ejus Imperatoris, quem dicimus, successoris & gentili Antonino Vero, cujus tempora in presentia prosequimur, obtulit: alter item liber contra Gentiles ab eo editus, in quo ubi de multis rebus, que tum apud nos, tum apud Gentiles Philosophos quæri solebant, longum sermonem habuit, tandem de demonum natura differit, que jam oratione explicare non opus est. Aliud præterea ejus opus contra Gentiles scriptum in manus nostras pervenit, quod Elenchum inscripsit. Et præter ista, est aliud de Dei monarchia, quam non solum testimoniis ex sacris litteris que apud nos sunt, sed etiam ex Gentilium libris petitis firme comprobatur. Aliud, cujus inscriptionem fecit, Psalterium. Alius porro de Anima commentarius, in quo variis positis quæstionibus de argumento quod instituit, Græcorum philosophorum opiniones citat: quibus tum se respondurum, tum feram ipsius sententiam alio libro separatim in idem argumentum scripto explanaturum pollicetur. Disputationem præterea adversus Judæos contexuit, quam in urbe Epheso cum Tryphone, Hebræorum id temporis facile præstantissimo, habuerat: in qua non solum qua ratione divina gratia ipsum ad vera fidei doctrinam impulisset, sed etiam quam ardenti studio antea in philosophorum disciplinas se insnuasset, & quantum denique studium operamque in veritate accuratissime peruestiganda posuisset, perspicue docet. In eodem etiam libro narrat de Judæis, quo pacto insidias ad Christi doctrinam oppugnandam comparavissent: & paulo post: Scribit in eo præterea, quo modo ad sua ipsius tempora domus prophetia in Ecclesia elucere. Meminit item Joannis Apocalypseos, eamque Apostoli esse fere affirmat: ait denique: Ejus scripta tanti estimabantur a veteribus tamque videbantur probata, ut Irenæus ejus libenter citet testimonia: nimirum ex libro ab eo scripto contra Marcionem.

VIII.

Hæc cum recensent Eusebii scripta. Alii Justinus, addendus his est commentarius (a) Euseb. l. 4. cap. 10. psisse, ipse in oratione ad Antoninum auctor testatur: cujus tamen idem Eusebius (b) Hieron. de Strip. (a) alibi, & S. Hieronymus (b) mensino.

PAGIUS

Ad num. X. Alexandrini persuasum habuere, Papa nomen Alexandria Episcopi primum datum, & a populo Aegyptiaco usurpatum; ac ab illis ad Romanos Pontifices devolutum, ut tradunt Georgius Homaius & Abulacrus Habbas-morus de des apud Echelenem. Quare autem hic titulus Pape no. Heracla potissimum, ut ipsi supponunt, attribuitur.

minerunt. Feruntur ejusdem auctoris alii quoque commentarii, nempe ille, cujus est titulus, Eversio quorundam dogmatum Aristotelicorum; alius, cujus hæc est inscriptio, Christianarum ad Græcos quæstionum, & Græcarum responsum, earumque consutatio: & alius qui de recta fide & sancta consubstantiali Trinitate tractatum habet. Insuper epistola parænetica ad Zenam & Serenum de vita Christiana. Tradunt (c) eum etiam in Apocalypsim scripsisse volumen. Quæ vero ex his, que nec Eusebius novit, legitima sint, quæve spuria vel ambigua, haud est presentis negotii prolixas nimis hic acervare quæstiones. Quod ad Justinus purgationem spectat de millenarii opinione, ne eadem cogamur sæpe repetere, consule quæ dicta sunt superius, cum actum est de Papia.

Sed illud a Justino dictum, quod Novatores in calumniam vertunt, non possumus dissimulare. Cum enim in epistola ad Zenam & Serenum de vita Christiana, ipso sui exordio hæc dicat: De quorundam, prout eorum fert præsumptio, institutione & disciplina, sed præter rationem suscepta illa & inutili, juxta traditionem hominum, quasi hereditario ab eis jure occupata, persimilia Pharisæis facientibus & sentientibus, in epistola ad Papam perquam diligenter & accurate differui, &c. Cum, inquam, dicat Justinus se scripsisse ad Papam de iis qui corrumperent disciplinam Ecclesiasticam, traditionibus hominum intendentes: mox velut opportuna quadam nacta occasione, Catholica & Apostolica Ecclesie perduelles abutentes tanti martyris sententia, phanaticæ absque ulla penitus ratione conclamant illud Pharisæorum infelix elogium: Quid adhuc egemus testibus? vos audistis blasphemiam; nimirum scripsisse Justinum ad Papam, nempe ad ipsum Romanum Pontificem, de corrupta Romana Ecclesie disciplina, convulsis jam in eadem traditionibus Apostolicis, hominumque statutis subinductis. Sinite, quæso, continete clamores, & a plausu paululum miseri abstinete manus: amice, rogo, res agatur sine fuco & fallaciis, more Christianorum.

IX. Calumnia Novatorum ex Justinis verbis.

Unde, dicatis velim, vobis innotuit, si Papæ nomen olim commune erat omnibus Episcopis (ut abunde notavimus in Romano Martyrologio, ad quæ vos provococo) quod Justinus ad Papam scribens,

X. Arguuntur in scitiam & nequitiam Novatores.

butus fuerit, hanc historiam excogitarunt, populum nempe discrimen illud inter Aegypti Episcopos nuper ab Heracla institutos, & Alexandrinorum Patriarcham animadvertisse, ut postea vulgarem Episcopum Abba, Patriarcham Papam, id est, avum, appellarent; quoniam ipsi Episcopi Patriarcham Abbam vocarent. Sed, ut observat

bens, ad Romanum Episcopum potius, quam ad alios, epistolam illam scripserit? cum praesertim & Papae nomen penes Graecos interdum contigerit esse proprium viri alicujus, & non dignitatis: nam celebrant illi nobilem martyrem in Lycaonia, Papam nomine, qui ex Menologio relatus est nuper in Romanum Martyrologium. Sed esto (quod contentis) ad ipsum Romanum Pontificem scripserit eam Iustinus epistolam: non tamen probare potestis, eam pravitatem in Ecclesiam Romanam irrepsisse: nam quod eius muneris esset non tantum Ecclesiae Romanae prospicere, sed omnibus ubique positis, quae alibi a recto traditionum tramite declinassent, ejus vigilantiae & potestatis erat in pristinum restituere. Sed etsi (ut hoc quoque liberaliter concedamus) velimus eum intellexisse de his quae Romae agerentur: cum ex his quae dicta sunt atque dicuntur, constet diversarum sectarum haereticos in Urbem adventasse; quid, quae, tam novum mirumque esset, Iustinum litteris admonuisse Pontificem, ut eos caveret, & salutis gregis sui consulere?

XI. Ecclesiae Rom. Juris integritas.

At vero non patitur veritas se sinuosis hisce circumduci ambagibus: quare de fidelis ad tuta Apostolicarum traditionum in Ecclesia Romana observantia atque custodia sincerissimus ac dignissimus testis S. Irenaeus accedat: qui cum in suis scriptis Eleutheri Papae meminerit, constat certe post obitum Iustini martyris illum commentarium conscripsisse. Ipse enim quid de Romanae Ecclesiae semper servata integritate, his verbis alia occasione saepius recitatis, & nunc necessario repetendis testetur, audiamus. Agens siquidem de Apostolorum traditionibus, in omnes ab eis institutas Ecclesias per successiones Episcoporum delapsis ad postereros, haec (b) ait: Sed quoniam valde longum est, in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones: maxi-

(b) Iren. l. 3. cap. 3. 4.

PAGIUS

vat Pearsonius in prima parte Vindictarum Epistoliarum S. Ignatii cap. ultimo, omnia haec falsa futiliaque. Vox enim παπας nunquam avum significavit, sed patrem, ut pluribus ipse demonstrat, eratque haec liberorum ab ipsa Linguae Graecae origine blanda appellatio patri data, & posteriores Graeci eandem appellationem etiam illis tribuerunt, quos quasi patrum loco habemus, ut videre est apud Scholiasten Homeri. Et juniores senioribus tamquam filii parentibus titulum hunc dabant; & ubi aetati dignitas aliqua accessit, titulus venerationis habebatur, ut videre est apud Suidam. Sub hac venerationis nota παπας a Graecis, Papa a Latinis Primavae Ecclesiae temporibus attribuebatur Episcopis, quos spiritualium patrum loco habuerunt. Sed nulla hic avi, nulla patris patrum notio. Quod secundo apparet ex eo quod titulus ille eodem aeo, quo de Heracla usurpatus est, aliis Episcopis, quam Patriarchis communis erat. Clerus Roma-

ma, & antiquissima, & omnibus cognita, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo fundata & constituta Ecclesiae, eam quam habet ab Apostolis iraditionem & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cecitatem & malam sententiam, praeterquam oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam, propter principalem auctoritatem, necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique Fideles, in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea quae ab Apostolis est traditio. Haec Irenaeus; qui & inferius appellat eam, Dives depositorium Apostolicarum traditionum. His igitur clara luce tam patenti testimonio & irrefragabili auctoritate monstratis, erubescat necesse est caeca praesumptio, dum, quamcumque captans occasionem, nodum in scirpo quaerit, ut Romanam Ecclesiam calumniose dilaceret, ac contumeliose proscindat. At jam quae reliqua sunt de Iustino, prosequamur.

Reliquit inter alios disciplinae suae alumnos Iustinus Tatianum, fide Christiana & eruditione praclarum: qui Romae agens, egregiam praestantis ingenii feturam edidit, librum nimirum adversus Graecos, nempe Gentiles, & alia scriptorum monumenta: de quo haec Eusebius (c): Tatianus, vir plane cum primo aetatis suae tempore Graecis disciplinis deditus, tum in isdem postea non exiguum gloriae amplitudinem assecutus, qui quidem plurima monumenta scriptis prodita post se reliquit, in libro, quem contra Gentiles componebat, haec fere commemorat, &c. De eodem quoque volumine haec magna cum laude Sanctus Hieronymus: Tatianus infinita scripsit volumina, e quibus unum contra Gentes florentissimum extat liber, quae inter omnia opera ejus fertur insignis: extat

XII. De Tatiano Iustini discipulo.

(c) Euseb. l. 4. c. 23.

nus ad Clerum Carthaginensem: Didicimus secessisse benedictum Papam Cyprianum a Clementino Subdiacono. Hieronymus in epistola ad Theophilum data Anastasium Papam appellat, alioque etiam eodem nomine indigitat. Ita reliqui ejusdem aevi nomen Papa cuilibet Episcopo tribuebant. Denique usitatum hunc titulum ante Dionysium & Heraclam docet nos Tertullianus lib. de Pudicitia cap. 13, ubi de Episcopo Romano ait: In eum hominis exitum, quantum poter misericordiae illecebris bonus pastor, & benedictus Papa concionaris. Cum igitur vox Papa nunquam avum significet, sed omnibus Episcopis semper tributa fuerit, & primo quidem Episcopo Romano, quam Alexandrino, inania sunt omnia, quae ab Alexandrinis conficta.

M. Aurelius Imperator Lucillam filiam suam Lucio Vero nupturam medio belli tempore Brundisium usque deduxit, ut narrat Capitolinus in Marco cap. 9, qui in Vero Imperatore ait: Ad

V. Lucilla nubit L. Vero Imp.

(a) Orig. contr. Cels. l. 1.

XIII. Quomodo Tatianus factus sit Christianus.

tatis, cujus hoc est exordium: Non decet nos, o Graeci, odio tanto prosequi barbaros, & ipsorum placitis invidere: quod enim apud vos studium non a barbaris traxit originem? &c. Meminit Origenes eisdem Tatiani lucubrationis his verbis (a): Extat Tatiani junioris oratio apud Graecos etiam habita, in qua scite admundum & abunde historici omnes explicantur, qui de Judaeorum & Moysi antiquitate conscripserint.

Quomodo autem ipse Christianam fidem sit assecutus, eodem commentario declarat: cumque tamen primo, cur averfatus esset Gentilium superstitionem, rationem exactissime reddidisset, haec demum ait: Cum diligenter circumspicerem, in libros quosdam barbaros incidere mihi contigit, antiquiores multo quam Graecorum philosophia, si spectes aetatem; & angustiores, si illorum errores. His ergo fidem adhibui, quod stylus non est phaleratus, nec ulla scriptorum affectatio, & sermo nusquam obscurus, futurorum item eventuum praenotione, & magnitudine promissionum, & quod unum universorum monarcham starent, impulsus. Itaque mente mea divinitus edocta, intellexi, &c. & post multa de sua peregrinatione ante Christianam fidem suscepta: Haec quidem non aliunde audita narravi, qui magnam terrae partem peragravi, & vestra studia professus sum, tum artes & inventiones multas exercui, & tandem Romae versatus, varias a vobis illuc delatas stanzas aspexi. Ne quis me putet (quod plerique solent) alienis opinionibus niti: verum omnia illa,

PAGIUS

Euphratem impulsit Comitum suorum secundo profectus est. Ephesum etiam rediit, ubi Lucillam uxorem, missam a patre Marco susceperat. Quod hoc anno contigisse, Numismata Licii Veri apud Mediobarbum pag. 234. demonstrant. In averfa parte unius legitur: T. R. P. III. COS. II. PROFECTIO AUG. S. C. Vistur Imperator eques, tribus subsequentibus militibus, & uno praecunte, dextera hastam, sinistra clypeum gerente. In postica alterius habetur: T. R. P. III. COS. II. FORT. RED. Repraesentatur Fortuna sedens, dextera temonem, sinistra cornucopiae tenens. Fortunae enim Reduci sacrificatum, cum ad aliquam expeditionem Imperatores proficiscerentur, aut longum aliquod iter suscipiebant. In averfa parte alterius Nummi legitur: FELICITATI AUG. T. R. P. III. COS. II.

quorum oculatus testis sum, conscribere instituo. Vale igitur dixi Romanorum constantia, Athenensium frigido sermone, & dissentientibus illorum studiis; & barbaricam nostram philosophiam complexus sum: ac demum sic perorat: Haec vobis, o Graeci, Tatianus, ego barbarae philosophiae sectator composui, natus apud Assyrios, & vestris primum studiis imbutus, deinde vero illis quae fovere me profiteor. In posterum vero, quoniam Deum & opera ejus agnosco, firma mihi & numquam neganda remanente divina institutione, paratum me vobis ad examinanda mea dogmata praebere. Hucusque Tatianus felicissimus in hanc diem.

Postquam vero Iustinus, quem non ut magistrum modo ac monitorem, sed ut parentem reverebatur, martyrio vitam finivit; miser pennis inanis elacionis subvectus, e summo fastigio in inum impietatis barathrum sese praecipitem dedit, adeo ut auctor fuerit haereticis Encratitarum: quam intra parietes domesticos coalescentem, innotuisse tandem anno duodecimo ejusdem Imperatoris M. Aurelii, tradit Eusebius in Chronico: sed agemus de ea suo loco.

Hoc eodem anno, cum Celadion Episcopus Alexandrinus sedisset annos quatuordecim, ex hac vita migrans, successorem habuit Agrippam, qui eidem sedi praesuit annis duodecim. Haec Eusebius (b) in historia, licet in Chronico numerus annorum ejus ultra annos quatuor lapsus esse legatur.

XIV. Tatianus a ceteris defecit.

XV. Agrippa Episcopus Alexandrinus.

Anno

S. C. Praetoria navis exhibetur. Quare mari iter illud factum. Ex anno, quo haec nuptiae celebratae, belli Parthici chronologia non parum obscura aliquam lucem accipit.

Ad num. XV. Quia Praesulum Alexandrinorum frequens in posterum mentio occurret, eorum series Chronologica, quantum accuratius fieri poterit, deinceps ordinanda. Baronius Celadionis Episcopi Alexandrini mortem cum Eusebio in Chronico hoc anno recitat: & tamen Eusebius in Historia lib. 4. cap. 19. scribit: Apud Alexandriam cum Celadion per annos quatuordecim Ecclesiae praesisset, Agrippinus sedem ejus obtinuit. Quando vero Chronicon ab Historia dissentit, parum de eo curandum; cum Eusebius in ea priorem opinionem damnet.

VI. Celadionis Episc. Alex. obitus.

JESU CHRISTI ANNUS 166.

PII PAP. ANNUS 9.

M. AUR. & L. VER. IMPP. ANNUS 4.

I. Anno Redemptoris nostri centesimo sexagesimo sexto, Julius Macrinus & Cornelius Celsus Consules creati sunt, cum Pius Papa annum in sede sua ageret nonum, qui postremum praedit: quo ipse priorem hanc perbreve epistolam scripsit ad Justum postea Episcopum Viennensem, his scilicet verbis (a): Pius Episcopus Romanus fratri Justo Episcopo * Antequam Roma exiisses, soror nostra Euprepia (si bene recordaris) Titulum domus suae pauperibus assignavit, ubi nunc cum pauperibus nostris commorantes, Missas agimus. De te autem superbeate, postquam ad Senatoriam Urbem Viennensem perrexisti, quid factum sit, nosse cupimus; & ut sementem Evangelii jam sparseris, audire multum desideramus. Presbyteri illi, qui ab Apostolis educati usque ad nos pervenerunt, cum quibus simul verbum fidei partiti sumus, a Domino vocati, in cubilibus aeternis clausi tenentur. Sanctus Timotheus & Marcus per bonum certamen transferunt. Vide frater, ut illos imiteris sequendo, ne vinculis mundi illigeris. Festina palmam perseverabilem cum sanctis Apostolis tenere, quam per multas passiones Paulus suscepit, & Petrus, cui crux charitatem Christi tollere non potuit. Salutant te Soter & Eleutherus, digni presbyteri. Saluta fratres qui tecum vivunt in Domino, Cerinthus primarcha satanae, multos averit a fide. Gratia Christi habitet in corde

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5657. SÆC. II. Anno Urbis 917. Olymp. 235. an. 4. A.C. 164. SÆC. II. Anno Urbis 917. Olymp. 235. an. 4. A.C. 164. JESU CHRISTI 164. secund. Baronium 166. SOTERIS PAPÆ 4.

NOTÆ [1] Off. M. Nonius Macrinus, & Celsus. Nomina & prænomen horum consulum sunt: M. Pompeius Macrinus, & P. Juventius Celsus. Ea eruit Fabrettus pag. 507. & 508. ex figlina, in qua M. PONPEIO. MACRI P. JUVENT. CELS. COS

Exstat nunc laterculus iste in ædibus Capitolinis. Vetus lapide effossus A. D. 1735. in agro Tiburtino in prædio collegii Societatis Jesu, a curante Illustrissimo Præsule Alexandro Furicito, inter ejus domesticas inscriptiones adfervatur.

MATTUCIAE. L. F. POMPEIO MACRINO COS.

Norifus in epistola consulari ad hunc annum, postquam Panunii errores de horum consulum nominibus e vetustis marmoribus prave excerptis detexit, Macrini & Celsi cognomina retinenda esse docet, quousque eorum familiae e vetustis monumentis appareant. Bono fato, & Fabretti figlinae, & lapis in agro Tiburtino nuper repertus, horum familias nobis demonstrarunt. Facti Idaziani, & ceteri; Macrino & Celfo.

(*) Exstat 20. x. Biblioth. sancti. * Presbytero Epistola Pii Papae ad Justum.

tuo. Hucusque prior ad Justum Pii epistola. Porro Timotheum, cujus nunciat exitum, quem una cum aliis Apostolis verfatum esse tradit, illum ipsum putamus Timotheum germanum Novati, fratrem Pudentianæ & Praxedis, filium vero Pudentis Senatoris atque Priscillæ, de quo superius sæpe facta est mentio. Quem cum dicat passum esse cum Marco, haud dubium est illos eosdem esse, quorum in antiquis Ecclesiasticis tabulis adscriptus habetur natalis dies vigesima quarta Martii, his verbis: Romæ natalis sanctorum martyrum Marci & Timothei, qui sub Antonino Imperatore martyrio coronati sunt. Porro Marcum Aurelium dictum quoque esse Antoninum, ex iis quæ nuper diximus, satis liquet. Cerinthum vero, quem primarcham satanae nominat, quemque Apostolorum temporibus innotuisse diximus, haud quis mirari debet in hanc utque diem fuisse superstitem: nam & Polycarpus Smyrnæ Episcopus, quem familiaritate & notitia conjunctum Apostolis tradit Eusebius (b), adhuc his temporibus superstes erat: quinimmo & viribus validus sub Aniceto Pii successore (ut suo loco dicemus) Romam se contulit. Vixisse etiam Hermam Pauli discipulum his diebus, superius dictum est: ut non adeo prodigiosum videri debeat, si Cerinthus adhuc in humanis esset: quod utique firmitus erit, si confenserimus (c) Iren. l. 1. c. 25.

Timotheus & Marcus martyres.

(b) Euseb. l. 3. c. 30.

(c) Iren. l. 1. c. 25.

M. AURELI. ET L. VERI IMPP. 4.

[1] A. D. num. I. Coss. M. Nonius Macrinus, & Celsus, ut ostendit Card. Norifus in Epistola Consulari adversus Onuphrium, qui C. Julium Macrinum proponit, quem Baronius secutus est. Sed Inscriptio, ex qua id deducit Onuphrius, corrupta depravataque, ut doctus Card. Norifus laudatus.

I Consules.

CHRISTY 166.

PII PAP. 9.

M. AUR. & L. VER. IMPP. 4.

Irenæo Tertullianoque (a), dicentibus, post Carpocratem hæreses docuisse Cerinthum. Verum quod dicit, multos a Cerintho satanae primarcha averfos a fide: non viventem Cerinthum, sed ejus adhuc grassantem hæresim, ac multos avertentem a fide, significare voluisse, videri potest: satis enim a Cerintho seducti dici poterant, quos a recto fidei instituto ipsa ejus hæresis pervertisset. Sed describamus & hic ejusdem Pii posteriori epistolam ad eundem Justum, Viennensem jam factum Episcopum: quam sequenti anno, paulo ante suum obitum, datam esse, ex ipsa apparet, quæ est hujusmodi. Pius Episcopus Romanus fratri Justo Episcopo S. Attalus epistolam martyrum portans ad nos venit, gaudium nobis inestimabile faciens de triumpho eorum: qui dixit nobis, sanctum Verum, collegam nostrum, victorem de mundi principe triumphasse. Tu vero apud Senatoriam urbem Viennensem ejus loco a fratribus constitutus, & colobio Episcoporum vestitus, vide ut ministerium, quod accepisti, in Domino impleas. Cura autem sanctorum martyrum corpora, sicut membra Dei, quem admodum curaverunt Apostoli Stephanum. Carceres sanctorum visita, ne aliquis tepescat in fide. Martyria sancta Spiritu sancto proba. Ut perseverent in fide, eis incitator insiste. Presbyteri & diaconi non ut majorem, sed ut ministrum Christi, te observent. Plebs universa sanctitate tua protegatur. Fratres nostri, quos per Attalum recognoscet, de tyranni sævitia jam liberati, requiescant in Domino: Presbyter Pastor Titulum condidit, & digne in Domino obiit. Revelatum mihi esse scias, collega beatissime, citius me finem hujus vitæ esse facturum. Unum flagitabo: In communiione stas, & mei ne obliviscaris. Salutat te Senatus pauper Christi apud Romam constitutus. Saluto omne collegium fratrum, qui tecum sunt, in Domino. Hæc Pius.

(*) Tert. de præscr. cap. 48.

III.

Posterior Pii ad Justum epi. sola.

Appellat autem Senatium pauperem, sacrum collegium ministrorum, presbyteros ac cæteros Romanæ Ecclesiæ clericos. Fuit porro Verus, cujus meminit, primus Viennensis Ecclesiæ Episcopus, Apostolorum discipulus, qui Traiani tempore Episcopatum ejus Ecclesiæ accepit, & ad hæc usque tempora illi præfuit. Attalus vero, cujus hic Pius mentionem facit, illum ipsum esse existimo, cujus agonem cum cæteris postea egregie toleratum, litteræ (b) ejusdem Ecclesiæ Viennensis ac Lugdunensis ad Asianos scriptæ testantur: quem genere fuisse Pergamenum, sed Romana civitate donatum ac magni nominis virum, tradunt: quas quidem litteras datas idem Eusebius (c) dicit, cum jam Montanus ac socii in Phrygia se prophetiæ spiritu imbutos omnibus demonstrarent; quod idem ait contigisse anno undecimo Marci Aurelii & Lucii Imperatorum: sed de his suo loco. Porro has ambas perbreves epistolas ex Viennensi archivo proditas (d), germanas atque legitimas esse, cum rerum argumentum & admirabilis quædam cum aliis horum temporum gestis contesserat, tum simplicissimus ille antiquitatis candor, quem in omnibus præferre noscuntur, facile persuadent quemvis, quantumlibet scrupulosi ingenii, virum eruditum eas recipere. Cæterum quod ad Justum spectat, ad quem datæ sunt litteræ; ipsum eadem persecutione post longum exilium martyrium subiisse, Ado ejusdem Viennensis Ecclesiæ Episcopus, in brevi quod scripsit Chronico tradit. Leguntur duæ aliæ prolixiores Pii Papæ epistolæ, de quibus alii differuerunt: insuper & complura ejusdem decreta, quæ a Gratiano diversis in locis apposite relata sunt, prout cujusque argumenti ratio postulabat: ea hic non laboramus describere, quod in unum collecta post eandem Pii citatas epistolas habeantur.

IV. Verus Episcopus Viennensis, & Attalus.

(b) Apud Euseb. l. 5. cap. 1.

(c) Idem l. 3. c. 3.

(d) Extant in Biblioth. sancti.

Justus Episcopus.

JESU CHRISTI ANNUS 167.

PII PAP. ANNUS 10.

M. AUR. & L. VER. IMPP. ANNUS 5.

I. Pius Papa martyrio coronatus. Christi Domini anno centesimo sexagesimo septimo, Arrio Pudente & Gabino Orfito Coss. undecima Julii, Pius Papa, cum sedisset annos novem, & menses sex, tribus minus diebus, martyrio coronatur: ea enim die natalis ejus martyrio illustratus in Ecclesiasticis tabulis notatus antiquitus reperitur. Porro quod ad annos sedis ejus, in librum de Romanis Pontificibus, qui fertur nomine Damasi, error irrepsisse videtur, dum loco novem annorum, decem & novem. Ann. Eccl. Tom. II.

tem, & menses aliquot positi leguntur. Sane quidem Eusebius in Chronico cum annos quatuor tantum (ut dictum est) tribuat Hygino, qui præcessit Pium, postea usque ad Anicetum, Pii successorum, decem tantum numerat annos, quibus Pium sedisse oportuit: cui hæc dicenti potius assentimur, quam cum alibi (e) ait sedisse Pium annos quindecim: priori enim sententiæ de annis Pii propius accedit Cresconiana collectio, eademque vetustissima.

(e) Euseb. l. 4. c. 10.

G g Quod

CHRISTI
167.PII PAP.
IO.M. AUR. & L. VER. IMPP.
5.II.
Aga Pii
Papae.

Quod vero pertinet ad res a Pio gestas: praeter illa quae superius recensita, haec in eodem libro de Romanis Pontificibus perstricta paucis habentur: *Hic constituit, haereticum venientem ex Judaeorum haeresi suscipi & baptizari.* Quod speciale hoc de iis constitutum sit haereticis, utpote baptismi praescriptam in Ecclesia regulam non servantibus: de aliis haereticis, qui licet extra Ecclesiam essent, tamen in baptismi forma cum Ecclesia consentirent, diversam fuisse consuetudinem & traditionem insinuat: quam Stephanus Papa (ut suo loco memorabimus) adversus eos qui negarent nullum esse haereticorum baptismum, saepe citavit, servandamque a patribus traditam disciplinam, adversus omnes altercantes saepius inculcavit. Porro per Hebraeorum haeresim significare voluisse Cerinthi sectam, quae praeter ceteris (ut vidimus) studebat Hebraicis ritibus, mihi facile persuadeo: quippe quos circumcisionem Legis admittentes ac propugnantes, & Christi divi-

nitatem negantes, atque (ut docet Irenaeus a) Christum a Jesu sejungentes, (a) Iren. l. 1. c. 25. diversam quoque ab Ecclesia baptismi formam induxisse, facile est existimare.

Sed subditur: *Et constitutum de Ecclesia fecit, nempe decretum, ne praedia divinis usibus tradita, humanis inserviant.* Idque in secunda (b) epistola habetur expressum. Non est autem quod quis refragetur, & ante Principes Christianos Ecclesiam non possedisse bona stabilia dicat: nam id superius primo Annalium (c) tomo manifesta veritate ostendimus. Ad postremum de factis ab eo sacrorum ministrorum ordinationibus, haec ibidem leguntur: *Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros octodecim, diaconos viginti unum, Episcopos per diversa loca duodecim. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri in Vaticano, quinto Idus Julii: & cessavit Episcopatus ejus dies quatuordecim.* Haec ibi. Sed puto in diaconorum numerum mendum irrepisse. Ro.

diobus viginti uno. Fuit temporibus Antonini Pii a Consulatu Clari & Severi, usque duobus Augustis. Clari & Severi Consulatus incidit in annum Christi centesimum quadragesimum sextum: Consulatus vero duorum Augustorum ad annum CLXI. pertinet. Quare cum Pii initium anno centesimo quadragesimo primo consignaverimus, & Luitprandus in Catalogo Pontificum annos tantum decem, menses quatuor, dies tres eidem Pio assignet, mors ejus contigisse videtur anno centesimo quinquagesimo primo. Neque enim plus decem annis, & aliquot mensibus sedere potuit; cum videatur non posse in dubium revocari, quin Anicetus Pii successor Antonino imperante Pontificatum gesserit.

Pii circumferuntur duae Decretales, quae IV. Pii PP. 2. doctis supposititiae creduntur. Neque magis, inquit Labbaeus, probantur duae Epistolae Pii Papae ad Justum Viennensem Episcopum, quas ex Archivio Viennensi defumtas Baronius Annalibus inseruit. Pissola.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5658.

SÆC. II. ☉ 6. G. ☽ 14. P. 15. April. Indiæ. 3.

Anno Urbis 918. JESU CHRISTI 165, secund. Baronium 167.

Olymp. SOTERIS PAPÆ 5.

236. an. 1.

A.C. 165.

MARCII AURELII ET L. VERI IMPP. 5.

I. Consules.

[1] A Num. I. ad V. Coss. L. Arrius Pudens, & M. Gavius Orfitus, ut ex Inscriptione Gruteriana ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari.

II. Vicennalia Imperii Proconsularis Marci.

[2] Ad num. II. & III. Quoto Pius Papa anno ad caelum migravit, prorsus incertum. Catalogus enim Damasi per haec tempora corruptus: in eo quippe deest Anicetus, & de Pio haec leguntur: *Pius annis viginti, mensibus quatuor,*

III. Obitus Pii PP.

NOTÆ

[1] Coss. L. Arrius Pudens, & M. Gavius Orfitus, Gruterus pag. MXXXII. 6.

AD. XII. KAL. MART.
M. GAVIO. ORFITO
L. ARRIO. PUDENTE. COS.

Eadem item apud Sponium in Miscellan. ex lapide Kal. Septemb. dedicato. Gruteriana inscriptio pag. DCCCLI. 3.

PUDENTE ET ORFITO. COS.

Fassi Idatiani & ceteri: Pudente & Orfito. Vide quae Norisius in epistola consulari A. V. 918. adversus Paniniium adnotat de falsis ejus conjecturis, ad horum consulum nomina quod attinet.

[2] Vide Constantium in epist. Rom. Pontificum pag. 66. qui Pontificalem librum, & Bucherianum catalogum expendit. Eusebium sequitur Constantius, qui in Histor. Ecclesiastica, Pium annis quindecim sedisse scribit. Quum vero Pontificatus Pii initia A. D. 142. alligentur, anno 157. extremus annus adfigitur, quo obiisse fertur, & ex veterum martyrologiorum fide, die XI. Julii.

CHRISTI
167.ANICETI PAP.
I.M. AUR. & L. VER. IMPP.
5.IV.
Anicetus
Pio sub-
stitutus.

Eodem igitur anno, vigesimaquinta die Julii, decimoquarto nempe die ab obitu Pii, creatur Papa Anicetus natione Syrus: quot autem annis federit, in obitu ejus dicemus. Quo tempore, nacti occasionem urgentis persecutionis, famosissimi quidam haeretici se intruserunt in Urbem: ut, si quo modo possent, nobilissimae Apostolicae Ecclesiae sinceritatem labefactarent. Fuit inter alios, qui id praesumpserunt, procaz famina, Marcellina nomine, sectatrix nefandissimae sectae Gnosticorum, de quibus satis superius dictum est. Haec enim (inquit Irenaeus a) Marcellina, quae Romam sub Aniceto venit, cum esset hujus doctrinae, multos exverminavit. Eadem de ea Epiphanius (b) & alii. Ceterum illud plane videtur fuisse consilium pravi demonis, inferendi in Urbem Gnosticos haereticos: ut non tantum, si possent, impiis dogmatibus Fidei seduceret, sed & suis ipsorum turpissimis ac nefandissimis actionibus, quas titulo Christianitatis patrarent, ceteris Fidelibus illic agentibus, ac pure sancteque viventibus, summæ infamiae notas inureret: in Catholicos enim omnia ab ipsis commissa scelera redundabant: nam cum Gnostici (ut dictum est) pro arbitrio colere idola, & cuncta facere, quae Ethnicis vellent, parati essent; ac proinde inter eos aequè ut ipsi Gentiles haberentur: iis qui firmiter atque constanter se Christianos profiterentur, omnia illa turpia ac pudenda de promiscuo concubitu, & coenis Thyestæis, quae Gnostici perpetrarent, crimini vertebantur, ac propterea ea sic de illis sparsa calumnia, omnium in se civium animos iidem concitabant.

V.
(c) Iren.
lib. 3. c. 4.
(d) Tertul.
l. 3. in. fin.
Marcion
venit Ro-
manam.

Contulit se quoque in Urbem, ejusdem Aniceti Papae tempore, ille omnium sceleratissimus haeresiarcha, Marcion Ponticus: testatur id Irenaeus (c), sed & Tertullianus (d) in carmine adversus Marcionem, sic habens:

*Aq. Pio suscepit Anicetus ordine sortem,
Sub quo Marcion hic veniens, nova Pon-
tica pestis
Nondum secretum facinus suo corde re-
clusum,
Passim vulgo loquens latebrosa perfidus
arte.
Sed postquam coepit mortis proferre sa-
pientias,
Abjectus merito tam saevi criminis auctor
A sanctis reprobus, patuit mirabile mon-
strum.*

(e) Epiph. Hæc Tertullianus: licet Epiphanius (e) velit eum Romam venisse post mortem Hyginii, nempe sub Pio, quando (ut ait) petens ut in Ecclesiam recipetur, repulsam passus est. Valentinum Ann. Eccl. Tom. II.

quoque haeresiarcham, qui se Romam contulerat sub Hyginio, mansisse ibi usque ad Anicetum, Irenaeus (f) affirmat. Venerat (ut vidimus) & sub eodem Hyginio Romam Cerdon novarum haeresum (g) auctor. Porro tantum abest (quod & saepe alias dictum est) ut Romana Ecclesia horum sordibus fuerit inquinata, ut Irenaeus, qui iisdem temporibus vixit, ad hos omnes errores redarguendos, Romanæ Ecclesiae in medium adducat fidei, quam ab Apostolis acceperat; integram puritatem, ac solidam firmitatem.

Ceterum tam Valentinus, quam Marcion, Romæ cum essent (quod fecerat, ut vidimus, itidem Cerdon) fidem Catholicam simulantes, in Ecclesiam sunt recepti: sed detecti tandem & rejecti, ac rursum ad poenitentiam admissi, demum sub Eleuthero ab Ecclesia penitus sunt proscripti. Hæc quidem Tertullianus (h) qui & ipse his temporibus vixit, narrat, verbis hujuscemodi de Marcione ac Valentino verba faciens: *Constat illos neque adeo olim fuisse, Antonini fere principatu, & in Catholicam primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem; donec sub Episcopatu Eleutheri benedicti, ob inquietam semper eorum curiositatem, qua fratres quoque viitabant, semel & iterum ejeti, Marcion quidem cum ducentis sectariis suis, quae Ecclesiae intulerat, novissime in perpetuum disfidium relegati, venena doctrinarum suarum disseminarunt. Postmodum Marcion poenitentiam confessus, cum conditioni data sibi occurreret, ita recepturus, si cætenos quoque, quos perditioni erudisset, Ecclesiae restitueret, morte præventus est.* Hæc Tertullianus. Ex quibus videas haeresiarchas, licet impudentissimos, e Ponto alterum, alterum ex Aegypto se in Urbem conferre, illi (que Ecclesiae communicationem quaerere, & si non possent aliter, dolo tamen suffurari, eamque adeo affectare, ut semel licet expulsi, iterum recantantes palinodiam, eidem se insinuare studebant: quippe qui scirent (ut dictum est) communicantes cum Romana Ecclesia, ab omnibus Christiani orbis Ecclesiis recipi; ab illa vero rejectos, ab omnibus aequè respui. Videas & qua arte Marcion ejus communionem consequi conatus sit: quippe qui, ut se ex equo illi conjungi ac penitus inhærere significaret, suam quoque non levem pecuniae summam in eam contulit, nempe ducenta sestertia, quae pendunt quinque aureorum millia: porro eadem ipsa eidem, rursum ejecto mox reddita fuere.

Verum ex his licet existimare, Dei Ecclesiam (sicut etiam Hierosolymis Apostolorum tempore) ex Fidelium oblatione fuisse locupletem: nam si peregrinus homo a parente domo pulsus, ac undi-

(f) Iren. l. 3. c. 4.

(g) Iren. l. 2. c. 28.

VI.
Marcion
& Valen-
tinus si-
mulantes
poeniten-
tiam re-
cepti.(h) Tertul.
de praeser-
c. 50.Cur Hæ-
resiarchæ
affecta-
bant com-
munionem Ro-
manæ Ec-
clesiæ.VII.
Satisfac-
tio juncta
Poeniten-
tia.

que pene profugus, tanta contulit in Ecclesiam; quid putandum fecisse cives, eosdemque plurimos, divitiis & nobilitate praestantes? Est illud quoque ad pristinos Ecclesiae mores insinuandos observatione dignissimum; ea demum condicione fuisse promissum Marcioni reditum in Ecclesiam, si quos seduxerat, eosdem Ecclesiae restitueret; nimirum ea adhibita satisfactione, ut publice contraria iis, quae dixerat, praedicaret.

VIII.

(a) Euseb. l. 4. c. 13. Polycarpi Romam adventus.

At nec illud de Marcione praetermittendum, quod ex Irenaeo Eusebius (a) recitat: nimirum cum S. Polycarpus Smyrnae Episcopus Romam hoc tempore sub eodem Pontifice Aniceto venisset, Marcioni in ejus conspectum venienti dicens: ac roganti, Nosse nos amabo: respondisse, Novi equidem primogenitum satanae. Porro plurimum profuit opportunus Polycarpi Romam adventus; quippe qui cum Apostolis versatus fuisset, magnamque ex eo apud omnes existimationem consecutus: quamobrem complures eorum (ut idem (b) auctor ait) quos Valentinus ac Marcion seduxerant, ad Ecclesiam, veramque religionem reduxit; illoque, quod in Marcionem dixerat, experimento docuit, quantum quisque averfari debeat haereticos, si nec verbo tenus, quod & Joannem fecisse narrabat, communicare voluisset. Qua vero occasione Romam venerit Polycarpus, idem Eusebius (c) ex Irenaeo commemorat: nimirum ut dissidia quae de tempore celebrandi Paschatis essent oborta, componeret.

(b) Iren. l. 3. cap. 3.

(c) Euseb. l. 4. c. 13.

IX.

(d) Idem l. 5. c. 24. Quid egerit Polycarpus cum Aniceto.

Quam benigne autem ab Aniceto susceptus fuerit, & de controversiis quid demum transactum sit inter eos, ex eodem Irenaeo haec alibi idem Eusebius (d) recitat, dicens: Cum beatus Polycarpus Aniceto Episcopatum administrante, Romam adventaret; cumque ille & Anicetus de aliis rebus, de quibus inter se

PAGIUS V. Ad num. VIII. Valefius in Notis ad Eusebium lib. 5. cap. 24. ait, verosimile non esse, Polycarpum hoc anno Romam venisse. Nam cum annos natus sex & octoginta martyrium fecerit, idque vel anno Christi CLXVII. vel anno CLXIX. si Baronii opinio vera esset, Polycarpus Romam venisset octogesimo suae aetatis anno, quod nequaquam credibile. Restius itaque Auctor Chronici Alexandrini, cuius tantum factos Baronius viderat, Tertullo, & Sacerdote Coss. anno sc. Christi CLVIII. scribit: Polycarpus Smyrnae Pontifex vir admiratione suspiciendus, Apostolorum auditor, & ab ipsis Episcopus institutus, adhuc superstes, Aniceto Pontifice Romam venit, ob controversiam de tempore quo celebrandum esset Pascha, &c. Ex quo constat, Anicetum anno CLVIII. Ecclesiam Romanam gubernasse; quem tamen Baronius autumat hoc tantum anno Pio successisse. Porro male Baronius Hieronymum reprehendit, quod Polycarpum ad Anicetum Pio imperante, Romam venisse scripserit. Nam non tantum Eusebius in Chronico

discrepabant, pauca contulissent: confestim pax inter eos fuit conciliata: quin pro hoc festo observando quod controversiae caput videbatur, charitatis vincula nequaquam ruperunt. Neque tamen Anicetus Polycarpo poterat persuadere, ut suum observandi morem deponeret; neque contra Polycarpus Aniceto persuasit, ut consuetudinem Asiaticam quippe qui morem presbyterorum, qui illum erant antegressi, debere sedulo retineri assereret ullo modo observaret. Quae cum ita essent constituta, communicabant inter se mutuo; & in Ecclesia Anicetus ritus qui in Eucharistia agi solent, Polycarpo, ob reverentiam videlicet quam erga illum habebat, obeundi potestatem concessit; atque tandem cum pace alter decessit ab altero: & omnes Ecclesiae tum eorum qui decimo quarto die festum Paschatis observabant, tum eorum qui secus, placida pace & tranquilla inter se fruebantur. Hucusque de his Eusebius ex Irenaeo.

X. Tolerati Quarto-decimani.

Sed meminisse oportet (quod alias diximus) sic statuisse olim Apostolos celebrandum Pascha die Dominico, ut tamen (sicut in multis aliis) Judaizantes adhuc complures Christianos, eos nimirum qui essent ex circuncisione, quorum ingens erat in Asia numerus, aequanimiter tolerarent. Caetera autem, quae ad Polycarpi martyrium spectant, suo loco dicemus. Quod vero apud S. Hieronymum (e) legatur, Polycarpum Romam venisse ad Anicetum temporibus Antonini Pii; Chronicon ipse videtur secutus Eusebii, qui sub Antonino Pio ponit Anicetum; verum ipsum errasse certum est, cum in ferie Romanorum Pontificum Cletum numerare praetermiserit: vel accidit potius ut (quod superius dictum est) Hieronymus, sicut Optatus & Augustinus post Hyginium poverit Anicetum, & non Pium, ut caeteri.

(e) Hieron. de Scrip. Eccl. in Polycarp.

Idem S. Hieronymus (f) tradit de Hege-

XI. De Hegeippo Romam veniente. (f) Idem eod. lib. in Hegeippo.

id in litteras retulit, sed & in Historia lib. 4. cap. 23. eique adharent Hieronymus, Marianus Scotus, Ado in Chronico, Suidas in Polycarpo, alique, a quibus primus dissenfit Baronius, ut observavit Halloixius in Notationibus ad Vitam S. Polycarpi cap. 10. Pevgrinus Cynicus Philosophus, cognomento Proetus, cum Hercules mortem amulari veller, in conspectu totius Graeciae se se in rogam immisit Olympiade CCXXXVI. in Panegyri Olympiaca, cum proxima ante Olympiade id se facturum pollicitus esset. Lucianus ejus mortem ac vitam peculiari libello descripsit, & Eusebius in Chronico juxta editionem Scaligeri id contigisse scribit anno Abrahami 2181. qui Kalendis octobris anni CLXIV. inchoatur, & quidem accurate. Olympias enim citata mense Julio praesentis anni acta. Athenagoras in suo Apologetico de ea re tanquam recenti loquitur, indeque liquet, librum illum anno sequenti elucubratum, non vero anno CLXXIX. ut existimavit Baronius. Sed hac de re pluribus infra

VI. Interitus Pevgrini Philosophi.

Baron. an. 179. p. xxxix.

(a) Euseb. l. 4. c. 21.

gesippo ex ipsius scriptis, venisse Romam (sub Aniceto, & ibi permanisse usque ad Eleutherum: Eusebius (a) autem aliter legisse videtur, dum ait, eundem Romae egisse usque ad tempora Aniceti: de cuius in Urbem peregrinatione haec idem ex eisdem commentariis prodit: Hegeippus quinque libris, qui ad nos pervenerunt, accuratissimam plenissimamque sententiae & opinionis de fide declarationem post se reliquit: in quibus ostendit, se in itinere Romam versus suscepto, multis cum Episcopis sermonem contulisse, & unam eandemque accepisse ab omnibus doctrinam formam & institutionem. Atque illum quidem post alia, quae de Clementis ad Corinthios epistola differunt, ista quae sequuntur, narrare auctore licet: Ecclesia Corinthiorum in vera rectaque doctrina constanter praesabat usque ad Primum, qui ibidem gessit Episcopatum: quo cum ipse, dum Romam versus navigabam de religione nostra communicavi, & Corinthi non paucis diebus commoratus sum: in quibus dum inter nos de doctrina Catholica multa conferebamus, non parum uterque ab alterius consuetudine cepit oblectationis.

XII. Ecclesiarum mira confensio.

Cum essem Romae, mansi ibi usque ad Aniceti tempora, cujus tum quidem Eleutherus munus Episcopale cepisset. Nulla Episcoporum sedes, successione ab Apostolis ducta, nulla civitas, in qua non ita servata essent omnia, ut lex praescriperat, docuerat Propheta, & Dominus ipse praedicaverat. Haec de statu omnium (ut ait) Ecclesiarum cum Hegeippus testetur, magnum plane extat testimonium ad declarandam atque insinuandam Catholicam veritatem. Nam si illa legitima erat Christi doctrina, certa quoque traditio Apostolorum, quas in hanc diem omnes ubique servassent Ecclesiae: plane convincitur, a Catholica veritate illos omnes descivisse, qui aliam ab his diversam reperuntur docuisse fidei normam, vel mores aliter instituisse: ac proinde qui virginitatem damnant, jejunia contemnunt, Sanctorum cultum rejiciunt, hierarchicum in Ecclesia ordinem confundunt, sacramenta respuunt, ritusque Ecclesiasticos despiciunt, & alia id genus multa agunt, contra ea quae in Ecclesia observata sunt (ut vidimus) usque ad Eleutherum Papam, sub quo Hegeippum ea scripsisse apparet, manifestissimi erroris redargui, ac desertores veritatis esse convinci.

Ex quo quis haereticus demonstratur.

XIII.

Cum vero post haec multa ex eodem Hegeippo de sedis dicta recenscat, de eodem demum haec addit: Nonnulla item cum de Evangelio, quod secundum Hebraeos, quodque Syriacum dicitur, tum separatim de Hebraica lingua proprietate disputat: seque narrat, tametsi erat Hebraeorum stirpe ortus, ab eorum tamen religio-

ne & institutis ad fidem Christi venisse: alia item tamquam a Judaica traditione sine scripto accepta commemorat. Porro autem non hic solus, sed Irenaeus & tota veterum turba, Proverbia Salomonis librum esse praecleara eximiaque sapientia, refertum affirmabant. Quinetiam dum de sacra Scripturae libris, qui inter apocrypha numerantur, differit, quosdam ex illis suo ipsius tempore a quibusdam haereticis falso confictos esse narrat. Hucusque ex Hegeippo hic Eusebius (b): qui alibi de scriptis ab eo libris haec ait: Hegeippus, vir propter doctrinam praestantiam in luce atque hominum notitia versatus, cujus testimonium jam antea dum res nonnullas Apostolorum temporibus gestas, ab eoque scriptis traditas commemoramus saepius usi sumus. Iste enim sinceram & minime fucatam Apostolicae praedicationis traditionem quinque libris, illo quidem scribendi genere maxime simpliciter ac summissis, litteris prosequi aggrediens, tempore quo ipse floruit, aperte indicat. Recitat ex eis fragmentum, quo auctor de Antinoe meminit Hadriani sermo ab eodem inter deos relato. Commendat & S. Hieronymus ejus in historia conscribenda simplicem styli, cum ait: Omnes a passione Domini usque ad suam aetatem Ecclesiasticorum Actuum texens historias, multaque ad utilitatem legentium hinc inde congregans, quinque libros composuit sermone simplici; ut, quorum vitam sectabatur, dicendi quoque exprimeret characterem.

(b) Euseb. l. 4. c. 8.

Scripta Hegeippi.

XIV. Historiae scribendae ratio.

At cum tam Eusebius quam sanctus Hieronymus laudent Hegeippi in historia Ecclesiastica conscribenda simplicitatem: nemo putet hac ex parte ipsum recte scribendae historiae numeros minus expleffe. Errant, mea sententia, qui putant illum scribendae historiae partes implere, qui res gestas eloquentiae phaleris exornat, & quae sunt oratoris apponit: atqui longe diversam esse utriusque tractandi generis facultatem, cum alii sparsim diversis in locis meminerint, Lucianus (c) eodem argumento scribens commentarium pluribus docet, ac plane deridet historiam illam, quae sese pennis eloquentiae fursum efferens in encomium convertitur: affirmans plane decipi illos, qui duo necessario requirant in historia, jucundum, & utile; adulterinam hanc divisionem nominans, atque ait: Unum enim opus est historiae, & unum finis, utilitas, quae ex sola veritate conciliatur. Jucundum vero si & ipsum sequatur, melius quidem hoc, perinde ut si forma seu pulchritudo abletam: sin minus, nihil veritat ab Hercule prognatum esse Nicostратum Isidoti filium, generosus cum sit, & utroque colluctatore suo fortior; etiam si ipse quidem, quod ad faciem attinet, turpiss-

(c) Lucian. l. quomodo hist. scrib. sit.

pissimus videatur Hæc & alia plura ipse in eandem sententiam: laudatque proinde dictionem humi incedentem, & cum pulchritudine & magnitudine simul eorum, quæ dicuntur, elatum. Sed & Plinius (a) ad Capitonem: Orationi, inquit, & carmini adest pauca gratia, nisi eloquentia sit summa; historia quoque modo scripta delectat. Et post nonnulla: Habent quidem oratio & historia multa communia, sed plura diversa in his ipsis, quæ communia videntur. Narrat sane illa; narrat hæc, sed aliter. Huic pleraque humilia & sordida, & ex medio petita; illi omnia recondita, splendida, & excelsa conveniunt. Hanc sepius ossa, musculi, nervi; illam tori quidam & quasi iube decet. Hæc vel maxime vi, amaritudine, instantia; illa tractu & suavitate, atque etiam dulcedine placet: postremo alia verba, alius sonus, alia constructio. Nam plurimum refert (ut Thucydides ait) in qua sit, an ævonyma: quorum alterum oratio, alterum historia est: Hucusque Plinius. Cum igitur Hegeſippi historia ad hos fuerit modis omnes attemperata: ipsius a ceteris imitandum, qui res Ecclesiasticas sunt memoria comendaturi, quis poterit dubitare? nam & hæc ibidem Plinius ait: Invenio autem apud sapientes

(a) Plin. l. 5. ep. 8.

XV. Hegeſippus imitandus.

JESU CHRISTI ANNUS 168. ANICETI PAP. ANNUS 2. M. AUR. & L. VER. IMP. ANNUS 6.

I. Anno Domini centesimo sexagesimo octavo, Servilius Pudens & Sufidius Pollio Consules creati sunt: claruisse namque his temporibus Romæ Pudentum familiam, ex duobus junctis Consulatus ejus facile possumus intelligere;

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5659. 7. F. D 15. P. 7. April. Indict. 4. JESU CHRISTI 166. secund. Baronium 168. SOTERIS PAPÆ 6. MARCI ABRELI ET L. VERI IMP. 6. AD num. I. Coss. Servilius Pudens, & L. Fufidius Pollio, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari ex Inscriptione Gruteriana, in qua Pudens nulla iterati Consulatus nota si-

NOTÆ [1] Coss. Servilius Pudens, & L. Fufidius Pollio. Prænomen Quinti addendum est Servilio Pudenti, ex Sponio pag. 33. 34. ubi Kal. Maii, & Kal. Aug. lapides dedicantur.

Q. SERVILIO PUDENTE L. FUFIDIO. POLLIONE X. K. SEPT. ... SERVILIO. PUDENTE L. FUFIDIO. POLLIONE. COS. Gruterus pag. MIX. 12. Lapis

honestissimum esse, majorum vestigia sequi, si modo recto itinere præcesserint. Ejusmodi quidem scribendi genus majores nostros esse sectatos, cum plurima alia exempla declarant, tum sanctus Basilus oratione in Gordium martyrem demonstrat, his verbis: Sanctorum memorias orationis & eloquentia fucos prosequi, non fas erat illi: & paulo post: Illorum enim qui in fide claruerunt, historia simplex velut lucem quandam Dei cultoribus ad virtutis iter ostendit: ac rursus: Quod si reliquorum facta virorum eloquentia floribus ornantur: Sanctis tantum ad ea, quæ maxima gessere, demonstranda, sat fuerit oratio simplex. Hæc Basilus. At de his obiter dictis hætenus: in qua occasione historia ab Hegeſippo conscriptæ, casu velut incidimus. Porro illa magno damno deperdita cum sit, perpauca ejus fragmentis perfruimur ab Eusebio recitat. Denique ejusdem Hegeſippi sanctissime vita perfuncti, in Domino requiescentis, anniversaria memoria (b) in sacris tabulis scripta meruit consecrari. Ferruntur Hegeſippi nomine commentarius de Excidio Hierosolymitano, & ad ipsum apposita Anacephaleosis: sed alterius plene auctoris est opus, qui (ut alias diximus) post tempora Constantini floruerit.

(b) Martyrol. Rom. 7. April.

(c) Tertul. ad Scapul. c. 4.

II. Marcus Quinquennalis Imperii Augusti dedit.

etiam missum ad se Christianum, in elogio concussione ejus intellecta, dimisit, scisso eodem elogio sine accusatore; se negans auditurum hominem, secundum mandatum. Eodem anno (a) Parthico bello post quinquennium absoluto, L. Verus una-

II. Triumphus de bello Parthico. (a) Euseb. in Chron.

PAGIUS III. Verus in Oriente per quadriennium mansit. Ad num. II. Annus reditus Lucii Veri ex Oriente distinguendus ab anno, quo cum Marco Aurelio triumphavit, nam Lucius Verus anno præcedenti Orientem reliquit, currenti vero Romæ triumphavit. Capitolinus in Marco cap. 13. ait, Lucium Verum post quinquennium reversum esse: in Verò autem Imperatore cap. 7. rem magis explicans, de eo habet: Cum interfecto Legato, casis Legionibus, Syris defectionem cogitantibus, Oriens vastaretur, ille in Apulia venabatur, & apud Corinthum, & Athenas inter Symphonias & cantica navigabat, & per singulas maritimas civitates Asia, Pamphylia, Ciliciaque clariores voluptatibus immorabatur. Antiochiam postquam venit, ipse quidem se luxuria dedit, Duces autem confecerunt Parthicum bellum, Priscus Avidius Cassius, & Marius Verus per quadriennium, ita ut Babylonem & Mediam pervenirent, &c. Egit autem per quadriennium Verus hiemem Laodicea, æstatem apud Daphnem, reliquam partem Antiochia. Capitolinus itaque significat, hoc bellum durasse per quadriennium completum, & per quinquennium non integrum. Quare cum anno CLXI. inchoatum fuerit, anno CLXV. desit, primaque hiems Laodiceæ transacta, a mente Novembri anni CLXI. deducenda. Si enim verno tempore, ut verosimile est, itineri se se commisit, sex aut septem menses ad varias illas regiones perlustrandas, in illique aliquantum immorandum sufficere.

IV. Turbat tamen Eusebius in Chronico secundum editionem Pontacenam, qui secundo Marci Aurelii & Lucii Veri anno scribit: Lucio Casari Athenis sacrificanti, ignis in celo ab Oriente in Occidentem ferri visus. Quo etiam anno Cassiodorus, Hermannus Contractus, & Marianus Scotus in Chronicis eandem rem recitant, & quidem iisdem verbis: adeo ut ab Eusebio ea accepisse non dubitandum. Verum, cum in editione Scaligeriana prodigium illud cum primo utriusque Imperatoris anno copuletur, ea hac in parte præferenda. Ad hæc, Capitolinus in Marco cap. 9. prodit; Marcum Aurelium medio belli tempore filiam suam nupturam Brundisium usque deduxisse, & ad Lucium Verum misisse. Quare, cum bellum Parthicum anno CLXI. inchoatum fuerit, & Lucius Verus Lucillam uxorem anno CLXIII. ut supra demonstravi, duxerit, anno CLXV. ex Oriente rediit. Ceterum eo anno adhuc bellum durasse inde colligitur, quod Marcus Aurelius tertium Imperator dictus sit. Mediobarbus enim Nummos hujus Imperatoris exhibet, in quibus legitur: TR. P. XIX. IMP. III. COS. III. In aliis vero: TR. P. XIX. IMP. II. COS. III. S. C. Tribunitiam potestatem XIX. suscepit Marcus Aurelius anno

cum M. Aurelio triumphavit: tot enim annis durasse illud tradit Julius Capitolinus: hocque anno sexto de Parthis superatis actum esse triumphum, Eusebius (b) habet. At Parthico bello confecto parari ceptam expeditionem Marcomanicam; quam diu ante idem Marcus Im-

(b) Ibid.

V. Fame & viete.

CLXV. idque ante diem septimum mensis Martii. Quare eo anno dicebatur adhuc IMPERATOR II. quemadmodum & Lucius Verus, ut videre est in ejus Nummis; & ob victorias Parthicas uterque dictus est IMP. III. Insuper Capitolinus in Marco cap. 13. inquit: Et cum famis tempore populo infirmasset de bello, fratre post quinquennium reverso in Senatu egit, ambos necessarios dicens bello Germanico Imperatores. Hi famis tempore soliti erant summa cura procurare ex Ægypto, Africa, Sicilia frumenti vilitatem: quod anno CLXV. a Marco Aurelio factum constat. Mediobarbus enim ejus Nummum producit in postica inscriptione: P. M. TR. P. XIX. IMP. III. COS. III. Repræsentatur figura muliebris stans, dextra spicas, sinistra cornucopiæ; a dextris ad pedes conglum frumentarium, a sinistris prora navis. Anno itaque CLXV. quo Tribunitiam potestatem XIX. Marcus auspiciatus est, frumentum Romam nave advectum, & populo distributum. Quamobrem cum Lucius Verus Romam redierit anno quo ea fame afflicta erat, ejus reditus cum anno CLXV. omnino conjungendus. Præterea Mediobarbus in Numismatis Lucii Veri duo in medium adducit, in quorum postica legitur: FORT. RED. TR. P. V. IMP. II. COS. II. S. C. V. sicutur Fortuna reducis sedentis typus. In alio habetur: TR. P. V. IMP. III. COS. II. S. C. FORT. RED. cum eodem typo. Prius, in quo Lucius Verus dicitur tantum IMP. II. quando ex Oriente digressus est, percussus, sicut & alterum, in quo IMP. III. appellatur, Fortunæ enim reduci sacrificia de more offerebantur, & cum Imperatores profecionem instituebant, & quando in Urbem redierant. Nulla vero Numismata cum fortuna reduce expressa, sexto Lucii Veri imperii anno, seu Tribunitia potestate notata, apud Mediobarbum extant; ideoque ejus ex Oriente reditus in præsentem annum, tam a Baronio, quam ab aliis male hætenus dilatus. Porro Lucius Verus, postquam Romam rediit, ob victorias a Legatis reportatas, currenti anno IMP. III. appellatus, ut patet ex Nummis apud Mediobarbum, in quibus Marcus dicitur: TR. P. XX. IMP. III. COS. III. S. C. Lucius vero TR. P. VI. IMP. III. COS. II. Capitolinus enim in Marco cap. 21. ait: Cum Mauri Hispanias prope omnes vastarent, res per Legatos bene gesta sunt. Et cum Ægyptum Bucolici milites gravia multa fecissent, per Avidium Cassium rotati sunt. Bellum Bucolicum anno CLXVIII. gestum, ut infra videbitur: Mauritanicum itaque ad hunc annum pertinet, & ob victorias per Duces relatas, uterque Augustus IMP. III. appellatus est. Illud autem verno circiter tempore cur-

NOTÆ Lapis inter Donianas inscriptiones cl. II. n. 166. pag. 104. Ex schedis Vaticanis. SERBILIO. PUDENTE. ET FUFIDIO. POLLIONE. COS.

Lampridius in Commodo cap. XI. Nominatus inter Casares quarto Iduum Octobrium, quas Hercules postea nominavit, Pudente & Pollione Coss. Vide Norisium in epistola consulari ad hunc annum. Facti Idatiani, & alii ceteri; Pudente & Pollione, seu Pulione, ut in Vindebonensibus.

perator fuerat meditat, sed suspendisse eam usque ad Parthicum bellum perfectum, idem scribit Capitolinus (a). Porro cum idem alibi (b) tradat, Lucium, ipsum aliquamdiu Urbis deliciis esse detentum; constetque fuisse pestem sub eo post frequentem annum: colligitur, eos-

(d) Jul. Capit. in Marco.
(e) Idem in Lucio.

PAGIUS currentis anni profigatum liquet, ex eo quod pax in Imperio Romano hoc anno fuerit, ut mox dicitur.

VI. Reditu Lucii Veri anno suo consignato, nunc de anno Triumpho differendum. Et quidem nihil ex Eusebio in Chronico, ubi huius mentio habetur, innotescere potest; cum alio anno in editione Scaligeriana, alio in Pontacena recitatur. Cassiodorus & Hermannus Contractus in Chronico hunc triumphum cum anno precedenti illigant. Sed eum hoc anno ductum colligo ex illis Marci Aurelii & Lucii Veri Nummis mox referendis, in quibus PAX diserte legitur. Ut enim anno XC. de secundo Domitiani triumpho loquentes, jam observavimus, Pax expresse, vel symbolice de more representata in Nummis, annis quibus triumphatum est, percussis. Sic Pax in quibusdam Nummis anno CLXXVI. cuspis diserte memorata, quo scilicet anno secundum triumphum Marcus Aurelius exhibuit. Ductum primum initio anni, ex Capitolino in Vero cap. 8. deduco; ibi enim legitur: Habuit hanc reverentiam Marci Verus, ut nomina que sibi delata fuerant, cum fratre communicaret die triumphum quem pariter celebrarunt. Loquitur Capitolinus de Parthici Maximi titulo, qui in Nummis Marci a Medobarbo recitatis non legitur, nisi quando Marcus Tribunitiam Potestatem XIX. qua hoc anno paulo ante diem septimum Martii absoluta est, gerit; antea enim in Nummis Armeniacus tantum nuncupatur, ut patet ex variis Nummis a Medobarbo relatis, in quibus habetur: M. AUREL. ANTONINUS AUG. ARMENIACUS. P. M. in averfa parte: T. R. P. XIX. IMP. II. COS. III. S. C. in alio: M. AUREL. ANTONINUS AUG. ARM. PARTH. MAX. in postica: P. M. T. R. P. XIX. IMP. III. COS. III. Cum tamen Lucius Verus in Nummis jam quarto Imperii sui anno Parthicus Maximus appellatur. Trifanus tomo 1. pag. 366. hunc Nummum producit: L. VERUS AUG. ARM. PARTH. MAX. in postica: T. R. P. III. IMP. II. COS. II. Lucius itaque prius quam Marcus Aurelius, Parthicus appellatus est, sed hoc nomen Marco die triumphum sui communicavit; quando hic nempe Tribunitiam Potestatem XIX. qua hoc anno ante diem septimum Martii exivit, obtinebat.

Nec refert quod Capitolinus in Marco cap. 12. scribat: Petiit Lucius, ut secum Marcus triumpharet; petiit praterea Lucius, ut filii Marci Casares appellarentur. Lampridius autem in Commodi Marci Antonini filio cap. II. dicit: Nominatus inter Casares quarto iduum Octobrium; Pudente & Pollione Coss. currente nempe anno. Lampridius jam cap. 1. scripserat: Appellatus est autem Casar cum fratre suo Severo, ubi loco, Severo, legendum, Sex. Vero, idest, Sexto Vero, ut patet ex Galeno lib. de Præcognit. cap. 10. Cum itaque Commodus & Verus Marci Aurelii filii ante mensem Octobrem Casares nuncupati non sint, ante eundem mensem triumphus ille non videtur actus. Verum Capitolinus non dicit, statim ac Lucius petiit, Marcum filios suos Casares creasse; ideoque ex illis Capitolini verbis as-

VII. Marci Aurelii filii Casares dicti.

dem Imperatores non nisi post duos annos ad bellum esse profectos; quod ex illis, qua dicemus inferius, evidentius apparebit. Hæc autem ad exactam temporum, chronologiam insinuandam prætermisissè, minime oportuit.

Gen.

triumphi tempus deduci non potest. Marcus autem Aurelius, ut id obiter dicam, postquam imperavit, tres filios genuit, nempe Commodum & Antoninum gemellos, ut tradit Lampridius in Commodi cap. 1. qui dicit, eos natos patre paritruoque Coss. anno nempe CLXI. Tertius Marci filius fuit Verus, septimo ætatis anno demortuus, ut infra videbitur. Herodianus quidem lib. 1. cap. 2. duos tantum filios Marco Aurelio tribuit, Commodum sc. & Verissimum, ut ipse appellat; quia Antonini nullam mentionem facit, quod, ut testatur Lampridius citatus, quadrimus elatus fuerit. Mediobarbus pag. 241. varios Nummos refert, in quibus legitur, vel VERUS CAESAR, vel, ANNIUS VERUS CÆS. adeo ut tertius Marci Aurelii filius dictus fuerit Sex Annus Verus, & præterea in vulgari usu loquendi Verissimus.

Post bellum Mauritanicum pax in universo Orbe Romano fuit. Verum quidem est quod scribit Capitolinus in Marco cap. 13. Dum Parthico bellum geritur, natum est Marcomannicum, quod diu eorum, qui aderant, arte suspensum est, ut finito jam Orientali bello, Marcomannicum agi posset; sed pestem Marcomannicam expeditionem retardasse infra visuri sumus. Huius pacis mentio tam in Nummis M. Aurelii, quam in Nummis L. Veri. Mediobarbus hunc Marci Nummum exhibet: M. ANTONINUS AUG. ARM. PARTH. MAX. in postica: T. R. P. XX. IMP. III. COS. III. PAX. Cernitur figura dextra ramum, sinistra cornu copiae tenens. Marcus currenti anno Tribunitiam Potestatem XX. suscepit, ideoque & pax eodem anno sancta. Idem Mediobarbus duos L. Veri Nummos habet in postica inscriptos: T. R. P. VI. IMP. III. COS. II. PAX. Producit & tertium, in quo legitur: T. R. P. VI. COS. II. PAX. AUG. V. Visitur pax dextra ramum oleæ tenens. Ita ut certum sit, pacem hoc anno viguisse. Et tamen Mediobarbus, qui illos Nummos recitat, eodem anno Christi, nempe CLXVI. ait: L. Verus ad Euphratem iterum proficiscitur, ubi res contra Barbaros profere gesta; hinc Imp. IV. Tum anno CLXVII. scribit: L. Verus post quinquennium Romam reversus cum M. Aurelio de Parthis triumphat. Quæ omnia a vero abhorrent, ut constat ex conjugio L. Veri & Lucillæ anno CLXIII. ut ostendimus, initio, & quidem medio belli tempore, quemadmodum habet Capitolinus in Marco cap. 9. quod per quadriennium tantum gestum est, ut docet idem Capitolinus in Vero cap. 7. Verum est, Capitolinum scribere, L. Verum post quinquennium Romam reversum; sed quinquennium illud utrimque incompletum fuit; certumque, præfenti anno, saltem majori ejus parte, omnia in Imperio tranquilla fuisse. Deinde secunda Lucii ad Euphratem profectio eodem anno, quo conjugium illud contigit, ut ex dictis, cum de eo loqueremur, colligere est. Ex his corrigendum quod scribit Baronius ad annum XVII. M. Aurelii, sc. usque ad eum annum nunquam cessatum esse a bello. Hoc enim & insequenti anno arma quieverunt.

VIII. Pax in Imperio Romano.

Baron. an. 179. nu. XI. Spondan. ibid. num. 111.

I. Persecutio in Christianos acris fœvit.

Centesimo sexagesimo nono Christi anno, Coss. L. Aurelio vero tertium & Vinidio Quadrato, persecutio in Christianos jam olim excitata acris recrudescit, atque ferocius sævit. Quo enim se erga deos studiosiorem M. Aurelius præbuit, eo in illorum hostes, ac quos diceret impios Christianos, se inhumaniorem exhibuit. Hoc siquidem anno, cum magnus metus ex Marcomannico bello immineret, idem Imperator totus fuit in concilianda sibi numinum gratia: siquidem ait Capitolinus (a): Tantus timor belli Marcomannici fuit, ut undique sacerdotes Antoninus acciverit, peregrinos ritus impleverit, Romam omni genere lustraverit, retardatusque a bellica professione sit: celebravit & Romano ritu Iulianæ per septem dies. Hæc ipse. At si (uti moris erat) iis temporibus quærebantur a diis responsa; eadem si non vera, saltem conficta omnia pariter in necem Christianorum conspirasse, & quasi prætextu placandorum numinum, illo tempore hostes esse tollendos respondisse, par est existimare. Quamobrem qui inter Christianos erant omnium spectatissimi, eos ad necem petendos ante alios, Imperatorum consilium fuisse videtur.

(a) Jul. Capit. in Marco.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5660.

SÆC. II. 8. E. 16. P. 23. Mart. Indict. 5.

JESU CHRISTI 167. secund. Baronium 169.

Olymp. 236. an. 3. A. C. 167.

MARCI AURELII, ET L. VERI IMPP. 7.

I. Consul. II. Quinquennialis L. Veri.

[1] AD nam. I. Coss. L. Aurelius Verus Aug. III. & Quadratus. Lucii Veri Consulatus juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, ob Quinquennialia nempe anno uno dilata, quorum solennium multa supersunt vestigia. Mediobarbus huius Imperatoris Nummum producit in postica inscriptum: T. R. P. VII. IMP. III. COS. III. Cernitur Victoria stans ad arborem, in qua clypeus, in quo VIC. PAR. id est, Victoria Parthica. Quæ sc. annis hujusmodi festivitatis additis, præcedentium victoriarum memoria renovata. Ibidem in postica alterius Nummi: CONG. AUG.

bravit & Romano ritu Iulianæ per septem dies. Hæc ipse. At si (uti moris erat) iis temporibus quærebantur a diis responsa; eadem si non vera, saltem conficta omnia pariter in necem Christianorum conspirasse, & quasi prætextu placandorum numinum, illo tempore hostes esse tollendos respondisse, par est existimare. Quamobrem qui inter Christianos erant omnium spectatissimi, eos ad necem petendos ante alios, Imperatorum consilium fuisse videtur.

Quapropter S. Polycarpus, usque in hanc diem post tot tantaque persecutiones ipsis etiam Gentilibus reverendus, post alios ad necem tandem vulgi clamore quæritur hoc ipso anno septimo M. Aurelii.

III. T. R. P. VII. IMP. III. COS. III. S. C. Representantur duo Imp. in substructione cum Dea Liberalitate Congiarium distribuite figuræ scalam ascendenti. Congiarium autem in Quinquennialibus similibusve festis populo distribui solitum. Denique in averfa parte Nummi M. Aurelii legitur: T. R. P. XXI. L. M. P. III. Visuntur duo Imperatores in quadriga, quam præcedit triumphalis pompa. Mediobarbus ait, Nummum ad triumphum de Armenis & Parthis hoc anno actum, referendum esse. Sed sine dubio fallitur, cum jam anno superiori pax sancta fuerit, ideoque & triumphus ductus. Ad referendum itaque utriusque Imperatoris triumphum memoriam Numisma illud percussum.

Eusebius in Chronico quartam persecutionem Christianorum hoc anno consignat, cujus etiam meminit Idacius in Fastis sub hujus anni Consulibus. Ex quo aliud Quinquennialium L. Veri habemus indicium, persecutiones enim in Decennalibus & id genus festis de more excitata. Ad num. II. & seqq. Valefius in Notis ad lib. 4. Eusebii existimat cum hoc Scriptore, S. Polycarpi martyrium hoc anno contigisse, eumque die

NOTE [1] Coss. L. Aurelius Verus Aug. III. & Quadratus. Vetus lapis apud Sponium in Miscellan. pag. 168.

IMP. CAESARI. L. AURELIO. VERO
AUG. ARMENIACO. MEDICO
PARTHICO. MAX. TRIB. POT.
VII. IMP. VIII. (lege III.) COS. III.

Nummus L. Veri in museo Theupolo pag. 533. & 536. cum epigraphe. L. VERUS. AUG. ARM. PARTH. MAX. & in postica: T. R. POT. VII. IMP. III. COS. III. De L. Vero in hunc anulum jam COS. III. designato, vetus lapis inter antiquas inscriptiones Etruriz P. I. pag. 310. n. 51.

IMP. CAESARI. DIVI. ANTONINI. PII. FIL.
DIVI. HADRIANI. N.... DIVI. TRAIANI. PARTHIC.
..... DIVI. NERVAE. ABNEPOTI. L. AURELIO
VERO. AUG. ARMENIAC. PARTHIC. MAXIMO
MOEDICO. TR. POT. VI. IMP. V. (forte III.) COS. II.
DESIGNAT. III. &c.

Blanchinus siglinam ex Fabretto pag. 501. n. 52. affert, ubi legitur. LUCIO. QUADRATO. COS. At ad L. Quadratum consulem anno Christi 142. spectare potest. Fasti Idatii & Vindebonenses 2 Vero III. & Quadrato. Properi Chronicon; Vero IV. & Quadrato. Ergo prænomen Quadrati in medio relinquendum est.

Aurelii Antonini, ut de eo scribit Eusebius. Porro res gesta ab eodem Eusebio (a) ex litteris Smyrnenſis Eccleſiæ in hunc modum deſcribitur: Eodem tempore Polycarpus, cum Aſia maximis perfecutionum procellis turbaretur, martyrio ſupremum vitæ diem egit. Cujus quidem vitæ exitum, litterarum monumentis adhuc conſervatum, in hac noſtra historia memoria prodere in primis neceſſarium arbitror. Eſt autem epiſtola ex perſona Eccleſiæ Smyrnenſis, cui præfuit Polycarpus, Eccleſiſ Ponti ſcripta; quæ ad ejus martyrium ſpectantia, perſpicue docet his verbiſ:

(a) Euseb.
l. 4. c. 14.
Polycarpi
martyri-
um.

III.
Epiſtola
Smyrnen-
ſis Eccle-
ſiæ.

Eccleſia Dei quæ Smyrnam incolit, Eccleſiæ quæ eſt Philomilii, & aliis omnibus ſanctis & Catholicis Eccleſiis, quæ ubique gentium ſunt miſericordia, pax, & charitas Dei Patris & Domini noſtri Jeſu Chriſti aſſatim impleatur. Scripſimus vobis, fratres quæ videbantur pertinere cum ad alios martyres, tum ad beatum Polycarpum: qui quidem perfecutionis flammam contra Eccleſiam inceſſam, ſanguine ſuo copioſe per martyrium effuſo, penitus reſtrinxit. Iſtis deinceps, antequam in martyrii Polycarpi explicationem ingrediantur, ea quæ ſpectant ad ceteros martyres, ordine narrant, & qualem quaque celſam erectamque animorum firmitatem ad dolorum morſus tolerandos oftenderit, ſcite deſcribunt. Nam (ut epiſtola loquitur) qui undique circumſiſtebant, cum coram cernerent illos partim flagris ad internas uſque venas & arterias dilaceratos, ſicut jam viſcera, atque occultiora membra intimis corporis reſſibus abdita, oculis omnium ſubjicerentur, partim buccinorum teſtis e mari deportatis, & lapillis quibusdam præacutis ſubſtratis affictos, & per quodque ſuppliciorum & tormentorum genus raptatos, & beſtiis denique immanibus ad dilaniandum traditos: cum coram (inquam) cernerent illos hæc omnia tam toleranter ſuſtinuiſſe, incredibili prope admiratione obſtupuerunt.

PAGIUS

die XXIII. Februarii, quo colitur in Martyrologiis Latinis, & in Menæis Græcis, paſſum eſſe: præferenda tamen Uſſerii ſententia in Diſſert. de Macedonum & Aſianorum anno ſolari cap. 3. quam probat ex ipſis martyrii Polycarpi Actis, quæ extant apud Eusebium lib. 4. cap. 15. ubi dicitur Polycarpus, poſtquam captus, deductus in civitatem, die magni Sabbathi, cujus etiam die in Actis S. Pionii Martyris mentio, quod de Sabbatho Paſcha proxime antecedenti intelligendum. Neque enim Chriſtiani aliud umquam Sabbathum ita appellaverunt, quam illud quod Paſchalem ſolemnitatem antecedebat. Porro anno Chriſti CLXIX. terminus Paſchalis juxta Alexandrinos fuit Martii die XXXIX; Calippicus vero die Martii XXX. vel XXXI. Sabbathum, quod Lunam hanc XIV. antecellit, in Martii diem XXVI. incurrit, ſeu in diem VII. Kalendas Aprilis; quo die paſſum eſſe Polycarpum docet Auſtor Chronici Alexan-

Inter quos Germanicum quemdam, qui divina gratia roboratus, imbecillitatem animi naturaliter inſtam, quæ efficit ut corporis mortem vehementer extimeſcamus, erexit, recreavitque, propter eximiam & ſingularem ejus conſtantiam, facile primas tuliſſe memorant. Nam cum Proconſul illi perſuadere conaretur, proponeret ætatem, & magnopere flagitaret, ut, cum jam adoleſcens eſſet, & in ipſo ætatis flore conſtitutus, ſui ipſius miſericordiam caperet: eum illa minime curaviſſe, ſed abjecta cunctatione, feram parato animo attraxiſſe ad ſe, & prope eam in corporis ſui laniatum impuliſſe, quo celerius ab hac injuſta & impia vita liberaretur. Verum quamquam univerſa multitudo tum divini & cæleſtis hujus martyris fortitudinem & conſtantiam propter egregiam, & generoſam mortem magnopere admirabatur, tum univerſam univerſi generis Chriſtianorum virtutem vehementer ſuſpiciebat: tamen ſubito uua hoc pacto omnes cœpiſſe conclamare: Tolle impios: Queratur Polycarpus. Quinetiam cum permagna turba iſtis populi clamoribus de Chriſtianiſ conquirendis facta eſſet, Phrygem quemdam nomine Quintum, qui imper e Phrygia advenerat, ſimulac immanes feras & terribiles præterea cruciatus perſpexerat, molli ac fracto animo obſtupuiſſe, & tandem ſalute prodita, manus præ ignavia dediſſe. Declarat quidem eadem, quam modo citavimus, epiſtola, illum non prudenti animi proviſione & conſilio adductum, ſed temere, & quaſi repentino vento incitatum, cum aliis ad tribunal judicis iſſiſſe: qui ſimulacque deprehensum tenebatur, illuſtre & evidens exemplum omnibus propoſuiſſe, ne inconſiderate & imprudenter hujusmodi rebus ſe aliquando objicerent. Sed iſto modo de illorum martyrum exitu a nobis expoſitum ſit.

Polycarpum autem qui maximam omnibus admirationem ſui excitabat, primum ut iſta de martyribus audierat, pacato & tranquillo animo perſiſtiſſe, & vultum omnemque mentis ſtatum conſtantem & immobili-

IV.
Germanici
certa men.

V.

drini, qui Aeliano & Paſtore Coſſ. anno ſc. Chriſti CLXIII. ait: Quos inter (nempe Martyres) Smyrna Pontifex Polycarpus Joannis Apoſtoli diſcipulus, a quo creatus erat Episcopus, captus ab Herode Irenæo Niceta filio, Tatio Quadrato Proconſule VII. Kal. Aprilis in profeſſo Paſcha ipſo Sabbatho hora VIII. in medium adductus, vivus igne concrematus eſt, cum ægeret annum VII. ſupra octogefimum. Diem itaque martyrii S. Polycarpi nobis conſervavit Auſtor Chronici Alexandrini, licet in anno, quo paſſus eſt, erraverit. Obſervat autem Uſſerius Smyrnæos a die XXV. Menſis Martii menſem Xanthicum exorſos eſſe. Valeſius, temporaria nota, quæ magno Sabbatho exprimitur, neglecta, ſeu potius contenta, ait, cum Smyrnæi paulo ante Pionii martyrium Principatu Decii Imperatoris, id eſt, odoginta circiter annis a paſſione Polycarpi, hujus Sancti Natalem VI. Kalendas Martii celebrarint, ut ex

V.
Annus hu-
jus marty-
rii obſer-
vatus.

lem conſervaviſſe. Et quavis in animo haberet illa in civitate manere; tamen familiaribus petentibus, obſecrantibusque ut ſe inde ſubduceret, demum morem geſſiſſe: ad villam non longe ab urbe diſtante progreſſum eſſe, ibique cum paucis amicorum commoratum; & dies nocteſque nihil aliud molitum, quam preces obnixæ atque inſtanter ad Dominum fundere: quibus quidem ſupplex eſt flagitabat (hoc enim erat illi ſemper in more poſitum) ut pax tranquilla concederetur Eccleſiis. Ac triduo antequam prehenderetur, cum in precibus atente poſitus, ſomno oppreſſus eſſet, nocte in viſione ſecundum quietem vidiffi dicitur cervicali flamma accenſum de repente conſumi, conſicque. Qua quidem re e ſomno excitatum, ſtatim viſum ſuum iis, qui una aderant, expoſuiſſe; & quod futurum erat, mente fere præſagientem, aperte ſuis prædiſſe neceſſariis; ſe, flammaram incendiis corpori circumjeſtis, vitam pro Chriſto profundere oportere. Tandem igitur cum illi, qui eum omni cura & diligentia conquirebant, inſtarent; iterum incredibili ſtudio & amore erga fratres compulſum, in aliam villam ſe tranſtuliffi ferunt: quo quidem non longo tempore poſt, qui illum inſequebantur, recta perveniſſe, duosque illius loci pueros compreheſiſſe, atque alterius illorum indicio, ubi verberibus eum ceciderant, ad Polycarpi diverſorium acceſſiſſe.

VI.
Polycar-
pus inve-
nitur.

Qui ſub crepuſculum adventantes, cerviores ſiebat, eum in ſuperiori conclavi aſſidere. Ex quo loco licet per facile in aliam domum ſe recipere potuiſſet, noluiſſe ſe tamen, ſed dixiſſe: Fiat voluntas Domini. Quem ſereno ac placido vultu collocutum eſſe: ut qui viſum antea ignoraviſſet, cum oculis in canam ejus & ingraveſcentem ætatem, in venerandam quoque & conſtantem vultus moderationem conſpeiſſent, viderentur ſibi rem permiram videre; rogarentque a ſe ipſi mutuo. Tan- Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

eorum epiſtola, quam recitat, liquet, dubitandum non eſſe de die martyrii hujus. At infirma hæc ratio; Sanctos enim aliis poſtea diebus, quam quibus paſſi ſunt, cultos fuiſſe, innumera exempla demonſtrant. Deinde ex Ariſtide lib. 4. Orationum ſacrar. conatur oftendere, Polycarpum præſenti anno martyrium ſubiſſe. Ariſtides enim, inquit, indicare videtur, Statium Quadratum, non vero Tatium; (ut perperam legitur in Chronico Alex.) præſenti anno Proconſulatum Aſiæ geſſiſſe, cum dicit, paulo poſt peſtem illam, quæ in Aſia graſſata eſt, Severum Proconſulem fuiſſe. Eusebius in Chronico eam peſtem conſert in annum VIII. M. Aurelii: proinde Severus anno hujus Imperatoris IX. Proconſul Aſiæ fuit. Ante Severum proximo anno Proconſul fuerat Pollio, ut ibidem teſtatur Ariſtides. Proxime vero ante Pollionem Proconſul Aſiæ fuerat Quadratus. Sic enim Ariſtides in eadem Oratione, ubi poſtquam ea retulit, quæ

ta ne, quaſo, feſtinatio in tali ſene prehendendo ſuſcipi debuiffi? Iſtum autem, abjecta cunctatione, primum menſam illis actutum apponi juſſiſſe; deinde oraſſe, ut cibum large & aſſatim ſumerent: unamque horam, quo libere orationi vacaret, poſtulaſſe: qua ei conceſſa, ſurrexiſſe, & gratia Domini cumulate repletum, adeo ardentem precatum eſſe, ut, qui præſto illum audirent orantem, admiratione prope obſtupereſcerent, compluresque illorum tam ſpectatum, tamque eximia & divina virtute præditum ſenem morte affici vehementer condoleſcerent. Poſt iſta, reliqua illius historia eſt ad verbum in eadem Epiſtola explicata.

VII.
Polycar-
pus perdu-
citur
Smyrnam.

Ut primum finem precandi fecerat, & memoria repetierat omnia quæcumque illi in vita aliquando contigiſſent, ſive magna ſive ingloria; & totam denique Eccleſiam Catholicam per univerſum Orbem diſperſam precibus Deo commendaverat: cum jam hora abeundi inſtaret, ſatellites eum aſſino impoſitum, verſus urbem die feſto magni Sabbathi adduxerunt. Herodes, qui præfectus pacis dicebatur, & pater illius Nicætes, illi obviam prodire: qui ubi illum ad ſe in rheda tranſulerunt, prope eum aſſidentes, ei perſuadere conati ſunt ad hunc modum: Quid mali eſt, iſtud dicere, Domine Cæſar, & illi ſacrificare, & ſic tandem ſalvum evadere & incolumem? Polycarpus vero nullum dedit reſponſum: ſed illis magis inſtantibus, ſic tandem locutus eſt: Non facturus ſum aliquando, quod mihi conſulitis. Iſti igitur ſpe illius in ſuam ſententiam pertrahendi deſecti, contumelioſa verba in eum faciunt, & tanta cum celeritate de curru præcipitant, ut inde delapſus tibiam magnopere laceraret, læderetque. At ille ea de re minime laborans, quaſi nihil mali fuiſſet perpeſſus, lubenti animo a ſatellitibus ductatus, ſatis incitato gradu ad ſtadium proficiſcitur.

H h 2

Pollione Proconſule ſibi acciderant: Age, inquit, quaſi per ſcalam progredientes, id quod ante hæc contigit, memoremus. Cum Sophiſta ille, cujus paulo ante memini, Proconſul eſſet, &c. Hic Sophiſta ſine dubio Quadratus eſt, cujus mentionem antea fecit Ariſtides in eadem Orat. 4. ubi etiam eum Rhetorem appellat. Sic Quadratus Proconſul Aſiæ fuit anno VII. Imperatoris Marci, præſenti nempe, quo ſub Quadrato Polycarpus paſſus eſt. Ita Valeſius. Sed incertum, an Ariſtides loquatur de priori peſte, quæ anno VII. M. Aurelii contigit, an vero de alia peſte, quæ anno CLXXI. graſſata eſt, de qua Eusebius in Chronico mentionem facit. Quod ſi de poſteriori ſermonem habeat, ut verosimile eſt, Ariſtides noſtræ ſententiæ manifeſte favet. Quare ex hoc Auſtore nihil certi deduci poteſt. Lucus multas Provincias occupavit, Roma ex parte vexata, ut ait Eusebius in Chronico, de Lucus qua Baronius anno ſequenti.

VI.

Herodes Atticus. (a) Jul. Capit. in Marco. (b) Gell. l. 1. c. 2.

VIII.

Polycarpus in studio pugnatus.

tur. Quod vero Smyrnesium epistola hic meminerit de Herode pacis Praefecto; num fortasse hic ille Herodes Atticus, qui his temporibus sub M. Aurelio floruit inter Græcos clarissimus orator, cuius meminerunt Julius Capitolinus (a), & Gellius (b), qui & praefectus pacis sit dictus, eo quod munus illud obierit, ut tumultus ubique locorum inter cives, Gentiles & Christianos (quos dictum est magnopere increbuisse) aliquo modo componeret. Sed ad Polycarpum redeamus. In eadem Smyrnesium epistola hæc sequuntur.

Polycarpo igitur in stadium ingredienti, vox e caelo demissa dixit: Fortis esto Polycarpe, & excelso animo rem gere. Eum, a quo esset vox profecta, vidit nemo: vocem autem multi e nostris audierunt: sed propter tumultum in studio concitatum, multitudo omnino eam audire non potuit. Illo igitur ad iudicem deducto, simulatque intellectum erat Polycarpum fuisse comprehensum, ingens tumultus ciebat. Ex quo Proconsul, ubi accessit, sciscitatus est: Tu es Polycarpus? Polycarpus se eundem esse fatebatur. Tum suadere Proconsul, ut Christum negaret, sic locutus: Reverere atatem tuam: & alia his similia, quæ ab ejusmodi viris dici solent: Jura per Cæsaris fortunam. Respice dic: Tolle impios. Polycarpus gravi & constanti vultu in universam multitudinem, quæ erat in studio, intuens, & manus versus eos tendens cum gemitu, oculis in caelum sublatis, dixit: Tolle impios. Praesidi, cum amplius instaret, diceretque, Jurato, convitiis Christum afficito, & te dimittam: Respondit Polycarpus: Octoginta sex annos illi jam inserviivi, & nullo me hactenus affecit incommodo: quomodo igitur Regem meum, qui me ad hoc usque tempus servavit incolumem, contumeliosis verbis possum afficere? Proconsule denuo urgente, ac dicente, Jura per Cæsaris fortunam: Polycarpus, Si, inquit, ad inane ostentationem requiris, ut per Cæsaris fortunam jurem (sic enim vocas) & me, qui sim, ignorare præferas, sic (ut libere & ingenue loquar) accipito: Christianus sum. Quod si placet Christiani professionem cognoscere: da mihi diem, & audies.

IX.

Cur a Polycarpo juramentum exigitur. (c) Tert. in Apol. Just. ad Anton. Ar. nob. & alii.

Quod tantopere Proconsul extorquere conaretur a Polycarpo, ut juraret per fortunam Cæsaris, eam puto adduci posse rationem, quod invaluisset penes Gentiles (ut testatur Tertullianus c), & alii qui pro illis scripserunt Apologias) opinio, Christianos de regno affidue loquentes & Christo venturo, esse Imperii perduelles, & moliri ab Imperatore defectionem. Quam obrem ab eis juramentum, quod subiecti Regibus præstare solerent, Praefules provinciarum in hunc modum exigere

confueverunt. Porro sic jurabant Christiani principibus, ut tamena a deorum nominibus (ut idem Terrallianus (d) ait) abstinerent. Sed de his alias inferius pluribus. Pergit deinceps quæ subsecuta sunt in hunc modum epistola.

Tum Proconsul: Istud, inquit, persuadee populo. Tibi equidem (inquit Polycarpus) rationem, & sententiam meam aperire non gravabor: magistratibus enim & potestatibus a Deo constitutis eum honorem, qui nostrarum animarum saluti, nostræque religioni nihil affert detrimenti, pro dignitate tribuere docemur: sed illos non satis dignos existimo, quibus de fide nostra per responsum satisfaciam. Et Proconsul: Bestias, inquit, habeo in promptu: istis te obitiam laniandum, nisi te mature penituerit. Accesse, inquit: nam nobis rata & decreta stat sententia: & multum ab eo absumus, ut aliquando anima mutato nos meliorum perveniat, & deteriora sequamur. A severia & crudelitate ad aequitatem & modestiam traduci, est pulchra sane mutatio. Ad quem rursus Proconsul: Te, inquit, ardentibus flammis incendiis domitum & mansuetum reddam, si bestiarum laniatus contemnas, & non respicias oculos. Tum Polycarpus: Ignem, inquit, mihi minitaris, qui ad tempus exardescit ille quidem, sed paulo post penitus extinguitur: verum ignem illum futuri judicii, ad perpetuum impiorum supplicium & cruciatum reservatum, omnino ignoras. Sed quid cumctaris? profer bestias aut aliud quod lubet. Ista & alia complura locutus, tanto vultu decore & gratia imbutus est, tantaque animi fidentia & alacritate expletus, ut his, quæ ei essent tam minaciter obiectata, non modo non conturbatus succumberet, sed contra certe illum ipsum Proconsulem admirabili sua constantia & gravitate prorsus obstupesceret. Proconsul præconem mittit, qui in medio stadio istud ter prædicaret: Polycarpus professus est, se Christianum esse. Per præconem namque solitum interloqui iudicem, leges (e) antiquæ declarant. Sed sequitur: Quæ vox cum a præcone esset emissa, universa tum Gentium, tum Judæorum multitudo, qui Smyrnam incolebant, animi impetu & bile effrenata exardescens, alta voce clamare: Iste est Asia doctor: Iste Christianorum pater: Iste nostrorum deorum everfor: Iste denique est, qui adeo multos perdocuit, ut neque diis sacrificent, neque eos adorent. Quæ cum essent locuti; vociferari, & rogare Philippum munerarium, ut leonem, qui Polycarpum discerperet, emitteret. Hic vero respondere, non esse sibi integrum: quoniam fratrum jam certamina confecta erant. Tunc illis visum est, uno consensu clamando instare, ut Polycarpus vivus in rogam conficeretur.

(d) Tert. in Apol. c. 32.

X. Polycarpus quid cum Proconsule.

(e) l. fustibus. C. ex quibus causi. in fam. irrog.

XI. Gentiles & Judæi clamant in Polycarpum.

XII.

Polycarpi per ignem Martyrium.

XIII. Oratio Polycarpi.

Ita enim factum oportuerat, ut visio, quæ de cervicali illi apparuisset, compleretur (quod quidem cum ardens videret, Deum precatus paululum, ad Fideles tandem, qui cum eo erant, se convertit; & mente, propheticò more, futura præfagens dixit: Me vitum oportet cremari). Ista igitur erant tanta cum celeritate suscepta, ut dis- cto penitenti propterea geri viderentur, quod cum frequens hominum turba & ex officinis & ex balneis ligna fermentaque actutum coacervabat, tum maxime Judæi ad hoc facinus (sic enim illorum mos in ejusmodi negotio erat) operam propensum animo conferebant.

Verum ubi rogas extructus & paratus erat, Polycarpus, soluto cingulo, & omnibus vestibus exutus, calceos etiam sibi extrahere cepit: quod quidem antea, non aliquando facere consueverat, propterea quod singuli Fideles magno studio inter se contendebant, quis primum ei in eo munere interserviens corpus illius posset contrectare: nam in toto atatis curriculo etiam ante caniciem propter vitam honeste actam probeque moratam, magnopere colebatur. Paulo post igitur instrumenta, quibus in rogo firmus teneretur, apparatus corpori illius circumjiciuntur: & cum illum clavis vellent affigere, dixit: Sinite me hoc modo: nam qui mihi patientiam ad ignis flammam sustinendas pro sua clementia largitur, largietur etiam, ut sine commissuris clavorum, quibus me affigere statuitis, constans absque ulla corporis commotione, ego adhaerescam. Idcirco illum non clavis, sed solum vinculis colligarunt. Qui manibus a tergo circumplicatis confistrictisque, tamquam aries insignis ex immenso grege delectus, ut holocaustum gratum & acceptum fieret Deo omnipotenti, sic locutus est:

Pater dilecti & benedicti Filii tui Jesu Christi, per quem tui cognitionem accepimus, Deus Angelorum & Potestatum, Deus totius creaturæ, & justorum cuiusque generis, qui vivunt in conspectu tuo, tibi gratias ago, quod me hujus diei & horæ celebritate donasti, in qua tum in martyrum numero, tum in calice passionis Christi tui tormentorum particeps sum, in resurrectionem vitæ æternæ, tam animæ quam corporis, per immortalem spiritus sancti virtutem: inter quos quæso martyres hodie in conspectu tuo pro hostia pingui & accepta admittar, sicut præparasti, præsignificasti, & jam tandem complevisi, qui Deus verus es & omnis mendacii expers. Ac propterea præ cæteris omnibus te laudo, te benedico, te glorifico per Jesum Christum dilectum filium tuum, Pontificem æternum, per quem tibi cum Spiritu sancto gloria nunc & in futura sæculi sæculorum. Amen. Hanc vo-

cem, Amen, ubi emiserat, & orandi finem fecerat; carnifices, quibus ignes instruendi cura imponebatur, rogam incendunt.

Qui ubi ardentem flammam effuderat, miraculum ingens vis, quibus idem videre a Deo concessum fuit, quique ad ea, quæ gerebantur, cæteris Fidelibus in posterum enarranda, erant reservati, visum est. Ignis enim fornicis speciem gerens, tamquam velum navigii ventorum flatibus turgescens, corpus martyris undique obvallabat. Ille in medio constitit, non tamquam caro exusta, sed tamquam aurum & argentum in camino ignis ardore probatum. Quinetiam tantum & tam fragrantem odorem inde hauriebamus, ut idem velut ex thure odorifero, aut alio quovis pretioso aromate, efflatus videretur. Ad extremum igitur, cum nefarii & impij homines ejus corpus ab igne minime posse consumi viderent: carnifici mandata dederunt, ut propius ad rogam progressus, illum ense stricto confoderet. Qua re confecta, tanta cruoris copia effluxit, ut ignem prorsus extingueret, & universa multitudo quæreret secum magna cum admiratione, utrum tantum esset discriminis inter fideles & electos: ex quorum numero iste Polycarpus unus erat, vir nostris temporibus omnium facile præstantissimus, Catholica Smyrnesis Ecclesie Episcopus, doctor Apostolicus, & Propetia pius. Nam quodcumque verbum ex ejus ore exibat, idem vel jam expletum erat, vel postea pro certo explendum.

XIV. Miracula in Martyrio Polycarpi.

Invidus igitur, odiosus, & justorum hominum generi semper infestus diabolus, cum martyrii ejus amplitudinem, cumque incorruptam & integram usque a teneris unguiculis vivendi rationem, immortalitatis corona remuneratam, eumque ipsum propterea stabili & certo præmio vitæ æternæ donatum cerneret; omni cura & cogitatione eo incubuit, ne corpus ejus a vobis inde auferretur: idque adeo, ut permulti e nostris permagna cupiditate ducerentur & ejus rei efficiendæ, & sanctæ illibataque carnis perfruendæ. Nam certi homines Nicætem patrem Herodis, Dalcæ fratrem, submonebant, ut Praesidem exoraret, ne corpus ejus cuiquam daret: Ne Christiani, inquit, Crucifixo illo relicto, hunc venerari incipiant. Atque hæc Judæis submonentibus, obnixæque instantibus, aggressi sunt. Judæi autem nos, quibus in animo erat illum ex igne eximere, accurate observabant. At illud miseri penitus ignorabant, nimirum nos non aliquid in animum posse inducere, ut vel Christum deseramus, qui pro salute omnium, qui in mundo salvi futuri sunt, crucis tormenta perpessus sit, vel alium quempiam aliquando colamus ut Deum. Illum enim, qui vere Dei Filius est, adoramus: mar-

XV.

Piorum studium erga Sanctorum reliquias.

martyres vero, ut discipulos & imitatores Domini, propter incredibilem eorum benevolentiam, quam in proprium Regem & magistrum declaraverunt, merito amplexamur; quorum cum in pietate discipulos, tum consortes in gloria fore optamus.

XVI. Recon-dita Polycarpi reliquia.

Centurio autem, cum videret Judaeos infare contentius, corpus martyris in medio poni, & (ut Gentium mos fert) igne comburi jubet. Sic nos postea ossa ejus, lapillis pretiosis auroque puriora ex cineribus selecta eo loco reposuimus, qui illis erat decorus, consentaneusque. Ubi sane nobis, aliquando in unum coactis Dominus praestabit, ut celebrem ejus martyrii diem, instar natalis festi, cum exultatione & gaudio quantum fieri potest maximo recolamus: idque cum ad martyrum memoriam, qui antea tale certamen conferunt: tum ad eorum exercitationem, mentisque ad talem constantiam preparatiorem, qui postea eo genere mortis Christum ingenue confessuri sunt. Haec tenus epistola Smyrnenfium Ecclesiae apud Eusebium ex versione Christophoroni, a qua translatio Ruffini (a), in his praesertim quae ad finem sunt posita, reperitur aliquantum diversa, utpote (quod existimandum est) ex diverso textu Eusebii comparata: nam haec postrema ipse sic vertit: Ambusta ossa, preciosissimis gemmis chariora, & omni auro probabiliora per ignem facta, collegimus, & sicut conveniebat, ex more condidimus. Quo in loco etiam nunc, praesente Domino, solemnes agimus celebresque conventus, maxime quidem in die passionis ejus. Sed & cum eo eorum memorias, qui prius passi fuerant, celebramus, ut sequentium animi ad praecessorum vitam exemplis insignibus sustententur. Haec Ruffini versio. Sed ex utraque antiquus mos Ecclesiae tum in condendis ac venerandis sacris sanctorum, martyrum reliquiis egregie commendatur, tum etiam de celebrandis diebus festis natalium eorumdem verus traditio testata ac in omnibus explorata redditur.

(a) Euseb. l. 4. c. 15. vers. Ruf.

Cultus reliquiarum, & celebratio dierum Natalium SS. Martyrum.

XVII. (b) Euseb. l. 4. c. 14. vers. Chri-stopb.

Sed prosequamur caetera: subdit enim mox Eusebius (b) haec ipsa: Ista de beato Polycarpo, qui Smyrnae martyrium obtulit, cum aliis duodecim ex Philadelphia profectis, qui idem genus mortis libenter pertulerunt, litteris mandata sunt. Qui solus praeter ceteris multo maxima nominis celebritate apud omnes floruit, usque adeo ut ipsis Gentibus ubique locorum frequens in ore & sermone versetur. Talem quidem exitum res ab admirabili & Apostolico Polycarpo gesta tandem consecuta sunt, cujus historiam in eam quam declaravimus, epistola fratres Ecclesiae Smyrnenfis accurate narrarunt. Hucusque ipse de rebus Polycarpi ex dicta epistola Smyrnenfis Ecclesiae; quae quidem Acta publice legi consueverunt in Ecclesia, ut quae si-

delissime ac sincerissime scripta essent, testatur Gregorius Turonensis in libro de Gloria Martyrum (c).

His igitur de Polycarpi martyrio enarratis, reliquum est, ut de iis, quae ab eo scriptorum monumentis tradita sunt, pauca dicamus. Jam superius mentio habita est de epistola ab eo scripta ad Philippenses; quam etiam legi publice in Ecclesia, antiquum usum fuisse, tradit S. Hieronymus (d). Ad haec addimus, affirmare Suidam, datam fuisse ab eodem Polycarpo epistolam ad Dionysium Areopagitam, quae non extat: haud dubium putamus inter tam insignes eruditione, ac pietate viros intercessisse magnam animorum conjunctionem, ac proinde inter eos (quod commune est amicorum omnium) viguisse litterarum consuetudinem, nec intermissam fuisse, etiam si idem Dionysius (ut dictum est superius) fuerit amandatus in Gallias. Ufus quidem ille amicitiae inter Asianos, Christianos ac Gallos, qui ex epistola Ecclesiarum Viennensis ac Lugdunensis, ad eos qui in Asia sunt Christianos conscripta, optime declaratur (recitatur sumus eam paulo inferius) facile ut haec opinemur, inducit. Rursum vero non unas illas tantum ad Philippenses, vel alteras ad Dionysium litteras scriptas fuisse a sanctissimo viro Polycarpo, sed quod vigilans esset ejus erga omnes Orientis Ecclesias vel alias studium, ut credamus impellit, complures ab eo ad diversas Ecclesias datas fuisse epistolas.

(c) Greg. Tur. de Gloria mart. c. 39. XVIII. Scripta Polycarpi.

(d) Hieron. de Scrip. Eccl. in Polycar. po.

XIX. Irenaeus & Florinus auditores Polycarpi. (e) Euseb. l. 5. c. 9.

Id quidem & S. Irenaeus Episcopus Lugdunensis, qui ab ipso Polycarpo fuit sacris litteris imbutus, testatur in ea quam ad Florinum, qui olim una secum docentem audierat Polycarpum, conscripsit epistolam: cujus quidem partem ab Eusebio (e) recitatam, hic describere, operae pretium existimamus, ait enim: Ista dogmata, Florine, ut tecum agam humanius, sana doctrina & sententiae non sunt: ista dogmata sunt Ecclesiae repugnantia, utpote quae eos, qui illis obsequuntur, in maximam impietatem dejiciant: ista dogmata ne heretici quidem, qui erant ab Ecclesia exturbati, umquam affirmare audebant: ista dogmata presbyteri qui ante nos fuerunt, quique erant ipsorum Apostolorum discipuli, minime tibi tradiderunt. Vidi enim te, cum adhuc puer essem, in inferiore Asia apud Polycarpum, cum & in aula Imperatoris splendide laetique vitam degebas, & sedulo te Polycarpo probare nitentibus, & sedulo te Polycarpo probare nitentibus, multo firmiter insident, quam quae nuper praeterierunt: cognitio enim, quam a puero combibimus, una cum aetate accrescit simul, & quasi vinculo cum ipso animo penitus copulatur: adeo ut & locum in quo assidebat beatus Polycarpus cum differeret, illius eo adventum, & introitum, & for-

mam, & modum vitae, corporis effigiem, disceptationes, ac sermones quos ad multitudinem habebat & ut necessitudinem & vitam usum cum Joanne & reliquis, qui ipsum Dominum viderent, se habuisse narret, & quo pacto memoraret eorum sermones, quin etiam quae ab illis de Domino audisset, quo modo de miraculis ejus ac virtutibus & de doctrina denique, sicut ab illis, qui fuissent suis oculis Verbum vitam conspicati, Scripturis vere consentientia narret, videar mihi posse rite percensere. Hoc eo tempore per Dei misericordiam, quam erga me ostendebat, studioso & attente audiebam, atque non charta & litteris, sed interiori mentis cogitationi mandabam; & perpetuo, Dei juvante gratia, ingenue & exquisite recordatione renovo. Atque coram certe jam Deum contestari possum, illum beatum & Apostolicum senem Polycarpum, si hujusmodi dogmata forte audisset, continuo exclamaturum, & aures obturaturum, ac de more suo dicturum fuisse: O bone Deus, in qua me tempora reservastis, ut ista patiar? atque ex eo loco, quo vel sedens, vel stans ea audisset, extemplo plane auferaturum. Itemque ex epistolis, quas cum ad vicinas Ecclesias, quo eas confirmaret, tum ad quosdam fratres, quo eos tum admoneret, tum cohortaretur, misit, ista se habere, manifesto cognosci poterit. Haec tenus Irenaeus apud Eusebium. At de Florini erroribus dicendum pluribus suo loco.

XX. Discipuli Polycarpi.

(a) Martyrol. Roman. & alii 24. Septemb.

(b) Martyrol. Roman. 1. Novemb.

Galli & Asiani Christiani charitate conjuncti.

Quod autem ad discipulos Polycarpi pertinet: praeter Irenaeum, de quo facta est ex suis ipsius scriptis mentio, & post Florinum, qui in impietatis foveam lapsus est; in antiquis tabulis Ecclesiasticis memoriae proditur (a), Andochium presbyterum, Tyrsum diaconum, & Felicem, ejusdem Polycarpi discipulos, ab ipso in Gallias esse missos, eosdemque apud Augustodunum fuisse martyrio coronatos. Benignus quoque presbyter, qui martyrium subiit (b) apud Divionem, ejusdem Polycarpi fuit discipulus, ab eodemque cum caeteris in Gallias est amandatus, ubi tunc videtur consummasse martyrium cum M. Aurelius ob expeditionem Germanicam in Gallias ageret. Mutuam sane quamdam inter Asianos Christianos & Gallos intercessisse amoris & consuetudinis conjunctionem, tum Polycarpi de eis adeo benemerentis declarat studium, tum Lugdunensium & Viennensium ad Asianos de rebus gestis martyrum litterae scriptae aperte indicant: de quibus inferius dicturi sumus. Ex amicitiae namque usu inter Dionysium qui dictus est Galliarum Apostolus, & Polycarpum, ejusmodi inter Asianos & Gallos amicitiae feceris occasionem (quod dictum est) provenisse putandum. Fortasse etiam accidit,

ut cum Polycarpus ad Anicetum Romanum se contulit, hos secum ex Asia duxerit, qui inde praedicandi Evangelii gratia in Gallias fuerint ablegati.

Post haec autem de Polycarpo ab Eusebio recitata, idem haec subdit (c): Alia etiam aliorum martyria Smyrnae eodem temporis momento, quo Polycarpus martyrium perpetiebatur, factiata, in eam de eo conscriptam epistolam congesta sunt: inter quos Metrodorus presbyter, qui erroris a Marcione inventi fautor esse putabatur, in ignem injectus migravit e vita. Ex martyribus item, qui eo temporis obierunt, unus erat Pionius, fama pervagata & multorum praconis eximius: cujus confessiones sigillatim habitas, cujus ingenuam sermonis libertatem, cujus Apologias pro se de coram populo & magistratibus recitatas, cujus conciones ad docendum accommodatas; cujus benigna bis qui persecutionis acerbitate animis omnino cecidissent, humanitatis officia tributa; cujus jucundas & gratas consolationes, quas in carcere fratribus, qui ad eum ingrediebantur, adhibuit: quae praeterea tormenta sustinuerit, quos in eisdem dolores toleraverit, quam acerbe clavorum confixus pertulerit, quantam in rogo animi magnitudinem ostenderit, qualem denique & quam insignem mortem praeter alias omnes res ab eo tanta cum admiratione gestas subverit: eos, quibus libitum est cognoscere, ad libellum a nobis de veterum Sanctorum martyriis in unum redactis editum, qui quidem omnia facta illius plenissime complectitur, amandamus. Haec tenus Eusebius.

XXI. (c) Euseb. l. 4. c. 14. prope fin.

Pionii Martyris Acta.

XXII.

At haec ipsa sic ab eo summam complexa Acta Pionii, eo ordine, quo ab ipso hic posita sunt, fusius narrata habentur (d): quae quidem esse illa ipsa, quae ab Eusebio hisce lineamentis sunt adumbrata, nulla est apud me dubitatio: Sed cum sincera atque legitima esse noscantur, eaque tum ex publicis Actis Proconsularibus accepta, tum ab iis qui aderant simpliciter absque fuco (quod rarum est apud Graecos invenire) conscripta, eademque consignata certo die & Consulibus habeantur: pateat autem ex eis, Smyrnae Decii Imperatoris tempore esse acta: dubitationem non levem afferunt quo modo ab Eusebio ea ad Polycarpi martyrii tempora referantur. Qua in re quid existimem, meam paucis aperiam sententiam. Cum Graeci omnes in Menologio aequo profiteantur, Pionium passum esse sub Decio; ut credam adducor vel aliter apud eos lectum esse textum Eusebii, vel ei asserenti passum Pionium Smyrnae, tempore quo passus est Polycarpus, minus auctos esse adversari voluisse; tamen Eusebium significare, in libello illo de Smyrnenfibus martyribus descriptum quod fuisse Pionii martyrium, quod ibidem loci,

(d) Metaphr. dice. 1. Febr.

De tempore Martyrii Pionii.

CHRISTI 169.

ANICETI PAP. 3.

M. AUR. & L. VER. IMPP. 7.

Loc, atque etiam eodem anni tempore, non autem quod sub eodem Imperatore passus sit. Certe quidem quod in iisdem Actis mentio habeatur de Cataphryga haeretico, & de Metrodoro Marcionita tum martyrium subeunte: ea ad hoc ipsum tempus martyrii Polycarpi haudquaquam referri posse videntur: nam nondum Cataphrygae cogniti, atque ut haeretici damnati erant; & ipse Marcion, suae adhuc sententiae inconstans assertor, Romae (ut diximus) exomologeses agebat.

XXII.

Quamobrem veluti ex necessaria quadam assumptione Pionii martyrium referimus ad ea tempora Decii, quae Consulibus in eius Actis positus adnotantur: cum ex iis, quae dicta sunt, impossibile esse appareat, ut his Marci Imp. temporibus aptari possit. Ipsa igitur quae diximus Acta Pionii ab Eusebio adeo commendata, eademque germana suo loco inferius intexemus: his consentiunt ea quae ibidem ita addit postremo (a) Eusebius; Se-

(a) Euseb. in Chron. c. 41.

quantur deinceps in eadem epistola facta memoratu digna aliorum martyrum, qui Pergami, quae est urbs Asiae, mortem oppeterunt, Carpi, Pappi, & mulieris Agathonicae: qui, post multas & eximias fidei & religionis nostrae confessiones, martyrio gloriosam mortem assecuti sunt. Hucusque ex libello Smyrnenfis Ecclesiae Eusebius. Porro horum quoque martyrum Acta scripta inveniuntur (b): in quibus cum legatur hos etiam passos tempore Decii, eadem nostrae sententiae favere noscuntur, nimirum in eodem libello Smyrnenfis Ecclesiae plures diversis temporibus passos martyres scriptos esse. At de his factis. Quam male autem Romano Imperio a Marco Imp. consultum fuerit, ut actis deorum sacris, & persecutione in Christianos vehementius instaurata, sic jacerentur belli Marcomannici fundamenta, atque his auspiciis ejus expeditio pararetur, dicetur anno sequenti.

(b) Me. taphr. die 13. Apr.

JESU CHRISTI ANNUS 170.

ANICETI PAP. ANNUS 4.

M. AUR. & L. VER. IMPP. ANNUS 8.

I.

Christi anno centesimo septuagesimo, Coss. Vettio Paulo & Julio Montano, agente in Imperio M. Aurelio cum collega Lucio Vero annum octavam, lues magna (inquit Eusebius c) provincias occupavit, Roma ex parte magna vexata. Julius Capitolinus (d) etiam tempore apparatus expeditionis Marcomannicae, cum M. Aurelius totus esset in concilianda sibi deorum gratia, immanem ejusmo-

(c) Euseb. in Chron. c. 41. Jul. Capit. in M. Aur.

di pestilentiam exortam tradit, cum post recensitos varios deorum cultus, mox subdit: Tanta autem pestilentia fuit, ut vebiculis cadavera sint exportata, sarracisque. Tunc autem Antonini leges sepelendi, sepulcrorumque asperrimas sanxerunt: quandoquidem caverunt, ut si quis vellet, fabricaret sepulcrum, quod bodieque servatur. Et multa quidem millia pestilentia consumpsit, multoque ex proceribus, quo-

Pestis in gens depascitur Roma: num imperium.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5661.

SÆC. II. Anno Urbis 921. Olymp. 236. an. 4. A. C. 168.

9. DC. D 17. P. 11. April. Indict. 6. JESU CHRISTI 168. secund. Baronium 170. SOTERIS PAPÆ 8. MARCI AURELI ET L. VERI IMPP. 8.

I.

AD num. I. Coss. L. Vettius Paullus, & T. Junius Montanus, ex Inscriptione Onuphriana posita III. Kal. Jun. Paulo & Montano

NOTÆ

(1) Coss. L. Vettius Paullus, & T. Junius Montanus. Lapis apud Ferretum in Mus. lapid. pag. 27.

DEDIC. III. KAL. IUL. L. VETTIO. PAULO T. JUNIO. MONTANO. COS

Eandem inscriptionem, paucis immutatis, habet in Fastis Panvinius, Fasti Idatiani, & alii: Aproniano, & Paulo. Fasti Græci Theonis inter Dissertationes Cyprianicas: Aproniano II. & Paulo II. Vides in vulgatis Fastis, nullam Montani mentionem fieri, in cujus locum suffectum nonnulli mutant Apronianum. Vide Tillemontium Histor. Imp. tom. II. pag. 359. & 357.

CHRISTI 170.

ANICETI PAP. 4.

M. AUR. & L. VER. IMPP. 8.

quorum amplissimis Antoninus statuas collocavit: tanta quidem clementia fuit, ut sumptu publico vulgaria funera suberet efferr. Hæc ipse breviter admodum & subobscurè. Ejusmodi de sepulcris lætæ a Marco leges periisse videntur; cujus tantum ab Ulpiano hoc citatur rescriptum (a): Divus tamen Marcus rescripsit, nullam pœnam meruisse eos, qui corpus defuncti in itinere per vicos aut oppida transvexerunt: quamvis talia fieri sine permisso eorum, quibus permittendi jus est, non debeant.

(a) l. 3. §. Divus ff. de sepul. viol.

II.

De eadem quoque pestilentia, ejusque origine, idem Capitolinus hæc alibi (b), cum agit de Lucio Vero: Fuit ejus fati, ut in eas provincias, per quas rediit, Romam usque lues secum deferre videretur. Et nata fertur pestilentia in Babylonia, ubi de templo Apollinis ex arcula aurea, quam miles forte inciderat, spiritus pestilens evasit, atque inde Parthos, Orbemque complekse. Quam justo Dei consilio factum est, ut ab eodem iporum deo, ex quo Æsculapium haberent pestis propulsatorem, pestis egressa, Romanum Imperium devastarit? sed hæc omnia ceciderunt in ultionem sanguinis Christiani. Meminit ejusdem quoque pestis & Galenus, qui tunc Romæ agens, ejus vitandæ causa, fuga sibi consuluit, in patriam (c) rediens: agens enim de ea, maximam (d) appellat pestilentiam, eamque longissimam fuisse (e) tradit, persimilemque ei fuisse scribit, quam Thucydides narrat (f).

(b) Idem in vita Gal.

(c) Idem de præfug. expuls. II. 3. c. 3.

(d) Idem de morb. vulg. l. 3. agrit. 1. & lib. 6. c. 29.

(e) Idem simpl. medic. l. 9.

III.

Adeo enim favit lues ipsa, ut, cum depasta esset innumeram Romanorum multitudinem, ad futurum bellum Marcomannicum oportuerit servos & alios præter usum armare. Rursum vero restituisse numinum cultum quam diligentissime Imperatorem, ut ingruentem in dies magis pestem propulset, tradit idem qui supra Capitolinus (g), cum ait: Instante adhuc pestilentia, & deorum cultum diligentissime restituit; & servos, quemadmodum bello Punico factum fuerat, ad militiam paravit, quos Voluntarios, exom- Ann. Eccl. Tom. II.

(g) Jul. Capit. in Marco.

PAGIUS

Parthici memoria, quod in usu positum fuisse, variis passim exemplis in hoc Opere demonstro, quod videam viros Doctos, similibus nummis deceptos, Imperatorum triumphos, non sine Chronologiae detrimento, e suis annis in alios transfuisse. Cum vero jam anno superiori Marcus Imp. III. Lucius vero etiam Imp. III. in Nummis appellentur, ut ex iis quæ anno CLXVI. num. V. recitavi, manifestum sit, & currenti Lucius Verus nuncupetur Imp. V. ideoque & M. Aurelius, confirmatur quod hoc anno num. IV. affirmavi, bellum scilicet Bucolicum ad hunc annum pertinere. Præterea Inscriptio ab Sponio in Miscellaneis Eruditæ Antiquitatis pag. 268. relata, in qua Verus dicitur TRIB. POT. VII. IMP. VIII. falsa demonstratur, aut saltem mendose

descripta. Dodwellus in Dissert. Cyprianica XI. §. 37. qui nummum istum non viderat, quique arbitratus est Lucium hoc anno ex Oriente reducem cum Marco Aurelio triumphasse exhibet Nummum Lucii ita inscriptum: L. AUR. ANTONINUS AUG. ARM. TR. P. VIII. IMP. V. COS. III. FORT. R. E. D. simileque Marci Aurelii, & utrumque refert ad quinquennalem absentiam Lucii Veri, & ad aliquam viciniam in bello Parthico reportatam, antequam Romam adventaret, ratione cujus hoc anno uterque Imperator dictus sit in Nummis Imp. V. Verum jamdiu bellum Parthicum confectum fuerat, & duo Numismata a Dodwello relata, anno tantum sequenti, quo uterque Imperator profectus est ad bellum Germanicum, percella, pro

IV. Christiani malorum omnium causa crediti.

(b) Tert. Apol. c. 40.

(i) Ibid. c. 37.

(a) Jul. Capit. in Marco. V. Perseverant calumniæ.

enim populos nominavit, sub horum imperium adversus Romanos arma movisse certum est. De Parthis & Marcomannis jam dictum est: de Mauris idem affirmat Julius Capitolinus (a) invaluisse ac devastasse Hispanias, quod bellum per Legatos confectum ait.

Perseverarunt hæc, quamdiu Gentiles fuerent, qui in Christianos hanc calumniam frequenter, ut quoddam telum potissimum intorquentes, objectare consueverant: cujus rei causa permotus Arnobius (ut ipse testatur) suo tempore adversus Gentes libros septem concipit, in quorum exordio hæc præfatur: Quoniam comperi nonnullos, qui se plurimum sapere suis persuasionebus credunt, insanire, bacchari, & velut quiddam promptum ex oraculo dicere, postquam esse in mundo Christiana gens cepit, terrarum orbem perisse, multiformis malis affectum esse genus humanum; ipsos etiam cæcitate derelictis curis solemnibus, quibus quondam solebant individere res nostras, terrarum ab regionibus exterminatos: statui pro captu ac meditate sermone contraire invidiam, & calumniosus dissolvere criminationes: ne aut illi sibi videantur, popularia dum verba depromunt, magnum aliquid dicere: aut, si nos talibus continuerimus a litibus, obtinuisse se se causam putent, victam sui vitio, non assertorum silentio destitutam. Non enim negaverim validissimam esse accusationem istam, &c.

VI.

Cæterum ante ipsum plenius refellerunt eandem calumniam Tertullianus tum in Apologetico, tum scribens ad Scapulam; Cyprianus itidem agens adversus Demetrianum, & in commentario illo quem de Idolorum vanitate edidit; sed & alii complures Ecclesiastici tractatores eandem quoque calumniam potissime confutarunt. At non hæc tantum Gentiles sub Ethnicis Imperatoribus Christianorum hostibus in nos jaculari, sed etiam sub Christianis Principibus eadem procaciter objectare non desierunt: quorum causa (ut suo loco fufius dicemus) Orosius scripsit historias, & S. Augustinus eruditissimos illos de Civitate Dei commentarios ingenti studio atque solertia elaboravit.

VII.

Hoc eodem anno octavo Imperato-

PAGIUS

pro quorum felici reditu Romani vota fortunæ duci, ut moris erat, tunc solverunt. Indeque etiam confirmatur, quod eo anno dixi, utrumque Imperatorem belli Germanici occasione illuc profectum esse.

III. Lues bis sævit.

Eutropius lib. 8. de M. Aurelio loquens ait: Sub hoc tantus casus pestilentia fuit, ut post victoriam Persicam Roma ac per Italiam Provinciasque maxima hominum pars, militum omnes fere copia languore defecerint. Lues hæc cum Eusebio in Chronico juxta editionem Scaligeri, & Hermanno Contracto in Chronico ad annum septimum Marci referenda. Ad hæc Capitolinus in

rum, post Heronem Antiochenum Episcopum, qui viginti sex annos in Episcopali functione explevit, eligitur Theophilus, vir perquam eruditus, cujus excellentis ingenii ac pietatis complura Eusebii tempore (ut ipse tradit a) extabant opera. Sedisse hunc annos (b) octo, idem auctor affirmat: verum cum ex ejus commentariis ad Autolicum (c) constet ipsum supervixisse M. Aurelio Imperatori; dicendum profecto est, dictum annum numerum excessisse: quamobrem Nicephori chronologiæ de Theophili annis æquius est adferri, qui sedisse eum tradit annos tredecim. De ejus lucubrationibus Eusebius (d) agens, hæc habet: Theophili vero, quem Antiochena Ecclesiæ Episcopum fuisse, supra demonstravimus, tres libri extant, quos religionis elementa & quasi seminaria complectentes, Autolico dedicavit; aliud item opusculum edidit, cujus inscriptio est, Contra Heronem hæresim, in quo testimonis sumptis ex Apocalypsi Joannis utitur; alii sunt ejus libri, qui ad primam Christiani in fide institutionem spectant. Cum vero hæretici tanquam zizaniam etiam id temporis, non minus quam antea, sincera doctrinæ semina hominum mentibus mandata labefactare niterentur: Ecclesiarum pastores undique illos, tanquam immanes & agrestes bestias, a Christi ovibus arcere, & a prædâ depellere laborabant, interdum fratres admonendo, cohortandoque, non raro ipsos hæreticos aperto Marte adoriendo, & coram absque scripto tum differendo cum illis, tum eorum errores refutando: nonnumquam quibusdam commentariis, quos diligenter scripserant, opiniones ab illis inventas accuratissime coarguendo. Theophilum autem cum aliis nonnullis contra eos viriliter dimicasse, ex libello quodam summa industria ab eo contra Marcionem elaborato, qui quidem cum aliis ejus libris, quos diximus, est ad hoc usque tempus servatus, satis perspicuum est. Hæc Eusebius.

(a) Euseb. in Chron. l. 4. cap. 10. & in Chronic. (c) Theop. ad Autol. lib. 3.

(d) Euseb. l. 4. cap. 23. Theophilus scripta.

S. Hieronymus (e) ejus scripta relegens, addit: Legi sub nomine ejus, in Evangelium, & in Proverbia Salomonis commentarios, qui mihi cum superiorum voluminum elegantia & phrasi non videntur

VIII. (e) Hier. de Script. Eccl. in Theophill. con-

Marco cap. 21. loquens de morte Veri Cæsaris, & professione Marci Aurelii in Germaniam, quæ duo anno CLXX. contigere, ait: Instante sane adhuc pestilentia, & Deorum cultum diligentissime restituit, & servos, quemadmodum bello Punico factum fuerat, ad militiam paravit, quos Voluntarius exemplo Volonum appellavit. Ea peste exercitus devastatus. Duæ itaque pestes distinguendæ, seu verius eadem diversis temporibus sævit, præfenti sc. anno, & anno CLXXI. ut videre est in Chronico Eusebii.

Eusebius in Chronico ait: Romani contra Germanos, Marcomannos, Quados, Sarmatas & Dacorum bellum.

(a) Idem ep. 151. ad Algaf. quæst. 6. Theophilus quotus Episcopus Antioch.

congruere. Idem alibi (a) ad Algafiam scribens, hæc de eodem habet: Theophilus Antiochenus septimus post Petrum Episcopus, qui quatuor Evangelistarum in unum opus dicta compingens, ingenii sui nobis monumenta reliquit, hæc super hac parabola in suis commentariis est locutus, &c. Verum cum septimum numeret Antiochenum Episcopum Theophilum post Petrum, Eusebius & alii textum ponunt, nempe post Petrum primo loco Evodium (licet alii Ignatium recensent) secundo loco Ignatium, tertio Heronem seniozem, quarto Cornelium, quinto Heronem juniorem, sexto vero Theophilum, de quo agimus, collocant. Rursus idem in præfatione in Evangelium Matthæi testatur se legisse ejusdem Theophili commentarios in quatuor Evangelia, de symbolicis in Ecclesia formulis hæc eleganter idem Theophilus ait: Hortus Domini est Ecclesiæ Catholica, in qua sunt rose martyrum, lilia virginum, viola viduarum, hadera conjugum; nam illa quæ æstivabat cum hortulanum, significabat scilicet, eum plantantem diversis virtutibus credentium vitam. Hæc ipse, distinguens istdem cujusque status in Ecclesia ordinem & prærogativam.

IX.

Idem vero Theophilus cum scribens ad Autolicum, in primis Catholicam veritatem, ad quam velut ad tutum portum fit confugiendum, admonuit: ac rursus ipsas hæreses, quas scriptis exagitavit, ejusmodi venusta similitudine præsignando, quomodo quis eas posset effugere, demonstravit, sic dicens: Quemadmodum in mari insula quedam prominent habitabiles, frugifera, & quibus est aqua salubris, necnon navalia & portus commodi, quibus se naufragi recipient: sic Deus dedit mundo, qui peccatorum tempestatibus & naufragis jactatur, synagogas, quas Ecclesiæ nominamus, in quibus veritatis doctrina fervet, ad quas confugiunt veritatis studiosi omnes, quotquot salvari, Dei que judicium & iram vitare volunt. Sed quod hic Theophilus non ad unam, sed ad omnes, quas velit, confugiendum monet Ecclesias: plane declarat, quod diximus ex Hegesippo, omnes Ecclesias, sive ab Apostolis, sive ab eorum successoribus fundatas in civitatibus tam Orientis quam Occidentis, semper perstitisse in eam diem in fide Catholica: ac proinde Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

cos dimicant, quod partim hoc anno, partim sequenti actum. Marcus enim & L. Verus, qui hætenus Imperatores III. vocabantur, currenti anno, quo Verus Tribunitiam Potestatem VIII. & Marcus Tribunitiam Potestatem XXII. susceperunt, uterque Imperator V. nuncupatus, ut eorum Nummis liquet. Nisi quis velit hunc eis-

hæreticos nullas in eis habuisse his temporibus fundatas vel specie tenus Ecclesias, sed instar ferarum extra per lustra vagatos esse; de quibus idem hæc subdit: Ut vero aliæ sunt insulae siccæ, hæresum aqua potabili vacuæ, steriles, efferatæ, symbolum. inhabitabiles, quæque plurimum damnum navigantibus tum naufragis afferunt; in his etiam naves atteruntur, & quotquot ad eas appellantur, extrema pericula subeunt: ita sunt doctrinæ errores, dico hæreses, quæ suos sectatores perdunt: non enim a prævia veritate ducuntur: verum quemadmodum piratæ, ubi impleverunt naves suas, penetrant ad prædicta loca, ut exitum apponent: sic accidit iis, quæ relicta veritate, in hæreses abeunt, a quibus tandem perduntur. Hæc ipse.

Hæresum aqua potabili vacuæ, steriles, efferatæ, symbolum.

X. Autolicus hostis Christianorum.

At scribendi ad Autolicum libros illos Theophilus ea fuit occasione impulsus, quod ipse Autolicus inter Gentiles cum primis disertus, non secus ac Celsus Epicureus, adversus Christianam religionem ad ipsum Theophilum commentarium conscripserat; quo Græcorum cultum, nempe Gentilicium superstitionem exaltans, laudibus celebraret; & ipsam Christianam religionem, & qui illi addictus esset, Theophilum subannaret. Ad quem ipse respondens, ac confutans, hæc eum in primis verbis compellat: Tu me, o amice, tantum non obruisti sermonibus tuis, quibus declaras te multum gloriari & superbire propter deos tuos lapideos, ligneos, sculptos, fufos, fictos, & pictos, qui neque cernunt, neque audiunt. Præterea mihi crimini vertis, quod sim Christianus, & insigne præclarumque hoc nomen geram. At ego quidem libenter confiteor, me Christianum esse; gaudeoque hoc nomine, quod Deo gratum & acceptum est, appellari: & nihil æque in votis habeo, quam ut sim εὐχρηστος, id est, bonus erga Deum, sive ut me bonum Deo exhibeam. Non enim (ut tibi videtur) odiosum & molestum nomen est. Verum enim vero tu fortassis ita sentis de Deo, qui εὐχρηστος, id est, malus erga Deum, &c. Tribus enim libris tum veritatem religionis Christianæ demonstrat, tum etiam falsitatem ipsorum Gentilium superstitionis redarguit.

XI.

Cæterum quod tam Eusebius, quam etiam S. Hieronymus tradant, scriptum fuisse a Theophilo Antiocheno librum, adversus Hermogenem hæresiarcham. I i 2. II.

dem titulum attributum ob Bucolicos in Agypto ab Avidio Cassio devidos, quod Capitolinus in Marco cap. 21. ubi de hac victoria locutus est, statim de morte Veri Cæsaris, & de professione utriusque Imperatoris in Germaniam sermonem habeat.

Ad num. XI. Hermogenem Hæreticum in Africa

V.

De Hermogene hæresiar-cha . . .

(a) Tertul. de præscr. c. 7.

(b) Idem. in Hermog. c. 1.

(c) Tert. ibid. c. 10. XII.

Alii erro- res Her- mogenis.

(d) Idem. de præscr. c. 39.

li eos necesse est affirmare, qui ejus hæ- resim post hæc tempora dixerunt in Ec- clesiam erupisse, quamobrem ut de eo hic agamus, temporis ratio a nobis exigit. Quisnam igitur qualisve fuerit Hermoge- nes, hic opportuno loco dicamus. Docuit in Africa, picturæque studiosus, ex Chris- tianis transiit ad philosophos Stoicos, ex quibus inferre conatus est in Ecclesiam de materia ingenita opinionem, & ab aliis turpitudinem morum. Haud dubium hanc hæresim fugillavit Tertullianus (a) in libro de Præscriptionibus, cum ait: Et ubi materia cum Deo æquatur, Zeno- nis disciplina est. Fortasse ut adlaretur Imperatori, Stoicam disciplinam profi- tenti, ex schola Stoicorum Hermogenes ingenitam materiam in Christi Ecclesiam invehere conatus est. De eo idem Ter- tullianus in commentario, quem in ipsum scribit, multa in medium prodiit: ac pri- mum quod novellus esset hæreticus, quip- pe qui adhuc cum scriberet in eum, vi- veret: nam (b) ait: Hermogenis autem doctrina tam novella est, denique ad ho- diernum homo in sæculo; & natura quo- que hæreticus etiam turbulentus, qui lo- quacitatem facundiam existimet, & im- pudentiam constantiam deputet; & male- dicere singulis, officium bonæ conscientie judicet: subdit & de ejus arte pingendi: Præterea pingit licite, nubit assidue, le- gem Dei in libidinem defendit, in artem contemnit, bis falsarius, & cauterio & stylo, totus adulter, & prædicationis & carnis: & paulo post: A Christianis enim conversus ad Philosophos, de Eccle- sia ad Academiam & Porticum, unde sumpsit a Stoicis materiam cum Domino po- nere, quæ & ipsa semper fuerit, neque nata, neque facta, nec initium habens o- mmino, vel finem, ex qua Dominus o- mnia postea fecerit. Hanc primam umbram plane sine lumine pessimus pictor illis ar- gumentationibus coloravit. Rursum (c) ve- ro malum a materia produisse, ipsum do- cuisse tradit. Adhæsisse Hermogeni sodalem Nigi- dium quemdam, idem alibi (d) testatur.

PAGIUS Hermoge- nes Hæreti- cus.

ca docuisse, sine teste a Baronio affirmatum. Ex eo enim quod Tertullianus Africanus adversus illum scripserit, non magis deducitur, eum in A- frica vixisse, quam deduceretur, eum Syrum ef-

cum ait: Caterum & Nigidius nescio qui & Hermogenes, adhuc ambulant perver- tentes vias Dei. Cupio ostendant mihi ex qua auctoritate prodierunt. Addit Phila- strius hæc de Hermogene: Is dicebat, corpus Domini in Sole esse repositum, diabolum autem & demones esse in mate- riam refundendos. Porro ex Hermogenis hæresi, Manichæorum esse deductam hæ- resim, Gregorius Nyssenus (e) docet. Ad- versus vero Hermogenem scripserunt non tantum, quos diximus, Theophilus & Tertullianus, sed & Origenes in Periar- cho (f), Eusebius (g) & alii qui in He- xameron commentarios ediderunt. Ex Hermogene autem prognatos esse non so- lum Manichæos (quod diximus) sed & Sabellianos, auctor est Philastrius (h), qui addit, Galatas homines Seleucum & Hermiam eandem de materia Deo con- genita opinionem sectatos, aliaque addi- disse, nempe quod subdit: Paradisum vi- sibilem appellant ex Platone, animas homi- num de igne & spiritu esse existimantes: isto baptismo non utuntur, propter verbum hoc quod dixit Johannes (i): Ipse vos ba- ptizabit in Spiritu & igne. Isti Angelos dicunt creatores esse animarum nostrarum, non Christum Salvatorem. Mundum au- tem istum infernum esse asserunt; & re- surrectionem in filiorum procreatione hanc esse prædicant, quæ sit in humano genere quotidie, non illam immortalitatis futuram & gloriosam amuntiant expectantes. Qui ab his descenderant, Hermiotitas di- ctos, alics quoque tradit errores, quos recenset, cumalasse: hos omnes Hermianos ab Hermia, vel Seleucianos a Seleuco, nominat Augustinus (k). Quod vero tam Philastrius, quam Augustinus (l), non nisi cum agunt de Sabellianis, de Hermoge- ne meminerunt: accepta est a quibusdam erroris occasio, ut putarint post Sabel- lium vixisse Hermogenem. Porro Her- mogenis sectatores, ab hæresi, quam af- fererent, Materiarii nuncupati sunt ab eodem Tertulliano (m): quos æque omnes Hermogenianos dictos Lactantius (n) con- futat.

(e) Gregor. Nyssen. de hom. c. 14. 25.

(f) Orig. Periarcb. l. 1. 2.

(g) Euseb. de prepar. l. 7. c. 8. 9.

(h) Phi- lastri. de hæres. c. 55. 56. 57.

(i) Luc. Quæ ex Hermoge- ne prodie- re.

(k) Aug. de her. c. 59.

(l) Idem. ubi supra. c. 41.

(m) Ter- tull. contr. Hermog. c. 25.

(n) Lac- tanti. l. 2. c. 9.

Se-

fc, eo quod Theophilus Antiochenus in illum scri- psit, ut ait Valesius in Notis ad lib. 4. Eusebii cap. 14.

I. Bellum Marcomannicum.

(a) Capit. sol. in Marco. * al. Sar- matis.

S Equenti anno centesimo septuagesimo primo, Sosio Prisco & Cælio Apollinare Cos. Marcomannicum bellum cæ- ptum est, ipsis Imperatoribus ad bellum proficiscentibus: de quorum profectio- ne, ac obitu Lucii Veri, hæc scribit Capito- linus (a): Profecti tamen sunt paludati am- bo Imperatores, Partibus * & Marcomannis cuncta turbantibus, aliis etiam gentibus, quæ pulsæ a superioribus barbaris fugerant, nisi reciperentur, bellum inferentibus. Nec parum profuit ista profectio, cum Aquile- sam usque venissent: nam plerique Re- ges cum populis suis se retraxerunt, & zumulus auctores interemerunt. Quadi au- tem, amisso Rege suo, non prius se con- firmaturos eum, qui erat creatus, dice- bant, quam id nostris placuisset Imperato- ribus. Lucius autem invidiosus profectus est, cum plerique ad Legatos Imperatorum mit-

terent, defectiois veniam postulantes. Et Lucius quidem, quod amissus esset Præ- fectus Prætorio Furius Victorinus, atque pars exercitus interiisset, redeundum esse censebat: Marcus autem fingere barbaros existimans & fugam, & cætera, quæ se- curitatem bellicam ostenderent, ob hoc, ne tanti apparatus mole premerentur, in- standum esse dicebat. Denique transeun- sis Alpibus, longius procefferunt, composue- runtque omnia, quæ ad munimen Italie atque Illyrici pertinebant. Placuit autem urgente Lucio, ut, præmissis ad Senatum litteris, Lucius Romam rediret. Via quo- que postea iter ingressi sunt: sedens cum fratre in vehiculo. Lucius apoplexia arre- ptus periiit: & post multa addit, corpus Lucii Romam advectum, illatumque ma- jorum sepulcro, ac inter divos ipsum Lucium a Senatu esse relatum.

Obitus Lucii Impa

II

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 566.

SÆC. II. 10. B. 18. P. 3. April. Indict. 7.

JESU CHRISTI 169. secund. Baronium 171.

SOTERIS PAPÆ 9.

M. AURELI, ET L. VERI IMPP. 9.

I. Consul. (i) Num. I. ad IV. Cos. Q. Sosius Priscus, & P. Calius Apollinarius, ut ostendit Card. Norisus in Epistola Consulari ex Inscr.

ptione, quæ apud Gruterum pag. CCC. legitur, in qua C. Licinius Licinianus dicitur cooptatus. Q. SOSIO. PRISCO. P. CÆLIO. APOL- LINARE. COS. P. R. C. A. DCCCXXII. qui apud Urbis hoc anno inchoatur, ideoque Fastorum ordo recte digestus.

M. Aurelium Proconsularis Imperii quin- ta Quinquennalia dedisse, ex septimis ejus Quinquennialibus inferitur; hæc enim anno CLXXVII. peracta. Istorum solemnium occasio- ne Congiarium, ut moris erat, a Marco Au- relio datum. Mediobarbus enim Nummum ex- perii Pro- hibet inscriptum, ANTONINUS AUG. TR. M. Aurelii. P. XXIII. in postica: LIBERALITAS AUG. V.

II.

Quinta Quinquennalis Imperii Pro-

NOTE (1) Cos. Q. Sosius Priscus, & P. Calius Apollinarius. Gruteriana inscriptiones pag. CCC. 2.

Q. SOSIO. PRISCO. P. CAELIO. APOLLINARE COS. P. R. C. A. DCCCXXII.

Ibidem pag. CCCXXX. 2.

DED. III. ID. AUG. SOSSIO. PRISCO ET. CAELIO. APOLLINARE. COS.

Item pag. MLXXXIX. 6. & Ferretus Mus. Lapid. pag. 209.

DEDIC. III. ID. AUG. SOSSIO & Co.

Sponius in Miscell. pag. 189.

SOSIO. PRISCO. PONTIFICI SODALI. HADRIANALI. & Co. CONSULI.

Lapis Arimini inter Donianas inscriptiones. Cl. VI. n. 33. pag. 168. ex Commentariis Cæsaris Cle- mentini.

DEDICAVIT. IDIBUS. IAN. Q. SOSIO. PRISCO. SENECEONE P. CAELIO. APOLLINARE. COS.

De Sosio Prisco Senecione. vide Plinium lib. I. epist. XIII. & lib. IV. epist. IV. Ergo Sosio Prisco adden- dum est ex Ariminensi lapide. Senecionis nomen. Fabrettus pag. 494. n. 188.

P. CAELIO. APOLLINARE. COS. P. R. C. A. DCCCXXII.

Fasti Idatiani & ceteri: Prisco & Apollinare.

II. Tempus Imperii Lucii.

In ejus sepulcro ad Hadriani molem... positio inscriptio legitur, qua erroris redarguitur ipse Julius Capitolinus, & Aurelius Victor, qui dixerunt eum imperasse annos undecim, cum novem tantum reperiat in Imperio vixisse, quod ejus sepulcri ejusmodi docet elogium his verbis exaratum: IMP. CÆSARI. L. AURELIO. VERO. MED. PARTI. C. PONTIFICI. TRIBUNIC. POT. IX. IMP. V. COS. III. P. P. Quot enim vicibus repetitus habetur numerus Tribunitiæ potestatis, tot annis eum vixisse in Imperio dicendum est. Nam (ut ex nummis constat) ea primum cum Imperio semel adcepta, annisque singulis iterata, certum est Imperii numerum annorum constituit. Ex numero igitur Tribunitiæ potestatis certam ac firmam stabiliri chronographiam annorum cujusque Imperatoris, superius quoque auctore Diono sæpe notasse meminimus. Quod ut exploratius cuique sit, ejusdem Dionis hic repetam verba, quod maximi ponderis sint: nam de his frequenter, ob dubium annorum numerum cujusque ferme Imperatoris, oportuit meminisse. Ait itaque Dio. (a): Gere-

(a) Dio Hist. Rom. l. 53.

PAGIUS V. Cos. III. Cernitur figura stolata stans, dextra congium, sinistra cornucopiæ tenens. Capitolinus in Marco cap. 14. ait: Profecti itaque sunt paludati ambo Imperatores, Pictoralis & Marcomanni cuncta turbantibus... nec parum profuit ista profectio, cum Aquileiam usque venissent. Nam plerique Reges & cum populis suis se retraxerunt, & tumultus Austores interemerunt. Quadi autem amisso Rege suo, non prius se confirmatos eum qui erat creatus, dicebant quam id nostris placuisset Imperatoribus... Denique transiens Alpihus, longius processerunt, composueruntque omnia, qua ad munimen Italia atque Illyrici pertinebant. Quæ omnia præsentis anno contigisse Baronius arbitratus est; cum tamen partim ad præcedentem, partim ad præsentem pertineant. Currenti anno uterque Imperator paludatus Aquileiam venerunt, ubi quæ ad bellum necessaria appararunt, ut testatur Galenus, qui tum vivebat, & Domus Augustæ Medicus erat, lib. de Præcognit. cap. 9. Quare, inquit, cum jam ex Urbe in hostes movissent, ut dum Aquileia hibernarent, exercitum colligere & instruere decrevissent, nuncios ad me miserunt, quibus ut ad se venirem, jubebant. Ubi de præsentis anni hieme Galenus loquitur, ut mox monstrabimus. Mediobarbus M. Aurelii Nummi exhibet, in cujus postica legitur: FORT. RED. TR. POT. XXII. IMP. V. COS. III. Visitur figura sedens, dextra gubernaculum, sinistra cornucopiæ tenens. Producit & istum L. Veri, in quo eadem figura cernitur, & hæc verba leguntur: TR. P. VIII. IMP. V. COS. III. FORT. RED. id est, Fortuna reduce. Quare cum uterque Nummus cufus fuerit anno superiori, quo L. Verus Tribunitium Potest. VIII. & Marcus XXII. inierunt, nullus dubito, quin & eodem anno uterque Imperator Romanam reliquerit, & Aquileiam venerit. Aquileiam non parvo tempore commorati sunt. Scribit enim Galenus de Libris propriis cap. 2. Verum brevi post tempore ex Aquileia mihi litteræ ab Im-

Baron. n. 12.

re quidem Tribunatum plebis, nefas ducunt Imperatores, cum utique ipsi Patricii sint: omnem vero Tribunitiam potestatem quantum unquam maxima fuit, accipiunt. Et quia quotannis eam cum Tribunis plebis ejus anni renovant, annorum Imperii ipsorum hinc summa concipi solet. Hæc Dio: ex quibus tempus exordii Marcomanni belli & obitus Lucii perspicue demonstratur.

Cæterum M. Aurelius, qui funus Lucii curaturus Romam advenit: haud passus est se illic diutius retineri: sed inde mox recedens, susceptum Marcomanicum bellum est prosecutus, eoque diu detentus fuit: quod quidem Galenus (b) narrat his verbis: Dum Aquileia hibernarent, ac exercitum colligere & instruere decrevissent, nuncios ad me miserunt, quibus ut ad se venirem jubebant. Cæterum Lucio media hieme ad superos concedente, ut cadaver Romam retulit, & quæ consuetæ sunt, fieri peregit, iter in Germanos suscepit, atque ut se subsequeretur, mandavit. Verum cum bonus & humanus esset, ipse (sicut scis) persuadere valui, ut me in Urbe relinqueret, præsertim cum brevè

III.

(b) Galen. de præcog. ad Posth. c. 9.

Galenus quid cum Marco Imp.

peratoribus missa perferuntur, quibus illi me vocabant: statuerant enim ex hibernis expeditionem contra Germanos facere... Ceterum ego Aquileiam cum pervenissim, pestis, quantum antea nunquam, grassari cepit. Unde Imperatores statim Romam cum paucis militibus fugere coacti... In itinere autem e civitate cum excessisset Lucius, Romam deportatus ab Antonino, funeratusque est. Quæ omnia præsentis anno adscribenda. Extat M. Aurelii Nummi apud Mediobarbum, in quo habetur: M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXIII. in postica: SALUS AUG. COS. III. S. C. Cernitur Salutis typus. Qui Nummi cum currenti anno, quo Marcus Tribunitiam Potest. XXIII. suscepit, percussus fuerit, confirmat quod scribit Galenus, indicatque, hoc anno pestem grassatam esse, at non Romæ; cum ad eam urbem M. Aurelius & L. Verus non fugissent, si peste afflicta fuisset. Præterea Lucio demortuo, Marcus ejus corpus non detulisset, neque denique in Germaniam proficiscens Commodum filium Romæ reliquisset, si in ea peste arisset. Testatur quippe Galenus libro de libris propriis, M. Aurelium Roma ad bellum Germanicum se conferentem, quod anno CLXX. contigit, filium Commodum ibidem reliquisse: unde anno CLXXV. illum ad limitem Germaniæ vocasse eo anno videbimus.

IV.

Imperatores, postquam Barbaris pacem petentibus concessissent, transiens Alpihus longius processerunt, composueruntque omnia qua ad munimen Italia atque Illyrici pertinebant. Addit Capitolinus in Vita Veri Imperatoris cap. 9. Composita autem bello in Pannonia, urgente Lucio, Aquileiam rediret, (nempe Marcus) in urbem destinatus est: sed non longe ab Atrina, subito in vehiculo, morbo, quem apoplexiam vocant, correptus Lucius, apud Atrinum perit. Ex quibus verbis colligitur, novam hoc anno ab Imperatoribus in Pannoniam profectioem institutam esse, in Numismatis diferte expressam. Extat enim in Gaza Regia Nummi æreus majoris formæ inscriptus:

plus;

IV. Tempore ejusdem Marcomanni belli martyrio coronatos Gervasium & Protasium, quæ S. Ambrosii (a) nomine conscripta habentur, eorum Acta testantur. Expetivisse enim sacerdotes idolorum ab Astasio duce, ut, si vincere barbaros, & ad Imperatores victor reverti cuperet, & de diis benemereri, Gervasium & Protasium Christianis supplicio afficeret; quod ille impigre faciendum curavit. Scimus tamen alios ad alia tempora eorum referre martyrium: sed de his in Notationibus ad Romanum Martyrologium, fatis egimus.

(a) Apud Sur. tom. 1. die 19. Junii.

PAGIUS

ptus: M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXIII. Cernitur cap. ut M. Aurelii laureatum, in postica: PROPECTIO AUG. COS. III. Representatur Imperator equo infidens habitu militari, tenens dextra lanceam, miles ante eum graditur, & tres alii eum subsequuntur. Cum itaque præsentis anno M. Antoninus Tribunitiam Pot. XXIII. capessisset, Pannonica expeditio hoc etiam anno suscepta; ob quam uterque Augustus Imperator VI. appellatus, saltem M. Aurelius, cujus hic apud Mediobarbum Nummi hoc anno percussus extat: M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXIII. in postica: VIC. GER. S. C. in clypeo trunco arboris imposito, quem Victoria tenet. In postica alterius, IMP. VI. COS. III. S. C. Dio lib. 71. Lucii morte breviter memorata, ait Marcum præfecisse Cassium toti Asiæ, & eodem tempore Germanos, qui trans Istrum incolunt, venisse usque in Italiam, atulisseque Romanis maxima ac gravissima incommoda, quibus Marcus occurrit, Pompeiano atque Pertinace, Legatis exercitus factis. Addit: Germanis superatis Germanicus appellatus est, hoc nempe anno, ut elicio ex hoc Nummo apud Mediobarbum: M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXIII. in postica: GERMANICO AUG. IMP. VI. COS. III. S. C. Duo captivi ad trophæum, alter stans, alter sedens representantur. Quamobrem jam hoc anno M. Aurelius Germanicus nuncupatus. Ex Pannonia Aquileiam rediere, quo eos Galenus convenit, ut ex ejus verbis num. præcedenti citatis liquet.

V. Obitus Lucii Imp. Baron. num. 1. & II.

Galenus lib. de Præcognit. cap. 10. ait: Cæterum Lucio media hieme ad superos concedente, ut cadaver Romam retulit, & quæ consuetæ sunt, fieri peregit, iter in Germanos suscepit. Mortuus itaque hoc anno L. Verus, ut recte Baronius vidit, & quidem Decembri exeunte. Historici enim Græci hiemem a die undecima mensis Novembris incipiunt. Quare errarunt Capitolinus in Vita Marci, Victor in Epitome, Cassiodorus, & Eutropius, qui annos undecim L. Vero assignant; annos enim tantum novem imperavit, ut scribit Auctor Chronici Alex. & liquet ex Nummis, qui ultra Tribunitiam Pot. IX. non progrediuntur. Lucii mortem hoc anno exeunte contigisse demonstrat Em. Card. Norisus Dissert. 4. de Epochis Syro-Macedonum cap. 1. ex descri-

At quomodo falso oraculo, opera Alexandri impostoris (de quo superius fuit Actus) tanquam ab Æsculapio, qui recens apparuisset, prodito, Marcus imperator illi fidem præstans, insigniter deceptus, ipseque Romanus exercitus ingenti clade affectus sit, Lucianus (b) rem gestam in hunc modum describens: Accipe, inquit, jam facinus quoddam hominis scelestissimi, unum inter omnia multo impudentissimum. Cum jam non mediocrem in regiam aditum sibi patefecisset, inque aulam Cæsaream, præsertim Rutiliano rem adiuvante atque approbante, cum bellum, quod in Germania gerebatur, maxime flagraret, Divo Marco cum Marcomannis & Quadis conferente, oraculum divulgavit; quo jubebat, uti duos leones vivos in Danubium immitterent variis cum odoribus ac sacris quibusdam magnificis. Sed præstat oraculum ipsum referre:

V. De impostoris Alexandri impostoris.

(b) Lucianus in Pseudom.

Falso oraculo referent variis cum odoribus ac sacris quibusdam magnificis. Sed præstat oraculum ipsum referre:

Gur-

pto lib. 3. Cod. tit. 31. de petit. L. 1. in cuius titulo folius M. Aurelii nomen præfigitur, cum vivente Vero utriusque Augusti nomina una simul prænotarentur. Propositum est rescriptum, in Africa VI. Kal. Februarias Clavo & Cethego Coss. seu anno Christi sequenti, die XXVII. Januarii. Quare cum Verus apud Altinum Venetorum urbem obierit, mors ejus contigit, exeunte mensè Decembri currentis anni, ejusdem Imperii anno nono.

Bellum Marcomanicum, non hoc anno, sed sequenti inchoatum. Nam M. Aurelius non tantum corpus L. Veri Romam retulit, ibique eum apothefi donavit; sed etiam aliquo tempore in Urbe mansit. Tradit enim Capitolinus in Marco cap. 21. Sub istis profectiois diebus in secessu Prænestino agens, filium nomine Verum Cæsarem, ex seculo sub aure tubere, septennem amisit, quem non plus quinque diebus luxit. Et quia Ludi Jovis optimi maximi erant, interpellari eos publico luctu noluit. Instante sane adhuc pestilentia & Devorum cultum diligentissime restituit, & servos, quem admodum bello Punico factum fuerat, ad militiam paravit. Quare M. Aurelius post Lucium in Deorum numerum relatum, Prænesto secessit, annoque centesimo septuagesimo Verum filium amisit, & Ludos Capitolinos Jovi sacros Romæ celebravit. Sequenti enim anno Agon Capitolinus vicefimus secundus actus, ut ex annorum suppuratione intelligitur. Capitolinum citatum de rebus anno CLXX. gestis (quod aliqui negarunt, & de priori profectioe, quando nempe Aquileiam Marcus venit, interpretandum credere) sermonem habere, ex Nummis anno sequenti percussis certum redditur. Mediobarbus Nummi Marci in medium affert, in quo habetur, M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXIII. In postica, COS. III. SALUTI AUG. Visitur figura stans coram ara, dextra pateram cum serpente, sinistra hastam tenens. Marcus anno centesimo septuagesimo Tribunitiam Pot. XXIII. ingressus est; eoque anno peste adhuc vigente, pro ejus salute sacrificatum. Producit ibidem Mediobarbus alium Marci Nummi cum eadem antea, in cuius averfa parte legitur, PROPECTIO AUG. COS. III. S. C. Eo itaque anno Marcus Roma digressus expeditionem Marcomanicam suscepit.

VI. Initium belli Marcomannici.

Gurgitibus fluvii turgentis ab imbribus Isfri Immisisse duos Cybeles edico ministros, Monte feras alitas: tum quantum alit Indicus aer Florum atque herbarum benevolentum: moxque futura est Et victoria, pax & amabilis, & decus ingens.

VI.

Hac cum facta essent quemadmodum ille prescripserat, leones quidem simulatque in hostium regionem enatassent, barbari, canes quospiam aut lupos esse rati, fustibus arcebant. At nostrorum protinus maxima strages consecuta est, viginti ferme millibus simul extinctis. His similia sunt ea quae in Aquileja contigerunt, cum parum abfuert quin urbs ea caperetur. At is ad id quod evenerat, Delphicam illam responsonem, Craesioque redditum oraculum frigide sane detorsit, dicens, Deum quidem praedixisse victoriam, haud tamen explicuisse, utrum Romanorum futura esset, an hostium. Hucusque de oraculo impostoris famosissimi Lucianus. Ex his videas, Imperatorem diis fidem, & Christianos odio prosequentem, in extremum discrimen adduxisse, Romanum exercitum; sed quod in eo militarent plurimi Christianorum, haud funditus deleri potuisse: horum namque praestantia ac pietate postmodum non ipse tantum Romanus exercitus divinitus est liberatus, sed & hostes penitus profligati: haec autem quomodo facta sint, suo loco uberius dicturi sumus.

Quod autem ad Lucianum pertinet, qui haec scripsit: licet omnes affirmant cla-

ruisse temporibus Traiani Imperatoris, tamen ex iisdem scriptis liquido constat, eum ad haec usque tempora pervenisse, ac etiam eadem supergressum esse. Sed cum multa quae ab eo scripta sunt adversus Christianam religionem, suis locis sint superius recensita; hic de ejus obitu paucis agere, ratio temporis persuadet, & quae de eo a Suida litteris sunt commendata simul attexere: sic enim ait: Lucianus, Samosatensis cognomento, blasphemus, sive maledicus, atque inauspicatus, ac potius impius, quod in Dialogis divina oracula pro ridiculis inducit, fertur sub Traiano & ante eum fuisse. Initio concionator Antiochia fuit: quae res cum ei male cessisset, se ad scribendum contulit, scripsitque infinita. Interiisse fertur a canibus, cum rabiem suam contra veritatem exercuisset. Nam in Peregrini vita perstringit Christianismum, & ipsi Christo maledicit homo sceleratus. Itaque furoris sui & in hac vita justas penas dedit, & in futura aeterni ignis cum satana haereditatem cernit. Hucusque Suidas. Eiusmodi sane digno homine epitaphio deicit impius hominem cum impietate sua pariter sepelisse. Quod vero idem Suidas dicat, Lucianum fuisse Antiochia concionatorem, inde accidit, ut complures ipsum fuisse religionem Christianam existimarint; sed a fide apostatam in eandem esse furiose grassatum. Sane quidem ex ejus scriptis superius citatis cognoscitur, ipsum res Christianas apprime calluisse. Vix dici potest quantam cladem apostatae quibusque saeculis in Christianam religionem intulerint, quod & hoc deplorato nostro saeculo experimur. At de his alias.

VII. Luciani aetas.

JESU CHRISTI ANNUS 172.

ANICETI PAP. ANNUS 6.

M. AUR. IMP. ANNUS 10.

I.

Centesimo septuagesimo secundo Christi anno, Severo Cethego & Julio Claro Coss. M. Aurelii Imperatoris anno decimo, Melito (a) Sardenis in Asia Episcopus, pro Christianis saeva persecutione exagitatis, eidem M. Aurelio Antonino Imperatori apologeticum obtulit. Quam nervosus fuerit liber ille, & Christiano Episcopo dignus, pauca quaedam quae ex eo accepta Eusebius (b) recitat, facile monstrant: sunt enim haec: Jam (Quod numquam antea accidit) totum genus piorum hominum, qui se divino cultui penitus addixerunt, persecutione affligitur, & novis edictis promulgatis per universam Asiam exagitur. Nam impudentes & protervi calumniatores, atque adeo alienarum rerum appetentes, ex his edictis occasionem nacti, palam noctu atque interdum furantur, eosque expilant qui nihil cui-

(a) Eusebius in Chron. hoc anno. Melitonis Apologia Imperatori oblata. (b) Idem. Hist. lib. 4, c. 25.

quam omnino intulerunt injuria: & paulo post: Quod si te precipiente hoc fit (justus enim Imperator & Rex non injusti quicquam aliquando consilio statuit) si sane recte factum, atque ejusmodi mortis praemium lubenti animo perpetimur.

Istam autem unam tibi supplices petitionem offerimus, ut tu ipse auctores talis contentionis & dissidii dispiciendos cures: denique recto judicio decidas, mortem ne ac supplicium, an salutem & securitatem sint promeriti. Sin vero istud consilium, hocque novum decretum tua auctoritate minime sancitum est, quod plane ne contra crudeles quidem & barbaros hostes statuere aequum est: multo magis te obsecramus, ne tam aperto latrocinio nos expoliari permittas. His item subdit: Divina, quae nos excolimus, religio antea inter barbaros insigniter viguit: quae cum apud gentes tuas pra-

II. Melito Episcopus quid pro Christianis.

praclaro & eximio Augusti regno, a quo paternum duxisti genus, floretet; ipsi Imperio, quo tu potiris cum primis fausto ac felici praesidio fuit. Nam ex eo tempore Romani Imperii fines magna cum amplitudine & splendore dilatati sunt: cui tu non modo jam successor fortunatus es, sed etiam cum filio futurus es, modo divinam illam religionem tuaris, quae simul cum Augusti regno apud vos cum incepta, tum una cum Imperio enutrita accrevit: quam plane majores tui, prater aliarum religionum ritus quos observabant, magnopere coluerunt. Atque quod nostra religio Imperio tam praclare cepto maximo plane augmento & commodo fuerit, illud certissimo argumento esse poterit: nempe quod ab Augusti regno haecenus nihil rerum adversarum invecum est, sed contra, omnia summo cum splendore & amplitudine prospere & ex animi cujusque sententia processerunt.

III. Et quamquam Nero & Domitianus, soli inter omnes Imperatores, invidorum quorundam & malevolorum hominum suasu ad ducti, nostram religionem ignominia & obrectationi exponere studebant, quorum perditio conatu falsa ista & malitiosa criminatio contra Christianos ad aures hominum illapsa est, & temeraria ac vesana consuetudine continuata: illorum tamen inscitiam & amentiam pii & religiosi tui patres ma-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5663.

SÆC. II. Anno Urbis 923. Olymp. 237. an. 2. A.C. 170.

JESU CHRISTI 170. secund. Baronium 172.

ELEUTHERI PAPÆ 1.

M. AURELI IMP. 10.

I. Consules.

[1] Num. I. ad VI. Coss. M. Cornelius Cethegus, & C. Erucius Clarus, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari ex Inscriptione Foroliviensi a Marchesio in lib. 1. ejusdem urbis publicata.

NOTÆ

[1] Coss. M. Cornelius Cethegus, & C. Erucius Clarus. Sponius in Miscellan. pag. 80.

M. AURELIO. CETHEGO L. IUNIO. CLARO. COS.

Lapis Foroliviensis apud Fabretum pag. 505. n. 116. de quo Norisius in epistola consulari ad hunc annum:

M. CORNELIO. CAETEGO. C. ERUCIO CLARO. COS.

Hinc vera horum consulum nomina se eruisse putavit Norisius. Lapis Gruterianus pag. GXXVI.

CLARO. ET CETHEGO. COS.

extremis tantum nominibus. Aliæ inscriptiones a Relando prolatae A. D. 146. aptari possunt. Fasti vulgati: Cethego, & Claro.

joresque coarguentes, saepe eos, qui contra istos pia religionis & doctrina professores aliquid novi moliri audebant, modeste & prudenter per edicta correxerunt. In quorum numero & Hadrianus avus tuus, quem cum aliis multis, tum Fundano Proconsuli Asiaeque Praefecto litteras in Christianorum gratiam scripsisse constat; tuus item pater, quocum una tu summam rerum administrabas, tum ad alias civitates gregatim, tum ad Larissæos, & ad Thessalonicenses, ad Athenienses, & ad omnes denique Græcos nominatim mandata per litteras delegavit, ne quid novarum rerum contra nos Christianos aliquando edere molirentur, Te igitur multo potius omnia facturum, quae a tua benignitate postulamus; pro certo sumus persuasi: quippe cum de his hominibus non eandem solum cum majoribus sententiam & mentem sed etiam multo humaniorem & divina sapientia studio magis deditam teneas. Hucusque ex Apologetico Melitonis Eusebius, qui texens ejusdem auctoris scriptorum catalogum, ait (a):

Primum Melitonis duo de Paschate libri, alius de recta vitæ Christianæ institutione, de Prophetis alius; liber item de Ecclesia, alter de die Dominico; est praeterea ejusdem liber de natura hominis, de ejus creatione, de obedientia fidei, de sensuum sedibus: istis accedit liber de anima

(a) Euseb. lib. 4, c. 25. in princ.

IV. Melitonis scripta.

II. Quinquennalia

Commodus Caesar Imperii Caesaris Quinquennalia dedit. Eusebius in Chronico anno Abrahami 2186. qui Kalendis Octobris praecedentis Christi anni inchoatur, ait: Antonino Imperatori Melito Asianus, Sardenis Episcopus Apologeticum pro Christianis tradidit, quod anno praecedenti in finem eurgente factum videtur, ut ex Chronico Alex. ellicitur. Praeterea eo anno Proconsularis Imperii quinta Quinquennalia Marcus edidit, quae majori pompa, quam Quinquennalia fieri solita. Hujus Apologiae Fragmentum extat apud Eusebium lib. 4. cap. 26. in qua de Imperio Romano loquens, ait: Cujus tu haeres ac successor adspirantibus omnium votis potitus es, potterisque deinceps una cum filio. Quare Commodus Caesar Imperii con-

CHRISTI 172.

ANICETI PAP. 6.

M. AUR. IMP. 10.

nima & corpore : inter quos est etiam liber de lavacro regenerationis, de veritate, de fide, de generatione Christi; liber etiam ejusdem de prophetia, de hospitalitate: unus item qui Clavis inscribitur, alius etiam de diabolo, alius de Apocalypsi Joannis, de Deo incarnato, postremo ad Antoninum scriptus. In libris quos de Paschate confecit, quo tempore illos scripserit, in ipso illorum exordio his verbis refert: Cum Servilius Paulus esset Asiae Proconsul, quo quidem tempore Sagaris martyrii corona donatus est, magna apud Laodiceam orta est controversia de Paschate: quod quidem festum forte eodem temporis articulo, quo oriebatur controversia, incidit; atque illis ipsis diebus etiam a me ista de festo illo fuere perscripta: & in fine: Idem auctor praeterea in proemio operis sui, quod breves & selectas sententias ex Scripturis de promptis continet, librorum veteris Testamenti, qui sunt omnium consentiente auctoritate probati, catalogum citat; quem quidem isto loco ad verbum percerere necessarium duximus.

V. Epistola Melitonis ad Onesimum.

Melito Onesimo fratri S. Quoniam saepenumero, incredibili studio erga verbum Dei incensus, a me vehementer flagitasti, ut quaedam breves & selectas sententias ex Lege, & Prophetis, & Salvatore, & universa fide nostra excerptas tibi contexerem; & item librorum veteris Testamenti accurate cognoscendorum cupiditate incitatus, quot numero sint, & quo ordine collocati, magnopere scire expetivisti: cum studium tuum erga fidem, & cognoscendi aviditatem erga verbum Dei pro certo intelligerem: & quod pro aeternae salutis corona strenue insar athletee decertans, istas res ob desiderium illud, quo erga Deum exardescis, maxime omnium praeferre videare: illud plane cum tale & tam fructuosum cernerem, cumulate, quoad poteram, perficere laboravi. Proinde in Orientem iter suscipiens, & eo usque loci proficiscens, ubi haec & praedicata & gesta fuerunt; cum accurate a quibusdam de veteris Testamenti libris didicissem, illorum nomina hic subscripta ad te misi, quae sunt haec: Moysis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jesus Nave, Judices, Ruth, Regum seu Regnorum libri quatuor, Paralipomenon.

PAGIUS confors erat, ut etiam ex verbis Julii Pollucis in Praefatione libri primi Onomastici ad Commodum Caesarem, deduci videtur. Ο καὶ πατὴρ ἀγαθὸς ἰσὶ τοῖς κληματ' Ἰου βασιλεία τε καὶ σοφία: id est, O boni patris filii paterno seu hereditario jure, & regnum & sapientiam possides. Valefius in Notis ad Prooemium lib. 5. Hist. Eusebii laudatum hujus Historici locum explicans, inquit: Jam ergo Commodus a patre adscitus fuerat in consortium Regni, cum hunc pro Christianis libellum Melito Imperatori porrigebat.

duo, Psalmi Davidis, Salomonis Proverbia, Sapientia, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Job, Prophetarum libri Isaiae, Hieremia & duodecim Prophetarum scripta in uno libro separatim contenta, Daniel, Ezechiel, Esdras. Ex quibus breves & selectas sententias excerptimus, easque in sex libros dispersimus. Tot libri dicuntur esse Melitonis. Haec Eusebius. Sed quod ait de tua professione ad Orientem, ad locum ubi divina Scriptura praedicatione est vulgata, haud dubium de Hierosolyma est intelligendum; ubi agens, ex canone Hebraeorum tantum, quos recitat, libros recensuit. Cum igitur Melitonis lucubrationes tum ab Eusebio, tum etiam a S. Hieronymo adeo exacte sint enumeratae, plane constat, librum illum de Transitu Virginis, Melitonis nomine decoratum, alterius potius esse auctoris; nec vel Melitonis continere apicem, eruditus quisque perspicue judicabit: sed enim illum recens emeruisse, & antiquos omnes lauisse certum est, ac proinde apocryphum jure censendum.

Quod vero in libro de Paschate Melitonem meminisse ait de Sagaris martyre: fuisse hunc Laodiceae Episcopum, ac illius fratri martyrii obiisse certamen, testatur Polycrates Episcopus Ephesiorum, qui & de Melitonis exitu meminit, dicens (a): Quid attinet dicere de Sagaris Episcopo, & martyre, qui Laodiceae mortem oppetiit? Quid porro beatum Papirium, & Melitonem eum recensam, qui spiritus sancti instinctu afflatus totum vitae suae tempus pie sancteque exegit, qui Sardis tumulo conditus est, expectans Christi o caelo ad universam carnem visitandam adventum, ex quo ex mortuis resurget? Isti omnes diem Paschatis decimoquarto die Lunae ex Evangelii praescripto observarunt, &c. Hujus (inquit Hieronymus b) elegantis & declamatorium ingenium laudans Tertullianus in septem libris, quos scripsit adversus Ecclesiam pro Montano, dicit eum a plerisque nostrorum Prophetam putari. Sed de his superius, ubi toleratam eam de Paschate celebrando sententiam tunc fuisse diximus: quamobrem Sagaris & aliorum nomina publica attestatione, sunt in Ecclesiasticis tabulis merito recensita, certusque singulis tributus dies, quo anniversaria eorum memoria celebratur. At

Quod sub fine Imperii M. Antonini contigisse constat. Sed non advertit Valefius Commodum jam ab anno centesimo sexagesimo sexto Caesarem fuisse, Imperioque Caesare potitum? ideoque de Imperio Augusto Commodi Melitonem non loqui, ut Eusebius & Auctor Chronici Alex. videntur.

Hoc anno M. Aurelius, Roma relicta, adversus Germanos movit, ut anno praecedenti ostendi.

IV. Expeditio Germanica.

CHRISTI 172.

ANICETI PAP. 6.

M. AUR. IMP. 10.

VII. Apollinarem Hierapollitanam Ecclesiam Episcopum, fama conspicuum, scripsisse librum his temporibus pro fidei Christianae defensione, idem testatur Eusebius (a), qui & caeterorum ejus scriptorum his verbis feriem texuit (b): Ex multis Apollinaris scriptis, quae apud multos integra servantur, ista sunt quae ad nos pervenerunt: Liber ad Imperatorem, de quo ante diximus, scriptus: quinque libri contra Gentiles: de veritate duo; contra Judaeos duo: & alii quos deinceps scripsit contra Cataphrygarum haeresim: quae id quidem temporis (quandoquidem jam tum Montanus cum suis pseudo-Prophetis perversa suae opinionis fundamenta jaciebat) tanquam nasci cepit: atque etiam non longo tempore post de integro renovata, multo scripsit longius. Haec de Apollinari Eusebius.

VIII. Alios item complures tunc claruisse in Ecclesia viros sanctitate & doctrina egregie exultos (c) testatur, inquit: Philippus porro, quem Dionysii testimonio Ecclesiae Gortynensis Episcopum fuisse cognovimus, longe accuratissimum opus contra Marcionem contexit: idem ab Irenaeo factitatum est. Modestus quoque egregie praeter caeteros, viri illius errorem conspiciatus, omnium oculis subiecit ad contemplandum. Alii item complures scriptores extiterunt, quorum lucubrationes adhuc in permultorum fratrum manibus inte-

(e) Ibid. cap. 24. Scriptores Eccl. hujus temporis.

JESU CHRISTI ANNUS 173.

ANICETI PAP. ANNUS 7.

M. AUR. IMP. ANNUS 11.

I. Christi Domini nostri anno centesimo septuagesimo tertio; Severo & Herenniano Coss. M. Aurelii Imperatoris anno undecimo, Pseudo-prophetia, quae juxta Phrygas nominatur, accepit exordium, auctore Ann. Eccl. Tom. II.

floribus Montano, Priscilla, & Maximilla insanis vatibus. Haec Eusebius (g), Verum Epiphanius (h), adversus eodem agens, haec ait: Hi fuerunt circa annum decimumnonum Antonini Pii post phan. ha. ref. 48.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5664.

SÆC. II. Anno Urbis 924. Olymp. 237. an. 3. A.C. 171.

JESU CHRISTI 171. secund. Baronium 173.

ELEUTHERI PAPÆ 2.

M. AURELII IMP. 11.

I. Consul. [1] Ad num. I. Coss. L. Septimius Severus II. & L. Alfidius Herennianus, ut ostendit Card. Norisius in Epistola Consulari. II. His Coss. M. Aurelius Imperii Augustei Decen-

nalia dedit, ut ex Numismatis, in quibus ea diferte memorantur, indubitatum redditur. Unum extat argenteum in Gaza Regia inscriptum: I M P. M. ANTONINUS A U G. T R. P. XXXV. Vistur caput Marci laureatum. In postica, V O T A S O L. D E C E N N. C O S. III. Vistur Imperator stans velatus, qui sacrificat in tripode. Plura similia apud Mediobarbum videnda. Ex quibus patet, ejus Quinquennalia anno CLXVI. non vero antecedenti exhibita fuisse; alioquin extra legitimum tempus acta fuissent, ac praeterea verum esset quod saepe innuavimus, Imperatoribus hujusmodi solennia edentibus viros iterato Consulatu exornatos Fastis non raro nomen dedisse. Ad

NOTÆ [1] Coss. L. Septimius Severus II. & L. Alfidius Herennianus. Ita Norisius in epistola consulari, ut notat Pagius, Fasti Idatiani, & ceteri; Severo & Herenniano, sine nota secundi Consulatus in Severo.

(a) Apud Euseb. lib. 5. cap. 15. **Hadrianum.** Rursum autem scribit Apollinaris (a), qui eodem quo Montanus vixit tempore, sub Grato Asiae Proconsule Montanum ad fidem venisse, ac mox coepisse se efferre superbia. Mentio de Grato Consule apud Cassiodorum habetur anno quarto Antonini Pii Imperatoris; quem si velimus, more majorum, post Consulatum, Proconsulatum Asiae accepisse, ad ea tempora ejus sunt primordia referenda. At possumus hæc ex sententia ejusdem Eusebii (b) de Apollinare ita scribentis simul conciliare: *Scripsit, inquit, contra Cataphrygarum hæresim, quæ id quidem temporis (quandoquidem jam tum Montanus cum suis pseudo-Prophetis, perversa suæ opinionis fundamenta jaciebat) tanquam nasci cepit: atque etiam non longo tempore post de integro renovata, multo serpsit longius.*

(b) Idem lib. 4. cap. 28. **Duo igitur tempora, immo & tria,** Montani ac sociorum consideranda putamus, Primum, cum iidem in Ecclesia prophetare coeperunt, & in admiratione sunt habiti, sed nondum detecti hæretici; quippe qui ovinis pellibus lupos induentes, vitam optimis compositam moribus, abstinentia præsertim exultant, extrinsecus præferrent: insuperque & miraculorum sibi virtutem arrogantes, necdum quicquam Catholicis dogmatibus contrarium loquentes, jam toti Orbi facti conspicui, & in admiratione habiti, ab omnibus propemodum præconiis tolli & laudibus prædicari coeperunt. Secundum vero tempus fuit, cum res in controversiam deduci cepit primis M. Aurelii Antonini temporibus, cum in Galliis ingens persecutio vigeret: quæ duo tempora Eusebius (c) simul oratione conjungens, ait: *Cum Montanus, & Alcibiades, & Theodotus in Phrygia jam prophetandi opinionem, apud complures adepti fuissent, (per multa enim, divina gratia largiente, mi-*

(c) Idem lib. 5. cap. 3. **PAGIUS** Ad num. IV. Praxeas, Catholicæ Religionis tunc homo, Romam venit, non Aniceto sedente, ut existimavit Baronius, sed Victore Romanam Ecclesiam administrante, ut didici a clarissimo viro Ludovico Du Four, Abbate Sancti Joannis de Jardo ad Melodunum, & Septem Fontium in Therascia, qui quæcumque fere de Tertulliano hoc in Opere scripti, mecum communicavit. Hæc Tertulliani verba lib. adversus Praxeam cap. 1. *Iste primus ex Asia hoc genus pervorsivæ hæresim nempe Patripassianorum intulit Roma, &c. Nam idem tunc Episcopum Romanum, agnoscentem jam prophetias Montani, Prisca, Maximilla, & ex ea agnitione pacem Ecclesiis Asiae & Phrygiæ insonantem, falsa de ipsi Prophetis & Ecclesiis eorum asseverando, & prædecessorum ejus auctoritates defendendo, coegit & literas pacis revocare jam emissas, & a proposito recipiendorum carismatum concessare. Ita duo negotia Diaboli Praxeas Roma procuravit, prophetiam expulit, & hæresim intulit; Paracletum fugavit, & Patrem crucifixit.* Ait itaque Tertullianus, Episcopum Ro-

racula & opera stupenda ad illud usque tempus per varias Ecclesias edita, fidem multis faciebant, illos etiam donum prophetiæ fuisse consecutos) cumque de his hominibus controversia orta esset; fratres rursus qui in Gallia habitabant, privatim judicium, idque prudens & rectum cum primis, de ipsæ epistola quam diximus, subjunxerunt. Hæc de illis cum scribat Eusebius, plane significare videtur, eos aliquando recte ambulasse, & divina gratia illustratos signa & miracula edidisse, sed ea de re adversas his fuisse postmodum nonnullorum sententias sanctorum virorum. Tertium vero tempus illud fuit, cum iidem jam palam facti quales essent, ab Ecclesia Catholica penitus ejecti sunt, quod quidem non fuit parvi negotii opus; tantam enim sibi apud plurimos æstimationem & gloriam comparaverant, ut nec jam detecti exciderint ab opinione multorum: immo & qui de eis aliquando resecta sensissent, atque damnassent, postea fraude pellesti eorumdem facti fuerint accerrimi defensores: ut Tertullianus, plane infelix, qui in calce (d) lucubratisimi operis, quod adversus hæreticos conscripsit, de Præscriptione, secundum Phrygas hæreses notat, atque condemnat: post vero iisdem, omnibus intensis nervis, patrocinatus est. Magna certe Montani fraus tentatio in Ecclesia fuit, cum non hic vel ille inanis homo & facilis ad credendum ab ejuscemodi composita larva deceptus sit, sed & qui magna præditi videbantur sanctitate atque doctrina. Enituit tunc temporis quæ de sede Petri impolluta servanda viguit semper vigilans divina providentia: nam cum illi totis viribus nisi essent primariæ Ecclesiæ communicationem suffurari, quo sic ab universa Catholica Ecclesia viderentur esse recepti atque probati; dum res apud Romanum Pontificem ageretur, idemque

manum, Victorem nempe, olim Montani prophetiam agnovisse, literasque pacis Ecclesiis Asiae & Phrygiæ eandem amplexis concessisse; sed Praxeam coegisse Victorem eas literas revocare, falsa de Prophetis & Ecclesiis Montanzantibus asseverando, ac defendendo auctoritate prædecessorum Victoris, qui dictam prophetiam exploserant. Hi autem alii non fuerunt, quam Eleutherus & Soter, sub quo, teste Eusebio in Chronico, Montanus hæresim publicare cepit, quique contra Montanum scripsit, ut docuit nos Anonymus a Sirmondo post Baronii mortem in lucem editus, cui titulus est, *Prædicatorum*. Is Auctor hæresis 26. quæ est de Cataphrygibus, ait: *Scripsit contra eos librum S. Soter Papa Urbis, & Apollonius Epheborum Antistes, contra quas scripsit Tertullianus Presbyter Carthaginensis. Qui cum omnia bene, & primo, incomparabiliter scripserit, in hoc solum se reprehensibilem fecit, quod Montanum defendit; regens contra Soterem supra dictum Urbis Papam. Quod & hæresi LXXXVI. repetit, addens, Tertullianistas olim a Sotere Papa Romano dampna-*

III. Magna tentatio Montani hæresis.

(d) Tertull. de præscr. cap. 25.

IV.

de impartienda illis communicatione, litteras dedisset, continuo revocavit: cum adveniens Praxeas, Catholicæ religionis tunc homo, multa de illis, quæ hæcenus præterissent ipsum Romanum Pontificem, eidem significasset, inculcassetque. Testatur id quidem Tertullianus (a), cum ait: *Nam idem Praxeas tunc Episcopum Romanum agnoscentem jam prophetias Montani, Prisca, Maximilla, & ex ea agnitione pacem Ecclesiis Asiae & Phrygiæ infererem, falsa de ipsi Prophetis & Ecclesiis eorum asseverando, & prædecessorum ejus auctoritatem defendendo, coegit & litteras pacis revocare jam missas, & a proposito recipiendorum carismatum concessare.* Hæc Tertullianus: quem licet velimus non mentitum esse (periculosum enim alioqui est, hæreticis de suis dogmatibus quæcumque dicentibus fidem præstare) quid magnum est falsis assertionibus surreptam, pacificis scriptis litteris, communicationem dare Romano Pontificem?

V. Accidit id quidem alias sæpe; & inter alia plura exempla illud est perspicuum, quod in præsentiarum menti occurrit. Eustathius Sebastenus (b) hæreticus Romam veniens cum suis ad Liberium Papam, fidei Catholicæ sinceram professionem edens, dolose communionem surripuit; rediensque gloriose de Romanæ Ecclesiæ communicatione se exulit: sed reclamantibus Orientalibus, & qualis adhuc esset Eustathius declarantibus, rursus sic cognitus, ab Ecclesia pulsus est atque damnatus, ut suo loco dicemus. Qui novit, numquam a Romano Pontifice atque etiam aliis consuevisse dari litteras communicatorias, quas & pacificas dicimus, absque fidei Catholicæ præmissa prius confessione; nec rursus illam profitentibus, ac eas petentibus litteras, potuisse negari; haud profecto mirabitur, Papam per litteras impertitum fuisse pacem Ecclesiis Phry-

PAGIUS tos. Tum Tertullianus insinuat, se dum adhuc Catholicus esset, adversus hæresim Praxeam Carthagine disseminatam pugnavisse, & rursus post suam a Catholicis, quos *Psychicos* appellat, separationem impugnare velle: *Frustraverant, inquit, avena Praxeam, hic (nempe Carthagine) superfeminata: tradulta debine per quem Deus voluit, etiam evulsa videbantur. Et nos quidem post ea agnitione Paracleti, atque defensione disjuncti a Psychicis, (nempe Catholicis) &c. nunc denuo erupit; sed & denuo eradicitur, &c.* Denique Tertullianus lib. de Præscriptione Hæreticorum cap. ult. inquit: *Sed post hos omnes etiam Praxeas quædam hæresim introduxit, quam Victorinus (id est, Victor Papa) corroborare curavit.*

IV. Verum Catalogus ille hæreticorum in sine libri de Præscriptione editus perperam Tertulliano adscribitur; factus enim est Auctoris anonymi ei coevi, qui Montanistas quibus Tertullianus adhærebat, inter hæreticos numerabat. Ait enim: *Accesserunt alii hæretici, qui dicuntur secundum Phrygas &c. quæ dicuntur Paracletum plura*

Litteræ communicatorie quibus dari solitis & quibus negari.

giæ atque Asiae, quarum fidem Catholicam, edita ex more rectæ fidei professione, jam exploratam habuisset: hoc est namque quod ait Tertullianus, ipsum Romanum Pontificem agnoscentem prophetias Montani & sociorum, ex ea (quod addit) agnitione pacem Ecclesiis Asiae & Phrygiæ per litteras concessisse: perinde ac si diceret, cognita ab eis edita fide Catholica, nec ab ea illorum prophetias dissentire cognoscens (haud dubium, eos, quæ in illis erant hæreses, occuluisse) ad dictas Ecclesias litteras pacificas dedit. Nam quid est, per Praxeam aliis significatis, revocasse quas dederat pacificas litteras, nisi, prodita illorum hæresi, eos averfatum fuisse? ut appareat in omnibus viguisse simul ejusdem Romani Pontificis sinceritatem ac pariter potestatem.

VI. Sic igitur tribus his temporibus consideratis, nulli sane crimini dari potuit, si ipso initio, vel medio tempore, cum primum illorum prophetiæ junctæ miraculis veris assertis vel apparentibus ederentur, vel cum postea de his dubitatione exorta, diversæ essent diversorum sententiæ, quis iisdem communicasset: sed tantummodo crimen erat, cum patefacta, atque a Catholica Ecclesia improbata ipsorum hæresi, id sciens quis prudensque fecisset. Fuisse namque semper a temporibus Apostolorum in Ecclesia, ac perseverasse in posterum spiritum prophetiæ, absque controversia apud omnes est; de quo & Justinus martyr (c) hæc ait: *Apud nos enim in dialog. hucusque prophetica extant dona: unde & cum Tryphos intelligere debetis, qua olim in geophone vere vestro (de Judæis intelligit) fuere, ea esse in nos translata. At quemadmodum apud vos, sanctorum Prophetarum tempore, etiam pseudo-Prophetæ erant: ita & apud nos permulti sunt falsi doctores, quos cavendos esse Dominus noster præmonuit. Et post multa: Est, inquit, apud nos videre & feminas & masculos dona a Spi-*

Quando crimen esset Montano communicare.

(c) Justin. in dialog. hucusque prophetica extant dona: unde & cum Tryphos intelligere debetis, qua olim in geophone.

in Montano dixisse, quam Christum in Evangelium protulisse. Et tamen Tertullianus lib. 4. de Præscript. cap. XXII. ait: Utrum ne simplici errore variatione qua defendimus in causa Nova Prophetia, gratia Ecclasiæ, id est amentiam convenire? In spiritu enim homo constitutus, præsertim cum gloriam Dei conspicit, vel cum per ipsum loquitur, necesse est excidat sensu, obumbratus scilicet virtute divina, de quo inter Nos (scilicet Montanistas) & Psychicos (id est, Catholicos) Questio est. Quare verisimile non est Tertullianum post compositum librum illum de Præscriptione hæreticorum Librum alium edidisse, in quo falsam Montani prophetiam inter hæreses recensuerit; id enim manifestissime absurdum. Unde in antiquo exemplari Agobardi, in Bibliotheca Regia asserato non extat Catalogus ille hæresion, qui præfiguratur quibusdam aliis MSS: initio Libri de Præscriptionibus. Sed Librarii Auctores de eadem materia loquentes, licet diversa profus sentientes, inter se imperite copularunt.

Prophetia a Spiritu Dei habentes. Equidem ex vo-
semper in teri quoque prophetia jure sibi S. Eccle-
Ecclesia. sia novas vindicat prophetias, Joelis (a)
(a) Joel. 2. nempe oraculo dicente: *Effundam Spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filia vestra:*
(b) Ephes. Idque sibi per Christum (b) concessum
4. est, divino Spiritu ex mensura fidei (quod ait Apostolus c) his & aliis charissima-
(c) Rom. ta singula dividente.

VII. Ceterum quod spectat ad Montanum &
Perfacile. socios ejus, perfacile fuit ab eis decipi,
erat a quippe qui in omnibus speciem pietatis
Montano. praeferabant; nam (ut docent Phila-
decipi. strius (d), Ephiphanius (e), Theodo-
(d) Phil. retus (f), & alii) Scripturas omnes cum
bar. cap. Catholicis, tam veteris quam novi Testa-
50. menti, recipiebant; de Patre, Filio, &
(e) Epiph. Spiritu sancto paria cum Ecclesia senti-
bar. 48. tiebant: dona Spiritus esse pariter in Ec-
(f) Theo. clesia, ac Fidelibus etiam impertita affir-
dor. heret. mabant: disciplinam insuper Ecclesiasticam
fab. lib. 3. se arctissime servare profitebantur: jeju-
nia, martyria, & cuncta alia, quaecum-
que in pretio essent in Ecclesia Catholi-
ca, excolere diligentissime curabant: nec
ea quidem verbis dumtaxat, sed re ipsa
praestare videbantur. Magnam itaque haec
omnia apud unumquemque durioris licet
ingenii hominem vim habuisse, quis du-
bitet? Verum enim vero quis haec accu-
rate considerans, non afficiatur magna a-
nimi admiratione atque stupore, perspi-
ciens diaboli callidam artem atque in-
decipiendo versutiam, novo semper certamine,
quo minus suarum technae insidiarum
prodite evitentur, Dei Ecclesiam
oppugnantis? Ecce tibi, qui non ita pri-
dem, nempe hoc ipso saeculo, Gnostico-
rum & aliorum, quos retulimus, turpi-
tudines commentus erat, ut ignominiam
irrogaret Ecclesiae, eamque penitus la-
befactaret: jam detectus, & una cum suis
sectariis omni execratione dignus habitus,
atque proscriptus, immutans speciem, om-
nesque exuens prioris habitus impuritates,
sordes, ac turpitudines, superinducta
summæ atque admirandæ sanctitudinis
composita larva, progreditur, nonnisi je-
junia, continentiam, & martyria prædi-
cans; ostentansque in suis Prophetiæ spi-
ritum, & summa illa a Christo olim pro-
missa Fidelibus charismatum dona, mul-
taque alia superaddens, quæ ad sectam
esset posse illecebræ, maximo omnium,
fuit Ecclesiae detrimento.

VIII. Quod vero ad Montanum ipsum spe-
ctat; S. Hieronymus (g), ad Marcellam
(g) Hiero- scribens, in primis eum abicisum & se-
nym. in ep. minivirum appellat, ac proinde eunuchum
54. fuisse declarat: qui nuper baptizatus,
Priscilla, & Maximilla, propriæque excellentiæ gloria elatus, malo
pseudoprophetæ, comparavit, nactus ad eam rem duas quas

seduxit nobiles feminas, Priscam videlicet,
& Maximillam, eademque eodem afflas-
tas spiritu docuit prophetare; quarum,
opæ innumeros pene seduxit: nam Hiero-
nymus scribens contra Pelagianos ad
Ctesiphontem, de iis hæc ait: *Montanus, immundi spiritus prædicator, multas Ecclesias per Priscam & Maximillam, nobiles & opulentas mulieres, primum auro corrupit, deinde hæresi polluit.* Hæc ipse.

IX. At quod ad rerum ab eo gestarum hi-
storiam pertinet, a nullo fidelius atque
certius quam ab ejus temporis homi-
ne, qui adversus eum cominus decertavit,
assequi licet. Is fuit nobilis erudi-
tione atque virtutibus præstans Apol-
linaris Hierapolitanus Episcopus, qui ab
ipso rerum exordio narrationem instituens,
ad Avircium Marcellum scribens, in hunc
modum præfatur (h): *Quamquam longo jam
(h) Apud & prolixo temporis spatio, Avirci Mar-
Euseb. lib. cap. 15. celle carissime, a te, ut aliquid contra
Quæ Apollinaris de Montano. Cataphrygarum hæresim scriberem, incitatus sum, tamen hæcenus me ab illo instituto continui: non tam quod dubitarem falsa errorum commenta me posse convincere, & firmis testimoniis veritatem corroborare, quam quod tum metuerem, tum sedulo præcaverem, ne Evangelico novi Testamenti verbo, cui neque apponere, neque detrabere quidquam licet, & præsertim quæ secundum Evangelium vitam degere instituerit, quibusdam viderer meo quasi Marte aliquid vel addere, vel statuere, quod non in eo omnino comprehensum sit.* En-
vides, lector, quanta modestia, animique demissione, antiqui Patres, quantum libet eruditissimi atque sanctissimi, ad divinas Scripturas tractandas, etiam si ex eis oppugnaturi forent hæreticos, se conferebant. Sed profequitur deinde inchoatam de Montano narrationem, sic dicens:

X. Verum cum nuper essem Ancyra Galatiæ Apollinaris disputa-
urbe, & Ecclesiam quæ est in Ponto con- tionis ad-
tentionum procellis ab ista nova & inusitata non (ut illi dicunt) prophetia, sed potius (ut demonstrabitur) pseudo-Prophetia concitatis jactatam offenderem; quantum poteram, juvante Deo, de his ipsis eorum erroribus, qui jam passim vagantur, & de iis quæ ab illis proponebantur, multis diebus in Ecclesia assidue disceptabam: adeo ut ea non solum permagna offerretur lætitia, sed ad veritatem vehementer roboraretur; & qui contrarias partes tuebantur, eodem temporis momento a me refutati, animos deicerent, & omnes veritatis adversarii summo dolore angerentur. Ac cum presbyteri, qui in eo loco erant, præsertim Zoticus Otreno postularent, ut de iis, quæ fuissent contra veritatis adversarios eo sermone disputata, commentarium aliquem relinqueremus: i-

IX.

(h) Apud Euseb. lib. cap. 15. Quæ Apollinaris de Montano.

X. Apollinaris disputa- tionis ad- versus Montanum.

stud quidem minime ibi præstitimus, sed
constanter illis sumus polliciti, Domino
nobis gratiam largiente, nos illum scri-
ptis hoc loco mandatuos, & absque cur-
tatione ad eos missuros. Ista aliaque de-
inceps verba in exordio libri præfatus,
& in sermone progressus paululum, aucto-
ref erroris, de quo locuti sumus, hoc
modo commemorat. Et paulo post:

XI. Pagus esse dicitur in Mysia Phrygiæ, Exordia-
Montani. quæ nuncupatur Ardabam: ibi ferunt quem-
dam nomine Montanum, qui nuper ad fidem venerat, Grato tum Proconsule Asiæ primum insatiabili quadam animi cupiditate in primatu ambiendo incensum, simul atque aditum diabolo adversario ad se patefecerat, spiritu quodam maligno abripi, & de repente furore & mentis insaniam excitatum bacchari, atque mox non temere solum garrere, sed peregrinas quasdam voces fundere, & contra quam Ecclesiæ consuetudo cum traditione tum successione antiquitus ab Apostolorum temporibus eo usque derivata postulabat, prophetare, scilicet accepisse. Ex illis, qui eo temporis articulo adumbratas eas & adulterinas voces auditione acceperant, nonnulli contra illum, tamquam insano spiritu præditum, demonio agitatam, falsi erroris quasi vento pulsum, & hominum denique multitudinem magnopere conturbantem, acriter increpabant; & Domini tum distinctionis, qua spiritus erroris innotescerent, tum minarum, quibus perterrefacti, vigilanter pseudo-Prophetarum adventum præcaverent, recordati, ne ita deinceps garrirer, prohibuerunt. Alii autem, Dominica distinctionis penitus obliti, de eo, velut Spiritu sancto & dono prophetiæ imbuto, se se gloriose extulerunt, atque insolenter intumuerunt: a quo decepti, invicem fraudem abducti, spiritum illum vesanum fallaciter blandientem, & populum in errorem astute inducentem, vehementer sollicitaverunt, ut se a loquendo non amplius prohibere permitteret.

XII. Diabolus igitur cum arte quadam immo ejusmodi falsæ & fraudulentæ astutiæ præstigiis, perniciem contra istos, qui ita se Deo opposuissent, machinatus esset, & ab eisdem, contra atque meruerat, magno honore affectus; illorum mentem a fide, quæ est secundum veritatem, lapsam, errorisque somno consopitam excitavit, incenditque, ut duas meretrices in illud ipsum scelus impellerent, spiritumque compleverent adulterino, quo non aliter quam Montanus, quem diximus, furiose, inepte, ac novo & peregrino modo garrirer: usque adeo, ut spiritus ille veteratorius eos, qui tum in eo se oblectarent, tam effuse gloriantur, interdum beare & promissionum magnitudine admodum inflatos reddere viderentur; interdum conjecturis & rationibus probabilibus nixus, aperte eo-

rum peccata coram redargueret, ut puta-
retur etiam corrector vitiorum. Quam-
quam pauci ex Phrygiis erant, qui ejus
erroris tenebris involuebantur: præfractus
tamen ille & arrogans spiritus ad Ca-
tholicam & universam sub celo Eccle-
siam contumeliis onerandam eos propterea
perdocuit, quod idem ille pseudopro-
pheticus ejus spiritus neque aditum ad
illam sibi patentem habere, neque honorem
in illa acquirere poterat. Nam ubi Fi-
deles, qui Asiam incolebant, sæpenumero
& multis in locis ejusdem in unum conve-
nerant, & doctrinam recens inductam ex-
plorarant; & eam profanam ac detestabi-
lem ostenderant, & errorem ipsum impro-
barant: sic tandem isti tum ab Ecclesia
extrusi, tum a comunione penitus depulsi
fuerunt. Hæc Apollinaris, reliqua vero,
quæ ab eodem scripta sunt de fine ipso-
rum, inferius suo loco dicemus.

XIII. Quæ autem de Apollonio, egregio e-
jusdem sæculi scriptore, de iisdem sint Apol-
lus quid
memoria commendata, hic intexere ope-
pretium existimamus: ait enim (a):
(a) Apud Euseb. lib. 1. c. 17. Atqui quis sit hic recens & novitius do-
ctor, facta illius & doctrina satis decla-
rant. Iste est, qui nuptiarum divorcia
perdocet: qui motus jejunii leges sancit: Montani
qui Pepuzam & Tymium, (ista enim sunt
parvæ civitates Phrygiæ) cupiens omnes
undique eo convocare, Hierusalem nuncu-
pat: qui pecuniarum exaltiores constituit:
qui oblationum nomine munera accipiendâ
præterit: qui denique sui verbi prædica-
toribus, ut ejusdem verbi doctrina perdi-
do ventris abdomine & ingluvie roboretur,
salaria suppeditabat. Hæc de Montano:
de cujus prophetiis, sermone aliquanto
longius producto, sic scribit (b): (b) I
Intelligentum est istas primas Montani-
dem. prophetissas, ut primum spiritu illo re-
pletae erant, maritos deseruisse. Quam
falsò igitur mentiti sumi hi, qui Priscam
virginem appellabant? Deinde subjungit:
An non universa Scriptura videtur pro-
phetam vetare, ne munera & pecuniam
accipiat? Quando ego igitur forte video
prophetissam aurum, argentum, & vestes
pretiosas cupide accipientem: quid est cur
illam non prophetissarum numero excludam?
Iterum sermone longius provento, de quo-
dam illorum, quos Confessores nomina-
bant, hæc disserit: Themison etiam ro-
tus re vera avaritiæ sordibus involutus, Themiso-
nis proca-
cia. qui non toleranter crucem afflictionis (quæ
est veri confessoris nota) gestabat, sed
pecuniarum multitudine se e vinculis eri-
piebat; cum oportuisset illum ob istud pec-
catum humili summissoque animo se gessi-
se, martyrem & talem Christi se esse glo-
riatus, audebat, Apostolum imitando, ca-
tholicam ad omnes Ecclesias epistolam con-
texere: ac tum illos, qui plane multo me-
lius credebant quam ille, fide & religio-
ne

Montani conatus.

CHRISTI
173.ANICETI PAP.
7.M. AUR. IMP.
II.

ne instruere: tum sua doctrina confirmare ineptias; tum denique in Dominum, in Apostolos, & in sanctam Ecclesiam convitia petulanter jacere.

XIV.
Alexan-
der pseudo-
mar-
tyr.

De alio item eorum, quos tamquam martyres apud se honore & observantia decorabant, sic tradit: Ut non de pluribus verba faciamus, dicat nobis ipsa prophetissa de Alexandri facinoribus, qui se martyrem prædicat, & quem ipsa convivio excipit familiariter; quem etiam alii complures adorant, cujus latrocinia & alia flagitiorum genera, pro quibus debitas pœnas persolverit, nihil nostra interest commemorare; præsertim cum in ipsas tabulas publicas satis accurate relata sint. Igitur quisnam istorum alterius condonabit peccata? prophetissa ne martyri latrocinia; an martyr prophetissa avaritiam? Cum enim Dominus dixerit: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque duas tunicas: isti omnia contra, in rerum vetitarum possessione magnopere deliquerunt. Nam illos, qui ab istis prophetæ & martyris dicuntur, non a divitibus solum, sed a pauperibus etiam, ab orphanis & viduis pecunias exegisse, perspicue ostendemus. Quod si in hac re sibi confidant; prodeant in medium, & de his nobiscum una disceptent; ut si forte convincantur, desinant de cætero peccare. Opportet enim fructus prophetæ exacte explorari; nam arbor a fructu rite interno-scitur.

XV.

Ut vero Alexandri flagitia cuique ea cognoscere cupienti dilucide aperiantur, hoc pacto ostendemus. Ephepsi ab Emilio Frontino proconsule, non propter nomen Christi, sed propter latrocinia (erat enim maleficus) quæ turpiter admiserat, in iudicio condemnatus est. Verum postea cum se ob nomen Christi persecutionem passum fuisse apud Fideles, quos callide hac astutia deludebat, falso prætexisset: illis Proconsulem rogantibus pro eo, dimissus est. Attamen propria ac sua unde erat, Ecclesia, eum, quia latro erat, recipere volebat. Cæterum qui plura de rebus gestis illius (cujus vitæ rationem hæc prophetissa, licet cum illo multis jam annis commoratus sit, ignorare præsertim) penitus agnoscere cupiant, Asiæ tabulas publicas habent, unde discant. Istius igitur mores depingendo in iisdem, tamquam in tabula, propriam etiam & veram prophetissæ effigiem scite depinximus. Similem etiam inscitiam in multis eorum possessum declarare. Quod si sibi suisque ingeniis præsidant, veniant quæso in questionem, iudiciumque subeant.

XVI.
Pseudo-
Prophetæ
quales.

Alio etiam in loco ejusdem libri, de prophetis, de quibus se ita jactitant, ista adnectit: Si inscias eant istorum prophetas munera accepisse, hoc pro confesso statuunt, se, si munera accepisse manifesto-

convincantur, non omnino esse prophetas. De quibus rebus infinita pene eaque certissima argumenta proferemus. Quin omnes prophetæ fructus examinare necessum est. Dic mihi: Propheta ne comam coloribus tingit? Propheta ne oculos sibi oblinat? Propheta ne sumptuose & vestitu splendido ornatus incedit? Propheta ne tabulis & tesseriis ludit? Propheta ne sævus exercet? Ista vero mihi fateantur, & dicant utrum liceat usurpare, an contra. Ego certe hæc apud illos factitata, perspicue ostendam. Idem iste Apollonius in eodem libro commemorat, quod quadragesimus jam annus, in quo quidem ad hoc opus scribendum se contulit, agebatur, ex quo Montanus illam consuetam & commentitiam prophetiam inceperit. Atque rursus dicit, Zoticum, cujus superius scriptor meminerat, cum Puzam adventasset, ibi jam Maximilla prophetare se simulante, insanum in illa spiritum coarguere conatum esse: verum ab illis, qui Maximilla partibus favebant, ab instituto prohibitum. Porro Thraseæ cuiusdam ex numero martyrum, qui tum erant, meminit. Hæc ex Apollonio Eusebius; qui nobilis inter scriptores Ecclesiasticos, adversus Cataphrygas, ad eorum auctores confutandos, librum separatim conscripsit.

Qui vero decimoquarto anno a morte Maximillæ, alterius ex prophetis Montani, adversus eisdem commentarium scripsit Miltiades, hæc in eisdem habet, quæ ex multis idem Eusebius (a) recitat his verbis: Hic pseudo-Propheta Montanus, quem impudentia & audacia sequuntur ut comites, cum esset furore correptus, ex inscitia quadam voluntaria ordiens, in insaniam animi non voluntariam (sicut ante diximus) præcepit tandem dilabebatur. At vero neque quemquam veteris Testamenti prophetam, neque quemquam novi ostendere potuerunt, qui insano spiritu in hunc modum fuerint aliquando exagitati: neque de Agabo, neque de Juda, neque de Sila, neque de Philippi filibus, neque de Ammia ex Philadelphia, neque de Quadrato, neque de aliis quibusvis præterea, quod vesano istorum more ulla ex parte aliquando prophetaverint, omnino gloriari poterunt. Rursus ista memorat paullo post: Quod si post Quadratum & Ammiam ex Philadelphia, mulieres illæ Montani (sicut prædicat) in prophetiæ munus proxime succedebant; proferant etiam eos, qui post Montani & mulierum illarum mortem (nam donum prophetiæ in Catholica Ecclesia ad postremum usque Christi adventum debere versari affirmat Apostolus) in idem munus successerint. Verum decem & quatuor annis, qui jam a Maximilla morte hæctenus intercesserunt, ne unum quidem prophetam commoustrare poterunt. Hæctenus ex Miltiade Eusebius, qui subdit ab eodem au-

XVII.
Miltiades
quid de
Montano.
(a) Euseb.
l. 5, c. 16.XVIII.
Quid Serapion de
Montanistis.
(a) Apud
Euseb. l. 5,
cap. 18.

store editum quoque librum fuisse contra Gentiles, & alium contra Judæos: Apologiam quoque pro Christiana religione ad illius temporis Imperatores scripsisse tradit. Quæ cum omnia magno detrimento deperiisse noscantur, fragmentum saltem ex eo ab Eusebio recitatum, tamquam perillustri antiqui Theologi monumentum, ut ejus quoque sicut aliorum memoria vivat in chartis nostris, hic volumus recitasse.

De ipsorum vero pseudoprophetarum damnatione ab Episcopis Asiæ & aliis facta, hæc Serapion (a), ejusdem quoque sæculi clarus inter scriptores Ecclesiasticos, in epistola ad Coricum & Ponticum habet: Ut vero istud intelligatis, omnem in Christo fraternitatem, quæ per universum orbem terrarum diffusa est, ab hac nova & peregrina prophetia, tam falsis præstigiis instituta, reapse abhorretere; litteras Claudii Apollinaris beatissimi, qui Hierapoli Asiæ civitati Episcopus præfuit, ad vos misi. In hac Serapionis epistola extant diverforum Episcoporum subscriptiones, quorum unus sic fere subscribit: Aurelius Cyrenius, testis Christi, vobis salutem & prosperam valetudinem opto. Alter isto modo: Aelius Publius Julius ex Debelto Colonia Thraciæ Episcopus: Vivit Deus in cælis, quod Sotas in Anchialo voluit Priscilla demonem ejicere, sed veteratores illi hypocrita nequam permisissent. Sunt etiam in iisdem litteris permultorum aliorum Episcoporum subscriptiones sua ipsorum manu exarata, qui eidem sententiæ suffragati sunt.

XIX.
Concilia
in Græcia.
(b) Ferrul. de jejuniis, adv. Psychic. c. 33.

At non in Asia solum, sed & in Græcia hoc sæculo pleraque acta fuisse Concilia, in quibus de iisdem dignoscendis habitum fuisse tractatum, putamus; nam Tertullianus (b) ait: Aguntur præcepta per Græcias illas certis in locis Concilia ex universis Ecclesiis; per quæ & aliorum quædam in commune tractantur, & ipsa representatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur. Ex Apostolorum namque traditione ejusmodi dimanavit in Ecclesiam consuetudo, ut contentionibus de fide exortis, vel cum alia perdifficilia tractanda essent, Ecclesiarum Episcopi in conditum omnes locum convenirent. At quippiam de iisdem definire, haud fuisse liberum absque Romano Pontifice (neque enim soliti erant) vel si quid definissent, illius auctoritate probari, solemne semper in Ecclesia fuit, ut innumera propemodum declarant exempla, suis quibusque locis ponenda. Ad hæc spectat, quod, cum Asiæ Episcopi de celebrando Paschate luna decimaquarta agerent, Polycarpus Romam ad Anicetum (ut dictum est) ad ejus ea de re explorandam sententiam venit; qui innotitæ Asiæ Ecclesiæ consuetudini noluit

Ann. Eccl. Tom. II.

CHRISTI
173.ANICETI PAP.
7.M. AUR. IMP.
II.

refragari. Festinasse itaque ea item ex causa Montanum, atque falsa relatione subripuisse litteras pacificas a Romano Pontifice diximus.

Sed jam quis fuerit Montani & prophetissarum exitus, a Claudio Apollinare, Hierapolitano Episcopo, audiamus: In secundo libro (inquit Eusebius c.) ista de morte illorum, quos supra persecuti sumus, commemorat: Quin nos ideo prophetarum interfectores appellarunt, quod garrulos in primis & loquaces illorum prophetas minime admiserimus (hos enim prædicant esse, quos Dominus pollicebatur se populo missurum.) Nobis jam quæso respondeant. Et quis, amabo, optimi illorum, qui Montani & mulierum illarum disciplina eruditi garrive cœperunt, qui vel a Judæis sit persecutionem perpeperunt, vel a nefariis & facinorosis Gentibus, neci traditus? Nemo certe: neque quisquam illorum prebensus aliquando pro Christi nomine cruci affixus est: neque in Judæorum synagogis mulier ulla inter eos aliquando flagris caesa, aut lapidibus usquam obruita. Et quod ad Montanum ipsum & Maximillam spectat, illi alio quodam & longe diverso mortis genere occubuisse dicuntur. Nam istos ferunt spiritus vesani & perditum impulsu commotos, sibi laqueo mortem conscivisse: non tamen simul credo, & eodem momento (ipso temporis puncto quo alteruter obierit, multus sermo de illis inter homines versabatur) sed ita occubuisse ut diximus, & eundem cum Juda proditore vitæ exitum adeptos, constant est fama. Est etiam pari ratione de admirabili illo Theodoto, qui primus illius commentitiæ prophetiæ quasi procurationem suscepit, valde creber sermo, quo modo e mentis potestate deturbatus, fraudulento spiritu se ipsum concrederit: a quo sublimem aliquando in aerem sublatus, ac de repente præcipitem dejectum, misere ac perdito interiisse ferunt. At illi: Rumor est, inquit, istud ita gestum esse. Nos ne, o beate, nos ne ejusmodi quicquam pro certo nos scire censebimus, cum oculis ipsi minime conspeximus? Montanus namque, Theodotus, & mulier illa quæ supra commemorata est, fortasse, sic, fortasse secus mortem oppellerunt.

Rursus eodem in libro dicit, sanctos & pios Episcopos id temporis conatos esse, Maximillæ spiritum redarguere, reprime-re; sed ab aliis, qui videlicet spiritui illi patrocinio esse studebant, impeditos esse: sic enim scribit: No amplius loquatur Maximilla spiritus, sicut Asterius Urbanus in libro suo illam loquentem inducit: Omnium insectatione urgeor, & tamquam lupus ab ovibus repellor: non sum lupus, verbum equidem sum, spiritus, & virtus. Sed virtutem, quæso, in spiritu evidenter declaret, ostendatque. Atque

L 1 adq.

XX.
Exitus
Montani
& prophetissarum.
(c) Euseb.
lib. 5, c. 15.

XXI.

CHRISTY
173.ANICETI PAP.
7.M. AUR. IMP.
II.

ad eum Zoticum ex vico qui dicitur Comana, & Julianum ex Apamea, cum viros probatos, tum Episcopos, qui id temporis ad eam explorandam, & cum ipso garrivente spiritu differendum adventaverant (quorum ora Themison cum suis obturbabant, neque ullo modo patiebantur mendacem illum & subdolum spiritum ab illis redargui resellique) cogat fateri, si poterit, illum ipsius spiritum verum & ingenuum esse.

XXII. Prædictio- nes Pseudo-Prophetarum. In eodem libro iterum paucis verbis interpositis, quæ ad commenticias illas Maximillæ prophetias convincendas accommodantur, tum tempus, quo ista ipse scripserit, ostendit, tum vaticiniorum illius meminit, quibus ante augurabatur bella & seditiones futuras; quarum commenticio modo redarguit: Qui fieri potest, ut istud illius mendacium jam non satis omnibus exploratum sit? Nam ex eo tempore, quo illa mulier abiit e vita in hunc usque diem plures quam tredecim anni intercesserunt, & neque bellum in aliqua regione separatim, neque passim in toto orbe terrarum gestum hæcenus accepimus: quin Christianis etiam, Dei misericordia largiente, pax secunda & stabilis permanisset. Hæc cum scribat Apollinaris, ab obitu Maximillæ tredecim annos & ultra Romanum Imperium omni ex parte bello vacasse; satis potest intelligi, ipsam defunctam esse ultimo M. Aurelii tempore, & Apollinarem scripsisse ultimo tempore Commodi Imperatoris; nam anni tredecim illius Imperii, pacifici absque bello transierunt: antea vero & postea vel externum vel civile bellum viguit, ut dicemus suis quibusque locis. Sed rursus ex Apollinari Eusebius;

XXIII. Pseudo-martyres Hæreticorum. Ex tertio libro item pauca quedam profertur, quibus Montani emulos, qui inani ostentatione complures ex suis martyres fuisse jactavit, impugnat in hunc modum: Cum jam omnia illorum argumenta, quæ supra posuimus, sint penitus confutata, & nihil habeant quod dicant amplius, ad martyres confugium, seque affirmant complures habere martyres, atque hoc certum argumentum esse virtutis, & potentie quæ est in prophetico illo spiritu abdita. Cæterum istud, ut videtur, omnino a veritate alienissimum est: etenim non pauci aliarum hæresion propugnatores, permultos venditant se habere martyres: non tamen propterea cum illis consentimus, neque illos veritatem penes se retinere fatebitur. Qui primi ex Marcionis hæresi Marcionitæ vocati sunt, permultis se Christi martyribus abundare prædicant; sed tamen Christum ipsum, uti veritas postulat minime prostentur. Non multo post hæc subdit: Simulatque viri vere Ecclesiastici & Catholici persecutionis temporibus, ad testimonium fidei, quæ est ex veritate, una

cum quibusdam Cataphrygarum hæresi cæcatis, quos illi hæretici pro martyribus habebant, essent forte vocati, ab illis plane dissenserunt plurimum: & ne, cum vesano ac dementi Montani & mulierum sibi in societatem adscitarum spiritu ulla ex parte consentire viderentur, cum illis communicare ad extremum usque spiritum prorsus recusarunt. Atque hoc verum esse & nostris temporibus Apameæ, quæ juxta Mæandrum sita est, gestum, Gajus & Alexander Eumenia prognati, qui tunc martyrium subibant, satis perspicue declarant. Hucusque ex Apollinari Eusebius.

XXIV. Montani hæreses quæ. Quod autem ad Montani prava dogmata pertinet; quæ ab aliis de his dicta sunt, recensebimus. Ajunt ergo illum, primum ejus & maximum fuisse errorem, a quo, ut e fonte, fluxerunt cæteri; quod diceret se esse Paracletum illum Spiritum veritatis, quem pater pollicitus erat se daturum Apostolis: eo tamen nomine eum sæpe citat Tertullianus (a): ac proinde ipsum negasse, Apostolos accepisse Spiritum Paracletum. Rursum quod spectat ad doctrinam fidei de sanctissima Trinitate docuisse Montanistas, quæ postea Sabellius prædicavit, testatur S. Hieronymus (b), cum ad Marcellam scribens, Primum, inquit, in fidei regula discrepamus. Nos Patrem & Filium & Spiritum sanctum in sua unumquemque persona ponimus, licet substantia copulemus: illi (nempe Asectæ Montani) Sabellii dogma sectantes, Trinitatem in unius persona angustias cogunt. Inde quoque potuit accidisse, ut qui se Paracletum diceret, idem quoque se esse Deum Patrem, impudentissime affirmaret, ut ait his verbis Epiphanius (c): Insuper apponit idem Montanus, sic dicens: Ego Dominus Deus omnipotens, conversans in homine: ac subdit post nonnulla: Montanus autem se ipsum solum glorificat, & dicit esse Patrem omnipotentem, & in homine inhabitare: ut undequaque ostendatur, quod non ipse sit ab illo missus, neque qui ab illo accepit: ac paulo post: Deinde rursus inquit miserimus homuncio Montanus, neque Angelus, neque Legatus, sed ego Dominus Deus Pater veni. Hæc autem cum dicat, deprehenditur alienus esse, ut qui Christum non glorificet: nam de Spiritu Paracleto dictum ab eo fuerat: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet.

Hæc cum tradant de Montano Epiphanius atque Hieronymus: falsum esse oportet, quod idem Epiphanius, necnon ante ipsum Philastrius, Theodoretus, & alii dixerunt, Montanum de Patre, Filio, & Spiritu sancto eadem sensisse, quæ Ecclesia Catholica. Verum hæc omnia arbitror jactata potius a Montanistis, quam a Montano: nam Tertullianus, qui cum nominat Paracletum, & omnia ab eo dicta

CHRISTI
173.ANICETI PAP.
7.M. AUR. IMP.
II.

dicta eidem Paracleto fert accepta, ac subinde eadem ut divinitus tradita pro viribus propugnare non desistit, nihil hujusmodi de Trinitate eum sensisse demonstrat. Rursum vero si tam horrendas palam blasphemias Montanus effutisset, quorum de eo dubitare, propheta ne, an pseudo-Propheta fuerit, opus erat? quid tam diu de eo altercatum atque consultatum? in re enim tam patente, nulla prorsus opus erat consultatione: nam ipso primo auditu blasphemiam, eam cujuscumque licet impii, aures exhorruissent. Hæc ut existimem, adducor etiam, quod nullus antiquorum scriptorum, qui eodem sæculo cum illo vixerunt, & adversus eum scripserunt, hæc objiciat: cum multa in eum inferant & quæ longe minora his erant (ut vidimus) magnopere exaggerent. Nec tam immania, quæ ante omnia objicienda ac resellenda fuissent, putandum eos obvoluta silentio reliquisse, si re vera ab ipso dicta fuissent.

XXVI. Et quod de Sabellianismo Montanistarum tradit S. Hieronymus, nequaquam id sensisse Montanum, nec Montanistas quidem omnes, sed ex eis aliquos, affirmat Theodoretus (a), nempe ex illis, quos Tertullianus (b) vocat secundum Æschinem. Nec item credimus, licet dixisset se esse Paracletum, ut Theodoretus affirmat, atque Tertullianus qui hoc nomine eum appellat, significare voluisse Paracletum humanam assumpsisse carnem, & illum ipsum se Montanum, vel absque carne se Spiritum tantum, & negasse se esse hominem: nam nullus plane est qui id aliquando dixerit de Montano, dum vel ei adversans, ab eo proditas impugnat hæreses, vel eas pugnaciter, ut Tertullianus, defendit. Quamobrem sic existimamus ipsum a Tertulliano vel aliis dictum esse Paracletum, quod se illum diceret accepisse Spiritum Paracletum, quem Christus pollicitus fuerat a Patre mittendum: ipsumque (c) se majori plenitudine, quam fecissent Apostoli, aliis impertiri, quod illum majori abundantia, quam Apostoli, accepisset: quippe qui diceret, illos (ut de se quoque restatur Paulus (d)), cum ait: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus) nondum quod perfectum erat accepisset, sed in se ac suos plenitudinem illam Spiritus, immo ipsum Paracletum descendisse, ac proinde (quod de ipso Spiritu a Christo dictum erat: Ipse docebit vos omnia, & suggeret vobis omnia) se suosque plenissimam rerum scientiam assecutos esse.

XXVII. Quæ Montanus docuit. Ea quippe ratione secundas nuptias, quas non rejicit Apostolus, ipse tamquam majori scientia præditus, ut fornicationem damnavit. Insuper, quod nec ipse Christus, nec Apostolus admisisset, nuptiarum docuit solutionem. Ad hæc e-

Ann. Eccl. Tom. II.

tiam jejunia quædam nova & penitus inutilata in Ecclesiam conatus est introducere; de quibus Hieronymus (e) ad Marcellam: Nos, inquit, unam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum, toto anni tempore nobis congruo, jejunamus: illi tres in anno faciunt Quadragesimas, quasi tres passi sint Salvatores. Non quod diceret Montanus se tertio quadragesimale jejunium repetere, quod tres passi re vera essent Salvatores, cum tantum ea ratione in Ecclesia ex traditione Apostolorum, post Christi passionem, sit solita celebrari: sed aliam ab hac diversam prætexebat jejuniorum causam. Montanus, quam refert Tertullianus (f), cum ait: Spiritus sanctus cum in quibus vellet terris, & per quos vellet prædicaret, ex providentia imminentium seu Ecclesiasticarum tentationum, seu mundalium plagarum, qua Paracletus, id est, advocatus, ad exorandum judicem, hujusmodi officiorum remedia mandabat, puidem nunc ad exercendam sobrietatis & abstinentiæ disciplinam: hunc qui recipimus, necessario etiam quæ tunc constituit observamus. Hæc ipse. Sed quam fastus vates extiterit, pax Ecclesiæ, quæ secuta tunc est (ut ex Apollinare diximus) perspicue declaravit.

At subdit S. Hieronymus (g), non ob id Ecclesiam non amare jejunia, quod respuat illa Montani; nam ait: Non quo & per totum annum, excepta pentecoste, jejunare non liceat; sed quod aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre. Hæc cum dicat Hieronymus, plane significat, Montanum, tanquam totius Ecclesiæ præfulem, lege sancita ad hæc sua servanda jejunia universam voluisse Ecclesiam obligare: quod non obscure declarat Tertullianus, cum sæpissime in Catholicos invehatur, quod a Paracleto tradita jejunia non servarent. Ex iis apparet quam calumniose agant, qui sanctos monachos, aliosque regulares damnant, quos & servantes plura in anno jejunia ac Quadragesimas, Montanizare dicunt, & non nisi a Montani spiritu afflatis jactant eas de jejuniis leges esse statutas: nam hi non ut Montanus ejusmodi leges universæ præscriperunt Ecclesiæ, ut ob id, qui non eas servarent, esse damnandos dicerent: sed eos tantum, qui arctiori vinculo disciplinæ suæ sponte se voto ad ea & alia servanda obligassent, teneri voluerunt; nec eos semper, sed cum idoneæ vires suppetere.

XXIX. Quod vero ad ecclesiam ejus temporis spectat (ut paucis Tertulliano istæ in Catholicos inelamanti satisficiamus) consulto quidem atque prudenter ea penitus Catholici rejecerunt: primo quidem, quod si ob aliquam imminentem cladem erant indicenda jejunia, hoc non Montani erant, sed

L 1 2

sed Episcoporum munus: id enim consuetudine jam in Ecclesia receptum fuisse, idem ipse (a) testatur, cum ait: Bene autem quod Episcopi uniuersæ plebi mandare jejunia assolent, non dico de industria stipium conferendarum, ut vestra capitura est; sed interdum ex aliqua solitudinis Ecclesiastica causa. Præterea si quæ a Montano statuta essent jejunia Ecclesia receperit, spiritum illius comprobasse penitus visa esset. At quantumlibet existimasset ipsum divino afflatum spiritu illa locutum: adhuc tamen quod sciret, quæ a Deo sunt (secundum Apostolum b) ordinata esse, non erat illius partium illa edicere, adjicereque ea seruandi necessitatem.

XXX. Sed ad cætera recensenda Montani impia dogmata redeamus. Idem alibi addit S. Hieronymus (c), dixisse Montanum Prophetas in extasi esse locutos, adeo ut nec ipsi scirent quid dicerent. Præter alia complura mendacia atque deceptiones, Pseudo-paracletus Montani illud superaddidit, ut assereret, nequaquam martyrii tempore fugiendum, sed loco sistendum, & martyrium expectandum, immo nec quavis occasione id redimere licere: quæ ex eisdem Paracleti auctoritate pluribus Tertullianus (d) scripto de ea re commentario disputavit: cum tamen ex Apollonio (e) superius sit recitatum, ex eisdem Montani secta virum eorum opinione celebrem, ingenti collata pecunia, se, ne subiret martyrium, redemisse. Et in hoc quidem subdolum diaboli plane fuisse consilium declaratur: nimirum quod cerne-ret nihil profecisse per Gnosticos & alios quos diximus negasse subeundum esse pro Christo martyrium; cum nihilominus Fideles quotidie magnæ constantiæ in perferendis pro Christo tormentis specimen ederent; mox contrariam huic struens aciem, Christianos sua sponte ad martyrium properantes, quoddam velut impulsu in præceps eos agi contendit: eo nempe consilio, ut omni seclusa fuga, & intercepto evadendi remedio, omnes se neci dederent, sicque insimul omnes absumerentur, atque Ecclesia Christi omnino deficeret.

XXXI. Præter hæc etiam, animam esse corpoream & anthropomorphitam, quamdam ex Montani prophetis docuisse, Tertullianus (f), qui omnes est illorum errores scætatus, declarat his verbis: Est hodie soror apud nos revelationum charismata sortita, quas in Ecclesia inter Dominica solemnia per extasim in spiritu paritur, conversatur cum Angelis, aliquando etiam cum Domino, & videt & audit sacramenta, & quorundam corda cognoscit, & medicinas desiderantibus submitit. Jam vero, prout Scripturæ leguntur, aut psalmi canuntur, aut allocutiones pro-

feruntur, aut petitiones delegantur, ita inde materia visionibus subministrantur. Forte nescio quid de anima disserueramus, cum ea soror in spiritu esset. Post transacta solemnia, dimissa plebe, quo usu solet nobis renunciare quæ viderit (nam & diligentissime digeruntur ut etiam probentur). Inter cætera, inquit, ostensa est mihi anima corporaliter, & spiritus videbatur, sed non inanis & vacuæ qualitatis; immo quæ etiam teneri repromitteret, tenera & lucida & aerii coloris & forma per omnia humana; hæc est visio. Deus testis, & Apostolus charismatum in Ecclesia futurorum idoneus sponsor. Hucusque infelix Tertullianus, qui licet eruditissimus ac prudentissimus videretur, hæc tamen muliercularum commentis traduci atque seduci passus est; hæc autem & alia plura didicit in schola Montani, quæ ab erudito viro ac pio Pamelio habes annotata in Paradoxis Tertulliani in unum collectis.

Rursum hæc de Montanistis S. Hieronymus (d): Apud nos Apostolorum locum Episcopi tenent, apud eos Episcopus tertius est. Habent enim primos de Pepuzia Phrygia Patriarchas, secundos quos appellant Cenones; atque ita in tertium, id est, pene ultimum locum Episcopi devoluntur: quasi exinde ambitiosior religio fiat, si quod apud nos primum est, apud illos novissimum sit. Illi ad omne pene delictum Ecclesiæ obserant fores: & subdit: Rigidi autem sunt, non quo & ipsi peiora non peccent: sed hoc inter nos & illos interest, quod illi erubescunt confiteri peccata quasi justis: nos, dum poenitentiam agimus, facilius veniam promeremur. Prætermitto scelerata mysteria, quæ dicuntur de lactente puero & de victuro martyre confarrata. Malo, inquam, non credere, sit falsum omnia quod sanguinis est. Hæc de sanguine S. Hieronymus: sed quod innuit solum Epiphanius (g) his explicat verbis.

In hac vero hæresi, aut in cognata e-jus Quintilianorum, seu Priscillianorum & Pepuzianorum appellata, horrendum ac nefarium quoddam facinus fieri dicunt. Puerum enim quendam valde infantem in festiuitate quadam per totum corpus oreis aciculis compungentes, sanguinem ipsius sibi ipsi comparant, ad apparatus videlicet sacrificii. Hæc Epiphanius, qui tamen hæc de puero tribuit Quintilianis ex Montano prognatis. Hæc eadem de eorum mysteriis Pascharis festo fieri solitis tradunt Philastrius (b) etiam & Augustinus (i); verum Theodoretus (k) hæc ait: De mysteriis autem nonnulla quidam jactitant, sed illi non fatentur & sui accusationem calumniam appellant. Certe quidem hæc a Montano facta esse non credimus: nullum enim antiquorum in-

(a) Tert. adv. Pseph. c. 13.
(b) Rom. 13.
(c) Hier. contrauent. in ep. ad Ephef. l. 2. c. 3.
(d) Tert. de fug. in persec. (e) Apud Euseb. l. 5. c. 17.
(f) Tert. de anima c. 2.
(g) Tert. de anima c. 2. quælibet Montanistæ.

(a) August. de hæres. c. 24.
(b) Philastrius de hæres. c. 50.
(c) Hieronymus epist. 54.
(d) Hieronymus epist. 54.
(e) Epiphanius hæres. 48.
(f) Tertullianus de anima c. 2.
(g) Tertullianus de anima c. 2.

XXXII. Hæc tamen muliercularum commentis traduci atque seduci passus est; hæc autem & alia plura didicit in schola Montani, quæ ab erudito viro ac pio Pamelio habes annotata in Paradoxis Tertulliani in unum collectis.

XXXIII. Nefandæ eorum mysteria.

(b) Philastrius de hæres. c. 50.
(i) Augustinus de hæres. c. 24.
(k) Theodoretus hæres. c. 24.

eum ejusmodi scelus intulisse, certum est: at hæc ipsa his temporibus a Gnosticis perpetrari solita, diximus, dum de eorum origine superius sermonem habuimus. Num vero qui a Montano provenerunt hæretici, talia factitarint, ut in divinis mysteriis imitati sint Gnosticos, aliorum sit judicium: laborasse quidem eos hac diu infamia certum est: licet tamen, quæ de his scribuntur, diversa sint ab iis quæ de Gnosticis dicta sunt; ait enim S. Augustinus (a): Post sanguinem e puncturis infantis emunctum, si ille ex eo mortuus fuerit, apud illos celebrari pro martyre: si autem vixerit, pro magno sacerdote.

XXXIV. Addit Philastrius (b), eisdem Cathartibus Phrygas consuevisse mortuos baptizare. S. Hieronymus (c) rursum hæc de ipsorum dogmatibus: Aperta est convincenda blasphemiam dicentium, Deum primum in veteri Testamento voluisse per Moysen & Prophetas salvare mundum: sed quia non potuerit explere, corpus sumpsisse de Virgine, & in Christo sub specie Filii prædicantem mortem obiisse pro nobis: & quia per duos gradus mundum salvare nequiverit, ad extremum per Spiritum sanctum in Montanum, Priscam & Maximillam infans feminas descendisse, quem Paulus non habuerit, &c. ac denuum: Hæc sunt, inquit, quæ coargutione non indigent: perfidiam eorum exposuisse, superasse est. Digna plane tanto doctore sententia; nam sicut est in geometricis assertionibus, Rectum est mensura sui & obliqui: ita confutatione non indiget, quod collatione recti, cunctis recte intuentibus esse demonstratur obliquum; ac proinde certum exploratumque reddi quod ait: Perfidiam hæreticorum exposuisse, superasse est: qua ratione & nobis satis hæreses recensuisse, cum hoc ipsum sit confutasse.

XXXV. Ceterum quod spectat ad Montanistas, non ipsa tantum infania dogmatum redarguit eos mendaces & impostores, sed ex suis ipsorum falsis editis vaticiniis, quæ ex contrario eventu vana prorsum sunt red-dita, se esse pseudo-Prophetas certo certius ostenderunt. Nam præter illa quæ superius dicta sunt, hæc addit Epiphanius (d) de falso Maximillæ vaticinio: Dicit enim Maximilla, ab ipsis appellata prophetissa: Post me prophetissa non amplius erit, sed consummatio. Ecce quomodo undique apparet spiritus erroris. Quæcumque enim Prophetæ dixerunt, & cum intelligentia consequenter locuti sunt, & perfecta sunt quæ ab ipsis dicta sunt, & adhuc implentur. Hæc vero dixit, post ipsam esse consummationem: & nondum consummata sunt, maxime cum tot Reges postea fuerint, & tantum tempus transierit. Anni enim jam sunt ab eo tempore plus minus ducenti nonaginta usque ad nostrum, tempus duodecimi anni Valentianiani, Va-

(a) August. de hæres. c. 24.
(b) Philastrius de hæres. c. 50.
(c) Hieronymus epist. 54.
(d) Epiphanius hæres. 48.

lentis, & Gratiani regni, & nondum est consummatio juxta illam, quæ seipsam nominavit prophetissam, cum ne diem quidem obitus sui noverit: Hæc Epiphanius.

Quod vero omnibus hæreticis commune est (eo quod non sit folium (e) filiae Chaldaeorum) stabilitatem nescire, nec in proposito firmitate consistere, sed instantia nutare, ac in deterius prolabi; idem & ipsis evenisse conspicitur: ipso nimirum sectæ Montani exordio, sectarios ejus inter se diffidio separari, ac quemque ex suo nomina sectam conficere. Nam Tertullianus (f), cum sanioris mentis esset, scribens eruditum illum commentarium de Præscriptione adversus hæreticos, in fine, cum de hæresi secundum Phrygas agit, hæc habet: Accesserunt alii hæretici, qui dicuntur secundum Phrygas: sed horum non una doctrina est. Sunt enim qui Kata Proclum dicuntur: sunt qui secundum Æschbinem pronuntiantur. Hi habent aliam communem blasphemiam, aliam blasphemiam non communem, sed peculiarem & suam. Et communem quidem illam, quod in Apostolis quidem dicant Spiritum sanctum fuisse, Paracletum non fuisse: & qua dicant, Paracletum plura in Montano dixisse, quam Christum in Evangelium protulisse: nec tantum plura, sed meliora atque majora. Privatam autem blasphemiam illi, qui sunt Kata Æschbinem, hanc habent, qua adjiciunt etiam hoc, ut dicant Christum ipsum esse Filium & Patrem. Hucusque Tertullianus, de Catholicis dogmatibus in eam diem sane optime meritus.

Quando autem mente motus, infano delirio cæperit agitari, suo loco opportunus dicturi sumus: tunc enim, quem clo hic hæresis signiferum nominat Proclum, mirifice laudavit, & inter nobilissimos scriptores Ecclesiasticos adnumerans, hæc ait (g): Non solum nostri antecessores, sed ipsorum hæresiarcharum contemporales instructissimis voluminibus & prodiderunt, & retulerunt, ut Justinus philosophus & lentinianus martyr, ut Miltiades Ecclesiarum sopsissima, ut Irenæus omnium doctrinarum curiosissimus explorator, ut Proculus (idem est quod Proclus) virginis nostræ senectæ & Christianæ eloquentiæ dignitas, &c. Quem enim sui compos inculat hæresiarcharum, postea in transversum actus adnumerat inter summos oppugnatores hæresiarcharum. Adversus hunc Proclum egregiam conscriptam fuisse disputationem a Cajo nobili inter illius ætatis Theologos, tradunt Eusebius (b) atque S. Hieronymus (i). Ceterum cum eloquentiæ nomine Proculeus a Tertulliano laudetur: non levis est apud me conjectura, hunc illum fuisse Proculum Siccensem ex Africa insignem grammaticum, quo inter alios Latinos usum esse magistro M. Aurelium Imper-

(e) Isa. 47. Sectæ diverfæ Montanistarum.
(f) Tert. de præscrip. c. 52.
(g) Tert. de anima c. 2.
(b) Euseb. l. 3. c. 25.
(i) Hieron. de Scrip. Eccl. in Cajo.

peratorem, ac eum usque ad Proconfularem dignitatem provexisse, auctor est Capitolinus (a). Sed aliis temporibus vixit, nempe sub Anastasio Imperatore, alius Proculus Lycius, Plutarchi Nestorii filii auditor, Platonius philosophus. Cum vero commentarios ab eo scriptos recenset Suidas, post alios enumeratos, hæc ait: Scripsit argumenta contra Christianos decem & octo. Hic est Proculus ille, qui alter a Porphyrio impuram & contumeliosam contra Christianos linguam excucit. Sed Joannes Philoponus præclarissime decem & octo ejus præpositiones refutavit, eumque Græcis etiam, quibus efferebatur, rudem atque indoctum esse ostendit. Hæc Suidas. Sed ad Montani hæresim redeamus.

Rursum vero constat eandem hæresim alia diversa atque deformia peperisse portentia, quæ suos foetus aliis nominibus appellarunt, de quibus hæc Epiphanius (b): Quod vero nihil relinquamus ex iis quæ ad nomen pertinent uniuscujusque sectæ a nobis præjudicata, etiam de Trascodrugitarum nominis appellacione rursus dicemus. Est enim hoc nomen, aut in hac ipsa (nempe Cataphrygarum) aut in sequenti Quintillianorum appellata: ab ipsis enim & hoc nomen proficiscitur. Vocantur autem Trascodrugitæ ob hanc causam. Trascus enim apud ipsos peritica appellatur, drusus vero nasus sive rostrum: & ab eo quod imponunt digitum suum indicem appellatum in nasum dum orant, tristitia nimirum & ultronea justitiæ gratia, ab aliquibus Trascodrugitæ appellati sunt, hoc est Periticonasuti, &c. Quod enim nasus esset judicii signum, & digitus hieroglyphicum dimensionis (ut est apud Orum Apollinem) digito nasum tangere, idem significare videbatur, quod recto judicio cuncta metiri ac judicare.

XXXIX. Addit insuper Epiphanius alios, qui ex Montano descenderunt, dictos esse Quintillianos a Quintilla, Pepuzianos a vivo in Phrygia sic dicto, & Priscillianos a Priscilla, seu Prisca pseudo-prophetissa Montani. Harum alteram finxisse Christum ad se venisse in mulieris forma, & sapientiam sibi communicasse, idem tradit, cum de his agit (c): subditque, in Ecclesiam ingredientibus secum ferre incensas lampadas, septemque virgines secum ducere, quæ populo vaticinarentur, itemque Episcopos ac presbyteros apud eos esse feminas. Adhuc insuper alios Montanistas ait fuisse Artotyritas, sic dictos, eo quod in mysteriis suis apponerent panem & caseum, & sic mysteria sua facerent: ex his etiam prognatos esse Tessaredecanitas, quos dicimus Quartadecimanos, i-

(a) Jul. Capitolin. in Marco.

XXXVIII.

(b) Epiph. har. 48. Portentosa nomina Hæreticorum.

Alia genera Cataphrygarum.

(c) Epiph. har. 49. & 50.

dem affirmat sic dictos, quod quartadecima luna celebrandum esse Pascha contenderent. Sed horum puto aliam esse rationem, de quibus inferius dicturi sumus.

Occupasse hos hæreticos usque ad tempora Epiphani Phrygiam, Cappadociam, atque Galatiam, viguisseque plurimum in Cilicia atque Constantinopoli, ipse (d) testatur. S. Hieronymus (e) hæc ipsa & alia his cognata monstra suo tempore in Galatia extitisse, tradit his verbis: Scit mecum, qui vidit Ancyræ Galatiæ civitatem, quod nunc usque schismatibus dilacerata sit, quod dogmatum varietatibus constuprata. Omitto Cataphrygas, Ophitas, Borboritas, Manichæos: nota enim jam hæc humanæ calamitatis vocabula sunt.

Quis unquam Passaloricinitas, & Tascodrogos (sic legendum puto pro Ascodrogos) Artotyritas, & cætera magis portentosa nomina, in aliqua parte Romani orbis audivit? De iisdem etiam in Imperatorum resccriptis (f) habetur mentio; sed de Pattaloricinitis hæc sanctus Augustinus (g): Pattaloricinitæ (sic enim eos nominat) in tantum silentio student, ut naribus & labiis suis digitum opponant, ne vel ipsam taciturnitatem voce præcipiant, quando tacendum sibi esse arbitrantur: unde etiam illis nomen inditum: τάρταρος, enim Græce dicitur palus, & πύλος nasus. Cur autem per palum digitum significare maluerint, a quibus hoc nomen compositum est nescio, cum Græce dicitur digitus δάκτυλος, & possint utique Dactyloricinitæ multo evidentius nuncupari.

Hæc Augustinus ex Philastrio (h), ut apparet. Puto autem (quod nuper dictum est) digitum, quod dimensionis hieroglyphicum esset, per palum significatum esse. Addit Philastrius, conatos ejusmodi hæreticos imitari Prophetam dicentem. (i): Pone Domine custodiam ori meo, & osium circumstantiæ labiis meis. Addit: Et quia jejuniis beati Prophetæ vacantes, silentium sepius commendabant, inde usurpantes isti æstimant observandum, Pythagoricam vanitatem potius, quam Prophetarum celestem vitam & sapientiam sequi properantes. Agit idem (k) de Ascodrogitis, qui Montani Paracletos plenos se esse jactantes, infans mentibus instar bacchantium furentes agebantur. Sed de Montano & ex eo orta sobole satis. Adversus Montanum autem ac suas prophetifas ipso principio constat scripsisse, quos diximus, Claudium Apollinarem, Miltiadem, Apollonium, & Caium, celebrem illorum temporum scriptorem, adversus Proclum, Montani primogenitum, commentarium edidisse, post alios (l) Theodoretus affirmat.

XL.

(d) Apud eundem. hæref. 48. (e) Hieron. in præfat. l. 2. in epist. ad Galat.

* al. Pattaloricinitas.

(f) l. 66. de hæretic. Cod.

(g) Aug. de hæref. cap. 63. affectatum silentium hæreticorum.

(h) Philastri. de hæref. cap. 77.

(i) Psal. 140.

(k) Idem cap. 76.

(l) Theodoretus hæref. fabul. lib. 3.

I. Sequitur annus Domini centesimus septuagesimusquartus, Maximo & Orfito Coss. duodecimo M. Aurelii Imperii anno: quo (inquit Eusebius) Tatianus hæreticus agnoscitur, a quo Encratitæ. Ex his & aliis superius de eo narratis, corrigendus est textus Epiphani (a), quo dicitur, post obitum Justini sub Antonino Pio Tatianum ab Urbe recessisse: emendanda quoque est Philastrii (b) lectio qua dicitur Tatianus post Decii tempora vixisse. Hic quidem natione Syrus ex philosopho Platónico Christianus (ut dictum est) vivente S. Justino philosopho, quem in fide habuit cathecistam, florentissimus in Ecclesia fuit, Romæque vivens docuit, ac scripsit pro Christianis adversus Gentes egregium volumen, cum adhuc sibi constaret. Quo modo autem infelix in errores sit lapsus, factusque sit hæresis auctor, Irenæum (c) eodem cum illo viventem tempore audiamus, qui ait, ipsum, cum esset Justini auditor, quamdiu ille vixit, nec latum unguem aberrasse, sed eximie pietatis specimen edidisse. Ille autem per martyrium sublato de medio, cum profiteretur se aliorum magistrum, elatus, in Valentini dogma dilapsus, ab illo errores didicit, & Marcionis & Saturnini amplexatus continentiam, detestatus est nuptias: de Adam illud edicens, ipsum minus consecutum esse salutem; eadem de eo habet Tertullianus (d) illi æqualis.

(a) Epiph. hæref. 46. De Tatiano Hæresiarcha. (b) Philastri. cap. 49.

(c) Iren. l. 1. c. 3. & apud Euseb. l. 4. c. 27.

(d) Tert. de præscrip. c. 52. II.

(e) Euseb. l. 5. c. 13.

eodem libro (illum autem Callistioni dedicabat) se Romæ a Tatiano & doctrina & litteris institutum asserit: Ait vetero a Tatiano elaboratum librum quendam questionum; quibus cum Tatianus polliceretur, se sacras litteras involutas & obscuras demonstraturum; idem Rhodon contra se easdem questiones in libro separato perspicue soluturum, promittit. Hucusque Eusebius. Porro quamdiu Romæ fuit, veritum fortasse multos oculos se inspicientes, ipsiusque Romanæ Ecclesiæ, quam Apostoli instituisent, sincerissimam puritatem, stetisse in fide, nec quidquam docuisse quod Catholicæ fidei adversaretur; sed cum in Orientem profectus est, ipsum a recto fidei tramite deviasse, & alios in errorem induxisse, Epiphanius (f) testatur, cum ait: Cum Roma post mortem S. Justini digressus ad Orientis partes, & illic conversatus, in malam opinionem incidit, & secula quedam & fabulas Valentini, & principatus quosdam ac emissiones etiam ipse introduxit: maximam vero prædicationis suæ partem in Antiochia ad Daphnensiam fecit, & in Cilicum partibus, multum autem in Pisidia valuit.

Quantæ estimacionis Tatianus.

(f) Epiph. hæref. 46.

Ab hoc enim per successionem qui Encratitæ, id est continentes, appellantur, venenum transumpserunt. Et paulo post, ejus relegens impia dogmata, hæc ait: Hic quidem asserit non salvari Adam ipsum. Continentiam vero hic prædicat, nuptias autem scortationem & corruptionem putat, asserens nihil differre matrimonium a scortatione, sed idem esse. Unde in prætextu continentia & continentium morum, nequitiosam vitam duxit, velut lupus rapax ovilla pelle indutus, & temperantia præ-

III. Encratitæ Hæretici.

ELEUTHERI PAPÆ 3.

M. AURELI IMP. 12.

PAGIUS SÆC. II. ANNO UR. bis 925. Olymp. 237. an. 4. A. C. 172. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5665. © 13. FE. 2. P. 30. Mart. Indict. 10. JESU CHRISTI 172. secund. Baronium 174.

[1] Ad num. I. Coss. Maximus, & Orfitus. Septima Quinquennalia Imperii Cæsaris M. Aurelii in hunc annum incidunt. I. Cossules. II. Quinquennalia Marci Cæsaris.

NOTÆ [1] Coss. Maximus & Orfitus. Horum consulum prænomina in vetustis monumentis desiderantur; nam apud Gruterum pag. cxxvi.

MAXIMO. ET ORFITO. COS.

Pag. CCCXIX. S.

DEDIC. III. ID. MAI. MAXIMO. ET ORFITO. COS.

Pag. MXIV. 1.

XII. KAL. AUG. O.....

ET MAXIMO. COS

Sponius pag. 172.

DEDIC. XVIII. SEPT. ORFITO ET MAXIMO. COS

Lampridius in Commodus cap. xi, Appellatus Germanicus, Idibus Herculis, Maximo & Orfito Coss. Vulgati Fasti; Orfito, vel Orphito & Maximo.

prætextu deceptos seducens. Myſteris autem ſimiliter uſus eſt ad imitationem ſanctæ Eccleſiæ, verum aqua ſolum uſus eſt in iſdem myſteris. Hæc Epiphanius. A quarios S. Auguſtinus hos nominat hæreticos, qui aquam tantum in ſacrificio offerrent. Sed de Encratitis pluribus agemus inferius.

IV. Docuiſſe etiam Tatianum ab animantibus abſtinentiam, ex Irenæo tradit Eusebius (a). Addit Clemens Alexandrinus a Tatiano etiam illud dictum: alterius Dei eſſe Legem, alterius Evangelium; & duplex genus hominum ſtatuſſe, vetus & novum; non tamen eo ſenſu, quo a Catholicis, hæc ab eo dici conſueverunt; nam addit (b): *Tatianus ſeparat veterem quoque hominem, & novum, ſed non ut nos dicimus; veterem quidem virum, Legem; novum autem, Evangelium: ei aſſentimur nos quoque dicentes, ſed non eo modo, quo ille vult, diſſolvens Legem, ut alterius Dei, &c.* Hæc etiam a Marcione ipſum eſſe mutuatum apparet, ut auctorem Legis Deum diceret adverſarium eſſe Evangelii conditoris. Diſputat idem pluribus adverſus ejus hæreſim, vini uſum prohibentem, in libro cujus titulus eſt Pædagogus (c). Ad hæc Eusebius (d): *Hunc autem ajunt nonnullas Pauli Apoſtoli voces, utpote qui diſtinctionis & loquendi compositionem in illis corrigere monentur, audaciter & temere commutaſſe.*

V. Ab eodem elaboratum eſſe opus, quod Διδασκαλικόν appellavit, quo unum ex quatuor Evangelium contexuiſſet, idem (e) aſſeruit. Laudabilis plane fuiſſet hæc ex parte Tatianus, niſi dolose ſic compingens unum ex quatuor, multa reliquiſſet, quæ de Chriſti carne in eis ab Evangelicis ſunt prodita: quippe qui Marcionis ſemel male imbutus tinctura, quæcumque valuit, pro ejus dogmatibus facere non prætermiſit. De eodem opere agens Theodoretus (f) hæc ait: *Is autem com-*

(a) Euseb. l. 4. c. 27.
(b) Clem. Alex. Strom. l. 3.
(c) Idem in Pædag. l. 2. c. 2. in fin.
(d) Euseb. l. 4. c. 27. in fin.
(e) Tatiani Diateſſaron.
(f) Theodor. haret. fab. lib. 1.

PAGIUS Ad num. V. Opus quod poſt Ammonii Harmoniam editum eſt longe differt ab Evangelio Tatiani, uti Valeſio obſervatum in Notis ad Eusebium lib. 4. cap. 29. Illud enim Opus, ſicut lectio ipſa indicat, nihil aliud eſt quam Paraphraſis quatuor Evangeliorum, ſeu potius Epitome ab homine Catholico eleganter conſcripta. At Evangelium Tatiani ipſiſmet Evangelistarum verbis contextum fuit, reſectis duntaxat iis, quæ ad Davidicam Chriſti genealogiam ſpectant. Præterea in Opere illo quod editum eſt, Chriſtus filius David non ſemel dicitur. Oſtendit etiam Valeſius, Harmoniam illam quatuor Evangeliorum, quæ priori loco relata eſt a Victore Capuano, & in quam Zacharias Chryſopolitanus Commentarios ſcripſit, Opus eſſe Ammonii Alexandrini. Nam illud Opus nihil aliud erat, quam Evangelium Matthæi, cujus ſingulis capitibus adjecta erant ad latus capitula trium aliorum Evangelistarum, qui cum Matthæi Evangelio conſentiebant. Opus itaque illud per columnas di-

poſuit etiam Evangelium, quod dicitur Ex quatuor, amputatis genealogiis, & aliis, quæcumque oſtendunt Dominum natum eſſe ex David ſecundum carnem. Eo autem uſi ſunt non ſolum hi qui ſunt illius ſectæ, ſed etiam qui dogmata Apoſtolica ſequuntur, ſed ſimpliciter eo tantquam libro compendioſo utentes. Ego quoque inveni pluſquam ducentos ejuſmodi libros, qui in honore habebantur in noſtris Eccleſiis: quos cum omnes ſimul cogiſſem, depoſui, & in loco eorum repoſui quatuor Evangelistarum Evangelia. Hæc Theodoretus: quæ quidem latuiſſe oportuit Victorem Capuanum, dum quodnam eſſet Tatiani opus, & quod Ammonii Alexandrini eodem argumento conſcriptum, dubitaſſe ſe dicit. At, quod deterius eſt, poſt longam de ea re habitam diſcuſſionem, quod Ammonii erat opus, Tatiano tribuit, & Diateſſaron Tatiani adſcripſit Ammonio. Exiſtimo enim, hæreſiarchæ opus abſque auctoris titulo, ob ſectæ infamiam, fuiſſe deſcriptum.

Sed præſtat, quæ ipſe præſatur in Harmoniam Ammonii (hic nempe erat titulus libri) quam adſcribit Tatiano, hic, ut cuncta certiora habeantur, exſcribere. Eſt autem ejuſmodi ejus ad opus præſatio (g): *Dum ſortuito in manus meas incidereſt unum ex quatuor Evangelium compoſitum, & abſente titulo non invenirem ſancti nomen auctoris: diligenter inquirens, quæ geſta vel dicta Domini & Salvatoris noſtri, Evangelica lectione diſcreta, in ordinem; quo ſe conſequi videbantur, non minimo ſtudii labore redegerit; reperi Ammonium quemdam Alexandrinum, qui Canonum quoque Evangelii fertur inventor, Matthæi Evangelio reliquorum trium excerpta junxiſſe, ac in unam ſeriem Evangelium nexuiſſe; ſicut Eusebius Episcopus Carpiano cuidam ſcribens, in præſatione editionis ſuæ, quæ Canones memorati Evan-*

viſum erat, perinde ac Origenis Tetrapla. Quæ res Eusebio Caſarienſi anſam dedit canones ſuos excogitandi, ut ipſemet in Epistoſa ad Carpianum docet. Ex his liquet, Opus Tatiani Hæreſiarchæ non extare, contra quam credidit Baronius. Auctoſ Chronici Alex. ſub præcedentis anni Coſſ. de Tatiano plura habet, quo ideo hæc referenda; cum Eusebius in Chronico de Tatiano agens anno Abrahami 2188. qui Kalendis Octobris præcedentis Chriſti anni inchoatur, ſcribat: *Tatianus Hæreticus agnoſcitur, a quo Encratita.* Inſuper Auctoſ Chronici Alex. ſub anni ſequentis Coſſ. ait: *Tatianus his antiquior (Severianis nempe) neſcio quam Evangeliorum confuſionem & ſynagogam condiderit, quam Diateſſaron appellavit, & vero hodie in manibus paſſim verſatur.* Loquitur poſtea de aliis voluminibus a Tatiano compoſitis, quæ ſuo tempore extabant, ſed quæ ad nos non pervenerunt, non magis quam illud Diateſſaron.

VI. Victoris Capuani error corrigitur. (g) Exſtat in Biblioth. ſanctæ.

VI. Victoris Capuani error corrigitur. (g) Exſtat in Biblioth. ſanctæ.

angelii edidit, ſupradicti viri imitatorum ſtudium, reſert in hunc modum: Ammonius quidam Alexandrinus, multum (ut arbitror) laboris & ſtudii impendens, unum ex quatuor nobis reliquit Evangelium. Ex hiſtoria quoque ejus comperi, quod Tatianus, vir eruditiffimus, & orator illius temporis clariffimus, unum ex quatuor compaginaverit Evangelium, cui titulum Diapente impoſuit. Hic beati Juſtini philoſophi & martyris, dum adiret, diſcipulus fuit: quo migrante ad Dominum palma martyrii, magiſtri ſancti deſerens diſciplinam, & doctrine ſupercilio elatus, lapſus in Encratitarum hæreſim, Marcionis potius amplexus errorem, quam Juſtini Chriſti philoſophi veritatem, ſuæ vitæ nuptias exiitit; aſſerens inter alia, nuptias & ſupra pari crimini ſubjacere.

VII. Sed & dictis Apoſtolicis manus profana emendationis, vel (ut dicam verius) corruptionis dicitur intuliſſe. Sed quia & hominum perſidorum (Chriſti noſtri operante potentia) confeſſione vel opere ſæpe triumphat gloria veritatis (nam & demones (a) Chriſtum fatebantur, & filii Scevæ in Actibus Apoſtolorum (b) in nomine Jeſu, quem Paulus prædicaret, demonia fugabant) Tatianus quoque, licet propus Tatiani ſanis implicitus erroribus, non inutile tamen exhibens ſtudioſi exemplum, hoc Evangelium (ut mihi videtur) ſolerti compaginatione diſpoſuit; & forſitan adhuc beati Juſtini adhærens lateri, illius eruditionis merito, hoc opus explicuit. Arbitror enim propterea non Ammonii, ſed hujus eſſe editionem memorati voluminis, quod Ammonius Matthæi fertur relationi, Evangelistarum reliquorum relatione diſcretos annexuiſſe ſermones: hic vero S. Lucae principia ſunt aſſumpta, licet ex maxima parte Evangelii ſancti Matthæi reliquorum trium dicta conjunxerit: ut jure ambigi poſſit, utrum Ammonii, an Tatiani inventio ejus operis debeat eſtimari. Veruntamen vel ſi jam hæreſiarches hujus editionis auctoſ extiitit Tatianus, verba Domini mei cognoscens, libenter amplector interpretationem: ſi fuiſſet ejus propria, procul abjicerem. Hucusque de his Victor, qui poſt præſationem ejuſmodi ponit operis titulum: *Sancta quatuor Evangeliorum Harmonia, Tatiano * Alexandrino auctore.*

(a) Matth. 8.
(b) Act. 19.
(g) Exſtat in Biblioth. ſanctæ.

VIII. Cæterum ipſo tantum Tatiani ſublato, & reſtituto Ammonii nomine, omnia ſe recte habent: nam quod ponitur, Alexandrinus, Ammonio convenit, qui fuit Alexandrinus, non Tatiano, qui Syrus: & Harmoniæ nomen, non operis Tatiani, ſed Ammonii titulus fuit: hæc ita ſe habere, ipſe contextus, qui ſequitur, quatuor Evangelistarum plane declarat, in quo nihil ponitur auctoris, ſed ipſa tantum. *Ann. Eccl. Tom. II.*

IX. Tatiani concordia tributa Ammonio. Rurſum vero quæ poſt eam poſita habetur alia Evangelistarum Concordia, quæ Ammonii titulo cenſetur, illam ipſam eſſe Tatiani, nulla penitus eſſe poſſe videtur dubitatio; nam ad numeros Theodoretus in omnibus diſpoſita videtur; nulla enim in ea de genealogiis a Matthæo vel Luca deſcriptis mentio proſus habetur: immo more Tatiani, qui ſimplicem Apoſtolorum locutionem carpebat, non Evangelistarum verba poſuit, ſed ſententias ex illorum ſcriptis ſummatim collectas. Hæc igitur tam accurate animadvertiſſe oportuit, ne titulo falſo appoſito, imprudenter quis deciperetur, alteri tribuens quod alterius foret. Nec quicquam reſert, quod ait Victor, Ammonium reliquos tres Evangelistas aſſociaviſſe Matthæo, ſi Concordia illa, quam primo loco ponit, a Luca incipiat: nam neceſſitate hiſtoriæ, illa quæ a Luca ſcripta eſſent de ſacerdotio Zachariæ, erant primo loco ponenda; cum in reliquis, quæ in contextu operis continentur (ut idem ipſe Victor fatetur) maxima ex parte ex Matthæi Evangelio ſint deſcripta.

tum, ut ſe habent in codicibus, quatuor Evangelistarum verba, nec quicquam ab eo prætermiſſum, quod illi dixiſſent: quod quidem nequaquam factum eſſe a Tatiano, Theodoretus eſt firmiſſimus teſtis; nam ait ab eo prætermiſſas eſſe genealogias, & alia quæ ad inſinuandam Chriſti generationem ſecundum carnem ſpectarent: quæ quidem omnia exacte (ut habent verba Evangelistarum) in ea Harmonia Ammonii, a Victore Tatiano tributa, habentur recitata.

X. Quod denique ad ejuſdem Tatiani commentarios pertinet; auctoſ eſt Clemens Alexandrinus (c), ab ipſo ſcriptum librum hoc titulo prænotatum, De perfectione ſecundum Salvatorem, ſed reſertum blaſphemis, cum in eo totus fuerit auctoſ in condemnatione nuptiarum, & ejus auctoris, nempe Dei, qui eas primus inſtituit: nam ex paucis, quæ idem Clemens recitat ex eo, facile eſt de cæteris conjeſtari. At quoniam Theodoretus, de Tatiano agens, ait: *Hunc habent ducem, qui dicuntur Hydroparaſitæ, & Encratitæ;* quinam hi fuerint, ſuſcepta narratio de Tatiano, uberius ut dicamus, poſtulat. Nominati (d) ſunt autem Hydroparaſitæ, qui Tatianum ſequebantur, eo quod aquam in ſacrificio loco vini offerrent. Porro Tatianos cum Encratitis conjungit Epiphanius (e), ad eo ut appareat unius monſtri ex diverſis actibus duo fuiſſe nomina. Encratitas igitur ex Tatiano prognatos, non modo omnia ab ipſo accepta ſectatos, ſed & in tianii deteriora eſſe prolapſos, Epiphanius docet: quippe qui, ſicut ille, abominantur nuptias, abſtinent ab animatis & vino.

(c) Clem. Alex. Strom. lib. 3.
(d) Theodor. haret. fab. lib. 10.
(e) Epiph. bar. 47.

XI. Tatiani concordia tributa Ammonio. Rurſum vero quæ poſt eam poſita habetur alia Evangelistarum Concordia, quæ Ammonii titulo cenſetur, illam ipſam eſſe Tatiani, nulla penitus eſſe poſſe videtur dubitatio; nam ad numeros Theodoretus in omnibus diſpoſita videtur; nulla enim in ea de genealogiis a Matthæo vel Luca deſcriptis mentio proſus habetur: immo more Tatiani, qui ſimplicem Apoſtolorum locutionem carpebat, non Evangelistarum verba poſuit, ſed ſententias ex illorum ſcriptis ſummatim collectas. Hæc igitur tam accurate animadvertiſſe oportuit, ne titulo falſo appoſito, imprudenter quis deciperetur, alteri tribuens quod alterius foret. Nec quicquam reſert, quod ait Victor, Ammonium reliquos tres Evangelistas aſſociaviſſe Matthæo, ſi Concordia illa, quam primo loco ponit, a Luca incipiat: nam neceſſitate hiſtoriæ, illa quæ a Luca ſcripta eſſent de ſacerdotio Zachariæ, erant primo loco ponenda; cum in reliquis, quæ in contextu operis continentur (ut idem ipſe Victor fatetur) maxima ex parte ex Matthæi Evangelio ſint deſcripta.

MM vino

CHRISTI
174.ANICETI PAP.
8.M. AUR. IMP.
12.

vino, & alia sectarentur quæ Tatiani essent; aliaque etiam eos addidisse tradit, nam ait: *Afferunt etiam hi, principatus quosdam esse; & qui diaboli est, adversus Dei opera oppositum esse, & Deo non subjectum, sed robustum, & facientem velut ex propria potestate, & non velut qui aberret.* Addique eos ad suorum ipsorum dogmatum adfipulationem aucupatos esse scripturas quasdam apocryphas, nimirum Acta quadam quæ dicerentur Andree, Joannis alia, alia vero Thomæ, & aliorum: insuper admittere scæminas ad sacra mysteria, inter quas & vivant: ad eo ut qui nomine Continentes sunt dicti re ipsa turpes essent: horumque non exiguum numerum sua adhuc ætate vixisse in Phrygia, Galatia, Pamphilia, Cilicia, atque Syria.

XI.

(a) Euseb.
de her. c.
14. cap.
27.(b) Aug.
de her. c.
24.
Severiani
Hæretici.

Auxisse autem Tatiani dogmata Severum quemdam, qui Severianis hæreticis nomen dedit, tradit Eusebius (a) cum ait: *Non longo tempore post Severus quidam nomine hæresim modo a nobis commemoratam mordicus tuebatur, atque illi qui ex eo, tamquam ex erroris fonte, dimanarunt, auctor extitit, ut Severiani, appellatione ab eo derivata, nominarentur.* Meminerunt ejusdem Hieronymus ac Theodoretus. S. Augustinus (b) autem de istis Severianis hæc addit: *Vinum (inquit) non bibunt, eo quod fabulosa vanitate de satana & terra germinasse asserunt vitem. Etiam ipsi non sanam doctrinam suam, quibus volunt, infant nominibus Principum, carnis resurrectionem cum veteri Testamento respicientes. Hic præterea Philumenam quamdam puellam dicebat inspiratam divinitus ad pronuntianda futura: ad quam somnia atque astus animi sui referens, divinationibus seu præsignis ejus secretim erat solitus præmoneri, eodem phantasmate eidem Philumenæ pueri habitu se demonstrante: qui puer apparet, Christum se aliquando, aliquando esse assereret Paulum; a quo phantasmate sciscitans, ea soleret respondere, quæ se audientibus diceret. Nonnulla quoque illam miracula operari solitam, inter quæ illud præcipuum, quod in angustiissimi oris ampullam vitream panem grandem immitteret, eumque extremis digitulis levare soleret illæsum, eoque solo quasi divinitus, sibi cibo dato fuisset contenta. Hæc Augustinus.* Veruntamen Philumenam (ut dictum est superius) alii tribunt Apelli hæresiarchæ; sed fortasse hæc alia ab illa, quæ hisce nugis atque præstigiis magnam sibi estimationem a recordibus comparaverat.

PAGIUS
IV.
Severus
Hæresiarcha.

Ad num. XI. Auctor Chronici Alex. sub sequentis anni Coss. de Severo Severianæ hæresis architecto loquitur. Neque dubito, quin eo anno agnosci cœperit. Tatianum Severo antiquiorem fuisse docet non tantum Auctor Chronici Alex. cujus verba num. præcedenti recitavi, sed

Quod item ad Tatiani sectarios spectat: addit Clemens Alexandrinus (c) Julium Cassianum Valentini hæresiarchæ discipulum, in eandem sententiam conspirasse cum Tatiano, fuisseque hunc principem hæresis Docitarum, qui dicerent Christum corpus sumpsisse phantasticum; sed & ad roborandum Tatiani dogma scripsisse librum de Continentia vel castitate; & ex pseudo-Evangelio, Secundum Ægyptios dicto, mutuum esse testimonium de Christo loquente cum Salome, ac matrimonium detestante: eundemque perperam interpretatum esse Genesim, cum per lignum vetitum diceret significatum esse conjugium, & per pelliceas tunicas humanam carnem. Hæc & alia ex eo recitat Clemens, quem hæc detestantem utinam Origenes ejus discipulus auscultasset.

XII.
(c) Clem.
Alex.
Strom., lib.
3.
Julius
Cassianus
Enekratita.

Scripsisse adversus Tatianum & Encratitas Musanum, veritatis patronum, tradit Theodoretus (d); cui & alios adnumerat, nempe Apollinarem Hierapolis in Phrygia Episcopum, Clementem Alexandrinum, & Origenem. Rhodonem quoque Tatiano adversatum esse, Eusebius non obscure significat: qui licet illius discipulus fuerit, tamen magnam sibi laudem ex fide Catholica ob certamina adversus diversos hæreticos inita propagavit: de quo hæc Eusebius (d) brevi narratione commemorat: *Eodem tempore Rhodon Asiatico genere procreatus, & Romæ (ut narrat ipse) de literis & doctrina a Tatiano, qui ex superiori nostro sermone satis cognosci potest, institutus, variis libris exquisite compositis strenue cum reliquis fidei nostræ patronis impugnavit Marcionis hæresim, eamque etiam sua ætate in variis & dispersantes distractam sententias explanat; ac non modo dissidii & dissensionis describit auctores, sed falsæ cujusque illorum commenta, quæ callide excogitaverant accurate coarguit.* Ex his namque unum fuisse Tatianum, quem Marcionis sectatum, vestigia diximus, satis potest intelligi. Demum lucubrations ab illo editas recensens, ab eo elaboratum tradit commentarium in sex dies creationis rerum omnium, quo errores Apellis & ejus blasphemias egregie confutavit; alia vero ejus ingenii monumenta, superius recitata, hic iterum enumerare prætermittimus; quæ singula Hieronymus (e) ex Eusebio recenset.

XIII.
Qui scri.
pserunt
adversus
Tatiana-
num.
(c) Theod.
hæret. lib.
3.(d) Euseb.
lib. 5, cap.
13.(e) Hieron.
de
Script.
Eccles. in
Tatiano.
XIV.
Ecclesie
robur in-
victum.

His igitur aliisque ab hæreticis ad demolendum Ecclesiam compositis arietibus, cum & adhuc gladius persecutionis sæviret, quo

& Eusebius lib. 4. cap. 39, & Theodoretus in lib. 1. Hæreticarum Fabularum, qui Tatianum Severo præponunt, Imo Irenæus nullam hujus Severi mentionem facit. Quare recte scripsit Valensius in Notis ad illud Eusebii caput, male Epiphanium Severum Tatiano antiquiorem facere.

CHRISTI
174.ANICETI PAP.
8.M. AUR. IMP.
12.

quo necatum etiam sequenti anno Anicetum Papam dicemus; satis certum exploratumque proditum est experimentum, ipsam supra solidum fundamentum esse constructam, super ipsam nimirum immobilem petram Christum, ut nulla adversaria obtinente potestate aliquando disjici posset ac dirui: quin potius sicuti clavus, quo majoribus ac frequentioribus mallei ictibus percutitur, eo pressius atque altius figitur, ac firmiter solidatur; ita Dei Ecclesia, ingruentibus majorum,

persecutionum insultibus, magis viva est firmari atque solidius stabiliri. Ut plane jure miraculum cognoscatur, cum assidue emergentibus ab inferis adversariis legionibus, indeque erumpentibus quotidie in ejus incendium flammarum globis, ipsa nihilominus omnia sibi adversantia superet, referatque triumphum ingenti illo gloriæ titulo prænotatum: **PORTÆ INFERI NON PRÆVALEBUNT ADVERSUS EAM.**

JESU CHRISTI
ANNUS
175.ANICETI PAP.
ANNUS
9.M. AUR. IMP.
ANNUS.
13.I.
Prærogativa
Consulatum.

Anno Christi Domini nostri centesimo septuagesimo quinto Aurelius Severus secundum & Claudius Pompeianus declarati sunt Consules. Hunc Claudium M. Aurelius post obitum Lucii fratris profecturus ad bellum, data ei Lucilla filia, quæ fuerat Lucii, in conjugem, adscivit sibi generum, quem postea bis Consulem fecit: quod tradit Capitolinus in Marco. Hunc etiam in eadem expeditione præfectum fuisse exercitui, edictum ab ipso Marco datum pro Christianis, de quo suo loco agemus, significat. Quod vero gener Imperatoris in Consularibus Fastis non *Ann. Eccl. Tom. II.*

priori loco, sed posteriori ponatur (nam Severus secundo Consul primitus adscriptus habetur) illud plane tunc accidit, quod sanctus Gregorius (a) Papa tradit his verbis: *Fertur apud veteres moris fuisse, ut, quisquis Consul existeret, juxta ordinem temporum honoris sui locum teneret: & si quis posterius ad Consulatum veniens, Consul non semel, sed bis fortasse, aut tertio fieret, etiam illos laude & honore transcenderet, qui non plus quam semel Consules extitissent.* Hæc Gregorius, sed ex Dione, ut superius diximus.

M m 2

Hoc

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5666.

SÆC. II.
Anno Urbis
926.
Olymp.
238. an. 1.
A. C. 173.

14. D. 3. P. 19. April. Indict. 11.

JESU CHRISTI 173. secundum Baronium 175.

ELEUTHERI PAPÆ 4.

M. AURELII IMP. 13.

I.
Consules.

[1] **A**d num. I. Coss. M. Aurelius Severus II. & T. Claudius Pompeianus; ut ostendit Card. Norisus in Epistola Consulari adversus Onuphrium, qui priorem credit Claudium Se-

verum, M. Aurelii præceptorem, qui tantum Consul successus fuit, dum L. Verus Augustus bellum in Oriente gereret. Peccavit & Onuphrius in altero Consule designando, scribens, fuisse Marcum Claudium Pompeianum Marci Aurelii generum, quem errorem ab eo hausit Baronius. Et tamen M. Claudius Pompeianus anno tantum CLXXVI. Consul successus fuit, ut discimus ex Vulcatio in Vita Avidii Cassii cap. 12. ubi M. Aurelius ait, se eum in annum sequentem Consulom dixisse, post mortem nempe Cassii anno CLXXV. occisi.

His Coss. M. Aurelius Tricennalia Imperii Proconsularis edidit, ut ex septimis ejusdem Imperii Quinquennialibus aliisque indicibus patet.

II.
Tricennalia
Imperii
Procon-
sularis
M. Aurelii.

Ad

NOTÆ [1] **C**oss. M. Aurelius Severus II. & T. Claudius Pompeianus. Gruterus pag. MXXV. 6.K. OCTO. M. AURELIO. SEVERO. II.
ET. T. CLAUDIO. POMPEIANO. COS.

Donianæ inscriptiones cl. IV. n. 19. pag. 140.

POS. KAL. SEPTEMB.
M. AURELIO. SEVERO. II. TI. CLAUDIO
POMPEIANO. COS.

Fasti Idatiani & Vindebonenses: Severo II. & Pompeiano. Prosperi Chronicon; Severo & Pompeiano.

CHRISTI 175.

ANICETI PAP. 9.

M. AUR. IMP. 13.

II. De Aniceti Papae martyrio & annis sedis. (a) *Martyrol. Rom. ea die.* Hoc ipso anno Anicetus Papa, cum sedisset annos octo, minus mensibus tribus ac diebus septem, die decima septima (a) Aprilis, martyrio clarus migravit ad Dominum. Quod pertinet ad annos sedis Aniceti scimus variam atque diversam esse assertionem, cum alii decem, undecim alii eidem tribuerint annos: sed qui prætermisit Cletum Romanum Pontificem Eusebius, anno octavo Marci Imp. successoris Aniceti Soterem ponit. Cæterum, quam in multis sequimur, Cresconiana, feries octo tantum annos tribuit Aniceto & tres menses: verum si ratio habeatur diei, quo pius, qui eum antecessor est obiit, & quo Anicetus decessisse reperitur, qui quidem dies tabulis Ecclesiasticis antiquis adscripti habentur: præscriptum tempus sedis Aniceti ratum firmumque haberi debet: cum præsertim Indices Vaticanæ, qui descripti habentur in codice qui dicitur liber Censuum, ingressum Soteris successoris Aniceti hoc anno Domini ponant. Cur autem minus sequamur Consules in libro de Pontificibus Romanis appositos, alias superius tomo primo Apud annos reddidimus rationem.

In eodem nuper citato libro hæc etiam de Aniceto scripta habentur: *Hic constituit, ut clericus comam non nutrivet, secundum præceptum Apostoli (b).* At de tonsura clericorum affatim dictum est eodem primo Annalium tomo. Subditur ibidem: *Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros decem & septem, diaconos quatuor, Episcopos per diversa loca novem: qui obiit martyr, & sepultus est in cœmeterio Callisti, Via Appia, decimo quinto Kalendas Maias.* Quod habetur de cœmeterio Callisti, sic accipias, ipsam in eo arenam sepultum fuisse, quod postea Callistus cœmeterium fecit. Legitur ibidem, sedem vacasse diebus decem & septem: qua ratione dicendum, Soterem ejus successorem sedere coepisse die quarta Maii: qui (ut idem liber de Romanis Pontificibus habet) natus est Fundis in Campania ex patre Concordio.

PAGIUS [1] Ad num. II. & seq. In Chronico Damasi, a Burcherio in Commentario de Doctrina Temporum publicato, nulla fit mentio Aniceti Papæ, sed post *Pium* statim sermo est de *Sotere*, qui cum in Chronico auctori veterum Pontificum dicatur fuisse a Consulatu *Rustici & Aquilini usque Cethego & Claro*, apparet, Aniceti mortem sub Consulatu duorum Augustorum anno CLXI. gesto consignandam esse. Auctor enim auctoris Chronici veterum Pontificum eisdem Consules exhibere solet, quos Chronicon Damasi, & Pontificatum successoris ordiri a Consulibus, qui post obitum de-

NOTIÆ [1] Non hoc anno Soter successit, sed A. D. 168. ut Constantio videtur pag. 75. qui detectis mendis veterum catalogorum, & libri Pontificalis, Romanam sedem tenuisse censet ab A. D. 168. usque ad an. 177. die XXI. aut XXII. mensis Aprilis, quo ejus natalem recolunt vetera martyrologia.

Passi sunt, eadem persecutione urgente sub Marco, Romæ alii complures martyres, & inter alios illustris illa septem martyrum mater S. Felicitas, quæ cum antea (ut dictum est) filios præmisset martyrio coronatos ad gloriam, ipsa demum digna palma martyrii secuta est ad triumphum, de qua hæc S. Gregorius (c) in homilia quam ad populum habuit in ejusdem S. Felicitatis basilica Romæ posita, in die natali ipsius, qui in tabulis Ecclesiasticis positus legitur vigesimus tertius mensis Novembris: *Adest (inquit) beata Felicitas, cujus hodie natalitia celebramus; quæ credendo exitit ancilla Christi, & prædicando facta est mater Christi: septem quippe filios (sicut in gestis ejus emendationibus legitur) sic post se timuit vivos in carne relinquere, sicut carnales parentes solent metuere ne mortuos præmittant. In persecutionis enim labore deprehensa, filiorum corda in amore supernæ patriæ prædicando roboravit: & parturivit spiritu, quos carne pepererat; ut prædicatione pareret Deo, quos carne pepererat mundo. Considerate, fratres carissimi, in femineo corpore virile pectus: ad mortem stetit imperterrita: amittere se in filiis lumen veritatis timuit, si non fuisset orbata. Numquid ergo hanc feminam martyrem dixerim? sed plusquam martyrem.* Hæc & alia plura de ea Gregorius: quam & S. Petrus Chrysologus (d) Ravennatis Ecclesiæ Episcopus pro concione laudibus celebravit. Nomina autem filiorum, quæ decima Julii recensita habentur in Romano Martyrologio, sunt hæc, Januarius, Felix, Philippus, Silvanus, Alexander, Vitalis, & Martialis: qui sub Publico Urbis Præfecto hæc passi supplicia ponuntur. Januarius post verbera virgarum ac carceris macerationem plumbatis occisus: Felix & Philippus fustibus mactati: Silvanus præcipitio interemptus: Alexander, & Vitalis & Martialis capitali sententia puniti sunt. Ob magnam quandam similitudinem, quæ inter sanctam Felicitatem & sanctam Sym-

cessoris annum aperuere. Aniceto Soter successit anno centesimo sexagesimo primo, ut ex dictis sequitur. Aniceti Decretalis unica ad Galliam Episcopos circumfertur, quæ cum incipiat ab his verbis: *Bonorum operum & spiritualium studiorum Deum auctorem esse*, &c. non dubium, quin suppositicia sit, cum hæc sint ipsissima Leonis I. verba Epist. 32. juxta veterem ordinem. Sunt & in ea alia loca ex eodem Leone & Vigilio Papa defumta, quæ de ejus suppositione nos dubitare non sinunt.

IV. Felicitas & septem filii martyres.

(c) Gregor. homil. 3. in Evangel.

(d) Petrus Chrysol. ser. 134.

CHRISTI 175.

ANICETI PAP. 9.

M. AUR. IMP. 13.

Symphorosam intercedit, dubitasse scio virum eruditum, familiarem meum, num una eademque esset femina, quod eorumdem nominum eadem ferme significatio esset: nempe quod interdu *συμφωρα* idem sit, quod bonus eventus, seu fortuna prospera; sicque pro bono eventu, vel fortuna, Felicitas esset Latine reddidit, quod nomen magis conveniat feminae: cæterum ejus vocis ambiguae diversæ reperitur interpretatio. Verum *συμφωρα*, a *συμφορα*, quod est prodest, idem est quod utilis, vel commodus: *συμφορα* item, qui simul versatur, assecla, vel comes, dictus reperitur. Quamobrem æquius est ut existimemus Symphoræ nomen deductum a *συμφορα*, quod est, utilis, vel commodus; quam a *συμφορα* voce ambigua, quæ interdum bonum eventum, interdum vero infortunium adversamque fortunam significet; quamobrem ut in bonam partem ea vox acciperetur, majores aliquid aliud addere consueverunt, ut habet Suidas ex Simonide, quod ille dicat; *Πίνε πίνε ἐπὶ συμφοραίων ἀγαθῶν*; quod est: Bibe bibe in bonum eventum.

VI. Sed quæ nomine discrepant, longius rebus esse distinctas ac plane diversas, res cujusque ipsarum evidentius manifestant: Nam illa Tiburtina, sub Hadriano, Tibureque martyrio coronata est: hæc Romana, sub M. Antonino passa est, & Romana; nomina quoque septem filiorum cujuslibet ipsarum diversa prorsus esse reperuntur; insuper & martyriorum genera hos ab illis omnino discriminant atque distinguunt. Extant enim tum illorum, quorum superior facta est mentio, Acta: tum horum, quæ ex antiquioribus Ecclesiasticis monumentis edita habentur (a) ac sane fidelia.

VII. Tunc etiam Julianus illustris martyr passus est Soræ, Spoleti Concordius presbyter & Pontianus, Perusia Constantius ejus civitatis Episcopus: quorum omnium Acta in suis Ecclesiis, quibus coluntur, extant, aliæque eorumdem certaminum monumenta, dieque anniversariæ eorum natalitii consecrata; in Romano sunt Martyrologio annotata, quod Notationibus auximus: sicut & aliorum complurium martyrum, qui in diversis Orbis regionibus hac eadem persecutione sunt palmas martyrii consecuti. Inter alios quoque nobilissimum certamen subiit Heracleæ Glyceria, cui in corona associatus est carceris custos Laodicius: celebre fuit namque in toto plane Oriente ejusdem martyris nomen, ob liquorem medicum ad infirmitates curandas ex membris ejus jugiter effluentem: quam rem pluribus testibus in iisdem Notationibus testatam reliquimus. In Ponto quoque mirabile illud accidit in confessione Hermæ martyris, qui innumeris ac sævissimis affectus tormentis,

torquentem se carnificem convertit ad Christum, & post se martyrii reliquit hæredem. Horum omnium certa dies natalis in Romano Martyrologio adscripta habetur, quod si cupit lector, consulat, simulque Notationes appositas, si hæc avidius scire optat. Cæterum immensa est illorum multitudo; quorum memoria excidit, qui hac eadem persecutione martyrium sunt feliciter consecuti.

VIII. At quid Soter Romanus Pontifex his temporibus? Imitatus certe majores suos antecessores Romanos Pontifices, longe positas Ecclesias eadem persecutione vexatas non litteris modo consolabatur, sed & pecuniarum subsidio collato, eisdem præsto erat. Hujus quidem Soteris officii aliorumque Romanorum Pontificum in his præstantis incomparabilis sollicitudinis testes sunt litteræ S. Dionysii Corinthiorum Episcopi, celebris nominis in Ecclesia: de quibus hæc Eusebius (b) tradit: *Extat etiam alia Dionysii ad Romanos epistola, Episcopo Soteri, qui tum illam Ecclesiam gubernavit, dicata; cujus quidem verba in medium proferre, non erit ab instituto alienum; nam Romanorum consuetudinem, quæ assidue ad hanc persecutionem nostra ætate grassantem servata est, magnopere approbans, ista scribit. Apud vos is mos jam inveteravit, ut omnes fratres variis afficeretis beneficiis, & Ecclesiis permultis, quæ in quaque civitate sunt, viâ mitteretis subsidia. Sic plane non solum egentium sublevatis inopiam, verum etiam fratribus, qui sunt ad metallâ damnati, opem fertis. Sicque per ea beneficiæ subsidia, quæ jam a primis Ecclesiæ vestrae factis fundamentis passim mittere consuevistis, cum sitis Romani, Romanorum consuetudinem a patribus traditam sedulo observatis; quam quidem certe beatus Soter vester Episcopus & hactenus custodivit diligenter, & mirum in modum suo propenso studio adauxit: idque non modo opes in sanctos reficiendos delegatas benigne ministrando; verum etiam fratres ad ipsum adventantes, raram quam pater indulgens & clemens in liberos, beato ac pio sermone ad virtutem cohortando.*

IX. Hæc de munificentia Romanorum Pontificum ab exordio Romanæ nascentis Ecclesiæ erga cæteras Ecclesias longe lateque positas, cum fidelissimus testis Dionysius affirmat; tum ipse testatur Eusebius eadem liberalitatis officia perseverantè usque ad ultimam Ecclesiæ persecutionem sua ipsius ætate grassantem. Res quidem magna admiratione atque observatione digna est, Ecclesiæ omnium principi tantam, opum abundantiam Dominum contulisse, quæ non tantum qualibet licet durissima persecutione urgente, sufficere possent ad Fideles pauperes, qui Romæ essent, u-

Soteris Papæ munificentia erga egentes Ecclesias.

(b) Euseb. 1. 4. c. 23.

Ecclesiæ Romanæ prædicationem olim.

bertim alendos: sed quæ non prædantium manibus avidis potuerint exhauriri atque consumi (haud enim putandum se temperasse a bonorum rapina, qui etiam in ipsorum corpora immaniter sæviebant) immo & talis & tanta ei suppeditaretur bonorum copia, ut in Christianos ad metalla damnatos, quorum ingens numerus esse soleret, jugiter stipem conferre, & Ecclesias permultas penuria afflictas sua largitate levare. Divina quidem providentia, quæ eam matrem omnium Ecclesiarum, Petri beneficio constituerat, admirabili quodam modo, quo cunctis ubique egentibus prospiceret, ac matris instar eos plenis lactaret uberibus incredibili quadam divitiarum affluentia eamdem semper donavit & auxit: ut plane in hoc expletum appareat Isaïæ oraculum.

(a) Isai. 60.

X. Greg. XIII. Pape munificentia.

(a) hæc de Ecclesiæ prædicentis: *Suges lac Gentium, & mamilla Regum lactaberis: & scies quia ego Dominus salvans te. Pro are afferam aurum, pro ferro argentum, & pro lignis æs, & pro lapidibus ferrum, & ponam visitationem tuam pacem, & præpositos tuos justitiam: his nempe significans, magnis divitiis Ecclesiam locupletandam, ac immensa fore fortitudine roborandam.*

At laudatissimam ejusmodi Romanæ Ecclesiæ, sui ortu congentim, consuetudinem non tantum perseverasse usque ad ultimam Eusebii tempore excitatam persecutionem, sed semper viguisse, quæ suis quibusque locis dicentur, demonstrant exempla. Insigne quidem ac nobile ejus officii specimen editum vidimus diebus nostris a sanctissimæ memoriæ Domino nostro Gregorio decimotertio Romano Pontifice (hæc modo libere effari liceat, cum jam ipso defuncto, nulla possit esse adulationis suspicio) cujus incomparabile plane studium in juvandis pauperibus, non solum (ut de mendicis taceam) omnibus honesto præsertim loco natis, Romæ agentibus, sed & longe positis, iidemque causa pietatis extorribus, toto plane Christiano orbe spectatum fuit: adeo ut nulla provincia fuerit, quam e jus effusa largitas non pervaserit, quæ etiam & ad Antipodas penetrarit: cujus memorabilis munificentia ex publicis rationibus accurate summa collecta, meruit ex Senatuconsulto, præclaro gloriæ monumento, in Capitolio una cum statua omnium votis publice consecrari digno plane omnium Patris atque Pastoris elogio, quod inter alia hæc verba in marmore, habet incisa: **SESTERTIUM OCTINGENTIES SINGULARI BENEFICENTIA IN EGENOS DISTRIBUTUM:** est horum summa, vicies centena millia aureorum. Verum summa ista collecta fuit adhuc ipso superstiti: ceterum plurima ejus post hæc usque ad obitum perseveravit majori-

bus in dies incrementis aucta largitio. Ad hæc occasione Soteris & aliorum Romanorum Pontificum consuetæ in egenos liberalitatis præstantiæ obiter digressi sumus.

Sed ad Dionysium revertamur, ex cujus epistola Eusebius hæc quoque subdit: (b) In hac eadem epistola etiam Clementis ad Corinthios epistolæ mentionem facit, declaratque ex pristino more ab antiquis temporibus repetito eam in Ecclesiâ legi solere, sic enim loquitur. Hodie sacrum diem Dominicum celebravimus, in quo vestram epistolam, quo nos ad studium pietatis cohortaremur, legimus: quam semper, sicut etiam priore nobis a Clemente missam, ad nostram institutionem legere soleamus. Tanti enim faciebant veteres ab Apostolica sede scriptas epistolas, ut eas, perinde ac si Apostolum Petrum in ipsis loquentem audirent, in Ecclesiâ festis diebus populo recitarent. Hactenus de epistola Dionysii ad Romanos conscripta.

XI.

Hujus quidem viri adeo magna erat tum ob insignem eruditionem, tum etiam ob egregiam omnibus spectatam vitæ sanctimoniam, apud omnes existimatio, ut cum epistola ejus ad diversas Ecclesias scriptæ maximi esse ponderis viderentur, hæretici, adhuc ipso auctore vivente, eas conati fuerint depravare: quo tantum virum, per calumniam licet, facerent suarum ipsorum hæresum assertorem. Id quidem ab ipso aliis ea de re scriptis litteris contestatum esse, idem Eusebius (c) tradit, sic dicens: Præterea idem auctor ista de suis ipsius epistolis, tamquam a quibusdam depravatis & de industria corruptis, loquitur: Epistolas rogatu quorundam fratrum qui me ad scribendum compellebant, conscripsi: atque eas ministri diaboli zizanias referferunt: nam quedam pro suo arbitratu exemerunt, alia adjecerunt: quibus plane, vix in extremum judicium repositum est. Nec mirum certe, si quidam Dominicas scripturas dedita opera depravare aggressi sunt: cum has meas quæ non sunt certe ejus generis adulterare studerint. Plurimum enim hujusmodi genere lucubrationum Dionysium Ecclesiis profuisse, idem Eusebius testatur; qui eandem relegens, ipso exordio sic præfatur (d).

(b) Euseb. lib. 4. cap. 22.

Epistola Rom. Pont. quantæ æstimationis.

XII.

Rursum de Dionysio Corinthiorum. Episc.

(c) Euseb. lib. 4. cap. 22. in fin.

(d) Euseb. cap. in princ.

Verum ad alios pios viros sermonem transferamus, & primum dicamus de Dionysio, tum quod Corinthiorum Ecclesiæ Episcopalem sedem adeptus sit, tum quod suas præclaras & divinas vigilias non solum iis quibus præfuit, sed aliis etiam aliarum Ecclesiarum incolis assatim impertierit: & sane Catholicis suis epistolis, quas ad Ecclesias exaravit, omnibus permultum utilitatis attulerit. Quæ summa est ad Lacedæmonios, quæ illos in Orthodoxa & recta fide erudiat, Episcopum tum de pace & unitate commonefaciat. Alia-

Scripta Dionysii Episcopi Corinth.

ra ad Athenienses missa, quæ illos & ad veram fidem & ad vitam ex Evangelii præscripto pie degendam excitet: qua sprete & contempta, eos vehementer reprehendit, quod a verbo Dei penitus fere desiscere cepissent; quo Publius, qui illis præfuit, Martyrium, ob persecutionum tempestates tum quidem ingruentes, forte perpeffus est. De Quadrato etiam qui illorum Ecclesiæ post Publium martyrio defunctum creabatur Episcopus, in eadem epistola mentionem facit, attestatus, quod in labore & industria tum ad Ecclesiam redacti essent, in quo ardorem fidei prope in ipsis restinctum de novo recuperassent. Declarat præterea, Dionysium Areopagitam, a Paulo Apostolo ad fidem conversum (sic enim Acta Apostolorum (a) referunt) primum Atheniensis Ecclesiæ Episcopatum administrasse: Hæc quæ de epistola ab eo ad Athenienses conscripta tradit Eusebius, magno fuisse illi Ecclesiæ adjumento (quippe quæ posthac egregie floruerit) tum Athenagoræ scripta postea pro Christianis Apologia declarat; tum etiam Origenis (b) testimonium, dum eandem Ecclesiam in exemplum adducit, certam de ea re fidem facit.

(a) Act. 17.

(b) Orig. contra Cels. lib. 3.

XIV. (c) Euseb. lib. 4. cap. 22.

Alia epistolæ Dionysii.

Quid deinde Eusebius (c) de reliquis a Dionysio scriptis epistolis tradat, inspiciamus: Alia, inquit, quædam ejus extat epistola ad Nicomedienfes, in qua Marcionis hæresim acriter impugnans, veritatis regulæ egregie patrocinatur. Ad Ecclesiam item quæ est Gortynæ simul cum reliquis Cretenfis Ecclesiis scripsit epistolas, in quibus Philippum Episcopum eo magnopere collaudat, quod Ecclesiæ, quam regerat, propter multas & generosas virtutes, quibus erat imbuta, testificatione omnium plurimum esset approbata: eamque sedulo commonefacit, ut nefariam hæreticorum perversitatem omni cura & cogitatione declinet. Aliam epistolam Ecclesiæ quæ Amastriam obtinet una cum aliis Ponti Ecclesiis misit, in qua Bacchylidis & Elpisti mentionem facit, utpote qui illum ad scribendum fuissent hortati; in qua etiam nonnulla loca Scripturæ sacræ explicat, eorumque Episcopum Palmam nominatim citat. Multa de nuptiis & castitate illos hortatur: & eos qui quocumque casu, sive gravis alicujus peccati noxa, sive hæretico pestiferoque errore Ecclesiâ excidissent, denuo in Ecclesiam, modo setotos converterent, clementer recipiendos præcepit. His porro alia ad Gnostos adnumeratur epistola, in qua Pinytum Ecclesiæ illius Episcopum admonet, ne grave onus castitatis fratribus ex necessitate imponat, sed multitudinis accurate consideret imbecillitatem.

XV. De Pinyti epistola.

Ad quam Pinytus rescribens, quamquam Dionysium propter epistolam veneratur ac laudat, illum tamen e contrario obsecrat, ut jam aliquando cibum illis impertiat soli-

diorem, & perfectiore doctrina populum ejus procuratori commissum educet: ne, umbratili cuidam institutioni & molli instar lactis perpetuo assuefacti, puerili quadam disciplina nec opinantes consenscant. In qua quidem epistola non modo recta Pinyti de fide opinio, & cura de plebis utilitate sibi subjuncta suscepta, verum etiam eloquentia, & litterarum doctinarum intelligentia, tamquam in viva quadam & expressa effigie liquido patet. Hæc quidem de venia peccantibus præstanda, & de castitatis onere non omnibus imponendo, a Dionysio prudenter fuisse scripta existimamus, ne Fideles aliqua levi saltem ex parte hæreticis tunc emergentibus similes forent. Jam dictum est, Cataphrygas fuisse in delinquentes severissimos, & Encratiatas, eodem quo illi, hoc tempore progredientes, nuptias perinde ac fornicationem damnasse. Denique post epistolam Dionysii ad Romanos ab Eusebio recensitam, de qua superius locuti sumus, hæc habet in fine de alia ejusdem auctoris epistola. Est etiam præter istam alia quædam Dionysii epistola ad Chrysophoram sororem fidelissimam missa: cui dum ea quæ sunt ejus institutioni valde consentanea prescribit, alia etiam tamquam alimenta rationi & menti instituenda accommodata impertit. Hæc a Dionysio scripta accepimus. Hucusque Eusebius; quod ergo epistolæ omnes citatæ perierint, saltem fragmenta oportuit collegisse.

Idem quoque alios ejusdem temporis scriptores Ecclesiasticos, quibus præfens sæculum abundavit, postea recensuit, quorum nos superius opportunioribus locis meminimus: ac demum de Bardesane Syro, magni nominis viro, sed qui extra classem Catholicorum positus aberravit, hæc scribit (d): *Regnante isto Imperatore (nempe M. Aurelio Antonino) cum hæreses in dies multitudine crescerent: in Mesopotamia Bardesanes, vir quidem cum in omni doctrina genere exquisitissimus, tum in lingua Syriaca disertissimus, non modo contra eos qui erant Marcionis amuli & imitatores, verum etiam contra alios quosdam qui varias errorum sectas defendebant, dialogos composuit, quos cum plerisque aliis ejus scriptis lingua sua & patrio sermone divulgavit. Quos etiam discipuli ejus (complures enim, quia tantum dicendo valeret, ejus scholam frequentabant) ex Syriaco sermone in Græcum converterant: in quorum numero est dialogus de Fato ad Antoninum scriptus accuratissime. Et alia item sunt, quæ occasione ex persecutionis calamitate id temporis longe lateque manante arrepta, eum scripsisse ferunt. Hic primum in Valentini schola educatus est: cujus cum coarguisset errorem, multasque & commentitias Valentini fabulas reprehendisset, videbatur sibi quod-*

XVI.

(d) Euseb. lib. 4. cap. ult. Bardesanes Syrus.

ammodo se ad meliorem recentioreque sententiam transtulisse. Caterum veteris erroris sordes non penitus profecto eluerat. Hæc de Bardesane Eusebius, significans eum sub Sotere vixisse. De eodem quoque & in Chronico, sed superiori anno, nempe duodecimo Antonini: Bardesane (ait) alterius hæreseos princeps, notus efficitur. Admiratus est sanctus Hieronymus eum librum de Fato ad M. Antoninum Imperatorem, & alia ab eodem de persecutione in Christianos conscripta; aitque: Si tanta vis est & fulgor in interpretatione, quantam putamus in sermone proprio?

XVII. Epiphanius (a) de ipso agens, ejus sententiæ fuisse videtur, ut ille primo quæ recta sunt dogmata fuerit consecratus, ac complures libros, cum sanæ mentis esset, conscripserit, demum vero impegit in hæresim Valentini; nam ait: Hic vir magnopere ornatus erat, donec in errorem sectæ suæ incidit: factus instar pulcherrime navis, cui incomparabile onus immititur, & quæ juxta ripas portus tracta est, & totum mercimonium perdidit, & aliis, qui navem conscenderunt, mortem induxit: corrumpitur enim hic per Valentianos. Docuisse hunc, cum sui compos esset, Edeffæ, eoque familiarissime usum esse Abagarum Principem Edeffensorum, immo & ejus auditorem fuisse, virumque sanctissimum, idem qui supra auctor testatur. Mentio autem est ejusdem Abagari apud Julium Capitolinum in Antonino Pio. Omnes namque ejus provinciæ Reges nominatos Abagaros, contextus Genethlium historicorum demonstrat. Duravit hic (inquit Epiphanius) Bardesanes post Abagari mortem usque ad tempora Antonini Cæsaris, non Pii appellati, sed Veri; & multa in Adibam astronomum contra Fatum differens collegit.

XVIII. Memorabile illud quoque de Bardesane fuit, quod cum ejus fama celebris Romæ innotuisset, Apollonius Chalcedonius, inter Stoicos illius sæculi philosophos facile princeps, magister M. Aurelii Imperatoris, quem eum adeo coluisse scribit (b) Capitolinus, ut, licet adscitus esset ad Imperatoriam dignitatem, tamen ad ejusdem Apollonii domum discendi causa veniret: hic, inquam, Apollonius conatus fuerit eundem Bardesane, tam insignis eruditionis virum, a Christianorum religione avocare. Sed renuit ipse, & pro religione, quam colebat, egregiam defensionem instituit; quod quidem paucis his verbis Epiphanius (c) completus narrat: Apollonio vero Antonini amico contradicebat, commententi ut negaret scriptum Christianum dicere. Hic autem sermo in confessionis loco constitutus erat, sermoneque prudentes respondit, pro pietate viriliter defensionem suscipiens: mor-

(a) Epiph. hæres. 56. Bardesane olim clarissimus.

(b) Jul. Capitol. in Marco Aurelio.

(c) Epiph. hæres. 56. Bardesane olim clarissimus.

tem se non formidare dicens, quam nece se sit affore, etiam si Regi non contradiceret. Hæc de eo Epiphanius, qui miserabilem casum ejus juste deplorans, amplexum eum dicit dogmata Valentini, atque insuper negasse resurrectionem mortuorum.

Hæc & multa alia de Bardesane erroribus feruntur: verum ex illis multis adscribendos illius sectariis, qui post ipsum fuerunt, & ab eo Bardesane sunt dicti, potius quam ipsi, existimarem. Huic fuisse filium Armonium nomine, Athenis Græcis litteris excultum, multaque scripsisse, tradit Theodoretus (d), additque utriusque errores S. Ephræm ejusdem Ecclesiæ Edeffensæ diaconum egregie confutasse. Apud S. Augustinum (e) de Bardesane agentem, post lapsum ejus in Valentini hæresim hæc legitur: Addens de suo, ut Fato adscriberet conversationes hominum. Sed hæc cum non in omnibus exemplaribus æque legantur, additamentum potius ad Augustinum alicujus imperiti, quam Augustini esse putamus: cum id falsum esse omnino constet; nihil enim validius a Bardesane impugnatum esse atque Fatum, cum omnes affirmant, tum ipsius de Fato dialogus, quem scripsit, in iis quæ ex eo ab eodem Eusebio recitantur, aperte declarat.

Sed operæpretium me facturum existimo, si, quæ ex eodem tam celebri ac omnium ore laudato commentario a Bardesane scripto de Fato, Eusebius (f) in libro de Evangelica præparatione ad verbum recitat, aliqua saltem ex parte hic intexam. Auctor postquam multa de Fato differuit, moresque diversarum nationum non ex natura, sed voluntate esse percensuit, hæc statim subdit. Sed & exponam vobis, quod omnes facile ad hanc veritatem adducere potest. Omnes Judæi: Moisaica lege in octava die pueros circumcidunt, nec alicujus stellæ vi coguntur, nec regionis temperie impelluntur, nec alienis moribus ut aliter faciant inducuntur. Nam sive apud Syros, sive apud Galatas, sive in Italia, sive in Græcia, sive in Parthia, ubicumque sint, legem suam servant; quod necessitate natiuitatis fieri nullo modo potest. Non enim possibile est, eandem habere natiuitatem omnes Judæos. Præterea unam semper septimam dierum, ubicumque fuerint, ab omni opere cessant, nec iter agunt, nec igne utuntur: nec genethliaca quadam ratio coercescunt Judæum edificare, vel diruere domum, vendere aut emere illa die: atque multi eorum eodem die nascuntur, multi ægrotant atque sanantur, multi denique eo die moriuntur: hæc enim liberi arbitrii non sunt. In Syria & Osroene sunt etiam Galli, & in Phrygia Matri deorum multi absceidebantur: deinde Rex Abagarus omnium quoque man-

XIX. In quibus Bardesane calumniam passus.

(d) Theodoret. hæres. fabul. lib. 1. (e) Augustin. de hæres. 34.

XX. (f) Euseb. de præp. Evangel. lib. 6. c. 8. Bardesane disputat contra Fatum.

nus, qui id agebant, abscondi jussit: nec quisquam postea in Osroene virilia sibi amputavit.

XXI. Quid autem dicemus de Christianorum secta, qui in omni parte Orbis, immo vero in omni civitate inveniuntur? nec multas Parthi Christiani ducunt uxores, nec canibus mortuos obiciunt Medi; nec Persæ filias ducunt, nec Bactriani & Galli matrimonia corrumpunt; nec Egyptii Apin, aut canem, hircum, aut selem colunt: sed ubicumque sunt, alienis legibus vivere nec cogi possunt; nec genethliaca ratione, aut sua, aut Principis alicujus impelluntur unquam, ut quæ nefanda magister eorum dixit, faciendâ putent; sed paupertatem, labores, igitur, cruciatibus intolerabiles sufferunt. Nam quemadmodum libertas nostra cogi non potest, sic corpus nostrum non facile potest pericula effugere: & certe si omnia potestatis essent nostræ, nos essemus universa; si vero nihil possemus, aliorum essemus organa, nihil nostra voluntate producentes. Deo autem volente, nihil impediti potest; illius enim potestati cuncta subjiciuntur, qui unicuique natura præcipuum aliquid largitus est: homini autem illud dedit excimum, ut libertate voluntatis atque iudicio uteretur; hæc Syrus ille: Et hucusque ex eo Eusebius: quæ si cui perpauca videri possunt, integrum caput illud ex Bardesane acceptum legat, & veram certamque argumentationem ejus adversus Genethlicos esse cognoscat. Sed quod de iis ad rem nostram pertinet; illud plane observatio dignissimum, non fuisse hoc tempore in Orbe provinciam, immo nec civitatem, in qua non essent Christiani; itemque adeo potentem fuisse Evangelicam prædicationem, ut in diversum ac plane contrarium habitum naturam hominum transformaret, ut five Persæ, five Medi, aut Parthi, Egyptiive, vel aliæ barbaræ nationes essent, quæ reciperent Evangelium, mox inolititas illas apud gentes suos turpes consuetudines, feraleque atque nefandas mores penitus antiquarent, eosdemque longius abdicarent. Hæc de Bardesane satis.

XXII. At quoniam de primario discipulo Valentini Bardesane oportuna semel est suscepta narratio; argumenti ratio postulat, ut reliquos ejusdem portenti partus, qui his ipsis temporibus turbarunt Ecclesiam, hic breviter recenseamus. Ponitur primo loco Ptolemæus, quem Irenæus (a) nominat Flosculum Valentini; huic Tertullianus (b) adjungit Secundum, de quibus hæc ait: Post hunc existerunt Ptolemæus & Secundus hæretici: qui cum Valentino per omnia consentiunt, in illo solo differunt: nam cum Valentinus Æonas tantum triginta finxisset, isti addiderunt alios complures: quatuor enim primum, de Ann. Eccl. Tom. II.

Vis Christianæ religionis.

(a) Iren. lib. 1. in præfatione. (b) Tertull. de præscript. 49.

inde alios quatuor aggregaverunt. Porro secundum Epiphanius (c) Ptolemæus infans duas Deo tribuebat uxores, Intelligentiam & Voluntatem, ex quibus alios generare deos dicebat: recitatque idem auctor ejusdem Ptolemæi ad Florum quemdam scriptam epistolam, omni refertam impietate atque blasphemia. Vivebat idem his temporibus, cum S. Irenæus (d) innotescere cepit, qui de eo hæc ait: Quibus magis oportet credi? his ne talibus, nempe Apostolis, an Ptolemæo, qui Apostolos numquam vidit, vestigium autem Apostoli ne in somnis quidem assecutus est? Idem (e) meminit & Secundi, differens pluribus in quibusnam ipse a Valentino disceret in Æonibus. Eadem Epiphanius, qui eundem Secundum tandem (quod adjungit de calcaria in carbonariam) se conjunxisse Epiphanius Carpocratis filio tradit (f): Qui, inquit, ita inter se connexi sunt, ut aut hic illi tradiderit, aut ille huic errorem impertierit, etiam si aliqua parte inter se differant. Sed & Isidorum his adjungit: verum an ex eadem schola provenerit, non affirmat.

Post hos autem prodidiisse Heracleonem, testatur Tertullianus (g), dum ait: Exiit præterea Heracleon alter hæreticus, qui cum Valentino paria sentit; Sed non vitate quadam pronuntiationis vult videtur alia sentire: introducit enim in primis illud fuisse, quod pronuntiat; & deinde ex illa monade duo, ac deinde reliquos Æonas; deinde introducit totum Valentinum: Meminit ejusdem tamquam focii Ptolemæi Irenæus (h), sed pluribus Epiphanius (i), qui eum successisse Colarbasio ponit. Verum Tertullianus post ipsum, Heracleonem ponit Marcum quemdam & Colarbasum novam hæresim ex Græcorum alphabeto componentes, quod negarent veritatem sine illis litteris posse inveniri, sed totam plenitudinem & perfectionem veritatis in iis litteris esse dispositam, ob idque Christum A & Ω esse pronuntiatum in divinis litteris. At de Heracleone ejusque sectatoribus ait Epiphanius, consuevisse, invocatis super morientes quorundam principatum nominibus, ungere defunctos oleo & aqua, interdum balsamo, ut (quod somniabant) incomprehensibiles fierent, & invisibiles supernis principibus: aliasque tradit eos fabulas jactasse, & docuisse commenta, quæ narrat.

XXIV. Sed nemo ex iis omnibus aliisque Valentini discipulis nequior Marco, nec qui majorem cladem intulerit Catholicæ fidei professoribus: quippe qui addens hæresim adhuc magiam, & multa faciens quæ esse miracula viderentur, his artibus circumiens Christianum orbem, seduxit plurimos, quorum non solum mentes imbuvit hæresi, sed corpora affectitignominia. Quibus autem præstigiis viros pariter ac mul-

(c) Epiph. hæres. 33.

(d) Iren. lib. 2. c. 40.

(e) Idem lib. 1. cap. 5.

(f) Epiph. hæres. 32.

(g) Tertull. de præscr. c. 49. De Heracleone hæretico.

(h) Iren. lib. 2. c. 4. (i) Epiph. hæres. 36.

(a) Marcus execrandus hæreticus.

heres traduceret, hosque a sana mente dimoveret, & ad omne scelus impelleret, praestaret ut ab Irenaeo audiamus; ipse enim hoc ipso tempore impostorem grassantem, sed jam detectum scriptis acriter exagitavit, ac penitus confutavit. Quae igitur a nugace impostore fieri solita essent, idem sic enarrat (a): Alius vero quidam ex...

(a.) Iren. l. 3. c. 8. 9.

XXV. Pseudocharistia Marci.

Anaxilae enim ludicra cum nequitia eorum qui dicuntur magi commiscens, per haec virtutes perficere putatur apud eos qui sensum non habent, & a mente sua excesserunt. Pro calice enim vino mixto fingens se gratias agere, & in multum extendens sermonem invocationis, purpureum & rubicundum apparere facit, ut putetur ea gratia ab iis quae sunt super omnia, suum sanguinem stillare in illius calcem per invocationem ejus, & valde concupiscere praesentes ex illo gustare poculo, ut & in eo stillet quae per magum hunc vocatur gratia. Rursum mulieribus dans calices mixtos, ipsas gratias agere jubet praesente se: & ubi hoc factum est, ipse alium calicem multo majorem quam est ille, in quo illa seducta Eucharistiam facit, proferens & transfundens a minori, qui est a muliere Eucharistia factus, in illum qui est ab eo allatus multo majorem, statim dicens ita: Illa quae est ante omnia inexcogitabilis & inenarrabilis gratia adimpleat tuum intus hominem, multiplicet in te agnitionem suam, insemine granum sinapis in bonam terram; & alia quaedam dicens; & in insaniam mittens illam infelicem, admirabilia faciens apparuit, quando major calix adimpletus est de minori calice, ut & supereffunderet ex eo, & alia quaedam his similia faciens, exterminavit multos, & abstraxit post se.

XXVI.

Scelera Impostoris Marci.

Datur autem intelligi, eum & Daemonem quendam paredrum habere, per quem ipse quoque prophetae videtur: & quotquot dignos putat fieri participes suae gratiae, prophetae facit. Maxime autem circa mulieres vacat, & hoc circa eas, quae sunt honestae & circumpurpuratae & ditissimae; quas saepe adducere tentans, dicit blandiens eis: participare te volo ex mea gratia, quoniam Pater omnem Angelum tuum semper videt ante faciem suam: locus autem tuae magnitudinis in nobis est: oportet, nos in unum convenire; sume primum a me & per me gratiam; adaptare ut sponsa sustinens sponsum suum, ut sis quod ego, & ego quod tu; constitue in-

thalamo tuo semen luminis, sume a me sponsum, & cape eum, & capere in eo. Ecce gratia ascendit in te: & aperi os tuum, & propheta. Cum autem mulier responderit: Numquam prophetavi, nescio prophetare: invocationes quasdam faciens denuo ad stuporem ejus, quae seducitur, dicit ei: Aperi os tuum, & loquere quaecumque, & prophetabis. Illa autem seducta & elata ab iis quae praedicta sunt, conculescens animam a suspitione quod incipiat prophetare, cum cor ejus multo plus quam oporteat palpitet; audit & loquitur deliriosa, & quaecumque evenerint, omnia vacue & audaciter: quippe calefacta spiritu, sicut meliora nobis de talibus prophetis exequitur, eo quod audax & inverecunda * anima quasi vacuo aere exca-

* al. verecunda.

facta est, & exinde prophetidem seipsam putat, & gratias agit Marco, qui participavit ei suam gratiam: & remunerare eum gestit non solum secundum substantiae suae dationem, unde divitiarum copiam magnam collegit, sed & secundum corporis copulationem, & secundum omnia unire ei cupit, ut cum eo descendat in unum. Prob pudor! Prob dolor! Tam scelerataque deformia, nefandissimi impostores, idemque Christiano nomine insignita, circumcipientes Orbem his temporibus, perpetrantes, fetore quodam immenso ac pestilenti halitu Christianam religionem corrumpunt: ut non mirum sit, si Christianum nomen in his infectum adeo apud Gentiles male oleret, pessimeque audiret; ut, nisi exundasset divini illius odoris fragrantia, de quo scriptum est (b): Oleum effusum nomen tuum; jam actum de Christiana religione videri posset. Sed virtus est ex Deo (ne quis gloriatur c) ut quadam vi nominis Christi pertractae, in odorem unguentorum ejus undique accurrerent omnes gentes. Sed quid post haec Irenaeus?

XXVII.

(b) Cant. 1.

(c) Ephe. 1.

Jam vero, inquit, quadam ex fidelissimis mulieribus, quae habent timorem Dei, & non sunt seducibiles: quas similiter ut reliquas affectavit seducere; jubens eas prophetare, exsufflantes & anathematizantes eum, separaverunt se ab hujusmodi insanano, qui se divinum spirare simulabat; pro certo scientes, quod prophetae non a Marco mago inditur hominibus: sed quibuscumque Deus desuper immiserit gratiam suam, hi ab eo traditam habent prophetiam: & tunc loquuntur, ubi & quando Deus vult, sed non quando Marcus jubet: & paulo post de seductis: Haec saepissime converse ad Ecclesiam Dei confessa sunt, & secundum corpus exterminatas se ab eo velut cupidine, & inflammatas valde illum se dilexisse: ut & diaconus quidam eorum qui sum in Asia, suscipiens eum in domum suam, incidit in hujusmodi calamitatem; nam cum esset uxor ejus speciosa, & sententia & corpore corrupta esset

XXVIII. A Marco recedunt penitentes foeminae.

set a mago isto, & secuta eum esset multo tempore, post deinde, cum magno labore fratres eam convertissent, omne tempus in exomologesi consummatit, plangens ac lamentans ob hanc, quam passa est ab hoc mago, corruptelam.

XXXIX. Marci discipulorum superbia.

Et discipuli autem ejus quidem circumobversati in eisdem, seducentes mulierculas multas corruperunt, perfectos semetipsos vocantes, quasi nemo possit exaequari magnitudini agnitionis ipsorum, nec si Paulum aut Petrum dicas vel alterum quemdam Apostolorum; sed plus omnibus se cognovisse, & magnitudinem agnitionis illius, quae est inenarrabilis virtutis, solos eubibisse: esse autem se in altitudine super omnem virtutem: quapropter & libere omnia agere, nullum in nullo timorem habentes. Subdit post haec quaedam verba delira, quae ab eis dicerentur, cum a superiori vellent redimi potestate: ac demum haec habet in fine: Talia autem dicentes, & operantes; & in iis quoque quae sunt secundum nos regiones, Rhodanenses multas seduxerunt mulieres: quae cauteriatus conscientias habentes, quaedam quidem etiam in manifesto exomologesi faciunt: quaedam autem revertentes: hoc ipsum in silentio, sensim semetipsas retrahunt, desperantes a vita Dei: quaedam quidem in torum abscesserunt: quaedam autem inter utrumque dubitantes, & (quod est proverbii) passae sunt: neque intus neque foris existentes, hunc fructum habentes seminum filiarum agnitionis. Hucusque de his Irenaeus.

XXX.

Infelix plane harum conditio, quae his temporibus magno vitae periculo perfectione ubique vigente, cum deos Gentilium reliquissent, atque Christo nomen dedissent, in hunc & alios huic similes impostores impeerint, a quibus sic fallaciter deciperentur; ut perspicue plane appareat, graviores S. Dei Ecclesiam, passam esse iacturam ab ejusmodi nebulonibus, quam a persecutoribus ipsis: cum praesertim ad sectam essent illecebrae, quod Valentiniiani omnes (ut scribit Terullianus a) non esse confitendum Christum, nec subeundum martyrium praedicarent: adeo ut qui ejus sectae erant, in persecutione tutissime agerent; e contra vero qui Catholici essent, undique a persecutoribus exagitantur, ac crudeliter necantur. Quis, rogo, inter tot spinas ac verpres semen fidei positum videns, non proflus suffocandum esse putasset, ac coalescere posse penitus desperasset? At ne mente quidem quis concipere potuisset, ipsum sic compressum persecutione Gentilium, & oppressum impiis dogmatibus, ac proculcatum operibus haereticorum, vi quadam divinitus instita ex illis erumpere, & super illas emergere, superare, atque in arborem crescere valuisse: ut in his illi Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Terul. in Scorpia. c. ult.

Dei Ecclesiae firmitas inconcussa.

lud sit plane canendum: Manus Domini fecit haec omnia: & est mirabile (b) in oculis nostris.

(b) Psal. 117.

Sed jam ad ceteros Valentini discipulos, quorum gratia suscepta narratio est, indicandos convertatur oratio. Conjungit Irenaeus (c) Marco Colarbasium quemdam, cujus (ut diximus) etiam Tertullianus (d) meminit; idemque apud Psyllium Bassus dictus reperitur. Sed agit de eodem pluribus Epiphanius (e), ejusdemque dogmata fusius explicat, ostendens eundem primo de haerese Valentini sensisse cum Marco; sed postea ab eo divisum, deteriora, quae refert, coagmentasse deliria. Porro Theodoretus (f) adjungit Marcosis iis scilicet qui ex Marco, quem diximus, sic denominati sunt, Aescodritas haereticos, atque Archonticos: qui penitus abjicerent divina sacramenta, dicentes non oportere esse divina mysteria, quae sunt invisibilium signa; nec incorporalia per visibilia atque corporalia communicanda. En vides, lector, in quorum classem rejicias Novatores nostri temporis, abjicientes procul Ecclesiae sacramenta.

XXI. (c) Iren. l. 1. c. 10. (d) Terul. de praescrip. c. 50. (e) Epiph. haer. 33.

(f) Theodor. haer. fab. lib. 1. Haeretici Sacramentarii.

Dicebant iidem repositam esse redemptionem perfectam in cognitione, vocabantque redemptionem universorum cognitionem: quamobrem baptismum etiam prorsus abjiciebant. Archonticos item addidisse tradunt confictos quosdam libellos, quos appellarent Revelationes Prophetarum: alium autem nominarent Symphoniam: hos etiam ungere consuevisse mortuos oleo & aqua (ut de aliis superius dictum est) insuper & Dominum Sabaoth blasphemare, quod dicerent ipsum in seipso caelo exercere tyrannidem, ab eodemque genitum esse diabolum, ex quo per Evam Cain & Abel sint prognati; negasse hos quoque mortuorum corporum resurrectionem, Epiphanius (g) tradit, novosque prophetas finxisse Martiadem & Martianum; eosque raptos in caelum, ac post triduum descendisse. Porro hos ceteris ad alios fallendos constat fuisse auctoritate, quod solitarie agentes, renuntiationem omnium praeserferrent, eosque ad sua tempora in Palaestina coaluisse, idem auctor testatur, quos pie sancteque (ut suo loco dicitur) fuerit infecutus. Ad dit his omnibus Valentini discipulis Tertullianus (h) Theotimum: qui multum, inquit, circa imagines legis operatus est, advo. Valentini. c. 4. At licet hi omnes a Valentino descendere, longetamen ab illius assertionibus recesserunt: ob idque addit: Ita numquam jam Valentinus, & tamen Valentiniiani qui per Valentinum. Solus ad hodiernum Antiochia Axionicus memoriam Valentini integra custodia regularum ejus consolatur: alioquin tantum se huic haerese suadere permittitur, quantum lupae foeminae formam

XXXII. Alia discipulorum portentosa.

(g) Epiph. haer. 49.

(h) Tertul. advo. Valentini. c. 4.

CHRISTI 175.

SOTERIS PAP. I.

M. AUR. IMP. 13.

mam quotidie supparare solemne est. Hæc Tertullianus de Valentianis quotidie formam novam adducentibus, ac fucis etiam componentibus.

XXXIII. His Valentini discipulis enumeratis, haud placet inter eos ab aliis recenferi Prodicum, quod Tertullianus (a), adversus Praxeam agens, æque adnumeraret Valentinos & Prodicos plures deos introducentes; nam ante Valentinum vixisse Prodicum, Adamitarum hæresis fautorem, superius dictum est. Jure igitur idem Tertullianus (b), agens adversus Gnosticos Martyrium negantes, primo loco Prodicum recensuit, ac subinde Valentinum, sic dicens: Quod si jam tunc Prodicus, & Valentinus assisteret, suggerens, non in terris esse constendum apud homines, quod nec Deus humanum sanguinem sicut, &c.

Qui autem adversus Valentianos scripserint, eo ordine quo ab eis id factum est, idem Tertullianus (c) recensens, hæc ait: Nec solum nostri antecessores, sed ipsorum hæresiarcharum contemporales instructissimis voluminibus & prodiderunt & retulerunt; ut Justinus philosophus ac martyr, ac Miltiades Ecclesiarum sophista; ut Irenæus omnium doctrinarum curiosissimus explorator: ut Proculus nostræ virginis senectæ & Christianæ eloquentiæ dignitas; quos in omni opere fidei, quemadmodum in isto, optaverim assequi. Fuisse hunc Proculum Montani sectatorem, superius dictum est: qui quod adeo prædicaret martyrium, ut nec fugiendum esse persecutionis tempore, nec aliter id redimendum diceret, merito in Valentianos stylium armavit, qui negabant esse coram

hominibus confitendum, & martyrium subeundum. Irenæus autem non commentarios tantum horum legisse, sed & congressus cum illis se habuisse testatur, sic dicens (d) Iren. Cum legerim commentarios ipsorum (quem admodum ipsi dicunt) Valentini discipulorum, quibusdam autem ipsorum & congressus, & apprehendens sententiam ipsorum: manifestare tibi, dilectissime, portentosissima & altissima mysteria eorum, quæ non omnes capiunt, &c. Porro citans ipse Justinum martyrem, se commentarios ejus de hac re optime novisse demonstrat. Idemque, ut potuit, cavens ut quam fidelissime ab antiquariis idem commentarius describeretur, hanc apposuit obtestationem: Adjuro te, qui transcribis librum istum, per Dominum Jesum Christum & per gloriosum ejus adventum, quo judicaturus est vivos & mortuos, ut conferas postquam transcripseris, & emendes illum ad exemplar, unde scripsisti diligentissime: hanc quoque obtestationem similiter transferas, ut invenisti in exemplari. In his enim aliqua ex parte imitatus videtur fuisse S. Joannem, ex cujus schola provenerat; nam ejus discipuli Polycarpi auditor fuit. Ipse namque Joannes ad librum Apocalypsis (e) contestationem, sed alterius generis, nempe severiorem adjecit. Porro cum Irenæus, recensendo seriem Romanorum Pontificum a Petro, perducatur eam usque ad Eleutherum, qui Soteri successit, perspicue significat se ea adversus hæreticos ejusdem sedis tempore lucubrassè.

XXXIV. Irenæus autem non commentarios tantum horum legisse, sed & congressus cum illis se habuisse testatur, sic dicens (d) Iren. Cum legerim commentarios ipsorum (quem admodum ipsi dicunt) Valentini discipulorum, quibusdam autem ipsorum & congressus, & apprehendens sententiam ipsorum: manifestare tibi, dilectissime, portentosissima & altissima mysteria eorum, quæ non omnes capiunt, &c. Porro citans ipse Justinum martyrem, se commentarios ejus de hac re optime novisse demonstrat. Idemque, ut potuit, cavens ut quam fidelissime ab antiquariis idem commentarius describeretur, hanc apposuit obtestationem: Adjuro te, qui transcribis librum istum, per Dominum Jesum Christum & per gloriosum ejus adventum, quo judicaturus est vivos & mortuos, ut conferas postquam transcripseris, & emendes illum ad exemplar, unde scripsisti diligentissime: hanc quoque obtestationem similiter transferas, ut invenisti in exemplari. In his enim aliqua ex parte imitatus videtur fuisse S. Joannem, ex cujus schola provenerat; nam ejus discipuli Polycarpi auditor fuit. Ipse namque Joannes ad librum Apocalypsis (e) contestationem, sed alterius generis, nempe severiorem adjecit. Porro cum Irenæus, recensendo seriem Romanorum Pontificum a Petro, perducatur eam usque ad Eleutherum, qui Soteri successit, perspicue significat se ea adversus hæreticos ejusdem sedis tempore lucubrassè.

XXXIV. Irenæus autem non commentarios tantum horum legisse, sed & congressus cum illis se habuisse testatur, sic dicens (d) Iren. Cum legerim commentarios ipsorum (quem admodum ipsi dicunt) Valentini discipulorum, quibusdam autem ipsorum & congressus, & apprehendens sententiam ipsorum: manifestare tibi, dilectissime, portentosissima & altissima mysteria eorum, quæ non omnes capiunt, &c. Porro citans ipse Justinum martyrem, se commentarios ejus de hac re optime novisse demonstrat. Idemque, ut potuit, cavens ut quam fidelissime ab antiquariis idem commentarius describeretur, hanc apposuit obtestationem: Adjuro te, qui transcribis librum istum, per Dominum Jesum Christum & per gloriosum ejus adventum, quo judicaturus est vivos & mortuos, ut conferas postquam transcripseris, & emendes illum ad exemplar, unde scripsisti diligentissime: hanc quoque obtestationem similiter transferas, ut invenisti in exemplari. In his enim aliqua ex parte imitatus videtur fuisse S. Joannem, ex cujus schola provenerat; nam ejus discipuli Polycarpi auditor fuit. Ipse namque Joannes ad librum Apocalypsis (e) contestationem, sed alterius generis, nempe severiorem adjecit. Porro cum Irenæus, recensendo seriem Romanorum Pontificum a Petro, perducatur eam usque ad Eleutherum, qui Soteri successit, perspicue significat se ea adversus hæreticos ejusdem sedis tempore lucubrassè.

XXXIV. Irenæus autem non commentarios tantum horum legisse, sed & congressus cum illis se habuisse testatur, sic dicens (d) Iren. Cum legerim commentarios ipsorum (quem admodum ipsi dicunt) Valentini discipulorum, quibusdam autem ipsorum & congressus, & apprehendens sententiam ipsorum: manifestare tibi, dilectissime, portentosissima & altissima mysteria eorum, quæ non omnes capiunt, &c. Porro citans ipse Justinum martyrem, se commentarios ejus de hac re optime novisse demonstrat. Idemque, ut potuit, cavens ut quam fidelissime ab antiquariis idem commentarius describeretur, hanc apposuit obtestationem: Adjuro te, qui transcribis librum istum, per Dominum Jesum Christum & per gloriosum ejus adventum, quo judicaturus est vivos & mortuos, ut conferas postquam transcripseris, & emendes illum ad exemplar, unde scripsisti diligentissime: hanc quoque obtestationem similiter transferas, ut invenisti in exemplari. In his enim aliqua ex parte imitatus videtur fuisse S. Joannem, ex cujus schola provenerat; nam ejus discipuli Polycarpi auditor fuit. Ipse namque Joannes ad librum Apocalypsis (e) contestationem, sed alterius generis, nempe severiorem adjecit. Porro cum Irenæus, recensendo seriem Romanorum Pontificum a Petro, perducatur eam usque ad Eleutherum, qui Soteri successit, perspicue significat se ea adversus hæreticos ejusdem sedis tempore lucubrassè.

XXXIV. Irenæus autem non commentarios tantum horum legisse, sed & congressus cum illis se habuisse testatur, sic dicens (d) Iren. Cum legerim commentarios ipsorum (quem admodum ipsi dicunt) Valentini discipulorum, quibusdam autem ipsorum & congressus, & apprehendens sententiam ipsorum: manifestare tibi, dilectissime, portentosissima & altissima mysteria eorum, quæ non omnes capiunt, &c. Porro citans ipse Justinum martyrem, se commentarios ejus de hac re optime novisse demonstrat. Idemque, ut potuit, cavens ut quam fidelissime ab antiquariis idem commentarius describeretur, hanc apposuit obtestationem: Adjuro te, qui transcribis librum istum, per Dominum Jesum Christum & per gloriosum ejus adventum, quo judicaturus est vivos & mortuos, ut conferas postquam transcripseris, & emendes illum ad exemplar, unde scripsisti diligentissime: hanc quoque obtestationem similiter transferas, ut invenisti in exemplari. In his enim aliqua ex parte imitatus videtur fuisse S. Joannem, ex cujus schola provenerat; nam ejus discipuli Polycarpi auditor fuit. Ipse namque Joannes ad librum Apocalypsis (e) contestationem, sed alterius generis, nempe severiorem adjecit. Porro cum Irenæus, recensendo seriem Romanorum Pontificum a Petro, perducatur eam usque ad Eleutherum, qui Soteri successit, perspicue significat se ea adversus hæreticos ejusdem sedis tempore lucubrassè.

XXXIV. Irenæus autem non commentarios tantum horum legisse, sed & congressus cum illis se habuisse testatur, sic dicens (d) Iren. Cum legerim commentarios ipsorum (quem admodum ipsi dicunt) Valentini discipulorum, quibusdam autem ipsorum & congressus, & apprehendens sententiam ipsorum: manifestare tibi, dilectissime, portentosissima & altissima mysteria eorum, quæ non omnes capiunt, &c. Porro citans ipse Justinum martyrem, se commentarios ejus de hac re optime novisse demonstrat. Idemque, ut potuit, cavens ut quam fidelissime ab antiquariis idem commentarius describeretur, hanc apposuit obtestationem: Adjuro te, qui transcribis librum istum, per Dominum Jesum Christum & per gloriosum ejus adventum, quo judicaturus est vivos & mortuos, ut conferas postquam transcripseris, & emendes illum ad exemplar, unde scripsisti diligentissime: hanc quoque obtestationem similiter transferas, ut invenisti in exemplari. In his enim aliqua ex parte imitatus videtur fuisse S. Joannem, ex cujus schola provenerat; nam ejus discipuli Polycarpi auditor fuit. Ipse namque Joannes ad librum Apocalypsis (e) contestationem, sed alterius generis, nempe severiorem adjecit. Porro cum Irenæus, recensendo seriem Romanorum Pontificum a Petro, perducatur eam usque ad Eleutherum, qui Soteri successit, perspicue significat se ea adversus hæreticos ejusdem sedis tempore lucubrassè.

JESU CHRISTI ANNUS 175.

SOTERIS PAP. ANNUS 2.

M. AUR. IMP. ANNUS 14.

Ia Centesimo & septuagesimosexto Christi anno, Gallo & Flacco Coss. Romanus exercitus adversus Marcomannos, Quados, & alias complures barbaras nationes, jam quadriennio difficili bello in expeditione positus, in maximumque discrimen adductus, ope tandem Christianorum militum, precibus ad Deum fufis, non solum ab infectis casibus, quibus urgebatur, eripitur, sed victoria divinitus parta potitur. Hæc autem adeo admiranda, ut in omnibus perspicua ac penitus elucidata scriptorum memoria relinquamus; in prius, quod ad tempus spectat, hoc ipso anno gesta esse, ex eo evidenter apparet, quod in litteris Marci Aurelii Imperatoris ad Senatum tunc datis, inscripta habeatur ejus Tribunitia potestas vi-

cesimo octava; quarum primam cæptam esse constat (ut ex Julio Capitolino colligitur & ex nummis) post annum sequentem a secundo Marci Consulatu, anno Domini (ut a nobis ponitur) centesimo quadragesimonono. Quod & ex eo certius demonstratur, quod eo anno, quo Marcus tertium Consulatum gessit, & Imperium cæpit post Pium, in nummis & aliis inscriptionibus Tribunitia ejus potestas numeratur decima quinta: qua per singulos annos ex more aucta, hoc ipso anno decimo quarto ejus Imperii, vigesimo octava jure connumeratur; quo anno idem Imperator victis hostibus, septimum jam Imperator ab exercitu est appellatus, prout etiam in iisdem litteris hætenus habetur inscriptus.

Tan-

CHRISTI 176.

SOTERIS PAP. 2.

M. AUR. IMP. 14.

II. Ethnico- rum Hi- storico- rum affe- ctio pri- vata. Tantam Christianorum gloriam iniquo animo ferentes scriptores Ethnici, quod contigit prægrande miraculum aut magiæ tribuerunt, aut M. Aurelii Imperatoris precibus ac meritis adscripserunt. Quam autem parum exacti ac diligentis, parumque veritatis amanti iidem historici munere sint perfundi in ea historia conscribenda, ex eo primum potest plane cognosci, quod tam longi temporis bellum, in quo multa memoratu digna accidisse oportuit, silentio pene obrutum reliquerint. Erubuerunt fortasse casum illum acerbum & luctuosum referre, quo primum falsis oraculis Imperatore decepto (quod recitavimus superius ex Luciano) exercitu Romanorum ab hostibus profligato, desiderata sunt viginti millia militum. At non magis in illis oscitantia, quam privata quædam ipsorum affectio ac studium erga res patrias avitamque superstitionem, quibus verax historicus carere debet, in crimen adducenda videtur. Cum enim de rebus gestis, de quibus est sermo, scripserunt, ipsas longe aliter atque publicis litteris Imperatoris non tantum in Senatu publice recitatis, sed in-

III. star edicti in foro Traiano affixis, essent scriptæ, narrarunt; ut certo certius convincantur non nisi dolo malo in re tam perspicua ac nota omnibus esse mentiti. Sed ut rem ipsam ab exordio repetamus: cum primo contra Sarmatas ac Marcomannos bellum fuerat exorditum, complures aliæ barbarorum provinciæ adversus Romanum Imperium conspirantes, iidem postea adhaerent; usque adeo, ut perdifficile ac formidabile bellum, quod leve antea videbatur, plane reddiderint. Quinam vero fuerint hi populi, Julius Capitolinus (a) his verbis describit: Gentes (a) Jul. omnes ab Illyrici limite usque ad Galliam Casit. in- conspiraverant, ut Marcomanni, Narsi, Hermunduri, & Quadi, Sœvi, Sarmatæ, Latringes, & Buri: hi alique cum Venetovalis, Soffibes, Sicobotes, Rhoxolani, Bastarnæ, Alani, Peucini, Costoboci. Hæc ipse; qui tam insignem historiam, in qua tantam victoriam, quam Imperator & Romanus exercitus est consecutus, his paucis descripsit, sic dicens, cum obiter eam tractat, & ejusdem Imperatoris virtutes enumerat: Æquitatem etiam circa captivos hostes custodivit; infinitos ex gentilibus in-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5667.

SÆC. II. Anno Urbis 927. Olymp. 238. an. 2. A. C. 174.

JESU CHRISTI 174. secund. Baronium 176.

ELEUTHERI PAP. 5.

M. AURELI IMP. 14.

I. Ad num. I. Coss. Gallus & Flaccus. II. Ad num. II. & seqq. Hermannus Witsius anno CI7CLXXXIII. Amstelodami publicavit Diatribem de Legione fulminatrice Christianorum sub Imperatore M. Aurelio Antonino, in qua ad fidem huic historiæ conciliandam multa profert, & ad argumenta, quæ in contrarium afferuntur, respondere conatur. Nos cum Valefio in Notis ad lib. 5. Eusebii cap. 5. facile credimus Apollinari, Eusebio & Tertulliano, qui pluviam a militibus Christianis impetratam testantur. Sed non dubitamus, quin multa falsa veris admixta fuerint. Et primo quidem Epistola illa, quæ ad calcem posterioris Apologetici apud Justinum le-

gitur, tantum abest, ut ab ipso Imperatore Græce dictata, aut ex Latino ipsius in Græcum sermonem translata fuerit; ut infra seculum Justiniani Imperatoris, ab imperitissimo rerum Romanarum Græculo confictam fuisse manifeste appareat, ut ex Scaligero, Salmasio, & Huertio observat Witsius. Edictum quoque tale in favorem Christianorum, illa occasione anno XIV. Marci, quo bellum Quadicum contigit, sanctum fuisse, in animum suum facile non inducet, qui norit, mox post Germanicam sitim tam mirabiliter depulsam, anno nimirum Marci XVII. innumeram Christianorum multitudinem diris subiectam fuisse quæstionibus, & Christianos passim ingenti persecutione acerbè esse exagritos. Non dico tamen, nullum datum fuisse edictum: Tertullianus enim non ausus fuisset id falso prætere pæcis post annis tam in suo Apologetico, quam in libro ad Scapulam, Asiæ Proconsulem. Itaque dici forsitan potest cum Witsio, edictum quidem emissum, sed ex eo Christianos nullum fructum percipisse, propter Proconsulem ac concitatæ plebis crudelitatem, qui aliis quæstis, non tam causis, quam coloribus, in innoxios ac bene merentes sæviebant; cum non desint exempla, ubi nequicquam

NOTÆ [1] Coss. Gallus & Flaccus. Prænomena adhuc quærantur. Apud quosdam Fastorum nostri temporis concinnatores, hos consules nominari video, hoc pacto, ut sint: Appius Annus, Trebonianus Gallus, & Fulvius Flaccus; quibus auctoribus, ignoro. Gruterus pag. CVIII. 5.

FLACCO. ET. GALLO. COS.

Nam ad Gallum hujus anni consulem referri debeant duo versus in lapide Romæ, nunc apud Marchionem Alexandrum Gregorium Capponium, an ad alios Gallus deinceps in Fastis designatis, hæc rere me fateor. Hic tamen eos appono; alii, cui malint Gallo consuli, eosdem accommodabunt. Ita vero habent.

FECERAT EUFRANOR BACCHUM QUEM GALLUS HONORAT FASTORUM CONSUL CARMINE TURE SACRIS

Fasti vulgati: Gallo & Flacco.

in Romano solo collocavit: fulmen de celo precibus suis contra hostium machinamentum intorsit, suis pluvia impetrata, cum siti laborarent; voluit Marcomanniam provinciam, voluit etiam Sarmatiam facere; & fecisset, nisi Avidius Cassius rebellasset in Oriente. Hucusque Capitoli-

IV. Sed ex Dione (a), audiamus rem gestam paulo accuratius explicatam, utinam sic etiam in omnibus verius, qui ait: Igitur Marcus multis magnisque proeliis in Germania factis, aditisque periculis, Marcomannos & Jazygas subegit: post hoc bellum acre, proeliumque magnum, cum iis qui Quadi appellantur, fuit; quo ex bello victoria prater spem, vel potius Dei beneficio, consecuta est: propterea quod Romani cum essent in proelio, atque in maximum periculum venissent, mirabiliter sane ac divinitus conservati sunt. Cum enim interclusi a Quadis in locis opportunis conferti pugnarent fortiter, atque interim barbari differrent proelium, sperantes eos calore & siti perituros; quos circum occupatis locis omnibus sic concluderant (erant enim multo plures) ut aquam habere nullo pacto possent; atque Romani in tantis difficultatibus incurrisset, ut morbo, vulneribus, ardore Solis, ac siti vexarentur; nec ob eas res pugnare possent, aut alio secedere, sed in acie stantes, atque in locis constitutis arderent: nubes

PAGIUS quam prohibentibus Imperatorum rescriptis in Christianos servitum fuerit. Quoad Legionem fulminatricem, ea ab hoc miraculo cognominata non est, cum diu ante M. Aurelij tempora ita appellata fuerit, ut jam Viris doctis observatum. Denique extat Nummus argenteus in Gaza Regia inscriptus, M. ANTONINUS AUG. TR. P. XXVIII. Visitur caput Antonini laureatum. In postica, RELIG. AUG. IMP. VI. COS. III. id est, Religio Augusti. Cernitur Mercurius stans, qui dextra pateram, & sinistra caduceum tenet. Tribunitiam Pot. XXVIII. currenti anno M. Aurelius iniit. Quare cum Xiphilinus scribat, dicere Dionem, Marcum hanc pluviam Mercurio, cujus cultus studiosus erat, attribuisse, is Nummus Dionis fidei testis, ut ab Andrea Moxellio, Viro clarissimo, me audivisse memini.

- IMP. CAES. L. SEPTIMIO. SEVERO. PIO. PERTI. AUG. PART. ADIABEN. ARABICO. P. M. TRIB. POT. XVII. IMP. XII. COS. III. P. P. PROCOS. V. IMP. CAES. DI VI. ANTONINI PII. GERMANICI. SARMATICI F. DIVI COMMODI FRATRI. DIVI ANTONINI NEPOTI. DIVI ADRIANI PRONEPOTI. DIVI TRAIANI P. RTHICI ABN. DIVI NERVAE. ADN. INDULGENTISSIMO. AC CLEMENTISSIMO PRINCIPI. NOSTRO RESP. PANORMITAN. P SATYRI DONATI ET M. MARCI RUFFINI D. D.

de repente ita coacta sunt, ut maximus imber aquae ceciderit, non sine Dei beneficio. Fama est Arnuphin magum Aegyptium, qui una cum Marco erat, Mercurium illum, qui est in aere, aliosque demones quibusdam magicis artibus invocavisse, ac per eos pluviam extorsisse. Haec de Mercurio per magum advocato Dio tradit, quod ejusmodi Deus princeps magiae esset ac doctor: de quo Prudentius cum agit, haec ait (b):

Necnon Thessalicae doctissimus ille magica.

Quamobrem artis magicae professores Mercurii fuerunt studiosissimi, ut inter alios Julianus Apostata.

Sed profequitur Dio caeptam narrationem his verbis: Cum autem primum pluvia cadere coepit: Romani in caelum suspicientes, eam in ora recipiebant: deinde scutis galeisque subjectis, inde largiter absorbuerunt, equis quoque aqua refectis. Cumque barbari in ipsos impetum facerent bibentes, simul pugnabant, & complures faucii sanguinem infusum in galeas simul cum aqua absorbuerunt. Cum autem urgentibus hostibus, gravia damna, propterea quod magna ex parte in bibendo erant occupati, acciperent, vehementer grandio, compluraque fulmina in hostes occiderunt. Ita-que licebat videre in eodem loco aquam ignemque simul de caelo cadere: atque ob eam

Denique Themistius in Orat. 15. de Regia Virtute ad Theodosium Imperatorem, de illa pluvia haec habet: Cum Antonini Romanorum Imperatoris, cui ab eadem illa pietate cognomen inditum fuit, siti laboraret exercitus, manus ille ad caelum erexit. Hac ego manu, inquit, supplex te placare volui, & oravi vite largitorem, quia nulli eam eripui; eaque prece divinum sibi placasse numen, ac statim serenitate facta, magna imbrium copia ad militarem sedandam sitim erupit. Cujus rei descriptam in imagine picturam videre memini: in qua media phalange pictus erat Imperator; milites vero galeis imbrem excipientes, divinitus concessa liquore sitim explebant. Porro Marcum Antonini Pii nomine intelligendum, praeter ea quae supra attulimus, egregie ostendit Inscriptio Reinesiana pag. 311. quae Panormi visitur.

(b) Prudent. adv. Symmach. l. i.

V.

Barbarorum misceranda strages.

eam causam valere alii, & bibere, exuri alii, ac prorsus interire videbantur: non enim ignis Romanos attingebat: quod si forte cum eis interdum misceretur, extinguatur subito: neque imber juvabat barbaros, sed non secus ac oleum inflammabat; ita ut aquam requirerent pluvia. perfusi, infingerentque sibi vulnera, quo sanguine ignem restinguerent: pars autem confugiebat ad Romanos, quasi illis tantummodo aqua salutaris esset: sed eorum Marcus miserus est: eoque facto a militibus septimum Imperator appellatus est: quod est admittere non consuevit priusquam esset decretum a Senatu: tamen non repudiavit, quasi id divinitus acciperet: de quo etiam factum ad Senatum scripsit. Hucusque de his Dio.

VI. Sed quid ad Dionem addiderit Xiphilinus, apponamus: Haec, inquit, quidem de mago Aegyptio a Dione dicuntur, sed is mihi mentiri videtur (volens, an invitatus, nescio, volentem magis arbitror) cum non ignoret legionem militum quae Καρπυοβόδος appellatur proprio nomine (ejus enim mentionem facit in catalogo caeterorum militum) nulla alia causa (neque enim alia circumfertur) quam ex ea qua in bello accidit, id nomen accepisse: qua causa etiam tum Romanis saluti, barbaris exitio fuit. Non enim Arnuphis magus erat, cum namquam memoria proditum sit, Marcum magorum societate aut praestigis fuisse delectatum. Quod igitur in hac re dico, tale est: Cum Marcus legionem unam haberet ex militibus Melitenis (hi omnes Christum colunt) ad eum Praefectus praetorianorum venit, nescientem quid in illo proelio consilii caperet, timentemque toti exercitui: eique fertur dixisse, Nihil esse, quod ii, qui Christiani nominantur, precibus impetrare non possint; esseque legionem unam in exercitu hominum hujus generis. Qua re cognita, Marcum ab eo perituisse, ut Deo suo supplicarent. Quod cum fecissent, Deum exaudivisse subito, percussisseque hostes fulmine, ac Romanos pluvia recreasse. His rebus Marcum vehementer obstupescit, edicto Christianos honore affectisse, ipsamque legionem Καρπυοβόδος Fulminatricem appellasse. Atque de iis rebus epistola Marci extare dicitur. Graeci autem sciunt eam legionem Fulminatricem appellari, ejusque rei testes sunt: causam vero cur ita appellata sit, non dicunt. Hucusque Xiphilinus apud Dionem.

VII. Quod vero Dio tribuit Arnuphi mago, alii tribuerunt cuidam Juliano itidem mago, qui vixit his ipsis temporibus Marci, cujus Suidas (a) meminit. Rursus autem quod ad Dionem pertinet; puto eundem, quod sicut quae hic de mago scripsit, apertissimi mendacii redarguitur; ita ejusdem quoque criminis vehementer suspectus redditur, dum rem huic persimilem

Legio Fulminatrix unde dicta.

(a) Suid. in verbo Julian. 2.

gestant in Africa, Coss, Germanico & Saturnino, primo anno Claudii Imperatoris, Christi vero quadragesimo tertio, narrat his verbis (b): Gneus Sidius Geta post Suetonium Paulinum expeditione facta, recta adversus Salabum ducem eorum contendit, eumque semel atque iterum vidit. Qui cum relictis quibusdam ad limites, qui insequentes arcerent, ad arenosa confugeret; ausus est Sidius insectari eum: ac parte exercitus posita in subsidiis, processit, aqua secum quantum potuit portata. Verum ea absumpta, cum nulla alia suppetere, in summa haestit difficultate, barbaris durantibus, eo quod sitim durissime tolerare assuevissent, ac peritiam locorum aquam invenirent. Romanis vero neque progredi, neque regredi integrum erat. Cum quidam indigenarum confederatorum Sidius auctor fuit, ut incantationibus & magica arte uteretur; affirmans sepius se eo modo aquam elicuisse. Cum paruisset, confectam aqua vis caelitus fluxit, ut & sitim exercitus restingeret, & hostes perterrefaceret, divinum auxilium Romanis adesse opinantes: itaque ultro pacis condiciones acceperunt. Haec ipse.

Sed mea sententia, quod (ut alias superius dictum est) a Gentilibus Christiani, magi consueverint appellari, Christiani hominis fidei potius, quam magiae id adhibendum putarem. Si enim tantam vim Romani in magis hominibus esse sentirent, ut, cum vellent, e caelo pluviam impetrarent, & in hostes fulmina intorquerent: cur, quaeo, non omnibus proeliis magos, qui talia praestarent, semper adhiberunt; ut eadem magica arte, fulmine disjectis hostibus, certum semper triumphum referrent ex hostibus? Sed miracula haec fuerunt, justorum piorumque precibus divinitus impetrata: ut jure gloriatur Tertulianus (c) sic dicens: Quando non geniculatioibus & jejunationibus nostris etiam siccitates sunt depulsa?

Rursum vero quod ad scriptores Gentiles pertinet, Claudianus (d) & ipse Gentilis, quae apud suos historicos legitur, his carminibus cecinit:

Non tantis patriae studiis ad templa vocatus Clemens Marce redis: cum gentibus undique cinctam Exiit Hesperiam paribus Fortuna periculis. Laus ibi nulla ducum: nam flammeus imber in hostem Decidit: hunc dorso trepidum flammante ferebat Ambustus sonipes: hic tabescente solutus Subfedit galea: liquefactaque fulgure cuspis Canduit, & subitis fluxere vaporibus enses.

(b) Dio Histov. Rom. l. 60.

Aqua ex insperato Romanis data.

VIII. Magiae tributa Christianorum.

(c) Tertul. ad Scapul. c. 4.

IX. Eadem barbarica clades a Claudiano descripta. (d) Claudian. in sexto Honorii Consulatu. l. 1.

Tunc contenta polo, mortalis nescia- teli, Pugna fuit. Chaldaea mago seu carmina * ritu Armare deos: seu (quod reor) omne Tonantis Obsequium Marci mores potuere mereri.

X. Quid de his Christiani scriptores. At cum Gentiles & Christiani scriptores de re gesta aequae consentiant, discrepent tamen ab invicem, cum illi aut magis, aut precibus ac laudatis moribus M. Aurelii tribuerunt: quorumnam fides praestet, iudicium omnino recte sentientium, qui nec affectione moveantur, libenter appellarem, si in re dubia & non omnino certa, Marcique Imp. litteris publicis declarata, quaestio versaretur. Sed antequam eandem videremus; qui his temporibus proximi vixere scriptores Ecclesiastici, quid de ea re scripserint, audiamus. Id quidem factum fuisse Christianorum precibus aperte testati sunt, cum agerent scriptis suis adversus Gentes, qui his ipsis temporibus magna laude in Ecclesia claruere, Latini, itemque Graeci, auctores, Tertullianus nimirum, & Apollinaris Episcopus, Hierapolitanus in Phrygia.

XI. Historiae veritas a Tertulliano certa reddita. Et ut de Tertulliani testimonio in praesentiarum agamus; id quidem ipse non temere, sed iterum professus est, nec clam in angulo, ut inter domesticos parietes ejusmodi a se scripta continerentur, sed quorum alia ad Romanos Antistites, alia ad Scapulam Asiae Proconsulem legenda darentur, ipso exordio persecutionis Severi abhinc paucos post annos: nec id quidem levi quadam opinione permotus, aut rumore vulgi, sed attestacione facta ex litteris Imperatoris; eis nimirum, quas tunc M. Aurelius (ut tradit Dio) ad Senatum ex more misit. Potest ne quis suspicari, in re tam memorabili, cujus adhuc testes viverent, atque coram redarguere possent, immo & coram illis qui Christianos alioqui levi ex causa deridere ac jurgis insectari solerent, Tertullianum mentiri potuisse? cum praesertim gravissimam ageret causam, nempe fidei Christianae defensionem, & Christianorum vitam innoxiam commonstraret, ac ab omni prorsus crimine alienam, cum a causa penitus se cadere intelligeret, si vel levioris mendacii ab illis argui potuisset: cum alioqui in maximum fraudis crimen incurrisset, si, quae parva esset meritis Imperatoris victoria, ipse Christianis procaciter tribuisset.

XII. (a) Terzulli. Apol. c. 50. Rei gestae summa a Tertulliano perstricta. Sed jam ipsum haec libere loquentem. (a), & ipsos Antistites Romae agentes scriptis graviter compellantem audiamus: Ceterum (inquit) de tot exinde Principibus usque ad hodiernum, divinum humanumque sapientibus, edite aliquem de bellatorem Christianorum. At nos e contrario edimus protectorem: si litterae Mar-

ci Aurelii gravissimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam sitim, Christianorum forte militum precationibus impetrato imbri, discussam contestatur. Qui sicut palam ab ejusmodi hominibus poenam dimovit, ita alio modo palam dispersit, adjecta etiam accusatoribus damnatione, & quidem retriore. Haec Tertullianus in Apologetico (ut dictum est) ad Romanos Antistites. Idemque ad Scapulam (b) Proconsulem agentem in Africa eodem persecutionis tempore eadem habet his verbis: Marcus quoque Aurelius in Germanica expeditione, Christianorum militum orationibus ad Deum factis, imbres in siti sua impetravit.

XIII. (c) Euseb. Apollinaris de eadem re agens, Apollinarem Tertullianumque adhibens testes, haec ait: Antonini fratrem Marcum Aurelium Caesarem, fama est, contra Germanos & Sarmatas aciem instruentem, cum exercitus illius ingenti siti opprimeretur, omnino non habuisse quid ageret. Unde milites in ea legione, quae Melitina appellabatur (quae sane ab illo tempore ad hanc nostram aetatem magnopere propter fidem commendata est) in ipsa acie contra hostes instructa, genibus humi positis (ut nobis, cum oramus, in more est) se ad preces Deo adhibendas totos convertisse dicuntur. Ac dum hostes hujusmodi spectaculum magnopere mirabantur, aliud quoddam multo admirabilius statim consecutum fertur: fulmen enim hostes in fugam vertisse, eoque interemisit; & imbrem in exercitum eorum, qui divini numinis opem imploraverunt, de caelo affatim rueniem eum universum refecisse recreasseque, qui parum aberat, quin praesi intolerabili jam extingueretur. Eadem historia apud Gentiles scriptores, qui longe a nostra religione dissentiunt, quique laborem coeperunt, ea quae illis temporibus agebantur, litteris prosequendi, recensetur. Commemoratur etiam a nostris: sed a Gentilibus scriptoribus utpote a fide alienis, quamquam miraculum illud ponitur, tamen quod nostrorum hominum precibus evenerit, ex eorum scriptis minime certe constat: at a nostris, utpote veritatis fautoribus, simplici quadam oratione & minime fucata, res vere, ut edita fuit, explicatur. Ex quorum numero est Apollinaris: qui affirmat legionem, cujus precibus miraculum egebatur, Latino sermone Fulmineam usque ab illo tempore appellatam, illudque nomen, rei eventum scite exprimens, ab Aurelio Caesare ei tributum. Haec Eusebius, qui mox testimonium subdit Tertulliani a nobis superius recitatum.

XIV. Idemque auctor in Chronico eandem rem his verbis testatam reliquit: Imperator Antoninus, multis adversum se nascentibus bellis, saepe ipse intererat, saepe dur-

(b) Tertul. ad Scapul. c. 4.

XIII. (c) Euseb. Apollinaris de eadem re agens, Apollinarem Tertullianumque adhibens testes, haec ait: Antonini fratrem Marcum Aurelium Caesarem, fama est, contra Germanos & Sarmatas aciem instruentem, cum exercitus illius ingenti siti opprimeretur, omnino non habuisse quid ageret. Unde milites in ea legione, quae Melitina appellabatur (quae sane ab illo tempore ad hanc nostram aetatem magnopere propter fidem commendata est) in ipsa acie contra hostes instructa, genibus humi positis (ut nobis, cum oramus, in more est) se ad preces Deo adhibendas totos convertisse dicuntur. Ac dum hostes hujusmodi spectaculum magnopere mirabantur, aliud quoddam multo admirabilius statim consecutum fertur: fulmen enim hostes in fugam vertisse, eoque interemisit; & imbrem in exercitum eorum, qui divini numinis opem imploraverunt, de caelo affatim rueniem eum universum refecisse recreasseque, qui parum aberat, quin praesi intolerabili jam extingueretur. Eadem historia apud Gentiles scriptores, qui longe a nostra religione dissentiunt, quique laborem coeperunt, ea quae illis temporibus agebantur, litteris prosequendi, recensetur. Commemoratur etiam a nostris: sed a Gentilibus scriptoribus utpote a fide alienis, quamquam miraculum illud ponitur, tamen quod nostrorum hominum precibus evenerit, ex eorum scriptis minime certe constat: at a nostris, utpote veritatis fautoribus, simplici quadam oratione & minime fucata, res vere, ut edita fuit, explicatur. Ex quorum numero est Apollinaris: qui affirmat legionem, cujus precibus miraculum egebatur, Latino sermone Fulmineam usque ab illo tempore appellatam, illudque nomen, rei eventum scite exprimens, ab Aurelio Caesare ei tributum. Haec Eusebius, qui mox testimonium subdit Tertulliani a nobis superius recitatum.

XIV.

ces nobilissimos destinabat: in quibus semel perniter exercitui, qui cum eo in Quadorum regione pugnavat, siti oppresso, pluvia divinitus missa est: cum e contrario Germanos & Sarmatas fulmina persequerentur, & plurimos eorum interficerent. Extant litterae Marci Aurelii gravissimi Imperatoris, quibus illam Germanicam sitim, Christianorum forte militum precationibus impetrato imbri, discussam contestatur. Hucusque ille. His addimus nobile testimonium S. Gregorii Nysseni (a), qui celebrans laudes sanctorum Quadraginta militum martyrum, qui Sebastae in Armenia passi sunt, ab hisce militibus Christianis, qui tam insigne miraculum, ediderunt, encomium auspiciatus est; ea nimirum occasione quod gentiles ferme essent, nempe Armeni omnes: nam quod ait Eusebius Melitinem eam legionem fuisse antea dictam, id accidit quod Melitenenses essent populi in Armenia, unde illi nomen deducum esse videtur. Gregorius igitur rem gestam his verbis descripsit:

(a) Gregor. Nyss. orat. 2. in Quadraginta mart. Testificatio Gregorii Nysseni.

XV. Rei gestae series.

XV. Erat vetus quadam circa vicinam urbem militum manus, praesidium rotius gentis adversus impetus barbarorum. Illis, ex quadam ante oblata divinitus apparitione, majore studio fides erat, quam res ac disciplina militaris. Ac forsitan non in tempestivum fuerit, unum quoddam fidei virorum illorum facinus egregium obiter commemorare. Bello enim eis adversus barbaros aliquando conflato, cum omnibus locis opportunis ab exercitu hostium praecoccupatis, aquae quoque in eorum potestate essent, ad extremum periculum redacti, sive imperitia nostrorum ducum, sive meliore ac divino magis consilio atque dispositione; ut vel per hoc maxime appareret, quid interesset inter Christianos, atque externos & a fide alienos; cum nulla ratione rebus praesentibus mederi possent, magna trepidatio ac desperatio esset, cum nullus fons in eo loco, aut aliunde provenientis aquae facultas eis appareret; periculumque esset, ne siti expugnati, ab adversariis subigerentur: tunc praecari illi atque egregii, omisso armorum praesidio, invictum, cuius resisti non posset, auxilium in rebus asperis animadverterunt. Relictis enim in castris qui nondum fidem receperant, ac per se separati, imitantur id quod tempore Eliae Prophetae factum est miraculum; communi atque conjuncta voce precibus petentes, ut ex rebus desperatis, in quas incidissent, eriperentur. Atque illi quidem precabantur: preces vero exemplo in opus convertebantur.

XVI. Precibus impetrata aqua & fulmina.

XVI. Cum enim adhuc ipsi in oratione perseverarent, flatu violento nubes aliunde coarctata sublimis in aere castris hostium imminabat: deinde fragoribus ingentibus superintonsans, & fulgurum in subjectos incensans. Ann. Eccl. Tom. II.

dia immittens, aquam fluminibus vehementiorem praecipitabat: adeo ut adversariis quidem cum continentia fulmina, tum continuationis imbrium vis extremi exitii causa existeret; his vero qui precum aciem opposuerant, ad utraque sufficeret, tam ad vincendos hostes, quam ad sitis levamen; quippe defluentibus torrentibus abunde potum ipsius suppeditantibus. His igitur adjunctus est hoster coetus eorum, qui de exercitu narrationibus illis etiam ipsi circa fidem confirmati, & eisdem studiis & exercitiis inutriti, in tantam animi indolem ac magnitudinem evecti sunt, ut excellentia virtutum adversus sese invidiam excitarent.

XVII. Gregorius haec pro concione narrans, plane innuit, eos, quos celebrat, licet diversis temporibus ab istis claruerint, tamen his fidei imitatione fuisse conjunctos, qui & genere & patria aequae gentiles essent, & fortasse ejusdem milites legionis. Nam apud Romanos vetus illa erat consuetudo eandem perseverare nomine legiones, easque, nisi penitus perissent, loco mortuorum novis semper militibus suffici solitas. Nam & clarissimus ille martyr Polyeuctus, qui temporibus Decii Melitinae in Armenia civitate passus est, etsi non ex horum numero, ejusdem tamen Fulminatrici legionis miles fuit: in cujus martyrii Actis (b), & quidem germanis, ejusdem rei gestae narratio quodammodo retextitur, his scilicet verbis: Quid enim faceret, qui talis erat, & gennarus illinc ducebat, & ejusdem fuerat soliditatis? nobilium, inquam, & illustrium ex fide in Christum, qui sequebantur quidem Marcum Imperatorem bellum gerentem adversus barbaros. Aqua namque penuria laborabat Romanorum exercitus, tristisque erat Imperator, cum hostes quidem valde invalescerent, sitis autem inter caetera nostros vexaret. Alii autem Christi fortes milites, qui eandem implebant legionem quam hic venerandus martyr, cum se separassent, & procul ab exercitu removissent, manus quidem suas ad Deum tollunt, quam hic honorabatur, fidem accerrime proferentes. Rogant autem Dei miserationes, ut eos benignis oculis aspicerent, & hanc solverent necessitatem, quae opprimebat multitudinem. Cum illi sic orassent, suis non sunt fraudati precibus. Nondum autem precationibus finem impulerant; & densa nubes caelum subiens, aeternam quidem implevit tonitru, fulgura autem elisa micabant, & multa erupit pluvia: adeo ut, dum sic ferrentur fulmina & imbres, recreati quidem sint Christiani, plurimi autem barbari interierint: & ex eo sit legio nuncupata Κεραυοβόρος, id est, fulminum jaculatrix: Hucusque ibi.

XVII. Alia testimonia de re gesta.

(b) Apud Metaph. die 9. Januarii.

XVII. Quod autem ad nomen legionis spectat: Cum omnes ferme consentiant eam ex ad-

XVIII. mi-

CHRISTI
176.SOTERIS PAP.
2.M. AUR. IMP.
14.Legio
duodeci-
ma Ful-
minatrix.
(a) Dio
hist. Rom.
l. 35.

miranda illa fulminum immissione dictam esse Fulminatricem, sive Fulmineam; non sic quidem id accipiendum est, ut tunc primum eo insigni nomine legio Romana nobilitata fuerit: nam Dione (a) auctore constat, jam Augusti tempore Duode-

cimam nominatam legionem, dictam esse Fulminatricem. Insuper extant alia antiqua monumenta id ipsum testantia, & in primis columna Capitolina, in qua legiones descriptæ habentur in hæc verba:

NOMINA LEG. (b)

II. AUG	II. ADIUT	III. SCYT
VI. VICT	III. FLAV	XVI. FLAV
XX. VICTR	VII. CLAUD	VI. FERR
VIII. AUG	I. ITALIC	X. FRETE
XXII. PRIM	V. MACED	III. CYREN
I. MINER	XI. CLAUD	II. TRAI
XXX. ULP	XIII. GEM	III. AUG
I. ADIUT	XII. FULM	VII. GEM
XIII. GEM	III. GALLIC	III. ITALIC
I. PARTH	II. PARTH	III. PARTH

Sed huic aliam subiicimus inscriptionem, qua pariter demonstratur, Duo-

decimam legionem dictam esse Fulminatricem (c)

C. VETTIO. C. F.
COL. NIGRO
DOMO ANTIOCHIA
SYRIA VETERANO
LEG. XII. FULMINAT
MILIT. ANN. XXVI.
VIXIT ANN. LVII
EX TESTAMENTO

XIX. Rursus vero ad omnem dubitationem tollendam de Fulminatricis legionis nomine, ante hæc Marci tempora extitisse, a-

liam subiicimus inscriptionem, quæ de Traiani temporibus fidem facit: est huiusmodi (d):

Q. PETRONIUS. C. F. PUB.
MODESTUS P. P. BIS
LEG. XII. FULM. ET. LEG. I. ADIUT
VICTR. TRIB. MIL. COTT. V. PR. PR.
DIVI. NERVAE. ET. IMP. CAES.
NERVAE. TRAIANI. AUG. GERM.
PROVINC. HISPANIAE. CITER. ASTURIAE
ET. GALECIARUM. FLAMEN. DIVI
CLAUDI. DEDIT. IDEMQUE. DEDICAVIT

XX. Ex iis igitur cum satis perspicuum sit, Fulminatricem legionem longe ante hæc tempora extitisse, eandemque Duodecimam nuncupatam proculdubio ab hac diversa illa fuit, quæ ob tam insigne miraculum meruit adeo nobilem gloriæ titulum. Verum cum ex eisdem Marci Imperatoris litteris constet, eo tempore non nisi quatuor legiones apud se habuisse, aliis alio amandatis, quarum & recenset nomina, nempe Primam, Gemellam, Decimam, atque Fretensem; oportuit ex iis unam nomen illud esse consecutam; & quemadmodum olim Duodecimæ, sic modo uni ex iis idem nomen accessisse. Sed quod Dio (e), qui temporibus Severi Imperatoris scripsit historiam, cum recenset omnes Romani Imperii legiones, non nisi unius Fulminatricis dictæ duodecimæ,

(e) Dio
hist. Rom.
l. 55.

habuerit mentionem: meminisse oportuit, eundem Dionem ibidem testari, ab Imperatoribus exhaustas bello militibus legiones simul aliis admisceri, duasque in unam redigi solitas. Unde potuit accidisse, ut ex duabus Fulminatricibus legionibus Severi tempore una confecta fuerit. At cum Marcus Aurelius Imperator suis ad Senatum litteris rei gesta breviter retexens historiam, non dicat legionem integram fuisse militum Christianorum, sed tantum in eo exercitu repertam esse magnam Christianorum militum multitudinem, quorum precibus tunc inflexum fuerit caeleste numen, ut fulmina jacularetur in hostes: par est credere, ipsum eisdem ob tam egregium atque mirandum factum, Fulminantium nomine nobilitasse, ac eisdem simul eisdem nominis legioni pariter

(b) Ex columna
marmorea
rotunda,
qua Roma
extat in
Capitolio,
quam
Lipius edidit
formis
Plant. fol.
86. inscrip.
1.

(c) Extat
Roma in
Aventino
in Ecclesia
S. Alexii;
edidit
Lipius pag.
90. in-
script. 15.

(d) Extat
Tergesta
in vico Ri-
burgi; edi-
dit idem
Lipius fol.
794. in-
script. 9.

CHRISTI
176.SOTERIS PAP.
2.M. AUR. IMP.
14.

(a) Euseb.
l. 5. c. 5.

riter aggregasse, sicque immortale gloriæ nomen eisdem in posteros propagasse. Porro haud ab iis Eusebius (a) discrepat, cum eandem legionem Melitinam appellat: nam eisdem milites eisdem civitatis cives fuisse testatur: quam quidem legionem Duodecimam Fulminatricem in Cappadocia solitam agere, Dio affirmat. At de his hæc verba.

XXI. Sed præstat jam ipsas Marci Aurelii litteras, ad Senatum tunc scriptas, hic recitare. Descriptæ quidem illæ reperiuntur ad calcem Iustini Apologiæ ad Antoninum

IMP. CÆSAR. M. AURELIUS. ANTONINUS. PARTHICUS GERMANICUS. SARMATICUS. PONTIFEX. MAXIMUS. TRIBUNITIÆ POTESTATIS. XXVIII. IMP. VII. COS. III. PATER. PATRIÆ. PROCOS. S. P. Q. R. S. D.

XXII.

Certiores vos feci de consilii propositoque mei magnitudine, & qua in Germania mihi in discrimine atque obsidione, alia ex aliis acciderunt, cum in ejus medio, labore atque aestu confectus fuisset. Sane Carnuti essem, speculatores nobis indicarunt septuagintaquatuor hostium dracones prope nos novem millibus adesse: idemque Pompeianus, quem bello ducentum præfecimus, quod nos quoque videbamus, renunciavit. Cumque in nostrorum militum exercitu haberemus tantum legiones Primam, Decimam, & Gemellam, & Fretensem, hostium vero nonnongentorum & septuaginta septem millia; meaque ipsius copias cum ingenti barbarorum atque hostium exercitu comparassem, deos patrios votis susceptis rogavi. Sed cum ab eis neglexerem: copiarum mearum paucitatem contemplantus, eos qui apud nos Christiani dicuntur, accessivi ac rogavi; invenique magnam eorum multitudinem: illosque minus compuli, quod minime decuerat, propterea quod postea illorum vim ac potestatem cognovi. Itaque non ad telorum præparationem, non ad armorum, neque ad tubarum usum se contulerunt: hoc enim illis facere Dei causa & nomine, quem in conscientia gestant, gratum non est. Equum igitur est, ut, quos impios esse & a Deo alienos opinabamur, eos existimemus Deo munitos esse. Cum enim se hu mi projecissent, non solum precati sunt pro me, sed etiam pro toto hoc exercitu, ut famis, ac sitis, qua urgebamur, remedium aliquod afferretur: quinque enim diebus aquam non sumpsimus, quod ea non superpetere. Eramus enim in media Germania quontibus undique conclusi. Simul autem atque sese hu mi abjecerunt, ac Deum illum precati sunt, quem ego ignorabam; statim e celo pluvia delapsa est in nos quidem frigidissima, in Romanorum vero hostes grandis, ignis specie ac similitudine, & fulmina: eorumque orationibus ac precibus statim præsto Deus fuit, qui neque vincit

(e) Confite-
sum.

Pium, eodemque loco una cum ipsius Iustini operibus typis excusæ. Sed sicut paulum diversa earundem reperiuntur veteriora exemplaria, prout a diversis auctoribus in Græcum sermonem primo, ac deinde in Latinum translata: ita licet eadem ferme sit in sententiis, in verbis tamen aliqua videtur inesse varietas lectionis; quæ etsi momenti nullius plane esse videatur, tamen eam ponemus in margine. Est igitur huiusmodi ex codice Vaticano (b) ejus editio.

(b) Descri-
psit etiam
Pavlin.
lib. 2. Fast.

neque expugnari potest. Quamobrem illinc exorsus, concedamus talibus, ut sint Christiani, ne qua arma ejus generis contra nos petant & impetrent. Censeo autem, neminem, quod Christianus sit, esse in crimen & in iudicium vocandum. Quod si quis inventus fuerit crimini dare cuiquam, quod Christianus sit: ei quidem qui in crimen vocatur, manifestum fieri volo, si nihil aliud obiectum est, quam quod Christianus tantum, dimitti: eum autem qui Christianum accusavit, vitium exuri: illum vero qui Christianum se esse professus fuerit, periculo omni, quod ob eam rem ei intenderetur, liberatum. Is cui provincia commissa est, nequaquam ad poenitentiam adigat, aut libertatem ei adimat: Hæc autem S. C. etiam sanciri volo, atque hoc meum editum in foro D. Traiani proponi, ut legi possit: Curæ autem erit Vetrasio Pollioni Præfecto urbi, ut ad omnes provincias hæc constitutio mittatur: neque quisquam, qui eam exscribere, vel ipsa uti voluerit, prohibeatur. Valete. Meminit (ut diximus) harum litterarum Tertullianus (c), quarum exemplaria suo tempore complura extitisse tradit Orosius (d). Porro Pompeianus, cujus in litteris Marci mentio habetur, gener (ut dictum est) Marci fuit, cui Lucillam viduam nuptui tradidit.

Viguisse idem Marci Imp. edictum Romæ etiam temporibus Commodi ejus filii & in Imperium successoris, ex eo quod scribit Eusebius (e) Romæ actum adversus servum, qui Apollonium Senatorem Christianitatis reum fecerat, liquido apparet; ait enim: Ceterum huic misero ac perditio intempestive & incommode in iudicium ad Christianum accusandum ingrediendi, actutum (quoniam indices qui Christianorum nomina, solum quod Christiani essent, deserebant, Imperatoris edictum neci dare mandaverat) crura confrangebantur, Perennio Iudice talem sententiam contra eum pronunciante. Hæc Eusebius.

(c) Tert.
Apolog.
5. & apud
Euseb. l. 5.
c. 5.

(d) Oros.
l. 7. c. 15.
XXIII.

(e) Euseb.
lib. 5. c. 2.
20.

XXIV. Extat hæcenus tam egregii miraculi, Christi virtute editi, quam præclarum atque egregium monumentum in nobilissima illa Antonini columna cochlide insigniter insculptum, una cum aliis ejusdem Marci Aurelii Imperatoris in bello Marcomanico facinoribus fortiter gestis; quam jure dixerimus egregium Christianæ victoriæ trophæum, æterna memoria consecratum: quippe quæ celebre illud factum, contineat, cum (quod est in Psalmis a) intonuit de cælo Dominus, & Altissimus

(a) Psal. 17.

dedit vocem suam: grando & carbones ignis: misit sagittas suas, & dissipavit eos: fulgura multiplicavit, & conturbavit eos. Romanis vero apparuerunt fontes aquarum: & quod alibi (b) dicitur: Fulgura in pluviam fecit. Visitur adhuc in ea imago expressa rei tam insigniter gestæ: sed iis plane signis, ut Jovis imbres dantis & illis fulgura admiscens representet effigiem: quam ex ea graphice incisam, hæc tibi forma exprimendam curavimus.

(b) Psal. 134.

XXV. A. Imago hæc est Jovis Pluvii: ex diversis enim effectibus, diversis quoque nominibus a Gentilibus Jupiter appellari consuevit: unde & Phornutus hæc in libro de Natura deorum: Deinde eum Nubicogum, & Grandisirepum appellant, quod superne nubes cogat, & tonitrua, & illinc etiam fulmina & tempestates immittat: & paulo inferius: Ob alias, inquit, similes ac manifestas causas Pluvius, & Frustrifer, & Descensor, & Ful-

minator, & alio sæpius modo secundum diversam sententiam appellatur: ac pariter secundum diversas causas, diversis quoque imaginibus solitus erat sculpi atque depingi. Cum igitur pluviam daret, Pluvius dicebatur; & fundens undique imbres (ut imago impressa demonstrat) effigiari pariter consuevit. Sunt Tibulli (c) versus de Jove Pluvio Ægyptiis tantum ignoto,

(c) Tibul. lib. 1. eleg.

Te 7.

Te propter nullos tellus tua postulat imbres, Arida nec Pluvio supplicat herba Jovi.

Idemque apud Virgilium (a) appellatus est Æther, ut cum ait:

Tunc pater omnipotens fecundis imbribus Æther Conjugis in gremium lætæ descendit, &c.

At Arnobius (b) Jovem ipsum, pluviam, dictum esse testatur: quem Tertullianus (c) eadem ex causa, Aquilicem nominat: a Græcis itidem ab imbre διμβριος dictus, atque Jovis, aliique, nominibus eandem rem significantibus, ut pluribus docet Lilius (d). Porro Jovis Pluvii non erat obscurus cultus, nec privatus: nam auctor est Strabo (e), Indos quoque coluisse Jovem Pluvium.

B. Quod reliquum est de cæteris ibi sculptis ejusdem tabulæ imaginibus; illa tantum representari videtur historia, cum sic fulminibus atque pluviis confectum barbarorum exercitum Romanus miles insequitur. Quomodo autem idem castris potitus, eos, quos invenit, in deditionem accepit; quæ huic conjungitur in eadem reflexa columnæ zona historia sculpta declarat. At licet Marcus Imperator publicis litteris tantam divinitus impartitam gratiam Christianorum precibus acceptam ferre professus fuerit: tamen vel quod numen Christianorum illi esset incognitum, vel quod invidiosum admodum videretur, hæc Christianorum religioni tribui, cui contradicebatur ab omnibus; orequè omnium colerent, illud fuisse concessum; idcirco Jovis pariter imago pluviam dantis in columna fuit expressa.

At plane accidit quod ait Tertullianus ut sicut cuncta adversa, quæ accidissent,

a Gentilibus consuevissent Christianis adscribi: ita pariter quicquid boni fuisset Christianorum precibus impetratum, ab illis Jovi tribueretur. Quamobrem quod ab hæc rem spectare videtur, Tertullianus (f) adversus Gentes scribens, hæc ait: Denique cum ab imbribus æstiva bi-berna suspendunt, & annus in cura est; vos quidem quotidie pasti statimque præsuri, balneis & cauponis & lupanaribus operati, Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denunciatis, cælum apud Capitolium queritis, nubila de laquearibus expectatis, averti ab ipso & Deo & cælo: nos vero jejuniis aridi, & omni continentia expressi, ab omni vitæ fruge dilati, in sacco & cinere volutantes, invidia cælum tundimus, Deum tangimus, & cum misericordiam extorserimus, Jupiter honoratur.

Porro eandem columnam licet victoriis Marci Imp. exculptam, tamen ut Christianæ fidei (utcumque expressum sit) præclarissimum monumentum, superstitione vero Gentilitia obscuratum, barbarico olim furore deorsum incensam; ac desuper fulmine tactam (juste numine cælicus fulgure ulciscente, quod ex fulmine datam a Deo victoriam Gentilitas Jovi tribuerit) jam deformatam, multisque in locis e soliditate compaginis dissolutam, convulsisque atque disjectis lapidibus stipiti inhaerentibus, jam collabentem S. D. N. Sixtus Quintus, summus Catholicæ religionis Antistes, magna impensa, summoque studio in pristinum gloriæ splendorem restituendam curavit, collocata super ejus verticem confata ære, auroque tecta Pauli Doctoris Gentium sacra effigie: ut ubi olim a Marco statutum Pio parenti fuerat simulacrum, ibidem illius qui ad veram pietatem Urbem excoluit, & Gentiles Christo subegit, ob præstantissimum virtutis meritum, signum nobilissimum cerneretur.

XXVIII. Statua S. Pauli posita super columnam.

I. Sequitur Christi Redemptoris nostri annus septuagesimusseptimus supra centesimum, Coss. Pisonæ ac Juliano: quo occisus est Avidius Cassius Syrus ex * Cyprî, legiti Jul. Capitol. Cassii, delectio. Cyri regione: hoc ipso olim duce Lucius Verus Parthos vicit, & captus ab eo Romano Imperii provincias, Romano Imperio post omnes debellatos hostes restituit. Hic igitur jam diu ante molitus tyrannidem, falso nuncio Marci Imperatoris morte accepta invadens Imperium, tenuit menses tres & dies sex; sed ab Antonino

Centurione vulneratur, & a decurione necatur: hæc omnia pluribus Dio (g), qui hæc post victoriam adeptam de Marcomannis contigisse tradit; id ipsum affirmat Julius Capitolinus (h), dum ait: Post eandem victoriam consecratam voluit etiam Sarmatiam facere & fecisset, nisi Avidius Cassius rebellasset sub eodem in Oriente: ac subdit: Relicto Sarmatico & Marcomannico bello, contra Cassium profectus est.

De

II. De clementia autem Imperatoris, qua non modo pepercit affinibus & cognatis ipsius Cassii, & iis qui cum Cassio conspiraverant: sed & ipsi Cassio, nisi occisus fuisset, etiam indulisset: brevis extat epistola ejusdem Antonini, tunc reddita ad Faustianam conjugem, vindictam litteris exposcentem adversus Romani Imperii perduelles; quam Volcatius Gallicanus (a) his verbis conscripam recitat:

(a) Volcat. Gallic. in Cas. Marci epistola.

Tu quidem mea Faustina religiose pro marito & pro nostris liberis agis: nam relegi epistolam tuam in Formiano, qua me hortaris, ut in Avidii consocios vindicem. Ego vero & ejus liberis parcam & genero & uxori; & ad Senatum scribam, ne aut proscriptio gravior sit, aut poena crudelior. Non enim quicquam est, quod Imperatorem Romanum melius commendat gentibus, quam clementia; hanc Casarem Deum fecit, hanc Augustum consecravit, hanc patrem tuum in primis Pii nomine ornavit. Denique si mea sententia de bello judicandum esset, nec Avidius esset occisus. Esto igitur secunda: dii me tuentur, diis pietas mea cordi est. Pompeianum nostrum in annum sequentem Consularem dixi. Hanc Antoninus ad conjugem; licet in eo ipse legem Majestatis ampliaverit, quod post mortem quoque voluerit poena prosequi delinquentem: nimirum cum statuit, ut in defunctum posset ejusmodi iudicium

instaurari. Meminit ejusmodi constitutionis a Marco editae Paulus Jurisconsultus (b), ibi & de Drunciano Senatore socio Cassiani furoris, cujus bona post mortem a Fisco vindicari sunt iusta.

Quod autem pertinet ad Consulatum Pompeiani, quem diximus maritum Lucillae, & generum Imperatoris, qui (ut vidimus) in expeditione Marcomanica praefuit exercitui: haud potest intelligi de primo Consulatu, quem ante biennium gessit, sed de secundo: non semel enim, sed bis a Marco Imperatore creatum fuisse Consulem, testatur Julius Capitolinus (c): quamobrem ex his quae dicta sunt, referendus videtur Pompeiani secundus Consulatus anno sequenti: haud enim generum Principis inter susceptos allectum fuisse putandum, cum praeterim jam ante annum fuerit designatus; sed excidisse e tabulis Consulatum secundum ejus Consulatus videtur, cum tam sequens annus, quam caeteri aliis notati Consulibus habeantur. Cum igitur anno sequenti a nece Cassii eum creatum Consulem fuisse, ex litteris Imperatoris appareat: qui post praesentem sequitur, annus, Consulatu Pompeiani secundo adscribendus videtur; & alter ex illis, qui eo anno ponuntur, inter susceptos potius aggregandus.

Ex iis autem quae ex Marci litteris mitius acta vidimus cum tyrannis, possumus in-

(b) 1.6. & 7. C. ad leg. Jul. Majest. III. De secundo consulatu Pompeiani.

(c) Jul. Capitolin. in Marco.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5668.
 © 16. B. D) 5. P. 27. Mart. Indict. 13.
 JESU CHRISTI 175. secund. Baronium 177.
 ELEUTHERI PAPÆ 6.
 M. AURELII IMP. 15.

I. AD num. I. Coss. Piso, & Julianus. Commodus Caesar Decennalia hoc anno exhibuit, ut ex ejus Quindecennialibus, quae ab anno CLXXIX. removeri non possunt, manifestum sit. Videtur & Marcus octava Quinquennialia Imperii Caesaris anno uno anticipata, hoc anno edidisse; cum idem Imperator uno eodemque anno duo diversa hujusmodi solennia non repraesentavit, & Marcus duobus subsequentibus annis, quemadmodum videbimus, similia festa peregerit.

II. Emin. Card. Norisius in Epist. Consulari pag. 119. ex eo quod in Dissert. Hypatica scripti, Tribunitiam Potestatem hoc anno post diem XVII. Martii Commodi Caesaris M. Aurelii filio datam esse; sed ante diem vicesimum octavum Octo-

NOTÆ [1] Coss. Piso & Julianus. Nomina & prænomena apud Relandum haec sunt: Calpurnius Piso, & M. Salvius Julianus; at nulla veterum monumentorum fide. Lampridius in Commodum cap. XII. Assumptus est in omnia collegia sacerdotum, XIII. Kal. Inventus, Pisonem & Julianum Coss. Profectus in Germaniam XIII. Kal. Aelias, ut postea nominavit, eisdem Coss. Falsi Vulgati: Pisonem & Julianum.

[2] DE anno, & die delatae Tribunitiae potestatis Commodum vide etiam Norisium in Dissertatione chronologica de votis Decennialibus cap. III. ubi ante Pagium, Baronii lapsam detexit.

Christiani habitum omnium scelestissimi a gentilibus.

(d) Tertul. in Apolog. 35.

intelligere, quanto deterioris conditionis olim apud eum fuerint Christiani, quam crimini Majestatis obnoxii; quippe qui in Romanum Imperium conspirare, & in deos bellum gerere conserentur, quod nec Imperatores nec deos adorarent: quam quidem calumniam Ecclesiasticos tractatores, qui, pro Christianis Apologias scripserunt, sapienter oportuit refellisse: ut inter alios Tertullianus (a), cum in primis demonstret, neminem ex Christianis inventum esse conspirasse cum dicto Avidio Cassio, vel aliis adversus alios Imperatores tyrannidem exercentibus: ait enim: Unde Cassii, Nigri, & Albini? Unde qui inter duas Lauros obsident Casarem? Unde qui faucibus ejus exprimentis palaestricam exercent? Unde qui armati Palatium irrumpunt, omnibus Stephanis atque Parthenis audaciores? De Romanis, ni fallor, id est, non de Christianis: & alibi haec in eadem sententiam: Sic & circa majestatem Imperatoris infamamur; tamen nunquam Albiani, nunquam Nigriani, vel Cassiani inveniri poterunt Christiani: sed iidem ipsi qui per genios eorum jam pridem usque

PAGIUS quo milites adversus rebellantem Cassium in fide contineret, filium, deposita praetexta, jam in toga virum certum Imperii successorem ostendit. Tum M. Aurelius magnis itineribus in Italiam reversus, nec Romam ingressus, in proximam Campaniam secessit, brevi cum classe in Orientem contra Cassium transfurus. Vulcatius in Avidio Cassio quaedam fragmenta recitat epistolarum, quas id temporis Faustina Augusta ad Marcum misit. In altera earumdem scribit: Vido quid agas de Avidio Cassio, & de ejus consiliis; & statim: Sed si te Formis invenire non potuero, assequar Capuam. At iis plane diebus caput Cassii ab eisdem interfectoribus ad Marcum delatum, ingenti eundem sollicitudine liberavit, qui statim unius tantum hominis nece obtentae victoriae nuntium misit tum ad Faustianam, tum ad Senatum per literas, quarum fragmenta Vulcatius recitat. At Senatus laetis acclamationibus memoratas literas accepit, quas inter conclamarunt, ut referret idem Scriptor cap. 13. Commodum Antonino Tribunitiam Potestatem rogatus, praesentiam tuam rogatus. Marcus Romanam quidem ingredi recusavit, sed de altero morem gerens Senatui, filio Commodum tribunitiam Potestatem detulit, ac cum eodem paulo post in Asiam transmisit. Ex quibus infert Card. Norisius, tempus collatae Commodum Tribunitiae Potestatis, intra mensem Augustum contrahendum. Commodus Nonis Julii cum virilem togam accepit, nondum erat Tribunitiam Potestatem insignitus, quam accepit post nuntium occisi Cassii ad patrem in Campaniam delatum. Cassius imperavit, teste Dione, menses tres, dies sex. Mense Aprili rebellasse dicendus est, cum Marcus celeri defectionis ejus nuntio accepto, filium Roma accerserit, qui die 19. Maii ad patrem profectus est. Itaque mense Julio occiso Cassio caput ejusdem certissimum compressae rebellionis nuntium, ipsimet interfectores Imperatori Marco mense Augusto obtulerunt. Tum petita a Senatu, atque etiam impetrata Commodum Caesaris Tribunitiam Potestatem Mediodarbus Cassii Nummum

juraverant, qui pro salute eorum hostias fecerant & voverant, qui Christianos saepe damnaverant, hostes reperi. Christianus nullius est hostis, nedum Imperatoris; quem sciens a Deo suo constitui, necesse est & ipsum diligat, & revocetur, & honoret, & saluum velit cum toto Romano Imperio, quamdiu saeculum stabit: tandiu enim stabit. Colimus ergo Imperatorem sic quemadmodum & nobis licet, & ipsi expediat. Haec & alia complura eodem argumento Tertullianus. Quam autem facile fuisset Christianis si voluissent, Romanum Imperium invadere, ac summa rerum potiri, vel si agere vellet armis, vel discessione idem penitus defolatum relinquere, pluribus monstrat: quae nos superius, cum egimus de ingenti Christianorum multitudine, recitavimus: sed hic rursus (quod ratio postulat argumenti) necessario opportune repetenda sunt: Si enim (inquit b) & hostes exertos, non tantum vindices occultos agere vellemus: deesset nobis vis numerorum & copiarum? Plures nimirum Mauri & Marcomanni, ipsique Parthi, vel quanta cumque, unius tamen loci & suorum finium

profert inscriptum: IMP. CAES. AVIDIUS CASSIUS PERPET. In averfa parte: FIDES MILITUM.

Commodus Caesar non tantum Tribunitia Potestate, sed etiam Imperio Proconsulari extra Urbem, licet Historiae Augusta Scriptoris id non referant, a patre donatus est & quidem hoc anno, ut, quoad Tribunitiam Pot. certis argumentis in Dissert. Hypat. ostendi, & ex infra dicendis manifestum fiet. Quare male Baronius anno tantum sequenti Commodum Tribunitiam Potestate exornatum credidit. Quoad vero Imperium Proconsulare, eo Commodum ornatum, elicio ex Nummis apud Mediodarbum pag. 241. In uno legitur: AURELIO CAES. AUG. F. SAR. IMP. in postica: PROVIDENTIAE AUG. IMP. ubi solus Marcus Augustus appellatur; Commodus vero dicitur Imperator, ob victorias, qui titulus Caesaribus Imperio Proconsulari non exornatis non dabatur. In alio Nummo habetur: IMP. CAES. L. AUREL. COMMODUS GERM. SARM. TR. P. COS. qui Nummus anno sequenti, quo Consul processit, percussus. Praenomen Imperatoris puris putis Caesaribus non concedebatur. Quare tam ex Imperatoris titulo, quam ex Imperatoris praenome Commodum Imperio proconsulari decoratum fuisse detexi. Praeterea Senatus, cum Cassii necem accepit, absentem M. Aurelio acclamavit apud Volcatium: Commodum Imperium justum rogamus; Commodum Tribunitiam Potestatem rogamus, ubi priora verba de Imperio Proconsulari, quod justum & verum Imperium erat, intelligenda. Cum vero, patre patruoque Coss. anno nempe Christi CLXI. natus fuerit, ut tradit Lampridius in Commodum cap. 1. toga ei ante legitimum tempus concessa. Nam post institutum Imperium togam virilem filiis Augusti dare soliti erant, postquam annum aetatis XV. auspiciati fuerant, Octavianus Augusti exemplo, qui Caio Caesaris nepoti annum agenti XV. eandem dedit. Norisius quidem Card. in Dissert. II. de Cenotaphiis Pisanis cap. 4. ubi accurate de virili

V. Christiani pacifici, innoxii, & obsequentes.

(b) Tertul. in Apolog. 37.

IV. Toga virilis quo anno filii Augustorum data.

Baron. an. 178. num. 1.

nium gentes, quam totius Orbis? Externi sumus, & vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, Palatium, Senatum, & forum: sola vobis reliquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuisset, etiam impares copis, qui tam libenter trucidamur; si non apud illam disciplinam magis occidi liceret, quam occidere? Potuimus & inermes, nec rebelles, sed tantummodo discordes, solius divortii invidia adversus vos dimicasse. Si enim tanta vis hominum in aliquem Orbis remoti suum abruptissemus a vobis; suffudisset utique dominationem vestram tot qualicumque amissio civium; immo etiam & ipsa destituitio punisset: proculdubio expavisset ad solitudinem vestram, ad silentium rerum & stuporem quemdam quasi mortuae Urbis quasi setis quibus in ea imperassetis. Plures enim hostes quam cives vobis remansissent: nunc enim pauciores hostes habetis prae multitudine Christianorum pene omnium civium, pene omnes cives Christianos habendo: sed

hostes maculis vocari generis humani, potius quam erroris humani. Quis autem vos ab illis occultis & usquequaque vastantibus & mentes & valetudines vestras hostibus raperet? a demoniorum incursumus dico, quae de vobis sine premio, sine mercede depellimus. Suffecisset hoc solum nostrae ultioni, quod vacua exinde possessio immundis spiritibus pateret. Porro nec tanti praesidii compensationem cogitantes, non modo non molestum vobis genus, verum etiam necessarium, hostes judicare maluistis: qui sumus plane, non generis humani tamen, sed potius erroris. Haec ipse significans (quod dictum est) inter gentiles arreptorum a demone fuisse innumeram multitudinem, qui omnes curarentur a Christianis: cumque ait, id eos praestare solitos sine premio, sine mercede, diversos quidem ab his illos fuisse declarat, qui (quod ait Jurisconsultus a) ea arte lucrum facerent: sed de his superius, atque cum de Exorcistis egimus primo Annalium (b) tomo.

Sed quod de Cassio tyranno primitus est in-

Gentiles arreptitii.

(a) I. de ff. de var. & extr. or. cognit. (b) Prim. tom. Anno 56. n. 10. VI.

PAGIUS

virili toga agit, existimat, eam neutiquam Augustorum filiis dari solitam ante exactum annum XV. Augustum vero Caio adhuc annum XV. agenti eadem dedisse, designati Consulatus causa. Sed ei non adhaereo; illum enim aetatis annum togae accipiendae Augustum statuisse appareret ex facto aliorum Imperatorum, qui eum hac in re imitati sunt, ut passim videbitur, licet fatendum sit, eos interdum togam filiis maturasse, aliquando vero tardius concessisse. Certae annus XV. aetatis exactus togae accipiendae praefixus non est, cum nullus fere eam illo tempore induerit. Natus erat Commodus die tricesima prima Augusti, ut habet Lampridius citatus; ideoque hoc anno ante eundem diem dari non debuit: sed gratia aetatis facta ante duos fere menses quam annum XIV. exegisset, togam accepit. Capitolinus in Marco cap. 22. ait: Filio Commodi accersito ad limitem togam virilem dedit: quare Congiarium populo divisit, & cum ante tempus Consulatum designavit, in annum nempe CLXXVII. Nullus hucusque ante viceimum aetatis annum Consulatum gesserat: Commodus itaque primus fuit qui anno aetatis decimo sexto ea dignitate exornatus est. Qui Consulatus omen fuit Tribunitiae Potestatis, Imperique Proconsularis eidem conferendi, juxta ea quae alibi diximus.

V. Duplex initium Tribunitiae Potestatis Commodi filitium.

Tribunitiae potestatis Commodi duplex initium statuendum esse, alterum ab hoc anno, alterum ab anno CLXXVIII. deductum contendit Lacaryus in Historia Imperatorum Romanorum; adeo ut eo posteriori anno Augustus nuncupatus fuerit, indeque aliquando ejus Tribunitia Potestas inchoata. Verum, hoc secundum eandem Tribunitiae Potestatis initium prorsus commentitium. Ceteri enim Imperii Collegae, qui hunc praecessere, numquam Tribunitiam Potestatem ab eo anno, quo Augusti didi sunt, in cepere; & aliunde Commodum ante eum Christi annum Augustum appellatum, varia Numismata apud Mediobarbum pag. 242. demonstrant, uti insidit: L. AUREL. COMMODUS AUG. GERM. SARM. in postica: JUNONI SISIPITAE TR.

P. II. IMP. II. COS. P. P. S. C. Primum Consulatum anno CLXXVII. secundum annum CLXXIX. Commodus sumit; in priori consulatu adhuc IMP. II. dictus, IMP. III. anno CLXXVIII. & IMP. IV. anno CLXXIX. ut ex ejus Nummis certum redditur. Quare cum in laudato, aliisque apud Mediobarbum videndis, Commodus vocetur Augustus, Consul, Imp. II. & Tribunitia Potestate secunda exornetur, eum ante annum centesimum septuagesimum octavum Augustam dignitatem adeptum esse oportet. Nec obstant Numismata a Viro erudito ex Occone in medium allata, in quorum uno legitur: IMP. CAES. L. AUREL. COMMODUS GERM. SARM. in postica: TR. P. II. COS. II. S. C. LIBERALITAS AUG. ubi videtur Imperator in substructione Congiarium distribuens. Mediobarbus eundem recitat pag. 242. recteque existimat, Congiarium illud ob nuptias Commodi & Crispinae distributum esse in primo Commodi Consulatu, annoque CLXXVII. Sed loco COS. II. male reponit COS. sine numerali nota; sicque Nummum corrumpit; nam Consulatus ille secundus Commodi designatus tantum intelligendus. Alibi autem ostendimus, Consulatus designator Caesarum vel Augustorum in Nummis & Inscriptionibus non raro absolute & sine designatione memorari; quod in variis Commodi Nummis observare licet, uti v. g. in isto a Mediobarbo pag. 243. producto: IMP. CAES. L. AUREL. COMMODUS GERM. SARM. in aversa parte: TR. POT. COS. Cernuntur in ea Marcus Aurelius & Commodus in quadriga, quam trahit miles dextra labarum tenens, in aere Victoria spolia gerens volitat. Qui Nummus testis optimus triumpho de Germanis a Commodum cum patre ad diem XXII. Decembris anni centesimi septuagesimi sexti, ut recte explicat Mediobarbus. Consulatus itaque ille simpliciter positus non nisi designatus erat.

Porro, occasione duorum Commodi Nummorum mox relatorum, in quibus is non dicitur Augustus, juvat annotare, Commodum in multis Nummis, postquam Augustam dignitatem obti-

VI. Augusti sine eo nomine vel filii Augustorum in Nummis aliquando disti.

(a) Tertull. ad Scapul. 7. 2.

(b) Vulcat. Gal. in Cassio. (c) Tertullian. in Apolog. c. 35. Cassii crudelitas.

instituta narratio; cum Tertullianus (a) loco citato dicat, eos in Imperium conspirasse, qui Christianos saepe damnaverant; & quod alibi addit, eosdem habuisse Christianos ut publicos hostes: ad hunc ipsum Avidium Cassium, praecipuum horum temporum tyrannum, respectum habuisse videtur: quem natura saevissimum fuisse, Vulcatius (b) tradit, qui de ejus saevitia plura locutus, haec addit (c): Quoniam de severitate ejus dicere capimus, multa extant crudelitatis potius quam severitatis ejus indicia. Nam primum milites, qui aliquid provincialibus tulissent per vim, in ipsis locis in quibus peccaverant, in cruce suspendit. Primum etiam id supplicii genus invenit; ut stipitem grandem poneret pedum octoginta & centum, id est, materiam, & a fummo usque ad imum damnatos ligaret, & ab imo focum apponeret, incensisque aliis, alios fumi cruciati, timore etiam alios necaret. Idem denos catenatos in profluentem mergi jubebat vel in mare. Idem multis diversoribus manus excidit, aliis crura incidit ac poplites; dicens, majus exemplum esse viventis miserabiliter criminosis, quam occidit. Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

obtinuit, percussis, Augustum non appellari, sed vel simpliciter, vel filium Augusti nominari, uti in isto a Mediobarbo pag. 245. descripto: M. COMMODO ANTONINUS. in postica: TR. P. V. IMP. III. COS. DES. III. P. P. LIB. AUG. Ubi vides, Commodum non appellari Augustum anno CLXXX. quo Nummus ille cufus, quove, mortuo M. Aurelio patre, propter novum Imperium Augustum Consul III. in annum insequentem designatus est, quinta ejus Tribunitia Potestate nondum absoluta. Ibidem etiam alter ejusdem Imperatoris Nummus habetur, in quo is non Augustus, sed tantum Augusti filius dicitur, licet jamdiu Augustus Imperio decoratus fuisset: L. AUREL. COMMODO CAES. AUG. FIL. GERM. SARM. id est, Caesari, Augusti filio, Germanico Sarmatico. In postica: IUPITER CONSERVATOR TR. P. VI. IMP. III. S. C. qui Nummus post patris mortem, anno CLXXX. vel insequenti cufus. Neque solum Commodus, sed etiam multi alii Augusti in Nummis sine eo nomine memorati. Mediobarbus pag. 242. duos Domitiani jam Augusti profert, in quibus is non Augustus, sed Divi Vespasiani filius vocitatur, & pag. 302. duos Getae Caesaris, in quibus is tantum Caesar & TR. P. XI. dicitur, licet jam Augustam dignitatem consecutus esset; quae illi simul cum Tribunitia Potestate collata est, ut omnibus notum. Quae ad majorem Numismatum, praesertimque Commodi, intelligentiam dicta sunt. Fundatur secundo Lacaryus in Nummo isto: COMMODO CAES. AUG. FIL. GERM. SARM. in postica: TR. P. III. IMP. II. COS. III. P. P. in qua cernitur Spei sedentis typus. Cum enim anno tantum CLXXXI. Consul III. processerit, tertia ea Tribunitia Potestas ab alio anno quam CLXXVIII. non videtur deducenda. Verum Nummus ille male descriptus, & loco COS. III. legendum COS. II. qui secundus Consulatus, licet absolute positus, designatus solum erat, adeo ut Nummus ille anno CLXXVIII. percussus fuerit, antequam Commodus diceretur

VII. Consulatus designati Commodi aliquando in Nummis absolute expressi.

cisi. Quod si tam atrox in milites, quorum ope egebat: qualis fuisse putandus est in Christianos, quos saepe damnasse ut hostes Imperii (quod vidimus) Tertullianus affirmat?

At nec illud ejusdem Tertulliani praetereamus, dum loco superius citato ait Christianos castra, tribus, decurias, Palatium, & Senatum repleffe: quibus plane demonstrat, eos domi atque militiae honores ac magistratus administrasse: quod & Ulpianus (d) J. C. de Proconsulis officio libro tertio his verbis visus est declarasse: Eis qui Judaicam superstitionem sequuntur, Divi Verus & Antoninus honores adipisci permisit; sed & necessitates eis imposuerunt, quae superstitiones eorum non laederent. Haec ipse: quae de Christianis esse intelligenda, accuratus interpret (e) admonuit: qui tamen illud minus affectus fuisse videtur, dum ait eam esse editam sanctionem post victoriam de Marcomannis beneficio Christianorum acceptam: nam cum ambo Imperatores ejus legis citentur auctores, ante quinquennium latam fuisse oportuit, cum adhuc viveret Lucius Verus Marci collega.

VII.

(d) I. 3. in fin. ff. de decurion. Christiani ad honores & Magistratus admitti.

(e) Aleiat. lib. 3. c. 8.

P p Chri-

Imperator III. Tunc enim jam Consul II. designatum fuisse demonstrat hic Nummus a Vailantio tom. 2. pag. 92. recitatus, seu, ut verius loquar, postica Nummi antica sua mutilata: TR. P. III. IMP. II. COS. DES. II. P. P. Anno itaque CLXXVIII. Commodus, dum adhuc esset IMP. II. Consul II. in annum sequentem designatus est, eaque designatio in ejus Nummis aliquando praetermissa. Nummum illum corruptum sic corrigat Mediobarbus pag. 242. TR. P. III. IMP. II. COS. P. P. Sed non monet, se illum exhibere, non ut ab Occone representatur, sed ut a se emendatus est, quod tamen semper fieri debet, ne nostras hallucinationes tamquam veras lectiones aliis obtrudamus, & errorem detegendi viam omnem occludamus. Denique in medium adducit Lacaryus alium hujus Imperatoris Nummum, in quo tertius ejus Consulatus anno CLXXXI. post patris scilicet mortem gestus, cum quinta ejus Tribunitia Potestate jungitur, qui ideo percussus videtur anno CLXXXII. quo adhuc Consul III. Commodus appellabatur. Hic illum represento: IMP. CAES. AEL. AUREL. COMMODUS ANT. P. FEL. AUG. P. P. in postica: IMP. TR. POT. V. COS. III. F. EXERC. Imperator alloquitur cohortes. At Nummus ille cufus non anno CLXXXII. neque anno CLXXIX. ut male Mediobarbus pag. 244. sed anno CLXXX. quo, patre mense Martio demortuo, in Nummis dictus est Consul III. modo tacita designatione, & Consulatu III. absolute memorato, modo designatione conceptis verbis expressa, uti in illo, quem ex Mediobarbo pag. 245. numero praecedenti retuli, in quo Commodus dicitur TR. P. V. COS. DES. III. Hinc tandem intelligimus, Tribunitiam Potestatem Commodi semper desumptam fuisse ab anno CLXXV: cum ante annum CLXXVIII. Augustum appellatum: & demum Consulatus ejus designatos non raro absolute, & sine designatione in Nummis expressos fuisse quem Numismatum & Inscriptionum usum in prima Parte Dissert. Hypat. fufe probavi. Ad

JESU CHRISTI ANNUS 178.

SOTERIS PAP. ANNUS 4.

M. AURELII IMP. ANNUS 16.

I. Commodus a Marco assumitur ad Imperium.

Christi anno centesimo septuagesimo octavo, Pollio & Aper bis ambo ponuntur Consules; sed alterum eorum fuisse suffectum, & Pompeianum generum Imperatoris Consulatum ordinarium gessisse, quae dicta sunt ex Capitolino atque Vulcatio anno superiori, satis significare videntur. Verum quoniam Lampridius in Commodus & alii horum Consulatum, ut ordinariorum, meminerunt; quidquam mutare haud praesumptimus. In hujus anni fine Commodus a patre & dignitatem Consulatus accepisse, & Imperatorem nominatum esse, ac una cum patre triumphasse, idem qui supra Lampridius (a) narrat his verbis: Post haec Commodus, venia legis Annariae impetrata, Consul est factus, & cum patre Imperator est appellatus, V. Kalend. Decembris, Pollione secundum & Apro Coss. & triumphavit cum patre: adeptumque hoc anno Tribunitiam potestatem, nummi demonstrant, necnon Julius Capitolinus.

(a) Lampridius in Commodus.

II.

At haec (ut dictum est) in fine hujus anni facta sunt: cujus exordio Marcus Aurelius Imperator, ut nutans Imperium Orientale sui praesentia stabiliret, in illas regiones profectioem instituit una cum conjugate atque filiis. Sed Antiochiam (inquit Capitolinus b) noluit videre, cum

(b) Julius Capitolinus in Marco.

Syriam peteret; nam nec Cyprum voluit videre, ex qua erat Cassius. Fuit Alexandria, clementer cum eis agens; postea tamen Antiochiam vidit. Multa egit cum Regibus & pacem confirmavit, sibi occurrentibus cunctis Regibus & Legatis Persarum. Omnibus Orientalibus provinciis carissimus fuit, apud multos etiam philosophiae vestigia reliquit. Apud Aegyptios caesarem se egit & philosophum in omnibus studiis, templis, locis. Et cum multa Alexandrini in Cassium discissent fausta, tamen omnibus ignovit, & filiam suam apud eos reliquit. Faustina uxorem suam in radicibus montis Tauri in vico Halale exanimatam subito morbo amisit.

Marcus in Orientem proficiscitur.

Petit a Senatu, ut honores Faustinae, ademptumque decerneret; laudata eadem, cum tamen impudicitiae fama graviter laborasset; quod Antoninus vel nescivit, vel dissimulavit: novae puellas Faustinas instituit in honorem uxoris mortuae: Divam etiam Faustinae a Senatu appellatam gratulatus est; quam secum & in aestivis habuerat, ut Matrem castrorum appellaret; fecitque & coloniam vicum, in quo obiit Faustina, & ad eam illi extruxit, sed haec postea Heliogabalo dedicata est: & paulo inferius: Orientalibus rebus ordinatis, Athenis fuit, & inter alia Ce-

III. Faustina defuncta inter divos relata.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRAECO-ROMANAE 5669.

SÆC. II. Anno Urbis 229. Olymp. 238. an. 4. A. C. 176.

17. AG. D. 6. P. 15. April. Indict. 14.

JESU CHRISTI 176. secund. Baronium 178.

ELEUTHERI PAPÆ 7.

M. AURELII IMP. 16. ET COMMODI IMP. 1.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. T. Vitrasius Pollio II. & M. Flavius Aper II. tam ex Inscriptio- ne Onuphriana, quam ex alia a Card. Norisio in Epist. Consulari pag. 112. recitata.

Imperii Augustei Quindecennalia M. Aurelius dedit. Si enim anno praecedenti ea exhibuisset, anno CLXXX. quo e vivis excessit, Vicennalia edidisset; quae cum hoc tempore Nummis insculperentur, aliqui superessent horum solennium testes, si representata fuissent. Horum indicia tam iteratus Consulatus Pollionis, & Apris, quam nuncupatio Commodi hoc anno Augusti renuntiati. Baronius existimat, alterutrum ex Consulibus nominatis suffectum fuisse, & Pompeianum Marci generum Consulatum ordinarium gessisse. Sed anno CLXXXIII. ostendimus, Pompeiani Consulatum suffectum tantum fuisse; quo fit, ut in nullis Fastis legatur. Commodus non hoc anno, ut existimavit Baro-

II. Quindecennalia Imperii Augustei Marci Aurelii.

III.

NOTÆ

[1] Coss. T. Vitrasius Pollio II. & M. Flavius Aper II. Gruterus pag. xxx. 4.

XV. KAL. NOVEMB. POL. ET APRO. COS. Ibid. POLLIONE. II. ET. APRO. II. COS. XV. KAL. NOVEM.

Marmora Felsinea pag. 253. & Fabrettus pag. 213. n. 536.

APRO. II. ET POLLIONE. II. COS.

Vides in faxis vetustis, extrema tantum nomina exarari, quare nescio unde Pagius, ac exinde Relandus prænomena, ac alia nomina petierint. Lampridius in Commodus cap. II. Post haec venia legis Annariae impetrata, Coss. est factus: & cum patre Imperator est appellatus V. Kal. Decemb. die, Pollione & Apro Coss. & triumphavit cum patre. Ibid. cap. XII. Appellatus (Commodus) Imperator V. Kal. Exuperatoris, Pollione iterum & Apro Coss. Triumphavit X. Kal. Amazonias, iisdem Coss. Fasti vulgati: Pollione & Apro, sine nota geminati consulatus.

CHRISTI 178.

SOTERIS PAP. 4.

M. AUR. IMP. 16.

Cereris templum adit, ut se innocentem probaret, & sacrarium solus ingressus est. Revertens in Italiam navigio, tempestatem gravissimam passus est. Per Brundisium veniens in Italiam, togam ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit; nec unquam fatigati fuerunt sub eo milites. Romanam ut venit, triumphavit. Cum inde Lavinium profectus est, Commodus deinde sibi collegam in Tribunitiam potestatem junxit. Hucusque de ejus peregrinatione & Romam reditu Capitolinus.

IV. Ad hanc ipsam ejus peregrinationem spectant, quae de eodem Marco Aurelio Imperatore Ammianus Marcellinus (a) tradit his verbis: Ille cum Palaestinam transiret, Aegyptum petens, foeculentum Judaeorum, & tumultuantium saepe tadio percitus, dolenter dicitur exclamasse: O Marcomanni, O Quadi, O Sarmatae, tandem alios vobis deteriores inveni. Haec tunc Marcus Imperator, cujus iudicio omnibus barbaris nationibus Judaei deteriores sunt habiti. Sed de his primo tomo Annalium pluribus.

V. Vaticinia Marcus prohibet.

Quod vero ad praesentem statum rerum Christianarum spectat: quod de Cassiana futura tyrannide quidam fuisset vaticinatus & alia praedixisset, quibus animi perturbarentur; idem Imperator Marcus rescribens ad Pacatum, ea omnia vetuit vaticinia. Meminit ejus legis Ulpianus J. C. his verbis (b): Denique Divus Marcus eum qui de motu Cassiani vaticinatus erat, & multa quasi instinctu deorum dixerat, in insulam Syrum (est una ex Cycladibus) relegavit. Et sane non debent impune ferri hujusmodi homines; qui sub obreunt & moniti deorum, quaedam vel renuntiant, vel jactant, vel scientes effingunt. Haec ille. His sane Christianos prophetae voluisse cohibere, mihi facile persuadeo: nam quae e suis ipsorum templis vaticinia ederentur, qualiacumque essent, magni facere consueverunt. Ann. Eccl. Tom. II.

(b) Ulpianus lib. 7. de offic. Procons. ex fragmentis Pithagorae.

Christianos quoque a Modestino notatos opinor, dum ejusdem Marci Imperatoris legem recitans, haec ait (c): Si quis aliquid fecerit, quo leves hominum animi superstitione numinis terreantur, Divus Marcus hujusmodi homines in insulam relegari scripsit; his sane notatos quoque esse Christianos, qui signis & prodigiis & malorum futurorum praedictione Gentilium animos perterrerent, existimo. Quam indigno animo haec a Christianis praedici solita Gentiles ferrent, locuples testis est Luciani Philopater. Fuit haec eadem querela Celsi Epicurei, eadem in Christianos objicientis: in quem haec Origenes (d): Qualibus autem calliditatibus, terriculisve fictitiis vulgus attrahamus, ut Celsus temere objicit, proferat qui vult. Nisi forte quod de iudice Deo, deque hominibus in eo iudicio rationem factorum suorum postulandis docemus, adstruentes id variis modis, vel Scripturarum auctoritate, vel argumentis probabilibus, iste habet pro terriculis fictitiis. Quamvis tandem (amicis enim veritas) ipse Celsus ita loquatur; Absit, ut ii, aut ego aut ullus mortalium tollat opinionem de iniustorum poenis, & iustorum praemiis. Quae sunt igitur alia terricula, quibus confectis, homines attrahimus? Haec & alia, de his Origenes.

(c) I. si quis aliquid fecerit, quo leves hominum animi quid ff. de poen.

(d) Orig. contra Cels. lib. 3.

VI.

Rursum vero in derisionem Christianorum, qui de futuro incendio conflagraturi Orbis saepe praedicerent, ludus & strophica illa a derisore quodam excogitata videtur, quam Julius Capitolinus (e) his verbis recitat: Vano cuidam, qui diripienda Urbis occasionem cum quibusdam consensu requirens, de caprifici arbore in Campo Martio concionabundus, ignem de caelo lapsurum, finemque mundi affore diceret, si ipse lapsus ex arbore in ciconiam verteretur; cum statuto tempore decidisset, atque ex sinu ciconiam emisisset, perducto ad se atque confesso Marcus veniam daret: P p 2

(e) Jul. Cap. in de Urbis occasione cum quibusdam consensu requirens, de caprifici arbore in Campo Martio concionabundus, ignem de caelo lapsurum, finemque mundi affore diceret, si ipse lapsus ex arbore in ciconiam verteretur; cum statuto tempore decidisset, atque ex sinu ciconiam emisisset, perducto ad se atque confesso Marcus veniam daret.

PAGIUS

Commodus Augustus nuncupatus. Baronius.

ronius, sed praecedenti, ut ibidem diximus, Tribunitia Potestate donatus, & quidem mense Augusto, & si divinae licet, quinto Kalendas Septemb. quibus Kalendarum diebus Tribunitia Potestas de more concessa. Lampridius in Commodus cap. 2. ait: Profectus est commendatus militibus cum patre in Syriam & Aegyptum, & cum eo Romanam rediit. Post haec venia legis Annariae impetrata, Consul est factus: & cum patre Imperator est appellatus quinto Kalendarum Decembrii die, Pollione & Apro Coss. & triumphavit cum patre. Tum cap. 12. inquit: Triumphavit decimo Kalendas Amazonias, iisdem Consulibus, scilicet Pollione iterum & Apro, ideoque decimo Kalendas Januariis. Ex his liquet, primo, Imperatores filios prius Consules, quam Caesares aut Augustos designasse, ut alibi monuimus. Secundo, quantum Kalendarum diem Collegarum Imperii, & Augustorum cum aliis correptionum nuncupationi de more destinatum fuisse. Progressu temporis quando plures Augusti eodem tem-

pore imperabant, qui prior creatus fuerat, senior Augustus; qui vero posterior, junior Augustus de more nuncupatus; quod Commodus imperante ceptum esse ostendit Nummus Corinthi percussus, qui extat apud Mediobarbum pag. 258. in cuius antica legitur, IMP. M. AUR. COMM. ANTON. AUG. JUN.

Hoc anno post Germanos Sarmataeque devictos, pax in Imperio sancita, ut liquet ex Nummo a Mediobarbo recitato, in quo legitur, M. ANTONINUS. AUG. GERM. SARM. TR. P. XXX. In postica: PAX AETERNA AUG. Visitar figura stans, dextra facem, qua comburitur spolia, sinistra cornucopiae tenens. Cum itaque M. Aurelius Tribunitiam POT. XXX. hujus anni initio suscepit, pax hoc anno stabilita, sequentique continuata, ut ex Nummis producendis liquebit. Hanc pacem Baronius anno tantum sequenti factam putat, quia se praefatum Nummum certum pacis testem non viderat.

IV.

CHRISTY 178.

SOTERIS PAP. 4.

M. AUR. IMP. 16.

ret. Hæc ipse. Molestis fane auribus Magistratus accipere consueviffe Christianos de horribili futuro judicio varicinantes, exemplum Felicis Judææ Præsidis in Actis (a) declarat; dum hæc ille audiens, tremore concussus, non est passus ulterius orationem produci. Ceterum hæc Christianos frequentius inculcasse, & in averfas illorum aures ingessisse, Justinus martyris,

Tertulliani, & aliorum Apologiæ, ac quæ extant fidelia Acta martyrum, sepe demonstrant; porro hæc erant præludia quædam ad persecutionem in Christianos denovo excitandam: cum enim populi intelligerent, Christianos hæc legibus Principis exagitari, in eos furore perciti audientius insurrexere. Sed de his dicendum anno sequenti.

JESU CHRISTI ANNUS 179.

SOTERIS PAP. ANNUS 5.

M. AUR. IMP. ANNUS 17.

I. Anno Domini centesimo undeciesimo, Commodus Augusto & Quintillo Coss. cum Marcus in Imperio annum ageret decimumseptimum, Gentiles favore Imperatoris de eis ubique locorum benemerentis elati, magnos inde sibi fumentes spiritus, Christianos ingenti ubique persecutione acerbè nimis exagitant. Testatur id quidem Eusebius (a) his verbis: Ad decimumseptimum annum Antonini Veri, gravis & acerba in nonnullis terrarum partibus persecutionis procella, ex temerario populi impetu per singulas urbes excitata, contra nos ingravescere cepit. Hæc Eusebius. Eadem quoque de tempore testata habentur in Actis SS. Martyrum Epipodii (b) & Alexandri, nimirum hoc anno decimosextimo Marci Aurelii Imperatoris persecutionem excitatam fuisse.

At quoniam edicto Marci vetitum erat, ne quis Christianus, ob id tantum quod esset Christianus, accusaretur; Gentiles illam consuetam ab eis exerceri fraudem, ad impune adversus eos agendum, denuo prætexuerunt: nimirum cum horrendorum criminum apud Proconsules accusarent Christianos; liberam hanc & honestam (ut videbatur) aperientes calumniis sibi viam, ut plane innumeram Christianorum multitudinem diris subicerent quæstionibus. Quam porro aspera, quam atrox atque immanis hæc fuerit persecutio, ex iis quæ certa fide ex litteris Ecclesiarum Viennensis ac Lugdunensis describit Eusebius (c), qualiter aliis plerisque in locis grassata fuerit, facile est existimare; sic enim & ipse Eusebius: Sicut ex martyriis quæ in una natione forte confecta erant, conjectura plane de aliis licet augurari, infirmi

II. Ex calumniis illatis Christianis confitatur persecutio.

(c) Euseb. lib. 5. cap. 1.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5670.

SÆC. II. 18. F. 7. P. 31. Mart. Indid. 15.

JESU CHRISTI 177. secund. Baronium 179.

ELEUTHERI PAPÆ 8.

M. AURELI IMP. 17. ET COMMODI IMP. 2.

I. Consul. [1] Anno I. ad XXXIX. Coss. L. Aurelius Commodus Aug. & Quintillus. Commodi Consulatus juxta priorem Consulatum Cæsariorum regulam, ob Imperium Augusteum, quo anno clapsio donatus est.

NOTÆ [1] Off. L. Aurelius Commodus Aug. & Quintillus; Commodi nummus in Museo Theopolo pag. 541. ubi L. AURELIUS COMMODO AUG. GERM. SARM. & in postica: DE SARMATIS. TR. POT. II. COS. PP. Item pag. 551. COMMODO. CAES. AUG. FIL. GERM. SARMAT. COS. Gudianæ inscriptiones apud Relandum in Fastis hujus anni.

III. NON. IAN. M. AURELIO ANTONINO COMMODO AUG. ET QUINTILIO COS.

Fabrettius pag. 213.

COMMODO. ET QUINTILLO COS.

Ita & vulgati Fasti; ex quo fit, Quintilli præncmen adhuc latere.

CHRISTI 179.

SOTERIS PAP. 5.

M. AUR. IMP. 17.

niti prope martyres in reliquis etiam orbis terrarum regionibus generosa cæde pro Christo tolerata nobilitati sunt. Quæ cum memoria sempiterna digna re vera viderentur, litterarum monumentis ad posteritatem tradita sunt: & post aliqua: In Gallia, inquit, stadium ad hæc obeunda certamina, quæ supra explanavimus, constitutum fuit. Cujus urbes sunt facile principes, & quæ præter cæteras omnium sermone præstare dicuntur, Lugdunum & Vienna, per quas viasque Rhodanum pertransire, ac præcipiti cursu per universam Galliam præterlabi constat. Epistolam de martyribus illis scriptam, Ecclesiæ quæ ibi sunt illustrissima, Ecclesiis Asiæ & Phrygiæ miserunt; resque apud se gestas (earum enim verba citabo) isto pacto illis significarunt:

III. Servi (a) Jesu Christi, qui Viennam ac Lugdunum Gallie incolunt, fratribus in Asia & Phrygia, qui eandem nobiscum redemptionis fidem & spem habent, pax, gratia & gloria a Deo Patre & Christo Jesu Domino nostro sit vobis. Deinde cum in epistole exordio alia istis deinceps adjecerint, his verbis initium narrandi faciunt: Magnitudinem afflictionis quæ hoc loco ingravescit, ingens Gentilium odium contra sanctos incitatum, supplicia quæ beati martyres placide sustinuerunt, neque nos dicendo accurate exprimere, neque scribendo a quoquam facile comprehendendi sunt. Nam adversarius noster adventum suum, in quo audacter ac libere Ecclesiam Christi oppugnaturus sit, jam quasi prælusione quidam & proœmio brevi futurum prænuncians, omnibus viribus (ut dicitur) Christianos adortus est: atque adeo ubique grassatus, suos confestim, & ad bellum contra servos Dei gerendum usu &

exercitatione mire instruxit. Quapropter non solum ædificiis publicis, balneis, & foro nobis interdictum est; sed etiam, ne quisquam nostrum usquam locorum in conspectu prodeat, ab illis vetitum.

At gratia Dei pro nobis cum diabolo decertavit, & hos, qui sunt paulo remissiore animo, eripuit e periculo; illos autem, qui patientia armati, tamquam firmæ fidei columnæ, non modo impetum hostis nostri diaboli facile latenti videbantur, verum etiam in sua ipsorum capita eundem quodammodo provocaturi, ex adverso opposuit; qui tum in acie fortiter cum adversario conflixerunt, omne opprobrii & supplicii genus toleranter sustinendo, tum celeri gradu maturarunt ad Christum, ea mala quæ erant ingentia & gravia, exigua & pene nulla existimando: perspicueque revera ostenderunt, quod non sunt condigne passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (b). Ac primam cruciamenta, quæ confestim erant & tamquam cumulo a multitudinem in illos coacervata, viriliter & magno animo subierunt, vicerationes, plagas, violentos tractus, dilacerationes, lapidum projectiones, carceres, & quicquid denique ab agresti & furiosa multitudine contra nos, veluti contra hostes & inimicos, fieri solet.

Quotquot igitur erant a Tribuno plebis aliisque magistratibus, qui civitati præerant, in forum deducti, cum coram universa multitudine esset ab illis de fide quaestum, & eam ipsi libere confessi fuissent, usque ad præsidis adventum in carcerem conjecti conclusique erant. Deinde cum ducerentur ad Præsidem, & ille in judicando omni crudelitatis genere contra nos nostrosque uteretur: Vetus Epagathus, unus ex

IV. Christianorum invidiosa patientia.

(b) Rom. 8.

V. Vetus Epagathus clarissimus martyr.

PAGIUS piscopis & Presbyteris cap. 3. existimat, hanc persecutionem factam esse anno septimo M. Aurelii, quo in Chronico Eusebii quarta persecutio consignatur. Eandem sententiam sequitur Dodvelli in Dissert. XI. de Paucitate Martyrum num. XXXV. & XXXVI. ubi ex ipsa Ecclesiæ Lugdunensis & Viennensis Epistola ab Eusebio relata investigat annum, quo ea scripta, ac persecutio excitata. Ait itaque Dodvelli. In hujus persecutionis tempore statuendo diversus a se est Eusebius. In Historia annum Marci XVII. ei assignat, in Chronico VII. duntaxat. Hinc diversa a se invicem Doctorum sententia. Ego Chronico potius accedo, non quod bellum Parthicum cum ea conjungit Orosius ex conjectura sua, nulla prorsus Historia fide; nulla enim belli Parthici mentio in Epistola Lugdunensium & Viennensium. Ego ex ipsa potius Epistola repetendum censeo. Verum Eusebius a se ipso minime dissentit, & quando sententiam mutasset, ejus Historiæ post Chronicon scriptæ standum esset. Excitata itaque in variis Imperii Romani partibus variæ persecutiones ab ipso ferme initio Imperii Marci Aurelii ad ejus fere finem, qua de re martyrium S. Justinus ac S. Polycarpi, Apologiæ Athenagoræ ac Melitonis, aliaque argumenta nos dubitare non

finunt. Quare Eusebius in Chronico more sibi familiari anno septimo Marci quartam Ecclesiæ persecutionem consignavit, unoque tenore locutus est de Martyribus in Gallia passis; licet hi anno tantum currenti martyrium fecerint, ut ipsemet accurate in Historia sua observavit. Eusebius in Chronico imitatus est Orosius libro septimo suæ Historiæ, ubi ait: in diebus Parthici belli persecutiones Christianorum, IV. jam post Nevonem vice, in Asia & in Gallia graves præcepto ejus extiterunt: multique Sanctorum martyrio coronati sunt. Ubi Orosius ex Historiæ fide bellum Parthicum cum persecutione conjungit, quia Sanctus Justinus sub finem belli Parthici mortem oppetiit. Nulla quidem belli Parthici mentio in Epistola Viennensium & Lugdunensium, sed in illa ejus fieri non debuit; cum longe post illud bellum, currenti nempe anno, Ecclesiæ Lugdunensis & Viennensis vexatæ fuerint. Cum hac de re ad Guillelmum Loydium Dodvelli amicum, & Angliæ suæ ornamentum scripsisset, ut ejus monitu in Dissertationibus ad D. Irengum, quæ Londini sub prælo sudant, ab ea sententia discederet, ne alia inde in præclaro illo Operæ orientur incommoda, non solum ille amici sententiam calculo suo probavit, sed magis in litteris

ex fratribus, immenso erga Deum & proximum ardore inflammatus, qui quidem cum non modo ad omne officium erga Deum & proximum sedulo exequendum impiger & propensus esset, veram etiam flagrantem Dei amore & sacrosancti Spiritus instinctu exardescens, in omnibus Domini praeceptis & iustitia & aequitatis institutis integre incederet, adeo sive accurate vitam instituit, ut, quamvis esset adolescens, eodem tamen testimonio, quod Scriptura (a) seni Zachariae tribuit sacerdoti, dignus videretur: hic Verius, inquam, iudicium tam temere & injuriose contra nos pronuntiandum non poterat omnino aequo animo ferre, sed supra modum succensebat, postulatque ut potestas ei daretur libere in illo confesso pro fratribus respondendi; seque praecipue probaturum dicebat, nihil sceleris, nihil impietatis in nobis omnino posse reperiri.

(a) Luc. 1.

VI. Confessio Vetii Epagati advocati Christianorum.

Contra quem cum multitudinis frequentia, quae tribunal circumstebat, admodum vociferata fuisset (erat enim inter illos illustris atque eximius) cumque Praeses etiam iustam ab eo propositam postulationem minime posset tolerare, sed solum istud ab eo quaereret, utrum esset Christianus: ille tum, simulatque erat clarissima voce hoc ipsum confessus, in sortem & numerum martyrum relatus est, ac deinceps Advocatus Christianorum appellatus; nec plane immerito; habuit enim advocatum Jesum in animo commorantem, & Spiritum sanctum multo quam Zacharias ferventiorum; quem per ingeniem charitatis quasi cumulum, quo adductus adeo alacri & ardenti studio pro fratribus propugnatione suam ipsius vitam profudit, satis perspicue ostendebat. Christi igitur & est, & fuit verus, & germanus discipulus, qui

PAGIUS ris ad me datis explicavit: Nam, inquit, Eusebium sententiam mutasse constat. Cum enim in Chronico eam persecutionem in annum VII. Marci retulerat, nullius autem usquam gentium persecutionis ejus anno XVII. meminerat; posthac, in Historia sua absque ulla mentione persecutionis VII. anno Marci, hanc Gallicam persecutionem in annum XVII. Marci retulit: liquet, Eusebium mentem mutasse, & quamvis mutavit, non est in obscuro. In Chronico quippe non cogitaverat, anno VII. Marci Eleutherum nondum Ecclesiae Romanae praefuisse: hunc autem jam Episcopum fuisse eo tempore, quando ea persecutio erupit, Eusebio Historiam scribenti constitit ex monumentis Ecclesiae Lugdunensis. Eleuthero igitur secundum ejus rationes non citius Episcopo facto, quam anno XVI. aut XVII. Marci Antonini, necesse habuit mutare sententiam, & pro VII. Marci, scribere Marci XVII. Hanc autem emendationem illi male cessisse ex eo constat, quod hic annus XVII. non erat annus τῆς ἐβδίδης πικρυπίας, id est, solenni apud nos mercatu, quod verba apud Eusebium sequentia ostendunt de Ludis Lugdunensibus aucti. Hi Ludii incidebant in annos Christi CLXVII. CLXXI. & CLXXV. Annus CLXXV. qui primum Eusebio visus est, nunc etiam Dodwello meo videtur annus istius Gallicae perse-

agnum, quocumque eat, sequitur. Inde igitur inter reliquos Christianos facile cognoscatur: nam martyres qui videbantur ceteris facile praestare, in publicum prodibant, seque paratos ad omnia tormenta ostendebant; omni denique animi alacritate confessionem illam, quae est martyrii propria, cumulate pleneque explebant.

Sed extabant alii apparati, inexercitati, & animo fracto, qui acrem certaminis impetum ferre non poterant, ex quibus circiter decem numero animis ignave & muliebriter conciderunt: qui profecto non modo magnum dolorem mentibus nostris & immensam acerbitatem inurebant, verum etiam aliorum qui hactenus non comprehendebantur, quique martyribus etiam in acerbissimo casusque generis cruciatu jacentibus praesto semper aderant, & eos non aliquando desertos esse passim fuerant, alacritatem penitus retulerunt. Omnes igitur id temporis propter incertum confessionis eventum eramus gravi metu percussi; non plagas quidem & supplicia, quae illis post insurgerentur, veriti, sed ancipiti confessionis exitu mente praeviso, magnopere extimelcentes, ne quis praelanguida animi infractione prorsus succumberet. Quotidie tamen qui digni corona martyrii habebantur, ad illorum numerum supplendum prebent erant: usque adeo, ut ex duabus hisce Ecclesiis omnes pii & studiosi viri, quorum doctrina & virtute in primis status illarum rite administrari solet, eximerentur.

VII. Lapsus quorundam Christianorum.

Quidam etiam Erbucii, nostrorum servi, una capiebantur (siquidem Praeses omnes nos passim perquiri praeceperat) qui tormenta, quae sanctos tolerare cernebant, reformidantes, contra nos, militibus satanae impulsu illos ad hoc idem incitantibus, Thyestes caenas & incaestus Oedipodis ful-

VIII. Calumniae in Christianos obiectae.

cutionis. Neque enim ille Eusebium sequitur in annis Eleutheri figendis, ut in ejus ad Irenaeum Dissertationibus propediem videbis. Citius integro decennio quam Eusebium Eleutheri Episcopatum aspicatur. Idacium tuum huic anno persecutionis Gallicam tribuentem, ut & Orosum in diebus Parthici belli aientem contigisse, Hieronymianam versionem Chronici Eusebiani secutos non dubito. Sancti Polycarpi martyrium Vir summus Pearsonus nuper Cestriensis Episcopus in annum Christi CXLVII. retulit, ut jam indicavit Dodwello meus Dissert. Cypriana XI. 33. Idem Pearsonus cum Fastis Alexandrinis (non tamen illorum auctoritatem, sed suas rationes secutus) Gallicam persecutionem refert in annum Christi CLXXV. Nolo ejus rationes delibando mutilare: nam eas propediem integras accipies in Opere ejus posthumo, quod Londini nunc primum exercet. Ita Vir eruditissimus, cui me plurimum debere profiteor.

IV. Persecutio Ecclesiae Lugdunensis.

Verum, licet egregium illum temporis characterem ex Conventu Ludorum causa Lugdunensi fieri solito, de quo mox, solenter observavit Loydus, & post eum Dodwello loco citato; persecutiones tamen, quae annis Marci VII. & XVII. contigere, minime confundenda: cum tam Eusebium quam reliquos Epitomatores, quae tata

Jo commenti sunt, & alia quae nobis nec eloqui nec cogitare quidem fas esse judicatur: quin tale facinus aliquando inter homines admissum fuisse, ne credi quidem propemodum debet. Haec quae ibi referuntur de illarum in Christianos calumniis de tam obscenis criminibus: quoniam haec essent nefanda crimina, quibus calumniose ab Ethnicis Christiani infumulari solent, jam satis a nobis superius multorum sententia declaratum est, cum de haeresi Gnosticorum tractatio est habita. Quae sane (prosequitur epistola) cum essent fama & sermone hominum passim dissipata; omnes veluti immanes belluae contra nos ferere ceperunt; ita ut si qui antea propter necessitudinem moderate se erga nos gessissent, tunc veluti rabie quadam incitati, dentibus fremere, insanireque prope viderentur, atque id adeo, quod a Domino nostro predicabatur, in eo esse completum (a): Tempus venturum, in quo omnis qui vos occiderit, videretur obsequium praestare Deo. Unde de cetero sancti martyres majora quadam cruciamenta, quam quae possint oratione explicari, sufferre cogebantur, idque satana pro viribus in illud incumbente, ut aliquid blasphemiae contra Christum ex eorum ore educeret.

(a) Joan. 16.

IX. Sanctus Diaco-nus, At-talus, Maturus, Blandina illustres martyres.

Supra modum igitur letibale multitudinis universae, Praesidis, ac satellitum odium in diaconum nomine Sanctum, Vienna prognatum, & in Maturum etiam, recens quidem baptizatum, sed generosum tamen Christiani athletam, efferebat: In Attalum porro genere Pergamenum, columnam & stabilimentum continuum Ecclesiarum quae hic sunt: In Blandinam denique, per quam Christi evidenter ostendebat, eos qui apud homines viles, despecti, & contempti videantur, apud Deum propter charitatem

erga illum non specie iactatam & simulatione, sed vi & virtute declaratam, magno splendore & gloria donari. Nam cum non nos solum pertimesceremus, sed etiam hera illius secundum carnem (quae etiam ipsa una martyrum pugna dimicaverat) ne, cum in certamen descenderet, praecorporis imbecillitate non libere & ingenue fidei suae confessionem proloqui pergeret: Blandina tanto animi robore & virtute imbuebatur, ut tortores, qui illam vicissim omni suppliciorum genere a primo mane ad vesperam usque afflixissent, prope labore defessi languerent; seque rum ab illa victos, tum nihil amplius habere cruciamenti reliquum, quod ei irrogarent, faterentur; atque adeo magnopere mirarentur, quo pacto, cum totum ejus corpus ita dilaceratum esset, perseverans spiritum duceret: palamque testarentur, unum tormenti genus satis habuisse virium ad vitam ei eripiendam, nedum tam multis & variis opus fuisse. Verum beata martyr, sicut generosum athletam decet, in ipsa fidei confessione vires colligebat; atque prolato istorum verborum; Christiana sum, & nihil apud nos admittitur sceleris; erat dolorum, qui eam urgebant, summa levatio, fomentum cruciatus, & cujusque molestiae depulso.

X. Sancti Diaconi certamen.

Diaconus ille, Sanctus nomine, supra quam credibile est, & supra omnem humanum captum verbera a carnificibus impacta tolerantius sustinens, cum scelerati illi carnifices propter assiduitatem & magnitudinem tormentorum, quae ei infligebant, sperarent se aliquid quod indecorum & ejus professioni parum consentaneum videretur, ab eo audituros: ipse tanta animi celsitate & constantia illis ex adverso resistit, ut ne nomen quidem vel suum, vel gentis, vel

eadem rem spectant, licet diversis plerumque gesta temporibus, uno eodemque anno non raro recitare, innumeris exemplis pateat; certumque sit, Marco Imperium administrante, Fideles variis temporibus, diversisque in regionibus afflitos fuisse. Levior est autem utriusque Viri eruditissimi conjectura, quam ut nobis persuadere possit, eum rerum narrandarum modum in loco Chronici, de quo agitur, non servasse Eusebium, cum vix exemplum adduci possit, quo demonstratur, eum retrahendo in Historia, quod jam in Chronico scripserat, a vero, quod amplexus fuerat, deflexisse; quod tamen eidem in casu, de quo agitur, accidisse, uterque contendit. Gallicam itaque persecutionem non ideo in Chronico anno septimo Marci narravit, quod ignoraret, Eleutherum nondum Pontificatum adeptum esse; sed quia, ut dixi, morem sibi consuetum servare voluit, & persecutionem uno tempore narrare. Quod si revera Eusebium, dum Chronicon scriberet, arbitratus est, persecutionem Lugdunensem & Viennensem anno septimo Marci contigisse, ut ipsi volunt, in Historia, ut asolet, errorem illum correxit, & sententiam mutavit, tam quoad annum ejusdem persecutionis, quam quoad Eleutheri initium, quod tar-

dus in Chronico distulerat. Non poterit autem Dodwello Eleutheri Pontificatum cum prioribus Marci Aurelii annis copulare, quin praecedentium Pontificum annos mutilet, aut Eleutheri annos augeat, vel denique ejus successorum Pontificatum antevertat. Denique si Pearsonus S. Polycarpi martyrium ad annum CXLVII. retraxit, quia in Epistola Ecclesiae Smyrnenensis, in qua Polycarpi martyrium narratur, unius Augusti mentio fiat, ideoque Marco & Vero imperantibus martyrium istud accidere non potuisse, quod tamen Eusebium docuit, sine dubio fallitur, quia dum plures Imperium regerent, in Actis publicis saepe unius tantum mentio facta, ut anno CLXII. num. II. demonstravi. Verum cum nullus inauditus damnari debeat, Opus tanti Viri avide expecto.

V. Martyres Lugdunenses passi, dum Ludii Drustiani celebrantur.

Venio nunc ad Ludos, qui durante persecutione Lugdunensi celebrati dicuntur in Epistola Viennensium ab Eusebio lib. 5, cap. 1. recitata, qui ejus opinioni, quam in Historia sequitur, minime officiant. Aiant ii in ea Epistola, τῆς ἐβδίδης πικρυπίας &c. id est: Ineunte igitur solenni apud nos mercatu, qui maxima hominum frequentia celebratur, utpote ex omnibus populis ac Provinciis eo conveniente virorum multitudine Praeses

ciuitatis, unde fuit, neque utrum seruus, an liber, illis vellet dicere; sed ad omnia rogata ita Latino sermone responderet, Christianus sum, istudque pro nomine, pro ciuitate, pro genere, & denique pro re quaque iterum ac sepius eloqueretur. Aliam autem vocem Gentiles ab eo elicere audireque non poterant. Unde tam graui & acerba bile animus cum Præfetti, tum tormentorum contra illum inflammabatur, ut cum nihil haberent supplicii, quod ei deinceps imponerent, ad extremum laminas æneas feruentes & ignitas tenerrimis corporis membris affigerent. At ille, quamquam corporis membra exurebantur, firmus tamen, constans & immutabilis in fidei confessione perstitit; quippe qui diuino & cælesti fonte aqua vitalis, quæ ex Christi ventre profluit, tamquam rore cum aspersus, tum roboratus erat; corpus autem testimonio fuit eorum quæ ipsi acciderant, utpote vulneribus & vibicibus totum cruentatum; quod quidem sic in rugas erat contractum, ut exteriorem hominis formam prorsus abieciisset; in quo Christus afflictionis particeps res præclaras ad suam ipsius gloriam gessit, cum aduersarium profligando, tum cæteris præclarum exemplum ostendendo, nullum esse metum, ubi Dei Patris charitas; nec ullam molestiam, ubi fides Christi viget. Nam quamquam impij caruifices paucis diebus post, cum martyrem denuo torquerent, putabant, si corporis membris superiore iam cruciatu tumidis, & inflammatione quadam efferuescentibus, eadem supplicia accumularent, vel se illum facile euicturos (præsertim cum nec manuum prope tractationem perferre iam posset) vel illum tormentis tandem extinctum, grauem reliquis horrorem incusurum; tamen tantum abfuit, ut in illo aliquid eiusmodi continge-

ret, ut etiam, præter omnium hominum opinionem, corpus in illis posterioribus tormentis recreatum, & integrum restitutum, formam priorem atque usum membrorum recuperaret; adeo ut in secunda illa carnificina non inflicta pœna, sed medicina per Christi gratiam adhibita videretur. Porro Bibliidem, una ex eorum numero qui fidei confessionem pernegassent, cum iam diabolus a se prorsus absorptam putaret; cupiens etiam per blasphemiam in Deum condemnationem ejus augere, ad supplicium deducendam curauit. Hæc ibi. Moris fuisse penes Gentiles, insequentes Christianos, non tantum deorum cultum quacumque via captatum, & Christi negationem ab illis extorquere, sed etiam in Christum blasphemias jubere, cum in aliis sanctorum martyrum Actis, tum in recitata superius Smyrnenfis Ecclesiæ epistola, & in ea quam Plinius (a) scripsit ad Traianum, facile apparet. Sed prosequamur cætera: Eamque velut fractam & ignauiam impia in nos & flagitiosa probra loqui impulit. Illa tamen in tormento rediit ad se, atque (ut ita dicam) ex profundo somno excitata est, presenti supplicio quodammodo submouita, ut de æterna gehennæ pœna serio cogitaret. At contra quam diabolus expectabat, malevolis Christianorum obrectatoribus ex aduerso sic respondit: Quomodo eiusmodi viri liberos suos deuorare, in animum potuerunt inducere, quibus ne licitum quidem sit, sanguinem animalium ratione carentium comedere? Et ab eo tempore se Christianam ingenue confessi est, & sorti numeroque martyrum adjuncta.

At cum tyrannica crudelitate illa suppliciorum genera per beatorum patientiam Christi virtute firmata, frustra imposta irrogataque viderentur; diabolus alias

XI. Bibliidis martyrium.

(a) Plin. lib. 10. ep. 97.

XII. Dira cruciamenta SS. Martyrum.

PAGIUS

Præses beatissimos Martyres ad tribunal adduci iussit, tanquam in theatri pompa eos populo ostendans. Quibus ex verbis Loydus & Dodvvelus, manifestum fieri arbitrantur, Martyres Lugdunenses anno Christi CLXVII. sanguinem effudisse. Hæc Dodvveli verba loco laudato: Ludos instituit Drusus Lugduni in honorem Julii an. U. C. DCCXLIII. ut e Dione collegit, & Livii Epitomatore doctissimo Pater Episcopus Asaphensis, Kalendis, ut videtur, Julii illos dedicaturus. Sed repente Germanorum incursum impeditus est, ne illo anno dedicare posset. Proximo itaque anno venit in Galliam ipse Augustus. Inde Ludi instaurati, non in Julii (ut antea constitutum erat) honorem sunt, sed ipsius Augusti ipsi Kalend. mense videlicet Augusto sacro. Meminit Suetonius, meminit etiam sub Hadriano Iuuenalis, & sub Alexandro Severo Dio. Instituti sunt Iulo Antonio, Fabio Africano Coss. an. U. C. Varroniano DCCXLIV. Pentætericos fuisse probabile est, id est, quattuor quoque anno absoluto, quinto inuente rediisse, ut pentætericos explicat Censorinus (de Die Natali cap. 18.) In hoc Ludos incidisse hanc persecutionem ex ipsi constat Lugdunensium Epistola. Annus itaque Urbis DCCCCXX. agonalis fuerit necesse est, Christi nimirum pro Era vulgari CLXVII. Ita Dod-

vvelus, ut persecutionem illam ab anno Christi CLXXVII. in quem Ludos illos incidere non potuisse arbitratur, summoveat. At licet certum sit, aram Lugduni primum Augusto dedicatam esse, Kalendis Augustis Iulo Antonio, Fabio Africano Coss. ut diserte testatur Suetonius in Claudio cap. 2. Ludi tamen illi non singulis quinquenniis, sed quotannis celebrati, ut observavit Marca in Dissert. de Primatu Lugdunensi num. C. & sequentibus, qui fise loquitur de Conventu illo populorum Gallie, qui quotannis fiebat in colonia Lugdunensi ad aram Augusto Principi dicatam, ubi & ait, de eo Conventu accipi debere insignem locum Epistolæ Lugdunensium, de quo agitur, & Rufinum, laudatum Eusebii locum sic vertere: Dio quodam celeberrimo, in quo ex omnibus Provinciis cocentes nundinas celebrare solent. Recte Conventum solennem, inquit Marca, seu πανήγυρη νουνδινας vertit: eo significatu in veteribus Glossis, nundinæ, εοπη, quæ mercimonia quoque significant, quod agitari solerent diebus festis. Quod autem apud Eusebium ex omnibus gentibus confatum Conventum, intelligi debet de omnibus saltem trium Galliarum populis, id est, de populis Aquitanicæ, Belgicæ, & Lugdunensis, quibus Gal-

VI. Ludi Lugdunenses quotannis celebrati.

quasdam machinas de integro contra illos excogitavit; nempe ut in carcerem coniecti, interdum in locis horrida caligine obstitis & plenis molestiarum misere jacerent; nonnumquam illorum pedes in crassas compedes impositi distinerentur, & ad quintum usque foramen longa intercapedine interposita distenderentur; aliquando vexarentur aliis plagarum modis, quos rabidi diaboli ministri, illiusque malevolentia suffusi, hominibus in carcere conclusis acutere solent; usque adeo, ut complures quos Dominus, eo pacto & vita exire volebat, ibi ob foetidum odorem & loci angustiam penitus suffocarentur. Quin etiam non pauci, in quibus illic Dei gloria perspicue ostensa erat, quamvis ita acerbe excruciatii fuissent, ut nulla curatione adhibita viderentur amplius posse vitam protrahere; in carcere tamen superstites manebant, omni humana quidem cura & subsidio orbati & destituti; a Domino tamen tum corporis, tum animæ viribus ita roborati confirmatique erant, ut cæteros ad fidem constantem tenendum tuendamque incitarent, & grato admodum subleuarent salatio. Alii autem modo capti, & recens in carcerem contrufi, quorum corpora antebac tormentis subeundis callum haud contraxerant, pondus carceris & grauitatem minime poterant ferre, sed inius breui mortem oppetebant.

Beatus item Photinus, cui Lugdunensis Episcopatus ministerium erat concreditum, cum nonagesimum suæ ætatis annum præteruisset, & corporis imbecillitate ita languesceret, ut vix posset propter virium infirmitatem, qua distinebatur, libere spirare, spiritus tamen alacritate, propter ardentem qua flagrabat martyrii cupiditatem, plurimum recreatus, ad tribunal Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

liarum partibus tres Galliarum partes a Julio Cæsare subactæ continebantur. Nam præter nundinas singulis annis fieri solitas, in honorem Augustorum Primores illarum Provinciarum conueniebant ad hoc templum, & solennes festos dies agitabant, quam celebritatem seu festum Dio, non sub Alexandro Severo, sed lib. 54. sua ætate, id est, sub Principatu Alexandri Severi, qui anno CCXXII. Imperium inuit, adhuc perdurasse testatur. Quod si contendat Dodvvelus, Ludos illos singulis annis non esse Lugduni editos; unde habet eosdem pentætericos fuisse, aut aliquando non dilatatos, aut anticipatos; cum Nerone imperante Ludi Olympici omnium celeberrimi per biennium dilati fuerint, ipsaque Imperatorum Quinquennialia & id genus festa sæpe annis non suis celebrata constet? Certe anno Christi quadragesimo, Urbis vero conditæ DCCXCIII. qui secundum rationes Dodvveli agonalis non fuit, Caligula, dum Lugduni esset, Ludos illos celebrari iussit, ut docet Suetonius in Caligula cap. 20. Edidit & peregre spectacula: in Sicilia Syracusis æsticos Ludos, & in Gallia Lugduni miscellos. Sed & certamen quoque Græca Luceaque succidia, quo certamine ferunt victori-

gestabatur; & tametsi corpus ejus jam præ decrepita ætate & cruciatu morbi pene exhaustum esset, anima tamen in ipso seruabatur integra, ut per eam Christus gloriose triumpharet. Qui quidem ad tribunal, magistratibus ciuitatis cum comitantibus, & uniuersa multitudine varias cuiusque modi vociferationes contra illum, utpote Christianum, edente, a militibus deductus, præclarum fidei testimonium perhibuit. Cum enim a Præfide roicaretur, quis esset Christianorum Deus; respondit: Si tu ea re dignus sis, cognosces. Inde igitur aspere & immisericorditer raptatus varias plagas excepit, cum ab iis qui stabant in proximo, qui nihil ejus ætatem reuerentes, manibus pedibusque in illum contumeliose insultabant, tum ab illis, qui longius erant remoti; qui, quod singuli habebant, in manibus, illud in illum coniecerunt; idque propterea, quod omnes permagne culpæ & impietatis loco ducebant si quisquam petulanter illum insectari ultra ex parte omitteret; nam deorum suorum causam se ita vindicaturus arbitrabatur. Ille vix jam spiritum dicens, in carcerem coniectus fuit, ac biduo post efflauit animam.

Ibi vero singularis Dei providentia apparuit & infinita Jesu Salvatoris misericordia patefacta est; quæ sine talis fuit, qualis quidem raro inter fratres Christianos contigisset, a diuina tamen Christi virtute ac potentia non omnino aliena. Nam qui, ut primum erant comprehensi, fidem inficiati fuissent, non modo in carcerem cum cæteris condebantur (nihil enim illis, ut tempus ferebat, negatio attulit adiuuenti) verum etiam suppliciorum eorumdem erant facti participes, atque sicut illi qui ingenue fatebantur se esse quod

XIV. Apostatarum afflictio.

Q9 erant,

bus premia victos contulisse, eorum & laudes componere coactos. Eos autem qui maxime displicissent, scripta sua spongia linguarum delere iussos, nisi ferulis oburgari, aut flumine proximo mergi maluissent. Suetonium vero de Ludis a Druso institutis loqui, certum facit Iuuenalis Satyra prima, ubi ait:

Palleat, ut nudis præsit qui calcibus anguem, Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram. Denique Caligulam anno Christi XL. eos Ludos edidisse, discimus tam ex Suetonio loco laudato cap. 17. ubi prodit Imperatorem istum Lugduni tertium Consulatum eo Christi anno gestum, inuisse, quam ex Dione lib. 59. qui asserit, eum præfato anno in Britanniam trajecisse, per Gallias sc. Ludi itaque Lugdunenses extra legitimum tempus editi, aut, quod longe probabilius, quotannis de more exhibitii; neque propter conjecturas supra recitatas persecutio Lugdunensis a præfenti anno dimouenda, certa pro incertis relinquenda.

VII. Quo in loco quoræ dic Martyres Lugdunenses passi.

Dubitandum non est, inquit Marca laudatus, quin ad recitationes istas publicas & solennes auditorium esset in adibus Augusti, suis gradibus, subcellis, anabathris, & orchestra instr-

Diferimen fontium & infontium fidelium.

erant, nullo alio crimine obiecto, nisi quod Christiani essent, tradebantur in custodia; sic isti, qui fidem pernegarant, de reliquo in carcere tamquam homicida & scelerati detinebantur, duplo graviore cruciatus & angore, quam ceteri afflicti. Illos enim subleciabat letitia ex martyrio percepta, spes promissorum, caritas in Christum, sacer Patris Spiritus; hos magnum & grave conscientiae pondus admodum vexabat: usque adeo, ut dum pro hominum frequentia palam gradiebantur, ipso vultu ab omnibus aliis facile internoscerentur. Illi enim hilares in publicum progressi sunt, in quorum vultu de cor quidam grata & venustate multa aspersus enituit; sic ut vincula etiam, quibus velut sponsa aurearum sibiariarum varietate decorata, mire erant illustrati, egregium quemdam ornatum illis adiecisse viderentur; tam suavem item & fragrantem ex ipso Christo egredientem efflarunt odorem, ut nonnullis artificioso quodam unguento & manu composito delibuti putarentur; hi autem demissi, abjecti, aspectu horridi, turpi ignominia labe deformati, a Gentilibus porro veluti ignavi, effeminatique probrii contumeliose affecti; ac denique cum honoratum, gloriosum, & salutare nomen Christi amisissent, perinde ac si homicidii rei fuissent, homicidiae jam appellati. Ista ubi ceteri coram aspexissent, magnopere roborati erant, & animo constabilitati. Et paulo post,

XV. His igitur rebus confectis, de reliquo martyria, quae in ipsorum vita exitu sus-

PAGIUS sum. Eiusmodi auditoria, quae ex Hadriani Instituto dicta sunt Athenae, ut patet ex Dione, Lampridio, Capitolino & Victore, quae dein voce paulisper deflexa Athenicae dici coeperunt. Quod verbum usurpatum a Trebellio ad significandam Bibliothecam publicam. Inde dictum est Athanacum locus, ubi erat Athenarum, ac si diceret Athenaicum, eadem inflexione; quae ex Achaico sit Achaicus. Unde in antiquis Instrumentis vetus Monasterium in area aedium Augusti dirutarum extractum, dicitur Athanacum, vulgo, Afnay. Quod nomen eidem loco erat ante Gregorii Turonensis tempora, qui meminit Martyrum Athanacensium, ita dictionum, ut ipse notat, a loco ubi passi sunt Lugduni. Quod indiget interpretatione: Martyres enim confecti sunt in Amphitheatro, cujus rudera videntur in colle Forviere; sed eorum corpora ludibriis plebis exposita sunt per sex dies, dein combusta, cineresque dejecti in Rhodanum, Eusebio teste, scilicet ad confluentes fluminum, ante Augustorum aedes, ut illis haec quasi victima Christianorum devoveretur. Unde Gregorius discrete observavit, in Athanaco combusta fuisse Martyrum corpora, quae tamen supplicio affecta in Amphitheatro Eusebium docuerat. Ad haec, quod Hieronymus, Ado, Ufuardus, Beda, Notkerus, alique Natalem Lugdunensium Martyrum in diem IV. Nonas Junii conferunt, nihil nos movere debet; quia, ut scribit Valerius in Notis ad laudatum Eusebii locum, diu post illorum necem, cum illorum reliquiae in-

ferebant, in quaque suppliciorum genera disperiebantur; siquidem unam coronam beati martyres ex universis & variis eisque generis flosculis contextam complicitamque Deo Patri obtulerunt. Quocirca tamquam Deo Patri obtulerunt. Quocirca par erat, generosos & insignes Dei athletas, ubi multiplex & varium martyrii certamen subierant, illustremque ab hostibus reportarant victoriam, praclara immortalitatis corona decorari. Maturus ergo, Sanctus, Blandina, & Attalus, die cum bestis dimicandi in nostrorum hominum cruciatum de industria praestituta, ad bestias ducebantur, quo publicum & commune Gentilibus spectaculum plenum inhumanitatis & sevitiiae exhiberent. Atque Maturus & Sanctus in amphitheatro omne genus tormentorum denuo subeunt, perinde ac si nihil cruciatus antea fuissent omnino perpessi; immo vero athletae, qui modo adversarium per varias certaminum vias ferreque profligassent, & pro corona vitae ipsi proposita postremum jam certamen haberent in manibus ad conficiendum, de integro tum verberum trajectiones, quibus homines illic plecti solent, sustinent, tum crudeles ferarum tractus, tum alia omnia cruciamentorum genera, quae insana & furiosa plebs alii aliunde cum vociferatione illis infligi postulabant, tum denique ferreas cathedras & ignitas illorum membris superpositas, quibus corpora misere fricta & exusta erant. Et quamquam Gentiles pestifero illorum nidore non absque molestia saturabantur; tamen ne ea quidem re deterrii, ab insania sua desistunt, sed perunt adhuc

Martyres ad bestias delati.

ventae fuissent, hic dies potissimum electus est, quo omnium simul memoria celebraretur; cum tamen non uno eodemque die omnes passi sint, ut ex Epistola Ecclesiarum Viennensis & Lugdunensis constat. Denique, quod ait Dodwellus citatus, persecutionem, quae sub Marco contigit, ipsum non habuisse auctorem, nec tam multos coronasse, quam putant, Martyres, ex Epistola Christianorum Lugdunensium evertitur. In ea enim dicitur: Quippe rescriptum fuerat a Caesare, ut constantes quidem gladio caderentur; hi vero qui negarent, dimitterentur incolunt. Auctor igitur persecutionis Imperator; & an pauci fuerint, qui Christum confessi martyrium pertulere, docet Eusebius loco numero tertio hujus anni relato. Verum quidem est, in quibusdam Provinciis ex incurfione popularium Persecutionem ortam, sed hoc non probat paucos morte affectos, aut persecutionem atrocem, non fuisse. Quod non tantum de Marci persecutione, sed & de aliis dicendum. Video enim Dodwellum ad paucitatem Martyrum ostendendam, identidem Imperatores excusare, culpamque in populum rejicere, quasi furor populi Martyrum numerum minuerit. Sarta itaque etaeque Martyrologiorum fides, sive edictis Principum Romanorum, sive furore popularium Christiani martyrii coronati fuerint. Praeterea Dodwellus ideo persecutionem sub Marco Aurelio brevem fuisse contendit, ut Martyrum numerum minuat, & opinionem suam de paucitate Martyrum omnimodis adstruat.

XVI. Blandina iterum cruciatur.

adhuc magis magisque furere; quandoquidem illis in opatis erat, eorum patientiam prorsus evincere. Caterum ab ipso Sancto nihil aliud elicere poterant, praeter illam vocem, quam ab initio de fidei sua confessione proferre consueverat. Isti autem martyres, quoniam in hoc ingenti certamine vita adhuc in ipsis residebat, singularium certaminum loco, quae magna cum varietate ibi fieri solebant, illo die spectaculum universo populo praebentes, ad extremum securi percutiuntur.

At Blandina, trabi lignae sublimis affixa, praeda bestiis incurstantibus obicitur: quae quoniam & in crucis specie suspensa cernebatur, & ardentem precem fundebat, magnam concertantium mentibus alacritatem iniecit; quippe in ipso certamine ex sorore cruci suffixa, ipsum Christum, qui pro nobis crucifixus est, oculis corporeis quodammodo videbant; uti credentibus in illum pro certo persuaderetur, quod qui pro ejus gloria quicquam perpetiatur, hereditatis sit cum Deo vivente consors & pariceps futurus. At cum nulla bestia ejus carnem tangere vellet, e trabe mox abrepta, in carcerem iterum iruditur, & in aliud reservatur certamen; ut per varia certationum genera victrix facta, tum tortuosum serpentem condemnationi, quam ab se avertere non posset, jure addiceret; tum fratres ad constantiam pariter incitaret; qua licet humilis, imbecillis, & prope abjecta virgo esset, armatura tamen Christi fortis athleta induta, non solum per multas cruciamentorum vias adversarium superavit, verum etiam per illustre illud certamen coronam immortalitatis tandem consecuta est.

XVII. Attalus iterum ad poenas revocatur.

Attalus item, clarus & magni nominis vir importuno multitudinis rogatu ad supplicium evocatus, ob recte factorum conscientiam (si quidem ingenue in Christiana institutione & disciplina exercitatus, fidelis semper apud nos & constans veritatis testis extitisset) alacri animo certamen ingreditur. At cum undique per amphitheatrum circumduceretur, tabula, in qua Latinis litteris haec inerat inscriptio: HIC EST ATTALUS CHRISTIANUS, illum praecedente; cumque in eum admodum petulanter populus insultaret; Praeses, ubi Romanum esse didicisset, mandavit ut in carcerem denuo, cum reliquis qui in eodem erant, concluderetur: de quibus litteris ad Caesarem scripsit, ejusque expectavit de illis sententiam. More quidem & usu receptum erat, quod in civis Romanos Praesides ac Proconsules jus gladii non haberent; ut si qui aliquo comprehensi delicto essent, Proconsules vel de eo ad Imperatorem scriberent; vel (quod noscitur fecisse Plinius a) eisdem ad ipsum amandarent Imperatorem. Sed rursum epistola.

(a) Plin. lib. 10. c. 97.

Ann. Eccl. Tom. II.

Tempus vero quod interea intercedebat, illis quidem neque otiosum, neque infruiferum fuit; sed per mortem eorum dilatam immensa Christi clementia quasi lumen suum propalam profudit. Nam inter mortua Ecclesiae membra vivorum subsidiis fuerunt ad vitam revocata; & qui fidem confessi fuissent, iis qui eandem pernegassent, magna beneficia detulerunt: atque adeo permagna letitia matri & virgini Ecclesiae exorta est; cum eos, quos abortiva tanquam mortuos eiecisset, viros & incolumes recuperasset. Illorum enim hortatu & exemplo complures, qui fidem negassent, erant tamquam in utero matris Ecclesiae iterum concepti, iterum in membra formati, iterum ad vitam ducti, iterum denique ad fidem suam confitentem perducti. Atque cum ad vitam essent restituti, & viribus confirmati, suavitatem Dei, qui non vult mortem peccatoris, sed pro sua benignitate eum ad poenitentiam invitare, animis haurientes, ad tribunal sponte accedunt, ut iterum a Praeside de fide denuo rogarentur. Nam cum Caesar responsum per litteras misisset, illos qui Christi fidem confiterentur, tympanis esse torquendos; hos autem qui eandem inficiarentur, in principio mercatus, qui hic celebrari solet, quique est propter frequentiam hominum ex omnibus eo gentibus commeatium, multorum sermone nobilitatus, liberos dimittendos: Praeses beatos martyres, tamquam spectaculum & gloriosam pompam de illis multitudini praestaturus, ad tribunal deduci jubet, iterum in quaestione vocat, datque sententiam, ut qui municipes Romani essent, securi percuterentur, reliqui autem amandarentur ad bestias. Christi vero gloria in his qui antea fidem abnuerant, tunc tamen, praeter Gentilium opinionem, eandem ingenue constabantur, magnopere illustrata fuit. Etenim illi cum privatim in quaestione dati essent, quasi pro certo absolvendi: tamen se Christianos vere confitentes, martyrum choro adiciebantur. Alii autem falsi Christiani a fide penitus lapsi, qui neque vestigium aliquid fidei, neque sensum & significationem vestis sponsalis, neque cogitationem timoris Dei in animis insidentem habebant, sed per nequam eorum conversationem viam veritatis contumelias affecerant, hoc est, filii perditionis, foris extra Ecclesiam permanserunt; ceteri universi fuerunt in Ecclesiam denuo adscripti.

XVIII. Lapsi revocati ad fidem. martyrium consequuntur.

De quibus cum haberetur quaestio, Alexander quidam genere Phryx, arte & scientia medicus, multis annis in Gallia commoratus, omnibus fere propter charitatem erga Deum & liberam in verbo praedicando alacritatem cognitus (non enim domi & muneris Apostolici expertus erat) cum adstaret tribunali, & illos fratres inuadit ad confessionem fidei hortatur (iis qui undi.

XIX. Alexandri certamen.

Q q 2

undique tribunal circumstebant, videbatur tamquam parturiens) populi multitudo confessionem eorum, qui antea inficias iussent, egre ferens, contra Alexandrum, tamquam eius rei caput & auctorem, vociferari cepit. Ubi vero Praeses instabat, sciscitabaturque quisnam esset; respondet, se Christianum esse. Unde Praeses ad iracundiam provocatus, illum condemnat ad bestias.

XX. Alexandri & Attali summatio.

Postero autem die eandem cum Attalo dimicationem (Praeses enim, quo populo gratificaretur, Attalum denuo bestis objecit) Alexander ingreditur. Hi duo in amphitheatro omnes machinas, ad exitum excogitatas, tamquam praeverti, maximumque certamen perpeffi, ad extremum gladio feruntur. Alexander autem neque ingemuit, immo vero ne gry quidem ore exulit, sed interiore mente & cogitatione, quasi cum Deo sermones contulit. Attalus vero ubi in ferrea cathedra iam candenti esset impositus, & eius incendio ambustus, quando nidor & fumus e corpore in sublime ferebatur, Latino sermone multitudinem sic affatus est: Ecce, ecce, hoc quod vos praestatis, est homines vorare; nos quidem neque voramus homines, neque aliud quicquam sceleris patramus. Rogatos tandem, quod nomen Deus haberet; respondet, Deum nomen non habere more hominum.

XXI. Blandina iterum Pontico cruciata.

Quibus omnibus confectis, postremo die singularium certaminum adventante, Blandina, & adolescens Ponticus circiter quindecim annos natus (hi autem quotidie introducebantur ad reliquorum supplicia contemplan- da) in amphitheatrum inferebantur, argebanturque per Gentilium idola jurare. At quoniam illi perstabant minstantes, & ea despectus ducebant; vesana multitudo contra illos asperere & ferociter saeviebat, adeo ut neque adolescentuli commiserarentur aetatem, neque mulierem omnino revererentur; omnibus igitur tormentis eos obiectare, & per quodvis supplicii genus undique agitare ceperunt, & sine intermissione nunc hanc, nunc illum per ipsorum deos jurare impellebant. Caterum hoc nullo modo poterant efficere; nam Ponticus, qui ita a sorore erat exuscitatus, ut Genies eam esse animadverterent, quae illum cohortata fuisset confirmassetque, post omnia cruciamentorum genera viriliter & magno animo tolerata, extremum spiritum edidit.

XXII. Beata Blandina omnium postrema, tamquam nobilis & generosa mater, ubi liberos animaverat ad poenam, & victores ad Christum Regem praemiserat; ipsa eodem cum liberis certaminum cursus remensa, ad eisdem latitia gestiens, ac de ipso vitae suae exitu permagno gaudio exultans, non quasi ad beatitudinem.

Blandinae ultimum certamen.

Beata Blandina omnium postrema, tamquam nobilis & generosa mater, ubi liberos animaverat ad poenam, & victores ad Christum Regem praemiserat; ipsa eodem cum liberis certaminum cursus remensa, ad eisdem latitia gestiens, ac de ipso vitae suae exitu permagno gaudio exultans, non quasi ad beatitudinem.

sponsi amice invitata. Atque post verbera, post bestiarum lanatus, post sarraginis exustionem, ad extremum in rete involuta, tauri ictibus obiectatur. Quae cum ab animali illo diu multumque icta exagitataque fuisset, ac nullum sensum cruciamentorum, quae hactenus ei obtigissent, partim propter spem, qua Dei promissis firme adhaerebat, partim propter colloquia quae intra se cum Christo conferebat, omnino haberet, tandem ense jugulata fuit. Unde Gentes ipsae palam testabantur, mulierem apud se nunquam tot tamque acerba tormentia tam constanter pertulisse. Verum eorum rabies & crudelitas in sanctos non ita exaturata fuit. Nam ab immani & furiosa bellua diabolo immanes illae & barbarae Gentes exagitatae, vix, aut ne vix quidem a furore suo aliquando acquieverunt; immo vero in corporibus martyrum suam de integro contumeliam ceperunt & malevolentiam exercere: nam quamvis martyrum constantia penitus essent superata, tamen quia omnem humanam rationem omnino exussent, illarum amentia minime fuit retardata repressaque; sed acerba bilis cum Praesidis, tum populi, qui quidem in eos letale odii sui virus evomebant, tamquam immanis bellua magis magisque incensa: sicut Scriptura vere impletur (a): Impius adhuc impie agat, & iustus iustificetur adhuc.

Etenim corpora eorum, quos carceris pestifer odor & cruciatus suffocaverat, canibus dilaceranda obijciuntur: studioseque nocte & die observant, ne quisquam e nostris illos tumultus mandet. Tandem vero martyrum in amphitheatro intersectorum membra, quae nec bestiae adhuc vorarant, nec ignis absumpserat, partim minutatim dilaniata, partim instar carbonum ambulata, quin etiam securi percussorum capita una cum corporis truncis collecta, dies complures similiter militum excubiis insepulta custodiunt.

Porro alii fremere, & dentibus contra eos frendere ceperunt, toto animo committentes aliquam gravio- rem in ea exercere contumeliam. Nonnulli irrisione ludere, & falsos cachinnos tollere, summaque commendatione & praconio idola sua efferre: quibus quidem, tamquam auctoribus, poenam & ultionem Christianorum acceptam retulerunt. Non pauci, quamquam facti aliquanto modestiores erant, & de illorum afflictione aliquantum condole- scere videbantur, verbis tamen eos acerbe vexare ad hunc modum: Ubi iam illorum Deus? Quid illis haec profuit religio, quam sua ipsorum vitae praeposuerunt? Quae ad Gentilium crudelitatem pertinebant, talem habebant veritatem; quae autem ad nos, videbantur sane magnum marorem propterea in se complecti, quod martyrum corpora humo tegendi nulla dabatur facultas. Neque

XXIII. Corpora Sanctorum canibus obijciuntur.

XXIV. Quae gentiles in Christianos effundirent.

que enim nox ad hanc rem aliquid afferre praesidii, neque magna pecuniae vis eorum animos fluctere, neque preces ulla ex parte placare poterant. Sed nulla non ratione & via corpora illa erant assidue ab illis observata; & id quasi in magno lucro deputatum, si penitus inhumata jacerent.

XXV. Cineres Martyrum proijcti in fluvium.

Paulo post, etiam ista addunt; Martyrum corpora sex dies continuos sub dio jacencia, & maxima ignominia affecta; post autem ab impiis illis & facinorosis carnificibus exusta, inque cineres redacta, in Rhodanum fluvium, qui illic in proximo defluit, spargebantur, quo nulla quidem illorum reliquiae amplius super terram restarent. Ista eo consilio patrabant, quod Deum se posse vincere, & illis regenerationem corporum profusis eripere arbitrati sunt; quo ne ulla quidem (sic enim dicebant) spes resurrectionis illis reliqua fieret; qua freti, inquit, non solum peregrinam quandam & novam nobis induxerunt religionem, verum etiam neglexerunt penitus tormenta, & prompto atque alacri animo ad mortem properarunt. Sum videamus utrum sint resurrecturi, & utrum illo Deus ipsos juvare, & e manibus nostris eripere possit. Hucusque ex epistola illa Eusebii, qui subdit: Eiusmodi persecutionis tempestas, regnante Imperatore, de quo docuimus, istis Christi Ecclesiis obijt, unde certe quoniam fuerint in reliquis provinciis eodem tempore factitata, conjectura asequi poterimus. Haec ipse.

XXVI. (a) Aug. de cura agenda pro mort. De sanctorum cineribus dispersis.

At quid de eorumdem sanctorum martyrum cineribus in Rhodanum jactatis S. Augustinus scribat (a), audiamus: Legimus, inquit, in Ecclesiastica historia, quam Graecis scripsit Eusebius, & in Latinam linguam vertit Rufinus, martyrum corpora in Gallia canibus exposita, canumque reliquias, atque ossa mortuorum usque ad extremam consumptionem ignibus concremata; eosdemque cineres fluvio Rhodano, ne quid ad memoriam qualemcumque relinqueretur, inspersos. Quod non ob aliud credendum est divinitus fuisse permissum, nisi ut discerent Christiani in consistendo Christum, dum contemnunt hanc vitam, multo magis contemnere sepulchrum. Hoc enim quod ingenti sevitia de corporibus martyrum factum est, si eis quicquam noceret, quo minus beate requiescerent eorum victoriosissimi spiritus, non atique fieri sineretur. Re ipsa ergo declaratum est, non ideo dixisse Dominum (b): Nolite timere eos qui occidunt corpus, & postea non habent quid faciant; quod non esset permissurus aliquid eos facere de suorum corporibus mortuorum; sed quoniam quicquid facere permisi essent, nihil quo diminueretur Christiana defunctorum felicitas fieret; nihil inde ad sensum post mortem viventium perveniret; nihil ad detrimentum saltem ipsorum corporum, quo minus integra resurgerent, pertinere. Hucusque Augustinus.

At nec illud praetereamus: Cum quidem istiusmodi toto Christiano orbe de Christianorum constantia vulgarentur exempla, quod nullis possent inflecti poenitis, ut quam sectabantur religionem desererent; invaluit ea apud Gentiles omnes opinio, ut Christiano homine nihil obstinatius inveniri posset; quorum enim constantiam laudare debuissent, res ab eis fortiter gestas vitio adscribebant, atque obstinationi tribuebant. Nam & M. Aurelius Imperator, cujus tempore haec agebantur, sic ait (c): Ut autem sic parata sit anima, a pecunia vi judicio venit; non ut simplici obstinatione mortem aliquis subeat, id quod faciunt Christiani, sed bene subductis rationibus, &c. Id autem non tantum Marcus Imperator Christianis obtrectat, sed & Galenus etiam, qui his temporibus Roma agebat, sic aliquando est locutus (d): Citius autem Moysis assecla & Christi sua deserant dogmata, quam qui sceltis addicti sunt, pulsum tum medici, tum philosophi. Sed haec de suis hyperbolice; cum nullus prorsus ex ipsis sit inventus, qui tuendorum causa suorum dogmatum, vitam aliquando profunderit, perinde ac Christiani.

XXVII. Constantia Christianorum calumniam patitur.

(d) Galeni de Christianis calumniae.

Cedunt autem haec omnia laudibus Christianorum; dum sub calumnia obstinationis, eorum constantia praedicatur. At quid mirum si haec homines, cum & dii ipsorum, pravi daemones scilicet, admirati sint Christianorum in tormentis subeundis constantiam? accipe quid apud Porphyrium legeretur (e): Interroganti, inquit, quem Deum placando, revocare possit uxorem suam a Christianismo, haec ait veribus Apollonis. Deinde verba velut Apollinis dicta sunt: Forte magis poteris in aqua impressis litteris scribere, aut inflans pennas leves per aera ut avis volare, quam semel polluta revoces impia uxoris sensum; pergat quomodo vult inanibus fallacis perseverans, & lamentationibus fallacissimis mortuum Deum cantans, quem iudicibus recta sententibus perditum pessima in speciosis ferro juncta mors interfecit. Haec apud Porphyrium, quem recitat S. Augustinus. Sed haud mirandum haec de Christo & Christum colente dixisse daemones. Verum istiusmodi adeo temere effutiisse prudentes viros in Christianos, gravius crimen videri debet, ut de re tanta, ea necdum perspecta, adeo temere judicarent. Et ut omittamus de Marco Aurelio dicere, quem sua ipsius scripta pro Christianis data redarguunt; in Galenum Christianos detestantem dicendum esset; quorum religionem si non per transennam tantum, sed exactius disquisisset; si, quae de ea tam ex nostris Prophetis, quam Gentilium variis, aperta extabant ante tot saecula prolata ac probata vaticinia intuitus esset: si miracula Christi virtute patrata, & (quod medica videbatur esse facultas.

(e) Apud Aug. de Civ. Dei. lib. 19. ca. 23.

tis considerare) non arte aliqua morborum curationes, sed crucis tantum signo, & Jesu adhibito dumtaxat nomine editas attendisset; si egregiam intuper omnibusque numeris absolutissimam Christianorum vitam proprius contemplatus esset; si denique in cruciametis perferendis robur corporis vires naturales excedens, animique infractam una cum vultus hilaritate constantiam inspexisset; si hæc, inquam, & alia id genus innumera attentius considerasset, haud adeo inanem de Christiana fide sententiam effutuisse, nec adeo leviter Christi doctrinam Moysisque derisisset, neque adeo consulto addidisset (a): Ne quis initio statim, quasi in Moysi & Christi scholam impingat, leges audiat nulla constituta demonstratione.

(a) Galen. de pul. suum dif. ferent. lib. 2. cap. 4. XXXIX.

An ne videri poterat, Christianos, quos in credendo arguit levitatis, qui Deo docente, doctrinamque tot signis atque virtutibus confirmante, veritatem didicissent, nulla prævia demonstratione Christi fidem sectatos esse: cum, quantum divina præstant humanis, sit horum studium aliis omnibus maturitate atque consilio, sapientia ac pietate præstantius? Sed quid lidem Marcus Imperator atque Galenus tam insolente, nulla prorsus habita veritatis solerti inspectione, adeo persuntorie Christianam in tormentis patiendis constantiam obstinatione suggillant? quam partibus omnibus veræ virtutis perfecte constantem si recto intuitu prospexissent, perfacile cognovissent, intellexissent excelsio atque sublimi gradu Christianorum constantiam, Gentilium antecellere; cum illa humi repens, humanarum tantum laudum fuerit occupatrix; hæc vero se earum contentetricem exhibens, humilitate se erigens atque in sublime tollens, hominum præconia vitans, divino tantum gaudeat placere conspectui.

XXX. (b) Euseb. lib. 3. cap. 2. (c) Philip. Ingens in Martyribus humilitas.

At ne de his longe exempla petamus quæ de lidem martvribus ex superiori epistola scripsit Eusebius, in medium adducamus; ait enim (b): Illas item voces ex eadem epistola acceptas, in hunc sermonem includere operapretium arbitramur, quibus modestia & singularis martyrum, quos diximus, benignitas hoc ferme modo descripta sit: Isti vero ipsius Christi, qui cum in forma Dei esset (c), non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, tam vere æmuli & imitatores erant; ut, quamvis in tali gloria & splendore locarentur, & non semel & iterum, sed sæpius, ut martyres decet, pro fidei confessione acerba tormenta perpessi, bestis obiecti, ab isdem denuo ablatis, ignito ferro exusti, vibicibus lividi, vulneribus undique inflctis excruciat; non tamen se ipsi martyres esse prædicarent, neque cuiquam nostrum copiam facerent, illos eo nomine

appellandi; sed si quisquam nostrum eos vel per literas, vel per sermonem ut martyres forte salutavisset, graviter eum reprehenderent; libenter enim Martyris appellationem Christo, fidei & vero martyri, primogenito mortuorum, duci & auctori vitæ quæ est ex Deo, concesserant. Martyrum etiam, qui jam ad Christum ex hac corporis custodia migravissent, nos non gravate in memoriam redegerunt, dixeruntque: Illi jam vere sunt martyres, quos Christus propter fidei confessionem ad se recipere dignatus est, & quorum martyrium ipso præclaro vitæ exitu, tanquam sigillo certissimo, obfirmavit; nos autem tenues solum & abjecti Christi nominis confessores atque fratres obsecrabant cum lacrymis, ut preces pro illis arderent & obtinere Deo funderent; quo ipso decessu & vita opus, quod Deus tam benigne in illis incœpisset, cumulate expleretur. Et quamvis non modo libera responsa Gentilibus dando, sed etiam patientia, magnanimitate, fidenti animi robore contra omnes cruciatus se generosos & strenuos palam ostendendo, vim & virtutem martyrii perspicue declarassent; tamen timore Dei referti, Martyrum appellationem, qua fratres donare illos voluissent, ab se repellere studebant. Et iterum, paucis verbis interjectis, sequuntur ista: Humiliaverunt se sub manu potentis, qua jam factis exaltati sunt. Dum in vita manebant, defendere omnes, neminem accusare, omnes e vinculis eripere, colligare neminem conabantur. Pro illis qui supplicia eorum corporibus inflixerant, exemplum Stephani perfecti martyris imitati, benigne orare, dicentes: Domine (d), ne statuas illis hoc peccatum. Quod si pro eis, qui (d) ipsos tam contumeliose torssissent, precabantur; quanto magis pro fratribus idem ipsi præstiterunt?

XXXI. Martyrum charitas.

Hæc item, paulo longius sermonem producentes, adnectunt: Gravissimum autem bellum ab illis, propter ingenuam erga fratres charitatem, cum ipso diabolo ideo susceptum erat; quod tantopere nitebantur, ut voracem illius tanquam malæ bestie gulam stringendo, eos vivos denuo vomere cogerent, quos prius, tanquam mortuos, se penitus devorasse putaverat. Non enim illi fratrum imbecillorum lapsu gloriabantur; sed quæ dona ipsi per Dei gratiam assatum suppetebant, aliis, qui majoris opis indigerent, benigne largiebantur; atque adeo veluti matris indulgentis misericordia commoti, multas lacrymas pro eorum salute in conspectu Dei Patris profundeabant; vitam illis flagitabant: vitam concessit Deus: vitam etiam cum proximis communicarunt: victores in omnibus ad Deum profecti sunt: pacem amplexati, pacem nobis commendarunt: cum pace denique ad Deum decesserunt; non

matræ Ecclesiæ molestiam & angorem, non fratribus bellum & seditionem, sed gaudium, pacem, concordiam, & charitatem reliquerunt. Ista igitur de beatorum illorum martyrum amore, quem erga fratres, qui fide excidissent, declarabant, ad legentium utilitatem hoc loco posuimus; quo inhumanus & crudelis animus eorum, qui deinceps erga debilia Christi membra in aliquod peccatum delapsa tam inclementes & ferreos se ipsos ostendebant, perspicue coarguatur. Idemque rursus:

XXXII. (a) Euseb. lib. 5. cap. 3. De Alcibiadis abstinencia.

Eadem (a) porro epistola de martyribus supra memoratis perscripta, aliam etiam historiam dignam plane memoria continet: quam isto loco, quo a lectoribus cognoscatur, citare non gravabimur. Ea hujusmodi est: Alcibiades, unus ex illorum martyrum numero, vitam admodum duriter & austere instituens, nullum omnino ante illud tempus cibum capessere, sed solo pane & aqua uti solet. Qui cum in carcere eodem modo vitam degere in animo haberet; Attalo post primum certamen, quod in amphitheatro consecerat, indicatum est, Alcibiadem parum considerate fecisse, cum & Dei creaturis ipse uti nollet, & aliis etiam inde quoddam offensivis exemplar relinqueret. Alcibiades igitur, a fratribus tandem persuasus, omnia cibaria deinceps abique delectu capessere, & gratias agere ab Deo. Non enim divina gratia istos suo benivolo obtutu destitutos reliquerat: sed Spiritus sanctus illis semper præsto dabat consilium. Hactenus ex ea epistola Eusebius.

XXXIII. Purgatur iusta suspicio de ciborum delectu.

Sed nolumus absque consideratione hæc de Alcibiade præterisse, quam ex causa illi negotium factum sit a fratribus, quod absque pane & aqua, ceteris se cibis abstineret. Haud quidem in homine improbarum fuit jejunium & temperantia, quam ab Apostolis & Apostolicis viris pie sancteque custoditam atque observatam vidimus. Sed quod (ut nuper diximus) increbuisse his temporibus sectæ Cerdonis & Marcionis, qui non amore abstinentiæ, sed quod dicerent creaturas malas esse, utpote a malo principio creatas, induxissent superstitiosum ac plane impium ciborum delectum. Erant & suspectæ xerophagiæ Montanistarum, in quorum sectæ suspicionem potius adductus videretur Alcibiades; quem cum martyres ea de causa averfarentur, se plane Montani dogmati esse contrarios demonstrarunt. Quamobrem magna consideratione sunt digna, quæ post recitatam de martyribus epistolam Eusebius de Montano ac focis hic addit:

XXXIV. De Montano, Alcibiade, & Theodoto.

Cum Montanus & Alcibiades & Theodotus in Phrygia tum prophetandi opinionem apud complures adepti fuissent (per multa enim divina gratia largiente, miracula operaque stupenda ad illud usque

tempus per varias Ecclesias edita, fidem multis faciebant, illos donum etiam prophetiæ fuisse consecutos) cumque de istis hominibus controversa orta esset, fratres rursum, qui in Gallia habitabant, prævatum judicium, idque prudens & rectum cum primis, de isdem epistola, quam diximus, subjunxerunt; nonnullasque ac varias martyrum litteras, qui apud ipsos mortem oppetebant, quas, cum adhuc tenerentur in vinculis, non modo fratribus in Asia & Phrygia, verum etiam Eleuthero Episcopo Romæ, quem vehementer rogabant ut pax & concordia in Ecclesiis constituerentur, exarabant, eidem epistolæ adjuceverunt. Hæc Eusebius. Sic namque diversa miracula, quæ crebro penes Catholicos visebantur, Montani prophetiæ fidem conciliabant, quod ille adhuc in Ecclesia esset. Sed eadem sic quoque Ruffinus: Et quia per illud ad hoc tempus multæ etiam aliæ virtutes & gratiæ per donum sancti Spiritus ministrabantur; facile accommodata est fides, etiam iis potuisse prophetiæ gratiam dari; cumque plurima inter fratres diffusio fuisset exorta, rursum Ecclesiæ Galliarum judicium suum & sententiam de his quoque cum omni reverentia & rectæ fidei expositione dederunt, epistolas martyrum, qui apud eos consummati fuerant, proferebant, quas illi in vinculis positi fratribus per Asiam & Phrygiam consistentibus scripserant, & Eleuthero urbis Romæ Episcopo, de pace eum Ecclesiæ commomentes.

XXXV.

Sed ut ad martyres tunc passos in Gallia redeamus; non hi tantum, qui recensiti sunt, tunc temporis sub Marco Aurelio Imperatore apud Lugdunum, & Vienne passii sunt, sed & alii, quorum nomina certis diebus, quibus consummati sunt, descripta habentur in tabulis Ecclesiasticis. Nam in primis numerus illorum martyrum, quorum cineres in Rhodanum projecti sunt, tum a Gregorio (b) Turonensi, tum ab Adone Viennensi (c) recensentur, quadraginta octo, singulaque omnium nomina describuntur, nimirum, Photinus Episcopus, Zacharias presbyter, Epagathus, Macarius, Alcibiades, Silvanus, Primus, Ulpianus, Vitalis, Cominus, Octuber, Philomianus, Geminus, Justinus, Albinus, Grata, Rogata, Emilia, Potamia, Pompeja, Rhodona, Biblis, Quarta, Materna, Helpis, quæ & Amnes. Hi sunt autem qui ad bestias traditi sunt: Sanctus, Maturus, Attalus, Alexander, Ponticus, Blandina. Hi vero qui in carcere spiritum reddiderunt: Aristæus, Cornelius, Zosimus, Titus, Julius, Zoticus, Apollinaris, Geminianus, Julia, Aufonia, Emilia, Jannica, Pompeja, Donna, Justa, Trophima, Antonia; hi omnes famuli Christi sub præfatis Imperatoribus coronati sunt; reliquiæ eorum a persecutoribus incensæ, & in Rhodanum fluvium dispersæ sunt.

(b) Greg. Turon. de Glor. mar. cap. 49. (c) Ado in Martyrum rolog. die 2. Junii. Numerus & nomina martyrum qui tunc passii sunt.

funt. Hæc Ado, qui addit de cinerum martyrum inventione historiam, anniversariamque celebritatem antiquitus ea de causa celebrari solitam tradit; quem, cum fuerit ejus Ecclesiæ, nempe Viennensis, a qua epistola scripta est ad Afianos, Episcopus; hæc tum ex scriptis, tum traditione, præ cæteris oportuit calluisse; idemque ait, hos martyres a loco in quo passi sunt, Athanaco dicto, appellatos esse martyres Athanacenses.

XXXVI. Rursus post hos recensitos martyres, adhuc alii, eadem persecutione urgente, hoc ipso anno decimo septimo Marci Imperatoris (ut eorum Acta testantur) passi reperiuntur Lugduni, nempe Epipodius & Alexander, quorum res gestæ descriptæ habentur (a), eorumdemque natalis dies in Antiquis Martyrologiis adscriptus. Habetur autem mentio apud eorum Acta de miraculis ex calceo Epipodii edi solitis, quorum & Gregorius Turonensis (b) testis est. Insuper idem qui supra Ado (c) socios dictorum martyrum quadraginta octo fuisse meminit Marcellum & Valerianum; qui divinitus sibi via patefacta, inde fuga lapsi, postea apud civitatem Cabilonensem sub Prisco judice illustre martyrium obiere, quod ex antiquioribus monumentis idem auctor summam collectum recenset. Hos plane Eusebius (d) signasse visus est martyres, dum agens de dictis martyribus Ecclesiæ Lugdunensis & Viennensis, hæc in fine habet: Verum quid attinet martyrum catalogum in eadem, quam citavimus, epistola comprehensum recensere, qui partim capite obruncato occubuerunt, partim bestiis dilacerandi projecti fuerunt, partim in ergastulum conclusi vitam amiserunt? Quid item numerum confessorum commemorem, qui ad id temporis fuere superstites? Perfacile enim, si cui visum fuerit, licet ista plenissime cognoscere, modo illam epistolam, quam in libro nostro de Martyribus, (ut dictum est) posuimus, accurate voluerit evolvere. Hucusque Eusebius.

(a) Apud Sur. 22. & 24. April. 10. 2. (b) Greg. Tur. de glor. conf. c. 64. (c) Ado die 4. & 15. Sept.

(d) Euseb. lib. 5. cap. 4. in fin.

XXXVII. Insuper etiam passi sunt eadem persecutione urgente in Galliis alii plurimi, licet non omnium extet memoria. Inter alios autem magna laude dignum fuit martyrium Flocelli pueri, qui post multorum tormenta feris obiectus, ab illis discerptus est; celebris est ejus memoria Augustoduni. Sed & apud Lingonas gloriosa confessio Tergeminorum Speusippi, Eleusippi, & Meleusippi, quorum martyrii Acta extant, germana (e) quidem, sed

(e) Apud Sur. 100. 1. die 17. Januari.

PAGIUS VIII. Ad num. XXXIX. & seq. quo anno, quibusvis Imperatoribus Athenagoræ Atheniensis Philosophi Legatio pro Christianis contigerit, in controversiam vocatum; ex titulo præsertim Legationis difficultas orta: Imperatoribus M. Aurelio Antonino, & L. Aurelio Commodo Armeniacis, & (quod est maximum) Philosopis. Cum enim tam L. Verus, qui cum M. Aurelio imperabat, quam Commodus M. Aurelii filius, annoque superiori Augustæ dignitate

injuriam temporum aliquantulum depravata; in quibus quæ post ipsorum trium martyrum sunt de aliis ad martyrium avidè properantibus scripta, operæpretium ducimus hic describere, quo vehemens ac flagrans martyrii desiderium Christianorum horum innotescat exemplo; sunt enim hæc. Videns denique Jovilla quædam mulier tam pretiosam sanctorum Tergeminorum martyrii consummationem, spreto maritali consortio, parvuli & unici filii dulcem relinquens amplexum, inter incredulas turbas, adhuc in persecutionis ardore commotas, veloci cursu properans, exclamavit dicens: Et ego ancilla Christi sum; Christum Deum vivum & verum sine ulla ambiguitate pronuntio; idola vestra ignominiosa & vana adorare despicio. His dictis, continuo comprehensa, & propter metum circumstantium populorum, a capillis suspensa, multisque afflictata suppliciis, cum Christum negare coacta nullatenus voluisset, una cum Leonilla avia Sanctorum, ad locum ducta martyrii, ad memoratum videlicet vicum Urbatum, a persecutoribus cum eadem gladio est perempta. Neque quoque textor historiae hujus atque scriptor, tradens Turboni codicem, inter medias turmas persecutorum ingressus, cupiens sanctorum Tergeminorum militiæ beatissimæ sociari, Christi nomen confessus, tantisper ictibus mactatus, ut vita temporali spoliatus, martyrii palma continuo meruerit coronari. Turbon autem non post multum tempus a persecutoribus captus, & ipse est martyrii remuneratione locupletatus. Hæc ibi.

His de martyribus in Gallia passis enarratis, haud possumus dissimulare, quod Severus (f) de hac persecutione, quam quintam nominat, breviter agens, tunc primum in Galliis ait visos fuisse martyres; cum ex iis, quæ superius dicta sunt manifestissimi erroris argui facile possit plurium testimonio. Sed & quod ad Eusebium (h) pertinet, præpostero sane ordine posuisse liquet post recens excitatam persecutionem anno decimo septimo Imperatoris Marci Aurelii, victoriam de Marcomannis, Quadis, & aliis Germaniæ populis; quam tum ipsismet testificatione in Chronicis, tum scriptorum Gentilium & aliorum, ipsiusque potissimum litteris Imperatoris ad Senatum datis, acceptam fuisse constat (ut dictum est) anno quarto decimo ejusdem Marci Imperatoris.

At vero non modo (ut dictum est) Orientalis Galliæ, & aliæ orbis Occidentalis regiones;

velio Antonino, & L. Aurelio Commodo Armeniacis, & (quod maximum est) Philosopis. Cum enim tam L. Verus, qui cum M. Aurelio imperabat, quam Commodus M. Aurelii filius, annoque superiori Augustæ dignitate

XXXVIII. (f) Sev. hist. lib. 2. Severi error redarguit.

(g) Euseb. lib. 3. cap. 5.

XXXIX. Persecutio Orientalis Ecclesiæ.

Athenagoræ Apologia.

(a) Hier. de Script. Eccles. in Justin.

nes, ejusdem reviviscens persecutionis furore exagitata fuerunt; sed & Orientis quoque Ecclesiæ eadem esse clade vexatas, legatio pro illis ab Athenagora Atheniensi Christiano philosopho tunc ad Imperatores suscepta, & Apologia pro eisdem tunc scripta, ac dictis Principibus oblata, manifestam certamque fidem faciunt. Est ejus Apologia hujusmodi inscriptio: IMPERATORIBUS M. Aurelio Antonino, & Aurelio Commodo, Armeniacis, & (quod est maximum) Philosopis. Cum autem eandem præferat inscriptionem, quæ a S. Hieronymo (a) tribuitur Justino martyri Apologia, dicente, alium librum ab eo datum successoribus ejusdem Antonini Pii Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo; vehementer permovit multos suspicio ut credant ejusmodi, de qua est sermo, Apologiam eodem titulo præsignatam, esse Justini, eo quod ad Marcum & Lucium data nulla alia reperiri videretur. Sed quam diximus, & ex Eusebio perspicue demonstravimus, ad eosdem Principes esse datam, errore factum est, ut non ad illos, sed ad Senatum Romanum legere inscriptionem, re vera tamen ad Marcum Aurelium, & ad Lucium Verum, eundemque & Commodum dictum scripta. Verumtamen longe fuisse diversum Lucium Verum Antonini fratrem, Commodum etiam cognominatum, qui cum eo regnavit usque ad annum nonum, a Lucio Commodo filio ejusdem Antonini, qui anno decimo sexto ejusdem a patre in collegam Imperii est assumptus, certum est; ut nihil penitus sit, quod Apologia M. Antonino & L. Commodo data, Justino, qui longe ante martyrio finem vivendi fecerat, adscribi possit. Ea ergo germano auctori suo tribuenda est; nempe (ut præfert verus inscriptio) Athenagoræ. Est enim hic illius operis titulus: Athenagoræ Atheniensis philosophi Christiani Apologia, vel Legatio pro Christianis. Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS cohonestatus, L. Aurelii Commodi nomina tulerint, Baronius, alique multi eam Legationem ad M. Aurelium, & L. Aurelium Commodum, ejus filium, directam credidere; quam alii contendunt ad M. Aurelium & L. Verum scriptam esse. Verum eam M. Aurelio & L. Vero, idque anno centesimo sexagesimo sexto, oblatam esse, multa probant argumenta. Primum, in fine Apologiæ Athenagoras ait: Equi enim consequentur equius ea, qua petunt, quam nos adeo vobis devoti addiditque? Nos enim pro Imperio vestro preces ad Deum fundimus, & ut filius (quod justissimum est) in regno olim parenti succedat. Quæ verba de M. Aurelio & Commodo ejus filio jam Augusto intelligi non possunt; cum is jam cum patre imperaret, filioque, qui ei succederent, non haberet. Sed e contra anno centesimo sexagesimo sexto, quo Marcus & Lucius Verus imperabant, Commodus a patre, petente Lucio, Caesar nuncupatus fuit, quem ut pa-

trianis. Cujus nomen fortasse ea de causa antiquioribus parum innotuit, quod nomine Justini ejusdem tituli commentarius apud nonnullos, ut est apud sanctum Hieronymum haberetur inscriptus. Sed qualis esset horum temporum Christianorum status, & ipsorum cum Gentilibus causa, cum ab eis immaniter vexarentur, ipsis Imperatoribus non prohibentibus; ex ipsa ejusdem auctoris Apologia hæc in medium adducamus; his enim verbis ipso pene exordio auctor Imperatores compellat: At vos (ne quæso hinc etiam vobis, quod vulgo hominum, imponat) vel nomine tantum audito, avertamini. Aiqui nomina digna odio non sunt, sed scelus ipsum pœnam & supplicium meretur. Mansuetudinem ac lenitatem vestram, animum erga omnes placabilem & benignum cum singuli suscipientes equali & pari jure utuntur; tum civitates, pro sua quæque dignitate, suis potiuntur honoribus; denique univèrsus hic terrarum orbis, vestrae prudentiæ beneficio, altissima pace perfruitur. Hæc cum de immensa totius Orbis pace memoret Athenagoras; plane significat, hoc ipso anno ab eo esse datam Apologiam; nam si præteritum tempus Marci & Lucii Imperii repetas, invenies nunquam cessatum a bello; ipso enim Imperii exordio coeptum est bellum Parthicum; eo sublato, immo & ante illud absolutum, confectum est Marcomannicum; quo mitigato; e vestigio emerit Cassiana tyrannis; qua jam extincta, ipse (ut vidimus) Lucius Commodus anno superiori a patre creatus est Imperator. Rursus, si spectes futura tempora, ab hoc anno usque ad obitum Marci, recrudescens, Marcomannico bello, semper Imperatorem fuisse in armis, & in iisdem diebus obisse invenies; ante quod tempus scriptam ab Athenagora Apologiam oportuit, hoc plane anno.

Sed prosequamur justas querelas Christiani philosophi: Nostri tantum, inquit, qui

tri aliquando succederet, Deum deprecari Christiani poterant. Verum quidem est, in eadem Apologia pag. 17. editionis Parisiensis legi: Vos quidem in summa Imperii majestate, adeo conjunctis animis Orbem gubernatis, ut inde celestis civiam Regni contemplationem clarius animo quis complecti queat. Ut vobis enim patri & filio in potestate sunt omnia, Regno divinitus in vos collato: (Regis enim anima, inquit spiritus Propheticus, in manu Dei est) sic uni Deo, & Filio ejus, hoc est, Verbo inseparabili subiecta sunt omnia. Quæ verba demonstrare videntur, eam Apologiam patri & filio Imperatoribus præsentatam esse. Sed observandum, Athenagoram Christianos impietatis accusatos defendentem, ostendere, Deos Gentilium nullam vim atque efficaciam habere, nisi vero Deo Christianorum & Filio ejus subiecta esse omnia, uti in gubernatione Imperii patri & filio in potestate cuncta essent, Regno divinitus in eos collato; ubi L. Ve-

XL.

Christiani cæteris Nationibus detestabilius habitati.

XLI.

CHRISTI
179.SOTERIS PAP.
5.M. AUR. IMP.
17.Christia-
norum in-
nocentia.

qui Christiani vocamur, nulla vobis cura est. Sinis enim nos, qui nihil mali patramus, immo omnium (ut in progressu sermonis nostri exponetur) piissime iustissimeque cum erga Deum, tum Imperium vestrum nos gerimus, exagitari, rapi, fugari, nomen dumtaxat nostrum plerisque impugnantibus. Quamobrem causam nostram verbis perspicue explicare, sumptis in presentia animis, ausi sumus. Intellegitis enim ex sermone nostro, prorsus immerito, præterque omnem legem ac rationem hæc mala nos sustinere. Proinde vos obsecramus, ut nostri aliquam curam suscipiatis, quo aliquando tandem ab huiusmodi calumniatoribus jugulari desinamus. Sic non quod inferant, sed non compescant mala, queritur.

XLII.
Christia-
norum
probitas
& constantia.

Quomodo vero ad omnia mala perfrenda pro fide essent animo compositi Christiani, hæc subdens declarat his verbis: Non movet nos damnatum, quod facultatibus nostris adversarii moliantur; non quod existimatio famæ & honoris nostri minuat integritas, non si quid aliud huiusmodi, aut etiam majus est; omnes enim illas contemnimus, quamvis per multis magni esse videantur pretii. Non solum enim, si vulgamus, relegendis verberibus abstinere, & iis, qui nostra invocant ac diripiunt, litem nullam intendere didicimus; sed insuper illis, quamvis colaphum inflixerint, alteram quoque capitis partem præbere; his vero, si tunicam abstulerint, pallium etiam addere. Corporibus & vitis nostris postquam semel renunciatum est a nobis, opibus insidiantur, & criminum acervos adversus nos deblaterrant, quæ neque in mentem unquam nobis venerunt, sed in ipsos potius eisque similes dici oportebat. Quod si quis vel parvi vel magni alicujus criminis nos convicerit: non deprecamur supplicium, sed vel crudelissimum illud tolerare parati sumus.

PAGIUS

Verum, qui M. Aurelii gener erat, filium vocavit, ut comparatio melius quadraret: nec aliud in hoc loco arcanum latet, ut recte vidit Toimardus Vir eruditissimus, quando cum eo hanc sententiam communicabam.

IX.
Hæc sententia magis confirmata.

Alterum argumentum desumitur ex secunda Justini Apologia M. Aurelio & L. Vero oblata, in qua uterque Philosophus appellatur, & de qua Hieronymus lib. de Ecclesiæ Scripturis loquens ait, pro Religione Christi in tantum laborasse, ut Antonino Pio librum contra gentes scriptum daret, & alium librum successoribus eiusdem Antonini, M. Antonino Vero, & L. Aurelio Commodus; ubi vides, L. Verum ab Hieronymo vocari L. Aurelium Commodum, & sanctum Doctorem eundem titulum secundæ Justini Apologiae attribuisse, quem suæ Legationi Athenagoras præfixit; quia nempe utrumque scriptum iisdem Imperatoribus oblatum. Nec refert quod L. Verus in Nummis numquam dicatur Commodus, sed tantum L. Aurelius Verus, ut videre est apud Mediobarbum. Nam, ut supra demon-

stravi, Imperatores vulgo sæpe aliis nominibus vocati quam in Nummis & Inscriptionibus, ut vel locus laudatus Hieronymi nos dubitare non sinit. Duo itaque illi Philosophi in titulo Legationis Athenagoræ memorati, M. Aurelius & L. Verus; non vero Marcus & Commodus ejus filius; cum is nec moribus, nec doctrina unquam Philosophus fuerit, sed, ut ait Lampridius in ejus Vita, a prima statim pueritia turpis, improbus, crudelis, libidinosus, ore quoque pollutus & constupratus fuerit. Præterea in laudato hujus Legationis titulo uterque Imperator Armeniacus nuncupatur, quod nomen Commodus M. Aurelii filio attributum non invenimus. Verum quidem est, utrumque Imperatorem in eodem Sarmaticum etiam appellari, quod nomine L. Verus Marci in Imperio Collega vocatus non fuit; cum tamen Commodus Marci filius jam ab uno aut altero anno Sarmaticus in Nummis dicatur. Sed titulus ille intrusus videtur, & in Græco loco παραρρητοῖς, id est, Sarmaticis, legendum, παραρρητοῖς, id est, Parthiis.

Eam

Hæc ipse agens, cum sapius ad leges provocet; ad editas tum ab Hadriano, tum a Pio, ac denique ab ipso Marco pro Christianis sanctiones, quibus præceptum erat, ne quis nominis tantum causa negotium facefferet Christianis, respectum habuisse videtur. At vero quod illi persequentes Christianos, licet non præcipue nomen, sed crimina, & quidem enormia, prætexere viderentur; revera tamen quod nonnisi Christiani nominis causa illos vexarent, mox subdit: Neque enim justitiæ & aequitati vestra decorum hoc fuerit, si aliorum nemo criminis, de quo infamatus est, condemnatur, nisi convictus; adversus nos vero major sit vis nominis, quam quæ judiciis conveniunt argumentorum & probationum. Etenim iudices non tam quid commiserit reus aliquis nostrum inquirunt; quam ipsi nomini tamquam certo sceleris illudunt; cum tamen nomen ipsum per se, & quatenus nomen est, bonum malumve existimandum sit nullum; sed tale profecto judicandum unumquodque, qualis res ipsa, aut actio, de qua prædicatur, fuerit. Hæc & alia plura de nomine Christiano; multisque demonstrat, ejus tantum causa Christianos quoqueverum exagitari.

Verum quoniam falsorum criminum calumniis nonnihil ipse Imperator Marcus vide-

XLIII.

Nomen in
crimen in-
juste duci.

XLIV.

CHRISTI
179.SOTERIS PAP.
5.M. AUR. IMP.
17.Calumniæ
in Chri-
stianos.

videbatur in Christianos fuisse permotus, idem fidei Christianæ defensor hæc subdit: Porro nunc ab initio instituta orationis meæ obsecro vos, summi Imperatores, æquis & benignis animis auscultare ut dignemini; neque vos communis & nulla ratione vigenitis fame præjudicio occupari, & ad illius veluti impetum rapi patiimini. Quin illud vestrum sapientiæ & veritatis avidissimum studium mea quoque oratio ut sentiat, sinite. Sic fiet, ut neque vos per ignorantiam delinquantis, & nos, depulsis confutatisque iis que in nos vulgus hominum effudit, quæstiones agamus. Quænam autem essent ea, quorum Christiani a Gentilibus accusarentur, crimina, mox subdit, sic dicens: Trium igitur flagitiorum infamis rumor de nobis spargitur; impietas, quæ deos tollat, epulæ Thyestæ, concubitus incesti. Quænam hæc fuerint crimina, & quo modo Gnosticorum hereticorum occasione Christianis duo postrema adscriberentur, fusius dictum est superius. Sed subdit: Quæ si vera sunt, nulli vel sexui, vel ætati parcite, ad pœnas rapite, cum uxoribus & liberis funditus extirpate. Ac subinde: Si vero commenta improborum hominum & inanæ calumniæ hæc sunt (cum ita natura comparatum sit, ut malitia se opponat virtuti, & divina quadam lege, quæ inter se contraria sunt, & obediunt) & nihil injuste a nobis committi, vos ipsi testes locupletissimi esse possitis; vestrum jam fuerit, de vita nostra, de opinionibus, de studiis & obedientia erga vos, familiam, & Imperium vestrum, questionem institueret; atque ita demum tantundem juris & æquitatis, quantum adversariis nostris (amplius enim non petimus) concedere. Vincemus proculdubio illos, qui pro veritate vitam etiam effundere parati sumus.

XLV.
Vita inno-
xia Chri-
stiano-
rum.

Hæc prælocutus, adversus Gentilium, innoxia Christianorum vita hæc subdit: Respondebo tamen ad hæc etiam obiecta. Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

Eam Apologiam Athenagoras Marco & Lucio Imperatoribus obtulit anno Christi centesimo sexagesimo sexto, quo pacem per Orbem Romanum viguisse monstravimus. In ea enim Legatione legitur: Univerfus hic terrarum Orbis, vestra prudentia beneficio, altissima pace perficitur. Quare Dodwellus, qui in Dissert. XI. Cypriana de Paucitate Martyrum num. XXXVII. ubi hæc Apologiam M. Aurelio & L. Vero porrectam recte scribit, in anno, quo ea iis Imperatoribus oblata, manifeste peccat. Ait enim, Athenagoram eam scripsisse anno centesimo sexagesimo octavo, quo tamen bellum ardebat, & uterque Augustus IMP. V. appellatus est, ut suo loco dictum. Verum quidem est, currenti anno pacem præcedenti sanctam, adhuc servatam fuisse. Nam Mediobarbus hunc M. Aurelii Nummum producit: M. ANTONINUS AUG. GERMANICUS SARMATICUS TRIPLEX in politica;

tissimi Principes, ex iis quæ hactenus dixi, satis ea esse dissoluta videri possunt. Neque enim dubitare vos puto, homines illos, quorum omnis ad Deum vita veluti normam ac regulam dirigitur, ut inculpatum & irreprensibilem unusquisque se ei præbeat, ne cogitatione quidem vel minimum crimen ullum admittant. Quin enim solam hanc præsentem vitam nos victuros crederemus, suspitioni foret locus, nos carni & sanguini indulgentes, aut avaritia, aut concupiscentia captos, peccare. Nos vero omnibus non modo factis, sed etiam cogitationibus & sermonibus nostris tum noctu, tum interdiu Deum adesse scimus; eumque & totum esse lumen, & quæ in cordibus nostris latent videre; & hæc mortali defunctos vita, alteram, hæc terrestri longe meliorem, nempe celestem, nos victuros: & paulo post: Quod cum ita se habeat, sponte nos malos esse, & magno iudice tradere puniendos velle, probabile non est.

Insuper de mutua inter se Christianorum pura sinceraque directione hæc addit: Quamobrem etiam pro ætatis discrimine, alios pro filiis & filiabus, alios pro fratribus & sororibus habemus, proveciores ætate patrum & matrum loco honoramus. Illorum igitur, quos tamquam fratres & sorores, aut alio cognationis nomine conjunctos nobis ducimus, inviolata & integra manere corpora, maximi apud nos sit. Rursum cum religio nostra nos doceat (sicut quidam sanctus scripsit) si quis osculum suæ cupiditatis causa repetierit, &c. & mox: Summa igitur cautione communicandum est osculum, ut non aliter quam pia salutatio vel potius adoratio quedam habeatur; quæ si vel parum impura cogitatione inquinata fuerit, a vita æterna nos alienet. Ergo spe vita æterna freti, præsentem hanc, ejusque delicias, & sensuum etiam animæque non puras voluptates contemnimus. Itaque uxorem, quam secundum approbatas nobis leges sibi quisque duxerit, reputat non in alium quam

R 1 2

IMP. VIII. COS. III. P. P. S. C. PAX ÆTERNA AUG. Cernitur figura stans clypeorum acervum incendens, & sinistra cornucopiæ tenens. Refert & alia eandem in rem Numismata Mediobarbus, quæ cum Tribunitia Potestate XXXI. hoc anno inchoata notentur, apparet, verum esse quod scribit Baronius, hoc nempe anno Orbem Romanum in pace fuisse. Verum ex ea deduci non potest, Legationem Athenagoræ ad præsentem annum pertinere, ut ex dictis liquet. Neque præterea verum est quod scribit Baronius, utque ad præsentem annum, M. Aurelii decimum septimum, bellum in Imperio arsisse; cum sexto Imperii ejus anno omnia tranquilla fuisse suo loco demonstraverimus. Denique fallitur doctissimus Cardinalis, quando dicit bellum hoc anno rursus instauratum, ut anno sequenti ostendimus.

quam in procreanda sobolis finem. Quem admodum enim agricola, postquam semina terrae mandavit, messis tempus expectat, nec alia superinjicit; sic nobis etiam concupiscentiae modus liberorum procreatione definitur. Invenias multos ex nostris in utroque sexu, qui in calibatu consenscant; quod in hoc statu Deo conjunctiores se futuros sperent.

XLVII.

Dilutio de esu humanarum carnium calumnix.

Hæc & alia plura de sublimi Christianorum castitate locutus, de esu carnium humanarum calumniam diluit verbis istis: Hoc nempe est quod nobis obicitur ab illis, carnibus humanis nos vesci; cum præter leges, quas vos & majores vestri, rebus omnibus justissime perpensis, sancivistis, innocentium fama violatur; tanta quidem est calumniarum frequentia, ut Proconsules & Præfecti a vobis in diversis provincias missi, causis audiendis non sufficiant. Ex his quidem expendere licet, quam immanis hæc ubique terrarum Romani orbis fuerit persecutio. Tum addit; Traducitur, inquam, fama illorum, quibus, cum verberantur, non licet, non præbere se ipsos, & cum maledicuntur non benedicere non licet; neque enim illis justos esse satis est (cum rationem & pari referri, justitia postulet) sed bonitatem & patientiam insuper sibi proponunt. Quis igitur non amens in hoc vivendi instituto nos homicidas appellet? Non enim carnes gustare hominum licet, antequam cæsus aliquis fuerit: quemadmodum autem primum ab eis falso dicitur, ita secundum quoque mendacium est. Jam si quis ab eis rogetur, an viderint ipsi quæ dicunt, nullus iam impudenter mendax est, ut se vidisse fateatur. Atqui & servos aliqui nostrum possident, alii plures, alii pauciores; quos ea, quæ facimus, latere non possunt; verum ne ex illis quidem ullus adversum nos tale quiddam mentitus est. Quomodo enim quisquam vel homicidii, vel humanarum carnium epulationis imitaret illos, quos ne juste quidem occidendi hominis supplicium intueri velle aut posse cognoverit? Quis non spectacula illa in quibus gladiatores & belluas populo præsertim vos Imperatores exhibetis maximi facit? Nos vero non ita multum, sive spectator sit aliquis, sive au-

ctor cadis, interesse judicantes, alieno ab his spectaculis animo sumus.

XLVIII.

Peroratio Athenagoræ.

His igitur enarratis, alia permulta superaddidit ad Christianorum innocentiam declarandam, quæ prætermittimus; satis enim hæc esse putamus ad Pristinam illam integritatem morum Christianorum, insinuandam. Demum vero causam perorans hæc ait: Vos vero, o undiquaque in omnibus natura simul & disciplina boni, moderati, benigni, & Imperio digni Principes, mihi obsecro, qui crimina nobis obiecta dissolvi, & insuper nos esse pios erga Deum vita, & moribus honestos, animo sobrios & temperantes ostendi, capitibus regis annuite. Equi enim consequentur æquius ea quæ petunt, quam nos adeo vobis devoti addictique? Nos enim pro vestro Imperio preces ad Deum fundimus, & ut filius (quod justissimum est) in regno olim parenti succedat, utque Imperium vestrum magis magisque semper augetur, denique omnia ex animi sententia vobis eveniant oramus; quod & nobis salutare fuerit, ut quietam tranquillamque vitam degentes, vobis interim ad quilibet imperata prompte interveniamus. Hucusque Athenagoras, cujus & de mortuorum resurrectione, quæ ab ipsis Gentilibus deridebatur, extat egregius commentarius.

XLIX.

(a) Theophyl. ad Autol. lib. 3. in fine. Persecutio usque ad obitum Marci Aurelii Imp.

An autem Marcus Antoninus postularis annuerit, haud liquet: immo secus; cum ad exitum ipsius usque perseverasse persecutionem constet. Nam Theophilus (a) Episcopus Antiochenus, qui his diebus vivebat, & statim post Marci Aurelii Imperium (ut dicemus) ex hac vita migravit, in libro tunc ad Autolicum scripto hæc in fine habet: Præterea Christianos, qui verum Deum venerantur, haec tenus sunt persecuti, nec adhuc hodie persequi cessant; immo is, qui verborum quibusdam illecebris Deum conviciantur, præmia & honores decernunt; quosdam eorum, qui festinant ad virtutem capessendam, & sanctam vitam agunt, lapidibus obruere, quosdam interfecere. Adhuc hodie non cessant Christianos crudelissime & immanissime virgis cadere. Hæc Theophilus.

Hac item persecutione sublatum fuisse Soterem Papam, litteræ martyrum Lug-

L.

enim Damasi per hæc tempora corruptum, in eoque hæc tantum verba leguntur: Soter annis novem, mensibus tribus, diebus duobus. Fuit temporibus Antonini & Commodi a Consulatu Veri &

PAGIUS XI. Obitus Soteris PP. [1] Ad num. L. & seq. Soter Pontifex Romanus ad Deum migravit anno centesimo septuagesimo Cethegi & Clari Consulatu notato, ut habet Augustus Chronicon veterum Pontificum, Chronicon PP.

NOTÆ

[1] Anno Christi 170. obiisse Soterem, eique Eleutherum successisse, hoc loco Pagius scribit. Verum Constantius pag. 86. expensis catalogi Bucheriani mendis, ex Eusebio, qui in proximo Histor. Eccl. lib. V. docet, Eleutherum, anno decimosextimo imperii Antonini Veri, idest M. Aurelii, quod est A. D. 177. Pontificem creatum, hoc anno Pontificatum inisse, haud immerito putat; quumque idem Eusebius in Chronico, quindecim annos sedisse referat, ejusque mortem post necem Commodi contigisse, Eleutheri obitus illigandus videtur A. D. 193. Diem natalem aliquot martyrologia ad diem XXVI. Maii, Hieronymiana ad diem VI. Septembris referunt.

Soteris Papæ Martyrium.

(a) Euseb. l. 5. cap. 1. ex verb. Ruffini.

II.

Decreta Soteris Papæ.

(b) Tom. 1. Cenc. in Sotere.

Eleutherus Papa.

PAGIUS

dunensium, quæ hoc eodem persecutionis tempore scriptæ sunt ad Eleutherum. ejus successorem, necessario nos affirmare compellunt; licet alii annos novem eidem tribuerint: sed quod tres tantum ordinationes fecisse reperitur, haud longiori tempore sedisse, possumus opinari. Eusebius autem in Chronico anno superioris, nempe decimo sexto Marci Imperatoris, ponit Eleutherum suffectum in locum Soteris, sed in historia hoc (a) ipso anno decimo septimo; cui, quoniam credimus id ipsum accepisse ex litteris Martyrum Lugdunensium, haud inviti adstipulamur; cum alioqui in reliquis præteritis Romanis Pontificibus, quod prætermiserit Cletum, haud possumus eidem assentiri. Sic igitur in re ambigua, non tam ex ipso Eusebio, quam ex litteris sanctorum Lugdunensium martyrum hoc tempore ad Eleutherum scribentium, Soteris obitum, atque Eleutheri ingressum consulto ponendum esse existimamus.

Defunctus igitur habetur Soter die vigesima secunda mensis Aprilis, cum sedisset annos quatuor, minus diebus duodecim. Si quis autem certiore de annis Soteris invenerit chronographiam, qua tamen non rejiciatur Cletus & numerus Romanorum Pontificum, nec litterarum Martyrum Lugdunensium sincerum testimonium contemnatur, haud inviti assentiemur. De Sotere extat decretum in nuper citato libro de Romanis Pontificibus: Ne ulla diaconissa (licet, Monacha, quæ præ manibus habetur edita lectio dicat) pallam sacratam contingat; nec incensam ponat in sancta Ecclesia: cujus quidem institutionis his temporibus edendæ ea potuit esse ratio, quod ex Montani sectæ foemina (ut superius dictum est, cum de ea egimus) se sacris ministeriis immiscerent. Alia feruntur a diversis collectoribus canonum Soteris decreta, quæ in unum simul (b) congesta habentur. Sed & de Sotere hæc ibidem leguntur: Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros decem & octo, diaconos novem, Episcopos per diversa loca undecim. Qui sepultus est in cœmeterio Callisti, Via Appia, decimo Kalend. Maii. Cessavit Episcopatus ejus dies undecim: Hæc ibi; qua ratione ingressus Eleutheri ponitur die tertia Maii. Fuit hic (ut idem

commentarius (c) habet) natione Græcus, patria Nicopolitanus, ex patre Abundio.

Creato jam ipso Eleuthero (ut dictum est) Romano Pontifice, scripserunt ad eum martyres Lugdunensis Ecclesiæ, cum adhuc tenerentur in vinculis. Consuevisse autem martyres de rebus gestis penes eos certiorum reddere ipsum Romanum Pontificem, iteratum ejusmodi officium plane declarat. Tempore enim Pii Papæ id ipsum præstitisse martyres Viennensis Ecclesiæ, ejusdem Pontificis litteræ ad Justum ejus civitatis Episcopum scriptæ, quas superius recitavimus, sane significant suo ipsarum exordio, his verbis: Attalus episcopus martyrum portans ad nos venit, gaudium nobis inestimabile faciens de triumpho eorum. Quod ergo tunc Pii tempore per Attalum præstitit Ecclesia Viennensis, hoc anno per S. Irenæum presbyterum Ecclesiæ Lugdunensis explevit. Meminit earum litterarum Eusebius (d), sic dicens: Nonnullas ac varias martyrum litteras, qui apud ipsos mortem oppetebant, quas cum adhuc tenerentur in vinculis, non modo fratribus in Asia & Phrygia, verum etiam Eleuthero Episcopo Romano, quem vehementer rogabant ut pax & concordia in Ecclesiis constitueretur, eidem epistolæ superius recitatae adiecerunt. Quod vero eos interpellasse tradit Romanum Pontificem pro pace Ecclesiarum, puto eos intellexisse de diffidio occasione pseudoprophetiæ Montani multitis in locis (ut antea dictum est) orto; quod auctoritate universi gregis pastoris sedare, esset ejus operis & officii.

(c) Lib. de Rom. Pontif. in Eleuthero. LII. De litteris Martyrum ad Roman. Pontif.

(d) Euseb. l. 5. cap. 3. in fin.

Post hæc vero de legatione ad eundem per Irenæum presbyterum missa subdit hæc ipsa (d): Idem porro martyres Irenæum, Ecclesiæ Lugdunensis id temporis presbyterum, per litteras eidem Episcopo Romano inscriptas, plurimum commendabant; permultaque viro illi virtutis dabant testimonia, sicut ipsa litterarum verba declarant in hunc modum: Te in Deo omnibus in rebus perpetuo, pater Eleuthere, valere optamus. Has litteras ad te perferre fratrem nostrum Irenæum, & ministerii consortem, rogavimus; teque obsecramus, ut illum, utpote studio incredibili erga testamentum Christi flagrantem, gratia & benevolentia præ ceteris complectaris.

LIII.

(e) Euseb. l. 5. c. 4. Irenæi legatio ad Rom. Pontif.

ses ac dies, ut in variis Catalogis legitur, eique Eleutherus successit.

Decretales duæ Soteri ascribuntur, quæ Viris eruditissimis existimantur supposititiæ. Prior est ad Campaniæ Episcopos, in qua habetur testimonium ex Idacio defunctum. Secunda vero epistola ad Episcopos Italiæ scripta, habet varia ex Leone primo & Martino primo, quæ eam commentitiam probant.

XII. Decretales Soteris.

& Evemiani, usque Paterno & Bradua. Ubi Eleutheri nomen desideratur, quamvis hæc verba fuit temporibus, & sequentia, de eo, non vero de Sotere dicantur, & desiderantur Consules, tam quibus Soter cœpit, quam quibus vivendi finem fecit. Is tamen defectus ex auctiori Chronico veterum Pontificum suppleri potest. Collitur Soter die xxxi. Aprilis, qui potius ad aliquam ejus Translationem, quam ad ejus mortem referendus. Sedit annos novem & aliquot men-

CHRISTY 179.

ELEUTH. PAP. I.

M. AUR. IMP. 17.

ris. Quod si locum & gradum Ecclesiastici ministerii, vim & facultatem habere iustitiae cuiquam imperiendae animadvertemus; hunc, ut presbyterum Ecclesiae (hoc namque munus obtinet) in primis tibi commendassimus. Hucusque de eo ex epistola martyrum Eusebius. Certe quidem haud tabellarii munus expleturus missus est a martyribus tantus vir Romam ad Eleutherum Romanum Pontificem (per Subdiaconos enim consuevisse olim litteras Ecclesiasticas dari, superius dictum est) sed apparet, virum omnium eruditissimum delectum fuisse legatum (ut ait S. Hieronymus a.) ob quasdam Ecclesiae quaestiones; Romanam enim Ecclesiam in ambiguis consulendam esse, innumeræ quibuscumque saeculis ea de causa missæ legationes, de quibus suis locis dicturi sumus, certo certius manifestant.

(a) Hier. de Script. Eccles. in Irenæo.

LIV. (b) Tertul. adv. Valent. cap. 5. Irenæus quid Romæ.

(c) Iren. 2.3. c. 1. 2. 3. 4.

(d) Eward. in vita S. Irenæi.

Irenæi duplex legatio.

Romæ cum ageret vir tam insignis, quem Tertullianus (b) nominat omnium doctrinarum curiosissimum exploratorem, haud moles ædificiorum Urbem circum-eundo contemplatus est, nec otiosus domi resedit; sed Apostolicæ Ecclesiae fidem, ritus, mores, ac disciplinam, quam illi tradidissent Petrus, & Paulus Apostolorum principes quam diligentissime perscrutatus est; nactusque ibi Apostolicas traditiones integras, & illibatas, ut ab Apostolis ipsis traditæ fuerant, vigilantissime custoditas & integerrime conservatas; ad eas omnes, quos scriptis exagitat, exinde hæreticos provocavit (c); quos sciret eo solo tam patenti testimonio (si quæ in eis reliqua esset ratio veritatis) convinci posse. Unde autem acceperit (d), qui Irenæum in Asiam mandatum, in itinere occasione litterarum Eleutherum invisisse tradit, non invenimus, ut certo affirmari possit; nam licet unus idemque fuerit fasciculus litterarum, legatio tamen (ut ait S. Hieronymus) ad Eleutherum missa est ob quasdam Ecclesiae quaestiones; an autem & ad Asianos litteras ipse tulerit, nulla penes Eusebium (quem non putamus id taciturnum fuisse) mentio est, neque apud S. Hieronymum, vel alium antiquorum quempiam. Quod si velimus eum ad Asianos missum esse cum martyrum litteris, additasque ad Eleutherum Romanum Pontificem alias; æquum est existimare, id fecisse martyres, ut, quod de prophetia Montani privatum (ut ait Eusebius) iudicium tulerant; idem legatione Irenæi ad Eleutherum Pontificem, ejus auctoritate probandum atque firmandum, antequam innotesceret Asianis, misisse voluerint. Quis enim persuaderi potest sanctos martyres suum ipsorum iudicium de Montani prophetia, missa legatione, noluisse participare cum Romano Pontifice, cum nulla gravior his tem-

poribus videretur esse quaestio in Ecclesia? Sed de Irenæo Romæ agente plura sequenti anno.

Hoc eodem anno, iusto Dei iudicio, quod pace precibus Christianorum parta Gentiles abusi sint, cum adversus eos acriter & hostiliter dimicando prælum convertissent; bellum iterum idemque acerrimum, a Marcomannis atque aliis finitimis populis adversus Romanum Imperium excitatur, luesque inmaniter iterum sævit. Quamobrem idem Marcus adversus eos expeditionem instituens, hoc ipso anno, qui est tertius ante ejus obitum, adversus barbaros proficiscitur, penes quos etiam (ut suo loco dicitur) defunctus est. Habet hæc omnia Julius Capitolinus (e), ut cum in primis ait: Deinde ad conficiendum bellum conversus, in administratione ejus belli obiit, labentibus jam filii moribus ab instituto suo. Triennio postea cum Marcomannis, Hermunduris, Sarmatis, Quadis etiam egit. Et si uno anno superfuisset, provincias ex his fecisset. Et de peste hæc inferius, cum agit de Marci obitu, cum amicis flentibus hæc dixisset: Quid me stetit, & non magis de pestilentia & communi morte cogitatis.

LV. Bello & peste vexatur Rom. Imp.

(e) Jul. Capitolin. in Marco.

LVI. Commodi vitæ institutio.

Sic igitur innocentiam Christianorum, Deus his simul ultus est cladibus, bello, peste, & quæ deterior est existimata & multorum malorum causa, ipsa filii Commodi, quem hæcenus sub philosophis educaverat, terribilissima morum corruptione; cujus rei molestia adeo afflictatum ferunt Marcum patrem, ut magno animi mæore perculsus, tædioque victus, mortem spontaneam oppetierit ciborum inedia. Fertur (inquit Capitolinus) illum mori voluisse, cum filium talem videret futurum, qualis exiit post ejus mortem, nempe similis Neroni, Caligulæ, atque Domitiano: de cujus vitæ institutione hæc Lampridius (f): Habuit Commodus litteratorem Græcum Onesicritum, Latinum Capellam Antistium, orator ei Atreius Sanctus fuit. Sed tot disciplinarum magistrum nihil ei profuerunt; tantum valet aut ingenii vis, aut eorum qui in aula institutores habentur; nam a prima stærim pueritia turpis, improbus, crudelis, libidinosus, oreque pollutus & constupratus fuit. Hæc Lampridius; ut plane constet, hunc in Romanum Imperium diram facem progressum esse, in omnesque severissimum ultorem prodidisse; sed tamen qui cum talis esset, nullum negotium faceretur Christianis; ut plane luce clarius nosceretur, tale monstrum ob vindictam Christiani sanguinis in Imperio coaluisse, & ab irato numine immisum esse. Sed de his opportunius suo loco.

(f) Lamprid. in Commod.

JESU CHRISTI ANNUS 180.

ELEUTH. PAP. ANNUS 2.

M. AUR. IMP. ANNUS 18.

I. Irenæus creatus Episcopus Lugdunensis. (a) Euseb. 1.5. c. 6. (b) Hieron. de Script. Eccles. in Irenæo.

(c) Euseb. 1.5. c. 19. (d) Gregor. Turon. hist. Fran. 1.1. c. 29. (e) Hieron. epist. 29.

Christi anno centesimo octogesimo, Rufo & Orphito Coss, cum S. Photinus Episcopus Lugdunensis anno superiori glorioso martyrio jam nonagenarius ex hac vita migrasset, in locum ejus substituitur Irenæus. Hæc Eusebius (a), atque S. Hieronymus (b); qui cum certum tempus, quo Irenæus Photino subrogatus fuerit, non desinant, haud longas interpositas esse moras significant; tamen non continuo post Photini martyrium successus eidem fuisse videtur, qui adhuc presbyter ad Eleutherum Romanum Pontificem (ut vidimus) a martyribus est legatione perfundus. At vero Ecclesia illa, persecutione vehementer exagitata, haud valuit diutius carere, qui fracta consolidaret, ac dispersos congregaret, Episcopo. Auditor hic fuerat Polycarpi, ut ab eo scripta ad Florinum restatur epistola, cujus fragmentum ab Eusebio (c) recitatum, superius posuimus, cum de ipso egimus Polycarpo; ab eo autem fuisse ex Asia amandatam in Gallias, tradit Gregorius Turonensis (d). At non Polycarpi modo, sed & Papiæ Joannis discipuli fuisse auditorem, S. Hieronymus (e) scribens ad Theodorum testatur his verbis: Refert Irenæus, vir Apostolicorum temporum, & Papiæ auditoris Evangelistæ Joannis discipulus, Ecclesiae Lugdunensis Episcopus

quod Marcus quidam, &c. ea etiam ex causa, quod auditorum Apostolorum auditor fuerit, Epiphanius (f) cum Apostolorum successorem, priscumque Theologum nominat.

(f) Epiph. hæresi 24.

Hic igitur postquam Romam ad Eleutherum se contulit, quod vidisset ibi cariosum senem Valentinum hæresarcham, sed in discipulis revirescentem (ad Eleutheri enim tempora in Urbe illum perseverasse, affirmat Tertullianus g) & inter alios cum foetus illius contemplatus esset Florinum & Blastum, olim Romanæ Ecclesiae presbyteros, sed ob impietatem ab eodem Pontifice gradu depositos, non recto incedentes pede, sed in deterius raptim ad impietatem prolabentes; adversus eosdem Epistolas, seu potius commentarios scripsit. Elucubravit paulo post etiam illud adversus Valentinianos eruditissimum ac plane celeberrimum, quod solum ex multis præ manibus habetur, opus. Eadem quippe ab eo editæ scriptio-nes, tempore Eleutheri eas fuisse elaboratas, aperte demonstrant. Sed in primis quod pertinet ad Florinum & Blastum, hos Romæ obortos hæreticos eo tempore, quo Montanus pseudopropheta in Phrygia cognitus est, Eusebius (h) testatur sic dicens:

II.

(g) Tertul. de præscr. c. 30.

(h) Euseb. 1.5. cap. 14.

Nonnulli Romæ vigeant; quorum Florinus

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5671.

SÆC. II. Anno Urbis 931. Olymp. 239. an. 2. A. C. 178.

179. E. 8. P. 20. April. Indiæ. 1.

JESU CHRISTI 178. secund. Baronium 180.

ELEUTHERI PAPÆ 9.

MARCI AURELI IMP. 18. ET COMMODI

IMP. 3.

I. Consules.

II. Bellum Germanicum, & nuptia Commodi cum Crispina. Baron. an. 179. n. LV.

[1] Ad num. I. Coss. Julianus Rufus, & Gavius Orfitus, ut ostendit Card. Noris in Epistola Consulari pag. 113. Lampridius in Commodo cap. 12. de hoc Imperatore loquens ait: Iterum profectus (scilicet in Germaniam) tertio Nonas Commodias (nempe mensis Augusti) Orfito & Rufo consulibus, ideoque presenti anno pax rupta, & bellum Germanis illatum. Baronius eam anno præcedenti fractam credidit, quod Capitolinus in Marco scribat: Filio suo Brutii Præsentis filiam junxit, nuptiis celebratis exemplo privatorum; quare etiam Congiarium populo dedit. Deinde ad

NOTÆ

[1] Coss. Julianus Rufus, & Gavius Orfitus. Aliqua horum nomina in vetustis monumentis desunt, ut & utriusque prænomena. Fabrettus pag. 213. ORFITO. ET IULIANO. COS. Lampridius in Commodo cap. XII. Iterum profectus Nonas Commodias Orphito & Rufo Coss. Ita vulgati Fasti præferunt.

conficiendum bellum conversus, in administratione ejus belli obiit. Triennio bellum postea cum Marcomannis, Hermunduris, Sarmatis, Quadis etiam egit. Quare cum M. Aurelius anno CLXXX. supremum diem obierit, illud triennium ab anno præcedenti inchoatum fuisse Baronius autumavit. Verum triennium illud utrimque incompletum intelligendum, & presenti anno auspiciandum. Dio enim lib. 71. utrumque Imperatorem eam expeditionem suscepisse tradit, postquam Commodus Crispinam Brutii Præsentis filiam uxorem duxit. Illud autem matrimonium anno præcedenti peractum, quo Marcus Imperii Proconsularis septima Quinquennalia dedit. Animadverti enim, Augustorum & Cæsarum nuptias annis hujusmodi solenniis addictis de more celebratas esse. Quare cum hoc tantum anno Commodus in Germaniam profectus sit, Marci profectio alio anno non contigit; cum Dio citatus dicat: Postquam res Scythica præsentiam ejus iterum postulare visa sunt, Crispinam celerius quam vellet, ob hanc causam filio in matrimonium collocavit, &c. Quamobrem ipsi Imperatores necessario profecti sunt, mensis nempe Augusto, ut dixi.

Blasius & vinus presbyterii Ecclesiastici gradu abdicatus, & Blasius per simili implicatus errore pariter cum illo principatum obtinuit. Isti certe complures alios, quasi ab Ecclesie complexu abstrahentes, in suam pertraxere sententiam: quorum uterque separatim novam sectam ad veritatem evertendam excogitare laboravit. Hæc de origine malorum Florini & Blasii Eusebii, qui post multa de flagranti Irenæi pro veritate studio adversus eos, hæc ait: (a) Cum quidam rursus sanam & sinceram Ecclesie consuetudinem Romæ depravare studerent, Irenæus varias contra eos composuit epistolas: unam ad Blasium quam inscripsit de Schismate; alteram ad Florinum de Monarchia, sive, quod Deus non sit auctor & fabricator mali. Nam iste Florinus contrariam illi sententiam videbatur acriter propugnasse: cuius causa etiam (quandoquidem in errorem Valentianorum lapsus erat) Irenæus librum de Ogdoadæ conscripsit, in quo satis aperte declarat, se Apostolorum temporibus proxime successisse. Meminit & paulo post dictæ ejusdem Irenæi ad Florinum epistolæ, ad memoriam revocans disciplinam, qua a pueris ambo imbuti fuerant a Polycarpo, de qua superius. Adjicit ad errorem Blasii id etiam Tertullianus (b): Est præterea his omnibus etiam Blasius accessere, qui latenter Judæismum vult introducere: Pascha enim dicit non aliter custodiendum esse, nisi secundum legem Moysi quartadecima mensis. Quis autem nesciat quoniam Evangelica gratia evacuatur, si ad regem Christum redigit? At veniale id fuisset Blasio, nisi ea de causa schisma conflasset, & aliis enormioribus erroribus se perniciose addixisset; nam ejusmodi ritus de celebrando Paschate decimaquarta die, in compluribus sanctis viris usque ad Victorem Romanum Pontificem fuit æquanimitè toleratus.

Ceterum quod ad Florinum spectat; si qui dicti sunt a Philastrio (c) Floriani, a Florino velimus esse denominatos, impurissimo Carpocrati inhæsisse, alterumque alteri suas communicasse sordes oportuit; quandoquidem qui Floriani, iidem Carpocratiani etiam dicerentur. Sed cum de Florianis, sic a Florino dictis, agit Augustinus (d), nihil de obsecnitate Carpocratis illis adhæsisse commemorat, sed tantum illud, quod Deus causa malorum esset. Verum Theodoretus (e) non nisi Valentini sectam impingit utrisque, cum ait: Jam vero Florinus quoque & Blasius, qui in presbyterorum catalogum Romæ erant cooptati, in Valentini perniciosam sectam declinaverunt. Ferunt beatissimum Irenæum eorum morbum deplorantem, scripsisse adversus Valentinum. At cum (ut vidimus) Eusebius hos separatim novam hæresim

excogitasse tradat, aliquid amplius Valentini hæresi eos oportuit addidisse. Sic igitur, ex his quæ dicta sunt ex diversis auctoribus de Florino, & Blasio loquentibus, ambos Valentianos fuisse; sed quod Deus malorum sit causa, Florinum docuisse; Blasium vero de Paschatis tempore judaizasse, ac ea de causa se ab Ecclesia segregasse patet: reliqua autem de utrisque remanserunt obscura. Verum ea ex parte, qua dictum est Valentianos Carpocrati communicasse, & proinde Gnosticos dictos esse, iidem earundem turpitudinum participes forte dici posse videntur.

Sed ut ad Irenæum revertamur; cum ad certam indubitamque veritatem cognoscendam, Valentianos omnes & alios simul hæreticos provocat ad Apostolicas traditiones in Romana Ecclesia inviolabiliter custoditas per successores Romanos pontifices, numeransque eos a Petro usque ad Eleutherum (f); plane significat (quod dictum est alias) se sub eodem Pontifice illa scripsisse, nec nisi cum in Gallias reversus est; nam in ejus operis præfatione hæc ait: Non autem exquirere a nobis, qui apud Celtas commoramur, & in barbarum sermonem plerumque avocamur, orationis artem, quam non didicimus; neque vim conscriptionis, quam non affectamus; neque ornamenta verborum, neque suadellam, quam nescimus: sed simpliciter & vere & idiomice ea, quæ tibi cum dilectione scripta sunt, cum dilectione percipies. Græce autem ipsum scripsisse, omnes consentiunt.

Sed ad hæc Eleutheri tempora perseverasse Romæ una cum Valentino etiam Marcionem nunquam sibi constantem, sed sæpe de errore exomologem facientem, iterumque corruentem, jam & superius diximus ex Tertulliano, (g), qui ait: Ubi tunc Marcion Ponticus nauclerus, Stoicæ studiosus? ubi tunc Valentinus, Platonicæ sectator? nam constat illos neque adeo olim fuisse Antonini sere principatu & in Catholicam primo doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem; donec sub Episcopatu Eleutheri benedicti, ob inquietam semper eorum curiositatem, quæ fratres quoque vitabant, semel & iterum ejecti. Hos quidem (quantum ex iis conjicere licet) quo facilius in rectæ fidei gregem possent irumpere, sæpius mutasse formam, apparet. Ceterum quod Marcion apud Ethnicos Stoicum philosophum ageret, ejusdemque scholæ, cuius & ipse Marcus Imperator studiosissimus erat, sectatorum se esse profiteretur; & quod Valentinus ac sui omnes ex dogmatis disciplina negarent subeundum esse martyrium; inde factum est, ut exagitata sæpius ejusdem Marci tempore Ecclesia

(a) Idem 2.5. cap. 19.

(b) Tertull. de præscript. c. 53.

IV. (c) Philast. c. 58. Floriani Gnostici.

(d) Aug. de hæres. cap. 66. (e) Theodor. hæret. fab. lib. 1.

(f) Irenæus lib. 3. c. 3.

(g) Tertull. de præscript. c. 30. Marcion & Valentinus Romæ adhuc versati.

(h) Irenæus lib. 3. c. 3.

fia Romana persecutionum procellis, hi soli impietatis propagatores Romæ, in pace egerint, ibique diutius vixerint; ipsam tamen Romanam Ecclesiam nequicquam horum sordè scedatam, sed clario-ri jubare veritatis, majorique splendore in tenebris effulisse, Irenæus (de quo sæpius diximus) pluribus egregie cum ad e- jus sinceritatem illos provocat, plane dem- onstrat.

Idem Irenæus præsentis quoque tem- poris Catholica Ecclesie, quibus semper abundare solet, divina charismata recen- set (a), quæ & Eusebius (b) recitat in hæc verba: Plurimum abest, ut hæretici possint mortuum suscitare sicut Dominus ipse, sicut ejus Apostoli prædicationis sub- sidio adjuti, sicut alii e fratribus complures suscitaverunt: Sæpenumero autem, ali- qua causa necessaria illud ipsum postu- lante, spiritus mortui (propterea quod tota Ecclesia illius loci, ubi hujusmodi res gerebatur, cum jejuniis & multa interces- sione Deum orabat) in corpus rediit, & hominis vita sanctorum precibus donata est. Rursus paululum in oratione progres- sus, sic ait: Quod si Dominum non ve- ra quidem, sed oculos hominum quasi visis præstringendo, ista edidisse dixerint illos ad Prophetarum libros deducemus, ex illisque ostendemus perspicue omnia de illo ad eum modum prædicta esse, & ve- re post evenisse, & eum solum Filium Dei esse. Quapropter qui vere sunt ejus di- scipuli, in nomine illius per gratiam ab illo acceptam ejusmodi præstant, quo reli- quis hominibus gratiscentur, sicut quis- que eorum ab eo donum acceperit. Qui- dam enim demonis sic pro certo & vere ejiciunt, ut non raro hi, qui malis & ne- quam spiritibus purgati fuerint, tum fidem recipiant, tum in Ecclesia & fidelium ho- minum societate constantè perseverent. Non- nulli rerum futurarum præscientia, divi- na visione & prædictione prophetia in- buuntur.

Alii eos qui gravibus morbis afflicta- tur, per manuum impositionem curant, & ad pristinam valetudinem restitunt. Jam vero (ut diximus) mortui suscitati sunt, & multos annos post apud nos commorati. Quid plura? Dona sane ne dicendo qui- dem numerari poterunt, quæ Deus Ec- clesie per universum mundum diffuse do- navit, quibusque illa in nomine Jesu Chri- sti sub Pontio Pilato crucifixi in dies sin- gulos multa miracula ad gentium utilita- tem efficit, & neque quemquam dolo & fal- laciis deludit, neque hæc agit pecunie cu- piditate, aut questu ducta. Alio loco id- em auctor scribit: Multos fratres in Ec- clesia ipsi audivimus, qui & dona pro- phetie habent, & variis linguis per Spi- ritus sancti gratiam loquuntur, & occulta hominum in apertum proferunt ad aliorum

Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Irenæus lib. 22. cap. 56. (b) Euseb. lib. 5. cap. 7. Charisma- tum dona in Ecclesia Catholica.

(c) Tertull. de præscript. c. 53.

(d) Irenæus lib. 3. c. 3.

commoditatem, & mysteria Dei perspicue & evidenter aperiant. Ista de varietate donorum in eorum animis, qui eisdem digni habebantur, ad tempora modo communis- tra residentium hæcenus differimus. Hæc apud Eusebium.

Sed & de divinis Scripturis ejusdem. Irenæi auctoritate probatis, idem (c) Eusebius quæ de ea re ab eo scripta sunt recitat, deque illarum interpretibus; qui hæcenus extitissent, ejusdem quoque ver- bis meminit, nempe de illis septuaginta- duobus divinæ Scripturæ interpretibus, qui primo divinam Scripturam transtule- runt in Græcum, deque Theodotione E- phesio, & Aquila Pontico, quos ut Chri- sti divinitatem imminuentes Ebionæi hæ- retici, qui Christi divinitatem negarent, secuti essent. At nos de interpretibus Scripturæ divinæ opportunius agemus in- ferius.

Verum illud hic dissimulare non possu- mus, quod idem S. Irenæus (d) de re- stitutione librorum facta per Esdram tra- dit his verbis, quæ idem quoque Euse- bius (e) sic recitat: Nec mirum sane est, Deum istud fecisse, de septuagintaduobus interpretibus scilicet: qui etiam cum Scri- pturæ, dum populi Israelitici captivi sub Nabuchodonosor tenebantur, penitus inter- iissent, & Judæi post annos septuaginta rediissent: deinceps temporibus Artaxer- sis Esdram sacerdotem ex tribu Levi, di- vino Spiritus sui afflatu incitavit, ut cum libris omnium Prophetarum, qui antegres- si fuissent, de integro conscriberet, tum legem a Moysè promulgatam populo de in- tegro restitueret. Hæc Irenæus secundum Eusebii lectionem; licet in ea, quæ com- muni usu habetur præ manibus, ea verba adjiciantur: Prophetarum omnium remem- rare sermones: præterisse ea verba in textu posita ipse videtur Eusebius; nam in Chronico, Olympiadè octogesima, anno secundo, ait de Esdra post alia: Affirmatur- que divinas Scripturas memoriter condidisse &, ut Samaritanis non miscerentur, litte- ras Judaicas commutasse: cuius sententia pari quadam consensione a pluribus æque accepta videtur.

At quoniam res ejusmodi est, quam (licet non horum temporum res gesta sit) ad Ecclesiasticam tamen historiam magno- pere pertinere, omnes facile judicabunt; hanc elucidare operæ pretium ducimus. Tertullianus (f) itidem, qui his ipsis cum Irenæo temporibus vivebat, hæc de E- sdra in eandem sententiam: Hierosolymis Babylonia expugnatione deletis, omne in- strumentum Judaicæ literaturæ per Esdram constat restauratum: sed & Clemens Alex- andrinus (g) id ipsum affirmat, cum ait: Esdras Levites, qui factus fuerat Alex- sacerdos prophetavit, omnes veteres rursus Siron. lib. Scripturas renovans. Sed & citatur epi- stola

(c) Euseb. lib. 5. cap. 8. De Divi- na Scri- ptura, & interpre- tibus.

(d) Irenæus lib. 3. cap. 25. (e) Euseb. lib. 5. cap. 8. De Divi- na Scri- ptura per Esdram restituta.

(f) Tertullian. de habitu mulieb. c. 3. (g) Clem. Alex. Siron. lib. 1. stola

stola S. Basilii ad Chilonem, in qua hæc habentur descripta: Hic campus in quo secessu facto Esdras omnes divinos libros ex mandato Dei cruciavit. Id ferme Theodoretus in præfatione super Psalmos, & alii. Sane quidem & S. Hieronymus in Elvidium agens nominat Esdræ restauratorem Pentatheuchi. Ex his igitur quam amplissimorum virosum, atque aliorum recentiorum additis testimoniis, ea opinio penes complures invaluisse videtur, ut, cum captivitatis Babylonicæ tempore incensum est templum, civitas diruta, & populus ductus in captivitatem, divinæ quoque Scripturæ libri exusti perierint, sed in restitutione urbis & templi omnes fuerint per Esdræ restituti; nimirum divini afflatu Spiritus absque aliquo exemplari, ut prius erant, ex integro eos fuisse dictatos; quorum sententia dici oporteat, divinam illam a Moysæ & Prophetis legem Scripturamque traditam penitus excidisse, sed Esdræ auctore iterum fuisse scriptam.

XII. Sed unde hæc sententia dimanarit, prima fontis origo est demonstranda. Certe quidem apud libros Esdræ ab Ecclesia receptos nihil tale est invenire; immo extitisse tunc legis libros, ea Scribarum rogatio monstrat, quæ ait (a): Dixerunt Esdræ Scribæ, ut afferret librum legis Moysi, quem præceperat Dominus Israeli. Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum, ac mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi, & legit in eo aperte, &c. Sic ergo ex scripto libro legis Esdras dicitur, non numen dictasse legem, nec aliter habet, qui Judaicas antiquitates accuratius est profecutus, Josephus, cujus hæc sunt verba (b): Rogaverunt Esdræ, ut eis legem Moysi legeret? quod & fecit, stans in medio multitudinis a mane usque ad meridiem. Ex qua lectione, non solum in præsens & futurum discabant quid esset justum, sed etiam præteritorum memoriam retractantes lacrymabantur. Hæc Josephus; quibus plane non memoriter ab eo recitatam, sed ex scripto lectam fuisse legem apparet. Denique nullus penitus antiquorum Hebræorum reperitur, qui libros divinos penitus periisse, & per Esdræ divinitus renovatos tradiderit. In apocrypho tantum, ab Ecclesia penitus improbato atque rejecto quarto libro (c) Esdræ leguntur fusi scripta, quæ de lege recens ab Esdræ absque aliquo exemplari divinitus dictata feruntur. Porro librum illum manifestos errores, qui repugnent Catholica veritati, continere, certum est. Sixtus (d) & alii collegerunt eos; ad quos lectorem amandamus. Nec rursus quod ajunt, Esdræ litteras Hebraicas commutasse, ac proinde non

(a) 2. Esdr. 8. Error de restitutione facta per Esdræ.

(b) Joseph. antiq. lib. 11. c. 5.

(c) 4. Esdr. 14.

(d) Sixt. Senens. Biblioth. lib. 1. c. 11.

eo caractere, quo olim exarata est lex, post Esdræ haberi conscriptam, probatur antiquorum Hebræorum auctoritate. Quod si aliqua ab eo facta est commutatio litterarum, de quinque finalibus tantum contigisse potuit: nam Philo (e) Judæus & Judæorum disertissimus, illa ipsa lingua ac caractere, quo antiquitus scripta lex est, sic permanisse semper absque aliqua mutatione usque ad tempora Ptolemæi Philadelphi, qui eam per Hebræos in Græcum transferri curavit, aperte testatur; qui tamen cum dicat Chaldaicam linguam legem fuisse conscriptam, Hebraicam proculdubio linguam intelligit, quod Abraham Chaldæus fuerit, & Chaldaica illorum temporum lingua eadem esset cum Hebraica; quod & de eo testatur S. Hieronymus, cum ait (f): Philo arbitratur linguam Hebræorum ipsam esse Chaldaicam, quia Abraham de Chaldæis fuit: cæterum in confesso est apud omnes, legem Hebraicam fuisse conscriptam, & ex Hebraico idiomate a Septuaginta interpretibus Græco sermone donatam; id Josepho, id etiam reliquis tam Judæis, quam Græcis, atque Latinis testantibus.

XIV. Sed mea quidem sententia, inde horum omnium dubitationum causa atque origo manasse videtur, quod apud eos opinio illa invaluisse, una simul cum urbis excidio, ac templi combustione, sic divinos quoque libros incensos esse, ut nullum illorum exemplar reliquum fuerit; quo certe nihil mendacius dici posse videtur. In primis enim si exemplo agenda res est; cum sub Antiocho, ac demum sub Vespasiano eandem cladem, immo longe majorem, Judæi sint experti: num quia incensi sunt libri eorum, vel in manus Gentilium devenerunt, fuerunt illi ab aliquo novo Esdræ dicente, miraculo iterum edito, restituti? an non potius quod innumera suppetere eorumdem exemplaria fideiissime scripta? Sed agendum, hæc ut certiora reddantur, ad veterem & inolitam Hebræorum consuetudinem eos, qui de his dubitant, provocemus.

XV. Cum templum nonnisi unum, in quo omnes undique convenirent, apud Judæos esse posset, in quo sacrificia offerrentur; provisum est tamen, ut religioni eorum alia quoque via consultum esset: nimirum ut in civitatibus, oppidis, ac etiam vicis synagogas, domus ipsas publicas habere possent, in quibus simul tum precatiois causa, tum etiam gratia divinæ scripturæ, quæ quolibet sabbato legebatur, frequentes agerentur conventus: quod non solum Judæorum innumeris testibus exploratum habetur, sed etiam pluribus tum sacri Evangelii, tum Actuum Apostolorum testimoniis confirmatum redditur: & ut res exemplo clarior fiat, hæc apud Lucam (g) de Domino: Venit Nazareth,

(e) Philo in Vita Moysi.

(f) Hieron. in comment. in Daniel. cap. 1.

(g) Confutatur de restitutione Scripturæ divinæ opinio.

(h) Divina Scriptura nunquam perditæ.

(i) Luc. 4.

zareth, ubi erat enutritus, & intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & surrexit legere, & traditus est ei liber Isaiæ Prophetæ, &c. Si in Nazareth exigui oppiduli synagoga erant sacri libri ad legendum, quid de aliis amplioribus locis dicendum? Per omne quidem sabbatum legi solitas divinas Scripturas tum legis, tum Prophetarum, idem Lucas testatur in Actis, sic dicens (a) de Paulo & Barnaba: Cum venissent Antiochiam Pisidiæ, ingressi in synagogam, post lectionem legis & Prophetarum &c. At ne quis putet recentem fuisse ejusmodi apud Judæos institutionem, audiat quid pro concione in Concilio Hierosolymitano Jacobus frater Domini locutus sit, dicens (b): Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui cum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur. Josephus (c) quoque Judæus id ipsum confirmat, cum ait: In hac populatione miles quidam libros Moysæicos in quodam vico inventos protulit, eosque laceravit in conspectu omnium: & cum agit de Judæis Cesaræ habitantibus (d): Judæi, inquit, libros legis rapientes, secesserunt in Nabuta. Sed in re adeo aperta otiosum nimis est diutius immorari.

(a) Act. 13.

(b) Act. 15.

(c) Joseph. antiq. lib. 20. c. 4.

(d) Idem de bello Jud. lib. 2. c. 12.

XVI. Innumera exemplaria scripturæ divinæ.

(e) Philo de leg. ad Caium.

(f) 4. Reg. 25.

(g) Daniel. 14.

(h) Reg. 17. 18. XVII.

ut oportuerit divino miraculo divinam legem, librosque omnes sacros ab Esdræ dictari, atque eo modo edi denuo? Rursus si tot ubique locorum extabant vetera exemplaria, quomodo verum esse potest, alio caractere Esdræ curasse sacra volumina scribi, cum nonnisi unius characteris esse omnes vetustissimi codices reperiantur, nempe Hebraico antiquo caractere conscripti? Ex his itaque mendacii quoque redarguitur quod ab aliis ferri Athanasius in Synopsi tradit his verbis: Narratur quoque hoc de Esdræ, quod cum libri quinque per incuriam populi ac durturæ captivitate periissent, ipse illos, cum esset honesti studiosus, industrius, & lector, apud se omnes custodierit, ac tandem protulerit, omnibusque tradiderit, atque ita servaverit. Hæc licet veritati proxime accedant; tamen non unum tantum apud Esdræ remansisse divinæ Scripturæ exemplar, dicendum est, cum plura fuerit in aliis saltem regionibus ejusdem exemplaria reperiri.

XVII. Sed quod ad Esdræ officium spectat, egregiam sane ab ipso navatam esse operam, non dubitamus; nempe ut sacros codices, quam diligentissime recognosceret, & si quod mendum irrepisset, ex aliorum exemplarium collatione corrigeret, emendatosque (ut dictum est) populo legeret. Constat etiam divinarum Scripturarum auctoritate, ab Esdræ Nehemiam egregiam illam operam esse navatam, ut collectis hinc inde divinis libris, & aliis ad rem sacram spectantibus, bibliothecam nobilem constituerit. In libris enim Macchabæorum (i) hæc leguntur: Inferiebantur autem in descriptionibus & commentariis Nehemæ hæc eadem, & qualiter construens bibliothecam, congregavit de regionibus libros & Prophetarum, & David, & epistolas Regum, & de donariis. Secundum hæc etiam affirmasse videmus S. Hilarium in præfatione in Psalmos, cum ait Esdræ omnes Psalmos, perquisisse, & ex eis librum unum collegisse. Nec aliud significare voluit S. Joannes Chrysostomus (k), dum tradit ipsum ex reliquis scripturarum Divinam Scripturam composuisse: sic & Theodoretus (l), pariter affirmans, Scripturam depravatam tempore captivitatis, ab Esdræ restitutam. In hanc quoque sententiam Patres, qui de restitutione facta per Esdræ sermonem habuerunt, intelligendos existimamus; nisi qui eidem apocrypho aliquam fidem, quam nullam meretur, adhibendam esse putarunt. At de his, quæ obiter occasione elucidationis sententiæ Irenæi, a nonnullis in magnam fidem acceptæ, sunt dicta, jam satis. Cetera de eodem Irenæo suo loco inferius.

(i) 2. Macch. 2.

(j) 2. Macch. 2.

(k) Chrysost. hom. 8. in epistol. ad Hebr.

(l) Theodoretus præfat. in Psal.

ronem, facile antecelleret; tum Dio, tum etiam Herodianus, sed & Lampridius in primis descripsit. At quod non sit nostri instituti, omnia ab Imperatoribus gesta profequi, quodque animus horreat singula ejus monstruosissima facinora recensere, libentius abstinemus. Satis sit aliqua ex his, quæ Marius Maximus, nobilissimus & antiquus historicus (a), de acclamationibus in eum non a plebe tumultuante, sed a Senatu post obitum factis, scripsit, accepta reddere: *Acclamationum ait, Patriæ hostem, parricidam, occisorem Senatus, carnificem ejusdem, civium necatorem, impurum gladiatorum, sevitorem Domitiano, Nerone impuriorem.* Eademque sæpius repetita, aliaque complura addita, quæ lector pervidere poterit; ut nec illis satis quidem quibuscumque enormitatis vocibus, omnis, ejus cum turpitudine juncta sævitia, aliisque omnis generis sceleribus vita ducta, iidemque omnibus sæpius iteratis, exprimi facile potuisset; quæ a nobis hoc ipso Imperii ejus exordio non inconspicue ponuntur, sed hac potissimum ratione.

III. Quis enim non videt (quod superius diximus) ulciscente numine, talem facem in Urbem illatam, & gladium in civesuisse paratum? ut qui olim in Christianos, toto pene Marci Imperio, desævierant, quique eos calumniis fuerant infectati; ipsiusque Urbis Senatores præfecturas tunc provinciarum gerentes, de iidem Christianis pessime meriti, eosdem per calumniam delatos carceribus mancipantes, sævissime cruciantes, & crudeli morte tandem afficientes; omnes æque Christiani sanguini.

PAGIUS Marcum, dum tantum Cæsar esset, duos alios filios genuisse, quorum nulla ab Historiæ Augustæ Scriptoribus mentio, quia, ut videtur, antequam is imperaret, mortem obiit, eamque ob rem ab iisdem prætermisit. In ea Collectione hæc duæ Inscriptiones recitantur: *T. Aurelius Antoninus M. Aurelii Cæsaris filius, Imp. Antonini Augusti Pii, P. P. nepos.* Altera: *T. Ælius Aurelius, M. Aurelii Cæsaris & Faustinae Augustæ filius, Imp. Antonini Augusti Pii P. P. nepos.* In quibus Inscriptionibus Antoninus non dicitur Divus, neque Marcus Aurelius Augustus, ideoque ante Antonini mortem dedicatæ, ut recte censuit Mabilionius. Bellorius, V. C. in Dissert. de Nummo Commodi & Annii Veri Cæsaris, qui in una parte habet: **COMMODUS CAES. ANTONINI AUG. FIL.** in altera: **ANNIUS VERUS. CAES. ANTONINI AUG. FIL.** hos duos Cæsares cum duobus Antonini Pii filiis, suo loco a nobis memoratis, confundit; cum tamen Antonini Pii filii nunquam dignitate Cæsarea exornati fuerint, & diversa prænomena gesserint. Quare Marcus Galerius Antonini filius idem non est cum Anno Veri Cæsare, quod tamen Bellorius colligi putat ex Annii nomine, quod legitur in Græco Nummo, qui in antica exhibit senioris Faustinae caput velatum, in postica Annii vultum cum prænominibus Marci, & nominibus Annii Galerii Antonini. Nam Annius

Verus Cæsar appellatus Annius fuit, quia avus ejus paternus erat Annius Verus, quo etiam nomine proavus ejus vocatus, ut videre est apud Capitolinum in Marco cap. 1. Herodianus lib. 1. cap. 2. scribit, Imperatorem Marcum filias suscepisse complures, & optimas ex ordine Senatorio viris collocasse. Major nata Lucilla, ut eam is Auctor appellat, quæ Lucio Vero Imperatori nupsit. Altera Fadilla, quam Herodianus lib. 1. cap. 16. maximam natu sororem Commodi Augusti etiam nominat, postquam nempe is Lucillam occidisset; tertia Domitia Faustina, ex Epigraphe, quæ in præfata Collectione legitur, nota: *Domitia Faustina M. Aurelii Cæsaris filia, Imp. Antonini Augusti Pii P. P. neptis.* Faustina a matre, Domitia ab avia materna appellata; Capitolinus enim in Marco cap. 1. ait, Marci matrem, fuisse Domitiam Calvillam. Cum autem Domitia Faustina in ea Inscriptione dicatur Cæsaris filia, nata erat antequam pater Augusteam dignitatem consequeretur. Herodianus lib. 4. cap. 6. postquam narravit, Caracallam interfecisse Getam fratrem, quod anno CCXII. factum, ait, cum & Commodi forem jam annu, atque ab omnibus Imperatoribus magno in honore habitam, morte affecisset. Hæc una ex alterutris, antequam Marcus imperaret, ut videtur, nata. Habuit & alias duas filias Marcus, Sabinam scilicet, cujus mentio in Inscriptione Græca

IV. Elusa Prophetia Montani.

nis Commodum experirentur ultorem. Et ut appareat, hæc non nisi divino consilio facta; ut olim accidit in Ægypto (b), dum clades illæ divinitus immisissæ Ægyptios tantum afficerent, nec filiis Israel molestiæ quidquam inferrent; ita pariter cum Gentiles tot Commodianis essent exagitati molestiis, ac diris novisque semper casibus afflictati, Christi tamen Ecclesiæ pace ubique tranquillissima fruebatur; vixque sit aliquem reperire, cui religionis causa negotium exhibitum sit? nisi fortasse, inscio Principe, ex Senatus vel Magistratus sententia quispiam iustus sit duci. Dixerim plane alia quoque ex causa manifestum reddi ea in re divinum consilium, nimirum ad mendacii arguendam. Montani pseudoprophetiam, quæ universum pene Christianum invaserat orbem; multo plures in errorem impulsura, si, quæ prædicta ab eo erant, contrario eventu non fuissent elusa. Dolosa quidem ille arte, quod mala facilius evenire contingat, quam prospera; quodque conjectura fortasse (ut accidit Gregorio Nazianzeno (c) de Juliano Apostata Athenis agente, ex naturalibus signis vera prædicere) Commodi potuisset præfagire sævitiam; bella seditiones, ac immanem proximè in Christianos persecutionem fore excitandam ille fuerat auguratus. Sed insanam ipsius ac suorum mentem plane patefecit eventus; nam Romanum Imperium a bello quievit (levioribus quibusdam Britannorum velitationibus exceptis) nullum a Commodio est factum negotium Christianis; ut propemodum miraculo adscribendum fuerit, quod sub turpissimo, im-

(a) Gregor. Nazian. in laud. Basil.

manissimo, ac insuper avarissimo Imperatore, nullis Christiana religio fuerit talis Principis læcessita molestiis, nec aliorum Gentilium invidentium ex more vexata calumniis; quippe qui omnes sævissimi Imperatoris vel malis oppressi, vel minis terri, aut aliorum exemplo percussi, pavore metque dejecti, de Christianis ne cogitandi quidem haberent otium, nedum persequendi facultas eis aliqua suppetere videri posset.

V. Unde Pax Ecclesiæ. Unde autem acciderit, ut inter tot tumultus ac turbas Christiani solummodo securi agerent, ac post longam vexationem quiescerent, pervestigandum est; cum autem id quidem clementiæ Imperatoris minime possit adscribi; totum est tribuendum divinæ virtuti, qua congregat (a) sicut in utre Dominus aquas maris: cum nimirum cor impii exæstians, & quasi mare ferverescens, limite voluntatis suæ coercet, imperatque dicens (b): *Usque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Accidit quidem nec absque divino nutu, ut Marcia, una ex Commodi concubinis, quam prope loco uxoris (ut tradit Herodianus (c) habebat (eidem enim honores omnes, velut Augustæ, præter ignem, nempe faces accensas præcedere solitas, ejus voluntate tribuebantur) ipsa inquam Marcia fuerit (ut auctor est Dio (d) Christianorum studiosissima: quam quidem, quod magna apud Commodum polleret auctoritate, pro Christianis eum interpellasse, par est credere. Sed utcumque id acciderit: quod Imperator sævitiam in omnes longe lateque grassantem, in Christianos solum progredi cohibuerit; quodque gentiles omnes immenso semper edio persecuti hætenus Christianos, eos vexare jam prætermiserint, miraculum propemodum reputatur. Qui enim fieri potuit,

(a) Psal. 32.

(b) Job. 38.

(c) Herodian. lib. 1.

(d) Dio in Commodo.

PAGIUS eriana pag. 252. & Lucillam minorem nuptam Pertinaci, cujus meminit Herodianus lib. 4. cap. 6. Lucilla major nata filia post Lucii Veri Imperatoris obitum Claudio Pompeiano, ut in Annalibus dicitur, nupta. Duos alios Marci Aurelii generos observavi, Antistium Burrum anno CLXXXI. Consulem ordinarium, & Petronium Mamertinum anno CLXXXII. Consulem etiam ordinarium, ut iisdem annis ostendo. Sed quarum præcisè Marci filiarum mariti fuerint, mihi incompertum. Porro numerus filiorum Marci male, ut mihi videtur, a variis Viris doctis ex Nummo Faustinae junioris Augustæ, qui apud Mediobarbum pag. 230. & in Cimelitis Principum extat, deductus. In ejus postica parte cernitur mulier cum sex puerulis, quatuor ad pedes, & duos brachiis gestans, cum his verbis circum: **TEMPOR. FELIC.** id est, *Felicitas temporum.* Verum hæc repræsentatio symbolica, quæ ideo ad Marci Aurelii genealogiam explicandam nihil conducit. Apud Mediobarbum pag. 186. refertur Sabina, Hadriani Augusti conjugis, Numisma, in cujus averfa parte legitur: **PIETAS AUG. S. C.** Vistur figura stans ambas manus

ut adversariæ religionis perditissimus homo, immo & qui ipse Deus dici (e), & ut Herculi sibi sacra fieri voluit, Christianos deorum omnium hostes & contemptores benigne habuerit? Immo quoniam pacto se a Christianorum injuriâ valuit cohibere, & ab eorum religionis vexatione temperare, qui (quod scribit Lampridius) templa quoque deorum, quos colebat, stupris ac humano sanguine polluit, necnon etiam spoliavit? ut merito in eum post mortem acclamatum sit a Senatu: *Hominis deorum, qui templa spoliavit, unco trahatur.* Sane quidem hoc præstare, illius solius erat, quo mari & ventis imperante (f), sit tranquillitas magna. Sed jam cætera, quæ sub ejus Imperio facta sunt, enarremus: prius tamen quæ anni hujus reliqua sunt, absolvamus.

(e) Lamprid. in Commodo.

(f) Matt. 8. Marc. 4. Luc. 8.

VI. In hunc usque annum vixisse oportuit Theophilum Episcopum Antiochenum: nam ad finem commentarii ad Autolicum meminit mortis Veri, cum regnasset annos (ut ait) decem & novem: sic enim nominat Marcum Aurelium Imperatorem. Quamobrem corrigendus est Eusebius, qui ante annos quatuor ponit in Chronico Theophili successorem Maximinum. Immo & hoc ipso anno, cum adhuc persecutio Marci tempore excitata, nondum sedata, penitus esset, nec plena pax per Commodum restituta, ipsum commentarium illum scripsisse oportuit: nam in fine ipsius de persecutione adhuc cum ea scriberet grassante meminit; quod ejus verba significant, quæ alia occasione sunt a nobis superius recitata. Quod si post præsentem annum, qui est ultimus Marci, & primus Commodi, ipse scripsisset; non ea utique de persecutione adhuc vigente, sed de pace Ecclesiæ reddita meminisset.

Theophilius quando scripsit.

Christi

porrigens duobus parvulis ad pedes stantibus. Ibidem pag. 118. exhibetur Nummus Faviæ Domitillæ, Vespasiani conjugis, antequam is imperaret, demortuæ, ut testatur Suetonius in Vespasiano. In postica habetur: **PIETAS AUGUST.** Repræsentatur figura muliebris sedens, & pro pedibus puerulus. Pag. 283. habetur Nummus Juliae Severi Augusti uxoris, in cujus postica, **FECUNDITAS S. C.** Cernitur figura muliebris stans, sinistro brachio puerum tenens, ad cujus pedes duo alii pueri. Denique pag. 239. exhibetur Nummus Lucillæ, Lucii Veri Imp. conjugis, in cujus postica, **SECURITAS.** Cernitur figura sedens cum tribus infantulis, quorum unus ladens in gremio, duo ad pedes colludunt. Sane si quis his Nummis innixus contenderet, Domitillam unicum filium reliquisse, Sabinam duos genuisse, Juliam tres, & Lucillam etiam tres, is valde falleretur. Neque denique puerulus in Nummo Domitillæ repræsentatus, Titus esse potest, aut Domitianus; cum prior annum fere tricesimum, posterior fere viceesimum ageret, quando Vespasianus ad Imperium pervenit, & in defunctæ uxoris honorem Numismata percuti cœperet.

JESU CHRISTI ANNUS 183.

ELEUTHERI PAP. ANNUS 5.

COMMUDI IMP. ANNUS 2.

I. Romæ anno centesimo octagesimo tertio Commodus tertium adiit Consulatum, collegam habens Antistium Burrum. Quo tempore, quiescente Ecclesia a persecutione Gentilium, magna facta est multorum accurrentium ad fidem suscipiendam accessio, ac eorum præsertim, qui nobilitate simul cum animi ingenuitate præstarent. Longo enim Christianæ religionis experimento, & ejus cultorum, quos præ oculis semper habebant, excitati virtutum exemplo, erecti animis ad altiore se considerationem ex imo superstitionis Gentilicæ efferentes, primum admirari, ac subinde perscrutari, ac denique agnitam veritatem confectari, amplexarique tandem penitus decreverunt. Erant e contrario de falsitate deorum, deque cultus eorum tam aperta stultitia, adco patentia ob oculos posita argumenta,

ut a patriis ritibus desiscere vi quadam quodammodo cogentur. Quis enim eorum, qui cerneret Faustina impudicitia infamia laborantem, inter divas relatum, templo donatam, & deæ instar sacrificiis celebratam, adeo vecors esset, ut eo conspecto, atque aliis, quæ ibidem Romæ hoc ipso sæculo edita sunt exempla, non confestim quid de diis cæteris esset sentiendum, rationi consentientem (sententiam ferret? Quis, rogo, Commodum se ipsum inter deos referentem, & adulantem Senatium (a) ipsum itidem deum Herculem appellantem, eidemque ut deo sacrificantem, æquo animo ferre possit; quin mōx sordidæ religionis pertæsus, eam quam cerneret puriorem ac sanctiorem, restatam miraculis, Prophetarum ac Sibyllarum prænunciatam oraculis, atque sanctitate morum exultantem religionem capefferet? Erat

(a) Lampr. in Comm. do.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5674.

SÆC. II. Anno Urbis 934. Olymp. 240. an. 1. A. C. 181.

JESU CHRISTI 181. secund. Baronium 183.

ELEUTHERI PAPÆ 12.

COMMUDI IMP. 6. & 2.

I. Consul. [1] Ad num. I. Coss. L. Avelius Commodus Aug. III. & Antistius Burrus II. Burrum cum nota numerali edendum docent Anonymus Cuspiniani & Auditor Chronici Alexandrini. Erat Burrus, seu, ut alii vocant, Byrrus, sororis Commodi Augusti maritus, ut testatur Lampridius in Commodio cap. 6. ejusque meminit Capitolinus in Pertinace cap. 3. Spanhemius Dissert. II. de Præstantia & Ubi Numismatum, & Card. Norisius in Cenotaphiis Pisanis pag. 440. observant; Antiquos propria no-

mina scribentes, sæpe pro V posuisse T. Unde promiscue dixerunt Syllam & Sullam, Syriam & Suriam, Borystencem & Borustencem. Priores porro Consulatus digniores, ideoque propinquis Imperatorum aut Viris illustrioribus attributi.

Consulatus Commodi juxta priorem Consulatum Cæsareorum regulam: Imperii enim Proconsularis Quinquennalia exhibuit. Extat Nummus Commodi apud Mediobarbum pag. 246. in cuius aversa parte legitur: VOTA DECENN. S. S. C. TR. P. VI. IMP. III. COS. III. P. P. S. C. Tribunitiam Pot. VI. quinto Kalendas Septembris anni elapsi Commodus suscepit, ideoque currenti anno, quo tertium Consulatum gessit, ea solennia exhibuit, & quidem die XVII. Martii posterioris Imperii Augustei natali. Quando enim aliquis Imperator varia hujusmodi festa celebrabat, quilibet dies natalis Imperii, sive Proconsularis, sive Augustei indiscriminatim usurpabatur, ut in dissert. Hypat. ostendi. Cum Quinquennalibus, ut moris erat, triumphum conjunxit. Illum enim præsentis anno de Germanis trium-

II. Imperii Proconsularis Commodi Quinquennalia exhibuit. Extat Nummus Commodi apud Mediobarbum pag. 246. in cuius aversa parte legitur: VOTA DECENN. S. S. C. TR. P. VI. IMP. III. COS. III. P. P. S. C. Tribunitiam Pot. VI. quinto Kalendas Septembris anni elapsi Commodus suscepit, ideoque currenti anno, quo tertium Consulatum gessit, ea solennia exhibuit, & quidem die XVII. Martii posterioris Imperii Augustei natali. Quando enim aliquis Imperator varia hujusmodi festa celebrabat, quilibet dies natalis Imperii, sive Proconsularis, sive Augustei indiscriminatim usurpabatur, ut in dissert. Hypat. ostendi. Cum Quinquennalibus, ut moris erat, triumphum conjunxit. Illum enim præsentis anno de Germanis trium-

NOTÆ [1] Coss. L. Avelius Commodus Aug. III. & Antistius Burrus II. Male Pagius Commodum Lucii prænomen dat, quum Marci prænomen post mortem patris sumpserit, ut patet ex lapidibus & nummis. Fabrettus pag. 340. num. 514.

DEDIC. KAL. JUNIIS IMP. M. AURELIO. COMMODO ANTONINO. AUG. III. L. ANTISTIO. BURRO. COS

Prænomen Lucii Burro tribuitur in hoc lapide, ex quo illi dandus esse videtur: nota tamen geminati Consulatus abest, ut & in alio lapide apud Josephum Castalionem, Obscr. Decad. v. cap. VIII.

DEDICATA EST. KAL. MAI IMP. COMMODO. III. ET BURRO. COS.

Gudiana inscriptio, at mendosa.

M. ANTONINO. COMMODO ET. VIRIO. BYRRHO. COS.

Commodi nummus in Museo Theopolo pag. 547. ubi M. COMMODO ANTONINUS. AUG. In postica. LIBERTAS. AUG. TR. POT. VI. IMP. III. COS. III. Item alius pag. 546. cum TR. POT. VIII. IMP. VI. COS. III. Fasli vulgati; Commodio III. & Burro, seu Byrro.

CHRISTI 183.

ELEUTH. PAP. 5.

COMMUDI IMP. 2.

II. Quibus Christiana religio illustrata. Erat adhuc recens Christianorum ope editum in Marcomanico bello miraculum toto terrarum orbe tantopere prædicatum. His accesserat, quod complures in hanc diem pro Christiana religione ab eruditissimis viris editæ fuerant Apologie, & in vanitatem ac falsitatem deorum simul ingestæ gravissimæ invectivæ, quibus quilibet animus quamvis durior potuisset facile permoveri. De viris autem clarissimis ad Christianam fidem accedentibus, sic scribit Eusebius (a): Eodem tempore Commodus Imperium gubernante; nostra religio ad pacatum & tranquillum statum deducta fuit, & pax divina gratia largiente, omnes Ecclesias in toto terrarum orbe occupavit. Quo quidem tempore salutaris Dei sermo hominum mentes cujusque generis adeo attraxit ad piam Dei omnium rerum conditoris religionem cultumque, ut jam Romæ complures & genere illustres & rerum affluentia admodum locupletati, una cum omni familia & cognatione sua se ad suam ipsorum salutem amplectendam reciperent. Hæc Eusebius de Romanis.

(a) Euseb. 5. c. 20.

III. Quod autem pertinet ad externos, illud memorabile & scriptorum monumentis a pluribus consignatum habetur de Lucio Britannorum Rege, qui divina luce mentem perfusus, de Christiana fide suscipienda consilium iniens, legatos ad Eleutherum Papam misit, a quo sacros ministros, qui Christianæ religionis munera obire possent, acciperet. Hæc quidem cum omnes ad Eleutheri referant tempora, erroris arguuntur, qui scripserunt (b), facta sub Marco Aurelio & Lucio Vero fratribus Imperatoribus; nam tempora Eleutheri sedis nullo modo cum ipsorum Imperio congruere, certum est: magis itaque iid assentimur (c), qui sub Commodio id factum esse dixerunt. Sed Ann. Eccl. Tom. II.

(b) Beda de gest. Ang. l. 1. cap. 4. de sex stat. (c) Ado in Chr. & alii.

PAGIUS triumphasse, non tantum Eusebius & Marianus Scotus in Chronicis testantur; sed & ostendit Nummus Commodi, quem Patinus in Numismatis Imperatorum producit. In ejus aversa parte repræsentatur quadriga triumphalis cum his verbis circum, TR. P. VI. IMP. III. COS. III. P. P. & infra, S. C.

III. Legatos Romanæ Britannia Rex misit. Ad num. III. & seq. Ufferius lib. de Britannicarum Ecclesiarum primordiis cap. 4. quo anno Lucius Britannia Rex Legatos ad Eleutherum Papam miserit, diligenter inquirat, & opiniones viginti tres ea de re recitat, quarum maxima pars in eo convenit cum Beda & Mariano Scoto, quod initio Pontificatus Eleutheri ea Legatio destinata fuerit. Baronius Lucium Commodum imperante conversum scribit, quod primus tradidit Rogerus de Vventor in Chronico circa annum 1335. in lucem edito. Citat pro sua opinione Baronius Adonem in Chronico, qui tamen, quemadmodum & Beda, Hermannus Contractus, Marianus Scotus, alique plures ab Ufferio laudati hanc conversionem ad M. Aurelii

quid de his in libro de Romanis Pontificibus in Eleuthero scriptum habetur, huc inferamus: Hic accepit epistolam a Lucio Britannico Rege, ut Christianus efficeretur per ejus mandatum. Eadem Beda, Ado, & alii recentiores; sed quod præstat his omnibus, ejus rei memoria antiquis tabulis Ecclesiasticis, ipsis inquam antiquis Martyrologiis in Ecclesia legi solitis, habetur adscripta; cujus rei gestæ narrationem paulo fufius in hunc modum invenimus explicatam.

Lucius numquam se Christianæ religioni infensum exhibuit, hostemve; sed quod Christianorum miracula simul & vitæ integritatem admiraretur, in eosdem propensior videbatur; amplexusque fuisse jam ante Christianam religionem, nisi avita velut nexibus obligatus esset superstitione; nisi etiam conspexisset Christianos ab Ethnicis ipsis, ut infames vilesq; haberi a Romanis ipsis, apud quos summa rerum esse videbatur, & gladio & injuriis assidue lacerari. Comperit tamen postea, novitque ex Legatis Cæsaris Senatores etiam aliquos Christianos factos esse, & inter alios Pertinacem quemdam, atque Trebellium; Imperatoremque ipsum Marcum Aurelium, victoria eorum precibus obrenta, benigne habuisse Christianos. Quibus his aliisque perceptis, Lucius legationem misit ad Eleutherum Romanum Pontificem per Elvanum & Meduvinum Britannos; rogans per eos Eleutherum, ut per se suasque ministros ad Christianam religionem suscipiendam aditum pateficeret; quod & obtinuit. Nam idem Pontifex Eugatium & Donatianum, aliter Damianum in Britanniam misit, qui Regem & alios Christiana religione imbutos sacris initiarent mysteriis; quod & naviter impleverunt: cum alioqui diu ante (quod testatur Gilda (d) Sapiens) Christi Evangelium

IV. Lucii re-gis legatio.

(d) Gilda de excid. Britan.

tempora retulerunt, quibus longe major fides habenda. Baronius in Annalibus hæc ex vetustioribus monumentis de Lucio prodita esse scribit. Lucius numquam se Christianæ Religionis infensum exhibuit, hostemve; sed quod Christianorum miracula simul & vitæ integritatem admiraretur, in eosdem propensior videbatur; amplexusque fuisse jam ante Christianam Religionem, nisi avita velut nexibus obligatus esset superstitione; nisi etiam conspexisset Christianos ab Ethnicis ipsis, ut infames vilesq; haberi, a Romanis ipsis, apud quos summa rerum esse videbatur, & gladio & injuriis assidue lacerari. Comperit tamen postea, novitque ex Legatis Cæsaris, Senatores etiam aliquos Christianos factos esse, & inter alios Pertinacem quemdam atque Trebellium, Imperatoremque ipsum M. Aurelium, victoria eorum precibus obrenta, benigne habuisse Christianos. Quibus his aliisque perceptis, Lucius Legationem misit ad Eleutherum Romanum Pontificem per Elvanum & Meduvinum Britannos; rogans per eos Eleutherum, ut per se suasque ministros ad Christianam Reli-

(a) Editam apud Ba- loun in Catal. & alios.

V. Status re- rum Bri- tannica- rum.

(b) Suetonius in Claud. c. 17. & Tacitus l. 10.

(c) Jul. Capit. in Marco.

(d) Lam- pridius in Commod.

(e) Dio in Commod.

VI. Britannia divisa.

PAGIUS

lium illuc perlatum fuisset. Hæc ex ve- tustioribus monumentis de Lucio prodita habentur (a).

Sed qualis fuerit his temporibus rerum postea dubitatio exoriri tollatur, pervestigandum est. Fallitur quidem certe, qui hæc de Lucio Britannico Rege in dubitationem audeat inducere, quod putet Britanniam jam olim a Romanis sub Claudio (b) redactam in provinciam nullum habere potuisse Regem. Numquam enim Romani ante hæc tempora tota Britannia potiti sunt; sed in ea complures populos indomitos permansisse liquet, qui Romanis exercitibus negotium sæpe facefferent. Rursum vero eosdem, qui in Britannia populi a Romanis fuerunt debellati, sæpe sæpius descivisse, ac penitus rebellasse, certum est, Nam, ut de remotioribus temporibus dicere prætermittamus, constat quidem auctore Julio Capitolino (c), sub Marco Aurelio conflatum esse Britannicum bellum, sed per Calpurnium Agricolam, illuc a Marco missum, fuisse compressum. Rursum vero post obitum Marci, imperante Commodio instauratum; adeo ut Britanni (quod scribit Lampridius d) voluerint contra ipsum alium creare Imperatorem, recusantes omnino parere Commodio; sed per duces fuisse sedata omnia, idem auctor affirmat. Addit insuper ad hæc Dio (e), Britannicum bellum his Commodi temporibus fuisse omnium maximum, sed per Ulpium Marcellum prorsus extinctum. Tradit enim, Britannos murum illum esse transgressos, qui inter ipsos & Romano- rum castra positus erat medius.

Quibus plane significatur, Britanniam sic eo tempore fuisse divisam, ut partem illam, quæ citra murum esset, Romani occuparent, alteram vero trans murum, positam Britanni libere possiderent, qui

ligionem suscipendam aditum patefaceret, quod & obtinuit. Nam idem Pontifex Fugatum & Donatianum, aliter Damianum in Britanniam misit, qui Regem & alios Christiana Religione imbutos sacris initiarent mysteriis; quod & naziter implerunt. Eandem rem narrant Magdeburgenses Centur. 2. cap. 2. colum. 8. licet verbis aliis ac plenioribus, usque ad hanc phrasim, quibus his aliisque perceptis, &c. Sed hæc ex vetustis monumentis minime descripta, verum plane fabulosa, cujus fabulæ originem Usserius laudatus detexit. Legerat in Hectore Boethio lib. 5. Historia Balæus Centuria prima cap. 29. Lucium de Christianorum pietate & miraculis, a Romanis in Britanniam sub Trebellio & Pertinace mementibus permulta audisse. Quod ille hunc in modum amplificat; Erat Lucius aliquantulum (ut apparet) in Christo paupere cum Judæis scandalizatus. Nam licet a centum & amplius annis propagata fuisset per Britanniam Christiana Religio, ei nihilominus debito videbatur carere splendore, quo illuc usque administrata fuisset per solos

pauperes, abjectos & simplices homines, saltem non fulcita Romana auctoritate. Cum audisset igitur per Casaris Legatos, Trebellium & Pertinacem, Romanorum illustres aliquot acquiescente persecutione, illam admisisse, cogitabat aliquantulum rem ipse digniorem, ista negligentius Magdeburgenses percurrentes, ipsos Legatos pro illustribus illis Romanis acceperunt, a quibus Religionem Christianam susceptam fuisse; Luciumque Casaris Legatos audivisse voluit Balæus. Atque hæc, inquit Usserius, vera origo est jocularis hujus fabellæ, quæ prorsus rejicienda. Illud enim ridiculum, comperisse Lucium ex Legatis Casaris, Senatores etiam aliquos Christianos factos esse, & inter alios Pertinacem quemdam atque Trebellium. Neque enim alius fuit Pertinax iste, quam ille ipse, qui sub Commodio Imperatore Legatus missus est in Britanniam, ut docet Capitolinus, eique postea in Imperio successit: quem Christianum factum fuisse, nullus sibi persuaserit.

sæpe Romanos murum illum egressi præliis provocarent. Sic igitur quod dicunt Lucium Regem fuisse Britannicæ, nihil prohibet, quantumvis Romani ex parte insulam detinerent, quin alterius ejus partibus, quam Britanni libere possiderent, Rex esse poruisset. Auctor est enim Aelius Spartianus (f) (quod superius dictum, in memoriam revocare, res de qua agitur, exigit) ab Hadriano Imperatore, cum in Britanniam perrexisset, murum per octoginta millia passuum esse ductum, qui barbaros a Romanis divideret; alium insuper murum, sed cæspitium superinduxisse Antoninum Pium, Julius Capitolinus affirmat in Pio. Sic videas magnam partem Britannicæ fuisse liberam, nec paruisse Romanis. Potuit insuper & Lucius aliquis esse Regulus sub Romana ditione in Britannia positus, Romanoque Imperio parens, secundum ea quæ a nobis in Romano Martyrologio in Eleuthero Papa (g) scripta sunt. At de Lucio satis, Cæterum quod ad Britannos spectat, qui Romanum ferre jugum noluerunt, subjecisse colla Christo, fideque Christiana imbutos Tertullianus (h), qui his vivebat temporibus hoc miratus testatur, aitque: Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo sunt subdita; & inferius de iisdem & aliis: Quid de Romanis dicam, qui legionum suarum præfidiis Imperium suum muniunt, nec trans istas gentes porrigere vires regni sui possunt? Christi autem regnum & nomen ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus supra enumeratis colitur, &c.

Quod autem tum ex Eusebio, tum ex Lucii Actis dictum est, his temporibus Commodi, complures clarissimos viros religionem Christianam sectatos esse: ad hæc spectat, quod habet Tertullianus (i) de Consulari viro, qui Christianus cum fuisset, ac Consulatum gessisset, postea lapsus

pauperes, abjectos & simplices homines, saltem non fulcita Romana auctoritate. Cum audisset igitur per Casaris Legatos, Trebellium & Pertinacem, Romanorum illustres aliquot acquiescente persecutione, illam admisisse, cogitabat aliquantulum rem ipse digniorem, ista negligentius Magdeburgenses percurrentes, ipsos Legatos pro illustribus illis Romanis acceperunt, a quibus Religionem Christianam susceptam fuisse; Luciumque Casaris Legatos audivisse voluit Balæus. Atque hæc, inquit Usserius, vera origo est jocularis hujus fabellæ, quæ prorsus rejicienda. Illud enim ridiculum, comperisse Lucium ex Legatis Casaris, Senatores etiam aliquos Christianos factos esse, & inter alios Pertinacem quemdam atque Trebellium. Neque enim alius fuit Pertinax iste, quam ille ipse, qui sub Commodio Imperatore Legatus missus est in Britanniam, ut docet Capitolinus, eique postea in Imperio successit: quem Christianum factum fuisse, nullus sibi persuaserit.

pauperes, abjectos & simplices homines, saltem non fulcita Romana auctoritate. Cum audisset igitur per Casaris Legatos, Trebellium & Pertinacem, Romanorum illustres aliquot acquiescente persecutione, illam admisisse, cogitabat aliquantulum rem ipse digniorem, ista negligentius Magdeburgenses percurrentes, ipsos Legatos pro illustribus illis Romanis acceperunt, a quibus Religionem Christianam susceptam fuisse; Luciumque Casaris Legatos audivisse voluit Balæus. Atque hæc, inquit Usserius, vera origo est jocularis hujus fabellæ, quæ prorsus rejicienda. Illud enim ridiculum, comperisse Lucium ex Legatis Casaris, Senatores etiam aliquos Christianos factos esse, & inter alios Pertinacem quemdam atque Trebellium. Neque enim alius fuit Pertinax iste, quam ille ipse, qui sub Commodio Imperatore Legatus missus est in Britanniam, ut docet Capitolinus, eique postea in Imperio successit: quem Christianum factum fuisse, nullus sibi persuaserit.

(f) Spar- tianus in Hadriano.

(g) Die 26. Maii.

(h) Tertul- lianus adver- sus Judæos cap. 7.

(i) Idem in Car. ad Senator. Christianus Consul- laris apo- stata.

VII.

plus miser, inter sacerdotes Isis profiteri cepit; quem idem auctor, scripto ad eum carmine, acriter objurgavit. Quisnam fuerit iste, qui Senator & Consul quoque (ut idem Tertullianus ait) etiam philosophum fingeret, haud satis compertum habemus. Scimus tamen iis ipsis temporibus Commodianis accidisse, ut cum Princeps Commodus ejus deæ cultui addictissimus esset, alii adulantes, eidem numini propensiores cultum exhiberint. De Commodio quidem testis est Lampridius, qui in Commodio hæc de eo ait: Sacra Isis coluit, ut & caput raderet, & Anubin portaret. Sed & Spartianus (a), cum agit de Pescennio Nigro: Hunc in Commodianis hortis in porticu curvæ pictum de musivo inter Commodi amicissimos videmus sacra Isis ferentem; quibus Commodus adeo deditus fuit, ut & caput raderet, & Anubin portaret, & omnes partes expleret. Hæc cum dicat de Commodio & Pescennio Nigro Spartianus; haud mirum videri debet, eadem ab eodem Consule factitata, in quem Tertullianus scriptis invehitur.

At susceptis semel Romæ Isis sacris, quæ sæpe majores fuerant averfati, non solum his temporibus Commodi, sed aliis quoque posterioribus (quod ea religio postulat) Romanorum proceres sacris Isis initiari consueverunt. Nam de temporibus suis sub Christiano Imperatore Ambrosius (b) hæc ait de quibusdam Gentilibus Romanorum proceribus: Et cum ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Isis suscipiunt sacra; si forte Christianus vir attentior sacrosanctæ religionis vestem mutaverit, indignum facinus appellant. Equidem doleo tantam esse in mendacio observantiam. Hæc ipse.

Sed admiratione plane dignum, quod hujusmodi Isis sacerdotio fungentium, (ut egregium nobilitatis monumentum) consueverint ea forma composita imagines pingi: nam quod de effigie Nigri Spartianus narrat, de apostata Consulari Tertullianus idem his versibus tradit:

Teque domo propria pictum cum fascibus ante, Nunc quoque cum sistro faciem portare caninam: Hæc non humilitas, sed humilitatis imago est. Adibus illa tuis semper monumenta manebunt.

VIII. Suscepta & retenta sacra Isis.

(b) Ambrosius ad Sa- binum.

IX. Solitæ pingi formæ nobilitatis Imaginum Isis- corum.

Hicce igitur Isis sacris turpiter initiatus Senator Consularis a fide transfuga, turpissime quoque, quod Christianus aliquando fuisset, ad simulacrum Isis accedens, veniam miser precatus est, ut his carminibus idem docet Tertullianus:

Rumor & ad nostras pervenit publicus aures. Te dixisse: Dea erravi, ignosce, redivi. In quem auctor deejusdem deæ fordido cultu superius agens hæc ait: Quis patitur enim te Matrem credere, magnam. Posse deam dici, rursusque putare colendam, Cujus cultores infamia turpis inurit? Namque sacerdotes tunicis multebribus indem Interius ritum cultu interiore fatentur: & paulo post: Si quis ab Isacco Consul procedat in Urbem. Risus oris erit. Quis te non rideat autem. Qui fueris Consul, nunc Isis esse ministrum?

Sed quisnam esset cultus, his temporibus Commodi, Matris deorum Romæ, non inutile putamus hic Herodiani verbis referre, quo arguatur Gentilitius inter Christianos mos detestandus inolitus; ait enim (c): Veris initio, stato solemnique die.

pompam Matri deum Romani celebrant: in ea, quæ apud quemcumque sunt divitiarum præcipua, supellexque pleraque Imperatoria, materia aut artis spectanda, perferri ante deam solent: At hæc abolita; sed profecquitur: Passimque omnibus ludendi licentia permissa, sic ut personas induant, quas cuique libitum, nullamque non magistratum quoque imaginem, prout cujusque studium representent, sic ut non temere a falsis veros dignoscas. Putavit hoc Maternus idoneum celandis insidiis tempus, &c. Pergit narrare historiam de famosissimo latrone, qui sic his diebus persona ex more contextus, machinatus occidere Commodum Imperatorem, Romam venit. Porro hi ferme illi videntur esse ludi, quos eodem propemodum anni tempore, licet non matri deorum, sed infania quadam, perciti levissimi Christianorum personati agere consueverunt, quos Bacchanalibus alii assimilaverunt. Sed hæc obiter occasione Consularium virosum, Christi fidem suscipientium.

X. De Consulari apostata, & cultu Isis.

XI.

(c) Herodiani, lib. 1. Gentili- cius qui pravius u- sus in Chri- stianos ir- reptit.

I. ANnus Christi centesimus octogesimus-quartus, Petronii Mamertini & Trebellii Rufi Consulatu in Fastis adscribitur. His primis annis Commodi Imperatoris (certum quippe annum haud designare licet) innotuit divinae Scripturae nova translatio facta a Theodotione. Cum enim Epiphanius (a) editam eam sub Commodio Augusto dicat, constetque S. Irenaeum (b) his temporibus ejusdem Commodi & Eleutheri Papae scribentem ejusdem editionis meminisse; certe quidem ad haec priora, potius quam posteriora Commodi tempora esse referenda videtur, Tertia haec translatio dici consuevit; primam enim numerant illam nobilissimam Septuagintaduorum a Christianis olim atque Judaeis, ipsius frequentiori usui receptam; secundam autem sub Hadriano (ut suo loco meminimus) ab Aquila Pontico elaboratam; hanc vero tertiam sub Commodio editam.

(a) Epiph. de mensur. & ponder. (b) Iren. lib. 3. c. 24. Theodotionis translatio & aliorum.

Verum quarta haec ordine recensenda esset, si illius omnium antiquissimae ratio haberetur, quam, antequam regnaret Alexander Magnus, incerto auctore in lucem prodidisse ferunt, quae & Graecis philosophis, ut inter alios Platoni (auctor est Clemens Alexandrinus c) innotuit; sed quod ejus nullum extet exemplar, & an integra fuerit, ignoretur, nec quo auctore fuerit elucubrata, in comperto esset, desit inter alias numerari, cum praesertim nulla de ea habita ratio videatur, ut quae & ipsis quoque Judaeis incognita haberetur; nam Philo (d) Judaeus illam primam omnium nominat (nec ullam antea factam affirmat) quae Alexandriae tempore Ptolemaei Philadelphi a Septuagintaduobus interpretibus summo studio est confecta, dicturi sumus de hac paulo fufius, cum agemus de Hexaplis Origenis.

(c) Clem. Alex. Strom. lib. 1. (d) Philo in vita Moyse.

Quod autem pertinet ad Theodotionem, de

PAGIUS ANNO PERIODI GRAECO-ROMANAE 5675. SEC. II. Anno Urbis 935, Olymp. 240. an. 1. A. C. 182. 23. G. D 12. P. 8. April, Indict. 5. JESU CHRISTI 182, secund, Baronium 184. ELEUTHERI PAPAE 13. COMMUDI IMP. 7. & 3.

I. Consul. AD num. I. & seqq. Coll. Petronius Mamertinus & Trebellius Rufus. Erat Mamertinus sororis Commodi Augusti maritus, ut discimus ex Lampridio in Commodio cap. 7. ideoque ipso Imperii initio Consulatus in eum collatus. II. Vicennalia Imperii Caesaris anno uno Commodus anticipasse videtur, quod prioris ejus Imperii Augusti Quinquennalia in annum sequentem incidere, neque duo istiusmodi festa, idem Imperator eodem anno unquam celebravit. Auctor Chronici Alexandrini sub Consulatu Marcelli, ut ipse vocat, & Eliani anno CLXXXIV. Theodotio gesto ait; His Consulibus Theodotio quispian, in Ponto natus, Marcionis Haeresiarcha (qui & ipse natus Opi Sinope Ponti oriundus erat) posthumus & successor; alienus & ipse postea a Marcione in Judaeis sumum inclinavit, illorumque (Judaeorum, inquam) literas & linguam complexus, edidit non pauca jam ante per septuaginta duos Interpretes vulgata & reddita, ut Epiphanius Cyprici Episcopus refert, libro scilicet de Ponderibus & Mensuris. Quare Versio Theodotionis eo anno, quo Commodus Quinquennalia Imperii post patris mortem suscepti celebravit, publicata, Theodotionis mentionem facit Irenaeus in libris contra Haereses, quos Pontificatu Eleutheri scriptos constat, ipso Irenaeo teste in libro tertio Operis. Quare existimavit Auctor Chronici Alex. Eleutherum

tem incidere, neque duo istiusmodi festa, idem Imperator eodem anno unquam celebravit. Auctor Chronici Alexandrini sub Consulatu Marcelli, ut ipse vocat, & Eliani anno CLXXXIV. Theodotio gesto ait; His Consulibus Theodotio quispian, in Ponto natus, Marcionis Haeresiarcha (qui & ipse natus Opi Sinope Ponti oriundus erat) posthumus & successor; alienus & ipse postea a Marcione in Judaeis sumum inclinavit, illorumque (Judaeorum, inquam) literas & linguam complexus, edidit non pauca jam ante per septuaginta duos Interpretes vulgata & reddita, ut Epiphanius Cyprici Episcopus refert, libro scilicet de Ponderibus & Mensuris. Quare Versio Theodotionis eo anno, quo Commodus Quinquennalia Imperii post patris mortem suscepti celebravit, publicata, Theodotionis mentionem facit Irenaeus in libris contra Haereses, quos Pontificatu Eleutheri scriptos constat, ipso Irenaeo teste in libro tertio Operis. Quare existimavit Auctor Chronici Alex. Eleutherum

NOTAE [1] Off. Petronius Mamertinus, & Trebellius Rufus. Relandus ita exhibet; C. Petronius Mamertinus, & Cornelius Rufus. Gudiana inscriptio apud eundem,

KAL. MART. C. PETRONIO MAMERTINO. ET CORNELIO RUFO. COS. B. F. COS. .... AMERTINO. ET. RU. .... DEDIC. KAL. MART. MAMERT. ET RUFO. COS. FABRETTUS pag. 511. ex figlina. VETTIO. RUFO. ET POMP. MATER. COS. Antiquae inscriptiones Etruriae P. I. pag. 301. num. 35. POSITA. IDIB. APRIL. MAMERTINO. ET RUFO. COS.

Fasti vulgati: Mamertino & Rufo.

Suffectos faciunt hoc anno ex Kal. Jul. Aemilium Junium, & Atilium Severum. De quibus Lampridius in Commodio cap. IV.

de quo est sermo; tradunt hunc (a) Tertianum auditorem fuisse, ejusque dogmata esse sectatum, moxque se Marcionitis adjunxisse; neque tamen apud eos diu potuisse consistere, sed ad Judaeos transisse; jamque profelytum eam subisse provinciam, ut ex Hebraeo in Graecum volumina sacra transferret. Sed Eusebius (b) eum Ebionaeum appellat, sicut & S. Hieronymus, ea fortasse ratione, quod dicat S. Irenaeus (c) Ebionaeos translationem Theodotionis, sicut & Aquila Pontici, esse sectatos; huncque patria Ephesum nominat: quamobrem miramur eundem ab Epiphanio Ponticum appellatum. Sed multo magis mirandum, quod post Symmachum ponat Theodotionem, cum ille Severi temporibus suam promulgaverit editionem; Theodotion vero sub Commodio. Locutus enim de Symmacho, haec idem ait (d): Post hunc autem mox sequenti progressu temporis, hoc est, circa secundi Commodi regnum, qui regnavit post praedictum Commodum Lucium Aurelium annos tredecim; Theodotio quidam Ponticus ex sectatoribus Marcionis haeresiarcha Sinopitae, infensus & ipse illius haeresi, & ad Judaeismum declinans, & circumcisis, & Hebraeorum linguam ipsorumque elementa edoctus, privatim etiam ipse interpretationem, & plerumque consonanter cum Septuagintaduobus edidit. Habebat enim hic plurima exercitia, ex consuetudine Septuagintaduorum. Haec Epiphanius; & ne putes eum de alio Commodio fuisse locutum, quam de quo agimus, haec inferius subdit: Post Antoninum Pium regnavit Marcus Aurelius Antoninus, qui & Verus, annos decem & novem; post hunc Commodus regnavit annos tredecim; cujus tempore Theo-

PAGIUS therum anno CLXXXIV. adhuc in vivis fuisse; cumque anno CLXXXV. Eleutherus ad caelestem patriam migravit, libros suos contra Haereses alterutro anno scripsit Irenaeus, juxta Auctoris Chronici Alex. sententiam.

IV. Libellus Aristae de Legis Divinae ex Hebraica lingua in Graecam translatione per septuaginta Interpretes, inter supposititios censetur a Viris doctissimis, tum ex Catholicis, tum ex Protestantibus. Nec refert, quod Sancti Patres Aristae Historiam tanquam veram narrationem Operibus suis inferuerint; nam ea utrum esset vera, necne, non erat cur critice inquirerent, quandoquidem Graeca septuaginta Seniorum versio, qua tunc Ecclesia utebatur adversus Judaeos, qui contextum Hebraeorum inter disputandum Christianis passim opponebant, illius fidem egregie tuebatur. Neque erat, quod Patres versionem illam non amplexarentur, quam Judaei penitus rejicere non poterant. Hieronymus ea, quae in omnium ore vulgo habebantur de septuaginta Interpretum cellulis, evertere non dubitavit: Nescio, inquit, quis primus Auctor LXX. cellulas mendacio suo struxerit. Justinum deinde cellarum testem oculatum deridet, ut virum simpliciterem, qui Judaeorum fabulas arripuerit. Similiter nec veritas est in eodem argumento reliquis Patri-

doionem cognitum esse diximus, qui quartam interpretationem edidit; huic successit Severus, &c.

Sic igitur post Commodum ponit Severum (ut plane nulla possit esse suspicio ipsum in his esse hallucinatum) quod Symmachum tertiam, Theodotionis quartam dicat, dici non potest mendum in codicem irrepsisse; sed id accidisse S. Epiphanio, quod & S. Athanasio (e), qui etiam quarto loco Theodotionis interpretationem numerat, cum nec ipsum latuerit, Severum regnasse post Commodum. At vero id ab eis ea ratione esse factum apparet, quod non ordine temporum eandem numeraverunt editiones, sed sicut in Hexaplis ab Origene positae essent, in quibus tertio loco Symmachum, quarto vero erat Theodotionis editio collocata, alio praetextu, quam temporum ordine, iisdem sic ab eo dispositis, ut dicemus.

Porro versionem Theodotionis, licet perferri, quique ex cloacis haereticorum in lacunas se merferit Judaeorum, antiquiores Ecclesiastici tractatores minime despexerunt, nec Ecclesia eam ut hominis infidelis proscriptam quippe quae Daniele ab eo translata (ut tradit Hieronymus (f) infrequentiore usum olim recepit. Cujus rei causa ex multis ea reddi potest videtur, quod ad coarguendos Judaeos plurimum valere conspicerent, si ea editio afferretur, quae ab infensissimo Christianorum hoste, Judaeorum tamen studiosissimo fuisset elaborata. Hanc tamen ab Origene asteriscis & obelis appositis fuisse censura notatam, ut quae desissent, quae abundarent, manifesta fierent; idem S. Hieronymus (g) tradit, qui & haec subdit: Cum (inquit) omnes Christi Ecclesiae

III. Theodotionis versio cur quarta numerata.

(e) Athan. in Synopsi in fin.

IV. Theodotionis versio non explosa.

(f) Hieron. in praefat. in Daniel.

(g) Idem. ubi supra.

bus discedere, dum Aristae ipsius & Josephi auctoritate communitus septuaginta Interpretes contulisse, non vero prophetasse asserit: Aliud est enim, inquit, Vatem, aliud est esse Interpretum: ibi Spiritus ventura praedicit, hic eruditio & verborum copia, ea qua intelligit, transfert. Universa libri Aristae oratio ita composita est, ut a Judaeo quodam Hellenista, gentis suae amantissimo, constructa fuisse videatur. Qua de re legendi Scaliger in Notis ad Chronicon Eusebii, Valesius in Notis ad lib. 5. Hist. Eusebii cap. 9. Humfredus Ody in Dissertatione contra Historiam Aristae de Interpretibus, alique plures. Licet autem Historia, quae sub Aristae nomine circumfertur, commentitia sit, male tamen quis inde translationi, quae diu in Synagoga & in Ecclesia fidem obtinuit, detraheret. Ea ab Apostolis laudata, neque alio instrumento Fides Christiana per universum Orbem propagata est. Eam adhuc plerumque Ecclesiae retinent, neque etiam aetate nostra aliam forte retineret Orbis Catholicus, nisi novam Hieronymus ex Hebraicis fontibus translationem concinnasset; ad quam conversionem, quae non immerito postea in Ecclesia usum cessit, gravissimis rationibus adductus est Hieronymus, inquit Simoni in Disquisitionibus Criticis de variis Bibliorum editionibus cap. 15.

sia tam Græcorum, quam Latinorum, Syrorum, & Aegyptiorum, hanc sub asteriscis & obelis editionem legant; ignoscant invidi labori meo, qui volui habere no-

(a) Idem in Apolog. advers. Ruffin.

rans, cujus studium fuit omnia repetere, depravata corrigere, & sacramenta Ecclesie puro & fideli aperire sermone, vel a fastidiosis, vel a malignis lectoribus non debeo reprobari.

Uti sunt igitur Patres Theodotionis interpretatione, adhibita censura Origenis; at non sic quidam hæretici, de quibus hæc Philastrius (b): Sunt hæretici, alii, qui Theodotionis & Symmachi iidem inter-

V.

(b) Phil. lastr. cap. 142. Alia Theodotionis versio & Paraphrasis Chald. (c) Sixt. Bibl. lib. 4. vers. Syr.

JESU CHRISTI ANNUS 185.

ELEUTHERI PAP. ANNUS 7.

COMMUDI IMP. ANNUS 4.

I.

Sequenti anno Domini octogesimo quinto supra centesimum, Commodus quartum adiit Consulatum cum collega Aufidio Victorino: quo tempore pace concessa Ecclesie, cum in multis aliis locis, tam apud Indos Christiana religio scilicissime propagatur.

De Pantæno Phil. Iosopho Christiano.

liano Episcopo docens, ad Indos Evangelii prædicandi consilio profectus est. Rem gestam his paucis narrat Eusebius (d): Eodem tempore (cum scilicet, imperante Commodus, Julianus federet Alexandriæ) Pantænus, vir omni humaniore litteratura præstantissimus, institutioni Christianorum illic præficitur. Quo quidem

(d) Euseb. 1.5. cap. 10.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5676.

SÆC. II. Anno Urbis 936. Olymp. 240. an. 3. A. C. 183.

© 24. F. D 13. P. 31. Mart. Indi. 6.

JESU CHRISTI 183. secund. Baronium 185.

ELEUTHERI PAPÆ 14.

COMMUDI IMP. 8. & 4.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. L. Avelius Commodus Aug. IV. & Victorinus II. Hunc enim cum nota numerali edendum ostendit Inscriptio Gruteriana pag. 35.

Consulatus Commodi juxta secundam Consulatum Cæsarum regulam; Quinquennalia enim Imperii Augustei vivente patre suscepti dedit, ut constat ex Nummo qui extat apud Mediobarbum pag. 248. inscripto: M. COMMODO ANTONINUS AUG. PIUS BRIT. In postica: VOTA DECENN. S. S. C. T. R. P. VIII. IMP. VI. COS. III. P. P. S. C. Visitur figura sacrificans coram ara. Sed hæc festivitas anno uno dilata fuit; cum anno præcedenti, quo sextus prioris ejus Imperii Augustei absolutus est, celebrari debuisset, ut moris erat; ac præterea die XVII. Martii posterioris ejus Imperii Augustei natali peracta est; mense enim Augusto hujus anni Tribunitiam Pot. IX. Commodus iniiit; qui cum

II. Quinquennalia prioris Imperii Augustei Com. modi.

NOTÆ

[1] Coss. L. Avelius Commodus Aug. IV. & Victorinus II. Scribendum M. non L. Commodi prænomen. Gruterus pag. XXXV. 1.

IMP. COMMODO. AUG. PIO. FELICE. IIII. ET VICTORINO. II. COS.

Alias inscriptiones cum horum consulum nominibus vide apud Relandum in Fastis hujus anni, in quarum aliquibus prænomen ac nomen Victorini est M. Aufidius; in Gudiana vero M. Avelius; rectius in Ligoriana veteris Latii tom. III. pag. 161. ubi M. Aufidius appellatur. At Relandus non vidit tabulam Fratrum Arualium editam a V. C. Philippo a Turre Episcopo Adriensi in Monumentis veteris Antii pag. 388. in qua legitur.

IMP. CAES. M. AUR. ANTONINO. AUG. IIII. C. AUFIDIO. VICTORINO. II. COS.

Itaque Victorini prænomen est Caius, non Marcus. Hinc hujus anni consules ita nominandi: M. Avelius Antoninus Commodus Aug. IV. & C. Aufidius Victorinus II. Fabrettus pag. 248.

K. F. COMMODO. IIII. COS.

An-

dem in loco, consuetudine ab antiquis temporibus ducta, sacrarum litterarum scibola habebatur, quæ est ad nostram usque ætatem continuata; quam sane ab hominibus cum polliore doctrina & eloquentia mire instructis, tum sacrarum litterarum studio probe exercitatis, frequentatam accepimus, Pantænus, de quo paulo ante dixi, disciplina philosophorum, qui Stoici appellati sunt institutus, eodem temporis momento cum primis excelluisse traditur. Quenam amore ardentissimo erga sacram Scripturam flagrantem tantum studii in illa propaganda passisse ferunt, ut præco Evangelii Gentibus, quæ Orientem incolebant ordinatus, ad Indorum usque regiones sese conferret.

II.

Pantænus Indis prædicat Evangelium.

Erant autem, erant inquam ad id temporis complures verbi prædicatores & fideles nuntii; qui divino Apostolorum imitandorum studio inflammati, magna adjuvamento tum ad Verbum Dei in animis hominum exedificandum, tum ad id augendum afferebant, Quorum e numero unus erat Pantænus ille, quem ad Indos perrexisse diximus; ubi, ut fertur, Evangelium Matthæi (quod ante ejus adventum, ibi fuerat receptum) in manibus quorundam, qui in illis locis Christum profitebantur, reperit; quibus Bartholomæum, unum ex Apostolis prædicasse, illisque Matthæi Evangelium litteris Hebraicis scriptum reliquisse, & illud ipsum ad monstratum tempus reservatum constat. Sed idem Pantænus (a) in multis præterea aliis doctrina Ecclesiasticæ studiis; apud Alexandriam, claram fatis & nobilem visione Rufin. tam viva voce discipulos instruens, quam etiam librorum monumentis thesauros scienti-

(a) Idem eod. l. cap. 1. ex ver. Rufin.

tia posteris relinquens, Hucusque Eusebius Verum ejus professionem in Indiam sub successore Juliano Demetrio Episcopo contigisse testatur S. Hieronymus (b); ab eodemque missum fuisse, id exposcentibus illius gentis legatis. Porro quos Indos dicunt, fuisse Brachmanas alibi idem S. Hieronymus (c) confirmat.

(b) Hieron. de Scrip. Eccl. in Pantæno. (c) Hieron. ad Magn. ep.

Reliquit post se Pantænus complures suæ eruditionis ac pietatis hæredes; sed inter omnes ejus discipulos laudatissimus fuit Clemens Alexandrinus, de quo suo loco plura. Ceterum quantum Pantænus reliquis suæ ætatis Ecclesiasticis doctoribus eruditione excelluerit; ex iis quæ idem Clemens (d) numerans suos quos diversis in locis audisset magistros, tradit his verbis, potest intelligi: Non (inquit) mihi est hoc opus scriptura artificiose comparata ad ostentationem, sed mihi ad necessitatem reconduntur monumenta, oblivionis medicamentum, vere imago & adumbratio evidentium & animatarum illarum orationum, quas dignus habitus sum qui audirem, & virorum beatorum, quique vera erant maximi pretii & æstimationis. Eorum unus quidem in Græcia Jovicus, alii vero in Magna Græcia, alter eorum erat ex Cœlesyria, alter ex Aegypto, alii autem ex Oriente, ex eis alter quidem Assyrius, alter vero in Palæstina Hebræus ex alta ducta origine.

III. Pantæni Philo. phi excel. lencia. (d) Clem. Alex. Strom. lib. 1.

Cum autem in eum ultimum incidisset, (erat autem primus potestate) conquievi in Aegypto, venans, ea quæ latuerant, Scicula re vera apud prophetici & Apostolici prati flores decerpens, sinceram quamdam & incorruptam cogitationem ingenavit eorum, qui audiebant, animis; sed qui veram quidem beatæ doctrine servabant

IV. Clemens Alexandrinus na. tus Pan. quievit.

PAGIUS

in antica Britannicus appelletur, & hoc nomen in Nummis Tribunitia Potestate IX. notatis crebro occurrit, apparet, bellum Britannicum, quod, ut inquit Xiphilinus, omnium longe maximum fuit, hoc anno inchoatum esse, & Commodum, qui antea dicebatur Imperator V. propter victorias a Legatis, per quos illud bellum gessit, reportatas, nuncupatum esse Imp. VI. Cum autem Perennis,

quando bellum Britannicum ceptum, adhuc in vivis esset, Xiphilino & Lampridio in Commodocap. 6. testibus, liquet, Mediobarbum laudatum deceptum esse, dum scripsit, Perennem anno superior occisum, eumque perperam belli Britannici initium in annum sequentem distulisse. De hoc bello loquitur Baronius anno secundo Commodi.

NOTÆ Antiquæ inscriptiones Etruria: P. I. pag. 112. n. 93.

IMP. COMMODO. AUG. PIO. FELICE. IIII. ET VICTORINO. II. COS.

Inscriptiones aliæ apud Relandum, in quibus M. Aufidius Fronto Pronepos M. Cornelii Frontonis Cos. & nepos Aufidii Victorini Præfetti Urbis Consulibus II. Vulgati Fatti: Commodus IV. & Victorino.

In tabula Fratrum Arualium apud Philippum a Turre, de qua supra, suffragi consules hi subijciuntur: L. TUTILIO PONTIANO GENTIANO COS. VI. ID. FEBRUAR.

Mox. M. HERENNIO. SECUNDO. M. EGNATIO POSTUMO COS. III. ID. MAI. Exinde. IISDEM COS. XVI. K. IUN.

Vide de his Consulibus eundem Adriensem episcopum pag. 100.

CHRISTI
185.ELEUTH. PAP.
7.COMMUDI IMP.
4.

traditionem, statim a Petro & Jacobo, Joanne & Paulo sanctis Apostolis (filius a patre accipiens, pauci autem sunt parentibus similes) ad nos quoque, Deo volente pervenerunt illa a majoribus data & Apostolica deposituri semina. Hæc Clemens, per eum, quem in Ægypto demum convenit, intelligens Pantænum philosophum. Quod si augurari licet de ceteris putamus, per eum quem in Græcia nactus est, intelligi Dionysium Corinthiorum E-

piscopum, vel Cajum, per Syrum, Theophilum Antiochenum, per Assyrium, Bardesanem; & per Palæstinum, Theophilum Cæsariensem, de quo inferius sub Victore Papa plura dicturi sumus; sed præstabat his omnibus Pantænus, ipsius Clementis sententia; qui cum non solum doctrina, sed & vitæ sanctitate enituerit, ejus dies anniversaria in tabulis Ecclesiasticis (a) adnotata legitur. At de Pantæno fati.

Præceptores Clementis.

(a) Martyr. vol. Rom. 7. Julii.

JESU CHRISTI
ANNUS
186.ELEUTHERI PAP.
ANNUS
8.COMMUDI IMP.
ANNUS
5.

I. Christi anno centesimo octogesimo sexto Marcello, & Æliano Coss. anno quinto Comodi Imperatoris; Hierosolymis (inquit Eusebius (a) ordinatur Episcopus Maximus ordine vigesimus sextus; post quem vigesimus septimus Antonius, vigesimus octavus Valens, vigesimus nonus Doli-

(a) Eusebius in Chronico & hist. li. 5. c. 12.

chianus, trigesimus Narcissus, trigesimus primus Ælius, trigesimus secundus Germanio, trigesimus tertius Gordius, trigesimus quartus rursus Narcissus. Tantis apud Hierosolymas Episcopis constitutis, non potuimus discernere tempora singulorum, eo quod usque in præsentem diem eorum epi-

Episcopi Hierosolymitani.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5677.

SÆC. II.
Anno Urbis 937.
Olymp. 240. an 4.
A. C. 184.

© 25. ED. D 14. P. 19. April. Indiçt. 7.

JESU CHRISTI 184. secundum Baronium 186.

ELEUTHERI PAPÆ 15.

COMMUDI IMP. 9. & 5.

I. Consul.

[I] AD num. I. Coss. M. Eggius Marullus, & Cn. Papirius Ælianus, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari ex Inscriptione Romana a Sponio recitata. Marcellus itaque ab Angore Chronici Alex. Baroniæque propositus, Consul tantum suffectus fuit.

II. Quinquennialia posterioris Imperii Augustei Comodi.

Commodus Quinquennialia Imperii post patris mortem initi celebravit, ut demonstrat Nummus apud Mediobarbum, in cujus postica legitur:

NOTÆ

[I] Coss. M. Eggius Marullus & Cn. Papirius Ælianus. Gruterus pag. xxx. 2. CONSUMMATUM. VIII. KAL. MAL. L. EGGIO. MARULLO CN. PAPIRIO. AELIANO. COS.

Reinesius Inscript. pag. 89. & in epistolis ad Rupertum pag. 509. Fabrettus pag. 357. n. 127. Sponius in Miscellan. pag. 4.

IIII. NON. IUNIAS. L. EGGIO. MARYLLO. ET. GN. PAPIRIO. AILIANO. COS.

Negligentiam Sponii supplet laudato loco Fabrettus, ut & Gruterianum lapidem pag. XLIX. 5. emendandum monet, in quo:

M. EGGIO MARULLO. ET CN. PAPIRIO. AELIANO. COS. L. D. D. K. IUL.

Corrupte M. pro L. legitur. Prænomen enim Eggii Lucius, non Marcus est; atque adeo & Pagius est emendandus. Mendose item Gudiana inscriptio, in qua:

M. MARULLO. ET. IUNIO AELIANO. COS.

Aliæ inscriptiones apud Relandum, solis postremis nominibus: Marullo, & Æliano, quod habent vulgati Fasti.

CHRISTI
186.ELEUTH. PAP.
8.COMMUDI IMP.
5.

Episcopatum anni minime inveniantur. Hucusque Eusebius; quibus plane non modo erroris, sed, si dicere hoc fas est, temeritatis arguuntur recentiores, qui textentes catalogum Hierosolymorum Episcoporum, singulis prout libuit, certum annorum sedis ipsorum numerum præscripserunt; cum alioqui Eusebius Episcopus Cæsareæ, sub cujus metropoli Hierosolymæ

quoque erant, se id minime invenire potuisse testetur. At nos potius sectamur Eusebium se id ignorare ingenue profitentem, quam alios dubia perinde ac si certa explorataque forent affirmantes, quod & alias superius contestati sumus. Eosdem habet idem Eusebius in historia, sed primo usque ad Narcissi priorem ingressum.

JESU CHRISTI
ANNUS
187.ELEUTHERI PAP.
ANNUS
9.COMMUDI IMP.
ANNUS
6.

I. Epistola Eleutheri de ciborum delictu.

(a) Euseb. lib. 5. c. 3.

Centesimo octogesimo septimo Christi anno, Maternus, & Bradua Consules creati sunt, quibus consignata leguntur litteræ Eleutheri Papæ ad Episcopos Galliarum; quarum si spectes argumentum, nihil est quod de iis dubites, cum ea illos in primis admonent, de quibus (ut vidimus ex litteris Ecclesiarum Viennensis & Lugdunensis a) jam sub Marco Imperatore, cum martyres detinerentur in vinculis, de cibis utendis, occasione Alcibiadis abstinentiæ, fuerat a sanctis martyribus controversa excitata; nam Montanistæ (ut diximus) illegitimas ac superstitiosas in Ecclesiam inferre conati fuerant xerophagias. Quamobrem ad hæc respectisse videtur constitutio ab Eleuthero edita. Ann. Eccl. Tom. II.

ta, qua admonuit, ne quis escam aliquam repudiaret, ut malam, quæ a Deo creata esset; quod affinis hæc esset hæresis dogmati Marcionis, a malo principio hæc omnia creata esse dictantis, quæ in eadem epistola repetita esse videntur, fusiisque tractata.

Qui impugnant veteres Decretales epistolas Romanorum Pontificum, huic ab Eleuthero conscriptæ favent, quod scilicet in fine hæc habeat verba ad Episcopos Gallicanos: *Hujus rei gratia universalis vobis a Christo Jesu commissæ est Ecclesia; ut pro omnibus laboretis; & cunctis opem ferre non negligatis.* Possemus equidem haud injuria suspicionem prætexere adulteratæ epistolæ: cum, quæ in

II. Duplex universalis Præfatura.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5678.

SÆC. II.
Anno Urbis 938.
Olymp. 241. an. 1.
A. C. 185.

© 26. C. D 15. P. 4. April. Indiçt. 8.

JESU CHRISTI 185. secundum Baronium 187.

VICTORIS PAPÆ 1.

COMMUDI IMP. 10. & 6.

I. Consul.

[I] AD num. I. Coss. Triarius Maternus, & M. Atilius Metilius Bradua.

NOTÆ

[I] Coss. Triarius Maternus, & M. Atilius Metilius Bradua. Inscriptiones omnes apud Relandum in Fastis hujus anni, ex Grutero pag. CXIII. 13. Sponio pag. 80. & ex Cupero in epistola consulari, postrema tantum horum consulum nomina exhibent, exempli gratia:

KAL. DEC. MATERNO. ET BRADUA.

Cetera nomina desiderantur; quare incertum est, an ea fuerint, quæ Pagius affert.

Fasti vulgati, ut Idatiani, Vindebonenses; & Prosperi Chronicon: *Materno & Bradua.* Consules suffecti hoc anno ex Kal. Jul. memorantur:

C. Pescennius Niger II.

L. Septimius Severus

Apulejus Rufinus, & alii viginti.

Spartianus in Pescennio Nigro: *A Commodus denique Pescennius Cos. declaratus, Severo præpositus est.* Spartianus in Severo, cap. IV. de primo ejus consulatu: *Consulatum cum Apulejo Rufino primū egit, Commodus se inter plurimos designante.* Dio lib. LXXII. pag. 822. narrat, a Cleandro consules XXV. in annum unum fuisse designatos, in quorum numero Severus, qui postea Imperator fuit,

CHRISTI
187.ELEUTH. PAP.
9.COMMUDI IMP.
6.

in ea posita sunt de Judiciis, super addita, exscriptaque videantur ex Constantini Imperatoris constitutione & interpretatione ad eam apposita, quæ in Codice Theodosiano (a) leguntur. Sed illorum verborum, *Universalis vobis a Christo Jesu commissæ est Ecclesiæ*, dicimus esse legitimum sensum, quod oppugnantibus hæreticis universalem Ecclesiam, quorum (ut vidimus) his temporibus ingens erat numerus; non modo Episcopis, sed unicuique Christiano ejus defensionis studium imperatum esse videretur; pro veritate enim atque iustitia usque ad mortem certandum, omnibus fidei sectantibus est a divina Scriptura (b) mandatum.

(a) *De Jud.*
lib. 2. tit.
18.
(b) *Ecl. 4.*
Nec ob eam causam confunditur ordo hierarchicus, a Christo (ut dictum est) in Ecclesia institutus; nam sicut quodlibet corporis membrum suo fungens munere, pro toto corpore dicitur laborare; adeo ut hac ex parte, totius corporis, non partis tantum (quod ad munus suum spectat) jure illi possit dici cura commissæ, absque capitis, quod est præcipuum membrum, offensione; ita etiam Eleutherus merito jureque membrum Ecclesiæ e ratione dixerit universalis Ecclesiæ curam esse commissam.

Reperitur ab Apostolo Paulo eadem fere usurpata phrasis, nam cum vocasset majores natu Ecclesiæ Ephesi constitutæ, sic allocutus est eos (c): *Attendite vobis & universo gregi, in quo posuit vos Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo*: hocque illud ipsum est, quod cum S. Cyprianus (d) primum dicit: *Una est Ecclesiæ, per totum mundum in multa membra divisa; item, Episcopatus unus est, Episcoporum multorum concordia numerositate diffusus*: post multa subdit hæc verba: *Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur, ut Episcopatum unum indivisumque probemus*: nimirum (quod dictum est) cum quodlibet membrum pro toto corpore, cujus unum est caput, cujus est muneris cunctis prospicere, intelligitur laborare. Quo etiam sensu hæc apud S. Clementem (e): *Scripsimus vobis omnibus hanc Catholicam doctrinam, ad confirmandum vos, quibus Episcopatus universalis creditus est & commissus*: sic & S. Ignatius (f) communis Ecclesiæ vocat Episcopum qui Philadelphie tantum præfectus erat Antistes.

(c) *Act. 20.*
(d) *Cyprianus de unitate Ecclesiæ.*
(e) *Clem. Const. lib. 9. c. 14.*
(f) *Ignat. epist. ad Philadelph.*

PAGIUS Nummo apud Mediobarbum pag. 199, his verbis exprimitur: *VOTA SUSCEP. X. COS. III.*, cum tamen, postquam Consulatum quartum Antoninus Pius inivit, Vota tantum secunda Decennalia suscepit. Is loquendi modus in Nummis M. Aurelii etiam usurpatur, ut videre est apud Mediobarbum pag. 222. Card. Norisius in Epist. Consulari pag. 121. præfatum Commodi Nummum repræsentat; sed Typographi errore, loco, I M P.

NOTÆ [1] *V* Ide quæ ad A. D. 177. n. XI. diximus.

scoporum multorum concordia numerositate diffusus: post multa subdit hæc verba: *Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur, ut Episcopatum unum indivisumque probemus*: nimirum (quod dictum est) cum quodlibet membrum pro toto corpore, cujus unum est caput, cujus est muneris cunctis prospicere, intelligitur laborare. Quo etiam sensu hæc apud S. Clementem (e): *Scripsimus vobis omnibus hanc Catholicam doctrinam, ad confirmandum vos, quibus Episcopatus universalis creditus est & commissus*: sic & S. Ignatius (f) communis Ecclesiæ vocat Episcopum qui Philadelphie tantum præfectus erat Antistes.

Et in eundem plane modum Gregorius Nazianzenus, cum agit de S. Athanasio (g): *Creditur illi (inquit) populi Alexandrini præsentia; quod perinde est, ac si dicam, totius Orbis præsentia. Cur ita? quia scilicet præfuit Ecclesiæ Alexandrinæ, ut universali prodesset*, Idem & de sancto Cypriano encomium texens, hæc in eandem plane sententiam (h): *Non enim Chartaginensium solum Ecclesiæ præfuit, aut Africæ, quæ merito ejus usque in hodiernum diem omnium sermone celebratur, sed universo Occidenti, immo & Orienti fere ipsi Meridici, & Septentrioni, quocumque ille admiratione sui pervenit*. Hæc ipse, Plura alia ad hæc exempla essent addenda, sed plus satis hæc esse videntur ad dictorum verborum elucidationem, quorum causa Novatores, cum alioqui Decretales omnes illas epistolas respuant, negotium faceffunt Ecclesiæ, cum hierarchicum ordinem in ea divinitus institutum impugnant. Sed de eo superius suo loco pluribus actum est.

Qui

VII. COS. III. perperam habet, I M P. VII COS. III. Porro cum Commodus Tribunitiam Potestatem undecimam hoc anno V. Kal. Septemb. inierit, patet hæc Decennalia anticipata fuisse, ac die natali posterioris Imperii Augustei celebrata.

[1] *Eleutherus* Papa hoc anno e vivis excessit, eiusque *Victor* successit, ut infra videbimus.

Quomodo quisque Episcopus dicatur universalis.

(e) *Clem. Const. lib. 9. c. 14.*
(f) *Ignat. epist. ad Philadelph.*

(g) *Greg. Nazian. orat. in laud. Athanas.*

(h) *Ideò orat. in laud. Cypri.*

III. *Eleutheri PP. Obiit.*

JESU CHRISTI
ANNUS
188.ELEUTHERI PAP.
ANNUS
10.COMMUDI IMP.
ANNUS
7.

I. **Q**ui sequitur annus Domini centesimus octogesimoctavus, notatur in Fastis quinto Commodi Consulatu cum Acilio Glabrione. Quo & decernitur præfectura Augustalis Ægypti Philippo, nempe anno septimo Commodi Imperatoris; nam licet post exactum annum septimum Commodi illa potius dicatur; id accidit quod non simul ac ab Imperatore electus esset, nomen consequeretur & munus, sed cum *Ann. Eccl. Tom. II.*

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5679.

SÆC. II. Anno Urbis 939 Olymp. 241. an. 2. A.C. 186.

JESU CHRISTI 186. secund. Baronium 188.

VICTORIS PAPÆ 2.

COMMUDI IMP. 11. & 7.

I. **A**d num. I. *Coff. Commodus Aug. V. & M. Acilius Glabrio II.* ut demonstrat Card. Norisius in Epist. Consulari.

II. *Decennalia prioris Imperii Augustei* hoc anno a Commodio exhibita, qui ideo Consulatum quintum juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam inivit. Extrat hujus Imperatoris Nummus apud Mediobarbum pag. 251. in cuius postica legitur: *SÆC. FBL. P. M. TR. P. XI. IMP. VII. COS. V.* Cernitur Victoria stans, dextra

NOTÆ [1] *Coff. Commodus Aug. V. & M. Acilius Glabrio II. Commodi nummus aureus in Museo Theupolo pag. 106. cum TRIB. POT. XI. COS. V. Alius ibid. pag. 540. cum TRIB. POT. XIII. IMP. VIII. COS. V. Gruterus pag. XCIV. 2.*

IMP. COMM. AUG. FELICE. V.
ET GLABRIONE. IT. COSS.

Item pag. CCCXLIV. r. 4. male pag. CCCLXIV.

ACILIAE. &c.
NEPTI. ACILI. GLABRIONIS
BIS. COS.

Lapis Ligorianus in veteri Latio Eminentissimi Corradini, tom. I. pag. 383.
DIANAÆ. SACRUM.

SIGNUM. DEAE. CONLOCAVIT
IMPP. M. ANTONINO COMMODO.
AUG. V.
ET. VALERIO. AURELIO. GLABRIONE. COSS.

Iterum hic lapis ex Ligoriana collectione prodiit nuper in veteri Latio, tom. VII. pag. 217. Ostentanter porro exscriptum a Ligorio, *Valerio Aurelio*, pro *Marco Acilio*. Vide Norisium in epistola consulari pag. 117.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: *Commodo V. & Glabrione*, sine nota gemini consulatus in *Glabrione*.

[2] **N**orisius in Dissertatione chronologica de votis Decennialibus cap. III. in fine scribit, *Commodus* vota Decennalia suscepisse A. D. 180. die XVII. Martii, qua die, patre defuncto, solus imperium obtinuit, anno VI. Trib. potestatis. Nummum apud Ottonem Mediobarbi affert cum epigraphe *VOT. SOL. DECEN. TRIB. POT. XII. COS. V.* quæ notæ A. D. 186. conveniunt; quo anno, inquit Norisius, die XXVII. mensis Novembris fungens Trib. pot. XII. decennium sibi communicati a patre imperii explevit, ac vota Decennalia solvit. Mox subjicit, extare numisma Commodi cum votis *XX. P. M. TR. POT. XV. IMP. VIII. COS. VI.* idest A. D. 190. cuius, definente decennio, quo a patre imperii confors factus est; quo quidem anno vota Decennalia solvit, & vicennialia nuncupavit. Eadem tamen solennia dies aliquot anticipavit, antequam annum Trib. Pot. XV. expleret. Hinc nummi Commodi in Museo Theupolo pag. 557. cum epigraphe: *VOT. SOL. DEC. P. M. TR. POT. XII. COS. V. P. P.* Alius ibidem, ubi M. *COMMODO. ANTONI. AUG. PIUS. BRIT.* in postica: *VOT. SUSCEP. DECEN. P. M. TR. P. VIII. IMP. VII. COS. III. P. P.* Item alius ibidem cum epigraphe retrorsus: *VOT. XX. P. M. TR. POT. XV. COS. VI.*

Alexandriam Ingredere, idque legem Augusti factum Ulpianus (a) affirmat. Hic ille Philippus pater illustris martyris Eugenie, qui una cum Claudia conjuge in provinciam profectus est; ubi Judæos ac imagos, qui sibi viderentur pessimum omnium hominum genus, vehementer exagitavit; cum Christianis autem benigne egit, eos reveritus propter integerrimæ vitæ exemplum. Desponderat hic Eugenia.

(a) *l. univ. ca. ff. de off. Praef. Aug.*

Eugenia. Virgo; Philippi filia.

V v 2

Inscribens clypeo, *V O. D E.* id est, *Vota Decennialia*, quæ ideo exhibita fuere die natali posterioris ejus Imperii Augustei. Nam hoc anno Commodus die XXVIII. Augusti Tribunitiam Pot. XII. inivit, & a patre mense tantum Novembri anni CLXXVI. Augustus renuntiatus fuit.

Lampridius in Commodio cap. 17. ait: *Classis Africanam instituit, quæ subsidio esset, si forte frumenta Alexandrina cessarent*. Quæ institutio hoc anno facta, ut constat ex Nummo Commodi apud Mediobarbum pag. 251. & Sponium in Disquisitionibus Antiquitatis. In ejus postica legitur: *P. M. TR. P. XI. IMP. VIII. COS. VI. P. P. S. C. P. R. O. V. I. D. A. U. G.* id est, *Providentia Augusti*. Repræsentatur eo in Nummo navis in medio maris cum velis absque remis. Ex quo confirmatur quod in Dissert. Hypat. dixi, nova nempe instituta Romanum Orbem de more vidisse annis Decennialibus & id genus festis additis, & Commodum, licet Imperatorem valde abnormem, in eam legem non peccasse.

III. *Classis Africana in Jituitio.*

niam filiam Aquilio Consuli (vel legas, Acilio) qui hoc anno Consulatum gessit una cum Commodus: nisi dixerimus hanc esse aliquem ex successis Consulibus: testatur enim Dio, Commodum (quod nunquam antea factum fuerat) in annum unum vigintiquinque Consules designasse; sed cum nomen conveniat Consulibus ordinariis, haud alius Consul quaerendus sufficit.

II. Sed quidnam accidit? Eugenia in Christum credens, nuptias averara, una cum fidelibus eunuchis Proto & Hyacintho secedens, virili habitu delituit inter monachos, quos Effenos a Philone dictos esse superius demonstravimus; haec omnia perferente S. Heleno Episcopo Heliopoleos. Quomodo vero pater eius in Christum crediderit, & sub Severo successorem acceperit Terentium, deque martyrio ipsius & Eugeniae, inferius suo loco dicemus. Extant ejus Acta, ex quibus haec accepta summatim narravimus, & alia quae dicturi sumus. Cum enim iidem martyres tam Orientalis Ecclesiae quam Occiden-

Acta S. Eugeniae & sociorum germana.

JESU CHRISTI ANNUS 189.

ELEUTHERI PAP. ANNUS 11.

COMMUDI IMP. ANNUS 8.

I. Christi anno centesimo octogesimo nono, Coss. Crispino & Aeliano, octavo anno Commodi Imperatoris, Apollonius (inquit Eusebius b) Urbis Senator, lecto Senatus insigni volumine, quod de Chronico. si fide composuerat, capite ob Christi fi-

(b) Eusebius in Chronico.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5680. SÆC. II. Anno Urbis 940. Olymp. 241. an. 3. A. C. 187. JESU CHRISTI 187. secund. Baronium 189. VICTORIS PAPÆ 3. COMMUDI IMP. 12. & 8.

I. [1] A Num. J. ad V. Coss. Crispinus, & Aelianus. Commodus posterioris Imperii Augusti Decennalia anno uno anticipata edidit, ut

NOTÆ [1] Coss. Crispinus, & Aelianus. Horum prænomen adhuc latent. Gruterus, pag. DLXXV. 3.

COSSUA POSITA SUNT VL. IDUS. NOVEMB. CRISPI. NO. ET AELIANO. COS. ARA. XV. KAL. IANUAR. ISDEM. COS.

Alia item inscriptio apud Cuperum in epistola consulari n. 3. ex Gudianis:

D. D. VI. KAL. IUN. CRISPINO. ET. AELIANO. COS. Vulgati Fatti; Crispino, & Aeliano.

talis præconio celebrentur, & apud omnes æque dies natalitius eorum martyrii recolatur, haud putamus posse aliquem suspicari, quæ de illis scripta sunt, esse commentum.

III. Recitantur ea, sed ex antiquioribus monumentis, a Metaphraste (a); quibus plane consentientia esse noscuntur, quæ ab Alcimo Avito Episcopo Viennensi ante mille & centum fere annos ad Fuscinam sororem de laude castitatis scripta sunt; quibus hæc, quæ primitus ab ipsa sunt gesta, narrantur, cum ait:

Eugenie dudum toto celeberrima mundo Fama fuit: Christi quæ cum pro nomine vitam.

Fuderit, ante tamen fortes processit in actus.

Namque habitum mentita viri, &c.

Eam siquidem texit historiam, quæ apud dictum auctorem fufus enarratur, nimirum quo modo inter monachos incognita diu vixit; & res facta stupri, quod erat, propalare coacta fuit.

(a) Metaph. die 25. Decemb. & alia manuscripta.

(c) Euseb. lib. 5. c. 20.

dem truncatus est. Hæc in Chronico: sed & in historia (c) post pacem in Ecclesia concessam hoc tempore enarratam hæc subdit: Verum istud virtutis hosti & invidia natura sui astuanti diabolo minime ferendum videbatur; & propterea varias de

certo ostendit Nummis apud Mediobarbum pag. 252. in postica inscriptum: VOTA SOL. DECENN. P. M. TR. P. XII. COS. V. Visitur Imperator ad aram sacrificans, ad cujus pedes victima. Festum illud die XVII. mensis Martii posterioris Imperii Augustei natali celebratum; cum die XXVIII. mensis Augusti currentis Christi anni Commodus Tribunitiam Pot. XIII. inierit, ideoque ante eum diem hæc solennia exhibuerit. Horum indicium novus Auctoris pietatis titulus a Commodus sumit. In variis enim Nummis tribunitia Pot. XII. insignitis vocatur, AUCTOR PIETAT. id est; PIETATIS, quod Religionis restituendæ specie plures crudelitates commiserit.

II. Posterioris Imperii Augustei Commodi Decennalia.

De Apollonio Senatore & martyre.

de integro machinas contra nos astute fabricare aggressus est. Nam Apollonium virum inter Fideles politioris litteraturæ studiis & Philosophiæ notitia plurimum celebratum, in iudicium adducit; & unum ex ejusdem Apollonii servis ad hanc rem valde accommodatum, qui hominem accuset, excitat. Caterum huic misero ac perditio in iudicium intempestive & incommode ad Christianum accusandum ingredienti, actutum (quoniam qui Christianorum nomina solum, quia Christiani essent, deserebant, Imperatoris editum neci dare mandaverat) erura suffringebantur, Perennio iudice contra eum talem sententiam pronunciantem. Iste autem Deo carissimus martyr, cum iudei obnixæ ab illo petissent, flagitasset, que ut fidei sue rationem coram Senatu redderet, simulatque accuratissimam orationem apologeticam pro fidei, quam profitebatur, defensione coram omnibus recitasset, sententia Senatus securi percussus decessit e vita. Quippe vetus lex apud illos extabat, Christianos qui semel in iudicio comparuerant, nisi professionis sue sententiam mutarent, non omnino liberos dimittendos esse. Istius vero coram iudice verba & responsa, quæ ad Perennii rogata dabat, & orationem apologeticam apud Senatum habitam, si cui libitum sit accurate cognoscere, ex libro nostro, quem de veris Martyribus composuimus, manifeste intelliget. Hucusque Eusebius. At quaesitus diu & a pluribus ejus de Martyribus liber, nusquam fuit inventus. Quod autem idem Apollonius prædica-

II.

PAGIUS Baron. ann. 183. num. 111.

ferit, ut videre est apud Lampridium in Commodio cap. 9. Imperatores annis huiusmodi solennis dicatis novos titulos sibi attribueri solitos, sparsim in hoc Opere ostendimus. De falsa Commodi pietate agit Baronius ejus Imperii initio. Porro ex præfatis Decennialibus egregie confirmatur quod in Dissert. Hypat. tanquam huiusmodi solennium fundamentum statuimus, annos nempe quinque ultimæ festivitatis, non a primo Imperii, sed ab illo, quo ultima celebrata, ipso etiam in summam collato, deducendos esse. Si enim primum horum Decennialium annus ab anno Christi centesimo octogesimo, quo Commodus patri successit, auspiceris, ea præfati anno, nequidem extra ordinem, celebrari potuisse comperies; cum die XVII. Martii Commodus octavum tantum Imperii post patris mortem suscepti annum exorsus fuerit, & huiusmodi festa nunquam plus anno anticipata fuerint; ideoque si extra tempus exhibita sint, ad sequentem Christi annum pertineant, quo Commodus nondum Imperii annum inchoavit. Verum, annis, ut fieri debet, computatis, & ab anno centesimo octogesimo quarto, quo Commodus ejusdem Imperii Quinquennialia dedit, desumptis, res difficultatem non habet, liquerque, Decennalia anno uno Commodum prævertisse, ac quarto a Quinquennialibus anno illa dedisse, proindeque extra legitimum tempus peracta esse. Monuit me Andreas Morellius Vir Clariss. extare in Gaza Regia Numismata Commodi tam aurea, quam argentea ac area, in quibus ejus caput collo nudo visitur, & hæc verba

tur cum cæteris litteris, tum philosophiæ scientia celeberrimus, illud in mentem venit, num hic ille fuerit Apollonius Chalcedonius (a) Philosophus Stoicus, quem Marcus Aurelius Antoninus Imperator (ut vidimus) mirifice coluit. Et licet ex illis quæ Epiphanius (b) docet, Apollonium Antonini amicum, quo tempore Bardesani Syro, ne se Christianum profiteretur, suadebat, Ethnicum & Christianæ religionis adversarium ipsum fuisse constet; fortasse is postea (ut de multis accidit) fidem Christianam amplexus, ejusdem quoque susceperit patrocinium. Sane quidem, quantumlibet Senator fuerit, ipsum tamen nomen non est Romanum, sed peregrinum. Accidere autem facile potuit, ut ex litteris illis, quas ab omnium celeberrimo Philosopho Christiano Bardesane acceperat, divina operante virtute mente fuerit illustratus, ut veræ religionis cultum agnosceret, atque agnitum sectaretur. Sed quod id tantummodo persuadeat conjectura, nihil est quod certi affirmare possimus; licet id æquius dici possit; quam quod hic Apollonius idem fuerit cum illo celebri inter scriptores Ecclesiasticos, qui adversus Cataphrygas (c) commentarios edidit; quod inter alios Nicephorus perperam dixit: nam cum Eusebius, tum sanctus Hieronymus eos ab invicem distinctos ac plane diversos fuisse ostendant; temporis etiam certæ ratio eos mendacii aperti redarguit. Nam cum ex ejus scriptis superioris dictum sit, quadragesima post annos ab hæresis Montani principio eas

(a) Jul. Capitol. in Marco. (b) Epiph. hæres. 66.

Apollonius Stoicus num idem Senator & martyr.

(c) Nicoph. lib. 4. c. 25. 26.

leguntur: VOT. SOL. DECENN. P. M. TR. P. XII. COS. V. &c.

S. Apollonii Senatoris Romani martyrium ante præfatum annum contigit; cum is, referente Eusebio, Perennio Prætorii Præfeco rationem Fidei suæ reddere coactus fuerit, Perenniusque anno præcedenti interfecus fuerit, ut deduco ex Herodiano lib. 1. cap. 9. Ibi Herodianus ait, proditas esse insidias, quas Perennius Commodus parabat, cum Ludos Romani Jovi Capitolino faceret. Agon Capitolinus vicesimus sextus anno Christi centesimo octogesimo sexto celebratus est; ideoque & Perennius eodem anno occisus. Nec audiendi, qui hanc mortem conferunt in annum Christi CLXXXII. quo XXV. Agon Capitolinus editus. Lampridius enim in Commodio cap. 6. bellum Britannicum, antequam Perennius interficeretur, inchoatum fuisse indicat, & ex dictis constat, bellum illud anno CLXXXIII. geri coeptum. Nec etiam refert, quod Lampridius citatus cap. 8. dicat: Commodus, eum adulterum matris Consularem designasset, appellatus est Pius: cum occidisset Povennem, appellatus est Felix: in Nummis vero Commodus dicitur Felix, cum gerit Tribunitiam Pot. VII. quæ anno CLXXXII. mense Augusto desinit. Nam Commodus dicitur in Nummis Pius, & Felix ipso Imperii post patris mortem suscepti initio: ideoque sunt hæc epitheta, non vero cognomina, quod inde certo constat, quod adulter ille inirentus est, Cleandro Præfeco Prætorii existente, ut indicat Lampridius in Commodio cap. 7. Gruterus pag. 94. Inscriptionem exhibet, in qua memoratur Votum solutum: IMP.

III. S. Apollonii martyr.

Baron. num. 1. & seqq.

CHRISTI 189.

ELEUTH. PAP. II.

COMMUDI IMP. 8.

... eas a se conscriptas esse lucubrationes ad- versus eum ac ceteros ejusdem impieta- tis sectarios; plane declaratur, longe post Apollonii Senatoris obitum, & post Com- modi tempora, illum Apollonium claru- isse.

III. Rursum vero quod ad ejusdem Apol- lonii supplicium spectat; observandum est non Commodi Imperatoris sententia fuisse damnatum, sed ex Senatusconsulto, Pe- renni judice decernente. Erat enim iste Perennis (ut tradit Herodianus) præ- fectus prætorianis militibus. Hic quippe (inquit Lampridius a) Commodi anti- mum persequens, invenit quemadmodum ipse potens esset; nam persuasit Commodum, ut ipse deliciis vacaret, idem vero Perennis curis incumberet; quod Commodus lætan- ter accepit. Hac igitur lege vivens ipse cum trecentis concubinis, quas ex matro- narum meretricumque delectu ad formæ spe- ciem conciliaverat, trecentisque aliis pu- beribus exolevis, quosque æque ex plebe ac nobilitate, nuptusque forma disceptatri- ce collegerat, in Palatio per convivia & balneas debacchatur: & paulo post; Tunc tamen Perennis cuncta sibi vindica- vit; quos voluit, interemit; spoliavit plurimos, omnia jura subvertit, prædam omnem in suum contulit: ac de eo iterum; Et nonnulli per provincias a Perenni ob divitiis infusulati, spoliati sunt, vel etiam interempti; his, quibus deerat scilicet criminis oppositio, obijciebatur, quod scri- bere voluissent Commodum hæredem. Hæc & alia plura cum ipse, tum Dio atque Herodianus recensent.

IV. Quomodo autem post Apollonii necem, Perennis, qui potestate regia diutius ex- ultaverat, & in alios insultaverat, oc-

cibus sit, Herodianus (b) cæteris fusius narrat his verbis: Cum itaque nobilissimis scænicis operam daret, sedens Imperato- ria sella Commodus, pleno spectatoribus theatro, suisque cuique locis ad sedendum pro dignitate attribuitis, priusquam quic- quam diceretur agereturque in scæna, re- pente quidam Philosophi habitu, manu ba- culum gestans, peramque seminudus ab hu- mero suspensus, curriculo prodiit; media- que in scæna consistens, manuque silentium imperans: Non hoc, inquit, ludorum tem- pus, o Commodus, neque spectaculis celebri- tati que vacandum: Imminet cervicibus tuis Perennis gladius; ac nisi caveris non qui- dem impendens, sed jam præsens pericu- lum, peristi; num & ipse hic adversus te copias pecuniamque colligit, & nati exer- citus Illyricos sollicitant; quos nisi statim prævenias, occidisti. His dictis sive for- te quadam divinitus impellente, sive id auso homine ut gloriam sibi ignarus atque obscurus acquireret, seu quia speraret in- gens aliquod præmium se ab Imperatore con- secuturum; sane illum de repente obsupe- fecerat. Cæteri autem etsi non de nihilo ea dicta suspicabantur, tamen fidem habe- re dissimulabant. At Perennis comprehendens hominem jubet, ac pro furioso & vanilo- quo, igne comburi; ita scilicet dedit pæ- nas intempestivæ libertatis. Cæterum qui se Commodi studiosos videri volebant, post antea quoque Perennem, utpote into- lerandæ hominum superbiæ contumeliæque; nacti opportunum tempus, calumniis eum premere aggrediuntur; sed scilicet ira fu- turum erat, ut Commodus insidias vitaret, & Perennis una cum liberis penderet pæ- nas. Addit his Herodianus alias in Peren- nem querelas militum Romæ agentium, & alio-

(b) He- rod. lib. Perennis præfecti casus.

PAGIUS

IMP. COMM. AUG. FELICE. V. ET GLABRIONE IT. COSS.

anno scilicet Christi CLXXXVI. quo Perennis occisus, & Commodus Felix cognominatus, ut ex hac Inscriptione liquet, quæ & Glabronem iterum Consullem fuisse demonstrat. Apollonius itaque ante annum CLXXXVI. martyrium fecit. Quæ tamen de eo in Chronico Eusebii juxta editionem Pontacenam dicuntur, defunt in variis Manuscriptis, ut ipsemet Pontacus in Notis fate- tur; indeque nulla Apollonii in Chronico Euse- bii juxta editionem Scaligerianam mentio.

IV. Hieronymus non tantum Apollonium in nume- ris Apolloniorum Scriptorum Ecclesiasticorum refert epist. 84. sed etiam inter eos numerat, qui in tantum Phi- losophorum doctrinis atque sententiis suos referunt nec Sena- l'ros, ut nescias quid in illis primum admirari debeat, eruditionem seculi, an scientiam Scriptura- rum. Ad hæc, cum Senatorem facit. Verum hæc S. Doctor proprio ingenio ex Eusebio exaggerat- se videtur. Ait quidem Valesius in Notis Euse- bianis, Hieronymum hæc sine dubio ex præva Ru- fini interpretatione hausisse. Sed hoc nullo modo fieri potuit, cum tot annis Catalogum Hierony- mus scripsisset, antequam Eusebium Rufinus ver- teret. Scripsit hæc Hieronymus anno Theodossi

M. XIV. in libro nempe de Script. Ecclesiast. eo anno publicatis; transfudit Historiam Eusebii Ru- finus anno Christi quadringentesimo, ut suo loco dicitur. Ocho igitur ad minimum annis Eusebium Latine reddidit Rufinus, postquam Catalogum suum scripserat Hieronymus. Eodem etiam modo in altero Apollonio describendo versatus est Hiero- nymus: Apollonius, inquit, vir disertissimus scri- psit adversus Montanum, Priscillam & Maximil- lam, insignis & longum volumen, in quo asserit, Montanum & insanas vates periisse suspendio. De suspendio enim Montani locutus quidem est Eu- sebius, sed ejus narrationem alteri plane Scri- ptori, & quidem anonymo tribuit lib. 5. cap. 16. a quo satis aperte Apollonium distinguit cap. 18. Imo & idem Anonymi Opus Rhodoni etiam at- tribuit Hieronymus in Miltiade, ubi ait: Miltia- des, cujus Rhodon in Opere, quod adversus Mon- tanum, Priscillam, Maximillamque composuit, re- cordatur, &c. Et tamen Auctor, qui Miltiadis meminit, idem est, ac ille qui tradidit, Monta- num & Maximillam suspendio vitam finisse. Qua- re in ea narratione non semel Hieronymus me- moria lapsus. Legendi Halloixius in Notationi- bus ad vitam S. Apollinaris cap. 3. Valesius in Notis ad lib. 5. Eusebii cap. 16. & Pearsonius in Vindictis Epistolarum S. Ignatii.

CHRISTI 189.

ELEUTH. PAP. II.

COMMUDI IMP. 8.

(a) Dio in Commodum. aliorum ex Britannia refert Dio (a) ea de causa Romam adventantium: quibus omnibus persuasus Commodus annuit, ut occideretur Perennis; datoque negotio Clearcho qui eum odio prosequeretur, non ipse tantum, sed & filius qui agebat in exercitu, uxor quoque & soror simul cum filiis occisi sunt. Finis hic fuit Perennis diu antea ad vindictam aliorum to- lerati: sed ubi sanguine Christiano se- polluit, insperatam ultionem numinis sensit.

V. Hoc item anno, post Apollonii Senato-

JESU CHRISTI ANNUS 190.

ELEUTHERI PAP. ANNUS 12.

COMMUDI IMP. ANNUS 9.

I. Christi anno centesimo nonagesimo, Fu- sciano & Silano Coss. agente Com- modo in Imperio annum nonum, defuncto Juliano Episcopo Alexandrino, anno de- cimo sedis ejus substitutus Demetrius ab

ris necem, hæc contigisse refert Eusebius (b): In Capitolium fulmen ruit: & ma- gna inflammatione facta, Bibliotheca & vi- cina quoque ades concremata. Magna sub- inde subsecuta est pestilentia, qua cum univèrsa Italia est afflictata, tum Roma præcipue; cum (ut tradit Dio) ad duo millia mortuorum corpora quotidie effere- rentur. Cæterum Apollonii dies cædis, in tabulis Ecclesiasticis ex more adscriptus, memoria anniversaria semper postea in Ecclesia celebratus est.

(b) Euse- bii in Chronico. Clades se- cutæ ne- cem Apol- lonii.

(c) Euse- bii in Chronico. Demetrius E- piscop. Alex- and.

PAGIUS V. Ad num. V. Pestilentia, quæ teste Herodiano lib. 1. cap. II. universam Italiam occupavit, ad annum centesimum nonagesimum, quo Commodus sextum Consulatum gessit, spectat. Mediobarbus enim Commodi Nummum exhibet inscriptionem: S. A. L. GEN. HUM. COS. VI. P. P. S. C. id est, Salus generis humani. Cernitur Esculapius stans, sinistra baculum cum serpente involuto tenens, & dextram porrigens figuræ in genua procumbenti. Producit & alium Commodi Nummum, in cujus posita legitur: VOTA SOLUT. PRO S. A. L. P. R. COS. VI. P. P. Visitur figura ad aram sacrificans. Peste itaque anno CXC. graf- tante, Vota soluta sunt pro salute Populi Romani, & sanitas ab Esculapio postulara. Eodem pariter anno videtur contigisse magnum illud in- cendium, de quo Herodianus lib. 1. cap. 14. scri- bit: Sed ubi templum (Pacis scilicet) consumptum ignibus est, plurima quoque & pulcherrima Urbis ædificia conflagrarunt, inter quæ etiam Vesta tem- plum. Eusebius enim in Chronico anno Abraha- mi 2227. qui Kalendis Octobris anni Christi CXC. inchoatur, incendium illud memorat, & Hero- dianus lib. 1. de illa peste ac fame, quæ eodem tempore Romam opprimebat, ac præterea de illo incendio loquitur, postquam narravit clades a Ma- terno Imperio Romano illatas, quæ in annum Christi CXC. conveniunt. Statim enim iis reci- tatis subiungit: Per idem tempus accidit, ut ingens Italiam quidem universam pestilentia occuparet, &c.

Baron. an. 189. num. 1. & 11.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5681.

PAGIUS

1. GF. 2. 18. P. 31. Mart. Indi. 11.

SÆC. II.

JESU CHRISTI 188. secund. Baronium 190.

Anno Ur- bis 941.

VICTOR IS PAPÆ 4.

Olymp. 241. an. 4.

COMMUDI IMP. 13. & 9.

A. C. 188.

[1] A D num. I. Coss. C. Alius Fuscianus II. & Dullius Silanus II. ut offendit Em. Card. Norisius in Epistola Consulari pag. 117. Commodus Imperii Cæsarei Tricennalia anno uno dilata dedit. Neque enim ante præsentem annum potuit; cum duo id genus solennia eodem anno ab uno eodemque Imperatore non celebra- rentur.

I.

Demetrius Episcopus Alexandrinus hoc anno E- piscopatam Alexandrinum consecutus est; obser- vat enim Pearsonius in Annalibus Cyprianicis, licet in Indiculo Nicephori Parisiis impresso ex Codice valde corrupto legatur: Δημιτριος ἐπί- τῃ Ἡρακλῆος ἐπὶ μὲν id est, Demetrius an. 10. Heracles an. 43. ex Codice tamen MS. Londinensi legendum esse, Δημιτριος ἐπὶ μὲν Ἡρακλῆος ἐπὶ 15. Demetrius annis XLIII. Heracles annis XVI. Quare cum an- no CCXXX. Demetrius vita functus fuerit, hoc anno

II.

Tricenna- lia Imp.

Cæsarei

Commodi

III.

Initium.

Demetrii

Episcop.

Alex.

[1] Coss. C. Alius Fuscianus II. & Dullius Silanus II. Horum postrema tantum nomina in vetu- stis lapidibus nota sunt. Gruterus pag. MVI. 9.

NOTÆ

FUSCIANO. II. ET SILANO. COS.

Lampridius in Commodum cap. XII. Vota pro eo facta sunt Nonis Piiis, Fusciano iterum Cor. Facti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperus Chronicon: Fusciano & Silano, sine nota geminati consularum. Vide de horum consulum nominibus Norisium in epistola consulari pag. 117.

CHRISTI 190.

ELEUTH. PAP. 12.

COMMUDI IMP. 9.

(*) Idem lib. 6. cap. 2.

(a): Cum Severus jam decimum Imperii sui annum ageret, & Latus Alexandriae reliquaque Aegypti Praefecturam obtineret, & Demetrius nuper tum post Ju-

lianum ibidem Ecclesiarum Episcopatum adeptus fuisset, & persecutionis ardor quotidie magis magisque incenderetur, &c.

JESU CHRISTI ANNUS 191.

ELEUTHERI PAP. ANNUS 13.

COMMUDI IMP. ANNUS 10.

(*) Euseb. lib. 6. c. 10. Serapion. Episc. Antioch.

Sequenti anno centesimo nonagesimo primo, duobus Silanis Coff. Junio atque Servilio, Commodi Imperatoris anno decimo, post Maximinum subrogatus in Ecclesiam Antiochenam Serapion. Hæc Eusebius (a) in Chronico, licet sanctus Hieronymus id factum dicat anno sequenti. Celebris hic fuit inter scriptores Ecclesiasticos hujus temporis; de cujus lucubrationibus, quæ apud se extarent, hæc Eusebius: Serapionis in scribendo industria & vigiliarum alia credibile est apud

alios conservata esse monumenta; sola autem apud nos ea pervenerunt, quæ contra Dominum * quemdam, qui persecutionis tempore a fide in Christum excidisset, seque ad Judaicam superstitionem transtulisset, scripta fuerunt, & ad Pontium * & Carinum Ecclesiasticos viros missa, atque certæ quadam ad alios epistolæ. Alius est liber ab eo confectus, de Evangelio quod secundum Petrum dicitur: quem quidem Eusebius, quo ea quæ in eo erant falso commemorata, penitus refelleret, idque pro-

PAGIUS

anno Ecclesiam Alexandrinam administrare cepit. Et tamen Eusebius lib. 6. cap. 2. initium persecutionis Severianæ anno CCII. motæ consignans ait: Igitur Severo annum Imperii decimum agente, Alexandria & totius Aegypti Praefecturam obtinente Leto, Episcopatum vero Ecclesiarum illarum post Juliani obitum Demetrio recens adeptus, &c. Ultima verba in Græco habent, τὸν δὲ διὰ τὸν παρρησιῶν τὸν ἐπισκοπῶν νεώτερον τὸν πατὴρα τὸν ἀρχιεπίσκοπον ὄντα. Quæ sic melius Christophorus vertit: Et Demetrius nuper tum post Julianum ibidem Ecclesiarum Episcopatum adeptus fuisset. Quamquam recens quandoque nuper significet, ut videre est in Thefauro Roberti Stephani. At quomodo recens vel nuper Demetrius Episcopus factus, qui jam annis quatuordecim Alexandriae sedebat? Verum hujusmodi adverbium sæpe longum tempus, quemadmodum & adverbium jampridem brevissimum spatium designant, quod non raro Viros eruditissimos in errore impulit. Hinc Divus Cyprianus in Epistola Synodica Ecclesiae Africanæ ad Cornelium Papam cum Collegis scripta anno ducentesimo quinquagesimo secundo, de pace lapsis maturius danda ob persecutionem ingruentem, ait: Statueramus quidem jampridem, frater charissime, participato invicem nobiscum consilio, ut qui in persecutionis infestatione supplantati ab adversario, & lapsi fuissent, & sacrificiis se illicitis maculassent, agevent diu penitentiam plenam. Ubi Cyprianus rem vix ante annum gestam, jampridem statuat dicit, ut observat Fellus in Notis ad Epistolam I. Cypriani, quæ Pamelio est LXVI.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5682.

SÆC. II. Anno Urbis 942. Olymp. 242. an. r. A. C. 189.

○ 2. E. 19. P. 20. April. Indict. 11.

JESU CHRISTI 189. secund. Baronium 191.

VICTORIS PAPÆ 5.

COMMUDI IMP. 14. & 10.

[1] AD num. I. Coff. Servilius Silanus, & Dullius Silanus, id est, duo Silani. Dio lib. 72. de Cleandro, cujus post mortem Perennis ampla fuit auctoritas, sermonem habens ait: Neque vero Cleander hæc solum fecit, sed etiam Consules XXV. in annum unum designavit: quod neque ante id tempus, neque post unquam factum est. Spartianus vero in Severo Imperatore cap. 4. Consulatum cum Apuleio Rufino primum egit, Commodum se inter plurimos designante. Onuphrius in Fassis Baronio, ceterisque persuasit, factum id esse Materno & Bradua Consulibus, anno nempe CLXXXV. quo Commodus quintum se Consulatum designavit. At cum Perennius Prætorio Præfectus ac Cleandri decessor anno tantum centesimo octogesimo sexto, quo Commodus Consulatum quintum gessit, perierit, liquet, vulgarem opinionem falsam esse, absurdamque illam tot Consulatum designationem ad præsentem annum pertinere. Id manifeste docet Spartianus loco citato, cum

I. Consul: II. Consul: XXV. in annum unum designavit: quod neque ante id tempus, neque post unquam factum est. Spartianus vero in Severo Imperatore cap. 4. Consulatum cum Apuleio Rufino primum egit, Commodum se inter plurimos designante. Onuphrius in Fassis Baronio, ceterisque persuasit, factum id esse Materno & Bradua Consulibus, anno nempe CLXXXV. quo Commodus quintum se Consulatum designavit. At cum Perennius Prætorio Præfectus ac Cleandri decessor anno tantum centesimo octogesimo sexto, quo Commodus Consulatum quintum gessit, perierit, liquet, vulgarem opinionem falsam esse, absurdamque illam tot Consulatum designationem ad præsentem annum pertinere. Id manifeste docet Spartianus loco citato, cum

NOTÆ

[1] Coff. Servilius Silanus, & Dullius Silanus. Et horum nomina ante postremum absunt a vetustis lapidibus, in quibus extremum tantum retinetur. Gruterus pag. LXXXVI. 9.

TT. SIL. CONS.

Reinesius Inscript. pag. 55. de his Silanis hanc siglam TT. interprete tatur, quoniam id difficile admodum Relando videtur. Fabretus pag. 77.

DUOBUS. SILANIS. COS.

Ita quoque Fassi Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Duobus Silanis. Hoc anno Geta Severus, & Vitellius consules suffecti fuere, quod Spartianus in Geta cap. II. narret, Antoninum Getam, bis coff. natum esse Mediolani VI. Kal. Junias.

CHRISTI 191.

ELEUTH. PAP. 13.

COMMUDI IMP. 10.

propter certos fratres, qui in Ecclesia Rossensi illius Evangelii simulatione ad alienas doctrinas & a fide discrepantes se applicuissent. Ex quo quidem libro panca quadam, in quibus suam de eo Evangelio sententiam exponit, commode citare non fuerit ab instituto alienum; sunt autem hæc:

II. Nos enim, fratres, & Petri & aliorum Apostolorum doctrinam recipimus, sicut & Christi; sed libros quosdam falso nomine illorum inscriptos, utpote ejus rei fuit experti, omnino repudiamus, idque pro certo cognoscentes, nos ejusmodi non aliquando ab illis accepisse. Ego enim, cum essem apud vos, putabam certe omnes rectæ fidei penitus addictos fuisse. Librum idcirco, qui Petri Evangelium inscribatur, mihi ab illis oblatum, cum minime perlegissem, equidem dicebam; quod si, quia hoc Evangelium inter vos non legatur, animo & voluntate dissideatis, legatur quidem. Verum cum jam intelligam, illos, occasione ex iis quæ ipse tum dicebam arrepta, in erroris cuiusdam latebras irrupisse; ad vos denuo venire maturabo. Quare, fratres, brevi me expectatote. Non autem fratres, minime nescit cuiusnam erroris & sectæ auctor fuerit Marcianus, & quo pacto, dum ea quæ loquebatur non intellexit, sibi ipsi repugnaverit (quod plane ex iis quæ ad vos scripta sunt, facile discerit) simulac a quibusdam qui ipsum Evangelium usurpant, hoc est, ab iis, qui ex eo primum suum duxerunt errorem, quos appellamus doctores, hoc est, Opinatos (complures enim & varia sunt eorum disciplinae, sensus, & sententiæ) sciscitanti esse minus; poteramus facile animadvertere, nonnullas illius Evangelii sententias cum vero rectoque Salvatoris verbo consentientes esse, alias autem ab eo diversus discrepantesque, quas hic vestris tanquam oculis ad explorandum subjecimus. Hactenus ex commentario illo Serapionis Eusebius, Erant Docitæ hæretici, qui pseudo-Evangelio Petri ad suam ipsorum hæresim confirmandam utebantur (inquit Theodoretus a) qui non vere, sed sola visione & apparitione credebant fuisse mysterium

incarnationis. Sectæ hujus auctorem fuisse Julium Cassianum, ex Clemente Alexandrino (b) superius dictum est. Rursum vero, quod ad Serapionis lucubrationes pertinet; illis ipsis, quas (ut dictum est) ad Pontium & Carinum conscripsit, hæresim Montani magnopere exagitavit, quibus declarat, eam jam ab Ecclesia toto Orbe damnatam. Sunt hæc ejus verba ab Eusebio (c) recitata: Ut vero istud intelligatis, omnem in Christo fraternitatem, quæ per universum orbem terrarum diffusa est, ab hac nova & peregrina prophanitate, tam falsis præstigiis instituta reapse abhorrere; litteras Claudii Apollinaris, beatissimi viri, qui Hierapoli civitati Afiæ Episcopus præfuit, ad vos missi. Erat hæc Apollinaris epistola instar Synodalis, quod diversorum Episcoporum subscriptionibus munita esset. Sed de Montani hæresi ubique damnata superius diximus, cum de ejus origine actum est.

(b) Clem. Alex. Strom. lib. 3.

(c) Euseb. lib. 5. c. 18.

IV.

Hujus quoque Serapionis testimonio sicut & quorundam antiquorum Theologorum; ut Irenæi, Apollinaris, Clementis, & aliorum, confirmata est in Concilio Alexandrino sub S. Athanasio Catholica fides consubstantialitatis sanctissimæ Trinitatis, ut suo loco dicemus. Cum autem agit de ingressu Serapionis Eusebius (d), de aliis qui tunc temporis in Syria Palæstina clarebant Episcopi, hæc addit: Cæsarea item id temporis Palæstinarum præfuit Theophilus; Narcissus similiter, cujus superior nostra mentionem fecit oratio, adhuc Ecclesie Hierosolymitana ministerio persungebatur. Addit & de his insuper: Ecclesie Corinthiorum, quæ est in Græcia, iisdem temporibus Bacchillus fuit Episcopus, Ecclesie Ephesuse Polycrates. Et quamquam multi alii præterea (ut verisimile est) & prope insuisti illa hominum ætate floruerunt; illos tamen, quorum recta fides & Catholica sententia scriptis ad nostram ætatem derivata sit, solos (ut ratio postulabat) nominatim citavimus. Hucusque Eusebius. Sed de his novissime recentis scriptoribus prolixior erit sermo sub Severo Imperatore.

(d) Euseb. lib. 5. cap. 21. Viri illius temporis.

X x Chri-

cum post recitata verba statim dicat: Post Consulatum, anno ferme fuit Romæ otiosus. Deinde proficiscens ad Germanicos exercitus, major filius, qui tunc quinquennis erat, &c. Caracalla major natu filius Severi in lucem prodit anno Christi CLXXXVIII. ut infra ostendo; quare anno Christi CXCII. quintum atatis annum inchoavit, ideoque anno CXC. Severus primum Consulatum gessit, anno insequenti Romæ otiosus fuit, atque CXCII. quo Caracalla quinquennis erat, in Germaniam profectus Carnunti Im-

perator anno insequenti renunciatus est, ut suo loco dicam. Hac Consulatum XXV. in unicum annum designatione suo anno reddita, apparet, Cleandri Præfecti Prætorio interitum, rei frumentariae inopiam, & pestilentiam quibus Roma oppressa est, & novorum nominum mensuris impositionem non contigisse ante annum CXC. cum Herodianus in fine libri primi hæc uno tenore recitet, & cum Cleandri interitum, qui anno CXC. accidit, copulet.

Ann. Eccl. Tom. II.

JESU CHRISTI
ANNUS
192.

ELEUTHERI PAP.
ANNUS
14.

COMMUDI IMP.
ANNUS
II.

I. Christi anno nonagesimosecundo supra centesimum, Commodus sextum & Petronius Septimianus Consulatum gesserunt: quo Imperatorem ipsum omnium celeberrimam munerum editionem exhibuisse, tradit Eusebius (a); cujus cum Gentiles historici meminerint, quoto ex Imperii anno facta sit (confuse cuncta miscentes) minus significarunt. Quod vero Eusebius certis annis hæc & alia consignat in Chronico, haud purandum id ex animi sententia nullo auctore prævio fecisse, sed potius veterum scriptorum, quorum monumenta exciderunt, affectatum esse vestigia, ut puta inter alios Julii Africani; quem scripsisse Epitomen temporum, testatur quoque S. Basilius (b), qui eum citat; de quo inferius dicturi sumus. Meminit horum munerum Herodianus (c); cum (ut Dio testatur) Commodus ad spectandum veniens, perinde ac si esset Hercules, pelle leonis & clava procedebat insignis; quippe qui cum Hercules videri vellet & colli, e Neronis, seu Solis colosso caput auferens, suum (quod hæctenus Romæ visitatur) voluit collocari, addidit clavam & æneum leonem (d) subiectum; quo etiam habitu complures eidem Romæ

statuæ dicatæ sunt; nec amplius filius Marci (ut tradit Herodianus e) vocari voluit, sed Hercules Jovis filius; depositoque cultu Romanorum Principum, pelle strata, clavam manu gestabat, seque ipsum (ut scribit Lampridius) Commodianum Herculem & deum appellans, tamquam deo sibi voluit immolari. Adulabatur quidem Senatus, his omnibus acclamans ac parens, licet clam rideret: palam quidem ejus stultitias ridere, placulum erat; nam Dio, qui aderat in teatro, cum aliis Senatoribus, cum alia ex causa levissimi ejus actus ridendi subesse occasio, nova arte, quam suggestit occasio, comprimere risum conatus est, quod & alios facere docuit; idque ipse his tradit verbis: *Quamobrem cum multi viderent, & gladio fuissent occisi, nisi ego folia lauri quæ habebam ex corona comedissem, persuasissemque cæteris, qui juxta sedebant, ut idem facerent; videlicet ut facto continuo motu stomachi indicium risus celaremus.*

Sed quorsum hæc, inquires, quidve Annalibus Ecclesiasticis conferunt? plurimum quidem. Accidit enim, ut Christiani quidam tantam impietatem, immo

(a) Eusebius in Chronico. Commodus vult haberi Deus Hercules.

(b) Basilius de Spirit. sanct. cap. 29.

(c) Herod. lib. I.

(d) Dio in Commod.

(e) Herod. lib. I.

(a) Apud Suetonium tom. 7.

III. Senatorum Christianorum causa qualis.

II. Martyres derident Commodum.

IIa. Imperii Proconsularis Commodi Quindecennalia.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5683.
SÆC. II. Anno Urbis 943. Olymp. 242. an. 2. A.C. 190.
JESU CHRISTI 190. secund. Baronium 192.
VICTORIS PAPÆ 6.
COMMUDI IMP. 15. & II.

I. [1] AD num. I. Coff. L. Aurelius Commodus Aug. VI. & Petronius Septimianus, ex Inscriptione Onuphriana.

NOTÆ [1] Coff. L. Aurelius Commodus Aug. VI. & Petronius Septimianus. Scribe M. ut jam monuimus supra de Commod. Gruterus pag. CCC. 2.

IMP. COMMODO. VI. ET PETRONIO. SEPTIMIANO. COS.
A. P. R. C. DCCCXXII.
KAL. DECEM.

Ibid. pag. MCR.

IMP. CAES. M. AURELIO ANTONINO. AUG. PIO. FELICE VI. M. PETRONIO SEPTIMIANO. COS.

Commodi nummus in Museo Theupolo pag. 341. ubi. M. COMMODO. ANT. P. FELIX. AUG. BRITAN. P. P. In postica. COLL. AN. COM. P. M. TRI. P. XV. IMP. VIII. COS. VI. Flectwod pag. 146.

IMP. CAES. M. AURELIO ANTONINO. AUG. PIO FELICE. VI. M. PETRONIO SEPTIMIANO. COS. X. KAL. APRIL.

Hinc

CHRISTI
192.

ELEUTH. PAP.
14.

COMMUDI IMP.
II.

stultitiam Commodi, cum Deus Hercules dici vellet æquo animo ferre non valentes, palam per Urbis publicas vias istæ Commodi ludicra riderent, subsannarent, atque damnantes detestarentur; unde & suppeditata est illis occasio subeundi martyrium. Fuerunthi Eusebius, Pontianus, Vincentius, & Peregrinus; quos Romæ habitare consuevisse in vico Lanario, scripta Acta eorum, quæ legimus, docent: licet quæ sunt typis excusa (a) habeant, sed depravata, vicum Carnarium, cujus nominis nullum vicum Romæ fuisse legimus, sed bene Lanarium: immo ejus nominis duos, quorum alter in tertia regione erat, quæ Isis & Monetæ dicta est; alter vero in regione septima, Viata, qui dictus est Lanarius vicus ulterior, ut ex Publico Victore & Sexto Rufo constat. Hi igitur deridentes ac detestantes Commodi facinus, Julio Senatori, quem imbuerant Christiana religione id ipsum facere suaserunt. Adulantis enim cæteris Senatoribus, refragatus est Julius; cujus rei gratia libenter mortem oppetiit.

Ejusmodi enim erat Christianorum Senatorum causa, ut oporteret aut discedere penitus a Senatu aut longe ab Urbe aliquo prætextu, honestave occasione, a comitiis abesse. Etenim cum adessent, impie agere cogebantur; siquidem Augusti lege sancitum erat, ut, antequam loco considerent Senatores, in ara ejus dei in cuius templo comitia haberentur, thure

Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS modi Numismata apud Mediobarbum citatum, ubi in eam rem plura.

III. Maternus occiditur. Baron. ann. 183. n. xii. Hoc anno Maternus miles, qui Gallias Hispaniasque turbarat, quique Commodus Augusto infidias paraverat, ut scribit Herodianus lib. I. cap. 10. & 11. Proditus Imperatori a sociis quibusdam, comprehensus fuit, ac multatus capite, antequam festus dies Matris Deum adesset. At enim Herodianus, veris initio, statoque solemnique die, pompam Matri Deum Romanos celebrare. Ex hoc temporis charactere Maternum currenti anno occisum intelligimus. Mediobarbus Nummum Commodi exhibet, in cuius postica legitur: MATRI DEUM SALUTARI COS. VI. P. P. S. C. Vistur Dea leonem inequitans,

NOTÆ Hinc Relandus Septimiano-Marci prænomen tribuit, ut in his inscriptionibus legitur; Lanuvii in Latio olim urbe, in parietibus Ecclesiæ majoris prope turrin Campaniam exstat inscriptio, edita apud Gruterum pag. CCCXXX. 3. & ab aliis recusa, sed mendose, ad consules ibidem in latere lapidis adnotatos quod attinet. Hos e detritis nunc litteris sic eruendos puto:

..... M. P. COMMODO. VI.
..... MIANO. COS.

Inscriptio demum in aureo S. Ursulæ sacrario Colonie Agrippinæ reperta, & edita a Petro Relando in Fastis consularibus hujus anni, dein a Jo. Georgio Eccardo, rerum Francicar. lib. XXIII. §. XXXIV. tom. I. pag. 420.

IMP. COMMODO VI. COS.

Falti Idatiani, Vindebonensés, & Prosperi Chronicon; Commodus VI. & Septimiano.

ac mero supplicarent, ut tradit Suetonius (b) in Augusto. In templis dumtaxat cogi consuevisse Senatum, & antequam rogatio fieret, immolari solitum sacrificium, tumque primum de rebus divinis, ac subinde de humanis agi, ex Marco Varrone Gellius (c) narrat. Sic itaque Julius renuens in tantam impietatem cum cæteris conspirare, a Commodus traditur Vitellio militum Tribuno, homini Julii Senato ferro animo, ut eum ad immolandum Herculi, nempe sibi, cogeret; vel, si id facere detestaret, occideretur. Qui parens jussis, eum id facere renuentem tandem jussit, præter jus fasque ignominiose fustibus cædi, ut animam exhalaret. Cum vero ejus corpus superius nominati Christiani sublatum curassent, ac sepelissent in cœmeterio Calepodii decimo quarto Kalendas Septembris; in crimen vocati, quod bona Julii Senatoris diripissent, ejus rei occasione diram de illis idem iudex habuit questionem, equuleo torquens. Cumque Eusebii unius ex illis post hæc linguam radicitus præcidi jussisset; eo nihilominus recte loquente, Antonius carnifex, visa re tanta, Christo credidit, atque capite truncatus est undecimo Kalendas Septembris.

Cum interim reliqui detrusi confessores in carcerem, divina in eis operante virtute, miracula ederent, inter alios Lupulus nomine ex Jovis Capitolini sacerdotibus cum curaretur oculorum cæcitate, tam Christo credidit. Cum post hæc idem.

(b) Sueton. in Aug. cap. 35.

(c) Gell. lib. 14. cap. 7.

Julii Senatoris martyrium.

IV. Martyres dudum ad petram scelerata.

X x 2 qui

CHRISTI 192.

ELEUTH. PAP. 14.

COMMUDI IMP. II.

qui detinebantur in carcere, ducti ad Petram sceleratam (sic habent horum Acta antiquitus scripta, quae in nostra bibliotheca asservantur) plumbatis necati sunt : quorum corpora sepelivit Rufinus presbyter sexto ab Urbe lapide in arenario inter viam Aureliam & Triumphalem, octavo Kalendas Septembris. Habent autem quae sunt edita eorum Acta, hos passos esse ante amphitheatrum; ubi illum quidem putamus fuisse locum, qui Petra scelerata diceretur; cujus quidem nominis in aliis quoque Actis martyrum factam mentionem reperimus; verum apud Gentiles scriptores nusquam memini me legisse Petram sceleratam, sed tantum ab eis nominari Vicum sceleratum, in quo impia filia Servii Tullii patris corpus rheda percalcaturum pertransit; sed & Portam sceleratam, qua Fabii non reverfuri egressi sunt; itemque Castra scelerata, ubi Drusus occubuit, quorum meminit Suetonius (a); ac denique Campum sceleratum, in quo Vestales stupro convictae vivae infodiebantur. Cum igitur nonnisi apud monumenta martyrum Petrae sceleratae nomen repererim; interdum perlustrans antiquas Romae existentium memorias martyrum mecum cogitavi, num dicta esset Petra scelerata lapis ille sepulcrali inscriptione hominis Gentilis notatus, qui in diaconia S. Viti ad Marcellum dicta, crate ferrea circumdatus, religiose asservatur, quod in eo multa martyrum millia caesa dicantur; vel illa fortasse marmorea tabula, quae in basilica Vaticana, ingressu portae illius, quae proxima est Portae Sanctae, a sinistris ejus positae, super quam (ut ibi posita docet inscriptio) multa corpora martyrum caesa sunt. Porro alteram earum ejusmo-

di nomen consecutam esse, nulla est penes me dubitatio. At ejusmodi nomen a Gentilibus potius quam a Christianis inditum puto, cum illi eam sanguine Christiano assidue madentem exhorrent, pariterque detestarentur; Christiani e contra, ut de instrumentis tortoriiis, quibus sancti martyres essent excruciat, facere consueverunt, eam honore fuerint profecuti, ac proinde sacram potius appellarint, eandemque ut nobilissimum carnificinae martyrum monumentum accurate servarint. Haec vero interdum opinari, conjectura haud longe perita suadet.

Sed quod ad Julium Senatorem a Commodo occisum pertinet, aequae suspitionem pulsat, num hic ille ipse sit Julius Proculus Senator, quem Lampridius (b) inter Senatores ab eodem Imperatore occisus adnumerat, eumque a Commodo necatum esse cum suis tradit; eos enim omnes cum ille recenset, privatam cujusque necis causam praetermittit. Verum, quid certi de his affirmare possimus, nihil est. Caeterum non Julius tantum, sed reliqui omnes recensiti martyres, suis quibusque diebus, quibus sunt coronati martyrio, adnotati fuerunt in Ecclesiasticis monumentis, quo eorum natalitia anniversaria commemoratione a Fidelibus colerentur. Quenam autem ultio divinitus missa secuta sit martyrum necem, eadem a nobis citata superius Acta significant; nempe Vitellium repentina morte animam efflasse; Commodum vero postea, haud multis annis interlabentibus, fuisse a ludente secum athleta strangulatum. At quae praeter alias innumeras, anno sequenti clades inflictae divinitus Urbem inceserint, dicemus.

VI. Julius Proculus Senator. (b) Lamprid. in Commodo.

(a) Sueton. in Claud. c. 1. V. Quae fuerint petra scelerata.

JESU CHRISTI ANNUS 193.

ELEUTHERI PAP. ANNUS 15.

COMMUDI IMP. ANNUS 12.

I. Anno Christi centesimo nonagesimo tertio, Bradua secundum & Aproniano Coss. Commodi Imp. anno duodecimo, incendio Roma facta, Palatium & aedes Vestae, plurimaque Urbis pars solo coaequatur. Haec Eusebius summam in Chronico. Sed quomodo haec se habuerint, praestat ex Herodiano (c), ea pluribus narrante, hic ad verbum describere: Maximum, inquit, nefas cum in praesens dolorem attulit, tum in futurum pessimo augurio universos conterruit. Nam cum neque imbres ulli, neque nubes, tantumque exiguus tremotus antecessisset, seu nocturni casu fulminis, sive igni aliquo in ipso terrarum motu velut extrito, totum de improviso Pacis templum incen-

ditum consumptum est; quod unum scilicet opus cunctorum tota Urbe maximum fuit atque pulcherrimum, idem templorum omnium opulentissimum, egregieque munitum multoque ornatum auro & argento. Quippe universi ferme suas illuc divitias quasi in thesaurum congeriebant; ideoque per noctem debacchatus ignis, multos ex opulentis egenos reddidit. Quapropter communem quidem jacturam publice omnes, suam autem quisque privatim deplorabant. Sed ubi templum omne consumptum ignibus est, plurima, quoque & quamplurima Urbis aedificia conflagraverunt; inter quae etiam Vestae templum, sic ut Palladium quoque conspiceretur, quod in primis colunt, atque in arcano habent Romani, Troja (ut perhibent)

(c) Herod. lib. 1. Prodigiosum incendium, quo Pacis Templum conflagravit. * N. exci- to.

CHRISTI 193.

ELEUTH. PAP. 15.

COMMUDI IMP. 12.

bent) evectum, ac tunc primum, postquam in Italiam devenit, conspectum ab omnibus; quippe raptum id Vestales virgines media Sacra via in aulam Imperatoris transfulerunt. Multa praeterea pulcherrimaeque Urbis partes combustae; plurimosque dies pervagatum incendium non prius sedatum est, quam repentinis imbribus extingueretur. Itaque totam rem diis imputabant ejus aetatis mortales, quorum scilicet voluntate & inchoasse incendium, & desisse arbitrabantur; ac portendi bella quae sunt deinceps infecta, consumpto Pacis templo interpretabantur; quam deinceps famam rerum eventus comprobavit. Hucusque Herodianus.

II. (a) Dio in Commodo. Palatium pervasit incendium.

Prodigium autem id fuisse mortis Principis putavis Dio (a), qui & Palatium incendium pervasisse tradit, his verbis: Praeterea incendium excitatum in quibusdam aedibus ad templum Pacis pervenit; consumptisque tabernis, in quibus merces Aegyptiorum & Arabum erant, conscendit Palatium, ubi adeo excussa sunt multa, ut libelli, qui ad principatum perti-

nebant, omnes fere interiorum. Ex quo cepit esse perspicuum, fore, ut id malum non conineretur in Urbe, sed inde ad universum terrarum orbem emanaret. Nec enim id incendium restingui potuit humanis viribus, licet eo magna vis aqua & a plerisque privatis hominibus & ab ipsis militibus comportaretur, venissetque Commodus ex suburbio, atque ut incendium restingueretur, instaret; quod tamen nisi consumptis rebus omnibus, quibus adhaeserat, finem non habuit. Haec Dio, ab Herodiano parum dissentiens. Verum voluisse Commodum Urbem incendere, quod & fecisset, nisi Laetus Praefectus praetorio eum deterruisset; affirmat Lampridius (b). Consumpta tunc fuisse incendio sacra spolia, quae e templo Hierosolymitano sublata Vespasianus in templum Pacis intulerat, certum est; licet vasa quaedam integra alibi servata ad Valentiniani postremi ejus nominis Imperatoris tempora permanuisse, eaque celsisse Wandalarum spoliis, Procopius (c) tradat.

(b) Lamprid. in Commodo.

(c) Procop. de bello Wandalarum.

Cent.

COMMUDI IMP. 16. & 12.

I. Consules.

PAGIUS SÆC. II. Anno Urbis 544. Olymp. 242. an. 3. A. C. 191.

ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5684.

4. C. 2. P. 28. Mart. Indiæ. 14.

JESU CHRISTI 191. secund. Baronium 193.

VICTORIS PAPÆ 7.

[1] AD num. I. Coss. Cassius Apronianus, & Valerius Bradua Mauricus, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari, & in literis ad me scriptis, ubi Gruterum citat pag. 356. r. Cumque Bradua in Inscriptione a Card. Norisio ibidem recitata sine nota iterati Consulatus proferatur, diversus est a Metilio Bradua anno CLXXXV. Consule, ideoque perpetam datur Consul II. tam in Annualibus, quam in Fastis Onuphriani.

NOTÆ

[1] Coss. Cassius Apronianus, & Valerius Bradua Mauricus. Postrema tantum nomina, scilicet Aproniani & Bradua in vetustis monumentis occurrunt. Reinesius inscript. pag. 177. & Sponius pag. 114.

APRONIANO. ET BRADUA. COS.

Vide Norisium in epistola consulari pag. 118. & Fabretum Inscrip. pag. 722. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Aproniano & Bradua.

JESU CHRISTI ANNUS 194.

VICTORIS PAP. ANNUS I.

COMMUDI IMP. ANNUS 13.

CHRISTI 194.

VICTORIS PAP. I.

COMMUDI IMP. 13.

I. Eleutheri Papae obitus. Centesimo nonagesimoquarto Christi anno, Commodus Imperatore septimum & Pertinace secundum Coff. VII. Kalend. Junii, Eleutherus Papa, cum sedisset annos quindecim & dies vigintitres, ex hac vita sublatus est. De sedis ipsius annis consentiunt omnes tum Latini, tum Graeci; sed cum Eusebius in Chronico hoc anno ponat Victoris ingressum, in historia (a) autem habeat sedisse Eleu-

therum annis tredecim; equidem puto in notam numeri mendum irrepisse. Quod autem ad diem obitus pertinet, cum Romanum Martyrologium, tum librum de Romanis Pontificibus nos secuti, die ante memorata decessum ejus ex hac vita posuimus; sed an gladio, nobis incertum est: nisi quod in antiquis omnibus Martyrologiis martyr reperitur adscriptus; cum tamen certum sit (ut in-

PAGIUS ANNO PERIODI GRAECO-ROMANAE 5685. SAC. II. Anno Urbis 945. Olymp. 242. An. 4. A. C. 192. JESU CHRISTI 192. secund. Baronium 194. VICTORIS PAPAE 8. COMMUDI IMP. 17. & 13.

I. AD num. I. & seq. Coff. L. Avelius Commodus Aug. VII. & P. Helvius Pertinax II. Commodi Consulatus juxta secundam Consulatum Caesarum regulam; Quindecennalia enim prioris Imperii Augustei dedit, uno anno dilata. Mediobarbus in Commodio pag. 257. hujus Imperatoris Nummum profert, in postica inscriptum: VOT. XX. P. M. TR. P. IMP. VIII COS. VII. S. C. Deest annus Tribunitiae Potestatis; sed Consulatus Commodi septimus praesenti anno susceptus ea Vota hoc anno nuncupata certo ostendit. Dio lib. 72. scribit Commodum statuisse Falconem & Clarum anni insequenti Consules interficere, seque Kalendis Januariis Consulem, ex loco, in quo Gladiatores aluntur, exire: sed dum hac moliretur, venenum die ultima anni CXCII. ei propinatum esse. Quem Consulatum octavum Commodum, Quindecennalibus posterioris Imperii Augustei anno uno dilatis, destinasse non dubitandum; cum nullum Consulatum praeter leges ac-

prescripta cum suscepisse appareat. Ante Commodum nullus ex Imperatoribus Quinquennalia & Quindecennalia in Nummis memorari jussit; quem tamen agendi modum, si successores imitari essent, tanta diligentia opus non fuisset, ut quibus annis ea solennia, quibus Historia Chronologiaque mirum in modum elucidantur, ab Imperatoribus edita fuerint, investigaretur. Sed usque ad Constantini M. tempora, Quinquennalia & Quindecennalia in Nummis non expressa; & quando in iis sculpta, non tantum Tribunitia Potestas, sed & Consulatus plurimum praetermissi; cum contra in Nummis Commodi tam Consulatus, quam Tribunitia Potestas diferte enuncientur.

Norifius Card. in re Antiquaria exercitissimus, in Epist. Consulari pag. 121. scribit: Passim profant Nummi Commodi cum Votis X. ac TR. P. XV. Hac Vota abs te (nam ea Epistola mihi dicata) dicuntur nuncupata pro Imperio Casareo, ab Imperatoribus deinde pro Imperio Proconsulari, denique pro Augusto. Nunquam exactam rationem assignari posse puto, cur ab TR. P. VIII. ad XII. per quinquennium singulis quibusque annis Vota Decennalia nuncupaverit, nisi dicamus quomodoque concepta pro salute Populi Romani, qua post decennium solent, cum extent Nummi ejusdem Commodi inscripti: VOTA SOL. PRO SAL. P. R. COS. VI. aut forte eadem vota repetita memoria in Nummis ob signata iis etiam annis, quibus reapse concepta non sunt; vel denique stultum illum Principem, qui in unicum annum Consules viginti quinque designavit,

III. Vota Decennalia nunquam ab Imperatoribus omissa.

NOTAE [1] Off. L. Avelius Commodus Aug. VII. & P. Helvius Pertinax II. Emendandum praenomen in Commodio, ut jam monuimus; quamquam Lucius in quibusdam monumentis retineatur. Commodi nummus in Museo Theopolo pag. 550. ubi L. AELIUS. AUREL. COMM. AUG. P. FEL. In postica. P. M. TR. POT. XVII. IMP. VIII. COS. VII. P. P. Ibidem pag. 559. nummos Pertinacis, in quo IMP. CAES. P. HELVIUS. PERTINAX. AUG. In postica vero. LIB. AUG. TR. P. COS. II. Aliis ibidem pag. 560. ubi retrorsus: VOT. DECEN. TR. P. COS. II. In tegula scilicet inter Donianas inscriptiones cl. II. n. 127. pag. 99.

OPUS. DOL. Q. NONI. PRISCIANI M. COMMODO AUG. VII. HEL. PERTIN. II. COS.

Eadem quoque habetur apud Gruterum pag. CLXXXIV. 1. Reinerius Inscrip. pag. 589.

IMPERATORE. CAESARE AUGUSTO P. HELVIO. PERTINACE. II. COS.

Pertinax primum consulatum suseptum absens gessit. Capitolinus in vita, cap. III. qui mox cap. IV. ait: Et ipsi Commodus plurimum placuit, quia ille esset iterum quum Pertinax factus est. Fasti Idanian, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Commodus VII. & Pertinace, absque nota gemini consulatus in Pertinace.

nostris Notationibus pluribus demonstravimus) Martyris nomen tribui consuevisse non iis tantum, qui violenta morte Christi causa mori quoquo modo coacti essent; sed & commune fuisse illis etiam qui fidei confessionis causa cruciamentum aliquod subissent, licet martyrium minime consummassent.

II. De eodem Eleuthero haec item scripta leguntur in eodem libro de Romanis Pontificibus: Hic fecit ordinationes tres per mensum Decembrem, presbyteros duodecim, diaconos octo, Episcopos per diversa loca quindecim. Qui etiam sepultus est juxta corpus beati Petri septimo Kalend. Junii. Cessavit Episcopatus ejus dies quinque: Hucusque ibi. Sic igitur hoc ipso anno Kalendis Junii, Victor Afer, Felicis filius in locum ejus Romanus Pontifex subrogatus est. Sed quid post haec?

III. Postrema hujus quidvis anni die, nempe pridie Kalend. Januarii, Commodus Imperator cum statuisset complures viros Consulares ac Senatores occidere, in primisque ipsam Marciam, quam (ut dictum

PAGIUS vit, pro arbitrio Vota nuncupasse. Horum Votorum explicatio minus pro voto mihi succedit. Quare eam tibi dimitto. Sed cum omnia Commodi Nummata, in quibus haec Vota expressa, explicaverimus, cumque in iis vel suscipiendis vel solvendis, morem decessorum Imperatorum secutum esse demonstraverimus, nulla deus in posterum quaestio moveri potest. Nummi, qui praefertunt Vota soluta pro salute Populi Romani, anno CLXXXVII. cusi. Denique cum Quinquennalia & id genus festa quadam renovatio Imperii essent, ut testatur Dio lib. 53. neque a Nerone, neque a Commodio, neque ab ullo alio Imperatore unquam omissa fuisse pro certo habendum. Quod si Commodus ea non edidisset, Dio, qui frequens cum illo fuit, quique lib. 72. notat, eum Consules XXV. in annum unum designasse, quod inquit, neque ante id tempus, neque post unquam factum est, rem adeo receptis moribus dissentaneam in literas mittere oblitus non esset.

IV. Eleutherus die secunda mensis Martii anni centesimi septuagesimi ordinatus fuerat; supremum autem diem obiit anno centesimo octogesimo quinto, Materni & Braduae Consulatu notato, die vicefima quinta mensis Martii, postquam sedisset annos quindecim, dies viginti quatuor. Ejus quidem nomen deest in Chronico Damasi, sed haec de eo ibidem dicta: Fuit temporibus Antonini & Commodi, a Consulatu Veri & Evrenniani usque Materno & Braduae, anno CLXXXV. Consulibus: in auctiori Chronico veterum Pontificum dicitur, eum sedisse annos XV. mensis III. dies II: Catalogus nominum Apostolicorum, Eleuthero annos XV. mensis IV. dies V. tribuit; sed utrobique mendose. In Martyrologio Hieronymiano ad diem sextam mensis Septembris habetur: Roma via Salaria Natale S. Eleutheri Episcopi. Sed is dies ad aliquam ejus Translationem pertinet.

NOTAE [1] Non anno Christi 185. in locum Eleutheri Victor Papa successit: sed potius A. D. 103. postquam Pertinacis imperium a Senatu delatum fuit, quod Eusebius in Chronico, & in Hist. Eccl. lib. V. cap. XXVIII. narret, decem annos Pontificalem sedem administrasse, & anno Principatus Severi cititer novo Zephrinum eidem substitutum; ex quo fit, Victorem mortuum esse A. D. 202. De die non omnes conveniunt, alii Aprilis xx. alii xxviii. Julii perhibent. Ita Constantius pag. 91.

est) loco conjugis habebat, necnon Latum Praefectum Praetorio, ac Electum eustodem cubiculi, re comperta, eorundem conspiratione a Narcisso athleta oppressis faucibus strangulatur; haec Herodianus (a) pluribus, nec non Dio (b), & alii. Quanto gaudio haec accepta fuerint a Senatu, acclamationes ab eo in ipsum editae testantur, quas litteris a Mario Maximo commendatas Lampridius (c) recitat. Sed superat, mea sententia, omne portentum, quod impurissimum ac immanissimum Principem, in quem omnes a majoribus usque ad minimos merito exclamarent, Severus nihilominus, qui ei successit in Imperium (inquit Lampridius d) amantissimus nominis sui, odio (ut videtur) Senatus, Commodum inter deos retulerit, Flamine addito (quem ipse vivus sibi paraverat) Herculeo Commodiano; utque ejus natalis celebraretur, instituit. Haec ipse omnia.

Hunc igitur exitum Commodus habuit, cum regnasset (ait Dio) annos duodecim, menses novem, & dies quatuordecim. Vixit

Florentinus enim in Notis ad illud Martyrologium observat, Eleutheri Natale ab aliquibus Auctoribus signari VII. Kalend. Junii, ab aliis VIII. Kalend. Junii, ab aliis VIII. Kalend. Junii. Quare die XXV. mensis Martii mortuus est, ac postridie sepultus, juxta regulam a nobis suo loco explicatam, quae docet, quando Natale Pontificum in diversis Martyrologiis duobus subsequentibus diebus consignatur, alterum ad obitum, alterum vero ad sepulturam referendum esse. In auctiori Chronico veterum Pontificum dicitur, cessasse Episcopatum dies septemdecim. Quod si verum est, Victor sedere coepit die XII. mensis Junii. Ejus unica circumfertur Decretalis Epistola ad Episcopos per Gallias constitutos, quae incipit: Magno munere misericordia Dei, totius Ecclesiae Catholica multiplicata sunt gaudia, &c. Sed haec verba desumpta ex S. Leonis Epistola 54. juxta veterem ordinem. Sunt & aliae in eadem Epistola suppositionis notae, Viris eruditis observatae. Eleuthero successit Victor.

V. Ad num. III. Cum Commodus die decima septima mensis Martii anni Christi CLXXX. imperare coeperit, & uti habet Lampridius in ejus Vita cap. 1. pridie Kalendas Septembres patre patruoque Consulibus, id est, anno Christi CLXI. natus fuerit, recte scribit Dio, regnasse Commodum annos XII. menses IX. dies XIV. vixisse vero annos XXXI. menses IV. cum ultimo hujus anni die interfectus fuerit. Anni quibus cum patre regnavit, leguntur in ejus Epitaphio, in quo Commodus dicitur, Tribunitia Pat. XVIII. ut videre est apud Dionem lib. 72. Ex quo certum fit, Commodum anno CLXXV. non vero insequenti, ut putavit Baronius, Tribunitia Potestate donatum fuisse.

VI. Ad num. IV. Locus Clementis Alexandrini, qui his diebus vivebat, quique a Christo nato ad Commodi

(a) Herod. lib. 1.

(b) Dio in Commodio.

(c) Lamprid. in Commodio.

(d) Lamprid. ibid.

IV. Chronologia auctoris additulari.

V. Interitus Commodi.

VI. Clementis Alex. Baronii Chronologia non faveret.

xit annos trigintaunum & menses quatuor, in quo domus vere Aureliorum principatum amisit. Hæc ipse. Cum autem Clemens Alexandrinus, qui his diebus illustris habebatur Alexandria, libro primo Stromatum supputans tempora, affirmet, ab anno quo natus est Dominus, usque ad mortem Commodi, annos numerari centum nonagintaquatuor: jam vides, lector, chronologiam nostram his egregie

consentire. Quod vero additur de mense, non dubium est mendum esse; nam, cum constet Commodum ultima die Decembris occisum esse, Christi que natalis tam Græcorum quam Latinorum sententia contigerit die vigesimaquinta ejusdem, vel, secundum Ægyptios, sexta die Januarii; nihil est quod mensis unius spatium addi debeat.

JESU CHRISTI ANNUS 195.

VICTORIS PAP. ANNUS 2.

PERTINAX IMP.

I. SEquenti anno Domini centesimo nonagesimo quinto, Sosio Falcone & Eructio Claro Coss. jam (ut dictum est) sublato Commodo, Ælius Pertinax Italus * natione, patre ignobili ex civitate Alba Pom-

peia, olim ex studio litterarum a Claudio Pompeiano genero Marci Imperatoris in militia tribunatum evehctus, & bis Consulatu perfunctus, ex Præfecto Prætorio, militibus Prætorianis juvantibus, Senatu

PAGIUS modi mortem annos numerat centum nonaginta quatuor, Baronium decepit, qui eo Chronologiam suam confirmari existimavit; non enim observarat Cardinalis doctissimus, Clementem Alexandrinum annos Incarnationis computare secundum Eram Alexandrinam, quæ Dionysianam in Ecclesia Occidentali usurpatam biennio integro præcedit. Alexandrini itaque Eram Incarnationis seu Nativitatis ab anno Juliano XLIII. exordiantur, Latini vero ab anno Juliano XI.VI. ideoque laudatus Clementis locus Eræ Christianæ Dionysianæ confirmandæ non infervit.

II. Eructio Clarus Consul fuit anno Christi CXLVI. Eructio Clarus ejus filium & hoc anno Consullem Severus occidit, ex Spartiano cap.13. in Severo. Ita ex cognomine Clari alteram ejus familiam Card. Norisius restituit: cujus emendationi favet Dio lib.72. ubi utrumque Consullem vocat, Ερὺκτιον τε Κλαρόν, καὶ Σέβαστον Φλάκιον, id est, Eructium Clarum, & Syssum Flaccum. Verum ab Exscriptoribus erratum, ut ex ipsomet Dione liquet, qui libro 73. posteriorem Consullem, non Flaccum, sed Falconem recte appellat.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5686. 6. G. D 4. P.8. April. Indict. 1. JESU CHRISTI 193. secund. Baronium 195. VICTORIS PAPÆ 9. SEVERI IMP. 1.

III. Pertinax primus ex Imperatoribus fuit, qui Vota decennialia, quæ ipso die initi Imperii ab Augustis nuncupabantur, in Nummis exprimi iussit. Mediobarbus enim pag. 261. varios ejus Nummos exhibet, in quibus legitur, V O T. D E C E N N. qui mos postea semper servatus usque ad Constantinum M. quo tempore scribi cœptum, V O T. V. M U L T. X. cujus tamen formulæ initium Diocletiano attribuendum, qui in suis Decennialibus hoc Numisma a Mediobarbo productum cudi voluit: I M P. D I O C L E T I A N U S A U G. in postica: P R I M I S X. M U L T I S X X. In Nummis itaque Imperatorum, qui ad decimum Imperii annum non pervenerunt, Vota Decennialia in Nummis memorata de Votis ipso Imperii initio susceptis semper intelligenda usque ad Constantinum M. nunquam vero de Votis Decennialibus quinto Imperii anno nun-

I. Confules. [1] A D num.I. Coss. Q. Sosius Falco, & Julius Eructius Clarus, ex Inscriptione Onuphriana, & ex Gruteriana pag.209. Card. Noris-

NOTÆ [1] C Off. Q. Sosius Falco, & Julius Eructius Clarus. Adde Claro prænomen Cati, Gruterus pag. VI. 6.

Q. SOSIO. FALCONE. C. JULIO. ERUCTIO CLARO. COS. III. ID. FEB... Pag. CCCCLXXV. 4. .. OSSIO. FALCONE. C. JULIO ERUCTO (pro Eructio, ut monuit Norisius) CLARO. COS. NON. SEPTEM

De Falcone & Eructio vide Fontaninum de antiquitatibus Hortæ, lib.II. cap.I. pag.202. Vetus lapis apud Fabretum pag.687. n.99.

IMP. CAESARI. P. HELVIO PERTINACI AUG. COS. II. DEDICATA. XIII. KAL. APRIL. FALCONE ET. CLARO. COS.

Dedicatus est hic lapis paullo ante Pertinacis necem, quæ hoc anno contigit die XXVIII. Martii. A. lia

libentissime consentiente, decernitur Imperator; qui cum perditissimum Reipublicæ statum quam primum in pristinum restituere festinaret, militibus in eum insurgentibus, occiditur, cum imperasset diebus Ann. Eccl. Tom.II.

octogintaduobus, vixisset annos sexagintaseptem, mensibus quatuor, tribus diebus exceptis; bonis omnibus quod vir optimus haberetur, sui desiderio relicto. Hæc ex Dione (a) & aliis. Y y Cum

PAGIUS Doluitque palam Marcus, quod cum Senator esset, Præfectus Prætorii fieri a se non posset. Pertinax natus est Kalendis Augusti, Vero & Bibulo Consulibus. Interfectus autem est quinto Kalendas Aprilis, Falcone & Claro Coss. Vixit annis septuaginta, mensibus septem, diebus viginti quinque, inquit Capitolinus in Pertinace cap.15. Eundem diem Pertinacis natalem exhibet vetus Calendarium a Lambecio publicatum. In lucem itaque prodierat Pertinax anno Christi CXXVI. quo Annius Verus & Ambibulus, per errorem Bibulus dictus, Consulatum gesserunt. Cum vero quinto Kalendas Aprilis, seu die vicesimo octavo Martii interfectus fuerit, liquet, recte numerasse Dionem, quando scripsit, Pertinacem vixisse annos LXXII. quatuor mensibus & tribus diebus exceptis; regnasse vero dies octoginta septem. Laudatus itaque Capitolini locus corruptus est, legendumque: Vixit annis sexaginta sex, mensibus septem, diebus viginti septem. De die enim Pertinacis tam natali, quam emortuali Capitolinum inter & Dionem convenit.

III. Pertinax primus ex Imperatoribus fuit, qui Vota decennialia, quæ ipso die initi Imperii ab Augustis nuncupabantur, in Nummis exprimi iussit. Mediobarbus enim pag. 261. varios ejus Nummos exhibet, in quibus legitur, V O T. D E C E N N. qui mos postea semper servatus usque ad Constantinum M. quo tempore scribi cœptum, V O T. V. M U L T. X. cujus tamen formulæ initium Diocletiano attribuendum, qui in suis Decennialibus hoc Numisma a Mediobarbo productum cudi voluit: I M P. D I O C L E T I A N U S A U G. in postica: P R I M I S X. M U L T I S X X. In Nummis itaque Imperatorum, qui ad decimum Imperii annum non pervenerunt, Vota Decennialia in Nummis memorata de Votis ipso Imperii initio susceptis semper intelligenda usque ad Constantinum M. nunquam vero de Votis Decennialibus quinto Imperii anno nun-

cupatis; cum illa ante Constantinum M. in Numismatis memorata non fuerint. Pertinax primus fuisse dicitur a Capitolino IV. in ejus Vita cap.5. qui simul cum Imperio omnes honorificas appellationes diversis diebus Augustis attribui solitas accepit: Primus scilicet apud omnium ea die, qua Augustus est appellatus, etiam Patris Patria nomen recepit: necnon simul etiam Imperium Proconsulare, necnon jus quartæ relationis. Dio lib.53. de Imperii institutione loquens, ait Imperatores ratione eorum nominum, quæ in populari civitatis statu usurpabantur, omnem totius Reipublicæ potestatem accepisse, ac Pontifices maximos, Imperatores, Patres Patriæ, aliisque titulis qui in inscriptionibus occurrunt, appellatos fuisse. Quæ nomina postquam enumeravit Dio subdit: Ha sunt appellationes, ista, quibus Imperatores secundum leges ac instituta nostri etiam temporis utuntur. Ac nostra quidem ætate simul omnia eis hac tribuntur, Censorio excepto; olim vero singula eis legibus decernebantur. Dio anno Alexandri Severi nono Historiam suam absolvit, qui tamen dum de Pertinace, cujus electioni interfuit, loquitur, novæ illius consuetudinis inductæ non meminit. Imo ipsemet Alexander Severus, quando Imperator renuntiatus est, his verbis Senatu gratias egit, ut ex Actis pulchris testatur Lampridius in Alexandro cap.8. Gratias vobis, P. C. non nunc primum, sed & de Casareo nomine, & de vita servata & Augusti nomine addito, quæ omnia novo exemplo uno die in me contulistis. Qua ratione Alexander primus fuisse videtur qui omnia potestatis insignia acervatim & uno die præter antiquum morem receperit. Quidquid sit, certum est, Imperatores omnes honorificas appellationes ante Pertinacem aut Alexandrum Severum uno eodemque die non accepisse, immo ex illis aliquos, aut Patris Patriæ, aut Imperatoris, aut aliorum insignium honorum nomina diu distulisse. Quod de Au.

NOTÆ Alia ejusmodi inscriptio extat nunc in ædibus Capitolinis, sed obliteratis Pertinacis nomine ac titulis. Est autem:

... EDICATA. XIII. KAL. APR.... L. CONE. ET. CLARO. COS.

Capitolinus in Pertinace, cap. ultimo: Interfectus autem est (Pertinax) V. Kal. Aprilis, Falcone & Claro Coss. Vulgati Fasti: Falcone & Claro. Suffecti consules hoc anno dicuntur ex Kal. Mart. Flavius Claudius Sulpicianus, Fabius Cilo. Ex Kal. Maii, Silius Messala. Ex Kal. Jul. Ailius Probus. De L. Fabio Clone Septimiano, hoc anno consule suffecto, lapis inter Donianas inscriptiones cl. VI. n.16, pag.226, qui ita incipit:

L. FABIO. M. F. GAL. CILONI SEPTIMIANO. COS. PRAEF. URB.

Vide ibi notas. Et Didius Julianus, qui per dies aliquot hoc anno post Pertinacem imperavit, Consul in nummis dicitur; nam in Museo Theupolo pag.560. habetur nummus cum epigraphe: I M P. CAES. M. DIDIUS. SEVERUS. JULIAN. AUG. In postica: P. M. TR. P. COS.

illum procurasse prosperitatem Severo, dum oleo sanitati restituit. Libenter quidem eidem assentiret, nisi ex historicis illorum temporum constaret, Evodum fuisse nomen proprium viri omnibus notissimi, qui fuit Antonini filii Severi educator: huncque illum ipsum Evodum esse, cujus Proculum Toparcion dicit fuisse procuratorem; sicque explicandus videtur locus Tertulliani, in quo frustra adeo sudaverunt interpretes. Nam cum Dio tum in Severo, tum in Antonino Caracallo, Evodum educatorem Antonini filii Severi appellet; quisnam per Evodum apud Tertullianum intelligendus sit, nulla videtur ambiguitas esse posse; nisi quod ibi pro Evodæ, Evodi, restituendum esse videatur. Quod quidem illud etiam probat, dum idem auctor ait, Proculum optime notum fuisse Antonino, ea scilicet ratione, quod (ut ait) fuisset lacte Christiano educatus, nimirum quod Proculus ille procurator fuisset Evodi educatoris sui. Sed quod ad Antonini educationem pertinet, opportunius agemus, cum de eius Imperio post Severum dicendum erit. Quod vero curatus a Proculo Severus fuerit hoc ipso anno, ejusque Imperii exordio id accidisse cum Pamelius opinetur; haud tamen aliquo auctore certo affirmari posse videtur.

VI. Clod. Albinus creatus Cæsar.

PAGIUS Severus dum Pannonia præest, sit Imperator.

se. *Isti Rempublicam capesserunt, Albinus præerat Britannia; Severus Pannonia; Niger Syria.* Quod confirmat Spartianus, citatus quando ait, eum apud Carnutum, quæ fuit Urbs celeberrima Pannoniæ ad ripam Danubii, factum esse Imperatorem. Quare erravit idem Spartianus cap. 4. ubi postquam de Lugdunensi ejus præfatura locutus est, inquit: *Deinde Pannonias Proconsulari imperio rexit. Post hoc Siciliam proconsularem forte meruit, suscepitque Roma alterum*

gisque testatus redderetur, *æque credibilia forent* (inquit Herodianus a) *illis ad Senatam relatis, nummisque ejus imagine percuti jussis, statuisque erectis, simulque aliis collatis honoribus, fidem gratia sua fecit.* In hunc itaque modum vaser Afer alterum persequendo, alterum vero demulcendo, securum sibi paravit Imperium; de omnibusque studens bene mereri, omnium sibi gratiam conciliavit.

Res tunc nostræ jam longa pace florebant; tumque accidit, quod (b) Nicophorus tradit his verbis: *Cum Severus successit, tum quoque satis bono loco res nostræ fuere, in diesque fidei professio augmenta sua cepit; eorum quos recensimus Ecclesiasticorum doctorum scriptis atque doctrinis illam provehentibus, idque in maximis potissimum ubique urbibus, nimirum Alexandria, Antiochiæ, Ælia, & per Palæstinam omnem, Ephesi, Cæsareæ, & Occidentem versus Thessalonica, Athenis, Corinthi, in Galliis, & Romæ maxime. Universæ enim multitudines & domus totæ ad fidem accedebant, quidvis facere & pati paratæ, quam ut quicquam contra religionem nostram agerent, aut novarent.* Certe quidem Tertullianus (c) in Apologetico, licet conqueratur Christianos potestea dire fuisse vexatos, tamen de Severo nihil expostulat, nihilque in eam diem adversus Christianos eum molitum esse testatur. At quoniam constat Christianos sub Severo acerbissima passos esse; quando id acciderit, quibusve impulsoribus, suo loco dicemus.

Gen-

filium. Hunc Spartiani errorem refellit etiam Herodianus in Vita Juliani, qui de electione Severi loquens, ait: *Præerat Pannoniis universis (nam unius regebantur imperio) Severus quidam genere Afer, &c. quare ultima ejus præfatura Pannonica fuit. Denique Spartianus in Vita Getæ cap. 3. quem in Vita Severi Romæ natum dicit, ait eum natum Mediolani, est aliter alii prodiderunt, ideoque pugnantem inter se sententias Spartianus sequitur.*

(a) Herod. lib. 2. in fin.

VII. (b) Niceph. lib. 5. c. 26.

Status Ecclesiæ florentissimus.

(c) Tertullian. in Apolog. c. 5.

I. Centesimo nonagesimosexto Christi anno, Severus Imperator & Albinus Cæsar secundum Consules creati sunt. Quo tempore (licet annus certus definiri non possit) Victor Romanus Pontifex recens agnatum Theodotum Byzantium hæresiarcham damnat, atque ab Ecclesia ejicit. Solemne plane fuit apud antiquos, ut, licet Catholici omnes æque hæreses abhorrent, vitarent, ac pariter condemnarent; tamen solemnitas illa ab Ecclesia ejectio, quam excommunicationem dicere consueverunt, ab ipso potissimum Christi Vicario, ac Petri in sede successore, totiusque Catholicæ Ecclesiæ Episco-

po adversus hæreticos infligeretur. Nuper enim id factum vidimus in Cerdonem, Marcionem, & Valentinum ab Eleuthero Romano Pontifice, quod modo a Victore Papa in Theodotum; id ipsum quoque ab ejus successore Zephyrino pariter factitatum (ne remota, sed tantum proxima adducamus exempla) perspicue satis apparet. At quod ad Theodotum spectat, Tertullianus in primis post recensitas omnes hæreses, quæ ab exordio nascentis Ecclesiæ sunt abortivæ, ac denique illas quæ Eleutheri Papæ tempore ingruerunt; novissimeque sub Victore, diversis tamen & incertis annis ejus Pontificatus, prodic-

De Theodoto hæresiarcha.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5687.

SÆC. II. Anno Urbis 947. Olymp. 243. an. 2. A. C. 194. I. Consules. [1] AD num. I. Coss. L. Septimius Severus Aug. II. & Clodius Septimius Albinus

NOTÆ [1] Coss. L. Septimius Severus Aug. II. & Clodius Septimius Albinus Cæsar II. Vetus inscriptio Romæ in hortis Justinianis ad Lateranum, eraso Clodii Albinii nomine, quæ legitur apud Reinesium Inscript. pag. 89. Sponium in Miscellan. pag. 4. & Fabrettum pag. 367. n. 128.

DEDICATA. VII. KAL. MAIAS
IMP. L. SEPTIMIO. SEVERO. PERTIN.
II.
..... II.
..... COS.....
.....

Cuperus in epistola consulari n. xvii.

KAL. FEBR. IMP. CAES. L.
SEPTIM. SEVERO
PERTIN. AUG. II.
L. POSTUMIANO. ALBINO. COS.

Domianæ inscriptiones cl. III. num. 19. pag. 118.

IMP. CAESARI. L. SEPTI
MIO. SEVERO. PERTINACI
AUG. P. M. TRIB. POT. III.
IMP. TITI. COS. II.
ARABICO. ADIABENICO
FRATRI. ARUALI.

Ibid. n. 39. q. 122.

IMP. &c.
SEPTIMIO. SEVERO. PIO
PERTINACI. ARA.....
..... DIABENICO. P. P. PONTIF. M.
TRIB. POT. IIII. IMP. VIII.
COS. II. PROC.

Alia ibidem, n. 40. cum TRIB. POT. II. IMP. IV. COS. II. Antiquæ inscriptiones Etruriæ P. I. pag. 132. SEVERO II. COS. Numinus Albinii in Museo Theopolo pag. 562. ubi D. CLOD. SEPTIMIUS ALBINUS CAES. In postica: SAECULO FRUGIFERO COS. II. Alii ibidem cum COS. II. Nomina Albinii ex nummis sunt hæc: *Decimus Clodius Ceionius Septimius Postumus Albinus.* De primo Albinii consulatu nulla mentio. Facti Idatiani, & Vindebonenses: Severo II. & Albino. Prosperi Chronicon: Severo & Albino, sine nota gemini consulatus in utrisque.

(a) Terzullian. de praescript. c. ult.

dierunt, recenset (a) his verbis: Accedit his Theodorus haeticus Byzantius; qui postquam Christi pro nomine comprehensus negavit, in Christum blasphemare non desistit; doctrinam enim introduxit, qua Christum hominem tantummodo diceret, Deum autem illum negaret; ex Spiritu quidem sancto natum ex Virgine, sed hominem solitarium atque nudum, nulla alia praeter ceteris nisi sola iustitia auctoritate. Pergit de reliquis dicere; sed nobis suo ordine, quo sunt positi, agendum est de singulis.

II. Quo tempore Theodotus factus haeticus.

Porro Theodotus sub Victore potius Romanae cognitus est, quam sub eodem Pontifice caperit; quippe tantum persecutionis Marci tempore cum lapsus esset, blasphemare coepit; cuiusque patrum solum tandem praepudore vertisset, seque Romam contulisset, aliquandiu occultus absque damnatione delituit; sed tandem agnitus idem Victor Papa Apostolico vigore damnavit, penitusque ab Ecclesiastica communicatione proscripsit; haec a nobis summam complexa, ab antiquis Patribus quos dicemus, sunt fusius enarrata. Licet autem ex iis aliquis dubitet, quam urgente persecutione Theodotus sit lapsus, tamen, cum damnatum ipsum esse Victoris sententia certum sit, ad eam sub Marco Aurelio excitatam persecutionem novissimam lapsus ejus (ut dictum est) referendus esse videtur; nam in persecutione Severi, qua post Victoris obitum coepit, contingere minime potuit, cum praesertim ipsum post lapsum in Oriente aliquandiu egisset, ac subinde Romae, antequam nosceretur, nonnihil degisset, sit exploratum.

III. Lapsus Theodoti (b) Epiph. haes. 54.

Sed rem gestam dilucidius ab Epiphano (b) egregie conscriptam audiamus: Hic Theodotus a Byzantio originem duxit, quae nunc Constantinopolis appellatur, coriarius quidem arte, verum multae eruditionis ac doctrinae. Hic cum quibusdam pluribus, tempore persecutionis instante, (haud enim scio quali persecutione) a civitatis Principe comprehensus, & cum aliis pro Christo examinatus, cum alii omnes servi Dei victoriam abstulissent, & martyrium pro Christo subeuntes praemia caelestia retulissent, hic, Christo negato, a veritatis scopo dilapsus, transgressionem fecit. Et cum id ipsi exprobraretur, praepudore a patria sua aufugit; & Romam profectus, illic vitam transegit. Cognitus autem a quodam Romae, rursus in idem opprobrium incidit, eo quod provocaretur a noscentibus ipsum propter eruditionem, quomodo videlicet vir iam magna doctrina excidisset a veritate. Et sane malam sui ipsius defensionem excogitans, novo hoc dogmate prolato, nempe; Deum ego non negavi, sed hominem negavi. Deinde interrogatus, Qualem hominem? respondit;

Christum negavi hominem. Haec Epiphanius; sed haec addit Theodoretus (c): Eum beatissimus Victor Romanorum Episcopus abdicavit, & excommunicavit; ut qui decreta Ecclesiae conatus esset adulterare.

Qui hujus sectam secuti sunt, ab auctore, Theodotiani sunt appellati; quibus dederunt manus (ut dicemus) qui sunt ab Artemone progressi; qui quidem nullam praetermiserunt occasionem, ut quam propugnarent haesim propagarent, complura mentientes; nimirum cum alios antiquiores, tum etiam Victorem Romanum Pontificem in eandem cum Theodoto conspirasse sententiam. Quod tantum nefas exhorrescentes pii ac doctissimi viri, qui his temporibus in Ecclesia florebant; scriptis suis editis impudens mendacium egregie refellerunt. Sed quinam fuerint hi, qui inter alios scriptores Ecclesiasticos sub Severo summa gloria claruerunt; Eusebius (d) eorum scripta enumerans. In primis haec ait: Et si complura certe apud multos veterum Ecclesiasticorum scriptorum, qui tum vixerunt, eximia virtutis & exquisitae diligentiae monumenta hucusque reseruantur; tamen quae ipsi vidimus, sunt haec solum quae sequuntur; Heracliti commentarii in Apostolum; Maximi opera, cum agit de controversia illa apud haeticos multos factata exagitataque, nimirum, unde vitium natum sit; tum de Materia, quod ortum habeat. Explicationes item Candidi in sex dies; & Apionis in idem argumentum. Sexti similiter libri de Resurrectione; & aliorum etiam opus Arabiani. Aliorum sane infinitorum lucubrations, quorum vel tempora scriptis mandare, vel memoriam rerum gestarum prosequi (praesertim cum nulla oblata sit occasio) importunum prope videretur.

Quamquam & alii libri aliorum multorum Ecclesiasticorum scriptorum vera de religione & fide sententiarum (sicut cuiusque expositiones in sacram Scripturam editae commonstrant) ad nos pervenerunt; tamen quia auctores eorum nobis adeo incogniti sunt, quod illorum nomina inscripta minime reperiantur, istorum nomina recensere non possumus; sed & addit: In quodam istorum scriptorum libro contra Artemonis haesim, quam nostra aetate Paulus Samosatensis denuo renovare tentavit, composito, praecleara quadam habetur narratio, quae huic nostrae historiae adeo magno cum labore a nobis undique conquistae apte & concinne conveniat. Scriptor iste in eo libro, dum haesim de qua loquimur, quae Salvatorem solum hominem esse asseveravit, non longe antea exortam (quantumlibet ejus duces & patroni illam tanquam veterem & usque ab antiquis temporibus ductam praeconeis nimis efferre studebant) perspicue convincere conabatur, sicut alia multa ad illius

(c) Theod. haet. fab. lib. 2.

IV. Calumnia in Victorem Papam.

(d) Euseb. lib. 5. cap. 27. Scripta ecclesiastica.

V.

VI. Confecta calumniae haeticorum.

allius impij & perditii illorum erroris commentum coarguendum, sic ista ad verbum fere prosequitur.

Adjunt isti omnes, majores nostros, & ipsos Apostolos, ea quae ipsi jam affirmant, non modo a Domino accepisse, verum etiam alios eadem docuisse. & veram praedicationis rationem usque ad Victoris tempora, qui decimus tertius a Petro Episcopus fuit, integre servatam illam quidem, sed a Zephyrino illius successore penitus corruptam & depravatam fuisse. Atque profecto quod ab illis dicebatur, multum fortasse videri potuisset habere probabilitatis, nisi primum sacrae Scripturae testimonia illis contradicerent; deinde fratrum quorundam scripta superessent, Victoris temporibus multo antiquiora, quae illi cum contra Gentiles pro veritatis defensione, tum contra haeses, quae id temporis grassabantur, scripserunt; ut Justini, Miltiadis, Tatiani, Clementis, & aliorum nonnullorum, in quorum omnium libris Christus vere Deus esse confirmatur. Quis Irenaei, quis Melitonis, quis caterorum libros ignorat, qui Christum Deum & hominem constanter asseverant? Quot item psalmi, quot hymni a fratribus fidelibus antiquitus perscripti, qui Christum Verbum Dei verum Deum esse concentu quodam concelebrant? Haec ipse.

VII. Athenogenes Philosophus & martyr.

Fuit namque ex his unus Athenogenes ille magnus, insigni eruditione & martyrii gloria celebris, de quo haec S. Basilii (a) ad Amphilochoium: Quod si quis etiam novit Athenogenis hymnum, quem tanquam Aggressorium discipulis suis reliquit, festinans jam ad perfectionem, quae fit per ignem; is novit & martyrum sententiam de Spiritu; nimirum quod Athenogenis hymno, una cum Patre & Filio predicaretur quoque Spiritus sancti divinitas. Porro licet Athenogenis martyrii natalis dies in tabulis Ecclesiasticis certus adscriptus habeatur, nempe Januarii decimo octava die; tamen quo tempore martyrium subierit, incertum habetur. Sed prosequamur caetera.

VIII. Confutatio calumniae haeticorum.

At quoniam Theodoti & Artemonis sectarii impudenter dicerent, omnes antiquos usque ad Zephyrinum Papam eadem de Christo sensisse, quae ipsi impie praedicarent; cum supra enumeratum Patrum testimonio, eosdem tam patenti idem auctor mendacii arguisset, mox de Victore Romanorum Pontificum novissimo manifestam omnibus veritatem, quod Theodotum ipse damnasset, ad eos penitus convincendos, testificationem certam adducit, sic dicens: (b) Cum igitur ex tot annorum spatio doctrina Ecclesiastica vere annuntiata fuerit: quo modo fieri potest, ut illi fratres, qui ad Victorem usque vitam perduxerunt, sic ut isti asserunt, praedicarint? aut quo modo non illos pudet haec Victori tam falso objectare? praesertim cum

(b) Apud Euseb. lib. 5. c. 27.

explorate cognitum habeant, Victorem Theodotum illum coriarium, qui prior Christum solum hominem dicebat (priorem dicit respectu Artemonis) ducem & quasi parentem hujus impiae & execrandae a fide defectivae Christi Deum pernegantis, Christiana communione interdixisse? Quod si Victor eadem cum illis sentire visus fuisset, sicuti detestabilis istorum docet calumnia; quo pacto, aut qua ratione adductus, Theodotum hujus erroris inventorem, ab Ecclesia ejicere in animum induxit? Verum de Victore haecenus. Haec ille, refellens calumniam, qua impie dicebat, Apostolos ipsos & omnes qui usque ad Zephyrinum vixerunt Patres, eadem cum Theodoto de Christo sensisse. Sed sicut constat mentitos esse de Apostolis, aliisque eorum successoribus, ita etiam de omnium temporis ordine Pontificum novissimo Victore Papa, qui eum damnasset, ostenditur. Est quippe antiquus & usitatus haeticorum mos iste, ut cum sanctum Evangelium aliaque divinas Scripturas, tum sanctos Apostolos, & Apostolicos viros, suis ipsorum, blasphemis (quantum in ipsis est) adfulari compellant. Sed quid ejusmodi haetici Romae sub Zephyrino sint passi, in quem oblatrant, suo loco dicemus.

IX.

His de Theodoto enarratis, quae reliqua sunt ejus dogmatum explicemus. Licet Theodoti immanis blasphemiam a Cerintho, tempore Apostolorum haetico, jure dici possit duxisse principium, & ab aliis eadem postea delirantibus additamentum confecta videatur; Epiphanius (c) tamen ipsos ejusdem haesis propugnatores post Montani haesim exortos existimat; qui Cerinthi & Ebionis conati sint impia dogmata in Asia instaurare; quique Alogi, ratione vel Verbo carentes, fuerint appellati, quod S. Johannis Apostoli Evangelium atque Apocalypsim respuerent. Ex qua quidem secta propagatum, fuisse Theodotum, idem affirmat, cum ait: (d) Surrexit rursus Theodotus, qui est avulso ex praedicta Alogorum secta, quae

(c) Epiph. haes. 52.

(d) Idem haes. 54.

(e) Theod. haet. fab. lib. 2. ex Eusebio li. 5. c. ult.

Johannis Evangelium, & Deum Verbum, quod erat in principio (ut in ipso Evangelio habetur) negat; itemque ejus Apocalypsim. Sed & cum aliis praedictis sectis conversatus est, & vixit, & secundum tempus ipsi successit. Haec ipse, qui adversus eum fustus disputat. Sed de Theodoto rursus & fociis haec Theodoretus (e) ex antiquiore auctore: Qui autem de eo scripsit praedictus auctor, haec quoque adjecit; quod qui haesim composuerunt, divinam etiam scripturam innovare temere ausi sunt; & haec quidem amputare, illa vero addicere, seque ea, quae non bene habebant, corrigere dicentes, & se sancto Spiritu sapientiores pronuntiantes. Et nec in eo quidem faciendo eos inter se convenisse dicit; sed aliter quidem Theodotum; aliter vero Aste.

Aesclepiadem, & aliter Hermophilum, aliter vero fecisse Apollonidem; quin etiam unumquemque eorum sua propria correxisse, adeo ut exemplaria plurimum inter se differerent.

Hæc ex dicto auctore cum scribat de Theodoto præcipuo ejus sectæ patrono Theodoretus: quoniam ejusdem nominis fuisse constat (ut diximus) Montani antesignanum (a); hunc eundem esse cum illo, & pseudoparacletico Montani afflatum, tantam in Christum effutisse blasphemiam, non nihil suspicor. Nam & Pacianus Theodotum & Praxeam ex primoribus Montani sectatoribus fuisse tradit, scribens ad Sympronianum de Catholico nomine. Porro adversus Theodoti hæresim parvus (inquit Theodoretus) scriptus est liber, cujus titulus est, Labyrinthus, quem nonnulli opus esse Origenis existimant; sed eos, qui hoc dicunt, stylus ipse convincit.

(a) Apud Euseb. l. 5. c. 15.

XI. (b) Tertull. de præscrip. c. ult. Alter Theodotus Melchisedechiani.

Post Theodotum Byzantium, alter quoque (inquit Tertullianus b) Theodotus hæreticus erupit, qui & ipse introduxit alteram sectam: & ipsum hominem Christum tantummodo dixit, ex Spiritu sancto & Maria Virgine pariter conceptum & natum; sed hunc inferiorem esse quam Melchisedech, eo quod dictum sit de Christo: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech; nam illum Melchisedech præcipuæ gratiæ cœlestem esse virtutem, & quod agat Christus pro hominibus, deprecator & advocatus ipsorum factus, Melchisedech facere pro cœlestibus Angelis atque Virtutibus. Nam esse illum usque adeo Christo meliorem, ut apator sit, ametor sit, agenealogitus sit, cujus neque initium, neque finis comprehensus sit, aut comprehendendi possit: Hæc Tertullianus. At sicut prior ille Theodotus fuit opifex coriarius, ita hic, de quo sermo est, arte fuit argentarius: Argentarium enim eum nominat Theodoretus (c); ut non adeo mireris, lector, cum audis hujus temporis Novatores e futrinis, calceariis, vel fabrilibus tabernis conscendere pulpitem laicos homines. Quæ enim non audeat egredisse semel fidei repagula hæreticorum vesana temeritas? Sed ad Theodotum posterioriorem.

(c) Theod. hæret. fab. lib. 2.

XII. Melchisedechiani Hæretici.

Quod autem ad præcipuum caput hujus hæresis spectat, & ad ipsum Melchisedech, ex qua appellati sunt Melchisedechiani hæretici: gravissimos viros video, errore lapsos de Melchisedech, quod Paulus (d) eum sine patre & matre, ac sine genealogia fuisse describat. Nam Origenes & Didymus in eam pariter sententiam abierunt, ut putarint, eum fuisse Angelum quemdam; id quidem testatur de iis S. Hieronymus (e) ad Evagrium scribens, affirmatque fuisse ea de re in Ecclesia vulgatissimam questionem; refertque de quodam, qui eum diviniore naturæ fuisse affirmaret, ac de-

(d) Hebr. 7.

(e) Hieron. epist. 126.

num illum ipsum esse Spiritum sanctum, qui apparens Abraham in figura hominis visus sit. Quid autem de eo senserit Origenes, declarat his verbis: Revolve veterum libros, ut viderem quid singuli dicerent, & tibi quasi de multorum consilio responderem: statimque in fronte Geneleos, in prima homiliarum Origenis reperit scriptum de Melchisedech; in qua multiplici sermone disputans, illuc devolutus est, ut cum Angelum diceret, iisdem pene argumentis, quibus scriptor tuus de Spiritu sancto, ille de supernis virtutibus est locutus: Transivi ad Didymum sectatorem ejus, & vidi hominem pedibus in magistri ivisse sententiam.

At vero quid communiter ea de re ceteri antiquorum sentirent, his verbis significat: Verti me ad Hippolytum, Irænaum, Eusebium Cæsariensem, & Emilianum, Apollinarium quoque nostrum, & Eustathium, qui primus Antiochene Ecclesiæ Episcopus contra Arium clarissima tuba bellicum cecinit; deprehendi horum omnium opiniones diversis argumentationibus, & diverticulis ad unum compitum pervenisse, ut dicerent Melchisedech hominem fuisse, Chananæum, Regem urbis Hierosolymæ, quæ primum Salem, postea Jebus, ad extremum Hierusalem appellata est. Nec mirum esse, si sacerdos Dei altissimi describatur absque circumfisione & legalibus caeremoniis & genere Aaron; cum Abel quoque, Enoch, & Noe placuerint Deo, & victimas obtulerint; & in Job volumine legimus, quod ipse & oblatio manerum fuerit & sacerdos, & quotidie pro filiis suis hostias immolaret, &c.

XIII. Quid majores de Melchisedech.

Potuisset citare quoque in hanc sententiam Theophilum (f) Antiochenum, quem diximus pervenisse ætate usque ad Commodi tempora; qui ad Autolicum scribens, eum hominem justum & regem fuisse tradit & sacerdotem, qui Hierusalem ædificavit; in cujus locum successerit Abimelech, qui regnavit in Geraris; post quem substitutus fuerit Ephron cognomento Cethæus: hæc Theophilus. Sed & Hieronymus ubi supra ex Hebræorum sententia traditum ait, Melchisedech fuisse filium Sem, qui fuit Noe, ac eo tempore, quo ortus est Abraham, annos natum trecentos nonaginta. Fuisse hanc Samaritanorum sententiam, Epiphanius (g) tradit, sed eam rejicit, quod longe diversos numeret annos Sem, nimirum a Sem usque ad Abraham intercurrisse annos mille trecentos trigintaduos, cum tamen Sem annos vixerit tantum sexcentos. Sed nec illud prætermittimus, quod dicitur ab eodem auctore, ejus patrem fuisse Heraclan, matrem vero Astaroth; verum hæc repugnare videntur sententiæ Pauli dicentis eum fuisse sine patre, sine matre, & sine genealogia; nec aliam ob causam id eum dixisse,

XIV. (f) Theophil. ad Autol. l. 2.

(g) Epiph. hæret. 55.

Parentes Melchisedech.

xisse, & qui veriore sententiam de eo sectati sunt, existimant, nisi quod parentes ejus & genus obscurissimum esset. Quis enim, quæso, scire unquam poterit, quæ Paulus incognita habuit?

XV. Rex Salem quomodo. (a) Hieron. ad Evagr. epist. 126.

Verum quod fuerit Rex Salem, non ita accipiendum est, ut Hierusalem Rex fuerit; nam de Salem, in qua Melchisedech regnavit, hæc S. Hieronymus (a) tradit. Salem autem, non ut Josephus & nostri omnes arbitrantur, esse Hierusalem nomen, ex Græco Hebraicoque compositum (quod absurdum esse peregrina lingua mixtura demonstrat) sed oppidum juxta Scythopolim quod usque hodie appellatur Salem; & ostenditur ibi palatium Melchisedech ex magnitudine ruinarum veteris operis ostendens magnificentiam; de quo in posteriore quoque parte (b) Geneleos scriptum est: Venit Jacob in Sichem, & transiit in Salem quæ est in terra Chanaan.

(b) Gen. 33.

(c) Aug. li. qua. ex utraque mixt. 9. 109.

At hic rursus monendum putamus lectorem, haud esse Augustini (c), quæ in libro quæstionum ejus nomine scripta habentur; ipsum videlicet opinatum esse Melchisedech non fuisse hominem, sed supra hominem. Nam alibi de his agens, hanc sententiam non suam, sed quorundam fuisse declarat; ipse enim ad Quodvultdeum (d) talia sectantes rejicit, adnumerans inter hæreticos.

(d) Idem de hæres. c. 34.

XVI. (e) Epiph. hæres. 55. Quid de Moyse Hæretici.

De iisdem hæreticis hæc etiam Epiphanius (e): Fingunt autem & libros sibi ipsis commenticios, se ipsos decipientes. At inferior idem auctor de aliis ejusdem sectæ agit, qui Moysen quoque Deum esse putarunt; de quibus ait: Etenim qui in Arabia Petrea, Robom, & Edom appellata habitant, Moysen propter divina signa Deum putant, adorantque ipsius imaginem, quam effingentes seducti sunt non iusta ipsius causa existente, sed errore ipsos per justum in ignorantia imaginationem inducente. Hæc ipse, qui & de Hieracitis subdit, dicentibus Melchisedech (ut dictum est) esse Spiritum sanctum. Sed de Hieracitis plura inferius suo loco dicenda sunt.

XVII. Praxeas Hæresiarum. (f) Tertull. de præscr. in fin.

Rursus vero de aliis, qui sub Victore prodierunt, hæreticis, eorumque auctore Praxeas, ultimo loco hæc habet Tertullianus (f): Sed post hos omnes etiam Praxeas quidam hæresim introduxit, quam Victorius corroborare curavit. Hic Deum Patrem omnipotentem Jesum Christum esse dicit, hunc crucifixum passumque contendit, mortuum præterea seipsum sibi sedere ad dexteram suam, cum profana & sacrilega auctoritate proponit. Hæc Tertullianus in commentario quem scripsit adversus hæreses; sed de eo pluribus in libro adversus eundem privatim conscripto. At si Praxeas exquiramus originem, cum primo fuisse Montani sectatorem Pacianus ad Sympronianum scribens de Ca-

tholico nomine, testatur his verbis: Theodotus quoque & Praxeas vestros aliquando docuere; ipsi illi Phryges nobiliores, qui se animatos mentiuntur a Leucio, institutos a Proculo gloriantur, Montanum & Maximillam & Priscillam secuti. Hæc Pacianus; qui cum dicat hos gloriarum magistro Proculo; Montani sectam illum monstrat esse confectam, atque ex eorum numero fuisse, qui (quod ait Tertullianus (g) dicebantur Kata Proclum.

(g) Tertull. de præscr. c. 52.

Verum Praxeas cum a Montano, tum a Proclo descivit, & factus est illis hostis infensissimus: Romam quippe se contulit, & de secta Montani, cujus pars magna fuerat, ipsum Romanum Pontificem jam ad illos scribentem (quod nondum rem satis exploratam habuisset, utpote falsis deceptus de Montano nuntiis) reddidit certiorum: cum ille vestigio datas ab se litteras revocat, atque Montanum una cum suis condemnat. Sed hæc superiorum cum de ortu atque progressu ejus hæresis actum est; hic tamen, occasione Praxeæ, necessario repetenda ac pluribus inculcanda. Sed quæ de ejus progressu ac hæresi scripserit, hic ejus verbis referre, operæ pretium ducimus. Ait igitur (h):

(h) Tertull. advers. Prax. c. 1.

Iste primus ex Asia hoc genus pervertit intulit Romana humo, & alius inquit; insuper de jactatione martyris in status ob solum & simplex & breve carceris tedium; quando & si corpus suum tradidisset exurendum, nihil profecisset, dilectionem Dei non habens, cujus charismata quoque expugnavit. Nam idem tunc Episcopum Romanum agnoscentem jam prophetas Montani, Priscæ, Maximillæ, & ex ea agnitione pacem Ecclesiis Asia & Phrygiæ inferentem, falsa de ipsis prophetis & Ecclesiis eorum asseverando, & præcessorum ejus auctoritates defendendo, coegit & litteras pacis revocare jam missas & a proposito recipiendorum charismatum concessare. Ita duo negotia diaboli Praxeas Roma procuravit; prophetiam expulit, & hæresim intulit; Paracletum fugavit, & Patrem crucifixit. Frustraverant avenæ Praxeanae hic quoque superseminata, dormientibus multis in simplicitate doctrinæ; traducta debinc per quem Deus voluit, etiam evulsa videbantur. Hæc Tertullianus, cum jam in transversum actus, Montani pseudo-Prophetia deceptus, factus est ejus dogmatis acerrimus propugnator; quando autem id acciderit, suo loco dicemus: nunc de Praxeæ contenda historia est.

XIX. Praxeas genus & res gestæ.

XX.

Ejusdem quoque Tertulliani testimonio satis liquet, eundem Praxeam Romæ damnatum (quod factum sub Victoris successore Zephyrino Papa, Optatus (i) Milavianus affirmare videtur) facti poenitentem recantasse palinodiam, libellumque suæ poenitentiae conscripsisse, sicque diu latuisse, ac tandem latentem in stomacho obtulisse.

(i) Optat. adversus Parmen. lib. 1. Praxeas damnatus libellum poenitentiae obtulisse.

hæresim iterum evomuisse; hæcque omnia adhuc ipso, qui eum scriptis exagitavit, vivente Tertulliano; qui hæc ipsa paucis profecutus, sic ait (a): Denique caverat pristinum doctor de emendatione sua, & manet chirographum apud Psychicos, apud quos tunc res gesta est; exinde silentium. Et nos quidem postea agnitio Paracleti atque defensio disjuncta a Psychicis; avena vero illa ubique tunc semen excusserant. Ita aliquamdiu per hypocrisis subdola vivacitate latitavit, & nunc denuo erupit, sed denuo eradicabitur, si voluerit Dominus, in isto comætu; si quominus, die suo colligentur omnes adulteræ fruges, & cum cæteris scandalis igni inextinguibili cremabuntur. Hucusque Tertullianus de origine Praxæ & progressu usque ad ea tempora, cum ea adversus illum conscriberet. At de ipso iterum sub Zephyrino, cui libellum pœnitentiæ obrulit, agemus.

(a) Tertul. advers. Prax. c. 2.

XXI. Monarchici hæretici.

Qui vero a Praxæ progressu sunt hæretici, primo Monarchici, quod unam tantum personam statuerent sanctissimæ Trinitatis, sunt appellati; & quod Patri atque crucem adscriberent, e dogmate Propassiani nominati sunt. Hujus blasphemiam jam damnatam atque deletam, postea a Sabellio & ab illis Severianis qui crucem adjecerunt Trisagio, magna ex parte restitutam & propagatam fuisse, suo loco dicemus. Meminit ejusdem Praxæ sanctus Augustinus (b), qui & de Praxæanis ab eo derivatis hæreticis agit.

(b) Aug. de heres. c. 41.

XXII. Clemens Alexandrinus contextor.

Hoc ipso anno secundo Severi Imperatoris Eusebius in Chronico ponit Clementem Alexandrinum, clarissimum horum temporum Ecclesiasticum tractatorem. Hunc quidem his ipsis Severi temporibus scripsisse eruditissimos libros Stromatum, ex quo (ut Cassiodorus ait) Contextor est cognomento dictus, argumento plane est, quod in eisdem texens chronologiam (quod sæpe facit) semper ad Commodi obitum, nec ulterius eam perducit (c); extendisset proculdubio usque ad Severi obitum, si post Severum scripsisset, quæ etiam ratione Eusebius hæc de eo ait (d):

(c) Clem. Alex. Strom. lib. 1.

(d) Euseb. lib. 6. c. 5.

Clemens vero in primo libro operis, quod Στροματίαις inscripsit, annalium serie notata & exposita, tempora ad Commodi usque mortem describit; adeo ut non obscurum videatur, illud opus regnante Severo, cujus tempora liber, quem habemus in manibus, explanat, ab eo elaboratum fuisse. Cæterum cum constet in ipsis Stromatum libris de Christianorum persecutione tunc vigente mentionem fieri; affirmare necesse est, ipsum post annum decimum Severi scripsisse; namque eo anno persecutio cepit. Sed de his quæ ipse de ea scribit, suo loco agemus. Nominat hunc Eusebius (e) Titum Flaviium Clementem, cum ab eo scriptos enumerat commentarios.

(e) Euseb. lib. 6. c. 11.

Quam vero vigilans fuerit in omnibus scientiis perscrutandis, ipsæ ejus lucubrationes, vel tacentibus omnibus, clamant; quot scholas disertissimorum virorum in diversis provinciis fama celebres adierit, & quæ in illis essent optima hauserit, ac demum Alexandriæ apud Pantænium quieverit, ejus testimonio, superius cum de Pantæno egimus, dictum est. Quod igitur Alexandriæ quieverit, & ubi primum discipulus, ibidem doctor diutissime & usque ad finem vitæ commoratus sit; inde accidisse videtur, ut Alexandrini cognomen fuerit consecutus, cum patria fuerit Atheniensis. Nam ob eam causam a majoribus idem Clemens (ut auctor est Epiphanius f) tum Alexandrinus, tum etiam Atheniensis est nominatus; sed usus invaluit, ut a posteris Alexandrinus tantummodo diceretur, quod auditur Pantæni fuerit, non solum ex superius a nobis citato loco in Pantæno ex ejus libro primo Stromatum, sed ex septimo ejusdem Dispositionum libro testatur Eusebius (g), qui & eum docuisse Alexandriæ, habuisseque inter alios fama celebres auditorem Origenem, testatur (h), sic dicens: Post Pantænum Clementis scholæ Alexandrinæ ad fidei principia docenda instituta, ad illud ipsum tempus, quod jam prosequimur, præfuit; sic ut Origenes, dum puer erat, auditor ejus ac discipulus existeret.

XXIII. Studium Clementis.

(f) Epiph. hæres. 32.

(g) Euseb. hist. lib. 5. c. 11.

(h) Idem lib. 6. c. 5.

XXIV. (i) Hieron. de Scrip. Eccl. in Clem.

Clementis scripta.

Quod vero ad elucubratos ab eo commentarios pertinet, S. Hieronymus (i) hæc habet: Clemens Alexandrinæ τρωματίων magister fuit; feruntur ejus insignia volumina, plenaque eruditionis & eloquentiæ, tam de Scripturis divinis, quam de secularis litteraturæ instrumento; e quibus sunt Stromatum libri octo, Hypoty poseon libri octo, adversus Gentes liber unus, Pedagogi libri tres, de Pascha liber unus, de jejuniis disceptatio, & alius, qui inscribitur, Quisnam dives sit ille qui salvetur; de Obstructione liber unus, de Canonibus Ecclesiasticis, & adversus eos qui Judæorum sequuntur errorem liber unus, quem proprie Alexandro Hierosolymorum Episcopo προσεχώνος. At præter hæc a S. Hieronymo recensita, alios utique a se editos commentarios ipsemet testatur, nempe de Resurrectione, de Nuptiis, & de Continentia. Cassiodorus in præfatione sui commentarii de Institutione divinæ lectionis, affirmat ab eodem Clemente a principio usque ad finem explanatas fuisse divinas Scripturas, Extant ex tanto opere breves notæ ejusdem in Epistolas canonicas. Quod vero Sozomenus (k), atque Suidas (l) a Clemente elucubratas fuisse historias tradunt, non de hoc Clemente (ut quispiam opinatus est) eos puto intellexisse; sed Sozomenum quidem de Clemente Papa, quod scripserit res a Petro gestas; Suidam vero de alio

(k) Sozom. lib. 1. c. 13.

(l) Suidas in Cl.

alio aliquo Clemente Gentili homine esse locutum. Quæ sane omnia magno Ecclesiasticarum litterarum detrimento excidisse, megnopere dolemus.

XXV.

(a) Hieron. de Scrip. Eccl. in Clem. Alex.

Clementis laudes, atque Pantæni.

(b) Apud Euseb. lib. 6. cap. 11. in fine.

(c) Hieron. ad Magn. ep. 84.

XXVI. Clementis scripta depravata.

De eodem Clemente nobile elogium Alexandri Hierosolymorum Episcopi S. Hieronymus (a) recitat in hæc verba: Extat Alexandri Hierosolymorum Episcopi, qui cum Narcisso postea rexerat Ecclesiam, epistola super ordinatione Asclepiadis confessoris ad Antiochenos, congratulantis eis; in qua ponit in fine: Hæc vobis, domini ac fratres, scripta transmissi per Clementem beatum presbyterum, virum illustrem & probatum, quem vos quoque scitis, & nunc plenius cognoscetis; qui cum hoc venisset, juxta providentiam & visitationem Dei, confirmavit & auxit Electionem Dei. Idemque (b) Alexander ad Origenem scribens, tum de Clemente, tum etiam de ejus magistro Pantæno hæc habet: Hoc enim voluntatis Dei fuit (sicut ipse nosti) ut amicitia, quæ mihi a patribus fuerunt, inviolata durarent, immo vero ardentius atque robustius auferentur. Patres enim novimus beatos illos, qui nos præcesserunt, ad quos paulo post etiam nos ibimus: Pantænum dico dominum meum vere beatum, & Sanctum Dominum meum Clementem, qui me in multis instruxerunt. Hæc S. Alexander ejusdem Clementis discipulus. Prædicat eundem S. Hieronymus (c) his quoque verbis: Clemens Alexandrinæ presbyter Ecclesiæ meo judicio omnium eruditissimus quid in illius libris indoctum? immo quid non e media philosophia est?

Cæterum quod aliquibus navis ejus commentarii respersti inveniantur, ne occasione ejus nominis celeberrimi Fideles ad omnia sectanda, quæ ab ipso scripta essent incaute in errorem adducerentur, Gelasius Papa provide quidem ejusdem Clementis opera apocryphorum nota voluit inuisse; nec mireris, nam ea etiam occasione ab eodem S. Cypriani quoque opuscula eadem censura notata fuerunt. Cæterum quod mos est hæreticorum, testimonia aucupari magnorum virorum, cum aliter non liceat eorum scripta depravare atque corrumpere, accidit plane ut ab Arianis aliqua in ejus commentariis fuerint immutata; quod Rufinus testatur his verbis: Clemens alius presbyter & magister Ecclesiæ illius in omnibus pene libris suis Trinitatis gloriam atque aternitatem unam eandemque designat; & interdum invenimus aliqua ejus capitula in quibus Filium Dei creaturam dicit. Num quidem credi-

bile est de tanto viro, tam in omnibus Catholicis, tamque erudito, ut vel sibi contraria senserit, vel ea qua de Deo non dicam credere, sed audire quidem imprum est, scripta reliquerit? Hæc Rufinus (d) In Apoc. leg. pro Origen. cujus & ego non invitus adstipulor. Si enim primores Ariani illi, qui erant doctrina perspicacissimi, aliquid in Clemente invenire potuissent, quod suo ipsorum dogmati favisset, utique (quod ait divina Scriptura e) sicut exultant victores (e) Isaiæ capta præda, magno præconio extulissent, ac plane præ foribus ostentationis gratia affixissent. Numquam enim ex Clementis Alexandrini scriptis ab Arianis factitatum esse negotium Orthodoxis, ex eo possumus intelligere, quod Catholicæ Ecclesiæ scriptores, qui in refellendis eorum objectionibus laborarunt, de Clemente, quod illorum favisset dogmati, nusquam vili sunt meminisse.

(d) In Apoc. leg. pro Origen.

(e) Isaiæ

In ejusdem quoque Clementis scriptis, tamquam in viva tabula, Catholicæ Ecclesiæ mores & disciplinam invenire est expressam; nempe sacras Apostolicas traditiones ad sua tempora in ecclesia custoditas ac illibate servatas, a quibus qui deviarint (ut ait f) in hæresim lapsi sint: Hierarchicum (g) in Ecclesia ordinem ad imitationem virtutum cælestium; tres hominum status, virginum scilicet, viduarum, atque conjugatorum, inter quos tamen emineat virginalis integritas (h), ac ea præsertim quæ cum Deo pactis conventis firmata sit, nempe voti obligatione: Apud eundem frequens de jejuniis, vigiliis, ac stationibus mentio, deque ciborum delectu (i) ab usu Marcionitarum & Encratarum vel Cataphrigarum penitus distinctos: de fide (k) nobis proficua, cum conjuncta est sanctis operibus; deque canonicis orandi horis ex Ecclesiæ (l) instituto præscriptis; de sacratissima item Eucharistia frequenter inculcat, & alia plura id genus, quorum superius meminimus, cum actum est de traditionibus Ecclesiasticis. Demum ut de Clemente tandem finem dicendi faciamus: qui auditorem habuit Origenem, eundem quoque nactum esse in cathedra doctrinæ successorem, S. Hieronymus (m) testatur his verbis, cum ait de Origene: Alexandria Ecclesiasticam scholam tenuit, succedens eruditissimo viro Clementi presbytero. At de Clemente jam satis, qui (ut auctor est Cassiodorus n) cognomento Stromateus est dictus, non aliam ob causam, quam ob insignes illius octo libros Stromatum luculentissime scriptos,

XXVII. Antiqua instituta Ecclesiastica.

(f) Clem. Alex. Strom. lib. 1.

(g) Idem lib. 5.

(h) Idem lib. 3.

(i) Idem lib. 2. Pe. dag. & Strom. lib. 6. c. 7.

(k) Idem lib. 7.

(l) Idem Strom. lib. 6. c. 7.

(m) Hieron. epist. 63.

(n) Cassiodor. in pref. lib. Instit. divin. lectionum.

JESU CHRISTI ANNUS 197.

VICTORIS PAP. ANNUS 4.

SEVERI IMP. ANNUS 3.

CHRISTI 197.

VICTORIS PAP. 4.

SEVERI IMP. 3.

I. Christi anno centesimo nonagesimo... Hæc Dio (a), Spartianus, atque Herodianus (b) pluribus: quæ quidem nonnisi anno sequenti sunt consummata; agemus de his quæ sunt reliqua suo loco. Qui autem putarunt Antoninum Severi filium, una cum patre imperare cepisse, Getamque minorem natu ejusdem Severi filium ante hæc tempora Cæsarem jam dictum fuisse, non levem & in aliis quoque errandi sibi occasionem dederunt. Cæterum nonnisi Albinum a Severo ante hæc tempora creatum fuisse Cæsarem, Dio in primis affirmat; Antoninum vero Severi filium nonnisi anno sequenti Cæsarem dictum, jure dici posse videtur; siquidem Spartianus (c) tradit, Severum Imperatorem, adversus Albinum proficiscentem in itinere apud Viminatium, filium suum majorem, nomine Bassianum, apposito Aurelii Antonini nomine, Cæsarem appellasse: confectoque feliciter bello, ex Senatusconsulto decreta eidem fuisse Imperatoria insignia, nempe Augusti nomen cum Tribunitia potestate. Ex quibus plane mendosa arguitur inscriptio, quæ præfixa est rescripto (d) Severi ad Victorinum

(a) Dio in Severo. (b) Herod. lib. 2. & 3. & Spartian. in Severo.

Quando Antoninus cum Patre imperare coeperit. (c) Spartian. in Severo.

(d) l. 1. c. de inoffic. test.

Coff. Falcone & Claro, quo anno Severus capeffivit Imperium, cum Imperatores Severum & Antoninum inscriptos habet Augustos. Sed quod non semel id factum reperitur, plane accidisse videtur, ut qui eas collegit leges, quod ex iis aliquas inscriptas invenerit nominibus Severi & Antonini Imperatorum omnes pariter eadem putarit inscriptione notandas. Cæterum si recte se habet inscriptio illa, ut nullus error irrepserit, desipuisse visi sunt Dio & Herodianus illorum temporum scriptores, nec non Spartianus; qui omnes æque fatentur, Severum solum regnare cepisse. Porro ipsum Antoninum nonnisi Severi anno sexto labente Imperium inchoasse cum patre, adeptumque tunc esse Augusti nomen cum Tribunitia potestate, certum illud est argumentum, quod in pluribus antiquis inscriptionibus sexies, in aliis vero quinquies iterata Tribunitia potestas amplius in Severo quam in Antonino filio reperitur. Quod quidem aperte satis demonstrat, nonnisi sexto anno Severi Imperatoris ab ipso esse ei collatum Imperium, quo cum simul potestas Tribunitia conferri consuevit. Sunt veteres inscriptiones Romæ in Pantheonis fronte & alibi positæ, quibus inter alia Imperatorum insignia, Severi potestas Tribunitia undecima, Antonini vero filii quinta habetur inscripta his verbis.

II.

(a) Apud Smo. par. 6. n. 13. & pag. 10. n. 7.

(b) Describere Albinus, Panninus, & Adolphus.

(c) Pamel. in vita Tertull. (d) Tertull. de Pallio. cap. 2. Tertullianus quando induit pallium.

IMP.

Gruteriana pag. 2017. Ad hunc Scapulam postea Proconsulem Africae, Tertullianus librum misit. II. Triennalis Byzantii obsidio anno præcedenti post interitum Nigri coepta, ut Spartianus in Severo cap. 8. insinuat. Hoc vero anno contigit expeditio Severi in Osdroenos, in Arabes & Adiabenos, pluresque urbes a Severo captæ, inter quas Nisibis. Ob eas victorias Severus Imp. V. appellatus, ut constat ex Nummis. III. Antoninus Caracalla Severi Augusti major natu filius anno tantum sequenti Cæsar appellatus, anno CXCVII. Imperator designatus, tandemque anno CXCVIII. Augustus nuncupatus, eodemque anno Geta, alter Severi filius, Cæsar I. & II. dictus, ut accurate suis locis explicabimus.

II. Severi v. Gloria.

III. Caracalla Cæsar.

IV. Tertullianus locus male explicatus elucidatur.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5688. SÆC. II. Anno Urbis 948. Olymp. 243. an. 3. A. C. 195. JESU CHRISTI 195. secund. Baronium 197. VICTORIS PAPÆ II. SEVERI IMP. 3.

I. [1] Ad num. I. & seq. Coff. Scapula Tertullus, & Tineius Clemens, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari ex Inscriptione.

NOTÆ [1] Coff. Scapula Tertullus, & Tineius Clemens. Gruterus pag. MXXVII. 4. DEDICATA. III. IDUS. APRIL. SCAPULA. TERTULLO. ET TINEIO. CLEMENTE. COS.

Utriusque prænomen desiderantur. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Tertullo, & Clemente.

IMP. CAES. SEPTIMIUS SEVERUS PIUS PERTINAX, ARABICUS, ADIABENICUS, PARTHICUS. PONT. MAX. TRIB. POT. XI. COS. III. P. P. ET IMP. CAES. M. AURELIUS. ANTONINUS PIUS FELIX TRIB. POTEST. V. COS. PROCOS. PANTHEUM VETUSTATE CORRUPTUM CUM OMNI CULTU RESTITUERUNT.

Quod si quando Severi undecima, Antonini sexta posita inveniatur; id propterea accidit, quod eodem anno unius exordium, & alterius terminum esse contigerit, ut est videre in ejusdem Severi Arcus (a) triumphalis inscriptione, nec non illa affixa Junonis quondam templo, nunc vero Diaconiae S. Michaelis in foro Piscario, in quibus legitur Severi Tribunitia potestas undecima, Antonini vero sexta: eadem quoque ratione in illa posita ab argentariis ac negotiatoribus in foro Boario Romæ, Severi Imperatoris Tribunitia potestas duodecima, Antonini vero septima numeratur (b).

Hæc autem idcirco tam exacta indagatione disquisisse oportuit, quod Pamelius (c), vir cum primis eruditus, hunc ipsum annum tertium Severi errore putavit a Tertulliano esse notatum in libro de Pallio (d), quo ipse Tertullianus pallio superindutus Christianam religionem cepit profiteri, quod ipsum tempus levissimis quibusdam lineamentis a Tertulliano videatur fuisse demonstratum, dum ait: Quantum reformavit Orbis seculum istud? quantum urbium aut produxit, aut auxit, aut reddidit præsentis Imperii triplex virtus, Deo tot Augustis in unum favente? quot census transcripti? quot populi propavinati? quot ordines illustrati? quot barbari exclusi? Re vera Orbis cultissimum hujus Imperii rus est, eradicated omni aconito hostilitatis, & casto, & rubo subdolæ familiaritatis, consuetum & amœnum super Alcinoi pometum, & Midæ rosetum. Hæc Tertullianus. Quibus sane verbis nonnisi tranquillissimum Imperii Severi tempus designat; cum victis externis atque domesticis hostibus, nempe Pescennio Nigro & Clodio Albino, qui sibi Imperium arripuerant, superatisque externis, quos diximus hostibus, reddita est Urbi atque Orbi tranquillissima pax; quod nonnisi Albino extincto potuit contingere, anno nimirum quinto ejusdem Severi Imperatoris. Sed nec satis ejus mors ad pacem istam ubique partam.

Quamobrem sicut in clarissima luce hallucinatos esse constat, qui triplicem virtutem Imperii sunt interpretati tres qui sibi arripuerunt Imperium, Nigrum scilicet, Albinum, atque Severum; quorum tempore tantum abest ut pax fuerit, quin potius eorum causa Oriens & Occidens bello civili quinquennii tempore conflagrant; ita nec possumus, quod cupe-

P. SEP. GETA PIUS AUG. BRIT. PONTIF. TR. P. II. COSS. II.] & aliud; P. SEP. GETA PIUS AUG. BRIT. TR. P. III. COS. II. P. P. S. C.]

remus, Pamelio assentiri (etenim non adeo contumaces & refractarii sumus, ut profiteamur inter Pyrrhonios atque Sextios & omnia velimus ab aliis bene dicta capere & infringere) qui existimavit, locum illum elucidans, triplici ipsa Imperii virtute intelligi Severum, Antoninumque ejus filium creatum (ut putat) jam Augustum, atque Albinum: dum quidem etsi Cæsar a Severo dictus est, numquam tamen appellatus fuit Augustus, cujus rei causa (ut ex Dione constat) constavit ille civile bellum. Cum vero ejusdem Dionis tunc viventis & hæc videtis testimonio exploratum habeatur; nullas bellorum datas inducias, nec intercessisse morulam post bellum adversus Nigrum, ac mox aliud adversus barbaros motum; quin statim (quod idem ait) ipso Severo nondum a bellis barbaricis respirante, bellum civile cum Albino Cæsare coortum esset: quo modo quæso, dici potest hoc anno illud fuisse tempus, in quo, eradicated omni hostilitatis aconito, reddita Orbi tranquillissima pace, visus sit annus ipse pulchrum Alcinoi pometum & Midæ rosetum? At quisnam sit germanus sensus Tertulliani sententiæ, quidve ipse per illam triplicem virtutem Imperii intellexerit (conferunt hæc enim plurimum ad veritatem historicam perquirendam) erit nobis pervestigandum; est enim perdifficilis captus.

Sane quidem quod Severi tempore tres simul titulo Augustorum regnaverint Imperatores, sub quibus pax summa fuerit; ex iis, quæ dicta sunt, nullatenus dici hoc anno posse videtur. Quamobrem per triplicem illam Imperii virtutem, intellexisse Tertullianus videtur Severum patrem, Antoninum, & Getam filios, quorum alter a patre Augustus anno sexto ejus Imperii (ut dictum est) appellatus fuit, Geta vero postea primo Cæsar & Antoninus quoque nominatus est (ut auctor est Spartianus e) confecto bello Parthico, anno (ut apparet) nono Imperatoris, cum ipse Severus & Antoninus essent Consules designati, quem magistratum gesserunt anno decimo ejus Imperii, postea autem idem Geta Cæsar accepit nomen Augusti cum Tribunitia potestate, triennio ante victoriam de Britannis a patre Severo partam; testantur id quidem complura numismata hac inscriptione notata:

V. Triplex Imperii virtus.

(e) Spartian. in Severo.

sunt

(a) Adolph. Occam lib. de numism. Roman. Imper. & Panvin. in Fast. VI. Geta quando creatus Augustus (b) Sparian. in Severo.

(c) Tertull. de Pallio cap. 2.

(d) Tertull. advers. Iudeos.

(e) Diol. lib. 55. hist. Rom.

VII.

De Tertulliano pallium induente.

funt & alia ejusdem generis simul collecta, ac una cum signis expressa (a); ut nulla penitus de his possit exoriri dubitatio. His igitur firmissimis testimoniis affirmari necesse videtur, Getam una cum Consulatu anno decimosexto Severi, nomen Augusti accepisse, atque una cum eo Tribunitiam potestatem, auctam jam tertio, tempore victoriae de Britannis acceptae, quo idem Severus (b) (quod & olim fecerat Hadrianus, & postea Antoninus Pius) muro per transversam insulam ducto, utrinque ad finem Oceani (ut Spartianus tradit) Romanorum ditionem ejus insulae communit. Est itaque haec triplex virtus Imperii, hi tres nimirum Augusti: Deo (quod mox addit c) tot Augustis in unum favente. Sic itaque in eo quod subdit Tertullianus: Quot barbari exclusi? plane allusio facta videtur ad murum, quem diximus in Britannia ad continendas barbarorum irruptiones utrinque tunc etiam a limitibus Oceani ductum) ut ita ingruens innumerus barbarorum populus e Romanorum finibus esset exclusus; de quibus idem alibi Tertullianus (d) Britanniae, inquit, intra Oceani ambitum conclusae sunt. Sed & cum addidit ibidem libro de Pallio: Quot census transcripti? quot populi propaginati? allusivus est ad Parthos, Arabas, Adiabenos aliosque populos ab eodem Severo diversis proeliis antea superatos; ac tributum ratione sub censum redactos. Et illud quod sequitur: Quot ordines illustrati? militares intelligit; nam tres ab eo additas fuisse legiones, militiamque mirifice illustratam, Dio (e) testatur his verbis: Severus addidit Parthicas, Primam, & Tertiam in Mesopotamia, Secundamque Mediam in Italia. Nostro itaque tempore tot sunt legiones, praeter urbanam & Praetorianam, nempe omnes numero triginta duo; nullus enim priorum Imperatorum ab Augusto tres addiderat legiones, sed perpauca vel unam tantum, vel duas ad summum. Haec ipse: quibus merito ea dicta sunt a Tertulliano de ordinibus illustratis. Sed in eo quod subdit de infidiis subdole familiaritatis, aequae allusivus videtur ad Plautianum socerum Antonini, five ad alias domesticorum insidias, quas in Britannia itidem (ut auctor est Dio) passus est. Sed de iis dicemus inferius.

His igitur hunc in modum adamussim consentientibus ex Tertulliani citata sententia; necesse est affirmare, librum illum de Pallio non ante ultima Severi tempora ab ipso Tertulliano fuisse conscriptum, nec ante ea tempora ipsum suscepisse pallium. Caeterum, nec assentiri possumus eidem diserto viro dicenti, tunc Tertullianum, cum pallium induit, primum Christiano nomen dedisse, vel baptizatum esse. Nam quod ad nomen pertinet; cum Gen-

tilis quispiam in Christianam religionem transire cuperet, Episcopum conveniens, nomen dabat; atque ab eo catechumenus jam factus in classe recensatur audientium. Porro haud necesse erat hujusmodi, quisquis foret, togam relinquere, atque induere pallium; sicut nec etiam baptisimi tempore, quo ex religionis praescripto non pallium, quod furvum esse consueverat, sed candidam tunicam Fideles recens baptizati induebant.

Sic itaque non ob id quod Tertullianus eo tempore pallium primo induit, tunc fuisse baptizatum, & sic Christianum professum esse, necesse est affirmare; cum praesertim etsi pallio Christiani complures induerentur, non tamen omnes illud induere consuevisse certum sit; nec fuisse pallium religionis tessera, ut, qui pallium induerent, censerent Christiani; nam ipsomet Tertulliano (f) teste non solum turba philosophorum omnium, sed & omnes liberalium artium professores aequae pallio vestiri eo tempore consueverunt; nec rursus qui pallio carerent, in Ethnicorum numero habebantur; nam & tempore Christianorum Principum, cum nondum idolorum cultores sublati essent, aliam vestem ab illis diversam complures Christianorum induebant. Quod si tempore pacis Ecclesiae licuit communi cum gentilibus uti veste; quo modo non magis persecutionis tempore, quo Evangelica admonitione consulitur fuga, ac suadentur latebrae, carere pallio licuit Christiano homini?

Certe nequidquam negotii ab ipso Tertulliano (g) exhibitum est Christianis militibus, quod sagum induerent, militare indumentum commune pariter omnibus militantibus Ethnicis; sed ex eo tantum quod coronam non sine aliquo (ut ait) superstitionis commercio, capiti superimponerent. Sed ne in re comperta pluribus argumentis agamus, satis erit addidisse, quod ejusdem Tertulliani testimonio exploratum habetur, Christianos communiter eodem habitu, quo Gentiles, indui consuevisse. In Apologetico (h) enim, de Christianis haec ait: Quo pacto homines vobiscum degentes ejusdem victus habitus, instructus, ejusdem ad vitam necessitatis &c. Sed & S. Cyprianus eo commentario, quem scripsit de Bono patientiae, pariter significat, Christianos communiter nequaquam solere incedere palliatos, sed simplici ac communi caeteris indumento, cum ait: Nos autem fratres dilectissimi, qui philosophi non verbis, sed factis sumus; nec vestitu sapientiam, sed veritate preferimus &c. Haec de communi usu Christianorum.

Cum ergo (ut dictum est) non omnes aequae Christiani pallio amicti essent; nec qui id gestarent, Christiani esse ex habitu

VIII.

(f) Tertull. de Pall. ca. Unum i. demque commune omnibus indumenti genus.

IX.

(g) Tertullian. de Coron. milit. Christiani non distincti vestibus a gentilibus.

(h) Tertull. in Apolog. c. 42.

X.

Pallium non fuisse omnium Christianorum.

(a) Conc. Gangr. cap. 12.

(b) Hier. epist. 10.

(c) Hier. epist. 82.

XI. (d) Salvian. de vero judicio lib. 8. Palliati monachi acri.

habitu tantum convinci potuissent, quod artium professores eodem tecti incedere consuevisent; in eam adducimur sententiam, ut opinemur, inter Christianos; perpauca pallium induisse; illos nempe qui arctioris se vitae studiis manciparent, & sublimiorem vivendi normam amplexi, eminentioris philosophiae profiterentur se esse cultores. In quam sententiam haec Patres in Concilio Gangrensi (a) celebrato temporibus Constantini (nam inter alios illorum temporum sacerdotes interfuit illo Osius Cordubensis). Si quis virorum putaverit sancto proposito, id est, continentiae convenire, ut pallio utatur, tamquam ex eo justitiam habiturus; & reprehendat, vel judicet alios qui cum reverentia byrris utuntur, & alia veste communi quae in usu est; anathema sit. Sed & quod est apud S. Hieronymum ad Furiam scribentem (b): Ubicumque, inquit, viderint Christianum, statim illud de trivio; O Fastidiosus, & detestatus, vocant impostorem, detrahunt: plane demonstrans, paucos aliquos Christianos incedere consuevisse palliatos. Ecquid enim admirationis esset (quae ex novitate vel raritate solet oriri) si in amplissima urbe, Christianis omnium refertissima, Fideles omnes palliati conspicerent? Sed quod tantum illi habitum illum induebant, qui monasticam profiterentur disciplinam; quod & idem ipse declarat ad Marcel- lam (c) cum scribit his verbis: Quia severica veste non utimur, monachi judicamur; quia ebrii non sumus, nec cachinno oradissolvimus, continentemur, & tristis, si tunica non canduerit, statim illud e trivio: Impostor & Graecus est: nimirum quia amictu Graeco & philosophico, nempe pallio, uterentur.

Idem quoque habetur apud Salvianum (d) Massiliensem, cum deplorat scelera Africanae provinciae, quorum causa a barbaris affligi commoverat; & inter alia, quod sanctos monachos ludibrii ac sibilis, cum eos viderent, infestarentur, haec ait: Non sine causa itaque istud fuit, quod intra Africa civitates, & maxime intra Carthagini muris palliatum, & pallidum, & recisis comarum fluentium jubis, ad cutem tonsum videre tam infelix ille populus, quam infidelis, sine convicio atque execratione vix poterat. Et si quando aliquis Dei servus aut de Aegyptiorum caenobiis, aut de sacris Hierosolymorum locis, aut de sanctis eremis venerandisque secretis ad urbem illam officio divini operis accessit, simul ut in populo apparuit, contumelias, sacrilegia, & maledictiones excepit; nec solum hoc, sed improbissimis facinorosorum hominum cachinnis & detestationibus, videntium sibilis, quasi taureis caedebantur; vere ut si qui ea inficiis rerum fieri videret, non ali-

quem hominem ludificari, sed novum inauditumque monstrum abigi atque exterminari arbitraretur. Ecce Afrorum & praecipue Carthaginiensium fidem. Hucusque Salvianus.

Si igitur in Ecclesia Carthaginiensi, cuius alumnus fuit Tertullianus, Christiani omnes perinde ac ipse Tertullianus olim pallio amicti consuevisent; quoniam palliatos dendi monachos causa subesse potuit? At quod non omnium, sed paucorum dumtaxat pallii usus esset, inde subannandi illis oblata videbatur occasio; perseverasse quidem in Ecclesia Africana pristinum indumenti usum, vel ex eo possumus intelligere, quod cum per multa legantur ante ea tempora a Salviano adeo deplorata in ea provincia fuisse coacta Concilia, in eisque omnia quae ad Ecclesiasticam disciplinam & Christianos mores spectare viderentur, vigilantissimo studio disposita; de indumenti genere, quod nihil esset ab usu pristino immutatum, vel corruptum, nulla prorsus facta mentio reperitur.

His igitur omnibus, atque aliis quas subdimus rationibus, in eam adducimur sententiam, ut opinemur Tertullianum, nequaquam cum pallium induit, tunc primum Christianum profiteri coepisse. Nam quod antea omnibus innotuisset Christianus, idcirco nullum, cum pallium induit, de nova religione suscepta iactatum est disterium, aut scomma jaculatum; cum illi nequiquam pepercissent; sed illud unum: Ita a toga ad pallium? quod quidem Ethnico cuivis ad philosophiam se conferenti poterat esse commune. Nihil vero praeterea ab illis obiectum esse de Christianitate quam diu ante professus esset, facile est cuique existimare, qui Tertulliani ingenium nulli parcere sciens intelligit, & periculosum fuisse eum vel leviter tangere, quippe qui (ut est in parcemia) haberet foenum in cornu.

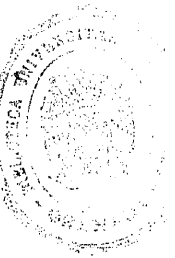
Accedit his etiam, quod me maxime in hanc sententiam trahit: Quomodo, quae so, potuit Tertullianus tam recens esse Christianus, ut nonnisi ad finem (ut dictum est) Severi Imperatoris una cum pallio religionem quoque suscepit, qui his ipsis Severi temporibus, teste etiam ipso Pamelio, complures consummatissimo Christiano homine dignos ediderit commentarios? Vel si demus suscepisse cum pallio religionem (ut vult) anno tertio Imperii Severi; quomodo tam brevi temporis spatio, tam insignem atque adeo excellentem Christianae Theologiae scientiam consequi potuit? ut (quod eorum est tantum, qui aetatem triverint in discendo) adversus omnes hereticos & Judaeos (ut praetermittamus dicere de Gentilibus) tam disertos, tam copiosos, adeoque omni argumentorum genere refertos, e divina Scri-

XII. Idem habitus perseverans.

XIII.

Tertullianus antea indumentum Christianus.

XIV. Tertullianus exquinta multo tempore ac labore peritia.

CHRISTI
197.VICTORIS PAP.
4.SEVERI IMP.
3.

Scripturæ thesauro depromptos tractatus ediderit, quos Christiana pietas hæcenus admirari non cessat?

XV. His ergo in hanc sententiam adductis, reliquum est ut perpendamus accuratius ipsa ultima Tertulliani verba (a), quibus hæc ait personam inducens: *Sed ista pallium loquitur: At ego jam me illi divinae sectæ ac disciplina commercium confero*: hæc Tertullianus, ut ait, ex persona pallii; ad quod ipse: *Gaude pallium, & exulta; melior te jam philosophia dignata est, ex quo Christianam vestem cepisti*; his significans, pallium illustratum esse, quod a Christiano homine tandem susceptum esset. Quod si verba illa, *Sed ista pallium loquitur*; non ad ea quæ sequuntur, sed ad ea quæ dicta sunt, potius referenda quis putet, ac subinde non ex persona pallii (ut habet germanus sensus) sed a se induto pallium esse dicta velit; ad ea quidem referenda sunt, quibus superius Tertullianus de se ipso locutus, non se tunc primo Christianum, sed inter Christianos eminentioris vitæ cultum incipere jam profiteri significat, nimirum, quod a sæcularibus negotiis se penitus abdicasset; nam ait (b): *Ego quidem nihil foro, nihil campo, nihil curiæ debeo, nihil officio advigilo, nulla rostra præoccupo, nulla prætoria observo, cancellos non adoro, subsellia non contundo, jura non conturbo, causus non elatro, non judico, non milito, non regno, secessi de populo; immo unicum negotium mihi est, nec aliud nunc curo, quam ne curem*. Hæc cum ipse dicat, nequaquam ob eam causam ait, quod factus sit Christianus; neminem siquidem Christianorum illis interdium fuisse operibus, aliqua lege constat; quin & ipsemet Tertullianus (c) in Apogetico hæc & alia plura, quæ etiam Ethnici exercere consueverunt, Christianos fecitasse pariter tradit; sed potius quod, cum pallium induisset, in classem illorum, qui eminentioris philosophiæ excultiorisque vitæ professores essent, sese conjecisset; quod sicut eo habitu inter Gentiles eminenter philosophi, ita etiam ejusdem indumenti signo inter Christianos effulgerent qui se arctioris vitæ vinculis mancipassent.

(a) Tertullian. de Pall. in fin. Tertulliani verborum sensus.

(b) Tertullian. de Pallio cap. 5. Pallium, cur induit Tertullianus.

(c) Idem in Apoget. c. 42.

XVI. Sed ut hæc nostra aliis quoque aliunde petitis roboremus exemplis, ostendamusque Christianos haud solitos una cum fide pallium simul induere, sed postea illud in signum exactioris vitæ cultus, haud passim ab omnibus, sed a paucis super indui; illud primum suppetit, quod Origenes (d) de Heracla Christianorum catechista atque presbytero ita habet: *Hæc autem fecimus, non solum Pautænum imitati, qui nullis ante nos multum plane attulit adjuventi, quod illo studiorum genere excelsius instructus esset; verum etiam He-*

(d) Orig. apud Euseb. lib. 6. cap. 12. De Heracla exemplum.

raclam jam Alexandria presbyteri gradum adeptum; quem apud disciplina philosophicæ magistrum & doctorem, cum jam quinquennio antequam ego ad eam studiorum rationem audiendam me conferre cœperam, illi viro enixe operam dedisset, reperi. Et propterea non modo vulgari veste & communi, qua antea usus fuisset, exuta & deposita, philosophi apparatus, quem adhuc retinet, sibi assumpsit; verum etiam libros Gentilium etiam nunc evolere pro viribus non desistit. Hæc Origenes, plane significans, pallium distinctum fuisse indumentum a communi aliorum Christianorum veste. Quod si (quod volunt de Tertulliano) una cum religione ab omnibus æque pallium suscipi consuevisset; quid Heraclas cœteris amplius fecisset, quem tamen, pallio sumpto, a communi aliorum more recessisse, adeo prædicat Origenes?

Sic etiam quid opus fuit, Eusebium tantopere laudasse Porphyrium (e) Christianum adolescentem, quod habitum philosophicum induisset; si id ipsum æque omnes facerent Christiani; nisi potius quod (ut dictum est sæpius) pallii indumento augustius genus illud vitæ capefere voluisse, significaret? nam de eo sic ait: *Licuerat ergo videre Porphyrium (hoc namque adolescentulo nomen erat) jam in omni certaminum genere exercitatum incredibili studio & ardore, more hominis pro augusta & sacra victoria decertantis, incensum; corpore quidem consperso pulvere sordidatum, sed decoro oris habitu eximium, erecta & generosi animi elatione post tantos cruciatus ad mortem gradientem, divino spiritu revera completum, habitu philosophico, quo uti solebat, hoc est, indumento ad modum pallii humeros solum obtegentis vestitum*. Hæc de his factis, ac fortasse prolixius. Sed quod in primo nostrorum Annalium tomo jejune admodum & absque distinctione aliqua de pallio dictum est, fuisse indumentum Christianorum; hic oportuit id elucidasse, atque supplefse; ut plane intelligatur, pallium non fuisse communem Christianis omnibus habitum, sed quod induerent pauci; nec ætatis indumentum, quod Porphyrius adolescentulus jam vestisset; nec litterarum tantum professorum, cum nec Porphyrius esset hujusmodi; sed (quod dictum est) vitæ potius excultioris insignis, ut hodie monachorum.

His igitur rationibus, de iis quæ ad Tertulliani res gestas pertinent, ac potissimum de anno susceptæ ab eo religionis, dissentire cogimur a Pamelio, & diversam ab eo inire temporis rationem; cum alioqui insignis eruditionis viri, & hoc nostro sæculo de Christianis litteris & fide Catholica optime meriti, præconia digna quibusvis eruditus & piis prædicare non desit.

XVIII.

CHRISTI
197.VICTORIS PAP.
4.SEVERI IMP.
3.

desinamus. Puto equidem, si viveret ipse amantissimus veritatis, hisce nostris lubentissime acquiesceret (talem enim alias expertus sum hominem) in eandemque nobiscum sententiam pedibus veniret, qui mendosa legis inscriptione (quod venia dignum est) deceptus, in ipso limine invitus nolenque in errorem abreptus fuisse videtur. Cæterum hæc a nobis hunc in modum explicata, ex iis quæ singulis prope annis dicentur inferius, manifestiora atque certiora plane reddentur.

XIX. Sed quod jam, ejusdem auctoris occasione, de Tertulliano hic cœptum est agi, de ejus in fide Christiana cunabulis aliqua ab eodem auctore selecta hic intextere operæ pretium existimamus, ac primum de ejus natalibus aliquid prælibare. Fuisse itaque natione Afrum, patria Carthaginensem, patre Centurione Proconulari natum, cum alii plures, tum S. Hieronymus (a) in primis affirmat. Quod vero ad eruditionem spectat, omnes scientias calluit, Latinorumque omnium ejus temporis disertissimus ab omnibus prædicatur. Est qui existimet, Tertullianum ex Gentili, patria superstitione relicta, ad fidem Christianam sectandam multis argumentis fuisse persuasum; tum maxime, quod aliquando adjurati demones, se deos esse Gentium, licet inviti, confessi essent; quod quidem & Tertullianus ipse testari videatur, cum ait (b): *Hæc denique testimonia deorum vestrorum Christianos fave consueverunt; quia plurimum illis credendo, in Christo Domino credimus: sed hæc communiter de Christianis omnibus intellexisse videtur*.

(a) Hieron. de Script. Eccl. in Tertull.

(b) Tertullian. Apol. c. 23.

XX. Insuper auctor est S. Hieronymus (c), ipsum, adolescens cum esset, scripsisse librum de molestiis nuptiarum; de Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS IV. Tertulliani Liber de Præscriptione.

eodem enim ad Eustochium scribens (d) ait: *Si tibi placet scire, quot molestiis vingo libera, quot uxor adstricta sit, lege Tertullianum ad amicum philosophum*. Porro ab ipso jam Christiano commentarium illum esse elucubratum, cum jam conjugio obligatus esset, mihi facile persuadeo; non enim puto alterius quam Christiani auctoris litteris ipsum voluisse Eustochium suam instrui, cum periculosum nimis esset virgini, Ethnicum hominem de nuptiarum molestiis tractantem legere, non absque pudoris magno discrimine. Nec equidem puto ab eo ante nuptias illum esse editum commentarium; neque duri ingenii hominem, suæque sententiæ tenacissimum, aliter faciendo, quam scripsisset, se omnium derisioni exponere voluisse.

Cæterum quod ad reliqua præstantissimi ingenii monumenta pertinet; circa hæc tempora cum scripsisset egregium illum commentarium adversus hæreticos de Præscriptione, argumento est, quod, cum omnes ab initio nascentis Ecclesiæ usque ad hæc tempora progressos hæresarchas recensent, de Artemone hæresiarcha, qui sub Victore prodiit, nullam penitus mentionem facit, quod scilicet nondum ipse Artemon cognitus esset; quo modo enim huic pepercisset Tertullianus, ut non inter cæteros adlegisset, qui impietate nulli inferior esset; quippe qui (ut habet Eusebius (e), & alii) Christi divinitatem negaret, quem tamen Prophetis majorem fuisse concederet? Hujus venenatorem Paulus Samosatenus postea hauriens, universam Ecclesiam perdere conatus est. Sed de eo, aliisque Artemonis discipulis, suo loco pluribus; atque modo de Tertulliano hæcenus.

A a a Cen-

Imperatoris Severi Tertullianus elucubrat, is Commentarius post annum Christi ducentesimum septimum, quo decimus quintus Severi cœpit, promulgatus.

(d) Idem ad Eustoch. ep. 22. Tertullianus continentia favit.

XXI. Tertullianus quando scripsit de Præscriptione.

(e) Euseb. lib. 5. cap. 27.

JESU CHRISTI ANNUS 198.

VICTORIS PAP. ANNUS 5.

SEVERI IMP. ANNUS 4.

I. De tempore celebrationis Paschatis controversia.

Entesimo autem nonagesimo octavo Christi anno, Dextero & Prisco Coss. annum quartum Severo in Imperio inchoante, quaestione iterum orta in Asia inter Episcopos: An secundum legem Moysi, decimaquarta mensis Pascha observanda esset, Victor Romanae urbis Episcopus, & Narcissus Hierosolymorum, Polycrates quoque & Ireneus & Bacchyllus plurimique Ecclesiarum pastores, quod sibi probabile visum fuerat, litteris ediderunt; quorum memoria ad nos usque perdurat. Haec Eusebius in Chronico. Sed eundem haec alibi fusius explicantem audiamus, ac subinde qua ab eo sunt praetermissa ponamus; ait (a) ergo: Quoniam vero illis temporibus de festo Paschatis in honorem Salvatoris observando, non exigua concitata erat propterea controversia, quod omnes Ecclesiae Asia antiqua quadam traditione adductae, censabant, decimoquarto die Lunae (quo Judaeis olim praecipuum erat ut agnum immolarent) festum illud celebrandum, & omnino eo die, in quemcumque hebdomadae diem forte incidere, jejuniis finem statuendum; & quod non in more positum esset caeteris Ecclesiis per universum orbem terrarum dispersis, qua consuetudinem ex Apostolica traditione ad hoc usque tempus continuatam tenebant (nimirum ut non alio die, quam eo quo Salvator a mortuis resurrexerit, jejunia dissolverentur) istum mo-

(a) Euseb. l. 5. c. 22.

Decretum Orientium de tempore Paschatis.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5689.

SÆC. II. Anno Urbis 949. Olymp. 243. an. 4. A. C. 196. © 9. DC. 7. P. 4. April. Indict. 4.

JESU CHRISTI 196. secund. Baronium 198.

VICTORIS PAPÆ 12.

SEVERI IMP. 4.

I. [1] Num. I. ad XVII. Coss. Cn. Domitius Dexter II. & L. Valerius Messalla, ex Inscriptione Onuphriana. In Fastis Græcis Theo-

NOTE [1] Coss. Cn. Domitius Dexter II. & L. Valerius Messalla. Lapis Gruterianus pag. CCCXLIV. 2.

C. DOMITIO. DEXTRO. II. L. VALERIO. MESSALA. THRASIA PRISCO. COS. VI. ID. IANUAR.

Dextri ergo praenomen Caius, non Cneus est, si recte Gruterianus lapis exscriptus est. Caius etiam conjicit legendum Joseph Maria Stampa in hujus anni Fastis. Fabrettus pag. 203, n. 508.

DOMITIUS. DEXTER. COS.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon. Dextro, & Prisco, sine numerali nota geminati consulatus in Dextro, quam Fasti Græci Theonis habent, ut monuit Pagius.

dum observare; idcirco Concilia & conventus Episcoporum in unum cogebantur; & omnes una sententia decretum Ecclesiasticum, nempe ut non alio die aliquando, quam Dominico, mysterium Domini resurrectionis a mortuis celebraretur; & ut in hoc solo jejuniorum, qua circa Pascha fieri solent, finem faceremus, per litteras ad omnes Ecclesias scriptas ratum faciebant. Decretum autem Episcoporum, qui tum erant in Palestina convocati, ad hanc usque aetatem scriptis custoditum est: in quorum Synodo Theophilus Caesariensis Ecclesiae Episcopus, & Narcissus Episcopus Hierosolymorum praesides fuerunt. Antequam autem caetera, qua ab Eusebio de hac re scripta sunt, nempe decretum ipsum, quod ad sua tempora custoditum tradit, & manasse ad posterum; pauca quaedam qua ex dicto Concilio sub Theophilo celebrato super sunt, hic intexere opportunum ducimus. A Beda enim eo commentario, quem scripsit de Aequinoctio vernali, descripta haec invenimus his ipsis verbis:

Papa Victor, Romanae urbis Episcopus, direxit auctoritatem ad Theophilum Caesariensis Palaestinae Antistitem, ut quo modo Pascha recto jure a cunctis Catholicis celebraretur Ecclesiis, inibi fieret ordinatio, ubi Dominus & Salvator mundi fuerat in carne versatus. Percepit itaque auctoritate, praedictus Episcopus, non

II. Ex Concilio Palae-stinae de Paschate.

nis, a Dodvvello, Viro Graece Latineque doctissimo, post Dissertationes Cyprianicas nuper publicatis, Dexter cum numerali nota etiam editur.

In controversiam hodie vertitur, an Victor Papa reapse Asianos Pascha decima quarta luna celebrandum contententes excommunicarit, an tantum eosdem minatus fuerit. Secundum docuit Valefius in Notis ad Eusebium lib. 5. cap. 24. A Baronii tamen sententia non discedendum: huic enim favent verba Eusebii, qui ait: Victor quidem Romanae Urbis Episcopus illico omnes Asia vicinarumque Provinciarum Ecclesias, tanquam contraria recta Fidei sentientes, a communione abscedere

II. Victor Papa Asianos excommunicavit.

CHRISTI 198.

VICTORIS PAP. 5.

SEVERI IMP. 4.

non solum de sua provincia, sed etiam de diversis regionibus omnes Episcopos convocavit. Ubi cum illa multitudo sacerdotum convenit, tunc Theophilus Episcopus protulit auctoritatem ad se missam Victoris Papa; & quid sibi operis fuisset injunctum ostendit. Tunc pariter omnes Episcopi dixerunt: Nisi prius, quo modo mundus fuerit a principio, investigetur, nihil potest de observantia Paschae salubriter ordinari. Dixerunt ergo Episcopi: Quem credimus factum fuisse in mundo primum, nisi Dominicum diem? Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Responderunt Episcopi secundum Scripturae auctoritatem (a): Factum est vespere & mane dies primus; deinde secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus; in quo septimo requiescit Deus ab omnibus operibus suis; quem diem, Sabbatum appellavit: Ergo cum novissimum diem signet sabbatum, quis potest esse primus, nisi Dominicus dies?

(a) Gen. 1.

III. Theophilus Episcopus dixit: Ecce de die Dominico, quia primus sit, probastis; de tempore autem quid dicitis? quatuor enim mundi tempora accipiuntur, Ver, Aestas, Autumnus, & Hiems. Quod ergo tempus primum factum in mundo? Episcopi responderunt: Vernum. Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Et illi responderunt: Scriptum est, Germine terra feni herbam secundum genus suum, & lignum fructiferum ferens fructum suum: hoc autem temporibus Veris accipitur. Theophilus dixit; in quo loco caput mundi esse creditis? In principio temporis, aut in medio tempore, aut in fine? Episcopi responderunt: In aequinoctio, octavo Kalendarum Aprilium. Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Et illi responderunt: Scriptum est, quia fecit Deus lucem, & vocavit Deus lucem diem; & fecit tenebras, & vocavit tenebras noctem; & divisit inter lucem & tenebras aquas paries. Dixit Theophilus: Ecce de die & tempore probastis; de Luna quid vobis videtur? utrum crescentem, ac jam plenam, an imminutam a Deo fuisse consecratam? Episcopi responderunt: plenam. Et ille: Probate quod dicitis. Responderunt: Et fecit Deus duo luminaria magna, & posuit ea in firmamento caeli, ut luceant super terram; luminare majus in inchoationem diei, luminare minus in inchoationem noctis. Non poterat aliter, nisi esset plena. Nunc ergo investigavimus quo modo in principio factus fuerit mundus, id est, die Dominico, verno tempore, in aequinoctio, quod est octavo Kalendarum Aprilium, Luna plena; per ipsum tantummodo tempus & elementa resurgunt.

III.

* al. anni.

De tempore & mundi creatione.

* al. consecratam.

Ann. Eccl. Tom. II.

nare minus in inchoationem noctis. Non poterat aliter, nisi esset plena. Nunc ergo investigavimus quo modo in principio factus fuerit mundus, id est, die Dominico, verno tempore, in aequinoctio, quod est octavo Kalendarum Aprilium, Luna plena; per ipsum tantummodo tempus & elementa resurgunt.

Theophilus dixit: Nunc igitur agendum est de ordinatione, quo modo debeamus Pascha tenere. Episcopi dixerunt: Numquid potest Dominicus dies praeteriri, ut in eo Pascha minime celebretur, qui tot & talibus benedictionibus sanctificatus est? Theophilus Episcopus dixit: Dicite ergo, quibus & qualibus benedictionibus eum esse sanctificatum asseritis, ut scribere possimus. Episcopi dixerunt: Prima illi benedictio est, quia in ipso tenebrae sunt remotae, & lux apparuit. Secunda est illi benedictio, quod de terra Aegypti velut de tenebris peccatorum, quasi per fontem baptismi, per mare Rubrum populus fuisset liberatus. Tertia illi benedictio est, quia eodem die caelestis cibus, manna hominibus datus est. Quarta illi benedictio est, qua Moyses mandat ad populum: Sit vobis observatus dies primus & novissimus. Quinta illi benedictio est, ut in psalmo centesimo decimo septimo dicit: Circumdederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis &c. De resurrectione enim Domini dicit: Haec est dies quam fecit Dominus, exultemus & letemur in ea usque ad cornu altaris. Sexta illi benedictio est, quod in ipsa Dominus resurrexit.

IV. De die Dominico.

Vides ergo, quia dies resurrectionis Dominicus singulariter in Pascha teneri possit. Theophilus dixit: De tempore autem ad Moysen mandatum est a Deo: Hic mensis erit vobis initium mensium: Pascha facite in eo. Omnes ergo triginta dies a Domino consecrati sunt. Episcopi dixerunt: Jam superius dedimus responsum, principium mundi esse aequinoctium, octavo Kalendarum Aprilium: & ab octavo Kalendarum Aprilium, usque ad octavum Kalendarum Maias, legimus esse consecratos. Theophilus dixit: Ecce impium non est, ut passio Dominica, tantum sacramenti mysterium, extra litem excludatur. Passus namque Dominus ab undecimo Kalendarum Aprilium, qua nocte a Judaeis traditus est, & ab septimo Kalendarum resurrexit. Quo modo ergo tres dies extra terminum excludantur. A a a 2 clu.

V. Confirmatio dictorum.

PAGIUS deve conatur. Quibus verbis indicat, qua Victor accepto Polycratis responso Romae meditatus fuerit. Subjungit immediate Eusebius: Datique litteris universos, qui illic erant, fratres proscribit, & ab unitate Ecclesiae prorsus alienos esse pronuntiat. Non potuit Eusebius clarius loqui, ut ostenderet, revera latam fuisse excommunicationis sententiam. Si enim eam solum minatus fuisset, alii Episcopi tam vehementer commoti non fuissent, ut habet Eusebius, cum ante coactum a Polycrate Asianam Concilium, ipsis quoque minatus fuerit excommunicationem. Unde & post Synodum Polycrates in epistola synodica inquit: Nihil moveor istis, qui nobis ad formidinem intendantur. His adde, ita Socratem Eusebium intellexisse. Et ne Protestantes opponant, post Victoris

set, alii Episcopi tam vehementer commoti non fuissent, ut habet Eusebius, cum ante coactum a Polycrate Asianam Concilium, ipsis quoque minatus fuerit excommunicationem. Unde & post Synodum Polycrates in epistola synodica inquit: Nihil moveor istis, qui nobis ad formidinem intendantur. His adde, ita Socratem Eusebium intellexisse. Et ne Protestantes opponant, post Victoris

excluduntur? Omnes Episcopi dixerunt; nulla ratione fieri debet, ut tantum sacramentum extra limitem excludatur; sed hi tres dies intra terminum inducantur, & desuper retrahere constitutum est. Hucusque Beda, ea tantum ex dicto Concilio exscribens ac recitans, quæ sibi ad eam quam instituit tractationem infervirent, reliqua prætermittens.

VI. Concilia Rom. sub Victore.

Quod enim in Britannia vehementius atque diutius, dicam & pertinacius, ea controversia de Paschate fuerit agitata; idcirco hæc & alia de Concilio sub Theophilo celebrato a piis hominibus ibi esse in longissimum tempus servata, haud mirandum est. Porro ad quoddam Concilium Romanum, circa hæc tempora a Victore celebratum, accessit fuisse Theophilum ipsum, liber de Romanis Pontificibus tradit; licet ab aliquo scolo, qui ignoravit Theophilum Metropolitanum, Episcopum Cæsariæ Palæstinæ, positus sit ibi Theophilus Alexandrinus, nesciente pariter illum vixisse sub Arcadio Imperatore; idemque error illapsus est in epistolam quæ ibidem posita legitur ad Theophilum Alexandrinum. Porro eam longe diversam esse ab ea cuius meminit Beda, quæ a Victore ad Theophilum Cæsariensem scripta fuit, cum illi vices suas delegavit, ut convocato Concilio de ea re ageret; omnes puto facile intelligere. Sed & quod falsus sit Consulibus consignata, imposturæ non levem suspicionem adduxit: at de ea alii.

VII. Concilia Rom. & alia plurimam habita. (a) Euseb. l. 5. c. 22.

Vides ex his antiquum Ecclesiæ morem; per Legatos Romani Pontificis cogi Concilia, & dirimi controversias. Sed ad Eusebium redeamus, qui ait (a): Aliud est etiam Episcoporum, qui Romæ similiter conveniebant, de eadem controversia statutum; quod quidem Victorem id temporis Episcopum fuisse declarat. Aliud item Episcoporum Ponti, quibus Palmas, utpote antiquissimum & maxime venerandum, præsidebat. Aliud Ecclesiarum Galliæ, quas Irenæus regebat Episcopus. Aliud porro Ecclesiarum quæ Osroenam & reliquas in eo loco civitates incolebant. Aliud separatim Bacchyli Ecclesiæ Corinthiorum Episcopi; & alia denique aliorum prope infinitorum; qui uno consensu, iudicioque uno, eandem de illius festi observatione tulere sententiam. Atque istorum omnium una hæc, quam docuimus, consentiens erat decisio.

PAGIUS

istorum censuram Asiaticos a communione Fidelium non fuisse rejectos, occurrit Marca lib. 3. cap. 3. & docet ex Sozomeno lib. 7. cap. 19. in gratiam statim rediisse Polycratem & Asiaticos Episcopos cum Victore Papa. Hæc Sozomeni verba: Et hæc quidem fuerunt in huius festi observatione discrepantia. Porro exortam olim controversiam sapientissime dissolvit mihi videtur Victor, tunc tem-

Episcopis autem in Asia coactis, qui morem jam olim ipsis a majoribus traditum, sedulo observandum constanter asseverabant, præfuit Polycrates; qui in ea epistola, quam ad Victorem & Ecclesiam Romanam scripsit, traditionem ad ipsius usque tempora deductam, his fere verbis exponit: Nos (b) diem Paschatis integre incorrupteque recolimus, neque addendo quicquam, neque detrahendo. Etenim hic in Asia obdormierunt in Domino præclara illa Ecclesiæ seminaria, quæ quidem in die adventus Domini, quo cum gloria & maiestate e caelis venturus sit, & omnes sanctos excitaturus, denuo resurgent; Philippum dico, unum ex septem diaconis, qui Hierapoli exiit e vita; & duas ejus filias quæ virgines ad summam senectutem manserunt; & alteram illius filiam, quæ Spiritus sancti afflatu inspirata vitam pie traduxit, Ephesique obiit in Domino. His accedit Joannes, qui supra pectus Domini recubuit, qui sacerdos fuit, qui laminam auream gestavit, qui martyr & doctor exiit, qui tandem Ephesi mortis consopitus occubuit. Quid Polycarpum memorem, qui Smyrnæ Episcopus & martyr fuit? Quid Thraseam Episcopum & martyrem Eumeniam natam citem, qui Smyrnæ ex hac luce migravit. Quid attinet dicere de Sagari Episcopo & martyre, qui Laodiceæ mortem oppetit.

VIII. Concilium Asiaticum.

(b) Euseb. ib. c. 23. Epistola Polycrat. tit.

IX. De aliis præstantissimis viris exemplum.

Quid porro beatum Pappyrum & Melitonem Eunuchum recenseam, qui Spiritus sancti instinctu afflatus, totum vite suæ tempus pie sancteque exegit, qui Sardis tumultu conditus est, expectans Christi e caelo ad universam carnem visitandam adventum, in quo ex mortuis resurget? Isti omnes diem Paschatis decimoquarto die Lunæ ex Evangelii præscripto observarunt, nihil ab eo instituto ac more plane digressi; sed secundum regulam & normam fidei cum assidue tenuerunt. Atque ipse etiam Polycrates, qui inter vos omnes postremas sane fero, ex majorum meorum & cognatorum traditione, quorum libenter insisto vestigiis, illud ipsum perpetuo observo. Septem erant Episcopi cognatione mihi juncti; ego autem octavus sum. Atque hi majores mei & cognati tum diem Paschatis semper celebrarunt, cum sit populo Judaico in more positum, panes azymos apparare. Ego igitur, fratres, qui sexagintaquinque annos in Domino vixi, qui multis cum fratribus per orbem

terrarum dispersis de fide communicarim, qui universam sacram Scripturam studiose coluerim, his quæ nobis ad terrorem obijciuntur, minime conturbor. Mei enim majores dixerunt (a): Magis Deo quam hominibus obtemperandum. Deinde ista subnectit de Episcopis, qui ei has litteras scribenti præsto aderant, eisdemque uno ore asenserunt: Possem (inquit) hoc loco Episcopos, qui mihi in Concilio aderant, commemorare; quos ut accerserem, a vobis rogatus, diligenter accerserem; quorum nomina si subscriberem, nimis multa viderentur. Qui licet me hominem cum persona humilem, tum ingenio pertenui animadvertentem; tamen cum intelligerent me istos canos non frustra gessisse, nec eorum hæcenas contrivisse temere, sed semper in Jesu Christo vitam traduxisse, epistolam hanc sua approbatione confirmarunt. Hactenus Polycrates ad Victorem: Quibus etiam significatur, ejusdem Romani Pontificis auctoritate fuisse Asiaticorum Episcoporum Synodum congregatam. Insuper apparet & comminationem Polycratem ab ipso Victore accepisse; sed quoniam quod ferventer, id Apostolica traditione, nempe Joannis auctoritate, sibi potissimum vindicabat, ea de causa adeo vehementer obnitus fuisse videtur. At quod ad testimonium Joannis Apostoli pertinet, consule quæ a nobis superius dicta sunt in Pio Rom. Pontifice. Quæ vero post hæc fuerint subsecuta, Eusebius

(a) Ath.

(b) Euseb. l. 5. c. 24.

X.

His rebus adductus Victor, qui tum Romana Ecclesia præerat, totius Asiæ Ecclesiæ cum aliis finitimis, tanquam alterius fidei & opinionis, simul omnes (ut complectar brevis) a communi unitate Ecclesiæ amputare conatur, & in eos per litteras graviter invehitur; atque adeo omnes fratres, eam incolentes regionem, prorsus a communione secludendos edicit. Hæc cum de Victore Eusebius scribat, videre est perspicuo sane exemplo, quanta auctoritate polleret Romanus Episcopus, præstaretque ceteris; quippe qui per Orbem Concilia indicat, & provincias non obtemperantes ejus præcepto a communione secludat. At vero quod potestate jure faciebat; recte ne fecerit, a multis est dubitatum; sed de potestate ne minimum quidem ab aliquo non modo Catholicorum, immo nec ab ipsis schismaticis, in controversiam deductum est.

PAGIUS

tissimus Parisiensium Archiepiscopus, vitium irrepisse in nomen Polycarpi, cum is longe ante Victoris Pontificatum martyrio coronatus fuerit. Legendum itaque, Polycrates, quem certum est floruisse tempore Victoris Papæ, inter quos pacem initam ad D. Irenæi preces, tum ex ipsius Irenæi literis, tum ex loco laudato Sozomeni deducit laudatus Archiepiscopus, qui addit; Licet

At subdit Eusebius: Verum ista ceteris omnibus parum placebant Episcopis. Illum igitur contra magnopere hortabantur, ut pacis, concordie, & charitatis erga proximos diligentem curam haberet: quorum verba, utpote Victorem acrius & acerbius coarguentium, scriptis prodita adhuc extant; inter quos Irenæus, quamquam per litteras scriptas ex persona fratrum in Gallia, quibus præerat, tradit mysterium resurrectionis Domini solo die. Dominico recolendum quidem esse; Victorem tamen de hoc videlicet, ne tam multas Ecclesiæ omnino propter traditionis ex antiqua consuetudine inter illas usurpatæ observationem, a corpore universæ Christi Ecclesiæ penitus amputet, cum pleraque alia, tum ista quæ sequuntur, apposite & convenienter admonet his fere verbis:

XI. In quo repugnarint Episcopi.

Non enim de die Paschatis solum, sed etiam de jejunii ratione & modo hæc instituta controversia est. Quidam namque unum diem se jejunare oportere existimant, alii duos, non pauci plures, multi quadraginta; atque diurnis nocturnisque horis omnibus numeratis, diem suum merituntur & statuant. Atque ejusmodi eorum qui hæc observabant jejunia varietas & discrepantia non jam nostra ætate capta est, verum etiam longe ante apud majores nostros; qui, (ut conjectura assequi licet) non accurate consuetudinem eorum, qui vel simplicitate quadam, vel privata auctoritate aliquid in posterum tempus statuisent, observarunt. Atque nihilominus cum isti omnes pacem inter se tranquillam tenuerunt, tum nos inter nos etiam retinemus. Sicque varia & discrepans jejunii ratio concordiam fidei plurimum commendat. His vero historiam quamdam adjungit, quam hoc loco opportune explicabo; Sic autem se habet.

XII. Quid Irenæus ad Victorem Papam.

Presbyteri ante Soterem, qui Ecclesiæ, cui tu jam præes, præsciebantur; Anicetum dico, Pium, Hyginum, Telesphorum, Sixtum; licet neque ipsi hoc festum eo die quo Episcopi Asiæ observarent, neque aliis post se ita observare permitterent, nihilominus tamen cum Episcopis illarum Ecclesiarum, in quibus ita observabatur, ad se accedentibus (ac quid, quæso, magis repugnans, quam ut hi hoc, illi illo modo observent?) pacem & concordiam inter se perpetuo retinuerunt, & numquam propter istum varium illius festi observandi modum fuere ulli aliquando ab Ecclesiæ

XIII.

probent Novatici, non rejectos Asiaticos a communione Occidentium post Victoris censuram, hoc de dignitate Sedis Apostolica nihil demit, cum ad Irenæi suggestionem pacem reddidit a Victore docuerimus. Ex Eusebio enim & Socrate constat de excommunicatione a Victore inflata, & de Irenæi epistola: ex Sozomeno autem de communione Victoris & Polycrat. non interrupta, quod aliter contingere

Antiquus usus de Eucharistia mittenda.

sta ejecti: sed presbyteri illi, qui te au-

XIV.

Subdit deinde Eusebius: Irenaeus autem cum nominis sui appellationi (ἐπινομίαν enim pacis studiosum significat) pulchre respondens, tum moribus quibus se pacis auctorem vere declarabat, ejusmodi pro pace & concordia Ecclesiarum & hortatus est, & magnopere flagitavit; atque ista aliaque eisdem congruentia non ad Victorem solum, sed & ad alios plerisque ac diversos Ecclesiarum Praesides de ista qua tum iactabatur controversia scripsit. Episcopi vero, quos modo percensuimus. Narcissus & Theophilus, & una cum illis Caspius Ecclesiae Tyri Episcopus, & Clarus qui Ptolemaidis rexit Ecclesiam, quique cum istis in Palaestina in unum conveniant, simulatque in decreto suo de Paschatis traditione, ex Apostolorum successione gradatim ad eos deducta, permulta disseverunt, in extrema parte ejusdem haec praeterea his fere verbis adiungunt: Epistola nostra exempla facile ad quamque Ecclesiam mittantur; ne culpa illorum, qui temere & inconsulto suas ipsorum animas erroris pravitate inficiunt, in nos ullo modo transferatur. Illud eos minime ignorare volumus, quod Alexandria etiam eodem die, quo nos istud festum agunt; siquidem cum a nobis ad illos, tum ab illis ad nos perferuntur litterae. Hucusque de Paschatis controversia Eusebius multa praetermittens, quae necessario ad veritatem rerum gestarum exacte habendam fuerant explicanda.

XV.

Re autem sic ab eo minus plene & imperfecte narrata, perfacile quidem erit ut Victorem quisque nimiae austeritatis atque severitatis accuset, nam praeter hoc quid ultra ei adscribat, nemo habet. At rem accuratius perscrutemur. Quam diu cum Catholicis tantum acta res est, tolerabile visum fuit Romanis Pontificibus, permit-

PAGIUS

tere non potuit; nisi suspensio a Victore excommunicationis effectus post monita Irenaei, &c. Legendus Schelstratius parte 2. Antiquit. Illustr. Dis-

tere Asianos more Judaeorum decimaquarta luna Pascha celebrare. At cum haec indulgentia haereticis validanda esse videretur occasio, ab ea cessare consultius visum est. Qui enim in Asia his temporibus invaluisse Montani haereticos sectatores, quasi lege divina ab ipso suo ipsorum Paracleto pervulgata, & ipsi die decima quarta esse Pascha celebrandum; omnes vero secus agentes errore duci, vehementissime affirmabant. Attigit haec de Cataphrygibus Pacianus (a) his verbis: Illi ipsi Phryges nobiliores, qui se animatos mentiuntur a Leucio, institutos a Proculo gloriantur, Montanum & Maximillam & Priscillam secuti, quam multiplices controversias excitarunt de Paschali die, de Paracleto, &c. Differebant tamen Montani sectatores ab aliis Quartadecimanis; quod illi Lunae cursum Judaeorum more observabant, hi autem Solis, ut pluribus declarat Sozomenus (b); qui tamen dum subdit concessisse Victorrem Polycarpo, plane hallucinatur, Victorem pro Aniceto ponens.

Rursum vero ne quartadecimani amplius tolerandi essent, plane necessitas Victorem impulit; non enim Montanistae tantum, eum fovebant errorem, sed & alii haeretici. At quid amplius? adeo malum istud invaluit, ut nequaquam intra Asianae provinciae limites potuerit contineri, sed longe lateque grassatum sit, usque adeo ut ipsum quoque sinum Romanae penetravit Ecclesiae, inde evellens hominem (de quo diximus) Blastum nomine; qui ex illorum sententia, in faciem ejusdem Ecclesiae, dicere, iactare, defendere, ac mordicus propugnare non erubesceret, celebrandum esse Pascha luna decimaquarta; de eo enim scribens Tertullianus (c) (quod superius recitavimus) sic ait: Est praeterea his omnibus etiam Blastus accedens, qui latenter Judaeismum vult introducere: Pascha enim dicit non aliter custodiendum esse, nisi secundum legem Moysi, decimaquarta mensis. Cum igitur Blastus ejus rei causa iam schisma conflasset, nec eum Irenaeus (d), ea de causa scribens librum de schismate, revocare potuisset, quippe qui (ut Eusebius (e) tradit) non satis haberet, schismate se ab Ecclesia praedidisse, sed complures alios ab ipso complexu abstrahens, in suam conaretur sententiam perducere; haec quidem tolerare idem jam visum esset, quod schismati favere, ac schismaticis connivere. Quamobrem etsi durum ac violentum visum est multis remedium Victoris Papae; per necessarium tamen ad ultimum, intrinsecus extrin-

fert. 1. cap. 3. ubi egregie elucidat contentione Polycratis contra Victorem Papam pro observatione Paschatis.

Ad 7

(a) Pacian. de Cathol. nomin. ad Sympron.

(b) Sozom. hist. lib. 7. c. 18. in fine & 19. & 19.

(c) Tertull. de praesert. c. 55.

(d) Apud Euseb. lib. 5. cap. 19. (e) Euseb. lib. 5. cap. 19.

(a) Niceph. lib. 4. cap. 36.

XVII. Quartadecimani quandiu permanferint in errore.

(b) Athanas. mod. col. 4. post. princip.

(c) Ex Floriac. Biblioth. monumentis editit Jo. a Besio Calesinus Lugd. pag. 24.

XVIII. Victoris Papae ad Episc. Viennensem de tempore Paschatis celebrandi epist.

PAGIUS III. Victoris Papae epistola ad sup. positae.

IV. Caracalla Caesar dictus.

trinfecusque serpente tabo, curandum; cum praesertim non eadem praesens esset Asianorum causa, atque fuerat antea tempore Polycarpi; quandoquidem olim illi ex permissione, isti ex necessitate (a) se celebrare Pascha decima quarta luna dicerent; ac proinde eos, qui fecus facerent, errore labi iactarent; sicque ceteros omnes toto Orbe diffusos Christianos eo modo damnarent.

Qui autem hac de causa avulsi sunt ab Ecclesia, magna ex parte in schismate permanserunt, atque in longum tempus; licet enim ingens eorum numerus Concilii Niceni tempore ad Ecclesiam fuerit revocatus; tamen etiam post eam Synodum Syros, Cilices & Mesopotamios in ejus festi observatione claudicasse (quippe qui cum Judaeis illud ipsum celebrarent) S. Athanasius (b) tradit in libro quem scripsit de Synodis. Faverunt eidem quoque sententiae Novatiani, de quibus suo loco dicturi sumus. At qui de Orientalibus adeo sollicitus fuit Victor Papa, ut eos ab errore Judaico ad antiquam Apostolorum traditionem revocaret; erga Occidentales propensiori cura invigilans, per Episcopum Viennensem Desiderium ejus nominis primum Gallicanam Ecclesiam, admonendam curavit, has ad ipsum dans litteras:

(c) Victor Episcopus Desiderio Viennensi Episcopo salutem. Sicut sancta fraternitas tua a presbyteris, qui Apostolos in carne viderunt, erudita est, qui & Ecclesiam usque ad tua tempora reserunt; non decimaquarta Luna cum Judaeis, sed decimaquinta usque ad vigintiannam, Pascha Catholica Ecclesia celebravit. Non enim jam umbram, sed veritatem, quae umbra legis celebratur, querit. Hanc doctrinam Romae Petrus & Paulus instituerunt, ut in azymis sinceritatis & veritatis Pascha ageretur. Qui enim cum Judaeis Pascha agere volunt, quid nisi umbram diligunt, ut agni carnes non in veritate, sed in umbra figurante manducant? Nec audiunt Joannem Baptistam clamantem: Ecce Agnus Dei, ecce qui auferit peccata mundi. Scis, frater beatissimi

Ad num. XVII. Epistola tertia Victoris ad Desiderium Viennensem Episcopum, aliaque ad Paracodam Episcopum de quaestione Paschatis, in quarum ultima dicitur, Orientalem Ecclesiam, propter Pascha celebrationem ab Occidentali disjunctam, & in priori, Presbyteros, qui Apostolos viderunt, usque ad illa tempora Viennensem Ecclesiam rexisse, suspectae sunt, inquit Labbeus tom. 1. Conciliorum; & revera styllum recentiore sapient.

me, opus totius pietatis, sexta feria, & decimaquinta Luna perfectum, quando in Cruce clamavit is per quem factus est mundus, consummatum est; & vincente luce, umbrae mortis superatae aufugerunt; & in spem nostrae salutis Centurio confessus est, Filius Dei erat iste. Nusquam Petrus cum Judaeis, postquam illis dixit, Penitentiam agite, quia sanguinem Justis fudistis, nos Pascha celebrare docuit; nusquam Paulus, qui, ut decem lucrifaceret, observationes illas legis arbitratus est ut stercora. Collega beatissime, Christi Ecclesiam non in umbra, sed in veritate supra solidam petram fundatam doceamus; ut audiamus cum Apostolo Petro: Beatus es Simon filius Joannis, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in caelis est. Per tuam ergo fraternitatem* presbyteris Gallicanarum litterarum mittantur, ut observent Pascha non cum Judaeis negatoribus Christi; sed cum sequacibus Apostolorum, praedicantibus veritatem Christi. Salutat te collegium fratrum. Saluta fratres qui tecum versantur in Domino. Eubolus qui epistolam feri Viennam, de collegio nostro, tecum vivere & mori paratus est, quem suscipe in Domino JESU Christo. Vale. Haec Victor ad Desiderium, cui successit Dionysius; quo cito ex hac vita subducto, subrogatus est Paracodas, ad (a) quem ipsius itidem Victoris Papae extat ejusdem argumenti data epistola de tempore Christiani Paschatis celebrandi, his verbis:

Victor Episcopus fratri Paracodae Episcopo salutem. Collega noster Dionysius dormiens, te nobis socium in Ecclesia Christi reliquit. Vides, frater, Orientalem Ecclesiam propter celebrationem Paschae ab Occidentali disjunctam esse. Placuit ergo nobis Apostolorum sectatoribus, vestrae unanimi scribere, ut cum secundum quod scriptum est, vetera transferunt, ecce nova facta sunt omnia; non tenebras sequamur, sed lucem. Ut advertamus Prophetam: Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam. Propierea, frater & collega in Domino, doce per ecclesias tibi commissas, a decimaquinta Luna Pascha agendum, ut dicat

* presbyteri Galliarum incitentur.

(d) Ex cod. Floriacen. bibl. pag. 26.

XIX.

Ejusdem ad Paracodam episc. de eadem Pascha celebrat. litter.

Baron. an. 199. n. 1.

CHRISTI
198.VICTORIS PAP.
5.SEVERI IMP.
4.

dicat nobis Apostolus: Pascha nostrum immolatus est Christus; &: Fustis tenebræ, nunc autem lux in Domino. Unanimitas fraterna te in Domino salutat, fratres, qui apud te Vienna versantur, de nobis in Domino salutans. Vale. Hæc Victor, qui abfque dubio ejusdem argumenti litteras in reliquis Occidentalis orbis ecclesias dedit. At de Pachtis controversia, atque iustissima causa Victoris hætenus; jam reliqua prosequamur, quæ hoc anno accidisse probantur.

XX. Tertius hic jam impletur annus obsidionis Byzantiæ, quo a Severo tandem expugnatum est, ac in vicum redactum, ut Dio atque alii tradunt. Ad hæc spectare videtur, quod Tertullianus (a) scribens ad Scapulam Africæ Proconsulem ait: *Cæcilius Capella in exitu Byzantino, Christiani gaudete, exclamavit:* Nimirum quod ipse Byzantiæ persecutus Christianos, dum partium Nigri fautor, illic Præsidem ageret, civitate a Severo expugnata, meliora jam illis tempora affulgere videret; sicque invitatus ac dolens id illis factum, quod in libertatem vindicaretur, exclamavit; cum ipse ad dandas poenas in manus Severi hostis acerbissimi devenisset; omnes enim qui in ea magistratum gerebant, a Romanis esse occisos, Dio (b) affirmat. Eadem expeditione adversus barbaros qui favissent Nigro, Severum in deditionem accepisse Parthos, & Adiabenos, atque Arabas cladibus affecisse, auctor est Spartianus (c); addens eum rediisse Romam, triumphoque ei delato, appellatum esse Parthicum, Arabicum, & Adiabanicum; despexisse vero nomen Par-

(b) Dio in Severo.

(c) Spartian. in Severo.

PAGIUS Severus Romam hoc anno non pervenit.

minatum filium suum majorem Bassianum Cæsarem appellavit. Baronius alique plures verbis illis iniqui crediderunt, Severum hoc anno Romam fuisse. Sed ex illis id minime sequitur; cum Spartianus scribat quidem, Severum, dum Romam rediret, bellum Albinum accepisse; sed non dicat, ante devictum Albinum ad eam urbem illum adventasse. Quando vero tradit, eum reversum triumphum respuisse, loquitur de adventu, qui anno CXCVIII. contigit. Quare recte Herodianus lib. 3. cap. 6. *Qui amplissimo donativo milites prosecutus, statim universos contra Albinum educit: missis item qui Byzantium expugnarent, clausam adhuc receptis Nigri Dusibus.* Ex Oriente itaque

thicum, ne Parthos, quos in deditionem acceperat, lacefferet; a Medo etiam nomine, quod eos pariter in deditionem accepisset ac Parthos (ut Dio tradit) abstinuit.

Advenere tunc una cum Imperatore Romam redeunte iidem Parthi & Medii, alique Orientales barbari nobilissimi, non ut captivi, sed ut focii, adeoque gemmis ornati, ut admirationis causa omnium oculos in se converterent: vidit eos Tertullianus (d), qui tunc Romæ aderat, ut ipsemet testatur his verbis: *Gemmarum quoque nobilitatem vidimus Romæ de fastidio * Parthorum & Medorum, cæterorumque gentium suorum coram matronis erubescens; nisi quod nec ad ostensionem ferre habentur. Latent in cingulis smaragdi, & cylindros vaginae suæ solus gladius sub sinu novit, & in peronibus uniones emergere de luto cupiunt.* Hæc ipse; quæ quidem nequaquam referenda sunt ad tempus, quo, Parthis penitus postea debellatis, de eis atque aliis proximis barbaris triumphavit Severus; nam tunc captivos in triumphum ductos, haud putandum est tot tantisque fuisse gemmis exornatos, sed potius (quod decet pompam triumphalem) victos catenis esse perductos. Porro Tertullianum longe ante dictum triumphum Romæ egisse, quæ de eo dicturi sumus, facile declarabunt. Eadem quoque circa tempora accidisse putamus adventum Romam Abagari Osroænorum Regis; quem magnificentissime exceptum fuisse a Severo, docet Dio (e); hunc autem fuisse Christianum, quæ ex Africano dicemus, inferius demonstrabunt.

Christi

Severus non Romam, sed in Gallias venit, & victo in Gallis Albino, Romam profectus est, ut Herodianus narrat. Dum contra Albinum exercitum ducit, *Viminatii* majorem natu filium Cæsarem dicit, inquit Spartianus, quem Paradinus de oppidulo duabus leucis supra Lugdunum sito, vulgoque dicto *Vymi*, nullo teste, intelligit. Miror autem, Spartianum scribere, Severum Parthicum nomen respuisse; cum in Nummis hoc anno percussis, & a Mediobarbo recitatis, Severus nuncupetur Parthicus, Arabicus & Adiabanicus, & qui huc usque Imp. V. appellatus fuerat, ob novas victorias dicatur Imp. VI. VII. VIII.

XXI. Barbari secuti Severum Romam.

(d) Tert. de habitu mulieb. c. 1. al. fastigio.

(e) Dio in Avel. Ant. Heliogab.

JESU CHRISTI
ANNUS
199.VICTORIS PAP.
ANNUS
6.SEVERI IMP.
ANNUS
5.

I. Antoninus Cæsar.

Christi anno nonagesimonono supra centesimum, Laterano & Rufino Coss. Severo in Imperio agente annum quintum, Bassianus, filius a patre nominatus Antoninus, simulque Cæsar est appellatus: sexto vero anno patris Imperii, una cum Tribunitia potestate idem consecutus est *Ann. Eccl. Tom. II.*

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5690.

SÆC. II. Anno Urbis 950. Olymp. 244. an. r. A. C. 197.

○ 10. B. D 8. P. 24. April. Indi. 5.

JESU CHRISTI 197. secundum Baronium 199.

ZEPHIRINI PAPÆ 1.

SEVERI IMP. 5.

I. Consules.

[1] A D num. I. Coss. *Claudius Lateranus, & Titius Rufinus*, ut ostendit Onuphrius in Fastis.

II. Caracalla Imperator destinatus.

Caracalla non hoc anno, ut existimavit Baronius sed precedenti Cæsar dictus, ut ibidem expositum. Ea tamen nuncupatio præfenti anno a Senatu rata habita. Scaliger in Animadversionibus Eusebii Inscriptionem hanc refert: *LATERANO. ET RUFINO COS. COOPTATUS. EX S. C. M. AURELIUS. ANTONINUS. CAESAR. DESTINATUS.* Præterea hoc anno Tribunitia Potestas eidem Caracallæ a patre in Gallis concessa, sed ea anno tantum sequenti decreto Senatus confirmata. Interim Imperator destinatus appellatus est, ut liquet ex insigni Inscriptione in Marchionatus Bandensis civitate, quæque a Scaligero ad n. 2215. Eusebii recitatur:

M. AURELIO
ANTONINO CÆS.
IMP. DESTINATO.
IMP. L. SEPTIMI
SEVERI PERTINACIS
AUG. FILIO.
RES. AQU.

NOTÆ [1] Coss. *Claudius Lateranus, & Titius Rufinus.* Gruterus pag. XLVI. 9.

V. IDUS. IUNIAS. LATERANO. ET. RUFINO. COS.

Ibid. pag. LI. 1.

APPIUS. CL. LATERANUS
XV. VIR. SACR. FAC.
COS. DESIGN.

Gutherius de vet. jur. Pontif. lib. 1. cap. IX.

LATERANO. ET. RUFINO. COS.
SUPER. NUMERUM
COOPTATUS. EX. S. C.
M. AURELIUS. ANTONINUS
CAES. DESTINATUS
P. R. C. A. DCCCCXLVII.

Nisi in numeris annorum Urbis condite error sit, inquit Relandus, hi consules ad hunc annum alligantur. Ceterum horum prænominata, ac etiam nomina, ante postremum, adhuc incerta nobis videntur. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: *Laterano, & Rufino.*

nomen Augusti. Severus autem cum exercitu adversus Albinum, qui ab eo desciverat, in Gallias proficiscens, difficillimo proelio dimicans, victoriam tandem foeliciter consecutus, eum occidens, Imperio solus securusque potitus est.

Bbb Poni.

Currenti itaque anno Caracalla Imperator destinatus, & insequenti Imperatoris insignibus, ut tunc videbimus, ex Senatus decreto decoratus. Hinc ejus Tribunitia Potestas aliquando a præfenti anno deducta, ut suo loco ostendam. Existimo autem, illam destinationem in Gallias factam esse, & quidem in Provincia Lugdunensi, ubi Severus contra Albinum bellum gerebat. Certe Caracalla Lugduni natus est, ut docet Victor in Epitome, & indicat Spartianus in Severo cap. 5. quando ait, Severum Provinciam Lugdunensem, antequam imperaret, *Legatum* accepisse, & dum eam regeret, *Juliam* uxorem duxisse, *ex qua statim pater factus est.* Natus est Caracalla anno Christi CLXXXVIII. ut infra demonstrabimus. Quare eo anno Severus Lugdunensem Provinciam regebat, jamque Juliam uxorem duxerat; licet Spartianus in Caracalla, cap. 10. a se ipso manifeste dissentiens, Juliam Caracallæ *novercam* vocet. Severus Consulatum, suffectum gessit anno CXC. ut suo loco diximus. Spartianus asserit, Severum post Lugdunensem Provinciam, *Pannonias* Proconsultrai Imperio administrasse, dein suscepisse Romæ alterum filium. Tum subdit: *Consulatum cum Apuleio primum egit, Commodus se inter plurimos designante.* Gestus ille Consulatus anno CXC. natus vero Geta alter Severi filius anno CLXXXIX. ut infra dicitur. Quamobrem eo anno Severus Siciliam administrabat, Consulque suffectus in annum CXC. designatus est. Quæ omnia hucusque obscura hic obiter explicare placuit, præsertim ut constet, Caracallæ cum Julia noverca matrimonium, cujus primus auctor Spartianus, fictitium esse; quod & ipsemet Spartianus

II. Judæi iterum affligati.

Ponitur ab Eusebio hoc anno Judaicum bellum atque Samariticum simul exortum, vel (ut ait) potius resumptum. Infelicissima plane fuit Severi temporibus conditio Judæorum; quippe qui in primis a Pescennio Nigro Orientale Imperium invadente fuerint tributis vehementer oppressi; de quo illud commemorasse satis, quod Spartianus in Pescennio his verbis tradit: Idem Palæstinis roganibus (nempe Judæis) ut eorum censio levaretur, idcirco quod esset gravata, respondit: Vos terras vestras levare censitione vultis; ego vero etiam aerem vestrum censere vellem; occiso autem Nigro, qui eos adeo affligebat, visi sunt aliquantulum respirasse. Tunc illorum Rabbini illud Danielis (a) perperam usurpantes, quo dicitur: Cumque corruerint, sublevaruntur auxilio parvulo; de Severo & Antonino filio putarunt intelligendum, quod Judæi ab eis diligi visi essent (b).

(a) Dan. 11.

(b) Hier. in Daniel. c. 11.

III. Judæi male interpretati divinam Scripturam.

Sed quam mendaces essent eorum interpretes, & quam falsam de Severo concepissent expectationem, plane declaravit eventus. Nam primo, in expeditione agente Severo, Claudius ex Nigri partibus homo Romanus latronem agens, Judæam ac Syriam incurfavit; qui licet undiquaque conquistus, numquam tamen a Severi militibus capi aut adinveniri potuit; sponte nihilominus veniens ad Severum, ut Tribunus militum ab eo incognitus benigne exceptus est; de quo hæc Dio (c): Maxime mirandum fuit, quod Claudius latro, qui Judæam Syriamque prædari ceperat, & ob eam causam studiose conquirebatur, ad Severum pro Tribuno militum venit cum equitibus, eumque complexus atque exosculatus salutavit, neque tamen ab eo agnitus, neque captus unquam postea. Post hæc autem nullæ prorsus sub Severo fuerunt Judæis induciæ; nam rebellantibus, ipsis a Romanis, ac post-

(c) Dio in Severo.

PAGIUS

tianus insinuat, quando ait: Intere est scire, quemadmodum novercam suam Juliam uxorem duxisse dicatur, id est, incerto rumore feratur. His scriptis cum animadvertissem Spartianum in fœdos errores incidisse, examinavi quæ ex eo retuli & comperi eum hallucinatum esse quando asseruit Severum ducta Julia statim patrem factum esse, & Caracallam genuisse. Hic enim anno Christi CLXXXVII. natus est, Juliam vero uxorem accepit Severus ante obitum Faustine Augustæ, quæ anno CLXXVI. decessit. Dio enim lib. 74. pag. 840. scribit: Cumque (Severus) Juliam uxorem ducturus esset, Faustina Marci uxor utriusque thalamum in templo Veneris juxta Palatium apparuit. Quare Caracalla Lug-

NOTÆ

[1] Et hic Victoris obitus, & Zephyrini electio male collocatur. Nam Bucherianus catalogus, ut vidit Constantius, mendose exaratus est. Itaque ex Eusebio Histor. Eccl. lib. V. cap. XVIII. & lib. VI. cap. XXI. elicitur, Zephyrinum creatum fuisse Severi Imperatoris anno circiter nono nempe A. D. 202. rexisse Ecclesiam per annos octodecim: & primo Imp. Antonini Elagabali, qui est A. D. 218. vita functum. Hieronymiana, & alia antiquiora martyrologia, Zephyrinum die XX. Decembris, cetera die XXVI. Augusti ejus natalem celebrant.

ea (annum nimirum sequenti) debellatis, decretum fuisse de Judæis a Senatu triumphum, auctor est Spartianus (d): licet ipsum bellum Judaicum ab antiquorum nemine reperiat esse descriptum. Quo modo aurem postea novo edito, omniumque illis molestissimo, Judæi ab eodem Imperatore Severo fuerint exagitati, suo loco dicendi sumus.

(d) Spartian. in Sev. vero.

At de infelicissima Judæorum conditione horum temporum fidem facit elogium Tertulliani (e), quo ait: Judæis erat apud Deum gratia, ubi & insignis justitia, & fides originalium auctorum; unde illis & generis magnitudo, & regni sublimitas floruit, & tanta felicitas, ut Dei vocibus, quibus edocebantur, de promerendo Deo, & non offendendo, præmonerentur. Sed quanta deliquerint, fiducia parvum inflati ad declinandum, derivantes a disciplina in profanum modum, etsi ipsi non confiterentur probaretur exitus hodiernus ipsorum; dispersi, palabundi, & cæli & soli sui extorres vagantur per Orbem, sine homine, sine Deo Rege: quibus nec advenarum jure terram patriam saltem vestigio salutare conceditur. Hæc Tertullianus; quibus perspicuum redditur Judæos sicut olim (ut dictum est) sub Hadriano, ita modo pariter sub Severo patrio solo exclusos, ac magna pœna coactos. Perseverasse in posterum eandem ab Hadriano atque postea a Severo inflictam Judæis pœnam, etiam succedentium Imperatorum temporibus, argumento est, quod S. Cyprianus hunc ipsum Tertulliani locum exscripsit in commentario de Idololorum vanitate, haud procul a fine. Hæc fere eadem idem Tertullianus (f) adversus Judæos agens, inter alia eis exprobrat, dicens: Post passionem enim Christi; etiam captivitas vobis, & dispersio obvenit prædicata per Spiritum sanctum; nam & pro istis meritis vestris cladem vestram futu-

IV. Judæorum traxima. (e) Tert. in Apol. c. 21.

(f) Idem adv. Judæos c. 11.

dunt quidem natus est, sed longe antea Severus Juliam uxorem acceperat.

Albinus Cæsar non hoc anno, sed insequenti occisus, ut tunc commodius explicabimus.

III. Albinus in Severo.

Ad num. II. Bellum Judaicum, quod Eusebius in Chronico anno quinto Severi Imperatoris resumtum scribit, nullo antiquo Historiæ Augustæ Scriptore memoratum, ideoque ante annum Christi CCI. Severus contra Judæos bellum non gessit. Incertum tamen, an de eo Bello Eusebius per errorem loquatur quinto hujus Imperatoris anno, currenti nempe, an vero alterius, ejus nullus Historicus meminerit.

IV. Bellum Judaicum.

[1] Hoc anno Victor Papa e vivis excessit, cui Zephyrinus successit, qua de re infra.

V. Obitus Victoris PP.

V. Pax Ecclesiis Palæstina.

futuram Ezechiel nunciat, & non solum in isto saculo, quæ jam evenit, sed in die tribulationis, quæ subsequetur; qua clade nemo liberabitur, nisi qui passione Christi, quam respuitis, fuerit obsegnatus.

Cum his Judæi procellis in Palæstina essent mirandum in modum affligati; quæ tamen ea in regione erat Ecclesia, pace tranquillissima fruebatur; nam simul in unum conveniendi Episcopos, & concilia publice celebrandi (quod nonnisi in maximo otio agi posse videtur) facultas cum esset, Ecclesiarum omnium Syriæ & Palæstinae pacem tutam atque securam quietem arguit. Sed quomodo post Concilium superiore (ut dictum est) anno celebratum, S. Narcissus fama celebris Hierosolymorum Episcopus, qui & ipse (ut vidimus) una cum Theophilo Cæsariensi Episcopo præfuit dicto Concilio de Paschatis controversia habito, suorum calumniis falsisque accusationibus circumventus, volens libensque solum vertit, & multis annis anachoreticam vitam duxit; hæc, inquam, quomodo se habuerint, Eusebius

(a) Euseb. l. 6. c. 8. 9.

(a) his ferme verbis, dum admiranda opera ab eo edita narrat, sic recenset: Præter multas alias admirabiles res gestas, quas qui ex ea Ecclesia, Hierosolymorum videlicet, sunt, ex sermone & traditione fratrum gradatim & ordine succedentium de Narcisso narrat; hoc præterea miraculum ab eo editum referunt. In magna ac solemnitate Paschatis vigilia oleum dicconis & ministris desuisse perhibent. Unde cum universam multitudinem gravis quædam ægrotudo & demisso animi occuparet; Narcissum ferunt, iis qui luminaria apparabant, præcepisse, ut aquam ex puteo quodam, qui erat in proximo, haurirent, & ad ipsum afferrent; quo absque mora peracto, eum super aqua oravisse; & mandasseque ut cum vera & constanti in Dominum fide eam in luminarium vase infunderent. Quod ubi fecerant, contra omnem rationem, incredibili quadam & divina virtute naturam aque in natum olei commutatam; & pro certo illius miraculi indicio, fratres complures, qui illic erant eo quidem tempore, permultum ex illo oleo reservaverunt, ex quo etiam aliquantulum ad nostram usque ætatem custoditum est.

Mutatur aqua in oleum a Narcisso episcopo.

VI. S. Narcissus calumniis exagitur.

Pleraque item alia, memoria quidem digna de vita istius viri commemorant, in quibus ejusmodi quiddam traditum est: Cum quidam nequam perditum homunciones gravem & severam eam rationem, quæ per universam vitam tum in hominibus acriter admonendis, tum in eorum vitiis corrigendis uti consuevit, nequiquam ferre possent; præ metu ne ipsi propter infinita scelera, quorum sibi ipsis conscius erant iudicati ab ipso pœnis luerent; ceperunt contra illum consutiis dolis conspirare, ac tur-

pem quamdam criminationis calumniam in eum conjicere; deinde, quo magis auditoribus criminationis falso objectæ fident facerent, eam jurejurando confirmare atque unus sic, deserare: Si non vere dixerim, opto ut ignis incendio misere dispeream. Alter vero sic: Si non vere dixerim, opto ut sevo ac fædo morbo corpus absumat. Tertius autem hoc modo: Opto si non vere dixerim, ut luminibus penitus orbatus sim. Verum quavis nemo ex Fidelibus, propter nobilitatem & testatam inter omnes omnino Narcissi castimoniam, atque adeo ob vitæ rationem ex virtutis regula traductam, illis, vel gravissimo jurejurando se obstringentibus, animum aut fidem adhibuerit; ille ipse tamen partim præ indignatione falso objectæ criminationis, partim præ cupiditate vitæ in sapientiæ ac virtutis studio degendæ, quam jamdiu optaverat, ab oculis universæ multitudinis se penitus removit, & in solitudine, locisque desertis ad multorum annorum spatium vitam transegit.

Verum sublimis ille divina iustitiæ ultionisque obtutus his sceleribus patris minime acquievit; sed quam celerrime impios illos & nequam homines, qui interjurandam tam diris execrationibus se contra se ipsos obligassent, gravibus calamitatibus oppressit. Primus igitur illorum, scintilla perexigua noctu in edes quibus habitabat, ex nulla causa antegressa subito ruente, misere cum tota familia suaque stirpe rapido flammaram ardore omnino conflagravit. Alterius corpus eodem morbo, quem sibi tamquam multum fore imprecatus esset, ab extremis pedum digitis ad caput usque infectum, contabuit. Tertius arummosos priorum eventus aspiciens, & Dei qui oculis omnia inuatur, inevitabilem ultionem admodum reformidans, palam inter omnes maleficia communitè a se suisque sociis per fraudem contra Narcissum admisa confessus est: sed tamen dum pro delicto gravissime condolebat, tantis tamque acerbis lamentis se afflictauit, & usque eo lacrymas effundere non destitit, quoad utrumque oculum sibi penitus extinxisset. Atque hi pro ea criminatione falso contra Narcissum conficta, tales pœnas persolverunt.

VII. Dei vindicta in Perjerantes.

Ubi Narcissus se in locum desertum subduxisset & a nemine esset pro certo cognitum quo se recepisset; his qui finitimis Ecclesiis præerant, visum fuit, ut alterum Episcopum suffragiis crearent. Dicitur igitur (hoc enim illi nomen erat) delectus est; cui non longo tempore Ecclesiam gubernanti successit Germanion; quo mortuo, Gordius Episcopatum obtinet. Cujus temporibus Narcissus, tanquam ex mortuis ad vitam, denuo revocatus, a fratribus, ut Ecclesie gubernacula denuo susciperet, urbe-

VIII. Dicitur Episcopus Hierosolymitanus, & alii.

CHRISTI 199.

VICTORIS PAP. 6.

SEVERI IMP. 5.

menter rogatus est. Omnes quippe ille deinceps, tum quod tam placido & quieto animo falso accusatus decesserat, tum quod singularis divinae sapientiae, & virtutis amore flagrabat, tum praeterea omnium maxime, quod Deus de ejus accusatoribus debita supplicia sumere dignatus est, in majorem sui admirationem rapi-

IX. Alexander Episcopus Hierosolymitanus.

At cum Narcissus non amplius, propter ingravescentem aetatem, ministerio praesse possit; Alexander, de quo locuti sumus, alterius Ecclesiae Episcopus, divina providentia per revelationem, quae noctu ipsi secundum quietem apparuisset, ut cum Narcisso in ministerio Ecclesiae fungendo conjungeretur, accersitus est. Unde Alexandrum, cum tamquam divino quodam oraculo ex Cappadocum regione, ubi primum in Episcopatus gradu esset locatus, Hierosolymam tum voti, tum locorum visendorum causa contenderet; illius Ecclesiae fratres eum excipiunt benignissime, & non amplius domum reverti permittunt; idque propter aliam revelationem ipsis itidem noctu visam; quae quidem voce evidentissime profusa, eis qui erant inter illos ob virtutem spectatissimi, perspicue significavit, ut extra portas civitatis egressi, eum Episcopum admitterent, qui ipsis a Deo ante designatus erat. Quo in hunc modum gesto, Hierosolymitani communi Episcoporum consensu, qui finitimas Ecclesias procurabant, necessario il-

lum apud se manere coegerunt. Idem ipse Alexander in suis Epistolis, quas ad Antinoitas scripsit, quaeque adhuc apud nos extant, Narcissi collegae sui in praefectura Ecclesiae Hierosolymitanae gerenda mentionem facit, ista in extrema epistola illa ad verbum scribens: Salutem vos Narcissus, qui hic ante me Episcopatus locum tenuit, & centum jam & sexdecim annos praetergressus, mecum in eodem ministerio quorundam precibus conjunctus fuit; qui obsecrat vos ut idem mecum sentiat, eadem sitis voluntate. Atque haec quidem isto modo. Hucusque Eusebius de Narcisso: qui idem auctor Alexandri ingressum, quem hic occasione continuationis historiae recensimus, contigisse scribit post obitum Severi Imperatoris, sub Antonino ejus filio, quo loco & nos referemus.

Sed illud consideratione dignum est, quod, quantumlibet (ut dictum est superius) loca sancta Hierosolymorum fuissent per Hadrianum Imperatorem profanata, desuper impositis impurissimis diis Gentium, nihilominus ardor Christianae pietatis neque his potuit contineri, quin (ut de Alexandro vidimus) Hierosolymam peregrinationem religionis ergo susciperet; qui quidem usus ab ipso exordio nascentis Ecclesiae coepit, numquam amplius est in Ecclesia Catholica intermissus. Sed de his pluribus primo Annalium tomo actum est.

X. De peregrinatione Hierosolymitana.

JESU CHRISTI ANNUS 200.

VICTORIS PAP. ANNUS 7.

SEVERI IMP. ANNUS 6.

I. DUCENTESIMUS Christi annus jam a Saturnino & Gallo Coff. aperitur, quo Severus Imperator e Gallis Romam victor ingressus est ovans: recusasse enim tradunt triumphum, ne videretur de civili sanguine captasse gloriam. Porro officia tum illi a Romanis praestita, quoniam ad Ecclesiasticam historiam elucidandam nonnihil conferre videntur, hic referre operae pretium ducimus. Scribuntur ea aliqua ex parte ab Herodiano (a) his verbis: Romam intrat, occurrente laureato populo, & magno honore, faustisque acclamationibus excipiente Senatu, & consalutante: & paulo inferius haec: Postea vero quam in templum Jovis ingressus est, omniaque sacrificia de more peregit, magnoque congiario populum Romanum victoria nomine profectus, ac nummos militibus largitus est: Haec ipse. Sed non fuerunt praetermissa caetera ovanti Imperatori exhiberi solita, epulum nempe publicum, & lectisternia, flores, laureae, lumina, suffus, & alia id genus; quae etiam in ejus Romam primo adventu fuisse ex-

(a) Herod. l. 3. Severus ovans Romam rediit.

hibita, Dio testatur. At haec quidem omnia cum a frequenti populo praestarentur; a Christianis tantummodo, quod fuit ipsorum religioni minus convenire putarent, praetermissa fuerunt, non tamen sine obtrectatorum calumnia, perinde ac si illi ab hujusmodi officiis temperantes, Severum regnare moleste ferre viderentur. Sed de his paulo inferius.

Caeterum haud multo post Severus rependit civibus pro gaudio luctum; nam quamplurimos, qui Albino favissent, clarissimos viros occidit, nec alicui (b) pepercit eorum qui levi tantum suspitione laborassent. Recenset nomina quadraginta unius Consulatum ac Praetorianorum, virorum Spartianus, qui tunc a Severo iusti sunt occisi; nam & illos inquiri voluit, qui etiam Pescennio consentissent. Dammati sunt plerique, qui jocati dixerant: Vere Imperator nominis sui, vere Pertinax, vere Severus. Multos insuper, quasi Chaldaeos aut vates de sua salute consulissent, interemit; praecipue suspectos, unumquemque idoneum Imperio, quod ipse

II. Severus fecit incives. (b) Spartian. in Severo.

CHRISTI 200.

VICTORIS PAP. 7.

SEVERI IMP. 6.

pse parvos filios tantum haberet. His factis, ad Parthicum bellum proficiscitur, cum ante (quod mente exciderat) Commodum in Deum consecrasset, quem in Senatu pro concione laudavit; infamibus displicuisse dixit, ut appareret eum aperissime furere. Haec omnia ad verbum Spartianus, qui & in Pescennio ait, Severum tot Senatorum caedibus perpetratis, nomen esse consecutum infame, ut diceretur a pluribus Sylla Punicus.

III. Verum non hoc anno quievit Severus a civium caede; sed novis detectis Imperii perduellibus, novae etiam superadditae sunt ab eo civium caedes; eorum nempe qui visi erant jam omni officio eidem Se-

vero favere; sicque in sequentem usque annum Romanorum civium ipsa urbs Roma caedibus maduit; de quibus haec egregie Tertullianus (a): Sed & qui nunc scelerum partium socii aut plausores quodammodo videmur, post vindemiam parriidarum racematio superstes; quam recentissimis & ramosissimis laureis postes praestruerant? quam elatissimis & clarissimis lucernis vestibula enubilabant? quam cultissimis & superbissimis thoris forum sibi dividebant? non ut gaudia publica celebrarent; sed ut vota propria jam edisserent, & in aliena solemnitate exemplum atque imaginem spei suae inaugurarent, nomen Principis in corde mutantes. Eadem officia de-

(a) Tertullianus in Apol. c. 35. in fin.

Racematio ex nece adulatorum.

namque Aurelium & Commodum ejus filium Imperium Caesareum ante Augusteum adeptos esse; quod Caesareum Imperium ut convellant, exemplum Albini Caesaris afferunt, quem puro puto nomine Caesares donatum fuisse tuerentur. Commodus enim Albino Caesarem nomen obtulit, utque infigne aliquod Imperialis majestatis accederet, dedit ei facultatem utendi cocineae pallii, ut testatur Capitolinus in Albino cap. 2. qui cap. 13. ait, Albinum Caesarem nomen a Commodio oblatum recusasse, quod cap. 6. & cap. 13. repetit. Sed hinc tantum deduci potest, aliquando Caesaris nomen sine Imperio Caesareo concessum fuisse, cujus rei paucissima occurrunt exempla. Commodus itaque solum nomen Caesareum Albino obtulit; sed Severus eum nomine & Imperio Caesareo donavit. Herodianus enim lib. 3. cap. 7. Severum laudat, quod Albinum Caesaris honore atque auctoritate praeditum in potestatem redegerit. Capitolinus etiam in Albino cap. 3. de eo ait: Extat illius concio, quae, cum accepit Imperium & quidem Severi (ut quidam) voluntate firmatum, hujus rei memoriam facit. Tum cap. 7. Capitolinus scribit: Ad Imperium venit natu jam grandior. Paulo post referunt epistolam Severi, in qua legitur: Imperator Severus Augustus, Claudio Albino Caesari, fratri amantissimo & desideratissimo, Salutem. Victo Pescennio, &c. Te quaeso, ut eo animo Republicam regas, quo dilectus es frater animi mei, frater Imperii. At iniquiunt Censores: Commodus ac reliqui Caesares ante Imperium Proconsulare, omnis Imperii expertes erant. Hinc cum anno CLXXV. Senatus nuntium necis Avidii Cassii accepisset, inter festivas accla-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5691.

SÆC. II. Anno Urbis 951. Olymp. 244. an. 2. A. C. 198.

JESU CHRISTI 198. secund. Baronium 200.

ZEPHIRINI PAPÆ 2.

SEVERI IMP. 6. CARACALLÆ IMP. 1.

I. AD num. I. Coff. Ti. Saturninus, & C. Gallus, ex Inscriptione Onuphrina lib. 2. Fastorum pag. 238.

II. Severus Romae quinquennalia dedit, quorum varia hoc anno indicabimus vestigia.

III. Severus anno superiori in Galliam venit, currenti ad Lugdunum cum Albino Caesare pugnavit, eumque XI. Kal. Martii, ut habet Spartianus in Severo cap. II. vicit: Direpta mox incessante Lugdunum, & Albino caput abscissum, perlaturumque ad Severum est, inquit Herodianus lib. 3. cap. 7. Dicitur fuerat Caesar Albinus a Severo, postquam ipse Imperium inivit; sed cum Albinus etiam Imperatoriam dignitatem postularet, ait Dio lib. 75. eumque dolis insidiisque tentaret, Albinus se ipsum Augustum nuncupavit, & Tribunatiam Potestatem cepisset, ut liquet ex Nummis apud Medtobarbum pag. 266. inter quos iste legitur: IMP. CAES. D. CLOD. ALB. AUG. in postica, A. E. Q. U. I. T. A. S. A. U. G. C. O. S. II.

IV. Censores quidam in Epistola Consulari a Card. Narisio publicata invehuntur in illud quod pag. 178. Dissertationis Hypaticae scripsi, Marcum

NOTÆ [1] Coff. Ti. Saturninus, & Gallus. Gruteriani lapides pag. XCIX. 1.

DEDIC. XV. KAL. IUN. SATURNINO. ET. GALLO. COS.

Ibid. pag. CCC. 2. TI. SATURNINO. ET. C. GALLO. COS. A. P. R. C. DCCCCL.

Gudiana inscriptio ex collectione Ligoriana: KAL. MART. T. SATURNINO. ET. C. GALLO. COS.

Sponius pag. 227. & Fabretus pag. 296. ex veteri lapide, qui nunc in arcebus Capitolinis:

DEDIC. IDIB. OCTOB. SATURNINO. ET GALLO: COS.

Vulgares Fasti: Saturnino, & Gallo.

dependent & qui astrologos, & aruspices, & augures, & magos de Caesarum capite consultant; quas artes, ut ab angelis deservitoribus proditas, & a Deo interdicitas ne suis quidem causis adhibent Christiani. Hac & alia Tertullianus, illam purgans Christianis inferri solitam calumniam, qua hostes dicerentur Imperatoris; quinam, vero hostes illius essent, licet amicissimi vili, dictis declarat exemplis.

IV. Christiani cur accusati hostes Imp.

At quod ad hæc quoque spectat; alio etiam argumento tunc jactabant Gentiles Christianos Imperatoribus adversari, ac eos odio prosequi: quod ex proxime gestis rebus suppeditatum est, cum nimirum in ipso adventu victoris Imperatoris in

PAGIUS

acclamationes absentis M. Aurelio factas dixerunt: Commodum Imperium justum rogamus. Commodum Tribunitiam Potestatem rogamus. Erat igitur Commodus sine Imperio, quamvis jam inde ab anno CLXVI. Caesar esset, destinatus tamen ad Imperium. Sed vanum hoc argumentum: Commodus in pueritia Imperio Caesare ornatus fuerat, c. i. post decem circiter annos Senatus Imperium Proconsulare, quod majus erat, petivit. Quare in laudatis verbis justum Imperium, significat Imperium Proconsulare, quod plenum Imperium est, ut justum praelium, illud quod vere & proprie praelii nomine conferri potest, inquit Budeus in Theodoro Roberti Stephani verbo justus. Addunt Censorius: M. Aurelius filios adhuc pueros Caesares creavit, nullo cum eisdem Imperio, cujus ob aetatem nondum capaces erant, communicato. Ita pag. 173. Epistolæ Consularis. Respondeo, M. Aurelii filios Caesares, aliorumque Principum pueros Imperio ineundo, sed non obeundo maturos esse, ut omnes norunt. Fateor tamen, Imperium illud Caesarem ad pauca tantum se extendisse, ab Imperatorum arbitrio pependisse, & in quo illud situm esset, hætenus obscurum. Quæ obiter dicta sint ad rem magni momenti magis explicandam.

V. Albinus hoc anno victus.

Præfenti anno, non superiori, ut fert vulgaris sententia, Albinus debellatum, colligo ex Herodiano lib. 3. cap. 8. qui Albinianorum intereptione narrata, ait: Continuo Romam proficiscitur, exercitum secum omnem adducens, quo terribilior videretur. Confectoque magna velocitate itinere, quemadmodum consueverat, infestus adhuc superstibus Albinii amicis, Romam intrat. Dio de Albinii interitu loquens, inquit: Prælium vero Severi & Albinii apud Lugdunum ita factum est. Spartianus citatus habet: Victus est Albinus die undecima Kalendas Martii, die nempe decima nona mensis Februarii. Sed cum, Severum præfenti anno Romæ fuisse, ibique Quinquennalia celebrasse, indubitatum sit, dies ille decimus nonus Februarii Albino & Albinianis fatalis, non alterius anni quam currentis esse potest. Si enim mensis Februarii anni præcedentis illa pugna pugnatu fuisset, & præfenti tantum anno Severus Romam venisset, non continuo, & magna celeritate, ut testatur Herodianus, sed lente cunctanterque illic se contulisset, anno nempe febre integro, in hoc longo spatio conficiendo, infumto. Nec est quod quis dicat, Severum anno superiori Romam venisse. Herodianus enim loco laudato eum, ubi Romam adventavit, Quinquennalia celebrasse, manifeste indicat: Postea vero, inquit, quam in templum Jovis ingressus est, omniaque sacrificia de more peregit, reversus

Urbem, soli Christiani prætermisisse viderentur officia ab omnibus exhiberi solita lætitiæ publicæ. Unde idem qui supra Tertullianus (a): Propterea igitur publici (a) Tert. hostes Christiani, qui Imperatoribus neque ibid. in vanos, neque mentientes, neque temerarios honores dicant: quia veræ religionis homines etiam solemnia eorum conscientia potius quam lascivia celebrant. Grande videlicet officium focos & thoros in publicum educere, vicatim epulari, civitatem tabernæ habitu abolere, vino lutum cogere, catervatim cursitare ad injurias, ad impudentias, ad libidinis illecebras. Siccine exprimitur publicum gaudium per publicum dedecus? Hæccine solemnes dies Prin-

in palatium, magnoque Congiario populorum Romanum, victoria nomine prosecutus, ac nummos militibus largitus est, simul alia permulta indulgit, qua nunquam antea acceperant. Nam & frumentum summam primis adauxit, & aureis annulis uti, & domi habere mulierem permisit. Quæ novitates gratiæque Quinquennalium Severi indicia. Objici etiam potest, Getam die septima mensis Martii Romæ Caesarem a Severo patre renuntiatum esse; cum in Actis Passonis SS. Perpetuæ & Felicitatis, Sancta Martyr dicat: Munere castrensi evanus pugnaturus. Natale tunc Geta Caesaris, &c. Utraque autem cum sociis passa die VII. Martii ex omnibus vetustis Martyrologiis, ut ostendit Holstenius in Notis ad ea Acta. Quare cum Albinus die XIX. Februarii superatus fuerit, Romam Lugduno intra dies quindecim Severus cum exercitu pervenire non potuit. Verum in Actis illis non de Natali Imperii Caesarei Getæ, sed de Natali ejus genuino sermo est. Natus autem Geta sexto Kalendas Junias, ut prodit Spartianus in Geta cap. 3. & parte alia, hoc anno post diem XIII. mensis Aprilis, qui Imperii Severi Natalis est, Caesar nuncupatus. Et ratio est, quia, ut mox visuri sumus, Caracalla post eum diem Tribunitiam Potestatem & Augusteam dignitatem a patre obtinuit & verisimile non est, Getam minorem filium prius a patre Caesarem dictum, quam Caracallam majorem natu filium a patre Augustum nuncupatum. Utraque itaque nuncupatio vel eodem tempore post mensis Martium facta, vel Caracalla prius dictus Augustus, quam Geta Caesar. Quare SS. Perpetua & Felicitas alio die, quam quo passæ sunt, in Martyrologiis coluntur, quod non raro accidisse passim in hoc Opere observabimus; dieque septima Martii, dies est, quo Carthaginem earum reliquæ postea translate, non vero dies obituali. Porro, cum utraque Martyr non Tuburbi, sed Carthagine passa fuerit, ut ostendit Valesius in Præfatione, quam ad laudata Acta præfixit, habemus ex illis Episcopum Carthaginensem, qui tempore Severianæ persecutionis ac Tertulliani sedebat. Pag. enim 24. legitur: Vidimus ante fores Operatum Episcopum, &c. Nonne tu es Papa noster? Quare, cum hic sermo sit de personis Carthagine, non vero Tuburbi viventibus, dicendum, Operatum fuisse tunc Episcopum Carthaginensem, ac Agrippini successorem, cujus tamen nulla mentio apud Schelstratum in Differt. Ecclesiæ Africanæ, ubi eorundem Episcoporum indicem textit. Hanc ad me observatorem misit Clarissimus Abbas Ludovicus du Four, qui non dubitat etiam, quin Perpetua & Felicitas alio die martyrium pertulerint, quam quo

Principum decent, quæ alios dies non decent? Qui observant disciplinam de Caesaris respectu, si eam propter Caesarem deserunt? Et malorum morum licentia pietas erit? Occasus luxuria religio deputabitur? O nos merito damnandos! Cur enim vota & gaudia Caesarum casti & sobrii & probi expungimus? Cur die lato non laureis postes obubramus, nec lucernis diem infringimus? Honestas res est, solemnitate publica exigente, induere domui tuæ habitum alicujus novi lupanaris? Hæc Tertullianus idcirco, quod Romæ domus meretricum, publica lupanaria etiam confueverant lucernis ac frondibus exornari; nam alibi hæc ait (a): Procedit de janua laureata, & lucernata, ut de novo consistorio publicorum libidinum.

(a) Tertull. ad uxorem lib. 2. c. 6.

PAGIUS

coluntur, & quin Severi Romam adventus ad hunc annum pertinere.

VI. Caracalla Augustus, Geta Caesar dicitur.

Severus ultus graviter Albinianam defectionem, Romam venit, Commodum in Senatu & concione laudavit, Deum appellavit, inquit Spartianus in Severo cap. 12. Paulo ante scripserat, Severum post victum Albinum inter milites Divum Commodum pronunciasse, idque ad Senatum scripsisse. Quemadmodum itaque Tribunitiam Potestatem Caracallæ concessam, ita Commodi apothecosim a Senatu Severus confirmari voluit. Ex quo utroque facto intelligimus, adhuc per hæc tempora magnam Senatus in similibus habitam rationem fuisse. Hujusmodi consecrationes annis Quinquennialibus & id genus festis dicatis de more factæ. Tum cap. 14. ait Spartianus: Caesarem deinde Bassianum filium suum Antoninum a Senatu appellari iussit, decretis Imperatoris insignibus. Caracalla seu Bassianus anno CXCVI. Caesar nuncupatus fuerat, annoque insequenti Imperator destinatus ut suo loco diximus. Deerat itaque tantum Senatus decretum, quod hoc anno accessit. Severus non solum Caracallam Augustum dixit, sed etiam Getam filium suum natu minorem Caesarem nuncupavit, quod Herodianus lib. 3. cap. 6. his verbis exprimit: Διατάξας δὲ τὰς ἑαυτοῦ ἐν τῇ Πάτρει τῆς τοῦ αὐτοῦ νεωτέρας τῆς Βασσιανῆς καὶ αὐτοῦ πρεσβύτερος ἀποδείξας, &c. Id est: Igitur aliquandiu Roma moratus, participato filii Imperio, decrevit item Barbarorum inclatere trophæis. Petavius lib. 13. de Doct. Temp. pag. 694. ait: Herodianus significat utrumque Severi filium participem Imperii, & ἀπονομήσας factum esse. Sed Spartianus Getam non nisi Caesarem creatum asserit, quod & probabilius videtur. At perperam, nam inter Herodianum & Spartianum egregie convenit. Illud tamen præter Spartianum Herodianus dicit, Getam nempe, qui tantum Caesar renuntiatum est, nuncupatum fuisse Imperatorem, non minus quam Caracallam, qui Augustus est appellatus. Antea enim Caesares Imperatoris nomine non cohonestabantur, nisi Imperio Proconsulari insigniti essent. Cui rei magno argumento est, quod Caracalla Caesar, cum anno præcedenti Tribunitia Potestate decoratus est, Imperator destinatus dicitur est, ut tunc ostendi, & magis confirmatur ex duobus Nummis Caracallæ Caesaris apud Mediobarbum: in avera parte unius legitur: DESTINATO IMPERATORI. & in posita alterius: DESTINATO IMPERATORI. Ex quibus inferendum, tunc Caesares nondum Imperatores dictos fuisse, & hanc novitatem Severi Quinquennialium effectum fuisse; alioquin Caracalla non

Sed & templa festa fronde ornari confuevisse, Ethnici scriptores frequenter demonstrant, & templorum signa, quæ in antiquis lapidibus passim Romæ insculpta visuntur; quod sibi nefas esse Christiani putabant: unde idem auctor in libello de Corona militis (b): At enim Christiani nec domum suam laureis infamabit. Rursum vero idem auctor in libro quem scripsit de Idololatria (c), postea a Christianis coronari, divinitus fuisse vetitum docet his verbis: Scio fratrem per visio. nem eadem nocte castigatum graviter, quod januam ejus subito annunciatis gaudiis publicis servi coronassent; & tamen non ipse coronaverat, aut præceperat; nam ante processerat, & regressus reprehenderat factum; adeo apud Dominum in hujusmodi

V. De more gentilitio coronandi postes.

(b) Tertull. de Coron. m. i. lib. cap. 13. in fin.

(c) Idem de Idololatria. c. 15.

destinatus Imperator, sed destinatus Augustus in Nummis & Inscriptionibus nominatus fuisset, Sed quidquid de hac re sit, Getam alioque deinceps Caesares, licet nec Tribunitia Potestate, nec Imperio Proconsulari exornati essent, Imperatores appellatos fuisse certum. Annis Quinquennialibus & id genus festis additis, Caesares ac novos Augustos de more creatos fuisse, prioresque post M. Aurelium Imperatores vocatos in Differt. Hypat. demonstravi.

Hoc anno Caracallam Augustum appellatum, eique Tribunitiam Potestatem confirmatam, demonstrant varia hujus Imperatoris Numismata apud Mediobarbum extantia. Illud inter cetera argumenta Consulatus ejus designati invicte demonstrant. Mediobarbus pag. 286. Numisma ejus jam Augusti a dignitate præditi exhibet, in quo legitur: TR. P. III. COS. DES. Primum Consulatum Caracalla gessit anno CCII. Quare Tribunitiam Potestatem currenti anno, non vero insequenti inierat; alioquin anno CCII. adhuc Consul designatus fuisset, cum tamen Consulatum ordinarium eo anno gesserit. Præterea in alio Nummo Caracalla dicitur: TR. P. X. COS. II. DES. III. Tertius Consulatus a Caracalla anno CCVIII. susceptus, quo tamen anno adhuc Consul II. designatus III. fuisset, si anno sequenti Tribunitia Potestate insignitus fuisset. Nam Tribunitiam Pot. X. anno tantum CCVIII. inchoasset, ut numeranti patet. Alia in hanc rem argumenta in medium adducit Card. Norisius in Differt. de Votis Decennialibus cap. 4. Ceterum, post diem XIII. Aprilis Tribunitiam Potestatem Caracallæ concessam, mox visuri sumus.

VII. Tribunitia Potestas Caracallæ data.

Sed licet in Nummis & Inscriptionibus Caracallæ Tribunitia Potestas a præfenti Christi anno de more auspicietur, supersunt tamen variae Inscriptiones & aliqui Nummi, in quibus ea a præcedenti exordium sumit. Ex quo certum redditur, Caracallam eo anno, non vero currenti, ut existimavit Card. Norisius loco laudato, Imperatorem destinatum fuisse. Quantum Chronologia ad Inscriptiones explicandas conferat, ex hujus eruditissimi Viri verbis intelligitur. Is postquam Caracallam præfenti anno Tribunitiam Potestatem iniisse probavit, inquit: His tamen opponuntur insignia Elogia, quæ etiamnum visuntur Romæ, ex quibus post Kalend. Junias an. CXCVIII. evincitur tradita Antonino Tribunitia Potestas. In superiori parte Panthei legitur;

VIII. Tribunitia Potestas Caracallæ explicata. Baron. an. 197. num. 11.

di etiam disciplina familiae nostrae aestimantur. Hæc ipse. Sed (quod superius tomo primo Annalium dictum est) Christiani nonnulli haud facile ejusmodi contineri poterant disciplina; nam idem Tertullianus de iisdem hæc ibidem superius exprobrans ait (a): At luceant (inquit) opera vestra. At nunc luceant tabernæ & januæ nostræ; plures jam invenies Ethnicorum fores sine lucernis & laureis quam Christianorum. Quamobrem consulto quidem postea introductum videtur, ut, quæ erant Gentilitiæ superstitionis officia, eadem veri Dei cultu sanctificata, in vere religionis cultum impenderentur. Laudatur eo nomine magnopere a S. Hieronymo Nepotianus (b), quod ecclesias marty-

(a) Eodem cap. in princ.

(b) Hieron. epist. 3.

PAGIUS

IMP. CAES. L. SEPTIMIUS. SEVERUS. PIUS. PERTINAX. ARABICUS. ADIABENICUS. PARTHICUS. MAXIMUS. PONTIFEX. MAX. TRIB. POT. XI. COS. III. P. P. PROCOS. ET. IMP. CAES. M. AURELIUS. ANTONINUS. PIUS. FELIX. AUG. TRIB. POT. V. COS. PROCOS. PANTHEUM. VETU STATE. COLLAPSUM. CUM. OMNI. CULTU. RESTITUERUNT.

Severus Aug. anno Christi CCIII. Kal. Junii inibat TR. P. XI. cum qua si copuletur TR. P. V. Antonini, fit consequens ut Antoninus CXCVIII. nostra epocha post Kalend. Junias, primam Tribunitiam Potestatem auspicatus fuerit. Rursus in porticu templi S. Anselmi in Foro Piscario visitur Epigramma, in quo Tribunitia Potestas sexta Antonini cum undecima Severi jungitur. Habetur apud Gruterum pag. 172. In celebri Arca Septimii in Foro Romano Severus inscribitur TRIBUNIT. POTEST. XI. Antoninus vero TRIBUNIT. POTEST. VI. Si cum Tribunitia Potestate undecima Severi concurrat quinta & sexta Antonini, minus recte Panvinus & alii asserunt, Kalendis Junii die natali Imperii Severi Antoninum Tribunitiam Potestatem accepisse. Sane Panvinus priorem illam Inscriptionem referens anno Urbis 956. pro XI. scripsit X. Sed. ex altero Elogio rejicitur; neque tam facile est Lapides ac membranas corrigere. Laudantur alia Inscriptiones antiquæ, in quibus Tribunitia Potestas prima Antonini cum VI. Severi conjungitur apud Gruterum 1010. Rursus cum VII. ejusdem Severi pag. 264. Ex tot Elogiis luculenter probatur, Antoninum anno CXCVIII. post Kal. Junias designatum fuisse Augustum, delata eidem Tribunitia Potestate. Quare anno CCXVII. sexto Idus Aprilis occisus, agebat annum Trib. Pot. XIX. Qui igitur fieri potest, ut in Nummis & Lapidibus ejusdem Tribunitia Pot. XX. & anno CC. die quarta Aprilis, tertia inscripta fuerit? (jam enim retulerat Norisius Inscriptionem eo anno scriptam, in qua Tribunitia Potestas III. Antonini, & dies quartus Aprilis legitur) Reinesius lib. 1. Variar. cap. 21. Volumen promisit inscriptum: Examen Inscriptionum veterum: at ille vitam ante operis editionem explevit. Hujus eximii Voluminis autographum Joannes Frischius Typographus Lipsiensis apud se esse testatur in Epistola nuncupatoria. Jacobus Sponius Vir eruditissimus supra tria millia Inscriptionum collegit, qua in Grute-

rum diversis floribus, arborum comis, vitiumque pampinis exornaret.

Cum vero Christiani rei haberentur lætæ majestatis, quod Imperatori non sacrificarent, nec ut Deum colerent, nec per genios Cæsaris jurarent; pro iisdem diluendis Tertullianus gravem fortemque defensionem instituit; demonstrans nimirum, Christianos ex præscripto legis & Ecclesiastica disciplina plus cæteris colere & venerari Imperatores, pro quibus assidue preces ad Deum funderent, proque eorum salute vota etiam nuncuparent; cæterum probe nosse, illum Deo esse inferiorem. Commodi enim hoc anno in Deum consecrati ludibrium, cum risum, tum etiam stomachum Christianis movisse credimus. Quam autem sedu-

VI. Christiani faventes Imperatori & Imperio precibus.

(a) Tertull. in Apol. c. 30.

VII. Quando Tertullianus scripsit Apologeticum.

(b) Tertull. in Apol. c. 33.

PAGIUS

lo pro ipsis Imperatoribus ac senatu, totoque Romano Imperio Christiani folebant apud Deum agere, idem declarat his verbis (a): Illuc festipientes (in cælum nimirum) Christiani manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus; denique sine monitore, quia de pectore oramus; precantes sumus semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, Imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, Orbem quietum, quacumque hominis & Cæsaris vota sunt. Hæc Tertullianus & alia de his plura.

Porro ipsum anno sequenti Apologeticum scripsisse, ea certe ratio persuadet, quod cum ea ipse scribebat, adhuc qui residui essent factionum Albini atque Nigri, quaererentur ad necem; quique recens inventi, perinde ac racemi post vindemiam, interneconi itidem traderentur; quod accidisse dicemus sequenti anno, quo cum expeditione ab Urbe recedens Severus, Plautianum hominem sævum, præfectum ejusmodi carnificinæ reliquit. Ad hoc enim illud spectat, quod ipse Tertullianus (b) ait: Sed & qui nunc scelerum parvum socii, aut plausores, quotidie revelant; post vindemiam parvicidarum racementio superstes.

Ann. Eccl. Tom. II.

IX. Tribunitia Pot. Caracalla inversa de inchoata.

[1] Sponius initio anni millesimi octogesimi sexti vita fundus, varias inscriptiones ante obitum publicavit, & Syntagma veterum Inscriptionum a Reinesio collectarum nuper in lucem prodit; sed neuter aliquid attulit quod ad hanc difficultatem solvendam faceret. At postis duobus principis Tribunitiæ Potestatis Caracallæ, ea evanescit, & laudatæ Inscriptiones, similesve faciles explicatus habent. Tribunitia Potestas Severi ab Idibus Aprilis, seu die decima tertia ejusdem mensis anni centesimi nonagesimi tertii, quo a militibus acclamatus est Imperator, deducta, non vero a Kalendis Junii, ut Onuphrius omnibus persuasit. Tribunitia Potestas Caracallæ in aliquibus Nummis & Inscriptionibus ab anno CXCVII. quo Imperator destinatus est; in aliis autem ab anno CXCVIII. dieque incerto,

Gentiles igitur qui Romæ agerent, quod dicitis ex causis semel cœpissent in Christianos obloqui, in dies magis magisque odio turgescentes, & invidentes, quod nimirum cum sub Commodò, tum etiam sub Severo, immensa civium cujusque ordinis, sed præcipue Senatorum multitudine gladio obtruncata, ipsi soli inspectores malorum tuto ac quiete agerent; a favore quodam ex livore correpti haud valuerunt se ulterius intra æqui lineam continere, quin foras in persecutionem exumperent: ea nimirum honestissima (ut videbatur) occasione captata, quod, cum nonnulli levioribus causis rei constituta capitis pœnam exsolvisent, Christiani, Imperii perduelles, quod nullo profus signo lætitiæ excepissent advenientem in Urbem victorem Imperatorem, nec aliquo, ut cæteri, pietatis publico officio ipsum demeruisent, læti atque pacifici immunescere a cædibus agebant. Ex iis igitur coloratis gratia Imperatoris prætextibus, alioque superaddito novo casu, de quo dicemus anno sequenti, antiquisque illis in eos jactatis iterum refossis calumniis gravis in Urbe adversus eos persecutio, de qua dicemus, conflata est.

VIII. Unde occasio persecutionis exorta sit.

Ccc Du-

bunitia Potestas Caracallæ currebat, quia quæ cœpit anno CXCVII. die quarta Aprilis anni CC. adhuc durare potuit. Denique Tribunitia Pot. IV. Caracallæ cum ejus Consulatu anno CCII. gesto conjuncta, ab anno CXCVIII. post diem XIII. mensis Aprilis exordienda. Sic enim anno CCII. nondum absoluta erat. Sed quarta Tribunitia Potestas Caracallæ cum octava Severi in eodem Nummo illigata, ab anno CXCVII. omnino desumenda, & juxta hanc methodum ceteræ omnes Tribunitiæ Potestates Caracallæ exponendæ.

Ad num. VIII. Ante decimum Severi Imperatoris annum Christiani vexati non fuere. Libri enim Tertulliani, ex quibus Baronius persecutionem per hæc tempora cœptam deduxit, ante decimum Imperii Severiani annum non compositi; & Plautianus Præfectus Prætorio, & Christianorum persecutor, quem Romæ relicto doctissimus Cardinalis credit, Severum in Orientem proficiscentem comitatus est, ut anno sequenti ostendimus.

X. Ecclesiæ adhuc tranquilla.

JESU CHRISTI ANNUS 201.

VICTORIS PAP. ANNUS 8.

SEVERI IMP. ANNUS 7.

CHRISTE 201.

VICTORIS PAP. 8.

SEVERI IMP. 7.

I. * al. Anullino.

Ducentesimo primo Redemptoris nostri anno, Anullino (*) secundum & Frontone Coss. antequam Severi annus septimus numerari inciperet, cum immani civium caede Severus filiis adolescentulis stabilisse sibi visus esset Imperium, majorem natu Antoninum, quem jam Caesarem dixerat, creat ex Senatusconsulto Imperatorem, collatis ei (ut auctor est Spartianus a) insignibus Imperatoriis, nimirum Augusti nomine cum Tribunitia potestate; sicque hoc anno, quo Severi ejus patris sexta absolvitur, & septima inchoatur, Antonini filii prima in antiquis inscriptionibus coepta est numerari Tribunitia una cum Imperio solita conferri potestas. Sed haec pluribus superius anno tertio ejusdem Imperatoris dicta sunt. Quod si Herodianus (b) dicat hoc tem-

(a) Spartianus in Severo. Antoninus dictus est Imperator.

(b) Herod. lib. 3.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5692.

SÆC. II. Anno Urbis 952. Olymp. 244. an. 3. A. C. 199.

JESU CHRISTI 199. secund. Baronium 201. ZEPHYRINI PAPÆ 3. SEVERI IMP. 7. CARACALLÆ IMP. 2.

I. Consul.

Ad num. I. Coss. P. Cornelius Anullinus II. & M. Aufidius Fronto, ex quibus Inscriptionibus Onuphriani.

II. Caracalla Augustus dictus.

Antoninus Caracalla Augustus, & Geta Caesar, anno præcedenti renuntiati fuerunt; ad quem etiam annum pertinent Munerum editiones, & Congiarium populo datum, ut ibidem ostendimus. Nec ad rem facit Nummus Severi, quem ex Licogorio recitat Baronius, in cujus antica legitur: SEVERUS PIUS AUG. P. M. TR. P. XI. in postica: LIBERALITAS V. Nummus enim ille anno CCIII. quo Severus Decennalia celebravit, & rursus Congiarium dedit, percussus. Ad num. II. Liber de Corona militis anno Christi

III. Tertullianus composuit librum de Corona militis.

ducentesimo secundo, in quem Severi Decennalia incidebant, in lucem editus videtur. Hoc enim ejus initium: Proxime factum est. Liberalitas præstantissimorum Imperatorum expungebatur in castris, &c. id est, milites donativum accipiebant, & nomina eorum qui illud acceperant, expungebantur ex catalogo. Quæ liberalitas ad Quinquennalia Caracallæ anno CCI. peracta, revocanda videtur. Paulo post: Mustiant denique

pore, ante Parthicum bellum, Severum, participasse Imperium cum filiis; tamen de Antonino tantum intelligendum est, fuisse declaratum Augustum, Getam autem fratrem ejus tantum Caesarem; licet (c) Spartianus post Parthicum bellum Getam renuntiatum Caesarem, ipsumque Antoninum esse nominatum asseruerit.

Placuit autem Severo ad conciliandum sibi populum, præter munificentissimas munerum editiones, congiariumque magnum collatum populo (ut idem auctor testatur) militibus etiam tribuere donativum, cujus quidem vetus numisma cum hic tibi formis exhibendum curavimus, quod ad res nostras, de quibus aucturi sumus, pertinere certo scias.

(c) Idem in Severo.

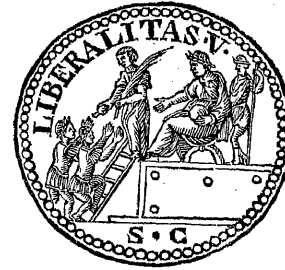
II.

tam longam & bonam pacem periclitari; quod nempe miles Christianus coronam lauream ex more, donativum accepturus, in capite gestare nollet. Ex quo liquet, librum illum scriptum in pace Ecclesiæ, quæ jam longa fuisset, sed quæ jam in periculum adducebatur. Ecclesia vero post decimum Imperii Severi annum fere semper vexata, & ante annum CCII. nullam persecutionem sustinuit. Coepta autem eo anno, & quidem a militibus, ut postea Diocletiana. Ex quo constat, librum de Spectaculis, quem Baronius anno CCIV. elucubratum credidit, ante annum CCII. publicatum fuisse; cum in libro de Corona militis expressis verbis citetur. In libro vero de Idololatria cap. 13. Tertullianus ait: De Spectaculis autem & voluptatibus hujusmodi sum jam volumin implerimus. Quare tam liber de Idololatria, quem Baronius anno CCIV. composuit: arbitratur, quam liber de Corona militis, scripti fuerunt post librum de Spectaculis, & ante annum CCII. quo persecutio decreta. Baronius in Annalibus putat, Tertullianum, cum scriberet librum de Corona militis, Romæ præsentem fuisse, non autem Carthagine longe positum, eumque declarare, se de præsentem tempore loqui, voce illa iterata, nunc nunc, quæ in eo libro legitur. At nullus Veterum Tertullianum Romæ versatum esse scripsit. Nec refert, quod Hieronymus in lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis dicat, invidia & contumeliis Clericorum Romana Ecclesia ad Montani dogma dilapsam esse, cum Clerus Romanus eundem absentem injuriis laceessere poterit, ut recte observavit eruditissimus Abbas Ludovicus du Four, in Tertulliani lectione versatissimus.

(*) Ex Pyp-rbo Ligor.

(a)

(b) Tertul. in lib. de Corona milit. cap. 13.

Hujus exhibitionis tempore illud de Christiano milite accidit, quod Tertullianus in libro de Corona militis in hæc ferme verba est profecutus: Proxime facta est liberalitas præstantissimorum Imperatorum. Expungebantur in castris milites laureati. Adhibetur quidam illic magis dei miles, ceteris constantior fratribus: qui se duobus dominis servire non posse præsumperat, solus libero capite, coronamento in manu otioso. Vulgata jam & ista disciplina Christianorum relucebat. Denique singuli designare, eludere eminus, infrendere cominus in nostrum. Tribuno deferretur; & persona jam ex ordine accesserat. Statim Tribunus: Cur, inquit; tam diversus habitus? Negavit ille cum ceteris sibi licere. Causas expostulatus: Christianus sum, respondit. O militem in Deo gloriosum: Suffragia exinde, & res apud Aetæ, & reus apud Præfectos. Ibidem gravissimas penulas posuit revelari auspiciatus, speculatoriam morosissimam pedibus absolvi, terra sancta insistere incipiens; gladium nec dominice defensionis necessarium reddidit, laurea & de manu claruit. Et nunc ruffatus sanguine suo, spe calceatus, de Evangelii paratura succinctus acutiore verbo Dei, totus de Apostolo armatus, & de martyrii candida laurea melius coronatus, donativum Christi in carcere expectat. Hæc Tertullianus.

De milite Christiano coronati renuente.

III.

De tempore morte persecutionis.

Quod vero ait, eum ruffatum sanguine suo, verberibus vel aliis tormentis, prius quam detruderetur in carcerem, affectum, significare videretur. Puto enim, eum mox fustibus (quod erat militare supplicium) fuisse caesum. Porro Tertullianus, cum hæc scriberet, Romæ his rebus se præsentem, non autem Carthagine longe positum fuisse declarat; nam de præsentem tempore loquitur, voce illa iterata, Nunc, & nunc; ac plane se præsentem quoque fuisse demonstrat. Porro ejusmodi casum non in aliud tempus esse referendum, sed in præsens, quique cuncta perpendens facile judicabit. Nam in primis nihil est quod ad præteritum tempus referri ejusmodi res gesta possit; sed cum donativum illud insigne ex ea causa militibus (ut dicitur Ann. Eccl. Tom. II.

erogari contigit. Rursus vero nec est quod dici possit, id accidisse alio quopiam anno eorum qui supersunt ejusdem Imperatoris Severi; nam quod Christiani illi, quibus res tunc ab illo milite gesta displicuit, ad improbandum facinus, illam potissimum prætexerint rationem, quod eo facto longa pax Ecclesiæ periclitari posse videretur; cum ejusdem Tertulliani auctoritate liquido demonstraretur, hoc anno post Severi Imperatoris professionem in Orientem, Romanam Ecclesiam magna fuisse exagitaram persecutionis procella, nec cessasse, sed & postinde anno decimo ejusdem Severi, datis edictis, eandem in immensum auctam ad Severi usque Imperii annum decimumquintum vel sextum perdurasse; nihil est quod dici possit id accidisse frequentibus annis, cum turbata jam ingruenti persecutione pace Ecclesiæ, nulla potuerit de timore turbandæ diu potitæ pacis in militem illum legitima esse querela.

IV. De his qui militi fuerunt adversati.

Sed audiamus quid Tertullianus de his dicat, qui militi ea de causa fuerant refragati; ait ergo: Exinde sententia super illo, nescio an Christianorum, non enim alia Ethnicorum, ut de abrupto & præcipiti & mori cupido; qui de habitu interrogatus, nomini negotium fecerit; solus scilicet fortis; inter tot fratres commilitones solus Christianus. Plane superest, ut etiam martyria recusare meditentur, qui prophetias ejusdem Spiritus sancti respiciunt. Mustiant denique tam bonam & longam sibi pacem periclitari. Nec dubito quasdam scripturas emigrare, sarcinas expeditæ, fugæ accingi de civitate in civitatem; nullam enim aliam Evangelii memoriam curant. Novi & pastores eorum in pace leones, in prælio cervos. Hæc Tertullianus de iis qui militi profertenti fuerant adversati.

V. Tertulliani præsentis temporis status.

Cæterum ut hæc accuratius expendantur, jam ad ipsum Tertullianum, ipsumque hujus temporis statum, convertendus est stylus; quo etiam cætera, quæ ex ejus scriptis in Annales sunt inferenda, certiora noscantur. Ex ipsius verbis proxime recitatis, mutuatum jam ipsum intuiti sumus.

NOTÆ [I] Coss. P. Cornelius Anullinus II. & M. Aufidius Fronto. Gruterus pag. CCCXIII. 5.

DEDIC. KAL. IAN. P. CORNELIO. ANULLINO. II. ET M. AUFIDIO. FRONTONE. COS.

Item pag. DCLXXIII. 12. Vide alias ex Grutero pag. CCLXIII. 5. ex Onuphrio in Descript. urb. Rom. lib. 7. pag. 90. Reinefio Inscript. pag. 86. & ex Gudianis, apud Relandum in Fastis hujus anni. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Anullino, seu Anullino, & Frontone, sine nota gemini consularis in Anullino.

cardine dimovetur non tantum Christianæ Theologiæ, sed etiam humanæ philosophiæ, ut animam corpoream, coloratam, anthropomorphitamque crediderit, tantumque valuisset apud eum phanaticæ femine quælibet efficta & affectata relatio, ut omnia pro illa neglexerit Catholica dogmata atque scientias. Ex his igitur videas, hominem sui natura ad credendum facilem & ad retinendum quod semel, licet errore deceptus, animo concepisset, tenacem ac durum, nulla Christiana animi submissione præditum, sed agentem in omnibus censorem Ecclesiæ, ad lapsum sibi in hunc modum præcipitum præparasse, dicente de huiusmodi divina Scriptura: *Qui cito credit, levis est corde: & Noli (a) esse justus multum, neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas.* Hæc jam de infelicissimi Tertulliani miserando lapsu commemorasse sufficiat.

(a) Eccl. 7.

XIV. Psychici qui essent.

(b) Iren. 1. c. 1.

(c) Clem. Alex. Serom. 1. 4.

(d) Tert. ad marty. c. 2.

(e) Tert. de jejum. adv. Psy. chic. c. 12.

(f) Euseb. 1. 5. c. 3.

XV. De Pristino Catechumeno.

Sed quod spectat ad nomen, quo ignominie causa tum Romanæ Ecclesiæ Fideles, tum ceteros Orthodoxos, Psychicos nominare consuevit, fuit Valentini hæresarchæ illud primum inventum, qui (ut auctor est Irenæus b) Psychicos nominabat homines, qui non essent, sicut ipsi, ut ajebar, spirituales. Transit vox eadem ad Cataphrygas; qui æque omnes non suscipientes Paracletum, Psychicos appellabant; de quibus hæc Clemens Alexandrinus (c): *Quin etiam Phryges quoque, illos, qui novam non attendunt prophetiam Animalis appellant.* Inde est quod apud Tertullianum non Catholici modo, sed & hæretici quoque omnes, qui suum ipsius spernerent Paracletum, æque Psychici dicebantur; quo ipse afflatus atque repletus non contumelias tantum in Catholicos omnes jaciebat, sed & calumnias eructabat, & quod alias in iis laudasset, eisdem probro vertebat, ut exempli causa, cum scribens ad martyres (d) curam, quam de eis suscipere soletur Ecclesia, commendat sic dicens: *Immo & quæ justa sunt caro non amittit per curam Ecclesiæ & agapen fratrum.* Quod antiquitus factitari consuevisse, affatimque illis fraternæ charitatis solatia suppeditari solita diximus. At postea (e) linguam exerens, ex iisdemque detrahendi occasionem arripens, hæc effudit: *Plane vestrum est, in carceribus popinas exhibere martyribus incertis, ne consuetudinem quarant, ne lædeat vitæ, ne nova abstinentiæ disciplina scandalizentur.* Hæc ille idcirco, quod Martyres, Montani non vescerentur cibis communibus ceteris, sed xerophagiis; quid simile de Alcibiade vidimus apud Eusebium (f).

rem ipsam ignominia deturpatam voluit stylo suo perpetua memoria commendari, cum de Pristino catechumeno hanc subdit historiam: *Quam consuetudinem nec ille Pristinus vester non Christianus martyr attigerat; quem & facultate custodia libera aliquandiu fartum omnibus balneis, quasi baptismate melioribus; & omnibus luxurie secessibus, quasi Ecclesiæ secretioribus; & omnibus vitæ illius illecebris, quasi æternæ dignioribus; hoc puto oblegatum ne mori vellet. Postremo ipso tribunalis die, luce summa, condito mero tamquam antidoto præmedicatam, ita enervastis, ut paucis unguulis titillatus (hoc enim ebrietas sentiebat) quem dominum confiteretur, interroganti Præsidi respondere non potuerit amplius. Atque ita de hoc jam exortus, cum singultus & ructus solos haberet, in ipsa negatione digessit. Hæc Tertullianus insultans & exultans, deque lapsu miseri tot tantaque aggerat, & exaggerat; atque addit: *Ideo sobrietatis disciplinam qui prædicant, pseudo-prophetae & ideo hæretici qui observant? Quid ergo cæbatis Paracletum, quem in Montano negatis, in Apitio credere? Hæc ipse (g), furoris flammam evomens.**

(g) Tert. adv. Psychic. c. 12.

Et quod ab Ecclesia Catholica semel desciscens, in eandem immortale jurasset bellum; inde accidit, ut quod Catholici improbarent, mordicus ipse defenderet; ut de milite illo accidisse vidimus, qui noluisse, ut alii quoque Christiani milites faciebant, lauream donativum accēpturus in capite gestare. Non certe ex idolo eam sumebant, vel illi eam postea offerebant; nulla cum ea thuris oblatio, vel alia intercedebat supersticiosa libatio, nihilque aliud illa præferrebat, quam insignie victoriæ; qua quidem nec qui tunc aderant, nec qui alias sub aliis Imperatoribus militassent, abstinerint unquam: nec quod unus hic fecit ab aliquo alio milite Christiano aliquando factum esse aliquod exemplum præcesserat, quo ea de causa miles aliquis videretur subisse martyrium. Nam alias cum ovantes, tum etiam triumphantes venerant cum Imperatoribus milites Christiani, & utique sicut ceteri, laureati; quod a nemine illis datum est crimini: cum tamen certum sit Christianos non parvo numero (quod & ipse Tertullianus in Apologetico testatur) in castris militare consuevisse, legionem certe Fulminatricem dictam, ex Christianis fuisse refertam, suo loco narravimus. Nec rursus eam ob causam quod laurus Apollini, myrtus Veneri diceretur esse dicata, ex iis coronari vetitum erat; nam ea ratione nec ad ullum usum Christiani elementis (quod deridet S. Augustinus (b) scribens ad Publicolam) nempe terra quia Cæreris, mare quod Neptuni, aere quia Jovis, igne quia Vulcani esse di-

(b) Aug. epist. 54.

cerentur: nedum iis arboribus, aliisque plantis & animalibus diis dicatis uti valuissent; quod asserere, plane insania videretur; cum alioqui etiam idolothyta, nulla facta disquisitione, manducari concesserit Apostolus (a), dum nullum scandalum immineret. Quod & dicendum de laurea; nam cum nullus pateretur offensam, quod omnes æque incenderent laureati, frustra atque superflue id ab eo militē tentatum esse, videri poterat.

(a) I. Cor. 10.

XVII. Iure Christianos improbatum se militis factum.

(b) Tert. de Coron. milit. c. 17.

XVIII. Ecclesiæ antiquis traditionibus inherendum.

PAGIUS Ad num. XX. & seqq. Herodiamus lib. 3. cap. IV. 9. postquam locutus est de iis, quæ Severus Imperator anno præcedenti Romæ egit, ait: *Igitur Plautianus Severus aliquandiu Romæ moratus, exercitum in Orientem Imp. tem. duxit.* Quod hoc anno factum, recte a Baronio scriptum; saltem nihil in contrarium hæc ten cominus adductum. Sed quod addit, reliquisse Severum Romæ, qui omnium curam ageret, Plautianum, cujus filiam Caracallæ filio suo dederat in uxorem, quique Christianos persecutus est, in eo Cardinalis Eruditissimus profecto hallucinatur. Nam Dione lib. 75. & Herodiano lib. 3. testibus, Plautianus Præfectus Prætorio erat, qui Imperatorem ea ætate expeditionem bellicam administrantem semper comitabatur, eique, ut Constantinus Frætorum Regi arma tradant, de more

ca uteretur Ecclesia, hic repetere, haud fuerit otiosum, licet partim alias de iis (c) Tertullianus sæpius meminerimus. Sic ergo ait (c): *ib. cap. 13. Quomodo enim usurpari quid potest, si traditum prius non est? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquis, auctoritas scripta. Ergo quaramus, an & traditio non scripta non debeat recipi. Plane negabimus recipiendam, si nulla exempla præjudicent aliarum observationum, quas sine ullius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, exinde consuetudinis patrocinio vindicamus. Denique ut a baptismate ingrediar: Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in ecclesia sub Antistitis manu contestamur nos renuntiare diabolo, & pompæ, & angelis ejus. Dehinc ter mergimur, amplius aliquid respondentes quam Dominus in Evangelio determinavit. Inde suscepti, lactis & mellis concordiam prægustamus. Exque ea die lavacro quotidiano per totam hebdomadam abstineamus. Eucharistiæ sacramentum & in tempore victus, & omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quam Præsidentium, sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. Die Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxie patimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calcæatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo tenimus. Harum & aliarum ejusmodi disciplinarum si legem exposules scripturarum, nullam invenies: traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix. Hucusque Tertullianus de antiquis (ut diximus) Ecclesiæ traditionibus, non Montani paulo ante procedentis hæretici, licet ipse iisdem æque cum Catholica uteretur Ecclesia; in omnibus enim (illis exceptis, quæ superius a nobis sunt enarrata) Catholicæ Ecclesiæ erat ipse consentiens. Sed de his satis.*

(c) Tert. ib. cap. 13. XIX.

At vero ut jam ad Severum Imperatorem revertamur; comparata ipse adversus Parthos ingenti expeditione, jamque collato (ut memoravimus) militibus donativo, una cum filiis Orientem versus ca-

XX. Plautianus Romæ relictus a Severo.

peffit

peffit iter; relinquens Romæ, qui omnium curam ageret, Plautianum virum clarissimum, cujus filiam Antonino filio suo dederat in uxorem. Hic vero ex sententia Imperatoris, reliquos qui essent in suspicionem adducti de commercio cum Nigro vel Albino, licet levibus tantummodo conjecturis, iussit occidi. Hæc namque illa fuit reliqua cædes, quam Tertullianus (a), post vindemiam racemationem appellat. Sed hæc omnia pluribus Spartianus (b), qui addit (quod & Tertullianus (c) attigit) ab eodem quoque ad pœnam petitos esse, qui de vita Imperatoris vates ac magos consulissent. Sed nec Christianis pepercit, quod & ipsi contemptæ majestatis, ob prætermittæ ab aliis solita exhiberi officia, ab invidentibus in crimen adducerentur: quem & novus casus de milite coronam ferre recusante vehementius exacerbavit. Sic igitur tot incentivi dira tandem persecutio in Christianos exarxit.

XXI. Sed quo interim fuerit Romæ Christiana religio affecta ludibrio & derisâ commento, hic primum enarrare, operæ premium existimamus. Tertullianus (d) enim rem gestam in hæc verba describit; Sed nova jam Dei nostri in ista civitate proxime editio publicata est, ex quo quidem in frustrandis bestiis mercenarius noxius picturam proposuit cum ejusmodi inscriptione, DEUS CHRISTIANORUM Ononychites. Is erat auribus asininis, altero pede unguulatus, librum gestans, & togatus. Risimus & nomen & formam. Hæc ipse; quæ non Carthagine, sed Romæ facta, verius putamus, ubi ipse tunc aderat (ut diximus) Tertullianus, cum do-

PAGIUS re aderat. Præterquam quod tanta gratia Plautianus apud Severum pollebat, & Severus ipse ei ita permisisset omnia, ut ille Imperatoris, ipse Præfecti loco esset. Quidquid enim diceret aut ageret Severus, id ille perfectum habebat, inquit Dio lib. 75. qui paulo post subdit: Particibat quoque illum recipi in potiora divorsoria, resque ad vitium necessarias meliores habere & copiosiores. Itaque cum aliquando Nicæa, qua mæca est patria, mugilem postularet, quos maximis ille fert lacus, misit qui a Plautiano peterent, acceptum ab eo ad se perfer-

nativum hoc anno ab Imperatoribus erogatum est militibus.

Sed quam ob causam Gentiles illud ejusmodi forma repræsentandum putarunt Deum Christianorum? Non ob aliam puto, quam quod (ut idem auctor paulo superius testatus est) calumniose diffamatum ubique apud eosdem Gentiles esset, Christianos caput asini adorare. Sed undenam tale commentum deductum fuerit, idem tradit his verbis (e): Nam ut quidam, somniasis caput asinum esse Deum nostrum. Hanc Cornelius Tacitus suspicionem scriptis inseruit. Is enim in quinto historiæ suarum bellum Judaicum exorsus ab origine gentis, etiam de ipsa tam origine, quam de nomine & religione gentis, quæ voluit argumentatus, Judæos refert Ægypto expeditos, sive (ut putavit) extorres, in vastis Arabiæ locis aquarum egentissimis, cum siti macerarentur, onagris, qui forte de pastu potum petitori estimabantur, indicibus, fontibus usos, ob eam gratiam consimilis bestia superficie consecrassent. Atque ita inde opinor præsumtum, nos quoque, ut Judaicæ religionis propinquos, eidem simulacro initiari. At enim idem Cornelius Tacitus, sane ille mendaciorum loquacissimus, in eadem historia refert, Gneum Pompeium cum Hierusalem cepisset, proptereaque templum adisset, speculandis Judaicæ religionis arcanis, nullum illic reperisse simulacrum. Et utique si id colebatur, quod aliqua effigie representabatur, nusquam magis, quam in sacrario suo exhiberetur; eo magis quia verebatur extraneos arbitros vana cultura. Solis enim sacerdotibus adire licitum; & conspectus cæterorum,

vent. Et postea Dio disertis verbis afferit, Plautianum Tyanis, quæ urbs Cappadociæ, ægrotantem a Severo visitatum fuisse. Hanc in rem doctissimus Cardinalis Norisius me per literas monuit, extare egregiam Inscriptionem apud Gruterum pag. CCLXX. 6. quæ licet in principio & in medio mutila, si tamen, ut debet, supplicetur, Plautianum utriusque Imperatoris (Severi nempe & Caracallæ, per omnes expeditiones eorum semper comitem fuisse magis constat.

IMP. M. AURELI ANTONINI. AUG.
PII. FELICIS. PONTIFICIS. CONS.
IMP. L. SEPTIMI SEVERI. AUG. PII. FELICIS
PONTIFICIS ET. PARTHICI. MAXIMI COS. III. NURUI
FILIAE
PONTIFICIS. NOBILISSIMI. PR. PR. NECESSARI
AUGG. ET. COMITIS. PER. OMNES. EXPEDITIONES. EORUM.
T. STATILIUS. CALOCÆRUS. NOMENCL.
CUM. STATILIO. DIONYSIO. TRIB. LEG. XVI. FLAVIAE
ET. STATILIO. MYRONE. DISSIGNATORE. SCAENAR
FILIIS. ET. STATILIO. DIONYSIO. DISCIPULO. FICTORUM
PONTIFICUM. C. C. V. V. NEPOTE. SUO
AMPLA. BENEFICIA. DE. INDUIGENTIA
AUGUSTORUM. SUPFRAGIO. PATRIS. EIUS
CONSECUTUS.

Ded.

rum, vello oppanso, interdicebatur. Huc-
ulque ipse.

XXIII. At vero non fuit Tacitus primus hujus fabulæ concinnator & auctor, sed infensissimus ille Judæorum hostis Appion Alexandrinus, de quo pluribus tomo primo Annalium dictum est; hic quidem in illis quos adversus Judæos edidit commentariis, idem de capite asini figmentum intexit: adversus quem Josephus Judæus historicus duobus libris conscriptis, cum hanc, tum alias plurimas a procaci homine in Judæos illatas calumnias egregie confutavit, ubi de capite asinino hæc verba (a): Cum sit valde turpissimum libris qualibet ratione mentiri, multo magis de templo apud cunctos homines nominato tanta sanctitate pollente. In hoc enim sacrario Apion præsumpsit edicere asini caput collocasse Judæos, & ipsum colere, ac dignum facere tanta religione; & hoc asserit fuisse proplatum, dum Antiochus Epiphanes & expoliasset templum, & illud caput invenisset ex auro compositum multis pecuniis dignum. Ad hoc igitur primum quidem respondeo; quoniam Ægyptus, vel si quid aliud tale apud nos fuisset, nequaquam deberet increpare, cum non sit deterior asinus faronibus & hircis & aliis, qui sunt apud eos dii. Deinde quomodo non intellexit, operibus increpatus de incredibili suo mendacio? Legibus namque semper utimur iisdem, in quibus sine fine consistimus. Et cum variis casus nostram civitatem, sicut etiam aliorum, vexaverint, Theos, ac Pompejus Magnus, ac Licinius Crassus, & ad novissimum Titus Casar bello vincentes obtinuerint templum, Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS Dedicata Inscriptio Plautilla Antonini Caracallæ uxori, Severi Imperatoris nurui, & Plautiani Præfecti Prætorio filix, idque anno Christi CCIII, quo Antonini & Plautillæ conjugium peractum, vel saltem anno CCIV. Quare cum in ea Inscriptio, cujus initio Plautilla & in medio Plautiani nomina supplenda, dicatur Plautianus Comes per omnes expeditiones eorum, utriusque nempe Augusti, manifeste apparet, Plautianum Præfectum Prætorio, Romæ a Severo in Orientem proficiscente, relicto non fuisse. Porro, ideo nomen Plautiani & Plautillæ ejus filix erasum, quia, ut prodit Spartianus in Severo cap. 14. Plautianum ex amicissimo, cognita ejus vita, ita odio habuit, ut & hostem publicum appellaret, & depositis statuis ejus per Orbem terræ gravi cum insignivret injuria, Severus sc.

V. Neque Antoninus Plautillam ante annum CCIII. uxorem duxit, ut diserte tradit Dio ipso libri 76. initio, ubi post narrata Severi Imperatoris Decennalia eo anno exhibita, inquit: Eodem anno celebrata sunt nuptia Antonini filii Severi, & Plautilla Plautiani filia. Imperatores & eorum filios annis Decennialibus aut id genus festis destinatis, nuptias de more celebrasse, multa exempla passim in hoc Opere indicanda demonstrant. Extat Antonini Caracallæ Nummus, in quo legitur: ANTON. P. AUG. PON. TR. P. V.

nihil hujusmodi illic invenere, sed purissimam pietatem, de qua nihil est nobis apud alios effabile. Quia vero Antiochus neque justam fecit templi depradationem, sed egestate pecuniarum ad hoc accessit, cum non esset hostis, & socios insuper nos suos & amicos aggressus est, nec aliquid dignum derisione illic invenit; multi & digni conscriptores super hoc quoque testantur, Polybius Megalopolitanus, Strabo Cappadox, Nicolaus Damascenus, Timogones, & Castor chronographus, & Apollodorus; qui omnes dicunt, pecuniis indigentem Antiochum transgressum fœdera Judæorum, & expoliasse templum auro argentoque plenum. Hæc igitur Apion debuit respicere, nisi cor asini ipse potius habuisset, & impudentiam canis, qui apud ipsos asolet coli; neque enim extrinsecus alia ratiocinatione mentitus est. Nos itaque asinis neque honorem, neque potestatem aliquam damus, sicut Ægyptii crocodilis & aspidibus, &c. Hæc & alia Josephus in Apionem.

Sed & Plutarchus (b) in Sympofiacis æque existimavit Judæos asinum venerari, eadem superius narrata occasione, quod fontem eis aquæ monstravit. Existimo eundem hæc ipsa esse quæ Tacitus ex Apionis adversus Judæos libris editis fuerat mutuatus. Rursum vero apud Suidam Democritus historicus ejusdem fabulæ affertor legitur in hæc verba: Democritus historicus scribit, Judæos aureum asini caput adorare, & tertio quoque anno hostium capium illi immolare, carnibus munitim incisis eos interficientes. Hæc itaque ab omnibus his objecta Judæis, transierunt

COS. in postica: PLAUTILLA E. AUGUSTAE. Cernitur caput Plautillæ. Mediobarbus pag. 186. ait, nuptias Plautillæ anno CCII. peractas, ultra Dionem, eum Nummum testari. At Dio contrarium afferit, ostenditque, Tribunitiam Potestatem quintam Caracallæ eo in Nummo memoratam de Tribunitia Potestate quinta exente, non vero de eadem ineunte intelligendam esse. Error Mediobarbi Viri Clarissimi, cui multum Literæ debent, ex eo procedit, quod ipse existimet, Severum anno CCII. Decennalia edidisse, & Plautillam Antonino filio copulasse, annoque CCIII. Vicennalia vota suscepisse. Et tamen uno eodemque tempore Vota Decennalia soluta fuisse, ac Vicennalia suscepta, certum & indubitatum, uti in Dissert. Hypat. monstravi. Ex quibus tandem omnibus consequens est, Plautianum hoc anno Severum in Orientem secutum esse, nondum illum Plautillam filiam Antonino Augusto in matrimonio collocasse, neque Romæ Christianos vexasse.

Christianorum persecutio ante annum CCII. decreta non fuit. Quare cum Tertullianus Apologeticum suum, persecutione ubique jam a multo tempore flagrante, ut ex ipsomet Apologeticum colligitur, scripserit, longe tardius præstantissimum illud Opus promulgatum, & quidem ut conjicere licet, anno ducentesimo quinto, quo Baron.

An. xxvii.

runt in calumniam Christianorum: sicque videas, quæcumque fœda essent in Judæos olim dicta, Gentiles argumenti inopes in Christianos congerere solitos; nec id semel tantum, sed semper: nam apud Minutium Felicem hæc eadem Cæcilius postea exprobravit Octavio, dicens: *Audio eos turpissimæ pecudis caput asini consecratum inepta nescio qua persuasione venerari, digna & nata religio talibus moribus.* Sed ad hæc defensor veritatis Octavius: *Sic, inquit, est negotium dæmonum; ab ipse enim rumor falsus, & feritur, & fovetur. Inde est quod audire te dicis, caput asini rem nobis esse divinam. Quis tam stultus, ut hoc colat? Quis stultior, ut hoc coli credit? nisi quod vos totos asinos in stabulis cum vestra vel Hippona consecratis, & eosdem asinos in stabulis cum Iside religiose devotatis; item hominum capita & capita vervecum & immolatis & colitis: de capro etiam & homine mixtos deos, & leonem & canum vultus, deos dedicatis.*

XXXV.

(*) Epiph. har. ab.

Unde Hæreticis data occisio de cultu Asini figmentum. excogitandi.

PAGIUS

Antoninus Imperii Cæsarei Decennalia celebravit, quove persecutio, quæ usque ad mortem Severi fere duravit, magis sæviit. Existimavit Baronius, eam Apologiam Romæ scriptam, & ad Senatam missam. Verum, *Romani Imperii Antiquitates in ipso seve vertice civitatis præsidentes ad judicandum, Senatam non designant, ut Cardinalis Eruditissimus putat, sed Præsides Provinciarum, ut ipsemet Tertullianus testatur in fine illius Operis, ubi ait: Sed hoc agite, boni Præsides, meliores multo apud populum, si illis Christianos immolaveritis, cruciatis, torquatis, damnatis, atrociter nos.* Et ubicumque eisdem alloquitur, Præsides semper appellat, uti & in libro primo ad Nationes cap. 2. Librorum autem ad Nationes, Apologeticus compendium est, cum eisdem argumentis innitatur, & eadem facta in utroque Opere recitentur. Imo cap. 1. Apologeticum non ad Senatam, sed ad Senatûconsultorum executores & ministros sermonem convertit: Nisi

alii porci: qui apropter mandatum est (inquunt) Judæis, ut porcum ne edant: esse autem ipsum creatorem cœli & terræ & cœlorum, qui post ipsum sunt, & angelorum suorum. Sed unde hoc commentum illi? inde nimirum, quod in benedictione Judæ, a quo Judæi, inter alia dictum, esse Jacob propheticè (b), *Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem asinam suam*; per vitem Christum intelligentes, qui de se ipso ait (c), *Ego sum vitis vera.* Cui alligari asina diceretur, quod Judaicus culcus illi subiceretur. Sed & quod legissent, asinam suscepisse patrocinium Judæorum, dum Balaam (d) ad eos maledicendos impulsus locuta redarguit; sive etiam quod audirent Deum jussisse, ut quos (e) caperent de hostibus equos occiderent, alinas (f) vero illorum servarent. Sed ejus rei mysterium explicat Origene, (g). Porro asinos & non equos alere, peculiare fuisse Judæis, quos in regione Arabiæ & Palæstina fuisse veloces ut equos, idem Origene (h) affirmat.

Ex levissimis quibusdam conjecturis multa falsa de Judæis nugari sunt Gentiles: nam sicut de asino, ita & de porco falsa sunt opinati: nempe Judæos etiam porcos colere, quod non occiderent, sed eis parcerent. Unde Plutarchus (i) tam de porco, quam de asino, hæc habet. *Existimo autem Judæos, si abominarentur porcum, interfecuros eum fuisse, sicut mures necant magi: nunc tam interficere, quam edere suam, iis est religio. Et fortassis rationi hoc consentit, sicut asino suus est apud eos honor, quod fontem aque eis demonstravit; ita suam eos revereri, ut rationis & arationis magistrum. Hæc Plutarchus, qui assertam ab Apione de cultu asini causam secutus est; in his deceptus, sicut cum (quod dictum est superius) Judæos Bacchum adorare existimavit. Potuit igitur (ut dictum est, & ex Gnosticis eadem calumnia in Christianos effundi: sicut & illa de infantium cæde, esu humanarum carnum, & promiscuo concubitu extinctione luminum*

enim fallor, Leges malos erui jubent, non abscondi: confessos damnari præscribunt, non absolvi. Hoc Senatûconsulta, hoc Principum mandata designant. Hoc Imperium, cujus ministri estis, &c. Denique se neque Senatam alloqui, neque Romæ scribere, sed Carthagine, testatur cap. 43. quando ait. *Deum, non Proconsulem timentes.* Quare civitatis nomen, ipso Apologie initio memoratum, non de Roma, quæ non civitas, sed Urbs ab Antiquis vocari solet, verum de Carthagine intelligenda, ut recte vidit eruditissimus Abbas Ludovicus du Four, qui hæc mecum communicavit. Ex his manifeste patet, persecutionem per hæc tempora adversus Christianos suscitatum non fuisse; cum Plautianus in Oriente cum Severo fuerit, & liber Apologeticus longe post hunc annum lucem viderit; quibus tamen duobus tantum fundamentis fretus Baronius, quando eam hoc anno recruduisse existimavit.

(a) Tertul. in Apol. c. 7.

XXVII. Tertullianus causam agit Christianorum.

(b) Idem in Apol. c. 7.

XXVIII. Leges Severi adversus mæchos.

(c) Dio in Severo.

(d) l. 2. §. si publico, & l. 3. §. deus Severus. (e) l. 1. ff. de traf. Urbis.

num perpetrari solito: quæ omnia his diebus iterum refricata, & Christianis objecta esse, idem pluribus testatur Tertullianus (a), quæ singula vehementissime ipse purgat ac confutat. His omnibus & aliis multis in Christianos apud Gentiles ore omnium diffamatis, factum est, ut quod (alias olim sæpius accidisset) Christianum nomen ipsum esset in crimen; dicique tantum quempiam Christianum, factis esset, ut mox immanium veluti scelerum reus condemnaretur; quamobrem immanis his diebus est Romæ in Christianos persecutio excitata.

Cum autem non liceret coram causam agere Tertullianus, eruditissimo scripto Apologetico, pro omnibus defensionem. instituit apud ipsos Romanæ superstitionis Antiquitates: absens enim tunc (ut dictum est) Severus erat; malum vero instans ac furens: sicque eos, qui in causa præesse iudices videbantur, scriptis conveniendos peravit. His quidem fama nefandorum criminum percitis, ex nomine tantum, tamquam criminum indice atque confessione, in quemquam ipsorum lege agere, æquissimum videbatur. Quæ enim ab hæreticis Gnosticis perpetrari crimina consueverant, eadem (ut sæpe dictum est) in Catholicos quoque Christianos calumniose obiectari solita erant; de quibus idem Tertullianus (b): *Dicimus sceleratissimi de sacramento infanticidii, & pabulo inde, & post concivium incesto; quod evertores luminum canes, lenones scilicet, tenebrarum & libidinum impiarum inverecundia procurant: Hæc & alia de his plura.*

Certe quidem in his quæ spectant ad incestus calumniam, etsi aliæ omnes cessassent, hæc semel iudicibus persuasa, factis superque esse poterat, ut ad infligendas poenas gravissimas iudicum animos excitaret. Vigeant enim adversus mœchiam severissimæ Severi leges, quibus in quamplurimos animadverterat; nam de eo hæc Dio (c): *Criminari solebat Severus incontinentes; ob eamque causam legem de mæchis tulit, ex quibus quamplurimæ cædes factæ sunt. Ego quidem, cum Consul essem, inveni scriptum in tabulis tria milia mœchorum morte fuisse mulctata. Sed cum jam multi mortales in hanc poenam incidere, cepit de his querere negligentius: Hæc tunc Dio. Ampliavit quoque Severus legem Juliam de adulterio, ut non solum nuptæ, sed & sponsæ eidem tenerentur obnoxie. In maritum quoque crimen non ulciscens, causam profecto*

quando, ulcisci voluit, ut Ulpianus (d) testatur. Sed & a Severo additum hoc officium Præsfecto (e) Urbis, ut mancipia tueretur, ne prostituerentur, idem affirmat. Insuper levissimam legem Papiam, mœchie illicitam idem Severus sustulerat: *Ann. Eccl. Tom. II.*

quod & Tertullianus ipse (f) testatur, sic dicens: *Nonne vanissimas Papias leges, quæ ante liberos suscipi cogunt, quam Julia matrimonium contrahi, post tantæ auctoritatis senectutem heri Severus constantissimus Principum exclusit?*

Cum igitur quæ apud eos hæcenus visa essent levissima crimina, adeo severe in Romanis quoque ipsis jugiter punirentur; quid putandum a iudicibus factum in Christianos, sedissimo omnium scelere infamatos? quos iidem inauditos, sed ex nomine tantum crimen manifestatum putantes, diris affectos suppliciis vel ad ignem, vel ad leonem damnabant. Sed hæc & alia omnia illata crimina idem Tertullianus eadem luculentissima diluit ac purgat Apologia. Dum enim eminentem Christianorum castitatem quamplurimis testatam reddit exemplis, ne levissimæ quidem locum suspicioni relinquit. Sed & illa defendit, nec crimina esse ostendit, quod dicerent illi, *Deos non colitis, & pro Imperatoribus sacrificia non impenditis*: perspicue manifestans, non ob eam causam Christianos esse dicendos impios, qui verum Deum colant; nec majestatis & Imperatorii culminis contemptores; pro quibus digna vota nuncupent, eisdemque assidue precibus Deo commendent.

Porro cum hæc semper obiectarentur in Christianos, atque de nefandis sceleribus illæ calumniæ vulgi rumore adeo increbrescerent; casta plane & irrita proflus reddita sunt illa veterum Imperatorum, rescripta, nempe Traiani, Hadriani, ac Marci, quibus illi cum Christianis ex nomine tantum veterant experiri, vel quicumque illis ea causa negotii factitari; sed velut rupto obice torrens, sic se omnium furor grassans in illos effusus est. Unde jure eos vehementer idem Tertullianus (g) exclamat. In hunc igitur modum Christiani ad tribunal perducti, ubi professionis nomen rogarentur, factis ad crimen esse putabant, si se esse Christianos libere faterentur: *Cum, inquit, post nominis confessionem extorquere quoque oporteret, quodcumque falso jactaretur; quot quisque jam infanticidia degustasset, quot incesta contenebrasset, qui coci, qui canes affrissent. At nihil proflus hujusmodi, sed inauditos & criminis inconfessos (ut dictum est) dira morte mulctabant. Cumque ex tabella (ut ait) soleret recitari sententia, unum illud, inquit, audiebatur: *Talis, quia Christianus, damnatur; & nunquam quod fur esset, adulter, vel homicida.**

At non accusatione tantum deferebantur Christiani, sed & indagabantur. Ad id enim spectat, quod idem inferius ait (b): *Quotidie obfidemur, quotidie prodimur, in ipsis ut plurimum cæribus & congregationibus nostris opprimimur.* *At*

XXIX. Calumniæ se sævitum in Christianos.

XXX. Antiquata rescripta pro Christianis data.

(g) Tertull. in Apol. c. 2.

XXXI. Christiani ad necem quasi, & dire puniti.

(h) Tertul. in Apol. c. 7.

At quibus solerent eos pœnis afficere, idem declarat, sic dicens (a): *Cruentibus & stipitibus impositis Christianos; ungulis de radiis latera Christianorum: cerpices ponimus ante plumbum & glutinum & gomphos, id est, clavos: ad bestias impellimur; ignibus urimur; in metalla damnamur; in insulis relegamur.* Sed hæc Judices, Atqui etiam sua sponte insanum vulgus in Christianos solitum erat debacchari, sicque duplex ipsos vexabat persecutio, cum illi id legibus facere viderentur, volumine isti, Nam idem subdit (b): *Quoties in Christianos deservitis, partim animis propriis, partim legibus obsequentes? Quoties etiam præteritis vobis, suo jure nos inimicum vulgus invadit lapidibus atque incendiis? Ipsis Bacchanalium furis nec mortuis parcunt Christianis, quin illos de requie sepulcræ, de asylo quodam mortis jam alios, jam nec totos avellant, dissecant, distrahebant.* Sed tum in eos potissimum eo modo furens vulgus insaniebat (c), cum aliquod malum civitatem vexaret, perinde ac si malorum omnium causa illi essent, quod haberentur diis infensi.

Verum cum multis pœnis afficerentur Christiani, ac multiplici mortis genere; illud frequentius in eos videtur solitum irrogari supplicium, ut vivi igni cremarentur. Indeque accidit, ut ea de causa iidem Christiani Sarmenitii (d) & Sema-xii dicerentur, quia (ut addit) ad stipitem dimidii assis revincti farmentorum ambitu exurerentur; tali enim supplicio magos ab illis affici solere, Paulus (e) I. C. testatur. At cum ejus criminis infamati essent ab ipsis, debito ex legibus illis supplicio eos affici, æquum existimabant.

Sed illud inter alia, præter jus omne vel consuetudinem ac dignitatem, indecensque plane Romanorum subsellis ac tribunalibus, ex infania quadam & cæco furore in Christianas fœminas, castitatis amantissimas, excogitatum erat supplicium, ut lenonibus traderentur, sicque pudicitiae dispendium paterentur, quod sciunt, id esse illis acerbius quovis genere tormentorum, ipsaque mortis pœna crudelius. Hinc in eisdem Tertullianus (f) eadem defensione hæc de recenti casu: *Proxime, inquit, ad lenonem damnando Christianam potius quam ad leonem; confessi estis, labem pudicitiae apud nos atrocioris omni pena & omni morte reputari. Nec quicquam tamen profecti exquistior quæque crudelitas vestra; illecebra est magis scilicet; plures efficitur, quoties metimur a vobis. Semen est sanguis Christianorum:* Hæc ipse.

Sed nec illud prætereundum, quod Gentiles in Christianos solerent objicere, & ad plaustra injuriarum ac contumeliarum

(a) Tertul. in Apol. c. 32.

(b) Tertul. in Apol. c. 37.

(c) Ibid. c. 40.

XXXVII. Christiani frequentius igni traditi.

(d) Tertul. in Apol. c. 50.

(e) Paul. 1. 5. sentent. tit. 23.

XXXIII.

(f) Tertul. in Apol. c. ult.

XXXIV. Ignavia Christianis obiecta calumniose.

adjicere; nimirum quod inertes homines essent, ac plane Reipublicæ inutiles, inhabilesque communi commercio. Quæ autem Tertullianus ad hanc refellendam calumniam afferat, hic describere operæpretium ducimus, quo cum exercitia, tum etiam Christianorum morum sinceritas innotescat. Ait igitur (g): *Sed alio quoque injuriarum titulo postulamus, & infructuosos in negotiis dicimus. Quo pacto homines vobiscum degentes, ejusdem victus, habitus, instructus, ejusdem ad vitam necessitatis? Neque enim Brachmana, aut Indorum gymnosophista sumus, silvicole, & exules vitæ. Meminimus gratiam nos debere Domino Deo creatori; nullum fructum operum ejus repudiamus. Plane temperamus, ne ultra modum aut perperam utamur, Itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nudinis vestris, cæterisque commerciis cohabitamus in hoc seculo. Navigamus & nos vobiscum, & militamus, & rusticamur, & mercamur; proinde miscemus artes, opera nostra publicamus usui vestro. Quo modo infructuosos videamur negotiis vestris, cum quibus & de quibus vivimus, non scio. Sed si carum tuas non frequento, attamen & illa die homo sum. Non labor diluculo Saturnalibus, ne & noctem & diem perdam; attamen labor honesta hora & salubri, quæ mihi & calorem & sanguinem servet; rigere & pallere post lavacrum mortuus possum, Non in publico Liberalibus discumbo, quod bestiaris suprema cenantibus mos est; attamen ubi ubi de copiis tuis cæno, Non emo capiti coronam, quid tua inter est, emptis nihilominus floribus quomodo utar? Puto gratius esse liberis & solutis & undique vagis, Sed & si in coronam coactis, nos coronam naribus novimus, viderint qui per capillum odorantur. Spectaculis non convenimus; quæ tamen apud illos cæcus venditantur, si desideravero, liberius de propriis locis fumantur. Thura non emimus. Si Arabia quærentur, sciant Sabæi pluris & carioris suas merces Christianis sepeliendis profligari, quam diis fumigandis. Certe, inquit, temporum vestigalia quotidie decoquunt, stipes quotusque jam jactat. Non enim sufficimus & hominibus & diis vestris mendicantibus opem ferre; neque putamus aliis quam potentibus impertiendum. Denique porrigat manum Jupiter, & accipiat; cum interim plus nostra misericordia insumit vitæ, quam vestra religio templatim. Sed cætera vestigalia gratias Christianis agunt, ex fide dependentibus debitum, qua alieno fraudando abstinentur: ut si ineat quantum vestigalibus pereat fraude & mendacio vestrarum professionum, facile ratio haberi possit, unius speciei querela compensata pro commodo cæterarum rationum. Hæc Tertullianus.*

(g) Tertul. in Apol. c. 42.

Re-

Recen't subinde hominum genera, qui tantum de Christianis conqueri possent, quibus illi caste viventes, ac pacifice iustaque agentes, nihil deberent, nempe lenones, & his similes homines, qui non nisi aliena ignominia atque peccato suas possent distrahere merces. Ceterum tantum abesse quod dicerent, Christianos esse inutiles Reipublicæ, ut immo potius ipsi Gentiles, tot homines justos necando, magno detrimento afficerent civitatem. Sed hæc omnia ipse his verbis: *Plane confitebor qui conqueruntur. Nam si qui forte vere de sterilitate Christianorum conqueri possint; primi erunt lenones, perductores, aquarioli, tum sicarii, venenarii, magi, item arcoli, aruspices, mathematici. His infructuosos esse, magnus fructus est. Et tamen quodcumque dispendium est rei vestræ, per hanc sectam cum aliquo presidio compensari potest. Quantos habetis, non dico qui jam de vobis demonia excutiant; non dico jam qui pro vobis quoque vero Deo preces fletum, quia forte non creditis; sed a quibus nihil timere possitis? At enim illud detrimentum Reip. tam grande quam verum nemo circumspicit: illam injuriam civitatis nullus expendit, cum tot justi impendunt, qui tot innocentes erogantur. Vestros enim jam contestamur Aëtus, qui quotidie judicandis custodiis præsidetis, qui sententiis elogia dispungitis; tot a vobis nocentes variis criminum elogiis recensentur. Quis illic sicarius? quis manicularius? quis sacrilegus, aut corruptor, aut lavantium prædo? quis ex illis etiam Christianus adscribitur? Aut cum Christiani suo titulo offeruntur, quis ex illis etiam talis, quales tot nocentes. De vestris semper æstuat carcer, de vestris semper metalla suspirant, de vestris semper bestiae suginantur, de vestris semper munerarii noxiorum greges pascunt. Nemo illic Christianus, nisi plane tantum Christianus; aut & si aliud, jam non Christianus: quod fortasse a fide esset apostata.*

At quod ait Christianos abstinere consuevisse a spectaculis: quam severus vindex esset Deus in eos, qui hujusmodi a minoribus traditam disciplinam solvere niterentur, idem auctor in commentario, quem eo argumento, conscripsit, monstrat ejusmodi casibus (a): *Exemplum accidit, Domino teste, ejus mulieris, quæ theatrum adiit, & inde cum demonio rediit. Itaque in exorcismo cum oneraretur immundus spiritus, quod ausus esset Fidelem aggredi: Constante & justissime quidem, inquit, feci; in meo cam inveni. Constat & huiusmodi in somnis ostensum ejus diei nocte, qua tragedium audierat, cum exprobratione nominato tragædo; nec ultra quintum diem eam mulierem in seculo fuisse. Hæc ipse. Certe quidem res*

XXXV. Christiani quibus potissimum displicerent.

XXXVI. Dei vindicta in Spectacula adeuntes.

(a) Tertul. de Spect. c. 26.

visa est inter Christianos execranda, Gentilium adire spectacula; ut tum ipse, tum etiam S. Cyprianus, elucubratis eo argumento tituloque libellis, significarunt, & sacrorum Conciliorum decreta, sanctorumque Patrum pro concione dictæ acerrimis invektivis sententiæ declararunt. Quin etiam in solemnibus illa tempore baptismi solita ab omnibus fieri renunciatione, spectaculis quoque abrenunciare Fideles, moris fuisse, Salvianus tradit his verbis (b): *In spectaculis enim quædam apostasatio fit, & a symbolis ipsius & cælestibus sacramentis letbalis prævaricatio. Quæ est enim in baptismo salutari Christianorum prima confessio? Quæ scilicet, nisi, ut renunciare se diabolo & pompis ejus, atque spectaculis & operibus protestentur? &c. Plura idem inculcat de ejusmodi abrenunciatione in baptisate fieri solita. Cæterum haud putamus eandem ritus formam in Ecclesia Catholica ubique fuisse servatam; siquidem eadem renunciationis verba cum crebro a sanctis Patribus repetita sciamus ipsorum scriptis, nihil tamen apud eos de renunciando spectaculis: scimus vero sanctum Cyrillum in prima Mystagogica oratione sub pompis inclusisse spectacula, idemque alios itidem interpretatos esse; secundum quam quidem communem verborum interpretationem, addita in Ecclesia Gallicana, ubi Salvianus agebat, illa verba, *Et spectaculis*, existimamus. Sed de his hæcenus; haud enim longius digredi patitur suscepta narratio.*

Porro ad hoc ipsum tempus pertinere, quod hoc ipso anno (ut superius demonstratum est) cum adhuc quærentur ad necem a Plautiano adversariorum partium concilii, (ut ex Spartiano (c), atque ex iis quæ de eadem re ipse (d) conscripsit, proditum est) ipse Tertullianus librum Apologeticum pro Christianis ad Urbis Antistites elucubravit; quod & scite Pamelius definit, demonstrans eos longe errare, qui ad alia tempora, etiam post Severi obitum, illum rejiciunt. Sed assensum non possumus eidem dicenti commentarium illum scriptum fuisse Carthagine. Nam cum ad magistratus Romanos, ipsos (ut (e) ait) Romani Imperii Antistites, sese eum elaborare dicat, ac plurima de iis, quæ Romæ agerentur, sæpius ingerat, deque vanitate Romanorum deorum narrationem inculcet; hæc mox inter alia adjicit (f): *Sed nova jam Dei nostri in ista civitate proxime editio publicata est; paulo vero post: Risimus, inquit, & nomen & formam &c. Indicans, hujusmodi deformem picturam ob oculos habuisse. Sunt multa quidem in eodem commentario, quæ id ipsum æque demonstrent, si quis accurate cuncta perlegerit. Romæ igitur cum ipse ageret, & coram pro Christianis causam defendere, persecutione ingruente,*

(b) Salvo. de Providentia Dei lib. 6.

XXXVII.

(c) Spartian. in Severo. (d) Tertul. in Apol. c. 35.

(e) Tertul. ibid. c. 1.

(f) Tertul. ibid. c. 16. in fin.

Tertullianus ubi scripserit Apologeticum.

CHRISTI
201.VICTORIS PAP.
8.SEVERI IMP.
7.

te, minus tutum esse videret; ejusmodi defensionem ad Antistites misit, suo tacito nomine; quod ipsemet fatis significare videtur, dum in ejus exordio hæc post alia subdit: *Si denique (quod proxime accidit) domesticis judiciis nimis operatu sectæ hujus infestatio obstruit viam defensionis; liceat veritati vel occulta via ractarum litterarum ad aures vestras pervenire.*

XXXVIII. Etsi hæc quæ Romæ agerentur in Christianos, dura & aspera videri poterant; potius tamen præludia quædam persecutionis, & velitationes ferocioris belli fuerunt. Nam ad hanc diem nullum a Severo (ut dictum est) adversus Christianos fuerat promulgatum edictum; quod post bellum Parthicum fuisse editum, Spartianus (a) est auctor, abhinc scilicet triennium in Apologetico, quem hoc anno diximus esse scriptum, hæc ait (b): *Ceterum de tot exinde Principibus usque ad hodiernum divinum humanumque sapientibus, edite, aliquem debellatorem Christianorum; at nos e contrario edimus protectorem.* Perseverasse autem ejusmodi Romæ excitatam semel adversus Christianos persecutionem, Victoris Papæ martyrium fidem facit. Sed & complures alios pariter Fideles necatos tum fuisse credi potest.

XXXIX. Sed quispiam jure fortasse mirabitur, quo modo accidere potuerit, ut imperatore nesciente, & quodammodo invito, tam ingens persecutio Christianos Romæ agentes vexaverit anno præsentis, atque futuro? Meminisse oportet quod diximus, relicto a Severo Imperatore fuisse Urbis regimen Plautiano, Antonini focero; cujus tanta fuit auctoritas, ut

Plantianus persequitur Christianos.

JESU CHRISTI
ANNUS
202.VICTORIS PAP.
ANNUS
9.SEVERI IMP.
ANNUS
8.

I. Acta Martyrum Scillitanorum.

Christi annus ducentesimus secundus adscribitur Fastis, Claudio Severo & Aufidio Victorino Consulibus. Extant Proconsularia Acta martyrum Scillitanorum, qui sub eodem Consulatu Claudii, & Proconsule Saturnino Carthagine passi habentur, digna quidem quæ ad verbum hic intextantur; ut ex iis, quæ certa atque explorata habentur, martyrum Actis, cætera quæ vel non scripta vel aliquando scriptorum memoria commendata, depravata tamen & corrupta, vel penitus perierit, intelligere valeamus. Descriptimus ea ex vetustissimo codice, qui apud nos est, cognitio & emendato; ex Vaticana enim Bibliotheca duo alia æque vetusta nacti sumus exemplaria. Posuimus in margine variam lectionem, in textu autem quam putavimus fideliorē. Sed

licet aliquid Severus imperasset, incerto tamen vel invito Plautiano quis facere non auderet: quod testatur Dio, qui de immensa ejus sævitia juncta potentia hæc ait: *Interea (nempe absente Severo) Plautianus, cujus erat apud Severum magna auctoritas, quique Præfæcti potestatem habebat, eratque omnium hominum potentissimus, morte affecit magnum numerum privatorum hominum & optimatum;* Et post multa de ejus avaritia enarrata, hæc subdit: *Quamquam & illud addendum videtur, centum civis Romanos nobiles viros domi ab eo occisos esse; id quod nemo nostrum antequam ipse moreretur, intellexerat. Quibus ex verbis percipi potest, quanta fuerit hominis perveritas, atque potentia; Hæc & alia de eo Dio (c), qui præfens hæc omnia spectabat oculis. Sed quomodo scelestissimus homo patriæ cædis pœnas dederit, occisus a genero, idem Dio pluribus narrat. Hujus igitur consilio & auctoritate hoc anno Christianos esse Romæ vexatos, nemo poterit dubitare; nam eo invito nemo tam sæva tamque aspera præsumpsisset. Illorum vero, quos Dio refert occisos, magnam partem fuisse Christianorum, existimamus. Severum autem se excusasse de tanta civium cæde, quod ipse nequam jussisset, auctor est Spartianus (d). Est id plane consentiens iis quæ de eodem Severo Imperatore ad Scapulam scribit Tertullianus (e) his verbis: *Sed & clarissimas feminas & clarissimos viros Severus hujus sectæ esse sciens, non modo non læsit, verum & testimonio exornavit, & populo furenti in eos palam restitit. At de iis quæ ad hunc annum spectant, jam fatis.**

(c) Dio in Severo.

(d) Spartian. in Severo.

(e) Tertull. ad Scapul. c. 4.

CHRISTI
202.VICTORIS PAP.
9.SEVERI IMP.
8.

sumus, & mississima est elegantia nostra; & juramus per genium domini nostri Imperatoris, & pro salute illius intercedimus, quod & vos facere debuistis. Speratus dixit: *Si tranquillas adhibeas mihi aures tuas, dicam mysterium mansuetudinis. Saturninus Proconsul dixit: Dicente * te de mysterio, non inferam mala: tantum jura per genium Regis nostri. Speratus dixit: Ego Imperatoris mundi genium nescio, sed caelesti Deo meo servio, quem nullus hominum vidit, nec videre potest. Ego enim nec furatus sum aliquando; sed quodcumque emam tributum do, quoniam cognosco eum dominum meum; sed adoro Dominum meum Regem Regum, & omnium gentium Dominum. Saturninus Proconsul dixit. De cætero a tumultu garrulitatem quiescite, & accedentes sacrificate diis. Speratus respondit: Illa est mala concitatio, quæ facit homicidium, & falsam accusationem adversus aliquem. Saturninus Proconsul ad alios conversus dixit: Nolite furoris hujus insipientia participes fieri, sed timeate potius Regem nostrum, obediētes præceptis ejus. Cittinus dicit: Nos non habemus alium quem timeamus, nisi Dominum Deum nostrum, qui est in caelis. Saturninus Proconsul dixit: Detrudantur in carcerem, ponantur in ligno in diem crastinum.*

* al. incipiente.

Sequenti die Saturninus Proconsul sedens pro tribunali, eos præsentari jubet. Qui cum adstissent, dicit ad foeminas: *Honorate Regem nostrum, & sacrificate diis. Tunc Donata dixit: Honorem quidem Cæsari tamquam Cæsari; Deo autem nostro honorem & orationem offerimus. Stans Vestina dixit. Et ego Christiana sum. Secunda similiter dixit: Et ego credo in Deo meo, & volo in ipso esse; diis autem tuis non servimus, neque adoramus. Saturninus Proconsul, auditis his, præcepit eas servari. Advocatis viris, dixit Speratus: *perseveras ut Christianus sis? Speratus dixit: Etiam persevero; & omnes audite, quia Christianus sum. Audientes omnes qui cum illo retenti fuerant, consenserunt confessioni illius, dicentes: Sumus & nos pariter Christiani. Saturninus Proconsul dixit: Nec liberationem, nec remissionem vultis? Speratus respondit: In certamine justo nulla est remissio: fac quod vis? Nos enim pro Christo gaudentes morimur. Saturninus Proconsul dixit: Qui sunt libri, quos adoratis legentes? Speratus respondit: Quatuor Evangelia Domini nostri Jesu Christi, & epistolæ S. Pauli Apostoli, & omnem divinitus inspiratam Scripturam. Saturninus Proconsul dixit: Spatium trium * dierum**

III. Secundæ diei quæstio.

* al. separari.

* al. tri-gina.

ZEPHYRINI PAPÆ 4.

SEVERI IMP. 8. CARAGALLÆ IMP. 3.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5693.

SÆC. II. ANNO UR-
BIS 933.
Olymp.
244. AN. 4.
A. C. 200.

C 13. FE.) II. P. 20. April. Indiæ. 8.

JESU CHRISTI 200. secund. Baronium 202.

[1] AD num. I. Coss. Ti. Claudius Severus III. & C. Aufidius Victorinus, ex Inscriptione Onuphriana. In fastis Cæsareis Severus ceterum cum nota numerali III.

NOTÆ [1] Coss. Ti. Claudius Severus III. & C. Aufidius Victorinus. Gruterus pag. CCLXIX. 2.

M. AURELIO. ANTONINO
PIO. FELICI. AUG.
TRIB. POT. III.
PRO COS.

DEDIC. PR. NON. APRIL.
TI. CLAUDIO. SEVERO. C. AUFIDIO
VICTORINO. COS.

Item pag. CCC. 2.

TI. SEVERO. C. AUFIDIO. VICTO
RINO. COS. A. P. R. C.
DCCCCLII. EID. APRIL.

In Aræ votivæ lateræ detectæ ad Lateranum, de qua nos ad A. D. 193. n. v.

DEDICATA. KAL. APRIL.
SEVERO. ET
VICTORINO
COS.

Extrema nomina hic tantum adnotantur. Hanc hujus aræ inscriptionem erudito commentariolo, I. zalle exarato, illustravit V. C. Rudolphus Venustus, proditque Romæ A. D. 1733. apud Hieronymum Mainardum typographum. Nota tertii consulatus in Severo, ut vides, a vetustis lapidibus abest; quare a Pagio perperam additam putamus. Fasti Idatiani & Properi Chronicon; Severo II. & Victorino. Vindeboncles; Severo III. & Victorino.

Vrību vobis, ut respicatis. Speratus dixit: Christianus sum, & omnes qui mecum sunt; & a fide Domini nostri Jesu Christi non discedimus; fac quod vis.

IV. Sententia Proconsulis.

Proconsul videns etiam ipsorum mentis stabilitatem, & fidei firmitatem, dedit in eos sententiam per exceptorem, dicens sic: Speratum, Narzalem, Cirtinum, Veturium, Felicem, Acyllinum, Latantium, Januarium, Generosam, Vestinam, Donatiam, & Secundam, Christianos se esse constantes, & Imperatori honorem & dignitatem dare recusantes, capite truncari præcipio. Hac cum essent ex tabella recitata, Speratus & qui cum eo erant omnes dixerunt: Deo gratias conferimus, qui dignatur nos hodie martyres accipere in caelis pro confessione sua. His dictis, ducti sunt; & flexis genibus unanimiter, cum iterum gratias Christo agerent, truncata sunt singulorum capita. Consummati sunt Christi martyres mense Julio, die septimodecimo, & intercedunt pro nobis ad Dominum nostrum Jesum Christum, cui honor & gloria cum Patre & Spiritu sancto in secula seculorum, Amen. Hucusque Scyllitanorum martyrum Acta, quæ magnam confessionem habere noscuntur cum his, quæ ex Tertulliano de hoc anno scripta mox dicturi sumus.

V. Rei majestatis facti Christiani.

Accidisse videtur, ut non Christianitatis aperta causa, quod nondum lege Principis edicta persecutio esset; sed majestatis prætextu, quod Imperatorem nolent venerari, hi martyres tenti fuerint; & indulgentiam eisdem fuisse pollicitam, si jurarent per genium Cæsaris. Magnum plane videbatur illis ejusmodi jusjurandum; adeo ut dicat Minutius (a) Felix, gravius existimatum apud eos per genium Regis, quam Jovis genium, pejerare. Ad hujusmodi juramentum his temporibus confuevisse Gentiles magistratus adigere, Christianos, demonstrant illa Tertulliani verba in Apologetico (b), quibus ait: Sed & juramus, sicut non per genios Cæsarium; ita per salutem eorum, quæ est

(a) Minutius in Octavio.

(b) Tertullianus in Apologetico cap. 32.

JESU CHRISTI ANNUS 202.

VICTORIS PAP. ANNUS 10.

SEVERI IMP. ANNUS 9.

Anno Domini ducentesimo tertio, Anno Fabiano & Nonio Muciano Coss. vigesima octava die Julii, Victor Papa aspiciatus jam annum decimum sui Pontificatus per mensem unum & dies viginti octo, martyrio coronatur, sepeliturque in Vaticano juxta corpus sancti Petri. Quod autem ad numerum annorum sedis Victoris, æque consentit Eusebius (f), dum ait, circa nonum annum Severi Imperatoris substitutum Zephyrinum in locum illius. Sed in ejus Chronicon mendum ir-

I. Victor Papa martyrio coronatus.

(f) Eusebius lib. 5. cap. 27.

augustior omnibus genis. Nescitis genios dæmonas dici, &c. & ad Scapulam (c) sequenti anno scribens (ut dicemus) demonstrat, quod, qui jurarent per genios Imperatorum, arguerentur illis esse fideles; nam ait: Sed iidem ipsi, qui per genios eorum in pridie usque juraverant, qui pro salute eorum hostias & fecerant & voverant, qui Christianos sepe damnaverant, hostes eorum sunt reperti. Christianus nullius est hostis, nedum Imperatoris. Hæc Tertullianus. At de juramento Christianorum plura in futurum.

VI. Proconsulatus Saturnini.

Idem quoque auctor in eodem ad Scapulam libello, ejusdem Saturnini Proconsulis, cujus mentio habetur in recitatis nuper Actis, qui primus omnium Severi tempore Carthagine persequi aggressus est Christianos, meminit; sed & quid ei ob hoc scelus acciderit, addit, sic dicens (d): Vigellius Saturninus, qui primus hic gladium in nos egit, lumina amisit: idemque paulo superius, ob Christianum sanguinem fufum, ex crescentibus imbris, homines gravia passos esse testatur, his verbis: Caterum & imbre anni præteriti quid commoverit genus humanum apparuit, cataclysmum scilicet, & retro fuisse propter incredulitates & iniquitates hominum. His namque prodigiis Deus cohibere aggressus est efferatam in Christianos rabiem persecutorum. Sed cum nec his valuerit coerceri, alia magis horrenda addidit, quæ tamen sequenti anno sub Proconsule Scapula facta esse declarat. At de his suo loco agemus.

VII. Abagarus Rex præfatus est Severo.

Hoc eodem anno Severus Imperator agens cum exercitu adversus Parthos, Abagarum Regem Osroenorum (quem Christianum existimant, ex ejusque progenie genitum, quem Edeffe Regem Thaddæus Apostolus ad Christi fidem perduxit) ad se venientem recepit in gratiam; ab eodemque auxiliariis acceptis copiis, feliciter Parthicum bellum confecit. Sed hæc pluribus Herodianus (e).

(e) Herodianus lib. 43.

rummodo Christianæ credulitatis confessione declarata integer efficeretur Christianus: & paulo post: Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, creavit presbyteros quatuor, diaconos septem, Episcopos per diversa loca numero duodecim.

II. Felicianus episcopus Fulginatensis.

Inter alios Episcopos a Victore recens institutos fuit S. Felicianus, quem præfecit Ecclesiæ Fulginatensi; qui eam egregie curans, post multos labores atque ærumnas in ejus administratione & conversione infidelium toleratas, pro digna mercede in persecutione Decii, martyrii corona donatus est; quo illustratus honore, anniversaria die ejus memoria in Ecclesia celebratur. Rursus vero hæc ibidem de Victore in fine: Cessavit Episcopus ejus dies undecim: hæc ibi.

III. Zephyrinus Papa creatus.

Sic itaque ordinatio Zephyrini facta est octava Augusti die, de quo hæc ibidem: Zephyrinus natione Romanus, ex patre Abundio; sedit annos octo, menses septem, dies decem. Sed de annis in fine Pontificatus ejus agemus. Inopia scriptorum, res magni momenti, nempe martyrium Victoris Pontificis, & alia hujus temporis fuit sævissimo Plautiano Ecclesiæ Romanæ certamina obvoluta ferme silentio cogimur præterire; cum magis delegerimus per pauca certa fide signata describere, quam Ann. Eccl. Tom. II.

quævis veritate nutantia scriptis reddere. Sed ad res Imperatorum transmigret oratio.

IV. Geta Cæsar. (a) Spartianus in Severo.

Eodem anno Severus in Syriam victor rediens, Antoninum filium in sequentem annum Consulem designavit. Hæc Spartianus (a); qui sibi repugnat, dum refert, hoc tempore Imperium collatum eidem Antonino, & Getam Cæsarem dictum; nam ea de Antonini Imperio facta esse ante bellum Parthicum, cum ipse superius, tum Herodianus qui sui temporis historiam scripsit, affirmant. Quod autem addit his Spartianus, eidem Severo Imperatori decretum fuisse a Senatu Judaicum triumphum; cum bellum Judaicum a Severo nemo reperitur qui illud scriptis prodiderit; paucæ quædam, quæ ex diversis locis de clade Judæorum a Severo illata colligi poterunt, superius anno quinto ejusdem Imperii secundum Eusebii Chronicon descripsimus.

V. Scapula Proconsul in Africa.

Quod vero ad res pertinet Occidentis; hoc ipso anno Saturnino Africæ Proconsuli subrogatus est Scapula, qui persecutionem ab illo in Christianos excitatam incrementis majoribus propagavit. Licet enim nullo Imperatoris edicto adhuc Christiana religio vexaretur; nam in hanc usque

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5694.

SÆC. III. Anno Urbis 954. Olymp. 245. an. I. A.C. 203.

14. D. 12. P. 5. April. Indict. 9.

JESU CHRISTI 203. secund. Baronium 203.

ZEPHYRINI PAPÆ 5.

SEVERI IMP. 9. CARACALLÆ IMP. 4.

I. Consules. II. Persecutionis initium.

[1] Num. I. ad V. Coss. L. Annus Fabianus, & M. Nonius Mucianus, ut ex duabus Inscriptionibus Onuphriani patet. Caracalla Imperii Cæsarei Quinquennialia dedit. Auctor Chronici Alexandrini ait: His Coss.

rursum vexati Christiani, multique pro Christo vitam posuere. Ubi adverbium rursum ad persecutionem, quæ sub M. Aurelio sævit, referendum, cum usque ad sequentem annum Severus Edictum adversus Christianos non promulgavit. Quare is Scriptor anno uno persecutionem antevertit, ideoque hac in re non audiendus.

III. Quinquennialia Imperii Cæsarei Caracallæ.

Porro Caracallam hoc anno ea solennia exhibuisse, elicitur ex Spartiano in Severo cap. 15. ubi postquam victorias Parthicas hujus Imperatoris narravit, eumque Parthicum nomea meruisse dixit, subjungit: Ob hoc etiam filium ejus Bassianum Antoninum, qui Cæsar appellatus jam fuerat, annum decimum tertium ægerens, participem Imperii dixerunt milites. Getam quoque minorem filium Cæsarem dixerunt: eundem Antoninum

NOTÆ [1] Coss. L. Annus Fabianus, & M. Nonius Mucianus. Gruterus pag. xxxii. 6. ex veteri lapide, qui modo in ædibus Capitolinis visitur:

DED. XIII. KAL. FEB. L. ANNIO. FABIANO M. NONIO. MUCIANO. COS.

Vide alios lapides ex Grutero apud Relandum. Fasti Idatiani, Muciano & Fabiano. Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Fabiano, & Muciano. Antoninus Caracalla in annum insequentem consul designatus est. Vetus inscriptio in cœmeterio Commodilla inventa A. D. 1720. & edita a Boldetto in Appendice pag. 808.

IMP. CAES. M. AURELIO. ANTONINO. PIO. FELICI. AUG. TRIB. POT. III. COS. DESIGNATO. PROCOS. IMP. CAES. L. SEPTIMI. SEVERI. PII. PERTINACIS. AUG. ARAB. ADIAB. PARTH. MAX. FORTISSIMI. FELICISSIMI. FILIO DIVI. ANTONINI. PII. GERM. SARM. NEP. DIVI. ANTONINI PII. PRONEP. DIVI. HADRIANI. ABNEP. DIVI. TRAIANI PARTHIC. ET. DIVI. NERVAE. ADNEPOTI.

que diem Severus Imperator favere visus est Christianis, ut ipsum (a) Tertullianum ad eundem Scapulam scribentem affirmare diximus; tamen Præfides, qui in Christianos infensissimi erant, nacti Imperatoris absentiam, in eos crudelius agebant; non quidem Christianitatis titulo eos exagitant, sed potius (quod sæpius dictum est) crimine majestatis, quod hostes essent Imperatoris. Equidem Tertullianus tum in Apologetico, tum etiam ad Scapulam scribens, totus pene in iis esse videtur, ut Christianos eo carere crimine, atque erga Imperatorem fideles esse demonstraret; eamque in eos obicientes calumniam fortissime redarguit atque refellit.

VI. Tertullianus Carthaginem reversus scribit ad Scapulam.

Porro idem Tertullianus hoc anno Roma Carthaginem rediens; quod ibi fecerat, ad Pontifices scribens Apologeticum pro fidei Christianæ defensione, illud ipsum Carthagine præstitit scribens ad Scapulam Proconsulem libellum declamatorium potius quam supplicem, quo violentos illius impetus luteret, sevitiamque retunderet. Id quidem hoc anno factum

PAGIUS

num, ut plerique in literas tradunt, appellantes. Harum appellationum causa donatizantium militibus largissimum dedit, concessa omni prada oppidi Parthici. Inde in Syriam rediit victor, & Parthicum deferentibus sibi Patribus triumphum, filio concessit, ut triumpharet, cui Senatus Judaicum triumphum decreverat. Deinde cum Antiochiam transisset, aucta viridi toga filio majori, secum eum Consulem designavit, & statim in Syria Consulatum inierunt, Kalendis nempe Januariis anni ducentissimi secundi. Sed Spartianus Caracallæ nuncupationem Augustam cum Imperii ejus Cæsarei Quinquennialibus perperam confundit; imo a se ipso manifeste dissentit, nisi eo in loco de Quinquennialibus Caracallæ sermonem habeat, cum jam cap. 14. scripserit, Caracallam Romæ a patre dictum Augustum fuisse, eique Imperatoria insignia decreta, ut jam supra explicavi. Natus erat Caracalla anno Christi centesimo octogesimo octavo die sexta Aprilis. Dio enim lib. 78. afferit, vixisse eum annos triginta novem, & Spartianus in Severo cap. 6. testatur, Caracallam eodem die & natum & mortuum. Quare præsentis anno decimum tertium ætatis annum Caracalla absolvit, & decimum quartum ingressus est, ideoque toga in Quinquennialibus & id genus festis Imperatorum filiis dari solita, ei maturata est. De more enim annum decimum quintum incipientibus ea eisdem concessa. In Dissert. Hypat. pag. 222. ex Nummo Severi inscripto Trib. Pot. IX. in postica, Vota suscepta X. intuli, Severum duo Decennalia aliaque id genus festa edidisse, alia deducta ab eo tempore, quo ab exercitu, vivente adhuc Didio Juliano, dictus est Imperator, alia ab eo, quo eidem successit; sed certum est, Severum unica Decennalia celebrasse, meque nimis festinanter scribentem averfam illam Nummi partem ad aliam anticam pertinentem male conjunxisse; de quo monendus fuit Lector, ut erroris illum caveat.

IV. Triumphus Judæorum Caracalla.

Quoad triumphum Judaicum, recte a Spartiano cum virili toga Caracallæ concessa copulatur. Quemadmodum enim in Quinquennialibus & id genus festis, filiis Principum toga data, sic

esse, inde primum deducimus, quod constet libellum illum ante persecutionem per Severum excitatam, fuisse conscriptum. Nam in eo ejusdem Imperatoris meminit, non ut persecutoris, sed potius ut Christianorum fautoris. Persecutionem vero ab eo excitatam fuisse anno sequenti, omnes affirmant; quamobrem id minime accidere potuisse, post annum præsentem, factis liquet. Rursum vero nec superiori contingere valuisse; ex eo constat, quod eo anno sub Consulatu Claudii (ut dictum est) Saturninus agebat Proconsulem Africae, non autem Scapula, de quo est sermo. Cæterum ante superiorem annum, agente Severo in Occidente, & de Christianis bene merente, nullum ausum fuisse illis negotium faceffere, satis superius ejusdem Tertulliani testificatione est declaratum. Ex his igitur multis necessariisque assumptionibus satis colligi potest, hoc anno Tertullianum ad Scapulam eum dedisse libellum, id quidem & Pamelius, vir eruditus, æque sentit eo commentario quo Tertulliani vitam conscripsit.

Quod

& triumphus acti, nisi consulto ad eam pompam exhibendam Consulatum ordinarium capefferent. Monarchius V. C. in Rarioribus maximi moduli Numismatis pag. 49. Nummum Græcum Caracallæ producit in postica inscriptum: ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ. Β. ΝΕΩΚΟΡΩΝ. id est, Perinthiorum bis Neocororum. Cernitur Caracalla in quadrigis triumphalibus, altera manu sceptrum, altera lauream gestans: a tergo stat Victoria coronam in caput Imperatoris attollens. Currum antecedit pegasus cum trophæo inter duos captivos, quod quibusdam arcus triumphalis videri queat; sed quod Monarchius credit unum esse ex ferulis seu feretris, quæ in pompa triumphali circumferri solebant. Est hoc itaque monumentum triumphi Antonini Caracallæ, quem ei permisit Severus pater. Perinthii propter beneficia ab eo accepta hunc triumphum celebrarunt, & iterum facti Neocori statuas erexerunt, atque Ludos sacros Actios, Pythios in honorem Severi & Caracallæ celebratum iri decreverunt, ut liquet ex alio Nummo apud Monarchium pag. 152. Porro Neocororum titulus solebat tribui præcipuis civitatibus, quæ curam gerebant sacrarum pomparum & Ludorum solemnium, qui in honorem Imperatoris edebantur. Alioquin Neocori seu Aeditui, qui templa & res sacras curabant, dicebantur.

V. Obitus Victoris PP.

Victor Papa ad Deum migravit anno centesimo nonagesimo septimo. In Chronico enim Damasi legitur: *Victor annis novem, mensibus duobus, diebus decem...* cætera corrofa, sed ex auctiori Chronico veterum Pontificum Consules supplem. di: *Sedit annos decem, menses duos, dies decem. Fuit a Consulatu Commodi V. & Glabronis, usque Laterano & Rufino.* Codex Palatinus annos etiam decem, menses duos, dies decem Victori assignat, sicut & Catalogus Nominum Apostolicorum, nisi quod loco *menses duos*, habent *mensis I.* Quare Chronicon Damasi, Codex Palatinus & Chronicon auctius veterum Pontificum errant quoad annos, menses & dies: Codex vero Nominum Apostolicorum circa annos & dies, non vero circa mensem, quem dicit fuisse unicum, licet errat in die

VII. Scapula, quis fuerit.

(a) I. divus Marcus. ff. de offic. Praefid.

(b) Tertulianus ad Scapulam. c. 3.

VIII. Prodigia ob Martyrum caesum.

Quod vero pertinet ad eundem Scapulam Proconsulem hoc anno agentem in Africa; hunc illum existimo Scapulam, cognomento Tertullum, ad quem in provincia Præsidem extat rescriptum divi Marci & Commodi Imperatorum (a). Eundem namque esse, ex munere, proximo tempore, & nomine conicere posse conceditur. Hic quippe Plautiani (ut dicemus) penes quem erat summa rerum, accepto mandato, ut in eos, qui majestatis crimine suspecti essent, animadverteret; ea occasione (ut Romæ acciderat) in Africa eodem nomine adversus Christianos persecutionem movit. Cum autem ipso sui magistratus ingressu Mavilum A drumeticum Christianum hominem damnasset ad bestias, mox quædam sunt secuta immensa prodigia; de quibus idem auctor hæc subdit (b): *Tibi quoque optamus admonitionem solam fuisse, quod cum Adrumeticum Mavilum ad bestias damnasset, & statim hæc vexatio subsequuta est.*

Sed quænam fuerit illa vexatio, paulo superius his verbis insinuat, ac primum de anni præteriti cataclysmo: *Cæterum & imbre anni præteriti, quid commoverit genus humanum, apparuit, cataclysmum scilicet, & retro fuisse propter incredulitates & iniquitates hominum. Et ignes qui supra mania Carthaginiæ proximè pendenderunt per noctem, quid minati sint, sciunt qui viderunt. Et pristina tonitrua quid sonaverint, sciunt qui obdurerunt. Omnia hæc signa sunt imminentis iræ Dei, quam necesse est, quoquo modo possumus ut & annunciemus, & predicemus, & deprecemur inzerim localem esse: universalem enim & supremam suo tempore sentient, qui exempla ejus aliter interpretantur. Nam & Sol ille in conventu Uticensi, extincto plene lumine, adeo portentum fuit, ut non potuerit ex ordinario deliquo hoc pati, per Ann. Eccl. Tom. II.*

PAGIUS

die emortuali, quem dicit fuisse XX. Aprilis, sicut & in Martyrologio Hieronymiano legitur. Verum, cum in Eleutheri obitu Victoris initium die XII. mensis Junii anni centesimi octogesimo quinti collocaverimus, liquet, Victorem fuisse annos duodecim, mensem unum, dies sedecim, numeranda a die, quo federe cepit, usque ad diem, quo sepultus est. In Martyrologio quidem Hieronymiano, & in Catalogo Nominum Apostolicorum Natale ejus legitur ad diem XX. mensis Aprilis, sed standum auctiori Chronico veterum Pontificum, in quo habetur: *Sepultus est juxta corpus B. Petri V. Kalend. Augusti, & cessavit Episcopatus dies undecim.* Obiit itaque Victor die XXVIII. mensis Julii anni CXCVII. Verum, ut jam monui, per duo priora Ecclesie secula quot mensibus ac diebus supra annos Pontifices Romani federint, vix sciri potest, numeris in Catalogis expressis fere semper corruptis, & duratione Interpontificii incerta. Victorem Papam Martyrem fuisse, quod tradit Baronius, nullus Antiquorum dixit.

fitus in suo hypsomate & domicilio. Habebat astrologos. Hæc ipse.

Ex his itaque, puto, aliisque signis, quæ immanis persecutio toto Orbe edicto Severi mox consecuta est, rumor ille apud Fideles omnes increbuit (quod tradit Eusebius (c) Antichristum appropinquare, ac proinde mundi interitum breviter affore. Sed neque his deterritus Scapula adhuc perfequi cessavit; quod Tertullianus illis verbis declarat: *Et nunc ex eadem causa interpellatio sanguinis.* Quod igitur ea potissimum causa, qua Romæ magistratus adversus Christianos sævirent, Scapula Carthagine eos exagitabat, nimirum quod viderentur esse rebelles Imperatori; Tertullianus ad eum scribens, eandem (ut fecerat in Apologetico) primo loco egregie confutat ac refellit. Porro quod mandatum (ut dictum est) a Plautiano de insequendis Imperii perduellibus Scapula accepisset, Tertullianus (d) in hunc modum eum admonuit: *Potes officio jurisdictionis tuæ fungi, & humanitatis meminisse, vel quia & vos sub gladio estis. Quid enim amplius tibi mandatur, quam nocentes confessos damnare, negantes autem ad tormenta revocare? Videtis ergo quo modo ipsi vos contra mandata faciatis, ut confessos (nempe se esse Christianos) negare cogatis. Adeo confitemini innocentes esse nos, quos damnare statim ex confessione non vultis. Si autem contenditis ad elidendos nos, jam ergo innocentiam expugnatis.* Hæc ipse.

Ut autem eum a capto consilio retrahat terrorem primo incutit; non eorum tantum quæ obvenissent prodigiorum, sed & exemplo aliorum Præfidum qui olim in Christianos sævissent, & valde graviter multati fuissent. Sed primum de malo quod sub Hilario olim Proconsule fuerat in Africa consecutum, cum etiam in sepulcrorum Christianorum areas Ethnici

IX. De Antichristo & mundi interitu ru-mor. (c) Eusebius lib. 6. cap. 20.

(d) Tertulianus ad Scapulam. c. 4.

X. Præfides in Christianos sævivi quid passi.

E e e 2 ci

Dua Victori Decretales attribuuntur, Viris eruditus suspexit. Prima est ad Theophilum, non Alexandriæ, sed Cæsareæ Episcopum, ut primus error sit in inscriptione. Inchoat vero cum verbis Leonis primi Epistola 53. juxta veterem ordinem, habetque plura loca ex eodem Leone desumpta. Secunda Epistola est ad universos Africae Episcopos, & iterum incipit cum verbis Leonis primi Epist. 4. *Semper enim in aeterno consilio Dei, mansit humani generis,* &c. habetque locum Isaïæ 24. ex versione S. Hieronymi. Victori successit Zephyrinus.

A num. V. ad XV. Liber Tertulliani ad Scapulam Proconsulem Africae scriptus, dum persecutio adversus Christianos flagraret, & ea jam diu durasset. Nam *Vigellius Saturninus primus in Africa gladium in nos egit*, inquit Tertullianus in eo libro cap. 3. Hunc secutus est *Minucius Firmianus*, de quo mentio in Actis SS. Perpetuæ & Felicitatis. Minucium excepit *Hilarius*, de quo sermo est tam in Libro ad Scapulam, quam in

VII. Liber Tertulliani ad Scapulam.

lat.

CHRISTI
203.ZEPHYR. PAP.
I.SEVERI IMP.
9.

(a) Tertul. ad Scapul. cap. 3. **ci impetum fecissent, hæc habet (a):** *Do-
pune latura sit sanguinis nostri effusionem. Sicut & sub Hilario præside, cum de
areis sepulcrarum nostrarum acclamassent: Area non sunt. Area ipsorum non fuerunt,
messes enim suas non egerunt: ac post non-
nulla alibi relata, hæc de Præsidibus:
Possimus æque & exitus quorundam Præ-
sidum tibi exponere, qui in fine vitæ suæ
recordati sunt deliquisse, quod vexassent
Christianos. Vigellius Saturninus, qui
primus hic gladium in nos egit, lumina
amisit. Claudius Herminianus in Cappa-
docia, cum indigne ferens uxorem suam ad
hanc sectam transisse, Christianos crude-
liter tractasset, solusque in prætorio suo
vastatus peste, cum verus vermibus ebullisset:
Nemo sciat, azebat, ne spe gaudeant Christi-
ani. Postea cognito errore suo, quod tormentis
quosdam a proposito suo excidere fecisset,
pene Christianus decessit. Cecilius Capella
in illo exitu Byzantino, Christiani gau-
dere, exclamavit. Sed & qui videntur sibi
impune tulisse, venient in diem divini ju-
dicii.*

XI.

(b) Ibid.
cap. 4.Præsides
manifestiores et
ga Christianos.

Rursum vero multorum Præsidium, qui
justi persequi Christianos dissimulassent,
ac mitius eam eis egissent, subdit, exem-
pla, sic dicens (b): *Quantum autem Præ-
sides & constantiores & crudeliores dissi-
mulaverunt ab hujusmodi causis? Ut Cin-
cius Severus, qui Tibistri ipse dedit re-
medium quo modo responderent Christiani
ut dimitti possent. Ut Vespronius Candi-
dus, qui Christianum quasi tumultuosum,
civibus suis satisfacere dimisit. Ut Asper
qui modice vexatum hominem, & statim
dejectum, nec sacrificium compulit facere;
ante professus inter Advocatos & Asses-
sore, dolere se incidisse in hanc causam.
Pudens etiam missum ad se Christianum,
in elogio concussione ejus intellecta, dimi-
sit, scisso eodem elogio; sine accusatore
negans se auditurum hominem, secundum
mandatum.*

PAGIUS laudatis Actis. Præter hos Tertullianus ibidem
cap. 4. meminit quatuor aliorum Proconsulum, qui
sæviente persecutione in Africa fuerant, nempe
Cincii Severi, Vespronii Candidi, Asperi & Pu-
dentis. Quare Scapula, qui post illos Africam
administravit, nonnisi sub persecutionis sine in
eam Provinciam missus. Scaliger in Animadver-
sionibus Eusebianis pag. 110. existimat, Librum ad
Scapulam post mortem Caracallæ compositum fuisse,
quod Tertullianus cap. 4. postquam nomina-
vit Proculum Christianum Severo Imperatori cha-
rum, ait: *quem & Antoninus optime noverat,
Inste Christiano educatus. Quæ verba neminem fan-
tæ mentis putat Scaliger de Antonino Caracal-
la vivente scribere Tertullianum potuisse. Pos-
sinius in Notis ad Passionem SS. Perpetuæ & Fe-
licitatis, Scaligeri sententiam laudat, additque,
Hofstienius autumasse Librum ad Scapulam sub Ma-
crino scriptum, & a Macrino Clericos vexatos
testari Sulpicium Severum, qui tamen de Maxi-*

Hæc omnia tibi & de Officio suggeri
possunt, & ab eisdem Advocatis, qui
& ipsi beneficia habent Christianorum,
licet acclament quæ volunt: nam & cu-
jusdam Notarius, cum a Damone præci-
pitaretur liberatus est, & quorundam
propinquus, & puerulus. Et quanti bone-
sti viri (de vulgaribus enim non dicimus)
aut a dæmonis, aut valerudinibus reme-
diati sunt? Subdit mox de Severo Im-
peratore, qui a Christiano homine oleo
curatus esset, sed de ea re nos superius.

Demum admonet, ut cæset inquirere,
quantum enim periculum foret, omnes,
qui essent Carthagine, Christianos velle
perquirere, ac de iisdem quæstiones exer-
cere, indicat his verbis (c): *Quid ipsa
Carthago passura est decimanda a te, cum
propinquos, cum contubernales suos illic
unusquisque cognoverit, cum viderit il-
lic fortasse & tui ordinis viros & matro-
nas, & principales quasque personas, &
amicorum tuorum vel propinquos vel ami-
cos? Parte Carthagini, si non tibi: par-
te provincie, quæ visu intentione tua,
obnoxia facta est concussionibus & mili-
tium & inimicorum suorum cuiusque: Hæc
idcirco, quod cum semel innocuisset Præ-
sidem Christianos persequi, mox omnes
Gentiles, effuso agmine, in eos magno
furore impetum facere, prædari, atque
necare solerent. Cæterum haud extin-
gui persecutione Christianam religionem,
sed ex ea fecundo germine propaga-
ri potius, his ad calcem positus verbis de-
clarat: *Nec tamen desiciat hæc secta,
quam tunc magis edificari scias, cum ca-
di videtur. Quisque enim tantam toleran-
tiam spectans, ut aliquo scrupulo percus-
sus, & inquirere accenditur quid sit in
causa: & ubi cognoverit veritatem & ip-
se statim sequitur. Hæc ipse.**

Porro hoc anno coeptam in Africa per-
secutionem, quæ hæc scribebat Tertullia-
nus, certum est; nec amplius vivente Se-
vero, quievit nullum est dubium; nam

mino, non vero de Macrino loquitur. Sed, ut
pateat, Viros doctissimos falli, Tertulliani locus
integer hic recitandus: Ipse Severus pater Anto-
nini Christianorum memor fuit. Nam & Proculum
Christianum Eubodia Procuratorem, qui cum per-
oleum aliquando curaverat, requisivit, & in pala-
tio suo habuit usque ad mortem ejus: quem & An-
toninus optime noverat latte Christiano educatus.
Ex quibus verbis liquet quidem, Proculum jam
demortuum, quando Liber ad Scapulam publica-
tus est; sed inde recte non inferri posse, Seve-
rum & Antoninum, qui eodem tempore regna-
runt, e vivis tunc excessisse; id quidem recte de
Severo dici posset, si Antoninus nonnisi post ejus
mortem imperasset, sed cum in consortium Im-
perii adscitus fuerit, existimandum, Tertullianum
utroque Imperatore adhuc vivente, hunc Librum
in lucem emisisse, idque ipso fine Imperii Seve-
riani. Ex his porro liquet, martyrium SS. Per-
petuæ & Felicitatis anno CCIII. contigisse, anno
sc.

XII.
Christia-
norum be-
neficia er-
ga omnes.

XIII.

(c) Ibid. c.
ult.
Quanto
periculo
Proconsul
Christia-
nos ex-
agitaret.XIV.
In aliis
quoque
Provinciis
sevitur in
Christia-
nos.CHRISTI
203.VICTORIS PAP.
I.SEVERI IMP.
9.

sequenti anno promulgato ab ipso Seve-
ro Imperatore in Christianos edicto, sæ-
vius ipsa furere cepit. At quod hoc an-
no a Scapula Proconsule agi captum est;
mandato addito, ab aliis quoque Africæ
provinciæ Præsidibus est severius actita-
tum. Idem enim Tertullianus (a), cum
scriberet ad eum pro Christianis libellum,
de his quæ alii Præsides agere inciperent,
tradit his verbis: *Nunc a Præside Legio-
nis, & a Præside Mauritania vexatur hoc
nomen, sed gladio tenus, sicut a primor-
dio mandatum est animadverti in hujus-
modi. Sed majora certamina, majora se-
quuntur præmia; crudelitas vestra, glo-
ria est nostra: Hæc ibi. Sed quod dicit,
A primordio hoc mandatum; certum est
ex his quæ dicta sunt, id non a Severo
Imperatore, verum a Plautiano factum es-
se, liberis absentia Principis nato habe-
nas Imperii: qui nomine lætæ majestatis
tum Romæ, tum alibi immanem Chri-
stianorum carnificinam exercuit. Hæc ea-
dem autem persecutione urgente (sed
quo potissimum anno, incertum est) idem
Tertullianus ad martyres (b) in carcere
constitutos egregiam orationem conscrip-
psit, qua inter multa hæc ibi etiam enu-
merat mortis genera, quibus Christiani
frequentius affici solerent, cum ait: *Ti-
mabit forsitan caro gladium gravem, &
cruccem excelsum, & rabiem bestiarum,
& summam ignium penam, & omne carni-
ficis ingenium in tormentis. At de mar-
tyribus in Africa passis dicturi sumus in-
ferius opportuniore loco. Jam ad alia in-
terea divertamus, quæ hoc eodem ferme
tempore facta esse noscuntur.**

XV. Severi siquidem temporibus factum est
De Sym- (licet annus certus describi nec valeat)
machi in- ut post Aquilam Ponticum atque Theodo-
terpretat- tionem Symmachus novam divinæ Scriptura
tionem. re interpretationem ediderit, quam fuisse
(c) Hiero- se duplicem testatur S. Hieronymus (c),
nym. in qui de eodem Symmacho ait, nequaquam
Hierem. c. interpretando reddidisse verbum ex ver-
22. bo, sed sententias ex sententiis, & sen-
(d) Epiph. sum ex sensu. Fuisse Symmachum genere
de mensur. Samaritam, auctor est Epiphanius (d),
& pondere- Du-

PAGIUS sc. secundo persecutionis. Secundo, Dodwellum
in Dissert. XI. Cypriana de Paucitate Marty-
rum, ubi arbitratur, persecutionem Severi bre-
vem fuisse, hallucinari: cum tot Proconsules,
ea durante, in Africa fuerint. Liber Tertullia-
ni ad Martyras compositus Carthagine grassante
persecutione, sicut & Liber de Testimonio Animæ.
In 2. cap. Lib. ad Martyras legitur: *Judicia de-
nique non Proconsulis, sed Dei sustinet mundus.*
Quare tunc Christiani vexabantur. Tertullianus
cap. 3. Libri ad Scapulam ait: *Nam & Sol illo
in Conventu Uticensi extincto pene lumine adeo por-*

qui de eo hæc scribit: *Hic ex numero sa-
pientum qui sunt apud eos, cum non re-
perisset fidem apud propriam gentem, prin-
cipatus studio egrotans, & contra pro-
prium tribum indignatus, accedit ad Ju-
daeos, & fit proselytus, ac circumciditur
secunda circumcissione: Quo modo autem
id fieri docet. Verum S. Hierony-
mus hunc fuisse ex Christiano Ebionitam,
sæpe (e) testatur. Intulit hanc interpre-
tationem ad communem Ecclesiæ utili-
tatem una cum aliis in sua Hexapla Ori-
genes, hancque post Aquilæ versionem po-
suit, ac post eam quæ erat Theodotio-
nis. At de his alias agemus inferius.*

Apud plerisque antiquos auctores men-
tio habetur de Symmachianis hæreticis,
& non quod a Symmacho interprete deri-
ventur (nam id quidem apud neminem te-
statum reperi) sed quod fuerit germen.
Marcionis quidam Symmachus, a quo Sym-
machiani; prout ea quæ Philastrius (f) Phi-
scribit significare videntur; licet a Patri-
cio quodam Symmachum institutum fuisse
tradat. De utroque enim hæc narrat, ac
primum de Patricio in hæc verba: *Patri-
ciani a Patricio quodam, qui fuit Romæ,
dicti sunt; hi carnem hominis non a Deo
factam asserunt, sed a diabolo arbitran-
tur. Hanc etiam contemnendam, & modis
omnibus abiciendam decernunt, ut etiam
ultrò quidam de eis sibi mortem conferre
non dubitarint. Symmachiani discipuli i-
stius, * eadem sentientes in omnibus,
non sperantes judicium, vitii seculari-
bus & carnalibus concupiscentiis prædicant
serviendum. Sed diversi generis Symma-
chiani illi esse videntur, qui apud Ambro-
sium (g) ita descripti habentur: *Omnis (g) Apud
credens in Christum, & observans legem
factorum, male intelligit Christum; sicut
& Symmachiani, qui ex Phariseis origi-
nem trahunt; qui servata omni lege,
Christianos se dicunt, more Photini Chri-
stum non Deum & hominem, sed hominem
tantummodo desipientes: Hæc auctor, qui-
bus demonstrat, diversos esse hos Symma-
chianos a prioribus, majoremque habere
cum Symmacho interprete convenientiam.*
Du-*

tantum fuit, ut non potuerit ex ordinario deliquo
hoc pati positus in suo hyponate & domicilio.
Observavit Antonius Lalovera, die undecimo A-
prilis anni CCII. novilunium eclipticum Uticæ
in Africa, ut videre est apud Possinum laudatum.
Verum Tertullianus non de hac eclipsi Solari,
si tamen bene computata, sed de aliqua alia in-
telligendus.

Ad num. XV. & seq. Auctor Chronici Alex. VIII.
sub sequentis anni Consulibus scribit, illis tem-
poribus Symmachum tertiam edidisse Scripturæ
Sacrae interpretationem.

(e) Hieron.
in Apolog.
advers.
Russ. pra-
genes, in
Esdr. &
in Job.XVI.
Symma-
chiani &
Patriciani
hæretici.(f) Philastrius
63. 64.* al. con-
tra(g) Apud
Ambrosi-
Præfat. in
epist. ad
Gal.VIII.
Symma-
chus so-
ret.

JESU CHRISTI
ANNUS
204.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
2.

SEVERI IMP.
ANNUS
10.

I. ^{(e) Spartian. in Severo.}
Edictum promulgatur de persecutione.

^{(b) Euseb. in Chron. & lib. 6. cap. 2.}
^{(c) Hieron. in Script. Eccl. in Orig. cap. 54.}
^{(d) Tertullian. in comment. de Jejun. cap. 13.}

Ducentesimoquarto Christi anno Severus Augustus, cum adhuc esset (ut testatur Spartianus *a.*) in Syria, tertium inquit Consulatum, collegamque habuit Antoninum filium Augustum; quando de persecutione Christianorum promulgavit edictum, Judæosque circumcidi prohibuit. Id quidem Spartianus paucis narrat his verbis: *In Syria pater & filius Consulatum inierunt. Post hæc, dato stipendio cumlatiore militibus, Alexandriam petiit. In itinere Palæstinis plurima jura fundavit. Judæos fieri sub gravi pœna vetuit; idem etiam de Christianis sanxit.* Hæc Spartianus. Eusebius (*b.*) etiam nos excipit Hieronymus (*c.*) hoc anno decimo Imperatoris Severi excitationem hanc communem omnibus persecutionem affirmant. Veritos per Severum atque Senatam Christianorum conventus affirmare quoque videtur Tertullianus (*d.*), dum hæc habet in commentario de jejunis: *Nisi forte in senatusconsulta & in Principum mandata*

coitionibus opposita delinquimus. Quintam hanc Orosius (e) numerat, Severus (f) autem sextam.

Porro eo furore hæc persecutio grassari coepit, ut jam omnes (quod dictum est) existimarent, Antichristi adventum appropinquasse. Quod quidem Eusebius (*g.* dum agit de Juda horum temporum scriptore Ecclesiastico) narrat his verbis: *Eodem tempore Judas alius scriptor in septuaginta hebdomadas a Daniele descriptas commentarios edidit, inque illis temporum ordinem ad decimum annum Imperii Severi tradidit: qui etiam scriptor, propterea quod persecutionis tumultus contra nos excitatus multorum mentes tam graviter perturbaret, Antichristi adventum, omnium ore atque sermone jactatum, jam tum appropinquare arbitratum est.* Movisse quoque videtur stomachum Severo ad persecutionem Fidelium excitandam, quod intelligeret, nobilissimum omnium Ægypti præfecturam Augustalem administrantem.

(e) Oros. lib. 7. cap. 17.
(f) Sever. lib. 2.

II. Antichristi putata adesse tempora.

(g) Euseb. lib. 6. cap. 6.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5695.

SÆC. III. Anno Urbis 955. Olymp. 245. an. 2. A. C. 202.
 ○ 15. C. 2) 13. P. 28. Mart. Indi. 10.
 JESU CHRISTI 202. secund. Baronium 204.
 ZEPHYRINI PAPÆ 6.
 SEVERI IMP. 10. CARACALLÆ IMP. 5.

I. [1] ^{Consules.}

A Num. I. ad VIII. Coff. L. Septimius Severus Aug. III. & Aurelius Antoninus Caracalla Aug. Sumtus hic ab utroque Imperatore Consulatus juxta secundam Consulatum Caesarum regulam, propter nempe Severi Decennalia, & Imperii Augustei Caracallæ Quinquennalia; utraque tamen in annum sequentem

dilata, quod saltem de Severo negari non potest, ut tunc videbimus.

Persecutionem Severianam quamplurimos Martyres fecisse, ostendit Eusebius lib. 6. cap. 1. qui ait: *Cum Severus persecutionem adversus Ecclesias excitasset, per omnes quidem ubique locorum Ecclesias ab Athletis pro pietate certantibus, illustria sunt confecta martyria. Præcipue tamen Alexandria increbuerunt, &c.* Tum capite sequenti inquit: *Severo annum Imperii decimum agente, cum persecutionis ardentissimum flagraret incendium; atque innumerabiles martyrio coronarentur, Origenis animam adhuc admodum pueri tanta cupiditate occupavit martyrii, ut se periculis ipsis obiceret.* Dodwellus in Dissert. Cypriana XI. de Paucitate Martyrum num. XXI. & sequent. perperam dicit, post VIII. Idus Apriles hujus Christi anni ortam esse persecutionem, quod ab eo

II. Persecutio adversus Christianos.

NOTÆ [1] ^{Off. L. Septimius Severus Aug. III. & Aurelius Antoninus Caracalla Aug.} Adde Antonino prænomen Marci. Inscriptiones plures ex Grutero & aliis collegit, & protulit ad hunc annum Relandus in Fastis. Unam tantum adferam ex Gruterianis pag. CCC. 1.

IMP. L. SEPTIMIO. SEVERO. PIO.
PERTINACE. AUG. III. ET
M. AURELIO. ANTONINO. AUG. COS.
P. R. C. A. DCCCCLIII.

Aliam ex Fabretto pag. 130. n. 63. subijcio:

DEDICAVERTUNT
VII. KAL. OCTOB. DUOB. AUGG.
SEVERO. III. ET ANTONINO
PIO. COS.

Adde aliam in ædibus Capitolinis n. 72. in qua:

IMP. CAES. L. SEPT. SEVERO
PERTIN. AUG. N. III. ET. IMP.
M. AURELIO. ANTONINO. AUG. FIL.
COS.

In

CHRISTI
204.

ZEPHYR. PAP.
2.

SEVERI IMP.
10.

Philippum jam Christianum redditum esse. Hic erat Eugeniæ pater, de qua superius facta est mentio ex Actis ejusdem Eugeniæ, quæ a majoribus fuisse recepta docuimus; licet aliqua illis accesserint, quæ corrigenda esse alias diximus. Ad hunc enim, qui jam Christianus & Christianorum studiosissimus erat a Severo Imperatore missa legitur epistola in hæc verba.

Qui nos quidem præcessit divinissimus Augustus, cum te sciret cultorem deorum, & honoris eorum studiosissimum, ipse quoque magnum tibi præbuit magistratum, & tamquam Regem potius, quam Præfectum elegit Præsidentem Ægypti, nec te, quamdiu dixit ab eo jussit revocari magistratum, sed cum vita tempore tibi esse demensum. Nos autem tibi & hunc honorem consecravimus, & non paucos alios adjecimus: sed hæc quam diu fuisti diis amicus. Quoniam vero nunc de te jactatum est in vulgus, quod in religione deorum sis mutatus, & proinde nec nobis bene velis jubemus, ut aut insistendo prioribus, in honore permanes; aut si deorum cultum repudiaveris, cesses etiam gerere magistra-

III. Litteræ Severi ad Philippum.

* al. conservavimus.

PAGIUS

eo die Imperii sui natali Tribunitiam Pot. X. inierit Severus: nam, ut in hoc Opere ostendimus, persecutiones annis Decennalibus & id genus festis additis a quocumque die vel mense indiscriminatim inchoatæ, quemadmodum & toto illorum annorum decursu urbes constructæ, templa ædificata dedicataque, & quæ ad Principis gloriam conferre censerentur, peracta. Immerito etiam ibidem a Viro doctissimo dictum: *Nec sane tantam fuisse, quantam innuit Eusebius Martyrum multitudinem, ex ipsa Eusebii Historia facile colligimus. Nec enim multos ille recensuit, nec vero admodum multos significat a se esse prætermisissos.* Nam Catalogum Christianorum in hac persecutione pro Christi Fide occisorum, texere non debuit Eusebius, sed quod sui muneris erat, diligenter executus est, diserte docens, innumerabiles martyrio coronatos fuisse, nominatimque

tum, quin etiam facultatum subeas ablatio-nem. Hucusque Severus ad Philippum.

Haud adeo mirum videri debet, tam diu Philippum in ejus muneris functione perseverasse; cum enim ea maximi omnium momenti esset Augustalis dicta præfectura quam veluti Romani Imperii obsidem sibi Augustus servaverat, nec quempiam Senatorum ad eam mitti debere sanciverat, sed ex equestri ordine aliquem virum optimum, qui nullas unquam principatus amore turbas ciere posset; nactus semel quempiam fidelissimum virum, ea præfectura dignum, Imperator haud facile dimovebat, quod paci & securitati Romani Imperii id expedire potissimum sciret, cum Ægyptii essent omnium studiosissimi novarum rerum, atque levissimi animi ad contitandas turbas & rebellandum. Sed hæc Dio pluribus (*a.*) Quod autem ea epistola Severus dicat: *Te tamquam Regem potius quam Præfectum, elegit Ægypti Præsidentem,* illud plane comprobatur, quod in hæc verba scribit Tacitus (*b.*): *Ægyptum jam inde a divo Augusto equites Romani obtinent loco Regum. Ita visum expedire,*

IV. Ægypti præfectura qualis.

(a) Dio hist. Rom. lib. 51.

(b) Tacit. lib. 17.

pro-

proferens athletas, qui in majori numero ac estimatione habebantur. Gregorius Turonensis lib. 1. Hist. cap. 29. de S. Irenæo Lugdunensi Episcopo, qui in persecutione Severiana martyrium fecit, loquens ait: *Veniente persecutione, talia ibidem (sc. Lugduni) diabolus bella per Tyrannum exercuit, & tanta ibi multitudo Christianorum ob confessionem Domini nominis est jugulata, ut per plateas flumina currerent de sanguine Christiano; quorum nec numerum nec nomina colligere potuimus. Dominus enim eos in libro vita conscripsit. Beatum Irenæum diversis in sua carnifex presentia pœnis affectum, Christo Domino per martyrium dedicavit. Post hunc & quadraginta octo Martyres passi sunt, ex quibus primum fuisse legitur Votivum Epagatum.*

Nec est quod dicat Dodwellus, Gregorium non esse Auctorem coævum ac supparem. Is enim An-

III.

NOTÆ In tubo plumbeo inter selectas Jo. Vignolii inscriptiones, pag. 315.

IMP. CAES. L. SEP. SEVERO. PIO. PERTIN.
AUG. N. III. ET. IMP. M. AURELIO
ANTONINO. AUG. III. COS.

Nota numeralis consulatus Caracalla redundans est, cujus loco littera N. substituenda. Antiquæ inscriptiones Etruriæ P. I. pag. 132.

SEVERO. III. COS.

Demum ara votiva Herculi invictæ pro salute Imperatorum L. Septimii Severi, & M. Aurelii Antonini, detecta ad Lateranum, ac edita & illustrata A. D. 1733. a Rudolphino Veneto, in cujus latere hæc leguntur:

DEDIK. IDIB. SEPT.
SEVERO. III. ET. ANTONINO. AUGG.
NN. COS.

Spartianus in Severo cap. XVI. Deinde quum Antiochiam transisset, data virili toga majori, secum cum consulem designavit, & statim in Syria consulatum inierunt. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperii Chronicon: Severo III. & Antonino.

CHRISTI
204.ZEPHYR. PAP.
2.SEVERI IMP.
10.

provinciam aditu difficilem, amona secundam, superstitione ac lascivia discordem, & nobilem, & iustam legum, ignaram magistratum domi retinere. Hæc ille. Sed de Augustali Ægypti præfectura in Notationibus (a) ad Romanum Martyrologium pluribus actum est.

(a) Rom. Martyrolog. die 20. Octobr. V. Severus igitur haud æquo animo ferre potuit, Christianum hominem tam insignem, tantique ponderis gerere magistratum, qui nutu posset universum Imperium commovere; nec putavit in reliquo posse Imperatori fidelem esse, qui deorum Romanorum desertor esset effectus. Quod ergo sic Ægypti Præfectus a cultu patrio ad Christianos defecisset, totamque rursus Ægyptum ejusdem religionis hominibus refertissimam sciret; ne in amovendo eum a magistratu aliquis tumultus oriretur, ipsum cum filiis in Ægyptum protectionem instituisse putamus; licet aliam causam, nempe vivendi Ægyptum, prætexuisse visus esset, de qua sic Spartianus (b): Jucundam sibi peregrinationem hunc propter religionem dei Serapidis, & propter novitatem animalium vel locorum fuisse Severus ipse postea semper ostendit. Porro tibi Ægyptiorum conciliaret animos, auctor est Dio (c) concessisse Severum, ut non amplius equitem Romanum, sed Senatorem Præfectum Augustalem haberent Ægyptii. Sed & Antoninus Augustus, Severi filius (ut idem auctor tradit) eosdem Ægyptios inter Romanos Senatores allegit. At de Philippo Augustali præfecto jam coeptam prosequamur historiam.

(b) Spartian. in Severo. His illum ab Imperatore acceptis litteris morbum simulasse, tradunt Acta:

(c) Dio hist. Rom. lib. 51. VI. Antiquitates Ecclesiæ Lugdunensis perspectas habebat, per aliquod tempus ea in urbe moratus cum Nicetio Episcopo Lugdunensi avunculo suo, Actaque Martyrum quæ ad nos non pervenerunt, viderat. Quod si Dodvvelius folis Scriptoris coavis aut supparibus stare velit, neque Gregorium, neque alios Auctores qui res ante sua tempora gestas describere, testes adhibere debet. Cui eum se se legi non astridurum existimo. Sed, ut argumentum Dodvveli ab Eusebio silentio petitum magis evertatur, observandum cum Florentino in Admonitionibus præviis ad Martyrologium Hieronymianum admonit. 3. falli Viros doctos, qui existimant, Eusebium nihil aliud de Martyribus scripsisse, quam quod in ejus Historia profat. Nam Collectionem de Martyribus sejunctam ab Historia composuisse manifeste liquet, tum ex lib. 4. cap. 14. ubi de S. Pionio lectorem plura cupientem anno, subdit: Opus de Veterum Martyriis relegat; tum lib. 5. cap. 20. ubi de Apollonio Senatore agit. Petierat a Gregorio Magno Eulogius Alexandrinus, cunctorum Martyrum gesta, qua pia memoria Constantini temporibus, ab Eusebio Casariensi collecta erant; Sed S. Pontifex respondit, extare tantum Romæ Codicem, in quo nomen, locus & dies passionis indicaretur. Volumen itaque & quidem amplum, Eusebius de Martyribus elucubravit. Vide plu-

rum hac de re apud Florentinum citatum. Quid mirum itaque si paucos in Historia Eusebius Martyres memoret, cum peculiare Opus de illis composuisset? Historia Eusebii ex Chronico Alex. lucem accipit. In eo sub Consulatu Caracallæ Aug. II. & Getæ Cæsaris anno ducentesimo quinto gesto dicitur: Horum Consulatu Severus Alexandriam ingressus Christianos persequi cepit; ex quibus multi ab Alexandria & Ægypto Augustamnica Thebaidem usque, pro Christo casti occubuerunt. Ubi quæ sub primo Caracallæ Consulatu, præfenti nempe anno, contigere, ad secundum ejus Consulatum perperam revocantur. Ex Herodiano enim, Dionis, & Spartiano liquet, Severum ex Oriente anno sequenti rediit, illuc amplius non rediisse. Præterea Spartianus in Severo cap. 17. ubi dicit, Severum cum Caracalla filio in Syria Consulatum inisse, præfenti videlicet anno, subdit: Post hoc dato stipendio cum militibus, Alexandriam petiit. In itinere Palaestina plurima jura fundavit. Judæos fieri sub gravi pena vetuit. Idem etiam de Christianis sanxit. Eo igitur tempore, quæ Auctor Chronici Alexandrini narrat, perpetrata sunt. Eusebius in Historia, postquam paucis verbis persecutionis initium insinuavit, fuse & de industria differit de iis, quæ Alexandria acta; Auctor vero Chronici Alex. loquitur tan-

cum sic decumbens, secreto quæ supererant sibi facultates erogavit in pauperes, ad martyrium eo modo præparans sibi viam. Ex quibus quid ad Severum ipse rescripserit, de cultu Christianorum secundo immota animi sui sententia, facile est conjectari: cum Severus e vestigio, qui illi succederet, Terentium miserit. Sed quod Lætus Eusebius (d) nominat, idem fortasse Terentius Lætus dictus est. Hic cum Alexandriam pervenisset, nihil antiquius habuit (puto ex Severi voluntate) quam ut Philippo necem inferret; quod cum minus libere exsequi sibi liceret, ob populi in eum studia; clanculum rem aggressus, missis domum scariis sic occidit. Sed ne Philippi cædes in invidiam novi Præsidis redundaret (ut composita res erat) idem Præfex scarios detrusit in carcerem; quos demum, populi sedato tumultu, ex Severi rescripto libere abire iussit. Claudia autem ejus uxor orbata viro, una cum Eugenia filia ac ceteris liberis Alexandriam recedens, Romanam regressa est. Hic finis Philippi, cujus dies anniversaria Idibus Septembris in Ecclesiasticis antiquis (e) tabulis descripta est.

Sed in Actis illud corrigendum, quod dicitur, factum fuisse Episcopum Alexandrinum. De eodem quoque hallucinati sunt (f) qui putarunt hunc eundem fuisse cum Philippo Imperatore. Quod vero Eusebius, de martyribus in Ægypto passis agens, nullam de Philippo hujus martyrio mentionem habuerit; inde fortasse accidit, quod eum necis ipsius causa præterit; quod enim a scariis clam occisus esset, nec publica aliqua, quæ sciretur, Christiani nominis confessio præcessit.

(d) Euseb. lib. 6. cap. 1. (e) Martirolog. Rom. ea die. VII. (f) Cræden, in Maximo. Quæ corrigenda in Actis de Philippo.

IV. Persecutio Alexandria gravisissima fuit.

IV. Persecutio Alexandria gravisissima fuit. tum de persecutione Alexandrinorum, quam ideo præfenti anno coeptam scribit, quando nempe Severus in eam urbem ingressus est. Quare certum videtur, Auctorem Chronici Alex. sicut Severi Alexandriam ingressum, & Alexandrinorum persecutionem cum anno Christi CCV. male copulavit; sic anno præcedenti perperam scripsisse, Christianos vexatos fuisse. Eusebius lib. 6. cap. 7. loquens de Juda Scriptore Christiano, qui sub Severo vixit, hæc habet: Eodem tempore alius quoque Scriptor Judas de septuaginta apud Daniele septimanis differens, ad decimum usque annum Imperii Severi supplicationem perdidit. Qui etiam decantatum illum Antichristi adventum jam tum imminere existimabat. Adeo commota tunc aduersus

Lætus
successor
Philippi.(d) Euseb.
lib. 6. cap. 1.Philippi
martyrii.(e) Martirolog.
Rom. ea
die. VII.(f) Cræden,
in Maximo.
Quæ corrigenda
in Actis de
Philippo.CHRISTI
204.ZEPHYR. PAP.
2.SEVERI IMP.
10.

fisset; ab eo prætermisus esse videri potest: cum aliqui permulta majoris quoque momenti ab eo (ut in singulis fere annis videre est) esse silentio prætermisissæ, nullum sit dubium.

VIII. Sed quæ ipse de iis quæ tunc acciderunt in Ægypto, scriptis memoriæ prodiderit, hic opportune reddamus: Postquam (a) inquit, Severus acerbam & gravem contra Ecclesias persecutionis tempestatem excitaverat, tametsi a Christi athletis viriliter proprietate certantibus ubique pæne gentium præclara martyrii & insignia certamina conspiciantur; tamen Alexandria multo maxima eorum frequentia & multitudine omnino abundavit. Ex Ægypto enim & universa Thebaidem egregii præ ceteris Christi pugiles delecti, eo tamquam ad maximum & celeberrimum stadium, in quo pro Dei amore strenue decerarent, amandabantur, qui quidem ob patientissimam tolerantiam, quam in variis tormentorum & mortis generibus ostendebant, coronis celestibus & stoculis plane eximius contextis a Deo benigne redimii sunt. In quorum numero fuit Leonides, Origenis pater; qui capite tandem abscisso, filium tum admodum adolescentem post se orbem reliquit: Hæc de Leonide Eusebius, qui & apud Suidam (b) Episcopum fuisse legitur. Quid vero ad eum, cum ob Christi confessionem detineretur in carcere, scripserit Origenes, hortans eum ad subeundum martyrium, agereque constantissime; & qualis ac quantus ejusdem adhuc adolescentuli fuerit martyrii suscipiendi ardor accensus, usque adeo ut vix a matre multis artibus potuerit cohiberi; idem Eusebius (c) describit his verbis, ab ipso auspiciatus persecutionis exordio.

Ea quidem certe, quæ ab ipso (ut dicitur) incunabulis ab Origene gesta sunt, videntur digna, quæ posterorum memoriæ commendentur. Nam cum Severus jam decimum Imperii sui annum ageret, & Lætus Alexandria & reliqua Ægypti præfecturam obtineret, & Demetrius nuper tum post Julianum ibidem Ecclesiarum Episcopatum adeptus fuisset, & persecutionis ardor quotidie magis magisque incenderetur, & festinè Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Euseb. lib. 6. cap. 1. (b) Suidam. (c) Euseb. lib. 6. cap. 2.

IX. Origenis pueritia.

X. Origenis primordia eruditio-

nis. Omnium autem ante liberalium artium & politioris doctrinæ studium, eum sacris litteris instituendum exercendumque tradidit; ac sententias aliquot, quas ei cum ad verbum ediscendas, tum memoriter coram ipso recitandas præscripserat, ab illo in dies singulos exegit. Istud vero munus non animo invito puer obiit; immo vero attentissimo studio suas in eo defixit cogitationes, adeo ut non satis ei videretur, simplices, apertos, & tamquam in proclivi positos sacrarum litterarum sensus eruere, sed aliquid altius per-

nosros persecutio multorum animos vehementer turbaverat. Ad num. VIII. & seqq. Ex dictis liquet, S. Leonidem Origenis patrem, currenti anno martyrium subiisse, idque X. Kal. Maias, ut in variis Martyrologiis ab Henschenio & Papebrocio in ejus Vita die XXII. laudatis, legitur. Male tamen ab utroque scriptum, Leonidis martyrium, quod Alexandria contigit, ad annum ducentimum circiter quartum revocandum, quæ Mariani Scotti sententia fuit. Nam in Chronologia Origeniana ab Eusebio minime discendum. Eusebius lib. 6. cap. 2. de Origene ait: Patre martyrii coronam adeptus, ipse cum matre & par-

re infiniti coronis decorarentur martyrii; tantus amor, tantaque martyrii cupiditas animo Origenis, cum adhuc valde tenera esset ætate, occupavit, ut prope se ultro offerret periculis, & alacri ac propenso studio in certamen insiliret, irrueretque. Ac jam parum aberat, quin per martyrium vitam deseruisset; nisi mater, divina quadam & celesti providentia, quæ illum ad maximam plurimorum utilitatem servabat incolumem, impulsæ, enixe ejus cupiditati ad necem adeo incitate percurrenti obstisset. Ipsa enim verbis primum suppliciter orabat, ut materni erga se amoris misericordiam caperet. Ubi autem eum, cum jam intelligeret patrem prebensum carcere custodiri, cupidus ad mortem properantem animadverteret (toto enim impetu & animi conatu tum ad martyrium ferebatur) omni ejus vestitu clam ablato, & in interiores quosdam adum recessus abdito, domi eum manere necessario coegit. Iste autem, cum ardens illa præter ætatem ad martyrium propenso magis magisque inflammaretur, adeo ut quiescere non posset, ad patrem, ubi aliud nihil agere liceret, litteras, quibus eum ad martyrium impelleret, misit; in quibus eum his fere vocibus adhortatus est: Obfirma te pater, martyrium fortiter sustine, nec aliud quicquam nosstra causa molire. Hæc Eusebius, qui & de paterno olim studio in reprehendendo puerum magna ingenii vi se pennis Icaris in sublime nimium efferentem, ac de aliis quæ ad ejus puerilem educationem & scientiarum disciplinam spectant, hæc subdit:

X. Origenis primordia eruditio-

nis. V. Martyrium S. Leonidis.

VI. Origenis annua.

VI. Origenis annua.

vestigare, & jam in ea etate interiores & magis reconditas intelligentias curiose elicere voluerit; usque eo, uti patri non-nihil negotii faceret, dum accurate sci-scitabatur, quid hæc vel illa Scripturæ divinitus inspirata sententia vellet indi-care. Unde pater, quamquam specie & vul-tu illum coram reprehendere præsetulit, admonens ne quid supra etatis suæ captum, neque ulterius quam aperius Scripturæ sen-sus ferebat, indagaret; tamen animus il-lius tacitus apud se explebatur jucundissi-ma voluptate, & maximas Deo omnium bo-norum auctori agebat gratias, quod fuis-set pro sua clementia & bonitate digna-tus, cum talis filii patrem efficere. Jam vero puero dormienti illum sæpenumero ad-festisse, ejusque pectus stragulis denudas-se ferunt; atque illud, perinde ac si sa-cer Dei spiritus eidem ipsum sibi tamquam templum consecrasset auguste & cum reve-rentia osculatum esse; seque pro tali pro-le beatum & felicem existimasse. At cu-jus etatis Origenes esset cum orbatus est parente, hoc scilicet anno, idem mox sic subdit (a): Origenes cum vix adhuc de-cimumseptimum etatis suæ annum comple-visset post patris martyrium una cum matre & aliis sex fratribus minoribus natu-ris relictus fuit: Hæc de Leonide & Ori-gene Eusebius. Cætera autem, quæ tum de Origene, tum de ejusdem discipulis in Ægypto martyrium passis idem auctor conscripsit, opportunius sequenti anno e-narrabimus.

XI.

At non gladio tantum, sed & lingua ipsi Gentiles, qui erant Alexandria, Fi-deles persequerentur: jactantes nimirum, Christianos esse genus hominum non so-lum cæteris diis, sed suo ipsorum Deo, quem colunt, invisos; quippe, qui velit suos tot tantaque pati, nec eis morientibus suppetias ferat, & alia ejusmodi: ad-versus quos hæc Clemens (b), qui his temporibus docebat Alexandria: At (in-quiunt) si Deus vestri curam gerit; cur patimini persecutionem, & morte afficimini? An ipse vos eis tradit? Nos autem non sic existimamus velle Dominum, ut in casus incidamus; sed prophetice prædixisse ea quæ essent eventura: fore scilicet ut propter nomen ejus pateremur persecu-

(a) Euseb. l.6. c.3.

(b) Clem. Alex. Strom. lib.4.

Clemens Alex. pro Christianis agit.

PAGIUS

annum agens etatis septimum decimum. Quare cum Leonides anno currenti martyrium fecerit, & Origenes septuagesimo etatis anno obierit, liquet, hunc anno centesimo octogesimo quarto in lucem prodidisse, præfenti anno decimum septimum etatis jam absolvisse, annoque ducentesimo quinqua-gesimo tertio e vivis excessisse; cum Eusebius, qui in iis, quæ Origenem spectant, accuratissi-mus est, testetur, hunc paulo antequam Gallus & Volusianus interficerentur, quod anno CCLIII. accidit, ex hac vita migrasse. Vir clarissimus Daniel Huetius, qui magno labore Origenis Vitam & Opera explicavit, ideo Origenem anno CLXXXV. natum scribit, quia mortem ejus in

tionem; ut occideremur, ut suspenderemur. Quamobrem noluit nos pati persecutionem, sed ea quæ passuri sumus, prius significa-vit, per eam quod sint ventura predictio-nem, exercens ad tollerantiam, qui pro-misit hereditatem. Quamquam non soli, sed cum multis supplicio afficimur. At il-li (inquunt) cum sint malefici jure luunt pœnas. Ergo vel invitum nobis justitiam suo testimonio tribuunt, qui injuste pro-pter justitiam punimur: Et paulo post: Quamvis autem non faciamus injuriam, tanquam tamen injuriam facientes non in-tuetur iudex. Neque enim nostra novit, neque vult scire; quodam enim inani præoc-cupato, abripitur præjudicio; quocirca e-tiam judicatur. Nos ergo persequuntur, non ut qui nos esse injustos deprehenderit, sed quod nos vitæ humanæ injuriam face-re existiment, eo quod simus Christiani; & ipsos, inquam, qui sic vitam insti-tuimus, & alios, quos abhortamur, ut vitam degant similem. Cur autem (in-quiunt) cum vos persequuntur, nihil vo-bis offertur auxilii? Quid enim (quod ad nos quidem attinet) nobis fit injuria, cum morte dissolvamur ituri ad Dominum, & veluti etatis vitæ sustinentes mutationem? Si autem supererimus, eis gratias habebimus, qui præbuerint occasionem celeris mi-grationis, testimonium seramus propter di-lectionem: Hæc & alia Clemens; qui his temporibus haud segniter laboravit, sed ad Gentes scripsit luculentam orationem, qua de falsitate deorum Gentium accura-tissime disputavit; ac demum, ut ad Chris-tum venirent, omnes vehementer hor-tatus est.

Cum autem generale adversus Christia-nos Severus edictum promulgasset, specia-ler etiam rescriptum dedit Romam, quo jussit, ut Urbanam gerens præfecturam co-gnosceret de illicitis collegiis, nempe de Christianis conventibus, ne cogi ea sineret. Partem enim ejusmodi Severi rescripti Ulpianus (c) his verbis recitat: Divus Se-verus rescripsit, eos etiam qui illicitum collegium coisse dicantur, apud Præfectum Urbis accusandos. Cætera autem quæ ad Severi persecutionem spectant, dicemus inferius annis singulis, rationi semper temporum ex instituto infervientes.

Chri.

annum CCLIV. confert. Verum Galli & Volu-siani interitus ab anno CCLIII. minime remo-vendus; annique septuaginta, quos Eusebius O-rigeni tribuit, incompleti intelligendi. Valefius in Animadversionibus Eusebianis Origenis natale cum anno Christi CLXXXII. non bene illigavit; sic enim Leonides occisus non esset Origene XVII. etatis annum agente; nec Origenes paulo ante mortem Galli & Volusiani e vivis excessisset; quod tamen in dubium revocari non debet. Quare Eusebius citatus negligit menses aliquot qui-bus Origenes supra annos XVII. moriente patre natus erat.

XII. Rescri- ptum Se- veri Ro- mam mi- sum ad- versus Christianos. (c) l.1. in fin. ff. de offic. Præf. Urb.

I. Consula- tus suffe- di nu- merari cepti.

(a) Dio l. 46.

Christi anno ducentesimo quinto, Plau- tianus Sillanus secundum & Geta Cæ- sar creati sunt Consules. Quo anno pri- mum a Severo factum est, ut Consulatus suffecti cum ordinariis numerarentur; sic- que ea ratione Plautianus, qui suffectum egerat Consulatum, hoc anno creatus Con- sul ordinarius, secundum Consul positus sit. Quod quidem Dio (a) in Romano- rum historia testatur his verbis: Octa- vius tamen ante Consularibus ornament- is decoratus fuerat; non tamen factus Consul, suum Consulatum secundum nuncu- pavit. Idque in simili re ab omnibus de- inceps usque ad nostra tempora servatum est. Primus enim omnium Severus Impe- rator cum Plautiano honores Consulares tribuisset, cumque deinde in Senatam ad- scriptum, eum Consulem posse faceret, iterum Consulem esse dixit; idque exem- plum alii deinde secuti sunt: Hæc Dio: quæ a nobis idcirco posita sunt, quod ho- Ann. Eccl. Tom. II.

rum ignoratione multæ possunt in Fastis Consularibus suboriri difficultates.

Quibus sane Consulibus Severus Impe- rator una cum filiis ex Ægypto Romam Se- verus trium- phat de- tionebus amplissimum triumphum dixit: Parthis. erogatisque in milites Prætorianos & po- pulum tot aureis, quot imperasset annis, nempe decem, Decennalia sui Imperii ce- lebravit; hoc quippe anno explevit decennium, atque undecimum auspica tus est annum: hæc Herodianus (b) atque Dio (c). At nec de Severo illud omittend- um; hoc ipso anno, quo ejus potestas Tribunitia secundum annos Imperii habe- tur undecies repetita, ipsi arcum ejus triumphi ex Senatuconsulto fuisse ere- ctum; insuper ab eo Pantheon, quod Tra- jani tempore istum fulmine conflagravit, in pristinum splendorem restitutum: quæ omnia inscriptiones in ipsis horum ope- rum frontibus incisæ testantur: quas, ut Fff 2 per-

II. Severus trium- phat de- tionebus amplissimum triumphum dixit: Parthis. (b) Herod. l.3. (c) Dio in Severo.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5696.

SÆC. III. Anno Ur- bis 956. Olymp. 245. an. 3. A.C. 203.

JESU CHRISTI 203. secund. Baronium 205.

ZEPHYRINI PAPÆ 7.

SEVERI IMP. 11. CARACALLÆ IMP. 6.

I. Consules, & Decen- nalia Se- veri Imp.

[1] AD Num. I. & seq. Coss. L. Fulvius Plau- tianus, & P. Septimius Geta. Card No- rificus in literis ad me datis observat, Onuphri- um in Fastis cognomen Silani male Plautiano at- tribuere, uti & Septimii nomen. Plautianus enim L. Fulvius Plautianus dicendus, ut liquet ex Spar- tiano in Severo cap.6. uti legitur, Plautianum ad occupandos Nigri liberos misit Severus. Idem vero Historicus in Pescennio Nigro cap.6. eandem

rem recitans, ait: Severus Hæciliam ad obtinen- dam Bithyniam misit; Fulvium autem ad occu- pandos adultos Nigri filios, ubi Fulvium vocat, quem in Vita Severi Plautianum appellarat, quam sententiam Card. eruditissimus magis con- firmavit, postquam a Toinardo Viro clarissimo Nummum e Gaza Regia descriptum accepit, in quo Plautilla Augusta, Plautiani filia in antica parte dicitur ΘΟΥΑΒΙΑ ΠΑΑΥΤΙΑΑΑ C.E.B. id est, Fulvia Plautilla Augusta. Plautianus itaque Plautillæ pater e Fulviis, non vero e Septimiis oriundus, ut doctè deducit Card. Norficus, tam ex precedenti, quam ex multis aliis Nummis Græcis Plautillæ, qui in Cimelio Regio asservan- tur. Geta Plautiani Collega, non Geta Cæsar Severi filius, ut existimavit Baronius, qui & Plau- tianum perperam Silanum vocavit, sed Geta Se- veri Imperatoris frater, ut certo constat ex duo- bus Geta Cæsaribus Nummis apud Mediobarbum, in quibus is dicitur PONTIF. TR. P. IIII. COS.

NOTÆ

[1] Coss. L. Fulvius Plautianus, & P. Septimius Geta. Relandus Plautianum II. consulem sta- tuit. Vide Fontaninum de antiquitatibus Hortæ, lib.I. cap.III. pag.49. Fasti Idatiani: Plau- tiano II. & Geta. Vindebonenses: Plautiano & Geta. Prosperi Chronicon: Geta & Plautiano.

Septimius Geta, Plautiani collega, est Septimii Severi frater, non filius, qua de re præter Pa- gium, Norficus etiam in Epochis Syro-Maced. Differt. V. cap.III. & alii. Josephus Scaliger epist. CLXXVI. missam sibi a M. Velfero fuisse inscriptionem narrat, in qua Geta iterum, & Plautia- nus iterum consules legebantur. Putavit Scaliger, hujusmodi lapidem cum Fastis pugnare, ac in eo designari aut Antoninum II. & Getam II. aut Getam I. & Plautianum I. consules. Velferus huic sententiæ non acquievit, datique ad Scaligerum litteris prid. id Maias. A. D. 1608. inter Velfe- rianas epistolas num. XLVI. falsus est, se lapidi suo favere, qui Septimium Getam II. & Plautia- num II. Consules præferebat. Inscriptio hæc, de qua Velferus, edita est a Matthia Friderico Beckio in monumentis antiquis operis Velferiani pag.47. eamque exstare monet in ædibus Pen- zingerianis. In fine hujus inscriptionis legitur:

D. D. D. VII. K A L. S E P T. G E T A. II. P L A U T I A N O. II. C O S.

Consuet ibidem Beckius, hoc monumentum in rebus Augustæ Vindellicorum a Velfero prætermis- sum.

perpicuas omnibus, & descriptas a plurimis, atque typis excusas, hic describere, otiosum putamus.

III. Interim vero persecutio semel cepta, nequaquam cessavit; sed cum Romae, tum alibi Praesides provinciarum de Christianis exercebant carnificinam. Ponitur ab Eusebio (a) hoc anno illustris confessio Alexandri, illius nimirum qui postea vivente Narcisso (ut dictum est) adscitus est in sedem Hierosolymitanam. Quod item ad eandem persecutionem spectare videtur, mira quaedam de Origene narrat Eusebius; nimirum qui anno praeterito, quo pater ejus Leonides martyrio coronatus est, relictus esset (ut vidimus) annum agens decimumseptimum, hoc anno, suae videlicet aetatis decimooctavo publice profiteri cepisset divinas litteras, atque adeo feliciter, ut complures ex suis discipulis promoverit ad martyrium. Rursus (b) de ipso scribit, ob proscriptionem bonorum patrum egentem relictum, a locupletissima Christiana muliere domi exceptum fuisse. Magnamque insuper sibi ex eo comparasse laudem ait, quod prudentissime vitaret haereticos; ne-

(a) Euseb. in Chron. Origenes docet Alexandriae.

(b) Euseb. lib. 6. c. 3.

PAGIUS COS. II. DES. III. P. P. Cum enim Geta Caesar anno CCV. & anno CCVIII. Consulatum ordinarium gesserit, anno CCXII. quo a Caracalla fratre occisus, non Consul II. designatus III. sed Consul III. designatus IIII. in iis Nummis diceretur. Decennalia Imperator Severus dedit, ut liquet ex Nummo huius Imperatoris apud Mediarbarum, in cujus postica legitur: VOY. S USC. DEC. P. M. TR. P. XI. COS. III. P. P. Cernitur figura velata coram ara sacrificans. Tribunitiam Pot. XI. hoc anno Idibus Aprilis inivit Severus. Quare tempore legitimo ea Decennalia celebrata, licet Consulatus iidem destinatus, anno praecedenti gestus fuerit. Vides interim Plautianum, qui omnia apud Severum poterat & Getam huius fratrem, annum aperuisse, quia, ut saepe dixi, annis huiusmodi solennis addictis, viri illustriores Consules procedebant, quando Imperatores Consulatum non suscipiebant.

NOTAE sum fuisse, ac propterea putat, post ejus obitum erutum, aut aliunde in Peutingerianas aedes inventum. Ignoravit scilicet Beckius, Vesperum de hoc lapide non semel mentionem fecisse in epistolis. Hinc ergo nos colligimus consulatum suffectum, aut honorarium antea, tum a Geta Septimii fratre, tum a Plautiano gestum designari, seu consularia ornamenta pridem illis collata. Septimius Severus C. A. D. 197. Getam fratrem extulit, ex Spartiano in vita cap. XIV. Herodianus lib. III. cap. XI. secundum Plautianum Consulatum commemorat. Dio vero lib. XLVI. pag. 321. habet, Severum singulari exemplo, quum Plautiano honores consulares tribuisset, eumque in Senatum adscriptum, consulatum faceret, iterum consulatum dixisse, idque exemplum alios secutos esse, quod antea ab ipso Augusto factum fuerat. De Plautiano iterum consulatus, ad Prid. Idus April. Ulpianus leg. II. in fine ad S. C. Tertull. Baronius A. D. 205. tum primum a Severo institutum fuisse scripsit, ut consulatus suffecti ordinarii numerarentur: sed Norisius in Dissertatione de votis Decennalibus, cap. v. pag. 98. offendit, id ante more receptum, ex Suetonio in Vespasiano, cap. IV. ubi Domitianus consul XVII. scribitur, in quorum consulatum numerum sex suffecti illius consulatus veniunt. Septimius Severus Aug. Consul ante imperium suffectus fuit cum Apuleio A. D. 185. anno tamen primo imperii, scilicet A. D. 194. COS. II. signatur. Ibidem Norisius notat, Plautianum consulatum suffectum non fuisse, sed accepisse ornamenta consularia, quod perinde est, ex Tacit. Histor. lib. I. ac honorarium Consulatum fieri. De privatis, qui post gestum consulatum suffectum, illum repeterent in consulatibus ordinariis, video Relandum in Fastis pag. 18. & 23. De Caesaribus vero Pagium in Dissert. Hypatica cap. i. pag. 7. & 14.

cessitateque etiam tunc compulsum, ac ardentissimo veritatis aestuantem zelo, ad docendum aperuisse ludum.

Nam cum (inquit Eusebius c) nemo jam Alexandria reliquus esset, qui ad populum in fidei principis instituendum, operam daret (omnes enim doctos terror & persecutionis minae prorsus abegerant) nonnulli ex Gentibus Dei verbum audiri ad eum commeabant; quorum Plutarchum primum fuisse fertur, qui vita honeste & praeclare transacta, mortem per beatum martyrium insigniter & gloriose oppetiit; secundum vero Heraclam germanum Plutarchi, qui cum praeclarum vitam, divina sapientiae studio addicta, & exercitationis pie specimen apud illum dedisset, post Demetrium Alexandriae Episcopatu donatus est. Origenes decimumoctavam suae aetatis annum jam agebat, cum scholae Christianae institutionis praeficeretur: quo in munere exequendo, dum persecutionem violentiam, Aquila Alexandriae praefecturam gerente, vehementer ingravescebat, permagas sane fecit progressiones. Quo quidem tempore etiam propter incredibilem humanitatem erga omnes sanctos martyres tum igno-

IV. Euseb. 1.5. c. 3. Origenis Discipuli.

II. Quinquennalia Caracalla & Geta.

Caracallam Imperii Augustei, & Getam Imperii Caesarei Quinquennalia edidisse iustissimo, quod de utroque insinuare videtur Spartianus in Severo cap. 14. ubi ait: Geta filio minori togam virilem dedit, majori Plautianum filiam matrimonio junxit. Illud matrimonium praesenti anno peractum, ut superius ostendimus. Imperatores autem & eorum filii annis huiusmodi festivitatis dicatis uxores ducere soliti. Praeterea Mediarbarus Nummus Caracallae refert inscriptum; ANTONINUS PIUS AUG. PONT. TR. P. VI. in postica, INDULGENTIA AUGG. IN CARTH. S. C. id est, indulgentia Augustorum in Carthagine, Senatusconsulto. Vistitur Dea leone vecla, dextra ramum, sinistra tympanum. Mediarbarus Cybelen interpretatur. Sed ea Dea coelestis, quae Carthagine colebatur, ut suo loco dicitur. In Decennalibus & id genus festis indulgentia & liberalitas Augustorum de more elucebat. Parte alia Geta Caesar libera toga indu-

ignotos tum notos declaratum, & propensum de illis benemerendi studium, insignem cum primis & celebrem nominis splendorem apud omnes, qui fidem Christianam profitebantur, consecutus est.

Nam non solum iis, cum essent in vinculis, & ad postremam de illis pronunciatam a iudice sententiam responderent, usque praesto fuit; verum etiam postea, cum sancti illi ad necem abducerentur, magna libertate loquendi usus est, & se libenti animo periculis obiecit; usque adeo, ut cum jam audacter & fidenti animo adventaret, & ingenuae ac libere osculo charitatis saepe sanctos saluaret martyres, parum abesset quin Gentium multitudo, quae undique circumstibat, tamquam ardentibus furiarum taedis exagitata, lapidibus eum concidisset; nisi dexteram divinae gratiae subito sibi adjutricem adeptus, mire & praeter omnium opinionem aufugisset. Quin etiam propter ejus alacritate valde promptum studium, propterque sermonis libertatem in verbo Christi divulgando declaratum iterum atque iterum; immo vix, aut ne vix quidem dici poterit, quoties eadem divina & caelestis gratia illum multorum infidelium appetitum liberaverit. Atque ab infidelibus ob multitudinem illorum qui sacrae fidei praecipis ab eo essent instituti, tanta tamque crudelis pugna erat contra ipsum suscepta, uti multos deligerent, qui clandestina coitione facta, ei in domo in qua morabatur, infidias collocarent. Sicque quotidie persecutionis aestus propter frequentiam eorum, qui ejus labore atque industria ad divinam & caelestem doctrinam aditum sibi patefactum habuissent, contra eum effervescebat; ut tota civitas Alexandria non amplius illum tenere tuerique poterit; sed ubique vexatus exagitatusque domicilium subinde mutare cogerebatur. Nec mirum sane eum tantam hominum frequentiam ad fidem convertisse, cum vita suae actiones & officia valde admirabilia sincerissima & maxime ingenuae sapientiae documenta complecterentur. Nam (ut in proverbio) qualis ejus fuit oratio, tales fuerunt & mores; & quales mores, talis fuit & oratio. Haec Eusebius.

VI. Origenis latebrae. (a) Pala. in Lausiac. c. 31.

PAGIUS tus. Quare sicut Caracalla anno, quo Imperii Caesarei Quinquennalia edidit, togam accepit; ita & Geta Caesar Quinquennalia cum toga virili copulasse videtur. Natus erat Geta anno Christi centesimo octogesimo nono, idque sexto Kalend. Junias, ut habet Spartianus in Geta cap. 3. ideoque currenti anno decimum quintum aetatis annum, quo filiis Imperatorum toga virilis dari

riensi Cappadociae civitate scolasticissima, esse & fidelissima dicebatur; quae Origenem illum, qui multa conscripsit, Paganorum seditiones metuendo fugientem per biennium totum suscepit atque celavit, propriis ei sumptibus necessaria cuncta sufficiens, ac ministerio suo eundem recreans. Quae ergo in vetustissimo quodam codice scripta verbis legi, in hoc notatum erat Origenis ipsius manu: Hunc (inquit) librum inveni apud virginem quamdam, nomine Julianam, in Caesarea civitate, dum apud ipsam laterem; quae illum ab ipso Simmacho interprete Judaeorum se accepisse referebat. Haec Origenes apud Palladium in Lausiacis. Quae certe non ad alia tempora quam ad Severi persecutionis sunt referenda; nam longe ante Maximini vel Decii persecutionem libri illi Symmachi reperti erant. Sed de acceptis a Juliana Symmachi interpretatione, ejusdem Origenis quoque testificatione idem tradit Eusebius (b) Pergiit vero dicere & alia plura de ejus eruditione, & instituta vitae ratione. Ac denique de ejus discipulis, qui sunt martyrium consecuti, haec (c) subdit:

(b) Euseb. 1.6. c. 14. in fin. (c) Euseb. 1.6. c. 14.

Origenes igitur cum talia vitae ex sapientia praecipis divinitus instituta exemplis, his qui ad ipsum observandum oculum adjiciebant, proposuisset: merito quidem complures ex discipulis ad similem vitam genus libenter amplexandum provocavit; ut jam etiam ex infidelium numero viri non plebeji, sed praestantes cum in omni genere litterarum; tum in philosophia vel maxime ad ejus disciplinam cupide raperentur. Qui quidem cum ejus sedulitate fidem & certam in verbo Dei persuasionem interiori mentis suae recessu ingenue sincereque hausissent, in illo persecutionis tempore, praclare se admodum & constanter gesserunt: unde multi eorum capti, beato martyrio suam vivendi gloriosae fecerunt. Ex quorum numero ille primus erat paulo ante nominatus Plutarchus: quo ad mortem abducto, parum aberat, quin iste, de quo sermo instituitur, Origenes, dum illi in extremo jam vitae suae exitu adesset, a Plutarchi civibus (quippe qui causam mortis Plutarchi in eum transferebant) jam denique interfectus fuisset. Caeterum perspicax Dei providentia illum etiam eo tempore e periculo eripuit. Post Plutarchum secundus ex Origenis discipulis martyr fuit Sere-nus: cujus in Christum fides, quam animo imbiberat, ignis incendio satis explorate

VII. De Plutarcho atque Sere-no & aliis Martyribus.

solita, ingressus est. Quanta magnificentia haec Decennalia exhibita fuerint, describit Dio, qui aderat, lib. 76. hincque quae in aliorum Imperatorum Decennalibus & id genus factis fierent, conicere possumus. Dio lib. 46. ait: Primus omnium Severus Imperator, cum Plautiano honores Consulares tribuisset, eumque deinde in Senatum adscriptum, Con-

III. Consulatus rari capti, julem

CHRISTI
205.ZEPHYR. PAP.
3.SEVERI IMP.
II.

rate probata fuit. Heraclides tertius martyr, & quartus Heron, ex eadem schola profecti: quorum uterque, prior dum adhuc catechumenus erat, posterior autem nuper jam baptizatus securi percussus fuit. Præterea ex eodem ludo alius a primo Serenus quintus athleta pro pietatis defensione, quam susceperat, pleno ore laudatur: cui post ingentem tormentorum perpeffionem, fama est, caput cervicibus abscissum esse.

VIII. De Potamiaena & sociis Martyribus.

Ex mulierum numero, quæ erant ejus disciplina institutæ, Rhais adhuc catechumena baptismum (ut ipse Origenes quodam loco ait) per ignem consecuta, excessit e vita. Septimus inter istos numeratur Basilides, qui Potamiaenam, multorum commendatione insignem, ad supplicium deduxit; de qua frequens & celebris sermo apud cives suos iam habetur; utpote quæ cum infinitis prope pugnas pro corporis pudicitia & virginitate, qua præ cæteris excellebat, contra insanos amatorum suorum impetus (in ea enim præter animi virtutes excimia præterea & integra corporis pulchritudo mira cum venustate elucebat) constanter sustinuit; tum multiplices & graves ærumnas pro fide Christi amore exbaurens, ad extremum post tormenta acerba dictaque horrenda, una cum matre Marcelia, ignis incendio absumpta, mortem oppetit. Ferunt quidem Aquilam (hoc enim judicis nomen fuit) postquam plagas universo illius corpori graves infixisset, tandem ad corporis ignominiam & contumeliam libidinosissimis gladiatoribus illam se traditurum, interminatum: illam autem paulisper intra se meditatam, cum rogaretur quid sentiret, ejusmodi responsum dedisse, unde visa est illis aliquid impietatis (sic enim putabatur) manifesto clorata. Atque e vestigio post desuivitiam de ea latam sententiam, Basilides unus ex satellitibus eam acceptam ad locum supplicii deducit. Simulatque autem multitudo ei molestiam faceffere, & verborum petulantia insectari conabatur; hic eos, qui contumeliam ei faciebant, repulsos coercuit, & maximam clementiam summamque humanitatem in eam declaravit. Illa vero hominem pro illius erga se commiseratione vehementer amplexata, bono animo esse hortatur: nam ait se, simulac abiret e vita, a Domino suo veniam & gratiam pro eo efflagitaturam, & non diu post ejus in se merita justa remuneratione compensaturam.

PAGIUS *sulem faceret, iterum Consullem esse dixit. Idque exemplum alii deinde secuti sunt.* Hæc novitas horum Decennalium effectus. Sed cum Baronius Consulles suffectos, ab his qui Consularibus tantum ornamentis decorati fuerant, non distingueret, existimavit usque ad currentem annum Consulles suffectos in Fastis numeratos non fuisse; quo pacto Fastos Consulares non semel perturba-

Hæc cum dixisset, pice ferventi per varia & diversa corporis membra ab imis pedibus usque ad capitis verticem sensim ac pedetentim diffusa, generoso atque excelso animo migravit e vita. Tale certamen ab hac percelebri & gloriosa virgine confectum fuit. Non longo temporis intervallo interposito, Basilides, cum satellites socii sui certa de causa jusjurandum ab eo exigerent, asseveranter affirmat, omnino sibi non licere jurare; Christianum enim se esse, & hoc se propalam fateri. Puto equidem exactum ab eo jusjurandum more Gentium: Jura per Herculem, vel quempiam alium deorum; ex quo sibi jurare non licere, ipse responderit: At illi (inquit) primo cum etiamnum jocari putabant. Verum ubi illud constanter aserit, abducitur ad judicem; & coram illo intentionem confessus, in vincula conjicitur. Cumque fratres in Domino ad eum advenarent, causamque repentinæ & admirabilis hujus mutationis sciscitarentur, fertur respondisse: Potamiaenam tria post martyrium noctu ei assistentem, coronam ipsius capiti imposuisse dixissetque, se pro eo gratiam a Domino postulasse, postulatam obtinuisse; & Dominum, non longo tempore post, eum ad suam gloriam receptorum. Post illa, ubi fratres sigillum in Domino ei impertiverant, postero die securi percussus, præclara martyrii corona donatus est. Alii item complures Alexandriæ, eisdem temporibus, utpote quibus Potamiaena secundum quietem apparuisset, eosque fuisset impense ad Dei verbum amplexandum exhortata, frequentes ad fidem Christi accessisse commemorantur. Hæc de martyribus Alexandriæ sub Severo passis Eusebius.

Ad id autem quod de Basilide carnifice ait per visum admonito, facto Christiano atque martyre, alludere videtur Origenes (a), cum agens contra Celsum hæc ait: Irrideat licet Celsus quod dicitur, aut introductus ab eo Judæus; dicitur tamen, multos pæne in eos attractos esse ad Christianam religionem, spiritu quodam repente mutante intellectum eorum, ut pro verbo exoso ad id temporis non cunctarentur mortem oppetere, post visiones oblatis ipsis vel dormientibus, vel vigilantibus. Multa enim talia vidimus; quæ si memorarentur dumtaxat gesta in nostra præsentia, cachinnum tollerent infideles, rati nos quoque, sicut illos, de quibus male suspicantur, fingere. Testis autem est Deus nostræ

vit. Itaque Consulatus suffecti ante hunc annum computati, nihilque novi nunc inductum, nisi ut Consulles honorarii, eadem, qua suffecti, prærogativa potirentur, iterumque Consulles dicerentur, si ad Consulatum ordinarium eos evehi contingeret: quo privilegio jam ab Augusto Consulles suffecti gaudebant.

Herodians lib. 2. cap. 10. de Severo Imp. loquens,

IX. Dirum. Martyrium Potamiaena.

XI. De fuga in persecutione ineunda.

(a) Orig. in Joan. c. 31.

X.

(a) Orig. contra Cels. l. 1.

Multi pæne invitii redditi Christiani.

IV.

CHRISTI
205.ZEPHYR. PAP.
3.SEVERI IMP.
II.

stræ conscientia, conari me non falsis narratiunculis, sed variis exemplis commendare Jesu doctrinam: Hactenus Origenes.

Sed quod ab Eusebio dictum est, dum de Origenis scholæ institutione sermonem haberet, doctores Christianos, qui publice divinas litteras Alexandria profiterentur, hac urgente persecutione, sibi ipsis fuga consuluisse; illud haud præterisse oportuit, diversas eorum sectas qui sub Christiana religione conserentur, de subeundo martyrio hoc persecutionis tempore, diversa iniisse consilia. Qui enim legitimo germanoque Catholico nomine Christiani dicebantur, vitam sic instituerant, ut cum pro fide quam susceperant, millies, si liceret, vitam profunderere in voluntate haberent, tamen ex præscripto Evangelii, latebris, vel fuga, iusta ratione, a furore persequentium se subducerent; nisi Spiritus sanctus privato quodam impulsu (ut de compluribus contigit) aliter faciendum esse iisdem suasisset. Nam & ipse Origenes ex iis unus, in commentariis suis in Joannem (a), fugiendum esse persecutionis tempora, tradit his verbis: Hæc & his similia ab eo scripta fuisse censeo, volente rem nos advertere, ne iracundius ac inconsideratus infiliamus in certamen mortis pro veritate testimonium præbituri. Etenim honestum est quidem, si incidere certamen pro confitendo Jesu, confessionem non differre, neque tardare mortem pro veritate oppetere. At non minus quam hoc honestum est, tali tantæque tentationi occasionem non dare, sed omnimodo vitare eam; non solum quia tantæ rei exitus incertus sit nobis; verum etiam ne nos occasio simus, ut magis peccatores magisque impii evadant illi, qui nondum sanguinem nostrum quidem effudisse, rei facti sunt; si, quæ in nobis sunt facientes, declinaverimus eos, qui infidias nobis ad mortem usque moliantur; sed puniendi alioquin majori graviorque pœna nostri causa, si nostri amantes, rebus illorum posthabitis, exposuerimus nos interficiendos, nulla nos necessitate urgente. Nam si etiam qui alicui occasio peccati factus fuerit, is pœnas dabit ob ea quæ sui causa peccaverit aliquis; quomodo non etiam pœnas daturus est, qui cum declinandi facultatem habeat, ne proditor ille Christiani sit nominis, & infidiator cultus divini erga Jesum, non declinaverit, immo potius concitaverit? Hæc Origenes.

PAGIUS *quens, ait: Ipse interea rebus ad Orientem se gestis, Romam revertebatur, filios jam puberes secum adducens Urbem dein triumphans in vestitus Triumplus Severi & Caracallæ ab Andrea Morellio, viro clarissimo, in Specimine universæ rei Nummaria antiqua exhibitus, & inter se collatis, liquet, Severum præfenti anno Romam adventasse. In Nummo Severi legitur: SEVER.*

Qua ratione Clemens Alexandrinus, alique præclarissimi Christianæ institutionis doctores ibidem profitentes, haud turpiter hoc tempore fugam arripuisse dicendi sunt. Ipse enim Clemens hoc ipso persecutionis tempore (ut dictum est) Stromatum commentarios scribens, in eandem cum Origene sententiam hæc ait (b): Cum autem Dominus dixerit (c), Quando vos persecuti fuerint in hac civitate, fugite in aliam; non suadet fugere, tamquam malum sit pati persecutionem, nec ut mortem extimescentes jubet nos eam fuga declinare; vult autem nos nulli esse auctores, neque alicujus mali causæ adjutores, nec nobis ipsis, neque ei qui persequitur, neque ei qui interimit; denunciat enim quodammodo, ut caveant. Qui autem non obedit, est audax, & temerarius, & inconsulte se in manifesta pericula conjiciens. Si autem qui hominem Dei interimit, in Deum peccat; is quoque ejus cædis reus tenetur, qui se offerit judicio. Is autem fuerit, qui non vitat persecutionem, se capiendum præbens per audaciam. Is est, qui, quantum in se est, adjuvat improbitatem ejus qui persequitur. Quod si etiam ipse causam præbens, feram plane irritet; similiter etiam si præbeat aliquam pugne causam, vel damni, vel judicii, vel inimicitiarum, is occasionem peperit persecutionis. Et ideo iussi sumus nihil retinere ex iis quæ ad hanc vitam pertinent; sed ei qui tollit pallium, præterea etiam dare tunicam; non solum ut non permaneamus obnoxii ullis animi perturbationibus; sed etiam ne ea vindicantes, eos, qui in judicio contendunt, in nos reddamus efferatos, & per nos eos commoveamus, ut nomen maledictis appetant: Hæc Clemens, de sua fuga quodammodo apologiam instituens.

At ne quis putet eum invidie adolescentem carpere Origenem, sese periculis interdum objicientem, inque medio eorum verfantem, atque alios mille modis se martyrio exponentes; sed potius qui se eo nomine efferebant, Marcionitas hæreticos fugillare voluisse, constat ex iis, quæ de iisdem eodem libro sic dixerat: Dicimus autem nos quoque eos, qui de industria mortem quærunt (sunt enim quidam non nostri, sed tantummodo nominis participes, qui quidem se ipsos magno studio contendunt tradere, propter odium in Creatorem miseri mortem cupientes) eos, inquam

XII. Doctrina Clementis de fuga commendatur.

(b) Clem. Alex. Strom. lib. 4. (c) Matth. 10.

XIII. Marcionitas cupiditate Martyrii.

P. AUG. P. M. TR. P. X. COS. III. in postica: A D V E N T. A U G G. Cernuntur tres figuræ decurrentes, Severus nempe in medio, qui a dextra habet Caracallam, a sinistra Getam. Severus Idibus Aprilis anni superioris Tribunitiam Pot. X. suscepit, quæ præfenti anno adhuc in cursu fuit. Nummus Caracallæ inscribitur. ANTONINUS PIUS AUG. PONT. TR. P. VII. in aver-

inquam, dicimus se ipsos prodere, absque ullo martyrio & testificatione, etsi publice puniantur: fidelis enim testimonii non servant characterem, qui eum, qui vere Deus est, non cognoverit: vana enim morti se ipsos tradunt, sicut se temere in ignem injiciunt Indorum gymnosophistae: Haec & alia Clemens; qui dum ait eos in odium Creatoris hoc facere, proculdubio Marcionitas hos fuisse declarat; qui duo principia astruentes, & qui mali est, ipsum fuisse omnium Creatorem, ideo corpus & alia ab eo creata detestarentur; atque ita eis, ut a malo principio provenientibus, posse carere, in optatis habent.

XIV. Montanistae cupiditate glorie martyrii.

(a) Apud Euseb. l. 5. cap. 13.

(b) Apud eundem l. 5. c. 17.

XV.

(c) Tertul. de fuga, cap. 5.

PAGIUS

aversa parte: ARCUS AUGG. S. C. Est arcus trium fornicum, qui hodieque Romae visitur, sed adeo vetustate consumtus, ut vix agnoscere possint effigies, inscriptusque est Severi & Caracallae nominibus & titulis. Is Caracallae Nummi presentis anno percussus, & Tribunitia Pot. VII. ab anno centesimo nonagesimo septimo, quo Caracalla Imperator est destinatus, deducta. Quod cum

tiens fugisset persecutionem de loco in De locum, etiam periculum (ut putabat) nummis redemisset, post totam securitatem, quam sibi prospexerat, ex inopinato apprehensus, & Praefidi oblatus, tormentis dissipatus (credo pro fuga castigatione) debinc ignibus datus, passionem, quam vitabat, misericordiae Dei retulit. Quid aliud voluit Dominus nobis demonstrare hoc documento, quam fugiendum non esse; quia nihil fuga prodest, si Deus nolit? Haec & alia ipse impie admodum, Paracleto sane Montani affatus, effatur; sicut (ut superius dictum est) cum in Romanos Pontifices illud contumeliae intorquet jaculum (d): In pace leones, in praesidio cervos. Cum etiam interdum fugerint; tamen (ut accidit de Rutilio) cum tenti sunt, magnae constantiae in subeundo martyrio specimen praecclarum ediderint.

Ex iis autem, quae idem auctor in eodem commentario memoriae prodidit, videtur plane hac urgente severissima persecutione a Catholicis illud excogitatum fuisse inventum, ut non solum redemptione martyrii privatim quisque sibi confuleret; sed etiam ipsae Christianorum Ecclesiae, ut quiete sibi liceret agere, & conventus agere, pecuniarum certam summam, tamquam tributum quoddam, Principi penderent. In quas oblatrans Tertullianus (e), haec inter alia: Parum denique est, si unus aut alius ita eruitur. Masbaltier tota Ecclesiae tributum sibi irrogaverunt; nescio, dolendum, an erubescendum sit, cum in matricibus Beneficiorum, & Curiosorum, inter tabernarios, & lanios, & fures balnearum, & aleones, & leones, Christiani quoque vestigales continentur. Idemque superius haec de redemptione martyrii haud ante haec tempora in usum recepta, sed recenter excogitata, testatur (f) his verbis: Tanta quotidie arario augendo prospiciuntur remedia censuum, vestigalium, collationum, stipendiorum; nec unquam usque adhuc ex Christianis tale aliquid prospectum est, sub aliquam redemptionem capitis & sectae redigendis, cum tanta multitudinis nemini ignota fructus ingens meti posset. Congerit multa, quibus haec minus licere demonstrat.

Verum quod spectat ad redemptionem martyrii; id agi licere in Ecclesia, usurpatumque exemplo Jafonis (g), & aliorum Apostoli Pauli discipulorum, constat, qui data pecunia se redemerunt. Id ipsum

non animadverteret Mediosbarbus in praestantissimo suo Opere de Numismatis Imp. pag. 287. eum anno ducentesimo quarto illigavit. Cum itaque triumphalis ille arcus praesenti anno, quo Severus cum filiis triumphavit, erectus fuerit, illum Caracallae Nummi eodem anno cunctum, minime dubitandum. Notandum etiam in Nummo Severi legi, A D V E N T. A U G G. cum duplici GG.

De Rutilio Martire.

(d) Tertul. de Coron. milit. cap. 1.

XVI. De redemptione vexationis gentium usus.

(e) Idem de fuga, cap. 13.

(f) Ibid. cap. 12.

XVII.

(g) Act. 17.

ipsum nempe testatur & S. Petrus (a) martyr Episcopus Alexandrinus, sic dicens: His enim qui pecuniam dederunt, ut ab omni improbitatis molestia omni ex parte remoti essent, crimen intendi non potest. Damnum enim & jacturam pecuniarum sustinuerunt; ne ipsi animae detrimentum afficerentur, vel ipsam etiam perderent, quod alii propter turpe lucrum non fecerunt, cum Dominus dicat (b): Quid prodest homini, si universum mundum lucratur, anima vero sua detrimentum patitur? vel quam commutationem dabit homo pro anima sua? & rursum (c): Non potestis Deo servire, & mammam. In his enim apparuerunt Deo servire, excois, conculcatis, contemptisque pecuniis; & in eo compleverunt, quod scriptum est: Pretium redemptionis animae hominis, propria divitia. Nam in Actis Apostolorum legitur, eos, qui pro Paulo & Sila Thesalonicae traherentur, datis multis pecuniis fuisse dimissos. Postquam enim ipsos propter nomen multum onerassent, & multitudine magistratusque perturbassent: ab Jafone (d), inquit, & reliquis satisfactione accepta, eos dimiserunt. Fratres autem nostri protinus Paulum & Silam miserunt in Beroeam. Hucusque Petrus martyr, intelligens per Jafonis & aliorum satisfactionem, pecuniarum largitionem factam esse.

XVIII. Persecutio ex parte restituta.

XIX.

(a) Tertul. de Coron. milit. l. 1. c. 1.

Tertullianus Scorpiacum.

PAGIUS

CG, licet Geta cum Severo Caracalla Romam venerit, quia nempe nondum usus ferebat, ut Caesares in Nummis & Inscriptiombus, simul cum Augustis memoratis, Augusti & ipsi vocarentur. Contra vero in Nummis Philippi Junioris Caesaris cum Philippo patre imperantis apud Mediosbarbum pag. 349. habetur: M. IUL. PHILIPPUS NOB. CAES. in postica: PIETAS AUGG. vel VIRTUS AUGUSTOR. ubi Philippus Junior, qui tantum Caesar erat, Augu-

gnostici quidem, quibus in his (ut dictum est) Valentiniani manus dederant, quorum non erat exiguus numerus, his potissimum persecutionis temporibus perturbabant admodum Dei Ecclesiam, passim vagantes, atque docentes non esse subeundum martyrium (f): quod si fiat, dicebant contra Dei voluntatem fieri, cuius non esset voluntas mors peccatoris, Scorpiano, fatisque ab ipso consultum nostrae salutis morte sua; nempe, ne nos moreremur, ipsum mortuum esse. Haec illi & alia id genus adglomerantes, multorum ruinae & perditionis ministri erant: debiles namque & in fide infirmi, quamlibet oblatam occasionem martyrii vitandi captantes, a fide Catholica deficientes primo in haereticæ pravitatis barathrum Gnosticorum praecipites incurrebant, inde in imam impietatis foveam mergebantur: cum ut Christiani (quod eo nomine censerentur) in quaestionem perinde ac ceteri a satellitibus ducti, prima instantia nomen negare, Christum dejerare, thus offerre, & quaecumque alia iusta essent, implere minime detrectarent. His malis eum alii adversus Gnosticos ac Valentinianos scribentes, tum Tertullianus occurrere, & multorum salutem consulere studuerunt. Probe quidem: nisi Cataphrygibus inhærens, in contrariam partem se concitatus impulisset; lineamque transgressus, de martyrio eadem quæ haeretici Marcionitæ & Montanistæ sapuisset, atque alios docuisset. Inter hæc duo extrema exitum pariter afferentia, medio tramite Catholica incedens Ecclesia, tum Gnosticos martyrium detestantes, tum Cataphrygas ac cum iis Marcionitas ad martyrium plus æquo trans limitem impellentos; pariter respuit atque condemnat.

Hoc anno, iisdem Consulibus Plautiano atque Geta, in antiquis Ecclesiasticis tabulis passa ponitur Carthagine sub Rufino Proconsule S. Gundenis virgo, quæ fidei causa equuleo diu torta & unguis lancinata, carcerisque pædore longo temporis spatio afflictata, constanti animo persistans in fidei confessione, demum gladio cæsa, magna gloria martyrium consecuta est. Apud Beroeam vero & Adonem Getæ Consulibus nomen librariorum vitio depravate est positum, dum loco Getæ, Ggg Zeta

XX. Martyres passi in Africa.

Zeta Consul legitur. At Gundenis natalis dies agi antiquitus consuevit decimoquinto Kal. Augusti.

XXI. Martyres Mauritaniz.

(a) Tert. de Anima, c. 55.

Eadem quoque persecutione urgente, passæ sunt Tuburbi in Mauritania præclarissimæ re ac nomine, illustrissimæque martyres Perpetua ac Felicitas, nobiles fœminæ. Harum alterius, nempe Perpetuæ, meminit Tertullianus (a) in libro de Anima, dum cuiusdam apparitionis ei factæ per visum meminit, dicens: Quomodo Perpetua, fortissima martyr, sub die passionis in revelatione Paradisi solos illos comartyres suos vidit; nisi quia nullis rhombæa Paradisi janitrix cedit, nisi qui in Christo decesserint? Cum igitur Tertullianus ejus mentionem fecerit; plane erroris arguuntur, qui eam cum Felicitate passam referunt temporibus Gallieni; nam sub Severo & Antonino Augustis Tertullianus illum scripsit commentarium.

XXII. De Visionibus Perpetuæ Martyric.

Porro Acta ipsius Felicitatis & sociorum, ex quibus hæc a Terrulliano scripta sunt, quæ & a S. Augustino citantur, periisse videntur. In iis autem quæ summam complexa habentur, hæc etiam de Perpetuæ visu narrantur: Vidit Perpetua per visionem scalam auream usque ad cælum erectam, in dextera & læva cultris & gladiis plenam, adeo angustam, ut non nisi unus & parvus per eam inter gladios ascendere posset. Subtus ad pedes ejus draco terribissimus, quem omnes volentes ascendere formidabant. Viditque Satyrum unum ex sociis per eam sursum ascendentem, ac socios invitantem ut ascenderent, nec draconem metuerent. Qua visione audita, omnes lætati sunt. Hæc ex Actis ejus, ex quibus aliqua ab Augustino recitata habentur; nempe visio illa, cujus meminit in libro quem scripsit ad Vincentium Victorem de Anima (b), ubi hæc breviter tantum ait: De conscriptis visionibus martyrum dicendum est aliquid; quoniam tu etiam inde testimonium habendum putasti: Nempe sancta Perpetua visa sibi est in somnis cum quodam Ægyptio in virum conversu luctari: Hæc ipse.

XXIII. (c) August. de Anima l. 1. c. 10. & lib. 3. c. 9. De Dinocrate S. Perpetuæ fratre.

Ex iisdem rursus Actis idem tradit (c) recitari historiam de Dinocrate septenni puero ejusdem S. Perpetuæ fratre, qui vita sanctus, & pœnis obnoxius, ejusdem Perpetuæ precibus ex eis fuerit liberatus & æterna felicitate donatus. Rursus vero de eadem Perpetua alia sparsim recitat (quod enim amplissima illa Acta de-

PAGIUS V. SS. Perpetuæ & Felicitatis martyrium.

A num. XXI. ad XXVII. Acta passionis SS. Martyrum Perpetuæ & Felicitatis, quæ Baronius periisse arbitratur, Holstenius Vaticanæ Bibliothecæ Præfatus in lucem edidit, quibus Henricus Valeus præfationem præfixit, in qua ostendit, SS. Martyres non apud Tuburbum Mauritaniz, ut in Martyrologio Romano legitur, sed Carthagine passas esse, ut Prosper in auctiori Chronico, Beda in libro de sex Ætati-

perdita sint, fragmenta hæc colligere, haud otiosum esse putamus, vel ingratum fore lectori) ut illud de ejus ardentissimo subeundi martyrii desiderio, quod habet Augustinus in Psalmum quadragesimum septimum: Quam multos parentes, inquit, filii prohibebant mori, sicut novimus, & legimus in passione beata Perpetua! Facta sunt ista: sed lacrymæ quantalibet, & quantalibet impetu fuerent, quomodo ardorem charitatis extinguere? Hæc ibi.

XXIV. Perpetuæ & Felicitatis socii Martyres.

At non ob id quod solius Perpetuæ tum Tertullianus, tum Augustinus interdum meminerint, passam eam scorum quis putet; nam comitem habuit Felicitatem, & alios nempe Revocatam, Satyrum, Saturninum, & Secundolum; quorum ultimus quievit in carcere, reliqui traditi sunt bestiis. Porro una eademque die horum omnium natalitia celebrantur. Nonis Martii; de iisdem enim hæc alibi idem Augustinus (d): Ante paucos dies natalitia celebravimus martyrum Perpetuæ & Felicitatis & comitum: Signansque ipsos viros jure postea nominatos, hæc subdit: Et cum tot ibi sint viri; quare istæ duæ præ omnibus nominantur, nisi quia infirmior sexus aut aquavit, aut superavit virorum fortitudinem? Una earum erat prægnans, alia lactans. Felicitas parturiebat. Perpetua lactabat. Sed tam diu hæc Perpetua lactavit, quamdiu acciperet ab illo pastore simul & patre buccellam lactis: qua accepta, dulcedo felicitatis perpetuæ eam fecit contemnere filium, spernere patrem, non in hæterio mundo, perdere animam pro Christo. Felicitas vero, quæ sociam habebat Perpetuam, & parturiebat, & dolebat, objecta bestiis gaudebat potius, quam timebat.

(d) Aug. de temp. barbaricis.

Illud insuper Perpetuæ concessum fuisse tradunt (e), ut in theatro expectando impetum vaccæ, mens ejus fieret extra senum, ita ut impetum bestia nesciret, quem expectaret. De Felicitate autem illud: Dum adhuc esset servanda in carcere, ut parturiret; quo una cum aliis martyrii coronam accipere posset, omnium sociorum precibus impetratum est, ut octavo mense pareret. Hæc ex tabulis Ecclesiasticis a Beda pariter & Adone sunt recitata. Prægnantis enim pœnam differebat lex usque ad partum, æquissima plane, non tamen Romanorum originaria, licet ut Romanorum ab Ulpiano (f) J. C. recitata; quippe quæ ab Ægyptiis primo fuerat pro-

XXV. (e) Beda & Ado 1. Martii.

Prægnantis supplicium differendum.

(f) l. prægnantis ff. de pan. pro-

promulgata, a Græcis deinde accepta, a quibus Romani eam, sicut & alias complures, sunt mutuati: de ea enim meminit Plutarchus (a) his verbis: Ægyptiorum vero legem, qua gravida, donec pariat, in mortis carcere custodiri jubetur, nonne Græcorum quidam consulte vobis transcripserint videntur?

XXVI. Certamen Perpetuæ & Sociorum.

Sed libet hic ea reddere, quæ his contentientia in antiquo Lectionario reperimus: Prædie quam ducendi essent, Felicitas parturiens, dolens, atque vociferans, foris exaudiebatur. Cui Commentariensis insultans aiebat: Quomodo cras libens mortem suscipies, quo pariens adeo perturbaris? Cui illa: Natura debitas pœnas naturali tantum virtute persolvo; supplicia autem, quæ subministrat impietas, divina gratia superabit. Sequenti die a iudice, jubentur martyres educi, & ignominiose, nudatis natibus, per vias atque plateas circumduci, ac tandem in theatrum feris objicendi perducuntur. Tunc vacca objecta Perpetua, licet ab ea valide percussa esset, extra se raptam non sensit. Immittitur leo, qui Satyrum primo, ac deinde Perpetuam occidit. Post hæc Felicitas una cum Revocato germano producta, a leopardo ambo necantur. Sed Saturninus atque Secundulus illesi divina voluntate servati tunc sunt, iidemque sunt revocati in carcerem; ubi Secundulus reddidit Deo spiritum, Saturninus vero gladio est decolatus. Collecta corpora omnium sunt sepulta in eadem civitate. Hucusque ibi. Sed quod habetur Saturninus capite truncatus, a citatis auctoribus discrepat, qui affirmant ipsum cum aliis a bestiis occisum. Caterum corpora sanctorum Perpetuæ & Felicitatis esse postea delata Carthaginem, atque in primaria basilica collocata, Victor (h) Uticensis affirmat.

(b) Victor de persec. l. Vand. l. 1.

XXVII. Martyres sub Severo.

(c) Martyrol. Rom. ea die.

(d) Niceph. l. 4. c. 23.

(e) Apud Euseb. lib. 5. c. 15.

(f) Roman. Martyrol. ea die.

lum subdiaconum, Polycarpi discipulum, ab eo cum aliis (ut dictum est) in Gallias amandatum. Extat præclara ejus memoria in tabulis Ecclesiasticis die prima Maji his verbis: In Galliis, in territorio Vivariensi, beati Andeoli subdiaconi, quem S. Polycarpus una cum aliis ab Oriente misit in Galliam ad prædicandum verbum Dei. Hic sub Severo Imperatore spinosis fustibus cæsus, demum ense ligneo (ad majorem pœnam) capite in quatuor partes in modum crucis confisso, martyrium consummavit.

XXVIII.

Eodem plane tempore mirificus ille sanctus Irenæus Episcopus Lugdunensis, Galliam, quam mirifice doctrina illustravit, nobilitavit & sanguine. Exciderunt Acta passionis ejus; hæc tantum de eo reperimus; nempe ejusmodi sub Severo excitata persecutione, ejusdem Imperatoris iussu circumdatam militibus Lugdunensium civitatem, omnesque in ea repertos Christianos gladiis obruncatos; cum præcipue pastor illorum omnium Irenæus quæsitus est ad necem, quem acerrimis tormentis cruciatum, ac tandem occisum. Zacharias presbyter sepelivit. Qui enim olim eam Legatus administraverat (ut auctor est Spartianus g) provinciam, ipse Severus Imperator, probe noverat Lugdunensis Ecclesiæ sub Præfule Irenæo constantiam; & quam sciret non minis flectendam, nec blanditiis molliendam, ferro mox statuit excidendam, in eam crudelius quam in alias sæviendo. Quoto autem Severi anno martyrium subierit Irenæus, nobis est hætenus incompertum. Putamus equidem ipso a se indicatæ persecutionis exordio Severum, quod exploratiores Fideles in ea positos habuisset, in eos gladio agi primum omnium præcepisse.

Irenæi Episcopi passionis ejus; hæc tantum de eo reperimus; nempe ejusmodi sub Severo excitata persecutione, ejusdem Imperatoris iussu circumdatam militibus Lugdunensium civitatem, omnesque in ea repertos Christianos gladiis obruncatos; cum præcipue pastor illorum omnium Irenæus quæsitus est ad necem, quem acerrimis tormentis cruciatum, ac tandem occisum. Zacharias presbyter sepelivit. Qui enim olim eam Legatus administraverat (ut auctor est Spartianus g) provinciam, ipse Severus Imperator, probe noverat Lugdunensis Ecclesiæ sub Præfule Irenæo constantiam; & quam sciret non minis flectendam, nec blanditiis molliendam, ferro mox statuit excidendam, in eam crudelius quam in alias sæviendo. Quoto autem Severi anno martyrium subierit Irenæus, nobis est hætenus incompertum. Putamus equidem ipso a se indicatæ persecutionis exordio Severum, quod exploratiores Fideles in ea positos habuisset, in eos gladio agi primum omnium præcepisse.

(g) Spartian. in Severo.

Quod vero ad Irenæi lucubraciones pertinet, earum Eusebius (h) post alia de eo narrata meminit, dicens: Verum enimvero præter opera & epistolæ Irenæi, quæ jam demonstrata sunt, extat liber illius, brevissimus ille quidem, summe tamen necessarius contra Gentiles, qui de Scientia inscribitur. Alius item memoratur, quem fratri cuidam, Marciano nomine, dedicavit; in quo Apostolica prædicationis rationem & modum exponit. Accedit bis liber de Variarum rerum dispositione, in quo tum epistolæ ad Hebræos, tum libri Sapientie Salomonis mentionem facit, certaque testimonia ex iisdem deprompta citat. Tot sunt igitur Irenæi opera, quæ ad nos nostramque notitiam pervenerunt. Hucusque Eusebius, qui superius de scripto ab eo commentario adversus hæreses meminit, deque epistola ad Florinum, & alia ad Blaſum, ad Victorrem alia, atque alios Ecclesiarum Episcopos (i): recentet eisdem commentarios quoque S. Hieronymus (k).

XXIX. (h) Euseb. l. 5. c. 25.

(i) Euseb. codem l. 5. c. 19. 24.

(k) Hieron. de Scrip. Eccl. in Iren.

Porro horum omnium nonnisi libri quinque

XXX.

CHRISTI
205.

ZEPHYR. PAP.
3.

SEVERI IMP.
II.

que adversus hæreses elaborati supersunt, cæteris magno detrimento deperditis; immo & hi ipsi longa oblivione sepulti diutius permanserunt; adeo ut nec in Galliis, neque in Urbe, vel alibi, licet sedulo perquisiti, reperiri potuerint; ut S. Gregorius (a), ad Ætherium Episcopum scribens, testatur his verbis: *Gesta vero vel scripta beati Irenæi, jam diu est quod sollicito perquisivimus; sed hæcenus eis inveniri aliquid non valuit.* Hæc Gregorius ad Ætherium Episcopum Viennensem, sanctitate celebrem, ea avide perquirentem, Caruisse eis videtur Cassiodori quoque bibliotheca, quod nulla de ipsis apud eum mentio habeatur. Quamobrem existimamus, quod Græce lidem

(a) Greg. 1.9. epist. 50. S. Irenæi libri adversus hæreses diu latuerunt.

scripti fuerint, penes Græcos esse inventos; nam Theodoretus in dialogis eisdem frequenter citat. Fuisse autem Irenæum doctrinarum omnium accuratissimum exploratorem, tum Terrullianus (b) prædicat, tum a Patribus omnibus commendatur. Videas equidem in ipso Apostolicæ doctrinæ imaginem effulgere; quod enim a Polycarpo acceperat, & ille a Joanne illibate ipse custodiens communicavit Ecclesiæ. Quamobrem jure S. Hieronymus (c) eum Apostolicorum temporum hominem nominat (licet multos post annos ab Apostolis vixerit) quippe qui ipsius vultum Apostolicum in omnibus redderet.

(b) Tert. lib. contra Valent.

(c) Hier. epist. 129.

JESU CHRISTI
ANNUS
206.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
4.

SEVERI IMP.
ANNUS
12.

I. Plautianus occiditur.

Ducentesimosexto Christi anno, Chiloni Septimio secundum, & Annio Libone Coss. Lucius Septimius Plautianus, focer Antonini Imperatoris, qui anno septimo gesserat Consulatum, quique (ut dictum est) absente Severo magnam in Christianos persecutionem excitaverat, quos non Romæ tantum, sed & in Africa & Mauritania acerbissime insectatus fuerat, occiditur, generi sui Antonini Augusti insidiis appetitus (ut auctor est Dio) quod re vera ipse utrique Imperatori cædem per Centurionem Saturninum

machinatus esset (ut testatur Herodianus d) sed verius, divino numine Christianum sanguinem ulciscente. Qualis autem quantumque fuerit ejus casus, quantumque admirationem attulerit universis, ex Dione (e) hæc narrante, eodemque cuncta spectante ac admirante, audiamus & primum illud; *Cum orator, qui Constantem accusavit, multa dixisset, atque illud in primis, calum rueret citius posse, quam Plautiano damnum a Severo inferri. Quibus rebus atque aliis, que sunt ejusdem generis, dicente illo, fides haberi*

(d) Herod. l. 3.

(e) Dio in Severo.

PAGIUS SÆC.III. Anno Urbis 957. Olymp. 245. an. 4. A.C. 204.

ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5697.

© 17. AG. 15. P. 8. April. Indict. 12.

JESU CHRISTI 204. secund. Baronium 206.

ZEPHYRINI PAPÆ 8.

SEVERI IMP. 12. CARACALLÆ IMP. 7.

[1] Ad num. I. Coss. Fabius Cilo II. & M. Annianus Libo, ex Inscriptione Onuphriana. In Fastis etiam Theonis Cilo cum numerali nota editur. Ad

I. Consulatus.

L. FABIO. M. F. GALER. SEPTIMINO CILONI. PRAEF. URB. C. V. COS. II.

Figlina in aedibus Capitolinis;

Boldettus lib. 1. cap. XIX. num. 21.

.... R. O. II. ET LIBON. COS.

L. FAB. CIL. M. ANN. LIB. COS.

In Gudianis habetur, at mendose, ut reor;

DEDICAVIT. XV. KAL. OCTOBR. M. FABIO. CHILONE. ET L. LIBONE COS.

Vide inscriptionem Græcam apud Gruterum pag. CCCCVI. 10. Fabrettum pag. 494. Censorinum de die natali cap. XVI J. & Spartianum in Caracalla. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: *Cilone*, seu *Chilone*, & *Libone*.

CHRISTI
206.

ZEPHYR. PAP.
4.

SEVERI IMP.
12.

poterat merito; cum Severus audacter nobis, qui una iudices eramus, confirmasset, non posse ullum malum a se Plautiano accidere. Non tamen perpetuo floruit Plautianus, sed aliquanto tempore post occisus est, & cuncta statua ejus dissipata sunt. Addit prodigia, & inter alia cometem Romæ ante obitum ejus per dies multos visum.

II. Humanæ miseræ exemplum.

At de ejus immensis divitiis & summa amplitudine, ex quibus, in exemplum humanæ conditionis, in imum atque miserimum omnium statum prolapsus est, hæc idem auctor paulo post, cum agit de nuptiis filia & Antonini Augusti: *Is (inquit) tantum filia suæ dedit, quantum Reginis quinquaginta satis fuisset: ac inferius: vere enim Plautianus magnus, vel summus potius erat; ita ut populus aliquando diceret in Circo: Quid tremis? Cur palles? Tu quidem certe plus quam tres viri possides. Significabant autem tres viri, Severum cum duobus filiis Antonino & Geta. Pallebat vero Plautianus & tremebat semper, cum propter rationem vitæ quam instituerat, (gulosissimus quippe erat) tum propter spem, metumque futurarum rerum. Addit Antoninum Imperatorem adhibuisse Evodum educatorem suum (cujus diximus meminisse Tertullianum a) qui una cum Centurione & aliis Plautianum Severo Imperatori cædem machinantem calumniose deferrent; licet Herodianus nihil ex composito factum, nullamque fallaciam vel technam intercessisse tradat. Sic itaque (inquit Dio) Plautianus, nostra memoria omnium hominum potentissimus, quem magis quam ipsum Principem metuebant omnes, quique spe multo majore elatus fuerat, a genere interficitur, eque Palatio projicitur in viam: quamvis tandem elatus jussu Severi & sepultura affectus est. Aditque ejus filium & filiam, Plautum & Plautillam, in Lyparim insulam fuisse relegatos, ibique tandem ejusdem Antonini jussu occisos; cum*

(a) Tert. ad Scapul. 6. 4.

interim vitam traduxissent calamitosam, magno metu, & necessariorum rerum inopia. Quin etiam Plautiani nomen ablitum, & ubicumque scriptum reperiretur in lapideis tabulis vel aliis, abrafum, deletum, expunctumque fuisse plane indicat vetus (b) inscriptio monumenti filia ejus, nurus Severi, conjugis Antonini, & alia (c).

(b) Habet Smet. fol. 67. n. 1.

(c) Apud eundem fol. 24. n. 1. & fol. 22. n. 4.

Hic finis Plautiani Christianorum hostis infensissimi & perniciosissimi; quo sublatum, persecutio etsi non penitus ablata, saltem moderationem non mediocrem accepit. Quem non Romanum, sed Afrum genere, Severi municipem, ex humili fortuna in sublime evehctum, damnatorum bonis fuisse insigniter locupletatum, tradit Herodianus (d). Sed quorum, quæso, damnatorum, nisi magna ex parte Christianorum nobilium Senatorum, quos sub Commodo, tempore pacis Ecclesiæ, Christiana religione initiatos fuisse diximus? Sed idem quoque hæc de ejus mentis tumore addit: *Quacumque incederet, adeo trux & horribilis erat, ut non modo non adiretur a quoquam, sed etiam qui fortuito occurrerant, ab eo averterent oculos; quia anteambulones aliquot, quacumque iter faceret, denunciabant, ne quis in proximo consistere, neve illum conari auderet, sed averterent universi oculos, terramque despectarent: Hæc ipse, aliaque multa de ejus fastu, arrogantia, atque sevitia.*

III. Dat pœnas Plautianus effusi sanguinis Christiani.

(d) Herod. l. 3.

Eodem quoque anno celebrati sunt Romæ Ludi Sæculares; de quibus hæc Herodianus (e): *Vidimus item sub illo quosdam omnis generis ludos cunctis edatos theatris, simulque supplicationes & pervigilia ad formam Cereris initiatorum. Sæculares hi tunc appellabantur, celebrati (ut aiunt) decurso trium spatio ætatum. Si quidem Urbe tota atque Italia præcones itabant convocatum omnes ad ludos, quos nec vidissent hæcenus, nec visuri postmodum forent. Sed de iisdem ludis Zofimus plu-*

IV. Ludi Sæculares.

(e) Herod. eodem l. 3.

PAGIUS II.

Ludi Sæculares octavii.

Ad num. IV. Imperatores Severus & Antoninus ejus filius octavos Ludos Sæculares Romæ exhibuerunt, anno Urbis nongentesimo quinquagesimo septimo, ut docet Censorinus lib. de Die Natali cap. 17. Quos Ludos Severus, nulla Claudii ac Domitiani Ludorum Sæcularium ratione habita, anno CCXX. post exhibitos ab Augusto Ludos Sæculares quintos, edidit. Quidam censores in Epist. Consulari a Card. Norisio publicata contendunt, Censorinum male hos Ludos octavos appellasse, eosque nonos appellandos. Verum cum Antoninus Pius nullos Ludos Sæculares repræsentavit, ut suo loco demonstravimus, Ludi Sæculares sub Severo habiti, omnino octavi fuerunt, Severus Consulatum, ut moris erat, non sumisit, five quia ab ea dignitate annis, quibus ea sibi debita, sapius abstinuit, five quia ad Ludos Augusti, qui, privatis Consulatum gerentibus, illis celebravit, respexit.

III.

Modus Ludorum hujusmodi, inquit Zofimus lib.

2. pag. 569. *relatus est in litteras. Circumventor præcones, universos ludorum causa convenire jubebant ad spectaculum, quod neque vidissent antea, neque visuri posthac essent. Ipso autem messis tempore, per paucos dies ante, quam ludi peragerentur, in Capitolio temploque Palatino XV. viri sedentes in suggestu, lustralia populo distribuiebant. Ea sunt faces, & sulphur, & bitumen. Nec participes horum servi sunt, sed liberi duntaxat homines. Postquam populus universus & in locis iis qua diximus, & in templo Diana, quod est in Aventino colle, convenit, triticum, & bordium, & fabas quisquis secum defert, ac Parcis nocturnos ludos casto pudiceque faciunt; hostia propter ripam Tiberis ad Tarentum Diis consecrantur (indeque spectacula, qua in ludis Sæcularibus exhibebantur Tarentina dista). His autem Diis rem sacram faciunt, videlicet Jovi, Junani, Apollini, Latona, Diana: tum præter hos, Parcis, & Lucinis, & Cereri, & Diti Patri, & Præserpina. Prima*

CHRISTI
206.ZEPHYR. PAP.
4.SEVERI IMP.
12.

(a) Zosim. 2.2. (a) pluribus, agit, qui & dictis Consulibus celebratos fuisse tradit; quod & docent veteres inscriptiones a diversis collectæ, in quibus Severi, nomen inscriptum

(c) Pamel. not. ad Tertull. lib. de spectacul. Horum occasione scriptum putant (c) a Tertulliano librum de Spectaculis, & illum de Idololatria; quibus plane declarat, rectam Christianæ religionis institutionem abhorruisse admodum ab istiusmodi spectaculis a Gentilibus edi solitis; divinamque ultionem illos expertos esse ad-

PAGIUS Prima nocte spectaculorum ad horam secundam, tribus aris in ripa fluminis constructis, Imperator cum XV. viris tres agnos cadit; & aris sanguine resperis solidas victimas adolet. Scena vero sine theatro constructa, lumina cum regis accendantur, & hymnus recens factus canitur; adeoque spectacula consentanea rebus divinis eduntur. Et hæc qui peragunt, pro mercede primitias fructuum, tritici, hordei, fabarum accipiunt. Nam illa, seu ut dictum est, ab universo populo distribuuntur. Postvidie consensu Capitolio, & consuetis ibidem imolatis hostiis, ad constructum inde theatrum processit, Apollini, & Diana Ludos faciunt.

IV. Insequenti die matrona nobiles ad horam ab oraculo constitutam in Capitolium convenientes Deo supplicant, & hymnis cum, seu fas est, celebrant. Die tertio in Apollinis ad Palatina ter novem illustres pueri cum totidem virginibus, omnes utrimque florentes, hoc est, qui ambos parentes adhuc superstites habent, hymnos & panes Græca Romanæque lingua canunt, quibus subiecta Romanis ur-

est cum Tribunitia potestate duodecies repetita (b), ut etiam in huiusmodi numismate eleganter expressum in columna milliaria.

dit, qui præter institutum iisdem non viderentur esse præsentis. Sed de iis alia occasione superius. Porro quam mendax extiterit Zosimus, qui neglectu postea ludorum Sæcularium, corruisse tradit florentissimum Romanum Imperium, suo loco inferius perspicue demonstrabimus. Chri-

bos serviantur. Itidem alia secundum traditum a numine ritum sobant; qua sane quamdiu peracta fuerunt, nullum Respublica Romana detrimentum caput. Quæ referre placet, ut manifestius appareat, quantum a religione Christiana Ludorum Sæcularium celebratio aliena fuerit, & quantum hallucinantur viri doctissimi, qui nostra etiam ætate tradunt, utrumque Philippum Imperatorem Christo nomen dedisse, & tamen Ludos Sæculares exhibuisse. Nec est quod respondeant, utrumque Philippum in Ludis Sæcularibus nonis memorata sacrificia interdixisse & spectacula tantum edi mandasse; vel Ludos Sæculares celebrari potuisse absque sacrificiis, & eo modo Honorium Imp. anno CCCCIV. qui a currenti centesimus erat, horum Ludorum exhibitionem permisit, id est cum solo Circensium, aut Theatralium Ludorum apparatu. Nam nec ambo Philippi Christiani fuere, nec Honorius Imp. Ludos Sæculares fieri permisit, ut ex infra dicendis certis argumentis liquebit.

(b) Panvin. in Fast. & A. d. d. l. de Nummis.

JESU CHRISTI
ANNUS
207.ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
5.SEVERI IMP.
ANNUS
13.

I. Natalius ad Zephyrinum Roman. venit.

Christi anno ducentesimo septimo, Marcus Aurelius Antoninus secundum adiit Consulatum una cum fratre suo Geta collega. Quo anno, nece Plautiani Romæ jam prope mitigata persecutione Severi, accidisse putamus, ut Zephyrino Romano Pontifice e latebris emergente, & munia Pontificia obeunte, Natalius olim confessor, sed postea misere pecunia corruptus, Theodoti hæreseos cum patrociniis suscepisset, tandem sui compos factus, erroris poenitens, ad eum veniens, patri sceleris egerit exomologesim, pedibus ejus advolutus. Hæc sane a scriptore ejus temporis diligenter conscripta, ab Eusebio (a) ad verbum quam fidelissime narratur: *Scriptor ille, de quo supra dixi, qui librum prædictum contra erroris supra demonstrati auctorem composuit, aliam etiam rem Zephyrini tempore gestam hoc pacto explicat: Facinus apud nos admissum, fidelibus in Domino, quo illos erudiam, commemorabo; quod, credo, si forte Sodomis gestum fuisset, etiam illos ad scelera sua poenitentia lacrymis mature eluenda admonuisset.*

II. Natalius confessor in hæresim lapsus. Erat quidam Natalius confessor non jam pridem, sed nostris jam pæne temporibus: iste ab Aclepiodoto & altero Theodoto trapezita fraude fuit deceptus (hi quidem ambo Theodoti coriarii, qui prius propter istam novam prudentiam, immo vero amentiam, ex Christianorum communione a Victore, ut dixi, qui tunc erat Pontifex, excluderentur, discipuli erant) & ab illis duobus, quos supra posui, salario quo-

dam & mercede persuasus, ut illius erroris Episcopus crearetur; ea lege nimirum, ut centum quinquaginta denarios mensuros isti ei persolverent. Qui quidem cum se in illorum societatem dedisset, per visiones quasdam a Domino ad se demissas sæpenu-mero admonitus fuit. Deus enim misericors & Dominus noster Jesus Christus martyrem & testem suarum afflictionum extra Ecclesiam misere deperire noluit.

Cæterum quoniam prima erat apud illos sedis Episcopalis appetitio tanquam hamo inescatus, & turpi questu, qui multis affert perniciem, irretitus, & propterea lentius tardiusque Dei Visionibus animum attendit; tandem per integram noctem a sanctis Angelis flagris & verberibus usque adeo acerbe & graviter casus fuit, ut cum primo mane surgeret, cilicio & sacco indutus, cineribus aspersus, magno cum more & lacrymis ad pedes Zephyrini Pontificis se supplicem abjiceret; & non modo ad Cleri, sed laicorum etiam genua advolveretur; ita ut Christi misericordis Ecclesia illum magnopere commiserata, lamentis una se dederet. Attamen ille, licet multis precibus usus fuisset, & plagarum vibices, quas pertulerat, ostendisset; vix tandem in communionem Ecclesiæ receptus fuit. Hucusque auctor de lapsu & restitutione Natalii, quibus (ut alias sæpe de aliis hæresarchis est demonstratum) pristinum morem intelligas, consuevisse scilicet hæresarchas erroris poenitentes adire Romanum Episcopum, ab eodemque Catholicæ Ecclesiæ communicatio-

III. Natalius exomologesim agit.

Hæresarchas Romæ agere solitos exomologesim.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5698.

SÆC. III. Anno Urbis 938. Olymp. 246. an. A. C. 205.

JESU CHRISTI 205, secund. Baronium 207.

ZEPHYRINI PAPÆ 9.

SEVERI IMP. 13. CARACALLÆ IMP. 8.

I. Consul. [1] Ad num. I. Coff. M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. II. & P. Septimius Geta

NOTÆ [1] Off. M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. II. & P. Septimius Geta Caesar. Vetus inscriptio in villa Carpinea, edita a Boldetto in observationibus ad Cæmeteria sacra, pag. 442.

DEDIC. IMP. P. M. AURELIO. ANTONINO. II. IT (pro ET) P. SEPTIMIO. GETA. COSS. V. KAL. IUNIAS

Geta nummus in Museo Theupolo pag. 229. cum epigraphe:
P. SEPTIMIUS GETA CAES.

& in averfa. PONTIF. COS.

Fasti Idatiani: Antonino II. & Geta II. Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Antonino II. & Geta.

Caesar. Est hic primus Getæ Caesaris Consulatus, non vero secundus, ut putavit Baronius. Legenda quæ initio anni CCIII. hac de re scripsi. Sumtus hic Consulatus a Caracalla juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, a Geta vero juxta tertiam, ut sc. Collega esset fratris Decennalia Imperii Cæsarei celebrantis. In Dissert. Hypat. pag. 224. Nummus ex Occone recitavi inscriptum, Trib. Pot. VIII. in postica, *Vota suscepta X.* sed hæc postica ad aliam anticam pertinet, quam ad præfatam, ideoque Nummus ille vitiosus.

II. Decennalia Imperii Cæsarei Caracalla.

CHRISTI
207.ZEPHYR. PAP.
5.SEVERI IMP.
13.

tionem, facta exomologesi, promereri: quippe qui quantumlibet in castris inimicorum militassent, resipiscentes tandem probe intelligerent, a sedis Petri Catholice Ecclesie primario Antistite quaerendam esse veniam & salutem, nec ab alio quopiam quam a Catholice Ecclesie Episcopo communicationem Catholicam expectandam.

IV.
Mores
haereticorum
Theodotianorum.

At quinam mores horum solerenti esse haereticorum, ex eodem auctore idem Eusebius recitat in haec verba: *Ad ista etiam alias ejusdem scriptoris voces de iisdem (videlicet Theodotianis haereticis) conuectamus, quae sic se habent: Sacras audacter depravarunt scripturas; veteris fidei canonem abrogarunt; Christum ignorarunt; neque quid sacra & divinae litterae de illo dicant congrisserunt: sed quoniam syllogismi figura ad suam impietatem confirmandam reperiretur, studiose indagant. Quod si quisquam forte illis aliud quod divini eloquii testimonium proferat; quaerunt utrum conjunctam an disjunctam syllogismi figuram possit efficere. Relictis vero & depositis sacrarum litterarum studiis; omni cura & cognitione in geometriam incumbunt. Tamquam ex terra editi, de terra loquuntur, & Christum qui sit de caelo venturus, penitus ignorant. Euclides enim apud quosdam eorum propter geometriae artem enixe recolitur; Aristoteles & Theophrastus in summa habentur admiratione. Galenum etiam fortasse nonnulli summe venerantur. Hi ergo tum infidelium artibus ad erroris sui sententiam roborandam abutuntur, tum solerti impiorum astutia ac subtilitate simplicem ac sinceram divinarum Scripturarum fidem adulterant.*

V.
Depravare
solent
haeretici
sacros
codices.

Quod autem a fide longissime absint, quid attinet commemorare? Hanc ob causam etiam in sacras litteras confidenter ac temere quasi manus violentas inficiunt, easque se emendare & corrigere predicant. Quod vero ipse equidem nihil falsi in eos eumentis loquar, nemini verum scire cupienti poterit esse obscurum. Nam si quis cujusquam illorum exemplaria in manus sumere, accurate peruestigare, & inter ipsa

JESU CHRISTI
ANNUS
208.ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
6.SEVERI IMP.
ANNUS
14.

I.
Origenis
imprudens
facinus.

(a) Euseb.
lib. 6. c. 7.

Christi anno ducentesimo octavo, Anno Albino & Fulvio Emilio Cos. Severus annum decimumquartum agebat in Imperio; quo (ut puto) Origenes imprudens nimis audax facinus in seipsum admisit, quod Eusebius (a) narrat his verbis: *Per idem tempus Origenes, dum scholae Alexandrinae, quam diximus, praerit, facinus quoddam admisit; quod quidem licet ex animo rudi & juvenili vi-*

conferre voluerit; reperiet profecto illa, maxime inter se dissidere. Nam Asclepiodoti exemplaria, ab illis quae sunt Theodoti, admodum discrepant; ac multa plane suppetunt, propterea quod illorum discipuli exemplaria ab utrisque (ut illi appellant) correctae (ut nos corrupta) studiose & sedulo descripserunt. Rursum quae sunt Hermophili, cum istis minime consentiunt; quae Apollonii dicuntur, ipsa sibi non constant. Licet enim quae ab illo prius exscripta fuerint & composita, posterioribus demum inversis innovatisque comparare: sic invenire illa inter se valde dissentientia, erit perspicuum.

Quantum in seipso & temeritatis habeat perditus iste conatus, nec illos ipsos ignorare suspicor. Aut enim sacras & divinas litteras a Spiritu sancto dictatas non credunt, & ita sunt infideles; aut se ipsos Spiritu sancto sapientiores esse dicunt; quod plane quid aliud est, quam tanquam demone exagitatos insanire? Neque enim hanc inconsultam & imprudentem molitionem suam esse inficiari poterunt; quandoquidem ista exemplaria sua ipsorum manu esse transcripta, perspicue deprehenduntur. A quibus autem erant ipsi instituti, ab illis sane ejusmodi scripturas non aliquando exceperunt; & exemplaria, unde ista transcripserunt, demonstrare non possunt. Quidam illorum eas quidem depravare, non adeo operae pretium duxerunt; sed tum Legem, tum Prophetas lepida simulatione, perinde ac si necessariam & impiam omnino doctrinam complecterentur, prorsus pernegantes, in vastissimum exitum gurgitem praecipites deciderunt. Atque ista modo a nobis haecenus sint commemorata. Hucusque Eusebius; quae ad infinuandos mores haereticorum recensuisse volumus. Quod igitur tot exemplaria, quot homines haereticae pravitatis fautores essent; inde existimamus Origenem his temporibus meditatatum esse opus illud plane egregium, quo uno volumine sex simul interpretationes divinae Scripturae collegit, quod Hexapla nominavit; de quo suo loco dicturi sumus.

VI.
Egregium
dilemma
in haereticos.

de rebus divinis & caelestibus conferret, omnem turpis calumniae & obrectationis ansam infidelibus prorsus admirere voluit: dictam Salvatoris sententiam ex occulto (facinus namque maximam partem necessarium suorum celare cogitat) exequi re ipsa aggressus est.

II.
Demetrius creat
Origenem
Catechista.

Ceterum tale facinus ab eo quantumvis cupiente occultari non poterat. Quocirca Demetrius qui ibidem rexit Ecclesiam, de eo post certior factus, iametsi hoc audax ejus facinus vehementer admiratus est, tamen incredibilam animi propensionem & ingenitatem fidei amplexatus, eum illico confidere, & bono animo esse jubet; & majore cura ac studio in munus, fidei principia instituendi, incumbere hortatur, impellitque. Ac tum quidem Demetrius eo animo fuit atque sententia: Haec Eusebius de Origene atque Demetrio. Cetera autem de similitudine inter utrumque suborta, cujus occasione tale Origenis facinus fuit ubique vulgatum, opportuniori loco dicemus, eo scilicet anno, quo idem Origenes obiit.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5699.

SÆC. III. Anno Urbis 959. Olymp. 245. an. 2. A. C. 206.

JESU CHRISTI 206. secund. Baronium 208.

ZEPHYRINI PAPÆ 10.

SEVERI IMP. 14. CARACALLÆ IMP. 9.

I. Confules.
II. [1] A D num. I. & seq. Coss. Nummius Albinus, & Fulvius Emilianus, ex Inscriptione Onuphriana, non Fulvius Emilianus, ut perperam Baronius habet. Corpus suum eviravit Origenes, sive ferro ex-

NOTÆ [1] Coss. Nummius Albinus, & Fulvius Emilianus. Gruterus, pag. CXV. 9.

ALBINO. ET. AEMILIO. COS.

Donianæ inscriptiones cl. III. n. 44. pag. 124.

KAL. AUG. N. COLLEGI. MUMMIO (forte legendum) NUMMIO ALBINO. FULVIO. AEMILIANO COS.

Habetur hæc inscriptio apud Boissardum p. VI. pag. 104. & apud Gruterum pag. CLXXV. 8. Prænomina horum consulum in faxis vetustis desiderantur. Facti Idatiani, Vindebonenses, & Bucherii fragmentum; Albino, & Emiliano, Prosperi Chronicon; Albino & Emiliano, mendose.

CHRISTI
208.ZEPHYR. PAP.
6.SEVERI IMP.
14.

genes ab Alexandro Hierosolymorum Episcopo est initiatus presbyterio.

Hoc item tempore factum putamus, ut idem Origenes adhuc adolescens, sed jam eviratus, primam interpretationem ediderit in Cantica Canticorum, quam postea maturioris ætatis factus emendatam & pluribus auctam in lucem edidit; quod testatur S. Hieronymus (a), temeritatis seipsum arguens, atque alios, qui ipso juvenutis exordio divinas Scripturas adhuc in experti temere audeant interpretari. At quod ad Origenis temerarium ausum spectat (si ex unguibus leonem dignoscere licet) vides eum ipso primo ingressu in divinam Scripturam, explanandum sumere librum illum, quem necdum legere ejus ætatis hominibus licebat. Verum quia illum aggressus esset viribus tantum ingenii fretus, quodque in concessa præsumeret, ac se nimium supra seipsum effunderet; casurus aliquando credi ab omnibus facile potuisset.

III.
Origenes
explanat
Cantica
Canticorum.
(a) Hieron.
in pref.
Comment.
in Abdiam.

H h h

An-

aditis genitalibus, ut crediderunt Hieronymus Epist. 65. & Nicephorus lib. 5. cap. 8. sive medicamento exsiccat, at aliis persuasum. Rem in incerto Epiphanius hæresi 64. relinquit. Utraque tamen castratio ab Origene tandem damnata, qui alios ne simile quid in se aliquando conciperent, vehementer absternit, cum aliis locis, tum præsertim suis in Mattheum Commentariis, ut videre est tom. 15. ad cap. 19. Demetrius Episcopus Alex. primum laudibus Origenem prosecutus, eum confirmavit, strenueque susceptum munus continuare jussit. Unde nullo sexus discrimine universos ad se audiendi causa venientes admisit. Qua de re legendus eruditissimus Huetius lib. 1. Origenian. cap. 2. ex quo hæc excerptimus.

Origenes
seipsum
castrat

JESU CHRISTI
ANNUS
209.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
7.

SEVERI IMP.
ANNUS
15.

I. Anno Domini ducentesimo nono, Flavio Apro & Allio Maximo Coff. Severi Imperatoris anno decimoquinto, Eusebius in Chronico memoriam ingerit Tertulliani Afri, filii Centurionis Proconfularis; hocque potius anno quam cæteris, ea puto occasione, quod idem ipse Tertullianus (a) contra Marcionem agens, se hoc anno quintodecimo Severi Imperatoris illum commentarium elaborasse perspicue declarat. Scripserat jam olim adolescens adversus eundem Marcionem opus rude nimis, ut demonstrat S. Hieronymus (b) in Abdiam, cum de se in primis ait: *Libere profiteor illud fuisse puerilis ingenii, & hoc mature senectutis. In libris quaque contra Marcionem Septimius Tertullianus hoc idem passus est.* Hæc Hieronymus. Sed & ipsemet Tertullianus (c) ejus exordio commentarii de iisdem suis in Marcionem lucubrationibus rationem reddens, hæc ait: *Si quid retro gestum est nobis adversus Marcionem, jam hinc widerit. Novam rem aggredimur ex vetere. Primum opusculum, quasi propteratum, pleniori postea compositione rescideram; hanc quoque nondum exemplariis suffectum fraude*

(a) Tertullianus contra Marcionem lib. 1. c. 15.

(b) Hieronymus in prefat. in Abdiam.

Tertullianus scribit contra Marcionem.

(c) Tertullianus contra Marcionem lib. 1. c. 1.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5700.
SÆC. III. Anno Urbis 960. Olymp. 246. an. 3. A. C. 207.
I. Consules.
II. Quindecennalia Severi.

[1] AD num. I. & seqq. Coff. *Aper & Maximus*, ut ostendit Card. Norisus in Epistola Consulari. Videtur Severus hoc anno Quindecennalia celebrasse, ob eaque solennia Imp. XII. appellatum esse, quando iniiit Tribunitiam Pot. XV. ut videtur in Nummis & Inscriptionibus ea Tribunitia Potestate notatis. Mediobarbus in Numismatis Imp. pag. 277. ait, Severum hunc titulum multiplicasse propter victorias Britannicas per Duces reportatas. Sed licet verum sit, per hæc tempora bellum in Britannia gestum, ut docet Dio lib. 76. & propter victorias Imperatoris titulum de more auctum, suspicor tamen Severum cum Tribunitia Pot. VI. titulum Imperatoris XI. ob Quinquennalia, & titulum Imperatoris XII. propter Decennalia suscepisse. Et ratio est, quia intra illud quinquennium multas victorias retulit,

NOTÆ [1] Coff. *Aper & Maximus*. Absunt a vetustis monumentis horum prænomina. Gruterianus lapis pag. CIII. 6.

V. IDUS. JUNIAS
APRO. ET MAX.
COSS.

Ita quoque vulgares Fasti.

tunc fratris, debinc apostata, amisi, qui forte descripserat quadam mendosissime, & exhibuit frequentia. Emendationis necessitas facta est; innovationis ejus occasio aliquid adjicere persuasit. Ita Stylus iste nunc de secundo tertius, & de tertio jam hinc primus, &c.

Scripsit tunc quoque commentarium de Resurrectione carnis; quod ejusdem scriptis manifestum est, dum in eodem horum meminit librorum adversus Marcionem, & libro quinto adversus eundem citat librum a se scriptum de Resurrectione carnis, ita ut appareat, eodem ferme tempore ambos ab eo elucubratos fuisse commentarios. Tunc quoque idem auctor librum edidit de Carne Christi, eodem prope modo argumento. Totus itaque in his fuit hoc anno Tertullianus, ut grassatam Marcionis hæresim impugnaret, necnon Valentini, carnis Christi veritatem impie negantem. Meminit (d) ibi Alexandri cujusdam ex Valentini secta descenditis qui Christi carnem sui ortu (proh scelus!) impie dicebat infectam fuisse peccato. Sed decipitur, mea sententia, qui putat hunc, in quem Tertullianus invehitur, Alex-

II.

Aliæ Tertulliani Lucubrationes hujus temporis.

(d) Tertullianus de Carn. Christi c. 15, 16, 17.

III.

nec titulum illum multiplicavit, & post currentem annum Caledonios, alioque Barbaros in Britannia vicit, indeque Britannicus dicitur; nec tamen nomen Imperatoris XIII. in Nummis ejus & Inscriptionibus legitur. Quod si post Britannicas victorias Vicennalia edidisset; Imperator XIII. appellatus esset, cum in Vicennalibus & id genus festis victoriæ antea reportatæ in Nummis & Inscriptionibus rursus memorari solerent. Quam conjecturam Chronologiae quandoque dirigendæ non parum utilem, Viris eruditissimis discutendam proponere volui. Caracalla Severi filius hoc anno Tribunitiam Pot. X. suscepit, & Imperator II. appellatus est, ut ejus Numismata ostendunt, quia cum patre titulum illum geminavit.

Tertullianus hoc anno, Imperii Severi decimo quinto, contra Marcionem scripsit, ut recte Baronio observatum. Fervebat tunc persecutio, ut ex lib. 1. adversus Marcionem liquet, quæ Severi Quindecennalium occasione de more aucta. Doddvellus in Dissert. Cypriana XI. quæ est de Paucitate Martyrum, persecutionem Severi intra biennium, primum videlicet & secundum hujus Imperatoris annum coarctat; cum tamen ex laudato Opere Tertulliani constet, eam per hæc tempora grassatam esse, & ex Sulpicio Severo liqueat, eam usque ad Severi finem continuatam. Ubi enim de ea locutus est, ait: *Interjectis deinde*

III. Tertullianus scribit adversus Marcionem.

CHRISTI
209.

ZEPHYR. PAP.
7.

SEVERI IMP.
15.

Alexander Valentinianus.

Alexandrum illum esse, de quo Suidas scribit his verbis: *Alexander Hierapolis Episcopus & martyr novem capitibus conscriptus; Quid novi Christum in mundum intulerit. Quæ oratio reconditis sententiis est referia: Hæc ipse. Qui cum hunc fuisse martyrem dicat, plane alium longe diversum ab Alexandro Valentiniano declarat; nam (ut suo loco superius di-*

ctum est) tantum abest ut Valentinianus quispiam reperiat subisse martyrium, ut potius hoc ipsum docerent omnes, nequaquam pro Christo martyrium subeundum; quod idem ipse Tertullianus (a) Tertullianus (a) in Scorpiaco non obscure significat, in Scorpiaco Valentianus inter martyrii refragatorem adnumerat.

JESU CHRISTI
ANNUS
210.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
8.

SEVERI IMP.
ANNUS
16.

I.

Christi anno ducentesimo decimo, Antonino Augusto tertium & Geta Cæsare secundum Coff. celebrata sunt Romæ Antonini Decennalia; quibus celebratis, Severus una cum filiis & exercitu adversus Britannos, qui fines egressi, Romanorum ditionem invaserant, est profectus. Id quidem hoc anno contigisse, nempe tertio ante obitum ipsius Imperatoris, auctore Ann. Eccl. Tom. II.

hor est Dio (a). Quo item anno Geta Cæsar cum Tribunitia potestate Imperium accepit. Id enim nummorum inscriptionum significat, quæ a diversis (b) in unum congestæ atque descriptæ habentur. Hoc plane illud ipsum tempus esse constat, quod Tertullianus (c), scribens librum de Pallio (ut superius fufius dictum est) sub triplici Imperii virtute, tribus

(a) Dio in Severo. Geta Augustus dicitur.
(b) Panvinus in Fasti. Adolph. de num. & alii.
(c) Tertullianus de Pallio c. 2.

PAGIUS

annis VIII. & XXX. pax Christianis fuit, nisi quod medio tempore Maximinus nonnullarum Ecclesiarum Clericos vexavit. Ab anno autem CCXI. Severi emortuali ad annum CCXLIX. quo Decius persecutionem instituit, interjiciuntur. Quare Severus usque ad mortem suam Christianos vexavit, vel vexari permisit, quod perinde illis erat. Doddvellus quidem loco citato num. LII. dicit, reponendam esse decadem, quam intercedisse arbitrat, legendumque, XLVIII. loco VIII. & XXX. sicque annos illos a decimo Severi quo persecutio cepit, ad CCLII. quem incidit maxima pars primi anni Imperii Deciani, numerandos esse. Verum ex laudato Tertulliani Libro manifestum sit, præfatum numerum XXXVIII. annorum retinendum, & quod gratis & sine alicujus exemplaris testimonio asseritur, rejiciendum. Pax itaque Ecclesiæ non reddita, nisi post Severi interitum; quod indicare videtur Dio lib. 77. ubi postquam retulit, Caracallam Severi filium & successorem occidisse fratrem Getam, ait, illum dixisse in Senatu: *Audite, inquit, rem maximam, ut totus terrarum Orbis gaudeat. Omnes exules rei facti cujusvis sceleris, quomodocumque damnati sunt, restituantur, &c.* Persecutio igitur Severiana non solum sanguinolenta, sed etiam longa extitit.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5701.
C 21. CB. D 19. P. 24. April. Indict. 1.
JESU CHRISTI 208. secund. Baronium 210.
ZEPHYRINI PAPÆ 11.
SEVERI IMP. 16. CARACALLÆ IMP. 11.
GETÆ IMP. 1.

SÆC. III. Anno Urbis 961. Olymp. 246. an. 4. A. C. 208.

[1] AD num. I. Coff. *M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. III. & P. Septimius Geta Cæsar II.* Sumtus hic Consulatus a Geta juxta tertiam Consulatuum Cæsareorum regulam, a Caracalla juxta secundam; Imperii enim Augustei Decennalia celebravit, ut certo demonstrat ejus Nummus, in cujus postica legitur: *VOTA SOL. DEC. PONTIF. TR. P. XI. COS. III. S. C.* Baronius Getam hoc anno Augustum nuncupatum scribit; alii vero tradunt incertum esse, an hoc anno, vel sequenti dignitatem illam obtinuerit; cum initio anni CCXII. quo interfectus fuit, Tribunitiam Potestatem quartam gereret, quæ tam a sequenti anno quam a præfenti inchoari

NOTÆ [1] Coff. *M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. III. & P. Septimius Geta Cæsar II.* Gruterus pag. XLV. 13.

IMP. ANTONINO. PIO. AUG. III. ET
GETA. NOBILISSIMO. CAES. II. COS

Aliæ Gruterianæ inscriptiones pag. CXVX. 8. MXVII. 3.

ANTONINO. III. ET
GETA. COS.

Nummi aurei & argentei Geta in Museo Theupolo pag. 218. 220. cum epigraphe *P. SEPT. GETA PIUS AUG. BRIT. &* in postica, *TR. P. III. COS. II.* Ergo in Fastis hujus anni Geta non Cæsar, sed Aug. est appellandus.

Ve.

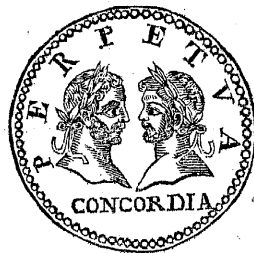
regnantibus Augustis, felicissimum appellat; de quo ubi ait: Eradicato omni acornito hostilitatis; ad tyrannos, barbarosque devictos alludit. Ubi vero addit: Et cuto & rubo subdola familiaritatis; ad Plautianum, de quo superius actum est, pertinere omnes recte cuncta considerantes intelligunt. Sed & cum subdit: Constitum, & amoenum super Alcinoi pomatum & Mida rosetum ipsum, (quod dixerat) re vera Orbis cultissimum hujus Imperii rus est: Deo nimirum (ut ait) tot Augustis in unum favente; concordiam & felicitatem presentis temporis demonstrat Imperii, duobus fratribus Augustis cum patre Severo una regnantibus, & Julia Augusta,

matre eos arctis vinclos pacis & amoris vinculis confovente.

Quem quidem felicissimum Imperii statum, ejus temporis æra cusa declarant. Invenimus enim plures antiquos nummos trium Augustorum, necnon Juliae Augustæ matris juniorum Imperatorum imaginibus insignitos; quorum unum hic tibi proponimus ad elucidationem Tertulliani loci; etenim illam horum temporum, trium Augustorum regnantium felicitatem exprimit, Severum cum conjuge parte altera, altera vero Antoninum & Getam, filios Imp. notatos habens publicæ felicitatis & perpetuæ concordie titulis.

(a) Ex Museo Lalli Pasqualini Canon. S. Maria Major. in Urbe.

(a)

III. Ceterum et si cunctis Romano Imperio subditis felicia hæc visa sunt tempora; Africanis certe ipsis, ex quibus Severus du-

cebat originem, cesserunt felicissima, præcipue tamen Carthaginensibus, de quibus Tertullianus ipso exordio libri de Pallio;

PAGIUS choari potuit. Verum eam nuncupationem currenti anno factam Caracallæ Decennalia evincunt; cum, ut sæpius diximus, annis hujusmodi solenniis additis novi Cæsares, aut Augusti creari solerent.

III. Incidunt & in hunc annum Decennalia Imperii Cæsarei Getæ, ad quæ referendum Numisma a Scaligero, in animadversionibus Eusebianis ad num. 2215. recitatum, IMP. CÆS. P. SEPT. GETA, PIUS. AUG. SECULARIA SACRA. S. C. Anno Christi ducentesimo quarto

Ludi Seculares a Severo, Caracalla, & Geta editi, ut constat ex Nummis apud Mediobarbum. Quo tempore Geta tantum Cæsar erat. Sed quia in Decennialibus victoria ante decennium reportata, aliæque ad gloriam Principum magis conferentia Nummis insculpebantur, eorumque memoria renovabatur; ideo in præfatio Getæ Nummo, postquam Augusteam dignitatem consecutus est, cuso, Ludi Seculares in Imperii ejus Cæsarei Decennialibus memorati. In quod arcanum cum Scaliger non penetraret, existimavit, Getam anno

NOTE Veteris lapidis fragmentum Beneventi, de quo nos supra ad A. D. 147. at detritis adeo litteris & exesit, ut vix hæc exscribi possint. Quæ legi potuere, sunt;

..... F. CLASSETIUS
..... C. V. NATUS. III. IDUS
..... ANNIO LARGO PROSTII
..... MESSALINO COS. VITA FUNC
..... IDUS. APRIL. IMP. ANTON.
..... III.
..... COS. ANN. LXI. DIES. XXVIII.
..... MORTUUS. VIXIT. EX MENS
..... IMP. SEPTIMIO SEVERO
..... ANTONINO COS. ANNIS
..... SIBUS. VI. ADLECTUS
..... PRAETORIOS. ADIV....

A consulatu Largi & Messalini, hoc est ab A. D. 147. ad Caracallæ tertium consulatum, anni sexaginta & unus excurrunt; quare cum iste Classetius annos LXI. & dies aliquot vixerit, recte illius anni ab his consulatibus supputantur, recteque in lapide uterque consulatus signatur. Facti Idariani, & Prosperi Chronicon: Antonino III. & Getæ III. Vindebonenses, & Bucherii laterculus: Antonino III. & Getæ II.

lio; quem his ferme temporibus Severi scripsisse diximus, ista præfatur: Principes semper Africa, viri Carthaginenses, vetustate nobiles, novitate felices, gaudeo vos tam prosperos temporum (cum ita vacat & juvat) habitus denotare pacis: hæc & amona, & otia, ab Imperio & a celo, bene est: plane alludens ad ea quæ cum Spartianus scribit, tum antiquæ nummorum declarant inscriptiones. Tripolim

(inquit (a) ille) unde oriundus erat, (a) Sparcontusis bellicosissimis gentibus, securissimam reddidit; ac pacem diuturnam, oleum gratuitum, & fecundissimum agrum donavit. At non solum hæc pacis & abundantie bona Tripolitani fenserunt, sed & Carthaginenses, quibus idem Severus Augustus complura indulgit; ut antiqua tum ipsius tum filii Antonini numismata docent, quæ hic tibi exprimenda curavimus:

(b) Ex Museo Lalli Pasqualini Canon. S. Maria Major. in Urbe.

(b)

Per sedentem super leonem mulierem exprimi Cœlestem Carthaginensium deam, inferius quinto Annalium tomo alia occasione pluribus dicturi sumus. His itaque & aliis beneficiis toti Africa præstitis, ab Africanis inter deos Severus relatus est.

IV. Scribebat his item temporibus Tertullianus (c) adversus Judæos: in cujus quoque commentario hæc de presentis temporis statu: Britannie inter Oceani ambitum conclusæ sunt. Maurorum gens & Getulorum rabies a Romanis obsidentur, ne regionum suarum fines excedant.

VIRES ROMANI IMPERII. Quid de Romanis dicam, qui de legionum suarum præfidiis Imperium suum muniant? Ita enim a Severo totius Romani

Imperii paci consultum fuit, distributis per provincias, præsertim limitaneas trigintaduabus legionibus; quarum (inquit Dio d) decem & novem supererant ex iis quæ Augusti tempore erant. Addiderat unam, Italicam nominatam Nero; Galba duas, Auxiliariam dictam primam, atque aliam Septimam nominatam. Totidem Vespasianus, Auxiliariam secundam, quartam Flavianam. Domitianus unam Atheniensem. Trajanus duas, secundam Agrippinam, trigessimam Germanicam. Marcus Antoninus duas itidem; secundam in Norico, tertiam in Rhætia; ambas dictas Italicas. Severus vero abundantius cæteris addidit tres, duas dictas Par-

PAGIUS anno ducentesimo quarto Augustum nuncupatum, idque ex citato Nummo manifeste constare. Sed cum Geta Tribunitiam Potestatem quartam dumtaxat inierit, Scaligeri error manifestus. Possinus in Notis ad Passionem SS. Perpetuæ & Felicitatis arbitratus est, seclaudati Numismatis beneficio, annum quo illa martyrium passæ, detexisse. In eorum enim Sanctarum Actis dicitur, eas morti addictas, quando celebrabatur Natale Getæ Cæsaris, ideoque martyrium illud ante finem anni CCIV. quo Getam Augustum renunciam credit, accidisse. Mediobarbus in Geta pag. 301. eundem Getæ Nummum refert, citatque

Card. Norisium pag. 170. in Cenotaphiis Pisanis Caii & Lucii Cæsarium, ubi illum ex Scaligero recitat; sed, quod omnino intolerabile, nulla suæ immutationis, seu verius depravationis, ratione reddita, legit: GETA CÆSAR PONTIF. COS. in averfa parte, SECULARIA SACRA. S. C. licet apud Card. Norisium, quem citat, Geta cum nomine Augusti legatur. Vix credi potest, quantum Antiquarii Literis nocuerint, dum inscriptiones Nummorum & Lapidum, quas non percipiebant, corrumpere, vel prorsus omisere; sic enim errori viam patefecerunt, & veritati tenebris erudendæ occluserunt.

Parthicas, primam, & tertiam, secundam vero Medicam ob victorias de Parthis & Medis obtentas.

V. Vis Christianæ religionis.

(a) Tertull. ad. vers. Jud. c. 7.

(b) Tertull. ad. vers. Jud. c. 11.

VI. Judæi in religionem Christianam semper armati.

Sed egregie Tertullianus (a), his de Romani Imperii viribus recensitis, longe præstare iis omnibus inermem Christianam religionem significat; ac proinde iustissime gloriatur. Quippe cum Romani tot legionibus suum Imperium muniant: nec trans istas, inquit, gentes porrigeri vires regni sui possint. Christi autem regnum & nomen ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus supra numeratis colitur, ubique regnat, ubique adoratur. Hæc & alia ipse de Christi ubique regnantis gloria, in Judæos livore tabescentes, & canino dente Christi cultum rabide corrodescentes, objectat. Sed unde sibi in Judæos agendi suppeditata sit occasio & argumentum, ipse sui ipsius exordio operis declarat his verbis (b):

Proxime accidit; disputatio habita est Christiano & proselyto Judæo Alternis vicibus contentioso sane uterque diem in vesperam traxerunt. Obstrepentibus etiam quibusdam spectantibus, singulorum nubilo quodam veritas obumbrabatur. Placuit ergo, quod per concertum disputationis minus plene potuit dilucidari, inspicere curiosus, & lectionis stylo quaestiones retrahat terminare: Hæc ipse. Ex quibus liquet, Dei Ecclesiam non modo Gentilium gladio cruentatam, ipsorumque calumniis turpiter exagitatam, hæreticorum ingruentium impietate vexatam, sed & dilaceratam furore oblatrium Judæorum; opusque fuisse cum iidem manus sæpe conferere; ut qui indigno ferentes animo totum jam mundum post Christum abire, non cessarent coram Gentibus in Christum obloqui, & horrendas blasphemias effutire, de Christianis garrire, quod hominem ab ipsis in crucem actum adorarent: sicque omni contume-

liarum genere ubique solerent Christianam religionem deridere, ut non mediocre nec facile incumberet Christianis negotium, hos coram ipsis Gentibus talia audientibus ac spectantibus, mendacii redarguere, ac penitus confutare.

VII.

Nec prætermittendum, quod hac quoque disputatione Tertullianus refricat calumnias ipsorum, quas attigerat in Apologetico (c), dum ipsorum statum præsentem ob oculos ponit, sic dicens (d): Interdictum est, ne in confinio ipsius regionis demoretur quisquam Judæorum: ut hoc quoque esset adimpletum per Prophetam (e): Terra vestra deserta, civitates vestrae igni excusta, id est, quod belli tempore eis evenerit: Regionem vestram in conspectu vestro exteri comedunt, & deserta & subversa erit a populis alienis. Et alio loco sic per Prophetam (f) dicitur: Regem cum claritate videbitis, id est, Christum facientem virtutes in gloria Dei Patris: & oculi vestri videbunt terram de longinquo: quod vobis pro meritis vestris post expugnationem Hierusalem, prohibitis ingredi in terram vestram, de longinquo eam oculis tantum videre permillum est: Hæc & alia de his Tertullianus. Quando autem hæc facta sint, jam superius dictum est, sed his hæstenus.

(c) Tertul. in Apolog. cap. 21.

(d) Idem in Apolog. cap. 13.

(e) Jerem. cap. 12.

(f) Jerem. cap. 33.

Quod vero ad Romanam Ecclesiam spectat: Erat his temporibus Zephyrinus Papa (respirante jam a persecutione Ecclesia) totus ad expugnandas hæreses comparatus. Opratus enim Milevitanus hæc de ipso ac cæteris qui hoc tempore validius hæreses oppugnabant: Marcion, inquit, Praxeas, Sabellius, Valentinus, & cæteri, temporibus suis a Victorino Pictaviensi, & Zephyrino Urbico, & Tertulliano Carthaginiensi usque ad Cataphrygas, & ab aliis assertoribus Ecclesie superati sunt.

VIII. Zephyrinus Papa confutat Hæreticos.

JESU CHRISTI ANNUS 211. ZEPHYRINI PAP. ANNUS 9. SEVERI IMP. ANNUS 17.

I. Britannii coerciti.

Ucentesimo undecimo Christi anno, Claudio Pompejano & Lolliano Avito Coss. Severus Britannos coercuit. Sed & quod (inquit Spartianus) maximum ejus Imperii decus est, muro per transversam insulam ducto, utrinque finem Oceani communiavit; unde etiam Britannici nomen accepit. Sed hæc Dio fusus est profecutus.

II. De Minutio Felice.

His ipsis temporibus, cum Zephyrinus Romanæ præfesset Ecclesie, recenserat a sancto Hieronymo (g) inter nobiles scriptores Ecclesiasticos Minutius Felix, de quo hæc scribit: Minutius Felix, Romæ insignis causidicus, scripsit dialogum Christi-

iani & Ethnicus disputantium, qui Octavius inscribitur; sed & alius sub ejus nomine fertur de Fato, vel contra Mathematicos; qui cum ipse sit disertus hominis, non mihi videtur cum superioris libri stylo convenire. Meminit hujus Minutii Lactantius in libris suis. Hæc Hieronymus, qui eundem auctorem laudat in epistola ad Magnum (h). Porro Cæcilium Rhetorem, qui apud Minutium interloquitur, Christianam Religionem vehementer impugnans, quod is tandem ab Octavio persuasus, visus sit manus dedisse, atque Christo credidisse; magna ac vehemens me conjectura adducit, ut

(g) Hier. epist. 84.

(h) Hier. de Cæcili. Rhet.

ut existimem hunc fuisse Cæcilium illum insignem eruditione virum, Cypriani Episcopi Carthaginensis magistrum; a quo honoris causa, utpote qui percelebris fama esset, Cæcilii nomen accepit. Hæc quidem ut putem, tempus, studium, nomen, patria, ac religio denique ipsa persuadet; quibus in unum concurrentibus signis, quadam velut facta syndrome, qui recte sapiet, haud opinor, vanum me ut conjectorem temere condemnabit.

III. Minutius agit causam pro Christianis.

Quod vero ad commentarium illum Minutii Felicis pertinet, videas eandem plane calumnias in Christianos objectas, quas Tertullianus in eo quem nuper scripserat Apologetico erudite refellit; ut figmentum illud de capite asini, quod calumniabantur colere Christianos; de infanticidio & esu carni humanarum, & promiscuo, facta luminum extinctione, concubitu. Sed ad antiquas calumnias illud additum reperitur, Christianos colere Antistitis genitalia; quam quidem ea occasione irrogatam putamus infamiam, quod Christiani omnes ad genua sacerdotis flexis genibus procumberent, manibusque suppliciter junctis, exomologesim more majorum facere consueverunt. Hæc & alia multa ab Ethnicis objectari solita, a Cæcilio vehementius inculcata, ab Octavio confutata scitissime proponuntur.

IV.

(a) Minut. cod. lib. prope fin.

Inter alia autem, quod recensitis persecutionis fixa in mentibus hominum de martiribus Christianorum essent exempla, ex Octavii Christiani persona Minutius præclarum illud ingerit (a): Itaque ut

aurum ignibus, sic nos discrimibus ardeamus. Quam pulchrum spectaculum Deo, cum Christianus cum dolore congregitur; cum adversus minas & supplicia & tormenta componitur; cum strepitum mortis & horrorem irridens inculcat; cum libertatem suam adversus Reges & Principes erigit; soli Deo, cujus est, cedit: cum triumphator & victor ipse, qui adversum se sententiam dixit, insultat: & paulo post: Sic Christianus miser videri potest, non potest inveniri. Vos ipsi calamitosos viros fertis in calum, Mutium Scævola; qui cum errasset in Regem, perisset ab hostibus, nisi dexteram perdidisset. Et quot ex nostris non dexteram solum, sed totum corpus uri, cremari sine ullis ejulatibus pertulerunt, cum dimitti præsentem haberent in sua potestate? Viros cum Mutio, vel cum Aquilio, aut Regulo comparo? Pueri & muliercula nostra, cruce & tormenta, feras & omnes suppliciorum terriculas inspirata patientia doloris illudunt. Nec intelligitis, o miseri, neminem esse, qui aut sine ratione velit penam subire, aut tormenta sine Deo possit sustinere; Hæc & alia complura eodem argumento Minutius. Ipsum etiam de Fato scripsisse, hæc ejus verba significare videntur, quibus ait: In nobis non genitura plectitur, sed ingenii natura puniuntur. Ac de Fato satis hæc, vel pauca pro tempore, disputaturi alias & verius, & plenius. Hæc Minutius Felix, cujus plane aureum commentariolum una cum Arnobio luculenter a se novissime re-

Laudata Christianorum constantia.

II. Caracalla Britannicus dicitur.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5702. SÆC. III. Anno Urbis 962. Olymp. 247. an. 1. A.C. 109. JESU CHRISTI 209. secundum Baronium 211. ZEPHYRINI PAPÆ 13. SEVERI IMP. 17. CARACALLÆ IMP. 12. GETÆ IMP. 2.

ram Lollium Avitum appellat, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari. Severus anno tantum sequenti Britannicus dicitur, & celeberrimus a mari ad mare per mediam Britanniam ab eo ductus. Spartianus enim in Severo cap. 18. ait, Britannicus (quod maximum ejus Imperii decus est) muro per transversam insulam ducto utrinque ad finem Oceani communiavit; unde etiam Britannici nomen accepit. Caracalla in Nummis apud Mediobarbum non dicitur Britannicus, nisi quando gerit Tribunitiam Pot. XIII. anno sequenti inchoatam. Quare cum Britannicus eodem tempore, quo pater appellatus fuerit, magnificum illud Opus illo anno adificatum.

I. [1] AD num. I. Coss. Claudius Pompeianus, & Avitus, quem ultimum Baronius perpe-

NOTÆ [1] C. Off. Claudius Pompeianus, & Avitus. Sponius in Miscellan. pag. 49. POMPEIANO. ET AVITO COSS. KAL. IAN. CIVICA POMPEIANO. ET LOLLIANO AVITO. COSS. MILITARE COEPIT POMPEIANO. ET AVITO. COS. Hæc eadem inscriptio legitur inter selectas Jo. Vignolii pag. 310. sed aliquantisper varians. De Lolliano Apuleius Apolog. I. Vulgares Facti: Pompeiano, & Avito. Omittitur ergo & in Factis, & in vetustis lapidibus horum prænomen, ut & Claudii nomen, seu mavis prænomen, in Pompeiano.

CHRISTI
211.ZEPHYR. PAP.
9.SEVERI IMP.
17.

recognitum, emendatum, ac illustratum, nuper Romæ edidit vir illustris & insigniter eruditus Fulvius Ursinus, de Ecclesiasticis quoque litteris optime meritus.

V.
Objectio
gentilium
& hereticorum.

Sed inter plura quæ a Gentilibus in Christianos objici solita erant, & apud eundem auctorem a Cæcilio in Octavium ingeruntur, quod eadem a Novatoribus adversus Catholicos, nostris temporibus in calumniam convertantur, nolimus prætermittere; quo Minutii locus male acceptus, & ab occasione quamlibet captantibus perperam interpretatus elucidetur, & legitimus germanusque verborum ipsius sensus a quovis perspicue intelligatur. Cur (inquit ille, de nostris loquens) nullas aras habent, templa nulla, nulla nota simulacra? Comparant ex his, inquam, argumentum hæretici, qui imple demoliri consueverunt Catholicorum ecclesias; fruuntque calumniam, affirmantes, nullas penes Christianos fuisse Ecclesias, vel altaria, aut imagines. At licet primo tomo Annalium (a) apertissima luce fuerit demonstratum, ab ipso exordio nascentis Christi Ecclesiæ, ea omnia apud Christianos fuisse, & religionis usui inservisse; ipsique Minutii citato loco fuerit satisfactum: tamen hic eum dilucidius explanare, haud otiosum erit.

(a) Tomo
primo
Annal. an.
57.

VI.
Elucidatio
loci
Minutii.

Derisio potius erat illa, quam calumnia Gentilium in Christianos insultantium, quod nullum penes illos templum esset. Quidnam vero per templum ipsi intelligerent, est diligentius inquirendum. Erant in primis, qui putant, omnes sacras deorum aedes, in quibus sacra facerent, templa dicta fuisse. Immo cum quamplurima essent Romæ multiplicium deorum delubra, perpauca tamen eorum constat nominata fuisse templa. Est de his testimonium M. Varronis ad Pompeium de officio Senatus habendi Isagogicum conscribentis, in quo hæc atque alia apud Gellium (b): Inter quæ id quoque scriptum reliquit: Non omnes aedes sacras templa esse, ac ne eadem quidem Vestæ templum esse: Hæc ibi. Immo & templa dici etiam, quæ alii publico usui quam divino cultui inservirent, alibi idem Varro (c) testatur, cum ait: Curia Hostilia templum

(b) Apud
Gell. l. 14.
c. 7.

(c) Varro
de lingua
Lat. l. 6.

est, & sanctum non est. Ex quibus omnibus plane intelligas, non nisi ingentes illas ædium moles, vastas illas amplissimasque publicorum ædificiorum structuras, atque augustiora delubra, templa ab illis vocitata. In quam plane sententiam hæc Arnobius (d) in eos: *Templa enim hæc quid sunt? Si humanam infirmitatem roges, nescio quid immane atque amplum. Et paulo post: Sint ergo hæc licet aut ex molibus marmoreis structa, lactearibus aut venideant aureis, splendeant hinc gemma, & sidereos evomant variata interfectione fulgores: terra sunt hæc omnia, &c.* Certe quidem nec nos inficias imus, caruisse prius illos Christianos ejusmodi templis, & Ecclesiis templorum instar erectis.

(d) Arnob.
adv. Gen.
tes l. 6.

VII.

Verum nec quidem religionis humilitate, impensarumve parcitate, ab hujusmodi structuris tunc Christiani abstinerunt; sed quod jugis Gentilium conflata in eos invidia non sineret, & frequens inde dimanans persecutio non permitteret. Nam simulac cessarant Ethnici Imperatores, & Christiani nati sunt habenas Imperii, nempe temporibus Constantini, qualia toto Christiano orbe ab istdem templa fuerint excitata, illa ipsa, quæ adhuc pluribus in locis integra remanent; quæve in antiquis chartis a majoribus descripta leguntur, certissimam fidem faciunt. Ad hæc igitur a Gentilibus in eos objecta, erat justissima Christianorum illa responsio: Dei templum esse universum hoc quod cernitur, vel, quæ latiores complectitur ambitus, mentem humanam: nec aliquod his dignius posse Deo optimo maximo templum erigi. Nam cælum ipsum templum esse dictum, totumque hoc quod tuimur (unde & nomen accepit) idem qui supra auctor est Varro (e). Cum alioqui Fideles (quod suo loco est apertissime demonstratum) haberent sacras aedes, precatorias domos, quas frequentiori usu Ecclesias nominarent; in quibus ad sacrificium celebrandum esset altare, ac sacre imagines, non autem aræ ad animalium cædes vel suffitus accommodatæ, vel simulacra deorum, more ipsorum desuper collocata.

Præcipuum
Christia-
norum
templum.

(e) Varro
de ling.
Lat. l. 6.

JESU CHRISTI
ANNUS
212.ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
10.SEVERI IMP.
ANNUS
18.

Christi anno ducentesimo duodecimo, Acilio Faustino & Macro Rufiniano Coss. Severus Imperator, qui hætenus ob adeptum Imperium & tot gentes debellatas felicissimus habebatur; in filiis se esse omnium miserrimum expertus est. Ab Antonino enim sæpe occidi tentatus, beneficio amicorum est a nece subductus: scribit hæc paucis Dio (a) his verbis: *Antoninus filius palam sua eum manu occidere est conatus. Nam cum forte equitarent unâ, equitaretque pariter reliquus exercitus, & hostium copia viderentur; Antoninus, equo refrænato, magno silentio percommode gladium dirinxit, ut tergum patris percuteret. Quod ubi animadvertentur is qui simul equitabant, exclamaverunt protinus; eoque clamore per-*
Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS ANNO PERIODI GRECO-ROMANÆ 5703.

SÆC. III. ☉ 23. G. ☽ 2. P. I. April. Indiæ. 3.

Anno Urbis 963.
Olymp. 247. an. 2.
A. C. 210.
JESU CHRISTI 210. secundum Baronium 212.
ZEPHYRINI PAPÆ 10.
SEVERI IMP. 18. CARACALLÆ IMP. 13.
GETÆ IMP. 3.

territus Antoninus se abstulit. Redarguit eum qui rem senserat pater: nec tamen quicquam illi molestiæ intulit, sed tantum obiurgavit. At licet dissimulasset, tamen, quod reliquum fuit vitæ, cum, mærore duxit; quippe qui etiam intelligeret, ipsum fratrem Getam interfectum iri, cum primum potestas daretur: sicque mærore magis quam morbo (inquit Herodianus c) consumptus vita defunctus est: (b) Herodes, sed hoc, anno sequenti. Porro hæc ipsum passum ulciscente numine innoxium Christianorum sanguinem, æquius dici posse videret, quam (quod tradit Orofilius d) priores illas ærunas civilis belli; nam nondum illis temporibus negotii aliquid ille faceretur Christianis.

Iii

Sc.

[1] AD num. I. Coss. M. Acilius Faustinus, & I. Triarius Rufinus, ut ostendit Card. Noris in Epist. Consulari ex Inscriptione Gruteri pag. 300.

Quindecennalia Imperii Cæsarei Caracallæ. In II. Dissert. Hypatica pag. 225. retuli Numinum ex Quindecennalia. P. M. Tr. P. XII. Cof. III. in averfa parte, Vol. Imperii solut. dec. Cof. III. Sed sunt duæ partes duorum Cæsarei Nummorum per inconsiderantiam conjunctæ. Caracallæ.

NOTÆ [1] Coss. M. Acilius Faustinus, & Triarius Rufinus. Prænomen Acilii Relando est Manius Gruterus pag. CCC. I.

M. ACILIO. FAUSTINO. . . . TRIARIO
RUFINO. COS. M. ANTONIUS. RUFINUS
C. OPTATUS. P. R. C. A. DCCCCLXII.

Quadiana inscriptio.

D. D. FAUSTINO. ET RUFINO
COSS.

Rufinum appellatum fuisse etiam C. Cæsonium Macrum Rufinianum, censet Relandus. Fasti Idæiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon; Faustino & Rufino.

JESU CHRISTI ANNUS 213.

ZEPHYRINI PAP. ANNUS II.

ANTONINI & GETÆ AUGG. ANNUS I.

I. De Severi obitu & annis Imperii.

Sequenti anno ducentesimo decimotertio, Gentiano & Basso Coss. prid. Nonas Februarii (ut auctor est Dio) Severus Imperator non tam corporis morbo (ut dictum est) quam animi morore confectus, Eboraci in Britannia diem clausit extremum, cum imperasset annos decem & septem, menses octo, & dies tres, vixissetque annos sexagintaquinque, menses novem, & dies quindecim. Quo mortuo, Antoninus & Geta fratres capessunt Imperium. Ille, qui diutius morte patris expectata, ac pro viribus intentata, sero nimis (ut sibi videbatur) voti compos factus erat, ea audita, nactus statim summam Imperii potestatem, confectum ipso lare (quod agunt) interficere cepit; nam & medicos supplicio affecit, quod sibi parum obtemperaverant jubenti senis maturare necem, nutritiosque suos juxta & fratris, quod de reconciliandis eis egissent; ne uno quidem reliquo sua crudelitatis facto ex eo ordine hominum, qui in honore aliquo fuerant, quique ipsius parentem observaverant. Hac Herodianus.

II. Ex nutritiis interfecit fuit qui primum locum tenere videbatur Evodus: ipsum, quidem ab eo esse justum occidi, etiam

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5704. SÆC. III. Anno Urbis 964. Olymp. 247. an. 3. A. C. III. [1] ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5704. 24. F. 3. P. 14. April. Indict. 4. JESU CHRISTI 213. secund. Baronium 213. ZEPHYRINI PAPÆ 15. CARACALLÆ IMP. 14. GETÆ IMP. 4.

I. Consules. II. Severi Imp. obiit. Off. Lollianus Gentianus, & Pomponius Bassus, ex variis Fastis. Dio lib. 76. de Severo scribit: Morbo extinctus est pridie Nonas Februarii, id est, die quarta Februarii. Paulo post subiungit, Vixit annos LXV. menses IX. dies XXV. erat enim natus III. Idus

NOTÆ [1] Off. Lollianus Gentianus, & Pomponius Bassus. A Relando hi consules dicuntur: Q. Epidio Lolliano Gentiano Augusti. Gruterus pag. CCCLV. 6.

Q. EPIDIO. L. F. POL. RUFO LOLLIAN GENTIANO AUGURI. COS. &c.

Sponius in Miscellan. pag. 84.

GENTIANO. ET BASSO. COS.

Aliæ inscriptiones apud Relandum, extremis tantum nominibus, habent:

GENTIANO. ET BASSO. COS.

Ita quoque vulgares Fasti. De Lolliano Gentiano Capitolinus in Pertinace. Dio, lib. LXXIX. pag. 910. meminit Pomponii Bassi, jussu Elagabali morte affecti.

Dio (b) affirmat. Fuisse autem Evodo conjugem Christianam, Tertullianus (c) testari videtur, dum ait, eundem Antoninum lacte Christiano fuisse educatum. Porro illud Antonini egregium honestissimæ pueritiæ Christianis imbutæ moribus specimen editum recenset Spartianus (d), sic dicens: Hujus igitur pueritia blanda, ingeniosa, parentibus affabilis, amicis parentum jucunda, populo accepta, grata Senatui, ipsi etiam ad amorem conciliandum salutaris fuit: Non ille in litteris tardus, non in benevolentis segnis, non renax in largitate, non lentus in clementia, sed sub parentibus visus. Denique, si quando feris objectos damnatos vidit, flevit, aut oculos avertit; quod populo plus quam amabile fuit. Septennis puer, cum collusorem suum puerum ob Judaicam religionem graviter verberatum audisset: neque patrem suum, neque patrem pueri, vel auctores verberum diu respexit. Hæc ipse; quem per Judaicam religionem significasse Christianam fidem, quæ modo ex Tertulliano dicta sunt, perfacile indicant.

III. Accidisse enim existimo, ut Antoninus cum lacte Christiano educaretur, collusorem æque haberet Christianum puerulum, eum- Evodus.

Aprilis. Regnavit annos decem & septem, menses octo, dies tres. Natus itaque erat Severus anno Christi centesimo quadragesimo quinto, ut recte etiam habetur in Collectaneis Græcis a Scalligero, post Eusebium publicatis, ubi dicitur Severus natus anno quarto Olympiadis CCXXX. qui anno Christi CXLV. usque ad mensem Julium in curfu est. Quoad diem natalem Severi, Dionii suffragatur Kalendarium Hervarianum, quod ad III. Idus Aprilis habet: N. DIVI SEVERI, id est, Natale Divi Severi. Idem legitur in exemplari Bucheriano; sed in eo quod Petrus Lambecius tom. 4. Bibliothecæ Cæsareæ publicavit, illud Severi natale cum quarto idus Aprilis, errore sine dubio Librariorum, conjungitur. Similes in istdem exemplaribus transpositiones occurrunt; ideoque quando res, de qua

(b) Dio in Severo, & in Caracal. (c) Tert. ad Scapul. (d) Spartian. in Caracal. Pueritia Antonini.

CHRISTI 213.

ZEPHYR. PAP. II.

ANT. & GETÆ AUGG. I.

eundemque collactaneum, atque Evodi Educatoris filium: quem tamen, quod Christianam religionem inter jocos (ut pueri solent) Antonino ut acciperet suaderet, Severus & pater pueri Evodus ipse educator acriter verberari jusserunt. Sed ob indignum facinus æqua lance est pensata vindicta: nimirum ut pater eum virum jam factum senserit contumacem, quem puerulum a piis sanctisque vitæ optimæ institutis collusoris verberibus distinxisset, divulgassetque: paternis enim monitis, eum a puero excedentem, animo elatiorem, vultrisque trucem redditum esse tradunt. Sed & pueri pater meritis pænas de verberibus infligens puero dedit, dum (ut nuper dictum est) ab eodem Antonino iustus est occidi.

IV. Sic igitur defuncto Severo, Antoninus & Geta fratres cum una simul adissent Imperium: ambo (a) pariter ex Britannia solventes, allatis secum parentis cineribus, Romam se contulerunt, cum tamen inter se invicem dissentirent, & alter alteri insidias moliretur. Sed quæ post hæc acciderint, suo loco dicturi sumus. Delatus Romam in suis cineribus Severus ex Senatufconsulto relatus est inter divos. De quo quidem ritu, de ipsis scilicet Gentilicis carimoniis, cum aliquis inter divos referretur, quæ ab Herodiano (b) fuorum temporum rerum scriptore sunt fideliter scripta, dum agit de Severo ipso Imperatore in divum a filiis consecrato, describere jucundum fore putamus. Cum enim sæpius mentio habeatur de Imperatoribus, atque eorum uxoribus a Senatu populoque Romano in deos acceptis, quibus ritibus id faciendum esse perciperit insana supersticio Gentilia, quam majores nostri merito derisere, hic Herodiani verbis exscribendum putamus; quo stultitia novos deos ad libitum facientium, Deumque verum repudiantium cognoscatur. Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Herodian. 1.3. in fin. Severus relatus Romæ inter Deos.

(b) Herod. 1.4.

PAGIUS agitur, alicujus momenti est, tria illa exemplaria, ut facilius error vitetur, inter se conferenda. Quod cum Dissertationem Hypaticam componens non præsterim, pag. 67. ex fide Kalendarii Lambeciani perperam scripsi, Severum quarto Idus Aprilis natum. Interim erravit Spartianus in Vita Severi cap. 1. ubi ait: Ipse natus est Erucio Claro bis, & Severo Consulibus sexto Idus Aprilis, anno sc. Christi CXLVI. die octava Aprilis; quod utrumque falsum, ut Dio, qui tunc vivebat, nos dubitare non finit. Qui error ex ipsomet Spartiano cap. 22. magis innotescit: ibi enim scribit, vixisse Severum annos octoginta novem. Anni, menses & dies, quibus Severus imperavit, recte a Dione numerati, qui Imperium ejus ab Idibus mensis Aprilis anni CXIII. exorditur, & diem emortualem excludit. Mediobarbus in Numismatis Imp. varia hujus Imperatoris producit, Tribunitia Pot. XIX. notata, ad quæ cum hærentem, scripsi ad Virum clarif-

Mos est, inquit, Romanis consecrare Imperatores, qui superstibus filiis vel successoribus moriuntur. Quique eo sunt honore affecti, relati dicuntur inter divos. Est autem tota Urbe quasi luctus quidam festæ celebritati promiscuus. Quippe functum vita corpus, ritu hominum, sumptuoso funere sepeliunt. Sed certam imaginem defuncto quam simillimam fingunt, eamque in regio vestibulo proponunt supra eburneum lectum maximum atque sublimem, vestibus instratum aureis. Et quidem imago illa ad ægroti speciem pallida recumbit. Circa lectum vero utrinque magnam partem diei sedent; a læva quidem Senatus omnis vestibus atris amictus; a dextera vero matrone, quas virorum aut parentum dignitas honestat: harumque nulla vel aurum gestans, vel ornata monilibus conspicitur; sed vestibus albis exilibus induta, macerantium speciem præbent. Cur autem viri nigris vestibus, femine vero albis funera celebrarent, Plutarchus (c) exacte declarat, pluribus adductis verisimilibus rationibus.

VI. Quod insuper in communi illo consessu a sinistra parte amplissimus Senatorius ordo confederit, a dextera vero femine; illa potuit esse ratio, quod apud Romanos pars sinistra (ut idem Plutarchus (d) affirmat, & ante ipsum Varro (e), & alii) melioris esset auspicii, ac proinde dignior haberetur; sed id in sacris atque divinis (cujusmodi præsens officium videbatur) ut Servius atque Donatus Virgilianum (f) illud explicant: Intonuit lævum. Sic & apud eundem Varronem (g) & Festum (h), aliosque præfatos auctores quos citant, habetur expressum, Romanos pariter, hujus Hemisphærii nobilioris partem, nempe orientem, tribuisse sinistræ, dexteræ vero occidentem: cum tamen, auctore Plutarcho (i), philosophorum principes Pythagoras, Plato, & Aristoteles Orientem in dextera collocarent. Iii 2 rent.

V. Relatio Imp. in Deos.

(c) Plut. qu. Rom. 2.26.

VI. Sinistræ prærogativa.

(d) Plut. ibid. quest. 78.

(e) Varro de ling. Lat. 1.6. verb. Scen. Cic. de Div. 1.2. Plin. 1.22. 6.54.

(f) Virg. Æneid. 2. (g) Varro de ling. Lat. 1.5.

(h) Fest. verb. Sinistræ acies. (i) Plut. de Plat. phi. Isoph. 1.2. 6.10.

simum Rainfantium, Gaze Regiæ Præfectum, ut pro sua erga me benevolentia significaret, an in ea similia extarent, qui respondit, unicum reperiri æreum medii moduli, in cuius antica, SEVERUS PIUS AUG. BRIT. Representatur caput Severi laureatum. In postica: FORTUNA RED. P. M. TR. P. XIX. COS. III. P. P. Cernitur Fortuna sedens, dextra temonem in globo positum, sinistra cornucopiæ tenens: & juxta sedem rota erecta. Certum itaque Tribunitiam Pot. XIX. Severi in quibusdam Nummis signatam fuisse, non quod eam attigerit, cum quarto Februarii die currentis anni obierit; & anno CXCVII. quo imperare cepit, die quarta Februarii Pertinax Republicam Romanam gereret, cui exente mense Martio, Didius Julianus successit; sed quod Monetarii ejus mortem ignorantes eisdem percusserint. Præfatus itaque Nummus, alique a Mediobarbo recitati, hoc anno ante Idus Aprilis, quibus vivente adhuc Julia-

CHRISTI
213.ZEPHYR. PAP.
II.ANT. & GETÆ AUCC.
I.

rent. Sed in sacris tantum (ut diximus) sinistra priorem sibi vendicat locum quod (ut ajunt) sinistra nostra, dextera numinis, quæ præcipue attendi debeat, habeatur; secus autem esse solet in reliquis consuetis officiis. Hæc apud Romanos.

VII.
Apud Judæos ubi sinistra prælata
(a) Gen.
48.

Apud Hebræos autem pars dextera potior erat; sed divino plane consilio, per Patriarcham Jacob in benedictionibus Ephraim & Manasses propalato (a), mutatae sunt vices rerum & ordo, ut sinistra dexterae præferretur. Quod quidem tum ob mysterium eo symbolo consignatum, tum ob inolitam illam apud Gentes consuetudinem, Dei Ecclesia, majori ex parte ex Gentibus aggregata, diu usus retinuit; nimirum ut in publico Patrum confessu, qui dignitate cæteris antecederent, in sinistra parte considerent. Idque pluribus exemplis, suis locis, inferius demonstrabimus, tum præcipue cum agemus de Niceno Magno Concilio. Quod enim in hæc obiter incidimus, haud patitur ratio instituti prolixior hic de his habere sermonem. Ad Herodianum igitur redeamus, qui susceptam semel de consecratione divorum narrationem his profertur verbis:

VIII.
Vana atque ridenda gentilitia superstitio.

Hæc ita per septem dies continuos faciunt, medicis ad lectum quotidie accedentibus, inspectumque velut agrum deterioris se habere subinde pronuntiantibus. Dein ubi jam visus obiisse diem, lectum humeris attollunt Equestris Senatorisque ordinis nobilissimi ac lectissimi juvenes, perque Viam Sacram in vetus Forum deferunt, ubi magistratus Romani deponere imperium consueverant. Utrique autem gradus quidam sunt ad scalarum similitudinem extructi, in quibus altera ex parte puerorum chorus est e nobilissimis atque patriciis; altera foeminarum illustrium, hymnos in defunctum, pæaniasque canentium verendo ac lamentabili carmine modulatos. Quibus peractis, tollunt iterum lectum, atque extra Urbem perferunt in Campum Martium; ubi, qua latissime cam-

PAGIUS
liano, Carnunti Imperator acclamatus fuerat, cusi, dum vivus Severus crederetur, & sacrificia pro felici ejus reditu offerrentur; Cum enim Eboraci mortem oppetierit, ea per universum Imperium tam cito sciri non potuit. Præterquam quod mortem ejus aliquamdiu celatam fuisse, licet id nullus Historicus in literas miserit, verosimile.

III.
Initium Tribunitia Pot. Severi.

[1] Atque hinc liquet, Tribunitiam Potestatem Severi ab Idibus Aprilis sæpe deductam fuisse, quod nullus hæcenus animadvertit; cum si a Kalendis Junius inchoata fuisset, nulli reperirentur Nummi Tribunitia Pot. XIX. insigniti; incredibile enim videtur, Monetarios paulo ante eandem Kalendas Severi mortem ignorasse, quæ tamen eis facile ignota esse potuit paulo ante Idus Aprilis. His adde, valde verosimile esse, Monetarios Nummos nova Tribunitia Potestate notatos non cudisse, donec primus novæ Tribunitia Potestatis dies adventasset; alioquin quotannis quilibet Imperator regnasset, ex Nummis nunquam probari posset. Numismata itaque Severi XIX. Tribunitia Potestate obsignata, vel uno circiter mense antequam ea inchoaretur, vel statim ac incepta est, percussa; sicque ejus Tribunitia Potestas ab Idibus Aprilis deducta.

pus patet, suggestus quidam specio quadrangula lateribus aquis assurgit, nulla præterquam lignorum ingentium materia compactus in tabernaculi formam. Id quidem interior totum est aridis fomitibus oppletum, extra autem intextis auro stragulis, atque eboreis signis, varisque picturis exornatum. Infra vero alterum minusculum quidem positum est, sed forma & ornatu persimile, portis janisque patentibus. Tertiumque item & quartum semper superiore contractius, ac deinceps alia, donec ad extremum, quod est omnium brevissimum, perveniatur. Possis ejus adificii formam comparare turribus his, quæ portibus imminentes, noctu igne prælato, naves in tutas stationes dirigunt, Pharos vulgo appellant. Igitur lecto, in secundum tabernaculum sublato; aromata & suffimenta omnis generis, fructus, herbas, succoque omnes odoratos conquirunt, atque acervatim effundunt. Quippe neque gens est, neque civitas, neque qui honore ullo aut dignitate præcellat, quin certatim pro se quisque suprema illa munera Principis honori deferat.

Ubi vero ingens aromatum acervus aggestus est, ac locus omnis expletus; tum circa adificium illud adequitant, univervis equestris ordinis certa quadam lege, ac recurso motuque pyrrhichio numeroque in orbem decurrentibus. Cursus item circumaguntur incessi purpuratis rectoribus, qui personas ferant ducum omnium Romanorum, principumque illustrium. Quæ ubi celebrata sunt, facem capit Imperii successor, eamque tabernaculo admovet. Tum ceteri omnes undique ignem subjiciunt, cunctaque illico fomitibus illis aridis odoramentisque referta igni valido corripiuntur. Mox ab extremo minimoque tabernaculo, tamquam e fastigio quodam, simul cum subjecto igni aquila dimittitur, quæ in cælum credit ipsam Principis animam deferre. Ac jam ex illo una cum cæteris numinibus Imperator colitur. Hæcætenus Herodianus de consecratione Principum

IX.

Muneris consummatio.

NOTÆ [1] DE prima Tribunitia potestate Severi, Idibus April. inita ex Pagii sententia, vide quæ diximus ad A. D. 193.

CHRISTI
213.ZEPHYR. PAP.
II.ANT. CARACAL. & GETÆ IMPF.
I.

cipum Romanorum in deos. Quibus sic consecratis (ut vidimus) sacrificia, aræ, templa, atque sacerdotes decerni soliti erant. De his Tertullianus (a) exprorsus: Sed digne, inquit, Imperatoribus defunctis honorem divinitatis dicatis; quibus & orientibus eum addicatis. Accepserent dii vestri, immo gratulabuntur, quod pares eis sunt domini sui.

X.

Qui igitur major natu Antoninus Imperium adiit, cognominatus est vulgo potius, quam majorum exemplo vel origine, Caracallus. Quod attinet ad ejusmodi nomen, illud dicere non prætermittimus, quod vulgatum est ex Spartiano & aliis, ea de causa hoc nomine eum appellatum, quod sic dicta vestimenta donasset populo ad talos usque demissa.

Hæc vero occasione nolimus hic præterisse, fuisse caracallam vestem olim clericis usui; quippe quæ (ut dictum est) usque ad talos demissa, magnum eam induenti conciliaret decorem. Beda enim non aliunde, quam ex antiquis martyrii S. Albani Actis, tradit (b) eundem S. Albanum induisse se vestimento clericum, quem fugientem domi exceperat, nempe caracallam, qua clericus sic uteretur, ut licet fugæ esset impedimento, utpote ad talos demissa, tamen carere noluisse.

(b) Beda de gest. Angl. l. x. c. 7.

XI.
Asclepiades Antiochenus Episcopus.
(c) Euseb. l. 6. c. 10.

Hoc eodem anno, defuncto Serapione Episcopo Antiocheno, ponitur ab Eusebio subrogatus Asclepiades, qui ferebat annos septem; sed alibi (c) hæc habet de Asclepiade: Hic persecutionis tempore ob constantem fidei confessionem multum laudis & gloriæ adeptus est; cujus in Episcopatum ordinationis Alexander Hierosolymorum Episcopus ad Antiochenos scribens sic meminit. Recitat ex ea epistola tantum exordium his verbis: Alexander servus Domini, & victus Jesu Christi, beatæ Antiochenorum Ecclesiæ in Domino S. Mibi audienti, Asclepiadem, virum propter fidei amplitudinem ad ministerium accommodatissimum, sanctæ, quæ apud vos est, Ecclesiæ Episcopatum divina providentia obtinuisse, Dominus vincula mea, dum in carcere conclusus tenebar, mitiora levioraque reddidit. Hanc autem epistolam per Clementem se misisse significat, de quo superius actum est.

XII.
(d) Euseb. in Chron. l. 6. c. 8.

Rursum vero idem Eusebius (d) hoc ipso anno ordinatum ponit ipsum Alexandrum Episcopum Hierosolymæ, sic dicens: Ubi Severus Imperium ad annos decem & octo administraverat, Antoninus ejus fi-

lius ad eum honorem evebitur. Eo tempore unus ex eorum numero, qui in ea turbulentia persecutionis tempestate se fortes & invictos præstitissent, & post certamina pro fidei confessione suscepta essent integri & incolumes divina providentia reservati, nomine Alexander, quem modo Episcopum Ecclesiæ Hierosolymitanæ fuisse demonstravimus, propterea quod in fidei Christianæ confessione temporibus persecutionis nobilitatus erat, Episcopatu quem dixi, cum adhuc Narcissus, qui eum in eo officio anteibat, superstes esset, dignatus fuit: Hæc Eusebius. Sed re vera haud scio, quo modo Eusebius hoc anno utriusque ponat ingressum. Si enim cum Alexander in vinculis esset, tunc contigit celebrari electionem Asclepiadis Antiochiæ; quoniam modo id fieri potuerit, si a morte Severi in universa Ecclesia pax fuit (ut Sulpitius Severus (e) numerat) annis tringinta-octo? Quamobrem dicere oportet, Alexandrum ante præsentem annum in persecutione Severi fuisse vinculis illis nobilitatum, ac sic etiam eo tempore Asclepiadem ipsum eadem persecutione multa passum, fuisse quoque Episcopum ordinatum. Sic igitur sicut non electio Asclepiadis, ita nec carcer Alexandri post obitum Severi ponendus est, quem constat sua ipsius sententia fuisse antea (nempe sub Severo) carcere afflictatum, ac si postea sub Antonino hoc anno (ut Eusebius vult) Episcopatu Hierosolymitano donatum. At quoniam quoto Severi anno Alexandri carcer atque Asclepiadis ordinatio contigerint, haud facile est affirmare; hæc de causa, quod de utroque hic agat Eusebius, hoc loco est de eis instituta narratio. Cætera autem de Alexandro tum superius dicta sunt, cum de Narcisso ejus prædecessore atque collega actum est, tum postea suo loco dicentur.

Hic insuper est annus ille quadragesimus, qui numeratur secundum Eusebii Chronicon ab undecimo anno Marci Aurelii Imp. (qui est Domini centesimus septuagesimus tertius) ab exordio pseudo-prophetiæ Cataphrygum, auctoris Montano, Priscilla, & Maximilla; quo Apollonius (ut demonstratum est superius) insignem edidit commentarium adversus novæ præsumptionis errores, ut ex suis ipsius scriptis de eo testatur Eusebius (f). At Tertullianus scriptum ab eo librum, alio illi adversario a se edito, nixus est confutare, de quibus hæc S. Hieronymus (g) in Apollonio: Tertullianus sex voluminibus adversus Ecclesiam editis, quos scripsit in primis innotuit, septimum proprie adversus Apollonium elaboravit; in quo omnia, quæ ille arguit, conatur defendere. Sed ad anni sequentis res gestas migremus.

XIII.
(f) Euseb. lib. 5. cap. 17.
(g) Hieronym. de Script. Eccl. in Apollonio.

Alexand. Hierosolymorum Episcopus.

(e) Sever. hist. saec. l. 2.

XIII.

(f) Euseb. lib. 5. cap. 17.

(g) Hieronym. de Script. Eccl. in Apollonio.

JESU CHRISTI
ANNUS
214.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
12.

ANT. CARAC. IMP.
ANNUS
2.

I. Geta occiditur.

(a) Dio in Carac. Spart. in eod. & Herod. l. 4.

Sævitia Caracalli.

Sequitur annus Domini ducentisimus decimusquartus, Asperis duobus Coss. quo quinto Kalend. Martii Geta Augustus jussu Antonini Augusti fratris occiditur in matris gremio, annos natus duos & viginti, ac menses novem. Sic solus imperans Antoninus, omnes (a) qui Geta studuerant, interemit; nec illis pepercit, qui vel levissime hominem coluissent, vel post mortem vel scripissent, vel pronunciassent Getae nomen; quos omnes morte multari mandavit. Hæc Dio. Qui autem subito ex Getae tum militibus, tum aliis viris atque mulieribus in Palatio com-

morantibus, occisi sunt, numerat eos idem auctor viginti millia: accesserunt his postea Senatorum cædes, eorumque potissimum qui parenti cari fuissent; inter aliosque clarissimos viros recensetur Papinianus Jurisconsultus, olim Fisci Advocatus, tunc vero Præfectus Prætorio; eam nimirum occasione, quod nolisset composita oratione Antonini parcidium excusare: quem securi percussum audiens, doluit quod non gladio potius necatus esset, quod honestiori visus esset interitu decessisse. Taceo alios innumeros hic referre.

Cædes

peremptus, natus erat duos & viginti annos, mensisque novem, ait Dio lib. 77. Ubi eum menses numero rotundo exprimere non videtur dubitandum. Quare cum die XXVII. Maii anni CLXXXIX. in lucem prodierit, mense Februario, vel Martio præsentis anni necatus. In Nummis apud Mediobarbum Geta dicitur PONTIF. TR. P. IIII. COS. II. DES. III. P. P. Ex quibus liquet, primo designationem Consulul ordinarium in annum sequentem ipso anni initio de more fieri solitam, quod tamen a quibusdam censoribus in Epistola Consulari valde improbatum. In Laterculo Silvii apud Bollandum tomo x. Sanctorum mensis Januarii in Præfatione pag. XLIII. ad v. Idus Januarii habetur: Senatus legitimus, Suffecti Consules designantur, sive Prætores. Sed loco sive, videtur legendum, sicut. In Calendario Lambeciano ad eundem diem habetur tantum, Senatus legitimus. Eo itaque die Consules suffecti ac Prætores de more in annum sequentem designati. An vero Consules ordinarii ante eum diem, vel post illum designarentur, incertum. In eodem Laterculo ad v. Kalend. Januarii legitur, Natalis Titi, qui tamen dies natalis ex Suetonio & Calendario citato incidit in III. Kalend. Januarii. Quare aliqui errores in illum Laterculum irrepere. Secundo Getam anno sequenti Quinquennalia Augustei im-

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5705.

SÆC. III. Anno Urbis 965. Olymp. 247. an. 4. A. C. 212.

25. ED. 4. P. 5. Mart. Indiæ. 5.
JESU CHRISTI 212. secund. Baronium 214.
ZEPHYRINI PAPÆ 12.
CARACALLÆ IMP. 15. GETÆ IMP. 5.

I. Consules.

[1] Ad num. I. Coss. Julius Asper, & Julius Asper, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari; & Leges pleræque Antonini, quemadmodum & vetustæ Inscriptiones duobus Aspris Coss. signantur. Idem Card. Norisius in Dissert. 3. de Epochis Syro-Macedonum pag. 158. ostendit duos Aspros Consules fratres fuisse, ac filios Cnei Julii Aspri, ideoque alterius prænomen fuisse Cneium; siquidem quispiam filiorum vulgo prænomen patris ferebat.

II. Geta occiditur.

Occisus hoc anno Geta a Caracalla fratre, sed non quinto Kalendas Martii, ut Onuphrius in Fastis existimavit, & Baronio, aliisque perfunctis. Nam natus est Geta, Severo & Vitellio Coss. Kalendas Junias ex Julia, inquit Spartianus in Geta cap. 3. Incidit is Consulatus suffectus, ab Onuphrio omissus, in annum centesimum octogessimum nonum. Quando vero Geta a fratre,

NOTIÆ

[1] Coss. Julius Asper, & Julius Asper. Fabretus pag. 51.

Ibid. pag. 494.

C. JULIO ASPRO. COS.

C. JULIO ASPRO. II. C. JULIO ASPRO. ASR....
P. R. C. ANN. DCCCCLX....
L. JULIUS FAUSTINIANUS COOPTATUS

Hinc Fabretus, & Relandus, utriusque consulis prænomen Cajum fuisse censent. Gruterus pag. CXXXII. I.

DUOBUS ASPRIS
COS. IDIBUS JUNIS

Lapis detectus via Latina in vinea prope monasterium Cryptæ ferratæ, quem nos exscripsimus A. D. 1733.

ASPER

BIS COSUL
PRAEFECTUS
VRBIS

Alius lapis ibidem

JULIAE JULIANAE
ASPRI

SORORI
C. ....

Quod

CHRISTI
214.

ZEPHYR. PAP.
12.

ANT. CARAC. IMP.
2.

II.

Cædes Civium Romanorum.

Cædes vero, quæ hætenus in domesticos Getæ; in milites & Senatores immaniter sæviit, levissima quadam occasione in plebem quoque grassata est; quam sic describit Herodianus: Denique id quod nunquam est alias factitatum, cum Circenses ludos spectante eo, populus Romanus in aurigam, cui studebat, nescio quid cavillatus esset; ratus sibi contumeliam illatam, repente omnem exercitum facere impetum jussit in populum, ac raptare & occidere quicumque in aurigam dixissent. At milites, accepta semel violandi rapiendique potestate, cum discerni a reliquis nequirent, qui fuerant protervius locuti, nullo scilicet in tanta multitudine verum fatente, passim in quemcumque incidere, aut occidebant, aut omnibus ereptis, quasi salute redempta, vivos ægre dimittebant. Hæc ipse. Quatuor præterea ex sex quæ erant Vestales virgines, Romanæ superstitionis altrices, consueto supplicio vivas ipsum infodi jussisse, tum Dio, tum alii quoque tradunt. Addidit & sævitiæ impuritatem, cum ex illis unam etiam violaverit. Atqui illa magis impurissimi hominis ore omnium diffamata est turpitudine, cum Juliam novercam duxit uxorem. Sed missa hæc.

PAGIUS

Imperii celebrare debuisset; cum frater ejusdem Imperii Quindecennalia ederet; unde & hic præsentit etiam anno Consul quartum designatus in Nummis apud Mediobarbum dicitur. Quod si uterque eodem anno hæc solemnia exhibere debuissent, non dubitandum, quin anno CCVIII. Geta Imperii Cæsarei Decennalia dederit, cum Caracalla Imperii Augustei Decennalia edidit. Patet denique, Scaligerum & Possinum valde hallucinatos, quando scripsere, Getam anno CCIV. aut CCV. Augustum renuntiatum esse. Nam cum Tribunitiam Potestatem quartam, quando occisus est, tantum numeraret, ante annum CCVIII. Augustus dici non potuit. Nec audientis Petavii in lib. 13. de doct. Temp. quando ait ex Tribunitia Potestate IV. Geta non magis inferri, eum anno CCVIII. quam insequenti, Augustum nuncupatum esse. Cum enim Cæsares & Augusti annis Decennalibus addidisset de more crearentur, clarum est, Severum anno CCVIII. Antonini Decennalibus celebri, ante suum ex Ur-

NOTIÆ

Quod audis Asprum bis Consullem, id confirmat Fabrettianum lapidem, in quo nota geminati consulatus in Caio Julio Aspro legitur. Norisius in epistola Consulari, pag. 127. postquam Panvini errores castigavit, qui hoc anno consules prodit M. Pompeium Asprum, & alium Asprum ejus collegam, nonnulla de Aspris ex excerptis Dionis notat, ac demum horum prænomina ignorari scribit. At in epochis Syro-Maced. pag. 158. & 159. editionis primæ, postquam a Fabretto inscriptiones accepit, in quibus horum Consulul prænomina exarata sunt, monuit, se in epistola Consulari prænomen Caji omisisse, quod Fabrettiana inscriptio detegit; & quum in earum altera legatur, JULIO CN. F. P. C. ASPRO, censet, horum Consulul patrem fuisse Cneum Julium Asprum, cujus filius C. Julius Asper fuit consul A. D. 212. una cum Cn. Julio Aspro fratre, quoniam quispiam filiorum vulgo prænomen patris ferebat. Hæc Norisius. In inscriptione tamen Fabrettiana, quæ nunc in ædibus Capitolinis visitur, n. 64. utriusque Aspri prænomen est Caius, quorum prior iterati Consulatus notam habet. De gemino autem Aspri Consulatu in vulgatis Fastis nihil, præterquam in nostro, in Fabrettiano lapide, & in Chronico Alexandrino. De Aspri quoque Præfectura urbana silent libri editi, & lapides, præterquam noster, sicut & Contelorus in libello de Præfectis Urbis. Lapis alius a nobis vulgatus, ubi nomen Julia Juliae sororis Aspri, satis demonstrat, Aspros in Julia familia recensitos fuisse. Vulgares Fasti: Duobus Aspris.

Dum talia a truculento Principe adeo sæva in cives Romanos immaniter perpetrata considero, & in mentem revoco quæ iidem Gentiles homines paucos ante annos, Severo absente, in Christianos innocentissimos admisissent; hæc omnia plane, ulciscente numine, eos passos fuisse, merito dixerim. Qui enim inclamare solitus esset populus, Christianos ad leonem, (quod superius dictum est) inclamans idem in aurigam, adeo seve meruit a militibus trucidari. Quod insuper abique alia criminis nota, nomen tantummodo Christianum apud eos (ut vidimus) esset in crimine, illudque pro delicto acceptum satis fuerit, ut in eos omni crudelitatis genere desævirent; recto est Dei judicio compensatum, ut Getæ nomen solummodo haberetur pro majestatis offensæ confesso delicto. Papinianus insuper inter omnes qui Romæ jus dicerent judices emihens, & alii Jurisconsulti, quod in causis Christianorum judicandis (ut de his vehementer, scripta pro Christianis defensione, Tertullianus conquestus est) nullam penitus æqui habuissent rationem, sed proculcatis legibus, innumeros innocentes homines condemnassent; ipsi pariter nulla mortis digna allata causa, contra

III. Iusta vindicta de sanguine Christiano.

III. Julia non noverca sed mater Caracallæ.

Table with 3 columns: CHRISTI 214, ZEPHYR. PAP. 12, ANT. CARAC. IMP. 2. Text includes 'era jus fasque libidine tantum incitati animi Principis, quæ in Christianos irrogarent, eadem mortis supplicia pertulere.'

Table with 3 columns: JESU CHRISTI ANNUS 215, ZEPHYRINI PAP. ANNUS 13, ANT. CARAC. IMP. ANNUS 3.

Christi anno ducentesimo decimoquinto, Antoninus Augustus quartum & Balbinus Consules creati sunt. Cum vero tranquillissima pace Ecclesia frueretur; Zephyrinus, penes quem nihil antiquius erat, quam ut confopito externo bello, civile quoque quod ab hæreticis inferebatur (quantum fieri possit) sedulo æque componeret, in hoc pro viribus laboravit. Cumque illa his temporibus hæresis periculosius grassaretur, quæ falso adscito sanctitudinis pallio, Spiritum Paracletum se ducem sequi in omnibus profiteretur, quæque ea arte prudentissimos viros, & inter eos Tertullianum quoque fefellerat, & in præceps penitus egerat; ejus consilio factum existimo, ut Romæ, tamquam in totius Orbis teatro, coram Ecclesia de ea re disceptatio haberetur; cum ex illorum parte adesset Proclus* in-

Disputatio Romæ habita.

* ad. Proculus.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5706. SÆC. III. Anno Urbis 966. Olymp. 248. an. 1. A. C. 213.

NOTÆ [1] C. Antoninus Caracalla Aug. IV. & D. Calius Balbinus II. Gruterus pag. XLIV. 2.

III. NON. NOVEMBRES IMP. ANTONINO. AUG. N. IIII. ET. D. CAELIO. BALBINO. II. COS.

Ibid. pag. CVIII. 1. MXVII. 8. MLXXV. 10.

IMP. D. N. ANTONINO. IIII. ET BALBINO. II. COS.

Lapis in arce Tarraconensi inter Donianas inscript. cl. l. n. 31. pag. 9. ex schedis Nicolai Alemanni,

DEDICAT. XVII. KAL. JUL. IMP. ANTONINO. AUG. IIII. BALBINO. II. COS.

Ibid.

Table with 3 columns: CHRISTI 215, ZEPHYR. PAP. 13, ANT. CARACAL. IMP. 3.

propugnatorem habita, ad nos pervenit, &c. Idem (a) alibi ex eadem disputatione refert, quæ alia occasione a nobis sunt iterum recitata, sed hic necessario repetenda; ait enim: Atque hæc ita se habere, confirmat itidem vir Ecclesiasticus Gaius nomine, qui Zephyrini Pontificis Romani temporibus vixit; inque disputatione scriptis prodita, quam cum Proclo, Cataphrygarum hæresis & opinionis patrono habuit, eadem ipsa de locis, ubi sacra Apostolorum tabernacula locabantur, asserit. Ego, inquit, Apostolorum trophæa perspicue possum ostendere; nam si lubet ad vaticanum proficisci, aut in viam quæ Ostiensis dicitur, te conferre; trophæa eorum, qui istam Ecclesiam suo sermone & virtute stabiliverunt, invenies: Hæc tunc disputando Gaius, provocans eum ex Memorii Apostolorum ad doctrinam & traditionem Romanæ Ecclesiæ ab illis traditas; quod Irenæus, immo & ipse Tertullianus (ut dictum est) cum esset mentis sanioris præstiterunt. Sed quod ad trophæa pertinet, quæ dicit Apostolorum esse Romæ adeo præclara atque conspicua, pariterque cunctis perspicua; illud plane numquam satis admirari possum, (ob idque non miretur lector, si eadem sæpius repeto) quoniam pacto fieri poterit, ut tot tantisque profecationum procillis Romana Ecclesia exagitata, non fuerint ipsæ Memoriæ Apostolorum dirutæ, immo ab ipso imo lapide usque funditus revulsæ; quippe cum etiam in Christianorum sepulcra (quod Ann. Eccl. Tom. II.

(1) Euseb. lib. 2. cap. 22.

De Gaius antiquo Theologo.

III.

Apostolorum trophæa illibata servata.

(a) Hieron. de Script. Eccles. in Gaius.

(b) Euseb. lib. 6. cap. 14.

PAGIUS Inscriptione apud Gruterum pag. 44. qui & demonstrat, hunc Balbinum diversum non esse ab eo, qui postea imperavit. II. Consulatus Caracallæ juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, Quindecennalia.

NOTÆ Ibid. cl. III. n. 31.

IMP. CAESARI. M. AURELIO ANTONINO OPTIMO. SANCTIS. SIMOQUE. PRINCIPI FELICI. AUG. PARTH. MAX. BRITANN. MAX. PONTIF. MAX. TRIB. POT. XVI. IMP. II. COS. IIII.

Eadem ex Ligoriana collectione extat in veteri Latine tom. VI. pag. 100. sed loco IMP. II. legitur I M P. V. mendose. Capitulinus in Maximo & Balbino cap. VII. Balbinus nobilissimus & iterum Coss. Item cap. XV. Quorum alter (Balbinus) bis cos. & præfatus &c. Nummi Balbini in Museo Theupolo pag. 242. & 609. 610. ubi:

IMP. C. D. CAEL. BALBINUS. AUG.

Et in postica:

P. M. TR. P. COS. II. P. P.

Fasti vulgares: Antonino IV. & Balbino.

Suffragi dicuntur ex Kal. Mart. M. Antonius Gordianus. Ex Kal. Maii, Helvius Pertinax. De his Capitolinus in Gordianis, cap. IV. & Spartianus in Caracalla.

enim Imperii Augustei celebravit. Neque enim hic Consulatus ad primam regulam revocandus, cum ante fratris interitum ad eum designatus fuerit, ut anno præcedenti diximus.

K k k Ex.

Quindecennalia Imperii Augustei Caracallæ.

(b) Tertul. Apolog. c. 37. & ad Scapul. c. 3.

IV. His actis inter Gaium & Proclum, cum Montani Cataphrygum, quæ ex vano ipsorum Paracletico manassent, positiones fuissent efficaciter confutatae, ac penitus cassæ reditæ; Tertullianus ad eas roborandas, firmiterque statuendas, ex adverso repugnans, plures eodem argumento edidit commentarios; sed de his anno sequenti dicemus. Zephyrinum vero, post convictum Proclum, adversus omnes pseudoprophetae defensores anathema dixisse, & inter alios eadem sententia Tertullianum ipsum percussisse, ea ipsius verba indicant in libro de Jejunii (c), ipsius prope exordio cum ait: Novitatem igitur obsequii de ejus illicito præscribant, aut c. r. in fin. hæresim judicandam, si humana præsumptio est; aut pseudoprophetaiam pronuntiandam, si spiritualis indictio est, dum quaqua ex parte anathema audiamus, qui aliter annunciamus: Hæc ipse. Sed pergamus ad reliqua.

(c) Tertul. de Jejun. c. 12.

V. Excommunicatis Proclo, Tertulliano, aliisque pseudoprophetae propugnatoribus, omnes pariter Catholicæ Ecclesiæ Episcopi in eadem cum Romano Pontifice sententiam conspirarunt; iidemque jam reddita penitus Ecclesiæ pace, diversis in locis Concilia congregarunt, sive hac qua modo, sive aliis ante de causis; ut Tertullianus (a) in eodem libro, quem sequenti anno ab eo scriptum ostendimus, tradit his verbis: Aguntur præcepta per Græctas illas certis in locis Concilia ex universis Ecclesiis, per quæ & altiora...

quæque in commune tractantur, & ipsa representatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur. Plane accidit, ut spiritus ille nequam, qui sibi Paracleti nomen adsciverat, jam ubique detectus, & ubique damnatus, majoribus odii stimulis suos exagitaverit in Catholicos; quod plane in Tertulliano perpiscue videre licet. Sed jam ad alia, quæ adversus Catholicos ab eodem Tertulliano anno sequenti sunt gesta, orationem convertamus.

I. Anno Domini ducentesimo decimosexto, Messala & Sabino Coss. Tertullianus damnatus jam olim ac nuper confutatus Caraphyrgum opiniones pugnatius tueri contendens, illud in primis conatus est, ut bigamiam, humanæ infirmitatis remedium, secundum Apostolicam institutionem & antiquam traditionem in Ecclesia toleratam, sed Pseudoparacleti instinctu damnatam, edito commentario penitus proscriberet. Id quidem factum ab eo hoc anno, ratio annorum, quam ipse (b) deducit a tempore scriptæ primæ Pauli epistolæ ad Corinthios, indicat. Nam cum ab eo tempore numeret annos centum sexaginta; planeque demonstratum sit superius, scriptam fuisse epistolam illam anno Domini quinquagesimo septimo; ab eo anno principium numeri deducendo, taxatus a Tertulliano annorum numerus hoc anno expletur.

Proclum arguebat temeritatis, eo quod novam defenderet prophetiam; hinc ipse hæreseos suscipiens patrociniis, eodem commentario, ipso prope ejus exordio, id refutare laborans, hæc ingerit (f): Itaque monogamiæ disciplinam in hæresim exprobrant; nec ulla magis ex causa Paracletum negare coguntur, quam dum existimant, novæ discipline institutorem, & quidem durissimè illis; ut jam de hoc primum consistendum sit in generali retractatu, an capiat Paracletum aliquid tale docuisse, quod aut novum deputari possit adversus Catholicam traditionem, aut onerosum adversus levem surcinam Domini: Hæc ipse; qui dum generalis meminit retractatus, confutationem se parare significat adversus omnia, quæ de his fuissent a Catholicis definita. Quamobrem elucubrato de Monogamia commentario, mox in Catholicos, qui jejunia indicta a Pseudoparacletio abrogassent, de Jejuniiis adversus eos, quos Ppsychicos more suo nominat, commentarium elaboravit; sic cum priore continuans, ac exordiens: Mirarer Ppsychicos istos, si sola luxuria tenerentur, qua sæpius nubum; si non etiam ingluvie ducerentur, quia jejunia oderunt. Sed gravius Tertullianus illud accepit, quod

II. Canina plane rabie atque furore percitus commentarium illum scribens, acerbissime invehitur in Catholicos, quos more suo Ppsychicos; hoc est, Animales, appellat, alludens nimirum ad illam B. Pauli sententiam (c): Animalis homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei: At quod Gaius (ut Eusebius (d) & Hieronymus (e) tradunt)

PAGIUS ANNO PERIODI GRECO-ROMANÆ 5707. SÆC. III. 27. B. D. 6. P. 17. April. Indict. 7. JESU CHRISTI 214. secund. Baronium 216. ZEPHYRINI PAPÆ 18.

[1] AD num. I. Coss. Silius Messala & Sabinus, ex variis Fastis. Imperii Casaræi Caracallæ Vicennalia, ad quæ revocandum quod scribit Cassiodorus in Chronico: His Coss. Antoninus Caracalla cognominatur propter genus vestis, quod Roma erogaerat. Quæ novitas horum solennium indicium.

NOTÆ [1] Off. Silius Messala & Sabinus. Gruterus pag. IV. 6. CXXII. 1. MCVIII. 6. MESSALA. ET SABINO. COS.

Demptis prænominibus, ac Siliii nomine. Vulgares Fasti quoque: Messala & Sabino. Xiphillinus autem lib. LXXXI. pag. 910. Silium Messalam nominat, ab Elagabalo capitis damnatum.

quod adversus Pseudoparacleti novam institutionem, qua prohibebat recipi lapsos poenitentes, Romanus Pontifex (cum majoris id ponderis esse videretur; siquidem poenitentibus Ecclesiam claudere, idem esset quod a cælo eos excludere) Apostolica auctoritate publice decretum edidisset, quo cunctis Fidelibus innotesceret, Catholicam Ecclesiam lapsos recipere poenitentes, licet fornicarii fuissent & mæchi. Quod Tertullianus oppugnans, de Pudicitia his ferme temporibus commentarium scripsit, quem etiam eo titulo, Adversus Ppsychicos, prænotavit; Catholicos omnes æque fugillans, quorum olim communionem gaudebat. Nam ipse, ejusdem prope exordio sic ait (a): Erigitur & hic, Adversus Ppsychicos, titulus; adversus meæ quoque sententia retro penes illos societatem; quo magis hoc mihi in notam levitatis obiectent. Numquam societatis repudium, delicti præjudicium est; quasi non facilius sit errare cum pluribus, quando veritas cum paucis avertitur. At enim me non magis dedecorabit inutilis levitas, quam ornarit nocens. Non suffundor errore, quo caruisse delector; quia meliorem me & pudiciorem recognosco. Nemo proficiens erubescit. Hæc infelix, metiens imprudenter nimis ex austeritate atque rigore disciplinæ, Catholicæ fidei veritatem; quo genere Johannem Christo præstitisse, nullus ignorat.

IV. At quænam decreta essent a Romano Pontifice (is enim non alius quam Zephyrinus putandus est) ex iis quæ sunt a nobis dicta superius, quæ ut oppugnet, commentarium ipse scripsit, jam videamus. Cum a pudicitia laude narrationem ipso suæ lucubrationis ingressu fuisset aufpicatus; mox adversus Romanum Pontificem, quasi pudicitia refragatorem & adversarium, eo quod mæchis & fornicariis poenitentibus veniam spondidisset, stylum procaciter acens, ait: Audio etiam edictum esse propositum, & quidem peremptorium: at quodnam illud? mox recitans subdit: PONTIFEX scilicet MAXIMUS, EPISCOPUS EPISCOPORUM DICIT: EGO ET MOECHIÆ ET FORNICATIONIS DELICTA POENITENTIA FUNCTIS DIMITTO. Existimo potius partem hanc edicti fuisse, quam ipsum integrum; cum eo primum se bigamiam, Apostolica tolerantia & Ecclesiæ consuetudine hætenus usurpatam non rejicere testaretur; quibus postea illud etiam subjecisset: Ego & mæchia & fornicationis delicta poenitentia functis dimitto. In quod hæc ille fremens:

V. O edictum cui adscribi non potest bonum factum! & ubi proponitur liberalitas ista? ibidem, opinor, in ipsis libidinum januis, sub ipsis libidinum titulis. Illic ejusmodi poenitentia promulganda est, Ann. Eccl. Tom. II.

ubi delinquentia ipsa versabitur. Illic legenda est venia, quo cum spe ejus intrabitur: alludit nimirum ad fornicum ac domorum meretriciarum postes, quibus singulis (ut diximus in Notationibus ad Romanum Martyrologium) præfigi solerent tituli, quibus scorti nomen & conditio prænotaretur, secundum illud Juvenalis (b).

Titulum mentita Lycisca.

Oblatrans miser, eo loco dignum esse edictum illud ad libidinem illex, ait. Ac proinde subdit: Sed hoc in Ecclesia legitur, & in Ecclesia pronuntiatur, & virgo est? Absit, absit a sponsa Christi tale præconium: Hæc ipse.

VI. Proh dolor! tam densa caligine ingenium adeo nobile offundi valuit, ut quod Christus vivens fecerat adulteræ indulgendo, & publicam in civitate peccatricem suscipiendo, peccatumque dimittendo; ipse novo afflatus spiritu, sui ipsius Pseudoparacleti auctoritate neget in Ecclesia faciendum? At si non satis exemplis Christi, verbis saltem Christi, debuisset admoneri, & apertæ lucis radiis illustrari. Et ubinam, quæso, quod dixit Dominus (c) simillimos illi alloquens Pharisæos, attollentes de legis observantiâ supercilium? Meretrices & publicani præcedent vos in regnum Dei. An, rogo, suscipiendæ in cælum meretrices forent, nisi prius erroris poenitentes fuissent ab Ecclesia in terra receptæ? An dedignaretur eas recipere hic Ecclesia, quas sciret Christi testimonio esse recipiendas in cælum? Purior ne esse potest Ecclesia Paradiso, vel Episcopus Deo sanctior; ut, quod cælum suscipit, proscribat Ecclesia; & quod Christus recipit, homo rejiciat? Sed hæc obiter; non est enim nobis consilii nec otii reuudere pluribus hominis impudentiam; cum ex S. Hieronymi sæpe citata sententia, ipsas hæreses tantum propalasse, sit etiam confutasse: ejusmodi enim ipse profert veritatis elogium, cum de iis ipsis Montani dogmatibus, quorum tam audax Tertullianus patrociniis suscepit, ad Marcellam (d) scribit epistolam.

VII. Cæterum quod ad Romani Pontificis edictum pertinet, nihil profus novum fuit ejus auctoritate decretum; sed quod semper in Ecclesia Romana immo & totius Orbis Catholica, fuerat custoditum, id ipsum, quod recens emergentes hæretici impugnant, scripto edicto, firmius ipse stabilire proposuit. Id quidem absque aliqua controversia in Ecclesia Catholica factitatum, quæ scribit Irenæus (e) de fœminis a Marco seductis, nec fornicationis tantum, sed & hæreseos labe confertis, ad Ecclesiam redeuntibus, ac in ea-

(b) Juven. lib. 2. Sat. 596.

VI. Tertullianus obstinata severitas.

(c) Luc. 22.

(d) Hier. epist. 54.

VII. Semper lapsi poenitentes recepti.

(e) Iren. lib. 1. cap. 9.

exomologesin facientibus, plane declarant. Quod utique Ecclesia non faceret inconsulto, sed (ut dictum est) Christi Domini nostri exemplis & doctrina communita, ac insuper Pauli Apostoli facto compulsa; quippe qui (a) non simpliciter moechum, vel fornicarium, sed turpissimo incestu foedatum, mox poenitentem in Ecclesiam recipiendum esse praecipit. Sed quid amplius? Ipse cum sibi constaret, sui que compos esset, olim in libro quem scripsit de Poenitentia (b): Ecclesiam jure recteque recipere poenitentes, & peccata dimittere, constantissime affirmavit.

(a) 2. Cor. 2.

(b) Tertul. de poenit. in su.

VIII. Romani Pontificis Auctoritas in Ecclesia.

At quae Tertullianus de edicto a Romano Pontifice publice in Ecclesia promulgato, univertaeque simul Ecclesiae praescripto tradit; antiquam plane illam in Ecclesia aeternam innotuit, ac potissimum in ea Romani Pontificis auctoritatem testatam reddunt; nimirum ejus partium esse, haereses emergentes, rectam fidem & disciplinam Ecclesiasticam corrumpentes, edictis editis cohibere, legesque pariter Ecclesiae univertae praescribere, titulumque illis praefigere, quem ipse Tertullianus recitans ait: PONTIFEX MAXIMUS, EPISCOPUS EPISCOPORUM. Quod si quis haec verba esse Tertulliani potius quam edicti contendant; ironice certe dicta, numquam poterit demonstrare: quippe qui non de Romana se tantum Ecclesia loqui, sed de univertali, quam Catholicam dicimus, declarat inferius. Non enim se a Romana tantum, sed ab omnibus illi inherens communione Ecclesiae descivisse, libere proficetur; quorum Fideles cunctos Psychicos nominat: quibus omnibus quod auctoritate praepolleret Episcopus Episcoporum, tale, quod recenset, eduxisset edictum: alias nulla ratio fuisset, Romanum Pontificem potius, quam ceteros Orthodoxos Episcopos illud statuere, cum omnes aequae eandem haeresim detestarentur: nec in eum magis quam in ceteros invehendi Tertullianus arripuisset occasionem. Sed aequius atque verius dici posse videtur, verba illa non esse Tertulliani, sed ab ipso recitata ex edicti illius inscriptione: ejusdem namque auctoris fuisse tituli illa verba, cujus ab eo recitantur verba decreti, quod ille impugnaturus, a titulo incipit recitare, quis dubitat?

IX. De titulo Romani Episcopi Pontificis Maximi.

(c) Notat. in Mart. Rom. div. 9. April.

Sed quid sibi vult ejusmodi duplicis tituli nomenclatura? Quod ad primum spectat, dicebatur Urbis Episcopus, Pontifex Maximus; cum enim alii Episcopi (ut a nobis alibi fusius pluribusque exemplis est demonstratum c) dicerentur omnes aequae Summi Sacerdotes, atque Pontifices, qui loco Petri in Ecclesia gererent Christi vicariam praefecturam; respectu aliorum Pontificum, Summorumque Sacerdotum appellandi merito erant

Pontifices Maximi; quod ex praerogativis a Christo Petro concessis, sicut ille habetur inter Apostolos princeps, ita inter alios Summos Sacerdotes atque Pontifices, sic dictos Episcopos, Romanus Episcopus ad illorum distinctionem Pontifex Maximus diceretur.

Sic quoque discriminatur ab aliis Pontificibus Summus Sacerdos apud Leviticum (d), cum dicitur: Pontifex, id est, Sacerdos Maximus; nimirum quod aequae essent apud Judaeos alii quoque Pontifices ac Summi Sacerdotes. Sicut pariter apud Gentiles Romanae superstitionis cum pluribus essent Pontifices, iidemque sui cuiusque ordinis summi & auctoritate maximi; qui tamen judiciaria potestate ceteris emineret, solus Pontifex Maximus dicebatur. Hinc apud Festum (e): Ordo Sacerdotum aestimatur deorum: & infra: Maximus quisque: Maximus videtur Rex, nempe Sacerdos; deinde Dialis: post hunc Martialis: quarto loco Quirinalis: quinto Pontifex Maximus; & paulo post: Rex, quia potentissimus: Dialis, quia universi mundi sacerdos: Pontifex Maximus, quod iudex habetur rerum divinarum humanarumque. Haec Festus.

Quod igitur in Ecclesia Dei, ex Gentibus magna ex parte collecta, regale Christi sacerdotium unum idemque sit, & in primariae sedis Episcopum potissimum declaratum, qui non tantum Urbis, sed Orbis Sacerdos Summus existat, ac insuper a Deo rerum divinarum humanarumque arbiter constitutus, judiciaria potestate super omnes effulgeat: apposite Pontifex Maximus dictus est, & Episcopus Episcoporum. Illud ob insignem sacerdotii eminentiam; istud additum, ne, quod apud Gentiles quinto loco positus haberetur Pontifex maximus, sed tamen ut & alii quoque Maximi dicerentur; ne iste alios supra se vel sibi aequales videretur habere Pontifices; Pontificis Maximi nominis amplitudini jure junctus est titulus, Episcopus Episcoporum. Quibus quidem titulis non in omnibus rebus uti soliti esse videntur, sed cum quid publice in univertali Ecclesia edicendum esset: ut in praesentiarum accidit in promulgando decreto de recipiendis in Ecclesiam fornicariis poenitentibus: de quo illud Tertullianus (f): Audio etiam edictum esse propositum, & quidem peremptorium: Pontifex scilicet Maximus, Episcopus Episcoporum dicit, Ego, &c. At de his haecenus; jam vero ad eundem Tertullianum redeamus.

Rursum vero dum in eundem Romanum Pontificem poenitentes recipiendum invehitur; inter alia multa pristinum illum ritum, quo publici poenitentes Romae ab eodem in Ecclesia recipi solerent, describit his (g) verbis: Et tu quidem poenitentes recipiendi ritum.

X.

(d) Levit. 21.

Qui apud Judaeos & Gentiles Pontifex Maximus.

(e) Fest. in verb. Ordo.

XI.

Titulus Rom. Pontificis, Episcopus Episcoporum.

(f) Tertul. de Pudicitia, c. 11.

(g) Tertul. de Pudicitia, c. 12.

nitentiam moechi ad exorandam fraternitatem in Ecclesia inducens, conciliatum & concineratum cum dedecore & horrore compositum prosterne in medium ante viduas, ante presbyteros, omnium lacrymas suadentem, omnium vestigia lambentem, omnium genua detinentem; inque eum hominis exitum, quantis potes misericordia illecebris, bonus pastor & benedictus Papa concionaris, & in parabola ovis capras tuas quaeris, tua ovis ne rursus de grege exiliat, quasi non exinde jam liceat, quod nec semel licuit; ceteras etiam metu complex, cum maxime indulget. Haec de antiquo poenitentem recipiendi ritu.

XIII. Pastor ovem gestantis imago.

(a) Ibid. c. 6.

(b) Luc. 15.

(c) Tertul. de Pudicitia, c. 10.

(d) L. de Rom. Pontificis in Zephyrino.

(e) Die 7. Aug. b.

XIV. Imagines antiquitatis in Ecclesia.

(f) Tertul. in Apol. c. 12.

Ex eo quoque commentario illud insuper antiquitatis referatur egregium monumentum, nimirum in sacris calicibus, qui divino ministerio celebrando essent usus, effigiari consuevisse pastorem ovem humeris gestantem: quo sacerdotes ammonerentur, imitandum sibi esse divinum illum pastorem, qui primus tam exitium pastoralis cura ac charitatis specimen edidit; sic enim ait (a); A parabolis licet incipias, ubi est ovis (b) perditus, a Domino requisita, & humeris ejus revecta. Procedant ipsae picturae calicum vestrorum, si vel in illis perlucebit interpretatio peccatis illius, utrumne Christiano, an Ethnicis peccatori de restitutione collinet. Haec ipse perperam interpretatus parabolam illam; quam intelligendam esse tradit de Ethnico ad Ecclesiam inducendo, non de lapsu in eam per poenitentiam revocando. Et inferius iterum (c): Patrocinabitur pastor, quem in calice depingimus; & cum subdit: Ego ejus pastoris scripturam haurio, quae non potest frangi: plane significans ea allusione, calices illos fuisse vitreos; sed & patenas quoque ministeriales fuisse vitreas, ejusdem Zephyrini Pontificis decretum (d) ostendit. At de antiquo & diu perseverante calicis vitrei usu plura diximus in Notationibus ad Romanum Martyrologium (e), ut eadem hic repetere videatur superfluum.

Sed de pastoris imagine ovem humeris gestantis complura exempla vidimus in veterimo ante aliquot annos reposito Pri-scilla caemeterio Via Salaria, una cum nonnullis picturis tum veteris, tum novi testamenti facta reddentibus; quibus a-pertissime declaratur, sacrarum imaginum usum fuisse communi consensu Fidelium in Ecclesia antiquitus consecratum. Quibus etiam planius demonstratur, quamam fuerit Tertulliani sententia, dum adversus Gentes in Apologetico (f) ait: Igitur si statuas & imagines frigidas mortuorum suorum simillimas non adoramus, quas milvi & mures, & araneae intelligunt: nonne laudem magis quam panem merebatur repudium agniti erroris? intelligens

nimirum cultum imaginum idolorum, quas antea coluissent, sed postea facti Christiani repudiassent. Sed de usu sacrarum imaginum satis a nobis dictum est superius tomo primo, cum actum est de antiquis Ecclesiae traditionibus.

At non in Ecclesiae calicibus tantum, exprimebatur imago pastoris, ovem perditam humeris gestantis, pastoralis indulgentiae atque clementiae typum praefertentis; sed & in sacris quoque vestibus aliis tamen signis idem repraesentabatur exemplum; nempe Episcopali illo indumento, magni honoris insigni, ex lana confecto, quod dicimus pallium, de quo haec Isidorus (g) Pelusiota ad Herminum scribens: Id autem amiculum, quod sacerdos humeris gestat, atque ex lana, non ex lino confectum est, ovis illius quam Dominus aberrantem quaesivit, inventamque humeris suis sustulit, pellem designat. Episcopus enim, qui Christi typum gerit, ipse munere fungitur, atque ipso etiam habitu illud omnibus ostendit, se boni illius ac magni pastoris imitatore esse, qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit. Haec Isidorus. Ex quibus videas usum pallii in Dei Ecclesia ubique receptum, e-justaque mysterium ab auctore nobilissimo declaratum.

Sed nec illud praetereundum, quod ait Tertullianus de recipiendorum poenitentium antiquo ritu, consuevisse illos prostratos lambere omnium, qui adstarent vestigia; certe & sacerdotum; certo certius & ipsius Pontificis: ad cujus pedes quoque accedere instar poenitentium, Fideles ceteri soliti semper fuerunt, atque eos exoculari. Quod autem reliquum est de eodem Tertulliani adversus Catholicos de Pudicitia commentario scripto: eo furoris nequam spiritus eum in transversum egit, ut ex malo deterrimus, & ex maculoso plane turpissimus factus, horrendas blasphemias evomuerit. Porro cunctos Tertulliani errores summa diligentia Pamelaus in unum collegit; ut nihil sit in his nobis amplius laborandum: a quo tamen interdum in ordine temporum dissentimus (lector boni consulat) non eo consilio facimus, ut disertissimas nobilis ingenii lucubrations labefactari aliqua ex parte velimus; quas cum suggerit occasio, non desinimus praedicare.

At quod ad spectatissimi hominis lapsum pertinet, magnum plane cum admiratione timorem Fidelibus incussisse certum est, cum tam insignem, tamque eruditum, re-cti amantem, ac omnibus plane numeris absolutum virum, sic viderint primo corruere, ac denique in profundum malorum omnium praecipitem ferri. Quamobrem, haec de eo Vincentius (b) Lirinensis, qui eodem cum S. Augustino saeculo vixit: Sed (inquit) & Tertulliani quoque eadem

XV.

De Pallio Episcopali.

(g) Isidor. l. 1. c. 136.

XVI. De osculo pedum antiquus usus.

XVII.

Lapsus Tertulliani magni in tantum scandalum.

(b) Vincent. Lirin. contra haereses dem. c. 24.

dem ratio est: nam sicut ille (nempe Origenes) apud Græcos, ita hic apud Latinos nostrorum omnium facile princeps iudicandus est. Quid enim hoc viro doctus? quid in divinis atque humanis rebus exercitatus? nempe omnem philosophiam & cunctas philosophorum sectas, auctores adserioresque sectarum, omnesque eorum disciplinas, omnem historiarum & studiorum varietatem mira quadam mentis capacitate complexus est. Ingenio vero nonne tam gravi ac vehementi excelluit, ut nihil sibi pene ad expugnandum proposuerit, quod non acumine irruerit, aut pondere eliserit? Jam porro orationis suæ laudes quis exequi valeat? quæ tanta, nescio qua rationum necessitate conferta * est, ut ad consensum sui, quos suadere non potuerit, impellat; cuius quot pene verba, tot sententia sunt; quot sensus, tot victoriæ. Sciunt hæc Marciones, Apelles, Praxeæ, Hermogenes, Judæi, Gentiles, Gnostici, ceterique; quorum ille blasphemias multis ac magnis voluminum suorum molibus velut quibusdam fulminibus, evertit. Et tamen hic quoque post hæc omnia, hic (inquam) Tertullianus, Catholici dogmatis, id est, universalis ac vetustæ fidei parum renax, ac disertior multo quam felicitior, mutata deinde sententia, fecit ad extremum quod de eo beatus confessor Hilarius (a) quodam loco scribit: Sequenti, inquit, errore detraxit scriptis probabilibus auctoritatem: & fuit ipse quoque in Ecclesia magna tentatio. Hucusque de eo Vincentius.

KVIII. Porro constat Tertullianum materiam ministrasse errantibus Novatianis, quod Pacianus testatur, dum ait: Tertullianus vester est; nam multa inde sumpsistis: citat contra eos ipsius epistolam, quæ est liber de Pœnitentia, quem olim Catholicus ediderat, quo profitebatur posse Ecclesiam peccata dimittere. Quid autem post hæc egerit, nulla extat memoria; nisi quod S. Augustinus testatum reliquit, eum post hæc descivisse a Cataphrygibus suoque nomine sectam instituisse, cuius

* confer- ta

(a) Hilarius in Mat. c. 8.

JESU CHRISTI ANNUS 217.

ZEPHYRINI PAP. ANNUS 15.

ANT. CARAC. IMP. ANNUS 5.

I. Agrippinus Episcopus Carthaginensis.

Christi anno ducentesimo decimoseptimo, adscribuntur factis Consulibus Æmilius Latus & Anicius Cerealis Consules, cum Antoninus annum quintum ageret in Imperio. Cujus quidem tempore Christianis pacatissimo (certus tamen annus penitus ignoratur) cum Carthaginensi Ecclesiae Agrippinus præfesset, qui his Tertulliani temporibus federe cepisset creditur; ipse primus antiquam Ecclesiae consuetudinem, qua ratus haberetur

sectatores Tertullianistæ fuerint nominati, de quibus hæc scribit ad Quodvultdeum. (b): Tertullianistæ a Tertulliano, cuius multa leguntur opuscula eloquentissime scripta, usque ad nostrum tempus paulatim deficientes, in extremis reliquiis durare potuerunt in urbe Carthaginensi. Me autem ibi posito ante aliquot annos (quod etiam te meminisse arbitror) omni ex parte consumpti sunt; paucissimi enim, qui remanserunt, in Catholicam transierunt; suamque basilicam, quæ nunc etiam notissima est, Catholicæ tradiderunt. Præter ejus errores superius recensitos addit illum docuisse animas hominum pessimas post mortem converti in demones, illarumque hic statum per traducem propagari.

Propter errorum labes, quibus opuscula ejus, perpauca exceptis, sunt aspersa, censura Gelasii (c) relata sunt inter apocrypha; neque tamen est eorum lectio penitus improbata, immo suscepta ab omnibus avide. Nam licet cum adhuc recentior esset ejus memoria, execrabilis omnibus propter apostasiam remansisset; tamen sanctus Cyprianus eum assidue læsitabat: de quo hæc sanctus Hieronymus (d) ad Pammachium: Beatus Cyprianus Tertulliano magistro utitur (ut ejus scripta probant) cum eruditi atque ardentis viri ingenio deletetur: & alibi (e): Vidi, inquit, ego quemdam Paulum Concordiæ, quod est oppidum Italia, senem; qui se beati Cypriani grandis ætatis notarium, cum ipse admodum adolescens esset, Romæ vidisse diceret; referreque sibi solitum, nunquam Cyprianum absque Tertulliani lectione unam diem pertransisse: ac sibi crebro dicere: Da magistram; Tertullianum videlicet significans: Hæc de lectione Tertulliani Hieronymus, de eodem solitus dicere (f): Laudo ingenium hominis, damno hæreses. Idemque affirmat, de Trinitate libram Tertulliano tributum, esse Novatiani; quem ut Tertulliani legitimum Orientales accepisse, suo loco dicturi sumus. At de Tertulliano hætenus.

Tertullianistæ hæretici.

(b) Augustinus de hæres. c. 36.

XIX.

(c) Gelasius in Concilio Rom. de lib. auct. & apocryph.

(d) Hieronymus epist. 65.

(e) Idem de Scriptis Eccles. in Tertullian.

(f) Idem de Apolog. adversus Rufinum.

(a) Cyprianus epist. 55.
II. Concilium Africanum sub Agrippino.
(b) Cyprianus epist. 71.

III.

(c) Augustinus de Baptismo contra Donatum lib. 2. c. 7. 8.

Improbatur sententia Agrippini.

PAGIUS

SÆC. III.

Anno Urbis 968. Olymp. 248. an. 3. A.C. 215.

I. Consul.

NOTÆ

fuerit consecutus; nam alibi (a) sicut Fabianum Cornelii, ita Donatum suum qui antegressus ipsum sit, ponit Episcopum. Porro Agrippinus non ipse solus hæc videri voluit statuisse, qui ea de re omnes collegit Africa atque Numidiæ Episcopos; celebratoque Concilio, omnium rogata sententia, de iterando baptisate hæreticorum canonem statuit. De eo enim Cyprianus (b) in primis hæc scribit ad Quintum: Quod quidem & Agrippinus, bonæ memoriæ vir, cum ceteris Coepiscopis suis, qui illo tempore in provincia Africa & Numidia Ecclesiam Dei gubernabant, statuit, & librato consilii communis examine firmavit; quorum sententiam & religiosam, & legitimam, & salutarem, fidei & Ecclesie Catholice congruentem, nos etiam secuti sumus: Hæc ipse. Existimamus tam celebrem Episcoporum conventum his plane temporibus, reddita in omnibus Ecclesie pace, collectum fuisse; cum autem (ut dictum est) Imperatorum decreto atque Senatusconsulto omnes Christianorum coitiones interdictæ fuissent. Ceterum id ne recte fecerit Agrippinus, & an eum jure secutus fuerit Cyprianus, S. Augustinus (c) hæc tractans aperit his verbis: Quam consuetudinem (suscipiendi ab hæreticis baptizatos) credo ex Apostolica traditione venientem, sicut multa quæ non inveniuntur in litteris eorum, neque in Conciliis posteriorum; & tamen quia per universam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab Apostolis tradita & commendata creduntur. Hanc ego saluberrimam consuetudinem per Agrippinum prædecessorem suum dicit S. Cyprianus quasi cepisse corrigi. Sed sicut diligentius inquisita veritas docuit, quæ post magnos dubitationis fluctus ad plenarii Concilii confirmationem perducta est; verius creditur per Agrippinum corrumpi cepisse, non corrigi. Irruente

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5708.
28. A. D. 7. P. 2. April. Indiæ. 8.
JESU CHRISTI 215. secund. Baronium 217.
ZEPHYRINI PAPÆ 19.
CARACALLÆ IMP. 18.

num. I. ad IX. Coff. Æmilii Latus II. & Anicius Cerealis, ex Inscriptione Onuphriana, aliaque Gruteriana pag. 312.

Off. Æmilii Latus II. & Anicius Cerealis. Gruterus pag. CCCXI. 2.
D. D. P. R. N. O. N. A. P. R. I. L.
L. A. E. T. O. I. I. E. T. C. E. R. I. A. L. E.
C. O. S.
Prænomena, ac alia nomina ante postremum abfunt a lapidibus. Vulgares Facti: Lato & Cereale.

itaque tam magna questione, cum de remissione peccatorum & de spirituali hominis generatione, utrum posset apud hæreticos vel apud schismaticos fieri, difficile ratio redderetur, & præcederet auctoritas Agrippini, & nonnullorum, qui ei consenserant, hominum in hac questione deficientium, qui maluerant aliquid novum moliri, quam retinere consuetudinem, cuius defensionem non intelligebant; irruerunt in oculos animæ verisimiles rationes, & intercluserunt iter pervestigandæ veritatis: Hæc de Agrippini parum consulto facto in convellenda antiquiori traditione Augustinus. Sed excusans Cyprianum, subdit. Quam tamen consuetudinem nisi prior ante Agrippinum, & nonnulli per Africanam Coepiscopi ejus etiam per Concilii sententiam deserere tentavissent, non auferet iste saltem ratiocinari adversus eam; sed in tam obscura questione turbatus, & ubique intuens universalem robustamque consuetudinem, coarctaret se potius & prece & intentione mentis ad Deum, ut, quod postea plenario Concilio visum est, id verum esse perspiceret & doceret. Sed cum fatigatum præcedentis Concilii, quod per Agrippinum factum est, excepisset auctoritas; maluit prædecessorum suorum tamquam inventum defendere, quam inquirendo amplius laborare; nam in fine epistola ad Quintum ita ostendit, in quo tamquam lectulo auctoritatis quasi sessus acquieverit. Atque subdit (d): Hæc attestatio satis ostendit, multo magis se fuisse commemoraturum, si quod de hac re transmariuum, & universale Concilium factum esset; nondum autem factum erat; quia consuetudinis robore tenebatur orbis terrarum; & hæc sola opponebatur inducere volentibus novitatem: Hæc Augustinus. Sed insuper & ejus æqualis Vincentius Lirinensis hæc de eodem Agrippino: Quondam igitur

IV. Excusatur S. Cyprianus.

(d) Augustinus de Baptismo contra Donatum lib. 2. c. 9.

II. Controversia de rebaptizatione.

Dogma de rebaptizandis Hæreticis, quod Episcopi Africani tuebantur, habebatur ab illis, tamquam ad œconomiam dumtaxat, & disciplinam Ecclesiasticam, non vero ad fidem pertineret, quod patet ex Epistola S. Cypriani & Synodi Africanæ ad Stephanum Pontificem Romanum, in qua dicitur: Caterum scimus quoddam, quod semel inibierint, nolle deponeve, nec propositum suum facile mutare, sed salvo inter Collegas pacis & concordia vinculo, quædam propria, quæ apud se simul sint usurpata, retinere; qua in re nec nos vim cupiamus facimus, aut legem damus; cum habeat in Ecclesia administratione voluntatis suæ arbitrium uniusquisque præfatus.

Venerabilis memoria Agrippinus Carthaginiensis Episcopus, primus omnium mortaliū contra diuinum canonem, contra uniuersalis Ecclesiæ regulam; contra sensum omnium consacerdotum, contra morem ac instituta maiorum, rebaptizandum esse censebat; quæ præsumptio tantum mali inuexit, ut non solum hæreticis omnibus formam sacrilegii, sed etiam quibusdam Catholicis occasionem præbuerit erroris.

V. Cæterum etsi hæc de hæreticorum baptismo Agrippinus prior statuisset, primusque habeatur auctor, quod Concilio convocato, omnium sententia dogma firmaverit; errandi tamen occasionem Tertullianum gentilem suum ei tribuisse, iure dici posse videtur, quippe qui olim cum adhuc in Ecclesia Catholica esset, & hæreticos omnes acerbissimo odio insectaretur, omnique ex parte eorum communicationem aduersandam merito existimaret, eo prolapsus est, ut nec baptismum cum illis communem esse debere putarit; ac proinde eos non recipiendos, qui ab illis antea fuissent baptizati, nisi illud ipsum sanctum lavacrum in Ecclesia Catholica eisdem Catholicorum ministerio esset exhibitum. Quam quidem sententiam ne leuiter opinatus, vel obiter videretur protulisse: sed sanctum, pium, & omni ex parte constans Catholicum dogma ratus, nulla prorsus ratione habita consuetudinis, quam corruptelam existimauit; eo argumento commentarium Græcè conscripsit; sed non extat. Id quidem ipse testatur in libro quem de Baptismo scripsit aduersus Quintillam (a) sic dicens:

(a) Tertul. de Baptis. c. 14. Sane retexam quod super omisi, ne immittentes sensus videar interciderere. Unus omnino baptisus est nobis tam ex Domini Evangelio, quam ex Apostoli litteris; quoniam unus Dominus, & unum baptismum & una Ecclesia in cælis. Sed circa hæreticos sane quid custodiendum sit, digne, quis retractet; ad nos enim editum est. Hæretici autem nullum habent consortium nostræ disciplinæ, quos extraneos utique restatur ipsa ademptio communicationis: Non debeo in illis cognoscere, quod mihi est præceptum; quia non idem Deus est nobis & illis, nec unus Christus, id est idem: ideoque nec baptismus unus, quia

PAGIUS postus, rationem actus sui Domino redditurus. Controversiam itaque de Hæreticorum baptismate ad Fidem non spectare, Cyprianus ejusque Collegæ censebant; cum cuique Episcopo, vel sentire, vel seruare quod velit, in iis liberum non sit. Imo Nicæni Patres Paulianistarum baptismata iterari jubentes, canone 19. eos anathemate non percussere, qui aliorum Baptismum non recipere; quod sane fecissent, si questionem hanc ad Fidem pertinere arbitrati essent. Denique si hoc credidissent, non fuisset necessarium uniuersæ Ecclesiæ Concilium, ut inexcusabiles essent Africani & Orientales. Nam non

non idem: quem cum rite non habeant, sine dubio non habent; nec capit numerari, quod non habetur; ita nec possunt accipere, quia non habent: Sed de isto plenius jam nobis in Græco digestum est: Hæc Tertullianus.

Quod vero non a Tertulliano, sed ab Agrippino dogmatis principium ducatur, nec in defensionem sententiæ S. Cyprianus vel alius testem adspulatore saltem, si non auctorem, Tertullianum citet; illam existimo causam, quod, cum Tertulliani nomen esset hæresi infamatum, indignum putauit, necnon etiam periculosum, eundem in defensionem accersere testem, vel potius sic demonstrare opinionis auctorem. Hæc licet Catholicus olim Tertullianus conatus esset, tamen ex eo ingenium hominis audax aperte satis demonstratur, dum contempta antiqua Patrum traditione quod sibi visum est rectum, licet consuetudini aduersum, affirmare ac stabilire omnibus ingenii viribus studuit.

VII. Ex his recte insipientibus patet, quanto periculo quis antiquis traditionibus, licet sibi minus probatis, vel fortasse Scripturæ diuinæ visis aliqua ratione pugnantibus, obniti non curet. Nam e traditionum firmitate semel alterutro pede conuulso, in abrupta hæresim facile quis impellitur, ut miserrimo Tertulliano vidimus accidisse: cujus enormis excessus hanc priorem omnibus causam extitisse, recte affirmari posse videtur. Sed miratus sum vehementer hæc de Tertulliano præterisse S. Augustinum, & alios antiquiores, qui aduersus S. Cyprianum & prædecessorem ejus Agrippinum, & alios ejus sententiæ propugnatores plura scripsere. Nam demonstrasse tantum ejus primum sententiæ Tertullianum fuisse assertorem, vicisse aduersarios videri propedum potuisset. Et licet commentarium illum de Baptismo ante omnem hæresim scripsisse videatur; tamen ex refractario ingenio hominis, atque aspera nimis ac dura animi ejus insolentia quid tale adeo dignum progredi videri poterat, quod antiquæ Ecclesiæ traditioni præferri a quopiam meruisset? Nec est quod dici possit, librum illum fuisse suppressum, ex quo S. Hieronymus (b) testimonium tam expresse citat.

excusatur, qui errorem contra Fidem a Sede Apostolica damnatum tuetur ante Concilii oecumenici celebrationem, ut in causa Pelagianorum videre est, quibus Augustinus spem Concilii Generalis admittit: qui Cyprianum excusat quod morem Africanum rebaptizandi Hæreticos etiam post Stephani decretum propugnaret, quia nondum celebratum fuerat plenarium totius Ecclesiæ Concilium. Censuit itaque Synodus Nicæna controversiam illam meræ disciplinæ fuisse.

Eusebius lib. 6. cap. 14. ait. Adamantius Zephyrino Romanam Ecclesiam gubernante, se in urbem

VI.

VII. Traditiones mordicus tenenda.

(b) Hieronym. de Script. Eccl. in Luc. ex Tertull. de Baptis. c. 17.

VIII. Cæterum quod incertum sit quo potissimum tempore vixerit Agrippinus, & quamdiu sederit: nec etiam satis exploratum haberi posse videtur, num certe eam de baptismo hæreticorum sententiam Agrippinus a Tertulliano, an vero hic ab illo fuerit mutuatus; cum præsertim illa verba præmittat: Ad nos enim editum est; nempe quod sequitur de hæreticorum baptismo irritando; perinde ac illa ipse accepit ab Agrippino. Sed in obscuro verborum illorum sensu, non est quod quisquam quid tuto affirmare possit, & vestigiis insistere certæ sententiæ. At de his modo satis.

IX. Eodem anno Antoninus Imperator cum Germaniam, inde Asiam ac postea Syriam peragrasset, Alexandriam veniens, dum de Aegyptiis cum iridentibus vindictam excepit, Christianum sanguinem in persecutione sub Severo immaniter fufum nefciens ultus est. Dato namque signo (inquit Spartianus a) militibus, ut hospites suos occiderent, magnam eadem Alexandria fecit. Dio (b) autem rem gestam his verbis fufius profecutus est: Antoninus licet se maximo amore profequi Alexandriam ostenderet, tamen ciues ejus omnes pene sustulit; cum enim se ab eis argui & illud intelligeret multis de causis, sed præsertim propter eadem fratris; dissimulata ira, profectus est Alexandriam, fufgens se magno eorum desiderio reneri. Post ubi in suburbium venit, primos ejus Civitatis, qui ipsi cum sacris, atque abditis obibus processerant obviam, excepit perhumaniter, eosque admissos in conuiuium interfecit. Post armavit omnem exercitum, invastique urbem: moxque imperavit omnibus Alexandrinis, ut domi manerent; ipse vias occupavit & tecta. Et ne sigillatim calamitates persequar, in quas tunc misera urbs incidit; tantam

Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS dem Roman aduenisse scribit, cum sibi in votis fuisset, sicut ipsemet alicubi dixit, Romanam Ecclesiam omnium antiquissimam coram videre. Ibi paulisper moratus Alexandriam rediit. Tum cap. 18. Ambrosii conversionem narrat. Mortuus est Zephyrinus anno CCXVII. Quare ante eum annum, Caracalla imperante, Romam venit Origenes, anno incerto. Ideoque hanc profectioem, quam Baronius in Annalibus in primum. Heliogabali annum perperam conjecerat, in hunc recte Spondanus retraxit. Non multo post in Arabiam Origenes profectus est, indeque Alexandriam reuersus, impia arma Caracallæ fu-

Baron. an. 210. num. VII. & seqq.

in ea eadem fecit, ut non sit ausus numerum interfectorum proferre; sed scripserit ad Senatū, non referre qui & quot occisi essent, propterea quod omnes idem meriti fuissent.

Pecunia partim direpta est, partim interit. Periere cum Alexandrius peregrini multi; cum isque ingens copia eorum qui cum Antonino venerant, eo quod ignorarentur. Nam cum permagna esset ciuitas, in eaque cades fierent dies noctesque; nemo poterat; licet maxime cuperet, alterum discernere; sed moriebatur quis ut fors ferebat; atque eorum corpora statim proficiebantur in profundus fossas, ut cæteris incognita esset magnitudo calamitatis. Idque ubi factum est in ciues, peregrini omnes ex urbe expulsi præter mercatores; eorumque facultates direptæ sunt, fanis etiam quibusdam expilatis. Horum magnam partem Antoninus præsens vidensque gerebat, imperabatque multa de templo Serapidis, in quo erat dies noctesque homo tot cadibus pollutus. Hæc de clade Alexandria Dio. Eadem quoque pluribus narrat Herodianus (c), & quidem lamentabilis; ad quem amandamus lectorem. Certe quidem quod nulla alia ciuitas Orbis tot tantaque passa sit ab hac truculentissima fera, nisi urbs Romana & Alexandria, illud quod diximus indicat: nam sub persecutione Severi nullibi acrius in Christianos esse sævitum, quam in his ciuitatibus, memoriæ proditum est. Quod vero nulla sit nostrorum querela, ab Antonino negotium Christianis esse faceffit; illis sane aliquo modo in tanto discrimine fuisset diuina ope consultum, mihi facile persuadeo. Sed & memor fortasse laudis quod fuxerat Christianum, si uerit eos solos in tanta Gentilium clade in pace agere; si tamen valebat apud truem atque immanem belluam aliqua recti ratio.

LII Ad.

giens, quibus funestissimam cladem Alexandrinis intulit, ut docet Herodianus lib. 4. cap. 11. ex ea clam exiuit, secessitque in Palaestinam, & Cæsareæ pedem posuit, ut prodit Eusebius cap. 19. qui cum postea cap. 20. Caracallæ mortem narret, liquet hæc omnia eo imperante gesta esse, errasseque eos, qui prius hoc Origenis iter in Palaestinam confuderunt cum altero, quod ad Achaia Episcopo proficiscens, per ea loca habuit, cum Alexander Severus Imperium administraret, ut patet ex Eusebio cap. 21. & 23. Qua de re plura doctissimus Huetius lib. 2. Origenianorum cap. 22.

X.

Dira clades Alexandria ab Antonino pague;

(c) Herod. lib. 4.

III.

JESU CHRISTI
ANNUS
218.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
16.

ANT. CARAC. IMP.
ANNUS
6.

I. A dveniente anno Domini ducentesimo decimo octavo, Sabino secundum & Annullino Coff. Antoninus Imperator in Orientem profectus, Parthos dolo potius quam armis subegit; venientemque ad se Abagarum Regem Osroenorum tamquam amicum & Romanorum socium, conjecit in vincula, ejusque regiam Rege destitutam cepit. Hæc (a), Dio; Herodianus (b) autem pluribus, licet nonnihil a Diomne dissentiat. Hic ille Abagarus, quem his temporibus regnantem in Edessa Africanus historicus Christianum fuisse & virum sanctum prædicat; cujus Africani, rerum Ecclesiasticarum scriptoris nobilissimi, testimonium Eusebius citat in Chronico anno sequenti. Inerat amicitiam cum Severo Antonini patre Abagarus, quam & datis obsequiis confirmarat, ut ex Herodiano (c) superius dictum est. Sed rupti foederis, antequam præterlaberetur annus,

(a) Dio in Caracal. lib. 4.

(b) Herod. lib. 4.

(c) Idem lib. 3.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5709.

SÆC. III. ☉ L. GF. D 8. P. 21. April. Indict. 9.

JESU CHRISTI 216. secundum Baronium 218.

ZEPHYRINI PAPÆ 20.

CARACALLÆ IMP. 19.

I. [1] A d num. I. Coff. C. Atius Sabinus II. & Cornelius Anullinus, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari.

NOTÆ [1] Coff. C. Atius Sabinus II. & Cornelius Anullinus. Gruterus pag. CCLXI.

DEDICAT. . . . VII. KAL. OCT. CATTO
SABINO. II. ET CO. ANULLINO. COS.

Norisius in epistola consulari pro CATTO, legendum putat C. ATIO. Fabrettus in scriptis pag. 682. n. 70. veterem lapidem in villa Burghestia Tusculana prope magnas aedes Montis draconis sub topiariorum finem, ita vulgavit: DEDIC. XVIII. KAL. SEPTEMBER. A. C. ATIO. SABINO. II. ET CORNELIO ANULLINO. COS. Verum in hac inscriptione, quam sæpe ac diligenter inspeximus, legitur DEDIC. omiſſa littera I. deinde post SEPTEMBER. non sequitur littera A. sed signum quoddam, interpunctionis loco. Post hæc habetur CATIO SABINO. II. Idcirco mihi visum semper fuit, nullum post litteram C. spatium interesse, quo interpunctio collocari debeat, proindeque legi oporteat C. ATIO. sed legi cenſeo ibidem CATIO, sine prænominis. Norisius ergo, qui in epistola consulari pag. 128. hanc inscriptionem apud Sponium P. I. Itinerarii pag. 346. viderat, legendum (pro CATIO) C. ATIO putavit; si lapidem inspexisset, forte sententiam mutasset.

Alius lapis apud Gruterum pag. CLXXXIII. 4.

Q. AQUILLIO. SABINO. II.
SEX. AUR. ANULLINO. COS.

Tillemontius, & Relandus hos consules, scilicet Q. Aquillium Sabinum, & ejus collegam suspectos forte hoc anno fuisse putant.

Facti Idatiani: Sabino & Anullino. Vindebonenses, & Bucherii laterculus: Sabino & Anullino. Prosperus Chronicon: Sabino II. & Venusto.

Antoninus pœnas dedit, occisus (ut dicitur) a suis inter Edessam & Carras.

Totus post hæc fuit Antoninus Imperator in magicis artibus percrutandis. Cumenim de futura brevi ejus morte multa essent præſagia; ipse (inquit Dio d) invocatis multis dæmoniis, malum studebat effugere. Additissimum fuisse hæc Romanorum etiam legibus improbatibus, idem auctor affirmat; Apolloniumque Tyanaum, magica arte olim clarum, jam defunctum, magnis honoribus coluisse tradit, sic dicens: Magis & præſtigiatoribus ita delectabatur, ut Apollonium Cappadocem, qui floruerat Domitiani temporibus, laude & honore affecterit. Hic præſtigiator fuerat solers & magus; eique monumentum faciendum curavit. Ad hæc provocamus Hieroclem impium, qui pro Tyana commentarium elaboravit, cumque Christo conferre non erubuit: cum

II.

(d) Dio in Caracal.

Antoninus magice intentus.

II.

Caracalla posterioris Imperii Augustei Quinquennalia dedit, ad quæ referendum quod scribit Cassiodorus in Chronico: His Coff. Antoninus Thermas sui nominis edificavit; quod & Eusebius in Chronico hoc anno habet. Thermas enim annis hujusmodi festivitatis dicatis ædificari solitas, multis exemplis liquet. Vir Cl. Joannes Gabriel Sparvenfelt nobilis Suecus ex Africa rediit per hanc urbem Aquensem transiens, mecum pro sua humanitate communicavit Inscriptionem a se Bisertæ ex columna in domo cujusdam civis nomine Sidi Onbabou servata, descriptam, quæ

Quinquennalia Augustei Imp. Caracallæ.

CHRISTI
218.

ZEPHYR. PAP.
16.

ANT. CARAC. IMP.
6.

Ethnicorum historicorum quoque testimonio præſtigiatorum fuisse & magum, sed a scelestissimo omnium Imperatore divinis honoribus auctum, appareat. Necromantiæ quoque Antoninum studuisse, multifaque defunctorum animas ab inferis, ut ab eis exploraret occulta, evocasse, idem auctor testatur.

III. Cæterum illud mirum; quod cum sic compositus moribus, omnium improbatum curiositatum esset explorator exactissimus; damnaret tamen omnes, qui remedia quædam ad collum appendebant. Nam de ipso tradit Spartianus (a), damnasse omnes qui remedia quartanis & tertianis collo annexa gestabant. At quænam hæc esse solerent; Plinius narrat, sic dicens (b): Item in quartanis fragmentum clavi a cruce involutum lana collo subnectunt, aut spartum e cruce: liberatoque condunt caverna, quam Sal non attingat. Quæ traduntur Gentiles factitasse de clavibus vel sparto ex cruce sublatis; fortasse accidit ea auferri ex crucibus illis, quibus (quod sæpe accidere consueverat) Christiani affixi fuissent, unde & virtutem aliquam hausissent. Nam si ex magica superstitione ea illis præstandi vis inerat, quo modo ejus facultatis studiosissimus hæc adeo averſatus, non potius in pretio habuisset? Sed ipse magiæ deditus (ut Juliano Apotata accidit) quod dæmones Crucem vehementer exhorrescere didicisset, eandem execratæ præcepit, ut

(a) Spartian. in Caracal.

(b) Plin. lib. 28. cap. 4.

Remedia ex crucibus.

Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS quæ confirmat quod jam sæpe insinuavimus, Imperatores annis suis decennalibus aut id genus

NOTÆ

IMP. CÆS. M. AURELIUS
ANTONINUS. PIUS. FELIX. AUG.
PARTICUS. MAX. BRITANNICUS
MAX. GERMANICUS. MAX. TRIB.
POT. XVIII. COS. III. P. P.
RESTITUIT. XLIX.

Caracalla Tribunitiam Potestatem XIX. hoc anno iniit, ideoque hoc vel sequenti Christi anno hæc columna erecta.

talia remedia gestantes severissima animadversione punirentur.

IV. At de ejus flagranti magiæ studio, præter illa quæ dicta sunt, hæc addit Herodianus (c): Cum suapte natura curiosior esset, non hominum modo res cognoscere studebat, sed deorum dæmonumque vimari arcana; metuque semper insidiarum, nullis non oraculis incubabat, accitis undique magis, astrologis, aruspibus ac nullo plane præterito, qui hujusmodi fallacias profiteretur. Sed eos quoque suspectans, ut parum vera loquentes, omniaque ad asertationem variatantes, scribit ad Maternianum quemdam, cui rerum suarum omnium curam in Urbe crederat, & quem sibi ex amicis omnibus fidiſſimum putabat, consciumque omnium secretorum habuerat, magos undique optimos conquirat, atque evocatis manibus de fine ipsius vitæ consulat. Hæc facta sunt hoc anno imminente jam vitæ exitu. Sed isthæc de ejus magiæ studio hic voluimus recitare, quod magis admiratione dignum sit, hominem sic affectum a Christianorum excidio temperasse, ad quod (si alia omnis occasio præterisset), dæmones impulsos haberet; hæc enim studiis deditos Imperatores, Christianos insensissimos habuisse, eisdemque perſecutione vexasse, superius sæpe multis exemplis est demonstratum. Sed qui (d) fecit ventis pondus, eos nonnisi suo arbitrio flare permisit.

IV.

(c) Herod. lib. 4.
Antoninus totus magiæ deditus.

(d) Job. 28.

LII 2 Anno

festis additis, operibus publicis nomina sua posteritati consecrare studebat.

JESU CHRISTI
ANNUS
219.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
17.

MACR. & DIAD. IMP.
ANNUS
I.

I. **A**Nno Domini ducentesimo undevicesimo, Præsente & Extricato Coff. sexto Idus Aprilis Antoninus Imperator in Mesopotamia inter Edeffam & Carras, Macrini * opera, a Marciano Centurione pugione confossus occiditur, cum inualisset annos sex, menses duos, dies quinque, ætatis annum agens undevicesimum. Hæc Dio (a). Spartianus (b) autem eum octavo Idus Aprilis occisum tradit, vixisseque annos quadraginta tres. Variant enim de ejus vitæ annis Scriptores, ut & de matre ipsius, dum alii Juliam secundæ Severi uxoris, alii Martiæ prioris conjugis filium faciunt. Quod qui

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5710.
SÆC. III. Anno Urbis 970. Olymp. 249. an. 1. A. C. 217.
© 2. E. D. 9. P. 13. April. Indiç. 10.
JESU CHRISTI 217. secund. Baronium 219.
CALLISTI PAPE 1.
MACRINI IMP. 1.

I. **C**off. C. Brutius Præsens, & T. Messus Extricatus II. ut ex Inscriptione Gruteriana ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari.
II. Caracalla prioris Imperii Augustei Vicennalia dedit, ut certum facit hujus Imperatoris Nummus apud Oconem, in cujus postica parte legitur: TR. P. XX. COS. IIII. P. P. VICT. PART. ubi cernitur Victoria in clypeo scribens, VOT. XX.
III. Caracalla die Natalis sui, octavo Idus Aprilis, ipse Megalensibus, insidiis a Macrino Præsente Prætoris postis, qui post eum invasit Imperium, interemptus est, inquit Spartianus in Caracalla cap. 6. Sed in die natali & emortuali Caracallæ hic Auctor errat, Dio enim lib. 78. Caracallam occisum testatur VI. Idus Aprilis, die nempe octava mensis Aprilis, additque postea: At illo sublato, non aperte quidem, nec ea die, nec duabus sequentibus, Imperium invasit. Tum: Sic quarta demum die, qua Severi natalis erat, Imperator ab eis (nempe militibus) quasi vi coactus scilicet, creatus fuit. Natale Severi in diem undecimam mensis Aprilis incidit. Quare cum ea quarta esset a Caracallæ interitu, eum die octava Aprilis interfectum, & Spartianum hallucinatum esse, certum. Dioni Herodianus suffragatur lib. 4. cap. 14. qui ait: Extincto Antonino, incerti ignarique

sentiunt, ut Spartianus, longiorem Antonini hujus vitam asserant necesse est, cum a Martiæ excessu ad Antonini cædem anni fluxerint supra quadraginta. Hic tamen omnium divissimus (idem ait Spartianus) & ut uno complectar verbo parricida, & incestus, patris & fratris & matris inimicus, a Macrino, qui eum occiderat, timore militum maxime Prætorianorum, inter deos relatus est: habet templum, habet Salios, habet sodales Antoninianos: Hæc ipse. His scilicet recentibus diis, ex putidissima omnium hominum fæce comparatis fulciebant superstitionem Gentilicium collabentem.

Post

quid agerent milites, biduo sine Imperatore fuerunt; ubi diem octavum Aprilis, Caracallæ emortualem Herodianus excludit, & Macrinum die undecima ejusdem mensis Imperium iniisse supponit. Paulo antea scripserat, Juliam Caracallæ matrem post filii necem, sibi mortem conscivisse. Ex quo magis detegitur commentum, cui Spartianus fidem adhibuit, Caracallam nempe Juliam uxorem duxisse, cum jam cap. 10. Herodianus scripserit, Caracallam Artabani Parthorum Regis filiam uxorem petivisse. Juliam itaque Caracalla conjugem non acceperat, ut jam supra demonstravimus.

Spartianus citatus cap. 9. scribit, Caracallam annos quadraginta tres vixisse, quod Eusebius in Chronico, aliique habent. Rectius Xiphilinus ait: Vixit annos XXIX. regnavit annos VI. menses duos, dies *, ubi locus dierum vacuum est. Dio lib. 78. supra annos sex & menses duos habet dies duos. Vidit difficultatem Zonaras, qui Dionem & Xiphilinum legerat, atque perivisse Caracallam anno ætatis XXIX. Imperii VI. cum duobus mensibus & aliquot diebus. Verum si Caracalla die octava Aprilis occisus, ut notat Spartianus, regnavit annos VI. menses duos, & diem unum; cum dies natalis Caracallæ & dies funereus concurrerint. Natus itaque erat die octava Aprilis anni Christi centesimi octogesimali octavi, mirumque inventos esse ex Recentibus, qui Spartianum hac in re Dionem præferendum censuerint: cum Spartianus non solum in ætate Caracallæ a semetipso dissentiat, sed etiam Dionis, qui Caracallam viderat, sententiam confirmet. In Severo enim cap. 4. ait, Caracallam quinquennem fuisse, cum Severus dictus est Imperator. Quare cum Severus anno CXCI. ad Imperium evectus fuerit, Caracalla anno CLXXXVIII. natus erat. Præterea nato Geta Bassianus natum ovum quasi parvulus applosum ad terram

IV. Quot annis Caracalla vixit.

NOTÆ [1] Coff. C. Brutius Præsens, & T. Messus Extricatus II. Gruterus pag. CCC. 1.

C. BRUTTIO. PRÆSENTE. T. MESSIO.
EXTRICATO. II. COS.
P. R. C. ANN. DCCCCLXX.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Præsente & Extricato.
[2] Hæc adde quæ habet Norisius in Epochis Syro-Maced. pag. 63. primæ editionis de nece Caracalla die VIII. Aprilis.

CHRISTI
219.

ZEPHYR. PAP.
17.

MACR. & DIAD. IMP.
I.

II. Post diem quartum a nece Imperatoris, Opellius Macrinus (a), natione Maurus, ex civitate Cæsarea, Præfectura Prætorii in primis nobilis, in exercitu cum Audentio principem locum tenens, conciliatis sibi multarum rerum promissione militibus, Imperium adeptus est una cum filio Diadumeno, aut (ut veteres nummi) Diadumeniano, æque Imperatore dicto.
III. Hoc eodem anno, cum adhuc viveret Antoninus annum auspiciatus sui Imperii septimum, tradit Epiphanius (b), inventos esse Hierico in dolio occultatos divinae Scripturæ libros ex Hebræo in Græcum

PAGIUS terram fregit, inquit Spartianus in Geta cap. 3. quod in opinione Dionis verissimum, qui annum Bassiano seu Caracallæ, plus quam Getæ tribuit, ut suo loco ostendimus. Mitto alia Spartiani loca, quæ hunc sibi hæc in re contradicere, & Dionem de Caracalla vera narrare demonstrant.
Ad num. II. Macrinus die undecima mensis Aprilis Imperator nuncupatus est, ut supra diximus, statimque Diadumenianum filium Cæsarem, ac postea Augustum creavit; at liquet ex Nummis apud Mediobarbum, in quorum uno Dia-

V. Macrinus Diadumenianum filium Collegam assumit.

NOTÆ

[1] IN columnis miliaribus vetustis inter rudera antiquæ Celeiæ in Norico, seu Pannonia prima A. D. 1728. detectis, dum Carolus VI. Imp. illac Tergeste profecturus transfret, inscriptio Macrini inventa est, quæ una cum ceteris ibidem erutis in Museo Augustum Viennam translata, ac edita in Ephemeridibus Reip. Litterariæ, Venetiis A. D. 1729. ad diem xxvii. Augusti sic habet:

IMP. CAES. M. OPELIUS
SEVERUS. MACRINUS. FELIX. AUGUST.
PONT. MAX. TRIB. POT. I. L. P. P. COS.
PROCOS. ET MAX. OPELIUS
ANTONINUS DIADUMIANUS. NOBILISS.
CAES. PRINC. IVVENT. &c.

Si mendose non est hæc inscriptio edita, de quo valde suspicor; nam loco MAX. ante Opellii Diadumeniani nomina MAR. legendum puto, ea nobis confirmat, quæ Pagius hic tradit, præsertim de Tribunitia potestate secunda Macrini. Victus est ac occisus Macrinus die tertio Junii A. D. 218. seu, ut Norisius in epistolis ineditis ad Franciscum Mediobarbum Biragum, die nona Junii, qua die Elagabalus solus regnare cepit. Philippus a Turre Adriensis Episcopus, ut hæc in re tutius incederet, in Dissert. de nummo Annæ Faulinæ, pag. 60. Macrinum iniisse imperium die undecima Aprilis scripsit, interfectum vero ineunte Junio. Cur autem Macrinus, Diadumenius, filium Antoninum vocarit, vide Capitulum in Macrino cap. II. & III. & Lampridium in Diadum. Ipse Macrinus se nunc Severum, nunc Antoninum nuncupavit. Capitolinus in vita, cap. xi. Nummi Macrini in Museo Theupolo pag. 231. 586. 587. ubi:

IMP. C. M. OPEL. SEV. MACRI
NUS. AUG. & in postica: PONTIF.
MAX. TR. P. COS. P. P. Item:
P. M. TR. P. II. COS. P. P.

Ibidem pag. 588. nummi etiam M. Opellii Antonini Diadumeniani ejus filii, & Cæsaris, & principis juvenutatis epigraphem exhibent, & pag. 716. cum titulo NOR. CAES.

[2] Adde nummum Diadumeniani eum hoc anno, quem vide apud Norisium in Epochis pag. 481. itaque de hujus Imp. æra adi eundem Norisium ibidem, pag. 253.

verfos; quam nominant Quintam editionem. Quo modo autem inventa sit, ab Origene in ipsa scriptum esse testatur Eusebius (c). Venabatur hæc ipse Origenes, simulque alias aliis præteritis temporibus editas colligebat. Quoniam modo autem, sexta demum inventa translatione, Octopla nobilissimum opus elucubravit, suo loco dicendi sumus.

Hoc itidem anno Macrino imperante, defuncto Asclepiade Episcopo Antiocheno in ejus locum suffectus est Philetus, qui fedit annos duodecim.

Christi

IV.

(c) Euseb.
1. 6. c. 12.

JESU CHRISTI
ANNUS
220.

ZEPHYRINI PAP.
ANNUS
18.

ANT. ELAG. IMP.
ANNUS
I.

I. **Christi anno ducentesimo vicesimo**, Diadumeniano & Advento Coss. octavo id. Junii, Macrinus & Diadumenianus filius ambo Imperatores a militibus rebellantibus occisi sunt, cum imperassent annum unum, mensem unum, dies viginti octo.

II. **Horrenda quædam de Macrini sævitia** scribit Julius Capitolinus; nam præter militum cruces aliasque serviles pœnas in eosdem ab eo irrogari solitas, addit de duobus militibus, quos, quia se hospitibus ancillæ miscuissent, ipse duobus aperitis bobus claudi exercitis capitibus atque

insui iussit: Tribunum insuper, qui excubias deferi passus esset, carpento rotali superadnexum per totum iter vivum atque exanimem traxit. Vivos sæpe mortuis alligans, sic longa tabe confectos (restituens Mezentii dira supplicia) mori cogebat. Hæc nolimus præterisse; ne quis pro monstro habeat, si immanissimas quasdam pœnas martyribus illatas in Actis ipsorum legerit ab infensissimis fidei hostibus, cum tam immania ab Imperatore in suos milites exhibita noverit mortis genera.

Su-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5711.

SÆC. III. Anno Urbis 971. Olymp. 249. an. 2. A. C. 218.

JESU CHRISTI 218. secund. Baronium 220.

CALLISTI PAPÆ 2.

ELAGABALI IMP. 1.

I. [1] **AD num. I. & seq. Coss. M. Opelius Macrinus Aug. II. & Adventus II.** ut docet Dio lib. 78. Sed Macrini e Fastis erasi loco se ipsum constituit M. Aurelius Antoninus Aug. Heliogabalus dictus, qui Macrino hoc anno interfecto successit; de qua subrogatione mox sermo erit. Tam Macrinus quam Adventus Præfecti Prætorio erant tempore interitus Caracallæ, ut notat Herodianus lib. 4. cap. 12. ubi tamen Ad-

ventum, perperam *Adventium* vocat, qui error Librariis adscribendus. De hujus Præfectura tam Prætorii, quam postea Urbis, & Consulari legendus Dio citatus, ubi diferte testatur, tam *Macrinum*, quam *Adventum* alias ornamentis Consularibus exornatos fuisse, & Consules II. hoc anno dictos, ut quondam fuerat *Plautianus*, postquam Consulatam ordinarium adeptus est. Hinc apparet, Præfectos Prætorio, quales hi tres fuere, non raro Consulatam consecutos fuisse, postquam nempe ad Senatoriam dignitatem evedti fuerant: Apparet secundo, ornamenta Consularia data fuisse Viris Ordinis Equestris, uti erant *Plautianus*, *Macrinus*, & *Adventus*; quod & anno Christi LXXXIV. num. II. etiam insinuavimus. Dio enim loco laudato dicit, delirare visum esse *Macrinum*, quod *Præfecturam Urbanam priusquam Consulatam Adventus accepisset*: hoc est quod ante *Præfectus Urbis*, quænam *Senator fuisse*. Quare cum *Adventus* ornamentis Con-

II.

Præfecti Prætorio Consulatam adepti.

NOTÆ [1] **Coss. M. Opelius Macrinus Aug. II. & Adventus II.** Hoc par consulum ita exhibit Relandus; *Imp. Antoninus Elagabalus Aug. & Q. M. Coelatinus Adventus II.* Fabretus pag. 339.

.....
A ET. Q. M. COCLATINO
ADVENTO COS.

Ara Dianæ Caricianæ inter Donianas inscriptiones cl. r. n. 39. pag. 11.

.....
DEDIC. IDIB. AUG.
.....
OCLATINO ADVENTO. COS.

In utrisque lapidibus, ubi puncta sunt, *Macrini* nomen erasum est; qua de re Norisius in Epistola consulari pag. 129. & Fabretus inscript. cap. IV. num. 511. pag. 339. *Macrinus* interfectus est die III. Junii. *Elagabalus*, *Macrini* nomine e Fastis expuncto, ut ex Dione lib. LXXIX. pag. 909. se consulem fecit, collega *Advento* retento. Hinc lapis apud Fabretum pag. 637. n. 315.

A SOLO. INCUATA. ANTONINO
AUG. ET ADVENTO. COS.

A Sponio in Miscellan. pag. 72. *Coelatinus Adventus*.

C. ANTISTIUS ADVENTUS

dicitur. Nota geminati consulatatus in *Advento* prætermittitur in lapidibus a nobis allatis. Catalogus Bucherianus in S. Callisto Rom. Pontifice: *Fuit a consulari Antonini & Adventi usque &c. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Antonino & Advento.* Quamobrem nota secundi consulatatus ab *Advento* est removenda.

CHRISTI
220.

ZEPHYR. PAP.
18.

ANT. ELAG. IMP.
I.

III. **Sublatis Macrino & Diadumeniano Augustis**, ab eodem exercitu subvectus est in Imperium M. Aurelius Antoninus Heliogabalus (veteres nummi Elagabalum vocant) Antonino Caracalla natus, (a) ut creditur, ex Soemiade Mææ fororis Julæ Augustæ filia, quam alii Semiamiram vocant, Mamææ fororem. Hic agens sacerdotem in templo Solis in Phœnicia, quod populi illi Solem nominarent Elagabalum, inde cognomentum duxit, ut Elagabalus

diceretur; cum alioqui, ob infamissimum vitæ cultum, aliis quoque sit nominibus appellatus, ut a Dione Sardamapalus, & tandem Tractitius, & Tiberinus: sed hæc post mortem, quod tractus in Tiberim missus sit. Licet autem veteres ferme omnes historici eum Heliogabalum nominent, vetustiora tamen monumenta Elagabalum dicendum esse significant; ut imago numismatis docet, quam tibi formis exprimendam curavimus.

(b)

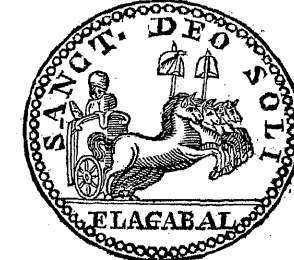
(b) Ex Museo Lalii Pasqualini Canon. S. Mariae Mart. in Urb.

Quem super currum vides versis humeris infidere; fortasse non Solis, sed ipsius Antonini refert imaginem ante currum Solis,

Consularibus cohonestatus fuerit, antequam Præfectus Urbis a Macrino renuntiaretur, liquet, eum adhuc in Ordine Equestri existentem honoribus Consularibus decoratum fuisse. Tandem Alexandro Severo imperante, Præfecti Prætorio Senatores creati sunt, sicque Consules esse potuerunt: Præfectis Prætorio suis Senatoriam addidit dignitatem, ut *Viri Clarissimi & essent*, & dicebantur; quod antea vel raro fuerat, vel omnino non fuerat: eo usque ut si quis Imperatorum successorem Præfecto Prætorio dare vellet, *Latiælavium eidem per libertum submitteret; ut in multorum Vita Marius Maximus dixit. Alexander autem idcirco Senatores esse voluit Præfectos Prætorii, ne quis non Senator de Romano Senatore judicaret*, inquit Lampridius in Alexandro cap. 21. qui tamen in eo errat, quod id nunquam antea contigisse dicat, ut liquet ex exemplis Arretini Clementis, Titi Cæsaris, Plautiani & Adventi, multo magis Sejani, qui anno Christi XXXI. simul Consul & Præfectus Prætorio fuit, ut anno LXXXIV. cum Card. Norisio observavimus. Alexandri itaque Severi decreto Præfecti Prætorio in Senatorum numerum cooptati. Vide quæ dicam anno CCLXXXV. in explicatione Consulatatus Aristobuli Præfecti Prætorio Carini Augusti. Porro Macrini Consulatatus juxta priorem regulam, uti & secundum *Diadumeniani* Augusti hoc anno gestus, qui tamen successus fuit, non vero ordinarius, ut Baronius, Onuphrius, alique perperam scripserunt. De familia *Adventi* legendus Cujacius lib. 5. Observat. cap. 3.

III. *Macrini interitus.*

Militibus adversus Macrinum rebellantibus, in prælio victus, ac non multo post a satellitibus *Elagabali* interfectus. Ea pugna tertia Junii die, non vero sexta, seu VIII. Idus Junii, ut creditur Baronius, pugnata, quod deduco ex verbis Dionis, qui lib. 78. ait: *Macrinus anno duntaxat uno, duobusque mensibus, tribus demtis diebus, siquidem ad pignam usque cogitationes nostras refraximus, Imperia præfuit.* A die autem

in quadriga retrorsum currentis. *Lucianus enim de Dea Syria auctor est, Syros, Phœnicæque, apud quos Antoninus sacerdos*

octava Aprilis anni elapsi, quo *Caracalla* occisus ad tertium mensis Junii hujus anni, eo die incluso, hujusmodi tempus affluxit. Sedulo enim animadvertendum, *Dionem Macrini Imperium a die mortis Caracallæ, octava nempe mensis Aprilis anni superioris, non vero a die undecima ejusdem mensis, qua Imperator dictus fuerat, numerare. Primo, quia eodem modo in annis Severi Imperatoris computandis jam se gesserat: hos enim non a die decima tertia mensis Aprilis, qua apud Carnuntum Imperator dictus fuerat, sed a Kalendis Junii, qua die *Julianus* interfectus, repetit. Secundo, quia nisi *Dionem* ita interpretaris, sequentium duorum Imperatorum initium haud assequeris, & *Dionem ac Lampridium de Alexandri Severi initio loquentes*, pugnantia inter se scripsisse affirmare cogeres; cum tamen plane inter eosdem conveniat, & *Dio* cui libet ex illis duobus mensibus triginta dies attribuat; adeo ut secundus mensis sexto Junii die definat, ex eoque tres dies tollendi sint, sextus nempe, quintus & quartus, & *Macrinus* die tertia debellatus fuerit. Natale itaque Imperii *Elagabali* in diem tertium Junii, secundum *Dionem* incidit.*

A num. III. ad VII. *Elagabalus*, seu *Heliogabalus* perditissimus Imperator multa innovavit, inquit *Dio*, inter quæ *Consulatus Macrini loco*, *Secundus* qui jam gestus erat, nomen suum substituit, cum *Macrini* nec *Consulatam a nobis accepisset, nec prorsus eum Consulatatus attigisset, quod initio tribus in literis annum in e Fastis dicavit per Adventi Consulatam, quasi qui solus erasus. eum gessisset.* Itaque, ut docte observavit Card. Norisius in Epist. Consulari pag. 130. auctor est *Dio*, *Macrinum Imperatorem, & Adventum Consules hunc annum aperuisse. Macrinum vero bimestri Consulatatu perfundum, eodem se abdicasse, illis verbis designat: Qui jam gestus erat.* Successores Consules suppressio nomine idem lib. 78. recenset, scribens *Pseudantoninum Elagabalum* perduellionis a *Macrino* datis ad Senatam literis in.

dos erat Solis, cum omnium deorum simulacra habeant humana effigie sculpta, tantum Solis & Eunæ nullum hujuscemodi simulacrum effingere soliros. Porro de

curfu retrogrado Antonini meminit Herodianus. Adijcimus tibi & alterius effigiem nummi, quo habes Elagabalum Antoninum sacerdotem agentem & sacrificantem.

(a)

(a) Ex Museo Latio Pasqualino Canon. S. Maria Major. Roma

Quantum vero hic omnes impurissimos superaverit turpitudine Imperatores, Dio, Herodianus, atque Lampridius fidem faciunt. Temperamus ea referre, quæ ne ipsi quidem Gentiles abque rubore, aliqua tantum ex parte, & quo fieri potuit moderatius, enarrarunt.

IV. Hic in Syria ante Macrini ejusque filii (b) Dio in (b) necem, decimofexto Kalend. Junii, Imperator ab exercitu acclamatur, & mo-

re Augufforum in Imperio stabilitus, Romam veniens, deum suum, cujus sacerdos fuerat, Elagabalum. secum advexit, quem diis omnibus Romæ cultis voluit anteponi. Cujus rei agenda studio inflammatus, eo usque processit, ut vellet omnes alios cessare deos, omniumque hominum religiones antiquari; atque ageret, ut Elagabalum, cui nobile templum mox in Palatino erexit, omnes colerent: cujus

PAGIUS incusatum, quæ cum recitata essent, dixere quidem, inquit, aliqua tum Consules in Pseudantoninum. Hi erant suffecti in locum Macrini & Adventi. Addit Dio, Elagabalum, occiso Macrino, tribus literis nomen prioris ejus anni Consulibus Macrini hostis sui execratum, Collegæ tantum Adventi nomen apposuisse, ac postea suummet nomen Macrini loco, ante Adventum substituisse, nomine Macrini eo facto e Fastis eraso, quando Macrini ac Adventi Consulatus priori parte ejus anni jam gestus erat quem nec prorsus attigisset, quippe qui mense Junio, post abdicatum a Macrino Consulatum, acclamatus fuerat Imperator. Macrini vero nomen e Fastis erasum fuisse demonstrat Card. Norisius, ex Inscriptione Gruteriana pag. 300.

IMP..... SEVERUS..... COOPTATUS C. BRUTTIUS. PRAESENTE T. MESSIO. EXTRICATO II. COS P. R. C. ANN. DCCCLXX.

nampe: Imp. Opelius Severus Macrinus Augustus cooptatus, &c. Certum itaque, Macrini nomen e Fastis expunctum, ideoque & in hoc marmoreo Elogio detritum. Affert & alterum testimonium Norisius. Extat lib. 2. Cod. L. 8. De nuptiis gestis, rescriptum Antonini Elagabali, quod signatur: Dat. VI. Kal. Augusti, Antonino & Advento Consulibus. Antoninus prior Consul non est Macrinus; nam Elagabalus, teste Dione, recufavit literas ab se datas, Consulibus Macrini nomine obfignare; ac proinde nec suamet rescripta odiofo h. Atis sui nomine signavit. Est itaque ipsemet Antoninus Elagabalus, qui Consulatus Macrini loco, nomen suum substituit, ut Dio testatur. Hinc factum ut veteres Faftorum Scriptores hunc annum Antonini & Adventi Consulatu in Faftorum tabulis indicarint. Quod cum Dif-

fertationem Hypaticam scribens, parte prima, cap. 7. num. 6. animadvertiffem, dixi in hujus anni Consulibus consignandis, a recentioribus Faftorum Scriptoribus peccatum, qui Antoninum Diadumenianum Adventi Collegam hoc anno obtulerent; cum Dio doceat Macrinum hoc anno Consulatum gessisse, & Capitolinum in ejus Vita prodari, ipsum modo Severum, modo Antoninum se se appellasse. Sed cum in mentem non veniret, Macrini nomen e Fastis erasum fuisse, aliorum errores corrigens ipsemet in novam incidit, & Macrinum ac Adventum tanquam totius anni Consulibus proposui. De quo errore primum me monuit Toinardus, laudato Dionis loco, pag. 910. quem supra recitavi, observans loco, durè ἀπρεβέπατον, legendum esse, ἀπρόβ, uti pag. 907. B. lin. 10. Is itaque Elagabali, Imperatoris stolidissimi Consulatus contra regulas capeffitus.

Porro cum Heliogabalus die VI. mensis Martii anni CCXXII. perierit, & in Nummo Græco, variisque Latinis tam aereis quam argenteis ab Occone & Mediobarbo recitatis Tribunitia ejus potestas V. seu annus Imperii ejus V. memorentur, apparet eum Imperatorem acclamatum fuisse, saltem medio mense Martio currentis anni; & si vere annum Imperii quintum non inchoavit, saltem illum proxime attigisse; ita ut Nummi illi in Romanis Provinciis cudi potuerint, antequam nuncium necis ejus ad eas pervenisset. Quare Heliogabalus Imperator creatus non est in Phoenicia die decima sexta mensis Martii, ut legitur apud Xiphilinum in ejus Vita, sed die decima sexta mensis Martii, & apud Xiphilinum loco, τῆς 16ης Μαρτίου ἐκκαίδεκάτης, legendum, τῆς 16ης Μαρτίου ἐκκαίδεκάτης. Nam præter laudatos nummos, qui fidei sunt indubitata, omnia quæ gesta fuisse narrantur ab Historicis ante diem III. mensis Junii, quo Macrinus in prælio victus, intra dies XVIII. nequiquam geri potuerit.

Res ita alla est, inquit Xiphilinus apud Dionem lib. 78. pag. 888. Cum Mesa, Julia Augustæ foror,

(a) Lampridius in Heliogab.

Hostis Deorum Elagabali.

ejus rei causa Gentilitiæ superstitioni magnum attulit detrimentum, ut Lampridius (a) narrat his verbis: Ubi primum ingressus est Urbem, ommissis iis quæ in provincia gerebantur, Elagabalum in Palatino monte juxta ædes Imperatorias consecravit, eique templum fecit; studens & Matris (deorum scilicet) typum, & Vestæ ignem, & Palladium, & Ancilia, & omnia Romanis veneranda in illud transferre templum; & id agens, ne quis Romæ deus, nisi Elagabalus coleretur. Dicebat præterea, Judæorum & Samaritanorum religiones, & Christianam devotionem illuc transferendam, ut omnium culturam secretum Elagabali sacerdotum teneret. Et inferius: Ignem perpetuum extinguere voluit; nec Romanas tantum extinguere voluit religiones, sed per orbem terræ, unum studens, ut Elagabalus deus unus ubique coleretur. Et in penum Vestæ, quod solæ virgines solique Pontifices adeunt, irrupit pollutus ipse omni contagione morum cum his qui se polluerant, & penetrare sacrum est auferre conatus: cumque seriam quasi veram rapuisset, quamvis virgo Maxima falsam monstraverat, atque in Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS Heliogabalus fingit se filium esse Antonini Caracalla.

foror, duas filias haberet, Soanidem (ut etiam semper in nummis dicitur) & Mamaam, ex istaque nepotes duos masculos: (harum altera Varo Marcello nupserat, altera Geseffo Marciano, Syris hominibus, quos jam mortuos esse contigerat). Eutyebianus Libertus Casarianus, homo ludicus, nec ignarus ejus odii, quod milites in Macrinum conceperant, persuasusque a Sole, quem vocant Heliogabalum, & magnopere colunt (nempe Phoenices) atque aliis veteris adductus esset, statuit Macrinum occidere, & Lupum Mesa nepotem, licet puerum adhuc, pro eo Imperatorem facere; ac utrumque perfecit. Finxit enim hunc esse Taranthis spurium filium: ornatumque veste, qua ille (nempe Caracalla Imp.) puer, noctu matre aviaque inscientibus ad exercitum duxit: & die decima sexta Martii (legendum, die decima sexta Martii, ut jam dixi) prima luce, militibus studiose quærentibus occasione rebellandi persuasit, ut res novas molirentur. Quo facto, milites statim hunc nominant Antoninum (nempe Heliogabalum) & Imperatorem designant. Habent aliqua cum his pugnantia Herodianus & Lampridius in Vita Macrini; sed nullus negaverit majorem fidem Dionis adhibendam esse. Castra illa seu exercitus ac templum Solis distabant ab Antiochia, ubi tunc Macrinus erat, milliaribus CL. & amplius. Mulieres autem, avia & mater pueri statim regimen & administrationem Imperii susceperunt, ut ibidem, Dio & Herodianus lib. 5. pag. 564. testantur. Quæ ubi, inquit Herodianus, nunciata Macrino sunt, Antiochia moranti, dedito per ceteros exercitus rumore reperit Antonini filium, pecunias militibus elargiri Julia fovorem: qua cum omnia quæcumque dicerentur, aut esse ullo modo poterant, pro veris acciperentur, pendebant animis omnes: atque eos ad res novas molientes, cum proprium Macrini adium, tum Antonini memoria quadam quasi miseratio subigebat; sed imprimis pecuniarum spes,

VII. Macrinus in Antiochia Apamaam venit.

ut multi jam ex iis ad novum Antoninum transfugerent. At Macrinus rem totam, quasi puerilem, contempnens, consuetanque obtinens animi a-lacritatem, domi ipse sedens, unum ex suis Ducibus mittit, traditis copiis, quanta ad rebelles facillime expugnandos, viderentur suffectura. Ut autem eo pervenit Julianus (id enim nomen Prefecto fuit) &c. Tum narrat Herodianus milites tumultuosos fuisse, quod accuratius legitur apud Dionem lib. 78. pag. 902. Interea Macrinus, qui Antiochiæ, ut dixi, refederat, simul ac rescivit nutare ac tumultuari milites suos, quos ad oppugnandum Heliogabalum miserat, confectum venit Apamaam. Et Macrinus Apamaam ad milites Albinius, per ipsa mania venit, ac filium Imperatorem, licet annum decimum agentem, designavit: ut per hanc occasionem cum aliis rebus milites; tum promissum quingentes mille drachmis mitigaret, &c. Diadumenianum a Patre tunc Augustum appellatum fuisse demonstrat Nummus relatus a Mediobarbo, in cuius antica legitur M. OPEL ANTONINUS DIADUMENIANUS AUG. At milites, quos Macrinus contra Heliogabalum miserat, ipsum etiam Imperatorem acclamantes caput amputant Juliano (Prefecto Prætorio Macrini) mittuntque ad Macrinum, qui tunc Apamaæ erat, ut docet Dio). Ipsi referatis portis, universi in castra accipiuntur, inquit Herodianus citatus pag. 565. Macrinus, ait Dio pag. 903. eo, quod actum esset, cognito, non amplius vel illo manere loco (nempe Apamaæ), vel ad murum accedere fuit ausus; sed Antiochiam festinantem se contulit: atque ita tum milites Albini, tum ceteri, qui lo-

VI. A morte Juliani quo Macrinus victus, longum tentantur: unde multipliciter omnes ad primam u-

ea nihil reperisset, applofam fregit. Hæc & alia de his Lampridius. At certe nonnisi divino consilio factum esse creditur, ut quod minime licebat facere Christianis, ipforum præfiterit Imperator: justeque in eos animadvertum; ut qui veri Dei cultum recipere detrectassent, peregrinum deum colere, & Gentilium deorum iacturam pati cogerentur. Quis unquam existimare poterit absque divina providentia factum, ut præca illa Romanæ superstitionis monumenta, ac totius Reipublicæ (ut solent dicere) munimenta, tanto studio ex regionibus etiam externis conquisita, tot laboribus custodita, tanto civium sanguine ab hostibus defensa, ac summa denique industria aucta, adolescentuli imperantis libidine adeo fuerint ignominiose prostrata, nullo reclamante Pontifice, nec (quod solitum erat religionis ergo) contradicente Senatu? sicque illa numina, quibus preces funderent, vota nuncuparent, nudipedalia & leætiferia exhiberent, in quæ spes omnis Senatus populique Romani esset in bello & pace jugiter collocata: illa ipsa inquam quod

V. Res Heliogabali bene cedunt Christianis.

M m m m m m m m

ut multi jam ex iis ad novum Antoninum transfugerent. At Macrinus rem totam, quasi puerilem, contempnens, consuetanque obtinens animi a-lacritatem, domi ipse sedens, unum ex suis Ducibus mittit, traditis copiis, quanta ad rebelles facillime expugnandos, viderentur suffectura. Ut autem eo pervenit Julianus (id enim nomen Prefecto fuit) &c. Tum narrat Herodianus milites tumultuosos fuisse, quod accuratius legitur apud Dionem lib. 78. pag. 902. Interea Macrinus, qui Antiochiæ, ut dixi, refederat, simul ac rescivit nutare ac tumultuari milites suos, quos ad oppugnandum Heliogabalum miserat, confectum venit Apamaam.

VIII. Diadumenianum fisionem cum aliis rebus milites; tum promissum quingentes mille drachmis mitigaret, &c. Diadumenianum a Patre tunc Augustum appellatum fuisse demonstrat Nummus relatus a Mediobarbo, in cuius antica legitur M. OPEL ANTONINUS DIADUMENIANUS AUG. At milites, quos Macrinus contra Heliogabalum miserat, ipsum etiam Imperatorem acclamantes caput amputant Juliano (Prefecto Prætorio Macrini) mittuntque ad Macrinum, qui tunc Apamaæ erat, ut docet Dio). Ipsi referatis portis, universi in castra accipiuntur, inquit Herodianus citatus pag. 565. Macrinus, ait Dio pag. 903. eo, quod actum esset, cognito, non amplius vel illo manere loco (nempe Apamaæ), vel ad murum accedere fuit ausus; sed Antiochiam festinantem se contulit: atque ita tum milites Albini, tum ceteri, qui lo-

VIII. Diadumenianum fisionem cum aliis rebus milites; tum promissum quingentes mille drachmis mitigaret, &c. Diadumenianum a Patre tunc Augustum appellatum fuisse demonstrat Nummus relatus a Mediobarbo, in cuius antica legitur M. OPEL ANTONINUS DIADUMENIANUS AUG. At milites, quos Macrinus contra Heliogabalum miserat, ipsum etiam Imperatorem acclamantes caput amputant Juliano (Prefecto Prætorio Macrini) mittuntque ad Macrinum, qui tunc Apamaæ erat, ut docet Dio). Ipsi referatis portis, universi in castra accipiuntur, inquit Herodianus citatus pag. 565. Macrinus, ait Dio pag. 903. eo, quod actum esset, cognito, non amplius vel illo manere loco (nempe Apamaæ), vel ad murum accedere fuit ausus; sed Antiochiam festinantem se contulit: atque ita tum milites Albini, tum ceteri, qui lo-

IX. A morte Juliani quo Macrinus victus, longum tentantur: unde multipliciter omnes ad primam u-

majoris est admirationis) non ab hostibus urbem invadentibus, non a Christianis eadem numina execrantibus, sed ab ipso eorum Imperatore, quem exercitus elegisset, & Senatus comprobasset, fuerint violata, amota, ac turpissime profanata?

VI.

(a) Herod. lib. 5.

De Mamae matre Alexandri.

Verum hæc facta sunt postea, cum Romanam se contulit Elagabalus, qui (ut auctor est Herodianus a) hoc anno hiemavit Nicomedie, sequenti vero Romam abiit, quo etiam venit una cum matre & avia, necnon Mamae sorore matris ipsius Augusti, quæ erat mater Alexandri, laudatissima foemina; procul abhorrens a sororis infamissima vita; & sicut illa qualis ipsa esset, talem filium educavit; ita & ista optimis moribus suum instituit natum, prudentissima sane foemina scriptorum omnium præconio celebrata; de qua modo tantum, ut omitteremus cætera quæ ab instituto abhorrent, quæ de ea sic scribit Eusebius (b), huc in medium adducamus: Mamae mulier, si qua alia, virtute & pietate spectatissima, vita & moribus cum primis religiosi, cum Origenis fama ita celebris passim hominum vagaretur sermonibus, ut ad ejus etiam

(b) Euseb. lib. 6. cap. 25.

PAGIUS

triusque de altero missionem, & ad continuos ac diversos inter se nuncios, perturbati fuere. Contra hunc (nempe Macrinum, inquit Dio) Pseudo Antoninus tanta celeritate profectus, ut difficile Macrinus in vico quodam Antiochenorum, is distabat a civitate stadis centum & octoginta (decem circiter leucis Gallicanis minoribus) cum eo constitisset. Quare longum temporis intervallum inter necem Juliani, & prælium in quo Macrinus interit, intercessit, verumque non est quod scribit Herodianus pag. 567. ambos exercitus manus inter se conferuisse in Phœnicia, Syriaque finibus. In hoc prælio, victus, fugatusque Macrinus, qui occisus est in Cappadocia, quo ductus fuerat a militibus, qui eum fugientem ceperant. Vides tempus, quod effluxit a die XVI. mensis Martii ad diem III. mensis Junii, quo prælium illud habitum, necessarium fuisse ad ea quæ narravimus peragenda.

X. Heliogabalus annos suos a fine anni superioris, vel ab initio currentis desumpsit.

[1] Postquam hæc scripseram, in manus meas venit nova editio Numismatum Imperialium Vailantii, in qua exhibet Nummum Heliogabali, ex quo deduco hunc Imperatorem ab anno superiori, vel saltem a Kalendis Januarii currentis anni, quo dictus est Imperator, annos suos numerasse. Extat enim ibi Nummus ejus, signatus P. M. T. R. P. III. C. O. S. III. P. P. & visuntur quadrigæ Imperatore aurigante, ubi is Antiquarius recte hæc notat; Quadrigæ ad Antonini Elagabali triumphum non pertinent, nullum enim egit, sed spectant ad processum Consulatus III. Postea representatur alius Nummus cum processu Consulati in Quadrigis, & T. R. P. V. C. O. S. III. ex quibus apparet primo die anni CCXX. Elagabalem tertium Imperii annum numerasse, & primo die anni CCXXII. annum quintum. Inde processere tot Numismata Græca ac Latina

aures perveniret, permagno videbatur estimare, si non solum viri dignaretur aspectu, verum etiam ejus in sacris litteris intelligentiæ, quam omnes admirabantur, periculum faceret. Illa igitur jam tum Antiochia commorans, per turbam satellitum illum ad se accersivit. Apud quam ille ubi ad tempus moram fecerat, & multa quæ ad gloriam Domini & diviniæ ejus disciplinæ ac potentiæ amplitudinem spectabant, ei exposuerat; ad consueta studia & exercitationes se mature recepit. Hæc Eusebius de Origene; quem cum constet sub Zephyrino Papa venisse Romam, his ultimis ipsius Zephyrini temporibus accidisse putam us; & fortasse eo Mamaeam secutus est, Eusebius autem eam prætexit quoque causam ejus Romam adventus, sic dicens (c);

(c) Euseb. lib. 6. cap. 22.

Adamantius (hoc enim erat etiam Origeni nomen) Zephyrino eisdem temporibus Romanam Ecclesiam gubernante scribit propterea se Romam iter suscepisse, quod sibi admodum erat in optatis, Ecclesiam Romanam plane antiquissimam visere: Hæc Eusebius. Venisse autem rursus Origenem Romam temporibus Philip-
pi

VII. Origenis Romam adventus.

(a) Euseb. lib. 6.

Origenes docet Alexandria.

VIII. (b) Euseb. lib. 6. cap. 23.

Ambrosius Audiofus Origenis

pi Imperatoris, cum illic Plotinus Platonius profiteretur, dicemus suo loco. Subdit de Origene Eusebius (a): Roma non diu commoratus, Alexandriam revertitur, atque ibi consuetum docendi munus studio omni & industria exequitur: idque Demetrio illius Ecclesie Episcopo etiam tum eum admodum adhorrente, & precibus prope effragitante, ut fratribus non gravaretur esse adjumento: & inferius: Tanto porro studio atque cupiditate sacrarum litterarum accurate pervestigandarum ducebatur Origenes, ut linguam etiam Hebraicam studiose perdisceret, & non modo vetera Scripturarum exemplaria apud Judæos Hebraico sermone scripta custodiataque sibi acquireret, verum etiam aliorum interpretationes, qui præter Septuaginta sacras litteras convertissent, exquisitè indagaret. Hæc Eusebius, ejus commendans studium in Hexaplis elaborandis. Sed quæ subdit de Ambrosio, intexamus:

Per idem tempus (inquit Eusebius b) Ambrosius, qui Valentiniani erroris pravitate erat infectus, ipsa veritate, cujus partes Origenes in disputando susceperat, convictus confutatusque, ac veluti lucis splendore interiore mente illustratus, recitæ & Ecclesiastica fidei se rotum addidit. Alii etiam complures exquisita doctrina imbuti, propter celebrem famam, quæ de Origene usque emanaverat, ad eum se conferebant, periculum de accurate accumulataque viri in sacris litteris facultate & notitia facturi. Non Ambrosium tantum, sed & alios hæreticos ad Catholicam fidem idem Origenes convertit: horum namque fidem facit de Recta in Deum fide scriptus ab eo commentarius, in cujus apposita præfatione hæc primo leguntur: Nonnumquam multi philosophi, qui a nostra disciplina abhorrebant, interdum & hæretici ad eum disputaturi veniebant. Cumque frequens instituta esset disputatio, multos Gentiles, quibus cum ut idolorum insanum cultum detestarentur, persuasisset, ita comparavit, ut martyrii coronam sint adepti. In his etiam fuit Ambrosius, qui Origenis emulus factus, & ab eo nostris decretis institutus, se a Valentini Marcionisque hæresi secevit & removit. Quod cum hæretici quidam tunc intellexissent, malo animo consilioque impulsæ, disputandi causa venerant ad Adamantium: delectoque sermonis sui iudice philosopho, qui a Christiana religione abhorrebat, initium fecerunt disputandi. Ad extremum pene universam Ecclesiam Catholicam fuit victoria: quo factum est, ut multi Gentiles & hæretici etiam cum Eutropio iudice religionem Christianam approbarent & crederent; heretici quidem sunt Megethius, Marcus, Drosorius, Valens, & Marinus. Hæc ibi.

Ad hæc Eusebius: Infiniti porro hæretici, & philosophi non pauci, omni litterarum genere cum primis eximii, studiose, & attente ei animum advertebant; & præter quam quod sacris & divinis litteris, exteris præterea disciplinis quæ ad philosophiam attinebant, aliqua ex parte ab illo eruditi instituti fuerunt. Illos item quos ingenti acumine & bonitate valere intelligebat, philosophiæ cognitione, geometria, arithmetica, & aliis id genus artibus, quæ ad graviora studia viam muniunt, informavit excolitque. Deinceps ad philosophorum sectas, eorumque opiniones perdiscendas duxit, & libros ab illis conscriptos eis exposuit, cum præclare in eos commentando, tum perspicaci mentis solertia in singula intuendo: adeo ut philosophus plane insignis esset, omnium Græcorum sermone prædicatus. Complures item, qui ingenio erant paulo obrustiore, ad humaniores litteras, quæ sunt in communi consuetudine posita, perdiscendas impulit: asseverans eos non parum fructus, & commoditatis ex illis, & ad sacrarum litterarum cognitionem, & ad mentis ad easdem ingrediendas præparationem percepturos. Unde secularis (ut ita dicam) litteraturæ ex philosophia petita studium & exercitationem sibi in primis necessariam existimavit. Illius vero singularis præstantisquæ in his rebus progressionis testes sunt Græcorum philosophi, qui ejus temporibus claruerunt. In quorum libris crebram hujus viri mentionem invenimus: propterea quod nonnulli aliquando suos libros illi dedicabant: interdum lucubrationes ad eum tanquam ad magistrum, quo de illis iudicium faceret, referebant. Sed hæc Plotini præstantissimi inter Platonicos testimonio comprobata suo loco dicemus.

IX. Origenis excellentia in scientiis omnibus.

Quod rursus ad Ambrosium pertinet, Origenis opera ex hæresi ad Ecclesiam restitutum; hæc idem Eusebius (c) habet: Ex eo tempore Origenes commentarios in sacras litteras scribere adorsus est, Ambrosio eum ad eam rem impellente maxime; qui non solum infinitis prope verborum ad persuadendum accommodatorum hortationibus, sed copiosissimis subsidiis ad ejusmodi operam maxime necessariis illum ad hoc studii genus incitavit; nam celeres scribere plures quam septem ei dictanti præsto aderant, qui præstitutis temporibus scribendi laborem vicissim susciperent: librarii non pauciores, una cum puellis quæ ad scite & concinne scribendum erant probe exercitata: quibus omnibus Ambrosius rerum copiam affatim suppeditabat necessariam. Quinetiam in hac divini & sacri eloquii commemoratione ac studio vix dici potest quam propensum operam ei contulerit, quæ illum vel maxime ad commentariorum confectorem incenderet. Huc-

NOTÆ

[1] DE initio imperii Elagabali ejusque Tribunitia potestate prima a Kal. Januarii inchoata, vide Philippum a Turre Episcopum Adriensem, in Dissertatione Apologetica de nummo Antonia Faustine pag. 67. & sequentibus, & pag. 75. 193. 194.

CHRISTI
220.ZEPHYR. PAP.
18.ANT. ELAG. IMP.
I.

usque de Origene atque Ambrosio Eusebii.

XI. Sed plane mirandum, quod de septem & amplius celeribus scribis adhibitis ab Ambrosio Origeni dictanti tradit Eusebius; cum sciamus S. Hieronymi testificatione notarium unum superesse solere dictanti. Nam de notario suo quid ipse experiretur, in præfatione libri tertii commentariorum in epistolam ad Galatas, manifestat his verbis: *Accito notario, aut statim dicto quodcumque in buccam venerit, aut si paululum voluero cogitare, melius aliquid prolaturus, tunc me tacitus ille reprehendit, manum contrahit, frontem rugat, & se frustra adesse, toto gestu corporis contestatur, sed & S. Ambrosius (a) ad Sabinum scribens: Non, inquit, dictamus omnia, & maxime noctibus, quibus nolimus aliis graves esse ac molesti: tum quia ea que dictantur, impetu quodam prorunt, & profuso cursu feruntur. Nobis autem, quibus cura est senilem sermonem familiari usu ad unguem distinguere, & lento quodam figere gradu, aptius videtur propriam manum nostro affigere stylo, ut non tam deflare aliquid videamur, quam abscondere, neque alterum scribentem erubescamus, &c. Ecce tibi, Hieronymo unus, Ambrosio unus fati superque erat notarius, ut qui nec vel uni fati suppeditare possent quod scriberet: Origenes vero septem opus habuerit, absque librariis, quorum non scribere sed exscribere munus erat. At dum hæc mecum ipse confidero, obstupefco;*

(a) Ambrosii
epistola 45.
lib. 7.JESU CHRISTI
ANNUS
221.CALLISTI PAP.
ANNUS
I.ANT. ELAG. IMP.
ANNUS
2.

I. D ucentesimo vigesimo primo Christi Domini nostri anno, Antonino Augusto secundum & sacerdote Coss. vicefima sexta mensis Augusti, Zephyrinus Papa, cum sedisset annos decem & octo, totidemque dies, moritur. De annis sedis ejus Eusebio (e) magis acquiescimus, in Chronico affirmanti sedisse annos decem & octo, hocque anno secundo Elagabali vita functum esse; quod Vaticano Indici magis sit consentiens, quam cæteris, qui aliis Consulibus & ad alia tempora ejus obitum referunt. At licet idem Eusebius alibi dicat, Zephyrinum anno primo Elagabali esse mortuum; quod idem annus primi finis & secundi esset exordium, nulla alia habita ratione mensum vel dierum, sic posuit. Quod vero in antiquis Ecclesiæ Romanæ monumentis, in ipsis (inquam) Ecclesiasticis tabulis, quas Martyrologium nominamus, legatur Zephyrinum subiisse martyrium, id sane illi

(e) Eusebii
in Chronico
lib. 6. c.
15.

deque Origene sententia illa Proverbiorum in mentem venit (b). *Hereditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit: Quod & probavit eventus; haud enim festinanter per ingenii pernicitatem divina adeunda atque pertractanda sunt scripta; cum nec in addiscendis profanis laudetur a Quintiliano (c) præcox ingenium.*

Quod vero ad eundem Ambrosium Origenis administrum studiorum pertinet: de eo hæc ipse Origenes in præfatione in Evangelium Joannis: *O Ambrosi, vere homo Dei, & homo in Christo, & qui pro virili contendis esse spiritualis, nec amplius homo.* Cætera autem de Origene, singulis annis, quibus gesta conjectare possumus, in Annalibus digeremus. Cum vero Eusebius sub Caracalla contigisse dicat conversionem Ambrosii; quoto potissimum anno ejus Imperii id factum sit, incertum habetur: Fuisse autem ipsum eximie eruditionis hominem ex hoc potest intelligi, quod, quæ ab Origene scripta essent, ab eo interdum corrigenterentur; nam idem Origenes in epistola de Sulanna ad Africanum hæc habet in fine: *Salutat te qui dictanda epistola fuit adiutor, & toti interfuit, qua voluit corrigens, dominus meus & frater sanctus Ambrosius: salutat te etiam fidelissima ejus coniux Marcella simul cum liberis, & Anicetus.* Hæc ipse de Ambrosio, qui eo gloriæ provectus est, ut gloria confessionis claruerit, prout de eo S. Hieronymus (d) refert.

(b) Prov.
20.(c) Quintilianus
lib. 1.
cap. 3.XII.
Ambrosii
insignis
eruditio.(d) Hieronymus
de Scriptis
Ecclesiæ, in
Ambrosio.

privatim oportuit accidisse (ut de aliis sæpe evenit) in pace Ecclesiæ.

Sed fortasse & illa ipsa opportuna videri potest oblata causa martyrii, quod Elagabalo restiterit, cupienti (ut diximus ex Lampridio) cum aliorum omnium, tum etiam Christianorum religionem sub Elagabali dei sui cultu referre. Cæterum utrum hæc, an alia præcesserit causa subeundi martyrium nescimus; sed illud nos non latet (quod alibi diximus) olim majores consuevisse Martyres appellare omnes, qui Christianæ confessionis occasione supplicia aliqua sustinuisent, licet post tormenta superstites diem extremum in pace clausissent. De eodem Zephyrino hæc tantum leguntur in libro de Romanis Pontificibus (non enim eo libro vitæ ipsorum Pontificum, sed eorum successio, & factæ ab eis ordinationes, & dies obitus recententur.) *Hic fecit ordinationes quatuor per mensem Decembrem,*

Callistus
Papa.
Pref.CHRISTI
221.CALLISTI PAP.
I.ANT. ELAG. IMP.
2.

Presbyteros tredecim, Diaconos septem, Episcopos per diversa loca tredecim. Qui sepultus est in cæmeterio suo, non longe a Callisti cæmeterio, via Appia, septimo Kalendas Septembris. Cessavit Episcopatus ejus dies sex: Sicque die secunda Septembris creatus est Callistus Romanus ex patre Domitio.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5712.

SÆC. III. C. C. 211. P. 18. April. Indiæ. 12.

Anno Urbis 972.

Olymp. 249. an. 3.

A. C. 219.

JESU CHRISTI 219. secund. Baronium 221.

CALLISTI PAPÆ 3.

ELAGABALI IMP. 2.

I. [1] **A**d num. I. & seq. Coss. M. Avelius Antoninus Elagabalus Aug. II. & Licinius Sacerdos II. Consulatus Elagabali, juxta primam regulam; Sacerdos vero cum nota numerali legitur apud Gruterum pag. 300. In Reinesiana tamen Inscriptione Sacerdos sine numerali nota editur. Si prior hujus Consulatus suspectus fuit, non mirum quod in hac ultima Inscriptione præmissus fuerit; cum hujusmodi Consulatus vel taceri vel memorari possent. Sed si prior Sacerdotis Consulatus honorarius extitit, liquet, Legem illam Macrini, cujus meminit Dio in Excerptis Valestianis, qua scilicet Macrinus sustulit Legem a Severo inductam, iussitque eum qui Consulatus antea ornamentis ornatus, Consulatum accipiebat, Consulatum sine nota iterati Consulatus appellari, observatum non fuisse. Certe ipsummet Macrinum, qui primum Consul honorarius, ac dein Consul ordinarius fuit, eam non servasse, quemadmodum nec Adventum docet Dio lib. 78. quando ait: *Sed parem hinc prope cultum in Macrinum contulere prudentes, ob eam causam, quod inter Consulares nonnullos retulit, statimque Provinciarum administrationibus præfuit, licet eum videri nollet iterum fuisse Consulatum, qui honores se Consulares adeptum diceret; id quod imperante Severo captum, etiam filius Antoninus in usu retinuerat. Et Macrinus quidem, ut hoc imprimis ex legum præscripto, tam in se ipso, quam in Advento servavit; ita, &c.* Ex quo inferre licet, Macrini Legem non magis ab aliis, quam ab eo & ab Advento servatam fuisse, & Eutyrianum Comazonem, qui anno sequenti Fastis nomen dedit, cum nota numerali edi debere, uti recte ab Onuphrio præstitum, sive ter Consulatum gesserit, ut Xiphilinus, & Zonaras tradunt, sive

NOTÆ [1] Coss. M. Avelius Antoninus Elagabalus Aug. II. & Licinius Sacerdos. Licinii nomen non occurrit in vetustis monumentis. In tubo plumbeo apud Blanchinum, ut ille exhibet in Chronologia ad hunc annum, legitur: **TINEIUS SACERDOS.** Ceterum Gruteriani lapides pag. CCC. 1.

IMP. ANTONINO. II. ET. SACERDOTE
II. COS. P. R. C. ANN. DCCCC. LXXII.

Ibid. pag. LXXXVII. 4.
D. D. XVII. KAL. SEPTEMBR. D. N. ANTONINO
AUG. II. ET. SACERDOTE. II. COS.

Alia inscriptio apud Reinesium pag. 174.

IMP. ANTONINO. II. ET. SACERDOTE. COS.

sine nota geminati consulatus. Fasti vulgares: *Antonino II. & Sacerdote.*

III. His temporibus Elagabalum, auctor est Lampridius (a), ad agitandas quatuor elephantorum quadrigas in Vaticano, demolitum esse aliquot sepulcra, quæ obfitebant. Existimavit ob id aliquis (b), sed nulla plane auctoritate nixus vel ratione, tunc dirutum esse inter alia sepulcrum Apostoli Petri, translatumque corpus

(a) Lampridius in Heliogabal.
(b) Pavorinus in addit. ad Plat. & de Rom. Pontif.

postquam Consulares honores adeptus est, Consul factus fuerit, ut docet Dio lib. 79.

Zephyrinus anno ducentesimo decimo septimo, Præfentis & Extricati Consulatu insignito e vis vis excessit. In Chronico quidem Damasi nomen ejus desideratur; sed hæc verba, quæ ibi leguntur, a Consulatu Saturnini & Galli, usque Præfente & Extricato, ad eum, non vero ad Victorem referuntur. In duplici Codice Corbeiensi anni octodecim & aliquot menses ac dies ei tribuuntur. Sed cum Callistus die decima octava mensis Julii ei, ut infra videbimus, successerit, postquam Episcopatus dies quinque vacasset, ut habet auctus Chronicon veterum Pontificum, fedit Zephyrinus annos decem & novem, menses undecim, dies quinque, mortuus die decima Julii anni CCXVII. Pontificatum enim inerat anno CCXVII. die decima Augusti. In Martyrologio Hieronymiano Natale ejus consignatur die XX. Decembris, in aliis vero Martyrologiis, quibus Baronius adhæret, die vicefima sexta Augusti. Sed uterque dies ad ejus translationes referendus. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Chronologiam veterum Pontificum existimans, in Martyrologio Hieronymiano dies natales Pontificum Romanorum signari, obitum Zephyrini cum die XX. Decembris anni CCXVII. illegavit; & quia constat ante eum diem Callistum ejus successorem fuisse, dicit eum Zephyrini constitutum fuisse Vicarium. Sed, ut sæpius observavimus, hujusmodi Vicariatus supposititi. Duæ Zephyrini circumferuntur Epistolæ commentitiæ existimate. Prior est ad Episcopos Siciliae, & incipit cum verbis Hilari Papæ epist. 3. *Divina circa nos gratia memores.* Posterior est ad Episcopos Aegypti, & ab his verbis exorditur: *Tantum a Domino hujus sanctæ Sedis & Apostolicæ Ecclesiæ fundatore, &c.* Leguntur in utraque Epistola S. Prosperi aliorumque variae sententiæ. Zephyrino successit Callistus.

III. Ad num. III. Scribit Lampridius in Heliogabalo cap. 23. hunc Imperatorem elephantorum quadrigas agitasse. Quod anno sequenti factum Heliogabalo videtur. Mediobarbus enim producit varia Numismata tertio Heliogabali Consulatu, aliaque tertia ejus Tribunitia Potestate signata, in quibus quadrigæ triumphales cernuntur.

Refellitur opinio de translatione SS. Corporum Petri & Pauli.

pus ejus ad Catacumbas, ubi una cum Pauli corpore manserit usque ad Cornelium Papam; qui utrumque sustulisse dicitur; & Petri in Vaticano, Pauli vero via Ostiensi, ubi sunt postea ipsis erectæ basilicæ, collocasse. Amplioribus sane spatiis Vaticanum olim patuisse, como primo Annalium diximus; adeo ut non sit necesse hæc intelligere facta ab Elagabalo ubi esset Petri sepulcrum. Rursum vero cum illud esset a latere Circi Neronis, inhærens monti, nequaquam videri potest illic fuisse opportunum locum ad aggrandiendas immanium bestiarum quadrigas. Nam si velimus illum eas agitasse in Circo Neronis; si illius spectaculi capax Circus non erat, ipse primo diruendus fuisset; cum tamen nulla mentio habeatur de Circo diruto, quod ante omnia (quod res esset longe majoris momenti, quam privatorum sepulcra) dicendum fuisset. Si vero eum extra Circum agitasse quadrigas dicere velimus; tunc, cum inter Circum & tumulum S. Petri perangustum esset spatium, monte a tergo, a fronte Circo posito, non satis erat Elagabalo demoliri sepulcra, nisi solo æquasset (ut dictum est) Circum; cum tamen nonnisi aliquot sepulcrorum factam esse jacturam, idem affirmet. At si demus etiam tum Petri Apostoli dirutum sepulcrum, ejusque corpus translatum fuisse ad Catacumbas; quæ, rogo, ratio subesser, ut & Pauli Apostoli corpus etiam e sepulcro via Ostiensi posito sublaturum, & in Catacumbas pariter illatum, una cum S. Petri corpore conderetur? cum, ut illud antehac in proprio sepulcro via Ostiensi collocatum, & in hæc tempora aservatum, inde tolleretur, nulla causa vel saltem verisimilis monstrari possit.

IV. De translatione Corporum SS. Apostolorum.

His igitur penitus confutatis, magna est apud me auctoritas S. Gregorii, assertantis, paulo post tempus passionis Apostolorum, eorumdem sacra corpora a Græcis furtim sublata, tumque ad Catacumbas perlata fuisse, qui divino miraculo præpediti, a cœptis desistere coacti sunt: cum Fideles, re comperta, in sua loca Apostolorum corpora retulere. At rem gestam, ejus verbis superius enarratam, hic repetere, quo cuncta certiora reddantur, operæpretium existimamus. Scribens (a) enim ad Constantiam Aug. III. ait: De corporibus vero sanctorum Apostolorum quid ego dicturus sum? dum constat, quia eo tempore, quo passi sunt, ex Oriente Fideles venerunt, qui eorum corpora, sicut civium suorum, repeterent: quæ ducta usque ad secundum Urbis milliarium, in loco qui dicitur ad Catacumbas, collocata sunt. Sed dum ea exinde levare omnis eorum

(a) Greg. lib. 3. epist. 30. al. Constantinam.

multitudo conveniens niteretur, ita eos vis tonitruum atque fulguris nimio metu terruit atque dispersit, ut talia denuo nullatenus attentare præsumerent. Tunc autem exeuntes Romani, eorum corpora, qui hoc ex Domini pietate meruerunt, levaverunt, & in locis, in quibus nunc sunt condita, posuerunt. Hæc Gregorius.

Refellitur opinio de translatione sub Cornelio.

Si ergo tunc sublata, & ad Catacumbas translata, ac etiam propriis locis tunc restituta fuerunt; quidnam est quod a Cornelio Papa ea e Catacumbis sublata dicuntur, & Pauli quidem prope Viam Ostiensem positum, Petri vero in Vaticano? Hæc profecto ita esse non possunt, nisi dixerimus bis eadem corpora ad Catacumbas fuisse delata, ac bis itidem locis propriis restituta: quod quidem antiquorum nemo dixisse, nec saltem somniasse reperitur. Quamobrem cum eo redacta quæstio esse videatur, ut vel mendacem (quod nefas est cogitare) Gregorium fuisse dicamus, vel potius hallucinatum esse incertum auctorem illum, qui citari falso Damasus consuevit: æquius est, ut (quod omnis ratio persuadet) potius Gregorio ea ad Augustam scribenti, quam incerto auctori incerta tradenti acquiescamus.

VI.

Nec est insuper quod dici possit, tunc temporis, cum a Græcis sublata sunt illa corpora, ad Catacumbas fuisse translata, sed demum a Cornelio Papa in loca pristina reportata: nam ab eo tempore usque ad Zephyrinum, dictis in locis, in Vaticano scilicet Petri, & Via Ostiensi Pauli corpora permansisse, nemo poterit dubitare: siquidem ex tunc usque in præsens complures Romani Pontifices, quos recensuimus, sepulti dicuntur in Vaticano juxta corpus beati Petri. Rursum vero patens est testimonium Gaji, qui (ut nuper dictum est) Romæ agens temporibus Zephyrini, ubi posita essent corpora sanctorum Apostolorum, digito (ut ita dicam) ostendit. His a nobis tum certis rationibus, tum antiquorum testimoniis stabilitis, aliquem refragari minime prohibemus: sed volumus esse liberum in re ambigua, ut lubet, unumquemque ex animi sui sententia opinari: at veri amantem perspicacis ingenii lectorem his nostris fauturum, minime dubitamus. Quod & si quis his objiciat ejusdem Cornelii nomine vulgatam epistolam: dicimus eam non perinde exploratæ fidei esse, ac eam quam opponimus citatam a nobis sancti Gregorii ad Constantinam: cujus fidem adeo testatam nemo unquam ausus est, vel minimum quidem in dubium revocare. At de his hætenus.

Chri.

I. Africani Legatio ad Imp.

Christi anno ducentesimo vigesimosecundo, Marco Aurelio Antonino & Euty-chiano secundum Coss. Julius Africanus, inter viros eruditos hujus temporis clarus, legationem ad Imperatorem suscepit (fortasse suadente Origene, qui eo utebatur familiarissime, in Palæstina tunc agente) pro restituenda olim incensa civitate Nicopoli Palæstinæ, quam ex Romanorum victoria nomen illud consecutam fuisse diximus, cum Emmaus antea vocaretur. Re obtenta sequenti anno est civitas excitata. Hæc apud (a) Eusebium. Quod pertinet ad Africanum, hæc de eo alibi idem auctor (b): Per idem tempus Africanus librorum scriptor qui vocatur apellatur, magna commendatione ad hominum famam profuxit. Hujus de historia Susanna a Daniele litteris prodita, quasi adulterina esset & commentitia, magno opere dubitantis extat epistola ad Origenem scripta; ad quam Origenes per litteras plenissime respondebat. Ejusdem Africani quinque alii libri de temporum & annalium serie, accurata quadam industria e-

(a) Euseb. in Chron. i.

(b) Euseb. lib. 2. c. 24.

laborati, ad nos pervenerunt; in quibus ait, se Alexandriam, propter incredibilem Heracle famam, quæ ubique manaverat, iter fecisse; quem propter philosophiæ & aliarum Græcarum disciplinarum cognitionem, quæ egregie exercebat, ad Ecclesiam illius Episcopatum administrandum delectum esse, supra docuimus. Est etiam alia Epistola ab eodem Africano ad Aristidem perscripta, de ea quæ putatur esse genealogiarum Christi apud Matthæum & Lucam discrepantia: in qua Evangelistarum consensum ex historia quadam, quæ ad sua ipsius tempora integra devenerat, apertissime tradit: quam equidem opportune in primo libro hujus operis, quod habemus in manibus, ab eo petitam citavi. Hæc Eusebius de Africano; habet eadem quoque S. Hieronymus.

II. Africani Historia.

Quod vero pertinet ad Historiam ejusdem Julii Africani; extabat adhuc integra tempore Photii, qui in sua Bibliotheca ejus cum meminit, ait eam sumere exordium a mundi creatione, nihilque ab eo prætermisum usque ad Christi adven-

tum, gessisset, ac nihilominus alterum sibi Consulatum adrogare conatus est; cum nullum antea nec Magistratum, nec titulum Magistratus honorarium accepisset. Quæ ultima verba de Consulatu ejus anno præcedenti suscepto intelligenda non sunt; cum is sicut & quartus, quem Collega Alexandro Cæsare cepisset, juxta instituta patria fuerit; tertii vero anno currenti initi nulla ratio assignari possit. Neque enim ad illum antequam imperaret, designari potuit, cum, ut ait Dio, nullum antea nec Magistratum, nec titulum Magistratus honorarium accepisset. Ex quibus Dionis verbis intelligimus, usum tulisse, ut privati Consules non designarentur, nisi Magistratum aliquem gessissent: indeque Appianus tanquam singulare notat, quod Pompeius Magnus, ne Quæstorius quidem, factus fuerit Consul. Imo post institutum Imperium filii Augustorum de more Quæsturam ante Consulatum gerebant, ut liquet de Marco Aurelio, de quo Capitolinus in ejus Vita cap. 5. ait: Hadriano ferente, gratia ætatis facta, Quæstor est designatus. Idem de Lucio Vero in ejus Vita cap. 3. scribit: Post Quæsturam statim Consul est factus. Quamquam non desint, qui Quæstura non gesta Consules designati fuerint, ut liquet de Commodò apud Lampridium, & de Caracalla apud Spartianum in illorum Vita. Ic.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5713. SÆC. III. Anno Urbis 973. Olymp. 249. an. 4. A.C. 220. JESU CHRISTI 220. secund. Baronium 222. CALLISTI PAPÆ 4. ELAGABALI IMP. 3.

I. Consuler.

[1] AD num. I. & seq. M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. III. & Eutybianus Comazon II. ut anno præcedenti num. I. diximus. Sumtus hic ab Helioabalo folido & exlege Imperatore Consulatus, præter regulas, quemadmodum & primus anno CCXVII. initus; quod utrumque a Dione lib. 79. observatum: Adversus instituta patria, inquit, sane non magni quadam momenti, nec insigne malum aliquod nobis afferentia, nisi quatenus a recepta consuetudine aliena erant, innovata ab ipso fuere. Inter quæ Dio numerat, quod Consulatus Macrini loco, qui jam ante gestus erat, nomen suum substituit, cum nec Consulatum a nobis accepisset, nec prorsus eum attingisset; quod initio tribus in literis annuum indicavit per Adventi Consulatum, quasi qui solus eum

NOTÆ

[1] Coss. M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. III. & Eutybianus Comazon II. Lapis olim in Vaticano, postea in Museum Cardinalis Alexandri Albani, nunc in ædibus Capitolinis, n. 64. editusque jam a Fabretto pag. 494. at ex efo utrimque marmore, adeo ut nihil aliud legi possit, præterquam:

... A U G. III. E T C O M A . . . . . D C C C L X X . . . . .

Dio Xiphilini lib. LXXIX. pag. 910. Eutybianus enim qui & Comazon (hoc nomen quippe a nimis & his tronicis ipsi datum fuit) quem in nulla Græc. & postea non semel tantum, sed bis & ter consul fuit. Vulgares Falsi: Antonino III. & Comazono.

CHRISTI
222.CALLISTI PAP.
2.ANT. ELAG. IMP.
3.

tum, licet cuncta summam perstrinxerit. Rursum vero eundem profectum res in Ecclesia gestas a Christo Redemptore nostro usque ad Macrini Imperium, cujus tempore illa cuncta scribebat: atque eundem numerare ab origine mundi ad illud usque tempus annos quinque mille septingentos vigintitres. Hæc de Africano Phorius. Citatur idem auctor a S. Basilio, ejusdemque scripti fragmentum recitat de Spiritu sancti una cum Patre & Filio conglorificatione, in hæc verba: *At nec Africanum historicum talis glorificationis forma præterit. Siquidem palam est in quinta de temporibus Epitoma & ipsum in hunc loqui modum: Nos vero qui & illorum verborum mensuram dicimus, non ignoramus fidei gratiam: gratias agimus ei qui præbet nostris Patribus omnium Salvatorem Dominum nostrum Jesum Christum, cui est gloria & majestas cum sancto Spiritu in secula.* At de Africano factis; cujus lucubrationum magno detrimento facta jactura est.

PAGIUS

II.
Nicopolis
condita.

Legatio Julii Africani ad reedificationem urbis Nicopolis petendam, ad annum sequentem pertinet. Eusebius secundum editionem Pontanæ (Scaligeriana enim hoc anno manifeste corrupta) anno Abrahami 2238. qui Kalend. Octobris sequentis Christi anni inchoatur, ait: *In Palæstina Nicopolis, quæ prius Emmaus vocabatur, Urbs condita est, Legationis industriam pro ea suscipiente Julio Africano, Scriptore temporum.* Cum enim Heliogabalus anno CCXXII. Quinquennalia edere deberet, missus ad eum Africanus, qui eam civitatem instaurandam peteret, ut annis humani solenniis additis, fieri solitum erat. Imo

Quod autem ad Heraclam spectat, Alexandriæ sacras litteras magna cum laude publice profitentem; ipsum fuisse olim Origenis discipulum, sed qui reliquos antecelleret, superius dictum est. Hunc Origenes (inquit Eusebius a) cæteris discipulis suis præferens, virum cum sacrarum litterarum studiosum, tum vero in aliis disciplinis disertissimum, tum philosophia denique non ignarum, socium in instituendi munere sibi adscivit, & huic eos erudiendos commisit, qui ipsis fidei elementis modo essent imbuendi. Eorum autem disciplinam, qui in cursu erant positi, & ipso doctrinæ sacræ habitu aliquanto maturiores, sibi ipsi docendos reservavit. Hæc Eusebius de Heracla, cum docere inciperet. Porro simulac Origenes in Palæstinam est profectus, ipsum integrum atque summum docendi munus in Heraclam refutum est; quando autem Episcopus sedere cepit, suo loco dicemus.

Se-

ipse Africanus docet, se anno Legationis suæ absolvisse Opus suum *Grato & Seleuco Coss.* ut videtur est apud Georgium Syncellum pag. 212. ubi & dicit Africanus, se perduxisse Opus illud usque ad annum mundi secundum Alexandrinos 5723. Incarnationis vero secundum eosdem 223. qui uterque annus cum anno Eræ vulgaris CCXXI. convenit, in eoque mense Augusto absolvitur; ideoque Africanus Consulatum Grati & Seleuci includit usque ad Kalendas Septembres, quo die annus Incarnationis secundum Alexandrinos CCXXIV. incepit [1].

NOTÆ [1] **A** Dde, quæ de imagine Elagabali contra Baronii conjecturas scribit Norisus in Epochis, pag. 82.

JESU CHRISTI
ANNUS
223.CALLISTI PAP.
ANNUS
3.ANT. ELAG. IMP.
ANNUS
4.

I.

(a) Dio in
Elagabalo.
Alexan-
der ado-
ptatus.

SEquenti anno Christi ducentesimo vigesimotertio, Gratus & Seleucus ponuntur Consules: cum tamen a Dione (a) Eutyechianus sub Elagabalo tertium Consul fuisse dicatur, sed fortasse suffectus. Quo anno Alexander Mamææ filius, consobrinus Elagabali, creatus est Cæsar, in sequentem annum Consul designatus: sed & cum in filium adoptasset, ut eum suis moribus institueret, viros omnes probos & eruditos, quibus Mamæa mater puerum tradiderat educandum, partim morte (b), partim vero multavit exilio. Fuisse ex his aliquem Christianum, facile suademur, cum hujus religionis hominum (ut dictum est) mater studiosissima esset.

Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS ANNO PERIODI GRECO-ROMANÆ 5714.

SÆC. III. ☉ 6. ♃ 13. P. 25. Mart. Indiæ. 14.

Anno Urbis 974.

Olymp. 250. ann. 1.

A.C. 221.

ELAGABALI IMP. 4.

I.
Consules.

[1] **A**D num. I. & seq. Coss. Gratus Sabinianus & Claudius Seleucus. Prioris cognomen prodidit Africanus apud Georgium Syncellum pag. 212. In Digesto vero l. 13. memoratur Claudius Seleucus.

II.
Alexander
Cæsar re-
nunciatur.

Recte scripsit Baronius, Alexandrum Heliogabali Imperatoris consobrinum anno currenti Cæsarem nuncupatum esse; cum ejus Consulatus sequenti anno gestus, ejusque Imperii Quinquennalia Decennalia eum hoc anno illa dignitate exornatum demonstrant, & ostendant, Lampridium in Heliogabalo, cap. 10. ubi ait, Alexandrum Cæsarem dictum a Senatu, eo tempore, quo Macrinus, hallucinatum esse. Herodianus a Baronio citatus, rei gestæ tempus non memoravit. Notanda porro ejus verba, postquam dixit,

Cæterum Alexander uno eodemque die omnes amplissimas dignitates, diversis temporibus conferri solitas, se accepisse, apud Lampridium in hæc verba ipsemet pro concione post mortem Elagabali in Senatu testatus est, dicens: *Gratias ago vobis, Patres conscripti, non nunc primum, sed & de Cæsareo nomine, & de vita servata, & Augusti nomine addito, & de Pontificatu Maximo, & de Tribunitia potestate, & Proconsulari Imperio: quæ omnia, novo exemplo, uno die in me contulistis.* Hæc ipse; reliqua de eo suis quibusque locis opportunis inferius dicturi sumus.

Nnn

Du-

eum Cæsarem appellatum fuisse, & Heliogabali institutis imbui noluisse: *Quibus rebus, inquit Herodianus, magnopere Antoninus indignabatur, jamque adoptionis, Imperiique participati penitebat.* Ea enim ostendunt, Cæsares non tantum Imperii successores designatos esse, sed & in ejus societatem vocatos. Quando Lampridius a Baronio citatus ait Alexandrum novo exemplo, uno eodemque die Cæsaris nomen, aliasque appellationes a Senatu accepisse, loquitur de iis, quæ in ejus nuncupatione Augustea contigerunt, non vero de iis, quæ ab Heliogabalo, vel a Senatu acta, cum Alexander Cæsar est renuntiatus, ut Lampridium legenti patet. Attigerat Alexander annum ætatis decimum sextum, ut ex dicendis planum fiet. Quare corrigendus error, qui in Herodianum lib. 6. cap. 7. irrepsit, ubi dicitur, Heliogabalum fuisse tum natum annos circiter quatuordecim, Alexandrum vero duodecim. Heliogabalus enim annum ætatis XVII. agebat, quando Alexandrum Cæsarem dixit. Qui error Librariis, qui in numeris facile labuntur, non vero Historico accuratissimo imputandus videtur. Quo vero tempore Mamæa, Alexandri mater, Origenem Antiochiam accersierit, anno CCXXIX. explicabitur.

NOTÆ [1] **C**oss. Gratus Sabinianus & Claudius Seleucus. Horum nomina minime leguntur in vetustis lapidibus. Occurrunt in fragmentis Dionis Cassii pag. 991. Gratus Sabinianus, & Claudius Seleucus. Fasti Idatiani, Vindebonenses, Bucherii laterculus, & Prosperi Chronicon; Grato & Seleuco.

JESU CHRISTI ANNUS 224.

CALLISTI PAP. ANNUS 4.

ALEXANDRI IMP. ANNUS I.

I. Ellogabalus occiditur.

Ducentesimo vigesimoquarto Christi anno, Antonino Augusto quartum & Alexandro Caesare Coss. ipse Antoninus Elagabalus, cum imperasset annos tres, menses novem & octo, ob nefandas suas turpitudines Senatui Populoque Romano atque militibus redditus execrabilis, occisus est, corpusque ejus in viam ejectum, atque raptatum, demum in Tiberim protractum est; ex quo Traffitus (ut diximus) atque Tiberinus meruit appellari. Jam eo immanitatis pervenerat impurissimus homo una cum matre aequae impudentissima, quae cum ipso simul confossa est, ut ad enormissima scelerata illud addiderit, quod magiae causa pueros juberec occidi. Haec Dio, proxime omnia intuens; cui de aetate Imperatoris, & annis quibus regnavit, magis assentimur, quam Aurelio Victori, vel aliis dicentibus vixisse annos sexdecim, imperasse duos, ac menses octo; & Herodiano affirmanti, Elagabalum tempore Consulatus Alexandri, quo creatum dicit Caesarem & adoptatum, annos natum quatuordecim, Alexandrum vero duodecim; neque eidem dicenti Elagabalum imperasse sexennium.

II. Eo igitur in hunc modum sublato de medio, Alexander mixto consensu militum, Senatus, ac totius populi, in unum conspirantibus omnibus, acclamatus est Imperator (a.) pridie Nonas Martii, annum agens aetatis decimumseptimum. Hic igitur, ut qui a matre non abhorrente a-

(a) Lamprid. in Alex.

PAGIUS ANNO PERIODI GRAECO-ROMANAE 5715.

SÆC. III. Anno Urbis 975. Olymp. 250. an. 2. A. C. 222.

JESU CHRISTI 222. secund. Baronium 224.

URBANI PAPÆ I.

ALEXANDRI IMP. I.

I. Consules.

[1] A D'num. I. & seq. Coss. M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. IV. & M. Aurelius Severus Alexander Caesar.

NOTÆ [1] Coss. M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. IV. & M. Aurelius Severus Alexander Caesar. Gruterianus lapis pag. LXXXV. 2. ex Onuphrio.

DEDIC. ID. APR. IMP. CAES. ANT. PIO. III. ET M. AUR. ALEXANDRO. COS.

Suspectus videtur hic lapis Philippo a Turre in Dissert. Apologetica de nummo Annæ Faustine pag. 63. 64. propterea quod Idibus Aprilis hujus anni, ex Canone Paschali S. Hippolyti, Alexander Severus imperaret, Elagabalus autem interfectus esset die X. aut XI. seu XIII. Martii. Gruter. item pag. DXXVIII.

ARA.

Christiana religione & inter Christianos pariter educatus esset, non solum (quod ait Lampridius b) Christianos esse passus est, sed Christo Deo aliquem qualemcumque cultum exhibuit: ita tamen, ut qui deorum cultui assuevissent, & a puero Gentilibus quoque superstitionibus imbutus esset, deos pariter coleret, & quodcumque numen sibi fuisset ab aliis antea prædicatum. Nam de eo ex Scriptore suorum temporum hæc idem Auctor testatur: Matutinis horis in larario suo, in quo & divos Principes, & optimos electos, & animas sanctiores, in quibus & Apollonium, & Christum, & Abraham, & Orpheum, & hujusmodi deos habebat, ad majorum effigies rem divinam faciebat. Et post multa: Christo templum facere voluit, eumque inter deos recipere, quod & Hadrianus cogitasse fertur, qui templa in omnibus civitatibus jusserat fieri: quæ hodie idcirco, quia non habent numina, vocantur Hadriani: quæ ille ad hoc parasse dicebatur: sed prohibitus est ab iis, qui consulentes sacra, repererant, OMNES CHRISTIANOS FUTUROS, si id optato venisset, & templa reliqua deferenda. Hæc ipse. Quod olim jactari a Christianis ajebat Celsus Epicureus (c), Romanos omnes & Imperatores fore Christianos; satis demonstrant hæc ipsa, quæ ab ipsorum oraculis, ipsis invitis, redderentur, non latuisse Gentiles propheticis attendentes sententiis: licet hæc nequaquam a Christianis jactari, Origenes excuset. Porro-

Alexander res Christianorum imitatur. (b) Idem ib. Quomodo Christum coluit Alexander.

(c) Apud Orig. contra Celsi, l. 8.

II. Heliogabalus occiditur.

Consulatus Alexandri juxta priorem regulam, quia nempe anno præcedenti Cæsar nuncupatus est; Elagabali vero juxta secundam, quia ejus Quinquennalia in hunc annum incidebant. Verum antequam eorum celebrandorum dies adventasset, tumultu militari occisus est, postquam regnasset annos tres, menses novem & dies quatuor, inquit Dio lib. 79. qui statim addit: Quod tempus ego numero, ex quo pralio facto, omnem potentiam adeptus est. Quare cum Lampridius in Alexandro Severo cap. 6. referat acclamationes Senatus in inauguratione Alexandri habitas, ex Actis Urbis ante diem pridie Nonas Martias, die sc. sexta mensis Martii, liquet, non tantum eo die

CHRISTI ANNUS 224.

CALLISTI PAP. ANNUS 4.

ALEXANDRI IMP. ANNUS I.

III. Alexander res Christianorum imitatur.

Porro Alexander non solum Christianæ religionis studiosus fuisse videtur, sed eorum quoque institutorum, quantum fas fuit, diligens imitator, in his præsertim quæ ad regimen politicum pertinere videbat; nam de eo hæc idem Lampridius tradit: Et quia de publicandis dispositionibus mentio contigit, ubi aliquos voluisset vel rectores provinciis dare, vel propositos facere, vel procuratores, id est, Rationales ordinare, nomina coram proponebat, hortans populum, ut, si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, subiret poenam capitis. Dicebatque grave esse, cum id Christiani, & Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus, qui ordinandi sunt; non fieri in provincialium rectoribus, quibus fortuna hominum committuntur & capita. Sed & illud: Clamabatque sæpius, quod a quibusdam sive Judæis, sive Christianis audierat, & tenebat; idque per præconem, cum aliquem emendaret, dici jubebat: Quod tibi non vis, alteri ne feceris. Quam sententiam usque adeo dilexit, ut & in Palatio & in publicis operibus perferri iuberet.

IV.

De tabernaculo in Ecclesia consecrata.

Revenset idem quoque auctor ejusdem Imperatoris judicium pro Christianis exhibitum: Cum, inquit, Christiani quemdam locum, qui publicus fuerat, occupassent, contra popinarii dicebant sibi eum deberi: rescripsit, melius esse, ut quomodo cumque illic Deus colatur, quam popinarius dedatur. Hæc de Alexandro Lampridius. Sed singula sunt accuratius explananda, & ut ex iis incipiamus: Quantum conjectura consequi licet in re antiquissima & obscura, existimo hunc locum publicum Christianis adjudicatum ad construendam Ecclesiam, aliquo fuisse ad re-Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

die Heliogabalum interfectum, & Alexandrum Augustum nuncupatum; sed etiam Macrinum anno CCXVIII. die tertia mensis Junii fustum fugatumque fuisse, & Heliogabalum Imperium suscepisse. Ab eo enim die ad sextum Martii currentis anni fluxerunt anni tres, menses novem, & dies quatuor, die emortuali comprehenso. Neque existimandum cum Onuphrio, Petavio, Calvisio, ceterisque Chronologis, Lam-

ligionem spectante olim nobilitatum monumento; quod Christiani adeo cuperent illum Ecclesia erecta desuper illustrari, quibus complara privata loca ad id opus deesse non potuissent. Quamobrem hunc illum arbitror fuisse locum trans Tiberim positum, ubi Augusti tempore Taberna Meritoria erat, ex qua oleum magno miraculo e terra erumpens copiose fluxisset, in signum (quod suo superius loco dictum est) Christi humani generis Redemptoris in mundum proximi adventus. Loco igitur illo publico destituto, popinarii, quod publica in eo taberna fuisset, ad se artis usu pertinere rati, rescripto Principis proprium efficere conabantur. Nam popina proprie locus erat, ubi publica opsonia, carnesque coctæ publico usui venum expositæ comederentur, cujus usus etiam Taberna Meritoria erat hospitium mercenarium.

V. Ecclesie Dei genitricis erectio.

Contra vero Christiani, ut in eo Ecclesiam erigerent, postulabant: quibus cum annuisset Imperator, illic nobilem Ecclesiam erexerunt, sanctissimæ Virginis Dei Genitricis Mariæ Partui, olim eo prodigio præsignato, religiosissime consecrandam. Favet huic nostræ conjecturæ, immo & firmiter adstipulari videtur, ac rem propemodum certam reddere, quod in gestis S. Callisti Papæ, qui his Alexandri temporibus vivebat, legitur ab eo eam erectam fuisse Ecclesiam trans Tiberim positam. In libro enim de Romanis Pontificibus, sua antiquitate omnibus noto, hæc verba descripta habentur: Hic fecit Ecclesiam S. Mariæ trans Tiberim. Cum vero nonnisi de hac Ecclesia memoria sit, Alexandri Imperatoris temporibus Romæ excitatam fuisse; pro ea ædificanda locum illum Christianis ipsum Imperatorem adjudi-

N n n 2 di-

NOTÆ

ARA POS. K. JAN. M. AURELIO. ANTONINO. AUG. III. ET AURELIO. ALEXANDRO. CAES. COS.

Pag. MLXXXII. 9.

COLLOCATA. V. IDUS. MART. IMP. CAES. M. AURELIO. ANTONINO PIO. FELICE. AUG. III. ET. COS. M. AUR. ALEXANDRO. NOBILISSIMO CAES.

Nummus Alexandri Severi in Museo Theupolo pag. 597. ubi in antica M. AUR. ALEXANDER. CAES. & in postica. PONTIF. COS. Item ibidem alius cum epigraphe. IMP. CAES. M. AUR. SEV. ALEXANDER. & in postica; PONTIF. MAX. TR. P. II. COS. P. P. Vulgares Facti; Antonino IV. & Alexandro.

dicasse, affirmare necesse videtur. Extat ipsa quidem veneranda antiquitate nobilis, & tantæ rei gestæ memoria celeberrima, quæ prope Confessionem sacram illud foramen continet, ex quo olim scaturit oleum: feruntque qui hoc experimento didicerunt, terram intus positam adhuc oleo esse madidam; quam erutam si quis comprimat, manum sentiat unguine delibutam. Sed redeamus ad Alexandrum.

VI.

Quod vero electionem Ecclesiarum Præsidum, a Christianis tractari solitam multa prævia morum inquisitione, Alexander voluit in Præsidum creationem transferre; quoniam modo ea tunc fieri soletur, Origenes (a), qui his vivebat temporibus, docet, magnamque tradit adhiberi solitam diligentiam, ut, qui primi inter Christianos essent, ad regimen animarum adficerentur. Diacono item proclamante in Ecclesia, patuisse omnibus aditum objiciendi ordinando, si quod patraffet aliquando crimen; id quoque & antiquiores Ecclesiæ Rituales libri demonstrant. Cæterum non de Episcopis tantum, vel sacris ministris ordinandis exacte fieri consueverat ejuamodi morum inquisitio, sed de omnibus propemodum Christianis, ut quisque se gereret: ut, si quid egisset professione indignum, a Fidelium cœtu abjiceretur. Quod quidem his temporibus servari solitum in Ecclesia, idem Origenes declarat his verbis, quæ insinuandæ antiquæ disciplinæ causa hic describere, operæpretium existimavimus; ait (b) enim, in primis de iis qui ad audiendum admittuntur: Christiani vero, quantum possunt, perexaminant animos audiri se cupientium: ac primum privatim examinatos, priusquam in cœtum recipiantur, ubi videntur eo profecisse, ut honestæ vitæ sint cupidi, tum demum introducunt, distinctis ordinibus; altero recens admissorum, necdum affecutorum lustrationis symbolum; altero jam professorum religionem Christianam. In posteriore ordine ordinati sunt aliquot, qui inquirant in vitas & mores accedentium; ut non concessa facientes, candidatos religionis arceant a suis conventibus; cæteros horum dissimiles excipiant ex animo, & quotidianis accessibus meliores faciant. Jam erga peccantes quam severa disciplina, præcipue contaminatos libidine? quos e sua Republica rejiciunt nostri. Hæc Origenes.

(a) Orig. contra Cels. l. 8. in fin. Electio Episcoporum quomodo fieri solita.

(b) Orig. ibid. l. 8.

VII.

Quod vero Lampridius dicit, in Præsidum electione Alexandrum Imp. non tantum imitatum esse Christianos, sed & Judæos; declarat hæc diligenter S. Cyprianus (c) in epistola ad Hispanos conscripta, cum ait: Videmus de divina auctoritate descendere, ut sacerdos plebe præsenre sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur: sicut in Numeris (d) Do-

(c) Cyprian. epist. 68.

(d) Num. 15.

minus Moyse præcepit, dicens: Apprehende Aaron fratrem tuum, & Eleazarum filium ejus, & impone eos in montem coram omni synagoga: & exue Aaron stolam ejus, & indue Eleazarum filium ejus, & Aaron appositus moriatur illic. Coram omni synagoga jubet Deus constitui sacerdotem; id est, instruit, & ostendit ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere: ut plebe præsenre, vel detegantur malorum crimina, vel honorum merita prædicentur, & sit ordinatio justa & legitima, quæ omnium suffragio & iudicio fuerit examinata. Quod postea secundum divina mysteria observatur in Actis Apostolorum (e); quando de ordinando in locum Judæ Episcopo Petrus ad plebem loquitur: Surrexit, inquit, Petrus in medio discipulorum, fuit autem turba in uno. Nec hoc in Episcoporum tantum, sed & sacerdotum, sed in diaconorum ordinationibus observasse Apostolos animadvertisimus. Et post alia in eandem sententiam allata, Propter quod, inquit, diligenter de traditione divina & Apostolica observatione observandum est & tenendum, quod apud nos quoque & fere per provincias universas tenetur: Ut ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, Episcopi ejusdem provincie proximi quoque conveniant, & Episcopus deligatur, plebe præsenre, qui singulorum vitam plenissime novit, & uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit. Sic igitur plebe præsenre ordinatio agebatur, ut proclamante diacono, cuique esset liberum, quod perperam ab eo factum sciret, objicere, ac sic diligentissima ordinandi Episcopi perscrutatio ageretur. Quod rite factum Alexander studuit imitari.

Ordinationes quomodo in Ecclesia agi solita.

(e) Act.

VIII.

At quantamlibet diligentiam adhiberet Alexander Imperator, ut optimos quoque præficeret provinciis magistratus; nec in minimo quidem æquare valuit Ecclesiarum Præsidum probitatis excellentiam: quod Origenes (f) demonstrat his verbis: Eodem modo magistratus Ecclesiastici cum Urbanis magistratibus conferendi: ut intelligas magistratus Ecclesiæ, etiam qui inter collegas paulo frigidius versantur in officio, tamen in morum & virtutum ratione vulgaribus Senatoribus atque magistratibus præcellere. Hæc ipse. Illud autem quod de Alexandro Lampridius scribit, Passus est esse Christianos, sic intelligendum est, quod nec quicquam negotii illis accessiverit, nec persecutionem aliquam in eisdem pronulgatis edictis excitaverit; tamen per Urbis Præfectos, & provinciarum Præsides in Christianos infensos, tumultuantibus quoque populis, sub ejus Imperio nonnullos necatos esse Christianos, exploratissimum est. Sed de his anno sequenti.

(f) Orig. contra Cels. l. 3. Quam præstarent Præfules Ecclesiarum Præfibus provinciarum.

Quod

IX. Alexander Imp. qualis erit ga Judæos.

Quod rursus pertinet ad Judæos, non mediocria Alexandri studia erga ipsos fuisse videntur; quippe qui si non Regem, Præfectum tamen eos habere permisit, qui eis jus diceret; concessitque eos in Palæstina habitare, quod testatur Origenes in epistola de Susanna ad Africanum, sic dicens, dum de Judæis agit: Cum magna gentes fuerint & subjectæ, a Rege concessum ut captivi uterentur suis legibus & iudiciis. Nam nunc quoque Romanis regnantibus, & Judæis didrachma eis pendentes, quamvis concedente Cæsare, possit gentis Præfectus, ut nihil differat ab eo qui regnum obtinet in gentem, scimus qui sumus experti. Fiunt enim lateenter convenientia legibus iudicia, & damnantur quidam capitis, neque cum plena omni ex parte libertate, neque Rege omnino ignorante. Idque in regione gentis longo tempore versati didicimus, & pro certo accepimus. Quamquam sub Romanis duæ solæ relatae sunt Tribus, nempe Tribus Judæ, & Tribus Benjamin. Hucusque Origenes de Judæorum statu, ac studio Imperatoris erga eos: ut non mirum sit, si (quod tradit Lampridius) derisionis causa idem Imp. Syrus Archisynagogus dici etiam consueverit, quod faveret Judæis, quibus (ut ait) privilegia reservavit.

X.

Quod rursus ad præsens tempus pertinet:

PAGIUS

III. Chronologia Canone Paschalis Hippolyti valide confirmata.

Ad num. X. Canon Paschalis Hippolyti inventus est Romæ anno millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, & in septimo libro Emendationis Temporum a Scaligero primum publicatus. Incipit Canon a primo anno Alexandri Severi, in eoque dicitur, eo anno terminum Paschalem incidisse in diem decimum tertium Aprilis, & Pascha celebratum esse die vicecima prima; ac denique decimum tertium Aprilis fuisse diem Sabbati: quod per hæc tempora præsentem tantum Christi anno, Cyclo Solis IX. Littera Dominicali DC. signatur, & bissextilis est. Quare vel hoc solo argumento Baronii Chronologia a Christo nato usque ad præsentem annum depravata ostenditur; cum in præfato Canone anni bissextiles accurate notentur, & primus Alexandri simplici Littera Dominicali insigniatur. Unde & nullum bissextum ante præ-

net: usque in hunc annum primum Alexandri, Hippolytus inter scriptores Ecclesiasticos celebris (ut auctor est S. Hieronymus a) perduxit quos scripsit temporum canones, rationemque Paschæ; nam ait: Hippolytus cujusdam Ecclesiæ Episcopus (nomen quippe urbis scire non potui) rationem Paschæ temporumque canones scripsit usque ad primum annum Alexandri Imperatoris; & sexdecim annorum circulum, quem Græci in Asia vocant, reperit; & Eusebio, qui super eodem Pascha canones decem & novem annorum circulum, id est, quædam scriptura composuit, occasionem dedit. Hæc Hieronymus ex Eusebio (e). Porro ejusdem scriptoris præclarum monumentum ante quadraginta circiter annos, simulacro e ruderibus effosso, ejusdem Hippolyti præferente imaginem, in Agro Verano summa omnium eruditorum lætitia apparuit: nam in sede ejusdem Græcis litteris temporis canon inscriptus legitur: translatum vero illud fuit in Vaticanam Bibliothecam, in qua hæcenus visitur; vivens semper testis Christianæ antiquitatis, qua pii solent sanctorum atque eruditorum virorum effigies sculptura reddere, ac imagine repræsentare. At de Hippolyto inferius pluribus agendum erit.

Canon temporum Hippolyti. (a) Hieron. de Scrip. Eccl. in Hippol.

(e) Euseb. l. 6. c. 16.

Du-

sentem annum in Annalibus suo loco collocatum; ac præterea anno Christi CCXXIV. quem cum primo Alexandri Baronius copulat, dies XIII. Aprilis & Sabbatum non concurrunt. Ex quibus tandem omnibus manifeste deducitur, Baronium Erasm Christianam inchoare debuisse a Consulatu Caji Cæsaris, & Lucii Æmilii Pauli, annoque Juliano XLVI. non vero a biennio antea. Denique ab anno primo Alexandri Severi ad primum Diocletiani, seu Christi CCLXXXIV. anni sexaginta duo, utroque extremo anno incompleto pro integro numerato, interjiciuntur: in Annalibus vero, utroque extremo comprehenso, sexaginta duntaxat numerantur. Quare intra illud temporis intervallum anni duo a Baronio prætermitti, quos suo loco restitue-

IV. Urbanus succedit Callisto.

Hoc anno Callistus ad cœlestem patriam migravit, eique Urbanus succedit, ut infra ostendetur.

JESU CHRISTI
ANNUS
225.CALLISTI PAP.
ANNUS
5.ALEXANDRI IMP.
ANNUS
2.

Ducentesimo vigesimo quinto Christi anno, Maximo & Æliano Coff. Alexander Imperator mutatis magistratibus, quos turpissimos Elagabalus jusserat præsidere; quos ipse putavit optimos, Urbanis præfecit negotiis, & sibi adhibuit consiliarios, quos Lampridius (a) recenset his verbis: *Ut sciat qui viri in ejus consilio fuerint, Fabius Sabinus, Sabinii insignis viri filius, Cato temporis sui, Domitius Ulpianus Juris peritissimus, Ælius Gordianus Gordiani Imperatoris pater, & ipse re vera vir insignis, Julius Paulus Juris peritissimus, Claudius Venantius orator amplissimus, Pomponius legum peritissimus, Alphenus, Africanus, Florentinus, Martianus, Callistratus, Hermodigenes, Venulejus, Tryphonius, Metianus, Celsus, Proculus, Modestinus, hi omnes Juris professores discipuli fuerunt, splendidissimi Papiniani, & Alexandri Imperatoris familiares & socii, ut scribit Acholius & Marius Maximus: Catilius Severus cognatus ejus, vir omnium doctissimus, Ælius Serenianus omnium vir sanctissimus, Quintilius Marcellus, quo meliorem ne historiae quidem continent. His tot atque aliis talibus viris quid mali potuit cogitari, vel fieri, cum ad bonum consentirent? Hucusque Lampridius; sed hæc Gentilis homo de illis, quod non putaret delictum esse Christianis inferre molestias, quos impios crederent Ethnicis omnes: vel fortasse ipsum præteritit (nam primis Constantinianis temporibus scripsit) quanta mala ejusmodi adeo celebres Jurisconsulti Christianis irrogarint. Horum omnium facile princeps apparuit Ulpianus, quem Alex-*

andrum Imperatorem habuisse pro tutore, assidentem Principi primo loco, eademque Præfecturam Prætorii dignitatem amplissimam contulisse, atque Scrijtorum Magistrum creasse, idem affirmat: proximumque huic locum tenuisse Paulum Jurisconsultum, quorum arbitrio cuncta faceret Alexander.

Quo hi fuerint animo in Christianos, ex his quæ Lactantius (b) scribit, satis potest intelligi; qui post recensitas molestias sæpius Christianis illatas, hæc addit: *Quin etiam sceleratissimi homicidæ contra ipsos impia jura considerunt; nam & constitutiones sacrilegæ, & disputationes Jurisperitorum leguntur injustæ. Domitius de Officio Proconsulis libro septimo scripta Principum nefaria collegit, ut doceret, quibus pœnis officii oporteret eos, qui se cultores Dei confiterentur. Quid iis facias, qui jus vocant carnicinas veterum tyrannorum adversus innocentes rabide scientium? & cum sint injuria crudelitatisque doctores, justos esse se tamen ac prudentes videri volunt, cæci & hebetes, ac rerum & veritatis ignari. Adeone vobis, o perditæ mentes, invisa justitia est, ut eam summis sceleribus adæquetis? Adeo ne apud vos perit innocentia, ut ne morte quidem simplici dignam iudicetis; sed supra omnia facinora habeatur, nullum facinus admittere; pectusque purum ab omni sceleris contagione præstare? Hucusque Lactantius in Jurisconsultos hujus temporis, ac præcipue in Domitium Ulpianum, qui (ut ait) in libro illo quem scripsit de Officio Proconsulis, cuncta quæ valuit adversus Christianos statuta collegit, quo se*

II.

(b) Lactantius, c. xi. 12. Ulpianus & alii Jurisconsulti Christianorum hereses.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5716.
SÆC. III. Anno Urbis 976. Olymp. 250. an. 3. A.C. 223.
SÆC. III. Anno Urbis 976. Olymp. 250. an. 3. A.C. 223.

I. AD num. I. Coff. L. Marius Maximus II. & L. Roscius Ælianus, ut ostendit Card. Consules.

NOTIÆ I] Coff. L. Marius Maximus II. & L. Roscius Ælianus. Vetus inscriptio, apud Norisium in Epistola consulari ad hunc annum:
L. MARIO. MAXIMO. II.
I. ROSCIO. AELIANO. COS.

Vide Sponium pag. 267. & Fabretium pag. 558. 559.
Altingius in notitia Germaniæ pag. 38.

MAXIMO. II. ET AELIANO. COS.

Fasti Idatiani: Maximo II. & Æliano. Cæteri vero: Maximo & Æliano seu Heliano. Bucherianus catalogus: Consulatu Maximi & Æliani.

CHRISTI
225.CALLISTI PAP.
5.ALEXANDRI IMP.
2.

se in eos jure agere, non impetu animi, demonstraret. Utinam illa extarent, quæ postea Juris collector & emendator exploit ut impia, atque tamquam injusta nequaquam rescribi voluit, sed proscribi: ex illis enim complura fierent manifesta, quibus tum Lactantii querela justissima explorator redderetur, tum etiam Christianorum constantia, in quos tot tantæque sævirent leges, manifestior appareret.

III. At licet ea tamquam mali fructices fallæ fuerint emendationis excisa, atque perpetua oblivione sepulta; tamen estis primus ille liber, in quo cuncta jura in Christianos armata, veluti in carnicina omnium cruciantorum, diversa necum genera afferentia instrumenta essent exposita, omnino deperit; nihilominus ex his quæ anteriori libro sexto, præambulari ad septimum, fuerat prælocutus (licet nec ipse integer habeatur) per rimulas quasdam datur inspicere, quæ haberentur in septimo; in sexto namque judicia, in septimo autem supplicia videbantur esse collecta. Ait enim (a): *Congruit bono & gravi Præfidi curare, ut pacata atque quieta provincia sit quam regit: quod non difficile obtinebit, si sollicite agat, ut malis hominibus provincia careat, eosque conquirat: nam & sacrilegos, latrones, plagarios, fures conquirere debet. Cæterum Christiani, quod dicerentur adversarii diis, atque eorum implacabiles hostes, a Gentilibus inter alias nefandissimas contumelias fuisse sacrilegos nominatos, qui pro Christianis scripsere Apologias, sæpe testantur. Rursum vero nihil antiquius Proconsuli esse debere, quam cultui deorum prospicere, atque inter alia, templa ipsorum invisere, collibentia refarcire, sacra curare, & alia id genus, idem libro secundo de Officio Proconsulis (b) scripsit; quibus omnibus Christianorum, deos, eorumque templa, cultumque omnem spernentium, persecutio esse videbatur annexa. Eiusdem (c) quoque esse illa sententia reperitur de improbatæ lectionis libris, sive (ut ait) magicis, sive aliis, ut perinde ac venena protinus perderentur: fatidicos namque libros, nempe propheticos, esse ex Senatusconsulto vetitos, & magnis pœnis eorum lectionem interdictam fuisse, auctore Justino martyre, (superius dictum est. Pauli quoque Jurisconsulti alia, quæ Christianos pertingere visa sunt responsa, superius recitata sunt.*

(a) l. 13. ff. de off. Præf. Id.

Ulpianus multa in Christianos.

(b) l. 7. ff. de off. Procons. Id.

(c) l. 4. ff. fam. hereticum.

IV. Variis prætextibus necati a iudicibus Christiani.

namque fuit, velamento justitiæ, aliisque prætextibus honestissimis; ex mille promodum occasione comparatis, iis qui prudentissimi ac pariter æquissimi haberentur, quorum apud Principem & alios summa cum fide esset existimatio, lacessere absque etiam Christianitatis titulo ad libitum Christianos, cum præsertim Principes pene puer esset; cui ea recta justaque videri potuissent, quæ tot viorum insignium una sententia confirmasset, ac potissimum quod Ulpianus, cæteris æquimantissimus visus, ardentius ingessisset. Sed Deo ulciscente, haud sero debitas pœnas dedit, quippe qui a Prætorianis militibus, qui eum noctu invaserunt (ut auctor est Dio d) occisus fuit. Quo modo autem Callistus Papa & alii plerique, Ulpiano atque sociis Urbem administrantibus (quatuordecim e) enim viri cum Urbis Præfecto rebus Urbanis præpositi erant) interfici jussi sint, dicemus anno sequenti.

V. Sed illud hic interea elucidandum, quod pertinet ad Alexandrum Imperatorem, dri Imperatore quo Herodianus (f) ait, annos quatuordecim quibus regnavit, deduxisse Imperium sine sanguine: certe mendacii insipsum Lampridius (g) arguit, dicens: *Hujus Imperium incruentum quidam litteris tradiderunt; quod contra est: nam & Severus appellatus est a militibus propter austeritatem: & in animadversionibus asper in quibusdam fuit. Hæc ipse. Sed nec etiam dici potest, ob id ἀνακταρον, incruentum ejus Imperium esse dictum, ut vult, quod Senatorem nullum occiderit: nam constat, eodem auctore Lampridio, eum occidi jussisse Ovinium Camillum amplissimum Senatorem, tyrannidem affectantem. Sed & Mamæa sanguinaria ejusdem Herodiani sententia habenda est, quæ patrem uxoris Alexandri clarissimum virum inique admodum occidi mandavit, ejuisque filiam Alexandri conjugem in Africam relegavit, ne Augustæ nomen illa sibi vendicante, ipsa contemptui haberetur.*

VI. Ipsa enim Mamæa ejus mater jam pristina illa optima morum institutione ex Christianorum consuetudine comparata, in detestabilem post collatum Imperium filio visa est descivisse: nam præter hæc quæ dicta sunt, ab omnibus historicis avaritia infamatur. Inter alia enim de ea Lampridius: *Mulier sancta, sed avara, & auri atque argenti cupida. Sed ejus avaritiæ occasione concitatos esse milites in filium, ut eum occiderent, tum ipse, tum alii tradunt. Hæc autem necessario a nobis præmittenda fuerunt, ne commentum putetur, quod dicemus aliquot Romæ martyres sub Alexandro esse passos; licet de eo tradat Lampridius, permisisse Christianos esse. Cum alioqui & ex his augurari liceat, Christianis faceffitum esse Romæ negotium, siqui-*

CHRISTI 225.

CALLISTI PAP. 5.

ALEXANDRI IMP. 2.

liquidem cum antea sub Antonino Caracalla, sub Macrino, necnon sub Elagabalo quiete agere permiffi fuiffent Christiani; quod Alexander denuo paffus di-

catur effe Christianos, aliquam vexationem tunc interceffiffe, auctor significare videtur.

JESU CHRISTI ANNUS 226.

CALLISTI PAP. ANNUS 6.

ALEXANDRI IMP. ANNUS 3.

I. Callisti Papae martyrium.

Anno Domini ducentesimo vigesimo-sexto, Juliano & Crispino Cof. pridie Idus Octobris, Callistus Papa martyrio coronatur, cum sediffet annos quinque, mensem unum, & dies duodecim. In hunc usque annum eum perveniffe, Eusebii Chronicon admonet, qui de eodem quoque numero annorum, tum ibi, tum in historia fidem facit; sub Alexandro paffum esse, cum acta ejus martyrii, tum Martyrologia omnia affeverant: in Romano enim haec de Callisto scripta habentur, cui caetera assentiunt: Roma, Via Aurelia, natalis beati Callisti Papae & martyris, qui Alexandri Imperatoris jussu diutius fame in carcere cruciatus, & quotidie fustibus caesus, tandem fenestra domus, in qua custodiebatur, praecipitatus, atque in puteum demersus, victoriae triumphum promeruit. Extat adhuc ipsa domus in ecclesiam feliciter conversa, in qua & ipse cernitur puteus, in quem dejectus est Sanctus.

II. Extant ejus passionis Acta, haud tamen in omnibus sincera; non enim probantur

PAGIUS ANNO PERIODI GRAECO-ROMANAE 5717.

SEC. III. 9. DC. D 16. P. 28. Mart. Indi. 2.

JESU CHRISTI 224. secunda. Baronium 226. URBANI PAPAE 3. ALEXANDRI IMP. 3.

I. AD num. I. Cof. Julianus II. & Crispinus, ex Card. Norisio in Epist. Consulari, ubi Inscriptionem refert, & varia Codicis Justiniani Refcripta citat, in quibus Julianus cum nota numerali effertur. His adde Fastos Graecos Theonis, in quibus Julianus dicitur Consul II. quia

NOTAE [1] Cof. Julianus II. & Crispinus. Fabrettus Inscript. pag. 695. n. 260. ex quo Norisius in Epistola consulari:

JULIANO. II. ET CRISP. . . . COS.

Praenomina latent. Fasti Idatiani: Fabiano & Crispino. Vindebonenses, Prosperi Chronicon, & Bucherii laterculus: Juliano & Crispino.

[2] S I Eusebii Chronicon, ejusque Historiam sequimur, Callistus, seu Calixtus Ecclesiae regimen suscepit, Helagabalo in Macrini demortui locum suffecto. Ex quo arguit Constantius in epist. Romanorum Pontificum pag. 114. Callistum electum circa initium A. D. 219. ac quinquennio Pontificatus nondum penitus elapso, martyrium adeptum die XIV. Octobris A. D. 223. Bucherianus Catalogus, ut & liber Pontificalis, in annis & mensibus designandis Pontificatus Callisti minime sibi coherent.

(a) Martyrol. Roman. die 10. Maji Martyres Romae passi sub Alexandro.

III.

II. Callisti PP. obitus.

CHRISTI 226.

CALLISTI PAP. 6.

ALEXANDRI IMP. 3.

(*) Sigon. de Jud. l. 1. c. 7. Alii martyres Romae passi haec ibidem sunt posita: Decollatus est etiam Palmatus * Consul una cum uxore & filiis & aliis promiscui sexus quadraginta duobus de domo sua: Simplicius quoque Senator cum uxore, & sexaginta octo de familia sua; item & Felix cum uxore sua Blanda, quorum capita suspensa sunt per diversas Urbis portas ad exemplum Christianorum. Haec ibi. Erant hi omnes Callisti opera nuper ad Christum conversi. His adnumerandus quoque Privatus martyr, cujus dies natalis quarto Kalendas Octobris his verbis descriptus habetur: Roma sancta Privati martyris, qui ulceribus plenus, a beato Callisto Papa sanatus, inde ob Christi fidem sub Alexandro Imperatore plumbatis casus est usque ad mortem. Addendus his & Asterius, de quo agitur duodecimo Kalendas Novembris in haec verba: Apud Ostia Tiberina S. Asterii presbyteri & martyris, qui (ut in passione beati Callisti legitur) sub Alexandro Imperatore passus est.

IV. Ulpianus persecutor Christianorum. (b) Martyrol. die 26. Augusti.

(c) Ibid. die 22. Januarii.

rant: gladius vero etiam inferioris ordinis judicium: Praetorum enim gladius erat insigne (a). Nam Spartianus in Getta de Antonino Caracalla testatur, improbasse, quod Papinianus, quem occidit jussu erat, securi percussus esset, & non gladio. At de aliis quoque martyribus me passi haec ibidem sunt posita: Decollatus est etiam Palmatus * Consul una cum uxore & filiis & aliis promiscui sexus quadraginta duobus de domo sua: Simplicius quoque Senator cum uxore, & sexaginta octo de familia sua; item & Felix cum uxore sua Blanda, quorum capita suspensa sunt per diversas Urbis portas ad exemplum Christianorum. Haec ibi. Erant hi omnes Callisti opera nuper ad Christum conversi. His adnumerandus quoque Privatus martyr, cujus dies natalis quarto Kalendas Octobris his verbis descriptus habetur: Roma sancta Privati martyris, qui ulceribus plenus, a beato Callisto Papa sanatus, inde ob Christi fidem sub Alexandro Imperatore plumbatis casus est usque ad mortem. Addendus his & Asterius, de quo agitur duodecimo Kalendas Novembris in haec verba: Apud Ostia Tiberina S. Asterii presbyteri & martyris, qui (ut in passione beati Callisti legitur) sub Alexandro Imperatore passus est.

Porro harum omnium martyrum cladium artifices fuerunt Juris illi consultissimi, quibus Urbis cura fuerat demandata, & (ut reor) praecipuus architectus Dominus Ulpianus: nam in die natali quorundam aliorum martyrum nomen ejus, ut persecutoris, insigniter notatur (b), ubi agitur de sanctis martyribus Quiriaci Episcopo Ostiensi & sociis, de quibus suo loco dicemus, qui passi habentur sub Ulpiano Praefecto, tempore Alexandri. Eodem etiam modo, qui dicuntur jubente Alexandro fuisse occidit jussi, sic id accipiendum, quod quicquid hi fecissent, Imperatoris nomine atque auctoritate se egisse jactarent. Iisdem quoque jura administrantibus, passam credimus Romae Tatianam, de qua haec in tabulis Ecclesiasticis: Roma sancta (c) Tatiane martyris. Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS. enim mortis assumitur a Papebrocio in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum Romanorum, ex Actis, in quibus dicitur, quod corpore Sancti in puteum praecipitato, post dies decem & septem veniens Asterius cum Clericis noctu ad puteum, levavit corpus B. Callisti Episcopi, & sepelivit in Cemeterio Calepodii via Aurelia, pridie Idus Octobris. Subdit Papebrocius, hanc causam esse ipsam tali die colendi, & inferibendi Hieronymiano Martyrologio his verbis: Roma via Aurelia in Cemeterio Calepodii, Callisti Episcopi: sed propter hoc nos formidare non debere, ne aliorum etiam, quorum Acta non extant, dies notati in dicto Martyrologio, non sint vere mortuales. At per-

tyris, quae sub Alexandro Imperatore unctis atque pectinibus laniata, bestiis exposita, & in ignem projecta, sed nihil laesa, gladio percussa, migravit in caelum. Quandiu enim Ulpianus vixit, Christianos Romae afflictatos esse, tum ex iis, tum ex aliis martyribus qui postea passi sunt, jure affirmari posse videtur.

Sed videas in his plane sanctae Ecclesiae admirabilem in cunctis rebus disponendis cum pietate mansuetudinem; quae licet optime sciret, se ejusmodi Jurisconsultos habuisse olim infensissimos hostes; ea tamen quae ab illis scripta essent rationi consentientia ac veritati, minime spreverit, sed interdum in causis adjudicandis usum illdem fuerit: quippe quae veritatis studiosissima, penes quemcumque illam invenerit, eandem ut amicam sibi conjuxerit, atque ut propriam vendicavit. Et ut taceam de Christiano Principe Justiniano, ex dictis omnibus atque aliis Jurisconsultis atque Gentilibus Imperatoribus omne jus vetus enucleante, ordine disponente, illudque observandum cunctis sibi subditis praescribente; ipse S. Gregorius (d) Papa citat textum Papiniani (e), qui fuit unus ex iis, & magister eorum, qui in Christianos parum aequi, hoc ipso tempore sub Alexandro Romanam Rempubli- cam administrabant. Qua etiam ratione & Diocletiani, & aliorum Principum, qui existerunt Christianorum acerbissimi hostes, aliquando rescriptis vel edictis utuntur qui in eadem Ecclesia sunt Fideles; ut plane appareat, ei in illis tantummodo displicuisse perfidiam & impietatem, & e contra veritatem ac recti rationem in hostibus etiam amasse, atque secutam esse.

Sed ut ad Callistum jam revertamur, haec de eo habentur in libro de Romanis Pontificibus: Hic constituit jejunium ter in anno fieri, frumenti, vini, & olei gratia, secundum prophetiam. Puto legendum, quater in anno; nam prophetia, quam citat, Zachariae (f) est momentis, quater in anno jejunium esse celebrandum; quod quidem ex Apostolica traditione manasse diximus, dum de jejunii traditionibus superius pluribus actum est. adeo ut non

O o o fit

V. Leges Ethnico-rum cur Christianis recepta.

(d) Greg. l. 18. epist. 54. (e) l. 1. fa- mofi. s. hoc tamen. ff. ad legem Jul. ma- jest.

VI. Callisti reliquae res gestae.

(f) Zach.

Cal-

CHRISTI
226.CALLISTI PAP.
6.ALEXANDRI IMP.
3.

fit dicendus ejusmodi jejunii Callistus primus institutor, sed qui rescriptis mandavit quod pia traditione prius a Fidelibus servaretur. At subditur: *Hic sepultus in cœmeterio Calepodii, Via Aurelia, miliario tertio, pridie Idus Octobris. Hic fecit Ecclesiam sanctæ Mariæ trans Tiberim. Hic fecit aliud cœmeterium Via Appia, ubi multi sacerdotes & martyres requiescunt, quod appellatur usque in hodiernam diem cœmeterium Callisti. Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros sexdecim, diaconos quatuor, Episcopos per diversa loca octo: hucusque ibi.*

VII.
De cœmeteriis.

(a) Cicero de leg. l. 2.
(b) Plutarchus in Apoph. l. 7.
(c) Plutarchus in Problema Rom. quæst. 70.
(d) apud Cassiod. c. 111.
(e) Leo in Philoceph. Imp. cons. l. 53.

(c) Plutarchus in Problema Rom. quæst. 70.

(d) apud Cassiod. c. 111.

(e) Leo in Philoceph. Imp. cons. l. 53.

VIII.
Mos Christianorum in sepeliendis mortuis.

(f) Minutius Felix in Oct. & Tertullianus de Coron. mil. & alii.

PAGIUS

Callisti Vicariatus suppositivus, & Zephyrini obitus ante finem Decembris anni CCXVII. omnino consignandus. In Indiculo Depositionis Martyrum apud Bucherium lib. de Doct. Temp. mensis Octobri legitur: *Pridie Idus, Callistus, in via Aurelia, miliario III. Quare, eum die XIV. mensis Octobris sepultum esse, certum. In antiquo Calendario a Frontone publicato legitur: XIV. die mensis Octobris Nat. S. Callisti Pontificis. Eum tamen martyrio coronatum fuisse ex laudato Libello Bucheriano constat. Quare ex eo quod in aliquibus Martyrologiis Sanctus aliquis dicitur Episcopus, vel Pontifex, eum Martyrem non fuisse, inde deduci non potest. Post ejus obitum vacavit Sedes dies quinque, ut legitur in auctori*

bræis namque accepta videtur ejusmodi consuetudo sepeliendi mortuos in cryptis loculis in eisdem excavatis: ad hoc namque opus pater credentium Abraham ab Ephron speluncam duplicem emit (g). In interiori quoque spelunca diximus fuisse sepulcrum Domini excisum in petra (h). Est de eadem consuetudine recentior memoria apud Epiphanium (i) hæc dicentem: *Abducunt miserum adolescentem post occasum Solis in propinquas tumbas, sepulcra autem sic appellantur, spelunca videlicet in petris effosa, ac constructa. Delectæ sunt ad hoc opus a Christianis Romæ agentibus arenariæ cryptæ, de quibus superius dictum est, ad eum usum admodum accommodatæ, quarum nomina hic ex Vaticanis tabulis subjicere operæpretium existimamus.*

Præter cœmeteria duo, Callisti & Calepodii, quorum hic mentio est, illud fuit cum primis nobilissimum positum in Vaticano, in quo S. Petri & aliorum pluriam summorum Pontificum corpora condita sunt; aliud Ostianum Via Salaria, in quo idem S. Petrus dicitur baptizasse, cujus mentio est in Actis Liberii Papæ; quintum ad Nymphas dictum Via Numentana, in prædio Severæ, septimo ab Urbe lapide; sextum Soteris nominatum, haud longe a cœmeterio Callisti; juxta quod etiam septimum situm erat cœmeterium Zephyrini; octavum Prætertati Via Appia: nonum Pontiani; Cyriacæ matronæ decimum in agro Verano; undecimum Lucinæ Via Aurelia; duodecimum Aproniani Via Latina; decimum tertium Felicis Papæ Via Aurelia secundo ab Urbe lapide; decimum quartum Priscillæ Via Salaria tertio ab Urbe lapide juxta cryptam sancti Crescentionis; quintum decimum Timothei Via Ostiensis in loco, ubi nunc est basilica S. Pauli; decimum sextum Novellæ dictum Via Salaria; decimum septimum S. Balbinæ inter Viam Appiam & Ardeatinam, idemque nominatum Marci Papæ; insuper cœmeterium Julii Via Flaminia; aliud ejusdem nominis Via Aurelia; rursus aliud ejusdem quoque nominis Via Portuensis, quod numeratur vigesimum; rursum

Chronico veterum Pontificum: sed incertum, an quinque dies illos a die emortuali Callisti, vel a die quo sepultus est, illius Chronici Auctor aspiciatur. Quidquid sit, Urbanus mense Octobri Callisto successit.

Decretales duæ Callisto attribuantur, quæ a Viris doctis inter suppositivitas numerantur. Prior incipit cum verbis Gelasii epist. 9. *Fraternitatis amore constringimur, & Apostolice, &c. habetque varia loca ex Prospero, Ambrosio, Leone I. Concilio Romano sub Symmacho, aliisque desumpta. Posterior data est ad omnes Galliarum Episcopos, incipitque cum verbis Simplicii Papæ epist. 1. *Plurimorum relatu comperimus, &c.**

IX.
Cœmeteria Urbis.

III.
Decretales Callisti.

CHRISTI
226.CALLISTI PAP.
6.ALEXANDRI IMP.
3.

sum cœmeterium Damasi inter Viam Ardeatinam & Appiam; vigesimum secundum vero quod dicebatur Anastasii Papæ tempore pacis intra Urbem in Exquilino factum; vigesimum tertium Hermetis; aliud Nicomedis Via Ardeatina; vigesimum quintum sanctæ Agnetis Via Nomentana; vigesimum sextum sanctæ Felicitatis Via Salaria; vigesimum septimum dictum Jordanorum; vigesimum octavum Nerei; Sanctorum Felicis & Adausii undevigesimum; trigessimum vero Tiburtii & Valeriani; xxxi. sanctorum Petri & Marcellini Via Lavicana; xxxii. Marci & Marcelliani: quod sequitur xxxiii. dictum Quarti & Quinti: itemque illud sanctæ Agathæ Via Aurelia; xxxv. cœmeterium Urbi: & aliud quod dictum est Cardianum; trigessimum vero septimum dictum est, inter duas lauros; trigessimum octavum ad Clivum Cucumeris Via Salaria; cœmeterium vero Thrasonis ad sanctum Saturninum ponitur trigessimum nonum; quadragesimum vero Cyriaci Via Ostiensis; quadragesimum primum Petronillæ; quadragesimum secundum Januarii; denique quadragesimum tertium Simplicii & Serviliani. Quorum omnium fit mentio in libro de Romanis Pontificibus, & aliis in locis. Qualia autem esse solent ejusmodi cœmeteria, alia occasione supra meminimus, descripsimusque paucis, quod insperimus, cœmeterium Priscillæ positum Via Salaria, quale & esse reperimus nuper cœmeterium Callisti.

X.
Christiani frequentes ad cœmeteria.

(a) Eusebius lib. 7. cap. 10 & 12.
(b) Hieronymus in Ezech. c. 40.

esse Romæ puer, & liberalibus studiis erudiret, solebam cum cæteris ejusdem ætatis & propositi diebus Dominicis sepulcra Apostolorum & martyrum circumire, crebroque cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda desossæ ex utraque parte ingredientium per parietes habent corpora sepulcrorum: & ita obscura sunt omnia, ut propemodum illud propheticum (c) compleatur: *Descendant in infernum ardentes: & raro desuper lumen admissum horrorem temperet tenebrarum, ut non tam fenestram, quam foramen demissi luminis patet: rursumque pedetentim acceditur, & cæca nocte circumdatis illud Virgilianum proponitur:*

(c) Psal. 54.

Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.
hucusque Hieronymus.

Ann. Eccl. Tom. II.

Sed & Prudentius (d) dum agit de cœmeterio Cyriacæ in agro Verano positum (quod quale quantumve esset, patefacto recens aditu ex ea parte ubi erat Ecclesia S. Hippolyti, hodie inspicere licet) hæc habet his versibus:

*Haud procul extremo culia ad pomaria
vallo
Mersa latebrosæ crypta patet foveis.
Hujus in occultum gradibus via prona
reflexis
Ire per anfractus, luce latent, docet.
Primus namque fores summo tenus intrat
hiatu,
Illustratque dies limina vestibuli.
Inde ubi progressu facili nigrescere visa est
Nox obscura, loci per specus ambiguum:
Occurrunt cæcis immensa foramina testis,
Quæ jacenti claros antra super radios.
Quamlibet accipites texant hinc inde
recessus
Arcta sub umbrosis atria porticibus:
Attamen excisi subter cava viscera montis
Crebra terebrato fornice lux penetrat.
Sic datur absentis per subterranea Solis
Cernere fulgorem, luminibusque frui.*

Et inferius de frequentia illuc accedentium tunc ad corpus sancti Hippolyti ibi positum, de quo agit, hæc addit:

*Mane salutatum concurrunt: omnis adorat
Pubes: eunt, redeunt, Solis ad usque
obitum.*

Cæsarunt autem Fidelium studia in cœmeteriis adeundis, postquam ea quæ ibi sita erant corpora sanctorum martyrum intra Urbem sunt delata, & in diversis Ecclesiis honorificentius collocata.

Sed & accidit, ut sicut majorum consuetudine, etsi non iisdem sepulcris, in eisdem tamen cœmeteriis sepeliabantur aliorum quoque corpora Christianorum: sic translatis jam sub Christianis Imperatoribus sanctorum martyrum reliquiis in Ecclesiis intra civitates positas, in eisdem etiam aliorum Fidelium corpora cœpta sint sepeliri; quod eos doceret pietas, meritis sanctorum martyrum adjuvari animas defunctorum. Nam & sanctus Maximus ait (e): *Ideo hoc a majoribus provisum est, ut sanctorum ossibus nostra corpora so-*

cietur; ut dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat; dum illis Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergo martyribus quiescentes evadimus inferni tenebras eorum propriis meritis, attamen confocii sanctitate. Hæc Maximus. Eodem quoque consilio sanctus Ambrosius prope sanctos Martyres voluit sepeliri. Sed hæc pluribus Augustinus (f); nos vero alia occasione inferius de his fuis-

(d) Prudentius in Perist. l. 1. c. 11.
(e) Maximus in natal. SS. Oct. Advent. & Solut.

(f) Augustinus in de Cura agend. pro mort.

CHRISTI
226.CALLISTI PAP.
6.ALEXANDRI IMP.
3.

quæ hic attingimus obiter. Sed quod ad res post Callisti obitum gestas pertinet; in eodem libro de Romanis Pontificibus habetur, vacasse sedem post obitum Cal-

listi diebus sex; sicque vigesima prima die Octobris substituitur ei Urbanus Romanus, natus patre Pontiano.

JESU CHRISTI
ANNUS
227.URBANI PAP.
ANNUS
1.ALEXANDRI IMP.
ANNUS
4.

I.
Restituitur ab Alex. Imp. Status optimus Reip.

(a) Lampridius in Alexand.

Christi annus ducentesimus vigesimus septimus in Fastis notatur Consulibus Dextero atque Rufo: quo Alexander auspiciatus annum quartum Imperii, compluribus legibus promulgatis restituere conatus est optimum Reipublicæ statum, Elagabali moribus & institutis penitus depravatam atque corruptam. Et inter alia, illa quorum Lampridius (a) meminit, dicens: *Lenonum veltigal & meretricum & exoletorum in sacrum ararium inferri vetuit, sed sumptibus publicis ad instaurationem Theatri, Circi, Amphitheatri, & Ærarii deputatis. Habuit in animo ut exoletos votaret, quod postea Philippus fecit; sed veritus est, ne prohibens publicum dedecus, in privatas cupiditates converteret, cum homines illicita magis postulerent, prohibitaque furore prosequantur.*

Hæc ipse. Sed Principum Christianorum scopis everrenda Urbs & Orbis pariter erat tot tantisque fordibus obscenissimis; perfecit enim Constantinus, quod Philippus jam coeperat. Est de iis S. Hieronymi (b) sententia alias superius recitata, dicentis: *Inter scorta quoque in fornibus spectaculorum pueri steterunt publice in libidini expositi; donec sub Constantino Imperatore Christi Evangelio coruscante, & infidelitas universarum Gentium & turpitudine deleta est.* Sed de his alias.

At cum multa alia ab Alexandro laude digna statuta fuerint, illud certe reprehensione non caruit, quod non tantum mathematicos & genethiliacos, quos complures antea Imperatores (ut auctor est Tacitus c) ex Urbe pepulerant, Romæ agere passus est, sed & eos iussit (quod testat-

Urbanus Papa.

(b) Hier.

in Isagog.

2.

II.

Quæ denu-

tur vitio Alexan-

dro.

(c) Tacit.

lib. 17.

II.

Quinquennalia Imperii Cæsaris Alexandri.

I.

II.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5718.

SÆC. III. Anno Urb. bis 978. Olymp. 251. an. 1. A.C. 225.

⊙ 10. B. ☽ 17. P. 10. April. Indiæ. 3.

JESU CHRISTI 225. secund. Baronium 227.

URBANI PAPÆ 4.

ALEXANDRI IMP. 4.

I. [1] AD num. I. Coss. Fuscus II. & Dexter. Priorem cum nota numerali efferendum

esse, ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari, tam ex duabus Inscriptionibus Gruterianis, quam ex variis rescriptis Codicis Justiniani. Referunt quidem Onuphrius, ac Gruterus Inscriptionem dicatam, Dextro, M. Maecio Rufo Coss. Sed hic Consul tantum successus fuit incerta anni parte, ut ibidem Card. Norisius habet. In Fastis Theonis Fuscus cum numerali nota etiam profertur.

Alexander Imperii Cæsarei Quinquennalia dedit, ut ex ejus Decennalibus colligitur.

II.

Quinquennalia Imperii Cæsarei Alexandri.

I.

II.

NOTÆ [1] Coss. Fuscus II. & Dexter. Gruterianæ inscriptiones pag. IX. 2. & CXXI.

FUSCO. II. ET. DEXTRO. COS.

Sponius in Miscellan. pag. 304.

L. TURPILIO. DEXTRO
ET PRISCO. COS.

Forte pro FUSCO.

Successi consules putantur in anni parte, sed an hoc anno incertum, Turpilius Dexter, & M. Maecius Rufus. De quibus Gudiana inscriptio.

DEDIC. XVI. KAL. MART.
L. TURPILIO. DEXTRO. M. MAECIO
RUFO. COS.

Jamdudum extabat Romæ in ædibus Cæsarinis. Alia item ex collectione Ligoriana apud Eminentissimum Card. Corradinum, Vet. Latii tom. I. pag. 383. HERCULI SAXANO &c.

DEDICAVIT. K. DECEMB.
L. TURPILIO. DEXTRO.
M. MAECIO. RUFO. COSS.

Vide Relandum in Fastis hujus anni.

Fasti Idatiani: Fusciano & Dextro. Vindebonenses, Prosperi Chronicon, & Bucherii laterculus: Fuscio & Dextro.

CHRISTI
227.URBANI PAP.
1.ALEXANDRI IMP.
4.

(a) Lampridius in Alexand. in Jerem. hom. 7.

testatur (a) Lampridius publice profiteri atque docere. Hinc illud Origenes (b): *Sunt autem Chaldaeorum apotheca, doctrinae natiuitatum.* Qui enim colebat inter cæteros (ut dictum est) Apollonium Tyranæum, his artibus additum fuisse, facile possumus intelligere. Sed & de eo item

Lampridius: *Aruspicina quoque peritissimus fuit, ἰεροσόπος magnus, ut & Vafcones & Hispanorum & Pannoniorum augures vicerit.* Sed de rebus atque institutis Alexandri hætenus: qui vero plura cupit, Ethnicos historicos consulat.

JESU CHRISTI
ANNUS
228.URBANI PAP.
ANNUS
2.ALEXANDRI IMP.
ANNUS
5.

I.

(c) Apud Sur. tom. 1.

S. Martini.

næ mar-

tyrium.

Anno sequenti, ducentesimo vigesimo octavo, Alexandro Augusto secundum & Marcello Coss. ipsis Kalendis Januariis, cum adhuc quartus Imperii Alexandri annus duraret (nam mense Martio quintus captus est annus) S. Martini virgo Romæ passa est. Extant (c) ejus Acta apud nos, citata a nobis in Notationibus, quæ eam anno quarto Alexandri passam esse continent. Insuper passos esse tradunt decimo septimo Kalendas No-

vembris decem & septem milites, carnificina sanctorum ministros, Martine opera ad Christum conversos. Quod autem huic datum est crimini, ejus precibus templum Apollinis corruisse: jam terræ motus, & alias, quæ accidissent clades, a Gentilibus adscribi solitas Christianis, fuscus dictum est superius. Constat his namque temporibus in Oriente quoque aliquot civitates terræ motu collapsas, quas Alexander (d) collata pecunia restituendas

(d) Lampridius in Alexand.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5719.

SÆC. III. Anno Urb. bis 979. Olymp. 251. an. 2. A. C. 226.

⊙ 11. A. ☽ 18. P. 2. April. Indiæ. 4.

JESU CHRISTI 226. secund. Baronium 228.

URBANI PAPÆ 5.

ALEXANDRI IMP. 5.

I.

II.

[1] AD num. I. Coss. Alexander Aug. II. & C. Quintilius Marcellus. Alexandri Consulatus juxta secundam Consula-

tuum Cæsareorum regulam, ob nempe Imperii ejus Augustei Quinquennalia, quorum indicium Thermæ Alexandrinæ hoc anno ædificatae, ut ostendit Alexandri Nummus, a Vaillantio V. C. tom. 2. fol. 134. recitatae, in cujus postica, legitur: P. M. TR. P. V. COS. II. P. P. Cænnundri.

Sanctæ Martine virgo Romana, patre Consulari nata, anno quarto Imperii Alexandri Severi, cum Deos Gentilium colere recufasset, post varia supplicia in amphiteatro damnata fuit ad bestias, a quibus cum non læderetur, in ardentem rogam injecta, tandemque capite plexa fuit, ut legitur in ejus Vita a Bollandio, ad diem primum

III. Martini & Virginis.

Ja-

NOTÆ [1] Coss. Alexander Aug. II. & C. Quintilius Marcellus. Relandus ita scribit: C. Marcellus Quintilianus II. Nummus Alexandri Severi in Museo Theupolo; pag. 598. c. III. TR. P. V. COS. II. Gruterus pag. LX XXIV. 5.

IMP. SE. AV. ....
EX. IT. ET. ....
MARCELLO. COS.

Fabrettus pag. 279. n. 170.

ALEXANDRO. AUG. II. ET. MARCELLO. II.
COS. DEDICATUM.
IN. . . PEREGRINO. ET. AURELIANO
COS. DIES.

Item n. 171.

EX. ALEXANDRI. AUG. II. ET. MARCELLI. II.
COS. IN. PEREGRINI. ET. AEMILIANI.
COS. DIES.

Gudiana inscriptio.

III. ID. MART. IMP. CAES. M. AURELIO.
ALEXANDRO. SEVERO. PIO. AUG. II.
ET. C. MARCELLO. QUINTILIANO. COS.

Vulgares Fasti: Alexandro II. & Marcello.

CHRISTI 228.

URBANI PAP. 2.

ALEXANDRI IMP. 5.

JESU CHRISTI ANNUS 229.

URBANI PAP. ANNUS 3.

ALEXANDRI IMP. ANNUS 6.

das curavit. Cætera autem de S. Martine passione, ejus Acta declarant, in multis tamen emendanda.

II.

(a) Martyrol. Rom. 27. Maij. Julius et Hefychius Martyres.

Passus quoque reperitur temporibus Alexandri Julius miles in Mysia sub Maximo Præfide, de quo hæc antiquæ tabulæ Ecclesiasticæ (a) in anniversaria die natalis ejus: Dorostori in Mysia passio beati Julii, qui tempore Alexandri Imperatoris, cum esset veteranus & emerita militiæ, comprehensus ab officialibus, Maximo Præsidi offeritur; quo præsentis, cum idola execraretur, & Christi nomen sanctissime confiteretur, capitali sententia punitus est. Hæc ibi. Martyrium subiit tunc quoque ibidem Hefychius, cujus dies natalis descriptus legitur decimaquinta Junii in hæc verba: Dorostori in Mysia sancti Hefychii, qui cum beato Julio comprehensus, sub Maximo Præsidi coronatus est. Cur autem prehenderetur, ejusmodi intercessit, quæ sic alibi (b) exprimitur causa: Cum au-

(b) Catal. Sanct. lib. 5. cap. 56. & 119.

PAGIUS

Januarii recitata. Ea quidem Vita, ut eam legentibus patet, serius scripta, sed inventio Reliquiarum ejus, quæ anno MDCXXXIV. Romæ contigit, variaque quæ de hac sancta Martyre loquuntur Martyrologia, ei fidem adstruunt. Ejus corpus die XXV. mensis Octobris repertum fuit in crypta, sive, ut vocant, Confessione Ecclesiæ ei olim dicatæ, cum Sanctorum Consorcii, Epiphani & Sociorum corporibus, quorum omnium nomina inscripta erant in tabula marmorea. Eo venit Urbanus VIII. qui tunc Ecclesiæ Romanæ præerat, die XXVIII. mensis Novembris illius anni, cum aliquot Cardinalibus, multisque utriusque ordinis Præeribus. Colitur hodie sancta Martina Officio Ecclesiastico in Breviario Romano die XXX. mensis Januarii.

IV. Persarum regni institutio.

Translatum hoc anno Parthorum Regnum ad Persas; Artaxerxes enim Persa Parthos tribus præliis superavit, & Artabanum eorum Regem interfecit, ut docet Dio lib. 80. Agathias lib. 4. cap. 11. rei gestæ tempus his verbis designat: Artaxerxes annis octo & triginta ad quingentos post magni Alexandri Macedonis Principatum, quaternis post alterius Alexandri Mammæi Persarum suscepit Imperium; ideoque currenti Christi anno, quo quartus Alexandri mensis Mar-

tem Julius ad passionem duceretur, Hefychius quidam miles Christianus, ei amicissimus, dum se ejus orationibus commendasset, eumque osculatus fuisset, a militibus tentus & ipse post dies viginti passus est. Quod spectat ad Maximum Præsidentem, sub quo hi duo martyres passi sunt; fortasse hic ille Maximus Pupienus, qui in illis regionibus adversus Sarmatas pugnavit feliciter, ac postea factus est Imperator, qui & Consulatum gessit antequam venisset. At de reliquis martyribus sub Alexandro, nimirum de iis qui Romæ passi sunt, opportuniori loco inferius agemus. Nam alius in locis haud facile est reperire martyres sub Alexandro: ut manifeste ex his appareat, non fuisse aliquo edicto persecutionem indictam, sed per eos quibus administratio Urbis credita erat, in Christianos odio inflammatos, exagitados eos fuisse qui in Urbe erant vel prope. Quinam vero fuerint ii iudices, dictum est superius. Qui

ti absolutus est, & Kalendis Octobris annus Alexandreus, seu Seleucidarum quingentesimus tricesimus octavus auspiciatur. Quare Agathias menses anni quinti Alexandri jam inchoati negligit, & Artaxerxes post mensem Septem brem regnare cœpisse indicat. Eius tamen verba Scalligerum lib. 5. de Emendat. Temp. irretitum tenere; ait enim duos in iis insignes esse errores; cum tamen ipsemet erreret, dum existimat annos Seleucidarum Alexandros ab initio Monarchiæ Alexandri M. deduci: deinde quod annos DXXXVIII. fluxisse putat ab initio Seleucidarum, ad quartum Alexandri Mammæi annum. Non enim animadvertit Scaliger, annos Seleucidarum plerumque etiam vocari annos a morte Alexandri, & Agathiam annum Alexandri quartum integrum numerare, mensisque quinti in summam non conferre. Hæc epocha, quod res Romanæ & Ecclesiasticæ Persicis in posterum non raro illicentur, valde observanda. Ex ea manifestum fit, errasse Eusebium in Chronico, qui primo Alexandri Imperatoris anno Persas ab hoc Imperatore victas tradit; cum tamen ante præsentem annum Persarum Regnum institutum non fuerit.

I. Scriptores ecclesiastici hujus temporis.

Qui sequitur Christi annus ducentessimus undetrigesimus, adscribitur Factis Consulatu Balbini & Maximi, annum agente sextum in Imperio Alexandro: quo Eusebius in Chronico hos recenset Scriptores Ecclesiasticos, dicens: Geminus presbyter Antiochenus, & Hippolytus & Beryllus Episcopus Bostrenus Arabia, clari scriptores habentur. Ut autem de singulis agamus, primum de Geminio hæc sanctus Hieronymus (a): Geminus Antiochene Ecclesiæ presbyter pauca ingenij sui monumenta composuit, florens sub Alexandro Principe, & Episcopo urbis sue Zebeno, eo maxime tempore, quo Heraclas Alexandrinæ Ecclesiæ Pontifex ordinatus est: quæ autem ab eo scripta sunt, obscura remanserunt. Continebat horum omnium lubricationes editas Hierosolymitana Bibliotheca ab Alexandro collecta, de qua hæc Eusebius (b): Per idem tempus complures Ecclesiastici viri eloquentia laude præstantes floruerunt; quorum epistolas, quas alter alteri scripserunt, adhuc reservatas reperire licet; quæ etiam ad nostram usque ætatem in Æliâ, id est, Hierosolymorum Bibliotheca, quæ est ab Alexandro tunc illic Ecclesiam administrante exædicata, custodita fuerunt. Ex qua Bibliotheca ipsi, ad opus quod habemus

(a) Hieronym. de Script. Eccl. in Geminio.

(b) Euseb. lib. 6. cap. 2.

PAGIUS

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5720.

SÆC. III. Anno Urbis 980. Olymp. 251. an. 3. A. C. 227.

© 12. G. 19. P. 22. April. Indiç. 5.

JESU CHRISTI 227. secund. Baronium 229.

URBANI PAPÆ 6.

ALEXANDRI IMP. 6.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. M. Nummius Albinus, & Maximus, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari, non vero Balbinus

NOTÆ

[2] Coss. M. Nummius Albinus, & Maximus. Relandus scribit: L. Albinus, & Maximus Emilii Emiliani. Reinesius Inscript. pag. 524. ex quo Norisius in epistola consulari. ALBINO. ET MAXIMO. COS. XVII. KAL. SEPT. Item pag. 465.

N. NUMMIO. ALBINO. CONSULI. ORDINARIO. ITERUM.

Habetur & idem lapis apud Fabretum pag. 100. num. 228. Nonnulli autem hunc lapidem ad A. D. 263. referendum putant. Gudiana collectio.

PRO SALUTE. D. N. IMP. CAES. SEVERI ALEXANDRI. PII. AUG. D. N. M. Q. E. DEDICAVIT. ID. APR. L. ALBINO. ET. MAXIMO. A EMILIO A EMILIANO. COS.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Prosperi Chronicon: Albino & Maximo. In Prospero quoque: Albino & Maximo.

præ manibus, multa collegimus. In quorum disertorum virorum numero est Beryllus Episcopus Bostræ in Arabia, qui varios libellos ex optimis scriptoribus tamquam flosculos excerptos una cum epistolis & aliis operibus post se reliquit.

Quo modo autem hic in hæresim lapsus per Origenem revocatus sit, & de Synodo in Arabia contra eum collecta, hæc idem tradit Eusebius (c): Beryllus Bostrorum Arabia Episcopus, qui paulo ante demonstratus est, quo Ecclesiasticæ veritatis regulam perverteret, peregrinamquamdam & alienam a fide doctrinam in Ecclesiam introducere tentavit; ausus quidem temere asserere, Salvatorem & Dominum nostrum Jesum Christum propria substantiæ circumscriptione non ante fuisse, quam in humanam carnem migraret; neque propriam habuisse ex se divinitatem, sed solam Patris in eo extitisse. Qua de re cum multi Episcopi in disceptationem cum eo venissent, deque ejus errore graviter disseverissent; inter cæteros Origenes, a quibusdam rogatus, primum cum eo in familiarem sermonem & colloquium descendit, quasi periculum facturum quid animi haberet, quidve sententiæ. Ubi vero eum suam perversam opinionem constanter affirmare intellexit, ut pote haud recte de Christo

II.

(c) Euseb. lib. 6. cap. 26.

De Beryllum lapsus in hæresim.

II.

Perfici bel-linimum.

sto sententiam, confutavit; atque cum firmis rationibus persuadendo, tum certa demonstratione convincendo, eum ad vera de ea controversia sentiendam reduxit; atque adeo ad pristinam ac sanam de Christo & ejus divinitate opinionem, quam olim tenuisset, denuo restituit. Quadam monumenta a Beryllo scriptis prodita, cum decretis Synodi ejus causa convocatae, ad nostram aetatem reservata sunt, quae non modo Origenis disquisitiones cum eo habitas, & disputationes coram Ecclesia, quam regerat, celebratas, verum etiam quasque res id temporis gestas complectuntur. Haec Eusebius. Quonam modo vero Ecclesia, quae in Arabia erat, novis haereticis emergentibus, iterum turbata sit, & de altero conventu ibidem celebrato, cui etiam interfuit idem Origenes, suo loco dicemus.

III.

Quod autem pertinet ad Hippolytum, Episcopum ab Eusebio post Beryllum in historia (a) recensitum, paulo inferius (b) numerat ipsius commentarios post canonem temporis, de quo superius anno primo Alexandri actum est; atque: Caetera ejus scripta, quae ad nos venerunt, haec sunt: In sex dies commentarii: In ea quae sex dies sequuntur: Contra Marcionem liber; In Canticum canticorum explanatio: In partes aliquot Ezechielis expositio: De Paschate liber: Contra omnes haereses liber. Extant praeterea nonnulla alia ejus monumenta, quae apud alios conservata invenias. Haec Eusebius. Addit his S. Hieronymus, commentarios in Isaiam, in Daniele, in Zachariam, in Psalmos, in Ecclesiasten, de Saul & Pythionissa, de Antichristo, de Resurrectione, & de divinis de laude Domini Salvatoris: in qua, praesente Origene, se loqui in ecclesia significat. Haec de Hippolyti lucubrationibus ipse, qui & haec subdit (c): In hujus amulationem Ambrosius, quem de Marcionis haeresi ad veram doctrinam conversum diximus, cohortatus est Origenem in Scripturas commentarios scribere, praebens ei septem & eo amplius notarios, eorumque expensas, & his librarium parem numerum; quodque his manus est, incredibili studio ab eo quotidie opus exigens. Unde in quadam epistola Eppodioxrw cum Origenes vocat, nempe operis impulsorem. Hucusque Hieronymus de scriptis ejus: quae ab Eusebio Origenis illius aemuli studiosissimo dolose existimo praetermissa, cum de viro ejus temporis

PAGIUS

fuit, quod maximis copiis, non modo Mesopotamiam invaderet, sed etiam Syriam: minareturque se recuperaturum omnia, qua Persa olim tenuissent usque ad mare Graecum, quaque ad se propter majores suos pertinerent, inquit Dio lib. 80. qui cum Historiam suam usque ad annum Christi CCXXXIX. exclusive perducit, liquet, Artaxerxem hoc, vel sequenti anno Romanos bello

omnium clarissimo jejune admodum agat; adeo ut etiam cujus ille Ecclesiae Episcopus fuerit, obscurum reliquerit, in Origenis tantum laudes effusus. Quid vero de ejus Episcopatu litteris a majoribus commendatum reperitur, hic intexte operapretium existimamus.

Quod in primis pertinet ad Ecclesiam cui Episcopus praefuit; Gelasius Papa rerum antiquarum inspector accuratissimus, in commentario, quem edidit de Duabus in Christo naturis adversus Eutychem, cum eum citat, Metropolitanum Arabiae nominat; eo enim titulo putamus inscriptum fuisse nomen ipsius in eo, quod citat, volumine. Discipulum porro fuisse Clementis Alexandrini, ejusque persuasione Romanam se contulisse, alibi legimus. Nonnumvero fuisse cognominatum, Petrus Damiani scribens ad Nicolaum Romanum Pontificem tradit; additque ab eo, cum ageret in Oriente, plusquam triginta milia Ethnicorum ad Christi fidem fuisse perducta. Sed quod eidem tribuit Pelagiae famosissimae meretricis conversionem, confasse eum cum alio Nonno, qui vixit temporibus Theodosii Junioris, cujus illud memorabile factum fuit, certissimum est. Ipsum autem Romam advenientem, digne (ut par erat) acceptum a Romano Pontifice Callisto (nam ante ipsum nulla extat de eo memoria) & ab eo Portuensis Ecclesiae Episcopatu donatum apparet; eo nimirum consilio, ne tantum Episcopum, sede alia obligatum, in Arabiam redeundi cura prioris commissi sibi gregis impelleret: quem ut lateri semper inhaerentem haberet, & in ambiguis consultorem, creavit Episcopum Portuensem, sedem illi tribuens modicam quidem curam, sed amplissimam dignitatem, cujus Episcopus assistere, foveret Romano Pontifici.

Certe quidem magnae existimationis fuisse virum, statua illa, quae ejus memoria illustrata tunc fuit, locuples testis est, de qua superius actum. Ceterum absque aliqua ambiguitate eum fuisse Episcopum Portuensem, cum tabula Ecclesiastica, tum ejus ac sociorum martyrii Acta significant; eodemque titulo Nicephorus (d) eundem nominat, & alii pene innumeri recentiores. Passim autem non sub Claudio (ut depravati codices habent) sed sub Alexandro, eadem Ecclesiastica tabula restituta declarant (e): quod ex eo etiam evidenter redditur, quod Ulpiano Urbis Praefecto martyrio est vita functus (ut habet

laccessivisse: certe ante annum Christi CCXXXIX. alioquin de hujus belli initio Dio neutiquam loqui potuisset. Male itaque illud ad finem Imperii Alexandri vulgaris opinio differt. Liquec secundo, Dionem de rebus in eo gestis parum edoctum fuisse; cum in ea narratione solo rumore & fama innitatur.

IV.

De sede Hippolyti primo in Arabia, deinde in portu Romano.

(a) Martyrol. Rom. die 23. Augusti.

VI. Martyrium Hippolyti.

(b) Idem 22. Augusti.

VII. Alii Martyres passim sub Alex.

(c) Not. in Rom. Martyrol. die 5. Augusti. m.

VIII. Res Hippolyti ex diversis scriptis.

V.

(d) Nicephorus 1. 5. c. 15. Quo tempore passus Hippolytus Portuensis.

(e) Martyrol. Rom. die 22. Augusti.

habet codex scriptus) licet alicubi Ulpianus pro Ulpiano legatur. Socii ejus ad Ostia Tiberina passi sunt, Quiriacus collega Episcopus Ostiensis, Maximus presbyter, Archelaus diaconus, & alii, qui (ut superius dictum est) sub Ulpiano Praefecto martyrium subisse leguntur eorum (a) die natali, qui mox post Hippolytum, nempe sequenti die, in Ecclesia peragi consuevit, & postridie sanctae Aureae virginis, quae tamen ante Hippolytum passa est, cujus ipse corpus a mari projectum in litris sepultura donavit.

Porro cum ejus, tum etiam Hippolyti & sociorum plurium, eadem Acta, quae S. Aureae dicuntur, martyria continent; quorum omnium nomina, more majorum, in Martyrologium relata sunt, ac in primis Hippolyti, hoc elogio (b): In Portu Romano S. Hippolyti Episcopi eruditione clarissimi, qui sub Alexandro Imperatore ob praclarum fidei confessionem, manibus pedibusque ligatis, in altam foveam aquis plenam praecipitatus martyrii palmam accepit; cujus corpus a Christianis apud eundem locum sepultum fuit. Videas sanctissimum virum sub eodem persecutore, quo & Callistus Pontifex passus est, & eodem quo illum interitu martyrium consummasse; nam & ille (ut dictum est) in puteum merfus fuit. Extat & invisitur memoria olim celebris puteus ille, seu profunda fovea aquis plena, in qua sanctus Hippolytus martyrii coronam accepit; modo autem frequentibus piratarum incursionibus, diruta ejus Ecclesia, apparet ignobilis.

De ejus vero sociis haec paulo inferius eadem die: Item in Portu Romano sanctorum martyrum Marcialis, Saturnini, Epicteti, Marpitiis, & Felicis, cum sociis eorum: postridie item: Ad Ostia Tiberina sanctorum martyrum Quiriaci Episcopi, Maximi presbyteri, Archelai diaconi, & sociorum, qui sub Ulpiano Praefecto tempore Alexandri passi sunt: ac denique sequenti die: Apud Ostia Tiberina sanctae Aureae virginis & martyris, quae saxo ad collum ligato, in mare demersa est; cujus corpus ad litus ejectum beatus Nonnus sepelivit. Porro Nonnus erat illi cognomentum, quod idem est quod Monachus (c). Haec autem omnia locupletius scripta leguntur in dictis sanctae Aureae martyrii Actis, unde mendis plena in multis essent restituenda.

Legimus & alia eidem consentientia Hippolyti martyris Acta ex nuper citatis (ut videri potest) summam collecta; quorum est exordium: Beatus Hippolytus, qui & Nonnus, &c. in quibus ejus in Urbem adventus ea asseritur causa, ut limina Apostolorum inviseret, & sanctorum coemeteria curiose perquireret. Ad Ostia Tiberina convocatum fuisse Hippo-

lytum, eadem Acta tradunt: adert enim Praeses eodem loco proximo (nam medius tantum Tiberis amnis interluit) illicque sententiam mortis accepit. Unde & Prudentius (d) de eo agens:

Sistitur infano Rectori, Christianos tunc
Ostia vexanti per Tiberina viros.
Illo namque die Roma secesserat, ipsos
Peste suburbanos ut quateret populos.

Sed quae subdit, immanem ac favam nimis persecutionem Romae grassatam demonstrant; nisi quis putet ea adscribenda potius temporibus Decii & Valeriani, quibus alii duo, quos recenset in unum, Hippolyti passi sunt; habet enim hos versus:

Non contentus humum celsae intra moenia
Roma
Tingere iustorum cadibus assiduis,
Janiculum cum jam madidum, Fora, Rostra,
Suburram
Cerneret eluvie sanguinis affluere:
Protulerat rabiem Tyrrheni ad littoris
oram,
Quaque loca aequoreus proxima Portus
habet.

Haec Prudentius; qui tamen errore lapsus tres in unum confundit Hippolytos, militem nempe passum sub Valeriano, Episcopum sub Alexandro, & presbyterum Antiochenum, olim Novatianum, martyrem sub Decio Imperatore: quod plenius ac evidentius in nostris Notationibus (e) demonstrevimus. Porro Hippolytum martyrii titulo citari consuevisse ab ipso S. Hieronymo (f) & aliis, certum est.

Sed quod pertinet ad alia ejus scripta, citatur a Theodoro (g) Hippolyti martyris epistola ad Reginam quamdam (existimo fuisse Mammæam Alexandri matrem) itemque oratio de duobus latronibus; necnon in illa verba (h), Dominus passit me; sermo item in Helcanam & Annam; alius in principium Isaiae; liber de Distributione talentorum; oratio in magnum Canticum; ejusdem interpretatio secundi Psalmi; & oratio in Psalmum vicefimumtertium. Citatur quoque a Gelasio (i) Papa ejusdem auctoris commentarius, cujus inscriptio erat, Memoria haereticum. Auctor est S. Epiphanius (k), eundem quoque scripsisse adversus Valentinianos. At maximo quidem totius Catholicae Ecclesiae detrimento atque jamdudum tot tantaque Orthodoxi scriptoris monumenta exciderunt, vixque unus ille de Antichristo, seu de Judicio libellus superfuit. At de Hippolyto haec in quo utraque conveniunt, ut Orientalis & Occidentalis Ecclesiae ingens decus merito dici possit.

(d) Prudent. Peri. Hippolyt. hym. 2.

IX. Tres Hippolyti Martyres.

(e) Die 30. Jan. f. (f) Hieron. in Matr. Pref.

X. Alia Hippolyti scripta. (g) Theodor. dial. 1. 3. (h) Hippolyti scripta. (i) Idem, cod. dial. 1. 1.

(j) Gelasio Pap. lib. de duab. nat. (k) Epiphanius. haeres. 31.

JESU CHRISTI ANNUS 230.

URBANI PAP. ANNUS 4.

ALEXANDRI IMP. ANNUS 7.

Christi Redemptoris nostri anno ducentesimo trigesimo, Modesto & Probo Coss. septimo anno Alexandri Imperatoris, Philetus Episcopus Antiochenus, cum sedisset annos duodecim, ex hac vita sublatu...

dinatoribus a Demetrio Episcopo Alexandrino, satis exploratum habetur; tunc enim Demetrius iis, qui Origenem ordina-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5721. SÆC. III. Anno Urbis 981. Olymp. 251. an. 4. A.C. 228.

CONSULES. AD num. I. Coss. Ti. Manilius Modestus, & Sergius Calpurnius Probus, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari.

NOTÆ Off. Ti. Manilius Modestus, & Sergius Calpurnius Probus. Vetus fragmentum apud Norisium in epistola consulari. TI. MANILIO. SER. CALPURNIO. PR. KALEND. OCTOB. MODESTO ET. PROBO. COSS.

Vetus inscriptio Beneventi in cœnobio fratrum Carmelitarum, ex collectaneis ineditis Illustrissimi Præsulis Francisci Pacca Beneventani.

ATTINI SACRUM ET MINERVAE BERECINT CONCORDIA. COLLIB. JANUARI CIMBALIOCO SECUNDO OB CRIBOLIUM FACTUM. M. D. M. I. TRADENTIBUS SEPTIMIO. PRIMITIVO. AUGURE ET SAC. SERVILIA VARIA ET TERENTIA FLAVIANA SACERD. XV. vir. PRAE EUNTE MONIO SECUNDO HAEC JUSSU MATRIS DEUM IN ARATAUROBOLICA DUODENA CUM VITULA CREM. SUB DIE V. IDUS. APRILIS MODESTO II. ET PROBO. COS.

Si ita legitur in lapide, geminatus Modesti consulatus detegitur, hæctenus ignoratus, præterquam in Fastis Florentinis majoribus apud Relandum, in quibus; Modesto II. & Probo. Vulgares Fasti; Modesto, & Probo.

CHRISTI ANNUS 230.

URBANI PAP. ANNUS 4.

ALEXANDRI IMP. ANNUS 7.

plissima dignitate & summo honoris gradu Origenem dignum arbitrati, manus illi, ut presbyterio fungeretur, imposuerant: idcirco Demetrius, simulatque Origenes ad tam magnam gloriae claritatem processerant, atque adeo apud omnes homines ubique gentium non obscurum virtutis & sapientiae nomen decusque obtinuerat, cum nulla alia criminatio contra Origenem ipsius suppeteret, facti illius, quod ab in-

dria revertitur. Non longo temporis intervallo interjecto, ubi intestinum & civile bellum non exiguum quidem ibi exardebat, ogressus est Alexandria; & cum non satis tuto se in Aegypto commorari posse putaret, iter cepit in Palestinam, & Caesareae ludum aperit; ubi, licet nondum presbyterii gradu potitus, ab Episcopis qui ibi erant, non ad disputandum solum, sed ad Scripturas etiam aperiendas, magnopere in communi Ecclesiae consensu rogatus est. Quod quidem poterit esse perspicuum ex iis quae Alexander Hierosolymorum Episcopus, & Theodotus Episcopus Caesareae ad Demetrium in Origenis defensione sic fere respondebant: Quod autem in litteris ad-

Euseb. lib. 6. c. 13.

Origenis profectio in Arabiam.

PAGIUS ratoris, anno uno tardius consignavit. Cum vero Origenes, sedente Zebeno, Presbyter ordinatus fuerit, ejus ordinatio in sequentem annum differenda.

Card. Norisius in disert. de Numismate Diocletiani & Maximiani cap. 6. scripsit, Alexandrum Imperatorem anno Trib. Pot. VIII. Roma & in Campania commoratum, neque eo anno in Oriente cum Persis pugnasse. Tribunitia Pot. VIII. anno CCXXXIX. mensis Martio ab Alexandro suscepta, & ad mensem Martium anni CCXXX. continuata. Quare autumavit Card. eruditissimus, bellum Persicum post diem sextum Martii anni ducentissimi tricesimi inchoatum, aut saltem ante illum diem Alexandrum in Orientem profectum non esse. Ego vero in secunda parte Dissertationis Hypaticæ cap. 9. ostendi, bellum Persicum currenti anno inchoatum, deceptoque passim recentiores Chronologos, qui illud in annum XIII. Alexandri Imp. differunt; ac denique Consulatum tertium ejusdem Imperatoris secundum quintam Consulatum Caesareorum regulam susceptum fuisse, ob triumphum nempe Persicum ab Alexandro ductum. Card. Norisius in Epist. Consulari priorem opinionem suam rursus propugnat, atque, existimare Censores quosdam, tertium illum Alexandri Consulatum regulas a me statutas falsas ostendere. Quod mirum mihi neutiquam

Hic, quem dico, Origenes adhuc adulescens non modo ab Episcopis, quibus familiaritatem contraxerat, sed a peregrinis, qui illum prope ignorabant, isto modo in magno honore habitus fuit. Quin ubi Demetrius & per litteras cum accersiverat, & per diaconos Ecclesiae, ut mature

accidit; cum opiniones, quae una cum seculis ætateque hominum inveterarunt, ex animis facile non evellantur. Ceterum bellum Persicum currenti anno, ac insequenti gestum, & Alexandri in Orientem profectioem anno CCXXXIX. consignandam, apud me certum: Consulatus tamen tertius Alexandri ob Decennalia Imperii ejus Caesarei susceptus, ut infra manifestissime ostendo, ideoque & juxta regulas a me positas, licet tunc cum ad propriam regulam non redierim, quod tamen nullo Historiae detrimento a me factum.

Unus Herodianus lib. 6. cap. 2. hujus expeditionis annum notaverat, sed Librarianorum errore numeri corrupti: ἐτῶν μὲν ἐν τρισκαίδεκα ἔτος, textus vero ἑστὶν ἀσπὴ, τὴν βασιλείαν ἀμικρῶς δὶάσωσε, ἐμμένει τῶν δὲ τρισκαίδεκα ἐτῶν αἰφύδιος ἐκρηκθῆναι γράμματα τῶν κατὰ Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν ὑγεμονῶν, &c. id est, secundum versionem Angeli Politiani: Igitur cum ad hunc modum tredecim annos (quod quidem ad se attineret) sine querela cussuquam Imperium gubernasset, ecce tibi haud opinato litera e Syria Mesopotamiaeque reddita a Ducibus, in quibus scriptum esset, Artaxarem Persarum Regem excurrere per Mesopotamiam, Syriaeque mimitari, &c. Cum tamen sic vertere Politianus debuisset: Ecce tibi anno decimo quarto haud opinato litera e Syria Mesopotamiaeque reddita a Ducibus.

CHRISTI 230.

URBANI PAP. 4.

ALEXANDRI IMP. 7.

De ordinatione Origenis perperam facta.

re Alexandriam rediret, hortatus erat; ille eo reversus, consueta studia & exercitationes denuo obire cepit. Hæc ipse. Sed de causa ejus presbyterii agamus. Ad Demetrii excusationem, quem tantopere Eusebius carpit, quod suscepti ab Origene presbyterii invidentia affectus, ea de ipsius abscissione Episcopis Ecclesiarum toto Orbe vulgaverit, hæc adjicimus: Justiore plane indignationis causam præcessisse hanc videri potuisse, quod illi Alexandrinæ Ecclesiæ hominem in primis, & sponte abscissum ordinare præsumpissent. Nam quod a se ipso illud factum esset, & non ab alio invitum id passus, lex divina & Ecclesiastica regulæ admodum resistebant, quo minus sacris ordinibus initiari potuisset; qua occasione necessitas tum incubuit, ut Demetrius Origenis abscissionem faceret Episcopis manifestam. Porro qui Origenem defendebant, id non a se factum ferro, sed pharmaco, quo rebellem corporis partem penitus excicicaret, agebant affirmasse: at diversas de eo sententias fuisse, Epiphanius (a) tradit. Erat autem facinus illud non divina tantum lege, sed etiam humano jure vitium; quamobrem (ut alias dictum est) Alexandriæ itidem Justinus (b) martyr accidisse refert, ut adolescens quidam Christianus, quo careret omni carnis irrationali motu, obtulerit libellum Felici Præfecto Augustali, ut medico, id facere detrectanti timore poenæ, licentiam impertiret.

(a) Epiph. heres. 64.

(b) Justin. orat. ad Ant. Pium.

(c) Athan. epis. ad sol. lit.

PAGIUS

ibus. Sed cum duobus aliis in locis Herodianus testetur, Alexandriam annos quatuordecim (Julianos utique, ac utrimque incompletos) imperasse, & post bellum Persicum, Germanicum suscepisse, hæc verba, τῷ δὲ τριεσκαίδεκάτῳ ἔτει, id est, anno decimo quarto, addititia esse Politianus existimavit, ideoque & ea in versione sua prætermisit. Verum non tantum hæc verba, aut addita, aut corrupta; sed etiam priora, quæ annum decimum tertium denotant. Certum enim, Herodianum Historicum accuratissimum, & qui, ut Photius in sua Bibliotheca ait, omnibus Historiæ virtutibus paucis cedit, annos tantum quatuordecim, Julianos, utrimque incompletos, ut illum numerare solere infra demonstrabo, Alexandro attribuire; præsertim cum hac de re inter Antiquos omnes conveniat. Quomodo itaque bellum Persicum anno XIII. aut XIV. Alexandri inchoatum fuisse scribere potuit, cum infra cap. 6. dicat, Barbaros triennio aut quadriennio post illud bellum quiescisse, ac postea Alexandrum relicto Oriente in Germanos movisse? Quo posito, non annos XIV. sed annos XVIII. Alexander imperasset. Non dubium igitur, quin locus corruptus sit, & pro τριεσκαίδεκά, id est, tridecim, legendum sit, ἑπτὰ, id est, septem, alioquin Herodianus sibiimetipso contradiceret. Hujus loci depravationem cum Viri doctissimi non

Episcopo Antiocheno Arianae factionis: Inter eos Leonius ille castratus, quem nec sub laici quidem specie ad communionem admitti oportuit, eo quod se ipsum abscidit, ut libere cum Eusebio dormiret, re vera quidem muliere, quam ille virginem predicaret: de quo Socrates (d) habet, ipsum ea de causa privatam fuisse presbyterio, cum ait: Is cum presbyter esset, dignitate privatus est, quia cum muliere Eusebio nomine degens, & turpem suspicionem celare volens, genitalia sibi met noscitur excidisse; quo ille permotus, jam inter Arianos prosteri coepit. Vides plane ex iis sacrorum virorum cælibatium etiam in Orientali Ecclesia; nam si licuisset illi uxorem ducere, haud eo demeritæ pervenisset, ut se ipsum castraret. Videbant tum antiquæ Ecclesiasticæ regulæ in hunc modum scriptæ (e): Qui sibi ipsi virilia amputaverit, clericus non effector: sui enim ipsius homicida est, & inimicus creationi Dei. Rursum: Si quis, cum clericus esset, virilia sibi ipsi amputaverit, deponitor; homicida enim sui ipsius est. Sed & lege (f) Moysi cautum erat, ne intraret eunuchus in Ecclesiam Dei. Porro error semel male præsumptus transit in hæresim, Prodiit enim postea secta (g), Eunuchorum dicta; qui omnes quos recipere, ut semetipsos castrarent, adigerent; quod si facere detrectarent, ipsi eos alligatos vinculis exciebant; ad litteram implendum putantes, quod dixisset Dominus: Sunt eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum caelorum. Quo nomine dum Eusebius (ut dictum est) Origenem excusat, plane eum ejusmodi sectæ auctorem constituit, putantibus nimium

Se castrans excommunicatus habetur & irregularis. (d) Socrat. lib. 2. cap. 11.

(e) Can. Apost. 21.

(f) Deut. 23.

(g) Epiph. heres. 58.

V. Bellum Persicum inchoatum.

animadvertissent, bellum Persicum in annum XII. aut XIII. Alexandri passim distulere, contra expressa Herodiani, quem tamen se sequi profitentur, verba. Dio lib. 80. ait, se Historiam suam usque ad suum secundum Consulatum anno sequenti gestum perduxisse, fidemque facit, bellum Persicum jam inchoatum fuisse, cum scribere desinit, & in narrandis hujus belli initiis, eadem fere quæ Herodianus, scribit, tam loco laudato, quam in Excerptis a Valesio publicatis. Certum itaque indubitatumque, Romanos inter & Persas currenti anno bellum jam exortum, & inter eosdem aliqua prælia habita; cum ultra præsentem annum Dionis Historia non procedat. Porro bellum illud, ut ex Herodiano & Zonara liquet, non intermissum, & postea resumptum, sed semel coeptum, continuatum fuit. Quamobrem cum Dio testetur, Persas jam hoc vel precedenti anno in Romanos hostiliter incuriones fecisse, communis opinio, quæ bellum illud in annum XII. aut XIII. Alexandri differt, nullam verisimilitudinem præ se fert. Profecto Artaxerxes Persarum Rex, qui jam ab anno CCXXVI. regnabat, bellicosior erat, quam ut per tot annos a bello Romanis inferendo se se contineret, præsertim cum sibi vindicaret omnia, quæ Persæ olim tenuissent, ut inquit Dio laudatus, &

CHRISTI 230.

URBANI PAP. 4.

ALEXANDRI IMP. 7.

(a) Vir. SS. Patrum, dist. 2. c. 172.

VI.

(b) Hieron. de Scrip. Eccl. in Alex. Quomodo excusandus Alexander.

(c) Euseb. l. 6. c. 12.

PAGIUS

VI.

Expeditiones bellicas habuit, de quibus ordine suo describit, & cap. 58. ait: Acta sunt res felicitæ & in Mauritania Tingitana per Varium Celsum, & in Illyrico per Varium Macrinum affinem ejus, & in Armenia per Junium Palmatum: atque ex omnibus locis ei tabella laureata sunt dolata, quibus in Senatu & apud Populum lectis, omnibus nominibus est adornatus. Quare cum Lampridius bella ab Alexandro gesta ordine edidisset, primumque Persicum fuisse dicat, non videtur dubitandi locus, quin Nummus præcedenti numero recitatus ad aliquam victoriam in

rum illis, sic esse Evangelium intelligendum, ut Origenes factò ipso fuerat interpretatus. Sed fortasse ejusdem quoque Origenis exemplo duo (a) illi monachi postea itidem in Ægypto se in eundem modum absciderunt; qui a Theophilo Episcopo Alexandrino fuerunt communionem privati, & a nemine Orthodoxorum Antistitum pervagantes Orthem recepti, ejectioni ab omnibus, sed ab Epiphano tandem admoniti fuerunt atque correcti. At hæc a nobis ad excusationem Demetrii dicta satis. Cæterum nec ob id tamen in eam sententiam descendimus, ut damnemus S. Alexandrum Hierosolymorum Episcopum, qui Origenem presbyterio consecravit; nam (ut testatur S. Hieronymus b) idem Alexander se excusans pro Origene contra Demetrium scripsit, se juxta testimonium ipsius Demetrii illum presbyterum ordinasse. Puto enim Demetrium dedisse Origeni litteras commendatitias ad Alexandrum, ut fieri solet; quarum auctoritate satis visum eidem fuerit Alexandro, Origenem esse probatum. Verum Eusebius, dum agit de Origene, encomiasten se potius quam historicum præbet, in ipsius laudes nimium se effundens: quod tum ex iis, tum aliis pluribus quæ dicentur, perspicue inspicere licet. Sed idem prosequitur Eusebius (c): Qui vero (inquit) fuerint deinceps de illo tumultus & discordiæ concitata, quæ de iisdem ita commotis Episcopis, qui Ecclesiis præfuerunt, decreta; denique quæ incommoda, cum in verbi Dei explicatione summa cum laude floret, pertulerit, quamquam separatim opus ad plenam eorum explicationem postulare videntur, tamen in secundo Apologiæ libro, quam pro ejus defensione edidimus, aliqua ex parte, quatenus tenuitas ingenii nostri patieba-

tur, de iisdem differuimus. Hucusque Eusebius; cujus tamen Apologia pro Origene sex libris distincta non extat; sed ipsa credita est Eusebio pro Origene scripta. Apologia, quæ fertur nomine Pamphili martyris, non tamen sex libris comprehensa; quam in Latinum conversam Rufinus edidit; est ejus exordium: Nihil mirum, fratres mei, &c. Erat hoc anno Origenes natus quadragintatres annos; quippe qui cum orbatus est patre, anno decimo Severi, annum ageret (ut dictum est ex Eusebio) decimumseptimum. Causam autem Origenis profectiois in Græciam licet Eusebius minime explicet; nos eam existimamus inde abortam, quod Sexta editio hoc ipso anno, nempe (ut auctor est Epiphanius d) medio tempore Imperii Alexandri, Nicopoli apud Actium in doliis occultata reperta sit; eumque idcirco ejusmodi instituisse profectioem, ut, qui magna adhibita diligentia quinque jam versiones indefesso studio conquississet, sextam natum, quinque illis adjungeret, ac volumine uno omnes per distinctas columnas simul jungens, laboriosissimum opus Hexapla concinnaret & Octopla; de quibus dicturi sumus fufus anno sequenti. At de Sexta editione hoc anno inventa, quo cuncta dilucidiora fiant, Epiphanius verba reddamus, ait ergo: Post hunc regnavit Alexander filius Mamæe annos tredecim. In medio horum temporum inventa est Sexta editio in Nicopoli ad Orientem sita. Porro hanc esse Nicopolim, apud Actium littus, testatur Eusebius (e); nominat eandem Athanasius in Synopsi Nicopolim Septentrionalem; ipsum enim Alexandriæ situm Septentrionem versus spectasse Nicopolim, satis evidenter apparet.

VII. Etas Origenis.

Sexta editio inventa.

(d) Epiph. l. de hæres.

(e) Euseb. l. 6. c. 12.

Sc.

Oriente reportatam referendus sit: præsertim, cum etiam Dio nullius belli præterquam Persici mentionem faciat, & Herodianus loco nuper citato tradat, Alexandrum usque ad bellum Persicum in pace vixisse. Herodianus lib. 6. cap. 2. & 3. narrat quæ ante Alexandri in Orientem profectioem ibi gesta sunt, atque Imperatorem Legatos cum literis misisse, qui spem Persarum Regis conatusque inhiherent, & in Italia Provinciisque reliquis delectum haberent, qui tanta Barbarorum multitudinæ pares forent. Huc etiam referenda quæ de bello Persico Dio lib. 80. habet. Ad num. VII. Profectio Origenis in Græciam, ob sextam Scripturæ editionem hoc tempore inventam, minime contigit, ut existimavit Baronius. Scribunt enim Hieronymus lib. de Script. Ecclesiast. cap. 65. & Rufinus in expositione cap. 23. libri sexti Eusebii, Achajæ Ecclesiis plurimis tunc hæresibus fuisse vexatas, quibus expugnandis idoneum præ ceteris vitum Origenem; eam illi causam in Græciam proficiscendi fuisse, ut eruditissimo Huetio lib. 1. Origenianorum cap. 2. numero X. observatum.

VIII. Origenes adversus Hæreticos pugnat.

JESU CHRISTI ANNUS 231.

URBANI PAP. ANNUS 5.

ALEXANDRI IMP. ANNUS 8.

I. SEquenti anno Redemptoris nostri ducentesimo tricesimo primo, Alexander tertium una cum Dione Consulatum accepit. meminit ipse Dio (a) hujus sui ipsius Consulatus. Hoc autem anno Origenes, inventa (ut dictum est) superiori anno Sexta editione, se parat ad Hexapla conscribenda; sed immensa molis opus absolvere ei non licuit, nisi in recessu Tyrio, de quo hæc Epiphanius: Venit delatus in Cæsaream Stratonis, & conversatus Hierosolymis modico tempore, deinde progressus in Tyrum, ad annos vigintiocto (veluti fama refert) & vitam exercuit, & Scripturas interpretatus est; quando etiam Hexapla, & duas Hebraicorum columnas ex adverso inter se conferendas composuit, Hexapla nominans libros, veluti supra a me diffusus dictum est. Sed hæc de Tyrio recessu ad alia tempora sunt referenda, nempe post annum sequentem: nam constat Eusebio (b) auctore, Origenem Alexandriam cum iterum rediisset, non inde recessisse, nisi anno decimo Alexandri Imperatoris. II. Sed quid post hæc Epiphanius? Cum vero (inquit) invenisset Quinta & Sexta editionis libros eo quem diximus modo, & nesciret quinam essent Interpretes eorum, quo tempore inventi erant; unam ex his editionem consequenter ad priores quatuor adjecit, & Quintam appellavit, inscriptione facta per quintam litteram, quinaris numeri significatricem, atque sic nomen-

ejus declaravit. Eodem modo senarii numeri notam inscribens ei editioni que postea inventa est, Sexta interpretationis nomen indicavit. Sed & artificiose hoc pergit, id quod aliqui ex studiosis ignorant, cum incidunt in Hexapla aut Octopla. Quatuor enim sunt Græca, quando Aquilæ, Symmachi, & Septuaginta duorum, & Theodotionis conjunctæ fuerint: ubi autem quatuor hæc columnæ duabus Hebraicis adjunctæ fuerint, Hexapla appellantur. Si vero Quinta & Sexta interpretatio conjunctæ fuerint ad illas, consequenter Octopla vocantur. Hæc de nominibus Hexaplorum & Octoplorum Epiphanius. Quo autem ordine eadem editiones locatæ essent in codice, idem Epiphanius (c) his verbis declarat: Quidam igitur, cum in hos libros incidunt, & inveniunt (velut dixi) duos Hebraicos textus primum positos, post hos vero Aquilæ interpretationem locatam, deinde Symmachi, postea Septuagintaduorum, post quam Theodotionis locata est, & consequenter Quinta, & Sexta: putant primos interpretes esse Aquilam & Symmachum ante Septuagintaduos juxta ordinem locationis; quod non est. Sed Origenes sciens Septuagintaduorum exactam esse atque sinceram, ipsam in medio locavit, quo hinc atque hinc positas interpretationes redargueret. Hoc autem solum Origenes utiliter fecit. Hucusque Epiphanius. Ex quo etiam ratio referatur, cur tam Græci, quam Latini, feriem recenfendo interpretum divinæ Scriptu-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5722. SÆC. III. Anno Urbis 982. Olymp. 252. AN. I. A. C. 229. [1] A Num. I. ad LXV. Coss. Alexander Aug. III. & Cassius Dio II. Sumtus ab Alexandro Consulatus juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam: Cæsare-

rei enim Imperii Decennalia dedit, ut demonstrat Nummus, qui extat apud Erizzum pag. 478. in cuius antica parte legitur: IMP. SEV. ALEXANDER AUG. in postica cernitur Imperator sedens, qui a tergo coronatur a Victoria; a latere miles armatus, tenens in manu scutum, & stans in columna, in qua legitur: VOT. X. id est, Votis Decennialibus; circum vero: P. M. TR. P. VIII COS. .... P. P. S. C. Alexandrum die sexta mensis Martii Tribunitiam Potestatem octavam suscepisse certum. Verum cum Decennalia Imperii Cæsarei ante Constantium Chlorum Nummis insculpta non fuerint, quod saltem in meam venerit cognitionem, arbitror, ultimam lineolam Tribunitiæ Potestatis præfati Num-

NOTÆ [1] Coss. Alexander Aug. III. & Cassius Dio II. Nummus Alexandri Severi in Museo Theupolo pag. 590. cum TR. P. VIII. COS. III. Opus figlinum inter Donianas Inscrip. cl. II. n. 125. pag. 99. ex schedis Achillis Stati. I N S U L. L. S A T R I F E L I C. A L E X A N D R O A U G. III. E T. D I O N Y S I O. C O S. Eadem eguntur in figlina apud Gruterum pag. MLXXIX. 11. Dio ipse in vita Alexandri Severi. Iterum me (Alexander) consulem cum ipse designavit. Fuerat autem Dio consul successus. Fasti Idatiani & ceteri alii: Alexandro III. & Dione. Successus consul hoc anno: M. Antonius Gordianus II. Capitolinus in Gordianis, cap. 11.

CHRISTI 231.

URBANI PAP. 5.

ALEXANDRI IMP. 8.

IV. Laudatum Origenis Opus. pture, tertio loco, & ante Theodotionis versionem, collocent quæ est Symmachi, eamque tertiam, hæc vero quartam nominent; cum habita temporis ratione, Symmachi quarta, tertia vero Theodotionis dicenda esset. Sed hoc factum esse apparet (quod & alias diximus) non habita temporis ratione, sed tantum Origenis locationis. Commentatur (ut diximus) a S. Epiphanius, alias licet Origeni infensissimo, ejusmodi ab eo navata egregie opera, quod vehementer utilis esset elucubratio, non solum cum illud ait: Hoc solum Origenes utiliter fecit: sed & cum superius eodem commentario hæc dixisset: Eodem modo etiam Origenes recte fecit, & de obelo indicavit; utinam autem & alia sic bene fecisset: Et paulo inferius: Sex columnarum interpretationem alternatim collocans, magnam utilitatem cognitionis exhibuit. Utinam autem in operum suorum scriptis non excidisset, &c. At hæc non modo Epiphanius laudavit, sed etiam S. Hieronymus; qui licet in eundem eodem fuerit stomacho, tamen cum de Origenis Hexaplis agit, ea vehementer commendans (a): Hæc immortale illud ingenium in ep. ad suo nobis labore donavit, ut non magnopere pertimescamus supercilium Judæorum, solutis labiis, & obtorta lingua, & stridentibus sulciva, & rarsa faucibus paudentium. Hæc & alia in laudem Origenis hæc conantibus. At miramur interdum vehementer, dictum ab aliquo (b), S. Hieronymum questum de Origene, quod eo tempore non tam correxerit, quam corruerit Septua-

gintaduorum translationem. Nam et si ei Origenes Theodotionem aliquibus in locis addiderit; obelo & asterisco sane distinctum; quod si quæ illa plus haberet, signis illis discriminavit. Verum nequaquam hæc potest dici corruptio, sed diligens facta collatio, atque in omnibus perutilis animadvertio, de qua idem Hieronymus his verbis (c): Origenis me studium provocavit, qui editioni antiquæ translationem Theodotionis miscuit, asterisco & obelo opus omne distinguens, dum aut illucescere facit quæ minus antea fuerat, aut superflua quæque jugulat & confodit. Eadem alibi adversus Rufinum agens: Omnia (inquit) veteris instrumenti volumina Origenes obelis asterisque distinguit, quos vel additos, vel de Theodotione sumptos translationi antiquæ inseruit, probans defuisse quod additum est. Et ad Augustinum (d): Quod autem in aliis quævis epistolis, cur prior mea in libris canonicis interpretatio asteriscos habeat, & virgulas prænotatas, & postea aliam translationem absque his signis ediderim; pace tua dixerim, videris mihi non intelligere quæ quæstisti. Illa enim interpretatio Septuaginta interpretum est; & ubicumque virgula, id est, obeli sunt, significatur quod Septuaginta plus dixerint, quam habetur in Hebræo; ubi autem asterisci, id est, stellæ prælucentes, ex Theodotionis editione ab Origene additum est, & ibi Græca translatus, &c. Hæc tamen ipse tribuit interdum audacia, scribens ad Chromatium (e), quod Origenes Theodotionem profanum auctorem admiscuerit translationi Septuaginta; sed

PAGIUS Nummi, qui æreus est, progressu temporis detritum fuisse, quemadmodum in notis numeralibus, quæ post vocem Cof. exprimebantur, contigit. Ad hæc, Mediobarbus in Numismatis Imp. varia Alexandri recitat, in quibus legitur. TR. P. VIII. COS. III. P. P. S. C. & VOT. X. memorantur; Vota sc. Decennalia ejus Imperii Augusti anno sequenti soluta; neque tamen vel unicum habet, in quo TR. P. VIII. & VOT. X. enuntientur. Quare cum hæc Decennalia unico Nummo, eoque ex parte eraso innixa sint, ad ejus Imperium Augusteum pertinere mihi persuadeo; cumque ea ad annum sequentem spectare certissimum sit, Decennalia Imperii ejus Cæsarei, quæ illa antecedere debuerent, currenti anno acta, & ob ea Consulatus tertius ab Alexandro susceptus. Dum Dissertationem Hypaticam componerem, ad ea Decennalia animum non advertens, perperam scripsi, capessitum illum ab Alexandro Consulatum ob bellum ac triumphum Persicum; cum mihi constaret, per hæc tempora Romanos inter & Persas bellum arsisse, indeque a censoribus quibusdam capta ansa, in Consulatum Cæsareorum regulas a me stabilitas invehendi, quibus antecessit fundamentum præbuerim, aliorum iudicio relinquo. Fusc hic agit Baronius de Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis, Origenianorum Operum omni-

um nobilissimis. Collegerat is jam antea Interpretationes Scripturæ a LXX. Interpretibus, Aquila, Theodotione, & Symmacho concinnatas; ac præterea Quintam & Sextam Editionem nativam erat, ex quibus sex Interpretationibus, & Hebraico exemplari, Tetrapla sua (id est quadrupla), Hexapla (id est sextupla), & Octapla (opus ita ab octo columnis denominatum) Origenes composuit. Hexaplum & Octaplum interiere, & superest tantum specimen Hexapli, quod exhibetur in Bibliis Waltoniensibus Tom. VI. Henricus Valefius in Epistola ad Jacobum Ufferium Archanum Episcopum, e secta Protestantium, subjuncta Historiæ Ecclesiasticæ Eusebii a se Notis illustratæ, paucis verbis quæ pertinent ad versionem LXX. Interpretum, in fine suæ Epistolæ hoc modo explicat, & præcipuas difficultates docte resolvit. Censet itaque primum H. Valefius unicam fecerit fuisse LXX. Seniorum versionem, eam se quæ regnante Ptolemæo Philadelpho facta est Alexandriæ: hæc deinde semper usos esse Judæos Alexandrinos, & reliquos Hellenistas: a Judæis deinde Christianos eam accepisse. Neque enim Apostoli & primores illi Christiani alia veteris Instrumenti interpretatione Græca sunt usi, quam ea, quæ vulgo in Synagogis Judæorum Hellenistarum legebatur. Postea vero Judæi in odium Christianorum, quorum sectam ac religionem quo-

Refellit in Origene prolatam. (c) Hier. pref. in Pentateuc. epist. 104. (d) Hieron. epist. 89. (e) Hieron. epist. 107.

sed quod (ut supra narratum est) & ipse in hoc secutus est Origenis exemplum; quoniam modo in eo genere Hieronymus ipse potuit reprehendisse Origenem, quem suscipere imitandum? Nam eandem profusus ipse iniens rationem, immiscuit suam translationem editioni Septuaginta, sed egregie distinctam, obelis appositis & asteriscis: quod ipse in Apologia adversus Rufinum saepe testatur, & inter alia cum ait: Salomonis autem libros, quos olim, juxta Septuaginta, additis obelis & asteriscis, in Latinum verteram, ex Hebraico transferens, & dedicans sanctis Episcopis Chromatio & Eliodoro, hac in praefatione meae sine subjeci: Si cui Septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam a nobis olim emendatam; neque enim sic nova cudimus, ut vetera destruas.

VII. Sed magis magisque hac in Origenem purgatur illata calumnia, si, quodnam fuerit animi ipsius consilium, & quam folite cuperet esse consultum Septuaginta antiquae versioni, ex ipsius epistola ad Africanum de Susannae historia scripta cognoscamus; ait enim: Vide ergo ne imprudentes & insipientes abrogemus exemplaria quae habentur passim in Ecclesiis, & legem statuamus fraternitati, ut deponant quidem sacros, qui apud eos feruntur, libros; assententur autem Hebraeis, qui & persuadeant, ut nos puris impertiant, & qui nihil habeant segmenti. An non providentia Dei in sanctis Scripturis dedit omnibus Christi Ecclesiis edificationem? non curam gessit eorum, qui empti sunt pretio, pro quibus Christus mortuus est? Ad

PAGIUS

tidie augeri non sine invidia cernebant, Aquila Judaei interpretatione sunt usi; cujus secundam Editionem (duas enim versiones edidit) vocare solebant *rdv nax' d'aplicaw*. Certe Judaeos Hellenistas, non LXX. Interpretum, sed vel Aquila, vel Symmachi versione usos fuisse, satis indicat Novella Justiniani 146. qua permissum est Judaeis sacras Scripturas Graece interpretatas legere, modo juxta LXX. Interpretum editionem eas lectitent. Permittitur etiam Aquila interpretatione uti, si velint. Reliquae omnes interpretationes prohibentur, quibus uti antea consueverant. Et Judaei quidem ita fecerunt; at Christiani LXX. Interpretum editionem constanter retinuerunt, quippe quae Apostolorum suffragio consecrata fuerat, & nascentis Ecclesiae roboraverat fidem, ut loquitur Hieronymus. Nec quisquam ei versioni vel addere vel detrahere ausus est unquam praeter Haereticos, qui eam versionem pro arbitrio suo varie interpolant, ut de Apolliphane, Hermophilo, ac Theodoto, qui Artemonis haeresim sectabantur, scribit Caus apud Eusebium in fine libri quinti. Verum hujusmodi haereticorum exemplaria non nisi apud eisdem sectae homines auctoritatem obtinuerunt.

V. An Origenes primum mendis purgata.

At vulgata Editio LXX. Interpretum, usque ad Origenem in Ecclesia permansit. Hic primum mendis, quae in eam irreperant partim ex Scriptorum imperitia, partim ex varietate exempla-

rum haec autem considera, an non sit bonum meminisse ejus, quod scriptum est (a): Non transpones terminos aeternos, quos statuerunt patres tui. Haec autem dico, non quod verear ac dubitem scrutari, quae sunt apud Judaeos, Scripturas, & omnes nostras cum illorum Scripturis conferre, & videre quanam sint ejus differentiae. Si non est quidem certe grave & arrogans dicere, hoc gnawiter & pro viribus fecimus, ut mentem nostram exerceremus in omnibus editionibus, & earum differentis, cum eo quod longe magis exercebamus interpretationem Septuaginta, ne videremur aliquid falsi & adulterini inducere in Ecclesias quae sunt sub caelo, & daremus praetextum iis qui quaerunt occasionem, & volunt eos qui sunt in medio calumniari, & eis qui sunt in communi criminari. Exercemus autem, ut non ignoremus etiam eas quae sunt apud illos; ut cum Judaeis differentes, eis non adducamus quae sunt posita in eorum exemplaribus, & ut cum eis utamur iis quae apud illos habentur, & non sunt in nostris libris. Nam cum sit ejusmodi noster apparatus in quaestionibus adversus ipsos; non despicient, neque (ut mos est eorum) irridebunt eos qui credunt ex Gentibus, tamquam qui ignorent vera, quae apud eos scripta sunt. Hucusque Origenes, instituti sui asserens rationem, ac plane demonstrans, quam de sacris litteris, eo suscepto labore, sit in omnibus optime meritis, ac laude dignus, qui (b) & alibi his consentanea habet multa. Caterum tantum abest, ut ea circa Septuaginta interpretum editionem adhibitam industria ab Origene, habita sit corruptela

(a) Deut. 1.

(b) Origin. Matt. 23. VIII. Origenis editio vulgata.

ruptela vel depravatio, ut eam omnes propemodum Ecclesiae in communiorem usum receperint; usque adeo ut, S. Hieronymo (a) auctore, probetur, eam habitam esse Vulgatam; nam ad sanctum Augustinum (b) scribens, de eadem haec ait: Vis amator esse verus Septuaginta interpretum? Non legas ea quae sub asteriscis sunt, immo rade de voluminibus, ut veterum fautores te probes. Quod si feceris, omnes Ecclesiarum bibliothecas damnare cogeris. Vix enim unus aut alter liber invenitur, qui ista non habeat. Ex his videas quantum a veritatis scopo aberrarit, qui (c) Origenem non correxisse, sed corrupisse dixit Septuaginta interpretum editionem. At de Hexaplis Origenis jam satis; cujus institutionis ex ejus item scriptis Eusebius (d) meminit, & alii recentiores complures.

Sed ut summatim perstringamus cunctas Origenis ea in re lucubrationes exhibitas; cum nondum duae posteriores editiones essent inventae, Quinta & Sexta; Tetrapla (sic enim cum Ecclesiasticis antiquis tractatoribus dicere malimus, quam Tetraplum) in primis collegit, ac sic in codicibus Graece scripsit, nempe in paginis singulis quatuor columnas, hoc ordine, ut prima esset editio Septuaginta interpretum, secunda translatio Aquilae, tertia Symmachi, quarta vero & ultima Theodotionis. Hexapla vero elaborata ab eo sunt volumina illa, in quorum singulis paginis sex columnae essent distinctae, quarum prima contineret textum Hebraicum Hebraice scriptum, secunda eundem textum

(a) Hieron. in praef. 1. 16. in Isai. (b) Hier. ep. 89.

(c) Galefin. de Sept. interpret.

(d) Euseb. 1. 6. c. 12.

IX. Origenis Tetrapla qualia.

Hexapla Origenis qualia.

PAGIUS

mana LXX. Seniorum editio ea, quae in Hexaplis legitur? Utrumque tamen verissimum est, modo intelligatur, sicut intelligi debet. Nam editio Hexaplorum Origenis absque controversia erat omnium emendatissima; & eruditi homines in suis Commentariis eam editionem sequebantur. Neque ex alio, quam ex hoc fonte, veritas LXX. Interpretum hauriebatur. Eadem tamen editio pura non erat, propterea quod multa ex Theodotione aliisque interpretibus habebat immixta, quae Origenes asteriscis praenotaverat.

Quam ob causam Hieronymus in Epistola ad Augustinum & in Praefatione in libros Paralipomenon ait, libros LXX. Interpretum ab Origene esse corruptos. In quo certe iniquior videtur Hieronymus adversus Origenem; qui quod bono ac pio consilio fecerat Origenes, tam acerbè reprehendit. Quid enim utilius excogitari potuit, quam illa obelorum & asteriscorum notae, ut indicaretur lectoribus, quid a LXX. Interpretibus additum, quid ab iisdem omisum fuisset? Quod si Origenes ea quae a LXX. Interpretibus omisra fuerant, ex Theodotione aliisque supplementis, nullam apposuisset notam, qua hujusmodi supplementa a puro ac germano LXX. Interpretum textu discernentur, merito certe & ab Hieronymo & ab aliis reprehendi potuisset. Nunc vero cum

VII. Origenis immerito a D. Hieronymo reprehensus.

rum Hebraicum, sed Graeco caractere exaratum, tertia Aquilae versionem, quarta Symmachi, quinta Septuaginta editionem, sexta vero Theodotionis translationem. Quae autem dicta sunt Octopla, Octopla praeter haec quae sunt in Hexaplis posita, Origeni haberent adjunctas Quintam & Sextam qualia. editiones, ab Hebraeis, sed plis (ut putat Hieronymus) hominibus, elaboratas. At de Origenis in his tot insumptis strenueque exantlatis laboribus satis.

Quoniam vero de principio omnium Septuaginta translationis mentio facta est, nec quicquam de ejus origine hastenus dictum (licet tam nota sit & omnibus pervulgata historia, ut hac ex parte eam recentere superfluum videatur) tamen cum nonnullis perplexa nodis & obvoluta sit difficultatibus, hic de ea agere, operapretium duximus. Sed de his acturis, illud in primis occurrit (quod superius attigimus) omnium propemodum esse sententiam, ante Septuaginta editionem, aliam incerto auctore pervulgatam fuisse Graecam translationem ante tempora Alexandri Magni; ex qua tum Plato, tum complures alii philosophi nonnulla accepisse noscuntur. Ex quo enim barbarus homo (quod habet Plato in Timaeo) in Solonem ac caeteros Graecos illud exprimens dixit: O Solon, Solon, vos Graeci semper estis pueri; senex autem nullus Graecus est; disciplinam autem nullam habetis canam; (barbarus autem iste, qui haec dixit, putatur fuisse Judaeus) Hebraeorum res cognoscendi complurium est desiderium inflammatum.

Octopla qualia.

X. Prima translatio quae fuerit.

Q 9 9 Hæc

asteriscos addiderit singulis locis, ad designanda ea quae a LXX. Senioribus praetermissa ipse ex Theodotione, aliisque suppleverat, non solum vacuus ab omni culpa, sed immortalis laude dignus videtur.

In eo enim Opere, LXX. Interpretum libri puri, & prout ab ipsis editi fuerant, lectoribus exhibebantur, & lacunae, quae in eorum editione extabant, ex Theodotionis aliorumque Interpretum Editionibus cernebantur expletæ. Si quis itaque puram LXX. Interpretum editionem legere cupiebat, nullo negotio id licebat in Hexaplis. Praetermissis enim iis, quae sub asteriscis erant posita, pura ac germana LXX. Interpretum translatio, prout ab ipsis fuerat condita, remanebat. Idque fatetur etiam Hieronymus in supradicta Epistola ad Augustinum.

Post Origenem Kom illa seu vulgaris editio indies magis magisque corrupta est. Duæ tamen potissimum ejus Editiones fuere; altera Alexandrina, quae Hefychium habebat auctorem; altera Lucianea, quae Luciano Martyri adscribatur. Nam Eusebii Casariensis editio, quae in Palæstina & Orientis Ecclesiis legebatur, nihil pertinuit ad Kom illam seu vulgatam editionem; quippe cum nihil aliud esset quam ipsa Origenis editio, ut jam Valesius in eadem Epistola manifestum fecerat. Porro cum illa obelorum & asteriscorum

VIII. Quod magis probatur.

IX. Post Origenem duo potissimum editiones fuere versionis LXX. Interpretum.

XI. (a) Clem. Alex. Strom. lib. 1. (b) Euseb. de Prepar. Evang. l. 10. c. 1. 2. 3. (c) Phil. de vita Moys. lib. 2. Nulla translatio ante Septuaginta.

Hæc autem cum ex Clemente Alexandrino (a), tum Eusebio (b) & aliis pluribus constant auctoribus, qui summo studio ea quæ philosophi ex Hebræorum scripturis essent mutuati, collegierint: verius tamen existimo, potius usum quodam innotuisse Gentilibus divinam Scripturam, quam omnium voluminum factam fuisse aliquam interpretationem; id suadente Philone (c), dum ait: Lex antiquitus scripta fuit lingua Chaldaica, mansitque longo tempore in ea, quoadvis legis ipsius pulchritudo non est intellecta ab externis hominibus. Postquam autem ex quotidiano ejus usu etiam ad alienos sensus quidam permanavit, simul gloriosa quoque fama ubique terrarum increbuit (nam honestis rebus ad tempus obesse potest invidia, illa autem se proferunt tandem saptæ felicitate ingenii) extiterunt qui indignè ferrent, hanc legem parti tantum humani generis innotuisse, Græcos gentes nullum earum gustum cepisse: dederuntque operam, ut verterentur per idoneos interpretes. Id opus, quia magnum erat, & reipublica utilissimum, non privatis hominibus obavit, non mediocribus istis principibus & regulis, sed Regi omnium celebratissimo. Ptolemæus is fuit, Philadelphus cognomine, tertius ab Alexandro Ægypti Rex. Hæc Philo: quibus plane significat, ante perfectum a Septuaginta translationem, ipsam divinam Scripturam absque interpretatione aliqua delituisse in penetrabilibus Hebræorum, eodem charactere & quo scripra olim fuerat idiomate.

XII. (d) Joseph. antiq. l. 12. c. 2.

His consentiunt quæ de rogatione Prolemæi Josephus (d) scribit in hæc verba: asteriscorum distinctio, quam in LXX. Interpretum editione primus excogitaverat Origenes, Christianis omnibus mirifice arrisisset, eam quoque in suas Editiones transfulerunt Hefychius & Lucianus. Nec Græci modo, verum etiam Latini & Syri atque Ægyptii, qui vulgatam editionem sequebantur, hac asteriscorum & obelorum distinctione ab Origene reperta postea sunt usi. Andreas quidem Massius in præfatione in editionem suam Josuæ aliter existimavit. Cum enim ex Hieronymo didicisset, illam sub obelis & asteriscis Editionem in omnibus omnium Ecclesiarum Bibliothecis repositam fuisse, ita ut vix unus codex inveniretur ipsius ætate, qui signa illa non haberet; autumavit ipsam editionem Origenis, prout in Hexaplis habebatur, ab omnibus Ecclesiis receptam fuisse tam Græcorum, quam Latinorum, Syrorum quoque & Ægyptiorum. Sed illud nullo modo verum est; alioqui quomodo diceret Hieronymus in præfatione in libros Paralipomenon, sua ætate totius Orbis Ecclesias tripertita inter se varietate pugnasse, cum Alexandrini in LXX. suis Hefychii Editionem probarent; Byzantini & Asiæ exemplaria Luciani Martyris legerent; Palæstini vero Origenis Editione uterentur? Ita inter plura alia Henricus Valesius, cujus fere verba exscripsi, quibus illustrantur quæ de versione Scripturæ Sacræ Baronius hic habet, & varia quæ Uffe-

Cæpit de ea re conferre cum Demetrio, rogans, qui factum sit, ut tam admirandarum legum nec historicus ullus, nec poeta mentionem fecerit. Tunc Demetrius respondit, neminem ausum eam attingere, quam constaret divinam esse & omni veneratione dignissimam; & punitos esse quosdam a caelesti numine, qui illam temere attrahere non sinit veriti. Theopompum enim volentem inde quadam suis scriptis inserere, mente motum fuisse diebus triginta, & per intervalla insaniam Deum placasse, facile conjiciemus qua morbi casu fuerit; atque etiam in somnis admonitum, hæc ideo pati, quod fuisset circa res divinas curiosior, eaque voluisset proferre humanis hominibus; quare cum a cæpto desistisset, sanam mentem ei fuisse redditam. Theodecti etiam poeta, cum in quadam tragedia vellet aliquid e sacris libris admiscere, oculos glaucomate suffusos caligasse; & cum erratum agnovisset, exorato Deo reddidit sibi aciem. Huculque Josephus.

Certe quidem si aliqua antehac editio facta esset; haud illa Demetrius caruisset, qui tam ingentem librorum molem collegerat, ut nullus pene eorum, quorum notitia haberetur, reliquus factus esset: cum alioqui Hebræorum scriptis se penitus caruisse, profiteatur expressè. Quod si alicubi divinæ Scripturæ editio illam extitisse oportuit; siquidem in Ægyptum peregrinatos philosophos, ibi res Hebræorum cognovisse, omnes affirmant; ingentemque plane Judæorum multitudinem in Ægypto agere consuevisse, ex Philo-

Profant. Sacram. Scripturam artin-gere auti dederunt pævas.

XIII.

Philosophi in Ægypto versati.

XIV. (a) Philo in Flac. (b) Clem. Alex. Strom. l. 1.

Adjuvat etiam nostram conjecturam Aristæas, qui de Septuaginta interpretibus commentarium scripsit, cum tradit, ea de causa initum esse consilium accersendi Hierosolymsa, missa legatione, interpretes; quod licet libri Judæorum innotuissent, nondum tamen, qui eos interpretati essent, inventi fuissent; sic enim habet: Demetrius Phalereus, cum regie bibliothecæ prepositus esset, diligenti cura elaborabat, ut ex universo Orbe, quoad fieri posset, volumina compararet, distribuis per opportuna loca hominibus, qui libros & emerent, & transcriberent: quo studio demum perfecit, ut, quantum in se erat, impleret Regis propositum. Nam præteritis nobis, cum ab eo peteretur, quot librorum millia congregasset, inquit: Rex, supra ducenta millia jam in bibliothecam reducta sunt, brevique numerum adimplebo, ut ad quingentorum millium summam ascendant. Nunciatur quoque mihi, Judæorum leges transcriptione dignas esse, & quæ in bibliotheca tua habeantur. Quid igitur obstat, ait, quod te hoc facere prohibeat? Nonne omnia tibi in hunc usum prompta subjactaque sunt? Cum respondisset Demetrius, Interpretatione opus: intercipientis Rex, Scripturam se inquit ad Judæorum Pontificem, ut omnia perscribantur. Hæc Aristæas; quibus demonstrat, nullam ante Ann. Eccl. Tom. II.

X. Alexander Imp. ver-satur in Campania.

Antiquarii varia Alexandri recitant Numismata, in quorum antica habetur: IMP. SEV. ALEXANDER AUG. in postica, PROPECTIO AUG. S. C. Sed cum in nullis nec Consulatus, nec annus Tribunitiæ Potestatis notetur, nullum inde subsidium accipere possumus. Præterea Imperatoris titulus, qui victorias denotabat, quique multiplicari solebat, post Caracallæ Imperium in Nummis amplius non legitur, ideoque & Chronologia Cæsarea magis quam antea obscura, quæ hic tamen nobis elucidanda. Ubi Antiochiam venit Alexander, in ea civitate qua belli usus postularet, diligenter comparabat, inquit Herodianus lib. 6. cap. 4. ubi gesta hoc anno Romanos inter & Persas describit, atque capite sequenti: Exercitus contendere per Armeniam iussus, vix agræque superatis ejus regionibus asperrimis, præruptissimisque montibus (quamquam astus tolerabilis iter faciebat) impetu in Mediam facto, vicus coneravit, prædamque abegit. Addit Herodianus, Persarum Regem omnem Romanorum exercitum prostravisse, dum Alexander gravissime ægrotaret, qui cum Antiochiam copias reduxisset, convaluit, copiasque instauravit. Persarum Rex milites suos dimisit, quorum pars præliis crebris in Media Parthique-gestis ceciderant; alii attriti & faucibus superuerant, ut fufe Herodianus narrat, qui subiungit, Romanos non segniter devictos, fed

XI. In Orientem proficiscitur.

Non multo post cum exercitu in Orientem Alexander profectus est, quod Artaxerxes Persarum Rex, Romanorum Provincias incurfare-

(a) Philo in Flac. (b) Clem. Alex. Strom. l. 1. XIV. (c) Lactant. l. 4. c. 2. Euseb. de præp. S. August. de Civ. Dei. & alii. Demetrius Bibliothecarius.

Philonis (a) refectione superius diximus, nec minus quam decies centena millia. In Ægyptum peregrinatum esse Platonem, testatur Clemens Alexandrinus (b); & alii de cæteris quoque philosophis, Lactantius (c), Eusebius, aliique Scriptores affirmant.

Adjuvat etiam nostram conjecturam Aristæas, qui de Septuaginta interpretibus commentarium scripsit, cum tradit, ea de causa initum esse consilium accersendi Hierosolymsa, missa legatione, interpretes; quod licet libri Judæorum innotuissent, nondum tamen, qui eos interpretati essent, inventi fuissent; sic enim habet: Demetrius Phalereus, cum regie bibliothecæ prepositus esset, diligenti cura elaborabat, ut ex universo Orbe, quoad fieri posset, volumina compararet, distribuis per opportuna loca hominibus, qui libros & emerent, & transcriberent: quo studio demum perfecit, ut, quantum in se erat, impleret Regis propositum. Nam præteritis nobis, cum ab eo peteretur, quot librorum millia congregasset, inquit: Rex, supra ducenta millia jam in bibliothecam reducta sunt, brevique numerum adimplebo, ut ad quingentorum millium summam ascendant. Nunciatur quoque mihi, Judæorum leges transcriptione dignas esse, & quæ in bibliotheca tua habeantur. Quid igitur obstat, ait, quod te hoc facere prohibeat? Nonne omnia tibi in hunc usum prompta subjactaque sunt? Cum respondisset Demetrius, Interpretatione opus: intercipientis Rex, Scripturam se inquit ad Judæorum Pontificem, ut omnia perscribantur. Hæc Aristæas; quibus demonstrat, nullam ante Ann. Eccl. Tom. II.

ea tempora vulgatam fuisse Judaicæ legis interpretationem, quippe quam ipse Demetrius apud Regem curaret, ut fieret: nam si aliqua extitisset, ejus vel faltem meminisse, necessaria oblata occasione, debuisset.

Quamobrem quæ Philosophi ex Judæis accepisse noscuntur, traditione potius, cum quid rogarent Judæos, ab eis mutuatos esse putamus: sicut cum quidam ex illis apud Gymnosophistas versati, quæ ab illis audissent, didicerunt; non quidem quod ab eis libros accepissent, atque in Græcum sermonem convertissent. Sic igitur ex viva illos potius voce accepisse putandum, Judæo homine aliquid illis dictante & interpretante, quam ex aliqua scriptura Græce scripta atque omnibus pervulgata. Quemadmodum Aristoteli accidisse tradit discipulus ejus Clearchus (ut refert Josephus c) dum ait, ipsum usum fuisse Hebræo homine ad Scripturæ interpretationem: quæ si Græco sermone tradita antea fuisset, quorsum illi opus interprete? Hæc igitur me quidem magis permoverent, quam Clementis Alexandrini (d) auctoritas, asserentis, ante tempora Alexandri & regnum Persarum, Pentateuchum in Græcum sermonem fuisse conversum; ea nimirum tantummodo ratione, quod philosophi ex Hebræorum scripturis aliqua accepisse noscantur: sed hæc absque divina Scripturæ versione aliter accedere potuissent, jam diximus.

Quin & affirmare possumus, philosophos ex aliis scriptoribus, qui profecti sunt res Hebræorum, ea de Judæorum-

XV. Quomodo divina Scriptura innotuit Philosophis.

(c) Joseph. l. 1. contra Apion.

(d) Clem. Alex. Strom. lib. 1.

XVI.

PAGIUS

Antiquarii varia Alexandri recitant Numismata, in quorum antica habetur: IMP. SEV. ALEXANDER AUG. in postica, PROPECTIO AUG. S. C. Sed cum in nullis nec Consulatus, nec annus Tribunitiæ Potestatis notetur, nullum inde subsidium accipere possumus. Præterea Imperatoris titulus, qui victorias denotabat, quique multiplicari solebat, post Caracallæ Imperium in Nummis amplius non legitur, ideoque & Chronologia Cæsarea magis quam antea obscura, quæ hic tamen nobis elucidanda. Ubi Antiochiam venit Alexander, in ea civitate qua belli usus postularet, diligenter comparabat, inquit Herodianus lib. 6. cap. 4. ubi gesta hoc anno Romanos inter & Persas describit, atque capite sequenti: Exercitus contendere per Armeniam iussus, vix agræque superatis ejus regionibus asperrimis, præruptissimisque montibus (quamquam astus tolerabilis iter faciebat) impetu in Mediam facto, vicus coneravit, prædamque abegit. Addit Herodianus, Persarum Regem omnem Romanorum exercitum prostravisse, dum Alexander gravissime ægrotaret, qui cum Antiochiam copias reduxisset, convaluit, copiasque instauravit. Persarum Rex milites suos dimisit, quorum pars præliis crebris in Media Parthique-gestis ceciderant; alii attriti & faucibus superuerant, ut fufe Herodianus narrat, qui subiungit, Romanos non segniter devictos, fed

ipfos quoque interdum hostibus exitiosos fuisse. Bellum itaque æstate gestum.

In secunda parte Dissert. Hyppat. cap. 9. dixi, parum facta hujus belli initia in causa esse potuisse, cur Dio de discessu Alexandri, & adversus ejus casibus ex industria siluerit, si tamen ea sciverit. At inquit Card. Norisius in Epist. Consulari pag. 145. illud primum optimi Historici fidei notam importare; cum præsertim Dio tot illatas Romanis clades memoraverit; alterum, virum diligentissimum inscitiam inculcare, qui belli in Armenia gestis successus ignoraverit, & quidem in Bithynia degens, non in remotiori Græcia aut Italia, aut aliqua ultra Alpes Provincia. Verum audiendus ipsemet Dio lib. 80. ubi de Alexandro agere incipit: Caterum, inquit, ea quæ supra dicta sunt (nempe de Severo, Caracalla, Macrino & Elagabalo) ego quidem accurate diligenterque conscripsi, ut potui: quæ vero restant, mihi non licet persequi pari diligentia, quod Romæ non sum diu commoratus, quodque in morbum incidit, cum ex Asia in Bithyniam venissem: ex qua profectus sum ad Præfecturam Ægypti. Post ubi reverti in Italiam, pene restit in Dalmatiam, atque inde in Pannoniam superiorem missus sum, &c. quibus ex rebus factum est, ut ea quæ sequuntur, non potuerim pariter cum iis quæ præcesserunt, intelligere. Dicam tamen in summa ea, quæ usque ad secundum Consulatum meum gesta sunt, eo

XII. Dio de gestis Alexandri parum edotus.

(a) Jo- seph. ibid. Quomodo cognita Philo- sophis res Judæo- rum.

(b) Idem de antiq. l. 12. c. 2.

(c) Just. martyr. advers. Gent. XVII. Prima ac præcipua translatio divinæ Scripturæ quando facta.

instituit mutatos esse, ut ex Hecathæo Abderita, viro insigni, qui vixit tempo- ribus Alexandri, & de ipsis Judæis inte- grum librum scripsit, ut tradit Josephus (a) contra Apionem. Idem quoque testa- tur, historias Ægyptiorum, Chaldæorum, Phœnicum, atque Græcorum, meminisse rerum Judaicarum; id ipsum præstitisse ait etiam complures Græcos auctores, quos nominatim recenset; ut non adeo mirum sit, si perpauca quædam philosophi ex Ju- dæis accepisse dicantur; nam ea ipsa vel ab illis tradentibus, vel ex Græcis ipsis de Judæis scribentibus, aut Ægyptiorum, vel Chaldæorum, vel Phœnicum historiis absque aliqua divinæ Scripturæ versione vulgata didicisse, perfacile contigit; cum præsertim idem Hecathæus Abderita, quem citant Demetrius in Aristæa, atque Jose- phus (b), testetur nullum Græcorum au- tum fuisse attingere Scripturam Judæo- rum, quod sacrosancta esset, nec profa- no ore tractari deberet; adeo ut, qui an- te eum vii essent divina Scriptura, alio quopiam edisserente Judæo, vel aliquo alio modo (ut dictum est) eam visi sint accepisse. Sed & Justinus martyr (c) nul- lam aliam quam Septuaginta interpretum an ea factam esse translationem affirmat. His igitur permoti rationibus, Philo- nem, Josephum, Aristæam, aliosque secu- ti, primam omnium ac principem dicimus divinæ Scripturæ interpretationem, quæ a Septuagintaduobus interpretibus, ro- gante Ptolemæo Philadelpho, fuit divino elaborata consilio, ante adventum Chri- sti annis ducentis octoginta, ut exacte nu- mero deducto colligitur; nam septuaginta

Olympiadas intercurrisse ab anno factæ interpretationis usque ad Christi adven- tum, ex Eusebio probe colligitur. Quam- obrem errorem illapsum esse in numerum ab Athanasio definitum existimo; dum a- pud eum ducenti & triginta tantum an- ni medii ponuntur ab ea editione usque ad Christi Domini nostri incarnationem. Decepti pariter esse noscuntur, qui ab Eu- sebio (d) diversam inierunt numerandi rationem, vel depravati sunt eorumdem codices (nam perfacile in notas numeri solet error irrepere) ut inter alios sanctus Augustinus (e), qui factam dicit eam versionem ante natalem Christi annis cen- tum quinquaginta. Epiphanius (f) nume- rans ab ea usque ad Cleopatæ regnum annos ducentos quadragintanovem, tran- greditur dictum numerum ex Olympiadum chronologia superius collectum; nam (ut ipse fatetur) regnavit Cleopatram annos trigintaduos; & ab ea devicta ab Augu- sto, supersunt usque ad Christi natalem anni vigintiocto. Sed longius adhuc præ- tergressi sunt, qui dixerunt annis trecen- tis & amplius ante Domini adventum id fieri contigisse. At ex Olympiadum sup- putatione superius exacte deducta, anno- rum numerus ducentorum & octoginta ve- rior certiorque probatur. Porro admirabili prorsus Dei consilio factum omnes intelligunt, ut tribus pro- pemodum sæculis ante Christi adventum divinæ Scripturæ fieret interpretatio, ta- li tantaque cum primis adhibita diligen- tia; delectis nimirum ad opus hoc septua- ginta duobus Judæorum præstantissimis se- nioribus; quorum insignis probitas excel- lens.

(d) Euseb. de præpar. Evang. l. 10. c. 17. (e) Aug. in Psal. 58. (f) Epiph. l. de mon. sur.

XVIII. Qui fue- rint se- ptuaginta interpre- tes.

XIV. Hoc anno gestum.

XV.

PAGIUS

XIII. Bellum Persicum Alexandro parum faustum.

eo nempe excluso, licet præsentis anno, quo Con- sulatus ille gestus, bellum acrius ferit. Iple- met itaque Dio fatetur, se de iis, quæ Alexan- dro imperante usque ad præsentem annum gesta sunt, parum edoctum fuisse. Contra, Herodia- nus lib. 1. cap. 1. ait; Quæ post Marci obitum per univèrsam atatem visa mihi auditaque sunt, non- nulla item in experrundo cognita, utpote in publi- cis officiis principalibusque versato, ea nunc con- scribenda suscepi. Quare Herodiano in rebus A- lexandri standum, perperamque ab aliquibus tra- ditum, eum odisse Alexandrum; cum ex opti- mi Historici officio damna Romanis a Persis il- lata dissimulare non debuerit, & aliunde Alexan- drum laudibus sæpius exornarit. Certe si Alex- ander prospere hoc bellum consecisset, Dio qui secundo Consulatu, honore sc. maximo, ab illo decoratus fuerat, grati animi testandi, & Alex- andri gesta describendi præclaram adeo occasio- nem non prætermisisset. Inter Epitolas Reinesianas, in XLIX. legitur: Extat ipsius Alexandri epistola apud Lampridium, ubi de hac victoria magnifice gloriatur. At Orien- talium Libri, quorum narrationes vulgavit VVil- lelmus Schickardus in Tavich, aliud loquuntur. Alexandrum Severum tot stragibus affectum esse, ut Persis cederet terram Elam & Hamat, & Si- near, cum parte Ion, item terram Israel usque ad Arabiam. Sic apud Livium & alios, exterorum

sepe sepulta est omnis memoria, quod ad Romani nominis gloriam nihil admodum facerent, &c. Ita Christophorus Rupertus in Epistola ad Reinesium scripta pag. 438. Non mirum itaque si Herodia- nus hanc expeditionem Alexandro parum pro- speram fuisse scripserit, & Dio, qui tantum huic Imperatori debebat, eam in literas mittere no- luerit. Hoc porro anno Alexandrum hanc adversus Persas expeditionem suscepisse, insinuant Numis- mata, quæ apud Mediobarbum pag. 323. extant. In uno legitur: IMP. SEV. ALEXAND. AUG. in postica: P. M. T. R. P. VIII. COS. III. P. P. S. C. vistorque Solis gradientis typus, quæ figura Alexandri in Orientem proficiscentis. Sum- sit is Tribunitiæ Pot. VIII. die sexta Martii cur- rentis anni, ac non multo post in Orientem se contulit. In altera posticâ Tribunitiæ Pot. VIII. & Consulatu III. signata, cernuntur quadrigæ cum Imperatore, dextra ramum lauri, sinistra signum militare tenente: in alia eodem Consu- latu eademque Tribunitiæ Potestate insignita, re- præsentantur quadrigæ, in quibus Imperator a Victoria coronatur, militibus hinc inde assisten- tibus: adeo verum est, Alexandrum hoc anno in armis fuisse. Primum autem bellum ab eo sus- ceptum, Persicum fuit, ut jam ostendimus. Secundo Lampridius in Alexandro cap. 56. de triumpho Alexandri anno sequenti ducto loquens, hæc

(a) Num. 26.

XIX.

(b) Hilar. in Psal. 2.

lenisque peritia facile persuadent, ut exi- stimem illos ipsos ad hoc opus fuisse vo- catos, qui ex officio de his, quæ specta- rent ad divinam Scripturam, decernere consueverant, nimirum amplissimum illum Senatam septuagintaduorum seniorum a. Moyse primitus Dei consilio institutum, quem ubtatori voce Sanhedrin dicere con- sueverunt. Horum namque munus (ut fufus dictum est tomo primo Annalium) erat, de Lege, Rege, Sacerdote, atque Prophetis decernere. Qua de re tantum opus, tantique ponderis eos per se esse executos, rei dignitas atque momen- tum postulare videbatur. Sic igitur quod dicunt, ex omni tribu senos ad hanc pro- vinciam obeundam fuisse delectos; non ita accipiendum putamus, ut tunc recens hi fuerint electi, atque eidem adscripi ope- ri; sed quod illorum potius Ptolemæus ad hoc præstandum requisisset officium, qui seni ex singulis tribubus jam ex more ele- cti, divinæ Scripturæ integritati ex mu- nere sedulo studio invigilarent; quippe, qui non ejus tantum facultatis consultis- simi essent, sed ex divinitus indito sacra- mento, divino pariter afflati Spiritu di- cerentur: quod nimirum olim, cum eos eligi Dominus præcepisset (a), eodem Spiritu, quo Moysen, illos similiter im- buisset. Id quidem non ego primus assero, sed ejusdem sententiæ Origenes fuisse visus est, qui frequenter nominat eosdem Se- ptuaginta interpretes, Seniores; sicut & historiæ primus auctor Aristæus; in qua etiam sententia reperimus esse S. Hilarium (b), cujus verba, quo hæc manifestiora

reddantur, hic subtexemus: Erat (in- quit) a Moyse ante institutum in Synago- ga omni septuaginta esse Doctores. Nam Divino Spiritu af- fatus Inter- preses, mysteria septuaginta senioribus, qui do- ctiores demceps manerent, intimaverat. Cujus doctrina etiam Dominus meminit in Evangeliiis, dicens (c): Super carbe- ram Moyse sederunt Scriba & Pharisei. 23. Doctrina ergo horum in posterum, quæ ab ipso scriptore legis accepta, in hoc senio- rum & numero & officio conservata est. Hi ergo seniores, libros hos transferentes, & spiritualem secundum Moysi traditionem occultarum cognitionum scientiam adepti, ambigue lingua Hebræica dicta, & varia quædam ex se nunciata, secundum virtutes rerum, certis & propriis verborum signi- ficationibus transfulerunt, doctrina scientia multimodam illam sermonum intelligen- tiam temperantes. Hucusque S. Hilarium; quæ hic verbatim recensuisse volumus, quo intelligamus, aliquid amplius ceteris horum translationem, vel ex acceptis tra- ditionibus, vel divino eos affante Spiritu, habuisse: quod non solum nostri, sed & Judæorum scriptores nobilissimi agno- verunt, & ingenue testati sunt: ut inter alios omnium sapientissimus Philo (d), qui rem gestam ab Aristæa fufus literis consignatam, & ab ipsis Judæis, etsi non scriptis, certe traditione firma retentam, vel si non publica, privata saltem scriptio- ne memoriæ commendatam, paucis per- stringens, de Ptolemæo Philadelpho & legationibus missis multa præfatus, hæc demum

Divino Spiritu af- fatus Inter- preses.

(c) Matth. 23.

(d) Philo de Vita Moysi, lib. 2.

PAGIUS

hæc verba ex Adis Senatus recitat; Alexander Auguste, Dii te servant. Persee maxime, Dii te servant. In Germaniam undique speramus. Bellum per Legatos in Illyrico, & quidem feliciter, eodem fere tempore, quo in oriente pugnabatur, gestum, ut ex Lam- pridio cap. 25. liquet: Acta sunt res feliciter & in Mauritania Tingitana per Furium Celsum, & in Illyrico per Varium Macrinum assensum ejus. Illy- rici autem veteris pars, Vindelicia, sc. & No- ricum, inter Germaniæ Provincias numerabatur. Porro Mediobarbus profert Nummum Alexandri, in cujus postica habetur: P. M. T. R. P. VIII. COS. III. P. P. DE GERMANIS. Cernuntur in ea quadrigæ triumphales, quibus insidet Im- perator dextra ramum, sinistra globum tenens, cui Victoria lauream imponit, & in medio laurea: VIC. AUG. id est, Victoria Augusti. Quæ de Germanis seu Illyricanis victoria, vel hoc an- no vel saltem sequenti ante diem sextum Mar- tii, quo Tribunitiæ Pot. ix. iniiit Alexander, a Romanis reportata, & quadrigæ illa triumphales Imperatori decreta. Imo Card. Norisius in Dissert. de nummo Diocletiani & Maximiani cap. 6. Nummum Alexandri majoris magnitudinis producit, in quo extant quadrigæ triumphales cum his verbis: P. M. T. R. P. VIII. COS. III. P. P. S. C. quas quadrigas Alexandri Victorias per Legatos obtentas, & de quibus Lampridius

nuper citatus significare, Card. Norisius recte animadvertit. Ex utroque igitur Nummo mani- festissimum sit, bellum Persicum ante præsentem annum inchoatum; cum expeditio Persica, Lam- pridio, Herodiano, & Dione testibus, prima, Alexandri fuerit. Quare cum hoc anno, quo Tribunitiæ Pot. VIII. Alexander suscepit, bel- lum in Germania gestum, annoque sequenti con- tinuatum sit, apparet, Alexandrum hoc anno in Orientem profectum esse. Neque enim in trium- pho anno sequenti gesto acclamatum fuisset, Per- te victoriam de Germanis speramus, nisi ante- triumphum jam bellum Germanicum motum fuisset. In Germania vero hoc vel sequentis anni initio dimicatum esse, Nummus mox productus certissimum facit. Tertia ratio ab Alexandri triumpho deducta, ut anno sequenti explica- bimus. Quarto, Eusebius in Historia lib. 6. cap. 21. ubi narravit, Philetum Episcopatum Antiochenum- sortitum esse, ait, Mammæam Imperatoris ma- trem Antiochiæ degentem, misso militari satel- litio Origenem accessisse, qui apud eam aliquan- diu commoratus, ad consueta matris sedes re- gressus est. Philetus currenti anno ante men- sem Septembrem e vita migravit, ut anno si- periori dixi. Quare cum Mammæa Alexandrum filium in Orientem comitata fuerit, quando is bellum Persis intulit, ut prodit Herodianus, lib. 6. cap. 5.

XVI. Origenes Antiochi- am a Mammæa vocatus.

CHRISTI 231.

URBANI PAP. 5.

ALEXANDRI IMP. 8.

CHRISTI 231.

URBANI PAP. 5.

ALEXANDRI IMP. 8.

demum subdit, a loco narrationem exordians:

XX. Locus ubi versio facta.

Ante urbem Alexandrinam est Pharos insula, per oblongam & fasciam similem cervicem accessibilis; quae non alto mari, sed stagnantibus undis alluitur, ut ne fluctus quidem, nimirum spatio medio debilitati, obstrepant. Hic locus postquam de communi sententia visus est ad praesens negotium aptissimus, propter secessum quietissimum, ubi animus solis legibus posset intendere, eum sibi optaverunt ad diversorium; sumptisque in manus sacris voluminibus, tendebant eas ad caelum supplices, Deum invocando, ut coeptis faveret. Exaudivit ille vota, ut, si non univsum genus humanum, certe maxima pars praecipis instrueretur ad bene vivendum optimis & sapientissimis. In eo secessu cum consedissent solitarii, nemine interveniente arbitro, praeter naturae partes, terram, aquam, aërem, & caelum: de quibus primum prodituri erant mysteria (nam mundi opificium, legis exordium est) tamquam numine correpti prophetabant, non alia alii, sed omnes ad verbum eadem, quasi copiam dicitante singulis invisibiliter. Et quis nesciat cuiusque linguae, praesertim Graecae, copiam, ut eadem sententia possit enunciari variis modis, nunc has nunc illas dictiones accommodando? Id negant factum in prodendis his legibus; sed reddita propria propriis nominibus, Graecis ad Chaldaica (sic Hebraicam linguam nominat Philo) exacte respondentibus, quo melius perciperetur rerum notitia. Quomodo enim geometria dialecticae doctrina non admittit sermonis varietatem, sed semper eisdem utitur vocibus; eodem modo & hi convenientia rebus invenerunt nomina, quae sola declaratura erant sensum aperitissime. Id experimentis quotidianis creditur; si- ve Chaldaeus Graecam linguam, si- ve Graecus Chaldaeam didicerit, in utraque Scriptura tum Chaldaica, tum Graeca ejus in-

terpretatione miratur germanitatem, immo rerum verborumque consonantiam adorat; non interpretet illos, sed initiatores ac Prophetas appellans, quibus datum est sincerissimas Moysis cogitationes asequi spiritu purissimo. Quomobrem hodie quoque solemnis celebritas renovatur in Pharo insula, ad quam non Judaei tantum, sed & alii plurimi trajiciunt, locum veneraturi, in quo primum visa haec est interpretatio, & pro tanto beneficio quasi recente acturi Deo gratias. Post vota autem & gratiarum actiones, alii tentoriis fixis in litore, alii discumbentes in ipsa arena, sub divo epulantur cum amicis & domesticis, praeserentes tunc litus palatii regis. Hucusque Philo.

In hujus sententiam, quod illa versio divini potius aliquid habuerit, quam humani, eisdemque divino afflatus Spiritu eam interpretatos, & prophetice interdum fuisse locutos, Patres omnes, rem experimento satis perpectam habentes, sincerissime professi sunt; omnesque tam Graeci, quam Latini, ne singulos recensere laborem, id ipsum testati sunt, uno dumtaxat excepto S. Hieronymo (a); qui damnans quae ab aliis de interpretum cellulis tradita essent, haec ait: Nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandriae mendacio suo exstruxerit, quibus divisi eadem scripturarum; cum Aristaeas, ejusdem Ptolemaei & multo post tempore Josephus, nihil tale retulerint; sed in una basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse. Aliud est enim vatem, aliud esse interpretem: ibi Spiritus ventura praedicit; hic eruditio & verborum copia, ea quae intelligit, transfert. Haec Hieronymus; qui sibi visus solute nimis, dum impetu quodam ferretur in obtrectatores eum carpentes, esse locutus; paulo post (nam illud praefatione in Pentateuchum ad Desiderium, & quid simile praefatione in Paralipomenon ad Chro-

XXI. Numine afflatus est illos interpretes.

(a) Hier. pref. in Pentateuch. epist. 104. & epist. 107.

PAGIUS

6. cap. 5. profectio Alexandri in Orientem ultra praesentem annum differri non potest. Recte igitur Hermannus Contractus in Chronico anno VIII. Alexandri Imp. scribit: Mammaea mater Alexandri Origenem celeberrimum doctorem ad se vocatum audire curavit. Proxime Zebennum Antiochiae Episcopum constitutum, dixerat Contractus, quia Phileti obitum male collocat. Tangit Baronius Origenem Antiochiam adventum anno primo Heliogabali: Huetius vero lib. 1. Origenianorum cap. 2. num. 7. hanc Origenis peregrinationem initio Imperii Alexandri, quo & bellum Persicum gestum existimat, consignavit, Eusebii in Chronico auctoritate fretus. Verum non Eusebius, sed D. Hieronymus bellum Persicum anno primo Alexandri copulavit. Verba enim, quae in Chronico Eusebiano de hoc bello recitantur, in ultimo libro Eutropii, qui post Eusebii mortem suam Historiam scripsit, leguntur. Ex quo liquet, non tantum ea verba Eusebii non esse; sed etiam quaecumque ex Eutro-

Baron. ann. 210. n. vi.

pio in illo Chronico habentur, a D. Hieronymo addita fuisse. Neque bellum Persicum anno primo Alexandri geri potuit, cum quarto Imperii ejus anno Artaxerxes, cum quo dimicavit Alexander, regnare coepit. Praeterea Herodianus lib. 6. cap. 4. de Alexandro in Orientem proficiente loquens ait, nullum fuisse, qui sicis oculis abeuntem Alexandrum aspexerit, Imperio tam multos annos modestissime administrato, per annos nempe fere octo. Quare neque Alexander Imperii sui initio cum Persis pugnavit, neque tunc Origenes a Mammaea in Orientem vocatus. Cumque ex Eusebio, cui quoad Origenianam Chronologiam omnis fides habenda, ut recte eruditissimus Huetius; & ex Hermanno Contracto constat, Origenem, currenti anno a Mammaea Antiochiam accersitum, non dubium, quin Alexander praesenti anno in Orientem se contulerit. Certe post illum, bellum Persicum non suscepisse, ex dicendis anno sequenti magis patebit.

(a) Hieron. epist. 108.

XXII. De cellulis confirmatio.

(b) Justin. orat. ad Gent.

XXIII. De cellulis eadem assertio. (c) Iren. lib. 3. cap. 25.

matium (a) fuerat praelocutus) subsequenti posita praefatione in eundem librum Paralipomenon ad Domnionem & Rogatianum aliquid supra humanas vires & studium iisdem tribuit interpretibus, dicens: Non hoc Septuaginta interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quae vera fuerunt, transulerant, sed scriptorum culpa tribendum.

Quod ad cellulas spectat, in quibus dicuntur invicem separati opus elaborasse, & postea, facta mutua collatione, nihil penitus inter se dissentientes scripsisse reperti; hoc paulo accuratius pervestigandum. Qui primus auctor ea de cellulis scripserit, Justinus martyr (b) habetur, natione Palaestinus, patria Samarita, undecumque rerum Judaicarum peritissimus, qui haec scribit: Illis extra turbam constitutis, primo quoque tempore, ut interpretationem absolvent, non in urbe ipsa, sed septem ab ea stadiis, ubi Pharos constructa est, pari cum interpretibus numero domunculas exstrui praecipisse, ut sigillatim pro se quisque interpretationem perficeret; illi quoque cura iis, qui operam eis dare iussi fuerant, mandata, ut omnibus quidem modis ipsis inservirent, a congressu autem mutuo illos prohiberent, quo exquisita interpretationis veritas ex ipsorum etiam consensu cognosci posset. Et cognito, Septuaginta istos viros non solum eadem sententia, verum etiam iisdem esse verbis in translatione usos, ac ne una quidem dictione alium ab alio dissensisse, usque adeo eadem de iisdem omnia conscripserant; admiratione attonitum, cum interpretationem absolutam esse divina virtute credentem, tum quovis honore dignos illos, ut Dei amantes, & Deo caros vicissim iudicantem, cum muneribus multis in patriam suam redire iussisse; ac libros, ut par erat, exosculationum esse, & Deo consecratos in bibliotheca sua reposuisse. Unde autem haec ipse acceperit, subdit his verbis: Haec vobis, viri Graeci, non ut fabulam, neque ut confictam historiam renunciamus; sed qui ipsi Alexandriae fuerimus, & vestigia domuncularum apud Pharium adhuc reliqua viderimus, & ab incolis, qui res patrias a maioribus per manus sibi traditas acceperunt, audierimus, commemoramus; quae ex aliis quoque aliqua ex parte intelligere potestis, & potissimum ex eis, qui ista scriptis suis inservuerunt, sapientibus & spectatis viris, Philone, Josepho, & aliis pluribus. Haec Justinus, non ex aliorum scriptis tantum, sed ex traditione (ut ait) majorum accepta.

Eadem quoque Irenaeus (c) his ipsis verbis testatur: Ptolemaeus autem experimentum eorum sumere volens, & metuens ne forte consentientes, eam veritatem quae est, set in Scripturis, absconderent per interpretationem; separans eos ab invicem, iussit omnes eandem interpretari Scripturam, & hoc in omnibus libris fecit. Nec aliud significare voluisse Tertullianum (d) apparet, dum de iisdem agens interpretibus, ait: Sed ne notitia vacaret, hoc quoque Ptolemaeo a Judaeis subscriptum est, Septuaginta interpretibus indultis, quos Menedemus quoque philosophus, providentiae vindex, de sententiae communionem suspexit. Nimirum divinam ex iis Dei providentiam intuens, quod omnes in eandem sententiam convenissent: quod certe haud mirum fuisset, nisi separatim eandem Scripturam interpretati essent. Inherbat enim lateri Ptolemaei Menedemus philosophus, dum eandem versionem elaborarent interpretes: quam ipse est tantopere admiratus, tribuens summæ Dei providentiae, quod in eandem sententiam & verba pariter consensissent: quod est de separatis cellulis potens indicium & conjectura. Eadem quoque Clemens, & quidem Alexandrinus (quem haud putamus res patrias ignorasse) his (e) verbis insinuat: Cum autem unusquisque sigillatim ex sua propria interpretatus esset prophetia; consperrunt omnes simul collatae interpretationes & sententiae & dictionibus: Dei enim erat voluntas, quae id ad Graecorum aures consulto comparaverat. Neque vero ab inspiratione Dei erat alienum, qui prophetiam dederat, ut interpretationem quoque tamquam Graecam efficeret prophetiam. Haec & alia hujusmodi Clemens.

Rursum vero Cyrillus Hierosolymitanus (f) haec in eadem sententiam: Et ut divina legis esse hos libros experientia disceret, & ne hi qui fuerant ad illum missi, mutuo conspirarent prospiciens, in insula Pharo singulis interpretibus singulas domos distribuit, & unicuique, ut separatim omnes Scripturam interpretarentur, mandavit. Qui cum septuaginta duobus diebus negotium perfecissent, simul omnium interpretationes, ex diversis domibus protulerunt; collatas autem si de bare. c. 139. in verbis consonas invenit. Hucusque Cyrillus; eadem quoque Philastrius (g). Sed & Epiphanius tradit binos in singulis cellis inclusos, qui omnes eandem Scripturam interpretarentur; adeo ut ea ratione divina Scriptura fuerit sexies & tricesies interpretata; sed haec ille pluribus. Consentiant in eandem quoque sententiam S. Hilarius (h), S. Augustinus (i), Theodoretus (k), atque alii complures, quorum singulorum nomina omittimus recensere. His addendus demum Justinianus (l) Imperator, qui edita Novella constitutione, eandem probat historiam. Scimus his aliquot ex recentioribus refragatos, una tantum illa persuasos ratione, quod cellularum non Aristaeas, non Philo, nec

pretationem; separans eos ab invicem, iussit omnes eandem interpretari Scripturam, & hoc in omnibus libris fecit. Nec aliud significare voluisse Tertullianum (d) apparet, dum de iisdem agens interpretibus, ait: Sed ne notitia vacaret, hoc quoque Ptolemaeo a Judaeis subscriptum est, Septuaginta interpretibus indultis, quos Menedemus quoque philosophus, providentiae vindex, de sententiae communionem suspexit. Nimirum divinam ex iis Dei providentiam intuens, quod omnes in eandem sententiam convenissent: quod certe haud mirum fuisset, nisi separatim eandem Scripturam interpretati essent. Inherbat enim lateri Ptolemaei Menedemus philosophus, dum eandem versionem elaborarent interpretes: quam ipse est tantopere admiratus, tribuens summæ Dei providentiae, quod in eandem sententiam & verba pariter consensissent: quod est de separatis cellulis potens indicium & conjectura. Eadem quoque Clemens, & quidem Alexandrinus (quem haud putamus res patrias ignorasse) his (e) verbis insinuat: Cum autem unusquisque sigillatim ex sua propria interpretatus esset prophetia; consperrunt omnes simul collatae interpretationes & sententiae & dictionibus: Dei enim erat voluntas, quae id ad Graecorum aures consulto comparaverat. Neque vero ab inspiratione Dei erat alienum, qui prophetiam dederat, ut interpretationem quoque tamquam Graecam efficeret prophetiam. Haec & alia hujusmodi Clemens.

Rursum vero Cyrillus Hierosolymitanus (f) haec in eadem sententiam: Et ut divina legis esse hos libros experientia disceret, & ne hi qui fuerant ad illum missi, mutuo conspirarent prospiciens, in insula Pharo singulis interpretibus singulas domos distribuit, & unicuique, ut separatim omnes Scripturam interpretarentur, mandavit. Qui cum septuaginta duobus diebus negotium perfecissent, simul omnium interpretationes, ex diversis domibus protulerunt; collatas autem si de bare. c. 139. in verbis consonas invenit. Hucusque Cyrillus; eadem quoque Philastrius (g). Sed & Epiphanius tradit binos in singulis cellis inclusos, qui omnes eandem Scripturam interpretarentur; adeo ut ea ratione divina Scriptura fuerit sexies & tricesies interpretata; sed haec ille pluribus. Consentiant in eandem quoque sententiam S. Hilarius (h), S. Augustinus (i), Theodoretus (k), atque alii complures, quorum singulorum nomina omittimus recensere. His addendus demum Justinianus (l) Imperator, qui edita Novella constitutione, eandem probat historiam. Scimus his aliquot ex recentioribus refragatos, una tantum illa persuasos ratione, quod cellularum non Aristaeas, non Philo, nec

(d) Tertull. Apol. c. 18.

(e) Clem. Alex. Strom. l. 1.

XXIV. De iisdem eadem Patrum sententia.

(f) Cyril. Cateches. 4.

(g) Phil. de bare. c. 139.

(h) Hilari. in Psal. 2. (i) August. de Doctrin. Christ. l. 2. c. 15. & de Civ. Dei. l. 18. c. 43.

(k) Theod. prefat. in Psal. & alii quos numerat Pam. in Notat. ad Tert. Apol. 118. not. 264.

(l) Authent. 46. collat. nec 10.

CHRISTI 231.

URBANI PAP. 5.

ALEXANDRI IMP. 8.

nec Josephus ipse meminerint. Sed ad unum Aristæam tota causa rejicitur, quem constat illos fuisse secutos; sicut & Eusebium (a), qui eandem ex eodem auctore narrat historiam; quibus ea, quæ dicta sunt superius, optime poterunt satisfacere. Verumtamen de tam antiqua questione non est nostrum quid certius definire; licet tot sinceræ fidei & venerandæ antiquitatis testibus libentius assenserimus.

XXV. Sed & alia majoris momenti urget nos questio: Num scilicet omnes veteris Testamenti libri, qui ad illa usque Ptolemæi tempora fuerant scripti, an vero solum Pentateuchus fuerit in Græcum sermonem translatus? S. Hieronymus (b) in primis id ipsum in dubium revocat, dum ait: *Accedit ad hoc quoque, quod Josephus, qui Septuaginta interpretum ponit historiam, quinque tantum ab eis libros Moysi translatos refert; quos nos quoque profiteremur plus quam cæteros cum Hebræis consonare.* Hæc eadem ipse alibi (c) etiam. Sed ei omnes pariter refragantur, affirmantes, singulos & omnes veteris Testamenti, qui extabant, libros ab eis fuisse interpretatos. Sed videamus quid Josephus dicat, cujus auctoritate id sanctus Hieronymus profiteri videatur. Nullam invenimus apud Josephum mentionem explicitam esse habitam de facta per eos versione Pentateuchi; sed tantum illum dicere, libros legis ab eis fuisse translatos.

XXVI. Cæterum qui adversantur S. Hieronymo, per libros legis totum ipsum vetus Testamentum esse intelligendum, probant auctoritate eidem divinæ Scripturæ, idque multis exemplis. Ut cum Dominus (d) ait: *Nonne scriptum est in lege vestra? Ego dixi, dii estis: & illud Evangelistæ: Ut adimpleretur sermo, qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis:* quæ non in Pentateucho, sed in Psalmis (e) habentur. Sed & illud Pauli ad Corinthios (f): *In lege inquit scriptum est; Quoniam in aliis linguis, & labiis aliis loquar populo huic:* (g) *Isai.* Sed hæc planiora ac evidentiora reddemus, cum ex ejusdem Josephi phrasi uno vel altero exemplo demonstrabimus, eundem auctorem per legem intelligere consuevisse ipsum integrum volumen veteris Testamenti; a principali parte, nempe a quinque legis libris, denominatione deducta. Agens enim de Judæorum libris, qui in synagogis legi consueverant, libros legis appellat; cum tamen constat Evangelica (h) & Apostolica (i) auctoritate, non modo in illis legi solitum Pentateuchum, sed & Prophetas. Cum igitur hujuscemodi libros, modo volumen legis, modo etiam Moysi libros ipse consueverit appellare (k), qui Prophetas

quoque necessario continerent; jam certum constat, cum agit de interpretibus, quod legem verterint, vertisse etiam totum vetus Instrumentum, significare voluisse.

Certe quidem est de iis nulla exempla suppeterent; ratio ipsa plus satis posset id etiam pugnacibus quibilibet persuadere. Nam si (quod omnibus exploratum est) quærebat nomine Ptolemæi Demetrius, omnes quotquot in universo Orbe libros reperire potuisset, ad unum usque colligere; quænam, quæso, subesse causa potuit, ut illos Hebræorum libros divina complectentes oracula, aliosque per insignes, quos divinitus editos sciret, despiceret commentarios, nullam penitus illorum habens rationem? Verumenimvero est cæteros, illos tamen, qui rerum Judaicarum continerent historiam, qui Regibus aliisque rerum antiquarum studiosis magno in pretio esse solent, quis existimare poterit prætermisissos? cum præsertim Hecatheus Abderita, qui uno volumine laudes Judæorum fuerat profecurus, res Judaicas penitus perdiscendi, externorum omnium desiderium inflammasset. Quod si (ut superius demonstratum est) unicum tantum erat totius divinæ Scripturæ interpretatio ante eam factam ab Aquila Pontico; unde quæso, illa, ex qua Apostoli Prophetas citare consueverunt, Græca versio, nisi fuerit Septuaginta? Sed quod ad S. Hieronymum spectat, cum plane constat, non tantum refragatos ei esse omnes quos recensimus superius scriptores Ecclesiasticos, sed ipsummet sibi adversarum esse, plane cognosci potest, ipsum de ea re aliquando dubitasse potius, quam quid firmiter statuisse, & in communem postea cum cæteris sententiam pedibus abiisse: nam Prophetas interpretando, textum Septuaginta interserit, de eoque pariter dissevit, & Septuaginta esse fideliter recognoscit.

In ejusdem insuper divinæ Scripturæ interpretatione, aliqua ab illis aliter reddita, additaque fuisse nonnulla, vel dempta, iidem ferme omnes supra citati auctores affirmant. Aliter namque reddita in ea, vel relata sunt divina quædam mysteria (ut tradit Hieronymus l) quæ Gentilibus offendiculum esse possent; addita vero, quæ (ut superius dictum est) a Moyse primus ille ab eo delectus sacer Senatus tradenda posteris accepisset, vel (cum omnes, ut vidimus, iidem interpretibus spiritum prophetiæ tribuerint) quæ eodem divino afflante Spiritu, eisdem fuerint divinitus revelata: nam & Philo ipse tradit, eos correptos numine prophetasse. Sed quod idem subdit, reddita esse propria propriis nominibus, non sic intelligendum, eam ad verbum esse translata, ut verba verbis reddita, & nihil ab illa plus habuerit:

(a) Euseb. de præp. Evangel. l.8. c.1.

(b) Hieron. præf. in Quest. 10 Gen.

(c) Hieron. in Comment. in Ezech. c.2. & in Miheam, c.2.

(d) Joan. 10.

(e) Psalms. 119.

(f) I. Cor. 14.

(g) Isai. 18.

(h) Luc. 4. (i) Act. 17. (k) Jos. ph. antiq. l. 20. c.4. & de bell. Jud. l.2. c. 12.

quoque necessario continerent; jam certum constat, cum agit de interpretibus, quod legem verterint, vertisse etiam totum vetus Instrumentum, significare voluisse.

Certe quidem est de iis nulla exempla suppeterent; ratio ipsa plus satis posset id etiam pugnacibus quibilibet persuadere. Nam si (quod omnibus exploratum est) quærebat nomine Ptolemæi Demetrius, omnes quotquot in universo Orbe libros reperire potuisset, ad unum usque colligere; quænam, quæso, subesse causa potuit, ut illos Hebræorum libros divina complectentes oracula, aliosque per insignes, quos divinitus editos sciret, despiceret commentarios, nullam penitus illorum habens rationem? Verumenimvero est cæteros, illos tamen, qui rerum Judaicarum continerent historiam, qui Regibus aliisque rerum antiquarum studiosis magno in pretio esse solent, quis existimare poterit prætermisissos? cum præsertim Hecatheus Abderita, qui uno volumine laudes Judæorum fuerat profecurus, res Judaicas penitus perdiscendi, externorum omnium desiderium inflammasset. Quod si (ut superius demonstratum est) unicum tantum erat totius divinæ Scripturæ interpretatio ante eam factam ab Aquila Pontico; unde quæso, illa, ex qua Apostoli Prophetas citare consueverunt, Græca versio, nisi fuerit Septuaginta? Sed quod ad S. Hieronymum spectat, cum plane constat, non tantum refragatos ei esse omnes quos recensimus superius scriptores Ecclesiasticos, sed ipsummet sibi adversarum esse, plane cognosci potest, ipsum de ea re aliquando dubitasse potius, quam quid firmiter statuisse, & in communem postea cum cæteris sententiam pedibus abiisse: nam Prophetas interpretando, textum Septuaginta interserit, de eoque pariter dissevit, & Septuaginta esse fideliter recognoscit.

In ejusdem insuper divinæ Scripturæ interpretatione, aliqua ab illis aliter reddita, additaque fuisse nonnulla, vel dempta, iidem ferme omnes supra citati auctores affirmant. Aliter namque reddita in ea, vel relata sunt divina quædam mysteria (ut tradit Hieronymus l) quæ Gentilibus offendiculum esse possent; addita vero, quæ (ut superius dictum est) a Moyse primus ille ab eo delectus sacer Senatus tradenda posteris accepisset, vel (cum omnes, ut vidimus, iidem interpretibus spiritum prophetiæ tribuerint) quæ eodem divino afflante Spiritu, eisdem fuerint divinitus revelata: nam & Philo ipse tradit, eos correptos numine prophetasse. Sed quod idem subdit, reddita esse propria propriis nominibus, non sic intelligendum, eam ad verbum esse translata, ut verba verbis reddita, & nihil ab illa plus habuerit:

XXVII. Vehementes conjecturæ.

XXVIII.

(l) Cyrill. Catech. 4. Quæ ratio Septuaginta adhibita.

CHRISTI 231.

URBANI PAP. 5.

ALEXANDRI IMP. 8.

rit; nam id absque aliquo privato instinctu divini Spiritus quibuscumque bene peritis utriusque linguæ facere licuisset; sed potius quod addit, illa Græca inventa esse nomina, quæ sola declaratura erant sensum apertissime: cum alioqui reddere Græca singula verba Hebræicis singulis, nec si voluissent, facere potuissent, cum nonnulla sit in eis verba reperire, quæ vix una periodo orationis æque recte possint Græce interpretari.

XXIX. Sic igitur ex Philonis sententia, imbutos illos prophético spiritu prophetasse, cum certum sit: ubi, quæso, id fuisse verum apparuit, si ea tantum quæ in Hebræo textu erant, nec quid amplius reddidissent? Sed referam hic iterum verba Philonis sic dicentis: *Tamquam numine correpti prophetabant, non alia alii, sed omnes ad verbum eadem, quasi copiam dicente singulari invisibiliter.* Quod si negas hoc, certe quidem ex Philonis sententia cogaris saltem asserere separatas ab invicem cellulas, ut imbuti illi prophético spiritu, eademque illa dicente singulis, singuli exceperint, & quasi ex scripto exemplari eadem omnes descriperint. Alioquin quorsum illi spiritus prophetiæ, si alias absque eo, callentes Hebræicas, ac Græcas pariter litteras, conferentes simul, humano ingenio præstare felicissime potuissent, quod solus postea reperitur fecisse Aquila, deinceps Theodotion, inde vero Symmachus, & alii etiam hæretici? Falluntur igitur, qui vel ex Aristæa vel Philone putarunt, Septuaginta interpretes verba verbis interpretando reddidisse; ac proinde perperam judicant, eam, quod non sic edita legatur, esse penitus depravatam. Nam ipse S. Hieronymus, qui omnes in eam lapsos notavit errores & emendavit, scribens ad Pammachium (a) de optimo genere interpretandi, sæpius testatur, eos non verba verbis, sed sententias sententias reddidisse: legerat utique ipse Aristæam atque Philonem, nec tamen eo sensu eorum verba accipienda putavit.

Interpretatione perfecta ac numeris omnibus absoluta, addit Aristæas & alii qui ab ipso eadem acceperunt, convocatos esse Judæos, ut ea cognoscerent; eosque contestatos esse, divinam Scripturam recte sancteque interpretatam, eandemque sic semper permanere, nec quid immutari debere ab iis quæ scripta essent; adjurasseque ut sic semper integra servaretur; eandemque insuper translationem ab illis fuisse descriptam, & ad diversarum synagogarum Principes missam, atque ab omnibus æque probatam receptamque. Tanta quidem in sacro illo Senatu inerat auctoritas, ut, quod illi fecissent, nefas ducerent in controversiam revocare: quippe quod (ut sæpe dictum est) eorum numerum.

(a) Hieron. ep. 101.

XXX. Interpretatio ad Synagogas omnes missa.

neris esset, de Lege, Rege, Prophetis, ac Sacerdote etiam judicare, nec ipsi aliorum subjicerentur censuræ: ut non adeo mirandum sit, si cum quid inventum in illis foret, quod Hebræica veritas aliter nosceretur habere, nullum de ea re a quopiam negotium exhibitum fuisset: quippe cum totum id, Legis judicibus decernentibus, factum esse cognoscerent.

Hunc ergo in modum sacra illa editio- XXXI. ne vulgata, jubet Demetrius (inquit Aristæas) ut Judæi pro eorum consuetudine custodita editio imprecarentur, si quis vel addere, vel LXX. interpretare, transferre, delereve auderet quicquam ex iis omnibus quæ scripta sunt. Cumque universa hæc rite explevisset; ut perennis illa sit, semperque servetur, adjurat: Hæc ipse: additque iussu Regis omni studio procuratum, ut eadem editio ab omni macula illæsa diligentissime custodiretur. Tradunt alii apud Serapidis templum eam ut rem divinam ac sacrosanctam servatam fuisse; reconditumque simul cum ea fuisse textum Hebræicum, testatur Tertullianus (b), ac eandem ad sua tempora integram conservatam esse confirmat, cum ait; *Hodie apud Serapeum Ptolemæi bibliotheca cum ipsis Hebræicis litteris exhibentur.*

Sed illud impugnamus omnino, quod XXXII. nititur quidam (c) stabilire auctoritate S. Joannis Chrysoptomi, quam non reperimus; quod dixerit, ad sua usque tempora in Serapidis templo asservari Prophetarum libros ab illis conversos. Atqui, obsecro, usquam potuerit id vel somniasse Chrysoptomus, cum constet anno secundo Commodi Serapidis templum fuisse combustum, ac rursus, antequam idem S. Joannes Chrysoptomus ea scriberet, sub Theodosio Seniore funditus (d) esse dirutum? At quomodo, quæso, vel fingi potest, eam usque ad Chrysoptomi tempora permanisse? Cur adeo laboratum ab Origene primum, deinde a Luciano, postea ab Hefychio Alexandrino, ac demum a S. Hieronymo in ea cognoscenda, emendanda, ac in candorem pristinum restituenda, si ipsum originale suppetebat exemplar, ex quo potuissent omnia quam verissime atque purissime summa facilitate corrigi & emendari?

Sed & revocatur in dubium quod dicit XXXIII. Tertullianus, suo tempore adhuc extitisse in Serapeo editionem Septuaginta: ut appareat plane mentium esse; nisi Serapeum quod dicit, aliud fuerit a templo Serapidis, quod, antequam ea ille sub Severo scriberet, sub Commodio constat incendio conflagrasse. Nam si fuisset in templo Serapidis, æque cum templo combusta fuisset. Rursus etiam ejusdem Tertulliani testificatio in dubium revocari posse videtur, & existimari in enormi ipsa conflagratione nobilissimæ illius bibliothecæ.

XXXI. Custodita editio LXX. interpretare.

(b) Tert. in Apol. c.12. in fin.

(c) Gelaf. de Septuaginta. pag. 40.

Refellit assertum Commentum.

(d) Ruffin. hist. l.2. c.23.

Quando incensa Ptolemæi Bibliotheca.

ce, eam cum ceteris libris ibi positis fuisse combustam famosissimo illo incendio, quod contigit anno ab Urbe condita septingentesimo septimo, quo Cæsar post Pharsalicam pugnam Alexandriam expugnavit, quod Dio (a) testatur; cum & bibliotheca incensa est, & ad septingenta librorum millia sunt pariter concremata, quod Gellius (b) tradit his verbis:

(a) Dio hist. Rom. l. 42.
(b) Gell. l. 6. c. ult.

Admirantur plane omnes divinum consilium, quo factum est, ut iidem ipsi Judæi divinam Scripturam quam diligentissime translata Gentibus communicarent; ne videlicet illorum fraudi locus pateret, cum Christum non reciperent, quem eadem sacra volumina prænuunciarent. Dimanavit illa primum ad Gentes, quas Evangelica prædicatio instituta erat ad fidem: jactumque tunc est quodammodo fundamentum, super quod immensæ molis ædificium extruendum foret. Quod si post Christi adventum id faciendum fuisset, tum quod tradit Eusebius (c) accidisset; nempe quod vel Judæi ex invidia Scripturam occultassent, aut corruptam dedissent; aut qui eam versuri essent, ab eis in suspicionem vocati fuissent. De his itaque agens S. Augustinus (d) hæc ait: Si

(c) Euseb. de præp. Evang. l. 8. c. 1.

(d) August. de Doctrin. Christ. l. 2. c. 15.

quid aliter in Hebrais exemplaribus invenitur, quam isti posuerint, cedendum esse arbitror divine dispensationi, quæ per eos facta est, ut libri, quos gens Judæica ceteris populis vel religione vel invidia prodere volebat, credituris per Dominum Gentibus, ministra Ptolemæi Regis potestate, tanto ante proderentur: atque fieri potest, ut sic illi interpretati sint, quemadmodum congruere Gentibus ille qui eas regebat, & qui os unum omnibus fecerat, Spiritus sanctus judicavit: Hæc Augustinus. Sed & in eo divina est providentia admiranda, quod eam ab immani illo incendio, quo ceteri libri omnes conflagrarunt, illæsam servasse voluerit; cum non deessent innumera exemplaria, inter Judæos atque Gentiles sparsa.

XXXV. Cæterum quod pertinet ad Judæos, tantæ ea translatio apud omnes fuit auctoritatis, ut quamplurimis descriptis exemplaribus, eisdem uterentur in synagogis, in lectionibus illis quæ ex more per omne

sabbatum legebantur. Extat ea de re insignis testimonium apud Lucam (e), ubi habet, Dominum ingressum in synagoga, cum illud legeret (f) Isaia: Spiritus Domini super me, &c. Plane constat secundum Septuaginta legisse; quod postus a Hieronymo uterque textus significat. Confirmatur hoc ipsum de lectione Septuaginta in synagoga ex eo quod Tertullianus (g) tradit his verbis: Sed & Judæi palam lætitant, vœtigalis libertas vulgo editur sabbatis omnibus. Nimirum quod tuos conventus collata pecunia redimere solerent, cum pro qualibet synagoga Romano Imperio tributum penderent. Fuisse quidem ejus editionis Judæos studiosissimos pariter & cupidissimos oblato (h) libello supplicis Justiniano Imperatori, aperte significarunt; quo petierunt eandem (sicut antea factum erat) in suis ipsorum synagogis legi debere. Philonem insuper & Josephum usos editione Septuaginta, jam superius tomo primo Annalium demonstravimus. Christianos itidem ab ipso exordio nascentis Christi Ecclesiæ eandem editionem publice legisse, in confesso est apud omnes. At quod opus non sit in hoc probando diutius immorari; satis modo Cyrilli (i) Hierosolymorum Episcopi recitare sententiam, cum de eadem divinæ Scripturæ translatione agens, hæc ait: Has tantum studiose meditare Scripturas, quas in Ecclesiis confidenter legimus. Multo prudentiores & religiosiores fuerunt Apostoli & primi Episcopi, veritatis duces, qui nobis eas tradiderunt. Tu itaque, cum sis filius Ecclesiæ, non transgrediaris illius terminos: Hæc ipse.

(e) Luc. 4.

(f) Isai.

(g) Tert.

(h) August. in Apol. c. 18. in fin.

(i) Cyrill. Catech. 4.

Merito igitur eadem in Ecclesia communis est habita, quamdiu sincera permansit. Licet enim (ut diximus, Aristæa auctore) dira execratio ab illo sacro Judæorum Senatu fuisset illis inflata, qui eam translationem aliqua ex parte velleviter corrumpere, vel depravarent; tamen haud continentis fuerunt, quin in eam impie manus inferrent, idque post Christi adventum, ut sæpe queritur Justinus (k) martyr, & alii itidem jure expostulant. Tribuit & hoc nostrorum scriptorum vitio S. Hieronymus (l) cum ait: Nec hoc Septuaginta interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quæ vera fuerunt, transulerant; sed scriptorum culpæ adscribendum, dum de inemendatis inemendata scripserunt; & sæpe tria nomina, subtractis e medio syllabis, in unum vocabulum cogunt; vel e regione unum nomen, propter latitudinem suam, in duo vel tria vocabula dividunt: Hæc ipse, qui & in aliis quoque locis de corrupto ejus textu frequenter inculcat. Sed & S. Augustinus (m) vitia, quæ irrepperunt, notariis æque tribuit, idemque alii.

XXXVI. Septuaginta interpretum translationem quam peccavit.

(k) Just. martyr. dial. cum Tryph.

(l) Hier. ep. 108.

(m) August. de Civ. Dei l. 15. c. 33.

Quam-

XXXVII. Quamobrem ea primum ab Origene, deinde a Luciano martyre, postea ab Hesycho, quarto demum a S. Hieronymo (ut dicemus) fuit mendis expurgata. Quod si cui id facere perfecte licuit, Origeni concessum est; cum adhuc sub Severo, quo tempore ipse agebat Alexandriæ, prototypum ibi adhuc integrum (si Tertulliano credimus) servaretur, quod perquam commode consulere in ambiguis licuisset. Sic igitur par est credere, Septuaginta editionem ab Origene in integrum accuratissime restitutam. Sed quod (ut dictum est) cum quid amplius vel minus interdum ab Hebraico textu habere reperta esset, idem voluit adnotasse, additis ex Theodotione locis notatis obelis, & asteriscis: inde (ut tradit S. Hieronymus) novæ corruptionis manavit occasio, cum a notariis velocitate scribendi prætermittetur aliquod illorum signorum, fieretque interdum, ut, quod Theodotionis esset, Septuaginta perperam putaretur. Verum id raro accidisse, nec in omnibus codicibus contigisse, sed & semper emendare licuisse ex veteribus exemplaribus, idque Luciano, Hesycho, ac denique Hieronymum præstitisse, quis poterit dubitare? Nam etsi prototypum defecisset exemplar; tamen ex iis quæ superpetere ex emendatione ab Origene facta, quæ integra servabatur in Hexaplis & Octoplis in bibliotheca Cæsariensi, optime id facere licuisse; vel ex aliis quæ nobilissimæ totius Orbis Ecclesiæ ex iisdem excerpserunt, æque digne præstare concessum fuisse, par est existimare.

XXXVIII.

Quando autem ipsa originalis editio Septuaginta interpretum amissa fuerit, haud possumus quid certius affirmare. Si enim Severi temporibus (ut tradit Tertullianus) adhuc integra fuerat conservata, nec sub Cæsare vel sub Commodio incendiis illis periit: haud creditur evasisse conflagrationem illam maximam, cum Diocletiani edicto, in toto Christiano orbe, qui ejus Imperio subjaceret, jussi sunt Christianæ religionis codices igni tradi. At nec putandum tum omnia etiam exemplaria periisse, ac funditus libros omnes igni consumptos esse: nam si complura Ecclesiasticorum scriptorum, qui ante illa tempora scripserant, monumenta integra post naufragium servata noscuntur, quanto certius id oportuit contigisse de voluminibus divinæ Scripturæ, quorum exemplaria non in quibusdam tantummodo bibliothecis asservabantur, sed nullatenus in Orbe erat Ecclesiæ, cui illis carere (id officii necessitate postulante) omnino licuisset? Quod etsi daremus omnia in omnibus Ecclesiis sub Romano Imperio positæ divinæ Scripturæ exemplaria consumpta fuisse (quod plane stultum est opinari) quot extra Romani Imperii limites erant Ecclesiæ apud diversas barbaras nationes, quæ ab illa vexatione securæ nullam prorsus in divinæ Scripturæ codicibus passæ fuerunt jacturam, a quibus mutuari licuisset exemplar? Meminisse namque debemus (quod superius dictum est) longius latiusque in Orbe propagatam esse Christianam religionem, quam Romanum Imperium. Hæc dixisse volumus adversus aliquos, qui in eam sententiam imprudenter admodum ducti sunt, ut inconsulte nimis, ne dicam temere, jactarent editionem Septuaginta penitus excidisse. At quam, quæso, S. Hieronymus emendavit, si nulla amplius reliqua erat? Vel qua usi sunt scriptores omnes Ecclesiastici, saltem usque ad Hieronymi tempora, si ea periisset omnino? Dicere præterea omnes codices, quibus præsertim in Ecclesiasticis translationibus iidem uterentur, deformiter fuisse corruptos; temerariam, nedum insulsam, esse assertionem, par est existimare. De iis autem, quæ post S. Hieronymi tempora acciderunt, suo loco dicturi sumus.

Cum igitur sacer ille Senatus divino afflatus Spiritu Gentilibus editionem divinæ Scripturæ communicasset, quam Deus visus est confirmasse: Judæi ipsi frequentiori usu eam firmam ratamque habuerunt, eandemque pariter Ecclesiæ Christi recipiens venerata est. Apostoli siquidem eam usu probatam tradidisse (ut dictum est) noscuntur Ecclesiis: siquidem de his hæc Irenæus (a): Firma est autem, & non fissa, & sola vera, quæ secundum nos est fides, manifestam ostensionem habens ex his scripturis, quæ interpretata sunt illo modo quo prædiximus, & Ecclesiæ annuntiatio sine interpolatione. Etenim Apostoli, cum sint his omnibus verustiores, consonant prædictæ interpretationi, & interpretatio consonat Apostolorum traditioni. Etenim Petrus, & Johannes, & Matthæus, & Paulus, & reliqui deinceps, & horum sectatores, prophetica omnia ita annuntiarunt, quemadmodum seniorum interpretatio continet: unus enim & idem Spiritus Dei, qui in Prophetis quidem præconizavit * quis & qualis esset adventus Domini, in senioribus autem interpretatus est bene, quæ bene prophetata fuerant: Hæc Irenæus. Sed quod pertinet ad Apostolos; scimus S. Hieronymum (b) conatum ostendere, eos citare consuevisse divinam Scripturam secundum Hebraicam veritatem, non secundum editionem Septuaginta. Nam adversus Rufinum agens, nititur demonstrare, eos tunc usos esse versionem Septuaginta, cum eam invenissent cum Hebraico consonantem. Sed qui nuper hæc majori otio requisivit Leo (c), vir cum primis eruditus, plane demonstrat Apostolos usitatos Septuaginta editionem citare consuevisse, interdum vero Hebraicam

XXXIX. Editio Septuaginta ab Apostolis Ecclesiæ tradita.

(a) Iren. l. 3. c. 25.

* al. præconavit.

(b) Hieron. in Isai. c. 57. præf. l. 16.

(c) Leo Cast. de Septuag. in præf. c. 6.

cam veritatem esse secutos, aliquando autem non verba ex verbis, sed ex sententia sententiam reddidisse. Certe quidem cum tam in synagogis, quam privato usu (ut dictum est) Judæi Septuaginta lectarent editionem; Apostolos pariter eadem frequentius usos esse, æquum est existimare.

XL. Ea editio ab Ecclesia usu recepta.

De usu vero communi ejus editionis in omnibus Ecclesiis ubique recepto, hæc Origenes ad Africanum Hebræos facile nimis auscultantem: Videtur ne tibi libros in omni Ecclesia receptos abrogare, & cavere legibus, ut fratres omnes ubique terrarum receptos apud se in suis Ecclesiis libros abrogent; Judæis assentientur, & persuadeant, ut nobis impertiant libros castigatos, & quam emendatissimos, qui nihil habeant commentitium, aut scilicetium? Quid ergo? Providentia divina, quæ impertit omnibus Christi Ecclesiis adificationem, in Scriptura sacra tam parvam præstitit curam his quos tanto pretio redemerat? Hæc Origenes; quibus & aperte sane declarat, eam non fuisse in omnibus consentientem Hebræicæ editioni; decipique eos, qui putarunt eam ad verbum fuisse translata. Rursus hallucinatos illos, qui opinati sunt eam discrepantiam non in originali facta versione contigisse, sed ex illapsis in eam mendis & erroribus; quandoquidem nihil tale de ea Africanus & Origenes expostulant; facile enim facta collatione cum illa originali editione (ut dictum est) ipsi intelligere, ac eam emendare potuissent. Constat ex his igitur, antiquorum omnium assertione, Septuaginta editionem olim dictam esse, Vulgatam, atque Communem, id ipsum Hieronymo sæpius attestante. Usque adeo enim id ratum firmumque habitum est, ut Philastrius (a) in hæreticorum classem rejecerit eos, qui aliqua alia uterentur editione, cujus hæc sunt verba: Ecclesia Catholica Septuaginta duorum interpretationem legit, colit, & prædicat; alia autem supervacua & contraria tantæ editioni contemnit & abjicit: Hæc & alia de his plura Philastrius.

(a) Philastrius de hæres. c. 139. 140. 141. 142. 143.

XLI. Triplex editio Septuaginta.

(b) Hieron. in Isai. lib. 16. præfat.

(c) Idem in præf. l. Paralip. epist. 107.

Cæterum est omnium constat sententia, editionem Septuaginta dictam esse Communem; tamen S. Hieronymus (b) tradit eam haud simplicem, sed triplici editione fuisse toto Orbe diversam; cum nimirum alii legerent eam quæ ab Origene correctæ fuit, rursus alii a Luciano emaculatam, alii denique eam quæ Hesychii diligentia pristinae reddita est integritati. De his enim tribus hæc idem habet Hieronymus (c): Alexandria & Ægyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat auctorem: Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat, mediæ inter has provinciæ Palestinos codices legunt, quos ab Origene elabo-

boratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt: totiusque Orbis hæc inter se trifaria varietate compugnat: Hæc ipse. Rursum vero duplex reperiebatur apud Origenem Septuaginta editio, dicta Communis utraque, ut idem S. Hieronymus (d) testatur his verbis: Illud admoneo, ut sciat, aliam esse editionem quam Origenes, & Casariensis Eusebius, omnesque Græcia tractatores Koln, id est, Communem appellant atque Vulgatam, & a plerisque nunc Luciani dicitur; aliam Septuaginta interpretum, quæ in Hexaplis codicibus reperitur, & a nobis in Latinum sermonem fideliter versæ est, & Hierosolyma & in Orientis Ecclesiis decantatur: & inferius: Ea (inquit) quæ habetur in Hexaplis, quam & nos vertimus, ipsa est, quæ in eruditorum libris incorrupta & immaculata Septuaginta translatio reservatur; quicquid ergo ab hac discrepat, nulli dubium est quin ita & ab Hebræorum veritate discordet. Verum ea quæ ab Origene in Hexaplis posita, & in Latinum a S. Hieronymo conversa est, sicut Origenes ei interdum admiscuit distinctis notulis Theodotionis editionem, ita ab eodem Hieronymo est translata, appositis signis iisdem; quod ipse pluribus locis testatur quos superius recitavimus, cum egimus de iisdem Hexaplis Origenis. Sic igitur editio illa Septuaginta a S. Hieronymo emendata & Latinitate donata, non simplex erat Septuaginta, sed intextam habebat versionem Theodotionis, signis tamen ab eo distinctam ac separatam.

Sed accidit, ut ob triplicem communem Septuaginta editionem, dum suam quisque propriam commendaret, non leves inter se confunderent seditiones, ob eamque causam sæpe veritatem Hebræicam, vel alias a profanis editas translationes consulendi pateret occasio. His igitur & aliis rationibus permotum se fuisse dicit S. Hieronymus (e), ut Hebræicam quoque editionem in Latinum converteret. Cum vero eo nomine a multis sibi adversantibus temerariæ novitatis argueretur, perinde ac si eo consilio suam ederet, ut aboleret Septuaginta translationem; ipse sæpius conatus est instituti sui reddere rationem, atque animi consilium aperire, & inter alia cum adversus Ruffinum sic scribit (f): Ego ne, inquit, contra Septuaginta interpretes aliquid sum locutus, quos ante annos plurimos diligentissime emendatos meæ linguæ studiosis dedi? Tam stultus eram, ut, quæ a pueritia didici, senex oblivisci vellem? sed & superius: Non imitantur Græcorum studium & benevolentiam, qui post Septuaginta translatores, jam Christi Evangelio coruscante, Judæos & Ebionitas legis veteris interpretes, Aquilam videlicet, Symmachum, & Theodotionem, curiose le-

XLII. S. Hieronymi consilium in versione quod fuerit.

(e) Hieron. in præf. l. Tobias. 113.

(f) Idem ad Ruffinum. lib. 2.

gunt, & Origenis labores in Hexaplis Ecclesiis dedicarunt: quanto magis Latini mei grati esse deberent, quod exultantem Græciam cernebant a se aliquid mutuari? Hæc eadem alibi quoque sæpius inculcat. Causatus etiam depravationem Septuaginta interpretum, opportune sibi visus est ex Hebræicis fontibus deducere veritatem, nam sic superius (a) ait: Si Septuaginta interpretum pura, & ut ab eis in Græcum versa est, editio permaneret; superflue me, mi Chromati, Episcoporum sanctissime, impelleres ut tibi Hebræa volumina Latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupaverat; & nascens Ecclesiæ roboraverat fidem, justum erat etiam nostro silentio comprobari; nunc vero cum pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria, & germana illa & antiqua translatio corrupta sit atque violata, nostri arbitrii putas aut ex pluribus judicare quid sit verum: Hæc & alia plura, ac sæpius de eadem editione mendis obsita, quam a se ad purum emaculatam professus est.

(a) Idem eodem libro.

XLIII.

(b) Hieron. in præf. in Psal. ep. 133. & in Apolog. ad Ruffinum.

S. Hieronymi studium probatum Græcis.

(c) Hieron. ad Ruffinum. lib. 2.

XLIV. Editio Latina ex Græcis. (d) Idem de Doctrin. Christ. lib. 2. c. 11.

Quantam vero adhibuerit diligentiam, ut Hebræicam editionem sincere, pure, vereque Latinam redderet, idem ipse cum alias sæpe, tum ad Sophronium (b) sic scribens aperit: Certe quidem confidenter dicam, & multos hujus operis testes citabo, me nihil dumtaxat sententiæ de Hebræica veritate mutasse. Sicubi ergo editio mea a veteribus discreparit, interroga quemlibet Hebræorum; & liquido videbis me ab æmulis frustra lacerari, qui malunt contendere videri præclara, quam discere. Cæterum quod ad eam rem spectat, id negotii exhibitum est ei a Latinis non autem Græcis; & non modo adversantes æmuli, sed & S. Augustinus novitatem hanc suspectam habens, eidem aliquando restitit. Græci autem, qui in alios Græcos interpretes se curiose diffuderant, simul atque accepterunt a S. Hieronymo ex Hebræico fonte elaboratam esse novam editionem, mox eam ex Latino in Græcum sermonem vertendam curarunt; quod ipse testatur, dum jure de Latinis expostulans (c) ait: O labores hominum semper incerti! O mortalium studia, contrarios interdum fines habentia! unde me putabam de Latinis meis bene mereri, & nostrorum ad discendum animos concitare, quod etiam Græci versum de Latino post tantos interpretes non fastidiunt; inde in culpam vocor, & nauseanti stomacho cibos ingero. Primus itaque S. Hieronymus fuisse reperitur, qui ex Hebræo fonte aquas deduxerit in Latinum alveum.

Quinam autem ex Græcis editionibus id ante præstitit, majoribus etiam incertum fuit; nam cum plures fuerint, nec numero distincti, vel tempore; quinam illi essent (ut Augustinus (d) affirmat)

obscurum remansit. Ut enim (ait) cuique primis fidei temporibus in manus venit codex Græcus, & aliquantulum facultatis sibi utriusque linguæ habere videbatur, ausus est interpretari. Quæ quidem res plus adjuvit intelligentiam, quam impedivit, si modo legentes non sint negligentes: Hæc ipse. Inter omnes autem veteres Latinas interpretationes Septuaginta, Italiam, nempe Romanam præstitisse cæteris, quod verborum tenacior esset, & feliciter exprimeret sententiæ perspicuitatem, idem S. Augustinus (e) affirmat.

(e) Ibid. c. 11.

XLV.

Accidit vero, ut ob illam priorem versionem Latinam posterior a S. Hieronymo tradita sperneretur; cum videlicet Occidentalis Ecclesia antiquitatem excolere consuetam, novos sonos exhorrescens, illam Hieronymi primo auditu respueret, quod sicut a majoribus acceptæ fidei, ita & verborum esset pariter tenacissima; donec paulatim, quænam qualisve esset, omnium eruditorum studio & labore perspecta, atque pia, pura, vera, sinceraque comperta, magno honore tandem summaque laude fuerit in Ecclesiam introducta, Veteri non explosa. Nam & ipse S. Augustinus, qui ea de re obniti Hieronymo visus erat, ejus studium postea laudare cœpit, sic dicens (f): Non defuit temporibus nostris presbyter Hieronymus, homo doctissimus, trium linguarum peritissimus, qui ex Hebræo in Latinum eloquium divinas Scripturas convertit, eloquenterque transfudit: Additque testimonio etiam Judæorum eam cognitam esse veracem; sed quantumcumque opus laudatum fuerit, nequaquam tamen præferendum putavit antiquæ illi Septuaginta editioni. Ad Augustini autem verba, Isidorus (g) hæc addit: Ejus interpretatio merito cæteris antepositur; nam est verborum tenacior, perspicuitate sententiæ clarior, atque (utpote Christiana interpretatio) verior.

Hieronymi Editio paulatim invalefcit.

(f) Aug. de Civitate Dei. lib. 18. c. 43.

(g) Isid. Etymolog. lib. 6. c. 6.

Sic igitur Occidentalis Ecclesia novam accepit editionem a S. Hieronymo elaboratam, ut tamen veterem illam Septuaginta etiam retineret; factumque est ut duæ essent vulgatæ editiones, altera Vetusta dicta, Nova altera nuncupata; hisce enim nominibus Eucherius (h) utramque distinguit, sicut & sanctus Gregorius qui præfatione (i) in libros Moralium ait: Novam translationem dissero, sed (ut probationis causa exigit) nunc Novam, nunc Veterem per testimonia assumo: quia sedes Apostolica, cui auctore Deo præfideo, utraque utitur. Et in ipsis commentariis (k) quam per Novam intellexerit, declarat. Nam cum ait, eam ex Hebræico atque Arabico esse translata, plane Hieronymi esse significat, qui in præfatione ad Job librum affixa, se tum ex He-

XLVI. Vetusta & nova vulgatæ.

(h) Eucher. in l. Regum.

(i) Gregor. in præf. l. Moral. c. 5.

(k) Greg. Moral. l. 20. c. 13.

Hebraica veritate, tum etiam Arabica interpretatione librum illum Latinitate donasse testatur; ut dubium non sit, per Veterem Gregorium intelligere versionem Septuaginta; per Novam autem, eam, quam ex Hebræo Hieronymus transtulit, eandemque ab invicem fuisse distinctas, utramlibet per se notam, & utramque ab Ecclesia Romana susceptam.

XLVII. Accidit autem post Gregorii tempora (quoto vero potissimum anno, quoque auctore, incertum remanet) ut quoniam duæ simul vulgatæ editiones, Vetus & Nova, dissensionum ac contentionum interdum ministrarent occasionem; in diversa studia Fideles ea in re distraherentur ab invicem, dum alii Veterem; Novam alii sequerentur; & quisque pro sua (ut affolet) contentiose differeret, turbas cie- ret, alteramque defendens, in alteram minus digne inveheretur, essetque ea diversitas veluti seminarium jurgiorum, ac turpem redderet Ecclesiæ faciem, dum in divinis laudibus, ceterisque sacris officiis, alii aliam psallendo, legendo, concionando, tractando confectarentur: ut hac ex parte pæne divisa schismate Ecclesia videretur. Sed divino afflante numine provisum est, optimeque consultum, ut ad Ecclesiasticum communem usum una ex duabus, quæ usui omnibus esset Ecclesiis confaretur, quæ Communis omnibus atque Vulgata uno nomine a cunctis diceretur, explosa illa Veteris & Novæ nomenclatura. Resque evenit ex sententia, ut eam unam Occidentali Ecclesiæ usum recipiente, omnis mox ea de re cessaverit controversia, omnemque sicut una fide compaginati, ita uno spiritu, unoque ore Christum Dominum una cum Patre & Spiritu sancto laudibus assidue celebrarent: licet alicui Ecclesiæ, venerandæ antiquitatis ergo, permissum fuerit veterissima illa Septuaginta in psallendo uti editione; cum alioqui eadem, sed a Hieronymo emendata, reliquæ omnes utantur Ecclesiæ.

XLVIII. Porro qui hujus ex Veteri & Nova factæ permixtionis minus attente considerantur originem, aut causam sunt perscrutati, neque adeo exacte ipsum divinæ Scripturæ contextum examinarunt; has de eadem, quam habemus præ manibus, controversias excitarunt, dum alii hanc esse illam Veterem Septuaginta, sed emendatam, alii vero Novam esse Hieronymi tradiderunt. Sed illi, mea sententia, scopum veritatis attigisse noscuntur, qui ex utraque mixtam esse dixerunt. Quod vero tum ex Veteri, tum ex Nova Vulgatam hanc nostram constatam esse dixerimus, & in ea septuaginta illa exscripta esse videatur, quam (ut dictum est) idem S. Hieronymus emendavit, non autem veterissima illa, quam mendis scatuif-

Una vulgata ex duabus.

se idem affirmat: cumque in eadem Nova illa simul insuper contexta sit, quam idem auctor ex Hebræo sermone convertit; hac ratione, quod in utraque sancta Ecclesia laboribus Hieronymi usa sit, eam esse Hieronymi jure dici posse videtur, quam ejusdem Ecclesiæ auctoritate post aliquot sæcula ex utraque ejus editione appareat fuisse collectam. Quod vero aliqua habeat, quæ nec Hebraicæ editioni Latine a Hieronymo reddita, nec veteri septuaginta concordare videantur; hæc ex communi illa Septuaginta a Hieronymo emendata provenisse sciendum est: ut octo illi versus Psalmi decimitertii: *Sepulchrum patens*, &c. Usque ad illud: *Non est timor Dei &c.* Qui nec in Hebraico textu (ut ipse Hieronymus (a) tradit) nec in veterissima illa Septuaginta reperiuntur: accepti enim ex epistola Pauli ad Romanos (b), communi illi recentiori emendatæ Septuaginta editioni fuerunt additi, ex eaque in nostram Vulgatam illati. Rursum vero nec sic passim mixta, ut veluti centones, fuerit coagmentata; cum sit reperire in ea libros integros secundum Septuaginta translationem positos, nempe Psalmorum, & aliorum.

XLIX. Sed quod spectat ad librum Psalmorum, primam ipsorum editionem a Septuaginta confectam S. Hieronymus emendasse reperitur: hoc enim ipse testatur (c) in Apologia adversus Rufinum, ubi ait: *Psalterium quoque, quod certe emendatissimum juxta Septuaginta interpretes nostro labore dudum Roma suscepit.* Licet idem Hieronymus (d) ipsum etiam ex Hebraico verterit, & discrepantiam in utraque editione manifestarit. At non semel, vel bis, sed quater eundem Hieronymum eidem operi certum est infudasse. Primo nimirum, cum, petente Damaso septuaginta editionem tradidit (ut dictum est) Romanæ Ecclesiæ emendatam. Secundo cum eam ex Hebraico puro fonte deduxit, id exposcente Sophronio (e). Tertio, cum, Paula & Eustochio (f) efflagitantibus, editioni Septuaginta Theodotionem admiscuit, obelis & asteriscis adnotans. Denique & illud præstitit, ut una epistola seu libello ad Suniam & Fretelam scripto notaret discrepantiam inter Græcum & Latinum Psalterium, & utrum magis Hebræo consentiret, admoneret. Ceterum quo utimur Psalterio posito in Vulgata, constat non ex Hebraico textu, neque acceptum ab Hexaplis, sed ex Communi illa, quam diximus, editione Septuaginta, ab aliis sæpius emendata: quod quidem cuique recte intuitu perspicuum erit. Rursum vero Vulgata nostra continet Prophetas minores secundum factam a S. Hieronymo ex Hebraico versionem, sed & quatuor majores, paucis tantum

(a) Hier. in pref. l. 16. in Isai.

(b) Rom. 3.

(c) Psalmo- rum editio unde & quottuplex. Hier. adv. Rufin. l. 22.

(d) Hier. ibid. & ep. 135. ad Suniam.

(e) Hier. ep. 13.

(f) Hier. pref. in Psalter.

zum exceptis, Librum Job itidem, prout ab eodem ex Hebraico & Arabico est translatus. Sed non vacat nobis in singulis immorari & de omnibus exactam reddere rationem; alio enim tendit oratio. Porro Vulgatam nostram a calumniis hæreticorum Xystus (a) vindicat, atque nuper vir doctissimus Bellarminus.

(a) Xyst. Senen. lib. 8.

L. Cum igitur ex Veteri & nova (ut dictum est) collecta una fuerit Communis editio: illud accidit, ut, cum totius orbis Occidentalis magna consensione ista reciperetur, duæ illæ, Vetus & Nova Vulgatæ, quæ frequentiori usu præ manibus omnium essent, quasi minime jam necessariae viderentur, paulatim negligi atque deperire propemodum sinerentur; atque etiam veterissima illa Septuaginta penitus propemodum exoleverit, adeo ut videretur esse oblivione sepulta. Sed quæ in hunc modum pene videbatur extincta, his prope diebus, opera & industria Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Antonii Carafæ Cardinalis Bibliothecarii, cui Catholica Ecclesia hoc etiam nomine plurimum debeat, ex inspirato eadem tam Græco quam Latino sermone quasi rediviva comparuit: cum velut, postliminio post longum exilium summo honore reverfa, magno in primis eruditorum omnium, ac denique totius exultantis Ecclesiæ eidem faventis excepta, plausu, atque ingentibus celebrata præconiis, in summæ auctoritatis throno & dignitatis sede pristina fuerit collocata.

Editio LXX. Interp. restituta.

LI. De editione novi Testamenti.

His de editionibus veteris Testamenti summa diligentia atque industria pro viribus elucidatis, de editione novi Testamenti (ne quid præterisset in hoc genere videamur) reliquum est, ut, quantum licet, brevius disseramus. Cum in antiquum illud Apostolorum temporibus scriptum exemplar, vitio librariorum, vel aliorum, multa irrepisset menda Damasus Papa intelligeret; ejus emendationem eruditissimo viro, qui sibi inter cetera præclarissima ejus temporis ingenia primus occurrit, S. Hieronymo delegavit; qui naviter in opus incumbens, quod ille postulavit, felicissime præstitit. Testatur enim hæc ipse ad eundem Damasum scribens (b) his verbis: *Novum (inquit) opus me facere cogis ex veteri, ut post exemplaria Scripturarum toto orbe dispersa, quasi quidam arbiter sedeam: & quia inter se variant, quæ sint illa quæ cum Græca consentiant veritate, decernam. Pius labor, sed periculosa præsumptio, judicare de ceteris ipsum ab omnibus judicandum, senis mutare linguam, & canescentem jam mundum ad initia retrahere parvulorum: & paulo post: Adversus quam invidiam duplex causa me consolatur: quod & tu, qui Summus Sacerdos es,*

(b) Hier. prefus. in quat. Evang.

fieri jubet; & verum non esse quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda; respondeant, quibus; tot enim sunt exemplaria pæne, quot codices. Sin autem veritas est quaerenda de pluribus; cur non ad Græcam originem revertentes, ea quæ a vitiosis interpretibus male sunt reddita, vel a præsumptoribus imperitiis emendata perversis, vel a librariorum dormitantibus aut addita sunt, aut mutata, corrigimus? Hæc Hieronymus de causa novæ editionis cudenda, deque in ea emendanda animi sui consilio.

LII. Ubi vero opus perfecit, Romanæ Ecclesiæ tradidit, quod longe lateque per totum Occidentalem orbem fuit quam citissime vulgatum; perlegit illud quidem S. Augustinus (c), & diligenter a se cognitum mirifice commendavit; de quo in hæc verba ad eundem S. Hieronymum, auctorem operis: *Non inquit, parvas gratias agimus Deo de opere tuo, quod Evangelium ex Græco interpretatus es; quia pæne in omnibus nulla est offensus, cum Scripturam Græcam contulerimus. Unde, si quispiam veteri falsitati contentiosus fuerit, probatis collatisque codicibus, vel docetur facillime, vel refellitur: Hæc de editione Hieronymi Augustinus.*

LII.

(c) Augustin. ad Hier. epist. 10.

Editio novi Testamenti Hieronymi recepta.

LIII. Verum quod ejus operis fuit, se potius ex Græco emendasse, quam ipsam integram in Latinum ex Græco vertisse idem (d) Hieronymus scribens ad Augustinum testatur illis verbis: *Si me in emendatione novi Testamenti suscipis, &c.* Ex aliis quoque ejusdem Hieronymi testimoniis certum exploratumque habetur, ipsum nequaquam novum Testamentum in Latinum ex Græco vertisse, sed potius Latinum ex Græco emendasse; adeo ut non fuerit novæ translationis auctor, sed veteris diligens emendator. Nam hoc est quod ait, se inter multa exemplaria Scripturarum sedisse arbitrum: sed & inferius eadem præfatione ad Damasum scripta planius demonstrat, sic dicens (e): *Igitur hæc præfata præfatione pollicetur quatuor tantum Evangelistas, quorum ordo est iste, Mattheus, Marcus, Lucas, Joannes, codicum Græcorum emendata collatione, sed & veterum: quæ nemultum a lectionis Latine consuetudine discrepant, ita calamo temperavimus, ut his tantum, quæ sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur, ut fuerant. Hucusque ipse. Sunt multi qui contendunt eandem novi Testamenti editionem non esse Hieronymi; sed plures qui defendant, quorum & longe potiora sunt jura. At licet non sit nostri instituti vel otii hic cuncta disquirere, & qui hæc diffusius tractata cupiunt, habeant quos consulant (f); tamen non*

LIII.

(d) Hier. epist. 11. Inter epist. August.

Emendavit Hieronymus, & non variavit ex Græco.

(e) Hier. prefat. in quat. Evang. epist. 123.

(f) Bellarminus controvers. de verb. Dei, lib. 2. c. 7. & Xist. Senen. lib. 8. & alii ante eos.

omitemus illud unum, quod partem illam pertingit Annalium, quæ ad antiquiores Ecclesiæ mores pertinet; disseremusque adversus illos, qui ex eo dixerunt, Vulgatam novi Testamenti editionem non esse S. Hieronymi, quod rudia & impolita quædam inveniantur in ea, quæ a Hieronymi stylo penitus discrepent.

LIV. Defenditur esse Hieronymi.

Atqui hac ipsa ratione ejus esse probatur: nam quod non novam ipse cuderet, sed veterem emendaret editionem, illa ipsa verba rudia, simplicemque dicendi stylo ne in minimo quidem mutare voluit, ubi verba atque sententiæ a Græco (ut ait) non dissentirent; ob eamque causam nec vitia quædam impolitæ orationis abraderet, aut verborum ornatum inducere curavit. Quod quidem satis sit ejusdem Hieronymi exemplo ac testificatione evidenter in aliis demonstrare. Ipse enim in Ezechielem (a) Prophetam scribens, hæc habet; Illud sapius monuisse sufficiat, nosse me cubitum & cubita neutrali appellari genere; sed pro simplicitate & facilitate intelligentiæ, vulgique consuetudine, ponere & genere masculino. Non enim curæ nobis est vitare sermonum vitia, sed Scripturæ sanctæ obscuritatem quibuscumque verbis differere. Et inferius (b): Quod cubitos genere masculino, & non neutrali cubita dicimus juxta regulam grammaticorum (ut in superioribus docuimus) non ignorantia id facere, sed consuetudine, propter simplices quosque & indoctos, quorum in congregatione Ecclesiæ major est numerus. Sic igitur videas Hieronymi in emendanda primum antiquitus tradita divina Scriptura Consilium; ut non modo in ea barbarissimos, quos invenisset, non corrigeret, sed imitaretur de industria: sicque secundum quod invenisset translata a Latino interprete editionem Septuaginta, non tantum, si error non esset in sententiâ, non emendavit; sed & in ea quam ipse ex Hebraico fonte suis ipsius verbis in Latinum traduxit, cum liberum esset in proprietate sermonis & candore orationis curam impendere, contempsit omnino, venerandæ tantum attribuens antiquitati, ut vocum & sententiarum elegantiam posthabuerit.

(a) Hier. in Ezech. c. 40.

(b) Idem in Ezech. esp. 47.

S. Hieronymi consilium in emendanda divina Scriptura.

LV. (c) Hier. in Ezech. c. 40.

Addimus ad hæc & aliud de eadem re ejusdem auctoris exemplum (c). Cum enim in Latina Septuaginta versione limen portæ, theæ, positum invenisset, sicut legeret in Græco & quodque in Hebræo scriptum est, noluit vocem Græcæ positam in Latino textu mutare, & Latine dicere, limen portæ; sed ut positum erat, theæ, reliquit, sic legens: Et theæ tertium æqualem calamo in latitudinem trivium: sed quid tractando subdit? Diligentem (inquit) & studiosum lectorem

admonendum puto, si tamen scientia Scripturarum & non vanis oratorum declamationibus ducitur, ut sciat omnia prope verba Hebraica & nomina, quæ in Græca & Latina translatione sunt posita, nimia vetustate corrupta, scriptorumque vitio depravata, & dum de inemendatis scribuntur inemendatiora, de verbis Hebraicis facta esse Sarmatica, immo nullius gentis, cum & Hebræa esse deserint, & aliena esse non cœperint. Quæ quidem auctor (magna profecto continentia) quod earum vocum sensum sciret in Ecclesia notum, noluit emendare.

LVI.

Hæc itaque ex S. Hieronymo sunt allata ad declarandum ejus in emendando vel interpretando Scripturam mentis propositum & institutum; ut redarguantur qui ex simplici humilique stylo Vulgatæ editionis novi testamenti, eam non esse ipsius S. Hieronymi, ausi sunt temere affirmare. At quis sapiens in animum sibi inducere queat, auctoritate tanti Pontificis a tanto viro emendatam, recognitam, probatam, traditamque Romanæ Ecclesiæ editionem, totoque statim Occidentali orbe diffusam, a posterioribus esse neglectam atque rejectam? Facessat igitur de barbaris vocibus rudique stylo frivola obiecta comparatio.

LVII.

Erubescantque Novatores omnes, qui nulla antiquitatis reverentia ducti, neque religione absteriti, perinde ac si in scriptis Gentilium versarentur, atque illotis (quod ajunt) manibus profana contingerent; mox ut sibi visi sunt esse Græculi & semi Judæi linguarum peritia, quodam furoris impetu potius quam affatu divini Spiritus in ipsam sacrosanctam divinamque Scripturam irrumpunt, eamque mox ingenii sui vires experturi aggrediuntur; & quantum in profanis profecerint, in sacris periculum facere, non verentur, novas in dies divinæ Scripturæ editiones cudentes: alteraque manu refractario calamo impietatis, altera armati gladio maledicentiæ, procedunt tumidi atque inflati superbia; protroveque animo, ingenio duro & aspero, rituque ferali progrediuntur in medium, agminibus Dei viventis procaciter insultantes. At quo modo, quæso, sibi isti vendicant rectam sermonum interpretationem, quam, cum inter charismata Spiritus ab Apostolo (d) numeretur, constat non nisi in Ecclesia esse posse? Qui sibi ipsis visi sapientes, quam stultissimi facti sunt, dum ab Ecclesia refugæ, inter pneumachos in castris hostium profitentes, adversus Spiritum sanctum bellum gerunt.

LVIII. Invidiosa auctoris in novos interpretes.

(d) 1. c. 12.

Sed parcant jam viris Catholicis sanctis & eruditis, eosque imperitia fugillare, desistant: sed potius (quod eo impietatis eorum temeritas progressa est) in ipsum Spi-

LVI Digna eos det exagatio.

Spiritum sanctum arma convertant; quod jam mille quingentos & amplius annos neminem afflaverit, imbuerit neminem recte interpretandi charismate, sed sive rit res nostras obduci carie, situque ineptæ locutionis barbarique sermonis aspergi; adeo ut hac ex parte etiam eadem divina Scripturæ patuerint derisioni Gentilium, qui eas solecismis ac barbarismis oblitæ sibilis insectarentur, scommatibus atque dieteriis (a) deriderent. Siccine tantum ponderis ex eorum sententiâ a Deo res neglecta, & quæ basis quædam & fundamentum est Christianæ religionis, divina Scriptura, rudis & inexculta, atque sermonis vitii lacera, adeo informis humi jacere permissa. At si tanta hæc neglexit Deus; quænam, quæso, curavit? Si, inquam, in maximi omnium re momenti divina providentia dormitavit; in quam plane tam horrenda ex necessaria assumptione eorum sententiæ dicenda forent, hi que deteriora jungenda, quæ vel cogitare animus exhorrescit, nedum effari.

(a) Arnob. advers. Gent. l. 1.

LIX.

(b) Psal. 120.

(c) 1. Cor. 1.

Ex divino consilio simplex editio.

(d) Isai. 55.

(e) Exod. 26. & 27.

(f) Exod. 27. Josue 8. Esdr. 5.

(g) 1. Cor. 13.

At non dormitavit, neque dormit qui custodit Israel (b). Sic namque placuit ei, qui statuit per stultitiam predicationis salvos facere credentes; qui & suos sic predicare Evangelium misit, ut illud non annuntiarent in sapientia verbi (c); ut & in his, quod stultum est Dei, etiam Crucis gloria effulgeret; atque certo certius conspiceretur, hoc esse hominibus sapientius. Quod enim divinum inventum, & non humanum figmentum est, divina Scriptura, non humana arte, sed divino consilio, nec adeo omnibus perspicuo, tractanda fuit; non enim ut viæ hominum sunt viæ Dei (d): Quis namque consiliarius ejus fuit, ut dicat ei, Cur ita facis? Ille ipse est, qui in tabernaculo, ac demum in templo suo cuncta egregie auro confici, vel auro ornari præcepit, utque adeo ut purissimo confici voluerit; & tamen quæ potissima ac nobilissima omnium in eo pars erat, ipsum inquam sacrosanctum altare, mandavit (f) ex terra vel rudibus ac impolitissimis lapidibus construui. Cujus rei sacramentum Paulus optime novit, qui non in sublimitate sermonis, nec (quod ait) (g) in sapientia verbi, Evangelium tradidit & prædicavit; periculum immensum cavens, ne secus faciens, gloriam Christi Crucis evacuaret. Sicque factum est, ut eodem Spiritu, quo dictata, eodem plane interpretati sint Sancti divinas Scripturas. Eo enim imbuti sanctissimi Patres, Apostolica affectantes vestigia, hoc ipsum præstare conati sunt, ut in omnibus præferrent columbæ simplicitatem, non ignorant quod virtus Dei non sit in sermone. At licet sic rudis apparens ipsa

Ann. Eccl. Tom. II.

divina Scriptura derideretur ab Ethnicis (b); ob vim tamen verbi insitam, omnem illorum disjecit, sive scientiis; sive armis comparatam omni ex parte potentiam ac fortitudinem.

LX.

Sacramentum hoc magnum sanctissimi viri magistri Ecclesiarum intelligentes, nihil præterea curarunt in ea corrigere & emendare quod spectaret ad cultum orationis, ubi consultum veritati, cui tantum essent prospecturi, cognoscere; cum alioqui non defuerint in Ecclesia Dei eloquentiæ facultatibus præditi viri, qui id præstare felicissime potuissent; qui tamen istæc ut levia contemperunt; immo ut rem magni ponderis, eam simplicitatem, qua tradita illæ erant, retinere maluerunt. Hinc dicendi facundia maxime pollens S. Ambrosius, maluit (quod & alias dictum est) ut interpret e Græco verterat, præsepium, quam præsepe dicere. Hinc & S. Augustinus (i) illud ait: Quod jam auferre non possumus de ore cantantium pulorum. Super ipsum autem floriet sanctificatio mea; nihil profecto sententiæ detrahatur; auditor tamen peritior mallet hoc corrigi, ut non floriet, sed florebit, diceretur. Nec quicquam impedit correctionem, nisi consuetudo cantantium. Ista ergo etiam facile contemni possunt, si quis ea cavere noluerit, quæ sano intellectui nihil detrahunt: Subdit & alia id genus exempla.

SS. Patrum Consilium de simplicitate sermonis.

(i) Aug. de Doctrina Christi. lib. 2. c. 13.

LXI.

Eadem quoque magnus ille Spiridon, (k), cum Triphillius Ledrensis Episcopus, rhetoricis litteris egregie excultus, coram Episcoporum conventu sermonem habens, cum illud Evangelii occurrisset, Tolle grabatum tuum, & ambula. Pro grabato lectum dixisset, elegantiori nimirum sibi visus uti voce debere; eum libere reprehendens, Tu ne, inquit, præstantior es eo qui grabatum dixit? qui igitur pudor iste est, verbis illius cum decore non visse uti? Atque his dictis, in conspectu omnium Episcopali sede exurgens, factum & supplicium eorum, qui oratione affectata sese efferrent, comprimere conatus est. Addam his & venerabilis sanctique viri ac plane eruditissimi Bedæ (l) testimonium & exemplum, qui cum in Actis Apostolorum pleraque ex Græco; aliter quam Vulgata haberet, transulisset, hanc præmississe contestationem voluit: Lectorem, inquit, admoneo, ut hæc ubicumque fecerimus, gratia eruditionis legat, non in suo tamen volumine velut emendata interserat, nisi forte ea in Latino codice, sua editionis antiquitus sic interpretata repererit. Nam & S. Hieronymus pleraque testimonia Veteris instrumenti, ut Hebræa veritas habet, edocet: nec tamen hæc ita in nostris codicibus aut ipse interpretari, aut nos emendare voluit: Hucusque Beda. Ecce tibi quales viri, tum

Magni Spiridionis exemplum.

(l) Bedæ retract. in Act. Apost. in princ.

Sss

do.

doctrina, tum pietate, atque etiam san- ctitudine morum præstantes, quique in Ecclesia Dei effulserunt miraculorum vir- tute clarissimi, quantum Ecclesiasticæ de- tulerint antiquitati; quamque parvi, aut nihili potius fecerint verborum ornatum, fuerintque tenacissimi eorum quæ a majori- bus accepissent, ac denique a qualibet novitate profus abstinentissimi.

LXII. De emen- datione Vulgatæ.

Hinc consulto factum est, ut in Vul- gata, qua Ecclesia utitur, ex decreto sa- crofancti Tridentini Concilii, emendan- da, qui operi præfuit, ob eximiam do- ctinam electus a Sanctissimo Domino no- stro SIXTO QUINTO Catholicæ Eccle- siæ Antistite, Illustrissimus ac Reveren- tissimus Antonius Carafa Cardinalis Bi- bliothecarius, una cum selectissimis viris eandem inierit rationem, ut explorata veteri lectione ex acceptis toto Christia- no orbe vetustissimis exemplaribus, in om- nibus esset Ecclesiasticæ antiquitati con- sultum; omnia cognoscere, diligente, atque summa industria disquirente, ac denique potiora probante eodem ipso sum- mo Pontifice, cujus ingens studium atque solertia in eodem opere diutissime & ac- curatissime vigilavit.

LXIII.

Id enim more majorum præstitit in præ- sens Ecclesia Dei, procul abhorrens ab inuito usu hæreticorum; qui nulli acquie- scentes, omnibus detrahentes, quæque carpentes, innovantes, susdeque miscen- tes, & pro cuiusque arbitrato immutan- tes, sæpe divinam Scripturam vertunt, invertunt, ac plane pervertunt, atque corrumpunt. Id quidem peculiare hære- ticis esse, quæ ab antiquis Theologis (a) dicta, & a nobis sunt superius recitata, certissimam fidem faciunt. At de Scriptu- ræ divinæ editionibus satis, quas occasio- ne Hexaplorum Origenis præterisse mi- nime oportuit. Quoniam vero Novato- res plerique adversus Vulgatam editionem, velut furore quodam perciti, hostiliter de- bacchantur; complures extiterunt nobiles

(a) Apud Euseb. l. 5. cap. ult. Conatus & studium Hæreticæ.

Ecclesiastici tractatores, qui (ut par est) pro defensione, veritatis stantes, eorum- dem calumnias ut levissimas refellerent eos consulant, qui hæc fusius pertractata cupiunt; hæc nobis satis ad institutum. Jam reliqua, quæ ad Annales pertinent, profequamur.

Redeamus, inquam, ad Origenem, quem & Octopla, occasione inventarum divinæ Scripturæ editionum, confecisse oportuit. Sextam enim cum nactus est edi- tionem, immensæ molis opus (ut dictum est) parans, illud perficere minime po- tuit, nisi cum Tyrium secessum petiit; quo non ante biennium profectum esse, certum est; nam post reditum ex Græ- cia, eum Alexandriam remeasse, illicque mansisse usque ad annum decimum Impe- rii Alexandri, testatur Eusebius (b). Ve- rum quoniam Origenis itinera ab Euse- bio diversis in locis paulo confusius de- scripta sunt; cum ex eis rerum gestarum magna elucidatio comparetur, hic summa- tim ea relegere, operæpretium me factu- rum existimo.

Constat igitur (ut inde sumamus exor- dium) Zephyrini Papæ temporibus Ori- genem (c) Romam se contulisse; indeque Alexandriam reversum, post hæc in Ara- biam amandatum; inde Alexandriam (d) denuo remeasse. Postea vero idem pro- fectus est in Palæstinam, atque Cæsareæ docere cœpit, nondum tamen presbyter. Hic cœptæ diffensionis inter Demetrium Episcopum Alexandrinum, & Alexandrum Episcopum Hierosolymorum, quod pate- retur laicum hominem docere Episcopos. Post hæc factus jam presbyter (e) in Græ- ciam professionem instituit; postea vero rediit (ut nuper dictum est) Alexandri- am (f), ubi mansit biennio usque ad an- num decimum Alexandri Imperatoris, ac subinde iterum reversus est in Palæsti- nam). Hæc de Origene ex Eusebio de- prompta sunt. Sed rerum gestarum præ- sentis anni hic jam finis esto.

LXIV. Biennio confectum opus Octopla.

(b) Euseb. lib. 6. cap. 20.

LXV. Origenis peregrinatio.

(c) Idem lib. 6. cap. 17.

(d) Idem lib. 6. cap. 15.

(e) Euseb. lib. 6. cap. 17.

(f) Idem lib. 6. cap. 20.

I. Qua occa- sione Ori- genes A- lexandria recedit.

Christi anno ducentesimo trigesimo se- cundo, Agricola & Clementinus Con- sulatum adierunt; quo tempore agente Origene Alexandriæ; vehementer Ecclesia illa turbata est, adversante eidem (ut ex- istimo) Demetrio Episcopo Alexandri- no. Quenam autem diffensionis occasio intercesserit, dicemus inferius. Scribebat tunc temporis Origenes commentarios in Johannem, jamque absolverat quintum- tomum, cum urgente acris tempore, inde egredi coactus est; quod sequenti

anno contigisse dicemus. Porro harum tur- barum idem meminit in sexti tomi præfa- tione, sic dicens: Jam ad quintum usque tomum (quàmvis adversari nobis videre- tur Alexandriæ procella) quæ concepsit, fuere, locuti sumus, Jesu increpante ven- tos & undas maris: ex hoc casu progres- si, extracti sumus ex Ægypto, Deo nos liberante, qui eduxit populum suum ex ea. Deinde inimico adversus nos acerbissime pugnante per suas novas litteras re vera Evangelio inimicas, omnesque Ægypti ven-

tos adversus nos concitante, stare me ma- gis adhortabatur ratio ad certamen, & servare præstantissimam mei partem, quam importune conjungere restantem scripturam, antequam rationis discursus tranquillita- tem reciperet; ne forte cogitationes pravæ invalescerent in animam etiam meam pro- cellam inducere. Quin absente quoque, qui mihi de more adsunt, veloces scri- ptores me prohibebant, quæ excogitasset, mandare litteris. Nunc vero quoniam ad- versus nos ignita sagitta multæ vanæ fa- ctæ fuerunt, Deo illas extinguente; & assuetæ anima nostra iis quæ celestis ser- monis causa contingunt, ferre cogitur fa- cilis factas insidias: veluti aliquantulum serenitatis nacti, non amplius differentes, dicere volumus quæ restant, &c. Hæc Origenes, sed postquam Alexandria seces- sisset: nam subdit: Caterum scias, ex multa nos promptitudine initium sexti to- mi denuo facere; eo quod quæ antea in- terpretati fueramus Alexandria, nescio quo pacto allata nobiscum non fuerunt.

II.

Citat hunc locum Origenes Eusebius (a), dum elucidatos ab eo Alexandriæ & tempore Alexandri Imperatoris com- mentarios recensens, hæc ait: Præterea quæ modo recensimus, ista quoque ad commemorandum necessaria putamus, quo mo- do in sexto libro explanationum, quas in Evangelium Johannis conscripserit, decla- ret, se, cum adhuc Alexandria versaretur, quinque priores contexuisse. Operis vero, quod in universum Evangelium lu- Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS. ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5723.

SÆC. III. 15. C. 3. P. 18. April. Indi. 8.

JESU CHRISTI 230. secund. Baronium 232.

PONTIANI PAPÆ I.

ALEXANDRI IMP. 9.

I. Consules. [1] AD num. I. Coff. L. Virius Agricola & Sex. Catius Clementinus, ut ostendit Card. Norisius in Epist. Consulari ex Grutero pag. 300. Alexander Imperii Augustei Decennalia de- dit, ut dicimus ex nummo hujus Imperatoris a

NOTÆ

[1] Coff. L. Virius Agricola & Sex. Catius Clementinus. Gruterus pag. CCC.

L. VIRIO. AGRICOLA SEX. CATIO. C. . . . . I. NO

Cuperus, & Altinius in notitia Germaniæ inferioris pag. 39.

AGRICOLA. ET. CLEMENTIANO. COS.

Fassi Idatiani: Agricola & Clemente. Vindebonenses, & Bucherii laterculus; Agricola & Clementino; Prosperii Chronicon; Crato & Seleuco, mendose.

cubavit, vigintiduo tomis solum ad nos pervenerunt. In nono libro commentario- rum quos confecit in Genesim (sunt enim omnes duodecim numero) non modo octo priores ejusdem operis Alexandria compo- sisse, sed etiam in vigintiquinque Psal- mos, qui primi sunt, commentarios edi- disse commonstrat. Quinetiam in Lamen- tationem Hieremiæ alios, quorum quinque tomis ad nos pervenerunt, elaboravit; in quibus obiter librorum (duo qui desunt) quos de Resurrectione exaravit, facit men- tionem. Porro libros de Principiis, prius- quam Alexandriam demigraret, scripsit. Libros quoque, qui inscribuntur Stromata, qui sunt decem numero, in eadem civita- te, Alexandro Imperium gubernante, lit- teris prodidit, sicut præcipui tituli tomo- rum initis integre præfixi declarant: Huc- usque Eusebius.

Porro inter hos omnes quos enumerat III. commentarios Origenis, ille præ cæteris Periar- densioribus majoribusque est refertus er- roribus, quem de Principiis scripsit. Exi- stimo equidem eum æmulatum fuisse Lon- ginum philosophum sibi notissimum, qui his temporibus eodem ferme argumento (ut testatur Porphyrius b) edidit commen- tarium; de quo Plotinus ait: Cum liber Longini ex Philarchæis de Principiis le- ctus esset; Litterarum quidem, ait, stu- diosus est Longinus, philosophus nequa- quam: sed & de Origene (quod ad eum- dem librum spectat) jure illud dicen- dum: Origenes philosophus videri voluit

III. Periar- chon Ori- genes.

(b) Por- phy. in Vita Ploti- ni.

Sss 2 po

Vaillantio V. C. tom. I. recitato, in cujus aver- sa parte legitur: P. M. T. R. P. VIII. COS. III. P. P. S. C. Vistur Imperator sedens, de- xtra Victoriolam tenens, coronatus a Victoria: ante Imperatorem stat figura militaris dextra- clypeum gerens, in quo: VOT. X. Mediobarbus in Alexandro duos alios hujus Imperatoris Num- mos eadem Tribunitia Potestate & Consulatu in- signitos exhibet, in quibus etiam Vota Decenna- lia leguntur. Sed cum Tribunitia POT. IX. die sexta Martii currentis anni ab Alexandro susce- pta fuerit, hæc Decennalia in annum sequentem male a Mediobarbo dilata. Non bene etiam pro- fectio Alexandri ad bellum Persicum hoc anno ab eo collocata, & triumphus in annum CCXXXII. dilatus; quando enim Imperatores ad eum ducendum Consulatum non sumebant, cum

Imperii Augustei Alexandri Decennalia.

potius, quam Christianus. Vix credi potest quantum acceptam a maioribus Christianam fidem commentario illo prodiderit; hæc plane dixerim, quod se vitaturum omnes hæreses jam alias fuerat contestatus, his verbis (a); *Ego vero opto esse Ecclesiasticus, & non ab hæresiarcha aliquo, sed Christi vocabulo nuncupari, & habere nomen quod benedicitur super terram; & cupio iam opere quam secta esse & dici Christianus.* Hæc autem ad justam Demetrii in eum indignationem de vulgato ab Origene Periarchon sint addita.

(a) Orig. in Lucam hom. 16.

IV. Origenes quid Alexandriæ passus a Gentilibus.

(b) Epiph. hæres. 64.

Quod si hæc de turbis Alexandrinis in Origenem minime quis existimet tribuenda esse Demetrio, quod non sit adeo verisimile, Origenem Alexandriam rediisse, nisi prius ipso concillato Demetrio; tunc addere possumus (nisi alio potius tempore accidissent) quæ ab Idolorum cultoribus Alexandria eum passum esse sanctus Epiphanius tradit, dum ait (b): *Cum Athenas venisset, in aliquod tempus descendarum litterarum causa, & in patriam rediisset, traditur multa passus pro sancto fidei verbo, & Christi nomine. Saepe per urbem tractus est, probris affectus, cruciatibus inmanibus applicatus. Aliquando tractum ipsum Græci ad Serapidis idoli sui gradus statuerunt, imperantes ut ascendentes ad adorationem & rem divinam idola faciendam, palmarum germina porrigeret (hoc modo enim se habent idolorum sacerdotes.) Ille germinibus sumptis; ingenti voce & præfidenti animo neque metuens, neque hærens, clamabat; *Adeste, accipite, non idoli germen, sed Christi. Ac multa quidem alia viri præclara facta per traditionem veteres referunt: Hucusque Epiphanius; qui cum dicit hæc ei accidisse cum Athenis est reversus in patriam, ad hæc tempora referri posse quæ superius dicta sunt, facile**

declarant; sed tamen (ut vidimus ex Eusebio (c), non cum adolescens esset Origenes in Græciam profectus est, sed maturæ ætatis, jam presbyter factus, quando non opus haberet Athenas discendi causa adire, qui multis jam annis publice professus, non laicos tantum, sed & docebatur (ut dictum est) Episcopos. Negotii enim obeundi causa ipsum profectum fuisse in Græciam, testatur Eusebius (d); & quodnam illud fuerit, satis superius est explicatum. Cum ergo e Græcia Origenem ætate juniorem Alexandriam reversum, ea quæ dicta sunt, Epiphanius passum tradat; ad alia sunt tempora referenda.

(c) Euseb. lib. 6. cap. 17.

(d) Euseb. lib. 6. cap. 7.

Sed licet hoc tempore ea accidisse Alexandriæ Origeni dici possent; tamen turbas illas, quarum ipse meminit, non ab Ethnicis, sed a Christianis potius excitatas fuisse, illis verbis significare videtur: *Inimico adversum nos acerbissime pugnante per suas novas litteras, re vera Evangelio inimicas; Quibus sane Demetrius Episcopum velut digito monstrat, qui, (ut Eusebius auctor est) facinus Origenis, qui se castrarat, per litteras circulares, totius Orbis Episcopis (ut dictum est) voluit innotescere. Sicque quod ait Origenes, litteras illas scriptas ab adversario fuisse Evangelio inimicas; plane videtur alludere ad illud Domini apud Matthæum (e): *Sunt Eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum celorum; qui potest capere capiat: Quia quidem auctoritate Origenes a se factum defenderet. Verum longe ante hæc tempora ea fuisse de Origene a Demetrio scripta, Eusebius (f) demonstrare videtur.**

V.

Simultates inter Demetrium & Origenem.

(e) Mat. 19.

(f) Euseb. lib. 6. cap. 17.

VI. Objecta in Origene, nempe a Demetrio.

DIVI F. CÆS. AUG. GER. IMP. TR. P. COS. in averfa parte: AGRIPP. AUG. DIVI CLAUD. NERONIS CÆS. MATER, EX S. C. Cernuntur quadrigæ elephantorum, quibus Nero & Agrippina infident, signum militare tenentes. Alla duo Numismata idem representantia apud Mediobarbum videnda, in quibus cum Nero Consul dicitur, liquet, ea anno Christi LV. cusa, quo tempore Ptolemaeus Parthorum Rex, a Corbulone victus, ut videre est apud Tacitum lib. 13. ubi de rebus anno LIV. gestis ait: *Sed apud Senatum omnia in majus celebrata sunt, sententiis eorum, qui supplicationes & diebus supplicationum vestem Principi triumphalem, utque ovans Urbem iniret, effigiesque ejus pari magnitudine ac Marti Ultoris eodem in templo consuevit, inquit Tacitus lib. 13. ad annum Urbis DCCCXVII. Christi sc. LIV. quo alter Nummus ejusdem Neronis cusus videtur, in cuius postica: AGRIPP. AUG. DIVI CLAUD. NERONIS CÆS. MATER. Vistur quadriga elephantorum, in qua Nero & Agrippina sedent. Videndus is Nummus apud Mediobarbum, in quo cum*

tercesserunt, brevis hic est instituenda narratio. Duæ igitur fuerunt illæ primæ, ac eodem pene obortæ tempore: quarum altera, de ordinatione perperam facta Demetrius tum ipsi tum ejus ordinatoribus negotium faceffivit; altera, cum de spontanea abscissione ab ipso præsumpta Demetrius omnes reddidit Ecclesiæ Episcopos certiores; sed præcessit has omnes illa, cum Origenem nondum sacris initiatum, docentem in Ecclesia clericos, simulque Episcopos, idem Demetrius indigno animo tulit, eaque de causa altercatus est cum Alexandro Hierosolymorum Episcopo. At de his omnibus superius actum est; quæ quoniam hæc tempora præcesserunt, nulla ex his videtur fuisse illa, cujus causa idem Origenes his prope temporibus pressuram passus, scriptis contra se litteris, Alexandria se proripuit.

VII.

(a) Hier. ad ver. Rufin. lib. 2.

Nova causa simultatis.

Quæ ergo alia novarum simultatum occasio intercessit, qua Demetrius permotus, acerbiori eum pressura exagitavit; illam esse puto, quæ a sancto Hieronymo (a) in Apologia adversus Rufinum habetur expressa, cum ait, Origenem ab eodem Demetrio Alexandrino Episcopo fuisse excommunicatione damnatum, prolatamque in eum sententiam a cæteris quoque Ecclesiis ratam habitam. Cujus quidem ferendæ sententiæ causam illam præcessit tradit, quod vulgata ab eo scripta, vel (ut ipse excusabat) ejus nomine edita, multis hæresibus abundarent: non enim Periarchon tantum plurimis scatebat erroribus, sed & blasphemis referatissimus dialogus ille erat, quo cum Candido Valentiano heretico de dogmatibus fufius disputavit. Cujus rei gratia mox Origenes pro sui defensione litteras ad universam Ecclesiam scripsit amaritudine plenas, quarum idem S. Hieronymus his verbis meminit: *Cumque illa e-*

piscola tota Demetrium Alexandria urbis Pontificem laceret, & in totius Orbis Episcopos & clericos invebatur, & frustra ab Ecclesiis excommunicatum se esse dicat, nec velle in maledictis referre vicem, &c. Paulo post vero: *Contra sacerdotes ergo Ecclesiæ generaliter disputans, a quibus indignus communione ejus fuerat iudicatus, hæc intulit: Quid necesse est, &c. recitat enim quædam ex ea epistola, quæ Rufinus, instituens pro Origene Apologiam, dolose prætermiserat; quam nec, ut Græce se haberet, Latinitate donasset.*

VIII.

(b) Rufin. Apolog. pro Orig.

At vero quæ ab Origene pro sua defensione tunc scripta, a Rufino (b) translata, a S. Hieronymo in controversiam adducantur, hic intexere, ut rerum gestarum cognitio habeatur, necessarium existimamus. In ea igitur epistola Origenes post multa hæc habet: *Quidam auctor batheos, cum sub præsentia multorum habitaret inter nos fuisset disputatio, & descriptum accipiens ab his qui descripserrant codicem, quæ voluit, addidit; & quæ voluit, abstulit; quod ei visum est, permutavit, circumferens tanquam ex nomine nostro, insultans, & ostendens ea quæ ipse conscripsit. Pro quibus indignantes fratres qui in Palæstina sunt, miserunt ad me Athenas hominem, qui acciperet a me ipsum authenticum exemplar, quod ne lectum quidem vel recensitum a me antea fuerat, sed ita neglectum jacebat, ut vix inveniri potuerit. Misi tamen, & sub Deo teste loquor; quoniam cum convenissem illum ipsum, qui adulteraverat librum, quare hoc fecisset, veluti satisfaciens mihi respondit: Quoniam magis ornare volui disputationem illam atque purgare. Vide te quali purgatione disputationem nostram purgavit, tali nempe quali purgatione Marcion Evangelia purgavit vel Apostolum, vel quali successor ejus Apelles. Nam sicut*

Origenes quomodo suos errores excuset.

PAGIUS

cum Decennialibus & id genus festis ea pompa, ab eis exhiberi solita. In Dissert. Hypatica pag. 218. Nummum Alexandri retuli decima Tribunitia Potestate notatum in quo figura clypeum tenet cum his verbis, *Vot. X.* Sed hæc averfa pars alterius est Nummi, in qua Tribunitia Potestas non expressa, quod a me per inconsiderantiam factum.

III. Alexandri Imperatoris triumphus.

Baron. ann. 236. n. I. & II.

Alexander post expeditionem Persicam Romam venit, & die septimo Kalendas Octobres, ut ex Actis publicis Lampridius in Alexandro cap. 56. habet, triumphavit. De quo triumpho capite sequenti loquens, ait: *Pedes palatium conscendit, cum retro curvus triumphalis a quatuor elephantis traheretur.* Card. Norisus in Dissert. de Numismate Diocletiani & Maximiani cap. 6. hæc verba referens, inquit: *Hinc quadriga elephantorum Persici triumphi propria evasere, quod isdem prior de Persi triumphus Roma ab Alexandro peractus sit.* Verum jam diu elephantorum quadrigæ triumpho Parthico destinata. Mediobarbus enim in Numismatis Neronis, tria hujus Imperatoris producit, in quorum priori legitur: *NERO CLAUD.*

PAGIUS

cum Nero non dicatur Consul, apparet, eum anno LIV. percussum. Hanc itaque Taciti narrationem quatuor illa Neronis Numismata suppleant, fidemque faciunt Alexandrum primum ex Imperatoribus non fuisse, qui quadrigas elephantorum in victoriis de Parthis relatis adhibuerit; cum Parthorum Regnum Persico diversum non fuerit, sed tantum a Parthis ad Persas per Artaxerxem translatum sit. Denique etiam stante veteri Republica elephantii in triumphis adhibiti. Plinius lib. 7. cap. 43. *L. Metellus primus elephantos primo bello Punico duxit in triumpho.* Bello Pyrrhi confecto, Roma in triumpho ductus vidit elephantos; quod etiam Plinius lib. 8. cap. 6. scribit. Sed ait, *primus primo bello Punico.* Nec hoc extra dubium, inquit Reinesius epist. 48. nam habemus Nummum A. Calatini, qui de Pœnis ante Metellum triumphavit, in quo ab una parte quadrigæ elephantorum, quod forsitan Nummo elephantii insculpti fuerint, ut victoriam de Pœnis indicarent. Sunt enim in Nummis elephantus, pegasus, & scorpius, Africa symbola, inquit ibidem Reinesius.

IV.

Qua anno Alexander triumphavit.

Triumphum porro Alexandri ad præsentem annum pertinere certum videtur. Cum enim bellum astate, ut testatur Herodianus anno elapso Alexander citatus, gestum sit, & Alexander exeunte Septembri triumphavit, ut mox ex Lampridio doctissimus, bellum & triumphum diversis annis contigisse necesse est. Anno autem præterito Imperium Romanum in armis fuit, ideoque & bellum Persicum, quod primum Alexandri fuit, tunc factum, & hoc anno triumphus ductus. Præterea triumphus actus, vel cum bellum Germanicum immineret, vel cum jam inchoatum esset, ut ex Lampridii verbis anno elapso citatis constat. Bellum autem in Germania, vel anno præterito, vel præsentis initio flagravat. His adde, inter bellum Persicum, ultimunque Germanicum tres aut quatuor annos fluxisse, ut ex Herodiano infra patebit. Quare cum illud postremum Germanicum ad annum ducentessimum tricesimum quartum revocandum sit, triumphus Persicus hoc anno exhibitus. Denique, cum triumphus omnes post Vespasianum, vel ab Imperatori-

CHRISTI 232.

URBANI PAP. 6.

ALEXANDRI IMP. 9.

sicut illi subverterunt Scripturarum veritatem; sic & iste, sublati quae vere dicta sunt, ob nostri criminationem inseruit quae falsa sunt.

IX. Querela Origenis de corruptis ab haereticis suis scriptis.

Sed licet omnes haeretici & impii sint, qui haec facere ausi sunt; tamen habebunt & illi vindicem Deum, qui talibus adversus nos criminationibus accommodant fidem. Fecerunt autem hoc & alii nonnulli conturbare volentes Ecclesiam. Denique in Epheso, cum vidisset me quidam haereticus, & congregari nolisset, neque omnino os suum aperisset apud me, sed nescio qua ex causa, id facere vitasset, postea nomine meo & suo conscripsit qualem voluit disputationem, & misit ad discipulos suos (ut ego quidem cognovi) ad eos qui Romae erant: sed non dubito quin & ad alios qui per diversa loca sunt. Insultabat autem apud Antiochiam, priusquam ego illuc venirem; ita ut & ad quamplurimos nostrorum perveniret ipsa disputatio, quam paraverat. Sed ubi adfuit, multis eum praesentibus argui. Cumque jam sine ullo pudore pertenderet impudenter asserere falsitatem; & poposci ut liber deferretur in medium, ut scelus meum cognosceretur a fratribus, qui utique cognoscerent quae soleo disputare, vel quali soleo uti doctrina. Qui cum non ausus esset proferre librum, convictus ab omnibus & confutatus est falsitatis; & ita persuasum est fratribus, ne aurem criminationibus praebent: Haec & alia Origenes pro sui excusatione.

X.

Videri utrique possent haec ad Origenis excusationem satis idonea: sed quid ad haec S. Hieronymus (a)? Intelligimus (inquit) in hoc tantum dialogo ab Origene argui falsitatem haereticam, & non in ceteris libris, de quibus numquam questio fuit. Alioqui si omnia quae haereticorum (omnes autem propemodum illius romi his erroribus pleni sunt) nihil Origenis erit, sed eorum, quorum ignoramus Vocabula: Haec Hieronymus. Verum enim vero illud de Origene non praetermittimus, quod, utcumque res accide-

(a) Hier. Apolog. lib. 2. Inanis redditur excusatio Origenis.

PAGIUS

ribus annis, quibus Consulatum gessere, vel ab iisdem Decennalia & id genus festa edentibus peracti fuerint, Alexandri triumphus in alium, quam in praesentem annum conferri non potest, neque usque ad ejus Quindecennalia differri. Herodianus lib. 6. cap. 6. narrato bello Persico scribit: Triennio mox aut quadriennio Barbavi nequaquam arma resumerunt. Quibus intellectis, Alexander Antiochia commorabatur, bilarioque jam & liberior, laxatis bellorum curis, urbis e jus deliciis indulgebat. Quibus ex verbis liquet primo, Alexandrum post triumphum Roma Antiochiam rediisse: secundo, ibidem per tres aut quatuor annos ante bellum Germanicum egisse: tertio, communem sententiam, quae bellum Persicum in postremos Alexandri annos conjicit, Herodiano adversari, qui tradit, Persas post bel-

rit, cum neget eos a se dictos vel scriptos errores, ut illud (quod iisdem qui supra referunt) de salvandis daemoneis, haereticus dici non potuit, quantumlibet ejus & aliorum id genus pravorum dogmatum fuisset assertor. Satis namque ea improbasse videri potuit, dum non modo non defendit, sed constanter sua esse negavit. At in eo certe minus excusatione dignus esse videtur, quod, cum sciret sua ab omnibus impugnari, retractatorium nullum ediderit commentarium; cum ipsi tamen satis otii & temporis superfuerit, ut ad omnes Catholicae fidei numeros cuncta, quae a se scripta essent, attemperaret. His de Origene dictis, jam cetera prosequamur.

XI. Caeciliae & Sociorum certamen.

Eodem tempore novae rursus (quo impulso, nescimus) in Christianos Romae excitatae sunt turbae annum ultimum in sede Urbano Papa agente: cum a Caecilia clarissima virgine ejus sponsum Valerianum admonitus, ab eodem Pontifice baptizatus, angelico est factus dignus aspectu; simulque Tiburtius ejus germanus ab eadem ad Christum conversus, & ab eodem Pontifice baptismum initiatus est; qui, jubente Turcio Almachio Praefecturam Urbanam administrante, tenti sunt, additusque his Maximus cubiculi Imperatoris Praefectus: hi tres ob Christi nominis confessionem gladio caesi, nobilis exantlati certaminis coronam martyrii adepti sunt. Tenta post hos Caecilia, perstantque in fidei confessione, quem habuerit vitae exitum, ejus Acta declarant; in quibus haec inter alia habentur scripta.

XII. Martyrium S. Caeciliae.

Tunc valde iratus Almachius jussit eam reduci in domum suam, & illic balnei calore consumi. Cum autem esset in aere calido balnei sui inclusa, & subitus tota die ac nocte magna vis lignorum adhiberetur; illic illaesa tamquam in frigidario locata permansit, salva quo Domini gratia: adeo nulla pars omnino ex ejus membris fuerit vel in minimo sudoris signo humefacta. Quod cum audisset Almachius Praefectus, misit carnificem, qui ibidem ei caput amputaret. Spiculator tribus eam percussam

lum triennio aut quadriennio quievisse. Si enim postquam tredecim annos Alexander regnavit, bellum in Persas movisset, ut locus corruptus Herodiani habet, eo confecto, Antiochiae Alexander per tres aut quatuor annos minime commemorari potuisset. Nec est quod quis dicat, triumphum anno praecedenti, quo Alexander Imperii Caesarei Decennalia dedit, agi potuisse. Nam Dio gesta Alexandri per summa capita referens usque ad initium anni Christi CCXXXIX. quo Opus suum absolvit, profectiois Alexandri in Orientem nullam mentionem facit, ideoque anno praecedenti Alexander non triumphavit; cum inter bellum astate gestum, & triumphum die vicissima quinta Septembris ductum annus fere interger intercedat, & Alexander mense Martio anni praecedentis in Campania adhuc fuerit.

CHRISTI 232.

URBANI PAP. 6.

ALEXANDRI IMP. 9.

cussam ictibus, necdum truncato capite, consternatam, quam putaret defunctam esse, reliquit. Qui adstantes, spongis mox sanguinem succaverunt, ac linteis absterferunt; sicque tribus adhuc diebus superstes vixit, quae Dei sunt loquens, confirmans eos in Christi nominis confessione; & quae reliqua erant suae substantiae distribuit per Urbanum Papam in pauperes; quem rogavit, ut domum suam faceret ecclesiam Christianorum. His sic dispositis, ac Deum precata, Domino animam suam commendans, vicesima secunda Novembris martyrium consummavit, quam idem Urbanus Papa sepelivit in caemeterio Callisti, ubi Valerianus, Tiburtius, & Maximus ab ipso primo sepulti fuerant; locusque dictus in caemeterio positus, Ad sanctam Caeciliam: Haec ex Actis, quae caeteris fideliora re-

perimus. Reliqua vero quae ad ipsius martyrii elucidationem spectant, de tempore & aliis, consule quae Notationibus in Plantiniana editione superaddidimus.

XIII. Christianorum Amuleta.

Quo modo autem eadem vexatione sublati fuerit ident Urbanus Romanae Ecclesiae Pontifex, dicemus anno sequenti. Quod porro de eadem S. Caecilia in iisdem Actis legitur; consuevisse Evangelium Christi gestare in pectore; ab aliis quoque id facitatum invenimus, & si fidem praestemus S. Andreae Apostoli Actis, etiam Apostolorum temporibus id usurpatum apparet. Sancta piaque majorum haec fuit consuetudo, nisi aliqua accedente superstitione labefacteretur; ejus meminit Joannes Chrysostomus (a), dicens: Multa mulierum modo faciunt, Evangelia ex collo appendentes: At de his alias.

(a) Chrysost. in Mat. hom. 73.

JESU CHRISTI ANNIUS. 233.

PONTIANI PAP. ANNIUS. I.

ALEXANDRI IMP. ANNIUS. IO.

I. Anno sequenti ducentesimo trigesimo-tertio, Pompejano & Feliciano Coff. vicesima quinta Maji, Urbanus Papa, cum sedisset annos sex, menses septem, & dies quatuor, martyrio functus est; licet Eusebius (b) eum sedisse dicat annos novem, & anno duodecimo Alexandri ponat successoris ingressum. Sed indices Vaticanani, necnon qui habentur a Cresconio collecti, huic positioni magis assentiri videntur. In libro de Romanis Pontificibus haec de eodem Urbano scripta habentur: Hic fecit ministeria sacra omnia argentea, & patenas argenteas vigintiquinque apposuit. Adeo his abundasse Ecclesias, ut etiam lucernas habere solerent argenteas, superius fufius dictum est.

II. Sed quod pertinet ad Romanam Ecclesiam, de sacris vasis argenteis in usu fa-

rorum; ex veteribus monumentis certa est horum fides. Dum enim refoderetur crypta illa, qua Fideles sacra agentes oculi fuerunt, inventa sunt in ea multa sacra ministerialia vasa ex argento confecta. Tradit haec pluribus Gregorius Turonensis (c) commentariolo, quem scripsit de Gloria martyrum. Sed & in rebus gestis S. Laurentii, quas Prudentius sacro hymno cecinit, non argento tantum, sed & auro offerre Romanos Pontifices incruentum sacrificium consuevisse, narratur, his scilicet versibus, quibus persecutor sanctum Laurentium interpellat:

Vasa sacra argentea & aurea.

(c) Greg. Tur. de Glor. mar. cap. 38.

Hunc esse vestris Orgiis Moremque & artem, proditum est; Hanc disciplinam foederis, Libent ut auro Antistites.

Ar.

PAGIUS ANNO PERIODI GRAECO-ROMANAE 5724.

16. B. 4. P. 3. April. Indict. 9.

JESU CHRISTI 231. secund. Baronium 233.

PONTIANI PAPAE 2.

ALEXANDRI IMP. IO.

I. Num. I. ad V. Coff. Pompejanus, & Pelignianus, ut Auctor Chronici Alexandri.

NOTAE

[1] Coff. Pompejanus & Pelignianus. Civica alterum nomen est Pompejani. Ceterum praenomena desunt.

Gudiana inscriptio. XVII. KAL. FEBR. CIVICA POMPEIANO ET PELIGNIANO. COS.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Bucherii laterculus: Pompejano, & Peligniano. Prosperi Chronicon: Pompejano & Feliciano. Bucherianus catalogus, & liber Pontificalis in S. Pontiano Papa: A consulatu Pompejani & Peligniani.

CHRISTI 233.

PONTIANI PAP. I.

ALEXANDRI IMP. IO.

Argentis scyphis ferunt fumare sacrum sanguinem, Auroque nocturnis sacris Adflare fixos cereos.

Hæc tyrannus ex iis quæ ab aliis explorasset.

Statuente autem hæc Urbano, & hæc ex parte Christi Ecclesiæ gloria effulgentis; Alexander Imperator e contra argentum & aurum ægre tulit conferri templis; unde Lampridius (a): In templis sane numquam, præter quatuor aut quinque argenti libras, auri ne guttulam quidem aut bractealam posuit, suffurans illud Persi: In sacro quid facit aurum?

Videas igitur, veluti divino quodam consilio, Christi regale sacerdotium eodem tempore his etiam fulgoribus illustratum, quo Gentilitia superstitione ea in re decretere visa est: non modo enim Alexander non obtulit; sed & quæ erant in eis auri vel argenti, Maximinus ejus successor (quod testatur Herodianus b) e templis abstulit. Nam templorum omnium, inquit, donaria, statuæque deorum, heroumque honores, tum quicquid publici operis, & civilis ornamenti, aut materiæ denique fuit nummis idonea conficiendis, omnia pariter ignibus conflabantur: Hæc ipse; ut plane accidisse videatur, quod de Philistæis sacra produunt historiæ (c). Dagon illorum Deum Arcæ Dei propinquitate inglorium jacuisse confectum, ipsam vero auro atque argento magna gloria dimissam esse refertam.

At de Urbano rursus hæc ibidem subduntur: Hic sua traditione multos convertit ad baptismum & credulitatem, Tiburtium etiam & Valerianum nobilissimum virum, quos etiam usque ad martyrii palmam perduxit, & per ejus monita

PAGIUS Urbanus Papa anno ducentesimo tricesimo Agricola & Clementini Consulatu notato mortalitatem explevit. In Chronico enim Damasi legitur: Urbanus annos octo, menses undecim, dies duodecim. Fuit temporibus Alexandri a Consulatu Maximini & Eliani. Quæ verba etiam Cuspinianus habet ex eodem libro Damasi desumpta. Atque inquit Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum Romanorum, diem Martyrii indicant, tertium post XII. Kalendas, id est, IX. Kalendas Junii, ac sepultum VIII. Kalendas; idque in Cœmeterio Prætextati via Appia. Verum hinc postea in oppositam partem profus Urbis partem translatum fuisse corpus videtur; cum in Hieronymia-

& doctrinam multi martyrio coronati sunt. Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros novem, diaconos quinque, & Episcopos per diversa loca octo: & in Romanis antiquis tabulis hæc de ejus martyrio: (d) Romæ Via Nomentana natalis beati Urbani Papæ & martyris, cujus exhortatione & doctrina multi fidem Christi susceperunt, & pro ea martyrium subierunt. Ipse quoque pro Ecclesia Dei multa passus, tandem cervicibus abscissis, martyrio coronatus est. De sepultura vero hæc in superius citato libro: Sepultus est in cœmeterio Prætextati, Via Appia, octavo Kalendas Junias; postea creatur Pontianus natione Romanus ex patre Calpurnio: Hæc ibi.

Hoc item ipso anno, cum Alexander Imperator jam decimum in Imperio annum ageret: Origenes, (inquit Eusebius e) Alexandria Cesariam profugiens, scholam institutionis, quæ erat ad illius loci habitatores in fidei principiis informandos ædificata, Heraclæ reliquit. Sed hæc de Heraclæ alias olim contigisse, dictum est superius. In Palæstinam reversus Origenes, secessum illum Tyrium, quem scribit Epiphanius (f), petiit: illicque quod statuerat; & jam ceptum opus erat, absolvit, Hexapla scilicet atque Osiopla, de quibus satis superque jam superius differuimus. Sed ex Eusebii historia ejusdem emendatum est Chronicon, ubi perperam ponitur profectio Origenis in Palæstinam post obitum Demetrii Episcopi Alexandrini; cum ejusdem sententia constet, post ejus discessionem ipsum obiisse, nempe anno sequenti (ut dicitur) quo in Chronico errore ponitur Origenis in Palæstinam accessus.

Ceterum cum Origenes pervenit in Palæstinam, non sic secessum petiit Tyrium ut penitus docere desineret; quamobrem, ut

no Martyrologio ad XII. Kalend. Junii sic legitur: Via Nomentana milliario octavo Natalis Urbani Episcopi. Ita Papebrocius, qui ex eo Martyrologii Hieronymiani loco intelligere poterat, in eo plerumque mentionem fieri Translationum SS. Pontificum, alludque arcanum detegere, eas ipsi alios nempe sæpe consimili die factas, quo sepultura eorum corpora mandata fuerant. Nam Urbanus die XXV. Maii sepultus in Cœmeterio Prætextati, quod apud Baronium inter Cœmeteria Romana octavum numero est; indeque postea simili die, anno incerto, translatus ad quintum Cœmeterium ad Nymphas dictum via Nomentana, septimo ab Urbe lapide. Ex his liquet, errorem in Chron-

NOTÆ [1] Qui Eusebii Chronicon, & ejus Historiam in annis Sedis Pontificum Romanorum supputandis sequuntur; ut Constantius in Epist. Rom. Pontif. pag. 114. Urbanum Ecclesiam Romanam rexisse voluit, ab anno Christi 223. ad 230. usque ad diem XXV. Maii, si octennium Pontificatus, quod habet Eusebius Histor. lib. vi. Cap. xxiii. de octo diversis Consulatibus accipiatur. Veteres Catalogi, ut ostendit Constantius, in annis Urbani, mendosi sunt, quare iis non immorandum.

CHRISTI 233.

PONTIANI PAP. I.

ALEXANDRI IMP. IO.

ut olim coeperat, certos anni menses interpolatos ad opus quod parturiebat habuisse, aliosque ad docendum distinctos, existimamus. Siquidem Eusebius (a) post multa hæc subdit: Ad Origenem vero Cæsareæ consueta disciplina manere exequentem, non solum multi ab indigenis, sed ab exteris etiam regionibus pene infiniti discipuli, patria sua relicta advenarunt; ex quibus maxime insignes cognovimus Theodorum, alio nomine Gregorium appellatum, Episcopum sane præter ceteros nostra ætate crebro hominum sermone prædicatum; & fratrem ejus Athenodorum: quorum animis liberalium disciplinarum tum Græcarum, tum Latinarum cupiditate supra modum inflammatis, & quasi obstupescitis, Origenes divina philosophia & doctrina Christianæ amorem sensim instillavit, eosque a prioribus studiis, facta mutatione, ad sacrarum litterarum commendationem sua cohortatione tradidit. Quinquennio integro in ejus schola versatis, tantam tamque admirabilem in sacrosanctis Dei eloquiis fecere progressionem; ut dum adhuc admodum adolescenter essent, Ecclesiarum in Ponto crearentur Episcopi.

Quarumnam vero Ecclesiarum hi electi Antistites fuerint, auctor nec hic nec alibi, cum de iis meminit (b), quicquam dicit. Constat tamen Gregorii (c) Nysseni testimonio, alterum ipsorum, nempe Theodorum, dictum postea Gregorium, qui ob ingentia præclaraque facinora appellari etiam meruit prænomine Magnus, & agnomento Thaumaturgus. creatum fuisse patriæ suæ Episcopum, nempe Neocæsareæ in Ponto, ex qua oriundus erat; germanus autem ejus, licet cujus sedis esset Episcopus, non satis liqueat, illud tamen de eo exploratum est, vitam suam omnibus scientiis egregie imbutam, demum illustriorem nobilioremque reddidisse, martyrio; sed de his suo loco. Fuerunt Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS Chronicon Damasi irrepsisse, & Urbanum annos octo, menses undecim ac dies duodecim sedere non potuisse; cum die vicesima quarta mensis Maii anni ducentissimi tricesimi ad cœlestem patriam advolarit, & anno ducentesimo vigesimo secundo mense Octobri Pontificatum inierit. Sed dit itaque tantum annos septem & aliquot menses ac dies. Papebrocius laudatus, ut totidem annos Urbano attribuat, quot in Chronico Damasi per errorem leguntur, scribit, Callistum dum in carcere esset, Urbanum suum Vicarium constituisse; sed si hoc esset, non magis Urbanus quam Callistus mortem tunc vitasset, & ali-quod vestigium rei tanti momenti, sæpiusque iteratæ extaret. Unica Decretalis Urbano attribuitur, eaque ad omnes Christianos scripta; sed cum ea confarcinata sit ex testimoniis Pomerii, Isidori, Eucherii, aliorumque, non potest non esse supposititia. Post Urbani mortem Sedes cessavit dies triginta, ut habet Auctor auctorioris Chronici veterum Pontificum, idque accurate,

ambo Gentilibus parentibus geniti, atque Alexandriae primum philosophicis litteris operam dederunt.

Quomodo autem ex humanarum rerum scientia ad sublimem Christianam philosophiam se contulerint, ex iis quæ idem Nyssenius tradit (licet solius Gregorii res gestas sit persecutus) possimus intelligere, dum ait (d): Instar Abrahamæ magnus iste, cum in externa sapientiæ studio diligeret versatus esset, per quas res plerique errores Græcorum Gentiliumque stabiliunt atque confirmant, iis rebus quasi ducibus & indicibus usus est ad Christianæ religionis cognitionem. Ac relicta falsa parentum ac majorum religione, rerum veritatem querebat ex illis ipsis, quæ ab externis philosophis elaborata sunt, edoctus quam non consistere possint, quamque parum sibi consentientia & opinioniones Græcicæ doctrina. Postquam enim animadvertit Græcorum simul & barbarorum philosophiam in his sententiis, quibus de numine divino quid sentiendum sit statuunt, in diversas scindere opiniones; earumque sententiarum præstas neque inter se congruere atque concordare, & solerti exquisitaque verborum & argumentorum excogitatione suam unumquemque sententiam stabilire atque confirmare conari; hos quidem, tamquam domestico bello se invicem everteutes & conficientes, reliquit. Consequitur autem & amplectitur consistentem, stabilemque, ac firmum fidei sermonem, qui non exquisita quadam atque redundanti verborum curiositate & artificiosis nexibus argumentorum confirmatur, sed per simplicitatem verborum omnibus ex æquo annuntiat; qui in hoc ipso, quod supra fidem est, vim fidei faciendæ habet: Hæc & alia de ejusdem Gregorii Christianæ philosophiæ cunabulis, cum Alexandriae scientiarum adipiscendarum causa versatus est, idem Gregorius Nyssenius affirmat.

ut in Pontiani morte videbimus. Quare Pontianus Urbano successit die vicesima secunda mensis Junii, in quam anno CCXXX. feria tertia incidebat.

Sed redeo ad Sanctum Urbanum, cujus Martyrii acta Henchenius ad diem XXV. mensis Maii recitat, existimatque ea fuisse per Notarios Ecclesiæ Romane conscripta. Narrantur in illis hujus sancti Pontificis & sociorum captivitas, constantia inter verbera, animosa fidei professio, & tormenta illis inflata. In actis vero Sanctæ Cæciliæ legitur, Sanctum Urbanum, dum in sepulchris Martyrum lateret, baptizasse sanctos Valerianum S. Cæciliæ conjugem, ac Tiburtium Valeriani fratrem, quem ad Sanctum Urbanum, a quo baptizaretur, perduxit. Post horum Sanctorum mortem conjuncta fuere corpora SS. Urbani, Cæciliæ, Valeriani, Tiburtii, & aliorum Martyrum, & Sanctus Gregorius Papa hujus nominis III. anno DCCXXXI. Pontifex Romanus dictus cœmeterium beatorum Martyrum Ja-

(d) Martyr. Rom. die 25. Maii.

Pontianus Papa.

(e) Euseb. lib. 6. cap. 20.

Origenes iterum in Palæstinam.

(f) Epiph. lib. de mensur.

VI.

VIII.

(d) Gregor. Nyssen. ubi supra.

Quomodo Gregorius ex Philosopho Christianus evasit.

III.

Reliquia S. Urbani PP. magna in veneratione Roma.

affirmat. Florentissima enim eo tempore erat illic schola Alexandrina, cum ibi docerent philosophi Christiani, post Panthænum Clemens, & post Clementem Origenes, atque Ammonius, quem fama celeberrimum (ut dicturi pluribus sumus) annis undecim Plotinus Platoniorum princeps audivit. Sed egregium plane facinus ejusdem Gregorii de quo agimus, cum Alexandriæ auditor esset, idem qui supra auctor narrat his verbis (a) :

(a) Gregor. Nyss. in Vita Gregorii Thaumaturgi.

IX.

Cum autem degeret in Ægypto in magna Alexandri urbe, in quam ex omnibus partibus philosophia ac medicina studiosa juvenus confluebat; molestum spectaculum erat equalibus, adolescens supra ætatem sobrietate sapientiaque ornatus; ejus enim vitæ puritatis & integritatis laus, impurorum probrum erat & dedecus. Ut igitur aliquam excusationem intemperantes ac libidinosi haberent, si ipsi non soli tales esse viderentur; insidias comminiscuntur, & vaftrum quoddam consilium excogitant, ut aliquam notam & maculam magni illius viri vitæ inurant. Ac producit ab his, qui illum calumniabantur, muliercula meretrix, que corpore quæstum faceret, infamia irrogata, ex carcere dimissa. Cumque ille pro consuetudine cum viris doctis atque delectis, in habitu gravi & honesto, de quadam questione philosophica disputaret, unaque se cum illis exerceret; muliercula accedit ineptis gestibus formam ostentans, & molliciem luxumque præferens, & per omnia que dicebat & faciebat, sese consuescere cum eo simulans: tandem dicebat, se mercedibus fraudatam esse. At cum illi, qui ejus vitæ puritatem & continentiam non ignorabant, indignarentur, & ira adversus mulierculam commoverentur; ipse neque una perturbatus est cum iis qui ipsius nomine stomachabantur, neque quicquam injuriosum dixit, cum calumniis premeretur; quale pronuntiare par esset eum, qui graviter molesteque rem ferret; non testes vitæ advocavit; non jurejurando probrum ab se rejecit; non malitiam eorum, qui hæc adversus eum machinati erant, convicit; sed submissa atque sedata voce, conversus ad quemdam familiarem, Heus tu, inquit, numera ei pecuniam, ne diutius importunitate sua propositæ questionis tractatum conturbet.

Calumniam patitur Gregorius.

X.

Cum autem is cui hoc injungebatur,

PAGIUS

Januarii, Urbani, Tiburtii, Valeriani, atque Maximi & eorum templum in ruinis positum de novo perfecit, inquit Anastasius Bibliothecarius. Denique Sanctus Paschalis Papa hujus nominis primus anno DCCCXVII. Papa creatus scripsit Epistolam de revelatione sibi facta a Sancta Cecilia, ob quam, inquit, properantes in cameterio S. Sixti (aliis Prætextari) foris portam Appiam situm, corpus S. Cecilia, inter Collegas Episcopos in auro indumentis cum venerabili sponso Vale-

a meretricula sciscitatus quantam pecuniam ab illo posceret, sine mora omnem adnumerasset, atque ab lascivis & protervis adversus sobrium & continentem insidias peractæ essent, & jam in manibus illius infamis lucrum esset; tunc divinitus & continentia adolescentis probatur, & calumnia equalium patefit. Simul enim atque manu pecuniam accepit, spiritu infelici atque maligno correpta, fremituque immani atque ferali, diverso a voce humana sono ingemiscens, collabitur prona in medio cœtu congregatorum, spectaculum horrendum atque terribile præsentibus repentinè facta; cum & capillus, quem suis manibus vellebat, dilaceratus atque dissectus, & oculi inversi essent, & os spumas emitteret. At non prius a Damonio suffocari desistit, quam Magnus ille Deum pro ea invocasset, atque placasset: Hucusque de re tum Alexandriæ gesta Nyssenus; significans, tunc temporis jam fidem Christianam sectatum esse Gregorium, cujus etiam rei causa a Gentilibus talia (ut par est credere) pateretur.

Deus ultor calumnie in Gregorium committit.

Cum igitur philosophicis litteris egregie excultus esset, & jam Neocæsaream in Pontum rediisset; tunc accidit, ut memoria Origenis, quem Alexandriæ cum esset, degustarat, ab eo imbuendum litteris sacris non cum fratre tantum, sed & cum Firmiliano nobili Cappadocæ, ad eum in Palestinam (quod scribit Eusebius) se contulerit, quod & idem Nyssenus tradit his verbis: Postquam omnibus disciplinis externa sapientia decursis, incidisset in Firmilianum quemdam patricium Cappadocem, similem moribus & ingenio (ut ille in sequenti vita ostendit, cum Casariensem Ecclesiæ ornamento fuit) & animi sui consilium ac vitæ propositum amico patefecisset, quod ad Deum videlicet spectaret, & illius studium circa idem desiderium convenire intellexisset, relicto omnino studio externæ philosophiæ, accedit una cum illo ad eum qui in illo tempore Christianorum philosophiæ princeps erat (hic autem erat Origenes, cujus propter scripta fama celebris est) etiam per hoc ostendens non modo discendi studium atque industriam, sed etiam sedatum ingenium, & animi moderationem. Hucusque de accessu Gregorii ad Origenem Nyssenus.

XI. Quando Gregorius ad Origenem venit in Palestinam.

Cæterum cum tam de ejus peregrinatione in Ægyptum, quam etiam de alia

XII.

riano reperimus, & honeste infra muros hujus Romane urbis induximus. . . . & Titulum in meliorem statum a nobis fecimus restaurari: & ejusdem Virginis corpus cum carissimo sponso atque Tiburtio, & Maximo Martyribus, nec non Urbano & Lucio utrisque Pontificibus, sub sacro altari dedicantes collocavimus; quæ & Anastasius Bibliothecarius etiam refert. Sed plura de horum Sanctorum Reliquiis Henfchenius laudatus.

(a) Hieron. de Scrip. Eccl. in Theod.

suscepta postea in Palestinam, idem auctor sincerissimus testis sit; miramur Eusebium atque S. Hieronymum nonnisi de ejus perfectione in Palestinam mentionem facere; de eo enim hæc Hieronymus (a) : Ob studia Græcarum & Latinarum litterarum de Cappadocia Berythum, & inde Casaream Palestinæ transit, juncto sibi fratre Athenodoro; quorum cum egregiam indolem vidisset Origenes, eos ad philosophiam cohortatus est; in qua paulatim fidem Christi subintroducens, sui quoque sectatores reddidit: Hæc ipse. De Firmiliano autem quomodo Origenem coluerit jam factus Episcopus Cæsareæ, Cappadociæ totius metropolis, hæc addit Eusebius (b) : Quo tempore Firmilianus Cæsareæ Cappadocensis Episcopus magno nomine & celebritate fuit; iste tantum studium erga Origenem declaravit, ut interdum illum in sua regionis fines ad Ecclesiæ utilitatem accersiri vellet; nonnumquam ipse ad eum in Judæam proficisci, & aliquandiu una cum eo moram facere, quo in sacris litteris melius & perfectius erudiretur: Hæc Eusebius de Firmiliano jam facto Episcopo.

(b) Euseb. lib. 6. c. 20.

XIII.

(c) Gregor. Nyss. orat. de Vit. Greg. Thaumaturgi.

Gregorius sit Episcopus Neocæsareæ.

Quomodo autem idem, de quo suscepta est oratio, Gregorius ad sedem Neocæsariensem capeffendam divino consilio paulo post impulsus fuerit, eodem (c) auctore Nysseno hæc narrante, operæpretium ducimus hic intexere tum ob argumenti dignitatem, tum etiam ad summam Dei bonitatem insinuandam, qui Ecclesiæ suam tyrannorum furore vexandam, & hæreticorum fallaciis invadendam, tanto voluit robore antea communire. Cum igitur Phædimus, cui divinitus a Spiritu sancto præfata futurorum vis quedam inerat, illo tempore Amasenorum Ecclesiæ Antistes esset, & omni studio laboraret, ut Magnum Gregorium in potestatem redactum, Ecclesiæ administrationi præficeret, ne tantum bonum otiosum & infrugiferum vitam transgeret: ubi sacerdotem id agere atque conari Gregorius sensit, cogitare cepit, qua ratione latere posset, alias ad aliam solitudinem transiens. Sed postquam nihil non intentatum relinquens vir ille magnus Phædimus, & omni machinatione atque solertia utens, non poterat virum ad sacerdotium adducere, innumeris oculis præcaventem, ne quando manu sacerdotis caperetur; atque uterque inter sese studio certarent, illo quidem capere, hoc vero persequentis manus effugere cupiente (nam ille sciebat se sacrum Deo donarium oblaturum esse: hic autem verébatur, ne quo modo sibi sacerdotii cura, tamquam onus quoddam vitæ imposita, ad philosophiam impedimento esset) idcirco impetu quodam divino Phædimus ad propositum studium procectus, nihil curans interjectum spatium, quo a Gregorio dirimebatur. Ann. Eccl. Tom. II.

tur (quippe ille aberat itinere tridui) sed ad Deum suspiciens, precatusque ut & ipse & ille pariter in illa hora a Deo respicerentur, loco manus impositionis Gregorio adhibet sermonem, Deo consecrans eum, qui corpore coram non adesset, & illam ei civitatem destinans atque attribuens, quam contigerat ad illa ipsa usque tempora adeo simulacrorum errori deditam esse, ut, cum insinuiti essent qui & ipsam urbem & regionem circum jacentem incolerent, non plures quam septemdecim invenirentur, qui sermonem fidei recepissent.

XIV.

Hæc de Gregorii ad Episcopatum vocatione potius quam ordinatione Nyssenus cum scribat, res est paulo accuratius contemplanda. Nam licet privato quodam Spiritu impulsu ordinator ipsius fecisse dicatur; tamen quod non tantum nulla Ecclesiastica lege suffragante, sed & penitus refragante, nulloque alio prævio majorum exemplo, id frustra tentare visus esset Episcopus Amasenus; nemo prudens dixerit, eum tunc ab ipso ordinatum fuisse Episcopum, sed potius divina operante virtute, quodam invisibili verbi fune, fugitantem retentum, invitumque tractum; ita tamen, ut quæ essent agenda secundum Ecclesiasticæ disciplinæ regulas, nullatenus in ejus ordinatione fuerint prætermissa; nam auctor idem hæc subdit: Sic igitur jugum subire coactus, omnibus post hæc, quæ feri solent, solemnibus in eo peractis; cum exiguum tempus ad mysterium exactius cognoscendum, ab eo qui sacerdotium ipsi assignaverat, petiisset, non amplius (ut inquit Apostolus d) carni & sanguini adhærendum esse & acquiescendum putabat, sed a Deo sibi occulta manifestari petebat.

Distorum elucidatio.

XV.

At nec illud de eo in præsentiarum reticendum est; quod cum ipse olim auditor fuisset Origenis, illumque dixisse atque scripsisse nonnulla meminisset, quæ a communi aliorum Christianorum Orthodoxorum sententia discrepant; cum jam adstringeretur, ut sibi subditis Evangelicam veritatem (id ministerio Episcopatus, quod susceperat, expofcente) sermonis prædicatione concrederet, mente anxius, ambiguusque qua potissimum incederet via, diu multumque versatus est. Sed quomodo per mirificum quemdam visum sit illi divinitus sapientia impertita, idem Nyssenus declarat his verbis: Cum enim per totam noctem aliquando de ratione atque sermone fidei dispiceret & specularetur; & varias animo cogitationes agitaret (erant nimirum etiam tunc nonnulli, qui piam & sinceram religionis doctrinam adulterarent, ac per probabiles argumentationes sæpenumero etiam doctis & prudentibus veritatem facerent ambiguam) pro qua tunc ei pervigilem curis atque sollicitudine noctem agenti, quidam

Visio ostensa Gregorio.

in figura humana, facie ac forma senili
evidenter apparet, ornatu atque composi-
tione indumenti augustum quemdam sacrum
atque divinum referens decorem, magnam
gratia vultus atque dispositione figuræ præ-
ferens virtutem. Hic vero visu perter-
ritus, & surgere e lecto, & quis esset,
cujusve rei gratia venisset, sciscitari.

XVI.

Cum autem ille perturbationem mentis e-
jus submissa voce sedasset, ac dixisset,
se jussu divino apparuisse ei propter eas
rationes que apud ipsum controversa &
ambigua essent, ut pia fidei veritas re-
velaretur; & bono animo esse, audito ser-
mone, & quodam cum gaudio atque con-
sternatione illum contueri cepit. Deinde
cum ille directo manum protendisset, &
quasi ostenderet ei per digitorum directam
protenfionem id quod ex transverso appa-
rebat: hic & una cum directa manus pro-
tensione circum agere suum obtutum, & vi-
dere aliam imaginem adversam ei quæ prius
apparuerat, in figura muliebri, excellentio-
rem quidem & augustiorem, quam pro hu-
mana conditione: rursum autem perterri-
tus, & facie adversa, vultum demittere,
ac perplexus & dubitabundus hæsitare de
spectaculo, cum oculis apparitionem ferre
non posset: etenim miraculum visionis ni-
mirum in hoc potissimum erat, quod, cum
nox esset obscura, lumen una cum eis qui
apparuerant ei effulserat, quasi aliqua lu-
cida tæda accensa. Cum igitur oculis fer-
re apparitionem non posset eorum qui sibi
apparuerant; inter sese rationem ejus rei,
de qua ambigebatur, exponentium ratio-
cinationem audivit; per quam non solum
accepit veram cognitionem fidei; verum
etiam nominatim eos, qui apparuerant,
cognovit, utroque eorum propria appella-
tione alterum alloquente.

Gregorius
divinitus
instituitur.

XVII.
Joannes
Evangelis-
ta Cate-
chista
Gregorii.

Audivisse enim dicitur ex ea que in mu-
liebri habitu visa erat, cum hortaretur
Evangelistam Joannem, ut adolescenti my-
sterium veræ pietatis aperiret ac declara-
ret: atque illum dixisse, se paratum esse
etiam in hoc Matri Domini gratificari,
quoniam hoc ei cordi esset: atque ita
exposito sermone, qui & rei quæsitæ con-
veniret, & admodum bene definitus &
circumscriptus esset, rursum ex oculis
discessisse. Atque hunc extemplo divinam
illam institutionem & disciplinam litteris
mandasse, & secundum illam postea in Ec-
clesia sermonem prædicasse; ac postea
tamquam patrimonium quoddam & legatum
divinitus datam illam doctrinam reliquis-
se, per quam usque in præsentem diem in-
stituitur illius civitatis plebs, quæ ab om-
ni hæretica malitia intacta permansit.
Porro mysticæ illius disciplinæ verba hæc
sunt:

XVIII.
Fidei
Symbolum
Gregorio
revelatum.

UNUS EST DEUS PATER Verbi viventi-
tis, Sapientiæ subsistentis, & Potentiæ,
& Figuræ æternæ, Perfectus Perfecti ge-

nitor, Pater Filii unigeniti. Unus Domi-
nus, solus ex solo, Deus de Deo, figura
& imago Deitatis, Verbum efficax, Sapien-
tia constitutionis rerum universarum com-
prehensiva, & Potentia totius creatura ef-
fectrix, Filius verus veri Patris; visum
effugiens, visum effugientis; & corruptio-
ni non obnoxius, non obnoxii corruptio-
ni; & morti non obnoxius, non obnoxii mor-
ti; & Æternus Æterni. Unus Spiritus
sanctus ex Deo ortum & existentiam
habens, quique per Filium apparuit, vide-
licet hominibus; imago Filii perfecti per-
fectu, Vita viventium causa, Fons san-
ctus, Sanctitas sanctificationis suppedi-
trix; per quem manifestatur Deus Pa-
ter, qui est super omnia & in omnibus;
& Deus Filius, qui per omnia permanet.
Trinitas perfecta, quæ gloria, atque æterni-
tate, & regno non dividitur, neque ab-
alienatur. Hucusque fidei revelatæ my-
sterium.

XIX.

Hanc fidei Catholicæ regulam Gregorio
divinitus imperitam, cum Orientalis,
tum etiam Occidentalis Ecclesia cognitam
comprobavit, atque ut sacrosanctum de-
positum cælitus collatum religiosissime cu-
stodivit. Habetur eadem recitata in Quin-
ta Oecumenica Synodo. Citatur pariter ab
Apochrifariis Gregorii Papæ Noni, dum
agunt adversus Germanum Juniorem Epi-
scopum Constantinopolitanum, in eam
sententiam, quod Spiritus sanctus a Patre
Filioque procedat. Quæ omnia habentur
in ejusdem Pontificis Registro epistola-
rum, anno septimo ejusdem Pontificatus.
Codex a Cencio Camerario collectus
in quo inest Relatio eorumdem Apochrifario-
rum de rebus gestis in ea legatione, cum Pa-
triarcha & Imperatore incipit: Anno mil-
lesimo ducentesimo trigésimo tertio (is est
annus septimus Gregorii Papæ Noni). Ibi
in professione fidei eorumdem Legatorum,
inest Gregorii Thaumaturgi fidei profes-
sio recitata usque ad illa verba Imago
Dei sermo efficax &c. Porro ex diver-
sorum translationibus, diversus interdum
ejus textus reperitur expressus. Eam au-
tem de fide regulam ab eodem Magno Gre-
gorio appositam commentario de Fide in-
scripto, fuisse accuratissime explicatam,
constat; quin inter alios a Basilio Magno
(a), & Leontio Scholastico (b) cita-
tus reperitur. At de ejusdem Gregorii
scriptis opportuniore loco agemus infe-
rius; modo autem aggressam semel histo-
riam prosequamur.

XX.

Sed quid primum Gregorius Nyssenus
ea recitata breviter addat, quod ad eam
pertinet, describamus: Ergo, inquit, ne-
que creatum quicquam, aut servum in Tri-
nitate est; neque adscititium quicquam &
adventitium, ut quod prius quidem non es-
set, nec suppeteret, posterius autem intro-
ductum sit. Neque vero deest unquam Fi-
lius

(a) Basilius
de Spiritu
sancto.
(b) Leontius
de Sectis

lius in Patre, neque in Filio Spiritus; sed
immutabilis & inalterabilis eadem semper
Trinitas est: Hæc Gregorius; qui & hæc
subdens, fidem suam de eare certo certius
testatam reliquit: Quod si quis, inquit,
sibi fidem de hac re fieri cupit; audiatur Ec-
clesiam, in qua sermonem prædicabat; apud
quam illa ipsa verba a beata illa manu ex-
arata adhuc etiam nunc conservantur: Huc-
usque Nyssenus, cujus avia spectatissima
sanctitate Macrina, Senior dicta, hujus
Gregorii, de quo est sermo, gentilis fuit;
sed de ea plura inferius suo loco narratu-
ri sumus.

XXI.

(a) Hiero-
nymus de
Scriptis
Ecclesie in
Tryphon
Tryphon
discipulus
Origenis

Inter alios quoque præclaros nomine
Origenis discipulos Tryphon nominatur,
de quo S. Hieronymus (a): Tryphon O-
rigenis auditor, ad quem nonnullæ ejus
extant epistolæ, in Scripturis eruditissimus
fuit; quod quidem & multa ejus sparsim
ostendant opuscula, sed præcipue liber quem
composuit de Vacca rufa in Deuteronomio,
& de Dichotomematibus, quæ cum columba
& turtura Abraham ponuntur in Genesi.
Hic fortasse Tryphon ille, qui his ipsis
temporibus celebris quoque habitus est
philosophicis litteris, qui Plotinum redar-
guit, quod a Numenio inventa clam sur-
ripuisset; ejus meminit Porphyrius in Vi-
ta Plotini. Rursum vero non solum He-
raclæ (ut dictum est) fuit Origenis au-
ditor, & primus eidem successor in do-
cendi cathedra, & creatus (ut dicemus)
anno sequenti Episcopus Alexandrinus; sed
& qui illi in ejusdem Ecclesiæ sedem
successit, Dionysius inter celeberrimos Ori-
genis auditores adnumeratur, de quo suo
loco plura dicturi sumus; fuerunt & alii,
quorum memoria excidit.

XXII.

De Alex-
andro ex
Philoso-
pho Car-
bonarius.

(b) Philip-
21.

Sed ex quo hic de his sermo habetur,
qui hoc tempore ex philosophicis facultati-
bus ad Christi fidem, ut eminentiorem,
profiterentur philosophiam, se contulerunt;
nequaquam ille silentio prætereundus est,
qui (quod paucorum est) non solum bo-
norum, carorumque suorum, sed æstima-
tionis denique pro Christo voluntariam
jacturam fecit, hoc propemodum tempore
nuncium remittens omnibus quæ sunt in-
mundo, Christi opprobrium præferens cum-
ctis rebus; ipsumque imitatus (quantum
fas est homini divina consequi) qui (b)
cum in forma Dei esset, non rapinam ar-
bitratus est, esse se æqualem Deo, sed
semetipsum exinanivit, formamque servi
accepit; se ipsum factu, quo ab omnibus
attollebatur, exuens philosophico, vili in-
dutus vestimento atque admodum fordi-
do, in Comanæ Ponticæ civitatem se
conferens, ibi, ut occultus agere posset,
inter carbonarios voluit profiteri; ea ni-
mirum quoque de causa illud deligens mi-
nisterium, quo vultu sordidatus, veluti
fuligine tinctus, a nemine unquam pos-
set agnosci. Latuit eo modo diutius; do-

nec Gregorio Thaumaturgo, de quo ha-
bitus est sermo, Episcopo jam facto, di-
vino quodam instinctu rem prælagente,
ac denique eum detegente, Romanæ civi-
tatis, communi omnium accedente suffra-
gio, Episcopus delectus est. Res gesta,
a gravissimo auctore descripta, digna pla-
ne videtur, quam hic opportune nostris
Annalibus intexamus. Idem enim Gre-
gorius Nyssenus in rebus gestis Gregorii Thau-
maturgi hujusmodi historiam narrat, ab
Episcopatu ejus sumpto dictionis exordio.

XXIII.

Agitur de
electione
Coman.
Episcopi

Ex finitima (inquit) civitate mittitur
ad eum (nempe Gregorium) legatio, ut
veniret ad ipsos, & Ecclesiam quæ esset
apud eos, sacerdote designato, constituere-
ret. Comana autem civitatis nomen erat:
cujus ut hospes magnus iste vir esse vel-
let, vulgo omnes hanc veniam sibi dari
petentes, orabant. Cum venisset ergo ad
eos & aliquot dies conversatus una, tum
distis, tum factis suis magis eorum stu-
dium erga mysterium incendiasset: cum iam
tempus esset, etiam id negotium, propter
quod legati ad eum missi erant, ad exitum
deducendi, ac designandi aliquem eorum
Ecclesiæ primarium sacerdotem; tunc prin-
cipum quidem & magistratum civitatis
omnium sententia in hoc occupata erant,
ut anxie & curiose inquirerent, ac scisci-
tarentur, qui eloquentia, qui genere, re-
liquoque vita splendore cæteros præcedere
viderentur. Putabant enim, quoniam etiam
his bonis Magnus Gregorius cumulatus e-
rat, nec earum quidem rerum oportere
expertem esse, qui ad hoc munus delige-
retur.

XXIV.

(c) r. Reg.
16.

Cum autem in multas partes suffragiis
scinderentur, & alii alium præoptarent
atque præferrent: expectabat vir ille ma-
gnus divinitus aliquod sibi consilium ad
propositum negotium suppeditari. Ac quem-
admodum Samuel (c) in eligendo Rege,
fertur non pulchritudine nec magnitudine
corporum motus esse, sed animum regium
requisivisse, etiam in contempto forte cor-
pore reperiretur; eodem modo ille, studiis
erga unumquemque eorum qui destinaban-
tur, neglectis, id unum dumtaxat specta-
bat, an aliquis etiam ante declarationem
industria vitæ atque virtute in moribus
sacerdotum gestaret. Cum autem illi qui-
dem perducerent eos, de quibus suffra-
gium ferretur; quem quisque promoveret,
ejus honorificam mentionem facientes; at-
que hic, ut etiam viliorum (quod ad vi-
tæ specimen attinet) rationem haberent,
eos hortaretur; posse enim etiam in tali-
bus reperiri aliquem, qui animi bonis su-
per eos emineret, qui vitæ splendore præ-
starent; quidam ex his qui præerant suf-
fragiis ferendis, eam Magni illius sen-
tentiam pro contumelia atque derisione ac-
cipit, si cum nullus eorum, qui & elo-
quentia, & dignitate, manifesto facul-
tatum

Rejiciun-
tur qui vi-
debantur
idonei.

CHRISTI
233.PONTIANI PAP.
I.ALEXANDRI IMP.
IO.

ratum vitæ splendore cæteris prælati essent, ad sacerdotium admitteretur; ex opificibus sellulariis, quique labore manuum vitam tollerarent, ad hujusmodi munus alii magis apti & idonei existimarentur: & simul cavillans, cum quadam irrisione ad eum: Si hæc, inquit, jubes, ut hi quidem tales, qui ex omni numero civium electi sunt, præterantur, atque ex quilibet & ex infima plebe assumamus aliquem ad administrandum sacerdotium, qui tali civitati præsit; tempus tibi deinceps fuerit carbonarium Alexandrum ad sacerdotium vocandi; atque ad hunc transitione facta, si videtur, suffragiis inter nos universi cives consensimus.

XXV.

Alexander Carbonarius loco proponitur.

Atque ille quidem hæc loquebatur, sententia ejus obrectans, ac per hoc simulatum & cavillatorium suffragium summam & exactam diligentiam in superioribus vituperans ac reprehendens. Sed Magno illi per hæc dicta subit animum cogitatio, quod non sine numine divino Alexandri a deliberantibus inter cæteros mentio facta esset. Et quis, inquit, est Alexander, cujus mentionem fecistis? Deinde cum quidam ex iis qui una intererant, cum risu memoratum in medium produxisset, pannis vilioribus ac sordidis, nec toto quidem corpore amictum, & simul apparentibus rebus, manibus pariter & facie, reliquoque corpore carbonibus infecto ac sordidato, opificium & quæstum ostendentem: cæteris quidem risus materia erat talis in medio stans Alexander. At perspicacem illum oculum valde id spectaculum obstupesciebat; vir in extrema paupertate ac neglecto corpore se ipsum solum spectans, ac veluti sibi placens, & gaudens eo habitu, qui oculis imperitis ridiculus erat. Etenim ita se se res habebat: Non urgente paupertate ad hujusmodi vitæ genus devenerat, sed philosophus quidem vir erat, quemadmodum in secuta vita indicavit, adeo ut ad martyrium usque pervenerit, per ignem cursu confecto.

XXVI. Compeditum vitam Alexandri.

Latere autem dedita opera volebat, altiori animo præditus, quam ut eam, que vulgo expetitur, felicitatem curaret; ac pro nihilo sæculum ducebat, eo quod & sublimis & veræ vitæ studio teneretur: & ut maxime virtutem, ad quam aspirabat, assequeretur; operam dabat, ut talis esse ignoraretur, contemptiore vitæ genere, veluti turpi quadam persona sese occultans. Atque alioqui etiam quod eximio juventutis flore præditus esset, periculosum esse ducebat ei qui continentiam sibi sectandam proposuisset, corporis sui pulchritudinem patefacere, felicitate natura, tamquam in pompa sese ostentantem; noverat enim ejusmodi rem gravium offensionum & delictorum occasionem plerisque præbere solere. Ne igitur vel sibi ipsi istiusmodi aliquid accideret imprudenti, quod factum noluis-

set; vel alienis oculis casus & offensionis materiam præberet: idcirco se carbonario opificio, veluti persona quadam deformi, consulto circumdat, quo tam corpus laboribus ad virtutem exerceretur, quam pulchritudo sordibus carbonum infecta obtineretur; & simul pecunia, quam ex laboribus querebat, ad mandatorum executionem dispensaretur.

XXVII.

Posteaquam igitur eum ex Concilio adduxit, atque de statu ejus atque conditione omnia diligenter scrutatus & sciscitatus est; illum quidem familiaribus suis tradidit, exequi jussit que res postulabat; ipse vero in Concilium reversus, ex præsentis deliberatione sumpto argumento, congregatos instituebat, de sacerdotii officio sermones eis proponens, ac per hos vitam cum virtute conjunctam præscribens. Perseverabat autem in ejusmodi sermonibus conventum detinens; quoad executi mandata qui operam ei navabant, supervenerunt, secum adducens Alexandrum, qui & lavacro fuliginis injucunditatem abstergerat, & Magni istius vestibus indutus & ornatus erat: hæc enim curare jussi erant.

XXVIII.

Omnibus autem in Alexandrum conversis, & ad novam eam speciem admiratione defixis: Nihil novi (inquit ad eos magister) accidit vobis, si oculis decepti estis, & sensui soli judicium pulchritudinis permisistis. Fallax enim & incertum rerum veritatis judicium sensus est, aditum per se ad profunditatem mentis & intelligentiam præcludens. Simul autem etiam pietatis inimico dæmoni prorsus id studio erat, ut vas electionis ignoratione contentum, otiosum & inutile esset; ne prodiret in medium vir, qui ipsius principatum eversurus esset. Hæc locutus, cum eum iuxta consuetum morem ritusque solemnes ad hoc munus idoneum effecisset, per sacerdotium Deo virum dedicat. Omnibus autem novum sacerdotem intuentibus, rogatus ut aliquam ad Ecclesiam haberet orationem; statim ipso initio suæ administrationis Alexander ostendit, haud falsum in sese Gregorii judicium fuisse. Erat enim oratio ejus intelligentiæ sententiarumque plena, dicendi tamen floribus minus exornata. Unde petulans quidam ex Attica adolescens, apud illos agens, incomptam dictionem derisit; quod non ea, quam Attici in dicendo adhiberent, exacta atque supervacanea cura exornata esset. Quem ajunt divina quadam visione emendatum esse, cum columbarum gregem incredibili quadam pulchritudine nitentem conspicatus esset; & quemdam audivisset, qui diceret, has esse columnas Alexandri, quas ille derisisset. At de Alexandro philosopho & carbonario hætenus; qui postea sub Decio, summi sacerdotii amplitudinem post egregiam navatam operam in cura pastoralis, nobilissimo martyrio illustravit.

Du-

JESU CHRISTI
ANNUS
234.PONTIANI PAP.
ANNUS
2.ALEXANDRI IMP.
ANNUS
II.I.
Heraclas
Episc.
Alex.(a) Euseb.
lib. 6. c. 20.
23.II.
Plotinus
ad Ammonium.

Ducentesimo tricesimoquarto Christi anno, Lupo & Maximo Coss. Demetrius Episcopus Alexandrinus, cum quadragintatres annos integros in ministerio illo obeundo contrivisset, diem obiit; huic successit Heraclas: Hæc Eusebius (a), licet in Chronico annos quadragintaquatuor eidem tribuat; sed & infra: Ubi autem post Demetrium Heraclas Episcopus ministerium Alexandria obtinuerat, Dionysius unus item ex Origenis discipulis scholam instituit ibidem capessit.

Eodem quoque anno, profertente publice Alexandria Ammonio Christiano philosopho Plotinus Ægyptius, patria Lycopolitanus, ad eum audiendum se contulit, audivitque eum annos undecim. Testatur id Porphyrius in Vita Plotini, sic dicens: Post hæc cum octavum & viceimum ætatis annum Plotinus jam impleveret, se philosophiæ amore vehementer accensum, commendatum fuisse iis, qui tunc Alexandria excellentiores habebantur; sed tamen ex eorum scholis tristem admo-

dum mestumque discessisse, & amico cui-dam mororis sui causam declarasse; qui suæ ipsius mentis affectum plane cognoscens, ad Ammonium, cujus nullum adhuc periculum fecisset, adduxerit. Deinde cum Ammonii scholas ingressus audisset illum, amico dixisse: Hunc ipsum, o amico, querebam. Ex eo igitur die annos undecim audiit sedulo Ammonium: Hucusque de Plotino & Ammonio Porphyrius; qui cum paulo superius dixisset, natum Plotinum anno tertio decimo Severi Imperatoris, numeretque annos ejus ætatis viginti octo, cum se Alexandria atque ad Ammonium contulit; necesse est affirmare, hoc anno id contigisse.

III.

Laudavit quoque Ammonium simul cum Origene Longinus (b), clarissimus & insigne hujus temporis philosophus, dicens: Sed in secundo genere Platonicis quidem Ammonius & Origenes, quibuscum nos diu (b) apud versati sumus, viris profecto intervallo non parvo sui sæculi philosophos intelligentia superantibus: Ita Longinus. Cæterum ni-

illud

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5725.

SÆC. III. Anno Ur. bis 985. Olymp. 252. an. 4. A.C. 232.

17. AG. 5. P. 25. Mart. Indi. 10.

JESU CHRISTI 232. secund. Baronium 234.

PONTIANI PAPÆ 3.

ALEXANDRI IMP. II.

I.
Consul.II.
Demetrii
Episc.
Alex.
obitus.III.
Plures in
Ægypto
ante Dec.
metrium
Episcopi
erant.

[1] AD num. I. Coss. Lupus, & Maximus. ex variis scriptis Codicis Justiniani, Mors Demetrii Episcopi Alexandrini, & initium Heraclæ ad annum CCXXX. pertinent, ex Chronico Eusebii tam juxta editionem Pontici, quam Scaligeri. Marianus Scotus Heraclæ initium etiam copulat cum anni illius Consulibus. Eutychius Patriarcha Alexandrinus scribit, a Marco usque ad Demetrium totam Ægyptiacam Ecclesiam unicuique Episcopo habuisse, quam sententiam Dallaur, vir e secta Protestantium, ambabus manibus amplexus est. Sed, ut notavit Pearsonius Episcopus Cestrensis ejusdem ritus, in prima parte Vindictarum S. Ignatii cap. ultimo, historiola illa, in qua etiam dicitur, tres Episcopos a Demetrio primum in Ægypto creatos fuisse, minime fide digna; non solum quia Eutychius decimi sæculi Scriptor Alexandrinæ Ecclesiæ Historiam parum diligenter pertextit; sed etiam quia contrarium ex optimis Auctoribus colligitur. Hadrianus Imperator epistolam ad Servianum Consulem scripsit, ideoque diu ante-

quam Demetrius Ecclesiæ Alexandrinæ præficeretur, in qua ait: Illi qui Serapim colunt, Christiani sunt: & devoti sunt Serapi, qui se Christi Episcopos dicunt. Refertur ea epistola a Vopisco in Vita Probi Imperatoris. Certe illa de tribus Episcopis a Demetrio primo in Ægypto creatis traditio Græcis atque Latinis ignota fuit: traditio vero illi contraria de Episcopis a S. Marco in Ægyptiaca Diocesi institutis, & Græcis & Latinis atque Arabibus innuit, ut videre est apud Simeonem Metaphrastem in Vita S. Marci, & Synaxario Græco, ubi de S. Marco Rhabanus Maurus eadem cum Metaphraste tradit, ut & Notkerus, Alfridus Cantuariensis Episcopus, & Ordericus Vitalis. Inter Arabas Martyrologium Melchitarum ait, Marcum in Barcam profectum esse, & Ecclesiis constituisse Episcopos. Et Severus de Vitis Patriarcharum Alexandrinorum apud Echelensem inquit, Marcum Pentapolim perrexisse, & Episcopos ordinasse. Qua de re plura Pearsonius laudatus.

IV.

Ad num. II. & seq. Baronius mirari se dicit, qui audire Ammonium potuerit Origenes, ipso fere ætate suppar, & aliorum iose institutioni ante annum ætatis tricesimum præfectis. Verum iis temporibus jam grandes natu viros Scholas frequentare solitos docet doctissimus Huetius lib. 1. Origenian. cap. 2. Porphyrius in Vita Plotini asserit, ad Plotinum Romæ publice docentem aliquando accessisse Origenem quemdam, de quo infra agitur, eoque conspecto, victum pudore Plotinum finem dicendi fecisse. Ipsemet Plotinus ut

NOTÆ [1] Coss. Lupus & Maximus. Eorum prænomena latent. Fabrettus pag. 676. num. 27. ex Cuperio:

VI. K A L. M A I A S.
L U P O. E T M A X I M O. C O S.

Vulgares Fasti: Lupo & Maximo.

CHRISTI
234.

PONTIANI PAP.
2.

ALEXANDRI IMP.
II.

CHRISTI
234.

PONTIANI PAP.
2.

ALEXANDRI IMP.
II.

(*) Apud Euseb. lib. 6. cap. 13.

(b) Euseb. lib. 6. cap. 3.

IV. Calumnia Porphyrii in Ammonium.

(c) Apud Euseb. lib. 6. cap. 13.

(d) Hieron. de Script. Eccl. in Ammon.

(e) Apud Euseb. lib. 6. cap. 13.

Refellit calumnia Porphyrii.

PAGIUS

illud admirari subiit, quo modo alibi (a) Porphyrius dicat, Origenem Ammonii auditorem fuisse, cum constet Origenem ante annos triginta Alexandria docere cepisse? qui cum (ut testatur Eusebius b) anno decimo Severi, quo Leonides pater martyr factus est, annos natus esset decem & septem; hoc anno jam expleffe suae aetatis annum quinquagesimum apparet, ac proinde aequalem ferme fuisse Ammonii.

At videamus quid de eo Porphyrius dicat, qui Christianis infensissimus, aegro ferens animo tantum virum Christiano censeret nomine, calumniose admodum eum ad Ethnicos defecisse testatur, sic dicens (c): *Origenes enim Ammonii factus auditor, qui nostra quidem aetate magnam in philosophia comparasset commendationem; tamen ad litterarum cognitionem & peritiam magnam sane a magistro percipiebat utilitatem; ad rectam tamen vitam institutionem & modum, diversam ab illo & omnino contrariam vivendi viam ingressus est. Nam Ammonius Christianus, & a Christianis parentibus educatus, quando in prudentia aliquando progressionem fecerat, & philosophiae studia semel degustaverat, statim a Christianismo ad eam vitam rationem, quae humanis legibus gubernatur, se transtulit: Haec Porphyrius de Ammonio.*

At vero sanctus Hieronymus (d) cum lucubrations ejusdem Ammonii recenset, Porphyrium mendacii redarguit, in primis cum ait: *Ammonius, vir disertus & eruditus in philosophia, eodem tempore Alexandria clarus habitus est; qui inter multa ingenii sui & praecleara monumenta, etiam de Consonantia Moysi & Jesu elegans opus composuit, & Evangelicos canones excogitavit, quos postea secutus est Eusebius Caesariensis. Hunc falso accusat Porphyrius, quod ex Christiano Ethnicus fuerit; cum constet eum usque ad extremam vitam Christianum perseverasse: Haec Hieronymus. Sed & ante eum Eusebius*

(e), eandem in Ammonium a Porphyrio illatam calumniam egregie refellens, haec ait: *Ammonium autem ex vivendi ratione quae est secundum veri Dei cultum, ad morem Graecorum dilapsam, perspicue certe atque adeo improbe mentitus est; quid namque non falso comminisceretur Christianorum hostis? nam & instituta Christianae disciplinae (sicut historia superior declaravit) Origeni a parentibus integra tradebantur; & Ammonio sincera divinae philosophiae, religionisque Christianae*

ut dicit Spondanus, eundem Ammonium annos natum viginti octo, audiit annos undecim. Quare post Porphyrii ab Eusebio lib. 6. cap. 10. citati, Eusebii ibidem, Suidae in Origene, & Nicephori testimonium, Origenem Ammonium audiisse in dubium non revocandum. Hierocles in Libro de Providentia, hunc Ammonium, *Σωδιδαντων* appellat, eumque primum Platonicam

praecepta firma usque ad extremum vitae exitum permanserunt; sicut hominis libri tanta elaborati industria, tamque multorum commendatione approbati, quos posteritati reliquit, adhuc multis in locis testes esse poterunt, ut ille qui de Consensu & convenientia Moysi cum Jesu inscribitur, & alii qui reperiuntur apud litterarum studiosos. Ista igitur a nobis hoc loco posita sunt ad declarationem tum calumniae malevoli obrectatoris, tum exquisitae & copiosae Origenis in Gentilium disciplinis cognitionis: Haec Eusebius.

Sed fortasse poterit mirari quispiam, dum audit Christianum hominem in florentissima Civitate, nobilissimaque eruditum schola philosophiam publice profiteri, habereque auditores Gentiles homines. Verum haud passuri id fuissent sanctissimi ejus Civitatis Episcopi, nisi praeviderent ea omnia ad Evangelii profectum conducere. Docuit enim experimentum, ejusmodi scholas fuisse compluribus veluti introductionem quamdam ad Christianam fidem capeffendam: dum enim quae Platon docuisset, subtilissima indagatione disquirent, ostenderentque eadem feliciter longe ante Platonem esse in divinis litteris explicata (prout Clemens (f) Alexandrinus, & Eusebius (g) Caesariensis pluribus docent) sed, & copiosius ac dilucidius penes Christianos reperiri: in mentes illorum interea instillabant Christianae fidei elementa. Satagere namque, ut sive per occasionem (ut ait Paulus b) sive per veritatem Christus annuncietur Apostolicum est. Quorum enim ingenia excolebantur Platonicis disciplinis, praebito veluti osculo sapientiae, ad perfectam illius fruitionem inflammabantur.

At cum in eis ipsam inveniri perfecte, minus concessum esse viderent; alterum de duobus solebat accidere; ut aut vere amatores ac indagatores sapientiae se ad Christianam Religionem ea potituri transferrent; vel qui nomine tenus Philosophi dicerentur, & curiositate sciendi quadam allesti eam tantummodo insectarentur; cum minus nacti illam essent in philosophicis facultatibus, ad magicas se converterent impietates. Id plane Plotini auditoribus accidisse, S. Augustinus (i) ad Dioscorum scribens affirmat, sed de eo inferius. At idem suis quoque temporibus contigisse (k) ait, ut, paucis mutatis sententiis atque verbis, complures Platonici facti fuerint Christiani. Id ipse plu-

Aristotelicae Philosophiae concordiam ait hominibus offendisse: idque discipulis suis Platoni atque Origeni aperuisse, ut refertur in Bibliotheca Photii. A D. Hieronymo inter Scriptores Ecclesiasticos Ammonius recensetur. Ejus hodie nihil extat: nam Commentarii in Aristotelem, alterius sunt Ammonii Hermiae filii, qui Anastasii temporibus Procli auditor fuit.

VI. Cur Christiani docerent publice Philosophiam.

(f) Clem. Alex. Strom. lib. 1.

(g) Euseb. de prep. Evang. lib. 1.

(h) Philippi.

VII. Philo-phi facti Christiani, vel Magi.

(i) Aug. cp. 36. in fine.

(k) Aug. vera reb. 4.

(*) Aug. de Civitate Dei, lib. 10. c. 20. & Confess. lib. 7. cap. 9.

(b) Clem. Alex. Strom. lib. 1.

Philosophiam conducere Christianae religioni.

(f) Clem. Alex. Strom. lib. 1.

(g) Euseb. de prep. Evang. lib. 1.

(h) Philippi.

VII. Philo-phi facti Christiani, vel Magi.

(i) Aug. cp. 36. in fine.

(k) Aug. vera reb. 4.

ribus, ceteros ad haec invitans; siquidem symbolis nonnullis communibus intercedentibus, perfacilis videri posset ex Academia ad Christi Ecclesiam transfugatio. Nam quem Plato pertigerat verticem disciplinae, in primis Christianae fidei rudimentis, in ipso primo ingressu vestibuli domus Dei, multo certior ac dilucidior inveniretur expressus, in ipso inquam Evangelii Joannis piscatoris exordio; quod plane Platonicis ipsi admirantes, scribendum esse aureis ubique litteris (a) testarentur; usque adeo, ut veritate convicti, manus dederint; & illi tantum se continuerint, & in Platonicis schola tenuerint, qui inflati superbia, philosophico supercilio contempserint ex magistris fieri discipulos Christi, & in schola piscatorum hominum profiteri.

VIII. Conducere quidem ad Christianam pietatem philosophicas disciplinas, praestareque Christianos homines illis institui, non femel Clemens (b) Alexandrinus, & ipse eadem ibidem professus insinuat, & in primis cum adversus eos agit, qui isdem prope temporibus, Christianis philosophiam profitentibus detrahebant: Non me, inquit, latuerunt ea etiam, quae ab aliquibus imperite tumultuantibus jactantur; qui dicunt oportere in iis versari, quae sunt maxime necessaria, & quae fidem continent; externa autem, & quae sunt supervacanea, transilire, quae nos frustra conterunt, & detinent in iis, quae ad fidem nihil conferunt. Alii autem etiam philosophiam ex malo ad hominum perniciem existimant in vitam esse ingressam, ut, quae profecta sit a maligno aliquo inventore. Ego autem, quod vitium quidem malam habeat naturam, nec alicujus boni esse agricola unquam sustinuerit, in his totis ostendam orationibus, quae dicuntur Stromata; raris significans aliqua ratione divina quoque providentia opus esse philosophiam. De commentariis autem, qui in temporibus necessariis Graecorum complexi sunt opinionem, tantum dico iis, qui reprehendendi studio delectantur. Primum quidem etsi sit inutilis philosophia; si eam esse inutilem confirmare utile est, utilis est. Deinde nec fieri potest, ut in Graecos (Gentiles scilicet) condempnam, qui nuda de eorum decretis dictione utuntur; si non una sigillatim ad ea aperienda descendant usque ad cognitionem. Est enim, vel maxime fide digna probatio, quae est cum experientia; quoniam, vel perfectissima invenitur demonstratio, eorum, quae sunt damnata, cognitione. Multa quidem, licet ad finem non conferant, artificii tamen ornamentum afferunt; cum aliqui varia ac multiplex doctrina, & varie probat id, quod adducitur, & cathecumenis admirationem afferunt, ea quae sunt praecipua dogmata vel eorum qui audiunt persuasionem deducit, Ann. Eccl. Tom. II.

& veritatem: Haec Clemens, qui, & complura ad haec eadem comprobanda subdit; & post multa:

Sed si (inquit) non comprehendit quidem Graeca philosophia veritatis magnitudinem, & est adhuc imbecilla ad mandata Dei exequenda; at maxime regali quidem certe doctrina viam praeparat, utcumque castigans, & mores prius formans, & ad suscipiendam veritatem confirmans eum qui opinatur providentiam. Philosophiam (c) ergo adjuvant disciplinae, & ipsa philosophia ad tractandum de veritate. Ecce enim clamys primo fuit vellus, deinde carptum fuit, & subtegmen stameneque factum, deinde fuit contextum. Jam (d) vero si universa quoque ac generali oratione, quaecumque sunt necessaria, & vita utilia, divinitus ad nos venire dicamus, minime errabimus; vel potius dicamus ipsam quoque philosophiam Graecis veluti proprium datum esse testamentum, ut quae sit fundamentum Christianae philosophiae; etiam si, qui ex Graecis philosophantur, ad veritatem sua sponte obfrescant, barbarorum vocem vilipendentes, aut etiam reformidantes mortis periculum, quod impendet Fideli ex legibus civilibus.

Ceterum ea abuti homines interdum accidit, vel cum non ea, ut organo ad veritatem utuntur; sed veluti finem consecuti, in ea firmiter conquiescunt. Hos autem admonet illud ex divina Scriptura (e) symbolicum: *Quare seducere fili mi ab aliena, & foveris in sinu alterius? Quamobrem humanarum ista rerum scientia, jure a Philone (f) Agar ancille est comparata, quae per omnia Saera subjicienda est. Eam etiam allegoriam ab eodem Philone, quem citat, mutuatus est idem Clemens (g) Alexandrinus, ad nominis significationem alludens; quod Agar (h) ille interpretatus sit, incolatum; hincque dictum esse (i): *Ne multum sis apud alienam; sive, cum aliena muliere ne sedeas omnino. Saram autem, meum principatum, nempe ipsam reginam, esse rectam de Deo Theologiam. Ac proinde cum Agar in Saram insurgit, tunc Abraham, nempe principatum tenens intellectus, admonetur: Ejice ancillam. Et ipse eam illi subjicienti ait: Ancilla tua in manu tua est, utere ea uti libet: sed quod Agar monetur ab Angelo: Revertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius; meminisseque debere, se non dominam, sed ancillam. His igitur symbolicis formulis, quoniam modo Christiano homini philosophia usui esse debet, iidem satis egregie docuerunt. Sed & eleganter Gregorius (k) Nyssenus alienigenae foeminae comparat externam philosophiam; quam Judaeus rite legitimeque in uxorem (l) accipiet, dummodo ipsa deponat unguis, & ca-**

IX. Utilis Philosophia.

(c) Clem. Alex. Strom. lib. 6.

(d) Idem Stromat. lib. 6.

X. Philo-phia modo utendum sit.

(f) Philo de congress. quarend. erud. grat.

(g) Clem. Alexand. Strom. lib. 1.

(h) Gen. 16.

(i) Eccl. 9.

(k) Greg. Nyss. in vit. Moys.

(l) Exod. 4. Deut. 20.

illos, & ejus partus circumcidatur. Licite igitur Christianus homo externis scientiis hunc in modum pie sancteque imbuitur, ac praesertim Platonice disciplinis, quas (ut dictum est) Ammonius Alexandriae publice profitebatur: Ad haec etiam spectat illud pæne vulgatum, & ore omnium versati solitum, ab Augustino de doctrinis his pronuntiatum elogium, quo ait (a) ; Philosophi autem qui vocantur, si qua forte vera, & fidei nostrae accommoda dixerunt, maxime Platonici; non solum formidanda non sunt; sed ab iis etiam, tamquam ab injustis possessoribus, in usum nostrum vindicanda.

(a) Aug. de Doctrinis. lib. 2. cap. 40.

XI. Philo-phi facti Discipuli Christianorum.

Sic igitur (ut ad Ammonium redeamus) pie sancteque tum ipse, tum alii non sine divino consilio ejusmodi in docendo institutum visi sunt suscepisse, ad magnam Christi, & ejusque Ecclesiae gloriam; cum toto Orbe spectante atque mirante, qui profiterentur se piscatorum discipulos, magistri effecti essent Gentilium magistrorum, nempe Plotini, & aliorum. Qua etiam via constat complures ad Christi Ecclesiam esse perductos; ut vidimus de Gregorio Thaumaturgo, ejusque germano ejusmodi rete captis: illos vero tantummodo resiliisse, qui (ut diximus Augustini testimonio) veritatem superbo animo contempserunt. Quibus Origenes (b) his ipsis prope temporibus exprobrans, haec scribit: Videre licet istos sapientiae professores edere magna stultitiae specimina, dum post illas disputationes in scholis agitatae de Deo, rebusque intelligibilibus, mutant gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis hominis corruptibilis, atque etiam volucrum, quadrupedum, reptilium: Haec ipse; tales quippe erant Aegyptiorum diti, quibus Plotinus tunc, & alii philosophiae consultissimi immolabant. Sed subdit haec de caeteris, quae reliqua sunt ex sententia Pauli: Quapropter, & ipsi sunt a providentia reprehensi, non digne cognitione sibi revelata vivere; voluntantur in concupiscentiis suorum cordium, & impuritatibus, dedecorantes sua corpora lasciviis, & turpitudinibus, eo quod veritatem Dei mutaverint in mendacium, & venerati sunt, coluerintque creaturam magis quam creatorem: Haec Origenes.

(b) Orig. contra Cels. lib. 7.

XII. Praesentia Christianae Philosophiae.

Quantum autem haec ex parte qui Christo nomen dederant, rudes licet, praestarent sublimioribus, in omnibusque consummatis philosophis, idem mox subdit, haec dicens: Caeterum homines idiotae ab eis pro nihilo habiti, ut stulti, & illiberales, si modo committant se in fidem Dei, & doctrinam Jesu recipiant, tantum absumunt ab omni coitu abhorrentium, multi eorum in totum caste pureque vivunt,

alieni a congressu mulierum etiam legitimo. Sed quam esset, hoc apud eos invenire difficile, immo nec ad modicum temporis spatium praestare illis fuisse possibile, philosophorum Atheniensium primarii, qui sacra curaret, demonstrat exemplo, sic dicens: Et apud Athenienses quidem unus Pontifex, ne ipse quidem satis sibi fidens, quod imperare possit masculis cupiditatibus, cicuta oblitis virilibus, putatur satis idoneus ad caste obviandas ejus Civitatis solennes caerimonias. At apud Christianos non desunt viri, quibus cicuta ad hoc nihil opus est, ut Deo caste serviant; sed pro cicuta eis verbum Dei sufficit ad expellendas e cogitationibus omnes concupiscentias, & vacandum precationibus: Haec, & alia complura, Origenes de rudium quoque Christianorum continentia, & summorum philosophorum impuritate, & ad breve tempus violentis medicamentis compressa libidine.

Quod autem summa castitas in veris solummodo eluceret Christianis, & hac ex parte nec senescentes atque consummati philosophi aequari possent adolescentibus Christianis: inde Gentilium philosophorum invidia illud accidisse videtur istidem prope temporibus (quod dictum est) Gregorio Thaumaturgo Christiano adolescentulo, itidem Alexandriae philosophicas disciplinas addicenti, dum summam ejus tum corporis tum animi integritatem Ethnici professores invidentes, immisso scorto, labefactam eam reddere calumniose conati sunt, atque turpitudinis aspergere fordibus; cum illa, divino calculo suffragante, magis enituit.

XIII. Unde calumniam confutata Gregorio.

Quam verum autem exploratumque sit, quod ex Augustino paulo ante dictum est, Platonicos philosophos, qui Christi discipuli fieri neglexerunt, philosophico supercilio dedignantem rigida colla subdere jugo Christi, sese magiae illi, quae per invocationem Daemonum fieri solet, penitus addixisse: Porphyrius, & ipse unus ex illis, certam fidem facit in Vita Plotini, qui non solum id de Olympio Ammonii discipulo expresse testatur, sed de ipso Plotino haec quoque subdit: Aegyptius quidam Sacerdos Romae profectus, per amicum quemdam Plotino subito notus, cum exoptaret suam Romae sapientiam ostentare, suavit Plotino, ut secum accederet, familiarem sibi Daemonem, eo advocante, protinus inspecturus; cui facile Plotinus est obsecutus. Acta vero est in aede Isidis Daemonis invocatio; solum namque hunc locum Romae purum ait Aegyptium invenisse; sed cum in aspectum proprium ipse Daemon accerseretur, pro Dæmone Deus accessit, qui sane non esset in genere Daemonum. Sic ergo repente Aegyptius exclamavit: Beatus es, o Plotine, qui habes

XIV. Plotinus magiae deditus.

beat pro Dæmone Deum, neque ex inferiori genere sis Deum fortius familiarum. Narrabat vero, non licuisse tunc quocquam interrogare, neque diutius videre praesentem; quippe cum communis quidam ibi contemplator amicus aves, quas manu tenebat custodiae gratia, suffocasset, sive invidia ductus, sive timore perterritus: Haec Porphyrius de Plotino, qui iusto Dei judicio ejusmodi praestigiis dederetur deridendus ac seducendus, quod annos undecim Christianum philosophum Ammonium una cum Platonice institutis Christi fidem auditoribus propinquantem audiens, nihil penitus profecisset.

XV.

Quam autem caste Plotinus vixerit, ipse viderit; habuisse certe Chionem Viduam contubernalem, idem Porphyrius tradit, licet eam cum ipso caste vixisse praedicet; habitasseque apud Geminas matrem, & filiam, domumque semper pueris, & virginibus refertam habuisse, idem affirmat. At nescio, an philosophorum cicuta ei satis fuerit ad carnis concupiscentiam extinguendam, cum praesentia semper adessent, & ante oculos posita tot tantaque luxuria incentiva; quibus etiam cessantibus, non sit humanarum virium, sed Dei munus eam impertientis, continentia (a). Ex his videas quam longe praestarent summis quoque philosophis, qui ex Ecclesia infimi status, & peritiae haberentur. At de Plotino, & Ammonio jam. Constat etiam claruisse Athenis alium Ammonium Philosophum Peripateticum, ut tum Porphyrius, tum Eunapius Sardonius tradunt. Meminit & alterius Ammonii, qui Plutarchi Chaeronaei magister fuit; quem idem Plutarchus saepe magistrum suum nominat.

(a) Sap. 3. Castitas peculiaris virtus Christianorum.

JESU CHRISTI ANNUS 235.

PONTIANI PAP. ANNUS 3.

ALEXANDRI IMP. ANNUS 12.

Ducentesimus trigessimus quintus Christi annus, Maximo & Paterno Coss. Factis adscribitur, sed rebus Ecclesiasticis scriptorum inopia prorsus sterilis. Quod enim consilium sit res certas certis con-

signare temporibus, multa praetermittimus, quae certis annis gesta fingi possent ad implendas vacuas annorum lacunas; sed a fictione historia procul abhorret.

VVV 2 Se.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5726. SÆC. III. Anno Urbis 986. Olymp. 253. an. 1. A. C. 233. JESU CHRISTI 233. secund. Baronium 235. PONTIANI PAPÆ 4. ALEXANDRI IMP. 12.

I. [1] AD num. I. Coss. Maximus, & Paternus. Prior sine nota numerali ab Anonymo Cuspiniano, Theone, Heraclio, Cassodoro, aliisque effertur. II. Trifanus Tomo 2. pag. 397. mentionem facit Nummi argentei Severi Alexandri Augusti, in cuius postica legitur: P. M. T. R. P. XII. COS. III. P. P. & representatur Imperator in curru triumphali, quem quatuor equi trahunt. Indeque infert Trifanus, Alexandrum, cum Tribunitiam Pot. XII. gereret, de Peris triumphasse. Verum is Nummus Quindecennalium Imperii ejus Ca-

farei, in quibus victoriarum praecedentibus annis reportatarum memoria renovata, non vero ipsius triumpho tum primum adhi testis, & quidem locupletissimus.

Dum Alexander Antiochia commorabatur, accepit, Germanos Rhenum Danubiumque transgressos, Romanos in fines hostiliter intrasse, & opus esse ipsius praesentia, totoque quantum secum exercitum haberet, inquit Herodianus lib. 6. cap. 7. qui subdit: Consectoque celeriter itinere, constrit ad Rheni ripas, atque ibi res ad bellum necessarias comp. vabat. Verum, Alexandrum Antiochia Romam venisse, indeque adversus Germanos movisse, ex iis, quae anno sequenti dicemus, constabit. Extat apud Medjobarbum Alexandri Nummus in postica inscriptus: P. M. T. R. P. XII. COS. III. P. P. S. C. in quo cernitur Solis nudus typus. Hinc apparet, Alexandrum, qui mense Martio currentis anni Tribunitiam Pot. XII. iniiit, Antiochia Romam hoc anno profectum esse. Quem Nummum de hac profectioe intelligendum, deducitur ex simili, anno sequenti percusso, ibique referendo.

III. Alexander Imp. ad-versus Germanos movet.

NOTE [1] Coss. Maximus & Paternus. Horum praenomina adhuc ignorantur. Gadiani lapides apud Re-landum: MAXIMO. ET. PATERNO. COS. Item: D. P. XIII. K. A. L. N. O. B. P. A. T. E. R. I. E. T. M. A. X. I. M. I. Tubus plumbeus Romae in Museo Kircheriano Collegii Romani, ex Dissertatione Antonii Mariz Lupi ad Epitaphium S. Severae martyris pag. 9. M. A. X. I. M. O. E. T. P. A. T. E. R. N. O. C. O. S. Vulgares Fasti: Maximo & Paterno.

JESU CHRISTI
ANNUS
236.

PONTIANI PAP.
ANNUS
4.

ALEXAND. IMP.
ANNUS
13.

I. SEquenti anno ducentesimo trigésimofexto, Maximo, & Urbano Coss. Artaxerxes Persarum Rex (ut Herodianus (a) est auctor) invasit Romanum Imperium; adversus quem Alexander Imperator bellum gerens, eum felicissime superavit, Romanque rediens septimo Kalendas Octobris de superatis hostibus triumphavit; cum, habita oratione in Senatu, ingentem ac insperatam de Persis victoriam partam, paucis tantum pro concione narravit, quæ a Lampridio ex Annalibus tunc scriptis accepta in hæc verba posita recitatur; sed hæc antea: *Tum primum Persæ servæ apud Romanos fuerunt; quos quidem, quia indignè ferunt Persarum Reges quempiam suorum alicubi servare, acceptis pretiis reddidit; pretiumque, vel his qui manu ceperant servos, dedit, vel in ararium contulit. Post hoc Romam venit, triumphoque pulcherrimo acto, apud Senatum, primum hæc verba habuit, quibus ejusmodi præposita est inscriptio: EX ACTIS SENATUS die septimo Kalendas Octobres.*

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5727.
SÆC. III. Anno Urbis 987. Olymp. 253. an. 2. A. C. 234.
[1] AD num. I. & II. Coss. Maximus II. & C. Calius Urbanus. Cassiodorus, Idacius, Theon, Heraclius, Prosper in auctiori Chronico, Victorius, & Auctor Fragmenti Consularis a Bucherio publicati, & quædam Leges Codicis Justiniani Maximum cum numerali nota profitentur. Sed neutiquam existimandum, illum eundem esse cum Maximo anno antecedenti Consule; neque enim iteratus Consulatus duobus consequentibus annis, aliis quam Augustis aut Cæsaribus tribuebatur. Urbanus in Inscriptione apud Reinesium pag. 407. vocatur C. Calius. Alexander Quindecennalis hoc anno exhibuit Imperii Augustei, quorum indicium iteratus Maximus Consulatus.

II. Bellum Persicum & Alexandri Imp. triumphus, de quibus hic Baronius, ad superiores annos pertinent; bellum enim anno CCXXVIII. & sequenti gestum, & triumphus anno CCXXX. exhibitus, ut ibidem diximus. Quare pro certo habendum, locum Herodiani, quo dicitur anno

III. Bellum Persicum & Alexandri Imp. triumphus, de quibus hic Baronius, ad superiores annos pertinent; bellum enim anno CCXXVIII. & sequenti gestum, & triumphus anno CCXXX. exhibitus, ut ibidem diximus. Quare pro certo habendum, locum Herodiani, quo dicitur anno

NOTÆ [1] Coss. Maximus II. & C. Calius Urbanus. Prænomen Maximi deest. Reinesius pag. 638. & Fabricius pag. 568. n. 124.

DED. X. KAL. AUG. MAX. ET
URB. COSS.

Item Reinesius pag. 407.

C. CAELIUS. URBANUS. V. C.
CONSULARIS.

Hunc esse consulem hujus anni, censet & Relandus. Vulgares Fasti: Maximus II. & Urbano.

Persas P. C. vicimus; longa eloquentia opus non est; tantum scire debetis, quæ illorum arma fuerint, qui apparatus. Jam primum elephanti septingenti, iidemque turrati cum sagittariis, & onere sagittarum; ex iis trecentos cepimus, ducenti interfecti jacent, decem, & octo perduximus. Falcati currus mille, sed adducere intersectorum animalium currus ducentos potuimus; sed id quia, & fingi poterat, facere superfedimus. Centum viginti millia equitum sudinus cataphractariorum, quos illi clibanarios vocant; decem millia in bello intereminus, eorum armis nostros armavimus; multos Persarum cepimus, eosdemque vendidimus. Terras interammanas Mesopotamiae, scilicet neglectas ab impura illa bellua, recepimus; Artaxerxen, potentissimum Regem tam re quam nomine, fuscum fugavimus; ita ut eum terra Persarum fugientem viderit, & qua ducta fuerant quondam signa nostrorum, ea Rex ipse signis effugerit relictis. Hæc sunt P. C. gesta; eloquentia opus non est; mi-

XIII. Alexandri hoc bellum gestum, corruptum esse. Qua de re supra. Alexander itaque, qui post bellum Persicum triennio aut quadriennio Antiochiæ commoratus est; cum accepisset, Germanos oppugnare jam exercitus Romanos ripis Danubii Rhenique insidentes, Romam venit, ut anno superiori ostendimus. Inde ad Germanicum bellum profectus est, deducens cunctis per centum & quinquaginta millia, inquit Lampridius in Alexandro cap. 59. Quibus ex verbis manifestum sit, Alexandrum Antiochia in Germaniam recta non processisse, sed ex ea urbe Romam venisse, ex qua præfenti anno ad bellum Germanicum profectum indicant Numismata duo Alexandri apud Mediobarbum, in quorum postica legitur: P. M. TR. P. XIII. COS. III. P. P. Vistur Solis gradientis typus; in altero eadem Tribunitia Potestate signato extat Solis nudi typus. Quare præfenti anno, quo Tribunitiam Pot. XIII. inchoavit Alexander, bellum consignant, quod astate gestum insinuat Herodianus lib. 6. cap. 7. ubi de adventu Alexandri ad Rheni ripas loquens ait: Pontemque primo, junctis inter se navigiis, fecit in Rheno flumine, ut per eum exercitus transgrediretur: quippe hi maximi fluminum sub Septentrione feruntur, Rhenus ac Danubius. Atque astate quidem navigabiles, altissimo latissimoque alveo, per hiemem dein concreti gelu, camporum in morem peregritantur. Quæ in eo bello gesta Herodianus citatus describit.

CHRISTI
236.

PONTIANI PAP.
4.

ALEXANDRI IMP.
13.

militibus divites redeunt; laborem in victoria nemo sentit. Vestrum est supplicationem decernere, ne diis videamur ingrati. Sequuntur ex iisdem Annalibus dictæ ad eum tunc a Senatu acclamationes. Sed quorsum hæc? dices.

III. Voluimus autem hæc eo consilio descriptis, quod, cum re vera nihil tribui possit diis Gentium, sed Divinæ providentiæ cuncta subiaceant; quam ratione Alexandro potius quam Persarum Regi faverit Deus, exploratum omnibus sit. Magnam quidem ex hac historia licebit utilitatem capessere; ex iis enim, quibus artibus etiam impii valeant sibi ad maxima quæque promerenda conciliare cæleste nomen, quibusve factis iidem illud sibi infensum reddant, intelligemus. Quantumlibet autem veræ rectæque religionis expertes sint homines, divinitus tamen est cuique insitum a natura, ut vitium malum, & turpe, virtus autem bonum censeatur, & pulchrum; illique poenam, huic vero præmium a Deo jure debitum existimetur. Hujus in mente hominum sculptæ legis Alexander se pro viribus cultorem exhibuit; qui, ut prætermittamus cætera, quæ de his, qui res ab eo gestas sunt fuscus profectus, pluribus narrat, quibus quam recti fuerit observantissimus declaratur: in hac ipsa expeditione paranda, Antiochiæ cum esset, ejus rei egregium specimen edidit; cum, licet in procinctu, quando alii Imperato-

JESU CHRISTI
ANNUS
237.

PONTIANI PAP.
ANNUS
5.

MAXIMINI IMP.
ANNUS
I.

I. Alexander Imp. occisus.

* al. Moguntiam, forte Moguntiacum.
(c) Ensenius in Chron. & Cassiodor.

ANno Christi ducentesimo trigésimofexto, Severo, & Quinctiano Coss. decimo octavo die mensis Martii, Alexander Imperator in expeditione Germanica, Maximini dolo, una cum Matre apud * Moguntiam (c) occiditur, cum imperasset annos tredecim, & dies novem, vixissetque annos vigintinovem, menses tres, & dies septem; hæc de annis ejus Lampridius. Quod igitur iisdem Coss. decretum ab ipso fuerit exilium Pontiano Papæ: sic a suis militibus occidi, Deo facinus ulciscens, permittitur. Nam in libro de Romanis Pontificibus hæc scripta habentur: Eodem tempore Pontianus Episcopus, & Philippus Presbyter in exilium ab Alexandro sunt deportati in Sardiniam, Severo, & Quinctiano Coss. Aliqua potius calumnia circumventum a Gentilibus, (ut sæpe accidere consuevisse diximus) Pontianum existimamus, quam Christianæ Religionis causa (cum ipse Imperator familiam haberet refertam Christianis hominibus) negotium illi facessitum ab Alexandro.

res solent militibus indulgere, ac pariter officiis demulcere; ipse tunc potissimum æqui tantum rationem ducens, milites quosdam se mulieribus admiscens, delictisque dantes, conjecit in vincula, legionemque pro illis tumultuantem exautoravit, vixque rogatus post dies triginta restituit.

Hujusmodi igitur justitia munitus exercitus; hostem potentissimum, invictumque hæcenus profligavit; quem e contra nulla justitiae, vel æqui ratio, sed tantum tumor mentis factusque superbiæ ad bellum accinxerat; quippe qui, (ut auctor est Herodianus a) litteras pacis ab Alexandro missas contempsit barbarica insolentia. Quantum enim conferat, etiam Ethnicis, in acquirendis rerum dominis, propulsatio vitiorum, atque ad morum optimorum numeros attemperata vita hominum, Augustinus (b) pluribus differit, ostendens Romanos olim his egregie imbutos, plurimos sibi populos subiecisse, e contra vero vitiorum incremento regna maxima corruisse.

Fertur hoc anno, bello Persico confecto, translatum fuisse ex India corpus S. Thomæ Edeffam; sed quod absque antiquorum testimonio tradatur, fides sit apud auctorem. Cæterum haud ipsum integrum transferri permissum, certum est; nam Indi adhuc se illud possidere profiterentur; quod, & qui res Indicas nostri temporis sunt profectus, testantur.

IV. Superbus deprimatur Artaxerxes.

(a) Herod. lib. 6.

(b) August. de Civit. Dei, lib. 5. cap. 12. 13. 14. 15.

V. Translatio S. Thomæ.

Fuisse post obitum inter Deos relatum Alexandrum, Lampridius est auctor, vana scilicet, atque stulta superstitionis consuetudine: Sed quid mirum Romanos hunc suum Imperatorem in Deorum numerum collocasse, cum externum ejusdem nominis Principem, Alexandrum Macedonem pari Apotheoseos honore dignati sint? Qua de re agens (d) Joannes Chryostomus de hujusmodi Romanorum stultitia, egregie philosophatus, sic inquit: Romanorum Senatus Alexandrum deum esse censuit. Is enim hanc potestatem habebat, ut Deos crearet atque conscriberet. Subdit exemplum de facta olim de Christo relatione ad Senatum, quam ex Tertulliano suo loco superius recitavimus. Et post multa iterum de Alexandro hæc addit: Qui fieri potest, ut Alexander deus sit? an non mortuus est, & quidem misere? At quod Gentiles de Christo æque mortuum esse objicerent, hæc subdit: Quod si Christum vivere dixerimus risus statim consequitur, quamlibet

(d) Chryost. in 2. ad Corint. hom. 26.

CHRISTI
237.PONTIANI PAP.
5.MAXIMINI IMP.
I.

bet etiam Orbis universus, ut olim, & nunc quoque id clamat; tunc videlicet per miracula, nunc autem per eos qui ad eum se convertunt; neque enim mortui est ista præstare. Sin autem rursus quispiam Alexandrum vivere asserat, huic fidem adhibere, cum tamen nullum miraculum proferre queas? Ac deinde post multa de Christi gloria prædicata: Quid, inquit, Christum commemoro; cum ipse discipulis quoque suis; ut post mortem clari, & celebres essent, concesserit?

III. Ubi nunc, quæso, Alexandri tumulus est? Fac mihi eum ostendas, diemque quo vitam cum morte commutavit. At Christi servorum tam splendida sepulcra sunt, ut quæ Urbem omnium præstantissimam maximeque regiam occuparint; & dies noti atque perspecti, ut qui festi a toto Orbe agitentur. At illius tumulum familiares quoque ignorant; huius autem barbari quoque ipsi exploratum habent. Ac sepulcra eorum qui Crucifixo servierunt, regias aulas splendo-

re vincunt, non tam magnitudinis aut pulchritudinis ædificiorum ratione (nam hæc etiam ex parte superant) quam, quod multo majus est, coeuntium studio, & alacritate. Nam, & ille qui purpuram gessat, ad sepulcra illa se confert, ut ea exosculetur; abjectoque fastu, supplex stat, sanctosque obsecrat, ut ipsi apud Deum sibi præsidio sint; atque, ut tentiorum opificem, & piscatorem, & quidem vitam sanctos, patronos habeat, precibus is contendit, qui diademate victus est. Ergo ne, dic quæso, horum Dominum mortuum dicere audebis, cujus servi, etiam defuncti, eorum qui universo Orbi imperant, patroni, & defensores sunt? Hæc ibi, & alia plura de gloria sanctorum Chrysostomus. Sed jam ad propositam historiam redeamus.

Occiso, (ut dictum est) Alexandro, Julius Maximinus Thrax genere, humili loco natus, barbaris parentibus, quorum alter e Gothia, alter vero ex Alanis erat, quem Alexander, (ut tradit Capito-

IV.
Maximinus imperat.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5728.

SÆC. III. Anno Urbis 988. Olymp. 253. an. 3. A.C. 235.

JESU CHRISTI 235. secund. Baronium 237.

ANTERI PAPÆ

MAXIMINI IMP. I.

I. [1] Num. I. ad V. Coss. Severus, & Quintilianus.

II. Alexander hoc anno Maximini jussu occisus. Lampridius in Alexandro cap. 60. ait: Imperavit annis XIII. diebus novem. Vixit annis viginti novem, mensibus tribus, diebus septem. Eutropius vero habet: Perit XIII. Imperii anno & die VIII. quia nempe diem emortualem, quem Lampridius numerat, excludit. Alexander itaque die decima quarta Martii occisus, non vero decima octava, ut perperam in Annalibus. Si enim a die sexta Martii anni CCXXII. quo Imperium suscepit, ad diem XIV. Martii hujus anni numeres, annos illos & dies colliges. In annis, mensibus, & diebus ejus vitæ a Lampridio memoratis errorem detego, hætenus non animadvertum. Ait Lampridius in Alexandro cap. 5. Alexandrum Severum eo die natum, quo Alexander M. excessit e vita, quod non femel postea repetit. Quæ verba Salmasio in Notis ad Lampridium, Crombacho in Historia Urselinarum, in qua integrum caput de utriusque Alexandri emortuali die habet, aliisque Viris eruditis crucem fixere, dum diem mortis Alexandri M. & Alexandri Severi natalem in concordiam adducere conati sunt. Obiit Alexander

M. die vicefimo octavo mensis Dæfil, ut inquit Plutarchus, id est, die vicefima secunda mensis Maii. Qui tamen dies Alexandri Severi natalis esse non potest juxta locum Lampridii citatum. Scaliger in Animadversionibus Euseb. ad num. 2242. ait: Non puto tam eruditos illos Syrophonias fuisse, ut diem obitus Alexandri tenerent, quem docti ignorant. Verum credibile non est, Lampridium in die natali Alexandri Severi memorando hallucinatum esse. Nam Mediobarbus hujus Imperatoris Nummi producit, in quo legitur: ALEXANDER. MAG. Visitur caput Severi Alexandri leonina pelle testum. In alio legitur, ALEXANDER MAGNUS MACEDON. cum eodem typo. Quare Lampridius sine dubio sic intelligendus, Alexander Severus in Syria natus est Kalendis Octobris, ut dicimus ex veteri Calendario ab Herwarto, Bucherio & Lambecio publicato, in quo ad Kalendas Octobris habetur: N. ALEXANDRI, id est, Natale Alexandri. Suriani annos Alexandros, quos a morte Philippi & Alexandri vocant, a Kalendis Octobris incipiunt, nostro etiam tempore, iis saltem qui in Syria Christianam Religionem profitentur, non quod ea die Alexander M. obierit, sed quod eis annus ab illo die placuit auspiciari, & quidem duodecim annis post mortem Alexandri M. Ex quo tandem mysterium innotescit, constatque Alexandrum Severum anno Alexandreo quingentesimo decimo septimo, qui Kalendis Octobris anni CCV. inchoatur, primo illius anni Alexandrei, qui ab obitu Alexandri dicitur, die natum esse, & Lampridium populari opinione deceptum existimasse, diem primam mensis Octobris, Alexandri Severi natalem, fuisse diem obitualem Alexandri M. quod annus, qui ab ejus obitu dicitur, ab

NOTÆ [1] Coss. Severus & Quintilianus. Prænomena, ac aliquot etiam nomina in tenebris sunt. Blanchinius collegam Severi L. Rangonium Urinatium Quintianum appellat, ex Gruterianis lapidibus XLV. 9. CCCCLXIII. LXXXIX. 1. Utinam id verum sit! Boldettus pag. 79. n. 5.

SEVERO. ET QUINTIN. COSS.

Vulgares Fasti habent: Severo & Quintiano. Bucherianus catalogus, & libri Pontificales in S. An. dero Papa XI. Kal. Decemb. Severo & Quintiniano consulibus.

CHRISTI
237.PONTIANI PAP.
5.MAXIMINI IMP.
I.

linus) Tribunalum tyronibus præfecerat, ab exercitu Imperator acclamatus, invadit Imperium, tenuitque annos tres. Sed quid hic statim decernat in Christianos, his verbis Eusebius (a) narrat: Maximinus propter gravem invidiam, qua contra Alexandri familiam, in qua complures Fideles, & Christiani versabantur, flagrabat, acerbam persecutionis tempestatem concitavit, iussitque solos Ecclesiarum Præsides, tamquam auctores doctrinæ Evangelicæ, neci dari: Hæc ipse. Quinam fuerint hi in Alexandri familia Christiani, & primi, (ut par est credere) ad necem quæsit, incompertum habetur. Sicut temporibus Apostolorum in Neronis familia Christiani erant, quorum Paulus sic meminuit, scribens ad Philipenses: (b) Salutant vos omnes sancti, maxime qui de domo Cæsaris sunt. Ita sequentibus temporibus non fuisse aulam Imperatoris abique Christianis, tum Tertullianus (c) a nobis superius citatus, tum etiam Irenæus (d) testatur, sic dicens: Quid autem, & hi qui in regali aula sunt Fideles? nonne ex eis, quæ Cæsaris sunt, habent utensilia; & iis qui non habent, uniusque eorum secundum suam virtutem præstati? At multo pluribus propter veterem Mameæ cum Christianis familiaritatem abundasse familiam Alexandri Fidelibus, æquum est existimare; illamque animi severitatem, & odium vitiorum ex Christianorum consuetudine Alexandrum contraxisse putamus. Porro omnes Alexandri ministros a Maximino varie occisos esse, testatur Julius Capitolinus: Cæteros etiam (inquit) sine iudicio, sine accusatione, sine delatore, sine defensione omnes interemit, omnium bona confiscavit; & plusquam quatuor millibus hominum occisis, se satiare non potuit: Hæc ipse.

(a) Euseb. lib. 6. c. 21.

Maximinus persecutor Christianos.

(b) Philip. 4.

(c) Tertul. in Apolog. cap. 37.

(d) Iren. lib. 4. cap. 49.

V. At quoniam Christianam religionem,

PAGIUS ab eo die exordium sumeret. Quare error, qui irreptit in laudata ejus verba, corrigendus, legendumque: Vixit annis viginti novem, mensibus quinque, diebus quatuordecim; cum enim de die ejus natali constat, quemadmodum & de die ejus emortuali, dici non potest, eum super annos viginti novem vixisse mensibus tribus, & diebus septem, ut apud Lampridium per errorem legitur. Mediobarbus in Numismatis Imp. Alexandri Severi mortem usque ad mensem circiter Octobrem differt, quod in Codice Justiniano L. 2. De off. Prator. data dicitur ab Imperatore Alexandro Idibus Aug. iisdem Coss. Severo & Quintiano. Sed eam subscriptionem mendosam certam, cum præter max dicitur Maximinum jam mense Martio hujus anni imperasse, in morte ejus visuri sumus. Loco itaque Idibus Aug. legendum, Idibus Januarii, vel Idibus Februarii.

III. Persecutio Maximini localis fuit.

A num. V. ad X. Firmilianus Cæsareæ in Cappadocia Episcopus, in epistola ad Cyprianum in Annalibus recitata, loquens de Maximini persecutione & de Fidelibus huc atque illuc fugientibus, ait: Erat transiundi fuscitas, eo quod per-

longe lateque diffusam, posse convellere, persecutio impossibile, & Romano Imperio damno subesse noscebat; ut capita potius ejus Maximini religionis demeterentur, instituit: ratus nimirum, paucorum nece, veluti ingentis molis fundamentis convulsis, totam machinam protinus collapsuram. Sed contulit Deus Ecclesie suæ, cum hujus horrendæ tempestatibus cito disjiceret, serenamque tranquillitatem restituit. Sextam hanc Orosius (e), & Augustinus (f) persecutionem appellant; at licet brevis, vehementer tamen fuit atque sæva, non modo enim Præsules, sed & clericos Ecclesiarum a Maximino vexatos, Severus (g) tradit. Præcessit autem, & ejus adeo immanis cladis hæc causa.

(e) Oros. lib. 7. cap. 19.

(f) Aug. de Civit. Dei lib. 18. c. 52.

(g) Sever. histor. sacr. lib. 2.

VI. Ante persecutionem enim gravissimi terræmotus Orientis oras acerbissime exagitarunt; quæ mala Gentiles more solito adscribebant Christianis; nimirum quod qui non colerentur ab illis dii, irati, his vel aliis cladibus Orbem sæpe concuterent. Meminit ejus terræmotus Origenes (h), hæc dicens: Scimus autem, & apud nos terræmotum factum in quibusdam locis, & factas fuisse quasdam ruinas; ita ut qui erant impii extra fidem, causam terræmotus dicerent Christianos. Propter quod persecutiones passæ sunt Ecclesie, & incensæ sunt. Non solum autem illi, sed & qui videbantur prudentes, talia in publico dicebant, quia propter Christianos fierent gravissimi terræmotus: Sic Origenes.

(h) Orig. in Joan. 1. c. 28.

Terræmotus causa Christiani vexantur

VII. At hæc locupletius Firmilianus (i) Episcopus Cæsareæ in Cappadocia, eisdem olim discipulus Origenis, dum in epistola ad Cyprianum, qua agit de Baptismate hæreticorum sic ait: Ante viginti enim, & duos fere annos, temporibus post Alexandrum Imperatorem, multæ istic conflictationes, & pressuræ acciderunt, vel in commune omnibus hominibus

(i) Apud Cyprian. epist. 75. edit. Pamel.

secutio illa non per totum mundum, sed localis fuisse. Eam vero in Cappadocia arsisse, docet ibidem Firmilianus. Quoad Africam, cum Pontius in Vita S. Cypriani testetur, ante Cyprianum nullam Episcopum in Africa sedisse, qui ad passionem venisse memoretur, Maximini persecutionem adversus Antistites præcipue decretam, in Africam transisse non arbitror; præsertim cum Optatus lib. 3. contra Parmenianum, Decianæ tantum & Diocletianæ persecutionis in Africa excitatæ meminerit, & de Deciana scribat: Prima fuit ut leo. Hæc erat persecutio sub Decio & Valeriano. Eusebius lib. 6. cap. 28. de hac persecutione verba faciens scribit: Quo tempore Origenes librum de Martyrio composuit, quem Ambrosio & Protocletico Cæsariensis Ecclesie Presbytero dedicavit. Græce & Latine liber ille Origenis de Exhortatione ad martyrium a paucis annis Basileæ prodit, ex quo discimus, utrumque in Germania carceri vexatum fuisse, eoque tempore Origenem ad eos librum illum misisse. Sed ubi urbs Germania dicta, sita fuerit, in obscuro versatur. Monuit me Toinardus V. C. Procopium in Historia Vandala lib. 1. cap. 11. scri-

nibus, vel privatim Christianis. Terra etiam motus plurimi, & frequentes extiterunt, ut per Cappadociam, & Pontum multa subruerent, quaedam etiam civitates in profundum recepta disrupti soli hiatu devorarentur; ut ex hoc persecutio quoque gravis adversum nos Christiani nominis fieret, quae post longam retro aetate pacem repente oborta, de inopinato, & inusitato malo ad perturbandum populum nostrum terribilior effecta est. Serenianus tunc fuit in nostra provincia Praeses, lampridius in Alexandro Aëlii Sereniani, viri clarissimi, quem unum ex consiliariis Alexandri fuisse tradit, eumque virum omnium sanctissimum nominat; ut plane appareat, qui apud eos religiosiores ac proinde sanctiores haberentur; eos acerbiori odio Christianos deorum contemptores persecutos esse. Sed coeptam deinceps narrationem Firmilianus prosequitur, dicens:

VIII. Pseudo-prophetica multa decipit. In hac autem perturbatione constitutis Fidelibus, & hac atque illuc persecutionis metu fugientibus, & patrias suas relinquentibus, atque in alias partes regionum transeuntibus (erat enim transeundi facultas, eo quod persecutio illa non per totum mundum, sed localis fuisset) emerfit istic subito quaedam mulier, quae in ecclesiis constituta propheten se profiteret, & quasi sancto Spiritu plena sic ageret. Ita autem principalium Demoniorum impetu ferebatur, ut per longum tempus sollicitaret, & deciperet fraternitatem, ac mirabilia quaedam, & portentosa perficiens, & facere se terram moveri polliceretur; non quod Dæmoni tanta esset potestas, ut terram movere, aut elementum concutere jussu valeret; sed quod nonnumquam spiritus nequam praesciens, & intelligens terræ motum futurum, id se facturum simularet, quod futurum videret. Quibus men-

PAGIUS scribere, Belisarium ab urbe Germania originem duxisse. Hac Procopii verba: Origo Belisario ex illa Germania, qua Thracas Illyrisque interjacet. Quare existimo, Ambrosium & Protopetum ibidem detentos fuisse, ideoque & Maximini persecutionem per Thraciam & Illyricum flagrasse verosimile. Eam enim in Italia grassatam S. Pontiani martyrium demonstrat.

IV. Per annos circiter tres duravit. Dodwellus in Dissert. XI. Cyprianica de Paucitate Martyrum num. L. ut ostendat, paucos Maximino imperante Martyres fuisse, dicit, aberrasse a scopo vulgus Chronologorum, qui ante mensum Augustum Natalem Maximini constituent, quod Lex 2. Cod. Justiniani De off. Praetor. data dicatur ab Imperatore Alexandro Idibus Aug. isdem Coff. Severo nempe & Quintiano, qui praesenti anno nomen dedere, indeque infert, vix potuisse occidi hoc anno Hippolytum Portuensem Episcopum die XIII. Augusti, quo in Martyrologio Romano aliisque colitur: imo neque Augusto mense anni infrequentis, quo suspicatur, nullam Romae Maximini fuisse potestatem. subdens, duos Gordianos eo anno in Africa dictos Imperatores, annoque

daciis, & jactationibus subegerat mentes singulorum, ut sibi obedirent; & quocumque praeciperet, & deduceret, sequerentur: faceret quoque mulierem illam cruda hieme nudis pedibus per asperas nives ire, nec vexari in aliquo aut laedi illa discussione; diceret etiam, se in Judæam, & Hierosolimam festinare, fingens tanquam inde venisset.

IX. Hic & unum de Presbyteris Rusticum, item & alium Diaconum sefellit, ut eadem mulieri commiserentur; quod & paulo post detectum est; nam subito apparuit illi unus de exorcistis vir probatus, & circa religiosam disciplinam bene semper conversatus; qui exhortatione quoque fratrum plurimorum (qui, & ipsi fortes, & laudabiles in fide aderant) excitatus, erexit se contra illum spiritum nequam revincendum, qui subtili fallacia etiam hoc Populo ante praedixerat, venturum quemdam aversum, & tentatorem infidelem. Tamen ille exorcista, inspiratus Dei gratia, fortiter resistit, & esse illum nequissimum spiritum, qui prius sanctus puabatur, ostendit. Atqui ista mulier, quae prius per praestigia, & fallacias Demonis multa ad deceptionem Fidelium moliebatur, inter cætera, quibus plurimos deceperat, etiam hoc frequenter ausa est, ut & invocatione non contemptibili sanctificare se panem, & Eucharistiam facere simularet, & sacrificium Domino sine sacramento solita praedicationis offerret, baptizaret quoque multos, usitata, & legitima verba interrogationis usurpans; ut nihil discrepare ab Ecclesiastica regula videretur. Quid igitur de huius baptismo dicemus, quo nequissimus Demon per mulierem baptizavit? &c. Hactenus de his, quæ pertinent ad hujus temporis historiam Firmilianus. Sed ad persecutionem a Maximino excitatam redeamus.

Exorcista redarguit impolitam.

Hac

CCXXXVII. utrumque periisse. Qua si vera, inquit, esse concedantur, jam intelligimus, quam brevis, illa necessario fuerit Maximini persecutio. Intelligemus præterea, cur nulla fuerit in Africa, quia defecerunt ibi Gordiani. Sed cum nulla ex iis eidem concedi possint, liquet, hanc persecutionem saltem per biennium durasse. Ex dictis enim constat, hujus Legis subscriptionem, mendosam esse, Maximinum mense Martio Imperium iniisse, & Hippolytum die XIII. mensis Augusti praesentis anni ad Deum migrasse. Ex iis vero quæ suo loco dicuntur, liquebit, Gordianos anno tantum CCXXXVII. in Africa dictos Imperatores, eodemque anno peremptos esse. Ceteras Viri eruditissimi conjecturas, quia dubiis incertisque fundamentis fultas, non moror, ea excepta quæ tam ex Orofio lib. 7. deducitur, ubi ait, in Sacerdotes & Clericos hanc persecutionem excitatam esse, quam ex eo quod ea localis fuerit, quia utrumque verum. Inde enim consequitur, minorem Martyrum numerum fecisse, quam si persecutio in omnes Christianos decreta fuisset, ac ubique exercita.

Ad

X. Pontiani Papæ martyrium.

(a) Martyrologium Rom. die.

XI. Anterus Papa.

PAGIUS

V. Martyrium Pontiani PP.

Baron. num. x.

Hac eadem persecutione urgente, hoc ipso anno, isdemque Coff. Pontianus Romanus Episcopus, quem diximus Alexandri jussu fuisse in Sardiniam insulam deportatum, ejusdem Maximini mandato sustibus verberatus, martyrium consummavit decimonono die mensis Novembris; cujus corpus postea a Fabiano Papa Romano translatum est, & in Coemeterio Callisti sepultum; ita tabulae (a) Ecclesiasticae habent, in quibus natalis ejus dies anniversaria celebritate repetendus adscriptus habetur; necnon liber de Romanis Pontificibus saepe citatus, in quo hæc etiam scripta leguntur: Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, creavitque Presbyteros sex, Diaconos quinque, & Episcopos per diversa loca sex. Cessavit Episcopatus a die depositionis undecimo Kalendas Decembris, dies tredecim.

Substitutus est in locum ejus tertia Decembris Anterus, natione Græcus ex patre Romulo, qui, & sequenti anno ab eodem persecutore (quod adversus Sacerdotes bellum jurasset) jussus est occidi. Sed de his suo loco. At non audiendi penitus recentiores quidam, qui post Pontianum introducunt Cyriacum quemdam Romanum Pontificem, cujus nulla prorsus extat mentio in serie Romanorum. Ann. Eccl. Tom. II.

[1] A num. X. ad XIV. S. Pontiani Papæ martyrium huic anno a Baronio recte illigatum. In Chronico enim Damasi legitur, Pontianus annos quinque, menses duos, dies septem. Fuit temporibus Alexandri, a Consulatu Pompeiani & Peligniani. Eo tempore Pontianus Episcopus, & Hippolytus Presbyter exules sunt deportati in insulam nomine Sardiniam, Severo & Quintiano Coff. In eadem insula discinctus est IV. Kal. Octobris, & loco ejus ordinatus est Anterus XI. Kalend. Decemb. Consulibus supra scriptis. Anastasius seu Auctor Libri Pontificalis, qui Chronicon Damasi legerat, loco horum verborum, discinctus est, habet, defunctus est, sed perperam, cum in auctiori Chronico veterum Pontificum dicatur, Pontianum defunctum III. Kalend. Novembris, & Cuspinianus in Fastis locum Damasi integrum referat, nisi quod loco, menses II. habeat, menses III. & quidem recte, cum Pontianus die vicecima secunda mensis Junii anni CCXXX. ordinatus fuerit, & die XXVIII. mensis Septemb. currentis anni terræ mandatus. Sedit itaque Pontianus annos quinque, menses tres, & dies septem, a die nempe vicecima secunda Junii anni ducentissimi tricesimi ad diem vicecesimum octavum Septembris currentis Christi anni, quo exul in Sardinia insula abdicavit, quam abdicationem hæc verba exprimunt, discinctus est IV. Kal. Octobris. Papebrocius V. C. in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum Romanorum, arbitratur, Pontianum anno CCXXX. Urbani Vicarium ordinatum esse, ei postea anno CCXXXI. successisse, eamque ob rem fuisse

Pontificum a Latinis descripta, uti in Libro de Romanis Pontificibus, vel apud Optatum Milevitanum, vel Augustinum, aut Cresconium, aliosve indices Vaticanos; nec apud Græcos, ut Eusebium, Nicephorum chronographum, vel alios; adeout ne digna quidem sit, quæ pluribus confutetur sententia, quippe quæ nulla penitus nitatur ratione, vel testimonio antiquorum, ex commenticiis tantum Aëtis illis martyrii sanctarum Ursulae, & sociarum petita, quæ in nostris notationibus refutavimus. Ex ea namque historia de Cyriaco Papa, qui ibi nominatur, falsa hæc opinio fluxisse videtur. Sed nec illa, licet adulterina, Acta suffragantur, quibus sub Attila Cyriacus ille introducitur.

Jam, quod ad ipsam per Maximinum excitatam persecutionem pertinet; eam fuisse sævissimam ex barbari hominis natura in omnem crudelitatem effusa, poterit quisque facile intelligere. Qui enim erga suos milites, aliosque suæ ipsius perfidionis cultores immanem, ferum, ac trucem se præbuit; qualem, quæso in Christianos, quos publicos hostes reputabat, se gessisse credendum est? De eo enim Julius Capitolinus (b) hæc habet: (b) Capitolinus in Maximo. Tam crudelis fuit, ut illum alii Cyclo-

XII. Maximinus o-tura in omnem crudelitatem effusa, potenter quisque facile intelligere. Qui enim

(b) Capitolinus in Maximo.

annos quinque, menses duos, dies quatuor, quos ponit pro diebus VII. ut Pontianus in Dominica ordinari potuerit. Sed tam modus supputandi Consulatus in Chronico Damasi memoratos, quam Vicariatus & Institutiones Romanorum Pontificum diebus Dominicis in prioribus Ecclesiæ seculis, nullum fundamentum habent; & ex ordinatione Anteri, qui Pontiano successit, XI. Kalend. Decemb. ut habet Chronicon Damasi, hoc anno peracta, ea opinio de ordinationibus Pontificum diebus Dominicis, evertitur. Nam dies XI. Kalend. Decembris, seu dies vicecesimus primus Novembris hoc anno in Sabbatum incidit.

In Martyrologio Hieronymiano ad XIII. mensis Augusti habetur: Roma Natale SS. Ipolyti Martyris, Pontiani Episcopi, Luciani, Cornelii, Pontianus Castiani, Calesti, cum sociis eorum. Papebrocius laudatus ea verba referens ait, ad Pontianum Pontificem Romanum spectare; quod verum esse non dubito, non quod in eo Hieronymi Martyrologio dies obitus Romanorum Pontificum, non vero Translationis aut sepulture semper memorentur, sed quia ei Anterus die XXI. Novembris successit. Cum enim Pontianus in Sardinia die XIX. ejusdem mensis obierit, mors ejus intra biduum Romæ sciri non potuit, si contigit XIII. Kalend. Decemb. quo in Martyrologio Romano colitur, ubi tamen perperam dicitur sub Alexandro passus. In Pontiano secunda pars Chronici Damasi inchoatur, quæ non nisi in Liberio finitur. In ea distinctius, quam in priori, initium & finis Romanorum Pontificum

NOTÆ [1] Eadem ferme de die & anno, quo ordinatus est Pontifex Pontianus, deque die & anno martyrii A. D. 235. die XXVIII. Septembris habet Constantius pag. 115. qui verbum discinctus de morte seu martyrio accipi posse putat.

CHRISTI
237.PONTIANI PAP.
5.MAXIMINI IMP.
I.

nulli Phalarim, multi Typhonem, vel Gygem vocarent. Senatus eum tantum timuit, ut vota in templis publice privatimque mulieres etiam cum suis liberis facerent, ne ille unquam urbem Romam videret. Audiebat enim alios in crucem sublato, alios Animalibus nuper occisis inclusos, alios feris obiectos, alios fustibus elisos; atque omnia hæc sine defectu dignitatis, cum videretur disciplinam velle regere militarem, cujus exemplo civilia etiam corrigere voluit; quod non convenit Principi, qui velit diligi. Erat enim ei persuasum, nisi crudelitate Imperium non teneri: & inferius; Sed cum Romani ejus crudelitatem ferre non possent; quod delatores evocaret, accusatorem immitteret, crimina fingeret, innocentes occideret, damnaret omnes quicumque in judicium venissent, ex ditissimis hominibus pauperrimos faceret, nec aliunde nisi malo alieno pecuniam quaereret, deinde sine delicto Consulares viros, & duces multos interimeret, alios Scythicis vehiculis exhiberet, alios in custodia detineret, nihil denique prætermitteret, quod ad crudelitatem videretur operari; contra eum defectionem pararunt: Hucusque de Maximini sævitia Capito-

PAGIUS ficum annotantur; cum Consules, sub quibus Pontificatus finitur, tam in fine unius, quam in principio alterius repetantur. Ex quo, Auctorem hujus secundæ partis diversum ab eo, qui priorem composuit, manifeste deducitur. Pontiano duæ Decretales adscribuntur, quæ cum ex Gregorii M. & Sixti præsertim laciniis confutæ sint, Viris doctis supposititiæ reputantur. Ad num. XIV. Post Alexandri Imp. mortem Maximinus bellum Germanis intulit, & hostilem ingressus agrum, diu nemine, qui resisteret, invento, (quippe omnes abscesserant Barbari) Regionem illorum depopulabat, maturis jam segetibus, vicisque omnes incendendos, diripiendosque militibus tradebat, inquit Herodianus lib. 7. cap. 2. Qui addit, pugna postea inita, nullum pene Barbarorum fuisse reliquum, & instante hieme in Pannoniam Maximinum reverteri esse. Hinc in Nummis apud Mediobarbum Germanicus appellatus, quos licet Mediobarbus cum anno sequenti illiget, non dubito tamen, quin præsentis cusi fuerint, eodemque, ut recte Baronius, Maximinus propter eam viciniam reportatam Germanicus nuncupatus. De hac etiam victoria Germanica Capitolinus in Maximinis duobus cap. 12. legendus.

VII. Maximinus Germanicus appellatus. Idem Capitolinus cap. 8. ait: Maximinus primum e corpore militavi, & nondum Senator, sine decreto Senatus, Augustus ab exercitu appellatus est, filio sibi in participatum dato. Ubi adverbium primum non refertur ad hæc verba, nondum Senator; cum nec Macrinus ante Imperium Senator fuerit. Tum in Maximino juniori cap. 3. inquit, Maximinum filium suum appellasse Imperatorem, & in epistola, quam refert, ipse Maximinus ait: Maximinum meum Imperatorem appellari permisit; addidit capite infrequenti Capitolinus, Aruspices viso quodam prodigio dixisse, duos Imperatores non diuturnos ex una domo, eisdem nominibus futuros. Ubi Imperatoris nomen aliud non designat,

linus. Si igitur hæc ut (diximus) in fuos; quanta in Christianos admisisse putandus?

Hunc in modum igitur tam dira tempestate Ecclesia agitata, visum est Origeni, ea sibi oblata occasione, fuis scriptis martyrium celebrare. Meminit ejus commentarii ab eo editi Eusebius sic (a): *Tempore Origenes librum compositum de Martyrio, & opus illud Ambrosio Episcopo, atque Protocletico Ecclesie Casariensis Presbytero, propterea quod utrumque non exigua persecutionis procella exagitaverat, dedicavit. In qua quidem traditum est, eos viros ob veram, & constantem fidei confessionem sub finem Imperii Maximini (qui non amplius triennio regnavit) magnam laudem fuisse consecutos. Tempus hujus persecutionis cum in vigesimo secundo libro commentariorum in Evangelium Johannis, tum in multis variisque epistolis aperte demonstrat Origenes: Hæc Eusebius, paucis his totum persecutionis tempus absolvens. Verum citatus ab Eusebio locus Origenis desideratur.*

Cæterum confusos simul esse plerosque, nec satis distinctos haberi martyres qui sub Julio Maximino, ab iis qui sub Galerio Maximino passi sunt, invenimus, præ-

quam Cæsaris appellationem. Ad hæc, cap. 17. de Maximino scribit: *Causa iracundie contra filium hæc fuit, quod eum Romam ire iusserat, cum prius Imperator factus esset; & iste nimio amore patris neglexerat. Denique Herodianus lib. 8. cap. 4. de Aquilensi obsidione loquens, dicit, Maximinum filium suum Cæsarem creasse, & in Nummis Cæli Julii Veri Maximi Maximini filii, Cæsaris tantum nomen legitur. Immo Sponius pag. 187. refert Inscriptionem, quæ legitur in Lapide miliarari extante apud Forum Sebustianorum in Gallia, in qua hæbetur:*

IMP. CAES. G.
JUL. VERO MA
XIMINO PIO FEL
AUG. GERMANICO
M. DAC. M. SAR. MAX.
PONT. M. TR. POT. III
COS. PROCOS. P. P. O. M. PR.
N. ET G. JUL. VERO
MAXIMO GER. M.
NOBIL. CAES. AUG. N.
FILIO A. P. SEG.

L. III. Sed loco G. Jul. legendum, G. Jul. Vides, anno tertio Maximini Augusti Cæli Julii Maximinum ejus filium, vocari Germanicum Maximinum nobilissimum Cæsarem, sed Augusti nostri filium, non vero Augustum. Quare duo Nummi Latini Julii Veri Maximi a Goltzio recitati, in quibus Augustus dicitur, videntur supposititii. Ipsemet enim, Capitolinus in Maximinis duobus cap. 22. loquens de obsidione Aquilensi, in qua Maximinus perit, ait: *Inter hæc Maximinus cum filio suo adolescente, quem Cæsarem appellaverat, circumvenire muros, &c.* Quare Maximini filius numquam Augustus fuit, dictus tamen a Capitolino Imperator est, quia per hæc tempora Cæsares passim Imperatores appellati, ut magis anno sequenti patebit.

XIII.
Origenis
de marty-
rio opus.
(a) Euseb.
lib. 6. cap.
21.

XIV.
Maximini
plures
confusi si-
mul.

CHRISTI
237.PONTIANI PAP.
5.MAXIMINI IMP.
I.

præsertim, ubi nulla cujusque eorum præ-nominis facta mentio reperitur; cum alio-qui sæpius librariorum errore, Maximinus, & Maximianus nomina invicem mutata esse, certum sit. Ipse autem Maximinus confecto feliciter hoc anno bello germanico, aliisque obtentis victoriis, Sirmium veniens, illic hiemavit (a); cum interim Romæ per Sabinum Præfectum.

Urbanum, & Vitalianum Præfectum Prætorio, acerrime sæviret in Populum. Eisdem quoque de Christianis; quos putabant infensos esse Maximino, exercuisse carnificinam, homines natura feros, & ad Maximini ingenium optime comparatos, quis dubitat? Inter hæc autem idem Maximinus Augustus Maximum filium Imperii collegam adscivit.

JESU CHRISTI
ANNUS
238.ANTERI PAP.
ANNUS
I.MAXIMINI IMP.
ANNUS
2.

Sequenti anno, Maximinus Augustus, & J. Africanus Consules habentur Factis adscripti; quo, die tertia Januarii Anterus Papa, cum vix mensem in Pontificatu egisset, saviente, (ut dictum est) Maximino Imperatore Romæ per Vitalianum Præfectum Prætorio, & Sabinum Urbi præfectum, pro Christi nomine martyris Ann. Eccl. Tom. II.

tyrio coronatur. Mensem dumtaxat illi Eusebius tum in Chronico, tum etiam in historia (b) præbuit; cui concordat liber de Romanis Pontificibus in eo, quod ponit, his Consulibus eundem Anterum coronatum esse martyrio, de quo etiam hæc ibi leguntur: *Hic gesta martyrum diligenter a Notariis exquisivit, & in Ecclesia* XXX 2 re-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5729.

SÆC. III. 21. CB. 9. P. 10. April. Indiæ. 14.

JESU CHRISTI 236. secundum Baronium 238.

FABIANI PAPÆ I.

MAXIMINI IMP. 2.

I. Consules. [1] Num. I. ad VI. Coss. C. Julius Verus Maximinus Aug. & Julius Africanus. Consulatus Maximini secundum priorem Consulatum Cæsareorum regulam.

NOTÆ [1] Coss. C. Julius Verus Maximinus Aug. & Julius Africanus. Lapis vetus apud Sponium in Miscellan. pag. 186. ubi Imp. Maximinus Pont. Max. Trib. Pot. III. Coss. Procoss. In veteris Latii tomo V. pag. 227. affertur lapis, in quo legitur:

IMP. CAESAR
MAXIMINUS. PIUS. FELIX. AUG.
PONT. MAX. GERMAN. MAXIM.
TRIB. POTEST. III. IMP. V. COS.
PROCOS. P. P. ET
IMP. CAESAR. MAXIMUS. F.
GERM. MAX. DAC. MAX.
PRINCEPS. JUVENTUTIS.
Subinde alia inscriptio, in qua:
IMP. CAES. M. JULIUS. MAXIM.
PIUS. FELIX. AUG.
PONTIF. MAXIMUS. GERM. MAX.
TRIB. POTEST. III. IMP. V.
COS. PROCOS. P. P.

Hæc Maximino Imp. & Maximo ejus filio adtribuuntur. At uterque a Victore Cæsar Julius Maximinus dicitur & in vetustis lapidibus Cæsar Julius verus Maximinus. Præterea Maximinus junior in nummis quandoque Maximus, nunquam Augustus, sed tantum Cæsar & Princeps juventutis. Tribunitiam potestatem IV. inisse dicitur Maximinus Senior, quamquam occisus est, paucis diebus post quam tres annos imperasset.

[2] Veteres catalogi mensem unum & dies decem Antero tribuunt, qui calculus ut recte concidat, pro XI. Kal. Decemb. legendum in iis est IX. Kal. Decemb. atque ita neque dies ordinationis neque mortis enumerabitur, ut Tillemontio placet. In Corbeiensi codice mensis unus & dies undecim Antero dantur. Eusebius mensem unum tantum assignat sine dierum additamento, quod sæpe facit.

(b) Euseb.
lib. 6. cap.
22.

II.
Obitus
Anteri
Papa.

II. Notariorum munus.

Acta proconsularia.

III. Notarum inventores, & usus.

(a) Euseb. in Chron. Olymp. 193. an. 4. (b) Dio hist. Rom. lib. 55.

(c) Martialis. lib. 14.

(d) Aufon. epigr. 137.

PAGIUS

recondidit; propter quod a Maximo Praefecto martyr effectus est: sed puto legendum, a Maximini Praefecto.

Sed a Clemente Papa primum magna diligentia curatum fuit, (quod dictum est); ut a septem Notariis per regiones Urbis divisim, gesta martyrum scriberentur. Deinde Fabianus Papa, qui successit Antero, de quo est sermo, ut magis magisque historiae veritati consultum foret, septem Notariis huic operi adscriptis, qui Acta martyrum integra exciperent, septem praefecit Subdiaconos. Porro Notariorum opus fuisse existimamus, ut non ipsa tantum Acta, cruciatus nempe, diraque ac saepius repetita tormenta describerent, sed etiam quaecumque iidem sancti martyres locuti essent, dum caperentur, ac publice torquerentur; quae item ad supplicia ducti, fuissent interlocuti memoriae commendarent. Illa autem, quae intra cancellos, obducto velo, coram iudicibus, cum de ipsis quaestio haberetur, iidem rogati, dicerent; publicorum exceptorum muneris erat, cuncta scriptis mandare, & inter publica Acta referre; quae cum agerentur in Provincia, Proconsularia ab Augustino, & aliis dicta reperimus. Porro haec ipsa, vel horum potius exemplum, a Christianis collata pecunia redimi solebant, & inter Acta martyrum sedulo asservari. Quae vero extra cancellos cum martyribus agerentur, vel dicerentur, ab Ecclesia Notariis, magna adhibita cautela, consuetis notis, quam celerissime tabulis adnotabantur.

Ceterum ipsas notas olim a Tirone Ciceronis liberto primum fuisse excogitatas; Eusebius (a) tradit, quibus non verba tantum, sed etiam sententiae integre continerentur: sed id Dio (b) tribuit Meccenati, qui per Aquilam libertum eas alios docuerit. At de horum mira in scribendo velocitate est Martialis (c) distinctio:

Currant verba licet, manus est velocior illis. Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

Est & elegans Aufonii (d) epigramma ad Notarium suum velociter excipientem, in quo, & hi versus:

Hierico ad Catalogum veterum Pontificum, Anterum jam olim fuisse ordinatum Episcopum. Vicarium Urbani Papa; sed priusquam hic caperetur, captum etiam aut relegatum fuisse, unde factum sit, ut ejus loco ordinaretur Pontianus primum Vicarius, deinde Pontifex. Sed Vicarius illi, utpote ex numerorum errore orti supposititii, ut saepe diximus; quod hic eo magis existimandum, quod prorsus incredibile videatur, Anterum ab Urbano Vicarium creatum fuisse, huicque postea non ipsum sed Pontianum successisse.

Quam praepetis dextra fuga Tu me loquentem praevenis: Quis quaeso; quis me prodidit? Quis ista jam dixit tibi, Quae cogitabam dicere? Qua furta corde in intimo Exercet ales dextera? Quis ordo rerum tam novus, Veniat in aures ut tuas Quod lingua nondum absolverit? &c.

Quae quidem haud otiose hic volumus recitasse, immo magna ex causa: ne quis adeo miretur, & impossibile ducat, descriptas fuisse longas martyrum orationes, quae ipsorum Actis interdum reperiuntur intextae, licet non negarim aliquas ex illis postea superadditas.

Certe quidem si quid apud iudices jus valebat, & spatium suae dicendae causae reis a lege concessum Christianis liberum debebatur; haud mirabitur quis, si in Actis sanctorum martyrum longiores legentur ab eis habitas coram iudicibus orationes. Siquidem ex lege accusatori sex horae dicendi dabantur, reo autem novem; id quidem testatur Plinius (e) scribens ad Ursulum; cum alioqui antiquitus prolixior terminus esse solet, & arbitrio cuiuscumque: Pompejus autem in tertio suo Consulari (ut tradit auctor apud Tacitum in libro de Oratore) primus inventus est, qui dicentibus causam certum praefixerit, quem diximus, terminum. Qui haec, inquam, considerat, haud mirabitur longiores interdum reperiiri apud Acta martyrum dictas ab illis orationes, quas Notarii excipiebant mira pernicitate scribendi. Laudatur a S. Augustino (f) horum peritia, non in conscribendis tantum Actis martyrum, sed & in publicis excipiendis cum haereticis disputationibus, mutuique collationibus, atque in sacrorum Conciliorum gestis scribendis; de quibus suis locis dicturi sumus.

Egregiam igitur navatam esse operam a majoribus nostris, ut non Praesulum modo, aliorumve qui in Ecclesia illustriores essent, martyrii Acta conscriberentur, sed etiam infimi ordinis hominum, tradit Pontius diaconus in passione S. Cypriani, sic dicens: Ipsi majores nostri plebeis & catechumenis martyrium consecutus, tantum

Epistola unica Antero attribuitur, scripta ad Episcopos Provinciarum Boeticae ac Toletanae de mutatione Episcoporum, de qua Antonius Augustinus cap. 62. Hadriani ait, suspectum nomen esse Toletanae Provinciae, cum illis temporibus Toletum oppidum fuerit minus nobile. Praeterea incipit, cum verbis Siricii Papae epist. 2. Optatum, Fratres charissimi, semper dilectionis & pacis vestrae, &c. continetque plura testimonia, ex Ennodio, & insignem locum ex D. Hieronymo, qui incipit: Habeant omnes simplicitatem columbae.

IV. Reis dicendi libertas.

(e) Plin. 4. epist. 9.

(f) Aug. de Doctrin. Christ. lib. 2. cap. 26.

V. Acta omnium Martyrum scribi solita.

III. Decretalis Anteri.

Ad

(a) In tract. de Martyrolog. Rom. c. 1.

VI.

(b) Euseb. lib. 6. c. 12.

PAGIUS Fabianus succedit Antero.

rum honoris pro martyrii ipsius veneratione dederunt, ut de passionibus eorum multa, aut prope dixerim paene cuncta conscripserint, ut ad nostram quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, pervenirent: Haec Pontius. Porro non solum in Romana Ecclesia, ut acta martyrum accurate conscriberentur, sed ab aliis quoque id diligenter curatum esse, alibi (a) diximus. Ceterum res gestas martyrum tanto studio perquisitas, maxima ex parte Diocletiani edicto flammis traditas deploravimus, cum de Martyrologio tractationem elucubravimus.

At ut ad Anterum demum revertamur, qui adeo in id opus incubuisse dicitur, ut ejus causa martyrium quoque subierit; haec insuper in eodem libro scripta leguntur: Hic fecit ordinationem unam per mensem Decembrem, & unum Episcopum ordinavit in civitate Fundis Campaniae. Qui sepultus est in caemeterio Callisti via Appia, tertio Nonas Januarii. Et cessavit Episcopatus eius dies tredecim: Haec ibi. Subrogatus est die decimalexta Januarii in locum ipsius Fabianus (ut subditur) natione Romanus ex patre Fabio: de cuius annis dicemus in ejus obitu; quod autem spectat ad Fabiani Papae electionem, haec ab Eusebio (b) scripta habentur: Post Anteri mortem, a iunioribus Fabianum una cum aliis ex Agro Romano commigra-

[r] Ad num. VI. Post Anteri mortem fuit Interpontificum aliquot dierum. In Auctori Chronico Pontificum dicitur, cessasse Episcopatum dies duas; liber de Romanis Pontificibus habet dies tredecim. Sed Pearsonius in Annalibus Cyprianicis recte scribit, Sedem vacasse dies octo, quia in chronico Damasi legitur, Fabianum Anteri successorem sedisse annos, XIV. mensem unum, dies X. & obiisse die XX. Januarii, anni scilicet ducentissimi quinquagesimi; mensis tamen ille abundat, & Fabianus sedit tantum annos XIV. & dies X. Papebrocius citatus ait, Fabianum non potuisse sedere annos XIV. menses XI. & dies X. & in auctori Chronico Pontificum legi, sedisse Fabianum annos XIV. mensem I. dies XI. idoque post Anteri martyrium cessasse Episcopatum menses XI. dies VII. quia inquit, annum unum detrahendum censent Consuliter, sub quibus Fabianus passus, Decius nempe II. & Gratus, qui anno CCL. Magistratum gesserunt; iidemque jubent, ut pro XI. mensibus sumamus unum, qui solus habetur in secundo Catalogo, in Chronico scilicet auctori Pontificum. Verum non solum in secundo Catalogo, sed etiam in primo Damaso attributo habetur, sedisse Fabianum annos XIV. mensem unum, dies decem. Quia itaque in variis Catalogis supra annos XIV. & mensem unum, quibus Fabianus sedisse dicitur, habentur praeterea dies X. ut hic

NOTAE

[1] Catalogus Romanorum Pontificum Fossatenis apud Constantium pag. 118. Fabianum passum esse XIV. Kal. Februarii, catalogi apud Bolland. XIII. Kal. Si praefertur, inquit Constantius, lectio Codicis, in quo Fabianus XIII. Kal. Februarii passus dicitur, Fabiani ordinatio incidit in diem decimum Januarii A. D. 236. qui fuit Dominica dies, & ejus martyrium in diem XX. Januarii An. D. 230.

se, ibique sua collocasse domicilia; ubi, Fabiani divina & celesti gratia largiente, ad clerici administrationem mirandum in modum electus est. Nam cum omnes fratres causa deligendi, ejus qui Episcopatum gereret, in Ecclesia convenissent, & multi de multis illustribus & praeclearis viris ad illud munus obeundum idoneis cogitarent: quamquam Fabianus qui tum forte praesto erat, nemini in mentem venerat; de repente tamen columbam e sublimi devolantem, quae similitudinem Spiritus sancti super Salvatorem in specie columbae descendens representare videbatur, ejus capiti insedissemur memorant: ac propterea populum universum pariter uno sacrati Spiritus instinctu commotum, magna cum alacritate, & uno animorum consensu, eum dignum eo dignitatis gradu acclamasse, & abique mora abreptum illum in sede Pontificia collocasse: Haec Eusebius.

In quae autem difficillima tempora Fabiani sedes inciderit, tum Herodianus (c), tum etiam Julius Capitolinus (d) in rebus gestis Maximini demonstrant. Post innumeratas enim caedes a Maximini ministris in quoscumque licet innoxios immaniter perpetratas, rerum status ex imperato mutatur: Nam delectis hoc anno in Africa Gordiano Proconsule, ejusque filii Imperatoribus, eosque approbante Romae Senatu, Maximinumque hostem judicante, pri-

VII. (c) Herod. lib. 7. Gordiani acclamantur Imp. (d) Capitolinus in Vit. duorum Maximin.

V. Uterque Gordianus Imperator in Africa dicitur.

numerus servetur, Fabiani initium die XI. Januarii currentis anni consignandum, eique anni XIV. & dies X. in Chronico Damasi memorati relinquendi, rejecto mense illo additio, & multo magis mensibus undecim, qui leguntur in Catalogo octavo saeculo scripto, quia a praesentis anni Consulibus ad Consulatum Decii II. & Grati, diemque XX. Januarii anni CCL. anni XIV. & dies X. intercurrerunt; ideoque male Papebrocius tam diuturnum Interpontificum post Anteri mortem statuit, ut ex dicendis magis liqueret.

Ad num. VII. Gordianus senior anno tantum sequenti Imperator in Africa acclamatus est. Herodianus enim lib. 7. cap. 4. refert, Afros adversus Maximinum rebellasse, συμπαρονομήσειν αὐτῶν ἑπὶ τῆς βασιλείας, id est, exalto Imperii timentio. Quae tamen a Viris doctissimis non intellecta. Existimant enim, Herodianum significare voluisse, Afros adversus Maximinum rebellasse post tertium Imperii ejus annum completum; cum tamen Herodianus, alique Auctores Graeci, immo & Latini ea loquendi formula, similibusve, nihil aliud plerumque denotent quam tertium Imperii annum jam inchoatum. Photius in sua Bibliotheca, quem nullus dicit phrasin Graecae vim non calluisse, Herodiani Historiam in summam redigens ait: ἠρξεν δὲ Μαξιμίνος ἐπὶ τῆς τριταῆς ἐπιπέδου καὶ τυραννείας, id est, Ma-

CHRISTI
238.ANTERI PAP.
I.MAXIMINI IMP.
2.

primum omnium Vitalianus Præfectus Prætorio, qui in civium sanguinem ferociter defæviera, necnon etiam Sabinus Urbi præfectus iisdem moribus comparatus, & ad Maximini voluntatem ambo egregie accommodati occisi sunt. Sed & post hæc inter Prætorianos milites qui stabant a Maximino, atque populum eos insectantem, in eosque sæpe imperum facientem, ingens diffidium conflatum est; his enim eos invadentibus, illis autem resistentibus, ac valide repugnantibus magna facta est utriusque partis occisio, usque adeo ut Urbs ipsa a militibus inflammaretur; cum inter ea ambobus Gordianis, agente contra eos Capellianus Numidiæ ac Mauritanie Præfecto extinctis, a Senatu Clodius Maximus Pupienus & Cælius Balbinus, qui subeant curam Imperii, deliguntur; a quibus & cooptatus est Gordianus, senioris Gordiani nepos, puer in Cæsarem.

VIII. Persecutio sedata. Hæc dum Romæ aguntur, per Romanum Imperium Legati a Senatu mittuntur ad sollicitandas provincias, ut a Maximino deficerent; sed de his anno sequenti. Quæ vero de statu Urbis & Romano

PAGIUS

ximimus vero annos fere tres ferociter ac tyrannice imperavit. Herodianus itaque qui rem sua ætate gestam scribit, eo in loco non errat, neque significat, eam rebellionem quarto Imperii Maximini anno contigisse, cum illum tantum deliberaverit, & tamen post eam defectionem per annum ferme vixerit. Dicit itaque Herodianus, Afros ab eo defecisse post secundum Imperii ejus annum. Quem loquendi modum alii passim usurpant. Josephus in lib. 1. de bello Judaico cap. 11. rem, quam gestam dicit *narrâ êrn sbo*, id est post duos annos, eandem lib. 14. Antiquit. cap. 23. factam refert *δυσρρη βρεσι*, id est, anno secundo. Hæc igitur formulæ post biennium, vel post exactum biennium, quæ tot recentibus Scriptori- bus errandi causa fuerit, unum & idem significant, & non raro annum secundum inchoatum tantum designant, ut passim in hoc Opere videbimus. Præterea Herodianus, cum de annis, quos Imperatores regnarunt, loquitur, non annos Imperii, sed annos Julianos, & utrumque incompletos pro completis de more numerat. Sic Alexander annos quatuordecim imperasse scribit, licet annos tantum XIII. & aliquot dies Imperium tenuerit. Sic etiam lib. 4. cap. 13. tradit, Caracallam sexennium tantum sine parente, germanoque suo imperasse, licet annos solum quinque & paucos dies post Severum & Getam Imperium solus tenuerit. Quare modo sibi usitato Herodianus scribit, exacto anno tertio Imperii Maximini Gordianum in Africa Imperatorem nuncupatum esse, sub sequenti nempe anni Consulibus. Herodiano suffragatur Victor de Cæsari- bus, qui de Maximino & ejus filio loquens ait: *Quis biennium summis potitis, repente Antoninus Gordianus Africa Proconsul, ab exercitu Princeps fit.*

VI. Quo anno Gordiani Augusti diti.

Facta ea nuncupatio circa diem duodecimum mensis Aprilis anni infrequentis. Eo enim die hora post meridiem quarta, feria quarta eclipsis Solis magna accidit, Calvisio aliisque observata, quo circiter tempore Gordianum dictum Imperatorem colligitur primo, ex eo

Imperio a nobis hic summam collecta sunt, fusus a citatis nuper historicis recitantur; ratio enim instituti haud patitur nos in hæc longius evagari. Cæterum has adeo immensas atque pavendas cuique turbas, ipsumque atrocissimum ac periculosissimum civile bellum, quo non Romæ solum, sed in toto propemodum Romano Imperio facta est mutatio magistratuum, cohibuisse credimus Maximinum a fævis- sima illa persecutione Fidelium, coactum nimirum sua curare negotia. Sic igitur persecutionem sub Maximino excitatam, haud putamus biennii temporis spatium esse transgressam; nisi dixerimus novorum Imperatorum (quod magis placet) electionem factam esse anno sequenti. Sed ad res Romani Pontificis Fabiani.

IX. De Fabiani Episto- la depravata. Quod autem hoc anno, iisdemque Consulibus, Kalendis Julii data habeatur Fabiani nomine epistola ad omnes Ecclesias (ut præfertur titulus) comministros; tam in titulo, quam etiam in Consulibus depravata adeo est, ut spuria penitus censetur, nisi nonnulla in ea posita corrigantur. Habet enim hæc de Novato atque

quod mense Maio infrequenti Romani occasione hujus nuncupationis, quæ in Africa facta fuerat, deficere cœperunt a Maximino, omnesque ejus amicos interfecere. Capitolinum in Maximini duobus cap. 16. refert, sexto Kalendas Junias Gordiani literas Romæ acceptas fuisse, utroque Gordiano jam Imperatore declarato. Præterea Victor in Epitome hoc clare indicat, dum ait: *C. Julius Maximinus Imp. filiusque ejus parvi nomine Casar est factus. Quis biennium summis potitis, repente* (circa nempe diem XII. Aprilis anni CCXXXVII.) *Antonius Gordianus Africa Proconsul ab exercitu Princeps apud Thyrsari opidum absens fit, qui Carthaginensia petit. Ibi cum advertendis prodigiis, (magna videlicet illa Solis eclipsi) quorum metu haud inaneangebatur, rem divinam solitis ageret, repente hostia partum edidit. Id Auspices atque ipse ita accepere, illum destinatum neci, liberis pariturum Imperium, progressisque consuetu longius liberi quoque exitum denuntiavere, mitem atque innoxium præstantes fore, ut illud pecus, nec diturnum tamen, sub- jectumque insidiis. E quibus Victoris verbis, inquit Herwartus in sua Chronologia, apparet ab Aruspibus & ipso quoque seniore Gordiano creditum fuisse, illam Solis eclipsim designare breve Imperium Gordiani III. sexto Imperii anno occisi. Dodwellus Vir eruditissimus in Dif- fert. Cypriana XI. num. 50. arbitratur, Gordianus currenti anno Imperatores dictos, sequenti- que interfectos, ita ut annum imperarint: Quia, inquit, die Maji XXVII. nuntius de eorum inauguratione Romam pervenit, & initio mensis Julii intererit sunt. Sed brevis est intervallum quam ut eodem anno utrosque nuntios accepit Senatus; nec sufficiebat rebus a Gordiano gestis. Sequente itaque anno CCXXXVII. mensi Julio tribuendum Gordiano- rum interitum, verisimile est. Aliter miti non poterunt Legati a Maximino ad Senatum, cum nuntium jam de Gordianorum morte accepisset in Pannonia ipse Maximinus, quos tamen rejectos a Senatu docet Capito- linus.*

CHRISTI
238.FABIANI PAP.
I.MAXIMINI IMP.
2.

que Novatiano: *Insuper & illud vos scire desideramus, quia nostris temporibus, præpeditibus quidem nostris peccatis, suadente antiquo hoste, qui semper ut leorugiens circuit querens quem devoret, supervenit Novatus ex Africa, & separavit de Ecclesia Christi Novatianum & quosdam alios Christi confessores, & convertit in pravam doctrinam. A quibus vos fratres advertite, & cavete ab omnibus qui alteram fidem & doctrinam tenent, quam Apostoli & successores eorum tenuerunt & docuerunt: Hæc ibi.* Sed & in libro de Romanis Pontificibus, hæc quæ his repugnant, habentur in Fabiano: *Post passionem vero ejus (nempe Fabiani) Moyses & Maximus presbyteri & Nicostratus diaconus comprehensi sunt, & in carcerem missi. Eodem tempore supervenit Novatus ex Africa, & separavit Novatianum de Ecclesia & quosdam confessores, postquam Moyses in carcere defunctus est, qui fuit ibi menses undecim.* Sed & in Cornelio hæc in eamdem sententiam: *Sub hujus (Cornelii scilicet) Episcopatu Novatus*

Novatus & Novatianus quando emer- si.

PAGIUS

linus. Ita Dodwellus innixus verbis Capitolini in Gordianis tribus cap. 10. qui ait, magna gratulatione Senatui accepisse, Gordianos duos Imperatores factos: tuncque Legationes a Maximino Romam venisse, sed vicisse Gordianorum Legationem. Unde missi fuerant ex Africa in Pannoniam, qui Gordianos dictos Imperatores Maximino renuntiarent, hincque Legatos Romam deputavit, qui viventibus adhuc Gordianis a Romanis rejecti sunt. Verum, si Dodwellus animadvertisset, utrumque Gordianum mense Aprilis anni CCXXXVII. Imperatorem creatum, comperisset, ab eo mense ad mensem Julium, quo occisi sunt, sufficiens tempus fuisse ad præfata omnia agenda. Argumentum itaque Dodwelli eos tantum urget, qui exeunte Maio Gordianos Imperatores dictos voluit, & initio Julii ejusdem anni trucidatos.

VII. Uterque Gordianus occisus.

Interim cum Gordiano seniori bellum illatum fuisset, is rebus desperatis mortem sibi conscivit, ac postea Gordianus filius, quem sibi multitudine Ducem elegerat, quæsus est, ut habet Herodianus lib. 7. cap. 9. quod & scribit Capitolinus in tribus Gordianis cap. 16. ubi addit: *Imperaverunt anno uno, mensibus sex, qui locus sine dubio corruptus, ut ex dicendis manifestum fiet.* Gordiani enim senioris Imperium brevissimum fuisse Herodianus lib. 7. cap. 9. insinuat, quando scribit: *Hæc finis Gordiani fuit felicis antea vite, atque in quadam Principatus imagine extinguiti.* Legendum itaque: *Imperaverunt mensibus vrbus.* Capitolinus in Gordianis tribus cap. 9. ait: *In pluribus libris invenio, & hunc Gordianum & filium ejus pariter Imperatores appellatos, & Antoninos cognominatos, alii vero Antonios.* Verum ex Nummis utriusque apud Medjobarbum conflati, eos quidem Augustos appellatos, sed Antonios, non vero Antoninos dictos fuisse. Utrouque Gordiano anno sequenti intererit, Senatus perrepidus in ades Concordie septimo Kalendas Junii concurrat, Ludis Apollinaribus, inquit Capitolinus initio Vitæ Maximi & Balbini, ubi postea Maximus & Balbinus Augustos acclamatos fuisse narrat. Sed hic etiam locus de-

VIII. Maximus & Balbinus Gordianis successores.

Novatianum extra Ecclesiam ordinavit, & in Africa Nicostratum. Hoc factum, confessores qui se separaverant a Cornelio, cum Maximo presbytero, qui cum Moysse fuit, ad Ecclesiam sunt reversi. Hæc quidem non nisi Cornelii tempore facta; Cyprianus (a) quoque sæpe testatur; cujus auctoritate cum constet, non ante seductum esse Novatianum a Novato, nisi post schisma conflatum adversus Cornelium Papam; nihil est quod dici possit id factum fuisse tempore Fabiani. Nam & Cyprianus, qui summo studio Novati fordes omnes, quo caverent eum Fideles, colligens ob oculos omnium ponit, nullum ei crimen impingit, nullamque inurit notam, quod alias se ante electionem Cornelii ab Ecclesia separaverit.

Rursum vero Pacianus (b) adversus Novatianos agens, cum meminit Novatiani, de iis quæ ante sedem Cornelii gesserat, commendat ejus Catholicam fidem, cum ait: *Cur igitur Novatianus tuus ne falso quidem adhuc Episcopatu sacerdos, longe antequam Cornelius Romæ Episcopus*

(a) Cypri- epist. 49. 52. 76.

X. Pacianus ad Symp. epist. 3.

Novatianus sub Cornelio.

pravatus. Nam, ut videre est in veteri Kalendario tempore Constantini M. filiorum scripto, Ludis Apollinares tertio Nonas Julii inchoabantur, & tertio Idus ejusdem mensis absoluebantur. Legendum itaque: *Septimo Idus Julii concurrat, Ludis Apollinaribus.* Quæ ex emendatione, quæ certissima est, liquet, locum Capitolini numero præcedenti citatum, recte etiam restitutum fuisse, & Gordianum sententem circa XII. Aprilis, anni nempe CCXXXVII. dictum fuisse Imperatorem, eoque cum filio in Africa occiso, die nona Julii Senatui Romæ Clodium Pupienum Maximum, & D. Cælium Balbinum (sic vocantur in Nummis) Augustos renuntiasse. Capitolinus in Maximo & Balbino cap. 3. ait, populum Romanum Imperio Maximi contradixisse: *quare factum est, ut Gordianum adolescentulum Principem peterent, qui statim factus est: nec prius permisi sunt ad Palatium stipati armis ire, quam nepotem Gordiani, Casaris nomine nuncuparent;* quod Senatusconsulto factum esse subdit Capitolinus, & Herodianus lib. 7. cap. 7. confirmat. Idem habet Capitolinus in duobus Maximinis cap. 20. *Quibus (nempe Maximo & Balbino) a populo Augustis appellatis, per milites & eundem populum etiam parvulus nepos Gordiani Casar est dictus. Tribus igitur Imperatoribus fulta Respublica est.* Vides, Gordianum juniorem a Capitolino & Cæsarem & Principem & Imperatorem appellari, & immerito me a quibusdam censoribus in Epist. Consulari reprehensum, quod Cæsaris Imperium Cæsarem attribuerim. Verum est, Petavium lib. 1. de Doct. Temp. cap. 24. ex præfatis Capitolini locis deducere, Gordianum III. cum Maximo & Balbino creatum etiam Augustum. Sed Vir eruditissimus non animadverterat, Imperatoris & Principis nomen in secunda dispositione Imperii Romani Cæsaris etiam concessum fuisse. Gordianum enim tertium dictum tantum tunc Cæsarem infra certissime demonstrabo. Quæ postea contingere, commodius duobus subsequenti- bus annis narrabimus. Res enim hæc hæcenus obscurissima, nobis accurate discutienda.

CHRISTI 238.

FABIANI PAP. I.

MAXIMINI IMP. 2.

fleret, antequam sacerdotio illius invideret, hac suasti? Habes Cypriani testimonium: Et post aliqua: At in hanc ipsam haresim Novatiani quando ceperunt? Audite, quaeso, & totum ordinem vestri erroris advertite. Cornelius jam Romae Episcopus a sexdecim Episcopis factus, locum cathedrae vacantis acceperat; & illa qua fuit praeditus castimonia virginali, crebras persecutiones irati Principis sustinebat. Tum forte quidam presbyter Novatus ex Africa, fraudatis in Carthaginensi Ecclesia viduis, spoliatis pupillis, pecunia Ecclesiae denegata, projecto extra domum patre, & eodem fame mortuo nec sepulto, uxoris gravida utero calce percusso, Romam venit, &c. Addit & de Novatiano postea ab ipso seducto. Sed & Eusebius in Chronico adventum Novati Ro-

mam ponit anno Cornelii primo, id denique omnes. Quamobrem ea epistola, quae fertur Fabiani nomine, aequius tribuenda esset Cornelio. Sed quae in ea feruntur de septem institutis subdiaconis, qui praessent Notariis Acta martyrum conscribentibus, haud patiuntur ut alii quam Fabiano adscribantur. Apparet igitur ea de Novato & Novatiano fuisse a sciolo aliquo superaddita, volente in epistolam inferre, quae putaret contineri in eo textu, quo dum agitur de Fabiano, dicitur, Eodem tempore supervenit Novatus; existimans ea verba esse ad Fabiani sedis tempus referenda; cum re vera ad ea quae proxime dixerat auctor, Post passionem vero ejus, &c. relationem habere certissimum sit. Caetera autem de Fabiano inferius.

JESU CHRISTI ANNUS 239.

FABIANI PAP. ANNUS I.

MAXIMINI IMP. ANNUS 3.

I. Christi anno ducentesimo undequadragesimo Fastis Cassiodori habentur adscripti Consules Perpetuus & Cornelianus, sive Cornelius; quem alii securi sunt: sub quibus ponunt complures exitum Maximini: sed quo jure, non video. Quamvis enim aliqui dixerint regnasse Maximinum annos tres, sed inchoatos tantummodo, sicque eum hoc anno sublatum: illa magis probatur sententia, qua dicitur ipsum imperasse annos tres absolutos; ut Eusebius in Chronico, licet in historia (a) non amplius triennio regnasse tradat. Cassiodorus dum quatuor ponit Consula-

tus tempore Imperii Maximini, sub quorum primo ceperit imperare, & sub quarto occisus fuerit, expleffe in Imperio triennium significare videtur. Similiter Herodianus (b) triennium Maximini exactum memorat, cum Gordianus in Africa imperare cepit; ait enim: *Votis tantummodo agebant, laesa implorantes numina, nullo scilicet audente profiteri se vindicem, donec exacto Imperii triennio exigua levique occasione (ut lubrica sunt tyrannorum res) primo anno arma sumpserunt, rebellantque Afri, &c.* Ab his igitur auctoribus persuasi, in sequen-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5730. SAC. III. Anno Urbis 990. Olymp. 354. an. 1. A.C. 237. JESU CHRISTI 237. secund. Baronium 239. FABIANI PAPÆ 2. BALBINI ET PUPIENI IMP.

I. [1] AD num. I. Coss. L. Ovinus Cornelianus, & P. Titius Perpetuus, ex duabus Inscriptionibus Onuphriani.

NOTÆ [1] Coss. L. Ovinus Cornelianus, & P. Titius Perpetuus. Nomina horum consulum e Panvinio Pagius sumpsit; sed recentiores Fastrorum concinnatores, retentis tantum extremis nominibus, quod prænomen, & alia eorum nomina ignorentur, scribunt: Perpetuus & Cornelianus. Nam Gruterianus lapis pag. XXIII. 10. habet.

PERPETUO. ET. CORIOLANO. (pro CORNELIANO) COS. VIII. IDUS. JUNIAS.

Fasti Idatiani, Vindebonenses, Prosperi Chronicon, & Bucherii laterculus; Perpetuo & Corneliano. Consules suffecti hoc anno memorantur ex Kal. Maji. Junius Silanus, & Cn. Messius Gallicanus; in cuius locum L. Septimius Valerianus suffectus est. Deinde ex Kal. Jul. Ti. Claudius Julianus, & Celsus Aelianus. De Junio Syllano consule, Capitolinus in Maximinis cap. XVI. De Gallicano idem in Gordiano III. cap. XXII.

CHRISTI 239.

FABIANI PAP. I.

MAXIMINI IMP. 3.

quentem annum obitum Maximini rejicimus. Atqui in eo minime possumus assentiri Herodiano, quod scribat nonnisi post exactum Maximini triennium Africanos rebellasse: nam hac ratione ad quintum annum pervenisse Maximinum, dicere opus foret. Si enim sequenti anno tertio abfoluto id accidit; cum tradat Capitolinus sexto Kalend. Junias lectas fuisse Gordiani in Senatu litteras; cumque oborto civili bello nonnisi post frequentem annum ipso hiemis fine, cum ex nivibus calore solutis torrentes exundare consueverunt, ip-

sum Alpes superasse, & Aquilejam versus iter direxisse, idem (a) Herodianus testetur; supputandum utique esset, nonnisi quinto ejus Imperii anno fuisse ipsum occisum: quod tamen aliquem dixisse nusquam reperimus. Quamobrem si non superiori, hoc tamen anno ea de rebellione Afrorum, deque electione novorum Imperatorum, quae scripta in eo sunt, ponenda essent. Sic ergo qui dixerunt, ut Capitolinus & alii in Maximo atque Balbino, tres annos Maximinum imperasse, expletos eos intellexisse constat.

JESU CHRISTI ANNUS 240.

FABIANI PAP. ANNUS 2.

MAXIMINI IMP. ANNUS 4.

I. Centorini supplicatio. Ducentesimo quadragesimo Christi anno, ponuntur a Cassiodoro Confules Pius & Proculus, ab aliis Pontianus dictus: sed re vera Ulpus pro Pio restitutus, & Proculus Pontianusque jungendi, ut textus sic restituitur: Ulpio & Proculo Pontiano Coss. hi enim hoc anno Olympiade ducentesima quinquagesima quarta, anno secundo, nimirum a prima Ann. Eccl. Tom. II.

Olympiade anno millesimo decimoquarto, a Centorino in libro de Die natali ponuntur Confules, quibus numeratur ab eo annus ab Urbe condita nongentesimus nonagesimus primus, cum ait: *Hic annus, cujus velut index & titulus quidam est Ulpii & Pontiani Consulatus, ab Olympiade prima mille & quatuordecim ex diebus dumtaxat astitit, quibus Agon Olympi-*

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5731.

SAC. III. Anno Urbis 991. Olymp. 354. an. 2. A.C. 238. JESU CHRISTI 238. secund. Baronium 240. FABIANI PAPÆ 3. GORDIANI IMP. 1.

I. Consules. [1] AD num. I. & II. Coss. An. Pius & Pontianus Proculus. A paucis enim annis inventa prope Baiocas Normanniae civitatem Inscriptio, in qua legitur: AN. PIO PROCOS. ut vir eruditissimus, qui eam legit & examinavit, me docuit. Pium & Pontianum profitentur hoc anno Fasti Theonis, Heraclii, Anonymi Fasti a Card. Norisio editi, Codex Justinianus, & Inscriptio Gruteri pag. CIV. num. 3. ab eodem Cardinali Norisio mihi per litteras indicata. Pium vero & Proculum proponunt Cassiodorus, Centorinus lib. de die Natali cap. 21. Ulpium & Pontianum, Auctor Chronici Alex. Ulpium & Pontianum. Ex An. enim & Pio Librarii fecerunt Olympiadem & aliqui conditores Pontianum voce praetermissa ejus tantum nomen memorarunt. Ita paulatim Consulul nomina, pra-

nomina, & cognomina e tenebris eruuntur. Porro Proculum prænomen fuisse docet Valerius Maximus lib. 10. *Qua enim prænomen fuerunt (veteri scilicet stante Republica) nunc cognomina sunt, ut Postumus, Agrippa & Proculus.* Scribat hoc anno Centorinus librum de Die Natali, qui capite 21. celebriores epochas in unum simul conjicit. *Cujus loci, inquit Petavius lib. 9. de Doct. Temp. cap. 42. sanctissimam auctoritatem merito omnes suscipiunt. Neque enim inventus est haecenus quisquam, qui vel Centorinum ipsum vel ejus librum levissimi hac in parte in suspitionem erroris adduceret; aut de verborum ejus fide ac veritate dubitaret. Nemo ad hunc diem Chronologiam, Historiam, Annales attingit, quin eundem locum sibi vindicare, & ad mentem opinionemque suam applicare non studuerit. Quod mihi singulare & admirabile quadam Dei providentia factum videtur, ut antiquissimum memoria temporum, atque insignium epocharum tituli incolumes ad nos & incorrupti, hoc saeculo & saeculo, pervenirent: ut esset denique in Historia, temporumque scientia certi & explorati aliquid quod omnium consensu & confessione constaret. Hos porro annos Centorinus simul connectit. Pontiani & Pii Consulatum, Annum Olympiadicum*

NOTÆ [1] Coss. An. Pius & Pontianus Proculus. Gruterus pag. CIV. 3.

... CLM. KAL. FEBR. ... PIO. ET. PONT. ... COS.

Blanchinus habet: M. Ulpus Crinitus, & ... Proculus Pontianus. Fasti Idatiani & Vindebonenses: Ulpio & Pontiano. Prosperi Chronicon: Pio & Proculo.

CHRISTI
240.FABIANI PAP.
2.MAXIMINI IMP.
4.

piacus celebratur; a Roma autem condita nonaginta nonaginta & unus, & quidem ex Palilibus, unde Urbis anni numerantur: Hæc Censorinus.

II. Cæterum, quod divisum esset Romanum Imperium civili bello, alios a Senatu & novis Imperatoribus, alios vero a Maximino Imperatore, (ut accidere his casibus consuevit) putamus creatos fuisse Consules: nam hoc ipso anno, quo occisus est Maximinus, ipse quoque legitur

PAGIUS	Annus Urbis	991.
	Annus Julianus	283.
	Annus Augustorum	263.
	Annus Actiacæ victoriæ	268.
	Annus Nabonnaris	986.
	Annus Philippi & obitus Alexandri	562.
	Cum itaque anno, quo librum de Die Natali Censorinus exarabat, memorati illi variarum. Erarum anni in cursu essent, manifestum est, librum illum scriptum post Kalendas Octobris præsentis anni, a quo die annus Philippi & obitus Alexandri 562. incipit. Aliqui Codices habent, hunc esse annum Actiacæ victoriæ 267. sed correctiores ferunt 268. Baronius eum annum quo Censorinus librum suum scripsit, cum anno Christi ducentesimo quadagesimo copulat, indeque factum ut ante Diocletianum Chronologia eius corrupta sit, & post Diocletianum, cujus Imperii initio veram Erarum Christianam amplectitur, omnes ex epochæ biennio in Annalibus mutilentur, & annus, v. g. CCCXL. in iis concurrat cum anno Olympiadio	1114.
	Urbis	1091.
	Juliano	383.
	Augustorum	365.
	Actiacæ victoriæ	367.
	Nabonnaris	1086.
	Philippi & obitus Alexandri	662.
	Et tamen nihil hodie certius in Chronologia, quam præfatos annos cum anno Christi CCCXXXVIII. concurrere; quod ex alio provenire non potest, quam ex eo quod antequam centenarius numerus cuilibet harum Erarum adderetur, ex cum anno Christi CCXXXVIII. concurrerent. Ex quo manifestissimum redditur, præsentem Christi annum quo Pius & Pontianus Consulatum gessere, illigari debere, non cum anno CCXL. sed cum anno CCXXXVIII. Ex hoc prochronismo, falsaque annorum Christi ad præfatas Eras accommodatione, Chronologia Christiana non parum labefacta, quæ ideo restituenda erat.	

III. Ad num. III. Interfectis anno superiori utroque Gordiano Augustis, & Pupieno cum Balbino in eius locum Romæ suffecto, Maximinus Augustus ad Italiæ fines venit; cumque Aquileiam portu accessisset, is magis magisque acceleravit. Ut autem ad fluvium pervenit, qui ad lapidem XII. procul est ab urbe, invenit ipsum maxima alvei profunditate ac latitudine defluentem. Etenim anni tempore soluta vicinorum montium nives, quas longa hiems duraverat, maximum torrentem effecerant, sic ut nullo pacto transire exercitus posset, inquit Herodianus lib. 8. cap. 4. Paulo post addit: Sed in magna lignorum ac navigiorum penuria, quibus inter se junctis pons fabricaretur, nuntiarunt quidam e fabris, esse per multas in agris illis desertis inanes cupas, forma rotunda, quibus videlicet molea quondam ad

(a) fuisse Consul & proculdubio ordinarius. Quod quidem ex acclamationibus a Senatu factis novis Imperatoribus, quæ recitantur a Julio Capitolino, certius redidit, qui sane post Maximini obitum hoc inter alia in senatu acclamarum tradit: *Præsentem annum Consulibus vos ornentis, in locum Maximini Gordianus sufficiatur.* Si igitur in Maximini Consulibus locum ille subrogatus est; plane constat Maximinum eo anno, quo occisus est, Con-

vinum importandum utebantur. Harum ope facile milites in ulteriorem ripam transgressi, & Aquileia fortiter obfessa. Sed milites, qui omnium rerum penuria laborabant, Maximinum cum Maximo filio obruncarunt, ut fuisse Herodianus, ex quo hæc descripta. Magna porro inter Historicos controversia, quo anno hæc cædes parata. Onuphrius lib. 2. Faكتورum, quem alii postea communiter fecerunt, eam præcedenti Christi anno circa Kalendas Octobris accidisse scribit, quod vindemiæ tempus fuisse Herodianus citatus indicare videtur. Sed cum hic diserte prodit, Aquileiensis cupis illis quondam ad vinum importandum usos esse, conjectura illa vana. Præterquam quod obsidionem illam hieme factam manifeste Herodianus testatur.

Mediobarbus in Numismatis Imp. pag. 329. duos Maximini Nummos exhibet, alterum ex Ocoone, alterum ex Gaza Medicea descriptos, in quibus legitur: MAXIMINUS PIUS AUG. GERM. in postica, P. M. TR. P. III. COS. P. P. S. C. Qui Nummi Maximinum quartum Imperii annum attigisse demonstrant. Præterea Patinus in Thefauro Mauroceniano pag. 134. refert Nummum Græcum Maximini Aug. in quo visitur trophæum cum captivis & l. Δ. id est, anno quarto sc. Imperii. Refertur etiam ibidem Nummus Maximi eius filii, in quo legitur, L. Δ. id est, anno quarto. Sed cum Nummi non raro ab Antiquariis mendose proferantur, hæc de re ad Eminen. Card. Norisum scripti, qui ad me respondit, Gazam Mediceam Maximini Nummos cum TR. P. III. optimæ fidei continere, seque descriptos, si vellem, transmiserunt. Addidit, se non dubitare, quin verno tempore currentis anni Maximinus peremptus fuerit, quod ex laudatis Herodiani verbis demonstrat. Nam verno tempore ineunte Maximinus Aquileiam venit, qua tempestate indurata hieme nives solvantur, non vero mense Septembris. Flumen, inquit Card. Norisus, nivibus liquefactis auctum dicitur *Alsa*. Victor in Epitome de Constantino Juniore prope Aquileiam cæso inquit: *Profectus in fluvium, cui nomen Alsa est, non longe ab Aquileia.* Capitolinus in Maximino Juniore cap. 2. scribit: *Calcamentum ejus positum in loco, qui est inter Aquileiam & Arciam: alii Arziam legunt, quam oppidum putat Casaubonus.* Sed errat; nomen enim est parvi fluminis, quod nive aut imbre soluta auctum, vadari nequit. Alsa etiam Plinio dicitur lib. 3. cap. 18. Sabellicus tamen putat, ab Herodiano designari Natizonem, nunc *Lifonzo*, & quidem probabilis; tum quia Alsa est citra Aquileiam, tum quia Natilo longe Alsa tumidior fluit, statimque occurrit in planitie supra Aquileiam versus Noricum, unde descenderat Maximinus. Ex quibus Norisus infert, hunc Im-

(a) Apud Adolph. lib. de num.

III. Aquilejensium virtus.

PAGIUS 33. peratorem mense Martio præsentis anni peremptum. Cum is, salva Norici urbe, transiret, adulationis gratia Inscriptio dicata, VI. STORIAE AUG. Kal. Febr. eodem anno apud Gruterum pag. CIV. Maximinum itaque post diem decimum quartum mensis Martii præsentis anni, quo tribunitiam Pot. IV. inivit, trucidatus, recteque ab Eutropio scriptum; *A Pupieno Aquileia occisus est, desertissimum cum militibus suis cum filio adhuc puero, cum quo imperaverat triennio, & paucis diebus.* Victor in Epitome, Eusebius tam in Chronico, quam in Historia, Orosius, S. Epiphanius, alique, qui Maximino annos tres assignant, numero rotundo loquuntur, hancque sententiam, quæ in posterum extra controversiam esse debet, confirmant. Hinc liquet, quantum hallucinati fuerint Viri doctissimi in assignando initio Imperii Maximini laudati, qui hunc anno CCXXXV. ante mensem Augustum non imperasse contendunt: sic enim quartam Tribunitiam Potestatem in re non potuissent, neque Gordianus III. septimam, quod tamen certum, ut infra monstrabo.

Ad num. IV. Hoc anno Pupienus & Balbinus Augusti, dum inter se concordēs non sunt, a militibus contrucidantur, ut docent Herodianus lib. 8. cap. 8. & Capitolinus in Maximo & Balbino, qui, quæ de iis habet, fatetur se accepisse ab Herodiano, ut videre est cap. 15. Unde in hac Gordianorum & Maximinorum Historia, Herodiano standum. Imperarunt, Maximus & Balbinus anno uno, inquit Capitolinus ibidem, quibus verbis annus incompletus intelligendus. Idem Capitolinus in Gordiano Juniore cap. 22. ait: *Cum extinctis Maximinis, Maximus etiam & Balbinus militari seditione interempti essent, qui biennio imperaverant, Gordianus adolescens Augustus est appellatus.* Quæ verba mox recitatis non adversantur; Balbinus enim & Pupienus, partim anno precedenti, partim currenti Republicam administrarunt, & Capitolinus eo in loco annos tantum Julianos, eosque utrimque incompletos numerat. Eodem modo explicandus Victor de Caesaribus, qui dicit: *Horum Imperio ad biennium per hujusmodi moras annus quaesitus, quamvis hic loquendi modus obscurior.* Cum vero Capitolinus asserat, utroque occiso Gordianum juniorem Augustum nuncupatum esse, liquet, hunc ante præsentem annum hanc dignitatem consecutum non esse, & Capitolinum ex ipsomet Capitolino & explicandum & emendandum.

VI. Herodianus seditionem adversum Balbinum & Pupienum Imp. factam dicit, cum Ludi Capitolini celebrarentur. Certum autem, hoc anno Agonem Capitolinum tricimum nonum aetum esse; sed quo mense, incomperum. Petavius in Paralipomenis Librorum de Doctrina Temp. pag. 855. contendit, hos Ludos æstivo tempore celebratos. Sed præterquam quod nihil afferat, quod eam opinionem probabilem reddat, initium

CHRISTI
240.FABIANI PAP.
2.MAXIMINI IMP.
4.

Consulem ordinarium fuisse; suffectorum enim deficientium nulla erat subrogatio; sed suffecti dabantur tantummodo ordinariis; cæteri vero dicebantur allecti.

Hoc ergo anno Maximinus Imperator ex Germania in Italiam venturus, Alpes superans, Aquileiam munitissimam urbem expugnare conatus est; sed resistentibus civibus, omnia frustra tentat; donec fatigati milites, jamque pertæsi sævitiam Maximini, oblata opportuna occasione, cum

Ann. Eccl. Tom. II.

ipsum, tum filium ejus obruncant, abscissaque eorum capita Romam transmittunt, ut perterrefactam Urbem, proximique Maximini adventu penitus fractam ac confternatam, erigerent. Magna sane tunc in ea obsidione enituit Aquilejensium virtus, quorum incredibili animi constantia & fortitudine, una cum fide erga Senatum populumque Romanum, non Urbis tantum saluti consultum fuit, sed universo plane Romano Imperio, mox a severissimo

Gordiani Junioris eam prorsus evertit, ostenditque verno tempore exhibitos fuisse. Nam Balbinus & Pupienus ante finem mensis Maii interfecti, cum Gordianus Junior septimum Imperii annum attigerit, annoque Christi ducentesimo quadagesimo quarto ante Kalendas Julias perierit, ut ex dicendis constabit. Quare hoc anno, quo Balbinus & Pupienus occisi, Ludi Capitolini post diem XIV. mensis Martii, & ante Maii exitum editi.

Scriptis ad me Card. Norisus ut examinarem, an Pupienus & Balbinus secundum Imperii annum attigerint; cum Mediobarbus in Numismatis Imp. Balbini Nummum referat in postica: *in scriptum: P. M. TR. P. II. P. P. & pag. 83. Thefauri Mauroceni a Patino V. C. nuper publicati recitetur maximus Nummus, æreus, cujus in antea caput Pupieni radiatum cum hac epigraphe: ATT. K. M. ΚΑΘΑ. ΠΟΙΗΝΤΙΟC. CEB. id est, Imperator Caesar Marcus Clodius Pupienus Augustus.* In postica visuntur tria capita, sc. Pupieni & Balbini adversa, intermedio Gordiano puero cum epigraphe, ΤΑΡCΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΙΟ ΕΩC. Supra capita legitur, AM. K. & infra Γ. B. quas duas litteras numerales annum secundum Imperii Balbini & Pupieni significare Patinus existimat. Trifanum tom. 2. pag. 497. similem Pupieni & Balbini Nummum repræsentat, in cujus etiam inferiori parte legitur, Γ. B. ita ut utrumque Imperatorem secundum Imperii annum inchoasse apparere videatur. Verumenimvero, re mature discussa, a vulgari opinione discedendum non esse comperi. Primus enim Nummus, quem Mediobarbus ait se accepisse a Clarissimo Minio Clericis Minoribus Præposito, nullam fidem facit. Cum enim Vaillantius Vir in re Antiquaria exercitissimus, ad Numismata præsertim videnda Parisiis Italiam peteret, rogatus est a Tolnardo, cum quo de præfato Nummo simul confuleramus, ut quando Bononiam, ubi Minius degit, perveniret, examinare vellet, an spurius, vel male descriptus esset. Ex Italia redux Vaillantius Tolnardo mihi que asseruit, se eum Nummum præ manibus habuisse, ac legitimum esse comperisse; sed in eo tantum legi, P. M. TR. P. nullas vero in eo numerales notas se deprehendere potuisse, immo de facto nullas in eo extrare. Alia duo Numismata Græca anno secundo Pupieni & Balbini minime percussa. Holstenius enim in Notis ad Stephanum de Urbibus in Hollandia editis in voce ΤΑΡCΟC, varios hujus urbis Nummos sub variis Imperatoribus cufos asserit, in quibus hæc duæ litteræ Γ. B. etiam leguntur. Ex quo manifestum fit, eas non ad secundum illorum Imperatorum annum, sed ad aliud aliud nobis ignotum referri. In Nummo Gordiani circa leonem taurum disceptentem, legitur, ΤΑΡCΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΙΟ ΕΩC. id est, Tarsi Metropolis, & subtus, A. M. K. Γ. B. In Nummo Alexandri Severi circum Apollinem dex-

VII. Pupienus & Balbinus secundum Imperii annum non inchoarunt.

CHRISTI
240.FABIANI PAP.
2.MAXIMINI IMP.
4.

fimo illo barbaro penitus dissipando. Tunc accidisse existimamus, ut honoris ac virtutis causa eidem civitati & illud fuerit inditum nomen, ut Romana civitas diceretur, quo plane nomine in posterum appellatam esse notavimus, ac dilucidius demonstravimus in Notis ad Romanum (a) Martyrologium.

IV. Extinctis itaque duobus Maximinis patre simul & filio Augustis; qui antea delecti erant, Maximus Pupienus & Clo-

PAGIUS

dextra ramum, sinistra arcum tenentem A A P ZEOTH, A A E E A N. M H T P. TA P E O Y, & intus ad dextrum brachium Apollinis A. M. K. ad sinistram sub arcu, F. B. In Nummo Caracallæ circum elephantem, ANTONINIANHΣ. ZEOTH. ΔΡΙΑ. & subtus, TAPEOY, circa coronam, super tergum elephantis, MA. K. & super ejus caput, F. B. In alio Alexandri Severi Nummo circum Imperatorem Victoriolam sustinentem & militem fundibularium, AAEANAPIANON AΔPIANON, & intus, A. M. K. subtus, F. B. Cum itaque hæc duæ potæ F. B. & numquam alia in Numismatis Tarfi percussis exhibeantur, secundum Imperii annum eas denotare nullus in posterum jure dixerit. Male etiam ibidem Holstenius, & Harduinus in Nummis Urbium & Populorum pag. 487. has literas A. M. K. idem significare ajunt, ac prima Metropolis Cilicia, vel prima Metropolis Cilicia. Nam cum in Tarfi Nummis ea diserte Metropolis appelletur, idem illis characteribus non expressum. Tautologia enim illa numquam in Nummis usurpata. Certum itaque maneat, Balbinum & Pupienum secundum Imperii annum non delibasse, nullumque hætenus Numisma ab Antiquariis productum, ex quo illud inferri debeat.

VIII.
Gordianus
III. Augu-
stus dicitur.

Herodianus lib. 8. cap. 8. de Prætorianis Balbini & Pupieni interfectoribus loquens, ait: *Relictis in ipsa via cadaveribus*, (Balbini nempe & Pupieni) *tollentes in altum manibus Gordianum Casarem, quando aliud nihil occurrit Imperatorem consalutabant*. Gordianus itaque non nisi post Balbini & Pupieni interitum Augustus renuntiatus, falsoque Eutropius, quem aliqui recentes Chronologi secuti sunt, narrata Maximini morte, ait: *Postea tres simul Augusti fuerunt, Pupienus, Balbinus & Gordianus*. Nam in postica parte Nummorum Pupieni legitur: CONCORDIA AUGG. vel FIDES MUTUA AUGG. vel AMOR MUTUUS AUGG. In postica etiam parte Nummorum Balbini habetur: vel PIETAS MUTUA AUGG. vel ABUNDANTIA AUGG. vel FELICITAS TEMPORUM AUGG. vel quid simile, & numquam in alterutro Nummis tres Augusti, tribus litteris GGG. designati exprimentur. Idem Mediobarbus tria Gordiani Numismata recitat, in quibus legitur: M. ANT. GORDIANUS CAES. in postica, PIETAS AUG. Notabilia sunt verba Capitolini in Gordiano tertio cap. 22. ubi de hoc loquens, ait: *Indumento Imperatorio testis, Casar est appellatus*; ex illis enim patet, Casares per hæc tempora Imperatores nuncupatos esse. Hæc post utriusque Gordiani obitum peracta. Capitolinus ibidem capite sequenti, postquam narravit, Maximum & Balbinum militari seditione interemptos, Gordianum adolescentem, qui Casar antea fuerat, Augustum appellatum esse, subiungit: *Hic finis belli intestini fuit, cum esset delatus Gordiano puero Consulatus*. Quod si anno præcedenti is Augustus creatus fuisset, di-

dus Balbinus liberæ Imperii capeffunt habenas summa animorum concordia. Sed ægre ferentes milites parere a Senatu datis Imperatoribus, ambos Agonalibus ludis Capitolinis occidunt, antea ludibrio affectos, & miserime cruciatos. Id quidem contigisse hoc anno, ex eo colligitur, quod scribit Julius Capitolinus (b), eosdem interfectos esse dum agerentur ludi Capitolini, quibus Agonalis annus inchoaretur. Hoc enim anno; iisdem Consul-

Pupienus
& Balbi-
nus Imp.(b) Jul. Ca-
pitol. in
Maxim.
& Balbin.

ceretur in Nummis hoc anno cæsis AUGUSTUS COS. DESIG. non vero CAES. PONT. COS. DES. PRINC. JUVENTUT. ut videre est in ejus Nummis apud Goltzium, Consulatum enim ordinarium anno sequenti Gordianus Junior gessit; quare ad eam dignitatem vel currenti, vel præcedenti anno designatus fuit. Præterea in quibusdam Nummis Gordianus dicitur: TRIB. P. II. COS. in aliis, TRIB. P. III. COS. II. Sumit secundum Consulatum Gordianus anno CCXXI. Unde cum eo anno tertiam tantum Tribunitiam Potestatem haberet, ea illi & nomen Augusti presentii duntaxat anno delata. Si enim antecessenti Augustus dictus esset, Tribunitia Potestas ejus III, cum secundo ejus Consulatu concurrere non posset.

Neque quis dicat, Victorem de Casaribus, Pupieni & Balbini nuncupatione narrata, statim scribere: *Isdemque per Africanis diebus Gordianum Gordiani filium Augustum creaverit*; Victorique utpote Afro omnem fidem adhibendam. Nam Victor de Gordiano secundo, non vero de Gordiano tertio, prioris ex filia nepote, loquitur, ut ipsa lectio manifestum facit, quamvis ea narratio non parum confusa sit. Neque Gordianus tertius in Africa erat, sed Romæ. In Senatusconsulto quidem in duobus Maximinis capite ultimo a Capitolino recitato, legitur: *Maxime Auguste, tibi gratias, Balbine Auguste, tibi gratias. Tibi gratias, Gordiane Auguste*. Sed locus ille sine dubio corruptus, alioquin Capitolinus non ita sæpe inculcasset, Gordianum tertium Casarem, Balbinum vero & Pupienum Augustos dictos esse. Non audiendus itaque Petavius lib. II. de Doct. Temp. cap. 24. ubi pluribus contendit, post utriusque Gordiani interitum tres Augustos creatos esse. Dodvelli in Dissert. XI. Cypriana ait, Balbinum & Pupienum hoc anno ante mensum Junium peremptos; Junii enim, inquit, XXII. & deinceps Leges habemus Gordiani Augusti, lib. 2. Cod. Just. tit. 2. L. 2. Sed hæc Lex non a Gordiano, sed ab Alexandro; Lex vero 3. data est a Gordiano, III. Idus Augusti; & hæc prima quæ extet, Legum ab eo emissarum. Illum tamen ante mensum Junium jam Imperium administrasse, infra demonstrabitur.

Sed indicium non diu imperatori Gordiani hoc fuit; quod eclipsis Solis facta est, ut nox crederetur, neque sine luminibus accensis quidquam agi breviter possit, inquit Capitolinus in Gordiano III. cap. 23. tem postquam eum creatum fuisse Augustum asseruit. rii Gordianus per hæc tempora eclipses duæ Romæ; al. diani III. tera, die duodecima mensis Aprilis præcedentis indicat. Christi anni; altera, die secunda ejusdem mensis præsentis, feria secunda, horis ante meridiem quatuor. Petavius loco citato, qui utramque computavit, ait: *Ex iis Solaribus deliquiis prius sine dubio congruit ad Historiam Capitolini. Nam longe majus posteriore fuit. Itaque Gordianus jam tum Imperator, & Augustus fuisse videtur*

CHRISTI
240.FABIANI PAP.
2.MAXIMINI IMP.
4.

fulibus Ulpio & Pontiano captum numerari Agonem trigessimum nonum, absolute eodem anno Agone trigessimooctavo, Cenforinus (a), qui hoc ipso anno sub iisdem Consulibus (ut ipse tradit) scribebat librum de Die natali, testatur. Occisus igitur Maximo atque Balbino, evestigio milites Gordianum Casarem antea creatum, acclamant Augustum, annum ætatis agentem (ex sententia Cordi antiqui hi-

(a) Cenfor-
de Die nat.
c. 15. in fin.
iungit his
que ha-
bentur
cap. 16.
Gordianus
Imp.JESU CHRISTI
ANNUS
241.FABIANI PAP.
ANNUS
3.GORDIANI IMP.
ANNUS
I.

I. Christi anno ducentesimo quadagesimo primo, Gordiano Augusto & Avio-la Coss. defuncto Zebino Episcopo Antiocheno, in locum ejus successus est Babylas, tenuitque sedem usque ad Decium Imperatorem annos duodecim. Porro illam de tempore Babylæ, quod sub Nu-

PAGIUS *tur ex anno Christi CCXXXVII. Cyclo Luna X. Solis XXII. Sed hæc postrema verba perperam a Petavio addita; ut enim elapso diximus Gordianus senior eo fere tempore, quo eclipsis die XII. Aprilis visa accidit, Imperator electus est, & quia huius scientie usu immodice prudens erat, ut inquit Victor de Casaribus, credidit eam eclipsim Imperium Gordiani tertii portendere. Quamobrem ea a Capitolino sub initio Imperii Gordiani tertii notata est, ut advertit Hervvartus cap. 256. suæ Chronologiæ.*

NOTÆ [1] Coss. M. Ant. Gordianus Aug. & M. Acilius Aviola. Gruter. pag. VIII. 7.

Ibid. pag. XXX. 4.

Lapis Romæ inter Donianas Inscript. Cl. III. n. 67. pag. 130. cujus initium:

D. N. CONSTANTIO. AU-
GUSTO. MEMMIUS
VITRASIUS. ORFITUS.
V. C. PRAEF. URB.
JUD. SAC. COGNI-
TER. D. N. M. EJUS
CURANTE. PUBLILIO. CEIONIO
JULIANO. P. V.
DEDICATA. IV. ID. MARTII. IMP.
DOMINO. N. GORDIANO. AUG.
ET M. (idest Manio) ACILIO
AVIOLA. CONS.

Ibid. n. 48. pag. 125.

IMP. CAESARI.
M. ANTONINO GORDIANO.
PIO. FEL. INVICTO. AUG.
PONT. MAX. TRIB. POTEST.
III. COS. PROCOS. &c.

storici, quem citat Capitolinus (b) decimum sextum; tenuitque sex annis inchoatis Imperium. Hac igitur ex Cenforini sententia firmiter statuta chronologia; qui dixerunt, Maximum atque Balbinum imperasse annum unum, non a morte Maximini, sed ex quo Senatus decreto dicti sunt Imperatores, annum illum numerasse oportuit.

(b) Capi-
tol. in Gor-
diano.

meriano Imp. vixerit, & martyrio fuerit coronatus, in Notationibus (d) nostris ad Romanum Martyrologium sententiam, refellimus; simulque opinionem illorum, explosimus, qui ad male conciliandas de eo diversas opiniones duos Babylas introduxerunt; quæ cum ibi fusius sint per-

(d) Die
24. Ja-
nuar. b.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5732.
C 24. F. D 12. P. 7. April. Indid. 2.
JESU CHRISTI 239. secund. Baronium 241.
FABIANI PAPÆ 4.
GORDIANI IMP. 2.

SÆC. III.
Anno Ur-
bis 992.
Olymp.
254. an. 3.
A.C. 239.

[1] A D. num. I. Coss. M. Ant. Gordianus A-
ug. & M. Acilius Aviola. I.
Consules.

Sum-

In-

CHRISTI
241.FABIANI PAP.
3.GORDIANI IMP.
1.II.
Babylas
instruit
etiam
pueros ad
marty-
rium.

tractata, prætermittimus eandem hic ite-
rum controversias agitare.
Clarissimus plane inter Orientalis Ec-
clesiæ Episcopus hujus temporis Babylas
vixit; quippe qui venturæ asperrimæ sub
Decio persecutionis præcius, non viros
tantum, sed & pueros, quos Christianæ
fidei imbuebat elementis, ad subeundum
egregie pro Christo martyrium assiduis

PAGIUS
II.

Sumtus is a Gordiano Consulatus juxta pri-
mam regulam, atque, ut conjicere licet, pro-
pter nomen Cæsareum anno CCXXXVII. post
Gordianorum mortem, acceptum. Nam, ut an-
no præcedenti ostendimus, in Nummo apud Gol-
tium Gordianus dicitur Cæsar & Consul desi-
gnatus, & quidem in præsentem annum: quod
elicio ex Capitolino in Maximini duobus capite
ultimo, ubi utriusque Maximini interitu recitato
Senatusconsultum refert, quo Pupienus ac Bal-
binus Augusti, & Gordianus junior Cæsar sunt
appellati. Inter alia in Senatu acclamatum: *Præ-
sentem annum Consules vos ornatis: in locum Ma-
ximini Gordianus sufficiatur.* Quæ verba, neque
ab Onuphrio in Fastis, neque a Casaubono
& Salmasio in Notis ad Capitolinum, ex-
plicata. Baronius locum illum explanare ten-
tavit, scripsitque, diviso civili bello Impe-
rio, alios a Senatu, alios a Maximino crea-
tos Consules, ac anno CCXXXVIII. quo Maxi-

fermonibus inflammabat. Optimeque con-
sultum est divina providentia, ut in ma-
ximis omnium Antiochenæ Ecclesiæ peri-
culis, talis tantusque deligeretur Episco-
pus; non solum enim communi illa Ec-
clesiæ omnibus clade Decianæ persecutio-
nis erat Ecclesia Antiochena vexanda, sed
Perfarum quoque invasione turbanda: sed
de his suo loco dicemus.

Du-

minus occisus, Consulem ordinarium ipsum
fuisse. Verum cum decretum illud anno CCX-
XXVII. factum sit, si conjectura Baronii vera
esset, Gordianus Cæsar anno CCXXXVIII. Con-
sul ordinarius, vel saltem Consul suffectus, &
in Maximini locum subrogatus fuisset, quod nul-
lus dixerit; cum duos tantum Consulatus eum
gessisse constat. Existimo itaque, ante rebello-
nem, Maximinum in annum CCXXXIX. in quem
ejus Quinquennalia incidebant, se se Consulem
designasse, & Senatui, cum Gordianum III. Cæ-
sarem dixit, in Maximini odium eum Gordia-
no Consulatum attribuisse, quem sibi Max-
iminus elegerat: Pupienus vero & Balbinum
ultimis mensibus anni CCXXXVII. Consulatum
suffectum gessisse, relicto Consulatu ordinario an-
ni CCXXXVIII. Pio & Pontiano, ad quem an-
te rebellionem designati fuerant, quique, ut ve-
rosimile est, a Senatu, quemadmodum & tota
Italia, non vero a Maximino, stabant.

NOTÆ

Inscriptio in honorem Gordiani, Romæ in coenobio Patrum Olivetanorum, vulgata ab Antonio
Maria Lupo, Societatis Jesu in Dissertatione ad Epitaphium S. Severæ martyris, pag. 73.

IMP. CAES. M. AN. T. O. N. I. O
G. O. R. D. I. A. N. O. P. I. O. F. E. L. I. C. I.
A. U. G. P. M. T. R. I. B. P. O. T. I. I. C. O. S. P. P.

Vetus inscriptio apud Fabretum pag. 68r. num. 63.

IMP. CAESARI. M. ANTONINO. GORDIANO
PIO FEL. INVICTO. AUG. PONTIFICI. MAX.
TRIB. POTEST. III. COS.

Sponius in Miscellan. pag. 202.

IMP. CAES. M. ANTONIO. GORDIANO
PIO. FEL. AUG. PONT. MAX. TRIB.
PONT. II. P. P. COS.

Gudiana inscriptio:

DEDICATA. III. ID. MARTII.
IMP. D. N. GORDIANO. AUG.
ET. M. ACILIO. AVIOLA. COS.

Gudiana hæc inscriptio *Dedicata* III. non III. *Id. Martii*, nunc extat in ædibus Capitolinis.
Cuperus in monum. antiq. pag. 232.

IMP. D. N. GORDIANO. ET
AVIOLA. COS. KAL. IUL.

Relandus ex Gudiana inscriptione, quæ legitur inter Donianas, arbitratur prænomen *Acilii*, Ma-
nimium fuisse.

Fasti vulgares: *Gordiano & Aviola.*

JESU CHRISTI
ANNUS
242.FABIANI PAP.
ANNUS
4.GORDIANI IMP.
ANNUS
2.I.
(a) *Caspit.
in Gord.*Origenes
Athenas
iterum
petiit.(b) *Euseb.
lib. 6. c. 25.*II.
Conci-
lium
episcopo-
rum in
Africa.

Ducentesimo quadragesimo secundo
Christi anno Sabinus & Venustus
Consules creati sunt; quibus (ut auctor
est Capitolinus a) Gordianus Sabinia-
num cum suis in Africa rebellantem com-
pressit; sicque extinctis penitus bellis ci-
vilibus, summum in Romano Imperio o-
tium & in Ecclesia pax fuit tranquillissi-
ma. Hujus pacis occasione Origenes ite-
rum professionem Athenas instituit puto
(quod & alias fecit) ut libros venari
posset; de quo hæc Eusebius (b) sub Gor-
diani tempore: *Quo (inquit) commenta-
rii in Isaiam & Ezechielem pariter ab
Origene conscripti fuere; ex quibus tri-
ginta tomos in tertiam partem Isaiæ us-
que ad visionem quadrupedum in deser-
to, nos vidimus; & viginti quinque in
Ezechielem, quos solos in universum
Prophetam edidit. Id temporis, cum A-
thenis forte versaretur, commentarios in
Ezechielem absolvit: ibidem in Cantica
canticorum inchoavit commentarios & quin-
que libros eorundem ibi adhuc commo-
rius perfecit. Cæsaream reversus, alios
quinque (ut decem essent numero) perdu-
xit ad exitum: Hæc ipse. Verum non
tam inchoasse, quam elaboratas in adole-
scentia perpurgasse lucubraciones in Can-
tica canticorum, S. Hieronymi auctori-
tate superius dictum est.*

Hac eadem pace Ecclesiæ bene usi san-
ctissimi Episcopi, omnem navarunt ope-
ram, ut hereticos a Dominico grege fu-
garent. Qua de causa congregatum est in
Africa Concilium nonaginta Episcoporum

adversus Privatum hæreticum; sicque E-
piscoporum omnium sententia damnatum,
Fabianus quoque Romanæ Ecclesiæ Epi-
scopus, & Donatus qui his temporibus
præfecturam Carthaginensis Ecclesiæ admi-
nistrabat, paribus votis impium hominem
suis litteris infamia sigillatum Privatum
Ecclesiastica communicatione privarunt.
Sed callidus serpens modo spiris suæ se
impietatis involvens, nōdo foramina ca-
ptans, iterum progrediens Cypriani tem-
poribus, novas adhuc & graviores in
Ecclesia turbas commovit; de quibus alias
pluribus dicturi sumus.

Quod vero ad præsens pertinet tem-
pus, hæc de gestis in Synodo adversus
eum Cyprianus (c) ad Cornelium scribit; (c) *Cypri-
anus Per Felicianum autem significavi tibi, fra-
ter, venisse Carthaginem Privatum vete-
rem hæreticum, in Labestiana Colonia ar-
te multos fere annos ob multa & gravia
delicta nonaginta Episcoporum sententia
condemnatum, antecessorum etiam n:stro-
rum (quod & vestram conscientiam non
latet) Fabiani & Donati litteris severis
sine notatum: Hæc Cyprianus. Quænam
autem essent hujus hominis hereses, non-
dum habere potuimus, exploratum: quam-
obrem potius existimamus eum fuisse alie-
næ heresis sectatorem, quam novæ insti-
tutorem. His quoque temporibus convo-
catam fuisse Synodum in Arabia adversus
errores Berulli Bostrorum in eadem Pro-
vincia Episcopi, Eusebii attestacione pro-
batur, sed de eo superius actum est.*

Anno

FABIANI PAPÆ 5.

GORDIANI IMP. 3.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5733.

SÆC. III. 25. ED. 13. P. 29. Mart. Indi. 3.

Anno Ur-
bis 993.
Olymp.
254. an. 4.
A. C. 240.

JESU CHRISTI 240. secundum Baronium 242.

[1] Ad num. I. *Coff. Sabinus II. & Venustus*, I.
ex duplici Inscriptione Onuphriana. In *Consules*.
Fastis etiam Theonis Sabinus cum numerali nota
effertur.

NOTÆ [1] *Coff. Sabinus II. & Venustus*. Prænomena absunt a Gruteriano lapide pag. CCCIX. 6.
in quo:

DEDIC. III. IDUS. MAIAS
SABINO. II. ET VENUSTO
COS.

Capitolinus in Gordiano III. cap. XXIII. *Venusto & Sabino* cost. inita est factio in Africa contra
Gordianum tertium, Duce Sabinianno.
Vulgares Fasti: *Sabino & Venusto.*

JESU CHRISTI
ANNUS
243.

FABIANI PAP.
ANNUS
5.

GORDIANI IMP.
ANNUS
3.

I. **A**nno Redemptoris nostri ducentesimo quadagesimotertio, Gordiano & Pompeiano secundum Coss. Bellum Perficum (inquit Capitolinus a) exortum est; quare adolescens Gordianus, priusquam ad bellum proficisceretur, duxit uxorem filium Mithribi, doctissimi viri, quem causa eloquentiae dignum parentela sua putavit, & Praefectum statim fecit. Post quod non puerile jam & contemptibile videbatur Imperium, siquidem optimi socii consiliis adjuvaretur: Hæc & alia plura de recta gravique administratione Imperii Capitolinus. Quod vero ad motum Perfarum pertinet; Sapor eorum Rex ulcisci

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5734.

SÆC.III. Anno Urbis 994. Olymp. 255. an. r. A. C. 243.

JESU CHRISTI 243. secund. Baronium 243.

FABIANI PAPÆ 6.

GORDIANI IMP. 4.

I. **A**D num.I. Coss. M. Ant. Gordianus Aug. II. & Pompeianus.

II. Gordiani Consulatus juxta secundam regulam; in hunc enim annum Imperii ejus Cæsarei Quinquennalia incidunt. Quo ex Consulatu liquet, eum anno CCXXXVII. Cæsarem nuncupatum esse.

NOTÆ [1] **C**oss. M. Ant. Gordianus Aug. II. & Pompeianus. Pompeiano Civica nomen addunt. Nummus Gordiani in Museo Theupolo pag. 615. cum

Ibidem pag. 616. cum

T R. P. II. COS. P P.

T R. P. III. COS. II. P P.

Gruteriani lapides, Pag. XXIX. & XXX.

D. N. GORDIANO. II. ET. POMPEIANO. COS. VI. ID. DEC.

Item apud Fabretum pag. 682. Fabrettianam inscriptionem illustravit eruditus vir eques Paulus Alexander Maffejus, data epistola ad Jo. Dominicum Theupolum Patricium ac Senatorem Venetum, quæ legitur in Diario Litteratorum Italiae tom. XII. pag. 103. Inscriptio Græca apud Reinesium Cl. XI. num. LXXI. pag. 633. quæ latine sonat:

IMP. CAES. M. ANTONIO. GORDIANO.
II. ET POMPEIANO. CIVICA. COS.

Cuperus in Epistola consulari n. XIX. ex Gudianis:

XI. KAL. IAN. IMP. CAES.
GORDIANO. AUG. II.
ET. CIVICA. POMPEIANO. COS.

Lapis in ædibus Capitolinis n. 75. litteris minusculis:

D. N. GORDIANO AUGUSTO
ET POMPEIANO.

Capitolinus in Gordianis cap. XIII. Gordiano iterum & Papiniano Coss. pro Pompeiano: Vulgares Fabri: Gordiano II. & Pompeiano.

cupiens cladem illatam ab Alexandro, eo impetu aggreditur Romanum Imperium; ut in Syriam usque populabundus advenit, Antiochenam civitatem invaserit, & Antiochenos jugo servitutis subegerit.

Sed & alia quoque afflictatione memorabilis redditus est præfens annus. Nam (subdit inferius idem auctor) fuit terræmotus eo usque gravis, ut civitates etiam terræ biatu cum populis deperirent; ob quæ sacrificia per totam Urbem totumque orbem terrarum ingentia celebrata sunt. Et Cordus quidem dicit, inspectis libris Sibyllinis, celebratisque omnibus quæ illic jussa videbantur, mundanum malum

se. Capitolinus in Gordiano III. cap. 23. ait: Gordiano iterum & Pompeiano Consulibus bellum Perficum natum est. Quare adolescens Gordianus, priusquam ad bellum proficisceretur, duxit uxorem filiam Mithribi. Ea in Nummis vocata Furia Sabinilla Tranquillina; nuptiæ autem Imperatorum annis Quinquennialibus & id genus festis addidit de more celebrata.

Ad num. III. Eusebius lib. 6. cap. 36. scribit: Cum fides nostra, ut par erat, augetur in dies, & doctrina Christianorum summa ubique libertate fruatur, Origenes jam sexagenario major: ut pote qui ex diuturna exercitatione maximum dicendi usum sibi comparasset, conciones quas habebat ad populum, a Notariis excipi permisit, cum ad antea fieri nunquam concessisset. Sub idem tempus octo libros composuit adversus librum quemdam Celsi Epicurei contra Christianos, qui de vera doctrina

CHRISTIF
243.

FABIANI PAP.
5.

GORDIANI IMP.
3.

lum esse sedatum: Hæc ipse; sed verius putato Christianorum precibus, quorum culpa (ut ex Origene (a) superius dictum est) terræmotus, & mala omnia quæ accidissent, verti solita erant. Hæc ipsa namque tempora existimamus ab eodem Origene (b) indicata, cum agens adversus Celsum hæc ait: Denuo calumniatores nostri causam tantorum motuum, quibus nunc res Romana agitantur in multitudinem Fidei delium conferre cœperunt, quod non impugnemur a Principibus, sicut superiore tempore: Hæc Origenes.

III. Eusebius (c) putat Origenem sub Gordiani successore Philippo libros illos contra Celsum scripsisse. Verum optime potuit contigisse, ut tam insigne, laboriosum, multarumque lucubrationum opus conceptum Gordiani tempore, ad Philippi Imperium productum fuerit. Impulit eum ad ejusmodi suscipiendum laborem (ut ipse in præfatione testatur) studiosissimus Christiani nominis Ambrosius, haud æquo animo ferens Epicurei philosophi ignominie notis Christianam religionem labefactam. Paruit ille, & gnæviter in opus incumbens, celeberrimum omnium illum edidit commentarium, quo cum Celsi, Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS inscribitur. Cum itaque Origenes anno CLXXXV. in lucem prodierit, circa annum CCXLVI. Opus illud adversus Celsum composuit. Porro duo fuere Celsi Epicureæ sectæ Philosophi, quorum alter Neronis ætate vixit, alter circa Antonini tempora, ut prodit Origenes in lib. I. contra Celsum. Adversus hunc posteriorem Celsum scripsit Origenes octo elegantissimos libros, qui etiamnum supersunt. Hic est Celsus, cui Lucianus librum suum, qui Alexander seu falsus vates in-

tum etiam Gentilium omnium ac Judæorum disjecit in Christianam pietatem molitiones & arietes comparatos.

His etiam temporibus accidisse putamus nobile illud Helconidis Corinthiæ martyrium, cujus tam apud Græcos, quam Latinos, illustris memoria est, natali die ejus Græcis atque Latinis litteris consignato (d). Quantumlibet enim summa pax in Ecclesia esset, etsi non aperte Christianitatis titulo, multis tamen circumventos ejus causa calumniis sæpe Christianos morte damnatos, sæpius superius dictum est. Hæcigitur Gordiani Imperatoris temporibus primo sub Perennio Præside, inde sub ejus successore Justino diu tormentis vexata, dissectis mammis, feris objecta, igneque vexata, tandem obtruncato capite certamen victrix absolvit vigesima octava Maji, quæ dies ejusdem est memoriae anniversariæ consecrata. Feruntur Acta (e) quædam Tryphonis martyris sub Gordiano, cujus filiam a dæmone arreptam liberavit; quæ si vera esse dixerimus, sub Majori Gordiano contigisse oportuit: siquidem hic, de quo sermo est, hoc anno uxorem duxit, & post biennium occisus, nulla prole auctus legitur.

Z z z Se-

scribitur, nuncupavit, cum ab eo rogatus esset, ut vitam impostoris illius literis traderet. In fine autem illius libri Lucianus eum alloquens Epicureum fuisse aperte significat, uti observat Valestus in Notis ad locum laudatum Eusebii. Araxerxes primus Perfarum Rex postquam annos quindecim, mensibus demtis duobus, regnasset, obiit currenti anno, quem excepit Sapor, qui ingentibus jacturis Romanos affecit, inquit Agathias lib. 4.

IV. Martyrium Helconidis.

(d) Menolog. & Mart. Rom. 28. Maji.

(e) Metaphrast. die 1. Febr.

IV. Romani & Persis usque ingentibus jacturis Romanos affecit, inquit Agathias lib. 4.

JESU CHRISTI ANNUS 244.

FABIANI PAP. ANNUS 6.

GORDIANI IMP. ANNUS 4.

I. Sequens annus Christi ducentessimus quadragesimus quartus, Consulibus Attico & Prætextato, adscribitur Fallis; meminit horum consulum Capitolinus in Gordiano, quibus hæc accidisse tradit: Gordianus, inquit, aperto Jano gemino, quod signum erat indicti belli, profectus est contra Persas cum exercitu ingenti, & tanto auro, ut vel auxiliis, vel militibus facile Persas vincere posset. Fecit iter in Mesiam, atque in ipso prociuctu, quicquid hostium in Thraciis fuit, deleuit, fugavit, expulit, atque submovit. Inde per Syriam Antiochiam venit, quæ a Persis jam tenebatur; illic frequentibus præliis pugnavit, & vicit, Sapore Persarum summo Rege. Hæc & alia plura per Gordianum adversus Persas feliciter gesta, a Capitolino scribuntur; sicque per eum tradit effectum, ut Persæ, qui etiam in Italia timebantur, in regnum suum, Imperatore eos oppugnante, redirent, totumque Orientem Romana Respublica obtineret. De rebus a Gordiano tunc gestis idem recitat litteras ad Senatum ab eo conscriptas, vel potius earum fragmentum; quibus omnia se accepta ferre Mithæi foci consiliis professus est. Quamobrem magna in eum invidia conflata, creditum tradit idem Capitolinus, arte Philippi, qui post eum consecutus

est amplissimum magistratum Prætorii præfecturam, ipsum fuisse morte sublatum, medicis ad patrandum scelus adhibitis.

Quod ad Philippum pertinet, fuit hic Arabs genere; an autem & quando Christianus, suo loco dicemus. Dum vero hic gloriæ stimulis vehementer esset exagitatus; quæ justa ac recta essent, cuncta posthabuit, magnaque Romanum Imperium clade affectit, cum primo Mithæum, inde vero substituit Gordianum. At hæc de Mithæi morte & Philippi præfectura sequenti anno contigere. Cæterum multa Mithæi consilio & opera ad optimum, Reipublicæ statum comparandum a Gordiano instituta fuisse, Capitolinus testatur; sed unum tantum illud (a) ejusdem officio ab eodem Imperatore reperitur decretum editum, ut grammatici, seu rhetores, quantumlibet decreto ordinis probati essent; si tamen se inutiles studentibus præberent, possent postea reprobari.

In hunc usque annum sub Ammonio Christiano philosopho Plotinus professus; eo consilio, ut in Persas primum, ac subinde ad Indos peregrinaretur, Gordiani exercitui se conjunxit; hæc de eo Porphyrius (b), qui addit, ipsum anno primo Philippi Imperatoris Romam se contulisse.

Anno

FABIANI PAPÆ 7.

GORDIANI IMP. 5.

[1] AD num.I. Coss. C. Vettius Atticus, & C. Asinius Prætextatus, ex Inscriptione Onuphriana.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5735. SÆC. III. Anno Urbis 995. Olymp. 255. an. 2. A. C. 242.

NOTÆ [1] Coss. C. Vettius Atticus, & C. Asinius Prætextatus. Gruter. pag. CCCIX. 7.

COLLOCATA. XII. KAL. APRIL. C. AUFIDIO. ATTICO C. ASINIO. PRÆTEXTATO. COS. Pag. CCCXLIII. 6. C. VETTIO. ATTICO. ET C. ASINIO. PRÆTEXTATO. COS. PR. IDUS. APRIL.

Gudianæ inscriptiones apud Relandum:

C. VETTIO. ATTICO. ET. C. ASINIO PRAETEXTATO. COS.

Forte typographi mendo; nam in Ligoriana, ex qua Gudius, & extat veteris Latii tom. VI, pag. 53. legitur:

PRAETEXTATO.

Capitolinus in Gordiano III. cap. XXVI. Sedato terra motu, Prætextato & Attico Coss. Vulgares Falli: Attico & Prætextato.

Gordiani expeditio in Persas & Victoria.

II. Philippus Arabs P.P.

(a) L. 1. Cod. de profess. lib. 10.

III. Plotinus peregrinatur ad Persas. (b) Porphyrius in Plotini Vita.

JESU CHRISTI ANNUS 245.

FABIANI PAP. ANNUS 7.

GORDIANI IMP. ANNUS 5.

I. Philippus Prætorio regnandi cupidus.

Anno Christi ducentesimo quadragesimo quinto, Apriano & Pappo Coss. Mithæo foero Imperatoris defuncto, collata a Gordiano fuit (ut dictum est) præfectura Prætorii magistratus amplissimus Philippo, qui prava semel arreptus regnandi cupidine, eadem percitus ac impulsus, nullum arripiendi regni studium prætermittens, sed captans quancumque posset occasionem, dolo tentavit ut Gordiano redderet infensos milites, atque adeo ut ipse ab iisdem collega Gordiani in Imperium posceretur; quod, licet Gordiani amicis adversantibus, est tandem ex animi sententia consecutus; sed nec his contentus, ex collega progressus est in tyrannum. Hæc omnia Capitolinus. At de adepto a Philippo Imperio dicemus anno sequenti. Agebantur hæc in Perfarum finibus.

II. Cum autem hoc tempore, omni ex parte Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5736.

SÆC. III. Anno Urbis 996. Olymp. 255. an. 3. A. C. 243.

JESU CHRISTI 243. secund. Baronium 245.

FABIANI PAPÆ 8.

GORDIANI IMP. 6.

I. [1] AD num. I. Coss. Arriano, & Pappo. Consules. II. Gordianus Imperii Augustei Quinquennalia exhibuit, quorum vestigium retuli in Dissert. Hypat. pag. 229. ubi tamen Nummum Occasionis in quo scriptum, Votis Decennialibus, per

te persecutione cessante, Dei Ecclesiæ tranquille ageret; ea bene usi occasione Ecclesiarum Præsides, Christianam religionem propagare, propagatamque illustrare ædificiis pro viribus studuerunt. Hinc factum, ut (quod habet liber de Romanis Pontificibus) Fabianus Papa multa ædificia in cœmeteriis fieri iusserit. Quæ enim subtus terram latebant in cryptis arenariis sepulcra sanctorum martyrum, erectis desuper ædificiis reddita sunt clara atque conspicua, Christianorumque usui opportuna, qui ex more eadem cœmeteria, ut orarent, frequenter adire solerent.

At non Fabianus tantum hoc pacis tempore Romæ struebat ecclesias; sed alii quoque Episcopi in suis quique sedibus ad Fidelium commoditatem Deo dicanda ædificia erigebant; & inter alios (ut testatur Gregorius Nyssenus) memoria insignis est de Episcopo Neocæsareæ in Pontu

Eriguntur Ecclesiæ.

III.

Greg. Thaumaturg. erigit Ecclesiam.

inconsiderantiam copulavi cum alio Nummo, in quo Tribunitia Pot. VII. hujus Imperatoris exprimitur. Nummus itaque ille, in cujus postica legitur, VOTIS DECENNALIBUS, ipso initio Imperii Augustei Gordiani ut moris erat, percussus. Fells V. C. in Notis ad Computum de Pascha, cujus S. Cyprianum Auctorem credit, quique perducitur usque ad annum quintum Gordiani; Arriano & Pappo Consulibus, observat, Chronicorum Scriptores res perducere ad annum aliquem insigniorem etiam paulo præteritum, idque in eo Opere videri factum, nimirum ad annum Gordiani Imp. ultimum. Verum Auctor non ad ultimum Gordiani annum, sed ad ejus Quinquennalia respexit; quibus Scriptores de more Opera sua publicabant.

pevii Augustei Gordiani.

NOTÆ [1] Coss. Arriano & Pappo. Horum prænomen adhuc delitescunt. Gruterus pag. CXLVIII. 7.

COLL. X. KAL. FEBR. ARRIANO. ET. PAPO. COS. Fabrettus pag. 699. n. 210. DEDICATA. NATALL DIE. XVI. KAL. FEB. ARRIANO. ET. PAPO. COS.

Vetus lapis, ante pedes IV. latus duos cum dimidio, ante paucos annos in agro Prænestino detectus in loco, qui vulgo S. Pietro dicitur, effossus, horum consulum nomina postrema exhibet. Edidit illum Antonius Franciscus Gorius in Prolegomenis ad Inscriptiones Donianas, pag. XXI. sed omisis, quæ sequuntur:

DEDICATA. V. IDVS MAIAS ARRIANO. ET. PAPO. COS. CVRANTE. TI. VITALE. IIIII. VIR. AUG.

In legibus Codicis Justiniani legitur: Arriano & Pappo. Capitolinus in Gordiano III. Cap. XXIX. Quo (Mithæo) mortuo, Arriano (pro Arriano) & Pappo Coss. in ejus locum præfectus prætorii factus est Philippus Arabs. Falli Idatiani, Vindebonenses, & Bucherii laterculus: Arriano, & Pappo. Prosperi Chronicon: Arriano & Pappo.

CHRISTI
245.

FABIANI PAP.
7.

GORDIANI IMP.
5.

to Gregorio Thaumaturgo; qui cum im-
mensum civium numerum convertisset ad
fidem, nobilem erexit ecclesiam, univer-
so fideli populo pecuniam & operam con-
ferente, quod, ut acceptum Deo gratif-
simum munus, nullo unquam valuit ter-
remotus impetu labefactari. Nam licet
civitas illa ex terræmotu propemodum
funditus periisset, publicis privatique æ-
dificiis prostratis; templum tamen illud
semper remansit integrum & illæsum, Gre-

gorii fide suffultum: quod idem Nyssenus
& Theodorus Lector (a) testantur. Quin
& majori quodam miraculo factum esse
videtur, quod, licet Diocletiani edicto
omnes dirui iustæ essent ecclesiæ, illa ta-
men illibata permanerit: visebatur enim
integra ejusdem Gregorii Nysseni tempo-
ribus, cunctis Dei in ea præsidium admi-
rantibus. Idem quoque in omni loco tunc
templa atque altaria a Fidelibus erecta,
testatur.

JESU CHRISTI
ANNUS
246.

FABIANI PAP.
ANNUS
8.

PHILIPPI IMP.
ANNUS
1.

I.
Gordia-
nus occi-
ditur.

A Dveniente Christi anno ducentesimo
quadagesimosexto, Peregrino & Æ-
miliano Coss. mense Martii (ut auctor est
Aurelius Victor) Gordianus Imperator a
Philippo collega occiditur: at quam cru-
deliter atque turpiter, Capitolinus (b)
narrat his verbis: *Suscepto igitur Imperio,
cum & Philippus se contra Gordianum su-
perbissime ageret, & ille se Imperatorem
atque Imperatorum prolem, virum, & no-*

*bilissima familia recognosceret, nec ferro
posset improbitatem hominis ignobilis; a-
pud duces & milites, adstante Præfetto
Metio Gordiano affine suo, in tribunali
processit, sperans posse Imperium Philip-
po abrogari: sed hac conquestione nihil
egit, cum illum incusasset, quod immemor
beneficiorum ejus, sibi minus gratus ex-
steret: & cum milites rogasset, cum aper-
te duces ambisset, factione Philippi minor
apud*

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5737.

SÆC. III. ☉ r. GF. ☽ 17. P. 14. April. Indict. 7.

Anno Ur-
bis 957.
Olymp.
255. an. 4.
A.C. 244.
JESU CHRISTI 244. secundum Baronium 246.
FABIANI PAPÆ 9.
PHILIPPI IMP. 1.

I.
Consules.
II.
Gordianus
occiditur.

A D num. I. Coss. Peregrinus, & Fulvius
Æmilianus.
Philippus Arabs, qui anno elapso Præfectus
Prætorii factus fuerat, statim Gordiano insidias
paravit; effectumque ut palam ad Imperium pos-
ceretur, inquit Capitolinus in Gordiano III. cap.
29. qui subdit: *Amici Gordiani primam vehemen-
tissime respondebant; sed cum milites vince-
rentur, Imperium Philippo mandatum est; iussim-
que a militibus, ut quasi tutor ejus Philippus cum
eodem Gordiano pariter imperaret. Suscepto igitur
Imperio, cum & Philippus se contra Gordianum
superbissime ageret, & ille se Imperatorem atque
Imperatorum prolem recognosceret: in tribunali con-
questus est, sperans posse Imperium Philippo abro-
gari. Sed hac conquestione nihil egit &c.* qui ait
postea, Philippi iussu Gordianum occisum. Uno
itaque eodemque tempore Philippus cum Gordia-
no imperavit, cumque inter eos non conveni-

ret, quilibet in particulari Leges emisit, quod
nemini observatum vidi. In Codice Justiniano
Lex 6. *Ad exhibendum*, a Philippo Augusto data
est II. *Id. Mart. Peregrino & Æmiliano Coss.* Lex
vero 6. *De collationibus*, data est a Gordiano VII.
Kalend. Marti Peregrino & Æmiliano Coss. Ex quo
liquet Gordianum exeunte mense Aprilis adhuc
in vivis fuisse, deceptoque passim recentiores
Chronologos, qui cum mense Martio, quo præ-
fata Lex a Philippo data, interemptum scripse-
re, quemadmodum & qui arbitrati sunt in secun-
do rescripto loco, VII. Kalend. Marti, legendum
esse, VII. Kalend. Martii. Gordianus enim se-
ptimum Imperii annum attigit, quod ex Num-
mo a Mediobarbo in Numismatis Imp. e musæo
suo producto, certum redditur. In eo legitur:
IMP. GORDIANUS PIUS FEL. A.UG. in
postica; P. M. TR. P. VII. COS. II. P. P. S. C.
Alium jam Occo eadem Tribunitia Pot. VII. signa-
tum retulerat. Accurate itaque Eusebius lib. 6.
cap. 24. eum sex annis integris, & τριῶν ἔτων ἑξ Ἰμ-
perium administrasse, Orosius vero lib. 7. Hist.
eum septem annis in Imperio mansisse scripsere.
Quare non dubium, quin septimam Tribunitiam
Potestatem, seu septimum Imperii annum inchoa-
rit, ideoque quin VII. Kalendas Marti adhuc im-
peravit. Uterque Victor alique, qui ei annos
sex tribuant, numero rotundo loquuntur. Ca-
pitolinus in Gordiano III. cap. 22. scribit, Gor-
dianum vicesimo secundo ætatis anno perisse,
a quo

NOTÆ [1] Coss. Peregrinus, & Fulvius Æmilianus. Horum prænomen desiderantur. Fabrettus pag.
339. n. 54.

X. KAL. AUG. PEREGRINO.
ET ÆMILIANO.

Item pag. 279. n. 170. 171.

PEREGRINO. ET AURELIANO. COS.
ET IN. PEREGRINI. ET.
ÆMILIANI. COS.

Fasti vulgati; Peregrino & Æmiliano.

CHRISTI
246.

FABIANI PAP.
8.

PHILIPPI IMP.
1.

*apud omnes fuit. Denique se cum videret
minorem haberi, petiit ut aequale saltem
inter eos esset Imperium; nec impetravit.
Dehinc petiit, ut loco Cæsaris haberetur;
nec id obtinuit. Petiit etiam ut Præfetti
loco esset Philippo: quod & ipsum negatum
est. Ultima preces fuere, ut cum Philip-
pus pro duce haberet, & pateretur vive-
re. Ad quod quidem pene consenserat Phi-
lippus ipse tacitus, sed omnia per amicos
agens nitibus atque consiliis. Verum cum
secum ipse cogitaret amorem Populi Roma-
ni, & Senatus circa Gordianum, & totius
Africae ac Syriae, totiusque orbis Romani,
cum & nobilis esset, & nepos ac filius Im-
peratorum, & bellis gravibus totam Rem-
publicam liberasset; posse fieri, ut factio-
ne quandoque militum Gordiano reddere-
tur Imperium: cum recentes in Gordianum
ira militum famis causis vehementes essent,
clamantem ante conspectum duci iussit, ac
spoliari, & occidi: quod cum primum di-
latum esset, post, ut iussit, impletum est.
Ita Philippus impie, non jure, obtinuit
Imperium. Imperavit Gordianus annis sex;
Hucusque Capitolinus.*

II. His de invaso Imperio a Philippo sic e-
narratis, magnopere mea sententia er-
rant, qui hoc tempore eum fuisse Christia-
num affirmant. Nam cum nemo Gentilium
historicorum id vel leviter annuisse appa-
reat, multaque præterea sint antiqua mo-

PAGIUS a quo dissentit Herodianus, qui ait, cum anno
esset ferme tredecim, Romanum Imperium
suscepisse.

III. Philippus una cum Philippo filio in ejus (Gor-
diani nempe) locum successit, inquit Eusebius loco
citato. Ipso itaque Imperii initio M. Julius Phi-
lippus M. Julium Philippum filium adhuc puerum
& Tribu-
nitia Pote-
state do-
natus.

IMP. CAESAR. M. IULIUS. PHILIPPUS.
PIUS. FELIX. AUG.
PONT. MAX. TR. POT. III. COS. III.
DES. P. P. PROC. ET.
IMP. CAESAR. M. IULIUS. PHILIPPUS.
PIUS. FELIX AUG.
PONT. MAX. TR. POT. III. COS.
DESIGNAT. P. P.
In fine vero hæc verba habentur:
IMP. M. IULIO. PHILIPPO. PIO FEL.
AUG. COS. DES. III.
ET IMP. M. IULIO. PHILIPPO. PIO FE.
AUG. COS. II. DES. COS.

Extat hæc Inscriptio Neapoli in lamina aerea.
integrae refertur a Neapoli in Miscellaneis E-
ruditi. Antiqui. pag. 244. Cum vero dedicata

numenta, quæ eum deorum fuisse cultorem
manifeste significant: huic quam adtribu-
mus veritati Origenes magnopere suffra-
gatur in sine nobilis illius commentarii,
quem contra Celsum elaboravit. Testatur
namque Eusebius (a), ab eo illum scri-
ptum fuisse, postquam Philippi pater, &
filius regnare cœperunt; nempe (ut ait)
cum Origenes ipse sexagesimum præter-
gressus esset suæ ætatis annum, qui sequen-
ti Domini anno ducentesimo quadragesi-
moseptimo impletur: nam anno decimo
Severi (ut idem Eusebius (b) testatur)
natus ipse erat annos decem, & septem,
cum numeraretur annus Domini ducente-
simusquartus. Sic igitur, cum ex his que
ex Eusebio dicta sunt, constet sequenti an-
no, vel qui post sequitur, Origenem il-
lud absolvisse opus: ex tribus vel quatuor
argumentis inde deductis, ostendi perspi-
cua posse videtur, Philippum Imperatorem
nequaquam his temporibus Christianum
fuisse.

III. Ac primum, cum Origenes (c) prope
finem operis respondens Celso, in eo ar-
gumento versatur, ut falsum esse osten-
deret, quod iactabat Celsus dicere Fide-
les: Si contingeret Christianos summa re-
rum potiri, recte atque tuto Dei ope
ipsum Romanum Imperium fore dispo-
situros. Erat enim hæc quoque objectio Celsi,
quam Origenes his verbis recitat: *Dein-
de*

fuerit anno CCXLVII. quo Philippus senior se-
cundum Consulatum gerebat, & Consul III. de-
signatus erat, liquet, Philippum juniorem cur-
renti anno Tribunitia Potestate exornatum fuis-
se, alioquin anno CCXLVII. quo Consul II. de-
signatus erat, quartam Tribunitiam Potestatem
quemadmodum & pater, non numerasset. Quam-
obrem duos Philippi junioris Nummos, a Gol-
tizio relatos, mendosos esse oportet; cum in iis
legatur: IMP. PHILIPPUS AUG. TR. P. II. COS.
II. nec sinceriores duo alii ibidem recitati, in
quibus is dicitur: TR. POT. III. COS. II. cum
non tantum præfata Inscriptio repugnet, sed
etiam Numismati a Mediobarbo relato pag. 350.
in cuius postica dicitur: P. M. TR. P. III. COS. P. P.
Quare recte Cassiodorus in Chronico scribit Phi-
lippum Imperatorem factum *max Philippum fi-
lium suum consortem Regni fecisse*. Hinc factum,
ut in variis Codicis Justiniani Legibus hoc an-
no emissis, nomen Philippi Imperatoris & Phi-
lippi Cæsaris legatur. Zonaras scribit occiso Gor-
diano Philippum Imperium occupasse, Philippo
filio in via Collega adseito. Facta igitur ea nun-
cupatio, dum ex Oriente Romam Philippus ve-
niret.

IV. Ad num. II. & seqq. Philippum Imperatorem
Christianam religionem amplexum esse putavit
Eusebius lib. 6. cap. 27. cuius verba Baronius num.
V. recitat: *Fama est istum (Christianus namque
erat) cum precationum in die postrema vigilia Pa-
schatis, una cum multitudine particeps fieri vellet;
non prius ab Episcopo, qui tum Ecclesia præerat faciunt.*
(nempe Sancto Babyla Episcopo Antiocheno) per-
missum esse intrare, & quam se confessus fuisset,
& inter eos qui peccatorum vinculis adhuc tene-
bantur adstricti, locumque penitentiam agentibus
pra-

Philippus nequam quam Christianus hoc tempore.

IV. Refellitur asserta sententia de Christianitate Philippi.

PAGIUS

de rursus Celsus more suo confundens omnia, tribuit nobis, quae a nullo Christiano scripta sunt, hac dicens: Nec haec quidem vestra vox ferenda: Si praesentes Imperatores ad fidem nostram pertraxerimus, pertrahentur rursus alii. Quod si ad hunc modum, aliis post alios in istam nasam illectis, tandem omnes ad vestram fidem pertrahendi sunt; aliquis Princeps, alieno periculo cautus, totum genus vestrum extirpabit, priusquam eveniat, quod fore dicitis: Haec Celsus; ad quae Origenes: Ad haec (inquit) respondere nihil est opus, cum nemo nostrum sic loquatur: Si praesentes Imperatores ad nostram religionem pertraxerimus, pertrahentur universi, alius post alium, &c. Quod si Philippus Christianus Imperator fuisset, jam illud advenisse tempus Origenes equidem praedicaasset; sed quod ille, ut caeteri, Gentilis esset, in futurum fore id aliquando, ex vaticiniis Prophetarum affirmat, ut omnes Gentes obediant Evangelio. Rursus vero cum illi, quam mox subdit, calumniae Celsi respondit dicenti, Christianos de Imperatore bene mereri debere; pluribus monstrat, Christianos homines esse Imperatorum studiosissimos, omnibusque illos officiis prosequi consuevisse. Sed quomodo, quaeso, haec tam libere Origenes dicere potuisset, si nuper Christianus homo innocentissimum Imperatorem adeo tyrannice atque immaniter occidisset? Sed, & cum idem Celsus aequae objiciat, Christianos abhorreere a militia, & praefecturis; si Philippus Imperator Christianus fuisset, quam necessaria Origeni se offerebat occasio, ut de maxima omnium praefectura, nempe ipso Imperio, quo Christianus homo potiretur, meminisset? Sed, & cum Origenes in fine addit, longe abesse a moribus Christia-

praeferunt occupabant, se sua sponte collocavisset. In Chronico vero: Primus omnium ex Romanis Imperatoribus Christianus fuit. Et denique in Vita Constantini M. lib. 4. cap. 62. Solus ex omnibus qui unquam fuerunt Imperatoribus Constantinus, in Christi martyrii venatus & consummatus est, id est, in Ecclesiis, quia forte supponit Philippum occulte baptizatum fuisse. Quam opinionem de conversione Philippi ad fidem nostram ab Eusebio hauserunt Paulus Orosius & Vincentius Lirinensis a Baronio num. VIII. citati, & ante illos divus Hieronymus lib. de Scrip. Eccles. cum de Origene loquitur. Mitto alios qui serius floruerunt, quia alter alterum excerpit. Doctissimus Huetius lib. 1. Origenian. cap. 3. num. 12. autumat Philippum sub ipsa Imperii sui initia Christi doctrinam secutum esse, quod in coetum Christianorum jam creatus Imperator recipi postulaverit Antiochiae, quo non nisi post arreptum recens Imperium se se usquam contulit. Denique Baronius, cui in prima hujus voluminis editione adhaesi, arbitratur eum non nisi postquam Ludos Seculares exhibuit, Christo nomen dedisse.

V. Verum re maturius examinata nunc non dubi-

torum, praefecturas ambire; quomodo potuit haec absque rubore iactasse, si recens exemplum esset de homine Christiano tam impudenter Imperium invadente? At haec ex Origene.

Primus auctor, qui eum Christianum fuisse tradit, Eusebius (a) fuit, qui agens de ejus ingressu in Imperium, haec ait: Ubi Gordianus sex annis continuus Romanorum obierat Imperium, Philippus una cum Philippo filio succedit. Fama est, istum (Christianus namque erat) cum precationum in die postremae vigiliae Paschatis una cum multitudine in Ecclesia participes fieri vellet; non prius ab Episcopo, qui tum Ecclesiam praerat, permittum esse intrare, quam se confessus fuisset, & inter eos qui peccatorum vinculis adhuc tenebantur adstricti, locumque poenitentiam agentibus praestitutum occupabant, se sua sponte collocavisset: Episcopumque dixisse eum non alia conditione, nisi istud faceret, propter multa delicta, quae ab illo ferebantur admissa, aliquando ab ipso in Ecclesia receptum fore; Imperatorem autem alacri animo, & lubenti Episcopo morem gessisse, & ingenuam modestiam, ac religiosam pietatemque affectionem Dei timore incitatum re ipsa declarasse memorant: Haec Eusebius.

Non imus inficias, veram esse quam narrat historiam, sed nequaquam contigisse hoc primo anno, cum Philippus invasit Imperium; verum ex iis, quae dicta sunt, constare eum fuisse tunc Ethnicum; quando autem id quod tradit contigerit, dicemus postea. Sed magnopere in eam suspicionem adducimur, ut non sine causa opinemur, de Philippo Imperatore complures in primis esse deceptos atque hallucinatos similitudine nominum: nempe ut quod esset Philippi Augustalis in Aegypto

to, quin Eusebius, quod habet de Christiana professione Philippi, ex incerta auditione retulerit; cum Lactantius Eusebio coaevus & Crispi Constantini M. filii Praeceptor in prooemio lib. 1. de Institut. cap. 1. scribat: Hoc opus nunc nominis tui auspicio inchoamus, Constantine Imperator maxime, qui primus Romanorum Principum repudiatis erroribus Majestatem Dei singularis, ac veri, & cognovisti & honorasti. Sulpicius Severus qui anno quadragesimo duos sacrae Historiae libros publicavit, verba faciens de pace sub Constantino M. Ecclesiae data, postquam narravit persecutionis finem ait: Tum Constantinus verum potiebatur, qui primus omnium Romanorum Principum Christianus fuit. Theodoretus Episcopus Cyri lib. 5. cap. 39. Ante Constantini maximi principatum quotquot Romani Imperatores fuerunt adversus pietatis cultores furore non desisterunt. Auctor Anonymus Vitae S. Pachomii Abbatis fere coaevus, qui ideo sequenti saeculo vixit, asserit etiam Constantinum M. fuisse primum Imperatorem Christianum. Ejus verba exhibebimus anno CCCXVIII. num. XIV. & anno CCCXXIV. num. V. verba S. Ambrosii idem asserentis. In secundo Concilio Nicarno Actioe sexta pag. 406. Epi-

V. (a) Euseb. lib. 6. c. 27.

VI.

Ante Constantinum M. Imperatores omnes fuerunt Ethnici.

Error de Philippo Augustali, & Philippo Augusto.

VII. Lapsus Historicorum de Philippo.

(a) Euseb. lib. 6. c. 29.

VIII.

PAGIUS

gypto Praefecti existimaverint esse dictum de Philippo Augusto. Meminisse debemus superius dictum esse, Philippum Christianum hominem a Commodio Imperatore Praefectum Augustalem missum in Aegyptum, patrem Eugeniae martyris, & ipsum sub Severo martyrio coronatum. Facillimeque irreperit error, ut Philippus Augustalis, diceretur Philippus Augustus. De nobili praefectura Augustali, qui jure regio (ut ex Tacito atque Strabone diximus) Aegypto praerant, pluribus in Notis egimus.

Deceptos namque complures fuisse, ut quae erant Philippi Augustalis, tribuerentur Philippo Augusto, testatur etiam Zonaras in Philippo, dum ait multos opinatos esse Eugeniam martyrem fuisse filiam Philippi Augusti, quam constat e Philippo Augustali, & Claudia Matre genitam. Fuit inter alios Cedrenus, qui eodem quoque errore lapsus est; dum enim de Philippo Imperatore agit, ipsum parentem fuisse Eugeniae martyris tradit. An autem in eundem errorem Eusebius quoque impegit, haud affirmare tutum est, cum constet ipsum cognitas habuisse binas illas Origenis epistolas, quarum alteram, (ut ait a) ad Philippum Imperatorem conscripsit, alteram ad ejus conjugem Severam Augustam, ex quibus perfacile intelligere potuisset, an vere Philippus Imperator Christianus esset, necne. Quas quidem epistolas post absolutum commentarium contra Celsum ab Origene scriptas esse, tum ex iis, quae ex eodem auctore sunt superius dicta, tum etiam ex ordine scriptorum ejus ibidem ab Eusebio recensito, necesse est affirmare.

Præter Græcos Auctores, Latinorum quoque ex antiquis assertores Christiani-

Epiphanius Diaconus legit: a temporibus istis: nempe a praedicatione Apostolorum usque ad Constantinum Imperatorem, qui primus ex Christianis regnavit, transierunt anni quasi trecenti, cum prius tyrannidem Pagani exercebant. Constantinus Porphyrogeneta in lib. de Administrando Imperio cap. 12. Cum Deus Imperatorem fecit Constantinum illum magnum, qui primus Christianus imperium tenuit; Porphyrogeneta vero anno CMXI. in Oriente regnare cepit. Praeterea complures alios Porphyrogeneta vetustiores, quia ex his satis quilibet percipere potest jamdiu Eusebii errorem animadvertum fuisse & Constantinum M. primum Imperatorem Christianum agnitum.

VI. Acta S. Pontii sup. Pontii.

Baronium ad Eusebii opinionem tuendam praecipue pertraxisse videntur Acta sancti Pontii Martyris, a Baluzio postea ex tribus Codicibus MSS. Bibliothecae Colbertinae lib. 2. Miscell. pag. 124. & seqq. publicata, & a Bollando ad diem XIV. mensis Maii quo colitur; in illis enim dicitur Sanctum Pontium utrumque Philippum ad fidem Christianam convertisse: Cumque gratia individua in eis esset, tertio Imperii eorum anno, expleto millesimo anno a conditione Roma,

tatis Philippi, sunt Vincentius Lirinensis (b) & Orosius, (c) ambo S. Augustini aequales; & post hos omnes Cassiodorus (d) id ipsum testatus est; recentiorum vero plane innumeri. Vincentius autem cum de Origene agit, haec ait: Ejusdem epistola testimonium perhibent, quas ad Philippum Imperatorem, qui primus Romanorum Principum Christianus fuit; Christiani magisterii auctoritate conscripsit. Cognovisse plane eas visus est Vincentius, qui & cujus essent argumenti declarat; adeout omnis erroris debeat abesse suspicio. Orosius autem de eodem Imperatore: Nec dubium est, inquit, quin Philippus hujus tantae devotionis gratiam, & honorem ad Christum, & Ecclesiam reportavit; quando vel ascensum fuisse in Capitolium, oblataeque ex more hostias, nullus Auctor ostendit: Haec ipse.

Caeterum sicut constantissime affirmare non dubitamus, eum cum invasit Imperium, fuisse Gentilem; ita a Christiana fide alienum non decessisse, Acta etiam martyris Pontii non obscure significant. Eorum enim testimonio, de ambobus Philippis patre atque filio traditur, Christianam fidem suscepisse eo anno, quo Urbis natalis millesimus numeratur, nempe quarto ejus Imperii, quod in tabulis Ecclesiasticis, in antiquis, inquam, Martyrologiis Romanæ Ecclesiae, Uluardi, atque Adonis, his verbis notatum habetur: (e) In Gallia S. Pontii martyris, cujus praedicatione, & industria postquam duo Philippus Caesares ad fidem Christi conversi sunt, ipse sub Valeriano, & Gallieno martyris palmam adeptus est: Haec ibi. In Actis (f) vero ejusdem Pontii haec scripta habentur: Pontius praefectura auctus, familiariter notus erat, & amicus Philippis Imperatoribus. II vero anno condita Ur-

Assertores Christianitatis Philippi. (b) Vincen. lib. 1. ad vers. Haes. cap. 23. (c) Oros. l. 7. (d) Cassiodor. in Chronico.

IX.

(e) Mart. Rom. dic. 14. Maji, & Uluard. ea die. (f) Extat. apud. Sur. tom. 7. die 14. Maji. & man. scr.

cum diis suis sacrificandum pergere nellent, dicunt beato Pontio: Eamus, & repropitiemus nobis Deos magnos, qui nos in istius millesimi anni circulum natalis Romae perduxerunt. Paulo post Valerius contubernalis S. Pontii, cui illa Vita attribuitur, refert Pontium, postquam utrumque Imperatorem Christianum fecisset, advolasse ad Fabianum urbis Romae Episcopum, ea quae a se gesta essent narrasse, additque: In initio templum, quod magnum vocabant, ex jussione Imperatorum arripientes sanctus Fabianus, & beatissimus Pontius, confringentes omnia ejus sculptilia, simul cum templo funditus subvertentes. Ita factum est, ut omnis populus ad notitiam Domini nostri Jesu Christi cum alacritate & gaudio concurreret, ut baptismatis unda perfusi Domino benedicerent. Bollandus in Comment. praevio ad Acta illa num. 2. ait: Censemus ea quoad substantiam historiae indubitanter recipi posse, esto num. IX. 8: alibi grandior aliqua auxilia inveniantur, ubi de templorum destructione, & populi Romani conversione sub Philippis Christianis Imp. fit mentio. Verum ex verbis illis longe post Sancti Pontii Martyrium ea Acta scripta fuisse & Scriptori coaetaneo afficta palam evin-

CHRISTI
246.

FABIANI PAP.
8.

PHILIPPI IMP.
I.

Urbs millesimo dixerunt ei: Eamus, & propitios nobis faciamus Deos magnos, qui nos in hunc Romanam urbis millesimum perduxerunt. Pontius vero multis modis subterfugere nitebatur: sed illi, ut amicum, coegebant eum facere sacrificium. Tum ille credens sibi oblatam a Domino occasionem; O piissimi, inquit, Imperatores, cum a Deo vobis collatum sit augustum in homines Imperium; cur non eum potius adoratis, a quo tanto aucti estis beneficio? Philippus Imperator respondit: Ego vero ea causa magno Deo Jovi sacrificare cupio, quod ab illo hæc mihi collata sit potestas. At Pontius subridens: Ne erres, inquit, Imperator; est Deus omnipotens in caelis, qui omnia condidit verbo suo, & spiritus sui gratia animavit. Quid plura? Imperatores his, & aliis ejus sermonibus permoti crediderunt, & a S. Fabiano Papa baptizati sunt. Porro Fabianus, & Pontius Fani Jovis idola confregerunt, & ipsum templum funditus subruerunt; multo DIVO GORDIANO VICTORI PERSARUM, VICTORI GOTHORUM, VICTORI SARMATUM, DEPULSORI ROMANARUM SEDITIONUM, VICTORI GERMANORUM, SED NON VICTORI PHILIPPORUM. Porro hunc titulum Licinius evertisse, dicitur, cum nactus Imperium, videri vellet se a Philippis originem trahere: Hæc Capitolinus; qui & de ultione in occisores Gordiani hæc ait ex Cordo: Omnes

PAGIUS vincitur, quod cum intelligeret Baronius dicit se se putare ea verba ab aliquo potius fuisse addita & in illis ejusdem Pontii Actis apud Monbrithium ea desiderari. At ea esse Auctoris Actorum, non vero alicujus Interpolatoris demonstrant editiones Baluzii & Bollandi ad fidem MSS. concinnatae. Ex illis itaque Actis nihil hanc in rem erui potest.

VII. Neque etiam ad rem facit quod prodit Eusebii lib. 6. cap. 36. ubi de libris ab Origene compositis mentionem facit: Extat ejus Epistola ad Philippum Imperatorem ipsum Philippum, & altera ad conjugem illius Severam, quibus ex verbis Baronius num. VII. deducit Eusebium facile intelligere potuisse, an vere Philippus Imperator Christianus esset. Nam Eusebius non asserit se se eas Epistolas legisse, & si vere Philippus, ejusque conjux literas illas acceperint, non inde magis sequitur eos Christianos fuisse, quam Antoninum Imp. Evangelio credidisse, quod ad eum Sanctus Justinus Martyr scripserit. Denique quod ait Baronius num. VIII. ex Orofio lib. 7. cap. 13. nullum Auctorem tradere Philippum in Ludis Secularibus ascendisse in Capitolium, & ex more hostias immolasse, confutabitur anno CCXLVII. quo de Ludis Secularibus sermo erit. Hic tan-

que de Populo converfi ad Dominum, undis salutaribus expiati sunt: Hæc, & alia de Pontio ibi. Quæ vero illic apponuntur de Jovis Templo diruto a Philippo Imperatore atque Fabiano Papa, ab alio aliquo potius fuisse addita putamus; nam in aliis ejusdem Pontii Actis (a) ea desiderantur. Rursum vero, quæ superius sunt recitata ex Eusebio de Episcopo qui Philippum in Ecclesiam ingredi vetuit, antequam poenitentia peccata diluisset, hæc contigisse Romæ sub Fabiano Papa, est omnium prope sententia; sed de his inferius agendum.

X. At antequam ulterius progrediamur res a Philippo Imperatore tunc gestas narrare, quæ sunt reliqua Gordiani, hic ex Capitolino scribamus: Perlato Roman nuncio de nece Gordiani, a marente Senatu relatus est inter divos. Sed, & corpus ejus ab ingratis licet militibus honoratum est sepulcro in finibus Persidis, hujusmodi inscriptione insignito;

qui eum gladio appetiverunt, qui novem fuisse dicuntur, postea interemptis Philippis, sua manu, suisque gladiis, & iisdem quibus illum percusserant, interisse dicuntur. At de his fati.

Chri-

tum dicam, non majorem fidem adhibendam esse Eusebio Philippum Imp. Christianum facienti, quam eidem lib. 1. Hist. cap. 13. affirmanti Abgarum Edeffensorum Regem, auditis Christi miraculis ad ipsum literas dedisse, & Christum mutuas ad eum literas scripsisse, quibus se missurum ad ipsum unum ex Apostolis suis pollicitus est, missumque narrat a Thoma Apostolo Thadaeum unum ex LXX. discipulis, qui Servatoris promissa impleveret. Neque enim minus supposititia Philippi Imperatoris poenitentia ab Eusebio narrata, quam duæ Epistolæ Abgari ad Jesum & Jesu ad Abgarum, quam utramque Gelasius Papa in Decreto de libris apocryphis inter libros apocryphos recenset. Nec etiam major fides Hieronymi de conversione Philippi Imperatoris loquentis, quam cum in lib. de Script. Eccles. de Seneca scribit: Quem non ponere in catalogo Sanctorum, nisi me illa Epistola provocarent, quæ leguntur a plurimis Pauli ad Senecam, & Seneca ad Paulum. Priores Scriptores Christiani fidei nostræ promovendæ toti additi, & summo animi candore præditi se se sæpe nimis faciles in iis, quæ religioni favebant, præbuerunt, ut innumera exempla demonstrant.

(a) Descripsi eum Monbrith.

X.

Inscriptio indita sepulcro Gordiani.

JESU CHRISTI
ANNUS
247.

FABIANI PAP.
ANNUS
9.

PHILIPPI IMP.
ANNUS
2.

I. Christi anno ducentesimo quadragesimo septimo Philippus Aug. Consul creatus est, & cum eo Fabius Titianus; quo idem Imperator Romam se contulit. Hoc eodem anno, (ut auctor est Porphyrius a) Plotinus Platonici Philosophus, Ammonii Christiani hominis discipulus, Romam veniens, publice profiteri cepit; habetur is inter Ethnicos Platonici philosophiæ studiosos facile Princeps. Quæ autem ab Ammonio percepisset, haud facile, utpote intima philosophiæ secreta, omnibus patefecit; de eodem enim hæc idem habet Porphyrius; Imperante Philippo, Romam venit quadragesimum jam natus ætatis annum. Cum vero Ann. Eccl. Tom. II.

Plotinus Romam venit.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5738.

SÆC. III. Anno Urbis 998. Olymp. 256. an. 1. A.C. 245.

JESU CHRISTI 245. secund. Baronium 247.

FABIANI PAPÆ 10.

PHILIPPI IMP. 2.

I. Consules. [1] AD num. I. & seqq. Coss. M. Julius Philippus Aug. & Fabius Titianus. Confutatus Philippi juxta primam regulam.

NOTÆ [1] Coss. M. Julius Philippus Aug. & Fabius Titianus. Alii hunc Philippi Collegam Caium Marcium Aquilium Fabium Titianum vocant, ut apud Reinerium pag. 225. & apud Fabretum ex Gualthero pag. 119. n. 6. ubi:

C. MAESIO AQUILLIO FABIO
TITIANO. C. V. COS.

Nonnulli hos consules A. D. 358. alligant. Sponius in Miscellan. pag. 98. & Fabretus item pag. 610. n. 79.

CONDITAE. PRID. KAL. OCT.
IMP. PHILIPPO. AUG. ET
TITIANO COS.

In Gudianis apud Relandum legitur:

IMP. CAES. M. JULIO. PHILIPPO
AUG. ET. IUNIO. DIDIANO. COS.

Corrupte scriptum putant Didianum pro Titianum. Extremis nominibus efferuntur apud Fabretum pag. 610. & apud Sponium Miscell. pag. 98.

PR. KAL. OCT. IMP. PHILIPPO
AUG. ET. TITIANO. COS.

Nummi Philippi in Museo Theupolo pag. 622. cum epigraphe:

P. M. T. R. P. II. COS. P. P.

Item:

P. M. T. R. P. III. COS. P. P.

Facti vulgares; Filippo & Titiano.

Herennius, & Origenes, & Plotinus olim inter se constitissent, ne Ammonii dogmata ederent, quæ audita ab eo, tanquam in primis purgata, præcipue comprobarentur: Plotinus quidem stetit promissis, familiariter quidem nonnullos excipiens salutantes, instituta vero Ammonii secreta integraque conservans. Herennius autem, primus pacta dissolvit, & Origenes anticipantem Herennium est deinde secutus: Hæc Porphyrius. Sed quænam ea fuerint secreta, licet dicat tum ab Herennio, tum ab Origene diffamata, nobis tamen hæcenus incomperta sunt.

Quid autem S. Augustinus (b) de scho- la Plotini Romæ hoc anno profiteri inci-

A a a

II. (b) Aug. ep. 56. in fine.

Utriusque Philippi Romam adventus anno præcedenti contigit, ut ex iis, quæ tunc diximus, certum redditur. Non bene itaque Baronius num. IV. habet: Hoc item anno secundo, quo e Perside Imperator Romam advenit, Philippum filium creatum fuisse Augustum Nummi significant, quibus hæc inest Inscriptio, ADVENTUS AUGG. S. C. Mediobarbus, qui recte vidit, Philippum juniorem anno tantum CCXLVII. appellatum Augustum fuisse, quod & infra demonstrabimus, perperam tamen hoc anno scribit, Philippum Romam rediisse cum filio, & eidem in itinere Tribunitiam Potestatem communicasse. Utrumque enim ad annum præcedentem omnino referendum

II. Philippus anno elaso Romam venit.

Quid S. Augustini de Discipulis Plotini. pientis referat, hic intexere operæpretium existimamus; ad Dioscorum enim hæc scribit: *Tunc Plotini schola Romæ floruit, habuitque condiscipulos multos acutissimos, & solertissimos viros; sed aliqui eorum magicarum artium curiositate depravati sunt; aliqui Dominum Jesum Christum ipsius veritatis atque sapientia incommutabilis, quam conabantur attingere, cognoscere gestare personam, in ejus militiam transferunt: Hæc ipse: at de his superius in Ammonio, ubi, & de Plotino plura. Inter alios a Plotino editos commentarios, meminit Porphyrius scripti ab eo libri adversus Gnosticos, sic dicens (a).*

(a) Porphyrius in Vita Plotini.

III. Plotinus contra Gnosticos scripti.

Erant Christiani eo tempore multi, tum alii, tum ex antiqua philosophia egressi heretici, Adelphii, Acylinque sectatores, qui Alexandri Libyici, Philocomi, Demonstrati Lydi plurimos libros circumferabant, & revelationes quasdam Zoroastris, Zostriani, Nichorei, Allogonis, Mesi, aliorumque ejusmodi, palam ostendentes, & deceperunt multos, & ipsi decepti jam sententia profundum minime penetrasse. Quamobrem Plotinus multas in disputationibus suis in eos argumentationes intulit, scripsitque contra eos librum, quem, Contra Gnosticos, nos inscripsimus, nobisque reliqua discutere, & judicare commisit. Amelius autem libros quadraginta composuit contra librum Zostriani. Ego vero Porphyrius argumentationibus multis ostendi, librum Zoroastris ab illis inscriptum, adul-

PAGIUS

dum, quo & ei consignanda erant Numismata Philippi senioris, in quorum postica legitur: vel, ADVENTUS AUGG. vel, FORTUNA REDUX, vel, CONCORDIA AUGG. ea enim anno præcedenti, quo Philippus Romam venit, percussa. Sed ex illis male deduxit Baronius, Philippum juniorem, quando Romam cum patre rediret, Augustum ab eo appellatum esse.
III. Deprehendi enim, Cæsares conjunctim cum Augustis in Nummis memoratos, Augustorum etiam nomine designatos esse, quod tot exemplis infra demonstrabo, ut res in dubium vocari non debeat. Hinc non mirum, si in præfatis Nummis duo Augusti exprimentur, licet

terinum novumque esse, & ab eis confictum, qui struebant hæresim, ut institutiones suæ esse Zoroastris veteris crederentur: Huc- ulque Porphyrius.

Marcellus Ficinus (b), qui Plotini commentarios egregie illustravit, hæc habet in commentariis in librum octavum Plotini, quæ ad hæc, de quibus agimus, spectant: *Plotini autem mentem (inquit) non fuisse a Christiana lege penitus alienam, ex eo conicere possumus, quod cum Ammonii semper Christiani discipulus fuerit, & Christianissimi Origenis semper amicus, convenisse dicitur una cum Origene atque Herennio, se nunquam ab institutis Ammonii discessurum; idque, sicut promiserat, servavisse. Præterea Gentilium Deorum cultum alto animo aliquando contempsisse, Amilio ad hoc exhortante, Porphyrius ipse discipulus ejus est testis. Denique ab hereticis multis Platonem suam partem depravantibus, partim etiam contemnentibus, frequentius irritatus, respondit quidem latissime, nihil tamen in respondendo commune Christianis inseruit, sed propria dumtaxat ad hæresim; cum alioquin impune in Christianos invehi ea tempestate liceret, & offerretur occasio: Hæc ipse. At de Origenis congressu cum Plotino Romæ habito dicemus anno sequenti. Hoc item anno secundo, quo e Perside Imperator Romam advenit, Philippum filium creatum fuisse Augustum, nummi significant, quibus hæc inest inscriptio, ADVENTUS (c) AVGG. S. C.*

IV. (b) Marcellus Ficinus in commentariis Plotini c. 7.

Quid Marcellus de Plotino.

(c) Apud Adul. Oecumen. lib. 6. num.

Philippus junior Cæsar tantum esset, quando iustitiam. Ea loquendi formula in Nummis usurpata solita, Maximino Augusto Imperante, quæ postea in magno usu fuit. Licet enim Julius Maximus ejus filius Cæsar solum esset, tamen Mediodorus duo ejus Numismata producit inscripta: MAXIMUS CAES. GERM. in postica utriusque VICTORIA AUGUSTORUM: quæ epigraphæ in duobus etiam Maximini Augusti Nummis sculpta, Certum itaque, Maximum Cæsarem, ideo in iis Nummis Augusti nomine designatum, quia in illis conjunctim cum patre Augusto enuntiatur.

I.

Anno sequenti ducentesimo quadagesimo octavo, Præfens, & Albinus Consulatum adierunt. Hac summæ pacis occasione, favente Imperatore Christianis, ultro citroque dandis inter se litteris tutiori patefacta via, Origenes (a) tum ad Fabianum Romanum Pontificem, tum ad alios Episcopos, rectæ fidei scriptis confessionem; testatur id enim Eusebius, cum ait: *Scribit præterea Fabiano Romano Episcopo, aliisque permultiis Ecclesiarum Præsibus, de sua recta, & orthodoxa de fide Christiana sententia. At quorsum hæc? Dicam; sed prius, quæ paulo ante idem tradit Eusebius (b), hic referenda: Jam (inquit) tertius annus eo regnante præterierat, cum Heraclæ ministerium Ecclesiæ Alexandrinæ undecim annis executus, & vita decessit, & ejusdem Ecclesiæ Episcopatum obtinuit Dionysius: Hæc ipse. Quæ sub Demetrio olim adversus scripta Origenis excitata sunt turbæ, Ann. Eccl. Tom. II.*

(a) Eusebius lib. 6. cap. 29.

Origenes caulam agit apud Fabianum Papam.

(b) Eusebius lib. 6. cap. 28.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5739.

SÆC. III. ☉ 3. D. ☽ 19. P. 19. April. Indiæ. 9.

JESU CHRISTI 248. secund. Baronium 248.

FABIANI PAPÆ XI.

PHILIPPI IMP. 3.

I. Consul.

II. Duo Origenes, in unum non confundendi.

AD num. I. & seqq. Coss. Bruttius Præfens, & Nummius Albinus. Baronius num. III. existimavit, Origenem illum, cujus mentio in Vita Plotini, diversum non esse ab Origene Adamantio. Sed Valesius in Notis Eusebianis lib. 6. cap. 19. & Huetius lib. 1. Origenianorum cap. 1. num. 7. doctè ostendunt, geminum Origenem Ammonio operam ad audiendum dedisse, alterum Adamantium Leonidis Martyris filium, alterum illum qui cum Herennio & Plotino a condiscipulatu conjuncte vixit, & cujus frequens occurrit mentio in Vita Plotini a Porphyrio conscripta, & in libri de Pine a Longino elucubratæ Fragmento, quod huic ipsi Vitæ Porphyrius intexit. Hæ eorum rationes. Adamantium Origenem Ammonii auditorem multam ex scriptis apud posteros gloriam fuisse consecutum a Porphyrio traditum est; at Origenem alterum Plotini sodalem nihil præter libellum de Dæmonibus scriptum reliquisse, docent idem Porphyrius & Longinus. Imperantibus præterea Gallo & Volusiano Origenem, qui Adamantium vocatur, extremum clausisse diem, prodit Eusebius; Origenem vero alterum sub Gallieno librum quemdam elaborasse in eadem Plotini Vita scriptum Porphyrius reliquit. Quibus tertium illud argumentum addi-

quando, (ut dictum est) ob hæreses in eis inventas meruit ab eodem excommunicari Demetrio; eo defuncto, penitus consopitæ fuerunt, in omnibus Origeni favente Heracla Demetrii successore. Sed eo extincto, cum in locum ejus successus Dionysius esset; licet ejusdem Origenis olim fuisset discipulus, attamen veritatis ardore æstuans, nullam ejus rei ducens rationem, & Deo cuncta post habens, ipsum Origenem, qui jam scripta sua multis erroribus aspersa evulgarat, cœpit acriter impugnare, & in multis hæreseos accusare.

Origenes autem, cum tot tantaque a se scripta jam edita haud facile corrigere aut emendare posset, aut vellet; hac una tantum via suæ integritati consulere fatiis arbitratus, rectæ fidei professionem, primo ad Fabianum Romanum Pontificem tamquam ad totius Catholicæ Ecclesiæ Præsulem, mox ad alios misit Episcopos; intexit illam Eusebius in sua pro Origen-

II. Origenis Apologia ad Fabianum PP.

A a a a 2 ne,

tur, Origenem Adamantium sibi valde adolescenti cognitum aliquando fuisse Porphyrius tradidit; quod profecto non dixisset, si diuturna sibi cum illo & constans intercessisset necessitudo: Origenis autem alterius Romæ condiscipulum & æqualem fuisse Porphyrium, memoriæ prodidit Eunapius. Sane Imperium tenente Philippo, iter Romam nevitquam suscepisse Origenem Adamantium, & Romam omnino per id tempus abuisse certissimum est; nec enim tam longam peregrinationem credibile est fuisse prætermitturos Eusebium & Hieronymum: at Origenem alterum ad Plotinum Romæ tum in Scholis publice differentem accessisse, idem Porphyrius est auctor. Id si animadvertisset Doctissimus Cardinalis, neque contra Eusebii fidem Origenem Adamantium, quem ab alio non distinguit, secundo Romam abiisse ad Fabianum Papam, purgandi sui causa, excogitasset, neque aliis idem ut crederent, causam præbisset: hoc enim unus ille Porphyrii locus Viro magno persuasit.

Præterea scribit Baronius num. I. Heraclam Episcopum Alexandrinum Origeni in omnibus favisse, ideoque post Demetrii hujus decessoris mortem turbas adversus Origenem consopitas fuisse; Dionysium vero Heraclæ successorem Origeni infensissimum se præbuisse. Verum, ut Huetius Præf. eruditissimus lib. 1. Origenianorum cap. 2. num. 15. annotavit, non aliter in Origenem Heraclæ animatus fuit, ac decessor ipsius Demetrius. Gennadius enim in lib. de Viris Illustribus scribit, Theophilum Alexandrinum Episcopum tradidisse Origenem, non a se primum sed ab antiquis Patribus, & maxime Heracla fuisse & a Presbyterio ejectum, & de Ecclesia pulsum; & de civitate fugatum. Idem habet Scrip. Vita S. Pachonii, & Epistola Synodica Episcoporum Ægypti, cujus Fragmentum avertit Ju-

NOTE [1] Coss. Bruttius Præfens, & Nummius Albinus. Relandus, quem alii sequuntur, omisso prænomine ac ceteris nominibus, ita affect: Præfens & Albinus. Facti vulgares quoque Præfente & Albino.

CHRISTI 248.

FABIANI PAP. IO.

PHILIPPI IMP. 3.

ne, (ut testatur) scripta Apologia, quae excidit. Quid autem ad haec Fabianus, ac...

III. Origenes Romam veniens quid cum Plotino.

De adventu autem Origenis Romam, Philippi tempore, nihil penitus Eusebii...

PAGIUS

Justinianus in Epistola ad Menam: Cum enim impias orationes habere cepisset, beata memoria...

IV. Origenem etiam post mortem laudavit.

Quare merito Halloixius in Notat. ad Origenem, lib. 1. cap. 22. & Huertius citatus cap. 3...

V. Heracla Alex. Episcopi obitus.

Heraclae obitus de quo Baronius num. I. & V. anno Christi ducentesimo quadragesimo septimo...

rubore suffusus assurgere voluit. Sermones vero ab Origene continuare rogatus, respondit; Studium loquendi cessare, quando qui loquitur, animadvertit se ad illos, quidem ipsi noverint, verba facturum.

IV. De tempore Ad. Plotini Romam.

Sic igitur ex eiusmodi Origenis cum Plotino Romae congressu inito, cum constet non nisi Philippi Imperatoris temporibus Plotinum Romam venisse, ibique primum docere coepisse: ejusdem Origenis, Romam Fabiani Papae tempore adventum contigisse, satis videri potest...

tus annos diem extremum obiisse. Jam Ponticus in Notis ad Chronicum Eusebii observavit, hunc lib. 7. cap. 28. Historiae asserere, Dionysium e vivis excessisse anno Principatus Gallieni duodecimo, cum Alexandria Episcopatum septemdecim annos occupasset; annum vero XII. Gallieni in annum Christi CCLXIV. incidere, ideoque Dionysii initium cum tertio Philippi Imperatoris anno concurrere non potuisse.

VI. Origenes mansuetae urbis Episcopum & ad complures alios Ecclesiarum Antistites de recta fidei sua ratione epistolas scripsit.

Cum vero existimaret Baronius, PP. Romam se contulisse, ibique Plotinum audivisse, putavit, eum a Fabiano in re tanta ad dicendam causam fuisse vocatum; vel quod ille non recepisset ab eo scriptam Fidei confessionem, ipsum sponte Romam apud eum se purgaturum accessisset, idque Eusebium dolo reticuisse. Verum licet incertum sit, quid de hac Fidei professione contigerit, Origenem tamen, Philippo imperante, Romam non venisse, neque illum Plotini Romae auditorem fuisse, sed quandam alium Origenem ab Adamantio diversum, ex supra dictis certum redditur.

CHRISTI 248.

FABIANI PAP. IO.

PHILIPPI IMP. 3.

lippo Romam se contulit. Nec est, quod ad post Philippi tempora idem Origenis Romam adventus possit aptari; nam postea Decio regnante, ac persecutionem gravissimam in Christianos excitante, omnis Christianis mutuus congressus interceptus esse videri poterat, comiteatu sublato, Caeterum haud diutius Roma moratus esse Origenes videtur, qui in Orientem regressus, adversus obortas in Arabia haereses, una cum Orthodoxis Episcopis certamen inivit: quanam porro illae fuerint, suo loco opportunius dicentur.

V.

Quod vero spectat ad Heraclae obitum, & Dionysii successionem; dum undecim tantum illi tribuuntur anni, error vide-

JESU CHRISTI ANNUS 249.

FABIANI PAP. ANNUS II.

PHILIPPI IMP. ANNUS 4.

I. Millestimus Urbis.

Christi Redemptoris anno ducentesimo quadagesimonono, duobus Philippis Patre ac filio Augustis, secundum illo, hoc primum Coss. millesimus annus ab Urbe condita numeratur; quem Philippus insignibus editis muneribus celebravit, ut Capitolinus in Gordiano testatur. Addit Aurelius (b) Victor, in his ludis Philippum Patrem petulantius cachinnantem a Philippo filio vultu averso notatum, ac tacite redargutum. Admirandum omnibus fuit, puerum praeter aetatis usum fuisse a risu abstinentem; quamobrem etiam dicitur; sic fortasse a Severo Matre Christiana fecina moribus informatus.

(b) Aurel. Vict. in Philipp.

II.

Hoc pariter anno Philippus Augustos Patrem, & filium Christiana religione

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5740.

ÆG. III. Anno Urbis 1000. Olymp. 256. an. 3. A. C. 247.

4. C. D. I. P. 11. April. Indict. 10. JESU CHRISTI 247. secund. Baronium 249. FABIANI PAPAE 12. PHILIPPI IMP. 4. ET PHILIPPI JUNIORIS IMP. 1.

I. Confides.

Num. I. ad VI. Coss. M. Julius Philippus Aug. II. & M. Julius Philippus Caesar. Summus hic Consulatus a Philippo seniori juxta legem regulam, propter Ludos nempe Seculares hoc anno editos, quos in suo & filii Consulatu edidisse testatur Capitolinus in Gordiano III. cap. 33. Philippus junior, qui juxta tertiam regulam Consul processit, hujus anni initio adhuc

tur in numerum irrepsisse; cum ex iis, quae ex Eusebio sunt superius dicta, quatuordecim saltem anni ejus sedis adnumerentur. S. Hieronymus (a) ad Evagrium scribens, quid in ea Ecclesia usque ad haec Dionysii tempora in electione Episcoporum agi consueverit, narrat his verbis: De Alexandria a S. Marco Evangelista, usque ad Heraclam, & Dionysium Episcopos, Presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabant; quo modo si exercitus Imperatorem faciat, aut Diaconi eligant de se quem industrium noverint, & Archidiaconum vocent: Haec ipse; sed de his alias superius.

(a) Hieron. epist. 85.

De Dionysio Heraclae successore.

Initiatos esse, quae dicta sunt superius ex Actis Pontii martyris, plane demonstrant. Equidem leges a Philippo sancitae magnum specimen reddunt Principis Christiani. Nam in primis sententiam illam detestabilem turpitudinum Romae inolitam, & immobiliter haerescens, hausit ac penitus sustulit, nempe excoletorum classes. Testatur id Lampridius in Alexandro, cum de eo ait: Habuit in animo, ut excoletos veteret; quod postea Philippus fecit. Plane Christianorum Principum erat hoc opus. Etenim post Philippum ab Ethnicis Imperatoribus iidem restituti, postea (ut dicemus) per Constantinum penitus sublati sunt.

Philippus Imp. ab aulicis excoletos.

III. Chri.

Caesar erat, ut ostendit Inscriptio, quam Gruterus pag. 273. sese ex Cambdeno accepisse dicit.

IMP. CAES. PHILIPPO PIO, FELI CI AUG ET M. IMP. PHILIPPO NOBILIS SIMO TR. P. COS.

Porro Philippum juniorem praesenti anno Augustum nuncupatum fuisse, non vero secundo Imperii paterni anno, ut arbitratus est Baronius anno CCXLV. num. IV. evincit locus Panegyrici ab Auctore incerto Maximiano Herculo & Constantino M. anno CCCVII. recitati. In eo num. 2. postquam Orator dixit, Constantinum per focerum, Herculum nempe, cujus filiam Fau-

II. Philippus junior Augustus recitatur.

NOTÆ [I] Off. M. Julius Philippus Aug. II. & M. Julius Philippus Caesar. Fasti Idatiani, Vindebonenses, Prosperi Chronicon, & Bucherii laterculus a Philippo II. & Philippo.

Philippi Christianam magnopere redolet pietatem, dum garrulam Poetarum linguam licenter nimis famam honestissimorum virorum carpentem coercere conatus est; quod etiam ea abuterentur arte ad inficiendos juvenum animos turpitudine; etsi enim eos penitus auferre difficillimi videretur res esse negotii, tamen lege edita, eosdem ex albo bonarum artium professorum expunxit, dum eos a privilegiis illis concessis exclusit, cum hæc statuit: (a) Poeta nulla immunitatis prerogativa juvantur. Multa præterea alia ab eo pie sancteque esse statuta, quæ exciderunt, ex iis facile possumus intelligere, quibus, & labem invasi Imperii studuit abolere, sacro baptis-

PAGIUS Faustam eo anno conjugem duxit, nomen Imperatoris accepisse, gratiasque utrique Principi reddidit, quod in fuscipiendis liberis omnibus seculis prodesse, ait: Quod huic vestro in Rempublicam merito possumus dignum nomen adscribere? Qui non plebeo germine, sed Imperatoria stirpe Rempublicam propagatis, ut quod millesimo anno post Urbem conditam evenisse tandem gratulamur, ne mutatoria per novas familias communis salutis gubernacula traderentur, id est, omnibus daretur aetatibus, Imperatores semper Herculis. Sed hæc verba, ut quod millesimo anno post Urbem conditam evenisse tandem gratulamur, inter duas parentheses, ut sensus verborum constet, claudenda: vox vero, ut in eo loco significat quemadmodum, vel sicut, id est, sicut eandem rem anno Urbis millesimo evenisse gratulamur. Currenti itaque anno, quo millesimus Urbis celebratus fuit, Philippus senior Philippum filium Augustum dicit, quod magis in morte ejus probabitur. Agebat hic annum ætatis decimum, cum anno vitæ duodecimo, Aurelio Victore teste, perierit.

III. Extant Philippi senioris duo Numismata, quorum primum a Monterchio in Rarioribus maximi moduli Numismatis pag.97. alterum a Strada pag.117. refertur. In priori legitur: CONCORDIA AUGUSTORUM. Visuntur tria capita, conjuncta duo, Philippi sc. & Otacilia uxoris, Philippi filii caput respicientia. In postica: P. M. TR. P. III. COS. in eaque insignis largitionis imago exhibetur. In posteriori Nummo etiam majoris moduli habetur: IMP. CAES. M. IUL. PHILIPPUS AUG. in postica, P. M. TR. POT. III. COS. II. P. P. Repræsentantur tres viri togati sedentes, tresque alii similes e regione, in medio quorum ambo Philippi, pater & filius, in sublimiori suggestu sedent. Ulterius est populus, viri nempe, mulieres, ac pueri, qui concurrunt ad accipiendum Congiarium, quod expressum est in viro quodam, qui tesseram tenet. Monterchius V. C. existimat, in utroque Nummo cerni magnificam Largitionem Philippi, seu Congiarium populo dati in celebratione novi seculi, seu anni millesimi Urbis, quod Baronius observavit, millesimum illum annum a die XXI. Aprilis Urbis natali incepisse, & sequenti Christi anno terminatum esse. Verum non dubito, quin secundus Nummus ad inaugurationem Philippi junioris pertineat, cum soliti essent Imperatores Congiarium populo dare, quando filios Cæsares renuntiabant, aut Imperii Collegas nuncupabant. Præterquam quod in Nummis, in præcedentibus Ludis Secularibus percussis, nullum cernitur Congiarium vestigium.

mate expiatus. Si quid autem post hæc quavis occasione deliquit, quo ab Ecclesia jure esse deberet extorris, facta exomologesi, (ut ex Eusebio (b) dictum est) publice in Ecclesia, Fabiano Papa id exposcente, magnæ pietatis Christiani Imperatoris culmine dignum exemplum edidit. Cæterum, quod ad res ab eo gestas pertinet; non absque invidia, & odio Christiani nominis factum existimo, ut septennium ejus Imperii temporis obscurum plane remanserit; si enim improbæ illæ fuissent perinde atque ejus ingressus, scriptores Ethnici non tacuissent, qui scelus illud egregie reliquere testatum. Sed prosequamur cætera.

Quod

Quoad primum Nummum ejusdem Philippi senioris, cum is in eo dicatur Consul sine ulla numerali nota, ante præsentem annum, ac post annum CCXLV. quo Philippus senior primum Consulatum gessit, percussus, eo sc. tempore quo Philippus junior adhuc tantum Cæsar erat. Ex quo & intelligimus, Cæsares cum Augustis in Nummis conjuncte memoratos, Augustos & ipsosmet appellatos fuisse, quod magis in hujus Operis decursu declarabitur.

In 2. part. Dissert. Hyp. c. 10. n. V. & in Prolegom. ejusdem Dissert. num XI. & XII. ostendi, Zosimum lib. 2. perperam a Baronio num. V. reprehensum, quod Ludorum Secularium ab utroque Philippo editorum mentionem non fecerit. Zosimus enim de Ludis Secularibus centenariis Urbis respondentibus, quales fuerunt qui hoc anno celebrati, sermonem non instituit: sed de his tantum, qui juxta ordinationem Augusti exhibitii sunt, quibus credebant, Urbem, juxta vetus oraculum, bellis & morbis liberandam. Quare non mirum, si de Ludis Secularibus hoc anno exhibitis mentionem non fecerit; cum eos hanc vim non habere, eosque irregulares esse crediderit, ut in præfatis Prolegomenis demonstravi. Neque enim eosdem silentio Zosimus prætermisit, quod a Christiano Imperatore celebrati fuerint, ut creditur Baronius num. V. quia ut jam anno CCXLV. diximus Philippus Imp. non nisi errore vulgari Christianum fuisse asserit.

Immerito etiam ibidem Baronius reprehendit, quod Ludorum Secularium ab Honorio Imperatore Christiano celebratorum non meminisset; nullos enim Ludos Seculares Honorius edidit, neque alii posthac celebrati, ut infra videbimus, & constat ex iis, quæ in Dissert. Hypatica cap. X. num. VII. & in Prolegomenis ad eandem num. XI. & XII. scripsi. Quare ludi Seculares ab utroque Philippo hoc anno repræsentati non solum fuerunt noni, sed & ultimi.

Philippum vero nihil in Ludorum Secularium celebratione immutasse, sed quæcumque in præcedentibus gesta fuerant, servasse, testantur non solum Numismata, sed etiam Scriptores tam Ethnici quam Christiani. Angellonius pag. 308. ejus Nummum exhibet, in cujus postica scriptum, SAECULUM NOVUM, & repræsentatur templum quatuor columnarum cum ara, circa quam quinque figuræ sacrificantes; Spanhemius fol. 853. alium producit in quo SAECULUM NOVUM & exhibentur septem figuræ sacrificantes. Mediobarbus in Numismat. Imp. recitat inscriptionem Nummi Philippi senioris, quæ sic habet: P. M. TR. P. III. COS. P. P. in quo visitur figura sacrificans ad aram; Tribunitiam autem.

IV. Ludor. Seculares Zosimus memorare non debuit. Baron. num. IV. & seqq.

V. Ludor. Seculares Philippi noni & ultimi fuere.

VI. In nummis Philippi cert. ejus gentilitatis vestigia cernuntur.

IV. Quod vero in antiquis nummis, SÆCULARES AVGG. notati inveniantur Consulatu Patris Philippi tertio, filii vero secundo, qui contigerunt sequenti anno; ea ratione accidisse putatur, quod annos qui ab Urbe condita consueverunt numerari, non a Kalendis Januarii Romani auspiciabantur, sed a natali Urbis, ipsis Palilibus; nempe XI. Kal. Maji; sicque hoc anno Urbis millesimus inchoatus, sequenti anno die vigesimaprima Aprilis fuerit absolutus, complexusque fuerit Consulatum Philipporum secundum, & tertium, partemque duorum annorum Julianorum, qui ab ipsis Januarii Kalen-

PAGIUS autem potestatem IV. jam mense Martio hujus anni hic Imperator gerebat. Mitto alia Numismata, in quibus supersunt certa vestigia gentilitiæ superstitionis ab utroque Philippo profectæ. Quare Baronius num. IV. referens Nummum Philippi junioris, in cujus postica legitur, MILIARIVM SAECVLVM, & COS. II. in columna, & exhibetur Philippus junior virga templi aditum demonstrans, perperam existimat eum cum novo sæculo novam religionem servandam proponere, nempe Christianam, cui additus erat; nam cum Ludi seculares Apollini sacri essent, & templum Palatinum dicatum, indicabat Philippus junior tam Urbis, quam Imperii in novi hujus seculi initio conservationem ab eo sperandam esse.

VII. Quod & Scriptores Ethnici testantur.

Quam explicationem certam reddit Zosimus lib. 2. cujus locum integram anno CCIV. de Severi Imp. Secularibus Ludis loquentes retulimus. Nihil enim in illis actum quod in istis renovatum non fuerit: His autem Diis rem sacram faciunt, videlicet Jovi, Junoni, Apollini, &c. Dicunt in Apollinis ad Palatinam ter novem illustres pueri, &c. hymnos & paenes Græca Romanæque lingua canunt, quibus subjecta Romanis urbes servantur. Idem alia secundum traditum a numine ritum sebant; que sane quamvis peracta fuerunt, nullum Republicæ Romana detrimentum caput. Nec diversa docent Scriptores Ethnici; Victor enim de Cæsaribus loquens de Ludis Secularibus utriusque Philippi querit quod Ludi Seculares sub Philippo anno CCCXLVIII. Consule facti non fuerint, & infortunia que Urbi accidissent in illam omissionem refert; Nosra quoque ætate post mille, centesimus, Consule Philippo excessisse, nullis, uti solet, solemnibus frequentatur: adeo in dies curæ minima Romana urbis. Quod equidem denunciatum illo prodigiis portentisque. Ex quibus unum memorari brevis libet. Nam cum Pontificum lege hostia mactarentur (vides in Ludis Secularibus Philippi victimas immolatas fuisse; quod Ciampinius Vir Cl. in Saero-Historica Disquisitione de duobus emblematis, in quorum alterius explicatione contendit utrumque Philippum ante Ludos Seculares Christianos fuisse, plane negavit,) suis utero maris faminarum genitalia apparere. Id hasuspices solutionem posterorum portendere, vitæque fore potiora interpretari: quod frustratum iri æstimans Imperator Philippus, tam quia forte præteritis filii similem pro merito Epebæum conspexerat, usum virilis sortis removendum honestissime curavit. Ex quibus apparet in Ludis Secularibus Philippi suam impurissimum animal mactatum fuisse exemplo Severi Imp. qui in suis Secularibus Ludis porcum immolarat, ut ex ejus Numismatis constat.

dis incipiunt. Porro Sæculares ludos editos tempore natalis sui Imperii a Philippo, nempe mense Martii, aliqui putant, (c) sed non nisi levi opinione; cum tamen constet messis tempore circa finem Junii mensis (ut testatur Zosimus) celebrari solitos esse. Quod vero missilia numismata ipsis Kalend. Januariis erogari solerent, inde videas Sæculares ludos non anni hujus Consulatu, sed sequentis in illis expressos esse; cum sequentis anni Consulatus, non præsentis, millesimo Urbis anno contineatur; cujus quidem consulatus Patris tertium, & filii secundum, amborum Philipporum Augustorum, nu-

(c) Pompon. Latus in Philipp. Parvini. de Lud. Saecul. pag. 17. & alii.

Nec dissimilia scribit Eusebius in Chron. sive VIII. D. Hieronymus, qui illud interpolavit: Regnantibus Philippis millesimus annus Romane urbis extitit, ob quam solemnitate innumeros flores bestia in Circo magno interfecta ludique in Campo Martii theatralis, tribus diebus ac noctibus, populo pervigilante celebrati, ubi loquitur de Ludis Terentinis, de quibus Aufonius lib. 2.

Trina Terentino celebrata trinotia ludo, & de quibus Zosimus jam laudatus. Blondellus in lib. contra Primatum Ecclesiæ pag. 1128. & seqq. ubi recte vidit conversionem utriusque Philippi fabulam esse, tabulam exhibet Ludorum Terentinarum, tam quolibet centenario Urbis, quam anno centesimo decimo celebratorum; male tamen ait Honorium Imp. anno Christi CCCIV. Ethnicos permisisse, ut Ludos Seculares centenarios celebrarent; nam licet in eum Christi annum incidere, eisdem tamen eis prohibuit, ut suo loco dictum.

IX. Omnia vero spectacula, quæ Christianis interdita erant, in Ludis a Philippo editis repræsentata fuisse, indicat etiam Capitolinus in Gordiano juniori cap. 33. Fuerunt sub Gordiano, inquit, Roma elephanti triginta & duo, quorum ipse duodecim miserat, Alexander decem: alios decem, tigres decem, &c. quæ omnia Philippus Ludis Secularibus vel dedit vel occidit (ut populo oblectationi essent, non vero ut immolarentur, ut Ciampinius citatus me in prima hujus Tomi editione existimasse perperam putabat. Has autem omnes feras mansuetas, præterea efferas parabat ad triumphum Persicum; sed votum publicum nihil valuit. Nam omnia hæc Philippus exhibuit Secularibus Ludis, & muneribus, atque Circensibus; cum millesimum ab Urbe condita annum in Consulatu suo & filii sui celebravit.

X. Ludos Philippi magnificentissimos fuisse, ac pluribus diebus perdurasse, Mediobarbus in Numismatis Imp. pag. 345. ex Nummis Philippi Senioris colligit, in quibus singulo die assignatum ferarum peculiare genus videtur. Nam iis in Nummis Seculares Aug. I. II. III. usque ad X. cernuntur, ex quibus genus ferarum primo, secundo vel decimo die exhibiturum indicatur, v. g. in averfa parte Nummi Philippi Senioris habetur: SAECULARES AVGG. I. Cernitur Leogradicus. In averfa parte alterius, SAECULARES AVGG. II. Lupa cum Romulo & Remo. In alia: SAECULARES AVGG. V. Cervus. In alia: SAECULARES AVGG. VI. Hyena. In alia denique: SAECULARES AVGG. X. Panthera. Quibus Nummis præfatus Capitolinus locus luculenter explicatur. Hi Ludor. quemadmodum & ceteri Seculares ætate editi, ut jam dixi in Ludis Secularibus Domitiani, & in Nummis tantum

Sicut etiam Augustus in Philippo Christiani.

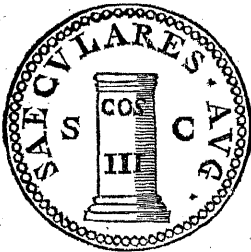
X. Spectacula Christianis vetita in Philippi Ludis Secularibus exhibita.

X. Magnificentissimi fuere.

(a) Ex Museo Latino Paris.

(a)

(b) Ex Museo Ligorio codice manuscriptorum.

(b)

numismata hic tibi reddenda curavimus. Vides in ambobus numismatibus, in miliaris columnis, miliarium describi Urbis seculum; ut vel ex hoc saltem intelligas Varronianam supputationem annorum Urbis publicis monumentis esse receptam, juxta quam praesens annus numeratur millesimus Urbis. Quod autem vides in posteriori numismate, Philippum juniorem, virga templi aditum demonstrare; cum novo saeculo novam illum religionem servandam proponere (secundum ea quae de ipso jam adducto cultui Christianae religionis superius dicta sunt) haud inulsa dici posse videtur. Utrumque acciderit, constat millesimum Urbis absolutum, secundum a nobis temporum initam rationem,

quinto Jubileo, nempe anno ducentesimo quinquagesimo.

Notatur Zofimi impii, in Christianos infensissimi, odium ac invidia, qui mendaciter nimis post Severum Imperatorem negat ludos Saeculares amplius instauratos; cum constet sub Philippo Imperatore fuisse habitos, id Julio Capitolino, antiquis nummis, aliisque inscriptionibus, id denique ex nostris Eusebio, & Cassiodoro aperte testantibus. Sed fortasse eos tacendos Zofimus existimavit, quod a Christiano Imperatore cum fuerint celebrati, non more majorum (ut Orosius citato superius loco testari videtur) immolatis sacrificiis diis, aliisque Gentiliciae superstitionis officiis, sed editione tantum munerum

V. Zofimiodolus.

PAGIUS

tum signati, qui anno sequenti, quo Consulatum III. & filius ejus Philippus junior Consulatum II. gessere, percussit. Hinc magna mihi suspicio fuit Philippum cum filio nonnisi anno sequenti Ludos illos exhibuisse, eumque non Era Urbis Varroniana, sed Capitolina, quae unum annum minus numerat, usum esse. Verum re maturius ponderata a communi sententia discedendum non esse comperi; post mortem enim Imperatoris Augusti, ut quam tardius, epocha Varroniana, in monumentis publicis usurpata fuit, & Capitolina derelicta, ut jam me indicasse memini, & Victor de Caesaribus de Ludis Secularibus centum post utrumque Philippum annis celebrandis, qui tamen omisi fuerunt, verba faciens, conjungit eos cum anno Urbis Varroniano MC. qui Christi erat CCXCLVII. non vero cum anno Urbis Capitolino MC. seu Christi CCCXLVIII. ut liquet ex ejusdem Historici loco num. VII. a me recitato, in quo ait: Nostra quoque aetate post mille, centesimus, Consule Philippo excessit, &c. ideoque die XXI. Aprilis anni CCCXLVIII. u-

bi supponit Ludos Seculares decimos exhiberi debuisse aetate anni Christi CCCXLVII. & utriusque Philippi Ludos seculo anteriori, nempe anno Christi CCXCLVII. seu aetate illius anni editos fuisse. Quod itaque Ludi Seculares Philippi signati tantum fuerint in Nummis anno CCXLVIII. eius referendum videtur in usum qui tunc invaluerat, ut in nummis non insculperentur, donec celebrati essent. Ad hanc difficultatem cum Mediobarbus animum advertisset, scripsit millenarium Urbis Ludis celebratum esse anno Christi CCXLVII. & insequenti Ludos Seculares exhibitos, quod a ratione alienum.

Paulus Orosius lib. 7. cap. 13. citatus a Baronio anno CCXLVI. juxta ejus numerandi modum num. VIII. non solum ipsummet, sed etiam Cassiodorum in Chron. aliosque qui Philippum Christianum fuisse & Ludos Seculares celebrasse persuasum habuerit, in errorem traxit. Haec enim Orosii verba: Ludis magnificis augustissimis omnium praeceptorum hic natalis (nempe Urbis Romanae) annus a Christiano Imperatore celebra-

XI. Error Patii Orosii

tum; caetera vero idololatriae cultoribus Pontificibus agenda reliquerit. Nam & eadem ratione idem Zofimus sequentes tacuit ab Honorio Imperatore celebratos Saeculares ludos sexto suo Consulatu, ut Claudianus testatur in Panegyrico tunc a se scripto. Quod vero Eusebio in Chronico hoc anno Urbis millesimo contigisse tradit, Atlantem montem loco motum fuisse, fides sit penes auctorem; & quid portenderit tantum prodigium, qui velit, interpretetur. Addit idem, hoc anno quarto sui Imperii Philippum Civitatem in Thracia, Philippopolim nominatam, exaedificasse.

VI. Per idem tempus (inquit Eusebius a.) (a) Euseb. lib. 6. c. 30. quidam rursus in Arabia dogmatis eujusdam a veritate prorsus alieni auctores nascuntur, asserentes hominum animas una cum corporibus, uno eodemque temporis articulo morte occumbere, & penitus extingui; at demum tempore resurrectionis universae carnis, cum eisdem vitam denuo recuperaturas. Non exiguo igitur Episcoporum conventu ea de re coacti, Origenes ibi etiam rogatus, ut partes de illa controversia disputandi susciperet, sic orationis vi, & impetu ferebatur, ut eorum mentes, qui se ante eo errore implicuissent, ad rectam fidem, & sanam doctrinam tra-

Concilium in Arabia.

(b) Euseb. lib. 6. cap. 31. duceret: Haec Eusebius de Concilio ea de causa habito in Arabia, idemque mox subdit (b):

VII. Eodem tempore alia erroris perveritas, quae Helcesitarum haeresis dicebatur, coepit esse; quae prope simulacra orta erat, extinguebatur; cujus mentionem facit Origenes in concione in Psalmum octogesimum habita, quam coram Ecclesia palam recitavit. Intervenit (inquit) quidam hoc praesenti tempore insolenter propterea se efferens, quod impiam maxime, & sceleratam Helcesitarum opinionem, quae nuper contra Ecclesiam excitata est, se posse defendere existimet. Quae tandem scelera, Ann. Eccl. Tom. II.

Helcesitarum haereticorum.

PAGIUS tus est. Nec dubium est, quin Philippus hujus tanta devotionis gratiam & honorem ad Christum & ad Ecclesiam reportavit: quando vel ascensum fuisse ab eo Capitolium immolatasque ex more hostias, nullus auctor ostendit. Et tamen in Victore de Caesaribus citato id discrete legitur, & Philippus spectacula Christiani prohibita ad Christum & ad Ecclesiam reportare non potuit. Sed Philippum nunquam Christianum fuisse ex dicendis magis patebit.

XII. Ad num. VII. & seq. Helcesitarum haeresim ab Elcesai quodam ita dictorum, de quibus Theodoretus lib. 2. Haereticarum fabularum cap. 7. circa haec tempora Origenes feliciter superavit. Epiphanius in Haeresi Ebionaeorum, ut notat Henricus Valeus in librum VI. Eusebii cap. 38. hunc Elxaeum Pseudo-Prophetam nominat; qui cum se Ebionaeis adiunxisset, auctor eis fuit novae eujusdam de Christo sententiae, vage admodum & incertae, quam ibidem refert Epiphanius plane similem iis quae refert Theodoretus in dicto loco. Ex quo colligitur, Elxaeum & Elcesai u-

& quam nefaria illa opinio profiteatur, vobis exponam, ne ejus inanitate, & quasi levi vento a veritate abripiamini. Nonnulla universae Scripturae antiqua testimonia; aliis rursus cum ex toto veteri Testamento, tum ex Evangelio depromptis utitur: Paulum autem Apostolum omnino rejicit: fidem item negare, indifferens quiddam esse asserit. Qui enim interiori cogitatione recte de fide sentiat, tametsi ore, cum necessitas illum eo detruferit, fidem perneget; eum tamen animo firme illi adhaesurum. Librum etiam circumferunt, quem ajunt e caelo delapsum; & qui illum audiverit, ejusque doctrinae crediderit, peccatorum remissionem consecuturum; eamque diversam esse remissionem ab illa qua Christus Jesus peccata remisit: Hucusque Eusebius de Helcesaitis ex Origene.

Epiphanius (c) de iisdem agens, originem horum ponit ab Helxeo quodam. (c) Epiph. pseudopropheta, de quo superius: Erant etiam (inquit) & hi conjuncti Ebionitis, & 53. qui Christum creaturam tantum esse dicebant, ac semper apparentem, primo in Arabia, inde in Christo; sororem ipsius esse Spiritum sanctum femineo habitu praeditum: Haec & alia risu digna, quorum superius facta est mentio; tum subdit: Haeque additi sunt omnibus Judaeis, qui neque Prophetas, neque admittunt Apostolos, neque Christiani proprie existentes, neque Graeci, sed mediis simpliciter existentes, nihil sunt: Haec Epiphanius; qui & eodem, Sampseos quoque, a novo patre auctore, appellat; additque adhuc suo tempore ex auctorum haereseos genere duas extitisse feminas, quas velut deos colerent Helcesaitae, sed de iis alias supra. Tradit Philaster (d), hos ex vana quadam superstitione consuevisse nudis pedibus incedere, utique solitis incantationibus, mathesi, magia, & aliis superstitionibus. Meminit ejusdem haeresis S. Augustinus (e), de haeresi atque

VIII.

(c) Epiph. haeresi 9. & 53. Helcesaitarum origo.

(d) Philast. c. 82.

(e) August. de haeresi c. 31.

CHRISTI 249.

FABIANI PAP. 11.

PHILIPPI IMP. 4.

atque recentiores. Verum hæc hæresis hoc potius tempore restituta, quam cæpta videri potest; cum ejus auctorem longe antehac vixisse Epiphanius tradat. Merito igitur Origenes non recentem obortam dicit, sed potius instauratam ab eo qui se insolenter efferret, Helcesaitarum dogma se posse defendere.

IX. At nec prætermittendum, in Arabia pariter (neque scribitur certus annus, licet ante Sabellii hæresim hoc item sæculo proditam ponat Augustinus (a) obortam hæresim

JESU CHRISTI ANNUS 250.

FABIANI PAP. ANNUS 12.

PHILIPPI IMP. ANNUS 5.

I. D Ucentesimoquingentesimo Christi anno, duobus Philippis Augustis Patre tertium, & filio secundum Coss. Cæcilius Cyprianus, defuncto Donato Episcopo Carthaginensi, summo tum Cleri tum populi totius consensu, uno tantum adversante Felicissimo Presbytero, ejusdem sedis Episcopus eligitur. In primis

autem, quod ad tempus spectat, id quidem ex eo deduci posse videtur, dum ipse scribens ad Cornelium Papam (b) anno secundo, ex quo factus ille erat Romanus Episcopus quartum annum tunc elapsum fuisse sedis suæ testatur; qua ratione eum hoc anno sedere cœpisse oportuit.

Sed

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5741.

SÆC. III. Anno Urbis 1001. Olymp. 256. an. 4. A. C. 248.

JESU CHRISTI 248. secundum Baronium 250.

FABIANI PAPÆ 13.

PHILIPPI IMP. 5. ET PHILIPPI

JUNIORIS IMP. 2.

I. [1] AD num. I. & seqq. Coss. M. Julius Philippus Aug. III. & M. Julius Philippus Aug. II. Sumtus Consulatus a Philippo seniori, juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, ob

nempe ejus Quinquennalia; a Philippo vero juniori, juxta primam, quia sc. anno præcedenti Augustus dictus est. In Dissertatione Hypatica pag. 231. scripsi, apud Occonem extare Nummum Philippi senioris cum Tribunitia Pot. IV. ac Consulatu III. & in postica cum Votis Decennalibus, cum tamen hæc sint partes duorum diversorum Nummorum, & qui exhibent Vota Decennalia initio Imperii, non vero in Quinquennalibus, per hæc tempora cuss fuerint. Per inconsiderantiam etiam hæc duæ partes duorum diversorum Philippi senioris Numismatum, in quarum altera, Trib. Pot. V. Coss. III. cum alia in qua habetur, Saculum novum, ibidem a me copulata, quod omnino corrigendum [2]. Ideo Baronius, Pearsonus in Annalibus Cyprianicis, alique Viri docti S. Cyprianum sub hujus

II.

NOTÆ [1] Coss. M. Julius Philippus Aug. III. & M. Julius Philippus Aug. II. Nummus Philippi junioris in Museo Theupolo pag. 627. ubi in averfa COS. II. Item ibidem pag. 623. nummus Philippi senioris, cum epigraphe; in postica

SAECULARES AUGG.

Et in cippo

COS. III.

Item alius ubi:

P. M. TR. P. V.

COS. III. P. P.

Tabula ænea apud Bellorium ad vestigia veteris Romæ tab. 3. & apud Fabretum pag. 688. n. 96. & 112.

A D. V. K A L I A N. I M P. M. I U L I O P H I L I P P O. P I O. F E L I C E A U G. C O S. D E S. I I I. E T I M P. M. J U L I O. P H I L I P P O P I O F E L. A U G. C O S. I I. D E S. C O S.

Gudiana

CHRISTI 250.

FABIANI PAP. 12.

PHILIPPI IMP. 5.

II. De tempore Episcopatus Sancti Cypri. Sed quo hæc certiora reddantur, hic ejusdem Cypriani subtextenda sunt verba, sensusque pariter elucidandus: Cæterum, ait, (dico enim provocatus, dico dolens, dico compulsus) quando Episcopus in locum defuncti substituitur, quando populi universi suffragio in pace deligitur, quando Dei auxilio in persecutione protegitur, collegis omnibus fideliter junctis, plebi suæ in Episcopatu quadriennio jam probatus, in quiete serviens disciplina, in tempestate proscriptus, applicito, & adjuncto Episcopatus sui nomine, toties ad leonem petitus, in Circo, in Amphitheatro Dominica dignationis testimonio honoratus. His ipsis etiam diebus, quibus hæc ad te litteras feci, ob sacrificia, quæ edicto proposito celebrare populum jubebatur, clamore popularium ad leonem denuo postulatus in Circo; cum talis, frater carissime, a quibusdam desperatis, & perditis, & extra Ecclesiam constitutis impugnavi videretur, apparet quis impugnet: Hæc Cyprianus de se ipso, licet in tertia loquatur persona; quæ nullo modo Cornelio aptari possunt, & sibi conveniunt, Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS hujus anni Consulibus Episcopum Carthaginensem constitutum esse existimant, quia ipse Cyprianus in epistola quinquagesima nona ad Cornelium, sub initio persecutionis Galli Imperatoris anno CCLII. mense Julio data, se plebi suæ in Episcopatu quadriennio jam probatum scribit. Verum cum incertum sit, an Cyprianus eo in loco annos integros, vel tantum utrimque incompletos intelligat, incertum pariter, an hoc vel sequenti anno Episcopatum illum Cyprianus obtinuerit. Neque enim deprehendere possumus, an Antiqui quadriennio, aut similibus

NOTÆ Gudiana inscriptio apud Relandum:

S I G N. M A T R I. D E U M. M. I. D. D. K. A.

I M P. C A E S. M. J U L I O. P H I L I P P O. I I I. E T. J U L I O. P H I L I P P O. C A E S. I I C O S.

Vnigares Fasti: Philippo III. & Philippo II.

[2] D Iffusionem meretur honesta quadam missio hoc anno data, & a Cl. Scipione Maffeo vulgata in Dissertatione quadam seorsum excusa. Hæc igitur ex illa in rem nostram excerptas:

I M P. C A E S. M. J U L I U S, P H I L I P P U S, P I U S F E L. A U G. P O N T. M A X. T R. P O T. V. C O S. I I I. P P. P R O C O S I M P. C A E S. M. J U L I U S P H I L I P P U S P I U S. F E L. A U G. P O N T. M A X. T R. P O T. I I. C O S. I I. P P. &c.

Datum est autem diploma illud ad (forte a. d. ante diem) VII. Id. Jan. Imp. M. Julio Philippo, Pio, Fel. Aug. III. & Imp. M. Julio Philippo, Pio, Fel. Aug. II. Coss. Igitur Tribunitia Philippi Junioris Potestas non ab eo tempore cæpit, quo Cæsar renunciatus est; alioqui enim hoc anno Tribunitiam Potestatem quartam non secundam egisset, sed ab ejus in societatem Imperii assumptione, quod a Pagio negatur ex auctoritate alterius Inscriptionis a Sponio relatæ: quæ tamen facile male lecta est. Vide Pag. A. 244. 3.

Ex hoc pariter insigni documento probatur, Philippum Seniore annos Imperii sui numerare cæpisse longe ante Mensæm Aprilem vel Maium anni 244. quo tempore Gordiano decedente Imperium sine amulo obtinere cæpit. Nam cum die VII. Id. Januarii anni 248. Tribunitiam potestatem quintam jam ageret, ut ex monumento superiori constat, planum est cæpisse illam vel in exordio anni 244. vel labente anno 243. Hæc autem exordium Imperii Philippi non satis definitum a Pagio ad A. 244. 2. certius determinant.

Hinc pariter intelligamus Imperium Augusteum collatum fuisse Philippo Juniori vel initio anni 247. vel anno præcedenti 246. ex quibus Tribunitia Potestas Honestæ hujus Missionis exordium cæpit.

quæ ait de proscriptione (a), cujus meminit scribens ad eundem Cornelium Papam, cum a Felicissimo schismaticorum, duce ejusque sociis Romæ accusatus esset; quod anno secundo Corneli accidisse, cum jam sub Gallo, & Volusiano persecutio extincta reviresceret, suo loco dicemus. Pamelius quoque, qui egregiam navavit operam, ut res a S. Cypriano gestas colligeret, & ejus scripta mendis purgaret, notisque insigniter illustraret, æque sub hujus anni Consulibus S. Cypriani pontingressum, alio tamen Christi anno, prout eum docuit Chronologia, quam nostra nondum edita, veriore putavit. Adversatum porro fuisse Cypriani electioni Felicissimum Presbyterum cum aliis suis sociis, ipse scribens ad plebem (b) testatur his verbis: Sæe conjurationis memores, & antiqua illa contra Episcopatum meum, immo contra suffragium vestrum, & Dei judicium venena retinentes, instaurant veterem contra nos impugnationem, & sacrilegas machinationes insidiis solitis denuo renovant: Hæc ipse.

Sed, & illud de Cypriano, cuinam in B b b b 2 Epi- III.

loquendi formulis annos integros significent, nisi adjuncta ac circumstantiæ, hæc in parte deficientes, ad id animum determinent.

Cyprianus in ipsa urbe Carthagine fidem suscepit, ut ipse testatur in epistola ad Clerum Carthaginensem, dum ait: Ubi enim aut melius possit esse aut latius, quam illic, ubi me Deus credere voluit, & crescere? Idque recte Suidæ observatum: Conversus est autem opera Cæcilii Presbyteri Carthaginensis, cum prius idololatria assertor fuisset, ut testatur Hieronymus. Unde quasi in familiam divini senis assumptus prænom-

III. Primordia S. Cypriani.

Donatus Episcopatu successerit, in controversiam. Episcopus revocatur; verum subrogatum fuisse in locum Donati satis constat testificatione e-

iusdem Cypriani ad eundem Cornelium eadem Epistola (a) scribentis hæc verba: Privatam veterem hæreticum, antecessorum etiam nostrorum (quod, & vestram conscientiam non latet) Fabiani, & Donati litteris severissime notatum. Quibus sane verbis sicut Cornelii antecessorem dicit Fabianum, ita sum nominare Donatum par est existimare. Quod autem S. Augustinus (b) sæpius prædecessorem Cypriani nominet Agrippinum; inde accidit, ut nonnulli opinati sint, Agrippino vita functo Cyprianum esse suffectum. Verum non sic S. Augustinus appellavit eum Cypriani prædecessorem, ut proxime, nullo alio medio, illi successerit; sed quod eodem pariter nomine omnes, quotquot a primo ad ultimum usque Episcopi eum præcesserant, censerentur.

IV. Sane quidem idem S. Augustinus ab his non discrepat; dum enim probare nititur, ante Agrippinum de baptisate Hæreticorum contrarium ab eo, quod ipse statuerat, esse servatum; primumque ipsum de Baptisate hæreticorum iterando, canonem statuisse: plane significat, eum longe ante Cyprianum antecessorem esse. Nam antea jam Tertulliano (ut diximus) ejus reperitur opinionis assertor. Si igitur non ante, vel saltem eo tempore cum Tertulliano Agrippinus vixisset, sed postea; certe non Agrippino, sed Tertulliano fuisset ea novitas adscribenda. Cæterum eodem cum Tertulliano tempore, vel paulo ante, Agrippinum vixisse, & quod ille in Concilio decreverat, Tertullianum edito libro docere cepisse, jam satis superius dictum est. Declarat suam Augustinus sententiam, dum longe ante Cyprianum Agrippinum vixisse, his verbis (c) non obscure significat. Ideo non se novam aut repentinam rem statuisse B. Cyprianus ostendit, quid sub

men Cæcili postea fortitus est. Hunc Cæciliam fuisse aliquando Diadumeniani Imperatoris magistrum conjicit Baronius. Verum cum Afer ille Rhetor nec Cæcilius, nec Cæcilianus aquad Capitolinum, quem unicum pro sua sententia adducit, sed Cæcilianus scribatur etiam in omnibus vetustis membranæ, teste Casaubono, ea conjectura minime admittenda. Docet etiam Baronius, Cyprianum jam senem ad Christum conversum; cum Pontius, quamvis per tredecim ferme annos post conversionem multa ac dura passum dicat, nunquam senectutis mentionem faciat. Adhibet quidem Baronius hoc Cypriani testimonium ad Donatum: Qui possibilis, dicebam, est tanta conversio, ut repente & perniciose exuatur, quod genuinum sit materia naturalis obduruit, vel usurpatum diu senio vetustatis induruit. Sed testimonium illud ad rem non facit; cum ibi summus ille Orator non de senectate, sed de consuetudine peccandi longo usu

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

Agrippini tempora. Sane quidem idem S. Augustinus ab his non discrepat; dum enim probare nititur, ante Agrippinum de baptisate Hæreticorum contrarium ab eo, quod ipse statuerat, esse servatum; primumque ipsum de Baptisate hæreticorum iterando, canonem statuisse: plane significat, eum longe ante Cyprianum antecessorem esse. Nam antea jam Tertulliano (ut diximus) ejus reperitur opinionis assertor. Si igitur non ante, vel saltem eo tempore cum Tertulliano Agrippinus vixisset, sed postea; certe non Agrippino, sed Tertulliano fuisset ea novitas adscribenda. Cæterum eodem cum Tertulliano tempore, vel paulo ante, Agrippinum vixisse, & quod ille in Concilio decreverat, Tertullianum edito libro docere cepisse, jam satis superius dictum est. Declarat suam Augustinus sententiam, dum longe ante Cyprianum Agrippinum vixisse, his verbis (c) non obscure significat. Ideo non se novam aut repentinam rem statuisse B. Cyprianus ostendit, quid sub

men Cæcili postea fortitus est. Hunc Cæciliam fuisse aliquando Diadumeniani Imperatoris magistrum conjicit Baronius. Verum cum Afer ille Rhetor nec Cæcilius, nec Cæcilianus aquad Capitolinum, quem unicum pro sua sententia adducit, sed Cæcilianus scribatur etiam in omnibus vetustis membranæ, teste Casaubono, ea conjectura minime admittenda. Docet etiam Baronius, Cyprianum jam senem ad Christum conversum; cum Pontius, quamvis per tredecim ferme annos post conversionem multa ac dura passum dicat, nunquam senectutis mentionem faciat. Adhibet quidem Baronius hoc Cypriani testimonium ad Donatum: Qui possibilis, dicebam, est tanta conversio, ut repente & perniciose exuatur, quod genuinum sit materia naturalis obduruit, vel usurpatum diu senio vetustatis induruit. Sed testimonium illud ad rem non facit; cum ibi summus ille Orator non de senectate, sed de consuetudine peccandi longo usu

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

Agrippino cœperat feri: & paulo post, citans Cypriani epistolam, hæc addit: Ut quid eidem Fabiano, dicit, se non rem novam facere & repentinam, sed ab Agrippino institutam? Cur enim Fabianus de novitate turbaretur, ut eam per auctoritatem Agrippini sanari oporteret, si ab Agrippino usque ad Cyprianum hoc tenebat Ecclesia? Per hæc significans, inter Agrippini & Cypriani sedem non modicum intercessisse temporis spatium. Sed & quæ sequuntur Cypriani ad Fabianum (d) scribentis verba, omnem de tempore Agrippini extricant perplexitatem, quibus dicitur: Quando multi jam anni sunt, & longa ætas, ex quo sub Agrippino, bona memoria viro convenientes in unum Episcopi plurimi hoc statuerunt: hoc ipsum quoque demonstrat ad Quintum (e) scribens, itaut nulla profus remaneat occasio dubitandi.

Antequam vero Cyprianus ad episcopatum, immo ad Christianam religionem capeffendam vocaretur (explosa fabula illa de Cypriani magica arte, quam alterius Cypriani patria Antiocheni, martyris Nicomedienfis, loco, tempore, professione, actisque martyrii, ut alibi diximus (f), a nostro Carthaginensi distincti, fuisse liquet) rhetoricis disciplinis egregie excultum fuisse, sed & adhuc Gentilicia superstitione detentum, magna apud eos æstimatione vixisse, & florentissime docuisse constat. Verum cum jam Christianam religionem amplexus est, derisum ab illis ac vilipensum, & loco Cypriani, dictum Coprianum, his verbis testatur Lactantius (g): Audi vi quemdam hominem disertum sane, qui eum jam mutata una littera, Coprianum (immo, ut emendatioribus codicibus habent, -Coprianum, nempe Stercorarium) vocaret; quasi quod elegans ingenium, & melioribus rebus aptum, ad aniles se fabulas contulisset. Fuisse eum genere illustrem, potentia clarum, suæque civitatis Senatorem

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

robodata loquatur. Hæc omnia Pearsonio in Annalibus Cyprianicis observata. Dum Cyprianus adhuc catechumenus erat, sive, ut loquitur Pontius in ejus Vita, inter fidei sue prima rudimenta, operam dedit, ut continentiam tueretur, &c. Nam & sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quæ facta Deo placuisset. Sic Job Dei testimonio gloriosus, dicitur esse verus Dei cultor, & cui in terra nemo comparatur, patientiam docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut dum & nos paria fecimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptus ille (nempe Job) dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata desitit, non proprii corporis dira pœna concussit, nempe Jobum. Hæc debent fieri, dicebat (nempe Cyprianus) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrent, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

tozem amplissimum primariamque ejus ordinis obtinuisse dignitatem, atque philosophicis disciplinis insigniter ornatum, testatur S. Gregorius (a) Nazianzenus. Sunt in eodem genere aliorum sanctorum Patrum de Cypriano testimonia quæ prætermittimus. Cæcilius presbyter eum ad fidem Christianam perduxit; quem illum putamus rhetorem ab aliis Cæcilianum dictum, nobilissimum Afrum, Diadumeni olim magistrum (de quo superius habita est mentio) iidemque plane retibus ab eo captum, quibus alios capere conabatur, nempe dicendi facundia; plurimum namque eam posse, cum præsertim adjunctam habeat veritatem, omnes intelligunt. Quem (inquit Pontius b) toto honore atque omni observantia diligebat, obsequenti veneratione suspiciens, non jam ut amicam animam coæqualem, sed tamquam novæ vitæ parentem. Successisse illi in schola putamus; nam S. Hieronymus (c) de S. Cypriano testatur, rhetoricam Carthagine publice docuisse. Donatus (d) ad eum scribens, ejus rei meminisse videtur, dum ait: Credo te retinera, sanctissime Cypriane, qua nobis fuerit apud oratores garrulitas, unus sensus, una cogitatio, individual lectio.

Quæ autem animo volveret, cum adhuc Gentilis de Christiana fide suscipienda cogitaret; idem (e) ipse, apud eundem rescribens, hæc ait memoratu sane dignissima: Ergo cum in tenebris atque nocte cæca jacerem, cumque in salo jactantis seculi nutabundus, ac dubius vestigiis oberrantibus fluctuarem, vitæ meæ nescius, veritatis, ac lucis alienus; difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi divina indulgentiâ pollicebatur, ut quis renasci denuo posset, utque in novam vitam lavacro aque salutaris animatus, quod prius fuerat exponeret, corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret. Qui possibilis, aiebam, est tanta conversio, ut repente ac perniciose exuatur, quod vel genuinum sit materia naturalis obduruit; vel usurpatum diu senio vetustatis induruit? alta hæc, & profunda penitus radice sederunt: erat jam senescens (ut ex his apparet) quando Christo nomen daturus erat.

Baronius num. X. quod in prima hujus Criticæ editione non adverteram, inde male deduxit Cyprianum uxorem habuisse. Sed viri doctissimi jam viderunt hic Pontium de Jobo, non vero de Cypriano loqui, & Baronium male etiam hunc locum quem laudatis verbis subjunxit Pontius interpretatum esse: Erat illi etiam, inquit Pontius, de nobis contubernium viri justi & laudabilis memoria Cæcili, & atate tunc & honore Presbyteri, qui cum ad agnitionem veræ divinitatis a seculari errore correxerat, &c. Denique ille (nempe Cæcilius) demulsus ejus obsequiis, tantum

At quid postea? eandem difficultatem mente volutans, hæc addit: Quando parsimoniam desitit, qui epularibus cœnis, & largis dapibus assuevit? & qui pretiosa veste conspicuus in auro atque purpura fulsit, ad plebejum se ac simplicem cultum quando deponit? Fascibus ille oblectatus, & honoribus, privatus & inglorius esse non potest. Hic stipatus clientium cunais, frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, pœnam putat esse cum solus est. Tenacibus semper illecebris assuetum, necesse est ut vinolentia invitet, inflet superbia, iracundia inflammet, rapacitas inquietet, crudelitas stimulet, ambitio delictet, libido præcipitet. Hæc egomet sepe mecum; nam ut ipse quam plurimis vitæ prioris erroribus implicitus tenebar, quibus exui me posse non crederem; sic vitis inbarentibus obscundans eram & desperatione meliorum, malis meis, veluti jam propriis ac vernaculis, adfacebam. Hæc ipse nondum sacro baptismate illustratus.

Quid autem cum fidei cedens, & inspem contra spem ad Ecclesiam tandem se contulit, & sacri baptismi unda resperisus est, senserit, idem ipse his plane verbis testatur: Sed postquam unda genitilis auxilio, superioris avi labe deterisa, in expiatum pectus ac purum desuper se lumen infudit; postquam calidus Spiritu baptisato, in novum me hominem natiuitas secunda reparavit; mirum in modum proximum confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatem dare quod difficile videbatur, geri posse quod impossibile putabatur: ut esset agnoscere terrenum fuisse, quod prius carnaliter natum, delictis obnoxium videret: Dei esse cœpisse, quod jam Spiritus sanctus animaret. Scis ipse profecto, & mecum pariter recognoscis quid detraxerit nobis mors ista criminum, vita virtutum. Hæc & alia plura de se Cyprianus sacro imbutus baptismato.

Magnæ sane fuisse admirationis ejus ad Christum conversionem, S. Hieronymus (f) illis verbis significare videtur, quibus ait: Proponamus nobis beatum Cyprianum, innum, qui cum prius idololatriæ assertor fuisse, in tantam gloriam venit, ut oratoriam doceret Caribagine, audisse sermonem Jonæ, & ad pœnitentiam conversum, in

dilectionis immensa merito provocatus est; ut de seculo excedens, accessione jam proxima commendaret illi conjugem (non Cyprianus, ut interpretatur Baronius, sed Cæcilius) ac liberos suos, ut quem fecerat de falsa communionem participem, postmodum faceret pietatis heredem. Hæc itaque Cypriani, non vero Cæcili tutela amica tantum commendatio fuit; nam alias vetitum erat, ne Clericis tutela committeretur, ut ex ipso Cypriano eruitur, qui in Epist. I. Novæ edit. Pauleliana verò LXVI. vetat ne pro Victore qui Germanium Faustinum Presbyterum moriens tutorem

con-

con-

con-

con-

con-

con-

con-

At quid postea? eandem difficultatem mente volutans, hæc addit: Quando parsimoniam desitit, qui epularibus cœnis, & largis dapibus assuevit? & qui pretiosa veste conspicuus in auro atque purpura fulsit, ad plebejum se ac simplicem cultum quando deponit? Fascibus ille oblectatus, & honoribus, privatus & inglorius esse non potest. Hic stipatus clientium cunais, frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, pœnam putat esse cum solus est. Tenacibus semper illecebris assuetum, necesse est ut vinolentia invitet, inflet superbia, iracundia inflammet, rapacitas inquietet, crudelitas stimulet, ambitio delictet, libido præcipitet. Hæc egomet sepe mecum; nam ut ipse quam plurimis vitæ prioris erroribus implicitus tenebar, quibus exui me posse non crederem; sic vitis inbarentibus obscundans eram & desperatione meliorum, malis meis, veluti jam propriis ac vernaculis, adfacebam. Hæc ipse nondum sacro baptismate illustratus.

Quid autem cum fidei cedens, & inspem contra spem ad Ecclesiam tandem se contulit, & sacri baptismi unda resperisus est, senserit, idem ipse his plane verbis testatur: Sed postquam unda genitilis auxilio, superioris avi labe deterisa, in expiatum pectus ac purum desuper se lumen infudit; postquam calidus Spiritu baptisato, in novum me hominem natiuitas secunda reparavit; mirum in modum proximum confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatem dare quod difficile videbatur, geri posse quod impossibile putabatur: ut esset agnoscere terrenum fuisse, quod prius carnaliter natum, delictis obnoxium videret: Dei esse cœpisse, quod jam Spiritus sanctus animaret. Scis ipse profecto, & mecum pariter recognoscis quid detraxerit nobis mors ista criminum, vita virtutum. Hæc & alia plura de se Cyprianus sacro imbutus baptismato.

Magnæ sane fuisse admirationis ejus ad Christum conversionem, S. Hieronymus (f) illis verbis significare videtur, quibus ait: Proponamus nobis beatum Cyprianum, innum, qui cum prius idololatriæ assertor fuisse, in tantam gloriam venit, ut oratoriam doceret Caribagine, audisse sermonem Jonæ, & ad pœnitentiam conversum, in

dilectionis immensa merito provocatus est; ut de seculo excedens, accessione jam proxima commendaret illi conjugem (non Cyprianus, ut interpretatur Baronius, sed Cæcilius) ac liberos suos, ut quem fecerat de falsa communionem participem, postmodum faceret pietatis heredem. Hæc itaque Cypriani, non vero Cæcili tutela amica tantum commendatio fuit; nam alias vetitum erat, ne Clericis tutela committeretur, ut ex ipso Cypriano eruitur, qui in Epist. I. Novæ edit. Pauleliana verò LXVI. vetat ne pro Victore qui Germanium Faustinum Presbyterum moriens tutorem

con-

con-

con-

CHRISTI 250.

FABIANI PAP. 12.

PHILIPPI IMP. 5.

Cyprianus omnibus renuntiat.

in tantam venisse virtutem, ut Christum publice predicaret, & pro illo cervicem gladio flecteret. Quanto vero cum primis fidei Christianae sacramenta libavit, se ipso fortior, & ad victoriam sui robustior factus sit, Pontius quoque Diaconus, qui ejus gesta est profecutus, docet; dum ait, ipsum non longo solum tempore acquisitas divitias in pauperes erogasse, sed saeculo nuncium remississe, carissima conjugem, & dulcissimis liberis, Christi amore libentissimo animo, commendatis illis Caecilio Presbytero, relictis, eminentioris vitae iter confestim arripuisse; demumque subdit: Longum est ire per singulas, sancta ejus onerosum est enumerare. Ad probationem bonorum operum arbitror solum hoc satis esse, quod iudicio Dei, & plebis favore ad officium sacerdotii, & Episcopatus gradum adhuc neophytus, & ut putatur, novellus electus est. Magno namque omnium studio, vehementique animi ardore se a populo Carthaginensi esse petiunt Episcopum, ipsemet ad eundem populum scribens testatur (a).

(a) Cypri. epist. 40.

XI. Cum autem haec scribat Pontius ejus diaconus, ipsum nimirum paulo post ba-

PAGIUS constituerat, fiat oblatio aut deprecatio aliquo nomine ejus in Ecclesia frequentetur. Id enim, inquit, ab antecessoribus Episcopis constitutum fuerat, ut si quis frater fratrem excedens ad tutelam vel curam Clericum nominaret, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur. Quem locum notavit Ruinartus V. CL. in Actis sinceris & selectis Martyrum, dum Vitam & passionem Sancti Cypriani illustrat.

VI. Presbyteri in Africa nunquam uxorati fuerunt.

Pearsonius e secta Protestantium in Annal. Cyprian. anno CCXLVI. Erant, inquit, tunc temporis, quemadmodum antea Presbyteri in Ecclesia Africana conjugati, ut hic Caecilius & Novatus, qui uterum uxoris calce percussit; quibus addi fortasse debent Felix cum uxore Victoria; & Numidicus, qui uxorem adhaerentem lateri suo concrematam latius aspexit ipse semiusculatur; quod hinc observari noluit Cardinalis. Verum vana haec omnia; jam enim Pamelius in Notis ad Epistolam Cypriani LII. quae ipsi est XLIX. in qua de Novati scelere agit, & Schelstratius in Ecclesia Africana Dissert. III. cap. 4. annotarunt, haec similiae exempla aliud non probare quam ex matrimonio junctis ad Sacerdotium fuisse promotos, quos postea matrimonio usos ostendere debuisset Pearsonius, ut ejus argumentum vim haberet. Adeo autem verum est, ex Apostolico instituto Presbyteros continentiae legi fuisse obstrictos, ut in secundo Carthaginensi Concilio sub Genethlio anno CCCXC. celebrato, in quo statutum, ut Episcopi, Presbyteri, vel Diaconi, vel qui Sacramenta contrahant, pudicitia custodes, etiam ab uxoribus se abstinere, Genethlius subjunxerit: Ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit Antiquitas, nos quoque custodiamus. Quid clarius? Verum haec obiter dicta sunt; in Historia enim elucidanda, & Chronologia reformanda totus labor noster versari debet. Ceterum, Cyprianum fuisse genere illustrem, & primum suae civitatis Senatorem, dixit Baronius, num. V. quia existimabat, non solum Cyprianum eundem esse ac illum, de quo

ptimum, adhuc (ut ait) novellum, ad sedis Episcopalis fastigium esse proventum, quem vidimus, sui ipsius testimonio, jam senem ad Christum esse conversum; unde rogo, tanta mox ei Christianae Theologiae inhæst doctrina, & Ecclesiasticae disciplinae usus accrevit, ut divinarum scripturarum scientia imbuta memoria, & intellectus exatiatus, sui exuberantia mox intorrentes ad alios irrigandas foras eruerint? ut eodem prope tempore Caecilio (quo ipse auctus est nomine) egerit cathedra doceret Ecclesiam? Equidem puto (nisi res miraculo adscribatur) ipsum adhuc Gentilem legendo trivisse Christianae religionis libros; ex quibus illud consecutus esse videtur, ut patriae superstitionis pertæsus, de Christiana fide suscipienda cogitaret, ac tandem fuerit feliciter affectus. Afuevissse eum quoque lectioni operum Tertulliani (b), cum de eo egimus, dictum est. Ejus namque doctrina in divini Spiritus confessorio perpurpata, auroque e terra selecto, ex eo ditior, hac vero rejeta, cautior factus est. At neque ea tantum quae mala sibi visa sunt, & Catholice

Cypriani admiranda Doctrina.

(b) Hier. epist. 14.

Nazianzenus Orat. 18. Sed ex ea Oratione manifestum est, eum diversum esse; quod Billius jam observavit, quodque nunc extra controversiam est.

Cyprianus post baptismum scripsisse videtur epistolam, sive libellum potius ad Donatum & in Oratoria professione & in baptismo socium; in quo Opusculo Christianae Religionis vim atque virtutem mire extollit, & stylo plane oratorio depingit. Videtur & adhuc Laicus libellum de Vanitate idolorum conscripsisse; tum quod illius non meminit Pontius, dum secessum Episcopi sui excusat; tum quod tales libri Apologetici pro Christianis adversus Gentes a Viris eruditissimis ad Fidem conversis scribi solent: tum quod de hoc argumento quamprimum scribere voluisse videatur, quod ipse antea idololatriæ assertor fuisset. Hoc vero anno, aut saltem insequenti sub exordio Episcopatus sui, dum continentiae maxime studeret, & disciplinae inserviret, scripsit praclarum Opusculum de habitu Virginum, ut conjicit Pearsonius.

VII. Libri a S. Cypriano editi.

Orta hoc anno persecutio Alexandriae ex motu populari; quales motus ea in urbe frequentes fuisse ex quacumque vel levissima causa fertimque annis Quinquennialibus & id genus festis addictis, aliunde notissimum est. Dionysius enim Alexandrinus, cujus testimonium extra omnem aleam esse debet, in Epistola ad Fabium Antiochenae Ecclesiae Episcopum sub Imperio Decii scripta, & ab Eusebio lib. 6. cap. 41. recitata, asserit, hanc persecutionem popularem integro anno ante Edictum Decii contigisse, cum alia Ecclesiae alta pace sub Philippo Imperatore fruerentur: Nequaquam, inquit Dionysius, ex Imperatoris edicto persecutio apud nos capta est; quippe qua integro anno anteverterat. Quare cum anno sequenti circa mensem Julium Decius imperare coepisset, nullus dubito, quin praesenti ea persecutio mota sit, licet Pearsonius in Annalibus Cyprianicis eam ad annum sequentem pertinere contendat. Nam jam per annum in-

VIII. Persecutio Alexandriae excitata. Baron. ann. 252. num. 11. & seqq.

PAGIUS tegrum grassata fuerat, tempore Paschali anni Christi insequentis, quo desit. Sulpicius Severus scribit: Severo imperante Christianorum vexatio fuit: interjectis deinde annis VIII. & XXX. pax Christianis fuit, nisi quod medio tempore Maximinus nonnullarum Ecclesiarum Clericos vexavit. Severus anno CCCXI. e vivis excessit, ideoque anni illi triginta octo currenti Christi anno terminantur. Pearsonius tamen eam persecutionem docte explicat, verbis de incerto Auctore hujus praeviae persecutionis proxime sequentibus, nondum recte intellectis, nisi φθόρος ὁ καὶ αὐτῶν τῶν πῶδων τῶν μόνων, καὶ ποικίλος, ὅστις ἐκείνους ἔδωκε, ἐκίμωσε καὶ παραρίπισσε καὶ ἠμάς τὰ πλεῖστα τῶν ἰθῦων. Hinc enim Magum quemdam populam Alexandrinum instigasse vult Baronius, & quidem eum ipsum, qui postea Valerianum adversus Ecclesiam concitavit; sed Vatem & Poetam potius eum fuisse statuit Valefius in Notis ad praefatum locum, quia Poeta cum Vatribus magnam habent societatem, & Aegyptii Poetica delectantur: unde ea Dionysii verba sic transtulit: Etenim infausus quidam Vates ac poeta, quisquis ille fuit, commoverat jam antea, atque incitaverat adversus nos Gentilium turbas. Sed neuter, inquit Pearsonius mentem magni illius Rhetoris affectus est: simpliciter enim vertendum: Et pravertens malorum huic urbi vates & auctor, quisquis ille fuit, commovit, & incitavit adversus nos Gentilium turbas. Hoc quippe voluit Dionysius, nescio quem priorum civitatis malorum auctorem fuisse sub Philippo, futurorum autem sub Decio Vatem: qua occasione arrepta, luculentam rerum, quae tunc in Imperio Romano contigerunt, obiter historiam texit: quam alibi certo temporis intervallo signatam vix reperies quaeque hic cum Pearsonio explicanda:

IX. Civile bellum persequenti f. nem imposit.

CHRISTI 250.

FABIANI PAP. 12.

PHILIPPI IMP. 5.

habet: Unus praecipuus & clarus extitit Cyprianus, qui magnam sibi gloriam ex artis oratoriae professione quaesierat, & admiranda: erat enim ingenio facili, copioso, suavi, &, quae sermonis maxima est, virtus, aperto; ut discernere nequeas, utrum ne ornator in loquendo, ac facilior in explicando, an promptior in persuadendo quisquam fuerit. Graecorum vero Gregorius Nazianzenus (c) eloquentissimus, dum de Cypriani eloquentia differit, eam de eminentem atque sublimem praedicat, ut dicere illud audeat, ipsum eam comparatione ceteris hominibus praestitisse, qua solent homines brutia animalia antecellere; sunt enim haec ejus verba: Si ve me tibi doctrina tua atque eloquentia conciliet, qua tu tanto reliquos mortales antebas, quanto nos brutis animalibus praestamus.

Qualis Cypriani eloquentia.

(c) Greg. Naz. orat. in Laud. Cypri.

Quod si post messem tanti aestimatae sunt paucae humi inhærentes spicae residuae; quanti facienda erat prima illa florentissima eloquentiae seges, quam humanae gloriae spirans aura jucundissime agitabat &

XIII.

quod edictum Decii praecessit, favisse, Dionysius ipse indicat in epistola Paschali apud Eusebium lib. 7. cap. 22. Multa quidem & acerba, ante hanc calamitatem nobis contigerunt. Primum enim nos expulerunt; cumque soli ab omnibus fugeremur, & morti exponeremur, etiam tum festum celebravimus, Paschale sc. de quo agit. Haec sane de hac persecutione populari, quae prima sub Dionysio fuit, & solos spectabat Alexandrinos, omnino intelligenda sunt, ut recte animadvertit Valefius; qua adhuc durante, Confessores Alexandrini urbe pulsi & fugati, in ipsa solitudine festum Paschale celebrabant. Orta enim inter ipsos Gentiles seditio persecutionem eam popularem repressit. Ita Dionysius: Διαβήματι δὲ τῆς ἀλλοτρίης ἢ στασις καὶ ὁ πόλεμος ὁ ἑμμέλιος τῶν κατ' ἡμᾶν ὁμότερον πρὸς ἀλλήλους ἀπέβη ἐπεισθεῖς. Ubi pro ἀλλοτρίης, mallem legere ἀλλοτρίης, quae vox agonibus seu certaminibus & passionibus Martyrum frequenter attributa est, & in hac ipsa Epistola postea ita usurpatur, ut sensus sit: Excipiens autem hos agonas seditio cum civili bello, crudelitatem contra nos in ipsos mutuo convertit. Id enim διαβήμα postulat, quod successione significat: quae quidem hoc loco non personas, sed res spectat. Verum quocumque modo legas, seditio cum civili bello insperato exorta persecutioni huic populari, quae integro anno ante edictum Decii eruperat, post Pascha anni CCXLIX. finem imposuit.

Secundo, seditio illa, quae persecutionem Alexandrinam tunc temporis sedavit, variorum motuum causa extitit, ut discimus ex Zosimo lib. 1. Jotapiani. Cum autem rerum perturbationes eodem tempore, nos tyranplures incidissent, Orientales quidem partes, non idem arvas ad res conversas, Jotapianum ad summam revenerunt, itidemque Mysorum & Pannoniorum legiones Marimum. Jotapiani nulla super sunt Numismata, sed Marini duo Graeca Mediobarbus in Numismatis Imp. recitat. In quorum antica legitur: ΘΕΩ ΜΑΡΙΝΩ, id est, Deo Marino. In averfa parte: ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΛΙΤΑΝΟΝ ΚΟΛΩΝΙΑ. C. S. C. id est, Colonia Philippopolitana.

X. Marini & Jotapiani. Baron. an. 253. n. 17.

CHRISTI
250.FABIANI PAP.
12.PHILIPPI IMP.
5.

Quam quidem ex aliquibus ejusdem Cypriani locis licet veluti per transfennam, aspicere; reliquissē enim alicubi Cyprianum quaedam impressa vestigia, quibus qualis quantaque ejus in dicendo vis esset, quemlibet facile mente conspicerē potuisset, S. Augustinus (a) testatur, cum ait: *Est tale quid in epistola beati Cypriani; quod ideo puto vel accidisse, vel consulto factum esse, ut sciretur a posteris, quam*

(a) Aug. de Doctr. Christ. lib. 4. cap. 24.

PAGIUS rum, *Senatusconsulto*. Quam consecrationem Mediobarbus ad Philippopolitanos ingeniose refert, forte ob defensionem hujus urbis contra Scythas a Marino (vel cum Sarmatici Limitis Dux, vel cum Augustus fuit) susceptam. Hostes enim eidem inhiabant, utpote opulentissimæ, & regionis capiti, & quam Decio imperante, captam direpsere. Sed quidquid sit, Iotapianus & Marinus non magna labore deturbati, ut Zosimus testatur. Quo tempore Christiani Alexandria paululum respirarunt, ut ait Dionysius; qui adhuc progreditur, & rerum in Republica statum sic describit: *Subito autem Imperii illius erga nos benignioris mutatio nunciata est*. Et mutatio illa non animi mutatio fuit, ut non bene locum vertit Christophorus, qui adhæsit Baronius, sed ipsius Imperii ex subita utriusque Philippi nece. Decius enim sublato Marino ad Pannonicas legiones castigandas a Philippo missus, in Pannonia renunciatus est Imperator ab exercitu. Qui purpura indutus Philippum seniore Veronæ occidit, postquam Philippus junior Romæ interfecit. Hæc erat benignioris erga Christianos Imperii mutatio, cujus ad Alexandrinos fama perlata, gravissima Christianis minæ intentabantur, Hucusque Dionysius, Episcopus ea tempestate Alexandrinus, apud Eusebium partim lib. 7. cap. 22. partim lib. 6. cap. 41. utrobique enim de una eademque re intelligendus. Concludit Pear-

linguam doctrinæ Christianæ unitas ab ista redundantia revocaverit, & ad eloquentiam graviores modestioremque restrinxerit; qualis in ejus consequentibus litteris secure amatur, religiose appetitur, sed difficillime impletur: Hæc Augustinus. Est locus ille in epistola ad Donatum, quem recitat; eam, si liber, lector, consulas. Sed de Cypriani primordiis nunc satis.

Christi

sonius, quantum ex ejus epistolis conjectura capi possit, ineunte mense Maio anni CCXLIX. *Marinum* in Pannonia summississe Imperium; exeunte Julio Decium, sublato Marino, summississe purpuram; mense Augusto occisum esse seniore Philippum Veronæ, & paulo post juniorem Romæ; ac denique mense Septembri ineunte, Decium se Imperatorem renuntiasse. Sed anno sequenti videbimus jam circa mensem Julium Decium imperasse, Philippoque occisos, ideoque Marinum circa sequentis anni initium sese Augustum dixisse. Atque in hunc modum post persecutionem Ecclesiæ Alexandrinæ ex motu populari ortam, post seditionem populi cum bello civili excitatam, Philipporum Imperium, qui omnium hactenus Imperatorum maxime Christianis faverant, penitus excisum est. Quæ Imperii mutatio cum Alexandrinis nuntiata est, statim terror & minæ intentabantur; donec ex edicto novi Imperatoris Christianis maxime infens, gravissima persecutio erupit. Quæ omnino, inquit Pearsonus, mens est Dionysii Alexandrini de anno Decianam persecutionem precedente historice explicata, & cum reliquis veræ Antiquitatis monumentis collata. Quæ tamen in Annalibus Baronii jejune ac loco non suo recitata. In iisdem etiam Marinus perperam *Marinus* appellatur, & de *Iotapiano* nulla fit mentio.

JESU CHRISTI
ANNUS
251.FABIANI PAP.
ANNUS
13.PHILIPPI IMP.
ANNUS
6.

Christi anno ducesimo quinquagesimo primo, Æmiliano & Aquilino Coss. Philippus sextum inchoavit Imperii annum, quo occisum esse, complures affirmant, dicentes Philippum annis tantum quinque expletis regnasse. Verum nobis magis probatur sententia dicentium ipsum annis septem imperasse; quod quidem Eusebius

Ann. Eccl. Tom. II.

tum in Chronico habet, tum etiam in Historia (a). Confirmatur id ipsum quoque ex Fastis Cassiodori, in quibus sub Philippo septem numerantur Consulatus. Consentit & vetus inscriptio, qua demonstratur, Philippo occisos anno Christi ducesimo quinquagesimo tertio; quam quidem inscriptionem suo loco ponemus. His

CCCC

acce-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5742.

SÆC. III. 6. G. 3. P. 15. April. Indi. 12.

JESU CHRISTI 249. secund. Baronium 251.

FABIANI PAPÆ 14.

DECII IMP. I.

I. Consules. [1] AD num. I. Coss. Fulvius Æmilianus II. & Vectius Aquilinus. Æmilianus tam in Inscriptione Onuphrina, quam in Fastis Theonis & Heraclii cum numerali nota profertur. Nuper Smyrna delatum est marmor ad Caperum V. Cl. cum inscripto nomine *A. Fulvii Æmiliani Coss. II.* [2]

II. Mediobarbus in Numismatis Imperatorum pag. 351. Philippi junioris Nummum a se visum producit, in cujus postica parte legitur: PONTIFEX. MAX. TR. P. V. COS. III. PP. Cum vero Philippum juniorem duos tantum Consulatus gessisse, & hoc anno Fastis nomen non dedisse indubitatum sit, hæc ad Nummi explicationem scribit Mediobarbus: *Vel hujus Nummi aversa pars ex patris Nummo mutuata est, vel Pontificatus maximus Philippo juniore a patre communicatus est, & tertium Consulatum extraordinarium gessit Philippus itidem junior anno CCXLIX. antequam fato cederet*. Ex quibus conjecturis prima certissima. Nam in postica parte Nummorum unius Imperatoris tituli alterius non raro legun-

tur. Mediobarbus in Severo hunc Nummum exhibet: SEVERUS AUG. PARTH. MAX. in aversa parte: PRINC. JUVENT. COS. Repræsentantur tres figuræ equestres decurrentes; & hæc verba *Princeps Juventutis Consul*, non ad Severum, qui Augustus erat, sed ad Getam, qui tantum Cæsar ac Princeps Juventutis referuntur, ut ipsemet Mediobarbus recte observavit pag. 277. Ex quo, aliisque multis hujusmodi Nummis manifeste apparet, posticam partem præfati Numismatis Philippi junioris intelligendam esse de Philippo seniore patre, qui ter Consul fuit, quique anno præcedenti quintam Tribunitiam Potestatem & Consulatum tertium suscepit. Harduinus V. Cl. in Nummis Populorum & Urbium pag. 55. Nummum Philippi patris profert inscriptum: ΑΤΤΟΚΡΑ. Μ. ΙΟΥΛ. ΦΙΛΙΠΠΙΟΥ. CEB. id est, *Imperator M. Julius Philippus Aug. ΔΗΜΑΡΧ. ΕΖΟΥΣΙΑΣ. ΤΗΑΤΟ. Δ. ΑΝΤΙΟΚΙΑ. S. C.* Virtur aquila. Ea verba sic vertit Harduinus, *Tribunitia Potestatis, Consul IV.* Et tamen Philippum seniore numquam quartum Consulatum gessisse certissimum. Quare cum Harduinus scribat, eum Nummum in Cimelio Collegii Parisiensis Ludovici Magni asseruari, Virum eruditissimum adii, ut scirem, an revera ea postica ita inscripta esset, vel Typographus errasset, vidique, Nummum integrum & optimæ fidei esse, ac Inscriptionem in nullo vitiatam. Verum ea littera Δ. ad Consulatum proxime delineatum non refertur, sed aliam significationem habet, mihi, aliisque, quos consului, ignotam. Nec enim Philippus senior quartum, nec Philippus junior tertium Consul fuit.

Quia

NOTÆ [1] Coss. Fulvius Æmilianus II. & Vectius Aquilinus. Consules hujus anni apud Relandum sunt: *M. Æmilianus II. & Junius Aquilinus*. Gruterus pag. LXXIV. 6. & CXXX. 2.

V. KAL. JUN. AEMIL. II.
ET AQUILIN. COS.

Item pag. CIII. 2. ex quo Fabrettus pag. 434.

DEDICATA
III. NON. JAN.
AEMILIANO. II. ET AQUILINO. COS.

Fabrettus quoque pag. 635. n. 301.

M. V. A. KAL. APRIL.
M. AEMILIANO. ET JUNIO. AQUILINO. COS.Vulgares Fasti: *Æmiliano & Aquilino*.

[2] Unde hauserit Pagius hunc suum Vectium Aquilinum ignoro. Nam qui Vectius Aquilinus cum Junio Maximo Consulatum gessit anno 286. alius erat ab Aquilino hujus anni Consule, cum ille notam secundi Consulatus numquam præferat. Noster vero qui cum Æmiliano Consulem egit in triplici Gruteriana Inscriptione apparens in duabus nomen prænomenque nullum refert, in altera vero est C. Aquilinus. Gruter. Inscr. fol. LXXIV. 6. CIII. 11. CXXX. 2.

CHRISTI
251.FABIANI PAP.
13.PHILIPPI IMP.
6.

(a) *Cassiodor. & alii.* accedit, quod cum Philipporum necem contigisse tradant (a) sub secundo Decii Consulatu, eos ad septimum annum Imperium produxisse liquet. Qui autem ab his diversam inierunt de annis Philippi Im-

perii rationem, & hoc anno eum simul & filium necatos tradunt; cum Consulatus subducant e Fastis (b), ordine temporum semel confuso, diversis se aliosque implicent labyrinthis.

Sequen-

PAGIUS III. Chronologia Anna-
lium corrupta. [1] Quia Baronius annos septem Philippo seniori, qui sextum tantum inchoavit, attribuit, ejus Chronologia per decennium & amplius prorsus corrupta. Annorum enim numerus & rerum gestarum ordo Imperatorum temporibus ad amissum quadrare debent. Depravata & in Annalibus Fastorum Consularium series, quibus inniti debet Chronologia, ad eosque dubii Imperatorum anni reduci. Et quidem Augustorum tempora perquam obscura reddidit veterum Historicorum penuria, ut observavit Pearsonus in Praefatione ad Annales Cyprianicos. Nam & Historiae Augustae corpus hic potissimum truncatum est, cum Vitae Philipporum, Deciorum, Galli & Volusiani a Trebellio Pollione scriptae perierint; Valeriani & Galliani mutilatae sint; praeterea Fasti Onuphrii, aliorumque Recentiorum perturbati, & Cassiodori Fasti, quos sibi sequendos statuit Baronius, per haec quidem tempora recte dispositi, sed male cum Imperatorum annis connexi; imo eosdem Baronius interpolavit. Quare Fastorum corruptio non in Fastos veteres, sed modernos refundenda, ut vidit Pearsonus citatus: quippe in Fragmento Consulari a Bucherio evulgato Consules accurate digesti: aliqui in initio Indiculi de Praefectis Urbi recte exhibiti, & in Victorii Canone Paschali omnes suo ordine representati. Fasti etiam Siculi consentiunt, uno excepto, quod Decios Gallo & Volusiano subjungunt, manifesta transpositione. Denique omnes Consulatus Imperatorum, qui non pauci fuerunt, Nummis & Inscriptionibus ac Consulatum Caesarum regulis confirmantur; & non tantum illi, sed & reliqui quoque omnes Consulatus, cum rescriptis Principum in Codice Justiniano, nullo alio intermixto, inveniuntur. Jam autem in Dissert. Hypat. ostendi, nullos Consules in Codice tam Justiniano, quam Theodosiano legi, qui ordinarii non fuerint. Annalium itaque restitutio nobis impigre prosequenda, quamvis de ea non pauci desperaverint, ipseque Spondanus scripserit, nihil sibi libuisse immutare, ne aliorum errores auget, & Alfordus dixerit, hos nodos solvere suarum non fuisse virium. Nobis tamen saepius ordo haecenus servatus, ut narratio clarior procedat, neve tempora confundantur, immutandus erit.

IV. Hoc anno persecutio Alexandriae jam superiori concepta adhuc saevit, ut videre est anno praecedenti, num. VIII. & seqq.

V. Hoc etiam anno, uterque Philippus pater & filius Imp. circa mensem Julium occisi sunt sexto Imperii anno inchoato. Victor quidem de Caesaribus, Victor alter, & Eutropius, quinquen-

nio Philippum seniore imperasse scribunt, quia nempe sextum annum tantum delibavit. Medio-barbus pag. 347. duos ejus Nummos product in postica inscriptione: P. M. TR. P. VI. COS. III. P. P. In duobus etiam Philippi Nummis Graecis apud Goltzium sextus Imperii annus legitur. Eusebius tam in Chronico quam in Historia, aliique quidam Philippum septem annis imperasse scripsere; quam opinionem Baronius amplexus est, motus praecipue septem Consulatus, qui sub Philippo in Fastis Cassiodori leguntur, & pseudographa inscriptione, quae Veronae extat, in qua annus mortis Philippi numeratur Christi CCLIII. Verum frivola utraque ratio. Onuphrius enim, qui Veronae natus erat, eam inscriptionem, uti a quodam imperio positam, contempsit. Neque ante sextum Ecclesiae saeculum Era Christiana, qua nunc utitur Ecclesia Occidentalis, a Latinis usurpata. Cassiodorus in Chronico minime audiendus; cum enim per totum Consulatum Decii & Grati, ac etiam per Consulatum utriusque Decii Philippum regnasse scribat, sibi nullam fidem hac in re debere ostendit. Currenti quippe anno jam Decium imperasse, & sub utriusque Decii, suo videlicet, & filii, Consulatu, peremptum esse, certis argumentis constat [1].

VI. Quoad mensem, quo uterque occisus, eliciendus ex lib. 8. Cod. Justiniani tit. 35. ubi L. r. De revocandis donationibus; inscripta est: Imp. Philippus Aug. Casimiro; subscripta vero, XV. Kal. Jul. Emiliano & Aquilino Cons. Praeterea in eodem Codice extat rescriptum lib. 4. tit. 16. cum hac inscriptione, Imp. Decius A. Thelemache, cum subscriptione, P. P. XIV. Kal. Novemb. Emiliano & Aquilino Cons. Quibus ex Legibus certissimum sit, non tantum Philippum sub hujus anni Consulibus interisse, & sub eisdem Decium imperare coepisse; sed etiam XV. Kal. Julias, seu die decima septima mensis Junii Philippum adhuc in vivis fuisse. His si addas quae in morte Decii in medium adducemus, liquebit, Philippum circa mensem Julium peremptum, nec usque ad mensem Augustum, quod voluit Pearsonus in Annalibus Cyprianicis vitam protrahere potuisse. Zonaras de Philippo scribit: Regnavit, ut quidam tradunt, annos V. ut alii, VI. & totidem menses; quod ab aliquo antiquo Scriptore mutuatum. Si itaque Philippus annos quinque & totidem menses imperavit, menses illi utrumque incompleti fuerunt, & initio mensis Julii aut circiter Decius Imperium suscepit, occiso Philippo, qui anno CCXLIV. mense Februario aut Martio regnare coeperat. Sextum enim Imperii annum inchoasse inter omnes nunc convenire debet.

NOTE [1] DE initio imperii Decii, deque trium annorum apud Baronium metachronismo, quem ante Pagium Norisius detexerat, adeundus ipse Norisius in Epochis pag. 290. & sequentibus.

[2] S Erius aliquanto Philippi exitum ut consignemus cogit nos lex quaedam Philippi in Codice Justiniani l. 6. tit. 36. quae cum data sit Idibus Ocho. Emiliano, & Peregrino (corrupte pro Aquilino) satis demonstrat, Philippum usque ad eam diem Imperium prorogasse. Nec ex hac chronotaxi quidquam incommodi retrahitur; superest enim locus uti Deciano Imperio, quod deficit anno 251. ante diem sextam Kal. Novembris, anni tres inchoati assignentur, quod optime evincit Pagius ad A. 251. 30.

JESU CHRISTI
ANNUS
252.FABIANI PAP.
ANNUS
14.PHILIPPI IMP.
ANNUS
7.

I. SEquenti anno ducentesimo quinquagesimo secundo, qui penes Latinos extant Fasti antiquiores (a), Decium atque Gratium Consules ponunt; quos aliqui incerta sequentes, inconsulte nimis praetermissis videntur; sed quem nos meliorem in his Cassiodoro sequamur, invenimus neminem.

Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS ANNO PERIODI GRAECO- ROMANAE 5743.

SÆC. III. Anno Urbis 1003. Olymp. 257. an. 2. A.C. 250.

JESU CHRISTI 250. secund. Baronium 252.

Sedes vacat.

DECII IMP. 2.

I. [1] AD num. I. Coff. C. Messius Quintus Trajanus Decius Aug. II. & Annus Gratus Decii Consulatus juxta primam Consulatum Caesarum regulam. Iterati honoris notam in Decio exhibent Fragmentum Consulare Bucherii, Fasti Graeci a Dodvello publicati, Fasti Idaciani, Chronicon Damasi, & Rescriptum Codicis Justiniani lib. 3. tit. 22. datum Decio II. & Grato Coff. Decium praenomen Caii, non vero Gnei, ut Onuphrius omnibus persuaserat, tulisse detexit d. Giffius Card. Norisius in Dissert. 3. de Epochis Syro-Macedonum cap. 10. ex Nummo Graeco a se producto, & liquet ex inscriptione anno sequenti num. XXXI. a me recitata, varii-que Nummis. Trifanus quidem Tom. II. pag.

Hoc ipso anno, qui praecessit Decii persecutionem, gravis tumultus Alexandriae in Christianos excitatus est, instigante in eos mago quodam Aegyptios. Quam autem saeva ac furens haec fuerit repentina grassatio, Dionysius Alexandrinus Episcopus scripsit ad Fabium Antiochenum Antifistitem his verbis ab Eusebio (b) recitata.

575. & seqq. varia Numismata Graeca & Latina exhibet, in quibus Decius modo G. Messius Quintus Traianus Decius, modo Gn. Messius appellatur, sed id tribuendum pessimae consuetudini, quae nondum penitus profligari potuit, secundum quam Antiquarii Numismata quae non intelligebant, correctionis obtentu corrumpent, quamvis sincerissima essent. Cum tamen licet corrupta quandoque sint, eodem modo representari debeant, ac cusa sunt, ut non semel monui.

Pearsonus in Annalibus Cyprianicis ait: Decius anno superiori, occisis Philippis, se statim Consulem non minus quam Imperatorem renuntiavit; & hunc annum postea more veteri aperuit, ac Fastos reseravit, sumto Consulatu ordinario post susceptum. Verum haec opinio, quae hucusque invaluit, quaeque statuit, Imperatores, qui proximis post consecutum Imperium Kalendis Januarii iterum Consules procedunt, prioribus Imperii mensibus Consulatum susceptum suscepisse, falsissima. Si enim anno praecedenti Decius Consulatum susceptum gessisset, praesenti Fastis nomen non dedisset, Augustis Imperii initio non bis, sed semel Consulatum summentibus. Ille itaque vulgaris error, quem prioris Consulatum Caesarum regulae beneficio detexi, procal in po-

NOTE [1] C Off. C. Messius Quintus Traianus Decius II. & Annus Gratus. Vetus lapis Florentiae, apud Jo. Vaillantium in Opere de Coloniae, tom. II. pag. 294.

IMP. CAES. C. MESSIUS
Q. TRAIANUS. DECIUS
INVICTUS. PIUS. FELIX. AUG.
P. M. TRIB. P. COS. II. P. P.
PROCOS. ET Q. HEREN-
NIUS. ETRUSCUS. MESSIUS.
DECIUS. CAESAR.

Gruterus pag. CCLXXXII.

IMP. CAES. C. MESSIO.
QUINTO TRAIANO. DECIO.
PIO FOELICI. AUG.
PONTIFICI. MAX.
TRIB. POT. III. COS. II.

Ibidem pag. MXXI.

IMP. . . .
C. MESSIUS . . . .
TRAIANUS DECIUS . . . .
F. AUG. P. A. P. TRIB. POT.
II. COS. II. PL. C. . . .

Alia inscriptio ab ipso Pagio vulgata ex Schedis Peireskii, ubi Decius cum

TRIB. POT. III. COS. II.

Item apud Sponium in Miscellan. pag. 202.
Vulgares Fasti: Decio II. & Grato.

CHRISTI 252.

FABIANI PAP. 14.

PHILIPPI IMP. 7.

tatis: Non ex Imperatoris edicto persecutio apud nos incœpta fuit, sed integro anno prævenerat. Nam vates (quisquis ille fuerit) malorum omnium, quæ huic civitati acciderunt, architectus, insinuatam Gentilium turbam contra nos incitaverat impuleratque, atque adeo ad patriam suam & antiquam superstitionem defendendam magnopere instigarat; qui ab illo ad malevolentiam irritati, omnemque aucupati licentiam ad scelus patrandum, solam pietatem & verum cultum demonum suorum istum censuerunt, ut Christianorum cœde & sanguine suas crudeles manus respergerent.

III. Metrae martyrium, & Quintæ

Primum igitur senem quemdam, Metram nomine, arreptum, impia verba contra Deum loqui mandant; cuius corpus, propterea quod eorum voluntati repugnabat, fustibus cœdant, vultum oculosque præ-

PAGIUS

posteriorum eliminandus, sub Philippo Decio Consulatum illum suffectum obtinuit. In Vita enim S. Genulphi Episcopi Cadurcensis, qui sub Decio martyrium passus est, ab Auctore anonymo scripta, & a Bollando die XVII. Januarii illustrata num. III. legitur: Philippo itaque cum filio Augustalem agente dignitatem, Decius in Consulatu Casaream agerat procuratorem. Et licet is Anonymus, ut ex eadem Vita colligitur, post annum Christi nongentesimum nonagesimum vixerit, quia tamen triennio post S. Genulphi mortem, S. Sabastus Acta ejus descripsit, ut in Notis Bollandus observat, non videtur dubium, quin posterior hæc Vita a primigenia fuerit excerpta. Baronius priorem Decii Consulatum ordinarium credidit, indeque tertium annum aperuisse scripsit; quam sententiam in interitu Decii a veritate alienam demonstrabimus.

III. Persecutio sub Philippo accepta.

Ad num. II. & seqq. Persecutio Alexandriæ vivente adhuc Philippo, excitata, de qua hoc anno Baronius, pertinet ad annum CCXLVIII. ubi eam explicavimus. Martyres itaque, de quibus Dionysius Alexandrinus in Epistola ad Fabium Episcopum Antiochiæ, ab Eusebio recitata lib. 6. cap. 41. ante Philippi Imperatoris obitum morte affecti; licet in Martyrologiis Særapio, alique sub Decio passi dicantur. Idem error in omnibus Martyrologiis admittitur de Apollonia virgine, quam sub Decio martyribus coronatam dicunt die IX. Februarii, ut observat Valefius in Notis Eusebianis. Quod factum, quia persecutionem sub Philippo & Decio motam Antiqui pro unica reputarunt. Vita S. Apolloniae a Bollando die IX. Februarii fuscè applicata.

IV. Persecutio Deciana. Baron. an. 253.

Decius, hostium nece latus Romam venit, ubi aliquantum moratur manium gratia, quæ insituit, dedicandorum. Et interea ad eum scripta, ni, qui Alexandri tumens stirpe, per Syriam tentans novæ, militum arbitrio occubuerat; ora, uti mor est, inopinato forantur, inquit Victor de Casaribus. Jamque in Imperio confirmatus gravissimam persecutionem molitus est. Dionysius Alexandrinus in epistola ad Fabium Episcopum

NOTE

[1] IN Catalogo Cuspiniani ab Eccardo in Corpor. Historic. Med. Ævi to. 1. pag. 26. ad fidem manuscriptorum Codicis Bibliothecæ Casareæ, (eiusdem quo Cuspinianus est usus) iterum vulgato de Fabiano, quem Fabium appellat, legitur: Passus XII. Kal. Octobris (non Februarii). Ex hac autem lectione Virorum doctorum conjecturæ plurimum labefactantur.

acutis arundinibus pungunt; ipsamque adeo ad suburbia abductum, lapidibus obruunt. Deinde Fidelem mulierem, quæ vocabatur Quinta, ad idolorum delubrum deducere, & ad falsos deos venerandos impellere cœperunt; eamque, cum se averteret, & talem cultum detestaretur, pedibus constrictis per universæ urbis plateas asperis saxis constratas raptare; & simul ac corpus ejus ad saxa molaria allisissent, & flagris pariter lacerassent, ad suburbia trahere, ibique crebro Jaxorum conjectu obterere. Tum vero, uno quasi animorum impetu, omnes in ades piorum irruere, & singuli, quos sibi vicinos esse cognoverant, prope educere, expoliare, diripere; & divitias ac suppellectilem, si qua erat pretiosior, sibi seponere; si qua vilior, sordidior, & ex ligno confecta, in viis dissipare, deinde exurere, adeo ut civi-

Antiochiæ, relata ab Eusebio lib. 7. cap. 41. tempus indicat: Sed continuo, inquit, Imperii illius erga nos benignissimi mutatio nobis nuntiata est, & gravissimus nobis minarum terror intentabatur. Jamque aderat edictum Imperatoris, &c. Quæ verba explicans Pearsonius in Annalibus Cyprianicis ait, post initium Imperii Deciani primo minas intentatas fuisse, deinde edictum. prodidisse, circa finem anni præcedentis; aut præfenti ineunte.

Gesta in hac persecutione sic digerit Pearsonius citatus, quem ut plurimum sequemur. Hujus anni initio S. Cyprianus iterum flagitatus & questus, & sæpius ad Leonem peritus in Circo Amphitheatro; Dominicæ dignationis testimonio honoratus est. Tandem vero a Deo justus secessit cum Victore Diacono suo: Dicata enim in omnibus Deo mens, & Fides divinis admonitionibus mancipata credidit se, nisi Domino iustitiam tunc subventi parisset, etiam ipsa passione peccare, ut loquitur Pontius. Quamobrem cum non appareret, proscriptus est, applicito & ad junctio Episcopatus nomine; cum publicè legeretur, Si quis tenet, vel possidet de bonis Caecilii Cypriani, Episcopi Christianorum, &c.

Sub initio persecutionis, dum multi confessione facta coram Magistratibus in carcerem conjecti sunt, multo plures Fidem denegabant, de quibus conqueritur Cyprianus libello de lapsis. Baronius secessui Cypriani statim subnectit: Sed & illud nefandum tunc accidit, ut ex Clevo Carthaginensi quinque Presbyteri desertores facti sese ad persecutores Fideles adjunxerint Magistratibus. Sed locus ad id probandum ab eo adductus longè aliter explicandus, ut anno sequenti, quo scriptus est, videbimus.

[1] Decius Dei Sacerdotibus infestus S. Fabianum Romanum Pontificem morte affecit. In Chronico Damasi de Fabiano dicitur: Fabianus annos quatuordecim, mensem unum, dies decem. Fuit martyrio temporibus Maximini, & Gordiani, & Philippi, coronatur a Consulatu Maximini & Africani, usque Decio II. & Grato. Passus XII. Kalendas Februarii Loco XII. Kalendas Februarii, Henfchenius legit

CHRISTE 252.

FABIANI PAP. 14.

PHILIPPI IMP. 7.

civitas illa veram speciem urbis ab hostibus capta despoliataque probe repræsenteret.

IV. (a) Hebr. 2. Apolloniae martyrium.

Fratres ergo desistere e via, & in loca separata ac solitaria se subducere; rapinam bonorum suorum similiter cum illis, quibus Paulus (a) illustre perhibet testimonium, cum gaudio suscipere. Atque baud scio utrum quisquam præter aliquem unum alicubi fortasse, hucusque Dominum denegaverit. Apolloniam porro, virginem id temporis cum primis admirandam, & admodum proveccta ætate comprehendunt, maxillisque crudeliter diverberatis, omnes dentes illi excutiunt; atque rogo in suburbis extructo, minantur, nisi verba blasphemica una cum ipsis palam eloqueretur, se eam vivam crematuros. Illa paululum temporis ad deliberandum precata, & dimissa ex eorum manibus, sine mora in-

PAGIUS

git XIII. Kalendas Februarii, ita ut Fabianus die viciesimo Januarii currentis anni martyrio coronatus dici possit, quod eum diem, & Chronicon auctius veterum Pontificum & Martyrologia agnoscant, exhibeatque Indiculum Depositionis Martyrum a Bucherio publicatus, in quo legitur: Decimo tertio Kalendas Februarii, Fabiani in Callisti Henfchenii conjecturam probat Pearsonius citatus. Verum in eo Indiculo diem mortis, in Chronico vero Damasi diem sepulture notari non dubito; eo magis quod exemplar, quo Cuspinianus usus, habeat etiam: Passus XII. Kal. Feb. Unde Henfchenii emendatio rejicienda. Sedit Fabianus annos XIV. & dies X. non vero dies IV. ut tradit Baronius. Quæ de re anno CCXXXVI. egimus. Scribit Henfchenius. Sedem vacasse mensibus IV. diebus XV. adeoque Cornelium creatum esse circa IV. Junii præsentis anni. Quod stare non potest; cum clare pateat ex literis Clerici Romani (quas ante mensem Augustum scriptas non fuisse constat) post excessum nobilissima memoria viri Fabiani nondum Episcopum propter rerum & temporum difficultates constitutum esse. De qua epistola in editione Oxoniensi tricesima, loquens Pacianus, nondum Episcopum factum esse Cornelium, cum illa scriberetur, docet: Cur igitur Novatianus tuus ne falso quidem adhuc Episcopatu Sacerdos, longe antequam Cornelius Roma Episcopus fieret, antequam Sacerdotio ejus invideret, hæc suavit. Et rursum: Adhuc Cornelius, pro quo omnis hæc vestra prorupit invidia, Episcopus non erat. Quare usque ad annum sequentem Sedes vacavit, licet in libro Pontificali tradatur, post obitum Fabiani cessasse Episcopatum dies VI. Sed Interpontificia priorum seculorum plerumque male in eo libro & in auctiori Chronico veterum Pontificum annotata, ideoque & a me plerumque neglecta.

VIII. Persecutio in Africa sævit.

Non diu post Fabiani passionem, Moyses Presbyter insignis Ecclesiæ Romanæ cum aliis in carcerem conjectus est, ut legitur in laudato Damasi Chronico: Post passionem ejus (Fabiani) Moyses & Maximus Presbyteri, & Nicestratus Diaconus comprehensi sunt, & in carcerem missi. Quin etiam Celerinus (cujus avia Celerina, & patruus & avunculus Laurentius & Ignatius diu antea martyrium passi fuerant) Moysi & Maximo fidei & virtutis comes fuit. Dum autem persecutio Romæ præfente Imperatore severius, Carthagine multo remissius per Magistratus exerce-

Baron. an. 253. num. XC.

slit in rogam; sicque flammaram incendio absumpta est.

Serapionem item proprio lare subtra-

V. Serapionis Martyrium.

batur, Cyprianus in secessu suo delitescens, cum se jam incolorem sentiret, & eorum etiam, quæ Carthagine agebantur, certior factus esset, scripsit ad Clerum suum de disciplina & diligentia sua vice præstanda, ac præcipue de eura pauperum & quiete plebis. Quippe hoc est datum Clero Consilium, cujus primo loco meminit in epistola vicefima maxime notabili; & hæc est epistola, & Fello & Pamelio V. ex tredecim illis, quas postea ad Clerum Romanum transmisit, omnino prima.

Dum aliqui, qui nomen Christi primo confessi sunt, in carcerem fuissent conjecti, alii ob similem coram Magistratibus confessionem extorres potius facti sunt, & eorum bona in Fiscum redacta, ut patet ex litteris de Mappalico, mense Aprilis scriptis: Gloriosa est mihi quidem Ecclesiæ, cum confessione perstante suscepta pena est, que Confessores Christi fecit extorres. Quibus verbis, & quando facti, & quales essent, qui Extorres dicebantur, ostenditur. Baronius quidem eos a Cypriano Extorres dictos esse docet, qui ne Fidem proderent, relictis omnibus alio commigrabant, sive qui ne Christum negare cogereur, dimissis omnibus se subtrahebant. Verum Cypriano Extorres sunt, qui nomen Christi coram Magistratibus libere confessi, patria per eisdem Magistratus expulsi sunt, ut ex loco citato constat. Quæ expulsi in poenam confessionis & irrogata & accepta est, de qua gloriosa est, inquit Cyprianus, Ecclesiæ, propter confessionem præcedentem & poenam ex illis subsequenter, non propter secessum aut subtractionem sui, aut proscriptionem inde sequentem. Extorres enim non minus Confessores erant, quam qui in carcerem conjecti sunt: quod clarissime ostendit Cypriani adversus Lapsos pacem præpropere flagitantis epistola XIX. quæ Pamelio XIV. est: Ceterum quam irreligiosum est, & ipsis quoque festinantibus perniciosum; ut cum extorres facti & patria pulsi, ac bonis omnibus spoliati nondum ad Ecclesiam redierint, quidam de Lapsis Confessores ipsos prævenire, & ante ad Ecclesiam introire festinent. Extorres igitur erant, non qui, ne Christum negarent, se subtrahebant, sed qui apud Magistratus Christum libere professi, in poenam confessionis per eisdem patria pulsi sunt, quales erant Aurelius, Statis, & Severianus, alique, qui Carthagine pulsi Romam profecti sunt, quos Celerinus nobilis Confessor Collegas suos

IX. Qui Extorres Cypriano dicuntur.

Baron. an. 253. num. LXVII.

CHRISTI 252.

FABIANI PAP. 14.

PHILIPPI IMP. 7.

paulisper respiravimus. Hucusque de Alexandrino tumultu Dionysius; qui ejus quæ facta est in Ecclesiam persecutionis sub Decio; narrare pergit historiam; sed nos suo loco anno sequenti.

VI. Egyptii faciles ad rixam.

(a) Philo in Flac.

(b) Juvenal. Satyr. 15.

Esse quidem Egyptios natura irritabiles, & inter alias nationes in hoc genere primas ferre, itaut vel ex minima quaque scintilla immensas foleant seditionum flammæ accendere; Philo (a) Judæus, & ipse civis Alexandrinus, affirmat. Cecinere quoque poetæ, ac velut pro monstro ostentavere Egyptiorum in rixando furorem, etiam cum joculari viderentur; unde illud Juvenalis (b):

Hinc jejunum odium, sed jurgia prima sonare

PAGIUS

X. Cyprianus scribit Epistolam de precando Deo.

Baron. an. 253. num. XLVIII.

XI. Cyprianus ad Clerum suum scribit.

suos, & Confessores, & Extorres vocat. Ita Pearsonius in Annalibus Cyprianicis hoc anno num. VII.

Mense circiter Aprilii scripsit Cyprianus epistolam XI. quæ Pamelio est VIII. quæ tempus ipsius, quo scripta est, pluribus indicat: ut ubi, inquit, tormenta venerunt, ut de re recenti: & loquitur de presentis pressura afflictione, ut antea de presentis prælio, eoique, ad quos scribit postor esse docet inter plangentium ruinas, & timendum reliquias, ut matrem Ecclesiam ante descriperat plangentem ruinas & funera plurimum. Quæ omnia eidem tempori & rerum statui plane conveniunt. Fallitur autem Baronius, cum putat, ex his illius epistolæ verbis: Dic illi, inquit, securus sit, quia pax ventura est, sed quod interim morula est, supersunt adhuc alii, qui probantur; demonstrari posse, Decium annum tantummodo unum ac menses tres imperasse, idque ex Sede adhuc vacante & morula prædicta, post quam pax ventura erat. Nam decem mensibus, antequam hæc epistola scriberetur, Decius purpuram sumserat, & Cornelius diu ante necem Decii Romæ sedet. Neque vero pax illa, quæ post morulam ventura erat, de statu illo Ecclesiæ, qui post mortem Decii contigit, intelligenda est; sed de sedata persecutione, quæ haud diu post secuta est; quam pacem ipse Cyprianus alibi appellat, qui visionem suam optime interpretari potuit, ut inquit Pearsonius citatus num. IX.

Mense circiter Maio Cyprianus, qui jam binas literas de iis, qui tormenta passi sunt, scripserat, ad Clerum suum de Confessoribus, qui sub Proconsule in carceribus gravius vexati sunt, dedit epistolam XIII. quæ Pamelio est XXXVII. sed quæ a Baronio rectius ad hæc tempora refertur. Mandat enim, ut corporibus omnium, qui estis torti non sunt in carcere, tamen glorioso exitu mortis excedunt, impertiantur & vigilantia & cura propensor. Monet etiam, ut dies eorum, quibus excedunt, annotarentur, ut eorum commemorationes inter memorias Martyrum celebrari possent. Quæ duo fati ostendunt, hanc epistolam tum scriptam esse, cum jam in carcere plures mortui essent, & quotidie morentur; quod tempus Luciani literæ ad Celerinum fati indicant. Eodem mense jam affecto, iterum ad Confessores Cyprianus literas dat, post eas quas jam pridem scripserat verbis exultantibus congratulatur, hoc est, post epistolam decimam, quæ sic incipit: Exulto latus & gratulor, fortissimi ac beatissimi fratres, quamque Pamelius & Ba-

Incipiunt animis ardentibus: hæc tuba rixa.

Dehinc clamore pari concurritur, & vice teli

Sævit nuda manus; pauca sine vulnere mala;

Vix cuiquam aut nulli toto certamine natus

Integer; aspiceres jam cuncta per agmina vultus

Dimidios, alias facies, & hiantia ruptis

Ossa genis, plenos oculorum sanguine pugnos.

Ludere se credunt ipsi tamen, & pueriles

Exercere acies, quod nulla cadavera calcant.

Hæc

ronius perisse suspicabantur. Tres enim epistolæ a se ad Confessores ante illam in causa Lapsorum scriptas satis aperte indicat epistola vicesima, quæ Pamelio est XV. primam ante tormenta, quæ sexta est, Pamelio LXXXI. secundam inter tormenta, quæ decima est, Pamelio nona; tertiam post gravem vexationem carceris, post paucorum Extorrium reditum, quæ XIII. est, Pamelio septima, & inter tredecim una. Unde Moyse & Maximus, visis tredecim epistolis ad Clerum Romanum missis, Cyprianum maxime laudarunt, quod literis Confessores frequenter corroborasset.

Mense Augusto, Clerus Romanus scribit ad Cyprianum literas, non quidem illas, quas voluit Pamelius, sed quas Baronius loco suo re-dite restituit. Hæc autem est epistola XXX. Pamelio XXXI. post literas de Fabiani martyrio, prima a Clero Romano ad Cyprianum proprie data, ut ex ipsa patet, & ex mentione literarum Cypriani ad se cum executione facta, & earum etiam, quæ ad Confessores Romanos eodem tempore scriptæ sunt, & missæ per Saturnum & Optatum. Scribit quidem Valeus, hanc Epistolam datam, cum jam Moyse annum in carcere exegisset, idque ex Cypriani epistolis ad Moysem prius datis aperte colligi. Nam una tantum epistola ante hanc a Cypriano ad Moysem data est; & illa, quæ annui spatii mentionem facit, diu post hanc scripta est. Sunt autem hæc Cleri Romani literæ præclare scriptæ, & literis ipsius Cypriani pene æquandæ; ex quibus de Novatiani ingenio & eloquentia judicium ferri potest. Ille enim hanc epistolam exaravit, ut patet ex ipso Cypriano ad Antonianum, dum, recitatis harum literarum ipsissimis verbis, subjungit: Additum est etiam, Novatiano tunc scribente, & quod scripserat sua voce recitante, & Presbytero Moyse subscribente, ut Lapsis infirmis & in exitu constitutis pax daretur. Ita hæc verba exposuit S. Pacianus epist. III. Adjecerunt etiam Confessores Romani literas suas, & hæc est epistola XXXI. Pamelio XXVI. primo loco a Confessoribus ad Cyprianum scripta, ut ex ipsa satis aperte liquet.

Mense circiter Novembri nobilis Confessor Celerinus Roma venit Carthaginem, & in secessu Cyprianum adit: qui Moyse reliquorumque Confessorum affectus repræsentat, deque iis dulciter ac sæpe loquitur. Cyprianus autem hæc sermone intime permotus scribit ad eos epistolam XXXVII. quæ Pamelio est XVI. circa finem hujus mensis, ut apparet. Constat enim, Moysem a-

XIII. Persecutio in Africa sedata.

liolque

CHRISTI 252.

FABIANI PAP. 14.

PHILIPPI IMP. 7.

hæc quidem illi cum inter se luderent. At vero quam immaniter sævirent, si rixarentur hostiliter, post multa idem hæc demum;

Aspicimus populos, quorum non sufficit ire Occidisse aliquem; sed pectora, brachia, vultum Crediderim genus esse tibi, &c.

(a) Dio histor. Rom. lib. 39.

PAGIUS

Baron. an. 254. num. XL.

XIV. Felicissimus in seculo Cypriano Diaconus constitutus.

Baron. an. 253. num. XXXIX. & seqq.

Et de ipsis Alexandrinis, de quorum in Christianos furore atque rabie sermo est, hæc Dio (a): Alexandrinis quidem ad audenda omnia satis est animorum; na-

iosque, vel exeunte Januario, vel Februario ineunte post passionem Fabiani, hieme adhuc faviente, in carcerem fuisse coniectos; ibique jam revertentis anni volubilem circulum transgressos esse, ut ipse loquitur, annui circuli spatium per quatuor tempestates describens atque definiens. Scripsit igitur jam affecto mense Novembri. Circa idem tempus in Africa sedata est persecutio, ut patet ex ipso Cypriano, qui testatur, Aurelium aufpicatum esse pacem, dum dedicat Lectionem. Neque Baronius debuit primum pacis radium in annum sequentem ante Paschæ tempus referre, aut bellum sub Decio contra barbaros in Africa comminisci. Satis enim est ad hanc sedationem persecutionis in hac Provincia hoc tempore statuendam, finem jam annui Proconsulatus appropinquasse, novum Proconsulem mox in Provinciam adventurum esse, satis sanguinis ab eo, qui decessurus erat, haustum jam fuisse. Quæ ratio sedandæ persecutionis valere Romæ non potuit, ubi non tantum Imperator ipse præfens fuit, sed & persecutioni Præfedi in Urbe insitebant. Hoc radio pacis jam apparente, veniunt ad Cyprianum in secessu suo Episcopi nonnulli, tempore ad ordinationem Clericorum accommodatissimo, unde & eorum, ut Collegarum, opera usus est.

Quo circa mense Decembri ineunte, Cyprianus cum Collegis suis, inconulto Clero suo, & Aurelium Confessorem ordinavit Lectionem, idque, ut opinatur Pearsonius, ex quo, quæ tribus præcedentibus numeris diximus, mutuati sumus, ipsis Kalendis Decembribus; nam, ut ipse Cyprianus refert, quoniam semper gaudium præparat, nec potest moras ferre latitia Dominico legit. Hoc autem anno dies primus Decembris Dominicalis fuit. Ipse proinde Clerum suum hujus ordinationis certiorum facit epistola XXXVIII. quæ Pamelio est XXXIII. Eodem die etiam Lector fuerat ordinandus ex sententia Cypriani & Collegarum, Celerinus Confessor illustis, qui nuper Roma venerat. Sed ille consentire dubitavit Ecclesiæ, donec Dei ipsius admonitio & hortatu in visione per noctem compulsus est, ne negaret: qua occasione scripta est epistola XXXIX. quæ Pamelio est XXXIV. Eodem etiam tempore se divinitus admonitum fuisse significat, ut Numidicum Presbyterum, qui nempe alicubi Presbyter fuerat, & hortatu suo copiosum Martyrum numerum lapidibus & flammis necatum ante se miserat, Presbyterorum Carthaginensium numero adscriberet. Id autem ut fieret, monet Clerum suum epistola XL. quæ Pamelio est XXXV. Interea temporis dum Cyprianus ordinationi Clericorum in secessu suo incuberet, Novatus Fe-

lissimum Cypriano semper infensum, ipso nec permittente nec sciente, Diaconum sua factione & ambitione constituit, inquit Cyprianus in epistola LII. quæ Pamelio est XLIX. Eusebius tam in Chronico quam in Historia, Pacianus epistola secunda, Socrates, Hermianus Contractus, Marianus Scotus & Antiqui omnes, Novatum Presbyterum vocant. Baronius tamen ait, eum in Africa Episcopum fuisse, ex eo certo deduci, quod de eo S. Cyprianus tradit, fuisse ab ipso ordinatum Diaconum Felicissimum. Verum hoc non dicit Cyprianus: hæc ejus de Novato ad Cornelium verba in Epist. LII. quæ Pamelio est XLIX. Ipse est qui Felicissimum satellitem suum Diaconum, nec permittente me, nec sciente, sua factione & ambitione constituit. Ubi non dicit Cyprianus, Novatum ordinasse Felicissimum, neque sua manu, sed sua factione eum constituisse Diaconum, hoc est, potentia factionis suæ, ut Diaconus ordinaretur sine venia aut notitia Episcopi sui, effecisse. Hæc mens Cypriani fuit, ut ex sequentibus clarissime patet. Nam similia & paria eum Romæ molitum esse docet: Qui, inquit, iste, hoc est; Carthagine adversus Ecclesiam Diaconum fecerat, illic, hoc est, Romæ, Episcopum fecit. Simili plane & pari modo factione sua & ambitione utrumque fecit, sed neutrum ordinavit. Certe Novatianum Episcopum fecit, id est, sua factione, ut fieret, procuravit: eum autem minime ordinavit, quem a tribus Episcopis ex Italia accitis ordinatum esse suo loco videbimus. Ita Pearsonius citatus num. XXI.

Hunc Felicissimum Novati Diaconum diversum esse putat Baronius ab illo Felicissimo, qui Sedi Cypriani adversatus, schismaticusque auditor factus est. Sed eam sententiam Pearsonius citatus, & Lombertus, qui in ordine epistolarum Cyprianicarum disponendo non parvam posuit operam, merito rejiciunt, quia argumenta duo, quibus inductus est Cardinalis doctissimus, rem non evincunt. Primum est quod Felicissimus ille, qui adversatus est Cypriano, ipsius Presbyter jam fuisse dicitur epistola scilicet XLIII. quæ Pamelio est XL. Sed in ea epistola Felicissimus Cypriani Presbyter non dicitur; tantummodo quinque Presbyteros Felicissimo copulatos ejusque satellites fuisse, illic refertur. Presbyteri autem non Presbytero copulari potuerunt. Imo quoties meminit Felicissimi & Presbyteri ejus, toties eum a Presbyteris distinguit, neque unquam Felicissimi alicujus tanquam Presbyteri mentionem fecit. Secundum Baronii argumentum pariter infirmum, quod nempe cum duæ essent inter se contrariæ scilicet Schismaticorum,

XV. Novatus Presbyter erat.

Baron. an. 254. num. LIX.

XVI. Felicissimus unus, non plures.

Baron. an. 254. num. LXI.

Fe-

CHRISTI 252.

FABIANI PAP. 14.

PHILIPPI IMP. 7.

VII. Magus ho- stis Chri- stiano- rum. At quisnam fuxit magus ille, qui A- lexandrinus Ethnicos commovit in Chri- stianos non liquet: illud tamen scimus, Porphyrium in Vita Plotini, de Aegypto sacerdote, daemone exantationibus de-

dito, scribere; qui paulo post circa Gal- lienii tempora Romam venit: quem & il- lum ipsum putamus, qui (ut suo loco dicemus) Valerianum, Romae cum esset, adversus Ecclesiam concitavit.

JESU CHRISTI ANNUS 253.

FABIANI PAP. ANNUS 15.

DECII IMP. ANNUS I.

I. DUCENTESIMO jam ac quinquagesimo- tertio adveniente Christi Redemptoris anno Decii & Etrusci a Cassiodoro ponitur Consulatus. Qui Etruscus hic no- minatur, Decius junior est, cognomen- to Etruscus dictus; ut complura vetera monumenta (a) significant. Ponitur ab aliis Consulatus Decii secundus cum Gra-

(a) Habes descripta a Panvinio in Fast. hoc anno.

to, quem putamus susceptum: nam hic il- le plane Consulatus duorum Deciorum, cujus mentio est apud Trebellium Pollio- nem in Valerianis. His Consulibus (in- quit Cassiodorus) occisi sunt Philippi pa- ter & filius Imperatores; ille Veronae, hic Romae; Imperiumque invasit Decius, qui mox Decium filium Caesarem dixit. De

PAGIUS Felicissimus ille sententiae Novati adversarius e- rat, quod diceret, Lapsos omnes absque poen- itentiae mora recipiendos. Nam haec nihil pro- bant. Quippe Novatus, quandiu in Africa fuit, semper se ejusdem cum Felicissimo sententiae de Lapsis recipiendis professus est. Cum autem Romam venisset, & se Novatiano adjunxisset, ut Romanum schisma promoveret, illius sen- tentiam amplexus esse videbatur, sive serio, si- ve sicte; ut & ipse Novatianus sententiam suam jam mutaverat, ut Cornelio fortius contradi- ceret. Hic autem Felicissimus, qui ab initio Cypriani electioni resistit, Diaconus jam fa- ctus, portionem plebis cum Episcopo suo divi- dit, & persecutione jam sedata, in monte quo- dam suos colligebat, quo Lapsi petulantiores praeci- pue convolarent.

XVII. Felicissimus & so- cii excom- municationis. Interea temporis Cyprianus Caldonium & Her- culanum Episcopos & Collegas suos cum Numi- dico Presbytero, quem nuper Clero Carthagi- nensi adjunxerat, Carthaginem mittit, eosque cum Rogatiano vicem suam aduros Vicarios con- stituit, ut necessitates fratrum sumtibus expun- gerent, simul etiam & aetates eorum & con- ditiones & merita discernent; unde ipse co- gnoscere posset, quos ad Ecclesiasticae admini- strationis officia promoveret. Dum autem illi his rebus incumbent, Felicissimus intercessit, ne quis posset expungi, neve singulorum merita possent diligenti examinatione discerni; praeter- ea interminatus, quod secum in monte non communicarent, qui Cypriano obtemperare vo- luisent. Quamobrem Caldonius reliquique scri- bunt ad Cyprianum literas, quibus eum mon- ent, quid a Felicissimo sibi factum esset; quid etiam ab Augendo altero, ut videtur, Diacono qui se cum Felicissimi conspiratione sociaverat. Quibus Cyprianus graviter commotus scribit ad

NOTAE [1] C. Traianus Decius Aug. III. & Q. Herennius Etruscus Decius Caesar. Nummus apud Bandurium tom. I. pag. 39. cum Epigraphe in antica:

Q. H. E. ETRUSC. ME. DECIUS. NO. C. P. M. T. R. P. I. I. CONS. II.

Hinc Victor in Decius, cecidisse eos ait, exacto regni biennio. Ita & Eutropius. Nomina vero Traiani Decii in Nummis Graecis haec sunt: Imperator Caesar. Cnaus Messius Quintus Traianus Decius Aug. Vetus inscriptio Romae, apud Fabretum pag. 683.

Q. H. E.

Vicarios suos epistolam XLI. Pamelio XXXVIII. qua illis in mandatis dat, ut Felicissimum ex- communicarent, & Augendum etiam, si perse- veraret, aliosque, qui conspirationi & factioni Felicissimi se adjungerent. Qua auctoritate muni- titi Caldonius & Herculanus Episcopi cum Pre- sbyteris Rogatiano & Numidico Felicissimum & Augendum, aliosque nonnullos obscuriores com- municatione abstinuerunt, ut ipsi indicant epi- stola XLII. quae Pamelio est XXXIX.

ANNO PERIODI GRAECO - ROMANAE 5744.

S. SEC. III. Anno Ur- bis 1004. Olymp. 257. ad. 3. A. C. 251.

© S. E. 5. P. 23. Mart. Indict. 14.

JESU CHRISTI 251. secundum Baronium 253. & 254.

CORNELII PAPAE 1.

DECII IMP. 2.

[1] AD num. I. Coss. C. Traianus Decius Aug. I. III. & Q. Herennius Etruscus Decius Consul.

In Fragmento Consulari a Bucherio edito hoc anno legitur: Decio III. & Decio Casare. In In- scriptione etiam a Sponio in Miscellaneis Erudi- tae Antiq. pag. 243. Consulatus Etrusci Caesaris diserte memoratur: indeque liquet, sumtum. tertium a Decio Consulatum fuisse juxta tertium Consulatum Caesareorum, regulam, ab Etrusco vero ejus filio etiam Decio appellato, juxta se- cundam, quia nempe anno praecedenti Caesar nuncupatus fuerat. Vocatur communiter is Con- sulatus duorum Deciorum, ut dicitur apud Pol- lionem in Valeriano. Verum, cum Baronius priorem Decii Augusti Consulatum, qui susce- pitus

CHRISTI 253.

FABIANI PAP. 15.

DECII IMP. I.

II. Philippus Imp. oc- cisi. De nece Philipporum hoc anno vetus extat monumentum Veronae, ubi senior necatus est, his verbis conscriptum: AN- NO CHRISTI CCLIII. IMP. DIVUS PHILIPPUS SENIOR VERONAE; ET ROMAE JUNIOR A SATELLITIBUS INTERFICIUNTUR. Veronae, inquam, extat juxta portam Bursaream in domo olim Cathaneorum; descripsit illud quo- que Adolphus in libro de Imperatorum Romanorum numismatibus, & alii; sed a Panvinio, licet Veronensi cive, est praetermissum, quod suis videretur adverfa- ri Fastis, in quibus Philipporum obitus ab eo ponitur anno Christi ducentesimo quinquagesimo. Porro ejusdem inscriptio- ni tum septem Consulatus positi in Fastis Cassiodori sub Philippo contentiunt, tum numerati ab Eusebio anni septem ejus Im- perii, & deducta ab eodem annorum. Christi chronographia, qua aequa ponit- tur hic annus a nato Christo ducentesi- mus quinquagesimustertius. Quibus videas, cum pluribus aliis, tum his de praesenti anno adductis exemplis, inquit a nobis Christi annorum rationem assertam atque firmatam; at etiam Paulus Orosius cum tradit occisos esse Philippos, & subroga- tum Decium anno millesimo quarto ab Ur- be condita, huic nostrae chronographiae positae suffragatur. Sic itaque omni ge- Ann. Eccl. Tom. II.

Recta chro- nographia firmata.

PAGIUS stus fuerat, ordinarium crederet, hunc eju- dem Decii cum Etrusco filio secundum Consula- tum ordinarium vocavit, annoque postea CCLIV. ut ipse vocat, Traianum Decium III. & Gra- tum II. Consules proponit, innixus Adis S. Pio- nii Martyris, quae subscripta sunt: Consule ter- tium Messio Quinto Traiano Augusto, & Decio Gra- to secundum. Sed ea verba in Actis legitimis Pionii non leguntur, ut videre est apud Bollandum die prima Februarii, ubi illa recitat. Falsa ita- que inepta illa temporis notatio, certumque Gra- tum unum tantum Consulatum ordinarium, De- cium vero duos gessisse, & in nullis antiquis Fastis duos priori, & tres posteriori Consulatus assignatos. Non potuit autem Baronius Consula- tum illum in Annales suos inferere, quin an-

NOTAE

Q. HERENNIO. ETRUSCO MESSIO. DECIO. NOBILIS- SIMO. CAES. PRINCIPI IUVENTUTIS. COS. FILIO IMP. CAES. C. MESSI. QUIN- TI. TRAIANI. DECI. P. I. FELICIS INVICTI. AUGUSTI. ARGENTARI. &c.

Sigla C. ex nummis Graecis erunt praenomen Cnaus, non Caius. Trebellius Pollio in Valeria- nis cap. I. Duobus Deciis Coss. VI. Cal. Novem. die, quum ob Imperatorias litteras in ade Caesorum Senatus haberetur. Acta S. Pionii martyris, apud Bollandum die XXIII. Februarii: Julio Asia proconsule, Proclo, Quintiliano Magistratum gerentibus, Consule tertium Messio Quinto Traiano Decio Augusto, ante IV. Idus Martii, more Romanorum; Asia autem more, septimi mensis undecimo, die Sabbari hora decima. Ex his A. D. 251. ac tertium Decii consulatum designari, ostendit Norisus in Dissertatione Chronologica de votis decennalibus cap. V. Fasti Idatiani, Vindebonenses, & Buche- rii laterculus; Decio III. & Decio Casare.

nere chronographiae, nempe Christi an- nis, Imperatoris, Urbis, atque Consuli- bus hoc anno occisos esse Philippos, & Decium imperare coepisse, habetur ex- pressum.

Quod autem unus Eutropius dicat Phi- lippos inter divos fuisse relatos; ex his plane cognoscitur, Philippum, licet nece Gordiani perosus omnibus Romanis olim fuisset, mutatis moribus, de Senatu po- puloque Romano optime meritum, o- mnium sibi conciliasse animos; atque adeo licet occisus tum ipse, tum filius fuerint, non defuisse illis extremum illud omnium amplissimum Senatus officium, quo eos retulerit inter divos. Ex quibus etiam illud conijcimus, sic eos Christiana fuisse religione initiatos, ut tamen nullum ob eam causam negotium facessiverint Gen- tiliciae superstitioni. De Severa autem Au- gusta Philippi majoris conjugis quid actum sit, num & ipsa occisa fuerit a Decio persecutore, quod Christianam fidem pro- fiteretur, nequicquam prorsus scriptum invenimus; perierunt & magna ex parte Acta martyrum conflagratione illa a Dio- cletiano facta; unde & quamplurima, quantumlibet clarissima essent, remanse- runt prorsus obscura, immo & extincta penitus.

III. Philippus relatatus inter divos.

Viventibus vero adhuc Philippis, De- D d d d c i u s

IV.

num Consulatus illi suppositio respondentem adderet. Quare post Consulatum illum in suos Fastos intratum, non jam amplius biennio, ut antea, sed triennio ab Era Dionysiana distaret. Is itaque annus hic nobis rejiciendus, ut Notae nostrae rebus a Baronio narratis consentire possint, ejusque Chronologiae depravatio magis in- notescere. Hinc in hujus anni titulo dixi, hunc annum esse Baronio 253. & 254. quia scilicet unum ex illis expunxi. Et hoc certum apud omnes esse debet.

A num. II. ad V. Utriusque Philippi Impe- ratorum interitus anno ducentesimo quadagesimo nono, quo contigit, a nobis narratus; quo et- iam anno Decii Imperium inchoandum certis ar- gumentis adstruximus.

II. Interitus Philippi Imp.

Ad

CHRISTI
253.FABIANI PAP.
15.DECII IMP.
I.

cius post Macrinum, qui cito sublatus est ab exercitu Illyricorum, Imperator est acclamatus; Imperium tenuit, secundum Eusebium & Cassiodorum, annum unum & menses tres; sed de his inferius pluribus.

V. Posita igitur ac stabilita de annis Imperatorum chronologia, eam etiam, quæ est Romanorum Pontificum, statuamus; cum omnium consensione constat, ipso Decii Imperatoris ingressu persecutionem ab eo in Christianos conflantem, eaque confestim Fabianum Papam sublatum. Qui de nece Philipporum, & Decii Imperii exordio diversam ab hac posita a nobis inierunt annorum rationem, quo tempore ingressum Decii, eodem & Fabiani interitum posuerunt. Sed qua ratione firmatus ac stabilitus a nobis est annus primus Decii imperantis, eadem quoque hoc anno ponitur Fabiani Papæ martyrrium; ut hac ratione dicendum sit, ipsum sedisse annos quindecim & dies quatuor, subiisseque martyrrium vigesima Januarii, qua die natalis ejus habetur in tabulis Ecclesiasticis perpetua memoria consignatus. De eodem autem hæc leguntur: *Hic fecit ordinationes quinque per mensem Decembrem, presbyteros viginti duos, diaconos septem, Episcopos per diversa loca undecim: qui sepultus est in cæmeterio Callisti via Appia, decimotertio Kalend. Februarii, cessavit Episcopatus ejus dies sex.*

Fabiani
Papæ
martyr-
rium.VI.
Vacatio
Romanæ
Sedis.VII.
Persecutio
sub Decio.
(a) Euseb.
lib. 6. cap.
31.
(b) Oros.
lib. 7. cap.
21.PAGIUS
III.
Fabiani
PP. mar-
tyrium.

At vacasse sedem ejus anno uno & amplius, dicemus anno sequenti in electione Cornelii. Ponitur & ab Eusebio hoc Christi anno Fabiani exitus; sed error apparet, dum habens Anterum sub Gordiano vita sanctum, Fabianum successorem annos tantum tredecim sedisse ponit; cum exploratissimum sit, non sub Gordiano, sed sub Maximino persecutore Anterum martyrio coronatum, atque Fabianum in locum ejus post dies tredecim subrogatum. Certe & in libro de Romanis Pontificibus, Fabianum sedisse habes annos quatuordecim, menses undecim, ac totidem dies, sedisseque ad præsentem usque annum, quo Decius secundum Consulatum gessit.

De persecutione autem a Decio excitata, hæc in primis Eusebius (a): *Philippo, ubi septem annis regnaverat, succedit Decius; qui odio quodam capitali, quo cum Philippo dissidebat, infensus, persecutionem contra Ecclesiam concitat.* Et Orosius (b): *Continuo cum invasisset Imperium, ob quod se etiam Philippus interfec-*

Ad num. V. & seq. Fabiani Papæ martyrrium anno præcedenti contigit, ut ibidem dictum. Baronius autem ideo illud cum hoc anno copulavit, quia in Chronico Damasi dicitur, Fabianum Decio II. & Grato Coss. martyrio coronatum. Verum, secundus Decii Consulatus qui

cisse docuit, ad persequendos interficiendosque Christianos, septimus post Neronem feralia sparsit edicta, plurimosque sanctorum ad coronas Christi de suis cruciatibus misti. Tantam quippe olim ex Christiano Imperatore sibi Fideles vendicarent auctoritatem, ut ardore fidei inflammati, plerisque in locis fana, idola, & altaria sint demoliti: quod factum fuisse ab Ecclesiis in Ponto positis, Gregorius (c) Nyssenus testatur, nosque ab eo scripta suo loco referemus paulo inferius. Porro Gentilium furor ille nativus, inveteratumque odium in Christianos, Philipporum auctoritate diu repressum, ipsorum morte mox veluti ruptis aggeribus, magno sese impetu in Christianos effudit, omnes sub Romano Imperio sitas inundans Ecclesias; ut revera illud quoque de ea dici merito poterit (d): *Nisi abbreviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro.* Continuo enim summos Ecclesiæ vertices, qui videbantur esse columnæ, violento quodam impulsu secum abripuit, ut Fabianum Romanum Pontificem, Babylam Antiochenum Episcopum, & fama celebrem Alexandrum Hierosolymoram Antistitem, atque alios.

Sed antequam agamus de singulis, qualisnam esset his temporibus Ecclesiæ status, quæve præcesserit causa, ut Deus tam immanem persecutionem in Ecclesiam sævire permiserit, quid in primis de ea re S. Cyprianus, qui præsens hæc omnia exploratissima habuit, memoriæ commendavit, adducamus in medium. Ipse igitur in commentario, quem scripsit de Lapsis, hæc habet de hujus temporis Christianæ disciplinæ vigore plane enervato atque corrupto: *Si (inquit) cladis causa cognoscitur, & medela vulneris invenitur. Dominus probari familiam suam voluit, & quia traditam nobis divinitus disciplinam pax longa corruperat, jacentem fidem, & pene dixerim dormientem, censura celestis erexit. Cumque nos peccatis nostris amplius pati mereremur, clementissimus Dominus sic cuncta moderatus est, ut hoc omne quod gessit, exploratio potius, quam persecutio wideretur. Studebant augendo peccato singuli, & obliti quid credentes aut sub Apostolis ante fecissent, aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant. Non in sacerdotibus religio devota, non in ministris fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina. Corrupta barba in viris, in feminis*

primus fuit ordinarius, de quo in eodem Chronico sermo, anno præcedenti gessit.

A num. VII. ad CXIV. Decii persecutio anno CCXLIX. inchoata, annoque CCL. continuata, ut præfatis annis ostendimus. Quare quæ hic dicuntur, ad eos annos revocanda.

(c) Greg.
Nyssen. in
vita S.
Gregorii
Thaumai.(d) Mar.
13.VIII.
Status Ec-
clesiæ tem-
pore De-
cii.Mores
corrupti
huius tem-
poris.IV.
Persecutio
Deciana.CHRISTE
253.

SEDES VACAT

DECII IMP.
I.

minis forma facata. Adulterati post Dei manus oculi, capilli mendacio colorati. Ad decipienda corda simplicium callide fraudes, circumveniendis fratribus subdola voluntates. Jungere cum infidelibus vinculum matrimonii, prostituere Gentilibus membra Christi; non jurare tantum temere, sed adhuc etiam pejorare: Præpositos superbo tumore contemnere, venenato sibi ore maledicere, odii pertinaciter invicem disfidere.

IX. Episcopi plurimi (quos & hortamento esse oportet ceteris & exemplo, divina procuratore contempta, procuratores rerum secularium fieri; derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas provincias oberantes negotiationis quæstus se mundinas accipari; esurientibus in Ecclesia fratribus non subvenire, habere argentum largiter velle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantis foenus augere) quid non perpetrati tales pro peccatis ejusmodi mereremur? cum jam pridem præmonuerit ac dixerit censura divina (a): *Si dereliquerint legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint; si justificationes meas profanaverint, & præcepta mea non observaverint; visitabo in virga facinororum, & in flagellis delicta eorum. Præmonciata sunt ista nobis, & ante prædicta; sed nos data legis, & observationis immemores, id egimus per nostra peccata, ut, Dum Domini mandata contempnimus, ad correctionem delicti & probationem fidei remediis severioribus veniremus: Hæc Cyprianus, tam magnæ iræ Dei causam aperiens.*

(a) Psal.
88.Episcopi
corrupti
moribus.X.
Persecu-
tio antea
divinitus
cognita.(b) Cypr.
epist. 8.

At non destitit divina clementia de ventura clade suos præmonere, quo male actorum poenitentia, bonorumque operum studio & assiduis precibus imminuentem plagam averterent, vel aliqua saltem ex parte imminuerent. Sic quidem Christianæ confessionis præco nobilissimus Cyprianus inter alios, cum gladium venientem prævideret, ex specula editiori proclamans, quonam modo illum præcavere deberent, suos commonuit, dicens (b): *Quamquam sciam, fratres carissimi, pro timore, quem singuli debemus Deo, vos quoque illic assiduis orationibus & enixis precibus instanter incumbere; admono tamen ipse religiosam sollicitudinem vestram, ut ad placandum atque exorandum Dominum non voce sola, sed & lacrimis & lacrymis & omni genere precationis ingemiscentes: Et inferius: Quod magis suavit & compulsi, ut has ad vos litteras scriberem, scire debetis, sicut Dominus ostendere & revelare dignatus est, dictum esse in visione: Petite, & impetrabitis. Tunc deinde præceptum plebi assiduit, ut pro quibusdam personis designatis sibi peterent; in petendo autem fuisse dissonas voces, & dispares voluntates; & vehementer hoc*

displicuisse illi, qui dixerat. Petite, & impetrabitis; quod plebis inæqualitas discreparet, nec esset fratrum consensio una & simplex & juncta concordia.

Paulo autem post hæc idem Cyprianus subdit: *Nam & illud ostensum est, quod sederet paterfamilias, sedente sibi ad dexteram juvene; qui juvenis anxius, & cum quadam indignatione subrisisset, macillam manu tenens, mæsto vultu sedebat. Alius vero in sinistra parte consistens rete portabat, quod se mittere, ut circumstantem populum caperet, minabatur; & cum miraretur quid hoc esset ille qui vidit, dictum est ei: Juvenem, qui ad dexteram sic sederet, contristari & dolere, quod præcepta sua non observarentur: illum vero in sinistra exultare, quod sibi daretur occasio, ut a paterfamilias potestatem sumeret sæviendi. Hoc prius longe ostensum est, quam tempestas vastitatis hujus oriretur; & videmus impletum, quod fuerat ostensum: Hucusque Cyprianus.*

XI.
Visio de
persecu-
tione ven-
tura.

De sævissimis a Decio in Christianos osipso Imperii sui exordio edictis promulgatis, qualia ipsa fuerint, Dionysius (c) Episcopus, qui his diebus præerat Ecclesiæ Alexandrinæ, & illa audivit, atque legit se potuit, docet his verbis scribens ad Fabianum Episcopum Antiochenum: *Decii edictum erat jam vulgatum; illudque tale profecto videbatur, quale Dominus prædixerat futurum, in quo terribilissima illa jam propemodum complebatur sententia; nimirum, electos, si possibile esset, in errorem inducendos fore: hinc omnes certe metu percussi obstupuerunt. Hæc Dionysius. Meminit, & Gregorius Nyssenus (d) de edictis tum in omnes Ecclesias a Decio editis, sed in primis ab admirabili propagatione fidei pacis temporibus facta, exterminioque cultu in Ecclesiarum erectione auctor, atque egregie illustrato auspicator; &, quæ Decium ad maximam iram incitavit, factam a Christianis idololorum atque altarium demolitionem narrat his verbis:*

XII.
(c) Euseb.
lib. 6. cap.
34.
Decii edi-
ctum qua-
le.

Jam enim in omnem partem pervaserat divina prædicatio; & omnes tam in Civitate, quam in ea qua circumcirca sita est regione, ad piam rectamque dogmatis fidem erant traducti; altariaque, & templa, & quæ in eis fuerant simulacra, erant everfa: expurgata autem erat humana vita ab idolorum inquinamentis, extinctusque erat sceleratus nidor sacrificiorum, ablutusque cruor ex altaribus, & sordes caesorum animalium; omnes autem in omni loco in Christi nomine templa erigebant & oratoria; cum Romanorum, qui tunc erat, Imperatorem subit ira atque invidia, propterea quod falsa quidem ejus patria neglectus esset superstitio; augebatur autem mysterium Christianorum, & per totum Orbem terræ multiplicabatur

XIII.
Propaga-
tio fidei
Christi-
anæ.

Dddd 2 Eccle-

Ecclesia, per eos qui semper verbo ad-
ciebantur, crescens in magnitudinem. Et
cum existimasset, fieri posse ut divina vir-
tuti sua resisteret acerbitas, & reprimere-
ret quidem mysterii predicationem, dissol-
veret autem coetus Ecclesiarum, rursus au-
tem traduceret ad simulacra eos qui ad ver-
bum proceperant; ad Gentium Præsides
mittit edicta, terribiles supplicii minas
in eos statuens, nisi omnibus probris, con-
tumeliis, & cruciatibus afficerent eos qui
nomen Christi adorabant, & terrore; &
cruciatibus eos rursus adducerent ad pa-
trium cultum demonum: Hæc Gregorius.

XIV.

(a) Cypri-
epist. 8. c.
dit. Pamel.

Gravis
persecutio
in Ecclesia
Africana.

His acceptis edictis, Præsides in provin-
ciis quam immaniter in Christianos sevie-
rint, ex iis, quæ acta in Africa S. Cypria-
nus (a) testatur, & quæ in cæteris Pro-
vinciis gesta sunt, facile possumus intelli-
gere; ait enim: Tormenta venerunt, &
tormenta sine fine tortoris, sine exitu dam-
nationis, sine solatio mortis; tormenta quæ
ad coronam non facile dimittant, sed tam
diu torqueant, quam diu deficiant; nisi si
aliquis divina dignatione subtrahatur, in-
ter ipsa cruciamenta profecerit, adeptus
gloriam, non termino supplicii, sed velo-
citate moriendi: Hæc Cyprianus.

XV.

(b) Greg.
Nyssen. in
Vita S.
Gregorii
Thaumaturg.

Persecu-
tionis a-
cerbitas.

Sed & de multis tormentorum generi-
bus, quæ præsidibus sibi artificum peritia
comparabant, tunc exhibitis, Gregorius
Nyssenus (b), qui ab avia S. Macrina
seniori, ejusdem Ecclesiæ alumna, ea po-
tuit didicisse, hæc habet: Neque aliud
tunc publicum, aut privatum quicquam a-
gebatur, aut ullum ponebatur studium ab
his qui tractabant publica, quam ut obst-
derent, & punirent eos qui fidem seque-
bantur. Erant autem non solum minæ ver-
borum terribiles, sed cum iis variis ap-
paratus suppliciorum nullum non afferebat
stuporem; & antequam veniretur ad peri-
culum, metum incutebant hominibus enses,
& ignis, & bestia, & fossæ, & instrumenta
ad torquendum membra accommodata,
& ferrea in igne catbedræ, & ligna ere-
cta, in quibus eorum extensa, qui persi-
stebant, corpora porrectis borrendis lania-
bantur unguis, & alia innumerabilia ad
multiplices corporum cruciatus inventa ab
eis excogitabantur: unumque studium erat
iis, qui hanc habebant potestatem, ut
nullus eo posset ostendi scelere superior. A-
lii quidem deferebant, alii vero indica-
bant, alii vero scrutabantur eos qui erant
absconsi: alii invadebant eos, qui fugie-
bant: alii autem injectis oculis in facul-
tates Fidelium, ut rebus eorum potirentur,
prætextu pietatis, & religionis, eos
qui fidem amplectebantur, exagitabant:
Hucusque Gregorius.

XVI.
Miseran-
dorum la-
psum.

Hunc in modum cum persecutio in Ec-
clesiam grassaretur, primo ipso sui furo-
ris impetu complures ubique prostravit;
ipsum nimirum, quos antea delicæ, & con-

cupiscentia subjugassent: & cujus magis
male acta vita esset sordibus inquinata,
ejus turpior erat lapsus atque negatio.
Hos enim in primis S. Cyprianus deplo-
rat in libro de Lapsis, sic dicens: Non
expectaverunt saltem ut interrogati nega-
rent, ut ihus accenderent apprehensi. An-
te aciem multi victi sine congressione pro-
strati nec sibi reliquerunt, ut sacrifi-
care idolis viderentur invitati. Ulro ad fo-
rum currere, ad mortem sponte properare,
quasi hoc olim cuperent, quasi amplecte-
rentur occasionem datam, quam semper o-
ptassent. Quid illi, qui a magistratibus
vespera urgente dilati sunt? quod ne eorum
differretur interitus, etiam rogaverunt?
& paulo post: Ac multis proprius inter-
itus satis non fuit: hortamentis mutuis in
exitum suum populus impulsus est: mors
invicem lethali poculo propinata est. Ac
ne quid deesset ad criminis cumulum, in-
fantes quoque parentum manibus vel impo-
siti, vel atracti, amiserunt parvuli quod
in primo statim natiuitatis exordio fue-
rant consecuti: Nimirum gratiam per ba-
ptismi illustrationem acceptam: ex institu-
to enim Ecclesiæ, parvuli etiam baptiza-
bantur & infantes.

XVII.
Unde la-
psum mul-
torum.

Unde autem facta sit illis tantæ ruina
ocasio, paulo inferius declarat his ver-
bis: Dissimulanda, fratres, veritas non
est, nec vulneris nostri materia & causa
reticenda. Decepit multos patrimonii sui
amor cæcus: nec ad recedendum parati aut
expediti esse potuerunt, quos facultates suæ
velut compedes ligaverunt: illa fuerunt
remnantibus vincula, illa catena, quibus
& virtus retardata est, & fides pressa,
& mens vincula, & anima præclusa, ut
serpenti terram secundum Dei sententiam
devoranti, prada & cibus fierent, qui ter-
restribus cupiditatibus inbarerent: Hæc &
alia multa de his Cyprianus. Erant autem
lapsum casus varii atque distincti, dum
quidam ex ipsis (ut dictum est) non ro-
gati procurrerent: rursus vero quidam se
invitos id agere contestarentur: alii rursus,
qui primo consentientes, inde metu
pœnarum a fide negando deficerent.

XVIII.
Lapsum
diversa-
genera.

Rursus vero lapsum duplex ab eo-
dem Cypriano ponitur differentia: alio-
rum scilicet, quos nominat Sacrificatos,
vel Thurificatos, ac idololatrias communi
voce: aliorum vero, quos appellat Libel-
laticos, de quibus plura in epistola ad An-
tonianum (c). Dicebantur autem Sacrifica-
ti omnes qui quomodocumque immolassent,
vel immolata gustassent: Thurificati autem,
qui thus obtulissent; Idololatræ æque om-
nes qui quemlibet religionis cultum Ido-
lis publice exhibuissent. Libellaticos autem
eos esse, significare tradunt, qui cum sa-
crificium offerre publice cogentur, se
idem in eadem ad Antonianum epistola:
Cum

Cum ergo inter ipsos qui sacrificaverint;
multa sit diversitas; quæ inclementia est;
& quam acerba duritia, Libellaticos cum
his qui sacrificaverunt jungere? quando is,
cui libellus acceptus est, dicat. Ego prius
legeram, & Episcopo tractante cognove-
ram non sacrificandum idolis, nec simula-
cra a servo Dei adorari debere; & id-
circo ne hoc facerem, quod non licebat,
cum occasio libelli fuisset oblata, quem
nec ipsum acciperem, nisi ostensa fuisset
ocasio, ad magistratum, vel veni, vel
alio eum mandavi Christianum me esse:
sacrificare mihi non licere, ad aras Diabo-
li me venire non posse; dare me ob hoc pra-
mium, ne quod non licet, faciam: Hæc
Cyprianus: quæ licet plana videantur, ta-
men subobscura redduntur ex aliis quæ
sparsim in diversis Cypriani locis sæpe le-
guntur.

XIX.
Libellati-
ci quinam
dicti sunt.

(a) Apud
Cypri. epist.
31.

At colligitur ex iis, non sic Libellati-
cos esse dictos, (ut multi putant,) quod
libellum offerrent magistratui, quem po-
tius ab eo acciperent; id enim illis ver-
bis declarat Libellaticus ille apud Cypria-
num, sic dicens: Libellum nec ipsum ac-
ciperem, nisi ostensa fuisset occasio. Sed & in-
super in epistola Cleri Romani (a) ad
Cyprianum, de Libellaticis hæc dicuntur:
Sententiam nostram dilucidat expositione
protulimus adversus eos, qui se ipsos in-
fideles illicita nefariorum Libellorum pro-
fessione prodiderant, quasi evaduri irre-
tientes illos Diaboli laqueos viderentur:
quo non minus quam si ad nefarias aras
accessissent, hoc ipso quod ipsum contesta-
ti fuerant, tenebantur; sed etiam adver-
sus illos qui acta fecissent, licet præsen-
tes, cum fierent, non affuissent; cum præ-
sentiam suam utique ut sic scriberentur,
mandando fecissent, &c. Ex quibus patet,
a Romana Ecclesia etiam Libellaticos a-
crius condemnari, ut infideles. Insuper ve-
ro idem qui supra Cyprianus de Lapsis:
Nec sibi (inquit) quo minus agant peni-
tentiam, blandiantur, qui etsi nefandis sa-
crificiis manus non polluerunt, libellis ta-
men conscientiam prostituerunt. Et illa
professio denegantis, contestatio est Chri-
stiani, quod fuerat abnuentis; fecisse se di-
xit, quod alius faciendo commisit: Hæc
ipse. Quibus omnibus exprimere videtur,
Libellatici causam fuisse hujuscemodi, ut,
etsi minus quis sacrificium Diis offerret,
tamen aliqua per se vel per alium edita
professione fidem negaret; ne vero, sicut
cæteri, traheretur ignominiose ad aram,
id pecunia, (ut dictum est) redimebat.

XX.
Error de
Libellati-
cis consu-
tatur.

Quamobrem errare existimo, qui putant
illos dictos esse Libellaticos, qui pretium
solvent ne cogentur fidem negare.
Nam nullum fuisse crimen, vexationem
a Gentilibus in persecutione inferri solita
pecunia redimere; fatis superius ex-
tortius Ecclesiæ usu, & canone Petri marty-

ris Episcopi Alexandrini, demonstratum
est, dum Tertulliani errorem ex Montani
schola acceptum confutavimus, quo dice-
bat, nemini licere pro sui liberatione, ne
ad iudicium duceretur, pecuniam solvere.
Nec enim putandum, improbatam in Ec-
clesia opinionem Tertulliani, Cyprianum
esse sectatum, minus autem Romanam Ec-
clesiam, quæ (ut vidimus) æque cum Cy-
priano Libellaticos damnat.

Quantum igitur ex nuper citatis, & a-
liis locis de Libellaticis assequi licet; hunc
in modum rem geri consuevisse putamus;
Cum, propositis (quod dictum est) a
Provinciarum Præsibus Decii Imperato-
ris edictis, ut Christiani omnes sacrifica-
rent; qui id facere erubescerent, Magi-
stratum adirent, vel ad eum alios suo no-
mine mitterent, rogarentque ne ad sacrifi-
cium immolandum compellerentur; cæte-
rum se Christum negare, iidemque etiam
pro hujusmodi dispensatione consequenda
pecuniam sponderent: Magistratus vero
post negationem concessionis libellum scri-
beret, atque ei qui petiisset daret, vel
absenti mitteret, quo munitus tutus abs-
que pœna confiteret. Qui igitur hunc in
modum fidem prodidissent, ac similiter
perdidissent, Libellatici dicebantur, quod
libellum securitatis a Magistratu conscri-
ptum accepissent, cum negassent. Hæc
est igitur de Libellaticis nostra sententia,
ex ante citatis locis deducta, & alio pla-
niori paulo inferius confirmanda.

XXI.
Causa Li-
bellatico-
rum qua-
lis esset.

De hujusmodi autem, qui a Procon-
sulis dari solerent, libellis concessionis,
& indulgentiæ, meminit Ulpianus, di-
cens: (b) Ubi decretum necessarium est,
per libellum id Consul expedire non potest.
Omnia enim, quæcumque causa cognitionem
desiderant, per libellum non possunt expe-
diri: Quam quidem Ulpiani sententiam
perperam, meo iudicio, interpretati sunt,
qui intelligendam putarunt de libellis (sup-
plicibus Provinciarum Præsibus offerri
soltis, cum potius de illis debeat accipi
libellis, qui a iudicibus, cum concederent
aliquid, dimanarent; quos (ut habetur in ca-
su proposito, qui aliquid sibi concedi opta-
sent, acciperent; qui tamen tunc tantum da-
bantur, cum (ut ait Jureconsultus) res nul-
lam aliam causæ cognitionem desideraret,
quod in nullius præjudicium verteretur.

XXII.

(b) l. nec
quicquam
s. ubi de-
cretum. ff.
de of. Pro-
cons.

Diversum plane ab iis libellorum genus
illud erat, quo Christiani illi nequissimi,
statim atque audissent promulgatum edi-
ctum; ne caperentur, vel jacturam ali-
quam in bonis paterentur, confectum suæ
negationis Præsidi libellum offerebant.
Meminit ejusmodi generis libelli Plinius
(c) in epistola ad Traianum his verbis:
Proposuit est libellus sine auctore, multo-
rum nomina continens, qui negarent se es-
se Christianos, aut fuisse; cum præsen-
te me Deos appellarent, & imagini tuæ,
quam

XXIII.
Aliud ge-
nus libelli.

(c) Plin.
lib. 10. e-
rum nomina
continebat
se ef. p. 97.

XXIV. Libellatici consultum volebant honori, non animæ.

(a) Cypri. epist. 68.

Correctus error de Libellaticis.

XXV.

Ingens persecutio Romanam Ecclesiam vexat.

quam propter hoc iusseram cum simulacris numerum afferrî, thure, & vino supplicarent: præterea maledicerent Christo. Longe vero diversos ab iis esse Libellaticos; qui (ut dictum est) non darent, sed acciperent libellos a Proconsule, nemo non videt.

Ad omnem vero hac de re ambiguitatem tollendam, dicimus, Libellaticos non esse eiusmodi, ut pretium solverent, ne cogerentur negare, sed negasse eos Christum; verum ne palam, ut alii, offerre sacrificium, vel libamina cogerentur, spondidisse pecuniam. Est de ejusmodi negatione Libellatici egregium testimonium Cypriani (a) in epistola ad Hispanos, ubi cum agit de Martiale Episcopo, quem ait fuisse libello contaminatum, hæc de eodem subdit: *Martialis quoque præter Gentilium turpia lutulenta convivium, & collegia diu frequentata, & filios in eodem collegio exterarum gentium more apud profana sepulcra depositos, & alienigenis conspultos, Actis etiam publice habitis apud procuratorem Ducenarium, obtemperasse se idololatris, & Christum negasse, contestatus sit, &c.* Igitur, ut Martialis Libellaticus diceretur, hoc processit, quod Actis publicis se Christum negare fuerit contestatus; ob eamque causam postea securitatis a Proconsule (ut demonstratum est) data pecunia libellum acceperit. Hæc autem de Libellaticis pluribus nos oportuit elucidasse, quod omnes, quos viderim, in hoc hallucinatos invennerim, putantes eos Libellaticos dici, qui, ne cogerentur Christum negare, pecunia se redimerent; incaute nimis hac ex parte cogentes non Cyprianum modo, sed & Romanam Ecclesiam Libellaticos æque damnantem, ad stipulari Tertulliano, qui negaret nefas esse Christiano, pecunia a persecutoribus se redimere. At satis de lapsis; & lapsorum hujus temporis diversis generibus.

Jam vero cætera, quæ ad ejusmodi persecutionem spectare videntur, enarrare aggrediamur; ac in primis quid Romæ, deinde quid in aliis nobilioribus Orbis Ecclesiis actum sit, ex iis potissimum auctoribus, qui præsentibus res gestas inspexerunt, vel ab aliis eisdem intuitis acceptas scripserunt. Quod itaque hæc omnium acerbissima persecutio fuerit in Romanam Ecclesiam concitata; illud unum potest esse perspicuo argumento, dum (quod nunquam alias accidisset) S. Fabiano Catholice religionis Antistite martyrio coronato, ne per annum quidem valuit ei subrogari successor; licet causæ urgentissimæ intercederent, quibus consultandis universali, (ut demonstrabimus) opus esset Episcopo. Pauci autem ex Clero Romano residui, magno modestiæ exemplo, ab electione Romani Pontificis abstinerunt, quod faviens persecutio collegas complures in carceres abduxisset, aliosque aliter disper-

sisset. Porro ob maximam quidem temporum difficultatem, quam atrox invexerat persecutio, dilatam esse tam longo tempore novi Pontificis electionem, idem Cleus Romanus ad Cyprianum (b) scribens aperte demonstrat his verbis: *Post excessum nobilissimæ memoriæ viri Fabiani, nondum est Episcopus propter rerum, & temporum difficultates constitutus, qui omnia ista moderetur.*

Qui ergo sic collecti in unum asservantur, probe scientes ex antiquiori consuetudine, sublato visibili universalis Ecclesiæ capite, suarum esse partium (quippe qui propinquiora membra capiti inhærent) Catholice Ecclesiæ ubique locorum positæ prospicere atque consulere; in iis, quæ licerent, ipsius capitis munera expleverunt. Quæ autem hoc anno vacantis sedis ab eis in unum coeuntibus erga cæteras in orbe Romano positas Ecclesias acta sint, licet non appareant; ex his tamen, quæ gesta sunt in Ecclesia Africana, ex ejusdem Cleri ac Cypriani Carthaginensis Episcopi litteris ultro citroque datis ac redditis, quid cum principalioribus cæteris Ecclesiis actum sit, facile possumus intelligere.

Fabiano igitur glorioso martyrio ex hac vita subtracto, ne lateret etiam transmarinas Ecclesias quid paratum esset in caput, cujus eadem membra essent, Cleus Romanus confestim datis ad eas litteris significavit, officium certe non levis ponderis, vel momenti fuit, nempe ut summi Pastoris exemplo cæteri quoque qui diversis in regionibus præessent Ecclesiis Episcopi inflammarentur; ut libentissimo animo mortem oppeterent pro Ecclesia sibi commissa, cum id gregis utilitas postularet; & quod faceret summus Sacerdos, qui essent inferioris ordinis Clerici, ac cæteri denique Fideles infimæ classis peragere minime detrectarent. Scripsisse Romanum Clerum de Fabiani Papæ martyrio ad Episcopum Carthaginensis Ecclesiæ litteras, redditæ a S. Cypriano (c) ad eum his verbis significant: *Cum de excessu boni viri, collega mei, rumor ad nos incertus esset, fratres carissimi, & opinio dubia nutaret; accepi a vobis litteras ad me missas per Clementium hypodiam, quibus plenissime de glorioso ejus exitu instruerer; & exultavi satis, quod pro integritate administrationis ejus, consummatio quoque honesta processerit, in quo vobis quoque plurimum gratulor, quod ejus memoriam tam celebri, & illustri testimonio prosequamini; ut per vos innotesceret nobis, quod & vobis esset circa Præpositi memoriam gloriosum, & nobis quoque fidei ac virtutis præberet exemplum. Nam quantum perniciose res est ad sequentium lapsum ruina Præpositi; in tantum contra utile est, & salutare, cum se Episcopus per*

(b) Apud Cypri. ep. 31. edit. Pamel.

XXVI. Romanus clerus sede vacante curat omnes Ecclesias.

XXVII. De Martyrio Fabiani litteræ.

(c) Cypri. epist. 4.

(a) Conc. Carth. 4. c. 25.

(b) Concil. Afric. c. 21. 22. 31.

XXVIII. Anni unius temporis sedis vacantis probatur.

(c) Cypri. p. 16. edit. Pamel.

XXIX. Martyres Romæ passi sub Decio.

per firmamentum fidei fratribus præbet imitandum: Hæc Cyprianus, qui ea epistola Fabianum modo collegam, modo vero Præpositum nominat, utpote qui Coepiscopus esset, potestate tamen in hierarchico Ecclesiastico ordine cæteris ille præpositus esset Episcopis; cum alioqui voce collegæ, non semper in ordine pares, sed in ministerio consortes, Africani Episcopi consueverint nominare; quippe qui Presbyteros etiam reperiantur (a) appellasse collegas, & multo frequentius Primates ipsos dixisse (b) collegas, Episcopos sibi subiectos.

Vacasse quidem annum integrum, & amplius sedem Romanam, non sex dies, vel menses, ut alii affirmant; quæ mox didicuri sumus, aperte satis declarabunt. Non solum autem in ipsum Fabianum Romanum Pontificem primo sui impetu persecutio sævit, sed & in alios, quoscumque reperire potuit ejusdem Ecclesiæ florentissimæ Clericos, progressa est. Siquidem post ejus passionem, (ut tradit liber de Romanis Pontificibus) Moyses & Maximus Presbyteri, & Nicolstratus Diaconus comprehensi sunt, & in carcerem missi. Ad quos cum adhuc eadem sede vacante Cyprianus iterum scribens, eos jam annum in carcere exegisse testetur; plane apertissime ostendit, ultra anni spatium fuisse Romanam Ecclesiam sine Pastore; ait enim: (c) *Eant nunc magistratus, & Consules, sive Proconsules, annuæ dignitatis insignibus, & duodecim fascibus gloriæ; ecce dignitas celestis in vobis honoris annui claritate signata est, & jam revertentis anni volubilem circulum vitæ gloriæ diuturnitate transgressa est. Recolensque idem singula ejus anni tempora hieme quidem in carcerem fuisse detrusos indicat, nempe mense Januarii, quo (ut monstratum est) Fabianus martyrium consummavit. Verum scriptam esse ad dictos confessores citatam Cypriani epistolam, priusquam Cornelius crearetur Romanus Episcopus; illud certo est argumento, quod scribit ad eos tunc pace, & unitate concordem, quos postea in creatione Cornelii constat schismate fuisse divisos, quibusdam ex ipsis Novatiano studentibus, ut inferius suo loco apertius sususque didicuri sumus.*

Inter innumeram pene Romanorum multitudinem martyrum, recensentur nobilissimæ illæ virginæ Victoria & Anatolia, quæ abductæ Thoram ad lacum Velinum post multa certamina martyrium consummarunt die nona Julii. Habentur & Calocerus atque Parthenius hujus temporis insignes martyres; quorum prior cum esset præpositus cubiculi uxoris Decii, alter vero alterius muneris Primicerius; nolentes idolis sacrificare, ab eodem Imperatore occidi jussi sunt decimanona die

mensis Maii. Sed, & Secundianus Valeriani Præfeti Assessor, necnon Marcellinus ac Verianus ab Urbe ad Centumcellas amandati, a Quadrato Consulari post alia tormenta sub gladio probati sunt nona die Augusti. Extant eorum Acta, (d) sed illa corrupta, in quæ Xysti Papæ nomen irrepit; nam sub Decio Imperatore certum est fuisse passos. Sunt & alii complures tunc martyrio coronati, quorum nomina haud satis explorata habentur.

Cum eadem persecutio, eodem prope quo Romæ tempore, litteris Decii a Præsidibus Provinciarum ac Proconsulibus in diversis Orbis partibus esset indicta; quodam veluti terræmotu fuit Ecclesia universa concussa; eoque sævit impetu, ut complures, licet fortissimi, se subduxerint, ac inter alios sanctissimus Cyprianus; idque divino Spiritu nedum suadente, sed propemodum impellente, cum magna Gentilium siti posceretur ad necem. Scribens enim ipse postmodum ad Cornelium (e) Papam, de Populi in eum clamoribus, quibus Circus intonasset atque Theatrum, cum ad leonem voce omnium peteretur, hæc ait: *Toties ad leonem petitus in Circo, in Amphitheatro, Dominicæ dignationis testimonio honoratus; his ipsis etiam diebus, quibus hæc ad te litteras feci, ob sacrificia, quæ edicto proposito celebrare Populus jubebatur, clamore popularium ad leonem denuo postulatus in Circo: Hæc illi frementes, quod Cyprianum ab oculis omnium subductum esse, indignissimo animo ferrent. Sed idem absens proscriptus fuit, atque bonis omnibus spoliatus; quod ipse litteris Florentium (f) Puppianum, compellens, testatur his verbis per ironiam inquit: *Persecutio enim veniens te ad summam martyrii sublimitatem provexit; me autem proscriptionis onere depressit, cum publice legeretur: Si quis tenet, vel possidet de bonis Cæcili Cypriani Episcopi Christianorum: Ut etiam qui non credebant Deo Episcopum constituenti, vel Diabolo crederent Episcopum proscibenti. Nec hæc jactò, sed dolens profero: Hæc (g) ipse; qui & ad Presbyteros (g) Carthaginensis Ecclesiæ scribens, divino monitu se latebras quæsisse testatur.**

Sed, & illud nefandum tunc accidit, ut ex Clero Carthaginensi quinque Presbyteri fidei desertores facti, se se ad perseguendos Fideles adjunxerint magistratibus; de quibus hæc obiter Cyprianus, (h) dum agit de Felicissimo schismatico ac cæteris illi inhærentibus Presbyteris: *Quinque isti Presbyteri nihil aliud sunt quam quinque primores illi, qui edicto nuper magistratibus fuerant copulati, ut fidem nostram subruerent, ut gracilia fratrum corda ad lethales laqueos prævaricatione veritatis averterent.* Cæterum, quod ad Cyprianum pertinet;

(d) Apud Sur. tom. 4. ea die.

XXX.

Fuga Cypriani Episcopi Carthag.

(e) Cypri. epist. 55.

(f) Idem epist. 69.

(g) Idem epist. 9. e. dit. Pamel.

XXXI. Quinque Presbyteri hæretici.

(h) Cypri. epist. 40.

XXXII. net;

Clerus Rom. sollicitus pro Ecclesia Africana.

net; Clerus Romanus aequo animo tulit, recte factum existimans, tantum Episcopum in tanta rerum perturbatione, se ad tempus relicta Ecclesia subduxisse, ut opportuniori tempore in medium prodiret, & dilatatum martyrium majori Ecclesiae utilitate suscipere; atque ita ad tempus cessasse, ut hac via melius aliorum salutem confuleret, & gloriosorem sibi interim victoriam compararet. Sed videas inter haec de Ecclesia destituta Pastore eundem Romanum Clerum anxium esse, eandemque sollicitudinem universi gregis sedulo agitare consilio, qualem vivens Pontifex suscipere consueverat. Acceperat haec Clerus a Clementio Subdiacono iterum ex Africa misso, cui litteras de Fabiani obitu, quas diximus, dederat ad Cyprianum. Quamobrem, ut a Pastore relicta Ecclesiam Carthaginensem in officio contineret, quamprimum ad ejus Clerum scripsit epistolam (a), in cujus exordio haec habet: Didicimus secessisse benedictum Papam Cyprianum, a Clementio Subdiacono, qui a vobis ad nos venit certa ex causa: quod utique recte fecerit, propterea quod cum sit persona insignis, &c.

(a) Apud Cypri. ep. 3.

XXXIII.

(b) Ezec. 34.

Cleri Romani in persecutione diligens studium.

Idemque Romanus Clerus de universali sibi cura Pastoralis impendente haec subdit: Et cum incumbat nobis, qui videmur praepositi esse, & vice Pastoris custodire gregem; si negligentes inveniamur, dicetur nobis, quod antecessoribus dictum est, qui tam negligentes praepositi erant: Quoniam (b) perditum non requisivimus &c. hortatur eos, ut & ipsi Pastoris optimi specimen edant, & vicem gerant, ad quod praestandum suo exemplo corroborat haec addens: Non enim hoc solum verbis vos hortamur: sed discere poteritis a pluribus, a nobis ad vos venientibus, quoniam ea omnia nos, Deo adjuvante, & fecimus, & facimus cum omni sollicitudine, & periculo seculari, ante oculos plus habentes timorem Dei, & poenas perpetuas quam timorem hominum, & brevem injuriam, non deserentes fraternitatem, & exhortantes eos stare in fide, & paratos esse debere ire cum Domino. Sed & ascendentes (nempe in Capitolium) ad hoc quod compellebantur, revocavimus. Ecclesia ista fortis in fide; licet quidam terrore ipso compulsi, sive quod essent insignes personae; sive apprehensi timore hominum revertuntur; quos quidem separatos a nobis non dereliquimus, sed ipsos cohortati sumus, & hortamur agere poenitentiam, si quo modo indulgentiam poterunt recipere ab eo, qui potest praestare; ne, si relicti fuerint a nobis, pejores efficiantur: Haec ibi de invisito Clericorum Romanae Ecclesiae robore, & vigilantia.

XXXIV.

Verum non tantum, ut istud ipsum faciant, eos admonent; sed ut infirma Ecclesiae membra non negligent, & curent

diligenter sacra martyrum corpora, hortantur, addentes: Sive viduae, sive clydomani (nempe fluctuantes) qui se exhibere non possunt, sive hi qui in carceribus sunt, sive exclusi a sedibus suis, utique habere debent qui eis ministrent. Sed & Cathecumeni apprehensi infirmitate, decepti esse non debeant, ut eis subveniantur. Et, quod maximum est, corpora martyrum aut caterorum si non sepeliantur, grande periculum imminet eis, quibus incumbit hoc opus: Haec & alia Clerus Romanus ad Clerum Carthaginensem, pro munere, & officii necessitate ad salutem atque stabilitatem omnium Ecclesiarum, intentus; quippe quod Petri Ecclesiae essent administrati, universalis gregis erat illis cura mandata; ad hocque spectat, quod habent in fine: Harum litterarum exemplum ad quoscumque poteritis transmitti, per idoneas occasiones, vel vestras faciat, sive nuntium mittatis, ut stent fortes, & immobiles in fide. Quibus apparet has fuisse litteras Circulares, quibus universae Africae Ecclesiae pariter admonerentur; vel, si expediret, alias ipsi ejusdem argumenti conscriberent.

Cleri Romani cura omnium Ecclesiarum.

Quod rursus pertinet ad Cypriani secessum, Pontius Diaconus in ejusdem rebus gestis a se conscriptis haec ait: Vultis scire secessum illum non fuisse formidinem? ut nihil aliud excusum, ipse postmodum passus est; quam passionem utique ex more vitaret, si & ante vitasset. Fuit vero formido illa, sed justa formido, qua Dominum timeret offendere; formido qua praecipis Dei mallet obsequi, quam sic coronari. Dicata enim in omnibus Deo mens, & fides divinis admonitionibus mancipata credidit se, nisi Domino latebram tunc jubenti parvisset, etiam ipsa passione peccare: Haec Pontius.

XXXV. Causa secessus Cypriani.

Idem ipse Cyprianus ex praecipio Domini se tunc secessisse testatur; ad sui excusationem apologeticam scripsit ad Romanum Clerum epistolam, (c) instituti sui, (ut par erat) rationem reddens his verbis: Quoniam comperi, fratres carissimi, minus simpliciter, & minus fideliter vobis renuntiari, quae hic a nobis & gesta sunt, & geruntur; necessarium duxi has ad vos literas facere, quibus vobis actus nostri, & disciplinae, & diligentiae ratio redderetur. Nam sicut Domini mandata instruunt, orio statim turbationis imperu primo, cum me clamore violento frequenter populus flagitasset; non tam meam salutem, quam quietem fratrum publicam cogitans, interim secessi; ne per inverecundam praesentiam nostram seditio, quae coeperat, plus provocaretur. Absens tamen corpore, nec spiritu, nec actu, nec monitiis meis defui, quo minus secundum Domini praecipia, fratribus nostris, in quibus possem, pro mea mediocritate con-

sule.

fulerem. Et quid egerim, loquuntur vobis epistola pro temporibus emisse numero tredecim, quas ad vos transmisi: Haec Cyprianus; qui & earundem epistolarum argumenta sibi subtexit: voluit namque easdem tredecim a se ad suos scriptas epistolas, quo Romanae Ecclesiae de impensa cura erga Dominicum gregem sibi commissum, esset in omnibus plenissime satisfactum, ad Clerum mittere, penes quem ejus secessus fuerat ignavia ac socordiae nomine redditus falsa relatione suspectus; purgareque se in omnibus apud eos studeat, quod majestatem, quam sciret esse, ac venerari ipse soleret in capite, eo dempto, non deficere putaret in membris, eidem compage propinquois unitatis adnexis.

XXXVII. Litterae Cypriani ad Clerum suum cum recessisset.

(a) Cypri. epist. 15.

(b) Item epist. 3. 6.

XXXVIII.

At quoniam, quoniam illae tredecim, essent epistolae, ex adscriptis in ea ipsarum argumentis facile potest intelligi: quo ordine ab ipso sunt positae, easdem percurrere, & quod ad rerum gestarum cognitionem, & pristinum insinuandum Ecclesiae morem spectent, hic intexere (quod institui ratio postulat) non gravabimur. Cum autem primis illis in eo secessu datis ad Clerum litteris, quid agere deberent, se docuisse (a) tradat; ejus plane (sunt argumenti duae epistolae illae in editione Pamelii quinto, & sexto loco continne positae; (b) quarum priore, quid eo persecutionis tempore erga pauperes atque victos deberent sollicite agere, his plane verbis admonuit:

Quoniam mihi interesse nunc non permittit loci conditio, peto vos pro fide, & religione vestra fungamini illic, & vestris partibus, & meis; ut nihil, vel ad disciplinam, vel ad diligentiam desit. Quantum autem ad sumptus suggerendos, sive illis qui gloriosa voce Deum confessi in carcere sunt constituti, sive iis qui pauperes, & indigentes laborant, & tamen in Domino perseverant, peto nihil desit; cum summa omnis, quae reducta est, illic sit apud Clericos distributa propter ejusmodi causas, ut haberent plures, unde ad necessitates, & pressuras singulorum operari possint. Peto quoque ad procurandam quietem solertia, & sollicitudo vestra non desinat. Etsi fratres pro dilectione sua cupidi sunt ad conveniendum, & visitandum confessores bonos, quos illustravit jam gloriosus initium divina dignatio: tamen cauto hoc, & non glomeratim, nec per multitudinem simul junctam puto esse faciendum; ne ex hoc ipso invidia concitetur, & introeundi aditus denegetur; & dum insatiabiles multum volumus, totum perdamus. Consulite ergo, & providete, ut cum temperamento hoc agi tutius possit: itant Presbyteri quoque, qui illic apud Confessores offerunt, singuli cum singulis Diaconis per vices alternent; quia, & mutatio perso-

Ann. Eccl. Tom. II.

narum, & vicissitudo convenientium minuit invidiam. Circa omnia enim mites, & humiles, ut servis Dei congruit, temporibus servire, & quieti prospicere, & plebi providere debemus: Haec ad Presbyteros, & Diaconos Ecclesiae Carthaginensis primis litteris Cyprianus.

In eis etiam inter alia, multa illud notatu dignissimum, adeo flagrasse desiderio sanctissimos illorum temporum Christianos sacratissimi illius in Ecclesia offerri soliti sacrificii, quod Missam quoque (ut demonstratum est) majores dixere; ut Sacerdotes Christianae religionis intimos etiam carceres penetrarent, offerrent, & eisdem ibi positis confessoribus participarent. Rursus vero eodem propemodum argumento ad eosdem secundam (c) dedit epistolam, qua primum animi sui consilium quoddam fuerit, cum audisset plurimos e plebe ac etiam e Clero esse tormentorum timore prostratos, aperit, dicens: Quamquam causa compelleret, ut ipse ad vos properare, & venire deberem; primo cupiditate, & desiderio vestri, quae res in votis meis summa est; tum deinde, ut ea, quae circa Ecclesia gubernacula utilitas communis exposcit, tractare simul, & plurimorum consilio examinata limare possemus; tamen potius visum est adhuc interim latebram, & quietem tenere, respectu utilitatum aliarum, quae ad pacem omnium nostrum pertinent; & salutem, quarum vobis a Tertullo fratre nostro carissimo ratio reddetur: qui pro certa sua cura, quam impense divinis operibus imperit, etiam hujus consilii auctor fuit, ut caurus, & moderatus existerem, nec me in conspectum publicum, & maxime ejus loci, ubi tories flagitatus, & quaestus fuisset, temere committerem.

XXXIX.

(c) Cypri. epist. 6.

Rursum ad suos de suo redditu differendo.

XL.

(d) Cypri. epist. 37.

De cura Martyrum, eorumque nominibus scribendis.

At quoniam Cypriano hoc fixum in corde erat, ut in carcere constitutis fidei confessoribus omne exhiberetur officium; rursus ad Clerum (d) Cathaginensem, eodem ferme argumento scribit epistolam; datque in mandatis, ut corpora eorum, qui in carcere defuncti essent, perinde ac martyrum curarentur, sic dicens: Corporibus etiam omnium, qui etsi torti non sunt, in carcere tamen glorioso exitu mortis excedunt, impertiat & vigilantia & cura propensior. Neque enim virtus eorum aut honor minor est, quo minus ipsi quoque inter beatos martyres aggregentur. Quod in illis est, toleraverunt quicquid parati & prompti fuerunt. Qui se tormentis & morti sub oculis Dei obtulit, passus est quicquid pati voluit; non enim ipse tormentis, sed tormenta ipsi defuerunt. Admonet & illud magnopere, ut dies eorum, quo ex ac vita migrent, diligenter adnotarent; ut instar sanctorum martyrum certis diebus, more majorum, eorum celebritas die anniversaria ageretur, obla-

Eccc

oblacione sacrificii; sunt hæc verba ejus: Denique & dies eorum, quibus excedunt, adnotate: ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus. Quamquam Tertullus fidelissimus, & devotissimus frater noster, pro cætera sollicitudine & cura sua quam fratribus in omni obsequio operationis impertit (qui nec illic circa curam corporum deest) scripserit, ac scribat, ac significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosa mortis exitu transiunt; & celebrentur hic a nobis oblaciones & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiscum, Domino protegente, celebrabimus. Hunc eundem illum esse Tertullum, quem fratrem appellat, presbyterum Carthagineensem, cui ejusdem argumenti de cura pauperum & confessorum superius memoratas litteras dedit, nemini poterit esse dubium. Cæterum has epistolas ad Clerum diversis temporibus scriptas fuisse apparet, & has ultimo tempore datas, quibus suum ad eos adventum brevi fore pollicetur.

XLI. Confessorum lapsus miserandus.

(a) Cypri. epist. 6.

Interea vero cum immensa multitudo illorum, qui Christum confessi detrusi fuissent in carcerem, relaxata a persecutoribus pertæsis tot civium necem, libera esset, & ex ipsis quidam gloria confessionis elati, licentius viverent, carnisque fordidus se turpiter inquinarent; idem Cyprianus eadem (a) quoque epistola, post pauperum curam iterum enixius inculcatam, hæc de his habet: Sciatis ex vobis, & instruantur, & discant, quia secundum Scripturarum magisterium Ecclesiastica disciplina deposcat, humiles, & modestos, & quietos esse debere, ut honorem sui nominis servent; ut, qui gloriosi fuerint, sint & moribus gloriosi. Et post multa de animi submissione servanda, hæc de iisdem subdit: Doleo enim, quando audio quosdam improbe & insolenter discurrere ad ineptias, vel ad discordias vacare; Christi membra, & jam Christum confessa, per concubitus illicitos inquinare, nec a diaconis aut presbyteris regi posse: sed id agere, ut per paucorum pravos & malos mores, multorum & bonorum confessorum gloria honesta maculetur; quos vereri debent, ne ipsorum testimonio & judicio condemnati, ab eorum societate priventur. Is enim demum confessor illustris & verus est, de quo postmodum non erubescit Ecclesia, sed gloriatur.

XLII. (b) Cypri. epist. 15.

In eodem quoque secessu cum positus se scripsisse testetur (b) ad confessores exhortationem, & extorres oburgationem; ejus certe argumenti est epistola ad

(c) Cypri. epist. 7. Qui non ferto, libidine sunt superati.

Rogatianum presbyterum ac cæteros confessores, ad quos aliam antea se scripsisse fatetur, quæ videtur esse deperdita. Cum autem agat multis eos hortando, ut cæptum semel agnom ad finem

usque perducant, & victores absolvant; demum ad confessores illos desides, qui peccatorum sordibus gloriosi nominis fulgorem obtulissent, convertit orationem. Hos namque, data ad Clerum Romanum epistola (d), vocat extorres (cum alias extorres nominet, qui, ne fidem proderent, relictis omnibus, alio commigrassent; quos non reprehensione, sed laude dignos commendat.) Quid ita agerent, quod in posteriori epistola ad suos presbyteros scripta tetigerat, in hac pariter dolens ac lugens refricat, dicens (e): Quid deinde illud? quam vobis execrandum debet videri? quod cum summo animi nostri gemitu & dolore cognovimus, non deesse qui Dei templa, & post confessionem sanctificata & illustrata prius membra turpi & infami concubitu suo maculent, cubilia cum feminis promiscua jungentes: quando est stuprum conscientia eorum desit, hoc ipsum grande crimen est, quod illorum scandalo in aliorum ruinas exempla nascuntur.

(d) Idem epist. 15.

(e) Cypri. epist. 7.

Est eadem querela in commentario illo qui (cujusvis sit) inscribitur de Singularitate clericorum, his verbis concepta: Menior, si non videmus exinde interitus plurimorum. Quanti & quales Episcopi, & clerici simul, & laici post confessionem victoriarumque calcata certamina, post magna, & signa, vel mirabilia usquequaque monstrata, noscuntur cum his omnibus naufragasse, cum voluit navi fragili navigare? Quantos leones domuit una muliebris infirmitas delicata, quæ cum sit vilis & misera, de magnis efficit prædam? quod Salomon loquitur dicens (f): Pretium meretricis tantum est unius panis; mulier autem pretiosas animas capit. Ante nos ista tractantur, & nullis terroribus coercemur; quid faceremus, si opinionibus tantummodo gestas historias audiremus? Sed hæc est semper incredulitas humane duritia, ut non solum audiendo, sed etiam videndo, non credat alios interiisse, nisi & seipsam viderit interire; nec sociorum moribus quatitur, dum illos promeritos aut invalidos opinatur: Hæc ibi; licet nonnulli recentiores non Cypriano, sed Origeni adscripserint illud opus, quo vehementer reprehenditur clericorum cum feminis contubernium.

XLIII. Lapsus Clericorum.

(f) Prov. 6.

At ex operis argumento, alterius cuiusvis potius, quam Origenis, liber ille esse convincitur. Quo modo enim, quæso, ille ab Origene potuit esse editus, qui, ut absque suspitione intra domesticos parietes cum mulieribus versari posset, seipsum abscidit (g), quique semper velut in gynæceo cum feminis versabatur, usque adeo ut non viros tantum, sed puellas quoque suarum lucubrationum amanuenses haberet? Sed nec Eusebius aut Hieronymus, qui ab eo editos commentarios recensuerunt, quicquam tale ab eo scri-

XLIV. Falso tribuitur Origeni liber ille.

(g) Euseb. lib. 6. c. 7.

scriptum, vel leviter meminerunt. Verum qui in eam abierunt sententiam, ut putarint eum scriptum ab Origene, hac una persuasi sunt ratione, quod, quicumque is auctor sit, non videatur improbase spontaneam factam castrationem. Atqui debuerunt hi meminisse, aliqua ex parte laudatum quoque a Domino villicum illum iniquitatis; cum alioqui idem auctor de his qui hæc perpetrarent, alio commentario tractaturum spondeat, sic dicens (a): Nec minus eos, sed pejus etiam illi confundunt, qui merentes non tantum cum aliena, sed etiam cum sua carne luctari, amputatis genitalibus abscedunt; de quibus modo examinationis suspendo sententiam, relinquens alia disputatione ponendam.

(a) Cypri. de singul. Cleric.

XLV. Cypriano potius tribuendus.

(b) Cypri. epist. 62. vide in ca. Pamel. not. 9.

XLVI. Voti simplicis dispensatio.

(c) Salvian. de recto judicio, & provident. Dei lib. 7.

XLVII.

(d) Cypri. epist. 15.

Quamobrem cum Origenis illud esse opus omnino negarim, nec cui alii adscribatur, vel levis suspicio suppetat; multaque sint in eo quæ temporibus congruant, & sententiis Cypriani consentiant, nec a phrasi adeo procul abhorreant, licet levissima quædam adesse videantur, quæ a Cypriani vocibus dissonent; nullus est, cui æquius quam Cypriano possit adscribi eum (ut suo loco dicemus) idem auctor reperitur in stylo non idem semper, sed fuisse diversus. Verum jam cætera, quæ eodem argumento idem scripserit, videamus. His enim omnibus plane consentientem scripsit epistolam Cyprianus una cum collegis ad Pomponium (b), qui eum confuluerat, quid agendum de virginibus Deo dicatis, quæ detectæ essent dormisse cum masculis, quorum unus diaconus esset, cum tamen se adhuc integras virgines perseverare iactarent.

Ad hæc cum ipse nomine omnium Episcoporum respondeat, detesteturque vehementer insanem ejusmodi consuetudinem; demum relaxare magna ex causa votum simplex, quo illæ se Deo dicarant, confultius existimans, quam hisce turpitudinibus Ecclesiam infamari, hæc ait: Quod si ex fide se Christo dicaverunt, pudice & caste sine ulla fabula perseverent; ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perseverare nolunt, vel non possunt, melius est nubant, quam in ignem delictis suis cadant: Hæc de his Cyprianus, qui excommunicationi eas subjiciendas esse declarat, quæ sacerdotis consilio non paruerint. Solutissimos in libidinem fuisse Afros, iustoque Dei judicio barbaris ea de causa tradi meruisse, docet pluribus Salvianus (c) Massiliensis.

Sed ad ejusdem Cypriani latebras revertamur. Illic dum esset, alias dedit litteras ad Clerum & plebem de promerenda a Deo venia pro peccatis; cujus epistole meminit scribens ad Clerum Romanum (d), cum ait: Nec universæ fraternita-

ti ad deprecandam Dei misericordiam allocutio & persuasio nostra defuit, quantum secundum legem fidei & timorem Dei, Domino suggerente, nostra mediocritas potuit eniti: numeratur hæc quinta (e) ordine ex earum tredecim numero, quas tunc ibidem se scripsisse testatur. Hæc tunc Cyprianus, cum accepisset, persecutionem in dies magis sævientem depopulatam esse maxima ex parte grægem dominicum, nec cessare acrius debacchari; quamobrem, ut lacrymis, jejuniis, orationibus revocare nitatur, quod a Deo irato, peccatis exigentibus, sit inflatum, pluribus admonet, revocans in memoriam solutam vitam ante flaccescentium ac declinantium a recto disciplinæ tramite Christianorum. Sed & quod flagellis probati complures in deterius prolabantur, illud de lapsibus confessorum recolat, dicens: Quas autem plagas, quæ verbera non meremur, quando nec Confessores, qui exemplo cæteris ad bonos mores esse debuerant, teneant disciplinam? Itaque dum quosdam insolenter extollit confessionis suæ tumida, & inverecunda jactatio, tormenta venerunt, &c. Ea enim ex causa persecutionem acrius recruduisse testatur.

Indicuntur preces tempore persecutionis. (e) Idem epist. 8.

Post recensitas de persecutione ventura visiones a Deo antea demonstratas, quod nuper per visum itidem fuerat increpatum, hæc subdit: Oremus instanter, & assiduis precibus ingemiscamus; nam & hoc nobis non olim per visionem, fratres carissimi, experbratum sciatis, quod dormitemus in precibus, nec vigilanter oremus. Quid autem post hæc de cessatione impetus tempestatis sibi fuerit divinitus revelatum, necestritate exposcente, ne ipsorum animi tot tantisque malis contexternati deficerent, cogitur propalare; quidnam vero id fuerit, his significat verbis: Denique ad minimum sumulum suum, & in delictis licet plurimis constitutum, & dignatione ejus indignum, tamen ille pro sua circa nos bonitate mandare dignatus est: Dic illi, inquit, securus sit, quia pax ventura est: sed quod interim morula est, superjunt adhuc aliqui, qui prohentur. Vix hæc, & scripta ab eo esse hoc anno, Romana adhuc sede vacante, ejusdem citata superius epistola ad Romanum (f) Clerum certam fidem facit. Quamobrem veriorum esse Decii regnantis temporis chronographiam Eusebii, & Cathodori, dicentium imperasse annum unum, ac mentes tres, quam & nos sequimur, testificatione Cypriani, immo Dei futura prænunciantis, apparet. Hujus plane auctoritatem mendacium redarguitur dicentium, regnasse Decium annos tres; morulam namque illam, quam divinitus Cyprianus accepit intercedere usque ad ejus persecutionis exitum, nemo dixerit tam amplo, nempe triennii temporis spatio circumscribi. Sed

XLVIII. Visionibus admonitus Cyprianus.

(f) Idem epist. 15. Decii Imperii tempus.

hæc de tempore obiter. Cætera profequamur ex epistolis Cypriani, quibus historia certa dignaque contextitur.

XLIX.

(a) Idem epist. 15.

(b) Idem epist. 9.

Cyprianus hortatur Martyres.

L.

(c) Idem epist. 9.

De Mappalici confessione.

Sextam his omnibus Cyprianus e laterbris adjecit epistolam, qua inquit: (a) Posteaquam vero, & tormenta venerunt, sive jam tortis fratribus nostris, sive adhuc, ut torquerentur, inclusis, ad corroborandos, & confortandos eos noster sermo penetravit. Extat ipsa ad Martyres, & Confessores inscripta, (b) cujus hoc est exordium: Exulto lætus, & gratulor fortissimi ac beatissimi fratres, cognita fide ac virtute vestra; in quibus mater Ecclesia gloriatur; gloriata & nuper quidem, cum confessione perstante, suscepta pœna est, qua confessores Christi fecit extorres. Confessio tamen præsens, quanto in passione fortior, tanto clarior, & major in honore est. Crevit pugna, crevit & pugnantium gloria: nec retardati estis ab acie tormentorum metu, sed ipsis tormentis magis estis ad aciem provocati: fortes & stabiles ad maximi certaminis prælium, prompta devotione prodistis; ex quibus quosdam jam comperi coronatos, quosdam vero ad coronam victoriæ proximis, universos autem, quos agmine glorioso carcer inclusit, pari ac simili calore virtutis ad gerendum certamen animatos, sicut esse oportet in divinis castris milites Christi.

Cum autem glorioso laudum præconio ipsorum in subeundis tormentis constantiam prædicet, hæc de certamine unius eam illis Mappalici martyris subdit (c): Vox plena Spiritu sancto de martyris ore prorupit, cum Mappalicus beatissimus inter cruciatus suos Proconsuli diceret: Videbis cras agonem. Et quod ille cum virtutis ac fidei testimonio dixit; Dominus implevit. Agon celestis exhibitus, & Dei servus in agonis promissi certamine coronatus est: & inferius: Mappalicus suo & collegarum suorum nomine Proconsuli repromisit, nec sefellit in promisso suo vox fidelis; pugnam, quam spondidit, exhibuit; & palmam, quam meruit, accepit. Istum nunc beatissimum martyrem, & alios participes ejusdem congressionis, & comites in fide stabiles, in dolore patientes, in quaestione victores, ut ceteri quoque festemini, & opto pariter, & exhortor: & in fine verba illa tanto Patre dignissima: O beatam Ecclesiam nostram, quam sic honos divina dignationis illuminat, quam temporibus nostris gloriosus martyr sanguis illustrat. Erat ante in operibus fratrum candida, nunc facta est in martyrum cruore purpurea. Floribus ejus nec lilia nec rosæ desunt. Certent nunc singuli ad utriusque honoris amplissimam dignitatem ut accipiant coronas vel de opere candidas, vel de passione purpureas. In celestibus castris & pax, & acies habent flores suos, quibus miles Christi ad gloriam coronetur.

Quenam autem ea essent tormentorum genera, quibus tunc in Africa martyres torqueri solerent, idem Cyprianus (d) a libi his verbis edocet: Durissimi iudicis recrudescente sævitia, jam fatigatum, jam lassum corpus nunc flagella scinderent, nunc contunderent fustes, nunc equuleus extenderet, nunc ungula effoderet, nunc flamma torreret: sed de his plura in commentario de Laude martyrii.

Quinam vero illi fuerint martyres, quos una, cum Mappalico insignitos ait fuisse, corona martyrii, ex epistola (e) Luciani, unius ex confessoribus eodem carcere pariter detenti, his verbis habetur expressum: Martyrum nomina subscipio, Bassi in pejerario, Mappalici in quaestione, Fortunio in carcere, Pauli a quaestione, Fortunæ, Victorini, Victoris, Herenei, Credula, Herena, Donati, Firmi, Venti, Fructi, Julia, Marialis, & Aristonis, qui, Deo volente, in carcere fame necati sunt: quorum & nos socios futuros intradies, audietis: jam enim iterato reclusi sumus, sunt dies octo; in die quo tibi litteras scripsi; nam & ante dies octo per dies quinque medios modicum panis accepimus, & aquam ad mensuram: Hæc Lucianus confessor de illis unus, ad quos Cyprianus eam scripsit epistolam. Cæterum memoratorum martyrum diversis diebus in tabulis Ecclesiasticis consignata est memoria.

Scripsit ex eodem recessu tunc temporis Cyprianus eodem argumento epistolas (f) tres, ad Clerum Carthaginensem primam; ad martyres & confessores secundam; tertiam vero ad plebem fidelem: quarum trium idem ad Clerum Romanum (g) scribens his verbis meminit: Cum comperissem, eos qui sacrilegis contactibus manus suas atque ora maculassent, vel usandis libellis nihilominus conscientiam polluisent, exambire ad martyres passim, confessores quoque importuna & gratiosa deprecatione corrumpere, ut sine ullo discrimine atque examine singulorum darentur quotidie libellorum millia contra Evangelii legem: litteras feci, quibus martyres & confessores consilio meo, quantum possem, ad Dominica præcepta revocarem. Item presbyteris, & diaconibus non desuit sacerdotii vigor, ut quidam minus disciplina memores, & temeraria festinatione præcipites, qui cum lapsis communicare jam cœperant, comprimerentur, intercedentibus nobis. Plebi quoque ipsi, quantum potuimus, animam composuimus; & ut Ecclesiastica disciplina servaretur, instruximus: Hæc ad Romanum Clerum.

Porro quod tum hic, tum plerisque aliis in locis Cyprianus martyres distinguit a confessoribus, cum nihilominus re ipsa eadem sit nominis significatio; constat loquendi usum Confessores esse dicendi qui

LI. Cruciamentorum genera.

(d) Cyprianus de lapsis.

LII.

(e) Apud Cyprianum epist. 22. Martyres in Africa passi.

LIII.

(f) Cyprianus epist. 10. 11. 12.

(g) Idem epist. 15.

Lapsorum importuna suggestio.

LIV.

Qui Confessores, & qui Martyres dicuntur.

qui, licet confessi Christum essent & carceri mancipati, nondum tamen susceptissent in quaestione tormenta; Martyres vero, qui tormentorum quoque sævitiam, constantia superassent: hos quoque qui diros cruciatus pro Christo subissent, Martyrio coronatos antiquitas nominabat, licet nondum morte occubuissent. Quod cum ex multis aliis locis, tum præsertim ex epistola Celerini confessoris ad Lucianum (a) facile perspicitur, cum ait: Quicumque prior vestrum coronatus fuerit, istis fororibus nostris tale peccatum remittat: intelligens nimirum sic ipsi veniam dare, cum adhuc viventes libellum pro ipsidem ex more ad Episcopum scriberent: sed de his vocibus in nostris ad Romanum Martyrologium Notis uberius. Hic autem modo sit satis ex S. Ambrosio recitare quomodo, quom harum vocum una sit significatio, usu tamen postea inductum est, ut diverso sensu accipi in Ecclesia, consueverint; ipse enim in precatone posteriori præparantis ad Missam ita perorat: Martyrum preces depono, qui pro veritate non dubitarunt sanguinem fundere, nec dilexerunt animas suas usque ad mortem, ut mortis superarent auctorem. Confessorum orationes exoptulo, qui bella tentantis inimici, dum pie viverent in Catholica pace, vel etiam hæreticorum conflictationem diuturno certamine pertulerunt, atque (ut verum dicam) longioris occultique martyrii palmis acceperunt: sed revertamur ad lapsos. Cum igitur impio atque nefando scelere conscientia, fauciatâ doleret, ac remedia vulneribus quaereret; cum eis resisteret severitas Ecclesiasticæ disciplinæ, quæ vigeat in poenitentis infligendis, dum nonnulli illis perfundis, in Fidelium consortium admittenter delinquentem; consueverunt primum illi detentos in carcere adite martyres, & confessores, ab eisdemque pacem petere, rogare veniam, & supplices ab eisdem ad Episcopos, & cæteros sacerdotes accipere litteras, quibus in consortium piorum admitti peterent.

Verum enimvero quoniam ex facili indulgentia enervari videretur vigor Ecclesiasticæ disciplinæ, solvique fibula divinæ censure, si gregatim passimque nulla habita distinctione proprii cuiusque delicti, nec irrogata legibus Ecclesiasticis statuta pœna, præmature nimis in Ecclesiam admittenterentur; ea de causa, quas diximus, tres tunc dedit epistolas, quæ ex tredecim illis decima, undecima, ac duodecima numerantur: tres enim eodem argumento (quod rei pondus exigeret) scripsit (b) epistolas. Quarum prima presbyteros Ecclesiæ Carthaginensis admonitos reddidit, ne temere lapsi aperirent Ecclesiam, nondum pace reddita, nec Episcopo annuente. Sed & de presbyteris,

(a) Cyprianus epist. 10. 11. 12.

(b) Cyprianus epist. 10. 11. 12.

qui id facere perperam præsumpissent, vehementer exoptulans, post aliud illud addit: Contumelias Episcopatus nostri dissimulare & ferre possem, sicut dissimulavi semper & pertuli. Sed dissimulandi nunc locus non est, quando decipiatur fraternitas nostra a quibusdam vestrum, qui dum sine ratione restituendæ salutis plausibiles esse cupiunt, magis lapsis obstant: & inferius: Nam cum in minoribus peccatis agant peccatores poenitentiam iusto tempore, & secundum disciplinæ ordinem ad exomologesin veniant, & per manus impositionem Episcopi & Clerici communicationis accipiant; nunc crudo tempore, persecutione adhuc perseverante, nondum restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum; & nondum poenitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manibus ab Episcopo & Clero impasta, Eucharistia illis datur, cum scriptum sit (c): Qui ederit panem, vel biberit calicem Domini indigne, &c.

Post hæc autem iis qui hæc præsumpissent, nec desinerent, Presbyteris Ecclesiasticam suspensionis censuram minantibus, sic dicens: Utar ea admonitione, qua me uti Dominus jubet, ut interim, probeantur offerre; acturi apud nos, & apud confessores ipsos, & apud plebem universam causam suam; cum, Domino permittente, in sinum matris Ecclesiæ recolligi cœperimus. Quod autem se id divino consilio facere testatur, ea occasione, quoniam modo divinis dignaretur responsis, narrat his verbis: Castigare nos itaque divina censura nec noctibus desinit, nec diebus. Præter nocturnas enim visiones, per dies quoque impletur apud nos Spiritu sancto peccatorum innocens ætas, quæ in extasi videt oculis, & audit, & loquitur ea quibus nos Dominus monere & instruere dignatur. Et audietis omnia, quando ad vos reducem me Dominus fecerit; qui, ut secederem, iussit: Hæc Cyprianus.

Sed & eodem quoque argumento scripsit ad martyres & confessores litteras (d); quibus in primis conqueritur, quod erga ipsos consuetam muneris functionem diaconi minus impleverint; unde factum sit, ut propemodum nescientibus regulam Ecclesiasticam transgredi data ab illis videretur occasio. Quodnam vero esset eiusmodi diaconorum officium, docet his verbis: In præteritum semper sub antecessoribus nostris factum est, ut diaconi ad carceres commeantes, martyrum desideria consiliis suis, & Scripturarum præceptis gubernarent. Post hæc vero commendat eorum modestiam, qui supplices litteras pro lapsis scripserint, ea adhibita cautione, ut pace in Ecclesia restituta, cocurante Episcopo una cum Clero, id martyrum consilio fieret.

At

LVI. Comminationis suspensio.

LVII. Diaconorum munus tempore persecutionis.

(d) Cyprianus epist. 12.

CHRISTE
253.

SEDES VACAT

DECII IMP.
I.

LXVIII. At in eo illos emendari cupit, quod ait (a): *Sed & illud ad diligentiam vestram redigere, & emendare debetis, ut nominatim designetis eos, quibus pacem dari desideratis. Audio enim quibusdam sic libellos fieri, ut dicatur: Communicet ille cum suis. Quod numquam omnino a martyribus factum est, ut incerta & caeca petitio invidiam nobis postmodum cumulet. Late enim patet quando dicitur: Ille cum suis, & possunt nobis viceni, & triceni, & amplius offerri, qui propinqui, & affines, & liberti, & domestici esse asseverentur ejus qui accipit libellum. Et ideo peto, ut eos quos ipsi videtis, quos nobis, quorum poenitentiam satisfactioni proximam conspicitis, designetis nominatim libello; & sic ad nos fidei ac disciplina congruentes litteras dirigatis: Hæc Cyprianus. Tanta enim reverentia & honore non laici tantum, sed & clerici, ac ipsorum præsertim Episcopus, martyres, & confessores in carcere detentos prosequi consueverant, ut ab illorum rogatione desistere, & quos illi litteris commendassent, despiciere, invidiosum nimis & asperum censeretur. Quamobrem & populum, ne pro ejusmodi lapsis litteras extorqueret, pro quibus festina communicatio rogareretur, ac invidia de pace, negata in Episcopum conflaretur, aliis de ea re litteris datis admonuit.*

LIX. Antiquus Libellorum usus.

(b) Tertul. de Pudicit. c. 22.

Cæterum haud recens est usus, nec tempore Cypriani primum excogitatus, ut consistentes in carcere martyres, & confessores, pro eorum, qui a fide persecutionis tempore excidissent, reconciliatio cum Ecclesia ad Episcopos darent libellos; siquidem Tertullianus (b) eorumdem libellorum sæpius meminit, ut cum ait: *Quam pacem quidam in Ecclesia non habentes, a martyribus in carcere exorare consueverunt; & ideo etiam propterea in vobis habere, & fovere, & custodire debetis, ut sic forte & aliis præstare possitis: insuper: At tu jam ad martyres tuos effundis hanc potestatem; ut quisque ex confessione vincula induit adhuc mollia, in novo custodia nomine, statim ambiunt mæchi, statim adeunt fornicatores, jam preces circumsonant, jam lacryma circumstagnant maculati cufusque; nec ulli magis aditum carceris redimunt, quam qui Ecclesiam prodiderunt: & inferius: Alii (nempe lapsi) ad metalla confugiunt, & inde communicatores revertuntur: Hæc omnia Tertullianus, jam labe Montani foedatus, ut qui ægre ferret carnis crimine lapsos ad poenitentiam recipi. Ex quibus intelligas, pro quolibet lapsorum genere a martyribus rogari libellos, nec carcere tantummodo detentos confessores id officii præstare solitos, sed & eos qui fidei causa ad metalla damnati essent. Quænam porro esset ejusmodi forma li-*

belli, quem pro lapsis martyres ad Episcopos scriberent; ex eo quem Lucianus (c) ad ipsum S. Cyprianum scripsit, licet improbat, possumus facile intelligere; quem paulo inferius recitabimus.

Fluxisse autem inde ea consuetudo videtur; quod lapsi ad confessores ab Episcopis pro pace consequenda, priusquam reconciliarentur Ecclesiæ, mitterentur, ut ab illis primo veniam peterent, in quos inverecondius deliquissent, dum fortiter consistentibus illis, ipsi ignaviter pernegassent. Magna certe in primis humilicemodi poena esse videbatur, ipsos tunc negatione foedatos vel vultus eorum, inspexisse confessionis gloria fulgidos atque decoros. Consulebatur hac via & confessorum dignitati, & lapsorum utilitati, qui sic cogentur, ut victi, se victoribus subjicere, eaque animi demissione eorum precibus veniam ab Ecclesia promereri. Sed quod in remedium olim fuerat introductum, humana nequitia coepit convertere in delictum: dum lapsi, spreto Episcopo ac aliis sacerdotibus, sponte convolarent ad martyres, extortisque ab eis supplicibus ad Episcopum de communicatione libellis, quasi oppigneratam ac martyrum precibus debitam communicationem ab Ecclesia exigebant potius, quam petebant. Verum & illud certissimum est, quod ad hujusmodi libellos pertinet, non satis fuisse lapsis a martyribus pacem obtinuisse, nisi per Episcopum reconciliarentur Ecclesiæ; id quidem Cyprianus in commentario de Lapsis in seculum facientes his verbis declamat: *Contra Evangelii vigorem, contra Domini & Dei legem, temeritate quorundam laxatur incautis communicatio; irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura.*

Qui autem post hæc acciderit, idem Cyprianus in sæpius memorata ad Romanum Clerum epistola narrat his verbis (d): *Postmodum vero cum quidam de lapsis, sine sua sponte, sive aliquo incitatore, audaci fugitatione proruerent, ut pacem sibi a martyribus & confessoribus promissam extorquere violento impetu niterentur; de hoc etiam bis ad Clerum litteras feci, & legi ei mandavi; ut ad illorum violentiam interim quoquo genere mitigandam, si qui libello a martyribus excepto de seculo excederent, exomologesi facta, & manu eis ad poenitentiam imposta, cum pace sibi a martyribus promissa, ad Dominum remitterentur. Extant eadem duæ epistolæ (e), & perbreves; de his igitur omnibus a Cyprianus pro sua excusatione scribens ad Romanum Clerum, missisque ad eum a se tunc scriptis epistolis, omnia se egisse ex præscripto litterarum, quas per Clementium ille miserat, contestatur.*

Sic igitur admoniti (ut demonstratum est)

LX. Unde origo Libellorum.

LXI. De cohibenda lapsorum violentia.

(d) Cyprian. epist. 15.

(e) Idem epist. 13. & 14.

CHRISTE
253.

SEDES VACAT

DECII IMP.
I.

Lucianus concitat turbas.

(a) Apud Cyprian. epist. 23.

Luciani conatus.

LXIII.

(b) Apud Cyprian. epist. 17.

LXIV. Libellus Luciani.

est) a Cypriano de lapsis magna cautela recipiendis martyres & confessores, omnes æque magna animi submissione (ut par erat) Episcopo monenti obtemperarunt; unus tantummodo Lucianus confessor repugnans & contradicens inventus est; cujus causa magnæ excitatæ sunt turbæ; adeo ut quid in ea re agendum foret, visum sit Cypriano, ceu in re magni momenti, Apostolicam sedem tametsi pastore vacantem consulere. Ad Clerum itaque ipse scribens (a), quæ post priores datas ab se ad eum litteras contigerint, his verbis significat: *Post factas ad vos litteras, fratres carissimi, quibus actus disciplina ac diligentia quantumcumque ratio declarata est, aliud accessit, quod nec ipsum latere vos debuit. Nam frater noster Lucianus, & ipse unus de confessoribus, fide quidem calidus & virtute robustus, minus Domini lectione fundatus, quædam conatus est, imperiti jam pridem se vulgi auctorem constituens, ut manu ejus scripti libelli gregatim multis nomine Pauli darentur; cum Mappalicus martyr cautus & verecundus, legis ac disciplina memor, nullas contra Evangelium litteras fecerit, sed tantum domestica pietate commotus, matri suæ & sorori, quæ lapsa fuerant, mandaverit pacem dari; Saturninus quoque post tormenta adhuc in carcere constitutus, nullas ejusmodi litteras emisit. Lucianus vero non tantum Paulo adhuc in carcereposito, nomine illius libellos manu sua scriptos passim dedit, sed & post ejus excessum eadem facere sub ejus nomine perseveravit; dicens hoc sibi ab illo mandatum, nesciens Domino magis quam consensu obtemperandum. Aurelii quoque adolescentis tormenta perpepsi nomine, libelli multi dati sunt, ejusdem Luciani manu scripti, quod litteras ille non nosset: & paulo inferius:*

Postquam vero ad eos litteras misi, ut quasi moderatius aliquid & temperantius fieret, universorum confessorum nomine, idem Lucianus epistolam scripsit, qua pene omne vinculum fidei, & timor Dei, & mandatum Domini, & Evangelii sanctitas & firmitas solveretur. Scripsit enim omnium nomine universis eos pacem dedisse, & hanc formam per me aliis Episcopis innotescere velle; cujus epistola exemplum ad vos transmisi; quæ est hujusmodi. (b)

Universi confessores Cypriano Papæ salutem. Scias nos universis, de quibus apud te ratio constitit quid post commissum egerint, dedisse pacem; & hanc formam per te & aliis Episcopis innotescere volumus. Optamus te cum sanctis martyribus pacem habere. Præsertim de Clero & Exorcista & Lectore, Lucianus scripsit: Hucusque libellus, seu Luciani litteræ, quas adeo improbat Cyprianus, qui sub-

dit (c): *Additum est plane, De quibus (c) Cyprianus constitit quid post commissum egerint. Quæ res majorem nobis constat invidiam; ut nos, cum singulorum causas audire & excutere coeperimus, videamur multis negare, quod se nunc omnes jactant a martyribus & confessoribus accepisse.*

Quanta autem mala ex his oborta sint, idem (d) sic narrat: *Denique hujus seditionis origo jam coepit; nam in provincia nostra per aliquot civitates in Præpositos impetus multitudinum factus est; & pacem, quam semel cunctis a martyribus & confessoribus datam clamitabant, confestim sibi representari coegerunt; territis & subactis Præpositis suis, qui ad resistendum minus virtute animi & robore fidei prævalebant. Apud nos etiam quidam turbulenti, qui vix a nobis in præteritum regebantur, & in nostram præsentiam differebantur, per hanc epistolam, veluti quibusdam facibus accensi, plus exardescere, & pacem sibi datam extorquere coeperunt; de quibus quales ad Clerum nostrum litteras fecerim, exemplum (e) vobis misi. Sed & quid mihi Caldonius collega pro integritate & fide sua scripserit, quidve ego ei rescripserim (f); utrumque ad vos legendum transmisi. Extant omnes a Paulino decentiori dispositæ ordine, ex quibus per jucundam epistolarem historiam, contexere valeamus.*

Quanta maturitate atque consilio prudentiores Episcopi esse consueverint in restituendis in Ecclesiam lapsis, Caldonius Episcopus manifestavit exemplo in ea quam ad Cyprianum dedit epistola, in qua quid gestum sit narrat, de illis agens qui post negationem iterum viderentur esse confessi, his verbis (g): *Necessitas temporum facit, ut non temere pacem demus; sed oportebat vobis scribere, quoniam ii, qui posteaquam sacrificaverunt, iterato tentati, extorres sunt facti. Videntur ergo mihi abluisse prius delictum, dum possessiones, & domos dimittunt; & poenitentiam agentes, Christum sequuntur. Quinam hi essent, & quid illis contigerit, subdit: Ergo Felix, qui presbyterium subministrabat sub Decimo, proximus mihi vicinus (plenius cognovi eundem Felicem) & Victoria conjux ejus & Lucius fideles, extorres facti, reliquerunt possessiones, quas nunc Fiscus tenet. Sed & seu per se, seu per eosdem, mulier nomine Bona, quæ tracta est a marito ad sacrificandum; quæ conscientia non commissi, sed quia tenentes manus ejus ipsi sacrificabant: sic ipsa coepit dicere contra: Non feci; vos fecistis; sic & ipsa extorris facta est. Cum ergo universi pacem peterent; dicentes, Recuperavimus fidem, quam amiseramus; poenitentiam agentes, & Christum publice sumus confessi; quamvis mihi videantur pacem debere accipere, tamen ad consultum*

LXV. (d) Cyprian. epist. 23. Lapforum provocacia.

(e) Apud Cyprian. epist. 19.

(f) Cyprian. epist. 20.

LXVI.

(g) Apud Cyprian. epist. 19. Maturitas in præstanda lapsis indulgentia.

vestrum eos dimisit, ne videar aliquid temere presumere: Hæc de lapsis postea factis extorribus Caldonius.

LXVII. Dicebantur extorres (ut diximus) qui, ne Christum negare cogentur, dimissis omnibus, se subtraherent; qui etiam inter confessores adnumerabantur. Nam et sic coram iudice libera voce minus confiterentur, tamen facti potius, quam verborum, ista confessio videbatur; dum, ut Christi fidem salvam custodirent, neve religionis dispendium paterentur, bona sua Fisco possidenda dimitterent, carosque suos dulcemque patriam relinquerent, in externas regiones migrantes. Quamobrem hos iure in Ecclesiam recipiendos esse, ad eum rescribens, statuit Cyprianus (a).

LXVIII. Non has tantum ad Clerum Romanum idem Cyprianus una cum suis Caldonii litteras misit, sed & fasciculo alligavit Celerini ad Lucianum, & hujus ad illum redditas litteras; quippe qui Romanæ Ecclesiæ iudicio cuncta probari cupiens, eandem de omnibus, quæ accidissent, plenissime voluit fieri certiorum; ut tum de rebus a se gestis exactam redderet rationem; tum vero de iis, quæ postea acturus esset, ab eadem sede sibi regula tradita, primariæ sedis auctoritate iussutus, oblatrantium ora compesceret. Sed hæc ipse de citatis epistolis: (b) Exemplar, inquit, quoque epistolæ Celerini boni, & robusti confessoris, quam ad Lucianum eundem confessorem scripserit, item quid Lucianus ei rescripserit, misi vobis; ut sciretis, & laborem circa omnia, & diligentiam nostram, & veritatem disceratis, Celerinus confessor quam sit moderatus, & cautus, & humilitate ac timore sectæ nostræ verecundus; Lucianus vero circa intelligentiam Dominicæ lectionis (ut dixi) minus peritus, & circa invidiam verecundiæ nostræ relinquendam, facilitate sua molestus, &c.

LXIX. Sed, & quæ Celerinus confessor de sorore lapsa sollicitus scribat, hic narraſſe utile erit: In magna (inquit c) tribulatione me constitutum scias; & ac si sis mecum præsens, sic charitatis præsentia reminiscor die ac nocte; Deus solus scit. Et ideo peto, ut annuas desiderio meo, & mecum doleas in morte sororis meæ, quæ cecidit in hac vastatione Christo; sacrificavit enim, & exacerbavit Dominum nostrum; quod nobis manifestum videtur. Pro cuius factis ego in lætitia Paschæ flens die ac nocte, in cilicio, & cinere lacrymandus dies exegi, & exigo usque in hodiernum: Hæc, & alia ipse de ea; ex quibus sane conspicitur (quod ad tempus spectat) jam ante tempus Paschæ ejusmodi Decii persecutionem cepisse, ac proinde, (ut demonstratum est) Philipporum necem, & Decii Imperium hujus ferme anni, exordio contigisse. Extant, &

(c) Apud Cyprian. epist. 21.
De lapsu sororis Celerini.

Luciani litteræ, (d) quibus Pauli martyris iussu se pacis libellos dare lapsis proficitur.

Inter hæc autem paulo post primas quas diximus Cypriani litteras ad Clerum Romanum missas, cum nondum quas modo diximus, ad eundem Clerum scriptas epistolæ tabellario dedisset; accepit ipse Cyprianus ab eodem Clero Romano, & ab iis qui ex eis in carcere erant detenti epistolæ duas; quæ cujusnam argumenti essent, ipse in fine, immo (ut verius putamus) appendice litterarum ad Clerum Romanum, his verbis indicat: Opportune vero supervenerunt litteræ vestra, quas accepi ad Clerum factas; item quas beati confessores Moyses, & Maximus, Nicostriatus, & cæteri Saturnino, & Aurelio, & cæteris miserunt, in quibus Evangelicæ plenius vigor, & disciplina robusta legis Dominicæ continentur. Laborantes hic nos, & contra invidiam imperium totis fidei viribus resistentes, multum sermo vester adjuvit, ut divinitus compendium fieret, & priusquam venirent ad vos litteræ, quas vobis proxime misi, declararetis nobis, quod secundum Evangelii legem sit nobiscum fortiter atque unanimiter etiam vestra sententia. Porro ejusmodi Clericorum litteræ Romanorum confessorum excidisse videntur; nam priores illas, per Clementium scriptas, divertas ab iis esse constat.

Verum his ad Clerum Romanum Cyprianus adjecit litteras a se redditas ad Moysen, Maximum, (e) & alios item Romanos Clericos detentos in carcere confessores, quos pluribus laudibus persecutus est; quippe qui, cum primi omnium confessi essent Christi nomen, nobile cæteris exhibuissent imitationis exemplum. Tanti ponderis erat Romanorum Clericorum quodcumque virtutis specimen editum, ut alios quamlibet longe positos in transmarinis Provinciis ad imitandum alliceret.

Missurus porro ad Romanum Clerum litteras Cyprianus, quod nefas esset Ecclesiasticos alio quopiam quam Ecclesiasticis hominibus tabellariis uti, quod cæteri abessent Clerici, novos creare ad eam obviandam functionem opus habuit; quamobrem Saturnum tum ordinavit lectorem, & Optatum confessorem Subdiaconum constituit; de quibus hæc scribit ad Clerum Carthaginensem: (f) Quoniam oportuit me per Clericos scribere (scio autem nostros plurimos absentes esse, paucos vero, qui illic sunt, vix ad ministerium quotidiani operis sufficere) necesse fuit novos aliquos constituere, qui mitterentur; fecisse me autem sciatis lectorem Saturnum, & hypodiatonum Optatum confessorum. Fuerant jam ambo antea probati, ille in lectione, hic vero lector fuerat audientium catechumenorum doctor jampridem constitu-

(d) Apud Cyprian. epist. 22.
LXX. Litteræ Cleri Rom. ad Cyprianum.

LXXI. (e) Cyprian. epist. 23.

Quanti ponderis Rom. Clericorum exemplum.

LXXII. Ordinatio mature facta meritis præcedentibus.

(f) Cyprian. epist. 24.

tutus; ambobus olim egregio morum exemplo collatorum ordinum candidatis. Quibus videas, nihil persecutionis tempore esse remissum de exacta Ecclesiastica disciplina, quæ mature admodum in novorum ordinum initiatione procedere consuevit. Per hos itaque ad Romanum Clerum se tunc scripsisse, idem in posterioribus ad eundem redditis litteris (a) attestatur.

(a) Cyprian. epist. 24.

LXXIII. Post hæc autem accidit, ut lapsi a Cypriano ardentius pacem peterent, idque tamquam Ecclesiæ nomine datis litteris. Horum temeritatem ille retundens; in Episcopis ac Fidelibus cæteris, non in lapsis Ecclesiam consistere demonstrans, hæc addit (b): Absit enim, nec Dei misericordia, & potestas invidiæ patiatur, ut Ecclesia esse dicatur lapsorum numerus; cum scriptum sit: Deus non est mortuorum, sed vivorum: & addit: Si autem quidam lapsi Ecclesiam se volunt esse; & si apud illos, & in illis est Ecclesia; quid superest, quam ut ipsi rogentur a nobis, ut nos ad Ecclesiam dignentur admittere? Summissos ergo, & quietos, & verecundos esse oportet eos, qui delicti sui memores satisfacere Deo debent, nec Ecclesiæ nomine litteras facere, cum se magis sciant Ecclesiæ scribere: Hæc ipse. Qui & Presbyterum Gajum, quod communicasset cum lapsis, & pro eis oblationes obtulisset, voluit esse excommunicatum; sed & id ipsum aliis comminatus hæc ait ad Clerum Carthaginensem (c) scribens: Interea si quis immoderatus, & præceps, sive de nostris Presbyteris, & Diaconibus, sive de peregrinis ausus fuerit ante sententiam nostram communicare cum lapsis; a communionem nostram arceatur, apud nos causam dicturæ temeritatis suæ, quando in unum, permittente Domino, convenerimus.

(b) Cyprian. epist. 27.

Lapsorum prociaciam cohibet Cyprian.

(c) Cyprian. epist. 28.

LXXIV. Illud etiam est observatione dignum. (quod ad exactam disciplinam Ecclesiasticam spectat) haud sine aliqua poena relinqui clericos illos voluisset, qui in perfectione, sua sponte, absque accepta licentia, Carthagine recessissent; quos (quantumlibet Episcopi haberent exemplum qui se subtraxisset, & adhuc persecutione durante iidem in certamen etiam rediissent) Cyprianus in divisione mensura, nempe a stipendio clericorum voluit abstinere, donec eorum causa, ipso redeunte Episcopo, plenius cognosci posset; hæc pluribus ipse dicta epistola ad Clerum Carthaginensem (d). Porro de his omnibus quæ accidissent post missas litteras per Saturnum & Optatum, & quid in eos procaciter pacem postulantes, & de iisdem ad Clerum Carthaginensem scripsisset, Romanum Clerum (e) reddit certiorum. Sed & alias eodem argumento adjunxit, quibus de cavendo veterioso serpente Privato hæretico, de quo superius dictum est, sollicitè admonuit; dedit has Cyprianus litteras Romam perferendas Fortunato hypodiacono, quod reddita a Romano Clero ad eum litteræ (f) restantur.

(d) Cyprian. epist. ead.

(e) Cyprian. epist. 29.

rius dictum est, sollicitè admonuit; dedit has Cyprianus litteras Romam perferendas Fortunato hypodiacono, quod reddita a Romano Clero ad eum litteræ (f) restantur.

Acceptis prioribus tam ad Clerum, quam ad confessores in carcere detentos Cypriani litteris, visisque ab eo scriptis de lapsis recipiendis, deque convulsa ab aliquibus Ecclesiastica disciplina; horum temeritatem damnare Romanam Ecclesiam, probareque per omnia in ea re Cypriani sententiam, redditis ad Cyprianum litteris, Romanus Clerus gravibus quidem assertionibus, firmisque decretis significat. Extant ipsæ litteræ (g), quibus illi nequaquam se aliquid novi in re tanta decernere, sed semper servatam in Ecclesia disciplinam perscribere profitentur. Ac primum illud, cum commendat Cypriani studium, quo Romanæ Ecclesiæ iudicio sua exhibeat examinanda atque probanda; postea de Ecclesiastica disciplina persecutionis tempore etiam mordicus retinenda, hæc subdit: Quid enim (inquit) magis aut in pace tam aptum, aut in bellis persecutionis tam necessarium, quam debitam severitatem divini vigoris tenere? quam qui remisit, instabili rerum cursu erret semper necesse est, & hoc atque illuc variis atque incertis negotiorum tempestatibus dissipetur, & quasi extorto de manibus consiliorum gubernaculo, navim Ecclesiasticæ salutis illidat in scopulos. Ut appareat, non aliter salutem Ecclesiasticam consuli posse, nisi si qui & contra ipsam faciunt quasi quidam adversi fluctus repellantur, & disciplinæ ipsius semper custodita ratio, quasi salutare aliquod gubernaculum in tempestate servetur.

Videas ex iis planè Romanam Ecclesiam in omnibus domi forisque, in pace belloque Ecclesiasticæ disciplinæ servandæ vindicem præfuisse, nec passam esse eam ulla ex parte quavis occasione convelli: Antiqua nam addit: Nec hoc nobis nunc super consilium cogitatum est, nec hæc apud nos adversus improbos modo supervenerunt repentina subsidia; sed antiqua hæc apud nos severitas, antiqua fides, disciplina legitur antiqua. Quoniam nec tantas de nobis laudes Apostolus protulisset dicendo (h), Quia fides vestra prædicatur in toto mundo; nisi jam exinde vigor iste radices fidei temporibus illis mutuatus fuisset; quarum laudum & gloriæ degenerem fuisse, maximum crimen est: Hæc & alia Romanus Clerus; ex quibus apparet; tenacissimam semper fuisse Romanam Ecclesiam avitæ disciplinæ, & paternarum traditionum vigilantissimam custodem; unde & subdit: Absit enim ab Ecclesia Romana; vigorem suum tam profana facilitate dimittere, & nervos severitatis eversa fidei maiestate

LXXV.

(g) Apud Cyprian. epist. 31.

Clerus Rom. tenacissimus disciplinæ.

LXXVI.

Antiqua disciplina Rom. Ecclesiæ.

(h) Rom. 1.

LXXVII.
Cleri Romani esse, universæ Ecclesiæ, sede vacante, prospicere.

LXXVIII.
Concilium Romæ in causa Lapsorum.

(a) Apud Cypri. epist. 31.

LXXIX.
Quid statutum in causa Lapsorum.

diffolvere; ut cum adhuc non tantum ja- ceant, sed & cadant everforum fratrum ruina, properata nimis remedia communi- cationum utique non profutura præstentur, & nova per misericordiam falsam vulnera veteribus transgressionis vulneribus imprin- mantur, ut miseris ad everfionem majorem eripiatur & pœnitentia. Multa denique id genus inculcat.

Quod vero ipsorum esset muneris, va- cante adhuc sede, invigilare super uni- versum Dominicum gregem, eadem quo- que ad alios se scripsisse testantur, cum subjiciunt ista: *Quales litteras in Sici- liam quoque miserimus subjectas habebis: quamquam nobis differendæ hujus rei ne- cessitas major incumbat, quibus post ex- cessum nobilissimæ memoriæ viri Fabiani non- dum est Episcopus propter rerum & tempo- rum difficultates constitutus, qui omnia ista moderetur, & eorum, qui lapsi sunt, possit cum auctoritate & consilio habere rationem.* At hæc præcepta non se tantum Siculis & Afris, sed & universo Christiano Orbi præscribere, quæ paulo inferius ab eis- dem posita sunt, manifeste declarant, cum ajunt: *Aspice totum Orbem pene va- statum, & ubique jacere dejectorum reli- quias & ruinas, idcirco tam grande ex- peti consilium, quam late propagatum vi- detur esse delictum. Non sit minor medicina, quam vulnus est; non sint minora re- media, quam funera: Hæc illi.*

Porro idem Clerus Romanus, ad evi- tandam invidiam odiumque lapsorum, ne ipsi tantum viderentur auctores atque pervulgatores severitatis Ecclesiasticæ di- sciplinæ; hoc ipso tempore, persecutione adhuc instante, Romæ Synodum habuere, convocatis vicinis Episcopis præsentibus, & iis qui ex aliis regionibus extorres Episcopi Romam ad tutum portum fidei convenissent; in tanta enim gentium mul- titudine ex omnibus Orbis regionibus ibi degentibus, quemlibet, mutato præser- tim habitu, potuisse delitescere, ex iis quæ nunc videmus in ea, facile induci- mur ut credamus. At de habitu ea de re Romæ Concilio Clerus Romanus, iisdem litteris ad Cyprianum redditis, his verbis significat, quæ primum hæc habent (a): *Perquam enim nobis & invidiosum & one- rosum videtur, non per multos examina- re, quod per multos commissum videatur fuisse, & unum sententiam dicere, cum tam grande crimen per multos diffusum note- tur exisse; quoniam nec firmum decretum potest esse, quod non plurimorum videbitur habuisse consensum.* Et post alia, de Epi- scopis qui tunc Romam ad Synodum con- venire, hæc habet:

Cujus temperamenti moderamen nos hic tenere quærentes, diu & quidem multi, & quidem cum quibusdam Episcopis vici- nis nobis; & appropinquantibus, & quos

ex aliis Provinciis longe positis perfec- tionis istius ardor egerat; ante constitu- tionem Episcopi nihil innovandum putavi- mus; sed lapsorum curam mediocriter tem- perandam esse credimus; ut interim, dum Episcopus dari a Deo nobis sustinetur, in suspensio, eorum qui moras possunt dilatio- nis sustinere, causa teneatur. Eorum au- tem, quorum vitæ suæ finem urgens ex- itus dilationem non potest ferre, acta pœ- nitentia, & professa frequenter suorum de- testatione factorum, si lacrymis, si gemitibus, si fletibus dolentis ac vere pœ- nitentis animi signa prodiderint, cum sper- vivendi secundum hominem nulla substitue- rit, ita demum caute, & sollicitè subveni- ri, Deo ipso sciente quid de talibus faci- at, & qualiter judicii sui examinet pon- dera; nobis tamen anxie curantibus, ut nec pronam nostram improbi homines laudent facilitatem; nec vere penitentes accusent nostram quasi duram crudelitatem. Quam ergo parum tuta, quamque dubia sit il- la festinanter exhibita reconciliatio etiam petentibus eam cum lacrymis, dicta nu- per sententia declaravit.

Sed & quas leges præscribant, & ad- monitionem ingerant Romani Clerici la- pis pœnitentibus in Ecclesiam redire co- nantibus, ut hic etiam intexamus, argu- menti ratio postulat. *Pulsent (inquiunt) sane fores, sed non utique confringant; ad- eant ad limen Ecclesiæ, sed non utique transiliant; castrorum caelestium excubent portis, sed armati modestia, qua intelli- gant se desertores fuisse; resumant præ- cum suarum iubam, sed qua non bellicum clangant; arment se quidem modestia tel- lis, & quem negando mortis metu fidei di- miserant clypeum, resumant; sed ut con- tra hostem Diabolum, vel nunc armati, non contra Ecclesiam, qua illorum dolet casus, armatos esse se credant. Multum il- lis proficiet petitio modesta, postulatio ve- recunda, humilitas necessaria, patientia non otiosa. Mittant legatos pro suis dolo- ribus lacrymas; adoratione fungantur ex intimo pectore prolati gemitus, dolorem probantes commissi criminis, & pudorem: Hæc & alia de præscriptis legibus pœni- tentibus lapsis Romanus Clerus.*

Quæ autem Romæ in hac sunt Synodo de lapsis coercendis, vel recipiendis de- creta, eadem universæ Ecclesiæ Catho- licæ servanda præscripta, ad singulas toto Orbe diffusas Ecclesias missa sunt. Tantam enim in sede Petri inesse auctori- tatem omnes intelligebant, ut universus longe lateque diffusus Catholicus Orbis sibi servandum esse indubitatum haberet, quod sciret a Petri cathedra dimanare. De vulgatis autem per Orbem statutis de lapsis Romæ decretis Cyprianus affirmat, dum scribens ad Antonianum, hæc ait in primis de Novatiano tunc Romanæ Eccle- siæ

LXXX.
Leges præscri- ptæ lapsis.

LXXXI.

Ecclesia Romana præferit omnibus Ecclesiis leges.

(a) Cypri. epist. 51. *sic Presbytero subscribente: (a) Addi- tum est etiam ad alia decreta scripta, Novatiano tunc scribente, & quod scripserat sua voce recitante, & Presbytero Moyse tunc adhuc confessore, nunc jam martyre subscribente: Ut lapsis infirmis, & in exitu constitutis pax daretur: qua litte- ræ per totum mundum missæ sunt, & in notitiam Ecclesiis omnibus, & universis fratribus perlatae sunt.*

LXXXII. Porro eadem litteræ ad Cyprianum in Africam per Ecclesiasticos tabellarios Sa- turum atque Optatum Clericos allatae sunt; quibus etiam tunc qui in carcere erant Romani Clerici confessores Moyse, & alii ad eundem Cyprianum litteras (b) dederunt, easdemque a cætero Clero libere agente scriptis litteris adjunxerunt. Nam earum illi in suis etiam memine- runt, quibus admirabilem quandam in- perferendo diutino carcere præferunt alacritatem, non utique ex infirmæ na- turæ viribus, sed ex divinx Scripturæ thesauro comparatam, ac majoribus in- dies accessionibus cumulatam: quid præterea optent, his verbis declarant: *Hæc, & hujusmodi cum de Evangelio collata perle- gimus, & quasi faces quasdam ad inflam- mandam fidem Dominicis vocibus suppositas nobis sentiamus: hostes veritatis non tan- tum non jam perhorrescimus, sed provoca- mus, & inimicos Dei jam hoc ipso, quod non cessimus, vicimus; & nefarias contra veritatem leges subegimus, & si nondum nostrum sanguinem sudimus, sed sudisse pa- rati sumus. Nemo hanc dilationis nostræ moram clementiam judicet, quæ nobis offi- cit; quæ impedimentum gloriæ facit; quæ cælum differt, quæ gloriosum Dei conspe- ctum inhibet. In hujusmodi enim certami- ne, & in hujusmodi, ubi decertat fides prælio, mora martyres non distulisse, ve- ra clementia est. Pete ergo, Cypriane ca- rissime, ut nos gratia sua Dominus magis ac magis in dies singulos quosque uberius atque propensius & armet, & illustret, & viribus potentia firmet ac roboret: Hæc ipsi, & alia id genus complura.*

Quod insuper de lapsorum restitutione comprobent, quæ ad eos idem Cyprianus nuper scripserat, hujusmodi ac dignam- sane afferunt causam: *Animadvertimus enim, te congruente censura, & eos digne objurgasse, qui immemores delictorum suo- rum pacem a Presbyteris per absentiam tuam festinata, & præcipiti cupiditate extorsissent; & illos, qui sine respec- tu Evangelii (c) sanctum Domini cani- bus, & margaritas porcis profana facili- tate donassent; cum grande delictum, & per totum pene Orbem incredibili vastatio- ne grassatum, non oporteat nisi, (ut ipse scribis) caute moderateque tractari, con- sultis omnibus Episcopis, Presbyteris, Dia- conibus, confessoribus, & ipsiis stantibus*

LXXXIII. *Ann. Eccl. Tom. II.*

(c) Mat. 7. Confirmat Rom. cle- rus a S. Cypriano statuta.

Laicis, ut in tuis litteris, & ipse re- staris: ne, dum volumus importune rui- nis subvenire, alias majores ruinas videamur parare. Ubi enim divinus metus re- linquitur, si tam facile peccantibus ve- nia præstetur? & inferius: *Cæterum; ubi erit, quod custodia squalidi carceris in- cluduntur, qui Christum constituentur; si- ne periculo fidei sunt qui negaverunt? Ubi quod in nomine de catenarum ambitu vincuntur, si sine communicatione non sunt qui confessionem Dei non retinuerunt? Ubi quod detenti martyres gloriosas animas suas ponunt; si, qui develiquerunt fidem, periculorum, & delictorum suorum non sentiunt magnitudinem? Hæc ipsi, atque alia plura in eadem sententiam.*

Post hæc autem haud multum tempo- ris intercessit, cum postremas scriptas a Cypriano litteras, redditas a Fortunato hypodiacono, (d) Romanus Clerus acce- pit; qui etiam alias dedit ad ipsum Cy- prianum ejusdem propemodum argumenti quo superiores, (e) sed præpostero or- dine a Pamelio recitatas; cum, quæ lon- ge ante has datae erant, post has ponat numero trigesimoprimo. Cæterum ejus industriam in disponendis Cypriani episto- lis cum magnopere commendemus, haud tamen possumus eidem in omnibus assenti- ri; nam ad exactam rationem temporum historiam contextentes, interdum a posito ab eo ordine cogimur resiliere. Id enim ipsi viventi minime displicuit, acceptis hac de re meo nomine litteris a Reveren- tissimo Domino Lindano, tum Ruremun- deni, postea Gandaveni Episcopo, ejus rei æquo arbitro, Romæ tum agente, & Notationes nostras in Romanum Marty- rologium cognoscente. Quem talem ac tantum Catholicæ fidei professorem, & defenforem, strenuumque pugilem, & ob immensos pro veritate Orthodoxa exan- tlatos labores, & gravissima suscepta pe- ricula, absque sanguine martyrem, gra- vi jactura totius Ecclesiæ, cito abreptum Catholicus orbis ingemuit. Sed jam cœpta prosequamur.

Quod igitur Cyprianus admonisset Ro- manum Clerum, cavendum subdolum ho- minem Privatam hæreticum, Catholico nomine pervagantem, atque Romam ad- venientem, ut ab omnium principe Ec- clesia communicationem Catholicam suffu- rari posset; qua obtenta, ejus prærogati- va cum cæteris quoque communicare pos- set Ecclesiis; quid ad hæc Romanus Cle- rus (f) rescripserit, audiamus: *Quod autem pertinet ad Privatam Lambesitanam, pro tuo amore fecisti, qui rem nobis soli- cite nunciare voluisti; omnes enim nos de- cet pro corpore totius Ecclesiæ, cujus per varias quasque provincias membra digesta sunt, excubare. Sed nos etiam ante litte- ras tuas fraudi callidi hominis latere non*

LXXXIV.
(d) Cypri. epist. 30.
(e) Cypri. epist. 30.

LXXXV.
De Privato Hære- tico.

(f) Apud Cypri. epist. 30.

potuit: nam cum antebac quidam ex ipsius nequitia cohorte venisset vexillarius Priuait, & furto & fraudulenter litteras a nobis elicere curaret; nec quis esset latuit; nec litteras, quas volebat, accepit: Hæc illi.

LXXXVI. Etiam Hæretici primatum Rom. Ecclesie intellexerunt.

Ex quibus plane intelligas, quanti facerent etiam hæretici Romanæ Ecclesie communicationem; quippe qui scirent se omni hæreseos infamiae aspersa labe purgandos, Catholicosque ab omnibus comprobandos, si se cum ea communicare e- jus litteris demonstrarent, ut sane appareat, Romanæ folius Ecclesie censura hæreticos a Catholicis discriminari solitos; eos nimirum habendos esse Catholicos, quibus illa Catholica communicationis litteras impertiret; illos vero e contra ab omnibus hæreticos atque schismaticos esse censendos, quibus illa communicationem denegasset; quæ idcirco olim Catholica communicatio dicebatur, quod ab omnibus aliis pariter impertiretur Ecclesis, quam ante quis a Romana Ecclesia percipisset. Sed quod de hac re exempla propemodum innumera suppetant, de his frequentissime suis locis agemus.

LXXXVII. Litteræ Cleri Rom. promulgantur in Africa. (a) Cypri. epist. 32.

His ab Apostolica sede acceptis litteris, Cyprianus misit eas ad Carthaginensem Ecclesiam, monuitque litteris (a) presbyteros atque diaconos, ut darent operam, quo illæ cæteris innotescerent; peregrinique etiam Episcopis atque presbyteris eas exscribere volentibus tribuerent facultatem; quod & Saturo lectori quoque dederat in mandatis. Sciebat enim apud quosque, quantumlibet contumaces, maximi ponderis fore epistolas, de his quæ agenda essent, ab Apostolica sede redditas. In his itaque litteris jam tertio ultro citroque datis annus prope interlapsus esse videtur.

LXXXVIII. Cyprianus ordinat suos.

Cum interea mense Decembri adueniente, more majorum, sacris habendis ordinationibus præstituto, Cyprianus, præter illos duos quos urgens necessitas ante omnes compulsi ordinari, delegit præ cæteris duos alios ob anteaactæ vitæ digna merita commendatos; quos hujus persecutionis furore, velut aurum igne probatum, redditos clariores, lectoratus initiavit ordine. Iis enim non vitæ solum claritudo, confessio, atque martyrium, sed & diuina voluntas, Apostolico (b) more, præcedentibus prophetiis, fuerat suffragata. Fuerunt hi, quos recenset, Aurelius confessor ac martyr lector ordinatus, & Celerinus ad eundem gradum promotus, martyrio & ipse multa passus insignis; hos ipsos dignis elogiis celebrat Cyprianus suis litteris, quas tunc dedit ad Ecclesiam Carthaginensem; ac primum de ordinatione Aurelii (c) confessoris, his scilicet verbis:

(c) Cypri. epist. 33.

LXXXIX.

In ordinandis clericis, fratres carissi-

mi, solemus vos ante consulere, & mores ac merita singulorum communi consilio ponderare. Sed expectanda non sunt testimonia humana, cum præcedunt divina suffragia. Aurelius frater noster, illustris adolescens, a Domino jam probatus & a Deo vocatus, est in annis adhuc novellus, sed in virtute ac fidei laude prouectus; minor in ætatis indole, sed major in honore. Gemino hic agone certauit bis confessus, & bis confessionis suæ victoria gloriosus; & quando vicit in cursu factus extorris, & cum denuo certamine fortiore pugnavit, triumphator & victor in prælio passionis. Quoties aduersarius provocare servos Dei voluit, toties fortissimus ac promptissimus miles & pugnavit, & vicit. Parum fuerat sub oculis ante paucorum, quando extorris fiebat, congressum fuisse; meruit & in foro congruere clariore virtute; ut post magistratus etiam Proconsulem vinceret, & post exilium tormenta superaret. Nec inuenio quid in eo prædicare plus debeam, gloriam vulnerum, an verecundiam morum; quod honore virtutis insignis est, an quod pudoris admiratione laudabilis; ita & dignitate excelsus est, & humilitate sublimis, ut appareat illum diuinitus reservatum, qui ad Ecclesiasticam disciplinam cæteris esset exemplo, quomodo serui Dei in confessione virtutibus vincerent & post confessionem moribus eminent. Merebatur talis clerica ordinationis ulterior gradus, incrementa maiora, non de annis suis, sed de meritis æstimandus. Sed interim placuit, ut ab officio lectoris inciperet; quia & nihil magis congruit voci quæ Dominum gloriosa prædicatione confessa est, quam celebrandis diuinis lectionibus personare; post verba sublimia quæ Christi martyrium prolucata sunt, Evangelium Christi legere, unde martyres fiunt; ad pulpitem post catastam venire; illic fuisse conspicuum Gentilium multitudini, hic a fratribus conspici: illic auditum esse cum miraculo circumstantis populi, hic cum gaudio fraternitatis audiri. Hunc igitur fratres dilectissimi, a me & a collegis, qui præsentibus aderant, ordinatum sciatis, &c.

Ordinatio Aurelii Confessoris.

XCI. Ordinatio Celerini. (d) Cypri. epist. 34.

Sed & Celerinum æque cum illo ordinatum lectorem, scripta de eodem epistola ad Ecclesiam Carthaginensem (d), mirificis præconiis extulit. At quæ ad historiam pertinent, hæc sunt: Referimus ad vos, Celerinum fratrem nostrum, virtutibus pariter & moribus gloriosum, Clero nostro non humana suffragatione, sed diuina dignatione conjunctum: & paulo post: Hic ad temporis nostri prælium primus, hic inter Christi milites antesignanus, hic inter persecutionis initia feruentia cum ipso infestationis principe, & auctore congressus, dum inexpugnabili firmitate

ce-

certaminis sui aduersarium vincit, vincendi cæteris viam fecit, non breui compendio vulnerum victor, sed adhaerentibus diu, & permanentibus pænis longæ colluctationis miraculo triumphator. Per decem & novem dies custodia carceris septus in nervo ac ferro fuit: & post alias laudes: Lucent, inquit, in corpore glorioso clara vulnerum signa; eminent, & apparent in nervis hominis, membris longa tabe consumptis, expressa vestigia. Sunt magna, sunt mira, quæ de virtutibus ejus ac laudibus fraternitas audiat. Et si aliquis Thomæ similis existerit, qui minus auri- bus credat; nec oculorum fides deest, ut quis, quod audit, & videat; in seruo Dei victoriam gloria vulnerum fecit, gloriam cicatricum memoria custodit: Hæc de Celerini gloriosa confessio.

XCI. De Celerina, & aliis Martyribus.

Sed, & quod propinquos sanguine habuerit martyres, eum ex hoc magis magisque laudandi argumentum deducens, hæc addit: Nec rudis iste aut novus est in Celerino carissimo nostro titulus gloriarum; per vestigia cognationis suæ graditur, parentibus ac propinquis suis honore consimili diuinæ dignationis æquatur. A via ejus Celerina jam pridem martyrio coronata est, item patruus ejus, & avunculus, Laurentius, & Ignatius, in castris & ipsi quondam secularibus militantes; sed veri, & spirituales Dei milites, dum Diabolum, Christi confessione prosterunt, palmas a Domino, & coronas illustri passione meruerunt. Sacrificio pro eis semper, (ut meministis) offerimus, quoties martyrum passiones, & dies anniversaria commemoratione celebramus. Mos iste perantiquus in Ecclesia Dei est, ut incruento oblato sacrificio natalitia martyrum anniversaria die (ut nunc fit) religiose celebrentur; ad quod spectat illud Tertulliani: (a) Pro natalitiis annua die facimus; nempe sacrificamus; hoc importare hanc vocem, facimus, in nostris Notis (b) pluribus demonstravimus. Sed de celebritate sanctorum martyrum satis fuse superius locuti sumus tomo primo, ubi de Apostolicis traditionibus institutus est sermo. At de ejusdem Celerini ordinatione

(a) Tertul. in Apol. c. 3. (b) In Martyr. Rom. die 9. Aprilis.

XCII. (c) Ead. epist. 34.

Cyprianus hæc subdit (c): Hunc ad nos fratres dilectissimi, cum tanta Domini dignatione venientem, testimonio, & miraculo ejus ipsius, qui se persecutus fuerat, illustrem, quid aliud quam super pulpitem, id est, super tribunal Ecclesie oportebat imponi? ut loci altioris celsitate subnixus, & plebi uniuersæ pro honoris sui claritate conspicuus legat præcepta, & Evangelium Domini, qui fortiter ac fideliter sequitur? vox Domini confessa, in his quotidie, quæ Dominus locutus est, audiatur? Viderit, an sit ulterior gradus, ad quem profici in Ecclesia possit. Nihil est in quo magis confessor fratribus

prosit, quam ut, dum Evangelica lectio de ore ejus auditur, lectoris fidem, quisquis audierit, imitetur. Jungendus in lectione Aurelio fuerat, cum quo & diuini honoris societate conjunctus est. Sed ob meritum excellentiam, quibusnam prærogativis ambos præ cæteris lectoribus exornet, in fine his verbis significat: Cæterum presbyterii honorem designasse nos illis jam sciatis; ut & sportulis istdem cum presbyteris honorentur, & divisiones mensurnas æquatis quantitatibus partiantur, sessuri nobiscum prouectis & corroboratis annis suis; quamvis in nullo minor possit videri ætatis indole, qui consummavit ætatem gloriæ dignitate. Voluit Cyprianus ambos ea accipere stipendia inter clericos, quæ presbyteris dari solebant; de quibus Apostolus (d): Qui bene præsent presbyteri, duplici honore digni sunt: appellat ea Cyprianus mensurnas divisiones, id est, menstruas; qui vero ejusmodi subsidia per quolibet menses acciperent ab Ecclesia, Sportulantes dicebantur, quod ejusmodi sportulæ eis darentur ab Ecclesia.

Clericalis distributio mensura.

(d) i. Tim.

Quod autem hos huic lectorum muneri mancipatos, ascensuros fore pro functione muneris dicit in pulpitem, illicque toto spectante, & audiente populo Evangelium alta voce lecturos, diversam in hoc Africanæ Ecclesie a cæteris Latinis fuisse consuetudinem, potest intelligi; cum Romæ & in aliis Ecclesiis eam functionem solum diaconi exercere, in Africa vero lectores, minorum ordinum clerici infra acoluthos positi. Nec quis existimet ob Evangelii publicam lectionem hos lectores dictos, re vera diaconos fuisse; nam idem Cyprianus, quem lectorem martyrum ordinasse dixit (e) Saturum, ad acoluthatum se postea promouisse testatur (f). Manifestiora quoque hæc redduntur ex Concilio (g) quarto Carthaginensi, cum agitur de ordinatione diaconi, ubi nulla habetur mentio de munere Evangelicæ lectionis; sed publice diuina legere in Ecclesia, lectoris esse muneris traditur. Rursum vero idem Cyprianus, eodem ferme tempore, de Numidico presbytero inter alios presbyteros Carthaginensis Ecclesie cooptando, ad suos litteras (h) in hæc verba conscripsit:

XCIII. Lectorum munus.

(e) Cypri. epist. 24. 32. (f) Cypri. epist. 55. (g) Concil. 4. Carthag. cap. 4. & 8.

(h) Cypri. epist. 35.

Nunciatum vobis fuit, fratres carissimi, quod pertineat & ad communem laetitiam, & ad Ecclesie nostræ maximam decorem. Nam admonitos nos & instructos sciatis dignatione diuina, ut Numidicus presbyter adscribatur presbyterorum Carthaginensium numero, & nobiscum sedeat in Clero, luce clarissima confessionis illustris, & virtutis ac fidei honore sublimis; qui hortatu suo copiosum martyrum numerum, lapidibus & flammis necatum, ante se misit; quique uxorem adhaerentem lateri suo

XCIV. De Numidico Presbytero.

suo concrematam simul cum ceteris, vel conservatam magis dixerim, latus aspectus: Ipse semisulcatus, & lapidibus obrutus, & pro mortuo derelictus, dum postmodum filia sollicito pietatis obsequio cadaver patris inquireret, semianimis inventus, & extractus, & refocillatus a comitibus, quos ipse pramiserat, remansit inivit. Sed remanendi (ut videmus) hanc fuit causa, ut eum Clero nostro Dominus adjungeret, & desolatam per lapsum quorundam presbyteri nostri copiam gloriosius sacerdotibus adornaret. Et promovebitur quidem, cum Deus permiserit, ad ampliorum locum religionis suae, quando in praesentiam protegente Domino venerimus. Interim quod ostenditur, fiat; ut cum gratiarum actione suscipiamus hoc Dei munus, sperantes de misericordia Domini ejusmodi ornamenta complura, ut redintegrato Ecclesiae suo robore, tam mites, & humiles faciat in confessus nostri honore florere.

XCV. Non ordinatus sed allectus presbyter Card.

At non hunc modo a S. Cypriano ordinatum putamus esse presbyterum (quod alii tradunt) sed cum jam alterius cuiuspiam Ecclesiae presbyter esset, tam praeclearo exantlato martyrio, eo honore Cyprianus ipsum esse dignum existimavit, ut in primaria totius Africae Ecclesia Carthagenensi presbyterio fungeretur. Suadent enim id illa verba: Ut Numidicus presbyter adscribatur presbyterorum Carthagenensium numero; at de nova ordinatione ipsius ne verbum quidem, ut de seletioribus ordinatis nuper pluribus fecisse vidimus; magnus quippe is censebatur honor, ut cum Episcopo in cathedrali Ecclesia inter presbyteros federet. Dicebantur hujusmodi sic allegandi, incardinari; atque jam adsciti, Cardinales, qua voce utitur saepe S. Gregorius; sed de his suo loco pluribus.

XCVI. Scripta Martyrum magno praetio habita.

Hucusque de rebus inter Romanum Clerum & S. Cyprianum hoc anno transactis, deque ejusdem Cypriani in curanda Ecclesia Carthagenensi vigilantissima cura. Excerpta haec sunt a nobis ex litteris ultro citroque datis, quibus epistolarem omnium fidelissimam historiam contexuimus, brevitati, ut licuit, consulentes; cum pro dignitate rerum atque scriptorum par fuisset integras hic describere martyrum citatas epistolas. Nam quid S. Hieronymus (a) de Pamphili martyris scriptis ait? Si enim laetitia est unam epistolam habere martyris; quanto magis tot millia versuum, per quae mihi videret sui sanguinis signasse vestigia? Si haec ipse de illo, qui tamen non sua scripsit, sed ab Origene elucubrata descripsit; quid de martyrum & confessorum litteris dicendum est, in quibus sua ipsorum inesse verba, etsi alia exscripta manu, typisve expressa, noscuntur? Pluris namque facienda sunt

(a) Hieron. de Script. in Pamphilo.

ea, quae martyr mente concepit, & ore protulit, & stylo exaravit, licet aliena manu exscripta vel cusa legantur, quam quae, cum alterius sint, martyr suo chirographo exaravit.

Quae autem reliqua sunt rerum Cypriani, sequenti anno secundum exactum temporis ordinem, enarrabimus. Verum quod idem Cyprianus de aliis martyribus hac persecutione passis in Africa dictis litteris mentionem habuerit; his jungenda putamus quae idem scripsit in libro de Lapsis, de Casto & Emilio * post lapsum ad certamina revocatis, & martyrii victoria insignitis, his nempe verbis: Sic, inquit, sic Casto & Emilio aliquando Dominus invenit; sic in prima congressione devictos, victores in secundo praelio reddidit, ut fortiores ignibus fierent, qui ignibus ante cessissent, & unde superati essent, inde superarent: Hos postea martyrio consummatos habent tabulae Ecclesiasticae una cum aliis, adscriptos certis diebus, quibus eorum memoria anniversaria celebratur.

XCVII.

* al. Acemiliano De Casto & Emilio.

At de martyribus in Africa sub Decio passis, praeter illos, quos ex Cypriano recensuimus, de aliis item mentio habetur in iisdem tabulis Ecclesiasticis, quibus ipsorum dies natalis reperitur adscriptus; sunt ii, Zeno, Alexander, Theodorus, & alii trigintatres sub Fortunatiano Praefide; sub quo etiam passi sunt Terentius, Maximus, Pompeius, & Africanus; quorum omnium extant passionis Acta (b), in quibus etiam mentio habetur de lapsis Christianis (de quo saepe queritur Cyprianus) qui solo aspectu terribilium tormentorum, pavore concussi, defecerunt a fide; cum in eos qui animo alacri, fide prompta se ea contemnere praesferrent, ad ceteros exterrendos omnis crudelitas Praefidis invigilaret, & carnifices desudarent; ut de iis accidit, qui postquam caesi sunt virgis atque flagellis, fustibus quoque contusi sunt, succenti humeris ignibus, ungulisque lancinati, horribilibus traditi sunt serpentibus devorandi; cum illi vindices pietatis, relictis illaesis martyribus, in Aethnicos insipientes, ex illis complures interfecerunt; martyres vero capitis tandem subiere supplicium. Rursus etiam in Africa passi habentur Quinctus, Simplicius, & alii plures socii (c). At de Africanis martyribus modo fatis.

XCVIII. Alii Martyres in Africa passi.

(b) Apud Sur. die 30. April. tom. 2.

(c) Martyr. Rom. die 18. Decemb.

Jam vero reliquum est, ut quae passae sunt aliqua nobiliores Ecclesiae hoc ipso persecutionis Decii tempore, a certis fidelisque auctoribus scripta, hic itidem describamus. Ac in primis sese nobis offerunt, quae S. Dionysius, vir eruditione ac pietate insignis, qui his ipsis diebus Alexandrinae Ecclesiae praerat Episcopus, de his, quae tunc apud se gesta essent, scriptorum monumentis egregie commen-

XCIX. De Martyribus Alexandrinis.

davit; quae ab Eusebio recitata ad verbum habentur, ex ejusdem Dionysii ad Germanum tunc data epistola, cum de se ipso agit, quoniam pacto Deo omnia gubernante manus persecutorum evaserit. Sic igitur res gestas exorditur Eusebius: (a) Quae autem, & quam turbulenta procella Dionysium persecutionis tempore agitavit, epistola ipsius ad Germanum scripta testimonio, hoc loco ostendam, in qua ipse de se narrat hoc modo:

(a) Euseb. lib. 6. cap. 33. 34.

C. De Dionysio Alexandrino.

Ego coram Deo loquor, & ipse novit, quod vera loquor. Neque certe de fuga in praesentia mecum cogitavi, neque, quasi Deo invito, ullam feci. Quin etiam alias, regnante Decio, antequam persecutio palam contra Christianos ediceretur, cum Sabinus id temporis Frumentarium ad me perquirendum misisset, ego quatruiduo in aedibus commoratus, ejus adventum assidue expectavi. Ille autem undique circumit, vias, fluviis, agros passim, ubi me latitare, aut quo me profectum esse suspicaretur, se dolo pervestigat. Sed caecitate, & quasi caligine, ne ades quaereret circumfusum tenebatur, sibi namque persuaserat, me persecutione appetitum, domi nolle moram facere. Vix tandem post dies quatuor, Deo mihi, ut inde demigrarem praecipiente, & se mirandum in modum quasi ducem itineris praebente, ipse, liberi, & alii multi fratres simul domo egressi sumus, quod plane divina providentia opus fuisse rerum eorum, quae deinceps sequebantur (unde non parum commodi fortasse quibusdam, & utilitatis obigit) satis perspicue declararunt. Deinde paucis interpositis, ea quae in fuga sibi contingebant evidenter explanat, haecque subnectit: Ego una cum iis qui mecum erant, forte, Sole occidente, in satellitum manus incidens, ab illis ad Taposirim deducebat. Sed tamen (sicut erat Dei providentia prospertum) Timotheus, quia una non aderat, neutiquam prehensus est. Profectus igitur post, offendit cum ades nostras, praeterquam quod ministri eas custodirent, omnino desertas esse, tum nos instar mancipiorum abductos.

CI.

Deinde subjungit: Quam admirabilis (dicam enim, quod verum est) & divina provisionis ratio fuit ista quidem; Indigena quidam forte fortuna Timotheo propere fugienti, & conturbato sit obviam; rogat festinationis causam. Iste verum narrat. Ille cum audivisset (abierat enim ad nuptias laute epulatum; quippe mos est in hujusmodi hominum conventibus totam noctem in hilaritate, & laetitia consumere) ingressus in domum convivii, accumbentibus nunciat. Qui quidem omnes uno impetu, tamquam signo dato, consurrexerunt, & maturo gradu properantes caperunt quam celerrime ad nos contendere, qui cum in nos incidere, summo gaudio exultare,

Dionysius abripitur a satellitibus.

atque satellitibus, qui nos observabant, fugam facientibus, nos ut eramus grabatis valde male stratis conquiescentes, de improvise occupare. Ego certe (Deus testis est) eos, ut fures primum reputans, qui ad spolia, & rapinam venirent, mansi in lecto nudus plane, ut eram, solo indusio coopertus; reliquum autem vestitum prope me positum porrexi. At hi surgere jubent, & quam mox abire. Tandem animadvertens quamobrem adventassent, capiti vociferari, suppliciter illos precatus, ut abirent, nosque illic manere paterentur. Quinetiam petebam ab eis, ut, si quo me beneficio afficere cuperent, ipsi caput meum cervicibus abscindere dignarentur, sicque satellitibus, qui me essent cruciatum abducturi, anteverterent. Illi, dum haec clamore efferebam (sicut consortes mei, & omnium mearum calamitatum participes pro certo norunt, me invitum e lecto excitarunt. Tum ego humi me supinum prosterne-re. Ipsi igitur manibus pedibusque me abreptum (Caius quidem, Faustus, Petrus, & Paulus, qui me sequebantur, istarum rerum omnium testes esse poterunt) educere, ac prehensum prope invito animo ab oppidulo exportare, & nudo asino impositum, secum inde avehere: Haec de se Dionysius (b).

(b) Apud Euseb. lib. 6. cap. 34.

Et ad Fabium Antiochanum scribens, enarratis, quae superiori anno ante equestri Decii promulgata Alexandriae acciderant; quae suo loco a nobis posita sunt, haec de initiis Decii persecutionis habet: Confestim animum Imperatoris qui clementior aliquanto, & humanior videbatur erga nos antea affectus, omnino commutatum esse, nobis nunciatum est. Quapropter minarum formido in nos factatarum vehementer accrescebat. Nam Decii edictum erat jam divulgatum; illudque tale profecto videbatur, quale Dominus (c) praedixerat futurum: in quo terribilissima illa ejus prope modum explebatur sententia; nimirum, electos, si possibile esset, in errorem inducendos fore. Quin omnes certe metu percussi obstupuerunt; atque ex illis qui cum dignitate, tum divitiarum affluentia praestare videbantur, qui quidem non pauci erant numero, nonnulli timore perterriti, Diis illorum colendis se ultro offerunt; alii ex privatis aedibus in publicum raptati, ad delubra ducuntur a magistratibus; multi vicinorum suavis eo pellicuntur, qui quidem nominatim evocati, ad impura, & profana eorum sacrificia se conferunt.

CII.

(c) Matt. 24. Marc. 13.

Lapforum ingens numerus.

Horum autem non pauci, quasi minime essent sacrificaturi, sed illi ipsi potius victimae & sacrificia idolis futuri, pallore exalbescunt, & formidine attoniti stupent; adeo ut a frequenti populi turba quae circumstibat, dum se omnibus perspicue patefaciebant, cum ad moriendum, tum ad sacrificandum eadem timiditate esse affectos,

CIII. Lapforum diversa onera.

(a) Matt.
19.

rifui & ludibrio haberentur. Alii paratius ad altaria procurunt, duro ore & impudenti constanti asseverantes se nunquam fuisse Christianos; de quibus Domini sententia verissime dici potest, (a) Divitem difficulter posse salvari. Ex reliquis, qui tenuiores erant & magis obscuri, plerique utrumque istud hominum genus, quod postremo posuimus, imitantur. Alii capeffunt fugam, nonnulli prehenduntur, atque ex prehenfis multis in vincula & carcerem pergunt, & multis diebus ibi tenentur inclusi; postea tamen, antequam ad tribunal accedant, Christum ejurant. Quidam tormenta diu fortiter sustinent, sed ad extremum succumbentes, fidem pernegant.

CIV.
Martyres
Alexan-
drini sub
Decio.

Ceterum qui Domini erant tamquam firma & beata columna ejus ope, & gratia roborata, fidei firmitati, qua in eorum animis penitus insidebat, vires ac tolerantiam apte & apposte respondentem adepti, admirabiles & insignes ejus regni martyres, & testes facti sunt. Quorum primus erat Julianus, homo podagra doloribus adeo oppressus, ut neque pedibus consistere posset. Hic cum aliis duobus, qui eum gestabant, ad judicem adducitur: quorum alter extemplo fidem denegat; alter nomine Chronion cognomento Eunus, & senex ipse Julianus Dominum ingenue confitentur; qui per totam urbem, qua certe (ut nostis) amplissima est, camelis insidentes deducti & ita sublimes verberibus casti; tandem immenso quodam rogo & supra modum exarscente, hominum multitudine undique circumfusa, comburuntur. Ac dum adducebantur ad locum supplicii, miles quidam nomine Besas illis inter eundem opem ferre, & iis, qui contumelia eos affliciebant, ex adverso resistere laborat. Qui, cum populus contra eum procleretur vociferaretur, inde illico abripitur ad judicem, & in preclaro illo proelio pietate suscepto, tamquam fortissimus Dei bellator strenue, & viriliter se gerens, securi demum percutitur. Alius quidam genere Afer, qui & appellatione Macar, & ob vitam beatam, quam divina gratia subsidio degisset, vere Macar, id est beatus fuit, cum ad fidei negationem, judice eum ad eam rem magnopere cohortante adduci non posset, vivus crematus est.

CV.
Epimachi
& alio-
rum mar-
tyrium.

Epimachus etiam & Alexander non longo post tempore quam vincili tenebantur, post horum martyrium multos dolores perpassi, dilaniati, notaculis, & flagellis lacerati; ad extremum ardentissimis flammis circumjectis, absumpti sunt; quibus quatuor mulieres martyres adiungebantur; quarum prima ordine fuit Ammonarium sancta virgo, qua cum iudex diu illam admodum torffisset, ut pote constanti asserentem se nihil eorum aliquando dictu-

ram qua ille jussisset, eaque in sententia firme perstaret, ad supplicium abducitur. Mercuria secunda erat, anus in primis veneranda, tertia Dionysia, qua quamquam erat multorum liberorum parens; illos tamen Domino in amore minime pretulit. Quarta Ammonarium altera. Qua tres, cum Praeses vereretur ne incassum tormenta illis infligeret, & quodammodo vinceretur a mulieribus, nullum cruciamentorum genus amplius subire cogebatur; sed statim, capite obruncato, mortem oppetunt. Pro omnibus enim prior Ammonarium, tamquam in prima dimicationis acie locata, satis tormentorum exceperat.

CVI.
Heronis
& Socio-
rum mar-
tyrium.

Heron praeterea, Ater, & Isidorus Aegyptii, & Dioscorus una cum illis, adolescens quindecim annos natus, iudici traduntur; & primum iudex adolescentem, tamquam facilem ad persuadendum, blandis verbis in fraudem inducere, tum velut remissum & flexibilem, ad fidem negandam tormentis impellere tentat. Sed Dioscorus neque persuasione quicquam commotus est, neque iudicis omnino cessit sententia. Ceteros acerbissime crudelissimeque verberibus dilacerat; quos cum tormenta magno, & fidenti animo pro fide tolerare cerneret, rogo cremandos tradit. Dioscorum autem, cum propter singularem animi magnitudinem, quam palam ostenderat, tum propter prudentissimam responsa, qua ad singula rogata dederat, iudex magnopere admiratus dimisit, affirmans se propter aetatem certos dies illi velle concedere, quibus respiciendi haberet facultatem. Jam vero Dioscorus summa pietate, eximius nobiscum est, expectans cum certamen prolixius graviusque, tum amplius praemium & diuturnius. Porro Nemeffis quidam, & ille etiam Aegyptius, falso in crimen vocabatur, quod cum latronibus societatem inisset: sed istam calumniam notam ab eo alienissimam quidem cum coram Centurione diluisset, iterum per iudicem fuit delatus, quod Christianus esset, vinculisque constrictus ad Praesidem venit. Iste injustissimus Praeses beatum martyrem, tormentis & verberibus duplo gravioribus quam latrones ipsos afflictiens, exemplo Christi inter latrones interjectum, unde non parum honoris adeptus est, fervido ignis exurit incendio.

CVII.
Ammonis
& Socio-
rum mar-
tyrium.

Quaedam vero militum turma derepente accedit, nimirum Ammon, Zeno, Prolemeus, Ingemes, & pariter cum illis senex Theophilus; qui pro Tribunali se ipsi stiterunt. Cum igitur quidam, quod Christianus esset, in quaestione verberetur, & jam ad fidei negationem propenderet; isti assistentes, praere rei indignatione dentibus frendere, vultu nutare, manus extendere, toto denique corpore gestus quosdam agere coeperunt. In quos cum omnium ora essent

conversa, priusquam ulli alii in eos iniecerunt manus, illi ipsi ad subsellia accurrere, se Christianos profiteri; sic ut cum Praefectus & assessores, qui aderant ei in concilio, timore obstupescerent; tum Christiani, in quos jam inquirebatur, ad ea tormenta, qua post essent passuri, tolerantius sufferenda maxime confirmarentur; tum denique iudices, qui essent contra eos sententiam pronunciaturi, maximo metu exhorrescerent. Isti vero e foro gloriantes abscedere, & testimonio, quod Christo perhiberant, summo gaudio exultare, per illos Deo gloriosos triumphos agente. Alii praeterea complures in urbibus & pagis agentes distracti erant, & quasi membratim dissecti; ex quibus unum exempli gratia commemorabo. Ischyron cuiusdam magistratus negotia mercede conductus procurat; is qui eum conduxerat, jubet idolis sacrificare; quem, cum mandato minus obsequeretur, cepit conviciis lacerare; at cum constanti fidei inhaeresceret, gravibus afficit contumeliis; atque ut vidit eum pacate atque tranquille omnia sufferentem, arrepto fuste praecuto, intestina ac viscera illius transfudit, crudeliterque interimit.

CVIII.
Profugi &
extorres
Christiani.

Quid attinet percensere multitudinem earum, qui in solitudine & montibus vagi errantesque fame, siti, frigore, morbis, latronibus, bestis fuerunt extincti? quorum electionis beata & eximia victoria quamquam testes sunt ii quibus adhuc in illo numero vita superest, tamen unum aliquod facinus proferam, quo res ista sunt exploratius cognita perspectaque. Chaeomon Episcopus civitatis, qua Nilopolis dicitur, cum jam plane grandis esset & atate prope exacta, una cum uxore sua ad montem Arabia confugiens, neque post reversus est, neque usquam eos quispiam videre potuit. Et licet fratres jam aliquoties eum cum uxore quaererent: tamen neque ipsos neque corpora eorum usquam reperire potuerunt. Permulti certe in eo Arabico monte erant a barbaris Saracenis facti captivi, quorum alii agre quidem & vix ingenti pecunia summa redimi poterunt, alii haecenus nullo modo. Atque ista, mi frater, non frustra equidem dicendo profectus sum; sed ut cognoscas, quanta & quam acerba calamitates apud nos obtigerint; quas qui fuerint magis experti, plura de illis & sciunt, & dicere possunt.

CIX.
(a) Apud
Euseb.
ibid. lib. 6.
cap. 34. in
su.

Haec etiam paulo post attexit (a): Illi igitur divini martyres, qui jam Christi tamquam assessores sunt, & regni ejus confortes, participes iudicii, & illius in hominibus iudicandis sententiam approbantes ferunt; dum erant apud nos, nonnullos e fratribus, in quibus crimen sacrificandi idolis inhaerebat, quique a fide excidissent; cum conversionem ac poenitentiam eorum perspicerent, eamque posse acceptam fore ei, qui omnino non vult mor-

tem peccatoris, satis exploratum haberent; ad se denuo admittunt, recipiunt in Ecclesiam, conventus cum illis celebrant, ineunt societatem, precum, & epularum communione una utuntur. Quid igitur consilii nobis, fratres, datis? quid censeis nobis agendum esse? illis suffragabimur? ejusdem cum illis erimus sententiae? iudicium eorum sequemur? modum tenebimus benignitatis? his, quorum illi miseri sunt, benefici & clementes erimus? an contra eorum iudicium irritum & inane faciemus? eorum sententia nos ipsi constituemus animadversores? clementiae inhumanis resistemus? refringemus institutum? Deum denique ad iram provocabimus? At haec postea a Dionysio scripta esse sub Cornelio, cum Novatianus schisma fecisset, testatur Eusebius; a nobis autem hic relata, quod de persecutione sub Decio narrationem contineant; qua vero post haec eadem epistola Dionysius narrat, suo loco opportunius dicentur. Quod autem ea epistola Dionysius visus sit titubare & anceps esse, an lapsis pax continuo reddenda foret; qua recens post schisma Novatianorum oborta fecerant Romanum Pontificem & Cyprianum a severa disciplina ad tempus necessaria ex causa deflectere, ejusmodi dubitationis tribuerunt occasionem: Sed haec inferius.

CX.

Passi tunc etiam in Thebaide Thimotheus & Maura conjuges, quorum natalis dies Ecclesiasticis tabulis (b) habetur adscriptus: In Menologio enim haec de iisdem breviter scripta leguntur: Arianus in Thebaide Praeses, Timotheum & Mauram conjugem Christo addictissimos sentiens, apprehendi jussit; ac primum, ut perterrefaceret conjugem, virum ejus dirissime cruciat suspensum deorsum capite, freno hori ejus apposito: cuius rei aspectu Maura majore fidei ardore succensa, leta se obtulit supplicio, a qua primo avulsi sunt capilli, deinde digitorum extrema praecisa, ac ferventi aqua perfusa. Demum ambo cruci affixi, novem post dies, Deo laudes canentes, in Domino obdormierunt: Haec ibi.

(b) Rom.
Martyro-
log. die 3.
Maii.

Martyres
Theba-
dis.

CXI.

Quod rursus spectat ad eos, quos Dionysius ait, relicta patria, montium solitudinem desertaque regiones petiisse, unum ex illorum numero Paulus fuit, qui ea bene usus occasione, quamprimum timore correptus petiit solitudinem, eam ut bonorum omnium sibi conciliatricem lubentissimo animo coluit, permanfitque usque ad sextum Constantii filii Constantini Imperatoris annum. Hic ille Paulus, qui inter anachoretas principem locum tenet; cuius res gestas S. Hieronymus discrete admodum copioseque est profectus: qui cum sub Decio & Valeriano hunc ipsum dicat factum extorrem, ea de causa Valerianum apposuit, quod Decio in Perfas

De Paulo
primo e-
remita.

proficiscente (ut dicemus) Valerianus Romæ principis vicem ageret ; & Christianos edictis exagitaret . Cæterum hoc ipso initio Decianæ persecutionis , Paulum eodem quo & alii , quos tradit Dionysius , tempore , solitudinem profugum petiisse , quæ paulo post disturi fumus , facile demonstrabunt .

CXII.
Sævitia
huius per-
secutio-
nis .

Sed quæ idem S. Hieronymus in ejus Vitæ exordio de ejusmodi persecutionis acerbitate præfatur , hic attexere operæpretium ducimus : Multas , inquit , apud Ægyptum & Thebaida Ecclesias tempestas sæva populata est . Voti enim tunc Christianis erat , pro Christi nomine gladio percussis ; verum hostis callidus tarda ad mortem supplicia conquirens , animas cupiebat jugulare , non corpora ; & , ut ipse , qui ab eo passus est , Cyprianus ait , Volentibus mori , non permittebatur occidi . Cujus ut crudelitas notior fiat , duo memoriæ causa exempla subjecimus . Perseverantem igitur in fide maritrem , & inter equuleos laminasque victorem , jussit melle perungi , & sub ardentissimo Sole ligatis manibus post tergum resupinari ; scilicet ut muscarum aculeis cederet , qui ignitas sartagine ante superasset . Alium , juvenili ætate florentem , in amantissimos hortulos , præcepit abduci , ibique inter lilia candentia & rubentes rosas , cum leni juxta murmure aquarum serperet rivus , & molli sibilo arborum folia ventus præstringeret , super extructum plumis lectum resupinari ; & ne se inde posset excutere , blandis serico nexibus irretitum relinqui . Quo cum recumbentibus cunctis , meretricis speciosa venisset , cepit delicatis stringere colla complexibus ; & , quod dictu quoque scelus est , manibus atrectare virilia , ut corpore in libidinem concitato , se victrix impudica superjaceret . Quid ageret miles Christi , & quo se verteret , nesciebat ; quem tormenta non vicerant , superabat voluptas . Tandem cælitus inspiratus præcisam morfu linguam in osculantis se faciem expuit ; ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superavit .

CXIII.
Pauli primi
Eremitæ in
eremum
profectio .

Per idem ergo tempus , quo talia gerentur apud inferiorem Thebaida , cum sorore jam viro tradita , post mortem amborum parentum , in hereditate locupletatus Paulus relictus , annorum circiter quindécim , litteris tam Græcis , quam Ægyptiacis apprime eruditus , mansueti animi , Deum valde amans , & cum persecutionis

PAGIUS
V.
D. Antonius
Abbas nascitur .

Ad num.CXIV. & seq. Quæ in Annalibus de Martyribus Alexandrinis recitantur , anno præcedenti acta , quo & D. Antonius Magnus natus est , ut ex iis , quæ in morte ejus dicemus , constabit . Nam recte Spondanus Baronium emendat , ostenditque , S. Antonium Abbatem obiisse anno decimo nono Constantii , ætatis vero centesimo quinto , ideoque anno Christi trecentesimo quinquagesimo sexto , dieque

procella detonaret , in villam remotiorem & secretiorem secessit . Verum ,

— (Quid (a) non mortalia pectora cogis (a) Virgil. Aeneid. 3.
Auri sacra fames ?

fororis maritus cepit prodere velle , quem celare debuerat . Non illum uxoris lacrymæ , non communio sanguinis , non spectans cuncta ex alto Deus ab scelere revocavit . Ad hæc instabat crudelitas , quæ pietatem videbatur imitari . Quod ubi prudentissimus adolescens intellexit , ad montium desertam confugiens , dum persecutionis suam præstolaretur , necessitatem in voluntatem vertit ; ac paulatim progrediens , rursumque subsistens , atque hoc idem sæpius faciens , tandem reperit faxeam montem , ad cujus radicem haud procul erat grandis spelunca , quæ lapide claudebatur : quo remoto , ut est cupiditas hominum occulta cognoscere , avidius explorans , animadvertit intus grande vestibulum , quod , aperto desuper celo , patulis diffusa ramis vetus palma contexerat , fontem lucidissimum ostendens , cujus rivum tantummodo foras erumpentem statim modico foramine , eadem quæ generat aquas terrâ sorbebat , &c. Hæc de fuga , & loco , quem sibi Paulus ad habitandum delegerat , habet S. Hieronymus .

CXIV.
Quo tempore petiit eremum Paulus .

Sed quod ait , tunc Paulum desertam petiisse , cum Cornelius Romæ & Cyprianus Carthagine subire martyrium ; sic intelligendum est , eadem persecutione urgente , Paulum secessisse , qua Cornelius & Cyprianus martyrio sublatis sunt ; nam licet non simul regnarint Decius atque Valerianus ; fueritque brevi aliquo pacis interstitio ea persecutio interrupta ; tamen quod iisdem edictis , quibus promulgata , etiam continuata ac iterum repetita fuerit , una eademque censetur , ac Decii pariter & Valeriani nomine dicta ; quod alibi notavimus (b) , & inferius etiam dicturi sumus . Cæterum ex Hieronymi sententia dicendum esse , hoc ipso Decii persecutionis exordio Paulum factum extorem , ejus auctoritate perspicue declarabimus . Cum enim dicat , Paulum centesimum ac tertiumdecimum egisse ætatis annum , quo eum invivente Antonio , ex hac vita decessit , cum Antonius tunc novagenarius esset , quem vixisse idem tradit annum centesimumquintum , cumque ejusdem Hieronymi testimonio id affirmant

(b) In Roman. Martyrolog. die 10. Aug. 64.

mantis in Chronico , habeatur , decessisse Antonium anno vigesimoprimum Constantii , atque Paulo supervivisse annos quindécim ; colligitur Paulum obiisse anno sexto Constantii absoluto , & septimo inchoato , qui numeratur Christi annus trecentessimus quadragesimus tertius ; qua ratione cum (ut dictum est) eo anno , quo Paulus obiit , esset centum & tredecim annos natus ; necesse est affirmare , hoc ipso anno ducentesimo quinquagesimotertio ipsum fuisse ætatis annorum viginti trium .

CXV.
Pauli 2-
tas .

Tantum igitur abest , ut post hæc Paulus sub Valeriano solitudinem petierit , ut si quis affirmare velit eum quindécim annos natum (ut multi perperam S. Hieronymi sententiam interpretantur) in eremum concessisse ; dicere opus sit , non sub Decio & Valeriano , sed sub Gordiano , quo tempore pax summa in Ecclesia erat , factum hoc esse . Quamobrem ætas illa Pauli annorum quindécim non ad tempus , quo secessit in solitudinem , referenda est ; sed quod tot annos tunc natus erat , cum parentibus fuit orbatas ; idque manifeste significare voluisse Hieronymum illis verbis : Post mortem amborum parentum in hereditate locupletatus Paulus relictus est annorum circiter quindécim : & quod proxime dixerat : Per illud tempus , quo talia gerantur : ad ea esse referendum , quæ subdit : Cum persecutionis procella detonaret . Quæ sane verba si alio accipias sensu ; Hieronymum sibi ipsi repugnarem atque mendacem (quod nefas est dictu) de numero annorum Pauli in eremum secedentis efficias . Sic itaque ex ejusdem S. Hieronymi sententia præstat dicere ipsum annumagentem decimumquintum parentibus esse orbatum ; hocque anno ejus ætatis vigesimotertio , ipso primo persecutionis impetu exturbatum , rus paternum prius , indeque confugisse in longe positos montes , natumque opportunam sibi ad institutum paratam speluncam , quod superstit vitæ usque ad annum centesimum decimum tertium , incognitum permansisse .

CXVI.

His de persecutione in Ægypto sub Decio facta narratis , reliquum est ut Originem . Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

VI.
Origenis
lapsus .

Baron.
n. CXVII.
& seq.

A num.CXVII. ad CXXXIX. Negat Baronius , Origenem in hac Decii persecutione lapsum , ejusque sententiam Valesius in Notis Eusebianis , aliique multi secuti sunt . Præferenda tamen sententia Petavii in Animadversionibus ad Epiphanium hæres. LXIV. cap. 2. & ad librum ejusdem de Ponderibus & Mensuris cap. 18. atque Huetii lib. 1. Origenianorum cap. 4. sancto Epiphanio id afferenti fidem adhibendam censentium . Hæc Epiphanii verba : Ob eximiam sanctitatem & eruditionem suam in invidiam est adductus : enque res Magistratus ac Prefectos

genis quoque attexamus certamen , quod Origenis Alexandria exhibitum esse Epiphanio (a) certamen auctore , traditur ; de quo hæc Eusebius (a) Epiph. (b) : Quot afflictionum genera , & quam hæres. 64. gravia Origeni hac turbulenta persecutio (b) Euseb. nis tempestate contigerint , & quo pacto lib. 6. c. 32. malevola diaboli invidia contra eum incensa (qui omnibus copiis tamquam hostis infestus enixe aciem adversus illum instruebat , omnibus machinis , omni virtute & potentia contra eum dimicabat , & præter cæteros omnes ab eo illo tempore impugnatos , in hunc potissimum impetum faciebat) magis magisque augetur : qualia etiam & quam acerba pro Christi verbo & doctrina percussus sit vincula , quæ corporis tormenta , quæ supplicia ex catena ferrea in interioris carceris decessu collo impacta ; & quo modo per multis diebus pedes ad compedes ligneas intrusus , quatuor foraminum interstitiis interpositis , distractione quadam distenti fuerint ; quæ ignis & incendii opposita mina ; quæ præterea ab inimicis inflicta carnificinas toleranter pertrulerit ; qualem exitum , dum iudex omnibus viribus & toto corpore (ut dicitur) instaret , ut vita ejus ad doloris morsus amplificandos amplius protraheretur , ejus res habuerint : denique quas post illa , & quam piæ voces , eaque plenæ solatii , iis qui opis & auxilii in rebus adversis indigent , scriptis reliquerit , permulta sunt illius epistolæ ; quæ vere accurateque commemorant : Hucusque de Origenis certamine Eusebius .

Verum quoniam modo Origenes e vinctulis elapsus sit ; an quod adveniente pace , sicut alii plures , solutus vinculis fuerit ; an vero quod (ut alii volunt) thus obrulerit , haud satis comperum habetur . Apud Epiphanium certe negationis ejus turpissima illa ac plane nefanda assertoria causa , his verbis (c) : Multa sunt fortia (c) Epiph. facta , quæ per traditionem referunt hæres. 64. teres de hoc viro . Sed non permanserunt ipsi quæ ad præmium consequendum pertinent , in finem ; propter eminentissimam enim sanctitatem ejus atque doctrinam , ad multam invidiam devenit ; & per hæc magis irritabat eos qui illo tempore principalem potestatem administrabant . Per dia-

Gggg 2 604

magorem in modum acuit . Tum illud vero Diaboli calliditate improbitatis artifices commenti sunt , ut ad turpitudinis necessitatem hominem adigerent , atque ejusmodi panam statuerent , ut ad illius corpori suprum inferendum , Æthiopem compararent : Ad hæc , Origenes fraudulentum illud Diaboli consilium non sustinens , vocem illam edidit , quæ duobus illis propositis sacrificare maluit . Quanquam non omnino sponte illud sua præstitisse vulgo dicitur : sed ubi simul hoc se esse facturum assensus , tunc in manus illius impositum , in subiectum ara focum excussisse Gentiles assentunt . Hoc

holicam vero malignitatem excogitaverunt
malitiae operatores, quo modo turpitudinem
viro impingerent, & plagam talem decer-
nerent; itaut in abusum corporis ipsius
Ethiopem ipsi subornarent, aut sacrificia-
ne juberent. Ipse vero non ferens diaboli-
ca operationis versutiam, proclamavit,
utrisque rebus sibi propositis, sacrificare
se potius velle; non tamen spontanea men-
te hoc potius perfecit, velut magna de
hoc fama refert. Sed quandoquidem o-
mnino confessus est se facturum hoc esse,
infecto in manum ejus thure, ipsum ad a-
ra rogum adduxerunt; atque sic a confes-
sionibus ac martyribus tunc re cognita re-
jectus est. Verum in Alexandria hoc pas-
sus, & non potens ferre exprobrantium
sannas, discessit; & Palaestinam, hoc est,
Judaea terram, inhabitare elegit. Cum i-
taque pervenisset Hierosolimam, velut ta-
lis enarrator, & eruditus vir, compelle-
batur a sacerdotibus in Ecclesia docere.
Et cum multum coegissent ipsum hi qui
Hierosolymis sacerdotum sanctae Ecclesiae
administrabant; surrexit, & dictum Psal-
mi quadragesimo noni prolocutus, totam di-
stinctionem praeterit; sic enim dicit Psal-
mus (a): Peccatori dixit Deus: Quare
tu enarras justitias meas, & assumis tes-
tamentum meum per os tuum? Et compli-
catum librum deposuit, & cum fletu ac la-
crositate confedit, omnibus simul cum ipsa
plorantibus: Haec apud Epiphanium de la-
plu ejus.

(a) Psal.
49.

CXVIII.
Luctus O-
rigenis.
(b) Gelas.
in Concil.
Rom. & in
decret. de
lib. apo-
cryph.

Ceterum in libro illo qui Lamentatio-
nes, seu Poenitentiae Origenis inscribitur,
quem tamen Gelasius (b) adnumerat in-
ter apocrypha, alia adumbratur potius
quam describitur causa lapsus illius, cum
dicitur: Tu nosse, Domine, quia invidius
cecidi; volens alios illuminare, me ipsum
obscuravi; nitens alios de morte ad vitam
reducere, me ipsum ad mortem perduxi;
volens alios representare Deo, me ipsum
a Deo separavi; volens enim pro pietate
inveniri, contra pietatem inventus sum;
procedens enim contra iniquorum congrega-
tiones, & arguens, ibi pessimum diaboli
errorem inveni; nesciens certantium va-
rias insidias, ad Dei eos cognitionem pro-
vocabam. Igitur post multas serutationes
promiserunt mihi astutias infelici. Post-
quam vero profectus sum ab eis, diabo-

PAGIUS Hoc modo & a Martyrii gloria, Confessorumque
Martyrumque, qui illis temporibus erant, iudicio
excidit, & ab Ecclesia dejectus est. Accidit hoc
Alexandria, ubi cum exprobrantium ludibria fer-
re non posset, illinc abiit, & in Palaestina sive
Judaea domicilium constituit. Forte contigit, ut
Hierosolimam profectus ad verba in Ecclesia fa-
cienda sollicitaretur; cumque ab iis, qui tunc Sa-
cerdotalem in Ecclesia dignitatem obtinebant, vi
propemodum ad id agendum impelleretur, ille in
pedes consurgens reliquis verbis praetermissis; post-
quam hunc unum e Psalmo XLIX. locum attulif-

lus eadem nocte transformatus in angelum
lucis asserebat mihi: Diluculo exurgens
perge, & persuade eis, & adduc eos Deo,
si tibi verbum propositum sunt: quod se
assenserint, sine ulla intermissione facito,
nihil dubitans propter multorum salutem.
Et rursus diabolus antecedens acut con-
tra me miserum consilia maligna, vel hy-
pocryses, & dolos spargit in eis. Ego ve-
ro infelix valde diluculo de stratu exi-
iens, nec orationem quidem consuetam im-
plere potui; sed desiderans omnes homines
salvos fieri, & ad agnitionem veritatis ve-
nire, me ipsum laqueis diaboli implicavi.

CXIX.

Abii igitur ad iniquos, & petens ab
eis petitiones besternas, nesciens & ad ba-
ptisma perveni. O cor obcecatum, quomo-
do non recordaberis? O stulta mens, quo-
modo non recogitasti? O indistincta di-
cretio, quomodo non intelligebas? O sen-
sus intelligentiae, ubi dormiebas? sed ad
somnia te diabolus provocavit, & infeli-
cem animam mortificavit; ligavit fortes
meos (c), & abstulit scientiam meam; & in-
gavit fortes meos, & vulneravit me. Vo-
ce respondi, & maculatus sum; sine malo
sic collocutus, & maligna perpeffus sum.
Consilium circa me exivit diabolus, & in-
quam vocem contra me dimisit. Origenes
(inquit) sanctificavit. O diabole, quid
fecisti mihi? O diabole, quo modo vulne-
rasti me? Flebam aliquando super Sampso-
nem; sed pejora perpeffus sum. Flebam su-
per Salomonem; & deterius cecidi. Fle-
bam super omnes qui peccaverunt; & in
omnibus eis apparui. Sampsoni coma ca-
pitis deest; meo vero de capite corona glo-
riae cecidi. Sampsonis oculi carnales ob-
cecati sunt; mei vero perforati, & spi-
rituales sunt. Sed illum mulier ad insidias
perduxit; mea autem lingua ad ruinam pec-
cati me traxit: Haec & alia Origenes a-
marissime lugens, si tamen ejus Lamenta-
tiones esse dixerimus. Sed quodnam illud
crimen fuerit, haud ex verbis ejus satis
potest intelligi; nec quidem si ab haereticis
an gentilibus seductus sit, satis haec indi-
cant; quae & ab recitata nuper ex Epi-
phanio historia procul abhorrent.

Atqui sicut libellus iste a Gelasio (ut
dictum est) velut adulterinus respuitur;
ita etiam; an ea quae ex Epiphanio reci-
tavimus, vere ne sint ab Epiphanio scri-
pta,

set: Peccatori autem dixit Deus, Quare, tu
enarras justitias meas, & assumis testamentum
meum per os tuum? complicatum librum reddidit,
fletusque & lacrymans resedit, fletibus cum eo,
qui aderant, universis. Quae verba licet ab ali-
quo Origeniani nominis hoste in Epiphania tex-
tum intra dicat Baronius, tamen vel ipsa sty-
li similitudo, ut inquit Petavius, satis Epipa-
nio adjudicat. Facti illius etiam meminerunt Ne-
mesius cap. 20. Leontius Byzantius, & Justinia-
nus Imperator adversus Origenis errores, qui
a Synodo Quinta probatus est. Et profecto in-
cr e-

pta, vehementer dubito, quippe quod
compertum habeam, Epiphanium alibi,
dum agit de Origene, ab his plane diver-
sa affirmare videri, dum haec scribit in
libro de Menfuris atque Ponderibus: Flo-
ruit Origenes a temporibus Decii usque ad
Gallum & Volusianum. Cum enim hi suc-
cessores Decii fuerint, quod dicit, floruit,
haud debet intelligi (quod dici solet)
vixit, sed splendorem gloriae ejus ex
scientiis comparatum horum Imperatorum
temporibus, eoque sensu usus ea voce vi-
detur Epiphanius; nam si tum lapsus es-
set, haud, floruit, ille dixisset. Sed con-
firmant haec quae sequuntur ejusdem Epi-
phanii verba, dicentis: Ceterum in per-
secutione a Decio facta & ipse Origenes
multa passus, ad finem martyrii non per-
venit. Verum delatus est in Caesarem Stra-
tonis, &c. Id namque & Eusebius tradit,
nimirum eum multa passum, sed ad mar-
tyrium tamen minime pervenisse. Ceterum
ad Epiphanium ea ab aliquo fuisse
addita, non levem conjecturam ex S. Au-
gustino sumimus, qui de duplicibus Orige-
niani haereticis verba faciens, ea omnia se
ab Epiphanio mutuatum esse testatur; cum-
que eorum impia recensent dogmata, ni-
hil prorsus de Origenis negatione habet;
quam vel obiter attigisse, si eam apud E-
piphanium reperisset, facile adducimur ut
credamus.

Com-
munitia scri-
pta de
lapsu Ori-
genis.

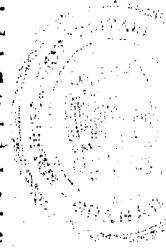
Rursus vero, ut commentum existi-
memus ejusmodi Origenis lapsum, ea quo-
que potissimum ratione suademur, quod
qui pro eo scripserunt Apologias, Pam-
philus, seu potius Eusebius ejus nomine,
atque Rufinus, cum omnes aequae intenti
sint illum ab haeresi immunem reddere;
de impietate vero, seu apostasia nullus
excusat, quod scilicet nullum ab aliquo
ea de re negotium exhibitum esset; quod
si vel levissima qualibet conjectura adver-
sarii ejus, quos multos semper habuit,
objectare potuissent, haud certe conti-
cuissent, sed objecissent isti, & illi di-
luissent. Videntur sane haec de lapsu
Origenis ignorasse pristina saecula, cum
rem tantam, tantique viri non inter
Christianos solum, sed ob insignem eru-
ditionem, quam & Gentiles philosophi
admirabantur, inter Ethnicos quoque no-
tissimi, qui eidem adversabantur, silencio

PAGIUS credibile videtur, hunc Imperatorem in ency-
clica epistola ad universos Episcopos destinata,
quae in Concilii Quinti Acta refertur, vel qui
nomine ejus eandem scripsit, mendacium re nul-
la postulante confictum, Patribus in os objecif-
se viris non illiteratis, & rei inaudite novita-
tem proculdubio miraturis, ejusque falsitatem
facile perspecturis.

VII.
Rationes
in contra-
rionem solu-
ta.

Sed, inquit Baronius, si res ita se haberet,
uti expressa habetur apud Epiphanium, memi-
nissent utique ejus, vel objiciendo Origenis ad-
versarii Theophilus & Hieronymus; vel refu-

praeterierint. Nam Dionysius, qui hoc
ipso vivebat tempore, & res Alexandri-
nas scriptis est profecutus, & alii ejus
gloriae aemuli, quorum, teste Eusebio,
non exiguus numerus erat; sed & ipsi ve-
ritatis amatores, & Origenis oppugnato-
res S. Hieronymus, Theophilus Alexandri-
nus, & alii eorumdem temporum Catho-
lici tractatores, nequicquam ejusmodi, quae
ad fugillanda ejus quoque dogmata admo-
dum opportuna visa fuissent, vel nutu
saltem locuti sunt. Sed quod nec qui post-
erioribus temporibus vixerunt, cum de
Origenis scriptis controversiae fuerunt ite-
rum ore omnium diffamatae; & Justiniano
Imperatore agente, omnes quotquot pate-
rent, vel laterent in Origenis libris erro-
res, in odium Origenistarum in Palaesti-
na iterum emergentium denuo refoffi, Syn-
doticis decretis & Imperatoris litteris in
Ecclesia oculis omnium fuerunt expositi:
de ejusmodi scelere, quod Epiphaniae no-
mine, testimonio tanti viri, videretur in-
notuisse, noverint quaestionem, vel pro-
posuerint assertionem. Certe quidem in-
ignominiam illum sectantium, ac mordi-
cus defendentium, tam insignis infamiae
titulus erat praecunctis foribus affigendus.

Et quo magis magisque impellor, ut
credam totum id, quod dictum est de e-
jusmodi Origenis lapsu, patens esse com-
munitum & affectatam calumniam, illud
est, quod Porphyrius, Christianorum ho-
stis infensissimus, & (ut ex Eusebio vi-
dimus) Ecclesiae gloriae invidus, cum ce-
leberrimum illum Ammonium Christianum
philosophum a fide Christi ad Ethnicos
descivisse non erubuerit mendacissime lit-
teris prodere; quid non de Origene, ob-
secro, dixisset, quem Plotino suo praefert,
& mirifice laudat; si ea de Christo
ab eo negato vere dicere ac firmiter as-
ferere ei licuisset? Vivebat eodem plane
tempore, nec fama solum, sed vultu ho-
minem probe noverat, quocum & se diu
versatum esse testatur (a) in ea quam post
haec tempora scripsit Plotini Vita, in qua
virum egregiis laudum titulis cumulate sa-
tis ornat: nec ausus est Origeni notam
inurere, sicut Ammonio (b); quod Ori-
genis memoria recentior esset, & ejus con-
fessio omnibus adeo innotuisset, ut ne ex-
iguus quidem locus videretur patere
men-

CXXII.
Porphy-
rius lau-
dator Ori-
genis.

(a) Por-
phyr. in
Vita Ploti-
ni. & Eu-
seb. lib. 6.
cap. 19.
(b) Codren.
in Comp.

mendacio, vel levis componendae calumniae occasio esse sibi relicta. Hae sunt quae a sententia de Origenis lapsu nos admodum distrahunt atque dimovent; cum alioqui in dogmatibus homini minime favemus. Procul namque ab illis scriptoribus abhorremus, qui cum in quempiam haereticum jure improbatum atque damnatum invehuntur, caetera quaecumque possunt in eundem, nullo habito veritatis diligentiori examine facinora congerunt & amplificanc; aguntque cum miserrimo illo, perinde ac cum eo qui damnatus ac interdictus aqua & igni, omnium contumeliis ac caedibus passim videatur, expositus; acciditque interdum, ut zelus nimius pro veritate susceptus, suo impetu transgredi faciat veritatem.

CXXXIII.

Majoribus incognitus Origenis lapsus.

Licet autem Eusebius (quod saepe diximus atque refellimus) Origenis laudes, qualibet captata occasione, parum sincere interdum fuerit prosecutus; tamen in iis, quae de Origenis confessione scribit, haud existimamus fuisse mentitum, cum antiquorum neminem habuerit repugnantem. Tanti enim viri lapsus, qui semel diffamatus praestantia delinquentis omnibus innotuisset, haud ejus generis videbatur, qui potuisset celari, & quovis superinducto colore ab Eusebio contegi, vel fucis oblini; quippe qui non in Orbis angulo, sed Alexandriae, in quam (ut alias diximus) velut in orbis theatrum ex quatuor Orbis partibus diversis ex causis homines convenirent, admissus fuisset. Et quoniam pacto, quae Origenis in totum Orbem haec inclamantem valuisset obniti? Vel etsi id quoque adeo temere aggressus esset, quomodo (ut de caeteris in Origenem illatis criminibus facit) nihil penitus ad eum excusandum, & calumniam refellendam in medium adduxisset, & adeo perfricta fronte confessorem laudasset, quem, toto Orbe teste, negasse in confesso omnibus esset? Caeterum sciimus, quae Epiphanius nomine scripta inventa essent, a nonnullis ejus Epiphanius crediti citari; ut inter alios a Leonatio (a) Scholastico, qui post sexcentimum Christi annum vixit; iisdemque Zonaras (b), Suidas (c), Nicephorus (d) annuerunt, & si qui alii recentiores, sive Graeci, sive Latini auctores; non tamen

(a) Leonarius de Selt. alt. 10. (b) Zonaras Annal. lib. 2. (c) Suidas in verb. Origenes. (d) Nicephorus lib. 5. cap. 24.

PAGIUS

Origenis dogmata attenti, admissum humanitas flagitium neglexere; vel emendatum poenitentiae crimen objicere, illiberale & iniquum esse duxerunt. Praeterea id reticuerunt, quod licet sacrificatarum se Origenes recepisset, non ipse tamen, sed qui eum circumstantabant, facinoris auctores & impulsores, manibus ejus apprehensis & excussis, ipsi viderentur fisco thus intulisse: quod licet capitalis sit vel tenuis admittae idololatriae suspicio, & graviter peccasse Origenem fatendum sit, minime tamen hoc nomine posset accusari, quin ejus ingens pudicitiae

men S. Hieronymus, & alii ejus saeculi viri eruditi & Orthodoxi, qui eum impugnant; non S. Augustinus; non denique qui eodem claruit tempore Vincentius Lirinensis, vel alii qui de eo pluribus egerunt, qui nec tale quippiam de Origene vel saltem se suspicatos esse demonstrent. Haec de his satis; de Origenis vero obitu, qui paulo post contigit, suo loco dicemus.

At institutam semel de persecutione Decii orationem ordine prosequentes, narratis iis quae gesta sunt in Aegypto; quid in Palaestina, ac praesertim adversus Alexandrum illum fama celebrem Hierosolymorum Episcopum factum esse tradat Eusebius (e) describamus: Alexander, inquit, Hierosolymitanus Ecclesiae Episcopus, in Palaestina rursum, ubi Caesarea propter Christum Praesidis tribunali stetit, & magnam fuisset ex secunda sua fidei confessione commendationem adeptus; jam extrema senectute & veneranda plane canicie eximius, carceris cruciatu denuo afflictus est; quo quidem, post praclarum, & illustre testimonium fidei Christianae Praesidis tribunali datum, morte in carcere confopito, Mazabenes successor ejus in Episcopatu Hierosolymitano declaratur: (f) Eusebius; qui etiam alibi (g) de eodem Alexandro in carcere defuncto citat epistolam Dionysii Alexandrini.

Ejusdem quoque Eusebii (g) testimonio habetur expressum (quod & superius diximus) inter caetera clarissima monumenta ab eodem Alexandro collectam ac diligenter extractam fuisse Hierosolymis nobilem bibliothecam, quae nequaquam Diocletiani incendio conflagrasse videtur: nam idem Eusebius integram ad sua tempora perseverasse, & complura se inde collegisse testatur. Caesarea quoque in Palaestina nobile martyrium subiit Reparata virgo (h); quae post alia tormenta, in crate ferrea semiustulata est, & sic (horrendum visu) deformata per civitatem ducta, praclamante praecone, Sic tractari faminas Christianas. Quae cum, quacumque duceretur, ad fidem hortata esset Christianos; aliis superatis tormentis, capite truncata est; haec ex Actis ipsius. Quo etiam tempore Emefae in Phoenicia passi habentur Galation & Epistemes insignes

CXXXIV. Persecutio in Palaestina.

(e) Eusebius lib. 6. cap. 32.

(f) Eusebius lib. 6. cap. ultimo.

CXXXV. Tres pueri cum Babylae passi.

(h) In Romae Martyrologio die 8. Octobr.

VIII.

studium una praedicaretur. Quod ergo nullus vitio dederat, quamobrem quisquam excusaret, ratio nulla fuit. Inde par apud multos ea de re silentium. Eusebium autem quod scribendo praetermitteret, eo fuisse impulsam, quod in Apologia pro Origene hoc & ejusmodi plurima fuisset complexus, quae ad Historiae suae propositum non omnino accommodata, quippe quae res ad universam Ecclesiam spectantes exequeretur, repetere insuper habuit.

Rem gestam Decio Ecclesiam persequente scribit Epiphanius, quo tempore eum floruisse sub-

signes martyres (a) quorum omnium certus natalis dies Ecclesiasticis tabulis consignatur hoc elogio: Hi in persecutione Decii flagris casti, manibus pedibusque & lingua mutilati, denique truncato capite, martyrium consummarunt.

Eodem quoque tempore (inquit Eusebius b) Antiocheno Episcopo Babylae ad exemplum Alexandri post fidei confessionem, in vinculis vitam deserente, Fabius ibi Ecclesiae praeficitur: Haec ipse, qui & in Chronico hoc eodem anno ejus martyrium ponit. Epiphanius (c) etiam ac Hieronymus (d), eum sub Decio passum, aequo consentiunt. Quocirca tot antiquis testibus de eadem re fidem facientibus, hallucinari recentiores non dubitamus, qui sub Numeriano eum martyrio coronatum affirmant, temporum ratione palam contradicente; cum non Babylas, sed alius eo tempore Antiochiaefidisse reperitur Episcopus, quam quidem opinionem ut alii utcumque defenderent, recentem, quempiam Babylam antiquioribus penitus ignotum excogitarunt; sed de his pluribus in Notationibus (e) egimus, ut non sit opus eandem hic controversiam refricare. Fortasse inde error irrepit, quod tempore Decii erat Numerius exercitus dux, qui Christianos saevissime persequeretur, de quo in Actis Isidori militis ac martyris mentio habetur (f).

At de Babylae ac sociis haec in tabulis Ecclesiasticis, natali die ipsorum: Antiochia S. Babylae Episcopi, qui in persecutione Decii, postquam frequenter passionibus suis & cruciatibus glorificaverat Deum, gloriose vitam finem sortitus est in vinculis ferreis, cum quibus & suum corpus sepeliri mandavit. Referunt etiam passum cum eo Urbanus, Prilidianus, & Epolonius, quos ille in fide Christi instituerat: Haec ibi. Eadem quoque die agi solitam cum Babylae trium puerorum celebriorem, Joannes Chrysothomus, (g) quoque testatur. Verum quod ad Babylae martyrium spectat, discrepare ab Eusebio videtur Chrysothomus, qui eum non in carcere mortuum tradit, sed foras ductum ad caedem. Qui quidem unum proferens Babylam, ut omnes Gentilium errores impugnet, de martyrio ejus, & causa quae ante praecesserat, historiam

(a) Martyrolog. Rom. die 5. Novemb. (b) Eusebius lib. 6. cap. 32. (c) Epiphanius lib. de mensura. (d) Hieronymus de Script. Eccles. in Alexand. (e) Martyrolog. Rom. die 24. Januarii b. (f) Extat apud Sur die 5. Febr. tom. 1. (g) Jo. Chrysostomus in Juvent. & Max.

CXXXVII. Tres pueri cum Babylae passi.

PAGIUS

jungit; quod se satis mirari non posse dicit Petavius in Animadversionibus Epiphanius pag. 257. quod a Severi temporibus deinceps summa in omnium admiratione fuerit Origenes, ideoque Decii tempore, quo sexagesimum sextum aetatis annum attigerat, celebris fuisse dici non posse videatur. Praeterea Epiphanius in libro de Ponderibus & Mensuris ait: In persecutione Decii martyrium subiit Babylas, Antiochia; Fabianus, Roma; Alexander Episcopus Hierosolymorum, Caesarea. Quin & Origenes ipse, quamvis multa sit passus, martyrii exitum minime

textit, quam summam collectam hic subnectimus.

Tradit enim, Imperatorem Antiochiaefidisse, Regis cujusdam filium obsidem contra jus gentium crudeliter occidisse, indeque in Ecclesiam Christianorum ut templo Dei inferret injuriam, contumeliose venisse; ac resistentem sibi intrepide Babylam nactum, cum caeteris vincum, in carcerem trudi, ac denique ad supplicium duci jussisse; ipsum vero mandasse una simul se cum catenis, quibus vincus esset, sepulturae dari. Ac demum de eo haec subdit: Extant etiam cum Babylae cineribus compedes, Ecclesiarum Praefectos omnes commones facientes, ut vinciri, ut jugulari, ut quidvis pati oporteat: certe omnia prompto atque alacri animo ac magna item cum voluptate sustinenda, ut concedita nobis libertatis ne levissimam quidem partem prodamus, aut contaminemus: eum enim ductum fuisse & jugulatum, significare videtur, non autem in carcere obiisse. Regemque illum quem objuravit, etsi non nominet, fuisse Decium, qui in Syriam profectus est adversus Perlas bello decertaturus, potest intelligi; quod contigisse putamus circa finem praefectis anni, quo Decius illuc pervenit. Quae vero tempore Juliani Apostatae in ossa S. Babylae ad Daphnen sepulta debacchantis acciderint immensa prodigia, suo loco dicturi sumus. At ad res gestas in Ponto sermone convertamus.

Hac itidem urgente persecutione, non sine divino consilio Magnus ille Gregorius Thaumaturgus (perinde ac Cypriano contigit) furorem declinans Gentilium debacchantium, recessit in solitudinem; qui & suis, ut idem facerent, persuasit. Id quidem Gregorius Nyssenus (b), ubi persecutionis acerbissimam descripsit, sic ait: Cum ergo tunc imbecillitatem naturae vidisset vir ille Magnus, utpote quod multum non possent pro pietate usque ad mortem decertare, consuluit Ecclesiae, ut parumper cederet terribili irruptioni; dicens, esse melius fugiendo suas conservare animas, quam, si staret in acie certaminum, esse ordinum fidei desertores. Et ut maxime persuasum esset hominibus, nullum animae afferre periculum, si fuga fidem servarent; suo exemplo eis consuluit, ut secederent.

CXXXVIII. Acta Babylae Martyrii.

CXXXIX. Persecutio in Ponto.

(b) Gregorius Nyssenus in Vita Gregorii Thaum.

Gregorii fuga.

CHRISTI
253.

SEDES VACAT

DECII IMP.
I.

cederent; ipse ante alios cedens vehementi periculo. Hæc quidem Gregorium, divino quodam instinctu doctum & alieno periculo, magna suorum utilitate fecisse, certissimum est. Nam (ut vidimus) immensus erat ubique lapsorum numerus, quos furor persecutionis turpiter dejecerat, eorum scilicet quos non timor cautos fecerat, sed præsumptio reddiderat frustra securos. Hæc vero Gregorius suæ prudenter suadens Ecclesiæ, nullius lapsum ingemuit.

CXXX.
Gregorius frustra queritur.

At hæc Dei consilio ab eo facta esse, quæ subdit Nyssenus facile monstrant, dum ait: Simul autem his quoque, penes quos erat potestas, hoc maximo erat studio, ut illo tamquam duce exercitus expugnato, omnem fidei aciem frangerent & dissolverent. Et ideo inimici magnopere studebant, ut ille in eorum veniret potestatem. Ipse autem cum desertum quendam collem occupasset, secum habens eum qui ex Aedituo adductus fuerat ad fidem ab initio, jam modo diaconatus gratiæ inservientem: cum qui persequerentur, magna multitudine sequerentur eorum vestigia; a quopiam eis ostenso loco in quo abscondebantur, alii quidem vallem colli subjectam circumseptam custodiebant, ut ei nulla ex parte liceret effugere, si ad hoc esset conversus, alii autem cum in montem accessissent, & per omnem partem scrutantes jam Magno illi viro conspecti fuerant, recta ad ipsam currentes. Ille autem cum jussisset ei qui erat cum ipso, ut staret certa & solida in Deum fiducia, & ei suam crederet salutem, manus tendens ad orationem, & nec, etiam si prope fuerint inimici, metu excutiatur fides. Præcepti autem exemplum se præbuit diacono, fixo & stabili oculo cælum intuens, extensis manibus recta figura. Et hi quidem in his erant.

CXXXI.
Gregorius factus invisibilis hostibus.

Illi autem cum ad eos accurrissent, & omnem locum diligenter inspexissent, omnemque in rupe stationem, & omnem rupis accessum, & omnem a lacuna affectum concavitatem diligentissime scrutati essent; rursus in vallem redeunt, quasi metu eorum, qui scrutabantur, ipse in fugam conversus incidisset in manus eorum qui circumsidebant. Postquam vero nec ab iis est inventus, nec erat apud illos qui locum as-

PAGIUS

qui triennio post obiit, jam diu celeberrimus fuerat. Non mirum itaque, si Epiphanius in libro de Ponderibus, de Origene scripserit: *Decii tempore illustris habitus est Origenes*. Ibi enim occasione lapsus ejus de eo loquitur, indeque quæcumque de eo dicenda habebat, refert. Qui res præpostere narrandi modus ab Antiquis non semel usurpatus. Petavii tamen conjecturam amplexus est Dodonius Huetius lib. I. Originianorum cap. 2. num. XIV. quod existimet, Origenem, postquam Alexandria eliminatus fuit, Cæsaream Stratonis con-

plexerant, in quo Magnus ille degebat; signis descripsit eum: in quo affirmabant quæsitores, se neminem vidisse, nisi solas duas arbores a se invicem parum distantes. Cum autem recessissent qui quærebant, relictus index cum illum Magnum offendisset in oratione, & cum qui cum ipso erat, & divinum cognovisset præsidium, per quod illi eis visi sunt arbores; accidit ad pedes ejus, & verbo credit; & qui paulo ante fuerat persecutor, fit unus ex fugientibus.

Iis ergo longo tempore manentibus in solitudine (bellum enim invalescebat adversus fidem) & graviter furente Præsidio in eos qui ad verbum pietatis accedebant, & omnibus in fugam conversis; quoniam nulla spes erat relicta, fore ut Magnus Gregorius veniret in manus persecutorum; tunc omni sua rabie & acerbitate conversa in reliquos, ubique per gentem scrutabantur omnes similiter viros, mulieres, & pueros, quibus Christi nomen erat venerabile; eosque trahabant in civitatem, & replebant carceres, pro aliquo scelere intentantes in eos crimen pietatis; adeo nulli ex rebus publicis tunc vacarent iudicia, nisi huic tantum; quod iis qui tunc Imperium obtinebant, erat cura, ut omnes contumelias, & omnia tormenta quæ excogitari poterant, in eos inferrent, qui fidem retinebant. Quo quidem tempore fuit omnibus longe evidentissimum, Magnum illum virum nihil consuluisse sine Dei nomine. Nam cum se per fugam populo confersasset, erat commune auxilium omnibus qui pro fide certabant. Sicut enim de Moyse (a) audivimus, quod ab Amalecitarum acie procul remotus, per orationem iis qui erant sui generis dabat vires adversus inimicos; eodem modo ille quoque animæ oculo intuens ea quæ videbantur, divinum invocabat auxilium iis qui decertabant pro fidei confessione.

Cumque aliquando una cum iis qui cum eo erant, pro more, Deum oraret; repente angore & animi perturbatione plenus, aperte præ se tulit iis qui aderant, a se spectaculum videri alienum, seque id agere ferre, auresque obstruere, tamquam sono aliquo ad eum perveniente. Et non exiguo interjecto intervallo, cum toto tempore, quod intercessit, inflexibilis mansisset

cessisse, ibi sedem fixisse anno Christi CCXXXI. vel infrequenti; & postea Alexandriam regressum non esse. Verum, licet nullus ex Antiquis de illa Origene profectio, ejusque Alexandriam reditu mentionem fecerit; cum tamen ex urbe Cæsarea Stratonis Alexandriam trajectus brevis sit, & Dionysius Episcopus Alexandrinus Origeni faveret, ad eumque, dum in tormentis esset, librum de Martyrio scripserit, ipso Viro Clarissimo fatente, illud Antiquorum silentium, hac in re in minimis ponendum. Quotidie enim experimur quam infirmum argumentum sit a sola

CXXXII.
Persecutio gravis(a) Psal. 125.
CXXXIV.

set & immobilis: tamquam propositum spectaculum bonum esset exitum assecutum, ad suam rediit consuetudinem, & clara voce Deum laudavit, hymnum victoriæ & gratiis agendis appositum pronuncians, quem sæpe audivimus David dicentem in Psalmodia (a): *Benedictus Deus, qui non dedit nos in captivum dentibus eorum.*

Certamen Troadii.

Iis autem admirantibus, & ut ex eo scient rogantibus, quodnam fuerit hoc spectaculum, quod ejus oculis subiectum est; fortur dixisse, se illo tempore magnum vidisse casum, prostrato diabolo a quodam adolefcente in certamine pro pietate. Iis autem quod dicebatur adhuc ignorantibus, narrat eis apertius, quod illa hora quidam nobilis adolefcent, majori fretus auxilio, magnis sudoribus pro fide decertavit, a lictoribus productus ad Præsidem; nomen quoque adjecit, eum nominans Troadii: & quod post multa, quæ fortiter tulit, tormenta, fuit martyrii corona redimitus. Hæcque ita facta esse, ut ipse dixerat, ab ejus diacono exploratum atque inventum est: qui & Crucis signo munitus, & Gregorii precibus adjutus, demonum præstigiis, atque ferocies eorum insulsius in balneo superavit. Cum autem Gregorius Nyssenus comitem hunc fugæ Gregorii diaconum illum fuisse dicat; quem ex Aedituo ad Christi fidem converterat, atque in illud Ecclesiasticum munus præ morum integritate & fide sincera cooptaverat; opportunum videtur, conscriptam ab eodem auctore de admiranda ejus ad Christum conversione historiam hic reddere, quod sit omni acceptione atque fide dignissima, & magnopere Christi gloriam atque potentiam, idolorum vero patefaciat vanitatem. Sic igitur ait.

CXXXV. *Cum e remota illa solitudine viam urbem versus conficeret, nos autem deprehendisset, & cum vehementior pluvia retardaret, subit quoddam templum cum suis comitibus. Erat autem illud templum insigne; in quo qui colebantur demones, ad Aedituos aperte ventitabant, ut qui illic dividerent, & responsa redderent. Cum autem subsisset templum cum suis comitibus, demones quidem confestim exterruit Christi nominis invocatione: figura autem Crucis aere expiato, qui erat inquinatus nidoribus, illic mansit pro more totam noctem in orationibus & hymnis decantandis vigiliis. Ann. Eccl. Tom. II.*

PAGIUS

a sola negatione deducum. Imo ex libello de Martyrio ad Origenem a Dionysio Alexandrino scripto, ut testatur Eusebius lib. 6. cap. 46. Epiphanius fides facta testaque haberi videtur, cum Severi Imperatoris tempore Dionysius anno CCLXIV. demortuus, adolefcent esse debuit, librisque componendis immaturus. Quare liber ille, qui perit, a Dionysio post annum CCLVII.

CHRISTI
253.

SEDES VACAT

DECII IMP.
I.

lans; adeo esset in domum orationis transformatum templum, quod propter cruorem victimarum & simulacra erat abominandum. Cum hoc modo totam noctem peregisset, mane rursus cœpit ultra progredi. Cum vero Aedituus mane consuetum demonibus cultum exhibuisset; apparentes ei demones dicunt clamantes, non licere eis templum ingredi propter eum qui illic manserat. Is autem quibusdam piaculis utens, & quædam sacrificia adhibens, per ea conabatur demones rursus in templo collocare. Postquam vero, eo nihil non experiente, erat ei labor irritus, cum demones non amplius pro more exaudirent ejus vocationem: tunc ira percitus Aedituus, Magnum illum virum offendit, omnes in eum minus aperte intentans, se & eum ad magistratus delaturum, & manus illi allaturum, & audax ejus ceptum Imperatoribus significaturum esse; quod cum esset Christianus, & diis inimicus, ausus sit templum ingredi; cujus ingressum esse avertatam, quæ in sacris operatur, potestatem; nec amplius in eis locis habitare, ut solebat, divinam demorum operationem: Hæc ibi.

Haud sane absque divina providentia, factum esse reperitur, ut, cum celebriora quæ erant in Orbe oracula (ut dictum est superius) divina virtute sint muta redidita, aliquo interdum in loco (ut hic accidit) permiserit Deus idolum dare responsa: nam id non ob aliam causam contigisse vidimus, nisi ut ex horum silentio postea Christi potenti virtute iidem imperato, quinam vocalia illa famosissima idola tacere fecisset, recentiori innotesceret experimento; simulque Christi adversus demones vis atque potentia novis exemplis cunctis Gentilibus palam fieret: perducereturque quodammodo demon sæpius certaturus in campum, ut de hoste devicto atque prostrato Christus sæpe triumphans, Gentilitatem simul duceret sub Crucis vexillo captivam: quod & feliciter accidit. Sed ceptam de Aedituo narrationem ordine prosequamur.

Cum magnus ille Gregorius temerariam & insolentem Aeditui iram eximia reprehisset prudentia, & opposuisset omnibus ejus minus verum Dei auxilium; & diceret se in ejus qui pro eo pugnaret viribus tantam posuisse fiduciam, ut potestatem, habeat expellendi demones unde velit, & eos

quo Episcopus Alexandrinus creatus est, scriptus, & post eum annuum Origenes persecutioni expositus. Denique Eusebius in Deciana persecutione Origenem gravissimos cruciatus passum prodit lib. 6. cap. 9. sed eum Severo imperante male habitum minime insinuat, licet tunc illius frequentem mentionem fecerit.

Ad

eos collocandi in quibus velit locis; & polliceretur se ea, quae diceret, jam esse demonstraturum; admiratus Aedituus, & magnitudine potestatis obstupefactus, rogavit ut in his ipsis suam ostenderet potestatem, & rursus in templum reduceret demonia. Cum Magnus autem ille haec audisset, rupit brevem quandam libelli particulam, & eam dedit Aedituo, in ea impressa quadam voce imperante demonibus; haec autem verba continebat scriptura: Gregorius satanae, Ingredere. Cum autem accepisset Aedituus libellum, altari imposuit. Deinde cum ei solitos obtulisset nidores & inquinamenta, rursus videt ea quae prius viderat, antequam a templo essent exterminati daemones.

CXXXVIII. Aedituus credit.

Cum haec autem facta essent, capit cogitare divinam quandam virtutem esse in Gregorio, per quam visus erat esse potentior daemonibus. Cum ergo eum esset rursus magno studio consecutus, priusquam venisset in civitatem, rogavit ab eo ut disceret mysterium, & quisnam esset ille Deus qui sibi subjectam haberet daemonum naturam. Cum autem paucis ei dixisset Magnus ille mysterium pietatis; ita affectus fuit Aedituus, ut verisimile est eum affici qui rebus divinis initiatur; & opinatus est esse rem viliores & abjectiores, quam ut existimaretur Deus per carnem humanam apparuisse. Cum is autem dixisset ejus rei fidem non confirmari verbis, sed eorum quae sunt probari miraculis; Aedituus ex eo adhuc quaesivit miraculum. Deinde per id quod factum est, adductus est ut fidei assentiretur: Haec Gregorius, qui & his addit narrationem immensi illius miraculi, quo ingens saxum precibus loco movit, atque alio, ut libuit, transtulit; cujus etiam meminit Gregorius Papa in Dialogis (a). Inhaerens posthac semper Aedituus lateri Gregorii, ab eoque diaconus ordinatus, quanta vis esset in Crucis signo, saepius didicit experimento; sed haec Nyssenus pluribus. Qui etiam, quod ad persecutionem in Ponto excitatam pertinet, his quae dicta sunt addit, passum quoque Romanae civitatis Episcopum Alexandrum cognomento Carbonarium, de cujus admirabili electione actum est superius; consummasseque per ignem martyrium, tra-

(a) Gregor. Dialog. l. 1. c. 7.

PAGIUS IX.

Ad num. CXXXIX. & seqq. Decius hoc anno VI. Kalendarum Novembrium die adhuc in vivis erat, ut liquet ex Pollione in Valeriano cap. 1. ubi ait, duobus Decii Consulibus, Decium Valerianum Censorem delegisse, additque: Jam ille in prociectu cum Decio tunc agebat, id est, ad pugnam accinctus. Hoc itaque anno, dieque vicesima septima mensis Octobris, Decius adhuc vivebat, Romaeque Senatus congregatus est, ubi ex Senatusconsulto atque decreto Decii Imperatoris collata est Valeriano, qui post-

dit. At haec de persecutione in Ponto Neocæsareæ excitata fati; quae autem, ab eodem Gregorio fuerint instituta redita Ecclesiae pace, dicemus inferius.

Hoc item primo sui Imperii anno Decius comparato exercitu bellum suscepturus adversus Persas reliquit Romae Valerianum, cui ex Senatusconsulto (ut tradit Trebellius) summam contulit potestatem; sic enim illi Censuram tribuit, ut addiderit & legum scribendarum facultatem; indeque accidit ut in edictis nomina inscriberentur Decii atque Valeriani; quorum nominibus extat edictum de persecutione adversus Christianos in Actis S. Mercurii martyris, licet & Augusti nomen Valeriano legatur inditum; quod tamen potius additum postea, quam tunc inscriptum, putamus. Urbanam vero praefecturam (ut idem auctor refert) commisit Cornelio Saeculari, Praetoriam Marco Baebio. Accidit autem, ut dum trajiceret exercitum in Orientem, impulsus una ex navibus in insula Chio, Isidorus Alexandrinus nobilis miles, quod Christianus esset, nec diis sacrificaret, reus constitutus impietatis, a Numerio tribuno sententiam capitis accepit. Extant ejus (b) Acta, & quidem sincera.

CXXXIX. Decius proficiscitur adversus Persas.

(b) Apud Surv. die 5. Febr. to. 11.

Ceterum quod ad Valerianum pertinet, hoc eodem anno, vigesima septima die Octobris ex Senatusconsulto atque decreto Decii Imperatoris decreta est ei summa cum potestate Censura. Quod quidem Senatusconsultum a Trebellio Pollione in Valeriano descriptum, hic recitare, ad Ecclesiasticae historiae elucidationem, operae pretium existimavimus: Duobus, inquit, Decii Consulibus sexto Kalendas Novembris die, cum ob Imperatorias litteras in aede Castorum Senatus haberetur, ireturque per sententias singulorum, cui deberet Censura deferri (nam id Decii posuerant in Senatus amplissimi potestate) ubi primum praetor edixit, Quid vobis videtur, Patres conscripti, de Censore deligendo? atque cum qui erat princeps, cum Senatus sententiam rogasset absente Valeriano (nam ille in prociectu suo cum Decio tunc agebat) omnes una voce dixerunt, interrupto more dicende sententiae: Valeriani vita Censura est. Ille

CXL. Censura Valeriani & summa potestas.

ea imperavit, summa cum potestate Censura. Bellum suscepturus tunc erat Decius non adversus Persas, ut credit Baronius, sed adversus Gothos, qui pleraque Thraciae loca diriperant, ut testatur Victor de Caesaribus, confirmatque Zosimus lib. 1. qui ait, Scythas Tanaim transgressos, vicina Thracia loca praedis agendis infestasse, eosque Decium aggressum esse, & a Barbaris undique telis petum perierisse, ut mox videbimus. Quod vero Baronius ait ex Censura Valeriano concessa accidisse, ut

Baron. II. CXXXIX. & seqq.

le de omnibus judicet, qui est omnibus melior. Ille de Senatu judicet, qui nullum habet crimen. Ille de vita nostra sententiam ferat, cui nihil potest objici. Valerianus a prima pueritia Censor fuit. Valerianus in tota vita sua fuit Censor, prudens Senator, modestus Senator, gravis Senator, amicus bonorum, inimicus tyrannorum, hostis criminum, hostis vitiorum. Hunc Censorem omnes accipimus, hunc imitari omnes volumus. Primus genere, nobilis sanguine, emendatus vita, doctrina clarus, moribus singularis, exemplum antiquitatis. Quae cum essent saepius dicta addiderunt omnes, atque ita discessum est.

CXLI. Summa potestas collata Valeriano.

Hoc Senatusconsultum ubi Decius accepit, omnes aulicos convocavit, ipsum etiam Valerianum praecipit rogari; atque in conventu summorum virorum recitato Senatusconsulto, Felicem, te, inquit, Valeriane, Senatus sententia; immo animis atque pectoribus. Totius Orbis humani suscipe Censuram, quam tibi detulit Romana Respublica; quam solus mereris, judicaturus de moribus nostris. Tu aestimabis qui manere in curia debeant; Tu equestrem ordinem in antiquum statum reages; Tu censibus modum pones; Tu vestigalia firmabis; divides statum; republicas recensabis; Tibi legum scribendarum auctoritas dabitur; Tibi de ordinibus militum, judicandum est; Tu arma respicies; Tu de nostro Palatio, tu de iudicibus, tu de Praefectis eminentissimis judicabis. Excepto denique Praefecto Urbi Romae, exceptis Consulibus ordinariis, & sacrorum Rege, & Maxima virgine Vestalium (si tamen incorrupta permanebit) de omnibus sententias feres. Laborabunt autem etiam illi, ut tibi placeant, de quibus non potes judicare: Haec Decius.

CXLII.

Sed Valeriano sententia hujusmodi fuit: Quoeso, sanctissime Imperator, ut ad hanc Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

in Edictis nomina inscriberentur Decii atque Valeriani, nullum fundamentum in veteri Historia habet, ubi edictorum Valeriani adversus Christianos nulla mentio ante quintum Imperii ejus annum. Acta S. Mercurii a Surio die XXV. Novembris ex Simeone Metaphraze recitata, & a Baronio hanc in rem laudata sublesta fidei sunt ac adulterina. In iis enim decretum adversus Christianos, ut supponitur, emissum, his verbis inchoatur: Imperatores, Triumphatores, Victores, Augusti, Pii, Decius & Valerianus si-

me necessitatem alliges, ut ego iudicem de populo, de militibus, de Senatu, de omni penitus Orbe, iudicibus, & tribunis, ac ducibus; haec sunt, propter quae Augustum nomen tenetis: apud vos Censura desedit, non potest hoc implere privatus. Veniam igitur ejus honoris peto, cui vita impar est confidentia; cui tempora sic repugnant, ut censuram hominum natura non quaerat: Hucusque Pollio ex ejusmodi Senatusconsulto laudes texens Valeriani; quo magistratum illum coactus accepit, ac strenue exercuit, utinam pie atque iuste: quippe qui Gentilicium patriam superstitio-nem, quam ab ineunte aetate excoluerat, restituere ex officio Censurae laborans, in Christianos illius desertores se iniquissimum praebuit ac severissimum. Quamobrem actum est, ut suo etiam nomine inscriberentur leges; & in Christianos promulgarentur edicta; adeout eadem persecutio utriusque nomine, nempe Decii & Valeriani, censeretur, eoque nomine perfereretur in posterum; quod eo semel eorum, qui iustissimi atque sanctissimi haberentur, persecutio nobilitata nominum titulo, quo religiosior ac justior haberetur, eo licentius grassaretur in Ecclesiam Christi. Ex his igitur complures trices atque ambages solvuntur, dum plerique martyres in persecutione Decii & Valeriani una passi leguntur, quos constat non simul eodem, sed diverso tempore imperasse; & quod nonnulli, quos perspicuum est passos esse sub Decio, iidem sub Valeriano martyrismum pariter exegisse tradantur; & quos sustulit Valeriani persecutio, iidem sub Decio & Valeriano passi legantur. Haec qui non considerat, innumeris se ac plane insolubilibus implicet erroribus necesse est, feraturque per devia, atque multiplicibus viarum anfractibus distineatur.

Valerianus ex officio saevit in Christianos.

H h h h 2 Chri-

mul cum Senatu hac communi consilio, &c. Quae prorsus fabulosa, sicut quod in iisdem Actis describitur, Decium ingenti in Perside victoria potitum severissime Christianos Persas exagitate: is enim postquam Imperium adeptus est, nunquam in Perside fuit.

Venio nunc ad annum a Baronio in Annales infartum, Consulatuque tertio ordinario Decii & Grati secundo, qui nunquam gestus fuit, commentitius ab eo insignitum. Nisi enim hic refecetur, illustrationem nostram parum utilem fore necesse est.

X. Annus

JESU CHRISTI
ANNUS

254.

SEDES VACAT

DECII IMP.
ANNUS

2.

I. Christi Redemptoris anno ducentesimo quinquagesimo quarto, qui numeratur Decii Imperatoris secundus, a diversis diversis Consules ponuntur. Sed qui nobis magis probantur, illi sunt, quibus legitima Acta Pionii (a) martyris, de quibus plura inferius, consignantur; nimirum, Messio Quinto Traiano Decio tertium, & Grato secundum Consulibus. Elapso Decii Imperii anno primo, & secundo jam inchoato, adhuc dira persecutio vexabat Ecclesiam, tam in Oriente, ubi in expeditione Decius agebat, quam etiam in Occidente. Inter alios autem, qui hoc anno in Oriente passi sunt, magnopere celebratur Pionius Smyrnenis Ecclesiae presbyter; cuius tunc potissimum robur pectoris sacerdotalis enituit, cum ejus Ecclesiae Eudemon Episcopus turpiter lapsus est. Extant sincerissima ejus Acta, a Christiano homine, qui tunc aderat, fidelissime scripta, atque illa ipsa, quae in commentarium illum de Martyribus a se scriptum illata, Eusebius tradit. Esse enim eadem ipsa legitima, cum argumentum eorum ab eodem Eusebio (b) collectum atque recitatum demonstrat, tum quamplurimam alia, quae iisdem Actis contenta, simplicissimae veritatis candore nitent, eruditus ac prudens lector intelliget. Quae, detexto illo tantum pulvisculo, quo (ut in antiquis pene omnibus accidit, ac iis praefertim quae e Graeco in Latinum translata sunt) leviter aspersa, leviori quoque commendatione exuffari conceditur, sunt omnino acceptatione dignissima. Contempseram illa, fateor, cum primo intuitu in eis Pionium sub Decio passum legerem; Eusebio (ut videbatur) refragante, qui sub Marco Aurelio & Lucio Vero Imperatoribus ipsius certamen recenset. Sicque (ut ingenue dicam) infenso primum animo ea legi, & averso vultu cognovi, atque Aristarchi statera, quo ea improbarem potius quam probarem, expendi.

II. Sed cum inter legendum radii quidam ex eis simplicis & minime fucatae veritatis elucerent; ad ea accuratius cognoscenda omne studium adhibui. At tantum abest, ut ea invenerim commenticia, ac proinde rejicienda putarim, ut eadem candida veritatis luce nitentia, & omni ex parte firma esse cognoverim, in eamque potius sententiam adductus sum, ut existimem Eusebii scriptis errorem inesse potius, qua ea veritate periclitari. Sed un-

denam error illapsus sit, facile perspicere quisque poterit. Cum enim (ut idem (c) ait Eusebius) in eodem libello Smyrnenis Ecclesiae post descriptum Polycarpi martyrium, cum aliorum martyrum, tum Pionii Acta attexta essent; quibus diceretur eodem quo Polycarpus tempore Pionius esse passus; existimatum fuit (non puto ab Eusebio, qui eadem Acta satis habuit perspecta, sed ab aliis) sub iisdem Imperatoribus, quibus Polycarpus, Pionium quoque pro fide certantem fuisse martyrio coronatum. Verum quae Acta habent de tempore certaminis Pionii communis cum Polycarpo, quo modo accipienda sint, textus ipse declarat, sic habens: *Vigesima tertio mensis Februarii die, cum sabbatum magnum infaret, natalis scilicet beati martyris Polycarpi, urgente Decii Imperatoris persecutione, Pionius presbyter, & Sabina verae pietatis studiosa, & Asclepiades, & Macedonia, & Linus Ecclesiae Catholicae presbyter, comprehensunt.* Hae ibi. Ex quibus videas, quod dicebatur in epistola illa, seu potius commentariolo Smyrnenis martyrum, Polycarpi atque Pionii martyrium eodem contigisse tempore, longe aliter accipiendum fuisse, atque acceptum viderur; nimirum quod Pionius ibidem loci, eodem quoque anni tempore, quo gentilis ejus Polycarpus, martyrium subierit. Hoc etiam, modo Graecos omnes accepisse verba illa Eusebii, iidem aperitissimam atque certissimam fidem faciunt, dum in Menologio ex eorumdem Actorum testimonio absque controversia habent, Pionium sub Decio martyrium subisse. Sed cum testetur Eusebius (d) Acta Pionii scripta fuisse in commentariolo illo Smyrnenis martyrum, rursumque se eadem intexuisse in libro illo quem de Martyribus scripsit; jamque certum sit excidisse illum a multis frustra diutius perquisitum; non ab re fore existimo, si quae ex eodem libro citata ab eo Smyrnenis Ecclesiae, instar epistolae, excepta sunt Pionii Acta, hic referam; cum alioqui sicut non a nostro instituto, ita nec ab exemplo digrediamur Christianorum historicorum, qui interdum certa martyrum Acta (quod saepe facit Eusebius) suis historiis attextuerunt; cum praefertim hoc unum sit reperire certum fragmentum libri illius ab Eusebio de Martyribus scripti; id ipsumque ab eo acceptum a libello martyrum Smyrnenis Eccle-

(c) Euseb. lib. 4. c. 14.

De tempore martyrii Pionii.

(b) Euseb. lib. 4. c. 14. in fin.

(d) Euseb. lib. 4. c. 14. in fin.

CHRISTI
254.

SEDES VACAT

DECII IMP.
2.

clesiae, prout ex eisdem Actis haec perspicue demonstrari contingit.

III. Cum autem miserandum lapsum Eudemonis Smyrnenis Episcopi nonnullorum, ejus civitatis Fidelium clades sit consecuta; ex adverso Pionius, ejusdem Ecclesiae presbyter, una cum sociis, gloriosa confessione fidem exulem restituere pro viribus conatus, tempore solemnibus celebratis anniversariis diei natalis S. Polycarpi, adversus impios certaturus in arenam descendit (erat illa dies ex majorum institutione solemnibus, quae ut ejusdem Smyrnenis Ecclesiae testimonio vidimus (a), jam ab ipso consummati martyrii tempore fuerat illi decreta.) Sed spontanea catena velut tessera militari, qua dignosceretur a refugis qui scutum turpiter abjecissent, nobiliter insignitus, Christum praedicans, in medium prodiit. Sed haec ipsa gratiora fient, si ex Actis ejus martyrii in medium adducantur, quae sic habent post alia enarrata a nobis superius de tempore passionis:

(a) Apud Euseb. lib. 4. c. 14. in fin.

IV. (b) Apud Metaph. die 1. Febr. Acta Pionii ex epistola Smyrnenis.

Pionius (b) igitur pridie natalis diei S. Polycarpi futurum praedixit, ut eo ipso die caperentur. Itaque cum simul cum Sabina & Asclepiade jejunans, se postridie comprehensum iri prospexisset, sumptis tribus catenis connexis, colloquio suo & Sabinae & Asclepiadis injectis, domi expectabat. Id autem fecit, tum ne ab amicis abducerentur; tum ne posset aliquis suspicari, se (ut reliquos) ad ea quae idolis essent immolata, comedenda deduci velle; & ut omnes intelligerent, se statim in carcerem duci decrevisse. Cum igitur precationibus incubuissent, & sabbato sanctum panem & aquam coepissent (appellat sanctum panem hic, quem adhibita communi benedictione susceperunt) supervenit Polemo Aeditius cum satellitibus suis, ut homines Christianos quærerent, eosque ad immolandum idolis, & comedendum ex iis quae fuissent immolata, perducerent. Et Aeditius: *Notis plane decretum Imperatoris, quo vobis jubetur, ut diis sacrificetis? Cui Pionius: Novimus, inquit mandata Dei, quibus imperat, ut ipsum solum adoremus. In forum igitur (inquit Polemo) venite, & illic obtemperabitis. At Sabina & Asclepiades dixerunt: Nos Deo viventi obtemperamus: Ducebat igitur eos, sed sine vi. Cum autem ire pergerent, viderunt omnes eos vincula gestantes; quamobrem re nova commotus populus celeriter concurrebat, & praemultitudine multa premebantur.*

V. Et cum in forum venissent, & inporti-

cu ad Orientem sita ad portam Duplicem constitissent, impletum est totum forum, & superiores porticus tum viris Graecis atque Judaeis, tum etiam mulieribus (nam cum magnum esset sabbatum, feriabatur) quin etiam fundamenta arcusque conscenderant, ut spectarent. In medio igitur cum stetit: *Sattus est, inquit Polemo, o Pioni, ut, quemadmodum omnes faciunt, vos quoque pareatis Imperatori, & simul lacris immoletis, ne puniamini. At Pionius, extensa manu, hilari vultu causam suam defendit: Viri, inquit, Smyrnaei, qui & urbis pulchritudine & melle Homérico (ut dicitis) gloriamini, & si qui sunt inter vos Judaei, audite me paucis perorantem. Audio vos risu gaudioque eos qui transfugiunt (nempe a Christi fide ad idola) suscipere; perinde quasi ridiculum aliquid ac leve sit id quod agunt, dum idolis sponte sacra faciunt. Atqui equum erat, Graeci, ut magistrum vestrum Homerum audiretis, qui hominum meritu laetari, pium esse negat. Vobis autem, Judaei, Moyses ita (c) jubet: Si videris jumentum inimici tui cecidisse, & sub onere jacere; ne praeterieris, sed ipsum excitato. Equum enim erat vos Salomonem audire, qui, si ceciderit, inquit (d), inimicus tuus, ne gaudeas, & calamitatem ipsius ne extollaris. Ego enim magistrum meum audiens, mori malo, quam ab ejus praecipis discedere; & totis viribus entor, ne recedam ab iis quae primum didici, deinde etiam docui. Quid est igitur cur nos crudeliter irrideant Judaei? Quamvis (ut ipsi dicunt) hostes eis essemus, homines tamen sumus. Praeterea injuria affecti, ajunt de nobis esse liberam loquendi facultatem. Sed quos affectimus injuria? quos occidimus? quos persecuti sumus? quos coegimus, ut adorarent idola? Putant ne similia esse peccata sua peccatis eorum, qui nunc humano terrore adducti praevaticantur? Haec & alia plura Pionius, reprimens factum Judaeorum Christianis insultantium; haecque plane illa, quibus intexta esse ait Eusebius Acta Pionii (e), nempe ingenuam sermonis libertatem, & apologias coram populo, & magistratibus recitatas, & conciones ad docendum accommodatas, cum benignitate erga eos qui ceciderant: quae quisque uberius legere poterit in Actis ejus, in quibus integra posita sunt; ubi & post Pionii ad populum concionem haec habentur:*

Cum verba illa Pionius repereret, Deos vestros & auream statuum nolumus adorare; duxerunt eos in medium sub dio. Cir-

Pionius palam profiteatur.

(c) Deuter. 22.

(d) Prov. 24.

(e) Euseb. lib. 4. cap. 14. in fin.

VI.

PAGIUS

XI. Martyrium S. Pionii.

A num. I. ad XXVIII. In Asianorum Martyrum Actis, quae in unum Codicem redacta olim circumferebantur, simul conjunctae legebantur binae Smyrnenis Ecclesiae epistolae; de Polycarpi Episcopi Smyrnenis martyrio una; de Pionii altera; quae propter omissam fortasse posterioris epistolae epigraphem, cum pro una contenta essent acceptae, erroris inde data est occasio, ut eodem anno uterque Martyr Smyrnae & seque passus existimaretur. Sed Polycarpum, imperan-

an. 254. num. 11. tio, ut eodem anno uterque Martyr Smyrnae & seque passus existimaretur. Sed Polycarpum, imperan-

PAGIUS

te Marco Aurelio, martyrii gloria coronatum esse suo loco ostendimus: Sanctum vero Pionium Smyrnenis Ecclesiae Presbyterum praesenti anno, Nonis Aprilis, die Sabbati, Decio imperante, morti traditum ostendit Uferius in Dissert. de

Macedonum & Asianorum Anno Solari cap. 3. Pionii Acta die prima Februarii a Bollandio illustrata, & ex iis mendosus ille Consulatus Decii III. & Grati II. ad quem Eruditissimus Cardinalis ostendit, rejectus.

Pionius
perfitit
in confes-
sione .

Circumsteterunt autem quidam homines fo-
renses una cum Polemone orantes atque di-
centes : Nobis obtempera, Pioni, morem-
que gere, qui te diligimus, vitæque di-
gnam ducimus, propter morum probitatem
atque modestiam tuam : Jucundum est vi-
vere, & lucem intueri. Ego quoque, Pio-
nius ait, vitam amabilem puto, sed illud
est longe amabilius, quod optamus nos Chri-
stiani; lucem hanc jucundam & dulcem exi-
stimo, sed illam multo jucundiorē & dul-
ciorem quæ vera est lux (a), quam nos
cupimus contemplari; hæc quidem omnia
pulchra sunt, neque nos damnamus odiose
prosequimur opera Dei; sed illa longe pul-
chriora atque præstantiora, quæ anteponi-
mus : Hæc sane contestatur Pionius, quo
fe longe abesse a Marcionitis, Deum crea-
torem & creaturam pariter blasphemanti-
bus, demonstraret; nam & illi martyrium
libenter subibant.

VII. Circumforaneus autem quidam nomine
Alexander, homo improbus, ait: Audi
nos, Pioni. Cui Pionius inquit: Tu po-
tius audi me; quæ enim tu scis, sunt mihi
cognita; quæ vero ego scio, eorum tu es
ignarus: sic ipse secundum illud (b): Re-
sponde stulto juxta stultitiam suam. Vole-
bat autem eum Alexander irridere; ita-
que cum ironia: Quid sibi volunt, inquit,
istæ catene? Cui Pionius respondit: Ne
per urbem vestram iter facientes, existi-
memur ad immolandum idolis, aut ad eden-
dum ea quæ sunt illis immolata, profici-
si; atque adeo ut intelligatis, nos ne
interrogari quidem velle, sed decrevisse,
non in forum, sed recta ad carcerem ire;
& ne per vim nos comprehensos dimittatis,
sed, cum vincula gestemus, trabatis. Sic
eum Alexander illudebat. Cumque rursus
illi multis verbis Pionium hortarentur, at-
que ipse sibi ita decretum & statutum esse re-
sponderet, eosque reprehenderet, & de his
quæ sunt ventura, differeret; Alexander
dixit: Quid multis opus est verbis, cum vi-
vere nequeatis? Sed cum populus vellet in
theatro conventum fieri, ut plura illic au-
diret, quidam Ducis studiosi ad Polemo-
nem Aeditum accedentes, ei persuaserunt,
ne sineret in teatro populum convenire,
ne tumultus fieret, & panis flagitaretur.
Moris namque erat, populum in unum
semel conventum, suas necessitates jun-
ctis vocibus conclamare, ac interdum in
magistratus jactare convicia, ac turbas
ciere.

VIII.
Hilaritas
Christia-
norum
percep-
tæ .

His auditis Polemo, Si non vis, in-
quit, Pioni, sacrificare, saltem in tem-
plum ingredi. Hoc idolis, inquit, non
expedit, ut illuc ingrediamur. Polemo ve-
ro: Persuade, inquit, hoc nobis Pioni.
At ille: Utinam, inquit, possem vobis
persuadere, ut fieretis Christiani. Tunc
illi risu soluto, dixerunt: Tu vero ne id
feceris, ne vivi comburamur. Gravius &

acerbius est, inquit Pionius, post mortem
igni comburi sempiterno: Arridenteque Sa-
bina, Aeditus & satellites ejus dixerunt:
Rides? Ita Deo placet, inquit illa; Chri-
stiani enim sumus, & fide qui sunt in Chri-
stum firma atque constanti, risu ridebitur
perpetuo. Tu, inquit illi, quod non
vis, patieris; quæ enim diis nolunt sa-
crificare, in prostibulum conjiciuntur. At
illa: Sancto, inquit, Deo id erit cura.
Gravissimum enim hoc omnium solitum,
Christianis sceminis irrogari supplicium,
quod castitatis essent tenacissimæ, superius
est sæpius demonstratum. At post hæc:
Pionium rursus Polemo sic allocutus est:
Obtempera nobis, Pioni. Respondit Pio-
nius: Jussisti ut vel obtemperarem, vel
plecterer: Non obtemperabo; jube igitur
plecti. Tunc Aeditus Polemo: Sacrifica,
inquit, Pioni. At ille: Christianus sum.
Quem, inquit Polemo, Deum colis? Re-
spondit Pionius; Deum illum omnipoten-
tem, qui fecit celum & terram, & omnia
quæ cælo & terra continentur atque o-
mnes nos; qui nobis abunde suppeditat o-
mnia; quem per Verbum ipsius Christum co-
gnitum habemus. Sacrifica igitur, inquit
Polemo, saltem Imperatori. Ego, inquit
Pionius, homini non sacrifico; Christianus
enim sum. Deinde, cuncta scribente No-
tario: Quod, inquit, est tibi nomen? Il-
le respondit, Pionius. Tum Polemo: Chri-
stianus, inquit, es? Respondit: Sum.
profecto. Cujus, inquit Polemo, es
Ecclesiæ? Respondit Pionius: Catholice;
nulla est enim alia apud Christum: Hæc sunt
namque confessiones illæ sigillatim magna-
cum celebritate habitæ, & aliæ sequun-
tur, quas Actis Pionii intextas esse, Eu-
sebius (c) tradit.

Tum ad Sabinam accessit. Monuerat au-
tem illam Pionius, & ab eo fuerat Theo-
dota appellata; ne ex nomine cognita, in
manus impiæ civis jam dominae suæ rur-
sum incideret; quæ imperante Gordiano,
cum vellet Sabinam a fide abducere; eam
vinculam in montibus relegavit, ubi clam
victui necessaria ei a fratribus subministra-
bantur. Solitum in Asia ejusmodi irroga-
ri supplicium, Theclæ & aliorum Acta
demonstrant; nam & illa hanc demum
condemnationem accepit. Post autem stu-
diose curatum fuit, ut a Domine servi-
tute & a vinculis liberaretur. Primum
autem cum Pionio versabatur, quæ etiam
in hac persecutione capta fuit: Dixit igitur
huic quoque Polemo: Quo nomine vo-
caris? Eaque respondente, Theodota. Sub-
jecit ille, Christiana es? Inquit, Chri-
stiana sum. Cujus Ecclesiæ? inquit Pole-
mo. Sabina respondit: Catholice. Tunc
ait Polemo: Ecquem colis & veneraris?
Deum, inquit illa, omnipotentem, qui fe-
cit celum & terram, & omnes nos, quem
novimus per Jesum Christum Verbum ipsius.

Mox

IX.
Jugis Pio-
nii con-
fessio .

(c) Euseb.
ibid. lib. 4.
cap. 14. in
fine .

X.
Relegatio
mulierum
in monte .

XI.

Sabina in-
heret Pio-
nio .

Mox Asclepiadem interrogavit: Quomodo
(inquit) appellaris? Asclepiades, inquit
ille. Tum Polemo: Christianus es? Re-
spondit: Sum. Quem, inquit, veneraris?
Eoque respondente: Christum Jesum. Est ne
alius? Minime vero, inquit Asclepiades,
sed idem ille, quem hi dixerunt:

His dictis, in carcerem ducti sunt, tam
ingenti multitudine consequente, ut forum
impleretur. Et dicebant quidam de Pio-
nio: Quomodo qui semper erat pallidus,
nunc est facie ignea & rubicunda? Cum
autem ipsum Sabina vestimento propter
multitudinis impetum teneret; quidam eam
deridentes dicebant: Quam veretur ne ab
ejus uberibus depellatur! Unus autem qui-
dam clamavit, inquiens: Si nolunt parere,
supplicio afficiantur. Cui Polemo respon-
dit: Nobis non præcedunt fasces, neque
secures, ut hanc habeamus potestatem. A-
lius dicebat: Ecce homunculum subducat
ad immolandum (immuebat autem Asclepia-
dem, qui nobiscum erat.) Pionius dixit:
Mendacium loqueris; neque enim id facit.
Alii dicebant: Hic & illa diis immola-
runt Pionius autem: Pro suo quisque
inquit, dicit arbitrio; quid igitur ad me?
ego Pionius sum. Dicebant alii: Quid
prodest huic doctrina sua, cum ita se ha-
beat? Hanc, inquit Pionius, vos doctrinam
didicistis, per quam & famem, & cædem,
& alias calamitates experti estis. At ip-
se quoque fame, quidam respondit, nobis-
cum laborasti. Sane, Pionius inquit, sed
tamen cum spe, quam in Deo positam ha-
beo. Hæc illo discente, sic a turba vexati
sunt, ut parum absuerit, quin opprime-
rentur.

XII.
Pionius
cum Sabi-
na in car-
cere .

In carcerem igitur conjecti, & custodi-
bus traditi sunt. Ingressi autem, Catho-
lica Ecclesia presbyterum, & mulierem ex
vico Carina nomine Macedoniam, & ex
hærese Phrygum quemdam nomine Eutychia-
num illic inclusos offenderunt. Cum igitur
essent eodem in loco, custodes animad-
verterunt, ea quæ a Fidelibus afferaban-
tur, a Pionio non recipi. Dicebat enim:
Si, cum pluribus egeremus, nemini gra-
ves eramus, quanto minus accipere nunc
debemus? Custodes igitur, qui ab invisen-
tibus munera solebant accipere, eos in in-
teriore partem carceris conjecerunt, ne
possent illum solatium aut consolationem
recipere. At illi Deum collaudantes ac-
quieverunt, & quæ dari solita erant, ipsis
præbuerunt; adeo ut carceris præfectus ad-
miraretur, & pristinum eos in locum vel-
let reducere; Ipsi vero manserunt dicen-
tes: Gloria Domino; hoc enim nobis pro-
pere successit, possumus namque libere phi-
losophari, & precibus incumbere die ac no-
cte. Multi autem ex Gentibus eos etiam
in carcere visabant, & conabantur eos a
proposito dimovere, sed eorum responsa ad-
mirabantur. Introibant etiam illi qui per

vim tracti fuerant ad immolandum, & ma-
gnum stertum excitabant; adeo ut in luctu
& squallore singulis horis versarentur,
præsertim propter illos, quorum vita insti-
tutio proba erat atque honesta.

Itaque illis visis, Pionius lucebat; No-
vo, inquiens, affictior supplicii genere,
membratim concidor; dum video margari-
tas Ecclesiæ a porcis conculcari, & (a) Apocal.
celi stellas a cauda draconis in terram detra-
hi: vineam (b), quam dextera Dei planta-
vit, a filio porci silvestris vastatam; 79.
vindemiant eam omnes qui prætergrediun-
tur viam. Filioli (c) mei, quos iterum (c) Galat.
parturio, donec formetur Christus in vo-
bis; Alumni mei; delicati mei ambulave-
runt vias asperas atque difficiles. Nunc
impii seniores insidias Susanna tetenderunt:
nunc delicatam atque formosam retegunt,
ut ejus pulchritudine impleantur, & fal-
sum in illum testimonium ferant. Nunc
Aman insultat. Et cætera plura Pionius,
fugillans Eudæmonem Episcopum lapsam,
& aliorum ruinæ ministrum. Hæc plane
sunt illa quæ de ipsius benignitate erga
lapsos iisdem Actis contineri, ubi supra
testatur Eusebius (d), & doctrina qua
illos ipsos admonuit ea oratione, ne sine-
rentur a Judæis in synagogas deduci, quid-
que illis respondere deberent, edocuit.
Quæ omnia iisdem Actis conscripta ha-
bentur.

Cumque ea dixisset, & Pionius rogaret
eos, ut e carcere egredierentur, Aeditus
Polemo, & Theophilus magister equitum,
cum satellitibus & multa turba superve-
nerunt, atque dixerunt: Ecce Eudæmon
* Præsul vester immolavit; vos item ob-
temperate. Interrogabant vos in templo
Lepidus & Eudæmon. Respondit Pionius:
Eos qui in carcerem conjecti sunt, æquum
est adventum Proconsulis expectare; quid
vobis partes ipsius arrogatis? Cum autem
multa dixissent, discesserunt. Sed rursus
cum satellitibus & turba regressi sunt. Et
Hipparchus cum dolo, Proconsul, inquit,
misit ut Ephesum adducamini. Veniat, re-
spondit Pionius, is qui missus est, & ac-
cipiat nos. Atqui Princeps (inquit) sum.
Et arripens illum, laqueumque collo-
psus injiciens, eum ita premebat, ut pro-
pmodum suffocaret. Tradidit igitur illum
satellitibus, atque ita simul cum Sabina
& reliquis sociis in forum deductus est.
Cumque magna voce se Christianos esse o-
mnes contestarentur, humique se ipse pro-
sterneret, ne in idolorum templum induce-
retur; sex ministri Pionium rapuerunt ita
reluctantem, ut ejus latera genibus compri-
mentes, manibusque ac pedibus cædentes,
vix potuerint illum impellere. Sublatum
igitur, atque clamantem gestarunt, humi-
que ante aram deposuerunt, ubi adhuc ad-
stabat Eudæmon, qui idolis sacrificaverat:
Tunc Lepidus: Cur, inquit, vos, o Pion-
ni,

XIII.

(a) Apocal.
12.
(b) Psal.
79.

(c) Galat.
4.

Pionius
luget la-
psos .

(d) Euseb.
lib. 6. c. 14.

XIV.

* al. An-
Lepidus & Eudæmon.

Inducun-
tur inviti
martyres
ad delu-
brum .

XV.

Deride- tur Chri- stiana Re- ligio.

ni, non immolatis? Respondit Pionius: Quia sumus Christiani. Lepidus subiecit: Quem Deum colitis? Eum, inquit Pionius, qui fecit caelum, terram, mare, & quae in eis sunt. Quis igitur, inquit Lepidus, fuit crucifixus? Is, inquit Pionius, quem Deus Pater misit ad salutem mundi. Principes hic valde clamantes riserunt, & Lepidus ipsum detestabatur. Clamabat autem Pionius: Pietatem, inquit, colite, iustitiam observate, affectionis similitudinem cognoscite (nempe quod homines estis) legibus vestris parete. Nos puniendos censetis, quia non obtemperavimus; & vos item a legum vestrarum praescripto receditis: jubent enim, non ut cogatis, sed ut puniatis. Tum Rufinus quidam excellens eloquentia fama: Desine, inquit, Pioni, inanem gloriam aucupari: Ille autem respondit: Ista est tua dicendi facultas? isti tui sunt libri? Nonne haec ab Atheniensibus Socrates perpeffus est? Nunc omnes sunt imperfecti, & cessatores, & pigri, & tardi, & ignavi? Socrates igitur, & Aristides, & Anaxarchus, & caeteri horum similes, sententia tua, inanis gloria studio ducebantur, quoniam, & philosophiam & iustitiam & fortitudinem excolebant? Rufinus his auditis obticuit.

XVI.

At quidam alius qui & mundi gloria praestabat, & Lepidus: Noli, inquit, Pioni, vociferari. Respondit ille: Ignem accendite, & ingrediemur. Terentius autem quidam & turba voce magna: Videtis, inquit, quo modo hic alius quoque suadet ut impij sint, nec diis sacrificent? Tunc illis coronas imposuerunt, quas ipsi discipulas abiecerunt (sic enim coronatos sacrificare interdum Gentiles consuevissent, pluribus post alios docet Tertullianus a).

(a) Terent. de Coron. milit.

At minister publicus idolis immolatum accepit; nec tamen ad quemquam ipsorum ausus est appropinquare, sed illud in omnium conspectu comedit. Verum cum illi rursus clamarent, Christiani sumus; non reperientes quid illis facerent, eos in carcerem reduxerunt. Turba autem eos illudebat, & verberabat. Et Sabine nescio quis dixit: Tu non potuisti in patria mori? Cui illa respondit; quae est patria mea? ego sum Pionij soror. Terentius vero, qui tunc venationes curabat, ad Asclepiadem: Te, inquit, accusabo, ut bestias damnatum in munere gladiatorio filii mei. Cui Asclepiades: Non ob id, inquit, me perterrefacies. Atque in carcerem ducti sunt. Ingenti autem Pionio quidam & satellitibus vehementer caput percussit, & vulneravit. At ipse quidem patienti animo tulit; sed percussoris manus & latera sic inflammata sunt & intumuerunt, ut respirare vix posset. Ingressi autem, Deum collaudabant, quod adversus inimicum & simulatorem Eademonem fortes constantesque permansissent; & psalmis & precibus se confirmabant.

Pionius cum sociis iterum detrufi in carcerem.

Post haec autem Proconsul Smyrnam venit; & Pionius adductus in iudicium, martyrio coronatus est. Quo modo autem res transacta sit, commemorabimus. Ante quartum Idus Martii Quintilianus Proconsul sedens pro tribunali, sic interrogavit: Quomodo vocaris? Respondit: Pionius. Proconsul ait: Diis immolas? Respondit: Non. Proconsul: Quam, inquit, religionem aut sectam colis? Respondit: Catholicorum. Quorum (inquit ille) Catholicorum? Respondit: Ecclesiae Catholicae presbyter sum. Proconsul: Tu ne, inquit, es doctor ipsorum? Respondit: Docui sane. Interrogavit: Cujus partis magister es? Respondit: Pietatis. Cujus (inquit) pietatis? Respondit: In Deum Patrem, qui fecit omnia. Immola, inquit Proconsul. Respondit: Nolo: Deum enim oportet adorare. Omnes (inquit ille) adoramus caelum & deos, qui sunt in caelo. Cur aeri preces fundis? ipsi sacrificia. Respondit: Non aeri preces fundo, sed illi a quo factus est aer, & caelum, & quae in eis sunt omnia. Dic (inquit Proconsul) Quis haec fecit? Respondit: Non expedit dicere, quod non audiret: ac mox: Deus (inquit Proconsul) omnino, id est, Jupiter, qui est in caelo; Rex enim est omnium deorum.

XVII. Ultima actio in Martyres.

Tacenti autem Pionio, atque suspenso dictum est; immolas, an non? Respondit: Non. Et rursus cum unguulis torqueretur, dictum est: Respice, cur infans? Respondit: Non infans, sed Deum orientem rimeo. Proconsul: Caeteri, inquit, immolarunt, & vivunt, & recte sentiunt. Respondit: Non immolo. Proconsul: Te, inquit, collige, & consilium muta. Respondit: Non faciam. Dicitur illi: Cur ad mortem properas? Non ad mortem (inquit) propero, sed ad vitam. Quintilianus Proconsul: Nihil, inquit, eximium facis ad mortem festinans; nam & qui nomen dant ac describuntur, exigui lucelli gratia, morte contempta, cum bestiis pugnant. Et tu ex eorum unus es numero. Quando igitur ad mortem curris, vivus combureris. Ex tabella autem haec verbis Romanis scripta sententia legebatur: PIONIIUM SE CHRISTIANUM ESSE CONFITENTEM VIVUM IGNI COMBURENDUM JUDICAVIMUS. Consuevissent iudices ex tabella in reos sententiam recitare, eamque nonnisi Latinis litteris exaratam, ob Romani Imperii dignitatem alibi pluribus dictum est. Sed & de tabella illud Tertulliani adversus (b) Gentiles: Denique quod de tabella recitatis illud Christianum, cur non & homicidam? Erat diversa ab hac tabella, titulus damnationis, de quo in epistola martyrum Lugdunensium haec leguntur (c): Cumque undique per amphitheatrum circumduceretur tabula, in qua Latinis litteris

XVIII.

Sententia in Pionium lata.

(b) Tertul. Apolog. cap. 2.

(c) Apud Euseb. lib. cap. 11. haec

XIX.

Crucifigendi modus.

XX. Pionii martyrium consummatum.

XXI.

haec inerat inscriptio, HIC EST ATTALUS CHRISTIANUS, illum praecedente: Sed de sententia ex tabella alias.

Sequuntur Acta passionis ejus, sic descripta: Cum igitur fidei studio alacriter in stadium venisset, ultro se vestimentis spoliavit. Deinde corporis sui decus & castitatem recogitans, ingenti repletus est gaudio; & in caelum suspiciens, ac Deo qui se talem conservasset, gratias agens, super lignum se ipsum extendit, militique tradidit, ut clavis confingeret. Postquam & ex his disceere crucifixionem fieri consuevissent in terra deorum, ac deinde stipitem simul cum cruce affixo desuper elevari, ac in excavatum foramen erigi. Sed rursus Acta: Cumque confixus esset, ei rursus minister ait: Respice, atque sententiam muta, & auferentur clavi. At ille respondit: Eos inesse sensi. Et cum paulisper cogitabundus mansisset: Idcirco, inquit, Domine, festino, ut celerius resurgam; significans e mortuis resurrectionem. Eum igitur ligno fixum exererunt, deinde etiam Metrodorum quemdam ex secta Marcionistarum. Hujus sectae homines fuisse martyrii cupidissimos, quod a malo principio carnem dicerent, ob idque in eam sapiendum, pluribus demonstratum est superius. Sed rursus ad Acta:

Erat autem Pionius a dextris, & Metrodorus a sinistris collocatus: uterque tamen Orientem versus spectabat. Cumque materiae, lignorumque cumulus undique congestus esset, & Pionius oculos clausisset; turba illum animam egisse suspicabatur, sed ipse secreto precabatur. Cumque precandi finem fecisset, oculos aperuit. Itaque flamma sublimis ascendebar; cum hilarari vultu postremam, Amen, pronuncians, ac dicens: Domine suscipe animam meam; tamquam erectans, quiete & sine dolore exspiravit, & Patri, qui omnem sanguinem inique effusum, atque omnem animam injuste damnatam, se pollicitus est salvaturum, spiritum tradidit. Tali dignus effectus est exitu beatus Pionius; qui vitam suam ab omni crimine ac reprehensione liberam integramque servavit, atque animam suam ad Deum omnipotentem, & mediatorum Dei atque hominum Jesum Christum semper propensum ac erectum habuit; & magno in certamine victor existens, per angustam portam in amplum magnaque lumen pervenit.

At corona quidem ipsius in corpore est etiam comprobata. Etenim cum ignis extinctus esset, nos qui praesentes eramus, valem ipsum vidimus, quale vigentis ornataque pugilis corpus existit. Siquidem & aures erant molles, & capilli in cute capitis inbarebant; & barba, ut juvenibus primum pubescentibus, decore florebat; & facies ejus gratia splendebat admirabili; ut & Christiani magis confirmarentur. Ann. Eccl. Tom. II.

rentur in fide; & qui erant a fide alieni, conscientiae stimulis verberati conterritique discederent. Haec acta sunt Julio Proculo Quintiliano Proconsule magistratum gerente, Consule tertium Messio Quinto Trajano Decio & Grato secundum, Trajano Decio Augusto, ante quartum Idus Martias, more Romano; Asiae autem more, Septimi mensis undecimo, die Sabati, hora decima; ut nos autem loquimur, Regnante Domino nostro Jesu Christo; cui gloria in secula seculorum. Amen: Haec Acta, ab aliquo tunc Ecclesiae Notario conscripta, a Smyrnenfi vero Ecclesia in libello Smyrnenfium martyrum collocata, atque ab Eusebio in librum, quem de Martyribus scripsit, illata: sed ex antiquioribus monumentis a Metaphraste in lucem vindicata, ac demum Latinitate donata, a nobis denique diligenti studio emendata sunt. Utinam, & caetera quae habentur Gesta martyrum, sic pura atque sincera, nullius fucata eloquentiae penicillo, extarent integra. Dum enim quidam ea paraphrasibus exornare curarunt; informia plane, ac veritate nutantia, fideique dubia magnopere reddiderunt. Quid autem de caeteris confessoribus actum sit, qui cum Pionio vincti erant, remanet incomperturn.

Tempus in Martyrii Pionii.

At quoniam perdifficile esset, omnes numerare martyres qui sub Decio passi sunt, cum non omnium memoria fuerit litteris consignata; & quae scriptis sunt commendata, majori ex parte, Diocletiani incendio deperierint: paucorum tantum, quorum dies natalis tabulis Ecclesiasticis reperitur adscriptus, hic meminisse sufficiat. Praeter illos enim, quorum anno superiori mentio facta est, passi sunt eadem urgente persecutione in Asia Apollonia, Lucius, Thyrsus, & Callinicus; in Lycia, Christophorus; Pergae Pamphiliae Papias, Diodorus, Conon, & Claudianus, & ejusdem civitatis Episcopus Nestor, sub Praefide Pollione, cui a Pergensi Senatu adversus eum ejusmodi scriptae sunt litterae:

XXII. Reliqui martyres in Asia passi sub Decio.

Eupator, & Socrates, totusque Senatus Domino praestantissimo praesidi salutem. Cum ad tuam celsitudinem allata essent scripta divina Domini Imperatoris nostri, quibus jubetur, ut Christiani omnes a sententia male ipsis iniita deducti, ad sacrificia perducantur; humanitas tua nihil severe, & perturbate, sed comiter, & sedate omnia agere voluit. Verum hac lenitate parum effectum est; cum illi obstinatis animis edictum Imperatoris contemnunt. Nam & iste rogatus a nobis, & a toto Senatu non solum ipse non cessit, sed etiam omnes qui illi parent, ejus tamquam principis sui exemplis animati, morigeros se praebere edictis noluerunt. Et nos quidem isti persuadere non cessavimus, ut

XXIII. Litterae Senatus Pergensis.

Iiii quem

quemadmodum iustissimi Principis litteris jubetur, ad templum Jovis accederet. Ille vero deos immortales contumeliis, & conviciis profudit: sed neque ab Imperatoris, licet absentis, minime ferendis injuriis abstinuit, & in re eadem procacitate usus est. Quamobrem compulsus est Senatus eum tunc exhibere celsitudini: Hæc ad Pollionem Senatus, quæ Actis (a) martyrii ejus continentur, & quidem legitimis. Nestor autem falso accusatus de convitiis in Principem dictis, cruci affixus illustre martyrium obiit. Græca vero Acta fideliora habentur.

(*) Apud Sur. die 26. Febr. tom. 11.

XXIV.

(b) Apud Sur. die 30. April. tom. 2. Maximi certamen.

Ephesi quoque Asiæ civitate qui primus passus est, Maximus fuit, cujus quidem certamen ex Actis ejus a Notario tunc scriptis quam breviter atque fideliter verbis iis scriptum extat (b): *Comprehensus igitur est, & oblatus Maximus (erat homo plebejus, negotii sui curam gerens) & oblatus Optimo Proconsuli apud Asiam. Dixit ei Proconsul: Qui vocaris? At ille: Maximus vocor, inquit. Proconsul dixit: Cujus conditionis es? Maximus respondit: Ingenuus quidem natus, servus vero Christi; mei autem negotii curam gero. Proconsul dixit: Christianus es? Maximus respondit: Etsi peccator, tamen Christianus sum: Proconsul dixit: Cognovisti decreta invictissimorum Principum, quæ nunc huc allata sunt? Maximus respondit: Quanam illa? Proconsul dixit: Ut Christiani omnes, relicta superstitione, cognoscant verum Principem, cui omnia subjacent, & deos ejus adorent: Maximus respondit: Inquam hujus Principis cognovi sententiam, & ideo me palam ostendi. Proconsul dixit: Sacrifica ergo diis. Maximus respondit: Ego non sacrifico nisi soli Deo, cui me ab incedente ætate sacrificasse gratulor. Proconsul dixit: Sacrifica, ne te faciam variis tormentis affici. Maximus respondit: Hoc est quod semper optavi, ut carens hac temporali & misera vita, perveniam ad sempiternam. Tunc Proconsul jussit eum fustibus cadi. Cumque caderetur, ait Proconsul: Sacrifica, Maxime, ut ab his liber sis tormentis. Maximus respondit: Hæc non sunt tormenta, quæ pro nomine Domini nostri Jesu Christi inferuntur: a quo si recessero, vera & sempiterna me tormenta manebunt. Tunc Proconsul jussit eum in equuleo suspendi atque torqueri, & dicebat ei: Jam cerne stultitiam tuam, & sacrificica, ut vitam lucrevis. Maximus dixit: Lucrabor plane vitam, si non sacrificavero: nam si sacrificavero, perdo eam; mihi vero nec fustes, nec ungula, nec ignes tui ullum afferunt dolorem, quia in me manet Christi gratia. Tunc Proconsul tulit in eum sententiam, ita dicens: Maximum, qui legibus animam voluit accommodare, ut magne Dianæ sacrificaret, in terrorem re-*

liquorum Christianorum obrui lapidibus præcipio: Hucusque ex Notario exceptore. Subdit qui ea exscripsit: *Et raptus est confestim athleta Christi a ministris diaboli, gratias agens Deo, qui ipsum dignum judicasset certando superare diabolum: perductusque extra muros, lapidibus cæsus; tradidit animam Christo: Hucusque ibi.*

Peculiare Ephesius fuisse, lapidibus in deos delinquentes obruere, illud Philostrati fidem facit: *Cadite hunc lapidibus deorum inimicum.* Nam Philostratus (c) meminit Apollonii Ephesi agentis, atque id adversus eum, quem impostorem diceret proclamantis. Sed & Timotheus, ejusdem civitatis Episcopus, ab Ephesius Gentilibus lapidibus impetitus martyrium obiit, ut ejus martyrii Acta significant. Sunt & alia de his exempla; qui enim apud eos habebantur sacrilegi, ejusmodi subijcebantur supplicio. Sub eodem quoque Decio Imperatore accidisse Ephesi traditur, ut (quod multis pariter eo tempore contigisse reperitur) sævientem mirum in modum persecutione, complures sibi ipsis timentes, desertæ loca petierint; & inter alios septem juvenes timore percussis in antrum fugientes, ocluso a persecutoribus ostio, in Domino obdormierint; unde & nomen sunt consecuti, ut dicti sint Septem dormientes; de quibus consule quæ a nobis sunt notata in Romano Martyrologio.

In Lycia quoque illustre fuit Themistoclis martyrium (d), qui pro sancto Dioscuro, ad necem quaesito, se offerens, equuleo tortus, raptus, & fustibus cæsus meruit coronari. Nicomediæ vero in Bithynia Quadratus est passus (e), Melitina in Armenia Polyestus, Nicææ Tryphon; in Creta Theodolus Saturninus, & socii; omnes decem numero, necnon etiam Gortynæ civitatis Cyrillus Episcopus, cujus Acta (f) quoque extant æque sincera; in insula Cypro Conon; in Achaia Miron; Corinthi sex martyres passus sunt Codratus & socii. Cæsareæ in Capadocia inter alios insignes martyres Mercurius pro fide Christi nobile certamen exegit; cum prius egregia navata opera in bello adversus Persas, ab eodem Imperatore fuisset honoribus auctus, ut ordinum ductor fieret. Hic natus patre Gordiano, Primicerio legionis Fretensis (alias Martensis) Christiana fide imbutus, & angelica visione roboratus, ingentem de Persis victoriam consecutus, delatus a Cæculo Consulari, quod Christianus esset a Decio vocatus, causam dixit magna constantia; cujus rei occasione multa passus, demum capite truncatus, corona martyrii insignitus, de impietate & perfidia illiberalis Principis triumphavit. Hic ipse sequenti sæculo, quo ostenderetur sanctos martyres in cælis vivere, & in necessitatibus

XXV. Ephesii soliti lapidare blasphemos. (c) Philost. lib. 4. in vita Apoll. Tyan.

XXVI. Alii martyres in Lycia & aliis locis. (d) Apud Sur. 30. April. tom. 2. (e) Mart. Rom. diversis dieb. (f) Sur. tom. 4. die 9. Jul. De Mercurio martyre.

tibus eos invocantibus præsto esse, pro Christiana religione adversus Apostatam. Julianum pugnavisse repertus est; sed de his suo loco opportunius. Ibidem Cæsareæ quoque passus habentur Cæsarius, Germanus, Theophilus, & Vitalis, quorum memoria, ut aliorum nominatorum martyrum, habetur in Ecclesiasticis tabulis adscripta singulis diebus, quibus eorum natalitia celebrantur.

XXVII. De Christianis militibus male Mercurius Decius.

Abusus est Decius de Persis quam est consecutus Christiani hominis ope victoriam; nam eam diis acceptam ferens, in eorum contemptores Christianos acrius vindicavit, occisis qui in ejus manus devenerant Persis Christianis, Polychronio Episcopo Babylonis, Parmenio, Elima, & Chrysotelo presbyteris, diaconis Luca & Mucio, virisque nobilissimis Maximo & Olympiade; ac demum post longa vincula Abdone ac Sennen Subregibus. Extant horum Acta, sed non nihil corrupta. Ex eodem quoque Decii exercitu passus recensentur Paramon miles; alique ejus socii trecenti septuaginta, quorum apud Græcos memoria celebris est. In suo enim Menologio ipsi, vigesimanona Decembris eorum natalem diem agentes, hoc elogio eos celebrant: *Hi fuerunt sub Decio Imperatore & Aquilio Præside; quos ad templum Isidis Præses ingressus immolaturus, jubet eos hoc ipsum facere; quod cum illi renuerent, præcepit omnes occidi. Necati tunc sunt quos secum duxerat trecenti septuaginta viri. Cum autem id videret Paramon, magna exclamans voce dixit: Nefarium atque impium facinus video: scelestum istum tot viros justos atque hospites, more pecudum, jugulare. Hoc audiens Præses, statim Paramonem jubet interfici. Quod cum nesciret ille; in eo ipso loco in quo ambulabat, qui missi fuerant, eum opprimentes occiderunt: Hæc ibi. Passus quoque sub Decio reperitur Menignus fullo, cujus quoque natalis dies descriptus est in tabulis Ecclesiasticis, & alii propemodum innumerati.*

Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS XII. S. Agatha martyrium. Baron. an. 254. n. xxviii. XIII. Epistolarum Cyprianicorum Chronologia.

XIV.

Ad num. XXVIII. De Martyribus in persecutione Deciana passis, præsertimque de S. Agatha, die V. Februarii morti tradita, legendus Bollandus in Actis Sanctorum; nobis enim ab instituto non divertendum. A num. XXIX. usque ad ultimum, varia tractantur, quæ sine Epistolis D. Cypriani suis temporibus redditus plerumque obscura sunt. Quare cum Pearsonius in Annalibus Cyprianicis Operum D. Cypriani Oxonii nuper editorum initio præfixis eadem epistolas accurate digesserit, ac non raro ordinem Pamelli, Baronique immutarit, ut nostræ Animadversiones clariore evadant, statutum a Pearsonio ordinem plerumque sequar, & quæ hoc anno habet, in compendium redigam; cum alioqui ei, utpote Viro ex Protestantium secta, in dogmatibus minime favore intendam. Auctor anonymus Chronici Damasi, Fabiani

Orbis quoque Occidentalis iisdem clarissimis sideribus instar cæli fuit egregie illustratus; nam præter illos quos Romæ, vel proximis locis, aut in Africa passos recensuimus; in Sicilia præclarissimum martyrium subiit Agatha celeberrima inter martyres, quæ sub Quintiano Præside Christum animo virili confessa, post alapas, carcerem, equuleum, & contorsiones membrorum, post acerbissimam mammillarum abscissionem, ac volutationem in testulis & carbonibus, tandem in carcere, Deum precando, spiritum reddidit. Ignoscat lector, si ingentia facta martyrum leviter tantum attigisse potius, quam narrasse videamur; multosque ex iis nomine tenus tantummodo recenseamus, sed & quamplurimos prætereamus; tum quod id alieni muneris esse sciamus (longe enim distat inter se, Annales Ecclesiasticos posteris commendare, & singulorum Acta martyrum, Vitæque sanctorum conscribere) tum etiam cum in iis recensendis multæ interdum incident difficultates, singulas enodare cum opus esset, longe, longius ab instituto divertendum esset: quod puto paritum fore lectori nauseam. Cui tamen jucundius esse putamus, si iis tantum breviter recensitis, atque calamo citato percursis, in Actis quibusdam martyrum a Notariis publicis publice commendatis ipsum interdum liberit detinere; quo ex iis, quæ exploratissima sunt, cætera etiam, quæ non norit, intelligat.

At ut ad eosdem martyres tunc passos redeamus, quorum mentio viget in tabulis Ecclesiasticis: leguntur sub Decio pariter passus Formis Albina; Anagninæ Magnus Episcopus & Secundina virgo; Camerini Venantius, Anastasius ac socii; Fulgini Felicianus; Perusæ Florentius, Julianus, Cyriacus, Marcellinus, & Faustinus, & diversa die Felinus, & Gratianus; Aretii in Tuscia Pergentinus, & Laurentinus fratres; Florentiæ Minias; Ravennæ Fusca virgo cum Maura nutrice, & apud Alpes Cottias Bassus Episcopus. Iiii 2 sco-

XXVIII. De martyribus in Occidente passis.

XXIX. Martyres diversis in locis passis.

Romani Pontificis martyrio narrato, ait: *Passionem ejus Moyses & Maximus Presbyteri, & Nicostratus Diaconus comprehensi sunt, & in carcerem missi. Eo tempore supervenit Novatus ex Africa; & separavit de Ecclesia Novatianum & Maximi quosdam Confessores, postquam Moyses in carcere defunctus est, qui fuit ibi menses undecim, dies undecim.* Sub initio itaque Januarii Novatus, relicto in Africa Felicissimo, Romam venit & separavit ab Ecclesia Novatianum. Quare Novatianum antea sibi maxime familiarem Moyses Presbyter & Confessor illustris, adhuc superstes, sed paulo ante mortem a communione sua separavit, ut habet Cornelius epistola ad Fabium Antiochensem Episcopum apud Eusebium lib. 6. cap. 43. Moyses autem paulo post moritur in carcere, hoc ipso mense exeunte, postquam ibi fuisset menses undecim, & dies undecim, ut refert Chronicon laudatum. Tempus obitus hujus Confesso-

copus; Tolosæ in Gallia Saturninus ejusdem civitatis Episcopus, qui glorioso agone decertans sacerdotalis vigoris egregium specimen exhibuit. Extant ejus martyrii Acta; in quibus cum habeatur passus Decio & Grato Coss. hoc anno accidisse oportuit; nam prior Consulatus Decii una cum Grato primum ante Philippi obitum contigit, quo nondum persecutio aliqua in Occidente Christianos vexabat. Hoc item tempore in Aquitania passus est Amaranthus. Sed quid moror singularum Provinciarum ac civitatum martyres recensere; cum (ut uno verbo cuncta perstringam) nulla regio fuerit, quæ subiecta Romano esset Imperio, cuique Christi fides affulsisset, in qua non essent martyres, qui edictis Decii parere recusantes, ne fidem amitterent, præsentis temporis vitam prodegerunt libentissime? non cæterâ Galliarum partes, non Britannia, non Hispaniæ hæcæ trophæis victoriæ caruere. Sed de insignioribus quibusdam martyribus in Hispania passis sub persecutione Decii, & Valeriani, agemus inferius opportuniore loco.

XXX.

Quod si alicubi efferbuit Decii persecutio; Romæ certe in primis fessisse, certum ac patens est argumentum, quod Romana sedes viduata pastore perseverabat: cujus quidem veritatis certam atque exploratam in omnibus fidem facit Cypriani epistola, cujus ante meminimus, sed anni hujus exordio scripta ad confessores (a), qui jam annum in carcere Romæ peregerant, cum necdum Romanus Pontifex creatus esset: cujus electionis tempore schisma etiam eosdem tetigit confessores, quos dicta Cypriani epistola demonstrat antea inter se unanimes fuisse atque concordēs. Quo autem Cyprianus erga illos Romanæ Ecclesiæ presbyteros esset affectus animo, eadem epistola declarat his verbis: *Vobiscum illic in carcere quodammodo, & nos sumus. Divine dignationis hortamenta vobiscum sentire*

(a) Cypri. epist. 16.

Vacat adhuc Sedes Romana.

PAGIUS

fessoris anno secundo Galli & Volusiana Baronio consignatum, licet Martyrologium Romanum, quod ipsemet Notis illustravit, testetur, Moysem sub Decio passum esse, & ipse fateatur, Cornelium Romæ Episcopum factum esse ante mortem Decii, constetque, Moysem ante electionem Cornelii defunctum. Præterea fatetur Baronius, Cornelium de morte Moyſis tanquam præterita ad Fabium Antiochiæ Episcopum scripsisse; & notissimum est ex literis Dionysii Alexandrini ad Cornelium datis, Fabium illum sub initio Imperii Galli & Volusiani obiisse. Denique Cornelium & Moysem eodem anno passos tradit, & quidem Cornelium decima quarta Septembris, quod verum est. Quod si Moyſes eodem anno, Novembris vigesima quinta, ut Martyrologium Romanum habet, passus sit, Moysem post Cornelii mortem vixisse dicendum esset; quod omnem hujus Historiæ seriem penitus evertit.

nos credimus, qui sic vestris cordibus inhaeremus. Honori nos vestro charitas vestra individua connectit: separari dilectionem Spiritus non sinit. Vos illic confessio, me affectio includit. Et nos quidem vestri diebus ac noctibus memores, & quando in sacrificiis precem cum pluribus facimus, & cum in secessu privatis precibus oramus, coronis, & laudibus vestris plenam a Domino faventiam postulamus: Hæc Cyprianus.

Porro elapso (ut diximus) primo persecutionis anno & secundo jam inchoato, sicut confessores detinebantur in carcere, ita & Cyprianus se continebat in latibris, cum necdum Romanus Pontifex crearetur. Meminit hujus temporis Cyprianus scribens ad plebem de Felicissimo schismatico cum fociis ab Ecclesia separato, cum ait (b): *Non suffecerat exilium jam biennii, & a vultibus atque ab oculis vestris lugubris separatio, &c.* intelligens plane de inchoato biennio; nam paulo superius factis indicat, nondum creatum fuisse Romanum Pontificem, cum ait: *Cumque semel placuerit tam nobis, quam confessoribus & Clericis Urbicis, item universis Episcopis, vel in nostra provincia, vel trans mare constitutis, ut nihil immovetur circa lapsorum causam, nisi omnes in unum convenerimus, &c.* Quibus sane verbis cum Cleri tantum, nulla de Romano Pontifice facta mentione, interponatur auctoritas; satis liquet, adhuc, cum illæ scriptæ sunt litteræ, Romanam Ecclesiam fuisse absque pastore. Dicere autem sedem vacasse toto biennio, pro monstro haberetur, cum nullus unquam id vel somniaverit; nec ut tam diu differretur, reddita hoc anno (ut demonstrabimus) Ecclesiæ pace, ulla prorsus causa præcefferit. Sic igitur biennium quod sui exilii Cyprianus nominat, illud tantum inchoatum, non autem expletum, est necessario intelligendum: immo nec quod diu antea ceceptum esset; quandoquidem se eas litteras scribere

XXXI. Vacante adhuc Rom. Sede cum Clero agit.

(b) Cypri. epist. 40.

(a) Pamel. in vita Cypri.

XXXII. Schisma in Ecclesia Africana.

(b) Cypri. epist. 40.

XXXIII. De Felicissimo schismatico auctore.

(c) Cypri. epist. 40.

PAGIUS

XVI. Quinque Presbyteri se ab Ecclesia Africana separant.

tere testatur ante Paschatis celebritatem. Qui autem biennium illud expletum putat, innumeris se tricis obvolvitur, nec quo modo se illis expediat (ut ipse testatur a) invenit. Nominat Cyprianus spontaneum suum recessum exilium, ea fortasse ratione, quod (ut ait) proscriptio illud fuerat subsecuta. Reliquos autem, qui de electionis Cornelii tempore solvendi superstant nodi, inferius, temporis & rerum gestarum disposito ordine, suo loco explicabimus.

At quod de oborto schismate hoc tempore in Ecclesia Carthaginensi & tota pene Africa, auctore Felicissimo eadem epistola Cyprianus testatur; ejus quoque verbis, ut res gesta est, enarremus. Erat hic (ut superius dictum est) Felicissimus, qui magnopere ejusdem Cypriani electioni fuerat adversatus. Nam de eo hæc idem (b) Cyprianus ait: *Hoc enim quorundam presbyterorum malignitas & perfidia perfecit, ne ad vos ante diem Paschæ venire licuisset; dum conjurationis sue memores, & antiqua illa contra Episcopatum meum, immo contra suffragium vestrum & Dei judicium, venena retinentes, instaurant veterem contra nos impugnationem suam, & sacrilegas machinationes insidiis solitis denuo renovant: Hæc ipse.*

Qui igitur ab ipso S. Cypriani sedis exordio eidem refragari cœperant, in omnibus postea adversus eum obtinuit, cientes undique turbas, non desisterunt, quamlibet captantes occasionem; nam cum (ut dictum est) confessores idem Cyprianus leviter corripuisset, quod se nimis faciles exhiberent adversus Ecclesiasticam disciplinam, ante opportunum tempus lapsos pacem dandam esse contendentes; tunc ille cum suis omnem lapidem movit, ut ipsos confessores a Cypriano divelleret. Id quidem ipse ad eosdem scribens testatur, cum ait (c): *Nunc apparuit Felicissimi factio unde venisset, quibus radi-*

cibus & quibus viribus staret. Hi fomenta olim quibusdam confessoribus & hortamenta tribuebant, ne concordarent cum Episcopo suo, nec Ecclesiasticam disciplinam cum fide, & quiete juxta præcepta Dominica continerent, ne confessionis suæ gloriam incorrupta & immaculata conversatione servarent. Addiderunt insuper, ut lapsos in Cyprianum iidem provocarent, quos ille reconciliare distulerat usque ad redditam Ecclesiæ pacem. Nam subdit: *Ac ne parum fuisset corrupisse quorundam confessorum mentes, & contra sacerdotium Dei portionem ruptæ fraternitatis armare voluisse; nunc se ad lapsorum perniciem venenata sua deceptione verterunt, ut ægros, & saucios, & ad capiendâ fortinâ consilia per calamitatem ruinæ suæ minus idoneos & minus solidos, a medellâ vulneris sui avocent: & paulo post:*

Persecutio hæc est alia & alia tentatio; Magna tentatio per magistratus fuerant copulati, ut fidem nostram subruerent, ut gracilia fructum corda ad lethales laqueos prævaricatione veritatis averterent. Eadem nunc ratio, eadem rursus everſio per quinque presbyteros Felicissimo copulator ad ruinam salutis adducitur, ut non rogetur Deus, nec qui negavit Christum, eundem Christum, quem negaverat, deprecetur: post culpam criminis tollatur & penitentia, nec per Episcopos, & sacerdotes Domino satisfiat. Hos ut caveant admonet Cyprianus tam stantes quam lapsos, cum subdit: *Nemo vos Christianos ab Evangelio Christi rapiat; nemo filios Ecclesiæ de Ecclesia tollat. Perveant sibi soli, qui perire voluerunt. Extra Ecclesiam soli remaneant, qui de Ecclesia recesserunt: ac demum: Persecutionis istius novissima hæc est, & extrema tentatio, quæ & ipsa citro Domino protegente, transibit, ut repræsentet vobis post Paschæ diem cum collegis meis; quibus presentibus, secundum arbi-*

XXXIV. Magna tentatio persecutioni conjuncta.

quit, fratres charissimi, quod ipse ad vos inpraesentiarum venire non possum. Altera enim persecutione jam sedata, hanc defectionem quasi novam persecutionem aliamque tentationem interpretatus est. Quamobrem ad plebem suam postea scribit epistolam XLIII. Pamelio XL. vehementer urgens, ut Ecclesiæ adherere pergerent, nec atate vel auctoritate illorum Presbyterorum se divelli paterentur. Quinetiam promittit, se ad eos post Paschæ diem cum Collegis suis venturum.

Toto igitur mense Martio in secessu suo se continuit Cyprianus, propter minas & insidias factionis Felicissimi, prodire tutum sibi & Ecclesiæ minime ratus. Et quamvis tempus Paschatis jam appropinquaret, quod secundum Canonem Hippolyti hoc anno Cyclo Solis 8. littera Dominicali E. in vicissimum tertium Martii incidit, quodque cum suis Carthagine celebrare maxime in votis habuit, distulit tamen adventum suum ad ea tempora, quæ solennia pa-

XVII. Cyprianus adhuc in secessu versatur. Baron. ann. 254. n. XXXI.

CHRISTI
254.

SEDES VACAT

DECII IMP.
2.

arbitrium quoque vestrum, & omnium nostrum commune consilium, sicut semel placuit, ea qua agenda sunt, disponere pariter & limare poterimus. Si quis autem poenitentiam agere, & Deo satisfacere detrectans, ad Felicissimi & satellitum ejus partes conceperit, & se haeretica factioni conjunxerit; sciat se postea ad Ecclesiam redire, & cum Episcopis & plebe Christi communicare non posse: Haec Cyprianus ad suos de Felicissimi schismate.

XXXV. Cogit suos Felicissimus in Monte.

(a) Cypri. epist. 38.

Inter haec autem idem Felicissimus, quos suis addixerat partibus, & in dies magis adiciebat, seorsum Ecclesiam statuens, & altare erigens, colligebat in monte quodam. Cujus conatibus ut S. Cyprianus obviam iret, misit in eas partes Caldonium & Herculanium Episcopos, Rogatianum atque Numidicum presbyteros, quos vicem suam acturos vicarios constituit (a); quibus in mandatis dedit, ut pauperum curam agerent, atque debita singulorum expungerent, quod eo factum puto consilio, ne illos egentes Felicissimus ab Ecclesia in suam communicationem abriperet. Sed inter haec addidit ad pristina nova scelera Felicissimus, impediens in primis ejusmodi debitorum expunctionem, ac singulorum descriptionem, idque magistratibus saecularibus secum adhibitis, adjecit his insuper, ut a communicatione pronuntiaret extorres omnes qui secum non communicarent in monte. His igitur & aliis nefandis sceleribus ab homine perpetratis, S. Cyprianus provocatus (b), qui se haec patientia continuerat, excommunicationis sententia eum percussit; de qua ad Episcopos Caldonium & Herculanium, necnon ad Rogatianum atque Numidicum presbyteros, his verbis agit:

(b) Cypri. epist. 38.

XXXVI. Solut debita pauperum Cyprianus.

Cumque ego vos pro me vicarios miserim, ut expungeretis necessitates fratrum nostrorum sumptibus; si qui etiam vellent suas artes exercere, additamento, quantum satis esset, desideria eorum juvaretis; simul etiam & atates eorum & conditio-

PAGIUS

Paschatis proxime secuta sunt. Itaque epistola XLIII. ad plebem suam scripta hoc ipso mense significat, quinque Presbyterorum malignitatem & perfidiam perfecisse, ne ad eos ante diem Pascha venire licuisset. Hoc igitur mense Martio haec epistola scripta, qua Cyprianus factis exprimit, quamdiu ipse, tunc cum scripsit, in recessu delituerat, his verbis: Non suffecerat exilium jam biennii, & a vultibus atque ab oculis vestris lugubris separatio. Hoc enim de biennio tantum inchoato, non autem expleto necessario est intelligendum, inquit Pearsonius cum Baronio.

XVIII. Primum Concilium Carthaginense sub S. Cypriano.

Interea Episcopi Africani post Paschatis solennia domi celebrata suas sedes pro more relinquunt, & Carthaginem petunt. Quinetiam Cyprianus jam de factione Felicissimi securus & successu prodit, & Sedem suam occupat. Jamque Episcopos ex Provincia sua convolantes ad Concilium rite ac pro more celebrandum prepara-

nes, & merita discerneretis; ut jam nunc ego, cui cura incumbit, omnes optime nossem, & dignos quoque & humiles & mites ad Ecclesiasticae administrationis officia promoverem; ille intercesserit, ne quis posset expungi; neve, ea qua desideraveram, possent diligenti examinatione discerni; comminatus sit etiam fratribus nostris, qui primi expungi accesserant, potentatu improbo, & terrore violento, quod secum in monte non communicarent, qui nobis obtemperare voluissent. Cumque post haec omnia nec loci meo honore motus, nec vestra auctoritate, & praesentia fractus, instinctu suo quietem fratrum turbans, proripuerit se cum plurimis, duces se factionis & seditionis principem temerario furore contestans; in quo quidem gratulor plurimos fratres ab hac audacia recessisse, & vobis acquiescere maluisse, ut cum Ecclesia matre remanerent, & stipendia ejus, Episcopo dispensante, perciperent; quod quidem & ceteros pro certo scio cum pace facturos, & cito ab errore temerario recessuros.

Interim cum Felicissimus comminatus sit non communicaturos in monte secum, qui nobis obtemperassent, id est, qui nobis communicarent; accipiat sententiam quam prior dixit, ut absentem se a nobis sciat; quando ad fraudes ejus & rapinas, quas dilucida veritate cognovimus, adulterii etiam crimen accedit, quod fratres nostri graves viri deprehendisse se nunciaverunt, & probaturos se asseverarunt. Quae omnia tunc cognoscimus, quando in unum cum collegis pluribus, permittente Deo, convenimus. Sed & Augendus, qui nec Episcopum nec Ecclesiam cogitans, pariter se cum illius conspiratione sociavit; si ultra cum eo perseveraverit, sententiam ferat, quam ille in se factiosus & temerarius provocavit. Sed & quisquis se inspirationi & factioni ejus adjunxerit, sciat se in Ecclesia nobiscum non esse communicaturum, qui sponte maluit ab Ecclesia separari.

Baron. n. LXXXV. & seqq.

vit, qui toties causam Lapforum ad commune consilium reservaverat, seque cum Collegis suis de factione Felicissimi judicaturum promiserat. Mense Maio primum Carthaginense Concilium sub Cypriano celebratum est, de quo ipse literis ad Antonianum ante secundum Concilium datis: Secundum quod tamen ante fuerat destinatum persecutione sopita, cum data esset facultas in unum conveniendi, copiosus Episcoporum numerus, quos integros & incolumes Fide sua Domini tutela protegit, in unum convenimus. Tempus conveniendi his verbis accurate descriptum est: destinatum enim fuit, quamprimum Episcopi in unum convenire indulgentia Divina permitteret, quod post hujus anni Pascha contigisse multa convincunt. Factum est persecutione sopita, nondum penitus finita, hoc est, ante mortem Decii, qui hoc anno affecto periit; imo & ante electionem Cornelii, qui Decio adhuc imperante ordinatus est. Diu quidem continuatum est hoc

Cont.

CHRISTI
254.

SEDES VACAT

DECII IMP.
2.

separari. Has litteras meas fratribus nostris legite, & Carthaginem ad Clerum quoque transmittite, additis nominibus eorum, quicumque se Felicissimo junxerunt. Sententia autem promulgata, a Caldonio Episcopo scripta ad collegas Herculanium, Victorem, Rogatianum, atque Numidicum presbyteros, adversus Felicissimum. & ei communicantes, sic se habet (a): Abstiniimus communicatione Felicissimum & Augendum, item Reposum de extorribus, & Irenem Rutilorum, & Paulam Sarcinaticem, quod ex annotatione mea scire debetis. Item abstiniimus Sopronium & ipsum de extorribus Soliassum Budinarium: Ita ipse.

(a) Apud Cypri. epist. 39.

XXXVII. Montensium origo unde.

Hinc coepa omnium malorum origo; conflatum enim hoc tempore schisma in Ecclesia Africana, tam altas fixit radices, ut nec multis saeculis valuerit quovis studio atque arte convelli; quin saepe ramis excisis, ex veteri trunco novis geminibus pullulantibus, in dies magis magisque infelicius fuerit propagatum. Vides hic Montensium schismaticorum primam originem, ac nominis primum ortum, nempe a felicissimo qui colligere cepit suos in montibus; ejusque esse nominis prima hic elementa formata, quod & illi sunt aemulati, qui postea ex Donati schismate, temporibus Constantini ac filiorum, Montenses sunt appellati; quod sicut isti, in montibus delegerint habitare; de quibus suo loco disturi sumus.

XXXIX. Novatus unde prodit.

Ex hac pariter Felicissimi infelicissima officina impius Novatus primus auctor malorum prodit, qui eandem dissensionis pestem (ut demonstrabimus) in Urbem invexit. Horum quoque germen, sed & amplissimum propagator Donatus fuit. Unum ergo portentum tot genuit monstra, & Felicissimus unus tot infelicium casuum auctor extitit. Verum eorum quae a Felicissimo gerebantur (licet ipse se non palam proderet) incensor erat, & impulsor Novatus Episcopus, qui, Cypria-

no invito, Felicissimum (ut ait (b) diaconum ordinaverat, quem idem auctor appellat Novati satellitem: quamobrem cum opportunum sibi visum est tempus, Novatus qualis esset, cum se ostenderet; accidit, ut Felicissimi nomen velut obscurum exoleverit, & Novatus schismaticae factionis (ut erat) antesignanus ab omnibus nominaretur. At ne fallaris, quod audisti Felicissimum creatum fuisse a Donato diaconum; alium plane diversum a Felicissimo presbytero hunc esse cognosce, nam iste jam presbyter erat, cum S. Cyprianus est creatus Episcopus; hic autem Cypriano jam Episcopo a Donato diaconus electus est. Quo modo autem Novatus pariter ac Felicissimus schismatis propagandi causa sese in urbem intulerint, paulo post dicemus.

(b) Cypri. epist. 39.

Inter haec autem, vivente adhuc Decio, & aliis in locis ac Romae potissimum Ecclesiam persequente (quo modo, nescimus) in Ecclesia Africana, ut a S. Cypriano fuerat propheticè ante pronuntiatum, radius quidam pacis post atros persecutionis nimbos affulsit. Multa quidem accidere potuerunt, ut de populo Africano Decius bene mereri videri vellet; & fortasse illud, quod, cum barbarorum ea Provincia pateret incursum, bellum quo Gentiles adversus Christianos haecenus dimicassent, necessitate compellente fuerit in barbaros convertendum. Quamplurimos sane ex Africa populos fuisse his ferme temporibus captos a barbaris, atque captivos ductos, Cypriani epistolae, de quibus inferius, fidem faciunt locupletissimam. Sive hac igitur, quam certioram putamus; sive alia qualibet de causa; certum illud est, hoc anno ante Paschae tempus, Africanæ Ecclesiae redditam esse pacem. Quam tamen, vivente adhuc Principe, minus tutam & sui ortu invidiosam existimans Cyprianus, scripsit ad suos (quod diximus) post Pascha suum redditum consultius differendum: ejusdemque suae

XL. De pace reddita Ecclesiae Africanæ.

PAGIUS

Concilium, scripturis ex utraque parte prolatis diu multumque tractatu inter eos habito, imo & frequenter actum est & saepius prorogatum, ut inferius patebit.

XIX.

[r] Interim Romae de eligendo Pontifice agebatur, quod quidem imperante adhuc Decio contigisse constat. Sedisse enim Cornelium intrepidum Roma in Sacrodotali Cathedra, cum Tyrannus infestus Sacerdotibus Dei fanda atque infanda comminaretur, testatur ipse Cyprianus in epistola ad Antonianum, ubi de Decio intelligendum. Mox subjungit: Cum multo patientius & tolerabilius audiret levavi adversus se aemulum Principem, quam constitui Roma Dei Sacerdotem. Princeps ille alius non videtur quam Lucius

Baron. n. XLII. & seqq.

Priscus, de quo Victor de Caesaribus: Per eos dies Lucio Prisco delata dominatio, Gothorum concursu, postquam direptis Thraciae plerisque ille pervenerant. Qua causa Decio, quam potuit maturime, Roma digresso, &c. Post Decii itaque Roma discessum novus Pontifex electus. Ordinatio autem Cornelii diu ante necem istius persecutoris facta est, ut constat ex his Cypriani verbis de Cornelio: qui tantum temporis sedisse expectans corporis sui carnisces, & Tyranni sui ultores, ut legitur in Epistola LV. quae Pamela est LII. Decius autem ante mensem Novembrem hujus anni non periit. Non igitur opus est, ut Aprili Cornelium sedisse cum Baronio statuamus, quod ante necem Decii factus sit Episcopus.

NOTAE [1] In Codice Cuspiniani de Cornelio non legitur sedisse menses III. sed genuina ejus lectio fert menses III. Confule Eccardum, de quo in nota ad A. 250. 7.

vicit: Hucusque Cyprianus, plane significans, vivente adhuc Decio, & persecutione Romae furente, Cornelium creatum fuisse Pontificem, & ut puto, mense Aprilis, nam nondum tempore electionis ejus celebratum fuerat Concilium in Africa, quod hoc anno mense Maio collectum fuisse, idem Cyprianus affirmat, ad ipsum Cornelium (a) scribens.

XLVII. Rursum vero eum non fuisse creatum ante Paschale tempus; ejusdem Cypriani litterae instante Paschate ad suos datae, quibus post Pascha spondet adventum suum, satis demonstrant; cum eo tempore adhuc sedem Romanam vacare significat, dum de iis, quae in causa lapsorum ab eodem tunc Clero statuta essent, in testimonium adducit; dicturus proculdubio de Romano Pontifice, si tunc creatus fuisset. Sic igitur eo tempore, quod ante Paschate usque ad mensem Maium interlapsum est, creatum fuisse Cornelium, certum est. Ab electione vero Cornelii haud multum post temporis spatium, Decium Imperatorem bello victum extinctumque esse, idem Cyprianus ad Antonianum (b) ipso Cornelii sedis exordio post constatum schisma a Novatiano scribens, quae nuper recitavimus, de interitu Principis satis expresse affirmare videtur illis verbis: Tyrannum armis & bello postmodum victum prior sacerdotio suo vicit: qui & in libro, quem scripsit de Lapsis, plane testatur (c) divina ultione Decium fuisse extinctum.

XLVIII. Decium Imperatoris annus. Ex his itaque apparet, veriore atque certiore esse de annis Decii sententiam dicentium ipsum regnasse annum unum, & secundum inchoasse per aliquot menses. Id quidem Eusebius (d) in primis tradit in historia, affirmans Decium nequaquam regnasse biennium. Idem quoque in Chronico, ubi solet tempora distinctius enumerare, imperasse ipsum tradit anno uno & mensibus tribus; quippe qui regnare coeperit mense Januario, &

est, ut etiam postea patebit. Neque aliter Cyprianus ipse & Liberatus in Hadrumetinam coloniam, sedente Concilio, proficisci voluissent. Et quidem hoc Concilium non tantum diu habitum, sed etiam frequenter actum esse legimus: quod de eo frequenti Episcoporum conventionem per intervalla intelligendum videtur, ut novatantum diu continuatum, sed & aliquoties interrogatum fuisse videatur. Frequenter enim hic accipiendum non pro magno numero, sed pro multis vicibus, ut Sulpicius Severus de Arimineni Synodo: Igitur frequentibus Conciliis nihil actum; nostris in Fide permanentibus, illis de perfidia non cedentibus. Qui aliter illa verba, ut omnia interim integra suspenderentur, interpretantur ac si decretum esset, neque Cornelio, neque Novatiano communicandum, sed litteras ad Clerum Romanum dirigendas esse, hallucinari videntur; nondum quippe Novatianum Episcopum factum esse noverant; imo Baronius tradit,

evoluto anni circulo, deserit mense Aprili, atque adeo annum unum & tres menses exegerit in Imperio. Cassiodorus etiam idem cum Eusebio sentiens, eundem anni unius ac trium mensium numerum in Chronico ponit. Qui autem secus senserunt, decepti videntur, quod secundum numerum Decii Consulatum annos etiam Imperii numerarint; parum attendentes, in quod tempus primus, & in quod secundus ejus Consulatus incidere. Quod si Tribunitia potestas ejus in nummis vel aliis antiquis inscriptionibus tertio una cum Consulatu eodem numero aucto repetita habetur; id accidit, quod anno ante Philippi necem (ut dictum est) ab exercitu Imperator est appellatus, cum etiam Tribunitiam potestatem ex more consecutus est. Videas & nostrae huic chronologiae annos Christi quoque optime respondere, dum Decii exitum, & Galli ac Volusiani ingressum anno Christi ducentesimo quinquagesimo quarto signamus; quod ipsum Eusebium quoque fecisse, ejus Chronicon fidem facit.

Quod vero ad Decii obitum spectat; quantumlibet optimi Principis specimen edidisse visus sit, quippe qui eam sibi apud suos aestimationem comparasset, ut Traianus cognomento dicit mereretur, atque ob eam causam de Republica optime meritis carus omnibus esset; Christiani tamen sanguinis effusi reus, ulciscente numine, haud diu in Imperio vivere meruit, sed meritis poenas dedit, dum adversus Gothos Moesiam & Thraciam infestantes decertans, a Treboniano Gallo Limitanei exercitus in Moesia agentis duce proditus, extincto filio, ipse equo salutem captans, in profundam paludem incidens, ab ea confestim absorptus, nusquam amplius visus est. In quem jure Constantinus Imperator, in oratione quam habuit ad sanctum Episcoporum coetum, his verbis invehitur: Abs te, Deci, jam sciscitari volo, qui aliquando iustorum laborem

Caldonium & Fortunatum Legatos Romae agentes, cum omnia in cassum pertentassent, vidisse ex improviso velut ex portis inferorum Novatianum creatum Romanum Episcopum. Mensis Julio ineunte Legati a Novatiano missi Carthaginem veniunt, ex quorum sermone & Felicissimae asservatione, ut & ex literis, quas secum ferebant, Cyprianus & Collegae Novatianum Episcopum factum esse didicerunt; qui illicitae ordinationis pravitate commoti, Legatos a communicatione sua statim cohibendos esse censuerunt. Tum vero supervenerunt Pompeius & Stephanus Episcopi Africani, qui Cornelii ordinationi interfuerant, suaeque testimonia protulerunt, unde Cyprianus & Collegae Legatos Novatiani haud ultra audiendos esse statuerunt. Quamobrem Legati a Novatiano missi, & a Concilio Carthaginensi rejecti, ostiatim per multorum domos, & oppidatim per aliquas civitates discurrerent quarebant sibi comites. Quorum omnium

annum fratrem suum certiore reddidit Cyprianus epistola XLIV. Pamelio XLI. hoc mense jam affecto, per primitivum Presbyterum missa. Tum Cyprianus & Collegae de legitima Cornelii ordinatione satis persuasi, ad negotia Ecclesiae Africanae pertractanda, diligentius accesserunt: ac primo in Concilio, Felicissimum & quinque Presbyteros nuper ab Ecclesia profugos audierunt, eosque auditos abstinuerunt. Et quoniam ex reatu & relatione Caldonii & Fortunati ordinationis Cornelii & ratio iusta & gloriosa innocens apparuit, omnes Episcopi Carthagini coacti in totam Africae Provinciam, in Numidiam etiam & Mauritaniam literas scripserunt, ut universi Collegae Cornelium, & communicationem ejus firmiter tenerent. Quin etiam Synodice litterae ad Cornelium scriptae, ut quid de Felicissimo & Presbyterio ejus actum esset, scire possent; quas Episcopi omnes manu sua subscriptas miserunt; sed haec litterae desiderantur.

tranquillitas & serenitas resulserunt. Danda laudes Deo, & beneficia ejus ac munera cum gratiarum actione celebranda: quamvis agere gratias nostra vox nec in persecutione cessaverit: neque enim tantum inimico licere potest, ut non, qui Dominum toto corde & anima & virtute diligimus, benedictiones ejus & laudes semper & ubique cum gloria praedicemus. Exoptatus votis omnium dies venit, & post longae noctis horribilem tetramque caliginem, Domini luce radiatus mundus eluxit.

Post haec autem recensens martyrum gloriosos triumphos, & confessorum infractam animi virtutem atque constantiam, lapsorum miserabilem stragem, ac tristia funera deplorat; qua etiam narratione, de admirandis prodigiis, quae in nonnullos, qui praevicinati a pietate fuerant, persecutionis illius tempore contigerunt, memorandam in haec verba atexit historiam: Si incredulis quibusdam minor fides est futurorum, vel praesentibus terreantur. Ecce eorum, qui negaverunt, quae supplicia conspiciamus? quos eorum tristes exitus flemus? Nec hic esse sine poena possunt, quamvis necdum dies venerit poena. Plectuntur interim quidam, quo ceteri corrigantur; exempla sunt omnium, tormenta paucorum. Unus ex his, qui sponte Capitolium negaturus ascendit, postquam Christum negavit, obmutuit. Poena inde cepit, unde cepit, & crimen; ut nec rogare jam posset, qui verba ad precandum misericordiam non haberet. Alia in balneis constituta (hoc enim crimini ejus & malis deerat, ut & ad balnea statim pergeret, quae lavacri vitalis gratiam perdidisset) illic ab immundo spiritu immunda correpta cecidit; lambavit dentibus linguam, qua fuerat vel pasta impleta, vel locuta; postquam sceleratus cibus sumptus est, in perniciem suam rabies oris armata est; ipsa sui carnifex exitit, nec diu superesse postmodum potuit, doloribus ventris & viscerum cruciata defecit.

Mense igitur Augusto ineunte, Cyprianus scripsit epistolam XLV. Pamelio XLII. eamque cum Cyprianus literis Synodicis ad Cornelium misit per Mettium ad Confessorum Hypodacium, & Nicephorum Acoluthum, litteras de rarum suarum de Felicissimo & Presbyterio ejus Novatiano exemplaria rursus subiungens. Et quoniam Confessorum nomine per omnes Ecclesias litterae, calumniis & maledictis plenae, frequentes missae sunt; ipse ad eos dat epistolam XLVI. Pamelio XLIV. qua eos ut ad matrem Ecclesiam revertantur, breviter hortatur, quam arbitrio Cornelii permittit proxima ad eum per Mettium data. Circa idem tempus scripsit etiam ad eosdem Confessores Dionysium Alexandrinum, dum adhuc Novatiani sententiae favebant, ut observat Eusebius. Quo etiam tempore videtur, litteras ad ceteros Novatianum dedisse, breves certe, sed praecellentes, quae apud Eusebium lib. 6. cap. 45. leguntur. Post Felicissimi & quinque Presbyterorum abstenfionem, de causa Lapsorum synodice constitutum.

Ann. Eccl. Tom. II.

Hic addere non praeterimus, in antiquioribus omnibus Martyrologiis die decimo octava mensis Octobris inter sanctos adscriptam haberi Tryphoniam uxorem Decii Caesaris, eandemque sepultam in coemeterio apud S. Hippolytum. Decii junioris hanc fuisse conjugem, non autem Decii senioris, ejus patris, cujus uxor dicta reperitur Herennia Sallustia, notavimus (a) in Rom. Martyrologio.

Sed cum morte Decii plane reddita esset pax Ecclesiae; & frequens lapsorum turba, quae expectare iusta erat pacis tempus, glomeratim, ut reciperetur in Ecclesiam, festinans accurreret: Cyprianus id absque delectu fieri praeter disciplinam & dignitatem Ecclesiasticam ratus; indecensque existimans pulsantibus indistincte ostium aperire, quod non nisi vere poenitentibus patere soleat; praeter id quod verbis, quos potuit, admonere non praetermisit, scriptis quoque eorundem saluti & Ecclesiasticae censurae majestati consulere non destitit. Elucubravim igitur tunc commentarium illum de Lapsis, cujus exordio de pace reddita, & gratiarum actione Deo agenda, sic habet: Pax ecce, dilectissimi fratres, Ecclesiae reddita est; & quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impossibile videbatur, ope atque ultione divina securitas nostra reparata est. In letitiam mentes redeunt; & tempestate pressurae ac nubis & caligine discussa,

Ann. Eccl. Tom. II.

Ann. Eccl. Tom. II.

Ann. Eccl. Tom. II.

(a) Cypri. epist. 55.

(b) Cypri. epist. 55.

(c) Cypri. lib. de Laps. in prin.

(d) Euseb. lib. 7. cap. 1.

(a) Martyrol. Rom. die 18. Octob. f.

II. Quid S. Cyprianus cum lapsis.

XXII. Felicissimae & quinque Presbyteri excommunicati.

Baron. n. LXXXVII.

III. Prodigia de lapsis visa.

LIII. De parvula nescia lapsus evovente Eucharistiam.

Presente ac teste me ipso, accipite quid evenerit. Parentes forte fugientes, dum trepidi minus sibi consulunt, sub nutricis alimento parvulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad magistratus. Illi ei apud idolum, quo populus confluerebat, quod carnem necdum posset edere per etatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum tam loqui & indicare non potuit, quam nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratio igitur obrepitum est, ut sacrificantibus nobis, eam secum mater inferret. Sed enim puella mixta cum Sanctis, precis nostrae & orationis impatiens, nunc ploratu conculsi, nunc mentis astu cepit fluctuabunda jactari; & velut tortore cogente, quibus poterat iudicis conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Ubi vero, solemnibus adimpletis, calicem diaconus offerre presentibus cepit, & accipientibus ceteris locus ejus advenit, faciem suam parvula instinctu divina majestatis avertere, os labiis obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen diaconus, & reluctanti licet de sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & vomitus; in corpore atque ore violata Eucharistia permanere non potuit; sanctificatus in Domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit; tanta est potestas Domini, tanta majestas; secreta tenebrarum sub ejus luce detecta sunt; sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem, quae ad loquendum alienum circa se crimen necdum habuit etatem.

LIV.

At vero ea quae etate provelta & in annis adultioribus constituta sacrificantibus nobis latenter obrepit; non cibum, sed gladium sibi sumens, & velut quaedam venena leibalia, inter fauces & pettus sanguinem admittens, angu, & anima aestuante concludi postmodum cepit;

PAGIUS

clufum est: & Synodi Placita libello sunt inscripta, ut scribit Cyprianus ad Antonianum. Magno temperamento Placita haec concepta sunt, quae omnia ad duo generalia capita a Cypriano redacta. Primo, ne in totum spes communicationis & pacis Lapsis denegaretur, contra Novatiani sententiam. Secundo, ne censura Evangelica solveretur, ut ad communicationem temere proflirent, contra Felicissimi factionem. Hic autem libellus Canonum, in quo singula Placitorum capita conscripta sunt, a Synodo ad Cornelium Collegam suum missus est, & ad alios etiam in Africa Episcopos. Hunc libellum non bene in duos divisit Baronius, eosque a Cypriano ad Confessores diu postea missos esse putavit. Interea Firmianus cum literis ad Cornelium priori mense missis Carthaginem redierat cum literis Cornelii ad Cyprianum, quae desiderantur. Sed earum argumentum ex Cypriani responso satis dignoscitur. Significaverat enim, se

& pressuram non jam persecutionis, sed delicti sui passa, palpitans & tremens concidit. Impunium diu non fuit, nec occultum dissimulatum conscientiae crimen: quae fefellerat hominem, Deum sensit ultorem. Et cum quaedam arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire; igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et alius, qui & ipse maculatus, sacrificio a Sacerdote celebrato, partem cum ceteris asus est latenter accipere; Sanctum Domini edere & contrectare non potuit; cinerem ferre se apertis manibus invenit. Documento unius ostensum est, Dominum recedere, cum negatur; nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur. Quam multi quotidie poenitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam consistentes, immundis spiritibus adimplentur. Quam multi usque ad insaniam mentis exordes, dementia furore quatuntur. Nec necesse est ire per exitus singulorum; cum per Orbis multiformes ruinas, tam delictorum pena sit varia, quam delinquentium multitudo numerosa.

Miracu. Irm de Eucharistia in arca recon-dita.

LVI. Natalitia martyrum.

(a) Cyprianus ep. 37.

LV.

Lapsis conveniens poenitentia.

Hucusque de prodigiis Cyprianus; quibus admonere voluit lapsos, & ad poenitentiae lacrymas invitare, atque irrationalem eorum impetum coercere. Ad quos inter multa haec quoque: Confiteantur singuli, quaso vos, fratres dilectissimi, delictum suum, dum adhuc qui deliquit in saeculo est, dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio & remissio facta per Sacerdotes apud Dominum gratia est. Et cum multis, ut poenitentiam veram ac plenam agant, inculcet, qualis esse debeat, demum declarat his verbis: Orare oportet impensus & rogare; diem luctu transigere; vigiliis noctes ac fletibus ducere; tempus omne lacrymosis lamentationibus occupare; strator solo adherere cineri, in cilicio & sordibus volutari; post indumentum Christi perditum, nullum hic jam vel-

XXV.

Unicum Concilium Romanum Cornelius celebravit.

motum fuisse, quod, cum Polycarpus Episcopus ad ipsum post electionem suam scripsisset, tanquam legitimum Romae Episcopum, posteaquam Cyprianus & Liberalis in Hadrumetinum coloniam venissent, coepissent illuc ad Presbyteros & Diaconos literae dirigi, quasi scilicet nondum Romae legitimus Episcopus constitutus esset. Quocirca Cyprianus epistola XLVIII. Pannelio XLV. ei respondet. Cumque jam omnia Concilii auctoritate composita essent, Maximus & Longinus & Machæus Legati a Novatiano missi Africa expulsi sunt.

Mense Septembri Cornelius accepto a Synodo Carthaginensi Canonum libello, ipse Concilium convocare statuit, & quidem numero quam potuit maxime copioso, ut ipse Cyprianus ad Antonianum indicat. Curavit igitur, ut sexaginta Episcopi Romae convenirent, quamprimum fieri potuit, ut ex Eusebio constat. Neque assentior Baronio, qui duo Concilia Romae a Cornelio co-

te vestitum; post diaboli cibum malle jejuniu; justis operibus incumbere, quibus peccata purgantur; elemosinis frequenter insistere, quibus a morte animae liberentur: Haec & alia de his plura Cyprianus, sed generatim tantum. Quae vero cuilibet lapsu pro qualitate delicti specialis instigenda esset poenitentia, in proxima Synodo, Episcoporum omnium consensu, & qua lance librata, constituta est.

Restitutus igitur (ut dictum est) Carthagini Cyprianus; quod jam ante litteris pollicitus fuerat, commemorationes sanctorum martyrum oblatione sacrificii incruenti una cum suis solemniter celebrasse, aliosque sacrae disciplinae ritus restituisse, qui persecutionis furore videbantur intermissi, putandus. Nam id quidem olim ad suos scribens (a) saepe quisponderat, & de natalitiis martyrum celebrandis (quorum dies migrationis, ut exacte a suis notarentur, admonuit) illud addiderat: Quae cito vobiscum, Domino protegente, celebrabimus. At ut videas unius Ecclesiae Catholicae eandem quae in Occidente, in Oriente quoque consuetudinem viguisse; quod Cyprianus in Africa, id ipsum erga sanctos martyres praestiterunt Episcopi in Oriente, & inter alios S. Gregorius Thaumaturgus Episcopus Neocaesariensis in Ponto; qui & ipse, perinde ac fecerat Cyprianus, hac urgente persecutione, in solitudinem secesserat; redditaque ob Decii mortem Ecclesiae pace, rediens Neocaesaream eadem de martyribus curavit, quae Cyprianus Carthagine.

LVII.

(b) Nyssenus in Vita Gregorii Thaum.

Quenam autem ea fuerint pietatis officia, & erga sanctorum martyrum celebratam impensa studia, Gregorius Nyssenus (b), qui res ab eo gestas egregie profectus est, narrat his verbis: Ceterum cum jam auxilio divino tyrannis illa dissoluta esset, & pax rursus humanam vitam excepisset; per quam expeditum erat, & liberum omnibus abunde propositum studium

PAGIUS

Baron. num. xc. & seq. & an. 255. n. 11.

da esse tradit; primum hoc tempore, cuius meminit Cyprianus; secundum anno sequente, cuius mentionem fecit Eusebius. In quam opinionem incidit, quod putaret, epistolam ad Antonianum ipso Cornelii Sedis exordio scriptam esse, in qua mentio Romani Concilii facta est; cum literae illae sequenti scriptae sint, ut postea patebit. Labbeus, qui Baronium secutus est in distinguendis duobus Romanis Conciliis, ut primum sit in quo decretum Carthaginensis Concilii confirmatum; secundum, in quo Novatianus, ejusque fautores excommunicatione percussus; statim addit, cum utrumque in uno forte potuerit perfici; quod revera factum est.

XXVI.

Novatianus in Concilio Romano excommunicatus.

Mense itaque Octobri celebratum Concilium Romanum, quo Synodi Carthaginensis decreta de Lapsis recipiendis corroborata, & Novatianus cum suis anathemate percussus. Erant in ea Synodo sexaginta Episcopi & multo plures Presbyteri ac Diaconi. Concilio finito, Cornelius de-

erga numen divinum; Gregorius descendit rursus in urbem, & omni circa regione, undique peragrata & perlustrata, additamentum & quasi corollarium studii erga numen divinum instituebat; apud omnes ubique populos sanciens, ut nomine eorum, qui pro fide decertassent, dies festi atque solemnes conventus celebrarentur. Cumque alii in alium locum corpora martyrum deduxissent, per anniversary circuli ambitum congregati letabantur, in honorem martyrum ferias agentes. Addit ab eodem fuisse permissum in iisdem martyrum solemnitatibus paulo indulgentius exhilarari, quo his detenti ex pietate institutis officii, a spectaculis Gentilium abstinerent.

Extincto jam Decio una cum filio, idem quod supra Caius Vibius Trebonianus Gallus inuasit Imperium, filiumque Volusianum postea collegam sibi adstipens, Augustum creavit. Qualis autem Ecclesiae status sub iisdem Imperatoribus fuerit, Dionysius (c) Alexandrinus, qui haec omnia praesens spectavit oculis, in epistola quam scripsit ad Hermanmonem significat; primo scilicet tempore horum Imperii Ecclesiam Dei a persecutione quiescisse; postea autem iterum fuisse vexatam. Certe quidem creatione Volusiani quiescisse etiam Romae persecutionem sub Decio concitaram, illud argumento est, quod qui detinebantur in carcere confessores, vinculis soluti, liberi abire permisi sunt. Qui tamen (o infortunium, & rerum humanarum in viris sanctis etiam in constantiam!) a Novatiano decepti, constato sebismati vim maximam addidere; ut S. Cyprianus (d), ad eos redeuntis ad Ecclesiam scribens, testatur his verbis: Postquam vos de carcere prodeuntes sebismaticus, & hereticus error excepit, sic res erat, quasi vestra gloria in carcere non mansisset: Illic enim resedisse vestri nominis dignitas videbatur, quando milites Christi non ad Ecclesiam de carcere redirent, in quem prius cum Ecclesia laude

LVIII. Gallus & Volusianus Imp.

(c) Apud Euseb. lib. 7. c. 2.

(d) Cyprianus epist. 51.

Confessores facti schismatici.

Baron. an. 255. n. 11.

creta ejus Ecclesiis longe distis communicavit, & ad Fabium Antiochia Episcopum de iis scripsit. Et quia non pauci in Italia Episcopi Concilio minime interfuerant, eorum quoque sententias seorsum postulavit; unde Concilium Italicum ex Hieronymo constat. Interim Novatianus, cum videret, Maximum Presbyterum cum suis Africa expulsum, & in Concilio Carthaginensi Cornelii electionem confirmatam, suam sententiam de Lapsis condemnatam, & condemnationem eam a Synodo Romana roboratam, jamque omnes per Italiam Episcopos in suam excommunicationem consensuros praevideret; prostratus denuo surrexit, & misit in Africam Evangelium suae partis Episcopum, Novatium Carthaginensis Ecclesiae Presbyterum, Nicostratum Diaconum, unum ex Confessoribus cum Primo etiam & Dionysio. Quare Cornelius literis per Augustinum Confessorem missis de eorum discessu Cyprianum admonuit; sed literae illae desiderantur.

& gratulatione venissent. Jam enim Novatum ex Africa Romam venisse ad conflandum (ut in Africa fecerat) in Ecclesia Romana discordias, nuper attigimus. Verum quoniam ab eo, velut e fonte, malorum omnium fluxit origo; quoniam hic esset, quibusve compositus moribus, quos secum duxerit, & quid demum egerit diligentius est perquirendum.

LIX.

(a) Cypr. epist. 49.

De Novato in Africa Episcopo.

(b) Cypr. epist. 49.

LX. Novati schisma.

PAGIUS

XXVII. Confessores ad pacem reversi.

Baron. n. xcviij. & perseveravit.

Fuisse Novatum in Africa Episcopum ex eo certum deducitur argumentum, quod de eo S. Cyprianus (a) tradit, fuisse ab ipso ordinatum diaconum Felicissimum; ad Cornelium enim de eo scribens, hæc ait: Qui istic adversus Ecclesiam diaconum fecerat, illic Romæ Episcopum fecit. Cujus autem Ecclesiæ Episcopus fuerit, haud compertum habetur. Qualis porro hic esset, idem Cyprianus eadem quoque epistola ad Cornelium (b) egregie laue describit, his verbis: De Novato nihil inde ad nos fuerat nunciandum, cum magis per nos vobis debeat Novatus ostendi, rerum novarum semper cupidus, avaritia inexplibili rapacitate furibundus, arrogancia & stupore superbi tumoris inflatus, semper istic Episcopis male cognitus; quasi hæreticus semper, & perfidus, omnium sacerdotum voce damnatus; curiosus semper, ut prodatur; ad hoc adulator, ut fallat; numquam fidelis, ut diligat; fux & ignis ad conflanda seditionis incendia; turbo & tempestas ad fidei faciendâ naufragia; hostis quietis, tranquillitatis adversarius, pacis inimicus; & post multa, quæ suo loco dicemus, addit: Spoliatus ab illo pupillis, fraudata vidua, pecunia quoque Ecclesiæ denegata, has de illo exegunt penas, quas in ejus favore conspiciamus. Pater etiam ejus in vivo fame moriens, & ab eo in morte postmodum nec sepultus; uterus uxoris calcæ percussus, & abortione properante in paricidium pariter expressus.

Cur autem ab Ecclesia desciverit, mox subdit, inquiens: Hanc conscientiam cri-

Interca Confessores Romani, quos e carcere prodeuntes schismaticus & hæreticus error exceperat, & jamdiu palabundos populo viderat, Cypriani & Dionysii literis primo molliti, & lecto, ut videtur, libello de Unitate, quem hoc tempore scripsit, & Romam misit Cyprianus, bene instructi, de reditu ad Ecclesiam cogitaverant, idque fratribus nonnullis significaverant, Novato jam cum reliquis tanquam procella & turbine recedente, Presbyteros Romanos adierunt, circumventos sese affirmarunt, & ad Ecclesiam se redire cupere protestati sunt.

Menfe Novembri, cum jam Confessorum animus satis esset perspectus, Cornelio placuit contrahi Presbyterium, cui adfuerunt etiam Episcopi quinque; coram quibus & Confessores Maximus, Urbanus, Sidonius, & Macarius, (Nicostyrus) cum eorum in confessione socius, in schismate junxerant, summis precibus desiderabant, ut

minum jampridem timebat; propter hoc se non de presbyterio excitari tantum, sed & communicatione prohiberi, pro certo tenebat; & urgentibus fratribus, imminere cognitionis dies, quo apud nos causa ejus ageretur, nisi persecutio antevenisset: quam iste voto quodam evadenda & lucranda damnationis excipiens, hæc omnia commisit & miscuit; ut qui ejici de Ecclesia & excludi habebat, judicium sacerdotum voluntaria discessione præcederet, quasi evasisse, sit pœnam, prævenisse sententiam: & quod eadem epistola superius dixerat, de ejus ex Africa in Urbem adventu, sic ait: Idem & Novatus, qui apud nos primum discordiæ, & schismatis incendium seminavit; qui quosdam istic ex fratribus ab Episcopo segregavit; qui in ipsa persecutione, ad evertendas fratrum mentes alia quedam persecutio nostris fuit. Iste est qui Felicissimum satellitem suum, diaconum nec permittente me, nec sciente, sua factione, & ambitione constituit; & cum sua tempestate Romam quoque ad evertendam Ecclesiam navigans, similia illic & paria molitus est, a Clero portionem plebis avellens, fraternitatis bene sibi coherentis & se invicem diligentius concordiam sciendens: Hæc Cyprianus.

Quod autem ad Felicissimum a Novato ordinatum diaconum spectat, diversus (ut videtur) est hic ab illo Felicissimo, qui sedi Cypriani adversatus, schismaticusque auctor factus est; nam ille Cypriani (c) presbyter jam fuisse dicitur. Prætere, cum duæ inter se contrariæ essent sectæ schismaticorum; Felicissimus ille sententiæ Novati adversarius erat, quod diceret, lapsos omnes absque penitentia mora recipiendos. Romam cum Novatus venisset Novatianum presbyterum Romanum ob Cornelii electionem invidiæ stimulis agitarum, & animo avertatum inveniens, cepit una cum illo adversus Cornelium agere, atque alios quoque quocumque possent ab ejus communicatione retrahere, multa

LXI. De Felicissimo Diacono.

(c) Cypr. epist. 49.

Novatus & Novatianus.

quæ antea fuerant gesta, in oblivionem cederent. Qua de re Episcopi cum Presbyteris suas dixere sententias. Et ad omni populo mox insinuat, & magno fraternitatis concursu facta, professionem fecerunt, & ad communicationem & pacem Ecclesiæ admissi sunt. Quinetiam eadem hora Cornelius horum omnium Cyprianum certior facit epistola XLIX. Pamelio XLVI. per Nicephorum Acoluthum missa. Qui etiam subiungendas curavit sententias Episcoporum & Presbyterorum in eo negotio prolatis; quæ desiderantur. Scripsit & festinanter breves literas, quibus Africanos docere voluit, quales essent qui a Novatiano jam missi sunt, ac præcipue Nicostyrus & Evaristus.

Decio Imperatore sub hujus anni finem sublatam, ut mox dicemus, plena inde pax Ecclesiæ, pax Ecclesiæ finita prorsus persecutione, a Deo indulta est, sicut reddidit, & paulo post Cyprianus edidit libellum de Lapsis, Baron. n. cii. eumque Romam misit, cujus initium hoc ipsum

multa de illo falsa jactare, cum confessoribus quoque in carcere adhuc detentis in illum obloqui; ac falso quodam pietatis intuitu probos etiam illi inferos reddere conatus est. Machinabantur hæc primum secreto Novatianus atque Novatus, ambo Novantes, & ad res optimas quasque statutas innovandas ac invertendas egregie comparati.

LXII.

Nomina Novati & Novatiani inter se confusa.

(a) Cypr. epist. 73.

Sed de iis illud in primis commonendum, similitudine nominum factum, ut nonnulli antiqui scriptores alterum pro altero interdum usurparint, & alii unum eundemque Novatum cum Novatiano conflexerint; sed interdum id errore librario- rum factum putamus; nam cum apud Eusebii historiam reperiri Novatianus cum Novato confusus; in Chronico tamen ab eodem exacte distinctos invenies, cum ait: Novatus presbyter Cypriani Romam veniens, Novatianum & ceteros confessores sibi sociat; eo quod Cornelius penitentes apostatas receperit: Hæc ipse; qui distinguens singulorum nomina, confundit ordinem, dum Novatum presbyterum nominat, quem (ut dictum est) constat fuisse Episcopum; quod enim Novatiani erat, nempe presbyteratus, tribuit Novato, presbyterum eum (ut dictum est) nominans. Apud Gildam Sapientem Britannicæ excidium deplorantem, Novatus pro Novatiano scriptus habetur, cum sic legitur: Novatus Romæ Dominicæ conculcator margaritæ, porcus niger, patriæ ingerit violenter manus; non tam dignus venerabilibus aris, quam flammis inferni ultricibus. Porro Novatianos a Novatiano ut principaliori denominatos, constat ex his quæ Cyprianus (a) scribit ad Fabianum, ubi eosdem quos dicimus Novatianos, a Novatiano derivans, Novatianos appellat. Usus tamen obtinuit ut ejusdem schismatis & hæreticos sectatores, Novatiani æque ab omnibus dicerentur. His de nominum confusione distinctis, de rebus ab eo in Cornelium

gestis narrationem ordine temporum disponamus.

Quænam autem calumniæ a Novatiano atque Novato adversus Cornelium fuerint excogitata, ac jam propalata, atque ore prope ipsorum omnium diffamata, Cyprianus eas omnes falsitatis redarguens, scribit ad Antonianum his verbis (b) : Quod (b) Cypr. autem quedam de illo inhonestæ & malignæ epist. 52. jactantur, nolo mireris; cum scias hoc esse Calumniæ opus semper diaboli, ut servos Dei mentitorum. & opinionibus falsis gloriosum nomen infamet, ut, qui conscientia suæ luce clarescunt, alienis rumoribus sortidantur. Explorasse autem collegas nostros scias, & verissime comperisse, nulla illum libelli (ut quidam jactant) labe maculatum esse; sed neque cum Episcopis, qui sacrificaverunt, communicationem sacrilegam miscuisse: sed eos demum, quorum causa audita, & innocentia comprobata sit, conjunxisse nobiscum. Nam & de Trophimo, de quo tibi scribi desiderasti, non ita res est, ut ad te pertulit rumor & mendacium malignorum. Nam, sicut antecessores nostri sæpe fecerunt, colligendis fratribus nostris carissimus frater noster Cornelius necessitati succubuit; & quoniam cum Trophimo pars maxima plebis absecesserat, redeunte nunc ad Ecclesiam Trophimo, & satisfaciente, & penitentia deprecationis errorem pristinum confitente, & fraternitatem, quam nuper abstraxerat, cum plena humilitate & satisfactione revocante; auditæ sunt ejus preces, & in Ecclesiam Domini non tam Trophimus, quam maximus fratrum numerus, qui cum Trophimo fuerat, admissus est; qui omnes regressuri ad Ecclesiam non essent, nisi cum Trophimo comitante venissent. Tractatu ergo illic cum collegis pluribus habito, susceptus est Trophimus, pro quo satisfaciebat fratrum reditus, & restituta multorum salus. Sic tamen admissus est Trophimus, ut laicus communicet; non, secundum quod ad te malignorum litteræ pertu-

LXIII.

(b) Cypr. epist. 52. Calumniæ mentitorum. in Cornelium Papam.

PAGIUS

XXIX.

indicat: Pax ecce, dilectissimi fratres, Ecclesia redita est: & quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impossibile videbatur, ope atque ultione divina securitas nostræ reparata est. Ultio enim illa divina ad Deciorum interitum manifeste refertur. Exeunte anno, Cyprianus acceptis literis a Cornelio per Nicephorum Acoluthum missis, respondet duabus epistolis, LI. quæ Pamelio XLVII. de reditu Confessorum congratulatoria, & LII. Pamelio XLIX. de Novati sceleribus. Ita Cypriani literæ a Pearsonio in Annalibus Cyprianicis hoc anno ordinata, & sic in Annalibus Ecclesiasticis, ut videtur, ordinandæ: quod quisque proprio Marte præstare poterit ope numerorum in margine notatorum. Hic solum monendum, recte censuisse Baronium, apud Epiphanium hæresi LXV. Novati nomen irrepsisse, & Novatianos quoad Trinitatem attinet, nihil a Catholicis differens.

Hic itaque tantum agendum restat de Decii

Imperatoris interitu. Decius Romæ, ubi adhuc die vicefima septima Octobris erat, ut supra diximus, adversus Scythas Tanaam transgressos profectus, Abruti cum filio periit, ut habent Victor de Cæsariis, & Dexippus horum temporum Scriptor apud Georgium Syncellum, quod confirmat Jornandes lib. de Rebus Geticis cap. 18. Veniensque Adabritto Moesia civitatem, circumseptus a Gothis, & ipse extinguitur. Sed loco Adabritto, legendum, Abruto. Duos ex Herennia Etruscilla uxore filios suscepit, Quintum Herennium Etruscum Messium Decium, & Caium Valentem Hostilianum Messium Quintum. Etruscillam enim Decii conjugem fuisse ostendit ejus Nummus a Seguino illustratus, in quo Etruscilla ex averfa parte sculpta reperitur. Præterea Mediobarbus in Numismatis Imperatorum Decii Nummi producit in postica inscriptum: CONCORDIA AUGG. Visuntur capita Etruscilla in dimidiata Luna, & Messii Decii & Hostii.

Deciorum interitus. Baron. an. 254. n. XLVII. & seqq.

LXIV.
Legatio
Africano-
rum ad
Romanam
Eccle-
siam.

terunt, quasi locum sacerdotis usurpet. Sed & quod passim communicare Sacrificatis Cornelius tibi nunciatus est, hoc etiam de apostatarum fictis rumoribus nascitur: Hæc Cyprianus de calumniis in Cornelium jam Papam confictis.

Inter hæc autem accidit, ut audita Carthagine electione Cornelii, obortoque in eum schismate, quod ea de re anceps esset multorum sententia, & a cuius partibus starent, nutarent permulti: ad dimovendam omnem a trepidantium animis dubitationem, visum est Cypriano, atque collegis ejus nonnullis in unum coeuntibus, Episcopos duos legatos Romam mittere, qui dissidentes conciliarent, si possent; si non possent, cuiusnam essent potiora iura, in Africam scriberent, ut communicationem, quam interea suspenderant, cuiusnam imperituri forent, cunctis liquido innotesceret. Hæc itaque de missa legatione, idem Cyprianus (a) ad Cornelium scribens, testatur his verbis: Cum statuissemus collegæ complures, qui in unum conveneramus, ut legatis ad vos Coepiscopis nostris Caldonio & Fortunato missis, omnia interim integra suspenderentur, donec ad nos iidem collegæ nostri, rebus illic aut ad pacem redactis, aut pro veritate comperis, redirent. Et inferius: Placuit, ut per Episcopos, retenta nobis rei veritate, & ad improbandam ordinationem tuam, facta auctoritate majore, tum demum scrupulo omni de singulorum pectoribus excusso, per omnes omnino istis postis litteræ fierent (sicuti sunt) ut te universi collegæ nostri, & communicationem tuam, idest, Catholicæ Ecclesiæ unitatem, pariter & charitatem, probarent firmiter, ac retinerent. Quod divinitus evenisse, & consilium nostrum providenter processisse gaudemus. Sic enim tunc Episcopatus tui & veritas pariter & dignitas apertissima luce & manifestissima & firmissima comprobatione fundata est, ut ex rescriptis collegarum nostrorum, qui ad nos litteras inde

(a) Cypri.
epist. 45.

fecerunt, & ex relatione ac testimoniis Coepiscoporum Pompeii, & Stephani, & Caldonii, ac Fortunati ordinationis tuæ & origo necessaria, & ratio iusta, & gloriosa quoque innocentia ab omnibus noscetur. Hæc Cyprianus de mittendæ Romam legationis consilio.

Verum licet schisma in Cornelium fuisset obortum, non tamen eo progressa res erat, ut adversus eum alium crearent Romanum Pontificem. Sed cum missi legati Romæ agentes incassum omnia pertentarent, viderunt ex improvviso velut ex portis inferorum prodire portentum, Novatianum creatum Romanum Episcopum.

Testatur hæc idem Cyprianus (b), ad Cornelium scribens, his verbis: Quod servis Dei, & maxime sacerdotibus iustis & pacificis congruebat, frater carissime, miseramus nuper collegas nostros Caldonium & Fortunatum, ut non tantum persuasione litterarum nostrarum, sed presentia sua & consilio omnium vestrum enterentur quantum possent, & elaborarent, ut ad Catholicæ Ecclesiæ unitatem scissi corporis membra componerent, & Christianæ charitatis vinculum copularent. Sed quoniam diversæ partis obstinata, & inflexibilis pertinacia non tantum radicis & matris sinum atque complexum recusavit, sed etiam pliscente, & in pejus recrudescente discordia, Episcopum sibi constituit, & contra sacramentum semel traditum divinæ dispositionis, & Catholicæ unitatis, adulterum & contrarium caput extra Ecclesiam fecit, &c.

Quo modo autem se habuerit Novatiani promotio, enarrandum est; sed illud in primis de Novato ejuisque gregalibus præmittendum, quod peculiare omnium hereticorum atque schismaticorum semper fuit, numquam persistere in eadem sententia; sed pro loco, & tempore novas induere formas, & contraria ab iis quæ ante egissent, nova emergente occasione, statuerent. Qui enim in Africa (ut vidimus) lapsos adversus Cyprianum concitabant, quod

LXV.
Quando
creatus
Novatia-
nus Episc.

(b) Cypri.
epist. 42.

LXVI.
Schisma-
tici mu-
tant fa-
ciem.

PAGIUS

filiani sese respicientia; & Spanhemius lib. de Usu & Præstantia Numismatum pag. 595. alterius Nummi Decii posticam exhibet, in qua legitur: Q. H. E. R. E. T. R. DECIUS C. VALEN. HOSTIL. Cernuntur capita Etruscæ & Hostiliani sese respicientia; adeo ut indubitatum sit, Etruscillam uxorem Decii fuisse, matremque Etruscæ & Hostiliani. Notabis obiter Caium Valentem Hostilianum ideo Caii prænomen tulisse, quia mos erat ut prænomen patris unus ex filiis ejus ferret, indeque confirmari quod in mox memoranda inscriptione Venciensi legitur Traianum Decium patrem appellatum fuisse Caium, non vero Gneium, ut a tot Criticis perperam scriptum fuit. Baronius Heroniam Sallustiam, aliqui Antiquarii Salustiam Barbiam Orbilianam uxorem Decii faciunt. Verum prior fictitia; posterior vero Alexandri Severi Imperatoris conjux, ut in ejus Nummis apud Mediodiobarbum videre est. Decius non multo post

quam Imperium invasit, Etruscum majorem natu filium Cæsarem dixit, & Tribunitia Potestate exornavit. Extat enim Nummus apud Erizzum pag. 546. in quo legitur: Q. H. E. R. E. T. R. MES. DECIUS NOB. C. in postica: ΔΗΜΑΡΚ ΕΖΟΥΡΙΑΚ. & infra, S. C. id est, Quintus Herennius Etruscus Messius Decius Nobilissimus Cæsaris Tribunitia Potestatis, Senatusconsulto. Præterea Patinus in Thefauro Mauroceniano pag. 140. ejusdem Herennii Cæsaris Nummum profert, in quo legitur, L. B. id est, anno secundo. Decius pater cum ad bellum Gothicum profectus est, eum Augustum nuncupavit; eo enim nomine in Nummis apud Mediodiobarbum appellatur.

Sed uterque in ea expeditione interit, ex-acto Regni biennio, ut habet Victor de Cæsaris, vel, ut alter Victor, postquam imperasset menses triginta, utroque sc. extremo mense incompleto pro integro numerato. Nam, ut ejus Imperii initio ostendit, die decima septima Junii anni

XXX.
Imperii
ejus duratio.

LXVII.

(a) Apud
Euseb. lib.
6. c. 35.

Creatio
Novatiani
qualis.

quod non reciperentur in Ecclesiam, sed ex decretis Ecclesiasticis promulgatis juberentur pacis tempora expectare, ac interim admittenda desistere; hacque eadem de causa eosdem lapsos schismate ab ea separare conati essent; modo mutata facie negotium accessit Cornelio, qui fratrum suorum consilio poenitentes lapsos reciperet in Ecclesiam. Sicque qui olim duræ nimis austeritatis redarguebant Episcopos, modo facilitatis nimie incusant Cornelium Romanum Pontificem, calumnias addentes, eumdemque ejusdem cum illis apostasiæ criminis participem mentientes. Porro tantum valuit horum improbitas, ut Romanos clericos in carcere adhuc positos, Maximum, Nicofratrum, Urbanum, Sydenium, Macarium, Celerinum, & alios, uno excepto Moysæ presbytero, in eam sententiam proclives, ut non facile lapsis impertiretur indulgentia, in suam sententiam pellexerint, & in contrariam partem adversus Cornelium adunarint.

Quid plura? eo omnis factio seditiosorum provenit, ut, abrogata ac nulla redita Pontificia ordinatione Cornelii, novum crearent Pontificem Novatianum; idque clandestine atque seorsum ab aliis factum, idem (a) Cornelius Papa, scribens ad Fabium Episcopum Antiochenum, narrat his verbis: Ut vero intelligas hunc admirabilem virum (Novatianum scilicet) jampridem in Episcopatum petendo ambitione incensum esse, & eam temerariam & effrenatam cupiditatem occultasse intra se, & simulatione, ac tamquam involucro, quo arrogantiam tegetet, ipso initio confessores Christi, viros sane probos, secum habuisse, tibi volo aperte ostendere. Presbyter nomine Maximum, & Urbanus e nostris, qui bis ex constanti fidei confessione summam gloriae amplitudinem collegerant; Sidonius item, & Celerinus (vir qui Dei clementia adjutus omnia tormentorum generæ maxima cum tolerantia pertulerat, & corporis imbecillitate vi ac robore fidei Ann. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

ni ducentissimi quadagesimi noni adhuc Philippus ejus decessor vivebat; certumque, Gallum & Volusianum sub hujus anni finem imperandi initium fecisse, non quidem ante sextum Kalendærum Novembrium diem; eo enim Decius adhuc Romæ erat, seque ad expeditionem adversus Scythas, in qua perit, parabat, ut diximus ex Polione in Valeriano cap. 1. Quare cum anno sequenti Gallus & Volusianus de more novorum Principum trabeam sumserint, Decius exeunte Novembri, aut Decembri ineunte, cum filio Decio interfessus est post Imperium triginta mensium, quod ex morte Gallieni Imperatoris magis suo loco confirmabitur.

XXXI.
Chronologia
Deciani
restitu-
tur.

Porro qui annum unum & aliquot menses Decio assignant, quos Baronius secutus est, valde hallucinati sunt. Nam, ut monstravi in priori parte Dissert. Hypaticæ cap. 7. n. 3. tam ex Nummis, quam ex Inscriptionibus constat, Decium tertium Imperii annum inchoasse. Extat in urbe

sua confirmata, strenue ac viriliter ab adversario victoriam reportaverat) cum Novatianum attentius considerasset, & calidam ejus fraudem, versutiam, perjuriam, mendaciam, agrestem inhumanitatem ab omni vitæ communionem alienam, veterariam denique instar lupi amicitiam deprehendissent; eo relicto, ad S. Ecclesiam revertentur; atque omnes ejus fallacias & maleficia, quæ longo tempore intimo pectore obtrexisset, multis presentibus, tum Episcopis, tum presbyteris, tum laicis quam plurimis palam ostendere; & cum lacrymis ac querela, cum dolore & poenitentia suam vicem deplorare ceperunt, quod subdola illius, & efferata bestia consilio adducti, ab Ecclesia etiam, vel ad exiguum temporis spatium, descivissent.

Seductis semel confessoribus, quid Novatianus præsumperit, idem subdit, Novatianus sic dicens: Vix credibile est, carissime frater, quantam in moribus varietatem, quantam mutationem exiguo momento in illo factam conspexerimus. Nam splendidissimus iste scilicet, qui, imitato ac terribili jurejurando adjecto, fidem suis fecerat se non aliquando Episcopatum appetivisse, tamquam ex fallaci quadam præstigiatarum impostura in medium projectus, de repente Episcopus apparuit. Etenim iste novæ sectæ inventor, & doctrinæ Ecclesiasticæ propugnator, quando Episcopatum a Deo certe minime et donatum sibi vi arripere, & ex hominum manibus quodammodo extorquere nitentur; duos sibi socios de sua ipsorum salute prope desperatos adscivit, ut eos in exiguum aliquam partem, & minimum quasi Italiæ angulum mitteret; indeque Episcopos tres, homines agrestes, rudes, ac simplices, simulatione quadam veteratoria in fraudem inductos abduceret; asserens, & constanter affirmans eos quam celerrime debere Romam venire, ut videlicet omnis lis & discordia per sententiam illorum aliorumque Episcoporum interpositam dirimeretur.

LIII
Epi-

Venciensi sub Archiepiscopo Ebredunensi Decii Inscriptio, quæ ibidem parum correcte a Typographo edita, hic prout jacet exhibetur:

IMP. CÆS.
C. MESSIO QUIN-
TO TRAIANO DE-
CIO PIO FEL. INVIC-
TO AUG. P. M. TRIB.
POT. II. COS. II.
PROC
CIVIT. VINT.

Hujus Inscriptionis beneficio errores duo in Imperio Deciano a Baronio alitque multis commisi certo emendantur, & Chronologia per hæc tempora in integrum restituitur. Ex ea enim certum sit primo, Decium tertiam Tribunitiam potestatem, seu tertium Imperii annum exortum esse; ideoque Philippum septimum Imperii an-

LXIX.

Episcopi igitur, quoniam (ut supra diximus) homines simpliciores erant, & in perditorum fallacis dolisque discernendis minus perspicaces, Romam adventant. Iste tum per quosdam sui similes, ad eam rem comparatos, eos in unum locum concludendos curavit. Ac cum circiter horam decimam ebrios & crapula oppressos cerneret, vi coegit, imaginata quadam, & vana manuum impositione Episcopatum ipsi tribuere; quem dignitatis gradum parum sibi commodatum ad hunc modum per fraudem & astutiam acquisivit. Ex quibus Episcopis unus non longe post peccatum flebiliter lamentatus, & idem aperte confessus, ad Ecclesiam revenit; quem, populo universo pro eo rogante, tandem ut laicum in communionem recepimus; atque alios, qui in reliquorum duorum Episcoporum loca, qui eum creassent, succederent, misimus.

LXX. * al. Novatum Clerus Romanus.

Istum igitur lepidum Evangelii patronum Novatianum omnino præterit, scilicet unum solum Episcopum oportere esse in hac Ecclesia Catholica, in qua tamen non ignorabat (quomodo enim poterat ?) presbyteros esse quadraginta sex, diaconos septem, subdiaconos septem, acoluthos quadragintaduos, exorcistas & lectores una cum ostiariis quinquagintaduos, viduas & alios morbo atque egestate afflictatos mille, & quingentos, quos omnes Domini gratia & benignitas abunde sustentat. Sed tamen nemo ex tanta ministrorum multitudine, tamque in Ecclesia necessaria; nemo ex tanto egentium numero Dei providentia locupletato, & rerum abundantia circumfluente, nemo denique ex maxima illa & innumerabili populi frequentia istum, quem dico, Novatianum ab ea desperata mentis cæcitate, & contumacia avertere, & ad Ecclesiam denuo revocare potuit. Ac paulo post subdit:

LXXI. Vita Novatiani qualis olim.

Deinceps dicamus, quibus actis, quibusque vita institutis cum tanta confidentia Episcopatum prescribit. Num quod a primo ætatis tempore in Ecclesia versatus

PAGIUS

num nullo modo attingere potuisse, & qui annum tantum unum & aliquot menses Decio tribuerunt, ejus Imperii durationem mutilasse. Nam supposito, quod nunc in dubium revocari non potest, Gallum & Volusianum, exeunte hoc anno, Decio successisse, quomodo Philippus, qui anno CCXLIV. regnare cœpit, ad septimum Imperii annum pervenire potuit, cum Decius tertium Imperii annum auspiciatus fuerit. Neque dicit potest, eam Inscriptionem mendosam esse, cum etiamnum in civitate Venciensi extet, & Gruterus pag. CCLXXIII. aliam Decii profert, in qua hic etiam dicitur TRIB. POT. III. COS. II. P. P. PR. COS. id est, Proconsul, idemque in Nummis apud Goltzium legatur.

XXXII. Consulatus Decii I. in Fastis infartus magis excluditur.

Certum sit secundo, priorem Decii Consulatum, quem ordinarium Baronius credidit, suffixum tantum fuisse, ideoque & annum unum ei respondentem in Annale perperam infartum esse. Nam, ut in Dissert. Hypat. demonstravi,

fuit? Num quod multa certamina pro ejus defensione subit? Num quod multis magnisque periculis pro pietate se objecit? Non certe ejus generis ille quidem; cui ex satana, qui ingressus in illum, diu est intimo pectore commoratus, primum data fuit credendi occasio. Qui quidem, ubi exorcistarum præsidio, spiritu illo malo esset liberatus, & post in tam gravem morbum, ut ferme mori putaretur, incidisset; in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus; baptismum accepit; si modo talem hominem baptismum accepisse dicendum sit: Hæc idcirco Cornelius, quod compertum haberet hominem istum simulate omnia facere solitum. At subdit:

LXXII.

Verum morbo tandem elapsus; neque cetera, quibus post baptismum, secundum Ecclesie canonem, imbui oportuerat, acquisivit, neque Domini sigillo ab Episcopo signatus fuit; quo quidem nequaquam potuit, quo modo, quæso, Spiritum sanctum adeptus est? De sacro enim chrismate loquitur, quo & signo Crucis adhibito, baptizati ab Episcopis ex Apostolica traditione (ut dictum est) consignabantur. Sed & addit: Iste persecutionis tempore metu debilitatus, & nimia vitæ cupiditate adductus, se presbyterum esse negavit. Nam cum a diaconis rogatus oratusque esset, ut domo, qua se conclusum occultaret, egressus (quantum presbytero liceret, quantumque in ejus situm esset potestate) fratres in periculo constitutos, opisque & auxilii indigentes juvaret; tantum absuit ut diaconis eum obsecrantibus obtemperaret, ut etiam non sine stomacho bile ab illis abiret discederetque; nam se nolle amplius esse presbyterum, sed alteri vitæ generi se dicaturum, asseruit.

Novatiani ignavia.

LXXIII.

Subdit rursum: Iste præclarus & insignis Novatianus Dei penitus deliquit Ecclesiam, in qua post fidem receptam, presbyteri munere donatus fuit; idque propter amorem & benevolentiam, qua Episcopus, qui illi manus imposuerat, eum in lecto comple-

Canon de baptizatis in lecto comple-

passimque in hoc Opere insinuavi, Consulatus suffecti in Nummis & Inscriptionibus sæpe neglecti. Quare cum Decius Consul II. dicitur, quando gerit Tribunitiam Potestatem tertiam, tres Consulatus ordinarios non suscepit; alioqui in laudatis Inscriptionibus diceretur Consul III. non vero Consul II. cum Consulatus quidem suffecti quandoque prætermittantur; Consulatus vero ordinarii, vel omnes enuntiantur, vel omnes omittantur, vel denique Imperator simpliciter & sine numerali nota dicitur Consul. Dubitari itaque non potest, quin Baronius Consulatum unum in Fastis intruserit, & quinjam non biennio, ut antea, sed triennio ab Era Dionysiana distet. Quo factum, ut annus emortualis Decii, qui cum anno Christi CCLI. illigari debet, in Annalibus Baronii cum anno Christi CCLIV. copuletur. Quo ex errore alius enatus. Anni enim Urbis, Olympiadum, ceterarumque Erarum, qui hucusque in Annalibus recte

plexus est. Qui quidem Episcopus non modo ab universo Clero, sed etiam a multis laicis veritus, quoniam minime licebat quemquam in lecto propter morbum baptizatum (sicut huic contigerat) in Clerum assumi; magnopere postulabat sibi potestatem dari, huic soli manus in sortem presbyterii imponendi. Videas in his plane pluram consideratione digna, ac in primis, a presbyterorum Romanæ Ecclesie collegio quolibet licet levissima nota aspersos repelli: vi enim quadam adauctus Novatianus Christianus factus videri poterat; quippe qui non cum valeret, sed in lecto decumbens, mortis timore percitus, initiatus esset sacro baptismate. In Ecclesia Orientali id ipsum de baptizatis in ægritudine servatum fuisse, canon (a) Concilii Neocæsariensis, Constantinensi tempore celebrati, declarat his verbis: Siquis in ægritudine constitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet. Non enim fides illius voluntaria, sed ex necessitate dependet; nisi forte postea ipsius studium & fides probabilis fuerit, aut ruitas hominum cogat. Ita canon, licet post hæc editus, ex antiquo tamen Ecclesie usu fancitus.

(a) Concil. Neocæs. c. 11.

LXXIV.

Rursus vero modestia admiranda est summi Pontificis; cujus cum auctoritas in Ecclesia summa esset; tamen non pro animi arbitrio, sed fratrum consensu solutus cuncta facere, quos sibi renitentes videret, non vi ulla aut potestate cogeret, sed submissis animo exoraret. Quisnam autem fuerit, qui Novatianum presbyterum ordinaverat, Fabianus ne, an alius ex iis qui eum præcesserunt Romani Pontifices, haud liquet. At plane ex facto Novatiani apparet, quanto periculo quaeratur per dispensationem, quod est alias Ecclesiasticis legibus inconcessum. Sceleratissimus iste primus omnium ausus est sanctam Romanam Ecclesiam turpi scindere schismate, quæ antea semper unita permanerat, juncta capiti firma compaginatione membrorum. Eccl. Tom. II.

PAGIUS

recte consignati erant, imposterum in iisdem non nisi extra proprium locum esse possunt, ut infra demonstrabo.

XXXIII. Gallus, Hostilianus, & Volusianus Decio succedunt. Baron. n. XLVIII.

Sublato Decio cum filio natu majori alii Imperatores nuncupati. Victor de Cæsaribus, utriusque Decii interitu narrato, ait: Hæc ubi Patres comperere, Gallo, Hostilianoque Augusta Imperia: Volusianum Gallo electum Cæsarem decernunt. Dein pestilentia oritur: qua atrocis saviente, Hostilianus interit. Zosimus tamen lib. I. scribit, Gallum alterum ex filiis Decii superstitem adoptasse, & progressu temporis veritum ne Romani ei summam rerum traderent, occidi curasse. Magis tamen Victori de Cæsaribus credendum. Quod si peste perit Hostilianus, mors ejus ante autumnum anni insequens non contigit. Unde quamplurima ejus supersunt Numismata, in quorum aliquibus Cæsar, in aliis vero Augustus appellatur, ut videre est apud Mediobarbum. Baronius deceptus ab Aurelio Vi-

rum; non veritus tanta eam afficere ignominia, ut cathedram contra cathedram in medio ejus erigeret, primusque erumperet Antipapa, & ex ea impius hæresiaracha prodiret, tantamque Christiano orbi cladem inferret, quæ per multa deinde sæcula vix valuerit refarciri.

At ad hæc Cornelius aliud mox hominis scelus recensens, hæc addit: Cum fecisset oblationes, & singulis partem sacramenti distribuisset, porrexissetque, miseros homines & infelices pro benedictione & gratiarum actione jusjurandum dare coegit; atque suis utrisque manibus manus accipientis prehendens, non prius dimisit, quam hoc iurando eum obstrinxisset (illius enim verbis utar): Jura mihi per corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi, te nunquam nec me deserturum, nec ad Cornelium reverfurum. Atque miser homo non ante degustavit, quam ita illi se devovisset: & qui illum acceperat, pro Amen (quod dicere debuerat) hoc dixit: Non deinceps ad Cornelium revertar. Et post alia quædam: Scias velim, propterea quod in dies singulos jam fratres eum deserunt, & ad Ecclesiam redeunt, jam illum omnium fere societate denudatum destitutumque esse. Cujus amentem audaciam & insolentiam etiam Moyses beatus martyr, qui nuper apud nos fuit eximio, & admirabili martyrio decoratus, dum adhuc in vita manebat, perspicue animadvertens, tum illi, tum aliis quinque presbyteris, qui una cum illo sese ab Ecclesia segregassent, Fidelium societate, & communione interdixit. Porro in extrema epistola Episcopos qui Romam profecti, Novatiani demerentiam condemnabant, enumerat; & non solum nomina ejusque, sed Ecclesie etiam, quibus singuli præerant, recenset. Quin etiam Episcoporum, qui minime Romam se contulerant quidem, sed per litteras decreto eorum, quos diximus, assentiebantur, nomina pariter, & civitates, unde quisque scripsit epistolam, commemorat. LIII 2 Hug.

LXXV. Novatiani artes in schismate fulciendo.

Clare in Epitome Hostilianum cum Perpenna confundit. Mediobarbus enim Perpenna Nummum exhibet inscriptum: IMP. CAES. M. AUG. PERPENNA LICINIAN. AUG. in postica; P. M. TR. P. P. Sed loco M. Aug. legendum, M. Auf. ut in Indice errorum monet idem Auctor, & ut videre est apud Occonem & Goltzium, qui eundem numero Nummum referunt. Neque enim alium extare credo.

Marcus itaque Aufidius Perpenna longe diversus ab Hostiliano, & Tyrannus, non vero Hostilianus Imperator a Senatu creatus, saltem quantum conjectura assequi possumus. Eutropius, interdictum Decii recitato, ait: Mox Imperatores creati Gallo dicitur, Gallus, Hostilianus, & Galli filius Volusianus. Ita enim legendum, non ut in editionibus vulgaribus, Gallus Hostilianus, cujus interpunctionis defectu factum, ut Eutropium, Gallum cum Hostiliano confudisse sibi persuaserit Baronius. Volusianus cum nomine Cæsareo Tribuni.

XXXIV. Aufidius a

Hucusque Eusebius de Cornelii epistola ad Fabium Episcopum Antiochenum, tamquam summarium rerum gestarum, non earum tantum quae actae essent a Novatiano usque ad schisma ab eo conflatum, sed quae etiam gestae essent usque ad Romanum Concilium ea de causa Romae convocatum.

LXXVI. Verum haec ipsa & alia permulta ex epistolis S. Cypriani, & aliis diffusius enarrata & exactius explicata, eo quo gesta sunt ordine, hic intexere, ad exactam ejus rei historiam clarius explicandam necessarium existimamus. At in primis quod ad ipsius Novatiani spectat exordia, haec de eo S. Pacianus (a) ad Sympronianum Novatianum scribens: Novatianum mihi ingeris? Philosophum seculi fuisse audio; nec satis miror ab Ecclesia Dei vivi degenerasse; cognosco radicem legis antiquae invidentem, Novati insaniam commodatum, sine consecratione legitima Episcopum factum, ideoque nec factum, per epistolam eorum qui se confessores esse simulant, qui matris unius membra divellerent. Et post multa haec subdit: Novatianus his melior, nempe Moyses ac Paulus? emendator Prophetarum? doctor Apostolorum? jam cum Christo videtur ut idem Moyses? jam ut Paulus in tertium Coelum sublimis evehitur? jam neglectis omnibus solus auditur?

(a) Pacianus ad Sympr. ep. 2. Novatianus quis qualisve fuerit. * al. commodatum.

LXXVII. De factu vero Novatiani ex philosophia & dicendi peritia sibi comparato, haec Cyprianus ad Antonianum (b): Jactet scilicet philosophiam, & eloquentiam suam superbis vocibus praedicet; qui nec fraternam charitatem, nec Ecclesiasticam unitatem tenet, etiam quod prius fuerat, amisit. Fuisse autem Novatianum Philosophum secta Stoicum, ex iis quae idem S. Cyprianus in ea ad Antonianum epistola superius dixit, potest intelligi. Sed de iis suo loco opportunius, cum de ejus dogmate dicemus. Quod igitur ex Philosopho insigni, remisso philosophiae nuncio, sese Christo subdidisse videretur: ne in Ecclesia inglorius haberetur, qui inter Ethnicos magnam fuerat gloriam consecutus,

PAGIUS buntiam Potestatem accepit, cum in variis Nummis dicatur, T. R. P. II. C. O. S. II. quam Tribunitiam Potestatem secundam suscipere non potuisset, si hoc anno, vel sequentis initio ea decoratus non fuisset. Aurelius Victor in Epitome non solum Hostilianum cum Perpenna, sed etiam Valentem cum Liciniano confundit; & ex uno Perpenna Liciniano duos Imperatores facit. Haec ejus verba, cum de Decio Imp. loquitur: Hujus temporibus Valens Licinianus Imperator effectus est. Tum de Gallo & Volusiano Imp. differens, scribit: Hujus temporibus Hostilianus Perpenna a Senatu Imperator creatus, nec multo post pestilentia consumendus. Valens ille numeratur a Trebellio Pol-

Romanus Pontifex (ur dictum est) voluit eum inter Romanae Ecclesiae presbyteros cooptare. Sed qui semel fuerat ambitionis stimulis agitato, eo infelix adductus est, ut, quod jure non licuisset, malis sibi artibus Pontificiam dignitatem procaciter arrogaret.

Factus igitur eo modo, quo dictum est, Pontifex, evestigio legatos de sua electione ad diversas Ecclesias misit, addiditque litteras, quibus narrata superius in Cornelium Papam crimina scripta erant. Magna sane fuit haec tentatio in Ecclesia Dei, cum non solum ab ipsis auctoribus Novatiano atque Novato, scriptis litteris per univertum Orbem calumniae in Cornelium spargerentur, sed testatae eadem redderentur confessorum epistolis, quorum ob annum ac diuturniorem carcerem gloria erat apud omnes insignis. Qui quidem nec id segniter curarunt: nam (ur ipse Cornelius testatur (c) ad Cyprianum scribens) cum ad omnes Ecclesias eorum nomine litterae calumniis & maledictis plene, eademque frequentes, missae essent; ea ex causa, ut ait, omnes pene perturbatae sunt Ecclesiae: & complures ex eis errore deceptae, cogitantes se errare non posse, si eorum affectarentur vestigia, qui Christum toties magna gloria confessi essent; eadem ipsae (ur dicemus) in errore manserunt; donec iidem qui sic lapsi fuerant confessores, facti poenitentes, ad Ecclesiam redierunt.

Ceterum plures atque diversi argumenti in eadem causa a Novatiano scriptas fuisse litteras ad Ecclesias, constat; quarum illas datas esse putamus omnium primas, quibus de sua electione eandem reddidit certiores; praetextens nimirum se invitum ac renitentem creatum fuisse Episcopum; ea ratione execrandum excusans schismatis facinus, sicque dolose illarum, ad quas scribebat, Ecclesiarum communicationem subriperet. Cum igitur Novatianus id genus litterarum in primis ad Ecclesiam Alexandrinam, quam primam omnium post Romanam esse sciret, dedisset; atque callide contestatus esset, se invitum electum fuisse; Dionysius Episcopus

LXXVIII. Legationes a Novatiano.

(c) Apud Cypri. epist. 46.

LXXIX. Diversae litterae Novatiani ad diversas.

(a) Edit. Colon. & alia versione apud Euseb. lib. 7. cap. 37. LXXX. Dionysii Epistola ad Novatianum.

pus Alexandrinus quid ad eum scite rescripserit, audiamus. Recitat eam epistolam S. Hieronymus, de Dionysio agens in commentario de Scriptoribus Ecclesiasticis (a): Dionysius Alexandrinus Episcopus Novatiano fratri Salutem. Nolens ad sacerdotium fueris inductus, ita demum ostendes, si volens cesseris. Nam oportuit quidvis etiam hac gratia perpeti, ne discederet Ecclesia Dei. Neque minus praeclearum ex hoc contigisset testimonium, quod noluisse dissidium inducere, quam proficisci solet ex eo, si quis recuset simulacris immolare; atque adeo praeclearius etiam, mea quidem sententia. Si quidem illuc uni propriae consulitur anima: hic totius Ecclesiae negotium agitur. Tamen nunc quoque si persuaseris, si compuleris fratres in concordiam redire; plus egeris officio, quam peccaveris errato. Atque hoc quidem haud imputabitur; illud vero laudibus feretur. Ceterum si non obtemperantibus illis, minus assequeris quod vis, tamen fac modis omnibus tuam ipsius servas animam: Haec ad Novatianum Dionysius.

LXXXI. Auctor est Socrates (b) ab eodem Novatiano (qui perperam Novatus ab eo dicitur) litteras scriptas ad diversas Ecclesias, quarum meminit his verbis: Deinde (cum scilicet factus esset Episcopus) omnibus ubique Ecclesiis scripsit litteras, uti eos qui simulacris immolassent, minime ad mysteria admitterent: sed hortarentur ad poenitentiam, remissionemque permitterent Deo, qui potest & habet auctoritatem dimittendi peccata. Quibus litteris ad provincias perlatis, singuli pro suo ingenio de rebus in illis significatis iudicium fecerunt. Nam quia erat a Novatiano significatum, eos, qui post baptismum peccatum ad mortem commiserant ad mysteria non esse recipiendos: ejusdem canonis promulgatio quibusdam acerba & severa nimis visa est; a nonnullis probata, utpote aqua, & ad vitam recte instituendam multum afferens adjumenti. Dum haec inter eos agitatur controversia, litterae Cornelii Episcopi allatae sunt; quae signi-

PAGIUS Orconem pag. 528. AT. KAI. Γ. ΙΟΥΑ. ΟΥΑΑΕΝC. ET. CEB. L. A. id est, Imperator Caesar Caius Julius Valens Pius Augustus anno I. Distinguenti itaque quatuor Valentes, Julius Valens Decii tempore tyrannus, Valens Gallieno imperante tyrannus, Valerius Valens, qui Maximino Imp. a Licinio Imp. devicto anno CCCXIII. Imperium sumit, & denique Valens anno CCCXIV. a Licinio Caesar appellatus, & postea de imperio dejectus. De his duobus ultimis agam suis locis. Ex his, usque quae num. superiori jam in medium adduxi, liquet Visorem citatum in paucis verbis ter lapsum esse. XXXVI. Sed ad Perpennam redeo, ut regionem in qua regnavit magnis tenebris sepultam detege-

ficabant, spem veniam etiam illis esse reliquam, qui post baptismum deliquissent. Ab utroque igitur litterae contrariae missae fuerunt: Haec de datis ab eis ad Ecclesias litteris Socrates, & ipse secta Novatianus.

Sicut vero ad Alexandrinam & ad Orientis Ecclesias Novatianus litteras scripsit; ita pariter apud Occidentales id ipsum praestare non neglexisse, certum est. Constat quidem (ut demonstratum est) eundem Novatianum ad Cyprianum legatos una cum litteris in Africam direxisset. Pervenit ea in Africam ad Cyprianum a Novatiano missa legatio, cum (quod diu ante ipse mente conceperat) ex diversis Ecclesiis Carthagine Episcoporum Concilium collegisset: quod hoc anno a se factum Idibus Maii, ad Cornelium (c) Cyprianus scribens, affirmat. Quid autem idem Cyprianus egerit, cum a Novatiani legatis conventus esset, idem ipse litteris (d) ad Cornelium datis narrat his verbis:

Venerunt ad nos, frater carissime missi a Novatiano Maximus presbyter, & Augendus Diaconus, & Machaeus quidam, & Longinus. Sed enim cum ex litteris, quas secum ferebant, & ex eorum sermone atque asseveratione, Novatianum Episcopum factum comperissemus; illicite & contra Ecclesiam Catholicam factae ordinationis pravitate commoti, a communicatione eos nostra statim cohibendos esse censuimus, refutatis interim ac reclusis quae obstinate ac pertinaciter asserere tentabant. Nam & ego, & collega plurimi, qui ad me convenerant, expectavimus adventum collegarum nostrorum Caldonii & Fortunati, quos ad te nuper & Coepiscopos nostros, qui ordinationi tuae adfuerant, legatos miseramus; ut eis adventantibus, & rei gestae veritatem reportantibus majore auctoritate, & elucidata per eos probatione, partis adversae improbitas frangeretur. Super venerunt vero Pompejus & Stephanus collega nostri, qui & ipsi quoque ad instruendos istos nos manifesta secundum gravitatem ac fidem suam indicia ac testimonia protulerunt; ut nec necesse fuerit audiri ultra eos qui a Novatiano venerant missi.

Qui

re coner. Mox diximus Priscum in Macedonia, M. Auf. & Julium Valentem in Illyrio imperium sum. Perpenna fuisse; Eutropius vero ubi de Decio sermonem in Gallis instituit, ait: Bellum civile, quod in Gallia mox regnavit, tum fuerat, oppressit. Quare cum duo alii Tyranni, nempe Priscus & Valens longe a Gallis imperaverint, nihil illis cum Gallis commune, ideoque Galliarum Tyrannus regnante Decio, alius esse non potest quam M. Auf. Perpenna Licinianus, cujus etiam tantum Latini Nummi extant, constatque eum in praelio caesum fuisse. Postquam Decius Perpennae factionem oppressit e Gallia adversus Priscum, & ex Illyrio Orientali adversus Scythias movit, qua in expeditione interiit, ut mox diximus.

LXXXIV.
Tuetur
causam.
Cornelii
Cypria-
nus.

Qui cum in statione invidiosis quoque
convitiis & clamoribus turbulentis prorue-
rent, & flagitarent, ut crimina, quae se
afferre ac probare dicebant, publice a no-
bis & a plebe cognoscerentur: gravitati
nostrae negavimus convenire, ut collega
nostri jam delecti & ordinati, & lauda-
bili multorum sententia comprobati, venti-
lari ultra famam ore maledico & emulan-
tium voce pateremur. Et quia quibus re-
futati & compressi sunt, & illicitis con-
natibus haeresim fecisse nudati sunt, in epi-
stolam congerere longum fuit; ex Primi-
tivo presbytero nostro plenissime singula,
quando ad vos venerit, audietis. At ne
eorum furens audacia unquam desisteret;
hic quoque in schismatis partes membra
distrahere, & Catholicæ Ecclesiae corpus u-
num scindere ac laniare nituntur: ut o-
stiatim per multorum domos, vel oppida-
tim per quasdam civitates discurrerent,
obstinatissimi sui, & erroris scissi sibi qua-
rant comites. Quibus semel responsum de-
dimus, nec mandare desistimus, ut, per-
niciosa dissensione & concertatione deposti-
ta, impietatem esse sciant, matrem dese-
rere; & agnoscant atque intelligant, Epi-
scopo semel facto, & collegarum ac ple-
bis testimonio & iudicio comprobato alium
constitui nullo modo posse. Proinde si pa-
cifice sibi ac fideliter consuluisse, si se
assertores Evangelii Christi esse confien-
tur, prius ad Ecclesiam revertantur. Hæc
de legatione Novatiani & Cypriani re-
sponsum fatis.

LXXXV.

Accepit tunc item S. Cyprianus litte-
ras a Cornelio Papa per dictos Episcopos
redeuntes in Africam missas. Quid autem
egerint qui ad Synodum convenierunt Epi-
scopi, cum ab utraque parte litteras
accepissent, idem (a) declarat his verbis:
Honoris etiam communis memores, & gra-
vitatis sacerdotalis ac sanctitatis respec-
tum tenentes, ea quae ex diverso in li-
brum ad nos transmissum congesta fuerant
acerbationibus criminosis, respicimus: con-
siderantes pariter & ponderantes, quod in
tanto fratrum religiosoque conventu confi-
dentibus Dei sacerdotibus, & altari po-
sito, nec legi debeant, nec audiri. Quid
porro in ea Synodo a Cypriano collecta
actum sit, quantum fas est colligere enar-
remus. Videtur in primis mentio haberi
hujus Synodi in epistola (b) Cypriani ad
Fidum, qua conqueritur, a Theraplo col-
lega decreta hujus Synodi esse violata:
quibus statutum erat, ne lapsi absque
alia urgente necessitate reciperentur,
nisi impleto tempore satisfactionis. Quod
vero ibi subdit statutum in Synodo, in-
fantes statim natos baptizari posse; in
alio potius conventu sexaginta sex Epi-
scoporum, cujus illic meminit decretum
fuisse videtur.

LXXXVI.

Sed de quo agimus hic ipse Episcopo-

rum conventus est, quem ad sedandas tur-
bas & dissensiones per Felicissimum ac so-
cios excitatas, S. Cyprianus (c) scribens
ad suos, mox cum Carthaginem redisset,
post Pascha se collecturum sponderat.
Cum igitur redisset, atque Episcopos col-
legisset; absque mora venerunt in eam
Synodum Felicissimus schismaticus, &
quinque illi qui ipsi adhæserant presby-
teri, de quibus superius plura. Venerunt,
inquam, hi acturi causam suam in Epi-
scoporum conventu; qui & auditi sunt.
Quid autem cum illis actum sit, litteræ
Synodicae ad Cornelium tunc datæ signi-
ficabant, quæ non extant: sed illarum me-
minit idem S. Cyprianus in epistola ad i-
psum Cornelium tunc scripta, cum ait (d):
Quantum vero hic ad presbyterium quo-
rundam, & Felicissimi causam pertinet;
quid hic actum sit, ut scire posses, litteras ad
te collega nostri manu sua subscriptas mise-
runt; qui auditis eis quid senserint, & quid
pronunciaverint, ex eorum litteris disces.

At licet litteræ illæ a Synodo ad Cor-
nelium missæ non extant, tamen ex aliis
eiusdem (e) S. Cypriani ad eum anno se-
quenti datis, quid in ea Synodo actum
sit, potest intelligi; nimirum illos fuisse
excommunicatos. Meminerunt enim Pa-
tres eadem ex causa sequenti anno coe-
untes harum litterarum, quæ ab hac de
quo agimus Synodo datæ sunt, hæc di-
centes de quinque illis presbyteris ab Ec-
clesia profugis: Est unus ex quinque
presbyteris jam pridem de Ecclesia profu-
gis, & sententia Coepiscoporum nostrorum
& multorum gravissimorum virorum nuper
absentis, qui super hac re priore anno ad
te litteras fecerunt. Item Felicissimum si-
gniferum seditionis recognoscere, qui &
ipse in eisdem Coepiscoporum nostrorum
factis ad te pridem litteris continetur:
& post alia de iisdem loquens: Et ite-
rato quoque, inquit, a pluribus nobis in
Concilio anno priore absentis. Ex his vi-
deas, Felicissimum cum quinque illis pre-
sbyteris schismaticis primo fuisse damna-
tum (ut vidimus) a Cypriano, dum
adhuc aegeret in recessu: deinde eadem
excommunicationis sententia percussum a
Caldonio, Herculano, & Victore Episco-
pis, Rogatiano & Numidico (f) presby-
teris presentibus: tertio, hoc ipso anno
in Concilio (ut diximus) Carthagine
celebrato: quarto, sequenti anno in a-
lio item Concilio celebrato Carthagi-
ne Idibus Majis (g). Rursum vero i-
psum adversus Cyprianum Romam ad
Cornelium properantem, ab eodem fuisse
ab Ecclesia pulsam idem Cyprianus (h)
affirmat. Ex quibus intelligas antiquam
consuetudinem, non semel tantum perdi-
tissimum aliquem excommunicari consue-
visse, sed sæpius, vel potius excommu-
nicatum frequentius declarari.

In

(c) Cyp.
epist. 40.

Auditus
Felicissi-
mus schi-
maticus.

(d) Cyp.
epist. 42.

LXXXVII.

(e) Cyp.
epist. 55.

Felicissi-
mus & so-
cii excom-
municati

(f) Ap
Cyp. ep.
39.

(g) Cy-
epist. 55.

(h) E
epist. 55.

LXXXVIII.

In hoc quoque Concilio lapsorum cau-
sa (quod diu ante pollicitum fuerat, red-
dita Ecclesiae pace, esse tractandum) fuit
Episcoporum sententiis agitata. Quid de-
mum in eo statutum fuerit, idem Cypria-
nus (a) scribens ad Antonianum his ver-
bis significat: Secundum quod tamen antea
fuerat destinatum, persecutione sopita,
cum data esset facultas in unum conve-
niendi; copiosus Episcoporum numerus, quos
integros & incolumes fides sua & Domini
tutela protegit, in unum convenimus: &
scripturis diu ex utraque parte prolatis,
temperamentum salubri moderatione libra-
vimus, ut nec in totum spes communica-
tionis & pacis lapsis denegaretur, ne-
plus desperatione deficerent, & eo quod
sibi Ecclesia cluderetur, secuti sæculum,
gentiliter viverent: nec tamen rursus cen-
sura Evangelica solveretur, ut ad commu-
nicationem temere proflirent; sed trabe-
retur diu penitentia, & rogaretur dolen-
ter paternam clementiam, & examinarentur
causæ & voluntates & necessitates singu-
lorum, secundum quod libello continetur,
quem ad te pervenisse confido, ubi singula
placitorum capita descripta sunt: Hæc
de statutis in Synodo Cyprianus.

LXXXIX.
Libellus
Pœnitenti-
arius.

Videtur namque libellus iste a Syno-
do scriptus, quo singula (ut ait) capi-
tula placitorum continebantur, singulos la-
psorum expressisse casus (erat enim, ut in-
ferius docet, lapsorum plurima differentia)
& tempus ac modum pœnitentiæ singulis
delinquentibus itidem præscriptos habuisse;
eademque plane ea fuisse capita, quæ
etiam alio nomine, Pœnitentiales canones
antiquitas nominavit. Meminit ejusdem
Synodi idem S. Cyprianus in ea quam ad
confessores schismaticos jam ad Ecclesiam
restitutos scribit epistola, in qua hæc ha-
bet (b): Propter quod & nos temperamen-
tum tenentes, & libram Domini contem-
plantes, & Dei Patris pietatem ac mise-
ricordiam cogitantes, diu multumque tra-
ctatu inter nos habito, iusta moderatione
agenda libravimus: quæ omnia penitus po-
tèstis inspicere, lectis libellis, quos hic
nuper legeram, & ad vos quoque legendos
pro communi dilectione transmiseram; ubi
lapsis nec censura deest, quæ increpet, nec
medicina, quæ sanet: Hæc Cyprianus.
Ubi cum modo plures, modo unum libel-
lum ex Synodo scriptos dicat; par est cre-
dere, unum sui generalitate esse intelli-
gendum, qui plures casus complecteretur,
eisdemque fufus scriptos atque distinctos:
ut puta, caput illud de iis qui immolaf-
sent, cum sponte, vel vi id adducti fe-
cissent: rursus de Libellaticis aliud for-
matum caput, & alia deinceps multa,
quæ omnia atextam haberent statutam,
pœnitentiam. Hallucinari itaque arbitra-
mur eos qui putant his libellis comprehen-
di librum de Lapsis a Cypriano conscri-

(b) Cyp.
epist. 51.

ptum. Quo modo autem post hæc, immi-
nente persecutione, rursus eadem ex cau-
sa coactus sit a Cypriano Episcoporum
conventus, & summa indulgentia lapsis
fere omnibus aperta fuerit Ecclesia, ejus-
dem Cypriani testificatione (c) suo loco
dicemus.

At quod in Africa hac Synodo ab Epi-
scopis statutum fuit, Romæ itidem habita
Cornelio Papa Synodo, est firmius sta-
bilitum. Id quidem eadem ad Antonia-
num epistola Cyprianus (d) tradit his ver-
bis: Ac si minus sufficiens Episcoporum in
Africa numerus videbatur, etiam Romam
super hac re scripsimus ad Cornelium col-
legam nostrum; qui & ipse cum plurimis
Coepiscopis, habito Concilio, in eadem
nobiscum sententiam pari gravitate & sa-
lubri moderatione consensit; de quo tibi
neceffe nunc fuit scribere, ut scias me ni-
hil leviter egisse, sed secundum quod lit-
teris meis fueram ante complexus, omnia
ad commune Concilii nostri consilium distu-
lisse: Hæc ipse. Porro Concilium hoc de
restitutione lapsorum Romæ sub Cornelio
habitu, diversum plane ab illo est, cu-
jus Eusebius (e) meminit, in quo dicit
excommunicatum fuisse Novatianum, cujus
mentionem facit ipse Cornelius ad Fabia-
num Antiochenum scribens. Nam in prio-
re hoc nihil actum fuit contra Novatia-
num; sed de eo in posteriori tractatum
est. Apparet autem errore labi, qui hoc
cum illo confundunt; de quo suo tempo-
re dicturi sumus. In hoc item Romano
Concilio, ubi de restituendis lapsis habita
tractatio est, illud constat fuisse statu-
tum, ut lapsi pœnitentia functi ad com-
municationem admitterentur; quod decre-
tum Cornelius suis litteris, quarum Cy-
prianus (f) meminit, promulgavit.

Sed & illud quoque in hac Synodo sta-
tutum ab eodem Cornelio, Cyprianus tes-
tatur; nimirum sic sacerdotes lapsos pœ-
nitentes ad Ecclesiam admittendos esse,
ut tamen a sacerdotali functione abstineant,
& tantum laica communicatione commu-
nicent. Sic fecerat ipse Cornelius, admit-
tens Trophimum Episcopum lapsum, ut S.
Cyprianus (g) scribit ad Antonianum.
Quod non servatum fuisse a Fortunatiano
Episcopo Assuritano lapso, idem Cypria-
nus (h) exclamat; qui & scribens (i) ad
Hispanos, ejusmodi a Cornelio sanciti de-
creti meminit, dicens de Basilide & Mar-
tiale: Frustra tales Episcopatum sibi usur-
pare conantur; cum manifestum sit, ejus-
modi homines nec Ecclesiae Christi posse
præesse, nec Deo sacrificia offerre debere:
maxime cum jam pridem nobiscum, & cum
omnibus omnino Episcopis in toto mundo
constitutis, etiam Cornelius collega noster,
sacerdos pacificus ac justus, & martyrio
quoque dignatione Domini honoratus, de-
creverit hujusmodi homines ad pœnitentiam
quidem

(c) Cyp.
epist. 54.

(d) Cyp.
epist. 52.

(e) Euseb.
lib. 6. cap.
35.

(f) Cyp.
epist. 67. in
fine.

(g) Cyp.
epist. 52.

(h) Cyp.
epist. 64.

(i) Cyp.
epist. 68.

quidem agenda posse admitti, ab ordina- tione autem Cleri atque sacerdotali honore prohiberi: Hæc ipse. Quamquam autem fuerit laica communicatio, ad quam ejusmodi admittebantur, alibi opportuniori loco fufius dicturi sumus.

XCII. Cyprianus ad Cornelium & Confessores scripsit.

(a) Apud Cypri. epist. 42.

(b) Cypri. epist. 43. & 44.

XCIII.

Cyprianus de unitate Ecclesie scribit.

XCIV. (c) Cypri. epist. 51.

Celebrata (ut dictum est) in Africa Synodo, scriptæ sunt ab ea Synodicae litteræ ad Cornelium Papam; sed illæ desiderantur. Addidit & suas privatas (a) ad eundem S. Cyprianus, quarum nuper facta est mentio, Mettio subdiacono & Nicephoro acolutho datas; quibus etiam adjectis litteras ad confessores in schisma lapsos & Novatiano consentientes, quas a Cornelio Papa prius inspicere voluit; eam nimirum cautela, ne, ad schismaticos scribendo, falso idem se illis communicare jactarent; extant (b) ambæ. Hortatus est eos Cyprianus, ut a schismaticis se divellerent, & ad Catholicam Ecclesiam, unde discesserant, nulla interposita mora, redirent.

Eodem ferme tempore quo hæc tum Romæ, tum in Africa gerebantur, S. Cyprianus consulere studuit iis, qui dictorum confessorum exemplo & litteris ab eis scriptis plurimum commoti in ruinam inducebantur; qui & a Catholica doctrina atque prudentia (ut dictum est de Antoniano Episcopo in Numidia) nutabant, atque vehementer commovebantur. Tam ancipiti proelio dimicantibus Fidelibus Cyprianus studens ferre suppetias, librum illum meditatus est, quem de Unitate Ecclesie Catholice titulo prænotavit; qui ad invadendos schismaticos cuneus fortissimus, & ad incurfus illorum vitandos turris instar munitissimæ haberetur: atque adeo comparatus, ut non ad Novatianos tantum exarmandos, sed ad omnes quotquot umquam fuissent, vel futuri essent, hæreticos prosternendos, solus sufficiens atque idoneus omnino foret. Quippe qui, ostensa semel ac demonstrata una tantum Ecclesia, eaque in Petri cathedra cognoscenda, cæteras autem eidem ut membra capiti esse connexas; plane declaret, atque aperte significet, omnes ab Ecclesia Catholica esse divisos ac prorsus extorres, eosdemque schismaticos vel hæreticos judicandos, qui uni Ecclesie, ipsi (ut ait) cathedre Petri, non essent compage communicationis uniti, & firma consolidatione connexi.

Meminit idem S. Cyprianus ejusdem a scripti libelli in ea epistola (c), quam sed confessores in Ecclesiam restitutos, nu-

per scriptam fuisse diximus, ubi ait; Sed & Catholica Ecclesia unitatem, quantum potuit, expressit nostra mediocritas; quem libellum magis ac magis nunc vobis placere confido, quando eum jam sic legitis, ut & probetis, & ametis; siquidem quod nos verbis conscripsimus, vos factis impletis, quando ad Ecclesiam charitatis ac pacis unitate remeatis. Scriptum namque eum fuisse libellum antequam confessores (d) schismatici faventes ad unitatem Ecclesie redirent, ejusdem Cypriani in eo posita verba declarant, cum ait (e): Nec quisquam miretur, dilectissimi fratres, etiam de confessoribus quosdam ad ista procedere, inde quoque aliquos tam nefanda, quam gravia peccare; neque enim confessio immunem facit ab insidiis diaboli. Et post multa, ne putarent, cum audirent confessores inhæsisse schismaticis, omnes qui Romæ essent eo titulo clari, pariter lapsos esse, hæc subdit de reliquis cultoribus recte fidei confessoribus; Stat (inquit) confessorum pars major & melior in fidei robore, & in legis ac disciplina Dominice veritate; nec ab Ecclesia pace distant qui se in Ecclesia gratiam consecutos de Dei dignatione meminerunt; atque hoc ipso ampliore consequuntur fidei sue laudem, quod ab eorum perfidia segregati, qui juncti confessionis consortio fuerunt, a contagio criminis recesserunt.

Quando libellus scriptus.

(d) Cypri. epist. 51. (e) Cypri. de unit. Ecclesie prope finem.

XCIV. Unde schismata & hæreses. (f) Cypri. de unit. Ecclesie circa prim.

Sed & de una Ecclesia, & ejus certitudine ubi sit, pauca hæc satis sit hic describere: ac primum de schismatum atque hæresum omnium causa: Hoc eo fit (inquit f) fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem non reditur, nec caput queritur, nec magistri celestis doctrina servatur, quæ si quis consideret & examinet, tractatu longo & argumentis opus non est; probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: Ecce dico tibi, inquit, quia tu es Petrus, & super istam petram aedificabo Ecclesiam meam: & post multa de primatu Petri ex divinis Scripturis petita, addit: Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia & cathedra una monstretur. Et pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimes consensione pascatur: & paulo post: Hanc Ecclesiam unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui Ecclesia renititur & resistit; qui cathedram Petri super quam fundata est Ecclesia, deserit; in Ecclesia se esse confidit? Porro sedem Cornelii esse Petri cathedram, idem alias sæpe demonstrat. Sed de his primo Annalium tomo fufius.

Interea dum hæc agerentur, contigit Novatum una cum Evaristo, Nicostrato, Primo, ac Dionysio schismaticis in Africam ad evertendam illam Ecclesiam legationem suscepisse; quod scilicet, qui an-

XCVI. Novati legatio Africanam

antea cum litteris de electione Novatiani, & calumniis in Cornelium missi fuerant, tandem a Catholicis inde fuissent expulsi. Hos ut caverent omnes, Cornelius scriptis continuo litteris per Nicephorum acoluthum a Cypriano antea missum, eundem his verbis reddidit certiore (a): Ne quid minus ad penam futuram hujus scelerati hominis deesset; prostratus virtutibus Dei, cum Maximus & Longinus & Machaus inde fuissent expulsi, denuo resurrexit: & sicuti prioribus litteris tibi, quas per Augendum confessorum missi, significavi, puto Nicostratum & Novatum, & Evaristum, & Primum, & Dionysium illo jam pervenisse. Invidetur ergo, ut omnibus Coepiscopis nostris & fratribus innotescat, Nicostratum multorum criminum reum, & non solum patrona sua carnali, cujus rationes gessit, fraudes, & rapinas fecisse; verum etiam quod est illi ad perpetuam penam referendum, Ecclesia deposita non modica abstulisse; Evaristum vero auctorem schismatis fuisse; & successorem plebi, cui ante præferat; Zetum in locum ejus Episcopum esse constitutum; majora vero, & graviora hic designavit malitia, & inexplibili pravitate sua, quam quæ illic apud suos semper exercuit; ut scias quales duces, & protectores schismaticis, & hæreticis iste lateri suo semper junctos habeat: Hæc Cornelius ad Cyprianum: qui has a Nicephoro perlatas accepit litteras postredie quam dicta factio schismaticorum in Africam appulisset. Quibus lectis admonitus, alios mox admonere non destitit, ut sacrilegos caverent homines, quorum crimina publicis voluit litteris innotescere. Extant ejusdem Cypriani de navata egregie hac in re a se diligentia litteræ (b) ad Cornelium.

(a) Apud Cypri. epist. 48.

(b) Cypri. epist. 49.

XCVII. Confessorum restituentia.

(c) Ead. epist. 49.

(d) Cypri. epist. 46.

Magnæ sane fuit utilitatis, Novati ac sociorum ad Urbe discessio. Nam qui ab eo, Romæ dum esset, detinebantur in errore, illo recedente, confestim ad Ecclesiam sunt reversi. Erant hi nobiles illi tot Cypriani olim præconis commendati Confessores, qui seducti aliquandiu Novatiano faventes, tot laboribus partam gloriam denigrarant. De tempore horum reditus Cyprianus his verbis ad Cornelium (c): Denique Novato illinc a vobis recedente, id est, procella & turbine recedente ex parte illic quies facta est, & gloriosi ac boni confessores, qui de Ecclesia, illo incitante discesserant, posteaquam ab Urbe ille discessit, ad Ecclesiam reverterunt. Hæc ipse. Quomodo autem hi recepti fuerint in Ecclesiam, scriptæ a S. Cornelio de ea re litteræ (d) ad Cyprianum, eo die quo sunt regressi, distincte declarant; rei enim gestæ historia ab eo concinne admodum contexta narratur his verbis:

Ann. Eccl. Tom. II.,

Quantam sollicitudinem & anxietatem sustinimus de iis confessoribus, qui dolo, & malitia hominis callidi, & veteratoris fuerant circumventi, & pene decepti & ab Ecclesia alienati; tanta lætitia affecti sumus, & Deo omnipotenti, & Christo Domino nostro gratias egimus, cum, it, cogito suo errore, & intellecta hominis maligni velut serpentis astutia venenata, ad Ecclesiam, unde exierant, sicuti ipsi ex suo corde profitentur, simplici voluntate venerunt. Ex primo quidem fratres nostri probata fidei, amantes pacem, unitatem optantes, tumorem illum horum mollitum jam annuntiabant; fides tamen non idonea, ut facile nobis credere daretur, illos penitus esse mutatos. Postea vero Urbanus & Sidonius confessores ad presbyteros nostros venerunt, affirmantes Maximum confessorem & presbyterum secum pariter cupere in Ecclesiam redire. Sed quoniam multa præcesserant ab eis designata, quæ tu quoque a Coepiscopis nostris & litteris meis cognovisti, ut non temere eis fides haberetur; ex ipsorum ore, & confessione ista, quæ per legationem damnaverant, placuit audiri. Quæ cum venissent, & a presbyteris, quæ gesserant, exigenter, novissime quod per omnes Ecclesias littera calumniis, & maledictis plena eorum nomine frequentes misse fuissent, & pene omnes Ecclesias perturbassent; circumventos se esse affirmaverunt; nec quid in istis litteris inesset scisse; tantummodo circumductos; commisisse se quoque schismata, & hæreses auctores fuisse, ut paterentur ei (Novatiano scilicet) manus quasi in Episcopum imponi. Qui, cum hæc, & cætera fuissent exprobrata, ut abolerentur, & de memoria tollerentur, deprecati sunt.

XCVIII. Quomodo lapsi confessores recepti.

XCIX.

Lapsi redeunt ad Ecclesiam detestantur errorem.

Omni igitur actu ad me perlato, placuit contrahi Presbyterium. Ad fuerunt etiam Episcopi quinque, qui, & hodie præsentibus fuerunt; ut firmato consilio, quid circa personam eorum observari deberet, consensu omnium statueretur. Et ut motum omnium & consilium singulorum dignosceres, etiam sententias nostras placuit in notitiam vestri perferri, quas & subiectas leges. His ita gestis, in Presbyterium (hoc nomine appellat Consistorium) venerunt Maximus, Urbanus, Sidonius, & Macarius, & plerique fratres, qui se eis adjunxerant; summis precibus desiderantes, ut ea, quæ ante fuerant gesta, in oblivionem cederent, nullaque eorum mentio haberetur; proinde atque si nihil esset vel commissum vel dictum, in vicem omnibus remissis, cor mundum, & purum jam Deo exhiberent, sequentes Evangelicam vocem dicentem (e) Mat., esse puros corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Quod erat consequens, omnis hic actus populo fuerat insinuandus, ut & i-

M m m m pjos

psos viderent in Ecclesia constitutos, quos errantes & palabundos jam diu viderant, & dolebant. Quorum voluntate cognita, magnus fraternitatis concursus factus est. Una vox erat omnium gratias Deo agentium; gaudium pectoris lacrymis exprimentes, complectentes eos, quasi hodie penna carceris fuissent liberati: Hæc Cornelius de ipsorum reditu; qui & libellum ab eis scriptum in eadem epistola posuit, sic dicens:

C. Confessorum sedulorum professio.

Et ut ipsorum verba designem: Nos (inquiunt) Cornelium Episcopum sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ electum a Deo omnipotente & Christo Domino nostro simus. Nos errorem nostrum confitemur; nos imposturam passi sumus; circumventi sumus perfidia & loquacitate captiosa. Nam eis videbamur quasi quamdam communicationem cum schismatico, & hæretico homine habuisse, sincera tamen mens nostra semper in Ecclesia fuit. Nec enim ignoramus verum Deum esse, unum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, unum Spiritum sanctum, unum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere: Hic eorum libellus; quo videas in primis Romani Episcopi titulum, nempe nominatum Cornelium Sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ Episcopum, & quod subdit: Rectæ fidei confessione æque asserendum, unum Episcopum in Ecclesia Catholica esse debere; quem agnoscunt esse Cornelium. Hinc illa a Cypriano sapius dictio usurpata, ut dividi a Romano Pontifice, idem sit, quod ab universa Ecclesia schismate separari; rursum illi communicare, id ipsum esse, quod Catholica Ecclesiæ unitate conjungi. Quid autem post acceptum ac recitatum confessorum libellum Cornelius egerit, ipse ea epistola narrat in hæc verba: Ista eorum professione non moveremur? ut quod apud potestatem sæculi erant confessi, in Ecclesiam constituti comprobarent?

CI. Confessorum restituti.

Quapropter Maximum presbyterum locum suum agnoscere iussimus; ceteros cum ingenti populi suffragio recepimus. Omnia autem remisimus Deo omnipotenti, in cuius potestate sunt omnia reservata. Hæc igitur, frater carissime, eadem hora, eodem momento ad te scripta transmisimus; & Nicephorum acolumbum descendere ad navigandum festinantem de statione ad vos statim dimisi; ut nulla procrastinatione habitus, velut præsens in isto Clero & in isto populi cœtu, Deo omnipotenti & Christo Domino nostro gratias ageres. Credimus autem fore, quinimmo pro certo jam confidimus, ceteros quoque, qui in errore hoc sunt constituti, in Ecclesiam brevi reversuros, cum auctores suos viderint nobiscum agere. Has litteras puto te debere, frater carissime, & ad ceteras Ecclesias mittere; ut omnes sciant, schismatici huius & hæretici dolum & prævaricationem

de die in diem evacuari. Bene vale, frater carissime: Hucusque Cornelius; qui & in epistola, quam (a) scripsit ad Fabium Episcopum Antiochenum, adnumerat inter eos qui ex schismate reversi sunt ad Ecclesiam, Celerinum nobilissimum confessorem, de quibus omnibus cum dicat, ad exigui temporis spatium ab Ecclesia descivisse, satis significare videtur, hoc ipso anno, quo lapsi sunt, esse ad Ecclesiam revocatos.

CII. Vulgate litteræ de restitutorum.

Perlatis in Africam, & in alias Provincias Cornelii Papæ litteris de recantatione lapsorum confessorum, tum boni omnes venementer adgavisi, tum etiam qui illorum lapsu æque prostrati fuerant, illis resurgentibus, pariter elevati sunt, de quibus Cyprianus Cornelio gratulatus ad eundem rescribens (b) hæc ait: Hic enim quosdam fratres nostros error induxerat, quod sibi communicationem confessorum sequi viderentur; quo errore sublato, lux omnium pectoribus infusa est; & Ecclesia Catholica una esse nec scindi nec dividi posse, monstrata est. Nec quisquam jam facile poterit schismatici fueritis verbis loquacibus decipi; quando probatum sit, bonos & gloriosos Christi milites non potuisse diu aliena fallacia & perfidia extra Ecclesiam detineri: Hæc Cyprianus. Sed & ipsi quoque qui respuerunt confessores, de sua ipsorum poenitentia ad Cyprianum litteras dederit sic scriptas (c): Certi sumus, frater carissime, te quoque nobiscum pari voto congraudere. Nos habito consilio, utilitatibus Ecclesiæ & pacis magis consulentes, omnibus rebus prætermisisti, & iudicio Dei servatis, cum Cornelio Episcopo nostro pariter & cum universo Clero pacem fuisse, cum gaudio etiam universæ Ecclesiæ, prona etiam omnium charitate hoc factum, bis litteris nostris scire certissime debuisti. Oramus te, frater carissime, multis annis bene valere. Hæc ipsi; ad quos etiam eodem argumento rescriptæ extant Cypriani (d) litteræ, quibus cum eisdem congratulatur, tum etiam quid communi consensu de lapsis recipiendis actum sit, reddit certiores.

CIII. De Antoniano Episcopo in Numidia titubante.

Cum autem Novatus ac socii (ut dictum est) a Novatiano Pseudopapa datis litteris ad Africanos Episcopos, quos possent, a Catholica communicatione divellerent; inter alios Antonianus in Numidia Episcopus, qui antea a Cornelii partibus steterat, Novatiani litteris permotus, nutare nonnihil incipiens, Quinto presbytero litteras (e) ad Cyprianum dedit, quo ab eo de rebus gestis certior dederetur. Cyprianus vero, scriptis ad eum litteris, officio ac consilio non destitit, ut hominem vacillantem, ac propemodum collabentem statueret ac firmaret. Scriptam vero fuisse hanc a Cypriano epistolam post restitutionem lapsorum confessorum

(e) Cypriani epistola.

rum, illis verbis significat, quibus dicit: Quod etiam Romam ad Clerum tunc adhuc sine Episcopo agentem, & ad confessores Maximum presbyterum & ceteros in custodia constitutos, nunc in Ecclesia cum Cornelio junctos, plenissime scripsit. Sed quod Cyprianum quoque Antonianus ex isdem Novatiani litteris cœperat habere suspectum; non defuit ille, eadem ad ipsum scripta epistola, se purgare, exactamque de rebus a se gestis rationem reddere.

CIV. Novatiani hæresis.

At quoniam tum Cornelii, tum Cypriani; de Novatiano ea frequens erat assertio, ut dicerent, ipsum non solum fuisse schismaticum, sed hæreticum; autoremque schismatis atque hæresis ab eisdem sæpe taxatum; idem Antonianus a Cypriano significari petiit, quam hæresim Novatianus introduxisset. Obsecutus eidem Cyprianus, pluribus docet Novatianum ejus fuisse sententiæ, ut negaret semel lapsos amplius in Ecclesiam admittendos, sed esse Dei iudicio relinquendos, nec ullum lapsorum habendum esse discrimen, criminumve distinctionem. Hæc autem ipsum ex Stoica philosophia, quam professus erat, conatum esse in Dei Ecclesiam introducere, idem Cyprianus demonstrat, his verbis ipsum Novatianum fugillans: Alia est philosophorum & Stoicorum ratio, frater carissime, qui dicunt omnia peccata paria esse, & verum grave non facile fieri oportere. Inter Christianos autem & philosophos plurimum distat. Et cum Apostolus (a) dicat: Videte ne quis vos depraedet per philosophiam & inanem fallaciam; vitanda quæ non de Dei clementia veniunt, sed de philosophiæ durioris præsumptione descendunt: Hæc ipse.

CV. Novatiani hæresis.

Sed contra Novatiani dogmata recte sentire Dei Ecclesiam, quæ lapsos poenitentes admittat; & distinctione adhibita cuiusque criminum, vel sero, vel mature eos recipere, pluribus docet. Licet autem ex Stoica secta, quod Stoicus esset, hæc impie mutuatus esse videri potuisset; tamen videas ejusmodi perversi dogmatis in Montani hæresi esse impressa vestigia; ex Montani enim Paraclito illud quoque vendicavit sibi Tertullianus (b), ut in mœchiam lapsos in Ecclesiam recipiendos esse negaret. Quod vero Novatianus falso iactaret defecturos in Ecclesia martyres, si lapsis tam ampla pateret via; Cyprianus id confutans, Ecclesiæ robur in bonis viris demonstrat, sic inquit: Nec putes, frater carissime, hinc aut virtutem fratrum minui, aut martyria deficere, quod lapsis laxata sit poenitentia, & quod poenitentibus spes pacis oblata; manet vere fidentium robur immobile, & apud timentes ac diligentes corde toto Deum stabilis & fortis perseverat integritas. Nam & mœchis a nobis poenitentia tempus conceditur, & pax datur; non tamen idcirco

(b) Tertulliani de Pudicitia per totum.

Ann. Eccl. Tom. II.

virginitas in Ecclesia deficit, aut continentia propositum gloriosum per aliena peccata languescit. Floret Ecclesia tot virginibus coronata, & castitas ac pudicitia ætatem gloriæ suæ servat; nec quia adultero poenitentia & venia laxatur, continentia vigor frangitur. Ex eadem Montani, quæ dicitur Cataphrygum hæresis, Novatianum mutuatum esse venena, Pacianus (c) æque nobiscum sentit, cum ait: Scripsit tuis Poenitentiam usquequaque demerantibus, secundum Phrygas te sensisse pronuncias. Ac rursum alibi (d), Novatianum suosque secutos esse Tertullianum, demonstrat.

(c) Pacianus ad Sympr. ep. 1.

(d) Pacianus ad Sympr. ep. 3. prope finem.

Fuerunt hæc a Novatiano prima excogitata impietatis dogmata, quæ (ut de aliis quoque hæresibus accidit) a successoribus aucta sunt, ac turpius deformata. Eos non admittere secundas nuptias, & hoc ipsum ex secta Montani; abnegasse quoque Novatianum baptismum, & quæ præcedunt baptismum, fidem scilicet & confessionem, scribit Dionysius Episcopus Alexandrinus. Hoc puto esse quod Theodoretus (e) affirmat, baptizatos in Ecclesia Catholica iterum ab eo baptizari consuevisse; sed de hoc suo loco dicemus. Rursus vero Novatiani sectatorem quemdam negasse Petrum Apostolum fuisse baptizatum, sanctus Augustinus (f) affirmat. Quod præterea se mundos dicerent, nec vel aliquando lapsos, ac neque confortium vellent habere cum lapsis, pulchro nomine (an potius dicam Pharisæico) Kaθαρῶς se dici voluisse, affirmat Eusebius (g). Eosdem pariter decoros candidis vestimentis incedere solitos, auctor est Socrates (h).

(e) Theodoretus bar. fab. lib. 3.

(f) Augustinus epist. 208.

(g) Eusebius lib. 6. cap. 35. (h) Socrates lib. 6. cap. 20.

Porro quod Novatianus, de cuius hæresi sermo est, negaret lapsos poenitentes in Ecclesiam recipiendos; eo vecordia, atque temeritatis prolapsus infelix est, ut negaret quod est in Apostolico Symbolo, Remissionem peccatorum, in Ecclesia reperiri. Sed & ex necessaria quoque assumptione hæresis huiusmodi deduci conclusio videbatur, ut a Christo Ecclesiæ claves datas esse tam proaciter quam turpiter negaretur tum ab ipso, tum illis qui ab eo denominati sunt Novatiani; in quos hæc S. Augustinus (i): Nec audiamus eos, qui negant Ecclesiam Dei omnia peccata posse dimittere. Itaque miserum dum in Petro petram non intelligunt, & nolunt credere datas Ecclesiæ claves regni cælorum, ipsi eas de manibus amiserunt. Isti sunt qui viduas, si nupserint, tamquam adulteras damnant, & super doctrinam Apostolicam se prædicant esse mundiores? qui nomen suum si vellent agnoscere, mundanos se potius, quam mundos, vocarent: Hæc & alia Augustinus.

CVII. Reddita (ut vidimus) Ecclesiæ pace, accidisse putatur ut de redemptione eorum

(i) Augustinus de Agon. Christi cap. 31.

Reddita (ut vidimus) Ecclesiæ pace, accidisse putatur ut de redemptione eorum

CVIII. M m m m 2 ac

De Fide- libus a barbaris abductis redimendis.

(*) Cypri. ep. 60.

adum sit, qui dira illa barbarorum incur- sione in Numidia Christiani captivi abdu- cti sunt; quando Numidia Episcopi ad S. Cyprianum scripserunt, rogantes ut pro redimendis captivis pecuniam colligere di- gnarentur. Qui collecta ex more Christianis indicta, pecunie summam ex Fidelium libe- rali collatione coactam mittens, ad eisdem Numidia Episcopos scripsit (a) epistolam, cujus illud exordium: Cum maximo animi nostri gemitu & non sine lacrymis legimus litteras vestras, fratres carissimi, quas ad nos pro dilectionis vestrae sollicitudine, de fratrum nostrorum & sororum captivi- tate fecistis. Quis enim non doleat in ejus- modi casibus? aut quis non dolorem fratris sui suum proprium computet? Et post multa: Quis enim non humanitatis memor, & mutua dilectionis admonitus; si pater est, illic esse nunc filios suos computet? si ma- ritus est, uxorem suam illic captivam te- neri cum dolore pariter ac pudore vinculi maritalis existimet? Quantus vero commu- nis omnibus nobis meror est & cruciatus de periculo virginum quae illic tenentur; pro quibus non tantum libertatis, sed & pudoris iactura plangenda est; nec tam vincula barbarorum, quam lenonum & lu- panarium supra defendenda sunt: ne mem- bra Christo dicata, & in aeternum conti- nentiae honore pudica virtute devota, in- sultantium libidine & contagione fedentur? Sacratas Deo (quas Moniales dicitur) eas fuisse virgines, aperte significat.

CIX. Collecta pecunia si- deles cap- tivi re- dempti.

Quanta vero tunc S. Cypriani exhor- tatione liberalitas Carthaginensis Ecclesiae entuerit, sequens ejusdem sermo decla- rat, cum ait: Quae omnia istic secundum litteras vestras, fraternitas nostra cogi- tans, & dolenter examinans, prompto om- nes & libenter ac largiter subsidia numma- ria fratribus contulerunt; semper quidem secundum fidei suae firmitatem ad opus Dei prona, nunc tamen magis ad opera saluta- ria contemplatione tanti doloris accensi. Ac paulo post: Denique maximas vobis gratias agimus, quod nos vestrae sollici- tudinis & tam bonae ac necessariae operatio- nis participes esse voluistis, ut offerretis nobis agros uberes, in quibus spes nostra semina mitteremus, expectaturi messem de amplissimis fructibus, qui de hac caelesti, & salutaris operatione proveniunt. Mis- mus autem sestertia, centum millia num- mum, quae istic in Ecclesia, cui de Domi- ni indulgentia praesumus, Cleri & plebis apud nos consistentis collatione collecta- sunt: quae vos illic pro vestra diligentia dispensabitis. Et optamus quidem nihil ta-

le de caetero fieri, & fratres nostros Domi- ni majestate protectos ab ejusmodi pericu- lis incolumes reservari. Si tamen ad ex- plorandam animi nostri charitatem, & ad examinandam peccatoris nostri fidem, tale aliquid acciderit; nolite cunctari nuncia- re haec litteris vestris; pro certo habentes, Ecclesiam nostram & fraternitatem istic u- niversam, ne haec fiant, precibus orare; si facta fuerint libenter & largiter subsidia praestare: Haec & alia Cyprianus, qui- bus tamquam in viva tabula expressa elu- cet pulcherrima in dilectione fratrum illo- rum temporum Ecclesiae facies.

Quota autem haec esset ad eos missa CX. nummorum quantitas, ex confusa lectione abque aliqua *interpunctione reddi pos- set ambigua, nisi nimia numeri excrecentia cogeret interposita virgula disjungere di- ctiones. Nam si legas, ut Pamellii habet e- ditio: Misimus sestertia centum millia: Cum singula sestertia valeant mille sestertios, & mille sestertii viginti quinque aureorum nu- merum contineant; dicere opus esset, a Cy- priano myriadas duas & semis aureorum missas, nimirum vicies centena & quingenta millia aureorum. Sed plane excedit huma- num captum, ut tam ingens pecuniarum vis ex Christianis Carthaginensibus colli- gi a Cypriano potuerit. Quamobrem al- terutro modo legendum, nimirum ut sit lectio: Misimus sestertia, centum millia- nummum: Ut sit Cypriani verborum sensus se litteris illis sestertia mittere; sed quot mittat sestertia, verbis illis, quae addit, declarare voluisse, nempe centum millia nummum, quae efficiunt sestertia centum: Vel loco sestertia, legendum sit, sester- tium nummum, quod idem est atque ses- tertii. Verum neutram harum puto fuisse germanam Cypriani lectionem; sed quod ipse in epistola sic scripserit more majorum. HS. CM. N. librarius, qui excripse- rit ejusmodi numeri notas vocibus illis quae leguntur expresserit. Sed diversarum harum lectionum una tamen concurs sum- ma colligitur, nimirum ut cum singulis mille HS. sint aurei nummi viginti quin- que, tota summa HS. CM. N. fiet duo- rum millium & quingentorum aureorum, vel monetarum nunc Romanarum (ut numerat Panvinus b) tria millia aureorum. Certe quidem haud exigua haec summa aestima- ri debet, quae ex collecticia pecunia Chri- stianorum tantummodo Carthaginensium, ingenti praesertim persecutione mirum in modum vexatorum, a Cypriano missa est pro redimendis captivis ad Numidas E- piscopos.

(b) Pan- vin. in Rom. Imp. pag. 872.

Mu-

Mutata vel adjecta a BARONIO priore & secundo Tomo hoc signo notantur: rejecta hic vides.

Tom. I. Anno Christi I. S. L. Post ea verba: Melius est Herodis porcum esse, quam filium Baroniis delevit: His sane consentientia scribuntur apud (a) Phi- lonem Judaeum (quamvis non ejus credatur a multis liber, qui inscribitur de tempori- bus) his verbis: Anno vero trigesimo principatus sui tyrannici Zanedrin de domo David delevit, & Annanum quemdam atque Zanedrin ex profelytis suffecit, qui nimirum videbantur in lege eruditi: tum & Salomen sororem suam, & virum ejus de tribu Juda, itemque proprium filium, quem & uxore ejusdem tri- bus susceperat, interfecit, quod dicebatur in lege promissus Christus natus: Haec- nus ibi: quae tamen scimus a nonnullis impugnari, quasi non sit vere Philo ejus Chronici auctor, sed qui illud edidit, Annus. Sane quidem haec non posuissim, nisi Eusebium eadem fere in suo Chronico firmiter asserere reperissem, eadem O- lympiade qua natus est Christus, anno primo; ubi haec ait: Herodes ad ea quae su- pra crudeliter gesserat, etiam hoc addidit: virum sororis suae Salomes interfecit, & cum eam alii tradidisset uxorem, etiam hunc necat: Scribas quoque & interpre- tes divinae legis pariter necat: Haec ille. Quae quidem cum apud Josephum non reperiantur (sunt enim multa ab eo praetermissa) non aliunde quam ab aliquo di- gno auctore Eusebius mutuatus videtur, qui eadem breviori summa contraxit. Quod vero idem qui inscribitur Philo, ibi distinguat Herodis principatum tyrannicum a legitimo; ea ratione fecisse constat, quod licet ab Augusto ex S. C. legitime Rex institutus fuisset; tamen, ut qui erat alienigena, a Judaeis minus legitimus habe- batur: legitimum vero tunc reputatum a Judaeis esse, cum illi in ejus regnum ju- rassent; quod tandem extortum ab eodem fuisse dicemus.

Herodis saevitia in suos & scribas.

Immo & Josephus his (b) consentientia scribit, dum his utitur verbis: Ad sex millia Phariseorum noluisse jurare Herodi, nec Caesari, cum tota gens Judaeorum fidem suam eidem Regi jurejurando obligasset; ac eadem de causa ab eodem He- rode male exceptos esse. Sic etiam, quod idem qui supra auctor dicit, Synedrin ab Herode deletum, etiam Eusebius ait, Scribas quoque & interpretes divinae leg- is ab Herode simili scelere occisos. Haec igitur nomine Philonis scripta in hunc modum testata firmiter posuimus, quod (ut diximus) liber ille commenticius ha- beatur. Sane quidem non imus inficias, multos in eo reperiri errores: quos cum potius tribuendos alicui putent scriptoribus; cetera quae aliunde etiam sibi fidem vendicant, cur non recipere debeamus, nullam invenimus causam. Haec modo de eo Chronico satis. Interfecit Herodes & tres alios filios, sed aliis temporibus, aliisque de causis: videlicet Antipatrum, qui venenum patri paraverat: sed id fa- ctum est (ut narrat Josephus c) quinto die ante ejusdem Herodis obitum. Justi sunt item ab eo occisi alii duo, sed longe ante haec tempora: fuerunt hi Aristo- bulus & Alexander; qui non furore Herodis de medio sublati sunt, sed ipso Au- gusto permittente, & Concilio centumquingenta virorum Beryti ad hoc coram Syriae Praesidibus convocato, mature id jureque decernente; prout idem Josephus (d) qui rei gestae seriem pluribus scripsit, testatur: quod & ante Christum natum contigisse, ex eodem auctore facile percipi potest: Pro quibus legendum censuit: Quod scilicet, qui filios occideret, usque ad S. Quod pertinet ad necatos infantes. Tom. I. Anno Christi 8. S. Tum Herodes: Post ea verba: Eundem auctorem consulat, delevit: Quem etsi in ceteris probemus, in his quae de Salome Herodis so- rore ejusque viro narrat, secundum ea quae nuper diximus, & auctoritate Eusebii mendacii redarguitur: Usque ad illud. Contigit vero.

(b) Joseph. antiq. lib. 17. c. 3. Pharisei occisi ab Herode.

(c) Joseph. antiq. lib. 17. c. 9.

(d) Joseph. antiq. lib. 16. in fin.

(e) Dio hist. lib. 57. sub iis- dem Coss. Tib. Imp. leges.

Tom. I. Anno Christi 20. in fine addebat: Tunc temporis, idem Tiberius, Chri- stiano quidem nedum philosopho Principe dignum, de Histronibus urbe pellen- dis promulgavit edictum, iisdemque ea arte interdixit, ut Dio (e) testatur: Tacitus autem id post quinquennium factum, sub Consulatu Asinii & Antistii tradit. Praeterea hoc anno, scribit Dio, (f), iisdem Coss. ex Senatus con- sulto statuisse Tiberium, ne sententia mortis damnatus intra decimum diem duce- retur: quod quidem edictum latioribus spatiis Theodosius (g) Aug. Christianus Imp. ampliavit, nimirum ut triginta etiam diebus executio capitalis sententiae dif- ferretur. Ex his corrigendus est Sidonius (h) Apollinaris, qui ejusmodi dilatio- nem triginta dierum Senatui consulto Tiberiano: nam decem tantum dies ab illo sunt dati, ceteri autem viginti a Theodosio Imperatore sunt additi. Haec secundum Baronii monitum retulimus in annum 23. S. I. post illa verba: Secun- dum ineuntes Consulatum.

(f) Dio i- bidem. Et Suet. in- vit. Tib. c. 75.

(g) L. si vindicari c. de panis Russin. l. 2. c. 18. & Soz. lib. 7. c. 24.

(h) Sidon. lib. 1. epist. 8. in fin.

Tom.

Tom. I. anno Christi 33. §. Post hæc convocata turba, *Ubi nunc legitur* Nazareth vero contra Legionem, usque ad ea verba: Auctor est Beda, *legebatur* Nazareth vero contra Orientalem plagam ab eo distare quindecim milliariis.

Tom. I. anno Christi 34. §. Quid autem actum sit sequenti die, *Post ea verba*: Libera seu salva quæso, *Legebatur*: Hæc autem quantumlibet vera esse dixerimus; minime tamen convenire videtur, quod turbæ clamantes, Hofanna, adderent, Filio David. Nam, salva quæso filio David, vitiosa esset locutio, quæ nullum congruentem refert sensum orationis. Nisi dicere velimus esse Hebraismum, idemque sonare, ac si diceretur, salus nostra a filio David, ut notat Joannes Druſus (a). Sed magis placent cum quæ ipse ex Helia narrat, tum etiam quod Caninius (b) rerum Hebraicarum peritissimus, ea refellens, ex Hebraicis fontibus tradit, Hofanna; non duas sed unam tantum esse dictionem, eandemque significare proprie ramos falicum; verum usurpari consuevisse pro ramis etiam aliarum arborum, atque adeo in Scenophegia moris fuisse portare Hofanna, ac circuire cum Hofanna, hoc est, cum arboris ramo. Sicque optime convenire quod hic dicitur ab Evangelistis, turbam conclamasse. Hofanna filio David, hoc est, Rami filio David, quod quidem honoris genus non nisi Deo impartiri consuevisse, inde facile est cognoscere, quod ea Sacerdotum & Scribarum objectio (c) Christo tunc temporis facta est in hunc modum: *Audis quid isti dicunt?* quasi ipsi arguerent, quod honor Deo exhiberi solitus, ipsi videretur attributus. Sed hæc pluribus auctor, cui non inviti adſtipulamur.

Tom. I. eodem anno 34. post §. Ex his manifesti erroris arguuntur, *sequentia delevis*: Sed quænam re vera esset myrrha, & ex ea confecta vasa myrrhina, & quod in eis conditur vinum myrrhinum seu myrrhatum, dilucidius intelligere ut valeremus, diu multumque perveſtigavimus. Sed feliciter occurrit nobis Michael Mercatus Miniatenſis Protonotarius Apoſtolicus, S. D. N. intimus familiaris, celebris ætate nostra Philoſophus, rerum naturalium eruditissimus: qui haud aſſentitur Plinio (d) dicenti, naturam vi caloris humorem sub terra denſare, ac glebam ex eo procreare, ex qua myrrha cavari poſſint: quin potius ipsam materiam ex myrrha arbore incisa fluentem in maſſam coagmentari tradit; coloribusque ad speciem inductis artem inde potiora fingere, quæ in ſummis populi Romani deliciis eſſent. Confirmabat hæc ille rationibus, quas quidem explicat in opere quod omnium rerum foſſilium naturam complectitur: ubi & demonstrat myrrham eſſe (nam opinio recentiorum in hac re varia est) quam Indi hac noſtra tempeſtate, Benzui vocant: idemque talem phialam ex India per Luſitanos adveſtam donoque ſibi datam promebat ex ſua Metallotheca Vaticana, quam omni naturæ varietate inſtruxerat. Certe quidem idem eſt color benzui, qui myrrhæ deſcribitur, nempe maculoſus: nam Martialis (e) ait:

*Plorat Eros, quoties maculoſa pocula myrrhæ
Inſpicit.*

Sapor quoque idem videtur: vinum enim in ea phiala (quod nos experiri volumus) magnam haurienti cum odore ſimul gratiam ſaporis exhibet.

Iſtud de myrrhinis iudicium in prioribus huius tomi editionibus quidam reprehendit, opinionem aſſerens Georgii Agricolæ (f), qui materiam myrrhinorum gemmam eſſe onychem exiſtimavit. Sed ille non videtur animadvertiſſe, myrrha & onychina vafa, ſimul utraque commemorari ab auctoribus, tamquam diverſa; ut a Julio Capitolino, (g) qui Imperatoris Heliogabali luxuriam deſcribens, in myrrhinis eum & onychinis lotium reddidiſſe tradit. Quæ onychina non fiebant ex onychæ gemma, ſed (veluti Plinius (h) oſtendit) ex marmore, quod alabaſtris ſpeciem eſſe Dioſcoridi (i) viſum eſt. Huius marmoris onychini, quibusdam in locis reperti, fuit tanta pulchritudo, ut pocula ex eo facta æſtimationi gemmarum accederent, quemadmodum & myrrha, quamvis ſidilia, & quæ noſtra ætate vocant porcellana. Plurimum tamen onyx marmor ab onychis gemmæ natura diſtat, quæ ſardonichi & ſardæ cognata eſt; nam marmoris ea teneritudo invenitur, ut ex ipſo pocula & alabaſtri torno perſiciantur: quod nulla ratione onyx gemma patitur ob duritiem, quæ longa attritione infringi debet, adhibita ſcobe ſmyridis & adamantis ad rotas æneas & verticillos. Quamobrem Plinius (k), onychis gemmæ naturam perſequens, non tradit fuiſſe uſum ſculpenti ex ea pocula, quemadmodum neque ex achate, neque ex jaſpide, neque praſio, quæ ſunt gemmæ ejuſdem fere duritiei: ſed noſtra ætate quædam ſculpta ex iis vaſcula in Principum deliciis conſpiciuntur; ita ut eorum calatura, Plinii avo recentius appareat fuiſſe inventa.

Verum ne diutius alienæ materiæ inhæreamus: ſatis erit indicare, hanc opinionem de onyche, & plures alias a diverſis ſcriptoribus circa myrrhinorum materiam excitatas, conſutari latius a Michæle Mercato, qui ex notis omnibus, quæ myrrhinis tribuuntur, nullam oſtendit convenire onychi, præter unam, quod a (l) Plinio traditur in Carmania naſci, ubi myrrha quoque proveniunt; hinc tamen ne veriſimile quidem argumentum duci poteſt; nam eodem auctore, etiam alabaſtrites, callais, alteria, & aliæ complures gemmæ in Carmania reperiuntur: & in Parthico regno, in quo etiam myrrha naſcitur, nullum onychem recentius: ſed e contrario in aliis regio-

(a) De Voc. Hebr. nov. Teſt. c. 19.
(b) Canin. de locis novi Teſt. c. 19.

(c) Matth. 21.

(d) Plin. nat. hiſt. lib. 37. c. 2.

(e) Martialis. lib. 10. epigram. de Erote.

(f) Georg. Agric. de natur. foſſilium lib. 6.

(g) Jul. Capit. in vita Heliogab.

(h) Plin. lib. 36. cap. 7.

(i) Dioſc. lib. 5. c. 110.

(k) Plin. lib. 37. c. 6.

(l) Plin. cod. cap.

nibus gigni prodit onychem, in quibus myrrha provenire, nec ipſe Plinius, nec alius quiſpiam meminit.

Nunc rationes aliquot adſcribendæ ſunt, quibus Michael jam diſtus myrrha ex myrrhæ arboris lacryma olim fuiſſe conſtata demonſtrat. Nulla jaſpidis vel achatis, vel onychis, vel alterius gemmæ variegatæ ſpecies exiſtit, ſive ea antiqua eſt a Romanis quondam poſſeſſa, & hætenus intra limites Europæ conſervata, ſive recens a Meridie atque Oriente nobis adveſta, cui temperamentum ſubſtantie & coloris peculiariter competat, quod myrrhinis Plinius (a) attribuit. Deinde ſplendor ſine viribus nitorque verius quam ſplendor, qui myrrhinis inſeſſe dicitur, gemmæ naturæ non convenit, quæ multo acrius quam marmor eſſulget. Illud vero quod aliqua myrrhinorum in odore commendatio eſt, ne lapideæ quidem naturæ convenit. Multo minus etiam ſapor; quem addit Martialis (b), ſcribens calidum vinum ex myrrhino calice jucundius ſapere (c): nam lapis ab Ariſtotele ponitur inter exempla corporum, quæ odore & ſapore carent: & præcipue gemma talis eſſe exiſtimari debet, quæ corpus maxime ſolidum habet, ut alieno etiam odore imbui nequeat, præfertim expolita.

Cum igitur indicia myrrhinorum ab antiquis præſcripta ſint ejuſmodi, ut nullus lapis ſuaſte natura proveniens iis queat eſſe præditus; neceſſario iudicandum eſt, myrrhina fuiſſe olim ſidilia. Et quamquam huic iudicio auctoritas Plinii (d) opponitur dicentis myrrhinum exiſtimari humorem ſub terra calore denſatum: non deſunt tamen ex altera parte auctores, qui Plinio obijciantur, ejuſque ſententiam reſellant, ſicut Propertius, (e), qui myrrhina eſſe ſidilia aperte docet hoc verſu:

Myrrheaque in Parthis pocula cocta focis.

Et Arrianus (f) ex navigatione maris Rubri compertum eſſe ſcribit, in Moſcophagorum regionem cum aliis merces venales comportari, tum etiam lapidea vafa diverſi generis, & vafa myrrhina, quæ ſunt Dioſpoli. Itaque ratione naturæ, & auctorum teſtimoniis conſtat, myrrhina fuiſſe conformata opere ſigilino: quorum materia odora, ſapida & remiſſi nitoris, quænam alia exiſtimari debet, quam illa quæ nomine ipſorum exprimitur, nempe myrrha? Quod etiam antiqui poetæ indicant, qui numeris aſtriſti nomen huius materiæ uſurpant vice operis, myrrham pro vafe myrrhino dicentes, ut Lucanus (g), Papinius (h), Martialis (i). Nec (g) Lucan. lib. 4. (h) Statius Pap. ſilvar. lib. 3. (i) Martialis. lib. 4. c. 14.

mirum videtur, myrrham, quæ tantum placuit vinis condiendis, tranſlatam aliquando fuiſſe ad pocula; quod etiam Græci aliquando tentarunt, ut de Rhodiæ olivulis dictum eſt. Addimus nos his, quæ Fulgentius Mythologiarum libro tertio, octavo capite, dum agit de fabula Myrrhæ atque Adonis, habet; quibus manifeſte demonſtretur, myrrham genus eſſe arboris; ex qua incenſa lacrymæ quæ deſudant, myrrham itidem eſſe diſtam, inde vero fingendæ fabulæ argumentum eſſe ſuppeditatum.

Tom. I. anno Christi 34. §. Et quod ad vitæ auream, *ubi legitur*: teſtatur Strabo Cappadox, ex quo Joſephus accepit, *legebatur*, Idem Joſephus teſtatur.

Tom. I. anno Christi 41. §. Porro quod primum omnium, *pro illis verbis*: ex Hebraico fonte ſe deſcripſiſſe, *legebatur*: in Latinum ſermonem ſe tranſtulſiſſe.

Tom. I. anno Christi 45. §. Rurſus vero cum in ipſa, *ubi legitur*: Verum eſſi ſuperius usque ad illa verba: & quod ſoliti ſint, *legebatur*: Verum non hoc ſenſu accipiendum puto quod ſcripta ſit a Petro illa epiſtola ad fratres diſperſionis, quaſi illi aliqua diſperſione diſperſi fuerint, ſed.

Tom. I. anno 58. prope finem §. Sed jam ut ad Paulum redeamus, *ubi legitur*: Hoc anno extremo Autumni tempore, usque ad illa verba, ut autem iudicatum eſt &c. *legebatur*: Hoc anno æſtivo tempore, prope menſem Auguſti, ut tam ex his quæ ſuperius diſta ſunt quam his quæ de Pauli navigatione dicturi ſumus, patebit, quam ſic Lucas deſcribit.

Tom. I. anno Christi 81. verſ. 6. *Ubi legitur*: Sed & nonus hic eſt Veſpaſiani, ſi anno ſeptuageſimo quinto (ut factum eſt) loco Conſulatus Domitiani ponatur Conſulatus quartus Veſpaſiani, ut diximus ex Dione, exque publico monumento dedicationis templi Pacis, ejus ſexto Conſulatu ſignatæ, *legebatur*: Sed nonus erit Domitiani. ſi ille primus pariter annumeretur, quem ſuſſectus geſſit tempore Claudii.

Tom. II. anno 103. §. Difficillimi belli, *ubi nunc legis*: Traianus ille, *legebatur*: Traianus ipſe.

Tom. II. anno III. *Post ea verba*: Traiani vero duodecimus, *ubi nunc legitur*: Contigit nos in prima, usque ad finem *legebatur*: Meſſala & Pedone Coſſ. civitas Antiochena, cum in ea eſſet Imperator in hibernis, diro terræmotu concutitur atque proſternitur. Sed antequam chronographiæ a nobis poſitæ, quæ ab aliis diſcrepat, rationem reddamus, rem geſtam, prout ſe habuit, enarremus, quam Dio (k) his verbis præclare admodum deſcribit: *Dum vero Antiochiæ Traianus ageret, atrox & Antiochæ funeſtus motus terræ accidit, vicinis urbibus atque populis cladem etiam afferens: quæ-*

(a) Plin. lib. 37. cap. 2.

(b) Martialis. lib. 14. (c) Ariſt. de ſenſu c. 5.

(d) Plin. lib. 37. c. 2. (e) Propertius. lib. 4. elegia 5.

(f) Arrianus de navigatione maris rubri.

(g) Lucan. lib. 4. (h) Statius Pap. ſilvar. lib. 3. (i) Martialis. lib. 4. c. 14.

(k) Dio in Traiano. Terræmotus ingens Antiochiæ.

quamquam ipsa Antiochia insigni & publica clade vastata fuit. Hiemabat in ea forte Traianus atque illuc milites frequenter & privati complures convenerant, alii praeterea ut jura acciperent: quosdam legationis officium, merces, & privata compendia traxerant: quamplurimi videndi Imperatoris, & spectandorum ludorum gratia, confluxerant. Ita vix ulla natio aut civitas a detrimento & clade immunis exiit: ut plane universus terrarum orbis, & populi qui Romano parebant Imperio, calamitatem ingentem acceperint. Motum terrae fulmina primum antecesserunt, tum venti insoliti & peregrini vehementius spirare: quibus monstris atque prodigiis, quae gravia & horrenda videbantur, nemo tamen quae mala secuta sunt eximuit. Tum magno & repentino oborto fragore, maria fervescere, fluctus intumescere, adhuc astus vehementius & violentius insurgere, terra omnis succuti, domus, aedificia contrario actu quassari, dissilire alia, & superne abstantia tecta concidere: crepitus audiebatur ingens & horribilis. Mansa contrario pulsu, modo huc, modo illuc nutantia, confringi & ruere: mare ipsum turbine contorquebatur: terra autem, ubi aedificia non erant maxima, compulsa motu assultabat.

Dira clade affligi Antiocheni.

Tetra omnia erant, simul contrita ligna, collisa vasa fictilia, & saxa acervatim magno cum stridore proruebant. Pulvis densus atque concretus excitari: tantaque obducta caligo cunctos oppresserat; ut, alterum videre, alloqui, & audire minime cuiquam, immo ne spirare quidem, ingruente vento ac pulvere, liceret. Multi mortales extra domum vitam periculum adire, praecipites tectis erumpebant, & velut agmine fugientes in acervos cogebantur: qui omnes ceu e praecipiti loco defecti, collisi sunt: non pauci adhuc mutilato corpore abiere. Arborea radicitus convulsa procubuerunt. Ingentem turbam prostrata tecta & subversis muri obruere: primo impetu densi alius super altum incidentes, extinguebantur. Si qui vero lacero corpore, vel lapide, vel ligno converberati cessissent; hi profecto omnium miserrimi erant, utpote quibus aut vivere, aut subito mori negaretur. Non simplex fuit clades: siquidem de tantorum mortalium numero vix sine noxa unus vel alter evasit. Videre erat hunc confracto humero, illum amissis brachiis fugere: complures capite adempto jacebant: quidam eliso pectore sanguinem evomebant, inter quos Pedito Consul, qui tamen haud multo post animam emisit. Atque ut semel omnia complectar, nullum non calamitatis & miseriae genus mortales illi sustinere. Sed diutius noctu & interdium, id agente fato, terra contremuit. Tunc vitae dubii & pavore consternati miseri, tanto malo remedium & effugium invenire non poterant: oblasi tectorum casu passim moriebantur: & quamquam fornices, & concamerata atque vacua loca prout casus adegerat, tum permissa pensilesque horti intercedente ligno, a morte quosdam servassent: hi tamen omnes durante motu, fame & inedia, priusquam opem quis ferre posset, confecti fuere.

Spectaculum lugubre.

Desinente tremore, quidam ruinas ascenderunt. Tunc mulieris vox, & infantis vagitus auditus est: matrem & filium ruinae oppresserat: mirandumque fuit quo pacto alendo puero lac sufficere potuerit. Sed & mater & filius e terra incolumes educti sunt. Dum vero accuratius per trita cadavera & collapsas domos rimarentur, alter infans inventus est, qui matris mortuae ubera adhuc sugeret. Omnibus autem, qui ab excidio & a clade superfuerant, salus ingrata & vita molesta exiit, cum luctuosum ubique casum totque obrutos mortales cernerent. Hac communi ac miseranda populorum strage miserrima & infelicissima tunc Antiochia afflicta fuit. Traianus vero a tam foedo diroque periculo per fenestram domus, quam habitabat, vix ablatus est: accesserunt enim forte quidam humana major effugit, illum inter exiguos tectorum lapsus incolumem subtraxit. Sed tanta deinceps Caesarem formido tenuit, ut cum jam aliquot dies tremor quiescisset, in hippodromo sub divo, & in publicis tabernaculis vitam ageret. Mons Casius ita concussus est, ut nutante cacumine, quasi convulsus in subiectas urbes labi existimaretur: subsedere & alii montes, quin etiam aquarum fontes non ante visi emicuerunt, fluvii quoque defecerunt: Hucusque Dio, licet causam immanissimae cladis, nempe necem Ignatii, non intellexerit, vel fortasse dissimulaverit.

Causa clade Antiochenae.

Avulsa enim ab ea semel ingenti illa & animata columna, cujus virtuti, invisibili quodam modo, innitebatur urbs illa, ipsam in terram prosterni, omnique ex parte corruere necesse fuit: hisce namque cladibus Deum ulcisci solitum neces sanctorum complura exempla declarant, de quibus agitur suis locis. Quod vero ad Christianos Ecclesiae Antiochenae spectat, nequaquam putamus iisdem cum Gentilibus affectos malis esse. Etenim si ex his quae post multa saecula sub Leone Imp. eidem civitati terrae motu iterum prostratae horribilia contigerunt, argumentum sumendum est; haec obventura mala Christianos minime latuisse putandum. Sed sicut ea tunc fuerunt antea divinitus revelata; ita etiam, ne cum impiis perirent pariter iusti (quod non esse Dei voluntatis, contestatus est Abraham a) jam ante, ut alias fecit Deus, suos praemonuisse Fideles credendum est. Nam si Traiano, ne periret, occulto Dei iudicio, quomodocumque acciderit, consultum fuit; sane quidem metuentibus se (quod est b) in Psalmis) dedisse significationem, ut fugerent a facie arcus, & liberarentur dilecti sui, aequum est existimare. Certe magnum illum Heronem, ejus civitatis Episcopum, his malis supervixisse, & multis annis eam Ecclesiam

(a) Genes. 22.

(b) Psal. 59.

nam administrasse, certissimum est, licet quae tum ab eo, vel aliis Christianis gesta sint scriptorum inopia vel potius scripturarum naufragio, remanserint silentio conscripta.

Quoniam autem potissimum anno haec contigerint, ex Consulatu Pedonis, qui eodem terrae motu interiit, liceret facile demonstrare, si sedes Consulatus ejus certa subsisteret, & non (quod his Traiani temporibus potissimum accidit) Fasti Consulares haberentur inversi ac plane corrupti: nam quo pacto, quae ab aliis (a) ponitur ejus Consulatus ultimis Traiani temporibus, nempe decimo octavo anno ejus Imperii, cum ipse Dio testetur, haec Antiochia accidisse antequam ipse Imperator trans Euphratem positas regiones bello tentaret? Dio enim post cladem illam narratam haec mox subdit: Ceterum Traianus, apparente jam vere, hostilem terram aggressus; sed regio quae Euphratem attingit, &c. Quare Cassiodori Chronicon rectius Pedonis Consulatum ponit anno decimo quarto ejusdem Imperatoris, licet nec ipsum veritatis scopum attigerit.

(a) Fasti. Corriguntur de Consulatu Pedonis errores.

Verum ex his quae scribit Evagrius, (b) Scholasticus, dum agit de alio terrae motu, qui eandem civitatem affixit anno secundo Leonis Imperatoris, haec nostra certiora redduntur. Etenim cum exacte numeret annos interlapso ab hoc terrae motu qui contigit sub Traiano, usque ad illum sub Leone, dicatque inter utrumque trecentum quadraginta septem annos intercurrisse; cumque annus ille secundus Leonis Imperatoris ponatur annus Domini quadringentesimus quinquagesimus octavus, hic vero numeretur centesimus undecimus; hac habita numeri ratione, Consulatum Pedonis, & cladem Antiochenam ponendam esse hoc Domini centesimo undecimo, & Traiani duodecimo, nemo non videt. Ex his & Eusebii Chronicon erroris arguitur, quo ponitur ejusmodi terrae motus Antiochenus anno decimo sexto Traiani: sicut & certo certius errasse convincitur, dum anno quinto ejusdem ab eodem Traiano expugnatas ponit inter alias barbaras civitates Ctesiphontem: nam nonnisi post terrae motum Antiochenum, trans Euphratem ipsum duxisse exercitum, Dio, (c) aperte testatur. At haec de his satis.

(b) Evagrii lib. 2. c. 12.

Certus annus terrae motus ex Evagrii.

Tom. II. annum Christi 117. usque ad S. Adversus quos, Baronius immutavit, supplevit, castigavit. Legebatur prius: Anno Christicentesimo decimo septimo, Hadriano & Salinatore Coss. (hi enim a Cassiodoro ponuntur in Fastis) Judaeis in Mesopotamia rebellantibus, praecipit (inquit Eusebius d) Imperator Traianus Lucio Quietio, ut eos provincia exterminaret: adversus quos Quietus aciem instruens, infinita millia eorum interfecit, & ob hoc Procurator Judaeae ab Imperatore decernitur. Haec ibi: idemque ea de Judaeis fufus prosecutus, haec alibi (e): Quemadmodum Salvatoris nostri doctrina, & Ecclesiae status magnopere jam tum florebat, & in dies majores amplioresque faciebat progressus: sic Judaeorum calamitates, malis alio post aliud importatis, magis magisque accrescebant. Nam cum Imperator ad annum decimum octavum regni sui pervenisset, ingens Judaeorum multitudo, novo tumultu de integro concitato, e medio sublata est. Siquidem non Alexandriae solum, & in reliquis Aegypti partibus, verum apud Cyrenen etiam complures, veluti crudeli aliquo & seditionis spiritu exagitati, contra Gentes quae una cum illis habitabant, seditionem conflare coeperunt. Atque seditione mirum in modum exardescente, sequenti anno (Lupo id temporis universae Aegypti praefecturam gerente) bellum non exiguum illud quidem & leve moverunt. At in prima dimicatione illi a Gentibus victoriam forte consecuti sunt. Ac propterea Gentes Alexandriam prope confugientes, Judaeos, qui in ea civitate commorabantur, subito captos oppressosque interfecerunt. Judaei ergo, qui tum incolabant Cyrenen, sociorum auxilio, qui habitabant Alexandriae, penitus jam destituti, duce Lucua Aegyptum depopulari, praedas agere, agros illius vastare aggressi sunt.

(c) Dio in Traiano.

(d) Eusebii in Chron. ann. 18. Traiani.

Judaeorum clades immanis.

(e) Eusebii histor. lib. 4. c. 2.

Tom. II. anno Christi 119. S. 1. Pro his verbis: vel ut tradit Spartianus, usque ad ea verba: Et statim adoptatus, legebatur: vel (ut tradit Spartianus in Hadriano) ipse Hadrianus favore Plotinae secundo factus est consul.

Eodem anno S. II. Post ea verba: Capessit Imperium, delevit: Haec omnia pluribus Spartianus (f): licet Dio numquam eum a Traiano adoptatum fuisse tradat, sed ea omnia commentam esse Plotinam Augustam, quod filia sororis Traiani illi nupsisset: addatque Hadrianum non ex Hadria, sed ex Africa genus duxisse, sequitur: Certe quidem &c.

(f) Spartian. in Hadriano.

Eodem anno ultimo versu verba illa, simul collata, delevit. Tom. II. anno 120. Pro his quae leguntur a principio hujus anni usque ad Numismata sequentia, legebatur: Sequens annus a Cassiodoro notatur Coss. Vero & Augure: in aliis vero Fastis, Hadriano tertium & Salinatore; licet mendose alii legerint: Hadriano secundum: nam (ut ex Spartiano diximus) vivente adhuc Traiano, Hadrianus secundum gessit Consulatum, tertium vero hoc anno, quo reversus est in Urbem, cum antea res Orientales summo studio ac diligentia composuisset; sub tertio namque suo Consulatu ipsum hoc anno venisse Romam, descriptio in antiquis nummis declarat, quae est hujusmodi: Eodem anno: post numismata: secundum consule, legebatur: tertium consule. Et sequen-

Ann. Eccl. Tom. II. N n n n

quenti versu *ibid.* Ubi nunc legitur, secundum consulum usque ad ea verba: Viginti duas myriadas, *legebatur*: tertium Consulum, gessisse una cum tertia Tribunitia potestate, ut habetur expressum in nummo superius demonstrato, e cuius averfa parte legis abditæ ab eo tertertia novies millia.

Tom. II. anno Christi 121. In principio ubi nunc legitur: Christi Redemptoris anno centesimo &c. *Usque ad ea verba*: Hoc igitur anno Evaristus, *legebatur*: Christi Redemptoris annus centesimus vigesimus primus, qui est secundus Hadriani Imp. a Cassiodoro notatur Coss. Aviola & Pansa: in aliis vero Fastis (a) tertius Hadriani ponitur Consulum cum Rustico. Sed repugnant hæc Spartiano, qui secundum Consulum Hadriani (ut anno superiori diximus) adhuc Traiano vivente contigisse tradit: tertius vero ponitur (ut vidimus) anno primo ejus Imperii.

Tom. II. anno Christi 122. Ab exordio usque ad ea verba: Meminit hujus &c. *legebatur*: Anno Christi centesimo vigesimo secundo Paternus (ut habet Cassiodorus & Torquatus creati sunt Coss. vel (ut ex aliis fastis posuerunt) Catilius Severus, & Aurelius Antoninus, qui postea dictus est Pius.

Anno Christi 163. S. Ante igitur quam Lucius, ubi nunc legitur: De frumentaria Marci largitione, usque ad finem *legebatur*: De frumentaria largitione erga pueros & puellas novorum hominum, quos nam per novos homines significasse voluit, haud captu facilis est sententia.

Eodem anno S. Ad hæc autem elucidanda, in fine, ubi nunc legitur: sub Alexandro, *legebatur*: sub Severo.

Eodem anno S. Quod ergo ad rem propositam spectat, pro his quæ sequuntur usque ad ea verba: Eo quo sunt gesta &c. *legebatur*: Quos Julius Capitolinus novos homines appellat, quorum pueris & puellis frumentum dividi iussit, haud alios opinor intelligere per novos homines voluisse, quam novæ religionis, nempe Christianæ cultores, quibus ob præclaram ab uno ipsorum, Abercio nomine, rem gestam, ter mille modios frumenti in perpetuum præstandos esse rescripsit. Hæc autem quomodo se habuerint eo quo sunt &c.

Tom. II. anno 164. S. Rursum vero quod Christiani, ubi nunc legitur: Hæc sane si &c. *Usque ad illa verba*: Marcus Aurelius, *legebatur*: Hæc quidem non de aliis quam de Christianis dicta ab eo esse putamus, quippe qui sanctitudine morum veram sectari philosophiam præferebant. Certe quidem de his qui Romæ inanem philosophiam eo tempore ostentabant, haud potuit intellexisse & vera dixisse: nam est Marcus &c.

Tom. II. anno 175. S. Hoc ipso anno Anicetus, ubi nunc legitur: cum sedisset annos octo, *legebatur*: cum sedisset annos novem. Et paulo post *ibidem, ubi nunc legitur*: octo tantum annos, *legebatur*: novem tantum annos.

Tom. II. anno Christi 182. prope principium, ubi legitur: Die decima septima mensis Martii, *legebatur*: Die decima septima Aprilis. Et paulo post *ibidem, ubi nunc legitur*: die decima octava mensis Martii, *legebatur*: die decima octava mensis Aprilis, & paulo inferius *ibidem, ubi nunc legitur*: mensibus tribus & diebus tredecim, *legebatur*: minus mensibus quatuor.

Tom. II. Anno Christi 189. Quod autem idem Apollonius, ubi nunc legitur: Et licet ex his quæ Epiphanius usque ad ea, & Christianæ religionis adversarium, *legebatur*: Et licet ex his quæ scripsit ad Bardesanem Syrum eo tempore Ethnicum.

Tom. II. anno Christi 199. S. Ponitur ab Eusebio, ubi nunc legitur: Samariticum, *legebatur*: Sarmaticum.

Tom. II. anno Christi 205. S. Interim vero, ubi nunc legitur: domi exceptum fuisse *legebatur*: adoptatum fuisse.

Tom. II. anno Christi 211. S. His temporibus, ubi nunc legitur: Rhetorem, qui apud Minutium usque ad ea verba: Ab Octavio persuasus, *legebatur*: ipsum, qui apud eum interloquitur, Christianam religionem vehementer impugnans, illum puto signatum esse, qui natione Afer, professione Rhetor, his temporibus Romæ claruit, datusque est postea Diadumeno magister: licet alii codices legant Cæcilianum, alii depravati nimis Cælianum, cuius & credita est epistola illa, ad Macrinum Augustum ipsius parentem scripta, prout Lampridius in Diadumeno testatur. Rursum vero quod hic.

Tom. II. anno Christi 219. ubi nunc legitur: Variant enim, usque ad ea verba: Hic tamen, *legebatur*: sed mendum irrepisse in codicem, nisi mendacem dicere velimus auctorem, opus est affirmare.

Tom. II. anno Christi 237. S. Occiso, ut dictum est, Alexandro, ubi nunc legitur: tenuit annos tres, *legebatur*: tenuit annos duos.

Tom. II. anno Christi 246. S. Non imus inficias, post ea verba: diceretur Philippus Augustus *delevit* Loco $\sigma\epsilon\beta\alpha\sigma\mu\omega\varsigma$ legeretur $\sigma\epsilon\beta\alpha\sigma\delta\varsigma$: immo nisi lectio sit corrupta apud Herodianum libro secundo in Pertinace Augustus vocatus reperitur non tantum $\sigma\epsilon\beta\alpha\sigma\delta\varsigma$, sed etiam, $\sigma\epsilon\beta\alpha\sigma\mu\omega\varsigma$. sequitur de Nobili Præfectura &c.

Tom. II. anno Christi 248. S. De adventu autem, post verbum: Porphyrius, *delevit*: qui aderat.

Tom. II. Anno Christi 249. in fine S. At nec prætermittendum, ubi legitur: ante Sabellii, *legebatur*: post Sabellii.

(a) Pan-
vin. in
Fastis.

I N D E X

IN TOMUM SECUNDUM

ANNALIUM ECCLESIASTICORUM

BARONII.

Nota numeralis communis Annum Christi: Romana vero Numerum Marginalem significat.

A

Abagarus Rex Edessæ quid sub Traiano Imp. 197. I.
Abagarus Rex Edessæ alius ab illo qui Christi vixit temporibus Traiano munera misit, 207. I.
Abagarus Rex auditor Bardesanis, 175. XX.

Abagarus Rex quando Romam venit, 198. XXI.
Abagarus Rex venit ad Severum, 202. VII.

Abagarus Rex tenetur dolo ab Antonino Caracalla & expoliatur, 218. I.

Abel & alii iusti omnes a Caius hæreticis damnantur, 145. XVII.

Abelis genus unde ex sententia Sethianorum, 145. XVIII.

Abericus Episcopus Hieropolitanus, 163. IX.

Venit Romam vocatus a Marco Imp. 163. XII.

Curat Lucillam filiam arreptitiam, 163. XIV.

Donatur a Marco Imp. frumento annuo in paup. erogando, 163. IX. & XIV. Ejus epistola ad Marcum Imp. 163. XV.

Abilius Episcopus Alexandrinus moritur, 100. XIX.

Abimelech Rex successor Melchisedech, 196. XIV.

Abstinentia ab animatis superstitiosa ex Saturnino hæresarcha, 120. XXIII.

Abstinentia suspecta reddita, quæ, 179. XXXIII.

Acclamations fieri solitæ in theatro, 169. IV.

Acclamations in theatro fieri solitæ in Christianos, 170. IV.

Acclamations factæ in Commodum Imp. 182. II.

Accusationes contra Origenem, 232. X.

Accusandi ministri Dei non sunt, 111. X.

Achille Eunuchi & sociorum martyrium, 100. XII.

Acta Clementis Papæ sub Traiano, 100. XI.

102. II. & seq.

Acta Concilii Palæstini de celebratione diei Paschatis, 198. II.

Acta Martyrum quæ, & quomodo a Notariis excepta, 238. II.

Acta Martyrum quæ Proconsularia dida sunt, *ibid.*

Acta Martyrum quæ publice in Ecclesia recitentur, 169. XVII.

Acta Maximi martyris Ephesi sub Decio, 254. XXIV.

Acta Nerci & Archillei Romæ sub Traiano, 100. XII.

Ann. Eccl. Tom. II.

Acta Paramonis militis mart. cum sociis sub Decio, 254. XXVII.

Acta Perpetuæ & Felicitatis mart. Tubarbi in Mauritania sub Severo, 205. XXI.

Acta Pionii martyris Smyrnæ sub Decio, 169. XXI. & seqq. 254. I. & seqq.

Acta Praxedis sub Marco, 164. XXIV.

Acta Proconsularia quæ, 238. II.

Acta Scifitanorum Martyrum, 102. I.

Acta Senatus de Censura Valeriani, 255. CXL.

Actus Clemens Philosophus Platonicus sub Traiano, 109. LIII.

Actori causam agenti certum dicendi spatium temporis præstitutum, 238. IV.

Acillinus mart. Sciflitanus sub Severo, 205. IV.

Adamitæ hæretici ex Gnosticis prodire, 120. XXI.

Adamitæ quando cogniti, 175. XXXIII.

Addon & Sennen Peræ martyres sub Decio, 254. XXVII.

Adelphius hæresarcha, 247. III.

Adolescens Christianus castitatis amore petiit licentiam se castrandi, 120. XXXIII.

Adonidis templum ab Hadriano erectum in Bethlehem, 137. V.

Ado Viennensis corrigitur de martyrio S. Ignatii, 110. III.

Adonis de Dionysio sententia, 109. XI.

Adoptio una cum Consulum & Tribunitia potestate Hadriani numismate expressa, 129. II.

Adrias mart. cum sociis Romæ cum Valeriano, 259. VIII.

Advenæ Syri hospitari soliti Romæ in Viminali, vel Exquilino, 159. VIII.

Advocatus Fisci quando cœpit, 134. II.

Æditus idoli factus Christianus a Gregorio Thaumaturgo, 253. CXXXIV. Idem factus Diaconus Ecclesiæ Neocæsariensis, comeseque Gregorii in fuga, 253. CXXXVIII. Operatur signo Crucis miracula, *ibid.*

Ægypti Præfectura instar regni, 204. III.

Ægyptia sacra a Romanis sæpe rejecta, demum accepta, 148. II.

Ægyptii ob inventum Apim altercantur, 123. I.

Ægyptii omnes operosi, 132. XIII.

Ægyptii religionibus diversis mixti, 132. XIV.

Ægyptii prout ad rixas, 252. VI.

Ægyptii prægnantem feminam morte eximunt, 205. XXV.

N n n n 2 Ægy.

Ægyptii occisi a Caracallo, 217. IX.
 Ægyptii in Senatores alleq̄ ab Antonino Caracallo, 204. V.
 Ægyptii liberant Dionysium Episcopum Alexandrinum, cum duceretur in exilium, 253. CL.
 Ægyptiorum vitia, 132. XIV.
 Ægyptius magus excitat Alexandrinos in Christianos, 252. II.
 Ægyptius magus quid Romæ cum Platino, 234. XIV.
 Ælia ædificatur ab Hadriano ex Jerosolyma, 130. I. 237. I.
 Ælia constructio demandata Aquilæ Pontico, 137. VIII.
 Ælia portæ pœrus insculptus, 137. III.
 Ælius Publius Episcopus in Thracia, 173. XVIII.
 Ælius Episcopus Jerosolymorum, 186. I.
 Ælius Gordianus iureconsultus, 225. I.
 Ælius Serentianus consiliarius Alexandri, 237. XII.
 Ælius Spartianus quando vixit, 163. X.
 Æmilia mart. Lugduni sub Marco, 179. XXXV.
 Æmilianus mart. Carthagine cum Casto sub Decio, 253. XCVII.
 Æona Valentini, 145. II.
 Æschines Montani sectator, ex quo Sabelliana hæresis, 173. XXXVI. 202. X.
 Æsculapii conficta miracula, 139. IV.
 Æsculapius in serpente fingitur apparuisse, 145. XIV.
 Ætas longa quorundam discipulorum Domini, 109. I.
 Ætas initiandorum sacerdotio ex lege Moysi, 101. IX.
 Ætra map. cum sociis Britiæ sub Hadriano, 122. II.
 Africa ab Hadriano multa est consecuta, 126.
 Africana Ecclesia gravia passa sub Decio, reddita illi pax citius, 254. XL.
 Africani V. C. legatio pro restituenda Nicopoli, 222. I.
 Africani insignis eruditio, & monumenta, 222. II.
 Africani iure consulti mentio, 225. I.
 Africani martyres. *Vide infra* Martyres.
 Africani martyrii cupidissimi, 223. III.
 Africani in libidinem solutissimi, 253. XLVI.
 Africanum Concilium contra Privatum hæreticum, 242. II.
 Africanum schisma a Felicissimo constatum. *Vide infra* Felicissimus.
 Africanum schisma a Novato excitatum. *Vide infra* Novatus.
 Africanum schisma Montensium, quando ejus prima origo, 254. XXXVIII.
 Agapen Christiani frequentabant, 104. IV.
 Agatha martyr Catanæ in Sicilia sub Decio, 254. XXVIII.
 Agathodorus martyr sub Antonino, 154. III.
 Agathonice martyr sub Antonino, *ibid.*
 Agathonice mart. Bergæ sub Marco cum sociis, 169. XXIII.
 Agathopos Comes S. Ignatii, 109. VIII.
 Agnus apparens fontem monstrat, 100. XI.
 Agonalia Capitolina, ex quibus statuta chronologia, 240. I.
 Agrippa creatur Episcopus Alexandrinus, 165. XV.
 Agrippinus Episcopus Alexandrinus, 181. I.
 Agrippinus Episcopus Carthagenensis auctor re-baptizationis in Africa, 217. IV. Quomodo præcessor dictus est Cypriani, 217. III.
 Albina mart. Formis sub Decio, 254. XXIX.
 Albinus Cæsar, 195. II. 197. I. Occiditur a Severo, 199. I.

Albinus martyr Lugduni sub Marco, 179. XXXV.
 Alcibiades unus ex martyribus Lugdunensibus sub Marco Imp. 179. XXXV.
 Alcibiades sectator Montani, 173. II.
 Alcibiadis abinentia suspecta, 179. XXXII.
 Alexander episcopus mart. Romæ sub Pio, 154. III.
 Alexander martyr Apamæ sub Pio, 154. III.
 Alexander Carbonarius factus Episcopus & martyr, 233. XXV. Ejus simplex ditio Deo grata ex visione divinitus facta ostenditur, 233. XXVIII.
 Alexander Bumeniæ martyr sub Marco, 173. XXIII.
 Alexander filius S. Felicitatis martyr Romæ sub Marco, 175. IV.
 Alexander martyr cum sociis Lugduni sub Marco, 179. XXXV.
 Alexander Episcopus Jerosolym. loco Narcissi ordinatur, 223. XII. Ejus litteræ ad Antinoitas, 199. IX. Confessio, 205. III. Carcer, martyrium, 253. CXXIII. Ejus bibliotheca, 253. CXXV. Quæ servata est incolomis ab incendio Dioclet. *ibid.* Idem de ordinatione Origenis accusatur, 230. IV. Excusatur, *ibid.*
 Alexander Episcopus Hierapolytanus sub Severo, 209. III.
 Alexander martyr in Ægypto sub Decio, 253. CV.
 Alexander Papa, 221. II. Ejus sedis tempus, 132. I. Res gestæ, 132. III. Concitat inviam Senatorum, convertens nobiles Romanos ad fidem, 132. II. Ejus martyrium, ordinationes, & sepultura, 132. III.
 Alexander Montani sectator pseudomartyr, 173. XIV.
 Alexander impostor prætextu Æsculapii apparentis multos decipit, 145. XIV.
 Alexander impostor decipit Severianum ducem exercitus, 163. VIII.
 Alexander impostor iterum Romanum exercitum sub Marco in discrimen adducit, 171. V. Ejusdem obitus miserandus, 145. XV.
 Alexander illusor Pionii Martyris, 254. VII.
 Alexander Libs scriptor, 247. III.
 Alexander Valentinianus hæreticus, 209. III.
 Alexander Mammæ filius creatur Cæsar, 223. I. Occiso Elagabalo imperat, 224. I. Coluit Christum cum diis, 224. II. Ejus lararium, *ibid.*
 Alexander imitatur Christianos in eligendis magistratibus, 224. III.
 Alexander adjudicat causam Christianis adversus populares, 224. IV.
 Alexander favet Judæis vehementer, 224. IX.
 Alexander concessit Judæis iudicium erga suos, *ibid.*
 Alexander dictus est Archisynagogus, *ibid.*
 Alexander præfecit Jurisconsultissimos Reipubl. 225. I.
 Alexandri Imperium dictum, sine sanguine sed quo modo hoc, 225. V.
 Alexandri conjux a Mammæa matre relegata in Africam, 225. V.
 Alexander superstitione superat omnes augures, 227. II.
 Alexander optimas leges statuit, 227. I.
 Alexander exoletos voluit prohibere, *ibid.*
 Alexander vesticig lenonum & meretricum in ærarium inferri vetuit, *ibid.*
 Alexander expugnat Artaxerxem Regem, 236. II.
 Alexander cultorem legis naturæ se exhibuit, 236. III.
 Alexander severus erga milites, *ibid.*
 Alexander mittit in exilium Pontianum Papam. Ale-

Alexander occiditur a militibus, 237. I.
 Alexander relatus inter divos, 237. II.
 Alexandri gloria longe ampliores obtinentervi Dei, 237. III.
 Alexandri familia referta hominibus Christianis, 237. IV.
 Alexandri domestici occisi a Maximino Imp. 237. IV.
 Alexandrina schola florentissima ex Christianis doctoribus, 233. VIII.
 Alexandrini Episcopi quo modo eligantur, 249. V.
 Alexandrini Episcopi sibi invicem succedentes, 100. XIX. 110. XII. 133. I. 151. I. 165. XV. 190. 234. I. 248. I.
 Alexandrini martyres sub Decio, 253. CIV.
 Alexandrini occisi ab Anton. Caracallo dante penas de effuso sanguine Christiano, 217. IX.
 Alexandrini vexant Christianos, 252. II. Excitantur a Mago in Christianos, *ibid.*
 Alexandrini proni ad rixas, 252. VI.
 Alexandrini professores Christiani fugiunt tempore persecutionis, 205. IV. *et seq.*
 Alexandrinum incendium 231. XXXIII.
 Allogonus scriptor, 247. III.
 Almachius Præfectus urbis, 232. XI.
 Alogi hæretici, 196. IX.
 Alphenus iureconsultus, 225. I.
 Amaranthus martyr in Aquitania sub Decio, 254. XXIX.
 Ambrosius Episcopus Mediolanen. in lucubrationibus suis non usus notariis, 220. XI.
 Ambrosius Episc. tenacissimus simplicis dictionis divinæ scripturæ, 220. XII.
 Ambrosius Marcionita sive Valentinianus, conversus ab Origene, 220. X.
 Ambrosius suppeditat Origeni septem notarios & impensas, 220. X.
 Ambrosius vir frugi & doctus, 220. XII.
 Ambrosius impellit Origenem, ut scribat contra Cæsum, 243. III.
 Ambrosius studet summopere Origeni, 220. VIII.
 Amen. Gratia, signum Epistolarum Apostolico more, 109. XXXIII.
 Ammia prophetissa in Ecclesia, 173. XVII.
 Ammon martyr Alexandria sub Decio, 253. CVII.
 Ammoniarum duæ martyres Alexandria sub Decio, 253. CV.
 Ammonii Harmonia Evangelica, 174. VI.
 Ammonii philosophiæ secreta non omnibus communicanda, 247. I.
 Ammonii scripta, 234. V.
 Ammonius philosophus Christianus magister Plotini, 234. II.
 Ammonius laudatus a Longino philosopho, atque Porphyrio, 234. III.
 Ammonius semper vixit atque obiit Christianus, contra assertionem Porphyrii, 234. V.
 Amnes Martyr in Gallia cum sociis, sub Marco, 179. XXXV.
 Anabaptismus Marcionis, 146. XII.
 Anacletus Papa creatur, 103. II.
 Anacletus Papa exivit memoriam Sancti Petri Apostoli, 112. I.
 Anacleti martyrium, & alia ab eo res gestæ, *ibid.*
 Anachoretarum princeps Paulus Thebæus, 253. CXI.
 Anastasius Bibliothecarius transtulit vitam Dionysii Areopagitæ, 109. XLIII.
 Anastasius & socii martyres Camerini sub Decio, 254. XXIX.
 Anatholia martyr apud Lacum Velinum sub Decio, 253. XXIX.
 Ancilia translata in Palatium, 220. IV.

Andeolus martyr in Gallia sub Severo, 205. XXVII.
 Andochius martyr in Gallia sub Marco, 169. XX.
 Andreas dux Judæorum sævissimus, 116. I.
 Angelorum cum hominibus permixtiones, 145. XVII.
 Angelorum connubia finxit Valentinus, 145. IV.
 Angelorum hierarchia ab Ignatio primum expressa, 109. XXXV.
 Angelos creasse animas nugaratur Hermogenes, 170. XII.
 Angelum esse Deum Judæorum aiebat implus Saturninus, 120. XXIII.
 Angelum revelasse mysterium de die Paschatis, 159. IV.
 Anicetus Papa post Pium, 158. III.
 Anicetus creatur Rom. Pontifex, 167. IV.
 Anicetus digne excipit Polycarpum Romam venientem, 167. VIII.
 Aniceti Papæ tempore Marcio venit Romam, 146. VI.
 Anicetus Papa martyr, 175. II. Tempus sedis, decreta, ordinationes, sepultura, 175. II. *et seq.*
 Animale genus hominum quodnam ponebat Valentinus, 145. III.
 Animam adnatam corpori, libro scripto docuit Isidorus hæreticus, 120. XX.
 Animas corporales habere qualitates ex Montano profuxit, 173. XXXI.
 Animas defunctorum juvari patrocinio martyrum, 226. XII.
 Animarum pravos affectus ex inhabitantibus in nobis malis spiritibus, ex Basilide, 120. X. VIII.
 Animarum præexistentiæ & peccatum, ante quam conijcerentur in vincula corporum ex Basilide, *ibid.*
 Animarum transmigrationem docebat Carpocrates, 120. XXIV.
 Anni Christi a Justino numerati, 142. XIII.
 Annorum exacta computatio, 194. IV. *Vide Chronologia.*
 Anterus Papa creatur, 237. XI.
 Anterus Papa quæsit acta martyrum, 238. I.
 Anterus martyrium patitur, 238. I. Tempus sedis, *ibid.* Ordinationes, 238. VI.
 Anthia martyr in Illyrico sub Hadriano, 140. V.
 Antichristi tempus adesse creditum sub Severo, 203. IX. 204. II.
 Antidotum adversus omnes hæreses, 146. XXI.
 Antinopolis civitas in Ægypto in honorem Antinoi erecta ab Hadriano, 132. VIII.
 Antinopolis facta carnificina martyrum, 132. XV.
 Antinopolitani martyres, *ibid.*
 Antinous puer consecratus deus ab Hadriano, 132. VIII. Numisma de eo, 132. IX. Deridetur a cunctis, 132. XI. XII.
 Antinorum præcinerunt carmina Sibyllina, 132. IX.
 Antiochia immenso terræmotu concussa atque prostrata, 217. II.
 Antiochia alio terræmotu concussa sub Leone Imperatore, 117. V.
 Antiochia capta a Persis, 243. I.
 Antiochenis infernus Hadrianus, 131. I.
 Antiochena Ecclesia quo modo consecuta est pacem sub Traiano, 109. VI.
 Antiocheni Christiani liberi a clade terræmotus, 117. V.
 Antiocheni Episcopi, 110. IX. 131. I. 143. I. 170. VII. 182. VI. 219. IV. 230. I.
 Antiochenum Concilium Apostolorum, 102. X. IX.

Antidote hæretici, 110. XLII.
 Antistius Episcopus Dyrrachii martyr, 110. XI.
 Antitheses Marcionis, 146. IX.
 Antonia martyr in Gallia sub Marco, 179. X-XXV.
 Antonianus Episcopus in Numidia, quid ad Cyprianum, 254. CIII.
 Antoninus Episcopus Hierosolymitanus, 186. I.
 Antoninus Caracallus lacte Christiano nutritus, 195. V.
 Antonini Caracalli pueritia bene instituta sub nutrice Christiana, 213. II. Ejus clementia prædicata, collataneum habuit Christianum, 213. III.
 Antonini, & Severi numismata de indulgentia Carthagin. 210. III.
 Antoninus Caracallus in sævissimum mutatus; patrem Severum occidere tentavit, 212. I.
 Antoninus unde cognominatus est Caracallus, 213. X.
 Antoninus Caracallus quando Cæsar est dictus, 197. I.
 Antoninus Caracallus Plautianum occidit, 206. II.
 Antoninus Caracallus ex Bassiano dictus est Antoninus, cum creatus est Cæsar, 199. I.
 Antoninus Caracallus creatus a patre imperator, 201. I.
 Antoninus Caracallus una cum Geta imperat, 213. I.
 Antoninus Caracallus occidit omnes amicos Severi patris, 213. I.
 Antoninus Caracallus ex Britannia Romam rediit, 213. IV.
 Antoninus Caracallus occidit fratrem Getam, 214. I.
 Antoninus Caracallus acriter sævit in Romanos, 214. II.
 Antoninus Caracallus vita turpissimus, 214. I. & seq.
 Antoninus Caracallus ultor sanguinis Christiani, 214. III.
 Antoninus Caracallus nihil mali molitus in Christianos, 214. III. Quod prope miraculum fuit existimatum, *ibid.*
 Antoninus Caracallus quid contulit Ægyptiis, 204. V.
 Antonini Caracalli Decennalia, 210. I.
 Antoninus Caracallus crudelissime occidit Alexandrinos, 217. IX.
 Antoninus Caracallus quid in Abagarum, 218. I.
 Antoninus Caracallus totus in magis, 218. II.
 Antoninus Caracallus coluit Tyanæum, 218. II.
 Antoninus Caracallus occiditur, 219. I.
 Antoninus Caracallus relatus inter Deos, 219. I.
 Antoninus Elagabalus. *Vide* Elagabalus.
 Antoninus Pius, dictus antea Arrius Antoninus, idemque Proconsul in Asia quid de Christianis admirans exclamavit, 123. III.
 Antoninus Pius, & Verus adoptati ad Hadriano, 138. III. Antoninus cur dictus Pius, 135. II. Ejus genus, ætas, 140. VI.
 Antoninus Pius quando accepit Tribunitiam potestatem, 138. III.
 Antoninus Pius Hadriano templa erigit, 140. VI.
 Antoninus Pius clementissimus prædicatus, 140. VI. 161. I.
 Antoninus Pius quando cœpit imperare, 160.
 Antoninus Pius Judæos rebellantes compressit, 141. I.
 Antoninus Pius diversas gentes coercuit, *ibid.*
 Antoninus Pius sacrificus, diis deditus, 142. II.
 Antonini Pii tempore Christiani invidiam passi, 142. XIV.

Antoninus Pius quando aggressus est persequi Christianos, 145. I. Quibus peremptus id egerit, *ibid.*
 Antoninus Pius damnat lectionem librorum Prophetarum, 143. I.
 Antoninus Pius quando pro Christianis rescriptit, 150. VI. 154. V.
 Antoninus Pius rescriptit pro Christianis, 154. V. VI. Statuit pœnam persecutoribus, 154. V.
 Antoninus Pius redarguit segnitium Gentilium in cultu deorum, 154. V.
 Antoninus Pius ampliavit legem Juliam de adulteriis, 161. II.
 Antonino sponte dediti populi, 161. I.
 Antonini Pii obitus, ætas, tempus regni, relectio inter divos, sepultura, 163. I. & seq.
 Antoninus Pius honoratus columna a Marco, 176. XXVIII.
 Antoninus, Marcus cognominatus. *Vide* Marcus.
 Antoninus, Verus dictus. *Vide* Lucius Verus.
 Antonius Carafa Cardinalis restituit editionem Septuaginta, 231. L.
 Antonius Carafa Cardinalis præfuit emendationi impressionis Vulgatæ, 231. L.
 Annulis signatoris utebantur Episcopi, 142. XI.
 Apelles discipulus Marcionis, 146. XVII.
 Apelles hæresiarcha, ejusque hæreses, *ibid.*
 Apio Alexandrinus calumniatur Hebræos, 201. XXII.
 Apiones duo, 102. VIII.
 Apis Deus Ægyptiorum, 123. I.
 Apis inventio, causa magna rixæ apud Alexandrinos, *ibid.*
 Apis femur percussit Cambyfes Rex, *ibid.*
 Apocalypsis liber non recte ex Canone excluditur, 102. XV.
 Apollinis templum pestem emisit, 170. II.
 Apollinis templum terræmotu collapsum, 228. I.
 Apocrypha quomodo permittenda, 191. II.
 Apollinaris Episcopus Hierapolitanus, 172. VII.
 Apollinaris Episcopus adversus Montanum agit, 173. X. Ejus epistola, 173. IX. Quando scripta, 173. XIX.
 Apollinaris insignis in scribendo modestia, 173. IX.
 Apollinaris in Gallia martyr sub Marco, 179. XXXV.
 Apollonia virgo Alexandrina martyr ante Decium, 152. IV.
 Apollonius Chalcedonius magister M. Aurelii, 164. IX. Creditur fuisse postea Christianus, 189. II.
 Apollonius Magnesianus legatus ad Ignatium, 169. X.
 Apollonius Theologus Cataphrygas impugnat, 189. II.
 Apollonius Senator Christianus scribit Apologiam pro Christiana religione, 189. I.
 Apollonius Senator causam dicit coram Perennio, & martyrio coronatur, *ibid.*
 Apollonii duo, 189. II.
 Apollonii servus, accusator ejus, crucifragio muldatur, *ibid.*
 Apollonii necem multis signis ultus est Deus, 189. 190. V.
 Apollonii sectatores depravant divinam Scripturam, 207. VI.
 Apollonius impugnatur a Tertulliano, 213. XIII.
 Apollonius Tyanæus una cum Christo colitur ab Alexandro, 224. II.
 Apollonius Tyanæus colitur a Caracallo Imp. 218. II.
 Apollonius Tyanæus a suis quoque præstigiator eregitus, 218. II.

Apo-

Apologia pro integritate morum Christianorum, 110. XXXIII.
 Apologia Apollinaris Episcopi Hierapolitani pro Christianis, 170. VII.
 Apologia Aristidis oblata Hadriano, 128. I.
 Apologia Apollonii Senatoris pro Christianis, 189. I.
 Apologia Athenagoræ pro Christianis, 179. X-XXIX. Quando ea scripta, *ibid.*
 Apologia Justinii quando scripta, 142. XVI.
 Apologia Melitonis pro Christianis, 172. I.
 Apologia Minutii Felicis. *Vide infra*, Minutius.
 Apologia Quadrati Episcopi Atheniensis, 128. I.
 Apologia Theophili Episcopi Antiocheni adversus Autholicum, 170. VII.
 Apologia Tertulliani, idemque Apologeticus, quando scriptus, 200. VII.
 Apollinæ a fide in persecutione. *Vide* Lapsi.
 Apollinæ quantum semper nocuerunt Ecclesiæ, 172. I.
 Apollini permiserunt, Fideles interdum judicare in tempore Paschatis, 167. X.
 Apollini statuerunt tempus Paschæ, *ibid.*
 Apollini uti sunt translatione Septuaginta, 231. XXXIX.
 Apollinæ Ecclesiæ sana doctrina, 146. XXII. *Vide*, Ecclesia Catholica.
 Apollinæ litteræ quæ, 142. X.
 Apollinæ Traditiones illibata servata, 167. XII. *Vide*. Traditiones.
 Apollolos celebrasse Concilia, & Canones statuisse, 102. XVII.
 Apollolorum canones quot, quando, cujus fidei habeantur, 102. XIV.
 Apollolorum constitutiones, 102. IX.
 Apollolorum canones quomodo apocryphi, 102. XI.
 Apollolorum Antiochiæ Synodus, 102. XIX.
 Apollolorum nomina imponi solita filiis Christianorum, 109. LVI.
 Apollolorum Petri & Pauli trophæa Romæ, 106. II. 215. XI.
 Apollolorum Petri & Pauli corpora translata in Catacumbas, 221. III.
 Aqua benedictione sanctificata in Ecclesia, 132. III.
 de Aqua benedicta refelluntur calumniæ Novatianum, 132. IV.
 Aqua benedicta proficua adversus magicas præstigas, 132. IV.
 Aqua lustralis Gentilium qualis, 132. V.
 Aquarii hæretici qui aqua tantum utebantur in mysterio, 174. III.
 Aquarum inundationes calumniose adscriptæ Christianis, 202. VI.
 Aquarum penuria itidem Christianis adscripta. *Vide*, Calumniæ.
 Aquila Ponticus profelyta quando vixit, 137. VIII.
 Aquila Ponticus præfectus ab Hadriano construedæ Eliæ, *ibid.*
 Aquila Ponticus sit Christianus, 137. IX.
 Aquila Ponticus mathefi intentus, ob idque ab Ecclesia ejectus, *ibid.*
 Aquila Ponticus depravavit translationem Septuaginta, 137. X.
 Aquila Præfectus Alexandria, 205. IV.
 Aquilæ translationes divinæ Scripturæ duæ, quales, 137. X.
 Aquilæ volatu creditum animas Imperatorum in Cælum ferri, 213. IX.
 Aquileia dicta Romana Civitas, 240. III.
 Aquileiensem virtus declarata, cum obfessa est eorum civitas a Maximino Imp. *ibid.*
 Aquilius Præfes sub Decio, 254. XXVII.
 Arabiæ montes per fugium Christianorum in persecutione, 253. CVIII.

Archelaus Officiæ martyr sub Alexandro, 229. VII.
 Archilleus & Nereus martyres Romæ sub Traiano, 100. XII.
 Archontici hæretici, 175. XXXI.
 Arcus Traiani, 114. I.
 Ardabam vicus in Phrygia, 173. XI.
 Arca, idem quod sepulchra, a Gentilibus diffipata, 203. X.
 Arenariæ cryptæ sepulchra martyrum, 230. II.
 Ariadna martyr in Phrygia sub Hadriano, 140. V.
 Aristeas scripsit commentarium de septuaginta interpretibus, 231. XIV.
 Aristeus martyr in Gallia sub Marco, 179. X-XXV.
 Aristides philosophus Christianus obtulit Hadriano Apologiam, 128. II.
 Aristio discipulus Domini, 118. III.
 Arifton martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
 Aristotelem colebant Carpocratiani, 120. XXXVII.
 Aristoteles colitur ab Hæreticis Theodotianis, 207. IV.
 Armonius. *Vide* Harmonius.
 Arnuphis magus hostis Christianorum, 176. IV.
 Arreptitorum Gentilium Romæ ingens numerus, 163. XIII.
 Arreptitia fœmina vatem agit, 237. VIII.
 Arreptitorum multitudo curata a Christianis, 163. XIII. 177. V.
 Arreptitorum occasione Gentiles complures conversi ad fidem, 163. XIII.
 Arriani depravant scripta Clementis, 196. XXVI.
 Arrianus Præfectus Thebaidis, 253. CX.
 Arrii Antonini tres, 123. III.
 Arrius Antoninus Proconsul in Asia persequitur Christianos, 105. IX. 123. III. Quid in Christianos dixerit, eorum admiratus amorem martyrii, *ibid.*
 Artaxerxes Rex Persarum incurfat Romanum Imperium, 263. I.
 Artaxerxes vincitur ab Alexandro. *ibid.*
 Artemion dux Judæorum quid in Cyprum insulam habitantes, 116. II.
 Artemonis hæresis, 196. IV.
 Artotyritæ hæretici, 173. XI.
 Asclepiades Episcopus Antiochenus obiit, 219. IV.
 Asclepiades focius Pionii martyris, 254. I.
 Asclepiades Episcopus Antiochenus, 213. XI.
 Asclepiades Episcopus Antiochenus detrusus in carcerem ob fidem Christi, *ibid.*
 Asclepiodotus hæreticus seducit Natalium confessorem, 207. II.
 Ascodritæ hæretici, 175. XXXI.
 Asiani amicitia juncti cum Gallis, & unde id acciderit, 166. XVIII.
 Asiani Christiani martyrii cupidissimi, 123. IV.
 Asiani Christiani etiam pacis tempore exagitati sunt a Proconsulibus, 164. IV.
 Asiani Episcopi celebrantes Pascha luna decima-quarta quid prætexerint, 198. XVI.
 Asiani Gentiles delusi insiguitur ab impostore, 145. XIV.
 Asini imagine deluduntur a Gentilibus Christus Romæ, 201. XXII.
 Asini apud Judæos majoris erant æstimationis, 201. XXV.
 Asini apud Judæos, & Arabes equis velociores, *ibid.*
 Asini formam impie tribuebant Gentiles Deo Judæorum, 201. XXII.
 Asini caput Judæos venerari solitos, obiectabant Gentiles, 201. XXIII. Asi-

3

Asinum adorare Christianos Gentiles calumniabantur, 201. XXXII.
 Astaroth dicta mater Melchisedech, 196. XIV.
 Asterius Urbanus antiquus Theologus, 173. X-XI.
 Ather martyr Alexandriae sub Decio, 253. CVI.
 Athanasii Episcopi Alexandrini duo, 109. LV.
 Athenacenses martyres in Gallis sub Marco, 179. XXXV.
 Athenagoræ Apologia falso credita Iustini, 179. XXXIX.
 Athenagoræ libertas in dicendo, *ibid.*
 Athenæ ab Hadriano mirifice illustratæ, 125. I.
 Atheniensis Ecclesiæ Præfatus, 175. XIII.
 Athenis ponitur ab Hadriano draco colendus, 145. XV.
 Athenis dicatum ab Hadriano templum Jovis Olympii, 128. I.
 Atheniensis Ecclesia illustrata a Dionysio Areopagita, 109. XLII.
 Atheniensis Ecclesia pallio donata ob Dionysium Areopagitam, 109. XLV.
 Atheniensis Ecclesia longe præstantior collegio Areopagitarum, 125. I.
 Atheniensis Ecclesia ab Hadriano vexata, 125. II.
 Athenodorus cum fratre Theodoro venit ad Origenem docentem in Palæstina, 133. VI.
 Athenogenes antiquus Theologus martyr, 196. VII.
 Atlas mons motus, 149. V.
 Attalus cognitus Pio Papæ, & Gallicanis Christianis, 166. IV.
 Attalus Pergamenus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Atheus Sanctus magister Commodi Imp. 179. VI.
 Atticus Consularis Præfatus in Palæstina sub Traiano, 109. I.
 Atticus, licet laicus, docebat tamen in Ecclesia, 130. III.
 Avaritia index pseudoprophetarum, 173. XII.
 Augarus, idemque Abagarus. *Vide* Abagarus.
 Augustales Præfati in Ægypto instar Regum, olim ex equitibus creati soliti, 204. II.
 Augustini locus corruptus, 175. XIX.
 Augustorum trium antiqui nummi, 210. III.
 Avircius Marcellus, ad quem scripsit Apollinaris Episcopus Hierapol. 178. IX.
 Aure dextera perforari, symbolum Carpocratianorum, 120. XXXVII.
 Aurelii cognomen unde, 163. V.
 Aurelius Antoninus, *Vide* Marcus.
 Aurelius Cyrenius Episcopus in Asia, 173. X-VIII.
 Aurelii Victoris error de patria Traiani, 100. I.
 Aurelii Victoris error de Lucii obitu, 171. II.
 Aufonia martyr in Gallia sub Marco, 179. X-XXV.
 Autolicus Gentilis homo hostis Christianorum, confutatur a Theophilo Episcopo Antiocheno, 170. X.
 Axionicus hæreticus discipulus Valentini, 145. VIII.

B

Babyla creatur Episcopus Antiochenus, 241. I.
 Babyla unus tantum, & non duo, *ibid.*
 Babyla sub Decio martyrium illustra consummavit, 253. CXXXVI.
 Babyla cum suis catenis voluit sepeliri, 253. CXXXVII.
 Babyliæ ossa sub Juliano Apostata translata, 253. CXXXVIII.

Babylonia a Traiano expugnata, 114. I.
 Bacchanalia, seu potius aliæ Gentilium rituum reliquiæ penes Fideles disciplina solutos unde prodire, 183. XI.
 Bachillus Episcopus Corinthiorum, 107. IV.
 Balaham vaticinium sibi Judæus nittitur applicare, 130. III.
 Balbina filia Hermetis Præfati Urbis sanata ab Alexandro Papa, 131. II.
 Balbinæ cœmeterium. *Vide infra*, Cœmeteria.
 Balbinus Imperator creatur, & necatur, 240. IV.
 Balnea Antiochena Doemonum passa infestationem ob reliquias Virginum Christianarum, 118. I.
 Baptismus hæreticorum quando ab Ecclesia ratus habeatur, 167. II.
 Baptismus hæreticorum recipiendus ne sit, ecepta quaestio in Ecclesia sub Agrippino Episcopo Carthaginensi, 117. V.
 Baptismus hæreticorum rejectus a Tertulliano, licet Catholico, *ibid.*
 Baptizatus in lecto non fiat clericus, 254. L-XXIII.
 Baptizatus non secundum formam Ecclesiæ ab hæreticis, qui ex Judæorum secta proveniunt, iterum baptizandus, 167. II.
 Baptizatur Judæus penuria aquæ, arena, 182. II.
 Baptizabant iterum Marcionitæ, 146. XII.
 Baptizant mortuos Marcionitæ, *ibid.* ac etiam Cataphrygæ, 173. XXXIV.
 Barbari complures se dant Pio Imp. 161. I.
 Barbari incurfant Numidiam, & captivos ducunt Christianos, 154. CVIII.
 Barbari incurfant Asiam, & alias provincias. *Vide*, Scythæ.
 Barbarissimos in divina Scriptura emendare contempserunt Patres sanctissimi atque doctissimi, 231. LIV.
 Barbaræ gentes factæ Christianæ, 140. IX.
 Barba martyr Edeffæ sub Traiano, 107. II.
 Barbelitæ Gnostici hæretici, 120. XLI.
 Barchochebas dux Judæorum savissimus, 130. III. Persequitur Christianos, 130. IV.
 Barchoph numen Basilidis, 120. IX.
 Bardeanes Syrus, celebris scriptor Ecclesiasticus, 175. XVI.
 Bardeanes lapsus in hæresin, *ibid.*
 Bardeanes suafus ab Apollonio a fide Christiana desciscere, 175. XVIII.
 Bardeanis disputatio contra fatum, 175. XX.
 Barrabas numen Basilidis, 120. IX.
 Bassimus Edeffæ Episcopus martyr sub Traiano, 107. II.
 Basilides carnifex per visum admonitus fit Christianus, 205. X.
 Basilides carnifex martyr Alexandriae sub Severo, 205. IX.
 Basilides hæresiarcha, atque ejus schola Alexandriae, 120. IX.
 Basilides in aliquibus magister extitit Origenis, 120. XIX.
 Basilides hæresiarcha quando, & quæ docuit, 120. X.
 Basilidis hæreses singulæ, 120. XVIII.
 Basilidis scripta nefanda, 120. XX.
 Basilidis filius æque impius, *ibid.*
 Basilidiani Gnostici, 120. XXV.
 Basilidianorum imagines, quæ, 120. XII.
 Basilidianorum gemma & ejus inscriptio, 120. XVI.
 Bassianus filius Severi postea dictus Antoninus, 199. I.
 Bassus presbyter Magnesianus cum Ignatio, 109. IX.
 Bassus Episcopus alpium Cottiarum sub Decio martyr, 254. XXIX.
 Bassus martyr in Africa sub Decio, 253. LII. Ba-

C

Bassus hæreticus, 175. XXXI.
 Basiliscus Marcionis discipulus, 146. XVI.
 Bedæ de ætate Joannis Evangelistæ opinio refellitur, 101. VIII.
 Bedæ de Dionysio sententia, 109. XL.
 Bedæ modestia commendatur in non mutando verbum in divina Scriptura, 231. LXI.
 Bellum Albinianum a Severo confectum, 199. I.
 Bellum Byzantinum sub Severo, 198. XX.
 Bellum Judaicum sub Hadriano, 130. I.
 Belli Judaici finis sub Hadriano, 137. I.
 Bellum Judaicum renovatum sub Severo, 199. II.
 Bellum Marcomanicum, sub Marco Aurelio, 171. I. 176. I. IV.
 Bellum Marcomanicum, sub eodem Marco renovatur, 171. I. 176. I.
 Bellum Parthicum sub Severo, 203. IV.
 Bellum Samariticum sub Severo, 199. II.
 Benjamin episcopus Hierosolymitanus, 113. I.
 Benignus discipulus Polycarpi martyr in Gallia sub Marco, 169. XX.
 Beryllus arabs scriptor Ecclesiasticus, 229. I.
 Beryllus lapsus in hæresin revocatur ab Origenes, 229. II.
 Befas martyr in Ægypto sub Decio, 253. IV.
 Bethlehem ab Hadriano profanatur, erecto ibi templo Adonidis, 137. VI.
 Bethlehem licet profanata, tamen a Fidelibus cultu celebri frequentata, 137. VII.
 Bibliotheca Hierosolymitana ab Alexandro Episcopo erecta, 229. I.
 Bibliotheca Hierosolymitana illibata servata in incendio Diocletiani, 253. CXXV.
 Bibliotheca Philadelphia Alexandriae quando incensa, 251. XXXIII.
 Bibliotheca Philadelphia in Serapo posita, *ibid.*
 Biblis martyr Lugduni sub Marco, 170. XI.
 Bigamiæ hostes Montanistæ, 173. XXVI.
 Biohanati cur dicti Christiani, 138. V.
 Birrus legatus ab Ephesina Ecclesia ad Ignatium, 109. IX.
 Bitus Philippis cum Ignatio, 100. XVI.
 Blandina martyr Lugduni sub Marco, 179. IX.
 Blasius discipulus Marcionis, 146. XX.
 Blasius Romanus presbyter hereticus evasit, 180. II.
 Blasius defensor Quartadecimanorum, 198. XVI.
 Bona femina compulsa invita, & reclamans ad thurificandum, 253. LXVI.
 Bona mobilia semper possedit Ecclesia, 167. III.
 Bonum alterum ex duobus Principiis ab hæreticis indiditum, 146. IX.
 Borboriani Gnostici hæretici, 120. XLI.
 Bos æneus paratur ad supplicium Christianorum, 120. VI.
 Brachmanis prædicat Pantærus, 185. II.
 Breve idem quod Inventarium, 142. X.
 Breves literæ quæ, *ibid.*
 Britannia sæpe muro divisa a Romanis, 183. V.
 Britannia Christo subiecta, 140. IX.
 Britannii non omnes a Romanis subacti, 183. V.
 Britannii semper habuerunt Reges, 183. VI.
 Britannicarum rerum status sub Commodio, 183. V.
 Britannii, ut plurimum Quartadecimani, 198. VI.
 Buti conspirant cum aliis vicinis gentibus, 176. III.
 Byzantii Christiani lætati, 198. XX.
 Byzantium obsidetur diu, & expugnatur a Severo Imperatore, *ibid.*

Cæcilia martyr Romæ sub Alexandro, 232. XII.
 Cæcilius presbyter Catechista S. Cypriani, 250. VI.
 Cæcilius Capella persecutor in Africa, 198. XX. 203. X.
 Cælibatus frequens in primitiva Ecclesia, & magna gloriæ, 109. XXX.
 Cæsariensis bibliotheca. *Vide*, Bibliotheca.
 Cæsarius martyr sub Decio in Cappadocia, 254. XXXVI.
 Caiani hæretici ex Valentino, 145. XVI.
 Caiani invertunt ordinem, dicentes peccatum bonum, virtutem malum, 145. XVII.
 Caiianorum dogmata, *ibid.*
 Cain laudatus, & Abel infamatus a Caianis, *ibid.*
 Cain semen immixtum in Arcam Noe, 145. X-VIII.
 Caisi antiqui Theologi cum Proclo disputatio, 215. I.
 Caius Episcopus Hierosolymitanus, 157. I.
 Caius martyr Apameæ, sub Marco, 173. X-XIII.
 Caius presbyter excommunicatur a S. Cypriano, & quare, 253. LXXIII.
 Caldonii consilium maturum in recipiendis lapsis, 253. LXV.
 Caldonius legatus a S. Cypriano iterum, 254. XXXV. LXXIV.
 Calepodius martyr Romæ sub Alexandro, 226. III.
 Calices & alia vasa in usu sacrificii ornata sacris mysticisque imaginibus, 226. XIV.
 Calicis communicatio olim in usu, 254. LIII.
 Calimerus Episcopus Mediolanensis, 122. II.
 Callinicus martyr in Asia cum aliis sub Decio, 254. XXII.
 Callistus Papa creatur, 122. II. Ejus acta, 226. VI.
 Callisti domus conversa in Ecclesiam, 226. III.
 Callisti Papæ decreta, 226. V.
 Callisti Ecclesia, Cœmeterium, & Sepulcrum, 226. VI.
 Callistratus Jure consultus sub Alexandro, 225. I.
 Calvaria locus turpissime profanatus ab Hadriano, 137. VII.
 Calocerus martyr cum sociis Brixia sub Hadriano, 122. II.
 Calocerus martyr, cum Parthenio Romæ sub Decio, 253. XXIX.
 Calumniæ a Gentilibus sparfa in Christianos de esu humanarum carniarum, & aliæ, 120. X-XXI. Diluuntur omnino, *ibid.* 250. III.
 Calumniæ eorumdem de adoratione genitalium sacerdotum, 211. III.
 Calumniæ eorumdem, dum obstinationi tribuerunt, quod erat virtutis constantiæ, 179. X-XVII.
 Calumniæ aliæ in Christianos inferri solitæ, 143. IV.
 Calumniæ de ingruentibus cladibus, 170. V.
 Calumniæ eadem in Christianos pariter restaurantur, 146. XXXII. 201. XXVI.
 Calumniæ in Victorem Papam, 196. IV.
 Calumniæ consuetæ hæreticorum, *ibid.*
 Calumniæ illatæ olim in Judæos, conversæ postea in Christianos, 201. XXVI.
 Calumniæ sparfa in Cornelium Papam, 254. L-XIII. LXXXVIII.
 Calumniatores divinitus percussi, 199. VII.
 Cambyfes Rex occidit Apin deum Ægyptiorum, 213. I. Can.

Candidus scriptor Ecclesiasticus, 196. IV.
 Canis everfor luminum, & cœna impudicitiae, 120. XXXVI.
 Canones Apostolici per Clementem collecti ac scripti, 102. XI.
 Canones Apostolici quomodo apocryphi; *ibid.*
 Canonum Apostolorum numerus, & usus, 102. XIV.
 Canones qui nomine Apostolorum falso irrepserunt, 102. XV.
 Canonum Apostolorum qui sint authentici, 102. XV.
 Canones solitos constitui ab Apostolis, 102. XVIII.
 Canonica littera quae sint, 142. VII.
 Canonizandi martyres antiquus usus, 166. III. *Vide Martyres.*
 Cantandi ter, Sanctus, antiquus in Ecclesia usus, 142. XII.
 Capella cognomento Cæcilius, 198. XX.
 Capella Antistius magister Commodi Imp. 179. LVI.
 Capellianus Praeses in Numidia, 238. VII.
 Capita bubula, locus sic dictus in Urbe, 121. II.
 Capito Episcopus Hierosolymorum, 157. I.
 Capitolina Agonalia, nova Romae instituta chronologia, 240. II.
 Captivorum redemptio solite procurata a Cypriano, 254. CIX.
 Caput Tauri, regio in Urbe sic dicta, 121. II.
 Caracallus Imp. *Vide*, Antoninus Caracallus.
 Carcere detenti Fideles ob confessionem fidei alebantur Agape Christianorum, 201. XIV. Visitabantur magna frequentia, 254. XII. Sacerdotes clandestina apud illos offerebant sacrificia, 253. XXXIX.
 Cardinales qui dicti, & unde nomen, 253. XCV.
 Cardinales diaconi septem in Ecclesia Romana, 112. IX.
 Carnis peccata licita penes Basilidianos, 120. XVIII.
 Carnem foetoram mali principii dicebant heretici, 146. X.
 Carnis propagationem vetuit Marcion, 146. XI.
 Carnium humanarum esus apud Carpocratianos, 120. XVIII.
 Carnium humanarum esum obiectare solebant Gentiles in Christianos, 179. VIII. *Vide*, Calumniae.
 Carnale genus hominum, ex Valentino, 145. III.
 Carnificina Martyrum Lugduni sub Marco, 179. III.
 Carpocras haeresarcha quando prodiit, 120. XXIV.
 Carpocras sordidissimus omnium haereticorum, 120. VII.
 Carpocratis haereses, 120. XXIV.
 Carpocratianorum synaxes infamissimae, 120. XXVI.
 Carpocratiani magno detrimento Christianae religionis se Christianos nominabant, 120. XXXV.
 Carpocratianorum symbolum, 120. XXXVII.
 Carpocratianorum cultus imaginum qualis, 120. XXXVIII.
 Carpocratianorum propago, *ibid.*
 Carpocratis filius habitus Deus a Cephaleniis, 12. XXXIX.
 Carpus martyr Pergami sub Pio Imp. 154. III. 169. XXIII.
 Carthaginenses derisores monachorum male mulcati, 197. X.

Carthaginenses a Severo Imp. multa sunt confecti, 210. III.
 Carthaginensis Ecclesiae splendor, 254. CIX.
 Carthaginensis Ecclesiae presbyteri quinque Cypriano infensissimi, 253. XXXI.
 Cassianus Episcopus Hierosolymorum, 157. I.
 Cassianus Encratita haereticus, 174. XII.
 Cassianus auctor haereticorum Docitarum, 191. III.
 Cassiodori error de tempore Apologiae Justinii, 142. XIII.
 Cassiodori error de Consulatu Antonini, 160. I.
 Cassius Episcopus Tyri, 198. XIV.
 Cassius tyrannus infurget in Marcum Aurelium, 164. III.
 Cassius crudelis in milites, 177. VI.
 Cassius excogitavit horrenda mortis genera, *ibid.*
 Cassius occiditur, 177. I.
 Castellum ligneum in funere Imperatorum, 213. VIII.
 Castitas vera reperta tantum in Christianis, 234. XIII. Longeque praestantior quam continentia philosophorum, *ibid.*
 Castitas omnia posthabent Christiani, 201. XXXII.
 Castitas vera quae, 120. XVIII.
 Castitas peculiaris virtus Christianorum, 179. XLVI.
 Castitas a Christianis egregie culta, 120. XX. XIV.
 Castor Agrippa scriptor Ecclesiasticus, 120. IX.
 Castrari rogat adolescens Christianus Praesidem Alexandriae, 120. XXXIII.
 Castratio vetita divino humanoque jure, 230. IV.
 Castrans se excommunicatur, 230. V.
 Castratio Origenis facta non ferro, sed pharmaco, 230. IV.
 Castratio Leontii vitiosa. *Vide*, Leontius.
 Castratio. *Vide*, Eunuchus.
 Cataphrygarum haeresis quando exorta, 173. I.
 Cataphrygae omnes a Zephyrino Papa excommunicati, 215. IV.
 Cataphrygae. *Vide*, Montanus, Montanistae.
 Catalogum antiquorum Scriptorum qui scripserint, 109. LVI.
 Catenae Alexandri Papae curant aegrotos, 132. II.
 Catenae Babylae cum ipso sepultae, 253. CX. XVIII.
 Catenae Ignatii nobiles, 109. XIV.
 Catenis Pionius ac socii sponte se vincunt, ne viderentur negasse, 254. III.
 Cathari, *Vide infra*, Novatiani.
 Catholica Ecclesia ubi, 146. XXXIII.
 Catholica Ecclesia veritatis schola, 146. XXII.
 Catholica communicatio ex Formatis literis dignoscitur, 142. VII.
 Catholica Ecclesia illibata. *Vide*, Ecclesia Catholica.
 Catholicae Ecclesiae Episcopus, titulus vetus est Rom. Pontificis, 142. IV. *Vide*, Titulus, Pontifex, Papa, & Romana Ecclesia.
 Catholicae litterae, quae dicebantur, 142. VII.
 Catholici dicti simplices a Valentino, 145. V.
 Catholici quo signo discriminantur ab hereticis, 146. XXI.
 Catholicum nomen unde, 146. XXV.
 Catholicum nomen non nisi ex communicatione Romanae Ecclesiae consequi aliquem posse, raturum firmumque apud antiquos omnes, 155. V. Ex ejus participatione quis Catholicus dicitur; est haereticus qui cum illa non communicat, 167. V. *Vide infra*, Pontifex Romanus & Romana Ecclesia.
 Catilius Severus vir doctissimus, 225. I.
 Catulus Consularis persequitur Christianos, 254. XXVI. CRU-

Causam orandi certum tempus ad dicendum praefixum reo, & accusatori, 238. IV.
 Cedreni error arguitur de Philippo Imp. 146. VII.
 Celadion Episcopus Alexandrinus creatur, 151. I.
 Obiit, 165. XV.
 Celebratio natalitiorum sanctorum martyrum, 169. XVI. *Vide*, Martyrum cultus.
 Celerina Senior martyr in Africa, 253. XCI.
 Celerinus confessor multa passus ordinatur a Cypriano 253. XC.
 Celerinus alius confessor seductus a Novatiano, 254. LXVII. Restituitur ad Ecclesiam Catholicam, 254. CI.
 Celerinus alius confessor sollicitus pro sorore lapsa, 253. LXIX.
 Cellulae septuaginta duorum interpretum, 231. XXII.
 Celsi, iidemque Gentiles, plures, 132. XVI.
 Celsus Epicureus quis qualisve, *ibid.*
 Celsus exprobrat imperitiam Christianorum, sed refellit ab Origene, 130. IX.
 Celsus Epicureus proaciter insultat in Christianam religionem, 132. XVI. Ejus criminationes, objectiones, & calumniae nullius momenti habitae a Fidelibus, 132. XVIII.
 Celsus in Judaeos quoque oblatrat, 132. XVII. Quid de Judaeis & Christianis, *ibid.*
 Celsus egregie confutatur ab Origene, 132. XV. III.
 Celsi obiectio de multitudine haesum in Ecclesia confutatur ab Origene, 146. XXVI.
 Celsi calumnia de terræmotibus, quod evenirent culpa Christianorum, 243. II.
 Celsus Christianus homo, licet laicus, docet in Ecclesia, 230. III.
 Celsus Jure consultus sub Alexandro, 225. I.
 Celtae populi jam Christiani antiquitus, 140. VII.
 Cenones Montanistarum qui, 173. XXXII.
 Censura diversae in Ecclesia. *Vide* Poenitentia, Excommunicatio, Ecclesiastica disciplina.
 Censura Valeriano collata cum amplissima potestate, 253. CXL.
 Cephaleni colunt Epiphanem haereticum, ut Deum, 120. XL.
 Cerdo Episcopus Alexandrinus, 100. XIX. 110. XX.
 Cerdones duo, 100. XIX.
 Cerdo haeresarcha, ejusque haeresis, 146. III. Ex qua schola prodiit, 146. III.
 Cerdo quando venit Romam, *ibid.*
 Cerdo Romae recantat palinodiam, *ibid.* Ejus inconstantia, *ibid.*
 Cerdo iterum venit Romam, 155. II.
 Cerdo reveritus est majestatem Romanae Ecclesiae, *ibid.*
 Cerdo iterum exomologesim Romae facit, 155. III.
 Cerdo agit Romae sub Aniceto, 167. V.
 Cerealis familia Romae nobilis, 138. IV.
 Cerealis martyr Romae sub Hadriano, *ibid.*
 Ceremoniae Ecclesiasticae a temporibus Apostolorum, 109. LII.
 Ceremoniae recipiendorum poenitentium, 226. X. VII. *Vide*, Poenitentia.
 Ceremoniae quibus Imperatores referebantur inter Deos, 213. IV.
 Ceremoniae. *Vide*, Ecclesiae ritus.
 Cerinthus docuit Post Carpocratem, 166. II. Ejus longa aetas, *ibid.*
 Cervi in proelio, & in pace leones, qui, 201. VI.
 Charemon Episcopus in Aegypto fuga lapsus amplius non inventus, 253. CVIII.
 Chaldae nominati interdum a Gentilibus Christiani, 143. II.
 Charismata in Ecclesia semper conservata, 180. VIII. Ann. Eccl. Tom. II.

Charitas Christianorum. *Vide* Christiani
 Charitina martyr Romae sub Marco, 165. I.
 Chariton martyr Romae sub Marco, 165. I.
 Charta usus frequentior quam membranae, 142. XI.
 Chersona civitas trans Pontum, 100. X.
 Chiones contubernalis Plotini Romae, 134. XV.
 Chochibus dux Judaeorum, 120. XIX.
 Chorebus Praefectus martyr sub Pio, 140. V.
 Chronida commentariensis martyr sub Pio, *ibid.*
 Chrysofelus martyr in Persia sub Decio, 254. XXV.
 Chrysofóra alumna Dionysii Episcopi Corinthiorum, 175. XV.
 Christiana religio longe lateque mirifice propagata, locaque omnia Orbis implevit, 138. IV. 253. X.
 Christiana religio miraculis demonstrata, & stabilita, 132. XVIII.
 Christiana religio ex persecutione magis propagata, 104. IX. 203. XIII.
 Christiana religio exemplo vigiliae constantiae martyrum aucta, 203. XIV.
 Christiana religio attulit adiumentum collabenti Romano Imperio, 172. II.
 Christiana religio condimentum totius orbis, 179. XLVI.
 Christiana religio quas excavit lacunas turpitudinum, 132. XI.
 Christiana religio longe locupletior factis egregiis, quam Gentilitas, 234. IV.
 Christiana religio cur abundet haereticis, 146. XXVIII.
 Christiana religio cum magis infamatur, tum amplius nitet, 120. XXXVII.
 Christiana religio occasione scelerum haereticorum vehementer infamata, 120. XXIX.
 Christiana religio obmutescere fecit idola, 100. III.
 Christiana religio turpi imagine derisioni exposita, 201. XXIV.
 Christianae religionis excellentia, 130. VIII.
 Christianae foeminae damnari solite ad lenones, 201. XXXIII. Christianorum persecutio.
 Christiani e numero bonorum a Gentilibus rejecti, 100. IX.
 Christiani cur ab Imperatoribus qui probi vixi sunt, persecutionem passi, 100. XVIII.
 Christiani in Asia a Plinio Proconsule vexati, 104. I.
 Christiani cives Romani Romam ad supplicium mittebantur, 104. II.
 Christiani sponte se offerentes martyrio, 104. IX. 123. IV. 164. XX.
 Christiani injuria mendaces habiti, 114. III.
 Christiani qui ex Judaeis prognati erant, gravius sunt vexati, 120. V.
 Christiani infamati ex factis haereticorum, 167. IV.
 Christianos cum se dicerent Gnostici, horribilia scelera perpetrabant, 120. XXIX.
 Christiani a Judaeis gravia passi, 130. IV.
 Christiani ubique terrarum quaeruntur ad necem, 137. IV.
 Christiani dicti Biothanati, 138. V.
 Christiani sub Traiano vexati, 100. VI. IX.
 Christiani sub Hadriano vexati, 120. V.
 Christiani sub Antonino Pio vexati, 140. VI. 143. I.
 Christiani sub Marco vexati, 179. I. XL. IV.
 Christiani vexati sub Severo, 100. VIII. 201. X. XXIX. O o o o z

Christiani sub Alexandro vexati, 126. III.
 Christiani sub Julio Maximino vexati, XII.
 Christiani sub Decio afflictati, 253. VII.
 XV.
 Christiani exagitati a Gentilibus, 143.
 IV. 154. VII. 164. II. 179. V. 179. II. 200.
 VIII. 234. XII.
 Christiani nominati perturbatores Reipublicæ,
 164. IX.
 Christiani simplices nominati, 145. V.
 Christiani dicti novi homines, 163. X.
 Christiani dicti inertes a Gentilibus, 201. XX.
 XIV.
 Christiani, ut foras pellerentur, acclamabatur
 in sacris Gentilium, 145. XV.
 Christianis obijci solita mala cuncta, quæ eve-
 nirent, 179. IV.
 Christiani in Asia, edictis Proconsulis vexati,
 254. XXIV.
 Christiani absque novo edicto jure antiquo Roma-
 norum neci dabantur, 104. IV.
 Christiani rei constituti criminis immanissimi,
 164. VI.
 Christiani petebantur ad leonem, 143. III.
 Christiani spoliati bonis, 172. III.
 Christiani cum benefecerent, nullæ illis gratiæ,
 sed ea sunt tributa diis Gentium, 176. XX.
 VI.
 Christiani deterioris conditionis, quam rei ma-
 jestatis, 177. IV.
 Christiani mirifice aucti numero, 177. V.
 Christiani Prophetarum veteri lectione a Marco
 Imperatore, 178. V.
 Christiani locis publicis interditi, 179. IV.
 Christiani obstinati, non constantes, habiti a
 Gentilibus, 104. II. 179. XXIX.
 Christiani ceteris hominibus deteriores habiti,
 179. XL.
 Christiani rei majestatis habiti, 200. VI. Dicti
 hostes Imperatoris, *ibid.* 203. V.
 Christiani derisi imagine Asini a Gentilibus, 201.
 XXII.
 Christianis obijci solita, quæ erant Judæorum,
 201. XXXIV.
 Christianis solita irrogari supplicia, 201. XX.
 XII.
 Christianis detrahere solitas turpes personas, cur-
 ita, 201. XXXV.
 Christiani cum occiduntur, magnum affertur de-
 trimentum Reipub. *ibid.*
 Christiani cogebantur jurare per Genium Impe-
 ratoris, 202. V.
 Christiani in sepulcris patiuntur injuriam,
 203. X.
 Christiani cum inquiruntur, quamplurimi detegun-
 tur, 203. XIII.
 Christiani augentur numero, cum persecutionem
 patiuntur, *ibid.*
 Christiani non derelinquuntur a Deo, cum tentan-
 tur, 204. XI.
 Christiani redimebant, cum liceret, pacem pec-
 unia, 205. XVII.
 Christiani occisi numquam relicti inulti, 214.
 IV.
 Christiani coguntur ab Elagabalo, ut colerent
 deum suum, 220. IV. 221. I.
 Christiani erunt omnes, respondit Oraculum,
 224. II.
 Christiani Romæ litigant cum Popinariis pro
 loco Tabernæ meritoria, 224. IV.
 Christianorum causa fieri terræmotus, obiecta-
 bant in eos Gentiles, 243. II.
 Christiani a Gentilibus habiti infames, 201. X.
 XVI.
 Christiani populari tumultu exagitati, 252.
 II.
 Christiani extorres perire in deserto, 253. C.
 VII.

Christiani a persecutoribus tentati deliciarum il-
 lecebris atque libidine, 253. CXII.
 Christianorum constantiam in tormentis Dæmo-
 nes admirati, 179. XXVIII.
 Christianum nomen ubi primum inventum, 102.
 XIX.
 Christianum nomen crimini vertebatur, 100. X.
 VIII. 179. XII. 204. XI. Aboluit Hadrianus
 nominis injuriam, statuens non ob nomen, sed
 ob delictum accusari licere Christianos, 128.
 IV.
 Christianum nomen potentissimum, 175. XX.
 VII.
 Christianum nomen ob hæreticos infame reddi-
 tum apud Gentiles, 176. IV. 175. XXVII. 201.
 XXVI.

Christianorum mores.

Christiana quævis Ecclesia longe præstantior
 moribus quovis Senatu, & conventu philoso-
 phorum, 125. I.
 Christiani qui qualesve futuri essent, a Sibylla
 descripti, 143. II.
 Christiani agunt conventus antelucanos, 104.
 IV.
 Christiani juramento se obligabant vitæ innocentiæ,
ibid.
 Christiani castitatis amantissimi, 120. XVIII.
 XXXIII.
 Christiani numquam mentiri, sed vera prædi-
 cere soliti, 124. III.
 Christiani exhorrebant spectacula, præcipue san-
 guinis, 120. XXXIV. 206. IV.
 Christiani vitam ducebant ex institutione divinæ
 sapientiæ, 120. XXXIV.
 Christiani longe moribus præstantiores philoso-
 phis, 125. III. 130. VIII.
 Christiani effecti eruditissimi viri ob illorum vi-
 tam incomparabilem, 130. VIII.
 Christiani in pariendo hilares, 150. VII.
 Christiani pravos mores Orbis ubique corrigunt,
 175. XXI.
 Christiani numquam fuerunt tyranni, vel socii
 tyrannorum, 177. IV.
 Christiani constantissimi, & optimis moribus im-
 buti, 179. XXIX. In quo etiam longe super-
 rabant Gentiles, 179. XLVI.
 Christiani detenti in carcere alebantur Agape
 Christianorum, 201. XIV. Magna cura de il-
 lis haberi solita, 253. XL.
 Christiani probati castissimi etiam testimonio Eth-
 nicorum, 201. XXXIII.
 Christiani spernebant unguenta, nisi ad mortuo-
 rum unctionem, 201. XXXIV.
 Christiani utilissimi Reipublicæ, 201. XXXIV.
 Christiani libentissime pendebant vestigalia atque
 tributa, 201. XXXIV.
 Christiani respuebant Gentilium pravos mores
 & superstitiones, cætera vero sectabantur, 201.
 XXXIV.
 Christiani innocentissimi, 201. XXXV.
 Christiani soliti detrueri in carcerem ob nomen
 tantum, non autem ob crimen aliquod, 179.
 XLIII.
 Christianorum singulorum mores exquiri soliti in
 conventu publico, 224. VI.
 Christiani Imperatores prius purgaverunt Urbem
 face pravorum morum, 227. I.
 Christiani rudes moribus præstant philosophis,
 234. XII.
 Christiani cum aliis virtutibus, tum præcipue pol-
 lent castitate, 234. XIII.
 Christiani propensiori cura sunt erga carceratos
 fratres, 253. XXXIX.
 Christiani adolescentis constantia præcedentis sibi
 linguam, & projicientis in scortum, 253. C.
 XII.

Chri-

Christianos ritus male imitari Gentiles in sacris
 Iudis, 182. VII.
 Christianorum mores corrupti.
 Christiani non omnes isdem imbuti moribus
 ob vitæ disciplinam corruptam lapsi quamplu-
 rimi, 104. III.
 Christiani complures, more Gentilium, exorna-
 bant postes, & accendebant lucernas; ex eis unus
 punitus divinitus, 200. V.
 Christiani adeuntes spectacula a Deo puniti,
 201. XXXVI.
 Christiani mores relaxati tempore pacis Eccle-
 siæ, qui qualesve essent, 253. VIII.
 Christiani apostata a fide tempore persecutionis,
 253. XVI. Eorumque mores, *Vide*, Lapsi, A-
 postata.
 Christiani confessores lapsi in fornicationem, *Vi-
 de*, Confessores.
 Christiani confessores lapsi in schisma, *Vide*,
 Confessores.
 Christiani lapsi in apostasiam, schisma, vel hæ-
 resin, & qualibus essent moribus teterrimis com-
 parati, *Vide*, Apostata, Schismatici, Hære-
 tici.
 Christianus ex consule factus Apostata, quam
 turpis effectus, 183. VII.
 Christianorum ordines, officia, & exercitia.
 Christiani diversi ordinis atque status in Eccle-
 sia, 170. VIII.
 Christiani quamplurimi militabant, 108. II.
 Christiani milites in expeditione Marcomanni-
 ca præcipue liberant exercitum periclitantem,
 171. VI. 175. I. 176. VI.
 Christiani milites quale præstarent juramentum
 militiæ, *Vide*, Juramentum.
 Christiani obtinere poterant magistratus, 177.
 VII.
 Christiani jurabant Principibus fidelitatem, 169.
 IX.
 Christiani frequenter orare solent pro Imperato-
 ribus, 177. IV. 179. XLVIII. 200. VI.
 Christiani eadem exercitia, & officia exerce-
 re soliti, quæ Gentiles, abstinentes a super-
 stitione & pravis earum moribus, 201. XX-
 XIV.
 Christiani Gentiles obsecrosos a Dæmone libera-
 bant, 201. XXXV.
 Christiani inter loquendum soliti incutere timo-
 rem Gentilibus de futuro judicio, 178. VI.
 Christiani eruditi publice profitebantur philoso-
 phiam, audientibus Gentilibus, 234. VI.
 Christiani utiliter addicebant sæculares scientias,
 & alios eas docebant, 234. VIII. 234. IX.
 Christiani ministrabant in Palatio Imperatoribus,
 237. IV.
 Christiani ritus, & cultus.
 Christiani non habuerunt ad sacra faciendâ tem-
 pla more Gentium, sed Ecclesias; differentia
 inter has voces, 211. V.
 Christiani extra Urbem sepeliri soliti, 226.
 VII. Quando cepti sepeliri intra Urbem, 226.
 XII.
 Christiani quolibet die Dominico convenire soli-
 ti ad Synaxes, *Vide*, Dominicum.
 Christiani ornare soliti Ecclesias frondibus atque
 lucernis, 200. V.
 Christiani corpora defunctorum unguentis condi-
 re soliti, 201. XXXIV.
 Christiani qui pallio utebantur, *Vide infra*, Pal-
 lium, Vestis.
 Christiani induebantur vestibus similibus reli-
 quis hominibus, 197. VIII.
 Christophorus martyr in Lycia sub Decio, 254.
 XXII.
 Christiani, *Vide*, Chronologia, & Anni.
 Christum hæretici sic prædicant, ut destruant,
 220. X.

Christum crucem passum negabant Basilides, &
 alii hæretici, *ibid.*
 Christum adversarium Deo Judæorum esse, bla-
 sphemabant Saturninus, & qui ab eo descen-
 derunt, hæretici, 120. XXII.
 Christum divinitate Carpocras exuebat, 120. X-
 XIV.
 Christum passum memoria recolendum in sacri-
 ficio Missæ, 132. II.
 Christum ubique in Ecclesia regnantem admiratus
 est orbis, 140. IX.
 Christum vera carne Marcion, & Manichæi pri-
 vabant, 146. X. *Vide*, Marcion.
 Christum duxisse carnem e cælo, dixit Apelles,
 146. XVII.
 Christum a fini effigie pinxerunt Gentiles in i-
 gnominiam Christianæ religionis, 201. XXII.
 Christum negans arripitur a Dæmone, & linguam
 sibi dilaniat, 254. LII.
 Christum negantes, *Vide*, Lapsi.
 Chronidas commentariensis cum sociis martyr in
 Oriente sub Antonio Pio, 140. V.
 Chronion cognomento Eunus, martyr Alexand.
 sub Decio, 253. CIV.
 Chronologia Agonalium Capitolinorum, 240.
 II.
 Chronologia annorum Christi ex Ireneo, 146. II.
 Chronologia annorum Christi ex Justino marty-
 re, 142. XIII.
 Chronologia annorum Christi ex Tertulliano,
 146. I.
 Chronologia annorum Rom. Pontificum per Con-
 sules mendax, 158. I.
 Chronologia annorum Imperatorum certior red-
 dita, 126. I.
 Chronologia auctoris certior reddita ex Clemen-
 te Alexandrino, 194. IV.
 Chronologia auctoris plurimis testificationibus
 comprobata, 253. II.
 Chronologia Cenforini, 240. I.
 Chronologia per Olympiades, *ibid.*
 Chronologia ab Urbe condita, *ibid.*
 Ciborum delectus sacrilegus ex Marcione, 146.
 XII.
 Ciborum delectus qui suspectus, 187. I.
 Ciceronis libros adversus deorum cultum combu-
 rendos esse dicebantur Gentiles, 143. III.
 Cicuta adhibita ad consequendam castitatem, 234.
 XII.
 Cincius Severus Præses consuluit Christianis,
 208. XI.
 Cineses sanctorum martyrum projecti in flumen,
 179. XXV.
 Circuitus Petri, liber qualis, 101. XXI.
 Circulares litteræ quæ, 142. VIII. Scriptæ a
 Clero Romano, sed vacante, 253. XXX-
 IV.
 Cirtinus martyr cum sociis Carthagine sub Se-
 vero, 201. II.
 Clades divinitus immixta ob necem Christiano-
 rum, 154. III.
 Clades quæcumque adscribi solitæ Christianis,
 quod Deos non colerent, *Vide*, Calumnia.
 Clades Romani Imp. sub Gallieno, *Vide* Rom.
 Imp.
 Clarus Episcopus Ptolemaidis, 198. XIV.
 Claudia conjux Philippi Præfecti Augustalis, 204.
 VI.
 Claudianus martyr in Lycia cum sociis sub De-
 cio, 254. XXII.
 Claudius gener Marci Aurelii Imp. 175. I.
 Claudius Iatro insignis in Palæstina, 199. III.
 Claudius Venatus insignis orator sub Alexandro,
 225. I.
 Claudius Proconsul in Cappadocia, 203. X. A
 vermibus consumptus, *ibid.*
 Claves Ecclesiæ Novatianus hæreticus negabat,
 254. CVI.

Clearchus iussu Commodi occidit Perennem, 189. 190. IV.
 Clemens Papa exultat sub Traiano, 100. XI.
 Clemens Papa cognatus Imperatoris, 102. XXI.
 Eius doctrina excellens, *ibid.* Vide, Clementis.
 Clemens Alexandrinus Athenis natus, 196. X-XIII.
 Clemens Alexandrinus epitomen scripsit Ecclesiasticæ disciplinæ, 196. XXVII.
 Clemens Alexandrinus fidelis custos traditionum, 185. IV.
 Clemens Alexandrinus quid senserit de fuga tempore persecutionis, 105. XII.
 Clemens Alexandrinus quando claruit, 196. XXII. Eius præconia, *ibid.*
 Clemens Alexandrinus in schola Origenem habuit successorem, 196. XXV.
 Clemens historicus, 196. XXIV.
 Clemens philosophus Platonicus Gentilis, 109. LIII.
 Clementis Alexandrini scripta apocrypha, 196. XXVI.
 Clementis Alexandrini scripta depravata ab hæreticis, *ibid.*
 Clemens Papa in exilium mittitur, 100. XI.
 Clementis Papæ Acta, 100. XI. Eius miraculum, *ibid.*
 Clementis Papæ opera Ibæri credunt, *ibid.*
 Clementis Papæ martyrium, 102. I.
 Clementis Papæ miracula post mortem, 102. IV.
 Clementis Canonis Apostolorum, 102. X. Cujus fidei, 102. XI. Quot sint, 102. XIV.
 Clementis Constitutiones Apostolorum, 102. IX.
 Clementis Papæ decreta, 102. V.
 Clementis doctrina Apostolorum, 102. VIII.
 Clementis Papæ scriptæ epistolæ, 102. VI.
 Clementis Papæ Epitome, 102. XXII.
 Clementis Itinerarium, 102. XXI.
 Clementis Missa, 102. XXIII.
 Clementis nomine multa supposita, 102. VIII.
 Clementis Recognitiones, 102. XXI.
 Clementis sedis vacatio, 102. XXIV.
 Clericæ litteræ quæ, 142. X.
 Clerici collegæ dicti Episcoporum, 253. XXVII.
 Clerici habitare non debent cum foeminis, 253. XLIII.
 Clerici indumentum erat Caracalla, 213. X.
 Clerici recedentes ab Ecclesia sine licentia Episcopi, etiam tempore persecutionis, Ecclesiastica censura plerumque, 253. LXXIV.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ iniuste calumniam passi de Tertulliano, & a Tertulliano, 201. VII.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ, sede vacante, universalis Ecclesiæ curam suscipiunt ex munere, 253. XXV. XXVI. XXXI.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ de obitu Fabiani Papæ scribunt litteras ad omnes Ecclesias, 253. X-XVII.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ docent verbis, & exemplo universam Ecclesiam, 253. XXVIII.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ dant litteras ad Africanam Ecclesiam, eademque ubique promulgatæ, 53. LXXXVII.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ quantum tribuat Cyprianus, 253. LXVIII. LXXI.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ scribunt ad Cyprianum, 253. LXX.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ tenacissimi antiquæ disciplinæ, 255. LXXXVI.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ, vacante sede, dant litteras ad omnes Ecclesias, 253. LXXXVII.
 Clerici Romanæ Ecclesiæ, sede vacante, præscribunt leges universæ Catholicæ Ecclesiæ, *ibid.*
 Clericorum Romana Ecclesiæ constantia in deligendo Pontificem tempore majoris persecutionis, 254. XLII.

Clericorum Romanæ Ecclesiæ modestia in non deligendo Pontificem absque fratibus, 253. XXV.
 Clericorum Romanæ Ecclesiæ numerus, 254. LXX.
 Clodius Balbinus Imperator, 195. VI.
 Clodius Balbinus Imperator occiditur a militibus, *ibid.*
 Coddiani Gnostici hæretici, 120. XLI.
 Codratus martyr Corinthi sub Decio, 254. X-XVI.
 Coemeteria, nomen unde, 226. VII.
 Coemeteria Urbis quot, ubi, & eorum nomina, *ibid.*
 Coemeteria cujus essent structuræ, 230. II. Descripta quoque a S. Hieronymo, & Prudentio, 226. X.
 Coemeteria frequentare solebant precum causa Christiani, 226. XII.
 Coemeteria invisibat quolibet die Dominico S. Hieronymus, 226. X.
 Coemeterium Priscillæ describitur, 130. II.
 Coenæ Thyestæ calumniose tributa Christianis, 120. XXXIV. Vide, Calumniæ.
 Colarbasus hæreticus, 175. XXIII. XXXIII.
 Collecta pecuniarum a Cypriano indicta pro redemptione captivorum, 254. CLX.
 Collega, nomen quid significet, & quo modo usurpari solitum Ecclesiasticæ, 253. XXVII.
 Columna cochlis erecta a Traiano, 106. I. Super eam statua S. Petri, 106. II.
 Columna Antoniana conservat memoriam viatoris Marcomannicæ opera Christianorum obtentæ, superque eam statua S. Pauli, 176. XXVIII.
 Comanæ Civitati in Ponto datus Episcopus Alexander Carbonarius, 233. XXV.
 Comes officiorum, magistratus, 100. XI.
 Commodus Cæsar filius Hadriani moritur, 138. III.
 Commodus filius M. Aurelii Consul simul, & Imperator creatus, 178. I.
 Commodus moribus depravatus, 179. LVI.
 Commodus quos habuit magistros, *ibid.*
 Commodus post patrem imperat, 182. I.
 Commodus deterior Nerone, & Caio, 182. II.
 Commodus a Deo regnare permittitur ultor sanguinis Christiani, 182. III.
 Commodus bene habuit Christianos, 182. IV.
 Commodus expilat templa deorum, 182. V.
 Commodus Iudis cultor, 183. VII.
 Commodus initiatur sacris Iudis, 183. VIII.
 Commodus strangulatur, 194. III.
 Commodus relatus inter deos, *ibid.*
 Commodus dicatum templum & institutum est sacerdotium, 194. III.
 Compedum foramina ad cruciandum parata, 253. CXVI.
 Communicatio Catholica per litteras formatas exhiberi solita, 142. VII.
 Communicatio etiam impartiri absentibus ex missione Eucharistiæ, 198. XIII.
 Communicatio tantum laica danda lapsis clericis, 254. XCI.
 Communicatorie litteræ, quæ essent, 142. VII.
 Communicatione cum Romana Ecclesia quis ostenditur esse Catholicus, 253. LXXXVI.
 Communicatione excludi Romanæ Ecclesiæ est hæreticum constituere, 253. LXXXVI. Vide, Ecclesia Romana.
 Communis, seu Vulgata editio, quæ olim, 231. XXXIX.
 Communio editio antiqua quo modo exolevit, 251. XLVI.
 Communis editio diversi generis, 231. XLI.
 Communis editio nostra ex Veteri Novaque conflata, 231. XLVIII.
 Communis editio nostra ex quibus constat, *ibid.*

Communis editio Novi Testamenti monstratur esse S. Hieronymi. Vide, Editio.
 Concilia in Asia, & Græcia tempore Commodi Imperatoris multa celebrata, 173. XIX.
 Concilia cogi arbitrio Romani Pontificis, 198. VII.
 Concilia absque auctoritate Romani Pontificis nihil solita definire, 173. XIX.
 Concilia diversarum Ecclesiarum occasione temporis Paschatis, 198. II, VI.
 Concilia Africana celebrata sub Agrippino Episcopo Carthaginensi, 217. IV.
 Concilium Africanum adversus Privatam hæreticum, 242. II.
 Concilium Africanum sub Cypriano tempore Cornelii Papæ, 254. LXXXII.
 Concilium Africanum scribit ad Cornelium Papam, 254. XCII.
 Concilium Antiochenum Apostolorum, 102. XIX.
 Concilium in Arabia adversus Beryllum Bostropum Episcopum sub Gordiano Imp. 229. II.
 Concilium in Arabia adversus negantes immortalitatem animæ, 249. VI.
 Concilium in Asia celebratum in causa Paschatis, 198. VIII.
 Concilium in Gallia in causa Paschatis, 198. VIII.
 Concilium in Palæstina de tempore Paschatis, 199. V.
 Concilium in Palæstina sub Theophilo Episcopo Cæsariensi, jubente Victore Papa, 198. I.
 Concilium in Ponto, 198. VII.
 Concilium Romanum sub Victore Papa, 198. VI.
 Concilium Romanum celebratum vacante sede, 253. LXXXVIII.
 Concordius Presbyter mart. Spoleti sub Marco, 175. VII.
 Confessores superbi lapsi in fornicationem, 253. XLI.
 Confessores Romani clerici decepti a Novatiano lapsi in schisma, 254. LVIII. LXVI.
 Confessores schismatici resipiscunt, & poenitentæ a Cornelio recipiuntur, 254. XCVII.
 Confessores schismatici quid profitentur ante Cornelium, 254. C.
 Confessorum littera de sua resipiscencia, 254. CII.
 Confessores soliti scribere litteras de lapsis ad episcopos, 253. LIV.
 Confessorie litteræ quæ, 142. IX.
 Confessores quidam incauti in danda pace lapsi, Vide, Lapsi.
 Confiteri peccata sua Philippus Imperator jubetur, 246. IV.
 Conjugium respuit Marcion, 146. XI.
 Conon martyr Pergæ Pamphiliæ sub Decio, 254. XXII.
 Consecrandi aliquem in Deum ritus, 142. I.
 Constitutorium idem quod presbyterium, 254. XCIX.
 Constantiam Christianorum, obstinationem esse dixerunt Gentiles sapientes, 179. XXVII.
 Constantiam Christianorum in tormentis Demones admirati, 179. XXVIII.
 Constantini in Decium investiva, 254. XLIX.
 Constantius Perusæ Episcopus martyr sub Marco, 175. VII.
 Consularis apostata, 183. VII.
 Consulatus suffecti, ut numerarentur cum ordinariis, Severus Imp. instituit, 205. I.
 Consulatus inversi in Fastis reperiuntur, 112. I. 117. V. 126. I.
 Consules ordinarii aperiunt annum, & adscribuntur Fastis, 101. I.
 Consules suffecti, & allesti qui, 240. II.

Consulum iterum creatorum prerogativa, 175. I.
 Contestatio Irenæi suis scriptis ab ipso apposita, 175. XXXIV.
 Continentia vera in quo sita, 120. XVIII.
 Conventus Christianorum habiti sunt a Gentilibus conjurationes, 104. III.
 Conventus Christianorum vetiti a Traiano, 100. VIII.
 Cornelius Antiochenus Episcopus creatur, 131. I. Moritur, 143. I.
 Cornelius Clementis discipulus, 102. III.
 Cornelius martyr Lugduni sub Marco, 179. XXXV.
 Cornelius Papa electus in Pontificem, 254. XLI. Quo modo fieri contigit, 254. XLII.
 Cornelius Papa virtutibus ornatus, 254. XLVI.
 Cornelius Papa quando electus, *ibid.*
 Cornelius Papa scripsisse dicitur epistolam de translatione corporum Apostolorum, 222. VI.
 Cornelius Papa urgetur calumniis, 254. LXIII.
 Cornelius Papa quo modo restituit in Ecclesiam Trophimum Episcopum lapsum, *ibid.*
 Cornelius Papa scribit ad Cyprianum de Novato redeunte in Africam, 254. XCVI.
 Cornelius Papa accipit litteras a Concilio Africano, 254. XCII.
 Cornelius Papa restituit lapsos confessores schismaticos poenitentem, 254. XCI.
 Cornelius Papa scribit litteras de restitutione lapsorum, *ibid.* 254. CI.
 Cornelius Tacitus arguitur mendacissimus, 102. XXXII.
 Corona martyr Damasci sub Pio, 154. III.
 Coronam gestare noluit miles Christianus, 201. II.
 Coronam militi Christiano an gestare licuerit, 201. XVI.
 Coronati martyrio dicebantur, qui aliquid in corpore passi essent, licet nondum martyrium consummassent, 253. LIV.
 Coronare portas more Gentilium, vetitum esse Christianis, 100. V.
 Cortinæ regis pro ritu, 112. V.
 Cornutus collega Plinii in Consulatu suffecto, 103. I.
 Creatorem, & creaturam Marcion execratur, 146. XII.
 Creaturæ benedictione sanctificandæ, 132. III.
 Credula martyr in Africa cum sociis sub Decio, 253. LII.
 Crescens Cynicus oblatrat in Christianam religionem, 164. X.
 Crescens Cynicus qualis moribus, 164. XI.
 Crescens Cynicus confutatur a Justino, *ibid.*
 Crescens Cynicus indignus nomine philosophi, 164. XII.
 Crescens Cynicus machinatur necem Justino, 164. XIII.
 Crescens filius Symphorosæ martyr Tiburi sub Hadriano, 138. IV.
 Crescens episcopus martyr in Gallia sub Traiano, 118. VII.
 Crimina oblici solita a Gentilibus in Christianos. Vide, Calumniæ.
 Crocus comes sancti Ignatii, 109. IX.
 Cruciamentorum genera dirissima. Vide infra, Tormenta, Martyres.
 Crucifixio solita fieri in terra deorsum, 254. XIX.
 Crucifixorum decem millia martyrum sub Traiano, 108. I.
 Crucis titulo res Deo dicantur, 112. VI.
 Crucis signo Gregorius Thaumaturgus expugnat templum idolorum, 253. CXXXV.
 Crucis signo mira sunt perpetrata, 253. CX-XXV.
 Crux, & quæ ex cruce sunt, esse impedimento magis, 218. III.

Crux, clavi, sparta adhibita pro remedio quartanae febris, *ibid.*
 Cryptæ delectæ ad sepulturam Fidelium: unde mos iste, 226. VIII.
 Cultus reliquiarum sanctorum martyrum. *Vide*, Martyres, Reliquiæ.
 Cultus SS. Martyrum, *ibid. Vide*, Martyres.
 Custodes milites Ignatium male habent, 109. VII. XIV.
 Cybalis simulacrum transfatum in Palatium, 220. IV.
 Cynicorum mores quales, 164. XI.
 Cynici philosophi infensissimi Christianis, 164. X.
 Cyprianus orator celebris, adhuc Gentilis uxorem, & filios habuit, 250. XI.
 Cyprianus laicus, & Gentilis orabat causas, 250. VII.
 Cyprianus Carthagine florentissime docuit, 250. V.
 Cyprianus antequam Christianus efficeretur, qualis, 250. VII.
 Cyprianus cum baptizatur, mutatur in virum alterum, 250. IX.
 Cyprianus baptizatus renunciat omnibus, 250. X.
 Cyprianus habuit catechistam Cæcilium, ex quo & cognomen accepit, 250. VI.
 Cyprianus renunciat eloquentiæ, 250. XII.
 Cyprianus interdum pristinæ eloquentiæ signa quædam demonstrat, *ibid.*
 Cypriani eloquentia qualis, *ibid.*
 Cyprianus ordinatur Episcopus Carthagenensis, 250. I.
 Cyprianus quo anno fuit electus, 250. I. Cui successit, 250. II.
 Cyprianus quo modo dicatur prædecessorem habuisse Agrippinum, 250. III.
 Cyprianus derisus a Gentilibus, & ab illis Cyprianus appellatus, 250. V.
 Cyprianus quo modo repente Theologus insignis evasit, 250. XI.
 Cyprianus assueverat lectioni Tertulliani, 216. XI.
 Cyprianus tempore persecutionis ad leonem petitus, 253. XXX.
 Cyprianus tempore persecutionis, se subduxit, *ibid.*
 Cyprianus absens proscriptus est, *ibid.*
 Cyprianus e latebris sæpe scribit ad suos, 253. XXXVI.
 Cypriani fuga ex divino consilio, & iussu, *ibid.*
 Cyprianus accusatus quod fugisset, purgat se apud Clerum Romanum scriptis litteris, 253. XXXVII.
 Cyprianus e latebris diligenter curat Ecclesiam Carthagenensem, *ibid.*
 Cyprianus sollicitus pro pauperibus, ne quid illis desit, 253. XXXVIII.
 Cyprianus sollicitus de sepultura martyrum, 253. XL.
 Cyprianus auctor libri de Singularitate clericorum, 253. XLV.
 Cyprianus dispensat votum simplex castitatis, 253. XLVI.
 Cyprianus persecutionis tempore hortatur suos ad jejunia, & orationes, 253. XLVII.
 Cyprianus divinitus admonitus prædicat pacem, 253. XLVIII.
 Cyprianus hortatur litteris confessores in carcere positos, 253. XLVII.
 Cyprianus adversatur libellis a martyribus inconsulto datis, 253. LVIII.
 Cyprianus consulit Clerum Romanum, cujus arbitrio omnia facit, *ibid.* 253. LXVIII.
 Cyprianus in latebris ordinat Clericos, 253. LXXII.
 Cyprianus ordinat Aurelium & Celerinum confessores, 253. LXXXVIII.
 Cyprianus post vacationem sedis Romanæ scribit

ad confessores in carcere positos, 254. XXXI.
 Cyprianus latet biennio, 254. XXXI.
 Cyprianus scribit litteras de Felicissimo schismatico, *ibid.*
 Cyprianus a quinque presbyteris, & Felicissimo exagitur, 254. XXXII.
 Cyprianus sollicitus curat dissolvere æs alienum pauperum, ne adhæreant schismaticis, 254. XXXV.
 Cyprianus quando scripsit libellum de Lapsis, 254. LI.
 Cyprianus e latebris redit Carthagem, 254. LVI.
 Cyprianus rediens Carthagem curat martyres & natalitia illorum celebrat, 254. LVI.
 Cyprianus mittit legatos Romam ad explorandam electionem Cornelii Papæ, 254. LXIV.
 Cyprianus scribit epistolam ad Cornelium de eius electione, *ibid.*
 Cyprianus tuetur partes Cornelii adversus Novatianum, 254. LXXXIV.
 Cyprianus quando, & qua de causa scribit de unitate Ecclesiæ, 254. XCIII.
 Cyprianus libro de Unitate Ecclesiæ parat antidotum contra omnes hæreses, 254. XCIII.
 Cyprianus sollicitus in redimendis captivis, 354. CIX.
 Cyprianus quam summam collegit pro redimendis captivis, 254. CX.
 Cyriacus martyr in Cappadocia sub Hadriano, 140. V.
 Cyriacus, & socii martyres Persiæ sub Decio, 254. XXIX.

D

Daci superati a Traiano, 103. III.
 Daci Christiani, 140. IX.
 Dæmones prædicant sæpe quæ ipsi facturi sunt, 237. VIII.
 Dæmones in oraculis habitare, 100. V.
 Damascenus corrigitur, 102. X.
 Davidis stirpe genitos Traianus jubet inquiri, 109. I.
 Decebalus Rex Dacorum victus a Traiano, 109. I.
 Decebalus rebellat, 105. I.
 Decebalus iterum victus, *ibid.*
 Decennalia Severi Imp. 205. II.
 Decennalia Caracalli, 210. I.
 Decius Imperator creatur, 253. I.
 Decius persequitur Christianos, 253. VII.
 Decius sustulit ab Ecclesiis Episcopos magni nominis, *ibid.*
 Decius acerbissime persequitur Ecclesiam, 253. XIV. CXII.
 Decius quo anno aggressus est persequi Christianos, 253. V.
 Decius quale promulgavit in Christianos edictum, 213. CII.
 Decius immaniter scivit in filium Regis, 253. CXXVIII.
 Decius in Antiochenam Ecclesiam irrumpit, *ibid.*
 Decius proficiscitur in Persas, 253. CXXXIX.
 Decius creat Valerianum Censorem cum amplissima potestate, 253. CXL. Utriusque nomine persecutio nominata, 253. CXXXIX.
 Decius Imperator erga Christianos Africanos indulgentior, 254. XL.
 Decius ingratus in Mercurium militem, 254. XX.
 Decius brevi tempore regnavit, 253. XLVIII.
 Decius quo modo a palude absorptus interiit, 254. XLVII. Quid de eius obitu Constantinus, 254. XLIX.
 Decius cognominatus est Traianus, a suis plurimum laudatus, *ibid.* De-

Decretis a Romano Clero sede vacante, 253. LXXXI.
 Decreta Romanæ Synodi toto Orbi præscripta, *ibid.*
 Dedicatio fieri solita per unctionem Crucis, 112. VI.
 Defensiones pro Christianorum integritate, *Vide*, Apologia.
 Defunctorum Christianorum corpora non cremantur, sed ungebantur, sicque sepeliebantur, 226. VIII.
 Defunctorum animas juvari ex reliquiis martyrum, 226. XII.
 Defunctorum corporum translatio jure prohibita, 110. X.
 Demetrius Episcopus Alexand. creatur, 190. I.
 Demetrius Episcopus Alexandrinus adversatur Origeni, ejusque facinus promulgat, 230. I.
 Demetrius excommunicat Origenem, 232. VII.
 Demetrius defenditur de rebus gestis adversus Origenem, 230. IV.
 Demetrius iterum contra Origenem agit, 232. VI.
 Demetrius quæ attulerit contra Origenem, *ibid.*
 Demetrius Episcopus Alexand. obiit, 234. I.
 Democritus historicus quid de Hebræis colentibus asinum, 201. XXIV.
 Demonstratus scriptor, 247. III.
 Desiderius Episc. Viennensis accipit litteras a Victore Papa de Paschate celebrando, 198. XVIII.
 Deus favet recte operantibus etiam Gentilibus, 236. III.
 Deus Christianorum imagine asini illusit a Gentilibus, 201. XXII.
 Deus summa providentia evertit superstitionem Gentilium, 220. V.
 Deus Hebræorum Angelus ponitur a Saturnino, 120. XXIII.
 Dei & Apostoli Pauli in *traidaportus* comminatio, 100. XV.
 Deorum Gentilium origo, 142. II.
 Deorum Gentilium ludibria in Antonino sunt patefacta, *ibid.*
 Deorum templa, & aræ jam sub Traiano pene destituta, 104. IV.
 Deorum templa expoliantur auro, & argento, 233. III.
 Deorum cultus collapsus a Marco Imp. erigitur, 169. I.
 Deorum oracula siluerunt, 100. III.
 Deos omnes Elagabalo suo deo subicere conatus est Antoninus Elagab. 220. IV.
 Deos tres adorandos proposuit Marcion hæresiarcha, 146. IX.
 Dexteræ, & sinistræ partis ratio, 213. VI.
 Diaboli bellum adversus Crucem Christi, 120. XI.
 Diaboli consilium in diffeminandis hæresibus, 146. XXXI.
 Diaboli consilium in Magis excitandis Christiano nomine vagantibus, 120. VIII.
 Diaboli consilium in persuadendo martyrium, 173. XXX.
 Diaboli consilium in Religione Christiana infamanda, 120. XXIX.
 Diabolus semel victus, iterum induit formam serpentis, ut pugnet, 145. XIII.
 Diabolus impugnat Ecclesiam contrariis certaminibus, 173. VII.
 Diabolus non valens turpitudine, continentia conatur impugnare Ecclesiam, *ibid.*
 Diaconi Cardinales, 112. IX.
 Diaconi Episcoporum testes, *ibid.*
 Diaconi magnæ sunt æstimationis, *ibid.*
 Diaconi Regionarii, *ibid.*
 Diaconi septem in Urbe, *ibid.*
 Diaconi typum exprimunt Angeli Deo adstantes, 112. VIII. *Ann. Eccl. Tom. II.*

Diaconorum munus visitare Christianos in carcere positos, eosque hortari, 253. LVII.
 Diaconiffæ quæ sint prohibita, 259. LI.
 Diaconorum munus, custodire Episcopum, 112. VIII.
 Diadumenus Cæsar cum patre imperat, 219. II.
 Diadumenus occiditur, *ibid.*
 Diatesaron Tatiani, 174. V.
 Didius Julianus imperat, 195. II.
 Dies Dominica: ratio ejus, 159. I. Eiusdem diei benedictiones, 198. IV.
 Dies natalis sanctorum martyrum celebrari solita, 253. XL. XCI.
 Dies natalis solita adscribi tabulis Ecclesiasticis, anniversaria memoria repetenda, 253. XCI.
 Digitus hieroglyphicum dimensionis, 173. XL.
 Dimissoria litteræ quæ, 142. VIII.
 Dyhamis Basilidis, 120. X.
 Dio historicus de Christianis multa tacuit, 163. X. Mendax: quid illi accidit sub Commodo, 192. I.
 Diodorus martyr Persiæ sub Decio, 254. XXII.
 Diognetus monitor Marci Aurelii Imp. 163. XIV.
 Dionysia martyr Alexandriæ sub Decio, 253. CV.
 Dionysius Alexand. episcopus olim auditor Origenis, 233. XXI.
 Dionysius Alexand. docet Alexandriæ post Heracclam, *ibid.*
 Dionysius Alexand. Episcopus creatur, 245. I.
 Dionysius Alexand. molestus Origeni, *ibid.*
 Dionysius Alexand. quid in persecutione Decii, 253. C.
 Dionysius Alexand. divina protectione munitus, *ibid.*
 Dionysius Alexand. cum ducitur in exilium, liberatur a suis, 253. CI.
 Dionysius Alexand. agit contra Novatianum, 255. XXXI.
 Dionysius Alexandrinus præsto est Fabio Episcopo Antiocheno labenti in schisma, *ibid.*
 Dionysius Areopagita an idem sit qui Parisiorum Episcopus, 109. XLI. XLIX.
 Dionysii Areopagitæ martyrium quo tempore extitit, 109. L.
 Dionysii Areopagitæ scripta in controversiam deducta, 109. LI.
 Dionysii Areopagitæ mentio de Joanne, 109. XXXIX. IX.
 Dionysii Areopagitæ Acta tam Græca quam Latina consentiunt, 109. XLII.
 Dionysii Areopagitæ scripta missa Parisios sunt miraculis illustrata, 109. XLIII.
 Dionysii Areopagitæ Vita a Methodio scripta, *ibid.* Ab Anastasio Bibliothecario translata, *ibid.*
 Dionysii Areopagitæ Acta a Michaele Syngello scripta, 109. XLIV. Athenis eadem conservata, & a Tarasio explorata, 109. XLV.
 Dionysii scripta vere esse Areopagitæ, 109. L.
 Dionysii Areopagitæ mentio de Clemente philosopho, 109. LIII.
 Dionysii Areopagitæ mentio de S. Ignatio, 109. LV.
 Dionysii Areopag. epistola ad Timotheum, *ibid.*
 Dionysii Areopag. nomini nulla impostura accessit, 109. LVIII.
 Dionysii Areopag. mentio apud Patres, 109. LIX.
 Dionysii Areopagitæ scripta Arianis adversantia, *ibid.*
 Dionysii Areopagitæ opera quando prodierunt in lucem, 109. LX.
 Dionysii Areopagitæ scripta defendit Theodorus presbyter, 109. LXIV.
 Dionysii Areopagitæ scripta illustravit Georgius Pachimerius, 109. LXV.

Dionysius Episcopus Corinthiorum quid de munificentiâ Romanæ Ecclesiæ, 175. VIII.
 Dionysius Corinthiorum quid de baptismo collato cum arena, 181. II.
 Dionysius Corinthiorum quæ scripserit, 175. XIII. Eadem ipso adhuc vivente sunt ab hæreticis depravata, 175. XIV.
 Dionysius Exiguus quid ad Stephanum Salonitanum Episcopum, 102. X.
 Diocorus martyr Alexandriæ sub Decio, 253. CVI.
 Disciplina Christiana corrupta sub Decio, 253. VIII.
 Disciplina Ecclesiastica in infligendis poenitentis, 253. LV.
 Disciplina Ecclesiastica inviolabiliter custodita, 253. LXXV.
 Discipulorum Domini nonnullorum longa ætas, 101. X.
 Dispensatio in ordinibus Ecclesiasticis percipiendis magno damno aliquando facta, 254. LX. XIV.
 Disputatio Cæli cum Proclo, ubi, quando, 215. I.
 Divorum creandorum ritus, 213. IV.
 Docitæ hæretici, 174. XII. 191. III.
 Doctores Alexandrini in persecutione fugam arripunt, 205. XI.
 Doctrina vera a falsa quomodo dignoscatur, 46. XXIII. 146. XXXIII.
 Doctrinæ veritas non metienda ex vitæ austeritate, 201. VIII.
 Dominica dies, eius celebrandæ diei ratio, 159. I. Eiusdem benedictiones, 198. IV. & seq.
 Domitius Ulpianus J. C. persecutor Christianorum, 225. II.
 Donata martyr Carthagine sub Severo, 202. IV.
 Donatus episc. Carthaginensis ante Cyprianum, 217. I. Damnat Privatum hæreticum, 242. II. Quando obiit, 250. I.
 Donatus martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
 Donatus schismaticus in Africa prodiit ex Felicissimo, 254. XXXIX.
 Dormientes septem martyres Ephesi sub Decio, 254. XXV.
 Draco ex India allatus ponitur ab Hadriano Athenis adorandus, 145. XV.
 Draconis, & Solonis leges ab Hadriano restitutæ, 125. I.
 Drosorius hæreticus conversus ab Origene, 220. VIII.

E

Ecclesia bona.

Ecclesia bona stabilia possedit, 167. III.
 Ecclesia bonis abundabat, & prædices erat ex oblationibus Christianorum, 167. VII.
 Ecclesiæ Romanæ divitiæ. *Vide infra*, Ecclesia Romana.
 Ecclesia possidebat vasa aurea, & argentea etiam tempore persecutionis, 233. II.
 Ecclesia confert menstruum stipem clericis ministrantibus, 253. LXXIV.
 Ecclesiæ bona Episcopus pro gradus conditione dividit clericis quolibet mense, *ibid.*
 Ecclesia bonis suis titulos non imponit, 112. V.
Ecclesia Catholica.
 Ecclesia Catholica una tantum, 120. VII.
 Ecclesia Catholica abundat veris certisque testimoniis, 102. VII.
 Ecclesia Catholica ex adversantibus sibi hæresibus redditur pulchrior, 105. IV.
 Ecclesia Catholica pura, ejusque exemplar, 109. XXIX.
 Ecclesia Catholica trophæa erigit contra hæreses, 120. XXI.

Ecclesia Catholica quò modo dignoscatur a Synagoga Satanae ipsi conventiculis hæreticorum, 120. XXI.
 Ecclesia Catholica ex Apostolicarum antiquarum tuta doctrina cognoscitur, 146. XXII.
 Ecclesiæ catholicæ unitas ab Ignatio Martyre affecta, 109. XXIX. Item a Cypriano, 254. XCIV.
 Ecclesiæ Catholice sancta simplicitas, 145. V.
 Ecclesiæ Catholice constantia, & robur, 146. XXI.
 Ecclesia Catholica norma credentium, 146. X. XIV.
 Ecclesia Catholica quo noscitur signo, 146. XX. XIII.
 Ecclesia Catholica ubi, *ibid.*
 Ecclesiæ Catholice arbitrio recipiendi, vel rejiciendi libri, 159. VI.
 Ecclesia Catholica eadem cum Romana, 167. VI. 254. XCIV.
 Ecclesiæ Catholice connexus dicitur qui communicat Romanæ Ecclesiæ, 159. VI.
 Ecclesia Catholica quo modo comparata insulæ fructifera, 170. IX.
 Ecclesia Catholica vexata ab hæreticis, tunc magis viris eruditis abundavit, 172. IX.
 Ecclesiæ Catholice ex Montani hæresi magna tentatio, 173. IV.
 Ecclesia Catholica semper donum prophetiæ penes se habuit, 173. VI.
 Ecclesiæ Catholice stabilitas, & fortitudo, 174. XIV.
 Ecclesia Catholica semper gratia miraculorum illustris, 180. VIII.
 Ecclesiæ universalis quo modo aliqui Episcopi didi præter Romanos Pontifices, 187. III.
 Ecclesia Catholica in legibus martyrii median tenet viam, 205. XIX.
 Ecclesia Catholica poenitentes omnes recipit, 216. III.
 Ecclesia Catholica nec hostium respuit leges quæ consentaneæ sunt rationi, 226. V.
 Ecclesia Catholica habet pro coronis certantium rofas, & lilia, 253. I.
 Ecclesia Catholica solita lapsis vere poenitentibus facile impertiri indulgentiam, 253. LV.
 Ecclesia Catholica disciplina vigorem servat intactum, *ibid.*
 Ecclesia Catholica comprobatur ex unitate cum Romana Ecclesia, 254. LXIV. XCV.
 Ecclesia Catholica dicenda illa tantum, quæ Romanæ conjungitur, 167. VI.
 Ecclesiæ Catholice hierarchia ab Ignatio demonstrata, 109. XXVIII.

Ecclesia primitiva.

Ecclesia primitiva quam diu integra, 109. IV.
 Ecclesiæ primitivæ integritas, 120. VIII.
 Ecclesiæ primitivæ tuta doctrina, 146. XXII.
 Ecclesiæ primitivæ integritas ad tempora Hege- sippi, 170. IX.

Ecclesia propagatio.

Ecclesia ad tempora Traiani magnopere propagata, 100. II.
 Ecclesia propagatur adversis, ac illustratur, *ibid.* 150. VII.
 Ecclesia temporibus Commodi admodum propagata, 183. I. II.

Ecclesia ritus.

Ecclesiæ ritus, & coeemoniæ a temporibus Apostolorum coeperunt, 109. LII. *Vide*, Coeemoniæ.
 Ecclesiæ fronde ornare unde, 200. V.
 Ecclesiæ ritus in poenitentis infligendis, 253. LV.
Ecclesia status.
 Ecclesia instar navis in mari, pag. 1.
 Ecclesia quo statu sub Traiano, 100. II.
 Ecclesia cum eadem semper sit, tamen instar Solis

lis nube interdum obtegatur, 120. VII.
 Ecclesia quo statu sub Hadriano, 120. VIII.
 Ecclesia duplici persecutione exagitari solet, *ibid.*
 Ecclesia sub Commodi Imp. pacem habuit, 183. V.
 Ecclesiæ persecutio. *Vide infra*, Persecutio.
 Ecclesiæ pax reddita ab Antonino Pio, 154. V.
 Ecclesiæ status usque ad tempora Hege- sippi, 170. IX.
 Ecclesiæ magna tentatio ex hæresi Montani, 173. III.
 Ecclesiæ status florentissimus sub Severo Imp. 195. IV.
 Ecclesiæ pro pace tributa persolvebant, 205. X. VI.
 Ecclesiæ pax redempta pecunia sub Severo, 205. XVI.
 Ecclesiæ pax longa post Severum Imp. 213. XII.
 Ecclesiæ splendor auctus, & superstitio obscurata, 233. III.
 Ecclesiæ status sub Decio, 253. VIII.
 Ecclesiæ status sub Gallo, & Voluf. Imp. 254. VIII.
 Ecclesiæ status sub Gordiano, 241. II.
 Ecclesiæ status sub Julio Maximino, 237. IV.
 Ecclesiæ status sub Philippo Imp. 253. VIII.
Ecclesia ipsa domus Deo dicata.
 Ecclesia, & Titulus idem, cur sic dicta, 112. V.
 Ecclesia non tuenda more castorum, 112. VIII.
 Ecclesiæ semper habuerunt Christiani ad publicos celebrandos conventus, 211. V.
 Ecclesia a templo in quo differat, 211. VI.
 Ecclesia Romæ Partui Virginis quando creata, 224. V.
 Ecclesia Sancti Gregorii Thaumaturgi a terramotu illata, 245. III.
 Ecclesiæ edificata sub Gordiano, 245. II.
 Ecclesiæ a Gentilibus incensæ ob ingruentes terræmotus, 237. VI.
Ecclesia Romana.
 Ecclesia Romana norma credentium, 140. XXII.
 Ecclesia Romana ab hæreticis impugnata, 155. II.
 Ecclesia Romana sola reconciliat hæresarchas poenitentes, 155. V.
 Ecclesia Romana immunis ab hæreticorum fordibus, 155. IV.
 Ecclesia Romana a Gnosticis perturbatur, 167. IV.
 Ecclesia Romana semper prædices, 175. IX.
 Ecclesia Romana subreptionibus hæreticorum, & schismaticorum mendacia proponentium decepta, 173. III.
 Ecclesia Romana consuli a majoribus consuevit in rebus ambiguis, 179. LIII.
 Ecclesia Romana illibate traditiones custodit, 179. LIV.
 Ecclesiæ Romanæ etiam ipsi hæresarchæ deserunt, 155. V.
 Ecclesiæ Romanæ fides sincera ac illibata, 165. XI.
 Ecclesiæ Romanæ qui communicat, Catholicus comprobatur, 167. VI. 253. LXXXVI. 254. XCV.
 Ecclesiæ Romanæ firmitas & sinceritas, 167. V. Super Ecclesiam Romanam, ne decipiatur, peccularis Dei providentia invigilat, 173. IV.
 Ecclesiæ Romanæ munificentiâ erga pauperes etiam longe positos, 175. VIII. X.
 Ecclesia Romana antiquæ disciplinæ tenacissima, 253. LXXXVIII.
 Ecclesiæ Romanæ præconia ex Ignatio, 109. XIII.
 Edesæ Episcopus Barisimæus martyr sub Traiano, 107. II.
 Edesseni martyres sub Traiano, *ibid.*
 Edicta Decii Imp. atrocissima, 253. XII.
 Edicta Decii solita promulgari addito Valeriani nomine, 253. CXXXIX.
Ann. Eccl. Tom. II.

Edicta Prætoria temporalia, 134. II.
 Edicta Romani Pontificis præfer. i universæ Ecclesiæ, 216. III. 134. II. *ib*
 Edicta Traiani diversa, 100. VII.
 Edictum Antonini pro Christianis, 154. V.
 Edictum Hadriani perpetuum, 134. II.
 Edictum Hadriani pro Christianis. *Vide*, Hadrianus.
 Edictum Marci de sacrificando diis, 164. V.
 Edictum Marci pro Christianis, 176. XXII. Diu viguit, *ibid.*
 Edictum Severi contra Christianos, 204. I.
 Edictum Severi contra eosdem Romæ promulgatum, 205. III.
 Edictum Traiani de tollendis Collegiis, 100. VIII. Idem contra Christianos promulgatum, *ibid.*
 Editio Communis prior, 231. XXXV.
 Editio Communis posterior, 231. XLV.
 Editiones Communes duæ, Vetus, & Nova, 231. XLVI.
 Editio Communis Luciani dicta, 231. XLI.
 Editio Communis Elychii, *ibid.*
 Editio Communis quo modo paulatim exolevit, 231. XLII.
 Editio Communis S. Hieronymi introducta in Ecclesiam, reliquis non explosis, 231. XLV.
 Editio Communis, qua utimur, est mixta ex nova, & veteri, 231. XLVIII.
 Editio Communis novi Testamenti eadem semper fuit, sed a S. Hieronymo emendata, 131. LIV.
 Editio Communis Romæ emendata nuper operæ illustr. ac Rever. Dom. Antonii Carafa Cardinalis, & aliorum, 231. L.
 Editio Romana præstat cæteris Editionibus, 231. XLIV.
 Editio Quinta quando inventa, 219. III.
 Editio prima omnium fuit Septuaginta, ante illam nulla, 231. XIV.
 Editio Septuaginta nequaquam ab Origene corrupta, ut quidam putavit, 231. V.
 Editio Septuaginta quanto tempore ante Christum facta, 231. XVII.
 Editio Septuaginta ab Origene obelis notata, atque ab aliis Editionibus distincta, 231. V.
 Editio Septuaginta divino elaborata consilio, 231. XXI.
 Editio Septuaginta an, & quando perierit, 231. XXXIV.
 Editio Septuaginta a Judæis, frequentiori usu recepta, 231. XXXV.
 Editio Septuaginta quando depravari coepit, 231. XXXVI.
 Editio Septuaginta a quibus fuerit emendata, 231. XXXIX.
 Editio Septuaginta Communis, & Vulgata, sed non eadem apud omnes, 231. XLI.
 Editio Septuaginta quo modo oblivione sepulta, ac denuo in lucem reddita, 231. L.
 Editione Septuaginta usi sunt Apostoli, 231. XXXIX.
 Editio Sexta ab Origene inventa, 230. VII.
 Editio Symmachi quando reperta, quotuplex, & qualis, 103. XV. cur dicta Tertia, cum sit quarta, 184. III.
 Editio Theodotionis quando inventa; cur Quarta dicta, cum sit tertia, 184. II.
 Editiones quo ordine ab Origine sint dispositæ, 231. III.
 Editiones Vulgatæ eadem, & communes. *Vide*, Vulgata.
 Editionibus nullis acquiescunt hæretici, sed novas semper contulerunt elaborare, 207. V.
 Elagabali numisma, 220. IV.
 Elagabalus, non Elagabalus dictus, & cur, 220. III.

Elagabalus Deus, Sol dicitur, *ibid.*
 Elagabalus Sacerdos Solis, *ibid.*
 Elagabalus Imperator, & ejus genus, *ibid.*
 Elagabalus dicitur Sardanapalus, Trachitius, & Tiberinus, *ibid.* 220. III. Quando Romam venit, 220. IV.
 Elagabalus Deum suum Romam perduxit, *ibid.* Quo cultu eum celebravit, *ibid.*
 Elagabalus Deus collocatus in Palatino, *ibid.* Subjicit Imper. ceteros deos, *ibid.*
 Elagabalus Imperator studet Christianos, & Judaeos cultores reddere Dei sui, *ibid.*
 Elagabalus Imp. demolitur sepulcrum Vaticanum, 221. III.
 Elagabalus occiditur, & in Tiberim projicitur, 224. I.
 Electio Episcoporum qualiter olim fieri solita, 224. VI.
 Electio Romani Pontificis qualiter olim fieri solita, 224. XIIV.
 Electus semel rite Romanus Pontifex, non amplius judicandus, 224. LXXXIV.
 Eleemosynae erogari solita a Romana Ecclesia in Christianos diversarum provinciarum, 175. VIII.
 Eleusinia sacra Athenis, 125. III.
 Eleusiniis initiatur Hadrianus, *ibid.*
 Eleusippus cum sociis martyr Lingonis in Gallia sub Marco, 179. XXXVII.
 Eleutherus Episcopus martyr sub Hadriano, 140. V. Ejusdem tempore quid Marcion, 140. VII.
 Eleutherus Papa quando creatus, 175. LI.
 Eleutherus Papa recipit litteras a martyribus Lugdunensibus, *ibid.*
 Eleutherus Papa consultitur de Montani dogmate, 179. LIV.
 Eleutherus Papa legationem accipit a Lucio Rege Britanniae, 182. III. Ejusdem epistola de eborum defectu, 187. I. Quae additamentum accepit ex Codice Theodosiano, 187. II.
 Eleutherus Papa diem obiit; sedis ejus tempus, & ordinationes, 194. I.
 Elima martyr cum sociis in Persia sub Decio, 254. XXVII.
 Eliphus Episcopus in Ponto, 175. XIV.
 Elxai pseudopropheta quando prodierit, 105. II. Quanam ejus haeresis, *ibid.*
 Emben propheta Gentilis, 148. III.
 Encratitae haeretici quando cogniti, 165. XIV.
 Encyclica littera quae, 142. VIII. 174. X.
 Epagathus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Epaphus idem quod Apis, 123. I.
 Ephesi martyres soliti lapidari, 254. XXV.
 Ephesina Ecclesia florentissima, 101. XI.
 Ephesini legati ad Ignatium, 109. IX.
 Ephrem Episcopus Hierosolymitanus, 127. I.
 Epictetus martyr in Portu Romano cum sociis sub Alex. Imp. 229. VII.
 Epimachus cum Alexandro martyr Alexandriae sub Decio, 253. CVI.
 Epiphanius filius Carpoeratis pro Deo habitus, 120. XXXIX.
 Epiphanius corrigitur de tempore cladis Judaeorum sub Claudio, 122. III.
 Epipodius cum sociis martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Episcopi, ac presbyteri, nomen distinctum, 205. XXVII.
 Episcopi expulsi a suis Ecclesiis sub Traiano, 110. X.
 Episcopi licet vitae remissioris, praestant quibuscumque Praefectis Gentilibus, 224. VIII.
 Episcopi Hierosolym. ex circumfisione quando deserunt, 127. I.
 Episcopi apud Montanistas quo gradu habiti, 275. XXXII.

Episcopi ex causa indicant sejunia, 173. XXIX.
 Episcopi Ecclesiae universalis quo modo praeter Romanum Pontificem aliqui dicitur reperuntur, 187. II.
 Episcopi omnes dicitur Pontifices, & Summi sacerdotes, 216. IX.
 Episcopi pallium quid mystice, 216. XV.
 Episcopi electio qualiter olim fieri solita, 224. VI.
 Episcopi omnes a Maximino jubentur occidi, 227. IV.
 Episcopi plures tempore persecutionis Romae latitabant, 253. LXXXVIII.
 Episcopi omnes qui reperiebantur Romae tempore sedis vacantis, admittebantur ad electionem Romani Pontificis, 254. XLII.
 Episcopis subieciuntur Imperatores, 109. XXVII.
 Episcoporum munus lapsos recipere in Ecclesiam, 253. LX.
 Episcoporum tabellarii non nisi clerici, 253. LXXXIII.
 Episcoporum vita corrupta tempore Decii, 253. IX.
 Episcopos gestare solitos annulos signatorios, 142. XI.
 Episcopos mittere ad diversas provincias, munus esse Romani Pontificis, 154. II.
 Episcopus praedicans vallatur septem diaconis, 112. VII.
 Episcopus Episcoporum Romanus Pontifex dicitur, 142. IV. 226. IV.
 Episcopus Catholicae Ecclesiae dicitur Pontif. Roman. *Vide*, Titulus, & Pontifex Romanus.
 Episcopus non suscipiendus absque Formata, 142. VI.
 Epistemes martyr cum Galatione in Phoenicia, sub Decio, 253. CXXXV.
 Epistola Alexandri Hierosolymitani Episcopi ad Antiochenos, 213. XI.
 Epistola Apollinaris Synodica, 173. XXVIII.
 Epistola Decretalis quae, 142. IX.
 Epistola Decretales impugnatae, 102. V.
 Epistola Ecclesiae Smyrnenis, 169. III.
 Epistola Encyclica quae, 142. VIII.
 Epistola Ignatii quot, quae, collecta a S. Polycarpo, & a Philippensibus: earum fides sincera, 109. XIX. Digna sunt ut ab omnibus legantur, 109. XIV. Magnum quod integræ extent beneficium, 109. XX. Promptuarium sunt traditionum, 109. XXV.
 Epistola Lugdunensium, & Viennensium ad Africanos, 179. III.
 Epistola Marci Imp. ad Senatum pro Christianis, 176. XXI.
 Epistola Marci Imp. ad Faustianam Augustam, 177. II.
 Epistola Melitonis ad Onesimum, 172. V.
 Epistola Pii Papae legitima, 166. I.
 Epistola Victoris Papae ad Desiderium Episc. Viennensem, 198. XVIII.
 Epistola Victoris Papae ad Paracodam Episcopum, 198. XIX.
 Epistola Plinii ad Traianum, 104. II.
 Epistola diversorum. *Vide*, Litterae.
 Epolonius martyr Antiochia sub Decio, 253. CXXXVII.
 Eremi cultor primus Paulus Thebaeus, 255. CXIII.
 Error de Joannis Evangelistae immortalitate refellitur, 101. III.
 Esdras bibliotheca, 180. XVIII.
 Esdras quando, & quo modo restituit Divinam Script. 180. X.
 Esdras quas litteras mutavit, 180. XIII.
 Esquilinus, & Viminalis, colles Urbis, hospitium Christianorum, 159. VIII.
 Etaspi quid, 100. VII.
 Evagrius corrigitur de Consulatu Messala, atque Pedonis, 221. I.
 Evangelica concordia Tatiani, & Ammonii, 174. VI.

Evangelica Consonantia, seu Harmonia ab Ammonio elaborata, 234. V.
 Evangelium Petri nomine a quibusdam vulgatum, cujus occasione obortae sunt contentiones, 191. II.
 Evangelium execrandum editum a Basilide, 120. XIX.
 Evangelium depravat, & detruat Marcion, 140. X.
 Evangelium secundum Aegyptios, 174. XII.
 Evangelium gestare in pectore consueverunt Christiani, 232. XIII.
 Evaristus Papa creatur, 112. IV.
 Evaristus Papa divisit Titulos, *ibid.*
 Evaristus martyr obiit, 121. I.
 Evaristus quantum sedit, ejus res gestae, & sepultura, 121. II.
 Evaristus legatus a Novatiano, 254. XCVI.
 Eucharistia frequentii usu percipi solita a Christianis, 109. XXV.
 Eucharistia a Polycarpo conficitur Romae, concedente Pontifice, 167. IX.
 Eucharistia mitti solita ad absentes, pro Catholica communicatione, 198. XIII.
 Eucharistia ignem emittit in sumpturam eam, indigne, 254. LIV.
 Eucharistia conversa in cinerem, ne ab indigno sumeretur, *ibid.*
 Eucharistiam execrandam conficiebat Carpocras, 120. XXV.
 Eucharistiam magice conficiebat Marcus haereticus, 175. XXV.
 Eucharistiam illi tantum negabant haeretici, qui Christi carnem non credebant, 120. XIX.
 Eucharistiam exhorruit infans, qui gustarat libamina idolorum, 254. LIII.
 Eucharistiam indigne sumentes arrepti a demone, & alia gravia passi, 254. LIV.
 Eudemon Episcopus Smyrnenis apostata, 254. I.
 Evelpis martyr Larandis sub Alexandro, 230. III.
 Evelpistus martyr Romae sub Marco Imp. 165. I.
 Euentius presbyter martyr Romae sub Hadriano, 132. I.
 Eugenia filia Philippi Praefecti Augustalis deponitur Acilio, 188. I.
 Eugenia habitu virili delituit, 188. II. Quando cum matre Romam rediit, 104. VI.
 Eugeniae Acta martyrii ab antiquis cognita, 188. II.
 Eumenis Episc. Alex. creatur, 132. I. Moritur, 144. I.
 Eunuchorum seipso castrantium poena, 230. V.
 Eunuchorum secta, *ibid.*
 Eunuchi facti pharmaco. *Vide*, Castratio.
 Evode, vel Evodi quid apud Tertullianum, 195. V.
 Evodus educator Antonini, *ibid.*
 Evodus machinator necis Plautiani, 106. II.
 Euphrosina martyr cum Flavia Domitilla Taracinae sub Traiano, 100. XII.
 Euploes legatus ab Ephesi ad Ignatium, 109. IX.
 Euprepiae Titulus Romae, 166. I.
 Euphrosinus martyr sub Antonino, 140. V.
 Euploes legatus ab Ephesi ad Ignatium, 109. IX.
 Eusebii Caesariensis error de tempore persecutionis Traiani, 100. VI.
 Eusebii error de tempore Epistolae Plinii, 104. VII.
 Eusebii error in Chronico, 115. I.
 Eusebii error de tempore adventus Polycarpi Romam, 167. X.
 Eusebii error de tempore Apologiae Iustini ad Antoninum Imp. 142. XIII.
 Eusebii error de tempore Marcomannici belli, 179. XXXVIII.
 Eusebii historia in quibus potissimum fide vacillat, 109. LIX. Ejus libri de Martyribus fragmentum recognitum, 254. II.
 Eusebii dolus malus in recensendis scriptoribus Ecclesiasticis, 109. LX.

Eusebii locus depravatus de tempore martyrii Pionii emendatus, 169. XXIII. 254. I.
 Eusebius suppressit scriptores Ecclesiasticos Arium redarguentes, 109. LX.
 Eusebium reprehendit Maximus monachus, *ibid.*
 Eusebius, & socii passi Romae sub Commodus, 192. II.
 Eusebius patronus Arianorum, 109. LIX.
 Eusebius a Maximo jure reprehensus, 109. LX.
 Eusebius parum aequus erga Hippolytum Portuensem, 229. III.
 Eusebius interdum encomiastes potius quam historicus, 230. VI. Parum fidelis in rebus gestis ab Origene, 248. II.
 Eustachius idem, & Placidus, 103. IV. 110. VI.
 Eustachius cum filiis, & uxore in bovem anemum missus consummavit martyrium, 120. VI.
 Eustachius dicitur Job Christianus, *ibid.*
 Eustathius Sebastenus haereticiis furtipit litteras a Liberio Papa, 173. V.
 Eutropius iudex inter Origenem, & haeticos, 220. VIII.
 Eutyches martyr sub Traiano, 100. XII.
 Euthychianus Phrygia haeticus in carcere cum confessoribus, 254. XII.
 Exapla. *Vide*, Hexapla.
 Excommunicantur a victore Papa Asiani Quartadecimani, 198. X.
 Excommunicantur a Zephyrino Papa Tertullianus, & Proclus Montanista, 213. IV.
 Excommunicatur Origenes a Demetrio Episcopo Alexandrino, 232. VII.
 Excommunicantur a S. Cypriano schismatici, Felicissimus ac alii, 254. XXXI.
 Excommunicatur a S. Cypriano una eademque persona saepius, 254. LXXXVII.
 Exemplar divinae Scripturae non apud utrumque tantum Esdras remansit, 180. XVII.
 Exhortatio S. Cypriani ad martyres, 253. XLIX.
 Exoletus cur non abstulit Alexander Imp. 227. I.
 Exoleti a Philippo Christiano Imp. sublati, 249. II.
 Exomologesi fecere Romae haereticus, 155. III.
 Exomologesi faciunt foeminae deceptae a Marco, 175. XXVIII.
 Exomologesi jubetur facere Philippus Christianus Imp. 246. IV. *Et* 1099.
 Exorcismorum magna vis. *Vide* Arreptitii.
 Extorres lidem & confessores erant, licet fugerent persecutorem, 253. LXVII.
 Extorres Christiani non amplius inventi, 253. CVIII.
 Exuperius martyr in Phrygia sub Antonino, 140. V.

F

Fabianus Papa creatur signo columbae divinitus apparentis, 238. VI.
 Fabianus Papa creatus tempore difficillimo, 238. VII.
 Fabianus Papa damnat Privatam haeticum, 242. II.
 Fabianus Papa aedificat in coemeteriis, 245. I.
 Fabianus Papa baptizat Philippum Caes. 246. IX.
 Fabianus Papa Jovis simulacrum destruxit, *ibid.*
 Fabianus Papa dividit regiones Urbis diaconis, 112. IX.
 Fabianus Papa judicat causam Origenis, 248. I.
 Fabianus Papa audit Romae Origenem suam causam defendentem, *ibid.* Nomine ejusdem epistola spuria, 238. IX. Ejus tempore nec Ne-

Gordianus compressit Sabinianum tyrannum, 242. I.
 Gordianus uxorem quam duxerit, 243. I.
 Gordianus a Philippo duce exagitur, 244. II.
 Occidi iubetur, 246. I.
 Gordianus relatus inter divos, 246. X. Ejus sepulcrum, & epitaphium, *ibid.* Ejus occisores omnes periere, *ibid.*
 Gordius Episcopus Hierosolymitanus, 186. I.
 Graeci propriae gloriae tenacissimi, 109. XLVI.
 Graeci auctores qui meminerunt Dionysii Areopagite, 109. XLV.
 Graeci ante translationem Septuaginta, an aliam habuerint divinae Scripturae editionem, 231. X.
 Graeci peregrinati sunt in Aegyptum, 231. XIII.
 Graeci semper pueri, & ipsorum scientia junior, 231. X.
 Graecus gratior quam Latinis editio sancti Hieronymi, 231. XLIII.
 Gratianus Proconsul in Asia agit pro Christianis, 128. III.
 Grata martyr in Gallia sub Marco, 170. XXXV.
 Gratianus martyr Perusia sub Decio, 254. XXIX.
 Gratus Proconsul in Asia, sub quo prodit Montanus haeresiarum, 173. XI.
 Gregorius Nazian. ex habitudine corporis vaticinatur de Juliano, 182. IV.
 Gregorius Papa quid de translatione corporum Apostolorum, 221. IV.
 Gregorius Nyssenus quid de legione Fulminatrice, 176. XLV.
 Gregorius Nonus legatos misit in Orientem, 233. XIX.
 Gregorius Decimus tertius munificentissimus erga pauperes totius Ecclesiae Catholicae, 175. X.
 Gregorius Thaumaturgus, ante dictus Theodorus se contulit ad Origenem, 233. VII. Ejus primordia, *ibid.*
 Gregorius Thaumaturgus calumniam patitur a meretrice, 233. IX.
 Gregorius Thaumaturgus creatur Episcopus Neocaesariensis in Ponto, 233. XIII.
 Gregorius Thaumaturgus accepit divinam revelationem de fide Catholica, 233. XV.
 Gregorius Thaumaturgus ordinat Episcopum Alexandrum Carbonarium, 233. XXII.
 Gregorius Thaumaturgus Ecclesiam erigit, 245. III. Quae nunquam laesa a terrae motu, *ibid.*
 Gregorius Thaumaturgus fugit tempore persecutionis Decii, 253. CXXX. Fugamque suis suadet, *ibid.*
 Gregorius Thaumaturgus nullum suorum audivit lapsum esse tempore persecutionis, *ibid.*
 Gregorius Thaumaturgus invisibilis factus hostibus, 253. CXXXI.
 Gregorius Thaumaturgus licet absens, adstitit tamen Troadio pugnantibus, 253. CXXXIV.
 Gregorius Thaumaturgus aedificavit diaconum, quem habuit fugae comitem, & signo crucis miraculorum operatorem, 253. CXXXIV.
 Gregorius Thaumaturgus obmutescere fecit idolum, ac iterum vocale reddidit, 253. CXXXVI.
 Gregorius Thaumaturgus pernoctat canens hymnos, 253. XXXV.
 Gregorius Thaumaturgus Crucis signo expugnat templum idolorum, 253. CXXXVI.
 Gregorius Thaumaturgus saxum ingens precibus loco movit, 253. CXXXVIII.
 Gregorius Thaumaturgus post persecutionem rediens celebrat natales dies Sanctorum martyrum, 254. LVI.
 Gregorius Thaumaturgus exhilaravit populum festis solemnibus sanctorum martyrum, 254. LVI.
 Ludofque solitos exhiberi diis convertit in honorem martyrum, *ibid.*

Gregorius Turonensis in iis quae de Dionysio Areopagita scribit, refellitur, 109. XLIX.
 Gundenis virgo passa in Africa sub Severo, 205. XX.

H

Hadriani tempore quae haereses, 120. VII.
 Hadriani numismata, 119. II. 120. III.
 Hadrianus nepos Traiani, cui fuit in deliciis, 100. XIV.
 Hadrianus a Traiano adoptatus, 119. I. Ejusdem genus, & dies natalis, 119. II.
 Hadrianus quando Consul creatus, 119. I.
 Hadrianus quando rediit Romam, solvit populi debita, 120. III.
 Hadrianus persecuitur Christianos absque edicto, 120. IV. Ejus rescripta, *ibid.* Instar Phalaris saevit Romae in Christianos, 120. VI. Ejus persecutio instaurata, 127. I.
 Hadrianus a Quadrato Episcopo Atheniensi & aliis admonitus cessat a persecutione, 128. II.
 Hadrianus ad Fundanum Proconsulem, & alios Praesides rescripsit pro Christianis, 128. III.
 Hadrianus dictus a suis Locupletator Orbis, 122. I.
 Hadrianus animadvertit in magistratus, 129. I.
 Hadrianus muro divisit Britanniam, 123. I.
 Hadrianus abiit in Hispanias, 124. I.
 Hadrianus Athenas petit, Eleusinis sacris initiatur, 125. III. Restituit leges Solonis Atheniensibus, 125. I. Dedicavit aedem Jovis Olympii, 128. I. Draconem ex India posuit ibi pro numine, 145. XV.
 Hadrianus invisit Africam, multaque contulit Africanis, 126. I.
 Hadrianus peregrinatur in Asiam, atque in Aegyptum, 128. VI.
 Hadrianus consecrat ubique templa, 129. I.
 Hadrianus Antiochenis infensus, 130. I. 131. I.
 Hadrianus ex Hierosolyma Aeliam aedificat, 130. I. Cum sculpsit in porta civitatis, 137. II.
 Hadrianus venit in Aegyptum, 131. I.
 Hadrianus consecrat Antinoum in Deum, 132. VIII.
 Hadrianus in Aegypto Pompeii tumulum restituit, *ibid.*
 Hadrianus infensus in Aegyptios, quid de illis, 132. XIII.
 Hadrianus edictum perpetuum promulgavit, 134. II. A quo sublatum, *ibid.*
 Hadrianus agit iterum in Judaeos, 135. II.
 Hadrianus erigit templum Jovi ex adverso templi Hierosolymitani, 137. V.
 Hadrianus erigit templum Veneris five Adonidis in Bethlehem, profanatque omnia loca sancta, 137. VI.
 Hadrianus quando Romam rediit, 138. III.
 Hadrianus adoptat filios, *ibid.*
 Hadrianus illustrat villam Tiburtinam, 138. VI.
 Hadrianus aegrotat, *ibid.*
 Hadrianus saevit in Servianum virum insignem & alios, *ibid.*
 Hadrianus necat uxorem, *ibid.*
 Hadrianus mutat magistratus, & alios novos creat, novaque nomina indidit, 140. IV.
 Hadrianus mala valetudinis pertectus mortem sibi cupit inferre, 139. I.
 Hadrianus detinetur in vita effectis quibusdam miraculis, 139. II. IV. Qualia illa essent, 139. II.
 Hadrianus ob eadem Christianorum dira patitur, 139. III.
 Hadrianus diem obit: ejus morientis versus, 140. II. Sepultura, atque tempus regni, *ibid.*
 Hadrianus quid in medicos, 140. IV.
 Hadrianus scripsit res a se gestas, 140. III. Ha.

Hadrianus deditus magiae, 140. IV.
 Hadrianus relatus inter deos, 140. III.
 Hadrianus Papa quo modo dicatur probasse canones Apostolorum, 102. XIII.
 Haeresiarum Romae se conferunt, ut arcem Catholicam fidei expugnarent, 155. II. 167. IV.
 Haeresiarum damnantur ab Ecclesia Romana, 196. I.
 Haeresiarum magna fide coluntur a suis sectariis, 105. IV.
 Haeresiarum poenitentes non nisi Romae agunt exomologesin, & recantant palinodiam, 155. IV. 167. IV.
 Haeresiarum, & eorum haeresis. *Vide*, Haeresis. *Haesum Certa nomina.*
 Haeresis Acyllinorum, 247. III.
 Haeresis Adamitarum, 175. XXXIII.
 Haeresis Adelphiorum, 247. III.
 Haeresis Alogorum, 196. IX.
 Haeresis Apellianorum, 146. XVII.
 Haeresis Aquariorum, 174. III.
 Haeresis Archonticorum, 175. XXXI.
 Haeresis Artemonis, & Theodoti, 196. I.
 Haeresis Artotyritarum, 173. XI.
 Haeresis Ascodritarum, 175. XXXI.
 Haeresis Bardesanis, 196. XVI.
 Haeresis Basilidianorum, 120. IX.
 Haeresis Blasti, 180. III.
 Haeresis Caianorum, 145. XVI.
 Haeresis Carpocratianorum, 120. XXIV.
 Haeresis Cerdonianorum, 146. II.
 Haeresis Colarbasianorum, 175. XXIII.
 Haeresis Docitarum, 191. III.
 Haeresis Elxai, 105. II.
 Haeresis Encratitarum, 174. X.
 Haeresis Florini, 110. III.
 Haeresis Helcesiorum, 105. IV. 249. VII.
 Haeresis Heraclionis, 145. VIII. 175. XXIII.
 Haeresis Hermiae, 170. XII.
 Haeresis Hermogenis, *ibid.*
 Haeresis Marcionitarum, 146. II.
 Haeresis Materiatarum, 170. XII.
 Haeresis Melchisedechianorum, 196. XII.
 Haeresis Millenariorum, 118. II.
 Haeresis Montanitarum, 173. I.
 Haeresis Novatiana, 254. CIV.
 Haeresis Ophitarum, 145. XIII.
 Haeresis Opinantium, 191. II.
 Haeresis Patriciana, 203. XXVI.
 Haeresis Pattalorincitarum, 173. XI.
 Haeresis Peticonatorum, *ibid.*
 Haeresis Praxeana, 196. XVII.
 Haeresis Quartadecimanorum, 173. XXXIX.
 Haeresis Quintilianorum, *ibid.*
 Haeresis Sabelliana ex Praxeana, 196. XXI. Quando cognita, 196. XX.
 Haeresis Saturnini, 120. XXII.
 Haeresis Seleuciana, 170. XII.
 Haeresis Sethiana, 145. XVIII.
 Haeresis Severianorum, 174. XI.
 Haeresis Symmachiana, 203. XXVI.
 Haeresis Tatiana, 174. I.
 Haeresis Tertulliana, 216. XVIII.
 Haeresis Theodoti, 196. I.
 Haeresis Theodotianorum, *ibid.*
 Haeresis Trascodrygitarum, 173. XI.
 Haeresis Valentianorum, 145. I.
 Haereses in communi.
 Haereses unde progressae, 146. XXXII.
 Haereses ex ambitione progressae, *ibid.*
 Haereses multiplicatae a diabolo, postquam cessavit idololatria, 146. XXIX.
 Haereses progressae a philosophis, 120. XL. 130. IX.
 Haereses cur in Christiana religione frequentes, 146. XXVI.
 Ann. Eccl. Tom. II.

Haereses in omnibus scientiis esse, 146. XXVII.
 Haereses omnes habuerunt feminas adjutrices, 146. XX.
 Haereses omnes cur ab Auctore recitentur in Annalibus, 120. XVII.
 Haereses demonstrasse, confutasse est, 173. X. XXIII.
 Haereses demonstrant veram Ecclesiam, 120. XXI.
 Haereses prostratae sunt trophaea Ecclesiae, *ibid.*
 Haereses omnes ad profectum Ecclesiae a Deo permittit, 146. XXX.
 Haereses comparatae serpentibus, 100. II.
 Haereses comparatae infulis sterilibus, 170. IX.
 Haereses omnes quomodo confutentur, 146. X. XXII.
 Haeresion utilitas, 146. XXX.
 Haeretici.
 Haeretici corrumpunt scripta sanctorum Patrum, 175. XII.
 Haeretici Decretales epistolas frustra impugnant, 102. VII.
 Haeretici divinas Scripturas saepe transferunt, nulli acquiescentes versioni, 207. IV. 231. L. VII.
 Haeretici soliti se jactare ac mentiri communicationem virorum illustrium, 196. VIII.
 Haeretici natura instabiles, 173. XXXVI.
 Haeretici post obitum Apostolorum facti procaeciores, 109. III.
 Haeretici nihil praeter Scripturam admittunt volentes olim damnati, 109. XXIV.
 Haeretici voluptuosissimi, 120. XL.
 Haeretici a majoribus provocantur ad traditiones Romanae Ecclesiae, 145. XI.
 Haeretici omnes quo argumento convincendi, 146. XXII.
 Haeretici quibus notis manifeste arguantur, 167. XII.
 Haeretici discriminantur a Catholicis atque cognoscuntur ex communicatione cum Romana Ecclesia. *Vide*, Romana Ecclesia.
 Haeretici poenitentes qua recipiendi sint cum satisfactione, 167. VII.
 Haeretici poenitentis oblatio redditur eidem, cum ad haeresin revertitur, 167. VI.
 Haeretici admittentes cultum simulacrorum, 105. II.
 Haeretici tempore Ignatii qui, 109. XXII.
 Haeretici damnati a Gentilibus arbitris ad hoc ex consensu delectis, 216. VIII.
 Haeretis nec leviter communicandum, 167. VIII.
 Haeticorum portenta qualia, 105. III.
 Haeticorum patriarchae philosophi, 120. XL.
 Haeticorum turpitudines monstruosae, 120. X. IX.
 Haeticorum secreta, 120. XVIII.
 Haeticorum Synaxes, & mysteria clanculo fieri solita, 145. V.
 Haeticorum immania scelera redundant in Catholicos apud Gentiles. *Vide*, Calumniae.
 Haeticorum baptismus quando ratus habendus. *Vide*, Baptismus.
 Haeticorum errores propalasse, confutasse est, 173. XXXIV.
 Hamaxobii populi Christo credunt, 140. VII.
 Harmonius Bardesanis filius, 175. XIX.
 Hecathaeus Abderita, 231. XVI.
 Hegesippi tempore integer status Ecclesiarum, 167. XII.
 Hegesippus quid de Simeone, 109. I.
 Hegesippus venit Corinthum, 167. XI.
 Hegesippus congregatur cum Primo Episcopo Corinthiorum, *ibid.*
 Hegesippus scripsit sacram historiam simplici stylo.

Io, 167. XIII. Alta ab eo scripta, *ibid.*
 Hegeſippus imitandus in ſcribenda hiſtoria, 167. XV.
 Hegeſippus Junior, *ibid.*
 Heliceſæi hæretici ab Elxai pseudo-propheta ſe ortos gloriantur, 105. IV. Eorundem portentoſa commenta, *ibid.*
 Helceſaitarum liber fingitur de cælo lapſus, 249. VII.
 Helenus Episcopus Heliopoleos, in Ægypto, 188. II.
 Heliogabalus. *Vide*, Elagabalus.
 Helys martyr in Gallia ſub Marco, 179. XXXV.
 Heracla Alexandrinus pallio uſus, 197. XVI.
 Præſcitur Scholæ Alexandrinæ, 222. III.
 Creatur Episcopus Alexandrinus, *ibid.* Moritur, 248. V. Anni eius ſedis, *ibid.*
 Heraclam pater Melchisedech, 196. XIV.
 Heraclion hæreticus Valentini diſcipulus, 175. XXIII.
 Heraclides martyr diſcipulus Origenis, 103. VII.
 Heraclitus ſcriptor Eccleſiaſticus ſub Severo, 196. IV.
 Herculanens Commodianus Flamen, 194. III.
 Herculanus Episcopus in Africa, idem legatus S. Cypriani, 254. XXXV.
 Herena martyr in Africa ſub Decio, 253. LII.
 Herenæus martyr in Africa ſub Decio, *ibid.*
 Herma auctor libri Paſtoris, 159. IV. Cujus liber ille ſit fidei, *ibid.* An Pauli diſcipulus, *ibid.*
 Herma cur Paſtor dicitur, 159. VIII.
 Herma ſcripſit Acta S. Praxedis, *ibid.*
 Herma idem quod Hermes, 159. VI.
 Herma Paſtor moritur, 164. XXIV.
 Hermes præfeſtus Urbis factus Chriſtianus, & martyr ſub Hadriano, 132. II.
 Hermias hæreticus, 170. XII.
 Hermogenes hæreſiarcha quando prodiit, 170. XI. Ex philoſopho Stoico factus Chriſtianus, & hæreticus, *ibid.* Ejus diſcipuli, 170. XII.
 Hermogenes Jureconſultus ſub Alexandro, 225. I.
 Hermophilus depravator divinæ Scripturæ, 207. V.
 Hero diaconus Antiochenus ſucceſſor Ignatii, 109. XVI. Eum hortatur Ignatius, 109. XIX. Creatur Episcopus Antiochenus, 160. VIII. Ejus precatio ad Ignatium, 110. IX. Superſtes poſt terræmotum Antiochenum, 117. V. Martyrio coronatur, 131. I.
 Hero Junior Episcopus Antiochenus, 143. I. Moritur, 170. VII. Heron Martyr Alexandriæ ſub Decio, 253. CVI.
 Herodes Atticus celeberrimus orator, 169. VII.
 Heron diſcipulus Origenis martyr ſub Severo, 205. VII.
 Heſychius Alexandrinus emendat editionem Septuaginta, 231. XLI.
 Heſychius martyr ſub Alexandro, 228. II.
 Heterix quid, 100. VIII. Prohibet eas Traianus, eoſque prætextu vexat Chriſtianos, *ibid.*
 Hexapla Origenis quæ ſint, 231. II.
 Hierapolitani donantur frumento a Marco Imp. *Vide*, Marcus Imp.
 Hierarchia cæleſtis ab Ignatio deſcripta, 109. XXV.
 Hierarchia Eccleſiaſtica ab Ignatio expreſſa, 109. XXVIII.
 Hierarchia Eccleſiaſtica cæleſti perſimilis, 112. VIII.
 Hierarchia Montani, 173. XXXII.
 Hieronymi conſilium in recenſendo Scriptores Eccleſiaſticos, 100. LX.
 Hieronymi juſta querela de receptis translationibus hæreticorum, 184. IV.
 Hieronymi labor in editione ſeptuaginta, 231. XXXIX.
 Hieronymi labor Græcis magis quam Latinis acceptus, 231. XLIII.

Hieronymi editio divinæ Scripturæ a Latinis parvipenſa a Græcis translata, *ibid.*
 Hieronymi editio cognita, & in Latinam Eccleſiam introducta, veteri exoleſcente, 231. XLVI.
 Hieronymus imitatur Origenem in emendatione Septuaginta, 231. XXXVII.
 Hieronymus ſolitus Romæ inviſere frequenter cœmeteria, 226. X.
 Hieronymus patitur invidiam ob translationem divinæ Scripturæ, 231. XLII.
 Hieronymus novum Teſtamentum non tranſtulit, ſed tantum emendavit, 231. LIII.
 Hieronymus vocum antiquarum tenaciſſimus, 231. LIV.
 Hilarianus Proconſul in Africa, 203. X.
 Hilduinus ſcriptor Arcopagiticorum, 109. XLIII. XLV.
 Hincmarus Episcopus Rhemenſis accurate de Dionyſio Arcopagita, 109. XLII. XLIX.
 Hippolytus celeberrimus inter ſcriptores Eccleſiaſticos quando abſolvit canonem temporum, 224. X. Ejus ſtatua cum canone temporis inventa, *ibid.*
 Hippolytus quæ ſcripſit, 229. III. X.
 Hippolytus invidiam patitur ab Origenis ſtudioſis, 229. III.
 Hippolytus cujus Eccleſiæ Episcopus fuerit, *ibid.*
 Hippolytus dicitur Nonnus, 229. IV.
 Hippolytus ſe Romam conſert, ibique a Pontifice Romano retinetur, *ibid.*
 Hippolytus Episcopus olim in Arabia, factus eſt Episcopus Portuſenſis, 229. V.
 Hippolytus patitur ſub Alexandro, *ibid.* Ejus Martyrii Acta, 229. VI.
 Hippolytus exceptus a Calliſto Papa, 229. IV. Ejus memoria in Portu Romano, *ibid.*
 Hippolyti Portuſenſis error circa D. Joannis Evangelix immortalitatem, 101. III.
 Hiſpania Chriſto ſubjecta, 140. IX.
 Hiſtoria ab Hegeſippo conſcripta, 167. XIV.
 Hiſtoria a ſuo dicendi aliena, *ibid.*
 Hiſtoriæ ſcribendæ recta ratio, *ibid.*
 Hiſtoriæ congruit ſimplicitas, ſimplexque genus dicendi, *ibid.*
 Hiſtoriæ finis utilitas, *ibid.*
 Hiſtoriæ peculiaria quæ ſint, *ibid.*
 Hiſtorici Gentiles in Chriſtianos inſenſi haud fideles inventi, 163. X. Mendaciſſimi interdu in recenſendis rebus Chriſtianorum, 176. II. Superſterunt res geſtas a Philippo Chriſtiano Imperatore, 249. III.
 Hominem creatum ab Angelis impie dicebat Saturninus, 120. XXII.
 Homines omnes inhabitantes habere malos ſpiritus, dicebat Valentinus, 145. VI.
 Homines omnes peſſimi a Caianis habitus ſancti, 145. XVI.
 Homines non urgeri fato, ſed propria voluntate, 175. XIX.
 Homines ſceleſtos, & infames ſolitos conqueri de Chriſtianiſ, 201. XXXV.
 Hominum triplex differentia a Valentino conſtituta, 145. III.
 Hominum duo genera a Saturnino poſita, 120. XXII.
 Honorius Imperator celebravit ludos ſæculares 249. V.
 Horto frugifero Eccleſia comparata, 170. IX.
 Hyacinthus martyr Romæ ſub Traiano, 106. XII.
 Hyacinthus Traiano a cubiculo martyr, Cæſareæ, 108. II.
 Hygini Papæ tempore hæreſiarchæ in Urbe, 155. I.
 Hyginus Papa creatur, 154. II.
 Hyginus Papa martyrio coronatur, 158. I. Ejus decreta, & anni ſedis, 158. II.
 Hymnus Angelicus quando dicendus, 154. II. Ja-

I
 Jacobus Davis de Perronio Episcopus Ebraicenfis laudatur, 109. XLI.
 Jannica martyr in Gallia ſub Marco, 179. XXV.
 Januariæ martyr in Africa cum ſociis ſub Severo, 202. IV.
 Januarius filius S. Felicitatis martyr Romæ una cum ſociis, 175. IV.
 Janus clauſus aperitur a Gordiano ad bellum Perſicum, 244. I.
 Iberi ad fidem converſi a Clemente Papa, 109. XI.
 Iberos credere in Chriſtum teſtatur Irenæus, 140. VII.
 Idola quæ erant celeberrima, obmutuerunt, 100. III. Unde id acciderit, 100. V.
 Idola aliqua ſeſceta vocalia permiſſu Dei, ut contra ſe loquerentur, 253. VII. XIII.
 Idola obmutuerunt præſentia Gregorii Taumaturgi, 253. CXXXV.
 Idola habitatio malorum geniorum, 100. V.
 Idola aliqua a Chriſtianiſ ſub Philippo Imperatore conſtracta, 253. VII. XIII.
 Idolorum reſponſa de fide Chriſtiana propaganda, 224. II.
 Idolorum oracula. *Vide*, Oracula.
 Idololatæ. *Vide*, Gentilitas,
 Idolothorum ſcrupuloſa obſervatio, 201. XVI.
 Jejunia ex traditione Apoſtolica, 109. XXXI.
 Jejunia nova indicere præſumebat Montanus univerſæ Eccleſiæ, 173. XXVIII.
 Jejunia religioſorum regularium longe diverſa a Montani jejunis, *ibid.*
 Jejunia nova Montani, *ibid.*
 Jejunia deſeſtabantur Carpocratiani, 120. XXVIII.
 Jejunia Cyprianus indicit ſuis tempore perſecutionis, 253. XLVII.
 Jejunia nova ex nova cauſa indicere ſolebant Episcopis in ſuis Eccleſiis, 173. XXIX.
 Jejunium Quadrageſimæ, 136. I.
 Jejunium ſabbati Marcion quam ob cauſam indicit ſuis, 146. XII.
 Jerofolyma an fuerit Patria Melchisedech, 196. XV.
 Jerofolyma acriter vexata, 113. I.
 Jerofolyma mutatur in Eliam: ab Hadriano templis profanata. *Vide*, Eliam, & Hadrianus.
 Jerofolymitana perigrinatio antiquiſſima, 199. X.
 Jerofolymitani Episcopi ſibi invicem ſuccedentes, 113. 127. I. 138. I. 157. I. 186. I. Eorum ſedis tempus plane incertum, *ibid.*
 Jerofolymitani Episcopi recenſiti ab Epiphano, 158. II.
 Jerofolymitani Episcopi ex circumſiſione deficient, 138. I.
 Jerofolymitani Episcopi ex Gentibus, eorumque primus Marcus, *ibid.*
 Jerofolymitani templi ſpolia incenſa cum templo Pacis Romæ, 193. II.
 Jexeus frater Elxai pseudo-propheta, 105. II.
 Ignatius amandatur Antiochia Romam, 109. V.
 Ignatius qualis eſſet, ejus declarant epistolæ, *ibid.*
 Ignatius cuſtoditur a ſævis militibus, 109. VII.
 Ignatius quando venit Smyrnæ, 109. VIII.
 Ignatius quos habuit comites in itinere, *ibid.* Ejus magnanimitas, 105. XI.
 Ignatius licet vindus, ubique tamen glorioſus, *ibid.*
 Ignatius legatos diverſarum Eccleſiarum ſuſcipit, 109. IX. XVIII.
 Ignatius ſcribit ad diverſas Eccleſias, 109. X. XV.

Ann. Ecl. Tom. II.

Ignatius vaticinatur de Hæſe futuro episcopo, 109. XVI.
 Ignatius quando ſcripſit ad Romanos, 109. XIII.
 Ignatius magno animi ardore exoptat martyrium, 109. XII. Ejus inſignis humilitas, 109. XI.
 Ignatius gloriatur vinculis, *ibid.*
 Ignatius mirifice laudat Romanam Eccleſiam, 109. XIII.
 Ignatius advenit Troadem, 109. XIV.
 Ignatius quando ſcripſit ad Polycarpum, 109. XV. Smyrnenſes, *ibid.*
 Ignatius perducitur Philippos, 109. XVI.
 Ignatius quando ſcripſit ad Antiochenos, *ibid.* & ad Heronem ejuſdem Eccleſiæ diaconum, *ibid.*
 Ignatius quando ſcripſit ad Tarſenſes, 109. XVII.
 Ignatius plures ſcripſit epistolæ quam duodecim editas, 109. XIX. Ejus epistolæ collectæ a Polycarpo, & a Philippensibus, 109. XVIII. Numerus earum, & ſinceritas, 109. XIX. Quanti ponderis ſint in Eccleſia Dei, 109. XX. Puriffimi fontes traditionum, 109. XXI. XXV. Signum epistolæ ejus, 109. XXXII.
 Ignatius quodnam habuit ſcribendi genus, 109. XXV.
 Ignatius ſuis epistolis repræſentat puriſſimam faciem primitivæ Eccleſiæ Catholicæ, & Apoſtolice, 109. XXXI.
 Ignatius eadem omnino docuit, quæ Apoſtoli, 109. XXI.
 Ignatius vehementer inſectatur hæreticos, 109. XXII.
 Ignatius primus omnium exacte expreſſit hierarchiam cæleſtem, 109. XXXV.
 Ignatius quo anno martyrium conſummavit, & quo modo, 110. I.
 Ignatius, ut Romæ pateretur, Dei conſilium ſuit, 110. IV.
 Ignatius citatur a Dionyſio Arcopagita, 109. LIII. & ab Irenæo, 109. XII.
 Ignatii reliquiæ translatae in Syriam, 110. V. Eadem illustratæ miraculis, 110. XI.
 Ignatii aſſertio de tempore celebrandi Paſchatis, 159. II.
 Ignatii Epistolæ dignæ, ut ab omnibus legantur, 109. XI.
 Ignatius cum ſublatus eſt ab Eccleſia Antiochena, Civitas terræmotu corruit, 117. II.
 Ignatius martyr in Africa ſub Decio, 253. XCI.
 Ignotum Deum qui adorabant, 114. II.
 Imagines quas habebant Baſilidiani, 120. XVII.
 Imaginum cultus apud Carpocratem qualis, 120. XXXVIII.
 Imaginum cultus quis legitimus, *ibid.*
 Imago Jovis Flavii, & declaratio ejus, 176. XXV.
 Imago aſini expoſita in deriſionem Chriſtiane religionis, 201. XXII.
 Imaginum antiquus uſus, 216. XIV.
 Imagines paſtoris ovem humeris geſtantis in facris vaſis poſitæ, 216. XIII.
 Imaginum hæreticorum occaſione, calumniæ Novantium, 120. XII.
 Immolatio infantium Chriſtianiſ obſecta. *Vide*, Calumniæ.
 Imperatores conſecrati dii, & qua impoſtura, & ſuperſtitione, 213. V.
 Imperatores Gentiles in ſua familia habuiſſe Chriſtianos, 237. IV.
 Imperatores Chriſtiani purgarunt ſordes Urbis, 227. I.
 Imperatores ſubditi ſint episcopis, 109. XXVII.
 Imperatori venienti in Urbem, quo modo occurri ſolitum, & quid tunc agi Romæ, 200. I.
 Imperium Romanum dire afflictatum cladibus multiplicibus ob necem Chriſtianorum, 154. IV.
 Impietas maximum omnium ſcelus, ob idque Chriſtiani

Q q q 2

fiani diriffimas poenas subierunt, quod impi-
 crederentur, 164. VI.
 Incendium Alexandrinum, 231. XXXIII.
 Incendium Romae sub Commodo Imp. 193. I.
 Incensam non ponat draconissa, 179. LI.
 Index Romanorum Pontif. ab Honorio Papa
 collectus, 121. I.
 Indis praedicat Evangelium Pantenus, 183. II.
 Indorum legationes ad Traianum, 106. I.
 Indulgentiam non aufert Ecclesiastica disciplina,
 194. CV.
 Indulgentia non conceditur absque aliqua pra-
 via satisfactione, 253. LV.
 Indulgentiae signo numismata expressa, 210. III.
 Indumenta Christianorum cuius coloris esse so-
 lerent, 197. VIII. XIII.
 Infames personae solitae conquesi de Christianis,
 202. XXXV.
 Infamia gravi laborabant Christiani ex Gnosti-
 corum turpitudinibus. *Vide*, Calumniae.
 Ingenes martyr Alexandriae sub Decio, 253. CVII.
 Initiatio ab impostore excogitata, 140. II.
 Inquiri vetiti Christiani a Traiano, 104. V.
 Inquiri iusti Christiani sub Severo, 203. X. Quam
 periculose id tentarit, 109. XIII.
 Inscriptio Hadriani Imp. ob beneficia collata Ro-
 manis & debita dimissa, 220. III.
 Inscriptio gemmae Basilidianorum, 120. XVI.
 Inscriptio legationis legionem Fulminatricem
 antiquitus sic dictam, 176. XIX.
 Instrumenta tortoria, 253. XV. *Vide*, Tormenta.
 Insulae fertili comparata Ecclesia, 170. IX.
 Insulae sterili haeresis similis, *ibid.*
 Interpretatio Theodotionis quando innotuit, 184. I.
 Quarta dicta, cum sit tertia, 184. III.
 Interpretatio Quinta dicta quando apparuit, 229.
 III.
 Interpretatio Sexta ab Origene reperta, 230. VII.
 Interpretatio Septuaginta quando facta, an pri-
 ma omnium, 231. XI. Quantum temporis an-
 te Christum, 231. XVII. Divino consilio ela-
 borata, 231. XVIII. Divinoque afflata Spiritu,
 eodemque prophetico translata, 231. XXI.
 Interpretatio Septuaginta an perierit incendio
 Alexandrino, 231. XXXIII.
 Interpretatio Septuaginta restituta modo opera
 R. D. Antonii Carafa S. R. E. Cardinalis,
 231. LXII.
 Interpretatione Septuaginta utebantur Judaei com-
 muniore usu, 231. XXXV.
 Interpretatio Septuaginta a quibus fuerit emen-
 data, 231. XXXVII.
 Interpretatio Septuaginta quo modo a Judaeis coe-
 pta depravari, 231. XXXV.
 Interpretatione Septuaginta usi sunt Apostoli,
 231. XXXIX.
 Interpretatio Septuaginta dicta Vulgata, & Com-
 munitis, 231. XLI.
 Interpretatio Septuaginta non eadem apud om-
 nes, *ibid.*
 Interpretationes Vetus, & Nova quae dictae sunt,
 231. XLVI.
 Interpretationes diversae ab Origene collectae
 atque ordine dispositae, 231. I. V. VII.
 Interpretes Novantes damnantur, 231. LVII.
 Interpretari saepe divinas Scripturas, nec ma-
 joribus acquiescere, haeticorum est, 207. V.
 Intereffio sanctorum nobis proficua. *Vide*, Mar-
 tyres.
 Inventarium dictum Breve, atque Commemo-
 ratorium, 142. X.
 Joannis Apostoli & Evangelistae obitus, 101. III.
 Joannis Apostoli obitus quando & ut contigit,
 101. II.
 Joannes Apostolus pie creditur ad Deum cum
 carne assumptus, 101. VII.
 Joannis Apostoli immortalitas redarguitur, 101.
 V.

Joannis Apostoli reliquiae in honore habitae,
 101. III.
 Joannis Apostoli sepulchrum Ephesi, *ibid.*
 Joannis Apostoli sepulchrum terram vomit, 101.
 IV.
 Joannis Apostoli proxime morituri ultima ver-
 ba ad suos, 101. VI.
 Joannis Apostoli aetas, 101. VIII. Ejus sacer-
 dotium quoto anno suae aetatis incidit, 101.
 IX. Ultimus Apostolorum mansit in vita,
 101. X.
 Joannis Apostoli martyrium quale, *ibid.*
 Joannis Apostoli scripta in Elxai haesim, 105.
 II.
 Joannis Apostoli apparitio cum Dei Genitrice
 facta Gregorio Thaumaturgo, 233. XVII.
 Joannis Apostoli tolerantia Judaei moris, ce-
 lebrandi Paschatis Luna decima quarta, 159.
 I. 198. IX. Ipse autem diei Dominicae pra-
 dicator, 159. II.
 Joannis Apostoli scripta commendata Platonicis,
 234. VII.
 Joannis Damasceni error corrigitur, 102. X.
 Joannis discipuli Domini auditor Papias, 128.
 III. Interdum acceptus pro auditore Joannis
 Apostoli, 128. IV.
 Joannes Philoponus redarguit Proclum agen-
 tem adversus Christianos, 173. XXXVII.
 Job Christianus dictus Eustachius martyr, 120.
 VI.
 Jonathae Paraphrasis existimata Theodotionis,
 184. V.
 Josephus Judaeus historicus refellit commentum
 de cultu capitis aini, 201. XXIII.
 Jovilla martyr insignis in Gallia sub Marco,
 179. XXXVII.
 Jovis Olympii templum Athenis ab Hadriano
 dicatum, 128. I.
 Jovis Phavii simulacrum in columna Antonii
 exculptum, 176. XXV.
 Jovis diversa nomina ex diversis causis, *ibid.*
 Jovis statua in loco resurrectionis Domini col-
 locata ab Hadriano, 137. VI.
 Jovis templum Hierosolymis ab Hadriano ere-
 ctum, 137. V.
 Jovita martyr cum Faustino Brixiae sub Hadria-
 no, 121. II.
 Iraides martyr Antinopoli in Aegypto sub Ha-
 driano, 131. XV.
 Irenaeus adolescens audivit Polycarpum, 169.
 XIX. Itemque Papiam, 180. I. Missus in
 Gallias a Polycarpo, *ibid.*
 Irenaeus contestationem suis scriptis apposuit,
 175. XXXIV.
 Irenaeus quando scripsit, *ibid.*
 Irenaeus missus legatus ad Eleutherum Papam,
 179. LIII.
 Irenaeus quid Romae egit, 179. LIV.
 Irenaeus provocat semper haeticos ad traditio-
 nes Romanae Ecclesiae, *ibid.*
 Irenaeus an sit profectus in Asiam, *ibid.*
 Irenaeus quando creatus Episcopus Lugdunensis,
 180. I.
 Irenaeus quando scripsit adversus Valentinianos,
 180. II.
 Irenaeus quid adversus Florinum, & Blastum,
 180. III. 205. XXX.
 Irenaeus reversus in Gallias, 180. V.
 Irenaeus accusat nimiam severitatem Victoris Pa-
 pae, sed an jure, 198. XII.
 Irenaeus conciliator pacis inter Catholicos, 198.
 XIV.
 Irenaeus quae scripsit, 180. II. Quando scripsit,
 180. V. Graece scripsit, *ibid.* Graecisque no-
 tiora olim ea fuisse, quam Latinis, 205. X-
 XX. Scriptor dictus est Apostolicorum tempo-
 rum, *ibid.*

Ire.

Irenaeus quando martyrio coronatus est, 205.
 XXVIII.
 Ischyron martyr Alexandriae sub Decio, 213.
 CVII.
 Isis cultus a Romanis saepe rejectus, ac tan-
 dem mira celebritate acceptus, 148. II.
 Isis festa ludibriis plena representari ab in-
 disciplinatis Christianis ante tempora Quadra-
 gesimae, 183. XI.
 Isis sacra magno pretio in Urbe, 183. X.
 Isis factis ex Consule apostata initiatur, 183.
 VII.
 Isidori duo confusi saepe reperiuntur, 101. XI.
 Isidori sententia de Canonibus Apostolorum,
ibid.
 Isidorus haeticus, Basilidis filius, & ejus scri-
 pta, 120. XX.
 Isidorus martyr cum sociis in Aegypto sub De-
 cio, 153. CVI.
 ex Italia Gentiles in Pontum confluent ad Aesculapium apparentem, 143. XIV.
 Italica Civitas in Hispania, ex qua Traianus
 oriundus, 100. I.
 Italicus Praefectus in Gallia persecutor sub Hadria-
 no, 122. II.
 Itinerarium Clementis, 101. XXXI.
 Judaei in Aegypto rebellant sub Traiano, 116.
 I. Eorum immanitas in Romanos, & Graecos,
ibid.
 Judaei rebellantes devastant Cyprum, 116. II.
 Lege vetiti adire Cyprum, *ibid.*
 Judaei in Mesopotamia rebellant, *ibid.*
 Judaei adversus Gentes aliquando victores, 117.
 VI.
 Judaei saepe a Romanis defecere diversis tempo-
 ribus, 121. III.
 Judaei rebellant tempore Hadriani, 130. I.
 Judaei collocant praedia in cuniculis excavatis,
ibid. Eorum latebrae instar coemeteriorum, 130.
 II.
 Judaei rebellantes concutiunt orbem, 130. III.
 Judaei persecuti sunt Christianos sub Hadriano,
 130. IV.
 Judaei iterum sub Hadriano rebellant, 135. II.
 Judaei iterum rebellant sub Antonino Pio, 141. I.
 Judaei iterum rebellant sub Severo Imp. 199. II.
 Judaei a Quietone compressi, audaxque eorum cla-
 des majores in dies, 117. VI.
 Judaei Alexandriae occisi omnes, *ibid.*
 Judaei dira passi sub Hadriano, 135. II. 137. IV.
 Judaei vetiti accedere in Palaestinam, 137. I.
 Iterum hac lege coerciti, 199. IV.
 Judaei nec glebam quidem terrae in Orbe pos-
 sidebant, 137. IV.
 Judaei ab Antonino Pio iterum compressi, 141. I.
 Judaei compressi sub Severo, 199. II. Ab eodem
 iterum victi, 203. IV.
 Judaei a Pescennio Nigro dire afflicti, 199. II.
 Judaei falsa pacis oraculo decepti, *ibid.*
 Judaei a Claudio latrone gravia passi, 199. III.
 Judaei vetiti a Severo circumcidi, 204. I.
 Judaei a Severo quoque vetiti accedere in Pala-
 estinam, 199. IV.
 Judaei deteriores omnibus barbaris, 178. IV.
 Judaei ubique saltem verbis soliti exagitare
 Christianos, 210. VI. 254. V.
 Judaei studuerunt corrumpere editionem Septua-
 ginta, 231. XXXVI.
 Judaei plurimi profecti in Aegyptum, 231. XIII.
 Judaei in deserto coluerunt Apim, 123. II.
 Judaei cum Christiano disputato, 210. VI.
 Judaeorum calumniarum redundantes in Christianos,
 120. XXX.
 Judaeos affligentes magna a Deo sunt consecuti
 beneficia, 100. I.
 Judaeorum portae insculptus porcus, 137. II.
 Judaeis tributus cultus Bacchi, & Adonidis a.

Plutarcho, 201. XXVI. Ab illo, & aliis item
 cultus aini, 201. XXIV. Nec non cultus porci,
 201. XXVI.
 Judaeus baptizatus arena scititiae, 181. II.
 Judaicum bellum sub Traiano, 116. I.
 Judaicum bellum sub Hadriano, 135. I.
 Judaicum bellum sub Antonino Pio, 141. I.
 Judaicum bellum sub Severo, 199. II. 203. IV.
 Judas scriptor Ecclesiasticus sub Severo, 204. II.
 Judas Ischariothes laudatur a Caianis, 145. X-
 VI.
 Judas Episcopus Hierosolymitanus, 117. I.
 Judices Ethnici adhibiti in controversiis cum ha-
 reticis, 210. VIII.
 Judicia capitalia in Christianos iniquissima 150.
 III. 164. XIV. *Vide*, Persecutio.
 Judicii extremi praedicatione perterrefacti Gen-
 tiles, 178. VI.
 Julia martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
 Julia Martyr in Gallia sub Marco, 179. XX-
 XV.
 Juliana virgo dedit Origeni Symmachi interpre-
 tationem, 205. VI.
 Juliana virgo hospes Origenis tempore persecu-
 tionis, 205. VI.
 Julianus Apameae Episcopus, 173. XXI.
 Julianus Apostata quid de Traiano, 100. X-
 VII.
 Julianus Apostata aufert frumentum dona tum-
 Christianis, 163. XIV.
 Julianus Imp. post Pertinacem, 195. I. Tempus
 ejus Imperii, *ibid.* Spoliatur Imperio ab ex-
 ercitu Romano, *ibid.*
 Julianus Episcopus Hierosolymorum 157. I.
 Julianus Junior Episcopus Hierosolym. *ibid.*
 Julianus Episcopus Alexand. 181. I. Obitus ejus,
 190. I.
 Julianus magus, 176. VII.
 Julianus filius Symphorosa, martyr cum fratri-
 bus sub Hadriano, 138. IV.
 Julianus martyr Sorae sub Marco, 175. VII.
 Julianus martyr cum Euno Alexandriae sub De-
 cio, 253. CIV.
 Julius Africanus Consul, & Praefectus, 114. IV.
 Julius Africanus legatus pro restituenda Nicopo-
 li, 222. I.
 Julius Africanus scriptor Ecclesiasticus, *ibid.*
 Julius Capitolinus in Christianos infensus, 163.
 X.
 Julius Capitolinus errat in annis Lucii Imp. 171.
 II.
 Julius Capitolinus quando floruit, 163. X.
 Julius Cassianus auctor Docitarum haeticorum,
 191. III.
 Julius Celsus Jureconsultus, 225. I.
 Julius martyr in Gallia cum sociis sub Marco,
 179. XXXV.
 Julius martyr Romae Senator sub Commodo,
 192. III.
 Julius martyr miles in Myria sub Alexandro,
 228. II.
 Julius Maximinus Imp. persecutor. *Vide*, Ma-
 ximinus.
 Julius Paulus J. C. sub Alexandro, 225. I.
 Julius Proculus Senator an fuerit Christianus,
 192. VI.
 Julius Severus contra Judaeos missus, 121. III.
 Jurabant Christiani Imperatoribus fidem, 169.
 IX.
 Juramentum per Genium Imperatoris praestare
 recusabant Christiani, 202. II. V.
 Juramentum per corpus, & sanguinem Christi a
 Novatiano exactum a suis, 254. LXXV.
 Jure antiquo Romanorum Christiani, ut qui per-
 egrinam inveherent in Urbem religionem,
 plectendi, 164. V.
 Jureconsulti Christianis infensi atque molesti,
 225. II. 226. V.

Jureconsultorum responsa, & leges Imperatorum hostium Christianorum non respuit Ecclesia, 226. V.
 Justa martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Justinus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXV.
 Justinus philosophus Platonius Samarita quo tempore recessit a patria, 130. IV.
 Justinus philosophus quo impulsu Christianam religionem professus est, 130. V.
 Justinus philosophus scrutatus omnes scholas philosophorum, *ibid.*
 Justinus philosophus acquivit magis Platonis, 130. VI.
 Justinus philosophus ab incerto homine fidem Christianam didicit, 130. VII.
 Justinus philosophus quando scripsit Apologiam ad Antoninum Imp. 142. XIII. 150. II.
 Justinus philosophus numerat tempus ab annis Christi, 142. XIII.
 Justinus philosophus contempsit edicta Imp. de legendis libris Prophetis, 142. I.
 Justinus philosophus impugnat Valentinum hæresiarum, 145. IX.
 Justinus philosophus usus est magna libertate in dicendo, 150. III. 164. XXIII.
 Justinus philosophus cur Marco Imp. Philosopho odiosus, 164. X.
 Justinus philosophus redarguit Crescentem Cynicum, *ibid.*
 Justinus philosophus patitur persecutionem a Crescente Cynico, 164. XI.
 Justinus philosophus scripsit Apologiam secundam ad Senatum tantum, 164. XIV.
 Justinus philosophus rogat suam legi Apologiam, 164. XXIII.
 Justinus philosophus coronatur martyrio una cum sociis, 165. I. Eorum martyrii Acta, 165. II.
 Justinus philosophus ubi hospitatus in Urbe, 165. III.
 Justinus philosophus stabilis in fide Christi, 165. V.
 Justinus philosophus quo die martyrio coronatus, 165. I.
 Justinus philosophus quot annos vixit, *ibid.*
 Justinus philosophus quæ scripsit, 165. VII. De ejus epistola scripta ad Papam, 165. IX.
 Justinus cur in Apologia tam manifeste evulgat sacra Christianorum mysteria, 150. IV.
 Justinus Episcopus Alexand. creatur, 122. I. Moritur, 133. I.
 Justus Episcopus Hierosolymitanus, 113. I.
 Justus Episcopus Viennensis, 166. I. Ad eum scripsit Pius Papa, *ibid.* Passus est martyrium sub Marco, 166. IV.

K

Kataphrygæ hæretici, 173. XXXVI. XXXVIII. *Et seq. Vide*, Cataphrygæ, Montanus, Montanistæ.
 Kata Æschinem dicti hæretici, 173. XXXVI.
 Καταροι volebant, dici Novatiani, 254. CVI.
 Κεραυνόδοξος, sic dicta legio Christianorum militum, 176. VI.

L

Lætantius juste conquestus de Jureconsultis in Christianos iniquissimis, 225. II.
 Lætantius martyr cum sociis in Africa sub Severo, 201. IV.
 Lætus Præfectus successit Philippo Christiano in præfectura Augustali Ægypti, 204. VI.
 Laica communio tantum datur lapsis clericis poenitentibus, idque etiam servatur in lapsis Episcopis, 254. XCI.

Laica communio. *Vide*, Communicatio.
 Laici probatæ vitæ, & scientiæ docuerunt aliquando publice in Ecclesia, 230. III.
 Laicos homines e tabernis fabrilibus pulpitem. conscendere apud Novatores, 196. XI.
 Lampades ardentes gestabant Quintiliani hæretici, 173. XXXIX.
 Lampridius historicus quando vixit, 210. IV.
 Lanarii vici duo in Urbe, 192. II.
 Laodicus martyr Heracleæ sub Marco, 175. VII.
 Lapidari soliti Christiani Ephesi, 254. XXV.
 Lapsi tempore persecutionis sub Marco, 179. VII.
 Lapsi quamplurimi tempore persecutionis sub Decio, 253. XVII. XCIX.
 Lapsi a Præsidibus afflicti, 179. XIV.
 Lapsi recipiuntur a martyribus, 179. XXXI.
 Lapsi respicientes martyrium consequuntur, 179. XVIII.
 Lapsi restituti a martyribus, 179. XXXI.
 Lapsi poenitentes rejiciuntur a Tertulliano, 226. III.
 Lapsi diversi generis, 253. XVIII.
 Lapsi soliti adire martyres pro pace, & communione postea consequenda, 253. LV.
 Lapsi importunitate nimia agebant, *ibid.*
 Lapsi mitti soliti ad martyres, ut magis erubescerent, 253. LVIII.
 Lapsi non nisi per Episcopos reconciliari solebant, 253. LX.
 Lapsi a martyribus tantum libellum supplicem accipiebant, non autem reconciliationem, *ibid.*
 Lapsi, cur interdum magna temeritate irrumpebant in Ecclesiam, 253. LXV. Eos acriter redarguit Cyprianus, 253. LXXIII.
 Lapsi non festine; sed magna maturitate, & consilio recipiendi, 253. LXVI.
 Lapsi procaces, & in Episcopos contumeliosi, 253. LXV.
 Lapsi communicantes sine consensu Episcopi excommunicantur, 253. LXXVI.
 Lapsi recipiendi, qui tamen mansueti essent, humilesque, & non procaces, 253. LXXIII. LXXXI.
 Lapsi qualiter recipiendi essent, sancitum Romæ decretum in Concilio, 253. LXXXI.
 Lapsi revocati ad poenitentiam, receptique a martyribus in Ægypto, 253. CIX.
 Lapsi ex temeritate redditi securi, 253. CX. XXVIII.
 Lapsi visitabant martyres in carcere positos, 254. XII.
 Lapsi, reddita pace, magno impetu obtrudunt se in Ecclesiam, 254. LI.
 Lapsi non indistincte omnes simul, sed habito cuiusque satisfactionis delectu restituendi, *ibid.*
 Habendus de lapsis delectus, 254. LXXXVIII.
 Lapsi admonentur a Cypriano, scripto commentario, 254. LI.
 Lapsi a Deo puniti, & prodigijs perterrefacti, 254. LII.
 Lapsi, ut satisfaciunt Ecclesiæ, admonentur, 254. LV.
 Lapsi qui, & quo modo restituendi, in Concilio Africano actum est, 254. LXXXV. II.
 Lapsi Episcopi, sic recipiendi poenitentes, ut tantum communicent inter laicos, 254. LXIII.
 Lapsi poenitentes admissi a Concilio Romano, 254. XC.
 Lapsi confessores restituti a Cornelio Papa, 254. CI.
 Lapsis non inconsulte danda pax a martyribus, 253. LVIII.
 Lararium, 224. II.
 Latrones a Marco scripti milites, 170. III.
 Lauream gestare soliti milites, cum acciperent donativum, 201. II.
 Laureati milites etiam Christiani, *ibid.*
 Laureati postes Christianorum, 200. V.
 Laureatus Senatus occurrit Severo Imp. 200. I. Lau.

Laurentius martyr in Tuscia sub Decio, 254. XXIX.
 Laurentius martyr in Africa sub Decio, 253. XCI.
 Lauri folijs cohibent risum Senatores, 192. I.
 Lectores in Ecclesia Africana qui dicebantur, 253. XCIII.
 Lectorum munus legere Evangelium, *ibid.*
 Legationes diversarum Ecclesiarum ad Ignatium, 109. IX.
 Legatio Ephessorum ad Ignatium, *ibid.*
 Legatio Fortunati, & Caldonii contra Felicissimum a Cypriano missa, 254. XXXV.
 Legatio Trallianorum ad Ignatium, 109. IX.
 Legatio Irenæi ad Eleutherum Papam, 179. LIII.
 Legatio a Lucio Rege Britannorum missa ad Eleutherum Papam, 183. III.
 Legatio Michaelis Imp. ad Ludovicum Pium. Imp. cum scriptis Dionysii Areopagitæ, 109. XLIV.
 Legatio eorundem missa Romam ad explorandam electionem Cornelii, 254. LXIV.
 Legatio a Novatiano missa in Africam, 254. LXXXII.
 Legatio Novati in Africam, 254. XCVI. Scelerata Legatorum, *ibid.*
 Legalium usus differentia, 138. II.
 Leges Solonis, & Draconis ab Hadriano restitutæ, 125. I.
 Leges Marci de sepulcris, 170. I.
 Leges veritati consentaneas, licet ab hostibus, & impijs latas, non rejecit Ecclesia, 226. V.
 Leges Ulpianus collegit, quæ adversus Christianos promulgatæ a diversis erant, 225. III.
 Earumdem fragmenta, *ibid.*
 Legis Severi, & Antonini mendosa inscriptio, 197. I.
 Legis Moyfi libri semper iidem, & nunquam perdit, 180. XV.
 Legibus Romanorum omnes vivere jussit Hadrianus, 135. II.
 Legum inscriptiones mendosæ, 197. I.
 Lex de muliere prægnante, ne puniatur donec pariat, 205. XXV.
 Lex & Prophetæ legi soliti in synagoga, 180. XI.
 Lex Julia de adulteriis ad viros adulteros propagata, 161. II.
 Legalium scrupulosa observatio ab idolothytis taxatur, 201. XVI.
 Legio Fulminatrix dicta, 176. VI. XX. XXI. Dicta eadem Duodecima, 176. XVIII.
 Legio Fulminatrix non recens exorta, sed antiqua, 176. XVIII. XIX.
 Legio Melitina in Cappadocia, 176. XIV.
 Legionis solitæ ex novis militibus suffici, 176. XXI.
 Legionum numerus, & nomina, 176. XVIII. 210. IV.
 Legionum numerus auctus a Severo, 197. VI. 210. IV.
 Leonibus dari solitæ a Centilibus foemina Christianæ. *Vide*, Foemina Christiana.
 Leones in pace, & in proelio cervi qui dicti, 201. VI.
 Leonides pater Origenis martyr, idemque Episcopus, 204. VIII.
 ad Leones Christiani, acclamari solitum in theatris, *Vide*, Acclamatio.
 Leonilla martyr in Gallia sub Marco, 179. X. XXVII.
 Leontius Arianus cur se castravit, 230. V.
 Libellatici qui proprie dicti sint, 253. XIX.
 Error aliorum de his confutatur, 253. XX.
 Libellatici ubique damnati, 253. XXIV.
 Libellatici fidem Christi negabant, 253. XXI.
 Libelli sine auctore nullius sunt momenti, 204. VI.

Libelli qui a Christum negantibus recipiebantur qui & quales essent, 253. XXI.
 Libelli diversi in causa lapsorum, 254. LXXX. IX.
 Libelli concessionis, & indulgentiæ dari soliti a Præsidibus, 253. XXI.
 Libelli dari soliti a Martyribus in carcere positus de pace lapsorum, 243. XLIX. Quales ii essent, 253. LVIII. Aliquando indiscreti, *ibid.*
 Libelli etiam dari soliti a damnatis ad metalla, *ibid.*
 Libellorum martyrum consuetudo unde manarit, 253. LX.
 Libellorum diversa genera, 253. XXIII.
 Libellos scribere, esse martyrum tantum, 253. LVIII.
 Libellus Luciani confessoris, 253. LXIV.
 Liberius Papa revocat litteras datas Eusebio, 173. V.
 Libertas Gnosticorum qualis, 120. XLI.
 Libidines monstruosæ hæreticorum, 120. XV. III.
 Libri canonici secundum Hebræorum canonem a Melitone recensiti, 172. V.
 Libri veteris Testamenti, an & quo modo ab Edra restituti, 180. XI.
 Libri veteris Testamenti in omnibus synagogis asservati, 180. XV.
 Libris apponi solita contestatio, 175. XXXIV.
 Librorum legis appellatione etiam Prophetas tantumque divinam Scripturam significari, 231. XXXVI.
 Librorum cognoscendorum causa agitari solita in Conciliis, 159. VI.
 Libya exhausta bello Judaico, 124. I. Novis repletur coloniis, *ibid.*
 Lindanus Episcopus Gandavensis egregie commendatus, 253. LXXXIV.
 Litteræ Apostolicæ quæ dicerentur, 142. X.
 Litteræ Apostolicæ exscribi solitæ ab omnibus Ecclesiis, & ad alias mitti, 253. LXXXVII.
 Litteræ Breves quæ, 142. X.
 Litteræ Canonicae quæ, 142. VII.
 Litteræ Catholicae quæ, 142. VIII.
 Litteræ Circulares quæ, *ibid.*
 Litteræ Clericæ quæ, 142. X.
 Litteræ Cleri Romani, sede vacante, scriptæ ad omnes Ecclesias, 253. XXXIV.
 Litteræ Cleri Romani promulgatæ in Africa, 253. LXXXVII.
 Litteræ Communitariæ quæ, 142. VIII.
 Litteræ Communicatoriæ quæ, 142. VII.
 Litteræ Confessoria quæ, 142. IX.
 Litteræ confessorum schismaticorum in Cornelium Papam scriptæ, calumniis plenæ, 254. XCVIII.
 Litteræ confessorum schismaticorum respicientium, 254. C.
 Litteræ Cornelii Papæ de restitutione schismaticorum, 254. XCVII.
 Litteræ Decretales quæ, 142. IX.
 Litteræ Dimissoria quæ, 142. VIII.
 Litteræ Encyclicæ quæ, *ibid.*
 Litteræ Episcoporum non nisi per clericos mitti solebant, 253. LXXII.
 Litteræ Formatae dictæ quæ, 142. VII. *Vide*, Formata.
 Litteræ Hadriani ad Fundanum Proconsulem, 128. IV.
 Litteræ Hadriani Imp. ad Senatum de Judæis debellatis, 135. II.
 Litteræ Luciani de martyribus, 253. LXII.
 Litteræ Marci Aurel. Imp. de victoria Marcomanica, & miraculo Christianorum, 176. XXI.
 Litteræ Marci ad Faustianam, 177. II. Lit.

Litteræ martyrum Lugdunensium, & Viennensium ad Asianos, 179. III.
Litteræ martyrum plurimi æstimandæ, 253. XCVI.
Litteræ Memoriales quæ, 142. VII.
Litteræ Pacificæ quæ, 142. VII.
Litteræ Pastorales quæ, 142. IX.
Litteræ Privatae hæreticis scribi solitæ, 142. XI.
Litteræ Rom. Pontificis datæ ad Montanum, revocatae, 173. IV.
Litteræ scribi solitæ, in tabulis, chartis, atque membranis, 142. XI.
Litteræ Severi Imp. ad Philippum Præfectum Augustalem, 204. III.
Litteræ Synodales quæ, 142. VIII.
Litteræ Tractoriæ quæ, 142. VII.
Locus Romæ dictus Petra scelerata, 192. IV.
Locus in Urbe Capita bubula dictus, 121. II.
Locus in urbe caput tauri dictus, 121. II.
Logos Basilidis, 120. X.
Longinus Philosophus Platonius laudat Ammonium & Origenem Christianos philosophos, 234. III.
Longinus legatus a Novatiano, 254. LXXXIII.
Lucanus hæreticus, 146. XVI.
Lucianus confessor infestus Cypriano, 253. LXII.
Lucianus confessor disciplinæ Ecclesiasticæ minus custos, *ibid.*
Lucianus confessor scribit de martyribus, 253. LIX.
Luciani Editio purgata, 232. XII.
Lucianus Samosatensis Epicureus quando diem obiit, & quomodo, 171. VII.
Lucianus Samosatensis Apostata a fide Christiana, *ibid.*
Lucilla filia Marci Imp. desponsata Lucio Vero, 163. IX.
Lucilla nuptiæ Ephesi, 163. XI.
Lucilla a Dæmone arrepta, *ibid.* Curatur, *ibid.*
Lucii Commodi plures, 164. XIV.
Lucius dux adversus Judæos bellum gerit, 117. VII.
Lucius lapsus, postea factus extorris, 253. LXVI.
Lucius martyr cum Ptolemæo, 164. XIX.
Lucius martyr cum Thyrsio in Asia sub Decio, 254. XXII.
Lucius Antoninus nominari solitus, 164. II.
Lucius Verus Imp. 163. III. Unde Veri cognomen illi adhæsit, *ibid.* Deligitur a Marco collega Imperii, 163. IV.
Lucius Verus accepit conjugem Lucillam filiam Marci, 163. IX.
Lucius Verus proficiscitur ad bellum Parthicum, 163. VIII. Rediens ab Oriente, secum pestem vexit, 170. II.
Lucius Verus proficiscitur ad bellum Marcomanicum, 171. I. Ejus obitus, & sepultura, antiquæ Imperii, 171. II.
Lucius Rex Britannia mittit legatos ad Eleutherum Papam, 183. III.
Lucius dux Judæorum, 117. VII.
Ludere tesseras, abhorreere a moribus Christianorum, 173. XVI.
Ludi sæculares sub Severo, 206. IV. Sub Philippo, 249. V.
Ludovicus Pius Imp. accepit legationem ab Oriente, & libros Dionysii Areopagitæ, 109. XLII.
Lugdunenses martyres, eorumque litteræ ad Asianos, 179. III.
Lugdunenses martyres sub Severo, 205. XXVII.
Lugduni exhibitæ carnificina sanctorum martyrum, 179. III.
Lugdunenses martyres Eleutherum Papam consulerunt, 179. LII.
Luminum everiores canes, lenones libidinis, 120. XXXV.
Luminum extinctiones in Synaxibus Carpocratis, 120. XXXVI.

Lupulus sacerdos Jovis Capitolini Christo credit, 192. IV.
Lupus Præfectus Ægypti sub Traiano, 117. VI.
Luxurius Judex, & persecutor Fidelium, 100. XII.
Lycus Ponticus hæreticus, 146. XVI.
Lydia martyr sub Pio, 140. V.

M

Macar martyr in Ægypto sub Decio, 253. CIV.
Macarius cum sociis martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
Macedonia cum Eutychiano hæretico detrufa in carcerem, 254. XII.
Macedonius martyr sub Hadriano, 140. V.
Machæus legatus a Novatiano, 254. LXXXIII.
Macrina senior avia S. Basilii, instituta doctrina Gregorii Thaumaturgi in Ecclesia Neocæsariensi, 253. XV.
Macrinus imperat cum Diadumeno, 219. II. Ejus exquisita sævitia, *ibid.* Occiditur, 220. I.
Magi invocant Mercurium, 176. IV.
Magia in pretio apud hæreticos, 130. XX. IV.
Magiæ tributa ab aliquibus miracula Christianorum, 176. VIII.
Magiæ valde studiosus Antoninus Caracalla, 218. II.
Magiæ studiosi persequuntur Christianos, 218. IV.
Magiam sectati philosophi, 234. VII.
Magicos conatus dissipat Aqua benedicta, 132. IV.
Magisteriani qui, 163. XIII.
Magister Officiorum, 163. XIII.
Magus Alexandrinus excitat populum in Christianos, 252. II. VII.
Magistratus Palatinos innovat Hadrianus Imperator, & auget, 140. IV.
Magus Ægyptius quid Romæ cum Plotino, 234. XIV.
Magus Alexandrinus excitat populum in Christianos, 252. II. VII.
Magnefiani legatos mittunt ad Ignatium, 109. IX.
Magnus Episcopus martyr Anagninæ sub Decio, 254. XXIX.
Majestatis crimen minus habitum delicto impietatis, 164. VI.
Majestatis rei deferuntur Christiani, 200. I. *Vide*, Calumniam.
Mala omnia obvenire causa Christianorum dicebant Gentiles, 170. IV.
Mamaea Mater Alexandri Imperatoris Romani, quando venit, 220. VI. Ejus virtutes, *ibid.*
Mamaea Origene usæ est familiarissime, *ibid.*
Mamaea deficit ab optima morum institutione, 225. VI.
Mamertinus Urbis Præfectus, 100. X.
Mappalicus Carthagine illustris confessor, 253. L. Ejus prudentia atque modestia, 253. L. XII.
Maprilis martyr in Portu Romano sub Alexandro, 229. VII.
Marcella martyr Alexandriæ sub Severo, 205. VIII.
Marcella uxor Ambrosii, 220. XII.
Marcellina Gnosticorum famosissima, 167. IV.
Marcellinus cum sociis passus Romæ sub Decio, 253. XXXIX.
Marcellinus cum sociis Perusæ passus sub Diocletiano, 254. XXXIX.
Marcellus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXVI.
Marcia concubina Commodi favet Christianis, 182. V.

Marcianus Jurisconsultus sub Alexandro, 225. I.
Marcianus & Martiades pseudoprophetae, 175. XXXII.
Marcion hæresiarcha quando prodiit, 146. I.
Cerdonis fuit discipulus, 146. II. Ejus genus, 146. V.
Marcion ex philosopho Stoico factus Christianus evasit hæresiarcha, 146. IV.
Marcion intulit suprum virgini, & a patre Episcopo excommunicatus Romam venit, 146. V. 155. I.
Marcion ab Ecclesia Romana ejectus, 146. VI. 155. I.
Marcion quas hæreses adinvenit, 146. VIII.
Marcion plures deos induxit, 146. IX. Ponit materiam Deum, Malum principium, *ibid.*
Marcion respuit vetus Testamentum, & mutilat novum, 146. X.
Marcion super Apostolos se erexit, *ibid.*
Marcion rejiciebat conjugatos, & execrabatur creaturas, 146. XI.
Marcion iterum baptizabat, *ibid.*
Marcion Romam iterum venit, deposuitque sua sectaria apud Romanam Ecclesiam, 167. VI. Quanto tempore Romæ mansit, 167. V.
Marcion Romæ agens exomologesin, qua conditione susceptus ab Ecclesia Romana, 167. VII.
Marcion relapsus recipit sua sectaria, 167. VI.
Marcion gratus Marco Imp. qui erat Stoicus, 180. VI.
Marcion Romæ occurrit Polycarpo, 167. VIII.
Marcion plurimum obfuit Ecclesiæ, 146. XIV.
Marcion quæ scripsit, 146. XIII.
Marcion omnium hæreticorum deterrimus, *ibid.*
Marcionis discipuli, 146. XVI.
Marcionis hæresis non cito extincta, 146. XIV.
Marcionis hæresin Patres oppugnare, 146. XV.
Marcionitæ ob odium Creatoris, & creaturæ cupidi erant martyrii, 205. XIII.
Marcionitæ pseudomartyr, 169. XXI.
Marcionitæ nomine Metrodorus pseudomartyr, 254. XX.
Marcionitæ pseudomartyres plures, 146. XXII.
Marcionitæ cur jejunabant sabbato, *ibid.*
Marcionitæ senis historia, 146. X.
Marcus Tubero bellum agit adversus Judæos, 117. VII.
Marcomanii in Romanos insurgunt, 171. I. 179. LV.
Marcomannica expeditio & ejus apparatus, 168. II. Ad eam armati gladiatores, servi, latrones, & alii, 170. III.
Marcomannico bello periclitatur exercitus Romanus opera Alexandri impostoris, 163. VIII. 171. V.
Marcomannico bello periclitans siti & multitudine hostium exercitus Romanus, precibus Christianorum militum liberatur, 176. I. IV.
Marcus Junior Episcopus Alexandrinus creatur, 144. I. Moritur, 151. I.
Marcus Aurelius unde nomen & cognomen accepit, 163. III. IV. Philosophus Stoicus, 164. VIII.
Marcus Aurelius Imp. allegit Imperii collegam Lucium, 163. IV.
Marcus Aurelius litteris accersit Abercium Episcopum, 163. XII.
Marcus Aurelius dat frumentum annuum Abercio Episcopo pauperibus Hierapolitanis erogandum, 163. XI. XIV.
Marcus Aurelius cogitur auxilium petere a Christianis adversus dæmones, 163. XIV.
Marcus Aurelius desponsat filiam Lucidam Lucio Vero, 163. IX. XI.
Marcus Aurelius prædicatus clementissimus, 164. III. 177. II.
Ann. Eccl. Tom. II.

Marcus Aurelius edictum promulgat, ut omnes diis sacra faciant, 164. V.
Marcus Aurelius rescripsit adversus Christianos, 164. IV. Qua occasione sævit in eos, 164. V. VIII.
Marcus Aurelius laborat pro restituenda superstitione collapsa, 169. I. Ipse superstitionissimus, 164. VII.
Marcus Aurelius affectat gloriam, *ibid.* Parcit Cæsario tyranno, *ibid.*
Marcus Aurelius in magno pretio habuit philosophos, 164. IX. Magistros magnopere coluit, *ibid.*
Marcus Aurelius cur infensus fuit Justino philosopho, 164. X.
Marcus Aurelius triumphat de Parthis, 168. II.
Marcus Aurelius parat expeditionem in Marcomannos, 169. I. 170. III. Profectus rediit Romam, 171. III.
Marcus Aurelius acrius persequitur Christianos, 169. I.
Marcus Aurelius in Marcomannos agens, deceptus ab Alexandro impostore, amittit magnam partem exercitus, 171. V.
Marcus Aurelius divino miraculo subactis Marcomannis, quid de ope Christianorum ad Senatum, 176. XXI.
Marcus Aurelius confunditur sæpe cum Lucio, 163. IV. 164. I.
Marcus Aurelius aliquam fidem præstat expulsores demonum, 163. XI.
Marcus Aurelius edictum promulgat pro Christianis, 176. XXIII. Diu viguit, *ibid.*
Marcus Aurelius quid ad Faustianam scribat, 177. II.
Marcus Aurelius ampliavit legem majestatis, *ibid.*
Marcus Aurelius concessit Christianis, frui honoribus, 177. VII.
Marcus Aurelius Commodum assumit ad Imperium, 178. I.
Marcus Aurelius proficiscitur in Orientem, 178. II. Rediit in Italiam, 178. III.
Marcus Aurelius quid de Judæis, 178. IV.
Marcus Aurelius prohibuit libros fatidicos, 178. V.
Marcus Aurelius in fine Imperii vexavit Christianos, 179. II.
Marcus Aurelius calumniatus constantiam Christianorum, 179. XXVII.
Marcus Aurelius iterum parat bellum Marcomanicum, 179. LV.
Marcus Aurelius quando diem obiit, & quot annis imperavit, 182. I.
Marcus Episcopus Hierosolym. 138. I.
Marcus hæresiarcha discipulus Valentini, 175. XXIV. XXXI.
Marcus hæreticus affectat miraculum in Eucharistia ex magia, 175. XXV.
Marcus hæreticus decipit foeminas multas, 175. XXIV.
Marcus alius hæreticus convertitur ab Origene, 229. VIII.
Maria Virgo Dei Genitrix apparet Gregorio Thaumaturgo. *Vide*, Virgo Maria.
Mariæ Virginis partui dicata Ecclesia a Callisto Papa, 224. V.
Maria ancilla martyr sub Pio, 140. V.
Maris refluxus ad sepulcrum Clementis, 101. IV.
Maritum æque ac uxorem teneri lege Julia de adulterio, 161. III.
Marius Maximus historicus, 163. X.
Maro cum Eutyche martyr sub Traiano, 100. XII.
Marfilus Columna Archiepiscopus Salernitanus, 132. V.
Marfilus Ficinus quid de Plotino, 247. IV.
Marthus, & Marthana foemina hæreticæ, 105. IV.
Martialis martyr in Portu Romano sub Alexandro, 229. VII.
Martialis martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
Martialis martyr sub Marco, 175. IV.
R r r r Mar-

- Martina virgo martyr Romæ sub Alex. 218. I. *Martyres Apherarum Provinciarum & temporum.*
- Martyres Aegyptii sub Severo, 204. VIII.
- Martyres Aegyptii a concubibus necati sub Philippo, 252. II. Sub Decio, 253. CIV.
- Martyres Armeni undecim mille sub Traiano, 108. II.
- Martyres Afiani sub Pio Imp. 154. III. Sub Marco, 172. VI. Sub Decio, 253. CXLII.
- Martyres Africani sub Severo, 205. XX. Sub Decio, 253. XCVII.
- Martyres Athanacenses sub Marco, 179. XXXV.
- Martyres Brigiani sub Hadriano, 122. II.
- Martyres Edeffeni sub Traiano, 107. II.
- Martyres Galliarum sub Marco Imp. 169. XX.
- Martyres Itali sub Traiano, 118. VII. Sub Hadriano, 140. V.
- Martyres Lugdunenses sub Marco, 179. XXXV.
- Martyres Palæstini sub Decio, 253. CXXIV. & seq.
- Martyres Pergameni sub Marco, 169. XXIII.
- Martyres Philadelpheni sub Marco, 169. XVII.
- Martyres Philippenses sub Traiano, 109. X. XXVII.
- Martyres passî Romæ sub Traiano, 100. XII. 104. VIII.
- Martyres cives Romani Romam ad martyrium amandabantur, 104. VIII.
- Martyres Romæ sub Hadriano, 120. VI.
- Martyres Romæ passî sub Marco Imp. 175. IV. Sub Alexandro, 206. II. Sub Decio, 253. XXX.
- Martyres Scyllitani sub Severo, 201. I.
- Martyres Smyrnenfes, 169. III. Sub Decio, 254. II.
- Martyrum Acta.*
- Martyrum Acta scribi solita usque ad verbum unum, 238. V.
- Martyrum Acta perdita, atque eorum nomina, 105. IX.
- Martyrum Actis colligendis qui laborarint, 238. II.
- Martyrum diversorum Acta. *Vide Acta.*
- Martyrum Acta in Ecclesia publice legi solita, 169. XV. II.
- Martyrum agones, & numerus.*
- Martyrum numerus præter spem Gentilium auctus, 164. XIX. & seqq.
- Martyrum cultus.*
- Martyrum cineres, ne eos collectos venerarentur Christiani, projecti sunt a persecutoribus in Rhodanum, 179. XXV.
- Martyrum preces ad Deum pro nobis eos interpellantibus, 202. IV.
- Martyrum sepultura diligenter curari solita, 253. XL. Prope eos sepeliri optasse Fideles, ut eorum precibus juvarentur, 226. XII.
- Martyres morientes in carcere, eodem honore habiti ac illi qui gladio necati essent, 253. XL.
- Martyrum dies natalis in tabulis Ecclesiasticis adscribendus, 169. XVI.
- Martyrum dies natalis celebratus, 169. XVI.
- Martyrum dies natalis anniversaria oblatione celebrandus, 253. XL. XCI.
- Martyrum litteræ quanti faciendæ, 253. XCVI.
- Martyrum natalitia Cyprianus celebrat, reddita pace Ecclesiæ, 254. LVI.
- Martyrum natalitia celebrat Gregorius Thaumaturgus, reddita pace Ecclesiæ, *ibid.* Eadem festive celebrari suis permisit, *ibid.*
- Martyrum cultus in universa Ecclesia Catholica semper idem, 254. LVII.
- Martyris nomen.*
- Martyres qui vere sint, ab Episcopis probandi, 166. III. Eorumdem antiqua canonizatio, 166. III.
- Martyres quibus distincti sint a confessoribus, 253. LIV.

- Martyres coronati martyrio dicebantur interdum etiam viventes, *ibid.*
- Martyribus obsequia exhiberi solita.*
- Martyres cibari consueverunt in carcere Agape, Christianorum, 201. XIV.
- Martyrum propensiores caram gerendam tempore persecutionis, Clerus Romanus datis litteris monet Fideles, 253. XXXIV.
- Martyres in carcere positi, magna frequentia, a Fidelibus visitari soliti, 253. XXXVIII.
- Martyres cohortantes, facti & ipsi martyres, 253. CVII.
- Martyres positi in carcere frequentabantur a lapsis, 253. LV.
- Martyres in carcere magno honore colebantur ab Episcopis, 253. LVIII.
- Martyribus in carcere constitutis a sacerdotibus celebrari consueverunt clandestine sacrificium, Missæ, 253. XXXIX.
- Martyrum virtus.*
- Martyrum charitas erga lapsos, 179. XVIII. XXXI.
- Martyrum vera humilitas, 179. XXX.
- Martyrum reverentia erga Romanum Pontificem, 179. LII.
- Martyres commiserantes lapsis, pro pace ipsorum scribebant libellos ad Episcopos, 179. XXXI.
- Martyres Commodi sultissimam irident, 192. II.
- Martyrii desiderio flagrabant Christiani, 109. XII. 123. IV.
- Martyrio coronati dicebantur, aliquid passî dei causa, 253. LIV.
- Martyrium improbabant Basilides, & ejus festatores, 120. XII. Item Gnostici, 120. XII.
- Aliique hæretici, 145. III.
- Martyrium appetebant Marcionitæ, 146. XII.
- Martyrium fugere, vel redimere licere, 205. XVII.
- Martyrium affectabant Marcionitæ, 205. XIII.
- Martyrium affectantes, seque offerentes peccant, nisi Deus jusserit, 205. XII.
- Martyrium suadebant Montanistæ, ut nec fugere licere, nec se redimere, dicerent, 173. XXX. 205. XIV. XV.
- Maistor servus Hadriani Imp. 139. I.
- Materna martyr sub Marco, 179. XXXV.
- Maternianus Urbis Præfectus sub Caracal. 218. IV.
- Mathematici publice Romæ profitebantur sub Alexandro, 227. II.
- Mathesti intendens Aquila, ab Ecclesia pellitur, 237. IX.
- Matthæi Evangelium repertum in India a Pantæno, 185. II.
- Matthias Episcopus Hierosolymitanus, 113. I.
- Maturus mart. Lugduni sub Marco, 179. IX. X. XXV.
- Mavilus Aduromaticus martyr sub Severo, 203. VII.
- Maura cum Timotheo marito martyr in Thebaide sub Decio, 253. CX.
- Maura nutrix martyr Ravennæ sub Decio, 254. XXIX.
- Mauritanæ Ecclesiæ sub Severo dire vexantur, 203. XIV.
- Maurus Episcopus martyr in Apulia sub Traiano, 118. VII.
- Maximilla pseudoprophetissa Montani, 173. I.
- Relinquens virum Montano adhaesit, 173. X. III. Obsessa a Dæmone, 173. XX. Laqueo se suspendit, *ibid.* Ejus obitus tempus, 173. XXII.
- Maximinus Antiochenus Episcopus, 182. VI. Ejus obitus, 192. I.
- Maximini duo interdum confusi, 237. XIV.
- Maximinus senior Imperator; ejus genus, & mores, 237. XII.
- Maximinus persequitur Christianos, *ibid.* Occidit

- et jubet Pontianum Papam, 237. X.
- Maximinus immensa crudelitate præditus, 237. XII. Quibus nominibus ea de causa fuerit appellatus; *ibid.*
- Maximinus favit in Romanos, *ibid.*
- Maximinus allegit filium collegam Imperii, 237. XIV.
- Maximinus a Senatu declaratur hostis Reip. 238. VII.
- Maximinus ob civile bellum cessat a persecutione Fidelium, 238. VIII.
- Maximinus quando diem oblit, 239. I. Quot annis imperavit, *ibid.*
- Maximus Hierosolym. Episcopus, 157. I. Alius Maximus junior ejusdem sedis Episcopus, 186. I.
- Maximus legatus in Africa, 250. LXXXIII.
- Maximus martyr Ephesi, sub Decio, 254. X. XIV.
- Maximus presbyter martyr Ostiæ sub Alexandro, 229. VII.
- Maximus Præfectus cubiculi Imp. martyr Romæ sub Alexandro, 232. XI.
- Maximus presbyter Romanus confessor cum sociis, 253. XXV.
- Maximus presbyter Romanus, & alii confessores scribunt e carcere ad Cyprinum, 253. LXX. Idem seducti a Novatiano in schisma prolapsi, 254. LXVI. Postea poenitentes restituti a Cornelio Papa, 254. XCIX.
- Maximus Monachus invehitur in Eusebium, 109. LX.
- Maximus Papienus Imperator, 240. IV. Occiditur cum Clodio Balbino a militibus, *ibid.*
- Maximus persecutor Christianorum in Myssa, 228. II.
- Maximus scriptor Ecclesiasticus sub Severo, 196. IV.
- Mazabanes Episcopus Hierosolymitanus creatur, 253. CXXIV.
- Megethius hæreticus ad fidem conversus, 220. VIII.
- Melchisedech quosnam parentes habuit, 196. X. IV.
- Melchisedech diversimode creditus, 196. XIII.
- Melchisedechiani hæretici, 196. XII.
- Melitina martyr Marcianopoli sub Pio, 154. III.
- Melito Eunuchus Episcopus in Asia, 172. V. 198. IX.
- Melito episcopus scripsit defensionem pro Christianis, 172. II. Cetera ejus scripta, 172. IV.
- Melitonis nomine apocryphum de Assumptione Virginis, 172. V.
- Melitonis laudes, & sepultura, 172. VI.
- Membranarum usus, 142. XI.
- Memoria idem quod Ecclesia, 106. III.
- Memoria differt a templo, *ibid.*
- Memoriales litteræ quæ, 142. VIII.
- Memoria Apostolorum semper illibata servata, 215. II.
- Menignus fullo martyr sub Decio, 254. XX. VII.
- Menurnæ sportulæ quæ, 253. LXXIV.
- Mercuria martyr Alexandriæ sub Decio, 253. CV.
- Mercurius auctor Magiæ, 176. IV.
- Mercurius martyr sub Decio quid in Persas, 254. XXVI.
- Meretricum ac lenonum vestigal in sacrum ararium inferri vetuit Alexander, 227. I.
- Meretrix calumniata Gregorium, arripitur a Dæmone, 233. X. Curatur precibus Gregorii, *ibid.*
- Metamorphoses Valentini, 145. II.
- Methodius Episcopus Constantinop. scriptor Vi-Ann. Eccl. Tom. II.

- tae Dionysii Areopag. 109. XLIII.
- Metianus Jureconsultus sub Alexandro, 225. I.
- Metra Martyr Alexandriæ tempore Philippi Imperatoris, 252. III.
- Metrodorus Marcionita pseudomartyr, 254. XX.
- Mezentii favitiam imitator Macrinus, 220. II.
- Michael Imp. pervestigavit Acta Dionysii Areopagitæ, 109. XLIV.
- Michael Syngellus qualis, *ibid.* Scripsit Areopagitica, 109. XL. XLIV.
- Militare non licere Christiano, affirmabat Tertullianus, 201. XVII.
- Miles Christianus sine corona procedens ad donativum, concitat turbas, 201. II. Graviter punitus, *ibid.* Ejus causâ exacte discussa, *ibid.*
- Milites Christiani precibus pugnant in bello Marcomannico, 176. I. IV. XII.
- Milites undecim mille sub Traiano in exilium missi, 108. I. Tandem interempti, 108. II.
- Milites custodes Ignatii quales, 109. VII.
- Milites hortantes Christianos, facti sunt ipsi martyres, 253. CVII.
- Milites laureati accipiunt donativum, 201. II.
- Milites Volonii, Voluntarii, & Obsequentes, 170. III.
- Militibus aræ erectæ a Traiano, divino sic honore affectæ, 103. III.
- Militis Christiani occasione capta est persecutio sub Severo, 201. III.
- Millenariorum error quando coeptus, 118. II. qui eandem sunt sceltati sententiam, *ibid.*
- Millesimus annus Urbis quando contigit, & quo modo celebratus, 249. IV.
- Miltiades scriptor Ecclesiasticus impugnator Montani dogmatis, 173. XVII. Ejus scripta, *ibid.*
- Minus Martyr Florentiæ sub Decio, 254. XX. IX.
- Minutii Felicis locus elucidatus, 211. VI.
- Minutius Felix agit causam Christianæ religionis, 211. III.
- Minutius Fundanus Proconsul in Asia, 128. III. Ad eum scribit Hadrianus Imp. pro Christianis, 128. IV.
- Miracula ex aqua benedicta, 132. IV.
- Miracula falsa tributa Hadriano, 139. II.
- Miracula falsa tributa Esculapio, 139. V.
- Miracula falsa affectant Gentiles, ut superstitionem collabentem instaurant, 139. IV. VI.
- Miracula sacre Eucharistiæ, tempore persecutionis Decii, 254. LIV.
- Miraculorum gratia jugis in Ecclesia, 180. VIII.
- Miraculum Clementis de aquæ fonte scaturiente, 100. XI.
- Miraculum Narcissi Episcopi Hierosolym. 199. VI.
- Miraculum in sepulcro S. Clementis, 102. IV.
- Miraculum in sepulcro S. Joannis, 101. IV.
- Miraculum de pluvia, & fulmine in bello Marcomannico, 176. V. VI.
- Miron martyr in Achaia sub Decio, 254. XX. VI.
- Mistheus foci Gordiani Imp. Præfectus Præt. 243. I. Philippi arte sublatus, 244. II. Ejus consilio multa salubria a Gordiano facta atque statuta, *ibid.*
- Missæ est memoria Christi passionis, 132. III.
- Missæ Clementis Pap. 102. XXIII.
- Missæ agebantur in carcere, 253. XXXIX.
- Missæ non dicebantur ante horam tertiam matutinam, & cur, 154. III.
- Missæ dicebantur etiam noctu, ex decreto Telephori Papæ, *ibid.*
- Missæ in Euprepiæ Titulo Romæ, 166. I.
- Modestia sanctorum Patrum in tractandis divinis Scripturis, 173. IX.
- Modestinus J. C. sub Alexandro, 225. I.

Modestus scriptor Ecclesiasticus, 172. VIII.
 Mœchiæ crimen apud Montanistas sine poenitentia, 116. IV.
 Mœchis poenitentia functis parciit Ecclesia Catholica, 116. IV.
 Moles Hadriani, 140. II.
 Monachi qui se castrarunt excommunicati, & ab omnibus Ecclesiis rejeçti, 230. V.
 Monachorum pallium, 197. XI.
 Monastica cognitionis auctor, 120. XXXIX.
 Montani ætas, 173. II.
 Montani hæresis magna tentatio in Ecclesia, 173. III. Quæ ab eo disseminata, 173. XXIV. XXV.
 Montani hæreses a Patribus impugnatae. *Vide*, Hæreses.
 Montani larva fides Catholica, 173. XI.
 Montani leges de martyrio non fugiendo, 173. XXX.
 Montani jejunia nova, 173. XXVIII.
 Montani jejunia longe dissimilia a jejuniis Monachorum, *ibid*.
 Montani jejunia quasi a Paracletis imperata universæ Ecclesiæ, *ibid*.
 Montani jejunia respuit Ecclesia, 173. XXIX.
 Montani foeminae agebant sacra, 179. LI.
 Montani foeminae quid de animæ qualitate, 173. XXXI.
 Montani foeminis intendebat Tertullianus, *ibid*.
 Montani ordo hierarchicus, 173. XXXII.
 Montani origo, & studia, 173. XI.
 Montani prophetia ex conjectura tantum, sed fallaces inventæ, 182. IV.
 Montani prophetiæ arreptitiæ, 173. VIII. Exdemque meretrices, 173. XII.
 Montani sectatores arreptitii, *ibid*.
 Montani sectatores pugnant pro spiritu nequam, 173. X.
 Montani sectatores nullam a Gentilibus persecutionem passi, 173. XX.
 Montani sectatorum feveritas, 173. XXXII.
 Montanistæ affectabant martyrium, 205. XIV.
 Montanistarum monstra, 173. XXXVIII.
 Montanistarum mysteria execranda, 173. XXX-III.
 Montanistæ patriarchæ Novatianorum, 254. CVI.
 Montanistarum secta latius propagata, 173. XL.
 Montanistarum sectæ diversæ, 173. XXXVI. XL.
 Montanistas Zephyrinus Papa excommunicat, 215. IV.
 Montano quando absque culpa potuit quisque communicare, 173. VI.
 Montanus eunuchus fuit, VIII.
 Montanus primatus ambitione excidit ab Ecclesia, 173. XIII.
 Montanus quando progressus, 173. I.
 Montanus aliquatenus recte sensit de fide Catholica, 173. VII.
 Montanus quibus artibus suos decepit, *ibid*, 173. XIII.
 Montanus quid senserit de Trinitate, 173. XX-IV.
 Montanus quo modo appellatus est Paracletus, 173. XXV. XXVI. Quo modo dicebat se Deum Patrem, 173. XXIV.
 Montanus Romanæ Ecclesiæ communionem tenuit subripere, 173. V. XIX.
 Montanus Sabellii erroris auctor, 173. XXIV.
 Montanus suspendit se laqueo, 173. XX.
 Montensium prima origo, 254. XXXVIII.
 Montes exilium confessorum, 254. X.
 Montes delignant sibi schismatici, 254. XXXV.
 Mores corruptissimi omnium Gentium a Christianis emendati, 175. XXI.
 Mores bene institutos plurimum conferre etiam

Gentilibus ad acquirenda rerum dominia, 236. IV.
 Mortis diversa genera excogitata contra Christianos. *Vide*, Cruciamentorum genera.
 Mortuus revocatus ad vitam temporibus Irenæi, 180. VII.
 Moyfes presbyter Romanus confessor, diu in carcere, 253. XXVIII. Ejus litteræ ad Cyprianum, 253. LXXI. LXXXII. Adversatur Novatiano schismatico, 254. LXXV. Favet Cornelio, Papæ, 254. LXXVI. Martyrium egregie consummavit, 254. LXXV.
 Mulier Pythias suffocata a Dæmone, 100. V.
 Mulieres pseudoprophetae. *Vide*, Montani prophetiæ.
 Mulieres seductæ a Marco. *Vide*, Marcus hæresarcha.
 Mulieres hæresum faatrices, 146. XX.
 Mulieres. *Vide*, Foeminae.
 Mundi finem minatus impostor Romæ, 178. VI.
 Mundum creatum ab Angelis, hæretici qui dixerunt, 120. XXIII.
 Mundum hunc esse infernum, dicebat Hermogenes, 170. XII.
 Muro Britannia sæpe divisa, 183. V. 211. I. *Vide*, Britannia.
 Musanus scriptor Ecclesiasticus, 172. VIII.
 Muscæ infectæ exercitui Romanorum, 253. CXII.
 Muscarum aculeis expositi Christiani, 253. CXII.
 Mysteria Carpocratianorum nefanda, 120. XXIV.
 Mysteria clanculo ab hæreticis fieri solita, III. VI.
 Mysteria nefanda Montanistarum, 173. XXXIII.
 Mysteria ab impostore inventa, 145. XIV.
 Mysteria sacra cur a Justino Gentibus propalata, 150. III.
 Mysteria sacra Romæ cur patentia cunctis, 145. V.

N

Narcissus Gnostici, 120. XLI.
 Narcissus athleta strangulat Commodum Imperatorem, 194. III.
 Narcissus Episcopus Hierosolymitanus quando, 199. V.
 Narcissus Episcopus Hierosolymitanus calumniam passus recedit, 199. V. Ejus persecutores quæ passi sint, 199. VI. VII.
 Narcissus Episcopus Hierosolymitanus convertit aquam in oleum, 199. V.
 Narcissus Episcopus Hierosolymitanus in desertum locum se subduxit, 199. VIII.
 Narcissus Episcopus Hierosolymitanus quando rediit, & quantum vixit, 199. IX.
 Narzalis martyr Carthagine sub Severo, 202. II.
 Natus hieroglyphicum judicii, 173. XXXVIII.
 Natali Domini Missam noctu dici, 154. II.
 Natalius confessor lapsus in hæresin, conversus agit exomologesin Romæ sub Zephyrino Papa, 206. II.
 Natalius admonitus visione divina atque plagis respicit, 206. III.
 Natalis dies martyrum celebrari solitus in Ecclesia. *Vide*, Mart. cultus, Dies.
 Natura quod est inquit homini, peccatum non esse, dixerunt Basilidiani, 120. XVIII.
 Negans Christum obmutuit, 254. LII.
 Negantes Christum dira passi. *Vide*, Lapsi.
 Nemesius martyr Alexandriæ sub Decio, 253. CVI.
 Nemesius martyr Romæ sub Hadriano, 138. IV.
 Neon laicus homo docuit in Ecclesia, 230. III.
 Neon scriptor Actorum martyrum, & ipse martyr, 179. XXXVII.
 Neratius Priscus J. C. sub Hadriano, 122. I.
 Nereus martyr cum Archilleo sub Traiano, 100. XII.
 Nerva Imp. diem obiit, 100. I.
 Nestor Episcopus Pergensis martyr sub Decio, 254. XXXII. Ni-

Nicephori Calligæ error de tempore martyrii Onesimi, 120. X. Item de Apollonio, 189. II.
 Nichorei libri, 247. III.
 Nicolaitæ Gnostici, 120. XXV.
 Nicopolis in Palestina restituta, 222. I.
 Nicopolis apud Actium inventa editio Sexta, 230. VII.
 Nicostratus confessor Romæ in carcere, 253. XXVIII. LXX.
 Nicostratus legatus Novatiani, homo scelestissimus, 254. XCVI.
 Niger tyrannus invadit Imperium, 195. II.
 Nigidius discipulus Hermogenis, 170. XII.
 Nomades populi facti Christiani, 140. VII.
 Nomen Christianum in culpa absque alio delicto. *Vide*, Christianum nomen.
 Nomina portentosa ab hæreticis excogitata, 120. IX.
 Nomina Apostolorum soliti imponere Fideles suis filiis, 109. LVII.
 Nominis mutatio apud Christianos, 254. IX.
 Nonnus idem quod monachus, 229. VII.
 Nonnus dicitur Hippolytus Episcopus Portuensis, VIII.
 Notarius inventores, 138. III.
 Notarii scribentes Acta Conciliorum, & Collationum quales, 138. II.
 Notarii septem a Clemente Papa delecti ad scribendas res gestas martyrum, *ibid*. Non tantum res gestas, sed & verba illorum scripserunt, *ibid*.
 Notarii septem Origeni suppeditati, 220. X.
 Notariorum in scribendo pernicitas admiranda, 238. IV.
 Notariorum alii Ecclesiæ, alii Proconsulum, 238. II.
 Notario libenter carebat Ambrosius, suo utens chirographo, 220. XII.
 Notarium suum erubescere aliquando Hieronymus, 220. XI.
 Notarius unus plus satis singulis sanctis Patribus, *ibid*.
 Novas editiones Scripturæ divinæ edere, & antiquis non acquiescere, hæreticorum est, 231. LVII.
 Novatiani, sive Novatianenses non ex Novato, sed ex Novatiano schismatico, 254. LXII.
 Novatiani atque Novati penes Græcos confusa sunt nomina, *ibid*.
 Novatiani hæreses quæ, 254. CIV.
 Novatiani perjurium, 254. LXVIII. Eiusdem verus, & malæ artes, 254. LXVII. Eius ignavia tempore persecutionis, 254. LXXII.
 Novatiani vita, mores, & institutio, 254. LXXXI. Eius factus atque superbia, 254. LXXVII.
 Novatiani sectator quidam negabat Petrum Apostolum baptizatum, 254. CVI.
 Novatiani se Catharos dicebant, 254. CVI.
 Novatiani negabant claves Ecclesiæ, 254. CVII.
 Novatianum schisma magna tentatio in Ecclesia, 254. LXXVIII.
 Novatianus & Novatus quando schisma conflarunt, 238. IX.
 Novatianus a Novato seducitur, 254. LXI.
 Novatianus quid adversus Cornelium molitur, *ibid*.
 Novatianus ex improvise apparuit Episcopus, 254. LXX.
 Novatianus baptizatus in lecto, 254. LXXI.
 Novatianus ex philosopho Stoico factus presbyter, dispensante Pontifice, 254. LXXIII.
 Novatianus suos sibi adstringit juramento, 254. LXXV.
 Novatianus legatos mittit ad diversas Ecclesias, 254. LXXIX.
 Novatianus scribit ad Ecclesiam Alexandrinam, *ibid*.
 Novatianus a Dionysio Episcopo Alexandrino corripitur, *ibid*.

Novatianus legatos mittit ad Cyprianum, 254. LXXXII.
 Novatianus Stoicam philosophiam conatus in Ecclesiam introducere de æqualitate peccatorum, 254. CIV.
 Novatianus montanizat, 254. CV.
 Novatianus Symbolum Apostolicum adulterat in illis verbis, *Remissionem peccatorum*, 254. CVII.
 Novati fratris Pudentianæ obitus, 162. II.
 Novati Pudentis Senatoris filii domus hospitium erat Christianorum, 165. III.
 Novatus filius Pudentis, & ejus sorores, se sua que omnia officiis pietatis manciparunt, 165. III.
 Novatus, & Novatianus quando schisma fecerunt, 238. IX.
 Novatus cur descivit ab Ecclesia, 254. LX.
 Novatus a Felicissimo schismatico ducit originem, 254. XXXIX.
 Novatus Novatianum seducit in schisma, 254. LXI.
 Novatus ordinator Felicissimi, 254. XXXIX. LXI.
 Novatus cur Romam venit, 254. XLII.
 Novatus scelestissimus omnium hominum, 254. XXXIX.
 Novatus cum suis legatus mittitur in Africam, 254. XCVI.
 Novatus quæ Romæ est operatus, 254. LIII. LXI.
 Novatus Urbem deserit: facta tunc quies in Ecclesia, 254. XCVII.
 Novatus ab Urbe cum discessisset, schismatici respiciunt, *ibid*.
 Numerianus pro Numerio, 253. CXXVI.
 Numerius Dux exercitus, persecutor sub Decio, *ibid*.
 Numidiam incurfant barbari, & captivos ducunt Christianos, 254. CVIII.
 Numidicus confessor ordinatur a S. Cypriano, 253. XCV. Ejus martyrium, *ibid*.
 Numisma cum Græcis Latinisque litteris, & aliis diversis signis testantibus Antinum Deum consecratum, 132. X.
 Numisma Hadriani porcam continens cum porculis fugentibus ubera, 137. III.
 Numisma Antonini Pii, 140. I.
 Numisma ab una parte continens Severum cum conjuge, ab altera Antoninum, & Getam, 210. II.
 Numisma Antonini filii Severi, 210. IV.
 Numismata Traiani varia, 105. I. 106. I. 114. II.
 Numismata Hadriani, in quibus Africa est expressa, 126. I.
 Numismata alia Hadriani, 119. II. 120. I.
 Numismata Hadriani insigni notata inscriptione, 121. III.
 Numismata Severi Imp. 201. II. 206. IV. 210. III.
 Numismata Elagabali, 220. III.
 Numismata Philipp. Augg. millesimo anno urbis cusa, 149. IV.
 Nun Basilidis, 120. X.
 Nuptias damnat Saturninus, 120. XXIII. Item alii. *Vide*, Marcion.

O

Oblationes hæreticorum respuit Ecclesia, 167. VI.
 Oblationibus Fidelium ditata Ecclesiæ, 167. VII.
 Obsequentes milites qui dicti erant, 170. III.
 Octavianus dicitur liber Minutii Felicis, 211. V.
 Oedipoda ab Origene composita, 231. II.
 Oedipodis concubitu infamati Christiani. *Vide*, Calumnia.
 Officia Palatina ab Hadriano mutata, 140. V. 116. XIII.

Olei

Olei fons in Taberna meritoria illustratus Ecclesia, 224. IV. Viget miraculum, *ibid.*
 Oleum ex aqua factum a Narcisso Episcopo Hierosolymitano, 199. V.
 Onesimus in locum sancti Joannis Evangelistae substituitur, 101. XI.
 Onesimus Episcopus Ephesinus, legatus ad Iognatium, 109. IX.
 Onesimus Episcopus Ephesinus, martyr Romae, 110. X. Ejus reliquiarum translatio, *ibid.*
 Onesivritus magister Commodi, 179. LVI.
 Onychites depictus a Gentilibus Deus Christianorum, 201. XXI.
 Onufrii error de patria Traiani Imperatoris. *Vide*, Panvinus.
 Ophiani, sive Ophitae haeretici, 145. XII.
 Ophiani prodire ex schola Valentini, *ibid.*
 Ophiani quando emerere, *ibid.*
 Ophiani dicebantur etiam Gnostici, 145. XII.
 Ophiani cito extincti, *ibid.*
 Ophianorum praestigiae, *ibid.*
 Ophianorum haereses, *ibid.*
 Opilius Macrinus Imperator. *Vide*, Macrinus.
 Opinantes, sic dicti haeretici, 191. II.
 Optatus ordinatur subdiaconus a Cypriano ex certa causa, 253. LXXII.
 Optimus Proconsul in Asia sub Decio, 254. XXIV.
 Oracula edi ab Idolis deserunt, 100. IV.
 Oracula Christianorum vera, 114. III.
 Oracula Gentilium ex malo Daemone provenisse, 100. IV.
 Oraculum Jovis Ammonis quando contigit, 100. IV.
 Oraculum novum ex commentitio Aesculapio, 145. XIV.
 Oraculum Ponticum quid respondit in Christianos, 145. XIV.
 Oraculum Ponticum elusit Severianum de promissa victoria, *ibid.* 163. VII.
 Oraculum Ponticum posuit iterum in discrimen Romanum exercitum, 171. V.
 Oraculum de fide Christiana propaganda, 224. II.
 Orandum non esse, dicebant Gnostici, 120. XLI.
 Oratio, & dictio simplex semper placuit sanctis Patribus, quod & divino oraculo est comprobatum, 231. LIX.
 Ordinandi nonnisi dignissimi, 253. LXXXVIII. *& seqq.*
 Ordinatio clericorum mature admodum, & magna ex causa facienda, 253. LXXII.
 Ordinationes a Cypriano quanta circumspicione celebratae, 253. LXXXVIII.
 Ordinationes factae a Romanis Pontificibus cur recenseantur, 154. II.
 Ordinatio Numidici facta a S. Cypriano, 253. XCIII.
 Ordinatio Optati facta a S. Cypriano, 253. LXXII.
 Ordinatio Saturi facta a S. Cypriano, 253. XCIII.
 Ordines sacri in Ecclesia a temporibus Apostolorum, 109. III.
 Ordines Ecclesiasticos ex dispensatione conferre quam periculosum, 254. LXXIV.
Origenis aetas, & vita institutio.
 Origenes puer, 204. IX. Ejus recta vitae institutio, & flagrans ardor martyrii, *ibid.*
 Origenes scribit ad patrem epistolam hortatoriam, 204. VIII. Ejus eminentissimum ingenium, 204. X.
 Origenes aequalis Ammonii, 234. IV.
 Origenes an fuerit auditor Ammonii, *ibid.*
 Origenes a patre reprimitur, 204. X.
 Origenes qua aetate parente orbatus, *ibid.*
 Origenes quando docere coepit Alexandriae, 196. XXVII. 205. III.

Origenes quo modo a virgine locuplete adjuvatur, 205. VI.
 Origenes linguam Hebraicam didicit, 220. VII.
 Origenes excellit in omnibus scientiis, 220. IX.
 Origenes ab Ambrosio adjuvatur, 220. X. Septem ei Notarii suppeditantur, & alia, *ibid.*
 Origenes ordinatur presbyter, 230. I.
 Origenes impugnatur a Demetrio Episcopo Alexandrino, *ibid.* In quibus ab eo iuste accusatus, 230. IV.
 Origenes a Demetrio rursus exagitatus, 232. I.
 Origenis discipuli martyres, 205. VII.
Origenis castratio, & vita nullis.
 Origenes quando seipsum castravit, 208. I.
 Origenes perperam interpretatus Evangelium de Eunuchis, *ibid.*
 Origenes semper in gynaeceo cum puellis, 253. XLIV.
 Origeni inserviunt puellae in scribendo, 220. X.
 Origenis castratio a Demetrio Episc. Alexand. divulgatur, 208. I. 230.
 Origenis castratio facta pharmaco, 230. LV.
 Origenis castratio occasionem dedit sectae dictae Eunuchorum, 230. V.
Origenis confessio.
 Origenes quid tempore persecutionis, 205. V.
 Origenes saepe lapidibus impetitus a Gentilibus & quæsitus ad necem, *ibid.*
 Origenes subducens se a periculo quærit latebras, 205. VI. Delituit apud Julianam virginem, *ibid.*
 Origenes, fugiendum tempore persecutionis, disertis verbis docet, 205. XI.
 Origenes quæ passus Alexandriae ab Ethnicis, 232. IV.
 Origenes vindicatur a calumnia de thurificatione, 253. CXVII.
 Origeni falso adscriptus turpis lapsus, 253. CXX. Confutatur fabula de Aethiope, CXVII.
 Origenis gloriosa confessio, 232. III.
 Origenis confessio sub Decio, 253. CXVI.
Origenis labores in divina Scriptura.
 Origenes quando interpretatus est Cantica Cantorum, 208. III.
 Origenes quando scripsit Commentarios in Joannem, 232. I.
 Origenes quæ scripsit Alexandriae sub Alexandro Imp. *ibid.*
 Origenes æmulatione Longini philosophi scripsit Periarchon, 232. III.
 Origenes epistolas circulares scripsit pro sua defensione, 232. VII. Ejus nomine multa suis se vulgata, 232. VIII. Falso ei adscribitur liber de Singularitate clericorum, 253. XLIV. Ejus scripta corrupta ab haeticis, 232. IX.
 Origenes quando de Martyribus scripsit, 237. XIII.
 Origenes quando & quo impellente scripsit contra Celsum, 243. III.
 Origenes scripsit ad Philippum Imp. & ad Severam Augustam, 246. VIII.
 Origenes scripsit professionem suæ fidei ad Fabianum Papam, 248. I.
 Origenes cogitat de editionibus divinæ scripture colligendis, 207. VI.
 Origenes quærit editiones divinæ scripture, 219. III. 220. VII.
 Origenes invenit Sextam editionem, 230. VII.
 Origenes componit Hexapla, & Octopla, 231. II. IX.
 Origenes quo ordine disposuit editiones, 231. IX.
 Origenes optime meritis de editione Septuaginta, 231. VII.
 Origenis editiones duæ communes, 231. XII.
 Origenis dialogus cum quinque haeticis, quos vicit, 220. IX.

Ori-

Origenis Penitentia, liber inscriptus, falso illi tribuitur, 253. CXVII.
 Origenis immensum studium collatum in cognoscendis, & disponendis editionibus commentatum a Patribus, 232. III. IV.
Origenis labores contra haeticos.
 Origenes convertit Ambrosium Marcionitam, 220. VIII. Alios quoque haeticos plures convertit, *ibid.*
 Origenes revocat Beryllum ab haesi, 229. II.
 Origenes quid passus Ephesi ab haeticis, 232. IX. Ejus scripta corrupta ab haeticis, *ibid.* Ejus nomine multa vulgata ab haeticis, *ibid.*
 Origenes superat quinque haeticos, 220. VIII.
 Origenes disputat cum haeticis, arbitro Gentili philosopho, 220. IX.
Origenis fama celebris.
 Origenem magnopere reveritus est Plotinus, 248. III.
 Origenes a Mamae Alexandri Matre accersitur, 229. VI.
 Origenes laudatus a Longino atque Porphyrio, aliique philosophis Gentilibus, 234. III.
 Origenis excellentia in omnibus scientiis, 220. IX.
Origenes haeticus habitus.
 Origenes excusatur frustra, 232. X. Aperte convinci potest haeticus, *ibid.*
 Origenes excommunicatus a Demetrio Episcopo Alexandrino, 232. VII.
 Origenes vivens contestatur se fidem Catholicam semper sectaturum, 232. III.
 Origenis defensiones temere recens a multis sunt scriptae, 256. XL.
 Origenis Apologia scripta a Rufino. *Vide* Rufinus.
Origenis peregrinatio.
 Origenes vocatur in Arabiam, 230. III.
 Origenes proficiscitur in Palaestinam, inde reversus Alexandriam, 231. LXV.
 Origenis peregrinationes diversae in unum collectae, *ibid.*
 Origenes rursus proficiscitur in Palaestinam, 233. V.
 Origenes secedit Tyrum, *ibid.*
 Origenes fugit Caesarem, *ibid.*
 Origenes cupidissimus invisendae Romanae Ecclesiae, 220. VII.
 Origenes sub Zephyrino Papa venit Romam, *ibid.*
 Origenes iterum venit Romam sub Fabiano Papa, 248. II.
 Origenes venit Romam dicturus causam coram Fabiano Papa, *ibid.*
 Origenes Romae dum esset, adiit Plotinum publice profitentem, 248. III.
 Orosius historicus erroris arguitur, 212. I.
 Osculari soliti Fideles pedes Romani Pontificis, 216. XVI.
 Ostiensis Ecclesia sub Alexandro vexata, 229. V.
 Ovinus Camillus occisus sub Alexandro, 225. V.

P

Pacificae litterae quae essent, 142. VII.
 Pacis templum incensum sub Commodo, 193. I.
Pandephorias vitio obnoxius Traianus, 100. XIII. Ejus vitii turpino, & D. Pauli in illud sententia, 100. XV.
 Palatini magistratus ab Hadriano renovati, & aucti, 140. IV.
 Palatium Romae pertingit incendium, 193. II.
 Palinodiam recantant Romae haesitarchae, & non alibi, 155. I.

Palladium rejectum sub Commodo, 193. I.
 Pallam sacratam non tangat diaconisa, 179. LI.
 Pallii derisi, 197. XI.
 Pallii Episcopalis mysterium, 216. XV.
 Pallium indumentum religiosorum tantummodo, non omnium Christianorum, 197. XI.
 Pallium induit Heraclas Christianus philosophus, postea Episcopus Alexandrinus, 197. XVI.
 Pallium induit Porphyrius martyr, 197. XVII.
 Palma Episcopus in Asia, 175. XIV.
 Palmatus Consularis martyr sub Alexandro, 226. III.
 Pamelii error de tempore conversionis Tertulliani, 197. IV. Ejus dispositio epistolarum Cypriani qualis, 253. LXXXIV.
 Pantheon istum fulmine, 112. XI.
 Pantheon a Severo refarcitum, 205. II.
 Pantænus philosophus Christianus proficiscitur ad Indos, 185. I. Omnium eruditissimus, *ibid.*
 Pantænus reperit apud Indos Evangelium Matthæi, 185. II.
 Pantænus docuit Brachmanas, *ibid.*
 Panyini error de patria Traiani, 100. I.
 Panyinus parum fidelis in Chronico, 253. II.
 Papæ electio qualiter olim fieri solita, 254. XLIV.
 Papæ titulus, Pontifex Max. Episcopus Episcoporum, ambo simul, 142. IV. 216. IV.
 Papæ summa auctoritas. *Vide*, Pontifex Romanus.
 Papæ nomen Romani Pontificis, 142. IV.
 Papæ commune nomen cæteris Episcopis, 165. X.
 Papæ nomine aucupantur calumnias haetici, 142. IV. *ibid.*
 Papa nomen proprium viri, 165. X.
 Papa Romanus calumniam passus occasione Montani. *Vide* Calumnias.
 Papias Theologus antiquus, auctor Millenariorum opinionis, 118. II. Ejus laudes, & scripta, 118. III. Quos habuit sectatores, *ibid.* Traditionum explorator, 118. II.
 Papias martyr Pergæ sub Decio, 254. XXII.
 Papinianus Jureconsultus persecutus Christianos occiditur, 214. III. Ejus discipuli, 225. I.
 Papyrus martyr Pergami cum sociis sub Marco Imperatore, 169. XXIII.
 Papyrus antiquus Theologus in Asia claudit, 198. IX. Observavit Pascha ex praescripto Evangelii decimoquarto die Lunæ, 198. IX.
 Parabolæ Evangelii a Marcione perperam explicatae, 146. VIII.
 Paracletum se esse Montanus dicebat, quo modo, 173. XXIV.
 Paracodas Episcopus accipit litteras a Victore Papa de Paschate celebrando, 198. XIX.
 Paradisum visibilem ex Platone Hermogenes docuit, 170. XII.
 Paramon, & socii martyres sub Decio, 254. XXVII.
 Paraphrases Jonatae creditae Theodotionis, 184. V.
 Parmenas diaconus martyr Philippis sub Traiano, 109. XXXVII.
 Parmenio martyr Perfa sub Decio, 254. XXVII.
 Parthenius martyr cum Calocero Romae sub Decio, 253. XXIX.
 Parthicum bellum absolutum, 168. II.
 Paschae temporis occasione obortae in Ecclesia controversiae, 167. VIII.
 Paschae temporis occasione obortas controversias, ut componeret, Polycarpus venit Romam, *ibid.*
 Paschae tempus legitimum quando a Petro Rabulitum, 159. I.
 Paschae tempus definitum traditum a Marco Ecclesiae Alexandriae, 159. II.

Pa-

Pascha tempus etiam a Joanne Apost. statutum die Dominico. *Vide*, Joannes.

Passionis Christi memoria agenda in Missa, 132. III.

Pastor cognomen Romanæ familiæ, 160. VIII.

Pastor presbyter Roman. Titulum erexit in Viminali, 166. III. Quando, 161. I.

Pastor Senator in Urbe, 160. VIII.

Pastoris presbyteri Romani sub Pio Papa obitus, 164. XXIV. Ejus Acta, 159. VII.

Pastoris epistola ad Timotheum, 162. II.

Pastoris Evangelici super humeros ovem portantis imago expressa egregie in vasis sacris, 216. XIII.

Pastoris libri diversi tituli, 159. VI.

Pastoris scripta diversa, 159. VI.

Pastorales litteræ quæ, *ibid.*

Patriarchæ nomen antiquum, 112. II.

Patriarchæ nomen displicet Novatoribus, *ibid.*

Patriarchales sedes tres, 112. III.

Patriciani hæretici, 203. XXVI.

Patropassiani hæretici ex Praxea ducunt originem, 196. XXI.

Patrum modestia in tractandis rebus Ecclesiasticis, 173. IX.

Pattalor inchoatæ hæretici, 173. XL.

Pauli trophæa Romæ integra. *Vide*, Apostolorum trophæa.

Pauli epistolæ a Marcione decurtatae, 146. X.

Pauli statua supra columnam Antoninam sita, 176. XXVII.

Paulinus Episcopus Iconii, 230. III.

Paulus Concordiæ quid accepit a Notario S. Cypriani, 216. XIX.

Paulus Jureconsultus sub Alexandro, 225. I.

Paulus martyr in Africa sub Decio, 253. LXII.

Paulus Thebæus primus eremita sub Decio coepit, 253. CXI. Quo anno solitudinem ingressus, 253. CXIII. Ejus ætas, 253. CXV.

Pauli Apostoli in *παιδαγωγία* sententia, 100. XV.

Pauperum æs alienum Cyprianus dissolvit, 254. XXXVI.

Pauperum cura adhibenda, præcipue tempore persecutionis, 153. XL.

Pauperum captivorum redemptio. *Vide*, Cyprianus.

Paulippus martyr sub Hadriano, 140. V.

Pax Ecclesiæ diuturna occasione militis profligata, 201. II.

Pax Ecclesiæ reddita ab Antonino Pio, 154. V. A Marco pariter. *Vide*, Marcus.

Pax Ecclesiæ Africanæ reddita citius tempore Decii, 254. XL.

Pax Ecclesiæ reddita a Commodus Imp. & ex qua causa, 182. V.

Pax Ecclesiæ post obitum Severi Imp. diuturna contra prophetas Montani, 213. XII.

Peccata laudata a Carpocrate, 120. XXIV.

Peccata omnia ab hominibus consummanda, ut salutem assequerentur homines, Carpocrates impie agebat, 120. XXV.

Peccatorum remissio falsa ab Helcefaitis promissa, 249. VII.

Peccatorum remissio in Ecclesia non sine satisfactione. *Vide*, Satisfactio.

Peccatorum remissionem ab Ecclesia aufert Novatianus, 254. CVII.

Peccatorum æqualitatem ex Stoica disciplina Novatianus prædicat, 254. CIV.

Peccatum unde ex Basilidis sententia, 120. XV. III.

Pedes Pontificis, & aliorum sacerdotum penitentes Fideles osculabantur. *Vide*, Osculari.

Pesibus Pontificis se sternebant Fideles, 216. XVI.

Pedo consul terræmotu obtritus, 112. I. 117. III.

Pedonis consulatus quando contigit, 112. I. 117. V.

Peon martyr Romæ cum sociis sub Marco, 165. I.

Pepuza vicus in Phrygia, ubi Montanus docebat, 173. XIII.

Peregrina religio vetita antiquitus in Urbe, 164. V.

Peregrinatio Hierosolymitana, 199. X.

Peregrini Syri Romæ hospitari soliti in Esquilis in Viminali, 159. VIII.

Peregrinus Episcopus Antiochenus, 142. XII.

Peregrinus Episcopus Antiochenus in Ponto, 233. XIII. Creat Gregorium Thaumaturgum Episcopum Neocæsareæ, *ibid.*

Phœbus Clementis discipulus, 102. III.

Phibionitæ Gnostici hæretici, 120. XLI.

Philadelphenum legatio ad Ignatium, 109. XIV.

Philadelphenses martyres duodecim sub Marco, 169. XVII.

Philænidia cantilenæ, 164. XXIII.

Philetus Episcopus Antiochenus creatur, 219. IV. Moritur, 230. I.

Philetus cum sociis martyr sub Hadriano, 140. V.

Philippa cum sociis martyr Bergæ sub Pio, 154. III.

Philippenses excipiunt Ignatium, 109. XVI. Curantque ejus epistolæ. *Vide* supra, Epistolæ, Ignatius.

Philippopolis Civitas a Philippo Imperatore ædificata, 249. V.

Philippus Augustalis Præfectus in Ægypto Christianus, 188. I. Persequitur Magos, & Judæos, *ibid.* Quæ passus est, 204. VI.

Philippus diaconus unus ex septem, quo tempore celebrabat Pascha, 198. VIII.

Philippus Episcopus Gortynæ in Creta, antiquus Theologus, 171. VIII. Scripsit contra Marcionem, *ibid.*

Philippus Imperator, genere Arabs, Mithream sustulit, 244. II. Quando creatus Præfectus Prætorio, *ibid.* Ejus ambitio, sævitia, & ingratitudo, 245. I. Affecit Imperium, *ibid.* Gordianum Imp. occidi jubet, 246. I.

Philippus Imp. nondum Christianus immanissima scelera perpetrat, *ibid.*

Philippus Imp. quando factus est Christianus, 246. VI. VII. 249. III.

Philippus quando coepit imperare, 246. I.

Philippus Imp. agit exomologesin, 246. V.

Philippus Imperator cum Philippo Augustali confusus, 246. VI.

Philippus Imp. quando Romam venit, 246. X.

Philippus Junior Augustus creatus, 247. IV.

Ejus vita ac mores, 249. I. Patrem redarguit cachinnantem, *ibid.* A matre Severa ad severitatem compositus, 249. I. *ἀνιδρωγία* dictus & quare, *ibid.*

Philippus Imperator piæ sanctasque leges Christiano dignas Imperatore tulit, 249. III. Claves exoletorum vetuit, 249. II. Poetas sprexit, 249. III.

Philippus Imp. celebravit ludos sæculares, 249. IV.

Philippus Imperator ædificat Philippopolim civitatem, 249. V.

Philippus Imp. una cum filio occisus, 253. II. Anni ejus Imperii, 251. I. Amorum Philipporum monumentum, 253. III.

Philippus Imperator relatus inter divos, *ibid.*

Philippus martyr Romæ cum sociis sub Marco, 175. IV.

Philo diaconus, comes Ignatii, 109. VIII.

Philocomi hæretici, 247. III.

Philominus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.

Philosophi de Deo disputant, & lapides colunt, 234. X.

Philosophi Cynici, & Epicurei infestissimi Christianis, 164. X.

Pc.

Pennis sub Mario unde exorta, & quam dira, 170. I. Unde egressa *ibid.*

Petra scelerata, & alia loca sic dicta, 192. IV.

Petri Alexandrini Episcopi sententia de redemptione martyrii, 205. XVII.

Phalaridis supplicium, 120. VI.

Pharus apud Alexandriam locus ubi editio Septuaginta elaborata est, 231. XX.

Phœdimus Episcopus Amasenus in Ponto, 233. XIII. Creat Gregorium Thaumaturgum Episcopum Neocæsareæ, *ibid.*

Phœbus Clementis discipulus, 102. III.

Phibionitæ Gnostici hæretici, 120. XLI.

Philadelphenum legatio ad Ignatium, 109. XIV.

Philadelphenses martyres duodecim sub Marco, 169. XVII.

Philænidia cantilenæ, 164. XXIII.

Philetus Episcopus Antiochenus creatur, 219. IV. Moritur, 230. I.

Philetus cum sociis martyr sub Hadriano, 140. V.

Philippa cum sociis martyr Bergæ sub Pio, 154. III.

Philippenses excipiunt Ignatium, 109. XVI. Curantque ejus epistolæ. *Vide* supra, Epistolæ, Ignatius.

Philippopolis Civitas a Philippo Imperatore ædificata, 249. V.

Philippus Augustalis Præfectus in Ægypto Christianus, 188. I. Persequitur Magos, & Judæos, *ibid.* Quæ passus est, 204. VI.

Philippus diaconus unus ex septem, quo tempore celebrabat Pascha, 198. VIII.

Philippus Episcopus Gortynæ in Creta, antiquus Theologus, 171. VIII. Scripsit contra Marcionem, *ibid.*

Philippus Imperator, genere Arabs, Mithream sustulit, 244. II. Quando creatus Præfectus Prætorio, *ibid.* Ejus ambitio, sævitia, & ingratitudo, 245. I. Affecit Imperium, *ibid.* Gordianum Imp. occidi jubet, 246. I.

Philippus Imp. nondum Christianus immanissima scelera perpetrat, *ibid.*

Philippus Imp. quando factus est Christianus, 246. VI. VII. 249. III.

Philippus quando coepit imperare, 246. I.

Philippus Imp. agit exomologesin, 246. V.

Philippus Imperator cum Philippo Augustali confusus, 246. VI.

Philippus Imp. quando Romam venit, 246. X.

Philippus Junior Augustus creatus, 247. IV.

Ejus vita ac mores, 249. I. Patrem redarguit cachinnantem, *ibid.* A matre Severa ad severitatem compositus, 249. I. *ἀνιδρωγία* dictus & quare, *ibid.*

Philippus Imperator piæ sanctasque leges Christiano dignas Imperatore tulit, 249. III. Claves exoletorum vetuit, 249. II. Poetas sprexit, 249. III.

Philippus Imp. celebravit ludos sæculares, 249. IV.

Philippus Imperator ædificat Philippopolim civitatem, 249. V.

Philippus Imp. una cum filio occisus, 253. II. Anni ejus Imperii, 251. I. Amorum Philipporum monumentum, 253. III.

Philippus Imperator relatus inter divos, *ibid.*

Philippus martyr Romæ cum sociis sub Marco, 175. IV.

Philo diaconus, comes Ignatii, 109. VIII.

Philocomi hæretici, 247. III.

Philominus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.

Philosophi de Deo disputant, & lapides colunt, 234. X.

Philosophi Cynici, & Epicurei infestissimi Christianis, 164. X.

Ann. Eccl. Tom. II.

Philosophi Christiani facti, nec deserentes philosophiam, evaserunt hæresiarum, 120. XL.

Philosophi complures facti Christiani, 130. IX. Itemque hæretici, *ibid.* 247. II.

Philosophi amore puerorum infames, 132. XI.

Philosophi Platonici, vel ad Christianam fidem conversi, vel magia addicti, 234. VI. XIV.

Philosophi minores, quam rudes ac simplices Christiani, 234. XII.

Philosophi indigent cicuta, ut ad paucas horas casti sint, *ibid.*

Philosophi Romæ a Marco Imperatore stipem accipiunt, 164. IX.

Philosophia hæresium officina, 146. IV.

Philosophia quomodo utilis Christianis, 234. VI.

Philosophia Platonis est veluti introductio ad fidem Christianam, 234. X.

Philosophia quomodo se habeat ad Theologiam, 234. XII.

Philosophia qui abutuntur, declinant in magiam, 234. VI. XIV.

Philosophiam cur discant, & alios doceant Christiani, 234. VI.

Philosophiam addiscendo plerique facti sunt Christiani, 234. IV.

Philosophiam qui conati sunt introducere in Ecclesiam, quomodo facti sunt hæretici, 120. XL.

Philosophus incognitus exclamat in theatro adversus Perennium, 189. 190. IV.

Philumena Apellis hæresiarum scortum, & hæresis administra, 146. XIX. Ejus immunditia atque præstigie, *ibid.* 174. XI.

Phlegon chronographus quando, & quæ scripsit, 138. VII.

Phlegontis Annales, 140. III.

Phlegontis nomine Vita Hadriani, *ibid.*

Phocas Episcopus in Ponto martyr sub Traiano, 174. IV.

Photinus Episcopus Lugdunensis, martyr sub Marco, 179. XXXV.

Pictura ex musivo de Consulibus initiatis Iſidis sacris, 183. VII.

Picturæ sacræ in vasis sacris quid mystice, 179. XXXVI.

Picturæ. *Vide*, Imagines.

Pinytus scriptor Ecclesiasticus, 172. VIII.

Pinytus Episcopus, 175. XIV. Ejus studium eroga suos, *ibid.*

Pionius presbyter Smyrnenſis quo tempore passus sit, 169. XXII. 254. II. De eo Eusebii locus corruptus restituitur, 254. I. Perperam ponitur sub Marco, ponendus sub Decio, 254. II. Ejus martyrii Acta germana, *ibid.*

Pionii ejusdem socii in certamine, *ibid.* Catenis cur se neant, 254. IV.

Pionius concionatur Smyrnenſibus, 254. III. Damnatus a Proconsule, vivus comburitur, de castitate servata ultimum elogium, 254. XIX. Ejus capilli ab igne illæsi, 254. XXI. Dies natalis, 254. II. XXI.

Pithon discipulus Marcionis, 146. XX.

Pius Imperator quid pro Christianis rescripsit, *Vide*, Antoninus.

Pius Papa creatur, 158. II. Præcessit Anicetum, 158. III.

Pius Papa de Paschatis tempore decretum facit, 159. I.

Pius Papa invisit Novatum fratrem S. Praxedis ægrotum, 162. II.

Pius Papa scribit epistolam ad Justum Episcopum Viennensem, 156. I.

Pius Papa prædicat suum martyrium, 166. III. Quando passus est, 167. I. Ejus sedis anni, decreta, & ordinationes, *ibid.*

Pius Papa quid de baptismo hæreticorum, 167. II.

Pia. S 5 5 5

Pla.

Placidus, sive Placidus magister equitum sub Traiano, 102. IV. Idem martyr sub Hadriano cum suis, 120. VI.
 Platonis imago apud Carpocratem, 229. XXXVIII.
 Platonice philosophiæ suavitas, 130. V.
 Platonici philosophi conversi ad Christum, 234. VI. Alii qui reluctati sunt, evaserunt magis, 234. VII.
 Plautianus religiosus Romæ Præfectus a Severo, 201. XX. Sævit in Romanos, *ibid.*
 Plautianus, quid in Christianos, 201. XXI.
 Plautianus persecutor Christianos in Africa, 203. XIV. Expilator bonorum Christianorum, 206. I. Occiditur, 206. I. Ejus factus, & potentia, 206. II. III.
 Plautianus vere humanæ miseriæ exemplum, 206. II.
 Plautiani Christianorum hostis nomen abolitum, & abrafum, *ibid.* III.
 Plautilla filia Plautiani relegata in insulam, 206. III.
 Plautus filius Plautiani relegatus, *ibid.*
 Plebs Romana quid in electione Romani Pontificis, 254. XLIV.
 Pleroma Valentini, 145. II.
 Plinii Consulatus successus quando, 103. I.
 Plinii epistola ad Traianum de Christianis, 104. II.
 Plinius olim Augur, 104. I.
 Plinius Proconsul in Bithynia, *ibid.*
 Plinius quid contra Christianos, 104. II.
 Plinius in quo Christianos excuset, 104. IV.
 Plotini ætas, 234. II.
 Plotinus auditor Ammonii, *ibid.* Fidelis custos secretorum ejus, 247. I.
 Plotinus quando Romam venit, 244. III. 247. II. 248. IV.
 Plotinus magiæ auscultat, 234. XIV. In eum acclamatio Egyptii cujusdam, *ibid.*
 Plotinus contubernalis faminarum, *ibid.*
 Plotinus cogitat in Persidem proficisci, 244. III.
 Plotinus discipulos habuit alios Christianos, magis vero alios, 247. II.
 Plotinus scripsit contra Gnosticos, 247. III.
 Plotinus non abhorruit a Christiana religione, *ibid.*
 Plotinus docebat Romæ, cum eum Origenes convenit, 248. IV.
 Plutarchi testimonium de oculis mutis redditus, 100. III. Mira habet de Pythiade, 100. V.
 Plutarchus de Judæis scribens multa mentitur, 201. XXVI.
 Plutarchus discipulus Origenis, sub Severo, 205. III.
 Pluvia precibus Fidelium procurata in Africa, 176. V.
 Pluvia solita a Deo impertiri precibus Christianorum, tributa diis Gentium, 176. VIII. & seqq.
 Pluvia obtenta precibus Christianorum in Germania, 176. XXII.
 Pluvius Juppiter dictus, 176. XXV.
 Pluvii Jovis imago, 176. XXIV.
 Poenitentia agi solita in Ecclesia etiam pro levioribus peccatis, 253. LV.
 Poenitentia præscribitur lapsis ab Ecclesia, *ibid.*
 Poenitentibus omnibus Ecclesia indulget, 216. III.
 Poenitentium recipendorum ritus, 216. XII.
 Poetæ ex numero bonarum artium professorum exclusi, 249. III.
 Polemo Smyrnenensis æditus, hostis Christianorum, 254. V. VII.
 Polybius Episcopus Trallianus tempore Traiani, 109. IX. Missus legatus a suis ad Ignatium, *ibid.*
 Polycarpus Episcopus Smyræ, 109. X. Collegit epistolas Ignatii, 109. XV. Ejus epistola ad Philippenses, 109. XXXV. Expectat avide scire finem Ignatii, 110. VI.

Polycarpus quid in Marcionem sibi occurrentem, 167. VIII.
 Polycarpus Romam veniens plurimum profuit Ecclesiæ, *ibid.*
 Polycarpus susceptus ab Aniceto Papa, 167. IX. Romæ rogatus sacrificare, *ibid.*
 Polycarpus quaeritur ad necem, 169. II. Ejus fuga, 169. V. Viso in larebris illi offensa, *ibid.*
 Polycarpus captus a militibus ducitur Smyrnam, 169. VII. Ejus martyrii Acta, *ibid.*
 Polycarpus quot annos vixit Christianus, 169. VIII.
 Polycarpus quid ad Proconsulem, *ibid.* Miracula in ejus martyrio, 169. XIV. Ejusdem oratio, 169. XIII.
 Polycarpus per ignem martyrium consummat, 169. XII. Ejus reliquæ asservatæ, 169. XVI. Constitutus dies natalis celebratione anniversaria recolendus, *ibid.* Ejus scripta, 169. XVII.
 Polycarpus quid cum Ecclesia Gallicana, *ibid.*
 Polycarpus quid in hæreticos, 169. XIX.
 Polycarpus magister Irenæi, & Florini, *ibid.* A III ejus discipuli, 169. XX.
 Polycrates Episcopus Ephesinus, 192. IV. Quid de tempore Paschalis, 198. VIII.
 Polycronius Episcopus Babylonis, 254. XVII.
 Martyr sub Decio, *ibid.*
 Polyuctus martyr Melitina in Armenia sub Decio, 254. XXVI.
 Pompeia martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Pompeianus dux exercitus sub Marco, 176. XXII. Idem Consul, 177. III.
 Pompeii tumulus ab Hadriano instauratur, 132. VIII.
 Pompeius Episcopus in Africa interfuit Romæ electioni Cornelii Papæ, 254. XLV. Ejus reditus in Africam, 254. LXXXV.
 Pompeius martyr in Africa cum sociis sub Decio, 253. XCVIII.
 Pomponius J. C. sub Alexandro, 225. I.
 Pontianus Papa creatur, 233. IV. Mittitur in exilium 237. I. Martyrium subit, 237. X. Ejus translatio, *ibid.* Decreta ipsius, ordinationes, & alia, *ibid.*
 Pontianus Martyr Spoleti sub Marco, 175. VII.
 Pontianus martyr Romæ cum sociis sub Commodo, 192. VI.
 Pontif. Ecclesia florens, 104. I. A Decio exagitata, 253. CXXIX.
 Pontif. populus seducit impostor, 145. XIV.
 Ponticus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Pontifex Max. & Episcopus Episcoporum dignus Papa antiquitus, 142. IV. 216. IV. *Vide* Papa.
 Pontifex Romanus tantum damnat hæresiarchas, 196. I. 207. III.
 Pontifex Romanus calumniam patitur a Tertulliano jam hæretico Cataphryga, 201. V. 205. XV. Sed ab invito laudatur, 205. XV.
 Pontifex Romanus Concilia indicit, 198. VII. X.
 Pontifex Romanus Antistes primarius totius Catholicæ religionis, 207. III.
 Pontifex Romanus revocat datas a se litteras ad Montanum errore surreptas, 173. IV.
 Pontifex Romanus decipi potest ex falsis relationibus rei gestæ, *ibid.*
 Pontificis Romani auctoritas super omnes Episcopos, 198. X.
 Pontifices Romani noverunt scripta Dionysii A. reopag. 109. LXIII.
 Pontifices Romani distissimi, etiam tempore persecutionum, 175. IX.
 Pontifices Gentilicæ superstitionis plures simul diversi ordinis, eorumque nomina, 216. X. Pont.

Pontificis Romani esse, creare Episcopos, & mittere in diversas provincias, 154. II.
 Pontificis Romani electio qualiter olim fieri solita, 254. XLIV.
 Pontificis Romani cura super omnes Episcopos, 198. X.
 Pontificis Romani pedes Fideles osculantur. *Vide*, Osculari pedes.
 Pontificis Romani collegas dici solere alios Episcopos, quo modo id accipiendum, 253. XXVII.
 Pontificum Romanorum series Eusebii vitiosa, 154. I.
 Pontificum Romanorum Chronologia per Consules qualis, 158. I.
 Pontificum Romanorum effusa largitas erga pauperes omnium provinciarum, 175. VIII.
 Pontificum Romanorum litteræ publice legi solere in Ecclesiis, 175. XI.
 Pontificum Romanorum constantia in disciplina servanda, 201. VI.
 Pontificum Romanorum decreta indici solita. universæ Ecclesiæ, 176. IV.
 Pontificum Romanorum modestia in rogandis fratrum sententiis, nec sine illorum consensu quicquam audere, cum possent, 254. LXXXIV.
 Pontius martyr in Gallia, qui convertit Philippum Imp. & filium ejus, 246. IX.
 Popinarii Romæ litigant cum Christianis de loco Tabernæ meritoria, 224. IV.
 Populi furore sæpe exagitati Christiani. *Vide*, Gntiles.
 Porca cum porcellis in Hadriani numismate effigata, 137. III.
 Porcos a Judæis coli, opinatus est falso Plutarchus, 201. XXV.
 Porcus Judæis abominandus, 237. III.
 Porcus insculptus portæ Hierusalem, 137. II.
 Porcus quid in hieroglyphicis, *ibid.*
 Porcus insigne Romanorum, *ibid.*
 Porphyrius versatus cum Ammonio, & Origenes, 234. III. 253. CXXI. CXXII.
 Porphyrius erroris redarguitur, dum ait Ammonium a fide Christiana desivisse, 234. V.
 Portuenses martyres sub Alexandro, 229. V.
 Postes coronare fronde, vetitum Christianis, 200. V.
 Potamia martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Potamiena martyr Alexandria sub Severo, 205. VIII.
 Potinus Marcionis discipulus, 146. XVI.
 Potius martyr in Sardinia sub Pio, 154. III.
 Præconis voce interloqui Judices, 169. XI.
 Præstationibus sacris recenserit solita Acta martyrum, 109. XLVII.
 Præfectura universalis Ecclesiæ duplex, 187. II.
 Præpon discipulus Marcionis, 146. XX.
 Prærogativa dexteræ, vel sinistræ, 213. VI.
 Præscriptio nulla adversus veritatem, 109. LI.
 Præsides sævientes in Christianos qui nominentur, 203. X.
 Præsides qui modestius se habuerunt, recenserunt, 103. XI. Quæ male passi, *ibid.* Quæ fecerunt in favorem Christianorum, 203. XII.
 Prætoriani milites Romæ turbas concitant, 238. VII.
 Præxæas veniens Romam, detexit Montani fallacias, 173. IV. 196. XVIII.
 Præxæas confessor aliquando, 196. XVIII.
 Præxæas hæreticus, 196. XIX. Ejus origo atque progressus, *ibid.* Defecit a Montano, *ibid.*
 Præxæas damnatus Romæ a Zephirino Papa, 196. XX.
 Præxædes occultat martyres, 164. XXIV. Ejus Acta scripta a Pastore, 159. VIII. 164. XXIV.
 Præxædis obitus, & sepultura, 164. XXIV.
 Præcantur Sancti pro nobis in cælo. *Vide*, Martyrum cultus, Intercessio. *Ann. Eccl. Tom. II.*

Presbyteri interdum nominati Romani Pontifices, 198. XIII.
 Presbyterium idem quod Consistorium, 254. XCIX.
 Prilidianus puer martyr Antiochiæ sub Decio, 253. CXXXVII.
 Primitivus martyr, filius Symphorose, cum fratribus Tibure sub Hadriano, 138. IV.
 Primus Episcopus Alexandrinus succedit Cerdoni, 110. XII. Ejus obitus, 122. I.
 Primus Episcopus Corinthiorum, 167. XI.
 Principia duo ex Cerdone, 146. II. Eadem ex Marcione, 146. XIII.
 Principes sine justitia idem quod latrones in saltu, 150. V.
 Prisca seu Priscilla uxor Pudentis Senatoris, 166. II.
 Prisca, seu Priscilla pseudoprophetissa Montani, 266. II. 173. VIII.
 Prisca & Maximilla opulenta femina seductæ, & seducentes, 173. VIII.
 Priscilla mentiebatur se virginem, 173. XIII.
 Priscilliani hæretici a Priscilla dicti, 173. XXXIX.
 Priscianus desertor a Tertulliano derisus, 201. XV.
 Privatæ litteræ quæ dicebantur, 142. XI.
 Privatus hæreticus in Africa damnatus in Concilio Africano, 242. III. Eum esse cavendum Cyprianus monet, 153. LXXXIV.
 Privatus ad Christum conversus a Callisto Papa, 226. III. Ulceribus plenus sanatur ab eodem, *ibid.* Martyr Romæ sub Alexandro, *ibid.*
 Proclus. *Vide*, Proculus.
 Proconsoles absque edicto Imperatorum sæviebant in Christianos, 164. IV.
 Proconsoles in provincia idem jus habent, quod Pontifices Romæ, *ibid.*
 Proconsoles ipso ingressu in provinciam visitant res sacras, & curant eas, 104. I.
 Proculus sive Proclus Montanista, 173. XXXVII. 175. XXXIII.
 Proculus, sive Proclus Siccensis, 173. XXXVII. Ejus scripta, 175. XXXIII.
 Proculus idem Proclus Platonicus confutatur a Joanne Philopono, 173. XXXVII.
 Proculus superatur a Caio Theologo, *ibid.* 215. II.
 Proculus procurator Evodæ Christianus, 195. IV. Curat severum Imp. ægrotum oleo, *ibid.*
 Proculus Cataphryga Tertullianum impulit in ruinam, 201. X.
 Proculus idem & Proclus excommunicatur a Zephyrino Papa, 215. IV.
 Prodicus Adamitarum auctor, 175. XXXIII.
 Prodigia sub Severo, 203. VIII.
 Prodigia sub Traiano, 114. III.
 Prodigia vehementia ob persecutionem illatam Christianis, 203. VIII.
 Prodigis multa præcognita. *Vide*, Miraculum, Visiones.
 Professio schismaticorum coram Cornelio Papa, 254. C.
 Professores Christiani persecutionis tempore deserunt scholas, fugam captantes, 204. IX.
 Professores scientiarum, licet semel probati, possunt adhuc rejici, 244. II. Excluduntur a professorum privilegiis poetæ, 249. III.
 Propheta amans aurum, falsus convincitur, 173. XII.
 Propheta affectans cultum corporis, falsus con-jicitur, 173. XVI.
 Propheta falsus Marcus, 175. XXIV. *Vide*, Marcus.
 Propheta falsus Montanus. *Vide*, Montanus.
 Propheta falsus Marcianus, 175. XXXII.
 Prophetæ falsi & veri signa, 173. XV. XVI.
 Prophetæ non sunt locuti in ecclasi, 173. XXX. *Pro-*

Propheta Ecclesiae qui & quales, 173. XVI.
 Propheta apud Gentiles qui dicebantur, 146. XIX.
 Prophetas negabat Marcion. *Vide*, Marcion.
 Prophetiae aliae ab Angelis, aliae a Satana, ex
 sententia Saturnini, 120. XXIII.
 Prophetiae donum semper in Ecclesia, 175. VI.
 Prophetiae falsae Montanistarum, 173. XX.
 Prophetiae spiritum dare Marcus haereticus.
 magia affectabat, 175. XXVI.
 Prophetiarum lectio vetita ab Antonino Pio,
 143. I.
 Prophetissam agit foemina arreptitia, & multos
 decipit, 137. VIII.
 Prophetissa Gentilium arreptitia, 100. V.
 Prophetissa Montani, 173. VIII. XIII. Fuco
 & sibio illata, 173. XVI. Falsa praedicunt, 173.
 XX.
 Protasius martyr cum Gervasio sub Marco, 171.
 IV.
 Provocandi sunt haeretici ad Apostolicas antiquas
 sedes, 146. XXI. *Et seq.* *Vide*, Haeretici.
 Psalmorum editione Septuaginta utitur Romana
 Ecclesia, 146. XXI. *Et seq.*
 Pseudo-propheta. *Vide*, Propheta falsus.
 Pnychici qui sint appellati, & unde nomen de-
 ductum, 201. VII.
 Pnychici a Montanistis appellati sunt omnes qui
 non receperunt eorum Paracletum, 201. XIV.
 Pnychici nominati sunt homines animales, 216. II.
 Ptolemaeus catechista Romae martyr cum Lucio,
 164. XVIII.
 Ptolemaeus martyr Alexandriae cum sociis sub
 Decio, 253. LVII.
 Ptolemaei Philadelphi bibliotheca incensa, 231.
 XXXIII.
 Ptolemaeus Philadelphus divinam Scripturam
 transferendam curavit, 237. XVII.
 Ptolemaeus Valentini discipulus, 145. VIII.
 Publius Episcopus Hierosolymorum, 157. I.
 Pudens Praefectus bene habuit Christianos, 203. XI.
 Pudens Senator Christianus, ejusque domus in
 Viminali, 159. VIII.
 Pudentiana & Praxedes se suaeque omnia pieta-
 tis officii manciparunt, 165. III.
 Puella Origenis amanuensis, 220. IX.
 Pueri in ecclesiam rapti visiones vident, 253. LVI.
 Pulpitum in Ecclesia locus, ubi legitur Evange-
 lium, 253. XCII.
 Pupienus Imperator, 240. IV. Occiditur a mi-
 litibus, *ibid.*
 Pythagorae imaginem venerantur Carpocratia-
 ni, 120. XXXVII.
 Pythagorae silentium affectant Basilidiani haer-
 tici, 120. IX.
 Pythiae afflatae a malo daemone, 100. V.
 Pythiadis interitus ex daemone, *ibid.*

○ Quadagesimale jejunium ab Apostolis tradi-
 tum Ecclesiae, 136. I.
 Quadagesimas plures excogitarunt Montanistae,
 173. XXVIII.
 Quadagesimae Regularium diversae ab eis, *ibid.*
 Quadratus Episcopus Atheniensis succedit Pu-
 blio, 125. I. Dedit Apologiam Hadriano pro
 Christianis, 125. III. 128. I. Persecutionem
 cohibuit, *ibid.* Ejus aetas, *ibid.*
 Quadratus martyr Nicomediae sub Decio, 254.
 XXVI.
 Quadratus propheta, 173. XVII.
 Quarta martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Quartodecimani haeretici, 173. XL. Tenacissimi
 suae ipsorum sententiae, 198. XVI. A Victo-
 re Papa damnati, 198. I. Non amplius to-
 lerandi, 198. XVI.

Quartodecimianorum defensor Blastus, *ibid.*
 Quinque presbyteri conjurant in Cyprianum,
 153. XXXI.
 Quinta editio divinae Scripturae quando inven-
 ta, 219. III.
 Quintilianus Proconsul in Asia sub Decio, 254.
 XVII.
 Quintilius Marcellus, vir optimus, 225. I.
 Quintilla pseudoprophetissa, 173. XXXIX.
 Quintus Serenus Samonius antiquus medicus
 Basilidis sectator, 120. XVII.
 Quintus martyr in Africa cum sociis sub De-
 cio, 253. XCVIII.
 Quiriacus Episcopus Ostiensis martyr sub Ale-
 xandro, 226. IV.
 Quirinus Tribunus militum sit Christianus &
 martyr, 132. II. Ejus filia Balbina itidem,
ibid.

R

Racematio Severi quae, 200. III. 201. XX.
 Radere caput foemina magna ignominia,
Vide, Foemina.
 Recognitiones Clementis quales, 102. XXI. Du-
 plicia earum volumina, 102. XXII.
 Redemptio captivorum sollicita a Cypriano cu-
 rata, 254. CIX.
 Redemptio martyrii a Montanistis improbat,
 253. XX.
 Reges subiecti Episcopis esse debent, 209. XXVII.
 Regio Urbis dicta Caput tauri, 121. II.
 Relatio hominum in deos quo modo fieri soli-
 ta, 142. II. 146. II.
 Relegari solitos Christianos in montes, 254. X.
 Religio Christiana magno fuit adjumento Roma-
 no Imperio collabenti, 171. VI.
 Religio Christiana tempore Traiani jam reple-
 verat Orbem, 100. II. Quam latissime pro-
 pagata postea. *Vide*, Christiana religio.
 Religio Christiana obmutescere fecit idola, 100.
 III.
 Religio Christiana infamata sceleribus haeretico-
 rum, 120. XXIX.
 Religio Christiana quo magis atteritur, eo ma-
 gis crescit, 120. XXXVII.
 Religio Christiana stabilis & inconcussa, 130.
 XIX.
 Religio peregrina Romae antiquitas vetita, 102.
 XXV. 164. IV.
 Reliquiae Ignatii translatae Antiochiam, 110. V.
 Reliquiae Onesimi translatae, 110. X.
 Reliquiae Polycarpi asservatae diligenter ab Ec-
 clesia Smyrneni, 169. XVI.
 Reliquiae S. Joannis Evangelistae, 101. III.
 Reliquiae martyrum ab hostibus in flumen pro-
 jectae, 179. XXV.
 Reliquiae martyrum in honore habitae, ac etiam
 instrumenta ipsa carnicum, quibus cruciati
 sunt, 192. V.
 Reliquiarum martyrum cultus ex traditione Apo-
 stolorum, 169. XIV.
 Reliquiarum martyrum cultus semper in Eccle-
 sia, 169. XVI.
 Reliquiae sanctorum inferri solitae in loca Deo
 dicanda, 112. VI.
 Remedium contra omnes haereses, 146. XXI.
 Remedium adhiberi solitum febribus vetitum a
 Caracallo, 218. III.
 Reo dicenti causam tempus certum praefixum,
 238. IV.
 Reparata martyr Caesarum in Palaestina sub De-
 cio, 253. CXXV.
 Rescriptum Antonini Pii pro Christianis, 254. V.
 Resurrectionem negantes haeretici, 120. XXIV.
 XXV.

Re-

Revelatio facta Cypriano de fuga sua. *Vide*, Cy-
 prianus.
 Revelatio facta Cypriano de pace ventura, 253.
 XXVIII.
 Revelationes quae praecesserunt persecutionem.
 Decii, 253. XXX.
 Revelationes. *Vide*, Visiones.
 Revocatus martyr in Africa sub Severo, 205.
 XXIV.
 Rhais discipula Origenis, Martyr sub Severo,
 205. VIII.
 Rhodana martyr sub Marco in Gallia, 179. X-
 XXV.
 Rhodanenses foeminae seductae a Marco, 175. X-
 XIX.
 Rhodon Asianus venit Romam, ut audiret Ta-
 tianum, 174. II. XIII. Ejus scripta, *ibid.*
 Rufus effusus Senatorum de amentia Commodi,
 192. I.
 Ritus quibus Imperatores referebantur inter deos,
 213. V.
 Ritus recipiendi poenitentes. *Vide*, Poenitentes.
 Rogata martyr in Gallia sub Marco, 179. XX-
 XV.
 Rogatianus presbyter legatus S. Cypriani, 254.
 XXXV.
 Roma afflictata cladibus ob necem martyrum,
 170. II.
 Romae patiebantur omnes civitate donati, licet
 essent peregrini, 104. VIII.
 Romam mittebantur insigniores ad poenas, *ibid.*
 109. V.
 Romae millesimus annus quando, 240. I.
 Romae habita disputatio inter Caium antiquum
 Theologum, & Proculum Montani sectatorem,
 215. I.
 Romae incendium sub Commodo, 193. I.
 Romana Concilia. *Vide*, Concilium.
 Romana Ecclesia prima omnium experiri solita
 persecutiones Gentilium, 100. IX.
 Romana Ecclesia mirifice laudatur ab Ignatio,
 109. XIII.
 Romana Ecclesia quid senserit de Dionysio. Arco-
 pagita, & ejusdem scriptis, 109. LI.
 Romana Ecclesia palam solita sacra conficere;
 ratio hujus rei, 145. V.
 Romana Ecclesia impolluta semper ab omni for-
 de haeticorum, 145. XI. 155. IV. 167. V.
 Romana Ecclesia omnes damnat haereses & haer-
 eticarchas, 145. V. Ipsa tantum reconciliat
 haereticarchas poenitentes, 158. I. 167. V.
 Romana Ecclesia norma credentium, cujus so-
 la auctoritate haereses omnes confutantur, 146.
 XXIV. Ejus esse, haereses disquirere atque im-
 probare, 155. IV.
 Romana Ecclesia vexata ab haeticis, 155. I.
 Romana Ecclesia apud Gentiles infamata ob sce-
 lera Gnosticorum, 167. IV.
 Romana Ecclesia stabilis & inconcussa, *ibid.*
 Romana Ecclesia cui communicat, monstrat esse
 Catholicum, *ibid.* VI. Hinc multi haereticarchae sus-
 furari conati sunt ab ea communicationem, 167.
 VI.
 Romana Ecclesia interdum decepta falsis rerum
 gestarum relationibus, 173. IV.
 Romana Ecclesia inconsulta, nihil definiti soli-
 tum in Conciliis, 173. XIX.
 Romana Ecclesia ditissima, & munificentissima.
 erga pauperes etiam longe postea, 175. VIII.
 IX.
 Romana Ecclesia consuli solita in ambiguis, 179.
 LIII.
 Romana Ecclesia traditiones illibatas custodivit,
 179. LIV.
 Romana Ecclesia citatur a Catholicis adversus
 haeticos, 215. II.
 Romana Ecclesia indicit leges universae Ecclesiae,
 253. LXXXVIII.

Romana Ecclesia tenacissima antiquae disciplinae,
 253. LXXXV.
 Romana Ecclesia a Novato schismate scissa, 254.
 XLI. LXXXIV.
 Romana Ecclesia quem morem servavit in eli-
 gendo Pontifice, 254. XLIV.
 Romana Ecclesia vere Catholica, sine cujus com-
 munionem nemo Catholicus, 253. LXXXIV.
 254. LXIV.
 Romana Ecclesia quibus ministrorum ordinibus
 constaret, 254. LXX.
 Romanam Ecclesiam a Deo non fini in errorem
 labi, 173. IV.
 Romanam Ecclesiam reveritus est Cerdo, & alii
 haereticarchae, 155. II.
 Romana editio divinae Scripturae excellens, quae
 praefertur aliis omnibus Latinis, 131. XL-
 IV.
 Romanae sedis vacatio ultra annum post obitum
 Fabiani, 253. VI. 254. XXX.
 Romani cives Christiani ex provinciis Roma-
 plectendi mittebantur, 104. II.
 Romani nobiles complures facti sunt Christiani
 tempore Commodi, 183. I.
 Romani Gentiles.
 Romani dii subjiciuntur deo Elagabalo, 220.
 IV.
 Romani Gentiles colunt sacra Aegyptiorum saepe
 rejecta, 148. II.
 Romani Gentiles Porco uti soliti in signis mili-
 taribus, 137. II.
 Romani Gentiles decepti ab Alexandro impostore,
 145. XIV.
 Romani graviter vexati a Commodo ob fufum
 sanguinem Christianum, 182. III.
 Romani male habitati a Maximino, 237. XII.
 Romani quo tempore incedebant personati, 183.
 XI.
 Romani complures occisi ob necatos ab illis Chri-
 stianos, 214. III.
 Romanis legibus vivendum omnibus ex edicto
 perpetuo Salvii Juliani, 134. II.
 Romanis legibus antiquis exagitati sunt Christia-
 ni, 164. V.
 Romanum Imperium sub Marco triplici clade
 affectum ob fufum sanguinem Christianum, 179.
 LV.
 Romanum Imperium a barbaris devastatum. *Vide*,
 Clades.
 Romanus Clerus, Senatus pauperum a Pio dictus,
 166. III.
 Romanus Clerus nequaquam fuit in culpa, ut
 Tertullianus recederet ab Ecclesia, 201. VII.
 Romanus Clerus curat universam Ecclesiam Catho-
 licam sede vacante, scribit litteras Circu-
 lares, praescribit leges, audit Ecclesiarum con-
 troversas, cogit Concilia, & alia, 253. XX-
 VI. XXXII. XXXVII.
 Romanus exercitus ex falso oraculo impostoris
 in discrimen adductus, 171. V.
 Romanus exercitus obsessus a barbaris, & siti
 eneclus liberatur precibus militum Christiano-
 rum, 176. VII.
 Romanus Pontifex. *Vide*, Pontifex Romanus,
 Papa.
 Romulus Praefectus domus Traiani martyr sub
 eodem, 208. I.
 Rufini Aquileiensis impostura de Sixti Papae &
 martyris libris, 142. V. Omnibus suis scri-
 ptis praefationem apposuit, 102. VI. VII.
 Rufinus Proconsul in Africa sub Severo per-
 secutor, 205. XX.
 Rufinus Rhetor Smyrnae quid in Pionium mar-
 tyrem, 254. XV.
 Rufus Judaeae Praefectus Judaeos exagitat, 130.
 IV.
 Rufus martyr cum Zosimo Philippis sub Traiano,
 130. IV. Ru-

Ruficus Praefectus Urbis damnat Justinum philosophum Christianum, 165. II.
Rutilianus dux exercitus decipitur falso oraculo impostoris, 145. XIV.
Rutilius martyr sub Severo, 205. XV.

S

Sabbati jejunium Marcionis, 146. XII.
Sabbati Magni mentio, 254. II. V.
Sabelliana haeresis ex Hermogene, 170. XII.
Sabellii error reperitur in Montano, 173. XX.
Sabellii error in Praxea, 196. XXI. In Aethiopia, 201. X.
Sabina martyr Romae sub Hadriano, 122. II.
Sabina uxor Hadriani Imperatoris ab ipso occiditur, 128. VI.
Sabina dicta Theodota, passa sub Gordiano Smyrnae, iterum confessa sub Decio, 254. IV.
Sabinianus tyrannus compressus, 242. I.
Sabinus Augustalis Praefectus in Aegypto sub Decio persecutor, 253. C.
Sabinus Praefectus Urbis sub Maximino, 237. X-IV. Occiditur, 238. VII.
Sacerdotio initiandorum aetas ex lege veteri, 101. VII.
Sacramenta negantes haeretici quinam fuerint, 175. XXXI.
Sacramentarii haeretici ab Ascodytis, & Archonticis prodire, *ibid.*
Sacramentum Eucharistiae. *Vide*, Eucharistia.
Sacrificium missae adiuuncta memoria passionis Christi, 132. III.
Sacrificium missae, omnibus spectantibus, Romae offerri solitum, 145. V.
Sacrificium Missae offerri solitum in carcere, in quo confessores detinerentur, 253. XXXIX.
Sacrificium Eucharistiae. *Vide*, Missa.
Sacrificium Gnosticorum obsecrum. *Vide*, Gnostici.
Sacrificium Montanistarum quale, 173. XXXI.
Sacrificia Gentilium intermissa pene exoleverunt sub Traiano, 104. IV.
Sacrilegium immanius scelus quam crimen majestatis: idcirco Christiani saevius habiti, 164. VI.
Saecula Valentini phantastica, 145. II.
Saeculares ludi sub Severo, 206. IV. Sub Philippo, 249. V.
Sagaris Episcopus in Asia, martyr sub Marco, 172. VI.
Salem duae in Palaestina, 196. XV.
Salomonis Sepulcrum quando concidit, 135. II.
Salvianum edictum perpetuum, 134. II.
Salvius Julianus Jureconsultus, 122. I.
Sampsoc haeretici, 249. VIII.
Sanctorum pro nobis apud Deum intercessio. *Vide*, Cultus.
Sanctorum martyrum Acta. *Vide*, Acta Martyrum.
Sanctis non templa, sed memorias excitamus, 106. III.
Sanctorum memoria quam celebris in Ecclesia, 237. III.
Sanctus Diaconus martyr Lugduni sub Marco, 179. X.
Sanctus, tertio iteratum repeti in sacrificio Missae, 142. XII.
Sanedrini, ipsum Concilium seniorum interpretatum est divinam Scripturam, 231. XVIII.
Sapores Rex Persarum adversus Gordianum copias ducit, 243. I.

Sapores occupat Syriam, & capit Antiochiam; *ibid.*
Sapores vincitur a Gordiano, 244. I.
Saraceni captivos ducunt Christianos, 253. LV. III.
Sarbelius martyr Edeffae sub Traiano 107. II.
Sarmaticum bellum sub Severo, 199. II.
Satisfactio quae injungenda haeticis poenitentibus ut recipiantur, 167. VII.
Satisfaciendum Ecclesiae pro quolibet peccato, quod semper in usu fuit, 253. LV. 254. LV.
Satisfactio necessaria unicuique poenitenti. *Vide*, Lapsi.
Saturnillus idem cum Saturnino haesifarcha, 120. XXII.
Saturninus haesifarcha quando prodiit, *ibid.* Genere Antiochenus, *ibid.*
Saturnini haereses quae, *ibid.*
Saturninus seu Saturus Confessor, cujus modestia commendatur a Cypriano, 253. LXII. Lector ordinatus, 253. LXXII. XCIII.
Saturninus martyr cum sociis in Africa sub Severo, 205. XXIV.
Saturninus martyr in Portu Romano cum sociis sub Alexandro, 229. VII.
Saturninus martyr cum sociis Tolosae sub Decio, 254. XXIX.
Saturninus Proconsul in Africa, 202. I. Poenas dedit de suo sanguine Christiano, 202. VI.
Satyrus martyr cum sociis, in Africa sub Severo, 205. XXIV.
Scantina lex, 100. XIV.
Scapula Proconsul in Africa saevit in Christianos, 203. V. Saevitiam ejus conatur Tertullianus retundere ad eum scribens, *ibid.*
Schisma in Africa, auctore Felicissimo, 254. XXXII.
Schisma primum in Romana Ecclesia, auctore Novatiano, 254. XLI. LXII. LXXIV.
Schismata unde exoriri solita, 254. XLV.
Schismatici confessores lapsi, poenitentes restituti, 254. XCVII. CII.
Schismaticorum Montensium prima vestigia, 254. XXXVIII.
Scientiae saeculares utiliter addiscuntur, 234. VII.
Scientiae saeculares quo modo se habeant ad Theologiam, 234. IX.
Scorpiacum Tertulliani unde ejusmodi nomen accepit, 205. XIX.
Scriptores Ecclesiastici celebriores exorti sunt tempore persecutionis, 172. VIII.
Scriptorum antiquorum qui texere catalogum, 109. LIII.
Scripturae divinae exemplar non unum tantum apud Ebdram remansit, 180. XVII.
Scripturae divinae prima interpretatio quanam fuerit, 184. I.
Scripturae divinae interpretatio prima fuit Septuaginta Interpretum, 231. X.
Scripturae divinae interpretatio facta a Symmacho, quarta cur dicta, cum fuerit tertia, 184. III.
Scripturae divinae interpretationes ab Origene dispositae, 231. I. & *segg.* *Vide*, Editio.
Scripturae divinae simplicitatem venerati sunt Patres, 231. LIV. Ejusmodi simplicem dictionem contempserunt Gentiles & haeretici, 231. LVII. Ejus humile dicendi genus est ex Spiritu sancto, 231. LVIII. LIX.
Scripturae divinae interpretationes novae improbantur, 231. LVII.
Scripturae divinae interpretatio quanto tempore ante Christi adventum facta, 231. XVII. Divinum in ea re consilium, 243. I. & *segg.*
Scripturae divinae editiones diversae. *Vide*, Editio.

Scriptura divina ex Hebraico saepe translata, & depravata ab haeticis, 231. LV.
Scriptura divina quo modo, & quando per Ebdram dicitur restituta, 180. X.
Scriptura divina omnis Legis nomine continetur, 231. XXVI.
Scriptura divina utiliter a S. Hieronymo translata, 231. XLII.
Scripturam divinam adulterarunt haeretici, *Vide* Haeretici.
Scripturam divinam ad libitum interpretari, magna temeritas, 207. V.
Scripturam divinam reveritii sunt etiam Gentiles, 231. XII. Qui ea abusi sunt, divinam mox ultionem sentire, *ibid.*
Scyllitani martyres, passi in Africa sub Severo, eorumque Acta, 202. I.
Scythae jam Christiani esse cepti sub Pio Imperatore, 140. LX.
Secreta mysteria Basilidianorum, 120. XVIII.
Secunda martyr cum aliis in Africa sub Severo, 202. II.
Secundiani Gnostici haeretici, 120. XLII.
Secundianus, Assessor martyr Romae cum sociis sub Decio, 253. XXXIX.
Secundiana martyr Anagninae sub Decio, 254. XXXIX.
Secundulus martyr cum sociis in Africa sub Severo, 205. XXIV.
Secundus Valentini discipulus, ex quo Secundiani, 145. VIII. 175. XXII.
Secures Consulium & Proconsulium insignia, 226. LII.
Securis & gladii usus in nece hominum quo modo se habuerit, *ibid.*
Sede Petri universa compingatur Ecclesia, 254. XCV.
Sede vacante summum jus Ecclesiae Catholicae residet penes Romanum Clerum, 253. XXVI. *Vide*, Clerus Romanus.
Sedes Patriarchales tres, omnesque Petri, 112. III.
Sedis vacatio post Fabianum anno uno, & amplius, 253. VI.
Seleucus haesifarcha, 170. XII.
Senatores omnes probitate antecessunt Ecclesiarum Episcopi, 125. II. 224. VIII.
Senatores plures facti sunt Christiani, 183. I.
Senatorum Christianorum qualis causa erat, 189. I.
Senatus Acta de Censura Valeriani, 253. CXL.
Senatus Commodi turpiter adulatur, 192. I. Ridet occulte ejus insaniam, *ibid.*
Senatus cogendi ritus & locus, 102. III.
Senatus pauperum dictum collegium clericorum Romanae Ecclesiae, 166. III.
Seneca Episcopus Hierosolymitanus, 127. I.
Sennen cum Abdone martyr Romae sub Decio, 254. XXVII.
Sententia ex Tabella recitari solita, 202. IV.
Sepeliri juxta martyres, Fidelibus optatissimum, 226. XII.
Sepeliri nefas infra Urbem antiquitus, 226. VII.
Sepulcra Christianorum a Gentilibus dissipata, 203. X.
Sepulcra Christianorum fieri solita in cryptis atque speluncis ex antiquo instituto, 226. VII.
Sepulcra sanctorum quam praecleara in Ecclesia, 237. III.
Sepulcrum S. Joannis Evangelistae ubi, 101. III.
Sepulcrum Salomonis quando cecidit, 135. II.
Sepultura martyrum sollicita a Cypriano curatur, 253. XL.
Septem dormientes martyres, 254. XXV.
Septuaginta interpretes, idem seniorum Concilium Sanedrini nominatum, 231. XVIII.

Septuaginta interpretes multa ex traditione a Moyse accepta verterunt, 231. XIX. In Phara positi sunt interpretati divinam Scripturam, 231. XX. An in singulis cellulis, 231. XXII. Afflatus esse divino numine, 231. XXI. Multa propheticae, 231. XXIX. An integram divinam Scripturam transfulerint, 231. XXV. Ejus rei gesta narratio, 231. VIII.
Septuaginta interpretum translatio ab Aquila Pontico depravata, 237. IX. Ab Origene disposita, non corrupta, sed notata obelis, & asteriscis, 231. V. Ejus usus semper viguit in Ecclesia, 231. VIII. Ea usi sunt Apostoli, 231. XXXVII. XXXIX. Judaei antiquiores iridem, eademque legi solita in synagogis, 231. XXX. XXXV.
Septuaginta translatio originalis reposita in Serapio, 231. XXX. An ea perierit omnino, 231. XXXVIII. Quot annis ante Christum facta, 231. XVII. Praestantior ceteris ex sententia Origenis, 231. XIX. Quo modo coepa est depravari, 231. XXXVI. A quibus emendata diversis temporibus, 231. XXXVII. Eadem dicta Communis, 231. XI. A S. Hieronymo in Latinum conversa, 231. XLII. Ab Antonio Carafa Cardinali Bibliothecario restituta, & in lucem edita. *Vide*, Editio.
Seraphia martyr sub Hadriano, 122. II.
Serapidis cultus a Romanis saepe rejectus, & acceptus, 148. II.
Serapidis rami oblato Origeni, 232. IV.
Serapidis templum quando combustum, 231. XXXII.
Serapion Episcopus Antiochenus, 213. XI.
Serapion martyr Alexandriae sub Philippo, 252. V.
Serapion martyr in Aegypto sub Severo, 205. XXVII.
Serapion scriptor Ecclesiasticus celebris, 173. XVII.
Serapionis scripta, 101. I. Ejus sententia de Apocryphis, 191. II.
Serenianus vir Consularis laudatus, 225. I.
Serenianus Praefes in Cappadocia dirus persecutor, 237. VII.
Serenus Granianus Proconsul in Asia quid pro Christianis, 128. III.
Serenus martyr discipulus Origenis, 205. VII.
Serpentem colunt Ophitae haeretici, 145. X-III.
Serpentes colunt Gentiles pariter, & haeretici, 145. XIV. Iterum Diabolus in serpente colitur, *ibid.*
Servi militiae adscripti, a Marco Imp. 170. III.
Servi torti contra Christianos, 120. XXXV. 179. VIII.
Servianus Praefectus Augustalis in Aegypto, 132. XII. Occiditur ab Hadriano, 138. VI.
Servilianus & Sulpitius martyres Romae sub Traiano, 100. XII.
Sestertium, vel sestertium nummum, vel sestertii, 254. CX.
Sethiani haeretici, 145. XVIII. Eorum dogmata, & scripta, *ibid.*
Severa Augusta, uxor Philippi Imperatoris, christiana, 249. I.
Severa Augusta Philippum filium qualiter educavit, *ibid.*
Severiani haeretici a Severo quodam denominati, 174. XI.
Severianus dux exercitus decipitur ab impostore, 145. XIV. 163. VIII.
Severi Pii numismata, 201. II. 206. IV.
Severus Dux ex Britannia in Palaestinam adversus Judaeos vocatus, 135. II.
Severus haeticus Encratita, ex quo Severiani, 174. XI.

- Severus imperat, 193. II. Dicitur Pertinax, 200. II. Ejus genus antiquum, 195. III. Olim legatus in Gallijs, 205. XXVII.
- Severus Imperator agrotans a Christiano curatur, 195. IV. Erga Christianos propensor, *ibid.* Abstinet a persecutione Christianorum, 201. XXXIX. 203. V.
- Severus Imp. erga Albinum studia simulat, 195. VI.
- Severus Imp. expugnat Byzantium, 197. I. Debellat populos Orientis, & solus imperat sine collega, *ibid.* Quando sibi filios collegas adscivit, 197. I.
- Severus Imp. creavit Albinum Cæsarem, 197. I.
- Severus Imp. tranquillum ac floridum reddit Imperium, 197. X. Quot barbarorum nationes devicit, 197. VI. 198. XX.
- Severus Imp. auxit legionum numerum, 197. VI. 210. IV.
- Severus Imp. triumphat de barbaris Orientalibus, 198. XXI.
- Severus Imp. Judæos exagitat, 199. II. De illis triumphat, 199. III. Solo omnes expulit, 199. IV. Vetuit Judæos circumcidi, 204. I.
- Severus Imp. rediens ex Gallia Romam, victo Albino fœvit in cives, *ibid.* Dicitur Sylia Punicus, 200. II. Ejus racematio a Plautiano curata, 200. VII.
- Severus Imp. retulit Commodum inter Deos, 200. II.
- Severus Imp. dat donativum militibus, 201. II. Proficitur in Orientem, relinquens Romæ Plautianum, 201. XX.
- Severus Imp. de castitate servanda leges severas tulit, 201. XXVII. Necat mœchos, *ibid.*
- Severus Imp. conficit bellum Parthicum, 199. II.
- Severus Imp. persequitur Christianos, 203. V. Prodigia quæ tunc acciderunt, 203. VIII. Ejus edictum contra Christianos, 204. I. Quid in Philippum Præfectum Augustalem in Ægypto Christianum, 204. II. Rursus Romam scripsit adversus Christianos, 204. XII.
- Severus Imp. Præfecturam Augustalem Equitibus conferri solitam Senatoribus confert, 204. V.
- Severus Imp. instituit Consulatus suffectos cum ordinariis adnumerari, 205. I.
- Severus Imp. triumphat de Parthis, 205. II. Decennalia: arcus illi erectus, *ibid.*
- Severus Imp. restauravit Pantheon, 205. II.
- Severus Imp. occidi jubet Plautianum, 206. I.
- Severus Imp. coerces Britannos, 211. I. Muro dividit, *ibid.* Propagavit Imperium, 210. IV.
- Severus Imp. a filio sæpe petitus ad necem, 212. I. Ejus status infelicissimus post persecutionem illatam Christianis, *ibid.*
- Severus Imp. multa largitur Tripolitanis, & alijs Africanis, 210. III.
- Severus Imp. obiit in Britannia, 213. I.
- Severus Imp. filium Antoninum a restra institutione morum detraxit, 213. II. Ob id meritas poenas dedit, 213. III.
- Severus relatus inter divos, 213. IV.
- Severus historicus erroris arguitur de martyribus Gallicanis, 179. XXXVIII.
- Sexta editio ab Origene inventa, 230. VII.
- Sextus scriptor Ecclesiasticus, 196. IV.
- Sibyllina oracula de Antinoo, 132. IX.
- Sibyllina oracula de Christianis, 143. II.
- Sibyllina oracula legi vetita ab Ant. Pio Imp. 143. I.
- Signa Romanorum porco effigiata, 137. II.
- Signum cognoscendi Catholicos ab hæreticis, 146. XXI. *Vide*, Ecclesia Catholica.
- Sila propheta laudatur, 173. XVII.
- Silentium quorundam hæreticorum affectatum, 173. XL.
- Silvanus mart. cum fratribus Romæ sub Marco, 175. IV.
- Silvinus martyr cum sociis in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
- Simeonis fratris Domini Episcopi Hierosolymitani martyrium, 199. I. Atas, 109. II.
- Simeonis accusatores male habiti, *ibid.*
- Simonem Cyrenæum crucifixum pro Christo, blasphemabat Basilides, 120. X.
- Simplicitas sancta Christianorum, 145. V.
- Simplicius mart. cum alijs in Africa sub Decio, 253. XCVIII.
- Simplicius Senator martyr Romæ cum sociis sub Alexandro, 226. II.
- Simulacra quinque virginum martyrum conflata cum cineribus earum, 218. I.
- Sinistra dignior dextera in rebus sacris, 213. VI.
- Sixtus Papa primus creatur, 132. VII. Ejus martyrium, 142. III. Anni sedis, *ibid.* Et alia ab eo gesta, 142. V. Eidem falso adscripti a Rufino libri Sixti Pythagorici, *ibid.* Quid idem statuit de Formatis, 142. VI. Alia ab eo statuta, 142. XI. Ubi sepultus, 142. XII.
- Sixtus Papa quintus super columnas cœclides Traiani posuit statuas Apostolorum Petri, & Pauli, 106. I. 176. XXVIII.
- Smyrnenfes exceperunt Ignatium, 109. VIII.
- Smyrnenfis Ecclesiæ litteræ de martyribus ibi passis, 160. III. Idem libellus de martyribus, 160. XXIII.
- Smyrnenfium clades sub Marco Aurelio Imp. 163. XII.
- Sodalitia a Traiano prohibita, 100. VIII.
- Sodomiticum scelus ante Christi adventum longe lateque diffusum, 132. XI.
- Solis defectus prodigijs sub Severo, 203. V. III.
- Solonis, & Draconis leges restituta per Hadrianum Imp. 125. I.
- Sophia cum filiabus martyr Romæ sub Hadriano, 122. II.
- Sotadia cantilena, 164. XXIII.
- Sotas Episcopus quid in Montanum, 173. XV. III.
- Soter Papa creatus, 175. III. Pauperum ubique agentium curam suscipit, 175. VIII. Laudatur a Dionysio Episcopo Corinthiorum, *ibid.* Martyrio coronatur sub Marco Imp. 179. L. Ordinationes ab eo factæ, anni sedis, & sepultura, *ibid.*
- Sotio diaconus contubernalis S. Ignatii, 109. IX.
- Spartianus erroris arguitur, 163. IV.
- Spartianus historicus in Christianos parum æquus, 163. X.
- Speiacula Christianis illicita, 120. XXXIV. 179. XLVII. 201. XXXIV. 206. IV. *Vide*, Christiani.
- Specus subterranei a Judæis excavati ob munitionem, 130. I.
- Speratus martyr cum sociis in Africa sub Severo, 202. II.
- Speusippus martyr cum sociis, 179. XXXVII.
- Spiridion Episcopus quid redarguit in Triphillio, 231. LXI.
- Spiritum nequam inhabitare semper in homine quo modo dicebat Valentinus, 145. V.
- Spiritus nequam in Montano ac sociis, 173. XI.
- Spiritum Paraclætum quo modo Montanum esse dicebant Montanistæ, *Vide*, Montanus.
- Spiritus Sanctus a Patre Filioque procedens asseritur in confessione fidei revelata Gregorio Thaumate, 233. XVIII.
- Spiritus Sanctus negabatur a Basilide, 120. X.
- Spiritus Sanctus eximatus Melchisedech, 196. XVI.
- Sporus

- Sportulæ clericorum ab Episcopo dari solitæ quolibet mense, 253. XCII.
- Sportulantes clerici didici qui eas accipiebant, *ibid.*
- Stacteus martyr cum sociis Tibure sub Hadriano, 138. IV.
- Statius Poeta quid de Septimio Severo, 195. III.
- Stephanus Episcopus Salonitanus, 102. X.
- Stephanus Episcopus Africanus, Romæ cum esset, interfuit electioni Cornelii Papæ, 254. X. LV.
- Stephanus Papa quintus sub Ludovico Imp. transfert reliquias Dionysii Romam, 109. XLV. III.
- Supplicia clericorum mensura quæ, 253. X. CII.
- Stoicæ philosophiæ sectator Novatianus, quam in Ecclesiam introducere conatus est, 254. C. IV.
- Stratonici hæretici Gnostici, 120. XLI.
- Styli simplicitas in historia commendatur, 167. XIII.
- Suidas temporum ignorans, 138. VII.
- Suis imago inculpta portis Hierusalem, 137. II. In militaribus signis Romanorum, *ibid.*
- Sulpitius & Servilianus martyres sub Traiano, 100. XII.
- Supplicia diversa in Christianos solita irrogari, 201. XXX. *Vide*, Cruciamenta, Tormenta, Martyres.
- Susa a Traiano expugnatur, 114. II.
- Suspensionis censuram Cyprianus comminatur, 253. LVI.
- Syllogismis Aristotelicis utebantur Theodosiani hæretici, 207. IV.
- Symbola Carpocratianorum secreta, 120. XX. IV.
- Symitrius cum sociis martyr Romæ sub Marco, 164. XXII.
- Symmachi editio quando prodiit in lucem, 203. XXV.
- Symmachiani hæretici qui, 203. XXVI.
- Symmachus hæreticus Ebionita, *ibid.*
- Symphorosa martyres sepellit, 138. IV.
- Symphorosa longe diversa a S. Felicitate, 175. V. Ejus nomen, *ibid.* Ejus ac filiorum martyrium, 138. IV.
- Synagoga omnes libros divinæ Scripturæ habebat, 180. XV. Eisdemque editionis Septuaginta, 231. XXXI.
- Synaxis Montanistarum, 173. XXXIII.
- Synaxis Gnosticorum, *Vide*, Gnostici.
- Synodus. *Vide*, Concilium.
- Synodice litteræ quæ. *Vide*, Litteræ.
- Synodice litteræ ex Concilio Africano ad Cornelium Papam, 254. XCII.
- Tarsensis Ecclesia a S. Ignatio roboratur, 109. XVII.
- Tatiana martyr Romæ sub Alexandro, 226. IV.
- Tatianus quo modo factus Christianus, 265. XIII.
- Tatianus discipulus Justini martyris, 265. XII. Ejus incubationes, *ibid.* 174. I.
- Tatianus quid in Crescentem Cynicum, 164. XI. Ejus peregrinatio, 174. II. Quanta fuit æstimationis, *ibid.*
- Tatianus quando & quo modo lapsus in hæresin, 265. XIV. Quibus adhesit, *ibid.*
- Tatianus reveritus est majestatem Romanæ Ecclesiæ, *ibid.*
- Tatianus quas hæreses disseminavit, 174. II. III. Ejus Diatessaron, 174. V. Falso adscriptum Ammonio, 174. VI.
- Tatianus quos habuit sectatores, 174. X. A quibus est confutatus, 174. XIII.
- Taurica Chersonesus trans Pontum, 100. X.
- Telephorus Papa creatur, 142. XII.
- Telephorus Papa confirmat jejunium Quadragesimæ, 136. I. 154. II.
- Telephorus Papa martyrio coronatur, 154. I. Ejus sedis tempus, decreta, & ordinationes ab eo factæ, *ibid.*
- Templa quæ proprie dicta essent, & quando Christiani caruere templis, 211. V.
- Templa ab Hadriano erecta Hierosolymis, 137. V.
- Templum idoli ingressus Gregorius, illud conticere fecit, 253. CXXXV.
- Templum Serapidis quando combustum, 231. XXXII.
- Templum Vestæ incensum sub Commodo, 193. I.
- Tempus felicissimum quod a Tertulliano appellatum, 210. III.
- Tentatio gravis in Ecclesia lapsus Origenis & Tertulliani, 216. XVII.
- Tentatio magna in Ecclesia fuit Traiani felicitas, 114. II.
- Tergemini martyres in Gallijs sub Marco, 179. XXXVII.
- Terentianus Episcopus martyr Tuderti sub Pio, 140. V.
- Terentius martyr cum sociis in Africa sub Decio, 253. XCVIII.
- Terentius præfectus Augustalis in Ægypto post Philippum hominem Christianum, 204. VI.
- Tergemini martyres in Gallijs sub Marco, 179. XXXVII.
- Terræmotus adscripti Christianis, quod non colerent Deos, 243. II.
- Terræmotus Antiochenus sub Traiano, 117. II.
- Terræmotus Antiochenus sub Leone Imp. 117. V.
- Terræmotus in Asia sub Pio Imp. 154. IV.
- Terræmotus Romæ sub Alexandro, 228. I.
- Terræmotus gravissimi sub Gordiano, 243. II.
- Terræmotus in Oriente sub Maximino, 237. VI.
- Tertullianus quando ad fidem conversus, 197. III. Causa ejus conversionis asserta, 197. XIX.
- Tertullianus quo tempore pallium suscepit, 197. III. XV. Locus ejusdem Tertulliani difficillimus explicatur, 197. IV.
- Tertullianus apprime eruditus, 197. XIV. Ejusdem primordia, 197. XIX.
- Tertullianus aliquando Catholicus, & hostis Montani, 173. III.
- Tertullianus a muliercula seductus, 173. XXXI. Ejus lapsus causa, 201. VII.
- Tertullianus invehitur in Consularem virum APOSTATAM, 183. VII.
- Tertullianus quando scriptus de Molestiis nuptiarum, 197. XX.
- T e t t e r

Tertullianus quando scripsit de Præscriptione, 197. XXI.
 Tertullianus Romæ agebat tempore Severi, 198. XXI.
 Tertull. Romæ scripsit Apologeticum, 100. VII. 101. XXXVII.
 Tertullianus Romæ agens suscepit patrocinium militis coronam abjicientis, 202. II. Librum ibi scripsit de corona militis, *ibid.*
 Tertullianus Montanizare cepit, 201. V.
 Tertullianus carpere incipit Romanam Ecclesiam, ejusque Pontifices, *ibid.*
 Tertullianus cur, & quando ab Ecclesia Romana excommunicatur, 202. VII. 215. IV.
 Tertullianus quantum alias detulerit Romanæ Ecclesiæ, 202. VIII.
 Tertullianus agebat Censorem Ecclesiæ, 202. XIV.
 Tertullianus ambitione abducitur, 202. IX. Æmulus Victoris Papæ, *ibid.*
 Tertullianus lapsus quando contigit, 202. VII. Seducitur a Proclo, 202. X.
 Tertullianus nimia austeritate corrumpitur, *ibid.*
 Tertullianus facilis in credendo, & tenax in retinendo, *ibid.*
 Tertullianus intentus muliercularum visionibus, 202. XIII.
 Tertullianus invenitur in Agapæ Catholicorum, 202. XIV.
 Tertullianus traditionibus nititur, 202. XV. III.
 Tertullianus Romam recedens rediit Carthaginem, 203. VI. Tunc ad Scapulam libellum scripsit, *ibid.*
 Tertullianus ex schola Montani negat fugiendum in persecutione, 203. XV. Quando scripsit Scorpiacum, 203. XIX.
 Tertullianus quando & qua occasione scripsit lib. de Spectaculis, 206. IV. Quando scripsit contra Marcionem, 209. I. Et de Resurrectione carnis, 209. II. Et quando adversus Judæos scripsit, 210. IV.
 Tertullianus ordine evomuit virus contra Romanam Ecclesiam, 216. V.
 Tertullianus impugnavit bigamiæ, & novorum jejuniorum promulgator, 216. II.
 Tertullianus rejicit lapsos, quantumlibet penitentes, 216. III.
 Tertullianus qua occasione scripsit de Pudicitia, *ibid.*
 Tertullianus in quibus lapsus est, ejus errores omnes collegit Pamelius, 216. XVI.
 Tertullianus a fide Catholica excidens magnum intulit Ecclesiæ scandalum, 216. XVII. Ejus laudes recenset Vincentius Lirinensis, *ibid.*
 Tertullianus, ut recederet a Catholica Ecclesia, nulla fuit culpa Romani cleri, 201. VI.
 Tertullianus multa scripsit, eademque magno pretio apud Catholicos sunt, 216. XVII. Legebatur assidue ea Cyprianus, 216. XIX.
 Tertullianus conspiravit in sententiam Agrippini de baptismo hæreticorum, 217. V. Quando de Baptismo scripsit, *ibid.*
 Tertullianus a traditionibus declinans, pariter a fide Catholica excidit, 217. VII.
 Tertullianus ex Tertulliano hæretici quamdiu perdurarunt, 216. XVIII.
 Tertullus clericus Ecclesiæ Carthaginensis, 253. XI.
 Tertullus Scapula Proconsul in Africa persecutor Christianorum, 203. V. Ejus sævitiam conatur Tertullianus retundere, *ibid.*
 Tessaredacitæ hæretici, 173. XXXIX.
 Testamenti Novi editiones. *Vide*, Editio.
 Testamentum, an & quando fuerit restitutum, per Esdram, 180. XII.
 Testamentum Vetus a Septuaginta interpretibus

in Græcum vertitur, atque id factitatum a multis. *Vide*, Editio.
 Testes Episcopo assistant diaconi, 112. VII.
 Testimonia de Deo, juxta illud: Tres sunt qui testimonium dant in Cælo, & in Terra, 105. II.
 Tetrapla Origenis, 231. IX.
 Thamelus martyr sub Pio, 140. V.
 Thamuz lucus, 137. VI.
 Thaumaturgus cognomen Gregorii. *Vide*, Gregorius Thaumaturgus.
 Tebulis hæreticus factus ob repulsum Episcopatum, 109. IV.
 Themison sectator Montani, 173. XIII. XXI. Ejus avaritia & procacia, 173. XIII.
 Themistocles martyr in Lycia sub Decio, 254. XXVI.
 Theodotus Episcopus Cæsareæ, 230. III.
 Theodatus Pauli Apostoli auditor, 120. VII.
 Theodectus poeta abusus divina Scriptura a Deo percussus, 231. XII.
 Theodolus martyr in Creta sub Decio, 254. XXVI.
 Theodorus martyr sub Pio, 140. V.
 Theodora martyr cum Flavia Domitilla sub Traiano, 200. XII.
 Theodora dicit Sabina Smyrnæi Christum confitetur sub Decio, 254. X.
 Theodorus Episcopus Synadorum, 230. III.
 Theodorus dicitur postea Gregorius Thaumaturgus venit ad Origenem, 233. VI.
 Theodorus martyr in Africa sub Decio, 253. XCVIII.
 Theodorus martyr sub Pio, 140. V.
 Theodorus presbyter scripsit defensionem pro libris Dionysii Areopagitæ, 109. LXIV.
 Theodotiani hæretici, 196. II. Eorum calumniæ in Victorem Papam, 196. IV. Depravant divinam Scripturam, 207. V. Usi syllogismis Aristotelicis, 207. IV.
 Theodotion divinam Scripturam in Græcum vertit: Quando ejus editio innotuit, 184. I. Dicitur Tertia editio, *ibid.* Secta fuit Marcionita, 184. II. Sive Ebonita, genere Ephesus, vel Ponticus, *ibid.*
 Theodotionis editio recepta ab Orientalibus, 184. IV. Translata in linguam Syriacam, 184. V. Credita esse paraphrasis Jonatæ, *ibid.*
 Theodotus Coriarius hæresiarca, ejusque genus, 196. III. Hæreses, 196. II.
 Theodotus sectator Montani, 173. II. XX.
 Theodotus Melchisedechianus, 196. XI.
 Theodotus seducit Natalium confessorem, 207. II.
 Theodolus martyr cum Eventio sub Hadriano, 132. II.
 Theognostus antiquus Theologus ab Eusebio doctore prætermittitur, 209. XIX. Idem assertor Consubstantialitatis Filii Dei, *ibid.*
 Theologorum antiquorum assertiones de divinitate Filii Dei, 196. VII.
 Theophilus Episcopus Antiochenus eligitur, 170. VII. Ejus lucubrationes, *ibid.* Quotus ordine, 170. VIII. Anni sedis ejus, 182. VI.
 Theophilus Episcopus Cæsareæ Palæstinæ, 192. IV. Legatus a Victore Papa adversus Quarto-decimanos, 198. I. Præsides Concilio Palæstinæ loco Victoris Papæ, 198. II.
 Theophilus Imp. Iconoclasta, 109. XLIV.
 Theophilus Alexandrinus martyr sub Decio, 253. CVII.
 Theopista Traiana uxor Placidi, 120. VI.
 Theopompus abusus divina Scriptura divinitus percussus amentia, 231. XII.
 Theoprepitus dux martyr sub Pio, 140. V.
 Thermæ Novati, vel Timotheæ, 162. II.
 Thomæ Apost. corpus translatum ex Indis, 236. V.

Thrasea martyr in Asia sub Marco, 173. X. VI.
 Thyestæ cenæ tributæ calumniose Christianis, 120. XXX. 179. VIII. *Vide*, Calumnix.
 Tiberianus ad Traianum de Christianis scribit, 118. I.
 Thyrsus diaconus discipulus Polycar. martyr in Gallia sub Marco, 169. XX.
 Thyrsus martyr in Asia sub Decio, 254. XXII.
 Tiberis inundatio sub Pio, 154. IV.
 Tiburtina villa Hadriani, 138. VI.
 Tiburtini martyres sub Hadriano, 138. IV.
 Tiburtius a Cæcilia ad fidem convertitur, 232. XI.
 Timorem inferebant Christiani Gentilibus inculcando Dei judicium, & pœnas æternas, 178. VI.
 Timothei plures discipuli Apostolorum, 109. L. VI.
 Timothei epistola ad Pastorem, 162. III. Ejus martyrium sub Marco, 166. II.
 Timotheus natus ex Pudente Senatore, 109. L. VI. Se suæque omnia pietatis officii mancipavit, 165. IV.
 Timotheus discipulus Pauli quando martyrio coronatus est, 109. LV.
 Timotheus martyr in Thebaide sub Decio, 253. CX.
 Tinius Rufus in Judæa Præses, 135. I.
 Tituli unde & quales, 112. IV. V.
 Tituli Romæ aucti, 112. IV.
 Tituli Romanorum Pontificum quinam antiquitus fuerint, 142. IV. 216. IV. *Vide*, Pontifex Romanus.
 Titulus divisi Evaristus, 112. IV.
 Titulus cortinæ regie, 112. V.
 Titulus Euprepie Romæ, 112. IV.
 Titulus Fiscalis qui qualive, 112. V.
 Titulus inscriptio, *ibid.*
 Titulus Pastoris, 112. IV.
 Titulus crucis signum, 112. VI.
 Titulus non imponendus rebus Ecclesiasticis, 112. V.
 Titus martyr in Gallia cum sociis sub Marco, 179. XXXV.
 Tobias Episcopus Hierosolymorum, 115. I.
 Toparcion Christianus oleo sanavit Severum Imp. 195. IV.
 Tormenta sævissima martyrum, 225. II.
 Tortoria instrumenta, 253. LI. CXII.
 Traditio Apostolica de ritibus, & caerimoniis Ecclesiæ, 109. LII.
 Traditio Apostolica de cultu reliquiarum martyrum, 106. II.
 Traditio de SS. Eucharistia, 209. XXV.
 Traditiones Apostolicæ ex epistolis sancti Ignatii recte eliciuntur, 209. XXI. Eademque appellatae promptuarium traditionum, 209. XXV.
 Traditiones Apostolicæ Romæ optime conservatae, 179. LIIV.
 Traditiones Ecclesiæ a Tertulliano recensita, 201. XIX.
 Traditioni standum esse monet Ignatius, 209. XXIV.
 Traditionis antiquæ quanta vis sit, *ibid.*
 Traditionum promptuarium Epistolæ Ignatii, 209. XXV.
 Traditionum contemptores hæretici qui, 209. X. XII.
 Traditionum utilitas & excellentia, 118. III.
 Traditionum Papias explorator, *ibid.*
 Traditoria, & Traditoria litteræ quæ, 142. XI.
 Traianus imperat, 100. I. Ejus ætas & patria, *ibid.*
 Traianus Turditanus, non Tuderinus, *ibid.* Im-
 Ann. Eccl. Tom. II.

perii ejus tempus, *ibid.* Cur illi a Deo colatum Imperium, 100. II. Olim in bello Judaico insignis, *ibid.* Ejus clementia affectata, 100. VII.
 Traianus aggressus est persequi Christianos, 100. VI. Ubi suscepit Imperium, 100. VII. Ejus prima edicta, 100. VIII. Quod tulit adversus Christianos quale, *ibid.*
 Traianus diis addictissimus, *ibid.*
 Traianus vetat conventus, *ibid.*
 Traianus quid rescripserit in Clementem Papam, 109. X.
 Traianus dictus optimus, re vera turpissimus, 100. VII. XIII. Domitiano aliqua parte deterior, 100. XIV.
 Traianus sinit Gentiles sponte sævire in Christianos, 100. XII.
 Traianus vinosus & tridiparia infamissimus, 100. XIII.
 Traianus laudis cupidissimus divinitatem affectat, 100. XVI.
 Traianus in Cælo etiam suspectus vitii nefandis quid de eo fingit Julianus Apostata, 100. X. VII. De ejus Anima in Cælum recepta commentum expeditur, *ibid.*
 Traianus superstitiosissimus, 100. XVI.
 Traianus quando in Urbem rediit ex Dacia, 101. I. Consulatum adiit: Ejus modestia in ea suscipiendo commendatur, 102. XXV.
 Traianus quæ fecit laude digna, 101. II.
 Traianus puerorum pauperum curam suscepit, 101. I.
 Traianus agens adversus Christianos pie sancteque sibi agere visus est, 102. XXV. Commendatur ejus æquitas, *ibid.*
 Traianus iterum adversus Decebalum proficiscitur, 103. III. 105. I. Ejus studia erga milites, 103. I. Pontem fabricat super Istrum, 105. I.
 Traianus ad Plinium quid de Christianis rescripsit, 104. V.
 Traianus superato Decebalo rediit in Urbem, 106. I. Legati ex India ipsum conveniunt, *ibid.* Ejus forum, & columna cochles in eo posita, *ibid.*
 Traianus Armenos ac Parthos subjicit Imperio, 107. I.
 Traianus amice excipit Abagarum Regem Edesæ, *ibid.* Aliaque plures gentes in fidem recipit, 108. I. Ejus victoria, 114. I. Ejus felicitas, magna Fidelium tentatio, *ibid.*
 Traianus lustrans exercitum, Christianos milites ut sacrilegos relegatos, tandem neci tradi iussit, 108. II.
 Traianus in magnum discrimen positus ex terremotu Antiocheno, 117. II.
 Traianus persequens Ecclesiam, Episcopos a suis sedibus expulit, 120. X.
 Traianus triumphum agit devictis compluribus gentibus, 114. I. Ejus arcus triumphalis, *ibid.* Quando dicitur Parthicus, *ibid.*
 Traianus instaurat persecutionem in Christianos, 118. I. Quid Antiochiæ in virgines Christianas, *ibid.* Ejus felicitas in contrarium mutata, 114. III.
 Traianus tandem pro Christianis rescripsit, 118. I. Qui martyres tunc passi, 118. VII.
 Traianus quando obiit: Ejus ætas, sepultura, 119. I. Relatus inter divos, 119. I. Refellitur commentum de retento viduæ filio obfide, & alia fabulosa, 119. II.
 Traiana cognomen Theopistæ uxoris Eustachii martyris, 120. VI.
 Translatio divinæ Scripturæ. *Vide*, Editio.
 Translatio reliquiarum sancti Ignatii Romæ Antiochiam, 110. V.
 Translatio reliquiarum S. Onesimi Roma Ephesum, 110. X.

Translatio corporum Defunctorum lege Romanorum vetita, 110. X. XI.
 Trafcodrigitæ hæretici, 173. XXXVII.
 Trebonianus Gallus proditor Decii, 254. XLIX.
 Imperium accepit, 254. LVIII. *Vide*, Gallus.
 Tribunitia potestas, ratio optima ad numerandos annos Imperatorum, 150. VI. 171. II.
 Tributa libentissime pendebant Christiani, 202. XXXV.
 Triephon defertor contemptæ fidei, 114. II.
 Trinitatem contrahebat in unam personam Basilides, 120. VIII. *Vide*, Hæretici Patropasiani.
 Trinitatis mysterium ab ipso Apóstolorum exordio explanari consuevisse accedentibus ad fidem, 132. VI.
 Trinitatis mysterium revelatum Gregorio Thaumaturgo, 233. XVIII.
 Triphilius Ledrensis Episcopus orator redarguitur a Spiridione, 231. LXI.
 Tripolitani a Severo Imp. donati pacis, & abundantiae bonis, 210. III.
 Trifagium cantus, 142. XII.
 Triumphus Severi, 198. XXI.
 Troade exceptus Ignatius, 109. XIV. Inde scripsit ad Philadelphos, *ibid.*
 Troadus martyr in Ponto sub Decio, 253. C. XXXIV.
 Trophæa Apóstolorum Romæ conspicua, 215. II.
 Trophima martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.
 Trophimus Episcopus lapsus restitutus in Ecclesiam cum suis ad laicam communionem, 254. LXIII.
 Tryphon martyr Nicææ sub Decio, 254. XXVI.
 Tryphon Origenis auditor, 233. XXI. Ejus scripta, *ibid.*
 Tryphon Philosophus Platonicus, *ibid.*
 Tuburbi in Africa qui passi sunt martyres, 205. XXI.
 Tudertina cum Turditana Civitate confusa, 200. I.
 Turditana Civitas patria Traiani, *ibid.*
 Turris lignea adhiberi solita in funere Imperatorum, 213. VII.
 Tymium vicus in Phrygia, ubi Montanus docebat, 173. XIII.
 Tyri Origenis confedit ad lucubrationem editionum, 231. I.

V

Valentiniani hæretici Gnosticis affines, 120. XLII. Eisdem conjuncti, 145. IV. Eorumdem turpitudine, ac arcana sacra execranda, *ibid.*
 Vescabantur idolothytis, *ibid.*
 Valentinianorum procacitas, & obstinatio, 145. X. Qui, & se præferunt Christo, *ibid.* Quibus armis sint expugnati, 145. XI. Qui scriptores adversus eos egerint, 145. IX.
 Valentinus philosophus Platonicus, factus hæresarcha, 145. I.
 Valentinus factus hæreticus, quia rejectus est in petitione Episcopatus, *ibid.* Ejus fabulæ superant omnes alias, 145. II. Eiusdem scripta, 145. VII. Eiusdem assertio de tribus generibus hominum, 145. III. Quo tempore idem, 145. I.
 Valentini Romam adventus, 155. I. Itidem sub Aniceto Papa, 167. V. Ac etiam sub Eleuthero, 180. VI. Eiusdem Valentini discipuli, 113. XII.
 Valerianus Censor cum amplissima potestate,

253. CXL. Ejus prædicatæ laudes in Senatu, *ibid.*
 Valerianus Censor leges promulgat adversus Christianos, 253. CXLII.
 Valerianus avitæ superstitionis tenacissimus persequitur Christianos, *ibid.*
 Valerianus sponsus S. Cæcilie ab eadem convertitur ad Christum, & baptizatur ab Urbano Papa, 232. XI.
 Vasa aurea, & argentea in Ecclesiis etiam tempore persecutionis erant, 233. II.
 Vasa sacra non tangenda ab aliis quam a Sacris ministris, 142. VI.
 Vaticana sepulcra demolita ab Elagabalo, 212. III.
 Vaticinia Christianorum vetita ab Imp. Marco Aurelio, 178. V.
 Vaticinia falsa Montanistarum, 173. XXII.
 Vaticinia. *Vide*, Prophetia, Visiones.
 Vedigal lenonum, & meretricum, vetuit Alexander inferri in sacrum ærarium, 227. I.
 Vedigalia libenter persolvebant Christiani, 237. IV.
 Vela, Titulus, 112. V.
 Venantius martyr Camerini sub Decio, 254. XXIX.
 Venerarium templum Hierosolymis, 137. VII.
 Veneris simulacrum in Golgotha ab Hadriano positum, *ibid.*
 Ventus martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
 Verborum ornatum dedita opera contempserunt Patres, 231. LIV.
 Verianus martyr Romæ sub Decio, 253. XXIX.
 Verissimus Imp. qui didus est, 163. III.
 Veritas nullo unquam præscribitur tempore, 109. II.
 Veritas gaudet testibus, 112. VIII.
 Veritatis Catholicæ norma, 146. XXI. XXXIII.
 Verus Imp. quinam eo nomine intelligatur, 163. III. 164. I.
 Verus pro Severo interdum, 164. I.
 Verus Viennensis Episcopus, 166. IV. Apóstolorum discipulus, ejusdem ad Deum transitus, *ibid.*
 Vespronius Candidus Proconsul bene habuit Christianos, 203. XI.
 Vestæ templum incensum sub Commodo, 193. I.
 Vestæ sacra profanata ab Elagabalo, 220. IV.
 Vestes Christianorum eadem cum Gentilibus esse solitæ, 197. VIII.
 Vestes Christianorum arctiorem vitam profitentium. *Vide*, Pallium.
 Vestes pullæ religiosorum tantum, 197. XI.
 Vestina martyr Carthagine cum sociis sub Severo, 202. III.
 Vetius Epagathus martyr cum sociis Lugduni sub Marco Imp. 179. III.
 Victor Episcopus Capuanus errat de Harmonia. Ammonii, 174. V.
 Victor historicus hallucinatur de patria Traiani, 100. I.
 Victor martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
 Victor Papa creatur, 194. II.
 Victor Papa damnat Theodotum Coriariæ hæresarcham, 196. I.
 Victor Papa defenditur a Calumniis adversariorum, 196. IV.
 Victor Papa quæstionem de tempore Paschatis terminat, 198. II.
 Victor Papa scribit ad Theophilum Episcopum Cæsariensem de cogendo Concilio in Palæstina, *ibid.*
 Victor Papa excommunicat Quartodecimanos Africanos, 198. X. Perperam ejus severitas redarguitur, 198. XV.
 Victor Papa scribit ad Desiderium episcopum. Vienn-

Viennensem de Paschate celebrando, 198. XVIII. & ad Paracodam episcopum, 198. XIX.
 Victor Papa tentatio Tertulliani, 101. IX.
 Victor Papa ordinat Felicianum Episcopum Fulginatam, 203. II. Eiusdem Victoris Papæ martyrium, *ibid.* Anni sedis ejus, decreta, & ordinationes, 203. I.
 Victoria martyr cum Anatolia apud Lacum Verinum sub Decio, 253. XXIX.
 Victoria negans, repetito certamine fit extorris, 255. LXVI.
 Victoria de Marcomannis, precibus Christianorum obtenta, 176. I. IV.
 Victorinus hæreticus Praxeanus, 196. XVII.
 Victorinus martyr Romæ sub Traiano, 100. XII.
 Victorinus martyr in Africa sub Decio, 253. LII.
 Viduitas in Ecclesia habita magno pretio, 109. XXX.
 Viennensis Civitas Senatoria dicta, 166. I.
 Viennensium, & Lugdunensium martyrum epistola, 179. II.
 Vigellius Saturninus Proconsul in Africa persecutor quid passus, 202. VI.
 Viminalis collis hospitium Christianorum, 159. VIII.
 Vincentius martyr cum sociis Romæ sub Commodo 192. II.
 Vincula Ignatii gloriosa, 109. XIV.
 Vincula. *Vide*, Catenæ.
 Vindicta de sanguine Christiano qua lance pensata, 154. III. 182. III. 214. III.
 Vinum conditum propinari solitum damnatis, 201. XV.
 Vinum sacrificii misceatur aqua, 132. VII.
 Vinum ex magia Marcus hæresarcha mutare videbatur in sanguinem, 175. XXV.
 Virgines Antiochenæ martyres sub Traiano: quid de earum cineribus, 118. I.
 Virgines Deo dicatæ captivæ ductæ ac redemptæ, 254. CIX.
 Virginitas frequens tempore S. Ignatii, 109. XXX.
 Virginitas ab Elxai hæresarcha expulsa, 105. IV.
 Virginitas voto conjuncta, 196. XXVII.
 Virginitatis votum simplex dispensat Cyprianus, 253. XLVI.
 Virgo incontinens nuptui tradenda, *ibid.*
 Virgo Maria apparet Gregorio Thaumaturgo, 233. XV. Eiusdem partui erecta Romæ Ecclesia, 224. V.
 Visio divinitus ostensa Gregorio Thaumaturgo & revelatio summæ doctrinæ, 233. XVI.
 Visio Cypriano ostensa de pace ventura, 253. XLVIII.
 Visio ostensa Perpetuæ & Felicitati, 205. XXII.
 Visiones ostensæ pueris tempore Cypriani, 253. LVI.
 Visiones ante persecutionem a Domino ostensæ, 253. XI.
 Visionibus muliercularum intentus Tertullianus seducitur, 201. XIII.
 Visionibus admoniti multi facti sunt Christiani, 205. X.
 Visitare confessores in carcere positos magno studio curabant Christiani, 253. XXXVIII.
 Vitalianus Præfectus Prætorii sub Maximino occisus, 238. VII.
 Vitalis martyr in Gallia sub Marco, 179. XXV.
 Vitalis martyr Romæ sub Marco, 175. VII.
 Vitalis martyr sub Decio in Cappadocia, 254. XXVI.
 Vitellius Tribunus militum, minister impietatis sub Commodo, 192. III.
 Vitulum Apim colebant Ægyptii, 123. I.

Ulpianus I. C. sub Alexandro hostis Christianorum, 225. II. Ejus lib. de Offic. Proconsul. *ibid.*
 Ulpianus occisus, 225. IV. Carnifex Christianorum, 226. IV. 229. V. *Vide*, Domitius Ulpianus.
 Ulpianus martyr in Gallia sub Marco, 179. XXV.
 Ungere mortuos oleo Heracleon Hæresarcha docuit suos, 175. XXIII.
 Universalis titulus quo modo aliis quam Romanis Pontificibus inditus videtur, 187. II.
 Voces antiquo usu in Ecclesia receptæ, licet impropiæ videantur, haud facile mutandæ, 231. LIV.
 Vologesus Rex Parthorum, 163. VIII. Victor de exercitu Romano, 163. VIII. Civitatibus Syriæ formidolosus, *ibid.*
 Voluntarii sive Volones milites, 170. III.
 Voluntas libera, non fatum, urget aliquem, 175. XX.
 Volusianus Imp. cum Gallo, 254. LVIII.
 Votum continentiae Christianis peculiare, Deo, ut donum selectissimum, ab illis offertur, 120. XVII.
 Votum continentiae simplex dispensat, & relaxat Cyprianus, 253. XLVI.
 Urbanus Papa creatur, 216. XII.
 Urbanus Papa baptizat Valerianum atque Tiburtium, 232. XI.
 Urbanus Papa ædificat Ecclesiam in Domo S. Cæcilie, 232. XII. Sepelit illam in Cœmeterio Callisti, *ibid.*
 Urbanus Papa martyrio coronatur, 232. I. Fecit vasa aurea, & argentea, 263. II. Eiusdem sedis anni, ordinationes, & sepultura, 233. III.
 Urbanus presbyter schismaticus, 254. LXVI. Resipiscit, 254. XCVIII.
 Urbanus puer cum sociis martyr Antiochiæ sub Decio, 253. CXXVII.
 Urbicus Præfectus Urbis, persecutor sub Marco, 164. XV.
 Urbis Milleannus quando celebratus, 249. I.
 Vulgata editio Septuaginta quænam fuerit, 231. VIII. 231. XLI.
 Vulgatae plures, 231. XLII.
 Vulgata prior quo modo exolevit, 231. XLV.
 Vulgata recentior ex veteri, & nova conflata, 231. XLVI.
 Vulgata editio Testamenti Novi probatur esse S. Hieronymi, 231. LIV. Quo modo, quando, & a quibus restituta, 231. LXII.
 Uxor iuste accusare potest virum suum adulterii, 161. II.
 Uxorum communitas ex Platone, quam ab eo est mutuatus Epiphaneus hæresarcha, 120. XL.
 Uxorum communitas penes hæreticos turpissimos Gnosticos, 120. XXVII.

X

Xystus. *Vide*, Sixtus.

Z

Zachæi Gnostici hæretici, 120. XLI.
 Zachæus Episcopus Hierosolymitanus, 113. Y.
 Zacharias Episcopus Viennensis martyr sub Traiano, 112. VII.
 Zacharias presbyter martyr in Gallia sub Marco, 179. XXXV.

Zebinus alias Zebennus, Episcopus Antiochenus creatur, 230. I. Moritur, 241. I.
 Zeno martyr in Africa, sub Decio, 253. XC-VIII.
 Zeno martyr in Ægypto sub Decio, 253. CVII.
 Zephyrinus Papa creatur, 203. III.
 Zephyrinus Papa damnat Montanistas, 215. IV.
 Zephyrinus Papa damnat Tertullianum, *ibid.*
 Zephyrinus Papa, quare edictum de recipiendis lapidis poenitentibus promulgavit, 216. III.
 Zephyrinus Papa damnat Praxeam hæresiarcam, 216. XX.
 Zephyrinus Papa recipit Natalium hæreticum, poenitentem, 207. I.
 Zephyrinus Papa egregie laborat contra hæreticos, 210. VIII.
 Zephyrinus quando martyr, quantum temporis sedit, ejus ordinationes, & sepultura, 221. I.
 Zetus Episcopus scelestissimus conspirat cum Novatiano, 254. XCVI.

Zoes martyr in Phrygia cum sociis sub Pio, 140. V.
 Zoroastris nomine libri conficti a Gnosticis, 220. XL. 247. III.
 Zosimus Comes historicus haud fidelis in recensendis rebus a Philippo Imp. gestis, 249. V.
 Zosimus martyr Philippis sub Traiano, 109. XXXVII.
 Zosimus miles martyr sub eodem Imp. *ibid.*
 Zosimus martyr in Gallia cum sociis sub Marco, 179. XXXV.
 Zostriam nomine confictæ revelationes, 247. III.
 Zoticus martyr in Gallia cum sociis sub Marco, 179. XXXV.
 Zoticus Otrenus Episcopus impugnat emergentem tunc Montani hæresin, 173. X. XVI. X. XI. Passus sub Severo, 205. XXXVII.
 Zostriani nomine confictæ revelationes, 247. III.

INDEX

CRITICÆ

HISTORICO-CRONOLOGICÆ

P. ANTONII PAGII

QUÆ IN HOC TOMO CONTINETUR.

A

A Adventus Prætorio Præfectus Consul II. procedit, 218. I. Ejus Consulatus monstruosus & quare, 218. II.
 Ægyptus plures habuit Episcopos antequam Demetrius Alexandrinam teneret Ecclesiam, 232. III. Historiola de eodem Demetrio primum in Ægypto Episcopos creante inter fabulas recensenda, *ibid.*
 Ælius Verus. *Vide*, L. Ceionius Commodus.
 Ælius Commodus. *Vide*, L. Aurelius Commodus.
 Afri quo anno contra Maximinum Augustum, rebellant, 236. V.
 Albinus Cæsar. *Vide*, Clodius Septimius Albinus.
 Alexander Pontifex Romanus creatur post Evaristum, 108. VI. Moritur, 116. VII. & 130. II. Pontificatum adeptus non est sub Hadriano, sed sub Traiano, 119. II. Quamdiu sederit, & quibus Consulibus martyrium fecerit, indicatur, 130. II. Ejus exitus & duratio a quibusdam perperam consignatur, *ibid.* Tres decretales, quæ sub illius nomine circumferuntur, a viris doctis rejectæ, 130. IV.
 Alexander Heliogabali consobrinus Cæsar renunciatur, 221. II. Annum aperit, 221. I. Augustus acclamatur, *ibid.* II. Cæsarei Imperii Quinquennalia exhibet, 225. II. Secundum Consul procedit, 226. I. Augustei imperii Quinquennalia celebrat, & Thermas de suo nomine ædificat, *ibid.* II. Factis tertio nomen dat, 229. I. Cæsarei Imperii Decennalia edit, *ibid.* II. In Campania aliquamdiu versatur, *ibid.* X. In Orientem proficiscitur, *ibid.* XI. Ejus profectio annus aperitur, *ibid.* XVI. Contra Artaxerxem Persarum Regem Romanos infestantem movet, 228. V. & 229. XIII. & *seq.* Belli istius initium & Nummis & Auctoribus confirmatur, 229. XIV. Per Legatos bellum Germanis infert, dum ipsemet contra Persas pugnat, 229. XV. Augustei imperii Decennalia exhibet, 230. II. De Persis triumphum agit, *ibid.* III. Quo anno hic triumphus actus fuerit, declaratur, *ibid.* IV. Imperii Cæsarei Quindecennalia exhibet, 233. II. Iterum in Germanos movet, *ibid.* III. Belli hujus initium assignatur, 234. III. Quindecennalia dat Augustei imperii, 234. II. Moximini jussu occiditur, 235. II. Quo die natus sit, quantoque tempore vixerit, & regnarit, manifestatur, *ibid.*
 Alexandri anni a Surianis usurpati, quo mense & die inchoati, 235. II.
 Alexandrina persecutio. *Vide*, Persecutio.
 Alexandrinorum fabula circa nomen Papæ, 163. IV.
 Amisi civitatis liberæ Eræ tres explicantur, 137. IV. & *seq.*
 Anacletus Papa mortalitatem exiit, 201. IV. & 210. II. Quo anno mors ejus acciderit, & quot annis Pontificatum obtinuerit, aperitur, 201. IV. & 210. II. Dies quo ejus memoria in Ecclesia colitur, non ad obitum, sed ad aliquam ejus translationem referendus, *ibid.* Decretales ipsi attributas suppositionis arguunt Erudditi, 201. V. & 210. III. Quibus fundamentis innixi sic censeant, *ibid.*
 Andreas Judæorum Dux in eorum rebellionem sub Traiano Aug. 214. II.
 Anicetus Papa post Pium Romanum regit Ecclesiam, 251. III. Ad Superos transit, 167. XII. & 173. III. Hujus Pontificis Decretalis unica ad Gallias Episcopos falsa ostenditur, 173. III.
 Anterus Pontiano succedit in Pontificatu Romano, 235. V. & *seq.* Moritur, 236. II. Breve sedis tempus, diesque ordinationis & mortis adducuntur, *ibid.* Decretalis una ejus nomine inscripta, falsa, *ibid.* III.
 Antinous Hadriano Imp. carus quo anno mortuus, 129. II. & 130. V. Quo mortis genere perierit, 130. V. Inter divos ab hoc Imperatore relatus, *ibid.*
 Antinous urbs Ægypti quandonam ab Hadriano condita, 122. III.
 Antiquarii sæpius eruditioni plurimum obsunt, dum quæ in nummis & inscriptionibus habentur, non satis accurate describunt, vel correctionis prætextu corrumpunt, 105. V.
 Antiochenorum Episcoporum successione confirmare auctor incipit, 228. II.
 Antiochenes ab Hadriano Imp. odio habiti, 128. II.
 Antiochia horribili terræ motu sub Traiano affligitur, 115. II. Qua anni tempestate istæ terræ motus acciderit, detegitur, *ibid.*
 Antonianus in Numidia Episcopus titubans literas a Cypriano recipit, & ad eum rescribit, 252. V.
 Antoninus Pius annum aperit dum adhuc T. Aurelius Fulvus nominatur, 120. I. Ab Hadriano adoptatur & sub qua conditione, quoque die,

die, 138. II. Cæsar & imperii Collega dicitur, *ibid.* & 147. III. & *seqq.* Antequam, Hadriano succederet Imperator nominatus fuit quod nummis probatur, 138. II. Secundum Consulatum assumit, 139. I. Marcum Aurelium secundo tantum mense postquam ipse adoptatus fuerat, adoptat, 138. II. Hunc Consulatum designat & Cæsaris appellatione donat, 139. II. Judæos rebellantes quandam comprosserit, indicatur, *ibid.* IV. Tertium Consul procedit, 140. I. Britannos domat, *ibid.* V. Imperii Proconsularis Quinquennalia celebrat, 142. II. Tum Augustei, 143. II. Quarto Fastis dat nomen, 143. I. Imperii Proconsularis Decennalia exhibet, 147. II. Horum solemnium indicia adducuntur, *ibid.* Seculares Ludos Oclavos non celebravit, *ibid.* XVIII. & *seqq.* Nonum tamen urbis sæculum magnificentissime celebravit, *ibid.* XIX. Augustei Imperii Decennalia dat, 148. II. Ea in nummis memorari primus ex Imperatoribus decernit, *ibid.* Christianos insequitur, *ibid.* VI. Antoninum Augustei Imperii Quinquennalia exhibuisse, ex ejus vicennialibus certum, 153. II. Antoninus Proconsularis imperii vicennialia edit, ea tamen nummis non insculpta, 156. II. Augustei Imperii vicennialia exhibet, eaque dilata ostendunt nummi 159. II. Antoninus moritur, 161. II. Ejus liberi recensentur, *ibid.* III.

Antoninus M. Aurelii filius, Commodi gemellus quarto ætatis anno interit, 166. VII.

Antoninus Caracalla. *Vide*, Caracalla.

S. Antonius Abbas quo anno natus, 251. V.

Apollinæres Ludi qua anni tempestate celebrati, 236. VIII.

Apologia a Christianis pro religione Imperatoribus Quinquennalia & id genus solemnia celebrantibus de more oblata, 116. III. & *seqq.*

Apotheoses, seu consecrationes in Quinquennialibus, & id genus festis fieri solitæ, 198. VI.

Apollonia, non sub Decio; sed sub Philippo Imp. martyrium fecit, 250. III. Causa erroris contrarii insinuat, *ibid.*

Apollonius Romanus quibus Consulibus martyrio coronatus fuerit, indicatur, 187. III. Neque scriptor, neque senator fuit, *ibid.* IV.

Arabes sub Traiano Augusto a Palma Syriæ Præfide in ditionem populi Romani rediguntur, 105. V. Tempus illius victoriæ ex Era ab isdem usurpata innotescit, *ibid.*

Arcani disciplinæ accurata explicatio, 118. IV. & *seqq.* Arcani disciplina fideles non respiciebat, *ibid.* V. Sacramentorum ritus & dogmata per illam olim occultata, *ibid.* VI.

Aristæx liber supposititius, non tamen contemnendus, 182. IV.

Artabanus Rex Parthorum filiam uxorem Caracallæ dare recusat, ideoque bello impetitur, 212. III. Ab Artaxerxe interficitur, 226. IV.

Artaxerxes Parthos superat, eorumque Regem Artabanum interficit, 226. IV. Persarum imperium tenet, *ibid.* Romanos præliis læcessit, 227. II. Postquam annos circiter quindecim regnavit, moritur, 241. IV.

Athenagoras Apologiam pro Christianis scribit, 165. VI. & 177. VIII. Quo anno eam scripserit ex Peregrini Philosophi morte quam narrat, colligitur, 165. VI. Quandam hæc oblata, & quibus Imperatoribus præsentata, indicatur, 177. VIII. & *seqq.*

Augusti initio Imperii Imperatores absque victoria appellati, 117. XIV. Sine Augusti nomine, vel etiam Augustorum filii tantum, ali-

quando dicti, 175. VI. Cum plures simul imperant, senior unus, alter Junior vocatur, 176. III. Quando hic mos esse coeperit, indicatur, *ibid.* Si simul etiam plures regant Imperium, unius dumtaxat in Actis publicis sæpe fit mentio, 162. II. & 177. IV.

L. Aurelius Commodus Marci Aurelij per adoptionem frater ante Imperium & Verus & Commodus appellatus, 137. IX. & *seqq.* Annum aperit, 154. I. Secundum Consul procedit, 161. I. Quanto tempore in domo Imperatoris privatus, etiam jam adoptatus, manserit, indicatur, *ibid.* In consortium Imperii assumptus Cæsar & Augustus simul salutat, *ibid.* IV. Ad bellum parthicum proficiscitur, *ibid.* X. Hæc profectio a quibusdam uno anno perperam dilata, *ibid.* Philosophus dictus & qua ratione, 162. III. & 148. IV. Quo anno ex Oriente redierit, 166. III. & *seqq.* De Parthis triumphum agit, *ibid.* VI. & *seqq.* Tertium Consul procedit, 167. I. Quinquennalia Augustei Imperii anno uno dilata celebrat, *ibid.* I. Adversus Barbaros movet, 168. IV. & 169. III. Pannonones aggreditur, 169. IV. Secundam in eos expeditionem suscipit, *ibid.* Apoplexi in itinere correptus interit, *ibid.* IV. & *seqq.* Mortis ejus annus & tempus, imperique ejus duratio assignantur, *ibid.* V. Apotheosi post vitæ exitum a Marco Aurelio donatur, *ibid.* VI.

B

B Albinus & Papienus a Senatu Augusti nuncupantur & quo anno, 236. VIII. & 237. II. Inter se discordes cum Ludi Capitolini celebrantur, a militibus trucidantur, 238. V. & *seqq.* Illos imperii annum secundum inchoasse certum, *ibid.* VII.

Britanni ab Antonino Pio domantur, 140. V.

Bucolicum bellum sub Marco Aurelio & Lucio Vero quo anno susceptum, 166. V. & 168. IV.

Bysantii obsidio quandam a Severo Augusto cepta, 195. II.

C

Cæsares aliquando etiam Reges & Imperatores dicti, 161. VII. Quo tempore tali nomine insigniri coeperint, annotatur, *ibid.* Id non contigisse nisi post Severi Augusti Quinquennalia, ostenditur, 198. VI.

Cæsares in nummis Augustos appellandi usus quo tempore ceptus, 203. IV. 245. III.

Cæsarum nomina sæpe non intellecta Auctores in varios errores adigunt, 161. IX.

Callistus in locum Zephyrini Papæ quo anno subrogatus, 219. I. Martyrio coronatur, 222. IV. 224. II. Quanto tempore sederit, & post ipsum sedes vacaverit, annotatur, 224. II. Vicariatus ejus sub Zephyrino omnino supposititius, *ibid.* Decretales illi attributæ, fictitiæ, *ibid.* III.

Calumnix Majestatis, quid, 162. VII. Quo tempore excogitatæ, *ibid.*

Canonum Apostolorum Collectio fidelibus sub Clementis nomine proposita, antiqua, 100. IX. Ante Nicænum Concilium agnita, *ibid.* X. Tam apud Orientales quam Occidentales recepta, *ibid.* Eorum tamen numerus non unanimiter assignatur, *ibid.* Quinquaginta solum Ecclesia Occidentalis legitimos habet, *ibid.* XI. Orientalis vero, licet in eorum numero

no alias minime conveniret, in præfens quinque & octoginta esse fatetur, *ibid.* XII.

Capitolini Ludi qua anni parte celebrati, 238. VI.

Caracalla Severi major natu filius, quo anno, & quo in loco natus, 189. II. & 197. II. Quo item anno & ubi Cæsar appellatus, 195. III. Ejus nuncupatio post annum tantum, a Senatu rata habita, 197. II. & 198. VI. Imperator destinatus, anno solum sequenti a Senatu acceptatur, 198. VI. Ejus cum Julia Domna matrimonium fictitium, 212. III. & 217. III. Caracallam Augustum renuntiatum & Tribunitia potestate exornatum ostendunt Numismata, 198. VII. Hæc illius potestas explicatur, *ibid.* VIII. & diversimode inchoari ostenditur, *ibid.* IX.

Caracalla Plantillam conjugem assumit, 199. IV. & 203. III. Imperii Cæsaræi dat Quinquennalia, 201. III. Togam virilem anno uno citius induit, *ibid.* Eodem tempore Judaicum triumphum agit, *ibid.* IV. Consul procedit, 202. I. Imperii Augustei Quinquennalia exhibet, 203. II. Cum patre iterum triumphat, *ibid.* IV. Cum eodem seculares Ludos octavos edit, 204. II. Consulatum secundum inquit & simul Decennalia imperii Cæsaræi celebrat, 205. I. & *seqq.* Tertium Consul Augustei imperii Decennalia edit, 208. I. & *seqq.* Cæsaræi vero Quinquennalia celebrat, 210. II. Quo anno Britannicus appellatus sit, celebremque murum per mediam Britanniam duxerit indicatur, 209. II. Quartum dat Fastis nomen pro edendis videlicet Augustei Imperii Quinquennialibus, 213. I. & *seqq.* Vicennialia Cæsaræa exhibet, 214. II. Cur Caracallæ nomen ipsi impositum, indicatur, *ibid.* Posterioris imperii Augustei Quinquennalia dat, 216. II. Prioris Vicennialia celebrat, 217. II. Occiditur, *ibid.* III. Quanto tempore vixerit, & imperaverit, declaratur, *ibid.* IV.

Carthagenense Concilium sub Cypriano primum, quo anno & qua anni parte coactum, 251. XVIII. Prorogatur & quare, *ibid.* XXI. Finem accipit, *ibid.* XXIV. Hujus Canones ad Cornelium Papam a Synodo mittuntur, *ibid.* Error Baronii circa dissonum canonum missionem & partitionem adducitur, *ibid.*

Cassius rebellat adversus Marcum Aurelium, refque novas in Syria molitur, 175. III. Cassii caput ad Marcum defertur, *ibid.*

L. Ceionius Commodus annum aperit, 136. I. Ab Hadriano Cæsar dicitur, *ibid.* II. & IV. Ælius Verus ab eodem cognominatur, *ibid.* IV. & 137. VII. Adoptatur, 136. IV. Quo die & anno facta sit hæc adoptio declaratur, *ibid.* V. & *seqq.* Prætura ornatus, Pannoniis Dux imponitur, Consulque designatur, *ibid.* IV. & VI. Consul secundum procedit, 137. I. Moritur, *ibid.* II. Ejus mortis annum inscriptiones & nummi confirmant, *ibid.* III. In illis tamen nunquam Verus appellatus, *ibid.* VII. Ante Cæsaræam dignitatem Verus atque Commodus appellatus fuit, *ibid.* IX.

Celadion Episcopus Alexandrinus e vivis excedit, 163. VI. Ejus obitus ab Eusebio varie consignatus, *ibid.*

Celerinus pro Christo in carcerem missus, 250. VIII. Cyprianum postea adit, a quo Lector ordinari recusans, Dei monitu obedire compellitur, *ibid.* XIV.

Conforini liber maxime utilis ad Chronologiam Christianam stabilendam & confirmandam, quo anno scriptus, 238. II.

Cerdo Episcopus Alexandrinus moritur, annusque mortis ejus assignatur, 108. V.

Cerdo. Hæresiarcha eodem quo Valentinus tempore Romam perrexit, 144. II. Ejus adventus sub Anem Pontificatus Hygini PP. referendus, *ibid.*

Cereales Ludi qua anni parte celebrari soliti, 99. VI.

Christiana religio a Ludis secularibus abhorrebat, 204. IV.

Christiani ad frumentationem non vocati sub Marco Aurelio, 161. XI. Error quorundam circa hanc frumentationem detegitur, *ibid.*

Chronologia Christiana valido argumento probatur, 238. II.

Chronologia Annalium corrupta & quare, 249. III.

Cleander Præfectus Prætorio post mortem Perennis ampla pollet auctoritate, 189. II. Quo anno defunctus, *ibid.*

Clemens Pontifex Romanus martyrio coronatur, 200. II. Decretales quinque illi attributæ, suspectæ, *ibid.* III. Clemens non est Auctor Constitutionum Apostolicarum, *ibid.* VIII.

Clerus Romanus ad S. Cyprianum refertur & quo tempore, 250. XII.

Clodius Septimius Albinus secundum inquit Consulatum, 194. I. In Gallis Imperator consalutatur, 193. V. Cum Nigro bellum gesturus a Severo Aug. Cæsar renuntiat, *ibid.* Imperium ejus Cæsaræum explicatur, 198. IV. Se ipsum Augustum nuncupat, *ibid.* III. Ad Lugdunum cum eodem Severo pugnat, interitque, *ibid.* Annus mortis assignatur, 197. III. & 198. V.

M. Cocceus Nerva quartum Fastis dat nomen, 98. I. Moritur, *ibid.* II. Imperii ejus duratio indicatur, *ibid.*

Collegarum imperii numerus, 147. IV. Collegæ imperii Imperatores dicti, *ibid.* V. & *seqq.* Cur ita nuncupati, *ibid.* XII.

Columna Traiani quo anno in ejusdem Imperatoris honorem erecta fuerit, ex ejusdem inscriptione innotescit, 104. II. & 113. I.

Commodus Marci Aurelij filius, quo anno Cæsar renunciatus, 166. VII. Imperii Cæsaræi Quinquennalia exhibet, 170. II. Eiusdem Imperii Decennalia celebrat, 175. II. Toga virili induit, *ibid.* III. & *seqq.* Tribunitia potestate donatur, *ibid.* III. Hujus potestatis duplex initium fictitium, *ibid.* V. Proconsulari etiam Imperio extra Urbem donatur, *ibid.* IV. Quo anno & die id factum sit, ostenditur, *ibid.* & 176. III. Augustus nuncupatur, 176. III. In nummis tamen hoc ejus nomen aliquando omissum, 175. VI. Eiusdem Consulatus designati aliquando in numismatibus absolute expressi, *ibid.* VII. Fastis dat nomen, 177. I. Germanis bellum infert postquam Crispinam uxorem duxit, 178. II. Secundum consul procedit, 179. I. Cæsaræi Imperii Quinquennalia edit, *ibid.* Tertium inquit Consulatum, 181. I. Imperii Proconsularis dat Quinquennalia, *ibid.* II. De Germanis triumphat *ibid.* Imperii Cæsaræi exhibet Vicennialia, anno tamen uno anticipata, 182. II. Quartum assumit Consulatum, 183. I. Prioris imperii Augustei Quinquennalia anno uno dilata celebrat, *ibid.* II. Posterioris item Quinquennalia exhibet, 184. II. Vota Quinquennalia, nummis exprimendi usum primus inducit, *ibid.* Cur tot Quinquennalia & hujusmodi solemnia eiderit, eorumque aliqua in Nummis expressa sint, alia vero non, ostenditur, *ibid.* Proconsularis Imperii Decennalia anticipata celebrat, 185. II. Hæc male a quibusdam ad annum superiorem traducta, *ibid.* Consul quintum procedit, 186. I. Prioris Augustei Imperii Decennalia edit, 186. II. Classem Africanam instituit,

tuit, & ad quid, *ibid.* III. Posterioris Augustei Imperii Decennalia dat, nomenque *Pignatius* auctoritas assumit, 187. II. Imperii Caesaris Tricennalia edit, 188. II. Sextum Consul procedit, 190. I. Imperii Proconsularis dat Quindecennalia, *ibid.* II. Septimum gerit Consulatum, 192. I. Prioris Augustei Imperii Quindecennalia anno uno dilata celebrat, *ibid.* II. Nulla nisi ordinate, vota suscepisse ostenditur, *ibid.* II. Falconem & Aarum interficere statuit, *ibid.* Sed propinato ipsi veneno interit, *ibid.* II. & V. Quamdiu vixerit & imperarit, manifestatur, *ibid.* V.

Concilia gentilium feminaria Persecutionum in Christianos, 162. VI.

Constitutiones Apostolorum nomine inscriptae non sunt opus S. Clementis Papae, 100. VIII.

Consulares viri juxta ordinem gesti Consulatus Africam & Africam fortuntur, 144. I.

Consulatus iteratus duobus consequentibus annis, Imperatoribus tantum, aut Caesaribus permittitur, 234. I.

Consulatus honorarii a suffectis diversis, 203. III. Quo anno numerari cepti, *ibid.*

Consules a quo & quando XXV, in annum designati, 189. II.

Consules ordinarii quo die designati, incertum, 212. II.

Consules suffecti anni initio de more designati, 212. II.

CONSULES.

Nerva Aug. IV. & M. Ulpius Traianus Caesar. II. 98.
C. Soffus Senecio II. & Cornelius Palma, 99.
Traianus Aug. III. & M. Julius Fronto, 100.
Traianus Aug. IV. & Sex. Articulcius Petrus, 101.
C. Soffus Senecio III. & L. Licinius Sura II. 102.
Traianus Aug. V. & L. Appius Maximus II. 103.
Sura II. & Marcellus, 104.
T. Julius Candidus II. & A. Julius Quadratus, 105.
L. Ceionius Commodus Verus & L. Fulvius Cerealis, 106.
C. Soffus Senecio IV. & L. Licinio Sura III. 107.
Ap. Annius Trebonianus Gallus & M. Atilius Metellus Bradua, 108.
A. Cornelius Palma II. & C. Calvisius Tullus II. 109.
Crispinus Priscianus & Solenus Orfitus, 110.
C. Calpurnius Piso & M. Vettius Bolanus, 111.
Traianus Aug. VI. & T. Sextius Africanus, 112.
L. Publius Celsus II. & Clodius Crispinus, 113.
Q. Ninius Hasta & P. Manilius Vopiscus, 114.
L. Vipstanus Messalla & M. Vergilianus Pedo, 115.
L. Aelius Lamia & Aelianus Veter, 116.
Quintus Niger & C. Vipstanus Apronianus, 117.
Hadrianus Aug. II. & Fuscus Salinator, 118.
Hadrianus Aug. III. & Rusticus, 119.
L. Catilius Severus & T. Aurelius Fulvius, 120.

M. Annius Verus II. & L. Augur, 121.
Acilius Aviola & Corellius Panza, 122.
Q. Arrius Pætius & Ventidius Apronianus, 123.
M. Acilius Glabrio & C. Bellicius Torquatus, 124.
Cornelius Asiaticus II. & Vettius Aquilianus, 125.
M. Annius Verus III. & L. Varius Ambulbus, 126.
Gallicanus & Titianus, 127.
Torquatus Afrenas & Annius Libo, 128.
P. Juventius Celsus II. & Q. Julius Balbus, 129.
Q. Fabius Catullinus & M. Flavius Aper, 130.
Ser. Octavius Lænas Pontianus & M. Antonius Rufinus, 131.
Sentius Augurinus & Severianus, 132.
Hiberus & Sifenna, 133.
C. Julius Servianus III. & C. Vibius Varus, 134.
Pontianus & Atilianus, 135.
L. Ceionius Commodus & Sex. Veturienus Civica Pompeianus, 136.
L. Aelius Caesar II. & P. Coelius Balbinus Vibullius, 137.
Camerinus & Magnus, 138.
Antoninus Pius Aug. II. & Bruttius Præfens, 139.
Antoninus Pius Aug. III. & M. Aurelius Caesar, 140.
M. Pedece Syloga Priscinus & T. Hænius Severus, 141.
Cuspius Rufinus & L. Stadius Quadratus, 142.
C. Bellicius Torquatus & Ti. Claudius Aliticus Herodes, 143.
Lollianus Avitus & Claudius Maximus, 144.
Antoninus Pius Aug. IV. & M. Aurelius Caesar II. 145.
Sex. Erucius Clarus II. & Cn. Claudius Severus, 146.
Largus & Messalinus, 147.
C. Bellicius Torquatus II. & Julianus, 148.
Ser. Scipio Orfitus & Q. Nonius Priscus, 149.
Gallicanus & Verus, 150.
Quintilius Condianus & Quintilius Maximus, 151.
Sex. Acilius Glabrio & C. Valerius Omulius Verianus, 152.
C. Bruttius Præfens & A. Junius Rufinus, 153.
L. Aurelius Commodus & Titus Sextius Lateranus, 154.
C. Julius Severus & M. Rufinus Sabinianus, 155.
M. Ceionius Silvanus & C. Serius Augerinus, 156.
Barbarus & Regulus, 157.
Tertullus & Claudius Sacerdos, 158.
Plautius Quintillus & M. Stadius Priscus, 159.
T. Vibius Barus & Annius Bradua, 160.
M. Aelius Aurelius Verus Caesar III. & L. Aelius Commodus II. 161.
L. Junius Rusticus & C. Vettius Aquilianus, 162.
L. Papirius Aelianus & Junius Pastor, 163.
M. Nonius Macrinus & Celsus, 164.
L. Arrius Pudens & M. Gavius Orfitus, 165.
Servilius Pudens & L. Fufidius Pollio, 166.
L. Aurelius Verus Aug. III. & Quadratus, 167.
L. Vettius Paullus & T. Junius Montanus, 168.
Q. Soffus Priscus & P. Coelius Apollinaris, 169.
M. Cornelius Cethegus & C. Erucius Clarus, 170.
L. Septimius Severus II. & L. Alfidius Maxi-

Herennianus, 171.
Maximus & Orfitus, 172.
M. Aurelius Severus II. & T. Claudius Pompeianus, 173.
Gallus & Flaccus, 174.
Piso & Julianus, 175.
T. Vitrasius Pollio II. & M. Flavius Aper II. 176.
L. Aurelius Commodus Aug. & Quintillus, 177.
Julianus Rufus & Gavius Orfitus, 178.
L. Aurelius Commodus Aug. II. & T. Annianus Aurelius Verus II. 179.
L. Fulvius Bruttius Præfens II. & Sex. Quintilius Condianus, 180.
L. Aurelius Commodus Aug. III. & Antistius Burrhus II. 181.
Petronius Mamertinus & Trebellius Rufus, 182.
L. Aurelius Commodus Aug. IV. & Victorinus II. 183.
M. Eggius Marullus & Cn. Papirius Aelianus, 184.
Triarius Maternus & M. Atilius Metellus Bradua, 185.
Commodus Aug. V. & M. Acilius Glabrio II. 186.
Crispinus & Aelianus, 187.
C. Allius Fucianus II. & Dullius Silanus II. 188.
Servilius Silanus & Dullius Silanus, 189.
L. Aurelius Commodus Aug. VI. & Petronius Septimianus, 190.
Cassius Apronianus & Valerius Bradua Mauricus, 191.
L. Aurelius Commodus Aug. VII. & P. Helvius Pertinax II. 192.
Q. Soffus Falco & Julius Erutius Clarus, 193.
L. Septimius Severus Aug. II. & Clodius Septimius Albinus Caesar II. 194.
Scapula Tertullus & Tineius Clemens, 195.
Cn. Domitius Dexter II. & L. Valerius Messalla, 196.
Claudius Lateranus & Titus Rufinus, 197.
Ti. Saturninus & C. Gallus, 198.
P. Cornelius Anullinus II. & M. Aufidius Fronto, 199.
Ti. Claudius Severus III. & C. Aufidius Victorinus, 200.
L. Annus Fabianus & M. Nonius Mucianus, 201.
L. Septimius Severus Aug. III. & Aurelius Antoninus Caracalla Aug. 202.
L. Fulvius Plautianus & P. Septimius Geta, 203.
Fabius Cilo II. & M. Annius Libo, 204.
M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. II. & P. Septimius Geta Caesar, 205.
Nummius Albinus & Fulvius Aemilianus, 206.
Aper & Maximus, 207.
M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. III. & P. Septimius Geta Caesar II. 208.
Claudius Pompeianus & Avitus, 209.
M. Acilius Faustinus & Triarius Rufinus, 210.
Lollianus Gentianus & Pomponius Bassus, 211.
Julius Asper & Julius Asper, 212.
Antoninus Caracalla Aug. IV. & D. Coelius Balbinus II. 213.
Silvius Messala & Sabinus, 214.
Aemilius Lærus II. & Anicius Cerealis, 215.
C. Atius Sabinus II. & Cornelius Anullinus, 216.
C. Bruttius Præfens & T. Messius Extricatus II. 217.
M. Opeilius Macrinus Aug. II. & Adventus II. 218.
M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. II. & Licinius Sacerdos II. 219.
Ann. Eccl. Tom. II.

M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. III. & Eutythianus Comazon II. 220.
Gratus Sabinianus & Claudius Seleucus, 221.
M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. IV. & M. Aurelius Severus Alexander Caesar, 222.
L. Marius Maximus II. & L. Roscius Aelianus, 223.
Julianus II. & Crispinus, 224.
Fuscus II. & Dexter, 225.
Alexander Aug. II. & C. Quintilius Marcellus, 226.
M. Nummius Albinus & Maximus, 227.
Manilius Modestus & Sergius Calpurnius Probus, 228.
Alexander Aug. III. & Cassius Dio II. 229.
L. Virius Agricola & Sex. Catus Clementinus, 230.
Pompeianus & Pelignianus, 231.
Lupus & Maximus, 232.
Maximus & Paternus, 233.
Maximus II. & C. Coelius Urbanus, 234.
Severus & Quintilianus, 235.
C. Julius Verus Maximinus Aug. & Julius Africanus, 236.
L. Ovinus Cornelianus & P. Titius Perpetuus, 237.
An. Pius & Pontianus Proculus, 238.
M. Ant. Gordianus Aug. & M. Acilius Atriola, 239.
Sabinus II. & Venustus, 240.
M. Ant. Gordianus Aug. II. & Pompeianus, 241.
C. Vettius Atticus & C. Afnius Prætextatus, 242.
Arrianus & Pappus, 243.
Peregrinus & Fulvius Aemilianus, 244.
M. Julius Philippus Aug. & Fabius Titianus, 245.
Bruttius Præfens & Nummius Albinus, 246.
M. Julius Philippus Aug. II. & M. Julius Philippus Caesar, 247.
M. Julius Philippus Aug. III. & M. Julius Philippus Aug. II. 248.
Fulvius Aemilianus II. & Vedius Aquilianus, 249.
C. Messius Quintus Traianus Decius Aug. II. & Annus Gratus, 250.
C. Traianus Decius Aug. III. & Q. Herennius Etruscus, Decius Caesar, 251.
Cornelius Palma fit Consul, 99. I. Syriae Præfectus Arabiae partem in populi Romani ditionem redigit, 105. V. Secundum Consul procedit, 109. I. Aulum vocari docet inscriptio Onuphriana, *ibid.*
Cornelius Papa eligitur, 251. XIX. Ordinationis ejus dies annotatur, *ibid.* Unicum tantum Romae Concilium celebrat, *ibid.* XXV. Confessores jam antea lapsos ad pacem Ecclesiae recipit, *ibid.* XXVII. Annus & dies mortis illius indicantur, 251. XIX.
Crispina Brutii Præfentis filia, Commodi Aug. uxor, 178. II.
S. Cyprianus fit Episcopus Carthaginensis, 248.
II. A Cæcilio Presbytero conversus est, *ibid.*
III. Jobum imitatus est, *ibid.* IV. Non fuit uxoratus, *ibid.* V. Scribit ad Donatum, *ibid.* VII. Scribit librum de Vanitate Idolorum, *ibid.* Scribit Opusculum de habitu virginum, *ibid.* In Deciana persecutione secedit & profertur, 250. V. Delitescens scribit ad Clerum suum de disciplina & diligentia vice sua præstanda, *ibid.* VIII. Epistolam de precando Deo scribit & quando, *ibid.* X. Ex hujus Epistolæ verbis, quanto tempore Decius imperaverit, male colligitur, *ibid.* Quo item tempore de Confessoribus ad Clerum Romanum
V v v v a li-

litteras miserit, indicatur, *ibid.* XI. Epistoliarum ejus plurium tempus & ordo consignatur, *ibid.* X. & *segg.* In solitudine degens Clericorum ordinationi incumbit, *ibid.* XIV. Libri de laude Martyrii auctor falsa reputatur, 251. XV. E secessu prodit, & sedem suam occupat, *ibid.* XVII. Concilium cogit, *ibid.* XVIII. Legatos ad Cornelium PP. mittit, ideoque Concilium prorogat, *ibid.* XXI. Libros de Unitate & Lapsis ad eundem Pontificem transmittit, 252. III. Ad Antonianum Numidiae Episcopum scribit, & quo tempore, *ibid.* V. Ad quaestionem de Lapsis sibi propositam respondet ante primum Carthaginense Concilium, *ibid.* VII. Secundum Concilium Carthaginense convocat, *ibid.* VIII. Persecutionem imminuentem praevidet & fideles ad martyrium accendit, *ibid.* IX. Libellum de Exhortatione Martyrii ad Fortunatum scribit, *ibid.* XI. Litteras communicatorias ad Lucium PP. mittit, *ibid.* XVI.

D

Dacicum bellum primum a Traiano gestum, quo anno coeptum sit, stabilitur, 101. VI. Nummis ejusdem Traiani comprobatur, *ibid.* VII. Dacicum bellum posterius sub eodem Traiano quo anno inchoatum fuerit indicatur, 103. X. & 105. VI. Quanto item tempore continuatum sit, aperitur, *ibid.* Decebalus apud Dacos regnum obtinens cum Traiano pugnat, 103. VIII. & *segg.* Decennalia Imperii Augustei, quo auctores, quoque anno in nummis, verbis explicitis memorari solita, 148. II. Decennalia Imperii Proconsularis, & similia solemnia, quis primus Numismatibus insculpi iusserit, 156. II. Decius Consulatum tantum suffectum sub Philippo Augusto gerit, non vero post Philippi mortem, 250. II. & 251. XXXII. Quo anno & mense Imperium capessierit, indicatur, 249. V. & *segg.* Consul secundum procedit, 250. I. Persecutionem in Christianos edicit, *ibid.* IV. Tertium init Consulatum, 251. I. In Gothos non in Persas movet, *ibid.* IX. Ab illis circumsectus cum filio perit, *ibid.* XXIX. Quanto tempore imperaverit, annotatur, *ibid.* XXX. Errores contrarii in medium adducuntur & evertuntur, *ibid.* XXXI. Decius Decii Aug. filius ex Etruscilla genitus Caesarea dignitate & Tribunitia potestate decoratur, 251. XXIX. Factis dat nomen, *ibid.* I. Augustus a patre renuntiatur cum ad bellum Gothicum proficiscitur, *ibid.* XXIX. Cum eodem interit, *ibid.* XXX. Demetrius Episcopus Alexandrinus, quo anno sedere coeperit, & quamdiu sedem tenuerit, assignatur, 188. III. Quando mortuus sit ostenditur, 232. II. Primus in Aegypto Episcopus non ordinavit, *ibid.* III. Dradumenianus, Macrini filius Caesar & postea Augustus a Patre dicitur, Consulque suffectus designatur, 217. V. & 218. VIII. Didius Julianus, Pertinacis in Imperio successor paucis diebus imperat, 193. V. Occiditur, *ibid.* Dio Cassius Factis dat nomen, 229. I. A militibus criminis insimulatus, ad Alexandrum Aug. in Campaniam pergit, & ab eo secundum Consul designatur, *ibid.* X. Se in hujus Imperatoris rebus minime edoctum profitetur, *ibid.* XII. Dionysii Areopagitae opera in magna discepta-

tione inter Eruditos posita, & alteri Dionysio Juniori a multis attributa, 107. VIII. Dionysius Alexandrinus Episcopus, Heraclae successor Origeni favet, 246. III. & *segg.* Divi nomen non raro in Inscriptionibus Numismisque neglectum, 147. II. Dogmata quaedam, dum disciplina arcani vigeret, occultata; quaedam vero publicata, 118. VII. Drusiani, seu Lugdunenses Ludi, a quo & in cujus honorem instituti, 177. V. & *segg.* Pentaeterici non fuere, sed quotannis editi, *ibid.* VI.

E

Ecclēsia sub Severo Aug. usque ad hujus Imperatoris annum decimum non vexata, 198. X. & 199. III. Elagabalus, seu Heliogabalus Aug. post Macrinum imperat, nomenque suum in Macrini locum inserit, 218. III. & *segg.* Quo die imperium arripuerit, *ibid.* V. Fingit se esse filium Caracallae, *ibid.* VI. A quo anno suos desumpserit, *ibid.* X. A quo Elagabali nomen deductum, *ibid.* XI. Consul secundum procedit, 219. II. Tertium init Consulatum sed sine regula, 220. I. Alexandrum Consobrinum Caesarem dicit, 221. II. Hujus nuncupationis paulo post poenitet & quare, *ibid.* Quarto dat factis nomen, 222. I. Antequam imperii Quinquennalia celebrare possit, tumultu militari occiditur, *ibid.* II. Imperii & vitae cursus expenduntur, *ibid.* Elcesaitae haeretici a quo sic dicti, 247. XII. Ab Origene superantur, *ibid.* Ab Esais diversi, *ibid.* Eleutherus Papa post Soterem regit Ecclesiam, 177. XI. E vivis excedit, 185. III. & 192. III. Dies ordinationis & mortis, duratio iisdem sedis annotantur, 192. III. Unica, ejus Epistola decretalis ad Galliae Episcopos directa, suppositionis notatur, *ibid.* Encratitae haeretici a Tatiano ducunt originem, 172. III. Episcopi Papae etiam nomine insigniti, 163. IV. Epistolae Decretales veterum Pontificum Romanorum, ut legitima & genuina per Ecclesiam sparsae, & a quo sic divulgatae, 100. IV. Ab Haeticis primum praesertim VViclefo impugnatæ, *ibid.* V. A Catholicis suppositionis accusatae, *ibid.* Quibus fundamentis innixi Catholici sic fenserint, explicatur, *ibid.* VI. Auctor earum incertus, *ibid.* VII. Epoca ab excidio Hierosolymitano desumpta Baronii Chronologiam minime confirmat, 147. XVII. Era Amifenorum triplex, 137. IV. & *segg.* Etruscillam Herenniam, non autem Herenniam Sallustiam, neque Sallustiam Barbiam Orbiam, uxorem Decii Aug. fuisse, Nummis comprobatur, 251. XXIX. Evaristus Pontifex Romanus ad superos transit, 108. IV. & 119. II. Quot annis fuerit, assignatur, 119. II. Decretales duae ipsius nomine inscriptae supposititiae, *ibid.* III. Extorres apud S. Cyprianum quare sic appellati, 250. IX.

F

Fabianus Antero succedit in Pontificatum Romanae Ecclesiae, 236. IV. Sub Decio Martyrii palmam obtinet, 250. VII. & 251. III. Quo die mortuus fuerit, & quamdiu sederit, indicatur, *ibid.* Vacantis post ipsum sedis diuturnitas, stabilitur, *ibid.* Faustina Senior Antonini Pii uxor, 139. III. Moritur, 140. II. Mortis annus ex numismatibus certus redditur, *ibid.* Faustina Junior Marci Aurelii uxor, 139. III. Faustinus & Jovita ubi & quo anno martyrium fecerint, 120. III. & 134. II. Felicissimus Cypriano semper infensus, ipso Cypriano inficio Diaconus ordinatur, 259. XIV. Idem est qui sedi Cypriani jam fuerat adversatus & schismaticus auctor extiterat, *ibid.* XVI. Cum sociis a Cypriani Vicariis excommunicatur, *ibid.* XVII. Hujus excommunicationis causa adducitur, *ibid.* Iterum a Concilio Carthaginensi communione privatur, 251. XXII. Felicitas alio, quo passa die colitur, 198. V. Carthagine non Tuburbi martyrium facit, *ibid.* & 203. V. Formae tres in imperio Romano administrando adhibitae, & uniuscujusque duratio explicatur, 162. V. Forum Traiani in hujus Imperatoris Quinquennialibus dedicatum, 105. III. & 112. II. Furius Celsus, Alexandri Imp. Legatus in Mauritania Tingitana bellum feliciter gerit, 229. XV.

G

Gallus post Decii interitum Augustus creatur, 251. XXXIII. Ab Hostiliano & Perpenna diversus est, *ibid.* XXXIV. Gentiles diversis in locis conventus agunt, 162. VII. Quid in ipsis agerent, explicatur, *ibid.* Germanicum bellum sub Marco Aurelio & filio Commodus Aug. male a suo loco distractum, 178. II. Quo anno gestum fuerit, exhibetur, *ibid.* Germanicum bellum primum sub Alexandro Augusto fervente Persico actum, 219. XV. & 230. IV. Geta Severi Aug. minor natu filius, quo anno Caesar renuntiatus, 195. III. & 198. VI. Primum inter Caesares dictus est Imperator, 198. VI. Togam virilem assumit simulque imperii Caesarei Quinquennalia exhibet, 203. II. Cum patre Severo & fratre Caracalla triumphat, *ibid.* IV. Consulatum assumit, 105. I. Secundo Consul procedit, 208. II. Quo anno Augustus nuncupatus fuerit, *ibid.* II. & *segg.* Imperii Caesarei Decennalia edit, *ibid.* III. A Caracalla fratre occiditur, 212. II. Quo die haec mors evenerit, indicatur, *ibid.* Gordiani tam senior, quam junior Imperatores in Africa renuntiantur, 236. V. Quo anno facta haec nuncupatio, *ibid.* VI. VIII. & 237. II. Eclipsis quae in eorum promotionem accidit, memoratur, 236. VI. Occiduntur, *ibid.* VII. Imperii eorum duratio assignatur, *ibid.* VI. & *segg.* Antonii non Antonini nomen utrumque tulisse Nummi docent, *ibid.* VII. Gordianus III. Gordiani senioris ex filia Nepos Caesar designatur, 237. II. & 238. IV. Augustus dicitur, 238. VIII. At non nisi post Baldini & Pupieni necem Augusti titulum reportasse sit manifestum, *ibid.* VIII. & *segg.* Eclipsis visa post hujus nuncupationem, Imperii ejusdem brevitatis nota, *ibid.* X. Factis

dat nomen & qua de causa, 239. I. Secundum Consul procedit 241. I. Imperii Caesarei Quinquennalia edit, *ibid.* II. Augustei Quinquennalia celebrat, 243. II. Jussu Philippi Aug. occiditur, 244. II. Quot annis imperaverit, & quo die mortuus fuerit, Numismata demonstrant & Leges ab eo emissa, *ibid.*

H

Hadrianus in gratiam Traiani ab Atheniensibus Archontes creatur, 105. II. Adoptatur a Traiano Consulque dicitur, 117. IV. Quo anno imperare coeperit, aperitur, *ibid.* VII. Initio Imperii sui, ut & alii, Imperator dicitur, *ibid.* XI. Consul secundum procedit, & qua de causa, 118. I. Primo Romam venit, *ibid.* II. Ejus liberalitas, *ibid.* III. Tertium init Consulatum & qua occasione, 119. I. Dum hunc gerit in Palaestinam & Aegyptum, pergit, *ibid.* IV. Adversus Sauromatas bellum instituit, 120. II. Hadrianopolim condit, *ibid.* Quinquennalia exhibet, 121. II. Natale Urbis celebrat, Templum Fortunae extruit, diem antea Parilia dictum, Urbis natalem cognominari jubet, Circumque condit, quem tribus obeliscis exornat, *ibid.* Post Quinquennalia profectio per Imperium instituit, 120. II. & 121. III. Quas regiones peragraverit, & quid in iis egerit, enuntiatur, 121. IV. Post Hispaniam perlustratam, Athenas & in Aegyptum tendit, Antinoumque urbem excitat, 122. III. Non tamen colonias eodem anno in Lybiam deducit, *ibid.* II. Asiam lustrat, 123. II. Per Asiam & Insulas ad Achaiam, navigat, 124. II. Sacris Eleusine initiatus, Atheniensibus multa largitur, *ibid.* Haec initiationem recte consignatam esse, ostenditur, *ibid.* In Siciliam pergit, indeque Romam, 125. II. Decennalia Imperii celebrat, 126. II. Multa horum solemnium indicia afferuntur, *ibid.* II. & *segg.* Persecutioni jam antea in Christianos indictae Decennaliorum occasione finem imponit, *ibid.* III. Tertio Romam redit, indeque in Africam transit, *ibid.* V. Quarto Urbem ingreditur, & statim Orientem versus tendit, 127. II. Quae in hac profectioe egerit, narratur, *ibid.* Aram sibi adstruit, *ibid.* Syriam iterum & Aegyptum perlustrasse, nummis redditur manifestum, 128. II. Phoeniciam a Syria dividit, *ibid.* III. Arabiam de novo, Aegyptumque peragrata, hujusque itineris adducuntur testimonia, 129. II. Pompeii tumulum magnificentius extruit, *ibid.* Quindecennalia edit, 131. I. Hierosolymam instaurat, ibique Jovi Capitolino Templum dedicat, 132. III. & VI. & 119. IV. Quando haec facta sint, aperitur, *ibid.* & 132. V. Etsi nova in Christianos Edicta non emisserit, sub ipso tamen Christiani vexati, 134. III. Tempora Christo edificare nequidem cogit, *ibid.* IV. Undenam opinio contraria originem sumserit, *ibid.* Quo anno Romam ultimo adventarit Traianus, inquiritur, *ibid.* V. & 136. II. Vicennalia exhibet, & horum occasione L. Ceionium Commodum Caesarem dicit & adoptat, Hierosolymam Aelian vocat & persecutionem in fideles continuat, 136. II. & *segg.* Commodus extincto, Antoninum Pium adoptat, Caesarem nuncupat, & Imperio Proconsulari exornat, 138. II. Moritur, *ibid.* III. Quot annis vixerit & regnavit, quare die mortuus fuerit, ostenditur, *ibid.* Helvius Pertinax, non Aelius, Praefecti solum Urbi munere fungitur, 193. II. Ad Imperium evehitur, *ibid.* Primus inter Imperatores

tores, qui simul eum imperio honorificas omnes appellationes susceperit, *ibid.* IV. Quanto tempore vixerit & regnarit, quave die interfectus fuerit, enuntiatur, *ibid.* II.

Heracles Demetrio Alexandrino Episcopo succedit & quo anno, 232. II. Origenem de Ecclesia pellit, fugatque de civitate Alexandria, 246. III. Mortis ejus annus indicatur, *ibid.* V.

Hermogenes Hæreticus in Africa non docuit, 168. V.

Hiemis initium juxta Historicos Græcos assignatur, 169. V.

S. Hieronymi apparens contradictio de LXX. Interpretum versione explicatur, 229. VI. Hieronymus Origenem immerito reprehendit, 229. VII. & *seq.*

Hierosolyma. *Vide*, Hierosolyma.

Hippolyti Canon Paschalis ad Chronologiam stabilendam & confirmandam admodum utilis, 222. III.

Hostilianus post Decii interitum Augustus creatur, 251. XXXIII. A Gallo diversus est, *ibid.* XXXIV. Item a Perpenna, *ibid.* XXXIII. & XXXV.

Hyginus Papa Telephoro succedit, 137. XI. Moritur, 141. II. & 136. III. De anno ejus mortis controversatur, 136. III. Quando tamen e vita migraverit, quantoque tempore federit, stabilitur, *ibid.* Decretales duæ quæ sub hujus Pontificis nomine circumferuntur, suppositionis suspicæ, *ibid.* IV.

I

Ignatius Episcopus Antiochenus sub quo & ubi passus, 107. & *seq.* Quo autem anno, a pluribus in dubium vertitur, sed hoc martyrium anno Christi CXVI. accidisse demonstratur, *ibid.* III. & V. Hujus sancti Martyris Epistolæ ab Eusebio laudatæ diu in controversiam vocatæ, in præfens ut legitimæ acceptantur, *ibid.* VII.

Imperatores Tribunitiam potestatem a die suscepti imperii inchoabant, 103. VI. Nummi in contrarium explicantur, *ibid.* VII.

Imperatores omnes ante Constantinum M. fuerunt Ethnici, 244. V.

Imperatores, si in Quinquennialibus &c. Consulatum non ineunt, in propinquos, vel viros Consulares illum transferunt, 126. II.

Imperatores filios prius Consules, quam Cæsares, aut Augustos designant, 176. III.

Imperatores Commodi Aug. exemplo, tot Quinquennalia &c. exhibent; quot modis ad Imperium sunt vocati, 184. II.

Imperatores initio imperii semel tantum Consulatum capeffere soliti, 250. II.

Imperatoris titulus, si Imperatorum præponatur nomini, diversum quid significat a se ipso, si dicto nomini postponatur, 98. IV. Præpositus non multiplicatur; postpositus vero multiplicatur, uti multiplicatur victoriæ ab Imperatoribus reportatæ, *ibid.* Quibus inter Cæsares fuerit concessus vel negatus iste titulus, exhibetur, *ibid.* Augustus & Imperii Collegis datus, 117. XII. Sententiæ diversæ de hoc titulo asseruntur, *ibid.* VIII. & *seq.* Sed refelluntur, *ibid.* XII. Initio imperii multiplicari non erat solitus, *ibid.* XV.

Imperatorum uxores quibus annis, quave occasione Augustæ renuntiatae sint, ostenditur, 126. II.

Interpontificia quorundam Pontificum definire qua de causa multum difficile sit, 130. III.

Jovis Olympii ædes ab Hadriano apud Athenienses ædificatur, 127. II.

Jotapianus in Oriente tyrannidem arripit, 248. X.

Irenæus quo anno Opera sua publicavit, 182. III.

Judæi quo anno & quo Duce sub Traiano rebellant, 114. II. Contra Antoninum Pium insurgunt, & qua de causa, 139. IV. Quo anno ab eodem compressi, *ibid.*

Judaicum bellum sub Hadriano quando inchoatum, 128. IV. Unde ejus origo repetenda, 132. IV. Initium illius a Baronio recte consignatum, *ibid.* III. Quo anno desierit, 135. II.

Julia Domna, secunda Severi Aug. uxor, Cæsaracellæ mater non noverca, 212. III.

Julius Africanus ad Helioabalum pro reedificatione Nicopolis petenda, legatione fungitur, 220. II. Opus suum quando nam absolverit, ipse indicat, *ibid.*

Justinus martyr Apologias duas pro Christianis elucubrat, 148. III. An utraque extet, a Viris doctis in dubium revocatur, *ibid.* Quibus Imperatoribus eas obtulerit, inter ipsos non convenit, *ibid.* IV. Harum priorem Antonini Pii initio scriptam fuisse Auditor putat, *ibid.* V. Opinioni contrariæ fundamentum evertitur, *ibid.* VI. Justinus paulopost scribit Dialogum cum Tryphone Judæo, *De Veritate Christiana Religionis*, *ibid.* VII. Justini posteriorem Apologiam Marco Aurelio non Antonino Pio porrecliam fuisse, asseritur, 162. II. Variæ Auctorum circa illud asseruntur sententiæ & refelluntur, *ibid.* II. & *seq.* Quem effectum hæc habuerit, incertum, *ibid.* V. Sub quo Imperatore Sanctus Justinus martyrium fecerit, & quo anno, declaratur, 162. IV. & 163. III.

K

Kalendarum quintus dies Augustorum & Imperii Collegarum nuncupationi de more destinatus, 176. III.

L

Læti Præfæcti Prætorio opera Pertinax ad Imperium evehit, 193. II.

Legio Fulminatrix sub Marco Aurelio pluviam ad situm exercitus sedandam mirabiliter impetrat, 174. II. Non propterea Fulminatrix nomine donata, *ibid.*

Leonides Origenis pater quo anno & die martyrium pro Christo subierit, 102. V.

Licinii Valerianus. *Vide*, Valerianus Senior.

Lucilla Marci Aurelii filia, Lucio Vero in Matrimonium traditur, 163. V. Nuptiarum annus non parum lucis chronologiæ affundit, *ibid.*

Lucius Verus. *Vide*, L. Aurelius Commodus.

Lucius Britannorum Rex ad Christum convertitur, & Legatos ad Eleutherum Papam mittit, 181. III. Sub quo Imperatore, quibusve Consulibus hæc evenierint, indicatur, *ibid.*

Ludi Seculares. *Vide*, Seculares Ludi.

Lues magna sub Marco Aurelio & Lucio Vero multas Romani Imperii Provincias, ipsamque Romam vexat, 167. VI. Quamdiu hæc duraverit, quotiesque sævierit, indicatur, 168. III.

Lues quæ universam Italiam Commodo imperrante vastavit, ad quem annum spectet, enuntiatur, 187. V.

Lugdunensis Ecclesiæ Persecutio quandam excitata, aperitur, 177. IV.

Ma-

M

Macrinus Præfæctus Prætorio, occiso Caracalla, purpuram sumit, 217. III. & V. Dradumennianum filium Cæsarem & postea Augustum renuntiat, 217. V. & 218. VIII. Eum Consulatum suffecum designat, 217. V. Consul ipse primum suffectus, *ibid.* Secundum init Consulatum, 218. I. Antiochia Apameam pergit, *ibid.* VII. Militibus contra ipsum rebellantibus in prælio vincitur, *ibid.* III. & IX. Quo die hæc pugna habita, ostenditur, *ibid.* Ab Helioabali satellitibus non multo post occiditur, *ibid.* Nomen ejus post mortem e fastis erasum, 218. I. & IV.

Magdeburgensium error circa legationem a Lucio Britannia Rege ad Eleutherum P.P. missam detegitur, 182. III.

Mammææ Alexandri Augusti mater hunc in Orientem contra Persas moventem comitatur, 229. XVI. Origenem audire cupida cum Antiochiam vocat, *ibid.*

Marcio Hæresiarcha ab Ecclesia propter incestum pulsus post Hygini Papæ mortem Romanam tendit, 144. III. Antequam Romam veniat, hæresin suam per Asiam disseminat, *ibid.* Diversa hujus hæresicos initia diversi Auctores constituunt, *ibid.*

Marcomanicum bellum sub M. Aurelio quo anno inchoatum, 169. VI.

Marcus Aufidius Perpenna. *Vide* Perpenna.

Marcus Aurelius cognomento Philosophus ex præcepto Hadriani adoptatur, 138. II. Quibus anno & die hæc adoptio facta, *ibid.* Consul designatur, Cæsariisque appellatione donatur, 139. II. Consul procedit, 140. I. Secundo fastis nomen dat, 145. I. Imperii Cæsarei Quinquennalia edit, *ibid.* II. Horum Quinquennialium indicia in medium proferuntur, *ibid.* Proconsulari imperio ab Antonino Pio decoratur, 147. II. Collega etiam imperii dicitur, *ibid.* III. & XVI. Ante imperium Augustum Imperator vulgo dictus fuit, *ibid.* VII. In Nummis sine prænomine exprimitur & quare, *ibid.* XIV. & *seq.* Imperii Cæsarei Decennalia exhibet, 149. II. Item & Proconsularis Quinquennalia, 151. II. Prohibenda persecutione scribit, 148. VIII. & 152. IV. De hoc tamen inter Auctores minime convenit, *ibid.* Error Eusebii circa illud, *ibid.* Detegitur, 152. V. Causa erroris investigatur, *ibid.* VI. Quindennalia imperii Cæsarei celebrat, 154. II. Consul tertium. Proconsularis imperii edit Quindennalia, 161. I. L. Ælium Commodum in imperii confortium assumit, simulque Cæsarem & Augustum novo exemplo renuntiat, *ibid.* IV. Antoninus Pius aliquando vocatus, 162. III. & 174. II. Hujus nominis inscitia multos in errorem compellit, *ibid.* Marcus quinta imperii Cæsarei Quinquennalia edit, eorumque occasione persecutionem auget, 162. II. Lucillam filiam Lucio Vero nupturam Brundisium usque deducit, 163. V. Proconsularis imperii dat Vicennalia, 165. II. Augusti Quinquennalia celebrat, 166. II. Quo anno cum Lucio Vero de Parthis triumphaverit, stabilitur, *ibid.* VI. & *seq.* Ejus filii Cæsares dicuntur, *ibid.* VII. Imperii Cæsarei Tricennalia edit, 168. II. In varios Septentrionis populos bellum gerit, *ibid.* IV. & 169. III. In Pannonas movet, 169. IV. Quinta imperii Proconsularis, agit Quinquennalia, & istorum solennium occasione dat congiarium, 169. II. Marcomanicum bellum infert, *ibid.* VI. Imperii Augustei

exhibet Decennalia, 172. II. Septima Cæsarei Quinquennalia celebrat, 172. II. Proconsularis Tricennalia, 173. II. Pluviam e caelis mirabiliter obtinuisse, falso creditum, 174. II. Nullum edictum in favorem Christianorum emittit, aut si emittit, isti ex eo nullum percipiunt fructum, *ibid.* Octava imperii Cæsarei Quinquennalia exhibuisse, est probabile, 175. II. Augusti Quindennalia celebrat, 176. II. Germanis, Sarmatisque debellatis, pacem in imperio sancit, *ibid.* IV. Proconsularis imperii septima agit Quinquennalia, 177. II. Horum occasione persecutionem in Galliis excitat, *ibid.* III. Moritur, 180. II. Annus & dies tam natalis, quam emortualis assignantur, tempusque imperii designatur, *ibid.* Filii ejus & filia recensentur, 166. VII. & 180. III. & *seq.*

Marinus a Mysorum & Partioniarum legionibus Imperator salutatus, tyrannidem arripit, 248. X.

Martia prior Severi Augusti uxor, 222. III.

S. Martina virgo Romana martyrio coronatur, 226. III.

Martyres quamplurimi in persecutione a M. Aurelio per Gallias excitata passi, 177. III.

Martyres Lugdunenses occisi dum Ludi Drusiani eduntur, 177. V. Quo anno id evenerit, stabilitur, *ibid.* VI. Quo die, & quo loco passi sint, annotatur, *ibid.* VII.

Martyres sub Traiano, quo anno in Oriente martyrium subierint, declaratur, 106. III.

Maternus post Gallias Hispaniasque turbatas, & insidias Commodi Augusto paratas capite muldatur, 190. III. Quo anno & qua anni tempestate id factum fuerit, indicatur, *ibid.*

Marris Demæ apud Romanos festus dies qua anni parte celebratus, 190. III.

Mauritanicum bellum sub M. Aurelio & L. Vero quo anno gestum, 169. VI.

Maximinus Augustus quo anno & tempore Alexandro successerit, 238. IV. Germanis bellum infert, iisque victis, titulum Germanici reportat, 235. VII. Filium Maximum Cæsarem appellat, *ibid.* VIII. Christianos insequitur, *ibid.* III. Fastis dar nomen, 236. I. Ejus Legati a Senatu repulsi, *ibid.* VI. Aquileiam obsidet, 238. III. Simul cum filio a militibus obruncatur, *ibid.* III. & *seq.* Quo anno & mensis hæc mors acciderit, annotatur, *ibid.* IV. Imperii ejus duratio assignatur, *ibid.*

Maximus Maximini Augusti filius Cæsar creatur, 235. VIII. Titulus Imperatoris ipsi ab Auctoribus datus, non nisi Cæsaream dignitatem significat, *ibid.* Cum patre Germanici nomen obtinet, *ibid.* Cum eodem ad Aquileiam a militibus interimitur, 238. III. & *seq.*

Melito Sardicenis Episcopus Apologiam pro Christianis Marco Aurelio Antonino porrigit, 170. I.

Moyfes insignis Ecclesiæ Romanæ Presbyter, cum aliis in carcerem sub Decio conjicitur, 250. VIII. Mortis illius annum a quibusdam perperam esse consignatum, demonstratur, 251. XIV. & *seq.*

N

Næoeori iidem ac æditui, qui Tempia & res sacras curant, 201. IV.

Nerva Augustus. *Vide*, Cocceius Nerva.

Nicopolis quo anno reedificata, 220. II.

Nisibis inter alias urbes multas, a Severo Augusto capta, 195. II.

Novatianus Cornelii Papæ ordinationem tamquam illegitimam abrogare conatur, 251. XX. A tribus Episcopis se ordinari procurat, *ibid.* Factione Novati, non manu, hæc ordinatio fa-

facta, *ibid.* & 250. XV. Novatianus a Concilio Romano sub eodem Cornelio habito excommunicatur, 251. XXVI.
 Novatus, a quo Felicissimus, infcio Cypriano, Diaconus constitutus dicitur, non fuit Episcopus, 250. XV. Quomodo quod ipsum ordinaverit, sit intelligendum, indicatur, *ibid.*
 Nummi antiquos Imperatorum titulos, novis non memoratis saepius exhibent, 105. II.
 Nummi unius Imperatoris non raro in postica alterius titulos praerant, 149. II.
 Nummi tres Traiani Consulatu notati, vel suspecti, vel explicatu difficiles, examinantur, 103. IV. & *seq.*

O

O Nefimus Pauli discipulus eodem circiter tempore, quo Sanctus Ignatius martyrium facit, 108. IV.
 Optatus Carthaginensis Episcopus, & Agrippini Successor ex actis SS. Perpetuae & Felicitatis demonstratur, 198. V.
 Origenes corpus suum evirat, 106. II. An ferro vel medicamentis id fecerit, incertum, *ibid.* Zephyrino sedente Romam venit, sed quo anno incertum, 215. III. Duplex ejus iter in Palaestinam minus recte ab aliquibus confunditur, *ibid.* Annus ejus natalis assignatur, 202. VI. Origenes adversus haereticos pugnat & quando, 228. VII. Vulgatam LXXI. Interpretum editionem mendis purgavit, 229. V. Ejus tamen editio pura non erat, *ibid.* VI. Origenes a divo Hieronymo merito reprehensus, *ibid.* VII. & *seq.* Antiochiam a Mammaea vocatur, *ibid.* XVI. Ammonium audit, 232. IV. Scribit contra Celsum, 241. III. Origenis litterae ad Philippum Imp. non probant hunc fuisse Christianum, 244. VII. Origenes diversus ab alio ejusdem nominis, 246. II. Romam venisse Origenem sedente Fabiano, falsum, *ibid.* VI. Origenes haereticos Eusebii discipulos superat, 247. XII. In persecutione labitur, 251. VI. Rationes in contrarium adductae solvuntur, *ibid.* VII. Lapsus tempus indicatur, *ibid.* VIII. Ubi nam & quando mortuus fuerit, ostenditur, 202. VI.

P

P Achon Vox Graeca, male in Inscriptione a Baronio lecta, 146. I.
 Papae etymologia & usus indicatur, 163. IV. Papae nomen quibus antiquitus tribui soleret, ostenditur, *ibid.*
 Papias an magno ingenio praeditus fuerit, examinatur, 116. III. An ejus nomen Martyrologiis inscriptum, *ibid.* IV. An Joannis Apostoli, vel alterius Joannis Presbyteri auditor fuerit, inquiritur, *ibid.* V.
 Parthici belli sub Lucio Vero gesti initium consignatur, 161. X. Quamdiu duraverit, declaratur, 166. III.
 Parthicum bellum quandonam a Traiano Imp. susceptum, 105. II. & 111. III.
 Parthorum regnum quo anno destructum, & ad Persas transfatum, 226. IV.
 Paternus Marci Aurelii Legatus adversus Barbaros missus illos caedit, 179. II.
 Pax viget in Imperio Romano post bellum Mauritanium a Marco Aurelio & Lucio Vero confectum, 166. VIII. Eam horum Imperatorum numismata demonstrant, *ibid.* Sanctur denuo post Germanos, Sarmataeque a Marco Aurelio & filio Commodo devictos, 276. IV.

Peregrinus Cynicus Philosophus cognomento Proteus sese in rogam immittit, 165. VI.
 Perennius Praetorii Praefectus sub Commodo Augusto, quo anno occisus fuerit, indicatur, 187. III.
 Perinthii propter beneficia sibi collata Caracallae Judaicum triumphum celebrant, Ludosque in honorem Severi & Caracallae decernunt, 201. IV.
 Perpenna diversus ab Hostiliano 251. XXXIV. & *seq.* In duos non distinguendus, *ibid.* XXXV. Tyrannus non Augustus a Senatu creatus est, *ibid.* XXXIV. In Gallis regnavit, *ibid.* XXXVI.
 Perpetua & Felicitas alio, quam quo passae die coluntur, 198. V. Carthagine non Suburbii martyrium faciunt, *ibid.* & 203. V.
 Perfarum regni institutio quo anno facta, 226. IV.
 Persecutio sub Traiano, anno quo hic Imperator Imperii Proconularis Decennalia exhibuit, acta, 107. II. & 112. IV.
 Persecutio sub M. Aurelio gravissima & quare, 162. VI. Hujus initium & augmentum assignantur, 163. II. & 167. III. Varias Romani imperii provincias vexat, 177. III. Quando in Gallias eruperit, annotatur, *ibid.* Eusebii sententia circa eandem defenditur, *ibid.* III. & *seq.*
 Persecutio sub Severo & Caracalla ab hujus Quinquennialibus male inchoata, 201. II. Eius initium anno decimo Severi certo conjugendum, 202. II. Longissima fuit, 201. VIII. & 207. III. Simulque cruentissima, 202. II. & *seq.* Alexandriae praesertim, 202. IV. Sub Severi Quinquennialibus augetur, 207. III.
 Persecutio sub Maximino localis tantum fuit non universalis, 235. III. Per tres circiter annos duravit, *ibid.* IV. In Sacerdotes solum & Clericos decreta, *ibid.*
 Persecutio Alexandriae sub Philippis Augustis orta, a motu populari originem habuit, 248. VIII. Decianam antecessit, ideoque cum ea non confundenda, *ibid.* Quo anno mota, & quantum temporis grassata fuerit, ostenditur, *ibid.* & 249. IV. Qua occasione finem accepit, declaratur, 248. IX.
 Persecutio a Decio Aug. indicitur, 250. IV. Quo anno inchoata & continuata, 251. IV. Huic plures succumbunt, 250. VI. Romae & in Africa saevit, sed hic multo minus, *ibid.* VII. & *seq.* Sedatur in Africa & quare, *ibid.* XIII. Extincto Decio ubique finem accipit, 251. XXVIII.
 Persicum bellum sub Alexandro Imperatore perperam a quibusdam consignatum, 229. X. & *seq.* Quandonam inchoatum, 228. V. & 229. XIV. Alexandro Imp. parum faustum, 229. XIII. Ante aliud quodcumque ab hoc Imperatore susceptum, 228. VI.
 Pertinax. *Vide*, Helvius Pertinax.
 Pescennius Niger Imperator in Oriente appellatur, 193. V. A Severo Augusto vincitur, & interimitur, 194. II.
 Pestilentia. *Vide*, Lues.
 Phoenicia a Syria dividitur, 128. III.
 Philippus senior Aug. Arabs Praefectus Praetorio, Gordiano III. insidias parat, 224. II. Quasi tutor a militibus Gordiano impositus cum ipso tenet imperium, *ibid.* Gordianum occidi jubet, *ibid.* Statim ab imperio assumpto Philippum filium Caesarem dicit, & Tribunitia potestate exornat, *ibid.* III. Quo anno Romam venerit, indicatur, 245. II. Fafis dat nomen, *ibid.* I. Iterum Consul procedit, 247. I. Philippum Augustum dicit, *ibid.* II. Ob eam nuncupationem populo dat con-

congiarium, *ibid.* III. Ludos seculares nonos & omnium postremos exhibet, *ibid.* V. & *seq.* Eoque magnificentissimos, *ibid.* X. Ter Consul fuit, 249. II. Inchoato sexto imperii anno occiditur, *ibid.* V. & 251. II. Et hoc circa mensem Julium, 249. V. & *seq.* Philippus non fuit Christianus, 244. IV. & *seq.* & 247. VI. & *seq.*
 Philippus Junior adhuc puer, Caesar a patre renuntiatur & Tribunitia potestate decoratur, 244. III. Quo anno id factum, enuntiat, *ibid.* Adhuc Caesar annum aperit, 247. I. Simul Augustus dicitur, *ibid.* II. Secundum. Consul procedit, 248. I. Tertium Consulatum nullo modo inuit, 249. II. Cum patre interimitur, *ibid.* V. & *seq.* & 251. II.
 Philosophi nomen non semper literarum studium, sed aliquando austeram vivendi rationem denotat, 148. IV.
 Phlegon Hadriani Libertus quo tempore floruerit, & opus suum de Olympiadicis scripserit, indicatur, 136. VIII.
 Pionii Martyris dies & annus passionis assignantur, 251. XI.
 Pius Papa Hygino succedit, 156. IV. Ad Deum migrat, 151. III. & 165. III. Mortis annus & sedis duratio certo definiti non possunt, 165. III. Epistola hujus Pontificis a Doctis non probata, *ibid.* IV.
 Plautianus, Plautilla Antonini Caracallae uxoris pater, Severi Imperatoris per Orientem comes & Praefectus Praetorio, 199. IV. A Severo non relinquitur Romae, dum ipse in Orientem pergeret, *ibid.* Eius apud Aug. auctoritas indigitatur, *ibid.* Consul procedit, 203. I. Falso a quibusdam Silanus vocatus, *ibid.* E. Fulviorum, non vero Septimiorum, familia oriundus erat, *ibid.*
 Plautilla Plautiani filia Antonino Caracallae in matrimonium data, 198. IV. & *seq.*
 Plinius quandonam Panegyricum Traiano recitaverit, 101. III. In Bithiniam non ut Proconsul, sed ut Augusti Legatus ac Propator mittitur, 102. III. In hanc Provinciam non venit centesimo tertio Christi anno, *ibid.* VIII. Neque statim post Consulatum a se gestum, *ibid.* VII. Sed post aliquot tantum annos a sumpto Consulatu, *ibid.* III. Quo tempore in Bithiniam venerit, stabilitur, *ibid.* V. Jam illi provincia praerant cum Traianus natale imperii celebravit, *ibid.* Ad hunc Imperatorem de Christianorum causa celeberrime scribit epistolam, *ibid.* VI.
 Polycarpus Smyrnae Episcopus, quo anno, quo Imperatore, & quo Pontifice Romam venerit, 165. V. Martyrii ejus dies assignatur, 167. IV. Annus tamen incertus, *ibid.* V.
 Pontianus post Urbanum Papam Romanam Ecclesiam administrat, 231. II. Quo die ipsi successerit, aperitur, *ibid.* Sub Maximino martyrium subit, 235. V. Dies passionis illius assignatur, *ibid.* VI. Sedis duratio stabilitur, *ibid.* V. Vicariatus ejus sub Urbano decessore commentitius, *ibid.* Ordinationis ejus dies in Dominicum perperam distrahitur, *ibid.* Decretales duae huic Pontifici adscriptae supposititiae reputantur, *ibid.* VI.
 Pontifices Romani ante Alexandrum, quibus mensibus aut diebus supra annos vixerint, incertum, 130. III. Plurium etiam post Alexandrum, ordinationis & mortis dies nobis ignotus, *ibid.*
 S. Pontii Martyris Acta supposititia, 244. VI. Praefecti Praetorio aliquando Consules creati, 219. II.
 Praxeas non sub Aniceto Papa, sed Victore sedente Romam venit, 172. III. Quid ibi egerit, enarratur, *ibid.* *Ann. Eccl. Rom. II.*

Presbyteri in Africa numquam fuere uxorati, 248. VI.
 Presbyteri quinque Felicissimo Diacono se adiungunt & ab Ecclesia Africana se separant, 251. XVI. A Concilio Carthagineusi excommunicantur, *ibid.* XXII.
 Priscus in Macedonia tyrannidem arripit, 251. XXXV. Occiditur, *ibid.*
 Proconsulatus duplex distinguendus, 147. V.
 Pupienus & Balbinus a Senatu Augusti nuncupantur & quo anno, 236. VIII. & 237. II. Inter se discordes, cum Capitolini Ludi celebrantur, a militibus trucidantur, 238. V. & *seq.* Hos imperii annum secundum inchoasse, certum, *ibid.* VII.

Q

Quadrige elephantorum in triumphis adhiberi solita a quo primum usurpata, 230. III.
 Quindecennalia a temporibus solum Constantini Magni in Nummis describi solita, 126. IV.
 Quinquennialia & Quindecennalia a Commodo Augusto primum in numismatis memorari jubentur, 192. II. At in hoc non sunt eum secuti Imperatores alii usque ad Constantinum Magnum, *ibid.*

R

Rebaptizationis usum ad solam Ecclesiasticam disciplinam, non ad fidem pertinere censent Africanus Episcopi, 215. II.
 Roma peste, fame & incendio afflicta, sextum Consulatum gerente Commodus Augusto, 187. V. Romana Synodus sub Cornelio Papa unica, non multiplex, 251. XXVI. Hujus decreta Ecclesiis longe diffitis communicata, *ibid.*
 Romulus & milites Christiani ejus focii non nisi anno Christi centesimo duodecimo in Oriente sub Traiano morti addicti, 106. III.

S

Sabbatum magnum quodnam olim apud Christianos, 167. IV.
 Sabina Hadriani Imperatoris uxor, quo anno Augusta appellata, 126. II.
 Sacerdotes summi apud Gentiles a Pontificibus Maximis diversi, 161. IX. Illorum, non unus tantum, sed plures in pluribus civitatibus constituti, *ibid.*
 Sacramentorum septenarius numerus ex disciplina arcani probatur, 118. IX. Protestantes eum abjicientes reselluntur, *ibid.*
 Salonius Gallieni Augusti natu minor filius, post fratres Valeriani seu Gallieni junioris interitum, Caesar creatus, post Gallieni patris mortem & ipse occiditur, 168. II.
 Salvius Julianus Edictum perpetuum componit, quo omnes civitates Romanae urbis leges sequi jubentur, 131. II.
 Sancti licet Episcopi, vel Pontifices in Martyrologiis simpliciter appellentur, aliquando tamen eos Martyres non fuisse, perperam deducitur, 224. II.
 Sapore Perfarum Rex, Artaxerxis successor Romanos ingentibus jacturis afficit, 241. IV.
 Scripturae sacrae variae versiones, 229. III. & *seq.*
 Seculares Ludi qua anni tempestate edi soliti, 247. X. Quae in illis spectacula ederentur, 204. III. Ab illis Christiana religio abhorrebat, *ibid.* IV.

Seculares Ludi ab Antonino Pio prætermiffi, 147. XVIII. & *feqq.*
 Seculares Ludi a Severo & Caracalla Aug. dati octavi, non noni sunt appellandi, 204. II.
 Seculares Ludi a Philippo Aug. exhibit non fuere & ultimi, 247. V. A Zofimo memorari non debere, *ibid.* IV. Spectacula Christianis vetita in iis exhibit, *ibid.* IX. & XI. Ludi illi fuere magnificentiffimi, *ibid.* X.
 Seculum urbis nonnum magna pompa celebratum, 147. XIX. & *feqq.*
 Septimius Severus Carnunti Imperator a Legionibus falutatur, 193. V. Et quidem dum Pannoniæ præeft, *ibid.* VI. Consul secundum procedit, 194. I. Pescennium Nigrum vincit, & interimit, *ibid.* II. Ejus victoriæ expendantur, 195. II. Severus Caracallam filium Cæfarem appellat, *ibid.* III. & 196. IV. Post hanc nuncupationem in Gallias, non Romam immediate pergit, 196. IV. Nomina quibus op victoriæ in nummis cohonestatus fuit, adducuntur, *ibid.* Severus Albinum dignitatem Imperatoriam arripientem debellat, 198. III. Quinquennalia exhibet, *ibid.* II. Commodum decessorem apotheofi donat, *ibid.* VI. Tertium init Consulatum, 202. I. Decennalia anno uno dilata celebrat, 203. I. Cum filiis triumphum agit, *ibid.* IV. Ludos seculares octavo edit, 204. II. Quindecennalia dat, 207. II. Eorum occasione persecutionem auget, *ibid.* III. Moritur, 211. II. Quo anno & die natus, mortuusque, quanto etiam tempore imperarit, & vixerit, declaratur, *ibid.* Cur in nummis Tribunitia ejus potestas XIX. signetur, licet eam non attigerit, investigatur, *ibid.* III.
 Serapio, allique qui sub Decio passi dicuntur, ante Philippi Aug. obitum morte sunt affecti, 250. III. Unde natus error contrarius, indigitatur, *ibid.*
 Severiani Hæretici a Severo Hæresiarcha ortum habent, 172. IV.
 Severus Hæresiarcha quo anno talis agnitus, 172. IV. Tatiano posterior fuit, *ibid.*
 Severus Aug. *Vide*, Septimius Severus.
 Sixtus Alexandrum Papam excipit, 126. VII. & 130. III. Moritur, 126. VI. & 140. III. Sedis duratio, & martyrii ejus dies proditur, 140. III. Decretales ipsi attributæ falsæ, 140. IV.
 Soter Papa Aniceto succedit, 161. XII. & 173. III. Ad Deum migrat, 177. XI. Quantum temporis sederit, indicatur, *ibid.* Decretales illi attributæ sunt supposititiæ, *ibid.* XII.
 Suetonius quandonam in Prætorii Præfectum Boebio Macro successerit, 238. XII.
 Symeon Cleopæ, quo anno martyrium sub Traiano passus fuerit, evincitur, 107. VI.
 Symmachus tertiam Scripturæ sacre interpretationem scribit, 201. VIII.

T

Tatianus Hæreticus Encratitarum princeps Opus suum scribit, 172. III. Illud Opus non extat, *ibid.* Severum Hæresiarcham præcedit, *ibid.* IV.
 Telephorus post Sixtum Papam sedet, 126. VI. Ad Deum migrat, 137. XI.
 Tertullianus non est auctor catalogi Hæreticorum in fine libri de Præscriptionibus editi, 271. IV. Quo anno librum de corona militis in lucem ediderit, 199. III. Apologeticum item cui, & quo tempore scripserit, *ibid.* VI. Liber ejusdem de Præscriptione adversus Hæreticos quando promulgatus, 195. IV. Ille

vero de spectaculis ante hos omnes foras emissus ostenditur, 199. III. Qui inscribitur ad Scapulam Africæ Proconsulem nonnisi flagrantem persecutione, & sub signem Severiani imperii exaratus, 201. VII. Libri ad Martyres, & de testimonio animæ in eadem persecutione scripti, *ibid.* Qui contra Marcionem dictus, nonnisi eadem fervente, lucem vidisse probatur, 207. III.
 Theodotio Marcionis sectator, Opus suum sub Commodio Imp. publicat, 182. III.
 Tiberiani Epistola ad Traianum de cessatione persecutionis in Christianos, parum sincera, 116. II.
 Tiberis inundatio sub Antonino Pio nummis confirmata, 140. VI. Male a quibusdam extra annum suum memorata, *ibid.*
 Tiberius Claudius Nero dicitur ab Augusto imperii Collega, 147. IV. Antè Augusteum imperium vulgo Imperator dictus fuit, 147. VII. In nummis sine prænomine Imp. expressus & quare, *ibid.* XIV. & *feqq.*
 Titus Vespasiani filius imperii Collega renuntiatur, 147. IV. Imperium proconsulare perpetuum habuit, 147. XIII.
 Toga Virilis Augustorum filiis non prius concedi solita, quam decimum quintum ætatis annum attingant, 175. IV. Neque hic annorum numerus completus necessario requiritur, *ibid.*
 Traianus Aug. *Vide*, Ulpus Traianus.
 Translatio Sanctorum facta multoties eo die, quo sepultura mandati, 231. II.
 Tribuni leges ferre poterant, 147. XI.
 Tribunitia potestas imperii præcipua pars fuit, 147. VII. & *feqq.*
 Trinitatis mysterium ab Ecclesia Judæis olim & Cathecumenis occultatum, licet Apostoli illud coram Judæis non reticuerint, 218. VIII.
 Triumphus si per susceptum Consulatum non exhibitus, in Quinquennialibus, vel hujusmodi solenniis agi soliti, 201. XV.

V

Valens dictus Julius in Illyrico, sub Decio tyrannidem arripit, 251. XXXV. Occiditur, *ibid.*
 Valens Gallieno imperante, tyrannus, 251. XXXV.
 Valentinus Hæresiarcha quandonam Romam venerit, & quandiu ibidem permanserit, 143. III. Error Baronii circa Augures, qui contra hunc Hæresiarcham scripserunt, detegitur, *ibid.* IV.
 Valerianus senior ex Senatus consilio & Decii Imperatoris decreto Præturam obtinet, 251. IX.
 Varius Macrinus Alexandri Aug. affinis & Legatus, in Illyrico feliciter pugnat, 229. XV.
 Verus Marci Aurelii filius Cæsar dictus, 166. VII. Septennis moritur, *ibid.*
 Vicennalia imperii quandonam hoc nomen primum obtinuerint, 159. II.
 Viclefus inter Hæreticos Epistolas decretales Pontificum primus impugnat, 100. V.
 Victor post Eleutherum Papam sedet, 185. III. & 192. IV. Arianos Pascha decima quarta Luna celebrandum contendentes communionem privat, 196. II. Statim ad preces Irenæi eos in communionem recipit, *ibid.* Hujus Pontificis Epistola ad Desiderium Viennensem Episcopum, aliæque ad Paracodam etiam Episcopum suspensæ habentur, *ibid.* III. Victor moritur, 197. V. & 201. V. Quot annos sederit, statuitur, 201. V. Quoad menses vero & dies nihil certum, *ibid.* Decretales ejus duæ suspectæ, *ibid.* VI. An martyr fuerit, *ibid.* V.

M.

M. Ulpus Traianus a Nerva adoptatur, Cæsar & Imperii Collega dicitur, & Imperio Proconsulari exornatur, 147. IV. & XIII. Antè mensum Novembrem adoptatur, *ibid.* XI. Secundum Consul procedit, 98. I. Consulatum tertium sibi oblatum bis recusat, 98. III. 217. III. Rationes quibus ad recusandum motus fuerit, adducuntur, *ibid.* Dicitur Imperator tam ob victorias, quam ob Proconsulare Romæ habitis, in quibus tertius ei Consulatus decretus, interfuit, 99. II. Hunc tertium Consulatum sibi oblatum precibus vidus suscipit, 100. I. Quartum Consul creatur, 101. I. Imperii Proconsularis Quinquennalia celebrat, *ibid.* II. Horum occasione renovata memoria beneficii a Traiano in Ægyptios colati, *ibid.* Traianus duas in Dacos expeditiones suscipit, *ibid.* VI. In Christianorum causa rescribit, 102. II. Fastis quinto nomen dat, 103. I. Iste Traiani Consulatus a multis perperam anno CIV. gestus creditur, *ibid.* V. Anno CIII. initum fuisse probatur, *ibid.* III. Traianus Quinquennalia imperii Augustei celebrat, *ibid.* II. De Dacis Romam redux triumphat, *ibid.* VIII. Dacius tamen appellatur, antequam de illis triumphum agat, *ibid.* IX. Optimi nomen ipsi a primis imperii annis concessum Senatus confirmat, *ibid.* Pontem lapideum super Istrum construit, ut Dacos secundo comprimat, *ibid.* X.
 Traianus iterum de Dacis triumphat, 104. II. & 108. II. Imperii Augustei Decennalia exhibet, 108. II. Parthicus nuncupatur, sed nonnisi post suum sextum Consulatum, 105. II. Nec nisi sub idem tempus in Parthos movet, *ibid.* III. Ejus gesta in Oriente narratur, *ibid.* IV. Per Palmam Syriæ Præfectum Arabes vincit, *ibid.* V. Varias ejus de variis Populis victorias uno eodemque tempore aliquos minus recte consignare, demonstratur, 106. II. Traianus imperii Proconsularis Decennalia anno uno dilata celebrat, eorumque occasione persecutio in Christianos aucta, 107. II. & 112. IV. Sextum Consul procedit, 112.

I. Imperii Proconsularis Quindecennalia celebrat, *ibid.* II. A Lyttiis dictum Orbis conditorem ostendit inscriptio Gruteriana, 113. I. Gruteri tamen error circa eam detegitur, *ibid.* Quo anno Traianus bellum in Oriente inchoavit, *ibid.* II. Proconsularis imperii edit Vicennalia, 116. I. Quæ in Oriente hoc anno egerit, aperitur, *ibid.* VI. Vicennalia Augustei imperii celebrat, 117. II. Ejus Acta paulo ante mortem in medium adducuntur, *ibid.* III. Traianus Hadrianum adoptat, *ibid.* IV. Moritur, *ibid.* VI. Selinunte d-functum probant Numismata, *ibid.* III. Quanto tempore vixerit, & regnarit, quæve die e vivis excesserit, ostenditur, *ibid.* VI.
 Volusianus Galli Augusti filius Cæsar creatur, & Tribunitia potestate exornatur, 251. XXXIII. Quo anno ea insignitus fuerit, aperitur, *ibid.* XXXIV.
 Vota Decennalia numquam ab Imperatoribus omiffa, 192. III. Initio imperii a Pertinace primum, & deinceps a successoribus usque ad tempora Constantin Magni nuncupata, 193. III.
 Urbanus Pontifex post Callistum Romæ sedet, 222. IV. Mortalitatem explet, 231. II. Quanto tempore sederit, & post ejus obitum sedes vacaverit, indicatur, *ibid.* A Callisto in Vicarium minime assumtus, *ibid.* Ejus reliquæ Romæ in magna sunt veneratione, *ibid.* III. Ejus martyrii Acta, *ibid.*

Z

Zebennus Antiochenus Episcopus, quo anno federe cœperit, 228. II.
 Zephyrinus post Victorem Ecclesiam Romanam administrat, 197. V. & 219. II. Quandiu Pontificatum obtinuerit, & post ejus exitum sedes vacaverit, indicatur, 219. II. Vicarius ejus commentitius, *ibid.* Supposititiæ etiam duæ, quæ sub illius nomine circumferuntur, Epistolæ, *ibid.*

INDEX

CHRONOLOGICUS CONSULUM

Prout in Notis digeruntur, illustrantur, suppleuntur.

Asteriscus indicat novas in Pagium emendationes.

I mp. <i>Nerva</i> Aug. IV. & M. <i>Ulpus Traianus</i> Cæsar II. 98.	<i>Hadrianus</i> Aug. II. & . . . <i>Fuscus Saliator</i> , 118.
Suff. C. <i>Sofius Senecio</i> , L. <i>Licinius Sura</i> , & <i>Africanus Dexter</i> .	* <i>Hadrianus</i> Aug. III. & . . . . <i>Rusticus</i> , 119.
C. <i>Sofius Senecio</i> II. & . . . <i>Cornelius Palma</i> . 99.	L. <i>Catilius Severus</i> , & T. <i>Aurelius Fulvius</i> , 120.
* Imp. <i>Traianus</i> Aug. III. & M. <i>Julius Fronto</i> , al. <i>Sex.</i> <i>Julius Frontinus</i> III. 100.	M. <i>Annius Verus</i> II. & L. <i>Augur</i> , seu <i>Aurelius Augurinus</i> , 121.
Suff. <i>Pompeius Collega</i> III. C. <i>Plinius Cæcilius Secundus</i> , <i>Sp.</i> <i>Cornelius Tertullus</i> , <i>Julius Ferox</i> , & <i>Acutius Nerva</i> . Item L. <i>Rofcius Ælianus</i> , & Ti. <i>Claudius Sacerdos</i> .	* Manius Acilius Aviola , & . . . . <i>Cornelius Panfa</i> , 122.
Traianus Aug. IV. & <i>Sex.</i> <i>Articulcius Patus</i>. 101.	* L. <i>Venuleius Apronianus</i> , & Q. <i>Articulcius Patinus</i> , 123.
Suff. <i>Cornelius Scipio Orfitus</i> , <i>Bæbius Macer</i> , M. <i>Valerius Paulinus</i> , <i>Rubrius Gallus</i> , & Q. <i>Cælius Hispanus</i> .	* Manius Acilius Glabrio , & C. <i>Bellicius Torquatus</i> , 124.
C. <i>Sofius Senecio</i> III. & L. <i>Licinius Sura</i> II. 102.	* P. <i>Cornelius Scipio Asiaticus</i> II. & T. <i>Vettius Aquilinus</i> , 125.
Suff. Manius Acilius Rufus , & C. <i>Cæcilius Claffius</i> .	* M. <i>Annius Verus</i> III. & . . . . <i>Eggius Ambibulus</i> , 126.
* . . . . <i>Sura</i> II. & P. <i>Neratius Marcellus</i> , 103.	* Titus Atilius Titianus , & Q. <i>Villius Gallicanus</i> , 127.
* <i>Traianus</i> Aug. V. & . . . . . <i>Maximus</i> , 104.	* . . . . <i>Alprenas Torquatus</i> II. & . . . . <i>Annius Libo</i> , 128.
* Ti. <i>Julius Candidus</i> II. & A. <i>Julius Quadratus</i> II. 105.	* P. <i>Juventius Celus</i> II. & Q. <i>Julius Balbus Marcellus</i> II. 129.
L. <i>Cæionius Commodus Verus</i> , & L. <i>Tutius Cerealis</i> , 106.	Suff. T. <i>Aufidius</i> & . . . . <i>Arrius Severianus</i> C. <i>Neratius Marcellus</i> , & Cn. <i>Lollius Gallus</i> .
C. <i>Sofius Senecio</i> IV. & L. <i>Licinius Sura</i> III. 107.	Q. <i>Fabius Catullinus</i> , & M. <i>Flavius Aper</i> , 130.
Suff. . . . . <i>Suranus</i> II. & C. <i>Servilius Ursus Servianus</i> .	Ser. <i>Oclavius Lænas Pontianus</i> , & M. <i>Antonius Rufinus</i> , 131.
* Appius Annius Trebonianus Gallus , & M. <i>Atilius Metellus Bradua</i> , 108.	* . . . . <i>Sentius Augurinus</i> , & . . . . <i>Arrius Severianus</i> II. 132.
Suff. C. <i>Julius Africanus</i> , & C. <i>Clodius Crispinus</i> .	* M. <i>Antonius Hiberus</i> , & . . . . <i>Mummius Sijenna</i> , 133.
A. <i>Cornelius Palma</i> II. & C. <i>Calvisius Tullus</i> II. 109.	* L. <i>Servilius Ælius Servianus</i> III. & C. <i>Vibius Juventius Varus</i> , 134.
Suff. P. <i>Hælius Hadrianus</i> , & L. <i>Publilius Cælius</i> .	* . . . . <i>Pontianus</i> , & . . . . . <i>Atilianus</i> , 135.
* Ser. <i>Salvidienus Orfitus</i> , & M. <i>Peducæus Priscinus</i> , 110.	* L. <i>Cæionius Commodus Verus</i> , & <i>Sex.</i> <i>Vetulenus Civica Pompeianus</i> , 136.
C. <i>Calpurnius Piso</i> , & M. <i>Vestius Eulanius</i> , 111.	L. <i>Ælius Verus</i> Cæsar II. & P. <i>Cælius Balbinus Vibullius</i> , 137.
Suff. C. <i>Julius Ursus Servianus</i> II. & L. <i>Fabius Iustus</i> .	* . . . . <i>Niger</i> , & . . . . . <i>Camerinus</i> , 138.
Traianus Aug. VI. & T. <i>Sextius Africanus</i>, 112.	* T. <i>Ælius Hadrianus Antoninus Pius</i> Aug. II. & C. <i>Bruttius Præfens</i> II. 139.
* L. <i>Publilius Cælius</i> II. & C. <i>Clodius Crispinus</i> II. 113.	* T. <i>Ælius Hadrianus Antoninus Pius</i> Aug. III. & M. <i>Aurelius Ælius Verus</i> Cæsar, 140.
* Q. <i>Hinnius Hasta</i> , & P. <i>Manilius Vopiscus</i> , 114.	M. <i>Peducæus Syloga Priscinus</i> , & T. <i>Hoc-nius Severus</i> , 141.
L. <i>Vipstianus Messalla</i> , & M. <i>Vergilianus Pado</i> , 115.	* L. <i>Cuspius Rufinus</i> , & L. <i>Stadius Quadratus</i> , 142.
L. <i>Ælius Lamia</i> , & . . . . <i>Ælianus Pater</i> , 116.	C. <i>Bellicius Torquatus</i> , & <i>Tiberius Claudius Atticus Herodes</i> , 143.
Suff. <i>Sex.</i> <i>Erucius Clarus</i> .	* . . . . <i>Lollianus Avitus</i> , & . . . . <i>Maximus</i> , 144.
* . . . . <i>Niger</i> , & . . . . <i>Apronianus</i> , 117.	* T. <i>Ælius Hadrianus Antoninus Pius</i> Aug. IV. & M. <i>Aurelius Verus</i> Cæsar II. <i>Sex.</i> <i>Erucius Clarus</i> II. & Cn. <i>Claudius Severus</i> , 146.
	* An-

- * . . . . Annius Lærgus, & . . . . Messalinus, 147.
 * . . . . Torquatus & . . . . Julianus; seu L. Torquatus III. & C. Julianus Vetus, 148.
 * Sergius Scipio Orphitus seu Orfitus, & Q. Nonius Sotius Priscus, 149.
 * . . . . Gallicanus & . . . . Vetus, 150.
 * . . . . Quintilius Condianus & . . . . Quintilius Maximus, 151.
 * Manius Acilius Glabrio, & M. Valerius Homullus. Seu Sex. Acilius Junius Glabrio, & C. five T. Valerius Homollus, aut Omollus, Humollus, Humollus Verianus, 152.
 C. Bruttius Praefens, & A. Junius Rufinus, 153.
 L. Aurelius Commodus (Verus) & Tit. Sextius Lateranus, 154.
 C. Julius Severus, & M. Rufinus Sabinianus, 155.
 Suff. . . . . Antius Pollio, & . . . . Opimianus.
 M. Ceionius Silvanus, & C. Serius Augurinus, 156.
 . . . . Vetulenus Barbarus, & . . . . Regulus, 157.
 . . . . Tertullus, & . . . . Claudius Sacerdos, 158.
 . . . . Plautius Quintilius, seu Quintilur, & M. Stadius Priscus, 159.
 * Appius Annius Atilius Bradua, & Ti. Clodius Vibius Varus, 160.
 * M. Aelius Aurelius Verus Cæsar, mox Aug. III. & L. Aelius Aurelius Verus, qui & Commodus Cæsar, mox Aug. II. 161.
 * Q. Junius Rusticus, & C. Vettius Aquilianus, 162.
 Suff. Q. Flavius Tertullus.
 * L. . . . . Aelianus, & . . . . Pastor, 163.
 * M. Pompeius Macrinus, & P. Juventius Celsus, 164.
 L. Arrius Pudens, & M. Gavius Orfitus, 165.
 * Q. Servilius Pudens, & L. Fufidius Pollio, 166.
 L. Aelius Aurelius Verus Aug. III. & . . . . Quadratus, 167.
 L. Vedius Paulus, & T. Junius Montanus, seu Apronianus, & Paulus, 168.
 * Q. Sotius Priscus Senecio, & P. Cælius Apollinaris, 169.
 M. Cornelius Cethegus, seu Cethegus, & C. Erucius Clarus, 170.
 L. Septimius Severus II. & L. Alfidius Severianus, 171.
 . . . . Maximus & . . . . Orfitus, 172.
 M. Aurelius Severus II. & T. Claudius Pompeianus, 173.
 . . . . Gallus, & . . . . Flaccus, 174.
 . . . . Pifo, & . . . . Julianus, 175.
 * T. Vitrasius Pollio II. & M. Flavius Aper II. seu . . . . Pollio II. & . . . . Aper II. 176.
 * L. & M. Aurelius Commodus Aug. & . . . . Quintillus, 177.
 * . . . . Rufus, & . . . . Orfitus. 178.
 * M. Aurelius Commodus Aug. II. & T. Annius Aurelius Verus II. 179.
 Suff. P. Helvius Pertinax, & M. Didius Severus Julianus.
 * L. Fulvius Bruttius Praefens II. & Sex. Quintilius Condianus. Seu. . . . Praefens II. & . . . . Condianus, 180.
 * M. Aurelius Commodus Aug. III. & L. Antilius Burrus, seu Byrrhus, 181.
 * C. Petronius Mamertinus, & . . . . Cornelius Rufus, 182.
 Suff. Aemilius Junius, seu Junctus, & Atilius Severus,
 * M. Aurelius Commodus Aug. IV. & C. Aufidius Victorinus II. 183.
 Suff. L. Tutilius Pontianus Gentianus, M. Herennius Secundus, & M. Egnatius Posthumus.
 * L. Eggius Marullus, & Cn. Papirius Aelianus, 184.
 * Triarius Maternus, & M. Atilius Metilius Bradua, seu . . . . Maternus, & . . . . Bradua, 185.
 Suff. C. Peicennius Niger Imp. L. Septimius Severus, postea Imp. Apuleius Rufinus, & alii XXV.
 * M. Aurelius Commodus Aug. V. & Manius Acilius Glabrio I. . . . . Crispinus, & Elixianus, 186.
 . . . . Crispinus, & Elixianus, 187.
 * C. Allius Fuscianus II. & Dullius Silanus II. seu . . . . Fuscianus II. & . . . . Silanus, 188.
 * Servilius Silanus, & Dullius Silanus. Seu . . . . Silanus, & . . . . Silanus, 189.
 Suff. Geta Severus, & . . . . Vitellius.
 * M. Aurelius Commodus Aug. VI. & M. Petronius Septimianus, 190.
 Cassius Apronianus, & Valerius Bradua Maricus, seu . . . . Apronianus, & . . . . Bradua, 191.
 * M. Aurelius Commodus Aug. VII. & P. Helvius Pertinax II. 192.
 * Q. Sotius Falco, & C. Julius Erucius, seu . . . . Erucius Clarus, 193.
 Suff. Flavius Claudius Sulpicianus, Fabius Cilo Septimianus, Silius Messalla, & Aelius Probus.
 * L. Septimius Severus Aug. II. & Decimus Clodius Ceionius Septimius Postumus Albinus II. . . . . Scapula Tertullus, & . . . . Tineius Clemens, 194.
 * C. Domitius Dexter II. & L. Valerius Messala Thrasia Priscus, 196.
 * . . . . Appius cl. Lateranus, & . . . . Rufinus, 197.
 Ti. Saturninus, & C. Gallus, 198.
 P. Cornelius Anullinus II. & M. Aufidius Fronto, 199.
 * Ti. Claudius Severus, & C. Aufidius Victorinus, 200.
 * L. Annius Fabianus, & M. Nonius Marcianus, 201.
 * L. Septimius Severus Aug. III. & M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. 202.
 * L. Fulvius Plautianus II. & P. Septimius Geta, 203.
 * L. Fabius Cilo Septimianus II. & M. Annius Libo, 204.
 M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. II. & P. Septimius Geta Cæsar, ... Nummius Albinus, & . . . . Fulvius Emilianus, ... Aper, & . . . . Maximus, 205.
 * M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. I. & P. Septimius Geta Aug. II. 208.
 * Claudius Pompeianus, seu . . . . Pompeianus, & . . . . Avitus, 209.
 * Manius Acilius Faustinus, & . . . . Triarius Rufinus, 210.
 * Q. Epidius Rufus Lollianus Centianus, & Pomponius Bassus, 211.
 * C. Julius Aper; & C. Julius Aper, 212.
 M. Aurelius Antoninus Caracalla Aug. IV. & D. Cælius Balbinus II. 213.
 Silius Messala, & . . . . Sabinus, 214.
 * . . . . Latus II. & . . . . Cerealis, 215.
 * C.

- * . . . . Maximus, & . . . . Paternus, 233.
 . . . . Maximus II. & C. Cælius Urbanus, 234.
 . . . . Severus, & . . . . Quinifianus, seu Quintinianus, 235.
 C. Julius Verus, Maximinus, & . . . . Julius Africanus, 236.
 * . . . . Perpetuus, & . . . . Cornelianus, 237.
 Suff. Junius Silanus, Cn. Messius Gallicanus, & L. Septimius Valerianus, Ti. Claudius Julianus, & Celsus Aelianus, ... Pius, & . . . . Pontianus, 238.
 M. Antoninus Gordianus Aug. & Manius Acilius Aviola, ... Sabinus II. & . . . . Venustus, 239.
 * M. Antoninus Gordianus Aug. II. & . . . . Civica Pompeianus, 240.
 C. Vettius, seu C. Aufidius Atticus, & C. Afnius Prætextatus, 242.
 . . . . Arrianus, & . . . . Pappus, 243.
 * . . . . Peregrinus, & . . . . Emilianus, 244.
 * M. Julius Philippus Aug. & C. Mælius Titianus, seu C. Mælius Aquillius Fabius Titianus, 245.
 * . . . . Praefens, & . . . . Albinus, 246.
 M. Julius Philippus Aug. II. & M. Julius Philippus Cæsar, 247.
 M. Julius Philippus Aug. III. & M. Julius Philippus Aug. II, 248.
 * M. Emilianus II. & Junius Aquilinus, 249.
 * Cn. Messius Quintus Traianus Decius Aug. II. & . . . . Gratus, 250.
 * Cn. Messius Quintus Traianus Decius Aug. III. & Q. Herennius Etruscus Decius Cæsar, 251.
 * C. Atius, seu Cælius Sabinus II. & . . . . Cornelius Anullinus, 216.
 Suff. Q. Aquillius Sabinus II. & Sex. Aur. Anullinus,
 C. Bruttius Praefens, & T. Messius Exviciatus II. 217.
 * M. Opelius Macrinus Aug. II. & Q. M. Coclatus Adventus, 218.
 * M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. II. & . . . . Sacerdos, 219.
 M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. III. & Eutythianus Comazon II. 220.
 * . . . . Gratus Sabinianus, & . . . . Claudius Seleucus, 221.
 M. Aurelius Antoninus Elagabalus Aug. IV. & M. Aurelius Severus Alexander Cæsar, postea Aug. 222.
 L. Marius Maximus II. & L. Roscius Aelianus, ... Julianus II. & . . . . Crispinus, 223.
 * L. Turpilius Dexter, & . . . . Fuscus II. 224.
 Suff. L. Turpilius Dexter, & M. Mæcius Rufus.
 * M. Aurelius Severus Alexander Aug. II. & C. Marcellus Quintilianus II. 226.
 * L. . . . . Albinus, & . . . . Maximus Aemilius Emilianus, 227.
 * Ti. Manilius Modestus II. & Ser. Calpurnius Probus, 228.
 M. Aurelius Severus Alexander Aug. III. & Cassius Dio II. 229.
 Suff. M. Antonius Gordianus II, L. Virius Agricola, & Sex. Cælius Clementinus, 230.
 * . . . . Civica, Pompeianus, & . . . . Pelignianus, 231.
 * . . . . Lupus, & . . . . Maximus, 232.

FINIS.